

Proeve van taal- en dichtkunde

In vrijmoedige aanmerkingen op Vondels vertaalde Herscheppingen van Ovidius

Balthazar Huydecoper

bezorgd door Frans van Lelyveld & Nicolaas Hinlopen

bron

Balthazar Huydecoper, *Proeve van taal- en dichtkunde, in vrijmoedige aanmerkingen op Vondels vertaalde Herscheppingen van Ovidius* (eds. Frans van Lelyveld & Nicolaas Hinlopen). A. en J. Honkoop, Leiden 1782-1794 (tweede druk, vier delen)

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/huyd001proe01_01/colofon.htm

© 2008 dbnl

Proeve van taal- en dichtkunde

In vrijmoedige aanmerkingen op Vondels vertaalde Herscheppingen van Ovidius

Balthazar Huydecoper

bezorgd door Frans van Lelyveld & Nicolaas Hinlopen

bron

Balthazar Huydecoper, Proeve van taal- en dichtkunde, in vrijmoedige aanmerkingen op Vondels vertaalde Herscheppingen van Ovidius (eds. Frans van Lelyveld & Nicolaas Hinlopen). A. en J. Honkoop, Leiden 1782-1794 (tweede druk, vier delen)

codering DBNL-TEI 1

dbnl-nr huyd001proe01_01

logboek

- 2008-04-21 AS colofon toegevoegd

verantwoording

gebruikt exemplaar

eigen exemplaar dbnl

algemene opmerkingen

Dit bestand biedt, behoudens een aantal hierna te noemen ingrepen, een diplomatische weergave van de tweede druk van Proeve van taal- en dichtkunde, in vrijmoedige aanmerkingen op Vondels vertaalde Herscheppingen van Ovidius van Balthazar Huydecoper. De eerste druk verscheen in 1730. De tweede druk, bezorgd door Frans van Lelyveld en Nicolaas Hinlopen, is in vier delen uitgegeven. Het eerste deel verscheen in 1782, het tweede deel in 1784, het derde in 1788 en het vierde (het register) in 1791.

redactionele ingrepen

Enkele tekens zijn in het origineel zeer slecht leesbaar. De redactie heeft tussen vierkante haken naar beste vermogen de tekst aangevuld. Daar waar dat geheel onmogelijk was, is [...] geplaatst. Het gaat om tekens op de volgende pagina's: Deel I: p. 140, 169 en 497; Deel II: p. 167, 200 en 363; Deel III: p. 30; Deel IV: p. 289.

Aan het begin van elk deel is een kop tussen vierkante haken toegevoegd.

Deel I:

p. 421-428: voetnoot 'm' is in zijn geheel bij de bijbehorende nootverwijzing op pagina 421 geplaatst. De pagina's 422-428 zijn hierdoor komen te vervallen.

Deel II:

p. 63: voetnoot 'n' heeft in het origineel geen bijbehorende nootverwijzing in de tekst. De redactie heeft deze alsnog aangebracht.

p. 96-100: voetnoot 'x' is in zijn geheel bij de bijbehorende nootverwijzing op pagina 96 geplaatst. De pagina's 97-100 zijn hierdoor komen te vervallen.

p. 188-193: voetnoot 'z' is in zijn geheel bij de bijbehorende nootverwijzing op pagina 188 geplaatst. De pagina's 190-192 zijn hierdoor komen te vervallen.

p. 194-199: voetnoot 'a' is in zijn geheel bij de bijbehorende nootverwijzing op pagina 194 geplaatst. De pagina's 196-199 zijn hierdoor komen te vervallen.

p. 205-207: voetnoot 'c' is in zijn geheel bij de bijbehorende nootverwijzing op pagina 205 geplaatst. Pagina 207 is hierdoor komen te vervallen.

p. 370-376: voetnoot 'l' is in zijn geheel bij de bijbehorende nootverwijzing op pagina 370 geplaatst. De pagina's 372-376 zijn hierdoor komen te vervallen.

p. 419-422: voetnoot 'u' is in zijn geheel bij de bijbehorende nootverwijzing op pagina 419 geplaatst. De pagina's 420 en 421 zijn hierdoor komen te vervallen.

Deel III:

p. 41-46: voetnoot 'm' is in zijn geheel bij de bijbehorende nootverwijzing op pagina 41 geplaatst. De pagina's 42-45 zijn hierdoor komen te vervallen.

p. 56-61: voetnoot 'p' is in zijn geheel bij de bijbehorende nootverwijzing op pagina 56 geplaatst. De pagina's 57-60 zijn hierdoor komen te vervallen.

p. 121-122: voetnoot 'o' is in zijn geheel bij de bijbehorende nootverwijzing op pagina 121 geplaatst. Pagina 122 is hierdoor komen te vervallen.

p. 166-175: voetnoot 'h' is in zijn geheel bij de bijbehorende nootverwijzing op pagina 166 geplaatst. De pagina's 167-174 zijn hierdoor komen te vervallen.

p. 228: voetnoot 'd' heeft in het origineel geen bijbehorende nootverwijzing in de tekst. De redactie heeft deze alsnog aangebracht.

p. 233-235: voetnoot 'i' is in zijn geheel bij de bijbehorende nootverwijzing op pagina 233 geplaatst. Pagina 234 is hierdoor komen te vervallen.

p. 282-284: voetnoot 'i' is in zijn geheel bij de bijbehorende nootverwijzing op pagina 282 geplaatst. Pagina 283 is hierdoor komen te vervallen.

p. 301-303: voetnoot 'r' is in zijn geheel bij de bijbehorende nootverwijzing op pagina 301 geplaatst. Pagina 302 is hierdoor komen te vervallen.

p. 312-314: voetnoot 'v' is in zijn geheel bij de bijbehorende nootverwijzing op pagina 312 geplaatst. Pagina 313 is hierdoor komen te vervallen.

p. 339-341: voetnoot 'k' is in zijn geheel bij de bijbehorende nootverwijzing op pagina 339 geplaatst. Pagina 340 is hierdoor komen te vervallen.

p. 418-421: voetnoot 't' is in zijn geheel bij de bijbehorende nootverwijzing op pagina 418 geplaatst. De pagina's 419-421 zijn hierdoor komen te vervallen.

p. 449, 450: een accolade kan in deze digitale editie niet over meerdere regels verspreid worden weergegeven. Daarom is de accolade met bijbehorende tekst op elke regel herhaald.

Bij de omzetting van de gebruikte bron naar deze publicatie in de dbnl is een aantal delen van de tekst niet overgenomen. Hieronder volgen de tekstgedeelten die wel in het origineel voorkomen maar hier uit de lopende tekst zijn weggelaten. Ook de blanco pagina's (Deel I: p. II, IV, VI en 516;

Deel II: II, IV en 592; Deel III: p. $\pi 1v$ en $\pi 2v$; Deel IV: p. II en IV) zijn niet opgenomen in de lopende tekst.

[Deel I]

[pagina I]

PROEVE van TAAL- en DICHTKUNDE. in DRIE DEELEN.

[pagina V]

PROEVE van TAAL- en DICHTKUNDE; in vrymoedige aanmerkingen op VONDELS Vertaalde Herscheppingen van OVIDIUS; voorgesteld door B. HUYDECOPER. tweede uitgave door F. van LELYVELD.

met Byvoegsels en Vermeerderingen van den Schryver, en eenige Aanteekeningen van den Uitgever.

EERSTE DEEL.

Te LEYDEN, By A. en J. HONKkoop. mdccclxxxii.

[Deel II]

[pagina ongenummerd (p. I)]

PROEVE van TAAL- en DICHTKUNDE. tweede deel.

[pagina ongenummerd (p. III)]

PROEVE van TAAL- en DICHTKUNDE; in vrymoedige aanmerkingen op VONDELS Vertaalde Herscheppingen van OVIDIUS; voorgesteld door B. HUYDECOPER. TWEEDE UITGAVE door F. van LELYVELD.

met Byvoegsels en Vermeerderingen van den Schryver, en eenige Aanteekeningen van den Uitgever.

tweede deel.

Te LEYDEN,

By A. en J. HONKkoop.

MDCCLXXXIV.

[Deel III]

[pagina ongenummerd (p. $\pi 1r$)]

PROEVE van TAAL- en DICHTKUNDE. in DRIE DEELEN.

[pagina ongenummerd (p. $\pi 2r$)]

PROEVE van TAAL- en DICHTKUNDE; in VRYMOEDIGE AANMERKINGEN op VONDELS Vertaalde Herscheppingen van OVIDIUS; voorgesteld door B. HUYDECOPER.

TWEEDE UITGAVE door wylen F. van LELYVELD.

met Byvoegsels en Vermeerderingen van den Schryver, en eenige Aanteekeningen van den Uitgever.

DERDE DEEL.

Te LEYDEN,

By A. en J. HONKkoop.

MDCCLXXXVIII.

[Deel IV]

[pagina I]

PROEVE van TAAL- en DICHTKUNDE. vierde deel.

[pagina III]

B. HUYDECOPER'S PROEVE van TAAL- en DICHTKUNDE.

Behelzende UITVOERIGE BLADWYZERS op dezelve PROEVE. naar de uitgave van wylen F. van LELYVELD.

vierde deel.

te leyden,
By A. en J. HONKkoop.
mdccxci.

[Deel I]

Naamlijst der *inteekenaren*.

- Aa (C. van der) *Boekhandelaar te Haarlem*, 2 Exemplaren.
 Abrahams (Johannes) *Boekhandelaar te Middelburg*.
 Abresch (P.) *S.S. Theol. Prof. Ord. te Groningen*.
 Ackersdijk (Mr. W.C.) *Junior Advocaat te 's Bosch*.
 Alebeek (Jacob) *te Rotterdam*, bestpapier.
 Alewijn (Mr. Z.H.) *Heer van Mijnden en Loosdrecht, Schepen & Raad der Stad Amsterdam*.
 Allart (Johannes) *Boekhandelaar te Amsterdam*, 2 Exemplaren en een bestpapier.
 Alphen (Mr. Hieron. van) *te Utrecht*.
 Amalry (Mr. Johan Portal) *Advocaat te Leyden*.
 Arriens (Nicolaas) *J.U. Stud. te Leyden*.
 Asschenbergh (Harmanus) *te Amsterdam*, bestpapier.
 Assendelft (Adrianus van) *Predikant te Leyden*.
 Austen (Mr. J.E.) *Practiseerend Advocaat te Middelburg*.
 A.D.K. *te Leyden*.
 Baarslag (Fredericus) *S.S. Theol. Stud. te Utrecht*.
 Baarslag (H.) *S.S. Theol. Stud. te Leyden*.
 Bakker (Mr. Pieter) *te Middelburg*.
 Beek (Johannes van) *Proponent te Leyden*.
 Beets (Nicolaas) *Boekhandelaar te Haarlem*, 2 Exemplaren.
 Beke (Dr. J. van der) *Schepen van 't Edele Collegie 's Lands van den Vryen te Sluis in Vlaanderen*.
 Belami (Jacobus) *te Vlissingen*.
 Benavente (J.B.) *Med. Doctor te Amsterdam*.
 Bennet (Mr. R.G.) *Rector der Latijnsche Schole te Goes*.
 Bennet en Hake *Boekhandelaars te Rotterdam*, bestpapier.
 Berkel (Bartholomeus van) *te Delft*.
 Berkhoff (Gerrit) *Predikant te Oegstgeest*, bestpapier.
 Bernard (Vincent Wilhem) *in 's Hage*.
 Beusechem (Mr. L. van) *Canonik ten Dam te Utrecht, mitsgaders Griffier en Secretaris van den Hove des Graafschaps Culenburg*.
 Bibliotheek (de) *van de Raden 's Hof's van Friesland*.
 Bilderdyk (Mr. Willem)
 Bikkes Bakkes (Mr. Jacob Philippus) *te Leyden*, bestpapier.
 Blanck (J.H.) *Predikant te Utrecht*.
 Bleiswijk (Mr. Pieter van) *Raad-pensionaris van Holland, enz. enz.* bestpapier.

- Blussé en Zoon (A.) *Boekhandelaars te Dordrecht*, 5 Exemplaren en een bestpapier.
- Boers (Carolus) *S.S. Th. Doct. & Prof. te Leyden*, bestpapier.
- Bohmer (C.) *Boekhandelaar te Middelburg*.
- Boïng (Dirk) *te Amsterdam*, bestpapier.
- Boogaard (Pieter) *te Amsterdam*, bestpapier.
- Boomhuis (J.) *te Amsterdam*, bestpapier.
- Borchers (Albrecht) *Boekhandelaar te Amsterdam*, 3 ordinair en twee bestpapier.
- Borchers (Johannes) *te Amsterdam*, bestpapier.
- Borde (G. Ia) *te Amsterdam*, bestpapier.
- Borgstijn (Daniel) *S.S. Theol. Stud. te Utrecht*.
- Bosch (Bernardus de) *te Amsterdam*, bestpapier.
- Bosch (Jeronimis de) *Eerste Clerq ter Secretary te Amsterdam*. bestpapier.
- Bosch (J.C. ten) *Boekhandelaar te Utrecht*, 25 Exemplaren.
- Bosch (Pieter van den) *Leeraar der Remonstranten te Leyden*.
- Boscha (H.) *Rector te Deventer*.
- Bosman (Hendrik) *te Amsterdam*.
- Bosvelt (van) *S.S. Theol. Stud. te Utrecht*.
- Bothal (A.) *Boekhandelaar te Amsterdam*.
- Bourcourd (Gabriel) *te Amsterdam*, bestpapier.
- Bowier (A.) *S.S. Theol. Stud. te Utrecht*.
- Brakemeyer (D.) *te Leyden*.
- Brand (Mr. Ewoud) *Commis ter Secretary van Holland in 's Hage*, bestpapier.
- Brans (Joh. Henr.) *Apothecar te Leyden*.
- Brender à Brandis (G.) *Leermeester in de Wiskunde te Amsterdam*, bestpapier.
- Brink (Albertus) *Predikant te Vuuren en Dalem*.
- Broense (Jan Felix) *te Middelburg*.
- Brouwer (Jan) Dk. Z. *te Amsterdam*.
- Brouwer (J.) *Lit. Hum. Studiosus te Franeker*.
- Bruyn (Martinus de) *Boekhandelaar te Amsterdam*, 2 Exemplaren.
- Bruyning (Hermanus Adrianus) *Predikant te Veere in Walcheren*.
- Bruins (H.J.) *S.S. Theol. Stud. te Utrecht*.
- Brunsveld de Blaau (Theodorus) *Predikant te Groningen*.
- Bulderen (H. van) *Boekhandelaar te Zutphen*.
- Burch (Hendrik van der) *in 's Hage*.
- Burch (Matth. van der) *Predikant te Maasland*.
- Burgvliet (Jacob) *Boekhandelaar te Rotterdam*.
- Bussingh (Johannes Wilhelmus) *J.W. Fil: Theol. Stud. te Leyden*.
- Buuren (C.A. van) *Predikant te Culemborg*.
- Caen (Adriaan) *Koopman te Rotterdam*, bestpapier.
- Cahais (G.M.) *Boekhandelaar te Leeuwaarden*.
- Chalmot (J.A.) *Boekhandelaar te Campen*.
- Chastelein (Mr. C.P.) *Schout van Leyderdorp, en Rentmeester van het Capittel ten Hooge-*

- lande, *Memorien en Getydegoederen, te Leyden*, bestpapier.
- Citters (Verheye van) *in 's Hage*.
- Cleef (J. van) *Boekhandelaar in 's Hage*.
- Clignett (Mr. J.A.) *Advocaat te Leyden*, bestpapier.
- Cock (G. Th. de) *Predikant te Beetgum*.
- Coelders (Louis) *W.Z. te Middelburg*.
- Coninx (Pieter) *Med. Stud. te Leyden*.
- Conradi (Petrus) *Boekhandelaar te Amsterdam*.
- Coopmans (Mr. R.) *J. Utr. Doctor te Franeker*.
- Coppens (B.) *Medicinae Doctor te Gent*, bestpapier.
- Corbelyn (Thomas) *Boekhandelaar te Vlissingen*.
- Coster (N.) *te Boskoop*.
- Costerus (Mr. D.) *Heer van Achtienhoven, Officier en Burgemeester der Stad Woerden*.
- Cramerus (E.W.) *te Haarlem*.
- Cras (Mr. H.C.) *Profr. Jur. Civilis & Hodiern. te Amsterdam*.
- Crol (J.B.) *Med. Doct. te Dordrecht*.
- Daalen (J. van) *te Dordrecht*.
- Dalsem (A.R. van) *Notaris te Harlingen*.
- Delfos (Pieter) *Boekhandelaar te Leyden*.
- Dermout (Jacobus) *Predikant te Hoorn*.
- Dibbetz (Hendrik Albert) *Hoofd-Commis van 't Generaal Post-Comptoir te Leyden*, bestpapier.
- Dijk (Jan van) *te Amsterdam*.
- Dobbrauski (Ferdinand) *Lid van 't Leydsche, Haagsche en Rotterdamsche Taal- en Dichtliev. Genootschappen te Amsterdam*, 2 Exemplaren bestpapier.
- Does (F. de) Pietersz. *Boekhandelaar te Leyden*.
- Doeveren (Gualth. van) *Professor in de Medicynen te Leyden*.
- Doll (de Wed. Jan) *Boekhandelaressen te Amsterdam*, 2 Exemplaren.
- Dominicus (Dignus) *te Goes*, bestpapier.
- Dongen (Jacobus van) *Predikant te Schellinkhout*.
- Doorne (Jacobus Johannes van) *Predikant te Edam*.
- Dorp (Mr. Pieter van) *te Leyden*.
- Douwes (Jacob) *Procureur te Amsterdam*.
- Dozy (Jaques) *Proponent te Leyden*.
- Driel (Everhard van) *Praeceptor der Latijnsche Schole te Groningen*.
- Dries (Cornelis van den) *Boekhandelaar te Rotterdam*, 2 Exemplaren.
- Eyk (V.) *Praeceptor der Latijnsche Schole te 's Bosch*.
- Eyk (P. van der) en D. Vijgh *Boekhandelaars te Leyden*.
- Engelen (Corn. van) *Oud Leeraar der Doopsgezinden te Leyden*.
- Engelen (J. Voegen van) *M.D. te Leyden*.
- Esveld (de Wed. van) en Holtrop *Boekhandelaars te Amsterdam*, een ordinair en een bestpapier.
- Eversdijk (Johan Abraham) *Schepen en Raad der Stad Goes*. bestpapier.
- Fauvarcq (Joannes Gerardus) *te Amsterdam*, bestpapier.
- Feith (Mr. Rijnvis) *Ontvanger*

- der Convoyen en Licenten te Zwolle*, 5 Exemplaren.
 Fiers (P.) *Hoofd-Commis van 's Lands Posteryen te Haarlem*.
 Fleek (Christianus) *Predikant te Cabo de Goede hoop*, bestpapier.
 Fokke (A.) *S.Z. Boekhandelaar te Amsterdam*.
 Fontein (Pieter) *te Amsterdam*, bestpapier.
 Fortman (J) *te Hoorn*.
 Fortmeier (J.F.) *Translateur te Leyden*.
 Franken (Mr. L.) *Schepen te 's Bosch*.
 Frieswijk (B.) *Predikant in 's Hage*.
 Fruitier (K.J.) *Predikant te 's Gravenpolder*.
 Gärdner (Pieter) *te Utrecht*.
 Genootschap ('t) *D.A.O.M. te Utrecht*.
 - *Kunst wordt door arheid verkregen, te Leyden*.
 - *Kunstliefde spaart geen vlijt, in 's Hage*, bestpapier.
 - *Studium Scientiarum Genetrix, te Rotterdam*.
 Giltaay (Jan) *Pieterszoon te Dordrecht*, bestpapier.
 Gillissen (P.) & Zoon *Boekhandelaars te Middelburg*, 2 Exemplaren.
 Gilse (Jan van) *Leeraar der Doopsgezinde te Westzaandam*, bestpapier.
 Goens (Mr. R.M. van) *Raad in d Vroedschap te Utrecht*.
 Goudoever (H. van) *Schepen en Raad te Amesfoort*.
 Graswinkel (Mr. M.) *Commissaris der Stad Amsterdam*.
 's Gravesande (Mr. Maximiliaan) *Raad in de Vroedschap te Delft*.
 Grijp (W.G. van der) *Predikant te Goes*.
 Groeneveld (Jacobus) *Proponent in, Hage*.
 Groot (Mr. Jan de) *Advocaat in 's Hage*, bestpapier.
 Grunebosch (Johan Justus) *te Leyden*, bestpapier.
 Guerin (C.N.) *Boekhandelaar te Amsterdam*, bestpapier.
 Guyot (J.V.H.)
 Gulik (G. van) *Boekhandelaar te Amsterdam*, 2 Exemplaren.
 Gutteling (H.C.) *Boekhandelaar in 's Hage*.
 G.L.A.V.D. *te Leyden*.
 Haan (de) *Theol. Stud. te Groningen*.
 Haarsma (J.R.) *te Makkum*.
 Habbema (Gosselius) *Litt. Hum. Studiosus Groninganus*, bestpapier.
 Hamelsveld (Y. van) *S.S. Theol. Dr. & V.D.M. te Utrecht*.
 Hanssen (Johannes Horthemels) *S.S. Theol. Stud. te Utrecht*.
 Hayman (P.) *Boekhandelaar te Amsterdam*.
 Hauwinck (N.) *Predikant te Franeker*.
 Heemskerk (R. van) *Rector der Latijnsche Schole te Leyden*.
 Heesel (Hendrik van) *te Amsterdam*.
 Heyblom (Arnoldus) *te Leyden*, bestpapier.
 Heydanus (Mr. Pieter) *Advocaat te Amsterdam* -
 Heiligert (Cornelis) *Boekhandelaar te Leyden*, 4 Exemplaren.
 Hellingman (L.) *Burgemeester en Raad der Stad Hoorn*.

- Hemert (Jonkhr. Baron van) *Burgemeester der Stad Campen.*
Hemert (P. van) *Predikant te Wyk by Duurstede.*
Hendriksen (Mr. Jan Both) *Sekretaris der Stad Amesfoort.*
Hengel (Jacobus van) *te Leyden.*
Herdingh (L.) *Boekhandelaar te Leyden, 3 ordinair en een bestpapier.*
Hering (J.H.) *te Amsterdam bestpapier.*
Hesselingh (M.) *Leeraar der Doopsgezinden te Huyzen, bestpapier.*
Heulen (J.H. van) *Predikant te Hoedekerke.*
Heuvel (David Didericus) *Philos. Stud. te Utrecht.*
Heuvel (Mr. J.A. van den) *Raadsheer in den Hove van Utrecht.*
Hinlópen (Mr. J.) *Raad in de Vroedschap te Utrecht.*
Hoeven (J.H. van der) *Predikant te Nieuw-beyerland.*
Honkoop (A. en J.) *Boekhandelaars te Leyden, 6 Exemplaren bestpapier.*
Honkoop (N.) *Stads Med. Doctor te Alkmaar, bestpapier.*
't Hooft (J.) *J.Z. te Leyden, bestpapier.*
Hoogeveen (C. van) Junior *Boekhandelaar te Leyden, 2 ordinair, en 5 bestpapier.*
Hoogstraten (Johan van) *Koopman in 's Hage.*
Houtam (H.) *te Gouda.*
Houtman (J.) *Ths. Zoon Med. Doct. te Weesp.*
Hovens (Daniel) *Predikant by de Doopsgezinde Gemeente te Leyden, bestpapier.*
Hubert (Samuel) *Predikant te Leyderdorp.*
Huygens (Adriaan) *Eerste Klerk ter Secretarje van Hun Ed. Groot Mog. in 's Hage, bestpapier.*
Huysingh (L.) *Boekhandelaar te Groningen 3 Exemplaren.*
Jacobs (Jan Bernard) *gezwooren Heelmeester te Gent, bestpapier.*
Jenoteau (J.) *Franch Kostschoolhouder te Goes, bestpapier.*
Ingeneger (Jan) *Notaris &c. te Leyden.*
Jonge (François de) *Oud Capitein ter Zee te Hoorn, bestpapier.*
Jongh (J. de) *Boekhandelaar te Amsterdam, een ordinair en een bestpapier.*
Jongsma (B. Fr.) *Predikant te Peins.*
Jordens (Mr. G.D.) *Burgemeester der Stad Deventer.*
Jordens (Jan) *te Amsterdam, bestpapier.*
Ippinga (Johannes) *te Franeker.*
Ittersen (H. van) *Predikant te Otterlo.*
J.H. *te Groningen.*
J.J.H.C. *te Groningen.*
J.R. *te Amsterdam.*
Kaiser (Conr.) *te Middelburg.*
Kamp (O. Wabe) *te Amsterdam, bestpapier.*
Kantelaar (Jacobus) *beroepen Predikant te Westwoud en Binne wyzend.*
Kaptein (A.) *te Leerdam.*
Kastelijn (P.J.) *Pharm. te Amsterdam, bestpapier.*
Keyzer (H.) *Boekhandelaar te Amsterdam 2 ordinair en 2 bestp.*
Klap (Joh.) *Leeraar in de Luth. Gemeente te Amsterdam.*

- Klippink (de Erven van D.) *Boekhandelaars te Amsterdam.*
 Klopman (H.) *Predikant te Ter Aa.*
 Knib e (Jan Hendrik) *Schout van Stompwijk, Wilsveen, Leydschendam en Tedingebroek, te Leyden.*
 Knoop (J.S.) *J.U. St. te Groningen, bestpapier.*
 Knoop (W.J.) *Proponent te Haarlem, bestpapier.*
 Koet (T.) *Boekhandelaar te Leyden.*
 Koning (Theods.) *te Amsterdam.*
 Koster (Andries) *Boekhandelaar te Leyden.*
 Kusters (Willem) *Roomsche Priester in de Roelfs-Arends Veen.*
 Kotten (Theodorus van) *Rector der Latijnsche Schole te Middelburg.*
 Kreet (Mr. Hendr. Arn.) *te Rotterdam.*
 Kroe (A.V.D.) *Boekhandelaar te Amsterdam, een ordinair en een bestpapier.*
 Kruyff (F. de) *Boekhandelaar te Amsterdam.*
 Kruyff (Jan de) *Koopman te Leyden.*
 Krul (S.) *J.U.D. te Gorinchem.*
 Kuyper (Henri) *te Amsterdam, bestpapier.*
 Laan (A. van der) *Predikant te Scharmer in Groningerland.*
 Lange (Mr. C.J. de) *Heer van Wijngaarden en Ruigbroek, Raad in de Vroedschap der Stad Gouda.*
 Langenbergh (A.P.) *Litter. Hum. Studiosus.*
 Langerack (N.) *Predikant te Laren, bestpapier.*
 Lans (Cornelis) *te Rotterdam, bestpapier.*
 Leemhorst (L.) *Boekhandelaar te Deventer.*
 Leescollegie *te Campen.*
 Leeuwen (Mr. J.D. van) *Ontvanger Generaal van de Neder Betuwe.*
 Lelyveld (Pieter van) *P.Z. Jur. Utr. Stud. te Leyden, bestpapier.*
 Lepelaar (Jan) *te Middelburg.*
 Lil (J. van) *te Rotterdam.*
 Limburg (Mr. Thomas van) *Advocaat in 's Hage.*
 Logman (Wm.) *Fransch en Duitsch Kostschoolhouder te Rotterdam.*
 Loon (J. Asbeek van) *te Dordrecht.*
 Luzac (Johannes) *Advocaat te Leyden.*
 Luzac en van Damme *Boekhandelaars te Leyden, bestpapier.*
 Maagd (J. de) *te Middelburg.*
 Malnoë (Mr. A.C. de) *Griffier der Stad Leyden, bestpapier.*
 Man (Engelbert de) *Jur. Utr. Stud. te Utrecht.*
 Manen (Jacob van) *A.Z. te Utrecht.*
 Marcel (A.) *S.S. Theol. Stud. te Utrecht.*
 Marck (Mr. Johan Hieronymus van der) *Hoofd Officier der Stad Leyden.*
 Martini (Mr. A.) *Pensionaris te 's Bosch.*
 Martins (A.) *in 's Hage, bestpapier.*
 Maurik (Justus van) *te Amsterdam.*
 Mazier (G.) *S.S. Theol. Stud. te Leyden.*
 Meer (N. van der) *Konst-Graveerder te Amsterdam.*
 Meersch (J.B. van der) *Student te Leyden.*
 Meerten (Leonard van) *Predikant te Koudekerk.*
 Menger (J.) *J.U. Stud. te Groningen, bestpapier.*

- Menkema (Johannes) *te Amsterdam*, bestpapier.
 Mens (A.) Jansz. *Boekhandelaar te Amsterdam*.
 Mensonides (H.) *Predikant te Marsum*.
 Merree (Johannes Jacob de) *Predikant te Sprang*.
 Mettengang (Gerhardus) *Stud. te Leyden*.
 Middelburg (H.) *S.S. Theol. Stud. te Leyden*, bestpapier.
 Mieden (Mr. Gualterus George Gideon van der) *Burgemeester en Raad der Stad Alkmaar*.
 Moeleman (J.H.) *Boekhandelaar te Arnhem*.
 Moesberg (J.) *te Amesfoort*.
 Mohr (J.C.) *te Amsterdam*.
 Morjé (P.) *te Dordrecht*.
 Mosterd (Hendrik) *Boekhandelaar te Leyden*, bestpapier.
 Muelen (J.A. van der) *te Utrecht*.
 Munninkhuizen (A.E.) *Boekhandelaar te Amsterdam*.
 M.C.S.C.D. & A.C.H. *te Utrecht*, bestpapier.
 M.V.L. *te Amsterdam*.
 Nagtglas (Lodewijk) *te Amsterdam*.
 Nauta (E.) *Predikant te Ivens*.
 Niehoff (S.J.) *Rekenmeester der Provincie Stad en Lande, te Groningen*.
 Nispen (Mr. Johan van) *Raadsheer in den Hove van Holland in 's Hage*.
 N.N. *te Zutphen*.
 Ogelwight (Hendrik) *te Amsterdam*.
 Olden (Mr. R. van) *Advocaat in 's Hage*,
 Oldenbarnevelt (Mr. Jan Rutger van) *Regeerend Burgemeester der Stad Elburg, Bewindhebber in de West-Indische Compagnie ter Kamer van Amsterdam, enz. enz.*
 Olivier (Gerrit van) *Pontgaarder te Dordrecht*, bestpapier.
 Ommeren (E. van) *Geboren Evers Vierevant, te Arnhem*.
 Ondaatje (Pieter Philip Juriaan) *Philos. & Med. Stud. te Utrecht*.
 Onnekink (B.) *Boekhandelaar te Leyden*, bestpapier.
 Oomkens (J.) *Boekhandelaar te Groningen, 2 Exemplaren*.
 Oort (Gabriël van) *Theol. Stud. te Utrecht*, bestpapier.
 Oosterdijk (H.G.) *Med. Doctor te Amsterdam*.
 Oosterdijk (Mr. Hermannus) Joansz. *Raadsheer in den Hove van Utrecht*.
 Orsoy (Christiaan van) *te Amsterdam*, bestpapier.
 Otterloo (H. van) *Boekhandelaar te Utrecht*.
 Oudaen (Joachim) *Ykmeester Generaal over alle de Schepen zo vreemde als inlandsche in deze Provincie, te Rotterdam*.
 O. (A.v.) *te Delft*.
 Paddenburg (Abraham van) *Boekhandelaar te Utrecht, 2. Exemplaren*.
 Paddenburg (G.T. van) *Boekhandelaar te Utrecht, 23 ordinaire, en 2 bestpapier*.
 Palm (J.A. van der) *Student te Leyden*.
 Pantekoek (C.) *Predikant te Muidenberg*.
 Pecker (K. de) *P.Z. Procureur te Leyden*.
 Pellecom (Jacobus van) *Predikant te Amstelveen*.

- Persyn (- van) *Burgemeester te Breda.*
 Persoons *Koopman te Delfshaven.*
 Pijl (F. van der) *Boekhandelaar te Gorinchem.*
 Pla (A. le) *der Medicynen Doctor te Leyden*, bestpapier.
 Plaat (C.) *Boekhandelaar in 's Hage*, 2 ordinair, en een bestpapier.
 Ploeg (Jacob) *te Amsterdam*, bestpapier.
 Posthuma (J.) *Predikant te Windesheim.*
 Potken (Hendricus Johannes) *S.S. Theol. Stud. te Utrecht.*
 Pottey Turcq (Mr. Itel Ftederik) *Pensionaris honorair en Sekretaris der Stad Tholen.*
 Prins (J.) *Koopman te Leyden.*
 Proot (J.) *te Leyden.*
 Quant (Carel) *in 's Hage*, bestpapier.
 Quelery (J. de) *Boekhandelaar te Middelburg.*
 Quint (Zion) *Koopman te Amsterdam.*
 Remmers (Joannes) Junior *te Amsterdam*, bestpapier.
 Reynhart (Hendrik) *te Amsterdam.*
 Rendorp (Mr. P.) *Sekretaris der Stad Amsterdam.*
 Repelius *Boekhandelaar te Thiel*, 4 Exemplaren.
 Rijcken (J.A.) *te Breda.*
 Rijn (Leendert van) *te Amsterdam*, bestpapier.
 Rijnders (Is.) *te Amsterdam.*
 Ripping (G.) *Predikant te Tholen.*
 Royen (Mr. Jan van) *Adr. Z. Raad en Schepen der Stad Leyden*
 Royen (Henricus van) *Litt. & Phil. Stud. te Leyden.*
 Romar (D.) *Boekhandelaar te Franeker*, 10 Exemplaren.
 Romswinckel (Maarten) *te Amsterdam*, bestpapier.
 Roos (J.) & Zoon *Boekhandelaars te Amsterdam.*
 Rosiersz (Joan) *te Amsterdam*, bestpapier.
 Ross (Theodorus) *Predikant te Tricht.*
 Rotterdam (A.) *Predikant te Steenwijk.*
 Rouw (Nicolaas de) *Pieterszoon te Dordrecht*, bestpapier.
 R.W. *te Amsterdam.*
 Schaaf (Syds) *Burgemeester te Harlingen.*
 Schaft (Ferdinand van der) *Koopman te Haarlem*, bestpapier.
 Scheffer (J.) *te Dordrecht.*
 Scheidius (Everard.) *Theologiae Philol. Exeget. Vet. & Nov. Test. ac L.L.O.O. Professor te Harderwyk.*
 Schelle (Pieter van) *Med. Doctor te Leyden.*
 Schenkel, (P.) *te Middelbug.*
 Schmitz (F.E.) *Predikant te Oosterzee.*
 Schomaker (Mr. Herman) *Raad-Sekretaris der Stad en des Graafschaps Zutphen*, bestpapier.
 Schooneveld (M.) *Boekhandelaar te Amsterdam.*
 Schoonhoven (Paul) *te Amsterdam*
 Schoonhoven (de Wed. J. van) *Boekhandelaressse te Utrecht*, 3 Exemplaren.
 Schouten (P.) *Boekhandelaar te Amsterdam*, 4 Exemplaren.
 Schreuder (F.J.) *te Amsterdam.*
 Schultens (H.A.) *Ling. Orient. & Antiq. Judaic. Profr. te Leyden.*

- Sciere (Th.) *Predikant te Tzum.*
 Selm (Joh. van) *Boekhandelaar te Amsterdam.*
 Sibmacher (W.F.) *Predikant te Nieuw Loosdrecht, bestpapier.*
 Siderius (Mr. M.) *J. Utr. Doctor en Sekretaris van Donjawarstal.*
 Sypesteyn (Willem) *Sekretaris te Assendelft.*
 Slaap (Pieter) *te Amsterdam, bestpapier.*
 Sligtenhorst (Erven H.) en P. van Rees, *Boekhandelaars te Amsterdam, bestpapier.*
 Smallenburg (Nicolaus) *J.U. Stud. te Leyden.*
 Smid (H.) *Med. Doct. te Middewolde.*
 Smit (Herman) *te Hoorn, bestpapier.*
 Smit (M.) *Predikant te Hal.*
 Smits (J.) *Predikant te Amsterdam.*
 Sneeder (Zacharias) *te Amsterdam.*
 Soulage (A.) Junior *te Amsterdam.*
 Spaan (Mr. Reynier van) *Agent van Hunne Hoog. Mog. in 's Hage.*
 Spruit (J.) *te Rotterdam.*
 Steenwinkel (Mr. J.) *Advocaat te Leyden.*
 Stoppelaar (Joan de) *Predikant te Schipluyde.*
 Strain (J.L.) *te Middelburg.*
 Strezo (C.) *Predikant te Leyden.*
 Stryen (Mr. Joan Hugo van) *Oud Bailluw der Stad Oudewater, bestpapier.*
 S. (J.H. de)
 Taddel (Philippus) *te Amsterdam, bestpapier.*
 Tange (Hendrik van) de Jonge *te Amsterdam, bestpapier.*
 Thierens (Mr. J.W.) *Advocaat te Amsterdam.*
 Thierry (J.) en C. Mensingh, *Boekhandelaars in 's Hage, 2 Exemplaren.*
 Thol (Pieter van) *Boekhandelaar in 's Hage.*
 Tiffelen (Joh. van) *Boekhandelaar te Leyden.*
 Tijdgaat (J.) *Boekhandelaar te Haarlem, 2 Exemplaren.*
 Tyken (Mr. C.) *in 's Hage.*
 Tijl (M.) *Boekhandelaar te Zwol.*
 Toewater (Mr. Heimink Wilhem) *Advocaat te Zutphen.*
 Toll (J.A. van) *Boekhandelaar te Utrecht.*
 Tollozan (Mr. Pieter) *te Leyden.*
 Tonkens (J.) *J.U. Dr. en Practiseerend Advocaat in 't Landschap Drenthe, bestpapier.*
 Tresling (G.) *Boekhandelaar te Leeuwarden, 2 Exemplaren.*
 Tussing (H.) *Boekhandelaar te Amsterdam, bestpapier.*
 Twent (Mr. Hendrik) *Raad en Schepen der Stad Leyden.*
 Uyterlimmigen (Melchior) *te Dordrecht.*
 Vaal (Jacobus de) *te Utrecht.*
 Valk (Jan Kornelis) *Leeraar der Remonstranten te Leyden.*
 Veldtman (Mr. O.G.) *J.U. Dr. te Groningen.*
 Verblaauw (W.) *Boekhandelaar te Gouda, 3 Exemplaren.*
 Verheik (Gerhard) Junior *Makelaar te Leyden.*
 Verhell (G.L.) *Boekhandelaar in den Briel, 2 Exemplaren.*
 Vermasen (Johan) *Gemeensman, Notaris en Procureur te Nymegen.*

- Vermeulen (David) *te Rotterdam*, bestpapier.
 Verschuur (J.) *Med. Doct. te Leyden*.
 Vis (Ary) *Boekhandelaar te Rotterdam*, 2 Exemplaren.
 Vis (Dirk) *Boekhandelaar te Rotterdam*.
 Visch (J.) *Boekhandelaar te Utrecht*, bestpapier.
 Visvliet (Mr. Meinard van) *Oud Pensionaris en eerste Boekhouder der O. Ind. Comp. ter kamer Zeeland*, bestpapier.
 Vtringa (H.H.) *Sekretaris der Stad Elburg*.
 Vlugt (Dirk de) *Boekhandelaar te Dordrecht*, 2 Exemplaren.
 Vollenhoven (C. van) *A. Zoon Koopman te Rotterdam*.
 Voorhoeve (Abraham) *Koopman te Rotterdam*.
 Voorst (D.C. van) *Predikant te Cadzant*.
 Vredenburg (Kasper Hendrik) *te Amsterdam*.
 Vriesewijk (Jacobus) *Boekhandelaar te Deventer*.
 Vroome (W.H.) *te Amsterdam*.
 Waal (S. van der) *Fransch en Nederduitsch Kostschoolhouder te Alkmaar*, bestpapier.
 Waal (S. de) *Boekhandelaar te Utrecht*, 3 Exemplaren bestpapier.
 Wachendorff (Mr. Cornelis Antoni van) *Oudraad in de Vroedschap, en Sekretaris van 't Gerecht te Utrecht*.
 Wanner (Fr.) *Boekhandelaar te Dordrecht*, 2 Exemplaren.
 Warnars (G.) *Boekhandelaar te Amsterdam*, een ordinair, en 2 bestpapier.
 Wegland (H.) *Leermeester te Amsterdam*.
 Weyerman (Joan Diederik) *te Middelburg*.
 Welman (Elizabeth) *te Leyden*.
 Wertsz (Coenraad) *te Amsterdam*, bestpapier.
 Wessing (Joh.) Willemsz. *Boekhandelaar te Amsterdam*.
 Westenberg (J.) *te Deventer*.
 Wetzler (L.) *Med. Doctor te Haarlem*.
 Wydenbrug (Ernst Willem van) *Raad Fiscaalte Franeker*, bestpapier.
 Wynands (Wynand) *Boekhandelaar te Amsterdam*.
 Wild (Bartholomé) *Boekhandelaar te Utrecht*, 8 Exemplaren ordinair, en 4 bestpapier.
 Wildhuysen (Nathanaël) *te Amsterdam*.
 Willigen (Mr. Abel van der) *Raad in de Vroedschap, en Pensionaris der Stad Enkhuizen*, bestpapier.
 Willink (J.A.) *te Amsterdam*.
 Winter (van) N.S.Z. *te Amsterdam*.
 Winter (F.) *Praeceptor te Hoorn*.
 Wouters (R.) *te Amsterdam*.
 Yntema en Tieboel *Boekhandelaars te Amsteldam*, 2 Exemplaren.
 Ypey (A.) *Nic Fil. A.L.M. Phil. & Med. Doctor, Lector Anatomices te Franeker*.
 Ysbrandi (S.) *Leeraar der Doopsgezinden te Middelburg*, bestpapier.
 Zaal (F.) *te Amsterdam*.
 Zoutmaat (Gualtherus) Gualth. Fil. *Predikant te Leyden*.

Voorbericht van den *uitgever*.

De Wel Ed. Gestr. Heer Mr. BALTHAZAR HUYDECOPER, in zynen hoogen ouderdom vernemende, dat er van zyne Proeve van Taal- en Dichtkunde, door hem in het jaar 1730 in het licht gebracht, en sedert zoo algemeen gezocht en gelezen, eene tweede Uitgave begeerd werd, heeft my, eenigen tijd voor zijn overlyden, voorgevallen op den 23sten van Herfstmaand des jaars 1778, verzocht, de bezorging dier Uitgave op my te nemen; en daarin te plaatsen eenige verbeteringen en vermeederingen, door Hem, van tijd tot tijd, aangeteekend, op een afdruksel der Proeve, het welk zijn Wel Ed. Gestr. my ten dien einde aanbod. Niet in staat, om den Heer HUYDECOPER, aan wien ik alles, wat ik van de Nederduitsche Taalkunde moge weten, genoegzaam geheel verschuldigd ben, dit verzoek te weigeren, heb ik Hem, onder voorwaarde van aan geen tijd gebonden te wezen, mijn woord gegeven; waarop zijn Wel Ed. Gestr. my zijn afdruksel der Proeve overhandigd heeft, met volkomen volmacht, om van zyne aantekeningen zoodanig gebruik te maken, als ik zoude oor-

deelen te behooren. Van dien tijd af heb ik wekelijks eenige uren aan dit werk toegewijd; met voornemen om het zelve, langzamerhand, ten einde gebracht hebbende, in twee; of liever, gelijk ik naderhand voeglyker gekeurd heb, in drie Deelen, teffens, uitgegeven. Doch nu onlangs heb ik, om het verplichtend verlangen van velen te gemoet te komen, my laten overhalen, om het eerste Deel, 't welk reeds geheel afgedrukt ligt, by voorraad, te laten uitkomen.

Men had nu wel reeds alle drie de Deelen verwacht; - doch eerst heeft het overlyden van den Boekverkooper *Johannes Le Mair*, die het drukken van dit werk op zich genomen had; naderhand hebben eenige andere beletsels den aanvang van het werk vertraagd: ook moet ik bekennen, dat er met drukken zoo veel voortgang niet gemaakt is, als men zich had voorgesteld. Schoon ik wel hebbe zorg gedragen, dat de Pers naar my niet wachtte, heb ik echter den Drukker nimmer aangezet. Zy die gewoon zijn, in uren van uitspanning, eenige Letterliefhebbery te oefenen, die geene betrekking heeft op hunne hoofdbezigheden, weten hoe dikwils de tijd hun vooruit is. Dagen, weken, maanden vloeijen henen, en het werk blijft lang onder de hand; inzonderheid zoo er geen redenen zijn om te haasten, gelijk er zeker, in dit geval, voor my niet zijn. *Sat cito, si sat bene!* Echter vertrouwe ik,

zoo de Voorzienigheid my leven en gezondheid schenkt, dat de twee volgende Deelen spoediger voortgang zullen hebben. Intusschen zal het my aangenaam wezen het oordeel van kundige en bescheiden Liefhebbers over myne wyze van behandeling en uitvoering te vernemen. Daarmede, in de volgende Deelen, mijn voordeel te kunnen doen, is eene der redenen, welke sterkst by my gewerkt hebben, om my tot eene afzonderlyke Uitgave van dit eerste Deel overtehalen.

Opdat men de plaatsens, die uit den vorigen Druk, in verscheiden Taal- en Dichtkundige Werken, zijn aangehaald, in deze nieuwe Uitgave zoude kunnen vinden, heb ik de bladzyden van den vorigen Druk op den kant; wyders, tot meerder duidelijkheid, de woorden, waarover gehandeld wordt, in hun verband, aan het hoofd van iedere aanmerking geplaatst.

De spelling van den Heer HUYDECOPER is naauwkeurig gevolgd; alleen heb ik het onderscheid van de enkele Y en dubbele IJ overal in acht genomen, op die zelfde wyze als door den Schryver in zyne aantekeningen op MELIS STROKE gedaan is. Op vs. 586. van het zesde Boek II. D. bl. 188-193. heb ik gelegenheid gehad my breeder daar over uittelaten. De Byvoegsels en Verbeteringen op den Quarto Druk bl. 619 tot 643. heb ik op hun plaats, daar het mogelijk was, in den text, ingevoegd; anders in een aantekening daarvan gebruik gemaakt. Zoo heb ik ook

gedaan met alles, wat de Heer HUYDECOPER, van tijd tot tijd, heeft aangeteekend op het afdruksel der Proeve, waarvan ik zoo even gewaagde: eenige weinige kleinigheden, die ik meene dat door den Heer HUYDECOPER zelve, by eene nieuwe uitgave niet zouden geplaatst zijn geworden, heb ik achtergelaten. Die aantekeningen, voor zoo veel ze iets meerder behelsden dan voorbeelden, zijn tusschen *guillemets* ingezet. Hier en daar heb ik iets bygevoegd, het zy daar ik noodig oordeelde de gezegden van den Heer HUYDECOPER te versterken, of den Taalminnaar eenige meerdere aanleiding te verschaffen; 't zy daar ik de vryheid genomen hebbe, in alle zedigheit, van den grooten Man te verschillen. In de eerste bladen is zulks wel eens tusschen twee haakskens in den text ingevoegd; doch verder doorgaands in aantekeningen. Ik heb ook in eenige aantekeningen mijn werk gemaakt om den Liefhebber der Vaderlandsche taal en oudheden zoo veel bericht te geven, als my mogelijk was, van de zeldzame Handschriften, door den Heer HUYDECOPER, in zyne geleerde aanmerkingen op MELIS STOKE, gebruikt, en hier en daar aangehaald in zyne geschreven byvoegsels op het gemelde afdruksel der Proeve. Het was my, en zoo ik vernomen heb, ook anderen, welke van 's mans arbeid op MELIS STOKE gebruik maken, eene groote onaangenaamheid, telkens te vinden aangehaald: *Walewein, Ferguut, Limburg, van Heelu, der Ystorien Bloeme,*

Doctrinale, Profectus, Wirnt von Gravenberg, Fabelen van Esop, D. van Assenede in Fl. en Bl. en meer anren; zonder iets daarvan te weten, dan dat het zijn zeer oude Handschriften; misschien van of voor den tijd van MELIS STOKE, misschien jonger. Zekerlijk zou de Heer HUYDECOPER ons dezelve nader hebben leeren kennen, indien hy zijn oogmerk, om de voorrede voor den MELIS STOKE te schryven, had mogen volvoeren.

Daar kan niet getwyseld worden, of er zullen onder des overledenen papieren eenige aantekeningen, hiertoe betrekkelijk, zijn nagebleven; dan, tot dezelve geen toegang hebbende kunnen verkrygen, heb ik my vervoegd by eenigen myner Vrienden, de Heeren Mr. Z.H. ALEWIJN, Heer van Mijnden en Loosdrecht, Raad in de Vroedschap en Schepen der stad Amsterdam, Mr. HENR. VAN WIJN, Raad-Pensionaris der stad Gouda, Mr. HENRIK CALKOEN, Eersten Klerk ter Sekretarye der stad Amsterdam, en HERM. GER. OOSTERDIJK, Med. Doctor te Amsterdam; welke Heeren ik wist, dat, by de verkooping der Boeken van wylen den Heer HUYDECOPER, eigenaars geworden zijn van genoegzaam alle de Handschriften, door my hierboven aangeroord. Deze weldenkende kunstminnaars hebben de goedheid gehad my, of die Handschriften, welke zy bezaten, ten gebruike te geven, of eenig verslag van dezelve mede te deelen, waarvoor

ik hun Wel Edelheden hier ter plaatse nogmaals vriendelijk bedanke.

Na dat dit eerste Deel was afgedrukt, is my eene gunstige gelegenheid voorgekomen, om te Delst van den Wel Ed. Geb. Heere Mr. MATHIAS RÖVER, uit zynen ryken schat van zeldzaamheden, de drie oude Handschriften van MELIS STOKE, waarvan er twee uit de Boekery van wylen den Heer HUYDECOPER, en een uit die van wylen den Leydschen Hoogleeraar JOANNES ALBERTI gekomen zijn, op eene verplichtende wyze, ter leen te ontvangen; door welke vriendelyke mededeelzaamheid ik in staat gesteld ben om, het zy in een der twee volgende Deelen van dit werk, het zy elders, de noodige ophelderingen te geven van de Handschriften, welke door den Heer HUYDECOPER, in zyne aantekeningen op MELIS STOKE, onder de Letters A.B.C.T.U. gebruikt zijn, iets 't welk men mede in de voorrede voor den MELIS STOKE verwacht zoude hebben.

Voor het overige heb ik ook met een byzonder genoegen te erkennen de verplichtende hulp en aanmoediging, welke ik tot de bezorging van deze nieuwe uitgave hebbe mogen genieten.

De kundige en weldenkende Heer Mr. CORNELIS VAN LENNEP, Raad in de Vroedschap en Schepen der stad Amsterdam, heeft de vriendelykheid gehad my ten gebruike te geven VONDELS eigen handschrift zyner beryming van

OVIDIUS Herschepping, naar het welk de eerste uitgave gedrukt is; dit Handschrift is my dikwils van nut geweest; en heeft verscheiden malen gediend om gissingen van den Heer HUYDECOPER tot zekerheden te maken; gelijk uit eenigen myner aantekeningen blyken kan.

Ook heeft my de Hoog Gel. Heer HENDRIK ALBERT SCHULTENS, Professor in de Oostersche Talen en de Joodsche Oudheden aan 's Lands Universiteit alhier, het afdrukkel van HUYDECOPERS Proeve van Taal en Dichtkunde, het welk wylen zijn Vader, de Hoog Eerw. Hoog Gel. Heer JAN JACOB SCHULTENS, weleer bezeten en met verscheidene aantekeningen verrijkt heeft, ten gebruike gegeven. De meeste der voorbeelden, welke door my in deze Uitgave gebracht zijn, heb ik hieraan te danken, als mede aan het gunstig besluit van de Maatschappy der Nederlandsche Letterkunde te Leyden, genomen den 11den van Hooimaand 1780, waarby dezelve my de vryheid verleend heeft om, uit den voorraad, welken de Maatschappy, tot het vervaardigen van een algemeen, omschryvend Woordenboek der Nederduitsche tale verzamelt, zoodanige aantekeningen en voorbeelden afteschryven, als my tot deze Uitgave zouden te stade komen.

Behalven het geen my eenige andere Heeren hebben gelieven medetedeelen, waarvan ter behoorlyker plaatse melding gemaakt is, hebben myne byzondere Vrienden, de Heeren Mr. C.A. VAN WACHENDORFF, Oudraad in de

Vroedschap en Sekretaris van den Ed. Achtb. Gerechte der stad Utrecht, NICOLAAS HINLÓPEN, Oudscheppen der stad Hoorn, en Mr. Z.H. ALEWIJN, hiervoren gemeld, by verscheidene gelegenheden, my met hunne taalgeleerdheid en oordeelkundige aanmerkingen bygestaan, en over het geheel niet weinig toegebracht tot de naauwkeurigheid dezer Uitgave, waarvoor ik niet kan nalaten hunne Wel Edelheden by dezen myne dankbaarheid te betuigen.

Meer is hier niet bytevoegen, dan alleen nog een woord over het onderscheid, 't welk taalkundige Lezers zullen opmerken in de spelling van den text en van myne aantekeningen. Over het geheel kan ik zeggen, dat de spelling van den Heer HUYDECOPER ook de myne is. Men houdt die voor de beste en regelmatigste, gelijk uit verscheidene aanmerkingen in dit werk genoegzaam blijkt. Alleen wijk ik geheel af van onzen Schryver in de verdubbeling der Klinkers. Of ik daartoe gronds genoeg hebbe, zal ieder Taaloefenaar blyken kunnen uit myne Verhandeling over de verdubbeling der Klinkers in onze taal, en byzonderlyk wegens het gebruik van onze enkele en dubbele E en O, welke Verhandeling ik voornemens ben aan het einde van het tweede of derde Deel te plaatsen.

Leyden. Slachtmaand 1782.

**Toeigening aan de taalkundige en dichtlievende heeren, myne
byzondere vrienden, M^r. *Daniel van der Lip*, en M^r. *Jacob Elias
Michielsz.* regenten der huiszitten armen aan de Oude Zyde.**

Die lang gezworven heeft op de ongestuime baaren,
En eindelijk zijn kiel mag meeren aan de ree,
Begroot zijn blyschap naar de grootte der gevaaren,
Die hy heeft doorgestaan in 't midden van de zee:
Voor al, wanneer de reis, by toeval opgekomen,
Zich langer rekte dan hy hoopte of hadt gedacht.
Al wat men lang voorheen met ernst heeft voorgenomen,
Hoe groot en zwaar 't ook zy, wordt klein en licht geacht.
Wy speelden op het strand; en lieten ons bekooren,
Met eene kleine boot te danssen op de vloed.
Het weder lachte ons aan: geen onweêr liet zich hooren:
't Zeeluchtje labberde ons aanminnig te gemoet.
De wellust sleepte ons weg. wy peilden geene gronden,
Wy kavelden geen ty, noch hielden oog in 't zeil;
Totdat we ons in het ruim der holle golven vonden,
En zonken nu eens diep, en reezen dan weer steil.

Wy worstelden wel lang met winden en met stroomen,
In geen geballast schip, maar op een lichte boot.
Nochtans zijnwe eindelijk behouden t'huis gekomen,
En denken nu met vreugd aan de uitgestaane nood.
'k Gedenk met blyschap ook aan uwe hulp, myn Vrinden,
Die gy my toondet, by het barnen van het strand.
Het geen men scherssend zegt, deedt gy my waar bevinden:
De beste Stuurui staan gemeenelyk aan land.
Wel nu dan, staat my toe, dat ik mijn, vreugdeklanken
Uitstorte in uwen schoot; en, met een blyden toon
Na zo veel sukkelings, uw heuschheid moog' bedanken,
Van wederzyde my zo gunstig aangeboôn.
Nu staan wy op het land. Maar stilt, verheugde zinnen,
En maatigt uwe drift! gy zult van deezen kant
Misschien een' zwaarer storm noch moeten overwinnen.
Men lijdt geen schipbreuk, maar het stormt ookwel op land.
Als ik, na zulk een reis, lichtvaardig ondernomen,
En enkel by geluk dus ver ten eind gebragt,
Zal in het openbaar te voorschijn moeten komen;
Wat vonnis is het toch dat gy van 't volk verwacht?
Uw stoutheid zal van elk, hy zy dan bot of sneedig,
Geoordeeld worden naar dat zijn begrip vermag.
Doch ziet hier in het kort, waarmede ik my verdedig:
Die noit wil kwaalijk doen, die slaape nacht en dag.

BALTHAZAR HUYDECOPER.

Voorrede tot den bescheiden leezer.

Beide goed en kwaad zouden wy u in overvloed kunnen zeggen van dit tegenwoordige Werk. maar omdatwe het tweede niet willen aanroeren, zullenwe ook van het eerste zwygen: het welk deeze Voorrede niet weinig zal bekorten. Daarenboven zultge in de Aantekeningen zelfs somtijds wel iets ontmoeten, dat mogelijk beter in eene Voorrede zou gepast hebben. doch schoon wy het waardig oordeelden eenmaal gezeid te worden, wy kunnen echter niet goed vinden, om het hier te herhaalen.

Maar opdat gy een begrip moogt hebben van den oorsprong van dit werk, dat, uit kleine beginselen, tot zulk een grootte is opgewassen; zo weet, dat wy het geschreeven hebben, zonder oit een voorneemen gehad te hebben om het te schryven. Noit zouden wy 'er aan gedacht hebben, zo de Boekverkoper (Willem Barents), die nu allang onder de dooden gerust heeft, niet was te raade geworden, om een' nieuwen druk van VON-

DELS Ovidius aan te leggen. Uit veele Aanmerkingen, die wy voorlang, over onze Moederlyke Taale en Vaderlyke Dichtkunst, by ons zelfs gemaakt, doch voor 't grootste gedeelte noch nooit op 't papier gebragt hadden, dachten wy 'er eenige weinigen te voegen achter deez' nieuwen druk. Na veel geschreeven en herschreeven, en de ruimte der sloffe ten ruwsten afgemeeten te hebben, beslooten wy, om ons zelfs eenigerwyze te bepaalen, onze Aantekeningen niet verder te doen uitweiden dan over de twee eerste boeken van VONDELS vertaalinge. Met dat inzicht zonden wy het Eerste boek onzer Aanmerkingen ter drukpersse op den zelfden tijd dat wy het Tweede begonnen te schryven. Dit bestek door ons voldaan, en den voortgang des druks door sommige toevallen gestremd zijnde, noodigde ons de ledige tijd, en te gelijk onze eigen lust, om verder te gaan: zodatwe eindelijk over de gestelde paalen heen traden, en onzen weg vorderden, zonder te weeten, hoe of waar wy zouden belanden. In 't kort, het heeft ons mogen gebeuren zolang meester van onzen tijd te blyven, tot wy, die ons eerst bepaald hadden met het Tweede boek, ook het Vijftiende hadden ten einde gebragt. Besef hieruit, dat dit gansche werk in een' zelfden tijd geschreeven en gedrukt is. Hierdoor zijn wy zelfs vervallen op een klip, voor de welke wy anderen zo dikwils gewaarschouwd

hebben: dat is, datwe ons werk hebben uitgegeeven zonder het genoegzaam te beschaaven. Wy zelfs veroordeelen dit: en mogen daarom wel lyden, dat ook gy het veroordeelt. doch het is geschied; en was niet te herdoen, zonder al het gedaane ten vuure te doemen. tot welk hard vonnis wy somtijds wel eens overhielden, maar echter noit hebben kunnen besluiten. te minder, omdat 'er noch zachter middelen, om het gemelde gebrek zo niet te vervullen, zekerlijk te gemoet te komen, voor handen waaren. Vooreerst door het naauwkeuriger overweegen, beschaaven en in orde brengen van het geene noch ongedrukt was: Ten tweeden, door het herdrukken van sommige bladen, waarin wy de grootste onbeschaafdheden ontdekten: Ten derden door het aanwyzen der noch overgebleeven mistastingen, die eenigszins zaakelijk zijn, in de Byvoegsels en Verbeteringen, die gy kunt vinden achter dit werk.

Voorts zullen wy u, omtrent onze behandeling in 't gemeen, dit eenige mededeelen. Schoon wy eertijds van andere gedachten geweest zijn, wy zijn echter door de ondervinding eindelijk geleerd, dat niet alleen de doode talen, als de Grieksche en Latijnsche, maar ook de leevenden, gelijk onze Nederduitsche, noodig hebben met voorbeelden van voornaame Schryveren, 't zy Nieuwen of Ouden, opgehelderd te worden. De Voorbeelden der Nieuwen dienen voornaamelijk om een on-

derscheid te maaken tusschen die woorden en spreekwyzen, de welken onze beste Schryvers met oordeel verkooren en gebezigd hebben; en die, de welken alleen van den slechtsten hoop gebruikt, van de beschaafdsten gemijd worden. Maar al zoekende hebben wy ondervonden, dat ook doorgaands het slechte en verachtelyke niet dan te veel voorkomt in de schriften der besten en meest gepreezene. Om nu ook in deeze laatsten het goede van het kwaade te onderscheiden, en op eene overtuigende wyze voor te stellen, zijn de Voorbeelden der Ouden ten alleruitersten noodzaakelyk. Zelfs de eenvoudigheid van hunnen stijl pleit voor hun: en schoon wy al toestaan, dat de meeste sierelykheid der Taale te vinden zy by de Nieuwen; wy beweeren echter, als eene onwederspreekelyke waarheid, dat de zuiverste gronden moeten gezocht worden by de Ouden. Hoe nader aan den oorsprong, hoe verder van het bederf. Onder den naam van Ouden begrypen wy geene anderen, dan die voor, of ten uitersten in het begin der Spaansche beroerten geleefd hebben. De reden waarom wy de scheiding tusschen Ouden en Nieuwen in dat tijdstip plaatsen, is, omdatwe dikwils bevonden hebben, dat veele misbruiken en verbasteringen ingevoerd zijn terstond na dien tijd, van de welken te vooren nergens eenige voetstappen te vinden zijn.

Maar wy komen tot het allervoornaamste, en waaromtrent de Leezer mogelijk, minder eene onderrichting dan eene verantwoording, van my zal verwachten: te weten, de vryheid, die wy gebruikt hebben, om VONDEL, den Vader onzer Nederduitsche Poëzye, zo dikwils, zo onbeschroomd, tegen te spreken en te berispen. Doch verwacht van my niet, noch aan den eenen kant, dat ik u van zulk bestaan,^(*) in eene nederige Voorrede, als met geboogen kniën, vergiffenis zal smeeken; noch aan den anderen kant, dat ik u, met een groot opgeeven, en ydel gesnork, zal zoeken wijs te maaken,^(†) dat ik zo goed ben, en zo wel geloof verdiene, als VONDEL. Wy schuwen de uitersten overal daar 't ons mogelijk is. het eerste zoudt gy billijk aanzien voor een bewijs van lafhartigheid, het tweede voor een uitwerksel eener zotte laatdunkendheid.

Dat wy VONDEL voornaamelijk genomen hebben tot voorwerp onzer berispingen, is niet met overleg, maar by toeval, geschied: gelijk gy kunt afneemen uit het geene wy boven, wegens den oorsprong deezer Aantekeningen, gezeid hebben. Maar al was zulks van ons

(*) DESPREAUX, *Sat. IX.* 187.

(†) HORATIUS, *l. Epist. XVIII.* 17.

met overleg geschied, verre van daarmede misdaan te hebben, zijn wy verzekerd, dat zulks niet alleen billijk, maar ook eenigszins noodig was. Zo wy een' Schryver, minder dan HOOFT of VONDEL, wilden ziften, gelijk wy deeze Vertaaling van onzen uitmuntenden Dichter gedaan hebben, hoe menig is 'er, die nu by een yder ter goeder naame en faame staat; doch die daardoor zynen voornaamsten luister zou verliezen; en den glans zyner eere zien ondergaan in een' nacht van oneere! Niet, dat het ons ontbreekt aan Schryveren, die, buiten deeze twee, de toets zouden kunnen uitstaan: maar daar is 'er ook, die nu met lof gemeld worden, en echter niet veel onderzoekens zouden mogen veelen. Dewijl nu noch haat noch nijd onze pen bestiert, en wy, het misbruik wel willende bestraffen zonder iemands eere in het minste te benadeelen, door het doen van een kwaade keur hadden kunnen uitwerken iets, dat wy niet zochten uit te werken; zo dunkt ons, datwy noit iemand voegelyker zouden hebben mogen berispen, dan den Grooten VONDEL; tot wiens lof wy hier weinig zeggen, omdatwe ons onbekwaam kennen, dien naar waarde uit te meeten; en dien ik, en wy allen, mogen berispen met de uiterste strengheid, omdatwe onmagtig zijn, ook schoonwe den wil hadden, eenen enkelen straal van die schitterende Zon te verduisteren. ja schoon de hemel van zynen lof door

een' drang van berispingen, als dicht op een gepakte wolken, betoogen wierdt, de glans zyner deugden, en de helderheid zynes naams, zou die allen doen verstuiven, als een' lichten nevel en onbestendigen uchtenddauw.

Of moesten wy ons gewend hebben tot zulk eenen, die, niets te verliezen hebbende, veilig berispt, ja mishandeld, kost worden? neen. Wy willen wel, hier, den drek van het goud schuimen; daar, het goud uit den drek opzamelen: maar, altijd in den drek te wroeten, behaagde ons noit. Die ons eene beschaaving der Zedekunde beloofde, en ons geduurig ophieldt met het bybrengen en tegenspreken van de buitenspoorige gewoonten en ergerlyke zeden van het uitschot des volks; wat dunkt u? zou zulk een Schryver voldoen? Geenszins. de besten zouden hem verfoeien; allen zoudenze hem belagchen. Eene fout, ontdekt in het gedrag eens doorluchtigen Persoons, heeft dieper indruk op ons gemoed, dan honderd die ons in den gemeenen hoop worden aangewezen. De toepassing is lichtelijk te maaken: en daarom laten wyze aan de overdenkinge des Leezers.

Maar, terwijl wy spreken van VONDEL te berispen, zo moet gy ook weeten, datwe onderscheid maaken tusschen dit werk, en andere vruchten van dien ver heven geest. Wy ontmoeten hem hier in zynen ouder-

dom: doch ook die ouderdom is te kennen voor den ouderdom van VONDEL. Virgilius beschrijft ons, hoe de Siciliaansche Entellus, de overblijfsels zyner voorige sterkte en moedigheid, in zynen ouderdom, noch in zich bevindende, en de snorkeryen van den Troiaanschen Dares, die zich, voor den strijd, een prijs der overwinninge dorst aanmaatigen, niet konnende dulden, tegen dien gevreesden kampvechter, met wien niemand het waagen dorst, in het strijdperk kwam; en, daar hy zijn vyand een' fellen slag meende toe te brengen, door het missen zyner hand zo lang als hij was ter aarde plofte. Daar lag de eertijds onverwinnelyke held, maar de hoop der verwinninge niet te gelijk met hem. Hy rees weder op. verdubbelde zijn' moed, tastte zijn' vyand aan, met zulk een geweld, dat des zelfs vrienden werks genoeg hadden, om hem leevende uit de handen des gryzen verwinnaars te redden, en op de vloot te bergen. Zie daar een afbeeldsel van VONDELS ouderdom. hy heeft konnen struikelen; hy heeft konnen vallen; maar de man is noch niet geboren, die hem den prijs der overwinninge uit de vuist zal wringen.

De Dichtkunst is waarlijk een verheven kunst. Daar zy behoorelijk gehandeld wordt, verkondigt zy den lof des Scheppers, of onderwijst het schepsel op ontelbaare wyzen. En om alles met één woord te zeggen, hy

kan geen Goed Dichter zijn, die geen Eerlijk Man is. Laaten wy dan, wy allen, zeg ik, die ons den naam van Dichter toeëigenen, edelmoediglijk met elkanderen handelen, en de Kunst herscheppen in eene Deugd, dat is, zelfs doen, wat wy anderen in zoetvloeiende vaarzen voorzingen. Het kwaadspreken, en het vleien, zijn twee uitersten, die van alle Dichters bestrast en veroordeeld worden, en ondertusschen nergens gemeener, dan by het gros der Dichteren, in zwang gaan. Geen werk zo goed, dat niet zyne vyanden en lasteraars; geen zo kwaad, dat niet zyne vrienden en lofdichters, gevonden heeft. hierdoor wordt somtijds, van min doorzigtigen, het goede verworpen, het kwaade verkooren. Niemand heeft meerder gedaan, tot beschaavinge van onze Taal en Dichtkunde, dan VONDEL. maar, van de ontelbaare misbruiken, die de Nieuwen ingevoerd hebben, worden 'er ook veelen in zyne schriften gevonden. Die nu in VONDEL op wien tegenwoordig alle Dichters het oog hebben, ook de misbruiken prijst, doet die niet het zelfde, dat een Vleier doet, die de ondeugden van zijn' vriend deugden noemt, en dus het kwaad, in plaatse van het uit te rooien, voortplant? Die zich vermaakt in kwaadsprekendheid, is gelijk aan den geenen, die zynen vyand met vergif van kant helpt. maar die zich overgeeft aan de vleiery, doet als die vrouw, de welke het voorwerp

haarer liefde, door het verkeerde middel van een' toe, bereiden minnedrank, willende tot zich trekken, hem daardoor eerst van zijn verstand, en vervolgens van het leeven beroofde. Langs byzondere wegen komten dikwils ten zelfden val. Laaten wy dan, herhaal ik noch eens, edelmoediglijk handelen; en ons allen op zulk een' voet stellen, datwe, zonder eenige verrukking van drift, elkanders schriften onderzoeken, pryzen dat pryzenswaardig is; maar ook, met de zelfde vrymoedigheid, belyden en aantoonen, waar wy, of iemand onzer, moge gemist hebben. Laatenwe elkanderen tegenspreken, zonder elkanderen te haaten of te lasteren. Laatenwe gezaamenlijk overweegen, wat VONDEL wél, wat hy kwaalijk hebbe: het eerste naarvolgen, het tweede verbeteren. Die met zulk een' geest beziel is, zal ook in hem de mislagen, als mislagen, erkennen, zonder hem daarom den naam van DEFTIG, BEVALLIG en ONVERGELYKELIJK, te betwisten: en zonder daarom zyne berispers boven hem, of met hem gelijk, te stellen. Het wordt in alle groote persoonaadjen een Deugd gerekend, als zy zich van hun minder willen laten onderrichten. het welk niet kan gesteld worden, of men moet daarby stellen, dat ook een minder somtijds in staat is, om zijn' meerder te onderrichten. dat zekerlijk op de waarheid gegrond is. De Deugden zijn ontelbaar. niemand bezit die allen. Gy hebt 'er mogelijk

tien; en ik, één. zo zijt gy bygevolg tienwerf zo deugdsaam als ik: en echter kuntge noch van my leeren, wanneer gy die eene deugd, die ik bezit, ook, op mynen raad, wilt toevoegen by uwe tien anderen. Zodat ook dit eene valsche stelling is, wannermen zich inbeeldt, dat iemand, die eenen anderen, of berispt of onderricht, daarom juist zich zou laten dunken, wyzer of beter te zijn dan de geen, dien hy of berispen of onderrichten durft. De een munt hierin, een ander daarin, uit. Wat valt 'er dan anders te doen, dan gezaamelijk onzen gemeenen hof te wieden; en onze byzondere gaaven te vereenen, door die elkanderen onderling over en weder mede te deelen? Alleen dit doende zullenwe in staat geraaken, om, met saamgevoegde krachten, de Kunst te brengen tot eenen trap, nader aan de altijd van ons wykende Volmaaktheid: naar de welke het altoos loffelijk is te streeven, schoon 't ons onmogelijk is de zelve te bereiken.

in Amsterdam den 10 Octob. 1729.

Claes Willemsz. *der Minnen Loep* MS. 1486. B. II. cap. 2.

Wien dese woerden niet en ghenoeghen
 Die mach hem tanderen saken voeghen
 Eñ laten dit liet onghesonghen
 Daer en is nyemant toe ghedwonghen
 Te lesen dinghen die hi laect
 Eñ seker wes ic hebbe ghemaect
 Dats opt verbeteren al ghedaen
 Der gheenre die hem bet verstaen
 Ic houde mi voer een menschelijck romp
 Onverstandel rude eñ stomp
 Eñ ken een yghelijc voer mijn wyser
 Mer die wetsteen maect een yser
 Scarp nochtan so en is hi
 Self niet scarp dat duncket mi
 Die wijngairt stam is rude eñ groff
 Dies niet en kende en gaef hem gheen loff
 So dorre is hi eñ ongheraect
 Nochtan so worter of ghesmaect
 Die soete natheyt vanden wijn
 Al ben ic stomp van ruden schijn
 Daer om en suldy niet versmaden
 Of u mijn sinnen tbeste raden.

Proeve van taal- en dichtkunde op Vondels herschepingen van Ovidius.

Eerste boek.

Vs. 18.

*De zee omhelsde uit zucht
De borst des zeestrants niet. zee, lucht, en aerde, en weiden,
En geene hoofstof was haer hoefslagh noch bescheiden.*

HOEFSLAG is volgens KILIAAN een Krijgswoord. Hy verklaart het in 't Duitsch, *schaerwachte*; in 't Latijn, *Statio, locus custodioe militum deputatus*.

VONDEL, in *Lucifer* bl. 56. van de strydende Engelen.

*Zoo stonden zy gekant, en slaghree, drom by drom,
Een ieder op zijn lucht en hoefslagh, en by ryen
Gesnoert aen hun gezagh -*

[†]J. VAN ZANTEN Miltons *Parad. verl.* B. II. bl. 60.

- of een heyr
Naabootsten, dat op zynen hoefslag trots
Zich neederslaat.

[†]Vs. 18.

CORN. GIJSB. PLEMP, *der Herd. Ansl. op Amst. vs.* 557.

Staet dan en houd noch rust tot in den dageraet,
En elk uw hoefslach trou met goeden wacht beslaet.

ANTONIDES, in den *Ystroom* B.I. bl. 31.

'K zach d'onverwonne jeugt, elk op zijn hoefslagh trots,
In 't harnas, staen gelijk een onverwrikbre rots.

Mengeldichten bl. 424.

Daer trekken -
De starren aen in hun gelit,
Elk op zijn hoefslag net bescheien.

[†]MATTHIJS BODE, in *Polyxena* Act. II. scen. 4.

'k Zag, hoe de benden zich, op hunne hoefslag, schaarden.

[†]Bl. 2.

NIL VOLENTIB. ARDUUM, in *Orond. en St.* Act. I. sc. 3.

Elk leger stond nu op zijn hoefslag net geschaard.

W. VAN DER HOEVE, *doodl. Minnen.* Act. I. scen. 4.

En wijl nu alles op zijn hoefslag stond geschaard.

HOOFT, *Nederl. Historien* B. IV. bl. 138. *De gemaghtighden haarer Hoogheit zouw men verzoeken, midlerwyle hunnen last te schorssen, en 't lichten van krijsvolk staaken, ontslaande zelfs de geenen, die reeds waaren ingeschreeven, en doende de nachtwaak houden op de hoefslaaghen, gelijk die by zijn' Doorluchtigheit was ingestelt.* B. IX. bl. 393. *Aan alles wat weerloos was, verbood men de steevesten, en stoffeerde ze met de rest in vollen geweere: Ook werd yeder gelast niet van zijn' hoefslagh te scheiden, oft hy wierd 'er afgehaalt by die van den Gerechte.* Zie ook B. XIII. bl. 563. XIX. bl. 814. enz.

*Dus ook D. VELIUS, *Chronyk van Hoorn* B. II. bl. 117. te weten van den laatsten druk 1740. *Middelertijd werden die van Hoorn gewaerschout, roerden de klokken, quamen met alle man op de Vest in goede ordre, en een yeder op zijn hoefslag.* +Vs. 18. Op welke plaats SEBASTIAAN CENTEN aantekent: *Hoefslag betekent eigentlich een weg, dien een Paard maakt, als het meer dan eens op een zekere grond heen en weer gaat, en telkens aan het einde omkeert en aldus een halve cirkel maakt. Hier geeft het te kennen de plaatsen rondom de Stad, die de Overheden geschikt en verdeelt hadden voor ieder Burger en Schutter, en daar elk van hen zich in tyde van nood moest vervoegen. Deze Hoefslagen waren in Hoorn naar het getal der Kapiteinen in achten afgedeelt. Vanwaar de Man die eigenlyke betekenis van hoefslag gehaald hebbe, weet ik niet, en zie niet waarop dezelve kan steunen. Dat KILIAAN dit woord *Hoefslag* afkomstig rekende van *Hoef, Ungula, cornu pedis equini*, schijnt te blyken uit de plaats daar hy het zelve in zijn woordenboek geschikt heeft.' [Doch, ware het daarvan afkomstig, zou het moeten beteekenen, een slag van de hoeve eens paards, gelijk HOOFT het gebruikt, *Nederl. Hist.* B. XV. bl. 661. van den Graaf van Lalain: *Onlanx waarnaa, een hoefslag van zijn eighen paardt hem 't leeven kostte.* Waarvan by SPIEGHEL, *Hoefslagbron: Hertsp.* B.I. vs. 119. *Ons lippen hebben noit den hoefslach-brun ghenaaekt, Die 't vollik, 't botte volk, volmaakte dichters maakt*^(a).*

- (a) Zoo staat 'er in den Druk van Wetstein 1694, en in dien van 1723, door PIETER VLAMING uitgegeven; doch verkeerd, want in de vorige uitgaven van 1614 en 15 leest men:

Die VOLLIK tbotte volk volmaakte dichters maakt.

VOLLIK is *plenè & confestim*, zie KILIAAN en PLANTIJN. ST. FRANCISCUS *Wijngaert*, voor de prologhe 'daer zaldi zekerder wandelen, vredeliker rusten - snellicker voertgaen, betrouwelicster sterven, VOLCKER ten hemel komen. *Delftschen Bybel* 1477. Josue XXIII. op het einde: *VOLLIC ende haestelic sal sheren gramscap ieghen u risen. (Cito atque velociter consurget in vos furor Domini.)* LOD. VAN VELTHEM, *Spiegel Histor.* B. III. Cap. 48. bl. 207.

*Want so VOLLYC was dit gedaen
Met enen seote -*

Zie ook bl. 35. 113. 128. 178. 184. en elders.

+Door HOOFT nagevolgd, *Brieven* N. 191. bl. 152.] 'Beter wordt het woord *hoefslag*, waarover hier gehandeld wordt, afgeleid van *hoeve lands*. Ik lees in een Brief M. ^{+Vs. 18.} S. van Fredrik van Blankenheim, Bisschop van Utrecht, van 't jaar 1414, aan die van Rynerscop, Byleveld enz. *Ende dese watergank, opstal ende kae'n zalmen hoefslagen, ende die zullen houden alle die geene die in desen watergank voorsz. zullen wateren, mergen mergens gelijk, ende die zullen schouwen die dijkgrave ende Heemraets, gelijk 'er voorsz. staet: Ende elcken slach van eenre hoeve zal wesen een koer. En wat verder: Ende vind die dijkgrave die slage dan niet gemaekt ter Heemrader love, zo mach die dijkgrave mitten Heemraets afterwaert trecken, ende in een herberge blyven leggen toeven opter geenre costen, die*

⁺*de slage aengenomen hebben te maken.* [Uit het aangeteekende op MELIS STOKE, II. D. bl. 604. ziet men, dat alle de Dijkpligtige Landen onder Overdiemen, omtrent ⁺Vs. 18. 540 Morgen, verdeeld zijn in 18 gelyke deelen, *hoeven* genoemd; en dat *hoefslag* beteekent het gedeelte des Dijks, welk ieder *hoeve* moet maken; en waarop dezelve is aangeslagen. WAGENAAR, *Beschryving van Amst.* X.D. bl. 336. *De Dyklasten worden gedragen by hoefslagen over de landeryen, die onder den dijk gelegen zijn.* Vergelijk ook het Charter van Ao. 1326. in MIERIS, *Gr. Charterb.* II. D. bl. 381.] Onze landluiden weten ook, als 'er een kade of weg staat geschouwd te worden, welke hun *hoefslag*, en waar elk hunner *gehoefslaagd* zy: dat is, welk gedeelte yder van hun moet maaken of herstellen. [Het denkbeeld van *hoeve* heeft VONDEL zekerlijk in den zin gehad, toen hy het woord *hoefslag* gebruikte, in zyne vertaling van deze plaats van HORATIUS Lib. I. Ode XIX.

*Namque me sylva lupus in Sabina,
Dum sequor calles dubios, et ultra
Terminum, curis vagor expeditus
Fugit inermem.*

By hem *Gezang XXII.* bl. 15. *Want terwijl ick van mijn Lalage zing, en onbekommert omzwerf, buiten mynen hoefslag, zoo vlugt - voor my - een wolf.*] ANTONIDES gebruikt het woord *hoefslag* noch eens, op eene andere wyze, in den *Ystroom B.* I. bl. 22.

Dat muuren uit gelit en hoefslag zullen knellen.

[MOONEN maakt 'er *hoefbeslag* van, *Poëzy* bl. 569. doch wat hy 'er mede gemeend hebbe valt moeilijk te ramen.]

⁺ *Bescheiden* is hier zoveel als *bescheidenlijk*, d. i. duidelijk, aangewezen.

Onze Dichter gebruikt het ook van de *plaats*, daar Pyramus en Thisbe afgesproken hadden elkander te zullen vinden B. IV. vs. 111.

⁺ Vs. 18.

- om niet te wijt te dwalen van het oort,

By hen bescheiden.

[JUNIUS, *Schilderkonst* B. II. bl. 93. *d'AEgyptische ambachts-lieden moghen gheenen anderen dienst in de Republijcke aenvangen, dan die hun door de wetten bescheyden en door haere ouders overghegeven is.* Zoo had hy ook even te voren gezegd, bl. 92. *Soo wierden sy tot d'eene of d'aadere Konst bescheyden.* d. i. geschikt, Zie ook bl. 147. en elders. In dezen zin gebruikt HOOFT het Adjectivum *bescheiden*: *Nederl. Histor.* B. I. bl. 31. *Een brief van zyne Heiligheit, by den welken drie bezondere Inquisiteurs waaren gestelt, elk in zijn bescheiden bedrijf.* En JUNIUS, *voorbescheyden, destinatus, Schilderk.* B. III. bl. 218. en 257.] Gemeener evenwel zegtmen, *iemand* ergens, of op een plaats *bescheiden*. POOT I.D. bl. 162. *Hier heeft my Rozemont bescheiden.*

VVTENBOGAERT, *Bediening* bl. 100 (129). *Is daer op by hare Ed. Mog. goet ghevonden hem voor haer te bescheyden.* Zoo ook in de Resolutie der Staten: HOOFT, *Hern. de Gr.* bl. 4. *Hy had veel volx van oorloghe te Barcelona bescheiden.* Zie ook bl. 18, 86, 93. *Nederl. Histor.* B. IV. bl. 146. *De Oosterlingen van de Luitersche gezintheit - gaaven - der Majestraat te kennen, dat zy bereidt waaren haar ten dienst te staan ter plaatze daar men ze bescheiden zoude.* Zie ook B. V. bl. 176. XV. 646. enz.

[†]DAVID LINGELBACH, in *Cleomenes* Act. IV. scen. 1.

De Koning had hem hier bescheiden -

[†]Vs. 18.

VONDEL, in *Lucifer* Act. I. scen. 2. bl. 8.

*Wanneer de weerelt koom' zich verder uit te spreiden.
Wort elck van deze ry in zijn gewest bescheiden.
Van krijgsvolk onder hun opperhoofd bescheiden.*

HOOFT, *Nederl. Hist.* B. VI. bl. 242. *Toen laat hy met twee trommels omroepen, dat alle, die onder hem bescheyden waaren, zouden passen voor zijn' herbergh te verschynen.* G. BRANDT, *Leven van de Ruiters* B. VIII. bl. 401. *Dat yder Kapitein op zijn Hoofd, daar hy onder bescheiden was, wel zou passen.* Zo zegtmen ook een *Tijd bescheiden*, d.i. benoemen, bepaalen, aanwyzen. *Handel. der Apost.* MS. 1431. Cap. XII. vs. 31. *Des besceidet hem die coninc enen dach. Der sielen Troest* [1484] fo. 103. a. *Doe die dach quam die hem besceyden was, dat hy weder comen soude. Up eenen besprokenen dach* zegt JAC. VILT, *Vertal. van Boëtius* glose f. 54, a. MELIS STROKE B. III. vs. 1316.

*De coninc besceiet hem enen dach
Dat hiere soude wesen dan.*

[En zulk een bepaalden dag noemt hy een *bescheiden* dag B. VII. vs. 295. Den dag kon hy niet *bescheiden*, dat is bepaaldelijk noemen, toen de Vlamingen by Zierikzee in zulk een menigte verdronken, en 'er vrede gemaakt werd: B. VIII. vs. 471. Vergelijk ook B.I. vs. 1285. VAN VELTHEM *Spiegel. Histor.* J.B. bl. 21, 27 enz. *Dach, tijt ende stondt bescheyden* vindenwe by PLANTIJN.]

BREDERODE in *Lucelle* Act. III.

En d'uur is lang voorby, die wy te saem bescheiden.

*FR. V. DORP, Heer van Maesdam, *Sticht. Ged.* bl. 237.

*Vs. 18.

*- *in onsen tijd, den tijd van hem bescheyden,
En ons Aertsvaderen van outs af toegeseyt.*

*Bl. 3.

Tijd en Plaats vindenwe dus vereenigd by de Vertaalers van den Bybel, Hand. der Apost. XVII. 26. Bescheyden hebbende de tyden te voren geordineert, ende de bepalingen van hare wooningen.

C.V. GHISTELE, in *Terentius Eunuchus* Act. III. sc.4.

Den tijd en de plaetse hebben wy bescheyden.

Hiervoor, oudtijds, *stede en stonde.*

CL. WILLEMSZ, *Der minnen loep* MS. 1486. B.I.Cap.11.

*Stede en stonde dierghelijck
Heeft zy hem besceyden wale.*

Fraai gebruikte R. ANSLO dit woord, in de *Martelkroon van Steven*, om uit te drukken de duidelyke voorzeggingen en voorbeeldingen, slaande op den Heiland:

*Zo leverde de Joodt onkundig aan den Heiden
Den Heilandt, hem van Godt zo klaar en naakt bescheiden.*

Dikwils komt het voor in de betekenis van *besluiten.*

VONDEL, in *Joannes den Boetgezant* B.V. bl. 90.

*Salome, op moeders wenck, vertreckt, en laet zich leiden
In een salet (het was te vooren zoo bescheiden)
En ondertusschen gaet het feestgespan ten dans.*

En uit dien hoofde zijn alle dingen *van God bescheiden: Job XXIII. 14. Hy sal volbrengen wat over my bescheyden is.*

D. DE POTTER, *Getrouw. Hard.* Act. II. sc. 2. vs. 17.

*Of zou 't wel weezen, dat den hemel heeft bescheiden,
U, door een sterre van de liefd', tot my te leiden?*

Zie hem ook Act. I. Rey: enz. Hiervan by F. VAN DORP, als boven, bl. 238. en 250.
Gods bescheyden

⁺*raet*. En *Genes.* XLVII. 22. *Job* XXIII. 12. *Spreek.* XXX. 8. XXXI. 15. 's *menschen bescheyden deel*; dat het zelfde is met *beslooten deel*, gelijk JOAN VAN ARP ⁺Vs. 18. spreekt in *Chimon* IV.

*Nu siet ghy u fortuyn en ongeluck geheel,
En hoe niemandt verkrijght, als sijn beslooten deel.*

Hiervan *Handel. der Apost.* MS. 1431. XVII. 26. *Ende hi heeft besloten die ghesette tide ende wtganghe haerre woninghe*. Waarvoor de onzen hebben, *bescheyden*, gelijk wy boven zagen. Zo *bescheiden* ook de Rechters twee personen, wanneer zy, door hunne uitspraake, derzelve geschil besluiten: de *Vertaaler van Boëtius* 1485. fol. 48. d. *Zo ghevic dij toe ende consentere dij te kiesene wat jugen du wils, die ons beiden (verhoort desen ghescille) bescheiden moghe*. [FRANK *Wereltboek* bl. 52. b. *De Vriesen kiesene alle jaer eenen Raet, om eenen ghemeynen nutte in behoorlyker gelijcheyt te bescheiden*. Dus ook in de *Koeren* van Haemstede [1300] §. 38. *Groot Charterb.* II. D. bl. 19. *Soe wat dese kore niet en bescheet, dat sullen schepenen bescheeden by haren besworen eede*. Vergelijk VAN VELTHEM I. 28. 34. Zie ook ALDEGONDE, *Psalm* 72. vs. 2. *Bezworen brieven*, welke anders *Charters* genoemd worden, noemtmen dus ook *bescheiden*. HOOFT, *Nederl. Histor.* B.I. bl. 3. III. 94. VI. 261. XI. 471. enz.] En de *Leeraars*, wanneer zy een twijffelachtig vraagstuk ophelderen, en den onzekeren duidelijk *bescheid*, d.i. bericht, geeven: de Hr. van St. ALDEGONDE in den *Roomschen Biënkorf* B.I. c. 1. *Overmidts onse Doctoren van Loven met so vele andere diepe ende grondeloose questien becommert zijn, dat sy de*

+ *moete*^(b) *niet en hebben om dit punt te dege te bescheyden.*

+Vs. 18.

- (b) MOETE is gelegenheid, ledige tijd. *Otium, tempus vacuum: vacatio*. Hoogd. *Musse*. MARCUS GHEERAERTS, *Fabelen* bl. 179. GUICCIARDIJN, *Beschryv. der Nederl.* bl. 84. b. VAN VELTHEM *Spiegel Hist.* B.I. Cap. 52. bl. 72. en elders. Zie wyders KILIAAN, maar vooral PLANTIJN en TEN KATE, II. D. bl. 298. b. Vergeleken met WACHTER, op het woord *Musse*, en SCHILTER, op de woorden *Muaze* en *Muoz*.
In Noordholland is nog gebruikelijk het woord *moetig*, in den zin van *lustig, tierig* enz.
Van het substantivum *moete*, en de spreekwijs *met goeder moete* heeft de Heer HUYDECOPER eenige voorbeelden uit den *Rijmbybel van Maerlant* en uit *Walewein* bygebracht, op deze regels van MELIS STROKE B. VII. vs. 932.

*Haer hadde lettelt yement moete,
Dat hi des anders beiden woude.*

alwaar hy aantekent: 'In myne *Proeve* bl. 3. heb ik een plaats aangehaald uit den *Byenkorf* van ALDEGONDE B. I. C. 1. daar hy 't woord eveneens gebruikt. Doch wees gewaarschouwd, dat het in myne aanhaalinge verkeerd is in *moeite*.' En, voegt hy 'er by, bl. 463, 'ziet! in dat Werk zelf is die zelfde verzinning ingesloopen B. IV. C. 2. (Amst. 1638) *het vervolch was doe noch al te groot: sy en hadden de moeyte noch de stade niet*. Zy hadden 'er noch geen *gelegenheid* toe.'

In den eersten en zeldzaam-voorkomenden Druk van den *Biënkorf*, uitgegeven, onder den naam van *Isaac Rabbotenu van Loven*, (in het jaar 1569, zie M. SCHOOCK. *de Bonis Ecclesiast.* p. 528, en N. HINLÖPEN, *Histor. van de Nederl. Overzett. des Bybels* bl. 16, en niet in het jaar 1571, gelijk FOPPENS stelt, *Biblioth. Belg.* P. II. p. 1038, gevolgd door Profr. SAXE, *Onomastic. Literar.* P. III. p. 466.) als mede in den tweeden Druk, met het jaartal 1572 op den titel, staat op beide de aangehaalde plaatsen (1569 fo. 186. en 261. a.) (1572 fo. 146. en 184. a.) *moeyte*; gelijk ook in het II. Stuk Cap. 2. (1569 fo. 109. a, 1572, 76. b.) *en hadde de moeyte niet om de boecken te - overlesen*. Maar, in de Drukken van 1600 en 1631, staat op de eerst-aangehaalde plaats fo. 10 a. en 6. b. *moete*: in den Druk van 1642 fo. 6. b. *moet*, doch op de twee andere plaatsen (1600 fo. 189. a. en 76. a.) (1631 en 1642 fo. 161 a. en 63 b.) *moeyte*. In een Druk te Amsterdam by *Johannes Rotterdam* (1733) staat op de eerst-aangehaalde plaats bl. 15. *moet*, doch op de andere twee plaatsen bl. 372 en 144. *moeite*. Dezen Druk, in welken, niet alleen spelling en taalkeurigheden van ALDEGONDE verwaarloosd; maar ook zoo vele drukfeilen en uitlatingen zijn, dat de zin veelal onverstaanbaar is, achten wy niets waardig.

+*De Rederykers van Sout-Leeuwen*, op het Landjuweel tot Antwerpen 1561. in 't Spel van Sinne:

+Vs. 18.

Die sal ons bescheyen van onsen vraghen.⁺

+Bl. 4.

Die van *Shertoghenbosch*, als boven

Die u in die dinghen wel sullen bescheyden^(c).

Allergemeenst noemen wy *Bescheiden menschen*, die beleefd zijn, en minzaam van ommevang: doch niet altijd even voegelijk. Want die tegen allen, zowel kwaaden en strafwaardigen, als goeden en eerwaardigen, even beleefd en vriendelijk zijn, mogen zowel *onbescheiden* heeten, als die hunne onbe-

(c) Men vergelyke 't hier verhandelde en de bygebrachte voorbeelden, met het geen door TEN KATE is aangeteekend II. Deel bl. 354. b.

+leefdheid aan yder, wie hy zijn moge, betoonen. *Bescheidenheid* is geenszins *vriendelijkheid*. Onze Taalkundige Overzetters noemen I. *Timoth.* III. 3. *bescheiden*, die in de Kanttek. verklaard wordt te zijn zulk een, *Die andere kan wijcken ende in redelickheyt verdragen.* *Philipp.* IV. 5. wordt *Bescheidenheid* verklaard door *Billikheyt, redelikheyt*. Zie hier wat 'er ons van dunke. De BESCHIEDENHEID is geen enkele Deugd; maar een vereening, of liever de moeder, van alle deugden. Het *Dietsche Doctrinale*, vertaald en berijmd Ao. 1345. MS. fo. 1. c.

+Vs. 18.

Want sine leere salne [zal hem] leiden
Tote alre beschedenheyden;
Want beschedenheit sijts gewes
Moeder van allen doechden es.

Zy zelve is een werk des *Oordeels*, volmaakt door *Ondervindinge*. MS. 1190.^(d) fo. 140. c. *Dat meeste*

- (d) Hier, en elders meermalen, wordt dit MS., met byvoeging van het jaartal 1190, aangehaald. Het is het zelfde stuk, dat in de aantekeningen op MELIS STROKE aangehaald wordt, onder den naam van *Materie der sonden*. Zie *Bibliotheca Huydecoperiana* p. 114. N. 8. Indien dit jaartal echt is, waaraan zeer getwyfeld wordt, zou het ouder Nederd. Manuscript zijn, dan tot nog toe bekend is. Het *oudste* Nederduitsch geschrift, waarvan wy gewisse zekerheid hebben, is de oude Keure van Middelburg 11 Maart 12 53/54. Zie MIERIS *Gr. Charterb.* I.D. bl. 271-275. Van het begin en slot dezer Keure zullen de Lieshebbers onzer oude Historie een zeer naauwkeurige uitgave, naar 't oorspronklyke, vinden in het II. stuk van het II. Deel der *Historia. Critica Comitatus Hollandiae* van den Hooggel. Heer A. KLUIT p. 654. Een gelijktijdig stuk uit een oude Hollandsche Chronijk, onder Koning Willem, den tweeden Graaf van Holland van dien naam, geschreven op Perkament, omtrent quarto formaat, door enen *Jan Goessen*, Priester te Orte, een dorp by 's Hertogenbosch, vindt men in de *Beschryving der stad Delft* by BOITET 1729. bl. 21. alwaar eenigszins de weg gewezen wordt om die Chronijk op te sporen; wenschelijk ware het, dat iemand gelegenheid had, om in of by het dorp *Loemel*, in de Meiery van 's Hertogenbosch, deswegens nadere onderrichting te bekomen.

⁺ *deel menschelikes geslechtes schijnt wt onbescheydenen ordel snel ende bereet te wesen tot berespen.* Zoo lees ik ook in *Profectus* MS. B. II. C. 85. fo. 142. ⁺Vs. 18. bescheidenheit *sijnre ordele.*

HOOFT, Theseus en Ariadne Act. I. vs. 107.

- *een oprecht man, bescheyden van verstandt.*

Dierhalve moetmen haar niet zoeken by Kinderen of Dwaazen. Zeer wel zegt de Schryver des *Gulden Throens* 1386. (gedrukt 1484.) fol. 40. b. *Een yghelic mensche, die tot sinen jaren ende tot sijnre besceydenheit gecomen is.* In den meesten nadruk kunnen wy haar beschouwen of inwendig of uitwendig. *Inwendig* betekent zy een' VOORZIGTIGHEID, waardoor men het goede wijselijk weet te onderscheiden van het kwaade. *Uitwendig*, een' BILLIJKHEID, waardoor men aan yder, wie hy zy, onderscheidelijk geeft wat hem toekomt. Zoveel is het, Leezer, dat wy Schryvers van u verwachten, alswe u aan het hoofd onzer werken begroeten met den Naam van *Bescheiden Leezer.*

+Laat ons, om terstond aan den Tytel van ons werk te voldoen, hier, eerwe deeze eerste Aanmerking besluiten, noch iets byvoegen, dat in 't byzonder zyne betrekking hebbe tot de Dichtkunst. 't Geen VONDEL hier zegt; ^{+Vs. 18.}

En geene hoofstof was haer hoefslagh noch bescheiden.

zeide OVIDIUS in 't Latijn aldus;

Quaque fuit tellus, illic et pontus et aër,

dat is, van woord tot woord;

Waar de aarde was, daar [was] en zee en lucht.

Deeze vertaalingen schynen niet veel naar elkander te gelyken. Doch OVIDIUS zegt eenvoudig het zelfde, dat by VONDEL meer Poëtisch en overdrachtelijk gezeid wordt; in naarvolging, zo ik my niet bedriege, van den Franschen Dichter DU BARTAS, of van deszelfs Vertaaler ZACH. HEYNS. BARTAS, ^{+die} meermaalen onzen OVIDIUS uitdrukt, en, in den Eersten Dag zyner Weeke, ook deeze Ovidiaansche ^{+Bl. 5.} beschryving van den Chaos in 't oog hadt, leeft op eene aardige wyze, volgens den speelzieken aard zyner weelderige penne, met het Latijnsche vaars, zo even aangehaald, het welk hy op veelerhande wyzen, en in veele vormen, overbrengt p. 8.

*La terre estoit au ciel, et le ciel en la terre.
La terre, l'air, le feu, se tenoyent dans la mer:
La mer, le feu, la terre estoyent logez dans l'air:
L'air, la mer, et le feu dans la terre: et la terre
Chez l'air, le feu, la mer -*

na dit aldus om en om gehaspeld, en den Chaos, in een Chaos van woorden, beschreeven te hebben, vervolgt hy:

⁺ - *car l'Archer du tonnerre
Comme grand mareschal n'avoit encor donné
Quartier à chacun d'eux. -*

⁺Vs. 18.

welke laatste woorden Z. HEYNS aldus vertaalt:

- de veltheer op dat pas

Had elck een sijn quartier in 't leger niet gegeven. Zie daar het zelfde, dat VONDEL, op zyne wyze, met fraaiere woorden uitdrukt, als hy zegt;

En geene hoofstof was haer hoefslagh noch bescheiden; terwijl hy het overtollige, t.w. die herhaalde saamenmenging en verwarring van Water, Aarde, Lucht en Vuur, geheel achterlaat. Maar BARTAS zelf heeft de verwarring deezer woorden wederom ontleend van den Italiaanschen Dichter GIO. ANDREA DELL' ANGUILLARA, die dit Werk van OVIDIUS geheel vertaald heeft, en van wien ik de volgende vaarzen aangehaald vind bij P. BENSE-DUPUIS, *Oracle de la Poësie Italienne Liv. II. ch. 1.* die oordeelde, *dat door eene verwarring van woorden, zo dikwils herhaald, de Chaos wonderlijk fraai wordt beschreeven.* Deze beschrijving luidt aldus:

*Pria che'l ciel fosse, il mar, la terra, e'l foco,
Era il foco, la terra, il cielo, e'l mare:
Ma'l mar rendeva, e'l ciel, la terra, e'l foco,
Deforme il foco, il ciel, la terra, e'l mare:
Ch' ivi era, e terra, e cielo, e mare, e foco,
Dov' era, e cielo, e terra, e foco, e mare;
La terra, il foco, e'l mar era nel cielo,
Nel mar, nel foco, e ne la terra il cielo.*

Deeze Italiaansche Dichter, die gebloeid heeft omtrent het jaar 1566. wordt van GIO. MARIO DE' ⁺CRESCIMBENI, *Istoria della Volgar Poësia Lib. II. p.*

⁺Bl. 6.

+137. geteld onder de uitmuntendste Dichters van gansch Italie, zo om zijn Treur- als Bly-spelen, om zijn Lierdichten, als om het zogenoemde *Burleske*; in al welken ^{+Vs. 18.} hy zich als een Voorganger, niet als een Naarvolger, heeft gedraagen: maar vooral wordt hy gepreezen om de Vertaaling van dit Werk, die gelijk gesteld wordt met het Latijn van OVIDIUS, en om dewelke de gemelde Schryver hem verklaart te zijn zo groot een Heldendichter, als iemand onder al de Toskaanen. Dit moest gy weeten, om recht te beseffen, hoedaanige Dichters in zodaanige uitdrukkingen hebben smaak gevonden. Wy laten den lof, en van ANGUILLARA, en van BARTAS, in zijn geheel: maar, alswe het eene vaars van OVIDIUS,

Quaque fuit tellus, illic & pontus & aër,

gelyken by de Italiaansche Vertaaling in Acht, en, by de Fransche in Vier vaarzen en een half; zo komt ons de Latijnsche Dichter voor, als een deftig spreekker, die veel zegt in weinig woorden; genoeg, doch niet te veel: de twee anderen als langtongde praaters, die weinig zeggen in veel woorden, en zich laten voorstaan, datze geduurig wat anders zeggen, zo dikwils zy eene zelfde zaak, met verandering of verplaatsing van woorden, weeten uit te drukken. Los komt dan hier onzen Dichter toe, die wel wist, dat het een sieraad der Dichtkunst is, indienmen de woorden zo schikke, datze de zaaken schynen naartebootsen en te vertoonen; maar die ook geenszins onbewust was, dat het een kinderlyke en verachtelyke naarbootsing is, verwarde zaaken uit te drukken met verwarde woorden. Ja die twee Uitbreidingen van het eene vaars van OVIDIUS behooren min-

+der geteld te worden, onder het *Deftige*, dan onder het *Burleske*; een Onkruid, dat in de laatste eeuwen weelig is opgeschooten tusschen de edelste gewassen van +Vs 18. Geleerdheid en Dichtkunst, doch den Ouden, zo Latynen als Grieken, geheel onbekend is geweest; gelijk de geleerde VAVASSOR zulks grondig heeft aangetoond in zijn fraai Werk, *De Ludicrâ Dictione*, alleen geschreeven om de buitenspoorigheid deezer onverstandige aardigheden ten toon te stellen.

Vs. 24.

*Want in een zelve lijf bestreên ze fel elkanderen,
De kou de hitte, droogh het vocht, in een verwart,
't Gewicht en 't wegeloo. het zacht bestreet het hardt.*

WEGELOOS moest noodzaakelijk zijn, *wighteloos*, gelijk ABR. VALENTIJN hier wel heeft, en, dat wat zeldzaams is, beter dan VONDEL. Dit *loos*, wanneer het de ontbeering van iets te kennen geeft, wordt noit anders gebruikt, dan gehecht achteraan een Zelfstandig Naamwoord;^(e) en dus zou *wegeloos*

- (e) Ook achter een byvoeglijk, gebruikt als zelfstandig, by voorb. *nutteloos*. Zie hierachter B. IX. vs. 583. Ja somtijds misschien ook achter het zakelijk deel van een werkwoord: *reddeloos* dat niet *gered*, *stooreloos* dat niet *gestoord* kan worden. *Haveloos*, dat niet *gehavend* is, wordt van zekeren Letterkundigen hierby gevoegd; doch, mijns bedunkens, komt dat van *have*, *opes*, *substantia* enz. Zie KILIAAN en TEN KATE, I. PROEVE op HEB en HEEV. *Vertaling van Boëtius* 1485. fo. 73. a. *Byas een der Wysen - Andwoordde, dat hy niet up zyne schoudren, maer int herte alle zyne HAVE droech*. Bekend is COORNHERTS *Gebruik en misbruik van tijdlyke HAVE*. *Haveloos* beteekent dus eigenlijk iemand, die zonder *have* is, *inops*, *pauper*. HOOFT, *Nederl. Histor.* B. VI. bl. 264. en, dewijl de zoodanige doorgaands slordig in de kleederen zijn, hiervan by overdracht *haveloos*, *sordidus*; in welken zin het, ten tyde van KILIAAN en PLANTIJN, niet bekend schijnt geweest te zijn. Het woord *SCHALOOS*, by WINSCHOTEN, *Zeeman* bl. 220. *het schip is schaaloo binnen*, wordt als een uitzondering op dezen regel gesteld. Doch misschien is het rechte woord *SCHAALLOOS*, dat is zonder *SCHAAL*, *putamen*, *cortex*, *de huid*; en naderhand zou deze eigenlyke beteekenis verder uitgebreid en algemeener gebezigd hebben kunnen worden.

⁺zijn, *zonder weg*; of *weegeloos*, zonder *weeg*, d. is ⁺*wand* of *muur*: [zie KILIAAN, vergelijk MELIS STROKE B. VIII. vs. 1309.] maar *wigteloos* is zonder *wigt*. Dit is reeds klaar; en blijkt nader uit andere diergelyke woorden. VONDEL zelf zegt in dit Werk B. VI. vs. 508. *schaemteloos*, en niet *schaemeloos*. IX. 751. *naemeloos*, en niet *noemeloos*. XI. 443. *spraekeloos*, en niet *spreekeloos*. En zo moest ook hier zijn *wigteloos*, en niet *weegeloos*. ⁺Vs. 24.
⁺Bl. 7.

Vs. 25.

*Een betere natuur en godt beslechte elx driften,
En wist het hemelsch en het aertsch van een te schiften.*

OVIDIUS zegt, *Deus & melior natura*. VONDEL onderscheidt hier *God* en *Natuur*; als klaar blijkt uit

+vs. 28. hoewel hier *een betere natuur* niets is, dan een nader beschrijving des
geenen, dien OVIDIUS eerst *God* genoemd hadt. VONDEL hadt hierom den voorrang
niet aan *Natuur* moeten geeven; maar zou veel beter geschreeven hebben, +Vs. 25.
schoon zelfs het vaars daardoor wat harder mogt schynen, *God en een betere
natuur*. Dewijl ik noch nergens eene verklaring van deeze *Betere Natuur* vinde,
die my voldoet, zo zal ik ook hieromtrent myne gedachten kortelijk ter neder stellen.
De Stoïschen stelden *twee Eerste Beginselen*, het eene *Werkende*, het andere
Lydende. 't Werkende noemden zy ook de *Oorzaak*, de *Reden*, en dat is GOD: het
Lydende is de STOFFE. Deeze twee, *God* en de *Stoffe*, aangemerkt van die blinde
Heidenen als de *Beginselen* van alles, droegen wel gezaamenlijk den naam van
Natuur: maar werden ook elk in 't byzonder *Natuur* geheeten. Zo deelt CICERO de
Natuur in tweeën; en spreekt APULEJUS van *twee Natuuren*, naar 't gevoelen van
PLATO, welker eene (*God*) alleen door de gedachten, de andere (*de Stoffe*) ook door
de uiterlyke zinnen, kan gekend worden. Zie dit breeder by J. LIPSIUS, *Physiolog.
Stoic. Lib. I. Dissert. 4. et 5.* 'GEORG. SABINUS in zijn Zeden- Natuur- en
Historiekundige verklaringe deezer Fabelen p. 4. *Statuerunt autem Poetae duo
Principia DEUM et CHAOS, secuti Hermetem Trismegistum AEgyptium: ex cujus
doctrina Stoici finxerunt duo aeterna: alterum Deum seu mentem: alterum Naturam
seu materiam, sic enim Hermes docet: ἀρχὴ τῶν ὄντων ὁ Θεὸς ἢ νοῦς. καὶ φύσις ἢ
ῥλη. Principium omnium, quae existunt, Deus est seu mens, et Natura seu materia.
Quibus etiam verbis*

⁺*hoc consentaneum est, quod Ovidius in hac fabula Deum et Naturam conjunctim nominat, utriusque tamquam aeterno adscribens rerum primordia, cum ait:* ^{+Vs. 25.}

Hanc Deus et melior litem natura diremit.' Nu is 't redelijk klaar, dat van deeze twee Natuuren de eene BETER is dan de andere; de *Werkende* BETER dan de *Lydende*; *God* BETER dan de *Stoffe*. En dat deeze Verklaring overeenkomt met de meening van OVIDIUS, blijkt daaruit, dat deeze *Betere Natuur* hier wordt gemeld als *Werkende*, en in tegenstelling van eene *Lydende Natuur*, namelijk de *Stoffe*, die hy reeds te vooren vs. 7. mede onder den naam van *Natuur* hadt voorgedraagen, zeggende:

Unus erat toto NATURAE vultus in orbe.

Anders verklaarde dit HERCULES CIOFANUS, volgens de meening van LAËRTIUS CAROSUS, van hem over deeze plaatse geraadpleegd. Anders ADR. TURNEBUS, *Adversar. Lib. IV. c. 17.* die de Leezer, zo 't hem goed dunkt, kan naarzien. De Heer P. BURMAN gewaagt ook van eene uitlegging van FRANC. LUISINUS, *Parerg. Lib. III. c. 39.* enz. Indien wy de gegeeven ⁺verklaring niet hielden voor de eenvoudigste, wy zoudenze hier niet bygevoegd hebben. En dierhalve zou ik het vaars van ^{+Bl. 8.} VONDEL liever aldus leezen:

Maar Godt, DE betere Natuur, beslechte elx driften.

en vs. 28. met deeze of diergelyke verandering:

Na deeze schiftinge vereenigt HY door tucht.

waarmede overeenkomt de oude Vertaaling van JOANNES FLORIANUS, die aldus luidt: *Desen twist ende tweedrachticheyt heeft God OFT die goedertieren Natuere ten lesten gheaccordeert - Dwelck*

⁺ *aldus gedaen synde, soo heeft HY dese verscheiden elementen; enz.*

⁺Vs. 75.

Vs. 75.

*Het heldere oosten won het Nabateesch gewest,
In 't oost. De zuidwint trok naer Persen, en de vest
Op 't hoogh geberghte van de morgenstar bescheenen.*

NABATHEESCH GEWEST, eigenlijk *Arabië*. Doch gebruiken de Dichters deezen naam, om het *Oosten* uit te drukken: 't welk ook van Taalkundige Nederlanders gevolgd is. J. SIX VAN CHANDELIER, *Amsterd. Winter* bl. 61. spreekende van de Vorst met een helderen Oostenwind:

*De drooge Nabatheesche kou
Blies al den neeveligen douw
En 't quaad fenijn, met kracht, naa 't west.*

JER. DE DECKER, *Lof der Geldzucht* bl. 135.

Den handel van den oegst der Nabathesche landen.

In de *Turksche Navigatien* van den Heer VAN ARFEVILLE B. IV. c. 10. worden de *Nabatheërs* op de volgende wyze beschreeven, volgens de Vertaaling van WILL. SILVIUS 1576. *Dit landt [woest Arabiën] is bewoont van diversche natien van volck, vande welcke Nabatheen geheeten zijn, ende aen d'Oostzyde wonen, daert alder woest is, ende zonder water, die loopen dolende achter lande als dieven, bespringende tot allen stonden henliedder gebueren, ende de Carevannen. enz.'* HUMPHREY PRIDEAUX, *Geschied. van 't O. en N. Verbond* I. D. bl. 19. toont duidelijk aan, wie deeze Nabatheërs geweest zijn; te weeten de nakomelin-

gen [†]van Edom, die 't land van Edom of 't oude Idumea bewoonden, en (nadat veelen van hun, door tweespalt, hun land verlieten, en den naam van Idumeërs meedenamen) daarin bleeven wonen, zich met de Ismaëlyten vereenigden, en den naam van Nabatheërs kreegen van *Nebajoth* of *Nabath*, Zoon van Ismaël; zie Genes. XXV. 13. Zie ook PRIDEAUX B. VIII. bl. 828 en 829. Deeze afleiding vindt men ook by MARC. ANT. DELRIUS in zijn aanteken. op SENECA, *Hercules Oetaeus* vs. 160. 'In den volgenden regel schrijft VONDEL: *de Zuidwint trok naer Persen*. Ik wenschte dat hy 't niet hadt geschreeven. 't *Nabatheesch* geweest, *Persen*, en 't *gebergte van de morgenstar bescheenen*, zijn allen benaamingen van het *Oosten*, waarop de Zuid-wind, wiens woonplaats eerst vs. 81. wordt aangewezen, niet het minste recht heeft. [†]Vs. 75.

Vs. 80.

*De guure Boreas won Russen, wijt en ver,
Aenvoerder van de steile en kille Zevenster.*

ZEVENSTER is eigenlijk, die in 't Latijn genoemd wordt *Pleiades*. VONDEL zelf in 't Berecht voor *Lucifer: de Pleiades of Zevenstar*. Zie de Aantek. beneden B. XIII. vs. 423. OVIDIUS spreekt hier van de *Septem triones*, bestaande wel uit *Zeven* byzondere Starren, doch bekend onder den naam van *Wagen* of *Grooten Beer*. SENECA, *Troad*. vs. 438.

*Partes sere nox alma transierat duas,
Clarumque septem verterant stellae jugum.*

[†]VALENTIJN echter heeft hier ook 't *Sevenstar*: en zo

[†]Bl. 9.

+schreef, lang te voeren, de Vertaaler van BOËTIUS 1485. B. IV. *Met.* 5.

+Vs. 80.

*Hoe tsevenster zijnen waghen wendt
Ende spade in dzee neimt zijn hend
Hoe wel het rasch es in zijn rysen.*

“t Zelfde door JACOP VILT berijmd MS. 1470.^(f)

*Die de redene en weten niet
Twy men t sevensterre so vele siet^(g)
Dat by der leedstarre heeft sinen graet enz.*

Waarop in de verklaringe of glose ter zelve plaatse wordt gezegd: *Ende de poëten
in heure fablen hee-*

- (f) JACOP VILT, Goudsmit te Brugge in Vlaanderen, begon deze Vertaling in 't jaar 1462, en volbrachtze in 1466; ze is gemaakt, deels uit het oorspronkelijk Latijn, deels uit het Walsch van Meester JAN VAN MEURS: en is gedeeltelijk in verzen, gedeeltelijk in prosa. Het MS. door den Heer HUYDECOPER bezeten (zie *Biblioth. Huydecoperiana* p. 119. N. 90.) en gekocht door den Wel Ed. Heer HERM. GER. OOSTERDIJK, *Med. Doct.* te Amsterdam, is in folio, gedeeltelijk op perkament, gedeeltelijk op papier geschreven door A. *Drubbel*, en voleindigd den 14 Juny 1470. Welk bericht ik te danken heb aan den Wel Ed. Gestr. Heer Mr. Z.H. ALEWIJN, *Heer van Mijnden en Loosdrecht, Schepen en Raad der stad Amsterdam*.
- (g) TWY is waarom: LOD. VAN VELTHEM, *Spieghel Histor.* B. IV. Cap. 69. B. VI. Cap. 4 en 16. *Vertaling van Boëtius* 1485. B. I. Metrum 5. fo. 30. a. 75. c. en elders. *Rederykers van Loo*, te Ghent, 1539. (in 8vo. bl. 94.) ANDR. VANDER MUELEN, *vander ketyvigheyt der menschelicker naturen* fo. A. 3. en fo. A. 8. (Ghent 1543. in 8vo.) *Rederykers van Diest*, op het Landjuweel 1561. (bl. 336.)

tent⁺ *ourse*, *dat is te segghene woenswaghen*, wat verder: *omtrent de spille daer dit teekin apturus* [arcturus: zie beneden X. 628.] *dat wy heeten woonswaghen*,⁺ Vs. 80. *up staet*. Wederom in de glose op 't volgende zesde Rijm: *het sevenstarre of de woonswaghen*. En terstond weder: *die teekene dat men woonswaghen of sevenstarre noemt*.^{+(h)}

- (h) Voorbeelden uit andere Schryvers, waarin het beergestarnte WOONS- of WOENSWAGEN genoemd wordt, zijn my tot hiertoe niet voorgekomen. Ongetwyfeld is het dus benoemd naar WODEN, VODIN of ODIN, by de Noordsche volkeren van ouds zoo algemeen bekend en gediend; van sommige geleerden, ten onrechte, voor *Mercurius* gehouden. Van dezen WODEN, gelijk bekend is, ons, en aller Noordsche Volkeren, WOENSDAG. Zie TEN KATE I. D. bl. 83. II. D. bl. 529 en 737. HUYDECOPER op *Melis Stoke* I. D. bl. 155. JUNIUS, SKINNER en anderen. In het zeldzaam voorkomend boekje van RICHARD VERSTEGEN, *Nederl. Antiquiteyten*, (waaruit de *Nederl. Oudheden* by van Royen 1701 zijn uitgeschreven) vindt men bl. 56. (by van Royen bl. 140.) het afbeeldsel van dezen WODEN, gelijk hy gestaan heeft op een pyler, houdende in zijn rechthand een krom zwaard, by de ouden *seaxe* genoemd, by ons *seissen*. Schryvers, die iets over dezen WODEN hebben, zullen wy niet aanhalen; de voornaamste kan men vinden by DU CANGE, *Gloss. Latin.* voce *Wodan*. Alleen zy het ons vergund daarby te voegen J.G. ECCARD, *de Orig. Germanor.* Lib. II. §. 57-59. omdat in deze laatste §. p. 397. melding gemaakt wordt van het woord IRMENSWAGEN, waarmede de Angelsaxen den wagen of het beergestarnte benoemden, Vergeleken met Lib. I. §. 14. p. 19. welk *Irmenswagen* volkomen beantwoordt aan ons WOENSWAGEN; want het is waarschijnlijk, dat men door *Woden* en *Irmin* een en dezelfde Godheid te verstaan hebbe. Men vond oudtijds op een zuil, te *Heresburg* in Saxen, het afbeeldsel van dezen *Irmin*, als een gewapend man, met een zwaard op zyde, hebbende op de borst een beer, en op het schild een leeuw, en deze zuil werd genoemd *Irmensul*, welken Karel de Groote in het jaar 772, toen hy de Saxen overwonnen, en *Heresburg* ingenomen had, liet vernielen; Zie DU CANGE, *Gloss. Latin.* voce *Irmensul*, en de Schryvers door LUISCIUS aangehaald op *Irmenseul*, als mede WACHTER op *Irminsula*. De overeenkomst, welke sommige geleerden meenden te vinden tusschen de benaming van *Irmin* en het Grieksch *Hermes*, schijnt aanleiding gegeven te hebben, om *Irmin* voor *Mercurius* te houden. Dat hy een Oorlogsgod geweest is, blijkt uit zijn afbeeldsel; en ook uit zijn naam, volgens WACHTER, van het Kimbr. OER, *bellum, proelium*, of Ang. Sax. HERE, by ons HEIR, *exercitus*, waarvan ook de naam van *Arminius*, en van *Herman* wordt afgeleid. By de Duitschers werd van ouds het beergestarnte, onder anderen, genoemd HEERWAGE, *quasi plaustrum exercitus castrense*, by de Engelschen CHARLES-WAINE, *Caroli plaustrum*. Zie MARTINIUS, *Lexic. Philolog.* voce *Septentrio*. Men vergelyke ook JUNIUS, *Etymologic. Anglic.* voce *Charlswain*.

⁺*Wagen* is wel de gemeenste en een zeer oude naam van dit Noordelyke gestarnte. Zie de Aantek. van LUDOLF SMIDS; die zegt, dat de Romeinsche boeren het ⁺Vs. 80. noemden *Plastrum*. Maar ook by de Grieken was 't al bekend onder den naam van ἄμαξα, d.i. *Wagen*. HOMERUS, volgens de vertaaling van P. SCRIVERIUS, in zijn Aantekeningen op den Christl. Lofzang van D. HEINSIUS vs. 352.

[†]*En Arctos, diemen oock den Wagen dickwils heet.* ANACREON, vertaald door G. KEMPHER, in het XVII. Gezang:

[†]Vs. 80.

*Schets hier op, naar mijn behaagen,
Noch 't Gesterrent, noch den Wagen,
Noch 't schittrend' heir
Van den killen Noorderbeir.*

dit zelfde, volgens de verduitsching van D. HEINSIUS, aangetogen door zynen Uitlegger P. SCRIVERIUS op den Hymnus van Bacchus vs. 592.

*Maer haelt hier zilver voor den dach,
En maeckt een kroes, daer nat in mach.
Rontom en wil ick niet zien staen
Den Wagen, noch de Son en Maen;
Noch oock Orion, enz.*

Vs. 88.

*Op dat nu geen gewest gedierte ontbreken zou,
Nam 't godendom en klaer gestarnte 't hoogh gebou
Des ruimen hemels in.*

Gelijk *godendom* en *klaer gestarnte* beide bevat zijn in het voorgaande woord *gedierte*: zo moet ook 't *gestarnte* wederom begreepen worden onder het *godendom*. A. HOOGVLIET in de *Feestdagen van Ovidius* B. III. bl. 80.

*'t Gestarnte liep toen vry, menschikte tijdt noch jaaren,
Maar dit stondt vast dat all' de Starren GODEN waaren.*

D. HEINSIUS, *Bruiloftsl.* vs. 73.

*- siet, de vergulde GODEN,
De Sterren kycken uit. -*

Vs. 92.

*En nu gebrak 'er noch een eenigh dier tot prael,
 Dat heereyker was dan de andere altemael.
 En met de reen begaeft, alle andren moght betoomen.*

In den laatsten regel staat *alle andren*, in den voorgaanden *de andere*. HOOGSTRATEN, zich stootende aan deeze ongelijkheid, veranderde, in zyne Uitgaave, *alle andren* in *alle andre*: doch beter zou hy *d'andere altemael*, veranderd hebben in *d'andren altemael*. want zo schrijft VONDEL anders altijd, als⁺ I. 542.

Gaf Febus stof, haer eerst voor anderen te vryen.

⁺Bl. 10.

en V. 109.

-- om andren aen te randen. Enz.

waarvoor hy in beide die plaatsen *andere* hadt kunnen schryven. HOOFT oordeelde hier gelijk VONDEL: zie zyne Waarneemingen §. 11. 39. 41. en HOOGSTRATEN zelf heeft my geleerd, datmen in 't Meervoud. moet schryven *de geenen*, niet *de geene*. Hiermede komt overeen MOONEN, *Spraekk*. bl. 117. maar SEWEL bl. 115. wil ons anders onderrechten; doch vruchteloos. En zo besluit VONDEL alle andere *Adjectiva* met eene *n*, t.w. als 'er geen *Substantivum*, noch een tweede *Adject.* bykomt; als *d'Uitersten* B. I. vs. 61. *Allen* vs. 129. *de Maghtigen* vs. 206. *de Levenden* vs. 395. *Gewyden* vs. 912. en B. II. vs. 625. *Jaghtgezinden* II. 658. *Blooden*. 741. *Ryken* 754. *Grooten* 755. *Kranken* 844. en zo in alle anderen, die dan als Zelfstandigen genomen worden. Doch het eene *Deze* is by hem in 't Meer-

voudige ⁺altijd *Deze*, noit *Dezen*. HOOFT maakt hier een onnoodig onderscheid: zie §. 26. en 33.⁽ⁱ⁾.

⁺Vs. 92.

Vs. 104.

*Men zeght Prometheus kon dees nieuwe klay regeeren,
Met water mengen, en hieruit een beelt bootseeren,
Het aengezigt van Godt, die 't al bestiert, gelijk.
Dewijl een ieder dier na d'aerde ziet in 't slijk,
Bootseerde hy den mensch met aengezigt en oogen
Recht opwaert, om 't gestarnt t' aenschouwen, en bewogen
Zich zelf te spiegelen, in 't starrelichte hof.*

Voor *Dewijl* moet hier gelezen worden *Terwijl*, en voor *na d'aerde*, *naer d'aerde*;
NAAR is het Latijn-

- (i) Het schijnt, dat de Heer HUYDECOPER het aanvoegen der N in het meervoud by alle *Adjectiva*, als er geen *Substantivum*, noch een tweede *Adjectivum* bykomt, wat al te onbepaald stelt. Dat de *Adjectiva*, wanneerze als *Substantiva* gebruikt worden, in het meervoud de N achterop nemen, is by alle goede Schryvers aangenomen, ten einde het onderscheid van het *Singul.* en *Plural.* te kunnen uitdrukken. Maar zulke, die de natuur van een *Adjectivum* behouden, en waaronder een voorafgaand *Substantivum* verstaan wordt; of, gelijk TEN KATE zich uitdrukt, in eene aanteekening op HOOFTS Waarnemingen §. XXIV. 'de *Adjectiva*, die *Relatief* zijn op een voorgaande *Substantivum*, en alleen, om herhaling te vermyden, zonder *Substantivum* gebruikt worden, dunkt my, uit de natuur van de zaak, vereischen geene andere Declinatie dan by de gewoone *Adjectiva*, die een *Substantivum* agter zich hebben.' Vergelijk ook zyne aanteekening op §. XLI. Wy zijn het volkomen eens met TEN KATE. Het gebruik onzer nauwkeurigste Schryveren bevestigt ook deze aanmerking.

sche ⁺*ad* en *secundum*, NA, of zoo anderen willen, NAA is *post* en *prope*^(k), en zoo zal men dit doorgaands by onzen Dichter onderscheiden vinden.

⁺Vs. 104.

Zie een gelijklopende plaats in het begin van zijn *Lucifer*.

- (k) De Heer HUYDECOPER, en, op zijn voorgang, de meeste tegenwoordige Liefhebbers van eene kuische taal, schryven NAARVOLGEN, NAARBOOTSEN en diergelyken. Doch het komt my voor, dat het denkbeeld van *post* en *prope* ruim zoo veel in die woorden doorstraalt, als dat van *ad* en *secundum*, en men dus zeer gevoeglijk *nabootsen*, *navolgen*, *naloppen*, *najagen*, schryven, en dus eenen onaangenamen wanklank vermyden kan.
- Wat voorts het onderscheid belange tusschen NA voor *post* en *prope*, en NAAR voor *ad* en *secundum*. By alle de ouden vinden wy *naar* en *na*, door elkander gebezigd, hebbende alleen de welluidendheid of hun dialect daarin gevolgd. Zie ook KILIAAN. De overzetters van den *Staten Bybel* gebruiken NA voor *post*, en veelal NAE voor *ad* en *secundum*, doch nergens NAER, ook nergens *naelopen*, *naevolgen*, *naejagen*. By HOOFT vindenwe *naarmiddag*, en *naa de kroon steeken* en diergelyken. VONDEL schijnt de eerste geweest te zijn, die het boven opgegeven onderscheid tusschen NA en NAAR, doorgaands, in acht genomen heeft; 't welk tegenwoordig by onze naauwkeurigste Schryvers gevolgd wordt.

⁺*Hy heft, TERWIJL de stomme en redenlooze dieren
NAER hunne voeten zien, alleen en trots het hoofd
Ten hemel op NAER Godt, zijn' Schepper, hoogh gelooff.*

⁺Vs. 104.

By veelen vindtmen deeze aanmerking omtrent de heerelyke gestalte des menschen, in tegenstelling van die der snoode dieren: schoon GALENUS en anderen daarmede lachten. met wat recht, staat ons hier niet te onderzoeken. 'Zo zegt SOCRATES by XENOPHON, volgens de vertaling van HOOFT in zijn 123 brief: *acht ghy dan niet, dat zy onze zaaken gaade slaan, daar zy (t.w. de Goden) voor eerst gewilt hebben, dat onder d'andere dieren, de mensch alleen recht opgestrekt zoude zijn: ende de recht opgestrekte forme heeft dit, dat het gezicht daar af verder gaat, ende dat de zaaken om hooge beter gezien worden, ende dat wy min beschaadight worden.* G .
SABINUS, in *metam. Interpret.* p. 6. *ac videtur OVIDIUS praeclaram hanc sententiam mutuatus a M.T. CICERONE, qui l. de legg. ita scribit: Figuram corporis habilem et aptam ingenio humano dedit. nam cum ceteros animantes abjecisset ad pastum, solum hominem erexit, et ad coeli quasi cognationis domiciliique pristini conspectum excitavit. Eandem vero sententiam SILIUS ITALICUS imitatus reddidit his versibus, bonis quidem sed longe dissimilibus (sc. OVIDII)*

*Nonne vides, hominum ut celsos ad sidera vultus
Sustulerit Deus, ac sublimia finxerit ora?
Cum pecudes, volucrumque genus, formasque serarum
Segnem atque obscoenam passim stravisset in alvum.*

Doch 't was een groot gebrek van oordeel in deezen dichter SILIUS, dat hy 't kruipen op den buik ook

+toeschrijft, als een eigenschap, aan de vogelen. Zeker die winnen 't in verhevenheid verre van den mensch.'

+Vs. 104.

H. DE GROOT, *Bewijs van den W. Godsd.* bl. 8.

*Dit schoongevoegt gebouw en bukt ook niet ter aerde,
Maer NAER den hemel strekt tot teken zyner waerde.*

H.K. POOT op zijn eigen Geboortedagh, *Poëzy* bl. 105.

*Gy plaetste 't aengesicht om hoog,
En naest aen 't ruim der hemelkringen,
Op dat het uwen stoel beoog'.
En kennis draeg' van uwen luister.
Zoo leven d'andre dieren niet.
Geen mol of worm verlaet het duister.
Ja al het veldgedierte ziet
NAER d'aerde voorwaert neergebogen,+
En als aen 't aertrijk vastgehecht.*

+Bl. 11.

BARTAS, volgens de Vert. van Z. HEYNS, I. Week, 6. Dag, bl. 256.

*Sijn aengesicht nochtans hebt ghy hem opgerecht,
En niet gestelt na 't gras als d'ander dieren slecht,
Die niet als om den buyck te vullen doorgaens trachten,
Ja die met ziel en lijf wech sterven en versmachten:
Opdat zijn ziel altijdt mocht aensien met verstant
Door 't Hemelsche Gestert den wech van 't Vaderlant.*

BOËTIUS *De Consol. Philos. Lib. V. Metr. 5.* volgens de beryming van den Ouden Vlaamschen Vertaaler 1485.

*Al hebben al dese [dieren] diverschen aerd
Sy zien nochtan al nederwaert
De meinsche alleen heift thooft gheresen
Onweirt sal hem de aerde wesen.*

⁺JACOP VILT aldus:

*Maer gheen [dier] en esser, dat recht es gaende,
Dan de mensche, die upwaert heeft staende
Den lechaem recht ten hemelwaert slaende,
Dus waert wel recht dat in hem baende
Ghepeins, dat hem altoos vermaende
Sijn ghebrec: so dat hij dat spaende.'*

⁺Vs. 104.

De Groeyende Boom van Liere, Landjuweel 1561.

*O mensche seer qualijk sydy bedacht
Sijt ghy niet geschapen door die Godlycke cracht
Met den hoofde opwaerts dat ghy sout aenschouwen
Tshemels loop naer OVIDIUS ontvouwen
Soo wilt dan coragieus thooft op stieren
NAER den hemel contrarie ander dieren
Die thooft NAER der aerden laten hangen. Enz.*

Vs. 125.

*- het lant lagh ongeploeght,
En onge-eght, alleen met zijn gewas vernoeght,
Broght nootdruft voort van zelf. geen bouwers zich vermoeden,
Verzaet met vruchten, die van zelf in 't wilde groeiden.*

BOUWERS eigenlijk: t.w. *Landbouwers*.

P. SCRIVERIUS, *Lof der Wiskunst*.

Zoo noch op tijdt noch stondt de bouwers sloegen acht.

zo ook beneden B. II. vs. 384. daar de Aarde van zich zelve zegt:

-- lydende des bouwers ararbeit.

zelfs noemt hy met deezen naam den ploegtrekkenden Stier XV. 169.

*+Hy is ondankbaer, en geen oogstnoch koren waerdigh,
Die zynen Bouwer uit den ploegh spant, onrechtvaerdigh
Het leven neemt. -*

+Vs. 125.

Van *Bouwer* is, by verkorting, gekomen ons tegenwoordig *Boer*. [JACOB CATS, *Buitenleven*; Werken II. D. bl. 46.] Het welk de Rederykers, die te Antwerpen op het Haagspel, dat het Landjuweel volgde, verscheenen zijn den 24. August. 1561. verscheidelijk uitgedrukt hebben: Het Jennettebloemken van Liere:

*Tvolck dunckt tes verworpeelijck te heeten boeren,
En zy en peysen niet, dat zy den naem voeren
Naer tbouwen, dat groot geacht behoorde tzyne. +*

+Bl. 12.

De Bloeyende Wijngaerd van Berchem:

Meest elck seyt nu veur bouwer, boer.

De Heybloeme van Turnhout:

*Diemen eerst noemde, door zynen jonstighen toer,
Bouwer des landts, wort nu geheeten een boer,
Van d'onverstandighe misnaemt en begresen.*

Tcorenbloemken van Bruessel:

*Heeren moeten Heeren zijn in dit leven,
En bouwers, bouwers. -*

Kort na deezen tijd schijnt het woord *Boerman* geboren te zijn, 't welk H.L. SPIEGEL gebruikte in den *Hertspiegel* B. IV. vs. 307. in naarvolging van een oud Liedeken:

Een boerman had een domme zin.

zie aldaar den Hr. P. VLAMING. ROEMER VISSCHER, *Zinnepoppen* II. 58. *de boerman verstaet hem op de landtbouwinghe.*⁽¹⁾

(1) Het woord BOERMAN vindtmen reeds by PLANTIJN, *Boer, Boerman, Bouwer oft huysman*. In een aantekening op MELIS STOKES, I.D. bl. 408. zegt de Heer HUYDECOPER: 'BOER is BUUR; en niet BOUWER, gelijk ons de Rederykers voorheen deden gelooven.'
KILIAAN zegt: BOER, *Agricola, colonus, ruricola, agricultor. Dicitur BOER, per syncopen pro BOUWER*. Sax. *buer* Ger. *baur*.
Indien men in aanmerking neemt, dat BOUWEN meer dan eene beteekenis heeft, waarvan de oudste is die van *habitare*. Goth. BAUAN, GABAUAN Marc. IV. 32. Angelfax. BYAN, Frankth. en Alam. BUEN, PUAN. Ysl. BUA, Zweedsch BOO, Deensch BOE; de tweede *colere agrum*: de derde, *adificare, construere sedem ubi habitas*. Zie WACHTER en SCHILTER. zoo is het vry klaar, dat BAUER, BOUWER, BOER, en BUER of BUUR van eenen oorsprong zijn.

Vs. 131.

*Het was geduurigh lente, en 't westewindekijn
Met laeuwen adem streeelde in heldren zonneshijn
De bloemen, die van zelf uit d'aerde geurigh sproten.*

HOOFT, in *Baeto* bl. 139.

Door 't speelziek windekijn, Wekleven bygenaamt.

VONDEL, in *de Roomsche Lier* aan D. Mostaart 't mondekijn. *Poëzy* I. D. bl. 327. 't wilt *vogelkijn*. POOT, *Gedichten* II. D. bl. 38. *Ezelkijn*.

De uitgang der verkleinde Naamwoorden is by de Ouden doorgaands *kijn* of *kin* [waarvan ons *kijnd* of *kind*, *infans*.] MELIS STROKE, B. III. vs. 258.

In een vischschepekijn es hi legghen.

B.V. vs. 57. *tpaerdekijn*. vs. 140. *hondekijn*. enz. [In den *Gulden Throen* 1386. gedrukt 1484. vinden

+wy fo. 51. c. een geheele verzameling van diergelyke woorden: *clare blenckende* ogekijn, - *rosen verwighe* wanghekijn, - *minnentlike* kinnekijn, - *honich soete* +Vs. 131. mondekijn, - *snee witte* hoefdekijn, - *balsem soete* lippekijns, - *alre mildelste* hertekijn, - *godlike* aensichtkijn, - *melckwitte* keelkijn, - bukelkijn, - ruggelkijn, - handekijn, - armekijns, - benellikijns, - voetekijns.] MS. 1452. bl. 23. *in steden, daermen useert van Savegaerden vanden prince, daer setmen op die huysen vaenkijns off banyeren oft pingoenen, verwapent ende ghetekent met der wapenen vanden prince.* En bl. 84. *een cleyn* dorpkijn. [In den *Delftschen Bybel* 1477. vinden wy diergelyke woorden in het meervoud meestal zonder S. Gen. 7. *Ende alle vogelkijn quamen tot Noe in die arcke.* 27. *Ende die vellekijn want si om sijn handen.* 31. *Heffe op dijn oghen ende sich* [vide] *alle die mannekijn* [masculos]. 38. *Soe openbaerde in haren lichaem twee knapelkijn.* Dus ook *Getiden* 1484. *want al wort dat sacrament gedeelt, Cristus blijft nochtans geheel onder de stuckelkijn.*] *Legende van St. Christoffel* 1478. *op een tijt soo was daer een speelman ende sanc een liedekijn.* *De Vert. van Boëtius* 1485. fol. 13. b. *tkindekijn.* fo. 57. c. *vriendekijns*; en even te vooren, *vriendekins*. 't laatste wordt doorgaands van deezen Schryver gebezigd. PHILLIPS RUYCHROCK VANDE WERVE,^(m) *Hist. van*

- (m) P. RUYCHROCK VANDE WERVE: dezelfde buiten twijffel die Ao. 1480. door Maximiliaan met meer anderen, meest uit de Cabeljauwsche Edelen tot Raden in 't Hof van Holland zijn aangesteld, zie HEEMSKERK, *Bat. Arcadia* bl. 239. En die ook in het volgende jaar mede gezeten zal hebben over 't vonnis, tegen den Schout van Dordrecht, en den Burgem. Dirk van Beaumont, die van de andere party waaren, welk vonnis is uitgesproken 3 Aug. 1481. by den Stedehouder (Hr. Joost van Lalain) en de Raden 's Hoofs van Holland, namelijk Sevenbergen, Assendelft, WERVE, Almonde, Tonge, Beerendrecht, Abeele, Noortwijk, Schoonhoven, en Pieter Jansz. alwaar *Werve* zekerlijk zal zijn, die te vooren genoemd was *Philips Ruyghrock*; maar in deeze naamen moet ook, geloof ik, *Tonge* veranderd worden in *Jonge*, want onder de nieuwe Raadsheeren van 1480 was ook Mr. *Cornelis de Jonge*, *Bat. Arcadia* bl. 246. [Aanteekening van HUYDECOPER.]

⁺*Oriente*n, MS. 1486. in de Voorr. *Int vierde deel van tvoorf. bouxkin tracteertmen vanden wech en passaije des heilige lants*. CASTELEYN, *Const van Rhetoryke*, ⁺Vs. 131. bl. 2. *voghelkin, mollekin* enz. Eindelijk verzachtte men *kin* tot *ken*: ['t welk men reeds vindt in den *Delftschen Bybel* 1477. Exod. 37. *hoernekens, cornua*:] en nog vroeger, MS. 1190. fo. 47. *hi scheen te draghen in sijnre hant een vaetken ghenoeemt een croeselij*n. De Diminutiva in dit MS.⁽ⁿ⁾

- (n) Op bl. 12. gaven wy te kennen, dat 'er getwyfeld werd, of dit MS. inderdaad van het jaar 1190. zoude wezen. Sedert heeft de Wel Ed. Gestr. Heer Mr. Z.H. ALEWIJN, van wien wy reeds hier voren bl. 23. spraken, de goedheid gehad my te berichten, dat hy dit Manuscript, by gelegenheid van de verkooping der Boeken van wylen den Heer HUYDECOPER, gezien heeft; en dat achteraan wel het jaartal 1190. staat geschreven; doch dat op fo. 108. d. reg. 38. genoemd wordt FRANCISCUS PETRARCHA, die men zeker weet, dat in het jaar 1304. geboren, en omtrent het jaar 1374. gestorven is (SAXII *Onomastic. Literar.* P. II. pag. 362.) zoo dat dit MS. niet ouder kan wezen dan van de XIVde Eeuw. Het wordt tegenwoordig bezeten by den Wel Ed. Gestr. Heer Mr. WILLEM STRAALMAN, *Heer van Ruwiel*. Wy oordeelen best, voortaan dit MS. onder den naam van *Materie der sonden* aantehalen, gelijk in de aantekeningen op *Melis Stoke* gedaan is.

+einden overal in *ken* overeenkomstig met den Griekschen uitgang in *κη, φιαλισκη, flesken*: zie G.O. REIZIUS, *Belga graecissans*. I. 1. p. 3.' ANNA BIJNS zong in het eerste Boek haarer *Refereinen*, geschreeven tegen M. Luther, voor ruim twee eeuwen, op de volgende wyze:

*Lof kint, en moedere, zijt tonswaert spoeyende
De tacxkens van onduechden zijt afsnoeyende
Ons schiepkens ter rechter havene roeyende
Duer lief en duer leet.*

dees laatste uitgang heeft een bevalligheid, en zelfs een soort van deftigheid in vergelyking van *tje* en ⁺*tjen*, die van laater tijd zijn. [Deze uitgang van *ken* hebben onze Bybelvertalers ook verkozen boven die van *jen*, en niet *tjen*; want de T komt 'er, in zommige woorden, alleen om de welluidendheid, by. Men zie hunne *Taalregels* in de *Historie van de Nederl. Overz. des Bybels* bl. 108.] Doch niet wel verkortmen *ken* tot *ke*; schoon ook dit by onzen Dichter gevonden wordt, als *jongske* II. 843. III. 657. IV. 25. enz. voor *jongsken*, gelijk hy beter schreef V. 626. en VII. 514. By WILLERAMUS, in de Uitbreiding van Salomons Hoog Lied bl. 17. leestmen, *ein gebundelin*

+ *mirron*: d.i. een bundelken mirre. [bl. 74. *Boumelin*, arbusculus: TATIANUS, *Versio Theotisca Harm. Euangel. Cap. VII. 3. Zwei Tubilin*, duos pullos columbarum: ^{+Vs. 131.} LIV, 1. *shifilin*, navicula: CLX. 5. *kindilin*, filiulus: by de Hoogduitschen *taublein*, *schiflein*, *kindlein*, by welchen deze uitgang zeer gemeen is, en waarvan wy het woord *klein* afkomstig achten. Men vergelyke WACHTERUS, *Prolegomen. Sect. VI. sub voce lein*, en TEN KATE., *Grondslag van geregelde afleiding*, bl. 73. In den *Delftschen Bybel 1477*. vindt men *knapelijn* Gen. 25. waarvoor echter cap. 38. *knapelkijn*.] BROEKHUIZEN, *Bions Lijkzang op Adonis*, in de Verzameling van Nederd. Mengeldichten, by *Willem Barents 1726*. bl. 189.

Maer ach het *knaepelijn*, het *knaepelijn*, zoo schoon. *Slootelijn*. HOOFT, in *Ger. v. Velzen 4to* bl. 74. *bloemelijn*, KAMPHUYZEN, Ps. XC. 3. *kransselijn*, COSTER, *Iphigen*. bl. 29 *Maegdelijn*, *Ithys* bl. 28. *bosselijn*, *Nimphelijn*, gelijk ook POOT, een abel *Nimfelijn*, bl. 129, *Margrieteijn*, gelijk HOOFT schreef in *Henr. de Grootte* bl. 11. [*Prinselijn*, HOOFTS *Brieven* N. 56. *Oogelijn*, overdrachtelijk, *Nederl. Historien* bl. 259. 778. D. SMITS en velen van onze nieuwe Dichters. Zie *Maandel. Bijdr.* II. D. bl. 43.] Zo komt ook van *Zege* de naam van *Zeghelijn*, wiens Historie wy in 't vervolg somtijds zullen aanhaalen.

Vs. 138.

Saturnus was in 't hol des afgronts neergedreven.

Dit vaars heeft LUKAS SCHERMER naargevolgd in zijn Heldendicht op het jaar 1709.

*Zo ras Jupijn, die naar de hemelkroon dorst streeven,
U hadt in 't duister hol des afgronts neêrgedreeven.*

Vs. 144.

*Japijn verdeelt het jaer -
 In lente, zomer, herfst, en winter, kout en grijs.
 De lucht verbrant van hitte, en 't water vriest tot ijs.*

VRIEZEN, als mede, *Donderen, Bliksemen, Regenen*, enz. worden geteld onder de Werkwoorden, die *Onpersoonelyken* genoemd, en niet gebruikt worden, dan alleen met voorzetting van het Ledeken *Het*, gelijk W. SEWEL schrijft, *Spraekk.* bl. 175. Doch zonder grond, want datmen in goed Duitsch kan zeggen, en gezeid heeft, *IK Donder, GY Bliksemt, HY Regent*, kanmen met veel voorbeelden bevestigd vinden door den Heer D. VAN HOOGSTRATEN, in het Berecht geplaatst voor den Tweeden Druk zyner Aanmerkingen over de Geslachten. MOONEN heeft ook den aard deezer Werkwoorden niet begreepen, schryvende in zyne *Spraekk.* bl. 232. HET VRIEST, DOOIT, REGENT, HAGELT, BLIKSEMT, WEÊRLICHT, DONDERT, SNEEUT, MIST, NEVELT, *wordt gezegt by uitlaetinge, voor, HET WEDER VRIEST, DOOIT, REGENT, enz. Want op de vraegen, WAT MAEKT, WAT DOET HET WEDER? WAT WEDER IS HET? wordt geantwoordt, HET, naemelijk WEDER, VRIEST, DOOIT, enz.* In welke woorden, ter bevestiging van een verkeerd Voorstel, zulke verkeerde Bewyzen worden bygebragt, dat die zelfde Bewyzen, getoetst aan de reden, het Voorstel, in plaatse van het te bevestigen, onder de voet zullen werpen. Hy stelt tweederlei Vraagen voor, om uit de Antwoorden, daarop passende, te bewyzen,

+dat het WEDER *vriest, dooit*, Alsmen op die wyze wil redenkavelen, moetmen achtgeeven op twee zaaken: de eerste is, dat de Vraagen zo ingesteld +moeten worden, datze onwederspreekelyk eene goede, klaare en gebruikelyke taal zijn, de tweede is; dat de Antwoorden letterlijk moeten sluiten op de Vraagen; anders is het in 't wild geschermd. De eerste Vraag, die MOONEN voorstelt, luidt: *Wat MAAKT, wat DOET het weder?* maar wie heeft immer zulk Duitsch gesproken? 't Is waar, alsmen vraagde, *Wat DOET het weder?* men zou moeten antwoorden, Het weder VRIEST, enz. doch deeze Vraage geen Duitsch zijnde, zo kan ook uit het Antwoord niets worden beslooten. En vraagmen, *Wat MAAKT het weder?* dan zou iemand wel zo voegelyk kunnen antwoorden, *Het weder MAAKT IJS*; als, *Het weder VRIEST*: welk laatste in 't geheel niet sluit op de Vraag, MOONEN is hier misleid geweest door de Fransche spreekwyze, die hy niet verstaan heeft, in die taale zegtmen vraagsgewyze, *QUEL tems faitil?* dat is, letterlijk, *WAT weder maakt het?* (geens-ZINS, *Wat maakt of wat doet het weder?* en daarop antwoorden zy, *Il fait CHAUD, FROID, enz, het maakt WARM, KOUD [weer]*, En dit is de oorzaak, dat Franschen, die zich in Holland hebben nedergezet, noch doorgaands zeggen, *Het MAAKT mooi, Het MAAKT slecht weer*, enz, maar noit zultge een' Franschman hooren zeggen, *dat het weder iets DOET*; noch vraagen, *wat MAAKT het weder?* 't welk in hunne taale zou zijn, *Que fait le tems?* dat zo weinig goed Fransch is, als het andere goed Duitsch. Enz. De Tweede Vraag, die MOONEN, voorstelt,

+Vs. 144.

+Bl. 14.

⁺is, WAT WEDER IS HET? en hy antwoordt, *Het weder vriest*: dat zekerlijk niet sluit op het geene dat gevraagd is. Het naaste antwoord, op deeze vraag passende, is, ⁺Vs. 144. *'t Is. NAT, DROOG, KOUD, WARM, GOED of SLECHT weder*. Deeze zijn de hoedaanigheden van het *Weder*, en worden veroorzaakt door *Regen, Wind, Vorst*, en diergelyken. als men nu op de vraag, WAT *weder is het?* antwoordt, gelijk doorgaands in zulke omstandigheden geschiedt, *Het Vriest, Het regent*: zo is in dit antwoord zekerlijk eene uitlating, die aangevuld moet worden, niet gelijk MOONEN wil, *Het [weder] vriest, Het [weder] regent*: maar op deeze wyze, [*'t Is KOUD weder, want] het vriest; ['t Is NAT weder, want] het regent*. En dit is onwederspreekelijk: want *Vriezen* en *Regenen* zijn geen Uitwerkingen van het *Weder*; maar, integendeel, de Oorzaaken van het *Weder*: dat is, *het Weder* maakt de *Vorst* of den *Regen* niet; maar *Vorst* of *Regen* maaken het *Weder*, t.w. KOUD of NAT: en zo in anderen. MOONEN dus weerleid hebbende; niet, om hem tegen te spreken, maar om de Taalkennis te bevorderen; willenwe hier wel, byvoegen, wat wy oordeelen van deeze beknopte⁺ spreekwyze, *Het dondert, vriest, regent*, enz. Dat deeze Werkwoorden oneigelijk genoemd worden *Onpersoonelyken*, en dat hier een Zelfstandig ⁺Bl. 15. Naamwoord moet verstaan worden, staan wy den Heer MOONEN toe, alleen verschillen wy in de keur van dat Naamwoord. Buiten twijffel dacht hy aan 't onzydige woord *Weder*, om het uitgedrukte HET, staande aan 't hoofd der Werkwoorden. maar men zegt ook, HET *smart, berouwt, lust my*, enz, zo-

datmen *hier ten minsten een Naamwoord zou moeten aantonen dat, van 't Onzydig geslacht zijnde, kost gepast worden op alle de *zogenoemde Onpersoonelyke* *Vs. 144. Werkwoorden. doch dit is nergens te vinden. Het Naamwoord, datwe hier zoeken, ligt verhoolen in het Werkwoord zelf, DE DONDER in *Het dondert*; DE VORST in *Het vriest*; DE REGEN in *Het regent*; enz. doch de spreekwijs heeft eene nader verklaring, dan deeze is, noodig. *Het dondert*, zegt eigenlijk, *Daar is donder*. Yder weet, dat *Donder, Vorst, Regen*, en andere diergelyke uitwerkingen van de byzondere getemperdheden der lucht, de welken wy boven aanmerkten als de oorzaaken der byzondere hoedaanigheden van het *Weder*, geen blyvende zaaken, noch bestendige lighaamen zijn. Terwijl ik dit schrijf, weet ik niet, dat het ergens *Dondert, Vriest, of Regent*: bygevolg zijn de woorden, *Donder, Vorst, Regen*, alleen bloote Naamen, waarby ik gedenke aan zodaanige zaaken, die nu niet in weezen zijn (van het geenwe niets weeten konnen wy ook niets zeggen) maar eertijds *geweest zijn*, en zekerlijk wederom eens *zullen zijn*. Dan alleen *zijn zy*, wanneerze *werken*. Krachtig en kort drukken wy dit *werken of zijn* van de gemelde zaaken uit, wanneer wy de Zelfstandige Naamwoorden, *Donder, Vorst, Regen*, verbuigen en veranderen in Werkwoorden, *Dondert, Vriest, Regent*; die ons tot de zelfde zaaken, als de Zelfstandigen wyzen; maar het *zijn* of *werken* dier zaaken duidelijk aantonen door hunne aangenomene hoedaanigheid als Werkwoorden. *Dondert*, zegt dan zo veel, als *de Dender is*. doch dit niet voldoende aan de eigenschap

+ onzer taale, zo voegden 'er de Ouden 't wordeken *Het* voor; HET *dondert*. Dit *Het* is niets anders dan het tegenwoordige *Daar*, het welk wy, volgens het +Vs. 144.
 hedendaagsche gebruik, ook noodig hebben, om, voor *de donder is*, in eene
 verstaanelyke spreekwyze, te zeggen, *DAAR is donder*. Deeze verklaring van *Het*,
 door *Daar*, zal zekerlijk veelen vreemd voorkomen: ondertusschen is 'er niets zekerer,
 dan dit: gelijk met onbetwistbaare bewyzen aangetoond is B.X. vs. 1032. En datmen
 't hier mede zo moet neemen, blijkt, omdat de Latijnsche Onpersoonelyke
 Werkwoorden, + in een' Lydenden zin voorkomende, als *Pugnatur, Statur, Vivitur*,
 nu altijd vertaald worden, *DAAR wordt gevochten, gestaan, geleefd*: maar onze +Bl. 16.
 Voorvaders zeiden hiervoor, HET *wordt gevochten*, enz. Om noch eens naar
 boven te klimmen; 't is waar, dat, *Het dondert*, in zich zelf niet anders betekent, dan
daar is donder. gelijk, *het waait*, niet anders betekent, dan *daar is wind*. evenwel
 kanmen, *het dondert*, ook verklaaren, *daar dondert donder*; gelyk buiten twijffel, *het*
waait, zeer voegelyk kan verklaard worden, *daar waait wind*. want dat het de WINDEN
 zijn, die *Waaien*, en geenszins het WEDER, weet elk uit het dagelijksche gebruik van
 spreken; en die twijffelt kan zien, wat wij B. XIII, vs. 278. aangetekend, hebben.
 Dit hadt de Heer MOONEN moeten overdenken: trouwen, hy heeft het overdacht, en
 plaatste daarom, in zyne Aangehaalde woorden, niet, *Het waait*: hoewel *het waait*,
 wat de Taal belangt, niets verschilt van *het vriest, het dooit, het regent*, enz. Wat
 nu in 't byzonder de plaats van onzen Dichter aangaat, 't *water vriest tot ijs*; men
 moet dit *vriezen*

+niet vermengen met het bovengemelde. hier kan het zekerlijk niet onpersoonlijk genoemd worden, dewijl het WATER gezeid wordt te *vriezen*, doch in de betekenis van *bevriezen*. in die zelfde betekenis vind ik 't in den Eersten persoon by R. VISSCHER, *Ghenoegh. Boerten* III. 83. +Vs. 144.

Ick hoop, ick vrees, ICK vriese in den brant.

in den Tweeden persoon, by J. NOSEMAN, *Beroyden Student*:

JE vriest soo doodt als een haring, blijfje te nacht hier over.^(o)

Vs. 157.

*De schepen gingen t' zeil -
De den, op hoogh geberght te groeien lang gewent,
Ging huppelen, besloegh Neptunus groene weiden.*

Neptunus, voor de zee, is gebruikelijk en goed. Dat het GROEN is als eene eige Levrei der Zee, weet elk. zo leezenwe in dit Werk, 't Groen der zoute zee B. IV. vs. 986. De *Groene vlecht* van de brongodin Arethuze V. 773. De *Groene tuiten* der Zeenimfen II. 16. Den *Groenen baerd* van Glaucus XIII.

- (o) De bedenkingen, welke de Heer PERIZONIUS gemaakt heeft op de *Minerva* van SANCTIUS, over de Latijnsche woorden, die men *impersonalia* noemt, *Lib. III. Cap. 1.* zouden mogelijk enen Nederduitschen Taalkenner aanleiding geven, om het gebruik dezer, oneigelijk genoemde, onpersoonlyke Werkwoorden, waarover in deze aanmerking van HUYDECOPER gehandeld wordt, in een helderer licht te stellen.

+1325. Den *Zeegroenen mantel* van Achelous IX. 50. Den *Groenen rug* van Nereus, by POOT bl. 330. 't *Groene zeenat*, by denzelfden bl. 380. en by A. HOOGVLIET, +Vs. 157. *Feestd.* bl. 37. Keurlijk zegt J. VAN BROEKHUIZEN, *Poëzy* bl. 13. van de Vechtnimfen:

- - - en beuren op 't geluit
Groene oogen en groen hair *ter glaze kamer uit.*

Eindelijk is ook *Neptunus WEIDEN* zeer wel gezeid, voor de oppervlakte der zee. *Nereus Weide* zegt hy XIII. 1091. en, *Thetis vochte Weiden* J. DE DECKER, *Lof der Geldz.* bl. 178. waarvoor POOT+ zegt bl. 398. 't *Velt der baren.* ANTONIDES, *Ystroom*, bl. 12. het *Velt der zee.* D. HEINSIUS, *Eleg. of Vryagie* vs. 17. *Neptuni woeste* +Bl. 17. *Velt.* Breeder wordt dit uitgehaald van SAMUEL COSTER, in *Ithys Act.* II. sc. 6. daar Progne, haare spraak wendende tot Neptunus, zegt:

*Op d'aerd zijn d'heuvels zoet, en dalende valeyen:
Maer in u Rijck zijn aengenaem de vlacke Weyen,
En niet de dalen, die door harde wint getercht
Haer stracks verheffen tot een scheurend' hooch ghebercht,
Wiens tuymen naeulijcks ken de Zee-man zelfs verdraeghen.*

En waarom zou Neptunus zyne *Weiden* niet hebben, daar hy zijn *Vee*, en zelfs zijn *Veehoeder* heeft? zie onzen Dichter beneden VIII. 1005. en in HORATIUS I. 2. Waarom zou de *Zee* geen *Veld* genoemd worden, daar de Poëeten haar voorlang *Geploegd* hebben? E. HERCKMANS, *der Zeevaart Lof* B.I. vs. 22.

Opdat ons kielen swaer beploegen 't pekel-VELD.

ANTONIDES, in den *Ystroom* B. III. bl. 93.

⁺*De Vischersknaepen, die voor menige eeu mijn vloed
Met booten ploegden -*

⁺Vs. 157.

P. VANDEN BERGH, in *Ajax en Ulysses Act. III.*

*- ik vloek den dag, ô Grieken,
Dat ik d'Egeesche zee geploegt heb met mijn kiel.*

J. BOUCKART, in *Hannibals Nederlaag Act. II.*

Het was Kartaag alleen, die d'Oceaan dorst ploegen.

En dus blijkt het ten vollen, dat deeze drie woorden by VONDEL, *Neptunus, groene, weiden*, elk op zich zelf aangemerkt, goed zijn. 't Is echter zeker, datze, dus te saamen genomen, gansch niet goed zijn: en dat de Dichter, voor *Groene* (om nu by de kleur te blyven) hadt moeten schryven, *Neptunus BLAEUWE Weiden*. Immers stemt hy dit zelf toe, als hy zegt in den *Lof der Zeevaart* bl. 150.

En beurt zijn rieten pruik eens uit het BLAEUWE VELT.

en H. DE GROOT, *Bewijs van den Waaren Godsdienst*, in 't begin:

Als gy kloekmoedigh komt deur 't BLAEUWE VELT gevaren.

lees op beide die plaatsen *'t groene velt*; en gy zult moeten belyden, dat het zeer oneigen zou zijn. en zo is 't ook hier met deeze *groene weiden*. dat niet wel gezeid is voor de *Zee*: hoewel hy B. VIII. vs. 1005. zeer wel schrijft, *het groene watervee*. De reden is, omdatmen Eigelyke naamen, als *Zee* en *Visschen*, uitdrukkende door Oneigelyken, als *Weiden* en *Vee*; wanneermen daarnevens een Byvoeglijk ⁺ Naamwoord wil plaatsen, hiertoe niet moet verkiesen de zodaanigen, die Eigelyk ⁺Bl. 18. passen op de ontleende naamen, als by voorbeeld, *Groene weiden* en *Wit vee*: maar noodzaakelyk de zulken, die alleen

+en byzonderlijk Eigen zijn aan de zaaken zelfs, van de welken men spreekt. Alsmen dierhalve, van de *Zee* spreekende, het Oneigelyke woord *Weiden* gebruikt, moet ^{+Vs. 157.} het Bynaamwoord alleen aan de *Zee*, geenszins aan de *Weiden* Eigen; en deeze dus geen' GROENE, maar BLAAUWE *Weiden* zijn. want *Groene weiden* vindtmen Eigelijk op het land. Doch de *Visschen* worden te recht in den Poëtischen stijl geheeten, GROEN Vee, omdatmen op 't land geen *Groen vee* vindt. Dat nu het BLAAUW zowel de eige kleur der *Zee* is, als het *Groen*, zou in zich zelf geen bewijs noodig hebben. Om echter ook hier aan de wyze van behandeling, die wy ons voorgesteld hebben, te voldoen, kunnen de volgende voorbeelden, korteljk aangeroord, dienen. Zo vindenwe in dit Werk De *Blaeuwe hairen* van Cyane V. 390. *Cyane*, de naam van een *Waternimf*, betekent zelf in zynen oorsprong *Blaauw*; welke kleur aan al de *Watergoden* wordt toegeschreeven: als *Blaeuwe Zeegodinnen* by MOONEN, *Poëzy* bl. 165. De *Blaeuwe Lirioop* beneden III. 446. De *Blaeuwe Triton* I. 403. *Blaeuwe Waterheeren* II. 9. en zo wordt de *Zee* zelve gewoonlijk afgebeeld: De *Blaeuwe zee* zegt POOT bl. 308. De *Blaeuwe baren* VONDEL, beneden XIII. 1172. De *Blaeuwe golven* ANTONIDES, *Ystr.* bl. III. en HOOGVLIET, *Feestd.* bl. 115. 't *Blaeuwe diep* HEINSIUS, *Troudicht* vs. I. enz. Hiervan, gelijk 't bovengemelde *Zeegroen*, zo ook *Waterblaeuw*, by VONDEL, in *Virg.* bl. 274. G. BRANDT, *Poëzy* bl. 490. ANTONIDES, *Ystr.* bl. 82. enz. Z. HEYNS voegt *Blaeuw* en *Groen* te saamen, schryvende in de Werken van Bartas bl. 24. 't *blaugroenich nat: Over-*

⁺*mits* (zegt hy in de Uitlegg.) *de zee het couleur tusschen blau en groen heeft*. Wy besluiten dan noch eens, dat VONDEL hier hadt behoord te schryven, *Neptunus* ^{+Vs. 157.} BLAEUWE *weiden*. Omtrent de benaaming van *blaauw veld*, gelijkwe boven zagen dat DE GROOT en VONDEL de *Zee* noemden, komt in aanmerking, dat die zelfde benaaming ook toegepast wordt op den helderen Starrenhemel. A.P. CRAEN, in den *Amsterd. Pegasus* bl. 166.

*'t Is seven dagen nu alreede
Datmen noch Son noch bleecke Maen
Het blaeuwe velt heeft sien betreden.*

J. BOOGAART, *Uitbreid. der Aanspraake van het Gebed* vs. 277.

Siet toch den hemel aan, dat blaauw gesternde velt.

Doch *Hemel* en *Zee* worden beide onberispelijk een ⁺*blaauw veld* genoemd, omdat een *Eigelijk veld* noit *blaauw* is. ^{+Bl. 19.}

Vs. 168.

*de huiswaert is in last,
En aen zijn' eigen haert niet veiligh van den gast,
Geen schoonvaêr voor den zoon. -*

Aanmerkelijk is deeze verwisseling van het Voorzetsel *veiligh* VAN, en VOOR. zo spreekt hy ook B. XII. vs. 430.

*-- doch hy legt min eer in met dees bey
Dan aen een' Diktis -*

HOOFT, *Nederl. Historien* B. XVI. bl. 673. *'t gaf toen geen pas, om aan geldt, maar op elx plicht, en weldoen, te denken.*

Vs. 179.

*En op dat's hemels burgh niet vry zoublyven, spanden
De reuzen t'zaemen, om den hemel aen te randen,
En staplen het geberghte op een verwaent en snoot.*

Deze uitdrukking, *en staplen het geberghte op een*, is flauw, en daalt meer naar de laagte, dan ze rijst naar de hoogte. Verheven zaaken eischen verheven toonen: en gelijk deeze bergen, door het stapelen, geduurig reezen, zo moeten de toonen der woorden, die zulks wel zullen uitdrukken, geduurig klimmen. het welk hier, in minder woorden, krachtig hadt kunnen geschieden; t.w. indien de Dichter geschreeven hadt: *En staplen* BERGH OP BERGH. Die hier mijn oordeel mistrouwt, leeeve raad met de volgende Dichteren: HOOFT, in *Velzen Act. V.*

En schansten BERGH OP BERGH aan hemelhooge katten.

Theseus en Ariadne Act. V. daar Bacchus zegt:

*Als den verwaenden hoop van Reusen, die ick drongh,
Stap'lende BERGH OP BERGH, zijn hoghe rijck besprongh.*

Zie ook A. DE KONING, in *Simson*. I. 1. aangehaald beneden B.V. vs. 123. HUYGENS, in *Hofwijck* bl. 319.

*- gelijk de groote dwaesen,
Die met BERGH OVER BERGH ten hemel wilden gaen.*

C. VAN MANDER *Wtlegginge op dit Werk van Ovid*. fol. 4. b. *hooghmoedighe felle Reusen, die BERGH OP BERGH hoopende, sich hebben verstout den hemel te bekrygen. De Vertaler van Boëtius* 1485. fo. 67. a. *Hoverdicheit machmen wel der zee ghelyken, die nemmermeer rust noch stille staet, maer BERGHE UP BERGHE*

⁺ *van vloed en maect.* SAM. VAN HOOGSTRATEN, *Inleyd. tot de Schilderk.* B. II. c. 6. bl. 57. *daer gy naekte Reusen BERG OP BERG doet stapelen, om den hemel te beklimmen.* P. BAARDT, *Verovering van Wesel en 's Hartogenbosch* 1629. ^{+Vs. 179.}

*Peru en Mexico, woonsteden der Cyclopen,
Die deden BERGH OP BERGH tot aan den hemel hoopen.
En sochten selfs Jupijn te rooven syne stoel.*

L. DE MEYERE, *Schadelijkheidt der Gramschap* B. II. bl. 40.

*Sy rolden BERG OP BERG, en maekten daervan trappen,
En wilden met een bijl de maen in stukken kappen.*

zo spreekt ook *Sigismundus* in het *Treurspel*, dat zynen naam draagt, Act. IV. sc. 3.

*- want waar ik maar eens vry,
Ik rolde BERG OP BERG, en stapte u zo by,
Dat myne vuisten zelf een scheure zouden maaken
Dwers door uw schoon kristal -*

⁺ en *Hannibal in zijn Nederlaagh* door J. BOUCKART, Act. II.

*Zoekt gy uw heil om hoog, ik zal straks opwaarts steig'ren,
En stap'len BERGH OP BERGH, en treên ten hemel in
By Jupiter en Mars. -*

^{+Bl. 20.}

Dit volgde WESTERBAEN, hoewel in een kleiner zaak, zeer wel naar, *Lof der Zotheyd* bl. 91. spreekende van de Rechtsgeleerden:

En staplen glos op glos, Doctoren op Doctoren.

SIXTINI *Ger. van Velzen* 7.

Daar na komt hy noch weer en stapelt quaad op quaad.

Veel krachtiger dan is deeze uitdrukking, *berg op bergs*, dan die van VONDEL hier, of van A. HOOGLIET, *Feestdagen* bl. 14.

**Gelijk het Reuzenrot, dat door de wolken stiet,
En stapelde eenen hoop van bergen op malkanderen.*

*Vs. 179.

en bl. 160.

*Toen meendenze eenen hoop van bergen groot en zwaar,
Tot aan het hoog gestart', te staapten op malkaar.*

Is iemand begeerig om de hoogte deezer gestapelde bergen, te weeten, die proeve of hy de zelve kan berekenen uit den val van den Reus Rhoecus, door Bacchus, die zich in een Leeuw herschepen hadt, van de hoogte ter nedergesmaakt: HEINSIUS zegt in den *Hymnus* vs. 421. dat

*Hy rolde van den berg twee nachten en twee dagen,
Tot dat hy neder quam. -*

Vs. 185.

*men durf wel zeggen dat
Die lichaemen, een' vloek by 't godendom geschat,
Beneên hun storremkat bestulpt, aemachtigh kroopen,
En d'aerde van het bloet der kindren hebb' gedropen.*

Wy zullen in deeze Aanmerkingen dikwils bevinden, dat twee woorden, die eenige overeenkomst van letteren en klank hebben, schoon anders in alles verschillende, somtijds ja meestentijds onderengemengd en verward worden. KILIAAN, MEYER, TUINMAN, enz. leeren ons, *Amachtig* is *Onmagtig*, te saamen gesteld van *a* (nu *on*) en *machtig*. Dit is waar: doch *Amachtig* is nu, en was al voorlang volkomen buiten gebruik; en heeft met *Aemachtig* niets gemeen, dan den klank. MEYER alleen spreekt ook van *Aamachtig* en *Aamhechtig*: doch verklaart het mede, even als 't voorgaande, door *Onmagtig*.

+PLANTIJN wederom maakt geen gewag van *Amagtig*, maar alleen van *Ademachtigh*, 't welk hy verklaart, *haleineux, haleteux: respirabilis*. enz. Alsmen op de rechte spelling achtgeeft, zietmen duidelijk het onderscheid tusschen *A-magtig*, en *Aêm-achtig*, 't welk een verkorting is van *Adem-achtig*, gelijk PLANTIJN schrijft; en van eenen oorsprong met *Aêmborstig* en *Kort-aêmig*. Het eerste A-MAGTIG is, met meer diergelyke woorden, veranderd in *On-magtig*; en nu gansch verouderd. AAM-BORSTIG is, die eene zekere bekende kwaal heeft, doorgaands genoemd, *de benaauwde borst*, die hem zeer belemmert in de +Ademhaalinge, en afmat ook dan wanneer hy stil zit, en geen werk doet. KORT-AAMIG is, die, zich stil houdende, wel eenen onbelemmerden ademtocht heeft, maar door een korte en kleine beweeging vermoeid wordt, en te hygen staat. maar AAMACHTIG is zulk een, die, schoon hy zo sterk waar als deeze Reuzen, die den hemel van Jupiter bestormden, zich echter, met werken en arbeiden, zo buiten adem gebragt heeft, dat hem de tong uit den mond hangt, en hy, gelijkmen zegt, noch hand noch vinger meer roeren kan: hoedaanig ons deeze Reuzen hier verbeeld worden, die

Beneên hun storremkat bestulpt aemachtigh kroopen.

De eenigste voorbeelden, hiermede overeenkomende, en van my aangemerkt, zijn te vinden by P. HUIGEN, *Beginselen van Gods Koningrijk* bl. 27.

*En reisde daarom ver van huis
De waereld door, berg op berg neder,
Doch keerde zonder vinden weder,
Vermoeid, aamächtig, na zijn kluis.*

[†]P. BODDAERT, *Stichtel. Ged.* II. D. bl. 101.

*Ten laafdrank van mijn dorstig hert,
Dat onder 't zondenpak met smert
Aëmchtig naar verlossing haakte.*

[†]Vs. 185.

VONDEL, *Warande der Dieren* CXII.

*Een eysselycken Draeck bevocht een Olijphant,
En heeft hem metter vlucht seer schricklijck angerant:
Omslingerde hem zijn been, en met vergifte steken
Komt 't bloed als een riviere uyt zijn groff lichaem leken,
Aemchtig slap en flau door de uytgemarchde kracht
Pofte hy den Draeck op 't lijf, doode hem met gantscher macht.*

Profectus MS. B. II. c. 88. so. 149. a.^(p) *wanneer*

- (p) Op den *Catalogus* van den Heer HUYDECOPER vinden wy bl. 120. N. 4. in *Quarto* dit MS. onder dezen titel: *Profectus Religiosorum of spiegel der Moniken, gekomen uit der susteren huys by St. Meertens Kerkhof; in pergameno*, zijnde gekocht door den Wel Ed. Heer Mr. HENRIK CALKOEN, *Advokaat voor de Ed. Achtb. Vierschaar der stad Amsterdam*. die de goedheid gehad heeft my het zelve ten gebruike te verleen. Vooraan heeft men *dat spiegel der Moniken*, beslaande niet meer dan 30 bladzyden; daarop volgt de *Profectus*, verdeeld in twee Boeken. Het eerste Boek van fo. 1. tot 47. behelst, behalven de voorrede, 39, het tweede Boek van fo. 49. b. tot 154. behelst, volgens de getalen door den Heer HUYDECOPER daarnevens gesteld, 94. afdeelingen of *Capita*. De *Profectus* is ouder dan de *Materie der sonden*, waarvan wy hiervooren bl. 12 en 36 spraken; want, volgens eene aantekening van den Heer HUYDECOPER, wordt het Boek *Profectus Religiosorum* aangemeld in de *Materie der sonden* fo. 78. col. 2.

De Wel Ed. Gestr. Heer Mr. C.A. VAN WACHENDORFF, *Oud-raad in de Vroedschap, en Sekretaris van den Ed. Achtb. Gerechte der Stad Utrecht*, bezit een MS. in groot *Octavo* op papier, geschreven in 1490. door SYVERT ALLERTSZOEN, 't welk eertijds toebehoorde aan *die susteren van sinte Claren te hoirn opt noirt bi onser lieuer vrouwen kerck*, en letterlijk dus getiteld is: *Hier beghint een seer goet boeck ende is van waerdicheden ghehieten PROPECTUS Ende is gheordiniert op eens gheesteliken menschen leuens hoe dat dat staet in seuenderhande voertganghe ghedeelt ende ondersceyden Al en worden si van elken goetwillighen mensche niet al wel volbrocht*. Dit MS., 't welk wy gelegenheid gehad hebben met den *Profectus* van den Heer HUYDECOPER te vergelyken, is mede in twee Boeken, en zekere afdeelingen, met hoofdtitels, derzelve inhoud behelzende, gescheiden; welke afdeelingen echter niet in alles met het MS. van den Heer HUYDECOPER overeenstemmen. Ook is het eerste Boek van den *Profectus* van den Heer HUYDECOPER het tweede in het MS. van den Heer VAN WACHENDORFF, en weder het tweede Boek van dit het eerste in het MS. van den Heer HUYDECOPER.

Beide MSS. van den *Profectus* komen zakelijk genoegzaam overeen, doch in de woorden is merkelyk onderscheid. Beide zijn byzondere vertalingen van één en hetzelfde Latijnsche werk. De Heer HUYDECOPER had achter zijn MS. aangeteekend: '*De Prosectu Monachorum Lib. unum scripsisse* PETRUM DAMIANI *Cardinalem testatur* J. TRITHEMIUS, Chron. Hirsaugiensi *ad annum* MLVIII. *De Profectu Religiosorum Lib. unum scripsit* JO. RUSBROCH *Brabantinus, Ordinis Canonicorum S. Augustini, teste eodem* TRITHEMIO *ibid.* Tom. II. ad an. MCCCXCIII.' Zie TRITHEMIUS, *Annal. Hirsaug.* Tom. I. pag. 202, Tom. II. pag. 297. Veellicht is het eerste gedeelte van dat MS. eene vertaling van PETRUS DAMIANI; doch het is zeker, dat het tweede gedeelte, gelijk ook het MS. van den Heer VAN WACHENDORFF, geene vertaling, van JOANNES RUSBROCH, of eigenlijk RUYSBROECK, volgens J.F. FOPPENS, *Biblioth. Belg.* Tom. II. pag. 720, is. Want, behalven dat deze RUYSBROECK alleen in zyne moedertale, dat is in het Brabantsch, schreef. Zie FOPPENS *d.l. Verg. C. SAXE, Onomast. Liter.* Part. II. pag. 377. koomt het ons zelfs twyfelachtig voor, of TRITHEMIUS zich niet vergisse, wanneer hy aan dien Schryver een werk, *de Profectu Religiosorum* getiteld, toekent. Immers is het noch door FOPPENS onder RUYSBROECKS schriften aangeteekend, noch ook te vinden in de verzameling van RUYSEROECKS werken, welke LAURENTIUS SURIUS in 1552 te Keulen, in één Stuk in *Folio*, onder den titel van deszelfs *Opera omnia e Brabantiae Germanico idiomate reddita Latine*, uitgaf. Doch beide de bovengemelde MSS. van den *Profectus* zijn door onderscheidene handen vertaald uit S. BONAVENTURA, wiens twee Boeken *de Profectu Religiosorum*, in die orde, als dezelve in het MS. van den Heer HUYDECOPER voorkomen, men vindt onder zyne

⁺*die crachte des lichams te mael ghebreect, soe wert oec dat herte cranc ende amachtigh vander innicheit.*

⁺Vs. 185.

Opuscula Tom. II. pag. 578-635. (Lugd. 1619.) Ook heeft de Heer HUYDECOPER zelf dit sedert ontdekt. Zie zyne aantek. op M. STOKÉ II. Deel bl. 105, en III. Deel bl. 449. Van het MS. van den Heer VAN WACHENDORFF schijnt voormaals Is. LE LONG bezitter te zijn geweest; immers is de *Epistel* van de Historie der elfduizend Maagden, welke, met eenige andere stukken, achter dat MS. gevonden wordt, door hem, in de *Reform, van Amsterdam* bl. 270, uit hetzelfde in het licht gegeven.

Deze aantekening ben ik, voor 't grootste gedeelte, benevens meer andere, verschuldigd aan mynen hooggeschatten Vriend, den gemelden Heer VAN WACHENDORFF.

[†][In Rhijnland zegt men *amechtig*. En zoo gebruiken het ook onze Bybelvertalers
Jes. XLIV: 12. Jon.

[†]Vs. 185.

+IV: 8. Zie ook *Nehemia IV: 2*. Zoo gebruikt het ook HOOFT, *Henr. de Groot*e bl. 155. waarvoor hy bl. 141. heeft *aamheghtigheidt*.]

+Vs. 185.

Vs. 190.

*Maer deze telgh was boos, baldadigh en onteerde
Met lastren alle goon.*

Het voorgaande geeft my gelegenheid, om ook van dit woord *baldadig* iets te zeggen. In oud Duitsch is *Bal*, kwaad, boos: en *Bald*, stout; [zie hierover in 't breede WACHTER en SCHILTER op de woorden *bal* en *bald*] eigenlijk *boud*, dat het zelfde is. MELIS STOKER, B.V. 146. MEYER twijffelt, of *Baldadig* afkomstig zy van *Bal*, of van *Bald*. hem volgt TUINMAN, die echter verkiest, en *Bal-dadig* houdt voor *Kwaad-daadig*, afkomstig van *Bal*. ABR MYLIUS in zijn *Archaeologus Teuto*, te vinden in het II. deel der *Collect. Etymol.* van den Heer LEIBNITZ, zegt, dat BALO by OTFRIDUS betekene den *Boozen* of den *Duivel*: en leidt daarvan af het Nederduitsche *Bal-daet*, dat, zegt hy, niet alleen een *stoute*, maar ook eene *booze* daad te kennen geeft. Maar, dewijl *Bal* en *Bald* byzondere woorden zijn, dienen ook BAL-*daadigs* d.i. boos- of kwaad-daadig, en BALD-*daadig*, d.i. stout of roekeloos, als byzondere woorden aangemerkt te worden. by PLANTIJN zijnze geen van beide te vinden: maar KILIAAN onderscheidtze duidelijk, en wettigt dus deeze myne Aanmerking, die wy hier enkelijk bygevoegd hebben, als een Aanhangsel van de voorgaande. Zie ook

+den Heer P. VLAMING, op SPIEGHELS *Hertsp.* B.V. vs. 362.^(q)

+Vs. 190.

Vs. 200.

*Daer boven loopt een wegh, gezocht van veele paden,
Bekent by helder weêr, de Melkwegh, zoo men zeit,
Van outs geheeten, om zijn zuivre wittigheid.*

WITTIGHEIT verschilt in zijn' betekenis van *Witheid*, dat, om zo te spreken, *de Witheid zelve* is: maar *Wittigheid* betekent slechts een trek of een zweeming naar *de Witheid*. ALDEGONDE, *in den*

- (q) Behalven dit BALD of BOUT, *audax*, is er nog een ander BALD, mede by KILIAAN en PLANTIJN te vinden, *cito, brevi, propediem*, by de Duitschers nog in gebruik. Wy vinden 't ook by ALDEGONDE *Biënkorf* 1569. I. Stuk Cap. 4. fo. 536. *hadde de selve Bisschop zynen mont niet BALDE toegestopt, dit woort hadde hem wel suer opgecomen*. Zie ook III. Stuk Cap. I. fo. 239. a. *also BALDE*. Waar voor BOUDE by L. VAN VELTHEM, *Spieg. Histor.* B. I. Cap. 26. bl. 35. en elders. Naar mijn gedacht is BALD, *audax*, by overdracht, van dit BALD, *cito, propediem*, afteiden. Iemand, die *schierlijk, voortvarend* is, onderneemt lichtelijk; en wat is STOUT in zyne eerste beteekenis anders dan ondernemend? Mag ik hier niet wel byvoegen, dat iemand, die lichtelijk onderneemt, ook lichtelijk misdoet; en zou dan niet hiervan de beteekenis van BAL of BALD, (want dit onderscheid, met of zonder D komt my niet voor zeer wezenlijk te zijn) voor KWAAD, en vervolgens voor BOOS, kunnen worden afgeleid?

+*Byencorf* II. 4. *alsoo sietmen hier de uysterlycke accidenten + des broodts, als namelijk, de rondicheidt ende de witticheidt. 't welk daar bestaan kan, omdat het brood noch geheel rond, noch geheel wit is. maar kwaalijk schreef* WESTERBAEN, *Lof der Zotheyd* bl. 123. +Vs. 200.
+Bl. 22.

*Wat is het dat zy met de wittigheid begeerden
Van dit ons boven-kleed?*

want daar wordt gesproken van kleederen, die geheel *wit* zijn. Niet wel bedientmen zich van de letteren *ig*, om het woord te verlengen, en het vaars te vullen: dat echter dikwils geschiedt. zo zegt VONDEL, *hardigheid* I. 490. *woesticheên* X. 46. *bloodigheid* III. 57. ANTONIDES, in den *Ystr. flaeuwicheden* bl. 48. en *schoonigheid* bl. 84. POOT, in zijn *Gedichten, stilligheid* bl. 295. en *schurfdigheid* bl. 252. om nu van geen minder Dichteren te spreken. by WILLERAMUS bl. 39. vindtmen ook *gehorsamegheid*, d.i. *gehoorzaemheid*.^(r) Ondertusschen schijnt by VONDEL het woord *Wittigheid* te kunnen bestaan:

(r) Men zie over deze aanmerking GUL. OTHO REIZIUS, *Belg. Graec.* pag. 543. en F. BURMAN, *Aanmerkingen de Nederd. Taal aangaande* I. D. bl. 80. In het tweede Deel der *Werken van de Maatschappy der Nederlandsche Letterkunde te Leyden*, bl. 20. worden de woorden *kleinigheid, oprechtigheid, stilligheid, zoetigheid, enreinigheid*, en diergelyken afgekeurd; dan met hoe veel recht, behoort nog onderzocht te worden. Dit is zeker, dat het aan voorbeelden van diergelyke woorden, zelfs by onze geachtste Schryvers, niet ontbreekt.

+dewijl de *Melkweg* zich voor ons oog, niet zo zeer *wit*, als wel *witachtig*, vertoont. Echter zouden wy het kortste, *witheid*, hier verkiezen, als beter overeenkomende met het Latijn van OVIDIUS, *ipso Candore*. zo zegt ook de Vertaaler J. FLORIANUS: *inden hemel isser eenen wech, den welcken wy (om sijnder witheyt wille) den melckachtighen wech noemen.* en J. VOLLENHOVE, *Poëzy* bl. 400. +Vs. 200.

De Melkwegh, aan zijn witheit licht te kennen.

Geleerdelijk spreekt D. HEINSIUS, volgens zijn gewoonte, van deezen Melkweg, aan Juffr. ANNA VISSCHERS vs. 61.

*Dan saecht ghy naer de wech, niet daer de Goden woonen,
Die verder van ons zijn, maer haere vroomme Soonen
En Dochters, door haer deucht. de klaere wech, de welck
Nu noch gespickelt is van Junos witte melck.*

Vs. 207.

*Dees plaets, stont zeggen vry naer zynen rechten eisch,
Zoude ik wel noemen het aertshemelsch hooftpaleis.*

Indien 'er, in al de Werken van VONDEL, ééne plaats is, die men winderig kan heeten; het is deeze. Vooreerst *Aertshemelsch*, daar *hemelsch* voldoen kost. waarby noch komt, dat *Aerts* zich in goed Duitsch alleen schikt aan het hoofd van een Zelfstandig, niet van een Byvoeglijk Naamwoord. en men zal daarvan, buiten deeze plaats, niet licht een voorbeeld aantreffen. Want *Aerts* is zo veel als *Eerst*, KILIAAN heeft *Artsch* en *Ertsch*. *Materie der sonden* fo. 27. c. engehele ende *archengelen*. fo. 45. d.

+ *archebisscop*. JUNIUS, *Schilderkonst* B. III. bl. 209 en 250. den Artz-dichter *Homerus*. ALDEGONDE, *Biënkorf* 1569. fo. 17. a. *Ertzketter*. 21. b. *Ertzbisschop*. 36. a. +Vs. 207.
Eertzdekenen, Eertzpriesters enz. M. GARGON, *Vertaling van LAMPE* over Ps. XLV. schrijft doorgaands *Eerstvaders*, en *Eerstengel*, voor *Aartsvaders* en *Archangel*. 'J. DRIEBERGEN, *Vertal. van PRIDEAUX* I. D. IV. Boek bl. 340. *Archimagus of Opper-magus*, en bl. 343. in de aantekening *Archimagus of Opper-priester*; en hier behaagt my nu dit *Opper* veel beter dan *Eerst-* of *Aarts*, welk laatste *basterd* is^(s).
 Ten anderen, geen *Hooftpaleis* komt te pas, dan daar mindere *Paleizen* zijn. beneden B. II. vs. 416. zegt hy: *het hemelsch Hoofgebou*: † doch in tegenstelling van den *aardbodem*. ANTONIDES, in den *Ystroom* B. III. bl. 70. +Bl. 23.
Hy is in 't hooftpaleis van vader Oceaen: in tegenstelling van het mindere *paleis des Ygods*. Doch in den hemel van Jupiter vindtmen geen mindere paleizen gemeld. Deftiger dan spreekt OVIDIUS,

- (s) Wy twyfelen, of men in onze taal wel *basterd* kan noemen alles, wat ons van buiten is toegekomen. 't Is onbetwistbaar zeker, dat er zeer vele woorden, oudtijds, eer onze taal nog tot genoegzame volheid gekomen was, uit andere talen by ons zijn overgenomen. En deze konden, naar onze gedachten, gerekend worden hun burgerrecht verkregen te hebben, en zoo is het met dit *Aarts*, 't welk door middel der Roomsche tale, van het Grieksch *ἀρχη*, by alle Noordsche volkeren, te gelijk met den Christen Godsdienst, in gebruik is gekomen. Zie JUNIUS, SKINNER, WACHTER, en anderen.

+die zich den ganschen Hemel, als *een enkel paleis* verbeeldde, en deeze plaats met schroom (want hy voegt 'er by, *stondt zeggen vry*) noemde, *het Paleis des Hemels*: deftiger, zeg ik, dan VONDELS *Aertshemelsch Hooftpaleis*. zo eenvoudig is de waare Hoogdravendheid. ^{+Vs. 207.}

Vs. 223.

Dit zweere ik *by de kolk en jammerpoel van Stix*.

Wat zweert Jupiter? dat hy het menschdom in den grond zal verdelgen? volgens de Vertaaling, Ja: maar volgens 't Latijn, Neen. Doch 't Latijn is bedorven geweest; en voor *tentata*, wordt in veele oude Drukken gelezen, *tentanda*, gelijk ook onze Dichter gelezen heeft. Zie hier de meening van OVIDIUS:

*Ik zweere u by de kolk en jammerpoel van Stix,
Die door het helsche bosch komt stroomen met veel schrix;
Lang ging ik zacht te werk, en proefde, wat ik konde,
Tot's menschen nut en heil. maer, nu in't end de wonde
Gansch ongeneeslijk is, zo sny' menze uit met stael,
Eer ook 't gezonde deel besmet werd' door de quael.*

Vs. 229.

*Wy stieren halve goôn van stroomen, bron, en water,
En bosch, en bergh, en velt, en veltgodin, en Sater:*

Ik twijffel, ofmen aan de Letterzetter's niet moet wyten, datmen hier leest, *stroomen, bron*; voor,

+ *stroom, en bron*. Vooreerst, omdat alle de volgende woorden in 't eenvoudige uitgedrukt staan: Ten anderen, omdat, met overleg en verkiezinge des Dichters, ^{+Vs. 229.} het koppelwoordeken *en* geduurig voor yder woord herhaald word:^(t) Bekend is het eerste vaars van zijn Palamedes:

Die zorgt, en waeckt, en slaest, en ploeght, en zwoegt, en zweet.
zo schrijft hy ook, *Heerlijckheit der Kercke* B. II bl. 49.

Naer tijts gelegenheit, of plaets, en volck, en zeden,
En erfgewoonte, en wyze, en wet, en schijn van reden,
En ongelijck geval.

Altaergeheim, bl. 34.

En eert, en kust, en kaeuwt, en proeft de spreuken,
En slaetze ga voor kladden en voor kreucken.

Zie ook bl. 131. *Joannes de Boetgez.* B. II. bl. 39. B. VI. bl. 108. *Batavische Gebroeders*, rei van het eerste Bedrijf. Act. II. scen. 1. Act. IV. scen. 1. en elders. Ja zelfs schijnt hy dit ook in onrijm gezocht te hebben: als in het Berecht voor *Lucifer: met geweld van geborste steenrotsen, roock en smoock, en vlammen, en aerdbevingen, en schrickelijck geluit.* ⁺ en in zijn maateloze vertaaling van VIRG. *Eneas* ^{+Bl. 24.}

(t) Dat de Letterzetteren hier geen schuld hebben, is my gebleken uit het eigen Handschrift van VONDEL, waarnaar dat werk gedrukt is; welk Handschrift my goedgunstig ten gebruike verleend is door den kunstminnenden Heere Mr. CORNELIS VAN LENNEP, *Commissaris der stad Amsterdam*, Lid van de Maatschappij der Nederl. Letterkunde te Leyden.

⁺B. VII. bl. 258. *De heilooze Alekto, die bloedige oorlogen, en gramschap, en lagen, en schendige lasterstucken beyvert.* Deeze greep heeft POOT, de grootste ⁺Vs. 223. Naarvolger van den grootsten onzer Dichteren, hem zeer wel afgezien, schryvende in zijn *Minnedichten* bl. 179.

*Nu lachen berg en dal
En bosch en bron en vliet en beemt en gras en bloemen.*

en bl. 184.

*Hy zagh 'er graft en wal en poort
En straet en plein en wat men voort
Tot dienst en heerlijkheit van eene stadt zou wenschen.*

noch in zijn *Lofdichten*, op den Heer LEEUWENHOEK bl. 268.

*Het zy hy 't kunstigh glas, 't geen Koningen waerdeeren,
In oogen doet verkeeren,
En worm en mugge en vlieg en mijt en zant en hout
En gras en graen beschout.*

en zo meermaalen. Zie I. D. bl. 61. 413. II. D. bl. 38 en 39, 86, 269. 330. enz. HEIMAN DULLAERT, *Poëzy* bl. 95.

*O Gryze Ismeen! betover vry
En grond, en bosch, en kruid, en lovren.*

[In andere woorden met dezelfde fraaiheid. VONDELS *Maeghden* Ac. I. scen. 3.

*Dat ick van Lemnos zwijgh; daer zulck een groote plas
Van bloed vergoten werd, door dochter en door moeder
Verschoonende noch man, noch kind, noch vaer, noch broeder.*

Inwyding van 't Stadhuis,

Te rijck, te vreck, te lang, te kort, te wijs, te dom. Gebroeders Act. I. scen. 2.

*Of oly, of olijf, of vijgh, of druif, of wijn,
Of dadel, of granaet.

*Vs. 157.

De sierlyke PLUIMER, in zijn Gezang op Rozendaal, *Gedichten* bl. 47.

*Wat wellust gaat hier al in zwang!
Wat doet men my al blijdschap hooren!
De Waterval, de Voog'le zang
De Zuidewind onthaalen de ooren;
Zo net, zo juist, of stem en snaar,
Met wenden, draayen, en met keeren,
Vereenigd rolden door elkâar;
Terwijlze om strijd een zangstuk leeren
Aan kruid, aan bloem, aan plant, aan boom,
Aan Haag, aan Bosch, aan Berg en stroom.*

Zie ook bl. 51. en elders.

JOACHIM OUDAAN, *Job* II: 12.

*Geen huis, geen hof, geen hofgezin
Geen vee, geen herders -]*

G. BRANDT, in zijn *Poëzy* bl. 97.

*Gy moet verlies van goet, van bloet, van magen,
Van eer, van staat, van lant, van hof, van huis,
Als 't Godt belieft, met wil of onwil, dragen.*

dit zelfde hadt hy kunnen zeggen, met herhaaling van *en*, behoudende *van* alleenlijk op de eerste plaats. DAVID DE POTTER, *Getrouwen Harder van GUARINI* Act. I. sc. 5. vs. 92.

*Het zy dan dat gy spreekt, of yets hebt overdacht,
Gy gaet, gy staet, gy singt, gy lonckt, gy schreyt, of lacht.*

maar dit zou beter zijn, zo niet *gy*, maar *of*, hier geduurig herhaald was. CATS, *op de wercken van HUYGENS*.

*Het *lacht*, het *schreyt*; het *schertst*, het *streelt*; het *kust*, het *bijt*;
 Het *treurt*, het *juycht*; het *bidt*, en *al te syner tijt*.

*Vs. 229.

E. HERCKMANS, *der Zeevaart lof*, B. I. vs. 201.

Men *valter aen het werck*, men *howt*, men *schaeft*, men *slecht*,
 Men *sleypt*, men *boort*, men *kerft*, *de kiel wert opgerecht*,
 Men *blaectt*, men *buyght*, men *past*, men *stut*, men *klopt*, men *drijfter*,
 Men *koockt*, men *warmt de peck*, men *teert*, men *smeert*, men *wrijfter*
De naden dicht mee toe; men *voordert* en men *pord*
De werckluy, dat den bow in haeste veerdigh word.

SPIEGHEL heeft hierin ook al vermaak gevonden, als wy zien in zynen *Hertsp.* B. V. vs. 137.

Wat *denkt*, wat *wilt*, wat *vreest*, wat *hoopt*, wat *wenscht ghy stadich*?

en weder B. VI. vs. 161.

Gezond, of *ziek*, of *rijk*, of *arm*, of *vry*, of *slave*.

ZACH. HEYNS, *in Bartas* I. 5. bl. 208.

En so tot uwer eer dy toegeeygent werdt
 Mij *luyt*, mijn *herp*, mijn *spel*, mijn *stem*, mijn *hant*, mijn *hert*.

men zal licht denken, dat deeze vertaaler dit van den Franschman ontleend hebbe.
 maar neen: hy* heeft den Franschman hier verbeterd, by wien dit tot zesmaalen
 herhaalde *mijn* alleenlijk driemaal gevonden wordt, aldus bl. 131.

*Bl. 25.

Et d'un voeu solennel je consacre à ta gloire
 Mon *coeur*, ma *voix*, ma *main*, et ce *beauluth d'yvoire*.

van zulke voorgangeren heeft VONDEL veel geleerd,

+dat hy naderhand door zijn oordeel en oplettendheid Volmaakt heeft. zo zegt ook de RIDDER HUYGHENS, in *Hofwijck* bl. 327. +Vs. 229.

*-- ô neen, ick prijs de deughd
Des Schutters, dien sijn pijn, sijn' pees, sijn boogh, sijn' oogen.
Sijn' taeye zenuwen voor die reis niet bedrogen.*

Het is eene andere, doch niet minder fraaie herhaaling, welke men vindt in den *Lof der Geldzucht* van J. DE DECKER, bl. 91.

*Die zoo veel Hylicken, en Hylicken, niet vlot,
Niet wanckelbaer; maer hecht, maer goet, maer waert om pryzen,
Gebout heeft -*

Doch 't zal iemand weinig baaten, datmen hem zodanige voorbeelden voor oogen houdt, zo hy uit zich zelven geen geest noch oordeel heeft, om te zien, waar zy wel, en waarze kwaalijk voegen. want schoon ik dit aanmerk, als een fraaiheid; zo is 't echter van die fraaiheden, die overal en altijd geen plaats kunnen vinden.

Vs. 238.

*Zy morren onderling, en byten op de tanden,
En vraegen wie den godt der goden aen durf randen.*

Deeze goden, die dit vraagen, moeten niet zeer oplettende geweest zijn op de rede van Jupiter, die vier regels naar boven gezeid hadt:

Likaon *schroomt niet my moordaedigh op te komen.*

of kendenze Likaon niet? en vraegdenze wie hy was? neen: zy *vraagen* niet, *Wie?* maar

⁺Zy vordren hem, die 't Hooft der goden aendurf randen.

⁺Vs. 238.

en zo hadt de vertaaler hier behoord te spreken. *ausum talia deposcunt*; zegt OVID. iemand vorderen, is *opeischen*. HOOFT, in *de Medicis* bl. 208. 209. Deezen (Marcello Acorambona) vorderde *de Paus van de Veneedjaanen, ende deed hem, als meêpleeger aan de moordt van Perettis aan den hals straffen*. Zie ook *Nederl. Histor.* B. XVIII. bl. 774. Anders zegtmen uitvoeriger, *ter straffe vorderen*: Gelijk VONDEL zelf, in *Virg. En.* B. VIII. bl. 287. *Weshalve het gansche Hetrurie uit rechtvaardige verbolgenheit op de been geraeckt, gewapenderhant den Koningk (Mezentius) op staenden voet ter straffe vorderde*. J. DRIEBERGEN, *vert. van Prideaux* I. Deel B.V. bl. 488. *Maer zy (Amestris) vorderde Megabyzus, hoewel hy haer Schoonzoon was, mede tot dezelve straf. hiervan ook regtsvordering denzelfden* I. VII. 668. G. BRANDT, *Leven van De Ruiter* B. XI. bl. 671.⁺ *De Luitenant Admiraal van Gent, getergt door den eisch der Engelschen, die hem, om 't weigeren van't stryken der vlagge voor 't Jacht de Merlin, ter straffe hadden gevordert*. FR. VAN DORP, *Stichtel. Gedichten* bl. 231. van de Jooden:

- *die trouloos Jesum vingen,*

Ten kruyce vorderden, *als hy wiert vry gekent*. Dit *vorderen* is het eigen woord, om 't Latijnsche *deposcunt*, uit te drukken: waarvoor VIRG. VIII. 495. zegt *reposcunt*, ook met byvoeginge der woorden *ad supplicium*, dat is, *ter straffe*. TACITUS *Hist.* Lib. I. 45. *Marium Celsum Cons. designatum, & Galbae usque in extremas res amicum fidumque ad*

⁺supplicium expostulabant. Welke laatste woorden HOOFT vertaalt, *vorderden zy ter straffe*. ⁺Vs. 238.

DEN GODT DER GODEN. Zo wordt hier Jupiter genoemd. hoe wel, of hoe kwaalijk, zullen wy in 't vervolg zien: eerst hier vooraf laten gaan, verscheidene plaatsen uit andere Dichters, die deezen naam aan den zelfden Jupiter gegeven hebben. Vooreerst onze dichter zelf aanstonds weder, vs. 243.

*En, ô August, de trou des volx, u toegezworen,
Behaeghde u, als de trou des hemels dezen godt
Der goden.*

en wederom, B. IV. vs. 888.

Jupijn, der goden godt, bestaat u geenerwyze.

en vs. 958.

*- Perseus, zoon van Jupiter, den godt
Der goôn, en Danaë.*

JOAN VAN BROEKHUIZEN, *Gedichten* bl. 55.

*wat pylen bruikt uw zoon,
Wien menschen niet alleen ontzien, maar ook de Goôn,
Ja zelf der Goden Godt. -*

JAN VOS, *Vergrooting van Amsterdam*, vs. 81.

*Maar eer het Krijgshoofd sprak, begon de milde Zeege,
Die naast de zetel van de godt der goden zit.*

GUIL. VAN NIEUWELANDT, *M. Anthonius en Cleopatra* Act. I. vs. 43.

*Heeft niet den donder Godt, den Godt van all'de goden,
Verwonnen oock ghedient de min met haar gheboden?*

En zo noemt hy ook Bacchus, Act. IV. Rey:

*Desen Godt der goden,
Die de droefheydt vliedt,
Doet ons door gheboden
Vlieden het verdriet.*

[†]A. HOOGVLIET, in *Ovid. Feestd.* B. II. bl. 61.

Zy wil zich met den godt der goden niet vereenen.

[†]Vs. 238.

en B. III. bl. 91.

Wil my, ô oppergodt der goden, onderrichten.

en noch ter zelve plaatse:

O Man, welwaardt dat gy den godt der goden spreekt.

FRANS RIJK, in *Andromeda*, Act. I. sc. 1.

- - *Jupiter, de god van alle goôn.*

In den nieuwen druk 1730. is deze plaats dus gesteld.

- *Jupiter, als d'opperste der goôn.*

Daar echter *God der goden* gebleven is Act. V. sc. 2 en 7. SOCRATES, volgens het schryven van PLATO in deszelfs Verdediging, begaf zich, toen hy door 't Orakel verklaard was voor den Wijsten van alle Grieken, naar alle soorten van menschen, die door hunne schriften, leere of leeven, eenigen schijn van wijsheid vertoonden, in hoope van ergens eenen te zullen aantreffen, dien hy waarlijk Wijs zoude kunnen noemen, om dus zich zelve, die al zyne wijsheid stelde in niets te weeten, van dien[†] lastigen eernaam van Allerwijsten te ontslaan. Onder anderen ging hy ook by de Poëeten, omdat de wyze spreuken, en fraaie zaaken, die in hunne Treurspelen en andere Gedichten uitblinken, hem dedden gelooven dat de Poëeten wyzer dan anderen waaren. maar 't ging hem hier, als by alle anderen: dat zy zeiden te weeten waaren meerendeels meeningen, gebouwd op zeer losse en valsche gronden; en zelfs van 't geen zy wijsselijk geschreeven hadden, wisten zy mondeling geene reden te geeven. doch de kennis der oorzaaken is de bron der Wijsheid, en zy, deeze missende, konden derhalve niet gezeid wor- [†]Bl. 27.

+den wyzer dan anderen te zijn. Die de bovenaan-gehaalde Poëeten eens vraagde naar de reden, en eene uitlegging van den Naam van *God der Goden*, met ^{+Vs. 238.} betrekking op Jupiter, hy zou bevinden, dat de Poëeten veel schryven, waarvanze geen reden konden geeven. En om kort te gaan, het is onmogelijk, datze dit zouden kunnen goedmaaken, wy zullen ons niet ophouden, met de schijnredenen, diemen daarvoor zou kunnen bybrengen, te wederleggen: maar alleen met zulke tegenbewyzen voor den dag komen, die alle letterkundige redenkavelingen daarvoor, glad ter neder zullen werpen. Vooreerst dan zeggen wy, dat de Heidenen hunnen Jupiter noit den naam van *God der Goden* gegeeven hebben^(u). dit alleen is, naar mijn oordeel, een krachtig bewijs, voornaamelijk tegen hen, die dezen naam in hunne vertaalingen ingevoegd hebben. wat schijn dan van reden, dat Christelyke Dichters dien gedroomden god grooter eernaam zullen gee-

- (u) Den naam van *Deus Deorum* vindt men in dit Latijnsche werk van OVIDIUS L. III. vs. 291.

*Quoque magis credas; Stygii quoque conscia sunt
Numina torrentis. timor et Deus ille Deorum.*

Daar de Godheid van Styx genoemd wordt *de schrik en God der Goden*; omdat de Goden by die Godheid gezworeen hebbende, noodzaakelijk hunnen eed moesten volbrengen: en ten blyke dat deze benaaming zelfs in de schriften der Heidenen niet gegeeven wordt aan Jupiter, zo moet men aanmerken, dat het Jupiter zelf is, die hier spreekt. [Aanteekening van HUYDECOPER.] De Constructie is: *et Deus ille timor Deorum*: zie de uitgave van BURMAN.

+ven, dan oit de Heidenen, in 't midden hunner blindheid, gedaan hebben? Vraagt hier iemand, hebben dan noit de Heidenen den Naam van *God der Goden* gebruikt? ik zeg, Ja: en neem dit tot mijn tweede bewijs. Dien zy deezen naam gaven, slooten zy duidelyk uit het getal van al dien hoop van goden, die zy, elk met zyn eigen naam, noemden. Te recht schryft daarom de oude Vlaamsche Vertaaler van Boëtius, 1485. fol. 31. b. *dat de filosofen voormaels den uppersten God der goden niet benamen dorsten.* want onder deezen naam verstonden zy geen anderen, dan den Leevenden en Waaren God. wilt gy zien wat denkbeeld de Heidenen van dien GOD gehad hebben? Onder veele fraaie woorden, die by den Griekschen Schryver MAXIMUS TYRIUS, *Dissert.* I. voorkomen, verdienen de navolgenden inzonderheid hier aangehaald te worden. PLATO, zegt hy, *noemt HEM den Vader en Werkmeester van 't Heelal; wiens naam hy niet uitspreekt, omdat hy dien niet kende; wiens kleur hy niet uitbeeldt, omdat hy die noit gezien heeft, wiens grootheid hy niet beschryft, omdat hy die noit gemeeten heeft.* Na veele andere fraaie zaaken, te lang om hier allen uit te schryven, vervolgt hy: *GOD is schoon, en het schoonste van alles wat schoon is: niet, een schoon lighaam; maar, van wien de lighaamen hunne schoonheid ontleenen: niet, een schoon veld; maar, van wien velden, en stroomen, en zee, en hemel, en hemelsche goden, hunne schoonheid ontvangen:* enz. In deeze woorden schuilt reeds de naam van *God der goden*; die by anderen klaarer uitgedrukt is. PROCLUS *de Theologia Platonis Lib. II. cap. 11.* zegt; *Datmen dien Eersten*

+Vs. 238.

+Bl. 28.

+God (πρῶτον Θεόν. ook zo genoemd van ALCINOUS, *de Doctr. Plat. &c.*) eert, niet zoo zeer wanneer men hem noemt Grondvester van aarde en hemel; of schepper der zielen, en aller soorten van dieren: want deeze heeft hy wel, doch het laatste, gemaakt: maar voornaamelijk wanneer men Hem eert als den geenen, die alle kennelyke, en voor 't verstand vatbaare Goden voortgebragt heeft; ook alle Goden, die boven de wereld, en allen, die in de wereld zijn: die de GOD VAN alle GODEN, en de Eenheid der Eenheden is. Zo moesten volgens de Leere van PLATO den God der goden eeren: wiltge nu hooren, dat hier wel ter sneede zal komen, hoemen de Goden moest eeren; zo hoor wat HIEROCLES daaromtrent schrijft tot verklaring van het eerste der zogenaamde Gouden Vaarzen van PYTHAGORAS, 't welk aldus luidt:

Ἄθανάτους μὲν πρῶτα Θεοὺς, νόμῳ ὡς διάκεινται,
 Τιμα. - Dat is:
 Men eer', voor alle ding, de onsterffelyke goden,
 Naar 't voorschrift van de Wet.

het welk HIEROCLES aldus verklaart, naamelijk, *Datmen der Goddelyke Wet gehoorzaam is, en deezen Goden hunne eer geeft, wanneer men hen zo erkent, en zo eert, datmenze onderscheide van hunnen Maaker en Vader: datmen hen niet verheffe (NB), boven hunne waarde, - datmen geloove, datze zijn, het geenze zijn; en den rang, dienze eens gekreegen hebben, bewaaren; en eindelijk datmen hunnen Maaker, dienmen eigenlijk den GOD DER GODEN, den Oppersten en Besten God, zou kunnen noemen, de eere geeve^(v).*

(v) JO. CHRISTOPH. WOLFIIUS, *Dissert. Epist. ad Hieroclem in aurea Carmina*, p. 3. 4. *Ceterum omnia illa nomina, quibus gentiles Deum principem a ceteris distinguebant, singulari diligentia CUDWORTHUS in libro Anglicano, quem inscripsit Systema Intellectuale Universi, passim collegit, inprimis autem p. 258. seqq. confer illustris SPANHEMII notas elegantissimas ad Aristophanis Plutum vs. 1. qui ut alia reconditoris antiquitatis monumenta ita hoc quoque egregie illustravit. Dignus est locus, qui hic legatur. Familiare, inquit ó πάνυ, id Poëtis ac oratoribus Atticis, ut Jovem, velut Deorum Βασιλέα, Τύραννον, Πατέρα, Πρύτανιν, Ταγόν, Ὑπατον, Ὑίστον, Μέγιστον, Παγκρατέα (hisce enim appellationibus decoratum ab iis legimus) modo a reliqua Deorum turba secernerent (ut ὦ Ζεὺ καὶ Θεοί) modo etiam illo in ordinem cum iis redacto, aliud numen continuo Jovis loco praefigerent, ut ἀναξ Ἄπόλλων καὶ Θεοί. Hierocles quidem dum haec scriberet, respexisse mihi videtur ad Platonis locum, quem Jovem ΘΕΩΝ ΘΕΩΝ, Δημιούργον καὶ πατέρα dixisse ex Scriptore τῶν φιλοσοφουμένων, p. 116. colligas. [Aanteekening van HUYDECOPER.]*

+Zie daar onze Christen Dichters, die Jupiter den *god der goden* noemen, duidelijk veroordeeld door den mond van eenen Heiden: want als hy leert, datmen de *goden* (men begrype onder deeze benaaming ook die Geesten, die wy Engelen noemen) niet moet verheffen boven hunne waarde, datmen hen moet onderscheiden van den GOD *der Goden*,⁺ hunnen Maaker en Vader, wien alleen de eer gegeven moet worden: veroordeelt hy immers met ontwijffelbaare woorden de geenen, die Jupiter niet alleen verheffen boven zyne waarde, maar hem zelfs met den naam van *god der goden* begroeten.

⁺Vs. 238.

⁺Bl. 29.

*Wanneer de Heidenen zich volkomen overtuigd vonden van de nietigheid hunner dregoden, en van de aanwezigheid van eenen ongeschapen God, beleeden zy deezen God te zijn een *god der goden*. zo zegtmen dat Aristoteles, ziende dat zijn leeven ten einde spoedde, uitriep (ik zal 't met de woorden van den vertaaler van BOËTIUS, fol. 2, 3. zeggen): *In drucke ende weene ben ic gheboren; in drucke ende arbeide heb ic gheleeft, ende ne weet waer ic bevaeren sal. de GOD DER GODEN moet mijns ontfaermen!* Deeze belydenis van Aristoteles magmen vergelyken by die van den Koning Nebukadnezar, nadat de Profeet Daniel hem hadt weeten te zeggen wat hy gedroomd hadt: *De Koningh antwoordde Daniel ende seyde: Het is de waerheyt, dat u-lieder godt een GODT DER GODEN is, ende een Heere der Koningen*, enz. *Dan. II. 47.* Ik houd my verzekerd, dat het tot hier toe gezeide overvloedig aantoon, wien de Heidenen onder den naam van *God der Goden* verstonden, en dat die dwaasselijk aan Jupiter gegeven wordt: doch dit laatste moeten wy nu noch aantoonen dat ook volkomen strydig is met de gedachten van OVIDIUS: die wel niet uitdrukkelijk van eenen *God der goden*, maar echter melding maakt in 't begin van dit werk, van eenen *God* boven andere *goden*. de aanleiding daartoe neemen wy uit de vaarzen van den Griekschen Dichter XENOPHANES, te vinden by CLEMENS DEN ALEXANDRYNER, *Stromat. Lib. V.*

Εἷς Θεὸς ἐν τε Θεοῖσι καὶ ἀνθρώποισι μέγιστος,
 Οὐ τι δέμας θνητοῖσιν ὁμοῖος, οὐδὲ νόημα.

dewelke ik aldus in het Duitsch overbreng:

**Eén God, by goden en by menschen hoog gevreesd,
Den sterveling gelijk naar lighaam noch naar geest.*

*Vs. 238.

want deeze konden dienen tot nader verstand van het zeggen van OVIDIUS, dat de mensch gebootseerd is naar de gelykenis *der goden*, niet, gelijk VONDEL zegt vs. 103. *van* GODT. want schoon dit waar zy, zo begreepen echter de Heidenen zulks niet; die hunnen *goden* de gedaante der menschen toeschreeven, gelijk zeker Epikurist by CICERO, *De Nat. Deor.* l. 18. beweert. Om nu de scheiding, die OVIDIUS tusschen den *God der goden*, en de *goden* stelt, naakt te ontdekken, moetenwe slechts acht geeven op zyne verlegenheid, die alzins doorsteekt in het benoemen van dien God. de Leezer zie het* in 't werk zelf na, vs. 25. (daarmen myne Aantekening dient by te leezen) vs. 38. 57. 70. en 95.

*Bl. 30.

Eene plaats zal ik hier byvoegen, daar die *God*, als Schepper of Maaker, duidelijk onderscheiden wordt van de *geschapen goden*: vs. 84.

*Zoo had HY nalyx elk zijn eigen perk gezet,
Wanneer de starren, lang met 's baierts korstbetogen,
Begonnen haeren glans te geven uit den hoogen.
Op dat nu geen gewest gedierte ontbreken zou,
Nam 't GODENDOM en klaer gestarnte 't hoogh gebou
Des ruimen hemels in -*

zie daar eenen Schikker HY; en onder de geschikte of gemaakte dingen, gesteld het *godendom*. vergelijk nu deeze woorden met de boven aangehaalde uit MAXIMUS, PROCLUS, en HIEROCLES: en gy zult ras bemerken, dat, ook naar de meening van OVIDIUS, de naam van *God der goden*, geenszins past op Jupiter, die, en dat op zijn best genomen, alleenlijk

*behoort onder het geschikte *godendom*; maar alleen op den Schikker en Maaker van alles, die hier onder den naam van HY voorkomt. deeze is de *God der goden*, *Vs. 238. van wien de verstandige Heer PIETER DE GROOT nadrukkelijk zingt in zijn fraai gedicht op de Geboorte van onzen Heere Jezus Christus:

*Die onbepaalde God, die aan den tijd het leven,
Den tijd aan 't leven geeft, die zijn begin alleen
Aan niemant schuldig is, aan alles heeft gegeven,
Dien PLATO heeft bekennt, en SENEKA beleên.*

Dit Tweede Bewijs tegen onze Dichters heeft my wat lang opgehouden, doch ik heb geoordeeld, dat het gewigt der stosse zulks wel verdiende: te meer omdat het hen, uit den mond zelfs der Heidenen, overtuigt en veroordeelt. anders was mijn Derde Bewijs, kortelijk ter neder gesteld, genoeg, om Christen Dichters omzigtiger te leeren spreken; het welk is, dat GOD zelf, ten teken van zyne alleenheersching en oppermagt, boven alles wat *god* kan genoemd worden, zich deezen naam van *God der Goden* toeëigent: gelijkmen zien kan *Deuteron. X. 17.* enz.

Vs. 249.

*Een schendigh ongeluk,
En schelmstuk van dien tijd klonk boven ons in d'ooren.*

Hier klinkt *boven ons* wat dubbelzinnig. klarer hadt VONDEL kunnen schryven, *klonk ons om hoogh in d'ooren.*

*Vs. 270.

*Bl. 31.

*Heeft eenen gijslaer van Molossen, onbewust
Van eenigh quaet, den strot moordaedig afgesneden,
En briet en zoodt de versche en halfgestorve leden.*

BRIET en niet *braedde*, gelijkmen nu spreken hoort, zo niet altijd, ten minste veeltijds. HOOFT, in *Henrik* bl. 8. *dat men 'er menschevleesch spijsde, ja bried en zood.* BRANDT, in *De Ruiters* VI. bl. 321. *daarna brieden zy hoenderen aan een houtte spit.* De Vertaalers van den Bybel, *Jerem. XXIX. 22. als Echab, die de Koningh van Babel aen den vyere bried.* COORNHERT, *Odyss. B. II. Sy brieden de verckens.* Trouwens zo wordenwe ook geleerd van onze Nederduitsche Spraakkunstschryvers, MOONEN bl. 218. SEWEL bl. 172. TEN KATE, II. Deel, bl. 132. die echter I. Deel, bl. 561. daarby ook *braedde* erkent.

Vs. 278.

*Dies wort hy dol, en stelt, bloetdorstigh fel en boos,
Zijn' aert te werk aen 't vee, vermaekt met bloet te zuigen.
Zijn kleet in bont, en d'arm verkeert in pooten, tuigen
Dat hy een wolf, doorwreet en roofziek uit den aert,
Zijn eerste wezen en gedaente noch bewaert.*

Het schijnt, dat VONDEL over de spellinge van D, T en DT noit opzettelijk zyne gedachten hebbe laten gaan; in de voorgaande aantekening zagen wy *briet* en *zoodt*, daar de D zo weinig in *briedt*, als in

+ *zoodt*, mag worden vergeten. In zyne oudste werken is hy hier omtrent zuiverer dan in zyne laater^(w). Dewijl onze gedachten hier ter plaatse

+Vs. 278.

- (w) In zyne later werken heeft VONDEL nooit de D; maar altijd de T tot een sluitletter gebezigd, en somtijds met de D daarvoor in den tweeden en derden persoon van het *praesens indic.* en *imperf. sing.* van zoodanige woorden, welke de D in den *infinitivus* hebben. Ik zeg somtijds, want nu en dan heeft hy in zulke woorden wel eens de enkele T, omdat die hem zeer gemeenzaam is.
- Oudtijds schijnt men de D, gelijk nu nog de V en de Z, te zacht geoordeeld te hebben, om tot een sluitletter te dienen. Immers by onze oudste Schryvers vinden wy, genoegzaam altijd, de T, en nooit de D. (uitgezonderd, misschien alleen, de woorden *had* en *God*) en nimmer DT aan het eind der woorden; in zoo verre namelijk men echte afschriften of getrouwe uitgaven heeft. Schreef men dan niet? *ik vind, ik bind*. Neen! zoo min als wy schryven, *ik bemind, amabam*. Men schreef, *ik vinde, ik binde* enz. en het is niet, dan op het laatst der vijftiende eeuw, dat eerst de D, en naderhand ook de DT tot sluitletters in gebruik gekomen zijn; en dit gebruik der D aan het einde der woorden is algemeener geworden, sedert de Amsterdamsche Kamer, in Liefde bloeiende, de *Tweespraek van de Nederduitsche Letterkunst* 1584. in het licht gaf, waarin men de D tot een sluitletter bezigde in al zulke woorden, welke in 't meervoud de D hebben; doch de *particip. praeter.* der gelijkvloeiende werkwoorden werden by hun met een T gesloten; en DT hebben wy daarin niet gevonden. Men meent, dat deze *Tweespraek* door SPIEGHEL zoude zijn opgesteld: dit is zeker, dat men in zijn *Hertspiegel*, en andere werken, even die zelfde spelling vindt, gelijk ook by COORNHERT en anderen. Deze spelling is door VONDEL in zyne eerste werken meestal gebruikt; doch naderhand is hy hierin veranderd. HOOFT heeft ook wel de DT, maar nooit de D tot een sluitletter gebezigd, dan in de woorden, *had, deed, hield* en diergelyken, waarover wy nader zullen spreken. Onze Bybelvertalers gebruiken ook nimmer de D tot een sluitletter; maar altijd de T, of, in zoodanige woorden, daar de D een wortelletter is, DT. Men kan hierover hunne taalregels, vinden, achter de naauwkeurige *Historie van de Nederlandsche Overzetting des Bybels*, door mynen Vriend, den Ed. Heere NICOLAAS HINLÖPEN, in het jaar 1777. uitgegeven, bl. 87 en 88. By de Overzetters en Overzieners van het Oude Testament zijn deze regels, doorgaans, stiptelijk gevolgd; doch niet zoo by die van het Nieuwe Testament; by wien dezelfde woorden, nu eens met T, dan eens met DT, gesloten worden. Over de spelling van D, en T, en DT heeft de Hoog Gel. Heer A. KLUIT, thands *Histor. Patr. et Diplom. Professor te Leyden*, uitvoerig gehandeld, in zijn *Vertoog over de tegenwoordige spelling der Nederduitsche taal*, geplaatst in het III. Deel van de Werken van de *Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leyden*.

+gevallen zijn op deeze driërleie Spellinge van D, T, en DT; willen wy onze
 Aanmerkingen, hieromtrent voorlang gemaakt, en by ons in gebruik, den +Vs. 278.
 Liefhebbers mededeelen, en redenen derzelve geeven. Staat dan by my vast,
 dat de tweede en derde persoon van den Tegenwoordigen tijd der Aantoonende
 wyze, in het eenvoudig getal, altijd met eene T beslooten wordt^(x); als GY, en HY, ver-

- (x) In de Byvoegsels op den Quarto Druk bl. 619. vinden wy nog het volgende; het welk wy niet
 voegzaam in den text hebben kunnen inlasschen; wy zullen er het een en ander tusschen
 twee haakskens byvoegen.

'Hier van worden uitgezonderd HY MAG, HY PLAG, [HY IS, HY ZAL, HY KAN,] HY WIL, gelijkmen nu
 schrijft. De Ouden schreeven ook HY WILT.
Rederykers van Loo, te Ghent 1539. [8vo. bl. 52.]

*Want de vyant WILT my tot desperacie
 Gheheelic brengen -
 Landjuweel 1561.
 Dat God ontdekken WILT sal niet verholen blyven.*

PH. NUMAN, *Strijt des Gemoets* B. II. vs. 1231.

*- hy en derf naer 't soete niet beyen
 Die 't suer niet proeven en WILT -'*

[ANNA BIJNS, *Refereinen* I. B. 2. bl. 16.

Bedwinct den helschen leeu, die ons WILT verslinden.

en zo meer. *Vertaling van GUICCARDIYN* bl. 59. b. *soo veel waters als men WILT*. Zie ook bl.
 60. en elders.

ALDEGONDE, *tegen de Geestdryvers*, in de Voorrede. *Al waer God de Heere een kercke
 stichtet, daer WILT de Duyvel van stonden aen een Cappelle by bouwen.*
Voor 't boeck der Lofzangen.

*So dat men siet end het en kan niet liegen
 Dat hy doch WILT volbrengen synen raet.*

Dus ook in den *Biënkorf* 1569. fo. 26. a. 39. b. 48. a. en op ontelbare plaatsen. Het is by alle
 de Brabantsche en Vlaamsche schryvers der vijftiende en zestiende eeuw zeer gemeen. ook
 vinden wy 't in de zeventiende. GESCHIER, *'s Werelds Proefsteen* bl. 5. 65. 72. en elders. DE
 BRUNE *Spreekwoorden*. Aan den Lezer: *Men WILT veranderinge, en ongemeene dingen.* dus
 ook bl. 339, 340, 341, 360. J. CATS, *Geestel. Houwel*.

*- De werelt staat en drit,
 Onseker ofse staan, dan ofse vallen WILT.*

HOOFT, *Achilles en Polyxena* Act. I. scen. 3.

*Hector, een oorzaeck meest van al der Grieken schaden,
 WILT, dat ghy 't legher of de Princen wilt verraden.*

[De Overzetters van den Staten Bybel hebben in beraad gehad, of zy zouden schryven, HY
 WILT, of HY WIL. Tot het laatste is besloten. Zie hunne taalregels bl. 103.

In het voorbeeld uit PHILIPS NUMAN, boven aangehaald, vinden wy, HY EN DERF NIET, dat is,
hy behoeft niet. Zie *Maandel. Bydragen* I. D. bl. 194 en 305, vergeleken met HUYDECOPER op
Melis Stoke III. D. bl. 429. Doch, dat wy eigenlijk hier wilden aangemerkt hebben, is, dat het
 by NUMAN, gelijk ook in de meeste Brabantsche en Vlaamsche schryvers der zestiende eeuw,
 zoo wel in dezen zin, als in dien van *carere* en *andere*, zonder T geschreven wordt; en dat
 dit ook door VONDEL is nagevolgd, zie hier voor vs. 238. *Faëton* bl 31 en 39, *Salomon* bl. 9,
 33, 34 enz. meer voorbeelden zijn aangeteekend door J. FORTMAN, *Taalk. aanmerk.* bl. 83.]

keert, ⁺bemint, bindt, doch niet bint: omdatmen in

⁺Vs. 278.

+den eersten persoon zegt, IK *verkeer, bemin, bind*; en in de twee anderen de T daar alleenlijk achter byvoegt. en heeft in zodanige werkwoorden de Spelling van DT alleen plaats, en noit anders. Maar de Zelfstandige en Byvoegelyke Naamwoorden, als mede de Deelwoorden, die in 't Meerv. getal, of in 't Vrouwl. geslachte, DEN of DE hebben, moeten ook in 't Eenv. getal met eene D geschreeven zijn, als *god, goden; snood, snoode; verkeerd, verkeerde*. De voornaamste tegenwerping, diemen hiertegen inbrengt, is de uitspraak, dewijl, zegt-^{+Vs. 278.}

men, [†]de T aan het einde van alle die woorden gehoord wordt: 't welk ik ontken waar te zijn. en die *God (Deus)* uitspreken als *Got* (een volknaam) en *nood (gevaar)* [†]Vs. 278. als *noot* (een boomvrucht) konnen met het zelfde recht beweerden, datmen moet schryven ik *hep*, voor ik *heb*: want daar is geen minder onderscheid tusschen *God* en *Got*, dan 'er is tusschen *heb* en *hep*. doch al sprakmen zo, wat gevolg, dat een bedorven uitspraak ook de schrijfwijz bederven [†]moet? anderen scherpsen hiermede, zeggende, datmen kwansuis wil, datmen schryve *brood* en *noot*, omdatmen in [†]Bl. 32. 't meervoudige zegt, *brooden* en *nooten*: maar die zo redeneeren, dien moeten de herssens dwars in 't hoofd liggen, dewijlze een bewijs, dat uit zich zelf klaar is, door omkeering verduisteren. want men schrijft niet *brood* en *noot*, omdatmen zegt *brooden* en *nooten*: maar integendeel, men zegt *brooden* en *nooten*, omdatmen in 't eenvoudige zegt *brood* en *noot*. Want in geen taale wordt het eenv. van 't meerv. maar dit altijd van dat afgeleid. Maar niets vind ik aanmerkelyker, dan datmen tegenwoordig, en eenige jaaren herwaarts, het woord *god* zo algemeen geschreeven vindt met DT, *godt*; zelfs ook van hun, die deeze Spelling in geen een ander zelfstandig woord aanneemen. Deeze byzondere schrijfwyze van dit eene woord heeft zynen oorsprong gekreegen van Vader VONDEL ^(y), en

- (y) Veel vroeger dan VONDEL vinden wy het woord GOD met DT geschreven. PLANTIJN schreef het reeds zoo in zijn *schat der Nederduytscher sprake* 1573, en zoo vinden wy het ook by ALDEGONDE, *Biënkorf* 1569. waarbywe MOERMAN, PEETER HEYNS, JAN VAN DEN DALE, JERONIMUS VAN DER VOORT, WILLEM VAN HAECHT, en een menigte andere Schryvers van de zestiende eeuw houden kunnen voegen, als ook de Vertalers van onzen Staten Bybel, en anderen van het begin der zeventiende eeuw, van welken men niet zeggen kan, dat zy VONDEL gevolgd zijn.

*heeft zich verspreid over alle zyne Naarvolgers. deeze doen zulks, omdat hy 't gedaan heeft. maar, waarom doet hy 't altijd? niet om de Spelling van 't woord, ^{+Vs. 278.} noch om de eigenschap van de taal; want dan zou hy ook in het vaars, dat wy hier onder handen hebben, *kleedt*, en niet *kleet*, en in 't evenvoorgaande *aerdt* en *bloedt*, en niet *aert*, *bloet*, geschreeven hebben. dan zou hy in 't begin der *Bespiegelingen*, bl. 4. den naam van *Godt* niet afleiden van *goet*, gelijk hy schrijft, maar van *goedt*. Wat dan? Eene zekere bygeloovigheid, die hem een geheim deedt vinden in de *vier* letteren, waarmede dees Naam in [meest] alle taalen uitgedrukt wordt: gelijk niet duister is af te neemen uit het geene hy op die zelfde plaats in de *Besp.* te kennen geeft, zeggende:

*De Duitsch is dan gewoon den rijksten schat der schatten
 Als andre volcken in VIER letteren te vatten,
 En GODT te noemen 't geen noit teken noch geluit
 Voluit heeft afgebeelt.*

Maar behalve dat deeze reden alleen mogelijk by eenen Roomsgezinden eenigen ingang zal vinden, zo gaatze ook niet door; als blijkt uit het Italiaan-

sche [†]DIO, en 't Engelsche GOD (ons eigen woord) waarin de Engelschen de D zo zacht uitspreken, datze naar geene letter minder, dan naar eene T, gelyke. Ook [†]Vs. 278. zalmen in geene Oude Duitsche boeken, die geschreeven zijn voor den tijd der Nederlandsche Beroerten, deezen naam anders, dan met drie Letteren, GOD, geschreeven vinden. *Dat Dietsche Doctrinale* MS. [1345] aan 't einde^(z).

*GOD es een wort [woord] wil dijt besien
Ghesormeert van LETTRE DRIEN:
Eñ alsoe sijn oec scone
In enen God IJ persoene.*

- (z) LE LONG, *Boekz. der Nederd. Bybels* bl. 297 en 308, schrijft, dat het *Doctrinale* in het jaar 1345. te Antwerpen in het Latijn zou zijn opgesteld, en gewaagt van een Neerduitsche Vertaling, ten deele in Rijm, ten deele in Prosa, genoemd *de Dietsche* [d.i. Duitse] *Doctrinale* 1374. op Perkament geschreven: doch het MS. van den Heer HUYDECOPER (*Biblioth. Huydec.* p. 119. N. 87.) mede op Perkament, is, volgens bericht van den Wel Ed. Gestr. Heer ALEWIJN, die er thands de bezitter van is, geheel in rijm, en uit het begin en slot, mede in rijm, schijnt dit Nederduitsch opgesteld of geschreven te zijn te Antwerpen 1345. uit het Latijn. Ten zy deze bepaling van plaats en jaar mede uit het Latijn overgenomen en berijmd mogte zijn. De Heer JACOB VISSER teekent aan, in zijn *Naamlijst van Boeken, in de Nederlanden gedrukt voor het jaar MD.* bl. 30. 'Den Duytschen Doctrinael, berijmd in den jaere 1340. te Antwerpen, gheprent te Delff 1489. in 8vo.' en voegt er deze aantekening onder: 'Volgens een zeer oud exemplaar op pergament in 4to geschreven, waar van ik de bezitter ben, is dit werk door den Auteur opgedragen aan Jan de Derde, Hertoch van Brabant.'

+Dus mangelt het noit aan geheimenisse, doch het verwondert my altijd, als ik zie,
 dat prijswaardige en zinnelyke schryvers, die de spelling van DT geheel ^{+Vs. 278.}
 verbannen, de zelve echter in het ééne woord *Godt* toelaaten, gelijk de Heer P.
 BODDAERT, in⁺ zijn *Stichtelyke Gedichten*, die my tevens vermaakelyk geweest zijn,
 altijd doet^(a). Ik verwerp echter ^{+Bl. 33.}

- (a) Hierover heeft de Heer BODDAERT in het breede zich uitgelaten, schryvende in een Brief van 25 October 1731. aan den Heer HUYDECOPER: 'De reden, mijn Heer, die my deze spelling deed verkiezen, is niet de afleiding van 't woord, ook niet het *viertal der Letteren*; maar alleen ene eige zinlijkheid, met betrekkinge tot het Hoge Voorwerp, dat wy door dien naam verstaan. Ik schrijf dan GODT, en niet GOD, om aan dat woord het vermogen te benemen om ene *meervoudige buiging* te ontfangen; dan namelijk als ik 'er den *Enigen Waerachtigen* GODT mede bedoel; omdat die in zijn wezen geen *meervoudig getal* lijd of lyden kan; dus kan ik ook geen GODTEN zeggen. Doch wanneer ik van andere onderwerpen spreek, die mede dien eernaam dragen, als *Engelen*, of *Joodsche overheden*, of *Afgoden*, dan schrijf ik GOD zonder T. gelijk U Wel Ed.hd. uit het eerste Deel bl. 129 en 131. en in dit tweede Deel, 't geen de vryheid neem haar aan te bieden bl. 240 en 241. zal kunnen zien. Zie daar, mijn Heer, de re-den myner spellinge; of die toestemming vinden zal, weet ik niet; maar wel dat ik dezelve in de Taal en Dichtproeve noch niet afgekeurd vinde.' Dus verre de Heer BODDAERT. Niets wordt er door den Heer HUYDECOPER op aangeteekend. Wy kunnen niet denken, dat de gegevene reden van den Heer BODDAERT voldoende gekeurd zal worden. Ook schijnt hy zelf die spellinge naderhand te hebben laten varen. Immers in de uitgave van 's mans *Stichtelyke Gedichten* in 4to (Middelb. 1741.) gelijk ook in 't *Vervolg* derzelven gedr. 1752, en in zyne *Nagelatene Mengeldichten*, welke in 1761. het licht zagen, vindt men altijd *God* met drie letteren gespeld.

+de uitspraak niet; integendeel durf ik haar, (mids zy zich mede aan regelen onderwerpe, en men my met geen byzondere van deeze of die stad, veel minder met die van 't ongeletterde graauw, aan boord kome) tot getuigen van mijn gevoel en aanhaalen. Want vooreerst, wat den Eersten en Derden persoon belangt, daarin beweert ik datmen behoort te schryven, by voorbeeld, *ik vind 'er geen*, en *hy vindt 'er geen*: en dat leert ook de uitspraak, dewijl dit uitgesproken wordt, alsof 'er stondt, *ik vinder geen*, en *hy vint geen*. JAN BARA, *Godvruchtigen Verklikker* bl. 28. rijmt daarom *hy vint 'er* op *winter*. Wederom schrijftmen *ik vind dat niet*, en *hy vindt dat niet*: maar hoe spreektmen dat uit? aldus, *ik vin dat niet*, en *hy vint dat niet*. uit zulke gevolgen blijkt de zachtheid der D, en de scherpte der T, oogschynelijk; want daardoor wordt de eerste aan 't eind der woorden somtijds geheel uitgelaaten, de tweede noit. zo zegtmen ik RY (voor *rijd*) *te paard*; maar, ik RIJT *dat van een*. Ik LAA (voor *laad*) *den wagen met hout*; maar, ik LAAT *den wagen voorby*. Ik WY (voor *wijd*) *dit aan u*; maar, ik WIJT *dit aan u*.

+en hieruit blijkt ook dat 'er, als men wil, wel onderscheid van klank te bemerken is in *hy RIJDT*, en *hy RIJT*; *hy LAADT*, en *hy LAAT*; *hy WIJDT*, en *hy WIJT*; en wat dies meer is. Ten anderen, wat het onderscheid van D en T in zelfstandige woorden aangaat, alleen de Latijnsche benamingen van *Hollandia* en *Brabantia* geven genoeg te kennen, dat de ouden die letteren wel onderscheidden, en verschil bemerkten tusschen *Holland* en *Brabant*: en zo in anderen. Het geheel uitlaaten der D, om haare zachtheid, heeft ook plaats in de Bynaamwoorden, als *kwaad* voor *goed*, *snoo* voor *snood*, enz. welke uitlating der T, mids haar schertheid, in *groot*, *zoet*, *laat*, enz. niet zou aangaan^(b).

- (b) De byzondere zachtheid der D, in vergelyking van de T, is ook blijkbaar uit de menigvuldige verkortingen, welke wy in onze taal hebben, door uitlating van de D. Men erinnere zich *vader*, *moeder*, *broeder*, *voeden*, *spoeden*, *bloeden*, *vlieden*, *bieden*, *geboden*, *geleden*, *leder*, *neder*, *weder*, *teder*, *zadel*, *vergaderen* en diergelyken. By de Schryvers der zestiende en het begin der zeventiende eeuw, vindt men menigvuldig TIJNG voor TYDING; MIE voor MIEDE, *Nuntium*; WEE, *pratum*, voor WEEDE, nu WEIDE; NAREN voor NADEREN; en ons NAAR, waarover wy bl. 29. spraken, is niets anders dan een verkorting van NADER. Zoo komt ook RUIG van RUIDIG; VUIG van VUIDIG; VUIL van VUIDEL; BEUL van BEUDEL, welk wy nog by VONDEL vinden, *Poëzy* I. D. bl. 306.

O overdwaelsch tyran! schijnheiligh stof en slijk!
Die dwingelandery pleeght in een anders wijk:
Gewetens BEUDEL vrees den Goddelyken wreker.

*Die dit niet kan vatten, dien willen wy 't niet opdringen. maar ik ben verzekerd, datmen in de Vergadering van fyne Tongen, en gezuiverde Ooren, dit zo klaar zal vinden, als het zeker is, dat ieder stad een byzondere uitspraak heeft, ja dat de burgers der zelfde stad het dikwils niet eens zijn. waarom men, zo ieder zyne uitspraak blijft volgen, noodzaakelijk altijd met zyne buuren moet overhoop liggen; dat met den geest van edelmoedigheid, die vooral in Poëeten behoort uit te blinken, geenszins kan overeen komen. Myne gedachten opengeleid, en met redenen beweerd, schiet 'er over, datwe die noch, volgens onze gewoonte, met nieuwe en oude voorbeelden bekrachtigen en styven. Veele nieuwe *Schryvers maaken onderscheid tusschen D, T, en DT; doch op veele wyzen; die ons niet lust hier allen te ontvouwen. zelfs zullen wy ons, om redenen, van geenen bedienen, dan die ouder zijn dan de Hr. MOONEN; en alleen van zulken, die dit drievoudig onderscheid in acht neemen op die wyze, als ik gezeid heb, datmen behoort te doen. onder deeze vind ik J. SIX VAN CHANDELIER, eenen Dichter, die minder, vrees ik, bekend is en geleezen wordt, dan hy verdient. eenige achtereen volgende vaarzen uit zijn *Amsterdammers Winter*, zullen ons daarvan een klaar bewijs opgeeven, zo schrijft hy, bl. 66.

*Vs. 278.

*Bl. 34.

*De maaikleur sweemT, op 't ijs, te pronk,
 Dat niet te sterk, beswaart, versteurt,
 Al scheurenD knorT, al knorrenD scheurT,
 Een Loener huisman blygemoeD,
 Om al sijn welverkochte goeD,*

*+Die van de markT laaT huiswaarts rijDT,
En schier den leegen waagen splijT,
Van schokken, langhs het hobbligh paD,
Dit speulen siende, volghT op 't glaD,
En rinkelT op het waaterveld.*

⁺Vs. 278.

Hier zietmen onwederspreekelyke bewyzen van het onderscheid, dat die Dichter tusschen D, DT, en T, gevonden heeft. hy schrijft wel *beswaart* en *versteurt*, doch met overleg, verkiezende ook elders de T in deeze Lydende Deelwoorden; doch deeze (en weinig andere uitzonderingen, mogelijk by verzuim toegekomen) beneemen de waarde niet aan het overige. Het zelfde vindtmen doorgaans waargenomen in de schriften van DANIEL JONKTIJS. eenige voorbeelden uit zijn *Twistgesprek* tusschen Venus en Minerve, zullen dat klaar bewyzen: als vs. 470.

*- den dullen tochT werDT vaeck zoo hoog gedreven
Dat hy een razerny in hare herssens broeDT;
En dikwils in het bloeD van eyge kinders woeDT.*

vs. 516.

- daer soberheyD gedurig houDT de wachT.

vs. 578.

*- die zijn gemoeD behoeDT voor valsche vonden
Tot winsT van geld of staeT.*

vs. 817.

*Daer treeDT de vryer heen. hy schaTT hem wel beschoncken,
Hy schuyse-bolT van vreugd, zijn voor-spoeD maekt hem droncken:
De voeT springT buyten 't spoor, de hanD en houDT geen maeT.*

+vs. 975.

**Me treeDT, meT Galathé, in schamp're tegen-strijD;
Me roepT, daT u verwijT geschieDT uyT minnenijD.*

+Vs. 278.

*Bl. 35.

Deeze laatste regel alleen zon kunnen voldoen, om de oplettendheid van deezen Dichter te toonen. hoedanige ook doorgaans uitsteekt in de schriften van den Heere VAN ZUILICHEM. tot een eenig slaatje zy het 8. *Sneldicht*, uit het XVIII. Boek.

*Die meer will hasp'len dan hy spinT,
En meer will eten dan hy winT,
BedrieghT sijn selven, en bevinDT
Dat hy zich al te laeT versinT:
Wanneer op 't lest sijn onderwinD,
Als van een onbescheiden kinD,
OnwetenD' slechT, of willens blinD,
Gelijck 't met ydelheit beginT
Moet eindigen in roock en winD.*

Hier zienwe dat weder eene uitzondering is in het woord *ydelheit*: doch dit is mede eene verkiezing van dien Heer, die alle woorden in *heid* eindigende, met een T besluit. 'Schoon men oudtijds die woorden in 't meervoud schreef *heiden*, waar voor nu *heden*. *Materie der sonden*, fol. 7. a. *zericheiden der hellen hebben mi ombevanghen*. en wat laager: *mit schryen ende mit droefheiden*. en zo altijd in dat werk. Ook in den *Spiegel der moniken*, en de twee andere boeken van *Profectus MS.* als *dancbaerheiden* fo. 130. a. enz. en zo meest. fo. 146. b. 147. *niet van lichtveerdicheiden noch van idelheiden mer van rechter ghestadicheiden.*' daar zijn ook noch tegenwoordig nette Schryvers, die deeze woorden in het

⁺enkelvoud met een T schryven; doch niet wel. Die zich der moeite getroosten wil, zal waarschynelyk meer Schryvers van de voorgaande eeuw kunnen vinden, die ^{+Vs. 278.} dit onderscheid waargenomen hebben: als, onder anderen, L. BAKE, in zijn Bybelpoëzy, schryvende echter ook *Godt*, en LAEVINUS DE MEYERE. of zijn deeze noch niet oudgenoeg om te bewyzen? het zy zo: doch laat dan een Schryver, die voor meer dan 250. Jaaren geleefd heeft, die zekerlijk onder de Ouden geteld moet worden, de nieuwhed en zwakheid van deeze ondersteunen. Ik doel hier op den ongenoemden Vlaamschen Vertaaler van BOËTIUS, die zulks ook doorgaans waarneemt in dat werk, dat gedrukt is in den jaare 1485, ik zal hier mede eenige voorbeelden, met aanwyzinge van blad, colom en regel, op dat zy te lichter kunnen naargezocht worden, byvoegen: als bl. 28. col. 1. reg. 11. *Ende biDT hendelic dat GoD de ghewerken der meinschen bestieren wille, also hy den hemel doeT.* en reg. 37. *Al eist, dat GoD alle creaturen so wenDT ende roerT* - Bl. 33. c. 2. r. 47. *Daer hy goeD ende quaeD vinDT - ende alles, dies nature behouft.* Bl. 39. c. 3. r. 37. *De vader castijDT onderwylen zijn kinD, hoewel hijt minT.* Bl. 48. c. 1. r. 20. *Oft men mach over dworD* (d.i. voor 't woord) *jus, dat rechT beteikenT, dworD vis stellen, dat crachT bedieDT.* Bl. 54. c. 2. ⁺r. 54. *Zo wie zynen monD houDT, die wacht zyne ziele.* en c. 3. r. 2. *De zoT seiT ende sprecT, zo waT hy weeT: de wyse verbeiDT* ^{+Bl. 36.} *tijD ende stonD.* Doch het zy genoeg. Ondertusschen zietmen dat niet al nieuw is, watmen nieuw noemt. Laat ons

+niet twisten over de uitspraak van een woord, die in verscheide Steden verscheidelijk gehoord wordt, waardoor niet dan verwarring ontstaan kan: maar de gronden der taalkunde volgen, die klaar en eenvoudig zijn. Vooral raad ik den oplettenden Dichter, of wie hy zy, die de Nederduitsche Pen voert, dat hy acht geeve, om de deelwoorden *verkeerd*, *bemind*, en diergelyke met eene D, en niet met een T, te schryven: want daarin zie ik dat zeer veelen noch mistasten. Vooreerst blijkt het dat zulks weezen moet, omdat die woorden, zo in 't vrouwelijk geslachte, als in 't meervoudig getal, *verkeerde*, *beminden*, hebben: ten anderen zalmen, dit doende, noit behoeven te twijffelen, of het een deelwoord, of de derde persoon der aantoonende wyze is. men schryve dan, *hy verkeert*, maar, *hy is verkeerd*: *zy bemint*, maar, *zy wordt bemind*, enz. de werkende deelwoorden, *verkeerend*, *beminnend*, *lopend*, *strydend*, moeten ook noodzaakelyk de D behouden, gelijk ten eersten blijkt, als men de E daar achter aan voegt^(c).

- (c) Tegenwoordig wordt die drie-erlei spelling van D, T en DT, gelijkze door den Heer HUYDECOPER wordt opgegeven, doorgaands by onze netste Schryvers, naauwkeurig in acht genomen. Men vergelyke met het hier verhandelde 't geen gezegd wordt over den *Imperativus* B. VI. vs. 632. Alleenlyk moet ik, by deze gelegenheid, aanteekenen, dat men by onze meeste Schryvers, waaronder ook VONDEL, HUYDECOPER, WAGENAAR, alsmede de *Vertalers van den Staten Bybel*, geschreven vindt, *hy hadt*, *hy vondt*, *hy stontd*, *hy deedt*, en diergelyken. Doch, mijns bedunkens, zeer kwalijk, omdat wel de tweede, maar niet de derde persoon van het *imperfect sing.* met een T gesloten wordt, *hy nam*, *hy gaf*, *hy sprak*, *gy naamt*, *gy gaaft*, *gy spraakt*. De Ridder HOOFT heeft dit zeer wel in acht genomen, schryvende altijd, *hy had*, *deed*, *bond*, en diergelyken; gelijk wy in onze aanteekening (w) bl. 79. te kennen gaven. Vindt men by onze oudste Schryvers *hadt*, zoo is zulks altijd een verkorting van *had het*, even als *hijt* voor *hy het*; *int*, voor *in het*; *saelt*, voor *sal het*; *waest*, voor *was het*; *eest*, voor *is het* enz. In de aanteekening (x) bl. 79. is onder de uitzonderingen opgegeven *hy plag*. Volgens het geen wy hierboven aanmerkten, zou dit *analogice* goed zijn; maar men zegt *wy plachten*, *zy plachten*; en dus blijft dit woord in de daad een uitzondering op den algemeenen regel; omdat men behoort te schryven, *ik placht*, *gy placht*, *hy placht*, gelijk door verscheiden Schryvers gedaan wordt. De Heer FEITAMA heeft, in zyne verbeterde Beryming van *Telemachus*, overal *placht* gesteld, daar in de vorige uitgave *plag* stond. Zonderling is het met ons hulpwoord *mogen*, dat in den derden persoon van het *praes. sing.* zonder, en in den derden persoon van het *imperf. sing.* met een T geschreven wordt; recht het tegendeel van het geen in onze andere werkwoorden plaats heeft.

Vs. 287.

*Men zou gelooven dat de menschen zich met vloeken
Verzwoeren van het quaet tot erger voort te slaen.*

Men zegt *van kwaad tot erger*, onbepaaldelijk; dat; is, hoe langer, hoe erger. maar *van het kwaad*,

⁺schijnt bepaaldelijk te zien op een zeker bekend kwaad. *het* is hier een stopwoord, datmen aldus uit den weg kan ruimen:

⁺Vs. 287.

Verzwoeren om van quaet tot erger voort te slaen.

maar ook *verzwoeren*, diende te zijn, *verzworen hebben*: met eenige verandering in het voorgaande vaars zoumen het aldus kunnen uitdrukken:

*'t Schijnt, dat het gansch geslacht der menschen zich met vloeken
Verzworen heeft, van quaet tot erger voort te slaen.*

Vs. 289.

- De zommigen *bestemmen*
Jupijns besluit.

Dit is een overblijfsel van de Oudheid, voor *zommigen*. zekerlijk wordt hier het lidwoord *de* beter uitgelaaten. men zegt, *zommigen, eenigen, anderen*, onbepaaldelijk; wilmen hier het lidwoord voorzetten, *de eenigen, de anderen*, zo krijgen die woorden eene andere betekenis: *eenigen* zijn, *aliqui*; *DE eenigen, soli*. *anderen* zijn, *alii*; *DE anderen, reliqui* ⁺(doch hierin tast VONDEL ook wel eens mis, zie de Aantek. IX, 20.) maar by *zommigen* is het lidwoord zonder eenige betekenis, ⁺Bl. 37. en by gevolg onnut^(d). JER. DE DECKER, *Lof der Geldzucht*, bl. 159.

- (d) Wy twyfelen, of het lidwoord *DE*, by *ZOMMIGEN*, volstrekt zonder eenige beteekenis, en by gevolge onnut zy. Niet alleen erkent het PLANTIJN; maar wy vinden er ook veele voorbeelden van. *Bybel 1477. mer DIE SOMMIGHE van hem lietent.* VELDENAEER, *Chronijck* bl. 13. *Want ic hier voermaels tot somtyden DEN SOMMIGHEN heb horen spreken.* ANNA BIJNS, *Refereinen B.* I. VI. bl. 36.

Maer lacen het duncket DER SOMMIGHEN wijs en goet.

B. II. bl. 188.

DE SOMMIGHE hebben haer doopsel versaect.

Zie ook bl. 193. *Vertaling van Titus Livius 1541.* fo. 1. b. *ghelijck DE SOMMIGHE scriven.* Zie ook fo. 4. a. 10. b. 12. enz. FLORIANUS, *Ovid. Metam.* bl. 12. *De leden die noch half levende waren ginck hy my bereyden ende voordienen DE SOMMIGHE ghesoden, DIE SOMMIGHE ghebraden.* bl. 14. *Dese sententie hebben DE SOMMIGHE gheapprobeert - DIE SOMMIGHE oock met een toeknicken gheconsenteert.* Zie ook fo. 21, 83, 145. enz. *Chronijck van Zeeland 1551.* aan den Lezer, en Cap. 10. bl. 26. *Chronijcke van Brabant* fo. 276. a. ALDEGONDE, *Biënkorf 1569.* fo. 366. en meer Schryvers van dien tijd - Maar ook later. HOFFER, *Poëmata* bl. 334.

*De menschen die in 't Land, of in de Steden wonen
Zijn dryederley van aard, DE SOMMIGHE die toonen.*

HUYGENS, *Gedichten* I. 54.

En 't heeft DEN SOMMIGHEN so hopeloos gedocht.

HOOFT, *Tacitus* bl 169. *De nacht quam DEN SOMMIGHEN tot stoutheit, den anderen tot bloodigheyt te pas.* onze Bybelvertalers *Marc.* XII. 5. enz.

⁺gebruikt dit lidwoord op eene zonderlinge wyze:

*Als ick oock zomtijts galangs 't wijnhuis henen stappen,
En hoore tot op straet de ticktack schyven klappen:
Ach; (denck ick strax) DE DIE zijn machtig om de mijn'
Ten buidel uit te slaen, hoe talrijk zij oock zijn.*

⁺Vs. 289.

deeze uitdrukking mag iemand vreemd dunken: ech-

ter [†]mishaagt zy my niet, te weeten voor eene enkele reis; en ik vindze krachtiger, dan of hier de geldzucht alleen DIE gezeid hadt. DE DIE is hier zo veel als *de* [†]Vs. 289. *zodanigen*, t.w. schyven: dat gansche soort van schyven, daarmen mede in het tiktakbord klapt. daar DIE alleen, t'huis gebragt zou kunnen worden op die schyven, die zy op dien tijd in het wijnhuis hoorden klappen. [By JOACHIM OUDAAN is *de die* en *de deze* vry gemeen, zie zijn vertaalden *Agrippa* bl. 51. 282. 302. 303. 336. 341. 344. 369. enz.] By schryvers der voorgaande eeuw vindt men dikwils *de deze*. V.F. PLEMP in 't begin van *Cabr. Ontleeding*: den dezen *zijn drye andere ghedeelten onderwurpen*. N. FONTANUS, *Triumphs-trompet* vs. 111.

Noch wat de dese lust gheoorloft is met een.

J. VAN VEEN, *Beleg. van 's Hert. Bosch* 1629.

*Die tweemaal het gewelt sijns Broeders [Pr. Maurits] heeft gestuyt,
En sal in geender eeuw den desen [Pr. Fred. Henr.] zijn te buyt.*

JER. DE DEKKER, *Puntdichten* I. B.

Dien helpt sy in den bast, den desen in de kroon.

Gedichten I. D. bl. 331.

Dien gevende dat hy den dezen nam.

C.V. GHISTELE in *Terentius Eunuchus* Act. II. sc. 3. op de zelfde wyze:

*Want nae dat ick den desen [Cherea] hoore rasen nu,
Phedrias voeren en zijn maer visevasen nu
Buyten tghene dat hi sal voortstellen.*

En zo ontmoetenwe, voor het thans gebruikelyke *deeze en geene*, ook somtijds *de deeze en de geene*: S.V. HOOGSTR. *Inleyd. tot de Schilderk.* bl. 21. zoo

+ *zult gy ook den deezen met kracht opwekken - en den geenen, die den geest te vlug is, zult gy inbinden.* J. LYDIUS, *Vrolicke Uren* bl. 9.

+Vs. 289.

*Sy zijn Gods goede reuck, door sijn bestier gegeven,
Den desen tot de doot, den geenen tot het leven.*

[J. CATS, *Emblem.* 29.

*'t Gaet met den mensch als met de peer,
De dees is rijp en sijgt ter neer,
De geen noch groen dient niet geplukt.*

Zie ook 57. b. 61. 200. b. 259. a. Onze Bybelvertalers 2 *Corinth.* II: 16. enz.] *Handel der Apost.* MS. 1431. cap. III. vs. 4 en 5. *Petrus sach hem aen mit jammer ende seide, sich in ons. ende die gheen sach op hem luden ende hoppede wat te ontfangen.* Voor *die gheen* hebben de onzen *hy*: en *mit jammer* i. *met Joanne*. Uit de Spreekwyze van *deeze en geene*, waar-voormen anders zegt, *deeze en die* zienwe klaar, dat *geene* het zelfde betekent met *die*, in 't Latijn, *is* of *ille*. maar *die* wordt ook dikwils gebruikt voor 't Lat. *qui*, dat is, *de welke*: en dit is de oorzaak, datmen ook somtijds, zelfs by veelen onzer beste Schryveren, 't Onzydige, *het geene*, gebruikt vindt voor *het welke (quod)*, in plaatse van voor *dat (id, illud)*: het welk niet behoorde te geschieden. Voorbeelden van het manl. of vrouwl. *de geene*, voor *de welke*, staat my niet voor elders aangemerkt te hebben, dan in het Treurspel van *Horace en Curace*, berijmd door den Raadpens. J. DE WITT, als Act. V. sc. 2.

Dat ghy te veel beklaeght, den geen gy straffen moet.

Act. IV. sc. 2.

*-- die doen den koningh d'eere,
De geen hy u wil doen, veel weyniger waerdeeren.*

+en zo meermaalen. Ik verwacht niet, dat iemand dit nu zal naarvolgen. Omtrent het Onzydige *het geene*, merken wy hier kortelyk aan, datmen niet wel zegt, *het* ^{+Vs. 289.} *werk*, 'T GEEN *ik begonnen heb*: moet zijn, DAT, of 'T WELK *ik begonnen heb*; Maar zeer wel zegtmen, 'T GEEN, *ik doe, is een zwaar werk*: daar alleenlyk 't *geen*, zo veel zegt, als *dat het welk*, in 't Latijn, *id quod*. en dus past het nergens wel, dan daar het deeze Omschryving kan lyden. In de twee andere Geslachten volgt, na *de geene*, nu altijd het uitgedrukte *die*, d.i. *de welke*. enz.^(e)

Vs. 290.

*De zommigen bestemmen
Jupijns besluit, en voên godts gramschap, niet te temmen.*

Voegelyker zou de Dichter geschreeven hebben, *en voên zijn gramschap*, t.w. Jupijns, welke naam in 't begin van dit vaars uitgedrukt staat.

(e) Dewijl het gebruik, of liever misbruik, van 'T GEENE, als een *Pronomen relativum*, zelfs by onze beste Schryvers, zoo algemeen is, kunnen wy niet nalaten, deze aantekening van den Heer HUYDECOPER, der byzondere aandacht onzer Schryveren en Dichteren aantebevelen; en ter nadere opheldering en bevestiging te wyzen naar de Aanmerkinge, welke de oordeelkundige Heer ALEWIJN hierover heeft medegedeeld in zyne *Verdediging der voornaamste Dichterlyke Vryheden*, in de Werken van de *Maatschappy der Nederlandsche Letterkunde te Leyden* III. D. bl. 116-119.

Vs. 294.

Wie dan den wierook aen zal steeken op d'altaeren.

Zou het niet beter klinken, zomen las;

Wie dan den wierook zal ontsteeken op d'altaeren?

Vs. 307.

*Ook schoot hem in den zin, hoe 't nootlot was voor handen,
Dat hemel, aerde, en zee most lichter laege branden,
En 't werreltlijk gevaerte aenvliegen: -*

AENVLIEGEN, dat is, gelijk hy spreekt, B. III. vs. 486. *in brant vliegen*. zo zegt hy ook, B. II. vs. 395.

*Zie d'assen, van weêrzyde ontsteeken, ommegaen.
Geraeken deze in brant, zoo vliegt de hemel aen.*

merk op de orde deezer woorden, die de orde der zaaken volgt; zo de assen of poolen in brand geraaken, zal de hemel ook aenvliegen: en vergelijk daar eens mede onze tegenwoordige plaats. Als hemel, aarde en zee reeds lichter laege branden, zal dan het werreltlijk gevaerte eerst aenvliegen? dat, heeft immers geen eigenschap. dit *aenvliegen* der werrelt moest hier niet gemeld zijn, of het moest staan voor het *lichter laege branden* van hemel, aarde en zee. want als men eerst spreekt van *branden*,⁺ en dan van *aenvliegen*, is even of ik zeide, *ik werd moe, en liep*, voor *ik liep, en werd moe*. men moet de zaaken niet van achteren maar van vooren opneemen; en in een eenvoudig verhaal of melding van iets, moeten de eerste omstandigheden eerst gemeld

⁺Bl. 38.

+worden, dit is zo natuurelijk, dat ieder het lichtelijk zal begrypen. zie beneden vs. 401. 419. B. II. vs. 32. 474. B.X. vs. 128.^(f) 't Geen VONDEL hier *aanvliegen* vertaalt, ^{+Vs. 307.} is by OVIDIUS *laborare*: een krachtig woord, dat hier zo veel betekent, als *gevaar loopen van in duigen te spatten*. het eene woord *spatten*, dat VONDEL elders in diergelyken zin gebruikt, [zie FORTMAN, *Taalk. aanmerk.* bl. 74 en 75.] zou hier 't Latijnsche *laborare* niet kwaalijk hebben kunnen vervangen.

Vs. 315.

Hy sluit den Noortwint in des Wintgodts hol en slot.

In den eersten druk staat, *de Wintgodts hol*; [gelijk ook in het Handschrift van VONDEL]. maar ik heb hier, gelijk ook HOOGSTRATEN gedaan heeft, *de* veranderd in *des*; doch zie de Aantek. beneden VI. 159. Heeft iemand lust dit en eenige volgende vaarzen te leezen in den stijl van ZACH. HEYNS, die kan hem naarzien in zijn vertaaling van BARTAS, die OVIDIUS meer dan eens uitgedrukt heeft, *I. Week, 2. dag*, bl. 94.

Vs. 324.

*- toen hy nu uit last, daer elk voor bukt,
Der wolken spongi met zijn hant hadde uitgedrukt,
Ging 't bruischen aen. -*

(f) Meer diergelyke voorbeelden zijn aangehaald in de *Maandelijksche Bydragen* I. D. bl. 331. 396. en elders, Men vindt er vele in de *Werken* van VONDEL.

+Het denkbeeld van deeze *spongi* heeft VONDEL van OVIDIUS ontleend: maar OVIDIUS heeft beter gedaan dan VONDEL, met den naam van *spongi* niet uit te drukken. +Vs. 324.
hy zegt:

Utque manu latâ pendentia nubila pressit.

dat is, om VONDELS voetmaat te behouden,

-- *toen hy nu, met zyne breedte hand,
Het hangend luchtwerk drukte en preste aen allen kant,*

Daar zijn zaaken, die beter bedoeld, en als van verre aangewezen, dan met naame genoemd worden: en van die is hier deeze *spongi*, die my gansch niet behaagen kan, en veel te gering een zaak en naam is, om die magt van wolken, die den ganschen aardkloot onder water zetteden, uit te drukken. Wy achten haar echter niet onwaardig, om 'er ook onze gedachten over te laten gaan. men hoort nu zelden van *spongie*, maar doorgaans van *spons* spreken. en zo gebruikt het WESTERBAEN, *Lof der Zotheyd*, bl. 54. maar in dat zelfde werk, bl. 109. zegt hy *sponsy*:

-- *hoe hy meer als vijf en vijftigh jaeren,
Gelijck een sponsy aen de klippen in de baeren,
Geleeft heeft, altijd vast, en op de selfde steê.*

en HUYGHENS, in *Hofwijck* bl. 351. tot dronkaarts⁺ spreekende:

--- *Lett, Sponsien. lett, Soppen,
Lett, drinckers, die te bedd, gelijk te gronde, gaet.*

+Bl. 39.

In vroeger werken vindt men *Spongie*. BARTHOLOM. DE ENGELSCHMAN B. XI. Cap. 5. *Die wolke is natuerliken hol ter manieren van eenre spongien.*
COORNHERT, *Odyssea van Homerus* B. I. fo. 2. b.

*Sommighe dienaren sach men de tafelen blooten,
Die zy met dorstighe sponghens ghinghen drooghen.*

⁺ALDEGONDE, *Roomschen Byëncorf* IV. 3. *alle de spongien, die op de zee wassen*, en I. 11. bl. 47. a. *in de spongie daer men hem te drincken mede gaf.* zie ook ⁺Vs. 324. onzen Staten Bybel *Matth. 27: 48. Marc. 15: 36. en Joann. 19: 29. Spongi* schrijft VONDEL, *Bespiegelingen* B. I. bl. 24.

*De schilder worpt van spijt de spongi, nat van spogh
Naer 't paert toe. -*

Doch B. II. bl. 65. schrijft hy al zoo wel *spongie*.

*Op Godts ongrondigh wezen
Drijft dit heelal, gelijk een spongie in 't zoute nat.*

Zoo ook beneden B. VI. vs. 174. R. ANSLO, *Martelkr. van Steven*, bl. 36.

*Daar tranen zijn gemengt met droeve en heete zuchten,
Een spongie voor de zond.*

en zo vind ik 't ook by KILIAAN; maar PLANTIJN heeft *Sponsie oft swam*. waarom ik verwonderd ben, in de Fakkelt van den Hr. TUINMAN te leezen, SPONS is van 't Latijnsche, *Spongia*. want behalve dat *Spongie* by de beste schryvers gebruikt wordt, als hier blijkt, zo diende het ook beter tot zijn oogwit.

Zo als dit ter drukpersse zoude gaan, wordt my t'huis gezonden het nieuwe Dichtwerk van A. HOOGVLIET, wiens naam dikwils in deeze Aanmerkingen geleezen wordt, ik meen zijn *Abraham de Aartsvader*, dat ik straks met greetige oogen begon te doorbladeren, en van wiens leezing ik noch gansch niet verzaad ben.^(g) Daar vind ik eene gelykenis, waarin

- (g) De eerste Druk van den *Aartsvader* is in 't licht gekomen op het laatst van het jaar 1727, te Rotterdam by *Jan Daniel Beman*, met het jaartal 1728. op den titel; in 't einde van welk jaar reeds een tweede Druk te voorschijn kwam, by denzelfden, met het jaartal 1729. In het jaar 1734 kwam er een Druk in Octavo, te Haarlem by *Marshoorn*, buiten des Dichters kennis baatzuchtelijk nagedrukt. Zie *Vermakelijkheden* van M. SCHAGEN, elfde Stukje Jan.-Maart 1735. bl. 587. Deze nadruk werd veracht, en des te minder getrokken, omdat men wist, dat de Dichter een derden Druk, waarin hy, op vele plaatsen, merkelyke verbeteringen gemaakt heeft, by denzelfden *Beman* ter perse gelegd had, welke Druk voor het einde van het jaar 1735. werd uitgegeven, met het jaartal 1736. op den titel. Deze verbeteringen vindt men ook in de volgende drukken: te weten: in den vierden van 1744, 't welk de eerste is met platen; in den vijfden van 1746; in den zesden van 1754, in den zevenden van 1762, by *J.D. Beman en Zoon*, zijnde deze Druk de laatste, welke door den Dichter (overleden op den 17den van Wijnmaand des jaars 1763.) is nagezien. De achtste Druk is van 't jaar 1766, de negende van 1776, en de tiende, tot hiertoe, de laatste, van het jaar 1780, by *Hendrik Beman* te Rotterdam. Voorzeker iets zeldzaams in ons vaderland, van een Boek zoo veel achtereenvolgende uitgaven, gedurende meer dan vijftig jaren!

+hy 't woord SPONS eveneens gebruikt, als VONDEL hier SPONGI, van een dikken drang van wolken, B. II. bl. 45. 46.

+Vs. 324

*Gelijk een dikke drang van wolken, t' saamgeperst
Door dwarrelwinden, wordt genepen tot hy berst,
En openscheurt, met storm of harde donderslagen;
Of wordt, gelijk een SPONS, gedrukt tot regenvlagen.^(h)*

- (h) In den derden Druk van 1736, in de vorige aantekening vermeld, heeft de Dichter de laatste der bovenaangehaalde regels veranderd, op deze wyze:
Of uitgewrongen wordt tot felle regenvlagen.
en zoo leest men in alle de volgende uitgaven; waarmede volkomen aan de aanmerking van den Heer HUYDECOPER beantwoord is. Alleenlijk mag men zich verwonderen, dat de Dichter ook niet eene diergelyke verandering gemaakt heeft B. VII. bl. 170. reg. 8.

Vs. 336.

*Dees roept de stroomen, die, ten dienst van zynen staet,
Gereet staen. -*

Hier even boven, vs. 327. hebbenwe geleezen,

En Iris, lang gewoon mevrou ten dienst te staen.

waarop wy kortelijk aanmerken, dat de zelfde spreekwyzen niet zo kort op elkanderen behooren te volgen.

Vs. 359.

*En ander in een boot aen 't roeien gaeu en wakker,
Zocht, krank van hoop, 't gevaer t'ontvaeren bang en droef.*

Een Letterspeeling: hoedanigen den Schryveren gemeenelyk wel of kwaalijk worden afgenomen, naar de Leezer hem gunstig of afkeerig is. men vindtze by goede en slechte dichters: de goeden [†]houdenze voor spel, en bedienen 'er zich somtijds van, als zyze in hunnen weg vinden: de slechten maaken 'er grooten ophef van, en [†]Bl. 40. verbeelden zich dat het wonderlyke fraaiheden zijn; en pleegen van ouds, het gelouterde goud der welsprekendheid niet konnende magtig worden, onder het schijn-

schoon [†]van dit blinkende klatergoud, hunne inwendige armoede te verbergen. VONDEL zelf heeft zich, voornaamelijk in dit werk, menigmaalen, en op veele wyzen [†]Vs. 359. bediend van deeze kleinigheden. wy zullen elders van anderen, hier spreken van de geen, die overeenkomst hebben met deeze, daar de speeling is tusschen een Zelfstandig en een Werkwoord. Deeze zelfde van *'t gevaer t' ontvaeren*, vindtmen ook in den *Ystr.* van ANTONIDES, B. II. bl. 42. en in het Gedicht, dat J. VAN BRAAM, die niet ongelukkig is in het naarvolgen van onze beste Dichteren, onlangs gemaakt heeft op het kabinet van den Kunstminnenden SIMON SCHIJNVOET, die in deeze herfstdagen, die zo veelen doodelijk geweest zijn (t.w. den 24. Octob. 1727) dit leeven aan een beter verwisseld heeft, de voortreffelyke POOT heeft deeze speeling ook niet versmaad, schryvende in zijn *Akkerleven*, bl. 369.

*Daer de witte zeilen vaeren,
Vaeren, maer met groot gevaer.*

C. BRUIN, *op de Historiepenn. van G.v. Loon.*

*Wat is ze, in weinigmeer dan tweemaal vijftig jaaren,
In 's waerelds zee niet al gevaaren doorgevaaren?*

De zelfde speeling heeft VONDEL in dit werk meermaalen met andere woorden, als in dit zelfde B. vs. 708.

*Alleen schuilt Inachus, die krank van hartewee
In een spelonk het meer vermeert met bitter schreien.*

en B. XIII. vs. 599.

*- Trojaensche vrouwen kussen
De kust, en scheiden van 's lants boôm -*

C. BRUIN, *Kleefsche Arkadia* aan 't begin:

⁺*Het lust ons eens het lijf te waagen op een wagen. het net netten*, zegt SPIEGHEL van Visschers, *Hertsp.* VII, 17. hiervan verschilt niet veel 't geen VONDEL beneden ⁺Vs. 359. vs. 384. zegt:

De hooge berg Parnas verberght zijn dubble kruin.

en B. IV. vs. 321.

- *Apol uit mededoogen*
Bestraelde d'aerde met zijn straelen, datze spleet.

B. XIV. vs. 393.

- *in den eersten* vorm hervormt.

en kanmen hiertoe ook brengen, *een hantwerk hanteeren*, B. IV. vs. 46. en vs. 370. *het schietspoel schieten*, enz.

Dat zie dende snikheet mei bobblen opwaert borrelt,

zegt hy B. XII. vs. 369. waarvoor hy, zo het Rijm hem zulks hadt toegelaaten, misschien gezeid zon hebben, ten minste hadt kunnen zeggen, *met bobblen opwaert* bobbelt. Zie hieromtrent ook de Aantek. B. IX. vs. 423.

⁺Vs. 365.

De zeemaeght hoort verbaest hoe holle baren bruizen.

⁺Bl. 41.

Dit vaars drukt de holheid en het bruizen der zee wonderlijk wel uit. *holle baren*, vindenwe ook beneden B. V. vs. 506.

-- *Neptuin, die t'allen tyen*
De holle baren toomt. -

en B. XIII. vs. 1088.

Waerop van wederzy de holle baren breeken.

⁺als mede *'t holle water*, XIII. 629. *de holle zee*, IX. 836. XII. 35. enz. HUYGHENS in zijn *Hofwijck*, bl. 319.

⁺Vs. 365.

*Bezeet van zulcken diep, dat op het minste blaesen
Sijn holle baeren stouwt, gelijk de groote dwaesen,
Die met bergh over bergh ten hemel wilden gaen.*

doch om het hol gaan der zee naar te bootsen, zou my de uitdrukking van *holle golven*, mids de overeenkomst der lettergreepen *hol - gol* - noch alzo wel behaagen. P. RIXTEL, *Mengelrymen* bl. 7.

*De Ruyter ruckt hier op de vloot by een, en zeylt
Voor wint de stroom op, dat de holle golven stuyven,
En spatten aen 't gestarnt.*

BERNH. VOLLENHOVE, *Broedermoord*, V. 3.

*-- Hoor, hoe dat onweer ruischt,
En hoe de vloet te rug met holle golven bruischt.*

DAN. JONKTIJS, in *Roselijns Oochjes*, X.

*Door u, helaes! werd ik gewaer
Wat holle golven van gevaer,
Wat baren van verdriet en wee
Daer bruisschen in de minne-zee.*

fraai zegt A. HOOGVLIET, in *Abraham B.* VII. bl. 173. beschryvende de verwoesting van het dal van Siddim:

*De steden waggelen. de torens suisebollen.
Het dal begint, gelijk een bare zee, te rollen
Met holle golven. al de dalen ryzen op.
De heuvels zinken, en verbergen haren top.*

HERMAN ANGELKOT heeft zich krachtelijk van dat woord *holle* bediend, schoon niet van zee of baaren spreekende, in zijn *Herdersz. Lykoris*, uit het Latijn van den Hr. FRANCIUS vertaald:

+ Ach! met hoe droevige en beklaachelyke toonen
 Verveel ik nu het woud in 't ronde; en ach! hoe bang
 Vervult mijn rouw de holle rotzen met haar zang!

+Vs. 365.

zie mede de Aant. B.V. vs. 529. Van de Letter O schrijft Is. VOSSIUS, *De Poëmatum cantu et virib. Rythmi* p. 52. aldus: *nulla hac aptior litera ad significandam magnorum animalium & ingentium corporum seu vocem, seu sonum. Proeclare itaque pelagi murmur explicat Homerus, cum inquit, ἀμφὶ δὲ τὰ κραι Ἰόνες βοόωσιν ἐρευγμένης ἀλὸς ἔξω. Non dixit βοάουσι, sed βοόωσι ad ampliozem similitudinem fluctuum maris exprimendam.*

Vs. 383.

't vruchtbre lant, zoo lang 't in zijn bestek
 Noch lant gebleven was, hiel Attika gescheiden
 Van 't vette Aoniën, en Focis vruchtbre weiden;
 En was nu bare zee, en slechts een watertuin.

Ik staa toe dat de zee een *watertuin* kan genoemd worden; en dat onze Dichter derhalve niet kwaalijk zegt, B. IV. vs. 726.

+ - o waterheer Neptuin,
 Wien eene tweede maght te lot viel, om den tuin
 Der wateren te hoên.

+Bl. 42.

want daar moeten wy, en de zee, en de maght van Neptunus, aanmerken als *betuind* binnen haare paalen, dat zijn de stranden.⁽ⁱ⁾ want een *tuin*, wee-

(i) VONDEL gebruikt het woord *Zuiveltuin* van Rijnland, *Batavische Gebroeders*, Rei van het derde Bedrijf.

tenwe, [†]is eigenlijk niet de *hof* maar de *heining*, die den hof afsluit. *St. Franciscus Wijngaert* 1490. in de Prologhe: *Dese salige wijngaert - is bemuert met den tuin* [†]Vs. 383. *des ootmoedicheyts. Vaderboek* 1490. fol. 1. *die onder alrehande hegghen ende thune hare woeninghen hebben.* fo. 5. a. *daer men die corven en die tunen van maect.* zie ook fo. 25. c. *Tscep vol wonders*, 1514. in de Prologhe: *Die welcke door hare sonderlinghe gracie minen boghaert met sodanighen stercken thuynen hebben doen omringhen.* ALDEGONDE, *Byencorf* I. Cap. 5. fo. 66. a. *sy weet over alle tuynen ende haghen, over alle sloten ende grachten te springen.* *Staten Bybel, Jesaia V:5. Ick sal synen tuyn wechnemen, op dat hy zy tot afweydinge.* Zie ook *Matth. XXI:33. Marc. XII:1.* en de Kanteekeningen. EDEWAERD DE DEENE, *Warachtighe Fabulen der Dieren* MS. 1567. fab. 75.

Daer den tuyn leeght is, men meest overgaet.

[Zie MARCUS GHEERAERTS *Fabulen* bl. 153.⁽ⁱ⁾ Zie ook

- (i) In de Aanteekeningen op *Melis Stoke*, als mede in de bygeschreven Aanteekeningen op dit werk, wordt op verscheiden plaatsen dit MS. van EDEWAERD DE DEENE 1567. aangehaald. Het is my gebleken het zelfde te zijn met MARCUS GHEERAERTS *Fabulen*, gedrukt te Brugge 1567. in 4to, onder den titel *de Warachtighe Fabulen der Dieren*. Een boekje, dat zeldzaam voorkomt. De prenten zijn geteekend en geëtst door MARCUS GHEERAERTS, een vermaard schilder te dier tijd, en wel, gelijk C. VAN MANDER, *Schilderboeck* fo. 175. c. schrijft, *doe in 't jaer 1566, door de nieu Predicatien, de const in stil-standt was.* De bygevoegde verzen zijn berijmd door EDEWAERD DE DEENE, *Bruggelingh*. Het schijnt, dat deze uitgave den Heere HUYDECOPER niet is bekend geweest, en dat het MS., het welk hy gebruikt heeft, een afschrift van 't gedrukte zal zijn geweest, of, gelijk men het noemt, de Copy, waarna het werk gedrukt is. VONDEL bediende zich sedert van de prenten van MARCUS GHEERAERTS, in zyne *Vorstelicke Warande der Dieren*; doch, gelijk FOPPENS, *Bibl. Belg.* T. II. p. 839. te recht aanmerkt, met geen klein verlies van derzelve oorspronglyke fraaiheid. Schoon deze *Fabulen*, in de *Taal- en Dichtkundige Bydragen*, en elders, onder den naam van MARCUS GHEERAERTS *Fabulen* aangehaald worden, en by de Liefhebbers bekend zijn, (*Biblioth. Schultensiana* p. 426. N. 2885. *Lippiana* p. 110. N. 1872.) oordeelen wy echter gevoeglijk, dezelve voortaan onder den naam van den Dichter, EDEWAERD DE DEENE, aantehalen.

⁺CATS *werken* fo. 323. b. VERHOEK, *Poëzy* bl. 12. enz.] ALDEGONDE, *R. Byëncorf*, I. 4. omtuynen *ende bepalen*. Staten Bybel *Jesaia* V:2. *eenen wijngaert - ende hy heeft dien omtuynt*. *Hosea* II:5. *siet ick sal uwen wegh met doornen betuynen*. *Job* I:10. en *Zeph.* II:6. *betuyninge*. P. NUYTS in *Juvenalis Sat.* VI. vs. 31.

Uit hof en boomgaard, onbetuind en zonder slot.

dienvolgens kan alles, wat binnen den omtrek van zekere paalen beslooten is, overdragtelijk een *tuin* genoemd worden. maar hier, daar die *betuining* en alle paalen der zee weggenomen zijn, haar een *watertuin* te noemen, geloof ik niet dat met goede redenen verdedigd kan worden. Dees *watertuin* wordt veel voegelyker en deftiger genoemd, *aller zeeën zee*. JAN HUYGHEN, *Stichtel. Ged.* bl. 58.

*Doe door de Sonde-vloed al 't menschdom is verdrongen
Op acht na, die in d' Ark het leeven wierd geschonken,*

⁺*Al wat daar buiten bleef, soo wel van menschals vee,
Dat dronk sijn eigen dood in aller zeeën zee.*

⁺Vs. 383.

En CATS zingt zeer wel, *Geestel. Houwel.* (fol. 1700.) bl. 221. b.

*Een schip, een eenig hout begrijpt de gansche kerk;
Die sweeft daar in het diep, gedreven van de baren,
En daar en is geen kust om aan te mogen varen,
De zee is sonder duyn, haar water sonder strant,
Het nat is sonder droog, de werelt sonder lant.*

Vergelijk ook bl. 188. a. OVID. zegt, *latus subitarum campus aquarum*: dat VONDEL met *waterveld* hadt kunnen uitdrukken. Een geestig TUINMAN geleek onlangs de *Tuinstaaken* in een staketsel, by de *tanden* in 's menschen mond, en besloot daar uit, dat *tuin* een verkorting is van het woord *tanden*. hy zal misschien deeze vaarzen van ZACH. HEYNS geleezen hebben, in de werken van BARTAS, I. 6. bl. 259.

*De tanden op de ry verdobbelt vast gegrond,
Als eenen sterken tuyn, sijn dienstich in den mondt.*

de gelykenis is niet kwaad: maar het gevolg, daar uit getrokken, is niet goed. Want *tuin* betekent wat meer dan de rechte staaken. BARTHOLOMEUS DE ENGELSCHMAN B. XVII. Cap. 156. *Sepes is een thuun, dat is een gheslachte van heydinghen die ghemaect is van ryseren ende van doernen ende deser ghelijc: Want men steeckt eerst staken in die aerde, ende daer vlechtmen gharden omme ende ander ruwen. ende aldus worden die huysen, dat choern [koorn] ende die hoven bescermt voer die beesten, ende voer die quade menschen^(k).*

- (k) Hiermede komt hoofdzakelijk overeen 't geen F. BURMAN, in zyne *Taalkundige aanmerkingen* bl. 74. en volgende, over het woord TUIN gezegd heeft; voegende daarby: 'Een TUIN is altijd laeg, en nooit boven drie of vier voeten hoog. Daervan de *Hollandsche tuin*, die nog op de duiten verbeeld wordt, en van welks oorsprong men zien kan ALKEMADE, *Munten der Graven van Holland*, in Willem den VI. bl. 98. en dus noemt men ook diergelyke werken aen kribben in rivieren en anderszins *Tuinwerk*. In de Betuwe beteekent TUINEN, *tuinen* of *teenen vlechten*, en daer wordt onderscheid gemaekt tusschen een *tuin*, een *hegge* een *schutting*, en een *muur*.' Door middel dezer aanmerking verstaan wy, wat het zeggen wil *den mantel op of om den tuin hangen*.

ANNA BIJNS, *Refereinen* B. II. 3.

*Maer dat si volghen eens kettters sententie
Die sijn cappe heeft ghehangen op den TUYN.*

Referein 18.

*Al nemen de Nonnekens duer 't vleesch ocsuyn [gelegenheid]
Dat se haer wielen [velamina] hanghen op ten TUYN.*

waarvoor ze in het 16de *Referein* zegt:

Die haer cappen hanghen op de HAGEN.

Vergelijk ook ALDEGONDE *Biënkorf*, in de Opdracht aan F. Sonnius fo. 3. b. Hierdoor wordt ook verstaanbaar de spreekwijs, *iemand om den tuin leiden*. Zie HOOFTS *Nederl. Histor.* B. III. bl. 114. en IV. bl. 157. *een volk licht om den TUIN te voeren* B. XVII. bl. 744. *Willem Dirks Bardes*, schrijft hy B. II. bl. 58. *werdt door de Wethouders van Amsterdam aangezien voor een' haavik op den TUIN d.i. voor een verspieder, of misschien nog erger.* Vergelijk ook B. XX. bl. 861. en XXI. bl. 910. Van Meester Henrik den Pastoor schrijft hy B. II. bl. 62. *dat hy van spijt, nijdt, en wraakgierigheit, gegheeten, zyne en zyner eevennaasten zielen over den TUIN gehangen heeft.*

Vs. 389.

*Hier bidt hy om gena de vlietmaeght van Corciren,
En berghgodinnen, en ook Temis, -*

Corycidas Nymphas, zegt OVIDIUS, dat is, de *Corycische vlietmaagden*. en niet *Corcirische*, of van *Cor-*

ciren. ⁺zie L. SMIDS op de Vertaaling van VALENTIJN. Dat VONDEL somtijds in de eigen naamen overtebrengen, mistast, zullenwe ook elders zien: dit kan ook anderen, ⁺Vs. 389. die VONDEL blindelings volgen, doen dwaalen, gelijk zulks getoond wordt beneden, B. IV. vs. 1.

Berggodinnen zijn *Oreades*, die op de bergen zich onthouden. OVID. zegt; *numina montis*: 't welk de Vertaaler aldus hadt konnen uitdrukken:

De godtheên van den bergh, en Themis.

Ieder plaats hadt, volgens de Heidensche bygeloovigheid, ⁺haare godheden, die zy, wanneerze een weinig godsdienstig waaren, in een vreemd land komende, ⁺Bl. 43. gewoon waaren aaneroepen, onder den naam van *Godheden der plaatse*. Zo doet Deukalion hier, die alle hier t'huishoorende goden, wie zy waaren, begreep onder den naam van *Godheden van den berg*.

Vs. 393.

*Men vont noit vroomer noch oprechter man dan hem,
Noch kerkelyker vrou. -*

Beter, noch vroomer vrouw, dan haer. want *dan haer* moet zo wel uitgedrukt worden, als in 't voorgaande,

+ *dan hem*. want anders luidt het, ofmen noit vroomer man, noch kerkelyker vrouw, dan Deukalion, vondt: maar deeze getuigenis raakt *haar* zo wel als *hem*, en zo zal ook 't woord *kerkelijk*, dat my niet behaagt, hier uit raaken. +Vs. 393.

Vs. 394.

*Jupijn, ziende uit den hoogen
De werrelt met een zee van water overtogen.*

Het was zekerlijk een *zee van water*, en geen *zandzee*. maar als men de *zee* enkel noemt, verstaat men altijd een *zee van water*. deeze woorden,

De werrelt met een zee van water overtogen,
klinken eveneens of ik zeide: *en al de boomen van hout waaren met water overdekt*. Men gebruikt de spreekwijs, een *zee van water*, noit van de eigelyke zee; ten minste niet wel. een *zee van water* is een klein *water*, dat men, vergrootenderwyze spreekende, by de *zee* vergelijkt. ANTONIDES, *Ystr.* B. III. bl. 86. van een wolk:

*--- totze endelijk aen 't scheuren,
Als eene zeesluis die vast bruischt met open deuren,
Van boven met een zee van water nederstort.*

daar de gelykenis zelve, waarvan deeze uitdrukking ontleend is, ten overvloed bygevoegd wordt. zo vindt men somtijds een *zee van water*, *bloed*, enz. in zee zelfs. ZACH. HEYNS in BARTAS, I. 5. bl. 188. van den Spuitvisch:

*Want hy steeds in de zee een ander zee uitstort,
Waer med'man, schip en goet te grondt gedreven wordt.*

de Heer J. SIX, in *Medea*, Act. I.

⁺*Daar wierd een bare zee van bloed in zee vergoten.*

⁺Vs. 394.

zo leestmen meermaalen van een *zee van bloed*. VONDELS *Gebroeders*, Rei van het vierde Bedrijf.

*Die dagh is Levi noch indachtigh,
Toen dat Aertspriesterlyke licht, [Achimelech]
Met zesmaal veertien bleecke stralen [met vier en tachtig andere Priesters]
Gedootverft om zijn aengezicht,
In eene zee van bloet ging dalen,
Van bloet, 't welck uit hun boezems liep;
En, verwende het sneeuwit linnen,
Vast wraeck, als 't bloet van Abel, riep.*

Zie ook *Poëzy* I.D. bl. 83. 95. en elders. In de⁺ *Poëzy* van H. DULLAERT, bl. 112.

⁺Bl. 44.

In eene zee van bloet ontydig nederdalen.

HOOGSTR. *lev. v. Paul*. bl. 16.

*Dus stond het water reeds de kruiskerk op de lippen,
Om in een zee van bloet te zullen ondergaan.*

onze Dichter beneden, B. IV. vs. 999.

*-- het (monster) braekt door kieu en snuit
Een roode zee vol bloet en zoute pekel uit.*

Adonias, Act. II. scen. 3. bl. 20.

Zoo wort door slapheit haest een zee vol bloets vergoten.

daar *van bloed* beter zou zijn. En veel meer diergelyke zeen vindtmen in de schriften der Dichteren: VONDELS *Poëzy*, I.D. bl. 87.

*Gy spiegelt traegh u aen een' ander,
Misbruikende den oorloghsstander,
Geheel Europe tot verdriet,
En eerst uwe eigene onderdaenen,
Gedompelt in een zee van traenen
En Christensch bloet, dat gy vergiet.*

+ *Noah*, Rei van het tweede Bedrijf:

*Kon Noë, door vermaenen -
In eene zee van traenen
Verdrinken al het quaet.*

+Vs. 394.

vergelijk Act. IV. scen. 2. Zie ook *Salomon* Act. I. scen. 3. *Bespiegelingen*, III. B. bl. 102. POOT, bl. 310.

Al d'aerde zonk in eene zee van traenen.
B. VOLLENHOVE, *Broedermoord*, Act. V. sc. 4.

*Komt, giet een zee van traenen
Op dees bebloede stee:
O Wee! o wee! o wee!*

waarvoor G. WETSTEIN, in *Erik*, Act. I. sc. 2. minder wel zegt:

-- *Als ik my zelf beschouw,
Verdrink ik in een zee van eindelooze rouw.*

daar *poel* beter geweest zou zijn dan *zee*. een *zee van rouw* is al te oneigen. ANTONIDES was bijzonderlijk een liefhebber van deeze spreekwyze⁽¹⁾; zo

(1) VONDEL heeft inderdaad zich ook dikwils van deze spreekwyze bediend; doch met minder gezwollenheid dan ANTONIDES; zie by voorbeeld *Peter en Pauwels*, Rei van het tweede Bedrijf, *een zee van vier*. *Gijsbrecht van Amstel*, eerste Tooneel van het vijfde Bedrijf, *een zee van gloed*. *Samson*, eerste Tooneel van het eerste Bedrijf, *een zee van brand*; men vergelyke met deze plaats HOOFTS *Baeto*, Rei van het eerste Bedrijf. *een zee van dolle zinnen*: *Poëzy* I.D. bl. 182. *een zee van boeken* bl. 661. *een zee van korenaeren*: *Joann. de Boetgezant* B. III. bl. 49. *in een zee van galmen schipbreuk lyden* B. VI. bl. 110. en diergelyke meer. *Een zee van zorgen* vindenwe by HOOFT, *Henr. de Grootte* bl. 102. en *Nederl. Historien* B. XI. bl. 452. en XVIII. bl. 799.

+schrijft hy, in den *Ystr.* B.I. bl. 4. een *zee van vonken*. II. bl. 46. een *zee van schat*. en bl. 59. een *zee van vier en zwavel*. bl. 65. een *zee van wijn*. en zo ^{+Vs. 394.} honderdmaalen. Fraai zijn ook de woorden van *Badeloch*, in *Gijsbr. van Aemstel*: Act. III. scen. 1. bl. 35.

*Wat toren is zoo hoogh, van waer mijn oogh de baren
De zee kan overzien van al mijn wedervaeren?*

schoon daar de overdragt in eene andere betrekking van de zee ontleend wordt, dan in 't voorgaande. Zie *Jerem. Klaegl.* II: 13.

Vs. 401.

Hy legt, gehoorzaam op godts last den drytant neder.

Liever las ik dit vaars op de volgende wyze:

Hy legt, op's Broeders last, terstont den drytant neder. doch 't gansche vaars waar 'er beter uitgebleeven. want in den voorgaanden regel is Neptuin reeds *zonder staf*: zodat hy daarna dien niet kon nederleggen. zie de Aantek. boven, vs. 307.

Vs. 419.

De zee krijgt weder strant. de kil ontfangt den stroom.

ZACH. HEYNS, den Franschen Dichter DU BARTAS vertaalende, drukt het Latijn van OVIDIUS bescheidelyker uit, dan hier de Vertaaler van OVIDIUS zelf. zo schrijft hy in 't slot van den *Tweeden dag*, bl. 97.

⁺*De zee werd weder cleyn, en elck revier sich rast
Na hunne palen toe, 't gebercht werd weer geboren,
De tacken gants bemorst der boomen die te voren*

⁺Vs. 419.

⁺*Groen-bladigh zijn geweest, sich toonden op de ree,
De velden wiessen med' door 't vallen van de zee.*

⁺Bl. 45.

want dat VONDEL vs. 422. zegt,

*- - het duurt noch lang eer bergh en blaren
Zich openbaerden -*

kan niet bestaan; en noch *berg* noch *blaren* komen hier te pas, want hy hadt vs. 420. reeds gezeid:

- - het geberght toont bosch en boom.

en wat de *blaren* belangt, die waaren door het zeewater lang verdord en vergaan, gelijk OVIDIUS te kennen geeft, en HEYNS in zijn vertaaling van BARTAS ook duidelijk uitdrukt.

Vs. 429.

*Och zuster, bedtgenoot, en eenige overbleven
Van eenen stamme -*

Voor *overgebleven*. beneden B. III. vs. 906.

Ik ben van twintigen alleen slechts overbleven.

en zo meermaalen, als B. VIII. vs. 1146. IX. 1095. X. 950. *Hecuba*, Rei van het vierde Bedrijf. *Joseph in 't Hof* bl. 15. 17. *Gebroeders* bl. 20. *Altaergeh.* bl. 11. en zoo dikwils: SAMUEL COSTER, in *Polyxena*, Act. I.

Den over-bleven zoon van Hektor -

ED. DE DEENE, *War. Fabulen* bl. 160.

Want by hem en is niemant overbleeven.

+De vertaaler van BOËTIUS, fol. 36. a. *de wacheden ende de vochticheden van der aerde vanden wintre* overbleven. In saamengestelde woorden vindtmen dit meer. +Vs. 429. als in dit werk B. XII. vs. 690.

*Wat dwingt men my weerom t' ontvouwen, tot mijn leet,
Den overbrogten rou?*

zo zegtmen ook *overkomen*, voor *overgekomen*. Wy vinden deeze woorden, zeer net onderscheiden in W. SILVIUS, *Navig. in Turkyen* B.I. Cap. 18. *soo is hy in grooter diligentie met haer overkomen ende veraccordeert*. maar anders, in 't laatste Hoofdstuk van 't zelfde Boek: *het quaet dat henlieden van den Turcken overghecomen was*. De Drost HOOFT, in *Baëto*, Act. III.

Hy zorgh', die hoopt of vreest; dat ben ik overkomen.

D. DE POTTER, *Getr. Harder*, Act. V. sc. 7. 't laatste vaars:

Wat mijn beminde vriendt Mirtill' is overkomen.

J. WESTERBAEN, *Lof der Zotheid*, bl. 113.

't Was oock niet vreemt gheweest, had my zulx overkoomen.

maar beter gebruikt HOOFT dit woord op deeze wyze in de betekenis van *verdraagen*, of *overeen gekoomen*, in *Henrik*, bl. 23. *Anjou tot Koning van Polen gekooren, met die van Rochel overkoomen, ende te Paris gekeert zijnde*. Kwaalijk zegt hy weder *overgeeven*, voor *overgegeeven*: in *Baëto*, Act. III.

Deez' overgeve goê genegenheidt der Katten.

in *Granida*, Act. I.

*Als van uw lief gemeldet wardt^t
Zijn t' uwaarts overgeven hart.*

+Bl. 46.

DAN. JONKTIJS, *Twistgespr.* bl. 84.

⁺*Hy is uwe les zoo wonder overgeven.*

⁺Vs. 249.

en in de dagelijksche taal hoortmen noch dikwils spreken van *een overgeeven booswicht*, het welk ik ook, doch niet zonder verwondering, geschreeven vind van HOOFT in de *Medicis*, bl. 188. want in vaarzen deeze vryheid te gebruiken, kan misschien door de vingeren gezien worden, omdat *overgegeeven*, enz. zich naar de voetmaat onzer vaarzen niet wil vlyen: doch in ongebonden stijl behoorde men hierop acht te geeven. want datmen dagelijks zo spreekt, spruit daar uit, dat de tong, zich doorgaans haastende, de twee greepen *gege* in een smelt, *overgeeven* voor *overgegeeven*: gelijk VONDEL, beneden, ll. 994. schrijft, *halfgeete*, niet tegenstaande hy in 't voorgaande vaars geschreeven hadt, *halfgegeeten*. Kwaalijk schrijft ook G. BRANDT, in *De Ruiter*, B. VIII. bl. 419. *Dees laatste inzicht hadt alle andere daar tegens strydende bedenkingen by hem overwoogen*. moest zijn *overgewoogen*. gelijk men in dien zin ook zegt *overgehaald*; niet *overhaald*. Veel zoumen hierover tot opheldering kunnen zeggen: doch ik vrees dat het ons wat ver zou afleiden. ondertusschen wyzen wy den Leezer, die breeder onderrichting begeert, naar het doorwrochte werk vanden Hr. TEN KATE, *Redewissel*. XII. §. 47. en XIV. §. 31. 32. 33.^(m)

- (m) De Ouden lieten dit voorvoegsel GE veeltijds weg, in het *praeteritum* der Werkwoorden, het zy met, het zy zonder voorzetsel; gelijk nog in Westfriesland en vele plaatsen van Noordholland gebruijklijk is: en veeltijds voegden zy het by den *infinitivus*, of lieten het weg, daar wy 't nu gebruiken, waarvan wy vele voorbeelden by de hand hebben. Na den tijd van HOOFT en VONDEL is men hieromtrent veel kiescher geworden; en men voegt, tegenwoordig, altijd dit GE by de *praeterita*; uitgerzonderd in Werkwoorden met onafscheidbare voorzetsels, die den klank hebben op het zakelijk deel van het Werkwoord, en niet op het voorzetsel. Echter zou het ons dunken eene al te verregaande kieschheid te wezen, voor kwaad te keuren, wanneer iemand, het zy in Verzen, het zy in welluidend Prosa, nu of dan, dit voorvoegsel GE wegliet, in zoodanige woorden, waarin het de uitspraak zou doen haperen; mids die uitlating geene verandering in den zin te wege brenge, gelijk plaats heeft in het aangehaalde voorbeeld van BRANDT. OVERWOGEN is *deliberatus*: OVERGEWOGEN is *praeponderatus*.

Vs. 454.

Het outer zonder assen
Lagh zonder offervier.

Dit is geen goede woordschikking: *zonder assen*, en, *zonder offervier*, kunnen niet wel bestaan, alsze gescheiden zijn, gelijk hier: wel alsze saamen gevoegd worden, aldus:

- - *het outer, zonder asse*
En offervier, lagh dootsch.

of op deeze wyze:

- 't, *altaer lagh zonder assen*
En zonder offervier.

maar beter dan deeze allen, zou, dunkt my, de volgende uitdrukking zijn;

+ - *de vloed hadt kool en assen*
Van 't outer weg gesleept. -

+Vs. 454.

zie VONDEL bened. VI. 445.

Vs. 474.

z' Erkaeuwen onderling deze antwoord van godts kooren.

Merk hier aan *antwoord* in het vrouwelijk geslachte. zo weder, B. III. vs. 455.

De faem voert d'antwoord wijt rondom op haere pennen.

+en zo gebruikt VONDEL dit woord zeer dikwils, ja meestentijds; als (behalve de plaats, door HOOGSTRATEN in zijn geslachtlijst aangehaald, uit de vertaaling van VIRG. *En. B. VI.*) in het II. boek van dat zelfde werk, *Hy brengt dees droeve antwoord: en weder, op deze antwoord: welke plaatsen HOOGSTRATEN zelf ook aangehaald heeft in eene met eige hand geschreeven vermeerdering van die Geslachtlijst, waarvan ik 't gebruik verschuldigd ben aan de beleefdheid van den Heere DANIEL VAN DER LIP. Zo schrijft VONDEL ook in *Herkules in Trachin*, bl. 13.*

+Bl. 47.

Gy zult niet heene gaen, tenzy men eerst beleeft
Op myne vraege een klaere en billyke antwoord geeft.

en in het zelfde Treurspel, bl. 3.

Deze antwoord van de goôn.

zo gebruiken het ook de taalkundige Overzetters van den Bybel, als *Spreek. XV: 1. Eene sachte antwoorde keert de grimmicheyt af. en vs. 23. Een man heeft blijdschap in de antwoorde synes monts. en elders. als mede de beroemde G. BRANDT, in *De Ruiter*, B. IV. bl. 219. *in d'antwoorde op hunne gelukwensching. en zo**

+gebruikten het de ouden, als de vertaaler van BoëTIUS, 1485. fol. 25. b. *ende syne antworde es.* en fol. 38. d. *vut welker antworde.* PHILLIPS RUYCHROCK, MS. 1486. +Vs. 474. fol. 35. b. *Ende raedt met henluyden gehadt hebbende, heeft hy den Coninck van Armenien dese naerbescreven antwerde mondelinge gegeven:* daarwe ook zien dat deeze schryver de *oo*, of *o* in *e* verandert, gelijk in dit woord meermaalen. Men zou hieruit kunnen bewyzen, dat de saamengestelde woorden niet altijd vast het geslachte der enkelen volgen; gelijk HOOGSTR. doorgaans vast stelt: en ook zekerlijk om deeze reden, het vrouwelijk geslachte in dit woord geheel verwerpt: datmen echter zou kunnen verdedigen met het Hoogduitsche, waarin *wort*, als by ons *woord*, onzydig; maar *antwort*, mede als hier, vrouwelijk is: zie den Hr. TEN KATE I. deel, bl. 412. en II. bl. 523. 't Is zeker, dat veele woorden, met eenen Klinker beginnende, by ons onzydig gebruikt worden, die by de ouden vrouwelijk waaren, als *uur*, *oor*, *oog*, *aventuur*, waarby men ook *oorlog* en *antwoord* tellen kan. De reden daarvan acht ik te weezen, dat de tongslag der ouden veel zachter was, dan de tegenwoordige: *de uure*, *de ooge*, *de oore*, *de antwoord* klonk hun zacht in de ooren, daar onze scherpheid nu zegt, *het uur*, *het oog*, *het oor*, enz. en stoutelijk zegt, dat het zo weezen moet, alleen omdatmen 't nu zo gewoon is. uit dit zelfde verschil van de zachtheid der ouden, met onze scherpheid, is dat misbruik gesprooten, dat 'er tegenwoordig weinig⁺ zijn, die, zo in spreken, als in hooren, eenig

+Bl. 48.

+onderscheid tusschen D en T kunnen merken, waarvan gesproken is boven op vs. 278.

+Vs. 474.

Vs. 480.

Wy kennen d'aerde voor ons grootmoêr. -

Vaêr voor vader, *moêr* voor moeder, en zo ook de saamgestelde, *grootvaêr*, *schoonmoêr*, enz. hebben VONDEL, zo 't schijnt, niet gestooten. want men vindtze dikwils in zyne werken; ja zelfs daar hyze hadt kunnen wegneemen, gelijk hier. want daar hy even te vooren schrijft, vs. 468.

De harde beenders van grootmoeder -

zo hadt hy ook hier kunnen schryven:

Wy kennen d'aerde voor grootmoeder -

Vs 500.

*- en den steen, gesmakt van Pirre in 't zant,
In vrouwen.*

Het woord *steen* is van 't manlijk geslachte, niet alleen by de nieuwe schryvers, die daarop achtgeeven, maar ook by alle ouden, die ik geleezen heb, zonder eenige uitzondering. om deeze reden heb ik meer dan een jaar geleden, *de steen*, gelijk 'er in de voorgaande drukken geleezen wordt, veranderd in DEN *steen*, gelijk 'er staat in den naasten regel boven. hiertegen zal mogelijk niemand iets in te brengen hebben. evenwel wil ik den oordeelkundigen

*Leezer hier eene aanmerking mededeelen, die my thans, de zaaken wat nader inziende, te binnen komt. nu is 't my eenigszins twijffelachtig, of VONDEL hier niet met voordacht *de steen* geschreeven hebbe. de gansche plaats luidt aldus: ^{+Vs. 500.}

- - - *de maght van 's hemels vader*
Verkeert terstont DEN steen, gesmeeten van 's mans hant,
In mannen, en DE steen, gesmakt van Pirre in 't zant,
In vrouwen.

hier kanmen *den steen*, van den *man* geworpen, en in een *man* verkeerd, een *mannelyken* steen noemen: gelijk integendeel, die van de *vrouw* gesmeeten werdt, en in eene *vrouw* verkeerde, een *vrouwelyke* steen kan geheeten worden. welk onderscheid VONDEL mogelijk bedoeld heeft door het verscheiden schryven van DEN *steen*, en DE *steen*. 't is wel een vryheid, tegen de regels strydende, want het woord *steen* is altijd mannelijk: echter is het van die vryheden, die de voomaamste schryvers, ook tegen de regelen der Letterkunde, somtijds, als 't pas geeft, bezigen. en die gewoon is de beste Latijnsche Dichters te leezen, weet, datmen niet zelden⁺ in hunne Werken ontmoet zodaanige uitdrukkingen, die geheel afwyken van de ^{+Bl. 49.} gewoone regelen der *Grammatica*; waardoor zy te gelijk hunne schriften eenen doorstraalenden luister bygezet, en de spitsvondigheid der hairkloovende Letterwyzen te leur gesteld hebben. Ik herroep dan deeze verandering, als strydig met VONDELS meeninge; en oordeel, dat de verwisseling van Geslachte in het woord *Steen*, hier wel te pas kome, keurelijk en Poëetisch

+zy.⁽ⁿ⁾ hoewel wy in andere gevallen, daar het geene byzondere aardigheid heeft, zulks altijd veroordeelen: waarover wy ons breedvoeriger zullen uitlaaten beneden by vs. 922. +Vs. 500.

Vs. 545.

*Apollo, moedigh og den draekestrijt, noch versch
Gestreên, zagh hem den boogh opspannen met de handen.*

Gewooner, en nu, geloof ik, alleen in gebruik, is, *den boog spannen*. ja zo was 't ook voorheenen: J.B. HOUWAERT, *Generalen Loop der Werelt* B. II. vs. 358.

Als ick dese vier reusen haer boghen sagh spannen. Destructie van Troyen 1479. fol. 74. b. *soe spande hi sinen boghe ende hi scoot. Materie der Sonden* fol. 79. a. *die heeft syne boeghen ghespannen*. en zo spreken en schryven alle anderen. by KILIAEN alleen vind ik het eene woord, *Opspannen*, verklaard door, *Intendere Arcum*; d.i. *den boog spannen*: waarvan ik elders noch geen voetstappen heb aangetroffen. Noch eens leezenwe beneden B.V. vs. 91.

Den opgespannen boogh van Atis -

De gedachten en zinnen worden, met betrekking

(n) Deze aanmerking van den Heer HUYCECOPER wordt bevestigd, door het eigen Handschrift van VONDEL, waarvan we bl. 62. melding gemaakt hebben. In het zelve staat, duidelijc, deze plaats, lettelijc, gelijk ze op de voorige bladzyde is opgegeven.

+op hunne werkzaamheid of ledigheid, dikwils geleeke by een boog. ook hiertoe gebruikt VONDEL het woord *opgespannen*: in dit Werk B. VII. vs. 206. en 816. en +Vs. 545. in *Lucifer* bl. 5.

*Door een genot van 't schoon in 's menschen brein gebeelt,
En ingedrukt met kracht van d'opgespannen zinnen.*

Parnasloof, of opdr. van den berijmden VIRGILIUS. Zie VONDELS *Poëzy* II. D. bl. 285.

- datze stof
Bestellen voor 't vernuft van opgespanne geesten.

hiervoor zegtmen anders, *inspannen*: welk woord niet schijnt te komen van het *spannen des boogs*; maar, van het *inspannen* van paarden of stieren *voor den ploeg*: gelijkmen zulks daarby ook dikwils vindt uitgedrukt. zo zegt de Hr. van *Brandwijk*, in den *Lof der Zotheyd* bl. 35.

- - - *sulcken slagh van mannen,
Die staegh om wijs te sijn, sijn* in DE PLOEGH *gespannen.*

waarmede niet kwaalijk overeenkomt eene andere plaats uit dat zelfde Werk bl. 104.

- *dees hooghverlichte mannen,
Terwijl sy besigh sijn, en* in HET TOU *gespannen.*

en hiervoor wederom alleen *ingespannen* bl. 29.

- *die sich zelfs bevecht met ingespannen sinnen.*

Opspannen eindelijk vindenwe noch eens in dit Werk, + doch in eene betekenis, die nader komt aan het hedendaagsche gebruik: naamelijk B. XV. vs. 398. daar +Bl. 50. PYTHAGORAS zegt dat de stormwinden

*Den gront opspanden tot een hoogen krommen bult.
Uitspannen* zegt hy in de *Bespiegelingen* B. I. bl. 10.
De lucht spant blazen uit, waerop de zwemmer drijft.

Vs. 549.

*Die onlangs Piton, dus vergiftig en hoogmoedigh,
En dekkende al 't gewest, ter nederschoot zoo bloedigh.*

HOOGMOEDIGH is *trots en verwaard*: maar werdt eertijds ook in een goeden zin genomen, voor *grootmoedig*. D. HEINSIUS, op zijn eigen Bruiloft vs. 29.

*Dat een hoochmoedich hert is boven sotticheden,
Is boven ydelheyt, en volcht alleen de reden.*

Vs. 560.

*Hy klapt de vleugels op elkandere onder 't spreken,
En strykende op Parnas, rukt pylen, taey van schacht,
Uit zynen koker, twee van ongelyke kracht.*

Van deeze ongelyke Pylen van Cupido zong de Schilder en Poëet LUCAS D'HEERE, in zijn *Hof en Boomgaard der Poë sien* 1565. bl. 11. op de volgende wyze:

*D'llooden pijlken is Liefde die vul pyne en smerte is
Diversch van tgauden pijlken vol consolatie
D'welc bediedt de reine Liefde die vreugt in therte is
En den minnaers niet aen en doet dan recreatie.
Med d'een was Phoebus gheraect in curter spatie,
Med d'ander zijn lief Daphne, die hem zo zeer qual. Enz.*

J. DE DECKER, *Lof der Geldz.* bl. 89. doelende op deeze zelfde plaats:

*En wat haer Zoon belangt, 't gaet noch al als van ouds,
Zijn pylen treffen best, wanneer ze met wat gouds
Gehardt zijn en gespittst:*

*Het volle getal der byzondere Minnepylen wordt door Pallas, in het *Twistgesprek* van JONKTIJS vs. 731. kortelijk aldus begroot:

*Vs. 560

*Voorwaer, het vol getal der Pijllen die gy schiet
Bestaet uyt vier van Vreugd, en zeven van Verdriet.*

D. HEINSIUS in zijn dicht, genoemd *Het Sterf-huys van Cupido*, heeft 'er een breeder *Inventaris* van gemaakt, zeggende:

*Morgen voor het Sonneschijn
Salder eenen kooldach sijn.
Eenen Booch en neven dien
Eenen Koker wel voorsien:
Pylen sijnder ses of acht,
Alle van verscheyden kracht.
D'een heeft Honicht, d'ander Gal,⁺
D'ander lieflick Ongeval:
D'een brengt groote Blyschap aen,
D'ander doet die weer vergaen.
Een van Hoop, van Vreese twee,
Een van Vreucht, en dry van Wee,
Twee doen haeten Goeden raet,
Twee doen haeten Middelman.
Dits den huysraet meen ick al
Die men daer verkoopen sal.*

*Bl. 51.

Vs. 561.

d'Een koelt en d'ander queekt het vier in minnetonder.

VONDEL zegt, dat van de twee *Pylen* van Cupido de een *kweekte*, en de ander *koelde*, het *Vuur in minnetonder*. 't welk zeer oneigen is; gemerkt *Pylen*

+kwetsen, geen *Vuur* ontsteeken of uitdooven. Maar wat is, *het vuur in minnetonder kweeken*, of *koelen*? door *Minnetonder* kanmen niets anders verstaan, dan een natuurelyken trek of geneigdheid tot Liefde; onderscheiden van de Liefde zelve. want deeze wordt aangeduid door het *vuur*, in dat *minnetonder* ontsteeken. Zeer wel wordt Cupido daarom gezeid, het vuur in minnetonder te *kweeken*, ten aanzien van Apollo, in wien hy eene driftige Liefde ontstak. maar minder wel, het vuur in minnetonder te *koelen*, ten aanzien van Dafne: want dat betekent, eene reeds brandende Liefde uitdooven. doch hy bluschte in Dafne niet, eene weezenlyke Liefde, maar maakte haar ongevoelig en afkeurig van Liefde. De *Liefde* was noch nooit ingedrongen in het *harte* van Dafne: d.i. het *Vuur* hadt, in haar, het *minnetonder* noch nooit geraakt, en kost dierhalve noch *gekoeld* noch gebluscht worden. En dus verre ter oeffeninge en beschaavinge des oordeels, omtrent het natuurelijk uitbeelden der zaaken. Het woord *Tonder* komt meermaalen, 't zy by Overdragt, of by Gelykenis, in diergelyke omstandigheden, voor. Zo vinden wy 't by onzen Dichter, *Koning David in Ballingschap*, Act. IV. bl. 43.

- *geen vrouwe liefde*
In tonder van het jonge bloet
Gevat, onsteekt met zulck een gloet.

Adonias, Act. IV. scen. 2. bl. 40.

Dat geeft het oproer kracht. geen vonck vat zoo in tonder,
Als deze drift in 't hart des staets, noch muitgezint.

Zie ook *Joann. de Boetgez.* B. I. bl. 18. HOOFT,

+Baeto Act. I. enz. POOT, *Minned.* bl. 146.

*Gelijk een vonk in tonder vat,
Zoo vloog het minnevier
Door bloet en merg en spier.*

+Vs. 561.

PIETER VERHOEK, in *Karel den Stouten* Act. I. sc. 2.+

*Ach! een wellustige vat overal, met schanden,
Gelijk het tonder 't vuur, waar dat hy de oogenslaat.*

+Bl. 52.

voor *tonder*, zegt DE POTTER zwam, *Getrouwen Harder* IV. 3. 28.

*--u selven eer beschuldigh,
Die 't naeuw te wachten swam alleen so onsoorghvuldigh
Gebraght hebt al te na by 't vuurslagh van de min.*

Vs. 566.

*d'Een mint, en d'andre vlugt voor minne, en jaegt in winkelen
En hol van bergh en bosch met lust de dieren na.*

IN WINKELLEN EN HOL, dat is, gelijkmen anders zegt, *in hoeken en winkels*: ANNA BIJNS B. II. *Ref.* 10.^(o).

(o) Van deze Antwerpsche Dichteres, welke in die eeuw by Sappho vergeleken werd:

*Arte pares Lesbis Sappho et mea BYNSIA, distant
Hoc solo: vitia haec dedocet, illa docet.*

kan men een loflijk getuigenis vinden in de Verhandeling van den Heer PIETER HUYSSINGA BAKKER, *over den ouden gebreklyken en sedert verbeterden trant onzer Nederduitsche Verzen*, geplaatst in het vijfde Deel van de Werken van de *Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leyden* bl. 95. Men zie ook VALERIUS ANDREAS, *Bibl. Belgic.* p. 59. gevolgd door FOPPENS P. I. p. 63. Deze ANNA BIJNS plaatst men aan 't hoofd van onze Brabantsche en Vlaamsche Dichters; want het Referein op den A.B.C. was voleind 21. Novb. 1523. en in het jaar 1529. verschenen reeds in druk twee Boeken van hare Refereinen, (en niet XVI. Boeken, gelijk verkeerdelyk by FOPPENS staat P. I. p. 63.) in Latijnsche Verzen overgegebracht, door ELIGIUS EUCHARIUS, of HOUCARIUS; volgens bericht van VALERIUS ANDREAS l.c. vergeleken met p. 202. en FOPPENS P. I. p. 259.

*In hoecken en winckels houden si haer scholen.

*Vs. 566.

BREDERODE, in *Roddrik en Alfonsus Act. I.*

Ick wil de neering sien in een hoeck of winckel.

P. SCRIVERIUS, *Lof van de Wiskonst*, Gedichten bl. 80.

*- Vergeefs zoo zult gy zoeken
Digtconstiger vernuft in winkels en in hoecken.*

Onze Dichter, beneden B. V. vs. 749.

*en wenschte, na het zoeken,
De gansche werrelt door, in winkelen en hoecken.*

Joannes de Boetgezant B. I. bl. 24.

*In 't midden van dien moort, gevolght van duizent vloecken,
Vont hy de neven in geen winckelen noch hoecken.*

Hippolytus Act. II. scen. 2.

*Hy van geen quaed bewust, nocht bang voor's rechters soecken,
Verbergt sijn' dievery in winckels nocht in hoecken.*

L. BAKE, *Uitbreid. van Salom. Hoogl. Zang III.*

*'k Vlieg flux ten bedde uit, om mijn Bruidegom te zoeken
Langs Salems wandelplaats, door alle wyken heen
En straten van de Stadt, met zuchten en geweën;
Ik zocht, maar vondt hem in geen winkelen noch hoecken.*

*F. VAN HOOGSTRATEN, *Voorhof der ziele* bl. 102, *hem te tasten in de winkelen en hoeken van zijn geweten*. anderen anders: C. VAN GHISTELE, in *Terentius Eunuchus* Act. III. sc. 4. *Vs. 566.

*Maer ick en weet in wat gaten oft hoecken
Dat ick hem sal vinden -*

H. DE GROOT, *Bewijs van den Waeren Godsdienst* B. I. bl. 22.

Dan rijst een vuylen stank uit hollen en uit hoeken.

moest zijn *hollen*: zie onze aanmerking beneden op vs. 695. FRED. VAN DORP, *Stichtel. Ged.* bl. 300.

Hier is des Doods verblijf vol hollen en vol hoecken.

Winkel is het zelfde met *Hoek*: Zie KILIAEN. *Materie der sonden* fol. 58. a. *verheut werden in wynkelen*. *Profectus* MS. B. II. c. 39. fo. 85. *gheestlike minne - en soect neghiene winkele, mer sie scuwet sie, dan wanneer sie bi haer selven wesen wil en alleen gode aendenken*. *Der Sielen Troest* 1484. fol. 35. a. *het was een goede ioncfrouwe die plach seer innentlic te beden in een winckel inder Kercken*. En hiervan *schuyl-winckel*, voor *schuyl-hoek*, by A.P. CRAEN, *Amsterd. Pegasus* bl. 149. J. DE DEKKER, *Joannes* 17.

*'k En leer of handel niet in 't heymelijck in hoecken:
't Was mijn gewoonte noyt schuyl-winckelen te soecken;*

HOOFT, in *Baeto* III.

*O loghrijk menschen hart wat zijt gy loos gebouwt,
Vol achterwinklen, en verborgene vertrekken
Om uw' ontoonbre quaê gezindtheen te bedekken!*

Winkels, worden ook doorgaans geheeten die *hollen* in 't hoofd, in dewelken de *oogen* geplaatst staan: beneden B. XIII. vs. 810.

+Zy steekt de duimen in het loch van wederzy,
En vuil van godtloos bloet, boort d'OOGEN uit hun winkelen.

+Vs. 566.

Samson Act. IV. scen. 1. bl. 37.

*Dan steecke ick eerst mijn duimen in dees holen
Van d'oogen, uit haer winckelen geboort,
En weck de wraeck voor 't aengaen van dien moort.*

op de zelfde wyze als HOOFT, in *Baeto Act. IV.*

En booren d'OOGEN uit hun' winkels -

L. ROTGANS, in *Willem den Derden B. IV. vs. 20.* van de Twistgodin:

*De gramschap huisvest in haar BLIKKEN, die verwoed
Steets heene en weder in de diepe winkels draaijen.*

+FRANS GREENWOOD, *Poëzy* bl. 15.

Wat zag ik VLAMMEN in de holle winkels draaijen.

+Bl. 53.

P. LE CLERCQ, *Mintaf.* bl. 16.

*- zie 't hooge voorhoofd glimmen
Van heldre gladdigheit, die in het nederklimmen
De nette winkels vormt van 't vriendelijk GEZICHT.*

Dit noemen VONDEL, beneden B. XIV. vs. 269. in *Samson Act. IV.* aan 't begin en V.F. PLEMP, in *Cabrolus Ontleeding* bl. 22. met één woord, *Ooghwinkel*. By den laatsten bl. 17. kuntge zien dat de Ontleedkundigen noemen *Winkelnaad*, zekeren naad in de hoofdbeenderen, die een *driehoek*, als de Grieksche Λ , verbeeldt; overeenkomende, zo in gedaante als naame, met ons *Winkelhaak*, 't welk niet anders zegt dan *Hoekhaak*. In een ruimen zin heeten *Winkels*, die huizen, daarmen zijn nooddrufft of pracht, voor geld, te koop vindt. meer bepaald, alleen het voorhuis of dat vertrek, daar de waaren byeengeleid en in orden geschikt zijn. allerbepaaldst die opslag van planken en kassen, die

+rondom tegen den wand opgerecht zijn, maakende veele *hoeken, hopen* of *winkelen*, in de welken men de koopgoederen, soort by soorte, bewaart, en, 't geen ^{+Vs. 566.} gevorderd wordt, zonder moeite kan vinden. Om de menigte deezer *Winkelen* heeftmen vervolgens het gansche vertrek, en eindelijk het gansche huis (gemeener evenwel 't vertrek of voorhuis) aangeduid door den naam van *Winkel* Overdrachtelijk gebruikt GESCHIER dit woord WINKEL voor een verzameling van waren, *des Wereldts Proefsteen*. Inleiding.

*Ydelheydt compt aengestreken
Metten WINCKEL vol ghebreken
Toegherust door enckel schijn,
En wy loopen recht als dwasen
Tot de slimme vise vassen,
Die met hoopen by haer zijn.*

F. BURMAN, *Taalk. aanm.* I. D. bl. 78. brengt een plaats by, uit HOOFT, *Nederl. Histor.* B. I. bl. 12. daar hy *winkels* noemt, 't welk doorgaands in den vestingbouw uit en inspringende *hoeken* genoemd wordt; en, vervolgt BURMAN, van die een en zelve beteekenis dezer twee woorden komt het, dat te Leyden in de *winkels* de plaats, die achter den *toonbank* is, de hoek genoemd wordt. *De vrouw zit in den HOEK* zegt men daar, en de *toonbank*, waarop de waren vertoond worden, noemt men de *hoekbank*, die in sommige andere steden de *winkelbank* genoemd wordt..

Vs. 568.

*d'Een - - - jaegt - -
- - - met lust de dieren na,
Ontweit, en strooptze, en volght Diane vroegh en spa.*

ONTWEIEN en **STROOPEN** zijn twee woorden, eigen aan de Jagt: doch daar moet eerst wat gevan-

gen ⁺zijn, eerze te pas komen. *Stroopen*, is de huid afhaalen: *Ontweien*, het gewei of ingewand uitstorten. VONDEL, in *Virgil*. bl. 102, *zy gaen het wiltbraet in de maeltijt bereiden, stroopen het vel van de ribben, en halen 'er 't gewey uit.* ^{+Vs. 568.} Alsmen dan leest van *menschen ontweien*, moetmen de spreekwyze verstaan by overdragt, ontleend van 't *ontweien* der dieren, op de Jagt gevangen. HUYGENS, in de *Sneldichten* XIX. 140.

*Klaes hadd een Spaenschen Don gegreepen in 't gevecht,
En gaf hem met der vaert een douwtje tot aen 't hecht,
Dat hem sijn' darmen uyt sijn' swarte pens dé scheyen;
Want, seid' hy, of hy stonck, hy dienden hem t'ontweyen.*

't Opschrift van dit Sneldicht is, *Wildbraet ontweidt*. De zelfde overdragt ligt in de woorden van Penta, by HOOFT, in *Baeto*:

*Ik zal
Met deze nagels zelf ontwayen al de lyken
Van Baeto, Rycheldin, en Hes; en scheuren sel
'T hart onder rib van daan, en stroopen 't taaye vel
Der spieren blaauw. -*

⁺Het denkbeeld, dat ons deeze vaarzen van HOOFT uitleveren, verschilt niet veel van het geene wy by BREDERODE, in *Griane* Act. II. op de volgende wyze uitgedrukt ^{+Bl. 54.} vinden:

*Ick wil 't onwaard ghespuys vermorslen met mijn tanden,[†]
En slingren 't ingheweyd' om dees mijn wreede handen.*

[†]Vs. 568.

vergelijk nu, bid ik, by die twee plaatsen van HOOFT en BREDERODE, deeze vaarzen van JAN VOS, in *Aran en Titus Act. III.*

*Vervloekte Saturnijn! hoe zal ik uwe darmen
Uit d'opgescheurde buik, noch hasplen om mijn armen!*

en leer my dan, want ik kan 't niet zien, waarom alleen deeze laatsten, als belagchelijk en overdraagelijk, zijn uitgekreeten; daar de anderen, of stilzwygende voorbygegaan, of met lof gemeld worden. Doch de reden is klaar; en om iets belagchelijk voor te stellen, is 't genoeg, dat JAN VOS 'er de Maaker van zy. De Schryver van het Schimpdicht, *De Zangberg gezuiverd*, bediende zich van deeze vaarzen van VOS, om Apollo tegen de Muizen, die de Gedichten van VONDEL beknabbeld en geschend hadden, in gramschap uitbarstende, te doen zeggen bl. 6.

*Baldaadig aardgespuis! hoe wil ik uwe darmen
Uit d'opgescheurden buik nog hasp'len om myne armen!*

het welk in de Verklaaringen bl. 48. gezeid wordt gedaan te zijn, om, waare 't mogelijk (op 't voorbeeld, naamelijk, van eenige slechte Dichters) de geleerde Hoogdraavendheid van den Duitschen HOMERUS, JAN VOS, naar te volgen. Wy erkennen, zo wel als anderen, dat dees Dichter niet zeer voorzien was van Kunst: maar wy moeten te gelijk toestaan, dat hy rykelijk begaafd was met dien geest, zonder den welken de Kunst noit iemand tot een goed Dichter kan maaken. Dit alleen konnenwe hier niet verzwigen, datwe met verontwaardiging

+dikwils gezien hebben, dat JAN VOS gehandeld is als een Zot en Windbuil van de zulken, die in honderd vaarzen noit zo veel verstands kosten doen blyken, als JAN VOS dikwils in vier of zes regels gedaan heeft. Doch hiervan genoeg. ^{+Vs. 568.}

Vs. 578.

*Maer zy - - - -
Blijft om haer vaders hals, hem smeekende, dus hangen:
Mijn liefste vader, och, indien het u behaeght,
Vergunme dat ik leve en sterve reine maeght.*

Geef hier kortelijk acht op de verplaatsing van het wordeken *dus*; 't welk zyne betrekking heeft, niet tot *hangen*, maar tot *smeekende*. Verstaa dit of 'er stontd, *hem dus smeekende, hangen*.

Vs. 584.

*- uw schoonheit brengt niet me
Te werven uwen wensch -*

+**WERVEN** is nu alleen gebruikelijk in *volk werven*, d.i. krijgsvolk aanneemen, of *vergaderen*: want in deeze laatste betekenis vind ik *Werven* by SPIEGHEL IV. 173. ^{+Bl. 55.}
Zal ik, zegt, met de mier in tijds niet nechtig werven? dat is, voorraad verzaamelen en opdoen. In de betekenis van *verkrygen* of *magtig worden*, wordt het nu zelden gebruikt, dan met het Voorvoegsel VER, *Verwerven*. VONDEL voegt het beide te saa-

men [†]in een zelfden regel B. XIII. vs. 1235.

Doch wy verworven 't geen by noot lot stont te werven.

[†]Vs. 584.

In de verleeden eeuw was 't laatste in een gemeenzaam gebruik: JONKTIJS, *Twistgesp.* bl. 85.

-- *doen koningen de konst*
Der Artzen leerden, die nu werft de schraelste gonst.

HOOFT, in *Baeto Act.* III.

Zy, die de kroone draaght, en hoeft ze niet te werven.

SPIEGHEL, in den *Hertspiegel* B. V. vs. 83.

Macht, om te werven wijsheid, goedheid, meerder kracht.

H. DE GROOT, *Inleid. tot de Holl. Rechtsgel.* I. 6. bl. 24. *Doch 't gunt de kinderen, in de kost zijnde van hare Ouders, door haer winst ofte arbeit komen te winnen, wert hare Ouders in vollen eygendom geworven*, R. VISSCHER, *Zinnepoppen* II. 18. *een man, die soo veel heeft ofte weet te werven, als de natuere eischt.* V.F. PLEMP, *Ontleeding van Cabrolius* bl. 27. *kleyne gaetkens, met de welcke het Seef-been doorsteken is, waer van het de naem gheworven heeft.* 'De Materie der sonden heeft zeer dikwils verwerven: maar nu en dan ook werven, als fo. 104. b. *Nie en was ure soe cort, ic en mochte daer en bynnen hebben gheworven gheestelic guet.* ook bewerven, als fol. 103. b. *dattu mit dynen arbeide bewerven sulste.* en fol. 105. a. *eñ beworven den zieken ende die in alrehande noet waeren, oerre noetdruffte, levende van den werke oerre handen.* CLAES WILLEMSZ., *der minnen loep* MS. 1486.^(q) B. II. c. 6. *Dicke wort een in minnen rijck Eñ bewerft dat hi begheert.* *Profectus*

(q) Dit Manuscript is den Heer HUYDECOPER, even voor het uitgeven van dit werk, door den Heer PIETER VLAMING, gulhartig medegedeeld; gelijk hy ons bericht in de Byvoegsels op den Quarto Druk dezer *Proeve* bl. 623. By de Verkoopung zyner Boeken (*Biblioth. Huydecoperiana* p. 124. N. 14.) is het in eigendom gekomen aan den Wel Ed. Gestr. Heer Mr. Z.H. ALEWIJN, die my bericht heeft, dat het van 't kleinste formaat is, genoegzaam vierkant; geschreven op papier met een zeer kleine letter.

*MS. B. II. c. 78. fo. 126. *die bedinghe verwerft ghenade van sonden.* MELIS STOKE
B. II. vs. 1194. III. vs. 1201.'

*Vs. 584.

Vs. 610.

*Zoo schuwt het lam den wolf, het hart de leeuwetanden,
De duif den arent, die de levende aen wil randen.*

Hoe komt hier dit *levende* te pas? zo de duif *dood* was, zouze voor den arend niet vluchten. *Levende* is hier, niet door den wil des Dichters, maar door de onachtsaamheid der Letterzetteren ingekomen, voor *Bevende*: dit leert ons de gezonde reden: en, buiten haar, OVIDIUS zelf, die hier van eene *beevende* duif spreekt:

Sic aquilam penna f[u]giunt trepidante columbae.

[Ook staat er in het Handschrift van VONDEL, duidelijk, *bevende*.]

Vs. 617.

*Ik ben geen herder, noch geen berghknaep. ik beschudde
Niet ongehavent, noch niet haveloos de es kudde.*

BESCHUDDE om het rijm, voor *beschutte*; gelijk

+ onze Dichter anders schrijft: zie B. VI. vs. 619. VIII. 545. en veele andere plaatsen. Doch *beschudden* vindtmen meermaalen by de Ouden: MELIS STOKE de laatste +Vs. 617. regels van het vierde Boek:

*Elc vermaende hem selven das
Dat hi sinen Here beschudden soude,
Of dat hiere om sterven woude.*

B. V. vs. 345.

*Dat mach elc wijs man wel mercken,
De dese bescuddet, dat hy es
Haer helper -*

Materie der sonden fol. 6. d. en hadde u die hant der barmherticheit des Heren niet bescuddet. - Profectus MS. B. II. c. 48. fol. 94. wi ontsuldigen ons, wi bescudden ons op dat anders nieman ghescandalisiert waerde in ons. Oud Stadrecht van Deventer B. II. by G. DUMBAR, Deventer bl. 164. b. die solde wapengeruchte maeken en helpen onsen Borger of Inwoenre beschudden. Zo ook in den Roman van Ferguut MS. fo. 24. b. en elders^(r). 't Gemoralizeerd Kaatspel,

- (r) Deze Roman van *Ferguut*, of *Fergut*, of, gelijk de Dichter, in het slot, zijn werk noemt, van *Ferragute*, is een Handschrift op Pergament, zo men acht van de veertiende eeuw, geschreven in verzen, waarschijnlijk overgebracht uit da Wallische taal (*the Welch Language*). Het wordt in de aantekeningen op *Melis Stoke* ook dikwils aangehaald, onder den naam van *Ferguut*, *Roman van Ferguut*, en *Roman van Ferguut en Galiene*. *Ferguut* is de Held van het Stuk. Koning Artur gaf hem, voor zyne verdiensten en ridderlyke daden, *Galiene* ter vrouwe. Hier eindigt de Roman mede. Op den Catalogus der Boeken van wylen den Heer HUYDECOPER staat dit stuk, onder den naam van *Roman van Koning Artur* bl. 119. N. 87. in folio. Men mag denken, waarom onder den naam van Koning Artur? zou het wezen, omdat deze Roman van *Ferguut* dus begint:

*Die coninc Aertuer hadde hof
Gehouden daer hi groten lof
Eens sinxendages hadde ontfanen
Ter borch die hiet caradigaen
Daer waren ridders -*

Maar, zoo kon men *Walewein* en de *Gwigalois* van *Wirne von Grauenberg*, waar over wy hierna zullen spreken, ook wel *Roman van Koning Artur* heeten; want ook die beide beginnen van hem. 't Is zelfs waarschijnlijk, dat alle de Wallische Romans, of die uit het Wallisch vertaald zijn, veel spreken van Koning Artur, wiens Hof vol spokeryen en doolende Ridders was, en recht geschikt voor den smaak van die eeuw. Achter dezen *Roman van Ferguut* zijn in dien zelfden Band nog vijf handschriften, alle op Pergament, en over het geheel, zoo het schijnt, in ouderdom niet veel verschillende; te weten:

Blansefloer en Florys, uten Walsche in Dietsche gedicht door Diederike van Assnede. Dit stuk wordt in de aantekeningen op *Melis Stoke* meermaals aangehaald onder den naam van *Floris en Bl.* of *D. van Assenede* of *Died. van Assenede in Fl. en Bl. Der Ystorien Bloeme*. Fabelen van *Esopet. Die bediedenis van der Missen. Die Dietsche Dochtrinale*. Hiervan hebben wy reeds melding gemaakt in eene aantekening op bl. 84.

Alle deze stukken worden dikwils door den Heer HUYDECOPER op *Melis Stoke* aangehaald. Tegenwoordig behoorenze in eigendom aan den Wel Ed. Gestr. Heer Mr. Z.H. ALEWIJN. aan wien wy deze aantekening te danken hebben.

+MS. 1452. bl. 16. *doe en sende ic ghenen steehouder voer my, ic vacht selve voer dy, ende beschudde +dijn lijff met minen live.* De Vert. van BOËTIUS 1485. fol. 18. +Vs. 617.
c. so de quade tghemeene goet meer bederven willen, zoot de goede te meer beschudden sullen. en fol. 20. b. *want het gheoorlooft es eenen ygheliken zynen goeden naeme te beschuddene.* COLIJN VAN RIJSSELE II. Spel fol. 24. b. +Bl. 56.

-- voor *zulcke vilonye*
Zal icse beschudden, heb ic de macht.

JAN VAN GHEELEN, Vertaaler van SEB. BRANDTS *Narrenschip* 1584. c. 21. *ende wachten boven al, die sonden metten woorden te beschudden.* PH. NUMAN, *strijt des Gemoets* 1590. B. III. v. 1319 FLORIANUS

+bl. 295. SCRIECK bl. 45. 78. en elders. Ook lees ik by de Rederykers van de Antwerpsche *Violier* 1561. *een beschuddende decsele*. Maar met verwondering zie ik, dat ook de nette POOT hierin onzen Dichter naarvolgde, schryvende, *Poëzy* bl. 116. +Vs. 617.

- *haer vader, die Godts kudde*
Met zijn' betrouden staf beschudde.

Nochtans vind ik *beschutten* al in de *Destr. van Troyen* 1479. fol. 64. c. *mer coninc Menon die quam om Patroculus* te beschutten. En in de *Legende van St. Euphemia* 1478. fol. 217. d. *die den enghelen* beschutteden. by CLAES WILLEMSZ. MS. 1486. B. II c. 6.

Eñ sie wat hulpe hem is nutte,
Dair hi zijn liefde mede bescutte,

V. 621.

*Het eilant Delos is mijn erfdeel, ook het klaere
Befaemde Tenedos, en 't Liciaensch Patare.*

Hierboven, vs. 389. hebbenwe reeds gezeid, dat onze Dichter somtijds mistast in het vertaalen van eigene naamen van plaatsen. hy spreekt hier van 't *eiland Delos*; maar OVIDIUS van 't *land van Delfos*. hy spreekt hier vervolgens van 't *klaere Tenedos*; OVIDIUS van *Claros*, en van *Tenedos*. en nu hebben wy drie plaatsen genoemd van de vier, by OVIDIUS gemeld. de vierde noemt VONDEL, 't *Lyciaensch Patare*; dat zeer goed is: maar kwaalijk schrijft hier VALENTIJN, *de koninklyke stad Pataréa*. dat even is of ik zeide, *de groote stad Amsterdamsche*. Zie de Aantek. van L. SMIDS.

Vs. 623.

*ik spelle tydigh al
Wat komt, en wat genaekt, en noch gebeuren zal.*

Deeze drie woorden, *Komen*, *Genaaken*, en *Zullen gebeuren*, wyzen ons allen tot het *toekomende*. maar de Latijnsche Dichter gebruikt hier drie woorden, die het *Verleedene*, het *Tegenwoordige* en het *Toekomende*, dat is *Alles*, te kennen geeven. Wy verbeterden dit aldus:

*- Ik kan u melden al
Wat eertijts was, wat is, en namaels wezen zal.*

en vonden naderhand in den *Morgenstond* van HEN-

DRIK ⁺RINTJES bl. 12. iets diergelijks, doch met meer grond en waarheid geschreeven:

*Na bi en verr zitt gi, gi siet het all,
Wat was, wat is, en wat oit weesen sall.*

⁺Vs. 623.

Vs. 633.⁺

Hy wou meer spreken, maer zy stoort godts minnezangen.

⁺Bl. 57.

In d'uitgaave van HOOGSTRATEN lees ik, ZIJN *minnezangen*; en vs. 639. voor *Maer godt - Maer* HY - zodanige veranderingen, watmen 'er ook tegen zou kunnen inbrengen, keur ik volkomen goed: en heb in 't vervolg die zelfde vryheid ook wel eens gebruikt; en wenschte dat ik hier mede niet VONDEL, maar HOOGSTRATEN, gevolgd waare. Wanneermen Apollo, Jupiter, enz. god wil noemen: moet 'er de naam bykomen, *god Apollo, god Jupiter*: of, zonder dien, het bepaalende lidwoord. DE, *de god*. doch men is tegenwoordig in 't geheel zo mild niet meer met deezen naam uit te drukken, dat ik zeker prijs, en den dichteren hier aanmaane te volgen. hoe weinig zwaarigheid VONDEL gemaakt hebbe in het uitdrukken van dien naam, op allerhande wyzen, blijkt zelfs uit zyne Treurspelen. doch dat was in dien tijd by de onzen zeer gemeen: gelijk 't ook noch is by de Franschen, die zelfs in hunne kluchtspelen, lagchende, scherssende, en van de allerydelste zaaken spreekende, om een haverstroo daar tusschen beide voegen, *mon Dieu! à Dieu ne plaise!* en diergelyken: waaruitmen onder anderen ook kan afneemen, wat nuttigheid 'er stee-

ke [†]in het invoeren van Fransche Treur- en Blyspelen op onzen Amsterdamschen Schouwburg, die, wat het Nederduitsch aangaat, waarelijk van veele misbruiken, [†]Vs. 633. als het noemen van Gods naam, veelerleie vloeken, en ontuchtigheden, gezuiverd is, en noch meer en meer gezuiverd wordt. Hieromtrent schiet my iets te binnen, dat den aard der Roomschegezinden volmaaktelijk uitdrukt. Mr. DE SCUDERI, in zyne aanmerkingen, of Berispingen op den *Cid* van Mr. CORNEILLE, gaat stilzwygende voorby het uitdrukken van den naam *Dieu*, of *God*. maar als CORNEILLE zegt, van *abattre*, dat *ter nederslaan* betekent, *il s'abat*, dat zo veel is, als hy verliest den moed, hy wordt neerslagtig; dan berispt hem SCUDERI, omdat de Fransche woorden, *s'abat*, in de uitspraak te veel gelyken naar den naam van *Sabbat*. zy gaan het weezen voorby, en vergaapen zich aan den schijn. maar die beter weet, volge wat hem geleerd is!

Vs. 641.

- woude, aengeport van min,
Haer snel nastreven, als de vlugge hazewinden
Der Gallen, met geen' bant noch leizeel in te binden,
Den haes, op 't vlakke velt, voor hun gezicht ontdekt,
Opstuiven zien.

't Is waar, OVIDIUS zegt, *Canis Gallicus*, dat is letterlijk, *een Gallische hond*: maar *Canis Gallicus* betekent hier eigenlijk een *Windhond*, en als VONDEL gezeid heeft *de vlugge hazewinden*, zijn 'er de woorden *Der Gallen* niet zeer noodzaakelijk: terwijl hier

+ ondertusschen woorden ontbreeken, die volstrekt noodzaakelijk waaren, om een goeden zin aan deeze vertaaling te geeven. Schrab dan *der Gallen* uit,⁺ en lees 'er in de plaats, *Wanneer zy*: en die met oordeel leest, zal bevinden, dat hier anders geen zin in is: want Apol streefde Dafne na, niet *gelijk de haazewinden een haas zien opstuiven*; maar, *gelijk de haazewinden*, WANNEER ZY *een haas zien opstuiven*. vergelijk dit met de Aantek. II. 932. daar VONDEL zich weder op de zelfde wyze uitdrukt.

⁺Vs. 641.

^{*}Bl. 58.

Vs. 647.

- *de haes zoekt hun t'ontspatten.*
d'Een bijt naer hem, en hoopt hem reis op reis te vatten,
En raekt den looper met den langen bek vooruit.

DEN LOOPER, dat is, den achtersten poot: gelijk ieder weet, wat de looper van een haas is: maar men zou den ganschen haas een *looper* kunnen noemen, naar den gewoonen stijl van onzen Dichter. zie de Aantek. B. X. vs. 273.

Vs. 656.

- *vader, schreitze, och helpme uit dit verdriet.*

SCHREIEN is hier *schreeuwen*, schoon men 't nu doorgaans alleen in de betekenis van *traanen storten* gebruikt: doch die van *schreeuwen*, zien wy noch in onze woorden *veldgeschrei*, *vogelgeschrei*, *vreugdengeschrei*, *moordgeschrei*, enz. en zo gebruikt onze

+Dichter het ook, B. VII. vs. 474. IX. 410. X. 293. V. 212. enz. J. SIX VAN CHANDELIER, in 's *Amsterdammers Winter* bl. 69. +Vs. 656.

*Ontrent de wal, daar bomijs leit,
Werd ijslik, help, help, help, geschreit.*

Vs. 658.

*Verslint, ô aerde toch de goelijkheid der schoone,
Die 's minnaers oogh behaeght.*

DE *GOELIJKHEID* DER *SCHOONE* zal betekenen, geloof ik, de *aanminnigheid*, of *bevalligheid* der schoone: want zo verklaart *TUINMAN* de hedendaagsche betekenis van het woord *goelik*. en zo spreekt onze Dichter B. II. vs. 696. van de *goelyke lô*. B. X. vs. 11. van de *goelyke Euridice*. In zijn *Virgilius in Rijm*, eerste Herderskout, *goelijcke Amaril*, waarvoor in prosa, *schoone Amaril*. B. *VOLLENHOVE*, *Broedermoord* Act. II. sc. 4.

Wie melt haar goelicheên? wie moet hier niet verwarren?

P. LE CLERCQ, *Huwel. Mintufr.* B. I. bl. 21.

*Men zoek vooral een bruidt, of eenen bruidegom,
Die goelijk zy.*

d.i. schoon. en zoo meermalen. Zie ook *HUYGENS* beneden aangehaald B. IX. vs. 657. *MOONEN*, *Heil. Herdersz.* III. bl. 16. van, of tot, de *Moedermaagd*:

*O kuische, ô goelyke, hoe zullen duizent monden
U zaligh noemen.*

POOT, *Bybelstoffen* bl. 47.

Hoe goelijk schijnt de doot, als 't leven ons verdriet!

(welk vaars veel overeenkomst heeft met het myne in *Arzases* Act. III. sc. 2.

+*Wie vreest'er voor de dood, als 't leeven hem verdriet?* schoon 't een en 't ander geschreeven geweest is, eer een van beide door den druk gemeen gemaakt was.) Evenwel vallen 'er veele bedenkelijkheden op de betekenis van dit woord; en ik kan my zelven noch niet overreedn, dat de bovenstaande Dichters het⁺ wel gebruikt hebben met betrekking op die *vrouwen*, waarvanze spreken (ik zonder POOT uit, die de *dood goelijk* noemt, omtrent de welke deeze myne aanmerking geen plaats heeft). ik staa toe dat *goelijk*, aanminnig, en bevallig; ja voeg 'er by, aantrekkelijk betekent: maar ik oordeel, dat het van enger betekenis is dan deeze woorden^(s). Daar

+Vs. 658.
+Bl. 59

- (s) 'By nader onderzoek zijn wy overtuigd geworden, zegt de Heer HUYDECOPER, in de Byvoegsels op den Quarto Druk bl. 621, dat GOELIJK niet is van zo enge betekenis als wy hier opgeeven: 't heeft zekerlijk die van *Aantrekkelijk*: doch niet met zo veel bepaalingen. *Goelijk* is een woord dat veraard is van zynen stam: en, om hier kort te weezen, *Goelijk* is *Gaalijk*. Zie onze Aantek. B. XIII. vs. 1184.' [Vergelijk ook *Taal- en Dichtkundige Bydragen* I. D. bl. 283. HOOFT gebruikt, in zyne *Nederl. Historien*, het woord GOELIJK, voor, *ten naasten by*. B. IX. bl. 357. XIX. bl. 821. waarvoor B. VI. bl. 225. en 257. GOEILJK. Mijns bedunkens, met dezelfde overdracht, als men in een tegengestelde beteekenis het woord KWALJK gebruikt voor *naauwlijks*. Zoo vind ik het ook in de Vlaamsche *Vertaling van Boëtius* 1485. fo. CII. a. *Ende want zou tvalsche goed eñ de dolinghe der meinschen int besouken ende verkiesen van dien betoghen wille zone can zou GOELICS dat niet ghedoen, hen sy dat zou wat dwarachtighe goed es eerst supponere* d.i. zo en kan zy naauwlijks dat doen, het en zy dat ze eerst supponeere, wat het waarachtige goed is.

Het woord GOELIJK, in dien zin, zoo als het door POOT gebruikt wordt,

Hoe GOELIJK schijnt de doot, als 't leven ons verdriet.

zoude misschien wel kunnen zijn eene verkorting van GOEDELJK, *benignus*, zie KILIAAN. MELIS STOKE B. II. vs. 1126, diergelyken zin, betrekking tot iets goeds hebbende, schijnt men te moeten geven aan het woord GOELIJK, zoo als dat voorkomt in een plaats door den Heer HUYDECOPER aangeteekend, uit CLAES WILLEMSZ. *der Minnenloep* MS. 1486. B. II. c. 8. van Acontius en Cydippe:

*Op een tijt als sy dair quam
Eñ si den appel scoon vernam,
So dochtet hoir een GOELIC vont
Die letteren las sy opter stont.*

⁺is eene *aantrekkelijkheid* (ik zal maar dit eene woord neemen) die alleen bestaat in eene *natuurelyke* volmaaktheid, of schoonheid van het aantrekkelyke voorwerp: [†]Vs. 658.
daar is eene andere *aantrekkelijkheid*, die minder van de *natuur* dan van de *kunst* heeft, hoedanig eene men weet dat in veel vrouwen gevonden wordt: want wy spreken nu alleen van de aantrekkelijkheid der vrouwen. Maar my dunkt, dat wy deeze eerste zeer oneigen met den naam van *goelyke*, of *goelijkheid* zouden uitdrukken: daar integendeel deeze woorden, mijns oordeels, zeer eigen gepast kunnen worden op de tweede, dat is de gezochte en kunstige aantrekkelijkheid. Want zo ras ik hoor spreken van een *goelijk meisje*, van een *goelyke juffer*, zo zal ik my in dat meisje, in die juffer, zo

⁺zeer niet voorstellen eene welgemaaktheid van leden, of welbesneedenheid van tronie; als wel eene zekere vriendelijkheid en gemeenzaamheid, die wat dubbelzinnig kan genomen worden: echter niet altijd onkuisheid of oneerlijkheid onderstelt. En dit is 't begrip dat ik van de betekenis van dit woord, *goelijk*, heb. Ik weet wel, dat de woorden van MOONEN hier eene sterke tegenwerping kunnen opgeeven, noemende de moedermaagd, *goelijk*: maar ik oordeel, dat MOONEN het woord *goelijk* daar zeer kwaalijk gebruikt heeft. Vordertiemand een achtbaaren schryver, die dit met my bevestige? ik denk dat de Achtbaarheid van den Drost HOOFT voldoende zal zijn: dees schrijft in *Henrik* bl. 26. [1671 bl. 30.] *Niettemin, de behaaghlijkheid van Henrix ommegang snoerde in zulker maniere de harten van zyne wachters, dat het de Koningin Catharine daar op alleen niet liet aan komen; maar om zijn' wil te hove te bekommeren, hem ter eene zyde hechtte aan een' dappere hoop der algemeene stadthouderye van wapenen, ter andere zyde hem opzondt een aantrekkelyke GOELIJKHEIDT, daar hy zulx op verslingerde, dat hem 't een ende 't ander, wel goede gelegenheid om t' ontslippen, deed verwaarloozen.* Zie daar het woord *goelijkheid* gebruikt, om een gediensstige hofdame te betekenen: met byvoeging van *aantrekkelyke*, tot meerder bevestiging van het bovengezeide. En noch eens in het zelfde werk bl. 36.[42] *Jaa maakte zy (Margariet, Henrix vrouw) uit, t' zyner bekoringe, verscheide GOELIJKHEDEN, die van⁺ haar' handt vlogen, om t'allen tyden, en van alle zyden, zijn gemoedt te meesteren, dat zy alleen qualijk over moght.*

⁺Vs. 658.
⁺Bl. 60.

Vs. 661.

Zoo bidtze, en 't lijf verzwaert terstont door godts vermogen.

Deeze, hier weder volstrektelijk *godt* geheeten, is haar vader, de Riviergod Penéüs. Ik las hier liever:

Zoo bidtze, en 't lijf verzwaert door 't vaderlijk vermogen.

voor *vermogen*, zou hier ook *meêdoogen* kunnen plaats hebben: want het *vermogen* blijkt genoeg uit de daad.

Vs 664.

*Het haer verkeert in loof, elke arm in tak en mey.
De voeten schieten flux hun wortels in het klay.*

Zo ook B. V. vs. 647. *door 't klay.* anders gebruikt VONDEL dit woord doorgaans in 't vrouwelijk geslacht, gelijkwe dat boven reeds tweemaal, vs. 101. en 444. gevonden hebben; en beneden B. III. vs. 124. IV. 783. VIII. 849. XV. 737. enz. ook zo vinden kunnen. zo leezenwe mede by ANTONIDES, *Ystr.* B. III. bl. 80.

Des vierdiefs, die DE klay bootseerde, en leven gaf. en by POOT, hieromtrent netter dan ANTONIDES, bl. 347.

*Uit boersche kruiken, slechts van ROODE kley gebakken,
Drinkt iemant zelden 't wee der doot in met venijn.*

BREDERODE, in *Lucelle Act. I.*

Ick segh noch, ick prijs DE klay, daermen de boter om koopt.

D. JONKTIJS, *Twistgesp.* vs. 1954.

[†]*Met D'INDIAENSCHÉ kley -*

[†]Vs. 664.

H. ANGELKOT, *Coridon* Herdersz.

Quam Mopsus 's avonds met zijn laarsen uit DE klei.

J. DE DECKER, *Lof der Geldz.* bl. 121.

- *als men hun de vuist besmeert met* GULDE kley.

HOOGSTRATEN verkiest wel het vrouwelyke: doch staat toe dat het ook onzydig gebruikt werde, omdat VONDEL het zo gebruikt. openhartiger hieromtrent is MOONEN, in zyne *Spraekk.* bl. 65. Hai, *een verslindende vogel* (zegt hy) *en klai zijn vrouwelyk, hoe wel het leste ook van VONDEL onzydig is gebruikt.* van die gedachten zijnde heeft hy echter geschreeven, *Heil. Herdersz.* X. bl. 50.

Gelijk by zomer 't klai split door de zon in tveen.

Maar het voorbeeld, dat by my van 't meeste gewigt is, om het vrouwelyke te bevestigen, is dat van de Rederykers van Sout-Leeuwen, op het *Landjuweel* 1561.

Dat hy ghesoncken is diepe INDER cleyen.[†]

[†]Bl. 61

merk hier aan datmen in dien tijd *cley* en niet *clay* schreef: beter dan nu doorgaans geschiedt. Deeze Rederykers, en allen, die op dat *Landjuweel* verscheenen, zijn van de laatsten der Ouden geweest, die de geslachten meerendeels hebben in acht genomen. Maar, toen kort na dien tijd alles hier te lande in rep en roer raakte, moest ook noodzaakelyk de taal haar deel krygen in de algemeene verwarring. [Zie hierover breeder de aantekening hieronder op vs. 560.] die de taal naderhand met eenen prijswaardigen yver, niet alleen tot den ouden, maar tot noch hooger luister zochten op te beuren, verzuimden, dat wonder is, dit zo voortreffelyk deel der zelve. van-

hier *komt het, datwe in den *Hertsp.* B. II. vs. 144. leezen: *En 't klay zinkt na de grond.*

*Vs. 664.

daarwe *de kley* reeds verbasterd zien in *het klay*, en *grond* daarentegen in het vrouwelijk geslachte. eh zo schreef ook de geleerde P. SCRIVERIUS aan zijn geleerden vriend D. HEINSIUS:

*Prometheus had' den mensch wel aerdiglick getrocken,
En' uyt het kley gemaect.*

daar echter, *kley* en niet *klay* is. Laat ons dit tot een algemeenen regel stellen: niet te zeggen, dat en dat is goed, want VONDEL is ons zo voorgegaan: maar VONDEL zelve te toetsen aan de Ouden, zyne Schriften met bescheidenheid te leezen, en te denken, dat VONDEL begon te schryven in een duisteren tijd, dat hy de taal wel uit die duisterheid in een helder licht gesteld hebbe; maar dat het hem, een mensch zijnde, onmogelijk geweest zy, zich, in zynen ouderdom geheel te ontdoen van alle vlekken en misstallen, die hem, nevens anderen, in zyne jeugd ingeprent waaren. Echter zou hem dit alles misschien mogelijk geweest zijn, indien hy alle zyne werken met de zelfde oplettendheid naargezien, en dus minder geschreeven hadt. Echter wil ik, datmen dit ook met bescheidenheid leeze, want ik weiger geenszins 't gezag van VONDEL te erkennen: maar ik beken niet dat het in alle zyne werken even groot is. Die alleen deeze zyne vertaaling van OVIDIUS leest, en een weinig oordeel heeft, zal buiten twijffel zijn zegel aan dit mijn zeggen hangen. Doch dit zy alleen voor de bescheidenen van oordeel geschreeven.

Vs. 671.

*De takken, in de plaets der leden, met zyne armen
Omhelzende, begint hy minzaem zich t'ontsermen,
Het hout te kussen, en het hout ontzegt dien kus.*

Veel krachtiger zouden deeze woorden zijn, wanneer menze aldus onderscheidde:

Het hout te kussen: maer het hout ontzegt dien kus.*

*Bl. 62.

tot zulke verbeteringen, zouden wy dikwils gelegenheid hebben. doch zijn niet van zin, daarvan ons werk te maaken.

Vs. 695.

*Men vint hier huizen, zael, en kamers van dien grooten
En breedten stroom, wiens kruik noit ledigh is gegoten.
Hier toont hy in een hol der steenrotze, uitgehooft
Tot een spelonk, wat slag van vlietgodin hier schoolt.*

UITGEHOOLT, zo ook beneden IV. 715. XV. 369. in *Joan. den Boetg.* B. V. vs. 14.

- *gelijck 't geduurigh druppen*
De Steenrots uithooft.

in *Palamedes* I. bl. 17. *Steenrotsen* uitgehooft. - 't welk POOT naarvolgt, *Mengeld.* bl. 397. *Een'* uitgehouden *boom*. Ik beken, dat ik my lang verbeeld heb, dat dit niet goed was, en datmen schryven moest met ANTONIDES, *Ystr.* II. bl. 36. *in* uitgeholde *boomen*; en met DE POTTER, *Getr. Harder* III. 5. 198. *Der* uitgeholde *klip*: C. WACHTENDORP, *Rijmkr.* B. I. vs. 112.

* *Gekomen onder 't dak van 't nieu geholde hout.*

TUINMAN, *Vervolg op de Fakkels der Ned. Taal* bl. 1. met zulke schepen van ^{+Vs. 695.} eenen uitgeholden boom boeren de aaloude Duitschen te kaap. En te voeren: uitgeholde boomen. gelijk ook de Hr. TEN KATE schrijft, *hollen* en *uithollen* II. deel bl. 210. en 214. Zekerlijk komt dit laatste nader aan de hedendaagsche manier van spreken. Maar eerst werd ik tot twijffelen gebragt door PLANTIEN en KILIAAN, by welken geen *uithollen* in deeze betekenis, maar *uitholen*, met ééne L, te vinden is: en by den eersten ook het Deelwoord *wtgeholet* of *wtgehoolet*; niet *wtgeholt*^(t). Dit deedt my komen tot eene aandachtige overweeging van dit en diergelyke woorden: het welk my eenen regel heeft doen uitvinden, dien ik thans van gewigt oordeel, als zich wijduitstreckende, en het onderscheid van veele werkwoorden, en de afleiding van het eene uit het andere, klaar aantoonende. Wy zullen hem zo kort, maar ook zo duidelyk, als mogelijk is, voorstellen; ons vleierende, dat hy den kenneren zal behaagen.

Wy hebben in onze taale veele Zelfstandige Woorden, of *Substantiva*, van ééne greep; waarvan de laatste Letter is een Medeklinker, na eenen enkelen Klinker geplaatst, als *bad*, *blad*, enz. Van zulke *Substantiva*, die in het Meerv. den laatsten Medeklinker niet verdubbelen, hebben wy Werkwoorden, of *Verba*, omtrent dewelken wy deezen Re-

(t) Meer voorbeelden van UITGEHOOLD kan men vinden in de aanteekening B. XIV. vs. 336.

gel ⁺vaststellen, dat die ook niet alleen den Medeklinker noit, maar den Klinker altijd verdubbelen. Dit zal uit de volgende voorbeelden klarer begrepen worden. zo ⁺Vs. 695. komt van

BAD, <i>Baden</i> :	het werkwoord	<i>Baaden, baadde</i> , GEBAAD.
BLAD, <i>Bladen</i> :	het werkwoord	<i>Doorbladen, blaadde</i> , DOORBLAAD.
DAG, <i>Dagen</i> :	het werkwoord	<i>Daagen, daagde</i> , GEDAAGD. BEDAAGD.
GAT, <i>Gaten</i> :	het werkwoord	<i>Begaaten</i> : waarvan noch BEGAAT.
GLAS, <i>Glazen</i> :	het werkwoord	<i>Verglaazen, verglaasde</i> , VERGLAASD.
GOD, <i>Goden</i> :	het werkwoord	<i>Vergooden, vergoodde</i> , ⁺ VERGOOD. ⁺ Bl. 63.
GRAS,....	het werkwoord	<i>Graazen, graasde</i> , GEGRAASD.
HAL, (of HAAL:)	het werkwoord	<i>Haalen, haalde</i> , GEHAALD. Aan deeze afleiding twijffelde ik eerst: maar ben hierin bevestigd door den Hr. TEN KATE. zie hem II. deel bl. 210.
HOF, <i>Hoven</i> :	het werkwoord	<i>Hooven</i> : waarvan <i>Gehuist</i> <i>en</i> GEHOOFD in MOONENS <i>Poëzy</i> bl. 15. dat is, die <i>Huis en Land</i> heeft. zie TEN KATE II. bl. 214.
HOL, <i>Holen</i> :	het werkwoord	<i>Uithoolen, uithoolde</i> , UITGEHOOLD.
LOT, <i>Loten</i> :	het werkwoord	<i>Looten, lootte</i> , GELOOT.

Maar schoon VONDEL wel schrijft UITGEHOOLD, schrijft hy echter kwaalijk GELOT, beneden XIV.

+336. in *Palamedes: De recters zijn* GELOT. ook ergens in *Gijsbrecht van Aemstel*.

+Vs. 695.

RAG, en RAGE by KILIAAN:

Uitraagen, raagde,
GERAAGD. RAAGBOL.

SPEL, *Spelen*:

Speelen, speelde,
GESPEELD.

Het zelfde heeft plaats in die woorden, die de E. veranderd hebben in eene I: zie G.O. REIZIUS, *Belg. Graecissans* p. 54. als van

LID (oul. LED) *leden*:

-

Ontleeden, ontleedde,
ONTLEED.

SCHIP(SCHEP) *schepen*:

-

Scheepen, scheepte,
GESCHEEPT.

SMID (SMED) *smeden*:

-

Smeeden, smeedde,
GESMEED.

SPIT, (SPET) *speten*:

doch van dit woord breeder
in 't vervolg.

Eer wy verder gaan, zy de Leezer gewaarschouwd, dat alle deeze *Verba*, gelijk alle anderen die van *Substantiva* afgeleid worden, *gelijkvloeiende* of *regelmatig* zijn: 't welk een vaste regel is, dien de Hr. MOONEN in zyne *Spraekk.* kap. 27. mede stelt. en telt de Hr. TEN KATE alle zulke *Verba* onder die van de Eerste Classe. zonder deeze Aanmerking zou licht iemand denken, dat, volgens deezen Regel, van TRED, *treden*, en van GRAF, *graven*, ook kwamen de *Verba*, *Treedden* en *Graaven*. maar dewijlmen zegt, *Treedden, trad*, GETREEDEN, niet *getreed*, en *Graaven, groef*, GEGRAVEN, niet *gegraafd*: blijkt het dat zy niet van de *Substantiva* komen. Integendeel komen deeze van die; want men moet eerst *graaven* en *treedden*, eermen zien kan wat een *graf*

+en een *tred* is. dit is een algemeen kenteken om te zien of de *Verba* van de *Substantiva* herkomstig zijn. maar om nader tot onzen Regel te komen, wanneer de *Verba* niet den Klinker, maar den Medeklinker verdubbelen, dan is 't een klaar bewijs, dat zy hunnen oorsprong niet van het *Subst.* hebben.^(u) by voorbeeld: men zegt VAT, *vaten*: echter hebben wy in *Vatten* niet de *a*, maar de *t* verdubbeld. dit⁺

+Vs. 695.

+Bl. 64.

- (u) Men vatte dit niet zoo onbepaald als het nedergesteld is. Wy hebben zeker *Verba*, die den Medeklinker verdubbelen en echter hunnen oorsprong van het *Substantivum* hebben.
 Van TOL, *trochus*, komt TOLLEN, TOLDE, GETOLD: ook TOLLEN, VERTOLLEN, VAN TOL, *vectigal*.
 Van TON, *tina*, TONNEN, TONDE, GETOND, *infundere in tinam*.
 Van ZAK, *saccus*, ZAKKEN, ZAKTE, GEZAKT, *in zakken doen*, hier te Leyden by de Wolhandelaars, Molenaars, Bakkers enz. wel bekend.
 Van DROP, komt DROPPEN, *frequent*. DROPELEN.
 Van STOP, STOPPELEN. van KAM, KAMMEN. SCHEL, SCHELLEN en honderd anderen.
 De eenvoudige regel is deze: dat ieder *Verbum* van een *Substantivum* afkomende, in het al of niet verdubbelen van den Medeklinker, denzelfden voet houdt als zijn *Substantivum* in het meervoud. Wat voor 't overige het verdubbelen der Klinkers betreft, welk de Heer HUYDECOPER stelt in de *Verba*, doch niet in het meervoud der *Substantiva*; zulks is in de daad een willekeurige onderscheiding, niet gegrond op de Analogie van de taal, noch ook op het gebruik der schryvers, welken de Heer HUYDECOPER gezag toekent. elders zullen wy gelegenheid hebben over de verdubbeling der Klinkers opzettelijk te handelen.

+schijnt tegen mynen Regel te stryden, en inderdaad zal het dien ophelderen, en in zynen vollen dag stellen: ja ons een heldere baak verstreken, om zonneklaar te zien, waarin veele *Verba*, die tot noch toe kwaalijk ondereen gemengd, en 't eene voor 't andere gebruikt worden, verschillen, en hoe zy, 't eene uit het andere, geboren en afgeleid zijn. Wy zullen van 't woord *vatten*, reeds gemeld, eerst spreken. VATTEN komt dan niet van VAT: en dat leert my dees Regel. Maar neem, dat die Regel, als nieuw zijnde, noch geen gezag heeft om iets te bewyzen. wy zullen 't dan met andere klare redenen goedmaaken: en door die redenen zelfs deezen Regel bevestigen, en bekwaam maaken, om in 't vervolg iets te kunnen bewyzen. *Het woord VAT*, zegt KILIAAN, *is zo algemeen, dat het ook van een tempel, huis, schip, ja van alles, wat iets bevat, kan gezeid worden.* zo spreekt ook de Hr. TUINMAN, in de *Fakkels: een algemeene naam welke past op alles wat iets bevat.* en de Heer van MAASDAM zong in zyne *Stichtel. Ged.* bl. 238.

Des Tempels groote vat.

Hieruit zienwe, dat *vatten* ouder is dan *vat*, en dat hier het *Substantivum* van het *Verbum* afkomstig is. dit is dan buiten mynen Regel: maar volgens dien moet het *Verbum*, komende van VAT, *vaten*, zijn *Vaaten*, *vaatte*, GEVAAT. Zie daar deezen Regel weder bevestigd, dewisl dit een bekend woord is, en, gelijk WINSCHOTEN in den *Zeeman* schrijft, gezeid wordt van de Brouwers, als zy het brouwsel in *Vaten* doen, wanneer zullen zy *Vaaten*? VONDEL, *Virgil.* bl. 102. *oock den wijn, van den goeden helt*

⁺*Acestes op den oever van Sicilie gevaet.* COORNHERT, *Odyssea* B. II.

⁺Vs. 695.

Vaet den ouden wijn in tonnen.

waarom ik verwonderd ben, dat die zelfde Schryver, die de betekenis weet te onderscheiden, de woorden zelfs niet onderscheidt, en in alle betekenissen zegt, *vatten of vaaten*. Doch dit was in zynen tijd algemeen; 't welk wy hier, om den draad der redeneeringe niet in 't war te helpen, met geene voorbeelden, schoon overvloedig voor handen, aantoonen zullen. alleen moet ik zeggen, dat zelf KILIAAN het onderscheid dier woorden niet genoeg onderscheiden heeft, dewijl hy *Vaten* ook vertaalt met *comprehendere*; d.i. *bevatten*. Hier ontvangen wy dan, uit deezen nu vastgestelden Regel, een groot licht omtrent deeze woorden: en kunnen nu veel bescheidelyker het verschil tusschen *vatten* en *vaaten* zien. vooreerst verschillen zy in ouderdom, want *vatten* is de vader, maar *vaaten* is de zoon van het *Substant.* VAT. ten anderen verschillen zy in betekenis, want *vatten* is een algemeen woord, zo veel te kennen geevende als *omvatten* of *begrypen*: maar *vaaten* is een woord van zeer enge betekenis, zo veel als *ingieten* of *indoen*, en wel bepaaldelyk in een *vat*, of *ton*, in welken zin het woord *vat* nu alleen ⁺gebruikt wordt. Maar gelijk dit groot licht ontvangt van mynen Regel; zo zet het dien ook zelf groot licht by; en ⁺Bl. 65. toont klaar dat hy zo zeer niet is eene uitvinding van wat nieuws, als wel eene ontdekking van iets dat oud en goed, doch nu lang verborgen geweest is. Zo leert hy my ook dat het zelfde onderscheid, van *vatten* en *vaaten*, mede is

*in *spitten* en *speeten*. Dit ontdek ik uit deezen Regel, maar wy zullen 't weder met redenen bevestigen. *Spitten*, dat wy zeggen het oudste te zijn, is nu eigenlijk ^{+Vs. 695.} *graaven*. doch de grondbetekenis van dit woord (by den Hr. TEN KATE zo klaar niet, als die van anderen, behandeld, II. deel bl. 404.) ligt in des zelfs eerste lettergreep, of het zaakelyke deel, dat is, *Spit*: een algemeen woord, het welk alles, wat scherp of puntig is, betekent; en waarvan alle de volgende woorden afgeleid zijn, als *Spitten* voor Steeken (zie de aantek. B. III. vs. 106.) nu Graaven. *Spits*, *spitsig*, *spitsen*, *exacuere*, zie SCHILTER, WACHTER en JUNIUS. *Spiets*. LIPSIUS, *Gloss. SPIETIS*, *hastae*. zie de aantek. B. XIII. vs. 494. en op MELIS STOKES B. IX. vs. 314. *Spit*, *het Spit in den rug*, dat is, volgens TEN KATE, als eene *steeking* in de lendenen, *Spet*, nu *spit*, braadspit, ja ook *Spijt*, en *spytig*, komen hiervan af. Van dit *spitten* dan, dat eigenlijk zo veel als *steeken*, en van eene wijduitgelirekte betekenis is, komt in eene enger betekenis SPET (of *spit*) om dat tuig uit te beelden, daarmen 't vleesch aan steekt, en braadt (even gelijk 't woord *spiets* alleen dient om een ander scherp tuig, onder de wapenen geteld, te betekenen) en van dit SPET, *speeten*, komt weder, met die zelfde bepaaling, *Speeten*, *speette*, GESPEET, d.i. aan 't spit steeken. 't Is waar, men zegt wel, *iemand aan den wand speeten*; doch dat behoorde te zijn *spitten*, d.i. *steeken*; of, zomen *speeten* wil behouden kanmen 't overdragtelijk neemen, iemand door en door steeken (gelijk men 't spit door een stuk wildbraad steekt) en dan 't punt in den wand hechten.

+de Heeren TEN KATE, TUINMAN, en anderen leeren ons dan niet wel, dat *spitten* en *speeten* het zelfde is. Maar KILIAAN zegt, dat *spitten*, graaven, en *speeten*, steeken ^{+Vs. 695.} is. doch wy hebben boven ook gezien, dat hy zei dat *vaten* was *bevatten*. Om dan deeze woorden beter te leeren onderscheiden, is het dat wy dit schryven, en deezen Regel aanpryzen. door de menigte van woorden, die wy hier ontmoeten, ontdekt zich dit zo klaar niet in *spitten*, *spet*, *speeten*, als in *vatten*, *vat*, *vaaten*: dat echter daarom niet minder verzuimd is. Klarer bespeuren wy dit ook, en zien 't zelfs door 't gebruik bevestigd en aangenomen, in ZUIGEN, dat een algemeen woord is; en het daarvan afgekomen *Zog*, dat bepaaldelijk betekent de melk, die door 't kind al zuigende uit de borst der moeder getrokken wordt; en⁺ eindelijk *Zoogen*, *zoogde*, GEZOOGD: van welk woord, zie de Aantekening beneden B. IX. vs. 475. ^{+Bl. 66.} Zo komt van SLAAN, *sloeg*, *geslagen*, het substantivum *Slag*; en daarvan weder *Slaagen*, *slaagde*, *geslaagd*. Ja ook LAAKEN, mispryzen, schijnt may, om die zelfde reden, te komen van *Lak*, (iemand een *lak* op den hals smyten) dat oudtijds ook *laeke* gezeid werdt, volgens KILIAAN, die 'er echter ook *lakke* byvoegt. maar is mijn Regel waar, zo is *lakke* geen goed woord: want zo de *k* verdubbeld wordt, moest het daarvan komende *verbum* zijn, *Lakken*, *gelakt*. gelijkwe zien dat van *Lak*, *lakken* (de brief was met twee *Lakken* toegemaakt) afkomt, *Lakken*, *Toelakken*, *Verlakken*. Of zou *lak*, *lakke*, afkomen van het *verbum*, *Laaken*? neen, het grondwoord is *Lachteren* (nu *Lasteren*) en daarvan, met verande-

ring ⁺van *ch* in *k*, dat gemeen is, *Lak* ('t welk niet anders is dan *lachter*, of *laster*) en van dit *Lak* komt weder *Laaken*, *gelaakt*. *Materie der sonden* fol. 100. c. *daer* ^{+Vs. 695.} *mede wort ghelaket en ghelastert glorie en ydelheit der werlt.* fol. 103. b. *Ledicheit wort seer ghelastert in der heiliger Scryft.* Deze Regel overtuigt ons ook, dat men moet zeggen, *Beweegen*, *beweegde*, *beweegd*; zie de aantekening B. II. vs. 497. geenszins, *bewoog*, *bewoogen*: omdat *beweegen* gemaakt is van *weg*, *wegen*, waarvan ook *gesteenweegt* by de Rederykers van Herentals, te zien in het bygebrachte voorbeeld op B. XV. vs. 598. Zo komt mede *Looven*, *loofde*, *geloofd*, van *Lof*, meerv. *loven*, 't welk ik onlangs aantrof in den *Berch der Gheestelicker vreuchden* van den Jesuit LUDOVICUS MAKEBLYDE (1618) bl. 121.

*Heft op, o werelt, uwen thoon,
Eert Godt met hondert duysent loven.*

Wy zullen deeze woorden, gelijk in 't begin, ook hier in orde, en volgens den rang hunner afleidinge, den Leezer voor oogen, en t'zyner bescheidenheid, stellen:

VATTEN:	- VAT, <i>vaten</i> :	- <i>Vaaten</i> , <i>vaatte</i> , GEVAAT.
SPITTEN:	- SPET (nu SPIT) <i>speten</i> :	- <i>Speeten</i> , <i>speette</i> , GESPEET.
ZUIGEN:	- ZOG:	- <i>Zoogen</i> , <i>zoogde</i> , GEZOOGD.
SLAAN:	- SLAG, <i>Slagen</i> :	- <i>Slaagen</i> , <i>slaagde</i> , GESLAAGD.
LACHTEREN:	- LAK en LAKE:	- <i>Laaken</i> , <i>laakte</i> , GELAAKT.

Vs. 698.

*Niet weetende of haer eerst den vader, hoogh van jaeren,
 Veel heils te wenschen sta, en zegen, en geluk
 Met zyne dochter, of indienze zitte in druk,
 Hem troosten zullen, zoo hy onheil hebb' vernomen.*

Ik kan niet nalaaten aan te merken, dat VONDEL hier van vier Latijnsche woorden, vier Duitsche vaarzen maakt: want de zelve zijn begreepen in deeze woorden van OVIDIUS:

Nescia gratentur consolenturve parentem.

datmen in twee vaarzen aldus kan uitdrukken:

*Onkundig, of zy, in dien staat, den vader moeten
 Met eenen zegenwensch, of rouwbeklag, begroeten.*

Vs. 739.

*- Jupiter, gewoon haer listigh uit te stryken,
 En dienze menigmael betraptte op sluikery.*

Wat *Sluiken*, eigenlijk genomen, betekene, weet ieder: en de meesten, denk ik, by ondervinding. zo echter iemand zo vroom is, dat hy 't niet weete, die kan het naarzoeken in den *Zeeman* van WINSCHOTEN, enz. Hier komt het oneigelijk voor, en is *sluikery*, om 't met zijn rechten naam te noemen, niets anders, dan *overspel*. En zeker zulke *sluikers*⁺ zijn 'er ook niet dan te veel, die met onzen Jupiter, dien grooten sluiker, wel eens zeggen (B. II. vs. 570.)

⁺Bl. 67.

+ - *gewis hier komt mijn bedtgenoot niet achter:
En schoon zy 't sluiken quaem te rieken en bespiên,
't Is om een graeu te doen, dat zal ik niet ontzien.*

+Vs. 739.

Of met Aleagar, in den *Broedermoord te Tranziane*, door B. VOLLENHOVE, Act. IV. sc. 4.

Het zal mijn Gemalin niet deeren, diet niet merkt.

P. VAN HAPS, *Brieven van minnaars* Br. IV. vs. 57.

*Laat ons de vryheid, die ons toekomt, wel gebruiken;
Wy minnen wie 't ons lust, wy hoeven niet te sluiken.*

Zo luidt daar de taal van Saletjonkers. *Sluikeryen*, vindenwe, in deeze zelfde betekenis, beneden B. IV. vs. 228. als mede *Sluikbed*, in het daaraan volgende vaars, en wederom vs. 251. en *sluikdienst*, voor *koppelaary*, B. X. vs. 619. enz. En zo ook by andere Dichters. HOOGVLIET, *Ovid. Feestd.* B. VI. bl. 215.

En sluiker Athamas bemint haar -

ANTONIDES, *Ystroom* B. III. bl. 85.

- de sluikery der goddelyke grooten.

POOT, *Minnedichten* bl. 166.

*Jupijn behelp zich al van oude tyen
Met loos bedrog en minnesluikeryen.*

En 't is wonder, dunkt my, dat onder zo veele liefhebbers van deeze soort van *sluikerye*, noit een in den ouden tijd gedacht hebbe, om Jupiter, die met zo veele Eernaamen begiftigd is, eenen tempel toe te wyden, onder den naam van *Jupiter den Sluiker*. zeker, by dien naam was hy maar alte wel bekend by zijn Huisvrouw: want, gelijk onze dichter een weinig laager vs. 762. zegt:

Zy schroomde voor Jupijn, een' Sluiker, lang voor dezen.

Vs. 744.

*Hy had zijn bedgenoots aenkomste uit 's hemels poort
By tijts geroken -*

Hier is in *aankomste* de eerste greep kort, en de tweede lang: verkeerd. en ook tegen de gewoonte van onzen Dichter, die beter schrijft B. VI. vs. 73.

Met d'aenkomst van de zon. -

en IX. 939.

Met d'aenkomste en den aem van Levenwekker.

en zo elders. Dat de Accent voornaamelijk moet vallen op het voorzetsel, als het scheidbaar is, *AANKomst*; doch op het naamwoord, als 't voorzetsel onscheidbaar is, *beKOMST*; en wat hieromtrent meer in acht te neemen zy, kanmen zeer fraai behandeld vinden, by den vernuftigen Hr. TEN KATE, *Redewiss.* XII. §. 47. werwaarts wy den weetgierigen Leezer wyzen.

*V. 749.

En vraeght, als wist zy 't niet, waerher deze is gekomen.

*Bl. 68.

WAERHER dat is, *vanwaar*: gelijk weder B. XV. vs. 189.

Waerher spruit in ons trek tot die verbode spyzen?

hiervoor zegt SPIEGHEL alleen *waan*, *Hertsp.* B. I. vs. 153.

Waan quam het groot ghetal der heillozer schijngoden?

gelijk de Hr. P. VLAMING daar zeer wel hersteld heeft voor *waar*, en aantoon, dat ook HOOFT zo gespro-

ken [†]heeft: gelijkmen daar zien kan. Maar SPIEGHEL zegt ook *waahn heer*: B. V. vs. 188.

[†]Vs. 749.

Waahn komt het quaad dan heer?

en B. VI. vs. 74.

Waahn komtse heer? -

Het geen in *de Fakkel* van den Hr. TUINMAN, op 't woord DAAN geleezen wordt, zal ik hier niet herhaalen. doch wy zullen daaruit eene aanmerking opmaaken, en met getuigen bevestigen, die mogelijk by keurelyke schryvers toestemming zal vinden: zekerlijk in bedenking zal komen. Zeer gemeen zijn nu de uitdrukkingen, *waarvandaan, hiervandaan, daarvandaan*. Zo leezenwe by ANTONIDES, *Ystroom* B. II. bl. 65.

*Te vraegen, waer van daen de vloot die herwaert leit,
Naer onzen Ystroom keerde.*

HOOGVLIET, *Feestdagen* B. II. bl. 47.

En waar van daan het hier gebragt is binnen Romen.

FRANS VAN HOOGSTRATEN, *Begeerders Pelgrimaedje* I. 3. bl. 9.

- - *niet verre* daer van daen.

Ook al by ROEMER VISSCHER, *Lof van een Blaeuwe scheen* bl. 15. *Waer comen dan van daen* - Maar deeze uitdrukkingen schynen my een mengelmoes van oud en nieuw Duitsch te zijn: ja eenigszins belagchelijk, als men haaren oorsprong naargaat. ook vindtmenze niet by VONDEL, ten minste in dit werk niet, en ik geloof ook niet by HOOFT:^(v) die voor

(v) By HOOFT vind ik in zyne *Gedichten* bl. 246.

Helaes! het is er ver VAN DAEN.

By VONDEL, *Gijsbr. van Aemstel* Act. I. scen. 3.

Wie zijt ghe? WAER VAN DAEN?

J. DE DEKKER, *Lof der Geldzucht* bl. 30.

De wind van winst riekt soet, 't zy WAER *hy waeyt* VAN DAEN.

De Heer FORTMAN heeft getracht, in zyne *Taalk. Aanmerk.* bl. 51. en volg. de uitdrukkingen WAAR VAN DAAN, HIER VAN DAAN, DAAR VAN DAAN, te verdedigen, door aan te toonen, dat DAAN niet eene verbastering zy van DAAR, maar het zelfde met AAN: DAAR VAN AAN. by voorb. *daar van daan beginnen*. Wy meenen, dat de beteekenis van AAN niet altijd in die uitdrukkingen, zoo als ze gemeenlijk gebruikt worden, te vinden zy, en dat men dan beter schryve, VAN DAAR, WAAR VAN, VAN WAAR. gelijk reeds schreef H. DE GROOT, *Bewijs van den waren Godsd.* B. I. bl. 9.

Maer verre zy 't VAN DAER.

⁺ *van daar, of daar van daan*, in zijn *Gezangen* bl. 635. schrijft:

Die niet verre was van daan.

⁺Vs. 749.

En zo spraken de Ouden. MELIS STROKE B. V. vs. 341.

Of vaert weder daen ghi quaemt.

B. IX. vs. 1312.

- *eñ doemen van daen*
Leden soude, wo[u]demen slaen
Doet -

B. I. vs. 571.

De Nonnen heeft hi danen ghedaen.

Zie ook B. II. vs. 412. III. 559. V. 136. 1040. en elders. somtijds schrijft MELIS *dan*.

B. IV. vs. 235.

Hi moeste keren, al wast scande
Weder thuys, dan hi was comen.

⁺B. IX. 917.

En mosten keren dan si quamen.

⁺Vs. 749.

LODEWIJK VAN VELTHEM B. I. cap. 17. bl. 22.

*Ende vier milen van Jherusalem
So staet die stat Bethelem;
Van dane quam Helena die coninginne.*

een weinig lager:

Danen was Avios die Prophete.

en zo dikwils. *Delftschen Bybel* 1477. Gen. 46. *als du van daen wederkeerste*. zie ook Cap. 49. Numeri 13, 21, en elders. *Passionael*, of Roomsche Legende 1478. zomerstuk fol. 1. a. *hoe hi die vaders, die in dat voerburch der hellen saten, van daen leidde*. *Hist. van de Destructie van Troyen* 1479. fol. 10. c. *doe ghinc dat oude wijf wech van daen*. PHILLIPS RUYCHROCK, MS. 1486. fol. 6. *ende van daen trecken zy deur een arm der zee*. hiervoor zeide de Vertaaler van BOËTIUS 1485. fol. 9. d. *van danen*. dat echter *daan* niet anders is dan *daar*, met verwisseling van R in N, blijkt uit den laatstgenoemden, onder anderen, klaar; dewijl hy elders duidelijk *van daer* schrijft, als fol. 14. a. *te Romen, ende van daer te Parijs*. en ⁺fol. 25. b. *vijfhondert dusent passen van daer*. zo verwisselt hy ook alleen op 't eerste blad meer dan ⁺Bl. 69. eens, *danof, daenof*, en *daer af*. zo is ook *waen* en *van waen* het zelfde met *waer, van waer*. MELIS STROKE B. I. vs. 552.

*Want icker anders niet of vernam,
Wan hi was of wan hi quam.* van waar herkomstig, en van wien geboren.

Bekend is het begin van de *Rijmkronijk*:

*+Dese pine eñ dit ghepens
Sendic u, Heer Grave Florens,
Dat ghi moghet sien eñ horen,
Wanen dat ghi sijt gheboren.*

⁺Vs. 749.

En vs. 15.

*Wantet dinket mi wesen scande,
Dat de lieden van den lande
Ander giesten vele weten,
Eñ si des hebben vergheten,
Wanen si selve sijn gheboren.*

zie ook vs. 632. en elders.

*Profectus MS. B. II. cap. 26. fo. 72. a. waer af coemt strijt ende twist in de werelt,
dan dat malcander afbreken willen dat een yghelic niet gheheel besitten en mach.
doch fo. 72. b. waen hi ghecomen is, wat hi wesen sal. Bybel 1477. Gen. 29. Ende
Jacob seide totten herden [herders] Broeders waen si di? Cap. 42. waen sijt ghi
ghecomen? en zo op veelvuldige plaatsen. Passionael 1478. fo. 4. c. van waen
bistu? Leven J. Chr. fo. 19. waen quam den Engel dat lichaem. 23. waen comt dy
dese vreucht. Ja wy vinden 't zelfs nog by COORNHERT, Seneca II. 27. Sy en
aenmerckt niet van wanen sy is ghecomen. Ja die zelfde verwisseling van R in N,
vindenwe ook in Hen voor Her, 't welk HOOFT zelf noch gebruikt in Granida Act. III.*

*Maer 't overtreden
Van noodtdruftigheden,
Dat dompt' een yder
In de zorgen wyder,
Doende, met pynen,
't Veele luttel schynen.
HEN quam het mynen.*

+dat is *her*, of *van her*, *van hier*. waarvoorwe in de Destructie van *Troyen* 1479. fol. 11. d. leezen *van heen*: *lc en wil alhier niet gaerne toevinge maken, mer ic moet* +Vs. 749. *van heen haesten te comen. Materie der sonde* fol. 28. b. *weert sake dat een yghelic wiste wanneer hi van henen wter werlt sceyden solde.* CLAES WILLEMSZ. MS. 1486. B. IV. cap. 7.

*Hi heeftse noch achter ghelaten,
Niet verde van heen int ander lant.*

Alswe hierop achtgeeven, zo zijn deeze woorden, *daar van daan*, *waar van daan*, en *hier van daan*, in hunnen oorsprong niet anders, dan ofmen zeide, *daar van daar*, *waar van daar*, *hier van daar*; datmen zonder lagchen kwaalijk kan leezen. ook zijnze, gelijk reeds gemeld is, in dien tijd, toen onze taal meest verward was, in gebruik gekomen. alleen vinden wy in den *Delftschen Bybel* 1477. Gen. 32. *Ende doe hi daer dien nacht gheslapen hadde, soe scheide hy daer van daen ende hi sende giften esau sinne broeder.* CLAES WILLEMSZ., *der Minnenloop* MS. 1486. B. I. c. 7.

Hoe hi daer van dane voer.

Het gebruik van spreken, weet ik, bindt zich aan geene wetten: maar omtrent het schryven dientmen zich aan de zelve te onderwerpen, tenzy men reden hebbe, haar van onbillijkheid te beschuldigen. Ondertusschen behoorde men deeze woorden, mijns oordeels, weder te rug te zenden, *van waar* zy gekomen zijn, en zich te genoegen, met de eenvoudigen en zuiveren, *van waar*, *van daar*, *van hier*; die ook dit voordeel hebben, datze een derdedeel korter zijn, dan de anderen.

Vs. 759.

*Maer eene vaers zijn vrouwe en zuster fors t'ontzeggen,
Zou schynen dat dit niet een koey in 't wezen waer.*

Het gebruik der bepaalde Lidwoorden, *het* en *de*, is van grooten nadruk, zo zy wel geplaatst zijn. doch in dit werk zijn zy zeer achteloos, nu kwaalijk uitgelaaten, dan weder kwaalijk uitgedrukt. dat hier *in 't weezen*, zijn moest *in weezen*, geloof ik, zal ieder toestemmen. die twijffelt, kan zulks door VONDEL zelve geleerd worden. want zo schrijft hy B. X. Vs. 220.

*let lievers dan Jupijn te schynen, die hy was
In wezen. -*

en vs. 336⁺.

*- te lochenen, dat Venus een godin
In wezen zy -*

⁺Bl. 70.

noch vs. 351.

*Het aenschijn is gelijk een dochter uit den aert
In wezen, en natuur.*

B. XV. vs. 95.

Wat Godt in wezen is -

Vs. 760.

*Toen Juno nu de boel van Godt den donderaer
Ontfing, ontsloeghze zich noch niet voor hoon te vreezen.*

In de eerste uitgaave van dit werk leestmen *den boel*: 't welk een tastelyke drukfout is. HOOGSTRATEN heeft het veranderd in *de boel*, 't welk ik naar-

gevolgd ⁺heb. voor 't overige zou ik dit vaars liever aldus leezen:

⁺Vs. 760.

*Toen nu Jupijn de boel in wederwil aen haer
Vereerde -*

tenzymen voor *in wederwil*, liever las, *in die gestalte*: 't welk my nu beter behaagt.

Ontloeghze zich noch niet voor hoon te vreezen

moest zijn, VAN *hoon te vreezen*. want men zegt wel onverschillig voor *iets vreezen*, en, *iets vreezen*: maar men zegt niet, *zich ontslaan* TE *vreezen*, maar, *zich ontslaan* VAN TE *vreezen* voor *iets*, of *zich ontslaan* VAN iets te *vreezen*.^(w)

Vs. 765.

Hy was van godt begaeft *met hondert wakkere oogen*.

OVIDIUS zegt, *habebat*. beter waar dan:

Zijn hoofd was rijk begaeft -

Vs. 769.

*Waer Argus gaet of staet, noit keert de wakkre wachter
Zyne oogen van haer af, zy weit dan voor of achter.*

(w) De Heer FORTMAN heeft in zyne *Taalkundige Aanmerk.* bl. 59. en volg. vele voorbeelden aangeteekend van Werkwoorden, welke oudtijds zonder het voorzetsel VAN of AAN gebruikt werden; waaronder ook dit ONTSLAAN zonder VAN. Het kan strekken tot verdediging van VONDEL; doch onzes bedunkens niet ter navolging.

⁺Dit kan bestaan: maar wat dunkt den Leezer, zo men *lö* voor *Argus* las? aldus

Waer lö gaet of staet -

⁺Vs. 769.

dit zou my beter behaagen in de vertaaling. OVIDIUS zegt: *Waar Argus gaat of staat, overal zag hy lö*: dat anders luidt.

Vs. 797.

*Hy hangt bedroeft aldus
Al steenende aan den hals en horens der geschende,
Nu in een witte vaers verandert vol elende.*

Zo ik MOONEN raadvraage omtrent de tijdvoeging van het werkwoord *schenden*; zo vind ik 't by hem, *Spraakk.* bl. 223. op deeze wyze: *ik schende, ik schond, geschonden*: zonder melding te maaken van *schendde* of *geschend*. SEWELS gedachten hieromtrent ⁺heb ik niet kunnen opsporen in zyne *Spraakkonst*. TEN KATE stelt het van de tweede Classe, volgens zyne verdeeling, dat is, gelijk MOONEN, *ik schond, geschonden*: maar hy voegt 'er by, dat het *te mets* ook als van de Eerste Classe gebruikt wordt; dat is, *ik schendde*, en *geschend*: I. deel bl. 559. en II. deel bl. 360. de gewoone manier van spreken schijnt dit mede te bevestigen; waarin, zo niet altijd, zekerlijk meest altijd, *schond* en *geschonden* gehoord wordt. Gelijk het dus ook in den *Arzazes* gebruikt wordt bl. 4.

⁺Bl. 71.

*Bevindt gy inderdaad, dat hy zijn' trouw geschonden,
Zijn pligt gebroken heeft -*

Doch ik zal kortelijk zeggen, dat ik, niet tegen-

staande ⁺de achtige, die ik voor de genoemde Schryvers heb, oordeele, dat zy hier den bal mislaan: MOONEN meer, omdat hy *geschend* in 't geheel niet schijnt te erkennen; doch TEN KATE ook, omdat hy *geschonden* verkiest, en alleen als wettig schijnt te houden. het gebruik (t.w. in 't spreken) is by my in kleine achting: want ik weet, datmen, zo hier als elders, wanneer men met regelen en reden voor den dag komt, geen hardnekkiger vyand, dan het gebruik kan aantreffen. Een overtuigend bewijs, dat men moet zeggen en schryven *schenden*, *schendde*, *geschend*, en geenszins *schond*, *geschonden* is; dat dit Werkwoord gemaakt is van het Naamwoord *schand* of *schande*.^(x) van welken stokregel wy hiervoren bl. 156. en elders gesproken hebben. waarom hier de A verandere in E, zullen wy wat lager aantoonen in onze aanmerking B. XV. vs. 598. Echter moetmen den regelen uit het gebruik hunnen klem geeven: zo is 't, en dat zal ik doen, doch uit het gebruik van schryven, dat alleen bekwaam is, om den regelen gewigt by te zetten. Zie hier dan een wereld van getuigen (om een spreekwijs van ANTONIDES te gebruiken) en oordeel dan, of 'er aan 't getal, of aan het gezag der Schryveren iets ontbreeke. Vooreerst dan stel ik tegen de bovengemelde Schryvers, twee veel ouder, te weeten PLANTIJN, en KILIAAN, die beide op de letter G hebben

(x) Het lijdt in de daad bedenking, of SCHENDEN van SCHANDE, dan SCHANDE van SCHENDEN afkomstig zy. wy denken het laatste.

+ *Geschent*, geen van beide *Geschonden*: maar de eerste voegt 'er by, *of gescheynt*, en heldert het met spreekwyzen op. dit is ten eerste, dunkt my, van veel gewigt. +Vs. 797. doch wy zullen overgaan tot anderen, en beginnen met de Oudsten. MELIS STOKE B.III.vs.182. *Dus was Noorthollant ghescent*. B. VI. vs. 120. B. VIII. vs. 619. *Spiegel Historiae*, onlangs door LE LONG uitgegeeven B.I. cap. 25.^(y).

*Om dat tie Paus had gescent
Met sire maledixien Frederike.*

ANNA BIJNS B.I. Ref. 2.

*Arca Noë, die men ongescindt sach dryven,
Doen mans en wyven verdroncken moesten blyven.*

Historie van *Zeghelijn van Jherusalem* 1563. bl. 13.^(z)

*Dies si noch sullen hebben plaghe
Ende jammerlijc zijn gheschint.*

CORN. VAN GHISTELE, in OVID. *Brief van Penelope aen Ulysses*:

*Maer wat helpt my dat Troyen ghewonnen is,
Met uwen handen, en inden gront gheschent?*

- (y) Het oorspronkelijk Handschrift, op Pergament geschreven, van dezen *Spiegel Historiae* van LODEWIJK VAN VELTHEM, waar naar deze uitgave geschied is, te Amsterdam 1727. in folio, berust op de Bibliotheek van 's Lands Universiteit te Leyden, fo. MS. 14. E. zijnde gekomen uit de verzameling der Boeken van wylen gemelden ISAAC LE LONG.
- (z) Ik vinde nog een vroeger uitgaaf van dit werk, te weten van het jaar 1511. te Antwerpen, in de ryke Boek-verzameling van wylen Mr. DANIEL VAN DER LIP te Amsterdam. *Biblioth. Lippiana* bl. 33. N.702. in folio.

*en in dien van *Dido aen Eneas*:

**Och deen gheschende sal nu dander schenden.*

*Vs. 797.

*Bl. 72.

H.L. SPIEGHEL, in den *Hertsp.* B.V. v. 77.

*De neighing ongeschent, die in u van naturen
Is, is Gods kracht in u, om u tot hem te sturen.*

en VI. 50.

- *de ongeschende neighing der naturen.*

ZACH. HEYNS, in *BARTAS Werken* I. dag bl. 37.

Dan dat Gods eer vermeer, en niet en werd geschendt.

en bl. 33.

Daer van sijn bollewerck iet werden mach geschendt.

DAN. HEINSIUS, *Spiegel van Doorluchtige Vrouwen*, Voorr. vs. 83.

En toelaet haeren lof geheel en ongeschent.

G.A. BREDERODE, in *Rodderik en Alfonsus Act.* II.

Op dat mijn reynheyt niet van haer en wert gheschent.

DAN. JONKTIJS, Aantek. op zijn *Twistgesprek* vs. 1664. bl. 54. vertaalt het Italiaansche Graftchrift op *Pieter Aretijn*, aldus:

*Hier onder leyt den bitt'ren Aretijn:
Noyt menschen tong zoo bitter dan de sijn,
Die Hoog, die Laag, die Dood', en Leevend schende,
Behalven God, om dat hy HEM niet kende.*

waarvan J. SIX VAN CHANDELIER zijn Opschrift, op een *Schimpvogel*, in zijn *Poëzy* bl. 624. niet zonder verbetering, schijnt ontleend te hebben:^(a)

*Wie leeft 'er van die smet gelastert noch geschendt?
Alleenig God. Waarom? Om dat hy GOD niet kent.*

(a) Men mag hieraan twyfelen, omdat SIX VAN CHANDELIER ouder is, en eerder geschreven heeft dan JONKTIJS.

[†]C. HUYGENS B. XV. *Voorspraeck* vs. 26.

-- aen 't kleedsel van de kind'ren
Hebb' ick mijn' hand geschent. -

[†]Vs. 797.

en B. XVII. *Sneld*. 17.

- *stracks was het spel* geschent.

L. BAKE, *Bybelse Gezangen* bl. 20.

Jerusalem door 't vuur geschend.

TH. ARENDS, *Mengeldichten* bl. 54.

Houdt Amstels roem en rechten ongeschent.

SAMUEL VAN HOOGSTRATEN, *Dierijk en Dorothe Act*. I.

*Die d'echt ontvliende vliegt en jaagt,
Of als Minerf veel eeuwen maagdt,
En kuisch en ongeschendt zal blyven.*

G. BRANDT, *Poëzy* bl. 91. *eersten druk*:

*Zo ik mijn toren toe wil geven,
Wat wordt 'er dan al deugts* geschent!

[†]J. WESTERBAEN, *Lof der Zotheyd* bl. 122.

Van aerdsche vuylicheyd noch vry en ongeschendt.

[†]Bl. 73.

BERN. VOLLENHOVE, *Broedermoord te Tranziane Act*. II.

--- *dat duizenden van zielen
Gewont, getrapt,* geschent, *voor my in 't voetzant vielen.*

en Act. IV. sc. 3. voegt hy *geschend*, en *geschonden* te samen:

Altaar en beelt zijn gaaf en kerk noch ongeschent:
Maar't groene pallembosch leit jammerlijk geschonden.

J. VOLLENHOVE, in zijn *Poëzy* bl. 392.

Geschent van Mavors toorts, bezwalkt door dikken damp.

Dezelfde, *Heidensche Dapperheit* bl. 602. van Jokaste:

*Al wat by menschen, ô bloedschendster, vroom en heilig
Mogt heten, legt door u* geschent. *wat bleef hier veilig?*

MOONEN, MOONEN zelf, die hiervan in zyne *Spraakk*. geen gewag maakt, schrijft echter, *Heil. Herdersz*.

+IX. bl. 45. -*nooit* geschent *Door erfgebreken.* en in het slot van zijn Herdersz. *Elize*
bl. 80. van appelen spreekende: +Vs. 797.

- - *ziet, zy zijn al reedlijk groot*
En ongeschent, gelijk een kers of kriek zoo root.

ANTONIDES, *Ystroom* B. II. bl. 61.

Terwijl de vlamme in 't eind de kroon van Rome schende.

DAVID VAN HOOGSTRATEN, *Poëzy* bl. 4.

Dus juichen alle zeen en landen,
En Cesars naem blijft ongeschent.

R. ANSLO, *Martelkroon van Steven*, naby het einde:

En dat om ongeschent en heylig te bewaren
Het oude kerkgebruik van tempels en altaren.

HOOFT, in *Velzen* Act. I.

Op deez' ellendighe geschende onteerde vrouwe.

VONDEL, *Maeghdebrieven* II. vs. 121.

En Pelops hof, geschent met d'onuitwischbre kladt.

en in den XI. *Brief* vs. 111.

Zoo bleef ik ongeschent van stieren en van slangen.

om verscheiden plaatsén, in dit werk voorkomende, voorby te gaan. J. SIX VAN
CHANDELIER bl. 187.

- *de vijchboom, flus, geschendt*
Van dorheit -

FRANS GREENWOOD, *Poëzy* bl. 16.

- - *'t zwaart, geschent met schaar op schaar.*

+EV. KRAEYVANGER, *Dichtlievende Lente* bl. 61.

O Leide, die de kroon van alle schoolen spant,
Uw roem blyve ongeschend, en moet den tijd verduuren.

+Bl. 74.

De Hr. van SINT ALDEGONDE, *Roomschen Byencorf* VI. 3. *dat hy* (Paus Joannes XIII.) *veele jonge maechden ende weduwen geschent hadde.* HOOFT, in *Henrik* bl. 17. *braght hem eenen dwersslagh, die al zijn trony*

⁺schendde. En in de *Rampz. van de Verheff. van den Huize Medicis*, by 't einde: *hy schende zyne handen aan dat zuiverlijk beeldt*. Wederom, in 't slot van de I. ^{+Vs. 797.}
Nieuwmaare van TR. BOCCALIN: die zich zelve hebben den neus afgesneden, en hun eigen aanzicht geschent. G. BRANDT, *Leven van De Ruiter* B.X. bl. 632. *men riep, dat men den standaardt der Koningl. hoogheit verachtte, en het recht der vlagge hoogmoedelijk schendde*. J. VOLLENHOVE, *Heerl. der Rechtv.* bl. 35. *hoe staat hy in Godts boek door zyne eige godtloosheit geschent en geschantvlekt?* Voeg by de voorgaande Dichters, onaangezien hunne menigte, noch den schranderen JOAN VAN BROEKHUIZEN, in zijn *Herdersz. Zwaantje*:

*Daar 't vruchtbaare aardrijk niet dan bolle windjes kent,
 Van vee noch ploeg geschend.*

en den Heer PIETER DE GROOT, in den IV. *Psalm* bl. 9.

De vruchten van zijn landt en werden niet geschendt.

Buiten deze menigte van voorbeelden, worden wy hierin bevestigd door de aloudheid: LIPSIUS, *Gloss. GESCENDIDI, Confusi*. NOTKERUS, *Ps. LXX. 2. an dih truhten kedincta ih*, *keschendet ne uuerde ih in euua*: en daarop in de uitbreiding: *In Adam bin ih kescendet, an dir muozze ih ungeschendet sin.*^(b)

- (b) Het gezag dezer voorbeelden, wier aantal wy nog merkelyk zouden kunnen vergrooten, is in de daad zoo aanzienlyk, dat men zich niet behoeve te verwonderen, dat de Heer HUYDECOPER, die voornamelyk onze taal uit voorbeelden der geachtste schryvers heeft beoefend, het gelijkvloeyend gebruik van SCHENDEN, SCHENDDE, GESCHEND, voorstaa, even als ook van BEWEGEN, BEWEEGDE, BEWEEGD B. II. vs. 497. JAGEN, JAAGDE, GEJAAGD B.V. 647. VRAGEN, VRAAGDE, GEVRAAGD, B.V. 878. De Analogie onzer tale, gelijkze ons door TEN KATE geleerd wordt, overtuigt ons, dat onze oudste werkwoorden ongelijkvloeyend zijn; dat uit derzelve *praeterita* of *imperfecta* naamwoorden voortkomen, waarvan wederom werkwoorden, die altyds gelijkvloeyend zijn. Dat voorts het gelijkvloeyend werkwoord nimmer het zelfde beteekent met het ongelijkvloeyend, maar altyds eene naauwer, en aan het naamwoord meer gehechte beduidenis heeft, is een regel, welke wy meenen dat van niemand ontkend wordt: de gevolgen, welke hier uit voortvloeijen, kan men voorgesteld vinden in de *Maandel. Bydragen* I.D. bl. 422. en volgg. en nader aangedrongen II. D. bl. 75. en volgg. Wy zijn derhalven van oordeel, dat het ongelijkvloeyend JOEG, VROEG, BEWOOG, BEWOGEN, SCHOND, GESCHONDEN de voorkeur verdient. In een van beiden moet een verloop erkend worden, en het komt ons gereeder voor, dat een ongelijkvloeyend werkwoord, door verloop gelijkvloeyend, dan dat een gelijkvloeyend ongelijkvloeyend gebezigd worde, van welk laatste my geen, of immers zeer weinige, voorbeelden bekend zijn; doch van het eerste zijn de voorbeelden menigvuldig; men zie slechts de aantekeningen in dit werk B.I. vs. 270. II. 919. III. 218. IV. 773. VI. 516. VII. 67. en 172. VIII. 452. IX. 143. XIII. 946. XIV. 2. en 239. Intusschen moet men erkennen, dat in sommige woorden het verloop zoo oud en algemeen kan zijn geworden, dat het oude en echte ongelijkvloeyend geheel in onbruik geraakt is; in welk geval niemand te raden is, zich tegen het gebruik te verzetten, *quem penes arbitrium est & jus & norma loquendi*.

Vs. 824.

en riep terstont den zoon
Der blanke Pleias *d'eer van 's hemels heldren troon.*

Dat is Merkuur, de zoon van Maje, eene der

⁺*Pleiades*, die het Zevengesternte uitmaaken, waarvan zie de Aantek. beneden B. XIII. vs. 423.

⁺Vs. 824.

Vs. 834.

*De maeghdewachter wort bekoort door zulke wyzen,
En zeght: wie zijtge? Ay koom, genaektme, ô waert te pryzen.*

Verscheiden aanmerkingen kunnen ons deze woorden uitleveren: maar eerst moet ik den Leezer waarschouwen, dat hier een drukfeil is, en datmen voor *genaektme*, leezen moet, *genaekme*, gelijk ook in den ouden druk geleezen wordt. De Eerste aanmerking op VONDELS woorden, is, of het wel gezeid zy, *ô waert te pryzen!* zekerlijk neen. want vooreerst moetmen, in den vijfden naamval, iemand aanspreekende, zeggen, *ô waerde!* gelijk *ô groote*, *ô magtige*, enz. niet *ô groot*, *ô magtig!* Op dezelfde wyze schreef VAN GHISTELEN, in *Terent. Andria* Act. IV. scen. 4. *o valsche van rade*. doch beter niet lang daar na: *ghi valsche van aerde*. ABRAHAM SYBANT, *Dolle Bruyloft* Act. III. *wech, wech, gy lam van leden*. Deeze zijn onbeschaafdheden van ruwer tijd. maar ten anderen, men zegt, noch *ô waard*, noch *ô waarde te pryzen*: wel *ô waardgepreezen*, of *ô pry-*

zenswaarde. ⁺doch in de woorden van VONDEL, om die te behouden, ontbreekt een Zelfstandig woord, dat voor het Byvoegelyke *waard* behoorde te gaan. ⁺het welk ^{+Vs. 840.} zeer licht te vinden is, als men de woorden, *genaekme*, daeruit ligt, dat aldus ^{+Bl. 75.} geschieden kan:

- *Ay koom, ô herder waert te pryzen!*

want het is bekend, dat de *Adjectiva*, alsze na het *Substant.* geplaatst zijn, geene buiging van byzondere naamvallen onderworpen zijn. De Tweede aanmerking valt op het RIJM. De Geleerden noemen *Loci Communes*, zekere openbaare Magazynen van algemeene waarheden, zinspreuken, beschryvingen en omschryvingen, die, van tijd tot tijd verzameld en aangegroeid uit den rijkdom der voortreffelijkste geesten, voor allen openstaan, en waaruit ook de Geleerden en schrandersten zich somtijds wel niet ontzien, het een of het ander te ontleenen; maar die voornaamelijk dienen, om de armen van geest, die echter rijk willen schynen, te doen pronken met veele sieraadjen, die sterk blinken in de oogen van 't gemeen, maar minder dan klatergoud zijn op de toets der Kenneren. Geen soort van geleerdheid die niet zodanig een Magazijn heeft, behalve die haar ook somtijds met anderen gemeen zijn. De Dichters hebben de sleutels van deeze allen gevonden: maar zy alleenig hebben een *Rijmmagazijn*, uit het welke zy, van hoedanige zaaken zy ook spreken, altijd lichtelijk een rijmwoord kunnen gaan haalen, waardoorze veel hoofdkrabbens en nagelbytens uitwinnen, in het zelve zijn verscheiden vertrekken; en onder deezen een, waarvoor met groote gouden letteren geschreeven staat, WAAR-

+DIG of WAARD: daarin verscheiden kassen, waarvoornen, met kleiner letteren, leest, LIEFDE, HAAT, LOF, VERACHTING, enz. By voorbeeld:

+Vs. 834.

*Indien de vlugge min mijn boezem heeft ontsteeken,
Mijn veder prijst terstond een voor werp, WAARD bekeeken:
En welke schoonheen dat men ergens ziet of vindt,
Ik acht geen'schooner dan mijn'schoone, WAARD bemind.*

op de wyze van onzen Dichter, beneden B. VI. vs. 640.

Noch heerelyker door haer schoonheit, waert bekeeken.

en B. II. vs. 836.

By eene vlietmaeght van Chariklo, waert bemint.

en zo weder, *Waert bemint* B. IX. vs. 473. en X. 155. en *Waert te minnen* X. 14. Verder vinden wy in dit werk de volgende rijmwoorden, van deeze soort, *Waert te vieren*, boven vs. 390. *Wel waardigh aen te bidden* X. 918. *Waert te looven* VII. 1186. *Waert te kroonen* VIII. 419. *Waert te roemen* IX. 120. *Waert gepreezen* III. 547. en XIV. 423. *Waert mispreezen* XIV. 1023. *Waert geacht* VI. 258. *Waert verbeeten* VI. 920. *Waert geducht* VII. 995. *Waert geschooren* XV. 160. *Waert beminden* VII. 81. De Derde Aanmerking is, of *Waard* wel eigelijk *dignus* betekene, en of 'er geen onderscheid zy tusschen *Waardig* en *Waard*. ik oordeel, dat *waard* is, *lief, aangenaam*, in 't Latijn, *carus*: maar *waardig*, is *dignus*, die iets verdient. doch hiervan elders. zie de Aantek. B. XIV. 1106.

+Bl. 76.

Vs. 840.

*De zoon van Atlas quam genoot hier nederzitten,
En sleet al koutende den heenespoënden dagh,
En loerde, omspeelende op de rietpijp, vreemt van slagh,
De waekende oogen zacht en stil in slaep te fluiten.*

LOEREN, is niet alleen *scherp op iets zien*, maar betekent zulk een zien, dat verzelde is van een voorneemen of drift om het geene, daarmen op ziet, 't zy met list, 't zy met geweld, magtig te worden. by KILIAAN vindtmen **LOEREN**, **LOER-OOGEN**, *observare*, *insidiose speculari*, &c. Het laatste vinden wy ook in den *Hertsp.* B. III. vs. 86.

Die loer-ooght op de schauw des naakten Venus gheerlik.

daarmen klaar ziet, dat *loer-oogen* wat meer is, dan *beschouwen*. even te vooren vs. 83. zegt hy *loeren*:

d' Een loert versuft op ghouw en zilver schijfkens rond.

de Vert. van den Bybel *Ps.* LXXI. 10. *die op myne ziele loeren, beraetslagen te samen.* *Spr.* I: 11. 18. en zoo elders meer. **ANTONIDES** *Ystroom* B. III. bl. 94.

*Omloerende, gelijk een arend, die een vlucht
Van valken, dryvende en braveerende in de lucht
Wenscht in te vliegen.*

MOONEN, *Heil.* *Herdersz.* V. bl. 26.

De dwinglant loert op u; de hofslang schuilt in 't gras.

J. DE DEKKER, *Rijmoefen.* I.D. bl. 16. **HOOFT** in *de Medicis* bl. 195. *Een, genaamt Laurens, ontworp dit stuk in 't hart, en gink 'er lang meê zwanger, loerende op veilige gelegenheid, die zwaarlijk te treffen*

+ was. Zie ook *Nederl. Histor.* B. IX. bl. 379. XIV. 606.^(c). SAM. COSTER, in *Ithis Act.* IV. sc. 2.

+Vs. 840.

*In de beschadude bosschen verschuylen
Dertele Satyrs, dat menich beklaeght,
Want de ghezellen in donckere kuylen
Legghen en loeren, hoe datze de maecht
Moghen beknellen, die daer in alleen
Om bloemen gaet treen.*

zeker geen onaardige vaarsjes, en die veel overeen-komst hebben met de volgenden van HOOFT, 't zy hy die van COSTER, of COSTER de zynen van hem ontleend hebbe: daar Daifilo, in 't begin van *Granida*, aldus zingt:

+Vreesje niet dat de Satyrs, daar
U eens moghten nemen waar,
En beknellen,
't Zijn gezellen,
Die wel nemen t'uwer spijt
'T geen daar een harder lang om vrijt.

+Bl. 77.

van dat *loeren* der Saters spreekt ook S. SYLVIUS, in zynen *Herdersz. Dafnis*:

- (c) Nog een ander LOEREN vinden wy by HOOFT, in eene *active* beteekenis, voor *bedriegen*. *Nederl. Histor.* B. IV. bl. 150. *Immiddels hadde zy 's Prinsen woorden en wandel te bespieden, en alle schaaduwen van quaad vermoeden uit zijn gedachten te verdryven; Egmond met gelyke loosheit te LOEREN.* In dezen zin, doch overdrachtelijk, gebruikt het VONDEL in *Hippolytus Act.* IV. bl. 40.

*Maer als een stuurman, wen in de zee de baren klotsen
De kiel went slinx dan rechts, en nimmer dwars aen voert
De zyde naer de vloên, die hy door stuurkunst LOERT.*

*Och! vlugt niet lief! ik zie de geile Saters lopen,
 Die op de schoonheid van uw poeslig marmer hopen.
 Al schieten zy den schijn van Pan den boxvoet aan,
 Het zijn geen goden, neen; zy loeren, zy verraân,
 Zy zoeken uwe kroon, uw kuisheid t'overromplen.

*Vs. 840.

Ongelukkig is de Hr. TUINMAN geweest in het afleiden van dit woord *loeren*, dat by hem de staart is van 't Latijnsche *specu-lari*; en dat wel buiten twijffel, zo hy schrijft. ondertusschen kanmen kwaalijk iets bedenken, dat verder, niet alleen van de waarheid, maar van den minsten schijn van waarheid, af is. Zeer verstandig, volgens zijn gewoonte, schrijft de Hr. TEN KATE, *Grondsl. van gereg. Afleiding* I. Verhand. §. 5. datmen, in 't afleiden, geen eene *Zaakelyke Letter* behoort te veranderen, zonder daartoe een overtuigenden Regel, of ontwijffelbaar blijk van den Zin en Kracht der woorden te hebben. welke zijn nu de *Zaakelyke Letters* in 't woord *speculari*? alleen de vier eersten, *spec* - de welken in alle Latijnsche woorden, uit die zelfde bron afvloeiende, standhouden, als *speculum*, *specula*, *spectare*, *spectaculum*, *adspectus*, &c. en onze basterd-woorden, *spektakel*, en *spekuleeren* (d.i. *speculari*). in dat zaakelyke deel veranderen de Latynen de *e* in *i*; in *adspicio*, *conspicio*, &c. welke zelfde verandering by ons mede vernomen wordt in *spiegel*, *bespiegelen*, en *spikkeleeren*, dat het zelfde is met *spekuleeren*. zodatmen van 't Lat. *speculari*, geen woord met eenigen schijn kan afleiden, of die zelfde letters *spe* of *spi*, moeten ook het zaakelyke deel van het afgeleide woord uitmaaken, gelijkwe zien in ons *spiegel*, in 't Italiaansche *specchio*, in 't Spaan-

sche ⁺*espeio*. hoe fraai komt hier nu *loeren* te pas? zeker met alzo veel recht zou ik *leeren* (*discere*) van dien staart van *speculari* kunnen afleiden; want door veel te *speculeeren*, kan men veel *leeren*. Als wy zulks deden, zegt de Hr. TEN KATE, zou ons elk of bespotten of niet verstaan: en wy zeggen 't met hem. maar de Hr. TUINMAN stoort zich niet aan zodanige beuzelingen: die, om noch een staaltje van zyne wyze van afleidingen by te brengen, raad weet, om ons Duitsche *zilver* afteleiden van het Grieksche *ἄργυρος*, *arguros*. 't is waar de klank en letters van die woorden gelyken naar elkanderen, als wit en zwart; maar *arguros* is in 't Grieksch *zilver*, en by gevolg *zilver* komt van *arguros*. ja eveneens als *goud* van *χρυσός*, *chrusos*, of *lood* van *plumbum*, komt. Dit deel van onze spraakkunst, t.w. dat der afleidinge, is wel buiten 't bestek van deeze Aanmerkingen: echter heb ik dit hier willen aanroeren, en deezen Regel en ontwijffelbaaren grondslag van eene goede Afleidinge, of *Etymologie*, in 't licht stellen, omdat hy waardig is op meer dan een plaatse geleezen te worden. Hierdoor zullen veele kluchtige Afleidingen, in de *Fakkel* van den Hr. TUINMAN, voorkomende, vervallen en verdwynen; en hieruit kunnen wederom de Liefhebbers onzer taale overtuigd worden van de vaste gronden, waarop deschranderere TEN KATE dat groote werk gesticht heeft: 't welk overal blyken geeft van een juist en wiskunstig oordeel, waardoor men zaaken niet alleen beschouwt in haar begin en einde, maar ook in haaren voortgang en byzondere trappen; zonder den draad te verliezen, of zich te behelpen met gebrokene en

⁺Vs. 840.

den, ⁺zo als men die vindt, aan malkanderen te knoopen.

⁺Vs. 842.

Vs. 842.

De wachter pooght met maght den zachten slaep te stuiten.

Dit maakt een Verdubbeld rijm op den voorgaanden regel, *in slaep te fluiten*. gelijk ook beneden VI. 375. *aengetreeden* op *aengebeden*. dit soort van rijm, dat men ook *Ingetrokken* zou kunnen noemen, omdat het dieper in het vaars ingetrokken is dan behoort, behaagde den ouden zeer, die 't zelfs met yver zochten. BREDERODE, *Rod. en Alf. Act. I.*

*Ach boomen, luystert toe, hoe ick met smerte // klaagh
Verborghen Minne, die ick in mijn herte // draagh.*

't welk gemeen is by hem, en alle ouden; die ook, opdat men zulks niet zonder oplettendheid zoude voorbygaan, dit teken // daar tusschen beide stelden, zo 't byzondere woorden waaren. SPIEGHEL heeft dit met één woord verscheiden maalen gezocht, rymende B. VI. vs. 295. *onverzadicheid* en *onberadicheid*. vs. 335. *spotterny* en *sotterny*. en B. VII. vs. 483. *barremherticheid* en *arremherticheid*. alles in het STAANDE rijm, waartoe alleen de laatste greep genoeg was. wy vinden ook diergelijk rijm van drie, vier of meer greepen in nieuwer dichteren, op verscheiden wyzen. D. JONKTIJS, *Twistgesprek* bl. 75. 76.

⁺*Schoon dat de zake leyt als's Hemels helle klaerheyd,
Haer leugen evenwel verdooft de schelle waerheyd.*

⁺Bl. 79.

en wederom bl. 79. in 't staande rijm:

**Haer daden-dracht, als door een wolck, verduysteren;
En ondeugd met den schijn van deugd beluysteren.*

*Vs. 842.

De Heer Burgermeester SIX, in *Medea* Act. II. sc. 2.

*'k Had andersins met haar te leven voorgenomen,
't En waar het Jason had met bidden voorgekomen.*

J. DE DECKER, *Lof der Geldzucht* bl. 187.

*Hoe zou m'er hier en daer u niet wel toonen konnen,
Die vele duizenden van goude kroonen wonnen.*

BERNAGIE, in *Arminius* Act. III. sc. 2.

*- - - Mevrouw, ik bid verstoort u niet,
Dat, zonder uw verlof, gy my hier voor u ziet.*

LANGENDIJK, *Ged.* I.D. bl. 150.

*Zie de blanke spartelvis,
Die uit liefde dartel is.*

DAVID VAN HOOGSTRATEN, *Poëzy* bl. 27.

*En offeren uw hart aen eene minnares,
Die u doet luisteren naer hare minneles.*

en bl. 291.

*Gewapent naer den hemel op te trekken,
En daeglijx uw gedachten op te wekken.*

HEIMAN DULLAERT, *Poëzy* bl. 138.

*De bosgalm zucht en steent op zedelyker zugten;
De ruispijp zwelt en speelt op redelyker lugten.*

waarin het Rijm ingetrokken is tot aan het midden van 't vaars. een diergelijk vinden wy in de Toeleiding tot het *Twistgesprek* van D. JONKTIJS: waar noch by komt, dat de voorste helft der vaarzen uit de zelfde woorden bestaat: zodat die gansche vaarzen, van 't begin tot het einde, een enkel rijm zijn:

*En die als noch voedt schadelyke listen,
En die als noch broedt smadelyke twisten.*

zulke speeltjes geheel te verbieden, zou mogelijk

+ wat al te vies zijn: doch twee zaaken merk ik hier-omtrent aan, waarop men in zulk rijm behoort acht te geeven. vooreerst, datmen het niet dient te gebruiken, tenzy ^{+Vs. 855.} 'er in die herhaaling van klank of woorden, eene zonderlinge aardigheid bespeurd wordt: en ten tweeden, dat, waar eenige destigheid en grootsheid vereischt wordt, ook de minste verdubbeling van rijm, of gelijkkluidende woorden, aanstootelijk is.

Vs. 855.

*men zou bykans geloven
Dat dit Diane was, quam dees niet aengestoven,
Met een' kornoelien, die met een' gouden boogh.*

+Dit is goed, ik beken het; en van *kornoeli*, komt, door aanvoeging van *en*, het byvoegelyke *kornoeliën*. echter dunkt my, dat dit woord zich alzo wel vlijdt, ^{+Bl. 80.} wanneer die twee laatste greepen in een smelten, en wy dit vaars aldus leezen:

Met een' kornoeljen, die met eenen gouden boogh.

en zo spreekt onze Dichter zelf, beneden B. XII. vs. 570.

- - - een stomp kornoeljen hout.

Vs. 859.

*ô bronmaeght, stem 't verzoek toe op het smeeken
Des godts, die, uwe trou verzoekende, u bemint.*

Voor *Des godts* zou, *Van hem*, voldoen kunnen. Doch de woorden, die Pan hier zegt, worden nu

*niet meer in 't Latijn geleezen: dewijlze van de geleerden voorlang verdacht gehouden, en eindelijk, met eenparigheid van stemmen, uitgeworpen zijn.

*Vs. 859.

Vs. 865.

*Men zeght datze in de vlugt aen't water wert gestuit,
En haere zusters badt in eene riete spruit
Verkeert te worden.*

WORDEN heb ik hier hersteld, voor *werden*, gelijk 'er gedrukt staat in de voorige uitgave. want *worden* is de onbepaalende wyze, *fieri*: maar *werden* is de derde persoon in 't meervoudige van den onvolmaakten verleden tijd, *fiabant*. Dit onderscheid van *word*, in den tegenwoordigen, en *werd* in den verleden tijd, neemt VONDEL naauwkeurig in acht; gelijk bekend is aan allen, die hem met aandacht en kennis leezen. en dit zelfde hebben voor hem de alleroudsten gedaan. MELIS STROKE gebruikt noit *wert* of *wart* dan in den onvolmaakten tijd. B.I. vs. 180.

*Menich van den Vriesschen gheslachte
Wert Kerstijn -*

VII. vs. 806.

*Doe wert de Grave also bedocht,
Dat hi des ander daghes woude
Daer varen. -*

III. vs. 587.

*Florens, na sijns vader doot
Wart Grave met eren groot.*

vs. 674.

⁺*Doe de vrouwe dat verstoet,
Wart si droeve in haren moet.*

⁺Vs. 865.

anders gebruikt hy in 't *praesens* en in 't *imperfectum* wordt; maar *wierd* is by hem niet te vinden.

MS. 1452. bl. 96. *Gautir jammerde soe, dat hy werdt weenende: hy keerde sijn aensicht, ende decte hem soe dat sijt nyet gheware en soude worden.* En bl. 114. *Nu sie ic wel dat die gheslachten, daer du off comen sijst, altoos argher wordt.* - *Als dese quade coninc dit hoorde, hy bekende, dat sy waer seyde, ende werdt beschaemt.* *Legende van S. Margriet* 1478. fol. 105. b. *Hier bi wort dese maghet seker, dat si die prince verwonnen had.* En ib. c. *te hant soe wert een aertbevinghe, ende doe si alle in groten anxt waren, so wort die maghet onghequetst verlost.* *Tscep vol wonders* 1514. cap. 174. *Dairna sliiep ick ende wert ghesont.* en wat verder: *so mach men ghewaer worden, welck nutst es.* ALDEGONDE, *Roomschen Byencorf* II. cap. 8. ⁺*Datter soo menighe zielkens verschenen zijn, ende merckelijck geseydt hebben, dat sy int Vagevyer seer swaerlijck gepynicht werden, ende begeerden,* ⁺Bl. 81. enz. maar een weinig verder, spreekende van Odilionis Vagevyer op den berg Ethna, zegt hy in den tegenwoordigen tijd: *Daer worden de arme zielkens alsoo deerlijck gheherst ende gheroost, als oft het drooghe Haringhen waren,* enz. FRANS VAN HOOGSTRATEN, *Begeerders Pelgrimaedje* I. 16. bl. 106.

- *alles wat geschapen werd van God.*

maar I. 11. bl. 52.

*Begeerlijckheid des vleesch, schoon niet misdeelt
In krachten, word door haer te zien noch sterker.*

D. HEINSIUS, aan Juffr. *Anna Roemers Visscher* vs. 33.

⁺*Als ghygeboren wert, Minerva quam beneden.*

⁺Vs. 865.

maar *Hymnus van Bacchus* vs. 78.

-- *dan worden ook de slaven
Tot Koningen gemaect -*

Ik vind by POOT, *Bybelstoffen* bl. 22. in twee regels drieërlei onderscheid in dit woord, *word, werd* en *wierd*:

*De donkre nacht wert dagh TOEN Jezus wiert geboren:
De lichte dagh wort nacht nu 't licht der zielen scheid.*

en zo gebruikt VONDEL ook *wiert* in de Aanvoegende wyze. als beneden B. VIII. vs. 75.

DAT hy verwonnen wiert door goetheit en genade.

en B. IX. vs. 1123.

Zy heeft meer zwiers, dan TOENZE vroumensch wiert geboren.

en elders. Het welk ons ook geleerd wordt in de *Spraakk.* van MOONEN kap. 23. ontwijffelbaar beter dan SEWEL ons zoekt te leeren bl. 138. en 158. schryvende in den Tegenw. Tijd der Aantoon. wyze, *Ik word* of *werd*; en in den Onvolm. Tijd, zo wel der Aantoon. als Aanvoeg. wyze, *ik wierd*, zeggende datmen het onderscheid niet noodig heeft. 't welk een slecht bewijs is; want de allergeringsten, die niet ééne regel van spreken kennen, verstaan malkander: by gevolg heeftmen geen regelen noodig. doch dat sluit niet. maar den Tegenw. Tijd der Aanvoeg. wyze, schryven beide MOONEN en SEWEL met eene *O, dat ik worde*: anders dan VONDEL, die ook hierin de E verkiest. beneden B. VIII. vs. 136.

*Waerachtigh ik wil niet gedoogen DAT mijn eilant
Van zulk een aertsgedroght besmet werde en betreên.*

B. IX. vs. 800.

*DAT *d'oorzaak van mijn doot* werde *op denzerk gehouwen*.

*Vs. 869.

*en B. XV. vs. 816.

En niet gedoogende DAT *d'eer hem* werde *onttrokken*.

*Bl. 82.

het welk veele anderen naarvolgen; en wy mede goedkeuren.

Vs. 869.

Men zeght dat veegodt Pan, door dezen toon bevangen
En nieuwe pijpkunst, *sprak: o fluit*, -

't Is een groot onderscheid, te zeggen, *dat deugt niet*, of, *dat kan beter zijn*. van deeze woorden zal ik alleen het laatste zeggen; en in die meeninge myne gedachten en aanmerkingen daarover onbeschroomd laten gaan. Wy vinden hier een woordschikking, die, mijns bedunkens, een weinig buiten den haak springt: want *Toon* en *Pijpkunst* behoorden hier hand aan hand te gaan, terwijl *Bevangen*, een woord van minder karakter, of als bode vooruitloopen, of als lakkei volgen moest. zo het vooruitgaat, vindenwe hier zeker een goede orde, aldus, BEVANGEN *door deezen Toon en Pijpkunst*. volgt het van achteren, de zelfde voegelijkheid bespeuren wy in, *Door deezen Toon en Pijpkunst* BEVANGEN. maar 't is een onbeleefd dienaar, die zich durft zetten tusschen twee Heeren; *Door deezen Toon* BEVANGEN *en Pijpkunst*. Veele voorbeelden zouden wy hiervan kunnen bybrengen uit dit werk: doch wy zullen ons met eenige weinigen genoegen. wy leezen B. VIII. vs. 1014.

⁺-- *men zegt, dat hy het bosch schoffeerde
Van Ceres met de bijl.*

⁺Vs. 869.

zomen de hardheid van diergelyke woordverplaatsingen, hoe zeer men ook aan de zelve gewend is, wil bemerken; men leeze dit vaars slechts, met terzydestelling van 't rijm, in die orde, gelijk de woorden natuurelijkst volgen, aldus:

-- *men zegt, dat hy het bosch van Ceres
Schoffeerde met de bijl.*

en vergelyke die met de voorgaanden. B. IX. vs. 634.

-- *daer zy langs den oever rolt
Van haeren vader. -*

doch zy rolde niet van haaren vader, langs den oever; maar, langs den oever van haaren vader, B. XIII. vs. 1075.

-- *midlerwyl komt Telemus gevaeren,
De zoon van Eurimus, het hoofd der wichelaeren,
By Etne en Polifeem, op zijn verwate kust.*

Indien de Telkunst plaats hadt omtrent de schikking en orde der woorden, gelijk zekerlijk de Wiskunst plaats heeft omtrent de vorming en juisten grondslag⁺ der denkbeelden: Ik zou zeggen dat VONDEL hier schrijft, eveneens of hy in het tellen, ⁺Bl. 83.
om van 1. tot 4. op te klimmen, aldus te werk ging: 1.3.2.4. waarin door ééne verplaatsing twee mislagen begaan worden; dewijl 1. 2. die onmiddelijk op elkanderen moesten volgen, gescheiden worden door 3. en van gelyken, 3. 4. door 2. en zo is 't gelegen met de aangehaalde woorden. waarin *Midlerwyl komt Telemus*, het eerste lid is 1.) *Gevaeren*, is 3.) *De zoon van Eurimus het hoofd der wichelaeren*, is 2.)

+By *Etne*, en wat volgt, is 4.) Hier zienwe *Telemus de zoon van Eurimus*, 1. 2.).
 gescheiden door *Gevaeren*, 3.) en zo weder, *Gevaeren by Etne*, enz. 3. 4.)
 gescheiden door *De zoon van Eurimus*, enz. 2.) Dit is waarlijk eene vryheid, die
 die zuiverheid onzer taale en Poëzye zeer ontlustert, en die VONDEL, VONDEL zelf,
 dien wy hier, om die reden, te vrymoediger berispen, veroordeeld heeft, ja
 geschreeven, datmen haar *als de pest* moet myden, in dat gulden boekken van
 de *Aanleiding ter Nederduitsche Dichtkunst*. Echter is 'er niets gemeener dan dit,
 en zoumen 'er byna uit alle Dichters voorbeelden van kunnen aanhaalen. wy zullen
 'er noch drie of vier te berde brengen, en dan hiervan afscheiden. MOONEN, in zijn
 Lijkdicht op *De Ruiter* bl. 312.

+Vs. 869.

*Wie zwijgt nu, daer al 't Lant, aen zyne deugt VERPLICHT,
 En zeeërvarenheit, het lijk volgt, wijt of dicht?*

Hier schijnt de *Zeeërvarenheit* met het *Lant*, het lijk te volgen: doch des Dichters
 meening is, dat het *Lant*, aan zyne *deugt* en *zeeërvarenheit* VERPLICHT, het lijk
 volgde. ik begrijp wel, en weet by ondervinding, dat diergelyke gebrekkige
 woordschikkingen onder het opstellen van een vaars, en in den yver van
 voortvaardheid, om de gedachten, eerze vervliegen, op 't papier te vestigen, licht
 uit de penne kunnen rollen. doch onder 't naarlezen en beschaaven behoordemen
 zulke misstellingen te herstellen; gelijk MOONEN hier, met de zelfde woorden, hadt
 kunnen doen, indien hy hadt willen schryven:

⁺*Wie zwijgt nu, daer al 't Land, aen zyne deugt en zee
Ervarenheit verplicht, het lijk volgt, stom van wee.*

⁺Vs. 869.

want diergelyke afgebrokene rijmwoorden vindtmen by de beste Dichters, zie de Aantek. B. IX. vs. 318. maar, *stom van wee*, zal licht iemand zeggen, is een stoplap: zo is 't. doch die staat hier om de plaats te vullen van een anderen, t.w. *wijt of dicht*, waarvan MOONEN zich bedient om het Rijm te vinden. A. HOOGVLIET, in *Ovid. Feestdagen* B. II. bl. 48.

⁺*De Lydische Omfale -
Werd door een zonneschut beschadwt voor het branden,
Dat helt Alcides droeg met zyne strijdtbre handen.*

⁺Bl. 84.

wat droeg Alcides? volgens de meening des Dichters, *het zonneschut*; maar volgens de woordschikking, *het branden*. JOAN DE HAES, in *Judas* B. I. bl. 13.

De gretige inborst is van Judas my bekent.

voor *de gretige inborst van Judas is*: - want zo als de Dichter geschreeven heeft, is *bekent* dubbelzinnig; en kan hier voor *beleeden* genomen worden. Die een weinig zijn werk gemaakt heeft van zulke onbeschaafdheden in het naarlezen te verbeteren, zal bevinden, datze hem zelfs ook naderhand zo licht niet weer uit de penne zullen rollen.

Vs. 894.

*Jupijn bidt zyne ga de maeght in haere elende
Te redden -*

Zo spreekt onze Dichter meermaalen, als II. vs. 811.

⁺*Om haer door artseny te redden IN dien staet.*

⁺Vs. 894.

B. XV. vs. 839.

- *en badt, dat hy den staet*
IN *deezen hoogen noot toch redden wou met raet.*

maar anders schrijft hy B. V. vs. 394.

- - *dies wy, vliegende, UIT zijn hant*
Ons mosten redden -

maar ik vraag, waarom hier UIT, en op de andere plaatsen, IN? doch ik weet het antwoord wel: omdat men niet zeggen kan, *zich IN iemands hand redden*. maar om wat reden kan men dat niet zeggen? naamelijk omdat de gansche kracht van het woord *redden* opgesloten ligt in dat eene voorzetsel UIT. Want die IN iemands hand is, kan niet gezeid worden gered te zijn, tenzy hy UIT die hand geraakt is. Doch deeze zelfde Aanmerking heeft plaats in de woorden van onzen Dichter, *De maeght IN haer elende te redden*. ik weet wel, dat dit zo aanstootelijk voor de ooren niet is: maar wy vraagen hier weder noch het gebruik van spreken, noch uiterlyke zinnen, doch alleen de kracht en eigelyke betekenis der woorden, om raad: en dan betekent *de maeght IN haer elende te redden*, weinig meer dan niets. want het *redden* is geen *redden*, zoze niet UIT haar elende gered wordt. Dit, met redenen beweezen, lust ons nu ook met voorbeelden te bekrachtigen: opdat wy, gelijk meer gezeid is, het spreekgebruik niet aehtende, echter toonen, dat het schrijfgebruik aan onze zyde is, VOLLENHOVE, *Heid. Dapp.* bl. 619.

⁺*Ontfang mijn vege ziel, en redt ze UIT haar elendt.*

⁺Bl. 85.

⁺SAM. VAN HOOGSTRATEN, *Dierijk en Dorothe Act.* III. Rey.

⁺Vs. 894.

-- *die beroert*
Om ons elende ons redde UIT dood en baaren.

H.K. POOT, *Lijk- en Grafdichten* bl. 261.

-- *of men haer*
Mogt redden UIT het dootsgevaer.

ANTONIDES, *Ystroom* B. III. bl. 90.

En Nederduitslant red zich moedig UIT hun banden.

noch eens in dat zelfde werk B. IV. bl. 120.

Dan most het UIT den dwang gereddert -

HOOGVLIET, in *Ovid. Feestd.* B. III. bl. 112.

- *en met haest te redden UIT den brandt.*

en B. VI. bl. 211.

- *'t welk gy nimmer UIT den brand*
Zult redden.

B. VOLLENHOVE, *Tranziaansche Broedermoord Act.* IV. sc. 3.

- *die ons redt UIT allerley gevaaren.*

FR. VAN HOOGSTRATEN, *Begeerders Pelgrimaedje* I. 14. bl. 94.

Dat gy me red UIT zekre twijffelingen.

en weder B. III. cap. 7. bl. 214.

Dit zal mijn brein UIT zyne duisternis,
Wel redden.

Hertspieghel B. IV. vs. 352.

- *gheredt UIT zulke brand.*

HOOFT, in *de Medicis* bl. 180. *doch redde zich behendelijk UIT die zwaarigheidt, en zo spreek ook onze Vertaalers van den Bybel, als Ps. XXXIV. 5. Ick hebbe den Heere gesocht, ende hy heeft my geantwoordt, ende*

⁺my UIT *alle myne vreezen* gereddet. gelijk weder vs. 18. en 20. en elders.

⁺Vs. 900.

Vs. 900.

*Toen Juno was gepaeit kreegh lö, als voorheen,
Den allereersten vorm. -*

Iö hadt zich vertoond in twee vormen: eerst in die van een vrouw, daarna in die van een koey. uit deeze laatste wordtze hier weder veranderd in de *eerste*: waartoe dient dan hier dit ALLER *eerste*, het welk een of meer middenste tusschen de eerste en laatste schijnt te onderstellen? beter dierhalve zegt hy van Cadmus en Hermione, nu slangen, doch te vooren menschen, B. IV. vs. 823.

Altijt gedenkende aen haer' eersten vorm *en aert*. Laat ons eens zien of 'er onderscheid zy tusschen *eerste*, en *allereerste*: en waarin dat onderscheid bestaa.

⁺SEWEL, in zyne *Spraakk*. bl. 116. schrijft hiervan aldus: *de overtreffende trap* (Gradus Superlativus) *stelt de zaak op 't HOOGST voor. - waarby noch komt datmen tot* ^{+Bl. 86.} *verder opvyzeling of verlaaginge der zaaken, het woordje ALLER veeltijds daarby voegt, als, ALLERverstandigste, ALLERgeringste, enz. Maar, als de zaak OP 'T HOOGST voorgesteld is, hoe kanze dan VERDER opgevyzeld worden? is 'er dan iets dat hooger is dan hoogst? dat is ongerijmd. Ik kan de woorden van deezen Spraakkunstschryver niet anders aanzien, dan als een les om tot het *winderige* te komen, 't welk ons anders altijd afgeraaden wordt. want wat is 'er *winderiger* dan deeze opvyzeling zel-*

ve, ⁺boven dat geene dat reeds het *hoogste* is? van zulk een winderig opvyzelen, bestaande in een opstaapeling van onnutte woorden (want zo dit *aller* hier niets anders betekende, zou het zekerlijk onnut zijn) hebben wy boven een staaltje uit onzen Dichter aangehaald vs. 207. En zeker, die *verdere opvyzeling*, waarvan SEWEL spreekt, is de ladder, langs welke de winderige Dichters, boven den *hoogst en* top van 't natuurelyke, en ten hemel zoeken op te klimmen: maar als zy, den vasten grond begeeven hebbende, op 't hoogste van die ladder *Opvyzeling* gekomen zijn, en den wind vatten, raakenze doorgaans aan 't waggelen en suizebollen, en buitelen wiskunstig, hol over bol, weder naar beneden; datze dikwils lang werk hebben, om zich uit het stof weder op de been te helpen. Doch tot de zaak en het woord zelf: KILIAAN vertaalt *allerbeste, allerkleinste, allermeeeste*, door OMNIUM *optimus, minimus, maximus*, dat is, *beste, kleinste, meeste* of *grootste* VAN ALLEN. zeer wel. en zien wy hieruit aanstonds, dat *aller* geen *verdere opvyzeling*, maar eene *uitbreiding* van den overtreffenden trap is. Een klein voorbeeldje zal hier weder de zaak in haar vollen dag kunnen zetten. Stel eens een *Hoog* van 30. voet, en daarnevens een ander van 20. zo is 30. het *Hoogste*. om nu *Allerhoogst* te vinden, moet ik niet opklimmen tot 31. 32. 35. of 40. (want dat is de *verdere opvyzeling* van SEWEL) maar ik moet het zoeken in de vermenigvuldiging der onderwerpen van 20. of ten minste van minder dan 30. voeten. zodat *aller* geen *opvyzeling* van *hoogst* is, maar eene *uitbreiding*, waardoor *hoogst* betrekkelijk wordt ge-

⁺Vs. 900.

maakt [†]maakt op meer dan een voorwerp dat minder hoog is. want al wilde gy het *Hoogste*, 30. opvzelen tot 50. tot 100. ja tot 1000. voeten, zo lang 'er maar EEN [†]Vs. 900. minder hoog van 20. ja van 2. voeten nevens staat, kunt gy 'er geen *Allerhoogst* van maaken. gelijk ook een hoogte van 2. voet niet meerder *Allerlaagst* [†]genoemd kan worden in betrekking op 1000. dan op 3. voeten. Van TWEE zaaken kan 'er [†]Bl. 87. dan geen *ALLERhoogst*, *ALLEReerst*, enz. genoemd worden. en ik geloof niet, datmen 'er licht een voorbeeld van zal kunnen vinden, buiten deeze plaats van VONDEL. Daar 'er DRIE zijn, kan het plaats hebben: en zo spreekt hy B. V. vs. 504.

Het allerlaeghste lot van DRY hooftheerschappyen.

als mede HOOGVLIET, *Feestd.* B. II. bl. 65.

Want de allerjongste van DRIE zoonen -

Vs. 922.

En ducht geensins de zon voor vader aen te neemen.

HOOGSTRATEN, de Gids en Leidsman der aankomende Dichteren, omtrent de geslachten der Naamwoorden, heeft met het eerste uitgeeven, en vervolgens met het vermeerderen van zyne Aanmerkingen, of Geslachtlijst, der Nederlandsche taale eenen dienst gedaan, waardoor hy verdiend heeft, datmen zijns Naams, zo lang 'er Duitsch gesproken wordt, met achtinge en genegenheid, gedenke. Echter is dat werk noch niet gebragt ten top van volmaaktheid. een misslag, door hem daarin begaan, heeft my aanleiding gegeven tot deeze Aanmer-

king, ⁺daar ik anders niet aan gedacht zou hebben, doch die nu eenige bladen beslaan zal.^(d) Hy schrijft (ik bedien my van de laatste uitgave, 1723.) op 't woord ^{+Vs. 922} ZON: *Hoe vrent het ook schynen magh, dit woort is vrouwlijk.* dit bewijst het uit twalef byzondere Schryvers: en veroordeelt HOOFT, dat hy in den Brief van *Menelaus aan Helena*, zegt:

- - *Hun vorst ('t zy veer van ons)
Is altijd morgenstar, of bastaartbroër des Zons.*

en met recht. hierop heb ik niets te zeggen. maar vergelijk hier eens mede wat hy aantekent op 't woord MIN. *Genomen* schrijft hy, *in de betekenis van den Godt der min, of Cupido, kan 't niet anders dan mannelijk zijn.* Hoe? schrijft HOOSTRATEN zulks? waarom zegt hy dan ook niet van 't woord ZON: *genomen in de betekenis van den vader van Faëton, of Apollo, kan 't niet anders dan mannelijk zijn.* is 't eene waar, zo is 't ander waar: en dan zou VONDEL hier hebben moeten schryven:

- DEN Zon voor vader aen te neemen.

maar neen: het is geen van beide waar. en ik acht dat 'er de taale, en haare minnaars ten hoogste aan⁺ gelegen zy, datmen zulke misslagen in zulke Schryvers ontdekke, en den leerling daaromtrent waarschouwe. wy zullen dan eerst spreken van het ^{+Bl. 88.}

(d) Deze aanmerking, vergeleken met het geen door A. KLUIT in de *Geslachtlijst* van HOOGSTRATEN, op het woord MIN, en door J. FORTMAN in zyne *taalkundige aanmerkingen* bl. 2. en volgg. is aangeteekend, doet, mijns bedunkens, alles af.

+woord *Min*, vervolgens van *Zon*, en dan ook van anderen, hiermede overeenkomst hebbende. doch om klaar en verstaanlijk te zijn, zullen wy den grondslag deezer ^{+Vs. 922.} Aanmerkinge hier vooraf ter nederstellen: naamelijk, *Dat de geslachten der woorden alleen te kennen zijn uit het lidwoord, de of den; en niet altijd uit het volgende betrekelyke voornaamwoord, die of dien, enz. Noch ook uit volgende benaamingen, van vader of moeder, zoon of dochter, enz.* De valsche stelling, die HOOGSTATEN ons opgeeft omtrent het woord MIN, tracht hy te bewyzen uit vijf aangehaalde plaatsen van HOOFT, en drie van VONDEL. Onder de vijf van HOOFT zijn 'er maar drie die 'er te pas komen: de twee anderen, als mede de drie van VONDEL, bewyzen niets. De drie uit HOOFT, die iets bewyzen, zijn deezen. in 't eerste *Bruiloftsdicht*:

*Zijt gunstig, Hymen, stier uw' gang tot dezer stede,
En breng uw' broeder, DEN gekruyfdn Min, tochmede,
DEN Min, die -*

in de *Gedichten* bl. 124.

Des zy DEN vluggen Min toesprak, Mijn zoon -

en bl. 125.

*-- en wie zal echter dan
De schoone Venus met DEN Minne bidden an?*

Deeze twee laatste plaatsen zijn genomen uit de Voorreden van de *Minne-zinnebeelden*; eerst uitgegeeven in den jaare 1611. onder den naam van *Afbeeldinge DER Minne*, met eenige Sonnetten en Gezangen, zonder 's Dichters naam. hierin lees ik beide die plaatsen, aldus, de eerste bl. 5.

Des zy DE vlugge MIN toesprack, mijn Soon -

+in de tweede bl. 7. met DE *Minne*. zodat HOOFT, deeze plaatsen naderhand veranderende, verslimmerd heeft. Nu is de vraag of deeze voorbeelden bewyzen, dat *Min* mannelijk is, en daarvoor van ons en anderen moet gehouden worden? zo ja: dan zeg ik weder, dat ook ZON mannelijk is, want de zelfde HOOFT heeft geschreeven DES *zons*, als boven gezien is. want wat reden heeft HOOGSTR. *des zons* te verwerpen, en *den min* aan te neemen en goed te keuren? ZON en MIN zijn in de natuur noch mannelijk noch vrouwelijk, maar worden beide met vrouwelyke woorden benoemd; niettegenstaande zy beide in de Fabelen als Goden^(e) voorkomen, en dus in alles gelijk zijn: dat dan hieromtrent van de eene⁺ waar is, is ook van de andere waar; wat van de eene niet, van de andere ook niet: en dus, als HOOGSTR. *des zons* veroordeelt, veroordeelt hy met een *den min*. Daarenboven oordeel ik, dat een bewijs omtrent de Geslachten, genomen uit de gedichten, voornaamelijk minnedichten, van HOOFT, van geen gezag ter wereld is, dewijl hy zich daarin honderdmaalen vergeet, gelijk den geenen bekend is, die dit stuk verstaan. zie 't slot der Aantek. beneden IV. 284. 'ditzelfde wordt aangemerkt door G.O. REIZIUS, in zijn *Belga Graecissans* p. 45, en in *addendis* p. 597. beroept hy zich op deeze aanmerking.' zodat HOOGSTRATEN zich hier sterk heeft

+Vs. 922.

+Bl. 89.

(e) Men versta dit van de Fabelen der Grieken en Romeinen. By de Noordsche volkren was het anders. Hieruit misschien die verwarring.

+zoeken te maaken met de zwakheid van deezen grooten Dichter. Deeze plaatsen dan niet in staat zijnde om iets te bewyzen, behoudt HOOGSTR. niets overig, om ^{+Vs. 922.} zyne stelling, dat *Min*, voor den *Minnegodt* genomen, mannelijk zy, goed te maaken. Want (schoon zelfs de drie boven aangehaalde plaatsen al iets beweezen) de vijf anderen zouden evenwel niet te pas komen; gelijkwe aantoonen zullen. De eerste, van VONDEL ontleend, is uit den Brief van Acontius, onder de *Heldinnebrieven* van OVIDIUS: *Febe, de Jaghtgodin, heeft my in den droom bevolen, dit aen u te schryven, ook de Min, toen ik ontwaekt was: van welke d' een my reedts met ZYNE pylen gequetst heeft.* Hoe? bewijst dit zyne, dat het woord *min* mannelijk is? dan hebben wy ons tot noch toe kwaalijk verbeeld, dat *wijf* onzydig is: want wederom HOOFT zelf schrijft in *Tacitus* bl. 226. *toen 't wijf vry was, gaat ZE uitstel zoeken.* en JER. DE DECKER, in *Joan. den Dooper*:

En zal het wijf den vorst haest winnen op HAER zy.

ja de ouden, die de geslachten wel waarnamen, gebruikten dit woord *wijf* nooit anders. *Materie der sonden* fo. 53. b. *wat hi ghesien hadde van den wyve DIE hem ghebijcht hadde*, en fo. 84. b. *Loths wijf DIE wederom sach is ghewandelt in een salt-zuyle.* *Profectus* MS. B. II. c. 49. fo. 95. b. *alse die een wijf heeft, DIE hi niet lief en heeft noch hi en verblidet hem van HAREN leven, noch hi en bedroeft hem van HAERRE doet.* En II. 87. 143. b. *ghelijc enen wive, DIE een kint wint. Het Boek der Byen* MS. fo. 57. a.^(f)

- (f) *Biblioth. Huydec.* p. 119. N. 98. in folio '*Liber Apum*, het Boek der Byen, Ao. 1330, geschreven door een voortreffelijk Liefhebber.' Thands behoort het in eigendom aan den Wel Ed. Heer HERM. GER. OOSTERDIJK, *Med. Doctor te Amsterdam*; die de goedheid gehad heeft my het zelve ten gebruike te verleen. Het is op papier geschreven, in twee kolommen; waarvan de eerste door den Heer HUYDECOPER genoemd wordt *a*, en de tweede *b*. Het jaartal 1330. zal men hebben overgenomen uit het geen men vindt op het schutblad; geschreven, naar onze gedachte, door eene hand van de zeventiende eeuw, en dus van geen gezag ter wereld: daarenboven is aan het jaartal 1330 veranderd. Wy hebben gelegenheid gehad dit M.S. te vergelyken met een ander van den Wel Ed. Gestr. Heer Mr. C.A. VAN WACHENDORFF, fraai geschreven in folio, mede op papier in twee kolommen, hebbende achter de lijst der Capittelen dezen titel: 'Hier begint een boec dat geheeten is een gemeen goet van der natueren der byen.' Het is een Vertaling van het Latijnsch werk, *Bonum Universale de Apibus*, van THOMAS CANTIPRATANUS, die gebloeid heeft in 't midden der XIIIde eeuw. Men zie over hem de Schryvers, aangehaald door Profr. SAXE, *Onomastic*. Part. II. p. 311. In de Stads Bibliotheek te Utrecht is een oud M.S. van dit Latijnsch werk, op Pergament, in folio, onder den titel van *Apum Liber* THOMAE BRABANTINI. N. 286. *u. Catal. Bibl. Ultraj.* fol. Oo verso (kwalijk geteekend p. 446.) als mede eene oude Latijnsche uitgave, zonder jaar of plaats, doch zekerlijk nog in de vijftiende eeuw vervaardigd. N. 274. *I* Catal. Cit.* p. 7. In het jaar 1597. werd het in 8vo te Douay, met korte uitleggingen en het leven van den Schryver, uitgegeven door GEORGIUS COLVENERIUS: vervolgens herdrukt 1605 en 1627. Zie FOPPENS Tom. I. pag. 336. vergeleken met Tom. II. pag. 1131. en C. SCHOETTGENII *Supplem. ad J.A. FABRICII Biblioth. Lat. med. et inf. Latin.* Tom. VI. pag. 695, die aldaar ook nog eenige ouder uitgaven vermeldt. Uit het slot van het M.S. van den Heer VAN WACHENDORFF blijkt, dat die vertaling door meer dan een gemaakt is, in het gulden jaar 1450. vervolgens door de hand eener vrouwe (zy noemt zich eene *onnutte scrijfter*) afgeschreven, en voleind in het jaar 1461. en wel, waarschijnlijk, door eene der beslotene Zusteren van het Bethlehems Convent te Utrecht, aan welk dit Boek eertijds behoorde. Er is een druk van dit Werk in het Nederduitsch uitgegeven te Zwolle 1488. by PETER VAN OS, te vinden in de Stads Bibliotheek te Utrecht. N. 74. *n. Catal. cit.* p. 7. en by den Wel Ed. Heer Mr. JACOB VISSER in 's Hage. Zie zijn *Naamlijst* bl. 26. Met dezen Druk van 1488. komt genoegzaam overeen het M.S. van den Heer VAN WACHENDORFF, aan wien ik deze aantekening, voor 't grootste gedeelte, te danken heb. Het M.S. van den Heer HUYDECOPER is eene andere overzetting: of, eigenlijk, niet meer dan een uittreksel, voornamelijk van exempelen, die in het Latijnsche Werk voorkomen. Het is,

⁺*Ic heb een wijf gecant in den lande van Brabant, DIE heilich van leven was.* JACOP VILT, *Vertaling van* ⁺Vs. 922.

naar onze gedachte, geschreven omtrent het midden der vijftiende eeuw; ten minsten niet veel vroeger.

⁺*Boëtius* B.I. prose I. fol. 17. b. *dit wijf hilt in HAER rechterhant boucken.* ED. DE DEENE, *Warachtige Fabulen* bl. 63.

⁺Vs. 922.

Een Wijf zadtter, DIE wt HAER schoot noten craecte. Zegtmen hiertegen, schoon ze en *haer* vrouwelijk

+zijn, 't lidwoord *het* toont evenwel dat *wijf* onzijdig is? 't is waar; maar alweer een bewijs voor *my*: want, om die zelfde reden, schoon *zyne* mannelijk is, blijft echter ^{+Vs. 922.} het woord *min* altijd vrouwelijk. omdat *haare*, *zyne*, betrekkelijk zijn op de personen, waarvan gesproken wordt; en niet op de naamen, waarmede die personen benoemd worden. maar ten anderen moest VONDEL noodzaakelijk in de aangehaalde plaats *zyne* in het mannelijk schryven: of hy zou onze taal beroofd hebben van een sieraad, dat zy heeft boven de meeste nieuwen, ja zelfs boven de Latijnsche taal, die alleen haar *suus* heeft, waar voor wy hebben, *zyne* en *haare*. Lees nu eens in de woorden van VONDEL *haare pylon*: dan zal 't zeer onzeker zijn, van wiens pylon hy spreekt, van die der Jaghtgodin, of van die der Minne: want beide hadden zy *haare pylon*. Zie eens wat kwaade gevolgen men somtijds trekt uit de fraaiste zaaken. ⁺ De tweede plaats uit VONDEL bygebragt, is uit het II. Deel der *Poëzye* bl. 546. ^{+Bl. 90.}

*Min zagh moeders boezem bloên,
 En wou wenden al verbaest.
 Kuisheit greep HEM met der haest,
 Greep en smeeet HEM met haer hant
 Schier een steenworp verre in 't zant,
 Dat HY van dien zwaeren val
 Hinkt, en eeuwich hinken zal.*

Hier hebben de zelfde aanmerkingen, als boven, plaats; want lees voor *hem* en *hy*, *haer* en *zy*; en 't zal terstond weder twijffelachtig worden, of 'er van den *zoon* of van de *moeder* gesproken wordt. De derde en laatste plaats van VONDEL, genomen uit

*het zelfde gedicht, met de voorgaande, is wel eenigszins van eene andere natuur, doch bewijst mede niets. zo luidt zy: *Vs. 922.

*Cypris met haer zoontje prat
Op den hoogen wagen zat.
Min de VOERMAN dreef de zwaen,
Die haer voorttrok, wakker aen.*

want de benaaming van *Voerman*, is niet betrekkelijk op het woord *min*, als een woord aangemerkt, maar op den persoon, hier door het woord *min* uitgebeeld. want op de zelfde wyze zou dan ook weder *Zon* manlijk zijn, dewijl die hier en elders *Vader* genoemd wordt. de twee andere plaatsen van HOOFT komen met die van VONDEL overeen. De Hr. HOOGSTR. heeft zich dan hier laten verleiden door zijn al te grooten yver en toegeevendheid voor den Drost HOOFT; die onwederspreekelijk kwaalijk schrijft, *met den min*, enz. maar vooral hadt HOOGSTR. zich behoort te wachten van daartoe den naam van VONDEL te gebruiken; dien ik volstrektelijk ontken, oit het woord *min* mannelijk gebruikt te hebben. want, gelijk wy in den grondslag deezer Aanmerkinge zeiden, dat kan alleen beweezen worden uit het voorgestelde lidwoord *den* (ook wel uit de Byvoegelyke Naamwoorden, doch die vindtmen hier naauwlijks zonder het gemelde lidwoord) en daarom hadt hy een plaats uit VONDEL moeten bybrengen, waarin hy duidelijk *des mins*, of *den min*, geschreeven hadt. Doch dit was onmogelijk: terwijl ik integendeel magtig ben aan te toonen, dat VONDEL het woord *min*, hoewel het den minnegod, betekene, vrouwelijk stelt. want

*zo schrijft hy in dit werk B. IV. vs. 430.

**Of zijtge een Godt, men moght u aenzien voor DE Min.*

*Vs. 922.

*Bl. 91.

en weder B.V. vs. 499.

- *Ericijn, die prat*
Met haeren zoon, DE Min, op haeren lustbergh zat.

immers zou hy, zo hy van die gedachten geweest was, die HOOGSTR. hem toeschrijft, op beide deeze plaatsen, DEN *min*, geschreeven hebben. Laat ons dan deeze mistastingen van HOOFT, gelijk wy die vrymoediglijk aantoonen, ook edelmoediglijk ten beste neemen; en volgen het helder licht van onzen grooten Agrippyner, en zeggen met hem, *de min treft met ZYNE pylen*, wannermen Cupido meent; doch, met HAARE *pylen*, wannermen, zonder Venus of Cupido te bepaalen, van de *Min* spreekt: maar schryven noit, *de pylen DES mins*, of *van DEN min*. Het eerste komt by alle Dichters voor, het tweede nergens dan by HOOFT. Hy zelf schrijft ook zeer wel in zynen Brief van *Menelaus* bl. 737.

Nochtans de MIN is kloek, en alles ZIJN bestendich
Geduldt verwinnen kan. ZIJN listigheidt behendich
Door alle zwaarigheen zich redt (och arm!) en lacht
Om Argus oogen zelf, als hy op lö wacht.

zo zingt hy ook van twee schoone winkbraauwen bl. 633.

Boogjes, die de MIN ontleent
Als HY niet te schertsen meent.

en ter zelve plaatse van het hair:

Geestezweepjes, wispeltuurtjes,
Daar de MIN af leert ZIJN kuurtjes,
Peesjes tot ZIJN boog af dreit.

CATH. QUESTIERS, *Geheimen minnaar* Act. I.

⁺- ja de MIN
Meent altijd, dat HY ziet, het geen HY HEM beelt in.

⁺Vs. 922.

MOONENS *Poëzy* bl. 180.

*Hier zit de MIN niet stil, maer voert op ZYNE wijs
Een aengenaemen krijgh in 't strijtperk van twee harten.*

POOTS *Minnedichten* bl. 169.

*Dus doet de blinde MIN hem dolen,
Dien HY met ZYNE schichten raekt.*

ANTONIDES noemt de Min een *Koning*, *Bruiloftsd.* bl. 67.

*De MIN die aerde en zee braveert,
En alle heerschappye ontwassen,
Alleen als KONING triomfeert
Aen beide 's hemels sneeuwende assen.*

⁺VOLLENHOVE daarentegen noemt de Min, *Koningin: Bruiloftsged.* bl. 434.

De MIN verdient dit best, die groote KONINGIN.

⁺Bl. 92.

en bl. 438.

*Hoe veel zachter weet de MIN,
Als een heusche RIJXVORSTIN,
Elk te binden aen HEUR wetten,
En HAER rijxgrens uit te zetten.*

onbepaaldelijk spreekt HOOFT van dit Koningrijk bl. 664.

*Groote Min, hoe ongelijk
Gaet het in uw koningrijk!*

Verder komt de Min in alles vrouwelijk voor, by MOONEN in zijn *Poëzy* bl. 275.

*De MIN, nooit flaeu, nooit afgevochten,
Gaet met vryaedjen HAEREN gang.*

en bl. 160.

Waerdoor de MIN HAER vlammen sticht.

⁺VOLLENHOVES *Poëzy* bl. 443.

*MINNE streeft, zegt d' Amstellander,
En Parnas in Amstellant,
Door de baren met Leander,
Tot verkoeling van HAER brant.*

⁺Vs. 922.

POOT, *Bruilostsdichten* bl. 201.

*Nu krijgt de zoete MIN op zuivre zinnen vat.
Eenhoren buigt met lust zich voor HAER groot vermogen,
Ontsteken in den gloet, dien ZY verschoolen had
In 't helder diamant van Geertruits lonkende oogen.*

En zo noemt haar MOONEN *Leevenwekster*, bl. 249.

Die Levenwekster woont in Deboraes twee oogen.

Maar hoe? zal iemand, verzot op dit deel der taale, en denkende dat alle haare fraaiheid bestaat in het stip waarneemen der geslachten, my tegenwerpen; dit loopt in 't wild, en ondermijnt den arbeid, dien HOOGSTR. zo loffelijk besteed heeft aan zyne Aanmerkingen over de geslachten. maar al zacht! het loopt niet in 't wild; en, wilt gy luisteren, men zal u daaromtrent vaste gronden aanwyzen, waarop gy veilig moogt bouwen. Men moet hier weder met oordeel en bescheidenheid te werk gaan. Als gy spreekt van de MIN, als een *hartstogt*, kunt gy haar noit andere dan vrouwelyke benamingen geeven, als *Leevenwekster, Koningin, Vorstin, moeder*, enz. en moogt, van haar spreekende, noit *Hy* of *Zijn*, maar moet altijd, *Zy* en *Haar* zeggen: dit is buiten de fabeltaal. maar ook in de fabeltaal kan zy in alle⁺ haare benamingen als een vrouw verbeeld worden, wanneer zy voorkomt als eene godheid, zonder te ⁺Bl. 93. bepalen of men van *Venus* of van *Kupido* spreekt; want beide komen zy onder den naam van *Min* voor.

+maar, als men nadrukkelijk spreekt van *Kupido*, en hem de *Min* noemt, moet men, mijns oordeels, niet zeggen *Zy* of *Haer*, maar *Hy* of *Zyne*: noch geeven hem den naam van *Koningin*, maar van *Koning*, enz. Want vooreerst is zulk een verwisseling van geslachte in honderd andere gevallen, ook in andere taalen, gebruikelijk: en ten tweede, wordt door dit onderscheid van *zyne* en *haare* (eene ongemeene fraaiheid van onze taal, die zo weinig te verwaarloozen is, als de geslachten zelfs zijn) altijd klaar te kennen gegeeven, wanneer de *min* *Kupido*, en wanneer *Venus*, beduidt. zodat ik hier niet de minste verwildering of verwarring, maar integendeel eene schaduwlooze klaarheid, in bemerken kan. Dezelfde Aanmerking heeft plaats omtrent het woord *ZON*. het woord zelf is altijd vrouwelijk, gelijk HOOGSTR. wél zegt: ook in den natuurelyken stijl is de zon, *moeder*. HOOFT in 't begin van *Velzen*:

En gy welzaalge ZON, ô MOEDER zulker klaarheydt. maar in de taal der Dichteren is hy *vader*:

'JACOP VILT, in zijn *Prologhe* zegt, dat kleene boomen altijd *volghen de hitte* VAN DER SONNE, *als voer haer goet zijnde want* (vervolgt hy) *de sonne seecht men es VADER van boomen van planten al te gader.*' VONDEL, hier:

-- *De ZON voor VADER aen te neemen.*

en B. XIV. vs. 494.

En neem d'alziende ZON tot uwen SCHOONVAÊR aen.

en B. VII. vs. 154.

- *by dien alzienden VADER*

De ZON, dien hy verwacht ten SCHOONVAÊR -

waarin aanmerkelijk is, dat hy zegt, *DE zon, DIEN*

+ *hy verwacht* - en niet *DIE*, gelijk hy hadt kunnen schryven. maar *dien* ziet hier op 't voorgaande *vader*, of 't volgende *schoonvaêr* (en zo spraken de beste Latijnsche schryvers; CICERO: *Studium*, QUAE *Philosophia dicitur*, en niet *quod*. &c. zie GLAREANUS over dit Latijnsche werk I. 7. &c.) zo is ook de *Zon Vader* van Circe: maar VONDEL noemt haar altijd, *dochter van DE Zon*. zie B. IX. vs. 1042. XIV. 12. 48. enz. JAC. VILT, in *Boetius* IV. rijm 3. noemt haer, *dochter der Sonnen*. Zo komt de Zon ook voor als *Minnaar*, B. IV. vs. 221. enz. Ja HOOFT maakt geen zwaarigheid, haar, die hy genoemd hadt in *Velzen*, *ô moeder zulker klaarheidt*, te noemen in zijn *Gedichten* bl. 627. *Vorst des Lichts*.

*De VORST des lichts zal af gaan spoelen
Te nacht zijn rou in 't klaare nat.*

als *Minnaar* der Aarde wordt ons de Zon, onder anderen, afgebeeld in de *Bruiloftsgedichten* van ANTONIDES bl. 100.

*De ZON, zoo lang in hooger trans⁺
Gebannen, komt met schooner glans
De borst der Aerde weer ontsteken
En stoven, die nu vruchtbaer zwelt
En ziet, hoe haeren MINNAER helt
Voorover uit zijn gouden wagen,
En kust aen haer bedaeuden mont
En malsche kaken 't hart gezont.*

+Bl. 94.

maar jammerlijk tast deeze zelfde Dichter mis in de Fabel van *Clytië*, of de *Zonnebloem*, waarvan hy een gelykenis ontleent in den *Ystroom* B. IV. bl. 122. daar hy ons de *Bloem* als *Minnaar*, en de *Zon* als *Minnaares*, of *beminde*, vertoont:

* *Gelijk de Zonnebloem, verslingert op 't gezicht
Der ZONNE, moeder van het albezielend licht.
Geduurig opziet met zyne oogen van beneden,
HAER volgt, van dat ZE in 't Oost -*

*Vs. 922.

dat waarelijk een grove mistasting is. voegelyker spreekt hiervan SAM. VAN HOOGSTRATEN, *Dierijk en Dorothé Act. I.*

*Gelijk de goude Zonneblom
Wanneer 'er BRUIGOM in 't Oranje
Op ZYNE Koets met gulden franje
In 't Oosten rijst, om rond en om
Des hemels welfsels door te dringen,
HEM te gemoet ziet naar het oost,
En door ZIJN glans van schaamte bloost.*

Echter zalmen by goede Dichters, die hieromtrent eenige achtbaarheid hebben, noit vinden *des Zons*, of *van den Zon*, dan weder alleen by HOOFT, die ook alleen gezeid heeft *den Min*: waarin hy zo weinig naar te volgen is, als ANTONIDES die de Zonnebloem den minnaar der Zon noemt. Nu gebreekt noch aan deeze Aanmerking het laatste deel onzer belofte: te weeten, ook iets te zeggen van eenige andere woorden, overeenkomst hebbende met het geene van *Min* en *Zon* gezeid is. Hiertoe dient ook 't laatste gedeelte van den grondslag deezer Aanmerking, boven gesteld; t.w. *Datmen de benaamingen van Vader of moeder, Zoon of dochter, enz. aan andere zaaken kan geeven, zonder daardoor het geslachte van den eigen naam dier zaaken te bepaalen.* gelijk het mannelyke *Voerman*, niet belet dat *Min* vrouwelyk is; en de naam van *Vader* het woord *Zon* niet mannelijk * maakt. Zo vindenwe woorden ja personen

*Bl. 95.

+zelfs van 't manl. geslachte benoemd met vrouwl. en onzydige naamen. MOONEN noemt *den Avond, moeder*, *Poëzy* bl. 269.

+Vs. 922.

*O heilige Avont, die ontelbre goede dagen
En blyde nachten baert voor onze jonge bruit
En haeren bruidegom, word MOEDER, na lang draegen,
Word MOEDER van den Mai, gekroont met bloem en kruit.*

onze Dichter, *Den Regenboogh, Kamerjoffer* van Juno, in dit werk B. IV. vs. 650. (en meermaalen)

*Der goden Koningin voer vrolijk naer om hoogh,
En tredende in haer hof wert van DEN Regenboogh
Haer KAMERJOFFER, blyde ontfangen.*

Nadrukkelyker is dit, wanneer een *manspersoon*, niet anders, dan met een *vrouwelijk woord* benoemd wordt, en men evenwel in het mannelijk geslacht voortgaat, met *hy, hem*, enz. gelijk VONDEL, in *Horatius* B. I. Lierz. 3. *dat gy myne halve ZIELE behoedt, en HEM behouden overvoert aen de Attische kusten*: HEM t.w. *Virgilius*, van wien eigenlijk gesproken wordt. MOONEN, *Heil. Herdersz.* VII. bl. 53. van Christus:

*Zie daer, zie daer begint de Joodsche ZON te ryzen,
En Memfis fenixvlugt geleidt HEM met haer wyzen.*

maar anders drukt VONDEL zich hieromtrent uit, *Maeghdebr.* II. vs. 19.

*Der sterfelijcken troost, Augustus rijck verschenen
Gelijck een nieuwe ZON, belooft zoo lang voorhenen,
Eer ZY te voorschijn quam.*

vraagtmen waarom VONDEL hier ZY zegt, en niet HY, gelijk MOONEN? 't antwoord is gereed: omdat

⁺HY dubbelzinnig zou zijn, en op *Augustus*, toegepast kunnen worden; dat de meening niet was. ik twijffel niet, of dit is de reden, dat VONDEL hier niet HY gezeid heeft; ⁺Vs. 922. en hy zal weldoen, die in zodanige gelegenheden altijd verkiest, dat het minst dubbelzinnig of duister is. gelijk MOONEN ook zeer wel zegt, in de *Uitbreiding van Mozes Lofzang* bl. 719.

*De Filistijn dien' zyne Astarte,
De Maen, in 't gruwzaam mirtewout,
Daer heur DE BOELSCHAP onderhoudt,
En vleit en mint uit al ZIJN harte.*

zijn harte, hoewel *boelschap* vr. is; doch hy ziet op den persoon Endymion. Om dit te besluiten zeggen ⁺wy, dat het voor 't begrip van allerlei Leezers de gemakkelijkste weg is (en wat is 'er, dat een schryver meerder behoort naar te jaagen?) het ⁺Bl. 96. voornaamwoord *zijn* of *haar* betrekkelijk te maaken op den persoon waarvan gesproken wordt, en niet op den naam, waarmede die persoon te vooren uitgedrukt staat. en ik oordeel, datmen HOOFT ook niet behoore te volgen, in deeze by hem zo zeer gebrukelyke uitdrukking, schryvende, onder anderen, in de *Nederl. Historien* B. XXII. bl. 988. *Des verstaat ZIJN HOOGHEIT, om zeeke byzondere inzichten HAAR daar toe beweeghende, dat* - want op *zijn Hoogheit*, behoort te volgen *hem* en niet *haar*. die dit breeder behandeld wil zien, leeze den Brief van den schryver der *Idea Linguae Belgicae Grammatica*, aan den Hr. A. RELAND, bl. 56. 57. achter de *Geslachtlijst* van HOOGSTATEN. Doch omdat het geene wy hier

+wederleid hebben, alleen gegrond is op het gezag van HOOFT, zullen wy ook het geene wy beweerd hebben, tot besluit, bevestigen met het gezag van dien voornaamen schryver: die, schoon hy *DES Zons*, en *DEN Min*, geschreeven hebbe, echter zeer wel wist te zeggen in zijn *Gedichten* bl. 758. ^{+Vs. 922.}

Van DE langarmde Zee, DEN Vader aller meeren.

Tweede boek.**Vs. 9.**

De zee krioelt, en stoft op blaauwe waterheeren.

BLAEUWE WATERHEEREN zijn *Watergoden*. zo zegt Venus tot haaren Oom Neptunus; B. IV. vs. 726.

- -o waterheer *Neptuin!*

De Nvolgers van VONDEL hebben hem dit woord niet kwaalijk ontleend. ANTONIDES *Ystr.* B. III. bl. 77.

*Nu was die blyde dag verjaert, de Waterheeren
Ten hooft' verscheenen, om de Bruiloft te vereeren.*

en bl. 86.

- -wie durf ons hier braveeren,
En zitten bovenaen by zoo veel Waterheeren?

POOT, *Mengeldichten* B. II. bl. 402.

*Dus quamen eens de Hemelheeren
Filemons schamel dak vereeren
Met hunne komste, rijk van vreê.*

+gelijk VONDEL ook spreekt in *Faëton* bl. 81.

En wie is magtiger dan 't hooft der Hemelheeren?

+Bl. 97.

BREDERODE, *het daghet uyt den Oosten*. Act. III. zang van der Goden waertschap:

*Ick wensch, en wilt ghy Hemelheeren,
Dat yder juycht en vreucht bedrijft,
Viert mijn gheboon, O groote goôn!*

Vs. 16.

*Men ziet 'er Doris met haer dochteren en maegen.
Een deel bezwemt het diep: een deel te water uit
Op rotsen, zit en drooght en net de groene tuit.*

NETTEN zal hier zijn *kammen*, of *kemmen*. ZACH. HEYNS, in *Bartas Werken* I. 4. bl. 155. van den Hemel, by eenen paauwestaart geleecken:

*Besaeyt met een gestert van glinsterende vlammen,
Gerondet en genet met blikerige kammen.*

de allereigelijkste betekenis van *netten* schijnt my den vogelen eigen te zijn, wanneer zy zich pluizen en reinigen. d.i. *netten*. *Hertspiegel* B. VII. vs. 17.

*Daar ziedy koopluuy vrek, en nyver boeren vletten,
Den visscher 't net, de zwaan haar zilver-pluymen netten.*

daar echter ook de Visscher gezeid wordt zijn *net* te *netten*, van welke letterspeeling zie de Aantek. I. 359. Onze Dichter in den *Lof der Zeevaart* bl. 157.

*Gelijck Halcyone, by heldren zonneshijn,
Zich bakert op het meir, en net, en pluist haer pennen.*

Ik weet niet of POOT dit woord wel gebruikt, als hy zegt in de *Minnedichten* bl. 167.

*Ik zal, zoo moet root gout mijn veder netten,
Op uwe kruin een kroon van starren zetten.*

Zie VONDEL ook beneden B. III. vs. 214.^(g)

- (g) Deze aantekening heeft de Heer HUYDECOPER naderhand afgekeurd, en daar nevens gesteld 'REIZIUS, *Belga Graec.* p. 253. ΝΙΖΕΙΝ NETTEN, *Alom.* naessen & netzen, *humefacere* - ΝΙΠΠΕΙΝ *lavare* NETTEN. i. nat maken, *purgare*, *polire*. En in *add.* p. 612. ΝΙΖΕΙΝ NETTEN. *Ignorasse videtur Spectatiss. Huidecoper hanc verbi Belgici notationem, unde Potium immerito carpit, quod dixerit: zoo moet root gout mijn veder netten, ubi per tingere, imbuerere, exponendum.* Deze berisping van den Heer REIZ is zeer wel gegrond; en wordt zelfs bevestigd door eenen Regel, in dit werk te vinden; doch dieh ik noch niet had aangemerkt, toen ik de nevensstaande aantekening schreef: toen dacht ik dat *netten* kwam van *net*: doch *netten* komt van *nat*, gelijk *pletten* van *plat*. Zie verscheiden voorbeelden in onze aantekening B. XV. 598. JACOP VILT, in zijn Prologhe voor de *vertaling van Boëtius*.

*Dus neemt boomen die goet van weerden,
Ende plantfe yeuwers tusschen twee eerden,
Daer deene of zy goet varsch ende vet,
Dander zy magher quaet ONGHENET.*

Passionael Zomerstuk 1478. fo. 230. d. *dat hi soude maken enen dranc - ende dat hi daer in NETTEN soude al dat hi ate; eñ hi soude alsoe ghenesen.*

Den Boom der schriftuere 1539.
*Met desen wijn dient wel GHENET
Elck zijn kele.'*

[Vele voorbeelden van NETTEN, voor *nat* maken, zouden wy uit oude Schryvers hierby kunnen voegen: geen minder aantal van NETTEN, in den zin van *zuiveren*, *reinigen*, *optooijen* enz.] (Zie *Maandel. Bydr.* II. D. bl. 40. en 41.) Wy achten, dat dit tweederlei NETTEN afleiden is van tweederlei woorden; waarvan het een echter oorspronkelijk van het ander: NETTEN van NAT, *nat* maken; en NETTEN van NET, *net* maken: in welke gedachte wy bevestigd worden door KILIAAN. doch dat NET, *rete*, *cassis*, om dat het menigmaal *genet* en gewasschen wordt, hiervan

afkomstig zou wezen, gelijk de Schryvers der *Bydragen* uit KILIAAN opgeven, komt ons niet aanneemlijk voor. Liever leiden wy het af van een oud woord NUTAN, *capere*. *Codex Argent.* Luc. V: 9. en 10. Marc. I: 17. en elders. Zie JUNII *Glossar. Gothic.*

Vs. 23.

*Maer boven ging de kunst de valdeur rijk bekleeden
Met twalef merken van de zonne op eene ry.
De zes op d'eene deur, de zes op d'andre zy.*

Op een ry is recht naast elkandere: want dat is de eigelyke betekenis van *Ry*. men zou kunnen zeg-

gen, ⁺dat een *Lijn*, en een *Ry*, het zelfde waaren, ten aanzien van haare rechtheid: doch dit onderscheid is 'er tusschen beide, dat *Lijn* is een platte streep, en *Ry* ^{+Vs. 23.} de zaaken, die op zulk een' streep geplaatst staan. Niets is 'er dat rechter is, dan de stralen van 't oog: als nu verscheiden zaaken zo naast elkander geschikt zijn, dat het oog van de eerste tot de laatste, langs alle de tusschenstaanden zo kan heenen zien, dat de eene niet bevonden wordt meerder binnen, of buitenwaarts te staan dan de anderen; zo zegtmen in volle kracht, dat die zaaken *op een Ry* staan. waarom de naam zelf van *Ry* gegeven wordt aan eenen maatstok, dienmen gebruikt, om het gelyke verband der zaaken af te meeten; gelijk een *Lijn*, om een' rechten streep te haalen. zulk een *Ry* gebruiken de metselaars. zo⁺ verhaalt KASPAR BRANDT, in 't *Leven van Hugo de* ^{+Bl. 98.}

+ *Groot B.* VI. bl. 249. dat die Heer, zo wonderlijk als gelukkig uit den Loevensteinschen Kerker verlost, en te Gorkum gekomen, zich daar verkleedde als een metselaar, en met een *Ry of Maatstok* in de hand, de Stad uitging, om onbekend door het volk, en op veiliger schuilplaats te geraaken. Oud is deeze betekenis van het woord *Ry*: *Materie der sonden* fol. 86. b. *wie een CROMME rye by leecht en kan niet vinden of sijn werc RECHT is.* En fol. 138. d. *ghelijc als die ghene die by een CROMME rye sijn werc besiet en pijnt te RICHTEN.* Dit zo zijnde zoumen kunnen vraagen, wat reden VONDEL gehad hebbe, om de twalef Hemeltekenen hier te plaatsen *op eene Ry*, daar zy eigenlijk eenen cirkel of ring uitmaaken? Hier komt te pas dat zo menigmaal herhaalde zeggen van den Griekschen Dichter SIMONIDES by PLUTARCHUS, dat de Poëzy een spreekende Schildery is. en 't geen een Schilder, in het afbeelden van dit Zonnehof, heeft waar te neemen, past ook op den Dichter, die 't beschrijft; schoon de Dichter veel zaaken onaangeroerd kan laten, dat de Schilder niet kan doen. OVIDIUS zegt, dat deeze twalef Tekenen hier verbeeld waaren, op ieder deur zes; maar in wat orde, meldt hy niet. zijn Vertaaler voegt 'er by datze *op eene Ry* stonden: doch de Schilders verbeeldenze ons in de ronde: en gemeenlijkst in een half rond; zo, dat 'er maar zes zichtbaar zijn, gelijk ook maar de helft van den hemel voor ons zichtbaar is. Ook kanmen volstaan met drie, naar het weezen datmen aan de aarde, beneden afgebeeld, geeven wil: by voorbeeld, als men den Zomer schildert, met den Kreeft, den

+Vs. 23.

+Leeuw, en de Maagd; in den Winter, met den Bok, Waterman, en Visschen. en zo in de andere getyden des jaars. Maar hier waarenze alle twalef, en dat wel verbeeld aan den Hemel. Wy zullen hier tusschen beide, tot nader verstand, zeggen, dat VONDEL 't Latijn niet wel uitdrukt in deeze drie vaarzen, boven aangehaald. hy spreekt alleen van de 12. Tekenen, en vergeet den ganschen hemel, die OVIDIUS zegt dat hier mede op de deuren afgebeeld was: +Vs. 23.

*Haec super imposita est coeli fulgentis imago,
Signaque sex foribus dextris, totidemque sinistris.*

dat wy aldus kunnen uitdrukken:

*Om hoog vertoonde zich de starrenryke hemel:
De twalef Tekenen, met leevendige kleur,
Staan, zes aanzes, verdeeld op de eene en de andre deur.*

men moet zich deeze Tekenen dan verbeelden aan den hemel, terwijl de aarde beneden afgebeeld was.† Omze nu hier in een geheel rond te vertoonen, is niet wel kans, en zou zulks geen goede schikking maaken. Beter zou dat aangaan in een half rond; zo, dat het midden des zelfs boven aan de twee deuren raakte, daar zich die, gesloten wordende, te saamen voegen, en de twee uitersten weerzijds tot op de kimmen naar beneden daalden, of liever, wat boven de kimmen, tegen de posten der deuren ten einde liepen. Dit zou zekerlijk de gemakkelijkste weg zijn. maar my dunkt, dat men den *Zodiak*, dat is Dierenriem, doch dien wy anders niet oneigelijk noemen den Dwersriem, hier met zyne 12. Tekenen noch zou kunnen vertoonen op eene andere wyze; te weeten, noch in een heel, noch in een †Bl. 99.

+half rond, maar, volgens zynen Duitschen naam, dwers door den hemel loopende, strekkende zich van de linke zyde der deuren, geduurig, doch echter een weinig +Vs. 23. geboogen, opwaart ryzende, tot tegen den post der rechte deure, op de wyze van eenen draagband of sluier, die, over de rechte schouder hangende, dwers over de borst, tot beneden aan de linke zyde afhangt. Deeze gelykenis van eenen sluier vind ik hier zeer gepast, en het staat my vry, die te pryzen, dewylze van myne uitvinding niet is. de geestryke Fransche Dichter DU BARTAS schildert ons de Natuur met deezen Dwersriem, dien hy vervolgens een' *Oranjen Bandelier* noemt, dwers om haar lighaam geslagen, op de wyze van eenen Sluier. doch hoor hoe zijn Vertaaler ZACH. HEYNS dit uitdrukt l. 4. bl. 156.

*De twalef in den Riem, waer me de Heer der Heeren
Dees' overschoon Natuur belieft heeft te vereeren,
Als inde Schepping' hy door synes stems gewelt
Voor 't blinkende gesin schoon wetten heeft gestelt.
Riem die m'haer overdweers siet als een sluier dragen,
NIET op de heupen RECHT in 't rond' om 't lijf geslagen.*

Niet recht is zo veel of hy van de Tekenen zeide, *niet op eene ry*. Maar zou VONDEL ook zyne gedachten hierover niet hebben laten gaan, en zo maar los heen, zonder overleg, geschreeven hebben *op eene ry*, om een rijmwoord te vinden? in den beginne scheen 't my zo toe: doch misschien oordeelde ik te schielijk. ten minste moetmen niet alles veroordeelen, wat met onze gedachten niet aanstonds overeen komt. en mogelijk datmen nu deeze Tekenen hier voegelijk *op eene Ry* zoude kunnen

+plaatsen, te weeten, als men de zelve zo schikte, dat zy als een' bovenlijst deezer
 konstryke deuren vertoonden en uitmaakten. Doch wy zullen dit⁺ laten aan 't ^{+Vs. 23.}
 oordeel van Starrekykers en Schilders.^(h) ^{*Bl. 100.}

Vs. 25.

*Zoo dra Klimeenes zoon den drempel op quam treden
 In zijn heer vaders hof -*

Alzo wel zou my hier behaagen TEN *drempel op*,

- (h) By gelegenheid dezer aanmerking over RY, kunnen wy niet nalaten, ter waarschuwing, aanteteekenen, dat men by vele van onze Schryvers en Dichters van name, zelfs buiten nooddwang der Rijmklanken, REI voor RY ontmoet; daar het toch zeker is, dat RY en REI gantsch onderscheiden zijn, niet alleen in beteekenis, maar ook in geslacht. RY, gelijk wy hierboven zagen, beteekent eene meerderheid van personen of zaken, staande in eene rechte lijn; en ook meermaals, in het algemeen, eene meerderheid, een aantal; en is vrouwelijk. REI, gelijk te zien is in de aanteekening beneden B. IX. 279. beteekent een zangkoor, *Chorus*, en is manlijk. Zeer wel schreef VONDEL hier RY; maar kwalijk in *Palamedes*, in dien fraaijen Rei van het derde Bedrijf vs. 1376.

*Daer lacht een beemt, een klaverwey,
 Omcingelt met een' BOOMENREY.*

een koor van boomen? Dat zijn dan beurtelings zingende boomen?
 Meer voorbeelden ontzien wy ons bytebrengen; vertrouwende, dat deze aanteekening genoegzaam zal wezen, om voortaan deze onnaauwkeurigheid te doen vermyden.

+gelijk onze Dichter elders zegt, als B. VIII. vs. 887. ten drempel *intreên*. en XIII. 586.

+Vs. 25.

Gesleept by 't hangend haer ten drempel uit en in.

Vs. 32.

*Ter rechte en slinke hant bestuwen hem het Jaer,
De Dagen, Maenden, Uur, en Eeuwen, eene schaer;
Alle even wijt van een. -*

OVIDIUS zegt:

*--- Dies, & Mensis, & Annus,
Seculaque; & positae spatiis aequalibus Horae.*

Hier is vooreerst aan te merken, dat het *even wijd van een staan*, 't welk VONDEL aan deeze gansche Schaar van *Jaaren, Dagen*, enz. toeschrijft, van OVIDIUS alleen gezeid wordt, ten aanzien van de *Uuren*: zekerlijk met oordeel en reden. doch wy zullen ons thans genoegen met dit aangewezen te hebben, zonder ons hierin verder in te laten: gemerkt de juiste plaats van deeze allen, die den hofstoet en de lijfwacht der Zonne uitmaaken, net te bepaalen, meerder tot de Schilderkunst, dan tot de Dichtkunst, schijnt te behooren. maar ten anderen, het geen ook byzonderlijk tot deeze laatste, en ons oogwit behoort, zo merken wy hier aan, dat de Vertaaler de orde, die OVIDIUS in het optellen deezer Naamen zo wel waarneemt, kwaalijk ondereen gemengd en verward heeft. OVIDIUS noemtze in deezen rang: *Dag, Maand, Jaar, Eeuwen*; en voegt 'er dan eindelijk by de *Uuren die allen evenwijd van een stonden*. hy hadt deeze misschien ook

+wel eerst mogen noemen; doch zo als hyze hier meldt, en door het geene hy van haare plaatsing zegt, zondert hyze genoegzaam van de anderen af, waarmede ^{+Vs. 32.} VONDEL haar vermengd heeft. zekerlijk is 'er een goede orde in de optelling des Latijnschen Dichters: en hoe natuurelijk en fraai, en dierhalve hoe noodzaakelijk die zy, kanmen leevendig zien uit vergelyking van deeze plaats met die van andere Dichters, die, van deeze zelfde zaaken spreekende, die orde beter in acht genomen hebben, dan VONDEL hier. in de eerste plaatse maaken wy geen zwaarigheid om den sierelyken POOT hier te stellen tegen VONDEL. die voortreffelyke Leerling van onzen grooten Meester zingt aldus van den Tijd, in zijn Gedicht, genoemd *Snelheid en Woede des Tijts* bl. 350.

*+Wie keert den snellen loop van Uuren, Dagen, Weeken?
Zelf 't ronde Jaer draeft rad op Zespaer Voeten heen. ^{+Bl. 101.}
Ook laten d'Eeuwen ons van haeren aftogt spreken,
En niemant brengt den Tijd te rug die eens verdween.*

Maar magmen by deeze Mannen JAN VOS ook wel noemen? ik vrees dat veelen liever met VONDEL zouden dwaalen, dan met JAN VOS den rechten weg gaan. doch ik oordeel, als JAN VOS de zelfde zaak beter uitdrukt dan VONDEL, dat echter zelden gebeurt, datmen zeer beschroomd en armhartig moet weezen, om dat niet te durven belyden. zo spreekt hy in den *Zeekrijgh tusschen de Staaten en Engeland* bl. 308.

⁺*De Moeder van de kunst gedooft hier geen verwaanden.
 Het rusteloos Gedacht, dat duizent vleugels heeft,
 Heeft hier de Daagen, ja de Weeken, en de Maanden,
 De Dochters van het Jaar, staagh by haar waarze zweeft.*

⁺Vs. 32.

ISAAK VOS, *Beklaagt. Dwang* Act. I. scen. 4.

- *noch uur, noch dag, noch week,
 Noch maand, noch jaar, noch eeuw -*

Vs. 34.

*Daer stont de nieuwe Lente,
 Bekranst met bloem, en blos, een jaereluxe rente:*

Lees: *jaerelyxe*, als in d'eersten druk.

Vs. 38.

*de Winter, gansch berooft
 Van warmte, en kout en kil: de baert en 't haer bevroren
 Met kegelen van ijs.*

Zodanige *Kegelen* zijn, als men dikwils ziet hangen aan gooten en daken, wanneer het druppende water van onderen geduurig aanvriest. OVIDIUS beschrijftze ons in 't voorgaande boek vs. 120.

- *et ventis glacies adstricta pependit.*

't welk VALENTIJN uitvoerig en zeer wel vertaalt, *en hingen toen scherpe lugtkegels aen de daken geronnen*: waarvoor VONDEL veel eenvoudiger zegt vs. 144. *en 't water vriest tot ijs*. fraai zegt hy in *Faëton* Act. II. Rey:

+Zy stryden fel, als nacht en dagh,
Als vier en ijs, als kool en kegel.

+Vs. 38.

J. SIX VAN CHANDELIER, *Amsterd. Winter* bl. 63.

*Gins komt een sterk gevolghde Boer,
Vol winds gereên uit 't Veener moer,
Ruigh om zijn ongekemde kin
Met lange Keegels ijs 'er in.*

VOND. *Virg.* bl. 72. *kille* ijskegels *hangen aen de ongekemde baerden gevrozen.*

PLANTIJN: KEGEL, ijsdruppel, *stiria*. KILIAAN: KEGHEL, *Fland.* i. KEKEL, *stiria*.

Vs. 49.

*verleenme een zeker pant,
Waerby het blyke dat ik, buiten schimp en schant,
Een echte en rechte zoon, ben uit uw' stam geboren.*

Beter zou zijn, *uit uw zaad geboren*. ja zo moest het noodzaakelijk zijn: want het komt 'er hier op aan, of Faëton de eigen zoon was van Febus; dat⁺ is, of hy *uit zijn zaad* geboren was: want hy kon wel *uit zijn stam* geboren zijn, zonder echter zijn ^{+Bl. 102.} Zoon te weezen, uit iemands stam geboren te zijn, wordt niet gezeid van eigelyke kinderen, maar van de navolgende neeven. *Stam* is *geslacht*, en zo komt het honderdmaalen in dit werk en elders voor. 't is een overdragtelyke spreekwijs, ontleend van eenen boom, die niet alleen een' stam maar ook verscheiden takken heeft; en past dus niet alleen op een' vader en zynen zoon, maar op ees gansch geslachte.

Vs. 57.

*Het waer geen reên u niet te kennen voor mijn kroost.
Klimeene baerde u, en ging waerlijk van my zwanger.*

Moest zijn, *uit of by my*. welk laatste gemeener by ons gebruikt wordt. want eene vrouw gaat zwanger **UIT** of **BY** *haar man*: **HOOFT**, in *Warenar Act.* V. sc. 1.

Door dien dat ze zwaer by my gaet -

maar zy gaat zwanger **VAN** *het kind*, dat zy baaren zal. beneden B. IX. vs. 390.

En zy ging zwanger VAN eene overeedle vrucht.

en VI. 257.

- - zy zwanger **VAN** *haer draght. enz.*

Vs. 60.

eisch onbekommert nu
Wat gaef uw hart behaegte en luste: ik schenk het u.

Het moest hier noodzaakelijk zijn *haar*: want daar wordt duidelijk gesproken van eene *gaaf*. doch *haar* klinkt daar niet alte wel; beter zou misschien zijn, *ik schenkze aan u*, of *ik offerze u*, of iets diergelijks. 'Zie G.O. REIZIUS, *Belg. Graeciss.* pag. 317.'

Vs. 66.

*naulijx zwoer godt Febus dezen eedt,
Of Faëton verzocht, te wulpsch, te vroegh gereet,*

⁺*Heer vaders paerden en karros een' dagh te mennen.*
 Terstont beroude godt dien eedt, *nu niet te schennen.*

⁺Vs. 66.

Voor *godt*, lees *hem. eedt* heb ik hier doen drukken voor *eet*, omdat 'er vs. 63. zo staat. maar moest ik ook niet *dien* veranderd hebben in *die*? ja, volgens de taal; maar hoe VONDEL 't hier gemeend hebbe, kan ik bezwaarelijk zien. en mogelijk zoumen, naar zyne meening, *godt* niet moeten veranderen in *hem* maar in *hy*. 't Is waar, men zegt niet in goed Duitsch, *hy beroude dien eed*, maar *hem berouwde die eed*. echter hadt VONDEL dit zowel kunnen zeggen, als hy zegt B. IV. vs. 327.

DE voerman van *'t gespan des lichts verdroot dees straf*. voor *Den voerman*. dat echter geen drukfout is, als blijkt uit het vervolg ook worden zulke drukfouten, meer dan eens voorkomende, veiliger aangewezen, dan veranderd. 't schijnt dat zeker geleerd Heer in onze dagen, deezen misslag van VONDEL, zo hy hem geleezen heeft, ontleend hebbe; zijnde een groot liefhebber van deeze misselyke en onnatuurelyke uitdrukking: *Ik behaag dat te doen; ik heb dat behaagen te doen;* enz.

Vs. 81.

De dondergodt Jupijn zou zelf het zonneradt
Niet dryven kunnen, schoon zijn maght het al beheerste.

Dit schijnt te onderstellen, dat Jupijn nu niet alles⁺ beheerste. doch dat wil Febus niet zeggen, en 't zou hem ook niet passen. Dit is den zin bederven

⁺Bl. 103.

*om het rijm goed te maaken. de verleeden tijd voor den tegenwoordigen. moest zijn *beheersche*.

*Vs. 81.

V. 105.

*Gy beelt misschien u in dat boven zon en maen
Gewyde kerken, steên, en groene bosschen staen.
Het spoor der zonne loopt door vreesselyke dieren,
En laegen: -*

Beter zou hier zijn, *Neen: 't spoor* - en noch beter, *Neen: 't pad*, om een kwaalijkluidende herhaaling van 't woord *spoor*, dat in den volgenden regel weder voorkomt, weg te neemen. vs. 107. wordt ook 't woord *baan* tweemaal uitgedrukt: doch is die herhaaling goed.

Vs. 110.

Den Leeusmuil, brullende als een dolle Razerye.

Buiten deeze plaats leestmen in dit werk anders altijd *razernye*. het zou mogen schynen, of de Dichter hier het gelijkkluidende Rijm van *Emonye* en *Razernye* hadt willen myden. doch, behalve dat diergelyke Rijmwoorden in dit werk meer voorkomen, zo schrijft hy ook B. XV. vs. 933. *razernye*, niet-tegenstaande het daar rijmt op *Lacinye*. Zie onze Aantek. aldaar. Hier zullen wy spreken van het woord zelf: dat onze Dichter in andere werken meermaalen zo schrijft. als in zijn *Poëzy* I. deel bl. 50.

⁺*De Razery, door 's legers wreede tenten
Van bant geslaeckt.*

⁺Vs. 110.

en bl. 325.

-- *tot moorden aengehitst
Van Razeryen.*

daar 't rijmt op *stryen*. *Hippolytus*, Rei van het eerste bedrijf,

De razery 't gebeent doorkruipt.

Noch in *Palamedes Act. I.*

*Waer vlieden wy? Wat Razery
Komt uit den afgront klimmen?*

HOOFT, in *Baeto Act. I.*

De grootste Raazery in haar getergden toren.

SAM. VAN HOOGSTRATEN, *Dierijk en Dorothé Act. IV.*

De wraakzucht hitste ons volk tot rasery en moort.

J. DE DECKER, *Lof der Geldzucht* bl. 121.

*Men brand geen' Ketters meer: die razery, gestegen
Uit Plutoos zwavelpoel, is lang weer neergezegen.*

JAN VOS, *Zeekrijgh* bl. 306.

Zy zou de vierde tot de razeryen weezen.

ROEMER VISSCHER, *Ghenoegl. Boerten* III. 61.

Lieffde is niet dan een brandende raserye.

SPIEGHEL, *Hertspiegel* B. II. vs. 379.

⁺*Nu om de toornicheids verwilghde razery.*

⁺Bl. 104.

P. SCRIVERIUS, *op den Christ. Lofzang* van D. HEINSIUS:

- *de razery die Saul heeft geplaeght.*

en even te vooren spreekt hy ook van de *razery* der Maenaden, of Bacchanten.
gelijk ook D. HEINSIUS zelf, *Hymn. van Bacchus* vs. 552.

--- *dan worden zy terstont
Van uwe razery bestoven en verwont.*

BREDERODE, *Roddrik en Alfonsus Act. I.*

⁺*Dat de Tydt, noch de Doodt, noch helsche Razeryen,
Dees bandt te gheener stondt in stucken souden snyen.*

⁺Vs. 110.

zo vindtmen ook, om al hooger op te klimmen, by KILIAAN alleen *raferye*; maar by PLANTIJN beide, *raserny* en *rasery*. De Mechelsche Rederykers, op 't *Landjuweel* 1561.

Met een seer goede raserye. -

dat is *drift*, of *verrukking*. en noch een halve eeuw te vooren, in de *Historie van Alexander* 1515. cap. 25. *onmanierlike gramschap maect dulheyt en raserie*. *Profectus* M.S.B. II. c. 87. f. 143. b. *in sommighen menschen pleghen alsulke visioenen voerteikenen te wesen der raserie*. Moetmen nu de *n* zo maar onverschillig in dit woord invoegen of uitlaaten, zo als 't ons uit de pen rolt? of moetmen onderscheid zoeken tusschen *Raazerny*, en *raazery*? het eerste, te weeten het onverschillig gebruik, kanmen afleiden uit de onbeschaafdheid der ouden, die voor *tovery*, ook zeiden *toverny*, gelijkwe leezen in de *Legende van S. Nazarys* 1478. fol. 130. c. *Destructie van Troyen* 1479. fol. 12. a. *enz.* Omtrent het tweede, of het onderscheid tusschen beide: daartoe zouden wy eenigen grond hebben in *Raazerny* en *slaaverny*. Dit laatste woord betekent de *dienstbaarheid* zelve, zonder betrekking op eenigen persoon: en van een persoon spreekende kanmen zeggen, dat hy in *slaaverny* is, ook dan, als hy slaapt of stilzit. maar *slaavery* zoumen kunnen neemen voor eenen *slaafschen arbeid*, waarin ook die geenen zich wel ingewikkeld vinden, die niet in *slaaverny* zijn: en zo zou *slaavery* zijn, niet *dienstbaarheid*, maar de weezendlyke oeffening en werkzaamheid in

+ een' slaafschen, dat is, lastigen arbeid: welke betekenis ook ligt in 't woord *slaaven*. waarvan zie B. VIII. vs. 932. Zo kanmen ook *Raazerny* voor de drift en dolheid +Vs. 110. zelve neemen, en dus ook in Poëzy voor die Helsche Gezusteren, *Furien* anders genoemd: en *Raazery* voor de tegenwoordige en daadelyke uitwerking van die drift. Daar is iets in dat my toelacht, doch ik kan het met geen bewyzen staaven, en laat het dus aan 't oordeel van bescheidene, en zich des verstaande Leezeren.⁽ⁱ⁾

Vs. 116.

Ik ben niet maghtigh hen te houden in bestek.⁺

+Bl. 105.

Ik heb hier iets gedaan, dat ik boven vs. 66. zelf gezeid heb, dat veiliger niet gedaan wordt; doch toen ik dat schreef, was dit al geschied; anders zou ik het gelaaten hebben. in den eersten druk leestmen hier *hun*, dat zekerlijk kwaalijk is, want het staat in den vierden naamval, en moet bygevolge zijn, *hen*. maar hier kort onder vs. 168. leestmen weder:

- *dat men hun naeu tegenhouden kan.*

dat ik ook veranderd heb in *hen*, gelijk het buiten allen twijffel moet weezen: want *hun* is de derde en zesde naamval, die by *houden* en *tegenhouden* niet passen. In een werk, dat zo weinig beschaafd, en zo groot is, als dit, is 't niet te Verwonderen, datmen ook

(i) Wy, voor ons, twyfelen, of men immer met genoegzame voorbeelden zal kunnen bewyzen, dat dit, waarlijk snedig, onderscheid tusschen *Razery* en *Razerny* in den grond onzer tale te vinden zy.

+wel eens *hen* voor *hun*, en *hun* voor *hen* leest. gelijkwe dit laatste ook vinden B. V. vs. 549.

+Vs. 116.

- *om hun te praemen.*

't welk blijkt kwaalijk te zijn, uit B. XIV. vs. 850.

Ook Priaep, die den hof voor drieven sluit, hen praemt.

zo schrijft hy ook B. VIII. vs. 967.

Hier op begint Jupijn hun gunstigh aen te spreken.

maar B. III. vs. 837.

Waerom godt Bacchus hen dus aenspreekt.

Dit onderscheid van *hen* en *hun* neemt VONDEL anders zeer naauwkeurig waar: en het is een groot sieraad onzer taale, en geeft der redeneeringe daarenboven doorgaans licht en klaarheid.^(k) de Bui-

- (k) Voor den tijd van VONDEL vindt men dit onderscheid van HEN en HUN, 't welk de Heer HUYDECOPER een groot sieraad onzer tale noemt, nimmer in acht genomen. Vele Schryvers en Dichters na VONDEL, waar onder zelfs die deze aantekening gelezen hebben, gebruiken echter in den derden en zesden, zoo wel als in den vierden naamval, HEN. In de daad, wy hebben in onze taal het vermogen niet, om by onze naamwoorden en voornaamwoorden den *Dativus* en *Ablativus*, door verbuiging of verandering van Letters, uittedrukken; maar alleen door behulp onzer voorzetsels, *aan, met, door, van* enz. Zulks in een enkel woord intevoeren, en dat alleen in het meervoud, kan in sommige gevallen wel eens klaarheid geven; doch is en blijft eene willekeurige kieschheid, en zal meestal eene noodelooze moeilijkheid veroorzaken: wie zal ons bewyzen, welke van onze *Praepositiones* by voorb. een *Accusativus*, welke een *Ablativus* beheerschen? Iedere taal heeft hare eigenschappen, buiten welke geen taalopbouwer behoort te gaan.

gingen ⁺ van dit voornaamwoord geeft ons MOONEN zeer wel op, in zijn Spraakk. kap. 21. bl. 127. en hebben wy het door alle zyne Naamvallen in eene Zinsluitinge ⁺Vs. 116. vervat op deeze wyze: *ZY zijn goede vrienden: doch geen HUNNER behaagt my, ook behaagt ik HUN niet; echter haat ik HEN niet: maar zal my wel van HUN wachten.*

Vs. 131.

*Och Faëton, gy eischt een straf, geen waerde gist
Onweetende. och wat valt gy ons uit wulpsche drift
Al smeekende om den hals? wy stemmen uw begeeren:
Neen, twyfel hier niet aen: gy hoort het wat wy zweeren:
Maer draegh in 't eischen u voorzichtig, zoo 't betaamt.*

Deze vaarzen heb ik, tot oeffening van mynen Dichtlust, hier aldus veranderd:

*Och Faëton! gy eischt een straf vol ongevals,
Geen vaderlijk geschenk. Wat valt gyme om den hals,
O roekelooze zoon! wy zwoeren by de stroomen
Des helschen Stijx: al wat gy eischt, zult gy bekomen.
Maer eisch voorzigtiger, en iets dat u betaamt.*

of wilt gy, en VONDELS vertaling, en ook myne verandering, liever door VONDEL zelve verbeterd zien? hoor dan hoe hy Febus doet spreken in zijn ⁺Treurspel van *Faëton* Act. II. bl. 21. ⁺Bl. 106.

*Gy eischt geen godtsgeschenk, maer een gewisse straf.
Waerom omhelstge my? dat smeecken is verloren.
Wy hebben eenwerf by den jammerpoel gezworen.
'k Ontzegge uw' eisch niet, schoon mijn hart inwendig wroegt,*

*Maer wenschte alleen datge u in 't eischen wyzer droeght.⁽¹⁾

*Vs. 131.

Men kan daar ook het overige van deeze klagte van Febus vergelyken met deeze Vertaalinge: en dat zal bevestigen dat ik meermaalen gezeid heb, t.w. dat de fouten in dit werk alleen uit onachtsaamheid gesprooten zijn. Wiltge eens lagchen? zo lees hier de vertaaling van VALENTIJS: *Wat valt gy my, rukkeloose, met de blanke bouten om den hals?*

Vs. 142.

*Geleit den jongling naer den zonnwagen toe,
Het werkstuk van Vulkaen, die dissel smeede, en assen,
En raden van sijn gout, de speek van zilvre massen.*

MAS is, volgens BECANUS (gelijk KILIAAN aantekent) *een verzameling van veele zaaken tot een:* en L. MEYER verklaart het in 't I. deel van zynen Woordenschat, door *Klomp*: en telt het dus onder de Basterdwoorden. ZACH. HEYNS, in de *Werken van BARTAS* I. 1. bl. 16. van den Chaos:

(1) Bekend is het, dat VONDEL, in zyne eigen Werken, byzonderlijk in zyne Treurspelen, vele plaatsen uit OVIDIUS en VIRGILIUS overgenomen, en in *schoone* verzen gebracht heeft; plaatsen, die in zyne *Berymingen* van VIRGILIUS en OVIDIUS gebreklyk zijn. De *Gijsbrecht van Aemstel* alleen levert een aantal van bewyzen hiervan op, waaruit men zien kan, dat VONDEL, als Dichter, waarlijk groot, als Vertaler in verzen, geen VONDEL is.

*In een Mass' ongeschikt al over hoope liep.

*Vs. 142.

in den zelfden zin zegt J. DE DECKER, in den *Lofzang van Prudentius* vs. 58.

*let dat voor 's Hemels wesen,
Ja voor de formeloose mass'
Des grooten Alls in wesen was.*

en hy verklaart het op den kant door *Chaos*. VONDEL noemt ook met deezen naam de verzameling van Jooden en Heidenen tot ééne Kerke, *Heerl. der Kercke* B. I. bl. 5.

*-- die mas, uit veele troepen
Van allerhande bloet, tot eenen plicht geroepen,
En godtsdienst en altaer, en eeuwich heilgenot,
Verknocht met d'englen en Gezalfden, mensch en Godt,
Was tot zijn Kerck gewijt.*

de *silvre massen*, waarvan VONDEL hier spreekt, zoumen nu in dagelijksche taal noemen, *massief zilver*. in de zelve hoortmen nu ook somtijds wel eens zeggen, *in eene massa*. 'daar is *massa* zo veel als een verzameling, een bondel, of in basterdtaal, een *recueil*, welk woord gebruikt wordt in 't project van den Hertog van Alva, om den 100, 20, en 10 penning te lichten, by P. BOR, *Nederl. Hist.* B. V. bl. 282. a. *om al 't selve by quohieren over te brengen - ten einde dat de Officiers daer over geroepen, de Rentmeesters of Ontfangers van elken quartier een recuel en masse daer af mogen maken.*' doch het mag nu wel gehouden worden buiten gebruik te zijn. De Italiaanen noemen *masso*, een groote rots, die in de aarde geworteld is. MENAGE, *Orig. della Lingua Italiana: MASSO, sasso grande, radicato in terra.* 'Grieksch Μαζα. Vid. REIZIUS, *Belga Graec.* p. 611.'

*Vs. 154.

*Toen nu de vader zag hoe hemel, aerde, en lucht
 Begon te bloozen, en d'afgaende meten, ter vlugt
 Haer horens kortende, verdween, en neêr ging daelen,
 Beval al d'Uuren flux de paerden voort te haelen.*

*Bl. 107.

De herhaaling van eene zelfde lettergreep, terstond na elkandere, *beval al*, is in zich zelve een kleinigheid, die waarelijk niet veel om 't lijf heeft: en de fraaiheid die 'er een werk door ontfangt, is gaar weinig. echter heeftmen voorlang aangemerkt, dat voortreffelyke dichters zulke kleinigheden niet alleen niet gemijd, maar zelfs somtijds gezocht hebben. Ik oordeel hier weder, datze beter nagelaaten worden; want daarze niet zijn, wordenze noit geeischt; en daarze zijn, geevenze den afgunstigen altijd stof van berispinge. In dit werk komenze meermaalen voor. als boven vs. 44.

- - *hoofflicht van 't gansche aertrijk, rijk van lof.* en vs. 156. *vier viersnuivers.* vs. 457. *'t broederlyke lijk.* vs. 906. *'t geen geen oogen zagen.* vs. 1015. *besmet met haere lucht.* B. III. vs. 44. *dry ryen.* B. VI. vs. 317. *terstont ontglipt.* B. VII. 596. *Maraton stont stom om u.* vs. 840. *ondereen en zonder onderscheit.* B. VIII. vs. 490. *ten snuit uit.* vs. 886. *in 't ingaen.* B. XIV. vs. 323. *datge in 't verschiet ziet.* en vs. 115. *in 't zandige gewest.* B. XIII. vs. 889. *van Antander.* B. IX. vs. 484. *heden reden geven.* B. XIII. vs. 884. *Priams stam.* B. II. vs. 305. *alle Alpen,* en zo meer anderen. Doch wat onze tegenwoordige plaats belangt, het woord *al* schijnt hier alleen te staan, om

+deze letterspeeling te maaken: want anders is 't overvloedig; te meer, omdat hier HY vergeeten is. want als men deeze woorden, gelijk geschieden moet, vergelijkt ^{+Vs. 154.} en te saamenvoegt met de voorgaande, vs. 152. *Toen nu de Vader zag hoe hemel - Beval al d'uuren*, ziet men klaar, dat hy hadt behoord te schryven, *Beval hy d'uuren* -. Anders zou 't luiden, als d'eerste woorden aldus gesteld waeren, *De Vader, ziende nu hoe hemel - Beval al d'uuren* -, 't welk goed zou zijn. Als wy de werken van 't gros onzer Dichteren, ja ook van de Besten, met aandacht doorlezen, vinden we dikwils dat hier en daar een woordje uitgelaaten is, dat noodzaakelyk vereischt werdt tot volmaking van den zin. ja dit zelfde HY is in dit werk meer dan eens vergeeten: als B. IV. vs. 889.

*By graeuwen blijft het niet: maer * dreight, zoo hy niet ryze,
Met opgeheve vuist dien onbeleefden gast.*

maer dreight, dat op sich zelf gebrekkelyk is, moet aangevuld worden met den naastvoorgaanden persoon of zaak. doch daar vinden wy *het*, 't welk niet past by *dreigt*: want die dreigde, was Atlas. moest dan weezen, *maar hy dreight*. doch met de minste verandering zoumen dit vaars aldus kunnen verbeteren:⁺

By graeuwen blijft hy niet; maer dreight -

^{+Bl. 108.}

Wederom B. V. vs. 495.

*De helsche Dwingelant (Pluto) -
- - liep langs den gront van 't eilant door
Sicilie, en vindende geen plaetsen die bezweeken,*

* *Verging zijn vrees, en * wert gezien, langs deeze strecken,
In 't ommerennen van nicht Ericijn -*

+Vs. 154.

dat niet anders luidt, dan of zyne vrees gezien wierdt: dat echter hier geen plaats heeft, om dit gemakkelijkst te verbeteren, kanmen den zin sluiten na vrees. en beginnen dan weder, *Hy werd gezien*. Dat dit *hy* hier herhaald moet worden, spruit uit de tusschenkomst van het woord vrees, het welk de volgende werkwoorden noodzaakelijk moet beheerschen, tenzy daartoe weder een andere persoon of zaak benoemd werde. indienmen nu hier, voor *Verging zijn vrees*, wilde leezen, *Herstelde zich*; zoo zou, *en wert*, ook volstaan kunnen, omdatmen dan noodzaakelijk moet opklimmen tot het eerstgenoemde Zelfstandig woord, *De helsche dwingelant*, dat alle de volgende werkwoorden beheerscht, zonder dat 'er eenige herhaaling van *hy* noodig is. doch de eerstgemelde verbetering is de beste, omdat met de woorden *En*, of *Hy wert gezien*, hier een geheel nieuwe vertelling begint. Want ook de zinscheidingen, en de tekenen daartoe gesteld, worden in dit werk gansch niet wel in achtgenomen: daar honderdmaal, door een *comma*, en het koppelwoord *en*, twee en meer zaaken vereenigd worden, die gansch geen verband met elkander hebben. 't welk een groot bewijs is van onbeschaafdheid, en veele plaatsen duister en moeilijk te verstaan maakt. zie de Aantek. hier onder vs. 353. en V. 646. Die tekenen der zinsnydinge ben ik gewoon te gelyken by de laatste strecken van de hand des schilders aan een fraai tafereel, hier wat

⁺hoogende, daar wat diepende, opdat het eene te beter op het andere afsteekte, en alles met eenen opslag bescheidenlijk onderkend werde. Noch eens, voor de vierde reis, is *hy* vergeeten B. VII. vs. 519. ^{+Vs. 154.}

Men meende dat hy viel van boyen neer, maar bleef
Gelijk een zwaen, die op haer witte vleugels dreef,
Noch hangen in de lucht.*

ik kan my niet genoeg verwonderen, dat dit VONDELS ooren, ook zonder dat hy 'er aan dacht, niet gestooten hebbe: want my dunkt dat het kwaalijk, ja niet, te leezen is, ofmen moet aanstonds voelen, dat 'er iets hapert. 't is waar, als men hier naarboven⁺ klimt, vinden wy aanstonds *hy*: maar die *hy* heeft een groot blok aan 't been, te weeten het voorgaande *dat*; *dat hy*: want dit *hy* kan niet herhaald worden, ^{+Bl. 109.} noch geen tweede werkwoord beheerschen, of *dat* moet mede herhaald worden; en dus zou *bleef* mede, gelijk *viel*, afhangen van *men meende dat hy* - doch dit kan niet weezen. zoo moetmen dan, verder opklimmende, komen tot *men*. *Men meende, dat hy viel, maer* men *bleef* - doch dit is noch ongerijmder dan 't ander, bygevolg moetmen noch hooger gaan, om dien te vinden, die *bleef*: doch eerwe daartoe kunnen komen, zijnwe den draad der redeneeringe kwijt, en voelen onze gedachten in 't war geholpen, waarvan zich een goed schryver voor alle dingen behoort te wachten. Om nu ook deeze plaats, met kleine verandering, te verbeteren, doen zich twee wegen op. vooreerst weder, door het sluiten van den zin na *van boven neer*, en door 't veranderen van *maer* in *hy*; aldus:

Men meende dat hy viel van boven neer. hy bleef -

*ten anderen kan 't ook op deeze wyze geschieden:

Men meende dat hy viel van boven; maer hy bleef -

*Vs. 154.

met meer verandering, zou ik 't echter veel liever aldus verbeteren:

Men meende, dat hy was gevallen; maer hy bleef -

Op de zelfde wyze vind ik dit *hy* uitgelaaten in het *Twistgesprek* van D. JONKTIJS vs. 835.

*De Vryheyd, die hy hadt, die hoog-geachte gaef,
Ontvalt hem dies te meer, en* werdt een nietig slaef.*

hier kan *en werdt* niet t'huis gebragt worden, dan op *Vryheyd*, doch die kanmen niet zeggen dat *een slaaf werdt*. dit vaars zoude men gemakkelijkst aldus verbeteren:

Ontvalt hem t'eerder, en hy werdt een nietig slaef.

Vs. 176.

*Om hemel, aerde, en elk te warmen op hun pas,
Zoo ry te hoogh, noch laegh. -*

Hier is weder eene uitlaating: want men zegt, *te hoogh noch te laegh*: doch dat kan in een vaars niet gezeid worden, maar wel,

*Zoo ry noch hoogh noch laegh - of,
Zo ry te hoogh noch ook te laegh -*

vervolgens vs. 178. zegt hy: *En rijdtge veel te laegh*; daar dat *veel* integendeel overvloedig is. doch laat VONDEL weder VONDEL verbeteren. zo spreekt Febus in zynen *Faëton* Act. II. bl. 22.

*Zal aerde en hemel elck van pas uw warmte deelen,
*Hou niet te hoogh, noch oock te laegh, met uw garreelen:
Want rijdtge hoogh, zoo steeckt uw torts den hemel aen:
En rijdtge laegh, zoo ziet gy d'aerde in koolen staen.*

*Bl. 110.

[†]BARTAS heeft deeze vermaaning van Febus aan zynen zoon naargebootst in den 4. Dag, daar hy, de zonne aanspreekende, zegt, volgens de overzetting van [†]Vs. 176. ZACH. HEYNS bl. 173.

*Want so ghy met u licht doorliept de leechste randen,
De hitt' uws aengesichts de menschen sou verbranden:
En so u plaetse waer daer nu Saturnus sit,
Het sou hier al vergaen, dat by gebreck van hitt'.*

Vs. 192.

*terwijlge niet verlegen,
Noch tijt hebt, en gerust, hier staende op vasten gront,
Noch niet te wagen steeght -*

Zo weder vs. 197. als mede B. I. vs. 952. XII. 100. VIII. 1082. XV. 673. In 't Berecht voor *Faëton*: *Aldus houden de historikundigen dat Faëton een zeker Konings zoon was, die, te wagen langs Padus oever, den stroom der Celten, rydende, in dien stroom quam te storten.* J. DE DECKER, *Lof der Geldz.* bl. 151.

*Als oock der lichten vorst, vrou Thetis bed ontwekens,
Des morgens stijgt te koets.*

Vs. 198.

*De jongeling stijgt flux, en zonder om te zien,
Te wagen, snel ter vaert, ook zonder eens te treuren,
Verquikt dat hem de toom en teugel magh gebeuren
Te mennen al den dagh -*

TOOM en TEUGEL zijn 't zelfde; en by gevolg

+een van beide overvloedig: misschien ook de laatste woorden *te mennen*. Maar buiten dat; is het wel gezeid, *den toom mennen*? VONDEL zekerlijk spreekt +Vs. 198.
meermaalen zo: als in dit zelfde Boek vs. 530.

*Zoo Jupiter den aert der paerden recht leer kennen,
Zal hy niet straffen dien 't ontschoot den toom te mennen.*

in *Faëton* Act. IV. bl. 38.

*Hy schrickte zelf, en mende, een voorspel van zijn straf,
Den teugel niet -*

in het I. deel zyner *Poëzye* bl. 29.

*Of is 't een helt van 't oude Room,
Die op den vyantlyken boôm
Tot weering van gemeene elende,
Gelukkig d'oorlogstoomen mende?*

Zie ook bl. 53. Voorrede van den Berijmden VIRGILIUS, in 't begin: *Toen Octaviaen August, Julius Cezars nazaet en erfgenaem, den burgerlijcken oorloogh geluckigh had beslecht, Janus tempel gesloten, en over Rome, en het Roomsche volck, en zulk een weerelt, +gerust en vreedzaam den toom der heerschappye mende.* POOT, in *Salomons Heerlijkheid* bl. 57. +Bl. 111.

En ment den toom van 't Rijk, dat hem de Hemel gaf. G. BRANDT, in 't Rymeloos Gedicht op de *Vrede* bl. 502.

*----- want uw wapens
Zijn onrechtvaardig, en d'onorde ment de toomen
Van 't Rijk -*

ADR. VAN DE VENNE, *Belacch. werelt* bl. 63.

As de Vryer ment de Toom.

Ik twijffel of deeze Spreekwijs de toets zal kunnen uitstaan. *Mennen* is 't zelfde woord met het Latijnsche *minare*, dat zo veel is als *leiden*, in de Oude

+Latijnsche Overzetting des Bybels leezenwe *Exod.* III. 1. *Cumque* minaret *gregem ad interiora deserti.* en II. Kon. (by ons II. Sam.) VI. 3. minabant *plaustrum novum.* +Vs. 198. in welke plaatsen de onzen zeggen, *de kudde leiden, en den wagen leiden.* MENAGE, *Orig. della L. Italiana:* MENARE: *conducere da un luogo ad un' altro.* dat is, MENNEN: *leiden van de eene plaatse tot de andere.* daar hy met verscheidene voorbeelden aantoont, dat de Latynen dit woord in dien zin gewoon waaren te gebruiken. en zo zegt, dat hier recht te passe komt, PAULUS, die FESTUS bekort heeft: AGASONES: *equos agentes, id est, bene minantes.* dat is, AGASONES: *die de paarden leiden, dat is, wel mennen.* Uit al dit zienwe, dat de eigelyke betekenis van *mennen* niet is *bestieren, regeeren:* maar *leiden* of *dryven van de eene plaats tot de andere,* waarin wel een *bestiering* vereischt wordt, maar bepaaldelyk zulk een bestiering, die *voortdryvende* geschiedt. deeze betekenis (en de zuivere taalkunde wil, datmen voornaamelyk, en zo veel als mogelijk is, acht geeve op de eigelyke en oorspronkelyke betekenis der woorden) kan geen plaats hebben in *den toom mennen:* want men ment of *leidt* de paarden; maar men ment of *stiertze* MET den toom. MOONEN, *Poëzy* bl. 326.

--- *dat hy van Sauls troon*

De zes paer stammen, MET een' zachten breidel, mende.

de eigelyke betekenis van het woord *mennen* belet echter niet, dat het by overdragt kan gebruikt worden: mids 'er altijd een *voortgang* biyve in dat geene dat *gemend* wordt. zo past onze Dichter het ook in dit boek meer dan eens op den *wagen* toe, als

**Heer vaders paerden en karros en dagh te mennen.*

+Vs. 198.

en vs. 441.

Hier sluimert Faëton, die 's vaders wagen mende.

en zo sprak al, voor onzen Dichter, ALDEGONDE *Psalm XLV.* 5. CIV. 3. Z. HEYNS, in BARTAS I. 4. bl. 171. *dewijl ghy uwen wagen ment.* 't welk bevestigd wordt door het Latijnsche *plaustrum minare*, bovengemeld. CLAES WILLEMSZ. *der minnen loep* MS. 1486. B. II. c. 9.

*Wie dat mennen conde den waghē
Eñ snelre voirwairt jaghen
Dan sijn dochter jaghen conde
Als zy hoeren waeghen haestelijk mende.*

dit was te vooren gheuoemd *den waghē voirwairt* *leyden. zo zegt SPIEGHEL ook niet kwaalijk, *Hertsp.* B. III. vs. 1.

+Bl. 112.

Melpomen, 't is uw beurt te mennen waar heids jachte. die spreekwyze keur ik goed; maar staa daarom niet toe, datmen zeggen mag, *het ROER van een Jacht of Schip mennen.* 't welk inderdaad het zelfde is als *den toom mennen.* zo wordt ook by overdragt de bestiering van 't Heelal, door de Goddelyke magt en voorzienigheid, een *mennen* genoemd: en zekerlijk fraai; want de wijsheid dier bestieringe munt voor naamelijk uit in den welgeschikten en ordelyken *voortgang* der tyden, en is meest zichtbaar in de *uitkomsten* der zaaken. gelijk het wel mennen van wagen en paerden beweezen wordt, door die behouden te brengen op de voorgestelde plaatse. deftig zegt VONDEL dierhalve in dat fraaie Lierdicht, genoemd *Roomsche Lier*, aan Daniel Mostert:

⁺*De Vader, die door Winter, Zomer, Lent
En Herfst der dingen beurten stadigb ment.*

⁺Vs. 198.

ZACH. HEYNS, in BARTAS bl. 10.

*--- dat daer een Godtheit is
Die dese werelt ment, door syne wet gewis.*

en zo elders. *Een leeven mennen, voor leiden*, zegt WESTERBAEN, *Lof der Zotheid* bl. 121.

En niemant heeft verdriet in 't leven dat hy ment.

HOOFT gebruikt het ook doorgaans, met een sierelyke overdragt, voor *leiden* of *dryven*: in de *Ned. Hist.* I. B. bl. 17. *op den twaalfden mende Hoohenlo al zijn volk na Rolde.* bl. 36. van de spelen der Rethorykers, *Een stichtelyke vermaakelykheit, en zoorte van zang, die, mits d'overigheit de maat slaa, van geenen geringen dienst is, om de gemoederen der meenighte te mennen.* XIX. 812. *Oft men geen' zonde maaken moest van den onvoorzigtighen jongman in zijn kenlijk bederf te mennen.* Zie ook II. 63. XIII. 557. XVII. 715. en 743. en XIX. 825. in de *Rampz. van de Verheff. der Medicis* bl. 211. *die de konst doorknaauwt, de natuur te baat had, om zich ter wrangste borsten in te wikkelen, de mogentheden der zielen te breidelen, en naa zynen zin te mennen.* Hy volhardt in de zelfde overdragt; eerst *breidelen*, dan *mennen*; 't welk men weder niet anders verstaan kan dan, gelijk boven gezeid is, datmen niet DEN *breidel*, maar, MET DEN *breidel* ment. Die meer voorbeelden van HOOFT begeert, zie den Hr. P. VLAMING, op den *Hertsp.* III. 1. En ik geloof dat dit alles den oplettenden Leezer overtuigen zal, dat de spreekwyze, *den toom mennen*, niet naar te volgen is; dewijze noch *eigelyk* noch *overdragtelijk* genomen kan worden,

+zonder de weezendlyke betekenis van het woord *mennen*, die ook in de overdragten moet doorstraalen, te vernietigen. merk ook aan, dat VONDEL hier geen gezag +Vs. 198. van Ouden voor zich heeft: en zo ik my niet bedrieg, hy is de eerste, die *den toom mensen*, gezeid heeft. By de Rederykers van Diest, +op 't *Landjuweel* 1561. lees ik in de *Prologhe: Een voerman, op sijn overlants gecleet, met een menroede* +Bl. 113. *in de hant*. daar *menroede*, zo veel is als *drijfroede*, of *zweep*, en gansch geen betrekking heeft op de betekenis van *bestieren*. [Zie over het gebruik van dit woord *mennen* ook J. FORTMAN, *Taalkundige aanmerkingen*, achter zyne *Dichtlievende Mengelingen*.

Vs. 205.

dies Tetis, onbewust
Van 't onheil, haereneef, ten quaeder tijt, beschoren,
De heirbaen opzet -

Dit is buiten alle tegenspraak een drukfout. moet zijn TER *quaeder tijt*,^(m) gelijkwe leezen B. VI. vs. 599. en *ter goeder tijt* XV. 850. zo vindenwe ook *ter tijt* VII. 963. VIII. 918. *enz. midlertijt* XIV. 574. *met der tijt* IV. 80. XV. 27. Alle welke plaatsen te kennen geeven, dat *tijt* zowel vrouwl. als manl. is: en zeker zo is het altijd geweest, tot die tijt toe. dat de Hr. D.V. HOOGSTRATEN in zijn' Geslachtlijst het vrouwelyke den schop gaf: hoewel VONDEL het in dit werk meer dan eens zo gebruikt: als B. IX. 127.

En applen, in een milde en vruchtbre tijt gewassen.

en B. XV. vs. 25.

(m) In het handschrift van VONDEL staat *ter quaeder tijt*.

+ - om d'aenstaende tijt t'ontdekken.

+Vs. 205.

en vs. 1124.

*Hy zal d'aenstaende tijt, en zijn nakomelingen
Bezorgende gebien.*

wy zullen dit met voorbeelden sterken, alswe onzen *Geslachtlijst* getrokken uit schryveren die geleefd hebben voor de Nederlandsche Beroerten, t'eeniger tijt in het licht geeven.⁽ⁿ⁾ wy hebben in dit ons bestek meer en nutter zaaken te zeggen.

Vs. 209.

*Zy gaen eensgangs hunn' gang, en treen op eenen draf
De nevels met de hoef -*

Ook erkent HOOGSTR. dit woord niet in het vrouwelijk geslachte, schoon onze dichter het meermaalen zo gebruikt, als wederom vs. 270. B. V. 348. in *Faëton* bl. 44. enz. doch ook hiervan naderhand breeder.

Vs. 219.

*Zoo schokt de wagen in de lucht ook op en neder,
Als voer hy ledigh. toen de paerden uit de poort
Dit rooken, rukten ze, niet toombaer, schichtigh voort.*

Dat is, *uit de poort gereden of gekomen zijnde*: VON-

(n) Van dezen *Geslachtlijst* is sedert niets geworden: zoo dit stuk door den Heer HUYDECOPER is opgemaakt, moet het nog onder 's mans nagebleven papieren berusten, welke men my bericht dat in een kist zijn weggesloten.

DEL [†]gebruikt dit voorzetsel *uit* veelmalen *absolute*, om den oorsprong of herkomst van iets te kennen te geven. Zo even boven vs. 212. [†]Vs. 219.

- *gaen snorren zy aen zy*
Den oostenwint uit dat geweste snel voorby.

B. VII. vs. 478.

Hy wou noch spreken, als de vrou uit Kolchos landen
De keel hem afsteekt.

te weten, uit *Kolchos landen gesprooten*. Zo gebruiken de Latynen het voorzetsel *ab*. VIRGILIUS *Aen.* VII. vs. 647.

- *Tyrrhenis asper ab oris*
Contemptor Divûm Mezentius -

Verstaa hier ook met SERVIUS *oriundus*. d.i. *gesprooten*. Dikwils geeft het dubbelzinnigheid. B. XV. vs. 14.

- *en te trekken*
Naer eene Grieksche stadt, in Italjaensche plekken
Gebout van Herkules, uit goddelyken stam,
Toen hy, een vreemdeling, by d'Italjaenen quam.

A. HOOGVLIET, *Feestd.* B. V. bl. 181.

Een Kop van roode aarde, en een beukekroes zijn thans
De drinkbokaalen van de goôn uit 's hemels trans.

VONDEL beneden VI. 10.

Nu denktze hoeze best Arachne straffen zal,
Die uit Meonie haer eer en kunstkroon stal.

[†]en elders zeer dikwils.

[†]Bl. 114.

Vs. 228.

de Waterslang in 't snee,
En 's winterbeers gebuur, eerst traegh, niet wreêt te voren,
Verbrant haer huid van hitte. -

*Hier wordt gesproken van het zelfde gestarnte, boven vs. 181. genoemd, *de kringkelende Slang*. deze Slang is beter bekend by den naam van *Draak*: terwijl [†]Vs. 228. de *Waterslang* of *Hydra*, een ander gestarnte is, in het Zuiderdeel des Hemels: doch hier zijn wy in 't Noorden. zie van deeze twee, en noch eene derde Slang onder de Sterren, de Aantek. beneden B. III. vs. 56.

Vs. 256.

*Hy zit verbaest, en weet niet wat hem stat' aenvaerden.
Hy kan den breidel niet regeeren van zijn paerden,
Noch laeten glyden, noch kent hunne naemen niet.
De gansche hemel hangt vol wondren, waer men ziet.*

MEN is een algemeene naam, die hier het gansche geslacht der menschen schijnt te betekenen; en ondertusschen wordt 'er van een' eenigen Faëton gesproken. moest zijn, *waer hy ziet*. want het geen hy, met den zonnenwagen hollende, zag, kon geen mensch, dan alleen Faëton, zien.

Vs. 281.

*weide en voer, en hoy verandren knap
In witte en stuivende asch. geboomte, loof, en stammen
Verbranden. dor gewas schaft voetsel voor de vlammen.*

Het halve vaars *In witte en stuivende asch* rijmt op de helft van het volgende vaars, *Verbranden. dor gewas*. Dit maakt een tusschenrijm, waarin ik beken dat ik weder niet veel fraaiheid zie. dikwils ech-

ter [†]komt dit rijm voor; en schijnt het te meerder gezocht te zijn, omdatmen het meerendeels vindt in twee vaarzen, die ook op het einde rymen. vier regels hieronder vs. 285. vindtmen 't weder, als ook B. X. vs. 814. XIII. 851. 1325. XV. 522 zie ook boven I. 572. in zijn *Bespiegelingen* B. I. bl. 25.

[†]Vs. 281.

*En houden haeren tredt, gelijk een heirkraft breeet
In 't vierkant op trompet en trom des maer schalcks treet.*

SAM. COSTER, in *Ithis* Act. I. sc. 1.

*De Nijmphē van dit wout zijn rijcker dan de Princen,
Want zy om 's werelts gout geen ander staet en winsen.*

en meermaalen in dat zelfde Spel. A. DE KONING, in *Simson* I. 1.

*So langh mijn groote kracht vergaen is, noch besweken,
Sal ick my aen de macht der Filistynen wreken. enz.*

CATH. QUESTIERS, *geheimen Minnaar* Act. III.

*Daar ken ook voor mijn min veel grooter quaat uit spruiten,
Zoo ik my onderwin aan hem 't geheim te uiten.*

ZACH. HEYNS, in *BARTAS Werken* bl. 199.

*En so gelijk een paert, gevallen aen den Rijn,
Alwaer zy plomp van aert, en grof van leden, zijn. enz.*

[†]DAN. HEINSIUS, *Elegie of Vryagie* vs. 9.

*Veel min om eenich goet, of kostelijcke waeren,
Gelijk den Koopman doet, kom ick tot u gevaeren.*

[†]Bl. 115.

HUGO DE GROOT, *Bewijs van den Waaren Godsd.* B.I. bl. 18.

*Verbreeken, en 't outaer door doode beendren stooren,
Drie hondert dertigh jaer eer dat hy wiert geboren.*

HOOFT, in *Velzen* Act. II.

*Berechten trouwlijk zoudt, en vroomelijk beweiren,
Eer dat het Graaflijk goudt genaaken mocht uw heiren.*

+ANTONIDES, *Ystroom* B. II. bl. 57.

*Om Amsterdam en 't Y te zeegen met de kruiden
En eedle droogery, gegroeit in 't riekend Zuiden.*

+Vs. 281.

J. VOLLENHOVE, *Heid. Dapperheid* bl. 619.

*De wreede Dardanier mag zijn gezicht verzaan
Op 't water met dit vier: zie voor een merk dit aan -*

A. HOOGVLIET, *Feestd.* B. I. bl. 3.

*Het was een vrye dag, wanneer wy de drie woorden
Van 't rechterlijk gezag niet in de vierschaer hoorden.^(o)*

Vs. 287.

*de vlam stijght op aen d'assen.
Bergh Atos, Taurus, Tmool, en Ete, en Cilix vloogh
In brant -*

VONDEL maakt hier een' *berg* van eenen plaatselyken bynaam. *Cilix* behoort by den berg *Taurus*: *Tau-*

- (o) Waarschijnlijk is het door onachtzaamheid, dat de aangehaalde Dichters het *tusschenrijm* gebruikt hebben. In de *Treurspelen* van VONDEL en elders vindt men er vele voorbeelden van, die niet zijn goedtekeuren; doch, dat het ook, met oordeel, als eene fraaiheid gebruikt kan worden, daar het den Dichter te passe komt, om, zonder verandering van *Metrum*, een Lierzang by voorb. in een Heldendicht te brengen, kan men zien in het V. Boek van *Abraham den Aartsvader* bl. 121. daar HOOGVLIET eenen zang, ter eere van Abrahams overwinning op de vijf Koningen, invlecht, dien wy, schoon die uit zesvoetige verzen bestaat, aldus verkiezen te schryven tot klaarder aantooning van het zang'rige door het tusschenrijm te weeg gebracht. De blijtschap volgt de mare. al 't lant wordt opgewekt, En juicht en kweelt, en zingt, alwaar mijn Abram trekt:

*Gezegt zy de helt,
die 't lant van oorlogsplagen,
In vryheit heeft herstelt,
den dwingelant verslagen,
En al 't gevangen volk verlost uit slaverny!
Zoo moet het hen vergaan,
die met hun heerschappy
t' Onvrede, op hun maght hoogmoedigh en vermetel,
Hun nagebuuren slaan,
en bonzen uit den zetel.*

Wy zouden dit veel beter keuren, dan in het midden van een Dichtstuk een ander *Metrum* intevlechten, gelijk sommige Dichters gedaan hebben; doch 't welk, onzes bedunkens, altijd iets vreemds, iets onaangenaams geeft.

rusque [†]*Cilix*, zegt OVID. dat is, *de Cilicische Taurus*; of, gelijk VALENTIJN zegt, *Taurus in Cilicien*. [†]Vs. 228.

Vs. 290.

*En Helikon, waer op de zangrey is gezeten,
Ook Hemus, noch niet naer Eagers naem geheeten.*

Beter behaagt my hier de vertaaling van VALENTIJN: *Hemus, die nog na Orfeus, Eagers soon, niet genoemd was.* want schoon OVIDIUS eigenlijk zegt *Oeagrius Hoemus*, zo ziet dit echter niet op Eagrus zelve, maar op zynen zoon Orfeus, die deezen berg door zyne Zangkunst verheerlijkte. daarom zegt de geleerde P. SCRIVERIUS aan D. HEINSIUS:

⁺Eagri *grootte soon op Hemi koude klippen.*

en D. HEINSIUS zelf op zijn eige bruiloft vs. 35. noemt Orfeus ook, *Eagri soon.* ⁺Vs. 290.

‘BARENT FONTEYN, een der eerste Hoofden van den Amsterdamschen Schouwburg, die in slechte vaarzen het *Lof der Poëzy* opzong, telt daar vs. 331. *Eagrus* onder de waterstroomen in Thracia. J. STRUYS, *Styrus en Ariame* Act. I. in 't Lied:

G'lijck als doe Oagri soon droevigh voor Pluto sangh (NB. *Oagri*, twee greepen).

M. CAMPANUS, *Velddeuntjes* bl. 17. in den Amsterd. Pegasus 1627:

ORPHEUS zoon, *Oeagers, die de vond*

Van zang en spel als Meester oyt verstond:

aldus te onderscheiden: *Orpheus, zoon Oeagers*; want anders schijnt het of hy *Oeager* noemde den zoon van Orpheus. (Orpheus in drie greepen).’

Vs 293.

*De brant van Etna, die den reus Tifeüs perst,
En op den mont leght, braekt nu telkens met een' berst.
De vlammen eens zoo hoogh ten hemel uit de kolken.*

EENS ZO HOOGH, op de zelfde wyze spreekt POOT, *Mengeldichten* B. I. bl. 316.

⁺*De fiere Deugt, als haer de rampen treffen,
Staet dan ook eens zoo vast.*

⁺Bl. 116.

Nu is de vraag of dit, om de verdubbeling van iets uit te drukken, wel gezeid is? volgens 't gebruik, ja; maar volgens de reden, en nette rekenkunst, neen. 't Is waar, omtrent de betekenis van *eens zo*

+ *hoog* is men 't eens, en ieder zal zeggen dat een hoogte van 10 ellen *eens zo hoog* is als eene van 5. maar eene andere, die *zesmaal zo hoog* is, hoe veel ellen ^{+Vs. 293.} moet die hebben? 30 of 35? hier blijkt de misrekening: want indien *eens zo hoog*, ten aanzien van 5, 10 is: zo volgt dat *zesmaal zo hoog*, ten aanzien van 5, 35 moet weezen. Doch *zesmaal zo hoog* is niet meer dan 30. *zo hoog* is hier *iets* of *niets*. *Niets* kan het niet weezen, of *zesmaal zo hoog* als *niets*, is en blijft *niets*. het moet dan *iets* weezen: en wy hebben gezeid, dat het 5 ellen is. *zo hoog* is dan 5. zesmaal *zo hoog*, is zesmaal 5. en zesmaal 5 is 30: bygevolg zesmaal *zo hoog* is 30, en niet 35. Maar, zalmen zeggen, dan moet *eens zo hoog* als 5, ook geen 10, maar 5, zijn. en zo is het zekerlijk. doch *eens zo hoog* wordt gezeid, by verkorting, voor NOCH EENS *zo hoog*. NOCH is *daarenboven*, gelijk bekend is. Stel dan, volgens onzen eersten grondslag, eene hoogte van 5 ellen. zet daar iets dat *zo hoog* is, niet op, maar naast; dat moet 5 zijn: want *zo hoog* als 5, is 5. zet 'er iets naast, dat *eens zo hoog* is; het kan niet anders zijn dan 5: gelijk boven beweezen is. Maar zet 'er iets naast dat NOCH EENS *zo hoog* is, dat is 10: want NOCH EENS *zo hoog*, is 5 boven de 5. en dat maakt 10. en dus is ook *zesmaal zo hoog* als 5, 30: maar NOCH ZESMAAL *zo hoog* als 5, is 30 boven de 5, en dat maakt 35. Dit, aldus met goede en klare redenen vast gesteld, zullenwe met voorbeelden van andere Dichters bevestigen, en toonen, dat VONDEL en POOT, beter geschreeven zouden hebben, NOCH *eens zo hoogh*, en NOCH

⁺eens zo vast. HOOFT, vertaal. uit *Tr. Boccalin* bl. 445. *een zaake, verdienende* NOCH eens zoo groote straffe. ⁺Vs. 293.

HUYGENS B. XV. *Sneld.* 247.

*Als Haet en Nijd goe brand waer,
Schoon dat de Vorst in 't land waer,
En 't weer NOCH eens soo koud,
Hoe goekoop waer het hout!*

ANTONIDES, op de *Bybelgezangen* van BAKE:

*Zoo gloeit by paerlen aen een kroon
Een Diamant NOCH eens zoo schoon.*

'En zoo vinden wy het reeds in het *Boek der Byen* MS. bl. 19. a. *dese coninc der byen is bovengaende van formen, ende is NOCH eens soe groet als een ander* [bye]. en in de toepassing van dezen text, zegt de Schryver tot de Bisschoppen, Prelaaten, enz. bl. 21. b. op eene andere wyze: *Hierom o du prelaet.... weest van formen bovengaende NOCH al so groet als een ander.*' Maar met al mijn rekenen en meeten heb ik 't niet klarer kunnen voorstellen, dan de⁺ geestige HUYGENS het in een' regel gedaan heeft B. XIX. *Sneld.* 185. doch ik zal 't hier geheel bybrengen. ⁺Bl. 117.

*Jan hoopt noch eens soo rijck te werden als ick ben:
Dat hadd' hy goet te doen, naer ick mijn' armoe kenn:
Maer 't is een dubb'le sinn; hy wil my niet gelijck zijn;
EENS is hem niet genoegh, hy wil NOCH EENS soo rijck zijn.*

dit is zo klaar, dat ik 'er geen enkel woord meer zal bydoen.

Vs. 295.

De myterbergh Parnas *verbrande, en Erix me.*

DE MYTERBERGH PARNAS: zo spreekt hy ook in *Prins Willems Geboorte* bl. 116.

Maer ghy, ô negental, ô Myterberghgodinnen!

deezee benaaming van den Parnas heeft hy waarschynelyk ontleend van SPIEGHEL, *Hertsp.* B. I. vs. 117.

*Den Phoox en Myter-bergh, diens dubbel toppen dringen
Door wolcken hemelwaart, mijn schinkels niet beginghen.*

waarin ook de reden deezee benaaminge blijkt, te weeten, om de twee kruinen van deezee berg, gelijk de *myter* met twee punten om hoog steekt: welke punten *hoornen* genoemd worden van J. WESTERBAEN, *Lof der Zotheid* bl. 122.

*- de Myter, met een hoorn aen elke zy,
Die aen malckanderen sijn met een knoop gebonden.*

en meermaalen van den Hr. van ST. ALDEGONDE, in den *Roomschen Byencorf*, daar hy onder anderen II. 14. zegt, dat de R. Kerk Moses met *hoornen* afschilderde, *om dat hy den Bisschoppen, die doch ook twee hoornen draghen, in desen deele soude ghelijck vallen.* waaruit hy ook een gelykenis maakt tusschen een' Bisschop en een' Os: *ibid.* en op andere plaatsen meer. *Het Boek der Byen* MS. bl. 20. b. *och hierom o ghi prelaten, ghi biscopen, ghi die hornen draget.* enz. *Myterberggodinnen* zegt VONDEL. C. QUESTIERS *Opdracht des Lauwerstrijds:*

'k Zeg dan vaar wel: gy heylge Myter-schaar.

⁺doch dit is zo goed niet, gelijk ook *Myter godinnen* niet goed zou zijn, 't is alleen de berg, en niet des zelfs bewooners, by wien de naam van *Myter* past, en zulks, ^{+Vs. 295.} gelijk wy boven zagen, om zijn dubbele kruin. P. KNIJF *aan de Liefhebbers van STARTERS Frieschen Lusthof*:

*Bestort was en bedout met haren soeten regen,
Waer mee den Henghste-born ons dubbel-top bespruyt,
Als die sijn stromen blaest ter voller kelen uyt.*

Vs. 310.

*En haelde al hygende die heete lucht van boven,
Als uit een' gaependen en gloeiendigen oven.*

GLOEIENDIGEN is een mismaakt en wanschapen woord: echter gebruikt VONDEL 't wel meer, gelijk 't reeds boven vs. 201. gezien is:

Vierblazer, Oosterling, en gloeiendige Brander. ook B. IX. vs. 353.

- door gloeiendige vlam.

zie ook *Faeton* bl. 28. en 45. *Joannes de Boetgezant* B. VI. bl. 107. en elders. en 't heeft VOLLENHOVE zulks behaagd, dat hy 't op VONDELS voorbeeld wel heeft willen gebruiken, in zijn *Poëzy* bl. 392.

- - *haar keel, van gloeiendigen waassem
Tot stikkens toe benaauwt, scheidt weder lucht en aassem.*

zo men de geboorte van dit woord wil naargaan, zal 't blyken, dat het een basterd is, die zijn' vader niet noemen kan. het is waar, dat *gloeierende* en ⁺*gloeendig*, overeenkomst schijnt te hebben met

^{+Bl. 118.}

+ *leevende* en *leevendig*: doch alleen in schijn. want *leevendig*, kan met goede bewyzen zyne geboorte wettigen, dat *gloeiendig* niet kan doen. *leevende* en *gloeiende* zijn beide goed, te weeten de Deelwoorden van *leeven* en *gloeien*: de *Substantiva* van deeze *Verba* zijn *Leeven* en *Gloed*: van deeze *Substant.* worden geboren de *Adjectiva* in IG, alleen door aanvoeginge van deeze twee letteren: en zo komt van *leeven*, *leevenig*, en, welluidendheidshalve, *leevendig*; maar van *gloed* komt *gloedig*, PH. NUMAN VAN BRUESSELE bl. 12. a. *met gloedigen dorst.* 29. b. *gloedighe tanghen* zie ook 31. a. 37. b. 39. a. KILIAAN erkent het ook, als mede PLANTIJN: doch deeze schrijft, *gloeyig*. maar *gloeiendig* kenden zy geen van beide; en ik zal 't ook voor onecht houden, en als zodanig verwerpen, tot my nader bescheiden van deszelfs wettigheid getoond worden. doch ik ben verzekerd dat die niet te vinden zijn. Zie REIZIUS, *Belga Graescissans* p. 543. +Vs. 310.

Vs. 322.

*Nu laet de stroomgodin het haer in 't wilde spreien,
En om 't verlies van bronne en beeke valt aen 't schreien.*

Hier is een verplaatsing van de orde der woorden, die niet overeenkomt met die van het voorgaande vaars:

Nu laet de stroomgodin het haer in 't wilde spreien;

waarop hy aldus hadt behoord voort te gaan,

En valt, om 't droef verlies van bronne en beeke, aen 't schreien.

⁺zo zegt ANTONIDES ook, *Ystroom* B. III. bl. 72.

-- *eer hy 't sterflijk kleet verliet,
En wiert een Zeegod.*

⁺Vs. 322.

voor, *en een Zeegod wierdt.*
HOOGVLIET, *Feestd.* B. II. bl. 67.

*Terwijl men stil lag, en de vyant dorst zich niet
In 't slagveldt waagen.*

voor *zich niet dorst*. Honderd voorbeelden zoumen hiervan kunnen aanhaalen: die echter daarom niet te minder kwaad zijn. doch wy zullen ons met deeze vergenoegen.

Vs. 331.

*Likormas, blond van lok, Meander, rijk begaeft;
Die dertel kringklende den zoom des oevers laeft.*

MEANDER: zo heb ik dit woord hersteld, voor *Menander*, gelijk 'er in den eersten druk staat. [doch VONDEL schreef *Meander*, gelijk blijkt uit zijn handschrift:] L. PALUDANUS, *Paradijs verl.* bl. 58.

*Wat verder deedt zich op een logge en stille vliet,
Die zijn Menanders zacht en teder rollen liet.*

Menander was een Grieksch Blyspeldichter. *Meander* een vermaarde rivier in Frygien. POOT, in de *Lofdichten* bl. 298.

*'k Hoor zwaenen met bevalligheid
Omtrent Meanders oever quelen.*

zie L. SMIDS, op VALENTIJS Vertaaling I. Deel bl. 31.

⁺Vs. 337.

*De Ganges, d'Isterstroom, en Fazis, zien de zon
Nu gloeien. Alfeus, Sperchius oevers branden.*

⁺Bl. 119.

+Ik geloof niet, dat VONDEL zo geschreven heeft. maar dat het Koppelwoord *en* hier door de letterzetteren vergeeten is, +Vs. 337.

- - *Alfeus*, en *Sperchius* oevers branden.

om verscheidene redenen, vooreerst wordt dit koppelwoord *en* hier beter ingevoegd, dan uitgelaaten. ten anderen, schoon de naam *Alfeus* in 't Latijn wel drie greepen heeft, zo kan echter dit woord geen plaats in het vaars hebben, gelijk 't hier staat, omdat de tweede lang is, *Alféüs*: maar *Alfêus*, de twee laatsten in een getrokken, is op VONDELS wyze, die ook even te vooren vs. 327. *Penêus*, in twee greepen gezeid heeft, schoon die naam ook als *Alféüs*, drie greepen heeft, en de tweede lang, *Penéüs*. ten derden, zo *en* hier niet vergeeten was, zou VONDEL zekerlijk *Alfeüs* geschreeven hebben, gelijk hy altijd *Faëton*, en vs. 340. *Kaïster*, schrijft; gelijk ook vs. 328. *Kaikus*. en, dat hier nader by komt, *Anteüs* B. IX. vs. 258. *Lieüs* IV. 16. en deezen naam *Alfeüs* zelf, beneden V. 775. en 807. doch, dat tegen deeze myne Aanmerking strijdt, de tweede greep, op beide plaatsen kort. zie onze Aantek. op de eerste deezer twee plaatsen.^(p)

- (p) Uit het Handschrift van VONDEL zien wy, dat de Letterzetteren hier geen schuld hebben: eerst heeft er gestaan:

Nu gloeien. Sperchius en Alfeus oevers branden.

naderhand:

Nu gloeien. Alfeus en Sperchius oevers branden.

en laatstelijk:

Nu gloeien. Alfeus, Sperchius oevers branden.

Vs. 342.

*en de Nijl vlucht heene aen 's werrelts ende,
Verbergende zijn bron, dus lang een onbekende.*

DUS LANG is hier dubbelzinnig en duister; beter waar *tot noch*. of men zou 't ook aldus kunnen veranderen:

Verbergende zijn bron, die niemand sedert kende.

Vs. 353.

*De zee wordt enger, en een zantvelt. wat met golven
Noch flus bedekt lagh, wort geberghte, eerst diep gedolven,
En d'eilanden, op zee geslingert, groeien aen.*

Hier kanmen zien, van wat gewigt de tekenen der zinsnydinge zijn. [die gedrukt zijn gelijk ze in het Handschrift van VONDEL staan.] Om deeze woorden met het Latijn overeen te brengen, kanmenze aldus leezen en onderscheiden:

*De zee wort enger; En een zantvelt, wat met golven
Noch flus bedekt lagh. Het geberghte -*

Vs. 370.

*en bang hiel van benaetheit
De hant veur 't voorhoofd -*

Om de herhaaling van *voor* te myden: waarover ik my verwonder, na het geene ik aangetekend heb boven vs. 154. daarmen zulke herhaalingen meer vindt.

Vs. 474.

+ *Begint een dorre schors haere eechnis t' overkleeden,*^(q)
Die steigert trapsgewyze om navel, borst, en leden,
 En arm en schouders heen. -

+Bl. 120.

Het woord *trapsgewyze* geeft te kennen, dat deeze leden, niet allen gelijk, maar een voor een, van de boomschors overkleed werden. nu moet deeze orde, waarin zulks geschiedde, ook, gelijk wy meermaalen aangemerkt hebben, waargenomen worden in het optellen of noemen dier leden. eerst de *navel*, dan de *borst (en leden)* is hier weder een vergezocht rijmwoord, dat hier gansch niet te pas komt) vervolgens de *schouders*, en eindelijk de *armen*, of, gelijk OVIDIUS spreekt, de *handen*. doch VONDEL noemt *den arm* eer dan de *schouders*: kwaalijk, want de schors kan, trapsgewijs voortgaande, aan de *armen* of *handen* niet komen, zonder eerst de *schouders* te raaken. Dit wordt bevestigd door den Latijnschen Dichter, zeggende vs. 354.

Perque gradus uterum, pectusque, humerosque, manusque,
Ambit -

zo zegt onze Dichter aanstonds weder vs. 486.

-- *onder 't woort bedekt de schors haere oogen,*
En sluit den bleeken mont.

doch de *Oogen* komen daar niet te pas dan om 't rijm: ten minste hadt de *Mond* behoord voor te gaan. zie onze Aantek. boven vs. 32.

(q) Over EECHENIS zie de aantekening beneden B. XIV. op vs. 85.

Vs. 490.

*de traenen, het is vrent,
Ten boom uitvloeiende, staen in de zon, gestremt
Tot barrensteen, die in den klaeren stroom gevallen,
De Roomsche jonkvrou dient om trots hierme te brallen.*

BRALLEN, een woord, dat my noit behaagd heeft; gelijk het ook noch niet doet: niettegenstaande men het sint eene eeuw in onze beste Dichters vindt. HOOFT, in *Geer. van Velzen Act. I.*

Zink, goude zon, en wendt vry elders heen uw brallen.

B. VOLLENHOVE, *Broedermoord Act. I.*

*Lof zy u, dappre zoon, den krijgsgodt boven allen,
Die ons een zege schenkt, om meer dan ooit te brallen.*

en weder Act. III. sc. 2.

En hoe, door 's Helgods gunst, zy nu dus heerlijk brallen.

HEIMAN DULLAERT, *Poëzy bl. 79.*

*Hoe lokt 't gevogelt hier het oog?
Op hen zijn met een heerlijk brallen
De schoonste verwen neergevallen.*

HOOGVLIET, *Ovid. Feestd. B. IV. bl. 119.*

*-- noch staan de aaloude wallen
Van 't vochtig Tibur, die op Grieksche makers brallen.*

merk hier aan, dat al dit *brallen* alleen geschiedt om het Rijm: gelijk ook by onzen Dichter, die dit[†] woord in dit groote werk, nergens anders heeft dan hier. 'Hy zal het gebruikt hebben, om niet te blyven staan voor een Rijmwoord: want dat hy zelf[†] Bl. 121. dit woord afkeurde, blijkt uit een proefdruk van dit werk, waar in hy met eigen hand eenige verbeteringen op den kant heeft geschreeven, het welk my

+na 't uitgeeven van deeze aanmerkingen [1730.] door den Heer PHILIP ZWEERTS medegedeeld is; daarin, zeg ik, heeft VONDEL zelf deeze Rijnwoorden *gevallen* +Vs. 490. en *brallen*, veranderd in *gezonken* en *pronken*.^r Ik weet niet, of ik 't verzekeren mag, maar ik beeld my voor zeker in, dat het niet te vinden is in de Gedichten van H.K. POOT. ook niet by veele andere Dichters van naame: maar meest by zulken, die meer acht geeven op het gebrom der woorden, dan op het gewigt der zaaken. Het is buiten twijffel 't zelfde woord met *Praalen*, en waarschynelyk eerst uitgevonden van iemand die om een rijmwoord verlegen was, toenmen de vaarzen aan zeker getal van voeten en lettergreepen begon te binden. *Brallen*, *praalen*, *praal*, zijn van een' oorsprong met *Pracht*: dat ik nu vind in het *Glossarium Germanicum* van den Hr. J.G. WACHTERUS, binnen weinig weeken in 't licht gekomen, afgeleid te worden van het oude werkwoord *Brechen*, schynen, lichten. het welk wy, volgens deezen Schryver, benevens de Hoogduitschen, tot noch behouden hebben in de spreekwyze van het *Aanbreeken* van den dag. zie daaromtrent de Aantek. B. XIV. vs. 304.^(r)

(r) Over het gebruik en de afleiding van dit woord BRALLEN is sedert gehandeld door F. BURMAN, *Taalk. Aanmerk.* I. D. bl. 30. en II. D. bl. 199. Men zie ook de *Maandel. Bydragen* I. D. bl. 4. maar vooral bl. 129-133. Zoo veel ons bekend is, wordt het thands door geen Dichters of Schryvers van waarde gebezigd.

Vs. 497.

*verliet zijn eigen lant,
Beklaeghde Faëton, dat zyne klaght den kant
Des Eridaens beweeghde, en klonk door bosch en boomen.*

Het schijnt weder moeielijk te beslissen, of *beweegen* behoort onder de gelijk- of ongelijkvloeiende werkwoorden. het gebruik van Spreken is meerendeels voor het laatste: doch zonder daarop weder acht te geeven, durf ik zeggen, dat het onder de gelijkvloeienden gesteld moet worden: en dat *bewoog* en *bewogen*, gesproten zijn uit de gelykenis die 'er is tusschen *beweegen*, en *weegen*, *woeg*, *gewogen*. het welk, gelijk wy meer zeiden, een hoofdoorzaak is, dat veele woorden verbasterd en bedorven, en veele anderen onder een verward zijn. Dat echter *beweegde* en *beweegd* altijd in gebruik geweest zijn, lust ons te toonen met verscheiden voorbeelden, uit verscheiden zo oude als nieuwe schryveren. de plaatsen uit dit werk zullenwe alleen aantoonen: zie B. I. vs. 465. IV. 213. V. 387. 834. IX. 581. 617. 1113. X. 912. XIII. 670. 779. XV. 607. 1044. zo schrijft hy in de *Bespiegel*. B. II. bl. 49.

*--- d'opperste Beweger
Beweeght de lichaemen, en al 't gestarrent leger,
En blijft zelf onbeweeght. -*

en zo in dat werk doorgaans en zeer dikwils.

BAKE, in de *Bybelpoëzy* bl. 17.

- in bloeddorst onbeweegd.

H. DULLAERT, *Poëzy* bl. 138.

Astrea, d'eerbre maagd, die boven was gevluht,

+Beweegde hy, weer hier te dalen uit de lucht. +P. SCRIVERIUS aan D. HEINSIUS:

*Eagri groote soon op Hemi koude klippen
Beweeghde gans het woud, al roerende zijn lippen,
En soete snaren-spel.*

+Vs. 497.
+Bl. 122.

D. HEINSIUS, op den Admiraal *Heemskerk*, dien hy noemt,

Den onbeweegden Held -

SAM. COSTER, in *Ithis Act. IV. sc. 4.*

*--- qualijck ken ick my dwinghen,
Dat, door beweecht ghemoedt, mijn ooghen niet ontspringhen.*

BREDERODE, in *Griane Act. II.*

My wondert dochter, wat u hebben magh beweeght.

KAMPHUIZEN, *Stichtelyke Rymen* bl. 66. in deeze zeer fraaie vaarzen:

*Wat winden dat 'er ruyschen, wat regen dat'er plast,
Het hooge huys van Zion staat onbeweegt en vast.*

H. DE GROOT, *Bewijs van den W. Godsd. B. I. bl. 15.*

Noit waren sy beweeght, dan door die wonderdaden.

HOOFT, in *Granida* bl. 458.

*Wat 's jeughde zonder min, vol onbeweeghde kouthed,
Doch beter dan versufte, en stijfbevroozen' oudtheid?*

en bl. 466.

-- op onbeweeghde klippen.

in de *Rampz. van de Medicis: Thans ging hy den overste der Spanjaarden, Raimondo de Cardona, aan, die beezigh was met het verzaamen der verstrooide troepen, ende beweeghd' hem om de zelve tegens de Florentynen te leiden.* in zyne *Nederl. Historien* dikwils. SPIEGHEL, *Hertsp. B. II. vs. 157.*

**En arbeid is den mensch, recht als den voghel 't vlieghen,
Ook tot lijfs welvaart nut: dies jooft jong inder wiegen
Het kind beweeght te zijn. -*

*Vs. 497.

en B.V. vs. 31.

*Het werreltlijk beloop by yemands byghebot
Ontwyflik wert beweeght.*

Rederykers van Catwijk, op het *Constthoonende Juweel* 1607. vs. 358.

*Misschien of hy mijn troost als een noothelper fris,
En sijn hert beweeght wert door mijn claghen en karmen.*

Z. HEYNS, in BARTAS *werken* I. 5. bl. 206.

Beweeght door mijn gekerm -

De Heer VAN NOORDWIJK, Voorrede op MELIS STOKE vs. 422.

End' ic, deur dijn versouc, tot sulx te doen beweeght.

de Heer van ST. ALDEGONDE, *R. Byencorf* II. 7. *in eeuwichheit vast en onbeweeght.* welke woorden weder cap. 13. herhaald worden. *Tregement der Ghesontheit* 1514. cap. 5. *dat het kint niet beweecht en werde* (t.w. *inder wiegen*, gelijk SPIEGHEL hierboven zeide) *in diverschen ende ongeoordineerden berueringhen. Sinte Franciscus[†] Wijngaert* fo. 5. a. *Dat si daer af beweecht worden.* De Vertaaler van *Boëtius* 1485. fol. 14. c. *want sou (zy) by gheenen leetoghe* (leidsman) *beweeghet* *Bl. 123. es. en fol. 30. b. *als zy beweicht werden tharen rechten hende.* zo lees ik ook in een Roomsche *Getyboekje*, MS. 1476. *hi en sal niet werden beweeghet inder ewicheit.* *Hand. der Apost.* MS. 1431. XVI. 26. *also dat al die fundamenten des karkers beweeghet worden.* By onze Nieuwe Spraakkunstschryvers MOONEN en SEWEL, heb ik dit woord vergeefs

⁺gezocht; als mede by KILIAAN: maar by PLANTIJN vind ik duidelijk *Beweghet of beweecht*, en *Beweeght werden*. het welk ik ook zeer wel naargevolgd zie van ^{+Vs. 497.} de Taalkundige Vertaalers van den Bybel, *Handel*. II. 25. *op dat ick niet beweeght en worde*. en XVII. 13. *quamen sy oock daer ende beweeghden de scharen*. XVIII. 4. IV. 31. en zoo overal. De Hr. TEN KATE is hier zich zelve zeer ongelijk. want I. deel bl. 553. zegt hy alleen *bewoog, bewogen*. II. deel bl. 503. zegt hy beide, *bewoog, bewogen* en *beweegde, beweegd*. maar II. bl. 39. alleen *beweegde, beweegd*. Op de twee eerste plaatsen volgt hy 't gebruik van spreken, zonder onderzoek. op de laatste bevestigt hy de gelijkvloeiendheid van dit Werkwoord met een onwederzeggelijk bewijs, toonende dat *Beweegen, beweegde, beweegd*, afkomstig is van het oude zelfstandig *wege (motio)* dat by ons zelfs noch overgebleeven is in *van wege*, voor zo verre dat de betekenis heeft van *om, propter, uit hoofde van*, enz. Komt nu het werkwoord *beweegen* van een zelfstandig, zo is 't zekerlijk van de I. Classe: want dit is een vaste regel, zelfs by hem gestaafd I. deel bl. 550. en van ons boven I. 695. ook uit MOONEN vastgesteld. Dewijl dan *beweegde, beweegd*, alleen uit de regelen der taale kan beweerd worden [zie hiervoor bl. 164.] en daarenboven by onze voorvaderen alleen bekend is geweest: zo keuren wy 't ook alleen voor goed, en geeven, *woog*, en *gewogen* wederom in vollen eigendom over aan het werkwoord *weegen*; waar van het afgekomen is. want dat dit niet van de I. Classe is, blijkt, omdat het *imperf.* gelijk TEN KATE aantekent II. deel bl.

+503. van ouds was *wag*: [gelijk wy het vinden by MELIS STOKE III. B. vs. 241.

+Vs. 497.

*Noch en wach in onghewalle
Dese onwille al met alle
Grave Willem niet swaer ghenoech.*

Vergelijk ook B. II. vs. 1064.] en het deelwoord, vind ik by KILIAAN, *gheweghen*. en zo schrijft ook de Vertaaler van *Boëtius* 1485. fol. 34. b. *Boecius claecht hier, dat zijn loon na zijnre verdiente niet geweghen was. Materie der sonden fo. 125. a. als moyelike invallen comen ten herten en die zaken zwaerliken ghewegen worden. Openb. VI. 6. Glose MS. 1431. die daer op sittet heeft die waghe in die hant, dat is die heilighe scryft daert goede en quade in gheweghen wort.* en zoo vindenwe ook *bewegen voor beweegd. Profectus MS. B. II. cap. 84. fo. 138. wanneer die wille vollencomelike beweghen werdet te minnen die overste goetheit.* en cap. 88. fo. 146. b. *sijn herte werdet beweghen in ydelre begheerte. Fasciculus Temporum bl. 86. Epistelen, Euang. en Sermoenen fo. 9. a. 66. b. 67. a. den voorleden tijd, woeg,* vind ik al in het *Gemoralizeerd caetsspel MS. 1452. bl. 74. Doen ghinc hi haer aen met ghiften, en beloefde haer te gheven alzooveel gouds, als thoof woech van haren boel. CLAES WILLEMSZ. der Minnenloep B. II cap. 6.*

*Eñ als hi woech die starcke minne
Die tusschen hem beyde stonde zo vast.*

dewijl dan de ouden ook hierin overeenkomen; waarom zouden wy hen niet volgen? Doch daar is geen deel van onze taalkunde, dat tot noch toe min bescheidenlijk behandeld is, dan dit van de Tijdvoe-

gingen ⁺der Werkwoorden. waarom wy in deeze onze ⁺Aanmerkingen dikwils ons werk maaken van dit op te helderen, en de misslagen, door 't gebruik ingevoerd, ⁺Vs. 497. te weeren. zonder nochtans iets te bepaalen, dan uit grondregelen der taale, en ⁺Bl. 124. het gebruik der ouden: en alswe die beide, gelijk hier, voor ons hebben, dan dunkt my dat 'er niet de minste twijffeling behoorde over te blyven.^(s)

Vs. 508.

*En Cignus wort voortaan een witte zwaan gerekent,
Die noch den hemel noch Jupijn vertrout, dewijl
Hy t'onrecht Faëton trof met een' blixempijl.
Hy zwemt in wateren, en stroom, en staende meeren,
En schuw van vier, schept lust door vlieten te laveeren.*

Voor *Hy t'onrecht* staat in den eersten druk *Godt t'onrecht*^(t).

LAVEEREN is eigen aan schepen, niet aan zwaanen. waarom 't my vreemd dunkt, dat het geen plaats heeft in den *Zeeman* van WINSCHOTEN. [WITSEN *scheepsbouw en bestier*. II. D. bl. 498. *Laveren*. Overdwars heen en weer zeilen, om wech te spoeden, wanneer men in den windt heeft. Ki-

(s) Men erinnere zich onze aantekening I.B. vs. 757. bl. 181.

(t) In het Handschrift van VONDEL heeft eerst gestaan *Hy t'onrecht*; doch hy heeft het veranderd in *Godt t'onrecht*; ik gis, om de verwarring te myden, die veroorzaakt wordt door een tweede *Hy* in den volgenden regel.

LIAAN [†] zegt *Laveren* en *Loeveren*. PLANTIJN, *Laveren* en *Laveyen*. doch dit laatste betekent by KILIAAN wat anders, te weeten, *leeg loopen*, hier en daar loopen [†]Vs. 508. zonder iets te doen^(u).

Loveeren zeiden de ouden ook, als MELIS STROKE B. VIII. vs. 65.

*De vloet ghinge; ende si quamen,
Met haren scepē alte samen,
Loverende recht inden wint. (in de andere Handschriften staat Loveren)
Ic wane, noyt eer noch sint,
Oyt man gheloveren sach
So menich scip op enen dach
In so nauwen onreynen diepe.*

Maar VONDEL gebruikt het hier oneigelijk, want schoon een zwaan *in den wind* heeft, zy kan echter recht opzwemmen, zonder dat zy behoeft te laveeren. zodat *laveeren* hier schijnt te hebben de betekenis van *laveyen*, heen en wederzwemmen. Met meerder nadruk gebruikt D. HEINSIUS dit woord in een oneigelyken zin, van menschen die, bevangen

(u) Zie CATS *Werken* fo. 376. a. 395. b. *Ter LAVEYE gaan* is een spreekwijs die de Jagers gebruiken van het wild. Burgemeester RENDORP, *over het Recht van de Jagt* bl. 41. *Dewijl het over bekend is, hoe gaarne 't wild, buiten de wildernissen in de aanliggende landen ter LAVEYE gaat*. Zie ook het *Placaet tot conservatie der Bosschen, Wildernissen* enz. Gr. Placaatboek I. Deel fo. 1336. ook MERULA, *Jaghtbedrijf* III. Cap. V. bl. 110 en 111, daar hy LAVEYEN verklaart door het Fransch woord *viander*, zie *Le Dictionnaire de l'Acad. Fracoise*.

+door den drank, de straat kruissen, en, *in ly* leggende gelijk een schip dat laveert, gestadig schynen te zullen overslaan of vallen. HYMN. van *Bacchus* vs. 333. +Vs. 508.

*Den droncken Staphylus, en Botrus, kael van veren,
Met al het huisgesin, quam achter aen laveren.*

hy spreekt van 't gevolg van Bacchus. en ANTONIDES van schaatsryders, in den *Ystroom* B. IV. bl. 128.

*Men ziet 'er andre, met de vleugels aen de voeten,
Voortvliegen als een schim, 't godinnendom begroeten,
Met duizent zwieren; nu laveeren heel in ly
Op d'eene schaets, en voort gezwiert aen d'andre zy,
+ 't Omwerpen -*

+Bl. 125.

zo zegt hy ook eigenlijk *in ly laveeren* B. II. bl. 63.

De graenvloot die in ly daer achter blijft laveeren.

en dan legt ook altijd het roer *in ly*: in 't zelfde boek bl. 56.

Op jongen. 't roer in ly. laveer nu hooger aen.

Men zou kunnen vraagen, hoe *laveeren*, *loeveeren*, daar het geschiedt *in ly* leggende, zynen naam gekreegen hebbe van *loef*: hoewel *loef* en *ly* recht tegen elkander overstaan. doch daar is geen zwaarigheid in, want *loeven* is, gelijk WINSCHOTEN zegt, tegen den wind inkrimpen; scharp by den wind houden: [WITSEN 'het schip daar heen laten loopen, waar de wind van daan waait, of, dicht by de wind houden'] het welk *laveerende* ook geschiedt: en het is altijd de *loefzyde*, die tegen den wind aandringt, waardoor het schip aan den anderen kant *in ly* wordt gesmeeten.

Vs. 521.⁺

*My rout zoo groot een last
En arbeit zonder endt te draegen onvergouden.*

⁺Vs. 521.

ONVERGOUDEN dat is *onvergouden*. *Maeghden* Act. III. scen. 2.

*Zijt ghy 't niet in wiens deughd wy Scythen zijn gehouden?
Die 's grooten Caesars stoel zijn' moedwil hebt vergouden.*

Altaergeheim. B. I. bl. 15. II. bl. 84. *Inwyding van 't Stadhuis* op 't eind, en elders. hoe weinig gelykenis 'er schijnt te zijn tusschen *u* en *l*, zo wordenze echter dikwils verwisseld. *Gebroeders* Act. IV. scen. 1.

*dat hier d'ellende stand moght houden,
En wyder ongeval het Rijck wert quijtgeschouden.*

J. OUDAAN, *Roomsche Moogenh.* bl. 3. zo plagmen voor *geweld* te zeggen *gewoud*, gelijk onze dichter in dit werk noch spreekt B. I. vs. 139. *Joseph in 't Hof* Act. II. scen. 1. HOOFT, *Medicis*, bl. 6. BAKE, *Gezangen* bl. 36. OUDAAN, *Staatsgevallen* bl. 154. POOT I. D. bl. 93. ook by de Ouden, zie eenige voorbeelden op MELIS STROKE III. D. bl. 150. en 465. zo zeimen voor *schuld*, eertijds *schoud*; voor *sold*, *soud*; en zeggen wy noch voor *soldaat*, *soudenier*, zie de Aantek. XI. 698. dienmen nu *Sultan* noemt, noemden de ouden *Soudaan*. wy zeggen *soldeeren*, maar in de vertaaling van den Bybel, *Jes.* XLI. 7. leestmen *soudeersel*. In tegendeel hebben wy nu de *u* die eertijds *l* was, in *goud*, *koud*, *boud*, *houden*, *oud*, enz. voor *gold*, *kold*, *bald* *holden*,

⁺*old*, enz. en 't is aanmerkelijk, dat de Franschen, *sols* en *fols*, gelijk zy schryven, echter uitspreken, of 'er stondt *sous* en *fous*. uit deeze zelfde bron spruiten ons ⁺Vs. 521. *wilde* en *woude*, diemen nu als verschillende veeltijds gebruikt: doch het is 't zelfde woord, byzonderlijk geschreeven. Zie REIZIUS, *Belga Graeciss.* p. 125.

Vs. 539.

*De vader Febus, om de zonnereis t'aenvaerden,
Verzaemt de noch verschrikte en sidderende paerden.
Hy toutze en prikkeltze vertorent en verwoet.*

TOUWEN gebruiktmen voor *slaan*. *Batavische Gebroed.* Act. I. scen. 1. bl. 9.

*Hier in Outleger met afgrysele slagen
Getout, en voortgeprest, om meede t' sloop te gaan.*

Hippolitus Act. IV. scen. 1.

Met dwersse slagen tout hy reis aen reis den rugh.

zoo ook, *iemand's huid touwen, op iemand touwen*. ANTONIDES, *Ystr.* B. I. bl. 15.

En touwt den ruigen rug des Nijlstroms met zijn zweepen.

Gebroeders Act. IV. scen. 2.

*Zoo mannen, touwt 'er op, die moedwil moet'er uit.
De bolpees maeck hen vlugh. men touw' hun vry de huid.*

Batav. Gebr. Act. I. op het eind bl. 21.

- *gebruickt de taaie zweep
En bolpees vry. men moet hun hait met slagen touwen.*

iemand aftouwen, zegt JER. DE DECKER, voor iemand *hekelen, leelijk afschilderen*, *Lof der Geldz.* bl. 202.

⁺*In zijn Neerduitschen Rijm ons zoo wat af te touwen.* De Hr. TEN KATE zegt zeer wel, dat *ymand aftouwen*, gezeid wordt *translatè*, dat is, by overdragt: maar welke zal nu de eigelyke betekenis van dit woord, in deeze overdragt, zijn? WINSCHOTEN, in *den Zeeman*, op 't woord Touw: *Van touw komt, touwen, met touw beesig sijn; oneigendlijk met een⁺ touw iemand afrossen.* Zodat *touwen* hier zou sijn, met een *touw slaan*. van deeze gedachten schijnt ook de Hr. TEN KATE te weezen II. Deel bl. 453. *Ymand aftouwen*, verberare aliquem; *als of men zeide, met dikke touw-enden ymand afslaan.* Deeze verklaring schijnt zeer natuurelijk te sijn: en zoumen *touwen*, op dien voet, konnen neemen voor *geesselen*, dat ook wel met *touwen* plag te geschieden, en elders noch geschiedt. waarmede het *touwen met den zweep*, gelijk 't hier by VONDEL en ANTONIDES voorkomt, overeenstemt. Doch *touwen* voor *geesselen* is my niet bekend, en om iemand wat af te rossen, gebruiktmn meer stokken dan touwen. waarom my dit noch gansch niet klaar schijnt. zelf ook de Hr. TEN KATE berust niet in de voorgaande verklaring, maar voegt daar aanstonds by: *of anders ziende op 't beuken in de bereiding van 't vlasch of leder.* Wy vinden by deezen Schryver doorgaans iets, dat ons op den rechten weg kan brengen: gelijk weder hier, zo wy by het *ledertouwen* blyven; het *vlasch* heeft hier geen plaats. Doch wy moeten eerst de eigelyke betekenis van *touwen* weeten, eerwe de overdragtelyke konnen verstaan. Dit woord is KILIAAN in veele betekenissen bekend geweest, doch niet in die van *slaan*. I. van *touw* komt TOUWEN, maar dat

⁺Vs. 539.

⁺Bl. 126.

+betekende van ouds, niet gelijk WINSCHOTEN zegt, in een' ruimen Zin, *met touw bezig zijn*, maar, *Weeven*, gelijk wy noch zeggen, *Weeftouw*.^(v) II. TOUWEN is by hem, drukken, perssen, prangen, *enz.* [waarvan, met de D, DOUWEN] III. TOUWEN is bereiden, schikken, uitwerken. IV. TOUWEN is zacht en week maaken. V. TOUWEN of GAERWEN is het bedrijf der Ledertouwers. In deeze laatste betekenis is noch by ons *touwen* en *bereiden* het zelf- ^{+Vs. 539.}

- (v) Of TOUWEN immer *weven* beteekend heeft, is by ons zeer twyfelachtig; altans kan het woord *weeftouw* niet dienen om zulks te bevestigen. Naar onze gedachten heeft een *weeftouw* of *getouw* zynen naam van de *touwen*, welke er, in het werktuig, waarop men weeft, noodig zijn, om de schaften der kam beurtelings te doen op en nedergaan, om den inslag inteschieten. Oudtijds werden de *weefgetouwen* GEWANNEN genoemd. Wat verders LEERTOUWEN betreft: zoo min het *slaan* daar by te passe komt, zoo min, acht ik, heeft ons TOUW, *funis*, *restis*, enige gemeenschap daarmede. Wy vinden in den *Codex Argenteus* een algemeen woord, TAUJAN, *facere*, (Matth. VI. 1. IX. 28 *enz.*) 't welk veelvuldige beteekenissen kan opleveren. JUNIUS acht hier van oorspronkelijk het Engelsen TAW, *parare*, *concinnare*, *to taw leather*, en het Neerduitsch TOUWEN, LEERTOUWEN. Van dit TAUJAN waarschijnlijk ons DOEN. Zie JUNII *Etymol. Anglic. voc. Taw & Tann*. Of nu TOUWEN, waarover hier gehandeld wordt, *iemand touwen*, *iemands huid touwen*, by overdracht, van het *touwen van 't leder* genomen zy, komt ons niet waarschijnlijk voor. Liever zouden wy, met TEN KATE, meenen, dat het van TOUW, *restis*, *funis*, afkomstig zy.

de; [†]want men zegt *ledertouwen* en *lederbereiden*. in dit handwerk hebben vooral de II. en IV. betekenis, van *drukken en perssen*, en van *zacht en week maaken*, [†]Vs. 539. plaats. in dit alles vinden wy van geen *slaan* gemeld: en wordt ook het *slaan*, gelijk my berecht is, in het *ledertouwen* niet vereischt; schoon Pater ABRAHAM VAN ST. CLARA, in zijn *lets voor Allen*, volgens de Vertaaling van J. LE LONG, I. deel bl. 202. daarin ook van *slaan* spreekt, alswe aanstonds zullen zien. Eerst zullen wy den eigelyken zin met den overdragtelyken vereenigen. Alsmen zegt iemand *aftouwen*, druktmen een oneigelyke zaak noch oneigelyker uit. de spreekwijs is, *iemand touwen*; [†]t welk een verkorting is voor *iemands huid touwen*. het woord *Huid* is aan menschen en beesten gemeen; gelijk ook de Latynen *Vel* en *Leder* dikwils met het zelfde woord, *corium*, uitdrukken. iemand *de huid touwen* zal dan betekenen, met iemands huid zo leeven, [†]als de Leertouwers met de huiden van Ossen, Koeien, enz. hoe gaat dit nu toe? Pater ABRAHAM VAN ST. CLARA, op de gemelde plaats, [†]Bl. 127. zegt: *De Leertouwers gaan schrikkelijk ruw met de huiden om men schaaftse, men treedse, men slaatse, men weektse, ja men hangtse selfs op, gelijk een dief aan de galg: maar dit alles is tot haaren besten, en se worden daar na voor veel geldt verkogt.* zodat het woord *touwen* allerlei mishandeling betekent: en zomen 't op ééne in 't byzonder wil toepassen, zo zal 't veel voegelyker te kennen geeven, *met voeten treden*, dan *slaan*: want het *treden* is een weezendlijk deel van het *Leertouwen*. doch daar behoort meer toe dan dit. Uit het slot der bovenstaande woorden maakt

+Pater ABRAHAM zelf eene nutte toepassing, en leert den mensch, hoe hy verpligt is zyne eige huid te touwen. *Niets is 'er mede, vervolgt hy, voordeeliger voor den mensche, als wanneer hy met zyne HUID niet al te gemakkelijk handelt, want het Menschelyke lichaam is gelijk als Brandenetels welke indien men se al te sacht aantast, veel sterker quetsen, als wanneer men se hardt vrijft. Het Menschelyke lichaam is gelijk als een Wijngaardt, indien men dese niet sterk snoeit, en meenigen wonde geeft, soo brengt hy geene vruchten voort. Het Menschelyke lichaam is gelijk als een Snaar, indien men die niet sterk spant, soo geeftse geene klank van zich. Het Menschelyke lichaam is gelijk als een Aal, indien men hem niet sterk met de handen drukt, soo glipt hy weg. Het Menschelyke lichaam is gelijk als Vlas, indien men het selve niet wel heekelt, soo deugt het niet. Het Menschelyke lichaam is gelijk als Lijnwaat, indien men het niet genoegzaam havendt, soo word het niet schoon. Het Menschelyke lichaam is gelijk als een Akker, indien men deesen met de Ploeg en Egge geene braave littekens en wonden toebrengt, soo sal men 'er weinig goeds van te verwachten hebben. Het Menschelyke lichaam is gelijk als een Uurwerk, het welke indien 't met geen swaar gewicht gearst word, niet wel gaat.* enz. Zie daar veele uitdrukkingen, die allen passen op het *touwen*; en eene geestige verklaring van de wyzen, hoemen het menschevleesch, en zyne huid kan *touwen*: welk woord van de algemeene betekenis van *mishandelen*, naderhand overgebracht is tot de byzondere van *slaan*, als de gereedste en gemeenste zijnde. +Vs. 539.

Vs. 546.

- aenschout hy d'aerde
 En 's mensdoms zwaericheên, -

MENSDOM voor *menschdom*, gelijk ik my verzekert, dat VONDEL geschreeven heeft. doch de Letterzetters hebben hier twee letters, *ch*, uitgelaaten, omdat dit vaars, buiten deeze twee, reeds zo⁺ veel letters heeft, dat 'er op dien regel niet een meer geplaatst kon worden. hierom hebben zy liever twee letters willen uitwerpen, dan ^{+Bl. 128.} het vaars breeken, en den staart op een' nieuwen regel zetten: het welk in dat werk noit geschied is. Dit is, ik beken 't, een sieraad van den druk: doch ik vind die Drukkers en Letterzetters onverdraagelijk, die het sieraad der taale bederven, om dat van den druk te behouden. Getuige HENRICK BLOEMAERT, *getr. Herder*, achter de aangewezen drukfouten, daar hy zegt: *dat ook somtijds nog en dog, in plaets van noch en doch staet, is d'oorsaeck, dat de regels geen Letter meer bevatten konden, insgelijx de distinctien ofte onderscheyd-teeckenen achter aen.* Opdat het nu blyke dat deeze myne Aanmerking wel gegrond is, zullen wy daarvan meer bewyzen aantoonen, Zo staat 'er, om die zelfde reden B. VIII. 883. *na* voor *naer*. B. IX. vs. 921. *bos* voor *bosch*. B. XIII. vs. 712. *vroumens* voor *vroumensch*, en dat zelfde woord ook B. IX. vs. 1123. in den eersten druk, doch in deezen heb ik die afgesmeeten letters weder laten invoegen, dat even geschieden kon. B. XIII. vs. 1144. *queken* voor *queeken*. B. XIV. vs. 4. *wete*,

+voor *weeten*: en vs. 315. *vlees* voor *vleesch*. Men slaa het oog maar op de lengte deezer regels, voor al in den eersten druk, en men zal, geloof ik, met my alle ^{+Vs. 546.} deze misspellingen stellen op rekening des Drukkers, en niet op die des Dichters,^(w) Toen deeze druk onderhanden was, had ik dit noch niet aangemerkt, anders zoude ik die misslagen ook elders, daar het geschieden kon, hebben laten verbeteren. doch hier was zulks onmogelijk, zonder het vaars te breeken.

Vs. 560.

*De veebergh Menalus wert van geen maeght betreên,
Die meer bemint was van Diane, als deze alleen.*

Merk hier aan *meer* ALS - voor *meer* DAN. Het verwondert my zeer dat VONDEL deezen misslag niet ontdekt heeft. 't is waar, dat hy in dit groote werk alleen vijfmaal voorkomt, dat zekerlijk weinig is in vergelyking van *meer dan*, of diergel. die 'er misschien eenige honderdmaalen te vinden zijn. zo zegt hy B. IX. 878.

*Ik hadde nutter noit dit stuk begonnen, ALS
Zoo los te werk gestelt.*

en kort daar na vs. 935.

*Wat kon de veltrei, die op alle wyze u pooght
Te redden, meer uit liefde, ALS u op d'armen torssen?*

(w) In het Handschrift van VONDEL heb ik alle deze plaatsen nagezien, en bevonden, dat de Heer HUYDECOPER overal wel geraamd heeft.

*in de eerste plaats staat hier *als* om het rijm; in de tweede om het voorgaande woord *liefde*, dat zich in *Dan* niet zou hebben kunnen smelten. B. XI. vs. 669. +Vs. 560.

Dan *ziet het* zwarter ALS *het zwarte jammerbosch*.

daar schijnt het te staan ora de herhaaling van *dan* te myden. om diergelijk een oorzaak zegt hy ook* B. XII. vs. 510.

Het paertsgestalte is niet onschooner ALS *de man*.

+Bl. 129.

Doch gemeener is dit in andere en vroegere werken van onzen Dichter, als in HORATIUS l. 7. *Fortuin, die ons gunstiger ALS vader is*. en l. 8. *waerom vliet hy den worsteloli omzichtiger ALS adderen bloet?* l. 12. *niet groters ALS hy zelf*. enz. [In zijn *Palamedes* van het jaar 1625. vindt men overal ALS; 't welk, in de veelverbeterde uitgave van 1652, veranderd is in DAN, schoon hier en daar gebleven is *meer* ALS.] Eene plaats moet ik hier noch bybrengen uit den *Edipus* bl. 19.

Met gruwlen, veel grooter ALS *men kan*
Ontkennen, of met reden stuiten.

daar *veel grooter* staat voor *grooter*: 't welk het vaars veel grooter maakt dan behoorde. Men zou onder de goede Schryvers van deezen tijd, die zekerlijk schaars zijn, mogelijk twee of drie kunnen noemen, die hierin niet mistasten: doch ik kan daaromtrent met geen volle verzekerdheid spreken. omtrent mijn eigen werken kan ik zeggen, dat *Als* dikwils voor *Dan* gelezen wordt, in die, welken in en voor het jaar 1720. gedrukt zijn: doch in lateren zoumen 't vruchteloos zoeken. Hoe ouder de schryvers van de verleeden eeuw zijn, hoe menigvuldi-

ger⁺ zy *Als* voor *Dan* gebruikt hebben.^(x) Die de taal weder begonnen te beschaaven, voerden *Dan* meer en meer in; echter zo, dat zy somtijds wel eens *Als* gebruikten: ⁺Vs. 560. gelijk G. BRANDT, die in 't Leven van *De Ruiter* B. V. bl. 264. voor de eerste reis, zo ik 't wel hebbe, kwaalijk schrijft: *dat hy geen meer lijftocht had, ALS daar hy, ter naauwer nood, meê zou kunnen t'huis zeilen.* zo ook B. XIII.

- (x) In onzen *Staten Bybel* 1637 vinden wy, genoegzaam overal, DAN, achter een *Comparativus*, niet alleen; maar ook achter *niet, niemand, niets, geen, anders, te veel* enz. slechts op weinige plaatsen, in vergelyking der veelvuldige anderen, en dat in een werk van zulk een uitgestrektheid, by verzinning, ALS. En, dat te verwonderen is, *Gen.* XXXIX: 9. in het zelfde vers ALS en DAN; ZOO ook *Jes.* LV: 9. en *Hebr.* III: 3.
- Of men ten eenigen tyde besluiten mochte die verzinningen te herstellen, lust het ons die plaatsen hier op te geven. *anders als; Esther* I: 7. *niet anders als; Gen.* XLVII: 18. *Richter.* VII: 14. *geen ander als; 1 Sam.* XXI: 9. *beter als; Richter.* VIII: 2. XI: 25. *Ruth* III: 10. IV: 15. *Ps.* XXXVII: 16. *Ezech.* XXXVI: 11. *Amos* VI: 2. *bitterer als; Ruth* I: 13. *erger als; Matth.* XXVII: 64. *grooter als; Gen.* XLI: 40. *Deut.* IV: 38. *lichter als; Job* IX: 25. *meer als; Richter.* XVI: 30. *2 Sam.* XVIII: 8. XX: 6. *Ps.* CXXXIX: 18. *Jona* IV: 11. *Nahum* III: 16. *Matth.* XXVI: 53. *Luc.* IX: 13. *Handel.* XXV: 6. *Joan.* XV: 13. *Rom.* VIII: 37. *1 Cor.* XIV: 18. *Ephesen* III: 20. *minder als; Jes.* XL: 17. *niet als; Num.* XXIII: 13. *Jes.* XXVI: 18. *overtreffelicker als; Spr.* XII: 26. *overvloediger als; Matth.* V: 20. *scherper als; Micha* VII: 4. *schoonder als; Richter.* XV: 2. *witter als; Ps.* LI: 9. Dit zijn alle de plaatsen, die wy hebben opgemerkt.

+bl. 738. *datze liever weder op 's lands vloot zouden afkoomen, ALS zich van de vyanden laten overweldigen.* In uittreksels, brieven, enz. spreekt hy doorgaans zo, zich daarin, geloof ik, houdende aan het voorschrift der Oorsprongkelyken. Meer voorbeelden hiervan aan te haalen, acht ik onnutten arbeid, de wijl men 't, met één woord, algemeen kan noemen. alleen zal ik hier noch twee byzonderheden byvoegen. JER. DE DECKER, *Lof der Geldz.* bl. 103. voegt, op een zeldsaame wyze, *Dan* en *Als* te saamen: +Vs. 560.

*Mijn' ronde schyven zijn 't, waerop ghy zoet en zacht
Ten staetbestiere rolt, en die alleen meer kracht
Inhouden, om een' man gezag te doen gewinnen,
DAN Pallas, ALS Parnas met all' zijn' Kunstgodinnen.*

Ik zie dat het 'er staat: echter kan ik my kwaalijk wijs maaken, dat die Dichter zo geschreeven zou hebben. want *Dan* en *Als* maaken hier zulk een brabbeling, datmen werk heeft om den zin te vatten, tenzy men die plaats noch eens herleeze. voor *Als*⁺ *Parnas*, behoorde hier te staan, *Of*, of *En Parnas*. zo vinden wy deze twee woorden *Als* eri *Dan* ook vereenigd by P. SMIDTS, Geneesheer tot Brugge, in de *Doodt van Boëtius* Act. I. scen. 1. +Bl. 130.

*naer dat zy voor seker en ghewis
Wel weten, hun die hulp veel doodelyker is
Dan als de siekte, die hun lichaem komt te knaeghen.*

KATH. LESCAILJE, in *Genserik* Act. V. scen. 2.

*- en uw klaagen
Heeft meer gedaan, dan als men ooit zou durven waagen.*

De tweede byzonderheid is dat J. SIX VAN CHANDE-

LIER ⁺voor *Dan* zegt, *Gelijk* (dat wel wat aanstootelyker luidt, doch inderdaad zo goed is als, *Als*, want *als* en *gelijk* zijn 't zelfde, gelijk nader zal aangetoond worden) in zijn *Opschriften* bl. 629. ⁺Vs. 560.

*Men vindt geen hooger wijsheits school,
GELIJK 't doorluchtigh Kapitoel.
Zoo draa daar eesels zijn geseeten,
Se schynen alle dingh te weeten.*

Dat *als* en *gelijk* het zelfde zijn, blijkt daaruit datze byna overal kunnen verwisseld worden; ook uit de saamenvoeginge, *gelijk als*. de een is *als* de ander; d.i. zy zijn *gelijk*: zo *schoon*, *als*, enz. Het geen wy meer gezeid hebben, dat de Spaansche geessel der Nederlanden, de Hertog van Alva, niet alleen de land- en Kerk-, maar ook ('t welk een noodzaakelyk gevolg was) de taal- wetten 't onderste boven smeed en verwarde, kan met geen voorbeeld klaarer aangetoond worden, dan met dit woord *dan*, in tegenstelling van *als*. Voor dien tijd, is niemand in staat my eene enkele plaats aan te toonen, daar *als* voor *dan* gezeid wordt, daar het integendeel onmiddelyk na dien tijd in een algemeen gebruik kwam. Dewyl wy somtijds gewag maaken van deezen tijd, dien wy stellen als een deur, door de welke eene halssterrige en byna onoverwinnelyke verwarring in de Regelen der Taale is ingesloopen, waarvan zich onze beste Taalzuiveraars tot noch toe niet geheel hebben kunnen ontdoen; zullen wy hier de veranderingen, in dien tijd voorgevallen, kortelyk ophelderen, met het droevige voorbeeld van den Hr. ANTHONIS VAN STRAALLEN, Ridder, Heere van Merxem, en Burgermeester der stad Antwerpen. deze

+Heer was Hoofdman van de Antwerpsche Rederijk-kamer de Violier, die de opzetster was van het *Landjuweel*, den 3. August. 1561. en was hy in dat zelfde jaar +Vs. 560.
 Burgermeester: de Prins van die Kamer was Hr. MELCHIOR SCHETS, Schepen, Heer van Rumst. Zulke Persoonadjen (doch wat wonder, daar Hertog JAN VAN BRABANT, de Goede, zich niet tot oneere rekende, een Gildebroeder van de Kamer van Retoryke te Brussel, genoemd *den Boek*, te worden?) zulke Persoonadjen, aan het Hoofd van deeze Kamer, het getal der Gildebroederen van deeze en anderen, die veele honderden beliepen (alleen de Brusselsche Kamer, het Marienkransken, kwam daar met een gevolg van CCCXL. te paard, VII. welgesierde antijcxen Speelwagens, en noch LXXVIII. andere Wagens met Gildebroeders: en +
 de Pioene van Mechelen, met een gevolg van CCCXXVI. te paard, VII. antijcxen Speelwagens, en noch XVI. andere Wagens, enz.) de sieraaden, pracht en +Bl. 131.
 kosteljkheid, waarmede ieder kamer uitgedoscht was, elk met haar eige livrei en kleedinge: al het welke breeder beschreeven staat, voor de gedrukte verzameling der spelen van zinnen, aldaar ver Paid, en in het volgende jaar gedrukt; ook in het slot van 't eerste Boek van EM. VAN MEETERENS *Historien*. Van de pracht deezer weergaelooze Feeste getuigen ook die van de *Blaeuwe Acoleyen*, in de opdracht der *Const-Liefhebbers stichtelycke Recreatie* 1598, gevierd te Rotterdam den 18, 19, 20. Augusti aldus: *welck goet exempel ons Voorouderen altoos naerghevolcht, ende veele Princen voor hun voornaemste eerlicxste recreatye gehouden hebben, blyckende in 't*

⁺*heerlick Triumphant Landjuweel in den jare 1561. binnen Antwerpen gehouden, daer niet alleen veel treffelicke Mannen als liefhebbers deser Const hen verthoonde, maer meest alle den voornaemsten Adel des Lants, dese Rethoryckelicke Feeste becosticht en met haer persoen op 't allerheerlickste vereert hebben. Soo en heeft hem oock den hoochgeboren Prince van Orangien hooch lof. memorie niet geschaemt, als Prince der Violieren binnen Antwerpen, deze loflicke Const met zijn Edel Persoon te vereeren.* ^{+Vs. 560.} [Men zie ook W. KOPS, *schets eener geschiedenis der Rederykeren*, in het tweede Deel van de Werken van de Maatschappy der Nederlandsche Letterkunde te Leyden.] Dit alles, zeg ik, verwekt in ons eene heugchelyke gedachtenis van den Kunstlievenden aard der Nederlanderen, en byzonderlijk van den hoogen trap van luister, dien de Rederijkkunst ten dien tyde beklommen hadt. hadden die konstminnaars zo mogen voortvaaren, ik twijffel niet of onze taal zou tegenwoordig veel zuiverer en beschaafder zijn, dan zy nu is. Maar op deeze eerelyke en heerelyke vreugd, volgde eerlang eene deerelyke ongeneugt. zes jaaren daarna, te weeten in 't jaar 1567. werdt dees Burgermeester van Straalen, met veele andere Heeren, door last van Alva gevangen; en, niettegenstaande de deugd van deezen Heer zo krachtig uitblonk, gelijk ook door BOR getuigt wordt B. IV. bl. 248. dat zelfs de Bloedraad oordeelde, datmen hem genade kon bewyzen, zo werdt hy echter in het volgende jaar 1568. met meer anderen, waaronder de Secretarissen van Egmond en Hoorne, na veel mishandelingen, te Vilvoorde onthalst. zie van zijn ge-

vangenis, ⁺de *Ned. Hist.* van VAN MEETEREN fol. 54. c. en van HOOFT bl. 164. van zijn rampzalig einde, den eersten fol. 61. a. den anderen bl. 192. zijn afbeelding ^{+Vs. 560.} ziet men vereeuwigd op een Gedenkpenning by G. VAN LOON I. D. bl. 96. zie ook bl. 123. daar zijn dood verhaald wordt. Hy was ook Heer van Dambrugge. Uit het ongeluk van deezen Hoofdman der Rederykers kanmen afneemen hoe 't met de overige leden toeging; en het verval der kunsten besluiten. om die reden houd ik 't gemelde *Landjuweel* voor het laatste dier Boeken, die ik met den Naam van Ouden noem; te weeten zulke Ouden, welker getuigenis by my kracht en klem heeft: gelijkmen daarin ook noit *Als* voor *Dan* zal aantreffen. En hier vinden wy ons weder op den rechten weg. wy zullen dien volgen, en aantoonen, wanneer, hoe, en op hoeveele wyzen, *Dan* gebruikt wordt, die echter allen *tot* eene hoofdoorzaak gebragt kunnen worden: want, gelijk *Als* eene gelijkheid stelt tusschen persoonen of zaaken, zo moet *Dan* altijd gebruikt worden, wanneer 'er eenig onderscheid en ongelijkheid tusschen beide betekend wordt. als vooreerst achter den vergrootenden trap, *Gradus Comparativus*. de ukgeever van het *Landjuweel* 1561. in de Voorrede: *van heuren inghebornen aerdt ende natuere* meer DAN *deur gheleertheyt*. en de *Violier* in den Wellecome:

Want ick doet meer wt liefden DAN om tswerels prijs.⁺

^{+Bl. 132.}

MELIS STOKE, in de *Inleiding* bl. 3. [B. I. vs. 49.]

Oest streckende min no mee,
DAN *toter Lavecen of ter Elven*.

in *Willem II.* bl. 86. [B. III. vs. 1219.]

⁺*Haer dachte, si ware liever doot*
 DAN *si langher behelsde tlijf.*

⁺Vs. 560.

en dit vindtmen al by WILLERAMUS, als bl. 6. *wir ne willon niet vergezzan, thaz thiu genatho thines Euangelii suozer is THAN thiu austeritas thero ewo.* spreek de Z uit als T, en TH als D, zo zal 't veel naar de hedendaagsche taal beginnen te gelyken: *wy en willen niet vergeeten, dat die genade dynes Euangeliums zoeter is DAN die strengheid der wet.* en bl. 51. *also thaz guold diurer is THANNE eyneg ander gesmithe.* dit zelfde *than* hebben de Engelschen noch hedendaags in de zelfde betekenis. In de volgende woorden uit het MS. 1452. kanmen 't onderscheid van *als* en *dan* zien: *men behoort soe wel te vraghene ten vordede vanden eenen ALS vanden anderen, ende den eenen niet meer te ghevene off te nemene DAN den anderen.* [Dit zelfde onderscheid vindt men by MELIS STOKE B. IX. vs. 737.

De [d.i. die] sine tonghe dwinghen can,
Men soudene heten een machtich man,
En sterker, ALS wi proeven connen,
 DAN *of hi enen Ruse [Reus] verwonne.*

en nog in een andere plaats, in de aantekening hier-onder.] Ten tweede, na *Anders*, of *Ander*. MEL. STOKE, *Died.* I. bl. 11.

Weet ook wel dat ic niet en las
Wie anders dese Diederic was
 DAN *dese letteren doen verstaen.*^(y)

- (y) In de nieuwe Uitgave B. I. 447. wordt deze plaats, uit het Handschrift van WOUTER DEN CLERK, zijnde het oudste en beste, dat van de Rijkskronijk van MELIS STOKE, tot nog toe, bekend is, dus gegeven.

Weet wel dat ic noyt en las,
Wie anders dese Grave was,
Als ons de letteren doen verstaen,
 DAN *hi gheboren was, [d.i. dan dat hy]*
 - - - -
Vanden geslachte van Vrancrike.

Men zie hierover de aantekening van HUYDECOPER.

⁺Jan II. bl. 227. [B. IX. 353.]

Si ne wouden die manne niet laten
Doen anders, DAN si hem weren.

⁺Vs. 560

en bl. 196 [B. VII. vs. 1171.]

Al moghes tu bet dat dijn ghenoot,
Onsaghes tu el niet DAN die doet.

in dit eerste vaars is een misslag, dien de uitgeever de Hr. K. VAN ALKEMADE, hadt behoord te verbeteren; want *bet dat* moet noodzaakelijk zijn *bet dan*, gelijk 't ook van hem op den kant verklaard word. 't is waar *bet dat*, vind ik ook in den Druk van 't jaar 1591. bl. 71. maar daar worden wy berecht dat in het ander handschrift geleezen werdt *bet dan*: zodat dees misslag hier hadt behoord geweerd te worden. ik vind in dien eersten druk ook, de woorden, *moghes tu* en *ontsaghes tu*, aan een gevoegd, *mogestu*, en *ontsaghestu*: hoedanige schrijfwyzen der Ouden men niet behoorde te veranderen. M.S. 1452. bl. 83. *niet anders spreken* DAN *doecht en eere van hare nacommers*; dat zijn hier *Opvolgers in ampten*, &c. Ten derde, achter de woorden, *Niemand, Niet, Noit, Geen, Wie*, enz. waarbymen *Ander, Anders*,

+ *Anderen*, kan byvoegen of uitlaaten, zomen wil, +moetende echter *Dan* blyven. M. STOKE, *Jan I.* bl. 164.

+Vs. 560.
+Bl. 133.

*Met eenen cogghe allene,
Ende met anders NYEMENT ghemene,
DAN die met hem in den cogghe waren.*

De *Olijftak van Antwerpen* 1561.

God en acht NIEMANT DAN daer wijsheit inne woont.

M. STOKE, *Died.* II. bl. 17.

Ende NIET DAN die waerheyt al.

De *Pioene van Mechelen* 1561. in de Factie:

*Men seyt de ghiericheyt is inde menschen,
Waerse inde schapen men mochtse afscheiren.
Mochten de lien rijck worden met wenschen
Sy souden als Mydas NIET DAN gout begheiren.*

welke vier vaarzen schynen naargevolgd te zijn van Is. BURCHOORN, in zijn *Nieuwe Werelt vol Gecken*, daar hy spreekt van de woekeraars:

*Maer al wil men 't anders wenschen,
Dit gebreck is inde menschen;
Was het in een verkens huyt,
Yemant sneed'et haestig uyt.*

De *Rederykers van Thielt* te Gend 1539.

*WIE wecte, den goeden Esaias vraecht,
WIE heeft hem geroepen, God naer te gane,
DAN God?*

M. STOKE, *Jan II.* bl. 255.

*Bi hem ne waren nemmermere
Dinc ghesciet, DAN al goet.*

om ook het onderscheid tusschen *Als* en *Dan* te leeren kennen, kanmen toevlucht neemen tot een vertaaling met de Latijnsche woorden *quam* en *praeter*;

+of, dat op 't zelfde uitkomt, tot eene omschrijving of verwisseling met de Duitsche woorden *Gelijk* en *Behalve* (dit heeft evenwel in *Dan*, achter een' *Comparativus*,⁺ Vs. 560. geen plaats, want de Latynen zeggen ook *major quam*: doch hieromtrent kanmen nooit twijffelen, omdat 'er nooit verschil is) want gelijkmen *Als*, daar 't wel geplaatst is, kan veranderen in *Gelijk*: zo kanmen voor *Dan*, gesteld achter *Anders*, *Niet*, *Niemand*, *Geen*, *Noit*, *Wie*, ook zeggen *Behalve* of *Buiten*. Het welk voor iemand, die hiervan noch geen recht begrip heeft (want ik ken 'er, die wel weeten te zeggen *grooter dan*, maar die echter ook schryven *niemand als*) mijns bedunkens een gemakkelijcke weg is, om het volkomen vast te krygen. Ook geeft het een groote klaarheid aan veele plaatsen, die ik dikwils by de Ouden versta, schoon my diergelyken in nieuwen onzeker voorkomen, omdat ik niet weet, als zy *Als* schryven, of het de betekenis van *Gelijk*, of van *Behalve* hebbe: daar dit onderscheid by de Ouden, zonder eenige uitzondering, altijd in acht genomen is. Als ik hieromtrent niet zeker was, zouden my de volgende woorden van MELIS STROKE, *Flor.* III. bl. 53. zeer dubbelzinnig schynen:

+*Met groter feesten, met groter haven,*
ALS hem bede was betame.^(z)

+Bl. 134.

(z) In de nieuwe uitgave B. II. vs. 690. op deze wyze, uit WOUTER DEN CLERK.

Als LXXX eñ twee was gescreven,
Nam Diedric, de Grave van Cleven,
Grave Florans dochter eñ vrou Aden,
Met groter feesten, met hoghen daden,
ALS hem beden was betame.

Zie de aanteekening van HUYDECOPER, daar ter plaatse.

+hier leert my *Als*, dat in den voorgaanden regel *grooter* geen *Comparativus* is, maar een gebogen naamval van het vrouwelyke *grootte*: zo zeiden zy, ja zeggen wy ^{+Vs. 560.} noch, *met luider stemme, van ganscher harten*, enz. en is hier de rechte kennis van de betekenis van *Als* zeer noodzaakelyk; want nu is 't een lofspraak, en anders zou 't een laster zijn. *Met grooter feesten* DAN *hen betaamde*: zou hen, Graaf Diederik van Kleef, en zijn Bruid, beschuldigen van overdaad: maar, *Met grooter feesten*. Gelijk *hen betaamde*, prijst hen, dat zy hunnen staat wel in acht namen. CLAES WILLEMSZ. *der Minnenloep* MS. 1486. B. IV. cap. 2. van de Bruiloft van Jazon en Creuza:

*Hi dede rijclijck bruloft doen,
ALS wael betaemde sulcken heer.*

Door het verwarren van *Als* en *Dan* vindtmen in Nieuwer schryvers veele zodanige plaatsen die nu duister zijn voor den Leezer; daar zy, deeze woorden wel in acht genomen, licht te verstaan, ja zonder de minste onzekerheid zouden zijn. Wy zouden daarvan voorbeelden konnen bybrengen: doch weiden al te ver af: zullen dierhalve tot wat anders overgaan.^(a)

- (a) Men vindt een plaats by MELIS STOKE, die den Heer HUYDECOPER aanleiding gegeven heeft, om zyne gedachten voortestellen over het gebruik van DAN of ALS achter *nog alzo schoon* enz. waarover hier ter plaatse niet gehandeld wordt. In het Handschrift van WOUTER DEN CLERK, het welk de Heer HUYDECOPER, in zyne uitgave, gevolgd heeft. zie hier voor bl. 296. noot (y). leest men deze plaats dus B. I. vs. 213.

*Eñ als men hem [d.i. Karel Martel] boot de crone,
Seide hij; het waer noch also scone,
Coninghe dwinghen ende iaghen,
DAN selve de crone draghen.*

In de andere Handschriften, met welke de Heer HUYDECOPER het zyne vergeleken heeft, leest men:

ALS selve crone te draghen.

Het baart enige bedenking, wat hier beter zy, ALS of DAN; doch, wanneer men overweegt, dat ALS eene gelijkheid stelt tusschen persoonen of zaken, en DAN altijd gebruikt moet worden, wanneer er eenig onderscheid en ongelijkheid tusschen beide beteekend wordt, zoo volgt, dat, in deze plaats van MELIS, DAN regelmatig is, maar ALS niet; want in zyne woorden geenszins eene gelijkheid, maar eene allerduidelijkste ongelijkheid gesteld wordt. Om deze reden geeft de Heer HUYDECOPER te kennen, liever te verkiezen, *ruim zoo groot* DAN, en niet ALS: dus is het ook met *te groot, te veel*, en diergelyken; maar achter *alzo groot* dient ALS te volgen, en niet DAN. DAN. JONKTIJS, aangehaald hier voren bl. 178.

*Hier onder leyt den bitt'ren Aretijn:
Noyt menschen tong zoo bitter DAN de zijn.*

het welk, onzes bedunkens, te verdedigen is, om dat DAN betreklijk kan gemaakt worden tot *nooit*. Men vergelyke hier mede de aantekening beneden B. XV. vs. 999. waar men eenige voorbeelden vindt van DAN in plaatse van ALS.

Vs. 564.

*Hier smeeze, vry genoegh,
Den koker van den hals in 't piepend gras -*

GENOEGH heeft hier eene niet onaartige betekenis, t.w. een weinig meer dan genoeg: dat is,

+ *wat al te vry; onachtsaam.*^(b) dit *vry genoeg* van Kalisto, maakte Jupiter *geil genoeg*, gelijk volgt vs. 585.

+Vs. 564.

- (b) Meermalen vindt men deze twee woorden te zamen, doch in een andere beteekenis dan hier. De nadruk valt hier op *VRY*; omdat dit het woord is, waarvan *GENOEG* het bywoord is. Maar anders om wanneer *VRY* het bywoord is van *GENOEG*. CATS, *Houwelijck* III. D. fol. Werken I. D. bl. 283. c.

*Ach! in dit hert, noch byster groen,
Is VRY GENOEG voor my te doen.*

en zoo elders meer bl. 288. a. 321. b. 339. a. 391. a. waarmede het Engelsche *very* overeenkomt *very well, very much*.

Als een bywoord op zich zelf, tot versterking van den zin, in de beteekenis van *voorwaar*, vinden wy het by HUGO DE GROOT, *Bewijs van den waren Godsdienst, Gedichten* 1648, bl. 129. a. 1720. bl. 188.

*Om dat sy zijn ontvloten
De wereltsche geboden,
De werelt haer versmaedt:
't En is ook VRY geen wonder,
Wie leven wil besonder
Dat hem de werelt haet.*

Vs. 572.

*En schoon zy 't sluiken quaem te rieken, en bespiên,
'T is om een' graeu te doen, dat zal ik niet ontzien.*

Voor *dat* zou hier beter zijn, *dien*, t.w. *graeu*: en zo behoorde het te weezen. iets diergelijks hebben wy aangemerkt boven vs. 60. Doch zomen hier *dat* wil behouden, behoorde het wat meer van de voorgaande woorden onderscheiden te zijn, aldus:

't Is om een' graeu te doen. dat zal ik niet ontzien.

Vs. 592.

*Zy haet het bosch, daer dit gebeurde, en toenze ging
Vergatze schier den boogh en koker, die hier hing.*

Men meldt dikwils in vaarzen zekere omstandigheden van zaaken, die op zich zelfs niets te beduiden hebben, doch alleen dienen tot optooying, en om de schildery leevendiger en uitvoeriger te maaken. Maar als men eens zo iets gesteld heeft, dient men dat wel te onthouden, opdat men zich zelven naderhand niet tegenspreke: gelijk dit onzen Dichter hier gebeurd is, die even te vooren vs. 565. zegt, datze den koker *in het gras smeeft*, en vs. 568. datze dien vervolgens tot een *hoofdkussen* gebruikte: *hoe kan hy dan hier zeggen, *en koker die hier hing*.

*Bl. 135.

Vs. 596.

*Zy vlugte op dezen roep, beducht of Jupiter
In haeren schijn verscheen:*

Het woord *roep* betekent gemeenlijk een' *algemeenen roep*; het zy een *geraas* of *geschreeuw*, als by HOOFT, *Ned. Hist.* B. III. bl. 101. *Markgraaf en Majestraat*, op deezen roep, *begeeven zich weder derwaarts*: B., VIII. bl. 333. het zy een gemeen *zeggen* of *spraak* der menschen; B.V. bl. 97. XIII. bl. 552. VONDEL beneden III. 317.

*De roep loopt dat Diaen, uit wraeke en bittre smart,
Zich niet verzaedighde -*

ook in de plaats, door HOOGSTR. in den *Geslachtlijst* bygebragt. maar *roep* voor eene enkele stem, vindtmen zelden. echter gebruikt VONDEL het hier niet zonder voorbeeld: want ANNA BIJNS schreef al voor twee honderd jaar, in 't I. boek der *Refereynen*:

Hoort den roep des Heeren -

welk woord zy in het II. boek gebruikt voor de *roepingen* in een' geestelyken zin: Refer. VII.

Onsen roep duer goey wercken seker maken.

dus ook B. II. Refer. IX. eindelijk vindtmen *roep* voor *beroep*, dat is, staat, waarin iemand in dit leeven gesteld is: verscheiden maalen by de Rederykers op het *Landjuweel*, en *Haagspel* 1561. *Die van Meesene*, te Gend 1539.

*Want Christus selve en wilde niet vlien
Den penninck te gheven van tol oft chijs,
Waer mede hy ons heeft ghedaen bewijs,
Elck eerende in den roep, tsy van wat staeten.*

+Roep vind ik ook voor *strot*: EDEWAERD DE DEENE, *Warachtige Fabulen der Dieren* fab. 50.

+Vs. 596.

Eyndelick (zegt het Paard tot het Zwijn) *ghy, wiens tijt onlanghe gheduert,*
Sult ghekeelt zijn ende de roep affghesteken.

[waar voor in de gedrukte uitgave: *ende den rouper af ghesteken*. bls 103.] vier regels hieronder zegt VONDEL:

Helaes hoe lastigh valt het schennis en dien roep
't Ontveinzen met gelaet -

daar *roep* niet anders betekenen kan, dan de stem of inwendige beschuldiging van het gewisse. maar HET *schennis* moet niet naargevolgd worden; *want schennis* is vrouwelijk.

Vs. 601.

Helaes hoe lastigh valt het schennis en dien roep
't Ontveinzen met gelaet, en opzicht, en gebaeren!

OPZICHT is hier de *opslag van oogen*, die dikwils een aanbrenger is van den innerlyken stand des gemoeds. *Altaergeh.* B. III. bl. 112.

d'Eerwaerdigheid van aengezicht en baert,
En opzicht, zoo diepzinnigh als bedaert,
Bewogen my dat groote licht te groeten.⁺

+Bl. 136.

en meermaalen in deeze Vertaalinge.^(c)

(c) Men zie het *Woordenboek* van HOOIGSTRATEN, die vele beteekenissen van het woord OPZICHT heeft aangeteekend; waarby men nog meer zoude kunnen voegen.

Vs. 626.

*Diaen zey tegens dees verbaesde, dootsch van rou,
Voort, voort, beplek geen bron der zuivere gewyden,
En hietze haeren rey te schuwen, en te myden.*

HIET is de onvolmaakte verleeden Tijd van *heeten*: waarvoornu nu zegt *hiette*, of, gelijk de Hr. TEN KATE schrijft I. deel bl. 568. en II. deel bl. 212. *heette*, houdende *hiet* voor verouderd. Wy zeggen dikwils, en herhaalen hier weder, dat het dagelijksche gebruik van spreken, een blinde leidsman is in het rechte gebruik der woorden te bepalen. ik staa toe, datmen nu altijd zegt *hiette* of *heette*. maar ik stel 't zelf aan 't oordeel van den Hr. TEN KATE, ofmen oud en verouderd noemen kan, het geen HOOFT, VONDEL en HUYGENS eenstemmig en altijd gebruikt hebben. Het voorschrift van zulk een Driemanschap te verwerpen, en verouderd te verklaren, weet ik niet of ons toekomt. dat zy echter zo geschreeven hebben, zullen wy aantoonen. Een menigte van plaatsen komen ons in dit werk voor, om het gebruik van onzen Dichter buiten allen twijffel te stellen. HIET, in den Onv. verl. Tijd, vinden wy op de volgenden, die wy, om plaats te winnen, alleen zullen aantoonen; als B. I. vs. 825. 847. II. 974. IV. 393. VII. 1070. VIII. 879. 1025. IX. 1017. XI. 403. XII. 577. XV. 30. 722. HEET, in den Tegenw. Tijd, kuntge vinden I. 53. 764. III. 192. 212. 333. 718. *Enz.* de Onbepaalende wyze, HEETEN II. 241. III. 344. 686. *Enz.* te menigvuldig, om hier alles aan te toonen. En zo gebruikt

+hy *Hiet* ook in andere werken, als in VIRGIL. *En. B. VII. bl. 260. de plaets hiet eertijts Ardea by de voorvaders, en nu is Ardea een naamhaftighe stad.* in Palamedes: +Vs. 626.

*Wat Palamedes durf bestaen,
Dat bleeck, toen hy in 't landen
Het volck hiet in slaghorde staen,
En redde van verbranden.*

By den Drost HOOFT vind ik *Hiet*, in de *Rampz. van den Huize Medicis* bl. 198. *deze Cosmo had zynen oorspronk uit Laurens - zijn' moeder hiet Maria Salviatis.* in deeze tijdvoeging kan ik dit woord by dien schryver my tegenwoordig niet meer te binnen brengen: maar *Heeten* vind ik op de volgende plaatsen, als bl. 202. in 't gemelde Werk; daar hy spreekt van Bernardo Medicinis: *hoevende maar twee letters van zynen bynaam te trekken, om Medicis te heeten.* En in *Henrik* bl. 3. *al hun bedrijf waren zy gewoon yver tot de kerk en tegens de kettens te heeten.* In den 120⁺ brief: *waardigh een burgh te heeten.* En van *heeten* (voor gebieden) *Heetendoen* in +Bl. 137. den 33. brief. HUYGENS, *Sneld.* XIV. 66.

Van daegh te veel gewrocht heet mergen honger lyden.

XIX. 19.

*Is myd'er een ontvallen, Die sich soo heeten liet,
De schade is niet met allen; Hy was noyt, dat hy hiet.*

zie hem ook XIV. 51. XX. 97. en onze Aantek. B. X. vs. 273. MELIS STOKE B. I. vs. 43.

*Oude Boeken horic ghewaghen,
Dat al tlant, beneden Nimaghen,
Wilen Neder Zassen hiet.*

⁺vs. 57.

*Wiltenborch hiet haer Hoeststat,
Daer tvolc menich jaer in sat.*

⁺Vs. 626.

vs. 113. van Utrecht:

Dat Wiltenborch hiet te voren.

en zoo overal. LOD. VAN VELTHEM, *Spiegel Historiael* B. I. cap. 31.

*In desen tiden WAS -
Een die hiet broeder Ysewijn.*

MS. 1452. bl. 57. *ende* hiet *Zuzanne*, die zeer schoone WAS. en bl. 74. *het* WAS een *wijf*, hiet *Precoerde*. *Hist. van Zeghelijn* bl. 1. *het* WAS een *coninc*, hiet *Prides*. de *Reder. van Vilvoorde* 1561. *Douwers* hieten *Artem* voor *Duecht*. enz. Maar in den *Tegenw. Tijd* schreef MELIS STROKE B. I. vs. 76.

Die Neder Zassen heten nu *Vriesen*.

vs. 288.

*Mets ende Oestrike alghemene,
Dat Lootrike nu heet -*

zie ook B. II. vs. 35. in *praeterito*:

*Daer ane [aan Othilt] wan hi enen zone;
Florens was hi heten -*

Ook in den zin van gebieden B. I. vs. 363.

Wi heten ende ghebieden dit.

De *Rederykers van Sout-Leeuwen* 1561. *Mijn schip* heet *Gods gheleyde*. die van *Brussel* 1539. hoe heet *ghy*? *Ick* heet *Gheestelick Sin*. Wy oordeelen, dat dit woord altijd behoore gebruikt te worden op deeze wyze, *Heeten*, *Hiet*, *Geheeten*. dan behoefmen ook niet te vraagen, ofmen moet zeggen *heeten*, of *hieten*; 't welk nu beide gezeid wordt. doch

+de eene verwarring heeft hier, naar gewoonte, de andere gebaard^(d)

+Vs. 626.

Vs. 628.

*De gade van Jupijn hadde al een wijl dien spijt
Geroken, doch vertrok, tot een' bequaemen tijt,
De straf van 't lasterstuck -*

VERTREKKEN is *uitstellen*. *Gebroeders* In de Opdracht bl. 3. *het langkwyligh vertrecken der uitvaert.* en bl. 4. *David, zeit hy, maeckte zoo veel wercks van den verworpen Saul en zyne kinderen niet, om die straf zoo lang te vertrecken.* *Palamedes* Act. II. scen. 2. vs. 483.

Best dat men 't wat vertreck: de tijt is niet geboren. [*Joannes de Boetgezant* B. I. bl. 26.

De godtheit evenwel vertrock haer woort niet langer. Zie ook *Maeghden* Act. III. scen. 2. *Noah* Act. III. scen. 2. *Joseph in Egypten* Act. IV. scen. 1. *Poezy* I. D. bl. 337. *JER. DE DECKER* I. D. bl. 272. *CATS Werken* I. D. bl. 360. b. en anderen. Wy vinden het ook in onzen *Staten Bybel, Dan. IX: 19. o Hee-*

(d) Buiten tegenspraak moet men schryven HEETEN, GEHEETEN, en niet *hieten, gehieten*. Schoon het louter onderscheiden dialecten zijn, gebruikt men echter, in de destige spreek- en schrijfwyze, de lange harde EE, waarover wy elders zullen handelen; latende aan de uitspraak van 't gemeen over, daarvoor de *ie* te bezigen, als *bienen, stienen blieken, gieselen*.

re ⁺ *merckt op, ende doet 't, en vertreckt het niet.* Zie ook *Deut.* VII: 10. XXIII: 21. *Richter.* V: 28. *Job* XXXVIII: 4. *Spreuk.* XIX: 11. *het verstant des menschen* ⁺Vs. 628.
vertreckt synen toorn.^(e) Als een *verbum neutrum* gebruikt het VONDEL, in *Jephta* Act. I. scen. 1.

Het kan niet lang vertrecken.

Hecuba Act. III. scen. 1.

Waer of de dood vertreckt?

Joannes de Boetgez. B. I. bl. 28, 30. enz.

Vertrek is uitstel. CATS *Werken* I. D. fo. 246 II. D. 129.] *Bespiegel.* B. II. bl. 46.

- *de dwingelant beval*
Hem eindelijk bescheit van dit vertreck te geven.

Virg. bl. 225. 286. *haest u: zonder vertreck.* En zo elders. ALDEGONDE, *R. Byencorf* II. c. 10. *Clemens de V. heeft den Enghelen uyt Pauselycke macht ende autoriteyt bevolen ende belast, dat sy souden de zielkens der gheenen, die, in Bedevaerden nae Romen treckende, over wech gestorven zijn, van stonden aen, sonder eenich vertreck of uytstel, inden hemel voeren, sonder eens het vagevyer te laten riecken.* J. FLORIA-

- (e) In onzen Staten Bybel vindt men meer diergelyke woorden, die tegenwoordig, by het grootste gedeelte der Lezers, niet verstaan worden. Indien eenig Taalkenner de moeite geliefde te nemen, om alle de thands voor het algemeen onverstaanbare woorden, in den Staten Bybel en de Kanttekeningen voorkomende, zoo met voorbeelden, als door omschryvingen of verklaringen, optehelderen en verstaanbaar te maken, gelooven wy, dat hy een nuttig werk zou doen, en misschien veel goeds, dat nu verschoven is, zoude bewaren.

NUS, ⁺*Ovid. Metam.* Antw. 1650. bl. 15. *sonder langher dralen ost vertreck.* HOOFT, *Nederl. Histor.* B. XII. bl. 520. *Als de zaaken geen vertrek gehengen.* en zoo by ⁺Vs. 628. anderen meer. Ik vind op dit woord niets te zeggen, dan dat het in ongunst van 't Gebruik vervallen is. De ouden zeiden ook *vertrekken* voor *vertellen*: dat nu in 't geheel niet verstaan zou worden.^(f) Veel gepaster schijnt my de betekenis

- (f) VERTREKKEN, voor *vertellen*, (met dezelfde overdracht als *verhalen*, *narrare*, het een van HALEN, het ander van TREKKEN) vinden wy, niet alleen by de Ouden. MELIS STOKES B. III. vs. 1494. en 1504. B. X. 574. *Tafelboec* 1450. fo. 57. *dat hier te lanck is te VERTRECKEN.* *Pelgrim* 1498. fo. 107. verso, *Menichwonder 't welck ic niet al VERTRECKEN en wil.* *Rederykers van Sout-Leeuwen* op 't Landjuweel bl. 281.

Och hoe sal ick t sonder tranen VERTRECKEN.

Maar zelfs by VONDEL, *Berijmden Eneas* B. VI. bl. 307.

Staet toe, staet toe, dat ick 't gehoorde magh VERTRECKEN.

David in Ballingschap Act. V. scen. 3.

Niet een van 's vyants maght zal 't mogen NAVERTRECKEN.

Zoo vinden wy het ook by PEETER HEYNS, *Spieghel der Werelt* 1583. Voorred. *malcanderen ons avontuere VERTRECKENDE.* en wat verder: *so hy ons dit al wandelende VERTROCK.* FLORIANUS, *Ovid. Metam.* bl. 12. *wiens quaetheyt ende onghereghelde boosheyt soo groot ende ontalijck was, dattet te lanck soude vallen te VERTRECKEN.* Zie ook bl. 452. 488. CATS *Werken* I. D. fo. 198. a. Mr. A. DE HUBERT *Psalms* LXVI: 16. LINSCHOOTEN *Vertaling van Acostas Westindien* fo. 47. verso en anderen meer. Het oudste voorbeeld dat ons tot nog toe is voorgekomen van VERTREKKEN, in den zin van *uitstellen*, is in den *Gulden Throen* 1484. fo. 7. a. *Ghi en selt oec die biecht niet langhe VERTRECKEN noch verslappen.*

⁺van *Uitstellen*. Want, gelijkmen eigenlijk zegt, *lets vertrekken van de eene plaats tot de andere*; zo dunkt my, dat het een voegelyke overdragt is, *lets vertrekken* ⁺van *den eenen tijd tot den anderen*: 't welkmen ook noch *verschuiven* heet, waarin ⁺Vs. 628. ⁺Bl. 138.
de zelfde overdragt plaats heeft. J. DRIEBERGEN, *vert. van PRIDEAUX I. D. B. VI.*
bl. 618. *Ochus zijn voornemen doorgrondende, wist onder verscheide uitflugten*
zyne overkomst van tijd tot tijd te verschuiven. Doch wy willen hier 't Gebruik wel
wat toegeeven, in hoope, dat het zich elders ook tegen ons wat gemakkelijk zal
gedraagen.

Vs. 630.

Nu zaghe kans: want reede
Gelagh Jupijns boelin -
Van Arkas in de kraem:

BOELIN: zo ook beneden IV. 240. 747. en dikwils by onzen Dichter, en anderen.
Doch waartoe *boelin*, daar *boel* in de gemeene taal altijd gebruikt wordt, en in een
vaars verre te kiezen is voor *boelin*? zie onze Aantek. VIII. 203. en XV. 5. de Vert.
van. Boëtius 1485. fol. 66. a. *de Ziele es (seit August. sup. Genes.) of een brud*
Gods, of een toeboel of weerdinne des duvels. Doch't is noodeloos, te bewyzen,
dat *Boel* gezeid wordt van een *Vrouw*. alleen zullenwe hier aantoonen dat ook een
Man zo genoemd wordt. Onze Dichter beneden IX. 1048.

Zy vont een middel om de min des boels te queeken. Joseph in Egypten Act. II.
scen. 3. bl. 19.

Ja zonder halsstraf magh by d'onzen nergens duuren.
Een die haer weeligh vleesch aen boelen durf verhuuren.*

*Vs. 630.

Act. IV. scen. 2. bl. 33.

*Het overspel begaet terstont een dubble smet,
Besmet 'er twee: 't ontwijdt en scheurt het heiligh bedt,
Vol onrust, vol krackeel: de weerga haet heur gade,
Behaeght den boel alleen, en gaet met hem te rade.*

Zie ook bl. 35. *Palamedes* Act. V. scen. 1. vs. 2152. enz. T. ARENTS, *Poëzy* bl. 10.

- *boddt haaren boel de hant.*

A. PIETERSZ. CRAEN, in den *Amst. Pegasus* 1627. bl. 137.

*De grootse Koningh voor mijn boel
Soud ick niet willen wilschen.*

JOAN THIEULLIER, Deken der Peoene te Mechelen, *Porphyre en Cyprine* (Treurspel, vertoond te Mech. op 't Blasoenfeest 3 Mey 1620.) Act. I. 4.

*Doen docht my dat ick gans, met lijf, siel en met leên
Met mynen trouwen boel in eenen vliet verdween.*

Cyprine spreekt van Porphyre, haaren minnaar doch in deugd en eere. MS. 1452. *ende beloefde haer te gheven alzooveel gouds, als thoofft woech van haren boel.* *Fasciculus Temp.* 1480. fol. 31. a. *dese toeliet dat haer boel by haer quam.* *Chronijk van Holland* 1517. fol. 50. b. *Fredegondis was daertoe sere oncuysch van leven - want si hadde enen boel die groot ende machtig was.* Zie ook fo. 63. a. en andere. onze *Staten Bybel* Ezech. XVI. en XXIII. vercheiden malen, dus ook Hosea II. Hier voor ook *boelschap*. Zie de aantekening op vs. 678.^(g).

(g) Het woord BOEL vinde ik in de beteekenis van *Broeder*, in een brief van Reynout, Hertog van Gelre, van het jaar 1361; waarin hy die van Harderwijk kennis geeft - *vertegen en opgedragen te hebben in orbaer en in naeme ons lieven Boelen Heeren Eduards.* en zoo nog eens, weinige regels verder. Zie SCHRASSERT *Beschryv. van Harderwijk*, II. D. bl. 20. 'Fuit aliquando tempus, cum Principes hoc nomine [BULE] se mutuo salutarent, quod ex *Chronico* SPANGENBERGH et HAMELMANNI ostendit STADENIUS *in voc. Bibl.* pag. 149.' WACHTERUS, *Glossar. Germ.* pag. 227. Men zie ook SCHILTERUS *Glossar. Teuton.* pag. 144. BOELEN (of BULEN, gelijk PLANTIJN schrijft, volgens de Hoogd. Dialect) nu met een basterd uitgang *boeleeren*, beteekende oudtijds *amare*, vervolgens *operam dare amori, scortari*. Zie KILIAAN. in welken laatsten zin het nu alleen gebezigd wordt. Over de afleiding van dit woord zie IHRE *Glossar. Suio-gothicum*, voce BOLA. POL, *concupinus*, is zekerlijk door letterverwisseling van BOEL afkomstig.

Vs. 650.

*De mont, Jupijn zoo lief, begint heel wijt te gaepen,
 Gelijk een beeremuil, en op dat niemants hart
 Vermorwt wiert door gebeên, tot boete van dees smert,
 Benamze haer de spraek: en onder dit verstommen,
 Begint de heesche keel afgrijsselijk te grommen.*

GROMMEN is de taal der *Beeren*. ANTONIDES, *Ystr.* bl. 117.

*Gelijk een winterbeer, geborsten uit zijn graf
 Ennaere sneeuspelonk, al grommende aen komt stuiven.*

en *Bell. aen band.* bl. 13.

- *daer gryze winterbeeren,*

⁺ *Ten grondeloozen kolk uitborlende onder 't ijs,
Vervaerlijk- grommen, en omsnoffelen na spijs.*

⁺Vs. 650.

de Schryver der *Ernst. en Boert. Mengelstoffen* II. Deel bl. 23.

*O naarheid! och ik hoor een woest geloei,
En 't grommen, en 't gebrul van stieren, beeren,
En Leeuwen. -*

Maar VONDEL zelf schrijft hier voor, *brommen*, in *VIRG. En.* bl. 248. *hoe geborstelde zwynen en beeren in het hock knorren en brommen.* Tenzy 't een drukfout waar voor *grommen*.

Vs. 666.⁺

*Hier stont ook Arkas by, daer Juno tegens pruilt,
Dewijl hy voortsproot van Likaons zaet, zijn moeder,
Hem onbekent, die dry vijf jaeren out -*

⁺Bl. 139.

DRYVIJF dat is *vijftien*. Meermalen telt VONDEL zoo: *Poëzy* II. D. bl. 99.

*Nu een' toon van zang en snaeren
Op 't gezegende verjaeren,
Dat dry twalef jaeren telt.*

Zoo telt ook ELIAS HERCKMANS, *der Zeevaert Lof* B. I. vs. 275. bl. 9. [1634.]

*So dat na tijds verloop op 't graw bekrosen Strand
Van Ararats geberght, de Arcke eerst beland,
Dier toppen, datse na dry vijffen twintigh daghen,
Wtsteken (alder eerst droogh) boven water sagen:*

dat is *na vijfenzeventig dagen*; of van den zeventienden dag der zevende tot den eersten der tiende maand,

+gelijk deze dagen bepaald worden *Genes.* VIII. 4 en 5.^(h)

+Vs. 666.

Vs. 670.

*zijn moeder ziet in 't rennen,
Die stant hout, en aen 't kroost terstont den knaep leert kennen.*

Kroost is, in het gelaat der menschen, dat geene, het welk yder in 't zyne byzonder heeft,

- (h) Het blijkt ons, dat VONDEL van oordeel geweest is, dat, gelijk een Dichter met andere woorden zich moet uitdrukken dan een Prosaschryver, hy zoo ook allerlei getalen, niet met de gewoone benaming, moet te kennen geven; maar, als 't ware, met eene omschryving. *Poezy* II. D. bl. 92.

Nu na TWEE PAER DERTIEN jaeren.

bl. 94.

ELF PAER JAEREN is 't geleden.

bl. 101.

*Gun 't afzetsel van uw ziel,
Dat het met een krans van bloemen
U bekransse, nu de ring
Van uw VIERMAEL SESTIEN jaeren
Toestuit zynen ronden kring.*

Onze voornaamste Dichters zijn hem hier in nagevolgd, gelijk in hunne werken te zien is; waarvan het te omslachtig zoude zijn voorbeelden bytebrengen. Alleenlijk moeten wy de vryheid nemen, aankomende Dichters te verzoeken, op hunne hoede te wezen, om zich ten dezen opzichte niet gemaakt, of omslachtig, of donker uittedrukken. Al wat blijkt ver gezocht te wezen, kan nimmer behagen, ook niet al wat gebreklijk is uitgedrukt. *Drie vijf, drie twaalf, drie vijftwintig* zou in onze eeuw by geen goed Dichter gebezigd worden.

+en waardoor elk mensch te kennen is uit duizenden van anderen. SAM. VAN HOOGSTR. handelt in zyne *Inleyd. tot de Schilderk.* B. II. c. 2. *van de Kroost-KUNDE,* +Vs. 670. dewelke hy aldus beschrijft: *de Kroost-kunde is een kennis van uit de byzonderheden, die in de aengezichten of tronien der menschen bespeurt worden, haer Landaert, Geslacht, Geest en Neyging des gemoets te verklaren; ja dat noch verder gaet, en van veelen geloofd word, het geluk of ongeluk dat iemand over 't hooft hangt, te kunnen voorspellen.* VONDEL zegt, dat Kalisto den knaap Arkas aan 't kroost, d.i. aan de trekken, aan de zweeming van het gelaat, kende, t.w. voor haar' zoon. Hier heeft het dan zijn opzigt op het *Geslacht*. Omtrent de overigen kanmen HOOGSTRATEN naarlezen: *Wegens 't Geslacht* (schrijft hy) *zoo zietmen dat alle kinderen iets van haer ouders KROOST voeren: daer dan in deeze het vaderlyke, en in geene het moederlyke meest uitzweemt. De Jooden kent men gemeenlijk uit een byzondere zweeming; en den Deurluchtichsten Stam van Oostenrijk aen d'uitsteekende onderlip. De oude schilder Philochares, twee persoonen in een stuk geschildert hebbende, deed een yder oordeelen, dat het Vader en Zoon was: want schoon d'eene oud, en d'andere jong scheen, zoo had hy het KROOST en de zweeming, in deeze zoo zeer verschillende aengezichten, zoo wel waergenomen, dat het yder een merkte.* VONDEL in *Virgil.* B. IV. bl. 179. *Had ick ten minste voor uwe vlucht eerst een vrucht by u gewonnen, en speelde in 't hof voor mijn oogen een kleine Eneas, in wiens aenschijn men des vaders kroost zage.* *Hippolytus Act.* II. scen. 3. bl. 27.

*+in u blinckt naer mijn zin
Een schoonheit ongetoit al schooner uitgelezen,
En 't vaderlycke Kroost straelt levende uit uw wezen,
Dat evenwel yet strengs van moeders zyde brengt,
En onder 't voegelijck is recht van pas gemengt.*

⁺Vs. 670.

Zoo spreekt Fedra tot Hippolytus. Zie ook *Batav. Gebr.* Act. III. scen. 2. bl. 37.
Adonias Rei van het II. Bedrijf enz. HOOFT, in dien fraaijen brief van Menelaus aan Helene, *Verscheyden Dichten* 1668. 8vo. bl 246.

*- dat gy, blyde moeder, baerde,
En my ter wereltd bragt een vrucht schoon van aenschijn,
Waer in men zagh u kroost gedommelt onder 't mijn.*⁽ⁱ⁾

Fraai zijn de vaarzen van JONAS CABELJAU, op het Huwelijk van J. Voorburg en M.v. Vredenburg:

*Dan sprak ik eens, en zwoer by al wat schoon mogt zijn,
Die Juffer heeft het kroost van Leda en Jupijn.*

't welk zo veel zegt als, *die Juffer is zo schoon als Helena*, dochter van Jupiter en van Leda. En dit verklaart ook de spreekwijs, met de welke wy de *kinderen* zeer gemeen noemen, het *kroost van hun ouderen*: naamlijk, omdat zy altijd *iets van haar ou-*

(i) Op eene byzondere wyze gebruikt HOOFT dit woord KROOST, van het mishandelde lijk van den Admiraal de Coligny, in die treffende beschryving van den moord van Parijs, *Henr. de Groote* bl. 20. *Eintlijk men smakt' het in een' stal: hieuw 'er 't hóóft af, dat ten tóón, na Rome gezonden werdt, ende sleepte de romp, geknot van alle KRÓOST, achter straat, tót op den oever van de Seine.* hoe fraai! om uittedrukken: *ontbloot van alles waaraan het kenbaar was.*

ders ⁺ *kroost voeren*, gelijk S. VAN HOOGSTRATEN schrijft; of, omdat in de kinderen *het beeld der ouderen als herleeft*, gelijk MOONEN te kennen geeft, zingende in ⁺Vs. 670.
zyne *Bruiloftsdichten* bl. 223.

Godts beelt, den eersten mensch naer 't leven ingesneden,⁺
Verloor hy straks in Eden; ⁺Bl. 140.
Toen teelde hy een KROOST, waerin tot nu toe speelt
's Ontaerden Vaders beelt.

VOND. *Virgil*. B. V. bl. 209. *De Dardanen bewelkomen met hantgeklap deze Ridders, wien het hart van yver popelt, en zien ze met lust en kennen hunne voorouders aen het kroost*. Vergelijk den *berijmden Virgil*. bl. 282. Zeer wel zegt ook P. LE CLERCQ, *Huw. Mintaf*. bl. 19. *het kroost GELIJKT den stam*. Ik verwonder my, dat *kroost*, in de gemelde betekenis, zelfs niet gevonden wordt by den naartigen KILIAAN.

Vs. 678.

Dit wroeght Jupijn, die voert om 't ongeluk te keeren
De moeder en den zoon met eenen snellen wint
Ten hemel, daerze in twee gestarnten, die hy mint,
Dicht by elkandre staen, en hoogh in 't noorden praelen.
Het smarte Juno, dat de boelschap 's hemels zaelen
Bewoont -

DE BOELSCHAP. HOOGSTR. in den *Geslachtlijst*, zegt van dit woord: *het is van de zelve betekenis als boel, hoewel ik meene dat het oneigentlijk genomen wort voor eene vrou, daermen boelschap mede bedrijft*. Nergens heb ik dit woord, in de betekenis van *overspel*, totnocht toe kunnen ontdekken, dan alleen by E. HERCKMANS B. I. vs. 1107. bl. 31.

⁺*Des hy in boelschap sich ter liefd' van haer vermenghden,
En teelt den Telegoon.*^(k)

⁺Vs. 670.

ten zymen 't zo ook moet neemen by A. PELS, *Dichtkunst* vs. 619. bl. 25.

- een hofnar, die by Grooten
In 't hof verkeert, en daar een boelschap heeft ontdekt.)

Maar gemeener wordt de *Vrouw* zelve, de boelschap genoemd: VONDEL, *Inhoud van Samson: door het vleien en schreien van zyne boelschap afgemat*. Ook in de *Opdracht: De helt Samson wert endelijck ontwapent door de loosheit en bekoorlijckheit van zyne boelschap, om de reuckeloze jongkheit te waerschuwen*

- (k) Hier voor zegt HOOFT met een basterd uitgang BOELAADJE. *Nederl. Histor.* B. IV. bl. 157. *Lange jaaren hierna duerde deeze BOELAADJE, geduldt van haaren man, zich geenes dinx kreunende, mits hy maar 's Koninx gunst, en 't roer der regeeringe, maghtigh bleeve*. Bekend is het slot van den zang van Dorilea aan het begin van *Granida*.

*Oft ik hem ook lichtvaerdig von,
En 't bleef in bosschaedje?
Indien dit Bosje klappen kon,
Wat melde 't al BOELAEDJE?*

en in dien fraaijen rei van jofferen:

*Ghy Nimfen pril en lodderzoet,
Die nauwelijx een rozenhoed,
Om gouwe kroon zoudt geven,
Hoe wel lust u uw leven?
U lusten is u als een wet,
U loncken is een ty gezet,
U kouten is vryaedje,
U minnen is BOELAEDJE.*

⁺ *zich van de bekoorlijcke streecken der lichtvaerdige schoonheden te hoeden.* Zie ook Act. I. scen. 1. bl. 3.

⁺ Vs. 678.

*Men bond hem reis op reis vergeefs met tou en snoer,
Tot dat zijn boelschap loos de zeven locken schoer,
Het broeiness van zijn kracht -*

Act. II. scen. 1. bl. 8, bl. 11. scen. 2. bl. 14. en zo zeer dikwils by onzen Dichter; hierin, gelijk in meer andere zaaken, vannaby gevolgd door B. VOLLENHOVE, in den *Broedermoord*. HOOFT, in *Henrik* bl. 63. [1677. bl. 74.] *alhoewel hem de doodt van twee natuurlyke kinderen ende twee boelschappen was overgekomen*. ALDEGONDE, *R. Byencorff* VI. 3. *dat hy sijns vaders boelschap beslapen hadde.* en c. 4. *datmen geens Priesters misse hooren en mach, die men weet een byslaep of boelschap te hebben.* L. ROTGANS, in de *Zedelessen* XVI.

En dreigde reis op reis de boelschap van haer heer. MEYNERT VOSKUYL, *Bellaria en Pandosto* Act. I. sc. 2.

-- *sout ghy mijn waerde vrouwe
Door minnens tovery voor uwe boelschap houwen?*

HOOGSTRATEN verstondt het alleen van een *vrouw*, als uit zyne woorden blijkt. maar gelijk wy boven vs. 630. gezien hebben, dat *boel* zowel van een' *man*, als van een *vrouw*, gezeid wordt; zo vindtmen ook *boelschap* van beide gebruikt. Van een' man heeft het BREDERODE, in 't *Moortje*:

Den Hopman, *mijn boelschap, die heeft het my vertelt.*

ook tekenden wy boven bl. 220. een plaats aan, uit MOONEN, die Endymion noemt *de boelschap* van de

*Maan. Doch 't woord zelf blijft altijd van 't Vrouwl. Geslacht, om den uitgang *schap*, die noit Manl. voorkomt.

+Vs. 678.

Vs. 705.

**Op dat de boelschap uw rein water niet besmette.*

+Bl. 141.

Deeze twee woorden, *uw rein*, hebben natuurlijk twee *accenten*, die niet overeenkomen, gemerkt de plaatse, daarze hier gesteld zijn, met de toonen van een welluidend vaars. men kan dit tweezins verbeteren. zonder de Ruste, op deeze wyze:

Op dat de boelschap 't reine water niet besmette.

met de Ruste, op de volgende:

Op dat d'onreine boel 't rein water niet besmette.

doch met den aard der zaake, en met den spijt van Juno, die hier spreekt, zou de tweede verandering best overeenkomen. Dat in de eerste het Bynaamwoord *reine* deeze plaats kan beslaan, en de Rust wegneemen, spruit hieruit: Vooreerst, omdat het staat tusschen twee *Zelfstandige* Naamwoorden, die hier den bovenzang zingen, en van welker toonen die der andere woorden afhangen. 't welk oorzaak is, dat de klank, in het leezen en uitspreken, niet stuit op de zesde greep van het vaars, daarmen anders gewoon is te rusten of te verpoozen; maar, langs *reine*, zachtelijk voortrollende, van *boelschap* tot *water*, 't gehoor op eene aangename wyze streelt, en een' Trant van vaarzen uitmaakt, waarvan breeder gesproken zal worden by vs. 1089. Ten anderen, omdat deeze woorden, *boelschap* en *water*,

+beide ten einde loopen met een korte greep; want als men zeide,

+Vs. 705.

Op dat de boel het reine nat niet vuil besmette,

zo zou het vaars niet meer rollen of vloeien, maar huppelen en springen. Deeze laatste greepen in *boelschap* en *water*; of liever, om tot het algemeene, dat hier te zeggen staat, over te gaan, *De laatste greep van een woord, die tegelijk is de eerste greep van een' voet*, maakt eigenlijk dat geene, het welk de Latynen noemen, CAESURA, INCISUM of INCISIO; d.i. SNEDE of SNYDING: zodat dit vaars,

Op dat de boel-/schap 't rei-/ne wa-/ter niet besmette,

drie *Snydingen* heeft, geene *Rust* of *Verpoozing*. Maar, zal men zeggen, de Hr. PELS schreef, *Dichtk.* vs. 205.

- die Verpoozing wordt geheeten
De SNEE van 't vaers -

en bygevolg zijn *Snedes* en *Verpoozing* het zelfde. De Hr. PELS schreef zo, 't is waar; doch uit gewoonte. en te meer, omdat hy niet kende dat geene, het welk eigenlijk *Snedes* moet genoemd worden. Immers moeten 't byzondere zaaken zijn, die zich onmogelijk op een zelfde plaats kunnen vereenen: gelijkwe reeds gezien hebben, dat de *Snedes* na den Derden Voet de *Rust* uit het vaars wegneemt. De merktekens + van dit onderscheid zijn voornaamelijk deeze twee. I. de *Snedes* valt in het midden van een' voet⁽¹⁾:

+Bl. 142.

(1) Dit is waar in Latijnsche Verzen. Zie beneden bl. 328. Maar in Nederduitsche Verzen noemen wy SNEDE of SNYDING, wanneer, aan het einde van een voet, een woord, by het *scandeeren*, wordt doorgesneden. Zie beneden bl. 330. en onze aanteekening aldaar.

+de *Rust* altijd tusschen twee voeten in. II. alleen in Vijf- en Zes-voetige vaarzen kan 'er ééne *Rust* zijn, niet meer: maar yder vaars kan zoveel *Snedes* hebben als het voeten heeft, uitgezeid eenen: by voorbeeld, *het wree/de lot*, maakt twee voeten in een vaars, en heeft ééne *Snyding*. twee *Snydingen*, maar drie voeten, hebbenwe in de volgende woorden, *het wree-/de nood/lot is*: enz. 't Geen wy dan *Rust* noemen, komt overeen, zo in aard als naame, met dat geene, het welk de twee Fransche Hoofd-dichters van hunnen tijd aanduiden door *Repos*. RONSARD, *Abrégé de l'Art Poétique: Et ont toujours leur Repos sur la sixiesme syllabe, comme les vers communs sur la quatriesme*. DESPRÉAUX, *Art Poët. Chant I. vs. 105.*

*Que toujours dans vos vers, le sens coupant les mots
Suspende l'hémistiche, en marque le Repos.*

Maar, gelijk by ons *Snede* voor *Rust*, zo vindtmen by andere Franschen ook *Césure* in plaats van *Repos*. D. LANCELOT, *Regles de la Po. Fr. ch. I. art. 2.* (om te beter verstaan te worden, zullenwe hem en anderen doen Duitsch spreken, behoudende alleen het woord *Césure*) *de Césure is een Rust, die het vaars snijdt in twee deelen, die elk hemistique, dat is, half vaars, genoemd worden*. L.Z.B. DE CHALONS, *Observ. Critiques sur les Regles, &c.* de LANCELOT, herhaalt deeze woorden en stemtze toe; in de zelve alleen, en met reden, berispende, *he-*

mistique, ⁺voor *hemistische*; en hy voegt 'er by p. 28 *de Césure is Rust geheeten, omdat het oor in de uitspraake daar eenigerwyze rust. voor het oor, zou hy* ^{+Vs. 705.}
 verstandiger geschreeven hebben, *de tong*: want het oor rust in 't hooren, maar de tong in het spreken. Mr. DU CERCEAU, *Reflex. sur la Po. Fr. p. 337. de Césure, die alleen betrekkelijk is tot de Heldenvaarzen, en tot die van vijf voeten, is een beuzeling; en de scheiding der halve vaarzen, waar in dezelve bestaat is de gemakkelijkste zaak van de wereld.* Die omtrent de Italiaansche Poëzy schryven, gebruiken dit woord op de zelfde wyze: D** T** *Breve Instruction de la Po. Ital. ch. I. De groote Italiaansche vaarzen scheiden zich, even als de Franschen, in twee deelen, genoemd hemistiches. maar 't is het eerste gedeelte, dat vooral deezen naam draagt. De plaats daar deeze deeling geschiedt, is geheeten Césure, dat is Scheiding [eigelijk Snyding].* P. BENSE-DUPUIS, *Oracle de la Po. Ital.* schijnt hier beter ter zaake te komen, als hy zegt p. 27. *de Césure is die LETTERGREEP, de welke overblijft na den accent, tot voleinding des woords. en, tellende de Césuren naar 't getal* ^{+Bl. 143.} *der accenten, zo vindtmen 'er vier, diemen kan noemen naar de Lettergreepen van het vaars, de Derde, Vijfde, Zevende en Negende.* Zie daar juist het denkbeeld, dat wy in het Duitsch van 't woord *Sned*e moeten maaken. doch hy wijkt hiervan, en van zyne eigen woorden af, als hy dus voortgaat: *noch zijn 'er drie andere Césuren, minder fraai evenwel dan de vier eersten, die wy ook benoemen naar het getal der lettergreepen, daarze zich vinden, de Vierde,*

+Zesde en Achtste. Tot een voorbeeld der Zesde *Césure* brengt hy dit vaars by:

+Vs. 705.

E'l mondo s' oscuro / co'l tuo bel volto.

maar dewijl hier geen lettergreep, om het woord te volenden, na den *accent* overblijft, kan 'er, volgens zyne eige bepaaling, ook geen *Césure* zijn. De Fransche vaarzen komen meest met de Duitschen, de Italiaanschen meer overeen met de Engelschen. van deezen spreekt EDWARD BYSSCHE, *the Art of English Poëtry* p. 3. gebruikende, in plaats van *Césure*, den naam van *Pause*, het zelfde met ons *verpoozing*, op de volgende wyze: *in deeze vaarzen zijn voornaamelijk twee dingen aantemerken; de plaats van den Accent, en de Pause - de Pause is een Rust of Ophouding in de uitspraake van het vaars, die het in twee deelen scheidt - maar deeze scheiding is niet altijd gelijk - de Accent moet vallen, op de 2, 4 of 6 greep, en veroorzaakt Vijf byzondere Pausen, als na de 2, 3, 4, 5 of 6 greep van het vaars.* Wy hebben dit, tot vermaak van den Weetgierigen, wel willen aanroeren; doch mogen 'er ons nu niet mede ophouden. merk alleenlijk aan, dat noch het Engelsche *Pause* met ons *Rust*, noch *Césure*, in de Ital. vaarzen, met ons *Snede*, kan geleeke worden. In 't Fransch zijn beide *Césure*, en *Repos*, 't geen wy *Rust* noemen. Nu is 't zeker dat *Césure* niet anders is dan verbasterd Latijn, van *Caesura*. zodat ons, om dit woord recht te begrypen, alleen staat te zien, watmen 'er, in de Latijnsche vaarzen, by te verstaan hebbe. J. CAESAR SCALIGER, *Poëtices I. II. c. 2.* spreekt 'er aldus

⁺van: *wy snyden somtijds een woord, zulks dat het laatste gedeelte het begin zy van den volgenden, en het eerste, het einde van den voorgaanden voet. dit heetmen Caesura, 't welk zoveel is als Snyding.* Maar hy zegt hier te veel: want dat het eerste gedeelte van het woord zy het einde van den voorgaanden voet, wordt nooit vereischt, en is veeltijds niet waar. LANCELOT, *Traité de la Po. Lat. ch. 2.* noemt *Caesura*, *Die lettergreep, welke overblijft na een' voet aan het einde van een woord, van het welke zy schijnt afgesneeden te zijn, om te dienen tot een begin van het volgende* WOORD. Zo hy de zaak recht begreepen, of zich ⁺wel bedacht hadt, zou hy gezeid hebben, *van den volgenden* VOET: want alswe die afgesneeden greep uitspreken als een begin van het volgende woord, zo vernietigen wy zelfs, door onze uitspraake, het oogmerk der *Snydingen*: ja zouden ons onverstaanelijk maaken. Nu is het wel waar, dat ook in 't Latijn de woorden *Caesura* of *Sectio* (Snyding) en *Mansio* (Rust of Verpoozing) verwisseld worden. Zo gebruikt onder anderen DIOMEDES, *de Arte Gramm. I. III.* deeze drie woorden, om ééne zaak te betekenen: *illud quoque observare debemus, ut in heroico hexametro Mansiones, quas alii Caesuras appellant, nonnulli Sectiones vocant, facias.* Hy bezigt het woord *Mansio* hier zeer wel, omdat hy eigenlijk spreekt van de *Ruste*, die in Heldenvaarzen doorgaands valt in 't midden van den Derden voet, als

Tityre, tu patu-lae / recubans sub tegmine fagi.

somtijds in 't midden van den Vierden, als

Formosam resonare do-ces / Amaryllida silvas.

maar hier zijn *Rust* en *Snyding* (*Mansio* en *Caesura*)

+ een zelfde zaak; vallende de *Ruste*, in de Latijnsche vaarzen, even als de *Snyding*, in het midden van een' voet; niet, gelijk by ons, tusschen twee voeten in. Echter +Vs. 705. moeten, ook in 't Latijn, *Mansio* en *Caesura* onderscheiden worden, omdat de *Caesura* ook plaats kan hebben in 't midden van den Tweeden en Vijfden voet; doch de *Mansio* alleen in den Derden en Vierden. Hoeveel te meer dan moeten wy, in onze Duitsche vaarzen, de woorden *Rust* en *Snede* onderscheiden, daarze zich noit, op eene zelfde plaats kunnen aantreffen? Ik weet wel, watmen my hier kan tegenwerpen, naaml. dat, gelijk de *Mansio* en de *Caesura* zich op een zelfde plaats vinden in dit vaars van HORATIUS,

Ibis Libur-nis / inter alta navium,

zo ook in het Duitsch de *Rust* en *Snyding* gezeid kunnen worden, zich te ontmoeten in dit meergemelde vaars,

Op dat de boel-schap / 't reine water niet besmette.

't Zou ongerijmd weezen, te zeggen, dat 'er in een vaars van zes voeten geen *Verpoozing* waar. en in dit vaars kanmen niet verpoozen, dan gelyk als in het Latijnsche, dat is, in het midden van den derden voet. Alsmen filozofeeren wil, gaat dit door. maar de Kunstwoorden, of *Termini Artis*, moeten altijd met eene zekere bepaaing worden aangenomen. Wy noemen dan, met deeze bepaaing aan Kunstwoorden eigen, *Rust*, niet alle *Verpoozingen*, waar zy vallen, maar alleen en byzonderlijk die, de welke invalt +tusschen den Derden en Vierden voet. Deeze eigenschap onzer vaarzen moet een' naam hebben; en daarom zeggen wy, dat +Bl. 145. zulk een vaars, waarin deeze eigenschap ontbreekt, geene *Rust* heeft: even

+gelijk wy kunnen zeggen, dat'er geen *Mansio* is in dit Latijnsche van TERENTIANUS MAURUS,

+Vs. 705.

Apollo, Delphici / feruntur accolae;

het welk den Trant heeft van onze Duitsche vaarzen; d.i. de *Rust* tusschen den Derden en Vierden voet. doch elke taal heeft haare eigenschap. Laat ons voortgaan. Van de noodzaakelijkheid en uitwerkinge der *Snydingen* spreeken verder GEORG. FABRICIUS, *de Re Poëtica* I. VI. §. 22. *de Snydingen moeten zekerlijk worden in acht genomen, want zy geeven het vaars een' effen en zuiveren toon.* J. JOV. PONTANUS, in zijn Saamenspraak, genoemd *Actius*, naar den uitmuntenden Dichter ACTIUS SYNCERUS, eigenlijk JACOBUS SANNAZARIUS, die hier zelf spreekende wordt ingevoerd p. 117. *die vaarzen worden voornaamelijk goedgekeurd, welke voeten, onder het afmeeten, bevonden worden, onderling verknocht en verbonden te zijn; zulks dat de eene voet, als met eene keten, aan den andren gehecht schyne.* By ANTONIUS SEBASTIANUS MINTURNUS, in zijn voortreffelijk Werk *de Poëta* I. VI. p. 498. hoortmen den zelfden ACTIUS aldus redenen: *in het schikken der voeten gebiedtmen ons toetezien, datze niet ontbonden werden. gelijk geschiedt, wanneer de woorden, zonder eenige Caesura te saamen geschikt zijn: vooral wanneer yder voet een woord behelst; of, wanneer 'er nergens een lettergreep overblijft, van de welke de volgende voet zijn begin neeme. Maar dit zelfde, zelden voorkomende, wordt onder de fraaiheden geteld. 't Is zelfs zo verre van berispelijk te zijn, dat, volgens mijn oordeel en dat van PONTANUS, de voornaamste Dichters dit nu en dan met moeite gezocht hebben.* Deeze vier laatsten, zo Spreeker als Schryvers, zijn

+de kundigste Mannen, die oit, sinds Geleerdheid en Weetenschappen, na eene verslagenheid van veele eeuwen, het hoofd weder opbeurden, hunne pennen geoeffend hebben, 't zy in het maaken van zielroerende vaarzen, 't zy in het te boek stellen van nutte aanmerkingen omtrent dat geene, 't welkmen in den Trant der vaarzen waarteneemen hebbe. Hierom vooreerst, en ten anderen, omdat het gezeide volkomen toepasselijk is op onze Duitsche vaarzen, hebben wy u het oordeel van zulke Meesters wel willen mededeelen. Gy hebt gehoord, Leezer, wat anderen hiervan zeggen: rek uw geduld noch een weinig, om ook onze gedachten, omtrent dit stuk, te hooren en te overweegen. +Vs. 705.

+SNEDE of SNYDING noemen wy, WANNEER DE LAATSTE GREEP VAN EEN WOORD UITMAAKT DE EERSTE HELFT VAN EEN' VOET.^(m) 't Zijn slechte Vaar- +Bl. 146.

- (m) Wy zien niet, waarom men SNEDE of SNYDING zoo bepaaldelijk te nemen hebbe. Hiervoor bl. 325. haalt de Heer HUYDECOPER de woorden aan van P. BENSE-DUPUIS '*de Cesure is die LETTERGREEP, dewelke overblijft na den Accent, (versta na eenen hoogen of middeltoon, uitmakende de tweede helft van een voet) 'tot voleinding des woords'*. en de Heer HUYDECOPER voegt er by: 'zie daar juist het denkbeeld, dat wy in het Duitsch van 't woord SNEDE moeten maken.' Wy zijn het hier volkomen met hem eens, en oordeelen derhalven, dat men SNEDE noemt, niet alleen wanneer de laatste greep van een woord, de eerste helft van een voet; maar ook, wanneer de eerste, of eenige volgende Lettergreep van een woord de tweede helft van een voet uitmaakt: gevolgelijk zijn er niet twee, maar wezenlijk vier SNYDINGEN in dit vers,

Met in-/getrok-/ken staart en op-/geste-/kene ooren.

Want als men dit vers *scandeert*, (waarover wy in onze aantekening beneden B. II. vs. 1089. nader spreken zullen) snijdt men de woorden, op de vier plaatsen, door ons geteekent, en men snijdt niet *den voet in tweën*, gelijk de Heer HUYDECOPER schrijft hierboven bl. 331. reg. 6. Ook schrijft hy reg. 12. *dat 'er, in een vaars van zes voeten, kunnen weezen, vijf byzondere snydingen*; doch uit het laatste der aangehaalde verzen, bl. 333. vs. 145.

Toen scho/lenz' on-/der dak: spelon-/ken, dik-/ke struiken.

zien wy, dat dit Vers zoo vele snydingen heeft, als een Vers van 6 voeten immer hebben kan: te weten *vier*. Mogelijk is de Heer HUYDECOPER van oordeel geweest, dat er nog een *vijfde snyding* konde komen, achter den derden voet, waar nu de RUST komt; dan dit is zoo zeldzaam, dat het nauwelijks verdient gemeld te worden. Wy zullen beneden, op de laatste aantekening van dit tweede Boek, onze gedachten over de RUST, en den Trant onzer zesvoetige verzen, ten dienste van aankomende Dichters, mededeelen.

zen, *in 't gemeen gesproken, die, natuurelijk geleezen, van yder voet, dienze voortgaan, een lidteken in het gehoor, en, als met onderscheiden treden hunnen Trant afmeetende, onderscheiden voetstappen achter zich nalaaten. Dit gebrek komtmen voor door de *Snydingen*, die, *den voet in tweeën snydende*, en de eerste helft, in de uitspraake, aan den voorgaanden hechtende, het vaars, in plaatse van stappen en treden, zachtelijk doen vloeien en rollen. Uit onze bepaalinge, en het geen boven reeds gemeld is, blijkt, dat 'er, in een vaars van Zes voeten, kunnen weezen, *Vijf* byzondere *Sny-* *Vs. 705.

dingen. *Wy willen gaarne met weinig moeite verstaan worden, en zullen dierhalve den eenvoudigsten weg inslaan, en spreken alleen van Zesvoetige vaarzen: ^{+Vs. 507.} en in deezen wederom geen gewag maaken van de *Snyding* na den Derden voet. want dewijl door de zelve de *Rust* uit het vaars wordt weggenomen, zo zal dit beter te pas komen in de Aantek. B. XV. vs. 1164. daarwe afzonderlijk van de *Ruste* zullen spreken. Ons onderwerp, voor het tegenwoordige, zijn dan alleen deeze vier *Snedes*, als die na den *Eersten*, *Tweeden*, *Vierden* en *Vijfden* voet: welke vier, naar de verscheidenheid van Getal en Plaatsen, kunnen gebezigt worden op Vijftien byzondere wyzen. Ziet hier van elk een byzonder staaltje, alles uit het eerste Boek van dit Werk.

1. vs. 938.	<i>Haer han-/den en gezicht om hoogh hief van beneden.</i>
434.	<i>Hangt noch onze-/ker, en het zwerk om hoogh t' aenschouwen.</i>
94.	<i>Dus is de mensch, het eêlst der scheps-/len, voortgekomen.</i>
298.	<i>Hy zou hierin voorzien, het al ten best-/le schikken.</i>
2. 420.	<i>De stroo-/men zin-/ken. het geberght toont bosch en boom.</i>
474.	<i>zErkaeu-/wen onderling deze ant-/woort van godts kooren.</i>
15.	<i>En d' aert-/kloot hing noch niet, omringt van dun-/ne lucht.</i>
218.	<i>Noch hing dit oor-/logh aen een lic-/haem en zijn leden.</i>

- +52. *Maer op het bar-/re strant gestuit de
~~voet-/aen~~ slaen.*
235. *Wien hy, van moort berucht, te godt-/loos
 lae-/gen legt.*
3. 228. *Eer 't gan-/schelic-/haem last zou ly-/den
 by het been.*
403. *Den blaeu-/wen Tri-/ton, dat hy koom' op
 staan-/den voet.*
285. *De boos-/heit weid' alom in 's wer-/relts
 veer-/ste hoeken.*
328. *Trekt flux op Ju-/noos last verschei-/de
 ver-/wen aen.*
4. 145. *Toen scho-/lenz' on /der dak:
 spelon-/ken, dik-/ke struiken.*

Zie hiernevens, omtrent het gebruik deezer *Snydingen*, [†]eenigen der voornaamste merkwaardigheden, kortelijk voorgesteld. Vooreerst dan is 't aangenaam (mids [†]Bl. 147. datmen noit en vergeete, dat de verandering hier is het aangenaamste van allen) indienmen twee *Snydingen* telt, eene voor, eene na de *Rust*. de *Tweede* en *Vierde* worden, in de beste vaarzen, meest gevonden. uit het begin deezer Aantekening blijkt, dat deeze Twee somtijds niet alleen sierelijk, maar zelfs noodzaakelijk zijn: zie XV. 1164. Schaarsser vindtmen in goede vaarzen, te saamen de *Eerste* en *Vijfde*. deezen hebben eene geheel tegenstrydige uitwerking, en ook dan haare bevalligheid, als de *Rust* krachtelijk uitgedrukt is, gelijk vs. 148.

Most hy-/gen voor den ploegh, en niet voor's a-/vonts los.

zelfs gebeurt het dan dikwils, dat ook de zin een

+geheele scheiding maakt tusschen de twee halve vaarzen, als vs. 18.

Het aert-/rijk hielt geen' stant. de lucht ontbeer-/de licht.

+Vs. 705.

vs. 122.

Men voer-/de helm noch zwaert. het volk in al-/le strecken.

zie diergelyken vs. 136. 183. 460. 626. enz. Onder de zoetvloeiendsten zijn vooral te tellen, die, benevens de *Rust*, deeze drie *Snydingen* hebben, als de *Eerste*, *Vierde* en *Vijfde*: vs. 306.

Dat he-/mel, aerd' en zee most licht-/er lae-/ge branden.

vs. 121.

Men hoorde-/de geen trompet noch krom-/men ho-/ren steeken.

vs. 133.

En bloe-/men, die van zelf uit d'aer-/de geu-/rig sprooten.

en meer diergelyken. Maar slecht zou hy voor den dag komen, die zich aan deeze *Snydingen* vergaapte, en ondertusschen de Toonen verwaarloosde. dit laatste vaars is zekerlijk goed. doch wy zoeken nu naar het beste, en om 't goede noch beter te maaken. 't welk hier geschieden zou, indien de woorden *aarde* en *geurig* van plaats verwisselden, als

En bloemen, die van zelfs uit geurige aarde sprooten.

wy doelen, in deeze verandering, nu alleen op den Trant van het vaars; waarvanwe uitvoeriger zullen spreken beneden by vs. 1089. Wat in 't byzonder de *Vijfde Snyding* belangt; men mag zeggen, datze noit noodzaakelijk is, zelden veel goed, dikwils veel kwaad doet. fraai vermijdde VONDEL de zelve in *Gijsbr. van Aemstel* bl. 46.

Hoe 't ingetroc-/ken heir de nieu-/we zyd' alreede.

⁺dit vaars is rond en gevuld; geheel anders dan of hy geschreeven hadt;

⁺Vs. 705.

--- de nieu-/we zy-/de reede.

Van deeze *Vijfde Snyderinge*, kwaalijk geplaatst, zullenwe hier twee voorbeelden byvoegen, om het begrip te gemoet te komen; en dat wel uit de werken van twee zeer voornaame Dichteren, opdat ⁺daaruit de noodzaakelijkheid dezer Aanmerkinge te lichter blyke: ANTONIDES schreef, in den *Ystroom* B. IV. bl. 133.

⁺Bl. 148.

Die op Kaukaes, en zijn besneeu-/de klip-/pen zwieren.

en HOOGLIET, in de *Feestdagen* bl. 34.

Wie zou geloof-/ven, dat 'er recht-/e we-/gen waren.

In deeze vaarzen is geen *Rust* na den derden voet. want wie zal hier in 't leezen op de helft stilstaan, *Die op Kaukaes, en zijn - en, Wie zou gelooven, dat - ?* zekerlijk niemand, die kennis van leezen heeft. want de woorden *zijn* en *dat* hebben hier gansch geen' nadruk, en alleen eenen middelbaaren toon, even als *reine* in dit vaars,

Opdat de boelschap 't reine water niet besmette.

De uitwerking, die de *Tweede* en *Vierde Snyderinge* hebben in dit laatste, die hebben zy niet in de twee voorgaande vaarzen. de reden is, omdat, in die twee, de *Vierde Snyderinge*, vallende in de Bynaamwoorden *besneeu-* en *rechte*, verdoofd wordt door de *Vijfde* in de Zelfstandige woorden *klippen* en *wegen*. Het middel nu, om zulks te verbeteren, is dit, datmen de Zelfstandige woorden, met hunne *Snyderingen*, verplaatse van den *Vijfden* in den *Vierden* voet: aldus,

⁺*Wie zou gelooven, dat 'er wegen zijn te vinden.
Die op Kaukaes, en langs zijn klippen heenezwieren.*

⁺Vs. 705.

voor dit laatste zou my echter beter behaagen,

Die op Kaukaes en ZYNE klippen, grijs van sneeuw -

ANTONIDES ZOU ook niet kwaalijk geschreeven hebben,

Die op den Kaukasus en langs zijn klippen zwieren.

daar 't woord *klippen* zijn plaats behoudt, doch 't gebrek vervuld wordt, door het klaarer uitdrukken der *Ruste*. enz.

Gemerkt nu de *Snydingen* dienen, om het vaars zachter te doen vloeien, en alle hardheid en stootinge te weeren; zo is lichtelijk af te neemen, dat zy niet altijd en overal te pas komen. Harde vaarzen worden somtijds gezocht en gepreezen, wanneerze de hardheid der zaaken leevendig, en op eene doorstralende wyze, uitdrukken. Integendeel, wat zacht en vleiende is, wil on een' zachten en vleienden toon gezeid worden. Hoe zacht rollen de vaarzen van onzen Dichter, wanneer hy ons, tot opwekking van 't mededoogen, den zachten aard en het stille gemoed van de stervende Nonnen afschildert, in *Gijsbrecht van Aemstel* bl. 56.

Men zagh-/ze nau-/lijx yet, dan kui-/sche lip-/pen reppen.

en van Klaerisse bl. 58.

En uit-/ging of-/ze sliiep in 's Bis-/schops o-/pen arm.

⁺Met welk een drift wederom vloeit dit vaars bl. 53.

⁺Bl. 149.

Hy vrees-/de Her-/kles knods noch Sam-/sons vuist-/en niet.

Als hy ons de kracht van het water afmaalt, schy-

nen [†]dan zyne vaarzen niet te vloeien als het water zelf? B. I. vs. 342.

--- *toen ren-/den al-/le meeren,
En rol-/den toomeloos en toor-/nigh zee-/waert aen.*

[†]Vs. 705.

vs. 365.

*De zee-/maeght hoort verbaest hoe hol-/le ba/ren bruizen,
En vae-/ren o-/ver steên, en woudt, en lant, en huizen.*

in *Gijsbrecht van Aemstel* Act. IV.

*De deu-/ren kan-/ten zich gewel-/digh te-/gens 't wringen
Des spring-/vloets voor een wijl, tot dat zy o-/pen springen,
En ge-/ven 't wa-/ter ruimt, den spring-/vloet vryen toom.*

maar in het eerste deezer drie vaarzen zijn deeze *Snydingen* zo wel niet geplaatst, als in het laatste. want het geweld van een Sluis, het water *stuitende*, heeft, in de uitdrukkinge, niets gemeen met dat van een Water, alles *overstroomende*. Oordeel hiervan uit de volgende verandering deezer vaarzen:

*De deur staet pal, en kant met kracht zich tegens 't wringen
Des springvloets; tot men haer in 't end ziet open springen,
En geeven 't water ruimt, den springvloet vryen toom.*

Keurelijk worden de *Snydingen* ook verdubbeld in alle gelegenheden, daar haast by het werk is. zo roept Aemstel zelf bl. 66.

Komt, volgt-/me daer-/we flus in 't har-/nas be-/zigh waren.

welk vaars veel van zijn fraaiheid zou verliezen, als men las,

⁺*Komt, volght my, daer wy flus -*

⁺Vs. 705.

in 't verhaal van den Bode:

*- maer Haem-/stede, eer-/ze weder
Bekomt, die wor-/rept haer op 't doo /de lic-/haem neder,
En boet 'er schen-/digh meê zijn' godtverge-/ten lust.*

maar welk een onderscheid! als hy dus voortgaat:

*z'Ontwaeckt in 't ende, en wort van 't schellemstuck bewust,
En roept, mijn bruidegom -*

Vertoonen niet de vaarzen zelfs door hun vertraagden trant, den schrik en de verbaasdheid, zo van de ontwaakende Klaerisse, als van den verhaalenden Bode? Geen lichten en schaduwen, hoogten en diepten, hebben, in eene fraaie Schildery, meer vermogen, dan, in een doorwrocht Dichttafereel, het verschil van zo kunstig geschakeerde vaarzen, geschikt naar de verscheidenheid der onderwerpen. En, datmen hierin moet achtgeeven op de kunst, ⁺en het geen den Dichter toekomt, niet wyten aan het geval, blijkt uit vergelyking van andere plaatsen, daarwe dit zelfde ⁺Bl. 150. ontmoeten; als kort daarna:

*Hy schonze, en sloegh 'er aen zijn klaeu-/wen vuil van bloet,
En brack-/ze brul-/lende op met groo-/ten overmoet.
Terstont quam hem een geur en yet wat lieflicks tegen.*

in het verhaal van Gijsbrecht:

*My docht dat ick 't misbaer met bey mijn ooren ving,
En zagh, toen ick een poos verbaest had zitten proncken,
Een' dicken roock en smoock, en, na den roock, de voncken.*

**Ick hoor-/de paer-/de-volck, dat langs de Doe-/le brugh
 Quam trapp-/len naer ons toe. mijn voe-ten wer-/den vlugh.
 Men had, ô groot verzuim! dees brugh niet afgesmeeten.*

⁺Vs. 705.

Zo worden meermaalen ontsteltenis en schrik leevendig uitgebeeld in de woorden van Badeloch; als bl. 37.

*Gedenck eens welck een schrick mijn slaeprigh hart beving.
 Mijn hair dat rees te bergh, en aen een yder hing
 Een droppel nats: het zweet begost my uit te breecken:
 Mijn lijf wert kil als ijs. ick wou, en kost niet spreecken.*

bl. 49.

*Wat hoor ick hier al leeds! hoe voel ick my zoo naer!
 Verhael my evenwel al d'overige elende.
 't Begin vernoeghtme niet. 'k verlang met schrick naer 't ende.*

Voeg hier voor het laatste by, het onderscheid van den vleienden toon des Heeren van Vooren, in dat zelfde Treurspel:

Mijn meest-/ers har-/te treckt naer al-/le brae-/ve helden.

en het barsse antwoord des Heeren van Aemstel:

Mijn heer, ick heb uw' raet voor dees tijt niet van doen.

Uit het geene tot dus verre gezeyd is, kan een oplettend Leezer zelf meer diergelyke aanmerkingen maaken. en een Dichter, die geleerd heeft twee of drie byzondere zaaken, op eenen toon, die haar eigen is, uit te drukken, zal het ook lichtelijk in anderen vermogen. *Want het onmoghelick is* (gelijk FR. JUNIUS, *Schilderk. der Oude* B. I. c. 1. schrijft

+met de woorden van QUINCTILIANUS) *al 't ghene de Konst aengaet, in 't bysonder voor te schryven. Waer vindtmen doch erghens een Schilder, die al 't ghene in de nature voor-valt, heeft leer en naetrecken? nochtans sal hy, de rechte maniere van imitatie maer eens gevat hebbende, al wat hem voor-komt lichtelick afbeelden.* +Vs. 705.

Tot besluit zullenwe hierby voegen eenige algemeene middelen, om het gebrek der *Snydingen* op +eene aangename wyze te vervullen. Vooreerst dan kan zulks geschieden door woorden, die meer dan twee greepen hebben; als B. I. vs. 937. +Bl. 151.

Om 't lasterlijk verwijt, en Faëtons gebeden.

Ten anderen, en dit heeft byna de zelfde uitwerking als de *Snyding*, indien, in 't begin van een' voet, geplaatst wordt een woord van ééne greep, dat, in de uitspraake, nauwer verbonden is met het voorgaande, dan met het volgende; als in *Gijsbrecht van Aemstel* bl. 58.

Als hy'er / uit de vlucht een vast krijgt / in zijn kluiven.

en bl. 65.

En stoot het / door dees borst, en doop het / in dit bloet.

Hiertoe behooren ook de woordekens *men*, en *we*, *me*, *ge*, *ze*, voor *wy*, *my*, *gy*, *zy* of *haar* of *hen*; en anderen, die zich aan 't voorgaande woord vasthechten; gelijk boven reeds aangeroerd is. Onze Smeltklinker, de E, kan hier mede iets toebrengen: want daardoor smelten de woorden zelfs in malkander; en maaken dus ook een soort van verband tusschen twee voeten. Op eene geheel andere wyze kanmen een fraai vaars zonder *Snede* doen ten einde loopen, naaml. wanneer yder voet begint met

⁺het koppelwoord, *en*; als 't bekende vaars uit VONDELS *Palamedes*:

⁺Vs. 705.

Die zorgt, en waeckt, en slaeft, en ploeght, en zwoeght, en zweet.

die dit veroordeelen, omdat yder voet volkomen op zich zelve bestaat, die houden zich hier te naauw aan het algemeene, en worden verzocht te overdenken, dat het met de Regelen van de Kunst eveneens gesteld is als met die van den Staat: want Byzondere tyden en plaatsen maaken niet zelden verandering in Algemeene wetten. zie, omtrent dit Byzondere, onze Aantek. I. 229. Ja op de zelfde wyze, als zulks te pas kwam, zoumen kunnen zeggen:

Gezorgd, gewaakt, geslaafd, geploegd, gezwoegd, gezweet.

hoedaanig een vaars wy vinden in den *Lofz. van HEINSIUS* vs. 523.

Geperst, gepraemt, verdruckt, veracht, versmaet, bespot.

deezee vaarzen zijn goed: doch als 'er drie waaren, zelfs in een groot werk, zou 'er ten minsten een te veel zijn. Het geen de zelve doet goed zijn, is dit; dat yder woord aangemerkt moet worden als eene *Herhaaling*, of als eene *Vergrooting* van het voorgaande. de *Herhaaling* (die inderdaad ook een soort van *Vergrooting* is) heeft hier zekerlijk plaats in het vaars van VONDEL, waarin de zes voeten op zes gelyke toonen moeten uitgesproken worden,

Die zorgt, en waeckt, en slaest, en ploeght, en zwoeght, en zweet.

Maar de *Vergrooting* (die wy hier een klimmende ⁺*Herhaaling* zouden mogen noemen) is veel kunstiger uitgedrukt in het vaars van HEINSIUS, waarin, de zes woorden zes byzondere toonen eischen; zo echter,

⁺Bl. 152.

+dat, zo veel als de Tweede voet klimt boven den Eersten, zo veel ook de Derde moet klimmen boven den Tweeden, de Vierde boven den Derden, enz. dit is klaar, als men achtgeeft op den nadruk van yder deezer woorden, die met veel kunst tesaamen geschikt zijn, +Vs. 705.

Geperst, gepraemt, verdruckt, veracht, versmaet, bespot.⁽ⁿ⁾

welke *gelyke Ryzing van toonen* dit vaars zo wel, zonder *Snydingen*, kan doen bestaan, als de *Herhaaling van gelyke toonen* het voorgaande van VONDEL, Maar, als men op die wyze, in eene doorgaande redeneeringe, waarin byzondere woorden elk een' byzonderen toon eischen, en tesaamen eene schaakeering van verscheidene toonen uitmaaken, wilde dichten; het zou ten alleruitersten aanstootelijk en onaangenaam klinken. Men heeft, om hiervan volkomen overtuigd te weezen, by de voorgaanden slechts te gelyken het volgende van onzen Dichter in dit Werk B. I. vs. 551.

Vernoegh u met, ik weet niet wat voor torts, de min -

en dit van VOLLENHOVE, *Heid. Dapperh.* bl. 619.

*Ik heb Sicheüs moort mijn' broër, vergeefs door gout
Bekoort, betaalt gezet, my braaf alsins gequeten.*

waarvan wy het oordeel aan den kundigen Leezer overlaaten.

(n) Kunstig en rijk is het vers in den *Endeldijk* van VAN DER POT vs. 281.

*'k Zou Delf, die van dees Streek de goede Schutsvrouw is,
Doen leven in mijn Dicht, door Grooten WILLEMS sterven,
Door zooveel Lyken van zijn Hoogdoorluchtige Erven,*

Bemind, gevreesd, geroemd, berucht, ontzien, geächt.

Vs. 707.

*De zeegoôn stemden dit, en Juno voer en zette
 Het door de dunne lucht met haer beradde raên,
 Gevoert van paeuwen, in wier staerten d'oogen staen
 Van Argus -*

BERAD komt zelden voor. HOOFT gebruikt het in de *Holl. Groete* aan den Pr. van Oranje: [*Gedichten* 4to 1636. bl. 360. 8vo 1668. bl. 303.]

Uw' rasheidt joegh verby 't beradde zonneradt.

maar het moet in dien tijd, omtrent eene eeuw geleeden, weinig meerder bekend geweest zijn, dan het nu is; want die Schryver verklaart het op den kant met de volgende woorden: *Men zeit: die waegen is beradt, wanneerze zoo lange gereden heeft, dat de schorheidt van de assen ende naven is.* Ik verwonder my, dat het, noch by PLANTIJN, noch by KILIAAN te vinden is. Z. HEYNS heeft het echter ook in BARTAS I. 2. bl. 87.

*- 't vyer de Circk'len sonder swichten
 Beradt maeckt ende licht, helpt dragen haer gewichten.*

daar het, hoewel overdrachtelijk, zeer wel gepast wordt op de Cirkelen des Hemels, die in hunnen gezwinden omloop niet de minste schorheid of stootinge gevoelen. Ik heb het ook vruchteloos gezocht in de *Fakkel* van den Hr. TUINMAN; als mede by den Hr. TEN KATE, en anderen. alleen heb ik 't aangetroffen *in het III. deel van L. MEYERS *Woordenschat*, met de bovengemelde verklaring van HOOFT, zonder dat echter die Schryver genoemd wordt: *Berad*, zegt MEYER, is *Snel*. ik zou liever zeggen, *Bl. 153.

+ *berad* is *bereeden*. ook legt 'er de betekenis van *glad* ruim zo wel in, als die van *snel*. doch wy hebben geen woord, dat *berad* eigenlijk uitdrukt, en daarom ⁺Vs. 707. behoordemen 't in gebruik te houden.^(o) Maar ik lees ook in de woorden van HOOFT, by MEYER; *de waaghen is beraadt*: dat zekerlijk een drukfout zal zijn. R. ANSLO schijnt de plaats van HOOFT in 't oog gehad te hebben, toen hy schreef, *Poëzy* bl. 20.

-- *het radde zonneradt*.

Vs. 710.

gelijk noch korts de veeren
Der snaterende raef van wit in zwart verkeeren.

Dit is wel: maar in den Eersten druk leestmen hiernevens op den kant, *De zwarte rave wort wit*: dat hier veranderd is in, *De witte rave wort zwart*.^(p)

- (o) Uit aanmerking hiervan schreef VAN DER SCHELLING, *Voorbereid. tot den waaren Godsd.* bl. 103.

*'t Gaat wel: de schorheid schuurd allengs van asse, en naven,
 De Kerkwolf wekt mijn vuur, en helpt mijn Digt aan 't draaven,
 't BERADDE rad verrast; al is de logen snel,
 De Waarheid loopt haar in, en agterhaald ze wel.*

- (p) Deze verandering heeft VONDEL reeds gemaakt in het afdruksel, waarvan gesproken is in de aantekening B. II. 490. bl. 271.

Vs. 726.

*Om klaer en wis bescheit uit haeren mont te hooren,
En d'oorzaak van de reis verstaende met haere ooren,
Zey daetlijk: -*

't VERSTAAN geschiedt zekerlijk niet *met de ooren*: want daar klinkt veel in de ooren, dat op verre na niet doordringt tot het verstand.

Vs. 730.

*gy zult bevinden
Dat mijn gulhartigheid en trou in 't onderwinden
My deerde.*

Omtrent dit woord *onderwinden* dientmen aan te merken, datmen zegt, ZICH *iets onderwinden*; en niet alleen, *iets onderwinden*; schoon dit laatste al by veelen is aangenomen. DE POTTER, *Getr. Harder*, in den Rei van het III. Bedrijf vs. 10.

*Of, waer is de mensch te vinden,
Diens vernuft sal onderwinden,
Recht te vatten met verstandt,
Uwe kracht en uwen brandt?*

NIL VOL. ARD., in *Cinna Act. I. sc. 2.*

't Waar lafheid, aan te zien wat and'ren onderwonden.

doch even te vooren leestmen daar veel beter:

Veele onderwonden 't ZICH.

en, om van geene Nieuwen te spreken, zo gebruikten de Ouden dit woord ook; als M. STROKE, in *Flor. V. bl. 98.* [B. IV. vs. 62.]

⁺*Hi vinc ane als die boude,
Ende onderwant HEM Rechte doe
Des Gherechts -*

⁺Vs. 730.

[Zie ook B. III. vs. 1248. B. IV. vs. 110. 169. en elders. hier voor somtijds *Bewinden* B. I. vs. 765. III. vs. 103. IV. vs. 285.] *Materie der sonden* MS. fol. 86. a. *het is behoerlic eñ onse here wil dat wi ONS des ordels over onsen even menschen niet en onderwynde. Profectus* MS. B. II. c. 67, fol. 114. *Eñ ist dat hi HEM niet en onderwindet te berechten of dwaeslic te ordelen ander lude werke. Destructie van Troyen* 1479. fol. 12. d. *want ic MI dese dinghen willichliken onderwinde. PHILLIPS RUYCHROCK, Hist. van Orienten, ⁺MS. 1486. cap. van trijck van Mesopotamien: Mer die Sarracenen en Syrianen onderwinnen HEM luttel van den oerlogen; mer sijn ⁺Bl. 154. ambochsluyden ende arbeyders.*

Vs. 732.

*Let eens wat ik ben, en eertijts was.
Minerf sloot Erichton, een' moederloozen, ras
In eenen korf, gebreit van taeie Akteesche teenen.*

EEN' MOEDERLOOZEN dat is hier, die noit moeder gehad heeft: zonder moeder geboren, gelijk OVIDIUS spreekt: of, gelijk VONDEL zelf zegt vs. 980. *by geen vrou gewonnen*: dat echter door *moederloos* niet wel uitgedrukt wordt.

Vs. 744.

Waarop mijn yver dit aan Pallas openbaert.

Een zelfde drukfeil tweemaal in deeze woorden, *waar* en *aan*; voor *waer* en *aen*. men kan 't my wyten, datze niet verbeterd zijn: maar datz'er gekomen zijn, is de schuld der Letterzetteren, die den eersten druk voor zich hebbende, dien moesten gevolgd zijn. Terwijlwe gelegenheid hebben van deeze Spelling te spreken, moet ik zeggen, dat ik verwonderd ben, dat VONDEL, op het voorbeeld van den grooten HOOFT, zich niet verbeterd hebbe, toen zijn oordeel op het scherpste was, en hy zo veel andere misstallen der Ouden ontdekte, en, door zijn voorbeeld, geheel en al uitbande. ik wenschte wel, dat hy 't gedaan hadt; en ben verzekerd, dat veelen, die naderhand voor AE gepleit hebben, het mede gedaan zouden hebben. Maar noch meer ben ik verwonderd, dat de schrandere TEN KATE, die het onderscheid van den klank der letteren, op een hairbreed na, heeft weeten uit te meeten, dat zekerlijk allemans werk niet was, en die zelf ergens bekent, gelijk ieder, die bekwaam is om hierover te spreken, moet bekennen, dat de klank van AA zuiverer is dan die van AE, 't welk een gemengde klank is: dat, zeg ik, die schrandere man echter, in zijn noitvolpreezen werk, de schrijfwyze van AE, voor AA, gebruikt hebbe. Hy houde het my ten goede, maar ik zie deeze spelling in zijn werk aan, als een klein vlekje in een schoon aanzigt. Zie wat de zoetvloeiende J. NYLOË hierover, niet kwaalijk, geschreeven

+heeft, *Aanleid, tot de Nederd. Taal*, Hoofdst. VI. §. 2. Voor 't overige beken ik, dat ik hieromtrent niemand geheel zou willen bepaalen, dewijl 't niet kan geteld worden +Vs. 744. onder die zaaken, die een Boek of Gedicht, dat anders fraai is, zyne achting kan doen verliezen.^(q)

- (q) De eerste aanmerking, welke de Heer F. BURMAN maakt, in zijn Werkje over de Nederduitsche Taal, in het jaar 1757 uitgegeven, handelt vry ernstig over de spelling van AA of AE; byzonder tegen deze plaats van den Heer HUYDECOPER.
- Zeer veel, en misschien meer dan genoeg, is er voor en telgen die verschillende spelling geschreven. Het lust ons niet dit geschil optehalen; te minder, om dat de spelling van AA tegenwoordig genoegzaam algemeen is doorgedrongen; in zoo verre, dat alle, die niet zonderling willen zijn, den gewoonen loop volgen.
- Alleen kunnen wy niet nalaten onze verwondering te betuigen over de sterke uitdrukkingen, welke de Heer HUYDECOPER gebruikt, met opzicht tot VONDEL en TEN KATE; daar 't onbetwistbaar zeker is, dat het gebruik der E, ter verlenging der A, de oude en echte spelling is; gelijk wy die vinden by onze schryvers, geene uitgezonderd, van de oudsten af, tot dien tijd toe, dat de Amsterdamsche Kamer, in *Liefde bloeiende*, in hare *Tweespraak*, uitgegeven in het jaar 1585, de spelling van AA heeft ter bane gebracht: schoon dezelve door HUGO DE GROOT, CATS, HUYGHENS, ZACH. en DAN. HEYNS, ROEMER VISSCHER, SCRIVERIUS, (in het jaar 1738. heeft men te Amsterdam zyne *Mengeldichten* uitgegeven, waarin men goedgevonden heeft, zyne geheele spelling te veranderen, en, in plaats van AE, AA te gebruiken) VAN MANDER, MERULA, HERKMANS, RODENBURG, BREDERODE, SAMUEL, COSTER, STARTER, CAMPHUIZEN, WTENBOGAERT, AMPSING, REVIUS, *De Overzetteren van den Staten Bybel*, VONDEL, DE DECKER, FR. JUNIUS, DE BRUNE, MARTINIUS, WESTERBAEN, VERHOEK, JONKTIJS, F. VAN DORP, DE POTTER, ANTONIDES, JOAN en FRANS DE HAAS, POOT, ZEEUS, HOOGSTRATEN, MOONEN, POERAET, VLAMING, SMITS, SCHIM, TEN KATE, VERWER en meer anderen, niet gevolgd is.
- Is iemand begeerig de redenen voor en tegen te onderzoeken, hy zie *Maandel. Bydr.* I.D. bl. 209. II. D. bl. 541 en 584. *Nieuwe Bydr.* I.D. bl. 314. en vooral de *Aanleiding tot de Nederd. Taalkunde* van KLAAS STIJL, met de aanmerkingen van den naauwkeurigen Heer LAMBERTUS VAN BOLHUIS, bl. 19. en volg. en de schryvers te dier plaatsen aangehaald.

Vs. 749.

Ik klappende ongevraeght, most hier mijn straf om draegen.

KLAPPEN is veel praatzen, en veel praatende zegtmen somtijds wel iets, dat beter gezweegen waar: en zo komt het hier. B. VOLLENHOVE *Broederm.* Act. I.

*Zoo wort een spie gevat. men dwong hem flux te melden,
Waer 't vyantlyke heir zich ophoude, in wat velden.
Hy klapt het al uit vrees.*

+ en zo dient dit woord ook doorgaans, om een bekentenis, die iemand, 't zy door harde 't zy door vleiende middelen, afgeperst wordt, uit te drukken.

+Bl. 155.

Vs. 757.

*De schoonheit hindert my: want toen ik eenmael wijt
Alleen en langsaem op mijn wyze ging spansseeren
Aen 't zandigh strant -*

Veeltijds gebruikt VONDEL dit woord. B. XV. vs. 225.

-- de geest gaet heen en weer spansseeren.

zelfs ook van de zee, boven vs. 6.

*--- en Mulciber graveerde
Hier d'aerde in, en de zee, die rontom heen spanseerde.*

daar ook verschil in de speliing is. zie verder VII. 922. X. 12. XII. 273. XIII. 1255.
ANTONIDES, *Ystroom* B. I. bl. 10.

*Maer zoo veel kielen, die geduurig op het Y
Spanseren. -*

bl. 27.

Gy moogt op uw gemak schoorvoeten of spanseeren! En B. III. bl. 89.

Geen golf spanseert in zee, die niet mijn' lof verbreit.

HOOGVLIET, *Feestd. van Ovidius* B. IV. bl. 129.

*--- daar vader Tiber vry
En onbedwongen gaat in ruimer velt spanseeren.*

echter is het in geen goede woordenboeken te vinden, gelijk ook niet by oude schryvers. alleen vind ik 't in den *Woordenschat* van L. MEYER, in 't I. deel, dat is onder de *basterdwoorden*: en daar houden wy het ook voor. De Ouden schreeven *spaceren*; 't welk den oorsprong des woords, van 't Lat. *spatiari*, duidelijc aanwijst; zodat in *spanseeren* de N

+ een onnoodig byvoegsel is. COLIJN VAN RIJSSELE II. spel fo. 26. [1577. fo. 33. b.]

Dus gaen wy in onsen boomgaert wat spaceren.

+Vs. 757.

De *Fonteinisten* van Dordrecht 1598.

Laestmael ginck ick spaceren in Rethorices weijen.

Conste der minne B. I. 7.

Daer comen spaceeren dees vroukens.

elders *specieren*. PH. NUMAN, *Strijt des gemoets*. 1590. B. IV. vs. 262.

Zijn wy spacerende aen een plaetse geraect.

Profectus MS. B. II. cap. 47. fo. 92. b. *wanneer wy om des reghens wil niet spaceren en moghen*. CLAES WILLEMSZ. *der Minnen Loep* MS. 1486, my voor weinig dagen [1729] gulhartiglijk medegedeeld door den Heer PIETER VLAMING; daar lees ik in *dat Prologus*:

*Bi wylen so ghincg^(r) ic spaceren
Op eenre lopende rivieren.*

B. I. Capitt. van Phillis en Demophon [Demophoön].

Si gincg spaceren by der zee.^(s)

(r) Over deze oude spelling van CG aan het einde der woorden en lettergrepen, daar de klank scherp is, en zweemende naar onze K, in tegenoverstelling van GH, die aan het begin van een woord of greep zacht is, zie de *Aanteek. op* M. STOKE I.D. bl. 4.

(s) Overdrachtelijk vinden wy het van Byen. ALDEGONDE, *Biencorff* fo. 378. a. *een weynich voorder vanden Biecorf daer de Bien ghemeynlick gaen* SPACIEREN. KILIAAN: spaceren, *spatiari* &c. Germ. *spatzieren*, Ital. *passaggiare*, *spatiare*, Hisp. *passear*, *espaciar*. Zie ook PLANTIJN. SPANSEEREN vinden wy in de Woordenboeken van HOOGSTRATEN, SEWEL, HALMA, MARIN enz.

Vs. 773.

Ik poogh te loopen, en raek 't zant niet met mijn beenen.

BEENEN worden doorgaans onderscheiden van *voeten*, als strekkende zich van de *heup* af tot de *enkels* toe. die dan loopt, raakt den grond niet met zijn *beenen*, maar met zijn *voeten*, ja met het uiterste gedeelte der *voeten*, dat zijn de *teenen*. en ik weet niet, waarom VONDEL hier dit woord niet gebruikt hebbe; ten minste, het zou 'er beter voegen. Hier schuilt iets in, dat veeltijds te pas kan komen. Alsmen spreekt van een zekere gesteldheid van personen of zaaken, dientmen altijd die woorden te gebruiken, die iets kunnen toebrengen, om den leezer die gesteldheid, waarvan gesproken wordt, leevendiger en bescheidelyker voor te stellen. en zo⁺ geeft ons hier *het zand met zijn teenen raaken*, veel klarer denkbeeld van iemand⁺Bl. 156. die loopt, dan *het zand met zijn beenen raaken*. want neem hier de *beenen* voor de *voeten*, zo zal 't echter zo wel passen op iemand die *gaat* en *staat*, als die *loopt*; daar de *teenen* gansch niet een' *staanden*, zeer oneigen een' *gaanden*, maar leevendig een' *lopenden* mensche verbeelden. zo groot is het onderscheid van eene letter, *beenen* of *teenen*. Die hun werk maaken van wel te schryven, mogen verzekerd zijn, dat dit een voornaam gedeelte is van de natuurlyke, dat is, van de allervolmaaktste welspreekendheid: want dit doende gebruiktmen altijd de krachtigste woorden, en schildert dus de zaaken, datmenze leezende ook schijnt te zien. Dit kan in honderden van zaaken

*te pas komen: doch die de natuur niet te baat heeft, zal het door de kunst alleen niet leeren.

*Vs. 773.

Vs. 779.

- *of is u onbewust
Waer Lesbos van gewaeght, hoe zy den vader kust,
En vaders bedde onteert.*

Zo spreekt onze Dichter meermaalen: als B. VI. vs. 359.

Want HEM was onbewust wat godt hy aen moest spreken.

zie ook VII. 284. 296. en elders, POOT, *Mengeld.* bl. 406.

Na 't moedigh dempen van 's volks ziekten u bewust.

J. DE DECKER, *Lof der Geldz.* bl. 139.

*'t Is geen twee eeuwen noch, dat ONS eerst wierd bewust,
Dat zuidwaert aen, enz.*

VAN DORP, Heer van Maasdam, *Stichtel. Ged.* bl. 99.

Een saeck ONS onbewust en komt ons noyt te binnen.

bl. 242.

Oock zijn u wel bewust de Kerckelycke saecken.

HOOFT, *Nederl. Histor.* B. III. bl. 104, *Dan de wethouders, ZICH bewust van voorgange wreedtheit en jeeghenwoordighe zwakheit, ging zoo groot een anxt aan.* BREDERODE, in *Rod. en Alf. Act.* II.

Om niet te sijn bewust by gheen der ommestanderen.

daar is *bewust* zo veel als *bekend*. Maar men vindt het ook van den persoon, in de betekenis van *weetende*, of *kennis hebbende*; als B. VI. vs. 739.

- *een rots bewust VAN dit schoffeeren.*

⁺en meermaalen in dit werk. BERN. VOLLENH. *Broederm. Act. V. sc. 4.*

Uw Tranziane is VAN geen vyants heir bewust.

⁺Vs. 779.

FRANS VAN HOOGSTR. *Beg. Pelgrim. I. 11. bl. 61.*

Maer VAN een zaek ben ik bewust.

dezelfde, *Voorhof der Ziele* bl. 106.

Bewust VAN *zulk een wijs van leven.*

HOFFER, *Nederd. Poemata* bl. 225.

Op dat men oock HIER VAN niet zijn soud' onbewust.

en zo sprak ook voorlang de Vert. van BOËT. 1485. fol. 22. c. *De Senateuren als DES onbewist.* en fol. 17. d. *onbewist*, voor, *onweetende*. PLANTIJN en KILIAAN schryven dit woord ook met een *i*, en geen *u*, *bewist*: maar uit de verklaring die zy daaraan geeven, kanmen zien, dat de laatste spreekwijs, VAN *iets bewust zijn*, beter is dan de eerste, AAN *iemand bewust zijn*. want *bewist zijn* is by hen, *verzekerd zijn* (*certior factus*) zijnde het deelwoord van ⁺*Bewisten*, verzekeren, volgens KILIAAN: maar volgens PLANTIJN, van *Bewissen*, dat het zelfde betekent, en onvergelykelijk ⁺Bl. 157. beter is dan *bewisten*, gelijk KILIAAN schrijft. [Wy vinden dit woord *bewissen* by MELIS STOKE B. III. vs. 755. men vergelyke ook B. IX. vs. 670.]

Vs. 791.

*toen Febus hoorde
Zijn vrijsters lasterstuk, hy zich zoo bijster stoorde,
Dat hem de lauwerkrans en pen ontviel, en lier.*

PEN, in 't Latijn *plectrum*, is dat werktuig, daarmen de snaaren van de lier of cyter mede tokkelde,

+of sloeg, om haar een geluid naar de kunst te doen geeven. L. SMIDS noemt het *veertje*, of *pennetje*, of *slagpennetje*. VALENTIJN vertaalt het hier door *cier*, dat ik +Vs. 791. niet weet wat is, elders door *kam*. Maar *pen*, gelijk VONDEL zegt, en niet *pennetje*, dat hier ik weet niet wat kinderachtigs medebrengt, vind ik zeer gepast. zo ook B. XI. vs. 248.

*De slinke hant aenvaert de lier, bezaeit met steenen.
De rechte vat de pen, daer kunst en geest uit scheenen.
Zoo tokkelt hy met geest de snaeren -*

waarvoor hy *citerpen* zegt B. V. vs. 156.

*Stont niemant in den wegh, en tokkelde de snaer
Met zyne citerpen.*

voor *citerpen*, zegt hy *citerveder* B. V. vs. 461. In de Bruilofdichten van VONDEL, *Poezy* I.D. bl. 630. vindt men ook *luitpen*:

*of met de luitpen van yvoir
Verwekten Vecht en Y te luistren naer de Loir.*

Vs. 812.

*Om haer door artseny te redden in dien staet,
En neemt vergeefs zijn kunst en heelzaam kruit te baet.*

HEELZAAM kruit, dat is, kruid dat de magt heeft van heelen of geneezen: gelijk een *voedzaame spijs*, een *leerzaam voorbeeld*, enz. anders zegtmen, gelijk ook onze Dichter dikwils, *heilzaam*, voor alles wat nut en dienstig is. *heelzaam* heb ik noch niet gevonden dan hier, daar 't wel geplaatst is, en nog eens in de *Gebroeders Act*. III. scen. 2.

**Het is geen heelzaam arts, noch die zijn kunst verstaet,
Die eene wonde heelt, en zeven andren slaet.^(t)*

[†]Vs. 812.

Dees uitgang *zaam* of *saam* betekent doorgaands een vermogen en bekwaamheid om iets te doen. zo is *heelzaam*, die kan *heelen*; *gehoorzaam*, die kan hoo-

(t) Men vindt het ook in zynen *Joannes den Boetgezant* B. III. bl. 47.

Gy, als een HEELZAEM arts, weet elx natuur te handelen.

B. V. bl. 78.

*De kranke, schuw van zich met smert te laeten heelen,
En 't ongeduldigh om de HEELZAEME bevelen
Des wondenmeesters in te volgen tot haer heil.*

En zoo ook *heelloos*, dat niet te *heelen* is. B. V. bl. 82.

*- ja de priesters zelve moeten
Bekennen hoeze een ry melaetschen, lang geknaeght
Van heelloos evel, rein van smetten zien gevaeght.*

Men mag twyfelen, of dit woord *heelloos* goed zy. Vergelijk onze aantekening hiervoor B. I. vs. 24. bl. 17. HEELZAAM vinden wy ook by HUYGHENS *Sneldichten* XI. B. 693.

*'t ALLERHEELSAEMST in den Mond
Maeckt de bors wel ongesond.*

OUDAAN, vertaalde *Agrippa* bl. 388. *Eertijds gebruikten de Arkadiers geen geneesmiddelen, maar Lentemelk, omdat de kruiden dan aldermeest van jeugdig zap zwellen, en de velden overvloedig HEELZAAM zijn.* bl. 400. *Deze plantsoenen zullen wy niet dan aan menschen van hare luchtstreek, alwaar ze geteelt en gegroeit zijn, HEELZAAM achten.* Fraai K. en J. BRANDT, in de *Opdracht van huns Vaders Poëzy* bl. 3. *als een rustig voorstander der onderlinge verdraagzaamheit, die HEELZAAMSTE zalve in de wonde van het gescheurde Christendom.*

ren; ⁺leerzaam, die kan leeren; voedzaam, duurzaam, leefzaam, die of dat kan voeden, duuren, leeven. *Materie der sonden* fo. 35. d. gheloefsame *ghetughen*. ⁺Vs. 812.
fo. 70. d. *en daer omme hebbende cost en decsele laet ons hier mede ghenoechsaem wesen*. vergelijk ook de aantek. B. XV. vs. 921.

Vs. 815.

*Maer ziende al zyne moeite en kunst in 't endt verloren,
En lijkhout stapelen, om 't lichaem naer behooren
Te branden, zoo begint (want schreien voeght geen godt)
Hy droef te jammeren, om haer rampzaligh lot.*

En lijkhout stapelen behoorde te zijn, *En 't lijkhout stapelen*.

SCHREIEN is hier *traanen storten*, als blijkt uit het Latijn van OVIDIUS, die ons hier een omstandigheid leert, waarop de Dichters, die hunne stoffe uit Heidensche fabelen neemen, behoorden acht te geeven: te weeten, dat zy den goden geen *traanen* moeten toeschryven. schoon ik niet zien kan, waarom het storten van traanen beneden de achtbaarheid is van zulke goden, die anderszins bekwaam waaren tot de alleruiterste droefheid. doch dit te onderzoeken staat niet aan ons, die, de fabelen der ouden verhandelende, ons moeten houden aan 't geen zy ⁺ons voorschryven. Ik weet echter, dat ik meermaalen in nieuwer dichteren geleezen ⁺Bl. 158.
hebbe van het schreien der goden, schoon ik 'er geen boek van gehouden hebbe.
en dit schryvende, slaa ik mijn

+oog op den *Faëton* van onzen Dichter: waarin ik nu vind, dat Klymene tot Faëton zegt bl. 19.

+Vs. 815.

*-- vader zelf, een Godt, vaeght traen op traen
Van 't aenschijn, dat nu zweemt naer 's hemels regenbogen.*

en in het slot van dat Treurspel zegt Jupiter tot Febus:

Wisch af uw tranen, en den dau die 't oogh besprengt.

hoewel dees de zelfde Febus is, van wien hier gezeid wordt, dat hem het schreien niet voegt. dat misschien onvergeeffelijk in JAN VOS zou zijn, zo VONDEL hem niet was voorgegaan. want zo zegt hy van Apollo, op de dood van Juffr. Tesselscha Roemers, *Poëzy* bl. 689.

*De klachten van zijn rey, die Tessels sterflot wraaken,
Verdoofden deeze godt, die toen geen godt geleek,
Omdat hy uit zijn oog een springbron, ja een beek,
Van traanen storten, als de menschen -*

het welk beter van HOOFT is in acht genomen, in zyne *Zangen* bl. 634.

*En hebben teedre traantjes, zey zy, zoo groot een' kracht,
Waarom en is het schreyen niet in der Goden maght?*

Echter vloeide, wanneer zy in groote droefheid waaren, zeker helder vocht uit hunne oogen: gelijk ons OVID. zelf leert, volgens HOOGVLIET, in de *Feestd.* B. IV. bl. 139. van Ceres:

*--- dit sprak zy zoo vol druk,
Dat langs de kille borst de heldre droppen vlooden,
De traanen zeer gelijk, want schreien past geen' goden.^(u)*

(u) Men zie hierop de *Nieuwe Bydragen* I.D. bl. 195.

⁺vlooden zegt HOOGVLIET voor *vlooten*: zie de Aantek. VIII. 775.

⁺Vs. 815.

Vs. 826.

bestelt dien zoon te voesteren
By Chiron 't menschepaert, om 't kint in 't hol te koesteren.

Vs. 830. zegt hy:

Terwijl was Chiron, mensch en paert, gedient en blyde
Met zulk een voesterkint van goddelijk geslacht.

HOOGVLIET, *Ovid. Feestd.* B. V. bl. 176. 't mensch-paardt. En bl. 175.

Van Chiron half een mensch en half een paard -

J. ZEVECOTIUS, *verachting des Doots* B. III. vs. 176.

Van Chiron wijt vermaert, die peert en mensche was.

O. v. TEMPEL, in het vierde Gezang van TASSOOS *Verlost Jerusalem*, zegt vs. 57.

- veel hallif-mansche paerden.

Maar VONDEL, geloof ik, heeft zich vergist, in zijn *Hercules in Trachin* bl. 26.

Want zoo, gelijk men daetlijk hoorde,
't Vergift van 't paer demensch hem moorde -.

ik zou 't houden met het *menschepaard*. schoon ik ook geen zwaarigheid zou maaken van het woord *Centaurus* te gebruiken, of, gelijk onze Dichter schrijft ⁺vs. 833. met een' Neêrduitschen draai, *Centauwer*, waarvoor hy in 't meervoudige zegt ⁺Bl. 159. *Centauren* B. XII. vs. 277. 626. 683. en XV. 375. en in 't vrouwl. geslachte *Centaurinnen* B. XII. vs. 516. 518. schoon OVIDIUS zelf daar dat vrouwelyke, niet dan by omschryving, uitdrukt vs. 404. *Multae illum petiere suâ de gente* - en vs. 406. *femina inter Semiferos*.

Vs. 833.

*Hier quam de dochter des Centauwers by, wiens oogen
Bekoorlijk flonkerden, wiens blonde vlechten vlogen
Om hals en schouders heen.*

WIENS behoorde hier te zijn *wier*, tot aanwijzing van 't vrouwelyke geslacht. Maar VONDEL gebruikt *wier* alleen in 't meervoudige: in 't eenvoudige altijd *wiens*, zo wel in 't vrouwelyke als mannelyke. doch de *n* kan in het vrouwl. nooit komen: echter schrijft hy ook *wien* in *Dat. Sing. B. X. vs. 150.*

Der moeder van de goôn, wien 't loof wert opgedraegen. en B. XV. vs. 648.

*- staek dit treurigh lijkgeschrey,
Gy zijt alleen niet, wien haer wensch niet magh gebeuren.*

en B. IV. vs. 951. van *Andromeda*

- wien het gelt.

zodat wy zeggen mogen, dat hier 't gezag van VONDEL niet geldt: hoewel MOONEN zich daarnaar geschikt hebbe, als men zien kan in zijn *Spraekk.* bl. 130. schoon hy evenwel geen *wien* in het vrouwelyke aanneemt. SEWEL heeft dit beter begreepen bl. 121. die echter eenen anderen misslag begaat, dewijl hy *wier* ook zegt te zijn de *Genitiv.* van het vrouwelyke *welke*: doch dat is *welker* alleen, en niet *welker of wier*, gelijk hy zegt. Opdat ik niet schyne nieuwe wetten na deeze meesters te willen invoeren, zal ik mynen Leezer wyzen naar de LXXII. Waarneeming van den Drost HOOFT, ouder dan deeze allen, zo als die ons medegedeeld is van den Hr. TEN KATE I.D. bl. 735.

**Wiens blonde vlechten vlogen.*

*Vs. 833.

voor *vlechten* zag ik hier liever een ander woord; omdat alle drie deeze woorden, met eene *l* na een' anderen medeklinker beginnende, zeker onaangenaam en hard geluid veroorzaaken. 't Is waar, dat wy zelfs hier voor B. I. vs. 365. iets diergelijks zochten en aanprezen in *holle golven*: doch hierin is groot onderscheid. want de laatste woorden dienen om eenigszins door hun geluid uit te drukken het *klotsen* der golven, enz. maar de gelyke klank die 'er is in 't begin van *blonde, vlechten, vlogen*, kan niets betekenen. zodatmen, om zulke fraaiheden somtijds met aardigheid te gebruiken, zich wachten moet van de zelve te plaatsen, daarze geene aardigheid *konnen geeven. Echter spreekt onze Dichter meermaalen, van *vlugge vlerken* X. 734. *vlugge vleugelen* II. 211. XI. 1012. *vliende vloot* XIII. 345. en ook, gelijk hier, *Bl. 160. tot driemaal toe, XII. 719.

- - *die op vlugge vleugels vloog.*

zo ook met *b* en *bl*, als, *Borsten bloot en bloedigh* II. 454. *Boezem blont en blaeu* VIII. 749. *blaeten en blaeren* VII. 441. Maar vooral geeft de *s* een onaangenaam geluid, als zy te dikwils herhaald wordt, gelijk B. IX. vs. 111.

En schiet den schijn aen van een stier gespitst opstooten.

XII. 608.

De snelle en spitse speer springt vlugge -

Voeg hierby, waarin echter minder aanstootelijkheid is, *VONDELS roode roozen* III. 227. 652. IV. 360. *Roode Roozezael* II. 147. *In 't water waeden* XI. 488. *Geraeden raet* I. 448. *Gerabraekt rad* II. 428. *Beradde raên* II. 707. *De ruige rug* VIII. 392.

+ 't Gewenschte lantgeweste XIV. 303. *Dronke drommelen* VI. 799. *Een kille grilling* XI. 560. *Wroegen en wryten* XIII. 624. *Mompelt morrende* XI. 750. *Geen krammen* +Vs. 833. *kraeken* XI. 801. *Bezwaeien en bezwieren* XII. 116. *Enz.* 't Is ver van my, dat ik alle deeze uitdrukkingen zou veroordeelen: want zelfs zijn 'er, als *kille grilling*, en *mompelend morren*, die ik prijs en volkomen goedkeur. doch ik hebze mynen Leezer willen aantoonen, opdat hy, zo hy dit zijn aandacht waardig houde, die plaatsen kan naarzien, en dan zelf oordeelen, wat uitwerking zy daar hebben, en of hem dunkt datze te volgen of te myden zijn.

Vs. 837.

de vader teelt dit kint
By eene vlietmaeght van Chariklo, waert bemint,
Die, aen den oever van den vliet in kraem gelegen
Haer noemde Ociroë -

IN KRAEM GELEGEN: moest dit niet weezen *in DE kraem gelegen?* immers zo spreektmen, en zo schrijft HOOFT ook, in *Waarenar* Act. IV. sc. 3.

En ten sel niet veel dagen aanloopen, zoo ik raam,
Of zy moet komen te bevallen in de kraam.

anderen drukken dit anders uit. B. VOLLENHOVE, *Broederm.* Act. III. sc. 2.

- - - en hoe zy binnen 't jaer
Gelagh in 't kraambedt van twee vorstelyke zoonen.

WESTERBAEN, *Lof der Zotheyd* bl. 6.

Oock heeft Vulcanus hem het hoofd niet opgeslaegen
Met een verstaelde bijl, so Jupiter geschach,
Eer hy van Pallas in het kinderbedt gelagh.

*Vs. 841.

*Bl. 161.

*dees schrandter en genegen
 Tot vaders wetenschap, en noch weetzuchtigh, spelt
 Elx lotgeheimenis. hierna alleen gestelt
 Op wichen, en van godt Apolloos geest aen 't zwellen,
 Verhitze, zwanger van den godt, die 't al kan spellen.*

WICHELEN verschilt in zijn grondbetekenis niet van *wikken*, dat is *overweegen* of *weegen*: gelijk ook *wikken* en *weegen* dikwils te saamen gevoegd wordt. Maar *wichelen*, en het daarvan komende *wichelaar*, gebruikt-men alleen spreekende van de Priesters der Heidenen, die uit zekere tekenen, daar zy acht op gaven, het toekomende voorzeiden. en zelfs vindtmen ook *Wikker* in die betekenis: *als de aenstaende uitkomst overwegende uit de voortekenen*, om de woorden van den Hr. TEN KATE te gebruiken. en zo zegt BERN. VOLLENHOVE, *Broederm.* Act. III. sc. 2.

*--- waarop ons nootlotwikkers,
 Verzopen in den wijn, opspringen, dol als ikkers.*

zelfs ook *Wikkelaar*, voor *Wichelaar*, Act. V. sc. 5.

Dat spelde ons nooit de tong van 's Bloedgodts wikkelaar.

en het *wikken* wordt aan den *wichelaar* ook toegeschreeven door JAK. ZEEUS, *Wolf in 't Schaepsvel* bl. 4.

Een gryze wichelaer moet hun besluit eerst wikken.

zie den Hr. TEN KATE II. deel bl. 505. 506. en onze Aanmerking beneden B. IX. vs. 279.

Die 't al kan spellen.

Al is hier, gelijkwe VONDEL boven I. 623. uit OVIDIUS verbeterden,

⁺Wat eertijts was, wat is, en namaels weezen zal.

⁺Vs. 841.

want daar zegt Apollo zelf, 't geen hier van hem getuigd wordt. waaruitwe gelegenheid nemen, om aan te merken, dat *spellen* niet alleen ziet op het toekomende, maar ook op het verleedene en tegenwoordige. SPELLEN (zegt TUINMAN, in de *Fakkel*) was in de taal der aalouden verkondigen, en iets duidelijk aanwyzen, en verklaaren. maar op het woord BYSPEL, zegt hy, Spellen was in de aaloude taal verhalen, vertellen, enz.^(v) en wat verder: *Wy hebben van dat aaloude spellen, noch iets voorspellen, voorzegggen, enz.* Een gedeelte van 't geen op dit laatste woord aangetekend is, komt wel overeen, met het geen ABR. MYLIUS, in zijn *Archaeol. Teuto* op BISPILLA, dat het zelfde woord is, aangemerkt heeft. Alleen heb ik dit te zeggen op de woorden van den Hr. TUINMAN, dat *spellen*, schoon het by de aalouden bekend was, echter zo ver niet buiten gebruik geraakt is, als hy zich schijnt te verbeelden. immers kent KILIAAN dit woord noch in de betekenis van *duidelijk aanwyzen, verklaaren*: dewijl hy 't verklaart met, *Explanare, declarare ad minima usque* ⁺*elementa: articulatim enucleare.* maar hy zegt dat het by overdragt zo gebruikt wordt, achtende de eigelyke betekenis te zijn, het *spellen* der letteren.

⁺Bl. 162.

(v) Zie JUNIUS & LEYE, *Etymol. Anglic.* voce SPELL; *Gloss. Goth.* voce SPILLON, & THOMAS MARESCHALLUS, *Observ. in Vers. Anglo-Sax.* p. 509. vergeleken met WACHTERUS, *Glossar. Germanic.* voce SPIL, en SCHILTERUS, *Glossar. Teutonic.* VOCE SPEL.

+TUINMAN, integendeel, denkt, dat dit laatste afkomt van het eerste. Wat hiervan zy, 't is ons genoeg, dat *spellen* voor *verklaaren* en *uitleggen*, KILIAAN bekend is ^{+Vs. 841.} geweest: schoon 't by PLANTIEN niet te vinden is. en zo vind ik 't in de *Gedichten* van H. DULLAERT bl. 134.

Die ons d'orakelen met zo veel wijsheid spelt.

dat is, *van woord tot woord verklaart*. en zo kanmen ook neemen *het nootlot spellen*, beneden IV. 874.

*Nu dacht de Koning aen het nootlot, dus gespelt
Door Themis mont.*

en meermaalen. want eigenlijk genomen, wordt het noodlot niet voorzeid, maar men *verklaart* het noodlot, als men voorzegt de zaaken die gebeuren zullen. en langs deezen weg is de betekenis, van *verklaaren* veranderd in *voorzeggen*. R. VISSCHER gebruikt het voor *betekenen*, *beduiden*, *Ghen. Boert.* III. 2.

*En dat ghy in de Vesper gaet, dat spelt
Dat in u beurse en is gheen gelt.*

en HOOFT voor *besluiten*, *afneemen*, *Ned. Hist.* bl. 1007. Spellende *den schrik der zelve uit de slapheit der weere en 't lusteloos gelaat*. ANNA BIJNS in 't I. Boek der *Refereynen* XV.

*Tsijn rechte inghelroyen van der hellen
Ghinct na haren wille, men soude vellen
Clusen en cellen
Cloosters cappellen
Want so si segghen, men behoeft gheen kercken
De clocken heeten si antechrists bellen
Ten is niet om spellen
Oft ooc om tellen*

⁺*Quaet dat bedryven, dees Luthersche clercken
Si ontraden alle goede wercken. Enz.*

⁺Vs. 841.

daar is *spellen*, gelijk KILIAAN het neemt, van stuk tot stuk verklaaren. maar voor *Quaet dat bedryven*, geloof ik dat de Dichteres geschreeven heeft, *Tquaet dat* - Hoe dit woord ook in ouder tyden gebruikt zy, kanmen afneemen uit het volgende voorbeeld MS. 1452. bl. 55. *Nabugodonosor ontboot voor hem alle die vroede van Babilonien om sinen droom ghespelt te hebbene: nochtans en conste hine niet vertrecken*, [nochtans konden zy hem niet *vertellen*, zie onze aantek. hiervoor bl. 311.] *ende hy wildese daer toe bedwinghen, segghende, sy souden hem sijn ⁺droom spellen, off sy souden starven.*^(w) JACOP VILT, *Vertaling van Boët.* glose fo. 54. a. ⁺Bl. 163. *desen droom openbaerde hy sijnder dochter, die droomen wel verstont eñ spellen conste.*

- (w) Op gelyke wyze ANDRIES VAN DER MUELEN, *van der Ketyvigheyt der menschelicker naturen:* Eerst ghemaect in Latyne by Paus Innocentius de III, Ende es daer na overghezett, vten Latynen in Vlaemschen dichte in 8vo. 1543. te Ghend bl. 53.

*Den droom die Nabugodonozor zagh
Maecte hem int herte zo groot gheclagh,
Want van zynen hoofde het vyzyoen
Heift hem zeer beroert in alle zijn doen,
Ende hy bleef veruaert, ontrust, ontstelt,
Voor tSPELLEN, oock als hy hem, was GHESPELT.*

Vs 852.

*Gy vader Chiron - - zult in 't ende
Getroffen in de borst - enz. -*

Dit verhaalt OVIDIUS breeder in zijn *Feestdagen*: zie de vertaling van HOOGVLIET B. V. bl. 175. 176.

Vs. 857.

*De Schikgodin zal u den dootdrank door de lippen
Ingieten,'s levensdraet herspinnen, entlijk knippen.*

De Schikgodinnen zijn spinsters, gelijkze ook in 't laatste van deeze vaarzen wél beschreeven worden: maar geen tapsters, noch ook Toveressen, die, gelijk Medea en Circe, haare dranken bereiden voor de geenen, daar zy 't op gemunt hebben. Alsmen iemands dood aan deeze Schikgodinnen, volgens de taal der Poëeten, toeschrijft, moetmen blyven, gelijk ook aangemerkt is, boven vs. 815. binnen de paalen, die ons de Ouden in hunne fabelen voorschryven. het eenige middel, dat deeze Schikgodinnen gebruiken, om iemand van 't leeven te berooven, is de schaar, waarmede zy den draad, door haar dus verre gesponnen, afknippen. *Spinnen* is het eenige handwerk dat zy geleerd hebben; die haar tot een ander gebruiken wil, zal haar 't werk doen verbrodden.

Vs. 863.

*Och sprakze, 't godendom beletme meer te spreekē,
En sluit mijn' bleeken mont, mijn spelling en voorzien
Was noit zoo groot dat ik dees groote straf verdien'.*

Het is eene eigenschap onzer Taale, dat zy de onbepaalende Wyzen der Werkwoorden gebruikt even als Zelfstandige Naamwoorden. maar de zinnelijkheid der Taale, dunkt my, eischt, dat, wanneer men meer zaaken in het zelfde verband der redeneeringe meldt, wy de uitdrukkingen niet ondereen mengen, maar alles, of met Naamwoorden, of met Werkwoorden, benoemen. Hierom acht ik dat VONDEL natuurelyker geschreeven zou hebben;

- - - *mijn spellen en voorzien.*

in plaatse van *spelling*. Echter voegt hy meermaalen op die wyze een Naam- en een Werkwoord te saamen, als IX. 62.

- - *terwijl 't gevaerte zwaer en vast
Om zijn zwaerwichtigheit op stroom noch bruisschen past.*

voor *bruisschen* zou hier niet kwaalijk voegen, *perssing*, ten opzigte van *stroom*: maar aan den anderen kant zou *perssing* hier niet wel luiden, om het volgende *past*. in het zelfde B. vs. 175.

Het ondier, passende op geen dreigement noch stroffen.

dat op de volgende wyze hadt kunnen gezeid worden:

**Het ondier, passend noch op dreigen, noch op stoffen.*

*Bl. 164.

noch eens B. XIV. vs. 1002.

- *die nu fel
Geknaeght wort van berou en wroegen -*

+daar voor *wroegen* noodzaakelyker behoorde te staan *wroeging*. Deeze Aanmerking is gesproten uit eene diergelyke, die ik onlangs, niet op het werk van een' ander, +Vs. 863. opdat het geen enkele bedilzucht schyne, maar op myne eige vertaaling van HORATIUS gemaakt heb: zie de Voorrede bl. XLII. ook onze Aantek. beneden B. X. vs. 156.

Vs. 866.

*My lust geen spijs, maer gras te snoeien, en te plukken,
Te rennen over 't velt.*

Ociroë zeg t dit terwijlze in eene merrie verkeert. maar hebben dan de paarden hunne *spyze* zo wel niet als de menschen? ja: en zy zou misschien beter gezeid hebben:

My lust, TOT spyze, 't gras te snoeien -

en zo spreekt OVID. vs. 662. *Jam cibus herba placet*. Ook bepaalt VONDEL anders het woord *spyze* zo naauw niet; noemende *spyze* alles wat iets, ook leevenlooze dingen, doet groeien en toeneemen, als B. XIV. vs. 1056.

Men geest de bronnen kalk en zwavel tot haer spyze.

ja zelfs noemt hy zo 't geen den honger of eetenslust verdrijft, schoon 't den mensch doet afneemen, in plaats van toeneemen: als B. X. vs. 111.

*- hartewee, en kommer, traen by traen,
En zorgh zijn Orfeus spijs.*

Vs. 892.

*Terwijlge vrolijk pijpt, van minnelust geport,
Gaen, zoo men zeggen wil, de ongageslagene ossen
Naer Pilus dwaelen van den wegh door velt en bosschen.*

PYPEN is op de *pijp* speelen, gelijk *fluiten*, op de *fluit*: trouwens *pypen* en *fluiten* is 't zelfde. ANNA BIJNS B. I.

Si herpen, si luyten, si pypen, si bommen.

en hiervan ook *pypers*, dat zijn *fluitspeelers*. HOOGVLIET, *Ovid. Feestdagen* B. VI. bl. 219.

Zeg waarom zwerven nu de pypers langs de straat?

Doch datwe hier van dit woord spreken, geschiedt voornaamelijk, om te zien, tot wat Classe het in de byzondere Tijdvoegingen behoort. SEWEL, *Spraakk.* bl. 166. schrijft, *Ik pijp, ik pijpte, gepijpt.* MOONEN integendeel bl. 222. *Ik pype, ik peep, gepeepen.* Geen van beide geeven zy reden van hun zeggen, en laten dierhalve onzekere leerlingen, door hun verschil, in de zelfde onzekerheid steeken. [†]Met MOONEN stemt ook overeen TEN KATE, II. Proeve in PYP: en de volgende Schryvers; ALDEGONDE, *R. Byencorf* II. 10. *Is dat niet wel ghepepen, oft men daer een Pavane op danssede?* BREDERODE, in *Griane Act.* V.

[†]Bl. 165.

O vaertje (seyd' hy) soo veur ghepepen, soo na edangst.

ED. DE DEENE, *War. Fabul. der Dieren* bl. 203.

*Den Leeu heeft order eenen Boom gherust
Daer Ratten nestelden, en Musen pepen.*

Peoene van Mechelen 1621. bl 79.

- *Pan die spranck en peep.*

+POIRTERS, *Masker van de Werelt* bl. 57.

- so voor gepepen so naer gedanst.

+Vs. 892.

SIMON STEVIN, *Dialect*. bl. 163. *soo de Reden den Duytschen jonstich is, 't wort wel, dies niet, 't is verloren gepepen, si en sullen na dansen.*

ZACH. HEYNS, *Zinnesp.* 4.

Soo d'oude songen 't joncxken peep.

CATS *Werken* II. D. fo. 121. b.

Ach! een die danssen wil is haest genoeg gepepen.

HUYGHENS, in *Hofwijck* bl. 341.

*Dat, wat mijn' jonge fluit van 't Voorhouts groene gangh
Op nieuwe noten peep, van dese staet te pypen.*

en *Sneld*. XVIII. 25.

- of ick peep of songh.

WESTERBAEN, *Lof der Zoth*. bl. 136.

Wilt ghy 't in Forma, daer de Logici af peepen?

Niettegenstaande alle deze voorbeelden, zeggen wy met verzekering, dat niet alleen *pypen*, maar ook *fluiten* (waarvan doorgaans *flood*, *geflooten*) van de eerste Classe zy, en men moet schryven, *pijpte*, *gepijpt*, en *fluitte*, *gefluit*. De reden die my hier toe beweegt is eenvoudig en klaar: naamlijk, om dat de werkwoorden *pypen* en *fluiten*, onwedersprekelijk gemaakt zijn van de naamwoorden *pijp* en *fluit*. Zie onze aantekeningen op vs. 695 en 797. van het eerste Boek^(x). Maar de Schryvers, die ik over dit

- (x) Men mag twyfelen, of de werkwoorden PYPEN en FLUITEN onwedersprekelijk gemaakt zijn van de naamwoorden PIJP en FLUIT, en dus gelijkvloeiend zijn. De menigvuldige voorbeelden, waarin het ongelijkvloeiend voorkomt, brengen ons op het denkbeeld, dat het *fluiten met den mond*, of het natuurlijk fluiten van den wind in de boomen of het riet, een klank-nabootsend woord is, waarvan naderhand een riet of pijp, waarop men *flood*, den naam van FLUIT bekomen heeft. Volgens die leiding zoude het een oorspronkelijk woord, en dus ongelijkvloeiend, zijn, FLUITEN, FLOOD, GEFLOTEN. Op dezelfde wyze begrypen wy het met het woord PYPEN, zijnde oorspronkelijk PIPEN, nu PIEPEN, *pipire*. FLORIANUS, *Vertal. van Ovid*. bl. 118. *sy (Tisiphone) verschudde haer hoofd ende dede alle de slangen PYPEN*. Zie ook KILIAAN, en de *Taalregels van de Overzetters van den Staten Bybel* bl. 111. In de boven aangehaalde voorbeelden van ED. DE DEENE en ZACH. HEYNS komt het in deze beteekenis voor. Dus ook by LIVIN. DE MEYER, *Gramschap* B. III. bl. 59.

*Want soo den vogel zong,
Gelijk het spreekwoord leert, PIJPT in den nest het jong.*

+woord naarzie, maaken gewag van de spreekwyze, *de pypen stellen*: en schoon de betekenis daarvan, mijns bedunkens, zeer klaar is, leggen zy 't echter verkeerdelijk uit. WINSCHOTEN in den *Zeeman*, zegt aldus: De pypen stellen, *werd oneigendlijk gezegt van kinderen, als sy aalwaarig en stout sijn: eeveneens gelijk een orgelist veel en wonderlijk geluid maakt, eer hy al de pypen op haar toon brengt, en den orgel of de orgelpypen gesteld heeft: het welk in sig selven seer onaangenaam is om te hooren*. TUINMAN in de *Fakkel*, van PYPEN spreekende, besluit zijn Aantekening aldus: *Doch 't is onaangenaam, wanneer men met quastige pypenstellers te doen heeft, die veele nooten op hunnen zang hebben*. daar wy de laatste woorden moeten houden voor eene verklaring van *pypenstel-* +Vs. 892.

lers: ⁺doch die verklaring heeft weer een verklaring van noode, die echter hier niet zou passen. TEN KATE verklaart *Pypen stellen*, eerst in 't Latijn, aldus: ^{+Vs. 892.}
circumcursitare, discurrere crotalis, fistulis, aliisque instrumentis strepitum proserentibus. en vervolgens in 't Duitsch op deeze wyze: *onder een rommelgeraes den baes speelen, of anders, ziende op het geraes by 't verstellen der orgelpypen.* Dit laatste komt overeen met de verklaring van WINSCHOTEN. Alleen zal ik zeggen, dat ik my verwonder dat de Hr. TEN KATE het hier, tegen zijn gewoonte, zo kwaalijk treft; te meer, omdat hy hierop aanstonds laat volgen, de spreekwyze, *Na iemands pypen danssen.* Immers zijn deeze twee aan elkandere verknocht zoo na als *gebieden en gehoorzaamen.* zo Jan moet *danssen naar de pypen* van Klaas, zo is Klaas de *Pypensteller*: want de *pypen* moeten eerst *gesteld* worden, eermen naar de zelve kan *danssen.* en, wilmen het eene spreekwoord door het andere verklaaren, zo is *de pypen stellen*, niet, gelijk TUINMAN boven zei, *veele nooten op zijn zang hebben*, maar, ⁺*den bovenzang zingen*: gelijk Mr. Qualijck te vreden zegt in de Factie van de Rederykers van Loven 1561. ^{+Bl. 166.}

Ick sou tonsent gheerne den bovensanck singhen.

dat is, ik zou t'huis gaarne de *pypen stellen*, maar zy willen 'er niet naar *danssen*^(y).

(y) *Den bovenzang zingen* beteekent *het hoogste woord voeren*, en heeft, naar onze gedachten, niets gemeen met de spreekwijs *de pypen stellen*.

*Met de gedachten van WINSCHOTEN stemt overeen Dr. P. CODDE, in wiens *Herdoopers*, een booze Geest zegt Act. I. scen. 1.

+Vs. 892.

Hoe zal het Orgel gaen, wanneer ick STEL DE PYPEN!

en JACOB REVIUS, die, op het overlyden van den Deventerschen Organist, Claude Bernart, aldus zingt, *Overijss. sangen en dichten* 1634. bl. 275.

*Het Orgel hout hem stil, alst niet wort opgeweekt
Van die de pypen stelt en de registers treckt:
Oock sou hem het gemeen voorseker wel bedaren
Wanneer der hier en daer geen PYPEN-STELLERS waren.*

Deze vaarzen zouden my, zo ik niet wist wat een Orgel waare, een vervaarelijk denkbeeld geeven van een heerelijk Muzijktuig. In de spreekwyze, *de pypen stellen*, wordt niet bedoeld op *orgelpypen*, maar op zulke pypen, op de welken men blaast: en is ook hier *pijp* niet anders dan *fluit*^(z). Hiervan *naar iemands fluit danssen*; waarvoor anders gezeid wordt *naar iemands pypen danssen*. JAN ZOET, *Poëzy* bl. 42. van Kromwel:

*Ieder moest zijn deuntje zingen,
Ieder danssen naar zijn FLUIT.*

En zeker Kromwel was in zijn land geen kleine *Pypensteller*. Dezelfde Dichter bl. 65. van De Ruiters:

(z) PIJP is zekerlijk hier niet anders dan *fluit*. Maar zulke PYPEN, op welken geblazen wordt zijn ook ORGELPYPEN; en die moeten wel degelijk gesteld worden, om het Orgel wel te doen spelen; zoo dat wy oordeelen, dat de plaats van REVIUS, in dit opzicht, geene berisping verdient, en de verklaring van WINSCHOTEN niet te verwerpen is.

*Doch, eer hy omziet keert de kans.[†]
Op Funen voert men 't volk ten dans
Naar 't spel van onzen FLUITER,
Den dapp'ren Water-Ruiter.*

[†]Vs. 892.

En is 't niet De Ruiter, die gewoon was op zee *de pypen te stellen*? PAFFENRODE, in *Hopman Ulrich Act. I.*

En als wy EENEN TOON singen, zoo konnenwe hem na onse PYPEN doen danssen.

dat is, als wy onze *pypen* op eenen toon *stellen*, zal hy naar dezelve moeten danssen.

Vs. 919.

*- toen loegh Merkuur, en zey:
Verklytge, ô valschaert, my aen my in deze wey?*

Zoo schrijft VONDEL ook B. IV. vs. 247.

Toen loegh al 't godendom om 't koelen van dien brant.

B. V. vs. 903.

*De Zusters loegen, en beschimpten heel verkeert
Het felle dreigement -*

B. IX. 92. 440. *Poëzy 1. D. bl. 130. Lucifer Act. I. bl. 3. Joseph in Dothan bl. 13. Gebroeders bl. 21, 50. Vertaalde Virgilius bl. 7, 13, 172, 197. en elders meer. en stemt SEWEL dit toe bl. 173. Ik lach, ik loeg, gelachgen. maar bl. 162. schrijft hy, Ik lach, ik lachte en loeg, gelacht en gelachgen. Voor het eerste is TEN KATE I. deel bl. 568. Lacchen Lachte (oul. Loech) Gelacchen. en zo ook II. deel I. Pr. in LACH. En dus is dit woord, volgens dien Schryver, van de VI. Classe, waartoe hy de zodanigen brengt, die*

*in den Onvolm. Verl. tijd nu regelmatig gebruikt worden, maar onregelmatig in het deelwoord. hieronder is ook *Heeten, hiette* (oul. *hiet*) *geheeten*: doch wy ^{+Vs. 919} hebben boven vs. 626. aangetoond, dat *hiet* noch zeer onlangs, en ook by onzen Dichter, in gebruik geweest is. en zo is 't ook met *loegh*, dat nu wel by sommigen veranderd is in *lachte*, maar echter noch niet uitgebannen. maar wy vinden ook, gelijk SEWEL zegt, dat het deelwoord tweezins, *gelacht* en *gelachen*, gebruikt wordt. Wy zullen van alles den Leezer eenige staaltjes voorhouden, en laten hem 't gebruik vry: want wy gelooven dat het beide goed is, echter met onderscheid. *Lachte*, keuren wy goed, voornaamelijk om dat de ooren daartoe nu volkomenlijk gewend zijn. maar *loeg* is met meer recht goed te heeten, om dat het doorgaands, zo niet altijd, by de ouden gevonden wordt. MELIS STROKE B. III. vs. 1386.

De Grave Kaerl op haer loech.

B. IV. vs. 1476.

*Ic seg u, dat ic seker weet
Dat de Grave hilt over [voor] spel
Want hi loech, dat wetic wel.*

Zie ook B. VIII. vs. 220. 374. X. vs. 684. en zo overal *leeg*, nergens *lachte*. De Vertaaler van BOËTIUS 1485. fol. 3. b. *Doe aventuere wat up my louch*. 146. a. *Dies zy eerlanc niet seer loeghen*.

CLAES WILLEMSZ. *der Minnen Loep* M.S. 1486. Prolog. vs. 116.

*Bi wylen zy in vreuchden loeghen
Bi wylen leden zy torment.*

*in de *Hist. van Alexander* 1515. cap. 1. *Ende hierom loech Nectabanus seere; ende hi sloech zyne handen te samen van blyscapen. Hist. van Zeghelijn* 1564. bl. 16.   *Vs. 919.

Hi loech, maer het was sonder spel.

De Vertaalers van den Bybel, *Genes.* XVII. 17. *Doe viel Abraham op sijn aengesichte, ende hy loech.* en XVIII. 12. *Soo loech Sara by haer selven.* en zo overal, nergens *lachte*, doch *belachte* 2 *Chron.* XXX:10. *Matth.* IX:24. *Marc.* V:40. *Luc.* VIII:53. BREDERODE, *Rod. en Alf.* Act. I.

Wat dat de dienstmaeght deed', of sy huylden of loegh.

DAN. HEINSIUS, *Bruilof-Liedt* vs. 25. [*Gedichten* bl. 48.]

Zy waren seer verheucht, en loegen in haer pynen.

HOOFT *Histor.* B. I. bl. 36. *De grooten ondertusschen loeghen in de vuist.* B. II. bl. 45. *En men meinde, dat zelfs de Landtvooghdes in haaren vuist daarom loech.* B. X. bl. 429. *Teffens loegh hun de bescheide goedertierenheit van Kaizar Maximiliaan lieflijk toe.* B. XXIII. bl. 1011. *hoorende dat Lennep noch leefde, en loegh.* *Brieven* bl. 34. *Ik laat staan den misslag daar hem wyven en wichters om uitloegen.* Dus ook *Henrik de Groot* bl. 120. *de Medicis* bl. 199. *Vertalingen* bl. 167. TACITUS bl. 248. en elders.

D. JONKTIJS, *Roselijns Oochjes* I. 1.

De Hemel loech, het aardrijk was verheugd.

*SAM. VAN HOOGSTRATEN, *Dier. en Dorothe* Act. V.

Ik loeg om 't domme vee, dat door malkander rolde.

*Bl. 167.

HUYGHENS, *Sneldicht* XI. 1292.

*Mijn Soon, indien 't geluck u loegh,
Een weynigh wetens waer genoegh.*

XIV. 100.

⁺*Een dertele Soldaet
Loegh met een' Advokaet.*

⁺Vs. 919.

en XV. 62.

De Zeeman loegh my uyt -

WESTERBAEN, *Lof der Zotheyd* bl. 8. daar zy zelve zegt:

*Ick en begon hier oock mijn leven niet met schreyen,
Maer loegh mijn moeder toe, en teegh terstond aen 't vleyen.*

KAMPHUIZEN, *Stichtel. Rymen* bl. 14.

't Geluk dat loegh my minlijk toe.

CATS *Werken* I. D. fo. 249. 273. a. II. D. fo. 118. a. F. VAN DORP, Heer van Maasdam bl. 125. en anderen meer. Als de Verleeden tijd is *loeg*, zo is het Deelwoord GELACCHEN. hoezeer dit in gebruik zy, hoortmen dagelijks in den gemeenen ommevang, waarin doorgaans de een of de ander wordt *uitgelacchen*. D. JONKTIJS, *Twistgesprek* bl. 68.

Die van 't gemeene volk klax uyt-gelacchen wierd.

WESTERBAEN, *Lof der Zotheyd* bl. 30.

Dees dingen werden uitgelacchen van de wyzen.

De Vertaaler van BOËTIUS 1485. fol. 60. b. *Fortune, die altijd te voren up u ghelachen heeft*. Voor *loeg* heeftmen naderhand gezeid LACHTE, het welk ik aangetekend heb uit de volgende Schryvers: die, daar dit teken * voorstaat, hebben ook *loeg* en *gelacchen* gebruikt: als * BREDERODE, *Rod. en Alf. Act. I.*

En lachten doen soo hart -

W.D. HOOFT, in *Styve Piet* vs. 272.

- - *ick lachte mijn mont schier uyt het lid.*

J.H. KRUL, in *Drooge Goosen* vs. 351.

⁺ Sy lachten, en sy sprongen, sy waren so vrolick en verblijt.

⁺Vs. 919.

* DAN. JONKTIJS, *Twistgespr.* bl. 88.

Maeonides most zien dat hem zijn' eeuw belachte.

* HUYGHENS, *Sneldicht* XV. 2.

- - ick lachte.

G. BRANDT, *Bruiloftdichten* bl. 255.

- - - en Amphitrite lachte,
Die bloozende, Neptuun op 't bruiloftbedt verwachtte.

POOT, *Minnedichten* bl. 145.

*Men zegt dat Pallas eenmael deur
Haer' kristallynen schilt
't Wicht dat de werelt tilt
Bezagh, bly aenlachte -⁺*

⁺Bl. 168.

A. HOOGVLIET, *Ovid. Feestd.* B. I. bl. 9.

Hy lachte en sprack -

Van *lachte* komt nu weder, opdat dit woord geheel behoore tot de Gelijkvloeienden, of die van de Eerste Classe, het Deelwoord GELACHT, waarvan ik verwonderd ben dat de Hr. TEN KATE geen gewag maakt. ik heb 't aangemerkt by de volgenden. *Materie der sonden* fol. 21. c. *Si hebben ghegeten ghedroncken ghelacht eñ ut ghenoechten hebben si oer daghe gheleit.* en fol. 67. c. *eñ en solde niet van alman belachet werden? also is te belachen.* G. BRANDT, *Dagel. Gebeden* bl. 22.

Mijn trotsheit heeft de deugt belacht.

* HOOFT, in *Baeto* Act. I.

*Zwicht ieder nu voor uw geslacht,
'T wordt eens verneert en uitgelacht.*

ook in zijn *Tacitus* bl. 6, 107, 268, 310, 356. maar bl. 138. *belagchen.* FR. VAN HOOGSTR. *Beg. Pelgrim.* I. 16. bl. 110.

⁺- en hy, gelijk een dwaes belacht
Van yder wordt.

⁺Vs. 919.

* SEWEL, in zijn *Spraakk.* bl. 48. *Over dusdaanige oneygentlijkheden worden wy somtijds van de Engelschen belacht.* J. VOLLENHOVE, *Heerlykheid der Rechtv.* bl. 33. *Hoe liefdeloos wort hunne zwakheit bespot, hun verdriet en ongeval belacht, hunne deugt misduyt en gelastert!* D. DE POTTER, *Getr. Harder Act.* IV. sc. 6. vs. 70.

*O! hoe werdt uw trotse luyster
Van den hemel toegelacht!*

* WESTERBAEN, *Lof der Zotheyd* bl. 27.

Dus gaet het in 't gemeyn, en 't werdt oock uytgelacht^(a).

Vs. 932.

*Maer maelde kringen, als een sperwer, heet op buit
Verslingert, uit de lucht het vet der offerhanden
Bespiênde, met den bek en klaeu wenscht aen te randen.*

Hier is, zonder eenig onderscheid, het zelfde dat wy berispt hebben boven, B. I. vs. 641. Maar dewijl ik zie, dat, het geen ik daar aanmerkte als eene enkele verzinning, een gewoone schrijfwyze des Dichters is, dient hieromtrent noch iets gezeid te worden. zie hier de geheele plaats:

- - - Merkuur zag in 't verluchten

(a) Het moet onzer aandacht niet ontslippen, dat *gelacht* voor *gelagchen* in de meeste voorbeelden voor rijmwoorden dient.

**Haer wederkeeren, en vloogh langer niet recht uit,
Maer maelde kringen, als een sperwer, heet op buit
Verslingert, uit de lucht het vet der offerhanden
Bespiënde, met den bek en klaeu wenscht aen te randen.*

*Vs. 932.

wy zullen hier ook, tot klarer verstand, byvoegen de woorden uit het Eerste Boek:

*- - - en woude, aengeport van min,
*Haer snel nastreven, als de vlugge hazewinden
Der Gallen, met geen' bant noch leizeel in te binden,
Den haes, op 't vlakke velt, voor hun gezicht ontdekt,
Opstuiven zien.*

*Bl. 169.

Wy streepten daar deeze woorden, *Der Gallen*, als niet volkomen noodzaakelyk zijnde, om plaats te maaken voor de veel noodzaakelyker, *Wanneer zy*. omdat Apollo (gelijkwe zeiden) Dafne niet nastreefde, gelijk de haazewinden een' haas zien opstuiven: Maar, gelijk de haazewinden (t.w. den haas nastreeven) WANNEER ZY hem zien opstuiven. Even op de zelfde wyze spreekt VONDEL hier, daar de zelfde woorden, WANNEER HY, kwaalijk verzweegen worden. Merkuur, zegt hy, maalde kringen in de lucht, als een Sperwer het vet der offerhanden met bek en klaauw zoekt aan te randen. doch dat zijn verwarde denkbeelden; want de Gelykenis is niet tusschen het maalen van kringen, en het aanranden van 't offervet, maar tusschen Merkuur en den Sperwer, beide kringen door de lucht maalende. Merkuur maalde kringen, als een Sperwer (t.w. kringen maalt) WANNEER HY het vet der offerhanden bespiënde, enz. By geluk is hier weder een woord overvloedig, het welk juist de plaats beslaat, die deezen woorden, *Wanneer hy*, toekomt: want *heet*

⁺ *op buit verslingerd*, zegt niet meer, dan *heet op buit*. Lees dan, voor *verslingerd*, ook hier, *Wanneer hy*, en de Gelykenis zal op voeten staan:

⁺Vs. 932.

*Maer maelde kringen, als een Sperwer, heet op buit,
WANNEER HY, uit de lucht het vet der offerhanden
Bespiënde, met den bek en klaeu wenscht aente randen.*

Zie ook de Aantekening beneden IV. 991.

Vs. 945.

*Zoo veel stak Herse alleen in haeren sieren gang
By alle maeghden uit, en strekte, scheutigh lang,
Een eer des ommegangs en van haer feestgenooten.*

In den gemeenen stijl gebruiktmen VAN doorgaans, om den tweeden naamval, of *Genitivus*, uit te drukken. of dan het *Substantivum* in *Genitivo*, of in *Ablativo* staa, zullen wy niet betwisten, dewijl ik niet zien kan, wat vrucht ons dit onderzoek zal kunnen uitleveren. Evenwel merk ik hier kortelijk aan, dat in de tegenwoordige taal, *van* niet anders dan een' *Ablativus* schijnt te beheerschen. de ouden zeiden wel, *de schoonheid VANDER vrouwen*, maar zo gebruikten zy alle voorzetsels voor een vrouwelijk naamwoord: gelyk wy daarvan noch overgehouden hebben, *metter tijd, in der ijl, met der spoed, inderdaad*, enz. alle vrouwelyke woorden, schoon nu ⁺ eenigen anders gebruikt worden. doch dat dit de *Ablativus* ook by de ouden was: ⁺Bl. 170. blijkt hieruit, dat zy noit gezeid hebben *van DES mans*, noch *van DES Konings*, gelyk zy zeiden *VANDER Koninginnen*. Maar het geen hier eigelijk ons oogwit was te zeg-

gen, [†]is dit; dat ons dunkt dat VONDEL hier niet wel schrijft,

[†]Vs. 945.

- DES *ommegangs en VAN HAER feestgenooten.*

des moest hier zijn *van den*; of *van haer* behoorde ook *haerer* te weezen. zulks eischt, dunkt my, de orde eener natuurelyke en eenvoudige woordschikkinge. ik zou dit vaars liever op de volgende wyze leezen:

Eene eer des ommegangs en aller feestgenooten.

En in de taale der Dichteren, die zekerlijk een' andren stijl eischt, dan de dagelijksche spreektrant, behoorde hieromtrent wat meer onderscheid gemaakt, en voor *van de*, *van myne*, *van uwen*, *van alle*, liever *der*, *myner*, *uwes*, *aller*, geschreeven te worden: dat veel deftiger is dan het ander. het welk mede van den Hr. TEN KATE aangemerkt is.

Vs. 966.

De neef van Atlas en de heldere Pleione

Zeght: ik ben godts gezant, Jupijns beminde zoone.

In 't Latijn van OVID. zegt Mercurius: *ik ben mijns Vaders gezant, Jupiter zelf is mijn vader*, datmen, om VONDELS rijm te behouden, voegelijk aldus kan zeggen:

Zeght: 'k ben Jupijns gezant, en zijn beminde zoone.

maar beter op deeze wyze:

Zeght: 'k ben mijns Vaders boo; mijn Vader is Jupijn.

Vs. 977.

*De strijtbre Pallas ziet haer nors aen, en met smert
Verzuchtze om zulk een stuk uit een vertorent hart.
De goude beuklaer klonk, als knersteze op de tanden.*

Als heeft hier de betekenis van *alsof*. ALDEGONDE, *Roomschen Byëncorf* II. 16. *De Papen, die Missen singhen om ghelt, doen effen alsoo veele, ALS sy met Judas seyden: Wat wilt ghy my gheven, dat ik u den man levere?* dit verschilt echter van het tegenwoordige gebruik: want nu zoumen dit zeggen: *als zeiden zy met Judas, gelijk hier, als knersteze, enz.* en zo komt het meermaalen in dit werk van VONDEL voor. A. PELS, in *Horat. Dichtkunst* vs. 342.

Voert hem, ALS wist hy 't eerste, in 't midden van de zaaken.

en vs. 365.

-- ALS stond *hem niets te vreezen.*

en vs. 382.

-- ALS wasmen *toen veel wyzer.*

en zo by meer anderen. Op deeze laatste wyze gebruikte [†]men ook AL, ten tyde zelfs van ALDEGONDE: als blijkt uit de Rederykers 1561. de *Pioene van Mechelen* [†]Bl. 171. in de Factie:

Woelende, wroetende, AL warent arm slaven.

de *Groeyende Boom van Liere*, mede in de Factie:

Wy sijn soo vrolijck AL laghen wy opt sterven.

't *Couwoordeken van Herentals*, in het Spel:

AL waer hy *verwacht, soo komt hy hier ghaende.*

Vs. 1005.

*nu zeghtze: ga behendigh,
Vergiftigh Cekrops kroost Aglauros -*

BEHENDIGH d. is. *heimelijk*. ALDEGONDE, *R. Byëncorf* II. 17. *heeft nochtans veel liever het zelve heymelijck ende behendich toe te staen, dan dat sy souden de H. Maechdekens, die eenmael gheprofessijt zijn, den houwelijcken standt toe laten.* In de Korte beschryvinge van het *Landjuweel* 1561. gevoegd voor de Uitgaave der Spelen, aan 't einde: *die voorghenoemde waghens werden van binnen zeer behendelijck ghedraghen.*

H. VERBIEST, *Klucht van 't Wijnvaetje* sc. 1.

*Zal 'k hem hier stieren met een vaetjen exelente wijn,
En zeggen dat hy behendig na jou vraegt, alzoo het te sluick moet zijn.*

Behendig is ook *Listig*, *Loosselijk*: MS. 1452. bl. 7. *die name van Reynkin* (dat is, *Reintje*, volgens de hedendaagsche uitspraak) *spruyt ende neemt sijn beghinsel van reynardie: want reynardie es quade subtyle behendichede off* LOOSHEDE. *Profectus* MS. B. II. cap. 13. fol. 62. *die noch des viandes scalchede eñ behendichede niet en weten.* LOD. VAN VELTHEM B. I. c. 2.

*Met beden ende met behendicheden
Es hi thus door dlant gereden,
Ende maecte vriendschap ieghen die heren.*

daar ik my ten hoogsten moet verwonderen over den Uitlegger, die *met behendicheden* op den kant verklaart door *spoedig*: men zou kwaalijk iets kunnen

+bedenken, dat hier minder te pas kwam. *Behendigheden* zijn allerlei bedekte loosheeden, en heimelyke kuiperyen; en staat dus recht over tegen het voorgaande *Beden*, dat openhartige en onbewimpelde aanzoeken beduidt. en dus zienwe hier twee niet onbekwaame wegen, langs de welken hy, Willem de Tweede, de Vriendschap der Heeren, 's lands Edelen, tot zich trok. [Meer voorbeelden van *behendigheden* zie by MELIS STOKE B. II. vs. 1074. IV. 1254. VI. 198. en VII. 258.] +Vs. 1005.

ALDEGONDE, R. *Byëncorf* VI. 3. *soo dat dese Bonifacius (de Achtste) met al sulcke behendicheidt Paus werde, spottende met Godt ende met sijn eige Religie.* HENDRIK SCHIM, in de *Kruisfeest* bl. 22.

*Gelijk een looze en nyvre vogelaer
Zijn strikje weet behendig op te hangen.*

HUYGHENS, in de *Sneldichten* XV. 152.

+*Men hou' sich hoe men will, de wereld is volgecken,
Wy brengender een mé, soo menigh als wy zijn:
Dit scheelt het; sommige verbergense met pijn,
En and're wetense behendelick te decken.* +Bl. 172.

Doch de eerste en eigelyke betekenis van *behendig*, is niet anders dan een *bekwaamheid* of *gemakkelijkheid* in het uitvoeren van alles watmen *ter hand* neemt: of, gelijkmen anders zegt, eene *handigheid*, die de zaaken altijd aan het rechte eind weet aan te vatten: FRANS VAN HOOGSTRATEN, *Voorhof der Ziele* bl. 40.

*Wanneer geen peinzing nog beraet,
Maer fluxe handigheid vereischt wordt tot de daet.*

Begeerders Pelgrimaedje I. 22. bl 62.

*Zoo is 'er ook van noode meerder raed,
Behendigheit, en sterkte en oeffeningen,*

Om haer in 't zand te leggen en te dwingen.⁺

⁺Vs. 1005.

J. VELDENAEER, *Cronijck* bl. 25. van Graaf Florens III. *ende overmits sijn behendicheyt, so seytmen dat de Korsten [de Christenen] Damiaten wonnen in Egypten, dat alte starck was.* Van de Engelen gebruikte het Z. HEYNS, in *Bartas* bl. 31. tot vertaaling van 't Fransche *subtils*:

*Doch houd' ick seker, dat te voren Godes handt
U schiep onsterffelijck, onnosel met verstandt,
Behendich, schoon en vry. -*

Van het Opperwezen: CLAES WILLEMSZ., *der Minnenloep* MS. 1486. B. II c. 9.

*GOD die Scepper veel behendich
Doe hi ghescapen hadde den man
Sciep hi hem een wijf dair an.*

Zelfs wordt het toegeschreeven aan Beesten. D. DE POTTER, *Getrouwe Hard.* II 3. 8.

*O braven hondt, die 't soo behendig hebt gevat,
En nergens hebt geraeckt, noch eenig lidt gekneuselt.*

Nederd. Helicon bl. 101. van den Olyphant:

*Hy trect ter wonden uyt
Den hinderlyken pijl met zijn behende snuyt.*^(b)

(b) Voor BEHENDIG vindt men by de Ouden door insmelting BENDIG.
JACOB VAN MAERLANT, *Evang.* fo. 152. b.

*Ne waer Josephus was vroet,
Diet met BENDICHEIT wederstoet.*

even als *boef* voor *behoef*, *bagen* voor *behagen*, *bevelt* voor *be-evelt*. enz. zie de Aanteek.
op MELIS STOKE I. D. bl. 568.

Vs. 1018.

*En komt ten leste Atheen, Minerves stadt, te zien,
Die rijk in wijsheit bloeide en groeide, en weelichtierde,
En nu in vollen vre den hoogsten feestdagh vierde.*

F. VAN HOOGSTRATEN, *Begeerd. Pelgrim.* III. 12. bl. 251.

En troost, en rust geniete, en vollen vrede.

Vs. 1040.

*Nu wilze sterven, eer zy dit beleven magh:
Nu vader dit schandael aenbrengen met geklagh.*

VONDEL gebruikt dit woord *schandaal* meermaalen. zie I. 924. X. 478. in *Edipus* bl. 30. in *Herkules in Trachin* bl. 23. in de *Bespiegelingen* bl. 6. enz. ANTONIDES, in den *Ystroom* bl. 9. en 94. A. BIJNS, in het II. boek der *Refereynen*:

*Ic en can niet geweten wat dees ketter dinct
Als hy aenmerct de schandalisatie
Die comt deur sijn leere, die vuyl als etter stinct.*

de Vertaaler van BOËTIUS 1485. fol. 12. d. *in minen persoon werden alle andre filosofen ghescandeleert.* Wy voegen deeze woorden onmiddelijk achter. *schandaal*, omdat wyze allen van dezelfde waarde houden. De Hr. TUINMAN heeft tweederlei *schandael*, het eene van Griekschen, het andere van ⁺Duitschen oorsprong. Doch L. MEYER plaatste het zeer wel op den Lijst der Basterdwoorden, ⁺Bl. 173. dat is in het I. deel van zijn' *Woordenschat*.

Vs. 1081.

*De vader en het hoofd der goôn, die 't al vervaert
Met zynen donderslagh, waer van het aertrijk davert.*

De Donder wordt op twee byzondere wyzen gezeid te *slaan*. want het *Klateren*, by tusschenpoozen, boven in de wolken, en het *treffen* van iets dat beneden is op den aardbodem, heet beide *Slaan*, en *Donderslag*. Dit laatste doet my hier denken aan *Bliksemslag*; welk woord ik op eene zonderlinge wyze gebruikt vind by MOONEN, *Heil. Herdersz.* II. bl. 9.

De hemel KLONK *noch niet van Bliksemslagh en donder*. want een bliksemslag, die den hemel doet *klinken*, is niets anders dan de *Donder* zelf. de Bliksem wordt niet gehoord, maar alleen gezien: de Donder, niet gezien, maar alleen gehoord, en dus zou het eene woord *Bliksemslag* zeer voegelijk beide *Bliksem en Donder* mogen betekenen. en zo kanmen 't neemen by HOOGVLIET, *Feestd.* B. III. bl. 88.

*'t Gebeurde eens, dat Jupijn met geele bliksemslaagen
Uit bruine wolken, dik van zwaare regenvlaagen
Meer flitsen schoot, dan ooit.*

MOONEN voegt 'er noch eens het woord *Donder* by; X. bl. 50.

*- - - want bliksemslag noch donder
Schoot uit de wolken; 't was hier boven al in vre.*

Maar, gelijk ook de Bliksem gezeid wordt te *slaan*, het geene hy treft, en verzengt; zo kanmen zich ook met nadruk bedienen van het woord *Bliksemslag*, wanneer zulk een *treffen* bedoeld wordt. krachtig zegt VONDEL, in *Lucifer* bl. 58.

+ - *de heirspits TREFT den navel*
Der halve maene sel met roode en blaeuwe zwavel,
En vlammen, slagh op slagh, en donderkloot op kloot.

+Vs. 1081

(beter zou dit onderscheiden zijn aldus

- *en donder, kloot op kloot.*

dat dus beter overeenstemt met *bliksem, slagh op slagh.*) want hier wordt uitdrukkelijk van een *treffen* des Bliksems gewaagd. Ondersteld zijnde, dat de kracht van schoone Oogen voegelijk geleecken wordt by die des Bliksems, zo komt ook derzelver uitwerking voegelijk voor onder den naam van *Bliksemslag*. zo leezenwe by JAN JACOBS-SCHIPPER, in *Tomas Morus Act. I. sc. 1.*

Hoe zultge nu bestaen voor zulk een blixemslag
Die uyt die oogen SLAET?

D. JONKTIJS, in *Roselijns Oochjes XVII.*

Een naekt ontwapend kind vermag
Niets tegens sulcken blixemslag.^(c)

- (c) Het is waarschijnlijk, door het lezen dezer Aanteekening, dat de Heer FEYTAMA, in zyne verbeterde Beryming van *Telemachus*, het woord *donderslag* gesteld heeft, in plaats van *bliksemslag*, gelijk er in de eerste uitgave stond B. II. bl. 30.

Hy scheidde ons, ja hy weerde al wie my kon verklaren
Wat Mentor in dien tijd van hem moest wedervaren.
Die scheiding was voor my een felle BLIKSEMFLAG.

Doch dewijl hier niets geweldigs, niets verschriklijks gebeurde, voegde daar geen van beide, zie *Nieuwe Bydragen* II. D. bl. 407.

Vs. 1082.⁺⁺Bl. 174.

*De vader en het hoofd der goôn -
Verschijnt, gelijk eenstier, die heene en weder klavert,
En weit, en loeit, en snoeit in 't grazen 't eelste pit.*

Klaveren is, hier, *weiden in de klaver*, gelijk men *grazen* zegt voor *weiden in 't gras*. Wy twyfelen, of het gebruik van dit woord *klaveren*, in dien zin, goedkeuring verdiene; omdat we reeds het woord *klaveren* hebben, in de betekenis van *klauteren*, dat is klimmen als een kat^(d). ED. DE DEENE, *War. Fabulen* fab. 38. bl. 79.

*De Catten zeyden; maer een abelheyt wetende
Ende dat was 't claveren.*

wat verder:

In tijts hebben de Catten op den Boom gheclavert.

Zo ook fab. 49. bl. 101.

- (d) By gelegenheid dezer aanmerking kunnen wy niet nalaten den taalkundigen Lezer in bedenking te geven, of het niet, by allen, die eene goede taal zoeken te schryven, eene doorgaande regel behoore te wezen, om nimmer zoodanige woorden, het zy uit andere talen overtenemen, het zy op eigen goeddunken te vormen, welke reeds in eenen anderen zin gangbaar zijn. Indien deze regel doorgaat, zal men geen gunstig oordeel kunnen vellen over alle zulke woorden, welke, byzonder in in onzen tijd, door het menigvuldig overzetten uit het Hoogduitsch, in onze tale worden ingebracht, in die zelsde beteekenis, welke zy in het Hoogduitsch hebben, schoonze by ons reeds, in eene andere beteekenis, in gebruik zijn.

⁺*Een Catte, - int claveren*
 - *niet meer so stout.*

⁺Vs. 1082.

Van KLAUW komt *klaauwen*, en het *frequentativum klaauweren*, doch, om de welluidendheid, *klaveren*: dat het rechte woord, en naderhand, gelijk meer anderen, onnoodiglijk met een T vermeerderd, en in *klauteren* veranderd is. Een Brabantsch Dichter, wiens spreuk is *Aeckt naer Godt*, Eerdicht op *Eustachius*, Treurspel van Mr. P. SMIDTS, schreef in 't jaar 1697:

En t'wijl de Resernyên de Roomsche cruyn beclaveren.

Zie KILIAAN in *Klaveren*, en WINSCHOOTEN in *Klauteren*, *Klouteren*, schrijft de Dichter van de *Schadelijkheid der Gramschap*^(e) B. III. bl. 63.

- (e) Welk een uitgave de Heer HUYDECOPER van dit werk gebruikt hebbe, is ons niet gebleken. In de aantekening beneden B. VII. vs. 266. leest men 'wy zullen besluiten met een voorbeeld, genomen uit het laatstuitgekomen Dichtwerk, *de Schadelijkheid der gramschap*, vertaald uit het Latijn van LAEVINUS DE MEYER, en wel, zo ik versta, door dien voortreffelyken en nu hoogbejaarden Dichter zelf.' Wy hebben een uitgave gebruikt, gedrukt te Loven, by de Weduwe van *Jan Baptist Schellekens* 1725, in groot 8vo, waarin wy de hier aangehaalde plaats dus vinden III. Boek bl. 65.

dees grijpt een kabel vast,
En KLAEVERT als een kat tot boven op de mast.

Dat de Latijnsche Dichter ook de overzetter in het Nederduitsch is, blijkt, niet alleen uit den titel, maar ook uit de voorrede van deze uitgave. De titel is dus: '*de Gramschap in dry boeken verdeelt*, over ettelyke jaeren in Latijnsche Dichten in 't licht uytgegeven door P. LIVINUS DE MEYER, Priester der Societeyt Jesu, *nu door den selven* in Nederduitsche rymen overgesteld.' In de voorrede zegt de Schryver: *Ik hebbe over veel Jaeren een Latijnsch schrift door de pers laeten uitgaen; in welkers eerste Deel ontdekt worden de oorsaeken die onse gemoederen tot Gramschap plegen te verwekken: in het tweede enz. - Dit Boekske is meer als eens in veelderleide gewesien herdrukt: - Maer aengesien dat het grootste deel der menschen in de Latijnsche Tael niet ervaeren is, hebb' ick dit in Nederduitsche Rymen overgeset, om dat 't voor ieder nuttig en behulpsaem kan zijn. - 'Ik hebbe my bedient van de Tael, die by de Vlamingen en Brabanders hedensdaegs in gebruik is, om dat dese beter als de Hollandsche Tael (die my ook niet natuerlijk is) van hun kan verstaen worden'*

- *dees grijpt een kabel vast,*⁺
En kloutert als een kat tot boven op de mast.

⁺Vs. 1082.

en FRANS VAN HOOGSTRATEN, *Beg. Pelgr.* I. 19. bl. 125.

- - *en langs een steilen trap*
Kan klouteren tot aller deugden kap.

de Hr. TEN KATE II. deel bl. 236. tekent *Klaveren* als een verouderd woord: hoewel het by veelen der nieuwe Dichteren wordt gevonden: gelijk ook by onzen Dichter, als in *Noah* bl. 47.

- *voeltge noch den steenrotsgront niet daveren?*
De gansche staetsie is aen 't klauteren en klaveren
Ten hoogen berge op, om den jongsten watersnoot
t'Ontvlien. -

Poëzy I. D. bl. 19.

Zelf Jupiter die vraegt, wat aerdsch gebroet weêr klavert
Ten berreghstapel op -

⁺JER. DE DECKER, *Los der Geldzucht* bl. 103.

Op 't kussen klaveren, of aen het staetroer rollen.

⁺Vs. 1082.

P. LE CLERCQ, *Huw. Mintafereel* B. II. bl. 48.

*Wanneer de heldre kreeft zijn hoofd steekt uit de baaren,
Naar boven klavert, en -*

CORNELIA VAN DER VEER aan Cath. Questiers, *Lauwerstrijdt* bl. 3.

Om te klav'ren op dien top.

doch C. QUESTIERS verkoos, in haar antwoord, *klauteren*. Juffr. VAN DER VEER noch eens op H. de Graefs *Aurora en Stella*:

*--- daer de fiere jonglingschap
Der kunstgenooten kunst ziet op den eertroon klav'ren.*

HENDRICK DE GRAEF zelf, in 't gemelde Spel Act. I. sc. 1.

Gy schijnt door uw geluck tot aen 't gestarnt te klav'ren.

J. REVIUS, *Overijsselsche Dichten* bl. 257.

*De eerste clavert op, maer krijcht een felle wond',
Valt over inde stat, en stortet opden mont.*

PIETER RIXTEL, *Mengel-rymen* bl. 39.

*Dit graf besluit het stof, van die nogh stof nogh aarde
Belette op 's vyants wal te klaev'ren tegens 't loot
En donder-busschen aen. -^(f)*

(f) Niet alleen by Dichters; maar ook by Prosaschryvers. J. OUDAAN, *Vert. Agrippa* bl. 232. *die - of door een schandelyke gediensigheid, of ten opzicht harer geschenken, of door geweld van wapenen tot Priesterschappen, - tot Bisdommen opgeklavert zijn.* dus ook bl. 321. 437. enz. HOOFT, *Nederl. Histor.* B. III. bl. 99. VII. bl. 277. IX. bl. 375. XIX. bl. 852. de plaatsen zijn waardig nageslagen, en breeder gelezen te worden, dan het ons voegt uitteschryven. Men smaakt in de schriften van HOOFT iets, dat in die van alle anderen niet te vinden is.

*Vs. 1084.

*En weit, en loeit, en snoeit in 't grazen 't eelste pit,
Zoo schoon gelijk hy is, en oogende op zijn wit.*

*Bl. 175.

FR. VAN HOOGSTR. *Begeerders Pelgrim*. I. 8. bl. 39.

*Van buiten is 't ootmoedigheid, 't is waer.
Doch ooge ik eens op 't wit des herten, daer
Is 't hovaerdy, een winkel vol gebreken.*

Voorhof der Ziele bl. 79.

Oogt men op uw doen en wandel.

KRUL, *Papiere Wer.* bl. 85. 108. WATERLOOS, *Davids Zegez.* vs. 212. SPIEGHEL, *Hertspieghel* B. I. vs. 296.

Op voorvals schijn-goed ooght, dat dat u niet bedriegh.

Vs. 1087.

*Hy steekt, moedigh op zijn schreden,
Met hals en hoornen uit. de vette kossem hangt
Om laegh, beneên den hals: -*

Wat Kossem zy, blijkt volkomen uit deeze woorden. Beneden VII. 182.

Hy streelt den kossem, en de harde stierhuiden.

(Vergelijk FLORIANUS, *Vertal. van Ovid.* bl. 74. en 198.) ANTONIDES, *Ystroom* B. IV. bl. 107.

*En ziet met vrolijkheit de traege Beemsterkoe
In malsche klaver treên tot aen den kossem toe.*

Nu is dit woord alleen eigen aan 't rundvee: maar voorheen noemdemen in een' mensch met dien naam, dat nu *onderkin* heet. De Bloeyende Wijn-

gaerd [†]van Berchem, op 't *Haegspel* 1561. in de Prologhe:

*Hola, onsen derden man sie ick rechts ghinder staen al
Pronckende op zynen cossem als eenen waeghhals.*

[†]Vs. 1087.

en in dien zin verklaaren het, PLANTIJN in 't Fransch, en KILIAAN in 't Latijn: doch *onder-kinne* vind ik alleen by den laatsten, daar het verklaard wordt door *kossem*. 't schijnt dat het woord *onderkin* in of omtrent den tijd van KILIAAN bekend is geworden.

Vs. 1089.

*en wat het hoofd belangt,
De horens vallen kleen, doch glad, als gepolijstert.*

Die maar maatiglijk Poëtische ooren heeft, zal my toestaan, dat de eerste greep in GE-*polijstert* hier een' grooten wanklank veroorzaakt. Wy zullen hier spreken van den TRANT onzer *Zesvoetige* vaarzen: eerst byzonderlijk van dit, naderhand in het algemeen, en, ons niet genoegende met te zeggen wat kwaad is, zullen wy den jongen Dichter, zo 't ons eenigszins mogelijk is, vaste gronden, en zekere regelen aan de hand geeven, waaraan hy den Trant zyner vaarzen zal kunnen toetsen; en die hem ontdekken zullen, zo 'er iets hapert, waar het schort. Het geene wy, in onze Aantek. boven vs. 705. gezeid hebben van het onderscheid tusschen de woorden *Rust* en *Snede*, willen wy hier kortelijk herhaalen, voor zo verre de Leezer het zich noodzaakelijk [†]moet te binnen brengen, om deeze woorden, gelijk wy die onderscheiden, te verstaan. RUST,

[†]Bl. 176.

+zeidenwe, is die *Verpoozing*, die gemeenelijk gehoord wordt, by het leezen van Zesvoetige vaarzen, in het midden, of na den Derden voet; tot noch toe van alle anderen, ook eertijds van ons, kwaalijk de *Snedes van 't vaars* genoemd. maar SNEDE ('t welk een vertaaling is van 't Latijnsche woord *Caesura*) is, wanneer de laatste greep van een woord, dat ten minste twee greepen heeft, uitmaakt de eerste helft van een' volgenden voet: zo zijn 'er in dit vaars twee *Snedes*, de eene na den Eersten, de andere na den Tweeden voet, veroorzaakt door de woorden *horens* en *vallen*. al het welke daar breeder verklaard is. Dat nu deeze *Snedes* eene zaak zy, die, schoonze in onze vaarzen noch noit aangemerkt is^(g), echter zeer veel kan toebrengen, wanneerze met oordeel geplaatst wordt, om hen zachter te doen rollen, zal uit het geene wy omtrent dit vaars zullen aantekenen, wederom klaar blyken. het luidt, om ter zaake te komen, aldus:

De horens vallen kleen, doch glad, als GE-polijstert.

Vooreerst merken wy in 't algemeen aan, dat dit woord *gepolijstert*, of *gepolijst*, en diergelyken, als *geborduurd*, *geblanket*, enz. noit behoorden plaats te

(g) Het viel ons, zegt de Heer HUYDECOPER, in de *Byvoegsels op den Quarto Druk* bl. 625. 't viel ons, deeze stoffe onderhanden hebbende, niet in, dat ADRIAAN VERWER, in zijn *Idea Linguae Belgicae Poëtica*, reeds aangetoond heeft wat de *Snedes* eigenlijk zy. doch hy liep 'er los overheen; en 't geen hy zegt kan weinig dienst doen, omdat hy de twee byzondere Tranten, die wy hier wijdloopig onderscheiden, noit aangemerkt heeft.

⁺vinden in onze vaarzen, gelijk breeder aangetoond wordt in 't slot dezer Aanmerkinge. Maar wy vinden dit hier, en ontmoeten anderen zo dikwils in onzen ⁺Vs. 1089. weg, dat het zeer bezwaarelijk zou zijn, die geheel te willen uitbannen. Hierop dan niet sterk dringende, zo staat ons evenwel te onderzoeken, wat plaatsen deeze korte greep GE, wanneerze als eene lange gebruikt wordt, kan beslaan; en wat middel 'er zy, om den wanklank, dienze natuurlijk moet veroorzaaken, te verzachten en te gemoet te komen. De plaatsen, daar GE staan kan, zijn *drie*: 't middel, om haar te verzachten, is maar *één*: naamelijk de *Snede*. Wanneer 'er, om met het alge neenste, dat is, met het middel, te beginnen, voor GE een woord van ééne greep komt, gelijk hier, *als*, - *doch glad*, als GE-*polijst*, zo klinkt die greep, hoewel kort genomen, hooger dan 't volgende GE, dat niet bestaan kan met den Trant onzer vaarzen: maar wanneermen, in plaats van *glad als*, één woord van twee greepen zet, als *keurlijk*, *sierlijk*, enz. zo is de laatste greep in dat woord veel flauwer, dan *als*, omdatze gehecht is aan de voorgaande, waarop al de kracht en perssing van den toon valt; daar, integendeel, een woord van ééne ⁺greep altijd eenige toonperssing, 't zy meer of minder, moet hebben. om nu hiervan een proef te ⁺Bl. 177. neemen, en dit op het tegenwoordige vaars toe te passen, zo lees het met my aldus:

De horens vallen kleen, doch sierlijk GE-polijst.

en ik twijffel niet, of ieder zal my toestemmen, dat dit veel zachter luidt, dan 't andere. want schoon GE kort blijft, het stoot zo veel niet, omdat 'er eene

+greep voorgaat, die niet minder kort is. deeze *Snede* behoort altijd in acht genomen te worden, als men diergelijk een woord in 't vaars wil invoegen. Wat nu de *drie* ^{+Vs. 1089.} plaatsen belangt daar GE staan mag, wy zien uit het bygebragte, dat de 10 greep van het vaars eene der gemelde drie is. en hieruit volgt, dat het ook de 4 zijn kan. want in 't staande Rijm, gelijk hier, zomen *gepolijstert* in *gepolijst* verandere, kan de laatste helft van 't vaars ook gebruikt worden tot de eerste helft: neem 't eens op deeze wyze:

De sierlijk GE-polijste en gladde horens blonken.

De derde plaats daar dit GE voegelijk geplaatst kan worden, is de 6 greep, waardoor de *Rust* uit het vaars weggenomen wordt: aldus,

De gladde horens, GE-polijstert, vallen kleen.

of, dat my beter zou behaagen:

De horens, sierlijk GE-polijstert, vallen kleen.

maar wanneer voor *gepolijst* die twee woorden *glad als*, of diergelijken, voorgaan, 't zal in 't leezen altijd sluiten. waaruit genoegzaam volgt, dat GE de tweede greep van 't vaars niet kan zijn, zonder een merkelyk wangeluid te veroorzaaken; gelijkmen ook kan afneemen uit dit halve vaars:

Doch GE-polijst en glad -

om die zelfde reden kan 't ook de achtste niet zijn,

De horens vallen kleen, doch GE-polijst en glad.

want op geene deezer twee plaatsen kan de hardheid door eene *Snede* verzacht worden. op de eerste niet; want dat verbiedt zich zelf, dewijl 'er geen plaats toe is. op de tweede niet; want daardoor zou de *Rust* uit het vaars genomen worden, dat hier zeer

+kwaalijk, ja onverdraagelijk hard, zou luiden: by voorbeeld:

De horens waren keurlijk GE-polijst en glad.

+Vs. 1089.

wilt gy, zonder de *Rust* in het vaars te herstellen, en met eene kleine verandering in de woorden, eene groote verandering in den Trant van 't vaars maaken? laat de vier middenste woorden in de zelfde orde staan, maar schuifze één' voet voort, en 't zal +van onverdraagelijk hard, meer dan maatiglijk zacht vloeien, aldus:

De (gladde) horens waren keurlijk GE-polijst.

+Bl. 178.

de reden daarvan zal in 't vervolg blyken uit het geene wy in 't algemeen van den Trant der vaarzen zullen zeggen. en daartoe gaan wy over.

De Hr. ANDRIES PELS, beroemd Lid van 't vermaarde Konstgenootschap *Nil Volentibus Arduum*, heeft in eenige achtereenvolgende vaarzen, in de toepassing van HORATIUS *Dichtkunst* op onze Tyden en Zeden, zyne gedachten over dit onderwerp uitgedrukt. Om den Leezer de moeite t'ontneemen van zyne woorden te gaan opzoeken, en omdat wy hem waardig oordeelen, zijn gedachten te hooren en te overweegen, zo zullen wy hier zyne woorden invoegen. hy uit zich op deeze wyze vs. 175.-186.

*De TRANT bestaat by ons alleenlijk in den TOON;
En alle vaerzen zijn in 't Nederduitsch gewoon
Op eenerleye wyz' van Trant, of dans te weezen,
Als vaerzen, dienstig tot opzeggen, of tot leezen:
Want in de Lied'ren is zo veel' verscheidenheid
Van Tranten, als 'er wel verschil, en onderscheid*

*In MAAT, en TOONEN van de NOOTEN, wordt gevonden:[†]
 Omdat de Lied'ren aan de Zangkunst zijn gebonden,
 En niet aan de Opzegkunst; waarin door 't gansche land
 Geen onderscheidene, maar eenerleye Trant
 Gebruikt wordt; en 't verschil van onze vaerzen moeten
 Wy leeren kennen uit de veelheid van de Voeten.*

[†]Vs. 1089.

De Dichter. geeft hier aan de Liederen verscheiden *Tranten*, veroorzaakt door de verscheidene *Maaten* en *Toonen van de Nooten*; maar aan de Vaarzen, behoorende tot de Opzegkunst, schrijft hy niet meer toe dan éénen *Trant*, bestaande in den *Toon*, dien hy alleen afmeet by *Voeten*. 't geen hier van den Trant onzer vaarzen gezeid wordt, is inderdaad weinig, en komt alleen hierop uit, dat die bestaan zou in eene geduurige verwisseling van *korte* en *lange* greepen; zo, datmen, met eene korte beginnende, daarop slechts eene lange moest doen volgen, en zo voorts, ten einde toe. de Hr. PELS zekerlijk erkent geen *Maat* in onze vaarzen, die hy alleen op de Liederen toepast, als klaar uit zyne woorden blijkt: hoewel die Kunstgenoot, die de Kanttekeningen op dat werk gemaakt heeft, daarnevens aldus schrijft: *over trant en MAAT in allerhande slach van vaerzen. deeze maat is, 't geen men doorgaands heet, voetmaat*; en geheel wat anders dan de Hr. PELS in de bygebragte Vaarzen, en wy in 't vervolg, by *maat* verstaan. waaruit, gelijk uit meer andere plaatsén, ik my verzekert, dat die [†]Kanttekeningen niet gevloeid zijn uit de penne van den Heer PELS. Doch zonder ons hiermede lang op

[†]Bl. 179.

*te houden, 't geen de Dichter zelf zegt, naamelijk dat alle onze vaarzen zouden gewoon zijn, alleenlijk

+Vs. 1089.

Op EENERLEYE wyz' van trant of dans te weezen,

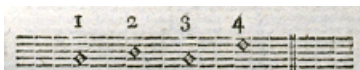
dat kunnen wy niet aanneemen. wy oordeelen dat onze vaarzen niet alleen hunne *Maat*, maar ook verschil van *Maaten*, en onderscheid van *Toonen*, hebben. Wy zullen met de uiterste oplettendheid poogen, dit zo klaar voor te stellen, dat, schoon het buiten twijffel duister zal schynen voor dikoorige rymers, de kenners en onderzoekers der kunst echter myne meening ten vollen zullen bevatten, en ook, gelijk ik hoope, goedkeuren. zo my dit mislukt, zal ik evenwel te vrede zijn, indien ik hen, die hiertoe bekwaamer zijn dan wy, door myne pooging mag opwekken en aanmoedigen, om mijn gebrek te vervullen, en 't geen aan deeze nieuwe uitvindinge noch onvolmaakt is, door hunne kennis, gepaard met een' naarstigen arbeid, te voltooien.

Het geen my eerst aanleiding gegeven heeft, om myne gedachten over den byzonderen Trant onzer vaarzen te laten gaan, is geweest die bedenking, welke ik al voor eenige jaaren in 't openbaar beweerd heb, t.w. dat de *Rust* in het midden (ik noemde haar toen noch *Snede*) niet is eene noodzaakelyke eigenschap onzer vaarzen. ^(h) dit heeft hun,

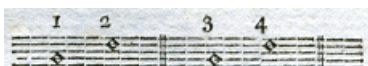
(h) De Heer HUYDECOPER bedoelt het stukje, *Corneille verdedigd*, in den jare 1720. door hem uitgegeven tegen zeker Uittrekzel van zynen vertaalden *Edipus*, in de *Boekzaal* van Mey 1720. bl. 570. en volg. en byzonder het elsde Hoofdstuk, handelende *over den aard, de eigenschap en den trant der Nederduitsche Vaarzen*.

+die aanbidders van de Fransche Poëeten zijn, maar maatiglijk behaagd; maar ik ben sedert onderrecht geworden, dat het ingang gevonden heeft by de zodanigen, ^{+Vs. 1089.} die met my oordeelen, dat de kennis der Latijnsche Poëzye veel nutter is dan die der Fransche, om een goed Hollandsch Dichter te worden. Deeze dan, en andere bedenkingen, onnoodig hier allen op te tellen, deden my voorlang aanmerken, dat de Lange of Evene greepen onderling zekere *Betrekking*, bestaande in eene gelijkheid van toonen, op malkanderen hebben: niet, alle de Langen zonder onderscheid; maar, eenigen der zelve. Is. VOSSIUS *de Poëm. Cantu et viribus Rythmi* pag. 11. *In eo consentiunt fere inter se antiquiores plerique Graeci, Rythmum esse basin, seu incessum carminis. Melius itaque quam caeteri mihi definivisse videntur illi, qui dicunt Rythmum esse Systema seu collectionem pedum, quorum tempora aliquam ad se invicem habeant rationem seu proportionem. Quod si illa proportio apta sit, jam carmen seu cantus dicitur εὔρυθμος, sin contra ἀρρυθμος.* Deeze *Betrekking* is niet tusschen die Langen, die elkander aanstonds volgen, als de 2 en 4; de 4 en 6, enz. die staan te dicht by een. zy is ook niet tusschen de 2 en 8; of 4 en 10; die staan te ver van malkander. maar zy springt altijd over den naasten voet heen, en maakt, dat de 2 tot de 6, en de 6 tot de 10, zijn, als de 4 tot de 8, en

+als de 8 tot de 12. Langs deezen trap (gelijkmen, om niet te vallen, veiligst by trappen opklimt) ging ik al verder; en ziende dat, volgens die *Betrekking*, de 2 en 6 gelijk, maar de 2 en 4 ongelijk +waaren, zo besloot ik, dat onze volmaaktste vaarzen bestaan uit *Maaten* van vier greepen of toonen. zulk eene *Maat* van vieren beelden wy uit, op deeze onderstaande wyze: +Vs. 1089.
+Bl. 180.

en bestaat zy eigenlijk daarin, dat de 4 hooger zy dan de 2. Maar wanneer de 2 ook zo hoog is als de 4 (dat zulks kan, en dikwils moet weezen, zal naderhand blyken) dan verdeelen wy die eene *Maat* in twee, ieder van twee greepen, aldus:

zulk eene *Maat van twee greepen* maakt, naar myne rekening, twee Derden van eene *Maat van vieren*: daarom zullen wy haar niet onderscheiden in *heele* en *halve*, maar in *Grooter* en *Kleiner Maaten*. Indien wederom de 4 laager is dan de 2, zo kan zy geene *Maat* sluiten, maar alleen dienen, om, met twee volgende greepen, weder eene *Grooter Maat* uit te maaken; gelijk in deeze nevensgaande uitbeelding te zien is.

blykende hieruit genoegsaam de *Betrekking* tusschen de 2 en 6 greep, die gelijk van toon moeten zijn: want zomen hier weder de 6 zo laag wilde neemen, als de 4, het zou den Trant van 't vaars, bestaande in eene zoetvloeiendheid van Toonen,

+geheel bederven: gelijk in 't vervolg met een voorbeeld bevestigd zal worden. Omtrent de verdeeling deezer *Maaten* is noodzaakelijk aan te merken, dat wy ^{+Vs. 1089.} zo veel *Maaten* in een vaars stellen, als 'er Toonen in zijn van den hoogsten klank, die in een vaars van zes voeten niet minder kunnen zijn dan drie. Wy zijn geenszins van gedachten, zo veele Tranten aan onze vaarzen toe te schryven, als 'er veranderingen in de verdeeling, en plaatsing van *grooter* en *kleiner Maaten*, kunnen gemaakt worden. dat zou en my, en den Leezer, lichtelijk in 't war helpen. wy zullen zo eenvoudig te werk gaan als 't mogelijk is, en spreken alleen van *Twee* byzondere *Tranten*: alle de overige verdeelingen zullen van zelfs vallen onder eenen van beide. Het weezenlyke onderscheid tusschen deeze twee, zullen wy beter bepaalen, en de Leezers lichter begrypen kunnen, wanneer wy een van beide geheel ontleed zullen hebben. De twee laatste vaarzen van den Hr. PELS, boven aangehaald, leveren ons deeze twee byzondere Tranten uit:

*Gebruikt wordt, en 't verschil van onze vaerzen moeten
Wy leeren kennen uit de veelheid van de voeten.*

Wy zullen van ieder afzonderlijk spreken, en zeggen 'er zo veel van, als ons schijnt noodzaakelijk te zijn, om onze gedachten in dit stuk klaar en vatbaar ^{+te} maaken. Den Trant van het laatste vaars, die, naar ons oordeel, de volmaaktste, zekerlijk ^{+Bl. 181.} de minste veranderingen onderworpen is, zullen wy eerst onderzoeken. die bestaat uit drie *grooter Maaten*, die wy, klaarheidshalve, hier weder, in haar verband, onder 't gezigt brengen.

+

+Vs. 1089.

hier zijn de 4, 8 en 12 greep evenhoog; gelijk ook de 2, 6 en 10 evenhoog zijn: doch deeze drie minder hoog dan de drie anderen. en 't is te verwonderen, dat dit onderscheid tusschen de Lange greepen noch nooit aangemerkt is. want de natuur zelve der Spraake leert ons, dat de Voorzetsels *uit* en *van*, hier de 6 en 10, schoonze hooger klinken, dan het daarop volgende Ledeken *de*, echter laager van Toon zijn, dan de eersten in *kennen*, *veelheid* en *voeten*, hier de 4, 8 en 12. dit zelfde onderscheid van toon is ook in de Werkwoorden *leeren kennen*, niet elk op zich zelf aangemerkt, maar zo te saamen gevoegd, gelijkze hier voorkomen: want, als men 't omkeert, in *konnen leeren*, is de toon op *leeren* hooger dan die op *konnen*. omdat op dit onderscheid van toonen dikwils geen acht gegeven wordt, daarom vindtmen, zelfs by onze beste Dichters, veele harde en onaangenaame vaarzen. Tot deezen Trant behooren, onder veel anderen, de volgende; als vooreerst uit dit Werk B. I. vs. 1.

My lust t' ontvouwen, hoe de vormen aller dingen.

vs. 11.

Van zaeden, strydigh en gemengelt ondereen.

vs. 49.

Ten deel verzinken in den vader Oceaen.

in den VI. *Maeghdebrief* van onzen Dichter:

*Op zulck een aanbodt, op hun drift van weêr te biên,
Ick aen 't bedancken, aen het smeecken, op mijn knien.*

ANTONIDES, *Bellone aen Bant*:

Geveinsde vriendschap is een dubble vyandin.

+ook alle die, waarin geene *Rust* is; gelijk dit vaars van VONDEL, doch naar onze bovengemaakte veranderingen:

+Vs. 1089.

*De horens, sierlijk gepolystert, vallen kleen.
De gladde horens waren sierlijk gepolijst.*

en dit van Juffr. K. LESCAILJE, eertijds van ons gepreezen:⁽ⁱ⁾

Haer traenen stroomden onder 't stroomen van haer bloet.

hoedanigen gy 'er meer kunt vinden in onze Aantek. +B. XV. vs. 1164. Uit de gelijkheid van Trant in alle dee e aarzen, oordeel ik, dat 'er ook in de eersten eigenlijk kan, ja moet gezeid worden, geene *Rust* te zijn. want na de flauwe Lettergreepen, *uit, hoe, en, in, op, aan, is*, enz. kanmen in 't leezen niet rusten, ofmen moest in de Opzegkunst, gelijk PELS haar noemt, zeer onervaaren zijn. Het weezenlyke nu, waarin dees Trant bestaat, is, dat de 4, 6 en 8 greep altijd dien zelfden toon moeten behouden, dienze hier hebben, volgens onze voorgaande uitbeelding, d.i. dat de 4 en 8 onderling gelijk, maar beide hooger dan de 6, moeten zijn. Volgens welke aanmerkingen, de algemeenste benaaming, om deezen Trant te onderscheiden van den anderen, deeze is: dat hiertoe behooren alle die vaarzen, waarin geene *Rust* is:^(k)

+Bl. 182.

- (i) In het stukje hiervooren bl. 402. gemeld, *Cornelle verdedigd* bl. 68. daar het anders wordt aangehaald; doch hoe de Dichteres schreef, is te zien in de aantek. B. XV. vs. 1164.
- (k) In de *Byvoegsels* op den *Quarto Druk* wordt het volgende gevonden bl. 625. 'Wy misten hier weder in eene omstandigheid, die echter aan 't Hoofdzaakelyke geen afbreuk doet; naaml. in het benoemen van deeze twee byzondere Tranten onzer vaarzen, als *zonder Ruste*, en *met Ruste*. Want dit vaars van PELS (en zodaanigen ontmoetmen overal)

Geen onderscheidene maar eenerleye trant

heeft uitdrukkelijk de *Rust* in het midden, en behoort nochtans tot dien Trant, dien wy hier voorstellen als *zonder Rust*: zijnde de 4 en 8 greep hooger van klank dan de 2, 6 en 10. De Leezer zal deeze mistasting, die alleen in de bewoording gelegen is, lichtelijk door de vingeren zien: en wees zo goed van ons te leeren, met hoedaanige Eigen Naamen wy deeze twee byzondere Tranten voegelijkst kunnen onderscheiden.'

+alle de anderen, t.w. waarin de *Rust* is, behooren tot den tweeden Trant. En hieruit blijkt nu, wat de oorzaak is van het zeer groote onderscheid, dat wy boven ^{+Vs. 1089.} aanmerkten in dit volgende vaars, het welk, wat de woorden aangaat, met kleine verandering, van goed en zacht, onverdraagelijk hard werdt. goed is het aldus, volgens den nu gemelden Trant;

De gladde horens waren sierlijk gepolijst.

onverdraagelijk hard, zomen 't woord *gladde* daaruit neemt, op deeze wyze:

De horens waren sierlijk gepolijst en glad.

het welk in geenen deele bestaan kan, om deeze reden: t.w. omdat de 6 greep een der hoogsten is, en de 4 laager dan die; 't welk wy gezeid hebben met deezen Trant niet overeen te komen: en het vaars kan tot den tweeden Trant niet gebragt worden, omdat 'er geen *Rust* in is. Wy zouden hier

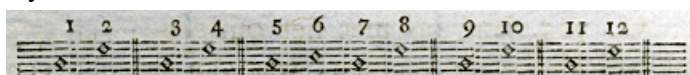
*tot dien tweeden Trant overgaan: doch moeten eerst aantoonen welke veranderingen in den eersten kunnen voorvallen. deeze bestaan alleen hierin, dat de 2 en 10, *Vs. 1089. die, hier boven, zo laag uitgebeeld zijn als de 6, zo hoog kunnen ryzen, datze met de 4 en 8 gelijk zijn. Deeze veranderingen vindtmen zelfs in eenige der boven aangehaalde vaarzen: want de 2 en 4 zijn gelijk in dit van ANTONIDES;

Geveins-/de vriend-/schap is een dub-/ble vyandin.

de 8 en 10 in dit van VONDEL;

Op zulck eenaen- bodt, op hun drift / van weêr / te biên.

indienmen beide deeze veranderingen te saamen voegt (trouwens ik geloof, datze beide in 't laatste vaars plaats hebben, daar my *zulk een* eenen byzonderen *nadruk schijnt te vereischen) zo kunnen wy de *Maaten* en *Toonen* op deeze volgende *Bl. 183. wyze onderscheiden en uitdrukken.

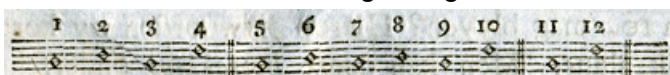

doch de Trant van het vaars blijft de zelfde, zolang de middenste *Maat*, besluitende in zich de 5, 6, 7 en 8 greep, onverdeeld blijft. Maar een oplettend Leezer zal my hier mogelijk eene tegenwerping maaken; en vraagen, indien de 2 en 10 gelijk kunnen zijn met de 4 en 8, waar dan die *Betrekking*, bestaande in eene gelijkheid van toon, en die wy boven gezeid hebben te weezen tusschen de 2, 6 en 10, mag blyven? Hierop antwoorden wy kortelyk aldus. Men kan deeze *Betrekking* onderscheiden in *Noodzaakelyke*, en *Onnoodzaakelyke*: *Noodzaakelyk* is zy in de Hoogsten, *Onnoodzaakelyk* in de Laagsten der Lange greepen. wanneer de 6 eene

⁺der Laagsten is, moeten *noodzaakelijk* de 4 en 8 hooger, en zich gelijk zijn: terwijl de 2 en 10 doorgaans met de 6, doch, dit niet *noodzaakelijk* zijnde, ook somtijds ^{+Vs. 1089.} met de 4 en 8, gelijk zijn. Maar wanneer de 4 en 8 de Laagsten zijn, dan is 't *noodzaakelijk* dat de 2, 6 en 10 Hooger dan die, maar onderling even hoog zijn. Hieruit kanmen deeze twee gevolgen trekken: vooreerst, dat de *Onnoodzaakelyken* de anderen *Noodzaakelijk* maaken; dat is, dat een Laage, 't zy die de 4 of de 6 zy, *noodzaakelijk* moet staan tusschen twee Hoogen. Ten anderen, dat wel twee of meer Hoogen terstond na malkander mogen volgen; maar noit twee Laagen, of 'er moet eene Hooger tusschen komen: gelijk wy boven reeds aangeroord hebben, en om 'er een leevendiger denkbeeld van te geeven, hier met een voorbeeld zullen ophelderen. Wy hielden ons boven vs. 705. lang op met het ontleeden van twee niet wel klinkende vaarzen, waarvan dit het eene was:

Wie zou gelooven, dat 'er rechte wegen waren.

waarin de 4 greep hooger is dan de 6: en de 10 hooger dan de 8. 't welk strydig is met alles, wat wy hieromtrent geschreeven hebben. Omdat wy vreezen, ons anders niet klaargenoeg te kunnen uitdrukken, zullen wy den gebrekkigen Trant van dat vaars hier mede onder 't oog brengen.

't gebrek blijkt uit het bovengemelde op meer dan eene wyze. eerstelijk, omdat wy zeiden, dat de 4 ⁺en 10 greep te ver vaneen staan, om die onderlinge

^{+Bl. 184.}

+ *Betrekking* te hebben. Ten tweeden, wy zeiden, dat de 6, wanneer zy laager is dan de 4, ook laager moet zijn dan de 8; maar de 4 en 8 evenhoog. Eindelijk, uit de ^{+Vs. 1089.} afdeeling der *Maaten*, die niet grooter kunnen zijn dan van vier, doch hier zou 'er een weezen van zes greepen: waardoor dit en alle diergelyke vaarzen lam en zenuwloos worden. Dit alles is zo klaar dat het niet kan in twijffel getrokken worden. zelfs, die het door redenkaveling niet vatten, zullen 't kunnen hooren, alsze 't vaars maar leezen:

Wie zou gelooven, dat 'er rechte wegen waren?

voornaamelijk als zy 't vergelyken met de verbetering, die wy boven in den Trant van dit vaars maakten, aldus:

Wie zou gelooven, dat er wegen zijn te vinden?

het welk, getoetst zijnde aan de grondregelen, hier gesteld, bevonden zal worden daarmede in alle deelen overeen te komen.

Wy gaan over tot den Tweeden Trant, die ons zo lang niet zal ophouden als de Eerste. zelfs zouden wy kunnen voldoen met het wezenlyke onderscheid, tusschen deezen en den voorgaanden, aan te toonen: want al 't overige komt in beide overeen, doch omdat hierin meer veranderingen voorvallen, zullen wy 'er een weinig over redeneeren. Wy haalden, uit de vaarzen van den Hr. PELS, dit volgende tot een voorbeeld aan:

Gebruikt wordt, en 't verschil van onze vaerzen moeten.

de *Maaten* en *Toonen* daarvan beelden wy aldus uit.

*hier zijn de 2, 6 en 10, die in het voorstel van den eersten Trant de Laagsten waaren, nu de Hoogsten; de 4 en 8 de Laagsten. Dien zelfden Trant vindtmen in deeze *Bl. 1089. vaarzen van ANTONIDES, *Bellone aen Bant* bl. 16.

*De Zweedenryker had tot maetschappy geen ooren,
Geneegen, om de twist in haere wieg te smooeren.*

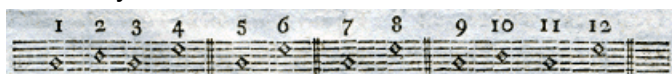
ook in dit vaars, van ons boven, spreekende van het woord *gepolijst*, voorgesteld:

De sierlijk gepolyste en gladde horens blonken.

Dees Trant is veele veranderingen onderworpen. het weezenlyke, waardoor hy van den eersten onderscheiden wordt, en waarin hy geene veranderingen kan ondergaan, bestaat hierin, dat de 6 greep noodzaakelyk eene der Hoogsten moet zijn: dat het *zelfde is, of ik zeide, dat in deezen Trant de *Rust* noodzaakelyk is. want de 6 zo hoog, en geene *Rust*, kan onmogelyk met eenigen Trant onzer vaarzen bestaan, *Bl. 185. gelijk wy reeds met dit voorbeeld aangetoond hebben,

De horens waren sierlijk gepolijst en glad.

zie beneden B. XV. vs. 1164. Dit dan klaar zijnde, zullen wy iets zeggen van de veranderingen, die hierin gemaakt kunnen worden. wy zagen, in het voorstel van deezen Trant, twee *Grooter Maaten*, geplaatst tusschen twee *Kleiner*. dit kanmen vooreerst omkeeren, en plaatsden de *kleiner* in het midden tusschen de *grooter*, op deeze wyze:

zulk een vaars is dit van VONDEL, beneden B, III. vs. 16.

*Noit onder 't lastigh juk gespannen voor den ploeg.

*Vs. 1089.

en meer anderen. doch dewijl de Hoogde toonen hier zo dicht opeen komen, schijnt my dit wat meerder gedrongen dan het eerste, en zo zacht niet te rollen. Gelijk nu in deezen Trant, als blijkt, om de *Rust* te weeg te brengen, van de drie *grooter Maaten*, noodzaakelijk eene gedeeld moet worden in twee *kleiner*; zo kanmen ook eene tweede, ja zelfs de derde verdeelen: zodat het geheele vaars kan bestaan uit zes *kleiner Maaten*. Van dit laatste, dat echter zelden te vinden is, ontmoeten wy een voorbeeld, zelfs in drie achtereen volgende vaarzen, in 't verhaal van den Bode in VONDELS *Gijsbreght van Aemstel*, daar hy, het woeden van Haemstede in 't Klarissenklooster beschryvende, aldus spreekt:

*Vaert grimmigh voort, en stroit de beenders hier en daer,
En smijt de tombe in twee, en breeckt 't gewyde altaer,
Gebiet terstont den brant in 't kloosterdak te steecken.*

in welke vaarzen niet een Lange greep is, die niet met een' byzonderen nadruk en hoogen toon uitgesproken wordt, zomen alleen uitzondere de 10 van het laatste vaars; want in *kloosterdak* valt een laager toon op *dak* dan op *klooster*. By deeze gelegenheid zullen wy hier aanmerken, dat dit verdubbelen der hoogste toonen, waarin het vermenigvuldigen der *Maaten* bestaat, eigen is, dan wanneer de spreker door een sterke drift, en vooral door spijt en gramschap, gelijk hier, vervoerd is. die het kunstige verhaal van deezen Bode oit met oplettendheid aangehoord heeft, zal dit lichter begrypen, en mijn zeggen, buiten twijffel, toestemmen. Dewijl 'er

+dan in deezen Trant zo veele veranderingen kunnen +gemaakt worden, als 'er middel is, om deeze *Grooter* en *Kleiner Maaten*, in meer of in minder getal, verscheidelijk te plaatsen (behoudens alleen dat de 6 greep haare hoogte bewaare, en de *Rust* in het vaars blyvezo zullen wy van ieder in 't byzonder geene voorbeelden aanhaalen. want, behalve dat ons dit zeer lang zoude ophouden, zo hebben wy reeds aan ons oogmerk en aan onze beloste voldaan, hebbende deeze twee byzondere Tranten, en het onderscheid tusschen beide, duidelyk aangewezen. Het voornaamste, dat in deezen byzonderlyk is waar te neemen, kunnen wy besluiten in deeze algemeene les: naamelyk, datmen in de 6 greep altijd moet plaatsen een woord van nadruk, waarop natuurelyk een hooge toon valle. om welke reden men daar alle woorden van weinig kracht, als Voorzetsels. Voornaam-, Bynaam-, Lid-woorden, en diergelyken (tenzy 'er dat somtijds gebeuren kan, de kracht der redeneeringe van afhange) noit behoorde te plaatsen. dit nam ANTONIDES niet wel in acht, toen hy dit vaars schreef, ook van ons boven vs. 705. berispt,

+Vs. 1089.
+Bl. 186.

Die op Kaukaes, en zijn besneeude klippen zwieren.

want volgens den Trant van het vaars moet *zijn* daar zo hoog klinken als de laatste greep in *Kaukaes*: doch dit strijdt tegen de natuur van dat woord, het welk hier niet den minden nadruk heeft. Alsmen dit in acht neemt, en dan zorg draagt, van geen twee Lange greepen van den laagsten klank, terstond na malkander te plaatsen (want dit mag noit geschieden) men zal zyne vaarzen onbeschroomd

⁺aan de grootste meesters mogen vertoonen. Al het overige beveelen wy aan het eigen onderzoek des Dichters, die niet alleen de voeten zyner vaarzen op zyne vingers moet kennen tellen, maar ook de klanken en toonen met zyne ooren op het naauwkeurigste afmeeten. ^{+Vs. 1089.}

Zie daar, Dichtlievende en Oordeelkundige Leezer, het geene wy ons hebben willen benaarstigen, uit een groot kluwen van veele verwarde gedachten, waarvan sommigen reeds voor veele jaaren, anderen eerst sints eenige dagen, in ons geboren zijn, te rekken en te spinnen tot éénen draad. indien hy immer te pas kan komen, om u, of iemand onzer Dichteren, te dienen tot een rechtsnoer, zo zal ik my deezer moeite nooit beklagen. ja, gelijk ik boven reeds betuigd heb, ik zal wel voldaan zijn, als anderen, my verbeterende, dat geene uitwerken, 't welk ik heb getracht uit te werken. 't Is zeker dat 'er vaste Regelen omtrent den Trant onzer vaarzen te vinden zijn: want, dat alle Kunsten ⁺haare zekere gronden en vaste Regelen hebben, en dat het maaken van zoetvloeiende vaarzen eene Kunst zy, is een waarheid, die ^{+Bl. 187.} van geen redelijk oordeel kan in twijffel getrokken worden. Ondertusschen moetenwe ook dit noch tot naricht zeggen, dat wy, by het uitbeelden van de hoogte der Toonen, niet voorgehad hebben, om, volgens de naauwkeurigheid van de Muzijk, den juisten klank van ieder woord aan te wyzen; maar alleenlijk, om daarvan een algemeen denkbeeld te geeven, en omdat ik oordeelde dit hulpmiddel ten hoogste noodzaakelijk te hebben, om mynen woorden licht en

*klaarheid by te zetten. Om welke reden ik ook geene verandering in de hoogte der Onevene of Korte greepen gemaakt, maar die allen op eene ry gezet heb: ^{+Vs. 1089.}
 schoonmen, by 't leezen van goede vaarzen, ook genoegzaam onderscheid in den toon der Korte greepen gewaar wordt. doch daarin zullen wy ons voor het tegenwoordige niet inlaaten. Die de Muzijk, waarin wy bekennen vreemdelingen te zijn, verstaan, mogen dit verder uitpluizen, en ons leeren, of, en waarin, de Opzegkunst verder aan de Zangkunst onderworpen zy. doch, zo 't my voorkomt, verstaatmen de Muzijk, om Poëet te weezen, genoeg, wanneer men dat geene kan in acht neemen, dat wy hier aangetekend hebben. en moet niet alleen hy, die een goed vaars zal maaken, maar ook die een goed vaars wel zal leezen, van dit alles kennis hebben. Ben ik in 't behandelen deezer stoffe wat wijdloopig geweest, men wyte het aan der zelve nieuwigheid. ik kon hier niets onderstellen mynen Leezer op die wyze bekend te zijn, als ik het begreep. op voorheengeleide grondslagen kanmen met weinig moeite een gebouw zetten; dit heb ik geheel uit den grond moeten ophaalen, om het ten minste te doen pal staan tegen den wind van zodanige Berispingen, die veel gedruisch maaken, maar niets beweegen kunnen, dan 't geen uit zich zelf lichtelijk vlot en beweegd wordt. Eene zaak schiet 'er noch over, waarvan wy ook, in het eerste gedeelte deezer Aanmerkinge, beloofd hebben, iets tot besluit te zullen aantekenen. Wy zeiden, van het woord *gepolijst* spreekende, dat het noit behoorde plaats te hebben in de 2 of 8; maar dat het, mids

+eene voorgaande *Caesura* of *Snede*, kon toegelaaten worden in de 4, 6 en 10 greep: en verschikten daar dat woord tot alle deeze plaatsem. Maar dewijl wy diergelyke woorden by de besten onzer Dichteren overal in het vaars geplaatst vinden; zullen wy den Leezer hier eenigen der zelve voorstellen, opdat hy de waarheid myner stelling daaraan toetse, en zelf oordeele welke der volgende voorbeelden +naar te volgen, welke geheel en al te vermyden zijn. Het voorvoegsel GE vinden wy in de 2 greep, by HOOFT, in *Baeto* Act II. +Vs. 1089. +Bl. 188.

Het GE-bruineerde staal -

in de 4, by onzen Dichter, beneden B. XIV. vs. 352.

En kruiden GE-schakeert, en allerhande kleuren.

en in 't zelfde Boek weder, byna eveneens vs. 946.

Met kranssen GE-schakeert van allerhande kleur.

DAN. HEINSIUS, in den *Lofzang* vs. 361.

*Laet Caesar in zijn Goet en moedigheid verwerren,
Aentrecken zynen rock van purper, met de sterren
Gestickt en GE-borduurt.*

in de 6, by A. HOOGVLIET, in *Ovid. Feestd.* B. IV. bl. 135.

Wiens grondt met bloemen GE-borduurt was en begroeit.

welk vaars buiten twijffel, onder alle deeze, den prijs by kenners zal stryken. In de 8, by onzen Dichter X. 853.

De kniebant aen de kniën met GE-borduurden zoom.

ANTONIDES, *Bellone aen Bant* bl. 13.

Door 't mommen heengezien der GE-blankette logen.

in de 10, dikwils by onzen Dichter, als B. IV. vs. 1067.

Ik zagh in mijn rondas van koper GE-bruineert.

⁺vs. 1092.

Bedekt het kuisch gezicht van deze GE-schoffeerde.

⁺Vs. 1089.

B. V. vs. 362.

- en met kruit en bloemen GE-stoffeert.

vs. 258.

Half zilver, hallef gout, en kunstigh GE-graveert.

A. PELS, in *Horat. Dichtkunst* vs. 1127.

Of minder weezen, als een ander GE-waardeerd.

Zeer aanmerkenswaardig vind ik, dat alle deeze woorden, die, door 't verlengen van de lettergreep GE, deezen misstal in onze vaarzen veroorzaaken, of geheel van vreemden oorsprong zijn, of een' vreemden staart, en basterd-*terminatie* aangenomen hebben, gelijk die in EEREN is, waarvan zie den Hr. TEN KATE I. deel bl. 241. en onze aantek. B. XII. vs. 85. Ja men zal niet één woord, dat, en in afkomst en in uitgang, geheel Duitsch is, kunnen uitdenken, het welk, door aanneeminge van dit GE, deezen misstand in een vaars zal te wege brengen. 't strijdt volkomen tegen de natuur en eigenschap onzer Taale. want, als dit zo niet was, het zou zekerlijk niet stryden tegen de natuur onzer Vaarzen: omdat, zo wel by ons als by anderen, de natuur der Vaarzen volkomen geschikt is naar die der Taale⁽¹⁾. En dat het gansch strydig is met de

(1) Dit is in 't algemeen volkomen waar; echter zijn er in de spreek- of schrijftaal eenige woorden, welke in de Poëtische taal niet gebruikt kunnen worden. by voorb. *vyanden*, *opvoeding*, *inbeelding* en diergelyke. Zie wyders *Maandel. Bydragen* I. D. bl. 162. en 339. en de voorbeelden op de volgende bladzijden.

+Taale, is klaar, als men overdenkt, dat alle onze +Werkwoorden, die in de onbepaalende Wyze een der *onscheidbaare* Voorvoegsels, BE, GE, ONT of VER, aan 't hoofd hebben, in den Verleeden Tijd het gewoone GE, zonder eenige uitzonderinge, weigeren aan te neemen: als *Beminnen*, BE-*mind*: *Gelooven*, GE-*loofd*: *Ontvonken*, ONT-*vonkt*: *Verhooren*, VER-*hoord*: enz. maar, als 'er een Voorvoegsel, dat *scheidbaar* is, voorkomt, dan weigeren de Werkwoorden niet meer, ook daarenboven, in den Verleeden Tijd, GE aan te neemen, omdat het dan zulks geplaatst kan worden, dat het, zo wel in de gemeene uitspraak, als in den Trant der vaarzen, altijd kort is, en flauwelijk gehoord wordt, als *Aanzoeken*, AAN-GE-*zocht*: *Inleiden*, IN-GE-*leid*: *Vorneemen*, VOOR-GE-*nommen*: enz. Dit wangeluid echter ontmoeten wy somtijds in Zelfstandige Koppelwoorden, uit twee goede en echte Duitschen te saamen gesteld, als *Geloofwaardigheid*, *Gelukzaligheid*, enz. doch dan is het de schuld, niet van de Taal, maar van den Dichter, die niet keuriggenoeg in het uitzoeken der woorden te werk gaat. Hoe deeze de vaarzen, daarmenze indringt, ontsieren en bederven, kan men uit de volgende plaatsen oordeelen. onze Dichter, in de *Bespieg.* B. V. bl. 167.

+Vs. 1089.
+Bl. 189.

's Mans GE-loofwaardigheid in 't melden van Godts handel.

Josef in 't Hof Act. III.

*Hy wist zijn oordeel meer te neigen en te buigen
Naer geloofwaardigheid, als naer getal van tuigen.*

en *gelijkaardigheid*, in de *Bespiegelingen* B. II. vs. 108.

Geen gelijkaerdigheid heeft ergens me te stryden.

⁺ *Gelukzaligheid*. FRANS GREENWOOD, *Poëzy* bl. 3.

⁺Vs. 1089.

*O Westertempe, o Hollandsch Eden,
O Lustpriëel, in wiens beslag
Uw heusche huisheer dag aan dag
Zo veele GE-lukzaligheden
Bejegend met zijn bedtvrindin!*

WESTERBAEN, *Lof der Zotheyd* bl. 153.

So laet ons sien of niet de GE-lucksalicheyd -

Zodanige woorden behoorden uit de vaarzen gebannen te blyven, dewijl 't ons aan geene anderen ontbreekt, om onze meening ten vollen uit te drukken. Om die zelfde reden zou ik, als Poëet spreekende, ook het woord *Begenadigen* gaarne zijn afscheid geeven, dewijl BE- zo weinig lang uitgesproken kan worden als GE-. Wy ontmoeten 't echter in de werken van onze voornaamste Dichteren. VONDEL beneden B. XIV. vs. 1078.

Te BE-genadigen met d'eere lang belooft.

en X. 393.

- een voorspook, dat zijn bede is BE-genadight.

in *Gijsbr. van Aemstel* Act. I. sc. 1.

En met den zegekrans my heerlijk BE-genadigt.

MOONEN, *Heil. Herdersz.* XIII. bl. 69.

⁺ *En zijn bestryder met vergifnis BE-genadigt.*

⁺Bl. 190.

R. ANSLO, *Martelkroon van Steven:*

*-- van Godt zoo BE-genadigt,
Dat hy, volmoedt, zijn leer ook met zijn doodt verdadigt.*

FR. VAN HOOGSTRATEN, *Beg. Pelgr.* II. 1.

En nu met goed gezelschap BE-genadigt.

't woord *gezelschap* doet my hier denken aan *GE-zellin*, dat in een vaars noodzaakelijk dien zelfden wanklank moet te wege brengen. men maake my

+hieruit evenwel geene tegenwerping, alsof dit myne stelling, dat zulks tegen de natuur onzer Taale strijdt, zoude om ver werpen. want het vrouwelyke van *Gezel* is niet, gelijk wy nu zeggen, *Gezellin*; maar, gelijk de Ouden zeiden, *Gezelle*: 't welk, ook buiten het vaars, veel zachter en aangenaamer klinkt dan *Gezellin*. zie van dit woord onze Aantek. B. VIII. v. 203.^(m) +Vs. 1089.

(m) In onze aantekening over het denkbeeld, dat wy, in onze taal, van het woord SNEDE moeten maken, (hiervoor bl. 131.) hebben wy beloofd, hier ter plaatse, onze gedachten over de RUST, en den Trant onzer zesvoetige verzen, ten dienste van aankomende Dichters, te zullen mededeelen.

De Heer HUYDECOPER verstaat door de Rust, in onze Nederduitsche verzen van 6 voeten, niet alle verpoozingen, waar zy vallen; maar alleen en byzonderlijk die, dewelke invalt tusschen den derden en vierden voet. Zie hiervoor bl. 328. en elders. Door verpoozingen verstaat de Heer HUYDECOPER die ophoudingen, welke men maakt in het lezen en uitspreken der verzen. Zie bl. 322. en elders. Wy voor ons maken onderscheid tusschen verpoozingen, welke men maakt in het lezen en uitspreken der verzen, het zy wanneer de zin het vereischt, het zy om het vers te helpen, en tusschen eene Rust, die men maakt in het *Scandeeren*.

Het Scandeeren is eigenlijk het middel om over het werktuiglyke der *versificatie* met grond te oordeelen. Verzen, welke alleszins de proef kunnen doorstaan, wat het werktuiglyke belangt, moeten goed gescandeerd kunnen worden. Een vers, dat zich goed laat scandeeren, laat zich goed lezen; maar verzen, die goed gelezen kunnen worden, kunnen niet altijd goed gescandeerd worden: deze zijn slechts verdraaglijk, en kunnen tot geen modellen verstrekken. Iedere taal heeft hare eigene *Prosodie* en byzondere wyze van scandeeren. In de onze versta ik door het scandeeren der verzen, niet alleen de afmeting der voeten, bestaande uit korte en lange Syllabes enz. maar ook der meerdere of mindere laagte en hoogte der toonen, waarin voornamelijk de welluidendheid onzer verzen gelegen is.

Alles wat de Heer HUYDECOPER ons over den Trant onzer verzen van 6 voeten heeft medegedeeld, is gesproten uit het denkbeeld, dat de Rust in dezelve niet noodzakelijk is. Dat er omstandigheden voorkomen, waarin verzen zonder Rust zeer goed, somtijds fraai zijn, is eene bekende zaak: dan dit zijn byzondere gevallen en afwykingen van den gewoonen regel.

'De noodzakelijkheid van met den vierden polsslag adem te moeten halen,' zegt de Schryver der *Nederduitsche Dichtkunde* bl. 103. 'eischt, dat de uitspraak ten minsten met den vierden voet rust, willen wy ons spraakvermogen geen geweld aandoen.'

In onze verzen van 3, 3½ en 4 voeten behoeven wy geene Rust; maar in die van 5 en 6 voeten oordeelen wy, dat eene Rust, uitgenomen in byzondere omstandigheden, altijd noodzakelijk is; doch wy meenen teffens, dat in onze verzen van 6 voeten, om ons hier by thands alleen te bepalen, de Rust niet altijd op het midden of na den derden; maar ook in sommige verzen na den tweeden, in sommige na den vierden voet kan en moet komen.

Door de *Rust* verstaan wy die ophouding of ademhaling, welke by het lezen, of wel voornamelijk by het scandeeren der verzen, gemaakt wordt achter een Lettergreep die eenen hoogen, en liefst den hoogsten toon heeft, komende of op de tweede helft van den derden voet, gelijk gemeenlijk, of van den tweeden, of van den vierden voet; het zy dat de zin die ophouding of ademhaling vereische, 't welk natuurlijkst is, het zy de zin doorloope, 't welk volstaan kan.

Dat de Rust nooit anders dan na eenen hoogen toon kan komen, behoudens de welluidendheid, is een aanmerking, die verdient altijd in 't oog gehouden te worden.

Niet alleen zijn er verzen, waarin de Rust niet anders kan gesteld worden, dan na den tweeden of na den vierden voet; (zie beneden B. XV. vs. 1164. en onze aantekening daar ter plaatse) maar ook, en hierin bestaat de grond van onze aanmerking, vinden wy vele verzen, die een gebreklijk *Rythmus* zouden hebben, indien men de Rust wilde stellen na den derden voet; doch die deftig en welluidend zijn, indien men de Rust stelt na den tweeden of na den vierden voet.

Wat dorperheit is dit, // onedele gemeente!
Wat bitse nijt verteert het merg // in uw gebeente!
Gy zegt, zoo ras de wraeck // de koninglijcke zielen
Te raede riep, // om 't rijck van Troje te vernielen,
En sloot het eerloos stuck // te rechten met heur zwaert,
Dat ick gedaghvaert quam, // en stout en onvervaert,
Hen stuitte, en dreef, // het was te heftig opgenomen. enz.

Achter die Lettergrepen, die volgens een goede uitspraak eenen hoogen toon voeren, plaatsen wy de Rust, gelijk wy die in de bovenaangehaalde verzen, uit het begin van VONDELS *Palamedes*, geteekend hebben, en de verzen zijn deftig en voldoende. Men beproeve nu deze zelfde verzen te lezen, of te scandeeren, met de Rust overal achter den derden voet, en wy denken, dat een ieder, die een goed gehoor heeft, onze aanmerking zal vatten en toestemmen.

By VONDEL, ANTONIDES, en andere Meesters in de Nederduitsche *versificatie*, vinden wy meer verzen, met de Rust na den tweeden, dan na den vierden voet; deze laatste, zullen zy wel rollen, behooren doorgaans, of achter den tweeden, of achter den derden voet geen Snede te hebben.

Voor het overige komt het ons voor, dat men, door de Rust te stellen, zoo wel na den tweeden en den vierden, als na den derden voet, eene aangename verscheidenheid verkrijgt; in vele gevallen, eene rustigheid en stevigheid, die men mist in Dichtstukken, waarin alle verzen de Rust hebben na den derden voet. Deze zijn niet vry van eentoonigheid, om dat ze in de daad niet anders zijn dan verzen van drie voet, en de hoogste toonen altijd op dezelfde plaatsen hebben; terwijl in de andere eene mengeling is van twee- drie- viervoetige verzen; iets, waarmede een kunstenaar van gevoel, oordeel en verbeeldingskracht zeer veel kan uitwerken, inzonderheid door de schakeering der hoogste toonen, dan op den tweeden, dan op den derden, dan op den vierden voet. Hierdoor wordt niet alleen de welluidendheid bevorderd, maar hierdoor, vooral, wordt de kunstenaar in staat gesteld, om de kracht zyner uitdrukkingen recht te doen gevoelen, door die Lettergrepen, welke 't meest beteekenen, volgens de zonderlinge en veel vermogende eigenschap onzer, hierdoor zeer voortreflyke, tale, op die plaatsen in het vers te brengen, daar de hoogste toon vereischt wordt. Een kunstvermogen, waarin VONDEL, in zyne schoonste stukken, getoond heeft een Meester te wezen. Men kan over het onderscheid en de betrekking der toonen ook nalezen de tweede der drie Verhandelingen van het Kunstgenootschap *Nil volentibus Arduum*, in het jaar 1728. te Amsterdam uitgegeven, handelende *over het gebruik der Accentus of Toonen in de Nederduitsche Vaerzen* bl. 18-32.

Het is wel zoo, dat een Dichter niet altijd even zeer naar wensch kan slagen, en dat de feilen, welke nu en dan begaan worden, en door VONDEL dikwils begaan zijn, meer zelfs dan by onze beste nieuwe Dichters, met eenen lagen of middeltoon te plaatsen, waar, volgens het *Rythmus*, een hooge toon vereischt wordt; dat, zeg ik, die feilen, door een goed Lezer, in het opzeggen, zoo veel als mogelijk is, geholpen worden; echter is het ook waar, dat zulke verzen de beste gekeurd worden, in de daad ook de gladste zijn, welke zoodanige hulpe minst behoeven, en het eenen oefenaar der schoone kunsten altijd voegt naar de hoogstmogelyke volmaaktheid te streven, zelfs, waar het doenlijk is, zyne voorgangers te overtreffen. Een jong Dichter, is hy niet misdeeld van een goed gehoor, kan, volgens onze begrippen, op eene gemaklyke wyze, in staat gesteld worden om te ontdekken, wat er aan het vers hapere, wat er in veranderd moet worden.

Hy onderzoekte, voor eerst, of het vers eene Rust hebbe, het zy achter den tweeden, het zy achter den derden, het zy achter den vierden voet; dan, of het, uit hoofde van den inhoud van 't vers, zonder Rust, des te fraaijer zy.

Hy toetse vervolgens, of de tweede helft van dien voet, waarop de Rust volgt, als ook van dien voet, waarmede het vers eindigt, (de laatste Syllaben der Sleepers, dit weet hy, worden niet gerekend) of die tweede helft eenen lagen, of hoogen, of middeltoon hebbe; heeft zy eenen lagen of middeltoon, het vers dient veranderd te worden, en zal veel beter wezen, zoo die tweede helft eenen hoogen toon heeft.

Voor het overige heeft hy maar toetезien, dat er, in de eerste helft van iederen voet, geene Syllabe geplaatst zy, die hooger, en in de tweede helft, geene Syllabe, die lager toon heeft, dan de Syllabe, die er voorgaat, of op volgt: wy zeggen hooger of lager, want daar zijn dikwils gelegenheden, waarin ze beide even hoog of laag mogen wezen; byzonderlijk in den eersten voet van 't vers, en in dien voet, welke op de Rust volgt.

Verscheidene aanmerkingen zijn uit onze gezegden afteleiden, en wy zouden, met vele voorbeelden van de schoonste, welluidendste verzen, wier *Prosodie* men in het *Scandeeren* niet behoeft te verkrachten, onze denkbeelden kunnen ophelderen en bevestigen; dan, behalven dat dit ons te wijd zoude doen uitloopen, achten wy best, zulks ter oefening van aankomende Dichters overtelaten; te liever, daar de voorbeelden, die zy zelf in schoone stukken ontmoeten, veel meerder waarde hebben dan afzonderlijk bygebrachte regels, die opgezocht of uitgekijpt schynen, en niet in hun verband gezien worden.

Maar, mogelijk zal iemand denken, dat wy al te veel gewicht stellen in het werktuiglyke der verzen. In de daad, zoo het werktuiglyke de eenige zaak was, die wy bedoelden, wy zouden dit oordeel gereedelyk toestemmen; doch, het lezen van allerlei soort van Poëten heeft ons geleerd, dat er tusschen het werktuiglyke en het Poëtische der verzen naauwer verband is dan gewoonlijk vermoed wordt.

Indien men onze beste Dichters in handen neemt, en alle die regels, waar aan iets hapert in de *Prosodie*, naauwkeurig gadeslaat, en vergelijkt met andere, die, wat het werktuiglyke

betreft, volmaakt goed en welvloeiend zijn, zoo zal men, genoegzaam altijd, bevinden, dat de laatstgemelde veel schooner, veel Poëtischer van uitdrukking zijn dan de andere. Het lust ons, dit, tot slot van deze aantekening, met eenige voorbeelden aantetoonen. Wy hebben hiervoren gezegd, dat de RUST nooit anders dan na eenen hoogen toon, behoudens de welluidendheid, komen kan; verzen, derhalven, welke de Rust hebben na den derden voet, moeten op de zesde Lettergreep altijd eenen hoogen toon hebben. Ik heb thands voor my den *Abraham den Aartsvader* van HOOGVLIET; daarin vinde ik eenige verzen, die op de zesde Lettergreep een *Encliticum* hebben, en daardoor stooten of lam zijn; maar ik vinde, dat de Dichter eenige van die verzen, in de Derde en volgende uitgaven, somtijds met eene kleine verandering, geholpen heeft. Laat ons eenige voorbeelden bybrengen, alleen uit het II. Boek Eerste en Tweede uitgaven bl. 34.

*'t Waar anders haast gedaan met al de waereltlingen:
Geen Adams nazaat zou de strenge wraak ontspringen.*

in de Derde en volgende uitgaven:

*'t Waar anders haast gedaan met Adams nageslachten;
Geen stervling had genâ, maar strenge wraak te wachten.*

bl. 42. reg. 1.

*Men ziet Anubis met zijn hontskop ommedragen,
Die 't lijk opsuffelde, zoo jammerlijk verslagen.*

in de Derde en Vierde:

Die 't lijk had opgespeurt, dat Thifon had verslagen.

in de volgende nog beter en Poëtischer:

Die 't lijk had opgespeurt, door Thifons vuist verslagen.

weinige regels verder:

*- om dat ze lang voor dezen
Den akkerbouw eerst aan den mensch heeft onderwezen.*

in de Derde en volgende uitgaven:

*- omdat ze haar beschouwen
Als d'eerste Leermeestres van 't heilrijk akkerbouwen.*

bl. 43.

Dat is de ruimte, daar de bleeke plagen wonen.

in de Derde en volgende:

Dat is het ruim verblijf, daar bleeke plagen wonen.

bl. 45. van Sara:

*Is nu ten einde raat, en schier ter wanhoop reê.
De moet ontzinkt haar in een deerlijk hartewee.*

in de Derde en volgende:

*Is nu ten einde raat; en heur verbijstert hart
Bezwijkt door wanhoop schier in die godtvruchte smart.*

Men zoude hierby nog andere voorbeelden kunnen voegen, waarin lage toonen gebracht zijn op die plaatsen, waar, volgens eene goede Prosodie, hooge of middeltoonen vereischt worden. Een voorb. slechts bl. 232.

*Maar op dat hy zijn doel bet raken zou, vertelt
Mijn vrome Aartsvader aan zijn' jongen Martelheld
Zijn ondervinding -*

waarvoor wy dus lezen in de Derde en volgende uitgaven:

*d'Aartsvader, om te meer het wit, // zich voorgesteld,
Te treffen, openbaart den jongen Martelheld
Zijn ondervinding -*

Uit de vergelyking dezer voorbeelden en meer diergelyke, kan men zien, dat verzen, die plat en gebreklyk van uitdrukking zijn, doorgaands, zoo niet altijd, hinken aan een of meer fouten tegen eene goede Prosodie; daar, in tegendeel, verzen, waaraan niets hapert, wat het werktuiglyke belangt, niet alleen gladder en steviger, maar teffens edeler, Poëtischer van uitdrukking zijn: en dit is, naar onze gedachte, natuurlijk zoo; immers, in iedere taal, moet eene goede Prosodie noodzakelyk geschikt zijn naar den aart der Poëzy, dat is te zeggen, naar de taal der Poëten; die kennelyk onderscheiden is van de schryfftaal, en nog meer van de spreektaal; welk onderscheid kenners van Poëzy weten, dat in de Gedichten van HOOFT en VONDEL meer dan in die van hunne voorgangers en navolgers gevonden wordt.

Derde boek.**Vs. 13.**

*Agenors zoon ging droef de werrelt ommedoolen,
Most vaders gramschap en den vaderlantschen gront
Vermyden.*

Zeer ongewoon, en, voor zo verre my bekend is, zonder voorganger of navolger, zegt J. DE DECKER, *Lof der Geldz.* bl. 85.

Hier door (zoo Paulus zegt) word hoerdoms smet gemeden.

en wederom bl. 161.

- *past deze prael den leden*
Van 't Hooft, 't welk alle prael als pestvier heeft gemeden?^(a)

Vs. 37.

Hier stont een groeiende en noit afgehouden wout.

HOOGSTRATEN heeft hier *groeiende* veranderd in *groeiend*: omdat hy oordeelde, datmen in goed Duitsch niet zegt, *een groeiende wout*. ik oordeel mede zo; maar VONDEL oordeelde anders, want die schrijft ook IV. 707.

Het zy van droefheit, of door smettende vergift.

(a) Men zie hierover de *Proeve van Oudheid-, Taal- en Dichtkunde* van het Utrechtsch Genootschap *Dulces ante omnia Musae* bl. 214.

+maar by HOOGSTR. leestmen *door 't smettende* - *VONDEL weder B. IX. vs. 239. *als gloeiende yzer*: by HOOGSTR. *gloeiend*. Waaraan zalmen dit toeschryven? 't is +Vs. 37.
 my zeer lief, dat ik, by deeze gelegenheid, zie, welke hieromtrent de gedachten +Bl. 191.
 van dien grooten Taalkundigen zijn: schoon ik my verwondere over die liefde
 voor VONDEL, die den Hr. D. VAN HOOGSTRATEN zo zeer hadt ingenomen, dat hy ook
 zyne mistastingen of naarvolgt, of te verbergen tracht: daar hy elders tegen eenen,
 die, MYNE *leven*, en UWE *bywijf*, geschreeven hadt, zich vry hartelijk uitgedrukt hebbe.
 Daar is een tijd geweest, datmen oordeelde, dat *myne leeven* zo wel kon gezeid
 worden, als *een groeiende woud*. en leestmen zelfs in den *Hertspieghel* B. IV. vs.
 219. en 221. ONZE *werk*. maar zo wy ons den naam van *Bescheiden* Leezers willen
 aanmaatigen, moeten wy dat in Schryvers van dien tijd zo zwaar niet opweegen,
 alsof zy in den tegenwoordigen geschreeven hadden. gelijk wy ook deezen mislag,
 dienwe hier in VONDEL berispen, moeten verbeteren, niet in VONDELS, maar in onze
 eigene werken. wy zullen 'er meer voorbeelden van bybrengen; doch eerst iets van
 de zaak zelve zeggen. Om niet in 't wild te schermem, moeten wy eerst bepaalen,
 of de *Deelwoorden*, wanneerze voor een Zelfstandig Naamwoord gesteld worden,
 d.i. wanneerze de plaats van een *Byvoegelyk* bekleeden, alle de veranderingen van
 Geslachte en Buiging, gelijk de *Byvoegelyken*, mede ondergaan; of niet. Ons dunkt,
 dat het zelfs niet in twijffel behoorde getrokken te worden, of de *Deelwoorden*,
 staande in de plaatse van

+ een *Byvoegelijk*, moeten ook, zonder eenige uitzonderinge, gelijk de *Byvoegelyken* gebruikt worden. zodat, het geen omtrent het aanneemen en wegwerpen der E ^{+Vs. 37.} aan het einde, van deeze gezeid wordt, ook van die moet waar zijn. dat HOOGSTR. mede van die gedachten was, blijkt uit de gemaakte veranderingen, boven gemeld; en nog nader uit zyne eigen woorden aangehaald in onze aanmerking op B. VII. vs. 337. dit dan vastgesteld zijnde zullen wy voortgaan. Te recht schrijft de Hr. TEN KATE (spreekende van de *Byvoegelyke*, dat door ons hier ook op de *Deelwoorden* toegepast wordt) *Redenwiss.* XII. §. 1. *Datmen in 't Neutrum te mets zondigt met de E verkeerdelyk achter aen te voegen.* Als 'er geen Lidwoord voorstaat, zegt hy §. 4. moetmen de E wegwerpen, als ZUIVER *water.* zo is 't: en om die reden moetmen ook zeggen, *met* RUISCHEND, en niet RUISCHENDE *geklater*, gelijk VONDEL schrijft B. I. vs. 689. en meermaalen, als XIII. 1108.

-- *zoo klaer als glinstrende ijs.*

X. 928.

-- *over aer en staende graengewas.*

+XV. 1128.

Noch gramschap van Jupijn, noch woedende oorloghszwaert.

+Bl. 192.

en vs. 478.

-- *uit rottende ingewant.*

gelijk ook XIV. 278.

- *en levende ingewant.*

XII. 365.

Als gloeiende yzer -

de zelfde woorden, waarin HOOGSTR. IX. 239. de E

+wegsmeet, als boven gezeid is. zo zegt hy ook in de *Maeghdebr.* XI. vs. 24.

-- door steen, door stael, door yzer,
En knarssende metael -

+Vs. 37.

Wanneer het Ledeken EEN hiervoor geplaatst wordt, moetmen de E mede wegwerpen, volgens TEN KATE §. 4. (het zelfde zegt hy, van EENIG, MENIG, ZEKER en SOMMIG) en dit stondt reeds zo vast by den Hr. HOOFT, dat hy in zyne Waarneemingen §. 29. buiten eenige bedenking zegt: *Vast gaat altoos, datmen moet zeggen*, EEN sterk *paard*, EEN groot *huis*. VONDEL neemt het ook waar omtrent de Byvoegelyke, maar weder niet omtrent de Deelwoorden: gelijk wy hier zien, EEN groeiende *wout*: en B. VIII. Inhoud, en vs. 869. EEN staende *meer*. ook in den Bladwyzer van dit werk; *Pegazus*, EEN vliegende *paert*. In *Virg. Eneas* B. VII. bl. 270. EEN stinckende *gebroetsel*. in de *Bespieg.* B. I. bl. 34.

-- EEN *opgespanne veder*
Of zackende gewicht -

even als HUYGHENS, *Oogentroost* bl. 262.

Of 't met EEN veer gaet, of met hangende gewicht.

Wederom schrijft de Hr. TEN KATE: *By de Neutra komt insgelijks de E, wanneer ons HET (of eenig Pronomen Possessivum of Demonstrativum, als MIJN, ONS, DIT, enz.) tot voorlooper dient; als HET of MIJN ZOETE KIND, HET VUILE BEEST, enz. Om de waarheid te zeggen, hier ben ik 't met dien Taalgeleerden Schryver gansch niet eens. Ik staa toe, en niemand zal zulks niet toestaan, datmen moet schryven HET of DIT zoete kind; HET of DAT vuile beest. maar, datmen in goed en beschaafd Duitsch*

+ zou zeggen, MIJN zoete *kind*, dat kan ik tot noch niet toestaan. eene tederhartige moeder mag op die wyze, met haare kinderen stamelende, spreken: maar uit die schoole moeten wy onze regels niet haalen. immers zalmen by geen' goeden Schryver, sints veele jaaren herwaarts, vinden, ZIJN wreede *geweld*, Uw heerlyke *bedrijf*, MIJN scherpe *zwaard*, enz. Ook gebruikt VONDEL nergens de Byvoegelyke, en alleen de Deelwoorden op die wyze, gelijk +blijkt alleen uit deeze woorden B. V. vs. 266. Uw *laf en suffende gemoet*: daar hy anders ook wel *laffe* geschreeven zou hebben. maar de Deelwoorden altijd met de E aan 't einde, als XIII. 366. ZIJN schitterende *zwaert*. XIV. 250. Uw hobbelerende *schip*. XV. 907. ZIJN *kam en glinsterende hoofd*. VIII. 33. ZIJN *schoonheit en opheldrende aengezicht*. IX. 545. MIJN stervende *gezicht*. *Maeghdebr.* XI. 42. WIENS lachende *geluck*. Wy oordeelen dan, datmen na de *Pronomina Possessiva*, als *Mijn, Uw, Zijn*, enz. de E zo wel van achter de Bynaam- als Deelwoorden onveranderlijk moet wegwerpen. en, om te toonen, dat onze taal, in dit deel, noch niet geheel gezuiverd is, zal ik deeze Aanmerking besluiten met eenige voorbeelden uit onze beste Dichteren, waarin niet alleen de Deel- maar ook de Bynaam-woorden kwaalijk gebruikt worden. Wy hebben 'er nu en dan onder 't leezen slechts eenige weinigen aangetekend, die wy hier zullen laten volgen in die orde, als wyze nu vinden. MOONEN, *Heil. Herdersz.* II. bl. 11.

*O luthofdraek, WIENS rug, met schubben gouts gespikkelt
En LANGE lijf zich uit en in door krinkels wikkelt.*

+en in 't laatst van den volgenden *Herderszang*:

Daer dus de knaepen 's lants GEWENSCHTE heil *ontvouden.*

+Vs. 37.

in de *Gemengelde Herdersz.* II. bl. 83.

Daer Karels OUDE slot *zich in de golf van 't Zuiden*
En Vechtstroom spiegelt -

ANTONIDES, *Ystroom* B. III. bl. 70.

Met DREUNENDE *geluit en een verheven trant.*

HOOGVLIET, *Feestdagen* B. V. bl. 171.

- - - *het volk kon door geen' wetten*
Het stroopen van des lands GEMEENE *veldt beletten.*

B. VOLLENHOVE, *Broedermoord te Tranziane* Act. II.

Toen zaghen ONZE *kroost met 's Keizers telgen pronken.*

L. BAKE, in 't begin van *Jes.* IX. hoofdst.

Hoort volken, die in duisternissen
En nevels, 's aardrijks WYDE *rond*
Bewoont -

FRANS VAN HOOGSTRATEN, *Beg. Pelgrim.* III. 3. bl. 186.

Hy houdme voor ZIJN *zoon en ECHTE kind.*

DAVID VAN HOOGSTRATEN, *Poëzy* bl. 325.

En voortgejaegt uit ZIJN *BEKENDE perk.*

+JAN VAN HOOGSTRATEN, *Mengelpoëzy* IV. deel bl. 155.

Gewissse boden van ZIJN *RYZENDE geluk.*

+Bl. 194.

TEN KATE II. deel bl. 18. *op* ONS *KLEINE stukje gronds.* By de Vertaalers van den Bybel is dit zeer gemeen, als *Hos.* VIII. 7. *GEEN* staende *koorn.* *Dan.* VII. 9. en *Jerem.* XX. 9. *EEN* brandende *vyer.* *Jerem.* LI. 43. *EEN* dorre *lant.* *Ezech.* XIX. 13. *EEN* dorre *en dorstigh lant.* en XXXI. 3. in de Kanttek. *EEN* schaduwmakende *wout.* Enz. Hoe ouder de schryvers zijn, hoe dit gemeener is. Wy wenschen dat die Dichters, die nu noch leeven, en naderhand onder

+de Besten van deezen tijd zullen geteld worden, hierop acht geeven, en ook deeze overblijffels der boersche oudheid geheel ten lande uitdryven. +Vs. 37.

Vs. 56.

*het lijf [men magh 't geloven]
Is langer dan de slang die 's hemels Beeren scheidt.*

Deeze *Slang*, of, gelijkze eigenlijk genoemd wordt, de *Draak*, scheidt met haaren staart den Grooten en Kleinen Beer van elkanderen. ZACH. HEYNS, *Bartas* I. 4. bl. 159.

Een lichtgevlamden DRAECK twee Beyren scheidt van

VONDEL noemt haar B. II. vs. 181. *de kringkelende Slang*. maar vs. 228. zeer kwaalijk, *de Waterslang*: want deeze is de *Hydra*, in het Duitsch by den naam van *Waterslang* bekend, en staat geplaatst in het Zuider gedeelte des hemels; doch de *Draak* diep in het Noorden. Maar daar is noch een *Serpent*, of derde *Slang*, onder de starren, die mede in dit werk gemeld wordt. Om dan ook dit gedeelte deezer Vertaalinge op te helderen; en in onze Dichteren een' lust tot die weetenschappen, waarvanze ten minste een algemeene kennis moeten hebben, waare het mogelijk, te ontsteeken: zo zullen wy ook van de *Waterslang* en 't *Serpent* hier in 't kort iets byvoegen. Het Zuidelijk gestarnte, de *Waterslang*, wordt ons met zyne gebuurstarren, van MANILIUS, *Astronom. Lib. I. vs. 402.* beschreeven op deeze wyze, gelijk wy dit overgebragt hebben:

**De kleine Hond, de Haas, en de Argo, die met glans
 Nu staat te flikkren aan den starrelichten trans,
 Omdat zy de eerste dorst door woeste golven streeven,
 En lang door storm en wind gesold wierdt en gedreeven:
 Zo werdt zy een Godin, bewaarende de Goôn.
 Naast aan haar zyde blinkt de WATERSLANG, die schoon
 Den glinsterenden rug vertoont vol klaare starren;
 Met Febus vogel, en Iacchus kelk -

*Vs. 56.

*Bl. 195.

de Vogel van Febus is de Rave. HOOGVLIET, in de *Feestd.* II. bl. 45.

*Drie starren staan by een, de Rave, Kelk, en SLANG;
 De Kelk staat midden in die andre twee te praalen.
 Den dertienden der maandt verbergen zy haar' straaLEN
 Noch voor een yders oog; maar komen 's nagts daar aan,
 Als heldre lichten, aan de hooge starrebaan.
 Ik zal den oorspronk -*

doch dien oorsprong kan de weetgierige Leezer daar nazoeken. Wy haasten ons naar de derde *Slang*, of het *Serpent*, weder een Noordelijk gestarnte, van onzen Dichter gemeld B. VIII. vs. 255. ook, gelijk de anderen, onder den naam van *Slang* (de Latijnsche Dichters noemenze ook met ééne naam, *Anguis*) daar hy spreekt van de Kroon van Ariadne, door Bacchus in 't gestarnte verheven:

*- en smijt haer Kroon, die starren krijgt voor steenen,
 Ten hemel door de lucht. in 't vliegen derwaert heen,
 Verandren kroonsgewijs de parle en steen by steen
 In klaere starren, die by nacht aen 's hemels daken
 In 't midden van de SLANG en godt Alcides blaeken.*

VONDEL noemt hier de *Slang* en *Alcides*; geen van

*beide kwaalijk, maar echter anders genoemd in 't Latijn. OVID. zegt vs. 182.

Qui medius nixique genu est, anguemque tenentis.

+Vs. 56.

hy noemt eigenlijk niet de *Slang*, maar den *Slange-* of *Serpent-drdager*, met een' Griekschen naam genoemd *Ophiuchus*, dien OVIDIUS in 't Latijn zeer wel uitdrukt, *anguem tenens*; en CICERO in *Aratus*, met een Koppelwoord, *anguitenens*: anders ook *Serpentarius* genoemd. MANILIUS weder, spreekt van deezen *Slangedraager* en het *Serpent*, op deeze wyze, volgens onze niet zeer naauwgezette vertaaling, *Lib. I. vs. 331-336*.

*De Slangedraager deelt het blinkende SERPENT,
Aan zyne starren, groot en glansrijk, ver bekend,
En rekt en trekt het uit met zijn beslooten vingren,
Daar 't zich geduurig poogt te buigen en te slingren,
Te kronklen dich ineen, en allen weerstand doet.
Het draait nochtans zijn hoofd ter zyde af, wel gemoed,
En, niet verwinnende, behoeft ook niet te wyken.
Zo strydenze eeuwig, wijlze in krachten zich gelyken.*

van dit *Serpent* zingt de Dichter des *Ystrooms* B. IV. bl. 112.

**Ook zultge letten op het vreesselijk SERPENT,
Dat, als een breede strael van vier, zich krult en went
In 't Noorden, als gy 't ziet van blaeuwen zwavel gloeien,
Hael in de schoot, 't zeil neêr. een nachts storm aen het loeien
Steekt van de Noordpool op, en mengt de zee en lucht.*

+Bl. 196.

De *Slangedraager* wordt van OVIDIUS gezeid Eskulaap te zijn, in het VI. boek der *Feestdagen*; volgens de vertaaling van HOOGVLIET bl. 223.

**Wen Galathé weer in haar' vaderlyken kolk
De dagtoorts dooft, en 's nachts al 't aardtrijk legt te slaapen,
Rijst Eskulaap (wel eer getroffen door het wapen
Van grootvaâr Jupiter) uit de aarde in hooger standt,
En toont twee Slangen, hem gevlochten om de handt.*

*Vs. 56

hy wordt hier gezeid *twee Slangen* te houden: doch deeze twee komen boven by MANILIUS voor als eene *gedeelde* Slang, omdat het midlijf zich verbergt achter het lighaam van Eskulaap. Anderen houden hem voor *Herkules*. daarom zegt BARTAS l. 4. volgens Z. HEYNS bl. 159.

*- - - het Beelt, 't sy van den Sone
Alcmene, ofte wel van AEsculapius self,
Ick meyn die 't SERPENT draegt dweers door 't gestert gewelf.*

doch *Herkules*, of de Zoon van Alcmene is het *Knielende Beeld*; gelijk VONDEL zeer wel *Alcides* noemt voor 't Latijnsche *nixus genu*, in de aangehaalde woorden, waarin OVIDIUS de plaats aantoot, daar Bacchus de Kroon van Ariadne deedt stand houden. dat zelfde vindenwe uitgedrukt van den geleerden DANIEL HEINSIUS, *Hymnus van Bacchus* vs. 390. in deeze woorden:

*Heeft hy de blyde bruyt in zyne koets genomen,
Verheven in de locht, en daer gestelt ten toon,
Dicht aen het Beelt dat knielt, een schoone gouden Kroon.*

waarop P. SCRIVERIUS aantekent: *die van de hemelteyckenen schryven, segghen dat het Herkules is die knielt. de Griecken noemen dit beelt Engonasin, d.i. Knielende.* En zo verklaart het HEINSIUS zelf, in zijn

⁺gedicht van Juffr. *Anna Visscher*, daar hy, onder het melden van verscheidene gestarnten, zegt vs. 54.

⁺Vs. 56.

Waerom dat Cepheus staet, en Herkules moet knielen.

Vs. 84.

*de boschdraek, dol van wee,
Wrong 't hoofd vast achterom, en ziende 't bloet alree,
Beet van verwoetheit in den schicht, tot dat door 't wrikken
De schacht aen 't waggelen, ter noot raekte uit den dikken
En taeien rugge.*

't Zou thans vreemd in de ooren klinken, indienmen één mensche twee ruggen toeschreef, den eenen achter, den anderen voor. ik vind evenwel 't welk ⁺iets diergelijks schijnt te zeggen, by een Schryver, dien ik, wat de zuiverheid der Taale belangt, gansch niet voor den minsten der Ouden houde, naamelijk dien van *Tscep vol wonders* 1514. cap. 71. *ende om deswille dat therte dbeghinsel vanden leven des lichaems es, hevet de natuere in die sekerste plaetse ghestelt om hem te verwaren.*^(b) *want om hem te*

⁺Bl. 197.

(b) VERWAREN is bewaren. *Materie der sonden* MS. fol. 10. b. *mer ist dat ghi mit wenich menschen van desen perikel der onversiender doot begheert verwaert te wesen.* MS. 1431. *Hand. der Apost.* XXII. 20. *stont ic daer bi ende deder consent toe, ende verwaerde der gheenre cleder dien versloeghen.* *Profectus* MS. B. I. sol. 47. a. *Ten si dat die heer die stad bewaer, sie waken te vergheves, die sie verwaren.* [Aanteekening van HUYDECOPER. Men vergelyke ook zyne aanmerking op MELIS STROKE B. IV. vs. 1258.]

+ *verwaren maicte sy rebben, eenen rugghe*. ACHTER ende VOER. Maar als men dit wel inziet, wordt hier niet gemeld van een' rugghe *achter* en *voor*, ten opzichte van ^{+Vs. 84.} den geheelen mensch, maar alleen van het harte, zodat *rug* hier oneigelijk moet genomen worden. KILIAAN zegt dat *Rug* ook betekene *Refugium*, d.i. *toevlucht*: en wordt het nu en dan noch wel eens gebruikt voor *steun*.^(c) in zodanigen zin denk ik dat die schryver hier 't woord *rugghe* gebruikt, noemende zo de *ribben*, als *borstweeren* en *bolwerken* van het *hart*, het welk daardoor te veiliger bewaard wordt.

Vs. 91.

*Dan staet de draek, gelijk een balk: dan weêr aen 't rollen,
Schieft voort, gelijk een stroom, van regen aengeperst,
Die boomen ommesmijt -*

Rollen wordt hier eigenlijk gezeid van den Draak: doch de bygevoegde gelykenis, *gelijk een stroom*, doet my hier aanmerken, dat *rollen* ook zeer wel gezeid wordt van een sterkaanbruischend en driftig water. VONDEL boven B. I. vs. 343. in de beschryving van den grooten watervloed:

*- - - toen renden alle meeren,
En rolden toomeloos en toornigh zeewaert aen.*

(c) In deze beteekenis vinden wy het by HOOFT *Nederl. Historien* B. I. bl. 5. B. II. bl. 67. B. XVIII. bl. 794. en in de *Chronijcke van Brabant* bl. 226, 232, 273, 289.

⁺G. BRANDT, *Leven van De Ruiters* B. II. bl. 74. *doch daarna hadmen etlyke dagen voor Saleé een rollende zee. wat hy met deeze rollende zee verstaa, ver klaart* ^{+Vs. 91.} hy zelf, als hy 'er byvoegt; *en de baare was zoo groot, of ging zoo hoog, dat 'er geen bark dorst uitkomen, door deeze rollende zee raakten de schepen ook aan 't rollen; want zo schrijft hy kort daarna bl. 75. ook rolden en slingerden 's Lands scheepen zoodanig op de reeds, dat ze genoeg te doen vonden om 't geschut vast, en de masten staande te houden.* Evenwel maakt WINSCHOTEN in den *Zeeman*, schoon hy van *Rol* en *Rollen* spreekt, geen gewag van een *rollende zee*.

Vs. 106.

*dies de helt hem entlijk ging te keere,
 Het yzer in de keel quam dryven, en al voort
 Ten vyant indrong, dat de speer, gespilst op moort,
 Hem door den nek gespilt, gestuit wiert. -*

GESPIT d.i. *gestoken*. VONDEL zegt zeer wel *gespilt*, en niet *gespeet*, gelijkmen anders zegt; als, *iemand aan den wand speeten*, voor *spitten*. en KILIAAN, *speten* met de spelle, *affigere acicula*. Dat *spitten* betekene allerlei steeken met iets dat een spits en scherp punt heeft; en dat *Speeten* bepaaldelijk zy ⁺aan het *spilt*, of, gelijk de Ouden zeiden, aan het *spelt* steeken, hebben wy getoond boven B. I. ^{+Bl. 198.} vs. 695.

Vs. 147.

*Zoo ging 't alle andren me, die vechtende onderling,
Elk door des anders hant vergaende, heenestorven,
Ook jongelingen die een hantvol tijts verworven,
En nederploften met de bloënde borst in 't stof.*

Een *handvol tijts* is eene onnatuurelyke uitdrukking; gemerkt 'er niets is, waaraan men minder grypen of vatten heeft, dan aan den Tijd. vloeibaarer dan 't water, dat altijd iets hangen laat aan 't geene het raakt; dunner dan de lucht, die zich ook aan 't gevoel openbaart, is de Tijd, en, bygevolg, met geen *handvollen* te meeten. Wy leezen by HOMERUS, dat Eolus de winden in een, zak sloot, en dien aan Ulysses vereerde, hoe ver, in dit verdichtsel, de Poëtische vryheid, over de paalen van waarschynelykheid getrokken moge schynen; veel lichter kanmen zich een denkbeeld maaken van de winden in eenen zak, dan van den tijd in eene hand beslooten. Wy weiden dus breed uit over de onnatuurelykheid deezer uitdrukkinge, niet om haar geheel verwerpelyk te verklaaren: maar alleen om de zelve te doen aanmerken. want, daar het zeker is, en ook in acht genomen behoort te worden, dat alle oneigelyke spreekwyzen, die in de Poëzy niet alleen, maar ook in de gemeene taal, gebruikt worden, ontleend zijn, en moeten zijn, van zaaken, die in natuure overeenkomen met die, van de welken men spreekt: evenwel bevindtmen dikwils, dat dit woord *handvol* gepast wordt op veele en verscheidene zaaken, die met geene handen te omvatten

⁺zijn. zo zegt A. HOOGVLIET van de eerste inwooners van Rome, in de *Feestdagen van Ovidius* B. III. bl. 83.

⁺Vs. 147.

*Maar toen noch veel te ruim geoordeelt voor een handt
Vol STEDELINGEN, eerst vergadert van het landt.*

de welken hy kort daarna bl. 84. noemt:

Bezitters van een handt vol onbebouwde GRONDEN.

Nil Vol. Arduum, in Orontates en Statira Act. IV. sc. 7.

Een hand vol VOLKS kan hun geweld niet lang weerstaan. dit is oneigelijk gesproken, en 't komt 'er voor sloop. vreemder kan 't schynen, dat de Latynen, om eene bende van tweehonderd krijgsknechten te betekenen, die, als met eenen eigen naam, noemden *Manipulus*, dat is, zomen 't eigenlijk zal vertaalen, een *handvol*: dertig zulke *handvollen* maakten een *Legio*, die uit 6000 mannen bestondt. doch alles heeft zijn reden. in deeze benaaminge van *Manipulus* werdt niet gezien op de veelheid of weinigte ⁺der Krijgsknechten; maar zy was ontleend van een overoud gebruik, volgens het welke die *handvol stedelingen*, boven gemeld, d.i. de ⁺Bl. 199. allereerste Romeinen, die noch den Arend niet tot hun veldteken opgerecht hadden, bosschen Stroom aan lange pieken bonden, de welken hun voor standaarden dienden, zulke stroombosschen hieten zy *Manipuli*. ISIDORUS Lib. XVIII. cap. 3. *wy heeten Manipuli, bosschen stroom, omdat zy de HAND VULLEN.* en, om van het eene tot het andere, langs den naasten weg, voort te gaan; die woorden van ISIDORUS kunnen ook strekken tot eene verklaring of opheldering van de spreekwyzen, *zyne hand vullen*, en *handvollen*, diemen somtijds ontmoet in de Heilige Bladeren,

+daar van 't inzamelen van graan en veldgewas, datmen doorgaans gewoon is te saamen te binden, gesproken wordt: als *Ps. CXXIX. 6. 7. Laetse worden als gras op de daken, het welck verdorret eer men het uyt-treckt: Waer mede de maeyer syne handt niet en vult, noch de garven-binder synen arm.* Boaz, ziende dat Ruth op zynen akker gekomen was, om het overgebleevene op te leezen, geeft zynen jongens dit vriendelyke bevel, in 't Boek van *Ruth II. 15. 16. Laetse oock tusschen de garven oplesen, ende en beschaemtse niet. Ja laet oock allenghskens van de hantvullen voor haer wat vallen, ende laet het liggen, dat zy het oplese.* Wy leezen *Ps. CXXVI. 6. Die het zaedt draeght datmen zaeyen zal, gaet al gaende ende weenende: maer voorseker sal hy met gejuych weder komen, dragende syne schooven.* het welk ik in eene oude vertaaling van deezen Psalm, MS. 1476. aldus uitgedrukt vind: *Ghaende ghinghen si ende screiden ende worpen hoer zaet, mer comende sullen si comen mit hogher vrolicheit ende brengen hoer* HANTVOL. aldus in de *Materie der sonden* MS. fol. 60. c. *gaende ghingen si ende screyden eñ worpen oer saet mer comende sullen si comen mit vrouden eñ dragen oer* HANTVOL. Doch wy keeren weder tot de Dichters, die *handvol* alleen gebruiken voor *weinig*, zonder dat de eigelyke betekenis van *hand* in aanmerkinge komt, als blijkt uit de boyengemelde plaatsen: 't is echter ontleend van zulke zaaken, die met handen vol gemeeten konnen worden. VONDEL, in *Joan. den Boetgez.* B. V. bl. 79.

Ontzietge met een hant vol BLOETS mijn' moedt te koelen?

*t welkmen eigenlijk neemen kan voor zo veel bloeds, als men in zyne hand kan scheppen of houden. zo mede, als 'er gesproken wordt van een *handvol geld*, enz. gelijk DE DECKER spreekt, *Lof der Geldzucht* bl. 176. van *een' hand vol* SOLD: en H. ANGELKOT aan Silvia: *Vs. 147.

*En wat een trouwe vrind
Gy om een hand vol SCHATTEN hebt verlooren.*

en zo honderdmaalen. Maar ik zie dat zy meest allen *hand vol gebruiken als tweewoorden, daar het noodzaakelijk, gelijk VONDEL hier zeer wel *doet*, genomen moet worden, voornaamelijk in een' oneigelyken zin, als één woord, dat vooreerst blijkt uit het meervoudige, *handvullen*: en ten anderen uit het geslachte. want men zegt, *de hand*, maar *dit handvol*. B. VOLLENHOVE, *Broedermoord* Act. II. *Bl. 200.

En Aleagar dwong DAT hantvol overschots.

HOOGVLIET, in de *Feestdagen* B. III. bl. 95.

En hoe veragtljk was DIT handt vol volks wel eer.

maar hoe kwaaljk luidt daar *dit handt*? doch dit is maar eene onachtszaamheid in 't schryven. Merk noch aan, dat *Handvol* niet altijd *weinig*, 1 *Kon.* XVII. 12. *Ps.* LXXII. 16. maar ook somtijds *veel* betekene: gelijk bekend is, datmen *eene hand vol gelds* (beter worden in dien zin de woorden vaneen gescheiden) dikwils neemt voor *veel gelds*; t.w. datmen op eene reis uitgeeft; omdat het doorgaans by stukken geteld, en alleen van verkwisters *by handen vol* uitgegeeven wordt: maar *weinig* is 't, wanneer het moet strekken tot onderhoud, en om 'er, in vervolg van tijd, van te leven. hierin bespeuren wy die natuurelijkheid der denkbeelden, waarvanwe in

+den beginne spraken. zo is 't ook met de hiermede overeenkomende Spreekwyzen, van *Vuist, Zak, en Mondvol*. DE DECKER, *Lof der Geldz.* bl. 108. +Vs. 147.

Slechts om een VUIST vol winst. - -

en bl. 176.

Is slechts een' hand vol sold, is slechts een' ZACK vol buit.

zijn' *zak* vol, maar kisten en kassen ledig te hebben, is zeker niet veel: dewijl het de naaste trap is aan de uiterste armoede. zo is ook een *mond vol spyze*, te gelijk, veel: maar voor iemand die honger heeft, is één *mondvol* inderdaad weinig meer dan niets. SPIEGHEL B. I. vs. 74.

Wat hoeftmen om een MOND vol brood een vorst te moeyen?

VONDEL, in den *Boetgezant* B. V. bl. 80.

*Zoo stont een korte lust, die Eva zich verbeelde,
Een montvol appelsaps, Enz.^(d)*

Tegen alle deeze spreekwyzen staat volstrektelijk over, om iets op zijn breedste uit te meeten, die van *wagens vol*. DE DECKER als boven bl. 132.

*Ick weet wel, Hoorderen, en wil 't oock wel belyen,
Dat gantsche WAGENS vol van zulcke snoeveryen
De goede knecht Plutarch ons toevoert uit zijn' smiss'.*

+en bl. 203. *Spijt WAGENS vol vermaens.* ABR. VANDER MIJLL op *Karel van Manders Ossenstal*: +Bl. 201.

(d) Volgens de fraaije eigenschap onzer tale, om den hoogsten toon te geven aan die Lettergrepen, die 't meest beteekenen, wordt dit onderscheid ook by de uitspraak in acht genomen. Wanneer het een veelheid beteekent, valt de hoogste toon op *vol*; doch een weinig aanduidende, op *hand, vuist, zak, mond*.

*Die man heeft wel verdient, dat hem met WAGENS vol^t
Den lof werd toegevoert. -*

^tVs. 147.

Handvol en *vuistvol* staan ook tegen een, by den *Prediker* IV. 6. *Een hant vol [met] ruste, is beter dan beyde de vuysten vol [mef] arbeyt, ende quellinge des geestes:* daar het wordeken *met* zeer onnoodig ingevoegd is. Noch kan ik hier niet afscheiden zonder aangemerkt te hebben, dat *handvollen* ook onbepaaldelijk genomen wordt, om eene zeer groote menigte en vollen overvloed te beduiden. gelijkwe leezen in 't I. Boek van *Mozes* XLI. 47. *Ende 't lant brachte voort in de seven jaren des overvloets, by HANTVOLLEN.* het welk men zo kan verstaan, dat ieder graan een *handvol* was. *Legende van St. Servacius* 1478. fol. 47. c. (daar hy ingevoerd wordt biddende voor zyne geestelyke schaapen) *op dat ic mach van hem luden voer di mit mi brenghen* HANTVOLLEN. welke spreekwyzen ik hier achteraan gevoegd heb, omdat ikze nergens by eenen onzer Dichteren aangemerkt heb. doch wy strooien hier bloemen by handen vol, die misschien, in minder getal, aangenaamer zouden zijn.

Vs. 168.

En zijn hartshoren, steil gewassen op het hoofd.

WASSEN en **WASSCHEN** verschillen veel: het eerste is, *groeien*; het tweede, *reinigen*. Die, als Taalmeesters, van deeze woorden spreken, zie ik datze doorgaans zeer wel onderscheiden. echter zou ik met voorbeelden kunnen aantoonen, dat die zelfde Schryvers, wanneerze, aan iets anders denkende,

+ een van deeze twee woorden moeten gebruiken, dien regel somtijds verwaarloozen, schryvende *wasschen* en *gewasch*, voor *wassen* en *gewas*. doch wy zullen hier ^{+Vs. 168.} het misbruik verder stilzwigende verbygaan, en alleen het rechte gebruik aanwyzen. *WASSEN* voor *groeien*, vindtmen al by WILLERAMUS bl. 17 *thar ther ana wassen thie meyston thruvo*. d.i. *daar de meeste druiven aan wassen*. JAN VAN HEELV, *slach van Woeronc* MS.^(e) fo. XLVI.

*Dus verhogede ende breidde
Die hertoge sinen name soe seere
In ingelant, en oec sijn eere
Dat die coninc edewaert
Van ingelant inde vaert
Sire dochter gaf te wive
Waert dat si bleue te liue [in 't leven]
Shertogen sone ianne
Van brabant als hi wiese te mañe.*

Dus Ook fo. XXVII. *opwassen*, en elders.

MELIS STROKE fo. 2. b. [B. I. vs. 129.]

*Eñ want de Ingels [de Engelschen] sijn gewassen
Als men leest, van Neder Zassen.*

fo. 3. a. [vs. 199].

*Dus, als ghi hier hoert vertellen,
Wies in Vrieslant die Kerstijn wet.*

fo. 5. a. [vs. 502.]

*Dies wast recht, dat God selve woude
Dat voert in eren wassen soude.*

(e) Dit Handschrift verdient nader gekend te worden: men zie onze aantekening daarover aan het einde van dit eerste Deel.

+ *Materie der sonden* MS. fol. 52. b. *die vruchte die god jaerlix weder laet wassen.*
Hand. der Apost. MS. 1431. cap. VI. vs. 1. *in dien daghen doet ghetal der* +Vs. 168.
iongheren wies. En 2 *Petri* III. 18. *wasset in gracien ende in der kennnisse ons*
herenihu x̄pi. *Profectus* MS. B. II c. 15. fo. 64. *dat hi aldus wasse in verdienste der*
doechden. *Delftsche Bybel* 1477. *Gen.* I. 28. *wasset ende menichfoudicht ende*
vervollet die aerde. Cap. XXI. *Des wies dat kint ende het wort ghespaent* [ablactatus
 est]. XXXVIII. *tot dat sela mijn Zoon gewassen is.* Zie ook Cap. XLVIII. en XLIX.
 PHILLIPS RUYCHROCK, MS. 1486. fol. 1. b. *daer die vruchten inne wassen, by welcke*
zy leven. *Tscep vol wonders* 1514. cap. 90. *als die mane es wassende in haer licht*
ende graden. ANNA BIJNS, in 't Eerste Boek der *Refereynen*:

De papen laten bewassen haer cruynen.

ALDEGONDE, R. *Byencorf* II. 7. *als nu onse vederen ghewassen zijn, soo moeten wy*
voorts uit het nest vliegghen. Z. HEYNS, in *Bart.* I. 2. bl. 51.

So 't lichaem ook van selfs in 't wassen sich cond' spoeyen,⁺
De mensch die lancksaem groeit, sou tot zijn groote groeyen +Bl. 202.
In eenen oogenblick.

D. HEINSIUS, in den *Lofzang* vs. 650.

- *om in het vier te smacken*
Het hout dat niet en wast.^(f)

(f) In onzen *Statenbybel*, overal, WASSEN, WIES, GEWASSEN, in de beteekenis van *crescere*,
 Hoogd. *wachsen*; doch in die van *lavare*, Hoogd. *waschen*, overal WASSCHEN, men vergelyke
 de aantekening beneden B. XI. vs. 181.
 Welke Schryvers men inzie, die in de dertiende, veertiende, vijftiende, en tot aan of even over
 het midden der zestiende eeuw geleefd hebben; alle hebben zy dit onderscheid tusschen
 WASSEN en WASSCHEN in acht genomen. Zy doolen er nooit in. Dit doet ons denken, dat zy,
 in de uitspraak dezer twee woorden, eenig onderscheid gehad hebben, 't welk wy thands
 missen. Uit alle onze Dialecten blijkt, dat het twee byzondere woorden zijn. Men zie slechts
 TEN KATE II. D. bl. 501 en 502. schoon hy er zelf in mist, in zijn eerste Redewisseling I. D. bl.
 3. *zo veel heerlyker het is te geven dan te ontfangen, zo veel behoort ook de geneugte* AEN
 TE WASSCHEN, in plaats van *aan te wassen*. Zoo ook de Taalkundige VERWER, in zijn Brief
 aan Profr. Reland, achter *de Geslachtlijst* van HOOGSTRATEN 1733. bl. 472. *'t gaet doch met*
zulke derivatien, even gelijk met het zaeijen van vreemt zaet in den akker van een heel ander
Gewest: 't zal al veel met eenige andere omstandigheid, 't zy mindere 't zy meerdere,
OPWASSCHEN en uitkomen. bl. 485. AANWASCH, voor *aanwas*. bl. 512. *zoo dat Hy* [VONDEL]
alle toetse en navrage niet ONTWASSCHEN *is.* en zoo meer anderen.

Vs. 212.

*Zy heeten Wolkje, Klaertje, en Spruitje, [lees Spuitje,
volgens 't Handschr. van VONDEL] haer vriendin.*

Klaertje eene van Dianaas gezellen. men vindt ook een *Klaertje* onder de Ynimfen, by ANTONIDES, *Ystroom* B. III. bl. 70.

Zy is van Grondenier en Klaertje voortgebracht.

zie van het verduitschen van eigene Naamen, dat VONDEL, behalve hier, ook elders in dit werk gedaan heeft, de Aantek. B. XI. vs. 844.

Vs. 218.

*Komt Kadmus neef -
- van de jaght hierop in 't wilde wout,
Gelijk of 't wezen wou, en trat zoo dra niet binnen
Het ruischend boschhol -*

TRAT: zo moeten spreken, zie hier boven bl. 158. en niet *treedde*: gelijk ik zie dat de taalkundige en zinnelyke EV. KRAEYVANGER geschreeven heeft, *Dichtliev. Lente* bl. 80.

Geen Paradijs, geen hof, als Adam eerst betreedde.^(g)

welk voorbeeld ik tot myne verschooning zou kunnen bybrengen, die in myn laatste Treurspel, *Arzases*, ook geschreeven heb Act. I. sc. 3.

Dien Rijkstroon, dien weleer zijn vader hier betreedde.

maar ik ben niet gewoon, iets, dat de proef niet kan uitstaan, minder te veroordeelen in my zelven, dan in anderen. hierom durf ik anderen te vrymoediger berispen; en wil ook dat zy alles, wat zich in myne voorige werken, zo regelrecht tegen deeze Aanmerkingen aankant, voor veroordeeld houden; doch dit vaars aldus verbeteren:

Dien Rijkstroon, dien weleer zijn vader hier BEKLEEDDE.

(g) De Heer KRAEYVANGER heeft dit vaars in den tweden Druk aldus veranderd:

Geen Paradijs, geen hof, als Adam mogt BETREEDEN.

voegende daaronder, dat hy zulks gedaan heeft om deeze myne aantekening. [HUYDECOPER.]

*Zo schreef ik in 't zelfde spel Act. V.

Verraadde *ik mynen vader*. voor *verried*.

*Vs. 218.

Materie der Sonden MS. fol. 39. c. *soe riet hi hem dat hi die werlt verteghe, en worde een monic. Handel. der Apost.* MS. 1431.^(h) cap. V. fol. 13. b. in de Glose: *Dese riet datmen den Keyser ghenen tijmse en gave. Profectus* MS. B. II. cap. 80. fol. 128. b. *recht of hi sinen heer riede dat hi dit of dat doe. Roman van Ferguut* MS. fo. 17. c. *In een foreest, daer wi verrieden alle de gene die wi sagen.* CLAES WILLEMSZ. *der Minnenloep* MS. 1486. B. II. cap. 11.

Nu hoert hoe hi hem beriet.

PHILIPS NUMAN, *Strijt des Gemoets* B. I. vs. 829.

*En die Nymphkens die ick ierst vont int groene dal,
Rieden my ick sou dese blyschap genieten.*⁽ⁱ⁾

- (h) Dit Handschrift is een gedeelte van een afschrift van de oudste Nederduitsche overzetting der *Epistelen, Handelingen en Apocalypsis*, gemaakt in, of kort voor het jaar 1391. Zie LE LONG, *Boekzaal der Nederd. Bybels* bl. 280 en volgg. Dit zelfde zy ook gezegd van het Handschrift der *Openbaringen*, door den Heer HUYDECOPER meermalen aangehaald.
- (i) Op deze wyze worden de woorden RADEN en VERRADEN, by alle goede Schryvers, gebezigd. Vindt men het ergens gelijkvloeiend, het moet gehouden worden voor een afwyking of verloop. Vergelijk onze aantekening hiervoren bl. 181.

Vs. 220.

*en trat zoo dra niet binnen
 Het ruischend boschhol, of Dianes gezellinnen,
 Zoo moedernaekt en bloot als zy geschapen zijn,
 Den jongling ziende, slaen uit hartewee en pijn
 Voor haere bloote borst. -*

Hier hebben wy, met het woord *moedernaekt*, tevens deszelfs verklaring: want het zegt zo veel als, naakt gelijkmen uit het lighaam der moeder gekomen is. KILIAAN: MOEDER-NAECKT, *Nudus prorsus, ut ex matris utero editus.*

MELIS STOKE fo. 38. a. [B. IV. vs. 997.]

*De gheven mach, de sal gheven;
 Eñ den armen dien laet leven
 Eñ sentse weder moeder naect.*

fo. 80. a. [B. VIII. vs. 1189.]

*Doe het dagh was worden claer,
 Quamen si ter Goude up de strate
 Met also vreseliken ghelate,
 Als of al Hollant daer had ghewesen;
 Entie viande vloen met desen
 Van den bedde al moeder naket.^(k)*

- (k) In de vorige uitgave was hier een plaats aangehaald uit MELIS STOKE, in *Willem II.* vs. 304. fo. 27. b. (vergelijk de uitgave van HUYDECOPER B. III. vs. 1134.)

*Ic hoorde segghen datmenze dreef
 Thuys met hopen oft scapen waren
 Daer mochtmen menich moederbaren
 Naect sien lopen achter velde.*

beteekenende *moederbaren Naect*, volgens de verklaring van ALKEMADE, in zyne uitgave 1699. fo. 86. *soo naakt als sy van de moeder gebaart waren*: doch dat deze beteekenis hier volstrekt niet te pas komt, bewijst ons de Heer HUYDECOPER op MELIS STOKE III. D. bl. 113. *Naakt* staat hier op zich zelf in de beteekenis van *kaal en berooid*. MOEDERBAREN was oudtijds gebruikelijk voor *Moeders kinderen*, voor allen, die van de Moeder gekomen zijn, en zegt dus het zelfde als het woord *Menschen*. MELIS STOKE fo. 73. b. (B. VIII. vs. 362.)

*De Vlaminghe waren so uten keer,
 So dat si met groten hopen
 Recht toe in den watre lopen,
 Ghelike of het scape waren.
 Men sach daer menighe MOEDERBAREN
 Hem selven drinken [verdrinken] dor de vrese.*

Meer voorbeelden van dit woord MOEDERBAREN, in de beteekenis van *Menschen*, zijn door den Heer HUYDECOPER daar ter plaatse III. D. bl. 113 en 114. ook bl. 464. bygebracht.

+SPIEGHEL, van de Brachmanen, of, gelijk hy schrijft, Braakmans, in den *Hertsp.* B. IV. vs. 68.

+Vs. 220.

+*Een etmaal moeder-naakt te staan in 't ghulle zand.*

+Bl. 203.

't welk hy B. III. vs. 283. aldus uitdrukt:

Op ghul zand, splitter-naakt, te staar óghen de zon.

ANNA BIJNS B. II. *Refer.* 3.

*Maer dat sy cupido met synen schichte
Lucretia, Venus, oft een haer nichte
In haer cameren stellen puer moeder naeck.*

Maar, gelijk *moedernaakt*, zo zegtmen ook *moeder* of *moederlijk alleen*. HOOFT, in *Waarenar Act.* IV. sc. 3.

Ik raak in huis, we waaren al moerlijk allien.

BREDERODE, in *Griane*, daar Bouwen, die het kind van Griane, te vondeling geleid, op en mede naar huis nam, zegt:

Ik sel segghen, dat ick dit kindt al moerlijcke-liennigh uyt de Voolewijck ghehaelt heb.

KILIAAN heeft ook *moeder-een*. *Roman van Ferguut* MS. fol. 16. d.

*Aldus dolende reet Ferguut
Al moeder ene in dat wout.*

CLAES WILLEMSZ. *der Minnenloep* MS. B. II.

*Lijssentlijck sloet zi die doer
Ende liep totter fonteyne
Haestelijck al moeder eyne.*

Vs. 235.

*Loop heene, indienge kunt, by alleman verhaelen
Dat gy Diane naekt ontkleet zaeght. -*

Zeer wel neemt VONDEL *alleman* als één woord, en beter dan FR. VAN HOOGSTRATEN B.P. II. 1. bl. 157.

En waer het zoo gy zaegt hier alle man.

want dit, zo gescheiden, moest hier weezen, *allen man*: maar *Alleman*, dat de kracht van een Spreekwoord gekreegen heeft, wordt doorgaans zo gebruikt of 't een eigen Naam waare, waardoormen alle menschen, als een' enkelen persoon, verbeeldt. SPIEGHEL, *Hertspieghe* B. V. vs. 143.

- Alleman leit in dit gast-huis ziek.

waarom er ook dikwils de voornaam van *Jan*, de gemeenste van alle naamen, worde voorgezet. ROE-

MER ⁺VISSCHER, *Sinnepoppen Voorrede* bl. 5. *sinnepop dan is een korte scherpe reden, die van Jan Alleman soo met het eerste aensien niet verstaen kan worden.* ⁺Vs. 235.
D. JONKTIJS, *Twistgespr.* vs. 195.

*Den Man is t'schuil als noch, die juyst zoo schryven kan
Als nu of dan het hoofd holt van Jan Alle-man.*

hiervoor zegt SPIEGHEL ook III. 14. *Heeromnes*, 't welk de Hr. P. VLAMING daar ook verklaart door *Jan Alleman*. *Heromnes* schreeven de Rederykers, de Blaeuwe Acoleyen van Rotterdam, in de Opdracht der *Const-lief-hebbers stichtelijcke Recreatie* 1598. De Ouden zeiden *Alman*. *Materie der sonden* MS. fol. 26. d. *daer t alman sach*. fol. 67. c. *ende en solde van alman niet dwaes ende onsynnich ghe-achtet werden*. Dit *alman* is recht het tegendeel van *nieman*; of, gelijk ook al van ouds geschreeven wordt, *niemant*.

Vs. 292.

Het strenge leizeel liet dit drytal spader los:

LEIZEEL is een woord bekend by de liefhebbers van de Jagt. het is het touw, waaraanmen de honden vasthoudt en leidt, ter tijd toe datmen eenig wild opstoot of verneemt: waarna zy te driftiger zijn in het loopen. *bened.* VIII. 456.

*Een deel spant netten, een gedeelte slaekt den hont
Van 't leizeel -*

en B. X. vs. 242.

*Hy weigerde geensins hem netten na te draegen,
En, met den hazewint aen 't leizeel, na te treén.*

+ook I. 642. en VII. 1071. POOT, *Fabel van den Tammen Leeu* bl. 353.

'k Volg stil en zacht aen 't leizeel mynen Heer.

+Vs. 292.

Leyts, zegt S. COSTER, in *Ithis Act*. II. sc. 6.

Hy roepzer af, en bindt zijn winden aen de leyts.⁺

+Bl. 204.

dit Leits is, door letterverzetting, nu veranderd in *Leist*.

Vs. 339.

- en deze schant,
Waermeze ons huwelijk verkorte, is dra vergeeten.
z'Ontfing van hem.

Wat is de reden, dat byna alle onze Dichters, schoonze *ontvonken*, *ontvouwen*, *ontvallen*, *ontvreemden*, enz. met eene V schryven, echter in *ontfangen* de F verkiezen? zo de uitspraak, gelijkmen zekerlijk zal antwoorden, daarvan de oorzaak is, zo moeten ook alle de anderen met eene F geschreeven worden. 't is waar, men zou ook voorbeelden van *ontfonken* en *ontfouwen* kunnen bybrengen: doch onze beste schryvers behouden in deezem, zo wel als in *ontvallen* en *ontvreemden*, eenpaariglyk de V, welke letter wy ook oordeelen dat haare plaats niet behoorde te verliezen in *ontfangen*. Want zelfs, buiten de bygebragte voorbeelden, schoon de V, na de T komende, in de uitspraak, zweemt naar de F (ik zeg, zweemt; want, hoewel de V dan wel iets verliest van haare natuurelyke zachtheid, zy vervalt echter niet tot de scherpheid van de F, maar levert veeleer een' klank uit, die tusschen beide is. het is zeker, datwe in onze taale ook meer klanken dan letters

+hebben; of, indien gy 't zo liever wilt, dat onze letters, somtijds wat zachter, somtijds wat scherper, worden uitgesproken, naar maate van de zachtheid of scherpheid +Vs. 339. der Letteren, die haar naast zijn) daarom moeten wy die, en andere diergelyke veranderingen, niet aanstonds in onze schriften invoeren. want, zo doende, haaltmen de verwarring met opene deuren in, en geeft zelfs voet, om de uitspraak noch meer en meer te verbasteren. die in *ontfangen* de F zo scherp uitspreken, als in *ontfermen* en in *ontfutselen*, die spreken, naar mijn oordeel, niet wel. dat echter nu meest zo gesproken wordt, spruit daaruit, datmen van jongs af *ontfangen* leert, en overal ziet schryven. Evenwel vindtmen ook *ontvangen* by goede schryvers, die in veele gelegenheden blyken van oordeel en taalkunde ge geeven hebben, als Ev. KRAEYVANGER, *Dichtl. Lente* bl. 55.

*Zo lang groot Java, vol verlangen, Neerlands vloot
Ontvangt in zynen schoot.*

en lang te vooren D. JONKTIJS, in *Roselijns Oochjes* XXII.

*O Proteu, die van d'Oceaen
Wel eer uw wesen hebt ontvaen.*

die gewoon zijn de Schriften van anderen te onderzoeken, zullen daarvan meer voorbeelden kunnen +vinden. Men vindt het ook by KILIAAN; doch 't is waar, van *Ont-vanghen*, wijst hy ons naar *Ont-fanghen*: schoon hy mede in alle andere +Bl. 205. woorden de V, na het voorvoegsel *ont*, behoudt. 't Is een onveranderlijk *axioma*, of zekere grondregel, dien de Hr.

⁺J.G. WACHTERUS stelt als den laatsten zyner Regelen van Afleiding, voor het *Glossarium Germanicum* geplaatst, ORTHOGRAPHIA PENDET AB ETYMOLOGIA: dat ⁺Vs. 339. is, *de Spelling der woorden hangt af van hunnen oorsprong. schrijf eens, vangen, en zet 'er ont voor: wat zal het uitleveren? ontfangen of ontvangen? dat best is, en waar, is altijd het eenvoudigste.*

Vs. 414.

Uw wellust overtreft der mannen ketelingen.

KETELEN is het zelfde met *kittelen*. COLIJN VAN RIJSSELE II. Spel fo. 37. [1577. 49. b.]

Sy ketelt haer selven datse lacht.

Waar voor hy gezegd had I. Spel fo. 17. b. [1577. 22. b.]

Sy kittelt haer seluen datse lacht.

ANNA BIJNS B. II. *Refer. X.*

*Want sy hem selven leeraers verwecken
Die haer ooren ketelen naer haer behagen.*

en elders. P. GESCHIER, *des werelds Proefsteen* bl. 15. 112. 138. CATS *Werken* fo. 83. 195. a. enz. VONDEL, in *Joan. den Boetgez.* B. V. bl. 88.

*Laet nu het princehof een schelmstuck vry blancketten,
Aertspriesters, Farizeen, en al wat waerheidt kruist,
Zich heimlijck ketelen, en lachen in zijn vuist.*

en bl. 93.

En 't ketelde zijn' geest -

Tscep vol wonders 1514. cap. 57. *ende ketelt uwen nuese dat ghi niesen moecht.*
ZACH. HEYNS, in *Bartas* I. 6. bl. 245. van 't Koningsken, in den bek des Krokodils:

⁺*Dewijl het soetelijck hem ketelt in den mondt.*

⁺Vs. 414.

HUYGHENS, *Oogentroost* bl. 267.

--- *het huys, en niet de Man;
De Kapp, en niet het hoofd, is dat haer ket'len kan.*

De zelfde, *Sneldicht* XVII. 69. vs. 15.

--- *dat kan mijn' lust bekoren.
En ketelen mijn' keel niet minder als mijn hert.*

JER. DE DECKER, *Lof der Geldz.* bl. 156.

--- *waerom oock niet geronnen,
Om gantsche tonnen gouds; om tonnen, Mannen, tonnen?
Ha! ha! dat, tonnen, streelt en ketelt uw gemoed.*

EV. KRAEYVANGER, *Dichtliev. Lente* bl. 64.

Of vleyend rijm uw zedige ooren ketel'.

De Vertaalers van den Bybel, II. *Timoth.* IV. 3. *Ketelachtig van gehoor.* VONDEL, *Joseph in 't Hof* bl. 2. *kittelig van ooren.* Hier voor zegt HOOFT *kitteloorig*, *Nederl. Historien* B. IV. bl. 135. *de Calvinischen koomen slechts eenen nacht laater, met dus een' kitteloorighe tyding, t'Amsterdam.* B. XX. bl. 873. *Maar 's Prinsen weederstreevers greepen dit huwlijk aan voor stoffe, om zijn zucht tot Vrankrijk op 't haatlijxt uit te meeten, als oft zijn wit waar 't Landt onder dat juk te brengen. Welke klap, vindende weldigh vatten aan 't graauw, te kitteloorigher in rampspoedt den windt der gunste wenden deed.* - Vergelijk VONDEL, *Poezy* I. D. bl. 553. op de afbeelding van Mas-Anjello. Op eene byzondere wyze gebruikt HOOFT het woord *ketelig*, in den aanvang van zyne *Nederl. Histor.* bl. 3. *De splinterighste, en keetelighste zaaken door 't intoomen van harts-tochten, met taaye lijdtzaamheit beleidt.*

Vs. 543.

*Genegen zynen dorst met versche bron te blusschen,
Verneemt hy drinkende al een' andren dorst en trek.*

't Blijkt hier weder, gelijk meermaalen, datmen ook de taal der Ouden verstaan moet, om VONDEL ⁺overall te verstaan. *Bron* is hier niet de *put* of *fontein*, maar het water zelf, uit de fontein springende: zo ook beneden B. V. vs. 608.

⁺Bl. 206.

De wijlze een lange wijl geen bron noch water nutte.

Altaer-geheimenissen B. III. bl. 153.

- 't bloet,
*Gevloten uit zijn borst en hant en voet,
Tot zuivering der werelt, versch herboren,
Uit bron en geest, en blancker dan te voren.*

J. SIX VAN CHANDELIER, in 't *Leeven te Spa* bl. 119.

- *drinkt 's morgens vroegh de bron met nieuwe lusten.*

datmen in deeze plaatsen by *bron* het *water* zelf moet verstaan, is klaar: en kunnen wy hieruit leeren, dat het in die zelfde betekenis moet genomen worden by SPIEGHEL, in zynen *Hertsp.* B. III. vs. 208.

*Wat dronkert ofte vraat heeft sich alsdoe verbrast
An ekel, ooft, of brun? -*

en B. VI. vs. 231.

Zegt, wie an brun of ekel gulzich zich veraast?

want gelijk hier *ekel* en *brun*, zo voegt hy *eeklen* en *water* te saamen VI. 395.

*'t Woud eeklen gheeftna wensch; het water en de lucht
Hebt ghy om niet -*

maar ook de Vertaaler van BoëTIUS 1485. voegt *born* en *brood* in die zelfde betekenis te saamen fol. 49. c.

⁺*Natuere es met borne ende broode ghepaeyt. en niet ver daarna, bierkin of borne drinken. 't volck dranc schonen borne. men dranc den borne schoon en claer. in den eersten tiden waren borne en brood ghenouch.* enz. D.V. COORNHERT, *Gebr. en Misbr. van Tijdljcke Have* III. vs. 5. ^{+Vs. 543.}

Daar aan kleed, brood off born ontbreeckt nodrufts gherijf.

waarvoor hy zegt X. vs. 4.

- *brood, water en kleed.*

en noch eens XVII. vs. 17.

- *kleed, spijs ofte dranck.*

in den Bybel 1477. *Spreuk. XXV. 21. ist dat hem dorst ghif hem born te drincken.* L. VAN VELTHEM, *Spiegel Histor. B. I. cap. 22.*

*Dat der wijn, born, ende broet
Verwandelt werde in bloede, in vleesch.*

daar de Uitgever J. LE LONG *born* zeer wel verklaart door *water*. BECANUS, volgens KILIAAN, verklaart *born* met *aquae exortus*, of *aqua nascens*, hoedanig is het water van fonteinen of putten, die altijd-springende aderen hebben. de zelfde verklaring van BECANUS vindtmen ook in de Aantekeningen op WILLERAMUS bl. 18. de Vert. van BoëTIUS fol. 146. a. *alle borne es inde fonteine claerst.* J. REYGERSBERCH, *Cronijcke van Zeelandt* 1550. Van die oude zeden der Zeelanders: *si droncken meest op 't platte lant niet dan borne oft rom, dat is schoon water datmen wt putten oft graften haelde.* Hier zienwe niet alleen *borne*, maar ook *welle*, voor het water zelf. en zo vindenwe ook *fontein* by COLIJN VAN RIJSSELE I. Spel fo. 20. b.

*Tis beter claer wijn te drincken wt schalen
Dan claer fonteyne -*

⁺en by JOAN THIEULLIER, Zilversmit te Mechelen, en Deken der Rederijk-kamer de Peöene 1620. in *Porphyre en Cyprine* Act. IV. scen. 2.

⁺Vs. 543.

*Drinckt nu den muskadel en soeten maelvesey
In plaetse van fonteyn, en slechte boersche wey.*

By PLANTIEN vind ik het woord *bron* op de volgende wyze: *Burn, Burre of borne, burnwater. Rivus, fons, aqua fontana.* dat ik hier byvoeg, om de byzondere schryfwyzen, waarin dit woord voorkomt, aan te toonen. ondertusschen schijnt het, dat de *R*, die ten tyde van PLANTIEN en KILIAAN de *U* of *O* volgde, daar zy nu by ons voorgaat, ook lang voorheenen plag voor te gaan, want zo schryft WILLERAMUS zelf in zyne Uitbreiding bl. 17. *heybrunno*, daar ⁺vertaald *heyborn*, waarvoor nu weer gezeid zou worden *heilbron*. zo veranderlijk is het gebruik. Maar het is zeker, dat ⁺Bl. 207. men eer *born* gezeid heeft dan *bron*. Zeer wel wordt het van BECANUS verklaard, *aqua* NASCENS: want *born* is een spruit van *Baaren*, waarvan *Geboren*, nu altijd in een Lydenden, maar voorheene ook in een' Werkenden zin gebruikt: W. ROBIJN, in *Ferdinandt en Oratijn* Act. II.

O ja! uyt uw ghesicht HEBT GHY *de min gheboren.*

van *geboren* hebtge, met wegwerping van het Voorvoegsel *ge*, en van de *e* in den uitgang, *born*.

Vs. 546.

*En door zijn eigen schijn in 't water, zonder vlek,
Bekoort, bemint terstont een ongelichaemt wezen.*

't **W**oord *wezen* is hier zeer dubbelzinnig geplaatst:

+want eenvoudig genomen, is *een ongelichaamd weezen*, een Geest, die bestaat en leeft buiten eenig lichaam. 't welk hier gansch niet te pas komt. Verstaa hier door *wezen*, den schijn der uiterlyke gedaante, zo als die zich voor 't oog van Narcissus in 't water vertoonde, 't zy gy 'er hoofd en lijf, of alleen 't aanzigt onder verstaan wilt: want beide deeze betekenissen heeft het woord *weezen* in dit werk meer dan eens. +Vs. 546.

Vs. 586.

*Hy strekt zyne armen naer de bosschen heene en weder,
En zegt: gy bosschen, och, wien viel de min oit wreeder?
Want u is wel bekend wat minnaers, hier gegriefft,
Gy met uw schaduwen en schuilhoek hebt gerieft:
Naerdienge menige eeu dus vrolijk bloeide en groeide.*

Het verdient zyne opmerking, dat de 2. persoon van het *Imperfectum*, hier in het *Meervoudige* voorkomende, echter eveneens geschreeven is, als die van het *Eenvoudige* getal. Van alles, wat onze laatste Taalverbeteraars behandeld hebben, kanmen verzekeren, dat 'er tegenwoordig niets zo onzeker is, als dit: en wat het Gebruik belangt, daaromtrent kanmen, met den Hr. TEN KATE I. deel bl. 551. zeggen, *dat het hierin naeulijks scheidsman kan zijn*: niet alleen omdat de gevallen zo zeldzaam voorkomen, gelijk die Hr. zegt, maar ook, en voornaamelijk, omdat het gebruik zelf zich noch niet volkomen voor 't een of 't ander verklaard heeft. VONDEL houdt overal den zelfden voet als hier. B. V. vs. 743.

*Maer Achelous zaet, ay zegt ons, hoe komt dit,⁺
 Dat gy geraekte aen poot, en nagel, pluim en pennen,
 En 't maeghdenaenzicht hielt, waeraen men u kan kennen
 Voor meereminnen?*

⁺Vs. 586.

want dat *geraekte* daar staat in het meervoudig getal, blijkt uit het voorgaande *zegt*; dat anders zou moeten zijn, zeg. B. XIII. vs. 20.

*-- ik acht, ô Grieksche heeren, dan
 Onnodigh u mijn deught en daeden te vertoogen,
 Die gy zoo dikwijl zelfs aenschoude met uw oogen.*

en vs. 449. zegt Ulysses tot die zelfde Grieksche *heeren*:

*--- want gy hoorde niet alleen,
 Maer zaeght de lastersmet -*

B. XV. 1014.

*- zulk een' man, hanthaver aller menschen,
 Door wien gy, Goden, al het menschdom naer zijn wenschen⁺
 Behoede in eenen staet van zegen zonder endt.*

⁺Bl. 208.

POOT, in wiens werken eene geduurige naarvolging van VONDEL uitblinkt, volgt hem ook hierin, *Bruilofdichten* bl. 228.

*Toen gy voor d'eerstemaal de huwlijks koets betradt,
 En, wentelende in weelde, elkander zacht omarmde.*

Zo schrijft ook CASPAR BRANDT, *Leven van H. de Groot* bl. 269. *gy luiden* verschafte *my d'eerste huisvesting, en d'eerste verzekering van vryheit*. Doch dit kan ik in geen deele goed keuren, want *omarmde, hoorde, behoede*, enz. behooren tot het eenvoudig getal: en het strijdt regelrecht tegen de eigenschap onzer taale, op die wyze tot veelen te spreken, Ook maakt de Hr. TEN KATE van deeze

+schrijfwyze, in DE, als *behoede*, *hoorde*, enz. gansch geen gewag. daarom voegen anderen hier de N achter: F. VAN DORP, Heer van Maasdam, *Stichtel. Ged.* bl. 232. daar Stephanus zegt tot de Jooden: ^{+Vs. 586.}

*Ghy morden tegens hem, en koppeld' U te gader,
Ghy lasterden Sijn Naem. -*

daar aanmerkelijk is, dat hy *koppelden u* verkort tot *koppeld u*. JOAN SIX, in *Medea* Act. IV. vs. 5.

*Vriendinnen in mijn nood, die ik zo klaar bevinde
Getrouw te zijn; die niet mijn staat, maar my beminde'!*

want schoon de N hier om 't Rijm weder is afgesmeeten, zo blijkt echter door het uitlaatingsteken achter de e', dat die Heer oordeelde, dat zy daar behoorde plaats te hebben. Zonder de N vinden we 't weder by GOVERD BIDLO, *Brieven der Gemart. Apostel.* bl. 8. daar Petrus spreekt tot de *Sadduceen*:

*- o neen, gy kampte nog
Voor uwe uitsporigheid. gy scheldde voor bedrog.*

merk hier aan *scheldde*, voor *schold*.

Met de N; J. ZEEUS, *Wolf in 't Schaapsvel* bl. 2.

*Gy, die, onweetende op 't verkeerde spoor getreên,
Verzierde goden hebt ge dient en aengebeên,
En hun verbolgenheid met wierookvlammen paaiden,
Terwijlge uwe oogen na een blinden hemel draaiden.*

en datmen zo moet schryven, zegt ons MOONEN in zyne *Spraakkunst*, zie bl. 165. en 179. Het zou my eenigszins beter behaagen dan het voorgaande, doch om de waarheid te zeggen, niet veel: ja die ooren aan 't hoofd, en eenige taalkennis heeft, zal moeten belyden, dat en het een en het ander hard en zeer aanstootelijk is. hierom zijn wy 't volkomen eens met den Schryver van de *Idea Linguae Belgicae*,

+die oordeelde, dat wy hier den schrijffrant der Ouden behoorden te volgen, en den uitgang in ET te houden, als *gylieden Hoordet, Hooptet*: waarvoor SEWEL zich +Vs. 586. mede verklaard heeft, schryvende, *gyl. leerdet, Spraakk.* bl. 144. De Ouden schreeven zo, niet alleen by ons, maar ook, gelijk de Hr. TEN KATE aantekent, by alle onze Taalverwanten, uitgenomen alleen de Angel-Saxen, by wie de Tweede persoon in 't Meerv. altijd eveneens eindigt als de +Eerste en Derde: waaruit die Hr. zeer wel besluit, dat die uitzondering in ons tegenwoordig geval van geen belang +Bl. 209. is. Wy houden ons hier dan aan 't voorschrift der Ouden; waar van men niet behoort af te wyken, dan om het te verbeteren, dat ik niet zie op wat wyze hier geschieden kan.⁽¹⁾

- (1) Het is zeker, dat de Letter T standvastig een kenletter is van den tweeden persoon in het meervoud, niet alleen in den tegenwoordigen tijd [het *praesens*], maar ook in den onvolmaakten tijd [het *imperfectum*], waarover hier gehandeld wordt; en dit is by de verbuiging der ongelijkvloeiende Werkwoorden volstandig in gebruik gebleven: *gy naamt, gy zaagt, gy gaaft, gy streedt, gy badt*, enz. Zie onze aantekening hiervoor bl. 93. waarom, mag men billijk vragen, dan ook niet by de gelijkvloeienden?

Wy vinden dit zoo, niet alleen in het Moeso-Gottisch, Frankduitsch, Alamannisch en Hoogduitsch; maar ook by genoegzaam alle onze Ouden, en by velen van onze beste Schryvers der vorige eeuw, waaronder ook de Overzetters van onzen *Staten-Bybel*, wien men den roem niet kan betwisten van zeer kundig en naauwkeurig in onze tale geweest te zijn, *Gen.* XXXV. vs. 1. *doe ghy* VLUCHTEDET. XLII: 22. *ghy en* HOORDET *niet.* vs. 38. *soo* SOUDET *ghy.* XLIII: 6. *of ghy noch eenen broeder* HADDET. vs. 27 *daer ghy van* SEYDET, en zoo overal: vele voorbeelden vindt men by-een in het eerste Hoofdstuk van *Deuteronomium*. De regel van MOONEN, om dezen tweeden persoon met EN te sluiten, is van weinigen goedgekeurd. Dus schrijft er VERWER over in zijn Brief aan Profr. RELAND 22 Sept. 1709. achter de *Geslachtlijst* van HOOGSTRATEN 1733. bl. 511. 'van 't gene waer af ik in de Spraeckonst van den Heer MOONEN noch wel reden verlangte hebbe, is pag. 165. *Gy hoorden.* pag. 159. *Gy woonden.* in secundâ pluralis imperfecti Indicativi activi. (pag. 188.) ik hebbe zulk nooit bejegend. een misslag nooit goed te maken met 's Lants Gebruik; 't welk aldaer is *Gy luiden hoordet: Woondet.*' Het is wel zoo, dat men, genoegzaam by alle de Ouden, vindt, *gy hoordet, woondet*, enz. echter vindt men ook by sommige Ouden wel eens den tweeden Persoon van het Meervoud met EN: zijnde deze voorbeelden door den Heer HUYDECOPER aangeteekend. *Materie der sonden* MS. fo. 23. a. *als GHI waenden dat ic mit u vastede soe plach ic heymelic te eten, en siet nu byn ic den drake ghegeven te verslynden.* fo. 26. a. *op dat GHI in den lichaem, dat GHI te voeren saget alsoe scoen en vroem opeliken merken solden wat GHI in becoringhen der oncuyscheit van andere wyven voelen solden.* fo. 28. a. *als u toecomen sal dat GHI ontsaghen.* fo. 34. c. *O GHI dwase en onsynnighe waer sijn nu die woerde die GHI wilneer mit soe groeter vrolicheit uwes herten plaghen te spreken.* fo. 57. d. *als GHI suchtende plaeghen te segghen.* *Profectus* MS., het welk de Heer HUYDECOPER elders (in zyne aantekeningen op MELIS STOKES III. D. bl. 150.) een zeer taalkundig werk noemt, B. II. cap. 12. fo. 60. b. *Die apostel Petrus secht: Hi heft u zeer duerbare en grote belofte ghegeven, op dat GHI daer mede ghemaect werden deelachtich der godliker nature.* cap. 83. fo. 132. b. *doe GHI screiden vor gode hi en hoerde u niet.* in de Brabantsche en Vlaamsche Schryvers vinden wy daarvan ook voorbeelden.

Mogelijk is die schrijfwyze, uit het Angelsaxisch door den Vrieschen tongval, in onze taal gekomen. Vergelijk TEN KATE I. D. bl. 551. en hiervan, door de zachtheid der uitsprake van de Lettergreep EN, die geen toon heeft, zal de N niet zijn opgemerkt, en door sommige Schryvers weggelaten; waarvan vele voorbeelden voorhanden zijn. *Boek des gulden throens* Prologe: GHI vertoonde. *Historie van Zeghelijn* bl. 34. wilde GHI. *Ecclesiastica doer Eusebium* 1534. fo. 80. c. *niet oversiende dat boeck dat GHI my presenteerde.* *De Epistelen der Apostelen* MS. op Pergam. fo. 78. b. 1 *Thessal.* II. *op dat GHI gode waerdelic wanderde.* Trouwen, het kan ook wezen, dat deze uitgang E by oude Hollandsche Schryvers, geene gemeenschap met den Vrieschen tongval hebbende, gesproken is uit het weglaten der T: immers in dit zelfde Handschrift vindt men die beide uitgangen door elkander gebezigd, in den Prologus fo. 2. a. en b. *want mitten seluen voeten daer ghi mede doer dat rode mede [i. meer] ghinghet Daer heb di mede voer die afgode ghespronghen die ghi makede mit uwes selues handen Ende mitten seluen monde daer ghi gode mede louede, Do pharao ende die van Egipten verdrongen waren daer hebdi die afgode mede aenghebedet. Ende op dat hemelsche broot dat v inder woestinen ghegeuen was haddi een walghinghe. ende begheerde weder in egipten te keren totten vleischighen potten. ende ghi murmuriede, op den ghenen die v voerganghers*

ende leidslude ghegheuen hadde Ende vraechdET of in egipten ghene graue en waren.
Vergelijk LE LONG, *Boekz. der Nederd. Byb.* bl. 284.

Het blijkt dus, dat de schrijfwyze van VONDEL en van allen, die den zelfden voet houden, op voorbeelden der Ouden gegrond zy. Men zoude derhalven al te streng handelen, wilde men onze Dichters en Prosaschryvers deze vryheid betwisten, vooral in die woorden, waarin, om de vermenigvuldiging van de *litterae tenues*, of vermaagschapte letteren, de tong moeite heeft om tot T te komen; echter dient men altijd in 't oog te houden, dat de uitgang in ET regelmatig, in deftigen stijl zeer voeglijk, en in Poëtische en andere stukken, ook nu nog, niet geheel buiten gebruik is, en onzes oordeels in gebruik behoore te blyven, overeenkomstig met het gene in de ongelijkvloeiende Werkwoorden plaats heeft. Wat voor het overige het onderscheid belangt tusschen het eenvoudig en het meervoudig getal, waarvan de Heer HUYDECOPER spreekt, ook MOONEN Kap. XXV. bl. 178. *gy stelde, tu ponebas: gy stelden, vos ponebatis.* Wy oordeelen, dat wy dit onderscheid, in den tweeden persoon, verloren hebben, sedert men, met het einde der zestiende eeuw, het eenvoudig DU heeft verworpen. De Ouden schreven, *ic geve, DU geves, hi gevet, wi geven, GI gevet, si geven, ic gave, DU gaves hi gave, wi gaven, GI gavet, si gaven.* Wy gebruiken nu alleen het meervoudig GY. Zoo wel nu als men in het *praesens* zegt, *gy geeft, gy staat, gy hoort, gy zult, gy hebt*, in het enkelvoud, zoo behoort men ook in het *imperfectum*, in het enkelvoud, zoo wel als in het meervoud, te zeggen, *GY gaaft, GY naamt, GY stondt, GY hadt, GY zoudt, GY hadt*, en dus ook *GY hoordet, GY leefdet*, enz. Dit zal ons nader te passe komen, B. VI. vs. 632, daar gehandeld wordt over den *Imperativus*.

Vs. 653.

*Nu bloost de roode roos niet langer op de wang.
Die levendige vaegh en kracht vergaen eer lang.*

VAEG is zo veel als *bloem* of *bloei*, zegt HOOGSTR. in de Geslachtlijst, daar hy 't bybrengt uit den

+ *Tacitus* van HOOFT, en *Altaergeh.* van VONDEL: welke laatste voornaamelijk een liefhebber van dit

+Vs. 653.

⁺woord geweest is: zie zijn *Bespiegel*. I. bl. 20. II. bl. 70. 71. 75. III. bl. 122. en elders.
hier blijkt weder de naarvolging van POOT, die bl. 217. zegt:

⁺Vs. 653.

**De werelt miste vaeg en ziel
Zoo Venus rijk verviel.*

*Vs. 653.

Ik weet geen anderen die het gebruiken. de Hr. TEN KATE II. deel bl. 463. en 711. maakt 'er gewag van, en tekent het met een †: zodat hy 't oordeelt van hoogen ouderdom te zijn. evenwel heb ik 't by die Ouden, die ik geleezen heb, noch niet aangetroffen, als mede niet by PLANTIEN noch KILIAAN, by MEYER noch den Hr. TUINMAN, die 'er echter zijn *Fakkel* mede hadt konnen verriyken; dewijl het misschien van 't Latijnsche *vigor* of *vegetus* zal gekomen zijn. Ik acht, dat het gezag van HOOFT en VONDEL hier genoeg zy, om het na hen met POOT onbeschroomd te gebruiken.^(m)

(m) Wy vinden 't ook gebruikt door HOOGVLIET, *Abraham den Aartsvader* B. XII. bl. 269.

*Maar Izak, in de VAAG zijns levens, fris en sterk,
Godtvruchtige Izak, ziet van 't eerbaar minnewerk
Uit zijn Rebekka geen beminde huwlijksvruchten.*

Onder meer anderen ERNST WILLEM HIGT, in dat schoone vers, *Vaarwel aan de Dichtkunst*. (Nederl. spectator N. 74. III. D. bl. 176.)

*Na 's leevens eêlste VAAG in 't hoerhuis is gespild.
's levens VAAG komt my fraayer voor dan VAAG der jaren*

CONCORDIA ET LABORE, *Proeve van Zedepoezy* bl. 57, 68. J. FORTMAN, *Dichtliev. Mengelingen* bl. 18. enz.

MEYER verklaart, in het derde Deel van zijn *Woordenschat*, het woord VAAG door *kracht, vermogen, begriip, bloei*.

Uit de Aanteekeningen, welke de Maatschappy der Nederlandsche Letterkunde te Leyden verzamelt, tot het vervaardigen van een algemeen omschryvend Woordenboek der Nederduitsche tale; waarvan zy de goedheid heeft my het gebruik te verleenen, is my gebleken, dat het woord VAAG in verscheidene streken van ons Vaderland, by de Landlieden gebruikelijk, en onder anderen in de Betuwe zeer gemeen is: dat het daar beteekent die *vettigheid, weligheid, gunst*, die door den mest veroorzaakt wordt, en zelfs nog twee of drie jaren na het mesten, min of meer, overblijft. Men zegt daar, *de VAAG is nog in het land, het is nog in de VAAG, de VAAG is er uit*; en VAAGRECHT is het recht, 't welk de oude huurder van een stuk lands heeft, om van den eigenaar zeker geld, doon wetten of gewoonte bepaald, aftevoorderen *voor de VAAG, die nog in 't land is*. In Twente gebruikt men voor VAAG, *gunst: de gunst is er uit, en hoe gunstiger land, hoe weeker*. In plaatze van *vaagrecht* heeft men daar *mestrecht*. Van elders is my bericht, dat het woord VAAG, in de kleiachtige deelen van Gelderland, zelfs aan de kinderen, bekend is. *Het land is in de VAAG, er is nog VAAG in het land*. Ook is daar gebruikelijk de spreekwijs *een land ZOMERVAGEN*, dat is *braak laten liggen*. In het eerste der zes jaren wordt het land *gezomervaagd* en gemest. De vrucht van het eerste jaar is dan Koolzaad, van het tweede Tarwe enz. tot het bouwen van Tarwe moet er nog goede *vaag* in het land wezen.

A. VAN SLICHTENHORST gebruikt dit woord VAAG in zyne *Geldersse Geschieden*. B. I. § 7. bl. 5. *De velden [van Gelderland] zijn boven maaten mild, bestendigh [d.i. in staat] door genoegzaemen bouw, koorn niet alleen van allerley geslacht maer ook wijn wt te leveren, gelijk elders door ondervindingh is gebleeken. Met naemen aen de oevers van de Zuyder-zee en bezyden de stroomen in de wter-weerden en laeghe landeryen, wanneer na 't zacken van de wateren de maeten [d.i. laag land, dat veelal tot hooiland gebruikt wordt]. met leem en slibber zijn overtooghen; 't welk hier, zoo wel als in AEGypten, de beste VAEGH en mestingh is zoo voor bouw- als wey-landen*. JOACHIM OUDAAN, *Poezy* bl. 60.

*Wat wroet, wat zoekt hy in dien Akker,
Waarom hy 't onderste opwaarts spit?
Is 't om de VAAG daar uit te trekken,
Die in den grond besloten zit.*

Het oudste voorbeeld, dat wy van dit woord ontmoet hebben, is by SAMUEL COSTER, in zijn *Isabella* bl. 10.

*Doen komt uw antwoord vol van minnelijk ontfarmen,
En stort van boven neer de kracht weer in mijn armen,
Het bloedt weer in mijn hert, in het ghebeent den keest,
De moet weer in mijn borst, de VAECH weer in mijn Geest.*

Behalven het voorbeeld van BREDERODE, in zijn *stommen Ridder* bl. 15.

*En seeker sy sijn dwaes die om neuswyse grillen
De varsche vangh haers jeughts soo reukeloos verspillen.*

Daar *vang* zekerlijk gebruikt is voor VAAG. Zie J. FORTMAN, *Taalk. aanmerk.* bl. 22.

Vs. 670.

*De Boomgodinnen, als gezusters van een' moeder,
De haerlok kortende, berechten haeren broeder.*

BOOMGODINNEN, in 't Latijn, *Naïdes*: moet zijn, *Stroomgodinnen*.

Vs. 691.

- *dat de nieuwe godt der wynen,*
Godt Bacchus, Semels zoon, hier heerlijk zal verschynen.

Voor *heerlijk zal verschynen* zag ik liever *heerlijk verschynen*: dewijl *zal* vs. 694. weder uitgedrukt wordt, *aenschouwen zal*: en alle deeze Hulpwoorden, als *Hebben, Zullen, Worden, Zijn, Mogen, Konnen*, enz. veel beter eens uitgedrukt, dan meermaalen herhaald worden.

Vs. 736.

*Zoo zullenwe -
 Ons lot beweenen, niet ontveinzen, noch bedekken,
 Noch schaemroot smilten in ons traenen droef en blint.*

SMILTEN: zo schrijft VONDEL doorgaans, doch ook somtijds *smelten*. *Tscep vol wonders* 1514. cap. 117. *met ghesmolten peck, of met wasse, of met eenich ander dinck datmen smilten mach*. ZACH. HEYNS, in *Bartas* I. 3. bl. 133. van den Cokosboom:

*'t Merch daervan boter is, en so ghy oly wilt,
 +De vrucht schudt tegen een, so lange datse smilt.*

+Bl. 210.

ja ook ANTONIDES spreekt zo, *Yst.* II. bl. 51.

*En zuuring, nut om slijm en taeie vochtigheden
 Te smilten, en, verkoelt, te veegen nae beneden.*

anders smelten; als B. III. bl. 75.

Dat al haer vier zijn sneeu niet langer smelten kon.

[†]NIL VOL. ARD., in *Andromache* Act. III. sc. 8.

-- waarom ik steeds in traanen smilt.

[†]Vs. 736.

doch daar staat het om 't rijm. men denke evenwel niet dat *smelten* alleen nieuw is: want dat vindtmen al by den Vertaaler van BOËTIUS 1485. fol. 10. a. *Dat sou tzweert inder scheiden* smelt. *Materie der sonden* MS.⁽ⁿ⁾ fol. 29. d. *van hetten* smelten. Deeze verwisseling van E en I, heeftmen in meer andere woorden, als *pen* en *pin*, *henne* en *hinne*, *schel* en *schil*, *hette* en *hitte*, enz. zie ook de Aantek. B. VIII. vs. 762.

Vs. 814.

- my blijkt

Niet klaer wat godtheit hier in menschenschijn loopt mommen.

MOMMEN is eigenlijk, in goed Duitsch, 't geen men anders noemt, een *maskerade* vertoonen. HOOFT, in *de Medicis* bl. 198. *Ten welken einde men een deel maskerkleedren voortshaalde, en den roep zaaide, dat de Hartogh - zou uit mommen gaan.* P. HEYNS,

(n) Over dit Handschrift spraken wy in het begin van dit Werk bl. 12 en 36. Sedert hebben wy het zelve gevonden op den Catalogus der Boeken van den Wel Ed. Heer Mr. *Matthias Röver*, te Leyden by Did. Haak 14 Septemb. 1729. bl. 27 en 57. in Quarto, aldus. 'Die materie van den sonden MISS. in Pergam. dit boek hoert in dat Regulier Kloester in der Gaesdonk bi Goch, is geschreven in 't Jaar elfhondert en t'negentig A. 1190. seer raar.' Dat dit jaartal niet echt is hebben wy getoond bl. 37.

*Facteur van de Kamer van den *Bloeienden Wijngaerd van Berchem*, op het Haagspel 1561.

*Vs. 814.

*Wa ic dacht dat ghy ghinght uyt mommen
Om dat ghy dus vreemt zijt ghehabitueert.*

zodanige *mommerijen* zijn tegenwoordig zo algemeen niet meer, voornaamelijk onder ons, als zy voortijds plagten: waarom men by ouder Schryvers, onder de vrolijkheden en vermaaken deezes levens, doorgaans mede van *mommen* gewag gemaakt vindt. ANNA BIJNS, in 't Eerste Boek;

*Si herpen, si luyten, si pypen, si bommen,
Si dobbelen, si tuysscen, si spelen, si mommen.*

de *Groeijende Boom van Liere*, op 't Landj. 1561. in de Factie:

*Ick reye, ick danse, ick pijp, ick bomme,
Ick brasse, ick hovere, en ick momme.*

het *Jennettebloemken van Liere*, op 't Haagspel 1561.

*Leert hem spelen op alle fraey Instrumenten,
Op Herpen, Violen, Cincken, en Fluyten,
Op Clavecimbalen, Hauboysen oft Luyten.
Tes doirboirlijckste hantwerck om ghebruycken;*

**In Bancketten, Bruyloften, ist nootelijck oick
Tot Dansen tot Mommen -*

*Bl. 211.

ROEMER VISSCHER, *Ghen. Boerten* II. 69.

*Ringhen, cleynoden, noch gheborduyrde cleeren,
Ghebackt, ghebraden, noch costelicke dranck,
Dansen, springhen, mommen, noch banketteren,
Wandelen, vryen, couten, noch liefflicke sanck,
Orgels, trompetten, fluyten, noch snaren geclanck. enz.*

in het zelfde Boek 84.

*Neel meent dat het een paerl is aen haer crans
Dat se noyt voor mom ging, noch ter dans.*

+dit doetme denken aan 't geenwe leezen in den *Hertspiegel* IV. 381.

+Vs. 814.

In praat ghaat elk vermom, ook voor zich zelf.

daar de Hr. VLAMING *vermom* verklaart door *vermomt*. 't is wel 't zelfde in de zaak, maar evenwel acht ik dat *vermom* niet eigenlijk zy *vermomd*, maar *voor mom*. vooreerst, omdat het afkappen der D of T aan het einde van een deelwoord, als *vermom* voor *vermomd*, zonder, voorbeeld is; daar integendeel 't veranderen van *voor* in *ver* by de Ouden zeer gemeen was: ten anderen zienwe ook uit de bovenstaande plaats van VISSCHER, dat *voor mom gaan* een gebruikelijke spreekwyze is. zo zegt SPIEGHEL weder VI. 445.

*Een klein, en bloot hert ist, die ewich ghaat vermomme.
voor mom gaan is dan de werreld door een uiterlyken*

schijn bedriegen^(o); in welke betekenis ook *mommen* gebruikt wordt. A. PELS, *Gebr. en Misbr. des Tooneels* vs. 1469.

Dus zoud ge uw onmagt graâg vermommem in sieraaden.

en in de *Dichtkunst van Horatius* vs. 590.

*Met welk een' schijn, wat slach van verw', met welke glimpen
Gy 't ook wilt mommen.*

(o) HOOFT, in die verstandige Samenspraak tusschen Haegenae en Bosman, *Gedichten* 8vo 1668. bl. 265.

*Wat lidzaert wist met list zich oyt zoo te behelpen,
Dat hy verschafte raedt om vlamme te bestelpen
Dat zy niet uit en keek? En oft ik schoon voor MOM
Zaegh, in dit stuk, te gaen, zoo zie ik niet waerom.*

Zie ook VERHOEK, *Bruiloftsd.* bl. 83. J.H. KRUL, *Pap. Wer.* I. D. bl. 5. enz.

+Zeker niets gemeener dan dit: waarom de Zotheid zeer wijselijk zegt, in haare Lofspraak, opgesteld door ERASMUS, vertaald door den Heer van Brandwijk bl. 32. ^{+Vs. 814.}

*Seght my nu eens wat dat der menschen leven zy,
Als een comedy spel, en staege mommery.*

Vs. 818.

*Toen zeide Diktis, snelste in 't klimmen hy de masten,
En ryden op een tou: hou op ons t'overlasten.*

Snelste in 't klimmen moest weezen, *Diktis*, DE *snelste* - of, dewijl 't vaars zulks niet lijdt. *Diktis*, *snelst* zonder E aan 't einde. nochtans zegt hy, ⁺eveneens, beneden B. X. vs. 843. ^{+Bl. 212.}

En Atalante, die zich snelste in 't rennen toont. zie onze Aantekening aldaar.

Vs. 869.

*waerme verdiende ik heden
Dien hoon? wat eere kuntge inleggen, zonder reden,
Dat mans een weerloos kint, zoo veelen een' alleen
Bedriegen? ik beschrey dit onrecht; vreemt van reên.*

Vreemt van reên, en *zonder reden*. Twee stopwoorden om 't rijm: te meer gebrekkelijk, omdat zy 't zelfde zeggen, en het zelfde woord hier dient, om beide, sleepend en staand rijm, te vervullen. meermaalen vindenwe zulks in dit werk, als VIII. 849.

⁺ *Terwijl ik spreek, omhelst de nieuwe klay de leên
Der zwemster, en van 't snel veranderen der leden
Groeide een groot eilant -*

⁺Vs. 869.

B. IX. vs. 148.

*De sterke Nessus quam by Herkules, beladen
Om zyne nieuwe bruit, geensins voor zich belaên.*

en vs. 394.

*- - - wanneer gy
Lucijn, de toevlucht van de baerenden in ly
En noot geraekt, bedrukt ter hulpe roept in lyden.*

noch in het zelfde Boek vs. 496.

*Maer hielt niet in de hant dan eene hantvol blaeren.
De gansche kruin van 't hoofd wort overdekt met blaên.*

B. VOLLENHOVE, *Broedermoord* Act. IV. sc. 3.

*Altaar en beelt zijn gaaf, de kerk noch ongeschent:
Maar 't groene pallembosch leit jammerlijk geschonden.*

om recht uit te spreken moet ik zeggen, dat ik hierin eenen zeer grooten misstand bespeur: en een klaar bewijs van 's Dichters armoede, of onachtsaamheid; welk laatste hier plaats heeft.

Vs. 873.

*'k Zal u een wonderdaet, schoonze ongeloofbaer zy,
Verhaelen.*

ONGELOOFBAER: zo schrijft hy ook VI. 762. IX. *inhoud.* maar XII. 694.

Veele ongeloofelyke en wondre zaeken -

dit laatste is gemeener: doch ik oordeel 't ander beter. MOONEN, *Heil. Herdersz.* II. bl. 9.

Op dat zijn woort ook geen geloofbaerheit magh missen.

*HOOGVLIET, *Ovid. Feestd.* B. II. bl. 45.

*Maar 't is geloofbaar, dat de goden in die tyden
Behoedden dat de stam dier gloriryke Alcyden
Niet heel te grondt ging.*

*Vs. 873.

*daar *Behoedden* (om dit in 't voorbygaan te zeggen) behoorde te zijn *Verhoedden*.
want *Behoeden* is *beschermen*; maar *Verhoeden* is *afweeren*, of *beletten*, gelijk *Bl. 213.
't hier voorkomt.

Vs. 939.

*- al de drommel voor den dagh,
Komt teffens, als een zwarm, op Penteus aengesloten,
En vliegen teffens op hem aen met haer genooten.*

Woorden, eene meerderheid van personen uitdrukkende, diemen *collectiva* noemt, saamen te voegen met een Werkwoord in het meervoudig getal, is Poëtisch en keurlijk, en by onze Voorvaderen, ook buiten de Poëzy, gemeen geweest, alswe breeder aantoonen, beneden X. 22. Maar hier is aanmerkelijk, dat VONDEL van twee werkwoorden, 't eene in 't eenvoudig, 't ander in 't meervoudig getal stelt: *al de drommel* KOMT *teffens* - en VLIEGEN *teffens*, dat niet naar te volgen is. merk hier ook weder aan die onnutte herhaaling van 't woord *teffens*: en ook deeze woorden, *met haer genooten*. want wie zijn deeze *genooten*, die niet zelfs in *den drommel* begrepen waaren? maar HAER *genooten* kan ook niet gebragt worden tot het mannelijke woord *drommel*. beter zou dit luiden als 't wat meer onderscheiden wierdt, door

+ een punt te zetten achter *aengeschoten*. en dan voortgaande,

Zy vliegen teffens -

+Vs. 939.

Vs. 942.

- *maer viel*

Al siddrende op de knien, bekende zich misdaedigh.

Zeer zelden komt dit woord *knien* anders dan in eene greep voor: ik vind het echter by P. LE CLERCQ, *Huwelijks Mintafereel* B. I. bl. 33.

Eerge uwe kniën buigt voor Hymens blyden troon.

JOAN VAN ARP, in *Chimon Act.* II.

Aenschouwt wie dat hier leyt op kniën neergebogen.

J. BOGAART, *Gebedt des Heeren vs.* 307.

*'t Verbeteren dat heeft by u maar loode schoenen
En kniën van hart staal. -*

R. ANSLO, *Martelkroon van Steven* bl. 15.

*Voor wien gy om uw noodt ootmoedig te betuigen,
De kniën van uw hart moet willig nederbuigen.^(p)*

dat ik niet hoor dat minder wel luidt; mids men 't niet uitspreeke alsof 'er stondt *kniejen*, gelijk 't onbeschaafde gemeen spreekt. HOOFT gebruikt het

(p) S. FEYTAMA, *Telemachus* B. IV. bl. 80.

*- mijn voeten wierden stijf,
Terwijl mijn kniën zelfs bezweken onder 't lijf.*

Dat hy echter verloor dit woord in eene lettergreep te gebruiken, blijkt ons uit de verbeterde uitgave van *Telemachus*, waarin men leest:

*- mijn voeten wierden stijf,
Mijn wankelende knien bezweken onder 't lijf.*

*in 't eenvoudige, in *Henrik* bl. 59. *mits dat hy uit had, zat de ruiter af, ende leid' het zich al op de knie wat 'er was. dat my meer Poëtisch toeschijnt dan op de knien.* *Vs. 942.
J. DE DECKER, *Lof der Geldzucht* bl. 105.

En ziet noit hoeft ontdeckt, noit knie voor zich gebogen.

D. DE POTTER, *Getr. Harder* II. 1. 224.

En 't hert dat eerst my was gesoncken in de knie.

Aanteekening over de *rijmkronijk* van Jan van Heelv, *Slach van Woeronc M.S.*

aangetogen hiervoor bl. 448. en elders.

Dit Handschrift wordt dikwils aangehaald in de aanteekeningen op MELIS STOKE. Het behoort thands in eigendom aan den Wel Ed. Gestr. Heer Mr. HENR. VAN WIJN, *Raad-Pensionaris der Stad Gouda*, die de goedheid gehad heeft my het zelve ten gebuike te geven. De Heer HUYDECOPER verkreeg het in den jare 1750, by de verkooping der Boeken van wylen den Heer JACOB MARCUS. Zie deszelfs *Catalogus Libri Manuscripti* in folio N. 89. Deze Heer had het in het jaar 1744. gekocht uit de Boekverzameling van ISAAC LE LONG, op wiens *Catalogus* wy het onder de MSS. bl. 5. N. 27. in folio dus beschreven vinden: 'RIJM-CHRONIJCK *van Hertog Jan van Brabandt*, en sonderling van den *Slag van Woronc* Ao. 1188. door JAN VAN HELU, in Nederduytsche veersen berijmt, en opgedragen aan de Gravinne Margareta. *Origineel*, by uytneementheit net geschreven, op fijn Maagden-Perkement, met Goude Voorletters en Cieraaden, weergaaloos schoon, wel bewaart, en noch in sijn eerste fraaije Bandt. extra Raar.'

Het is in de daad zeer fraai en regelmatig geschreven, alles van ééne hand, met eene groote en duidelyke Nederduitsche Letter, volkomen zoo effen en net, als ware het gedrukt, op fijn Maagdenpergament, in folio, ter grootte van gewoon schrijfpapier. Het is zinlijk en zeer wel bewaard, en geheel gaaf; in een stevigen bruin-kalfslederen band, met twee koperen sloten. De rug van den band is, op en tusschen de ribben, bestempeld met gouden figuren en deze letteren: I. VAN HEELU SLACH VAN WOERONC. Het stuk begint met eene zeer breedvoerige inleiding fo. 1. tot 18. reg. 14. dan volgt de Opdracht fo. 18. reg. 15. tot fo. 21. reg. 1. waarop de Kronijk zelf begint, die in twee stukken is afgedeeld, bedragende in alles 282. bladzyden, door den Heer HUYDECOPER geteekend. Op iedere bladzyde staan 34 verzen, behalven op fo. 18, 80, 133, 134 en 282. In de aantekeningen op MELIS STOKE I. D. bl. 527. wordt wel aangehaald JAN VAN HEELV p. 288. doch moet zijn fo. 228.

Aan het begin fo. 1. en. op fo. 18. by de Opdracht en op fo. 134. waar het tweede stuk aanvangt, zijn de bladen rondom met goud en gecouleurd loof en bloemwerk, en eene groote geschilderde voorletter, versierd.

LE LONG gaf ons, in zijn *Catalogus*, gelijk wy boven zagen, dit stuk op als een Origineel, en van het jaar 1188. Dat het een afschrift is, was het gevoelen van den Heer HUYDECOPER, en wy worden er in bevestigd door het geen wy vinden aan het slot van de inleiding fo. 18. reg. 4.

*Nv soudic weder keeren
Op die yeesten die ghesciet sijn
Tusschen mase enten, rij
Alsoe alse van heelu broeder ian
Ons heeft bescreven eñ doen v'stan
Oec heet hi broeder ian van leeuwe*

*Die dichte van woeronc eñ diewe^(a)
Vanden iersten hertoghe ian
Hoe hi van brabant trike ghewan.*

- (a) Het woord EEUW, EEU, EE vinden wy by de Ouden, en by onze taalverwanten, (zie KILIAAN, WACHTER, SCHILTER, IHRE en anderen) in de beteekenis van *tijd*.
LOD. VAN VELTHEM, *Spieg. Histor.* B. I. cap. 11. bl. 15.

*Neuen Ebroen staet Mambree,
Daer Abraem woende lange EE.*

onze VAN HEELV fo. 181.

*- lange EE
Hadde elc and'en seere begheert.*

Hiervan EHE, EHER, EER, *prior, prius*, als ook ons EEUW, voor een during van honderd jaren; en ons EEUWELIJK, of EEUWIG, voor een during zonder einde.

Vervolgens is dit woord in eene tweede beteekenis overgebracht, ter benoeming van iets, dat altijd duurt, of behoort te duren, *Statutum, Lex*. MS. 1450. fo. 82. *want si heer dijn EEWE niet en hebben bewaert*, fo. 84. *offeren na der EEWE*, d.i. naar de wet. so. 98. *in die EEWE Moysi*. dit woord vinden wy in dezen zin, by alle de Ouden, tot het midden der zestiende eeuw toe: *Noodt breekt EE. Ghemeene Duitse Spreekwoorden*, Campen 1550. zie wyders HUYDECOPER op MELIS STOKES III. D. bl. 159.

Naderhand is dit woord in eene bepaalder beteekenis gebruikt, ter aanduiding van alle wettelyke verbintenissen, en byzonder van die, welke tusschen man en vrouw plaats heeft; *Legitimum conjugium, matrimonium*, waarvan ons EEGADE, EEGEMAAL, waarvoor HUGO DE GROOT, *Bewijs van den waren Godsd.* bl. 97. ECHTGEMAAL; en ons woord ECHT, ook ons woord EED, is hiervan afkomstig.

In welke beteekenis nu zal men het, te dezer plaatse, moeten nemen? Men zou er door kunnen verstaan, *de eeuw*, dat is de tijd, van Hertog Jan den Eersten. - Doch, uit het gebruik, 't welk wy, in dit Handschrift, elders, van dit woord gemaakt vinden, kunnen wy besluiten, dat het in den zin van *aart, indoles*, moet verstaan worden. zoo vinden wy fo. 160.

*Die hertoge die die EEWE
Eñ die nature hadde vandē leeuwe.*

en zoo ook fo. 112.

*Dat poent ende die EEWE
Hadde aen hem van dē leewe
Die h'toge ian openbare.*

waarop hy, zeven regels verder, laat volgen:

*Want doen mochtmen bekinnen
Ane den h'toge des leeus aert.*

en indedaad, gelijk een *wet* de regel is, waar naar iemands handelingen gericht moeten zijn, zoo is ook, voorzeker, iemands *aart* het richtsnoer, de drijfveer van alle zyne handelingen; wat is gemeener dan te spreken van *Leges Physicae*?

Wy zien uit deze verzen, dat de Schryver van dit stuk een ander is dan JAN VAN HEELV. Wie hy geweest zy, en omtrent welken tijd hy het geschreven hebbe, is er nergens in te vinden. Uit een aanmerking van den Heer HUYDECOPER op MELIS STOKE II. D. bl. 317. zoude men misschien mogen gissen, dat het na het jaar 1339. moet afgeschreven zijn, immers op fo. 119. vinden wy deze regels.

*Doen die graue van hollant sach [graaf Florens de vyfde]
 Dat sijn neue die hertoge lach
 Int lant van limborch gelogeert
 Ende sijn viande ghescoffeert
 Eñ ghevlouwē [gevloden] voor hē waren
 Dede hi in gelrelant varen
 Coggen vele met grooten here [heir]
 Ende dede doen alse hulperen
 Tsertoghen lant v'crichten*

Die h'toge vā gelre hadde doen stichten
Een borch hiet ten nuwen graue.

In deze regels wordt de Graaf van Gelderland *Hertog* genoemd. Het is echter zeker, dat Gelder eerst in het jaar 1339. op den 19^{den} Maart, door Keizer Lodewijk, tot een *Hertogdom* verheven, en Graaf Reinoud, uit aanmerking van zyne Koninglyke afkomst enz. tot *Hertog* en Prins des Heiligen Rijks verklaard werd. (*Geldersch Placaatboek* I. D. bl. 1. SLICHTENHORST, *Geldersche Geschieden*. VII. B. bl. 127.) JAN VAN HEELV, zegt de Heer HUYDECOPER, ter aangetogene plaatse, heeft hier geen schuld; maar de uitschryver, die zich hier meer dan eens verzind heeft; zijnde *Hertoge* waarschijnlijk gesproten, en kwalijk herhaald uit het voorgaande vers, daar het den Hertog van Brabant beteekent. De Heer HUYDECOPER meent, dat die plaats moet gelezen, onderscheiden, en aangevuld worden, op deze wyze:

Eñ dede doen, alse hulpere
Tsertogen, [als helper van den Hertog van Brabant] *dat Lant vercrichten*^(b).
Die Grave van Gelre, of liever
Die van Gelre hadde doen stichten
Een borch. hiet ten nuwen grave.

- (b) VERCRICHTEN zal hier beteekenen, *met geweld meester worden, verkrachten*. op gelyke wyze fo. 108.

Doen v'loren was tielle
Dede die h'toge te drielle
In bomelw'de een borch stichtē
Daer hi dlant met dede v'CRICHTEN.
Soe dat moeste in sijn bedwanc
Bliuen iegen des grauen danc
Van gelre ende alle sire hulperen.

fo. 139.

Nochtan en keerde hi aldus niet
Want hi voer voort ter selv' vaert
Tote voor bonne inden wijngaert
Des dede hi houwē een deel eñ slichten
Dat hi woude b'nen [bernen, branden] eñ VERCRICHTē
Daer te lande dat ginge al onder.

LODEWIJK VAN VELTHEM, *Spiegel Histor*. B. II. cap. 54. bl. 146. uit JAN VAN HEELV overgenomen.

Dese waren bi Wessen opten Rijn
Vergadert, ende wilden geuaren sijn
In 's Grauen lant, ende brant stichten,
Van den Berge; ende dat VERCRICHTEN,
Om dat hi t'Hertogen hulp was.

In dit geheele Handschrift vindt men nergens kommaas of andere zinsnydingen, behalven hier en daar een enkele punt; zoo dat wy tegen deze geopperde verbetering niets hebben intebrenge. De gissing, nopens den tijd, waar in dit afschrift zoude gemaakt wezen, daar latende, blijkt echter, dat de Heer HUYDECOPER dit Handschrift voor een afschrift van het werk van JAN VAN HEELV hield. Schoon men wel het tegendeel zoude kunnen opmaken, uit de aangehaalde regels op bl. 484, zijn wy het echter hierin volkomen eens met den Heer HUYDECOPER. Wy meenen, dat de Schryver van het stuk, welk wy voor ons hebben, de Kronijk van JAN VAN HEELV of *Broeder* JAN VAN LEEUWE hebbende willen afschryven, daarvoor heeft gesteld, eene voorrede of inleiding van zijn eigen maaksel fo. 1. tot 18. Uit den inhoud en den stijl van dat voorwerk, vergeleken met den inhoud en den stijl der Kronijk, kan men niet on-

duidelijk zien, dat het voorwerk, en waarschijnlijk ook de veertig laatste regels der Opdracht, door een ander zijn opgesteld dan de Kronijk zelve. Dat de Kronijk, in het origineel, zal hebben aangevangen met de Opdracht aan Vrouwe Margriet van Engeland, Echtgenoot van Jan den tweeden; in het Handschrift van den Heer VAN WIJN fo. 18. reg. 15. blijkt volkomen uit derzelve inhoud, en uit de tijdsbepaling, waartoe het origineel gebracht kan worden.

De Kronijk, waarvan wy dan een oud afschrift voor ons hebben, is opgesteld, om de uitmuntende daden van Hertog Jan den eersten, in 't algemeen, en byzonder dien grooten en befaamden slag van Woeringen, waardoor de Hertog zich het bezit van het Hertogdom Limborg verzekerde, en een einde maakte van eenen vyfjarigen oorlog tegen den Graaf van Gelre, te vereeuwigen.^(c) Het eerste komt voor in het eerste stuk fo. 21. tot 133. en het andere is het onderwerp van het geheele tweede stuk fo. 133. tot aan het einde. De slag van Woeringen, waarvan de Opsteller ooggetuige geweest is, gelijk beneden uit zyne eigene gezegden zal blyken, is voorgevallen den 5 Juny des jaars 1288; gevolgelyk is dit stuk na dien tijd opgesteld. Dat het voltooid moet geweest zijn voor den 3 Mey 1294. kunnen wy hieruit opmaken: dat er, in het geheele stuk, nergens gewag gemaakt wordt van het deerniswaardig ongeluk, het welk Hertog Jan den eersten, den Held van dit Rijmwerk, in het midden der Bruiloftgeneuchten van Leonora van Engeland,

(c) Een kort verslag van dezen oorlog van Hertog Jan den Eersten, tegen Reinoud Grave van Gelder, en de oorzaak, waaruit dezelve om het Hertogdom van Limburg ontstaan is, vindt men in het *Charterboek* van MIERIS, I. D. bl. 466. *aanteek.*

Zuster van zijns zoons Echtgenoot, in een Tournoyspel te Bar, is overgekomen, en Hem, niet meer dan 43 jaren bereikt hebbende, op den 3 Mey 1294. het leven kostte; alsmede, dat er in de Opdracht, gelijk men beneden zien zal, en verders overal, van Hem gesproken wordt, als te dier tijd in leven zijnde: derhalven mogen wy stellen, dat deze Kronijk reeds voor de Bruiloft van Leonora voltooid, en dus zeer kort na het Huwelijk van Jan den tweeden, (voltrokken den 2 January¹² 93/94) aan zyne Echtgenootte Margariete zal ter hand gesteld zijn geweest. Derhalven is deze Brabantsche Kronijk genoegzaam gelijktydig met de Hollandsche Rijkskronijk van MELIS STOKE, die na het jaar 1283. geschreven, en in of kort na het jaar 1305. voleindigd is. zie HUYDECOPER *op* MELIS STOKE I. D. bl. 8. en 476. III. D. bl. 64. 419. en 445. WAGENAAR, *Vaderl. Historie* III. D. bl. 183.

BUTKENS heeft in zyne *Trophées de Brabant*, Livre IV. chap. VII. p. 279-321. veel gebruik gemaakt van deze zelfde Kronijk, waarover wy hier handelen; ze werd in zynen tijd (1641) te Brussel bewaard, en door hem aangehaald, onder den naam van JAN VAN HEELU. Dus schrijft hy, aan het slot van zyne omstandige beschryving van den slag van Woeringen p. 321. *J'ay deduict cette bataille un peu au large, selon qu'elle at esté descrite par frere JEAN VAN HEELU dict VAN LEEUWE, qui en at esté tesmoing oculaire, & dedia le livre qu'il en avoit dressé en vers Thiois á Madame Margarete d'Angleterre femme de Jean II. Duc de Brabant & de Limbourg, lequel originellement se conserve encor á present en la Tresorie de la Ville de Bruxelles.* Hiermede stemt overeen VALERIUS ANDREAS *Bibl. Belg.* p. 513. JOANNES VAN HEELV, dictus de LEEWE, *descripsit rythmo vernaculo Proelium Woeringanum, cujus ipse testis et spectator fuit oculatus, inscripsitque Margaretae Anglicanae, uxori Joannis II.*

Ducis Brabantiae et Limburgi. Originale adservatur in Curia Bruxellensi. Idem Latino et heroico carmine expressit N.V. FRANCISCUS DONGELBERGIUS, *in suprema Brabantiae Curia Senator*. De zelfde woorden vinden wy by FOPPENS P. II. p. 655. alleen met deze eene verandering, *Originale adservabatur olim in curia Bruxellensi, ante ejus incendium. Idem Latino &c.*

De Heer WAGENAAR, in de *Hedendaagsche Vaderlandsche Letteroefeningen* II. D. N. I. bl. 14-30, verslag doende van den *Melis Stoke* van HUYDECOPER, toont de woorden van FOPPENS l.c. zoo opgevat te hebben, als of het werk van JAN VAN HEELV door FRANCISCUS DONGELBERGIUS in Latijnsche verzen zoude zijn overgebracht. Schoon FOPPENS en VALERIUS ANDREAS, op de aangetogen plaatsen, dit niet duidelijk hebben uitgedrukt; schijnt het echter de meening geweest te zijn. Immers VALERIUS ANDREAS zegt op eene andere plaats, *Topographia Belgica* p. 110. van den slag van Woeringen sprekende: *Victoriam hanc Brabantici Scriptores miris modis extollunt, legunturque de eadem Rythmi vernaculi, quos versu heroico expressit V.N. & Ampliss. FRANC. A DONGELBERGH, in supremo Brabantiae senatu Consiliarius.*^(d) In-

- (d) FRANCOIS DE DONGELBERGE, *Ridder, Heer van Herlaar, Zillebeke*, enz. is van het jaar 1616 tot 1648. verscheiden malen Schepen, en van 1633 tot 1645. zes malen Burgemeester der stad Brussel geweest. Hy stierf omtrent het jaar 1655, volgens BUTKENS, *Trophées de Brabant* Tom. II. Livr. IX. pag. 459-463. VALER. ANDREAS, *Bibl. Belg.* p. 228. FOPPENS p. 291. - Doch PAQUOT, *Hist. Litter. des Paysbas* Tom. I. p. 171. (Louv. 1765. Fol.) beweert, dat het *Proelium Woeringanum* niet door FRANCOIS, maar door deszelfs Broeder, HENRI-CHARLES DE DONGELBERGE, die in 1660. te Brussel overleed, in Latijnsche dichtmaat gebracht, en dat de eerstgenoemde niet omtrent 1655, maar in 1648, gestorven zy.

dien dit zoo ware, zoude men, uit vergelyking van dit Latijnsch Dichtstuk met het Rijmwerk, welk wy voor ons hebben, kunnen opmaken, of zulks het werk van JAN VAN HEELV zy, of van een ander; doch het Latijnsch Dichtstuk, door FOPPENS en VALERIUS ANDREAS bedoeld, *Proelium Woeringanum*, te Brussel 1641. in folio, zonder naam van den Autheur uitgegeven door ERYCIUS PUTEANUS, of *Errik van de Putten*, gelijk ADRIAAN VERWER hem noemt, in zijn brief aan D. VAN HOOGSTRATEN, Rotterdam 22 October 1708. in de *Boekzaal* van J. VAN GAVEREN VIII. D. bl. 366. behelst wel den slag van Woeringen in 1600 Heldenverzen, en de Dichter heeft wel, ingevolge zyne voorrede, aanleiding tot het opstellen van dit Dichtstuk gekregen door het zien van een oud Nederduitsch Rijmwerk, 't welk drie of meer eeuwen in zekere Archiven bewaard was, maar eene vertaling is het eigenlijk niet.^(e) Schoon de Latijnsche

- (e) *Historiam citra ambages trado et eam veram, versibus autem conscriptam, quia bella et Victoriae cantari amant, quodque feré gratior in his poeticae alacritatis sit amaenitas, quā ponderosior solutae orationis stylus. Inciderat in manus meas peruetustus quidam liber manuscriptus, tribus vt minimum Saeculis in archiuo quodam asseruatus, rithmis teutonicis Ducatûs Limburgi translationem et ortorum hinc dissidiorum, tandemque Woeringani Proelij, antiquatâ quidem elegantiâ, sed scitu dignâ complectês historiam, operis autem mihi pretium faciebat, quod dedicatum fuisse reperirem Margaretae Eduardi Regis Angliae filiae, vxori tunc temporis Joannis secundi, Lotharingiae, Brabantiae et Limburgi Ducis, filij Joannis primi, qui non indecoro Woeringani campi puluere sordidus bellator certauerat, et sua per obstantes cateruas terribilis victor explicuerat arma. Mouebat me insuper, quod Auctor se rei gestae oculatū testem, sinceramque illius se veritatem scribere, dilucidis et fidem facientibus verbis, non vno in loco affirmaret. Auctoris ad lectorem Praefatio.*

Dichter den naam van dien Rijmschryver niet noemt, blijkt het echter, uit vergelyking zyner gezegden met die van BUTKENS, VALERIUS ANDREAS en FOPPENS, dat dit het zelfde stuk is geweest, waarvan deze getuigen, dat het van JAN VAN HEELV is, welks origineel, te dier tyd (1641 en 1643.) volgens BUTKENS en VALERIUS ANDREAS, in het Hof te Brussel bewaard werd, doch, volgens FOPPENS en PAQUOT, in den fellen, brand, die, gelijk men weet, in het jaar 1731, in het Hof te Brussel ontstaan is, met vele andere papieren is omgekomen.^(f)

Langen tijd hebben wy het verlies van dit *Origineele* stuk van JAN VAN HEELV bejammerd. Doch uit eene byzonderheid, my, onder het opstellen dezer aantekening, door den Wel Ed. Gestr. Heer Mr. DANIEL VAN ALPHEN, *Oud-Raad, Schepen, en Griffier dezer stad Leyden*, goedgunstiglijk medegedeeld, is my gebleken, dat het stuk, dat in de Archiven te Brussel bewaard werd, zoo min het origineele van JAN VAN HEELV geweest is als het Handschrift, het welk wy thands voor ons hebben.

(f) De Wel Ed. Gestr. Heer Mr. H. VAN WIJN bericht my, dat er in Brabant door kundigen getwyfeld wordt, of dit Handschrift niet reeds in den jare 1695., by het bombardeeren der stad door de Franschen, zoude zijn weggeraakt. 't Is zeker, dat er, by die gelegenheid, eenige MSS. zijn omgekomen. FOPPENS zelf gewaagt er van, onder anderen Tom. II. p. 1015. wegens het *Chronicon Brabantiae* van P. VAN DER HEYDEN. Doch zoo het Handschrift van JAN VAN HEELV in het Hof te Brussel bewaard is geworden, gelijk niet alleen FOPPENS, maar ook VALERIUS ANDREAS getuigt, zoo zien wy geen reden om geloof te weigeren aan FOPPENS, die zijn werk uitgaf niet meer dan 8 jaren, nadat het Hof te Brussel verbrand is. Hy zegt duidelijk p. 655: *adservabatur olim in curia Bruxellensi, ante ejus incendium*. Zie ook PAQUOT Tom. I. p. 270.

De zaak is deze: ARNOLDUS BUCHELIUS heeft, in den jare 1623, zijnde toen een Man van 58 jaren, dat Handschrift in het Hof te Brussel gezien; niet ter loops, maar met naauwkeurigheid. Hy heeft er eenige plaatsen uit overgeschreven op de schutbladen van den zeldzaam voorkomenden eersten Druk der *Rijmkronyke* van MELIS STROKE 1591. en deze plaatsen komen overeen met het Handschrift van den Heer VAN WIJN, uitgezonderd eenige kleine verschillen in de Spelling enz. Om de Liefhebbers van Vaderlandsche Oudheden over het een en ander te doen oordeelen, en vooral, omdat dit Brusselsche stuk door de vlammen vernield is, meenen wy geen ondienst te doen, met het aangeteekende van BUCHELIUS letterlijk hierin te lasschen, en daarnevens te stellen de lezing van 't andere Handschrift.

'Uit een Rijmcronike, houdende het leven van Hertogh Jan van Brabant, en eindigende met den Slag, tusschen den gemelden Hertogh Jan van Brabant, en Reinoud Hertog van Gelre, voorgevallen op den v̄ Juny XIJ^cLXXXVIIJ bi Woronck, getrocken *Ex Archivis Urbis Bruxellensis*, door AERNT VAN BUCHELL A^o. 1623.

De Slach van Woronck A^o. XIJ^cLXXXVIIJ gebuert.

V. Wijn fo. 1.

<i>Ane die Historie machmen kinnen hystorie</i>	
<i>Die buten biblen ende binnen</i>	
<i>Gescreven sijn ende gedicht</i>	
<i>Hoe God ghemeine goet bericht</i>	
<i>Vander werelt metten Heeren</i>	
<i>Daer by roepse God ter eeren</i>	Daerbi
<i>Dat Hyse bouen dat volc set</i>	hise
<i>Om datsi recht na die wet</i>	
<i>Elken solen doen geschien</i>	selen ghescien

Ende selue alle Hoocheit vlien hoecheit plien^(g)
Vast geleide in goede vrede goeden
Ende gauen munte na slants sede tslants
Solen si houden doen altoes Selen
Dit is de sake daer somme coes es die sake daersōme
God ende datsi Heeren sijn souden
Die ghene sijn sijn vrint diet wale houden vrient
Want welke Heere daer affkeert
Als ons der coninck boec leert coninc
Hine mach niet lange staen langhe
Hine moet vallen sonder waen
Dit toent wale die gelike
Van Saule ende van sinen rike. etc.

'Na dat begin en vervolgens een seer lange voorreden, die dapper naer de Monnickschap stinckt, toont de Rymer, wie Hi sy of immers, uit wien Hi sijn historie hebbe opgesteld; en draegt met een sijn werck op aen Vrouwe Margarite van Engeland, Vrouwe van Jans sone, Hertogh van Brabant, in deser voegen.

V.W. fo. 18. reg. 4.

Nv soudic weder keeren
Op die yesten die gesciet sijn yeesten
Tusschen Mase enten Rijn
Alsoe also van heelu broeder ian
Ons heeft bescreven en doen verstan eñ doen v'stan
Oec heet hi broeder Jan van Leeuwe
Die Dichten van Woeronc ende die ewe. dichte - eñ diewe

- (g) PLIEN is *plegen*. zie KILIAAN, en vooral de aanmerking van HUYDECOPER *op* MELIS STOKÉ III. D. bl. 297-300. en 470.
Hoocheit plien zal dan beteekenen, alles verrichten wat overeenkomt met de hooge waardigheid, waarin zy van God geplaatst zijn. De Schryver van het Brusselsch Handschrift schijnt het anders begrepen, en liever de nedrigheid gepredikt te hebben.

<i>Vanden eersten Hertoghe Jan</i>	iersten
<i>Hoe hi van Brabant trike gewan</i>	ghewan
<i>Maer ic wille Vrouwe Margrieten</i>	
<i>Van Ingelant noemen tiersten</i>	
<i>Vrouwe Margriete van Inghelant</i>	
<i>Die seeker hevet van Brabant</i>	seker
<i>Tshertoghen Jans sone Jan</i>	
<i>Want si dietsche tale niet en kan</i>	can
<i>Daer bi willic haer ene gichte</i>	
<i>Sinden van dietschen gedichte</i>	
<i>Daer si dietsch in leeren moghe</i>	
<i>Van haren sweer^(h) den Hertoghe</i>	

- (h) SWEER is *schoonvader, socer*, een behuwd vader.
MELIS STOKES B. IV. vs. 691.

*Recht als hi quam op de vaert
Quam de Hertoghe van Brabant
legen hem alte hant [d.i. terstont]
Eñ brochte hem zulke mare
Dat also besproken ware
Dat hi zoude varen tsinen SWERE. Zie ook B. VI. 729.*

De Overzetters van onzen *Staten-Bybel* gebruiken nog dit woord in deze beteekenis, *Gen.* XXXVII. 25. en *Exod.* XVIII. 6. Onze VAN HEELV gebruikt het woord SWEER ook voor *zwager, behuwd broeder*, fo. 47.

*Van Vlaendren die graue ghi
Des hertoghen SWEER hi
Hadde een orloge bestaen*

Dus ook fo. 71. en 91. De Graaf van Vlaanderen was Broeder van des Hertogen tweede Echtgenoot. Wy twyfelen niet, of SWEER is eene verkorting van ZWAGER, of ZWEGER, (MELIS STOKES II. D. bl. 147.) welk woord wy afkomstig achten van WOGAN, *nubere*: dus kan al wie aanbehuwd is den naam dragen van ZWAGER, ZWEGER, ZWEER. Goth. *swaihra*. Angelsax. *sweor*. Frankth. *suehor* enz.

*Sindic haer daer bi bescreuen
 Want en mach niet scoenres geuen
 Van Ridderscape groote dade
 Nu biddic hare op ghenade
 Der edelre Vrouwen Margrieten
 Dat ic hare dogeden moet ghenieten*   V.W. fo. 19.
*Dat sijt met oetmoede wille ontfaen
 Want om hare hebbict bestaen
 God latet my alsoe volbringen
 Na die waerheit vanden dingen
 Want ic wille op die waerheit bliuen
 Ende bescedenlike bescriuen
 Die yesten die ghesciet sijn   yeesten
 Tusschen der Mase ente den Rijn   ende
 Tusschen den Hertoghe van Brabant   hertoge
 Ende die Heeren die hem dlant
 Van Limborch ontrichten wouden   ontrichten⁽ⁱ⁾*

- (i) ONTRICHTEN is *ontkrachten*, *ontweldigen*. Zoo vinden wy in een Charter van 1321. Perkament Register E.L. 13. fo. xiiij. *soe wie den andeñ sijn goet ONTRACHT of met foirtsen neemt in siere jeghen-wordicheden die salt hem beteñ vierscatte [d.i. viervoudig] eñ hi sal jeghens ons verboren V 1b eñ d'poirt 1 1b.*
 ONTRICHTEN beteekent hier, en twintig verzen lager, *met geweld afhandig maken, onthouden.* Zoo vinden wy dit zelfde woord fo. 28.

*Clagede hi dat met ghewout [geweld]
 Te mechelen her berthout
 Van ludeke sint lambrechte
 Sijn erue ONTRICHTTE tonrechte
 Ende bat hen allen dat sijt wraken.*

dus ook fo. 156.

*Nochtan was hi [te weten Hertog Jan van Brabant] van h'ten [herte]
 blide
 Dat hi was so v're [verre] getogen
 Dat hi soude die ghene mogen
 Jeghen hem sien op tfelt
 Die met crachte eñ met geweld
 Roefhuse ende roef stichten
 Eñ hem daer toe sijn goet ONTRICHTĒ
 Dat hi met crachte hadde v'creghen.*

fo. 188.

*Met dien quā amoude te gemoete
 Een ors dat hi doen ane greep
 Ende stac voet in stegereep
 Ende volgde na inden strijt
 Den h'toge die ter seluer tijt
 Dwers in sloech ter vaert
 Weder ten limborch'en waert
 Met enen houerdegē draue
 Eñ riep in walschen h' graue
 Van luthsenborch v es bedaget
 Dat ghi lange hebt gheiaget
 Siet hier noch comen al bereet
 Alse die wreken wilt sijn leet
 Den h'toge ian van brabant*

*Dat ghi copen dorst dat lant
Van limborch en mi ONTCRICHTEN
Dat moeten wi nu berichten
Metten sw'de gheloeues my
Hier saelt becopen ic oft ghi
V houerde ende v ongeuoech.*

Wy vinden dit woord ook in den *Spiegel Historiae* van LODEWIJK VAN VELTHEM B. III. cap. 2. bl. 151.

*Want si lietent perlement varen
Ende die soen ende viseerde daer nare
Hoe sijt d'lant ONTCRICHTEN mochten
Wet [lees Met] enen cope die si volbrachtē
Ane den Graue dat verstaet
Van Lusselborch. -*

Deze plaats is overgenomen uit JAN VAN HEELV fo. 136, daar hy niet het woord *ontcrichten*, maar het woord *onthouden* gebruikt:

*Want doen si alle v'gadert waren
Lieten si tperlament varen
Ende dat spreken om die soene
Ende daden alsoe si waren ghewoene
Ende ginghen dichten ende viseren [overleggen en besluiten. zie
(HUYDEC. op MELIS STOKE I. D. bl. 499-501.)
Hoe si den hertoge mochten weren
Ende dlant van limborch onthoudē
Doen vonden si raet datsi soudē
Met coepe toe driuen
Dat lant van limborch soude bliuen
Den graue van luthsenborch te male.*

Voor dit ONTCRICHTEN, of *onthouden*, gebruikt JAN VAN HEELV, eenige regels vroeger, en eenige regels later, het woord *ontkeeren*, afhandig maken, *substrahere* (zie KILIAAN) fo. 135.

*d'men soude makē
Soene ende vrede van allen sakē
Tusschen den h'toge van brabant
En die heeren die hem dat lant
Van limborch wouden ontkeeren.*

fo. 137.

*Ghemeenlike alle dien heeren
Die limborch hē woudē ontkeeren.*

Zie ook LOD. VAN VELTHEM, *Spieg. Histor.* B. II. cap. 54. bl. 146. Voor ONTCRICHTEN staat, in het Brusselsche Handschrift, gelijk wy hierboven zien, tweemaal ONTRICHTEN, dit kan beteekenen *met onrecht onthouden*, van welk woord ik my niet erinneren kan voorbeelden ontmoet te hebben; dan alleen in de kantteek. op onzen *Staten-Bybel*, *Deuteron.* XVII. 8. en *Ps.* LXXIII. 16; schoon in een andere beteekenis.

In de Inleiding fo. 17. vinden wy, na eene zeer lange *moralisatie*, zonder genoegzaam verband:

*Dat ic dies wille op waerheit bliuen
Ende bescedenlike scriuen
Tusschen den hertoge van brabant
Ende die heeren die hem dat lant
Van limborch wouden onthouden
Dat si diere hebben ontgouden [dat zy dier betaald, misgouden
hebben]
Want si bleuen daer om gheuaen*

Datsi diere hebben ontgouden

*Of doot oft scandalike ontgaen [gevlucht, ontkomen]
Alsic hier na seggen sal
Maer ic wille eer scriuen al
Die ghescienesse vanden tide
Dat dit begonste al toten stride.*

Deze regels hebben wy dus breed opgegeven, om te doen zien, dat zy kennelijk ontleend zijn uit de hierboven aangehaalde Opdracht.

Dit kan dienen ter bevestiging van ons gevoelen, dat dit voorwerk niet is van den Schryver zelve, maar door een later afschryver daarvoor gevoegd. In die eeuwen was het niet vreemd, dat Moniken de stukken, die zy afschreven, hier en daar vermeerderden, om daardoor het loon, dat zy voor hun afschrift verkregen, te vergrooten. Hadden zy zelve geene denkbeelden of kundigheden, gelijk zy in die eeuwe zelden hadden, zoo namen zy denkbeelden, kundigheden, zelfs spreekwyzen, en geheele regels van hunnen Schryver, en plaatsten die in hunne byvoegsels, al ware het dat zy daar weinig of geheel niet voegden.

Dit kan men, zoo men de moeite wil nemen om de Handschriften van MELIS STOKE, die in de uitgave van JANUS DOUSA, e[n] in die van HUYDECOPER, gevolgd zijn, met eenige naauwkeurigheid te vergelyken, ten klaarsten zien, dat in de meeste, zoo niet alle de lappen, die in het werk van MELIS STOKE zijn ingevoegd, plaats heeft.

*Want si bleven daerom gevaen
Oft doot oft scandelike ontgaen*

d'om ghevaen

*Als ic hier na wel sal segghen
Maer ic sal al vte legghen*

Des Hertoghen gesciedenis te voren   ghescienesse
Van dire stont dat hi wert gheboren

*Tote dat hi dlant van Limborch cochte
 Ende hoe dat hi doen sochte
 Die Heeren die den coep weerden
 Eñ daer na hoe datsi hanteerden
 Dat orloghe doen in elcke side   elke
 En na die waerheit vanden stride
 Ende al die dade die men bedreef
 Eer dien Hertoghe bleef
 Limborch dat hi nochtan
 Met crachte in dinde gewan   ghewan
 Met orloghen ende met grooter eeren
 Ondanx vele grooter heeren   Ondancs
 Diet hem wouden ontrichten   ontrichten
 Ghelijck alsic hier na sal dichten   Ghelijc
 Vanden beghinne al totten inde   toten
 Recht alsoe alsic vinde   V.W. fo. 20.
 Die yeeste ter waerheit ende 't bediet
 Daer en doe ic af noch toe niet
 Want God es mijn ghetuge dies
 Dat ic om niemants verlies   niemans
 Noch om niemants gewin   niemans ghewin
 Daer toe en legge meer noch min   legghe
 Dan daventueren sijn vergaen   v'gaen
 Want ic hadde sonder waen*

Hier af des dichtens nv ontboren^(k)
Maer dese yeeste was te voren
Beyde in dietsch ende oec in walsch   Beide
Van vele lieden gedicht valsch
Die der waerheit daer misten
Want si dystorie niet en wisten
Dat dochte my wesen groote scade
Want daer sijn in die scoenste dade
Die men van Ridderscape mach vinden
Dat doet mi des gheninden^(l)
Dat ic die waerheit wille bescriuen
Die ic hadde achterlaten bliuen
En hadde gedaen van ingelant
Vrouwe Margriete alsic thant
Int begin sprac overluut
Want ic ben van sinne teruut
Te dichtene alsoe hoge saken
Want dese ystorie willic maken
Op den troest voort nochtan
Dat ic die yeeste daer af can

- (k) ONTBOREN dat is *nagelaten*. Zie HUYDECOPER op MELIS STOKE II. D. bl. 548. Onze JAN VAN HEELV gebruikt het ook in dezen zin fo. 75.

Daer bi hadde hijs bat ONTBOREN
Met eere vromē ende oec eeren
Doen dat heer soude weder keerē.

- (l) GENINDEN beteekent *zich verstouten*. Hier komt het, in een flauwer zin, voor *ondernemen*. Men zie over dit woord de breede aantekening van den Heer HUYDECOPER op MELIS STOKE II. D. bl. 329-336.

Alse wale als mense te richte mach kinnen   rechte
Nu helpe my God ic saels beginnen   hulpe
Want op sijn hulpe hoop ic seere   hopic
Want altoos hulpt God onse Heere
Den ghenen die de waerheit leeren
Hier met willic ter yeesten keeren   V.W. fo. 21.
Die Hertoghe Henric van Brabant & c. hertoge heinric.

‘Uit dese opdragte blijkt dese Rijnchronyke te sijn geschreven in den beginne van het huwelijck van Hertog Jan den tweeden van Brabaht met vrouwe Margarite van Engeland, dewelke toen nog de Duitsche Tale niet en kende, op dat si deselve daer uit mochte leeren. Dit Huwelijck nu is aengegaen in den jare 1293. en dus omtrent vijf jaren na dien slag van Woronck, voorgevallen op den 5. Juny A^o. 1288. Hertogh Jan die tweede van Brabant is synen vader opgevolgd in den jare 1294. en stierf in den jare 1312. De Dichter is geweest een ooggetuige van dien slag bi Woronck: want Hi spreeckt van dien aldus:

Daer was oec van Dolheen   V.W. fo. 153. reg. 30.
Met ere baniere die casteleen
Niet en weet ic over waer
In wat battaelgen hi was daer
Al sagict my en gedinckes niet
Maer ic wane dat hi niet en sciet   V.W. fo. 154. reg. 1.
Vander Brabantre scare.

Ende daar nae: V.W. fo. 61. reg. 6.

Hoet daer verginc salic hier na
Vertellen alsoe als ict versta
Na die waerheit die ic sach.

Oock nog lager:

Daerom soe moetic dichten   V.W. fo. 155. reg. 28.
Salic van allen wel berichten

*Dat een vore ende dander na
Na dat ic sach ende versta
Want dat ic niet en hebbe gesien
Soe hebbic emmer van dien
Seker kinnesse ende weten
Des dervic my wel vermeten   derric^(m)*

Ende nog elders:

*want is die screef   V.W. fo. 241. reg. 3.
Dese yeeste die ic met ogen sach.*

Het gehele werck bestaet uit een getal versen (so ick wel hebbe geteld) van negen duizend, vijfhonderd, en vier ende vijftich.⁽ⁿ⁾ Het zelve eindigt in deser voegen:

- (m) By de Ouden werd onderscheid gemaakt tusschen de woorden DERREN en DERVEN: altijd beteekende DERREN, DARREN, DORREN, *audere*, waarvoor wy thands *durven* in gebruik hebben; maar DERVEN, DARVEN, DORVEN, DURVEN beteekende *carere*, *behoeven*. zie KILIAAN: ook HUYDECOPER op MELIS STOKE III. D. bl. 429. onze JAN VAN HEELV heeft een plaats, waaruit dit onderscheid zeer duidelijk blijkt fo. 141.

*Ic ende die mine bliuen bi v
Wildi yeman daer vore deren
Dat selen wi soe helpen weren
Dat ghi v niet en doruet ontsien
Dat wi yet van v vlien
Dies derric my wel v'meten
Aldus wert woeronc beseten.*

- (n) Het Handschrift van den Heer VAN WIJN komt hiermede overeen. eigenlijk zijn er in 9539 versen, dus 15 minder.

280 bladzyden, op ieder 34 versen, maakt	9520 versen
op fo. 133 staan 29, en op fo. 282 staan 4 versen, is	33 versen
op fo. 80 staan 36 regels, de twee onderste regels zijn er naderhand bygeschreven, gelijk aan de hand en den inkt kennelijk te zien is, dus meer	2 versen
	—————
	9555
doch hier moeten afgetrokken worden	16 versen
want op fo. 18 staan wel 34 regels, doch door de geschilderde voorletter maar 27 versen: insgelijks om dezelfde reden fo. 134 wel 34 regels, doch maar 25 versen	—————
blijft dus een getal van	9539 versen.

Dat het getal oneven is, komt door een enkel vers op fo. 275, daar geen ander vers op rijmt, 't welk in 't afschryven overgeslagen zal wezen. Zie hier de plaats:

Die hertoge Jan van brabant

*Nu willic voort doen gewoch
Den sekeren dach ende den tijt
Daer op gevallen es den strijt*

V.W. fo. 280. reg. 9.
van onderen.

*Keerde na den strijt te hant
Vanden velde met sire bataelgen
Daermen binnen mochte maelgen
Wapenrocke ende brachiren
Coverturen ende banieren
Van een gescoort ende seere dorhouwen
Ende almeest bestort met bloede
Dus keerden si met hoegen moede. enz.*

Om dat men ewelijc ouer al
Den dach daer af bekinnen sal
Die ierste Hertoghe die Jan
In Brabant ye hiet hi verwan
Den strijt daer af spreect dese yeeste   ieeste
Voor Sint Jans Baptisten feeste   sinte
Op den negentiensten dach   V.W. fo. 281.
Die doen lach op den Saterdach^(o)   opten

- (o) Men kan narekenen, dat dit zoo geweest is. Uit de Paaschtafel, ons door den Heer HUYDEGOPER geschonken, aan het einde van het eerste Boek van MELIS STOKE, zien wy, dat in het jaar 1288 de Paaschdag was de 28 Maart, gevolgelijk was de 5 Juny op Saturdag. Zie ook M. FREHERI *Director. Chronol.-diplom.* p. 290. A. KLUIT, *primae linea* &c.

Te dien seluen tide dat was
Junij nonas
Dats vander maent den vijfste dach   die vijfste
Daer die feeste op gelach
Die doen die heylege kerke
Om sijn doegdelike werke
Van sint Bonifacius dreef   sinte
Int selue iaer datmen screef
Van Gods geboorte tote daer
Dusent ende CC iaer
Ende daer toe tachtentich ende achte
Doen Hetoghe Jan met crachte
Den strijt voor Woeronc wan aldus
Dat brueder Iheronimus
Die minderbrueder was te voren
En na wert cardenael gecoren
In sijn ierste jaer Paeus
Ende hiet de derde Nicolaeus^(p)   die vierde nyclaeus
Al dese selue gelike
Vint men oec int Roemsche rike
Dat den tijt hout openbare   houdt
Want binnen dien vijftienden iaere   iare
Voor dien dat dese saken
Gevielen soe droech taken
In sinen conincliken troene
Die coninc Rodolf sijn ierste croene

- (p) *Nicolaus de derde* werd in het jaar 1277 tot Paus verkoren, en was een ander dan hier beschreven wordt, gevolgiijk is dit faut in het Handschrift van Brussel; doch goed in dat van den Heer VAN WIJN: want Broeder *Hieronymus* werd op den 22 February des jaars 1288, onde den naam van *Nicolaas de vierde*, tot Paus verkoren, en beantwoordt volkomen aan de gegeven beschryving. Zie ARCH. BOWER, *Historie der Pausen* VI. D. bl. 462. en vooral PLATINA, *de vitis Pontific.* fo. CXI. Venet. 1518. LOD. VAN VELTHEM heeft in zijn *Spieg. Histor.* B. III. cap. XXI. vs. 30. aldus:

In dese tiden so was oec Paus
Van deser namen die vierde Niclaus
Die een iaer Paus hadde gewesen.

Die graue was te voren
Van Haversberge ende na gecoren   hauecsberge (*is Habsburg*)
Wert van Aelmaengen coninc
Die merken conste dese dinc
Tot dat sal die werelt inden
Mogen sire den dach bi uinden
Daer op voor Woeronc wert gestreden   V.W. fo. 282.
Ende hoe menich iaer daer af es leden
Hier met laetic nu die tale
Vanden dage bliven altemale
Amen.'

Dus verre het aangeteekende van BUCHELIUS.

Van alle de Handschriften, welke de Heer HUYDECOPER bezeten, en in zyne aantekeningen op MELIS STROKE aangehaald heeft, achtte hy geen stuk zoo waardig om uitgegeven te worden, als deze Brabantsche Kronijk; gelijk hy zich dikwils jegens my heeft uitgedrukt. Zie ook op MELIS STROKE II. D. bl. 136.

De Schryver van den *Spiegel Historiae*, door ISAAC LE LONG uitgegeven, (zie onze aantekening hiervoor bl. 177.) heeft hem, zonder noemen, op vele plaatsen, uit een ander handschrift dan het geen wy voor ons hebben, afgeschreven,

hier en daar woordelijk, doch, over het geheel, met eenige veranderingen, uitlatingen en verkortingen, somtijds gebreklijk en duister. Wat wy in den *Spiegel Historiae* vinden B. I. cap. 40. tot 46. is alles, uitgezonderd eenige weinige regels, overgenomen uit JAN VAN HEELV fo. 22. tot 57. In den *Spiegel Histor.* B. II. cap. 40-42. wordt verhaald het geval van *Pirs: Pieter la Brosse* zegt LE LONG: in ons Handschrift vinden wy het geval van *Pirs van der Brochen*; doch veel korter, en geheel anders fo. 59. en 60. en cap. 42. hoe *Pirs* verhangen werd, genoegzaam woordelijk uit JAN VAN HEELV. Verders vinden wy in het 44ste en volgende Capittelen, tot het 54ste ingesloten, verscheidene regels, die uit JAN VAN HEELV zijn overgenomen. Zoo ook B. III. cap. 2. tot 22. genoegzaam alles uit JAN VAN HEELV.

Wy zouden zelfs twee plaatsen, die in den *Spiegel Historiae* beschadigd zijn B. III. cap. 12. en 13. doordien er in het origineele Handschrift, waarnaar LE LONG zyne uitgave vervaardigd heeft, blad 32 van onderen, een ronde hoek uit is, gelijk meermalen, van de kop- of staartstukken, gebeurt, waarop een lap ander perkament is geplakt geweest, waarover aan de eene zyde de laatste, en aan de tegenzijde de eerste helft der regels heen geschreven is geweest; doch welke lap, door vochtigheid als anderszins, losgegaan en weggeraakt is: wy zouden, zeg ik, door middel van deze Brabantsche Kronijk, die twee plaatsen kunnen herstellen. Voor de eene, by LE LONG fo. 164. vinden wy by JAN VAN HEELV fo. 202. aldus:

*Maer ic sal nv vore v'tellen.
Hoe dat met haren p'kellen
Toe quamē ende voort voeren
Vanden b'ge die coene gheboeren*

*Die na die tale van brabant
 Dorpliede sijn te rechte ghenant
 Dese quamen alle wel ten stride bereet
 Na die ghewoente die daer steet
 Diere hadden een groot deel
 Beide wambeys en beekeneel
 En een deel haddenter platen
 Maer diere sw't met scarpes waten
 En wouden si hen niet onderwindē
 Maer clupple haddens alle tinden
 Met groeten hoefden geprikelt
 Aen hare roten waren geselt
 Die coelneren met hare battaelgen
 In hare geselschap sachmē witte maelgē
 Halsberge ende swerde bliken
 Eer nochtan woude toe striken
 Dese derde scare hadde langen tijt
 Die h'toge van brabant den strijt
 Allene gehoudē met sinē lieden.*

Tot de tweede plaats fo. 164. kunnen dienen deze regels uit JAN VAN HEELV fo. 206.

*Die coene graue reynout
 Van gelre met gewout
 Ware hi alse gerne metterhant
 Selue ten h'toge van brabant
 Int v'gaderen ghereden
 Alse die limborcheeren deden
 Maer dat selue dat den bisscop lette
 Van coelne doen hi he d'toe sette
 Dat hi ten h'toge riden woude
 Dat lette oec den graue reinoude
 Van gelre diere edelre bloemē*

*Des lettens mach hem beroemē
 Brabant ewelike wale
 Want dat dadē altemale
 Die brabantre coene daden
 Die daer den grooten he'e scade
 Daden soe groot vtermaten
 Datsi den hertoge moesten latē
 Ongeuaen ende ongebonden
 Ten bloten velde daer sine vonden
 In die macht van haren lande
 Nochtan hadden si die bande
 Eñ die veteranen daer bracht
 D'si met hadden geacht
 Dat sire binnen soudē slaen
 Als sise hadden geuaen
 Den h'toge met al sinē mannē
 D'wordē si met selue gespannē
 Eer die sonne haer scinen liet.*

Wy hebben deze plaatsen dus breed opgegeven, om teffens eenigermate te kunnen dienen tot eene proeve van vergelyking. Men zie wyders HUYDECOPER op MELIS STOKES I. D. bl. 503. II. D. bl. 259, 276, 507, 508, 561-563, 572, 583 en 585. Wy hopen, dat de kundige en arbeidzame Heer VAN WIJN deszelfs voornemen, om deze Brabantsche Kronijk, te eenigen tyde, met zyne aantekeningen in 't licht te geven, ter uitvoer zal brengen.

Hoogwaarschijnlijk is het Handschrift, dat die Heer thands bezit, het oudste, dat van die Rijkskronijk tot hiertoe bekend is; schoon niet het eenige. Immers bovengemelde Heer VAN ALPHEN heeft nog de goedheid gehad my medetedeelen eenige aantekeningen, door wylen deszelfs Grootvader, den Wel Ed. Gestr. Heer Mr. DANIEL VAN ALPHEN D.Z., in le-

ven Raad in de Vroedschap en Burgemeester dezer stad Leyden,^(q) van tijd tot tijd achter die aantekening van BUCHELIUS gevoegd; luidende als volgt:

‘Van die vorengemelde Cronike besit de Heer Mr. CORNELIS VAN DER MAERSCHE een Afschrift, geschreven in Folio, vry duidelijk, met een lopende hant:^(r) waer after noch geplaetst sijn twee corte uyttreksels *Vuyt een Brabantse oude Cron. by rime by Jonck Rietwijn*, door die selfde hant (naer 't schijnt) geschreven. Van dit Afschrift heb ick, met toestemminge van dien Here, voor mi selven een Afschrift gemaect.

Oock heb ick noch van dese Chronike een ander Afschrift gesien onder de boecken van den Heer ANTHONIUS MATTHAEUS, wel eer Professor in de Rechten tot Leide, als deselve in den jare 1717. by openbare Auctie wierden verkogt. Het was seer net geschreven, doch met een hedendaechsche hant, en lopende letter.^(s)

- (q) Deze Heer Burgemeester VAN ALPHEN is overleden den 10 July 1733.
- (r) Het is ons gebleken, dat dit afschrift (uit het maaksel der Letteren te oordeelen, waarschijnlijk in het laatst der zestiende, of begin der zeventiende eeuw) gemaakt is naar het oud afschrift, 't welk te Brussel bewaard is geweest, waaruit BUCHELIUS zyne uittreksels geschreven heeft, met welke dit afschrift overeenkomt, zelfs in de woorden *Nicolaus de derde*. Zie onze aantekening (p) bl. 506.
- (s) Op den Catalogus der Boeken van Profr. MATTHAEUS wordt dit Handschrift gevonden p. 14. N. 269. in folio. ‘Proelium Woeringanum Joannis I. Lothar. & Brabant. Ducis. Bruxell. 1641. Antecedit Den strijt van Woeringen, in Digt beschreven door Jan van Heelu, volgens 't origineel dat te Brussel bewaard werd.’ Schoon de Profr. overleden is den 25. Augustus 1710. (zie BURMAN *Traject. Erudit.* p. 219) zijn deszelfs Boeken echter niet eerder dan in September 1717. verkocht; omdat de Weduwe, welke haars Mans Bibliotheek heeft behouden, geleefd heeft tot den 14. Mey 1717. Dit bericht, my medegedeeld door den Wel Ed. Heere G.W. VAN OOSTEN DE BRUYN, hebben wy te liever aangeteekend, omdat het ons eenige opheldering geeft in de geschiedenis wegens de *Rijmkronijk* van KLAAS KOLIJN. Men vergelyke WAGENAAR, *Toets der Rijmkron. van K. Kolijn* in het derde Deel der *Werken van de Maatschappij der Nederl. Letterk.* byzonderlijk bl. 211- 214. VAN DER SCHELLING, *aanteek. op PARS, Katw. en Rijnsb. Oudh.* bl. 337. *Voorrede voor Holl. Tiendregt*, en *Holl. Aloude Vryheid* Kap. XI-XIV. De Hoog Gel. Heer ANTONIUS MATTHAEUS, zoon van den Leydschen Professor, is te Deventer Professor geworden in den jare 1702, alwaar hy, in den ouderdom van 48 jaren, overleden is den 26. September, niet van het jaar 1718, gelijk M. SCHAGEN heeft aangeteekend, in zyne *Vermakelijkheden* III. D. bl. 347; maar van het jaar 1719, gelijk uit het nog voor handen zijnde gedrukt *Programma*, by des Professors afsterven, volgens eene gewoonte, te Deventer nog gebruikelijk, aangeplakt; uit den Penning, by deszelfs begravenis uitgedeeld; en uit het Opschrift op deszelfs Grafzerk in de Bergkerk te Deventer, ten overvloede kan blyken. Dus heeft de Heer Mr. GERHARD DUMBAR, die, van het jaar 1709. tot aan zijn overlyden 1744, Sekretaris der stad Deventer geweest is, het afschrift van K. KOLIJN, het welk door ALKEMADE, geschreven, en aan den Leydschen Professor, in het begin des jaars 1710, dus niet lang voor 's mans overlyden, gezonden was, niet na den dood, gelijk ALKEMADE schreef. zie VAN DER SCHELLING, *Holl. Aloude Vryh.* bl. 467. maar by het leven van den Deventerschen Professor, van zijn Hooggel. bekomen, en in het eerste Deel zyner *Analecta*, 't welk in dat zelfde jaar 1719. in 't licht kwam, laten drukken. Wy zouden dit bevestigen kunnen met een getuigenis uit den mond van wylen de Echtgenoot van gemelden Professor, op den 27sten Augustus des jaars 1727, opgeschreven door den meergemelden Heer Burgemeester, VAN ALPHEN. ‘De Heer DUMBAR,’ schrijft VAN DER SCHELLING, *Holl. aloude vryh.* bl. 432. ‘heeft in zijn leven nooit willen bekennen of zeggen, hoe hy aan zijn Kolijn is gekomen.’ Zie ook bl. 452. in de noot. VAN LOON giste, dat DUMBAR het afschrift uit Brabant gekregen had; doch dit was eene gissing, die niet anders dan op mogelijkheden gegrond was, gelijk VAN DER SCHELLING in 't breede heeft aangetoond.

'Noch heb ik van deselve Chronike gesien een ander afschrift onder de boeken van den Heer MATHIAS RÖVER,

die tot Leide op den 14 September 1729. by openbare veiling verkogt sijn, 't welke oo'k seer net geschreven was. Het was ingebonden in folio, en hadde voor het titelblad ('t welk behoorde tot het Latijnsche gedicht door eenen onbekenden van den selven slach by Woronc geschreven, en door ER. PUTEANUS tot Brussel in den jare 1641. doen drucken, en 't welk ook achter dit Manuscript ingebonden was) op een besonder cedulletje geteekent, en met coleuren afgeset, opgeplakt een stam-wapen, en daer boven dese woorden. *Het seer oude Adelijcke stam-wapen van die Westphalen.* en onder het wapen, dese woorden. *Hier in veltslach mede geweest sijn.*^(t)

Dit laetstgenoemde Manuscript heb ik toen met het myne, 't welk ik gemaect heb naer dat by wylen den Heer Mr. CORNELIS VAN DER MAERSCHE in eigendom was beseeten geworden, vergeleken; en uit het selve de verschil-

(t) *Biblioth. Röveriana* pag. 22. N. 350. in folio: 'De strijd van Woeronc, of van Woeringen op den Rijn geslagen A 1288. MSS. waar agter Proelium Woeringanum, gedrukt te Brussel 1641. met fig.' De Wel Ed. Gestr. Heer Mr. H. VAN WIJN bericht my, dat dit stuk thands in Brabantsche handen, en door zijn Wel Ed. Gestr. gebruikt is.

lende lesingen op mijn afschrift aengetekent; gevende het selve den naem van 't ander Manuscript.^(u)

'Dese Oorlogh en Veltslach is ook beschreven door LODEWIJK VAN VELTHEM, Priester, in sijn *Spiegel Historiael*, Boek iij. van cap. ij. tot cap. xxij, en heeft dese niet alleen veele saecken, maer ook selfs veele versen van desen onsen JAN VAN LEEUWE, Priester tot *Helu*, overgenomen.

Men mach noch van desen vermaerden slach sien in *Chronico Magno Belgico*; in *Chronico Marcano* LEVOLI á NORTHOF pag. 20. et apud DIVAEUM *Rer. Brabant.* Lib. xij. pag. 128. et seq. in Johanne I. Brab. Duce. FR. HARAEUM *Annal. Brabant.* pag. 286. et MEYERUM Lib. x. *Rer. Flandr.* ad a^{um} 1288.'

Dus verre de aantekeningen van wylen den Heer Burgemeester VAN ALPHEN. 'Men mag nog,' voegt er de meergemelde Heer Griffier

- (u) In onze aantekening hiervoor (bl. 505.) hebben wy doen zien, dat er in het Handschrift van den Wel Ed. Gestr. Heer VAN WIJN op fo. 275. eene regel ontbreekt. Die regel ontbreekt ook in het afschrift, 't welk weleer by den Heer Mr. C. VAN DER MAERSCHE is bezeten geweest, in welk handschrift dit gebrek is aangewezen met dit teeken ++. Dit gebrek is in 't ander Handschrift van wylen den Heer MATHIAS RÖVER, volgens de aantekening van den Heer Burgemeester DANIEL VAN ALPHEN, aldus vervuld gevonden:

*Van een gescoort ende dorhouwen
Wel iammerlijk mocht aenscouwen.*

Derhalven is dit MS. van den Heer RÖVER geen afschrift van het MS. 't welk de Heer VAN WIJN bezit, noch ook geen afschrift van het MS. dat te Brussel verbrand is: dus moet ergens nog een derde oud Handschrift zijn of geweest zijn, waaruit dat afschrift van den Heer RÖVER gemaakt is.

VAN ALPHEN by, 'Men mag nog van dezen roemruchtigen Veldslag by Woeronck nazien den Schryver van *die excellente Cronike van Brabant*, Antw. 1530. B. II. cap. 36. HADR. BARLANDI *Chronica Ducum Brabantiae* cap. XLVI. als mede L. VAN HAECHT GOIDTSENHOVEN, *Chronijk van de Hertogen van Brabant* fo. LXI. verso & seq. en meer anderen. Het bovengemelde Manuscript, wel eerder het eigendom van den Heer Mr. CORNELIS VAN DER MAERSCHE, wordt thans bezeten by my Mr. D.v.A. en is my aangekomen, by erfenis, uit de nalatenschap van den Wel Edelen Gestrengen Heere JOHAN VAN DER MAERSCHE, in leven Raad in de Vroedschap en Burgemeester der stad Leyden; overleden den 18 luny 1743. zijnde geweest de eenige Broeder van den in den jare 1727 gestorven Heer Mr. CORN. V.D. MAERSCHE.

[Deel II]
**Proeve van taal- en dichtkunde op Vondels
herschepingen van Ovidius.**

Vierde boek.

Vs. 1.

Noch waent Alcitoë, Mineias telgh -

Mineias telgh dat is de telg van *Mineia*, of van *Mineias*. maar vs. 44. zegt VONDEL, *het bloet van Mineus*: en vs. 525. *Mineus dochter*. doch de Vader van Alcitoë hiet noch *Mineia*, noch *Mineias*, noch *Mineus*: maar *Minyas*. naar welken naam Alcitoë hier van OVIDIUS genoemd wordt *Minyeias*; waarvoor VONDEL, zo 't schijnt, geleezen heeft, *Mineias*. maar, behalve dat hy zich zelve ongelijk is, in *Mineias telgh*, en *Mineus dochter*; zo

+deugt dit geen van beide. en is het aantoonen van zulke misslagen in onzen Dichter te noodzaakelyker, omdat zijn voorbeeld ook anderen doet dwaalen: want buiten +Vs. 1. twijffel heeft POOT deeze plaats in 't oog gehad, toen hy schreef in zijn *Minnedichten* bl. 181.

Mineias dochters vliegen weder.

t.w. de vledermuizen: waarin de *dochters van Minyas* hervormd werden, als men zien kan beneden vs. 557.

Vs. 30.

*gy straffe in uwen toren,
O veel eerwaardige, dien godeloozen aert.*

Deze woorden *O veel eerwaardige* zijn niet uit VONDELS, maar uit myne pen gevloeid. wat stoutheid is deeze? zal een lichtgeraakt Leezer zeggen: en hy heeft gelijk. OVIDIUS noemt Bacchus hier, *venerande!* VONDEL vertaalt het, *Aenbiddelyke Godt!* Ik verander dat in, *O veel eerwaardige!* wiens stoutheid is grooter? VONDELS of de myne?

Vs. 50.

*Een wollespinster uit den hoop sprak heel vermeeten:
Terwijl alle anderen, hier ledigh, zich vergeeten,
En vieren 't nieuwe feest, laet ons, die onderdaen
Ten dienst van Pallas, een veel wyzer godtheit, staen,
Den last des arbeids door vertellingen verlichten.*

Dus ook boven vs. 22.

- waer 't volks, u onderdaen,⁺
Van verre toejuicht.

⁺Vs. 50.

beide om het rijm voor *onderdaanig*: want ONDERDAAN wordt als een zelfstandig woord gebruikt. eigenlijk is het *ondergedaan*: en zo vindt men by de Ouden voor *zoodanig* en *hoedanig* ook *zulcdaen*, of *zulcghedaen*, en *hoeghedaen*. alles te vinden by den *Vertaaler van Boëtius*. [Vergelijk de aantekening op MELIS STOKE B. VI. vs. 740.] *onderdanig* vinden wy by CLAES WILLEMSZ., *der Minnen Loep* B. IV. cap. 6.

Si en woude niet zijn onderdanich.

MELIS STOKE B. IV. vs. 529.

*Si moesten hulden eñ zweren
Den Grave, eñ onderdanich wesen.*

Profectus MS. B. II. cap. 53. fo. 99. b. *alle creaturen die gheordineert sijn den menschen onderdanich te wesen.* ook gebruikten zy *onderdaen* voor het tegenwoordige *onderdaanig*: MELIS STOKE B. I. vs. 229.

*Al Duutsche eñ t Walsche mede
Was onder sine moghenthede,
Eñ Vrieslant was hem onderdaen.*

A. BIJNS B. II. Ref. 2.

*De ouders voortijds als Gods kinderen
Eerden de prelaten en waren onderdaen.*

[op een sierlyke wyze, naar zyne gewoonte, HOOFT *Nederl. Histor.* B. VI. bl. 233. daar het de beteekenis van *ondergedaan* oplevert: *Hy hing 'er by, dat de Prins met een maghtigh heir in aantoght was, om hen te verlossen van den dwingelandt, dien zy nemmer onderdaan genoegh zouden dunken, hy en hadd hen in 't hemde gezet.*]

Vs. 58.

*En twyfelde ofze woude op dezen voet beginnen
Van Dirce, lang befaemt te Babel aen d' Eufraet.*

Weder een naam verkeerd uitgedrukt. *Van Dirce* moest weezen,

⁺*Van Dércetis, befaemt -*

⁺Bl. 215.

of *Dérceto*. doch *Dirce* heeft ook lang den Latijnschen text ingehad, totdatze, door HERMOL. BARBARUS daaruit geworpen, de plaats aan de wettige *Dércetis* ingeruimd heeft. Deeze, ook *Atergatis* genoemd, was een godinne der Syriers, die haar eerden onder de gedaante van een vrouwenhoofd, gesteld op het lighaam van een' Visch. en niet onaardig oordeelt NIC. HEINSIUS, dat HORATIUS, in het begin van zyne *Dichtkunst*, gedoeld hebbe op dit monster, zeggende, volgens de Vertaaling van A. PELS:

*Indien een Schilder aan een menschenhoofd wou hechten
Een paerdshals; en door een verscheiden' leden vlechten,
Verscheidenlijk bepluimd, zo dat het schynen zou
Om laag een' lompe visch, om hoog een' schoone vrouw.*

Vs. 74.

De schoone Pirus, en Tisbes, een eer in 't oost.

Waar niet beter, *een eer* VAN 't oost?

Vs. 83.

*Van wederzyde groeit de liefde wakker aen.
Zy vryden, zonder dat hen iemand kon verstaen,
Door tekens en gewenk: -*

De Hr. TEN KATE II. deel bl. 7. zegt *Vryen, vree, gevreden*; maar breeder over dat woord spreekende bl. 493. voegt hy 'er by, *nu ook al veeltijds, vrijdde, gevrijd*. Ik wil wel bekennen, dat ik my zeer licht zou kunnen voegen naar de keur van dien Heer, indien ik 't met een taamelijk getal van voorbeelden bevestigen kon: maar behalve dat de laater schryvers zijn voor *vrijdde, gevrijd*; zo lees ik ook by PLANTIJN 1573. op 't woord GEVRIJDT: *Hy heeft een maecht gevrijdt*. dus ook CLAES WILLEMSZ., *der Minnenloop* M.S. 1486. B. IV. cap. 8.

Hoer man die vriede die maget.

dat is dienstmaagd. *vriede* komt hier voor als een woord van drie greepen *vry-e-de*. *Historie van Zeghelijn* bl. 53.

*Om dat hi die ioncfrouwen fijn
Hadde ghevrijdt -*

en terstond daarna:

Al VRYDE een man twintich wiven.

COLIJN VAN RIJSSELE IV. spel fo. 61.

Ik en vryde noyt maecht -

C. VAN GHISTELE, in *Terentius Andria* Act. II. scen. 6.

*Huys te houdene met een vrouwe
Die hy noyt en vryde.*

⁺sierlijk schrijft P. LANGENDIJK, *Lof der Aeloude Schilderkunst* bl. 6.

⁺Vs. 83.

*Had gy in Alexanders tijd
Geleefd, hoe zou men van u spreken!
Heeft hem Apel Kampaspe ontvrijd,
U zou geen Statira ontbreken.*

wy zullen dan voor als noch dit alleen goed keuren. ook schuilt 'er eenig wangeluid in het *imperf.* ik *Vreê*, of *Vreed*; dat aan keurige ooren, niet geheel zonder reden, vry aanstootelijk mag schynen^(a). PAFFENRODE, in *Hopman Ulrich* Act. V.

Men vree de vrysters maar om deugdelyke gaven.

- (a) In diergelyke gevallen kan men zich niet wel beroepen op het oor. In verscheiden streken van ons Vaderland vindt het oor geen wangeluid in het *Imperf ik vreê* of *vrede*, en het *Praeteritum, gevreên*. als zijnde daar zeer gebruikelijk. Dan, of het door gezag van goede Schryveren kan gewettigd worden, kunnen wy, by gebrek van genoegzame voorbeelden, niet bepalen; schoon het ons waarschijnlijk voorkomt, dat het woord VRYEN, VRYDEN, GEVRIJD, *liberare*, het welk zekerlijk gelijkvloeiend moet gebezigd worden, omdat het van VRY, *liber*, afkomstig is. Zie TEN KATE Eerste Proeve op *vrijd*. dat, zeggen wy, dit woord aanleiding gegeven hebbe, dat ook het oorspronkelijk woord VRYEN, *amare*, door verloop gelijkvloeiend gebezigd is; zelfs by de Ouden, die vele woorden, welke oorspronkelijk ongelijk vloeiend zijn, gelijkvloeiend gebezigd hebben; waarvan eenige voorbeelden bygebracht zijn in de *Maandel. Bydragen* I. D. bl. 426 en 427. welker aantal men nog merkelyk zoude kunnen vergrooten. Men vergelyke voorts onze Aanteekening I. D. bl. 182.

Vs. 91.

in 't heimelijk na als voor
Elkandre minzaem iet te luisteren in 't oor.

TE LUISTEREN IN 'T OOR, ik heb hier niets tegen. evenwel zou my, voor *luisteren*, beter behaagen *fluisteren*. want *iemand iets in 't oor luisteren*, wordt eigelyker gezeid van een woord of twee, of iets kortelyk aan iemand te zeggen, zo zacht dat geen anderen het kunnen verstaan, gelijk ieder weet: maar *fluisteren* is een *mompelend* gesprek, dat den ganschen dag kan duuren, gelijk hier tusschen Pyramus en Tisbe geschiedde; en gelieven van ouds dus mompelende van hunne liefde te fluisteren pleegen. ik zeg *mompelende*, want zo spreekt onze Dichter hieronder vs. 107.

⁺*Zy klagen momplende eerst, met traenen in het oogh,*
Hun smart, en hartewee.

⁺Bl. 216.

men kan deeze verklaring gelyken by 't geen hy beneden zegt XII. 66. daar ook *fluisteren* en *mompelen* te saamen gevoegd zijn.

Men zwijght 'er niets, nochtans verneemt men geen geschrey,
Maer momplen, fluisteren: gelijk men Nereus rey,
De heesche baren en de zee van ver hoort ruisschen.

en, dat niet kwaalijk hier ter zaake komt, zo zegt hy ook in HORATIUS I. 9. *de zachte* fluisteringen *ter gezette avontuure*. van een verliefd onderhoud: in 't Latijn, *Lenesque sub noctem susurri*.^(b)

(b) Ook in een algemeener zin *Joseph in Dothan* Act. I. scen. 1. bl. 9. JOACH. OUDAAN, *Vert. Arnob.* bl. 61. MEYER, *Gulde Vlies* bl. 8. enz.
 Men gebruikt nooit LUISTEREN in den zin van FLUISTEREN; maar INLUISTEREN, dat is, gelijk VONDEL en KILIAAN zeggen, *luisteren in 't oor*.
 LUISTEREN, op zich zelf, beteekent *auscultare*, van het Angelsaxisch HLIJST *auris*, HLIJSTAN, Engelsch *listen*.
 Daar is nog een ander LUISTEREN, *polire, nitere*; doch dat is nieuwer en van eenen anderen oorsprong.

Vs. 98.

*Of waer de es gunst te groot dat wy by wijl vergaëren,
En ellekandre slechts eens kussen, mont aen mont.*

J.J. SCHIPPER, in *Tomas Morus Act.* 1.

*- ô schoonheyt, die ik acht,
En deucht, die ik staeg eer, hoe trotst gy ellekander!*

ABRAHAM SYBANT, *Dolle Bruyloft Act.* II.

*En waar twee vlammen snel en krachtig aangeheven
Gemoeten ellikaar, van snelle wint gedreven.*

P. DUBBELS, in zijn *eerste kusje*:

*'k Lag gedoken onder d' elzen,
Daar de Noord'- en Zuier-vloên
Ellikanderen omhelzen.*

't schijnt dat de Dichters hier *elkander* uitrekken tot scheurens toe. niet alleen beter ten opzichte van de taal, maar ook krachtiger om den wensch en de drift deezer gelieven uit te drukken, zou VONDEL hebben kunnen schryven:

*Of, waer dees gunst te groot, dat wy by wijlvergaëren,
DAT WY elkandre slechts eens kussen, mont aen mont!*

Vs. 99.

*Ook zijnwe niet zoo plomp, of weeten uit den gront
Van 't harte u eeuwigh dank dat wy te zaemen spraken.*

DANK WEETEN is een spreekwijs, die gemeen is: beneden XIII. 415.

- - 'k zal u d' eer dank WEETEN t' allen tyden.

PELS, *Gebr. en Misbr. des Tooneels* vs. 337.

*De Nederlandsche Maagd heeft niemand dank te WEETEN,
O Amsterdam! dan uw' doorluchtige Poëeten,
En zuiv'ren Schryv'ren -*

WESTERBAEN, *Lof der Zotheyd* bl. 9.

Wien is, als my alleen, den aenvangh dank te WEETEN?

HOOFT, in die Staatkundige Aantekeningen op zynen *Henrik* bl. 10. n. 1. *Die de hoop van kinderen verworpen heeft, doet zich dank WEETEN voor zijn goedt.* BREDERODE, in *Griane*:

Ick WEET u danck, mijn Oom -

⁺De Rederykers van 's Hertogenbosch 1561. in de *Factie*:

*Ghy sulles my WETEN noch grooten danck
Over seven jaer.*

⁺Bl. 217.

Roman van Ferguut MS. fol. 19. d.

Wijst mi den woch, ic WEETS u danc.

Dat Dietsche Doctrinale MS. 1345. fol. 19. d.

*Des en suldi niet vergeten,
Mer grooten danc seldijs hem WETEN.*

Fabelen van Esopus oud MS. fol. 6. b.

Met rechte soudijs mi danc WETEN.

MELIS STOKE B. V. vs. 283.

⁺*Die liede souder bi verhoghen,
Eñ soudens hem dan WETEN danc.*

⁺Vs. 99.

B. VII. vs. 327.

*De [die] hem den raet hadde ghegeven,
WISTE hijs doe wel clenen danc.*

Licht zal iemand vraagen, waartoe zo veele voorbeelden aangehaald van iets dat bekend is? hiertoe: opdat zich niemand zo grof vergrype, van *wyten* en *weeten* ondereen te mengen, gelijk NIL VOL. ARD. gedaan heeft, schryvende in 't laatste Tooneel van *Orondates en Statira*:

Wy hebben ons geluk zijn' wapens dank te WYTEN.

en HOOGVLIET, in *Ovid. Feestd.* B. II. bl. 72.

*Dit hebben wy Tarkwijn nu, onder andre stukken,
Ook dank te WYTEN.*

en nu onlangs Dr. A. VAN LOON, in zyne anderszins nette vertaalinge van W. DERHAMS *Godleerende Natuurkunde*: daar de Opdragt des Engelschen Schryvers in 't begin aldus uitgedrukt wordt: *met veel recht mag ik zeggen, dat de uitgaave van deeze lessen, onder Uwe bescherming gedaan, aan UEE. H. Eerw. dank is te WYTEN.* Wy mogen breed opgeeven van onze hedendaagsche taalkennis: terwijlwe, och arm! honderd mislagen begaan, waarvan zelfs geen schaduw in de schriften dier ruwe en thans zo verachte Ouden te vinden is. Zie van deeze spreekwyze *dank weeten*, ook by de aloude Grieken bekend, REIZIUS, *Belga Graeciss.* p. 461.

Vs. 120.

*En Tisbe, het gezin bedriegende, geraekte
By nacht ter deure uit, dat noch slot noch grendel kraekte.*

In onze taal kan dit schynen, of Thisbe het gezin iets wijsmaakte, of van de hand zondt, of iets te doen gaf, om dus gelegenheid te hebben van uit den huize te raaken. maar neen; 't zegt hier alleen, stil en ongemerkt doorgaan, gelijkmen uit den saamen-hang der redeneeringe kan zien. zodat het gezin, dat nu sliep, bleef slaapen, naar hunnen wensch; want zo haddenze beslooten, boven vs. 109.

't Gezin heel stil by nacht t' ontglippen.

merk hier aan, dat het gezin *bedriegen*, en *ontglippen*, net het zelfde is. Voorbeelden van diergelyke betekenissen van *bedriegen* in het Duitsch te zoeken, zou vergeefsche arbeid zijn. ook beken ik onzeker te weezen, of VONDEL het zelf zo begreepen hebbe: want zijn vertaaling is geheel letterlijk. OVID. zegt *fallitque suos*: dat is, *en zy bedriegt de haaren*, of *'t gezin*, dat licht te vertaalen is, zonder aan de eigelyke betekenis ^{+Bl. 218.} en kracht van *fallere* of *bedriegen* te denken. Dat ik twijffel of VONDEL de kracht van dit woord hier wel gevat hebbe, spruit hieruit, dat ik niet weete, en ook niet geloove, datmen in 't Duitsch, 't zy by hem, 't zy by anderen, eene eenige plaats zou konnen aanwyzen, waarin *bedriegen* de betekenis heeft van *ongemerkt doorgaan*. by de Latynen komt het meermaalen zo voor. En ik heb hiervan iets willen aantekenen, om onzen Taalminneren in bedenking te geeven, ofmen onze spraak ook met

+de betekenis van dit woord zou kunnen en mogen verrijken. Om dit klaarder voor te stellen, zal 't, geloof ik, niet onaangenaam zijn, noch een staaltje daarvan by te brengen, gelijk OVIDIUS *fallere* gebruikt, voor ongemerkt uit den huize gaan, zo gebruikt het HORATIUS, in 't begin van den XVII. Brief, voor ongemerkt uit de wereld gaan, dat is, sterven:

Nec vixit male, qui natus moriensque fesellit.

't welk ik in myne vertaaling bl. 140. aldus uitgedrukt heb: *En hy heeft zijn tijd juist niet kwaalijk besteed, van wiens geboorte, en overlyden, weinig gesproken wordt.* doch naar de letter zou dit aldus luiden, *die geboren wordende en stervende bedroogen heeft.* HORATIUS wil zeggen, *die in de wereld komt, en 'er weer uitgaat, zonder byna van iemand gezien of gekend te zijn.* Zomen het woord *bedriegen* hier niet gebruiken kan (gelijk ik niet heb durven doen) zo gebruikt VONDEL 't in deeze plaats ook kwaalijk: want de betekenis is de zelfde. Doch in HORATIUS zou ik 't woord *fallere* dan liever vertaalen; *de wereld bedriegen.* elk hebbe zijn oordeel vry. Ondertusschen zie ik met genoegen, dat myne gegeven verklaring volmaaktelijk overeenstemt met de gedachten van HOOFT, de welke in *Tacitus Hist.* B. III. c. 73. de Latynsche woorden, *FALLENDI artes*, verduitscht, *behendigheit om ONGEMERKT WEGH TE RAAKEN.* Men vindt by FR. VAN HOOGSTRATEN, *Vertaling van Th. Morus Utopia* B. I. bl. 30. *Want hoe sou een mensch, die heel anders als het volk gekleed gaat, bedriegen, en zyne vlucht ontveinzen kunnen?*

Vs. 147.

Maer suffers wenschen om de doot, vanschrik vermant.

VAN SCHRIK VERMANT is hier een stopwoord: te meer, als men acht geeft, datze hier staan als de allerlaatste woorden van den wanhoopenden Pyramus. J. VOLLENHOVE, die in 't begin van zyne *Heid. Dapperheid* deeze laatste klagte van Pyramus mede uit OVIDIUS vertaald heeft, drukt dit vaars aldus uit:

Maer suffers kermen slechts, en wenschen om de doot.

welk vaars beter is, dan dat van VONDEL. maar werp dien staart, *van schrik vermant*, weg; dan zal VONDELS vertaaling korter en beter zijn:

Maer suffers wenschen om de doot.

want zo zegt OVIDIUS:

Sed timidi est optare necem.

Vs. 185.

*'t Is Tisbe die u roept. och hoorme toch. ay til
Uw aenzicht op, daer gy ter neêr leght stom en stil.
Hy hoorde Tisbes naem, schoon d'oogen zijn geloken,
Slaet d'oogen noch eens op. 't gezicht is schier gebroken.*

Dat het gezicht gebroken is, is een spreekwijs niet minder bekend, dan goed; maar van *gebroken oogen* te spreken, kunnen wy ter naarvolging niet aanpryzen. JOH. BRANDT *de Jonge, op de Dood zijns Vaders*:

*Ach, hadt ik zelve noch uw' half gebrooken' oogen
Geloken met mijn handt! -*

*CORN. VAN BEVERE, in *Mitridaet* Act. V. scen. 4.

- *die spoeit vast na zijn ende*
En schijnt 't gebroken oog, maer straleloos te wenden.

*Vs. 185.

K. BOON VAN ENGELAND, in *Timon* Act. II. scen. 3.

- *had zy de oogen, reeds gebroken,*
In dichte regenen van tranen noch geloken.

*A. HOOGVLIET, *Feestdagen* II. D. bl. 73. van de stervende Lucretia.

Zy draaide d'oogen, reeds gebrooken, op dien klank.

*Bl. 219.

Vs. 187.

Toen zy den sluier zag en kende dootsch en stom.

KENNEN en **KONNEN** gelyken veel naar elkanderen: en 't kan dierhalve kwaalijk missen, ofzemoeten ook van eenigen verward en vermengd zijn. KON voor KENDE vindtmen meermaalen. NIL. VOL. ARDUUM, *Amsterd. Dragonade* Act. II. sc. 6.

- - *ik kon hem maar door reputaasie.*

A. HOOGVLIET, *Feestdagen* B. II. bl. 48.

Men kon geen zadel, maar elk was zijn eigen paardt.

en B. VI. bl. 192.

Zy was 't (ik kon haar) -

hoewel hy bl. 194. wel wist te schryven:

Als Juno stilzweeg, keek ik om, en kende 't weezen.

eens wel, en eens kwalijk, in eenen regel by G. BRANDT, *Poëzy* I. D. bl. 155. van Petrus:

Ik riep: Ik ken hem niet: Maar my kon Jesus wel.

HUYGHENS maakt'er KOST van B. XVI. *Sneld.* 31. vs. 5.

Carmenta kost geen Duytsch, 't en is haer niet te wyten.

+en B. XVII. *Sneld.* 137.

- *haer ooghjens bey ontsprongen,*
Bey kosten sy die kunst en haddens' altoos ree.

+Vs. 187.

BREDERODE, in *Griane*:

Die ick beminde, eer dat ick u sagh of kon.

ook, in den Tegenwoordigen Tijd, KAN voor KEN of KENT: R. VISSCHER *Ghenoeghel.*
Boerten II. 38.

Maer dat het allerslechst is, Lauris can hem selven niet.

Integendeel zeggen anderen KEN voor KAN, als WESTERBAEN, *Lof der Zotheyd* bl.
 156.

Min achten als het geen dat men niet sien en ken.

FR. VAN HOOGSTRATEN, *Begeerders Pelgrimaedje* III. 1. bl. 173.

Of wie is hier, die u bekooren ken?

en bl. 185.

Indien ik wat genade vinden ken.

dat mogelijk alleen aan het Rijm te wyten is^(c).

- (c) By de Ouden is dit onderscheid van KENNEN, *noscere*, en KUNNEN, of KONNEN, *posse*, altijd in acht genomen. De Heer HUYDECOPER heeft hier ter plaatse een voorbeeld aangeteekend, 't welk beslissend is. *Leven van Sinte Franciscus* MS. fo. 114. c. *die niet bidden en can die en kent God niet.* Men zie ook by MELIS STROKE, KENNEN, *noscere*, B. I. vs. 254, 1141. II. vs. 747. III. vs. 37, 676, 964. enz. KONNEN, *posse*, B. I. vs. 248, 393. enz. in *Imperf.* KONSTEN B. I. vs. 273. III. vs. 215. in de uitgave van HUYDECOPER, volgens het oudste Handschrift A. van *Wouter den Clerk*; doch in het Handschrift C. van *Mathijs Gerritsen* 1390. waarnaar de uitgave van DOUSA 1591. geschied is, staat CONDEN. Het is wel zoo, dat deze twee woorden KENNEN, en KUNNEN zeer na vermaagschapt zijn, en dat het een van het ander afkomstig is. *Sensus a scientia ad potentiam translatus, non quod scire et posse semper sint conjuncta, sed quod unusquisque naturaliter tantum possit, quantum scit, nisi aliae adsint causae, quae agendi potentiam impediunt.* WACHTERUS, *Gloss. Germ.* p. 826. Vergelijk TEN KATE II. D. bl. 225. b. Echter onderscheiden tegenwoordig alle naauwkeurige Schryvers deze twee woorden, zoo in spelling, als in verbuiging: KENNEN, KENDE, GEKEND, *noscere*: KUNNEN, KON, GEKONNEN, *posse*: tevoren schreef men *kunnen*, of *konnen*, *kost*, *gekost*, even als *beginnen*, *begost*, 't welk nu niet meer gevolgd wordt.

Vs. 195.

- ik, een oorzaak van uw doot,
 Wil 't lijk nastappen, en, gelijk een lijkgenoot,
 Dit lijk geleiden.

De driedubbele herhaaling van 't woord LIJK wordt ⁺zeer verslimmerd door het tusschenkomende *gelijk*, 't welk hier zeer kwaalijk voegt. Doch, dit voorbygaande, ^{+Bl. 220.} zegt VONDEL tweemaal 't zelfde met *'t lijk nastappen*, en *'t lijk geleiden?* of is 'er onderscheid in deeze spreekwyzen? Voor my, ik oordeel, datze onderscheiden moeten worden. *het Lijk nastappen* is het doode lighaam volgen: maar, *het Lijk geleiden*, is de Lijkstaatsie, of, gelijkmen nu spreekt, de Begraffenis verzellen. want, zo ons PLANTIJN en KILIAAN duidelijc leeren, LIJK betekent beide, en het *doode lighaam*, en de *uitvaart*, of *lijkstaatsie*: en *met den lyke gaan*, verklaaren zy eveneens, als ik hier,

+ *het lijk geleiden*, uitleg: dat is, *de uitvaart bywoonen*. Ik beken dat deeze verklaring met de hedendaagsche manier van spreken niet zeer overeenkomt, doch dat is VONDELS schuld niet. het blijkt echter datze op de Oudheid gegrond is. buiten PLANTIJN en KILIAAN, vind ik deeze beteekenis van het woord LIJK nergens uitdrukkelijker, dan by COORNHERT, *Odyssea* B. II. daar Telemachus zegt:

*Verneem ik dan sijn doot, ic keer terstont in mijn vaderlant
Om hem een heerlijk graf te bouwen, ooc een lijck al voren
Rijckelick, voor sulcken vader* ^(d)

en dat onze Dichter 't mede zo genomen hebbe, dunkt ons ontwijffelbaar uit het bygevoegde LIJGENOOT, dat is een, die deel heeft (niet aan het *lijck*, of *doode lighaam*; want dat zou ons een verkeerd denkbeeld geeven: maar) aan het *lijck*, d.i. *uitvaart*, *lijck-* of *rouwstaatsie*. VOLLENHOVE, die in zijn *Heidensche Dapperheid* bl. 595. deeze laatste woorden van Thisbe mede uit OVIDIUS vertaald heeft, gebruikt hier ook het woord *Lijkgenoot*, buiten twijffel in naarvolging van VONDEL, schryvende:

Ik zal uw lijkgenoot met een by 't lijkvier heten.

de Latynen zeggen *funus* voor *uitvaart*: zie THOM. FARNABIUS, *ad Senecae Troades* vs. 663. welk woord de zelfde VOLLENHOVE door *lijck* vertaalt, in het kor-

(d) Zie ook *die Nieuwe Chronijcke van Brabant* 1565. fo. 385. a. van Ferdinandus Donguasso, te Brussel overleden, den 6 Novemb. 1557. *Ende den XIX wert hy te minderbroeders begrauē, daer waerē veel heeren Ridderen vander oorden vanden gulden Vliese* te lijkce.

te ⁺doch fraaie vaars van H. DE GROOT (*Ostenda loquitur*) in zijn *Poëzy* bl. 724. *Geen LIJK blijft zonder LIJK.* by DE GROOT, *nullum est sine funere funus*: zie ook 't *Leven* ⁺Vs. 195. *van De Groot* bl. 21. 22. Doch wy zullen hier in 't voorbygaan een' misslag ontdekken, die in 't Latijn van dat vaars is ingesloopen. men leest daar in *De Groot's Leven* bl. 21.

*Et nimium est quod fecit Iber. crudelior armis
In nos orta lues.*

't welk noodzaakelijk moest zijn *Et minimum est* - dat VOLLENHOVE zo geleezen hebbe, blijkt uit zyne vertaaling:

- 't is het minst, dat Spanje doet.

doch het blijkt noch klaarer uit den zin: hoewel 'er in de *Poëmata* van GROTIUS, *edit.* 1670. ook geleezen wordt, *nimum*.

Vs. 209.

Door dees gedachtenis van beide onze ongelukken.

Dat is te zeggen, *van onze TWEE ongelukken*: doch ⁺zo meende de Dichter 't niet. maar, *van ONS BEIDER ongelukken*; of, gelijk hy hadt kunnen en hier moeten ⁺Bl. 221. schryven, *van BEIDER ongelukken*, gelijk VOLLENHOVE deeze zelfde woorden uitdrukt, *van BEIDER doot.* en VONDEL beneden B. X. vs. 59.

Verlustigh u dan vry met onzer BEIDER doot.

Vergelijk, zo 't u lust, deeze vertaaling van Thisbes klagten, van vs. 189. tot 209. met die van VOLLENHOVE, dieze in vijf vaarzen minder beslooten heeft.

Vs. 227.

*Hy zagh dees euveldaet met droevige oogen aen,
En toonde Junoos zoon, den wapensmit Vulkaen.*

HOOGVLIET, in de *Feestdagen* B. III. bl. 79.

Het eilandt Lemnos eert den wapensmit Vulkaan.

Vs. 231.

*Uit groote ontsteltenisse ontschoten zyne hant
De tang en hamer, en de herssens het verstant.*

Liever zag ik hier, *den herssenen 't verstant*: als staande in den Derden Naamval.

Vs. 232.

*Hy smeeet en vijlt terstont een net van yzerdraeden
Zoo dun, dat niemants oogh dit zien kan. -*

Het kan zo bestaan: doch dewijl *Zoo dun* eigenlijk ziet op de *yzerdraeden*, en niet op 't *net*, zag ik ook hier liever, *dat niemants oog DIE zie kan*, in plaatse van DIT.

Vs. 238.

*- dit smeeet hy, eer de boelen
Te bedde leggen in het bedde.*

Ik teken hier deeze spreekwyze alleen aan, omze te doen bemerken: en geloof niet datze licht van ie-

mand ⁺gevolgd zal worden. Ik kanze by niets beter gelyken, dan by die zee van water, waarvan gesproken is boven I. 394.

⁺Vs. 238.

Vs. 244.

- laet al de goôn dit paer
Die schendigh, borst aen borst, aen een gekoppelt lagen,
Hier binnen zien.

BORSTAEN BORST vindenwe ook van Minnaars X. 655. en van twee kampvechters VI. 335. maar hier behoorde te zijn *borst OP borst*, om het terstond volgende AEN een, dat een wangeluid maakt.

Vs. 284.

In Hesperye weit het avontpaert zijn straelen.

HESPERYE, waarvoor in den ouden druk kwaalijk staat *Hesperye*, is Spanje; zie VII. 447. doch wordt van de Latijnsche Dichteren genomen om 't Westen uit te drukken. uit dien hoofde draagt de Koning van Spanje ook den naam van AVONDVORST: E. HERCKMANS, *der Zeevaart Lof* B. V. vs. 505.

*Terwijl door Staten raed, en't Princelijck bedencken,
Om de algemeene macht des Avond-vorsts te krencken.*

maar *Avondpaerd* luidt in de Vertaaling wat dubbelzinnig. want het kan schynen, alsof hier gesproken wierdt van de paarden, die den Avond of Nacht aanvoerden; hoewel OVIDIUS duidelijk spreekt van de paarden der Zonne. voor *Avontpaert*, las ik liever

+*Zonnepaert*. Maar hier schiet my eene Aanmerking +te binnen, die ik dikwils onder 't leezen van sommige Poëeten gemaakt heb. Zou VONDEL het *Zonnepaerd*, ten einde der dagreize, *Avontpaert* noemen, omdat de Avond in 't Westen opkomt? ik kan niet zien dat hy dit wil zeggen; maar dewijl anderen 't gezeid hebben, zullen wy 'er iets van aantekenen, om te toonen dat het kwaalijk gezeid is. OVIDIUS, in dit zelfde Boek, vs. 91. in de Fabel van Pyramus en Thisbe: +Vs. 284.
+Bl. 222.

*Pacta placent: et lux, tarde decedere visa,
Praecipitatur aquis; et aquis nox surgit ab* ISDEM.

L. ROTGANS, in *Willem de III*. B. I. bl. 16.

*Zo vechtmen, tot de nacht, ter Westkimme opgevlogen,
De lucht met zwart bekleedt, en dekt godt Febus oogen.*

ja zelfs dat Wonder der Geleerdheid, HUGO DE GROOT, spreekt zo in 't begin van zijn *Bewijs van den W.G.*

*-- soo daer 't begint te dagen,
Als daer den avond rijst.*

hy wil zeggen van 't Oost tot het West. Maar men beschouwe des avonds, wanneer de Zon even beneden de kimmen is, den open hemel, en 't zal zichtbaar blyken, dat de Avond rijst op de zelfde plaats daar 't begint te daagen, dat is in 't Oosten, en niet in 't Westen. Ik kan niet begrypen hoemen aan die gedachten gekomen zy. want, zo de Dag in het Westen daalt, en de Nacht in 't Westen opkomt, zo moeten noodzaakelyk Dag en Nacht elkander ontmoeten, en te gelijk op eene plaats zijn. Maar als Dag en Nacht beide in 't Westen zijn, dan vraag ik wat het in 't Oosten is? Alsmen dit overdenkt, zietmen ten eerste dat die redeneering vervalt. doch

+men behoeft het niet uit redeneeringen op te maaken, want het is zelfs klaar voor het uiterlyke gezigt. Ook is de uitdrukking te aanmerkelyker, omdat nooit iemand ^{+Vs. 284.} gezeid heeft, zo ik vertrouw, dat de Nacht in 't Oosten ondergaat, gelijkze zou moeten doen, indienze in 't Westen opkwam. Want zoze in 't Westen opkomt en ondergaat, zou 't by gevolg in 't Oosten nooit Nacht zijn. Let eens op de beschryving van den Morgenstond, die de Dichters ons opgeeven. HOOFT, in *Granida* Act. IV.

*-- in 't West noch niet gedaan zijn
De bruine grijnzen van des hemels vrolijk aanschijn:
Scharp uchtens goude kruin in 't oosten schittert, mit
Haar verschgevlochte krans van roozen roodt, en wit.*

deeze morgengedaante van den Hemel verschilt niet van die we vinden by G. BRANDT, in zijn Rymeloos Gedicht op de *eeuwige Vrede* bl. 490.

*-- het was noch uchtent, en het Oost
Schoot nu haar Straalen uit de kimmen op, terwijl
+Het West noch starren zag.*

^{+Bl. 223.}

HOOFT weder, in *Velzen* Act. IV.

In 't Ooste daaght het op, de nacht begint te duiken.

Volgens deeze beschryvingen, die natuurelijk en welgepast zijn, staan wy des morgens als tusschen Nacht en Dag in, ziende hen beide te gelijk, deezen in 't Oosten opkomen, dien in het Westen wegzinken. maar dewijl zy elkanderen eeuwiglijk volgen, en nooit te gemoet komen, zo bevinden wy ons in den Avondstond weder als tusschen beide, doch met dit onderscheid, dat de Nacht dan in 't Oosten opkomt, terwijl de Dag in het Westen duikt. ik geloof dat dit zo klaar is als de Zon op den middag,

+ wanneer wy den Nacht recht onder onze voeten hebben. Door dit geduurig volgen van Nacht en Dag, en de ronde gedaante van den Aardkloot, kunnen wy ook besluiten, dat de plaats, daar de Zon opkomt en ondergaat, alleen ingebeelde plaats, en in de natuur zelve niet te vinden zijn: of, zijne ergens, zo zijne overal: even gelijk een ronde cirkel gezeid wordt geen begin te hebben, of zijn begin en einde overal te hebben. want daar de Zon voor ons opkomt, daar gaatze voor anderen onder; daarze by ons den Middag maakt, maaktze te gelijk by anderen Uchtend, en by anderen Avond. zodatze, waar ter plaatse zy zich vertoont, altijd, ten aanzien van verscheidene volkeren, te gelijk opkomt en ondergaat. 't is derhalve eigenlijk niet onmogelijk, 't geen OVIDIUS onder de onmogelijkheden optelt, *in Ibin* vs. 38.

Atque eadem regio Vesper et Ortus erunt.

Doch, om tot onzen Dichter weder te keeren, en meer Poëtisch dan Natuurkundig te spreken, de Westersche weiden, daar de Zonnepaarden gezeid worden des nachts te peisteren, en gespijsd te worden, vind ik ook gemeld by HOOFT, in *Granida* Act. III. sc. 4.

-- *De naare nacht verspreidt
Haar schaduw over 't kruidt, en d' eedle zonne weidt
Zijn' afgeronne jaght ter westzijd' van de bergen.*

het geen wy hier boven zeiden niet te kunnen begrypen, werdt voorlang van J. CAESAR SCALIGER genoemd, *onmogelijk te verdedigen*. Want zo schrijft hy, *Poët.* Lib. VI. cap. 4. sprekende van HIER.

⁺FRACASTORIUS, een der uitmuntendste Dichteren onder de Italiaanen, zelfs naar het oordeel van SCALIGER:

⁺Vs. 284.

*neque potest defendi in illis verbis,
- lux alma diei
Cesserat, et noctis tristes adduxerat umbras.
nemo enim dicat, a die recedente adduci noctem: sed
ejus decessione subire noctem.*

Vs. 288.

*Terwijl de rossen daer verpeistrende zich voeden
Met hemelsch voêr, begint de naere nacht te spoeden.*

VERPEISTERENDE: zie den Hr. TUINMAN, in de *Fakkelpop Peisteren*. H. DE GROOT, *Bewijs van den W. Godsd.* I. bl. 15.

*Hoe dat de gulde zon ging peystren op den dagh,
Om Nuns Soon bet te doen vervolgen syne slag.*

HUYGHENS, in *Hofwijck* bl. 389.

Komt peist'ren in mijn hut. -

⁺in zijn Gedicht aan Juffr. *Tesselschade Visscher* bl. 47.

⁺Bl. 224.

Wy sullen op de reis oock peisteren en rusten.

noch in de *Sneld.* XVIII. 7.

't Is hier goet peisteren. -

J. DE BRUNE, *Spreekwoorden*, aen den Lezer: *langhe wegghen terstont vervelen, ten zy dat men uytsant en dickwils peystert*. Zie ook de Opdracht voor de vertaalde *Kundschappen van Parnas*. Zoo wanneer deszelvs ooren en hersenen in 's lands dienst te vele vermoeyt zijn, in deze bladeren met oog en herte een weinig te peyteren. *Leven van Jes.* Ch. 1503.so.26.b.

⁺*in welcken huysse die reysende luyden, in die hetten van de daghen, hen voor die sonne in plaghen te rusten, te voederen, en te peysteren. Hist. van Zeghelijn bl. ⁺Vs. 288. 59. als hi sliep die ridder fijn, ghinc dat ors peysteren int gras. JACOP VILT, in Boetius B. I. prose 2. systu niet die ghuene die ghevoet hebs ghesijn wilen eer met onsen melcke, ende oec ghepeistert eñ gevoedet met onsen spisen? W. SILVIUS, Navig. in Turckien B. III. c. 9. ende indien de peysteringe te verre valt, soo datse maer ten halven ofte daer ontrent connen comen, soo sitten zy aff in eenich schoon velt. [Zie. BURMAN, Taalk. Aanm. II. D. bl. 98. en de kantteek. op Gen. XXIV. vs. 11. en XXXV. vs. 16.] Nu zegtmen altijd *pleisteren*: dat echter niet geheel nieuw is, want niet alleen vind ik 't in de *Gedichten* van J. SIX VAN CHANDELIËR bl. 56. [die ons verzoekt, in de drukfeilen achteraan, voor *pleisterende* te lezen *peisterende*.] maar ook al in de *Stichtelyke Rymen* van KAMPHUIZEN II. bl. 116.*

Daar word pleyster plaats verblijf.

doch PLANTIÏN en KILIAAN kennen alleen *peysteren*.

HEMELSCH VOËR: meerder *hemelsch* is het voër, dat ons de weergalooze Landman POOT beschrijft bl. 424.

*Der braven voer is een gelijk gemoet
In voor- en tegenspoet.*

By NOTKERUS, in de Uitbreiding van Ps. XXII. 27. *de zachtmoedige zullen eten en verzadigd worden*, leezen wy deze woorden: *wanda si himeliska fuera darana niezent*: d.i. want zy een *hemelsch voer* daaraan genieten.

Vs. 291.

*En Febus reet, in schijn der moeder, heet van min
En brandende, Eurinooms gewelfde kamer in.*

OVIDIUS zegt niet in de kamer van Eurynome, maar in den schijn van Eurynome; en in de kamer, of slaapkamer, der beminde, t.w. Leukothoë.

Vs. 327.

De voerman van 't gespan des lichts verdroot dees straf.

DE VOERMAN: voor DEN *Voerman*: zie onze Aantekening boven II. 66. daar wy diergelijk een' misslag gevonden hebben. wy twijffelden daar eerst of het een drukfout waare: dat echter hier kwaalijk te gelooven is; want hy zegt: *DE voerman verdroot, - en zagh* - in plaatse van, *DEN voerman verdroot, - en HY zagh*^(e). men kan de plaats in haar' saamenhang naarzien. of men zou 't kunnen neemen, dat *hy*, voor 't woord *zagh*, vergeeten was: gelijkwe zulks ook in dit werk meermaalen aangemerkt hebben. zie de Aantek. boven II. 154.

(e) In het Handschrift van VONDEL vinden wy:

*De voerman van 't gespan des lichts verdroot dees straf,
En sedert Faëton de werrelt quam aensteeken,
Zagh noit bedroefder stuk.*

Zoo dat hier geen drukfout plaats heeft: zoo min als B. II. 66.

Vs. 328.

*En sedert Faëton de werrelt quam aensteeken,
Zagh noit bedroefder stuk. -*

DE WERRELT QUAM AENSTEEKEN moest zijn, *de werrelt aen quam steeken*: en zo zie ik dat HOOGSTRATEN dit veranderd heeft. doch tot zulke veranderingen kan ik mijn stem niet geeven. Ook gebruikt VONDEL wel meer zulke rijmwoorden, zie V. 169. VIII. 1040. enz. Moonen, *Gem. Herdersz.* bl. 84.

Gy ziet, ô Zon, in 't dal de lely rou aentrekken.

ANSLO, *Poëzy* bl. 17.

- hoe zuur wil 't u opbreeken.

ANTONIDES, *Ystr.* B. II. bl. 54.

De bergreus Atlas schijnt niet donkere winkbraeuwen.

HOOGVLIET, *Feestdagen* bl. 43.

- uit eige schans en legerstede optrekken.

bl. 207.

- door Alpische vyanden.⁺

⁺Bl. 225.

en meer anderen: die wy echter oordeelen dat niet te volgen zijn.

Vs. 330.

*En sedert Faëton de werrelt quam aensteeken,
Zagh noit bedroefder stuk. hy proefde uit 's hemels streeken
Door 't steeken van zijn strael -*

Dit ben ik gewoon te noemen, een *Staartrijm*: te weten, wanneer de Rijmklank van twee vaarzen,

*in het begin van het derde, of aanstonds volgende vaars, weder gehoord wordt, gelijk hier. VONDEL bedient 'er zich somtijds van, doch 't heeft op de eene plaats *Vs. 330. beter val, dan op de andere: ja veroorzaakt het veeltijds een deftigheid, die te gelijk krachtig en aangenaam is. Zo zingt hy in de *Heerlijkheid der Kercke* B. III. bl. 24.

*Den wilden aert getemt; eilanders, rijcken, steden,
Woestynen, wildernis, geberghte, en rotsen zeden
En reden ingeplant.*

in de *Altaergeheimenissen* B. I. bl. 33.

*De Heiligh sprack: men moet zoo licht niet schricken
Voor vogelen, die 't zaet des hemels picken
En slicken, waer 't gestroit leit by den wegh.*

in *Lucifer* bl. 12. 13.

*O stedehouder van Godts Opperheerschappyen,
Wy hooren 't al te wel, en midden in 't verblyen
Der Reien, eenen klanck, die 't eeuwigh feest bedroeft.*

in den *Eneas van Virgilius* B. II. bl. 170.

*Of sloegh twee blicken op als koolen, gloënde voncken:
Het zilte zweet brack uit: de speer en beucklaer bloncken
En kloncken -*

B. VOLLENHOVE, *Broedermoord*, in den Rey van het III. bedrijf:

*Quam op het ruime marktvelt pronken,
Waar op de feesttrompetten blonken
En klonken, daar de Koning prat
Vol luister zat.*

in het 2. tooneel van het zelfde bedrijf: -

*Hem van de onteerde maagt geschonken en 's kints moeder
Noch queet Medea zich door onze kunst verwoeder
Toen zy haar broeder hieuw aan stukken. -*

⁺SPIEGHEL, in den *Hertsp.* VI. 385.

*Ghy schijnt, ja meent met errenst van haar vrucht te eten:
Maar als ghy u bezint, van haar zydy ghegheten,
Bezeten en vermeestert.*

⁺Vs. 330.

⁺dat die hardheid van SPIEGHELS vaarzen, waaraanmen zich nu stoot, van hem gezocht en als geliefkoost zy, kanmen uit het eerste deezer afneemen, dat niet alleen zachter, maar ook natuurelyker vloeien zoude op deeze wyze:

⁺Bl. 226.

Ghy schijnt, ja meent met ernst van haare vrucht te eten.

doch dit in 't voorbygaan. DE POTTER, *Getr. Harder* V. 9. 100.

*Niet lettend' op uw doen als oorsaeck van 't voorgaende,
Maer op 't gelukkig eynd alleen mijn oogen slaende,
Niet tegenstaende -*

J. DE DECKER, *Lof der Geldzucht* bl. 205.

*En spint uit all' deez' stof op 't wiel vanuw' gedachten
Een heerlijk zielgewaed, daer all' des lichaems prachten
En drachten dreck by zijn.*

en bl. 126.

*-- my hekelen en schelden
Voor eenonheelbaer quaet; daer ick nochtans die helden
Niet zelden treck ten stoel.*

wederom bl. 208.

*Dus helder moest ik eens haer' glory op doen klincken.
Doch niet alleen en sticht het lieffelijcke blincken
En 't klincken van mijn' munt den brand alom alhier.*

ANTONIDES, *Ystroom* B. IV. bl. 134.

*- uit meêr dan hondert kopre monden:
De zeedraek antwoorde, en de dolle waterhonden
Uit zoo veel monden meê naebasten -*

⁺J. BOOGAERT, *Uitbreid. der Aanspraake van 't Gebed des Heeren* vs. 175.

⁺Vs. 330.

- *sijn smertelyke wonden*
Dat zijn de dekselen van onse snoode sonden,
En monden van ons heyl -

Zie ook iets diergelijks aangehaald uit JOH. BRANDT *den Jongen*, in de aantekening hiervoor B. IV. vs. 185. A. PELS, *Gebr. en Misbr. des Tooneels* vs. 261.

Als blijkt op Doelens, en op Redenrykers kamers:
Ook was 'er in die tijd niet noodigers, bekwaamers,
Noch aangenaamers voor het jong Batavisch bloed.

Dit zelfde heeft VONDEL ook somtijds na een stand Rijm. als boven III. 672.

De Boomgodin beluit hem met bedrukt misbaer,
Daer Echo droef op galmt. nu stelt de droeve schaer
De baer en 't vier toe.

en IV. 530.

- - *zy roken mir, saffraen:*
En, 't geen onmooglijk scheen, het webbe en webbedraên
Bestaen te groenen.

in de *Bespiegelingen* B. I. bl. 41.

Doorreis den aertboôm: vraegh de tyden lang voorheen
⁺*Gesleeten, eeu op eeu: bera u met Hebreen,*
Chaldeen, Egyptenaers -

⁺Bl. 227.

B. VOLLENHOVE, *Broedermoord* Act. V. sc. 4.

't Hoefzyzer klinkt van gout; 't behangsel gloeit en flikkert,
Van perlen en gesteent; geweer en wapen blikkert
En schittert in de zon.

dat wel niet rijmt, maar waarin echter een gelijkheid van klank is. zie ook diergelijk beneden XIII. 1065.

[†]By HOOFT heb ik zodaanig Staatrijm niet aangemerkt, dan alleen in zijn Gedicht, *het Noodlot* genoemd bl. 627. daar het telkens op zyne plaats, in ieder Ruste, [†]Vs. 330 herhaald wordt.

Vs. 367.

*-een deel drijft dat de goôn
Het al vermogen, maer godt Bacchus zulk een' toon
Van maght niet haelen kon.*

't Is te wonder, zo als onze dichter met dit woord *Godt* overal in de weer is. OVIDIUS zegt vs. 273.

*- - pars omnia veros
Posse deos memorant: fed non et Bacchus in illis.*

dat is, gelijk VALENTIJN 't vertaalt, *seggende sommige, dat ware Goden alles vermogten*; MAER DAT BACCHUS *op die rol niet stont*. Zy ontkennen uitdrukkelijk dat Bacchus een *godt* is. Men moet hier noodzaakelijk leezen, gelijk by VALENTIJN, *maer DAT Bacchus*.

Vs. 371.

*Dees zeide, toen elk zweegh: ik neem geen acht noch merk
Op herder Dafnis min.*

ACHT NEEMEN is een gemeene spreekwijs. *Merk neemen* vindtmen ook in den *Hertspieghel* IV. 220. ook in de *Spelen van sinne*, Rotterd. 1561. bl. 20. zie mede de kanttekeningen op *Job* I. vs. 8.

Vs. 402.

*Hier vout hy 't staende meer, zoo helder in elx oogen,
Dat elk den gront kon zien. de gront is niet betogen
Met meidoorne, en rietboort, en riet, en lies, en bies.*

RIETBOORT. C.G. PLEMP, *Herdooperen Anslach* vs. 624.

U spietsen dreichden ons, maer 't waren al riedboorden. nu, in de taal van 't gemeen, *raoorden* genoemd.

Vs. 413.

*De veltgodinnen, haer gezusters, zeght men, stooren
By wylen dus haer rust: Salmaes, ay steek den horen:
Aenvaert den zwijnspriet: hang den koker aen den hals,
En meng uw ledigheid, in bosschen vol geschals,
Metarbeit van de jaght: doch koker, spriet, noch horen,
Noch arbeit van de jaght haer allerminst bekooren.*

Ik acht dat het beter zou luiden, en de redeneering vaster op haar voeten doen staan, indienmen hiervoor las, *kan deeze maeght bekooren.*

Vs. 438.

*- maer zaliger dan t'zaemen
Alle andren is de bruit, die met u zal verzaemen,
Gewaerdicht uwe hant te trouwen voor 't altaer.*

UWE HANT TE TROUWEN. deeze spreekwijs, die niet zeer gemeen is, heeft POOT, naar zijn

*gewoonte, op een fierelyke wyze van onzen Dichter ontleend: *Geboorted.* bl. 114.

**Wat ryker heil is hem bereit.*
Die dan uw HANT zal trouwen.

*Vs. 438.

*Bl. 228.

en bl. 124.

Had uw moeder, d'eer der vrouwen,
Noit uws vaders HANT gaen trouwen,
Zoo blonk, ô begaefde spruit,
In uw jeugt haer beelt niet uit.

zie onzen Dichter ook VIII. 181. en in *Edipus* bl. 54. *Adonias* Act. I. scen. 1. bl. 1. Act. II. scen. 1. bl. 13. en rei van het tweede bedrijf. In den stijl der Dichteren vind ik deeze uitdrukking keurelijk en fraai, zijnde het saamenvoegen der rechterhanden eene uiterlyke plegtigheid, in den Trouw nooit overgeslagen. waarom de rechterhand ook dikwils genomen wordt voor een zinnebeeld van den trouw, en alle getrouwheid. geestig zegt de zelfde POOT in zijn *Bruiloftsdichten* bl. 221.

Juno trout hun RECHTERHANDEN,
Venus hun genegentheên,
't Schutterlyke Kint hun harten.

EV. KRAEYVANGER, *Dichtlievende Lente* bl. 20.

Verheug u thans dat haar sneeuwiite HAND,
Naa moeders wensch, uw trouwverbond zal strengelen.

VONDEL beneden VII. 967.

Na datwe beide in echt verzaemden hant aen hant.

hierop zag ook C. VAN GHISTELE, schryvende in den *Brief van Phillis aan Demophoön* bl. 9. *Ons trouwelijck hantslach.* Zie ook de Aantek. beneden VII. 82. *Handslag* is anders een woord van droefheid. *Materie der sonden* MS. fo. 35. a. *o gheluyt van hantslaghen o ynlake suchten.*

Vs. 459.

- *het jongske, hier alleen*
En onbekeeken, ging vast heene en weder treên.

Aardig zegt HOOFT, in *Granida*:

Ik reken
De leelijkheid zoo goedt als schoonheid onbekeeken.

van deze gedachten was ook de dartele Corisca in den *Getr. Harder van Guarini*, door DE POTTER vertaald Act. I. sc. 3. vs. 105.

Wat 's schoonheydt nooyt gesien?

Vs. 472.

- *hy plompt in 't water van de bron*
 En lobberende klapt met holle en platte palmen
Der handen op zijn borst -

Meest uitgezochte woorden, om het geluid, dat hier beschreeven wordt, naar te bootsen, en dus leevendiger uit te drukken. hiervan vindenwe, ook in dit werk, om nu van geen anderen te spreken, meer voorbeelden: als hieronder vs. 528.

Vernam een luit geschal van rammelend gedommel,
⁺*Kromhoren, koperklank, klaeroen, en bom en trommel,*
Dat haer in d'ooren klonk.

⁺Bl. 229.

en B. XV. vs. 35.

- *Ezars vliet, Diet tusschen rotsen ruischt -*

I. 365.

De zeemaeght hoort verbaest hoe holle baren bruizen.

zie verder wat wy op deze laatste plaats aangetekend hebben.

Vs. 478.

- *de maeght smijt haer gewaden*
Van 't lijf, en roept luits keels: de jonge knaapis mijn.

Dit *mijn* is in diergelyke uitdrukkingen van een krachtige betekenis, geevende een' vollen en volkomen eigendom, en een onbepaalde magt over iemand, te kennen.
 DE POTTER, *Getr. Harder* I. 3. 30.

O! mogt ik sooveel gunst genieten van den Hemel,
Dat ick mijn liefste vriendt Mirtill' soodanig mogt
Besitten, dat hy nooyt op andre nymphen docht!
Dat hy geheel was MIJN!

DE DECKER, *Lof der Geldz.* bl. 84.

- *want al is 't harte MIJN,*
De lippen (naer my dunckt) behooren 't oock te zijn.

Materie der sonden MS. fo. 31. a. *want onse wedersake sal segghen,*
alregherechtigste richter ordel desen mijn te wesen om sine sculden, die dijn niet
wesen en wolde, vermits graciën, Dijn is hi bi natueren. mijn is hy by onsalicheiden.
dijn om dijnre passien, mijn om mynen rade. dy onghehoersam, my ghehoirsaem.
Profectus MS. B. II. c. 56. fo. 102. b. *salich sijn die arme van gheeste, want dat rike*
der hemelen is hoer. Roman van Ferguut MS. fo. 20. d.

Trouwen dune best niet gewone
Den seilt te dragene, hine es niet dijn.

Vs. 491.

*Of als de veelvoetvisch zijn' vyant in het nat
Gegreepen houdt, en steekt met alle zyne vinnen
En krachten van zich.*

DE VEELVOETVISCH in 't Latijn *Polypus*, dat eigenlijk een Grieksch woord is, komende overeen met het Duitsche *veelvoet*, of *veelvoetig*: daar de onzen 't woord *visch* by voegen. Eene andere hoedanigheid van dien visch meldt ons BARTAS, volgens de vertaaling van Z. HEYNS I. 2. bl. 53.

*Of het veel-voetich visch, 't welck op den waterkant
Tot allen stonden stelt zijn verwen naer het landt.*

Vs. 517.

*En sprack: ô vader, en ô moeder, slaet uwe oogen
Toch neder, en beschenkt uw' zoon -*

In den Eersten druk staat kwaalijk *beschenk*: dat recht tegen de zinnelijkheid, hierin overal van onzen Dichter in acht genomen, aanloopt: want hy spreekt in 't meervoudige, *ô vader, en ô moeder!* en dat hier de T by verzuim afgelaaten is, blijkt uit het voorgaande, *slaét*. Zie onze Aantek. B. VI. vs. 632. [In het Handschrift van VONDEL staat *beschenk*.]

Vs. 521.

- dat wat manshooff in den dou
 En 't water van dees bron zich dompele enzal sprengen,
 Het weder hallef man en week door uw gehengen
 Hier uitga -

Het, t.w. *manshooff*. doch dewijl daarmede eigenlijk de *man*, en niet het *hoofd des mans* betekend wordt; zou hier, mijns oordeels, onvergelykelijk beter voegen, *Hy*. ja zo behoorde 't noodzaakelijk te zijn, volgens 't geene wy in 't breede aangetekend hebben, boven l. 922.

*Vs. 557.

*Nu woonenze in geen bosch, maer rietendak en stal,
 En schuw van hemelsch licht, versteeken zich in huizen
 By daegh, als nachtgebroet, geheeten vledermuizen.*

*Bl. 230.

Ik heb hier een groote verandering gemaakt, te weeten van *nacht* in *dag*. zo spreekt VONDEL in den ouden druk:

*En schuw van hemelsch licht, versteekenzich in huizen
 By NACHT, als nachtgebroet, geheeten vledermuizen.*

nacht schijnt hier geboren te zijn uit het volgende *nachtgebroet*. 't is een tastelyke fout, en waarschynelyk een schrijffout van VONDEL:^(f) doch dewijl

(f) In het Handschrift staat *by nacht*. Zekerlijk een schrijffout.

+ *vledermuizen* gewoon zijn zich *by dag* te verbergen; en *by nacht* hier in geenen deele bestaan kan, heb ik 't veranderd in *By daegh*, gelijk hy schrijft en spelt,   +Vs. 557.
boven vs. 348. *Enz.*

Vs. 585.

*Een dootsche nedergaende en naere en donkre baen,
Beschaduw't van den ijp, en giftige ypeblaên,
Loopt naer den afgront, en de traege jammerpoelen
Verwekken dampen. alle eerst overleênen woelen,
En 't versch gedompelt en begraven zielendom
Komt derwaert zakken -*

OVERLEÊNEN dat is, *overledenen*. maar de Dichter hadt kunnen zeggen, *alle eerst overleeden*; zo wel als hy aanstonds hier onder vs. 593. schrijft, *overleên*:

En duizent poorten telt, om d'overleên t' ontfangen.

zo zegt hy noch eens hier kort onder vs. 601.

De zommigen gaen hier tervierschaer' naer beneênen.

even als HOOFT, in *Baeto Act. I.*

Hier koom ik, opgeprest door't vloeken van beneênen.

en MOONEN, *besneênen*, voor *besneedenen*, *Heil. Herdersz. X. bl. 50.*

*Dien negen broeders, maer al basterts, onbesneênen,
Voor slaef verkochten.-*

En XII. bl. 64.

*Zy zagen hem, in wien besneênen, onbesneênen,
Gestoken hadden, in vereeuwigt vleesch verscheenen.*

Doch ik beken dat de klank deezer woorden my niet zeer behaagt.

Vs. 615.

*Dry godtheên, noit verzoent, die zitten, heet van toren,
Recht voor de poorten van den kerker, bang en wreet
Gesloten met een slot van diamant gesmeet.*

D. HEINSIUS in 't begin van zijn *Bruiloflied*:

*In 't midden van de locht heeft Jupiter een kamer
Van klaeren diamant gesmeten met den hamer
Van Mulciber zijn zoon.*

wanneer men in deze woorden *gesmeten* voegt by het volgende, *met den hamer*, dan zou men 't misschien van *smyten* afleiden, en dus goedmaaken konen: maar anders, *een kamer van diamant gesmeten*, voor *gesmeed*, is zeer hard en oneigen.

Vs. 639.

*En watze wil en eischt, dit is, dat Kadmus hof
Nu instorte, Atamas, gemaelt tot gruis en stof.*

Volgens den Hr. TEN KATE zou dit moeten weezen ⁺*gemaelen*: stellende *Maelen*, eigenlijk genomen, in 't Latijn *molere*, van de VI. Classe, aldus, *Maelen*, *Maelde* ^{+Bl. 231.}
Gemaelen: maar als 't *schilderen*, of *alte zeer aan iets denken*, enz. betekent, van de I. Cl. *Maelen*, *Maelde*, *Gemaeld*. zie I. deel bl. 568. en II. bl. 289. Men zou kunnen vraagen, vanwaar komt dit onderscheid? want, volgens de Aantek. van dien zelfden Heer, zeggen de Hoogduitschen, in alle betekenissen van dit woord, *Mahlen*, *Muhl*, *Gemahlen*; waarom wy, deezen voet volgende, zou-

den [†]moeten zeggen, *Maalen, Moel, Gemaalen*. dewijl nu *Moel* by ons veranderd is in *Maalde*; behoorde *Gemaalen* vangelyke veranderd te zijn in *Gemaald*. want [†]Vs. 639. om *Gemaalen* te behouden is geene reden in de wereld, dan alleen een gebruik, dat niet algemeen is; daar integendeel, volgens de eigenschap der taale, by het *imperf.* *Maalde* behoort het deelwoord *Gemaald*, en de regelmaatigheid altijd voor de onregelmaatigheid te verkiezen is. VONDEL zeker heeft hier *Gemaelt* verkooren, gelijk ook voor hem DAN HEINSIUS in den *Lofzang* vs. 536.

-- de steenen neergedaelt,
Gespleeten met geweld, gebryselft en gemaelt.

doch anders *Gemaalen*, voor *vergruisd*. GEERTUYD WALINGS, *Geboortedag aan N.N.* (in den *Bloemkrans* 1659. bl. 341.)

Zoo heb ick, na mijn wensch, gemalen doek bekomen,
En in mijn trage hand een vochte pen genomen,
Om zoo door zwart op wit te toonen, dat ik u
Van herten gunstig ben -

Gemalen doek, i. *Papier*. A. HOOGVLIET, *Ovid. Feestd.* bl. 6.

De lucht, het water, de aarde, en 't vuur met zyne stralen,
Zijn eertijds saamen in een mengelklomp gemaalen.

wanneer 't in de betekenis van *schilderen* voorkomt, zegtmen nu ook doorgaans *Gemaald*. P. LANGENDIJK, *Lof der Schilderk.* bl. 18.

'k Zie Klitus, 't puik der grieksche helden,
Gemaald, of hy ten stryde trekt.

J. DE DECKER, *Lof der Geldzucht* bl. 191.

By 't glimmende gelaet der vorsten, fier en stout,
Geslagen en gemaelt in zilver en rood goud.

*HOOFD, in *Velzen Act. III.*

Door deeze beelden, die gemaaldt staan op dit blad.

*Vs. 639.

in *Baeto Act. II.*

- - *met zoo meenigh beelt bemaalt.*

Zie ook zyne *Nederl. Histor. B. I. bl. 17. 30. B. V. bl. 196.* waarmede overeenstemmen, buiten de geenen die de Hr. TEN KATE noemt II. bl. 288. PLANTIJN en KILIAAN. Maar by den Vertaaler van BOËTIUS 1485. fo. 52. b. lees ik: *dit was in figuren* ghemalen. en zoo elders. waartegen men kan overstellen *Profectus MS. B. II. cap. 24. fo. 70. b. Dit sin die afgode die god toende den profete Ezechiel die binnen der want des tempels ghemaelt waren. Exempelen onser Lieve Vrouwe MS. Cap. 1. Ende sommich staen daer oft ghemaelde beelden aen der want waren*^(g).

- (g) MALEN, *molere*, en MALEN, *pingere*, houden wy voor twee byzondere woorden. Het eerste vinden wy reeds in den *Codex Argenteus, Luc. XVII. 35.* in 't Frankduitsch MALAN, MUOL, GIMALAN, Hoogd. *malen, mul, gemalen.* Het tweede vinden wy alleen in het hoogd. MAHLEN, *teekenen*, en vervolgens *schilderen*, van MAHL, *signum.* Zie WACHTER en SCHILTER. De Heer TEN KATE teekent aan, niet dat de Hoogduitschen, in alle beteekenissen van dit woord, MAHLEN, *muhl, gemahlen* zeggen; maar dat SCHOTTELIUS MAHLEN, *pingere*, ongelijkvloeiend stelt, doch BODIKER en VON DEM SPATEN, ook LUTHER in zyne Overzetting *Galat. III. 1.* gelijkvloeiend, MAHLEN, GEMAHLET. zie TEN KATE II. D. bl. 288. b. en 289. Indien men SCHOTTELIUS naslaat Lib. II. cap. XIV. p. 590. komt men gereedelijk in het vermoeden, dat er eene verzinning plaats heeft, in de bygevoegde woorden, *pingere, peindre*; omdat MALEN, *molere*, dat zekerlijk hier, onder zyne verba *anomala* behoorde, er niet gevonden wordt. by GOTTSCHED en andere Hoogduitsche Letterkunstenaars vinden wy MAHLEN, *pingere*, gelijkvloeiend; doch MALEN, *molere*, ongelijkvloeiend; schoon ook by hun het *imperf.* MUHL niet meer in gebruik is.
- Wy verwonderen ons, dat de Heer HUYDECOPER GEMAALD, *molitus*, verkieze in plaats van GEMALEN, en zulks daarom, dat wy in het *imperfectum* thands zeggen MAALDE, en niet *moel.* Het is bekend, dat wy meer andere werkwoorden hebben, welke door verloop gelijkvloeiend in het *imperfectum* geworden zijn, en echter in het *praeteritum* hun uitgang in EN nog behouden hebben; b.v. *geweven, gebraden, gebakken, gelagchen*, enz. Zie TEN KATE I. D. bl. 568. Onzes bedunkens zoude men zeer kwalijk doen, met die woorden, tegen het gebruik aan, te willen veranderen in *geweeft, gebrad, gebakt, gelacht*, en zoo ook *gemaald.* Meermalen hebben wy voorbeelden gezien van verwarring in de verbuiging der Werkwoorden, wanneer er twee zijn, die met elkanderen geen gemeenschap hebben, dan alleen in de Letters; doch waarvan het een, als het oude stamwoord, ongelijkvloeiend, het ander, van een naamwoord afgeleid, gelijkvloeiend gebezigd behoort te worden. Men zie wat wy gezegd hebben in onze aantekening hiervoor bl. 6. over de woorden VRYEN, VRIJDDE, GEVRIJD, *liberare*, en VRYEN, VREED, GEVREDEN, *amare.*

Vs. 715.

*Een rots hangt op de zee, van onder door den spring
Der baeren uitgehooft, en 't ruischende geklater.*

*Eindelijk, zegt WINSCHOTEN, in den Zeeman, werd het waater ook het Springen
toegeschreeven, waar van*

*SPRINGVLOED, *dat is, als het waater schielijk seer hoog opgeperst werd, gelijk zulks door de Volle maan, en een sterke wind somtijds geschied.* Doch die schryver ^{+Vs. 715.} maakt anders geen gewag van de betekenis van *springen* aanzien van water. JACOB VAN MAERLANT, *Byb. Hist. op Rijm* MS. 1270.^(h). B. I. cap. 15. vs. 53. van de rivieren van het Paradijs,

*Tygris de derde: Eufrates dats viere
Dicken vallen si in die aerde
Daer si lopen harre vaerde
Eñ springen vut tere andre stat.*

- (h) Van den Rijmbybel van JACOB VAN MAERLANT heeft de Heer HUYDECOPER twee Handschriften bezeten. Zie *Biblioth. Huydec.* p. 113. N. 2 en 3. ze zijn beide gekocht door den meergemelden Wel Ed. Gestr. Heer Mr. Z.H. ALEWIJN, die de goedheid gehad heeft my deswegens eenige narichten medetedeelen.

Het eene Handschrift, het welk de Heer HUYDECOPER doorgaands gebruikt heeft, is in het jaar 1729. door Hem gekocht uit de Boekverzameling van wylen den Heer Mr. MATTHIAS RÖVER. zie deszelfs *Catalogus* bl. 4. No. 56. in folio. 'Een Nederduitsche Bybel curieus geschreven op rijm op Perkement in den jaare 1270. door *Jacob van Inlant.* dese Rijm-Bybel is seer raar, en van groote waardye. men vind van deselve gewach gemaakt in de byvoegselen agter SPIEGELS *Hertspiegel* door de Hr. P. VLAMING 1724. uytgegeven.' Het is fraai geschreven, met een duidelyke groote hand, op Pergament. Achter op den band slaat JAC. VAN INLANT NEDERDUYTSCHER BYBEL OP RIJM MSS. IN PERGAM. A°. 1270. Men zie over dit Handschrift LE LONG, *Boekz. der Nederd. Bybels* bl. 214. en 215.

Het ander Handschrift (*Bibl. Huydec.* N. 3.) is door den Heer HUYDECOPER in het jaar 1753. gekocht uit de ryke Boekverzameling van den Wel Ed. Heer Mr. SIMON EMTINCK. Zie *Biblioth. Emtinckiana* Part. I. pag. 4. N. 27. Van dit Handschrift heeft de Heer HUYDECOPER slechts somtijds gebruik gemaakt in zyne aantekeningen op MELIS STOKE. zie I. D. bl. 96. II. D. bl. 290. 351. III. D. bl. 307. Het is geschreven op papier met een zeer kleine hand. Volgens getuigenis van den Heer HUYDECOPER is het veel slechter en jonger dan het Handschrift van RÖVER, ook dan het Handschrift, het welk de Heer JACOB MARCUS bezeten heeft. Zie deszelfs *Catalogus Libri Manuscr.* bl. 2. N. 9. in folio. Zijnde dit het vierde Exemplaar by LE LONG, *Boekz. der Nederd. Bybels* bl. 211. Schoon dit Handschrift niet door den Heer HUYDECOPER, maar door den Heer TH. MUL gekocht is, schijnt het echter by hem gezien te zijn. Zie zyne aantek. op MELIS STOKE II. D. bl. 351. doch dit slechts in 't voorbygaan. Het Handschrift van EMTINCK heeft noch getalen, noch opschriften van Capittelen of boeken, noch eene capitulatie en tafel; welk een en ander het Handschrift van RÖVER, heeft. Zie LE LONG bl. 215.

In beide Handschriften heeft men het Oude en Nieuwe Testament en de verwoesting van Jerusalem, welk laatste, in het eerstgemelde Handschrift, vooraan achter de tafel van het O.T., genoemd wordt *van der wrake*. In beide vindt men de geschiedenis van den Man Micha; vergelijk LE LONG bl. 165. Asbeeldingen of zoogenaamde *miniaturen* (LE LONG bl. 164.) zijn er in geen van beide. De spelling is verschillende, en in de woorden zelve vindt men niet zelden onderscheid.

Achter den Bybel, die van den Heer EMTINCK gekomen is, volgt met dezelfde hand, *Die nieuwe Doctrinael of Spyeghel van sonden*, gedicht, zoo het schijnt, door JAN DE WEERT VAN YPREN (elders schijnt hy zich WILLEM te noemen) naar het Latijn, in het jaar 1451. dus is dit Handschrift ten minsten eene halve eeuw jonger, dan het op den *Catalogus* van den Heer HUYDECOPER is opgegeven bl. 113. N. 3. 'Nederduitsche Bybel, gemeenlijk genaamt de Rijmbybel of Bybel der Waldensen, behelzende de historien des O. en N.T. enige uit Josephus; item Doctrinael, door eenen *Jan de Weert van Ypre*, in 't jaar 1400. met een oude hand op papier geschreeven.' ISAAC LE LONG was in het jaar 1731. voornemens den *Bybel* van MAERLANT uittegeven, in twee deelen, in klein Quarto, met des Dichters afbeelding en 180 plaatjes, by inschryving; gelijk blijkt uit een bericht, met eene proeve daarvan gedrukt; doch daar is niets van geworden. Wie meer van MAERLANT zelf en van zyne schriften wil weten, kan te recht raken by LE LONG, *Boekz. der Nederd. Bybels* bl. 157. en volg. FOPPENS, *Bibl. Belg.* Tom. I. p. 526. en PAQUOT, *Memoires pour servir a l'histoire litteraire des Pays-bas* Tom. II. p. 98. e.s. in Folio.

[†]VONDEL noemt de zee de zoute *spring*, (of *sprinck* om het Rijm.) *Joseph in 't Hof*
bl. 42.

[†]Vs. 715.

- *dat dan de zoute sprinck*
Geenstranden kenne -

⁺BRANDT, in *De Ruyter* B. V. bl. 223. *Met d'aankomende ⁺Nieuwe Maan en* SPRINGTY.
en volgens KILIAAN betekent SPRING, *springvloed*. In dien zin gebruikt het VONDEL, ⁺Vs. 715.
Noah bl. 23. ⁺Bl. 232.

+ *D' Aartsherder meldde hoe het aen den Lantstroom stont
Geschapen, door den spring gerezen in die wyken.*

+Vs. 715.

bl. 43.

De Godheit kon dees straf quytshelden voor den spring.

d.i. daar, *voor den zondvloed*. Ook beteekent SPRING, volgens KILIAAN, een bron van *springend of leevend water*. In deezen zin komt het thans by veele Dichteren noch voor. MOONEN, in zijn *Lijkdicht* op De Ruiters bl. 328.

*O Grootte Geest, die al uw staetbekommingen
En zorgen afspoelt in de levendige springen
Van 's levens milden stroom.*

de zelfde, *Heil. Herdersz.* IV. bl. 22.

- *aen de springen
Des Rijksstrooms graezende* -

in het *Twistgesprek* van D. JONKTIJS bl. 78. zegt Venus:

*Me zeyt, dat een Poët, gelijk een Paerd, is best,
Wanneer hy werdt gevoedt, en niet en werdt gemest.
Maer 't schijnt my, dat hy naest zou by de Ezels hooren;
En dat ook Pegazus gehad heeft Ezels-ooren:
Om dat hy, die zijn Spring heeft alderbest gesmaekt,
Ligst aen den hoogsten last, en minste winsten raekt.*

deeze *Spring* is de Hengstebron, ook zo genoemd van den taalkundigen E. KRAEYVANGER, *Dichtl. Lente* bl. 35.

*Geen hoefbron, noch zijn' springen
Verlokken my tot zingen.*

JONKTIJS noch eens, als boven bl. 93.

Schaers wetenschap die niet envloeyt uyt Liefdes spring.

zulken overdragelyken *spring* vind ik ook by D. DE POTTER, *Getr. Harder* III. 5. 11.

*Het swacke hert (helaes) dat werd ick nu wel vroet,⁺
Is veel te engh een vat voor springh van minnevloedt.*

⁺Vs. 715.

hiervan ook SPRINGADER. VONDEL, *Maeghdebr. V. vs. 118.*

*En dwingt den kuischen mont te looghene de bron
En spring-aër van het licht, noch ouder dan de zon.*

't Is my noch niet klaar, in hoedanige betekenis HOOFT in 't begin van *Baeto* vs. 14. het woord *spring* eigenlijk genomen hebbe, als hy Penta doet zeggen:

*- Want zoo mijn kamerling,
Die van my opgemaakt, had toegestelt den spring
Waar onder 't was gemeent mijn' vyandt te beknellen,
Gemart had -*

die *spring* was een bedekte laag, door haar ten verderve van *Baeto*, doch vruchteloos, geleid: maar op wat wyze, en waarin bestaande, wordt niet gemeld. tot noch toe heb ik geen plaats aangemerkt, ⁺hiermede overeenkomende. De Heer HOOGSTRATEN haalt in zynen Geslachtlijst op 't woord SPRING aan, onze ⁺Bl. 233. tegenwoordige plaats van VONDEL, en de bovenstaande van HOOFT: die my gelegenheid geeven, om twee Aanmerkingen omtrent dat werk te maaken, die te pas zouden kunnen komen, indien het eens weder (gelijk ik, gemerkt des zelfs nuttigheid, voorzie, ja hoop, dat noch veele reizen gebeuren zal) ter drukpersse aangeleid wordt. Vooreerst, datmen de woorden, die of duister, of van verschillende betekenis zijn, gelijk hier *spring*, met een korte verklaring behoorde op te helderen: waardoor dat werk, niet alleen tot kennis der geslachten, gelijk nu, zou dienstig zijn; maar den leerlingen ook een licht zou kunnen verstrekken, om de kracht en

+betekenis der woorden te leeren verstaan. Ten anderen, datmen de plaats en, met veel moeite en aanhoudenden yver door dien werkzaam Man verzaameld, ^{+Vs. 715.} eens tegen de Schryvers zelfs naarzag; en de zulken, die wat schielijk en gebrekkelijk uitgeschreeven zijn, in die orde herstelde, waarinze by hunne makers voorkomen. want de woorden, hier uit HOOFT ontleend, worden aldus aangehaald: *Zoo mijn Kamerling had toegestelt den spring*: waarmede HOOFT, als 't my geoorlofd is vry uit te spreken, zekerlijk te kort wordt gedaan. zo lees ik ook by hem, in KAR, uit dit werk van VONDEL aangehaald: *Zoo lang de morgenstar de karr' der zonne opwekken koom'*. Welke woorden by den Dichter aldus luiden IV. 858.

- - - *zoo lang tot d'avontstar.*
De morgenstar, en voort de morgenstar de kar
Der zonne opwekken koom'.

Ik teken dit hier niet aan, om de waarde van dat werk te verminderen (want het voldoet buiten dit aan zijn' tytel, en 's Schryvers inzicht) maar om den Liefhebberen onzer moedertaale een middel aan de hand te geeven, om, en zich zelfs en anderen ten nutte, in deeze letteroeffening eenige ledige uren loffelijk te besteeden⁽ⁱ⁾. Om noch eens tot het woord *spring*

- (i) Het is den Liefhebberen niet onbekend, dat, sedert de Heer HUYDECOPER dit geschreven heeft, eene veelvermeerderde druk van HOOFT *Geslachtlijst* bezorgd, en reeds in het jaar 1759 in 't licht gegeven is door den Heer KLUIT, thands Professor aan 's Lands Universiteit te Leyden. In hoeverre de Heer KLUIT gebruik gemaakt hebbe van deze twee aanmerkingen van den Heer HUYDECOPER, kan in dien nieuwen Druk, zoo wy hopen, in ieders handen zijnde, best gezien worden. Men vindt 'er iets over in de *Maandel. Bydragen* I. D. N. 8.

+weder te keeren: ik vind, dat het in de Zeevaart noch eene andere betekenis heeft, mede in den *Zeeman* van WINSCHOTEN niet gemeld. zo schrijft de kundige G. BRANDT, in *De Ruiters* B. IV. bl. 189: *Hy (de Ruiters) gaf straks ordre, dat de Kommandeurs K. Evertszoon en de Wild, den Schoutbynacht van Braakel, en de Kapiteinen Jan van Amstel en Aldert Matthijszoon, hunne scheepen, nevens het zyne, op een SPRING zouden leggen, om de stad te beschieten.* en bl. 194. *Toen wierpen al de scheepen het anker op drie vadem +waters, en bragten een SPRING op het touw.* Met de spreekwijs *op een spring leggen*, komt overeen C. DROSTE, *Overblijfsels van Geheuchenis* bl. 20. +Vs. 715. +Bl. 234.

En wy, op sprong gelegd, voor ankers wachten bleven.

hy zegt *sprong*, voor *spring*. En zoo schrijft ook J. VAN SOMEREN, in de betek. van *bron of welle, Uyt-spann. der Vernufften* bl. 250.

Van ond'ren uyt de sprong, die stadig op komt schieten.

en bl. 256.

Hier's 't water goeden koop, die sprongh die spreyd hier ad'ren.

Vs. 749.

*- dies Jupijns genoote, om dit versmaeden
En lastren, zeide: 'k wil u ook, die t'onberaden
Ons lastert, stellen tot een' spiegel van mijn' haet.*

Beter, geschikter, en krachtiger, mijns bedun-

kens, ⁺ zou de Dichter hier geschreeven hebben;

'k wil ook u, die -

⁺Vs. 749.

Vs. 762.

*Een andre rukt het haer ten hoofde uit, maer de vinger
Verstijft in 't haer, en elk byzonder houdt een' slinger
Een' zwier en hantgebaer, en zagh bedrukt van smert,
Gelijkze zagh toen zy van vorm verandert wert.*

Alles wordt hier verhaald in den tegenwoordigen tijd. gelijk niet alleen de Poëeten, maar ook de Historieschryvers, gewoon zijn de zaaken ter neder te stellen, schoon zy jaaren ja eeuwen geleeden zijn. daardoor worden zy ons als vertegenwoordigd, en leevendiger voor het oog afgebeeld. doch dit in 't voorbijgaan. VONDEL hadt dan hier ook dienen te schryven:

*- - en ziet bedrukt van smert,
Gelijkze zagh toen zy van vorm verandert wert.*

Vs. 773.

*Hy zworf in ballingschap, vermydende het dreigen
Der ongevallen met zijn trouwe Hermioon.*

Kwaalijk schreef JAKOB ZEEUS, *Wolf in 't Schaapsvel* bl. 5.

En, door 't Beotisch meir, langs Aulus kusten zwerfde. daar ook Aulus voor Aulis staat.^(k)

(k) Niets zoo kwaad, of het heeft voorbeelden. CAMPHUYSEN *Psalm* CVII. 36.

*Het volck dat heen en weder
Eerst SWERFD' en kommer hadt.*

COORNHERT, *Seneca van de weldaden* B. VI. cap. 32. *dat sy de gantsche stadt met nachtyke brasseryen* DOORSWERFDE. Zoo ook B. VIII. cap. 2. *sijn Admiraal over de vlote als een verspieder ghesent zijnde, lanks de groote zee* ZWERFDE. >Meer voorbeelden van verkeerde buiging der Werkwoorden vindt men by dezen Schryver.

Vs. 797.

*Toen schooten d'armen hem noch over, mat en moe.
Dees reikte hy uit min zijn lieve weêrga toe,
En sprakze minzaem aen; terwijl met rou bevangen,
De traenen bigglen langs veranderende wangen.*

OVIDIUS zegt *per adhuc humana ora*: 't welk VONDEL beter naar de letter zou vertaald hebben:

De traenen bigglen langs noch menschelyke *wangen*. ten minste, als 't mijn werk was, zou ik dit verkiezen.

Vs. 812.

*- waerom hervormen, eer ik sterf,
De goden my, terwijl ik spreek, ook niet in slangen
Van zulk een' aert? hy likt terwijlze spreekt, haer wangen.*

In hoeveel slangen wilde Hermione veranderen? maar VONDEL wilde geen *slange* op *wangen* rymen. doch ik deed dat alzo lief, als een slang, slangen te noemen, waarvan vijf en twintig voorbeelden in dit werk zouden kunnen aangetoond worden: doch met

+kleine verandering hadt hy hier konnen schryven, zo niet volkomen goed, ten minste beter dan dit, en zo goed als boven vs. 801. op deeze wyze: +Vs. 812.

- - waerom hervormen, eer ik sterf,
De goden my, terwijl ik spreek, niet in een slange
Van zulk een' aert? hy likt, terwijlze spreekt, haer wange.

Vs. 816.

Omhelsteze naer zijn gewoont', gelijk voorheenen,
En vatteze om den hals: -

+Deeze vertaaling van de fabel van Kadmus, heeft VONDEL zeer onachtzaam, en waarschynelyk zeer schielijk behandeld. het *omhelzen* zou mogelijk van slangen +Bl. 235.
konnen gezeid worden; maar het *vatten om den hals* is, dunkt my, al te oneigen en onnatuurelyk. 't schijnt dat hy vergeeten was dat Kadmus en Hermione nu reeds slangen waaren: want hoe kon hy anders zeggen, gelijk volgt vs. 824.

Noch troostenze evenwel elkandre met vermaenen?

en hoe ging dat *vermaenen* in zijn werk? want dat Kadmus, met de menschengedaante ook de spraak verloor, heeft hy zelf duidelyk gezeid vs. 802.

- hy wou noch spreken, maer
De tong in twee gesplitst, viel d'uitspraek hem te zwaer,
En smolt al spreekende. hy schuifelde by vlaegen,
Wanneer de mont zijn leet en onheil uit wou klaegen.

Ik heb dit niet stilzwygende konnen voorbygaan, opdat anderen daardoor geleerd mogen worden, diergelyke misslagen naauwkeuriger te myden.

Vs. 820.

*Zy in den ijl gepaert, gaen vreedzaam heene, en blaeken
Van minne in 't naeste bosch.*

In den ijl een drukfout voor *in der ijl*. Ik heb kwaalijk gedaan die niet te veranderen.
zie I. 729. VIII. 548. 1025. IX. 522. 831. Enz.

Vs. 840.

*Noch roude 't hem eerlang [zoo sterk is waerheit] dat
Hy Bacchus hoonde, en al te stout gelochent hadt
Van wien helt Perseus sproot. een van dees twee verheven.
Is nu den hemel tot een' rijxtroon ingegeven.*

VONDEL stelt hier den *Nominativus* voor den *Dativus*, en den *Dat.* voor den *Nom.*
want Bacchus was niet aan *den hemel*, maar *de hemel* aan Bacchus tot een' rijxtroon
ingegeven. zodat *den hemel* hier nood-zaakelijk moet zijn *de hemel*: en, om verder
aan VONDELS zinnelijkheid te voldoen, *een van dees twee*, moet aldus geschreeven
worden, *een'* (d.i. eenen) *van dees twee*.

Vs. 843.

*En d'ander, keerende met zegenryken buit,
Bezweeft de dunne lucht.*

Namelijk Perseus. HOOFD gebruikt de zelfde uitdrukking van de Zon spreekende, in
Baeto Act. III.

- - - *tsint* zy bezweeven *quam de locht*.

Vs. 890.

*By graeuwen blijft het niet: maer dreight, zoo hy niet ryze,
Met opgeheve vuist dien onbeleefden gast.*

De hedendaagsche betekenis van *beleefd* verschilt veel van den oorsprong des woords: dat inderdaad niet anders is, dan het deelwoord van *beleeven*. zo is iemand dan vooreerst *beleefd*, die voorzigtig is door ondervinding, te weeten door het *beleeven* van veele zaaken, en byzondere tyden. ten anderen, die met veele menschen *geleefd* en verkeerd heeft. En waarelijk deeze twee zaaken, ondervinding en ommeegang met menschen, zijn de rechte middelen, ⁺die iemand *welleevend* dat is *beleefd* maaken: want de eerste leert ons achtgeeven op de vruchten der ^{+Bl. 236.} beleefdheid; de tweede, de verschillende inborsten der menschen kennen, om ons te lichter naar de zelve te schikken. Dat ouderdom (die alleen ondervinding geeft) de menschen *beleefd* hoort te maaken, roert de Hr. van ZUILICHEM verstandiglijk aan, in zijn *Sneldicht* XVIII. 79. *Aen onheusche Jan*.

*Stuers, grimmigh, steegh, niet om bedaren,
Onrein van zeden, grauw van haren,
Jan, hebt ghy dus veel tijds beleeft,
En zijt ghy noch dus onbeleeft?*

van het andere vinden wy een voorbeeld by dien overvliedenden geest, DAN. HEINSIUS, *Lof van J.C.* vs. 239.

*En daer het kouwe volck onaerdig, onbeleeft,
Gaet doolen op het velt en op de wagens leeft.*

*het welk door den Geleerden Uitlegger, P. SCRIVERIUS, tot ons oogwit zeer fraai opgehelderd wordt. *Den auteur* (schrijft hy op die plaats) *noemt de Scythen* ^{+Vs. 890.} *onbeleeft, om dat zy van de Grieken genaemt worden ἄξενοι, dat is, onbeleeft, ende vyanden van alle gasten en vreemdelingen.* Ten dien zelfden einde schrijft R. VISSCHER, *Zinnepoppen* II. 11. *Het beginsel van Beleeftheid was, dat het volck beghon te verstaen, hoe zy met elckanderen leven moesten.* De waare betekenis van *beleeft* verschilt dan niet veel van *gesleept*: in hoedaanigen zin HUYGHENS in zijn' *Oogentroost* bl. 266. *Beleeft* en *Bot*, als twee tegenstrydigheden, recht tegen elkander over stelt. HEEMSKERK, *Batavische Arcadia* bl. 7. *Radegond, die gewent was haar VERSTANT moeder van wel-leventheit te maken, en wel-leventheit de schoolvrouwe van BELEEFTHET.*⁽¹⁾ P. BOR gebruikt het woord *beleeft* tweezins, daar hy den persoon van Graaf Adolf van Nassou beschrijft B. IV. bl. 236. *So vele den grave Adolph van Nassouwen aengaet, was jonger dan graef Lodewijk, maer kloek, vroom en onversaegt, voor den vyand, seer beleeft en vriendelijk, en bemind van eenen yegelyken, hy soude een seer kloek en beleeft man in oorlogs-saken geworden hebben, hadde hy in 't leven gebleven.* enz. daar 't

(1) HOOFT, en na hem HOOGSTRATEN, noemt de *Litterae humaniores* letteren van beleeftheid. *Nederl. Histor.* B. II. bl. 46. *Franciscus Balduinus van Atrecht, een persoon uitgeleerd, zoo wel in de Godtheit, [Godgeleerdheid] als Rechten, en letteren van BELEEFTHET.* - Dit wordt echter niet nagevolgd.

laatste *beleefd* niet anders kan betekenen dan *ervaaren*. Indienmen alle *beleefdheden*, gelijk die genoemd worden, aan deeze betekenis wilde toetsen; ik vrees datmen weinig menschen zou vinden, die den naam van *beleefd* waardig zijn. zie ook den Hr. TEN KATE II. deel bl. 127.

Vs. 913.

- als helt Perseus reisgezint
De vlugge hielvlerk aen de hielen gespt, en bint
De sabel op de zy, om weder luchtigh boven
Met snelle hielingen de dunne lucht te kloven.

Nergens heb ik het woord HIELING kunnen vinden, dan alleen in den *Zeeman van WINSCHOTEN*, die my zegt, dat het is *het achterste gedeelte van de Kiel*. of deeze betekenis by overdragt hier te pas kan komen, laat ik anderen bezien. ik geloof niet dat VONDEL daaraan gedacht heeft. OVIDIUS spreekt van *talaria*, dat zijn *hielvlerken*, als hier boven vs. 911. en VIII. 874. of *hielpennen*, als beneden vs. 1002.

Vs. 928.

Hy wort onkundigh van het minnevier ontvonkt,
En staet een poos verstomt, daer 't oogh de maeght belonkt,
Dies hem de min bykans het vlieden leert vergeeten.

*Beter; DOET *vergeeten*: gelijkmen spreekt. en het woord *leeren* kan hier te minder passen, omdat in dit *doen vergeeten* eenigszins opgesloten ligt, een *afleeren* of *ontleeren*. *Bl. 237.

Vs. 951.

- de maeght, bijkans bezweeken,
 Begint luits keels uit schrik een strantklok op te steeken.
 Haere ouders staen bedrukt en eveneens ontstelt,
 En droevigh by hun pant, en huwbre, wien het gelt,
 Met reden meer bedroeft.

Beter DE huwbre.

Vs. 986.

*Aldus komt Perseus uit de lucht van boven spatten,
 Op dien gebulten rug van 't zeegedroght -*

Z. HEYNS, in de Werken van *Bartas* I. 6. bl. 234.

Den blau-gebulden rug Neptuni -

VONDEL, *Hippol.* Act. IV. scen. 1.

Een hooggebulte zee verrijst.

Vs. 991.

- dan duikt het diep in zee:
 Dan tuimelt het: gelijk een everzwijn, van wee
 Schuimbekkende, is omringt van dolle hazewinden.

Zoo spreekt de dichter van het Zeemonster, dat Perseus bestreedt, om Andromeda te verlossen. dit is de derdemaal, dat wy den zelfden misslag, in het uitdrukken eener gelykenisse, aantreffen. 't is net het zelfde, datwe berispt hebben I. 641. en II. 932. daar wy 't verbeterden, door het invoegen der woorden WANNEER HY, die hier weder ontbreken. Als

+wy ook hier in den tweeden regel invoegen ALS HET, en *dolle* daar uitwerpen: zal de gelykenis mede op voeten staan, aldus:

+Vs. 991.

*Dan tuimelt het: gelijk een everzwijn, van wee
Schuimbekkende, ALS HET is omringt van hazewinden.*

Zie de Aantek. II. 932.

Vs. 994.

*De helt ontwijkt den balgh, genegen tot verslinden,
Met zyne snelle penne, en treft het dier, daer 't bloot
Met dikke schulpen niet gedekt is tegens noot
Nu op de ribben -*

Ik geloof dat de Dichter beter zou geschreeven hebben:

- daer 't, bloot
VAN dikke schulpen, niet gedekt is tegens noot.
Bloot van schulpen, gelijk bloot van wapen XII. 87.
Die quam den vyanden, niet onverhoet, noch bloot
VAN wapen, over zee uit Grieken overvallen.

Vs. 1022.

*De watertelgh verkeert in rotssteen, hard en hecht,
Al 't zoute pit van 't hout, en d'afgeplukte telgen
Beginnen al de kracht van 't slangrijk hoofd te zwelgen:
En dees steenachtigheid bleef sedert in den teen.*

TEEN is hier *twijg*, in 't mannelijk geslachte. zie den Geslachtlijst van HOOGSTRATEN. kort hier onder vs. 1028. zegt hy, *wortze stijf*: van eenen *tak*, die mannelijk is. Wy genoegens ons dit aan te tekenen.

* **Vijfde boek.**

*Bl. 238.

Vs. 4.

*Terwijl helt Perseus 't hoofd der Morenlantse kroone,
En Cefeus raet met dees vertellinge onderhiel,
Begint de Bruiloftszael, op 't buldren en gekriël
Van een hoop krijgsvolx, luit te galmen ente wanken.*

In de kanttekening, op 't begin van dit boek, heb ik den naam van *Ceseus*, daar verkeerdelijk ingekomen, veranderd in *Fineus*, die de verstoorder van de Bruiloft van Perseus was.

WANKEN, zegt KILIAAN, is *wankelen*. het zal dan, geloof ik, hier van de Bruiloftzaal gezeid worden voor *schudden* en *daveren*, of *beeven*. *Davids Harpzangen XCII.*

*Hy heeft den aerdtboôm, die niet zwicht,
Noch wanckt, noch schranckt, noch overhelt,
Op zynen grontslag vastgesteld.*

Bespiegelingen B. I. bl. 37.

*Natuur heeft noit gedwaelt uit haer bescheide streek,
Ten waer door 't hoogh beleit, zy wanckte noch bezweek.*

D. JONKTIJS, *Twistgesprek* bl. 93.

Dat het vergoodt pinceel schier vrouw Natuyl doet wanken.

gemeener wordt dit woord gepast op een roede, die gezeid wordt te *wanken*, wanneerze iemand boven 't hoofd hangt, als in de hand van eenen dreigenden,

⁺die, eenige reizen mikkende, om te wissel te treffen, de zelve heen en weder beweegt; welke dreigende beweeging *wanken* genoemd wordt. HOOFT, *Nederl. Histor. B. IV. bl. 154. O braave Kaizar Karel! die om een' stad van Gent, op lijfsgevaar, door 't vyandtsch Vrankrijk streefde, ghy wist de roede des gerechts, naa uwen plicht te doen wanken, en de misdraght der muitery, in de wieghe te worghen.* Zie ook B. XXVI. bl. 1193. *Maar de Spaansche quam met oolijftakken aan, daar scorpioenen onder schuilden, en dacht Jeroboams roede te doen wanken, den waaren Godsdienst ten Land' uit te geesselen.* L. BAKE, *Bybelsche Gezangen* bl. 133.

*De plaage dreigt alom het wederspanning land,
De scherpe roede wankt in d' opgeheven hand.*

J. PLUIMER, *Gedichten* bl. 3.

Gods roede wankt en dreigt te slaan.

R. ANSLO, *Martelkroon van Steven:*

Nu wankt voor Israël des hemels strenge roede.

POOT, *Gedichten* I. D. bl. 21.

Nu wankt 'er eene roê, daer leit gansch Isrel onder.

bl. 107.

Ik heb uw taeie roê zie wanken.

Zie R. VISSCHER, *Zinnepoppen* III. 43. wiens opschrift is; *soo lang de roe wanckt.* en niet alleen van eene roede, maar van alles, wat dreigt te treffen. HOOFT, in *Baeto Act. IV. scen. 4.*

*O groote goaen, ghy ziet alles uit den hoogen,
En neemt op alles acht, en kunt ghy dit gedoogen?
En wankt uw bliksem niet? -*

Nederl. Histor. B. XVIII. bl. 776. als de regeerders meinden dat de zaamening te scheiden hadde, beginnen

+ *straatsteen en geweer te wanken, met schreeuwen, dat deez de tijdt was om voor 't geloof te vechten.* zoo ook het *wanken* der wapenen B. VI. bl. 257. XIX. ^{+Vs. 4.} bl. 835. *Terwijl de schrik des oorlogs wankte* B. XVII. bl. 743. *Wat dreyghementen daar wankten* B. XIX. bl. 846. en zoo, in 't gemeen, voor over 't hoofd hangen.

Wat wanckt 'er, Voester? -

Joseph in Egypte aan het begin van Act. V. dus ook *Gebroeders* Act. III. scen. 1. Zelfs in een goeden zin VONDELS *Poezy* I. D. bl. 187.

't Is vrede al wat 'er wanckt.^(m)

- (m) In de aangehaalde voorbeelden zien wy, dat het woord WANKEN als een *verbum neutrum* gebezigd wordt, doch ANTONIDES gebruikt het als een *verbum activum*. *Ystroom* B. II. bl. 41.

'T gaet wel, de wraeck is gaende, en WANKT haer taeie roede.

bl. 55.

- *een vierige komeet,*
Die, *schielijk aengestookt van zwavel, onder 't glimmen,*
Zijn vierroê WANKT -

en hierin is hy nagevolgd door ZEEUS, *Wolf in 't Schaapsvel:*

Nogh WANKT het kerkgedrocht de strenge geesselroê.

Ook door HOOGVLIET, *Abrah. den Aartsvader* B. VIII. bl. 185.

Zy [Gods Almacht] -
Werkt nu een vreemde plaag, door onverstaanbre krachten,
En WANKT in man en vrou een strenge geesselroê;
Weêrhoudt de vruchtbaarheid, en sluit de baarmoêr toe.

Het komt my voor, dat dit woord fraaijer en schilderachtiger is, wanneer het als een *verbum neutrum* gebruikt wordt.

Vs. 28.

*En 't grimmig zeegedroght, van onder opgehitst,
Opborlende om mijn kint te zwelgen en verslinden.*

Het is zeker, ten minste by my, dat dit behoorde te weezen, *te zwelgen en TE verslinden*. *te slinden* hadt hy hier kunnen zeggen. echter twijffel ik, of 'er wel één Dichter te noemen zy, die zich van deeze vryheid noit bediend heeft. in dit Werk alleen wordt dit TE op deeze wyze meer dan dertigmaalen uitgelaaten. Ik vind het ook by POOT bl. 356.

Men verge my ook niet TE denken of gelooven.

doch voorbeelden zijn hier onnut. alleen moet ik zeggen, dat ik 't ook in on dicht gevonden heb by *G. BRANDT, in *De Ruiter* B. XII. bl. 702. *Om met dezelve T' overleggen en overweegen.* het welk hy zelf echter verbetert, als hy naderhand *Bl. 239. schrijft B. XV. bl. 866. *Om met den L. Ad. De Ruiter, en de Heeren Gecommitteerden T' overleggen en T'overweegen.*

Vs. 45.

*- bedenk, ô jongeling!
Hoe ik my tegens u geensins uit nijt verzette,
Maer tegens het gevaer des doots, die d'onbesmette
Ree boven 't hoeft hing.*

Deeze woorden, *de onbesmette*, komen dikwils voor om een' persoon, die zuiver en onschuldig is, te beduiden, *de onbesmette* is hier Andromeda, zo zegt hy van Iphigenye, beneden XIII. 280.

Apols gestreng mont eischte entlijk donbesmette.⁺

⁺Vs. 45.

B. VOLLENHOVE, *Broedermoord* Act. I. in den Rey:

*Gelukkige uur, toen d' onbesmette
Haar voet op onzen bodem zette.*

J. OUDAEN, *Johanna Grey* Act. I. sc. 1.

*- - - tot gy, ô onbesmette,
Uw' wil, die heilig was, in myne wille zetten.*

R. ANSLO, *Martelkroon van Steven*, in 't begin:

Op dat gezegent hoofd van Christus, d' onbesmette.

Vs. 59.

Het punt uit brein en been met kracht getrokken wort.

In de uitgaave van HOOGSTRATEN staat hier *De punte*: zekerlijk omdat onze Dichter in den voorgaanden regel zegt: DE punte *Treft Retus* - doch daar staat *de punte* om 't rijm, gelijk veele onzydige woorden, door het aanneemen eener E vrouwelijk worden; ten minste als zodanigen gebruikt worden. het schijnt uit de *Geslachtlijst* van HOOGSTRATEN dat hy 't woord *punt* by VONDEL nergens onzydig aangemerkt heeft; want hy stelt het onzydig uit HOOFT, en haalt het vrouwelijk aan uit VONDEL: die het echter, behalve hier, ook beneden vs. 97. 189. 525. enz. onzydig stelt.⁽ⁿ⁾

(n) Men vergelyke de vermeerderde *Geslachtlijst* van HOOGSTRATEN door A. KLUIT 1759. bl. 341.

Vs. 77.

- de mirreboomen zweeten
*Een' aengenaemen geur, om 's jonglings krollent haer
 Te zalven.*

Het zweeten wordt den boomen niet onaardig toegeschreeven, wanneer hunne sappen en vettigheden, ter schorsse uitbarstende, als druppelen zweet langs den stam nedervloeien. DAVID MONTANUS, in de voorrede van *Een Bondelken Myrrhe van den Lydenden en Stervenden Christus: MYRRHE vloeit op verscheidene wysen uit den Myrrheboom: want sy sweet van selfs uit den stam ende takken sonder dat se van buiten gequest worden, ende dit is de kostelyke staete, die niet anders is als van selfs uitsweetende myrrhe, ofte sy wort uit den Myrrheboom door wondinge der schorsse uitgedrukt.* - H. SCHIM, *Kruisfeest* bl. 84.

*De lieve lucht ontlaet; hier groeit geen alsem
 Maer suikerriet; de boomen ZWEETEN balsem.*

A. HOOGLIET, in *Abraham den Aartsvader* B. IV. bl. 93.

*Daer honigh in uw' mont, en balsem van de blaên
 Op uwe haren druïpt, en ZWEET uit hooge boomen.*

⁺H. DULLAERT, in zijn' *Herderszang Tiresias* bl. 137.

- - - en dat door zijn besluit
't Geboomte balsem ZWEET, en 't aardrijk heilzaam kruid.

⁺Bl. 240.

en verstaat dit doorgaans van balsemboomen. maar DULLAERT zegt daar ook, dat het *aardrijk heilzaam kruid zweet*; welke uitdrukking my niet behaagt. dat niet vloeibaar is, gelijk de kruiden niet zijn, kan

+ onder den naam van *zweet* niet begreepen worden. eigelyker schrijft dierhalve dat wonder onzer Nederduitsche Dichtkunst, de zuivere POOT, het *zweeten* toe aan ^{+Vs.77.} het aardrijk, of de weiden, zingende in zynen *Morgenzang* bl. 379.

*Hy prijst zijn jeugdigh vee: hy prijst de jeugt der dagen:
Hy prijst de klaverwei die room en boter ZWEET.*

Ook behaagt my niet, dat MOONEN aan aarde en hemel een *zweeten* van benaauwdheid toeschrijft, *Heil. Herdersz.* III. bl. 15.

*Gelijk in 't voorjaer aerde en hemel zweet en zucht
Van sneeu en hagel en sterkopgeruide buien.*

want in zulke omstandigheden is het nat al te menigvuldig, om by *zweet*, dat niet by gansche stroomen neerstort, maar by druppelen zijpt en afrolt, vergeleeken te kunnen worden. Maar om noch eens tot het *zweeten* des Mirrebooms weder te keeren: OVIDIUS trekt hier de Poëtische vryheid wat ver, maakende gewag van eenen boom, die noch niet in de wereld was, zo wy ons aan dit werk houden, want de Fabel van Mirra, die in deezen boom veranderde, en den zelve haaren naam gaf, verhaalt hy ons eerst in het Tiende Boek, daar hy, haare herschepping beschryvende; *traanen* heet, 't geen hy hier *zweet* noemt; vs. 716.

*De laeuwe druppel vloeit om laegh langs d'aerde heenen,
Van haeren vetten stam. Men Schat die traenen hoogh.*

trouwens *zweetdruppelen* en *traanen* hebben veel overeenkomst. *Hist. van Zeghelijn van Jherusalem* bl. 19.

*Dat ors en sweete niet eenen traen.
En noyt en wast van looplen moede.*

⁺*Hist. van Alexander* 1515. cap. 27. *die tranen die wten steenrootsen ter side lopen.*
 W. SYLVIUS, *Navig.* B. II. c. 6. *de maniere van den mastick te vergaderen* [op 't ⁺Vs. 77.
 Eiland Chio] *is aldus; de huyslieden ofte boeren gaen in de maenden van Julius*
en Augustus met een scherp yser snyden ende steeken in de schorsse van dese
boomen op seer veele plaetsen, ende uut die gaeten die daer inne ghesneden ende
ghesteken sijn, compt de Mastick uut met Tranen, ghelijck den gomme, dewelcke
sylieden vergaderen in de maent van September. - En te vooren: *dese boomen sijn*
gansch ghelijck den Lentiscus boomen, dwelck een oorsaecke is datter vele
gheschreven hebben, dat den Mastick is de Trane van den Lentiscus, maer sy sijn
veel hooger ende hebben breeder bladeren.

Vs. 82.

Helt Perseus zagh dien knaep den taeien hantboogh spannen,
Greep flux een branthout, daer't noch rookte op 't outerplat.

Altaerplat, zegt MOONEN, *Heil. Herd.* bl. 41. R. ANSLO, *Martelkroon* bl. 19.

Zoo glom het vuur altoos, al was 't geen offerfeest,
Op 't vlak van Godts altaer.

⁺maar verstaar zoo niet, het geen de *Geldzucht* in haare Lofrede zegt, by J. DE
 DECKER bl. 202.

⁺Bl. 241.

Die my van 't outer plat neerbonzen zou in 't zand.

want *plat* behoort daar tot het volgende *in 't zand*, gelijk elders in dat zelfde werk:

- *en my plat in 't voetzand neer te botsen:*

+vergelijk met dit *plat* de woorden van HOOFT, *Ned. Hist.* B. XXII. bl. 1000. *De Prins van Parma, gegaan ontrent een' booghscheut weeghs van den dijk af, werd,* +Vs. 82. *gelijk ook Guasto, Cesis, en de rest van de sleep, op zijn plat geworpen, d.i. plat ter aarde, door 't springen van het brandschip de Hoop, enz. Zie ook B. IV. bl. 154. In Nederlandt zal 't al verbluft en strax op zijn plat vallen.* fraai gebruikt hy het *Adjectivum* B. XIX. bl. 840. *'T gemoedt des Kooninx, [van Vrankrijk] die verlekkert op laffe leedigheid en de platte lusten des lichaams, geenen trek had tot prikklende smaaklijkheit, en ryzende genughten, daar de heleyding der doorluchtighe aanslaghen meê gezult is, leuterde nochtans.*

Vs. 120.

Hy velt Polidemon Semiramis bestaende.

Zo iemand deezen naam wilde gebruiken in eenig Duitsch werk, moet hy niet de 2 en 4, maar de 1 en 3 greep lang maaken, *Polydémon*: in 't Latijn schrijftmen *Polydaemon*.

Vs. 123.

- ook *Elix, Flegias*
En Klitus mede, en stapt op eenen hoogen tas
Van dooden. -

Het woord *tas* en *tassen*, heeft tegenwoordig iets dat naar de Oudheid zweemt, en is zekerlijk zo ge-

meen [†]niet meer als 't plag. VONDEL gebruikt het in dit werk meer; zie I. 12. en XII. 653. van allerlei opstapeling en ophooping. doch de eigelyke betekenis van *tas* [†]Vs. 123. is naauwer bepaald: zijnde een hoop koorns of veldgewas. zie KILIAAN, en MEYER III. deel. de eerste voegt 'er by, dat dit de verklaring is van GOR. BECANUS, die dit woord afleidt van *t'as* of *t'aas*, als of hy zeide *ten aas*, d.i. tot voedsel. De betekenis van *koornhoop* is waar, maar de afleiding laat ik daar. De Rederykers van 's Hertogen Bosch, op 't *Landjuweel* 1561. in de Factie:

Patroon: *Wel wat zegdy Gasten, den Windt of hy goet is*
Sal die Muelen wel draeyen al fijn van passe.
 Peerken: *Ja sy Patroon, latet cooren van den tasse*
Voeren na der casse, tsal wel wesen.

CATS *Werken* I. D. fo. 243. c.

Siet! als de plaeg het koren slaet,
Terwijl het op den velde staet,

Gaet legt dan vry het rijp gewas
Te midden in een koren-tas.

fo. 277. a.

Maer die het koren al te groen
Heeft in de schuere laten doen,
Die vint oock vry sijn hertenleet;
De schooven worden dickmael heet,
Dies moet 'et weder uit den tas
Al wat te vroeg gestapelt was.

Aardig en in zijn eigelyke betekenis gebruikt de geestige HUYGHENS dit woord in zijn *Sneldicht*, genoemd *Boeren Latijn*, XX. 68.

*Hoor, Landheer, sei mijn Boer, 't Latijnsche woord, voluptas,
Ken ick soo wel als ghy, als ick mijn schuer vol op tass.

*Vs. 123.

POOT gebruikt het, tot nader bevestiging van't gezeide, *in geene andere betekenis
dan in deeze; *Mengeldicht*. bl. 370.

*Bl. 242.

*Appels enten, peereplukken,
Maeien, hooiens; schuur en tas
Stapelen vol veltgewas.*

HENDR. SCHIM, *Bybel en Zededichten* bl. 51.

- om graen te majen,
Hooi, en ander velt gewas,
Als de zomerwinden wajen,
En het graen jooft naer den tas.

En in den *Profeet Joël* I. Gezang bl. 195.

*Des heeftmen op het lant de grote korentasfen,
Nu al de vrucht mislukt,
Gesloopt, omver gerukt.*

KAREL VAN MANDER, in *Virgil. Landtwerk*. B. I. bl. 67.

-- soo sullen in den tas
De scheuren dan doorbreken van 't ghewas.

ja ook de Franschen zelfs gebruiken 't in deezen zin, *mettre le blé en tas: Richteren*
XV. 5. *blé en tas*. by de onzen, *koorenhooopen*.^(o) Maar *tassen* vindtmen doorgaans
in eene algemeene betekenis voor *stapelen*

- (o) Het woord TAS wordt niet alleen gebruikt voor een *korenhoop*. KILIAAN erkent het, in 't algemeen,
in de beteekenis van *acervus, congeries, cumulus*; en maakt ook gewag van een TAS *houts,*
strues, meta lignorum. *Chron. van Brabant* fo. 152. *alwaar sy hadden gerecht eenen hoogen*
TAS *van houte*. ALDEGONDE *Psalm* CII. 12.

*Ik droog uit alst dorre gras
Twelk men sweelt op eenen TAS.*

(Over *swelen* zie KILIAAN.) CATS, *Hofged.* XXXII.

*Daer ik lest op den velde ging,
En lette vast op alle ding;
Sach ik een HOOY-TASCH op het land.*

CAMPHUIZEN Ps. CV. 38. *een TAS van plagen* enz. Op het woord ROCK teekent KILIAAN aan:
Rock hoys is TAS *hoys, meta foeni, ROOK, cumulus, acervus, strues*, noemt hy oud Duitsch.
Wy integendeel houden TAS voor oud, en zeggen nog een *rock hoois*. Zoo gaat het met een
taal:

*Multa renascentur, quae jam cecidere; cadentque,
Quae nunc sunt in honore vocabula, si volet usus.*

Dat het woord TAS by de Franschen in gebruik is voor allerlei *hooopen*, niet alleen van *koorn*,
maar ook van *steenen, hout, appelen* enz. kan men zien in de woordenboeken van de
Academie Francoise, en RICHELET, welke laatste het afkomstig acht van het Grieksch *τάσσω,*
ordino, colloco: dus ook JUNIUS, *Observ. in Willeram*. p. 226. en G.O. REIZIUS, *Belg. Graeciss.*
p. 286. Met VONDELS TAS *van dooden* overeenkomende, zijn er by de Franschen ook
voorbeelden, door F. BURMAN, *Taelk. aenmerk.* II. D. bl. 145 en 146. bygebracht uit ROLLIN,

Hist. Rom. Tom. IV. p. 76. DANIEL, *Hist. de France* Tom. IV. p. 566. en anderen, *TAS de cadavres*, *TAS de corps morts*. Zie *Maandel. Bydragen* II. D. bl. 241. By de Engelschen vindt men ook *TAAS of bodies dead*. Zie JUNIUS, *Etymol. Anglic.* voce *Taas*. Zoo gebruikt het ook JAN VAN HEELV, *Slach van Woeronc* MS. fo. 279.

*Want daer quam met eender kerren
Een brueder weernere die van verren
Vut ouerlant was gheboren
Als een pape was hi bescoren
Anders en weet ic [d.i. weet ik niet] wie hi was
Dese vuerde in enen TAS
Opten kerchof te woeronc
Alle die hi vant out ende ionc
Ghemeine die rike metten armen
Der zielen moet god ontfarmen.*

Men vergelyke met deze plaats LOD. VAN VELTHEM, *Spiegel Historiael* B. III. cap. 21. bl. 174. ter bevestiging van 't geen wy gezegd hebben in onze aanteekening I. D. bl. 507. en 508. Onze JAN VAN HEELV gebruikt het woord *TAS*, voor een *hoop krijgsvolk, eene bende, een troep*, fo. 207.

*Die heere van borne her goswijn
Die ten tornoye eñ ten stride
Vander zee in elke side
Riddere goet van prise was
Die hilt in den seluen TAS
Biden grave reynoude
Van gelre. -*

(*Spiegel Historiael* B. III. cap. 13. bl. 165.

*Die here van Borne was in den TAS
Die Ridder goet van prise was.)*

fo. 211.

*Doē dunde d'soo seere die TAS
En die battaelge van sgrauē lieden.*

(*Spiegel Historiaal* B. III. cap. 13. bl. 166.

*Doen van brokelt Her Heinric was doet,
En tie van Keppele gevloen dor noet,
Doe dunde daer sere die TAS.)*

fo. 214.

*Met dien quam een TAS
Beide van lieden en van orssen. d.i. van voetvolk*

en van ruitery.

In den *Roman van Ferguut* MS. fo. 16. b. wordt het woord *TAS*, volgens eene aanteekening van den Heer HUYDECOPER, gebruikt in een zeer algemeene beteekenis:

*Doe ginc hi houwen eñ slaen
Met beiden handen in den TAS. d.i. in den hoop;*

of, gelyk wy zeggen, *in 't honderd*.

Op dezelfde wyze vinden wy het in den *Spiegel Historiael* van LOD. VAN VELTHEM B. II. cap. 37. bl. 127.

*Mettien hi liet
Die tale, ende sloech daer in den TAS.*

⁺en ophoopen. PH. NUMAN, *Strijt des Gemoets* 1590. B. V. vs. 1409.

⁺Vs. 123.

LE LONG verklaart het *by den tast op de meenigte syner vyanden*. doch dat is misgetast; gelijk hem meermalen gebeurt; beter verklaart hy het B. III. cap. 50. bl. 210. *op den hoop* is eigenlijk *in den hoop*.

*Alebrecht die sloech doe in den TAS
Met sinen. lieden.*

⁺*Al waert dat ghy deuchden taste tot in der locht. Vertal. van Ovid. conste der Minnen*
I. B. bl. 11.

⁺Vs. 123.

**Bidt dat sy den druc ws herten boete
En niet deen lyden op dander tassen.*

*Vs. 123.

A. DE KONINGH, in *Simson Act*: II. sc. 1.

Noyt had ick dertigh doôn in 't velt by een ghetast.

dat met VONDELS *tas van dooden* wel overeenkomt. SPIEGHEL, *Hertsp.* II. 296.

De hoghe toren-zaals met schilderkunst getast.

Z. HEYNS, in *Bartas* I. 6. bl. 238.

*Een Borger-meester hoeft om die gemeyne saken
Altijdt in zijn gemoedt geen swaricheyt te maken,*

**Maer sijnen tijdt vol-eyndt op and're schoud'ren tast
Van 't gantsche regiment den soeten sueren last.*

⁺Vs. 123.

De Hr. van ST. ALDEGONDE, in den *Byencorf* I. cap. 8. van den Joodschen Talmud spreekende, zegt: [1569. fo. 73. a.] *welck is een bystere groot boec, daer sy alle hare Kabelen, dat is te seggen, alle de Leeringhen ende aenghevinghen haerder Rabinen, alle hare droomen ende gesichten, &c. als op eenen mesthoop getast hebben.* ook in het 1ste cap. fo. 12. b. *Ende voorts halen sy eenen Esaiam wt den hoeck, ende eenen Ezechielem ende Oseam, met noch meer andere wt den Ouden Testamente, die sy alle op eenen hoop tassen.* ABR. VAN DER MYLE, *slag van Lepante* 1593. bl. 28.

*Waer van der Turcken heyr soo was met schrik beladen,
Dat s'al op een getast om 't seerst te rugge traden.*

CATS *Werken* I. D. fo. 311. a.

*Want al wat eenig mensch voor goet begroeten kan,
Dat leyt als op een hoop getast in uwen man.*

fo. 315. b.

*Al wat een geestigh breyn, na langh bedachte reden,
Na hoogh en diep gepeys, hier over mogte smeden;
Dat leyt in dese spreuck in eenen hoop getast.*

zie ook 352. b. 357. b., en elders meer. A. DE KONINGH noch eens in *Simson* I. 1.

Die bergh op bergh ghetast hoogh hoopten top op top.

(welk vaars niet kwaalijk zou gepast hebben in onze Aantek. I. 179.) Maar inzonderheid vind ik dit *tassen* gebruikt van het byeen schraapen van geld. PH. NUMAN, *Strijft des gemoets* 1590. B. II. vs. 1252.

En groot geluck dat men deen gout aen dander tast.

KAMPHUIZEN, *Sticht. Rymen* bl. 48.

+ *Waarom zal ik, bang voor kommer, hart en zinnen zich doen rassen,
Om veel goeds by een te tassen?*

+Vs. 123.

HUYGHENS, *Sneldicht XX*. 170.

Wat baett een hooge tass van eens-verliesbaer goed?

J. DE DECKER, *Lof der Geldzucht* bl. 112.

*Wanneer men kofferen en kisten propt vol geld,
't Een pak op 't ander tast, en 't goud by tonnen telt.*

in het zelfde werk bl. 190.

Om 't zilver met de schup wel hoog op een te tassen.

noch eens bl. 198.

+ *En anders niet en droomt, als munt op munt te tassen,
En dicht op een getast te sluiten in uw' kassen.*

+Bl. 243.

en ik twijffel niet of hiervan komt het woord *tas* voor een geldbeurs, waarin het geld *getast* wordt: welke reden de Hr. TUINMAN, in de *Fakkelt* ook aanroert. doch, hiermede niet vernoegd, voegt hy 'er by: *Of is 't, omdat men in de beurs moet tasten?* maar hierin tast hy mis.^(p)

(p) Dat het woord TASCH, *marsupium, vidulus, sacculus, pera, crumena*, WEITASSCHE, HERDERSTASSCHE, PATROONTASSCHE, niet afkomstig is van *tassen, opeenhoopen*, is reeds aangewezen in de *Maandel. Bydr.* II. D. bl. 243. Men vergelyke ook de *Nieuwe Bydr.* I.D. bl. 464.

Oudtijds heeft TASSCHE, TISCHE beteekent een gordel, *cingulum, baltheus*. zie JUNIUS *Etymol. Anglic.* voce *tische*. hiervan acht ik ons woord HALS-DASCH oorspronglijk; in een overdrachtelyken zin ook het Fransch woord TASCHER, *conari*, met meer anderen. Men vergelyke SKINNER, *Etymol. Ling. Anglic.* voce *Tashes*. WACHTER, *Gloss. germ.* voce *Tasche*, enz. Dewijl oudtijds het geld in den gordel werd gedragen (vergelijk *Matth.* X. 9. en *Marc* VI. 8.) komt het ons natuurlijkst voor, dat het woord TASCH, *crumena*, ook WEITASCH, PATROONTASCH enz. hier van zynen naam ontleend hebbe.

Vs. 128.

- *dees zagh, ter neêr gevelt,*
Heel nors naer Fineus om. -

NAER heb ik hier doen drukken voor *Na*, gelijk 'er te vooren geleezen werdt, volkomen tegens VONDELS gewoonte. Zie de Aantek. I. 104. [ook slaat er in het Handschrift van VONDEL: *naer Fineus om.*]

Vs. 131.

- *boet met uw wonde en smart*
Mijn dootwonde, en het bloet onschuldigh aengesart.

Voor wonde of doodwonde, zegt de Hr. K. BOON VAN ENGELAND, *dood*, op de eerste bladzyde zyner *Poëzye*, van Brutus en Cezar:

- *bracht hem met drie en twintig doôn om't leven.*

dat is, met drie en twintig *wonden*. Van welke spreekwyze ik tot noch geen tweede voorbeeld weet.

Vs. 137.

- *Linceus zoon help Hipseus mede om 't leven.*

HOOGSTRATEN heeft hier *hulp*: om wat reden, weet

*ik niet. [in het Handschrift van VONDEL staat *holp*.] ik geloof tegenwoordig dat *holp* beter is dan *hielp*, gelijkmen nu schrijft. FR. VAN HOOGSTRATEN, de vader van *Vs. 137. onzen DAVID, in zijn *Beg. Pelgrim*. II. 2. bl. 167.

Maer holp hem met een toegenegen hert.

De ouden zeiden *halp*: MELIS STOKE B. II. vs. 7.

*Met beden eñ met siere claghe
Versamende hi man eñ maghe, [man en maag, niet man en maagd.]
Eñ sijn stiefvader halp hem echt.*

B. III. vs. 66.

*Van Amestelle her Ghisebrecht
Halp hem, dat si quamen tUtrecht.*

B. V. vs. 704.

*Want de ghemeente van Hollant
Die halp hem al metter hant.*

MS. 1452. bl. 119. *een van den Senatoers, die dit halp maken. Destructie van Troyen 1479. fol. 7. b. wat halp ende bate di die bewaeringhe. Der Sielen Troest 1484. fol. 72. a. dit sach Moises ende liep ende halp den Jode, ende sloech den Heyden doot.* doch niet altijd: maar somtijds *holp*. MELIS STOKE B. I. vs. 820. B. V. vs. 1252. *Gulden Troen of der 24. Ouden, geschreeven 1386. gedrukt 1484. fol. 22. c. so en holp mi al niet sonder minne.* Gelijk *hielp*, zo zegt men nu ook *stierf* voor *storf*. MELIS STOKE B. I. vs. 164.

*Dat sine maghe waren verloren
De [d.i. die] Heidijn storven daer te voren.*

waar voor de ouden ook zeiden *starf* en *sterf*; maar nimmer *stierf*. MELIS STOKE B. I. vs. 136.

Seven hondert tiene ende viere⁺
Starf Pippijn -

⁺Vs. 137.

vs. 858.

Eer dander Dideric starf voerwaer.

Handel. der Apost. MS. 1431. cap. IX. 37. ende het gheschiede in dien daghe dat si siec wort ende starf. somtijds ook sterf. MELIS STOKE B. IV. vs. 786. Materie der sonden MS. fol. 12. d. als dese in sinen alden daghen siec waert mit ziecten daer hi an sterf. zo is werd en ward ook van ons veranderd in wierd, gelijk elders gezeid is.^(q) Alle welke woorden weder bewyzen, dat de tongslag der ouden veel zachter was, dan de onze, die de scherpste letters, waaronder

- (q) In den Staten Bybel vinden wy het woord STERVEN in het *imperfectum* in *sing.* hy *sterf.* *Gen.* V. 5. en zoo overal; behalven *Exod.* VII. *Num.* XXVI. 10. *storf.* en in den *subjunctivus* 1 *Kon.* XIX. 4. *Joann.* XVIII. 14. nergens *stierf,* dau alleen *Luc.* XVI. enige reizen. in *plur.* zy *storven* *Exod.* VII. 13. en zoo overal. Doch het woord HELPEN vinden wy overal in het *imperfectum,* *hielp,* behalven op enige weinige plaatsen *holp.* 2 *Sam.* XXI. 17. 1 *Chron.* XII. 1. *Esa.* X. 15. Wat WORDEN aanbelangt; in het *praesens* vinden wy standvastig *wordt,* in het *imperfectum,* in het oude Testament, meestal *wert,* schoon nu en dan ook *wierd,* denkelijk by verzinning, want in een zelfde vers *Dan.* II. 35. eens *wierd,* en driemaal *wert.* In het Nieuwe Testament overal in *imperf.* *wierd,* uitgezonderd *Handel.* XIX. 34. en XXVIII. 13. wy hebben te voren reeds te kennen gegeven, dat de Vertalers van het Nieuwe Testament niet in alles dezelfde regelen gevolgd hebben, als die van het oude Testament.

+zekerlijk de *i* mede behoort, zeer vermenigvuldigd hebben. HOOGSTRATEN verandert hier ook vs. 144. *storte* in *stortte*, en zo leezenwe in zyne uitgaave vs. 145. *kortte*: +Vs. 137. vs. 165. *benijdde*: boven vs. 54. *wachtte*: vs. 56. *muntte*. en zo overal; dat eens vooral gezeid zy. deeze vryheid heb ik niet durven naarvolgen.

+Vs. 152.

*läpets zoon, die niet geoefent in krakkeelen,
Gewoon op zyne lier, een vredetuigh, te speelen,
Nu bezigh hier 't gehoor te streelen van dit paer,
Stont niemant in den wegh. -*

+Bl. 244.

Die in den eersten regel is geheel overvloedig, en heeft niets te zeggen: waardoor de redeneering zeer gebrekkig is. men kan 't verbeteren, zomen in 't volgende vaars, voor *Gewoon op zyne lier*, leeze *Gewoon WAS op zijn lier*; of vs. 154. *Nu bezigh hier 't gehoor*, verandere in, *Nu bezigh WAS 't gehoor*, dit laatste zou my best behaagen. zie beneden. VIII. 828.

Vs. 185.

*- nu geniet
Gy, sprak hy, van uw graen en uitgestrekte landen
Niet meer dan 't lichaem dekt. hiermede scheid hy van den
Verslagen dooden: -*

VAN DEN rijmt hier op *landen*. even als in zijn Vertaaling van *Virgil. Eneas* B. VIII. bl. 374.

--- ick ben de Godtheit VAN DEN⁺
 Godtlieven Tyber, die dus blaeu de groote landen
 En oevers, als gy ziet, in't overloopen strijck'.

⁺Vs. 185.

en A. HOOGVLIET, in *Ovid. Feestd.* B. IV. bl. 118.

- Numitor, den rechten broeder VAN DEN
 Tyran Amulius, het hoofdt der dwingelanden.

VONDEL beneden B. XIV. vs. 728.

Vrou Cibeles, gesterkt met een' van twee paer winden.
 Breekt al de touwen van de schepen, dompeltze IN DEN
 Geroerden afgront recht voorover.

NIL VOL. ARDUUM, in *Ifigenie* Act. III.

Gy weet, met welk een onverschilligheid ik hoorde
 't Aanzeggen van mijn dood. zaagt gy my schrikken VOOR DE
 Bedroefde tyding?

VONDEL, in *Virg. En.* B. III. bl. 217.

Na dat de godstolck my dus minzaem dit liet hooren,
 Beval hy gaven, kunst en beeltwerck, van IVOOR EN
 Fijn gout gewrocht, te sloop te brengen.

in *Lucifer* Act. III.

- indienge u geeft op onze zyde,
 Dan is de kans gewaegt, ons gunst verlooren BY DE
 Verdruckers van ons recht.

noch eens in *Virg. En.* B. V. bl. 270.

Een gansche ry verzwackt, versteecken van zijn riemen.
 Gelyck wel eer op wegh een felle dijckslang, DIE MEN
 Met een beslagen radt verplette, en overreedt -

A. PELS, in *Horat. Dichtkunst* vs. 489.

Dus achtte Griekenland wel eer de Reyden, DIE MEN
 Te dwaas verzette, en ruilde aen Miemen, Pantomiemen.

HOOFT, in *Granida* Act. I.

Ik ben Granide, indien 't uliën bekent is, HOE MEN⁺
 Ten hoof' hoort de Princes, des Konings dochter noemen.

⁺Bl. 245.

⁺op gelyke wyze VONDEL, *Joann. den Boetgez.* B. III. bl. 60.

*Zy houden echter aen met vraegen: zegh ons, HOE MEN,
U achten moet, en met wat naem men u zal noemen.*

⁺Vs. 185.

Bespiegelingen B. I. bl. 43.

*De Godtheit bleeck zoo klaer, dat schrandren twyflen HOE MEN
Dees kennis heet, of leer, of zelf natuur zal noemen.*

JOOST VAN GEEL, *Mengeldichten* bl. 273.

- alle oprechte vroomen, HOE MEN
Dezelve ook ('t zy bekend, of onbekent) magh noemen.

J. VOLLENHOVE, in zijn *Poëzy* bl. 149.

- - - schoon menig geest hier wakker
Naer doelde, hy schoot mis: de rechte zwier ONTBRAK 'ER.

FRANS VAN HOOGSTRATEN, *Begeerders Pelgrimaedje* I. 11. bl. 64.

*Doorbladert eens het werk van Neroos meester,
Dien wyzen, schoon hy Heidens was, gy LEEST 'ER
Van deugdsaeme en aenmerklyke arremoê.*

Doch al voorbeelden genoeg op een getast. De Hr. PELS, in zyne *Dichtkunst* vs. 120. berispt het rymen van *bloot staan* op *groot gaan*, want dat is geen sleepend, maar een dubbel staand rym. kort daarna vs. 133. berispt hy ook het rym van *baat heeft*, op *gehaat heeft*, doch 't geen op deeze rymwoorden te zeggen valt, heeft geen plaats in de aangehaalde voorbeelden, waarin het rym zuiver en zacht is. Maar daar is noch een andere wijs van rymen, wel zo hard niet, als de twee, die PELS berispte, maar echter harder, dan die waarvanwe hier spreken. VONDEL bedient 'er zich van in den *Boetgez.* B. II. bl.35.

*En Samson, zoo befaemt, waer hy zijn kracht te WERCK LEIT,⁺
Was 't voorbeelt van Godts zoone, in onverwinbre sterckheit.*

⁺Vs. 185.

D. DE POTTER, *Getr. Harder* II. 2. vs. 165.

--- 'k en kan niet sien in 't aenschijn
Wat 't hert inwendig denckt; dus spreekt, wilt gy VERSTAEN ZIJN.

FR. VAN HOOGSTRATEN, *Beg. Pelgr.* III. 9. bl. 233.

-- en onder die verstrooitheid
Is 't zeeker, dat hun 't herte zoo BEROOIT LEID.

VONDEL, in *Faëton*, 't slot van het III. Bedrijf:

*Het ende, daer de PRIJS LEIT;
Dat 's meer geluck dan wijsheit.*

't welk J. VOLLENHOVE heeft naargevolgt, *Lijkdichten* bl. 254.

*Zy zocht met lust de ware wijsheit,
En 't vrerijk, daer de hoogste PRIJS LEIT.*

ook ARN. MOONEN, *Poezy* bl. 154.

*Maer zijn wensch, rechtschape wijsheit,
Die ---
Weet, waer in de hoogste PRIJS LEIT.*

JACOB STEENDAM, in 't Stamboek van Juffr. *C. van der Veer*:

*Gy huwt de konst aan wijsheydt,
De wijsheydt aan de vreesse Godts,
Gegrondest op der rotsen rots,
Waar in dat d'opper PRIJS LEYDT.*

hier in voorgegaan door D.V. COORKHERT, *Gebr. en Misbruik van Tijdelijcke Have* XVII.

In hoogh teeren, en veel opleggen swerelds PRIJS LEYT:

⁺*Maar Godes wijsheyd vervloecht deze dwaze werlds wijsheyd.*

⁺Vs. 185.
Bl. 246.

Voeg hierby, om de naarvolging, 't slot van het III. bedr. van *Palamedes*:

*Ten zy Neptuin zijn wettigh bloet
Verschoone, en, aengebeên om bystant,
Dees zee bezadig' met den drytant.*

welk rijm POOT gevolgd heeft, *Mengeldichten* bl. 326.

*Godt Neptuin met zynen drytant
Boodt toen d' aerde luttel bystant.*

Hieromtrent zijn geen wetten te maaken. want naar de byzondere gelegenheden zullen zodanige rijmwoorden een werk fomtijds ontsieren, somtijds verfraaien. maar een dichter die alles uit voorschriften, en niets uit eigen oordeel doet, zal nooit gedyen. ondertusschen komen de voorbeelden van braave Mannen altijd te pas.

Vs. 258.

*De zeven monden van den Nijlstream trots en prachtigh
Half zilver, hallef gout, en kunstig gegraveert
In zynen beuklaer voert -*

HOOGSTRATEN heeft dit veranderd, en in zyne uitgaave gesteld, *Half zilver en half gout*: dat zekerlijk beter is. maar 't is VONDELS verkiezing niet geweest.^(r) Zie de Aantek. B. XII. vs. 530.

(r) Dit blijkt ook uit het eigen Handschrift van VONDEL. Het kan niemand, die eenigszins in 's mans werken bedreven is, onbekend wezen, dat het VONDEL zeer gemeen was, sommige woorden uitterekken, om de maat te krygen; by voorb. *storrenmind*, 't *volle*, *den ollem*, *den berreg*, *sterrefdag*, *omarremt*, *arrempijp*, *burregwal*, *arrem* (pauper), *pallemtak*, *wollef* (lupus), en diergelyke. By de tegenwoordige Dichters van naam wordt dit niet gevolgd.

Vs. 278.

- *Astiages, van misverstant bevangen,
 Noch meenende dat dees noch leefde, nam zijn zwaert
 En klonk het op den steen. -*

Dit tweemaal *noch* klinkt hier gansch niet wel. beter zou hy geschreeven hebben,
 EN *meenende*.

Vs. 282.

Het valt te lange hier te noemen hoofd voor hoofd.

Hier is iets vergeeten, als *allen*, of *elk*. Moest zijn:

Het valt te lang hier elk te noemen hoofd voor hoofd.

Vs. 289.

- *Hy zagh 'er vast en hecht
 Verscheide beelden staen, en kende noch de zynen,
 Noemde elk by hunnen naem, die noch te leven schynen.*

VONDEL schrijft hier, geloof ik, *elk by HUNNEN*

⁺naem, omdat hy in 't meervoudige voortgaat, *die noch te leven schynen*. op de zelfde wyze uit hy zich beneden B. X. vs. 249.

⁺Vs. 289.

*--- dees twee gaen moedigh heen
Aen d'eene zyde op 't velt zich moedernaeckt ontkleen,
En elk HUN lichaem met olijsap gladt bestroyken.*

maar mijns oordeels is dat niet goed: by ELK behoort ZIJN: *elk zijn lichaem*, en, *Noemde elk by zynen naem*. Immers zo spreekt hy zelf in een beschaafder werk, *Joan. de Boetgezant* B. VI. bl. 111.

*En zy, die eerst, dus helsch in boosheit uitgespat,
⁺Opdondren, stuiven elck ZIJNS weeghs -*

⁺Bl. 247.

A. PELS, *Gebruik en Misbruik des Tooneels* vs. 1302.

*- dat in al dat woeden, al dat woelen,
Zeer ongemeene, en zeer veel' byverdichtzels zijn,
Die op een oogwit van het einde, elk in ZIJN' lijn,
Toeloopen -*

en te vooren in dat zelfde werk vs. 271.

*Een' groote lijst, die in de zestig Kamers meld,
Elk met ZIJN' Zinspreuk, en Blazoen, daar by gesteld.*

doch dit moest *haar* weezen. ANTONIDES, *Ystroom* B. I. bl. 23.

*- die even drok verzorgen elk ZIJN hoek,
En branden om in vlijt en arbeit zich te quyten.*

HUYGHENS, *Sneldicht* XXII. 39.

*In 't einde van sijn' gryse jaren
Verschynen al die schuldenaren,
En roepen yeder om SIJN geld.*

H. DE GROOT, *Inleiding tot de Holl. Rechtsgel.* I. 2. bl. 7. *alsoo de Graven van Hollandt, yder voor ZIJN huldinge, aen de Staten van het Landt hebben moeten sweren.* ALDEGONDE, in de Uitlegging van den R.

⁺*Byencorf cap. 3. sommige sijn elck over SYNE honichraet bysonder gestelt, die sy noemden Prochien. Profectus MS. B. I. fol. 45. b. noch si en staken niet elc in* ⁺Vs. 289. *SINEN budel dat si arbeiden eñ wonnen.*

Vs. 307.

- *Perseus zegt:*
O bloode Fineus, 'k schenke u 't leven tegens recht.

Indien Perseus dit aan Fineus beloofd hadt, zou hy zijn woord niet gehouden hebben: want hy, hem in steen veranderende door 't hoofd van Medusa, benam hem zekerlijk 't leeven. de belofte van Perseus bestont daarin, dat hy zeide, *geen sabel zal u dooden.* maar dat is niet te zeggen, *ik schenk u 't leeven.*

Vs. 329.

- *die te trots helt Perseus.* -

In den ouden druk, *die de trots:* kwaalijk.

Vs. 338.

De strijtbre Pallas was dus lang om hoogh de gangen
Van haeren broeder, 't zaet der goude regenvlaegh,
Gevolght: -

'T zaet der goude regenvlaegh is eene geestige en zeer Poëtische benaaming van Perseus, geboren uit den gouden regen, die Danaë in haaren kerker be-

daude. ⁺OVIDIUS zegt het met een woords *aurigena*, dat is, *uit goud geboren*.

⁺Vs. 338.

Vs. 371.

*Dit lot is wenschelijk, indienwe slechts in vrede
En veilig zaten: maer de lasteraer van kunst
Acht alle moetwil vry, betoont ons haet, geen gunst.*

HOOGSTRATEN *allen moetwil*. zou het volgende, *betoont ⁺ons haet, geen gunst*, ook niet wel zo goed zijn, als men las, *haet voor gunst?*

⁺Bl. 248.

Vs. 373.

*Wy zuivre maeghden hier, gestreelt van alle weelden,
Ons allerhande ramp errinren en verbeelden.*

Merk hier aan dat VONDEL *ramp* in 't vrouwelijk geslachte stelt. gelijk ook in *Palamedes Act. I. bl. 17. Of d'eene of d'andre ramp*. en in dit werk noch eens XIII. 818. *Zy denkende aen haer ramp*: want anders zou hy *haer'* geschreeven hebben. ERRINREN, is ook hier van HOOGSTRATEN veranderd in *erinren*. omtrent dit woord tekent SEWEL in zyne *Spraakk. bl. 129. aan: Het woord Erinneren is ook één van die, welke sommigen, zo 't schijnt, niet gevallen; Doch VONDEL heeft het gevoegelijk in 't Nederduitsch gebruikt; en wy moogen hem onbeschroomd daarin naavolgen, mids dat het niet al te dikwils, maar met bescheydenheyd geschiede*. Zekerlijk mogen wy 't gebruiken, gelijk 't ook gebruikt is by HOOFT, in *de Medicis* bl. 181.

[†]G. BRANDT, in zijn *Poëzy* bl. 24. ANTONIDES, in den *Ystroom* bl. 79. MOONEN, *Poëzy* bl. 40. POOT bl. 239. enz. die men kan naarzoeken. ook gebruikt OUDAAN het, [†]Vs. 373. maar op een kluchtige wyze, in *Johanna Grey Act.* I. sc. 3.

Heeft het u Christi wet noyt kunnen erinnéren?

't is echter geen woord van VONDELS maaksel; want men vindt het al in den *Hertspieghe* B. VII. vs. 134.

Maar zy erinnert grondigh d'onbenoeghens wonden.

daar 't ook eveneens gespeld is, met twee *rr*, gelijk hier by VONDEL. [ook in zijn Handschrift.]

Vs. 378.

*Dees dwinglant durf, met hulp der Traciaansche benden,
't Gewest van Daulis en het ryke Focis schenden,
En zette met geweld zich in dees ryken neêr.*

HOOGSTRATEN *En zetten*. het kan beide bestaan, zomen *zetten* voege, gelijk *schenden*, by het voorgaande *durf*, maar verre van hier iets te veranderen, houd ik *zette* beter, in den *Onvolmaakten Verleden tijd*. [Zoo staat 'er ook in het Handschrift van VONDEL.]

Vs. 389.

*De wint in 't zuiden wijkt den noortwint, die zijn vinnen
Heel grimmigh van zich steekt -*

HOOFT, in *Velzen Act.* I. sc. 2.

*Niet anders oft de windt van tegens over 't Zuiden
In 's aardrijks holligheidt, benauwt met ongemak,
Om aâmtocht woelde, en al zijn' vinnen van zich stak.*

⁺ANTONIDES, van den zelfden Noordwind, *Ystroom* B. III. bl. 85.

Men hoorde hoe hy voort zijn vinnen hoger stak.

⁺Vs. 389.

en B. I. bl. 28.

- - *wanneer een krijgsorkaen
Al zughtende van 't strant de vinnen op komt steeken,
En brult dat voor zijn stem gebergte en rotzen breeken.*

⁺**Vs. 392.**

- *wy staen reede te vertrekken.*

⁺Bl. 249.

REEDE dat is, *gereed*: gelijk meermaalen. waarvan ook *kampreede* VI. 334. d.i. *gereed ten stryde*. FR. VAN HOOGSTRATEN, *Beg. Pelgr.* III. 11. bl. 246.

- - *en Goede Wil, een reede
En vlugge maegd -*

Vs. 398.

*Vlieght heene waer 't u lust, ik zal uw luchtstreek volgen,
En springt krankzinnigh uit den trans, daer hy op leunt.*

Zag liever, *waerop hy leunt.*

Vs. 402.

*Zoo sprak Uranie, en na datze dit verhaelde
Hooft Pallas een gesnor van vleuglen in de lucht
Uit hooge boomen -*

SNORREN gebruikt VONDEL in dit werk dikwils voor *vliegen*. boven IV. 850.

Van hier snort Perseus door de lucht van volk tot volk.[†]

[†]Vs. 402.

B. VOLLENHOVE, *Broedermoord* Act. II.

*--- ik vliegh in aller ij
Gelijk van boog en pees de snorrende oorlogspijl.*

G. BRANDT, in *De Ruiters* B. XV. bl. 860. *'t is ook zeker, dat men den Heer de Ruiters in 't midden van 't gevecht tegens iemandt hoorde zeggen: Ik bidt u, ziet dat werk eens aangaan: ziet de kogels eens vliegen, en hoortze eens snorren en huilen, en evenwel ons wandt staat noch, en ons volk is noch gezond.* HOOFT, *Nederl. Histor.* B. XV. bl. 693. *dat de kogels snorrende uit de strijkhoecken over al vulte nergens ydel vonden.* B. XVI. bl. 701. *Terwijl hy dan stal houdt, en door een schietgat naa 't schermutsen ziet, komt een koghel uit een vooghelroer hem dwars door 't hooft snorren, en op een bot het leeven blussen*^(s). HOOGLIET gebruikt het *Activè*, *Feestd.* B. III. bl. 80.

-- die den pijl kon snorren door de lucht.

ook in *Abrah. den Aartsvader* IV. bl. 88.

*Grijpt van den gront een stuk van een gebroken kouter,
En snort het door de lucht -*

GESNOR wordt nu veel gebezigd, om een ydel geraas, en winderig geschreeuw, ook de personen zelfs,

(s) Het woord OMSNORREN gebruikt HOOFT, op eene fraaije wijs, van de Landvoogdesse, aan wie Schout Bardes heul zoekt *Nederl. Histor.* B. II. bl. 59. *Hy maakt zich naa Brussel, en verwerft, op een morgenstond, intreë thaarder slaapkaamer. Beezigh met haar hooft toysel, werd zy, als hy den zool over den drempel zette, zijns eerst gewaar, in den spiegel; en 't hooft omsnorrende, wat, zeid' ze, jaaght u herwaarts?*

⁺die zulks veroorzaaken, te betekenen. HOOGVLIET weder, van de Bacchanten, *Feestd. B. VI. bl. 214.*

⁺Vs. 402.

Dat doet het dol gesnor zich op de vlucht begeeven.

van de Kameniertjes gebruikt PAFFENRODE het zelfde woord, in *Hopman Ulrich Act. II.*

'K heb daar een ouwe meid t'mynent, die 't al dat opgetooide gesnor wel zou te raden geven.

JER. DE DECKER, *Lof der Geldzucht* bl. 129.

*Wat Kaertspel, dobbelspel, en zulcke rancken raectt,
'k En zie my gants geen eer uit dat gesnor te spinnen.*

en bl. 172.

*Voor haer is al 't gesnor der Tritons en Sirenen,
Der Satyrs en Pygmeen, als smoock en spoock verdweenen.*

P. LANGENDIJK, Voorr. van 't *Wederz. Huwlijksbedrog: Zwermen van vaerzemaakers, die met een ydel gesnor, en woorden van een' halven vaam den zangberg verveelen.*

Vs. 411.

*Dit wuft gezelschap, lest in zang strijt overheert,
Verkeerde in voglen. een Piërus hoogh ge-eert
En lantrijk binnen Pelle in Grieken, was de vader.*

De naam van *Piërus* is hier weder, gelijk boven vs. 120. *Polydemon*, kwaalijk geplaatst, dewijl niet de ⁺tweede, maar de eerste greep lang is. De verbetering van dit vaars is zo gemakkelijk, dat ik 't zo ras niet geleezen had, of ik herlas 't op ⁺Bl. 250. deze wyze:

Verkeerde in vogelen. een Piërus ge-eert -

en zo zie ik dat HOOGSTRATEN het in zyne uitgaave gesteld heeft. maar, gelijk meer gezeid is, deeze soort van veranderingen volg ik niet.

Vs. 416.

- *deze vlugt van negen zustren boogen*
Op zulk een groot getal. -

BOOGEN, in de betekenis van *roemen* of *pogchen*, komt in dit groote werk nergens voor, dan hier; en dat om 't Rijm. zie wat wy II. 490. van *Brallen* gezeid hebben. wy vellen 'er 't zelfde vonnis over: en hebben noit kunnen goedvinden, ons ergens van een deezer woorden te bedienen; zelfs niet in onze vroeger jaaren. Daar zijn zekere brommende Dichters, van den laagsten rang, die byna overal spreken van *brallen* en *boogen*. de besten bedienen zich van het laatste ook somtijds, doch zeer zelden.^(t) by ANTONIDES, die onder deezen het meeste bromt, vindtmen 't meest. zie zijn *Ystroom* bl. 70. 90. 136. enz. verder heb ik 't aangemerkt by B. VOLLENHOVE, NIL VOL. ARDUUM, A. HOOGVLIET, H.K. POOT I. D. bl. 84. II. D. 38. 41. 179., E. KRAEYVANGER, H. SCHIM, en anderen. Maar te vooren schreef men, VAN *iets boogen*, als R. VISSCHER, G.A. BREDE-

(t) VONDEL gebruikt in zyne andere werken nu en dan het woord BOOGEN, in den zin van *roemen* of *pogchen*. Zie by voorb. *Joseph in 't Hof* Act. I. aan het begin. *Psalm XLIV*. bl. 112. HOOFT gebruikt het ook in *Paris oordeel*,

Geen andre magh by haer op puyk van schoonheid BOOGEN.

Ook in zijn *Nederl. Histor.* B. XIX. bl. 831. XXI. 942. XXIV. 1095. XXV. 1131. zie ook G. BRANDTS *Poezy* II. D. bl. 48. ook gebruikt het FEITAMA, in *Henrik de Groote* bl. 87.

DERODE, †P. SCRIVERIUS, W.D. HOOFT, J.D. DECKER, B. ABBA, enz. Het uitschryven hunner woorden gaa ik voorby, om plaats te winnen; doch ik noem de Schryvers, †Vs. 416. om zowel te zeggen, wat voor is, als tegen. By ouder is het niet te vinden^(u). KILIAAN of PLANTIJN kennen het niet. Maar, wat is *Boogen*? en vanwaar is 't gekomen? eigenlijk is 't *buigen, krommen*, op de wyze van een' *boog*.^(v) voor

- (u) Het oudste voorbeeld, het welk ons is voorgekomen, vindt men by ED. DE DEENE, *Fab. der Dieren* 1567. bl. 202.

*Hoe ghy groeter zijt
Hoe ghy altijt
V meer zult BOOGHEN.*

- Men vindt het ook in het *Spel van Tijsken van der Schilden* Delft 1615. bl. 24. by SAM. COSTER, *Isabella* 1619. bl. 24. *Polyxena* 1619. bl. 45. RODENBURG, *Jakoba* bl. 24. enz.
- (v) By de Brabantsche en Vlaamsche Schryvers vinden wy dikwils BOOGEN, waarvoor nu BUIGEN. Zie *Chronicke van Brabant* fo. 154. ANNA BIJNS, *Refer.* B. II. bl. 53. *Die Christus ooghen van Diest*, in het *Landjuweel* 1561. T t 2. ook *het Mariecransken van Bruessele*, in het zelfde werk Bb. b. 4. PHILIPS NUMAN, *Strijt des Gemoets* 1590. bl. 4. b. 12. b. 20. a. 33. a. 36. b. 39. b. 47. b. FLORIANUS, *Ovid. Metam.* bl. 201. LIVIN. DE MEYER, *Gramschap* bl. 26. zie ook KILIAAN en PLANTIJN. Men vindt het reeds by VAN VELTHEM, *Spieg. Histor.* B. III. cap. 4. fo. 154. Onder de nieuwen by JER. DE DECKER, *Lof der Geldzucht* bl. 43. F. DE WAEL, *Lusthof* I. D. bl. 46. by HOOFT vindt men ook BOOGZAAM, nu *buigzaam*, *Nederl. Hist.* B. V. bl. 161. 't welk overeenkomt met het Angelsax. BOCSUM, *obediens*. POIRTERS, *Ydelh. der Wer.* bl. 20. *Een koetspaert met ghevlochte maenen, ende eenen GHEBOOGDEN hals*. deze schildery kan ons het denkbeeld geven van den oorsprong van het woord BOOGEN. Men vergelyke HUYGHENS, *Kostelick Mal* vs. 92.

*Sulck stelt sich hoven reick van aller staten top,
Spreeckt hooge, treedt niet laegh, spant borst en buyck en krop.
Is dunckend' Heer van al, - enz.*

Wat opgespannen, gezwollen is, eenige rondheid heeft, is van het worteldeel *baag, buig, boeg, boog*, afkomstig. Men erinnere zich BACH, BAK, *tergum*, waarvan ons *achterbaks* en *bakboord*, BUIK, *venter*, waarvoor BOECH by LOD. VAN VELTHEM, *Spieg. Histor.* B. IV. cap. 33. bl. 255. wyders BOGCHEL, *gibbus, tuber*, BOK, *hircus*, BACH, BAKE, *porcus*. Zie KILIAAN. waarvan BIGGE, *porcellus*. en tot dit worteldeel brengen wy ook BAAG, BOOG, waarover aanstonds nader.

+*roemen* kan het niet dan by overdrag genomen worden. dit noemtmen in 't Latijn *Jactare*, als een deel snorkeryen en ydele woorden uitwerpen. kan dit gebragt worden tot een' Snorker, die als een winderig *Boogschutter* zyne pylen in 't honderd schiet, zonder wit te raaken? de Hr. TEN KATE II. deel bl. 142. verklaart *boog*, ook door *corona*, een krans of kroon; en daarvan, schrijft hy, *ons* Boogen, *als zijnde noch geen verstorven gebruik, dat de Pocchers een roemkrans uitsteken, of dat men 't roemwaardige met eenen krans bekroont*. Al wat die Hr. schrijft, is opmerking waardig. evenwel durf ik de vryheid gebruiken, van hierop eene aanmerking te maaken. indien *Boog* het zelfde betekent als *krans* of *kroon*; dan zou *Boogen* ook dienen te zijn het zelfde met *kransen* en *kroonen*. doch die betekenis van *Boog* zelf is my niet zeer

+klaar, en by ouden noch nieuwen noit voorgekomen. +Ik zou het dan liever afleiden van *Boog* in *Eerboog*, of *Zegeboog*, in 't Latijn genoemd *Arcus triumphalis*: welk +Vs. 416. woord *Zegeboog* ik al vind in den Bybel 1477. *Spreuken XX. 26. ende hi crommet +Bl. 251. enen zeghenboge op hem: daar de onzen hebben, ende hy brengt het radt over hem*; dat veel verschilt. en dan zou de spreekwijs, *van iets boogen*, die de oudste is, kunnen zeggen, zich een' eerboog of zegeboog van iets oprechten; dat is, ergens mooi mede weezen. dit komt my vry natuurelijk voor. Noch is 'er eene andere afleiding, die my eertijds alleen behaagde; en noch niet mishaaft: doch dan zou de betekenis van het woord vry wat verlopen zijn. Onze voorvoegsels *Be* en *Ge* verliezen somtijds de *e*, en maaken met het zaakelyke deel maar ééne greep, als *Barmhartig* voor *Be-armhartig*, enz.^(w) zie den Hr. TEN KATE II. deel bl. 52. en J.G. WACHTERUS, *Prolegom. de Particulis Germanorum* p. 10. en 22. Op deezen Grondslag steunende, oordeelen wy dat *Boogen* kan gekomen zijn van *Be-oogen*. zeker de Snorkers (om het tot die over te brengen) *beoogen* of *bedoelen* in hunne woorden, gedachten en werken, altijd dat geene, waarmede zy 't meest ophebben. HOOGVLIET gebruikt dit woord in eene betekenis, die deeze afleiding schijnt te begunstigen, in de *Feestd.* B. III. bl. 101.

Dus liet zy 't voort naa Malte, een vruchtbaar eilandt, vaaren,

(w) 't Is natuurlyke BARMHARTIG afteleiden van BARMEN, *opwellen*. Zie *Maandel. Bydr.* I. D. bl. 125.

Digt by Kosyra in de Lybiaansche baaren,[†]

Terwijl ze op 's konings deugd en oude vriendschap boogt.

[†]Vs. 416.

daar hy voor, *terwijlze* BOOGT op - hadt konnen zeggen, *terwijlze* OOGT OP, of BEOOGT.
OVIDIUS: *hospitio regis CONFISA vetusto*: d.i. VERTROUWENDE *op het oude gastrecht met den Koning*. In dien zelfden zin gebruikt het ook de vriend van HOOGVLIET, HENRIK SCHIM, *Bybel- en Zededichten* in *Ps. LXIX*. bl. 325.

*Ik boog en steun op Godt met ongekreukt gemoet
In 't midden van den vloet.*

Wat hiervan zy, toen dit woord eerst in gebruik kwam, dat, mijns oordeels, geweest is in 't begin van de voorgaande eeuw, of een weinig vroeger, zekerlijk nadat de taal reeds van veele gronden der oudheid was afgeweeken, gebruikte men 't ook op eene andere wyze. BREDERODE zegt in *Rodd. en Alf. Act. I*.

Ik boogh niemant wat ick heb, of wat ick hadt.

hy wil zeggen, ik geef niemand rekenschap, ik hang niemand aan den neus, wat mijn eigen zy, wat ik betaald hebbe, of niet. *Hertsp. II*. 286.

By lely, voghel, stier, is u boogh ring te achten.

en in het derde boek vs. 419.

*Of lust u boghen? Zeght, wat 's u leen-pronx onmaat
By dees verachte rijps ghesprenkelde sieraat?*

daar de Hr. P. VLAMING *Boog* door *roem*, en *Boogen* [†]door *roemen* en *pochen* verklaart. Maar, warmer wy die plaatsen van SPIEGHEL met aandacht inzien, zo is BOOG, *uiterlyke pracht en heerlijkheid*, en BOOGEN, *zich prachtig uitdosschen*. ja 't geen SPIEGHEL in de

[†]Bl. 252.

+ eerste plaats heet *boog*, is 't zelfde dat hy in de tweede noemt *leenpronk*. dat hy hiermede doelt op de uiterlyke pracht, en vooral op de *kleeding*, blijkt uit het tegengestelde; als de gesprengelde kleuren eener verachte rupse; en de natuurelyke schoonheid der lelien en vogelen. en 't lijdt by my geen bedenking, of SPIEGHEL heeft het oog gehad op de woorden van den Mond der Waarheid, die by *Matth. VI. 28. 29.* aldus spreekt: *Ende wat zijt ghy besorgt voor de KLEEDINGE? aenmerckt de LELIEN des veldts, hoe sy wassen: sy en arbeyden niet, noch en spinnen niet. Ende ick segghe u, dat oock Salomon in alle syne HEERLIJKHEIDT niet en is BEKLEEDT geweest, gelijk een van desen.* in welke woorden men voor *Salomons heerlijkheid*, zomen SPIEGHEL wilde naarvolgen, zou kunnen zeggen, *Salomons boog.* JAN WISSINGH, *Klucht van dien Bedroogen Droomer:*

Den Adel moet een boog hebben, al zou de Duyvel de pees spannen.

Wy zullen besluiten, en laten elk hiervan oordeelen, zo 't hem behaagt. dit moet ik zeggen, dat het by alle de latere Dichters van Naame, die het gebruiken, byna nooit buiten 't Rijm voorkomt, en zeer spaarzaam gebezigd wordt: en, wat my belangt, dat ik het nooit leeze, of 't stoot my. de tijd van des zelfs geboorte, en 't verschillende gebruik, is niet zeer voordeelig. Doch my zal vriendschap geschieden, zo iemand my aantoon, dat het gebruikt is van een en dier Schryver, die wy onder den naam van Ouden begrypen.^(x)

(x) In een aantekening op MELIS STOKE I. D. bl. 570. +

+Vs. 416.

heeft de Heer HUYDECOPER twee plaatsen aangeteekend uit de *Materie der Souden* fo. 31. d. en 34. d. *wat heeft ons ghebaet hoverdie? of BAECH der rijcheide, wat heeft ons die ghegeven?* en fo. 98. a. *Soe wie oetmoedich en verworpen habijt draecht om hoverdie of BAECH - soe ist sonde.* De Heer HUYDECOPER voegt daarby: 'Vergelijk deze twee plaatsen met die twee van SPIEGHEL, en gy zult my toestaan, geloof ik, dat daar BOOG juist is, 't geen hier heet *hoverdie of BAECH*: en dat ik den langgezochten oorsprong van BOOG, in die zelfde betekenis, eindelijk gevonden heb.'

BOOG, in de betekenis van *roem*, vinden wy ook by HOOFT, in dien fraaijen brief van Menelaus aan Helene:

*Geschikte staetlijkheên mijn hof oorbaerlijk cieren.
Van marmor is mijn schouw; maer geen kanelevieren.
Van gulzigh' overdaedt mijn taesfel heeft geen BOOGH.*

Zoude ons BAGGE, *gemma, lapillus pretiosus.* Spr. XI. vs. 22. met dit BAAG of BOOG vermaagschapt, of van het Latijnsche *bacca*, een edel gesteente, (VIRGILIUS, in *Culice* vs. 67. HORATIUS, *Sat.* II. 3. 241. &c. zie GESNERI *Thesaur.*) afkomstig zijn? Sommigen hebben het laatste vermoed: Zie MENAGE op het woord *Bague*; doch het Gothisch BAUG, Kimbrisch BAUG, *circulus, annulus*, Frankduitsch BOUG, Alemannisch PAUCH, *monile*, Angelsaxisch BEAG, BEG, *monile, armilla, gemma, sertum, corona*, waarvan in het Middeleeuwsch Latijn *bauga, bauca, boga* (zie SPELMANNI *Glossar. Archaiologic.* en DU CANGE voce *Bauga*) toonen, dat ons woord BAGGE van een ouder oorsprong is. 't is zekerlijk van 't zelfde wortelwoord *biegen, buigen* afkomstig: de oudste betekenis is die van een *ring*, en dewijl paarden en gesteenten aan ringen gedragen werden, zijn deze daarvan BAGGEN genoemd. Men zie over dit alles HICKESIUS Tom. I. part. 2. pag. 92. JUNIUS in *Willeram.* p. 42. A.F. JAULT, *sur le Dictionnaire de MENAGE* art. *Bague*. vergelijk ook TEN KATE I. Proeve op *Buig*.

+

+Vs. 416.

In den *Teuthonista*, een oud Nederduitsch, of Nedersaxisch Woordenboek van GERARDUS DE SCHUEREN, of GEHARDUS VANDER SCHUYREN, gelijk SMETIUS hem noemt *Oppid. Batav.* C. XI. p. 141. gedrukt te Keulen 1475-1477. waarvan een afdruksel op de Stads Bibliotheek te Utrecht N. 245. n. *Catalog. Bibl. Traj.* p. 97. zie SAXE, *Onomastic.* P. II. p. 476, 477. en 593. en de Schryvers daar aangehaald; waarby men voegen kan KEYSLER *Antiqq. Septentrion.* p. 454. MAITTAIRE *Annal. Typograph.* p. 381. T. I. edit. sec. In den *Teuthonista*, zeg ik, vindt

men, volgens getuigenis van JUNIUS, *Etymol. Anglic. voce Baggeth* 'BAIGEN, *jactare, ostentare, gloriando vanitare, pompizare*. VERBAGER, hopoeker, swetzer, beroemer, *jactator, filocopus, pomposus*. VERBAGING, verboch, pokerye, *jactantia, vanitatio*.' Het blykt derhalven, dat BOOGEN een woord is van goede afkomst, en wy zien geen reden, waarom men het, daar het pas geeft, niet gebruiken zoude. Ik ben niet vreemd van te denken, dat met dit BOOGEN ons woord POCHEN vermaagschap is.

Terwijl dit blad op de pers is, heb ik [den 2den van Herfstmaand 1782] te Utrecht zynde, gelegenheid gehad om den *Teuthonista* te zien. In denzelven vind ik de plaats, door JUNIUS aangehaald, op deze wyze:

'BAIGĕ. beroemĕ. vermetĕ. *Jactare. Pompā exerc'e. jactita'e. arroga'e. p̄sum'e. gloriando vanitare. ostenta'e. Pompizare.*
VERBAGER. hopoeker. swetzer. Beroemer. vermeter. *Jactator. Jactitator. Presūptor. philocopus. pōposus. Altiloquus Magniloquus.*

VERBAGYNG. verboch. roeme. beroemyng. vermetyng. vermetelheit. pokerye. *Jactācia. arrogancia. p̄sumptio. vanitacio.* Hyr af steyt oeck in h. homoyt.'

Op HOMOIT. *houart. hoverdye.* staan wel vele Latynsche woorden van diergelyke beteekenissen; doch niets van BAIGEN, dat is, volgens de spelling van dit Boek, BOOGEN. Het woord HOPOEKER is op de H niet te vinden; ook niet by +

+Vs. 416.

KILIAAN, noch PLANTIJN. HO is een verkorting van *hoog*, nog overig in *hovaardy* en *homoed*; en POEKER is *pogcher*; derhalven is HOPOEKER een woord van nog sterker beteekenis dan *hoogspreker*. Hierin word ik bevestigd door 't geen ik vinde op de p. HOIGH POICKEN In b. Baighen. HOIGH POICKER In b. v'Baiger.

In het doorbladeren van dezen *Teuthonista* heb ik zoo vele byzonderheden en ophelderingen van oud-duitsche woorden gevonden, dat ik my niet kan onthouden, openlijk te wenschen, dat een of ander Taalkenner de moeite geliefde te nemen, ons van dit Boek eene nieuwe en naauwkeurige uitgave te bezorgen; te meer, dewijl het zoo zeldzaam is, dat ik niet weet, dat het ergens elders, dan op de Utrechtsche Bibliotheek, en by den Wel Ed. Geb. Heer Mr. JACOB VISSER in 's *Hage*, te vinden is. Wel hebben de Schryvers der *Taalkundige Mengelingen*, in hun onlangs uitgekomen tweede stukje bl. 156, den *Teuthonista* van G. DE SCHUEREN aangehaald; doch die Heeren hebben my bericht, dat dit Boek door een hunner Leden, by gelegenheid dat zijn Ed. te Utrecht was, aldaar op de Bibliotheek gebruikt is. Op dezelfde wijs is het ook gebruikt door den Heer KLUIT, in zyne aantekening op HOOGSTRATENS *Geslachtlijst* bl. 332, en door den Heer ALEWIJN, in zyne Tegenbedenkingen op myne Verhandeling over de Terpen. zie *Nieuwe Bydragen* I. D. bl. 400.

De Wel Eerw. Heer MARTEN SCHAGEN, in leven Leeraar der Doopsgezinden te Utrecht, heeft in het *Hollands Magazijn* II. D. bl. 430-433, een zeer naauwkeurig bericht wegens dezen *Teuthonista* gegeven, by gelegenheid dat dezelve onder de Boeken van den Wel Ed. Gestr. Heer Mr. CASPAR BURMAN, (in leven Raad in de Vroedschap der Stad Utrecht, Schryver der *Utrechtsche Jaarboeken, de Analecta de Hadriano VI. en van het Trajectum Eruditum*) zie deszelfs *Catalogus* 5 April 1756. N. 389. in folio, te Utrecht geveild, en voor de Bibliotheek aldaar gekocht werd.

Maar - indien de *Teuthonista* in het jaar 1756. voor +

+Vs. 416.

de Bibliotheek gekocht is, hoe kan het dan zijn, dat dit werk, volgens getuigenis van Prof. SAXE, gevonden wordt op den *Catalogus* der Utrechtsche Bibliotheek, die reeds in 't jaar 1718. gedrukt werd? Deze bedenkelijkheid is my eenige dagen daarna opgelost, door de ontdekking, dat er twee afdruksels van den *Teuthonista*, die elkander zeer gelijk zijn, op de Bibliotheek te Utrecht gevonden worden. Het afdruksel, 't welk de Heer BURMAN weleer bezeten heeft, is door den Heer SCHAGEN, in het *Hollands Magazijn* beschreven; het ander, 't welk oudtijds het eigendom geweest is van het St. Paulus Klooster te Utrecht, heeft, achter de Lijst van vertaalde Grieksche en Hebreeuwsche woorden, aan het eind van het tweede Deel, nog een klein Werkje *de partibus indeclinabilibus*, groot 18 bladzijden, geteekend met de Signatuur-letter X, en dus tot dit werk behoorende. De Sierletters en de Hoofdletters, waarvan de Heer SCHAGEN gewag maakt, zijn in dit afdruksel niet van dezelfde kleuren; zoo dat er niet langer getwyfeld kan worden, of die Letters zijn, na het drukken, daar in geschilderd, iets 't welk in oude drukken van de vijftiende eeuw zeer gebruikelijk is. Profr. SAXE l.c. geeft te kennen p. 593. dat de Heer VISSER in 's *Hage* van den *Teuthonista* een Zwolsche uitgave van den jare 1479. zoude bezitten. Die Heer bezit wel een groot aantal oude *Vocabularii* te *Leuven, Antwerpen, Deventer, Mentz, Neuremberg, Keulen, Hagenauw, Straatsburg, Leipzich*, en elders in Duitschland uitgegeven, en daaronder ook den bedoelden *Vocabularius Ex quo Zwollis* 1479. (Zie deszelfs *Naamlijst* bl. 8.) doch dat is iets anders dan de *Teuthonista*, waarvan zijn Ed. een zeer schoon afdruksel bezit, in twee Deelen gebonden; met het

bovengemelde stukje, *de partibus indeclinabilibus*, achter het tweede Deel. Alle die andere *Vocabularii* hebben het Latijn voor het Duitsch; doch de *Teuthonista* heeft, in het eerste Deel, het Duitsch voor het Latijn; en is dus voor een beoefenaar der Nederlandsche tale van veel beter gebruik.

Vs. 416.

Vs. 416.

Vs. 416.

Vs. 416.

Vs. 441.

*Terstont hief een van al, die op geen lot wou passen,
Den zang strijt aen, en zong den reuzestrijt met goôn,
Verkleende 't godendom, gaf 't reuzendom de kroon.
Zy zong hoe, uit de kolk des aertrijx opgedondert,
Tifeüs 't godendom, van staf en kroon geplondert,
Verschrikte -*

TIFEÛS: HOOGSTRATEN *Tifoeus*, gelijk ook beneden vs. 474. tegen VONDELS gewoonte, die overal de *oe* en *ae* door onze enkele *e*, de *ph* en *th* door *f* en *t* uitdrukt, ook de *y* door *i*: doch my dunkt dat wy de *th*, en de *y*, mede in het Duitsch zeer wel kunnen behouden. *Met goôn* vs. 438. behoorde te weegen, *met de goôn*.

Vs. 463.

*- de strijt der cyterveder
En keele wert by ons aen eene alleen gestelt:
En Kallioop, gehult met kliomp, rees op 't velt
Recht overende, en speelde een voorspel op heur snaeren.*

By ongeluk zijn hier twee letters van plaats verwisseld, en is *klimop* veranderd in *kliomp*. doch is hier een drukfout ingekomen, ik heb 'er twee anderen uitgeweerd: want vs. 459. stondt eerst *zicht* voor *zich*; vs. 461. *citterveder* voor *citerveder*, d.i. *citerpen*, waarvan zie de Aantek. II. 791. Wat nu het klimop behangt, dat is van ouds verscheidelijk benoemd. DAN. HEINSIUS, *Hymnus van Bacchus* vs. 323.

**Elck hadd' een lange spies, bekleet aen alle kant*

**Met klimmerbladren groen, in zyne rechterhant.*

+Vs. 463.

+Bl. 253.

P. SCRIVERIUS in zyne uitlegging op die plaats, uit *Euripides*:

Hy gaf den Thyrsus in de hant

Vol klimmerkruyt aen alle kant.

zo ook op vs. 519. maar vs. 588. *klimmerblaren*, HEINSIUS zelf vs. 523. *kleverkruyt*.

D. JONKTIJS, *Roselijns Oochjes* XIII.

Het angel-klim hoort Baccho toe.

in het boek van BARTHOLOMEUS DEN ENGELSMAN, *van de Eigenschappen der dingen* B. XVII. cap. 54. wordt het genoemd *wedewint*, of *wederwinde*. zo schrijft hy: *item plynius seyt li. XVI. c. 23. dat van edera, dat is, vander wedewint twee specien zijn, als wyt ende zwart, enz. wat verder: men plach die poeten te croenen mitter wedewinden in enen teyken dat si levende van sinnen zijn ende subtyl, want si altoos groyt ende groen is. ende die ghene die ghinghen inden gheweyde des Vryen Vaders, dat is des Wijns, die men Bachus heet, croenden si mitten wederwinde.* buiten deeze drie plaatsen, wordt het daar altijd met zijn' Latijnschen naam *edera* genoemd.^(y) by KILIAAN vindtmen *KLEVER*, *klever-boom*, *klemmer-boom*: elders *KLIM-OP*, Holl. is *Klemmer-boom*. By hem

(y) WEDEWIND, dat KILIAAN ook heeft, (by noemt het oud) is waarschijnlijk een verbastering van WEDERWIND: welke naam aan het *klimop* kan gegeven zijn, omdat het de hutten, waaraan het groeit, tegen de winden beschut. *Weder* is *tegen*, gelijk overvloedig bekend is.

+vindt men ook *Heyl-loof*: doch dit noemt hy *oud*. ook *Veyle*, omdat het een bewijs is (daar het uithangt) dat 'er *wijn veil of te koop is*. *Klimmer* heet het by COLIJN VAN RIJSSELE II. spel fo. 24. [1577. fo. 31. b.] ^{+Vs. 463.}

*Met kleynen reghen men dicwils nat werdt,
Wanneer de klimmer aen 't hoochste blat terdt
Dan valt de vrucht wel van den ryze.^(z)*

terdt is *treedt*, gelijkmen by de ouden ook dikwils *terden* voor *treden* ontmoet.
'Dezelfde COLIJN VAN RIJSSELE 1. spel fo. 5. b.[1577. fo. 6. b.]

*Hoe gaet hy al terdende
Frisch op sijn lijf.*

ED. DE DEENE, *War. Fab.* VII [bl. 17.]

- *Dies wiert hy met voeten ghetorden.*

fab. XXII. [bl. 47.]

*Die metter spoedt
Wetentheyte ende wijsheyte terden onder voet.*

[Zie ook bl. 121. 126. 133. 146. VAERNEWIJCK, *Historie van Belgis* fo. 3. a. 5. a. 6. b. 7. b. en elders. SCRIECK, *Orig. Celt.* dikwils. GESCHIER, *'s Werelts Proefsteen* bl. 224. en meer anderen.] *Roman van Ferguut* MS. fo. 19. a.

*Tert haere int scip en laet ons seilen.
- Ferguut tart in.*

Maar aanmerkelijk zijn deze twee vaarzen uit het zelfde werk fo. 21. a.

*Hi tart vort sine scerde
Ten ridder wert, pais no verde.*

(z) In deze plaats van COLIJN VAN RIJSSELE beteekent de *klimmer* niet *klimop*, maar den geen die in den boom klimt.

+daar ook *scerde* en *verde* zijn *schrede* en *vrede*: van welke beide wy ook andere voorbeelden hebben. Zie van deze Letterverplaatsing ook de aanteekening op ^{+Vs. 463.} B. XII. vs. 613. H. DULLAERT, in zijn *Poëzy* bl. 95. maakt de eerste greep in *klimop* kort;

*Terwijl zy met klimop het lemmer
Bewoelt. - - -*

dat ik niet goedkeur.

Vs. 501.

*Toen sprakze aldus: mijn zoon, mijn andre hant en wapen,
Mijn kracht, Cupido, neem uw hantgeweer, geschapen
Om elk te trotzen -*

HANTGEWEER dat is hier, boog en pylen. boven vs. 115.

Maer greep een' beker, groot en zwaer, tot hantgeweer. Hantgeweer is, dat men in de hand voert, en zo gebruikt. G. BRANDT, in De Ruiter B. VI. bl. 322. toen dit gezelschap met de sloep, en eenig handgeweer van musketten en pieken, by 't eiland quaamen.

Vs. 524.

*En spant op zyne knie -
De taaie pees, en drijft godt Pluto, dat het smarte,
Het vlug geweërhaekt punt in 't binnenste van 't harte.*

ABR. VANDER MIJLL, op den *Ossenstal*, of *Bucolica van Virgilius*, door VAN MANDER vertaald:

Siet daer Virgillii boochstaend' op sijn Duytsch gepeest.

Vs. 529.

*Niet wijt van Etna leght een stillestaende meer,
 Het welk Peruze heet. Kaister, rijk van eer
 Door zwaenequeeken, hoort in zyne staende wateren
 Geen' luider zwaenezang op watervallen klateren.*

KLATEREN is een helklinkend en scherp geluid geeven. J. DE DECKER, *Lof der Geldz.* bl. 201.

*Dat ik op 't klateren, op 't klinken van mijn goud,
 De volcken heb verzaemt, de steden heb gebout.*

ANNA BIJNS, *Refereinen* I. boek.

T volc clapt nu, dat hem de tanden clateren.⁺

⁺Bl. 254.

doch wordt doorgaans aan de zweep toegeschreeven. HOOFT, in *Granida* bl. 466.

*- en 't buldrende geluk
 Vry klatre met zijn zweep, 't zal my geen vreez' inprenten.*

VONDEL, in *Virg. En.* VII bl. 261. klaterde *met de zweep*. B. VOLLENHOVE, *Broedermoord Act.* III. sc. 2.

Met mijn bebloede zweep, die klaterde als de donder.

hiervan ook *klaterbusse* voor *donderbus* (schoon de donder meer *rommelt*, dan *klatert*.) De Hr. van NOORDWIJK aan *D. Heinsius* vs. 39.

Oft op Achillis schilt met klaterbussen speyten.

Men kan aanmerken, dat deeze drie letteren KLA, zeer bequaam zijn, om een helder geluid, dat tevens sterk is, uit te drukken, gelijk zulks ook blijkt uit de woorden zelfs, als *klaar*, *klappen*, *klateren*, *klank*, *klaroen*, enz. gelijk integendeel een doffer geluid uitgedrukt wordt door de O, als in *dof* zelf, en voorts, *bom*, *trommel*, *gedommel*, *rommelen*, *donder*, enz. de vermenging van dit *klaare* en *doffe* ge-

luid,⁺ dat is, als van *klaroenen* en *trommen*, drukt onze Dichter kunstig uit, in het voorgaande boek vs. 528.

⁺Vs. 529.

*Vernam een luit geschal van rammelend gedommel,
Kromhoren, koperklank, klaeroen en bom en trommel,
Dat haer in d' ooren klonk.*

Hieruit kanmen leeren, van hoe keurelyke en eigelyke woorden onze taal voorzien zy. doch om die wel te gebruiken, is het oordeel des schryvers noodzaakelyk. Zie ook de Aantek. XII. 364.

Vs. 556.

*En daer Bacchias zaet, uit Korintiers gebaert,
Twee zeen den langkhals hoort van wederzyde schaven.*

SCHAVEN. de stroomen worden niet onaardig gezeid de landen te *schaaven*: niet alleen omdat zy de oevers slyten, maar ook doorgaans de hoeken en punten wegneemen en afspoelen. Zo spreekt ANTONIDES van *steden schaaven*, *Ystr.* B. IV. bl. 137.

- *de nabuursteen, die d'eedle Maesstroom schaeft.*^(a)

Vs. 559.

*Men hoort een volle zee verheffen haer geruisch
Recht in het midden van Ciane en Aretuis.*

De tweede greep in *Ciane*, of beter *Cyane*, is kort, de laatste lang. VONDEL noemt haar vs. 562. en 632.

(a) Zie meer voorbeelden *Maandel. Bydr.* I. D. bl. 238.

+ *Ciaen*, dat wat hard luidt, voor een' vrouwen naam. Voor *Bacchias* vs. 555. zoumen beter leezen *Bácchius*, mede de tweede greep kort, volgens den ouden uitlegger +Vs. 559. van APOLLONIUS RHODIUS IV. 1202. die hem noemt Βάκχιος. Zie de Aantek. van den Hooggeleerden Hr. PIETER BURMAN, op deeze plaats van OVIDIUS.

+Vs. 588.

*Zy smilt aen traenen, en aen water, van verdriet,
Haer lendens worden week. 't gebeente laet zich buigen.
De nagels worden zacht. het dunste lidt kon tuigen
Hoe 't lichaem smolt, als sneeu -*

+Bl. 255.

Zoo ook vs. 593.

De schouders, en de rug, de borst en lendens quynen.

Beide deze plaatsen zijn door HOOGSTRATEN veranderd in *lenden*: dewijl 't hier echter tweemaal voorkomt, kan 't geen drukfeil zijn.^(b) schoon hy zelf op andere plaatsen schrijft *lenden*, als IV. 656. 693. 996. IX. 235. XII. 616. 727. tenzy *lenden* daar in 't eenvoudige getal staa, gelijk hy 't duidelijk stelt in de *Maeghdebrieven* V. vs. 176.

--- *de lenden, opgereten
Met haecken, GLINSTER met een kostelijcker gloet
Van verf en levent root, dan Tyrisch purper doet.*

(b) Dat het geen drukfeil zy, bewijst ons het eigen Handschrift van VONDEL, waarin op beide deze plaatsen duidelijk *lendens*; schoon op de andere plaatsen, door den Heer HUYDECOPER aangehaald, *lenden* geschreven staat.

*KILIAAN zegt LENDE in 't eenv. HOOFT in 't meerv. *Lenden*, in den 92. Brief: *Landdouwe, dien de lenden van 't gemak en de weelde gebroken* WAREN. Zodat ^{+Vs. 588.} HOOFT en VONDEL, die twee groote Taalmeesters, hier beide van het oude en nieuwe gebruik van dit woord afgegaan zijn: want men zegt nu noch, en men zei ook van ouds in 't meerv. LENDENEN. Zo schrijft A. HOOGVLIET, in *Abraham den Aartsvader*, een loffelijk en fraai werk, waardoor die Dichter getoond heeft, dat zijn vertaaling van *Ovid. Feestdagen* slechts als een voorspel van weezendlyker dichtoeffening moet aangemerkt worden: B. III. bl. 66. daar hy Sem tot Abram doet zeggen:

--- 'k omhelze in deezen staat
In uwe lendenen 't alzegenende zaat.

zo doen ook de Vertaalers van den Bybel: zie *Jerem.* XLVIII. 37. *Ezech.* XXI. 6. XLVII. 4. *Nahum* II. 1. enz. in de eerste deezer plaatsen heeft de oude Vertaaler 1477. *rugge*, in de laatste *dijn lenden*, in het eenvoud. want in de twee anderen, *lendenen*, DAN. HEINSIUS, *Lofz. van J.C.* vs. 555.

Indien *Typhoeus* roert zijn lendenen, en geeft
Van onder eenen schreeu -

W. SILVIUS, *Navig.* 1576. B. II. c. 21. *soo begint hy te climmen op uwen rugge, mette handen op uwe schouderen, ende gaet met sijn twee voeten by malcanderen gevoecht al langs uwe lendenen slibberende, recht of hyse wilde breken* enz. dit geschiedt in de Turksche badstooven na het zweeten en baaden, om de leden los te maaken. De schryver van de *Hist. van Alexander* 1515. cap. 11. *haer betrouwen dat en stelden si in hare voeten niet, maer in hare lendenen.* *Tscep*

⁺ *vol wonders* 1514. cap. 2. *het* (t.w. *kint, dat onder die planete van Saturnus gheboren wort*) *sal stercke lendenen hebben, ende een crank hoofd.* De Vertaaler van ^{+Vs. 588.} BOËTIUS 1485. fol. 2. b. *metten lendenen ende rugghe crom.* En ik weet niet, waarom wy hiervan zouden afgaan. '*Lenden* schijnt te komen van *lenen, leenen*, of anders *leunen*. (Zie B. XIV. 871.) Zo leezenwe by den Profeet *Ezechiel* XXIX. 7. *Ende als sy op u leunden, soo wiert gy verbroken, ende lietet alle lendenen op haer selven staen.'*

Vs. 603.

En zoekt haer kint by nacht, en donkre en klaere maen.

Beter oordeel ik: *by nacht, by donkre en klaere maen.*

+Vs. 614.

*Zy schonk het haer terstont met een eerbiedigh teken,
En eene teil vol moes, met garst gezoôn -*

^{+Bl. 256.}

TEIL is een schotel van gebakken aarde. *Tscep vol wonders* 1514. cap. 160. *een ronde eerden teyle.* en te vooren cap. 117. *tusschen twee teylen wel tsamen ghevoecht.* FR. VAN HOOGSTRATEN, *Beg. Pelgr.* I. 22. bl. 146.

*Maer is dan niet een teil of pot daer onder
Te zetten, tot behoudenis van 't nat?^(c)*

(c) Zie ook MOERMAN, *Cleyne wereld* N. 50. CATS, *Werken* I. D. fo. 363. a. Onze Bybelvertalers 1 *Sam.* II. 14. Vergelijk ook *Bybel* 1596. *Ps.* XII. 7. KILIAAN: *TEYLE testa, fictile, vas fictile, gabata figlina*, zoo wy denken, by verkorting van *TEGEL*, even als van *PEGEL*, *PEIL*, van *DWEGEL*, *DWEIL*, *KEGEL*, *KEIL*. enz.

Vs. 616.

*Terwijlze dronk quam hier een snatrend jongske haer
Beschimpen, gulzige en een vuile prachster schelden.*

PRACHSTER dat is, *Bedelaarster*. Het schijnt, dat de Hr. van ZUILICHEM, uit wiens werken, en vooral *Sneldichten*, anders groot licht, omtrent de eigelyke betekenissen der woorden, te haalen is, het woord *pracchen* niet kende, toen hy schreef, *Sneldicht XVI. 71.*

*Het lacchen heeft geen weerga, Griet,
Daer rijmt op 't woord van lacchen, niet.*

immers rijmt *pracchen* op *lacchen*, niet alleen by anderen, maar ook, dat vreemd is, by dien zelfden schryver, *Sneld. XVIII. 130.*

*'k Sagh Joncker Gijsbert met sijn' goude ketingh PRACCHEN,
Als waer hy Heer van 't Land. siet, sei 'ck, dat 's om te lacchen,
Men leght de dollen aen een' ketingh of een' bast:
Hier 's oock een ketingh, maer s'is aen den dollen vast.*

In deze zelfde betekenis van *praalen*, gelijk HUYGHENS 't neemt, vinden wy het ook by VONDEL, *Maeghdebrieven* bl. 47.

*Zelf Sophokles heeft in zijn trots tooneelgedicht
De disschen van de Goôn, waer aen de priesters prachen,
En al den blinden dienst der afgoôn uitgelachen.*

*Vs. 616.

BROUERIUS VAN NIEDEK, *Zinnebeelden der Tonge* bl. 60.

- *en verwaendt op edele afkomst prachen.*

D. WILLINK, *Amsterd. Buitensingel* bl. 63.

*Schetst hoe de waereld 't al verbloemt,
Daar ze op haar ydel schoon zal prachen.*

De Heer van CLOOTWIJK, in *Juvenalis XIII. Schimpdicht* vs. 304.

- *'t heele leger, dat volmoedigheid gaet pracchen.*

A. DUIRCANT, *Doodt-Trots*:

*Laet vry de Doodt dan pracchen,
Ick weet haer uyt te lacchen
Want zy praelt met andrer goet.*

A. VAN DEN BERGH, in *Polidoor Act. I.*

*Die is ghesturven, man; nou is mijn vreught so groot
Dat ick nou lachen moet om al zijn ydel prachen.*

WESTERBAAN, *Gedichten I. D.* bl. 20.

- *Daer schiet hem in de sin*

Te sien het pracchen van 't gepluimde hofgezin. L. VAN AITZEMA, *Saken van Staat en Oorlog I. D.* bl. 429. a. *D' een vloekte, debaucheerde, prachte, en praelde soo wel als d'ander.*

Onaangezien deeze voorbeelden, zo oordeelen wy evenwel, dat dit eerder te houden zy voor een misbruik, dan voor een recht gebruik van dit woord, gesprooten uit de overeenkomst, die het heeft met *pracht*: waar van echter niet *pracchen*, maar *prachten*, zou dienen te komen, dat KILIAAN heeft, en vertaalt door *superbire*. Het woord *pracchen* verklaart hy *parcere sumptui; parcè vivere*: dat is, *onkosten be-*

spaaren, ⁺*zuinig leeven*. PLANTIJN vertaalt het door *Avaritià ardere, avare accumulare*: dat is, *zeer gierig zijn, gieriglijk byeenschraapen*. Indien we acht geeven op deeze ⁺Vs. 616. verklaring en vertaaling van *pracchen*, zo schijnt PLANTIJN het genomen te hebben voor het zelfde woord met het Lat. *parcere*: 't welk niet geheel onmogelijk is. Want dezelfde verplaatsing der R, die wy zo even vs. 463. aanmerkten in *terden* en *treden*, en B. XII. vs. 613. vinden in *born* en *bron*, *vorst* en *vrost*, enz. zou ook kunnen plaats hebben in de vier eerste letteren deezer woorden *parc* - en *prac*. - Het welk wy echter niet volkomen aanneemen: want *parcere* is *sparen* (welke woorden zelfs ook eenigszins vermaagschapt schynen) dat geene overeenkomst heeft met de gewoonste betekenis van *prachen* d.i. *bedelen* enz. gelijk VONDEL hier *prachster* voor *bedelaarster*. ik weet niet, dat hy in dit werk *pracchen* gebruikt; maar in zyne andere werken dikwils. *Vertaalde Virgil*. II. *Herdersk*. bl. 5. *twee witgespickelde geitjes -Thestylis meende al over een wijl my die af te prachen, en zal er noch mee deurgaen, dewijl ghy mijn gaven verfoeit*. In de beryming:

Al lang docht Thestijl die met prachen my t'ontdraegen.

Altaargeheimenissen B. II. bl. 68.

*De vyanden, die zulck een droom belachen,
Genaken nu, om zielbancket te prachen.*

Joannes de Boetgezant B. I. bl. 27.

Lantloopers vlammen om een aelemos te prachen.

B. V. bl. 88.

*Diogenes zit arm, gescholen in zijn ton,
En rijck, wil een' monarch, die hem de rijcke zon*

*Beneemt, en niet vermagh by al zijn maght te geven,⁺
Niet prachen om een gaef.*

⁺Vs. 616.

Zie ook B. VI. bl. 102. In *Edipus*, naby 't einde:

*Gedoogh niet datze uw bloetverwant belachen,
Uw nichten, droef van d'echt versteecken, prachen,
Omzwerwen, uitgeschupt door 't gansche rijck.⁺*

⁺Bl. 257.

in de *Roomsche Lier*, aan *D. Mostert* vs. 18. *Poezy* I. D. bl. 322.

*Zy janckt van hartepijn, of kropt haer spijt,
Of pracht om 't mondekijn, of walght, of bijt
Verslete boelen.*

Zie ook *David's Harpzagen* CVIII. bl. 271. *Joseph in Dothan* bl. 28. *David in Ballingsch.* bl. 45. *Samson* bl. 4. 5. 33. en elders.

De zoetvloeiende POOT, in zijn *Vrolijk Leeven* bl. 405.

*Hoeft gy geen kleêren nochte kost
Van goede liên te prachen,
Wat scheelt 't u hoe de werelt host?
Daer Heraklijt om schreien most,
Most Demokrijt om lachen.*

Zie ook II. D. bl. 131. 291. 402. III. D. bl. 25. 35. en elders. *SIMON VAN BEAUMONT*, *Grillen aan P. Scriverius*:

*Dewijl de gheen', die met my lacchen,
Luy, ledich, over straet, gaen, pracchen.*

CATS *Werken* I. D. fo. 229, a.

Ick laet een gierig mensch om groote schatten prachen.

A. PELS, in *Horat. Dichtkunst* vs. 257.

*Gelijk een aangezicht, dat lacht, ons mee doet lachchen,
Zo weet een schreiend ons meêlyden af te prachchen.*

De zelfde, *Gebr. En Misbr. des Toonels* vs. 713.

't Is wel te vreezen, dat zulk lieven, lonken, lachchen,⁺
 Zo lodderlijk, en los malkand're om lusjes prachchen,
 De jeugd in brand zet ^{-(d)}

⁺Vs. 616.

- (d) *Om kusjes prachen*, vinden wy by PLUIMER, *Gedichten* bl. 165.

*De starren aan den Hemel lachchen,
 Zy gaan op uw vermaak te gast,
 En komen zelf om kusjes prachchen.*

Zie ook R. ANSLO, *Bruiloftsdichten* bl. 344. *om zegen prachen*. HEIMAN DULLAERT, *Mengeldichten* bl. 143. De Dichters schynen dit woord noodig te hebben om te rymen op *lagchen*; gelijk wy, aan het begin van deze aanteekening, uit het zeggen van HUYGHENS kunnen opmaken. Men vindt het meest by Dichters. JOAN VAN BROEKHUIZEN, *Gedichten* bl. 46.

*Waar zijn vw zoete lonkjes heen?
 Waar zijn uw lieve aanloklijkheên?
 Waar is dat konstigh prachchen?
 Van schreien en van lachchen?*

en zoo meer anderen. PIETER POERAET is de eenige, by wien ik het in prosa gevonden heb, *Moonens spelling verdedigd* bl. 74. *om gunst over onzen brief, liefde voor het Nederduitsch, en eerbiet voor de Vaderlantsche schryveren* afteprachen. *moedwillige geldpracheryen*, vindt men by OUDAAN, *vert. Agrippa* bl. 239. *uit prachingen de kost rapen* bl. 277. HOOFT, *Henr.* bl. 81. *Niet dat ik my zelve ingewikkelt heb door de prachery van een besteeke keur*. In plaats van het woord *prachen*, vind ik op *lagchen* gerijmd het woord *schachen*, by COLIJN VAN RIJSSELE, *Spiegel der Minnen* I. Spel fo. 22. b.

Begheerte van hoocheyt.
 Wat gadyer om lachen?
 Vreese voor schande.
 Ja ick ghy souter selve om SCHACHEN.

Schachen, by KILIAAN *cachinnari*. OUDAAN, *Arnobius Voorrede* bl. 27. *geschachel*.

+Dat het in die beteekenis van *troggelen*, *bedelen*, ouder is dan HOOFT en VONDEL, blijkt uit SPIEGHEL, *Hertsp.* I. 70. +Vs. 616.

Na lang pluymstrijcks geprach haar leven beedlers enden.

ANNA R. VISSCHER, aan *Dan. Heinsius*:

-- *maer [ik] prach met troglent gnocken*
Nu om een schuyfjen, en van 't geen zy gulsich slocken
Een weynichjen ter sluyck.

Op dezelfde wyze BREDERODE, *Roderik en Alphonsus*:

Wan mijn troglent ghegnock u jonst socht aftepracchen.

En in 't zelfde spel Act. I.

Loopt mit jou duyten in ien pomp, of gheeft se diese pracchen.

d.i. *bedelen*. welke betekenis wy gewettigd vinden door COLIJN VAN RIJSSELE I. Spel. fol. 11. daar twee Zinneken, *Begeerte van Hoocheyt*, en *Vreese voor Schande*, aldus spreken: [1577. fo. 14. b.]

B. *Wist u vader, dat ghy soo loopt prachen:*
 V. *Recht als een huer paert: B. Hy souder om lachen*
Als een merye die vlots gars ghegeten heeft.

daar *loopen prachen* gezeid wordt van Dieric, die zijn Liefste aan het venster om een gunstig woord, gelijk een bedelaar om een aalmoes, ging smeecken; 't welk geene gemeenschap heeft, noch met *praalen*, noch met *spaaren*: maar alleenlijk met het geene PELS, in de aangehaalde woorden, noemt, *om lusjes prachchen*.

Vs. 646.

*Hier over toornigh brakze, al 't eilant door, den ploegh,
Dien d'akkerman door 't klay der korenlanden joegh.*

AL 'T EILANT DOOR. tot meerder klaarheid, heb ik deeze woorden tusschen twee *commaas* gezet. want in den ouden druk, daarmen dit vaars, zonder onderscheidinge, aldus leest: [ingevolge het Handschrift van VONDEL]

Hierover toornigh brakze al 't eilant door den ploegh.

schijnt hy te zeggen, datze *door den ploeg* al 't eiland brak. maar zy brak den ploeg, d.i. de ploegen, *al 't eiland door*, door het gantsche eiland. zo noodzaakelijk is 't, wel acht te geeven op die tekenen van onderscheiding. zie boven II. 154. I. D. bl. 246.

JOEGH. zo spreekt en schrijftmen nu, ik mag wel zeggen altijd; en niet *jaagde*. wy zullen eerst ⁺zien, wat onze Spraakkunstschryvers daarvan zeggen; dan het hedendaagsche, en eindelijk het oude gebruik hieromtrent aantekenen. MOONEN, ⁺Bl. 258. *Spr.* bl. 220. Ik *jaege*, Ik JOEG, *gejaegt*, SEWEL bl. 172. Ik *jaag*, Ik JOEG, *gejaagd*. maar bl. 161. Ik *jaag*, Ik JAAGDE en JOEG, *gejaagd*. TEN KATE I. deel bl. 562. Jagen, JOEG, *oul. in Praet. Part. GEJAGEN, doch nu GEJAEGT, gelyk ook wel in Imperf. JAEGDE, en derhalven ook van de I. Classe.* en II. deel bl. 223. Jaegen, JOEG (*ook nu JAEGDE*) GEJAEGT (*oul. GEJAGEN*) - De Hr. TEN KATE oordeelt dan anders, en houdt *jaagen, joeg, gejagen*, voor 't oude, maar *jaagde, gejaagd*, voor 't nieuwe. maar dat *joeg* nieuw,

+en *jaagde* oud is, en dat die Hr. zich derhalve hier verzint, zal blyken uit de volgende voorbeelden. JOEG zegt onze Dichter ook boven vs. 444. en B. XI. vs. 1002. en +Vs. 646 B. XIV. vs. 581. nergens *jaagde*. zo ook in *Virg. En.* VII. bl. 263. *Hier joegh de Kocytische maeght den winthonden haestigh een razerny aen. Davids Harpzangen* LXXIX. bl. 209.

Daer gy het volck verjoeght met smaet.

HOOFT, in *de Medicis* bl. 188. *tot dat hy Francesco Maria de Ruvere, Hartogh van Urbin, uit zynen staat verjoegh, en Laurens (de Medicis) daar in zette.* In *de Nederl. Hist.* B. II. bl. 157. *Henrik Dirxsoon, de welke - eenighzins geleerd, ende met den naam van Meester versiert, door sterkheit van verstandt, en een kervende kragtigheid, zoo groot een aanzien en gezagh bejoegh, dat hy -* B. XVII. bl. 714. *die den Rennenbergschen de veroverde vendels ontjoeghen, en voeten maakten.* G. BRANDT, in *De Ruiters* bl. 5. *dat de schoolmeesters hem ter schoole uitjoegen.* en weder B. VIII. bl. 440. *het ongeluk van den storm strekte tot hun geluk, en joeg hun zoo veel scheepen in den mond.* De Hr. K. BOON VAN ENGELANT, in zijn *Gedichten* bl. 7.

De roovers weêr verjoeg van het gebochte strant.

HUYGHENS, *Oogen-troost* bl. 259.

*- meer dan wy door 't beleid
Van twee jong' oogen oyt bejoegen.*

en in 't laatste *Sneldicht* van het XIV. Boek:

Klein' kinderen geraes joegh Sander uit sijn' boecken.

J. OUDAEN, in *Konradijn Act.* I.

*'t Luidruchtig nacht-geschal en al 't gemengt geluyd
Joeg my verwond'ring aan.*

*F. VAN DORP, Heer van Maasdam bl. 229.

*Vs. 646

- ons vaders -
Bejoegen *geen besit van aardschen eigendom.*

dit deedt my, als anderen, voorheene mede schryven in mynen *Achilles* Act. I. aan 't einde:

*Hoe Hectors woende vuist het Grieksche heir versloeg,
En Agamemnon 't staal in 't beevend harte joeg.*

het staa my vry my zelven mede aantehaalen in dat geene, dat ik in anderen afkeur. Ik vind dit ook by de Vertaalers van den Bybel, als *Ps. XXXIV. 1. die hem wech joegh.* Zoo ook *Josua VIII. 16. 17. 20.* en *XI. 8.* en *Genes. XV. 11. maar Abram joegh het wech.* die echter even te vooren *Gen. XIV. 14.* *geschreeven hadden: *ende hy JAEGDE se na tot Dan toe:* gelijk weder in 't volgende 15. vers. en zoo meest al. En nu zullen wy overgaan tot de geenen, by wie ik JAAGDE gevonden heb: en mag hier met recht de eerste plaats bekleeden onze Hollandsche Rijmkronijkschryver MELIS STROKE: die schrijft in *Govert met den Bult vs. 72. edit. 1591. fo. 10. b.* [Nieuwe uitgave B. I. vs. 1252.]

*Bl. 259.

Ende hi beiagede veel eren.

in *Died. VI. vs. 237. fo. 13. b.* [B. II. vs. 351.]

*Beiaechde hi vri ter seluer stonde
Beyde Reinsburch ende t'Egmonde.*

in *Florens III. vs. 165. fo. 15. b.* [B. II. vs. 615.]

Ende veriaechdense van daen.

in *Ada vs. 447. fo. 24. a.* [B. III. vs. 447.]

*Maer des heuet men noch den roem,
Datse jaghede die wiue.*

Materie der sonden fo. 37. d. dese die si veriaechde was mijn leytsman. En fo. 45. a. *eñ slaende veryaech-*

de ⁺hi ons dat wi verstroyt worden als stof van den wynde gheiaghet. MS. 1452. bl. 18. *ic jaechde al die vlieghe wech.* De oude Vertaaler van den Bybel 1477 ^{+Vs. 646.}
Genes. XV. 11. ende die vogelen vielen neder op die crenghe, ende Abram verjaechde daer of. Epist en Euangel. fo. 80. b. *Eñ doe hi gemaect hadde recht als een geysel van reepkens jagede hi uter tempel die scapen, de ossen eñ die wisselers.* Legende van St. Dominicus 1478. fol. 144. a. *ende hi las naerstelic, ende bejaechde daer in volmaetheit van leven.* Destructie van Troyen 1479. fol. 80. b. *want die Gryecken die Troeyanen doe achterwaerts dreven ende jagheden.* Fasciculus Temporum 1480. fol. 161. a. *dat hi creech grote victori ende sonderling tegens den ghenen, die dat Rijck van Sicilien aenvochten, die hi verjaechde.* zie ook fol. 108. en 114. *Der Sielen Troest* 1484. fol. 28. a. *ende sloegen Simon mit drec ende mit steen, ende jaechden al naect uter stat van Romem.* De Vertaaler van BOËTIUS 1485. fol. 48. b. *by dien datmense daghelics vut aller heeren hove, ende vut aller goeder mannen huse jaeghde ende verstac, zo waer men mochte.* PHILLIPS RUYCHROCK, *Hist. van Orienten*, MS. 1486. in de Voorr. *van Bacho, die tweeste zoon van Occata Can, hoe hy vercreech trijck van Cumanien, ende de Cumanen jaechde tot dat rijck van Ungarien.* En fol. 16. *dat hy vuyt dien rijcken verjaechde ende verdreeff alle die luyden des Keysers van Romem.* CLAES WILLEMSZ, *der Minnenloop* MS. 1486. B. II.

*Ende niet dan alle duecht en jaechde
 Dair si seer luttel na vraechde.*

cap. 9.

Pelops die zeer vrolic was,

Jaechde vast mit haesticheyf
 Totter stede dairt was gheseit.

*Vs. 646.

Profectus MS. B. II. cap. 24. fo. 70. Aldus veriaghede abraham die voghele van den offerhanden die hi gode offerde. *Hist. van Alexander* 1515. cap. 7. ende hi verjaechdese alle. C. VAN RIJSSELE VI. Spel fol. 106.

Hem, die my jonstich was altoos,
 Jaechd' ic met ziecte, met droefheyf, en leden kranc,
 Int ijs van ontrooste daer hy bevroos.

J. VELDENAEER, *Cronijck* bl. 68. ende verjaechden den hertoech. en bl. 70. daer jaechden die van Delft, enz. 't *Goudsche Cron.* bl. 56. vinghen, ende jaechden, ende versloeghense. WILL. SILVIUS, *Nav. in Turck.* 1576. B. IV. c. 1. dat hy niet alleene selfs en jaechde - en B. I. c. 18. de selfde verjaechden ende verdreven. By geen en van deeze schryveren heb ik JOEG gevonden; zodat by de stukken blijkt, dat dit het nieuwe en verbasterde, maar JAAGDE het oude en wettige is. Voeg hier noch by 't geen ik gevonden heb in eene geschreeven verzaaming van Liedekens, van wier ouderdom de Leezer uit den stijl en schrijfwyze oordeele:

En tgeen ick jagher met voordacht
 Najaechden tot dien stonden,
 Cond ick oock niet door al mijn cracht
 Eens metten pijl gewonden.

ook schrijft SEWEL in zyne *Spraakk.* bl. 33. zeer wel: hy jaagde het hert. ANTON. WALAEUS, *Ged. op de Nederd. Poëm van HOFFER:*

Waer laet ick de andre meer, welck oock den prijs najaegden. CATS, *Embl.* 39.
 Men schrijft dat keyzer Maximiliaen

+ *op een tijdt met sulcken vierigheydt een wilt najaegde.* DE BRES, *tegen de Wederdoopers* I. 1. fo. 13. b. *Daerna verjaeghden die Borgheren de monicken.* +Vs. 646.
Zie ook SCHOTANUS, *Friesche Histor.* bl. 52. a. Het oudste voorbeeld, dat wy tot noch toe van *joeg* gevonden hebben, leezen wy by den Facteur van den *Antwerpschen Olijftak* 1561.

Dwelck Adam eerst wten luthof verjoech.

Het is aanmerkelijk, dat het voorkomt by die, de welken wy elders genoemd hebben de jongsten onder de Ouden. Men vindt het ook by ED. DE DEENE, *Warachtige Fabulen der Dieren* 1567. fab. 10.

Hoe gaepende dat hy oock den honger jouch.

PHILIPS NUMAN VAN BRUESSELE, *Strijt des gemoets* 1590. B. I. vs. 590.

Alexander die Darius verjoech.

Ik oordeel dan, dewijl de regelen der taale hier volkomen +overeenstemmen met het gebruik der Ouden, dat JAAGDE alleen goed is, en JOEG (dat onregelmatig +Bl. 260. is) dierhalve volkomen behoorde uitgebannen te worden. Wat nu GEJAGEN belangt, dat TEN KATE zegt oul. in gebruik geweest te zijn, ik twijffel of die Heer dat met goede bewyzen zou kunnen aantoonen. in myne Aantekeningen vind ik 't nergens, en staat my ook niet voor, dat ik 't ergens geleezen heb.^(e) maar deezer dagen [1727.] den *Spiegel His-*

(e) Een voorbeeld vindt men by HOFFER, *Nederd. Poëmata* bl. 193.

*De winter is voorby, en al de koude vlaghen
Van hagel, ijs end sneeu, sijn voor ons heengejaghen.*

toriael [†]van LOD. VAN VELTHEM, zekerlijk oudgenoeg om by hem te zien hoe de Ouden schreeven, doorbladerende, vond ik daar het tegendeel; als B. I. cap. 25. [†]Vs. 646.

*Ende gingen vlien so herde sere
Alsoe ofse die duuel had gejaecht.*

B. II. cap. 21.

*Ende die Kerstine waren in enen casteel
Som GEJAGET, die mochten ontgaen.*

en cap. 24. weder *gejaget*. B. III. cap. 3. *Dat hem God heeft toegejaeght*. Noch eens B. IV. cag. 37.

Si waren verjaecht van dien van Brugge.

MELIS STOKE B. VII. vs. 890.

Si vloen of men se hadde gheiaghet.^(f)

Vs. 663.

*Och d'aerde draeght geen schult. haers ondanx gafze uit dwang
Den schaeker vryen pas. ook bidde ik, die eer lang
Hier aenquam, geensins voor mijn vaderlant -*

EER LANG staat hier voor *onlangs*. dit is niet geheel buiten voorbeeld; want zoo schrijft ook JOAN VAN ARP, in *Chimon* I. 1.

*Den Ridder Theodoor heb ick eerlangh bevolen
Te latten op 't gelaet -*

K. BOON VAN ENGELANT, in *Timon* Act. II. scen. 3.

(f) Men erinnere zich onze aantekening I. D. bl. 181.

*Houd van geene ontrou toch verdacht na uwe doof^t
Uw Dirce, noch eerlang uw waerde betgenoot.*

^tVs. 663.

doch die betekenis strijdt tegen den aard en oorsprong van 't woord zelf. *Voorlang* en *Onlangs* verschillen veel: doch zou *Eerlang* veel eerder *Voorlang*, dan *Onlangs*, kunnen betekenen.^(g)

Vs. 688.

*De moeder hoort dit aen, wort kout als ijs van schrikken,
En stijf als steen, en schijnt een lange poos te stikken.
Verbaest om deze maer, en zinneloos van rou,
Vertrektze met haer kar naer 't hemelsche gebou.
Daer staet de moeder, met een zwaert van rou doorregen,
Voor Jupiter -*

Deze uitdrukking, *met een zwaard van rou doorregen*, komt my wat hard voor. 'VONDEL schijnt het oog gehad te hebben op de woorden van Simeon tot de Moedermaagd *Luc. II:35*. JACOB REVIUS drukt die zelfde woorden uit, in hunne vervulling, verbeeldende Maria by het kruis, *Overijsselsche Sangen* bl. 218.

Een wtgetogen sweert door hare siele drang.'

De fabel van Ceres, haar dochter Prozerpijn zoekende, verhaalt OVIDIUS noch eens in 't breede in zijn *Feestdagen* B. IV. zie zynen Vertaaler A. HOOGVLIET bl. 133-143. maar daar zegt hy bl. 141. dat de Zon aan Ceres ontdekte waar haar dochter was; 't welk hier aan Arethuze wordt toegeschreeven.

(g) Men mag twyfelen, of dit waarlijk zoo zy. KILIAAN heeft EER-LANGH, *Brevi, propediem*. In de *Spelen van Sinne*, Rotterd. 1561. fol. 155. verso. staat *eer yet lanck*. Dat vinden wy reeds by MELIS STOKES B. III. vs. 1528. IV. 542. V. 284. VII. 328. EER schijnt in die samenstelling niet beteekend te hebben *voor*; immers niet zoo sterk als in *voorlang*, waarin de klemtoon komt ap de achterste lettergreep.

Vs. 709.

- en let men op 't betaemen,
 Wy hoeven zeker ons dien schoonzoon *niet te schaemen*.

A. HOOGVLIET, in deeze zelfde fabel, als boven bl. 142.

- wy hoeven ons DES schoonzoons *niet te schaemen*.

dat my, om de waarheid te zeggen, beter behaagt. zo gebruikt hy *schaamen* weder met een' *Genitivus*, in 't zelfde werk VI. bl. 196.

Gy zelf, Apol, hadt u DIER zuster niet geschaamt.

VONDEL, in *Elektra*.

Zoo weet nochtans, dat wy ons dezer woorden schaemen.

Men zie REIZIUS *Belg. Graeciss.* p. 374.

Vs. 722.

*Het nootlot lijt dit niet, dewijlze in Plutoos hoven
 Een' rooden appel plukte, en zeven kernen at
 Van 't bleeke tuinooft, by Askalafus te radt
 Gezien.*

Dit wordt hier verklikt van Askalafus, maar in de *Feestdagen* van Mercurius: daar ook alleen van *drie* ⁺kernen gewaagd wordt: HOOGVLIET bl. 142.

*De ontschaakte, zei hy, heeft DRIE korrelen genooten,
 Die in de schellen der granaatvrucht zijn gesloten.*

⁺Bl. 261.

Vs. 756.

*Op dat uw heldre keel, gestelt op zang en spel
Om 't oor te streelen, en de honighzoete lippen
En mont 't gebruik des zangs niet zouden laeten glippen.*

Deeze benaaming van *honigzoet* wordt dikwils gegeven aan lippen, mond, tong, enz. om de vleiende zachtheid, en 't lieflijk vermogen van eene aangenaame en welspreekende tong uit te drukken. MOONEN, in zijn' Herderszang *Walburg* bl. 97.

En magh ik luistren naer uw' HONIGHZOETEN mont.

B. VOLLENHOVE, *Broedermoord* II. 4.

Uw HONIGHZOETE taal kan bet zijn hart bekooren.

VONDEL, in *Palamedes* Act. III. sc. 3.

Door zijn ervaeren brein en HONIGHZOETE tong.

BREDERODE, in *Lucelle*:

*- - valsche praet,
Die men gesuyckert maect met HONICH SOETE woorden.*

dit zoet wordt mede gevonden in fraaie dichtwerken en Poëtische vindingen: ZACH, HEYNS, in *Bartas* I. 5. bl. 225. van VIRGILIUS:

Door zijn geleerde pen, en HONICH-SOET gedicht.

J. DE HAAS, *Verd. der Poëzye* bl. 569. *Heliendoor in zyne HONIGHZOETE uitvinding van die schildery der liefde in Theagenes en Charikleä.* 't Is een lieflyke *honigbeek*, die der penne van den Drost HOOFT uitstroomde, in zijn *Rampz. van den huize Medicis* bl. 211. *Maar de werelt waar een hemel, wen zo smaaklijk een' honighbeek zonder menxel van bitternis der allergroenste gal wilde vlieten.* Maar och of 't alleen gal waare, en zich niet somtijds doodelijk ver-

gift ⁺onder dien honig verborg; gelijk J. VOLLENHOVE schrijft, *Heerl. der Rechtvaardigen* bl. 37. *hoe de zondaar, onder den honig van luttel vleeschelijk vermaak, dodelijk zielvergift inzwelgt.* D. HEINSIUS, *Lofz. van J.C.* vs. 609. ^{+Vs. 756.}

*O Jesu soete naem, zoet boven alle maten
Soet boven honichdau, en boven honichraten,
Soet boven al het riet dat Indien ons sent,
Soet boven al het soet dat yemant is bekend.*

Vs. 763.

*Maer Jupiter, gelijk een scheitsman in 't gericht
Van Pluto, zynen broêr, en Ceres, zyne zuster,
Verdeelde 't jaer in twee. nu zitze daer geruster,
Als een godin, gemeen aen 't een en 't ander rijk,
En vergezelschapt man en moeder, te gelijk
Zes maenden lang.*

TE GELIJK is hier zeer verkeerd, doch om 't rijm, geplaatst. want geheel anders, voor *te gelijk*, hadt hy moeten schryven, *beurt om beurt*.

Vs. 775.

*- verhaelde al d' oude vryery
Van stroomgodt Alfeüs, en zeide: hoor naer my.*

⁺*ALFEÛS*: zo ook beneden vs. 807. moest zijn *Alféüs*, de tweede lang. zie, van deezen naam, de Aantek. boven II. 337. en diergelyke verkeerde toonplaatsingen in eigene naamen hier boven vs. 120. 411. 559. ^{+Bl. 262.}

Vs. 777.

*Ik ben een speelnoot van Achaische veltgodinnen,
En niemant meer dan ik plagh bosschen te beminnen.*

NIEMANT MEER DAN IK, is dubbelzinnig, en schijnt hier te staan voor *ik alleen*: doch dat is de meening niet. Echter zijn de woorden goed, maar moesten anders geplaatst zijn. *plagh* behoorde te staan tusschen *niemant* en *meer*. of aldus:

Geen maeght plagh, meer dan ik, de bosschen te beminnen.

Onze dichter uit zich evenwel noch eens op de zelfde wyze XIV. 20.

- - *welk een kracht en maght in kruiden
En planten steekt, en watze uitwerken en beduiden
Weet NIEMANT MEER dan ik. -*

hoewel daar de woorden *niemant meer* niet wel te scheiden zijn, maar VONDEL hadt alzo wel en beter kunnen schryven:

Weet niemant BET dan ik. -

want *bet* voor *beter*, zegt hy ook II. 527. VI. 113. 234. noch schrijft hy VIII. 103.

En hoe zoude IEMANT MEER dan ik hierin vermogen.

hoewel het daar niet dubbelzinnig kan genomen worden.^(h)

(h) VONDEL niet alleen, maar ook HOOFT, ANSLO, POOT, en vele andere Schryvers gebruiken BET, in de beteekenis van *beter*, *meerder*; 't welk ook menigvuldig by onze oude Schryvers voorkomt; doch nimmer, zoo veel my bekend is, in den grondtrap [*positivus*], gelijk VERWER meent op het slot van het zesde Hoofdstuk pag. 25. Maar *bet* heeft ook *tot* beteekend, volgens KILIAAN. 't is zoo; doch hy onderscheidt het zelve van ons BET, BAT, *melius*, *amplius*, en geeft ons aanleiding om te denken, dat het andere BET, BETH, *usque*, van het Hoogduitsch *biss* oorspronkelijk zy, en met dit *bet*, 't welk wy houden voor eene verkorting van *beter*, even als *min* van *minder*, *meer* van *meerder* enz. niet moet vermengd worden.

Vs. 780.

- hoewel ik nimmer eer
 Uit myne schoonheit zocht, en in de jaght niet teer
 Maer sterrek was, wert my alleen de kroon gegeven
 Als d'allerschoonste bloem -

Uit het verband en den samenhang blijkt dat men voor deze woorden, *wert my allen*, noodzakelijk moet lezen, *nochtans wert my*.

Vs. 799.

- ik naulijx aengekomen,
 Tre neder, steek den teen in 't water, en terstont
 Aen 't lobben tot de knien. -

Boven B. IV. 472.

--- hy plompt in 't water van de bron
 En lobberende klapt met holle en platte palmen
 Der handen op zijn borst uit weelde -

JAN VOS, *Dood van Tesselscha Roemer Visschers* bl. 690. daar de Vechtstroom aldus spreekende wordt ingevoerd:

--- hoe! is de mondt gestopt
 Die my zoo meenigmaal van onder op deedt loobren?

BREDERODE, in *Griane Act. III*.

*Op bobbert uit de grondt, ghy gladde meereminnen,
 Nu lobbert, baeckert u beslijmt en glib'rich lijf.*

Vs. 806.

*Ik sprey myne armen, en verneeme in dezen stant,
 In 't midden van het lek, ik weet het naeulijx, 't ruisschen
 Van water, en verbaest, om 't geen ik hoorde bruisschen,
 Ga nederzitten op den koelen waterkant.
 Terstont riep Alfeüs aldus heel heesch: hou stant.
 Waer looptge, ô Aretuis? ô Aretuis, waer heenen?*

Indien Arethuze ging nederzitten, hoe kon Alfeüs haar dan vraagen, als vs. 808.
Waer leoptge, ô Aretuze? OVIDIUS zegt, datze verschrikt naar den naasten oever
 vluchtte (niet dat zy ging nederzitten) want ze vluchtte om hem te ontlopen, en aan
 dien kant, daar haar kleederen niet waaren, als uit het vervolg blykt.

Vs. 816.

*Zoo liep ik vast vooruit, de wreedert achteraan:
 Gelijk de tortel voor den havixklaeu belaên:
 Gelijk de havik snel de duif zit op de hakken.*

Deeze spreekwijs wordt voegelyker gebruikt van loopende, dan van vlieegende
 dieren. B. VOLLENHOVE, *Broedermoord*, in den Rey van het II. bedrijf:

*Dat tuighde ons heden Amurat,
 Die Mandranelle moedigst zat
 Op zyne HIELEN in het veldt.*

en Act. III. sc. 2.

Om dat Eëtes kort op haare HIELEN zit.

FR. VAN HOOGSTRATEN, *Beg. Pelgr.* I. 19. bl. 123.

⁺*En d'Overste, die op zijn HAKKEN zit,
Hem nu eens dat gebien zal, nu eens dit.*

⁺Vs. 816.

VONDEL, *Maeghdebrieven* I. 65.

- een korte wellust smart
Oneindelijck, en leet volghet lief op zyne HIELEN.

HOOFT, *Nederl. Histor.* B. V. bl. 178. *Dit deed hem zwichten, en omzien naa de vlucht; die daatlijk volghde, en van den ruiter gevolgt werd. De Geuzen hun op de HAKKEN; slaan, ooverrennen, en jaaghen 'er een deel in de moeren, daar ze verstikten.* Zie ook bl. 198. B. VII. bl. 285. XVI. bl. 695. XX. bl. 882.

Vs. 825.

*'k Liep evenwel door velt en bosch met alle maght,
En over rots en bergh door ongebaende plekken.
De zon scheen achter my, en 'k zag in 't heenetrekken
Zijn schaduwe vooruit, ten waer 't de vreeze zag.*

Zou VONDEL ook geschreeven hebben, *heenerekken*? ten minste is dit woord bekwaamer om den schichtigen loop en snelle vlucht deezer, voor haare eer bekommerde vlietmaagd, uit te drukkend: want *heenetrekken* kan ook op iemands gemak geschieden. Doch ik beken niet te weten, of VONDEL elders *heenerekken*, of *rekken* voor *loopen*, gebruikt.⁽ⁱ⁾

(i) In het Handschrift van VONDEL staat:

*De zon scheen achter my, en 'k zag in 't heenerekken
Zijn schaduwe vooruit, ten waer 't de vreeze zag.*

Of hy elders REKKEN voor *loopen* gebruikt, is ook my niet bekend. Wel REKKEN *zijn pad*, *Leeuwendalers* Lantspel I. 2. *zijn weg*, *Hippolitus* IV. *Bedrijf. zijn voetspoor*, *Ovidius Herschepp.* B. I. vs. 641. Ook spreekt hy van *zijn reis te REKKEN*, *Poëzy* II. D. bl. 107. 136. Veel was over dit REKKEN te zeggen, 't welk ons hier te lang zoude ophouden: men zie ondertusschen REKKEN voor *loopen*, omdat iemand die loopen, voornamelijk die snel loopen zal, zyne leden *rekt*, by HOOFT, in den Brief van Menelaus aan Helene *Gedichten* 1668. 8vo. bl. 248. EL. HERCKMANS, *Zeevaert Lof* B. I. bl. 7. H. DULLAERT, *Poëzy* bl. 45. en anderen.

Vs. 836.

*De jagtgodin - bedektme in myne vlugt,
 Met eene donkre wolke en nevel uit de lucht.
 De vlietgodt zoekt rondom my heen, gelijkeen blinden,
 En wistme, door dien mist verduistert, niet te vinden.*

Zou niet beter zijn, *gelijk DE blinden?* H. DE GROOT, *Bewijs van den W.G.* bl. 23.

Hier nae soo kond' een mensch wel tasten als DE blinden.

Vs. 864.

*- dat my om dees godin
 Heel aengenaem was -*

AENGENAEM: van ouds zeimen ook *genaem*. KILIAAN: GHE-NAEM: *ghe-naemigh*, aenghenaem. van wien L. MEYER dit in zijn' *Woordenschat* III. ontleend heeft. *Hist. van Alexander* 1515. cap. 7. *dat hi zijn spel keeren wilde tot andere, dyen dat GHE-*

NAEM ⁺ was. in den *Gulden Troen*, beschreeven 1386 ⁺fol. 1. c. *of si Gode* GHENAEM *sijn ende weert sijn.* fo. 6. c. *op dat u wercken God te genamer sijn eñ oec u des* ⁺Vs. 864.
te nutter eñ te vruchtbare sijn. fo. 15. b. 26. b. 43. c. en zoo dikwils. *Materie der* ⁺Bl. 264.
sonden MS. fo. 109. b. *boven al is hem* [gode] ghe⁺naem *die offerhande der joeght.*
 CLAES WILLEMSZ, *der Minnenloe* MS. 1486. B. II. cap. 5.

En dat hi hadde groeten gheer [d.i. begeerte]
Hoir te spreken waert hoir ghe⁺naem.

Handel. der Apost. MS. 1431. VII. 20. *ende hi was gode ghe⁺naem:* zou *genaam* en *aangenaam* niet komen van *neemen* en *aanneemen*? in 't Latijn zegt men daar voor *acceptus*. d.i. *aangenomen*, en verschilt in betekenis iets van *aanneemelijk*, d.i. 't geen aangenomen kan worden, waarvoor ik vind *aangenaamlijk* in de *Ned. Hist.* van P. BOR B. XIII. II. D. bl. 58. b. *was wel verre van daer dat de Staten dezelve articulen voor redelijk souden houden of voor aengenaemlik ontfangen.*^(k)

- (k) *Genehm* en *Genehmhalten* is by de Hoogduitschen nog hedendaags in gebruik. WACHTER, *Gloss. Germ.* GENEM, *gratus, acceptus, jucundus, a NEMEN acceptare.*

ALDEGONDE gebruikt het woord AANGENAAM op eene byzondere wyze: *Biënkorf* II. cap. 2. in den eersten Druk 1569. fo. 107. a. in den tweeden Druk 1572. fo. 75. a. *soo gaen sy hem Gode den Vader opofferen, eñ biddē hem dat hy op die offerhāde des lichaems zijns eengheboren eñ lieuen Soons Christi Jesu met een ghenadich ende vrolick aenschijn sien wil, eñ deselue* AENGHENAEM hebben, *effen ghelijck als hy* AENGENAME heeft ghehad *de offerhanden Abels eñ het sacrificie Abrahams.*

Dat de eerste Druk van den *Biënkorf* moet gesteld worden op het jaar 1569. hebben wy aangewezen in onze Aanteekening I. D. bl. 10. sedert hebben wy een plaats in den *Biënkorf* aangetroffen, waaruit men zien kan, dat ALDEGONDE denzelven opgesteld heeft in het jaar 1568. Wy bedoelen het V. stuk I. cap. fo. 289. 'Dit can genoegsaem blijcken wt de eygene woorden der Placaten des wylen Keyzers Caroli, hoochloflicker gedachtenisse, wtgegaen int jaer 1521. inde stadt van Worms, vermeldende duydelick, dat - enz. - - Siet dit zijn de eyghene woorden der Keyserlicken Placaets, ende dit is is de yerste oorspronc eñ vloeiende fonteynader, van alle dat bloet dat binnē *seuenenveertich Jaren herwaerts*, ouer het gantsche Christenrijck is vergoten gheweest.'

Vs. 873.

*Triptolemus, beveelt hem weder, uit een zucht
Tot 's menschdoms heil, het lant met koren te bezaeien,
Dat lang verwildert lagh, en daer niet veel te maeien,
En een geruimen tijt ge-egt wert noch geploeght.*

Zo, by geval, in 't volgende vaars, *was* stontd voor *wert*, zou dit *veel* hier bestaan kunnen. Doch de leezer zy gewaarschouwd, dat het een drukfout is, voor *viel*, gelijk in den ouden druk staat. [en ook in het Handschrift.]

Vs. 878.

Men vraeghde hem in 't hof van waer hy herwaert quam.

't Is met *vraagen* eveneens als met *jaagen*. maar VONDEL gebruikt dit woord beter dan 't andere, want hy zegt nergens *vroeg*. SEWEL erkent ook hier beide, VRAAGDE en VROEG, bl. 161. maar bl. 174. alleen VROEG. TEN KATE handelt dit woord eveneens als *jaagen*, en zegt I. deel bl. 562. datmen oulinks zeide, *Vraegen*, VROEG, GEVRAGEN: doch nu ook wel VRAEGDE, GEVRAEGD. doch MOONEN schijnt het beter getroffen te hebben, want op dien lijst van ongelijkvloeiende Werkwoorden, daar hy *jaagen* plaatste, vind ik *vraagen* niet. hy volgde VONDEL. Maar de Ouden zeiden ook altijd *vraagde*, *gevraagd*; ja ook de meeste laater Schyvers. alleen hy eenige weinigen vind ik 't verbasterde *vroeg*: als by BREDERODE, *Rod. en Alf. I.*

*--- dat ick my selven vroegh,
Wat dat de dienstmaeght deed', of sy huylden of loegh.*

S. COSTER, in *Ithis Act. III. sc. 1.*

*Nadatze dat met angst, zoo 't scheen, had lang gedaen,
Zachze my aen, en vriech, zecht maegd, waer is u woning?*

HOOGVLIET, in *Ovid. Feestd. B. I. bl. 12.*

-- ik vroeg op nieuw en sprak.

en bl. 13.

Maar waarom, vroeg ik -

de zelfde, in *Abrah. den Aartsv. B. VIII. bl. 182.*

Toen vroeg de Koning aan vrou Sare -

En zal ik wederom geen zwaarigheid maaken, om, by deeze weinigen, ook my zelve te voegen, die

⁺noch niet lang geleeden in mynen HORATIUS, *Hekeld.* I. 9. bl. 41. schreef; *en my by de hand gevat hebbende*, vroeg *hy my*. en zo ook bl. 42. 28. en elders. 't welk ik hier herroep en afkeur, als gesprooten uit een oordeel, niet op bewyzen, maar op gissingen, gegrondvest, gelijk 't doorgaans gaat. 'Ik verwonder my, dat de zinnelyke dichter S. FEYTAMA dit gelezen hebbende echter vroeg verkiest voor *vraagde*: als in *Telemachus* B. II. bl. 28. ^{+Vs. 878.}

Hy vroeg my naar mijn' naam, en waar ik was geboren.'

[Ook in de nieuwe uitgave 1763.]

Hy vroeg my wie ik was, en in wat land geboren.]

Laaten nu de volgende Bewyzen voor my spreken. M. STOKE, uitgave van DOUSA 1591. fo. 2. b. [Nieuwe uitgave B. I. vs. 158.]

*Eñ was ter vonten komen,
Eñ hevet den enen voet ghenomen
Eñ dien inde vonte gheset.
Doe vragedi, eer hi voert ginc bet,
Weder dat sine vorders waren -*

Flor. III. fo. 16. a. [B. II. vs. 739.]

*Eñ vrageden in ghemenen rade,
Watmen tsulker noot best dade.*

in de andere Handschriften staat *in menighen rade*. B. III. vs. 656.

De vrouwe vragede.

⁺Zie ook B. V. vs. 49. 1122. en elders. LOD. VAN VELTHEM, *Spiegel Histor.* B. I. cap. 27. ^{+Bl. 265.}

Ende vraechde den cnape na dat.

cap. 29.

*Vraechden die heren: waer dat hi
Enen kempe had genomen?*

*B. V. cap. 15.

Ende vrageden, of si Kerstendoem begaren.

*Vs. 878.

en VI. 4.

Doe vraechdic -

Ja zelfs al by WILLERAMUS p. 99. *ô sanctae animae, irFRAGODOT welich min Sponsus si. d.i. O heilige zielen, gy vragedet, hoedanig mijn bruidegom zy. Materie der sonden MS. fol. 23. b. doe oen sijn vader aldus sach bevende vraechde hi hem wat hi saghe. Handel. der Apost. MS. 1431. cap. 1. fol. 2. a. daer om vrageden si hem die daer versament waren ende seiden. MS. 1452. bl. 2. ic vraechde daerna eens den zelve ridder. ook bl. 19. 21. enz. in den Bybel 1477. Genes. XX. 10. ende echter soe vragede hi ende seide. Legende van St. Steven 1478. fol. 142. a. ende hi vraechde hem waerom dat hyt verroekeloest hadde. Goudsch Cronyckje 1478. bl. 60. soo vraechde die gravinne. en zo altijd. Fasciculus Temporum 1480. fol. 28. b. daer om vraechde hy een yghelick, hoe lief dat si hem hadden. Der Sielen Troest 1484. fol. 1. b. daer quamen alle die wise meesters ende hoorden ende vraechden vander heyligher schrift. Den Gulden Troen 1484. (geschreeven 1386.) fol. 34. a. want doe si vraechden, Heer wat wercstu? de Vertaaler van BOËTIUS 1485. fol. 13. b. als hy philosophien vraeghde. en fol. 23. b. dat hy de twee oudren die Suzanna verrieden, elken byzondere ende alleene vraeghde. noch eens fol. 73. b. Alexander teiner tijd vraeghde. CLAES WILLEMSZ, der Minnenloep MS. 1486. B. I. cap. 11.*

*Si nam hem vriendelic bider hant
En vraechde na den here sijn.*

Hist. van Alexander 1515. cap. 1. dat si hem vraech-

de, ⁺ *waerom dat hi haer soe scherpelic besach*. De Rederykers van de Antwerpsche *Violier*, die in den Jaare 1539. te Gend onder XIX. Kamers den hoogsten prijs ^{+Vs. 878.} behaalde (waarom zy naderhand, volgens gebruik, de Kunstgenooten tot haarent noodigde, t.w. op 't *Landjuweel* 1561.) in hun Spel van Zinne:

*Twaer best dat ghyt vraechdet alst mach gebueren
Der Wet, gegeven van God in geschrifte.*

ED. DE DEENE, *Waracht. Fabulen* 1567. fab. 25.

Den leeu dit ziende, vraechde met blyden geeste.

En fab. 63.

Waeromme, vraechd' hy -

ALDEGONDE, *Biënkorf* 1569. in de Opdr. *men vraechde na gheene absolutie meer*. MOERMAN, *Cleyne werelt* N. 38. 45. Zoo ook altijd by COLIJN VAN RIJSSELE, *Spiegel der minnen*; en in de *Navigatien in Turkyen* van WILLEM SILVIUS 1576. zie daar VRAAGDE mede genoegzaam beweezen uit de Ouden, even gelijk *jaagde*. volgen hier nu eenige nieuwe Schryvers, die ook *vraagde* behouden hebben. ROEMER VISSCHER, *Ghenoege. Boerten* I. 4.

*Dat Hippelclincxken, dat niet een haer heeft om zijn mont,
Troude gister ten wijf, dan de paep maectet te bont,
Segt my goe mannen, vraechde hy overluyt,
Welck van dees twee is hier nu de bruyt.*

D. HEINSIUS, *Bruilofliet* vs. 27.

Men vraechde naer het quaet -

De Vertaalers van den *Bybel*, *Gen.* XXIV. 47. en zoo overal; nergens *vroeg*. HUYGHENS, *Sneld.* XIV. 23. XVI. 94. enz. D. DE POTTER, *Getr. Harder* V. 5. 196.

+ - ick quam u tegen,
En vraeghd' u na bescheyt.

+Vs. 878.

FR. VAN HOOGSTRATEN, *Beg. Pelgr.* I. 23. bl. 150.

Hy vraegde dan -

L. BAKE, in zyne *Bybelgezangen* bl. 9.

+ *Wanneer de kinders haar bedroefde moeders vraagden.*

+Bl. 266.

B. VOLLENHOVE, *Broedermoord Act.* V. sc. 4.

- - en vraagden yvrigh voort
Naar 't hof en naar den vorst.

G. BRANDT, in *De Ruiters* bl. 17. *eindelijk* vraagde de Kapitein. en in zijn *Poëzy* bl. 173. *men* vraagde *straks* - ANTONIDES, *Ystroom* B. I. bl. 27. En (dien ik hier byna vergeeten had) de Drost HOOFT, in *Henrik* bl. 17. *de Hoogduitsch* - vraagde; *zijt ghy Coligny? Nederl. Histor.* B. XIX. bl. 828. *De Hertogh, ziende de Engelschen zich zoo manlijk draaghen, vraagde den Prins van Oranje, wat volk dat was. Tacitus* B. V. bl. 140. *dat het dikwijls* vraagde.^(l) Van GEVRAAGEN (voor *gevraagd*, het welk MS. 1452. bl. 85. en elders voorkomt) heb ik zo weinig een voorbeeld kunnen vinden, als van *gejaagen*.^(m)

(l) Men erinnere zich onze aantekening I. B. vs. 797. bl. 181.

(m) Van GEJAGEN hebben wy een voorbeeld bygebracht hiervoor bl. 118. zie hier ook een van GEVRAGEN.
HAVIUS, *Sariadr.* bl. 56.

Soo quam daar een in 't hof dien wert na 't beelt GEVRAGEN.

Zesde boek.

INHOUT:

*Dit wert alom kenbaer, en elk gedacht
hoe Latone de boeren van Licie in kikvor-
schen herschiep.*

In den ouden druk [en in het Handschrift] staat voor *Latone*, de naam van *Diane*. Doch het was niet Diane, maar haar moeder *Latone*, die deeze boeren door haaren vloek in Kikvorschen herschiep; zeggende volgens onzen Dichter, beneden vs. 499.

*Gy moet, eeu in eeu uit, gedooken in elenden,
Uw leven in dien stank en modderpoelen enden
De nadruk volght dien vloek. enz.*

en Diane hadt 'er weinig weet van, als die pas geboren was, en, met haaren tweelingbroeder, de borsten haarer moeder ledigh gezoogen hadt, gelijk blijkt vs. 467. VONDEL, die den Inhoud van dit werk schier geheel vertaald heeft uit het Latijn van GUIL. CANTERUS, mist hier in naarvolging van dien Geleerden Man, die mede schrijft: *Lycios rusticos in ranas à Diana versos: voor à Latona*. doch hy mist ook in het werk zelf. zie onze aantekening B. VI. vs. 432.

*Erichtheus geraekte op zynen stoel, by
wiens dochter, Oritia, Boreas Kalais en
Zetes teelde.*

In den ouden druk [en in het Handschrift] leest-

men: **wien Oritia Boreas en Kalais en Zetes baerde*. Ik heb in myne verandering 't Latijn van CANTERUS gevolgd: *è cujus filia Orithyia, Boreas Calaim procreavit et Zethen*. want Boreas was de Vader van Kalais en Zethes, en niet de broeder. Ik heb my deeze veranderingen durven onderwinden, omdat dit geen weezendlijk gedeelte van deeze vertaalinge is, en echter noodzaakelijk dient overeen to stemmen met het werk zelf.

Vs. 40.

*Zy stofte: laetze vry in 't werken met MY stryden,
En wintze het, zy straffe ONS vry. -*

In den eenen regel *my*, in den volgenden *ons*. Of zich iemand hieraan stiet, die weete dat de Latijnsche Dichters dikwils zo te spreken gewoon waaren. OVID. *in Ibin* vs. 5.

Nec quemquam nostri, nisi me, laesere libelli.

daar anderen, dit niet goed keurende, *me* veranderd hadden in *nos*, beweert de Heer P. BURMAN, datmen beter *me* behoude, vooreerst omdat *nostri nisi nos*, zo wel niet klinkt, wegens de herhaaling der letter *n*; en ten anderen, omdat de beste Latijnsche Dichters gewoon waaren, deeze vryheid te gebruiken, en dikwils *my* en *ons* in het zelfde vaars verwisselden; gelijk daar breeder met voorbeelden wordt aangetoond. Deeze Aanmerking is ook goed in 't Duitsch.

Vs. 58.

*Hebtge eene dochter, of een snaer, die koome, en magh
Oppassen, en uw les en dit bedillen hooren.*

SNAER dat is *schoondochter*. DAVID DE POTTER, *Getr. Harder*, Act. V. sc. 7. vs. 10.

Schoonmoeder zijnde van twee slecht-gestelde snaeren.⁽ⁿ⁾

Vs. 85.

Het lange kleet hangt tot aen 't midlijf opgeschort.

MIDLIJF. beneden B. IX. vs. 494. zegt hy *middenlijf*.

En overtrektze allengs tot aen het middenlijf.

doch in t'samengevoegde woorden gebruiktmen dikwils alleen de eerste greep *mid*, gelijk altijd in *middag*, en somtijds mede in *midnacht*, als onze Dichter beneden VII. 272. *Batavische Gebroeders* bl. 35. POOT II. D. bl. 246. en B. VOLLENHOVE, in den *Broedermoord te Tranziane*, verscheiden maal schrijft. HOOFT in *Henrik* bl. 23. *tegens over Louvre, midwege der Seine*. *Nederl. Historien* B. I. bl. 13. *hy rukt na Grevelinge, midweeghe tussen Duinkerke en Cales*. B. XXII. bl. 999. *teghens dat de helsche branders ter mid-ebbe zouden aankoomen*. bl. 950. *Midwijnmaant*. *Henrik de Grootte* bl. 102. *Tacitus* bl. 46.

(n) Hoogd. SCHNUR, *uxor filii*. Anglosax. SNORE. a Lat. *nurus*, praeposito sibilo. WACHTERUS.

*Midtzoemer. VONDEL, in *Virg. En.* B. I. bl. 145.

Wanneer zijn moeder hem in 't midwout tegentreet.

*Vs. 85.

Zelfs vind ik alleen *mid* voor *midden*. by JAN DE HEMELAER, in *Horatius Weldichtens-kunst*:

*Zoo liegt hy dan temets, of myngd de waerheyd vél
Dat 'teerste niet van 'tmid, noch 'tmid van 'tend verschél.*

't welk niet licht iemand zal navolgen.

Vs. 89.

*De zwarte streep verdiept. het lichte kleur in 't oogh
Steekt schooner hierop af:*

HOOGSTRATEN, DE *lichte kleur*. immers tekent hy zelf aan in zynen *Geslachtlijst*, dat VONDEL dit woord *onzydig neemt; 't welk hy, en met reden, veroordeelt. Doch VONDEL volgde 't oude gebruik. zo schrijft ZACH. HEYNS ook HET *couleur*; de plaats *Bl. 268. is breeder aangehaald bl. 18. AB. DE KONINGH, in *Simson* I. 3.

Verandren in 't couleur van swarte bruine git.

Welk gebruik van deeze nieuwer Schryvers gewettigd kan worden door dat der Ouden: want uit dien hoofde schreeven de Rederykers van 's Hertogenbosch op 't *Landjuweel* 1561. in het spel van Zinne, van EENEN *coluere*. En de hieromtrent zeer zinnelyke en nette schryver van *Tscep vol wonders* 1514. cap. 76. *ghelijck* DAT *coluer van der rosen*. COLIJN VAN RIJSSELE II. spel fo. 26. b.

Als ghestadichheyt doet tcolour verswerten.

Echter oordeelen wy zo weinig als de Hr. HOOGSTRATEN dat dit te volgen zy; doch hebben deeze voorbeelden willen aantekenen, om te toonen op wat gronden VONDEL dit gedaan hebbe.

Vs. 91.

- gelijk de regenboogh
 Bescheenen van de zon, een lange streek daer boven
 Plagh uit te steeken -

DAER BOVEN is hier, *aan de lucht, of aan den hemel*: gelijk B. V. vs. 604. *hier boven*. FR. VAN HOOGSTRATEN gebruikt dit woord, om uit te drukken *in den hemel*: *Beg. Pelgr. I. 21. bl. 141.*

- dat zy den Heer daer boven
 Van ganscher harte en zinnen daer voor looven.

gelijk weder bl. 164. 165. enz. ook by anderen.

Vs. 106.

Maer Pallas beelde zich aen d'andre zyde prat
Met speere en beuklaer uit -

KILIAAN verklaart dit woord *Prat* onder anderen door 't Hoogduitsche *prachtigh*. het verschilt echter van ons Nederduitsch *PRACHTIGH*, dat hy in 't Latijn verklaart door *fastosus, magnificus*: maar *PRAT*, door *fastosus, feroculus, arrogans, audaculus*. welke woorden zo veel te kennen geeven, als eenen die, trots en opgeblaazen van harte, alles beneden zich acht, en zich inbeeldt van ieder gevreesd en ontzien te moeten worden. en in dien zin vind ik dat het met recht van verscheidene Dichters gebruikt wordt als een bynaam van het geestelyke Babilon. G. BRANDT, in zijn *Poëzy* bl. 501.

Het pratte Babilon -

[†]R. ANSLO, *Martelkroon van Steven*:

En volg de stappen na van 't pratte Babilon.

[†]Vs. 106.

J. BARA, *Godvr. Verklikker* bl. 30.

Het pratte Babylon is plotsich neergevallen.

EL. HERCKMANS, *der Zee-vaert Lof* B. I. vs. 534.

*Alwaer d'Arphaxadeer uyt syne heupen won
'T toekomstigh Israel-zaet in 't pratte Babilon.*

J. DE DECKER, *Lof der Geldzucht* bl. 209.

*'t Welk, als een ey een ey, die droncke pry gelijkjt,
Die prat op 't roode beest in 't purper zit en prijckt.*

Dezelfde van Amsterdam bl. 33.

De stad soo prat gebout op Y en Amstelvloed.

Zie ook *Gedichten* I. D. bl. 329. en 350. S. VAN BEAUMONT, *Tijtsnipperingen*, derde Gril aan P. SCRIVERIUS:

*Daer en is niemand in de stad
Soo trots hovaardich noch soo prat.*

VONDEL gebruikt het doorgaands in de betekenis van *deftig, groots, trots*: *Hymnus over de Nederl. Scheepvaart* bl. 77. 78. 83. *Treurdicht van Henrik IV.* bl. 86. *Heerlijkh. van Salom.* bl. 8. 21. *berijmde Virgilius V. Herderskout. Leeuwendalers Lantspel* bl. 5. *Hekuba Act. I. Palamedes* bl. 76, 77. *David in ballingschap* bl. 45. zie ook *Poëzy* I. D. bl. 11. 22. 109. 144. 266. 417. en elders. dus ook ANTONIDES, in den *Ystroom* bl. 47.

- *in 't heuvelrijk Borneo, dat zoo prat*

[†]*Een ronde sluit op zee.* -

[†]Bl. 269.

B. VOLLENHOVE, *Broedermoord* in den Rey van het III. bedrijf, aangehaald hiervoor B. IV. vs. 330. FRANS VAN HOOGSTRATEN, *Voorhof der Ziele* bl. 61.

Laet vry geleertheit met haer kunsten in slagorden

In Hollants Leyden zich vertoonen prat en fier.⁺

⁺Vs. 106.

POOT I. D. bl. 23. 72. II. D. bl. 80. 377. D. WILLINK, *Amsterd. Tempe* B. I. bl. 32. 44.
LIVIN DE MEYER, *Schadelijkh. der Gramschap* B. I. bl. 20.

*Dit onder ons geseit, al gaet mijn Heer soo prat,
Sijn vader is geweest een koopman van dees stad.*

HOOFT, in de *Gezangen* bl. 639.

Op slordige armen, als op pratte ryken.^(o)

- (o) Het oudste voorbeeld, dat wy van dit woord vinden, is van het midden der zestiende eeuw.
ED. DE DEENE, *Warachtighe fabulen* 1567. bl. 213.
En den Nachtegael PRAT, hem vermat, op zynen zangh. De *Rederykers van Soutleeuwen* op het Landjuweel 1561. Zie ook de *Conste der minne* bl. 44. *Vlaerdings Redenrijckbergh* bl. 13. ALDEGONDE Ps. 31: 24. HOFFER, *Nederd. Poëmata* bl. 102. 394. MEYER, *Verloofde Koningsbruit* bl. 27. CATS, *Selfstrijdt* 198. In de *Nederl. Historien* van HOOFT heb ik dit woord slechts eenmaal gevonden, en zulks in den zin van *spytig*, B. XXI. bl. 924. *Maar Elizabeth, hoewel ooverboodigh tot vordering der zaake in Vrankrijk, gaf voor de rest, PRAT antwoordt, ende scheen zich te belghen, dat men haar verghde, in nieuwe kosten te treden.* Van PRAT is gevormd het substantivum PRATTE, *Arrogantia, audax facinus, astutia, dolus*, (ED. DE DEENE bl. 143.) door eene gewoone Letterverzetting, PARTE. Zie KILIAAN.
Van PRAT ook het werkwoord PRATTEN. VONDEL, *Joseph in Egypte*. in het vierde Bedrijf 1ste Tooneel, zegt Jempsar tegen Joseph:

*Ondanckbre Jongelinck, hoe langh zult ghy gaen PRATTEN
Op dat verganglijck schoon, en zoo veel rijcke schatten
Als vrouw Natuur aen u te dartel ley te kost.*

Virgil. Eneas B. X. bl. 464.

*- spaer die schatten
Van gout en zilver, daer uw woorden dus op PRATTEN.*

SIX VAN CHANDELIER, *Poëzy* bl. 159.

*Het melkwit, langs uw wangh gesprenght,
Met roosjes van de Maai vermenght,
Is al te teer om zoo pruts op te PRATTEN.*

Zie ook ANTONIDES, *Ystroom* B. IV. bl. 125. POOT III. D. bl. 25. enz. In een anderen zin vindt men het by COSTER, *Polyxena* bl. 7.

*Neen zo niet Troya, neen, dat ick der Grieken PRATTEN
En pruylen - - -
Nu soud om uwent wil met nadeel op my laan.*

dus ook BREDERO, *Moortje* bl. 31. HOOFT aan het begin van *Baëto*. en in dien zin van *pruilen* of kwynen wordt het nog by eenige nieuwe Schryvers gebruikt.

+ waarvoor hy eerst geschreeven hadt, gelijk noch geleezen wordt in den druk van 't jaar 1611.

+Vs. 106.

Op slordige arme', als overdwaelsche rijcken.^(p)

- (p) Op dit woord *Overdwaalsch* heeft de Heer HUYDECOPER, in zijn exemplaar, deze voorbeelden aangegeekend CLAES WILLEMSZ, *der Minnenloop*. MS. 1486. B. I. c. 9.

*Ick heb van ghecke minne ghehoert,
Mer nye en hoirdic sulcke moert,
Noch so OVERDWAELSCHEN sin,
Als dese maghet [Scilla] hadde in,
Die om enen vreemden gast [Minos]
Haer selven bracht in sulcke last.*

En B. II. c. 6.

*Die scone [vrouwen] vele stugghe,
OVERDWAELS eñ hovaerdich.*

VONDELS *Poëzy* II. D. bl. 122.

*D'onschuldige gemeent bekoopt met bloet en zweet
Hun OVERDWAELSCHE pracht.*

[Zie ook I. D. bl. 306. *Noah* II. Bedrijf 2. Tooneel. *Salmeus* III. Bedr. 1. Toon. *Faëton* III. Bedr. 2. Toon. *Berijmde Eneas* B. IX. bl. 433.] HOOFT, *Warenar Act*. I. sc. 5.

*Den ryken dient wat rijks, den kalen dient wat kaals;
Je zout me niet kennen willen, en maken mijn dochter*

OVERDWAALS.'

[meermalen gebruikt HOOFT dit woord. *Nederl. Hist.* B. XIII. bl. 576. *quelling scherpt den geest, en ellende wordt deurgekrabbelt: weelde maakt OVERDWAALSCH.* B. XX. bl. 895. *Een andre zwaay naamen de dingen tot Gent; daar Jan van Imbyze, hebbende 't zelfste voornemen als de Prins van Chimay, dan 't zelfste ontzich niet, nocht ook de stoffe eeven leenigh om ze naa zynen zin te kneeden, nochtans met geen gelyke behendigheit te werke ging; maar in 't brouwen van verraadt, door OVERDWAALSCHEN balddaadt en zijn' eigne reukeloosheit, verraaden werd.* Zie ook *Henr. de Groot*e bl. 148. alwaar men ook bl. 7 en 10. het Substantivum OVERDWAALSHEID vindt. zie ook *Nederl. Histor.* B. XXIV. bl. 1095.]

⁺*Prat* is waarschijnlijk het zelfde woord met *Preutsch*, zie de aantekening beneden B. IX. vs. 630.

⁺Vs. 106.

Vs. 124.

- *om 't heiloos oorelogen.*

HEILOOS is te zeggen *zonder hei*. maar VONDEL meende *heilloos*, gelijk HOOGSTRATEN hier, en beneden vs. 626. veranderd, hoewel hy boven II. 119. *heiloos* gelaaten heeft. B. VOLLENHOVE, *Broedermoord* Act. III. sc. 2.

- *meestres van heilloos rymen.*

zo zegt VONDEL ook *zieloos* II. 849. en 1063. hoe-

wel [†]de Vertaaler van BOËTIUS 1485. al wist te schryven fol. 70. c. zielloos *en zonder leven*. VONDEL weder VI. 620. *breideloos* voor *breidelloos*. B. I. vs. 269. [†]Vs. 124. *moordaedig* voor *moorddadig*.

Vs. 128.

*Zy maelde ook Antigoon, die niet ontzagh te stryden
Met Jupiters gemael -*

VONDEL gebruikt meermaalen het woord *Gemael*, voor *huisvrouw*, als IX. 284. 1081. XI. 766. hoewel doorgaans *gemaelin*. In het eerste deel zyner *Poëzye* bl. 146. *Prins Frederix gemael*. in *Palamedes*, Rey van het II. bedrijf:

*Jupijn ontvonckt door Cypris strael,
Voort walghde van zijn eegemael.*

Zie ook *Joseph in 't Hof* Act. V. bl. 40. *Hekuba* Act. I. enz. HOFFER, *Nederd. Poëmata* bl. 121. J. DE DECKER, *Joannes de Dooper* bl. 17 en 39. DANIEL JONKTIJS, *Toeleiding tot het Twistgesprek* vs. 3. zegt mede *Jupijns gemael*. Ik verwonder my dat HOOGSTRATEN zulks in den *Geslachtlijst* niet aangemerkt hebbe. WILLERAMUS bl. 34. *Stand uf min friundina, min gemahela, ande kum*. het welk de Vertaaler van dat Werk, door MERULA 1598. uitgegeeven, aldus vertolkt: *staet op mijn vriendinne, mijn GEMAEL, ofte huisvrouw, ende koomt*. Dit is weder aanmerkenswaardig, en bevestigt op nieuw, dat het voorvoegsel *Ge*, 't welk natuurelijk kort is, noit behoeft lang genomen te worden in een vaars, gelijk 't echter in *gemaalin* zou moeten zijn. WILLERAMUS

⁺zegt *freundina*, dat is, *vriendinne*: maar *gemahela* is *gemaale*. zie boven, in de Aantek. II. 1089. I. D. bl. 417-420. en beneden VIII. 203.

⁺Vs. 128.

Vs. 142.

*Arachne weefde hoe Euroop wort uitgestreeken,
In schijn van eenen stier. gy zout gelooven dat
De stier waerachtigh leeft -*

WAERACHTIGH: dit woord betekent het geen ⁺volkomen en geheel waar is, in het hedendaagsche gebruik:^(q) zelfs zo ver dat men 't neemt voor een

⁺Bl. 270.

- (q) In het hedendaagsche gebruik niet alleen; maar ook by de ouden. De Heer HUYDECOPER heeft, op zijn exemplaar, deze voorbeelden aangeteekend. *Materie der sonden* fo. 20. d. *voertbrengende oec valsche ghetuge, al mochten die waerachtighen ter verdoemnisse ghenoech wesen. Profectus* MS. B. II. c. 72. fo. 117. a. *dat hemelsche broet ist licham ons heren, als sunte Johannis scrift, mijn vader gheest u dat warachtighe broet van den hemel.* Waarby voegen de volgende voorbeelden, my door den Wel Ed. Gestr. Heer Mr. Z.A. ALEWIJN medegedeeld. JAC. VAN MAERLANT, *Rijmbybel* (1270) MS. in het begin:

*Hier in ne vindi fauele no boerde
No ghene truffe no faloerde
Maer VRAYE rime ende scone woord
Hier in vindi reine dachcoringhe
Ende warachtighe leeringhe.*

III. br. van Joann. MS. fo. 127. b. *Ende wi gheuen hem tghetughe ende du kenneste dat onse ghetughenisse waerachtich is.* Openb. III. fo. 175. a. *Dit seit die heilighe ende die waerachtighe die dauid slotel heeft. Somme le roi of des Conincx somme, Delf 1478. bl. 131. Dit moghen mit rechte waerachtighe cooplude hieten. - noch aldaar: Dan vanden groten guede dat waerachtig is. bl. 132. want men duet gode lieuer daer an datmen nae dat waerachtighe guet staet. - want hadde dit waerachtich guet gheweest. soe hadde die waerachtighe gods soen enz. en meermaals.*

+ eedzweering, en een krachtig woord van bevestiging; en wordt God zelf (dat hier met eerbied gemeld zy) genoemd de *Waarachtige* en *Leevendige* God. Woorden, ^{+Vs. 142.} die elk nu verstaat; maar die in hunnen oorsprong niet voldoen aan deze betekenis, men behoorde te zeggen, de *Waare* en *Leevende* God. want *Leevendig* is, dat vol beweeging is (*leeven* is ook *beweegen*, zie beneden vs. 415.) of iets dat het leeven zeer wel naarbootst. breeder spreken wy hiervan B. XV. 125. Zo is ook *Waarachtig*, niet eigenlijk dat *waar* is, maar dat *waar* SCHIJNT. Laat één HUYGHENS hier zo goed zijn als veelen. hy bevestigt dit op verscheiden wyzen, als *Sneldicht* XVI. 153.

-- 't was twyffeligh geseit,
't Was maer waer-achtigh WAER.

en XXIII. 95.

*Het is waerachtigh, Jan,
Ghy zijt een eerlick man.
Waer-achtigh is het: maer
Dat is wat min als WAER.*

in *Hofwijck* bl. 354. niet boertende, maer ernstig:

*Maer deser Redens toom en zijn wy soo niet machtigh,
Of hy ontslipt ons wel, soo dat ons KLAER, klaerachtigh,*

En WAER, waerachtigh werdt. -

en *Sneld. XVI. 24.*

*Bidt mergen, Hof en Haegh, dat WAERHEIT werden magh,
Wat nu waerachtigh is.*

in alle welke plaatsen het onderscheid tusschen *waar* en *waarachtig* duidelijk aangewezen, en door dat van *klaar* en *klaarachtig* niet weinigh opgehelderd wordt.^(r) Vergelijk hiermede, wat wy boven I. 200. aantekenden van 't woord *Wittigheid*.

Vs. 150.

*Hoe Leda legt gedekt met eene zwaeneschacht;
Hoe Jupiter, gelijk een boxvoet, warm en zacht,
By schoone Antiope weet tweelingen te teelen.*

In den eersten druk, *Godt Jupiter*. [Zoo ook in het Handschrift van VONDEL.

(r) Deze aanmerking kunnen wy den Heer HUYDECOPER niet toestemmen. Indien WAARACTIG, tegen het algemeen, oud en nieuw gebruik aan, meest beteekenen *iets minder dan waar: niet eigenlijk dat waar is, maar dat waar* SCHIJNT; zoude dan niet de hooge toon op de eerste lettergreep moeten komen, even als ZWARTACTIG, STEENACTIG? maar die komt altijd op de tweede, even als in DEELACTIG, WOONACTIG, enz. De Hoogduitschen zeggen WAHRHAFT, *verax, tenax veritatis*; WAHRHAFTIG, *verus, veritate praeditus*; van HABEN, *habere*. Zie WACHTERUS *Prolegomen. Sect. VI.* zoude men ons woord WAARACTIG niet op dezelfde wyze moeten verstaan, als *hebbende het ware?* gelijk DEELACTIG, WOONACTIG, dat is *deel hebbende, woon hebbende*, men vergelyke MANHAFTIG, ERNSTHAFTIG, NAAMHAFTIG, en diergelyken.

Vs. 153.

*En, als Amfitruo, komt blanke Alkmene streelen,
Helt Herkles winnen, in den schijn van haeren heer.*

HEER is *Man*. zo ook boven IV. 634.

*Een eenige Atamas, die my en mynen heer
En bedgenoot trotseert.*

en XI. 895. daar Halcione van Ceyx, haar' man, zegt:

Mijn heer leet schipbreuk.

P. FRANCIUS, op *Juffr. Ida*:

*Hy daalde menigmaal op Idaas heuv'len neer,
Daar Juno koesterde haar broeder en haar heer.

*Bl. 271.

t.w. Jupijn, broeder en man van Juno. CLAES WILLEMSZ, *der Minnenloep* MS. 1486.
B. IV. cap. 9.

*Ghi goede wive bewaert u huus

Weest oetmoedich uwen heer
Also u god gheboden heeft:
Ist dat u man ontroulic leeft. enz.*

Vs. 159.

*- de godt Neptuin sliep by
De wintgodts dochter -*

Wy hebben hoven I. 315. gezien, DE *wintgodts hol*, en veranderden daar *de* in *des*, als een drukfout zijnde, omdat HOOGSTRATEN ons daarin was voorgegaan. Toen ik deeze plaats in de proef naarzag, dacht ik niet om de eerste, en liet *de* staan, omdat HOOGSTRATEN ook

⁺daarin mijn voorganger was. Nu zie ik, dat ik ook 't eerste hadt moeten laten, omdat fouten, die tweemaal voorkomen, veiligst niet veranderd worden, volgens onze eige stelling, boven II. 66. Beter schrijft VONDEL zelf beneden vs. 930. DES *wintgodts braven zoon*; en zo ook met andere woorden elders. ⁺Vs. 159.

Vs. 174.

- *Saturnus, geil van aert,
Won by een merrie 't geleerde menschepaert,
Den tuchtheer Chiron.*

MERRIE is hier van drie greepen: anders schrijft VONDEL *merri, oli, leli*, enz. Wy oordeelen, dat deeze woorden altijd met *ie* geschreeven moeten worden, omdat de *i* aan het einde, by de ouden zeer gemeen, nu altijd uitgedrukt wordt door eene verlengde *i*, dat is *ij*, of *y*. als zy schreeven *oli, histori*, (doch ik weet niet dat zy zo schreeven) dat is of wy nu schryven *oly, history*, enz. maar zy gebruikten in zodanige woorden de spelling van *ie*, als M. STROKE, *Inleid*, vs. 94. *ystorie*. MS. 1452. bl. 27. en 52. *historie*, en bl. 159. *glavie*. Bybel 1477. *Job* I. 3. *possessie*. *Passionael* 1478. f. 40 d. *tralie*. *Destr. van Troyen* 1479. f. 104. b. *provincie*. *Fascic. Temp.* 1480. f. 161. a. *gracie*. Vert. van BOËTIUS 1485. f. 76. b. *glavie*. en dit komt met de uitspraak der woorden volkomen overeen: waarom wy ons ook daaraan houden. Merk aan, dat de klank van *ie*, ten aanzien van *i* en *ij* (als *zien, zin, en zijn*) even is als die van *oe*, ten aanzien van *o* en *oo*.

Vs. 188.

*Maer Pallas evenwel, geraekt van mededoogen,
Lichtze op, en zegt: verwaende en stoute op uw vermogen,
Blift leven, maer hang vast gestrikt aen uwen poot.*

VERWAENDE is afkomstig van het oude *verwaanen*, dat zo veel is, als zich laten voorstaan, zich trotselijk inbeelden. MS. 1452. bl. 128. *ooc en sullen die jonghen hem nyet verwanen, dat sy sullen syn boven haren ghesellen, die ouder ende wyser sijn dan sy*, COLIJN VAN RIJSSELE, *Spieghel der minnen* I. fol. 2.

Sy verwaent *haer te zeere*.

JACOP VILT, *vert. van Boëtius* in de glose fol. 24. a. *dat de ghene die by aventuren verheven worden, hem daer niet up verwanen noch verhoverdighen en souden.*^(s) Ik lees in de *Aff-ghebeelde Narren Speelschuyt*, beschreeven door SEB. BRANDT, vertaald (volgens den tytel) door A.B. gedrukt by H.L. VAN HAESTENS tot Leyden 1610. cap. 45. *Die wyse Salomon seyt: Aensiet ende voorsiet dat eynde ende wacht HEM van misdoen, maer die Sot loopt met eenen*

(s) Over dit woord **VERWANEN** kan men meer vinden in J. FORTMANS *Taalkundige aanmerkingen* bl. 40. en volgende. Dat het voorzetsel **VER** de beteekenis van *te veel* in zich besluite, vindt men by hem bl. 12, vooral bl. 18. en volg., duidelijk aangetoond. Dus beteekent **VERWANEN** eigenlijk *te veel wanen* of denken. Niet ten onrechte zegt derhalven KILIAAN, dat **VERWAAND** zoo veel zy als *overwaand, qui ultra quam par est de se cogitat*.

⁺*dullen hoofde door, ende verwaent hem.* Deeze A.B. die zich met het zelfde recht hadt mogen noemen Y.Z. of liever de Drukker, uit wiens harssens A.B. schijnt ^{+Vs. 188.} geboren te zijn, strekke tot een voorbeeld der zulken, die ons de werken van anderen voor de hunnen zoeken in de hand te stoppen, en kwansuis, om zulks te bedekken, zo de orden van het werk zelf, als hierendaar de woorden, een weinig verschikken. De vertaaler van dit Werk is JAN VAN GHEELEN, die het zelf te Antwerpen 1584. gedrukt heeft onder den naam van *Navis Stultorum, oft, Der Sotten schip.* daar leestmen *cap.* niet 45. maar 12 deeze zelfde woorden, uitgezonderd het begin, dat daar aldus luidt: *Die Wyse, seyt Salomon, ontsiet ende voorsiet,* enz. Uit het vervolg deezer woorden, boven gemeld, kanmen lichtelijk zien, dat JAN VAN GHEELEN goed Duitsch schreef, en dat A.B. of zijn drukker VAN HAESTENS, een aanzienelyke plaats in zijn *Narren speel-schuite* verdiende.

Vs. 193.

- *hierop besprengtze in 't scheiden*
Haer met venynigh kruut, geplukt in dorre weiden,
En strijktze met artsny van droefheit en geweene.

ARTSNY: eene, mijns bedunkens, harde en onaangenaame verkorting, voor *artseny*, gelijk hy beter schrijft VII. 775. X. 557. XV. 708. 856. maar boven I. 631. zegt hy ook:

- - *geen artsny kan heelen mijn verdriet.*

*Vs. 212.

*Want Niobe overtrof al 't vroudom in haer dagen;
Indienze dit geluk min aen zich leunen liet.*

*Bl. 272.

De E in *Niobé* wordt veel te scherp uitgesproken, om in een' volgenden klinker te kunnen versmelten, gelijk hier, en vs. 224.

Hierop komt Niobe, uitgestreeken door de schaeren.

zo zegt hy in 't Eerste Boek vs. 298.

En Mimas, Dindime, aen vrou Cibeles opgedraegen.

en VI. 799.

En Rodope op de been -

en X. 114.

En zat op Rodope, en rots Emus -

het welk hy immers zelf schijnt afte keuren, als hy de E in *Rodopé*, sterkgenoeg van klank oordeelt, om tot een rijmwoord te kunnen dienen, als II. 296.

*De myterbergh Parnas verbrande, en Erix me,
En Cintus, Febus bergh, ook Otris, Rodopé,*

POOT, in de *Lofdichten* bl. 294.

*Kalliopes en Febus zoon,
Die Thracer Rodope en Ismaren
Zagh trippelen op zynen toon.*

A. HOOGVLIET, in *Ovid. Feestd.* III. bl. 108.

Tot daar de Rodope all' de landen overziet.

ANTONIDES, *Ystroom* B. III. bl. 79.

*- en Lalage, onervaeren
In minnekozery.*

HOOGVLIET schijnt in 't woord *Rodope* VONDEL gevolgd te hebben, want in andere diergelyken gaat hy hiervan af, als in de *Feestd.* II. bl. 47.

⁺*t Gebergte Foloë, en het Stymsalisch meir.*

⁺Vs. 212.

bl. 48.

De Lidische Omfale, in 't goude kleedt gesiert.

daar zyne keur blijkt, want hy hadt anders konnen schryven *in het goude* - wederom IV. bl. 127.

De bergen Cybelé, en Dindym steil van top.

bl. 141.

En Meroë, Egipte, en halfverzengde landen.

het welk ik volkomen goedkeur: gelijk VONDEL zelf ook beneden IX. 577.

Indienze dit geluk min aen zich leunen liet:

VONDEL gebruikt hier deeze spreekwyze niet zeer eigenlijk: want *laaten iets aan zich leunen*, is zich iets, dat anderen ons, boven onze verdiensten, toeschryven, mede toeëigenen, gelijk HOOFT het zo gebruikt in *Henrik* bl. 2. *mogelijk met gelyke toeverzicht, als Alexander Olimpiaes kout van de Slang'*, en *Caesar het⁺maegschap van AENAEAS* aan zich lenen lieten. DECKER, *Lof der Geldz.* bl. 115. ⁺Bl. 273.

*Ja zoude ick (dunckt u?) 't spoor al verr' te buiten wezen,
Zoo ick de vond der zelve oock aen my lenen liet?*

Vs. 230.

*Zy munte in schoonheit uit, doch eenighzins misschappen
Door toorne en bellegzucht, die uit haere oogen scheen,
En 't schudden van het hoofd, ter wederzyde heen,
Terwijl het hangend haer om ne ken schouders zweefde.*

Ik weet niet hoe MOONEN heeft konnen schryven, TEN *wederzyde*, gelijk hy doet in zyne *Gedichten* bl. 5. 62. enz. daar tusschen TEN en TER, het zelfde

+onderscheid is, als tusschen DES of DEN, en DER: dat wy hier kortelyk aantekenen, opdat anderen, met den Heer MOONEN, hierin niet van VONDEL, die dit overal wel ^{+Vs. 230.} waarneemt, zouden afwyken. 'Men zegt *ter harte*: is dan ook *hart* vrouwelyk? Ik antwoorde, by de ouden, van wien wy *ter harte* hebben overgenomen, is het doorgaands onzydig, doch ook dikwils, dewijl 't een woord is dat dikwils voorkomt, vrouwelyk. Onzydig is het by MELIS STROKE B.I. vs. 670. *in 't herte*. dus ook B. IV. vs. 1044. 1105. 1265. 1555. V. 67. VI. 94. doch vrouwelyk B. II. vs. 158.

*Die Grave Florans hiet de Zwarte,
Eñ was van eenre fierre herten.*

in de uitgave van Dousa 1591. fo. 12. a. *van fieren herte*. B. IV. vs. 1203.

*De heer van Kuuc hem bedochte
In siere herten.*

in de uitgave van Dousa 1591. fo. 39. b. *in sire herten*. dus ook V. 741. VIII. 234. In den *Roman van Ferguut en Galiene* is het meest vrouwelyk: als *mine herte*, *sine herte* (schoon in dat werk *mine* en *sine* voor geen andere onzydige woorden gevonden wordt) maar duidelyker fo. 27. a. daar Galiene van Ferguut zegt:

*Die ghene die heft DIE herte mijn,
Hine acbt op mi lettet no vele.*

en weder fo. 27. d.

*Ute sinen gereide [zadel] hi hem stac,
Soe dat hem DIE herte brac.*

Die Bediedenis van der Missen in Dietsche MS. fo. 6. d. en 7. a.

Eñ soe wie dat wort

Nobis vanden pape, hort,⁺
 Sal hem slaen voer DIE herte,
 Biwilen dat hem smerte.'

⁺Vs. 230.

Vs. 238.

- schoon het allen kundigh is
 Hoe Tantalus voor heen met goden zat ten disch.

Schoon de ouden aan den disch niet *zaten*, maar *lagen*: zo gebruiken echter de Dichters de woorden *zitten* en *leggen* hier onverschillig. van *leggen aan den disch*, zie de Aantek. VIII. 913. *Zitten* zegt VONDEL ook beneden vs. 888. VIII. 931. XII. 227. In *Virgilius, Eneas* VII. bl. 253. *hier plaghten de vaders, na het slaghten van rammen, aen lange tafels aen te zitten*. In *Joannes den Boetg.* B. V. bl. 87. *Herodes zeghts*, zit aen - en wat verder: *al wat ter tafel aenzat*. J. WESTERBAEN, *Lof der Zotheyd* bl. 54.

*En trachten by de goôn ten hemel in te stappen,
 En sitten nevens haer aen een gemeenen dis.*

HOOGVLIET, *Feestd.* VI. bl. 204.

Dat ook het godendom was aan den disch gezeten.

Vs. 248.

*Wy heerschen over steên en landen. koom ik vaeren
 Ten hove, 'k zie alom een onwaerdeerbren schat.*

Onze Dichter gebruikt hier 't woord *vaeren* op de wyze der ouden, by de welken het betekende *rei-*

zen, ⁺of *zich ergens heen begeeven*. trekken van de eene plaats naar de andere: *Rechten van Kenmerland*, gegeven door Graaf Floris den Derden, by BOXHORN, ⁺Vs. 248. aantek. op VELDNAERS *Cronijck*. bl. 155. *Elck man mach wel varen wonen van den eenen Ambochte int ander, sonder bannen ende sonder boete*. de Vertaaler van BOËTIUS fol. 13. b. *die te merctwaert voer met sinen esele en sinen kinde*. en fol. 47. a. *als hy jeghen de Grieken te stryde varen soude*.^(t) Maar VONDEL ge-

(t) MELIS STROKE 1591. fo. 2. b. Nieuwe uitg. B. I. vs. 145.

*Tien [te dien] tiden, lesen wi, eñ indien daghen
Waren vele Bisscoppen, de plaghen [die plagten]
Te vaerne after lande castien,
Omme vander Mammerien [overdrachtelijk afgoderyen]
Te bekeren dat Heidine diet [volk].*

fo. 13. b. Nieuwe uitg. B. II. vs. 347.

*Alsmen screef ons Heren iaer
M. C eñ xl daer naer,
Voer Grave Dideric met groten here
Int Heilighe lant van over mere.*

Men zie ook B. III. 1515. IV. 889. V. 1107. VI. 1297. Hiervan *vaart*, reis. fo. 25. a. B. III. vs. 535.

*Philips, haer man, bleef doot
Voer Akers inde grote vaert.*

en fo. 46. a. V. 477.

*Van Crayenhorst Gheraert
Wart ghevanghen ande vaert.*

dat is *op de reize*. ALKEMADE zegt: *by Utrecht*, zonder te denken, dat *de Vaart by Utrecht* eerst gegraven is in 't jaar 1373. zie HUYDECOPER. Van dit VAART, *iter*, hebben wy nog *bedevaart*, *dagvaart*, *heirvaart*, *kruisvaart*.

Hiertoe behooren ook de spreekwyzen, *een huis te huur om terstond in te VAREN*, *uit wandelen VAREN*, *uit spelen VAREN*, waarvoor thands meestal gebruikt wordt *spelen varen*.

bruikt [†]het hier overvloedig, *koomen vaeren*, daar *koomen* alleen genoeg waar: eveneens als B. XIII. vs. 840.

[†]Vs. 248.

Ik d'allerminste der Godinnen - (Aurora)
Koom echter, als Godin, geensins om woutaltaeren,
Brantoffers, kerken, en vierdagen, herwaert VAEREN.

Hy neemt het ook voor *ryden* II. 137. van Faëton

--- *hy brant om heen te vaeren.*

De Vert. van BOËTIUS fol. 59. d. *up waghene* varen,^(u) 't welk immers zo goed is als *op schepen ryden*: COLIJN VAN RYSSELE III. Spel fol. 43.

- (u) In Duitschland, en in onze Provinciën, welke naast daaraan grenzen, gebruikt men VAREN, zoo wel voor het reizen met een wagen, als met een schip. Wy vinden 't reeds by MELIS STOKES fo. 58. b. B. VI. vs. 758.

Men ghereedde doe de paerde.
Si saten op al sonder sparen.
Doe mosten si op waghene varen,
De met hem wech varen zouden.

Zie ook vs. 831. De Kantteekenaars op onze Bybelvertaling *Levit. XV. 9.* spreken van RYDEN op een beest, en van VAREN op een wagen. ALDEGONDE, *Biënkorf* I. cap. 2. fo. 43. b. *dat men na Loven niet VAREN en can, of de wagen moët voor de peerden gespannen zijn.* HOOFT, *Henr. de Groot* bl. 17. *Daar op gescheiden zijnde, gaan Anjou ende Angoulesme in karosse door stadt VAREN.* VONDEL, *Poëzy* I. D. bl. 281.

De vrachtkar VAERT gerust.

⁺*Ghy hadt te schepe wel moghen derwaert ryen,
Hadden u de beenen niet willen draghen.*

⁺Vs. 248.

VAN VELTHEM, *Spiegel Histor.* B. I. cap. 25. bl. 32.

*So dat si na dese dinc
In een scip wilden tiden
Ende alsoe ter zee werd riden.*

⁺Wy hebben dit woord *vaaren* noch behouden in *ten hemel*, en *ter helle vaaren*. zie de Aantek. XIII. 663. Dat *vaaren* gezeid wordt van alles, wat beweegbaar is, blijkt ⁺Bl. 274. uit *vaerende have*, 't welk by KILIAAN zo veel is als *roerende goederen*. [Vergelijk ook TEN KATE II. D. bl. 463. en volg. en WACHTER, *voce FAREN*; daar men alle de byzondere beteekenissen van dit woord uit elkander vindt gezet.]

Vs. 266.

*- ik ben door myne teelt
Zoo veel gelukkiger.*

Door myne TEELT: dat is, door mijn kinderen, die ik geteeld heb. *teelte* is vrucht, gewin, en strekt zich dus zeer wijd uit. *Een teelt van strantgevogelt*, zegt ANTONIDES, *Ystroom* IV. bl. 132. SPIEGHEL, in den *Hertsp.* V. 8.

In d'eerste optreks teelt der velden webbe-rijk.

Zie KILIAAN; en L. MEYER III. deel.

Vs. 269.

Ik ben het avontuure ontwassen-

AVONTUURE: HOOGSTRATEN *avontuur*. [In VONDELS Handschrift *het avontuure*.]

Vs. 272.

*Ik hou meer kinders, schoon Fortuin een deel quam rooven.
Ik kinderzalige ben alle vrees te boven.*

KINDERZALIGE: dat is, gelijk HOOFT, in *Baeto Act. IV. bl. 550.* zegt, *kinderrijk.* hier even boven vs. 270. zegt VONDEL ook, *kinderzaligheid.* en B. XIII. vs. 723.

*'k Was kinderzaligh voor de moortzucht en het woeden.
Des zoons van Eakus.*

CATS, *Sinne en Minneb. fo. 79. kindersalige vrouwen.* COORNHERT, *Boëtius* 1585. bl. 56. *wederom is een ander door kinderzaligheid verblijft gheweest.* *Hertspieghel* VI. 137.

De Kinderzalicheid is recht des Heeren zegen.

Bekinderd, zegt BREDERODE, in *Lucelle:*

*In 't welcke dat hy sterf bekinderd, rijck en grijs:
Maer d'afgehouwe boom die bloeyt noch door zijn looten:*

Het woord ZALIG, gevoegd achter een ander woord, betekent eenen vollen overvloed, zo wel ten kwaade, als ten goede; gelijkwe zien in *Rampzalig*, en *Gelukzalig.* het plag ook van ouds achter andere woorden geschikt te worden. BREDERODE, in *Griane Act. III.*

Kroon-waerde wyse vrouw, bevalligh en raetsaligh!

C.G. PLEMP begint zijn *Herdooperen Anslach* aldus:

*Hoe woedich in en om 't vaertsalich Amsterdam
'T herdoopt gedrocht links-luks ter moord te samen quam.*

in den *Hertspieghel* II. 148. *theel-zaligh.* en IV. 143. *werkzaligh*, dat de Hr. VLAMING verklaart door over-

kropt⁺ van werk. ROEMER VISSCHER, *Zinnepop*. III. 2. *datter de neerstighe* arbeyts-salighe *man een dobbelen dagh-huer by verdienen kan*: HOOFT, in den 130 *Brief*: arbeidzaaligen *yver*. 't welk gevolgd is door BRANDT, *Leven van Hooft* bl. 24. doch daar is *arbeidzalig* zo veel als *arbeidzaam*. *Eersalich* vind ik by CLAES WILLEMSZ. MS. 1486. B. II. cap. 17. *Waensalich*. JACOP VILT, *Boëtius* MS. fo. 85. b. *als du waensalich waers, in den scijn van rijk sijnde*. Ik zie met verwondering by KILIAAN, dat hy *Saligheid* niet alleen verklaart door *salus, beatitudo*, &c. welke woorden het *hoogste geluk*, of *gelukzaligheid*, beduiden; maar ook door het tegengestelde *miseria*, d.i. *elende*, of *rampzaligheid*: ja zelfs door de *Pest*, die allerver, schrikkelijkste plaag. hiervan is my elders noch niets gebleeken. by de Ouden heb ik aangemerkt, dat *Zalig*⁺ en *Gezond* dikwils verwisseld, en beide onverschillig van *ziel* en van *lighaam* gebruikt worden. Zie van dit woord verder den Hr. TEN KATE II. deel bl. 553. 554. en 745. den Hr. TUINMAN, in de *Fakkel*. J.G. WACHTERUS, *Glosar. German. enz.* [FORTMAN, *Taalkund. aanmerk.* bl. 10.]^{+Vs. 272.}
^{+Bl. 275.}

Vs. 310.

*Een zevental, de helft van 't koningklyke kroost,
Ontvonkt als ridders, en ten rystrijt elk getroost.*

RIDDER, zegt KILIAAN, is ofmen zeide, *Ryder*. doch dit weet elk. Maar ik vind het voor *krijgsknecht*, zo wel *te voet* als *te paard*, in de *Hist. van Alexander* 1515. cap. 11. *Wt Macedonien hadde hy*

+ *XV duysent* RIDDEREN, *oft mannen die te voet waren; ende twee duysent ende VII hondert die te peerde waren.* maar in *Der Sielen Troest* 1484. gedrukt, doch ^{+Vs. 310.} waarschijnlijk wel honderd of meer jaaren ouder, fol. 73. a. *vijftich dusedent* RIDDERS *ende tweehondert dusedent* voetghangers. [Men zie ook F. BURMAN, *Taalk. aanmerk.* II. D. bl. 265. en volg.]

Vs. 312.

Zy zetten prachtigh zich in hunnen purpren zadel.
Het gouden montstuk *toomt den klepper*, trots op adel.

Deeze plaats schijnt A. HOOGVLIET in 't oog gehad te hebben, toen hy schreef in *Abraham den Aartsvader* B. VIII. bl. 182.

Hy houdt den klepper, die op 't gouden montstuk bijt,
En knabbelt, staande -

mondstuk, voor een speeltuig, daarmen op blaast, zegt H. DULLAART, in zijn *Poëzy* bl. 139. zie de woorden beneden in de Aantek. IX. 16.

Vs. 349.

- *want Apol*
Dreef hem een dootlijk punt, van bittre wraekzucht dol,
In 't harte, dat het met den weêrhaek aen de longen
Gehecht, met groote kracht ter wonde uit wiert gewrongen,
Waerop de ziel het bloet komt volgen warm en root.

Boven B. II. vs. 801. van Koronis, door den minnydigen Febus getroffen:

⁺*Dus sprakze, en goot haer ziel in bloet uit.*

⁺Vs. 349.

B. VOLLENHOVE, *Broedermoort* Act. I. scen. 2.

Eer teffens ziel en bloet uit bete en wonde vliet.

Vergelijk dit, zorst 't lust, met het Aangetekende B. IX. vs. 199.

Vs. 372.

Wat scheelt nu Niobe van Niobe -

't Is seen krachtige en fraaie manier van zeggen, doorluchtige persoonadien by zich zelfs te gelyken, wanneer zy van staat veranderd zijn: indien dit geschiedt door het herhaalen van den naam zelve. de lieffelyke POOT, in zijn *Minnedichten* bl. 130.

*De snelle tijt durft schoonheit ook verslinden.
HELEEN kon in HELEEN HELEEN niet vinden,
Toen zy weleer op haren ouden dagh
Eens in den spiegel zagh.*

MOONEN, *Heil. Herdersz.* V. bl. 30.

⁺*Zal NATHAN NATHAN zijn -*

⁺Bl. 276.

DAN. HEINSIUS, *aen Leyden*, door J. ORLERS beschreven vs. 126.

Laet HOLLANT HOLLANT sijn. -

CORNELIS TAEMSSOON VAN HOORN, op VAN MANDERS Vertaaling van *Virg. Eclog. en Georg.*

*Maer soo dees rasery sy eenmael werden quyt,
En de Neerlander weer sal worden een Neerlander,
Dan sal u Nederlandt storten een vloet van eer.*

deezee uitdrukking heeft iets verhevens: en die Grieksche Schryver, wiens werk van de *Verhevenheid des Stijls* wy noch bezitten, naamelijk LONGINUS, toont dat hy zijn stoffe verstondt, wanneer

*hy, spreekende van HOMERUS, die in zijn' ouderdom zo veel vuurs en krachts niet hadt, als te vooren, zich op deeze wyze uitdrukt. *Doch evenwel is die ouderdom* *Vs. 372. *in Homerus de ouderdom van Homerus.* zie de zinnelyke vertaaling van dat werk door P. LE CLERCQ, cap. 7. bl. 36.

Vs. 378.

Zy legt 'er op de doën met haere borst en kermt.

'*Er is haer:* maar *haer* moest hier zijn *zich*. ik weet niet hoe VONDEL tot zulk een misslag komt. echter hebben wy dien zelfden noch eens in dit boek ontmoet, boven vs. 185.

Dat zy, die moedigh was, haer zelf te buiten ging.

voor *zich zelf*. en XIV. 92. van Scylla:

Ziet d'opgespalkte keel der honden om haer heenen.

noch eens XI. 759.

*Halcion midlerwyl, onkundigh van zijn leet,
Telt vast de nachten, en verhaest zich om een kleet
Voor hem te naeien, ook voor haer op 't wederkeeren.*

ik beken dat VONDEL, aan deeze vaarzen van VONDEL, kwaalijk te kennen is.

Vs. 392.

*- dus sprakze, toen de boogh
Gespannen, eenen pijl liet snorren van om hoogh,
Datze alle sidde[r]den, behalve dees verharde,
Die halssterk in dien staet, de goën ter straffe sarde.*

Het schijnt, dat *hal[s]ste[r]k*, en *hardnekkig* het zelf-

de *betekent: want *sterk van hals*, en *hard van nek* verschillen niet veel; en kunnen beide voegelijk gebragt worden tot trotsheid en hoogmoed, die 't hoofd voor niemand te buigen, noch zich te vernederen pleegen, VONDEL, *Peter en Pauwels* Act. II. scen. 3. ^{+Vs. 392.}

En halssterck naer de lucht, als nieuwe reuzen steigeren.

in *Palamedes* III. 5.

Wy hebben dat weleer halsstercker hooft verleert.

HOOFT, in *Baeto* Act. III.

Hy, even halssterk, wyt zijn' oudren's hemels straf.

*(daar ook, gelijk hier by VONDEL, de toon op de eerste greep valt) [Zie ook HOOFT, *Nederl. Histor. B. XI. bl. 483. Henr. de Grootte* 1677. bl. 23. CATS *Werken* I. D. ^{+Bl. 277.} bl. 215. a.] D. DE POTTER, *Getr. Harder* I. 3. 19.

*Maer als ick weder denck aen sijn hals-stercke min,
Die hy een ander' draegt. -*

Dit zouden veelen zekerlijk voor goede munt aanneemen. doch ik heb hier alleen gesproken naar de gedachten van HOOFT en VONDEL, en anderen, die *halssterk* gebruikt hebben: maar het rechte woord is *halsstarrigh*, of *halssterrigh*. WESTERBAEN, *Lof der Zotheyd* bl. 21.

En haere Koningin halsterrig tegenstreven.

en bl. 92.

Onoverwinnelijck door haer halssterrigheyd.

zo schryven ook OUDAEN, in *Konradijn* Act. I. en SPIEGHEL, in den *Hertsp.* III. 105. *halsstarrigh*. de Hr. TUINMAN, in de *Fakkels*: *HALS is van 't Latijnsche collum versmeed. C is hier al mede H geworden. HALSTERRIG is halssterkig, voor sterkhalzig, door*

⁺*omwending*. Met recht, *omwending*: want de zaaken in 't war, en alles 't onderste boven te smyten, is geen kleine *omwending*, dees Schryver is onvoorzigtig ^{+Vs. 392.} geweest, dat hy eene Fakkel heeft durven uitgeeven, zonder zich van het licht van KILIAAN, de eenige Fakkel daar wy onze kaarsen tegenwoordig aan moeten ontsteeken, te bedienen, of hem te hulp te roepen, daar vindtmen veel wortelwoorden, die nu onbekend, en alleen noch in Koppelwoorden gebruikelijk zijn, die wy thans buigen en draaien, omze van meer bekende woorden afte leiden, zonder te letten op de eigenschap der betekenis: want *halssterk*, dat zelfs geen goed Duitsch is, voor *sterkhalzig*; zo weinig als *moedkloek* voor *kloekmoedig*, of *hoofdstijf* voor *stijfhoofdig*; zou, zomen 't al aannam, veel eigelyker betekenen iemand die veel torsschen en draagen kan, dan eenen *hardnekkigen* of *stijfhoofdigen*. maar *halssterrig* is zo veel als *STIJFhalzig*. KILIAAN: HALS-STARRIGH, is *ster-halsigh: obstinatus, durae cervicis*. En elders, STER-HALSIGH, *halssterrigh*. en voorts, *sterrigh, starrigh*, dat in de zelfde betekenis gebruikt wordt, eigenlijk *stijf, verstijfd, hard*. en hier van *sterrigheid*; komende deeze allen van STERREN of *starren*, dat zo veel is als *verstyven*. Van deezen zelfden oorsprong is *sterren, starren, ster-oogen*. (nu ook wel *staaren*, zie VIII. 1171.) met onbeweegde en als verstijfde oogen ergens op zien; en *sterrende oogen, oculi rigentes*. Dit alles, van KILIAAN ontleend, en meer deezen aan gaande, kanmen ook vinden by den naauwkeurigen Hr. TEN KATE II. deel bl. 426. [Men vergelyke ook WACHTER *voce* STARREN.

*Vs. 415.

*Het aengezicht ziet dootsch, en d'oogen, vol misbaer,
Staen stijf in 't aengezicht. in 't lichaem is geen leven.*

*Bl. 278.

GEEN LEVEN: dat is, *geen beweging*: want Niobe was noch niet dood: zy hadt wel alle tekenen van leeven (waarvan de beweging het allervoornaamste is) maar het leeven zelf noch niet verlooren. eerst geleeke een beeld; daarna veranderde zy in een beeld. in die eerste gesteldheid wordtze ons hier vertoond. Meermaalen komt *leeven* in de betekenis van *bewegen* of *beweging* voor. J. SIX VAN CHANDELIER, in 's *Amsterd. Winter* bl. 56.

*- de gulde waterplas,
Doorweemelt van het leeven, van
Het volk met zilvre schubben an.*

en bl. 60.

*Waar 't anders ongelooflik leeft
Van menschen, als een miergekriel.*

FRANS GREENWOOD, *Poëzy* bl. 61.

*Het vrolijk veltmuzijk, dat, klinkende in 't verschiet,
Den pijn en es, zoo 't scheen, deed dartelen en leven.*

zo zegtmen van iemand, die noit stil en vol beweging is, 't leeft *al wat er aan is*, en hiervan *Leevendigheid*, en *Leevendig*. als een *leevendig*, dat is, speelziek en spraaksam, kind. Een *leevendige* stad, *civitas populosa*, d.i. een volkryke stad, by TEN KATE II. deel bl. 127. die het van KILIAAN ontleend heeft, daarmen echter minder wel leest, *levendighe* of *levende* stad. trouwens van die woorden *leevendig*, en *leevende*, en 't onderscheid tusschen beide, zul-

len ⁺wy breeder spreken beneden XV. 125. het gezeide voldoet aan onze belofte, boven vs. 142. gedaan.

⁺Vs. 415.

Vs. 432.

*Te melden d'oorzaak van de straf, voorheene aen zielen
Gepleeght, die in den haet der jaghtgodin vervielen.*

Hier, of liever vs. 425. begint de Fabel van Latona, de Lycische Boeren, die haar het water, dat natuurlijk ieder gemeen is, ontzeiden, in Kikvorschen veranderende: welke verandering in deze Vertaaling kwaalijk aan Diana, toen noch een eerstgeboren Zuigeling, in plaats van aan Latona, wordt toegeschreeven. zie boven, onze eerste Aantek. op den inhoud dezes boeks. daar hebben wy de fout verbeterd: eene vryheid, die ik, toen het werk gedrukt werdt, hier niet heb durven naarvolgen, my vergenoegende dezelve aantewyzen. De Leezer zy dan gewaarschouwd, dat hy deze woorden aldus diene te leezen:

- *die in den haet VAN DEES GODIN vervielen.*

dees godin is Latona: maar de *jaghtgodin* is Diana.

Vs. 448.

*Ik vraeghde nietemin, uit weetzucht onverzaedigh,
Of 't Faunus outer was -*

⁺**NIETEMIN:** HOOGSTRATEN *nietemin*. [in VONDELS handschrift *nietemin*.]

⁺Bl. 279.

Onverzadigh: een misselijk woord, dat ik

⁺zo weinig goed oordeel als *gloeierendig*, waarvan gesproken is boven II. 310. VONDEL gebruikt het niet anders dan hier, maar beter zegt hy *onverzaet* VIII. 1141. XIV. ⁺Vs. 448. 277. en *onverzadigt* X. 394. en XV. 825. die beide goed zijn. maar *onverzadigh* vind ik ook by HOOFT, in zijn Gezang, *Weet iemand beter saus*, enz. gerijmd in het jaar 1603. dat is in het 23. zijns Ouderdoms, na welken tijd die Schryver zynen stijl wonderlijk veranderd en beschaafd heeft:

Maar zoo de honger en de dorst zijn licht verzaadigh.

Meermaalen komt het voor by H.L. SPIEGHEL, als in zijn A.B.C. *Ketting-Lied*, op de Letter G.

Ghiericheid wast, zo 't gheld wast, onverzadigh.

in het *Kort Begrip van Kebes Tafereel* vs. 34.

Quistgoed, eerezucht, onmaat, en vrekheid onverzadigh.

in den *Hertspiegel* B. VI. vs. 429.

Maar gheld, en eer en staat, en saamzucht onversadigh
Haar dieners beelden in dat zy in lust gestadigh
Hier zijn.

Maar, dat my vreemder voorkomt, want de Dichters schynen 't alleen om 't rijm te gebruiken, KILIAAN zelf erkent het, by wien ik vind, *Onversaetelick, oversaetigh: en, Onversaetigen honger*. Maar hoezeer ik gewoon ben my te vertrouwen op het oordeel van dien Schryver, echter durf ik zeggen, dat hy hier mistast: of laat my iemand een weergaa van dit woord toonen, of my den weg van des zelfs geboorte en afleiding aanwyzen. eer kan ik 't niet goedkeuren. ook heb ik 't by geen' ouder gevonden.^(v)

- (v) Ouder voorbeelden heeft de Heer HUYDECOPER naderhand gevonden en aangeteekend. JACOP VILT, *Boëtius* MS. 1470. B. III. rijm 12. fo. 137.

Ende uwe verstannesse daer toe stellen
Dat aertsche begheerten ONVERSADICH
Hu [u] ter eerden niet en vellen.

ED. DE DEENE, *Warachtige Fabulen der Dieren* Fab. 10 bl. 22.

De ooghe der ghierighen is ONVERSADICH.

Waarby men voegen kan Jonker VAN DER NOOT, *Lofsangh van Brabandt* fo. 20.

Maer men sal haest dit volck, soo boos en ongenadigh,
Die dus d'onnoosel bloedt verghiten ONVERSADIGH,
Deur Godts straffingh oprecht', sien vergaen en vernilen.

CASTELEYN, achter de *Conste der minne* fo. 65.

Ten schaet noch ten deert troost ghi mi ONVERSADICH.

Ook buiten het rijm. HOUWAERT, *Milenus Clachte* 1577. bl. 16.

Waerdy soo neerstich om eer te beiaghen,
Als ghy wel vlytich en ONVERSADICH *zijt*
Om een ander t'zyne te ontdraghen.

+PLANTIJN, die zijn' *Schat der Nederduitsche Spraken* in den jaare 1573. heeft uitgegeeven, kent het niet, en schrijft veel beter, *Onversadelick. Onversadelicken.* +Vs. 448.
Onversaedt, oft onversadet. Onversaedheyt, oft Onversadelickheyt. Onversaedt zijn.

Antycke Tafereelen bl. 136.

Crassus en was soo ONVERSADICH niet.

Peoene van Mechelen bl. 24.

- *eer in u comt geresen*

D'ONVERSADICHEIT, *die overwoedighe beeste.*

VISSCHER, *Zinnepoppen* 181. *De geltsuchtige weet noch sal weten sijns onversadigheys eynde, regel, noch mate.*

VONDEL gebruikt het woord *onverzadigh*, in *Davids Harpzangen* LXXIII. bl. 191.

Van SAT, *satur*, komt SADEN, *satiari*, VERSADEN, frequentativum VERSADIGEN. hiervan VERSADIG en ONVERSADIG; dat zoo veel is als *onversadelijk*. even zoo ook van *smaad*, komt *smaden, versmaden*. hiervan *versmadig* d.i. *versmadelijk*. HOUWAERT, *Antycke Tafereelen* bl. 136.

MOERMAN, *Cleyne Werelt* N. 21. CATS *Werken* I. D. fo. 197. a.

Meer diergelyke Adjectiva in IG vinden wy by de ouden, welke nu buiten gebruik zijn, b.v. *beradig, overladig, schadig*, enz.

Vs. 452.

- *toen berechte op myne vrdege*
De leitsman my aldus: ô jongman, zijtge graêge
Om dit te wetten. -

GRAEGE om het rijm, voor *graeg*. dit is diergelijk rijm als hier onder vs. 555. ook voorkomt,

--- *Argjif, Miceener, en Spartaene.*

om te rymen op *Diane*; voor *Spartaen*, of *Spartaener*.

*Vs. 509.

De heesche keel zwilt aen den hals heel bol en dik.

⁺Bl. 280.

B. VOLLENHOVE, *Broederm*. Act. III. scen. 2.

--- *het velt lagh bol en dik*
Bezaait met lyken, en geweer, en menscheschonken.

⁺C.G. PLEMP, *der Herdooperen Anslach op Amsterdam* vs. 433.

*Recht op den viand an, die hy nu bol en dik
Sach dryven als een wolk, en letten op sijn stik.*

⁺Vs. 509.

Vs. 516.

*Toen dit een Liciaen, wie 't zijn moght, ons vertelde,
Verhaelde een ander hoe Apol zijn smaet vergelde
Aen eenen boxvoet -*

VERGELDE. HOOGSTRATEN *vergeldde*. maar het moest zijn *vergoldt*. 't welk hy zelf bevestigt B. II. vs. 521. daar hy zegt, *onvergouden*, voor *onvergouden*, van welke verwisseling van L en U, wy op die plaats spraken. doch *vergoldt*, kon hier niet rymen op *vertelde*, dat voorgaat.

Vs. 522.

*En onder 't kermen wert het vel vast afgestroopt,
Al 't lijf, een enkele wonde, in 't roode bloet gedoopt.*

Zo zegt hy beneden B. XV. vs. 703.

Al 't lichaem was een wonde. -

't welk krachtiger en nadrukkelyker zou weezen aldus,

Al 't lijf was ééne wonde:

omdat *een* hier een telwoord, geen Ledeken, is.

Vs. 525.

- men kon 'er onder 't steenen
 Het hart zien kloppen, en de vezels over al
 Den boezem tellen. -

Wy hebben *over al* hier gescheiden, dat in den eersten druk aaneen gevoegd was, *overal*. want *al* is hier een *adjectivum*, in de betekenis van *geheel*.

Vs. 530.

*De vruchtbre gront wert nat, en dronk van smarte en last,
 De vochte traenen, die langs zyne kaeken droopen.*

Alles, wat eenig vocht naar zich trekt, wordt by overdragt gezeid te *drinken*.
 ANTONIDES, *Ystroom* B. III. bl. 90.

Onze oevers dronken 't bloed der Roomsche dwingelanden.

J. SIX VAN CHANDELIER, *Amst. Winter* bl. 66.

-- *fyne wol, en sy,
 Die in de kuip der verwery
 Verscheide schoone verwen dronk.*

en wat dies meer is. Ja ook *drinken* de ooren, dat vreemder schijnt, het geluid in.
 VONDEL, in dien fraaien Rey van het Derde Bedrijf van *Palamedes*:

*Die nimmer vlamt op ydlen lof,
 En zyne lusten met zijn' hof
 Bepaelt, en indrinckt met zyne ooren
 Den voglezang, die zich laet hooren.*

van dit denkbeeld wijkt niet ver af deze uitdrukking van Juffr. KATH. VERWERS,
Spaensche Heidin Act. I.

- *neen ghy moet uw geluydt eerst storten;*⁺
Dan menglen wy ons stem met d'uwen onder een.

⁺Vs. 530.

welke mengeling, naar de kunst getemperd, men zou kunnen noemen

Een lieffelyken drank voor de ooren van 't gemeen.

Deeze zo wel als de voorgaanden, zijn spreekwyzen, zeer gemeen in de Werken der beste Latijnsche Dichters. doch wy hebben geen plaats over, om dit met Latijn te vullen.^(w)

Vs. 536.

Afvloeiende in den vliet van Frigie -
Noch Marsia naer hem genoemt zoo veele jaeren.

HOOGSTRATEN *Marsias. zoo veele jaeren*, diende eigenlijk te zijn, NA *zoo veel jaeren*.

⁺Vs. 574.

Dies gaf Pandion aen dien koning, -
Zijn dochter Progne, rijk en schoon, tot eene bruit.
Doch Juno leide haer, als bruitsvrouw, niet vooruit.

⁺Bl. 281.

Deeze naam van *Bruitsvrouw* is hier voor 't Latijnsche *Pronuba*, met welken naam Juno, als de Godin des

(w) Niet alleen by de Latijnsche; maar ook by onze Nederduitsche Dichters vindt men diergelyke spreekwyzen of overdrachtelyke gebruiken zeer menigvuldig. Wy zullen dit met eenige voorbeelden toonen, aan het einde van dit sesde Boek.

+Huwelijks, doorgaans, van de Poëeten genoemd wordt. VALENTIJN heeft hier in zyne vertaaling het zelfde woord, het welk aan L. SMIDS niet schijnt behaagd te hebben, als men kan afneemen uit zyne Aantek. want zo schrijft hy, *deezee Bruidsvrouw, gelijk Valentijn belieft te zeggen*, enz. ik beken ook, dat het my niet zeer behaagt. VONDEL vertaalt dit zelfde woord beneden B. IX. vs. 1081. met *Bruiloftsleidster*, dat my beter voldoet, dan het eerste, omdat *Vrouw* in *Bruidsvrouw* zich al te onbepaald opdoet voor ons begrip; daar *Leidster* in *Bruiloftsleidster*, ons zekere eigenschap van Juno, als Trouwgodin, te binnen brengt, naamelijk die, van de Bruiloft (daar de tegenwoordigheid van deezee Juno *Pronuba*, of *Bruiloftsleidster*, zeer gewenscht plag te zijn) als te leiden, en aan te voeren. Korter evenwel zou men haar ook kunnen noemen *Bruidleidster*, welk woord wy vinden by PLANTIJN en KILIAAN, die het beide vertaalen met *Pronuba*; KILIAAN voegt 'er by, *Comes Sponsae*. deezee laatste benaaming brengt ons natuurelijkst tot de *Speelnooten*, of *Lei-juffers*, gelijkze by de grooten heeten. dit komt zekerlijk best overeen met den aard van een Nederduitsch Woordenboek, waarin het Duitsch niet naar 't Latijn, maar het Latijn naar het Duitsch moet geschikt worden. evenwel geloof ik, dat hier, vooral by PLANTIJN, die de oudste is, de eigelyke betekenis van *Bruidleidster* moet gezocht worden in die van het Latijnsche *Pronuba*; vooreerst omdat hy 'er, noch in 't Duitsch, noch in 't Latijn, eenige andere verklaring byvoegt; ten anderen om het voorgaande *Bruidleider* of *Bruigomleider*, dien hy in

+Vs. 574.

*'t Latijn noemt *Paranymphus*, even als KILIAAN na hem: welke naam mede wel op de *Lei-jonkers* zou kunnen t'huisgebragt worden, indien daartegen niet regelrecht ^{+Vs. 574.} streedt het geen PLANTIJN 'er byvoegt, noemende dien *Bruidleider* ook in het Duitsch *Houwelickmaker*, in het Latijn *Auspex*, het welk in geenen deele van de *Speelgenoten* kan verstaan worden. uit dien hoofde zal dan *Bruidleidster* ook zo veel zeggen als *Huwelijkmaakster*, en dan is het de eigen naam van Juno, om geene andere reden *Pronuba* genoemd, dan omdatze de huwelyken maakte, gelijk 't Heidendom voorgaf. en hierin worden wy krachtelijk bevestigd door eenige, hoewel weinige, Dichters, by de welken wy deeze naamen van *Bruidleider* en *leidster*, in die betekenis aangemerkt hebben. ^{+dien van *Bruidleidster* vinden wy by FRANCISCO SNELLINX, op 't Huwelijk van A. Reinders 1658. daar hy, na eene beschryving ^{+Bl. 282}} van Venus, in haar' vollen glans van sieraaden en aanlokkelijkheden, aldus vervolgt:

*Zoodanig was de Bruyd-
Geleydster oock gesmukt (geloof ik) toen Leander
Op Hero, Alexander
Verslingerd' op Roxaan', Briseis op Achil,
Door haar hesteck en wil.*

doch deeze *Bruyd-geleydster* is, niet Juno, maar Venus, gelijk, als 't noodig waar, uit meer dan eene reden zou kunnen beweezen worden. by geen' anderen hebben wy tot noch toe deezen naam aangemerkt. Dien van *Bruidleider*, als *Huwelijkmaaker*, ontmoeten wy in de *Bruiloftsdichten* van VONDEL bl. 638.

*Bruidleider *Hymen*, weest verheught:
U staet te wachten vreught op vreught.
Gy zult veel bruiden leien: enz.

*Vs. 574.

ook by CAREL VAN MANDER in zyne Uitlegg. op dit werk van OVIDIUS fol. 3. a. in de fabel van Pandora: *Prometheus hoewel hy Epimetheum hadde gewaerschout, gheen gift van Jupiter t' ontfangen, sulcx vergetende, heeft dese Pandora aengenomen van Mercurio, diese als Bruyd-leyder aen hem troude.* Merk in deeze woorden aan, een' grooten mislag van den schryver, die zich hade moeten uitdrukken op deeze wyze: *Epimetheus, hoewel van Prometheo gewaerschout, gheen gift, enz.* en zo dacht hy zelf, schoon hy anders schreef: want niet Prometheus, maar Epimetheus, is geweest de Man van Pandora, gelijk men zien kan by HYGINUS *Fab. CXLII. &c.* Meer voorbeelden van deezen naam zijn my noch niet bekend: schoon wy meer andere *Bruid-leiders* en *leidsters* by onze Dichters ontmoeten, doch niet met die uitgedrukte naamen benoemd, die ons verbeeld worden, als *het paar*, dat is Bruid en Bruidegom, naar het bruidsbed te leiden. van *Hymen*, of den *Bruiloftsgod*, kan men 't vinden in de *Bruiloftsdichten* van VONDEL bl. 668. van ANTONIDES bl. 94. en anderen. WILLEM DEN ELGER bl. 172.

Terstondt heeft Hymen dit zoo waarde paar geleid
Naar 't ledikant -

wy tekenen hier deeze plaats aan, omdat wy zien dat dees Dichter hier, en noch eens op de zelfde bladzyde, ook bl. 175. *enz.* schrijft *ledikant*, voor *ledekant*; gelijk ook de Hr. P. DE BYE doek op de *Dood van Alb. Jer. Staal*:

*Wie had niet liefst met mirten 't ledikant,⁺
In plaats van 't graf met lijkcipres, beplant?**

⁺Vs. 574.

⁺Bl. 283.

ook KATHARINA VERWERS, *Spaensche Heidin* Act. II.

Ontspreyt mijn ledicant.

J. DULLAART, *stantv. Princes* Act. I.

Om na het ledikant te gaan.

welke schrijfwyze wy hier, in 't voorbygaan, afkeuren,^(x) Tot zulke *Bruidleidsters* maakt de Hr. K. BOON VAN ENGELAND de *Bevalligheden*, als hy zingt bl. 193.

*My dunkt, ik zie de drie Bevalligheên
Zelfs hant aen hant al dartlend herwaert treên.
My dunkt, ik zie haer zelfs het bruitsbed spreien,
Om derrewaert het waerdig paer te leien.*

zo zienwe een' geheelen drom van *Bruidleiders* in het Bruid-lofsdicht van IZ. ELZEVIER, op 't Huwelijk van *J. van de Graaf*, en *M. van der Wielen*:

*- - - ik zie een drom
Van Cypriotten, die naar Paphos heiligdom
Uw kuische Machthild gaan geleiden. -*

dit alles is volgens de fabeltaal der oude Poëeten: maar de rechte *Bruidleiders* van onzen tijd vinden wy by VONDEL bl. 652.

(x) 'LEDEKANT is zeekerlijk afkomstig van het Fransch *Lit de Camp*, want het beteekent eene bedstede, die niet vast staet, maer uit malkanderen kan genoomen en weder ingezet worden, en dus, zoo als men het goed vindt, van plaats verandert. Volgens de etimologie zou men moeten schryven *lidekant*. Doch de gewoonte en beter vloeyendheid van uitspraak heeft dit in *ledekant* veranderd.' F. BURMAN, *Taelk. aenmerk.* II. D. bl. 75.

⁺*Van waer gy hooren kunt, hoe speelnoots zich bereiden,
Om 't eenig dochterken, de Bruit, te bed te leiden.*

⁺Vs 574.

deze *Speelnoots* zijn de nu genoemde LEI *jonkers*. het zou, met den eersten opslag kunnen schynen, alsof de naam van *Lei-jonker* daarop doelde; omdat het hun post is, wanneer de Bruiloft ten einde loopt, de *Bruiden te leiden* ter plaatse, werwaarts zy liever willen getrokken worden, dan vrywillig heene gaan. Doch de *Lei-juffers*, die in naam met de *Lei-jonkers* overeen komen, hoewelze in dit *leiden* van de bruid niet het minste deel hebben, toonen genoegzaam, dat deeze benaaming eene andere reden heeft. en het is redelijk klaar, dat zo wel LEI-*jonkers*, als LEI-*juffers*, dien naam draagen, omdat zy de geenen die Bruidegom en Bruid, en de naastbestaanden, komen geluk wenschen, in het heenegaan, *uitgelei doen*, en tot op den stoep, of op de straat *geleiden*. doch de naam van *Speelgenooten* of *Speelnoots* is hun gegeven met een ander opzigt, t.w. omdat zy de Ondertrouwdten tot gespeelen, en tot gezelschap zijn toegevoegd, en dus mede hun deel en genot hebben aan die vrolijkheden en vermaaken, die de Bruiden van alle kanten omringen, en in dien tijd, gelijk alles zijn' tijd heeft, niet behooren te ontbreken. Ondertusschen moet ik hier aanmerken, dat ik geene van die naamen, waarmede de *Speelnoots* nu, in deeze bepaling, benoemd worden, by PLANTIJN of KILIAAN heb kunnen vinden. Doch dewijl KILIAAN ⁺op de *Lei-juffers* schijnt toe te passen het Latijnsche *Pronuba*, zullen wy, tot opheldering deezer stoffe, hier ook kortelijk iets byvoegen van die ⁺Bl. 284. vrouwen, die by de Romeinen eigenlijk *Pronubae* genoemd wer-

den. *Haar werk was, de Bruiden, nu in 's Bruidegoms slaapkamer gekomen of gebragt, in het Bruidsbed te leggen, of te plaatsen, volgens de eigelyke betekenis van het daartoe gebruikelyke woord *collocare*. dit kon niet wel door ongehuuwden, gelijk onze *Lei-juffers*, geschieden; maar wert verricht door getrouwde vrouwen, doch bepaaldelyk door de zulken, die noit meer dan eens getrouwd waaren: waaruit TERTULLIANUS dit gevolg trekt, dat ook het Heidendom achting hadt voor zulke vrouwen, die geen tweede huwelijk aangingen. doch natuurelyker is de reden die BRISSONIUS uit SEXTUS POMPEJUS aantekent, t.w. dat deeze Heidenen, die zich in alles aan voortekenen vergaapten, ook hiermede de geduurzaamheid van het nu begonnen huwelijk wilden voorspellen. Zie hiervan breeder BARNABAS BRISSONIUS *De Ritu Nuptiarum* p. 94. en. ANTONIUS HOTMANUS *cap.* 31. Daar is dan tusschen deeze Romeinsche *Pronubae*, en onze *Lei-juffers* een groot onderscheid; en schoon zy beide misschien den naam van *Bruidleidsters* kunnen voeren, ik kan echter niet zien, dat de *Lei-juffers* of *Speelnooten* voegelyk in 't Latijn *Pronubae* zouden kunnen geheeten worden; dewijl zy niets toebrengen tot de voltrekking van het huwelijk: waarop echter dat woord ziet. Doch dewijl wy hierover zo breed uitweiden (dat wy zonder PLANTIEN en KILIAAN niet zouden gedaan hebben) zal nu misschien ook iemand wenschen te weeten, hoe wy 't Latijnsche woord *Pronuba* in het Duitsch zouden uitdrukken. De bediening deezer vrouwen, *Pronubae* genoemd, niet meer in gebruik zijnde daarmen Duitsch spreekt, behoe-

*Vs. 574.

ven ⁺wy ook geen' Duitschen naam uit te denken, om haar te benoemen. Het woord zelf is een Byvoegelijk woord, dat wy niet wel door een ander Byvoegelijk in het ⁺Vs. 574. Duitsch kunnen uitdrukken; maar des zelfs kracht en betekenis wordt by ons doorgaans vervangen door het woord *trouw-* in koppelwoorden; zo heeten wy *Juno Pronuba*, in het Duitsch *Trouw-godin*: even gelijk wy *Trouw-ring* noemen, dien de Latynen hieten *Annulus pronubus*: welken ring de Bruidegom, als het Huwelijk geslooten was, aan de Bruid, of gaf, of toezondt: waarvanmen, behalve CAELIUS RHODIG. *Antiq. Lect.* VI. 12. en de. bovengenoemde Schryvers, ook by anderen, die van 't gebruik der Ringen by de Ouden geschreeven hebben, en vooral by J. KIRCHMANNUS *p.* 156. *seqq.* wydloopig bericht kan krygen.

Vs. 578.

⁺- *de helsche Razerny*
Quam 't bedde spreiden -

⁺Bl. 285.

Deeze spreekwijs '*T BEDDE SPREIDEN* gebruik ook de Hr. K. BOON, in de voorgaande Aantek. aangehaald. hiervoor zegtmen nu in de gemeene taal *het bed maaken*: gelijk ook Ariadne, van Thezeus verlaaten, spreekt hy D. HEINSIUS, *Hymn. van Bacchus vs.* 302.

*Ten minsten hat ghy my gebruickt tot ander saken,
 Om u gemak te doen, en om u bed te maken.*

wat anders is 't, gelijk onrez Dichter beneden zegt VIII. 910. *het bed met een deken spreiden*. Doch wat

*is in deeze spreekwyze, *het bed spreiden*, de eigelyke betekenis van hen woord *spreiden*? mijns oordeels, is het die van *glad*, *effen* en *gelijk maaken*: even als ^{+Vs. 578.} in *een pad spreiden*, daar het klaarer doorsleekt, dan in *een bed spreiden*. FR. VAN HOOGSTRATEN *Beg. Belg.* III. 4. bl. 192.

- - - door deze gunste spreit
Zy voorme 't pad van vriendschap by mijn' Heere.

H. DE GROOT, *Bewijs van den W. Godsd.* B. II. bl. 26.

Dat ook 't gebuilde vlak van 't Galileesche nat
De rugge heeft gespreyd hem tot een wandelpad.

trouwens, hoe men iets meer *uitspreidt*, hoe het *gladder* en *effener* wordt.^(y)

Vs. 580.

- na'et vergaeren,
Wort d'eene moeder, en de gade vader van
De vrucht.

Na 'et VERGAEREN: na het volbrengen des huwelijks: eigelijk hier, *na het* geene men anders noemt *byslaapen*. *Destructie van Troyen* 1479. fol. 7. a. *want wi weten dat wel voerwaer, eer een wijf machtich*

(y) SPREITEN, *expandere, extendere*. BENSON *in voce*. *Anglosax.* *Spraedan, Spredan, extendere*. NOTKERUS, *Psalm*. XLIII. 21. *Haud dubie a simpliciori breiten, praeposito sibilo, quem vehementiae causa additum censet CLAUBERGIUS in Arte Etymol. Teut.* pag. 236. WACHTERUS. Men vergelyke ook TEN KATE II. Proeve in BREED.

⁺*is eens mans, ende mit hem vergadert, so begeert si des mans geselschap ende biwesen.* WESTERBAEN, *Lof der Zotheyd* bl. 11.

⁺Vs. 580.

*Wat vrou sou leggen gaen, of met een man vergaren,
So sy de pijn, de ween, den arbeyd van het baren,
Voorhenen overley?*

DE POTTER, *Getr. Harder* III. 6. 264.

Daer uw beminde met haer sagten pol vergaert.

en zo zegt de onkuische Reimond by P. VERHOEK, *Karel de Stoute* II. 6.

*De Min beheerscht my, en ik kniel voor zijn geweld.
'k Ontzagh geen slaafsche dienst, liet hy ons slechts vergaaren.*

Maar in de eenvoudige betekenis van *trouwen* komt het ook zeer dikwils voor. MS. 1452. *ghelijc dat ghy mi geloofdet ten tyde als wi vergaderden*: dat is daar, *trouwden*. *Destr. van Troyen* fol. 7. d. daar Medea van Jazon spreekt: *och of dese heerlike vreemde man also schoon ende edel met mi vergadert ware in wittachtighen hilick*. POOT, *Uitvaert van den Hr. G.J. van Eenhoorn*, overleeden pas voor zijn' gestelden troudag, bl. 243.

⁺Bl. 286.

*Men ziet wat droefs en vreemts gebeuren,
Als twee gelieven, eens van aert,
Dus scheiden eer ze zijn vergaert.*

anderen zouden hier misschien *gepaert* gezeid hebben: doch wy merken hier weder het oordeel van dien Dichter aan. J. SUDERMAN, op de *Gedichten van J. van Geel*:

*Zoo zingt hy ook op 't bly vergaren
Van echtgenooten -*

*HUYGHENS gebruikt het dikwils by overdragt voor *vereenen*, 't welk anderen ook door *trouwen* en *huwen* uitdrukken: als in *Hofwijck* bl. 339. *Vs. 580.

--en naer een soet gekijf
Vergaderde 't Gemack en 't Fraei, als man en wijf.

zie ook *Sneld.* XII. 81. Vooral onze Aantek. beneden XIII. 1184.

Vs. 586.

Zy eeren Itis dagh, die zijn geboort vernuwt.

VERNUWT om 't Rijm. anders schrijft hy altijd *vernieuwen*. S. COSTER, in *Ithis Act.* II. sc. 6.

Lief, hoe 'k 'er meer van spreeck, hoe 'k meer de rou vernu.

de Ouden schreeven dit woord op veele wyzen. MELIS STOKE B. I. vs. 680. *d'Oude eñ de Nie Wet.* Uitgave van DOUSA fo. 6. b. *die nyewe Wet.* III. 273. *Niwe sekerheit hebben si ghegheven.* DOUSA fo. 23. a. *Niewe.* IV. 526. *Singhen enen niwen sanc.* DOUSA fo. 34. a. *nyewen.* V. 775.

Wi sullen drinken verschen dranc
En oec eten nye spise. DOUSA fo. 49. a. *nuwe.*

Den Gulden Troen 1386. fol. 26. a. *dat ghi al u leven in die ghenade Goods vernien selt.* maar fol. 31. a. *si gheloefdent en predictent inder ouder ewen alsoe wi nu doen inder nuwer ewen.* [d.i. onder de oude wet, en onder de nieuwe wet. *eeuwe* is *wet.* zie hier voor I. D. bl. 485.] *Legende van St. Christoffel* 1478. fol. 127. b. *daer die nuwe maer of ghinc.* anders schreeven zy veeltijds *nieware* [MELIS STOKE B. III.

+1112. V. 852. VI. 945.] of *nyemaer*, [in de Uitgave van DOUSA fo. 49. b. en 59. b.] in één woord; daarmen de *y* niet moet uitspreken als *ij*, maar als *i*, gelijk den ^{+Vs. 586.} geenen bekend is, die de boeken der ouden even ingezien hebben, en ook blijkt uit de volgende woorden, MS. 1452. *Josephus seit hoe dat den volcke groot wonder gaff, dat die Keyser Tyberius sijn officyers soe selden vernyeude: hi verantwoerde ende seyde: wistic dat profijt ende oorbaer waer voer lusticie ende voer mijn volc, ic soude wel vernyewen.* daar men de zelfde spelling ziet in 't woord *officyers*, voor *officiers*. zelfs hebben wy boven [II. D. bl. 102.] een plaats aangehaald daar *wyt* geleezen wordt voor *wit*; anders schreeven zy *wijt*. Nu hebben *y* en *ij* den zelfden klank, en worden van de drukkers niet meer, gelijk in de voorgaande eeuwe onderscheiden: het welk wy ook niet zien van eenigen nutte te zijn.^(z)

- (z) Geheel anders dacht naderhand de Schryver, in het BERICHT *wegens de Letter Y*, achteraan dit werk geplaatst; in het zelve beweerende, dat onze *Y*, niet anders zijnde dan *I* en *J*, (gelijk ze zekerlijk niet anders is) uit de Lijst der Nederduitsche Letteren mag uitgewischt; en *dat in derzelver plaatse overal de dubbele IJ behoort gebruikt te worden*: Doch wy rekenen ons verplicht te erinneren, dat de Schryver naderhand dit stelsel verlaten, en in zijn laatste Werk, den MELIS STROKE, een ander stelsel gevolgd heeft, 't welk wy meenen alleen het ware te wezen; omdat het met de regelmaat en met de oudheid best overeenkomt. Volgens dit stelsel gebruikt men de dubbele *IJ*, wanneer het zakelyk deel, *I* hebbende, door een medeklinker gesloten wordt, en gevolgelijk eene verdubbeling noodig heeft; *tijd, strijd, schrijft*; doch daar eene enkele klinker volstaan kan, gebruikt men de enkele *Y*: *my, zy, tyden, stryden, schryven* enz. Men zie slechts *Maandel. Bydr.* I. D. bl. 225-229. vooral bl. 231, 232. vergeleken met de *Nieuwe Bydr.* I. D. bl. 342-345. werwaards ik den Lezer korthedhalve verzende. Maar, zal iemand vragen, is dit stelsel alleen het ware, wat moet men dan houden van die andere stelsels? Sommige schryven overal *Y*, andere overal *IJ*, nog andere somtijds *IJ*, en somtijds *Y*. Wy zullen kortelyk onze gedachten mededeelen.

Het stelsel om overal *Y* te schryven, het welk op het laatst der zestiende eeuw ter bane gebracht, en, zoo ik meen, door de Amsterdamsche Kamer in *Liefde bloeyende* is doorgedrongen. Zie derzelver *Tweespraak* 1584. bl. 22. en door velen, vooral ook in deze eeuw, gevolgd is; dit stelsel heeft noch oudheid, noch regelmaat voor zich.

Even min het stelsel om overal *IJ* te schryven; het welk ⁺

^{+Vs. 586.}

eertijds werd voorgestaan door den Heer HUYDECOPER, in het *Bericht* zoo even gemeld, en daarna ook door den Heer KLUIT, in zyne aantekening op HOOGSTRATENS *Geslachtlijst* bl. 509-517. en nog laatstelijk door den Heer BOLHUIS, in zyne aantekeningen op de *Aanleiding* van KLAAS STIJL bl. 6 en 7.

Maar onder die geene, die somtijds *Y* en somtijds *IJ* schryven, zijn er tweederlei stelsels. Aan het begin dezer aantekening hebben wy reeds melding gemaakt van het oude en echte stelsel om te schryven *my, mijn, myne* enz. daarmede zullen wy in vergelyking brengen het ander stelsel, 't welk men verzekert dat de oudheid voor zich heeft. zie A. KLUIT, *Vertoog over de Spelling der Nederd. Taal*, in de *Nieuwe Bydr.* I. D. bl. 344. aantek.(v).

Volgens dit stelsel gebruikt men de *Y* in de woorden *my, zy, hy, wy, ry*, en diergelyken; doch de dubbele *IJ* wanneer de sluit-letter, gelijk men zich uitdruk eene dubbele *I* vereischt; in zoo ver zijn wy het eens; maar ook gebruikt men de *IJ*, wanneer zoodanige woorden verlengd of verbogen worden: *ik blijf, wy blijven, tijd, tijden, zijn* (esse) *hy zij, zijn* (suus) *zijne, hy schrijft, schrijver* enz. Dit noemt men de grondspelling onzer oude schryvers. Laat ons zien, wat daarvan zy.

In de origineele keure van Middelburg ¹²53/54, het oudste stuk, dat *my* in 't Nederduitsch bekend is, waarover iets meer in de volgende aantekening (a), staat *wi, hi, bi, zijn* en *sijn* (sunt) *zijn* en *sijn* (suus) doch *sine* en *zine mesdaet, blijft* (manet) *bliuen* (manere) *strijd* (pugna) *striden* (pugnare) *stridere* (pugnator) *stridelike, bewisen - dat hem es bewijst up den dijk. of ene roede bin der dike*. Het Letterteeken *y* wordt in dit stuk niet gebruikt.

In de *Rijmkronijk* van JAN VAN HEELU MS. 1288-1293. *hi, si, bi, vri* (liber) *ghevrijt* (liberatus) *sijn* (sunt) *sijn* (suus) *sinen, rike, bliuen, scriuen, woestine* enz. de enkele *I* somtijds met *Y*, somtijds met *I*, *hystorie, egypten, tyrannen*, ⁺

^{+Vs. 586.}

moyses, eyghen, eyschen, hoecheit, leiden, bereiden, yeeste, ieghen. even zoo vinden wy 't een en ander ook in den *Rijmbybel* van JACOB VAN MAERLANT; in zijn *Spiegel Historiael* enz.

+te meer dewijl 't gebruik volstrektelijk gewild heeft, dat de *y* nu noit meer voor *i*, maar altijd voor *ij* sloop komt: uitgezonderd wanneer zy in de tweeklanken achter een' anderen Klinker volgt, als in *weide* of *weyde*, *waait* of *waayt*, *noit* of *noyt*: waarin +sommigen noch de *y* verkiezen: hoewel wy oordeelen dat de *i* daar genoegzaam den vereischten klank uitdrukt. wy ontmoeten dit echter noch somtijds in de spelling van *yemant* en *yet*, ja in de Nederduitsche *Poëmata* van

+Vs. 586.

+Bl. 287.

in alle drie de oude Handschriften van MELIS STOKE, van welke wy in ons voorbericht voor het eerste Deel gewag maken; in den *Spiegel Historiae* van LODEWIJK VAN VELTHEM; niet in de uitgave van LE LONG, maar in het Handschrift, berustende op 's Lands Universiteits Bibliotheek alhier, zie hier voor I. D. bl. 177. van welk stuk wy eene naauwkeurige uitgave, achter den zoo even gemelden nieuw-uitgegevenen *Spiegel Historiae* van JACOB VAN MAERLANT, verwachten van de Heeren Mr. JACOB ARNOUT CLIGNETT en Mr. J A N S T E E N W I N K E L . Kortom wy ontmoeten die echte spelling in alle oude Boeken en Handschriften, welke voor het laatst der vijftiende eeuw geschreven zijn. Immers omtrent dezen tijd vinden wy dat de oude en echte spelling van I, Y en IJ langzamerhand in wanorde geraakt is. In de *vertaling van Boëtius* door JACOP VILT MS. 1470. vinden wy dezelve nog heerschende: Echter vindt men hier en daar IJ in de plaats van Y; vooral in de woorden, *hij*, *mij*, *wij*, *zij*. Grooter evenwel is de afwyking in den *Delfschen Bybel* 1477, en in den *Fasciculus Temporum* 1480, waarin men dikwils; en in de Vlaamsche vertaling van *Boëtius* 1485. waarin men genoegzaam overal IJ in plaats van Y vindt. In BREYDENBACH *Heylighe beuarde* 1488. niet alleen dikwils IJ in plaats van Y, maar ook zeer dikwils Y in plaats van IJ. Doch in *die Spieghel van Sassen*, gedrukt 1482. vinde ik de oude echte spelling zeer naauwkeurig, zonder verwarring, waaruit wy kunnen opmaken, dat het naar een ouder handschrift gedrukt zal zijn. Vele, zeer vele Boeken van het laatst der vijftiende en het begin der zestiende eeuw zoude ik kunnen aanhalen, waarin alles in de war is.

By de herstelling der Letteren evenwel heeft de oude echte spelling weder stand gegrepen; wy vinden die in de +

+Vs. 586.

Spelen van Sinne by de XIX. gheconfirmeerde Cameren te Ghent 1539. in 4to, doch in den nadruk in 8vo 1564. hier en daar eenige afwykingen *mijnen*, *sijnen*, *wyselick* enz. in den echten druk *mynen*, *zynen*, *wyselick*. Deze echte spelling vinden wy ook, onder meer anderen, in VAN DER MUELEN, *van der ketyvigheyt der menschelicker naturen* 1543, in MATTHIJS DE CASTELEYN, *Const van Rhetoriken* 1555, doch in deze beide boekjes vry algemeen IJ, in *sijnght*, *sprjnght*, *dijnght*, 't welk reeds vroeger in de Vlaamsche vertaling van *Boëtius* 1485, ja zelfs in *Cassianus Collacien* MS. 1453. plaats heeft; waaruit van tijd tot tijd een meer algemeen gebruik van IJ gesproten is in *zijnen*, *mijnen*, *schrijven* enz. zoo als wy het dikwils vinden by die Schryvers, welke door den Heer *Huydecoper* de jongste onder de Ouden genoemd worden, te weten het *Landjuweel* 1561. de *Spelen van Sinne* te Rotterdam 1561. en diergelyken; 't welk aanleiding gegeven heeft tot het voorgegeven oude stelsel, gevolgd by ALDEGONDE, PLANTIJN, KILIAAN, SPIEGHEL, D. HEYNSIUS, HUGO DE GROOT, HUYGHENS, CATS, HOOFT, VONDEL, de Overzetters van onzen Staten-Bybel, en meer anderen; doch wy meenen genoegzaam te hebben aangetoond, dat dit stelsel geenszins de Oudheid voor zich heeft; en, wat de regelmaat belangt, dat die er tegen is, zal een oplettende lichtelijk merken, die de aangehaalde plaats uit de *nieuwe Bydragen* naleest.

Wy besluiten dus, dat de Heer HUYDECOPER ons een navolgens-waardig voorbeeld gegeven heeft, met die echte en regelmatige spelwyze in zyne aantekeningen op MELIS STOKE te gebruiken; en wy achten, dat het door niemand gewraakt zal worden, dat wy dezelve ook in dit werk hebben waargenomen. Om alle verwarring te myden, hebben wy denzelfden voet ook in de aangehaalde plaatsen gehouden, te liever, omdat men onderstellen mag, dat het gebruiken van Y of IJ veelal meer heeft afgehangen van de gewoonte der Letterzetters, dan van het oordeel der Schryvers. Immers in het eigen Handschrift van VONDELS *Herschepinghe van Ovidius* vinden wy overal Y geschreven; schoon in den eersten druk, en dus ook in dien van HOOGSTRATEN, en in den laatsten van HUYDECOPER, de IJ, volgens het voorgegeven oude stelsel, 't welk wy meenen wederlegd te hebben, gebezigd is. Men kan hier byvoegen, dat ook alle de Werken van VONDEL, HOOFT enz. daarin niet eenparig zijn. Het was te wenschen, dat men eenmaal, ook in die stuk, tot eenparigheid komen mocht, 't welk onzes bedunkens niet moeilijk zoude zijn. *SIMPLEX SIGILLUM VERI*.

Vs. 586.

Vs. 586.

Vs. 586.

den Hr. ADRIAEN HOFFER 1635. zie ik noch bl. 82. *syen* voor *zien*, en *thyen* voor *tien*, enz. *lyer* en *vyer* vindtmen ook noch by nieuwer schryvers. doch dit kunnen wy nu niet meer goedkeuren.

Vs. 596.

*Terstont beveelt hy 't volk de zeilen op te haelen,
En komt ter haven van Athene in, voor de paelen
Gedreven aen het hooft Pireüs, recht door zee.*

PAALLEN neemtmen onder anderen ook, gelijk WINSCHOTEN zegt, *voor een plaats met paalen afgesonderd, gelijk tot Amsterdam de paalen daar de scheepen binnen of buiten leggen: als men vraagt; waar leggen de scheepen: sy leggen VOOR DE PAALLEN: sy leggen binnen de paalen.* enz. J. DE DECKER, *Lof der Geldz.* bl. 179.

Noit liep 'er vloot van ree, noit schip af van hun palen.

Vs. 614.

Hy brant dan door zijn zelfs en door zijn lants gebrek.

't Schijnt hier, dat *zelfs-* en *lantsgebrek* koppelwoorden zijn. Doch die VONDELS schrijfwyze kent,

+weet dat *zijn* hier tweemaal staat voor *zijns*: - door *ZIJNS zelfs* en door *ZIJNS lants gebrek*. want dit eischt de eigenschap der taale, en 't gebruik van Oude en Nieuwe schryvers, welker eersten altijd, en laatsten voor 't meerder gedeelte zo schryven. MELIS STOKE B. III. 593. ^{+Vs. 614.}

*Dies was hi seer ghemint van vrouwen.
SIJNS selfs lude ende gheburen
Warens hem mede tallen uren.*

vs. 1264.

*Doe claghede dit mijn heer Jan
Vrou Aleiden sinen wive,
Die hi ghelijc SIJNS selves live
Minnede.*

vs. 1415.

*Hi trac ute, met sconen here,
Doer Brabant, al sonder were
Eñ quam met SIJNS selves gheleide
Al tot Assche op der heide.*

met *sijns selves gheleide*, dat is *met zijn eigen volk*, en niet gelijk ALKEMADE zegt fo. 91. *selfs in persoon*. vergelijk B. VIII. 630. en X. 996. *Materie der sonden* fo. 81. d. *in SIJNS selfs scade*. fo. 85. a. *eñ also en suect hi niet SIJNS vriendes beste*, dien hi *raet, mer sijns selfs verschoeninghe*. *Handel. der Apostelen* MS. 1431. VII. 20. *in SIJNS vader huus*^(a). MS. 1452.

- (a) Niemand verwondere zich, dat wy hier lezen *sijns VADER huus*. zoo vinden wy ook by MELIS STOKE, in de uitgave van DOUSA 1591. fo. 3. b. *Al des VADER rike wt ende wt* [geheel en al]

*Hilt hi al meerre ende minder
Dese sterf ende liet ij kinder
Die niet en conde vriendelike
Ghedelen des VADER rike.*

fo. 9. a.

*Dese Boudijn had twe sonen,
Enen Boudijn ende den gonen [den anderen]
Quam an dat Graefscap sijns VADER.*

fo. 12. a.

*Graue Diederic had een broeder
Sijns VADER kint ende sire moeder
Die Graue Florens hiet -.*

fo. 12. b.

*Na 'TSVADER doet, ende na der moeder
Warter voghet of ende behoeder
Die van Aermtsberghe Harman.*

fo. 29. b. haers VADER kint. 30. b. 58. a. sijns VADER *kint*. zie ook fo. 10. a. 86. a. en 94. a. Men vergelyke de nieuwe uitgave B. I. vs. 270, 274. 1089. II. 156. 261. IV. 49. VI. 698. ook B. II. 4. IX. 456. en 460. X. 200. De Heer HUYDECOPER heeft in eene breede aantekening

op MELIS STOKE I. D. bl. 158-162. met een' grooten rijkdom van voorbeelden getoond, dat men oudstijds, van het begin van de negende tot het einde van de veertiende eeuw, in onze taal en derzelver aanverwanten, de woorden *vader* en *broeder* in Genitivo nooit met een S achterop gebezigd heeft; ⁺

⁺Vs. 614.

eene byzonderheid, welke ons van veel waarde is, om echte van onechte stukken, getrouwe van ongetrouwe afschriften of uitgaven te onderkennen; en te bepalen, of het voor dan na de veertiende eeuw geschreven zy. Uit vergelyking der Handschriften van MELIS STOKE kunnen wy duidelijk opmaken, dat in den tijd, waarin dat van MATTHIJS GERRITS, waarnaar DOUSA en SPIEGHEL de Rijmkronijk hebben uitgegeven, geschreven is; te weten op het einde der veertiende eeuw, deze byzonderheid meer en meer is begonnen buiten gebruik te raken. men vergelyke de uitgave van DOUSA fo. 8. b. 12. a. 20. a. 23. a. 28. b. 67. b. met de uitgave van HUYDECOPER B. I. 1009. II. 182. 1284. III. 290. 1268. VII. 716. Dus heeft MATTHIJS GERRITS verscheiden reizen, doch WOUTER DE CLERK, die zijn afschrift een halve eeuw vroeger, gelijk men gissen mag, geschreven heeft, slechts eene enkele reize, volgens HUYDECOPER, ter aangehaalde plaatse, met het woord *vader* gedwaald, te weten B. X. vs. 924. ook in de uitgave van DOUSA fo. 99. a. doch met het woord *broeder* driemaal. B. II. 1120. III. 7. en 1267. by DOUSA, in de twee eerste plaatsen fo. 19. a. en 21. a. ook kwalijk.

In de Brabantsche Kronijk van Broeder JAN VAN HEELV, waarvan wy aan het eind van het eerste Deel verslag gegeven hebben, wordt er nooit in gedwaald. Wy vinden behalven de twee plaatsen fo. 21. en 241, door den Heer HUYDECOPER reeds aangehaald, nog fo. 84.

*Sijn name was her arnout
Heeren arnouts BROEDER sone.*

en fo. 208.

*Die ghene dede recht sine dingen
Al was sijn sone bastaert
Hi volgede nu sijns VADER aert
Eñ droech die baniere met crachte.*

De Wel Ed. Gestr. Heer Mr. Z.H. ALEWIJN heeft de goedheid ⁺

⁺Vs. 614.

gehadt my nog eenige voorbeelden mede te deelen uit de beide Handschriften van den *Rijmbybel* van MAERLANT, waarvan ik hiervoor II. D. bl. 43. eenig bericht gegeven hebbe. Ik zal dezelve hier plaatsen, omdat, in eene byzonderheid als deze, de veelheid van voorbeelden nut doet. MAERLANT, *Rijmbybel* I. 63. fo. 15. d.

*Na SVADER doot si bede scieden
Die broederen met haren lieden.*

MS. van EMTINCK, dat jonger is:

Na des VAD' doet sy beede scieden.

I. 73. fo. 19. a.

*Eñ Joseph dedene balsemē wale
Eñ voerdene na des VADER tale
In ebron daer begrauē lach adam.*

MS. van EMTINCK:

Na des VAD's tale.

IX. 44. fo. 60. e.

*Salomon sat meghendelike
In sijns VADER conincrike.*

MS. E.

Salomo sat moghentlike

In des VAD' troē ēn in sȳ rike.

IX. 100. fo. 80. c.

*Want nabugod'or waende
Datti hem mesdoen mochte
Om des VAD' doot of hijs rochte.*

MS. E.

*Want nabugodonosor waēde
Sinē sijn dat hy pensē mochte
Om des VADERS doet onsochte.*

In alles, wat na het midden der veertiende eeuw geschreven is, vindt men *mijns, uwes, sijns, des VADERS*. Zoo vindt men, schrijft my gemelde Heer ALEWIJN, altijd in de *IV Euangelisten*,

MS. op pergament, eene vertaling, denkelijk ⁺

⁺Vs. 614.

reeds van omtrent 1350. (*Taalk. Mengelingen* bl. 36, 38, 52, 53, 54.) schoon het MS. van den Heer ALEWIJN misschien iets jonger is. Ook in de *Epistelen der Apostelen* MS. op pergament, eene vertaling van voor 1391. zie LE LONG, *Boekz. der Nederd. Bybels* bl. 285. misschien van 1350 (*Taalk. mengel.* bl. 19, 24, 36, 37, 39, 53.)

CLAES WILLEMSZ, *der Minnenloop* MS. 1486. III. 5.

III. 6.

*Want hi ontsach zĳns VADERS toren.
Om datstu dys VADERS camer
Op sleechste mit dinen hamer
Eñ hebste dijns VADERS bedde ontreynt.*

In een Brief van Graaf Willem, gegeven te Middelburg, des dinxendaghes na Paesdach [14 April] 1327. Perkament Register E.L. 13. fo. 96. verso vinde ik: *dat heyne zot van westcappellen - bekennet es ter vierscarne - twee vierendeel edeldoems een vierendeel van veren gheylen clays mulars siere moeder moeder eñ een vierendeel van veren immen zoeten heynrĳx zĳns VADER moeder*. In een evengelyken Brief, op dezelfde fo. volgende, ter zelfder tyd en plaats gegeven: *dat hughe heynrĳc doedĳn - bekennet es drie vierendeel edeldoms. Een vierendeel van ver gheylen heynrĳx vte lieuersdĳc ziere moeder. Ende een vierendeel van doedĳn oem sĳns vaders vader*. Doch in deze laatste plaats staat onder de S. van het eerste woord *vader* een tittel (s) om aan te wyzen, volgens het gebruik der oude handschriften, dat die S door misschryving daarbygekomen is, en weggelaten moet worden. Het blijkt volkomen uit dit Register, dat de Charters, welke daarin voorkomen, geschreven zijn in de jaren 1316 tot 1336, zoo dat het in 't begin der veertiende eeuw nog niet in vergetelheid was; echter reeds in zoo verre begon te komen, dat er misschryvinge kon plaats hebben. In dit zelfde Perk. Reg. E.L. 13. staan fo. IX. tot XII. de keuren van Middelburg ¹²53/54. waarvan wy in onze aantekening I. D. bl. 12. melding maakten; daarin nu vinde ik, op het artikel ⁺

⁺Vs. 614.

van *aneboorden* fo. XII. broeders *kind eñ zusters kind ende naere die sijn aneboirden*. Vergelijk MIERIS, *Charterb.* I. D. bl. 275. Doch in den origineelen Brief, berustende in de Archiven der Stad Middelburg, in het Secreet Comtoir Lade I. No. 60. staat Regel 61. Broeder *kind. eñ zuster kind. eñ narre. die sijn aneborden*. gelijk my gebleken is uit een zeer nauwkeurig afschrift, door den Hoog Gel. Heere ADR. KLUIT vervaardigd, en my ten gebruike gegeven. In welk afschrift echter staat in den eersten regel *In de name des VADERS, ende des soens, eñ des heleghe ghests*. en zoo wordt, volgens bericht van gemelden Heere KLUIT, dit ook gevonden in beide de Perkamenten Privilegieboeken van de Stad Middelburg, geteekend No. 3. en No. 4.

Na deze aantekening geschreven te hebben vinde ik in den *Teuthonista* 1477. waarvan ik hiervoor bl. 99. melding gemaakt hebbe, op de B.

twyer Broeder wijf heitē *Janitri*.
twyer Broeder Kĳd of broeder in sust' kĳnd'
of twyer Suster Kĳnder heyten *consobrini*.
broeder soen. *Fratruus*.

+bl. 94. in MIJNS vaders huys. *Destr. van Troyen* 1479. fol. 9. c. *dattu mi leydeste wt MIJNS vaders rijcke in dinen rijcke*. Enz. en zo acht ik datmen altijd behoort te schryven: hoewel 't hier, mids de herhaaling, wat hard schijnt. +Vs. 614.

Broeders dochter. Broeders kījdskind. Broeders suster enz. En op de V.
 uwes vaders alder vader *Proavus*.
 uwes vader broeder *Patruus*.
 uwes vader broeders soen *Patruelis*.

Waaruit blijkt, dat te dier tijd te Keulen, of te Kleef (want GERARDUS DE SCHUEREN is Kancelier van ADOLPH en JOHANNES, Hertogen van Kleef, geweest) het een zoo wel als het ander in gebruik was.

Wat ondertusschen de reden zy, dat geene andere manlyke woorden, zoo veel my bekend is, oudstijds deze byzondere buiging gehad hebben in Genitivo zonder S, dan alleen *Vader* en *Broeder*, is my nog niet klaar.

Vs. 614.

Vs. 614.

Vs. 614.

Vs. 614.

Vs. 627.

De min regeert de tong, met honigh overstreeken.

Datmen moet schryven, *honig*, en niet *honing*, schijnt noch aan allen niet bekend te weezen, dewijlwe 't laatste ook zeer dikwils ontmoeten. doch wy zullen hier de kwaade voorbeelden overslaan; en de goeden zijn genoeg te vinden: zelfs ook in deeze Aantekeningen. zie boven B. V. vs. 756. WILLERAMUS bl. 83. heeft *honiga*.^(b)

- (b) Niet alleen by alle onze oude, en by de beste onzer nieuwe Schryvers vinden wy HONICH, HONICHRATE, HONICHSEEM; maar ook by onze Taalverwanten, Hoogd. *honig*; Eng. *hony*; Angelsax. *hunig*; Frankth. *honug*; Alemann. *honec*, *honug*. Echter zou men de kiescheid te verre dryven, indien men den Dichter de vryheid wilde betwisten, nu of dan *honing* te schryven, om te rymen op *koning*, *wooning*, *belooning*. Zie ALEWIJN, *verdediging der voornaamste Dichterlyke vryheden*, in de *Werken van de Maatschappij der Nederl. Letterkunde te Leyden* III. D. bl. 162. de Zweeden zeggen *honung*; de Deenen *honning*; de IJslanders *hunang*. Duister is de afleiding, en derhalven ook de beteekenis van dit woord; 't welk echter by alle onze Taalverwanten, behalven in 't Gothisch voorkomt, daar heet het *milith*, van 't Grieksch *μελι*. Possit, zegt WACHTER, *honich* oriri ab *οινοχέω* vinum fundo, quia aqua mixtum potionem praebet vino similem. JUNIUS ab *ὄνημι* vel *ὄνινημι*, juvo, prosum; ob infignem utilitatem, quam affert mortalibus, at A. Saxonica me[...]lis denominatio fortasse desumpta est a celeberrimo quondam melle Hymettio, mutato M in N. Beter behaagt my de afleiding van SKINNER ab AS. *hiwe* Familia q.d. *hiwnig* (i.e.) victus Familiaris seu Domesticus. *Etymol. ling. Anglic. voce Hony*. *Honichseem*, dat is de bloem, het vetste van den *Honich*. Zie WACHTERUS voce *Seim*, pinguedo. Vergelijk KILIAAN. Oudtijds gebruikte men enkel het woord SEEM voor *honich*. *Den groten Herbarius* 1538. I. D. cap. 3. *wildy eenē mensche stoppē met alsene* [alssem] *so vseert die met azijn oft wijn. Mer wildy eenē laxerē met alsene, so vseertse met ZEEM oft suycker*. ED. DE DEENE, *Warachtige Fabulen* LXXII. bl. 147. en elders. *Zeemleder* voor zacht leder heeft hiervan zynen naam ontleend. Over de afleiding van *Honichraat* zie men WACHTER in *Raten*, facere, en *Raten*, constituere. Waarvan ons REEDEN, *linnen reeden*, *schepen reeden*. Hiertoe behoort ook ons *raat*, in VOORRAAD, HUISRAAD, DAGERAAD. De Hoogduitschen noemen HONICHRAT *wabbe* of *wabe*, favus *honig-waben*, cellae mellis, *bienen-waben*, cellae operis apiarii. *wabbe* is *webbe* van *weven*, texere. Optimi scriptores texendi vocabulo utuntur in opere apiario. PLINIUS Lib. XI. cap. 10. Zie WACHTERUS voce *Wabe*.

Vs. 632.

Help goôn, *wat legt 'er niet in 't hol van 't hart gescholen!*

HELP GOÔN! moest eigenlijk weezen, *helpt goôn!* gelijk wy dat vinden by POOT, *Gedichten* I. D. bl. 187. hoewel wy 't, gelijk hier, zo ook by anderen vinden. HOOFT, in *Baeto*:

Help goôn! *wat brengt het tweede bed*
Al onrusts en al scheurings in!

NIL VOL. ARDUUM, in *Andromache*, aan 't einde:

*Help goôn! *wat blikken spalkt zy op, zo wreed en naar!* *hoewel anders dat Konstgenootschap zeer wel onderscheid wist te maaken tusschen het een- en meervoudige der Gebiedende Wyze, gelijk klaar blijkt uit deez' eenen Regel in *Cinna* Act. I. sc. 1. *Vs. 632.
*Bl. 288.

Houd *op*, *ô yd'le min*, houdt *op*, *ô tederheden!*

dit is tegenwoordig ook onder onze beste Dichters aangenomen: maar de grootste hoop schijnt hierop noch geen acht te geeven. Is iemand begeerig de reden te weeten, waarom de T noodzaakelijk vereischt wordt in 't Meerv., dien antwoorden wy, dat de Ouden in 't Eenv. schreeven *houde*, in 't Meerv. *houdet*: neem uit beide deeze woorden de E weg, zo blijft 'er *houd* en *houdt*. dit zelfde is de reden, dat wy nu schryven, ik *vind*, gy *vindt*, hy *vindt*, waarvan gesproken is I. 278. de Ouden zeiden, ik *vinde*, du *vindes* of *vinds*, hy *vindet*. de S in den tweeden persoon is al voorlang afgeschaft, en daarvoor de T aangenomen. gelijk nu *vindet*, door 't uitwerpen der E, veranderd is in *vindt*, zo oordeelen wy ook datmen in den Eersten persoon nu beter zegt ik *vind*, dan, gelijk MOONEN leert, *vinde*. hier vloeit het eene uit het andere: ook komt het overeen met de Zelfstandige Naamwoorden, die in den eersten Naamval nu zonder, maar by de Ouden meest altijd met eene E aan 't einde voorkomen en geschreeven zijn. Overal dan, daar wy nu de spelling van DT behouden, moet men denken dat de Ouden geschreeven zouden hebben DET. Maar wat in 't byzonder belangt de Gebiedende Wyze, dat dit onderscheid van *houd* en *houdt*, geene nieuwigheid, maar al *veele eeuwen* oud is, lust my hier in 't breede

+te bevestigen met de eigene woorden van den Hr. van ST. ALDEGONDE, die in de voorrede zyner *Berijmde Psalmen*, geschreeven in 't jaar 1591. zich aldus uitdrukt: ^{+Vs. 632.}
*Alsmen EENEN ALLEENEN wat beveelt ofte biddeet [moetmen schryven] DOE du, GEEF du, LAETE du, SPREECK of SPREECKE, SEG oft SEGGE, GAE, STAE, enz. Ende tot VEELLEN, DOET ghy, GEEFT ghy, LAET oft LATET, SPREECKT oft SEGHT, GAET, STAET, enz. Overmids het kennelick is, dat de Letter T, diemen daer by voegt, een teecken is, het getal van Velen bediedende: want dat is den ouden aert, wyse ende ghebruyck, die onze voorvaders van menige eeuwen herwaerts haren kinderen hebben naer gelaten. -- Jae over dertich soo veertich jaeren herwaerts in alle de boecken daarmen de kinderen uyt plach te leeren leezen, en gebruyckte men anders niet dan, Du en salst ofte salt niet stelen, Du en salst niet dooden, Du en salst geen overspel doen, [†] ofte STELE niet, DOODE niet, en DOE geen overspel, ende diergelijcke: ghelijckmen by de oude Vlaemsche OVERSETTINGHE VAN BOËTIUS, ende in vele ^{+Bl. 289.}
 Gebede boeckkens, jae oock in de boecken van *Fabulen, kluchten ende leugen-boecken*, als S. FRANCISCUS Wijngaerd, ESOPUS *Fabulen*, ende andere saken merckelick sien kan. Ende alle de Bybels diemen over veertich ofte vijftich jaeren gedrukt heeft, so wel in Brabant ende Vlaenderen, als in Hollant ende Vrieslant, houden noch de selve wyse van spreken onverbrekelick: also den Bybel van LIESVELT tot Antwerpen gedrukt in 't jaer 1532. ende die van JACOB JACOBS SONE ende MAURITIUS YEMANTS SONE tot Delft in Hollant gedrukt in 't jaer 1477. ende ontallicke andere Copyen, so oude als nieu-*

we ⁺*merckelicke getuighen*. Zie daar eene wijdlichtige getuigenis van dien Grooten Man, wiens woorden, als verscheidene merkwaardige omstandigheden bevattende, wy oordeelden den Leezer niet onaangenaam te zullen zijn. ^{+Vs. 632.} 'Vooral, wanneer hy zich erinnert, dat ALDEGONDE de Nederduitsche Tale door en door verstond; waaromtrent Mr. ANTONIS DE HUBERT zich dus uitlaat, in de *Voor-rede zyner berijmde Psalmen*. 'Van alle de geene die de Psalmen in Nederduyts rijm gesteld hebben, is (mijns oordeels) de Heer van ST. ALDEGONDE verre de voortreffelikste, een besonder lief hebber van onse Nederduytze tale, ende wel de verstandigste daar in van alle de geene, die ik weet ende kenn, dat liefhebbers van onse moederlicke tale sijn geweest. Kwelijk schrijft hy in dezelfde voorrede, dat men in de gebiedende of biddende wyze zegt, tot eenen sprekende, *geef ofte geeft my, smEEK ofte smEEKt gy*, en in 't meervoud *gevet my, smEEKt gy* enz. de T kan geen plaats hebben in het eenvoud, gelijk hy had kunnen en moeten leeren, uit den Heer van ST. ALDEGONDE. Dat hy niet goedkeurt het gebruik, dat die Heer gemaakt heeft van DU en DY tot onderscheidinge van U en GY, is billijk en wel gegrond.' Wy waaren in den beginne van gedachten om het geen wy uit den Heer van ST. ALDEGONDE hebben opgegeven te bevestigen met verscheidene voorbeelden zo uit de Vertaaling van BOËTIUS, als uit den Delfschen Bybel (welken schat wy nu mede zijn magtig geworden sinds de Boeken van den Kunstminnenden S. SCHIJNVOET verkocht zijn) doch dit zou te veel plaats, vereischen, vooral indien ik daar by voegde 't

+geene ik uit de *Roomsche Legende* 1478. *Destr. van Troyen* 1479. en anderen, waarin dit zelfde wordt in acht genomen, aangetekend heb. Wy zullen dis dan ^{+Vs. 632.} by deeze eenvoudige verzekering laten, en alleen noch dit zeggen, dat het lang te vooren onverbreekelijk waargenomen is, als van den Abt WILLERAMUS, die voor 650. en van OTFRIDUS, die voor 850. jaaren geschreeven heeft. zoo leestmen, tot een staaltje, by den laatsten, in 't Meervoudige I. 24. 5. NEMET *gouma*, d.i. *Neemt acht*. maar in 't Eenv. V. 21. 1. NIM *gouma*, d.i. *Neem acht*.^(c)

- (c) Deeze spreekwijs, zegt de Heer HUYDECOPER, in de Byvoegsels op den Quarto Druk bl. 632. vind ik noch by COLIJN VAN RIJSSELE IV. spel fol. 57.

Neemt mijnder talen GOOM.

Ook heeft hy nog deze voorbeelden aangeteekend uit CLAES WILLEMSZ, *der Minnenloop* MS. 1486. B. IV. cap. 2.

*Want doe si mit Jason quam
Eñ si Peleus vernam
Den conincg die was Jasons oem
Van dier tijt voirt so nam si GOEM
Hoe si en [hem] best van live brocht.*

B. II. cap. 7.

Want hi nam der saken goom d.i. hy had 'er wel opgelet.

Wy vinden 't ook by MELIS STROKE fo. 9. a. nieuwe uitgave B. I. vs. 1106. fo. 20. b. B. II. 1383. fo. 30. a. B. IV. vs. 4. fo. 39. b. B. IV. 1203. fo. 68. b. B. VII. 860. fo. 91. B. IX. 1270. by LOD. VAN VELTHEM B. III. cap. 27. fo. 182. *dies hi na* (l. nam) GOEM. cap. 29. fo. 184. cap. 31. fo. 186. B. IV. cap. 57. fo. 288. en anderen.

Hiervan ons *Bruidegom*. zie TEN KATE II. D. bl. 608.

Het Werkwoord GOMEN vinden wy in de *Spelen van sinne te Rotterdam* 1561. fo. 13.

*Wie mach sonder lyden ten hemel comen,
Hier wilt op GOMEN twert u verclaert.*

en fo. 83. verso.

Wilt op dat verdriet droefheyt en lyden GOMEN.
Daer dese goeden Job mede was belaen.

BEGOMEN vinden wy in den *Spiegel Historiael* van LOD. VAN VELTHEM B. I. cap. 2. fo. 5.

*Doen Coninc Willem had gevryd
Om coelne die straten om langen tijd,
So lach hi daer, hebb ic vernomen,
Hi ne wilde ander stede* BEGOMEN.

LE LONG verklaart het door *dekken*. Die het redenbeleid van den Schryver nagaat, zal gemaklyk in de gedachten komen, dat Willem de zorg, de moeite, aan Keulen gedaan, aan andere lieden niet heeft willen doen.

+ en zo mede by anderen. Die nu met zyne schriften eer wil inleggen, oordeele hieruit zelf, wat hem te doen staa.^(d)

+Vs. 632.

- (d) Het is onbetwistbaar zeker, dat in de gebiedende wyze, by de Ouden, het meervoud met, en het enkelvoud zonder T is uitgedrukt. In alle tyden en wyzen onzer Werkwoorden wordt de tweede persoon van het meervoud altijd met de T, als derzelve *littera characteristic* gesloten. Zie onze aantekening hiervoren I. D. bl. 465-471. Daar ter plaatse hebben wy tevens aangemerkt, dat wy het gebruik van den tweeden persoon in het enkelvoud geheel verloren hebben, sedert men het eenvoudig DU verworpen, en met het meervoudig GY vervangen heeft. Daar men nu, van of aan één, zoo wel als van of aan meerder personen schrijft: *gy geeft, gy neemt, gy doet, gy gaaft, gy naamt, gy* +

+Vs. 632.

deedt enz. is het, onzes bedunkens, vry klaar, dat het, in den grond niet anders dan regelmatig te noemen is, wanneer men, in de gebiedende wyze, het onderscheid van het enkel en meervoud niet in acht genomen, maar, zoo wel tot één als tot meer sprekende, geschreven vindt *hoort, geeft, neemt, doet* enz. gelijk zulks by vele Schryvers der vorige eeuw, en onder anderen ook by de Taalkundige Overzetters van onzen *Staten Bybel*, overal standvastelijk gevonden wordt. Zy verdienen derhalven niet daarover, als over eene taalfout, berispt te worden; gelyk zulks door MOONEN en anderen geschied is.

Wil men echter, naauwkeurigheidshalven, dit onderscheid van het enkel en meervoud in de gebiedende wyze in acht nemen, gelijk het door den Heer HUYDECOPER wordt opgegeven, men kan hierover zien de aanmerking van den Hoog Gel. Heere MEINARD TYDEMAN, J.U.D. & Professor te Utrecht, in de *Proeve van Oudheid-, Taal en Dichtkunde van het Genootschap DULCES ANTE OMNIA MUSAE* bl. 94-100., wien ik ook had kunnen aanhalen in myne aantekening hiervoor I. D. bl. 92 en 93; wyl hy zeer breedvoerig handelt over het geen ik daar te kennen gaf, dat de derde persoon *singul.* van het *Imperfectum* nooit een T moet achterop hebben. Voor het overige behoeft het naauwlyks gemeld te worden, dat men de woorden, welke een D in hun zaaklijk deel hebben, *houden, vinden, bidden*, enz. in het meervoud der gebiedende wyze moet schryven met DT. HOUDT, VINDT, BIDT. men vergelyke onze aantek. I. D. bl. 92. Deze aantekening ter perse gereed zijnde, komt de *tweede Proeve van Oudheid-, Taal- en Dichtkunde* van het hiervoren gemeld Utrechtsch Genootschap in 't licht: daarin vindt men bl. 116-124. eene Verhandeling over den uitgang van den tweeden persoon in het enkelvoudige der gebiedende wijs, door wylen den Eerw. Heer ISAÏK DE LEEUW, die met my van het zelfde gevoelen is.

Vs. 632.

Vs. 634.

*De valsche Tereus, die in 't harte een schelmstuk broeit,
Krijght een' godtvruchten schijn -*

Dees godvruchte schijn van Tereus is het onderwerp van den Rey in het II. Bedrijf van S. COSTERS *Ithis*, dienmen kan naarzien.

Vs. 649.

*- z'is blyde, en dankte, en schreide
Van blyschap om 't verlof.*

HOOGSTRATEN, *blijdschap*. zo verandert hy 't ook VIII. 580. VONDEL zelf schreef VI. 893. *blijtschap*, maar anders altijd *blyschap*.^(e) 't is de moeite niet waardig, te twisten wat beter zy, *blijdschap* of *blyschap*. ik ben gewend *blyschap* te schryven, en onderhoud ⁺het, omdat ik 't gewend ben. hoewel *blijdschap* misschien beter is, omdat in *bly* en *blyschap*, de D, mids haare zachtheid, schijnt weg te smelten, gelijk wy ⁺Bl. 290. zulks in meer andere woorden aangemerkt hebben I. D. bl. 86 en 87.

(e) In het Handschrift van VONDEL staat overal, en ook B. VI. 893. *blyschap*, en niet *blijtschap*, zoo dat dit in de eerste uitgave een drukfout zal zijn.

Vs. 652.

De zon had haeren kring en daghvaert niet voltoogen.

Deeze *dagvaerd* is de dagelijksche reis of loop van de Zon; en wordt dus van onzen Dichter zeer eigenlijk en wel benoemd. de Ouden hieten *Dagvaard*, 't geen wy nu heeten *een dag reizens*; en gebruikten dit woord om de afgelegenheid van de eene tot de andere plaats te meeten. L. VAN VELTHEM, *Spiegel Hist.* B. I. c. 17.

*Van Jherusalem ten berge Synay
Sijn XII. dachvaerd, seit men mi.*

zie hem ook l. 9. daar 't meermaalen voorkomt. PHILLIPS RUYCHROCK MS. 1486. fol. 15. b. *die lenckte van trijck van Syrien es twintich dachvaerden; die breedde vijf.* [Bybel 1477. *Genes. 30. eñ hy leide drie dachvaert wegges tusschen hem ende sinen behuweden zonen iacobs.* in de Vulgata: *spatium itineris trium dierum.* Vergelijk onze aantekening op vs. 248. hiervoren bl. 160.]

Vs. 699.

Men land behouden, met de moegezeilde doeken.

Dat is met uitgediende Zeilen. *Doeken* voor *zeilen* vindtmen meermaalen. A. HOOGVLIET, in *Abraham* B. VI. vs. 8.

*Welaan, wy spoeden voort, het voor de wintje spant
De doeken op, mijn schip bruischt door de letterbaren.*

en meer anderen. Van *dit voor de wintje* zie de Aantek. XIII. 597.

Vs. 703.

*Hier sluit hyze in, die van verbaestheit, bleek en kout
En bevende, alles schroomt, en langer ongeruster
Al jammerende vraeght naer heure lieve zuster.*

LANGER ONGERUSTER: dit sluit niet, voor *hoe langer hoe ongeruster*. VONDEL hadt hier kunnen zeggen, en **LANGS HOE ongeruster**, gelijk FR. VAN HOOGSTRATEN spreekt, *Beg. Pelgr.* I. 13. bl. 39.

Uw raed dunkt my derhalve langs hoe slechter.

en J. VAN BRAAM, wiens zedige en bevallige Zangnimf my langs hoe meerder behaagt, op de Dood van den Hr. *D. van Hoogstraten*:

Uw naam, Hoogstraten, wierd dus langs hoe meer vermaart.

Verscheidelijk werdt dit van ouds uitgedrukt. *soe lanc so meer*, lees ik in 't MS. 1452. bl. 92. en omtrent zo spreekt ook ANNA BIJNS in 't I. Boek der *Refereynen*:

In haer dwaelinghe si lanc soe meer verstyven.

ELIAS HERCKMANS, *Der Zee-vaert lof* B. I. vs. 137.

*Dus doende, wies van eew tot eew, hoe langhs so meer
Dees nutbaer' wetenschap, door ondervindinghs leer.*

J. STRUYS, *Styrus en Ariame* Act. I. scen. 1.

- *en maect m' hoe langhs hoe ongheruster.*

By ED. DE DEENE, *Waeracht. Fab.* IX. bl. 21. vindt men:

*Doen wiert hy (d.i. de vos) lancx om min bevreest -
Midts dat hy hem (d.i. den leeuw) lancx om bet heeft ghekent.*

meer overeenkomst met onze tegenwoordige manier [†] van spreken hebben deeze woorden uit het gemelde MS. 1452; bl. 141. *want hoe hy langher levede, hoe hy* [†]Bl. 291. *meer quaetheden dede.*

Vs. 784.

*zy stikt op wit satijn
 Uitheemsche purperspraek en letters, dol van pijn,
 Die 't schelmstuk melden, geeft dit kunststuk, na'et voltoien,
 Een dieze met gebaer beweeght dit niet te stroien,
 Maer aen mevrouwe zelf te brenghen stil en snel.*

Met GEAER, d.i. *met tekenen*, dewijl zy, te weeten, Filomela, haare tong kwijt zijnde, niet spreken kon. *Gebaer* is eigenlijk allerlei uiterlyke beweging, diemen begrypen kan onder de naamen van houding, mynen, of gelaat. *Materie der sonden* MS. fol. 13. c. *die prior van stemmen eñ ghebere des zieken verveert was oec in groten anxte*. P. PETIJT of *Haerlem* in 't *Refereyn*, te Rotterdam 1598.

Al wordet wtwendigh ghebaer by de werelt wat gheacht.

MELIS STOKE, in *Ada* fo. 24. [Nieuwe uitgave B. III. vs. 379.]

*Willem de [die] in Zelant was
 Als hi de mare v'hoerde das
 Was hem herde [zeer] wee te moede
 Doch so dede hi als de vroede
 Eñ helt hem in dier ghebare
 Als offer hē niet om en ware.*

Zie ook vs. 775. en B. VIII. vs. 325. Uitgave van DOUSA fo. 73. b. LOD. VAN VELTHEM, *Spieghel Historiael* I. 30.

Ende hout u stoutelike in 't ghebare.

daar J. LE LONG op den kant tekent, *met gebaerden*. maar wat doet de D hierin? trouwens zo schrijft

+ook TEN KATE II. D. bl. 586. *ons* GEBARDE, *meest in plur: gebruikelijk, als* GEBARDEN, GEBÉÉRDEN, *gestus, gesticulationes, enz. welke D in de uitspraak* +Vs. 784. *nu ook veeltijds gehoord wordt: kwaalijk. het Eenv. is Gebaar, en't Meerv. Gebaaren. Conste der Minnen bl. 112.*

Hoe swaerder pynen hoe minder gebaeren.

en zo is ook 't Werkwoord, daarvan afkomstig. JAC. VILT, in *Boetius* MS. 1470. B. II. prose 7. fol. 82. b. *de verwaende wyse ghebaerde of hy up de leelicheden niet en lettete, ende hilt hem ghedoochsam.* MELIS STROKE in Jan den II. fo. 85. a. [Nieuwe uitgave B. IX. vs. 360.]

*Up ene tijt so wort ghescoten
Vier in huse, de 's Graven waren
Daer mochtmen vrouwē sien gebarē
Als of si mannē haddē ghewesen.*

MS. 1452. *hy zweech, hem selven ghebarende, als die zeere beschaemt was.*^(f) zo leestmen al by WILLERAMUS p. 101. *alle gebare mines Sponsi.*

BREDERODE, *Rod. en Alfonsus* Act. I.

Het schijnt aen u gebaer, dat ghy my gaerne siet.

FRANS VAN HOOGSTRATEN, *Beg. Pelgr.* I. 21. bl. 137.

Met zedigheit en vriendelijk gebaer.

ANTONIDES, *Ystroom* B. III. bl. 83.

(f) In de beteekenis van *zich vertoonen, zich laten zien, voor den dag komen*, vinden wy het woord BAREN, of GEBAREN by MELIS STROKE B.V. vs. 219.

*Gheraert die zweech harde stille
Eñ souden hem node hebbē ghebaert.*

in 't gemeen zegt de Heer HUYDECOPER II. D. bl. 362. is *baren* het zelfde met *openbaren*. Zie ook over *baren*, en *gebaren*, F. BURMAN, *Taalk. aanmerk.* I. D. bl. 33.

De schoone Thetys quam met zedige gebaeren.⁺

⁺Vs. 784.

HOOGVLIET, *Feestdagen* B. V. bl. 189.

*Die 't Agonalisch feest, en al zijn pligtgebaer
Wil weeten. -*

by wien, en anderen, men ook dikwils leest van *kerkgebaer*, dat het zelfde is met *Ghebaer-diensten*, by KILIAAN door *Ceremoniae* vertaald. de Letter D, die elders haar' post niet heeft kunnen bewaaren, heeft zich hier ingedrongen tegen alle recht en reden.

Vs. 799.

*dan raest al wat'er is,
En Rodope op de been, bestuwt van dronke drommelen,
Verwekt den wedergalm met holle keteltrommelen.*

Wy zullen hier eens wat breed uitweiden, om verscheidene spreekwyzen, die eenige overeenkomst met elkander hebben, gelykelijk op te helderen, en in haaren dag te stellen. Het schijnt aanmerkenswaardig, hoe hier DE kan passen by BEEN, 't welk onzydig is. De Hr. HOOGSTRATEN heeft dit in den ⁺*Geslachtlijst* wel begreepen: en daarom zullen wy zyne woorden hier byvoegen. *Ik denk schier, schrijft hy, dat* ⁺Bl. 292. *het een verkorting is voor, op de BEENEN: waer in ik bevestigt worde door Hoofft in Geeraert van Velzen bl. 515.*

D'onwetende gemeente is schendich *op de BEENEN. en Vondel in Salmoneus bl. 24.* Het hof is *op de BEENEN. dus zegt men zonder onderscheit, Een leger van hondert duizent MAN, en hondert duizent*

+MANNEN. Dus verre HOOGSTRATEN; en is dit onwederspreekelijk waar, en dient onthouden te worden. Voeg ook, tot nader bevestiging, by de voorbeelden uit HOOFT en VONDEL, dit van ALDEGONDE, *R. Byencorf. V. 3. daer nae moeten wy ons selven voorts op de BEENEN helpen*. Op deeze verkorting doelden ook anderen, schryvende daarom *op de beên*.

+Vs. 799.

DE POTTER, *Getr. Harder V. 6. 196.*

--- 'k en kan dees' oude leên,
Door swackheydt, sonder u, niet rechten op de BEËN.

CATHARINA QUESTIERS, *Geheimen Minnaar Act. V. 't verstandt is op de BIËN*. ja HOOFT zelf, *Ned. Hist. B. XVI. bl. 673. ook waren reeds vijf vendels van Halewijn op de BEËN*. en bl. 675. *groot geweldt op de BEËN brengen*. Zie ook bl. 127. 156. 176. 262. en elders meer. doch ik vind het oneigen, *beên* te schryven, 't welk eene saamentrekking van twee greepen tot één beduidt: doch hier is eene afwerping van de merkletteren des Meerv. Getals, *en*; gelijk in *Jaar voor jaaren, Pond voor ponden*, enz. aardig speelt de Hr. HUYGHENS met deeze spreekwyze in zijn *Sneld. XV. 3.* en XVII. 149. datwe hier zouden byvoegen, zowe niet wat anders te zeggen hadden: waartoe wy overgaan. Daar is een groot onderscheid tusschen *Op de been* en *onder de voet*: doch daar is, wat de spreekwyze belangt, ook eene groote gelijkheid. de Hr. HOOGSTRATEN, die het eerste zeer wel verklaarde, kan echter niet goedkeuren, dat *onder DE* bestaan zoude voor het mannelyke woord *voet*. zo schrijft hy in den *Geslachtlijst*, by VOET: *Op den voet, Hooft in de Ned. Hist. bl. 1. Maer in Tacitus bl. 6. zegt hy, Onder DE voet ge-*

smeeten, ⁺ *dat zoo een gemeen zeggen geworden is als op de loop zijn, enz. Men moet het mannelijk geslacht houden. Vondel in 't Berecht voor de Misspellinge:* ⁺Vs. 799. schoon men *dezen* voet volgde. Dekker ook in *Johannes den Dooper:*

Der sterffelyken loop hout veeltijts *dezen* voet.

Wy zullen hierop antwoorden, dat deeze bygebragte voorbeelden niet bewyzen dat *onder de voet* kwaalijk gezeid is: maar datmen deeze spreekwijs eveneens moet neemen als de voorgaande, *op de been*, ⁺ *voor op de beenen*; zo ook *onder de voet* voor *onder de voeten*. het eerste zagen wy van sommigen voluit geschreeven, ⁺Bl. 293. *op de beenen*: dat zelfde vinden wy ook hier. A. BIJNS B. I. *onder de VOETEN getreden*: en B. II. *werpen onder de VOETEN*: en zo schrijft ook ALDEGONDE, *Byencorf V. 3. Den Gulden Troen* 1386. fol. 9. a. *wanneer ghi vrilick alle scat onder u VOETEN tredet*. Z. HEYNS, in *Bartas* I. 2. bl. 81. zegt, *onder VOETEN*. het welkmen echter ook doorgaans verkort vindt tot *onder voet*, als MS. 1452. bl. 6. BOËTIUS 1485. fol. 20. a. 27. c. BREDERODE, in *Lucelle*: JACOBUS ZEVEKOTIUS, *Verachting des Doots* B. II. vs. 43.

*Die vreesen vry te sijn, geworpen onder voet,
En soecken 't eynde niet van allen tegenspoet.*

JAC. REVIUS, *Overyselsche Sangen en Gedichten* bl. 76.

*Hoe leyt vertreden onder voet
Soo menich lansknecht wel-gemoet.*

zo schryven ook ADR. HOFFER, ADR. VAN DE VENNE, en veele anderen. dat *voet* hier Meervoudig is voor *voeten*, is redelijk klaar; en zo is 't ook met het bygevoegde lidwoord *onder DE voet*. wy zullen dit zo klaar aantoonen, dat 'er niet de minste reden van

*twijffelen zal overschieten; en hierin, van den tijd van M. STROKE af, eene netheid bespeuren, die ook nu naauwelijks weerga heeft. zo verre is 't 'er van, dat de ^{+Vs. 799.} ouden zonder oordeel zouden geschreeven hebben: want zy wisten zo wel als wy dat *Voet* manlijk is. MELIS STROKE dan, om met den oudsten te beginnen, schrijft in Jan I. fo. 61. a. [Nieuwe uitgave B. VI. 1126.]

Eñ dat hi coemt ONDER DE voet.

in Jan II. fo. 84. a. [B. IX. 364.]

Si traden die huse ONDER DE voet.

fo. 92. b. [B. IX. 1365.]

Hi leget ons nv ONDER DE voet.

Maar in andere spreekwyzen is *voet* altijd mannelijk. Als Inleiding fo. 2. b. [Nieuwe uitgave B. I. v. 156.]

Eñ heuet DEN ENEN voet ghenomē
Eñ DIEN inde vonte gheset.

en terstond weder vs. 171.

Vter vonten hi DEN voet wt toech.

in Willem II. fo. 27. b. [B. III. 1122.]

Dat hi ontfinc ene wonde
In DEN voet.

Materie der sonden MS. fol. 82. a. waer mede hi di onvoersichtighe di hi anders niet verscalcken en kan, cloelic ONDER DIE voet werpe en bēdriege. Maar fol. 90. a. sach hi oec ene vloet onder DEN voet des berghes lopende: want men zegt noit de voeten van den Berg. Wederom fol. 101. d. sijn ewe [d.i. wet] wort ONDER DIE voet ghetreden. Der Sielen Troest 1484. fol. 71. b. want het hadde die croen van dwaesheit ONDER DIE voet gheworpen. Maar fol. 104. d. doe boerde dye lewe DEN SEREN voet op ende wijsden S. Jheronimus. daer liet

+ *hy hem DEN voet waschen ende besien. doe was hem een doorn* INDEN voet, enz.
ANNA BIJNS, B. II. Ref. 1.

+Vs. 799.

Het hoofd der slangen ghy ONDER DE voet *leyt.*

Maar, B. I.

Daerse DEN voet onder de tafel steken.

het zelfde vinden wy by de Rederykers, te Gend vergaderd 1539. daar schreeven die van Deynze:

Want een dinck mi den moedt houdt ONDER DE voet.

+Maar, die van Antwerpen:

- *ick en can EENEN voet*
Niet meer voort ghestellen met desen stucke.

+Bl. 294.

CORN. VAN GHISTELE, *Penelope aen Ulysses:*

Troya, daer wy groot verdriet duer sijn smakende
Leet ONDER DE voet.

Maar, in dien zelfden Brief zegt hy van Protesilaüs:

Die op de Troysche eerde eerst SINEN voet *stelde.*

dien zelfden voet houden ook de Rederykers 1561. de *Leliebloem van Diest* in 't *Factieliedeken: sijn* ONDER DE voet. 't *Jennettebloemken van Liere* in de Prologhe:

Waer deur ghy quaey gedachten worpt ONDER DE voet.

Maar, de *Vyerige Doorn van 's Hertogenbosch:*

Dus hout met ons viere voorts aen DEN voet.

de zelfde in het *Factieliedeken: volght* DESEN voet. *Historie van Zeghelijn* 1563. bl. 21.

Datter schiere ONDER DIE voet
Laghen meer dan XX. ter somme.

Maar, bl. 28. van het ors, of paard, Glorifier:

Het verhief SINEN RECHTEREN voet.

KAMPHUIZEN, *Sticht. Rymen* bl. 46.

't *Ware Goed*
Treed gy schier als MET DE voet.

*Maar, Ps. CXIX. 9.

Gevaerlijk staen op LOSSEN *slibber-voet.*

*Vs. 799.

HUYGHENS, in de *Sneldichten* XII. 154. van een' Schoenmaaker:

*Een ander is niet qualick gemoedt,
Al light sijn' neeringh half* ONDER DE *voet.*

Maar, XV. 22. en 113.

Men geeft niet met DEN *voet.*

XXI. 94.

Als die een' wyden schoen maeckt voor EEN' *KLEINEN voet.*

XVIII. 124. *met* DIEN *voet.* XXIV. 24 *op* DEN *voet.* *Enz.* Zullen wy na dit alles noch zeggen, dat HOOFT uit onachtsaamheid geschreeven hebbe, *onder* DE *voet*, hoewel hy *voet* anders mannelijk gebruikt? Wy neemen den Hr. HOOGSTRATEN, die dit niet aangemerkt hadt, zyne berisping niet kwaalijk af. doch dewijl wy zien dat HOOFT met oordeel zo geschreeven heeft, en daarin het eenstemmig gebruik der Ouden voor zich heeft, zou iemand zeer stijfhoofdig moeten zijn, om noch staande te houden dat dit alles uit achteloosheid geschied waare. want schoon het uit alle andere plaatsen blijkt, dat zy *voet* manlijk hielden, ik heb echter niet ééne plaats aangetroffen, daar ONDER DEN *voet* uitgedrukt staat: het welk wy echter by de Nieuwe Schryvers, die zich *hier verkeerdelijk inbeelden de Ouden te verbeteren, gevonden hebben; als mede by onzen Dichter. doch wy oordeelen de Schrijfwyze der Ouden *Bl. 295. beter te zijn. evenwel moetmen hier onderscheid maaken: want als 'er nadrukkelijk van éénen *voet* gesproken wordt, moet zekerlijk het manlijk geslacht uitgedrukt worden, als, *hy heeft zich bezeert* ONDER

⁺DEN voet: *Hy gaf hem een' schop* MET DEN voet: wantmen schopt niet met twee voeten te gelijk; of men zou zelf licht *onder de voet* raaken. Maar anders zegtmen, ⁺Vs. 799. in een' overdragelyken zin, veel beter, tot aanduiding van het meerv. getal, MET DE voet *schoppen of treden*, voor, op het smaadelijkste mishandelen: en ONDER DE voet *vallen, raaken*, enz. voor in 't onderspit raaken, ook voor vallen: enz. Klaar worden deeze spreekwyzen zo uitgedrukt en onderscheiden van PLANTIJN, als by OP: *Ick wil my snel* OP DE voet, *of* OP DE been *maken* (daar de overeenkomst tusschen deeze twee blijkt) en by VOET: *Hem* OP DE voet *maken*: ONDER DE voet *leggen*: MET DE voet *treden*. Maar anders: DEN voet: DEN voet *vanden pilaer*: DEN voet *vanden bergh*: Van EENEN voet: en meer anderen. Dit vond ik by deezen Schryver, terwijl ik daar zocht naar de spreekwyze OP DE LOOP: Waarvan nu iets te zeggen staat. Vooraf zeggen wy, datwe die zo weinig goedkeuren als HOOGSTRATEN, hoewel HOOFT en VONDEL zo geschreeven hebben, als men zien kan in den *Geslachtlijst*. 't Komt my zeer vreemd voor, dat VONDEL, die *onder de voet*, gelijk alle de Ouden schreeven, niet goed keurde, echter *op de loop*, dat by geenen der Ouden te vinden is, geschreeven heeft. En buiten deeze twee voornaamste Taalmeesters heb ik dit tot noch toe by niemand gevonden, dan alleen by DE POTTER, een' Schryver, die op de Geslachten gansch geen acht gegeven heeft: die zegt, *Getr. Harder* IV. 5. 136.

En was uw' wijsheidt OP DE loop *in 't overtreden?*

de voorgaande spreekwyzen hebben wy klaar aange-

toond ⁺goed te zijn: deeze zullen wy duidelijk doen zien niet te deugen. Vooreerst omdat het Meervoudige getal hier niet kan in aanmerking komen, als *op de loopen*; ⁺Vs. 799. 't welk niets is: tenzymen *op de loopers*, d.i. *beenen*, meende: doch dit is wind. Ten anderen hebben de Ouden zo niet gesproken, want die zeiden niet OP DE, maar OP, of IN DEN *loop*. MELIS STOKE in Jan I. fo. 57. b. [Nieuwe uitgave B. VI. 663.]

Hi macte hem mede INDEN loop.

⁺zo schreef ook de Hr. van NOORDWIJK, in de *Voorr.* op dien Schryver vs. 306.

-- *indien zo groten hope*
Wair deur zijn afscheid niet gebleven IN DEN lope.

⁺Bl. 296.

PETRUS GHESCHIER, *des wereldts Proefsteen* bl. 323.

En den allermeeften hoop
Is ghebleven IN DEN loop.

en onze Laater Dichters, als HUYGHENS, *Sneld.* XXIV. 64.

't Is een geruste zeegh sijn vyand OP DEN loop.

J. DE DECKER, *Lof der Geldzucht* bl. 167.

Der gener, die daer door geraken OP DEN loop.

ja zelfs onze Dichter in dit werk B. XI. vs. 46.

- *zetten 't flux te lande in* OP DEN loop.

en ook in de *Bespiegelingen* B. I. bl. 9.

Dat heele mylen volcks het zetten OP DEN loop.

Dewijl dan de voorbeelden bevestigen 't geen de reden leert, te weeten, datmen moet schryven *op* en *in* DEN *loop*, zouden wy ons dwaasselijk vergaapen aan de mistastingen van niet onfeilbaare Meesters; of aan den stijl van 't gemeene volk, 't welk doorgaans het ongeluk heeft recht anders te spreken dan behoort; ja dikwils de beest speelt zonder naar

+voorbeelden of redenen eenigszins te luisteren. Maar wat taal is dit weder DE BEEST? immers zegtmen HET *beest*. De Hr. HOOGSTRATEN wederom schrijft hierover in ^{+Vs. 799.} den *Geslachtlijst* aldus: *Dat by Hoofft staet in d'Opdr. der Historien*, ik wil dien beeste toonen, *moet verstaen worden als met meer onzydige woorden, dus in gebruik, gelijk Prins van den bloede, en wat dit meer is. Op den zelve voet staet de spreekwijs*, den beest te spelen, *dat is*, den beeste. Vooreerst is de spreekwijs niet, DEN, maar DE *beest speelen*, of *maaken*, gelijkmen ook zegt. HUYGHENS, *Sneldicht* XIX. 159.

Verwondert u dan niet, maeckt hy somtijds DE beest.

LIVIN. DE MEYER, *Schadelijkheidt der Gramschap* B. I. vs. 108.

De dronkaert speelt DE beest, en buldert overal.

P.A. CODDE, *Herdoopers Anslag op Amst.* Act. III.

--- *'t zijn Doopers uyt Westphalen
Alhier gekomen, die het maecken VAN DE beest.*

Ten anderen, al zeide men, DEN *beeste speelen*, zo heeft dat echter geen overeenkomst met VAN DEN *bloede*. heel anders is 't, als men zegt AAN, VAN, of MET *den beeste*, in den derden of zesden Naamval. maar gelijkmen, in den vierden, niet zegt *den bloede vergieten*, zo kan ook, *den beeste speelen*, niet wel gezeid worden. Men zegt dan *de beest speelen*, ^{+en} alles wat wy noodig hebben hier by te voegen, om het goed te maaken, is alleen dit, dat de Ouden het woord *Beest* altijd ^{+Bl. 297.} vrouwelijk gebruikt hebben; het welk in deeze spreekwyze heeft stand gehouden. wat is 'er eenvoudiger dan dit? echter kanmen dat kwaalijk gissen, wanneermen niet anders dan de

+schriften van HOOFT en VONDEL leest. MS. 1452. bl. 136. *Want het is min compasselic te horen tgheluyt van EENRE beesten, dan van eenen mensche.* De +Vs. 799.
Vertaaler van BOËTIUS 1485. fol. 74. a. *omme dat hy EENER beeste gheleke.* A. BIJNS B. II.

DE beeste *aenhanghen metten thien hoornen.*

De Rederykers van Loo, te *Gend* 1539.

De Babylonische hoere, en tbeelde
DER FELDER *beeste.*

Hist. van Zeghelijn bl. 23.

Ende DIE QUADE beeste mijn wijf
Sal ick in eenen torre doen sluyten.

wy zouden hierby noch honderd voorbeelden uit de Ouden kunnen byvoegen; doch oordeelen dat die voldoet. Alleen zullen wy noch zeggen, dat het ons vreemd dunkt, dat de Hr. HOOGSTRATEN dit noit aangemerkt heeft, daar 't zelfs noch by zo veele laater schryvers gevonden wordt. R. VISSCHER, in de *Zinnepoppen* II. 15. *om DEES beeste te overtreffen.* DAN. HEINSIUS, *Hymnus van Bacchus* vs. 408.

Al sittend' op DE beest -

en zijn Vertaaler JAC. ZEVECOTIUS, *Verachting des Doots* B. III. vs. 373.

Tot dat DE beeste komt met gramschap heel ontsteken,
Gelijck een blixems vier uyt HAREN kuyl gestreken.

ADRIANUS HOFFERUS, *Nederd. Poëmata* bl. 393. van den Nijid:

DESE beest *haar selfs vernielt,*
DESE beest *haar selfs ontzielt,*
DESE beest *door slim bedrijf*
Pynight steeds HAAR eyghen lijf.

HUYGHENS, *Sneldicht* XIV. uit Engelsch onndicht 34.

Neen, seid ick tot DE beest -⁺

⁺Vs. 799.

En weder XX. 177.

Geest, dien wy niet gemeen en hebben met DE beest.

ja ook by de Vertaalers van den Bybel, *Spreek. XII. 10. de rechtveerdighe kent het leven* SYNER beeste. Toen dit in gebruik was, konnen zekerlijk niet anders zeggen dan *DE beest speelen*; en leert ons dit, dat DEN *beest speelen*, gelijk HOOGSTRATEN schrijft, niet goed is. die de spreekwijs wilde veranderen, ⁺ zou moeten zeggen, *HET beest speelen*: doch dit zoude ik niemand raaden. wy honden ons hierin (dewijl ⁺Bl. 298. 't gebruik zulks gewild heeft) aan 't voorschrift der Ouden, die niet verplicht waaren te weeten, dat *DE beeste*, gelijk ook PLANTIEN en KILIAAN spreken, naderhand in *HET beest* zoude veranderd worden. welke verandering eerst schijnt gesprooten te zijn uit onze Amsterdamsche Kamer, *in Liefde Bloeyende*; want in haare Redekaveling, uitgegeeven in 't jaar 1585. lees ik bl. 22. duidelijk, *DIT beest*. dat dit echter niet ten eersten is doorgedaan, blijkt uit de bovenstaande voorbeelden. Wy zullen hier met eenen iets zeggen van noch twee andere Spreekwyzen, t.w. die van *IN DE WAPEN*, en *BY DE WERKE* zijn: waarin weder twee onzydige Naamwoorden met het lidwoord *de* voorkomen. *In de wapen* vinden wy by W. SILVIUS, *Navig. B. IV. c. 1. Twerck van de jonghe mannen was hen selven snachts te presenteren* *IN DE wapen*. J.B. HOUWAERT, *Gener. Loop der Werelt B. II. vs. 311.*

*Hadden sy my IN DE wapen niet ghevonden
Ick sout met de doodt hebben moeten becoopen.*

JAC. REVIUS, in *Salomons Hooglied III. Zang*:

⁺*Die met open ogen slapen*
INDE wapen,
Dien de oorloch is een spel.

⁺Vs. 799.

FRANCISCUS DE WAEL, *Geestelicke Gedichten* I. deel bl. 39.

Dies mogen wy gerust gaen liggen ende slapen,
En dencken, onse God is voor ons INDE wapen,
Hy houd voor ons de wacht -

J. OUDAEN, op den *Gedenkenpenning van De Ruiters*:

Een Heldenaart, een Admiraal,
Een borst vol vuurs, een man van staal,
Een ys're slagvuist IN DE wapen.

ANTONIDES, *Ystroom* B. IV. bl. 115.

- *onbezweken, en geduurig* IN DE wapen.

J.B. WELLEKENS, *Brief van Octavia aan M. Antonius* vs. 127.

'k Zou stadig, aan uw zy, my voegen IN DE wapen.

hiervoor zeggen anderen IN HET *wapen*. TH. ARENDS, *Poëzy* bl. 55.

En onvermoeyd van 's avonds tot den morgen,
Tot 's burgers best, als IN HET wapen *staen.*

Ernstige en Boertige Mengelstoffen II. deel bl. 54.

De Koopman op 't kantoor, de Kryger IN HET wapen.

wederom anderen schryven IN *wapen*, zonder lidwoord. Onze Dichter in dit werk B. VIII. vs. 431.

- *en Nestor, eers* IN wapen.

DE POTTER, Voorr. van den *Getr. Harder*:

En als Arkadia haer krijgsvolck bragt IN wapen.

C. KITTENSTEYN, *Op de Verovering van 's Hertogenbosch* 1629.

Sorghvuldigh voor ons staet, en nacht en dagh IN wapen,
En vol bekommeringh ghestadigh sonder slapen.⁺

⁺Bl. 299.

+het laatste, dunkt my, vervalt aanstonds, en is zo weinig te volgen als *onder voet*, 't welk wy boven gezien hebben verouderd te zijn. Het voorgaande, IN HET wapen, +Vs. 799. schijnt mede niet te voldoen, omdat de spreekwyze betekent, *in volle wapenrustinge*, geheel gewapend; 't welk of eigenlijk, of overdragtelijk (voor wel op zijn hoede zijn) kan genomen worden. Maar het eerste, IN DE wapen, oordeelen wy goed te zijn, even als *op de been*, en *onder de voet*, in het Meervoudige, voor *in de wapenen*, gelijkmen zelfs noch wel hoort spreken. en zo lees ik ook in *Tscep vol wonders* 1514. c. 2. *hi sal* INDER wapenen *ghepresen worden, ende vander vrouwen geblameert*. By MELIS STROKE vinden wy *in den wapen*, in Willem II. fo. 27. b.

*Die grave van Ghisen gaf hem ghevaen,
Ongheslegghen en onghewont,
Ende INDEN wapen al ghesont.*

'hetwelk Meervoudig is;^(g) gelijk ook *Profectus* MS. B. II. cap. 67. fol. 113. *doe hi sine wapen wtghedaen had en hem bereit hadde tot rusten*. *Wapen* of *wapenen*, in den zin van *Arma*, heeft, even als het Latijnsche geen Eenvoudig. *Het wapen*, betekent een *Insigne Gentilitium*.' Eindelijk, hoe zullen wy, *by DE werke zijn*, goed maaken? de Hr. HOOGSTRATEN zegt datmen zo spreekt, en dat het is voor, *by DEN werke*,

- (g) Dat dit Meervoudig is, blijkt duidelijk uit het Handschrift A, zijnde het oudste, geschreven door *Wouter den Clerc*, waarin wy deze plaats dus vinden:

*Die graue van giesen gaf hē gkevaen
Ongheslegghē en ongewont
En indē wapenē al ghesont.*

Men vergelyke de Nieuwe Uitgave B. III. vs. 1118.

+gelijk HOOFT meer dan eens geschreeven heeft, als men in den *Geslachtlijst* op 't woord WERK kan naarzien. Ik zou mogelijk, als 't te pas kwam, geen zwaarigheid +Vs. 799. maaken, van, met HOOFT, *by den werke* te schryven: terwijl *by de werke* gansch niet aanneemelijk is. Maar, als men acht geeft op hen, die deeze spreekwijs in hunne redewisselingen gebruiken, hoortmen dan niet eigenlijk zeggen, *by de WERKEN zijn?* my dunkt, ja: en zo begreep het ook de Hr. TEN KATE, schryvende II. deel bl. 523. *onze spreekwyze van BY DE WERKEN ZIJN*, ad promptum esse, praesens esse, *ontleent van de Opzienders van groote Werken, die gedurig zig daer by moeten laten vinden om vaerdig op alle voorvallen by der hand te wezen, en de zaken te kunnen redden.* zo schrijft ook Juffr. GEZINE BRIT, in haar byschrift op 't XLI. Zinnebeeld van A. Houbraken. S. COSTER, in *Teeuwes de Boer*, 't laatste vaars:

Maer past datje morgen om dees tijd hier weer bent BY DE WERKEN.

HENRIK BLOEMAERT, *Getrouwen Herder* Act. V. scen. 5. bl. 190.

M. *Waer sijt gy vreemd'ling? C. siet, hier ben ik* BY DE WERKEN.

Wy zullen hierin berusten, en den Leezer alleen waarschouwen, dat hy het voorbeeld van G. BRANDT niet en volge, die in 't *Leven van De Ruiter* B. VII. bl. 363. zeer kwaalijk schrijft: *dat de vloot met den dag BY DE WERK zou trachten te weezen.* trouwen, dit is even goed, als *by de werke*. En hier zullen wy 't 'er by laten, kortelijk alleen herhaalende, dat de zes Spreekwyzes, die het onderwerp deezer Aantekening zijn, +naar onze gedachten, aldus behooren geschreeven te worden: *Op de been: Onder de voet: In den loop: De beest speelen: In de wapen, of, wapenen: By de +Bl. 300. werken.*

Vs. 813.

En huilt vast Evoë. zy bonst de poort in twee.

Zodanige vaarzen noemden de Latynen *Versus Leonini*. In het Duitsch, gelijk wy de andere byzondere en buitengewoone schikkingen der Rijmklanken hebben gezocht te onderscheiden door byzondere Naamen, zou men hier voor kunnen zeggen, *Middenrijm* of *midrijm*. OVIDIUS:

Quot coelum stellas, tot habet tua Roma puellas.

zy waaren in 't Latijn niet van de besten; en zijn 't ook geenszins in het Duitsch, schoon wyze by onze beste Dichters veeltijds ontmoeten. zie alleen in dit Werk V. 210. 396. VII. 167. 855. VIII. 1016. IX. 345. XII. 191. XIII. 241. ANTONIDES, *Ystroom* B. IV. bl. 126.

Dringt hier een werreld aen van menschen, die gelaen -

POOT, in zijn *Gedichten* bl. 427.

Van myne onnozelheit, maer vonnis recht van 't pleit.

HOOGVLIET, in de *Feestdagen* B. III. bl. 87.

Wie leert my nu waerom het Salisch priesterdom -

SPIEGHEL, in den *Hertspiegel* B. II. vs. 332.

Zegt, tot natuurlijk quaad voel ik natuurlijk haat.

doch hier vind ik dat het aardigheid heeft, omdat dees regel, als een heilzaame spreuk, door dien rijmklank te lichter in de geheugenisse kan ingeprent worden; het welk ook het oogwit des Dichters geweest is, wiens werk in 't geheel een' anderen stijl vereischte, dan de bovengenoemden. wy zullen geen voorbeelden, schoon overvloedig voorhanden, meer uitschryven: doch alleen aanmerken, dat ik

⁺dit zelfde met een sleepend Rijmwoord gevonden heb in de *Gedichten* van H. DULLAERT bl. 107.

⁺Vs. 813.

Zy, op de gulzige aerde al lang niet meer in waerde.

voeg hierby noch deeze vaarzen uit den *Ystroom* B. III. bl. 80.

*En specery warande, een oogst van goude zanden,
En eedlen diamant, geplengt met ruime handen.*

die met zyne ooren raad leeft, zal dit niet licht naarvolgen.

Vs. 815.

*Zy rukt de zuster uit, en trektze, dol van wee,
De liverey des godts aen 't lijf -*

De LIVEREY des godts t.w. van Bacchus. deeze *verey*, het merkteken der Bacchanten, bestondt gemeenlijk in een' krans van Wijngaardbladen om 't hoofd; het vel eener Hinde om schouders en middel geslagen; zie D. HEINSIUS, in den *Hymnus* vs. 120. en, gelijk de zelfde zingt vs. 323.

*- een lange spies, bekleet aen alle kant
Met klimmerbladren groen, in hare rechterhant.*

⁺zie ook zijn' Uitlegger, P. SCRIVERIUS. OVIDIUS zegt *Insignia*, dat zo veel is als *Kéntékens*; en dikwils overgezet wordt door *Livreï*. VONDEL, in *Virgil*. bl. 449. van Kupavo, voerende, ter gedachtenisse zijns vaders, die in een zwaan herschepen was, een bos zwaanevederen op zijn' helm:

⁺Bl. 301.

*- gy voert de Liverey
Van uw' veranderden heer vader. -*

in 't Latijn, *formae Insigne paternae*. by VALERIUS

+FLACCUS, na VIRGILIUS den deffigsten onder de Latijnsche Heldendichters, leestmen II. 111.

+Vs. 815.

- *it Barbara vestis,*
Et torques, Insigne loci. -

dat is:

- *men voert ten roof gestikte kleêren,*
En halssieraadien, de Liverei des Lands.

dit land, is Thracie. 't Lat. woord vindtmen dikwils gebruikt voor die *Tekenen* of *Devisen*, die de Helden der Oudheid uitgebeeld hadden op hunne Wapens, voornaamelijk op de Schilden; ook op de gevesten der degens: gelijk ons dit laatste voorkomt by VAL. FLACCUS II. 418. zie aldaar de Aantek. van den Hr. BURMAN; en een voorbeeld van de zaak zelve by onzen Dichter beneden VII. 578. Van hier is 't overgegaan tot de Geslachtwapens; hoewel die, volgens D. VINCENTIUS TURTURETUS, *de Nobilit. Gentil. L. II. c. 7.* voegelyker *Stemmata* geheeten worden. *Insignia*, by de ouden, zijn ook die dingen, de welken Tekenen en Bewyzen zijn van Majesteit, Magt, Ambten en Waardigheden: als *Insignia Imperii*, by CURTIUS; *Insignia Regni*, by FLACCUS: die ook *L. VI. vs. 53.* den *Bliksem* noemt, *Insigne Jovis*: op de zelfde wyze als een *Scepter* van den Vert. van BOËTIUS fol. 196. c. geheeten wordt, *eens Conincs Teikin*. Zie SERVIUS over *Virg. AEneid.* VIII. 506. en XII. 289. De Italiaanen en Franschen gebruiken dit woord, *Insegna* en *Enseigne*, om een *Veldteken*, *Vaandel*, ja zelfs een' *Vaandrig*, een *uithangbord*, enz. te betekenen. Dus breed, doch niet lang, over 't woord *Insigne*, omdat het gezeide in 't vervolg licht zal kunnen geeven aan 't

+geene noch van *Livrei* staat gezeld te worden. Wy treden hier, Leezer, in eene stoffe van langen adem, en die nu rijkgenoeg is om een geheel Boek uit te leveren. ^{+Vs. 815.}
 Lang stonden wy in beraad, ofwe de zelve hier zouden invoegen, of overslaan. 't eerste heeft het overgehaald, alsge ziet. wy zullen ons niet ophouden met de redenen, waarom: maar ter zaake komen. In 't gemeen merken wy vooraf aan, dat het woord *Livrei* thans door byna geheel Europa bekend is. de Franschen zeggen *Livrée*, de Spanj. ^{+Librea}, de Ital. *Livrea*, de Eng. *Livery*, de Hoogd. *Liberey*, Enz. ^{+Bl. 302.}
 Wy zullen 't ook in 't Latijn en in 't Grieksch vinden; t.w. zo als die taalen in de middenste Eeuwen gebruikt zijn. In den dagelijkschen stijl betekent het thans niet anders, dan de geringe kleeding der Dienstknechten, onderscheiden door byzondere kleuren. De Dichters gebruiken 't in een' verhevener zin, en voor allerhande *Kentekenen*, enz. Zie hier eenige voorbeelden, die wy niet mogen overslaan, zonder ons voornaamste oogwit te kort te doen; en slechts eenvoudig zullen ter nederstellen, om ons hier niet, met zaaken van weinig belang, optehouden. HOOFT in 't begin van *Velzen*:

En ghy welzaal' ge Zon, ô moeder zulker klaarheid!
Die dat ontallijk heyr, en all' der Starren rey,
Zoo hofflijk, dagh op dagh, beschenkt met uw Lievrey.

by HUYGHENS, *Sneld.* XIV. uit Eng. ongedicht 72. zegt een roodneusde Bacchuspriester tegen een' soberen, die hem zulks verweet:

My dunckt, het schickt hem wel, dat Neus en Aers wat schillen.
Ghy hebt maer een' Livrey voor Backhuis en voor Billen.

*by VONDEL, in *Faëton* bl. 54. zegt de bedroefde Febus:

--- *de vierde hemel schrey',
En voere in eeuwigheit hier na de Roulivrey,
Getuige van mijn' rou -*

*Vs. 815.

Altaergeh. B. III. bl. 125.

- *zoo zal blijcken
Voor 't oogh, of beelt en Wezen niet gelijcken;
Of Sinaes top en Sion allebey
Niet gaen geciert met d'Offerlieverey.*

ANTONIDES, in den *Ystroom* B. II. bl. 45.

*In 't vruchtbaere Kochin, daer een gewenschte Mai
Geduurigh 't velt vereert met haere Bloemlievrey.*

in 't begin van het III. boek:

*In 't eind quam my een Stroomherout van onder groeten.
Hy droeg zijn Konings merk en groene Stroomlievrey.*

J. SIX VAN CHANDELIER noemt de Endvogels, welker borstbeenderen, hoog rood ziende, zomen zegt, een' harden winter voorspellen, in zijn' *Amst. Winter* bl. 54.

- *voogels, welkers been'ge borst
Livreirood afbeeldt van de Vorst.*

FR. MARTINIUS, III. *Triomf van de Opstandinge Christi:*

Het Wit is alle tijt der Engelen Lievrey.

R. ANSLO, *Martelkroon* bl. 30.

- *daer Godt haer zal vereeren
Zijn hemelsche Lievrey van blinkende Englekleeren.**

*Bl. 303.

POOT bl. 256.

Ik draeg de Lievrey der schaemte.

G. BRANDT, *Vreedzame Christen* bl. 222.

*De Vorst der Liesde plag aan dat Lievrey te weten,
Of zich zijn dienaars in zijn dienst getroulijk queten.*

J. DE DECKER, *Lof der Geldzucht* bl. 161.

Is, is dit de Livrei, gedragen en vertoont*

Van Hem, die 't hoeft met smaet en doornen droeg gekroont?

*Vs. 815.

Overgaande tot een naauwkeurig Onderzoek van dit woord, zijnwe eindelijk, om in den overvloed deezer stoffe, noch onzen Leezer, noch ons zelfs, te verbijsteren, te raade geworden, het te onderscheiden in Drie Deelen. in het I. zullen wy de betekenissen van ons Duitsch *Livrei*, en 't geen daartoe behoort, doorloopen: in het II. die van 't Fransche *Livrée* en Lat. *Liberatio* kortelyk aantekenen: maar breedvoeriger in het III. de verscheidene gevoelens over de Afleiding van ons *Livrei*, des zelfs basterd-*terminatie*, en grondbetekenis, onderzoeken, en, na 't wederleggen van veele gissingen, met de klaarste bewyzen vaststellen en bepaalen.

I. Wy maaken geen zwaarigheid, om dit eerste gedeelte geheel betrekkelijk te maaken tot het Zinnebeeldige: want, schoonmen *Livrei* kan verklaaren door *Kentéken* (of *Merk*, gelijk ANTONIDES zegt); het past echter vooral op zulke *kentékenen*, die eene bedekte en verborgen zinspeeling hebben op iets anders. Dit zienwe zelfs in onze hedendaagsche *Livreirokken*: welker *kleuren* thans uit de Geslachtwapens, mede een soort van Zinnebeelden, ontleend worden; en ook van ouds haare Zinnebeeldige beduiding gehad hebben, alswe leeren uit deeze woorden van den Vertaaler van BOËTIUS fol. 5. d. door hem aangehaald uit een' ongenoemden Leeraar: *de groote heeren gheven twee Livreyen tsaers, te wetene een Winter ende een Somer Saysoen. Inden winter gheven zy grau, AERBEIT beteekenende, tander van*

⁺BLIDEN coleure *ende meerder weerde*. Of dit zeggen volkomen, en hoe verre het waar zy, laten wy nu in zijn geheel; denkende van dit woord, in de betekenis van Knechtskleeding, niet afzonderlijk, maar alleen by gelegenheid, te spreken. Duidelyker brengt ons de zelfde Schryver, op de zelfde plaatse, tot het Zinnebeeldige, in deeze woorden: *dese twee letteren P ende T, daer de text af spreict, waren de rechte Devise of Livereye van Philosophien - dese Devise ⁺es cort ende heeft vele bediedens in: ende sulc houden billics de Devisen ende Livereyen*. Zie daar twee letteren, P en T, onder den naam van *Liverei*, en daarenboven *Liverei* en *Devise* als ééne zaak, voorgesteld. Opdatmen hiervan een beter begrip kryge, zullen wy 'er de woorden van BOËTIUS zelve byvoegen, volgens de Vertaaling van den Hr. MATTH. GARGON, omdatwe hier doelen op den zin der woorden, niet op de wyze van uitdrukkinge. BOËTIUS, in 't begin zyner *Vertrouwinge*, in het I. Onrijm, verhaalende hoe de Filosofie hem in den Kerker kwam bezoeken, zegt, in de beschryvinge van haare Kleederen: *Op den beneden-zoom stond een Grieksche ingewrochte P, op den boven-zoom een T te lezen. tusschen beide de Letters scheenen eenige trappen afgetekend, als een Ladder, om van beneden na boven te klimmen*. Daar behoorde dan eigenlijk tot deeze *Livreie* of *Devise*, niet alleen de Letteren P en T, maar ook een Ladder, of Trappen. zie hier de verklaring van dit geheele Zinnebeeld. de Grieksche P, betekent *Praktijk* of Oeffening; de T, *Theorye* of Beschouwing; de *Ladder* tusschen beide, datmen van de eene tot de andere moet opklimmen, en dus deeze twee te

⁺Vs. 815.
⁺Bl. 304.

+saamen voegen. Die weet, waarin de zuivere Filosofie bestaa, ziet ook hoe gepast deeze haare *Livreie* zy. doch wy blyven nu by het woord zelf: het welkwe tot noch toe zo uitdrukkelijk, in dien zin, by geene andere Duitsche schryvers gevonden hebben.^(h) Maar dewijlwe bevinden, dat het eveneens

- (h) Hier ter plaatse heeft de Heer HUYDECOPER dit volgende aangeteekend: 'De Procureur Generaal in zyne punten van beschuldiging tegen den Graave van Hoorne (te leezen by P. BOR, *Nederl. Hist. B. IV. bl. 190.*) Art. 5. *Ja tot zijnder [Granvelles] schande en verachtinge deden maken eene roode Leverey met een Sots hoofd* - en Art. 6. *een Leverey van Pijlkens*. Enz. In 't antwoord van den Graave op deeze punten, door hem eigenhandig en alleenig beschreven, vindtmen onder anderen Art. 5. (BOR bl. 197.) *op 't vijfde artykel seid de verweerder nooit gehoort te hebben noch datter gepractiseert is geweest, de Leverey tegen den voorsz. Cardinael, of tot sijnder misachtinge, maer dat deselve gemaekt is geweest voor eene ordonnantie onder de Heeren, ten einde om een exempel aen de Edel-luiden te tonen van te reformeren de onnutte kosten van Levereyen..... En also de grave van Egmont by geval de eerste was die hem een mouwe mette pijlkens sand, so heeft hyse gedragen, en daer na een van de Heeren van Megen mette pijlkens, en sekere andere devyse. En aengaende hem en mochte geen Leverey of devyse geven, dan binnen acht of negen jaren.*- De Kardinaal BENTIVOGLIO, in 't verhaal dier geschiedenis, *della guerra di Fiandra L. 1. p. 46. e nacque ragionamento sopra le Livree, che si portavano nella Corte da paggi, e lache de Signori piu principali, e d'altri Nobili, che solevano frequentarla. Qui sorgendo uno die loro, che ne facciamo (disse) noi tutti una conforme Livrea, che denoti nella similitudine de nostri colori, la Conformità etiandio de nostri animi? accettossi subito la proposta; et gettata la sorte per vedere a chi toccasse il divisar la Livrea, venne a nadere nell' agamonte; il quale ne ordino una con certi cappucchi, &c. en p. 46. Lasciavano poi i cappucchi, e pigliarono per loro commune impresa un fascio di frecce legate insieme; oh'era impresa solita molte volte ad usarsi nelle monete dal Re' medesimo.'*

+gebruikt is in Itale, daar ook *Livrea* en *Divisa* het zelfde zijn: het verveele u niet, Leezer, my naar Itale te volgen. wy zijn 'er in eenen oogenblik. De Schryvers van deezen landaard waaren, voor ruim anderhalve eeuw, krachtig in de weer, om het maaken van die Zinnebeelden, die zy *Imprese*, wy noch met een basterdwoord, doch daarom in dien zin niet te verwerpen, *Devisen*, heeten, te brengen tot zekere regelen, en eene vaste Konst. Zeer veelen hebben in dit perk gestreeden. onder deezen is JERONIMO RUSCELLI, de welke in den aanvang van zijn Werk, *le Imprese Illustri*, uitgekomen in 't jaar 1566. zegt, dat hy te vooren eene Verhandeling over den Naam, Oorsprong, het Oogmerk, de Regelen, enz. van de *Imprese* hadt in 't licht gegeeuen, en daarin wijdloopig geredend *dell' ARME ò Insegne, de CIMIERI, delle LIVREE, delle, CIFRE figurate, de IEROGRAFICI, et de gli EMBLEMI*. Dewijl my deeze Verhandeling noit onder 't oog kwam, weet ik niet, wat hy *delle Livree*, of *van de Livreien*, gezeid hebbe, ondertusschen zien wy de zelve hier, als behoorende⁺ tot de Zinnebeelden, genoemd. Maar zijn tijdgenoot GIO. ANDREA PALAZZI, geeft 'er ons

+Vs. 815.

+Bl. 305.

+eene wijdloopige beschryving van, in zyne Redevoeringen *delle Imprese*, na zyne dood door zijn' bloedverwant, PIETRO VITA DA FANO, uitgegeeven in 't jaar 1575. +Vs. 815. hy zegt, *Discorso II. p. 43.* dat veelen zich vergist hebben (t. w. in het eigenlijk gebruik deezer byzondere benaamingen) door de overeenkomst, die de *Imprese* hebben *con le ZIFRE, con le DIVISE, con le LIVREE, con gli EMBLEMI, co' SIMBOLI, con l' INSEGNE ò con l' Arme, co' CIMIERI dell' Arme delle Famiglie, co' ROVERSCI delle Medaglie*, en met veele andere diergelyke zaaken. Doch van deeze *Divisen* en *Livreien*, hier als byzondere zaaken voorgesteld, zegt hy vervolgens p. 55. uitdrukkelijk, datze eene en de zelfde zaak zijn: *ma queste Divise, et queste Livree, sono Sinonimi, et una cosa istessa.* dit komt met den Vert. van BOËTIUS overeen. Wy hebben de byzondere Naamen in het Italiaansch uitgedrukt, met de eigene woorden der Schryveren, omdatze, voor 't grootste gedeelte, in dien zin oneigelyke woorden, en bygevolg niet eigenlijk te vertaalen zijn. Daar zijn 'er van twee soorten; van eene Bepaalde, en van eene Onbepaalde betekenis. tot de Eerste behooren *Cifre* of *Zijre*, *Cijffers*; *Arme* of *Insegne*, Geslachtwapens; *Cimieri*, Helmtekens; *Roversci delle Medaglie*, Rugstukken van Gedenkpenningen. van deeze woorden hebbenwe *Insegne* reeds verklaard; de overigen gaanwe nu stilzwygende voorby. Tot de Tweede soort behooren, die in laater tyden dikwils gebruikt zijn, om allerlei Zinnebeelden, als met een' algemeenen naam, uittedrukken; als de Grieksche woorden, *Hieroglyphica, Emblemata, Symbola*; en de Italiaan-

schen,⁺ *Imprese* en *Divise*. Het is zeer aanmerkelijk, dat 'er niet ééne taal is, die de kracht van ons woord *Zinnebeeld*, 'Zinnepop' zei ROEMER VISSCHER' inderdaad ^{+Vs. 815.} zo krachtig en welgepast als men 'er een zou kunnen uitdenken, met een eigen woord kan uitdrukken: men gunne ons deeze Aanmerking, in 't voorbygaan, tot lof onzer Moedertaale te maaken. Wederom deeze Grieksche woorden, waarvan elders genoegzaam berecht te krygen is (zie CL. MINOS, *de Symbolis*: C.F. MENESTRIER, *Art des Emblemes* p. 3. PALAZZI, en honderd anderen) nu, korthedshalve, voorbygaande, zullenwe alleen iets zeggen van de Ital. *Impresa* en *Divisa*: het eene zal ons den aard en oorsprong der zaake, noch by ons *Devise* genoemd, het andere den oorsprong van het woord *Divise* zelf, leeren kennen. zekerlijk niet t'onpas; gemerkt het verband van dit woord met ons *Livre*. IMPRESA betekent eigenlijk eene groote⁺ en stoute Onderneeming, vooral in Krijgszaaken: L. ARIOSTO begint zijn' *Raazenden Roeland* aldus: ^{+Bl. 306.}

*Le Donne, i Cavalier, l'Arme, gli Amori,
Le Cortesie, l'Audaci Imprese io canto.*

TASSO, *Jerus. Liber. IX. 5.*

*- che guerrier si forte
Gli s'offrisse compagno a l'alte Imprese.*

en zo vijftigmaalen. in dien zin komt het overeen met het Fransche *Entreprise*, eertijds ook, volgens DU CANGE, *Emprise*. REMY BELLEAU, in zijn gedicht, genoemd *Election de sa Demeure*:

*Je croy qu'en l'obscur de ces lieux
Amour ne fait plus sa retraite,
Mais que d'emprise plus secrette*

**En quelque ville séparé
Loing de vous il 's est esgaré.*

*Vs. 815.

JOACHIM DU BELLAY, *Vers Lyriques* Od. X. vs. 1.

*Chante l'emprise furieuse
Des fiers geans trop devoyez,
Et par la main victorieuse
Du pere tonnand foudroyez.*

de Italiaanen gebruiken het op de zelfde wyze, gelijk wy, en ook de Franschen, het woord *Devise* nu, in den gemeensten stijl, bezigen: zijnde *Devisen*, volgens MENESTRIER als boven p. 4. zo veel als *Symboles* HEROIQUES. en ik beken, dat my de naam van *Impresa* hier ten minste zo wel voldoet, als die van *Devise*. zekerlijk wordt daardoor de oudste eigenschap der betekende zaake zeer wel uitgedrukt. Want doorluchtige Mannen, die altijd met groote Onderneemingen bezwangerd, of liever bezielde zijn, doelden van alle oude tyden her, als ten deele blijkt aan den kop des Leeuws, dien de heerschezuchtige Agamemnon, volgens PAUSANIAS, *l. Eliac. cap. 19.* in zijn' schild voerde, met dit Byschrift: *Dees is de Schrik der Stervelingen; en [zo is ook] Agamemnon, zijn Meester:* doelden, zeg ik, daarop, en gaven die te kennen, door zekere Zinnebeelden of *Devisen*, diemen kan aanmerken als, en die wy gewoon zijn te noemen, *Wapens van byzondere personen*, uit de welken allereerst de *Geslachtwapens* hun beginsel ontvangen hebben: naamelijk, toen de kinderen, ter gedachtenisse van hunnen Vader, en ten bewyze van hunne geboorte, en vervolgens alle de Nakomelingen zich zelfs, en dus aan het gansche Geslachte, toeëigenden het *Wapen*,

[†]t welk hun Stamvader, voor zich zelve in 't byzonder, hadt uitgekoozen. Deezen acht ik voornaamelyk te zyn den Oorsprong der *Geslachtwapenen*, die de [†]Vs. 815.
 Koningen oudstijds zelfs ontbeerden, die naderhand door Koningen en Vorsten aan de Edelen des lands geschonken, en eindelijk een roof van 't gemeen geworden zyn. Anderen erkennen wel deeze zelfde bron der Geslachtwapenen, doch leiden die af langs byzondere beeken. zie Mr. DE CASANEUVE, *Orig. de la Langue Franç.* op 't woord *Armoiries*: BARTHOL. CHASSANAËUS, *Catalog. Glorïae Mundi P. I.* DOM VINCENT. TURTURETUS, *de Nobil. Gentil. L. II. c. 7.* en anderen: voeg 'er by J. LIPSIUS, *Analecta ad Militiam Rom. L. III. dial. 2.* enz. Hoewel nu de doorluchtigste Geslachten zich onderscheidden[†] door hunne Wapens; echter bleef het gebruik der *Devisen* altijd in weezen, als een bekwaam middel, om, ook in het zelfde geslachte, den [†]Bl. 307.
 eenen persoon te onderscheiden van den anderen. met welk inzicht, voortreffelyke Mannen en braave Helden de zelve, tot aanduidinge hunner uitmuntendste Onderneemingen, het zy noch te volvoeren, het zy reeds volvoerd, dikwils in plaatse van, dikwils *benevens*, hunne Geslachtwapens, gebruikten. Zo hadt, by voorbeeld, Keizer Karel de V. tot zyn *Devise*, de twee Pylers van Herkules, met deeze woorden, *Plus Ultra*: het welk dikwils benevens de Wapens van dien Vorst, gezien wordt op zyne Zegels, by OLIV. VREDIUS, *de Sigillis Comit. Flandr.* somtijds geheel als p. 172. 183. somtijds alleen de pylers p. 166. 169. somtijds alleen het byschrift p. 161. 183. Terwijlwe hier beschryven, wat de

+Italiaanen door *Impresa* verstaan, hebbenwe nu meteenen verklaard wat *Devise* by ons en in Vrankrijk zy. dit verband tusschen deeze twee vinden wy ook in de Engelsche taale, daar *Impress* en *Devise* eene zelfde zaak zijn. doch in Italie verschillen zy. Laat ons zien, wat *Devise* daar betekene: en vanwaar 't zy gekomen. ^{+Vs. 815.} DIVISA is, volgens PALAZZI, van *Divisare*, 't welk hy verklaart door *Ordinare*, d.i. ordeneeren: *Omdat: zegt hy, de Heeren en Ridders zelfs gewoon zijn, de figuren, boorden, borduursels en kleuren te ordeneeren [voorteschryven] aan de geenen die ze maaken.* 'dit is niet heel mis: want de Card. BENTIVOGLIO, *della guerra di Fiandra* Lib. I. gebruikt *divisar la Livrea* en *ordinar una Livrea* voor een en 't zelfde: zie de Italiaansche woorden hier voor bl. 235. in de aantekening.' beter zou my behaagen de Afleiding van MENAGE, *Orig. della L. Ital.* van *Dividere*, verdeelen. DIVISA, è *vestimento divisato*; d.i. volgens zyne eige verklaring, *een kleed van verscheiden kleuren.* hy uit zich op eene andere wyze in zyne *Orig. de la L. Fr.* schryvende: DEVISE; *Ital. Impresa. du Latin Divisa, en laquelle [lees: en la] signification de Livrée: enz.* doch als men *Divisa* weder van *Dividere* afleidt, komt het op één uit. wy merken dit voornaamelijk aan, omdatwe hier zien, dat *Divisa* mede in basterdlatijn de betekenis van *Livrei* gehad hebbe: schoon 't in dien stijl anders meerendeels gebruikt is voor eene *Verdeeling*, of liever *Schikking*, die iemand, by uitersten *Wille*, van zyne Goederen maakt. En nu zie ik by CASANEUVE, *Orig. de la L. Franç.* dat *Devise* in het Fransch ook plag te betekenen *Volonté*, d.i. *Wil*: en daar-

toe ⁺ brengt hy den oorsprong van *Devise* in de betekenis 1) van *Uitersten Wil*: als niet zijnde eene Verdeeling der goederen, maar de Schikking, of *Dispositie*, ^{+Vs. 815.}
alsmen zegt, ja de *Laatste Wil* des Overleedenen zelf: en dit is zeer eigen, omdat
alle ⁺ *Schikking* van Goederen geene *Verdeeling* insluit; enz. 2) van een *Gemeenzaam*
Onderhoud, omdatmen dan onbeschroomd zegt watmen *wil*. hiervan noch, ^{+Bl. 308.}
opdatwe niet geheel van het Duitsch afgedwaald schynen, by PLANTIJN: DIVISÉREN,
praaten, kouten: ook by KILIAAN, doch afzonderlijk geplaatst onder de
basterdwoorden; en zo mede by LOD. MEYER, I. deel van den *Woordenschat*.⁽ⁱ⁾ 3)
van een *Zin-*

- (i) W. SILVIUS, *Navig.* 1576. B. I. c. 19. *by den Bassa, metten welcken d'Ambassadeur sekeren tijt* diviseerde *ende sprack*. In deeze betekenis gebruikt hy ook het Zelfstandig *Divise* c. 6. *so beval hem de coninc [van Alger] dat hy needer hem bysitten soude, ende naer sommige divisien heeft d'Ambassadeur verthoont syne brieven van credentie*. Dus ook COORNHERT, in *d'Odyssea* B. V.

Doe sprack Ulysses met listige devysen.

De Graaf van Hoorne in zijn Verdeding art. 33. n. 3. (by BOR B. IV. bl. 201 b.) *en nopende eenige devysen die daer gehouden souden geweest zijn van dat syne Majesteit soude willen komen met krachte in 't Land*. - De *Historieschry.* ver BOR gebruikt die woord ook nu en dan. VISSCHER, *Brabbellingh*, I. Schock van de *Quicken* N. 8.

Gy zijt net in 't kouten ende diviseren.

Peoene van Mechelen bl. 181.

*Wy ginghen samen deuiseren
Seer vrymoedich sonder ennich bedwanck.*

P. NUMAN, *Strijt des gemoets* 1590. begint het V. of Laatste deel aldus:

*Met desen ghingen wy naer een preeelken ront
Van myrten gevlocht en roofen cordiale
Daer ick Liefde diviserende vont.*

vs. 6. *zy sprack met minlijcker tale.* REMY BELLEAU, *La Reconneue* Act. II. sc. 2.

*Voila comme ces paillardeaux,
Ces petits coquins friandeaux,
Devisent ordinairement
De leurs maitres publiquement.*

[Aanteekening van HUYDECOPER.]

nebeeld, *of, gelijk wy het boven noemden, *Persoonelijk Wapen*; omdat yder die verkiest naar zijn' eigen *wil*, terwijl de Geslachtwapens een soort van Erfgoed zijn, waaromtrent *wil* of *keur* geen plaats heeft. Ik beken, dat my dit vry aanneemelijk voorkomt; te meer, omdat dit laatste volmaaktelijk sluit op het geene wy, van de *Geslacht-* en *Persoonelyke* wapens spreekende, hebben aangemerkt. Maar aan den anderen kant zie ik, dat deeze Afleiding overeenkomst heeft met die van PALAZZI, van *Divisare*, ordeneeren, waarin ook de *wil*, *schikking*, of *dispositie*, plaats heeft; hoewel wy daarin boven geen behagen vonden. doch een verstandig Leezer weet, dat eene zelfde zaak hem hier meer, en daar min behaaglijk, zal voorkomen, naar maate dat zy van den schryver wel of kwaalijk, eerst by hem zelve begrepen, vervolgens aan anderen voorgedraagen wordt. ook passen zy de betekenis toe op byzondere zaaken, die zeer verschillen: *enz.* Eindelijk gebruiken wy *Devise* ook voor eene enkele *Zinspreuk*, als bekend is aan de Loteryminnaars, *enz.* zelfs verklaart MEYER

*Vs. 815.

+het in zijn *Woordenschat* niet anders, dan met dit eene woord: dat daar wat mager is.^(k) Doch hiervan genoeg, en inderdaad veel meer dan we gedacht hadden. Wy^{+Vs. 815.} keeren weder tot de *Livreien* van PALAZZI, waarvan we den Leezer een staal, of voorbeeld, zullen mededeelen. De Groote Tamerlan, zegt hy, maakte zyne paviljoenen, of tenten, van *Rood en Zwart*, welke kleuren *Nederlaag, Bloed, Droefheid* en *Dood* betekenen. Wy genoegten ons nu met dit ééne; doch zie hier kortelijk, wat hy 'er in 't algemeen van zegt. hy verdeelt de *Livreien* in Vijf soorten, als bestaande, I. uit *Kleuren* alleen (zodanig is 't aangehaalde voorbeeld) II. uit *Kleuren en Figuren*: III. uit *Kleuren en Letters*: IV. uit *Kleuren, Letters en Figuren*: V. uit *Kleuren, Figuren en Woorden*. doch de *Livreij*, waarvan de uitlegger van BOËTIUS spreekt, zou eene VI. soort

(k) De vertaaler van het *Rationarium aulae et Imperii Caroli Audacis* by A. MATTHAEUS *Analect.* I. p. 288. zegt, cap. 49. *de Standaert behoort te syne geschil van den coleure gheseit van den woorde van den Prince.* Zo my gebeurde het Fransche van den Schryver zelf, OLIVIER DE LA MARCHE, te zien, ik zou aanstonds onderzoeken, of 't geen hier *woord* is, daar niet zy *devise*: gelijk te vooren cap. 46. *de wassen keerse van den Prince, die gewapent is met syne wapenen, ende met sijnre divise.* [Aanteekening van HUYDECOPER.] De Heer HUYDECOPER heeft wel gegist. De plaats in 't Fransch luidt aldus: *L'estandart doit estre painct des couleurs et DEVISE du Prince.* zie *l'Estat du Duc Charles le Hardy* p. 693. achter de *Memoires de Messire OLIVIER DE LA MARCHE* (Lovain 1645.)

+konnen uitmaaken, bestaande alleen uit *Letters en Figuren*; want van de *Kleuren*, zonder de welken PALAZZI geene *Livreien* schijnt te erkennen, wordt daar niets ^{+Vs. 815.} gemeld. Voorts brengt hy de oudheid der *Livreien*, niet wat het woord, maar wat de betekende ^{+Bl. 309.} *zaak* belangt, tot den tijd van Alexander den Grooten, dien hy den eersten uitvinder der zelve noemt; *Willende*, zegt hy, *dat zyne Bevelhebbers en Soldaaten Livreien droegen, om in den strijd (even gelijk Virgilius zegt van de Devisen der Romeinen, door hem Digmata genoemd) van hunne bende niet aftedwaalen, kenbaar te zijn, en naar verdiensten te konnen beloond worden.* Zo PALAZZI hier, door VIRGILIUS, verstaat den Prins der Dichteren, heeft hy mis, dewijl 't woord *Digma* of *Digmata* in zyne Werken niet te vinden is. of meende hy POLYDORUS VIRGILIUS? ik weet niet of by deezen iets diergelijks wordt gevonden: maar 't is waarschynelyk dat PALAZZI zich in den naam verzonnen, en *Virgilio* voor *Vegecio* geschreeven hebbe. want het geene hy van de *Devisen* der Romeinen, *Digmata* genoemd, zegt, vindenwe duidelyk by FLAVIUS VEGETIUS, *de Re Milit. L. II. c. 18.* alleen met dit onderscheid, datze niet dienden, om de soldaaten hoofd voor hoofd, maar om de eene *cohors*, d.i. eigelyk *bende* (daar waaren 'er tien in eene *Legio*) van de andere te doen onderkennen. DIGMA dan, dat een Grieksch woord is, betekent mede een Kentéken of *Devise*, op de Schilden uitgebeeld, of, gelijk DU CANGE zegt, *INSIGNE armorum, quod in clypeis effingitur.* eigelyk is 't een *Staal*, het welk de Winkeliers van hunne Koopgoederen *vertoonen*, opdatmen van der zelve waarde

⁺oordeele: want het komt van een woord, dat zo veel is als *Toonen*. zo zeggen wy, volgens VOSSIUS, in dien zelfden zin, van 't Lat. *Monstrare*, dat is *Toonen*, noch ^{+Vs. 815.} tegenwoordig een *Monsterken*. doch dit basterdwoord is wel uit het Latijn, maar over Vrankrijk, daar 't *Monstre* heet, tot ons gekomen. in goed Duitsch zoudenwe voegelijk van *Toonen*, in deeze betekenis, kunnen zeggen *Toonsel*, volgens de kracht van deezen uitgang in SEL; zie onze Aantek. IX. 279. doch 't gebruik kent dit woord noch niet. Datwe hiervan zo veel zeggen, geschiedt, omdat het ons doet denken aan *Monteering*, 't welkwe nu kunnen opmaaken, in zynen oorsprong het zelfde te beduiden als 't Grieksche *Digma*; en dat, gelijk volgen zal, ook *Livreï* genoemd is. want *Monteering*, als ook *Monstering*, zijn van éénen oorsprong met *Monsterken*, t.w. van 't Lat. *Monstrare*, of 't Fr. *Monstrer*. Waarin nu de *Monteering*, of liever de zogenoemde *Livreïen*, der krijgsknechten van Alexander bestaan hebbe, meldt ons PALAZZI niet: en om hiervan met naauwkeurigheid te kunnen spreken, zullen wy nu de Geschiedenissen van dien Oorlogsheld niet gaan doorlezen. dit kan ik my te binnen brengen, dat PLUTARCHUS van hem getuigt, dat hy ^{+Bl. 310.} meer doelde op den moed, dan op de kleederen zyner soldaaten: en CURTIUS *Lib. III. c. 3. dat zijn paarden en volk noch van goud*, NOCH VAN VEELVERWIGE KLEEDEN, *maar van yzer en koper blonken*. Wy leezen ook by CHASSANAEUS, *Cat. Gl. Mundi, P.I. de Armis, Conclus. 10. fin.* dat Alexander zynen Soldaaten zekere *Insignia* vereerd hebbe; niet voor den strijd, gelijk PALAZZI van de *Livreïen* zegt, maar

+daarna, en zelfs tot belooninge hunner dapperheid, wanneer zy, of eenigen hunner, zich wel gekweeten hadden. de eerste zonderlinge belooningen, waarmede hy ^{+Bl. 815.} de deugd zyner Helden, op eene uitsteekende wyze vereerde, was dat hy de Negen Dappersten verklaarde tot Hoofden yder over duizend man: CURTIUS *Lib. V. c. 2.* dit verhaalende, voegt 'er by, *dat zy nooit te vooren eenige pryzen van dapperheid hadden weggedragen.* Doch, hoe 't hiermede gelegen zy, indienwe met de *Livreien* zo diep in de Oudheid willen indringen, mogenwe by Alexander niet blyven staan. de Spartaansche Wetgeever Lycurgus schijnt met meer recht der zelve uitvinder te kunnen genoemd worden: want die beval, byna zes Eeuwen voor de geboorte van Alexander, dat de Lacedemoners *in het purper* moesten ten stryde gaan: of, gelijk XENOPHON, *de Republ. Lacedaem.* schrijft, omdat die kleur niets met het vrouwelyke gemeen heeft: of, gelijk VAL. MAXIMUS *Lib. II. c. 6.* wil, opdat het gezigt van 't bloed, als zy gekwetst waaren, den moed hunner vyanden niet deede wakkeren. Veelen gewaagen hiervan; doch zie alleen NIC. CRAGIUS *de Rep. Laced. Lib. III. Tab. VI. Institut. 6.* die, de gemelde redenen der Ouden verwerpende, oordeelt, dit alleen geschied te zijn, om hen in 't midden des strijds van Barbaaren, en andere Grieken, te doen onderkennen. Doch niet wel, tenzy ik kwaalijk hebbe. Want dat de Wetgeever daarmede niets dan een simpel kenteken zou bedoeld hebben, is vooreerst onwaarschynelyk; zo, omdat die eenvoudigheid niet wel met den aard, noch van deezen Wegeever, noch van de Ouden

+in 't gemeen, schijnt overeen te stemmen; als, omdat verscheiden andere volkeren deze zelfde kleur, in die zelfde gelegenheid, gebruikt hebben: daarenboven zou dit ten dien einde onnoodig geweest zijn, dewijl zy genoeg te kennen waaren aan de kranssen of kroonen, die zy, ten stryde gaande, op 't hoofd hadden, gelijkmen zien kan by J. POTTERUS, *Archaeol. Graec. L. III. c. 4.* CAR. PASCHALIUS, *de Coronis L. VIII. c. 4.* en gelijk CRAGIUS zelf, *ibid. Instit. 7.* +uit XENOPHON en PLUTARCHUS aantekent. Hiervan geeven de ouden, geene; hy zelf, deeze reden: t.w. Opdat deze gekroonde Krijgsknechten, als-ofze de Kroone der Overwinninge reeds hadden verworven, te moediger zouden stryden, om die niet weder te verliezen. welke reden my wel gevalt, en beter dan zyne voorgaande voldoet. zie verder omtrent de *Livreien*, of byzondere kleedingen, der Soldaaten van aloude tyden, ALEX. AB ALEXANDRO, *Genial. Dier. L. I. c. 20.* Eerwe scheiden van de Kleederen der krijgsknechten, zullenwe noch eens afklimmen tot die eeuwen, die hiertoe zelfs het woord *Livreien* gebruikt hebben. PLANTIJN: *LIVREYE: un Livrée, Insigne gestamen, Centuriale discrimen, Nota centurialis, turmalis vel cohortalis.* op de zelfde wyze verklaart het KILIAAN. en 't is aanmerkelijk, dat geen van beide gewag maakt van de hedendaagsche *Livreirokken*; in dien tijd wel zo gemeen niet als nu, echter al honderd jaaren te vooren zo genoemd van den Vertaaler van BOËTIUS. op dien toon zingen ook onze laater Dichters. ANTONIDES, *Ystroom B. II. bl. 52.*

*Men kan bescheidenlijk de troepen onderscheien
Der Krijgslie, aan hun zwarte en witte Livreien.*

*P. VERHOEK, *Karel den Stouten Act. II. sc. 4.*

*Vs. 815.

- na het viel,

Dat yders Lieverey in 't vechten 't veld behiel.⁽¹⁾

wy zouden hier HOOFT en PLUIMER byvoegen; doch bewaaren hunne woorden tot het III. deel. en, om eindelijk dit I. te besluiten, hebben wy den Leezer noch maar ééne zaak, doch die zyne opmerking dubbel waardig is, mede te deelen. Die zich te binnen brengt alles wat wy hier, of wat breeder behandeld, of eeven aangeroerd hebben, kan naargaan, dat het ons niet ontbroken heeft aan gelegenheid, om veel ruimer, dan we gedaan hebben, uit te weiden in eene vermaakelyke verhandeling, vooral van de *Devisen*, *Veldtekens* en *Helmtekens* der Ouden, allen voorkomende onder den naam van *Insignia*, allen betrekkelijk tot ons woord *Livrei*. zelfs zagen wy dat VONDEL het *Helmteken* van Kupavo eene *Liverey* noemde. wy voegen daar nu by, datmen dat zelfde woord toegepast op de zelfde zaak, reeds voor ACHT Eeuwen in het Grieksch, *Λιβρία*, gebruikt vindt; naamelyk van Constantinus, dien Geleerden Keizer in 't Oosten, bekend by den naam van *Porphyrogenitus*, omdat hy gebooren is terwijl zijn Vader, Leo de Wyze, reeds als Keizer regeerde; en die in den jaare 959. om 't leeven kwam. dees leerde, in *Tacticis p. 13.*

(1) G.v. LOON, *Historiepen. II. D. bl. 101. ondertusschen ontstonden door 't aanneemen der waardgelden nieuwe geschillen: want die van Graaf Maurits beveelen niet afhingende, droegen dierhalven ook geenszins zyne Lievery op hunne rokken, noch zijn wapen even als de andere KRIJGSBENDEN, in hunne vendels.* [Aanteekening van HUYDECOPER.]

+de soldaaten, datze op den top der Helmen moesten +draagen zekere kleine Tekenen, die hy noemt *τουφία μικρά*,^(m) ἤγουν *λιβρία*. Datmen in deeze woorden door *λιβρία*, *libria*, niet anders verstaan kan dan *Livreien*, is het gevoelen van vier Geleerde en zeer Taalkundige Mannen, als RIGALTIUS, MEURSIUS, MENAGE en DU CANGE, die het, in hunne *Glossaria*, niet anders weeten te verklaaren. MENAGE wijst zynen Leezer naar RIGALTIUS, of RIGAULT, en ik den mynen naar DU CANGE, vooral in 't *Gloss. Latin.* op 't woord *Liberatio*, waarvan terstond in het II. deel. Wel mogen wy dan, met dien zelfden Heer, zeggen; *Dit zo zijnde, moetmen bekennen, dat het gebruik van dit woord zeer oud is.*

+Vs. 815.

+Bl. 312.

II. Wy komen nu tot het Fransche *Livrée*, en

- (m) *Τουφία* zijn toppen, toppetten: W. SILVIUS noemtze TOPHUNEN, *Navig.* 1576. B. IV. c. 5. van de welke [tegenwoordige Persiaanen] de wapen draghende mannen ghewapent zijn met *Culders van Schelpen, Jacque de maille, Beuckelaers, Rondellen ende Schilden, ghemaect van teenen, Tophunen ende Helmetten van yser, gestoffeert met Vederbosschen.* - En cap. 28. *Ten tyde dat de Coninck Darius Oorloghe voerde teghen die van Thracien, soo ghebruycten zy deze naebeschreven wapenen. Henlieder Tophune was ghemaect van een vossen vel - de gene die in Asien woonden, droeghen voor haerlieder wapenen, cleyne schilden becleet met ossen leer en twee swijnsprieten, maer op 't hooft hadden zy copere Tophunen, ende daer op hoornen ghelijck Ossenhoornen (HERODOT. L. VII.)* Noch eens B. IV. c. 34. van de Macedoniers: *Haerlieder Tophunen waren ghemaect van rouw ossenvellen.* [Aanteekening van HUYDECOPER.]

*tot het Latijnsche *Liberatio* en *Liberata*. de betekenissen deezer woorden dient de Leezer noodzaakelijk te weten. wy zullen hem die hier, doch zonder de minste afweidinge, voordraagen. en, om zulks bescheidenlijk te doen, dit deel noch eens onderscheiden in twee onderdeelen, volgens de *Oude* en *Nieuwe* betekenis van 't Fr. *Livrée*; komende de eerste voornaamelijk overeen met *Liberatio*, de tweede met *Liberata*. want de Franschen staan allen toe, dat hun *Livrée* van dat basterd-Latijn gemaakt zy. Wy achten deeze onderscheiding hier mede noodzaakelijk te zijn, omdat *Liberatio* eigenlijk geene, maar *Liberata* groote overeenkomst zal hebben met het geene in het voorgaande deel verhandeld is. *Vs. 815.

A. LIBERATIO dan betekende, volgens DU CANGE, *Alles, wat in Geld, in Spyze en Drank, of in Kleederen, door den Heer aan zyne Huisgenooten, of Bedienden, jaarelijks, of op zekere en gezette tyden des jaars, gegeven werdt.*⁽ⁿ⁾ LIVRÉE was in de Fransche taale van ouds, volgens CASANEUVE, *ce qu'on bailloit à quelqu'un pour son entretien, & pour sa depense*. Wy zullen 'er de verklaring van 't Engelsche *Allowance* byvoegen; omdat GUY MIEGE, in zijn Eng. en Fr. woordenboek, daartoe de zelfde woorden van CASANEUVE gebruikt, schryvende:

(n) W. SILVIUS B. IV. c. 5. *de ghene die ghestelt sijn totter bewaringhe van den Sophy, worden onderhouden op synen cost, ende deylt hen lieden op eenen ghesetten tijt van ouder Costuymen, Wapenen, Peerden, Tabbaerts, Tenten ende Provande*. [Aanteekening van HUYDECOPER.]

+ALLOWANCE: Portion, pension, *ce qu'on donne à quelcun pour son entretien ou pour son travail*. alleen zegt hy *travail* arbeid, voor *depense*, verteering. en noemt het ook *pension*, een *pensioen* of wedde: dit is, weetenwe, een *bepaalde* gift of belooning, die van tijd tot tijd *herhaald* wordt: twee byzonderheden, diewe ook van 't Lat. *Liberatio* vinden aangetekend by DU CANGE: want in een zyner voorbeelden leestmen: CERTUM *quid, quod communiter Liberationes appellant*; waaruit de bepaaing der *hoegrootheid*; +en elders, *Liberationes DIURNAE*, waaruit de *dagelijksche* herhaaling blijkt. dit laatste ziet vooral op *Spyze* en *Drank*, diemen dagelijks nodig heeft. De Heeren van de Fransche Academie, gelijkze zich heeten, verklaaren *Livrée* op deeze wyze: *c'estoit anciennement ce qu'on distribuoit aux Officiers des Maisons Royales, & des Maisons des Princes pour leur subsistance & leur entretien*. Deeze verklaring, dus bepaald tot de *bedienden des Konings en der Prinssen*, schijnt wat geboogen te zijn (tenzy CASANEUVE het alte ruim hadt genomen) naar 't hedendaagsche gebruik: want noch tegenwoordig bedienen de Franschen zich van dit woord, in diergelyke betekenis, omtrent de *Officieren*, of Bedienden, des Konings. de Zelfden: *ainsi chez le Roy on dit encore, que Tels & tels Officiers ont tant de Livrées, ont tant pour leur Livrée*. MENAGE: *les Officiers de la Maison du Roy ont encore à present certains droits, qu'on appelle la Livrée*, enz. Indienmen het dan zo ruim niet wilde neemen, als CASANEUVE doet, zoumen misschien mogen denken dat *Livrée* eigenlijk zy het Lat. *Liberata* of *Librata* (even gelijk by ons *Liverei* of *Livre*):

⁺maar dat *Liberatio* beter uitgedrukt wordt door 't Fr. *Livraison*, welk woord DU CANGE aantekent, in den zelfden zin als *Liberatio*, van de Oude Fransche Dichters ^{+Vs. 815.} gebruikt te zijn. waaropwe den Leezer verzoeken acht te geeven, omdat het ons, in het III. deel, mogelijk licht zal byzetten, wanneerwe de Afleiding van ons *Livre* in een' helderen dag zullen poogen te stellen. *Liberatio* zekerlijk was niet bepaald tot eenige personen: men vindt 'er van allen staat, die dezelve ontvingen, in het Kerkelyke, in het Burgerlyke, in den Krijgsdienst; zonder eenig onderscheid. zelfs dat geene, het welk den Koning van Scotland, zich op zekeren tijd aan het Engelsche hof bevindende, dagelijks was toegeleid, bestaande in Geld [30 *Solidi*] in Spyze [12 *Wastelli dominici*, & 12 *Simenelli dominici*] en in Wijn [4 *Sextaria de dominico vino Regis*] vindtmen mede gemeld onder den naam van *Liberatio*. En dus verre van dit woord in zijn' ruimsten zin.

B. De bepaalde betekenis van *Kleederen* vindenwe in LIBRATA, by HAUTESERRE, of ALTESERRA, *de Ducib. & Comitib. L. III. c. 10.* (aangehaald van MENAGE) *Libratas dixere id genus VESTIUM, quod annuatim die solemni eas liberarent suis, i.e. erogarent.* Deeze jaarelijksche uitdeeling van *Kleederen* vindenwe ook in de verklaring van 't Fr. *Livrée* by DU CANGE, zeggende datmen zo noemde, *voornaamelijk de Kleederen, die van de Koningen, en vervolgens van de Grooten, jaarelijk, op zekere* ^{+Hoogtyden en Feesten, aan hunne Kinderen, Huisgenooten en Bedienden, gegeven werden.} van die feesten, waaropze gebruikelijk waaren, ^{+Bl. 314.} ontleenden zy haaren naam, als *Livrées de Noël, Livrées de la Myaoust.*

+Datmen noch tegenwoordig in Vrankrijk op de Dorpen, *Livrée de la Nopce*, of *de la Mariée*, noemt, zekere gekleurde Linten, diemen daar op de Bruiloften aan eenige jonge lieden, mans en vrouwen, geeft; getuigen ons die van de Fransche Academie.^(o) al het welke overeenkomt met het verhandelde in het I. deel, en betrekkelijk is tot het Zinnebeeldige, als zijnde een verborgen *Teken* van iets anders. En, om dit ook inzonderheid op 't Lat. *Liberata* toepasselijk te maaken; wy vinden by twee Engelsche schryvers deeze twee woorden, *Liberata*, d.i. *Liverei*, en *Signum*, d.i. *Teken*, zo te saamen gevoegd, dat het eene door het andere opgehelderd en verklaard wordt. TH. WALSINGHAM, *Leeven van Henrik den IV. & quod ipsi nec dignis illorum det Liberatas vel SIGNA*, &c. NIC. UPTON *de Militari Officio* Lib. I. cap. 17. in *Anglia quando Rex aliquem nobilitat, solet una cum feudo Signum, hoc est, LIBERATAM suam, nobilitando condonare*. Het ontbreekt ons hier weder niet aan een ruim veld om uittewei-

- (o) G. VAN LOON, *Historiepenn.* II. D. bl. 93. van de Aartshertoginne Isabella, nadat zy zelve den papegaai hadt geschooten: *Ja ten blyke dat zy alle de leden dier Schutterlyke Broederschap voor de haare erkende, heeft zy de zelve niet alleen met zyde rokken van haare kleur en rykelijk met goud geboord BESCHONKEN, maar ook naast haar paleys een zeer heerlijk gebouw gesticht.* - [Aanteekening van HUYDECOPER.]
Men kan zeer veel van dien aart, byzonderlijk uit Fransche Schryvers, byeengebracht vinden by F. BURMAN, *Taalk. Aanmerk.* I. D. bl. 43. en volg. bl. 161. en II. D. bl. 367.

den; [†]gelijk zekerlijk, zo wy minder bepaald waaren, zou geschieden. nu haasten wy ons, om eindelijk te ontdekken, waar de weezendlyke oorsprong van *Livreij* ^{†Vs. 815.} te vinden zy; om dus ook des zelfs eerste en eigelijkste betekenis te bepaalen. Vooraf echter noch iets, omtrent alles, wat tot dus verre gezeid is, met betrekking op de tegenwoordige betekenis van dit woord. 1) Van alle kanten vertoont het zich even klaar, dat *Livreij* zo bekwaam is als eenig woord, datmen zou kunnen uitdenken, tot aanduidinge van de Kleederen der dienstknechten; 't zymen die neeme voor een Kentéken, 't zymen zie op de verscheidene en veelvuldige kleuren, waarmede zy voor den dag komen: op deeze laatste zag HADR. JUNIUS, *Batav. Hist. c. 19. p. 318.* daar hyze aldus in 't Latijn beschrijft: *segmentatae & intercurantibus maeandris lacinosae vestium orae.* 2) Dat het thans in de meeste taalen van Europa gehoord wordt, kan niet vreemd schynen, als men aanmerkt: Vooreerst, dat het in de Latijnsche, die, zo wel toenze verbasterd was, als te vooren of daarna, voor een gemeene taal van alle volkeren kan gehouden worden, bekend en gebruikt geweest is; daar niet alleen van *Liberatio*, &c. maar ook van *Livreia*, voorbeelden te vinden zijn: Ten anderen, dat deeze pracht in het kleeden der Knechten, mede behoort tot de uitvindingen der laatste eeuwen, waarin 't eene volk [†]zulks van 't ander leerde, en, met de zaak, te gelijk den naam overnam. 3) Noch minder kan 't iemand ^{†Bl. 315.} vreemd dunken, dat het nu alleen in die van Knechtskleeding, en in geene andere betekenis (ik doel hier niet op den Poëtischen, maar alleen op den

+dagelijkschen stijl) gebezigt wordt; gemerkt de verachtelijkheid, die aan deeze betekenis onafscheidelijk vastgehecht is. de welke, om nu niets anders bytebrengen, alleen de oorzaak is, dat de Kleeding der Krijgslieden, eertijds *Livreï* genoemd, nu, met een basterdwoord, *Monteering* geheeten wordt. en 't zou thans een' slechten val hebben, het *Veldkleed* van voornaame Legerhoofden, in een burgerlijk onderhoud, te benoemen met den naam van *Livreï*, of *Livreïrok*. +Vs. 815.

III. Hoeveel staats 'er te maaken zy op bloote gissingen, en schijnredenen, in het stuk der Afleidinge, of *Etymologie*, waarvan veelen alte veel werks maaken, zalmen kunnen zien uit het volgende; waarin wy alle de byzondere gedachten over den oorsprong van *Livreï*, van ons by anderen aangemerkt, voorstellen en vrymoedig oordeelen zullen. De eigelyke kracht en betekenis der woorden te verstaan, is noodzaakelyk, niet alleen om wel te schryven, maar ook om wel te spreken. dit leert ons de *Etymologie*; en is zy dierhalve van groot nut. maar 't slimste is, dat de wijduitgestrekte kennis, en taalkunde, die daartoe vereischt wordt, in weinigen te vinden is. Grieksch en Latijn komen hier te pas. die hebben veele woorden uit het Celtisch, wy wederom veelen van hun, ontleend: dit wordt van ons niet ontkend. maar alle Duitsche woorden uit die talen afteleiden, vooral wanneermen daarin allerlei ongeregelde veranderingen en verbuigingen toelaat, kan niet vallen dan in de zulken, die zich laten dunken, datze alles kennen, omdatze Grieksch en Latijn kennen; en ondertusschen niets kennen, dan Grieksch en Latijn.

+Eerst moetmen de bron der Taale zelve weeten, eermen ons die van alle byzondere woorden wil aanwyzen. Doch, om ons hiermede niet optehouden; ik zie, dat het ^{+Vs. 815.} doorgaands de beste Afleidingen zijn, diemen vindt zonder zoeken. wanneer men die zoekt, moetmen zich eerst zekere en vaste Regelen voorschryven, waarlangsmen te werk gaan, en waaraanmen zich houden moet. Wy hebben ons tot dit zoeken nergens verledigd, dan hier; daarwe, by zo veel andere gissingen, ook de onzen gevoegd hebben. wy zullen 'er ons oordeel zo wel over uiten, als over die van anderen. Ondertusschen hebbenwe in het onderzoek deezer gissingen, verscheidene byzonderheden ^{+ontdekt,} waaraanwe te vooren niet dachten, en die den Taalminneren, inzonderheid die hun werk maaken van de *Etymologie*, zo ik ^{+Bl. 316.} hoope, van eenige vrucht zullen zijn. Wy beginnen met den Italiaanschen Schryver PALAZZI. zie hier zyne woorden, door ons verduitscht: *De Livreien hebben, gelijk sommigen willen, haaren naam, met verandering van B in V, van Libro [een Boek] omdatmen het oogwit van den Maaker daaruit, niet anders dan uit een Boek, kan leezen. Volgens anderen, van Libero [Vry] omdatze den Edelen en Vrygeborenen best passen. Of anders uit eene saamensmelting der Latijnsche woorden, Liber eram [ik Was vry] te kennen geevende eene Verliefde dienstbaarheid: want de Verliefden dienen zich meest van Livreien, alsofze daarmede wilden zeggen:*

[Non son più *Libero*, non son più mio]
Ik ben niet meerder Vry, ik ben mijns zelfs niet meer.

Buiten deeze drie maakt hy gewag van eene vierde

⁺in deze woorden: *naar 't oordeel van anderen, van een woord, het welk de Spanjaarden van de Mooren ontleend hebben.* de Spanjaarden zeggen *Librea.* ^{+Vs. 815.}
 wat dit in Afrika betekene, en zelfs of 't daar bekend geweest zy, zal ik, dewijl PALAZZI 't niet verder verklaart, en anderen dit niet eens aanroeren, overlaaten aan 't onderzoek der geenen, die de taal der Mooren verstaan. Maar ook de drie eerstgemelden, waarin wy 't gesleepen oordeel van den Ital. Landaard geenszins ontdekken, zijn niet waardig ons op te houden. Omtrent de laatste alleen, waarin *Livrej* bepaaldelijk schijnt genomen te worden voor een *Liefdeteken*, vindenwe aanmerkelijk, datze zeer na overeenkomt met de gedachten, die HOOFT van dit woord hadt; niet wat de afleiding, maar wat de betekenis aangaat. doch zy ontmoeten elkander hier langs zo byzondere wegen, dat het gevoelen van den een' niet in staat is dat van den anderen te ondersteunen. Wy gaan over tot HOOFT, die in de *Mengeldichten* bl. 725. schreef:

*De deuren spalken zich wijd op ter wederzyen:
 De Staaten vendels; en de Prinssen Liveryen
 Zich spoeyen innewaarts: de roode sluyers uit.*

deze verandering van *Liveryen*, voor *Livereien*, om te rymen op *zyen*, verdedigt hy, in eene bygevoegde kanttekening, aldus: *LIVRÉE, zeit de François. Maar 't is LIEVERY, een Duitsch grondwoordt, ende bediedt een Teeken dat iemandt draaght van Liefde oft genegentheit tot eenigen persoon oft parthy:* enz. HOOGSTRATEN keurt dit, in den *Geslachtlijst*, niet alleen goed, maar gaat zelfs op dat spoor noch verder, zeggende, 1) Datmen kwaalijk schrijft *Lieverey* ⁺voor *Livery*: hierin volgt hy HOOFT, op wien ^{+Bl. 317.}

+hy zich ook beroept, schoon die in de eerste greep niet *Lie-* maar *Li-* heeft. 2) Dat *Lievery* eigenlijk is een *Liefdeteken*: hierin loopt hy HOOFT zelf voorby, die 't ook +Vs. 815. nam voor een *teken van partyschap*. 3) Dat HOOFT zich in den Rijmklank somwylen vergist (t.w. als hy *Livrey* schrijft) gelijk ook alle anderen, die IN en NA zynen tijd geschreeven hebben. De Hr. HOOGSTRATEN schijnt hier bedektelijk te beweerden, datmen VOOR den tijd van HOOFT schreef *Lievery*. Doch wy verzekeren den Leezer, dat dit nooit geschied is *voor*, wel *na* zynen tijd. want zo schreef noch onlangs J. DONKAN, in zeker *Bruiloftsgedicht*:

- - de rustkoets door de hand
 Der drie Bevalligheên, op 't schoonst aan alle zyen
 Met geurig lentegroen geciert en bloem Livryen,
 Wagts reedts -

zo schreef ook G. WETSTEIN, op de *Gedichten van LANGENDIJK*:

Die met zijn groen livry -

en voor hun J. PLUIMER, *Blyde Aankomst van Koning Willem*:

*Al de Haagsche Lieveryen
 Staan, gelijk een regenboog,
 Geschakeert aan alle zyen,
 Elk om 't prachtigst in mijn oog.*

maar ook buiten 't rijm schreef de laatste zo, op 't Huwelijk van mijn Oom, thans Heere van Maarsseveen, daar hy aldus tot Apollo spreekt:

*Laat my, gelijk de mindre lichten,
 't Lievry ontfangen van uw glans;
 Zo vloeit de zegen in mijn dichten,
 Uw godheid in mijn letterkrans.*

*(dit Gezang, benevens een voorgaand Klinkdicht, gemaakt en gedrukt kort na het uitgeeven van 't Eerste deel, heeft in het Tweede deel van PLUIMERS *Gedichten*, ^{+Vs. 815.} geen plaats gekreegen.) Diergelyke fouten tegen de Spelling (by veelen, die *na* HOOFT geleefd hebben, te vinden) houden wy doorgaands voor tekenen van onkunde. doch, om niet altijd het slimst te denken, willenwe nu wel gelooven, dat deeze Dichters hierin HOOFT gevolgd hebben: dienwe eindelijk noch ondersteund vinden door den Hr. TUINMAN, schryvende in de *Fakkel*: *LIVREY is Livery; een woord gesprooten uit de oude Tournooispelen*, enz. Zonder veel voorafpraak te houden over 't gezag van den Hr. HOOFT, en van zyne Volgers in dit stuk, zeggen wy onbewimpeld, dat dit geheel Onwaarschynelyk, ja volstrekt Onmogelyk is. A) Het ⁺ is *Onwaarschynelyk* om veele redenen. zie 'er hier alleen twee: *a)* Omdat *Livery*, ^{+Bl. 318.} van *lieven*, het zelfde zou moeten zijn als *Minnery*, van *minnen*: d.i. eene *Minne- of Liefde-handeling*, geenszins een *Teken* daarvan. *b)* Omdat geen van hun een voorbeeld uit de Ouden heeft bygebragt, ook niet heeft konnen bybrengen, noch van de schryfwyze, *Livery* voor *Liverey*; noch van de betekenis, als *Liefdeteken*; enz. B) Het is *Onmogelyk*, dat in *één* woord, *drie* veranderingen, alle drie zonder eenig voorbeeld, hebben konnen gemaakt worden. echter moet zulk een verandering in yder greep van *Lie-ve-ry* gemaakt zijn, om het te vervormen in *Li-vrei*. Laat ons dit wat nader overweegen. *a)* De Eerste greep *LIE-* zou moeten veranderd zijn in *LI-*. Dit strijdt volkomen met het gebruik der Ouden, die noit, in

+ eenig woord, den Tweeklank IE, en den Klinker I, verwisseld hebben: maar zeer dikwils I en Y, gelijk ook I en E. Doch om nu 't onnoodige te vermyden, zal 't genoeg ^{+Vs. 815.} zijn, indienwe aanmerken, dat het weezendlyke onderscheid van klank tusschen IE en I, by de Ouden, duidelijk te zien is uit vergelykinge der woorden *Zieden*, kooken, en *Ziden*, nu zyden: *Lieden*, menschen, en *Liden*, lyden: *Lieven*, minnen, en *Liven*, lyven, (by OTFRIDUS, NOTKERUS, en anderen, *Lieben* en *Liben*, enz.) zo onderscheidenze ook *Wiele*, rad, en *Wile*, wyle; *Dienen* en *Dinen*; *Die* en *Di*; *Wie* en *Wi*; *Zie* en *Zi*; en veele anderen, waarin nooit IE en I verwisseld zijn. zodat deeze eerste verandering van *Lievery* in *Li-very*, tegen den aard der taale, en alle voorbeelden, strijdt. b) De Tweede greep van *Lievery* zou geheel in den loop zijn gebleeven in *Liev-ry*. Men kan my hier twee Tegenwerpingen maaken: 1. Dat de Vert. van BOËTIUS 't beide heeft, *Liverey*, en *Livrey*: 2. Dat in zeer veele woorden de korte E, die den Uitgang voorgaat, onverschillig kan uitgelaaten worden, of niet. Beide is 't waar; doch hier zonder klem. 't Is ons genoeg datmen *Livrey* zo wel vindt als *Liverey*: en, wat de korte E belangt, die wordt dikwils vergeeten in *Levering*, of *Levring*; in *Woekeraar*, of *Woekraar*; *Geheugenis*, of *Geheugnis*, gelijk VONDEL schrijft IX. 883. *Trouweloos*, of *Trouwloos*; *Eerelijk*, of *Eerlijk*; *Leveren*, of *Levren*: en zo mede *Liverei*, of *Livreï*: Maar geenszins *Lievery*, of *Lievry*; gelijk ook deeze E nergens uitgelaaten wordt in *Minnery*, *Snoepery*, *Roovery*, *Tovery*, *Jokkery*, *Scherssery*, *Stockery*,

+*Brandery, Bakkerij, Brouwerij, Bleekery, Visschery*, of wat dies meer is. Wie der Ouden schreef oit, *Minry, Snoepry, Roovry*, enz.? De reden hiervan +is waardig overdacht te worden, en zeer natuurelijk. Dees Uitgang, RY, is veel scherper dan een der voorgaanden (want die zijn somtijds uit zich zelfs kort, als *Branding, Minnaar, Schennis*, enz.) en kan in een vaars noit kort genomen worden, en vereischt in de uitspraak altijd een' byzonderen klemtoon: waarom 'er de Ouden somtijds noch eene N invoegden, als *Toverny*, voor *Tovery*, gelijkwe dikwils by den Vert. van BOËTIUS gevonden, en uit anderen reeds aangetekend hebben B. II. vs. 110. Nu is 't een staalen wet, dat het zaaklijk deel van een onverbasterd Duitsch woord zijn' eigen klemtoon noit mag verliezen. Waaruit natuurelijk vloeit, dat, tusschen deeze twee *lange* greepen, moet komen eene *korte*, die der spreekende tonge tijd geeve, haare kracht, gespild in de uitspraake van het zaaklijk deel, te hervatten in die van den uitgang RY: 't welkmen in 't uitspreken van *Minne-ry*, en *Min-ry*, aanstonds gewaar wordt. Gronden van dien aard worden by de Ouden noit verzuimd; en dierhalve kunnen zy *Lieverij* niet verkort hebben tot *Lievry*. c) De Derde greep RY zou moeten misvormd zijn in REY. maar noit hebben de Ouden zich vergist in den klank, of in de schrijfwyze, van Y en EY, of EI. Dit is zo klaar, en reeds zo dikwils van anderen, voor my, aangemerkt, dat het niet waardig is, dat wy 'er ons mede ophouden. Die dan een weinig weet te redenkavelen, zal zich, nevens my, genoodzaakt vinden te belyden, dat het, niet alleen

+Vs. 815.

+Bl. 319.

⁺*Onwaarschynelyk*, maar zelfs *Onmogelyk* is, dat drie zulke hoofdzaakelyke veranderingen en misslagen in de Spelling, waarvan, in duizenden van andere woorden, niet één voorbeeld te vinden is, allen zo ongelukkiglyk in dit ééne woord zouden te saamen gevloeid zijn: en, tot besluit, dat *Livreï* niet de minste gemeenschap heeft met *Lievery*. Ook vindenwe hiervan geen gewag gemaakt by den Hr. TEN KATE, die ons, II. deel bl. 128. drie byzondere gedachten, of gissingen, voorstelt. *Eindelijk*, zegt hy, *vertoont zich mede dit zelfde Zakelyke deel LEV of LIV, in ons LEVREYE, LIVREYE, waer van de grondbeteekenis zig vry net vertoont in 't Ysl. LAF, Ora vestis; vermits de Boorden en Zoomen der Livreikleederen gewoonlyk van bonte en sterk-afstekende kleuren tot onderscheid gemaakt worden. Maer, of nu deze Boorden eertijds, bevorens het gebruik van Linten en Koorden, gemeenlyk met bontverwige snippels van overgeschotene brokken van Laken of eenige andere stoffe, omzet zijn geweest, met de zelfde zinspeling als 't A-S. LAF, LAFE, Superstes, reliquum; Dan, of de eerstgemaekte* ⁺*Levreye van LEVERKLEUR mogte geweest zijn, kan ik niet hoger opgeven, dan voor een bloote gissing, zonder bewijs van zekerheid.* Gaarne leezen wy de Gissingen van schrandere Mannen; vooral, wanneer ons die als Gissingen aangeboden, niet als zekere Waarheden opgedrongen, worden. uit het onderzoek der zelve valt gemeenelyk iets te leeren; en met dat inzicht hebben wy ook deezen ter toetse gebragt. van verscheidene aanmerkingen, daaromtrent gemaakt, zie hier eenigen der voornaamsten. LAF, het zy Ysl. of A-S. schijnt, vol-

⁺Vs. 815.

⁺Bl. 320.

gens [†]de eigenschap onzer taale, grooter overeenkomst te hebben met *Lap*, dan met *Liv-*, of *Lev-*: waaropwe echter niet sterk zouden aandringen, indienwe dit, [†]Vs. 815. door onderzoek, niet bevonden hadden zo te zijn. A) Of het Ysl. LAF, *Ora vestis*, d.i. de Zoom van 't kleed, eenigszins vermaagschapt zy met ons bekend woord *Lap*, is my gansch niet klaar: schoon 't eenigen schijn heeft, omdat het al voor acht of negen eeuwen in het Duitsch *Lap* hiet. want zo lees ik in het korte *Glossar.* van LIPSIUS (*vid. Epist. ad Belgas Cent. III. 44.*) LAP, *Oram vestis*. Men houdt, dat de Oudduitsche vertaaling der Psalmen, waaruit LIPSIUS dit *Gloss.* heeft getrokken (hy noemt den Schryver niet, maar zegt, *Polioret. Lib. I. dial. 2.* datze geschreeven is niet lang na den tijd van Karel den Grooten) die zy van NOTKERUS BALBULUS, dewelke gestorven is in 't jaar 912. Dierhalve meende ik dit woord by hem te vinden *Ps. CXXXIII. 2.* daar de Onzen hebben, *op den zoom zyner kleederen*: doch zie in de nieuwe uitgaave van NOTKERUS deeze woorden, in 't Latijn door *Oram vestimenti*, in 't Duitsch alleen door *Wat*; d.i. *waad* of *gewaad*, uitgedrukt. Die 't *Gloss.* van LIPSIUS toetst aan de uitgegeeven Psalmen van NOTKERUS, zal zulk verschil dikwils ontmoeten. doch dit is nu buiten ons bestek. zie noch een voorbeeld beneden B. VII. vs. 568. B) Maar 't A-S. LAF, LAFE, *Overgeschooten, overgebleeven*, is, buiten allen twijffel, het zelfde woord met ons *Lap*. doch daar was 't een *Adject.* hier een *Substant.* Want, ik bid, wat zijn *Lappen* toch anders, dan 't geen de Hr. TEN KATE, als den band, waarmede hy *Laf* en *Livrey* aaneen-

knoopt, *in de aangehaalde woorden zelf noemt, OVERGESHOOTEN BROKKEN *van Laken, of eenige andere stoffe?* Zullen wy *Livreï* dan afleiden van *Lappen*, of *Lappery?* dat heeft geen' schijn. voegelyker zou het, om te blyven by de gedachten van dien heer, te haalen zijn van 't Gottische *Lifnan*, of liever van 't Oudduitsche *Belivan* (nu *Blyven*) te vinden by WILLERAMUS bl. 147. die ook zelfs *overblyven* +
 betekenen, en veel nader met *Livreï* overeenkomen, dan *Laf.* doch wy zien niet +Bl. 321.
 dat deeze betekenis, in ons woord, plaats hebbe. Ondertusschen vindenwe hier, zonder die te zoeken, de ontwijffelbaare afleiding en grondbetekenis van ons woord *Lap.* 't geen de Hr. TEN KATE, in de derde plaats, van de *Leverkleur* zegt, zullenwe in 't byzonder niet beantwoorden: maar, omtrent zyne drie gissingen in 't gemeen, merken wy aan, dat de *eerste* betekenis van *Livreï* niet geweest is die van *Lackeyenrock*, gelijk de Hoogduitsch zegt. dit, uit de twee eerste Deelen genoeg optemaaken, werpt alle afleiding, op die betekenis gebouwd, onder de voet. Eindelijk ligt my noch in 't hoofd, doch ik weet mijn' *Aucteur* niet te noemen, ergens geleezen te hebben, dat *Levreie* gemaakt zou zijn van 't Latijnsche *Levis*, 't welk *licht*, in tegenstelling van *zwaar*, betekent. dit is inderdaad van weinig gewigt.

Zie daar, 't geene wy by anderen gevonden; hier, wat wy ook zelfs van tijd tot tijd gedacht hebben. Doorgaands hielden wy over naar die gedachten, dat *Livreï* tot de echt Duitsche, niet tot de basterdwoorden, behoorde. van dit gevoelen was ook eertijds HOOFT, en is noch TEN KATE; doch de laatste

+geeft 'er een' Walschen staart aan. Dewijlwe in onze gissingen van dien staart moeten spreken, zal 't niet kwaalijk voegen, vooraf te zien, wat 'er die Schryver van denke. hy zegt: *de uitgang van ons Livrey is een basterd, ontleend van de Fransche en Walsche terminatie ÉE of EI, die by ons met EYE of EY beantwoord word, en een scherper klemtoon ontfangt dan het zaakelyke deel zelf.* 't Geen wy tot noch toe hiertegen hebben, is alleen dit. iemand zou mogen vraagen, Indien het zaaklyk deel van *Livrei* Duitsch zy, hoedanig dan de uitgang des woords in goed Duitsch, of eertijds geweest is, of nu behoorde te zijn? daar is onderscheid tusschen Basterd, en Verbasterd. wat verbasterd is, dat is verdorven: doch niets is verdorven, 't welk niet eertijds is goed geweest. *Redeneeren, Hoveeren, Trompet, Banketten*, zijn Duitsche woorden met verbasterde uitgangen. maar wy toonen elders, dat die eertijds geweest zijn, *Redenen, Hooven, Tromp, Banken*, zie B. XII. vs. 85. het zelfde kanmen zeggen van *Waardyen Kleedy*, gelijk sommigen, die 't sieraad zoeken daar 't niet te vinden is, kwaalijk schryven voor *Waardeen Kleeding*: ook van *Pielaar* en *Altaar*, voor *Pylar* en *Outer*, enz. zie B. VII. vs. 722. Waaruit wy opmaaken, datmen ons ook eenig berecht, van den echt Duitschen uitgang van *Livrei*, behoorde te geeven. want schoon 'er geen voorbeelden van te vinden zijn, hy moet 'er echter +geweest, en door de *Analogia*, dat is, door een gevolg, getrokken uit vergelyking van dit met andere woorden, te ontdekken zijn. zolangmen ons dit niet oplost, hebben wy reden, om 't woord, of geheel Duitsch, of geheel Basterd, te verklaren. +Vs. 815.
+Bl. 322.

*het eerste ons voornaamelijk behaagende; zo leiden wy den grondslag onzer Afleidinge aldus. Gedachtig aan den Regel, door den Hr. TEN KATE gesteld, en van ons boven, I. deel bl. 188. gepreezen, t.w. datmen niet eene Letter in het zaaklijk deel, zonder wettige reden, behoore te veranderen, steldenwe vast, dat *Liv* of *Live*, in *Livre* of *Livere*, niet anders was dan ons woord *Lijf*. de laatste greep, *Rei*, hieldenwe voor het zaaklijk deel van een ander, en *Live-rei* aldus voor een Koppelwoord. Het eerste, zekerlijk, heeft veel schijns; zo, om het reeds aangemerkte wegens de I der Ouden en onze Y; als, omdat *Livre*, in byzondere taalen en betekenissen, genomen is voor 't geenmen aan 't *Lijf* draagt, als Kleederen; en te gelijk, volgens de kracht van 't Lat. *Liberatio*, voor 't geenmen tot voedsel van 't *Lijf* gebruikt, als *Spijs* en *Drank*. Dit laatste in 't byzonder deedt ons denken, of *Livere* ook kon gemaakt zijn van 't oude *Lifvara*, in 't *Gloss.* van LIPSIUS vertaald door *Cibaria*, en verklaard door *Lijf-waare* doch dit zy gesteld by de reeds afgekeurde gissingen. Zie hier eene andere. Daar is niet veel onderscheid, wat de Letteren belangt, tusschen ons *Livre*, 't Ital. *Livrea*, en 't A-S. *Liffrea*. dit laatste is zo veel of wy zeiden, *Lijf-heer*, Heer van iemands lijf en leeven (of ruimer, dewijl dees naam aan God zelven gegeven is, *Heer des Leevens*. zie WACHTERUS, *Gloss. German.* in FRAU, d.i. *Vrouw*; en FR. JUNIUS, *Gloss. Gothic.* in FRAUJA, d.i. *Heer*). in 't Burgerlyke noemt men *Lijfeigenen*, de zodanigen, welker leeven volstrektelijk staat in de magt van een' anderen, die, ten opzigt van deezen, *Liffrea* of

*Vs. 815.

*Lijfheer kan genoemd worden. Ziet iemand nu middel, om de *Livreij*, die zy, mogelijk als een teken van dienstbaarheid, gedraagen hebben, voegelijk afteleiden van *Liffrea*? Wat ons belangt, wy zien 'er van af: en hebben zelfs reeds al gezeid, het welk deeze afleiding van de hand wijst. Wy zouden 'er meer van die soort kunnen byvoegen. doch waartoe den Leezer optehouden met iets, datwe zelfs niet goedkeuren? Alleen verzoek ik hem, de twee volgenden met aandacht te overweegen. A.) *Livreij*, aangemerkt als een Kleed, is het geenmen aan 't *Lijf* draagt. zouden wy al dien Toestel, dienwe aan 't *Lijf hangen, niet voegelijk kunnen begrypen onder den naam van LIJFREEDING? dit toegestaan, zo is 'er niets lichter te bewyzen, dan dat *Livreij* en *Lijfreading* twee zusters van 't zelfde bed zijn. 't Is wel waar, dat het dan eigenlijk zou te kennen geeven allerlei Kleedinge, geene uitgezonderd. doch dit is van weinig belang: want onder zo veele betekenissen, als dit woord heeft aangenomen, kan het ook lichtelijk overgebracht zijn, van eene algemeene, tot eene byzondere; gelijk zulks in honderd andere woorden geschied is. Wat nu de Afleiding aangaat, die is zelve reeds zo klaar, datze naauwelijks eene verdere uitlegginge noodig heeft. ja wy zouden dit woord nu in verscheidene Taalen, verwanten van de onze, kunnen vinden. By WACHTERUS *Gl. Germ.* in GERAETE, *supellex*, wordt het A-S. REIDI vertaald door *Instrumentum, Apparatus*: voeg dit achter het A-S. LIF (gelijkwe dat boven zagen in *Liffrea*) zo hebbenwe in die taale *Lifreidi*, en by verkorting, LIFREI: en zo by anderen. In ons Duitsch is *Reiden*

*Vs. 815.
*Bl. 323.

⁺het zelfde met *Reeden*, en noch gebruikelijk in *Bereiden*: het zaaklijk deel REID, of met uitlaatinge der D (zie I. deel bl. 88.) REI, vereenigd met het Oudduitsche LIVE, ^{+Vs. 815.} nu *Lyve*, levert ons ons eigen woord LIVE-REI, in zuiver en goed Duitsch, volkomen uit. Ik beken, niet te kunnen zien, dat dit in eenig deel gebrekkelijk zy. lang heeft het ons behaagd; en wy zouden 't nu hiermede afgedaan en beweezen houden, indienwe niet te verwachten hadden, dat ons iemand vraagde, Komt dan het Latijnsche *Liberatio* mede van *Lijfreeding* of *Livreï*? Na zo veele poogingen, om het einde van dit kluwen te vinden, mogen wy dit niet alleen met *Ja* of *Neen*beantwoorden. Laat dan het voorgaande wat rusten, doch houd het in uw gedachten, tot datwe gezien hebben, hoe zich dit zal ontwinden. B.) In het II. deel bleek ons, dat de Franschen hun *Livrée* deden afstammen van *Liberatio* of *Liberata*, beide gekomen van het werkwoord *Liberare*, dat is, *Geeven*. Steunt dit op reden, zo moet ook de betekenis van *Geeven*, op de eene of de andere wyze plaats hebben in ons *Livreï*: 't welk wy nu reeds begonnen aantezien voor een Basterdwoord. Om echter deeze schuilende waarheid, als uit den put van Democritus, voor den dag te haalen, sloegenwe nu een' geheel anderen weg in; en onderzochten vanwaar het Basterd Latijn *Liberare* zynen oorsprong mogt hebben. Natuurelijkst scheen ons, nieuw Latijn afteleiden van oud Latijn. derhalven zochten wy 't, 1) in 't oude *Liberare*, naar den uiterlyken schijn ⁺het zelfde woord: doch dat betekent *bevryden* of *verlossen*. 2) in *Liberalitas*, milddaadigheid, waar- ^{+Bl. 324.}

van *het *geeven* een natuurelijk gevolg schijnt. 3) in *Librare*, 't welk eigenlijk is, volgens VOSSIUS, *Librâ ponderare atque expendere*, d.i. met de schaal weegen: alsof de *Vs. 815. zogenoemde *Liberationes* met de schaal uitgewoogen wierden. enz. Wy hebben dit alles lang, voor en tegen, bepleit: doch dewijl ons daarin niets aanmerkelijks, tot ophelderinge onzer Taale dienende, ontmoet is, willen wy hier, Leezer, uw geduld spaaren, en alleen zeggen, dat de schijnredenen, waarmede zich deezen bekleedden, terstond verdweenen, zoras ons de volgende Afleiding, die alleen en volkomen waar is, te binnen schoot; naaml. dat het basterdlat. *Liberare*, gemaakt is van ons Duitsch woord LEVEREN. Het dunke niemand vreemd, dat wy een woord, het welk, wat klank en letteren aangaat, den ouden Latynen bekend is geweest, oordeelen gekomen te zijn van een Duitsch, en niet van 't oude Latijnsche woord. Dat hierin niets ongerijmds steeke, blijkt uit gelyke voorbeelden. zo maaktenze van *Galei* (zeker vaartuig) in basterdlatijn, GALEA; van ons *Schel*, eerst *Skella*, daarna SQUILLA; van ons *Schaal*, SCALA, om een drinkschaal te betekenen maar by de Ouden betekende *Galea*, een helm; *Squilla*, zeker kruid, ook een vischken; *Scala*, een Ladder: zie G.J. VOSSIUS, *Lib. I. de Vitiis Sermon. cap. 1.* en nu voegen wy 'er by: van ons *Leveren* maakten zy LIBERARE; maar *Liberare* was by de ouden Bevryden. Dit is dan ten minste niet zonder voorbeeld. Indien nu de betekenis van *Liberare* de zelfde is met die an *Leveren*, moetenwe allen noodzaakelijk daarin overeenkomen, dat, of *Liberare* van *Leveren*, of *Leveren* van *Liberare*, ge-

maakt ⁺zy. deeze overeenkomst staat ons nu vooreerst te bewyzen, en zal ons doen zien, dat ook het Fransche *Livrer* het zelfde woord is. DU CANGE (zie, omtrent de achtung, die dees schryver, op wienwe ons nu zo dikwils beroepen hebben, verdient, JO. ALB. FABRICIUS, *Biblioth. Graec. Tom. VI. p. 765-767.*) *LIBERARE, Praebere, Dare*: Gall. *Livrer*. en wederom: *DELIBERARE, idem quod LIBERARE*: Gall. *Délivrer: Porigere*, IN MANUS TRADERE. De Fransche Academie: *LIVRER, METTRE EN MAIN, mettre une chose au pouvoir en la possession de quelqu'um*. Wat is hier *Liberare*, wat is hier *LIVRER*, anders dan *LEVEREN*; d.i. *Geeven, overgeeven, IN HANDEN STELLEN?* want zo wordt ons *Leveren* verklaard door PH. RUYCHROCK MS. 1486. fol. 36. *dat hy die [steden ende landen] wederomme ⁺LEVERE, ende STELLE IN HANDEN van den Kerstenen. Het Lof der vrouwen MS. 1475. fol. 14. b. zo zal ⁺BI. 325. ic dijn stede by der hulpen van dy zelven vulmaect LEVEREN ..... ende de slotelen daer of die zal ik dy in HANDEN STELLEN.* en het Hoogd. *Liffern* door NATHANAEL DUEZ, *Diction. Germ. Gall. Lat. LIFFERN, Livrer, Delivrer, Bailler, Donner, & METTRE EN MAIN, ou entre les mains. Exhibere, tradere, DARE IN MANUS.* Dit vlijdt zich aan alle kanten naar onzen wensch. Te vooren zagenwe eene groote overeenkomst tusschen de Naamwoorden *Liberatio* of *Liberata; Livrée, Livrei*. hier zienwe 't zelfde, ja een noch naauwer verband tusschen de Werkwoorden, *Liberare, Livrer, Leveren*: benevens eene volmaakte gelijkheid in de verklaaringen, *Tradere IN MANUS, Mettre EN MAIN, Stellen IN HANDEN.* Deze

+betekenis, en te gelijk de oudheid, van ons *Leveren*, blijkt noch nader uit de volgende Schryveren. KILIAAN verklaart het door *Dare in potestatem*, d.i. Geeven in iemands ^{+Vs. 815.} *magt* (of HANDEN, zie onze Aantek. XIII. 341.) PLANTIJN voegt het te saamen, IN HANDEN *leveren*: en zo vindtmen 't by Nieuwen, als bekend is: VONDEL beneden XIII. 795.

- - om den zoon te leveren IN HANDEN.

en by *Ouden*, als blijkt uit ALDEGONDE, *Byënc.* VI. 4. *met sommige sloten en casteelen in 't landt van Naples, die hy IN DE HANDEN des Hertochs van Paliano moeste leveren.* MS. 1452. bl. 121. *dit zijn die kinderen vanden meesten vander stad: dese levere ic u IN UWE HANDEN, om dat ghy daer mede die stad winnen soudt.* In die zelfde betekenis, hoewel met uitlaatinge der woorden *in handen*, is 't overal te vinden LOD. VAN VELTHEM, *Spieg. Hist.* B. II. c. 23.

*Dat si die nu leveren u
Uwen wille daar met te doene nu.*

en B. IV. cap. 33.

*Doe wilde hi hem Guelke opgeven
Ende seide: Ic lever u mijn swerd,
Ic geve mi op -*

en zo meermaalen. MELIS STROKE, in Jan I. fo. 45. b. [Nieuwe uitgave B. V. vs. 389.]

*Heer Loef de hadder twe [moordenaars] ghehoudē
Hi wildse leuerē den graue janne
Als hi quame; eñ laten hē danne
Na sinē wille hē seluen wreken.*

noch eens zeven verzen lager:

*- dien hi niet
Meer sal leuerē -*

*fo. 54. b. B. VI. vs. 233.

*Sonder den knechte, de tkint v'riet:
Diene was ghequetst niet.
Dien leuerdmen h'en hubrechte,
De recht dede ou' den knechte.*

*Vs. 815.

In Jan II. fo. 95. a. B. X. vs. 338.

*Men leuerder vut bi ghetale
Uter minder broeder porte
Tueendertichōdert sonder dorte
Datter gheseet was uten scrifte
Naecte knechte ēn clene wichte
Worder gheleuert XV hondert.*

Wy zien hieruit, dat dit woord altijd in gebruik geweest is, zo verre wy het Neerduitsch in de schriften der Ouden, ons ter hand gekomen, kunnen naargaan: en zelfs by de Oudsten zo gemeen, *en, zonder eenige verandering, eveneens als by ons. waaruitwe besluiten; vooreerst, dat het zo lang bekend geweest is, als men Neerduitsch gesproken heeft: ten anderen, dat het basterdlatijn *Liberare* gemaakt is van ons *Leveren*, en niet *Leveren* van *Liberare*. want *Leveren*, is van 't Gottische *Lewjan*, dikwils voorkomende by ULPHILAS, in zyne vertaal. der *Euangelisten*. zie de overeenkomst deezer woorden, ons mede in dit onderzoek zonneklaar gebleeken, doch hier, ter bekorting, overgeslagen, afzonderlijk aangetoond beneden XIII. 795. 't Wordt tijd, datwe eens den naasten weg inslaan, om ten einde te komen. wy geraakten van het Duitsche *Livrej*, langs het Fr. *Livrée* en Lat. *Liberatio*, tot *Liberare*, en vandaar weder tot het Duitsche *Leveren*. Kanmen nu van *Livrej* tot *Leveren* niet komen, dan langs

*Bl. 326.

+deezen omweg, zo noemtmen 't met recht een basterd woord. doch dit staanwe geenszins toe. want wy zullen doen zien, dat *Livreï* een der naaste gelanden is van *Leveren*. deeze eene waarheid zal alle de twijffelingen, die noch overig zijn, vernietigen; en een' knoop verstrekken, om al de draaden, die noch los hangen, te vereenigen. in het II. deel verzochten wy den Leezer achttegeeven op een onderscheid, datwe daar meenden te zien in de eigelyke betekenis der twee Lat. woorden, *Liberatio* en *Liberata*. in dit III. deel zijnwe, na 't wederleggen van veele gissingen, noch bezig te onderzoeken, of *Livreï* gemaakt zy van *Lyfreesing*, of van *Leveren*. zo wy nu het evengemelde onderscheid tusschen de Lat. woorden toestemmen, kunnen wy ook beide deeze laatste Afleidingen aanneemen; te weeten: ondersteld zijnde, dat de Latijnsche woorden *Liberata* en *Liberatio*, volgens het aangemerkte in het tweede deel deezer Aantekeninge, van byzonderen oorsprong zijn; zo zoudenwe mogen besluiten, dat *Liberata*, benevens ons *Livreï*, en 't Fr. *Livrée*, gemaakt waare van ons woord LIJFREEDING: maar *Liberatio*, benevens ons *Levering*, en 't Fr. *Livraison* van LEVEREN; en dan zou *Livreï*, komende van *Lijfreesing*, geene gemeenschap hebben met *Levéren*. Maar wy willen u, Leezer, in geen nieuwe onzekerheid brengen: en, daarom, hier in 't kort ons besluit. De Afleiding van *Lyfreesing* heeft ons lang en grootelijks behaagd; doch noit anders dan als een Gissing. nu verwerpen wy dezelve geheel en al. omdatwe gezien hebben, dat de Latijnsche woorden *Liberata* en *Liberatio*, van 't zelfde werkwoord *Liberare*; de Franschen, *Livrée*

+Vs. 815.

+en *Livraison*, beide van *Livrer*; en omdatwe noch zullen zien, dat ook onze woorden *Livreï* en *Levering*, beide van *Leveren*, gemaakt zijn. Alle de anderen, als 't Hoogd. ^{+Vs. 815.} *Liberey*, Eng. *Livery*, Sp. *Librea*, Ital. *Livrea*, enz. zijn in die taalen basterdwoorden, ontleend of van ons *Livreï*, of van 't Fr. *Livrée*. Wy behoeven hier niet te twisten, welk van deeze twee laatsten 't oudste zy: zeker zijnde, dat het Fransche werkwoord *Livrer* (waarvan *Livrée*) zowel als 't Lat. *Liberare*, gesprooten is uit ons *Leveren*: ^{+Bl. 327.} van het welke wy nu alleen noch moeten aantoonen, hoe ons *Livreï* afgedaald zy. Wat den Uitgang betreft, wy staan den Hr. TEN KATE nu toe, dat die een basterd is. en wat aangaat de vraag, hoe die, in goed Duitsch, geweest is, of behoorde te zijn? daarop, dient, dat het rechte woord is, *Levering*. stoor u niet aan de verandering van *Le* in *Li*, in de eerste greep: daar is niets gemeener, dan de verwisseling deezer letteren E en I. wy spreken daar breeder van beneden VIII. 762. deeze zwaarigheid zou grooter zijn, indien hier de I altijd plaats gehad hadt: maar voorheene plagmen meer *Levreï* en *Leverei*, dan *Livreï*, te schryven. zoo schreef VONDEL zelf in een zyner vroegste Treurspelen, *Hierusalem Verwoest* bl. 41.

*Waermé de Godheit hadde onsterflijckt uwen rei,
Als gy zijn eersleip volghde, en droeght zijn leverei.*

wy gewaagden van deeze Spelling nu al dikwils in 't voorbygaan. besluit met my der zelve echtheid uit de volgende voorbeelden. J. REVIUS, II. Zang van 't *Hoghe liedt* bl. 100.

*Sijn liefd' is de baniere,
Sijn trou de LEVEREY*

*Waer med' ick my verçiere⁺
En vander werelt schey.*

⁺Vs. 815.

Et. HERCKMANS, *der Zeevaart Lof* B. I. vs 286. van den *Olijftak*, door de Duive tot Noach in de Arke gebracht:

Door dien de leverey des vredes tot hem quam.

A. PIETERSZ. CRAEN, in den *Amsterd. Pegasus* bl. 177.

*Ghy Capiteyns en Soldaten,
Wegh met 't Harnas, 't mach geen scha,
Wilt voor u leveray an-vaten
Een groote kan wijntje la la.*

ISAAK VOS, in *Iemand en Niemand* Act. IV.

Niemand weet nu waerom ick dees leveryen draegh.

P. BEELAERT, *Lev. van K. Kaerle den Vijfden* 1570 B. III. fol. 83. c. *hy* [Atabalipa; by ANTONIDES, Atabaliba] *hadde by hem CCC. dienaers met LEVREYEN, die ontrent den rosbaer gingen.* Dus in de *Corte beschryvinghe vander incomste der Cameren van Rhetorijcke des Haechspels* 1561. *ende hen waghelieden ende stokers waren oock alle ghecleet met gelijcke coleure vaw hen LEVREYE.* By KILIAAN vinden wy, behalve *Livreye*, ook *LEVEREYE*, in de zelfde betekenis; en, dewijl hy 't hier voluit schrijft, zonder de middenste E uittelaaten, schijnt hy zelf deezer afleidinge niet weinig te begunstigen, doende *Levereye* en *Leveren* terstond op malkander volgen. Zie daar *Livreij* wederom veranderd in *Leverei*, maar noch niet voorkomende in de betekenis van *Levering*, dat echter alleen alle twijffeling kan wegneemen. dit zullenwe u ook doen zien. Die ons hier eerst de oogen geopend heeft, is PLANTIJN: de welke, *LEVERING* verklaard hebbende door *LIVÉE, Traditio*, daarop onmiddelijk

+laat volgen *Een LEVEREYE houts*; en vertaalt het, *une LIVRÉE de buches, contenant seize buches*. daar *Levereye*, buiten eenige bedenking, het zelfde woord is met +Vs. 815. *Levering*, hebbende alleen den Uitgang verbasterd; dewijl het dit laatste, by PLANTIJN, anders hadt moeten voorgaan, niet navolgen. behalve dat, dit zo niet zijnde, het enkele woord *Levereye* eerst eene verklaring op zich zelf zou gevorderd hebben. doch die hadt ons PLANTIJN nu reeds in het voorgaande *Levering* gegeven. En waarom toch zou +*Levering* niet zo wel kunnen veranderd zijn in *Levereye*, als het veranderd is in *Leverantie*, waarvan thans de winkeliers welvaaren? Of dunkt +Bl. 328. iemand, dat de betekenis van *Levering* niet wel past op ons dagelijks gebruik van *Livreij*, voor *Knechtskleeding*? zeker, die bedriegt zich ten hoogde. zy sluit 'er onvergelykelijk beter op, dan die van *veelverwig kleeed*, of van *Kentéken*, of wat het zy, waardoormen *Livreij* by anderen verklaard vindt. want *Livreien*, of nu beter *Levereien*, zijn die Kleederen, de welken van den Heer aan den Knecht GELEVERD, d.i. gegeven worden. denk niet, dat ik de eerste ben, die dit zo uitlegt: dat is, voor my, in 't Latijn reeds geschied van HAUTESERRE. wy hebben zyne woorden boven aangehaald bl. 252. doch verstaanze nu eerst recht: *LIBRATAS dixere id genus vestium, quod annuatim die solemni eas LIBERARENT suis*. datwe nu aldus kunnen en moeten overzetten: *LEVREIEN noemdenze die soort van kleederen, omdatze die jaarelijks, op een' plegtigen dag, aan de hunnen LEVERDEN*. Zeer aanmerkelijk is de plaats by MELIS STROKE, in Jan II. fo. 75. b. [B. VIII. vs. 580. Nieuwe Uitgave.]

Doe bat hi [Jonkheer Willem]⁺
Den edelen luden ghemeenlike
Beide arm ende rike
Dat si hē helpē tesen stōden
 Op haren cost: *want hine cōde*
 Nv den cost *niet volghelden* [in de anderen *vergelden*]
Dit heeftmen ghehoert seldē
Datte wel gheboerne liede [vs. 581. en 599. genoemd *edele lieden*]
 ONGHELEVERT *ēn sonder miede* [*sine munere.* vergelijk B. II. vs. 281.]
Dienden den Graue tenigher tide.

⁺Vs. 815.

Onghelevert zegt hier zo veel, als, zonder eenige LEVEREIE *van kost of kleederen* te erlangen. De oude vertaaler van 't *Rationarium aulae & Imperii Caroli Audacis* cap. 55. (in de *Analecta* van MATTHAEUS, Tom. I. p. 296.) *De Prince heeft in zijn Hof VI. Coninghen van wapenen VIII. Heraluten, ende vier Poursuyanten. Ende henlieden zijn heurlieder wapenrocken geleverd, ende vernieut by den Jonckere.* Nu laat ik aan 't oordeel van den Leezer, of dit mede onder losse Gissingen, of onder beweezen Waarheden, te tellen zy. 't laatste behaagt ons: en zal ons behaagen, totwe anders geleerd worden. Mogelijk vraagt nu iemand; Waarom niet regelrecht tot deeze Afleiding gekomen? die omweg, Leezer, langs den welken wy u geleid hebben, is de zelfde, waarlangs wy tot de waarheid gekomen zijn. Behalve verscheidene andere zaaken, zullen 'er de *Etymologisten* dit uit kunnen leeren, dat bloote gissingen, hier zelden het wit treffen; en datmen dierhalve niet by

+het eerste, dat zich met eenigen schijn van waarheid opdoet, moet blyven staan.^(p)
 Wien ondertusschen deeze Aantekening te lang viel, die trooste zich, datze hem +Vs. 815.
 in 't vervolg van 't leezen van veele an seren, die wy plaats hebben doen maaken
 voor deeze, zal bevryden.

Vs. 883.

*Men kookt een deel aen 't vier. men braet een deel aen 't spit
 Het vet uit, dat het kist.*

KISSEN is eigelijk dat geluid, het welkmen hoort by het indompelen van gloeiende
 stoffe in koud water. beneden VII. 169.

*Gelijk de kalkkolk plagh te soezen en te kissen,
 Daerze ongeleschten kalk met water willen slissen.*

Faëton. IV. Bedrijf Rey:

*En Febus hooren hoe zijn toorts
 In 't water kist -*

Inwyding van 't Stadhuis, *Poezy* I. D. bl. 226.

De ledren eemer bluscht al kissende den oven.

in *Virg. En. B. VIII.* bl. 286. *anderen steken het kissende metael in den koelbak.* J.
 OUDAEN, in *Konradijn Act.* II. Rey:

*Dit en zal geen vlammen zussen,
 Maar 't zal kissen, en verwoed
 Opwaards spart'len in elks ogen.*

(p) Ik heb dikwils aangemerkt, en men zal doorgaands bevinden, dat de afleidingen, waardoor
 een woord gehaald wordt van twee anderen, kwaalijk gegrond zijn. [Aanteekening van
 HUYDECOPER.]

⁺J. BOUCKART, *Hannibals neerlaagh* Act. III.

Ik wil dat 's vyandts bloet de vlam uitsnerkt en kist.

⁺Vs. 883.

LIVIN. DE MEYER, *Gramsch*. B. II. bl. 33.

De vrouw -

Blaekt heel in vier en vlam, 't fenijn kist in haer leden.

B. III. bl. 67. *het bloed kiste*. FLORIANUS, *Ovidius* bl. 372. *het bloet datter uit sijn hoofd liep hoorde men kissen, ghelijck of men een gloeyend yser in 't water ⁺ghesteken hadde*. HOOFT gebruikt het op een andere wyze, in de *Hist*. B. XXII. bl. 1000. *een ⁺Bl. 329. paadje doodt gekitst van den weldigen windt, dien de brand [van het buskruid] blies*. Voor *kissen* schreef ANTONIDES *sissen*: zie XII. 364.

Vs. 886.

- daer hy alleen

Op 't feest aenzitten moet, naer aller vaden zeên,

En ceremonien.

CEREMONIE is geen Duitsch, maar een Latijnsch woord, *Caerimonia*; gelijk VOSSIUS zegt datmen schryven moet, in zijn *Etymol.* daarmen uitvoerig berecht van dit woord kan krygen. de Latynen gebruikten 't, gelijk de Grieken *Orgia*, om allerlei plegtigheden, in het oeffenen van hunnen zogenoemden godsdienst, te betekenen. by DU CANGE vindtmen *Ceremoniari*, in de betekenis van *den goden offeren*.^(q) Maar de Goddelyke Inzettingen, naar

(q) CASPAR ROCHIUS, in de *Orthographiae Ratio* van ALDUS MANUTIUS door hem vermeerderd: CAEREMONIAE. *hoc vocabulum teste Goclenio a nonnullis cum ae in prima et e in secunda Syllaba scribitur, qui deducunt ab opido Caere: id quod etiam probat Mantius, et ipse Goclenius. A quibusdam Caerimoniae a Caerite; a quibusdam Ceremoniae a Cerere, quod placet Scaligero; ab aliis denique Ceremoniae, a cerus, een, i.e. sanctus. Elige optimam et maxime accommodatam.* [Aanteekening van HUYDECOPER.]

+de welken zich het Joodsche volk, van Mozes tot Christus, moest richten, in de uiterlyke waarneemingen van hunnen Godsdienst, zijn nu by ons voornaamelijk bekend onder den naam van *Ceremonien*: die door JOOST VAN GEEL, in zyne *Mengeldichten* bl. 273. genoemd worden: +Vs. 886.

*Kerkplegtigheden van den berg der slavernyen,
't Arabisch Sina -*

Wy zouden liever zien, dat dit basterdwoord in geen Duitsch dichtwerk geleezen wierdt; dewijl 't ons aan geene anderen ontbreekt. hier betekent het een *oud en heilig gebruik*: OVIDIUS zegt, *patrii moris sacrum*. VONDEL hadt kunnen zeggen, *En overoud gebruik*, of iets diergelyks. KILIAAN heeft het al op de lijst der basterdwoorden gezet: en zo deedt ook MEYER, *Woordenschat* I. deel, daar hy 't vertaalt, *Dienstpleeghing*, en *Kerkdienst*, *Kerkgebaer*, *Kerkzede*, enz. Noch vinden wy 't by onzen Dichter in de *Maeghdebr.* VI. vs. 53.

*'t Gaet zeker, mannen, dat wat volck met Godtsdienst praelt,
Dat heeft zijn' Godtsdienst eerst van Zonnestadt gehaelt,
De rechte moeder van cermonien en zeden,
En schatbewaerster der vertrouwste heiligheden.*

⁺zo spreekt daar een stout en wulpsch Priester van Isis. WESTERBAEN, *Lof der Zotheyd* bl. 108.

⁺Vs. 886.

- en bouwt op gronden
Van ceremonien en menschelijcke vonden.

hy spreekt van de Monniken, en hunne verscheidene Ordenen. In de betekenis van *Dienstpleging*, gelijk MEYER laat voorafgaan, vind ik 't ook by HOOFT, in *Henrik* bl. 3. *van cerimonien ook ende andere hoofsche uitwendigheden het niet nauw te neemen*. Het schijnt ook een Krijgswoord te zijn: want zo schreef ⁺de groote Zeeheld, M.A. DE RUITER, in een Brief aan zijn Hoogheid, by G. BRANDT in des zelfs *Leven* ⁺Bl. 330. B. XVI. bl. 900. *geconsidereert, dat het een en 't ander* [een vaste sterkte, en een steile berg, wel bezet] *niet als met Ceremonien aangegreepen zoude kunnen worden, daar toe ons van de commoditeiten vonden gedestitueert*. dat is, met een' grooten omslag van veele noodwendigheden, waarvan zy niet voorzien waaren.

Vs. 889.

- de stoet is nu gedreven
Ter zaele uit. Tereus zit ten dissche, alleen gebleven,
En eetende met smaek zijn eigen ingewant.

ZIJN EIGEN INGEWANT d.i. *zynen zoon*. meermaalen worden de kinderen genoemd, het *Ingewand* der ouderen, zo zegt Aardsvader Abraham, Gods bevel, van zijn' geliefden Izaak te slagten, ontvangen hebbende, by HOOGVLIET B. X. vs. 226.

- moet ik 't harte van mijn hart
Doorbooren met het staal, en met verwoede handen

⁺*t' Onmenselijk wroeten in mijn eigen ingewanden!*

⁺Vs. 889.

de zelfde Abraham zegt, in de *Stichtelyke Gedichten* van FR. VAN DORP bl. 262.

Ick sal my van mijn soon, mijn ingewandt, afscheuren.

De Apostel Paulus in zijn Brief aan Philemon vs. 10-12. noemt Onesimus, zijn zoon, *zyne ingewanden*. Zoo zegt de geest van Thyestes in SENECAAS *Agamemnon* vs. 26 en 27.

- *liberis plenus tribus*
In me sepultis: VISCERA exedi mea.

Vs. 895.

Dat hy in 't eeten zegt: laet Itis hier verschynen.
Maer toen kon Progne uit wraek zich langer niet verpynen
Haer wreede blijdschap in te toomen. zy verlangt
Te melden zijn bederf, en wat de maegh ontfangt,
En zegt, het geen gy eischt hebtge al in 't lijf geslagen.

Tereus vraagde naar zijn' zoon, wiens vleesch hy noch tusschen de tanden hadt. Het eeten van onbehoorlyke dingen wordt zeer wel uitgedrukt, door deeze Spreekwyze, *In 't lijf slaan*, dat ons een geweldig en onnatuurlijk eeten verbeeldt. B. VOLLENHOVE bedient 'er zich van, even als VONDEL hier, in den *Broedermoord* Act. III. sc. 2. van Thyestes, die mede onweetende zyne zoonen at, toen Atreus

Zijn neeven slaghtte, om daar een tafel mee te dekken
Den Vader, diese gaar in 't lijf sloeg -

Vs. 910.

- hy noemt in dezen stant
Zich schreiende het graf van zynen zoon -

SAM. COSTER, in dit zelfde gevalt, in zijn Treurspel *Ithis*:

- de vader is het graft
Daer in het gaere vleesch is van zijn zoon te zoeken.

Vs. 932.

*En d'andre Oritia, bleef lange wederstreven
 Haer' vryer Boreas.*

ORITIA: zo ook beneden vs. 965. enz. HOOGVLIET, in de *Feestdagen van Ovidius*
 B. V. bl. 167.

*Zijn broeder Boreas, die nimf Orithia
 Geschaakt hadt.*

nader aan 't Latijn komt ANTONIDES, *Ystr.* B. III. bl. 85.

*En Boreas, die stout de kuissche Orithiye
 Ontschaekte.*

by den zelfden in de *Bruilofsdichten* bl. 126. zegt Cupido:

*d'Ontschaker van de blanke Orithiy vergeet
 Mijn dienst, en klapt verwaent de wieken in mijn leet.*

[†]men spelt deez' naam in 't Latijn, *Orithyia*; niet in vijf, maar in vier greepen; want de tweede is lang. de Hr. P. VLAMING drukt hem wel uit in zijn' Herderszang [†]Bl. 331.
Amarillis:

*En, Boreas, zo gy uw Orithyja mint,[†]
Ruisch, ruisch zo zacht gelijk de zwoele westewind.*

[†]Vs. 932.

en zo behoordemen dien naam in het Duitsch altijd te schryven.

Vs. 942.

*Aen maght ontbreekt me niet. de wolken op mijn' last
Verschoien aen de lucht.*

VERSCHOIEN: dit noemt hy, *Verstuiven*, in 't Berecht voor *Palamedes: gelijk de zon, die, na het verstuiven der nevelen en dampen, opklaert*. HOOFT, van een saamgerotte menigte, in *Henrik* bl. 16. [1677. bl. 19.] *dat het volk gaande gemaak ware, doch lichtelijk verschoyen zoude, als het quame te zien*, enz. en in *Baeto: Het volk verschoit te met*. Zie ook *Nederl. Histor.* B. III. bl. 100. IX. 360. XII. 541. en 579. enz. Volgens KILIAAN is *Verschoien*, *Verloopen*, *Profugere*: en zo vindtmen 't gebruikt van Volkeren, die, uit hun land en bezittinge verdreeven, overal dwaalen om een schuilplaats te vinden: als van de *Troiaanen*, by de Rederykers, 't *Marien Cransken van Brussel* 1561. in Tpunt:

*Na dyen de groote stadt van Troyen
Was tonder ghebrocht, ghetast vol doyen
Byder grousamer macht der Griecken crachtich,
En dat de borgheren moesten verschooyen -*

van de *Jooden*, by J. REVIUS, in de *Claechlied, van Jerem.* cap. 1.

Het preutsche volck van Juda moet verschooyen

+ *Van huys en hof, als schapen uyt haer cooyen. Van de koopmanschap:* HOOFT, *Nederl. Historien* B. XV. bl. 644. *Waar, naa 't verschooyen der koopmanschap, zouw men de penningen vissen?* COLIJN VAN RIJSSELE, *Spieghel der Minnen*, IV. Spel fol. 65. b. +Vs. 942.

VREESE voor schande: *Waer is Catherina?*

JALOERS ghepeys: *Sy gaet nu schoyen*

Te Middelburch waert, met haren Neve.

die hier spreken zijn *Zinnekens*, gewoone Personaadjen in de Spelen van dien tijd; de welken, schimpenderwyze, de reis van Catherina, die, in mans gewaad, en met haaren Neeve, uit eene oorzaak van Liefde, te Dordrecht geweest, en nu weder naar Middelburg gekeerd was, *schooien* noemen: zinspeelende, denk ik, op die eerelooze Straatloopsters, noch wel *Schooisters* geheeten: ten zymen 't liever wilde neemen voor *achter lande loopen*, enz.^(r) want *Schooier* is zo veel *Landlooper* (gelijk de zogenoemde *Heidens*) of *Vagabond*. dit laatste ontmoet ik by W. SILVIUS, Vertaaler van de *Navigatien in Turckyen* door den Hr. van ARFEVILLE 1576. B. III.

(r) SCHOOPYEN vinden wy by HOOFT, in den zin van schielijk ergens naartoe gaan; *herwaart aan SCHOOPYEN, ergens naa toe* SCHOOPYEN niet alleen van een geheele menigte *Nederl. Histor.* B. VII. 284. IX. 395. X. 432. XI. 470. maar ook van een enkel mensch B. IX. 364. *voorts* SCHOOID *hy wakker naa den Landvooghd toe, om hem te verwittighen, hoe 't 'er stond.* Zie ook ED. DE DEENE, *Waeracht. Fabulen* bl. 165. 167. en 169.

⁺c. 18. van de *Torlaquis*, de vierde of laatste Secte ⁺der Turksche Religieusen; daar hy zegt: *jae loopen den meesten tijt alle vagabond in steden en dorpen, volghende de Stoven, Tavernen en Vergaderinghen, om den vryen cost te hebben.* ⁺Vs. 942. ⁺Bl. 332.

Vs. 944.

- de zee verheft heur baren,
En d'eikenboom ploft neêr, en stroit een bosch vol. blaëren.

Beter, een bosch VAN blaeren. even als IV. 999. een roode zee VOL bloet, voor, VAN bloet. zie onze Aantek. B. I. vs 394.

Vs. 973.

*Men zegt dat geene pen hun aengeboren was,
Maer Kaläis en Zeet de vleugels niet zoo ras
En blonden baert aen kin, en mont en lip gevoelden,
En veêrloos, zoo men zegt, in stilte, nergens woelden.
Hierna begon de pen, aen elke zy gepaert,
Te groeien aen het lijf, en haer en blonde baert
Te botten aen de kin.*

De Fransche Hoofddichter van zynen tijd, PIERRE DE RONSARD, drukt dit klaarer uit, in den Hymnus van Calais en Zethes, *Liv. I. Hymne 2. vs. 5.*

*Leurs costez en naissant d'ailes ne se vestirent:
Mais quand ils furent grands, grandes elles sortirent,
A l'envy de la barbe, & leur dos s'en orna,
Si tost qu'un poil follet leur menton cottona.*

Vs. 982.

- *hun groene jeught, aen 't bloeien*
En vroegh ontvonkt, scheidt lust, met d'eerste kiel, te roeien
Door d'onbekende zee met ridderlijk geslacht
Verzelschapt, om den prijs van Kolchis goude vacht.

VACHT is eigenlijk de dragt van *Schaapen*. de *Olijftak van Maesland*, 1598. te Rotterdam:

Want de Wolf kan wel in een schaeps vacht treden.

ED. DE DEENE, *Waeracht. Fabulen* XCVI. bl. 195.

Een Wulf wter natueren schalck listich boos
Een schaep-vacht vercoos
Daer hy hem gheveyndlick me const becleeden.

Juffr. KATH. LESCAILJE, in *Daphnis Herderszang*:

Men zal uw schaapen niet meer hand'len dus onzacht,
Noch trekken tevens hen de WOL af met de VACHT.

vacht, hier onderscheiden van *wol*, is *vel* of *vlies*. zo is ook hier de *goude vacht*, elders 't *gulden vlies*: en wordt *vacht* ook door KILIAAN vertaald, *vellus*; doch eigelyker *Globus*, *Coagmentum* LANAE. want *vacht* is de *wol*, zo aaneen zittende, alsze van de schaapen wordt afgeschooren. hoewel VONDEL van andere gedachten was, als blijkt uit zijn' *Herkules in Trachin* bl. 22.

De wol, geschooren van een witte schaepe vacht

en weder:

- *de wol, van eene vacht*
Getrokken -

die dan de schaapen scheert, ontnemt hun de *vacht*, en 't staat hem vry: maar dieze vilt, ontnemt hun 't

+ *vel*: want ook *vel* is wat anders dan *vlies*.^(s) en 't geenmen onverschillig noemt, *gouden vacht*, en *gulden vlies*, is echter noit genoemd, *gulden vel*: en niemand, ^{+Vs. 982.} geloof ik, zal beweerden, dat *Schaapenvel* en *Schaapenvacht* ééne zaak zy. wy oordeelen dan (doch zullen 't niemand, die anders oordeelt, kwaalijk neemen) dat de volgende Dichters dit woord niet zeer eigelijk gebruikt hebben: als DE POTTER, *Getr. Harder* IV. 2. 148.

*En met zijn klauwen dan soo klemt en knelt de vacht,
Dat hy op 't lest de STIER verliezen doet sijn kracht.*

zo zegt ook de Hr. K. BOON, *Poëzy* bl. 176. *'t Schilt* + *van zeven STIERE-vachten*. VOLLENHOVE, *Kruistriomf* bl. 10. *RUNDER-vachten*. De Hr. P. NUIJS, in *Juvenalis* ^{+Bl. 333.} VI. Schimpd. vs. 11.

Met vacht en vellen van 't omweidend WILD gediert.

Meer Poëtisch schreef COLIJN VAN RIJSSELE, IV. Spel fol. 66.

*De Ghieren belaghen ter zelve steden
Den Sperreware, diese hebben ghesleghen
Met hare langhe klauwen in de vacht*

want zo zegtmen ook wel van menschen, *iemand by zijn vacht krygen*. welke overdragtelyke spreekwijs zelve, alswe de natuur volgen, ons leert, dat *vacht* alleen behoort tot Schaapen. men grijpt een' *Stier* by de Hoornen, een *Paard* by den Neus, een *Varken*

(s) De Wol, die van een schaap geschoren is, blijft als een vlies aan elkander, en wordt nu of dan wel eens een *vacht*, maar meest altijd *een* VLIES; in sommige Landstreeken *een* VLUIS *wol* genoemd.

+by de Borstels, enz. maar een *Schaap* by de *Vacht*, d.i. by de *Wol*. zie ook den Hr. TEN KATE II. deel bl. 471. Die lust heeft om my hier tegen te spreken, dient my +Vs. 982. aantewyzen, dat de Ouden het woord *vacht* ook van andere dieren gebruikt hebben: zonder dat zal hy my niet overreeden. Ik zelf, dit reeds geschreeven hebbende, zocht in het Boek *van de Eygenschappen der dingen* 1485. B. XVIII. daar van de beesten gesproken wordt, of ik het daar vinden kon. nadat ik 't grootste gedeelte doorbladerd had, vond ik 't alleen c. 2. *ende hoe sulke* (d.i. hoedanige) *aderen van verwen die ram draecht of heeft onder zijn tonghe, alsulken vacht crighen die LAMMEREN*, enz. Wat verder, van den RAM: *Sijn vacht is better dan die ander SCAPEN, ende sijn hare is langher, ende die huyt oft vel is dicker ende starker*. En cap. 4. van een Jaarig LAM: *al ware sijn vacht besmet*, enz had ik 't van andere dieren gevonden, ik zou 't niet ontveinzen.

AANTEEKENING over eenige Dichterlyke gebruiken van het woord
DRINKEN enz. behoorende tot bl. 177. hiervoren.

In het slot van de Aanmerking op vs. 530. van dit zesde Boek bl. 177. heeft de Heer HUYDECOPER zich op zoodanig een wyze uitgedrukt, dat sommige Lezers lichtelijk in het vermoeden zouden kunnen vallen, dat diergelyke Dichterlyke spreekwyzen, of overdrachtelyke gebruiken van woorden, waarover in die Aanmerking gesproken wordt, wel in de Werken der beste Latijnsche; maar zoo zeer niet in die der beste Nederduitsche Dichteren gevonden worden. Wy beloofden daar ter plaatse, dat wy alhier het tegendeel met eenige voorbeelden zouden toonen. Ter kwytinge van die belofte, meenen wy, dat het volgende genoegzaam zal wezen.

Alles, wat eenig vocht naar zich neemt, wordt overdrachtelyk gezegd te DRINKEN; gelijk de Heer HUYDECOPER reeds heeft aangemerkt. Dus van de *aarde, bergen, steenrotsen* enz. VONDEL, *Peter en Pauwels* Act. III. scen. 1.

*Wat DRONCK de dorstige aerde een' al te bittren regen
Van tranen.*

CATS, *Geestel. Houwel.* Werken I. D. bl. 233. a.

Soo DRINCKT het gantsche lant uw rijcke beken in.

VONDEL, *Harpzangen* CIII. bl. 261.

*De steile top van bergh en steenrots DRINCKT
Den regen, en den dauw.*

dus ook *Sofompaneas* Act. I. scen. 1. CAMPHUYSEN, *Stichtel. Rymen* bl. 653. SIX VAN CHANDELIER, *Poezy* bl. 337. VOLLENHOVE, *Poezy* bl. 71. en anderen. Vergelijk onzen *Staten-Bybel*, *Deuteron.* XI. 11. en *Hebr.* VI. 7. en *Psalm XLV.* 11. Van *boomen, planten, bloemen.* VONDEL, *Altaergeh.* I. B. bl. 42.

*De hemel daelt op d'aerde, in eenen regen,
Wiens druppels flux verkeeren in een' zegen
Van vrucht of blat of bloem, die helder blinkt,
Zoo ras zy 't vocht door haren wortel DRINCKT.*

B. II. bl. 59.

*De leli, net en kiesch op heure blaren,
Verdiert het eelst te DRINCKEN, dat er stort
Van boven, eer de zon haer' steel verdort.*

*Alle boomen van Eden, de keure ende het beste van Libanon, alle boomen die water
DRINCKEN, Ezechiel XXXI. 16. Van wol, zyde en diergelyken: HOOFT, Gedichten bl.
235.*

*Granaedsche wol had noit het gloeyroodt bet GEDRONKEN,
Daer 't voeder verwer is, aen groene kruyden sapp'.*

Vergelijk die plaats van SIX VAN CHANDELIER, door den Heer HUYDECOPER hiervoren aangehaald bl. 176.

Doch niet alleen alles, wat op eenige wyze vocht naar zich neemt, wordt het woord DRINKEN toegepast; maar ook DRINKEN, by de Dichters, *steenen, outers, zwaarden, dolken*. VONDEL, *Hippolytus* Act II. scen. 2.

*- sijn heilige outers DRINCKEN
Tot overloopens niet 't geplengde Raetsheers bloet.*

Poezy I. D. bl. 55.

*Die bange nacht, toen Alexanders dolck
Zich droncken DRONCK in lekker burgerbloet.*

of ook aan bloet. *Heerlijckh. der Kercke* B. III. bl. 73.

*Zoo DRINCKT een scherpe schicht vol wraecks zich dol en droncken
Aen sijn verwaten bloet -*

Vergelijk *Deuteron. XXXII. 42. Jes. XXXIV. 5.* enz. Van een *pen* gebruikt het VONDEL, in zyn *Poezy* I. D. bl. 317.

*Mijn zwaneschacht, mijn trekkebekske DRINKT
Zich droncken in onsterfelyken inkt.*

Nog verder gaan de Dichters, wanneerze *de ooren* het geluid doen DRINKEN, waarvan de Hr. HUYDECOPER een voorbeeld

van VONDEL heeft aangehaald: men vindt het ook in zyne *Poëzy* I. D. bl. 659.

*En opende zijn' mont met zulke lieflijkheden,
Gelijkze was gewoon zijn' troost en wyze reden
Te DRINKEN met haer oor.*

in *Salomon* V. Bedrijf 2. Toon.

*- en t' effens al de keelen,
En harpen, die den lof des Allerhooghsten spelen,
Aenhieven een muzijck, dat in den hemel klonck,
En schooner dan oit mensch met sterfliijcke ooren DRONCK.*

in den brief van Maria Magdalene aen Joannes, *Maeghdebr.* bl. 64.

*Wat was 't een lust noch meer dan Salomon te hooren,
En voor Godts voeten zelf te DRINCKEN met mijn ooren
Dat woort: Maria koos het beste deel van al.*

Hy breidt het uit tot eene Allegorie, in zyne *Altaergeh.* B. II. bl. 58.

*En storte in 't endt dees rede uit zynen mont:
Hoe DRONCK ick die met myne inwendige ooren,
Bekommert, dat geen druppel gingk verloren!*

Byzonder welig JOAN VAN BROEKHUIZEN, *Gedichten* bl. 26.

*Vergeefs is al uw waken:
Uw leidstar zijt gy quijt;
Uw leidstar, die met lonken
U te verfraaien plagt,
Die 't hartje maakte dronken
Met lieffelyke kragt,
En dropte gloënde vonken
Door d'oogen in 't gedagt.
Niet meer en kunt gy hooren
Dat malse mondelijn;
Niet meer, als wel te vooren,
Vergeeten daar uw pijn;
Niet DRINKEN meer door d'ooren*

Dat minnelijk venijn.

Zie ook POOTS *Gedichten* I. D. bl. 304. Vooral bl. 402.

*Wy rekten 't nachtje tot den morgen.
De muskadel verdreef de zorgen.
Onze ooren DRONKEN liedt op liedt.
Uw wakkre geesten, die met dichten
Naer glori dingen, node zwichten,
Verschaftten 't lekkerste banket.*

een banket van noten zegt SCHIM, *Bybelzangen* bl. 192. 't welk wy, om de dubbelzinnigheid, zouden afkeuren:

*Daer mogt men, bly van zin, op een banket van noten
Te feest gaen in de wei.
Thans DRINKT men 't veltgeschrei
Door d'oren, om den druk en droefheit te vergroten.*

Op welke plaats my het woord DRINKEN zoo wel niet bevalt, als wanneer het gebruikt wordt om de graagte, of de aangenaamheid van het hooren uittedrukken, gelijk het voorkomt in de reeds aangehaalde voorbeelden.

Het woord INDRINKEN vinden wy by POOT II. D. bl. 436.

*Myne ooren hebben zelfs zijn lessen INGEDRONKEN
En spreuken, die wel diep in hart en boezem klonken.*

In navolging van VONDEL, *Hippolytus* Act. I. scen. 2.

*Al keerde het vernuft, dat tuck had INGEDRONCKEN
d'Atheensche wetenschap -*

Palamedes Rei van 't III. Bedr. bl. 54.

*- en INDRINCKT met zyne ooren
Den voglezang, die zich laet hooren.*

SIX VAN CHANDELIER, *Poezy* bl. 174.

*De deuchden, die in Vaader blonken,
Had hy goedaardigh INGEDRONKEN.*

VOLLENHOVES *Poezy* bl. 139.

*Gy, Grevius, voorzien van ryker ader,
Die Cicero, welsprekens groten vader,
In zuiverheit herstelt, en ruim zo graag*

*Hesiodus, Homeer hebt INGEDRONKEN,
Als zy hunn geest aan al de werelt schonken.*

Vergelijk ook HOOFT, *Historien* B. I. bl. 6. IV. bl. 127. Ondertusschen zou men nog vele voorbeelden van DRINKEN *met het oor* kunnen bybrengen. Men zie slechts ANTONIDES, *Ystroom* B. IV. bl. 130. BAKE, *Byb. Gez.* bl. 116. J. VAN HOOGSTRATEN, *Leven van Paulus* bl. 248. PLUIMER, *Gedichten* bl. 67. H. SCHIM, *Dichttafereelen* bl. 164. *Bybelen Zededichten* bl. 18. 64. 79. SMITS, *Gedichten* bl. 182. *Nagel. Gedichten* II. D. bl. 218. en anderen meer. Trouwens deze overdracht is niet verre te zoeken; daar het by Dichters en Redenaars zeer gewoon is de taal als *vloeyende* voortstellen: *de redenen* DRUPPEN, *de gebeden worden* UITGESTORT, en wat dies meer is. Hier op doelt de overdracht van BROEKHUIZEN, *Gedichten* bl. 33.

*Dit bos heeft ook verstant. Ik zie vast esch en eik
Hun ooren leggen in uw tovertaal te weik.*

In welke regels hy HOOFT heeft nagevolgd.

Maar de Dichters gaan nog verder met het woord DRINKEN, en dragen dat over op de *oogen*.

CAMPHUYSEN, *Stichtel. Rymen* bl. 702.

*Schoonte is een oogenwijn, al ziende DRINKT men in
Den zinverwoesten brand, die beestelyke min.*

eenige regels vroeger:

- *en maken d'oogen DRONKEN.*

Die *oogenwijn* doet my denken om den *oorenwijn* by POOT, *Gedichten* I. D. bl. 374.

*Het allereerste snarenspeel
Schonk blyden wijn voor treurige ooren.*

G. BRANDT, *Gedichten* II. D. bl. 17. gewaagt van *brood voor de ooren*. Maar om by het woord DRINKEN te blyven. Fraai zingt HEIMAN DULLAART, in *Tirezias*, *Herdersklacht, Mengeldichten* bl. 135.

Wat zegt gy Damon buur? Tirezias die held?

*Die ons d'orakelen met zoo veel wijsheid spelt,
 Wien God den afgrond toont van zijn verborgentheden,
 Die vee en menschen hoed, die wandelt in de schreden
 Van dien vernuftigen, dien harder die het vee
 Een' bondgeplekten verw door d'oogen DRINKEN dee.*

Meer diergelyke voorbeelden zouden wy kunnen bybrengen. En wien zal dit vreemd voorkomen, die weet, dat by zulke Dichters, die eenige weligheid van vernuft bezitten, nu en dan een woord by overdracht van het eene zintuig tot het andere wordt overgebracht. POOT, in dat fraaye stukje, *de Lente* I. D. bl. 180.

*Nu wort het eenmael tijt de stad om 't wout te ruimen,
 Om 't aengenaeme wout dat, vry en ongedeert,
 Zoo vrolijk quinkeleert,
 En orgels hooren laet, vergult met zachte pluimen.
 Wat dunkt u, Joffertjes, BLOKHUIZENS eedle telgen,
 Wiltge in het zaligh velt den blyden voglezang
 (Gezang behaegde u lang)
 Eens met uwe ooren ZIEN en met uw geesten ZWELGEN?*

Elders: *myne oogen KUSSEN uw Pandooren.*
 Zie ook POOT II. D. bl. 303.

*'t Kunstkundigste gehoor werdt rykelijk voldaan.
 De blyschap leedt geen banden.
 De droefheit zelf most noit dan vrolijk van hem gaen.
 Zoo ZONG hy met zijn handen.
 De zielen voeren op, en d'englen keken neêr
 Met al hun blyde kooren.
 Dat 's Nektar biên in klank, zoo wint men eeuwige eer.
 Zoo SCHILDERT men voor d'ooren.*

Dat *schilderen voor de ooren* is het eigenlijk werk van Dichters. Met woordenverw zyne gedachten en gewaarwordingen aftemalen; dat is te zeggen: alles wat uit den mond van den Dichter, niet wat uit den mond zyner personaadien voortkomt, in eene Poëtische taal; dat is, onder natuurlyke, treffende, en welgelykende beelden, als 't ware voor de

oogen voortestellen, - is eene der beslissendste kenmerken, waaraan men eenen Dichter onderscheidt van eenen verzenmaker: een onderscheid, 't welk ieder, die meent geroepen te zijn om Dichter te worden, duidelijk behoort te kennen.

Zeer schoone en leerzame Aanmerkingen kan men hierover vinden in de onlangs uitgekomene Dichtkundige Levensbeschryving van ARNOLD HOOGVLIET, door den kundigen Heer JAN DE KRUYFF, met zoo veel verstand, oordeel, en bevattelijkheid opgesteld, dat wy niet kunnen nalaten de lezing, herlezing en overdenking van deze aangename Verhandeling allen aankomenden vernuften ten sterksten aantepryzen.

Men vergeve ons deze uitweiding: wy hopen, datze niet geheel onnuttig zal wezen. Keeren wy weder tot onze Overdrachtelyke woorden.

Men HOORT met de oogen. DIRK SMITS, in den kunstlauwrier voor den Schilder Dionijs van Nymegen, *Gedichten* bl. 171. 't welk dus begint:

*Nymegen, 't lust mijn Zangeress
Uw vlugge Schilderkunstgodes
Te omhelzen en te streelen;
Zy lonkt, en knikt reeds, bly te moê,
Uw sprakelooze Dichtnimf toe,
In uwe tafereelen.
Uw schoone ziet haer vriendlijk aen,
En poogt een bly geluidt te slaen,
Door zustermin bewogen;
Ik HOOR, terwijl zy lacht en bloost,
De gulle zuchtjes, die zy loost,
Met mijn verwonderde oogen.
Zy leid mijn Duitsche Zanggodin
De schoone galeryen in,
Daer uwe verwen blinken,
Van kunstsieraedt en yver gloed,
o Nyvre Dionijs! hier doet*

Ge onze oogen nektar DRINKEN.

Vergelijk B. DE BOSCH, op de Schilderkunst van Rachel Riusch, *Dichtl. Verlostig*. II. D. bl. 185.

*Zy roemt, bezielt van heilig vuur,
Met keurelijk muziek van levendige kleuren,
De Pronksieraden der Natuur.*

Gewis, de geest verneemt *haar zuivre stem* door de oogen.

PREDIKEN voor de oogen II. D. bl. 241.

*Zy doen, ontvonkt door heilig vier,
Hunne Amptgenooten, ons onttoogen,
De Godgewyde stem verheffen op 't papier;
De waarheid* PREDIKEN voor de oogen.

POOT, *Gedichten* I. D. bl. 270.

Men moet voorwaer den kerktrompetter MOONEN
Met dubbele glori kroonen;
Dewijl zijn vlijt, die d'ooren heeft gesticht,
Nogh PREDIKT voor 't gezicht:
Dat magh hem in dees zuivre schriften hooren.

SCHILDEREN *met de pen*. B. DE BOSCH, op de afbeelding van *Abraham de Haan* I. D. bl. 304.

*Hy weet het scherpziende oog, en 't zangzieke oor te streelen,
Hy* SCHILDERT met zijn pen, en SPREEKT met zijn penseelen.

By dit SPREKEN *met zijn penseelen* voegt het SPREKEN *der wangen* van SIX VAN CHANDELIER, *Poezy* bl. 28.

*och Nimf, kijk my niet aan,
Of ghy beluistert wat mijn stomme wangen* SPREEKEN,
Door 't uitgeslagen vuur des boesems als verraân.

Dit *beluisteren* brengt my in de gedachten het slot van BROEKHUIZENS Brief aan zijn Vrienden te Amsterdam, *Gedichten* bl. 22.

*Indien uw schryven nu met vriendelijk vertoogen,
En stomme klanken my komt* LUISTEREN *in d'oogen,
Dat gy nog denkt aan my en in gezontheit leeft,*

Niets is er dat mijn hart te wenschen meerder heeft.

Maar wy zouden nimmer gedaan werk hebben, indien wy al, wat van diergelyke fraaiheden by onze Nederlandsche Dichters voorkomt, wilden bybrengen. Wy kunnen evenwel hier niet afstappen, voor dat wy nog twee of drie overdrachtelyke gebruiken van het woord DRINKEN hebben opgegeven. J. HUIGEN zingt in zyne *Stichtel. Gedichten* bl. 58.

*Doe door de Sonde vloed al 't menschdom is verdrongen
Op acht na, die in d' ark het leeven wierd geschonken,
Al wat daar buiten bleef, zoo wel van mensch als vee,
Dat DRONK zijn eigen dood in aller zeeën zee.*

In navolging van CAMPHUYSEN, *Stichtel. Rymen* bl. 720.

*Ik ben gelijk een mensche, die in een diep moeras
Vergeefs 't hooft op wil houden als hy begint te zinken,
En vast zijn dood te DRINKEN.*

SIX VAN CHANDELIER, *Poezy* bl. 184.

*Maar Faro moest den dood inslorpen,
Een allerheiligen vloed DRONK vollikryke dorpen.*

Men zie over dezen eiselyken Vloed, voorgevallen den eersten van Slachtmaand 1570. GABBEMA, *Nederl. Watervloeden* bl. 251-275. en de Schryvers daar aangehaald.

Op eene zonderlinge wyze vinden wy by dien zelfden

Dichter het woord DRINKEN van Ikarus:

*Die, met een hoogen val,
Zijn naam liet DRINKEN, aan soutstroomende kristal.*

Poezy bl 228. Niet onaardig gebruikt POOT het woord VERDRINKEN I. D. bl. 401.

*Welwaerde Vrienden, eer der braven,
Wat droop uw heusch bezoek van gaven
En frisschen nektar dien het schonk,
En aenboodt toen ik al mijn kommer,
Bedekt van bruine lindelommer,
In uwen koelen wijn VERDRONK!*

ANTONIDES, *Ystroom* I. B. bl. 29.

*Gy leid uw dartel oor ten dans op luit en veel,
'T wellustige oog in zyde en gout? de tong en keel,
Geleert op huichlery, mag zich gerust VERDRINKEN
In Rijnschen daeu, zo lang die niet door 't vel komt blinken.*

Zoo ook VONDEL, *Leeuwend.* II. Bedr. 2. toon.

*Men at 'er en VERDRONK de zinnen in de kan,
Zoo dat men tot gevecht en messen quam van woorden.*

Doch op eene andere wyze *Lucifer* V. Bedr. 2. toon. van Adam en Eva, nadatze de doodelyke vrucht gesmaakt hadden:

*Zy vlugten voor hun schim, maar kunnen niet ontvlugten
Den worm, die 't hart doorknaaght, het overtuight gemoedt:
Zy knickebeenen beide, en struicklen voet voor voet:
Het aangezicht ziet doots, en d'oogen diep VERDRONCKEN
In traanen zien geen licht.*

Vergelijk D. SMITS *Gedichten* bl. 213. WESTERBAEN, *Gedichten* bl. 22.

Een bracke tranenvloed VERDRINCKT haer droeve wangen.

Maar dit VERDRINKEN vinden wy nog op een andere wyze by den meermaals aangehaalden SIX VAN CHANDELIER, *Poezy* bl. 298.

*- zoo hoorde ik, in de stralen
Des Sons, die toen bly loech, in nooteryke daalen,
Een lieve melody van voogelkeeltjes klinken,
Dat dee mijn lochte geest, als in mijn oor VERDRINKEN.*

Zevende boek.**Vs. 3.**

*De Tesslers bruisden met hun schip door 't schuim der baren,
En zagen Fineus, out en grijs en graeu van haeren,
In eenen langen nacht van blindheit, zynen tijt
Elendigb slyten -*

Te recht wordt de blindheid een nacht genoemd; en zelfs wel van de allerverschrikkelijksten. hoor dit den blinden Samson zelf zeggen, in het Treurspel van onzen Dichter het welk des zelfs naam voert, Act. III.

*Ick mis myne oogen, och, dat 's meer dan 't halve leven.
De Dagh ging onder eens voor eeuwich. ick verwacht
Den opgang nimmermeer. het is hier eeuwich NACHT.*
Noch mogen in der nacht alle andre dieren slaepen
En rusten; Samson siet geen rust voor bem geschapen.*

*Bl. 334.

Met den naam van *Nacht* wordt ook genoemd de blindheid des Verstands, en alle onkunde. DE POTTER, *Getr. Harder* V. 5. 98.

*In wat een diepen nacht en dicke duyst're wolcken
Der dwaelingen is oock gestadigh het gesicht
Van onse siel bedwelmt!*

DE DECKER, *Lof der Geldzucht* bl. 140.

*'t Gansch aertrijck uit den nacht des onverstands getogen. Fasciculus Temporum
1480. fol. 23. b. hoe datter sommighe menschen in deser werelt gheblenct hebben
om te verlichten die nacht des teghenwoerdigen levens ter tijt toe dat die
waerachtighe morghensterre, dat is, dat*

+ *die Verlosser des menscheliken gheslachtetes soude opstaen*. doch over deezen *nacht* zou veel kunnen gezeid worden, waartoe hier de plaats niet is: daarom zullen wy overgaan tot een' derden *Nacht*, oneigelijk zo genoemd, dat is, de Dood. J. VAN BROEKHUIZEN, in *Bions Lijkzang op Adonis*.^(t) +Vs. 3.

De stervende oogen, van een lange nacht bestreeden.

en:

Uw ooghjes, van een nacht, eenyzre nacht, be kroopen.

en zo by anderen dikwils. bekend zijn de vaarzen van CATULLUS:

*Soles occidere & redire possunt.
Nobis quum semel occidit brevis lux,
Nox est perpetuo una dormienda.
De Zon gaat onder en keert weder.
Maar daalt ons levenszon eens neder,
Zo slaapen wy een' eeuwgen NACHT.*

Vs. 67.

*En weete ik niet wat gast door my geborgen wort,
En door mijn hulp geberght, zijn heilanden verkort.*

't Is vreemd, dat de Dichter, het zelfde woord tweemaal als in eenen adem gebruikende, daarin zulk een merkelyke verandering maakt, als *geborgen* en *geberght*. 't eerste heb ik in dit werk elf, 't ander maar viermaal, geteld: doch onder die viermaal eens *geberrecht* VI. 387. daar het vaars zelf *gebor-*

(t) In de *Nederduitsche Mengeldichten*, te Amsterdam by *Willem Barents* 1727. bl. 188-192.

gen [†]eischte. dat *Geborgen* goed Duitsch zy, heeft geen bewijs noodig. GEBERGD vind ik ook by verscheidene onzer Nieuwe Schryveren. HOOFT *Nederl. Histor.* B. [†]Vs. 67 IV. bl. 138. *Kops had genoeg te doen, dat hy, met voorstandt eenigher eerlyke persoonen, zijn lijf berghde.* B. VI. bl. 218. *de geenen, die zich op de hoogten geberght hadden.* Zie ook B. VII. 286. B. VIII. 307. 312. en elders meer. ^(u) BRANDT, in *De Ruiter* bl. 3. *hebbende haar liefste pandt uit den vuure geberght.* En weder: *'t gebergde kind.* J. VOLLENHOVE, *Heerl. der Rechtv.* bl. 29. *Noë, alleen met zijn huisgezin in 's werelts ondergang* gebergt. De Hr. [†]J. SIX, heer van Wimmenum en Vromade, in *Medea* Act. II. bl. 19. [†]Bl. 335.

Dies Orpheus, zoet van zang, ik mijn gebergde noem.

J. SIX VAN CHANDELIER, *Poëzy* bl. 621.

Loth werdt geberght van God uit Sodoms brant en zwavel.

zie ook VONDELS *Gebr.* Act. II. scen. 2. Act. IV. scen. 1. *Peter en Pauw.* Act. II. scen. 1. *Elektra* aan 't begin. *Altaergeheim.* B. I. bl. 34. *Poëzy* I. D. bl. 77. 224. 290. 326. enz. R. ANSLO, *Poëzy* bl. 45. A. PELS, *Dichtk. van Horat.* aan 't einde; POOTS

(u) In HOOFTS *Historien* heb ik BERGEN meer dan tienmaal gevonden, BERGDE, GEBERGD, in den zin van *servare, custodire.* eenmaal vind ik in 't gantsche werk GEBORGEN B. XX. bl. 901. van den Hertog van Anjou: *'s Hartoghen lijk, gebraght met treffelyke staatsy tot Paris, werd, naa 't pleeghen der kerkzeeden, ten laatsten, tot Sant Denis, in de grafkelder zyner voorouwdren,* GEBORGHEN. Men vergelyke *Maandel.* Bydr. I. D. bl. 436.

+Poëzy bl. 48 *Ernst. en Boert. Mengelstoffen* II. deel bl. 23. enz. Ondertusschen heb ik dit by geen' der Ouden tot noch toe aangemerkt: schoon ik, dat ook zeldzaam +Vs. 67. is, by hen in het *Imperf.* vinde beide BORG, en BERGDE. 't eerste overal; het tweede by PHILLIPS RUYCHROCK MS. 1486. fol. 26. *ende hy, vallende van den paerde, berchde hem in een bossage*: maar noch op 't zelfde blad: *int boschkin, daer die Keyser hem geborgen hadde*; niet, *gebergt.* in den Delfschen Bybel 1477. *Genes.* III. 8. *soe berchden hem adam eñ sijn wijf vandes heren gods aenschijn.* doch *Josua* II. 4. van Rachab: *Ende twijf nam die mannen eñ barchse*: in de *Legende van Mar. Magd.* fol. 117. d. *ende berchde hem onder die mantel.* Zo schreeven naderhand ook HOOFT, in *Henrik* bl. 21. *die van Guize berghden verscheide Gereformeerden.* in *de Medicis* bl. 182. *Laurens berghde zich in de Sacristy.* HUYGHENS, *Sneld.* XVI. 4.

En berghden op die klip dry halve jaren wesens.

POOT, in de *Mengeldichten* bl. 387.

Ik zwijg dan hoe Thessaelje eens ondervloede, of hoe Deukalion zich bergde.

FR. HALMA, *Vredezing* vs. 53.

Hy haalt dan 't geen sijn zorge eerst bergde in vaste steden. doch wederom van VERBERGDE weet ik geen voorbeeld dan alleen by de Vertaalers van den Bybel, *Genes.* III. 8. *Joan.* XII. 36. VIII. 59. enz.^(v)

- (v) Niet alleen in deze drie aangehaalde plaatsen, maar overal in den geheelen Staten-Bybel vindt men het *imperf.* VERBERGHDE; nooit anders. doch het *praeteritum* overal VERBORGEN; behalven alleen, by verzinning, *Josua* II. 4. *verbergt.* De Heer HUYDECOPER heeft nog deze voorbeelden van VERBERGDE aangeteekend: *Openb.* VI. 15. MS. 1431. *Ende die coninghen ende die princen der aerden ende voersten ende rike ende starcke ende alle knechte ende vrye verbergheden hem in speluncken.* *Profectus* MS. B. II. c. 73. fol. 119. b. *ghelijc als die traghe knecht die sijns heren ghelt* verberghede. doch ook deze van VERBORGEN: *Materie der sonde* MS. fo. 5. a. *dat in hem vorborghen was.* MS. 1431. *Handel. der Apost.* XX. 27. *want ic en verbarch mi niet.* *Profectus* MS. B. II. c. 76. fo. 122. a. *dat neghien dinc en is van den meesten totten minsten, dat vorborghen is sijnre wijsheit.*

⁺OTFRIDUS, de laatste plaats uitdrukkende B. III. c. 18. vs. 145. heeft *gibarg*. by LUTHER leestmen op beide de laatsten *verbarg*. Wy oordeelen dat *Bergen, Borg, Geborgen*, en zo ook met het voorvoegsel *Ver*, het rechte woord zy: waarin ik zie dat de Heeren MOONEN, *Spraekk.* bl. 217. en TEN KATE II. deel bl. 112. met my overeenkomen, dewijlze geen gewag maaken van *bergde*, maar alleen van *borg*. ⁺Vs. 67.

ZIJN HEILANDEN: ik heb lang gezocht, wie deeze *heilanden* mogten zijn. doch hier schuilt een drukfout, die met den eersten opslag niet te ontdekken, en ook in de uitgaave van HOOGSTRATEN onverbeterd gebleeven is. Medea zegt:

En weete ik niet wat gast door my geborgen wort,

⁺*En door mijn hulp geberght, zijn heilanden verkort,*

Dan t'zeil ga zonder my, Enz.

⁺Bl. 336.

de fout zal zich zelve ontdekken, alswe noch eene *comma* voegen in het tweede vaars, op deeze wyze:

*En, door mijn hulp geberght, zijn heilanden verkort.

*Vs. 67

dit teken van Zinsnydinge is hier te noodzaakelyker, omdat het by VONDEL kan schynen datmen 't zo verstaan moet of Medea zeide, - *door my geborgen, en door mijn hulp geberght* WORT - Doch lees voor *heilanden, heilandin*; en 't een zal het ander ophelderen, zy zegt: *wat gast door MY geborgen wordt, En, gebergt* ZIJNDE *door myne hulp, MY, zijn HEILANDIN, verkort, of verongelijkt.* Door deeze woordschikking, welker aanwyzing is het einde der Tekenen van Zinsnydinge, wordt *heilanden* alleen betrekkelijk gemaakt op MY, d.i. *Medea*, en moet dierhalve noodzaakelyk zijn *heilandin*; daar 't anders schijnt of zy van andere *Heilanden* van Jazon, buiten zich zelve, sprak. Deeze drukfeil verborg zich te dieper, omdat *Heilandin* een woord is, dat weinig voorkomt. 't is van dezelfde soort als *tirannin*, by HOOFT, in *Baeto* bl. 551. als *heroutin*, by ANTONIDES, *Ystroom* bl. 109. *monarchin* bl. 135. *wichlarin* bl. 117. enz. Wy vinden ook in dit Werk VII. 291. *toverin*, en vs. 357. *Schenkerin*: ook *minnaerin* IX. 196. enz. Vreemder luidt de naam van *Vaderin*, gelijk W. VAN HEEMSKERK Juffr. Perina van Limburg noemde, waarop zy tot antwoord schreef:

*Die my in Poëzy tot VADERIN wilt maken,
Daar ik de naam van kind noch kwalijk waardig ben.*

welke uitdrukking daar honderdmaal krachtiger is, dan die van *moeder*.^(w) De Ouden ook, die, gelijkwe

(w) Waarschijnlijk heeft HEEMSKERK dit ontleend uit zekere merkwaardige plaats van HOOFT, in zyne vertaling van *Tacitus Jaarb.* I. 14. bl. 9. *Het gevlaay der Raadsheeren, Augusta aangaande, was ook groot. Eenighe stemden, datze behoorde de VAADERIN, andere de moeder des vaderlandts genaamt te worden.* In het Latijn staat *Parentem. Parens*, voegt HOOFT er by in een aantekening, '*Parens* is een der ouderen, vaader of moeder. Hier word het VAADERIN vertaalt; om ook te toonen met wat verscheide woorden, doch van gelyken zin, de Raadsheeren Livia vlaaiden.'

+elders aantekenden, voor *gemaal* en *gezellin*, gelijkmen nu spreekt, veeltijds zeiden, *Gemaale*, *Gezelle*, schepten echter somtijds een welgevallen in dezen ^{+Vs. 67.} uitgang IN; en vooral, zo 't schijnt, de Schryver van den *Gulden Troen* 1386. als fol. 6. c. *Biecht is - een striderinne tegens den bosen geest, een besluterinne der hellen.* en fol. 11. d. *conscientie is - een verleyderinne ende een rechterinne alle des menschen levens, ende een besceyden toverinne watmen doen ende laten sel in allen godliken wercken, ende si is hoers selves bekennerinne.* en zo elders. niet onaardig vind ik in de *Leg. van M. Magd.* 1478. fol. 115. b. *doe Christus verresen was, soe openbaerde hi hoer* (t.w. Mar. Magd.) *eerst, ende maectese der Apostelen APOSTELINNE.* Een *hinde* hiet by de Ouden ook *hertinne*. ^{+in den Delfs. Bybel 1477.} *Spreuk. V. 19. Si is een lieve hertinne, ende alte bequamen hindekijn.* de Vert. ^{+Bl. 337.} van BOËTIUS 1485. fol. 281. a. *Andre scriven dat Minerva - in de stede van hare [van Effigenia] - eene hertinne doden liet.* BARTOL. ENGELSMAN 1484. B. XVIII. c. 28. *als die hertinne baren sal, Enz.*

Vs. 71.

*Medea, hier geplaeght, blijf zitten, diep in rouwe?
En magh hem dit van 't hart, en kan hy andren meer
Beminnen boven my?*

Een verplaatsing van twee woorden; *andren meer*, voor, *meer andren*: en dan is 't volgende *boven* zo veel als *behalve*. Medea wil zeggen; *kan hy, behalve my, meer anderen beminnen?* Maar wanneer men *meer*, gelijk in de woorden van VONDEL geschieden kan, te saamen voegt met het volgende *beminnen*; dan schijnt *boven* zo veel te zijn als *dan*: alsof zy zeide: *en kan hy anderen beminnen meer dan my?* want zo plagmen het Voorzetsel *boven* voorheenen ook te gebruiken, als blijkt uit eene Oude Vertaaling van *Ps. XIX. 11. MS. 1476. si sijn begheerlic boven gout, ende seer duerbaer stenen, ende si sijn SUETER boven honich ende zeem.* nu zegtmen beter *ZOET boven honig*: even gelijk in deeze zelfde woorden, *begeerlijk* (niet *begeerlyker*) *boven goud. Materie der sonden fol. 47. b. stinkende boven enich aes, eñ zwarter dan ruet.* maar ook anders fol. 50. a. *blenkender boven mane eñ steernen.* Zie REIZIUS, *Belga Graec.* p. 335. *Openb. X. 2. glose MS. 1431. Mar niement en laet hi becoren BOVEN DAN hi vermach. Profectus MS. B. II. c. 40. fo. 87. b. Soete boven honich eñ honichzeem. II. c. 76. fo. 123. b. Eñ van der glorie gods verbliden sie hem soe veel MEER boven hoer eyghen eñ alre heilighen glorie alsoe sie gode MEER minnen boven hem eñ boven alle anderen. Leven van St. Franciscus MS. fo. 101. b. alsoe als die substancie van goude boven metaele coste-*

like ⁺ is; *Eñ alsoe als die stede des hovedes boven allen leden HOGHER is.*

⁺Vs. 71.

Vs. 82.

*want gy zult dien waert beminden
Helt Jazon eeuwigh aen uw hanttrou vast verbinden.*

HOOFT, in *Henrik* bl. 11. *daarop is de handtrouw gedaan voor den Cardinaal van Bourbon.* In deeze plaatsen is *handtrouw* niet anders dan *trouw*, naamelijk de uiterlyke plegtigheid, in het voltrekken van een huwelijk gebruikelijk. zo zegtmen ook *iemands hand trouwen*, voor, *iemand trouwen*: zie de Aantek. IV. 438. Anders gebruikt de Ridder THEOD. RODENBURGH dit woord, t.w. voor *trouwbelofte*, die by *handtasting* geschied is, in zijn *Poëetens Borstweeringh* bl. 127. *laet dat getuygen 't Notariael verbondt, uw handt-trou, en bevestigingh van 50 brieven.* dat het hier de trouw zelve niet betekent, is klaar; want hy schrijft dit aan eene Juffer, die noit met hem, maar, in zijn afzijn, met een' andren getrouwd is. Voegelijk kanmen dan alle verbintenissen, die by *handtasting* geschieden, begrypen onder den naam van *handtrouw*: waarvan het Byvoegelyke *handgetrouwe*, te vinden by MOONEN, *Heil. Herdersz.* XIII. bl. 66. van de Apostelen, die

- - *als handgetrouwe vrêgezanten
Tot zijn gehoorzaamheit zijn kruisleer moesten planten.*

Vs. 119.

Laet gy u voorstaen dit een Huwelijk te zijn.

'Anders, DAT *dit een Huwelijk* is. van deezen *Infinitivus* (in plaats van den *Indicativus* of *Subjunctivus*, met *dat* of *hoe*) *post verba* narrandi, audiendi, videndi, rogandi, jubendi, monendi, aestimandi, *quaeque sensum, eventum, aut simile quid significant*, zie REIZIUS, *Belga Graeciss.* II. 5. §. 5. pag. 387.' *Zich iets⁺ laten voorstaan*, zegt zo veel als, zich iets verbeelden zonder grond; *praesumere opinione*, zegt KILIAAN. ⁺Bl. 338. PH. NUMAN, *Strijt des gemoets* V. D. vs. 309. bl. 91.

*O wee v -
Die v laet voorstaen, dat te zeer sou prangen,
let te moeten derfuen om der armen confoort.*

J. DE HAES, *Verded. der Poëzy* bl. 560. van de groote achting des Roomschen volks voor de Poëzy: *'t welk zo ver door diepe verwondering der zelve vervoert was, dat het zich liet voorstaen, dat in 't gevalligh vinden van eenige zulke vaerzen grote voortekens hunner naestaenstaende fortune gelegen waren.* HOOFT, *Nederl. Hist.* B. XVI. bl. 671. *dat zy 'er niet begeerden, en zich voorstaan lieten, dat het ontsangen van krijgsvolk den pais en 't vertrek der Spanjaarden verachteren zouw.* KAMPHUIZEN, *Sticht. Rymen* bl. 135:

*Dat Liefds gebod, zoo 't God gegeven heeft,
Niet is zoo zwaar, als hy zich voor liet staan.*

Maar voor eene alte groote verbeelding van eige deugd en bekwaamheid, vindenwe deeze uitdrukking allermeest gebezigd. HOOFT, in *de Medicis*

⁺bl. 200. *daar men luiden vindt die zich voorstaan laten, immers zoo goedt als den Vorst te weezen* (men moet hier leezen, *als de Vorst, t.w. is*) de zelfde, uit ⁺Vs. 119. LOTTINUS §. 37. *hoe bequaam dat een Prinssen dienaar is, hy moet zich niet laten voorstaan, dat hy alles alleen behoort te doen.* VONDEL, Inhoud van *Palamedes: Agamemnon* liet zich voorstaen, *dat zijn eer en hoogheit door het gezagh van dezen Man eenigzins gequetst, of niet naer den eisch gevordert wert.* SAM. VAN HOOGSTRATEN, *Inleyd. tot de Schilderkunst* B. I. aan 't einde: *maer laet u, ô schilderjeugt, niet vroeg te veel voorstaen, noch en beelt u niet in, dat gy de Teykenkonst vast hebt, wanneerge een aerdich tronitje of bootsje kont op 't papier brengen.* DE DECKER, *Lof der Geldzucht* bl. 202.

Wat mocht dat bloeiken doch zich voren laten staen.

DE POTTER, *Getr. Harder* III. 3. 49.

't Schijnt uw vermetelheidt sich vry wat voor laet staen.

doch als de Inbeelding zo hoog stijgt, datze eigenlijk vermetelheid en trotsheid wordt, zegtmen alzo krachtig, *zich laten dunken.* zie onze Aantek. IX. 657. Wat anders is *Laaten iets aan zich leunen*, waarvanwe gesproken hebben VI. 213.

Vs. 170.

Daerze ongeleschten kalk met water willen slissen.

SLISSEN is hier, niet *Slechten*, maar *Lèsschen* of *Blusschen*: als blijkt uit het tegengestelde, *ongeleschten* kalk; en uit het middel, *met water.* daarenboven, 't geen VONDEL hier noemt ONGELESCHTEN

*kalk; en WILL. SILVIUS, *Navigatien in Turckyen* 1576. B. II. cap. 22. *levendich ONGEBLUST calck*: noemt HOOFT, in *Baeto Act. I. steenkallek ONGESLIST*;⁺ daarmen ook even te vooren leest,

⁺Vs. 170.

⁺Bl. 339.

-- om mijn LUST ter konst te slissen.

't welk men anders noemt, *lemands lust uitdooven*; ook wel, 't *vuur in iemand uitblusschen*. Deeze betekenis van *Slissen* verdient duidelijk aangewezen te worden, omdat KILIAAN, en, na hem, TEN KATE, dit woord alleen vertaalen door *Complanare*, d.i. *Slechten*, of *Vereffenen*: doch de laatste voegt 'er, tot verklaring, by, *Absumere lites*, verschil wegneemen. Hoe wy 't neemen, daar is altijd een overdragt in de spreekwyze, 't *geschil slissen*. neemen wy 't voor *vereffenen*, zo schynenwe 't *geschil* te gelyken by een *hoogte*, diemen *slist*, wanneermen die uit den weg ruimt, of vereffent. doch neemen wy 't voor *blusschen*, zo gelykenwe 't *verschil* by een *vuur*, datmen *slist*, wanneermen 't uitdooft, of bluscht. zekerlijk is dit laatste het natuurelijkste, gemerkt alle *verschil*, *twist*, *oorlog*, enz. niet alleen voegelyker by een *vuur*, dan by eene *hoogte*, geleecken; maar ook zelfs dikwils een *vuur* genoemd worden. niets gemeener, dan *het vuur des oorlogs*, enz. Den *Oorlog slissen*, is dan *het vuur des oorlogs uitdooven*, *lesschen*. P. BEELAERT, *Leven van Keyser Kaerle den V.* 1570. B. III. in 't begin: *dat hy aenveert hadde te slissen geheel ende al* TGESCHIL *dat tusschen den Paus ende Hertoghe Alfonse van Ferraren was*. WILL. SILVIUS, als boven B. III. c. 11. *om te SLISSEN alle de TWISTEN ende GESCHILLEN, die tusschen de Cocks*

⁺*souden moghen gherysen.* (doch ik wil niet ontkennen, dat *slissen*, in deeze voorbeelden schijnt genomen te kunnen worden voor *vereffenen*, omdat het *geschil*, hier voorgesteld als *liggende tusschen* den Paus en den Hertog, of tusschen de Koks, geleeken mag worden by eene *hoogte*. wy willen niemands meening verdraaien; en laten 't oordeel aan den Leezer. hoewel wy tot noch toe *Slissen*, in de eigelyke betekenis van *vereffenen* of *slechten*, nergens ontmoet hebben. ondertusschen zijn de volgende voorbeelden klaarer.) E. HERCKMANS, *Zee-vaert Lof* B. V. vs. 407.

⁺Vs. 170.

Nu de openbare KRIJGH met Spangien is gheslist.

N. BORREMANS, *op de Tiranny der Geestelijkheid:*

't Is vreed in 't wereldlijk, en d'oorlog is geslist.

J. SIX VAN CHANDELIER bl. 89.

- *eer wy Spanjes OORLOG slisten.*

noch duidelyker zienwe dit by BRANDT, *Leven van de Ruiter* B. II. bl. 73. *'t opgaande VUUR der VERWYDERING in zijn eerste beginsselen te slissen.* P.A. CODDE, *Herdoopers Anslagh op Amsterdam* Act. II.

Daer mede is de heele BRANDT noch niet geslist.

⁺P. SCRIVERIUS aan P. Bor Corneliszoon:

Wanneer zal eens de BRANDT der burg'ren zijn geslist.

⁺Bl. 340.

JACOB CATS, in den *Self-Strijt:*

Een BRANT, die eerst begint, wert lichtelick geslist.

en by deezen Schryver meermaalen. men zegt ook *het hair slissen*, 't welk meer dan eens voorkomt in 't Voorspel van *Het oordeel van Tmolus* door P. HAEGHT, Facteur van de Kamer der Antw. *Violier* 1561. en zo veel betekent als *ontwarren*, of *kemmen*,

+welk laatste dikwils overdragtelijk genomen wordt voor *gelijkmaaken*. voor dit *slissen* gebruikt PH. NUMAN, *Strijf des gem. B. V. vs. 1519. slichten*: +Vs. 170.

*Thaer dwelck den kam gewoon es eener vlietiger hant,
Blijft effen suyver, en laet hem soetlijck slichten.*

De Hr. TEN KATE brengt *Slissen* tot het Worteldeel SLIJT; maar *Slechten* tot SLAEG of SLAG. Wy oordeelen dat het beide behoort tot SLIJT: waartoe *Slissen*, ook in de betekenis van *lesschen* zeer wel kan gebragt worden. Op eene andere wyze zegt CLAAS BRUIN *den honger Slissen*, in de *Kleefsche Arkadia* bl. 33.

't Schijnt hier of al de spijs den HONGER niet kan slissen.

het welk wel wat vreemder klinkt; maar ik kan niet zeggen dat het my mishaagt. *Slissen* zelf zou daar eenvoudiglijk verklaard kunnen worden door *Slyten*. Naturelyker evenwel zegtmen *den dorst Slissen*, omdat de *dorst* zelf dikwils mede een *brand* of *hitte* genoemd wordt, welke uitdrukking ik nu vind by de *Witte Acoleyen* van Leyden 1607. te Haarlem:

Wilt mynen honger voên, en mynen DORST wat slissen.

C. BIESTKENS, in *Claes Cloet* III. Deel.

En dan na 't Jerusalems kruys, daer slis ick mijn DORST.

HOOFT, in *Baeto Act.* III.

De wreede bloed DORST wordt door 't zuipen niet geslist.

dit heeten wy noch dagelijks, *den dorst lesschen*, enz. zeker *slissen* gelijkt alzo veel naar *lesschen*, als naar *slechten*. oudtijds *den dorst blusschen*.

Vs. 172.

- helt Jazon moedigh dorst
Hier trots op aentreên.

DORST: zo schreeven de Ouden, en VONDEL, in dit Werk, altijd: maar in 't begin van zijn' *Gijsbreght van Aemstel*, en ook bl. 55. lees ik *durfde*, het welk naderhand meer in gebruik gekomen is.

L. BAKE, *Amisfoorts Lofkrans* vs. 385.

Die voor het heil des Staats, de Vryheid, durfden stryden.

THOMAS ARENDS, *Poëzy* bl. 58.

Gy durfde my tot Bruyt en Koningin verkiezen.

NIL VOL. ARDUUM, in *Ifigenie* Act. I. sc. I.

*Neen, gy beproeftme slechts met myne ziel te ontroeren,
Maar zoudtme straffen, durfde ik uwen last volvoeren.*

de Zelfden, in *Andromache* Act. III. sc. 3.

Een volk, dat Hector nooit durfde onder de oogen zien.

S. FEITAMA, in *Romulus* Act I. sc. 1.

Maar durfde ik dringen in 't geheymste van uw hart.

J. HAVERKAMP, in *Sertorius* Act. V. sc. 4.

⁺*Weet dan dat hy my durfde om uw belang verstooren.*

⁺Bl. 341.

het wordt ook goedgekeurd van onze Spraakkonstschryvers: zie MOONEN bl. 158. en SEWEL bl. 159. daar hy *gedurfd* schrijft, voor *gedorst*. Het oudste voorbeeld, dat ik tot noch toe van *durfde*, of *gedurfd*, heb aangemerkt, is by de Vertaalers van den Bybel, *Handel*. VII. 32. enz. De Ouden gebruikten dit woord altijd onregelmatig, *Durven*, DORST, GEDORST. *Materie der sonde* MS. fol. 18. d. *dit en dorste oec Johannes niet spreken*. Hand. V. 13. MS. 1431. *Ende niemant der anderen en dorst hem met hem luden*

+ *menghen. Profectus B. I. fol. 42. b. MS. Ende doen des te coenliker na sinen
 exempel dat si voer niet doen en dorsten. Het boek der Byen MS. fol. 90. a. Ende* ^{+Vs. 172.}
*selden dorst hi sijns soens huus comen. Zie ook MELIS STOKE B. IV. vs. 1222.
 VI. 1279. VIII. 395. X. vs. 501. enz. en ik lees by NOTKERUS, in de Uitbreiding van
 Ps. III. 8. si haben getorston: d.i. sy hebben gedorst. TATIANUS, Harmon. c. 237. §.
 4. inti nioman ni gidorsta thero sizzentero fragan inan. dat is letterlijk: ende niemand
 der zittenden dorst hem vragen. daar PALTHENIUS p. 398. zeer verkeerdelijk, gidorsta
 wilde veranderen in gidorfta, wyzende ons naar twee plaatsen, daar, githarf, geleezen
 wordt, in dien zin, als ge, moest, kunt vinden Luc. XXIV. 26. en 46. Gitorstin, dorsten,
 audebant, is te vinden in het oude Rijm de S. Annone vs. 357. daar OPITZ 't
 verklaarde, durfften, gelijk nu ook onder ons gemeen is, durfden: maar hy voegt 'er
 zelf by, dat de Sileziers zeggen: ich torste nicht. en dat is, gelijk wy noch zeggen,
 en ook behooren te schryven, ik dorst niet.^(x)*

(x) Zie ook de *Maandel. Bydragen* I. D. bl. 279. - Ik vind het *Imperf. DORFSTE*, in den *Spiegel
 des kersten leuens wtgegeuen bi broeder THOMAS HERENTALS* fo. 69. b. (Antw. 1533). *dat
 mense om tperikels wille niet meer en dorste bedwingen alle sondaghe tsacrament vanden
 lichaem ons heeren tontfangen.* doch hiervan is my elders geen voorbeeld ontmoet.

Vs. 175.

- die moordaedige aen 't vertoornen,
 Met opgespalkten muil, en gloeiende ysre hoornen,
 En hunn' gekloven hoof, treên moedigh op hem aen.

GEKLOOVEN is het Deelwoord van *Kluiven*. doch dit heeft hier geen plaats, gemerkt 'er niet veel te kluiven valt aan een' hoof. komt het dan van *Klooven*, of van *Klieven*? ik beken 't niet te weten. welke onzekerheid een merkelyke misstal is; hoewel de taal zelve hier geen schuld heeft. want *Klooven*, *Klieven* en *Kluiven*, hebben niets met elkander gemeen, buiten de betekenis der twee eersten, die de zelfde is. **GEKLOOVEN**, gelijk hier, leezenwe ook B. V. vs. 488. en XIV. 834. doch dat **VONDEL** het afleidde van *Klooven*, blijkt, omdat hy nergens *klieven* of *klieft* gebruikt, altijd *klooven* of *klooft*: zie III. 187. IV. 913. XIII. 1251. XIV. 729. ook schrijft **PLANTIJN**, **GEKLOOVEN**: *Dat hout wil niet gekloven zijn. Hy heeft hem het hoofd gekloven. enz.* doch die leidt het af van *Klieven*, want alleen dit, en geen *Klooven*, is in zijn **Woordenboek** te vinden. Wy zullen toonen dat het beide kwaalijk is; doch eerst zien, hoe onze meeste Schryvers hieromtrent te werk gegaan zijn. **KLOOF**, **GEKLOOVEN**, het zy dan van *Klooven* of van *Klieven*, vind ik mede by de volgende Schryvers. **J. SIX VAN CHANDELIER**, *Schetse van Venecie* bl. 84.

*Maar Rosendaal, toen meer verhit,
 Gelijk een leeuw, gequetst van 't spit,
 Kloof met het stomp het strootich vel,*

⁺*En zondt den Renegaat ter hel.*

⁺Vs. 175.

LAURENS JORDAAN, in zijn' *Jordaanstroom*:

*Wanneer zijn bovenkleed een weg
Door uw geklove golven maakte.*

JAC. REVIUS, *Overijsselsche Dichten* bl. 62.

Den afgront is aen tweekloven.

K. VAN MANDER, in *Virg. Landt-werck* B. IV. bl. 149.⁺

⁺Bl. 342.

*-- oock vondtmen wel dat sy
In rotsen diep ghecloven woonden vry.*

Die Nieuwe Chronijcke van Brabant fo. 242. b. *Maer als wy maer en waren ghecloven in tweē, ende in elcken hoop so ruyteren als knechten trockē in twee deelē* zoo ook fo. 247. b. *Den geweldigē hoop die maer in tweē en was geclovē.* ALDEGONDE, *Bienkorf* l. cap. 1. fo. 18. a. *de derde met een saghe in twee stucken gecloven.* dus ook cap. 2. fo. 20. b. De Vertaalers van den Staaten Bybel *Gen. XXII. 3. ende hy cloof hout tot het brandoffer.* zie ook *Jes. XLVIII. 21. en LXIII. 12. gekloven Exod. XIV. 21.* en op meer andere plaatsen. W. SILVIUS, *Navigatien in Turkyen* 1576. B. III. c. 19. *seggende dat hy met de voorseyde cimenterre de bergen ende rootsen overmidts heeft geclooven.* Veel gemeener is echter KLOOFDE, GEKLOOFD. de Vert. van den Bybel, *Richter* XV. 19. *Doe kloofde Godt de holle plaetse die in Lechi is.* 1 *Sam. VI. 14. Ende sy kloofden het hout des wagens.* *Ps. LXXVIII. 13. Hy kloofde de zee.* vs. 15. *Hy kloofde de rotzsteenen in de woestyne.* *Deuteron. XIV. 7. van de gene die de gekloofde klauwe alleen verdeelen.* *Ps. CXXI. 7. gelijk of yemant op der aerde yet geklooft ende verdeylt hadde.* *Micha l. 4. Ende de bergen sullen onder hem versmelten, ende de dalen geklooft worden.* J. SIX VAN

+CHANDELIER, in het zoo even aangehaalde Gedicht

+Vs. 175.

Schetse van Venecie, Poësy bl. 81.
Een os werd met een slagh doorklooft.

VONDEL in dit zelfde werk B. VIII. vs. 895.

Met spaendren, krullen, hout, en doorgekloofde stokken.

en in *Virgilius Lantg.* bl. 45.

- *met beitelten geklooft.*

in de *Bruiloftsd.* bl. 915.

- *en meer dan eens geklooft.*

in de *Gebroeders* bl. 20.

- *en kloofden offerhout.*

Het *Goutsche Cronijcxken* 1478. bl. 11. *soo cloofde hy dickwyl man en paert beyde met eenen slagh. Roman van Ferguut en Galiene* MS. fol. 16. b.

*Eñ sloech den enen daer hi jegen vacht
 Boven op den helm van stale
 Eñ dore sloech heme altemale
 Coifie, halsberch eñ beckineel,
 Eñ van den hovede 't beeste deel,
 En cloefden toten tanden toe.*

dezelfde zo wel niet fol. 11. b.

*Eñ hi stac Ferguut op den scilt
 So sere dat hine cloef te hant.*

anders altijd *cloefde, gecloeft, of geclovet.* fo. 20. b.

*Eñ sloech der vrouwen op thovet
 Eñ wantse wel hebben geclovet.*

Het Boek der Byen MS. fo. 43. a. *Mit enen gecloefden voet. Materie der sonden* MS. fo. 102. d. *myt opghecloefden hosen.* CLAES WILLEMSZ. *der Minnenloep* MS. 1486. B. II. cap. 6.

*Eñ [die byle] viel den kneght op zijn hoeft
 So dattet recht wort ghecloeft.*

⁺*Hist. van Zeghelijn* bl. 29.

*Mettien sloegh hy eenen op sijn hooft,
Dat hy 't hem ten tanden toe heeft geclooft.*

⁺Vs. 175.

en weder:

Hy cloofde hem ghelijk een bake.^(y)

COLIJN VAN RIJSSELE, *Spieghel der Minnen*, II. Spel fol. 25. van Medea,

*Die Jason van haerder eeren beroofde,
Ende namaels sijn herte van haer kloofde.*

KAMPHUIZEN, *Ps. CXLI. 7.*

Gekurven en van een geklooft.

en *Ps. LXXVIII. 13.*

*De diepe zee, noyt waterloos gevonden,
Doordeyld' hy vlak, en kloofdese ten gronde.*

R. VISSCHER, *Zinnep. II. 41. de onversadelijcke ghekloofde herten, die altijd de eene winst uit de ander gloseren.* H. DE GROOT, *Bewijs* bl. 20.

Waerom den eene werd gerabraekt en geklooft.

CATS, *Houwelick*, in zijn Werken in fol. I. D. fo. 329. b.

*- mits geeft het wijf een slag
Soo dapper alsse kan, soo vinnig alsse mag.*

(y) LOD. VAN VELTHEM, *Spiegh. Histor. B. IV. cap. 34. bl. 257.*

*Die Here van Bruborch lach gecloeft,
Van beneden tot an 't hoeft,
Gelijc oft een BAKE ware.*

Baeck of Beuk, geheel verminkt van lichaam, zegt LE LONG. doch kwalijk. *geklooft van beneden tot aan 't hoofd, als of 't een bake* [d.i. een varken] *ware.* Zie KILIAAN, PLANTIJN, SCHILTER, WACHTER en meer anderen.

⁺*Het sweert vaert in de strot, het woort byna gesproken,
Wort met de slagheklooft, en overmits gebroken.*

⁺Vs. 175.

Doch fo. 289. b. *gekloven*, zoo het schijnt, om het rijm:

*In Griecken gaf men broot, eer dat men ging beloven,
Gebroken door het sweert en overmits gekloven.*

Zie ook fo. 311. b. J. BODECHEER BENNINGH, *Verdwaelde Staetgod* vs. 367.

Met haer gekloofde tong - -

FRANCISCUS MARTINIUS, *Lyden Christi III.*

*- - ô Malchus, wacht uw hoofd!
Dat gelt u, of het is met eenen set geklooft.*

de zelfde in het vaars over *Johan*. XIX. 34.

Sijn gantsche lichaem hanght gelijk van een geklooft.

FR. DE WAEL, *Geestl. Gedichten* I. bl. 35.

Hy heeft de zee geklooft -

⁺DAN. JONKTIJS, *Twistgesprek* vs. 164.

Om wien het beckeneel moest werden opgeklooft.

⁺Bl. 343.

zo weder vs. 188. enz. PETRUS BAARDT, *Deugdenspoo* bl. 56.

*Ick meende menichmael, mijn hoofd
Wierd op-gesneden en geklooft.*

P.A. CODDE, *Herdoopers Anslag op Amsterdam* Act. I.

Nu sal geen hout meer van mijn sage zijn geklooft.

J.V. SOMEREN, *Uytspan. der Vernufften* bl. 249.

- die 't hayr in stucken kloofden.

J. WESTERBAEN, *Lof der Zotheyd* bl. 134.

*Leest van Priapus beeld, dat uyt een block geklooft
Veel Griekse woorden wist te zeggen uyt zijn hoofd.*

FRED. VAN DORP, Heer van Maesdam, *Stichtel. Ged.* bl. 244.

Ick vastte tweemaal 's weecks, 'k vertiende munt, en dillen;

**Ick kloofd' een hair in twee, ick kost een mugge villen.*

*Vs. 175.

NIL. VOL. ARD. *Amsterd. Dragonade Act. II. sc. 10.*

Jou gekloofde kin, glad voorhoofd -

SAMUEL VAN HOOGSTRATEN, *Inleyding tot de Schilderk. B. II. c. 10. een platte kootneus, geklooft als een waterhond.* Hiermede komt overeen de Hr. TEN KATE, die II. deel bl. 236. zegt, dat *Klooven, Kloofde, Geklooft*, van de I. Cl. is. doch minder wel schrijft hy bl. 234. dat van *Klieven* en *Kluiven* komt *Kloof, Gekloven*, II. Cl. 3. dit is waar, omtrent *Kluiven*; maar van *Klieven* komt KLIEFDE, GEKLIEFD. Ik weet niet, dat my iets kan beletten, my te bedienen van eene verzinning van dien Heer, die, ons geleerd hebbende, dat van *Klieven*, komt *Gekloven*, en noch van dit woord spreekende, zelf zegt bl. 236. *aeneengehegt dog inwendig* GEKLIEFT. dit is zeer goed, en geen zwakke steun voor mijn gevoelen. zo schreef ook JACOB STORM, op 't Huwelijk van *P. Koolaart* en *E. Hoofman*, 23 Aug. 1693.^(z)

- (z) Met dezen JACOB STORM heeft ELISABETH HOOFFMAN, in den tijd van vijf jaren, de voornaamste Latijnsche Dichters en Historieschryvers, zelfs ook de Grieksche AELIANUS, ANACREON en PINDARUS, beoefend. De nagedachtenis dezer uitmuntende vrouwe, die van vele geleerden hoog geroemd, en aangezien werd voor een wonder harer eeuw, is ons bewaard door den kunstminnenden Heere WILLEM KOPS, die ons in het jaar 1774. eene keurige verzameling geschonken heeft van de nagelaten Nederduitsche en Latijnsche Gedichten van ELISABETH KOOLAART, *geboren* HOOFFMAN, met een kort verslag van haar wisselvallig leven, en met een fraai vers opgedragen aan onze grootste Dichteres, Vrouwe LUCRETIA WILHELMINA VAN WINTER *geboren* VAN MERKEN. Deze verzameling is waardig meer en meer bekend te worden.

*zo worde ELISABETH
De welverdiende lof van haare kunst gegeven!*

⁺- *daar de Grieksche vlooten
De zee doorkliefden om Heleen.*

⁺Vs. 175.

en, lang te vooren, ALDEGONDE, *Ps.* LXXIV.

*Du hebst de zee door dyne sterke kracht
Ontwee geklieft, en overmits gescheyden.*

COORNHERT, *Odyss. van Homerus* B. V. fol. 33.

Die hieu, die cliefde, die snoeyde de tacken sonder vertragen.

fol. 35. b. schrijft hy *doorclijft*. Dezelfde, vertaaling van *Seneca van de weldaden* B. V. cap. 24. *want die [helme] met een Spaensch swaert gheklieft is*. P. BEELAERT, *Leven van K. Kaerle* B. III. fol. 84. d. *de welcke schenen geclieft hout te wezen om te verbranden*. KAMPHUIZEN *Ps.* CXXXVI. 13.

*Die daer kliefd' en deyld in twee
't Water van de roode zee.*

HOOFT, in den 79 brief: *vreeze dat het ernst is, ende 't ellendigh Duitslant in drie partyen zal geklieft blyven*. *Ernstige en Boertige Mengelstoffen* IV. Deel bl. 97.

Gy kliefde, ô Heer! met uwe hand de wateren.

F. VAN DORP, *Stichtelyke Ged.* bl. 235.

En kliefde wateren, die weder-zijds wegh-dreven.

Wat nu *Kluiven* belangt, daarvan alleen komt KLOOF, GEKLOOVEN: *de Roo Roosen van Schiedam*, 1607. te Haarlem vs. 808.

Den honger heeft hun vleesch schyer tot het been gecloven.

zo schrijft ook COORNHERT, als boven f. 23. b.

*F. VAN DORP, *Stichtel. Ged.* bl. 300.

'k Sie niet als Beckeneels, en afgeklove schoncken.

*Vs. 175.

doch hier komt ons SEWEL nu in den weg, schryvende in zyne *Spraakk.* bl. 167. dat van *Kluyven** komt *Kluyfde* of *Kloof*, en *Gekluyfd* of *Geklooven*. zeker, indien alles goed Duitsch is, watmen met voorbeelden kan bevestigen, zo is 'er geen verwarde taal, dan de Duitsche, tegenwoordig bekend. Ondertusschen is in dit alles, wanneer men op de Regelen acht geeft, niet de minste verwarring of onzekerheid, men schryve dan,

*Bl. 344.

KLOVEN	} <i>findere</i>	KLOOFDE, GEKLOOFD.
KLIEVEN	} <i>findere</i>	KLIEFDE, GEKLIEFD.
KLUIVEN	<i>rodere</i>	KLOOF, GEKLOVEN.

Merk op de bovenstaande voorbeelden; en gy zult zien dat de meesten zo schryven: let op de dagelijksche taal; en gy zult hooren dat de meesten zo spreken: vergelijk alle drie deeze woorden met anderen van dien zelfden klank; en 't zal blyken, dat zy alle drie op de bovengemelde wyze moeten onderscheiden worden. die in OOVEN uitgaan, zijn van de I. Cl. als ROOVEN, *roofde, geroofd*; en zo zijn ook STOOVEN, BELOOVEN, DOOVEN, en KLOOVEN. die in IEVEN, zijn van de I. Cl. als GRIEVEN, *griefde, gegriefd*; en zo ook GERIEVEN, LIEVEN, met de daarvan afkomende VERLIEVEN, BELIEVEN, enz. en KLIEVEN, die in UIVEN, zijn van de II. Cl. als SNUIVEN, *snoof, gesnooven*; en zo mede STUIVEN, SCHUIVEN en KLUIVEN. zodatmen het aangewezen onderscheid tusschen deeze drie werkwoorden niet kan verwerpen, zonder de verwarring, in eene blinde drift, te liefkoozen.

Vs. 191.

*Gelijk het kint, in 't ijf der moeder uur op uur
Een' menschenvorrem krijght -*

De Vertaaler van BOËTIUS 1485. fol. 10. *gelijc tkind in den buuc der moeder.* Kleinigheden op haare plaats in acht genomen, geeven groot sieraad. zo is hier DER *moeder*; waarvoor de meesten zouden zeggen, ZYNER, of VAN ZYNE *moeder*. zo gebruikt VONDEL honderdmaalen het lidwoord DE, in plaatse van het Voornaamwoord ZIJN, HAAR, enz. doorgaands, gelijk hier, met bevalligheid; maar ook wel een enkele reis met verduistering van den zin. Voorbeelden van 't eerste ontmoetenwe overal. van het tweede zie onze Aantekening B. IX. vs. 488.

Vs. 222.

*gy dankt uw toverzangen
En ongoôn, door wier les de es kunst u aen bleef hangen.*

Hier schijnt de Vertaaler voor zich zelve, en niet meer uit naame van OVIDIUS te spreken. *En goden*, hadt hy dienen te schryven, gelijk elders altijd. dit is omtrent, of wy, het werk van een' Roomsgezinden vertaalende, den Paus noemden *zijn Onheiligheid*. alles op zijn' tijd. wy heeten Jupijn, Mars, enz. *Goden*; en den Paus, *zijn Heiligheid*. niet, [†]omdatze zulks zijn; maar, omdatze daarvoor van het blinde Heidendom, en 't misleide volk, gehouden zijn, of noch worden gehouden. [†]Bl. 345.

Vs. 256.

Is, 't mooglijk dat uw' mont dit woort ontvallen kan.

Voor, *uw' mont dit woort*, zou my beter behaagen, *dit woort uw' mont*. ruim zo wel klinkt my het vaars dat *Gijsbr. van Aemstel* tot Badeloch zegt:

Hoe laetge zulk een woort uw' kuischen mont ontgaen!

Vs. 266.

Het was dry nachten eer *de maen haer schijnsel maghtigh*
Te sluiten, entlijk op quam ryzen in een' kring.

Het was dry nachten, eer - hiervoor lees ik in de *Hist. van Alexander* 1515. cap. 23. *het WAREN 37 daghen, eer* - hadt VONDEL dan ook moeten zeggen, *het WAREN dry nachten?* neen: VONDEL zegt zeer wel. *Het was dry nachten*, moet genomen worden als *Het leedt zeven jaaren*: alwaar *het* de betekenis heeft van *daar*, gelijk breeder zal aangetoond worden beneden X. 1032. en *het leedt*, en *het was*, is zo veel als *daar leeden*, d.i. verliepen, 7 jaaren; en *daar waaren*, t.w. verloopen, 3 nachten. 't welk overeenkomt met de spreekwyze, DAAR IS 'er, *die meenen*, enz. voor, DAAR ZIJN 'er: van de welke hier iets te zeggen staat. Wy kunnen ons niet genoeg verwonderen, dat twee zo geleerde Mannen, en tevens zo groote kenners hunner Moedertaale, als geweest zijn JOAN VAN BROEKHUIZEN en DAVID VAN HOOGSTRATEN, eene spreekwijs, die voor veele eeuwen by alle Duitsche Schryvers bekend en gebruikt geweest

*is, alleen toeschryven aan den Drost HOOFT, alsof hy die eerst in het Duitsch ingevoerd, en van den Latijnschen Dichter PROPERTIUS, of met hem van de Grieken, ontleend hadt. men kan in de *Geslacht-lijst* van HOOGSTRATEN op 't woord MOND, zien wat hy daaromtrent zegt; en de geleerden kunnen het oordeel van BROEKHUIZEN vinden in zyne doorwrochte en onverbeterlyke Aantek. op PROPERTIUS *Lib. III. Eleg. VII* vs. 17. Wy zullen eens doorloopen 't geenwe hieromtrent aangemerkt hebben, geschreeven, en meest al gedrukt te zijn geweest, eer dat groote Licht onzer Taale, de Hr. HOOFT, geboren was. en wy verduisteren geenszins den glans van zynen naam, wanneerwe aantoonen, dat hy de sieraaden van zijn' stijl, niet van uitheemsche, maar van zyne Vaderlandsche Schryveren, ontleend hebbe. doch ter zaake. MELIS STROKE in Jan II. fo. 93. a. [Nieuwe uitgave B. X. vs. 51.]

*Vs. 266.

- *der wasser VELE*
Die niet en QUAMĕ tottē spele.

en fo. 88. a. [IX. 764.]

- *VIVE min*
 **Dan C vate biers wasser in.*

*Bl. 346.

LOD. VAN VELTHEM, *Spieg. Hist. B. I. cap. 35. omdatter DRIE was - den Gulden Troen* 1386. fol. 18. d. *ende dier isser seer VEEL. Profectus MS. B. II. cap. 14. Hoe VEEL isser die dicwile ghegaen HEBBEN tot gheestlike wiven onder den schine gheestliker minne. Materie der sonden MS. fol. 12. b. Ghedencke HOE VELE isser die in dijnre tijt mitti ommegaende ghestorven SIJN, eñ vervaren van der eerden. en fol 77. b.c. Breet eñ wijt is die weck die leydet ter ver-*

doemnisse ⁺eñ VELE isser *die den WANDEREN. Nauwe eñ enghe is die wech die leydet ten leven eñ* LUTTEL isser *die daer ingaen. Voorrede der Hand. der Apost.* ^{+Vs. 266.}
 MS. 1431. *ende al wasser VEEL die van der apostelen werke gescreven HADDEN.*
 't zelfde MS. 1 *Joh. V. 7. 8. want DRIE isser die tghetughe in der aerden GHEVEN, die gheest, dat water, eñ dat bloet. ende DRIE isser diet ghetughe in den hemel GHEVEN, die vader, ende dat woert, ende die heilighe gheest; ende dese drie sijn een. Openb. VII. 5. van Judas gheslachte isser TWALEF DUSENT ghetekent. en zo ook vs. 6. 7. het Goudsche Cronijcken 1478. bl. 63. soo datter vijftich duysent verdroncken; ende daer worter VIJFTICH DUSENT verslaghen. Cronijck van J. VELDNAER bl. 19. ende daer bleven wel 8000 Vriesen doot verslaghen, ende VEEL werter ghevangen. BARTH. ENGELSMAN 1485. B. XVIII. c. 8. van de Slangen; daer isser SOMMIGHE die crom CRUPEN op haer borst, ende daer isser SOMMIGHE die ooc opter borsten CRUPEN ende HOUDEN thoeft recht op. ANNA BIJNS, die juist voor 200 jaaren schreef, B. I.*

Daer salder noch VELE hen selven praemen.

en weder:

Wat isser daer al, die haer gheloeften VERSAKEN.

COLIJN VAN RIJSSELE, *Spiegel der Minnen*, II. Spel fol. 25. b.

Wt wiltheit komter VELE ter blamatie.

zeer gemeen is dit by de Rederykers op 't *Landjuweel* 1561. als de *Violier van Antwerpen*, in den Wellecome:

En sonder hem en isser gheen DINGHEN perfect.

+der

*Vreuchdenbloeme van Berghen opten Zoom:
En isser u niet TWEE ghecomen teghen?*

+Vs. 266.

elders:

Daer isser VELE die ons seer BEMINNEN.

de *Groeyende Boom van Liere*, in de Factie:

Daer isser MEER, al ist dat sy 't niet en CLAGHEN.

de *Pioene van Mechelen*:

- isser *dier* VELE?

de *Antwerpsche Violier* weder, in 't oordeel van Tmolus:

Want daer stonter VEEL, doen ickt hem de verhalen.

de *Vyerighe Doorn van Shertogenbosch*, in de Factie:

- - - AL waerder *noch* SESSE.

de *Heybloeme van Turnhout*:

Sy bleven verslonden, al waerder noch ACHTE.

de *Roose van Loven*, in de Prologhe:

Anders waerder onser VEEL *vergaen dat jaer.*

HOUWAERT, *Gener. loop der werelt* B. II. vs. 260.

Daer reyster seer VEEL *naer dat quartier.*

zo schreefmen voor HOOFT; maar ook hebben 'er in en na zynen tijd geleefd, die hierin de ouden naarvolgden; als R. VISSCHER, *Ghen. Boert.* II. 3.

Daer isser soo VEEL *over al dese stat.*

JAC. ZEVECOTIUS, *Veragting des Doots* B. II. vs. 561.

Daer isser, die in schrick en groote vreesse KOMEN.

en vs. 609.

Daer isser, die niet wel flauhertig KONNEN *sterven.*

Wat zeg ik van HUYGHENS, die hiervan vol is, hoewel daarom noit van iemand gepreezen? zo schrijft hy, *Sneldicht* XII. 59.

+*Daer schijnt 'er* VEEL *door goudt, die maer verguldt en* ZIJN.

+Bl. 347.

+en B. XIV. *Sneld.* 71. uit Engelsch ondticht:

*Der ed'le Snyers wasser DRY,
Die STONDEN eenen Backer by.*

+Vs. 266.

en XVI. 67.

*'t Was misverstand
All dat gebrand
Om trouw en waerheit.
Die vlam gaf klaerheit:
Van een te vier
Ontstack 'er VIER.*

zie hem verder XVII. 130. XVIII. 118. XXIV. 48. enz. WESTERBAEN, in den *Lof der Zotheyd* bl. 71.

*Hier onder isser VEEL, die hoe SY 't min verstaen,
Hoe SY hovaerdigher en breder weyen gaen.*

en bl. 77. tweemaal:

- VEEL sterfter van sijn pylon;
*De Donderaer vernielt de muyren en haer stylen,
Stort kerck en toorens neer, en scheert der berghen kruin;
Daer werdter niet so VEEL behouden van Neptuyn,
Als hy om 't leven helpt. -*

G. BRANDT, *Poëzy* bl. 38.

Al wijkt'er TIEN of meer, blijf gy ons by!

meer voorbeelden zijn hiervan, ook by de Nieuwen, te vinden: doch wy zullen besluiten met een, genomen uit het laatstuitgekomen Dichtwerk, *de Schadelijkheid der gramschap*, vertaald uit het Latijn van LAEVINUS DE MEYER, en wel, zo ik versta, door dien voortreffelyken en nu hoogbejaarden Dichter zelf, B. II. bl. 39.^(a)

- - - *want soo de pylon daelden,
Daer wiert'er VEEL gequetst, die 't spel met bloed BETAELDEN.*

(a) Men zie onze Aanteekening I. D. bl. 392.

Vs. 274.

*In 's midnachts stomme stilte -
Daer vogel, dier en mensch, in slaep gevallen, sliepen,
En traege slangen zacht voortkruipen, zonder piepen
En schuiflen.*

SCHUIFELEN wordt den Slangen doorgaands toegeschreeven: *PIEPEN* ook somtijds, gelijk hier, en in *Virg.* bl. 261, *zoo gruwelijck piepte de Razerny hem met alle haer slangen aen.* B. VOLLENHOVE, *Broederm.* III. 2.

Mijn komst verneemtge licht aen 't piepen myner slangen. dit noemt MOONEN ook *Sissen*; zie XII. 364. *Piepend gras*, zegt FR. GREENWOOD, *Poëzy* bl. 62. P. VERHOEK, *Karel de Stoute* Act. II. sc. 3. en meer anderen. het welk onzen Dichter deedt zeggen, in de *Bruiloftsdichten* bl. 663.

*- daer 't gras, dus lang verwelkt,
Vast aengroeit, dat het piept -*

zie ook *Joann. den Boetgezant* bl. 53, 68 enz.

Vs. 303.

*Zelfwasse rots, en eik, en bosch, op berg, in dal,
Verrukte ik uit den gront met wortelen met al.*

Zelfwasse klip zegt HOOFT, in de voorrede voor *Henrik den Grooten*.

Zelfwasse ranken van het alderfijnste goudt

noemt hy het Hoofdhaar, *Gedichten* bl. 143.

[†]C.P. SCHAGEN, *Alckmaer Lofdicht* vs. 993.

[†]Bl. 348.

*Zelf-wassen meest wat nieuws -

*Vs. 303.

d.i. eige vinding, in *Poëzy* naamelijk, is meest wat nieuws, en dies te behaagelyker. voor *zelfwassen*, zegt VONDEL B. V. vs. 795. *van zelf gewassen*. Zie ook *Sofompaneas* Rey van het II. Bedrijf. in eene andere betekenis zegt SPIEGHEL, *Hertsp.* V. 447. *zelfmaakt' afgodery*: maar VII. 438. *zelfgemaakte goden*. het welk DE GROOT noemt, *Bewijs* B. II. bl. 36. *selfverzinden dienst*. Enz.

Vs. 337.

en maeit een deel
Met haer metaele zein.

Hoewel *zein* vrouwl. is, echter schrijftmen in goed Duitsch, *metaalen zein*. want het is eene eigenschap der Stoffelyke By naam woorden, dat zy altijd eindigen in EN. Zeer wel merkte SEWEL dit aan, *Spraakk.* bl. 108. *etlyke* [Adjectiva] *eyndigen in EN*, als *Aarden, Gouden, Houten, Wollen*, hy maakt geen onderscheid in de Geslachten, en daarom verstaanwe dit by hem zo wel van 't Vrouwl. en Onz. als van het Manl. Omtrent de twee laatsten begreep MOONEN 't ook wel; zie zyne *Spraekk.* bl. 51. en 57. maar in 't Vrouwl. verwerpt hy de N: Want men zegt (schrijft hy) *eene Aerde kruik, eene Tinne schotel, eene Kopere kroon*, enz. maar wy zeggen, dat hier weder het zeggen niet geldt, want men zegt ook *een Aarde pot, een Tinne beker, een Koper beeld*, enz. De Heer TEN KATE erkent mede deezen uitgang EN, dien hy afleidt van den Ouden *Genitivus* der eigene

+naamen, als *Matthijs-en, Jacob en, Jan-en bedrijf*. en zo is *Gouden, Zilveren*, van goud, van zilver: zie hem *Redewiss.* XII. §. 36. De Hr. TUINMAN, in de *Oude en Nieuwe Spreekwyzen* §. 68. zegt zeer wel, datmen moet schryven, *Roggenbrood, Terwen meel, Koperen beeld, Steenen hert*, maar zo wel niet, dat *Terwen, Koperen*, enz. *Substantiva* zijn. hy voegt 'er by, *men moet dan niet zeggen, Terwe brood, Steene hert, of dat moet niet Substantivè, maar Adjectivè, genomen worden; dat ook wel gebeurt.* dit laatste is zeer ongerijmd. *Terwe* en *Steenen* is hier noit goed te maaken, en den ouden onbekend geweest. *Koperen, Steenen*, zijn *Adjectiva*; en hebben geen gemeenschap met *Roggen* en *Terwen*, het welk *Substantiva* zijn. want deeze laatsten worden gehecht aan het volgende woord, als *Roggenbrood, Terwenmeel*, even gelijk *Menschevleesch, Leewenhoofd, Maagdenhart, Ossenheid, Heldenmoed*, en wat dies meer is: in welke woorden ook somtijds de N, doch kwaalijk, wordt uitgelaaten, als *menschevleesch*, enz. deezen behooren tot de Koppel- of Lasch-woorden: maar *Koperen beeld*, is een *Adject.* met een *Substant.* enz. Ik zie met leedweezen, dat ook HOOGSTRATEN +hier den bal mislaat, schryvende in 't Berecht voor de *Geslachtl. Waerom een STAELE WAPEN, mijns oordeels, niet goed te keuren is in Jan Vos, schoon men zegt het STALE wapen, gelijk het sterke wapen: moetende de uitdrukking zijn*, een krachtig, een groot, een sterk, en uit dien hoofde ook een STAELE wapen, in welk zeggen STAELE byvoeglijk is. 't geen hier berispt wordt in JAN VOS, is de zelfde misslag, dien VONDEL overal begaan heeft; in wien echter HOOGSTRATEN

+Vs. 337.

+Bl. 349.

⁺dien liever verbergen dan berispen wilde. zie onze Aantek. III. 37. *een* STAAL *wapen* is niet goed: maar *een* STAAL *wapen* is niet beter. en 't is vreemd, dat ^{+Vs. 337.} HOOGSTRATEN nooit aangemerkt heeft, dat VONDEL zelf niet zegt *een* STAEL, maar *een* STAELEN *zwaert*, beneden VIII. 89. PLANTIJN *een* STAELEN *mes*. COORNHERT, in *Homerus Odyss.* B. I. fol. 4. *zijn* STALEN *geschut*. en B. IV. fol. 23.

Al hadde hy een STALEN hert *gehad tot zijn wapen*. Doch het wordt tijd tot onzen Dichter te komen, en te zien wat hy hiervan in 't gemeen oordeelde. Wy zullen hierin met orden voortgaan. in het MANL. Geslacht, werpt hy in den eersten Naamval de N weg, als I. 111. *de* GOUDE *tijt*. zie verder II. 977. V. 51. VII. 879. 968. VIII. 442. 965. IX. 971. XIV. 522. XV. 134. 347. hoewel hy ook VIII. 924. wel schreef, *de* BERKEN *kroes*, en bl. 337. op den kant, ook in den Bladwyzer, *Pactools* GOUDEN *zantgront*. dit is alleen goed, en by de Ouden altijd gebruikelijk geweest. *Legende van St. Steven* 1478. fol. 142. *een* ZILVEREN *korf*. Vert. van BOËTIUS 1485. fol. 5. c. *den* GULDIN *appel*. WILLERAMUS p. 103. *sin buch* [buik] *is* ELPHONDBEINEN. by de Rederykers 1561. *een* YVOOREN *scepter*, LYNEN *doeck*, SILVEREN *kroes*, enz. ALDEGONDE, *Byencorf* II. 1. *een* WASSEN *neuse*. R. VISSCHER, *Zinnep*. I. 50. *een* KOPEREN *pot*. ook heest de schrandere POOT hier zynen Leermeester verbeterd, schryvende bl. 284.

Hem voegen tabbert, en bonnet, en GOUDEN ring.

en bl. 242.

Een YZREN slaep *bekruipt zijn leden*.

In 't VROUWL. verwerpt VONDEL mede de N al-

tijd. ⁺zie, buiten onze tegenwoordige plaats, I. 149. 151. 864. II. 888. III. 349. 648. IV. 40. 156. 188. 661. Enz. de Ouden wederom altijd anders. WILLERAMUS p. 50. ⁺Vs. 337. en 51. *thiu lineberga* [die leening of leuning] *thiu was* GULDIN. JAC. VAN MAERLANT, in zijn *Rijmbybel* MS. in het Boek der Kon. fo. 64. c.

Dat HOUTIN huus daric of las

en

Van planken die waren CEDRIJN.

Ferguut MS. fo. 1. b.

Die lyste die was SABELIJN
Die al omme den mantel hinc.

MELIS STROKE B. I. vs. 478.

Eñ makede op hem ene kerke
HOUTIN van sulken ghewerke
Als doe lovelic was ende sede [loflijk en gebruikelijk.]

vs. 675.

Ene GOUDIJN cruce van scoenre manierē.

MS. 1452. bl. 39. *ende nooptene metter GULDEN roede. R. Legende fol. 141. c. hi hilt in zijn hant een GULDEN roede. COORNHERT, Odysf. van Homer. B. V. ⁺fol. 31. met u GULDEN roede. Destr. van Troyen f. 12. c. die sonne met haer scoene ⁺Bl. 350. GULDEN claerheyte. Hist. van Alex. 1515. cap. 11. een suyverlike GOUDEN crone. A. BIJNS B. II. Ref. 3. in een GULDEN cyborie. ALDEGONDE, Byenc. II. 13. de GULDEN arcke: en, een METALEN slanghe. R. VISSCHER, Zinnep. I. 1. GLASEN vlesse: en II. 10. GULDEN eeuwe: enz. D. HEINSIUS, in den *Lofzang* vs. 265. *de schoone GOUWEN bend*, t.w. de Engelen: *Eleg. of Vryagie* vs. 110. *de GULDEN toorts der Sonne*: op zijn eige Bruiloft vs. 56. *een METAELLEN pen*: enz. zo schreeven ook BREDERODE, in *Lucelle* II. 4. *met sijn DIA-**

MANTEN ⁺*bijl.* ANTONIDES, *Ystr.* bl. 63. GLAZEN *rusting*: doch elders zo goed niet. de Vertaalers van den Bybel, *Pred.* XII. 6. *eer dan de SILVEREN koorde ontketent* ^{+Vs. 337.} *worde, ende de GULDENE schale in stucken gestoten worde.* zy schryven hier *Guldene*, voor *Gulden*, gelijk in dit Geslachte meermaalen; WILLERAMUS p. 157. *thie SILVERINE were.* waarvoor de Vertaaler zeer wel zegt, *een SILVEREN borstweer.* doch de oudsten onzer Nederduitsche schryveren gebruiken in deeze langstaartige woorden, als *Zilveren, Koperen, Yzeren*, aan het einde die overtollige E noit; wel in de korter, als *Gouden, Houten, Aarden*; echter zelden, en ook ten overvloede. in den Delfschen Bybel 1477. wordt de bovenstaande plaats aldus uitgedrukt: *eer dat die SILVEREN coerde sal worden ghebroken, ende eer die GULDEN huuf sal weder worden lopende.* by de onzen verder, *Handel.* XII. 10. *de YSEREN poorte.* *Ezech.* IV. 3. *eene YSEREN panne.* *Num.* XXI. 9. *een KOPEREN slange.* *Deuter.* XXXIII. 2. in de Kanttek. *de METALEN slange.* enz. Van deeze Slang spreekt ook de Hr. P. DE GROOT, *op de geboorte onzes Heeren* vs. 111. *Hier is die KOOPREN Slang*: want zo leestmen in de eerste Uitgaven van dat fraaie gedicht; hoewelmen in de laatste, gevoegd achter de *Psalmen* van dien Heer, *Koopren*, kwaalijk veranderd vindt in *Koopre.* de Uitgever, naaml. de Hr. KORN. VAN ARKEL, heet dit in de Voorrede, *De Spelling en de Geslachten zo veranderen, dat hy durft verzekeren, dat de Hr. de Groot, zo hy leefde, nu zelf zo geschreeven zou hebben.* dat is te zeggen, zo de Hr. DE GROOT nu leefde, zou hy mede kwaalijk geschreeven hebben, en daarom, *enz.*

*In het ONZ. alleen neemt VONDEL dit wel in acht. zie IV. 463. 476. 555. 869. V. 386. VI. *inh.* 183. 312. 420. 769. VII. 13. 318. 319. 397. 578. enz. driemaal wordt dit kwaalijk uitgedrukt: tweemaal uit nood, als YVOORE *altaerbeelt* XV. 1059. en, *het STROIE en Rieten dak* VIII. 963. om die laatste greepen [†]te doen smelten in den volgenden klinker: maar eens buiten noodzaakelijkheid, *het STAELE lemmer* XII. 619. het welk, niet meer dan eens voorkomende, klaar blijkt een drukfout te zijn.^(b) [†]Vs. 337. [†]Bl. 351.

en dewijlwe hier verder niets te bevestigen hebben, dan 't geen VONDEL zelf bevestigt, zullen wy de overtollige bewyzen achterlaaten. Maar wederom in het MEERV. getal schrijft hy altijd kwaalijk, als ZILVRE *drempels* II. 4. en zo altijd: zie II. 142. 161. 554. III. 41. IV. 243. 1044. VI. 135. 655. VII. 166. 174. Enz. anders leeren ons de Ouden: Bybel 1477. *Spreuk.* XXV. 11. GULDEN *appelen in SILVEREN bedden. Dan.* V. 4. *si droncken wijn ende si loefden hare SILVEREN, hare GOUDEN, ende METALEN goden, ende haer YSEREN ende haer HOUTEN ende haer STENEN goden. Hooglied* V. 15. *Sine benen sint MARMOREN Calumpnen, is die géfondeert sijn op GULDEN voeten:* waarvoor WILLERAMUS zegt p. 103. *sine bein sint MARMORINE sule, thie ther gesezzet sint upha GULDINEN fuozen. R. Legende* f. 46. c. *scoene LINDEN clederen.* en f. 141. c. *een blenckende mantel, daer duurbaer steenen ende GULDEN crucen in gheweven waren.* Vert.

(b) In het Handschrift van VONDEL staat duidelijk *Het staele lemmer*.

[†]van BOËTIUS f. 33. d. *in* STEINEN *tafelen. Regem. der Ghesontheyt* 1514. cap. 12. *in* COPEREN *baden zweeten. Hist. van Alex.* 1515. cap. 21. *met zijn* SILVEREN [†]Vs. 337 *vaten.* A. BIJNS B. II. *Ref.* 3. GOUDEN *en* SILVEREN *vaten.* Rederykers 1561. GOUDEN *baggen,* IVOOREN *beenen,* SILVEREN *schalen,* enz. PLANTIJN: *met* HOUTEN *redenen onderwysen;* d.i. stokslagen geeven. D. HEINSIUS: *Sijn schoone* GOUWEN *oogen.* de Vertaalers van den Bybel, *Openb.* V. 8. GOUDEN *phiolen.* *Hoogl.* I. 11. *wy sullen u* GOUDEN *spangen maken met* SILVEREN *stipkens.* *Ps.* CXLIX. 8. *met* YSEREN *boeyen:* in een Oude Vertaaling MS. 1476. *in* YSEREN *hantbanden:* by NOTKERUS, *met een' verlengden staart, in* ISENINEN *gebenden. Materie der sonden* MS. fol. 7. b. *mit* YSEREN *ketenen.* maar fol. 106. d. *mit eenre ysenre griffele.* HOOFT, *in Henrik* bl. 17. *met* YSEREN *ketenen.* maar onze Vertaalers schryven ook, *Jerem.* XXVIII. 13. HOUTENE *en* YSERE *jocken;* het eerste te lang, het tweede te kort. Enz. Tot besluit van dit alles zeggenwe, dad wy, die ook zelfs noch onlangs in onze Vert. van HORATIUS bl. 115. schreeven: *Zilverre, Marmere, Kopere beelden,* nu willen, datmen daar, en op alle andere plaatsen, daar die zelfde misslag in onze werken gevonden wordt, leeze, ZILVEREN, MARMEREN, KOPEREN, enz. zonder eenig onderscheid in Getalen of Geslachten te maaken. Dit, ook van PLANTIJN en KILIAAN altijd waargenomen, zy ons voortaan eene Staalen wet, en deeze Aantekening mijn' leergierigen Leezer eene aanleiding, niet alleen om Oud en Nieuw by elkander[†] te gelyken, maar ook om tusschen 't goede en 't kwaade eene voorzigtige keur te [†]Bl. 352. doen. Van het

⁺woord *Purperen*, hiertoe mede behoorende, zie de Aantekening B. VIII. vs. 12.

⁺Vs. 337.

Vs. 358.

*Toen boudeze van zoôn een paer gewyde altaeren,
Ter rechte en slinkehart: het een voor Hekaté.*

Toen zy 't met elzen en wilt boschloof had behangen.

MET ELZEN: lees, gelijk 'er in den ouden druk [en in het Handschrift van VONDEL] wordt gelezen, *met eizen*. OVIDIUS zegt, *Verbenis*. KILIAAN: EYSEN-kruid, EYSEN-hart: VERBENACA: *Sagmen, herba putrida ulcera cohibens*. PLANTIJN noemt het *Yserkruit*. *Vorstelijk Geschenk, of Nieuw Medicijnboek gebruikt in den Huyze van Nassouwen* 1628. §. 376. *Verbena of Yseren hart virtuten. Neemt Verbena of Yseren hart gestooten, ende op wonden ofte seeren gheleyt, dat heelt boven maeten seer:* enz. Uit deezen naam van *Yseren hart*, vergeleeken met PLANTIJNS *Yserkruit*, blijkt, hoe verre KILIAAN, met zijn *Eysenkruid* en *Eysenhart*, van de rechte spellinge des woords afgeweeken zy. zie verder de aantekening hieronder vs. 568.

Vs. 436.

*Men sleepte strax den ram, die voor de kud liep kleppen
Met kromme hoornen, by Medea, die hem keelt,
Dies 't mes van luttel bloet besmet in d'oogen speelt.*

In de oogen SPEELT: d.i. *schittert, tintelt, flikkert:*

+gelijk het getintel der *Starren*; de stralen van *Zonne* of *Maane*, vallende op een zachtgolvend water, of op eenig ander weerschynend voorwerp; 't geschitter van dierbaar *Gesteente*; 't geflicker eener heldere *Vlamme*; en eindelijk de dartelende Leevendigheid van een schoon *Oog*, niet zelden by de voornoemden geleeken. dit alles, voor zo verre het, eigenlijk of oneigelijk, een tintelend, dat is, beweegelijk licht in zich heeft, wordt sierelijk uitgedrukt door het woord *Speelen*. D. HEINSIUS, in den *Lofzang* vs. 331. +Vs. 436.

--- *gelijck in een rivier*
De roode morgenson komt spelen met haer vier.

ADR. SPINNEKER, op de *Gedichten van K. Brand*:

Mentreur' niet dat de dood dien BRAND, die in onze oogen
Met zulk een luister speelde, ons al te vroeg benam.

G. VAN MATER, op de *Mengelpoëzy van P. Langendijk*:

Wie noodt ons op dit heilig Feest
Gesierd met zo veel puikjuweelen,
Van eenen rijkbegaafden geest,
Wier glansen ons in de oogen speelen?

VONDEL, in den *Boetgezant* B. V. bl. 91.

Haere Oogen dryven, als twee Starren, daer een Vier
Van Diamant in speelt. -

HOOFT, in *Paris oordeel* bl. 591.

Een aenschijn vast als 't mijn en 't zelfste spel van oogen.

Venus spreekt daar van Helena. en heeft R. ANSLO dit naargevolgd, in zijn *Bruiloftsdichten* bl. 314.

- *zoo gun my uit den hoogen*
Een lichaem, dit gelijk, en 't zelve Spel der oogen.

zo zegt *Baeto* tot zyne gestorven Rycheldin, wier geest hem verscheenen was:

- *ghy neemt de moeiten aan*

+ *Van uit den hoogen, hier in deeze diept te slaan*

+ *'T verquikkend Spel uw's oogs: en laat meêwarigh dalen
In deez' verdoemenis die lukzalige stralen.*

+Vs. 436.

+Bl. 353.

Maar ook het geen door een zacht windeken beweegd wordt, wordt gezeid *te speelen*: P. LANGENDIJK, *Lof der Schilderkunst* bl. 12.

Haar sluijer speelt rondom de leden.

want het *Speelen* ziet eigenlijk op de *beweeving*; waarom het *speelen* en *stikken* der Zonnestraalen, ook een *beeven* genoemd is van COORNHERT, *Odyss.* B. VII. fol. 42. b.

*Den weerglants van dat gladde metael docht hem te blincken,
Als de bevende stralen vant schijnsel der Sonnen claelick.*^(c)

Vs. 568.

*Het dier stapte uit de reeten,
Zagh schemerblind in 't licht, en baste drywerf luit
En ijslijk, dat de klank op 's hemels welfsel stuit.*

IJSLIJK. immers zoumen 't nu voor een' misslag aanzien, wanneer iemand schreef *eislijk*; 't welk nochtans het rechte woord is. men vindt'er die 't beide hebben, als COORNHERT, in de *Odyss.* fol. 34. b. *ijsselick*; en fol. 35. a. *eysselick*. beide vindenwe't ook by de POTTER, *Getr. Harder*: 't eerste IV. 2. 44.

(c) Meer voorbeelden van het Dichterlijk gebruik van het woord SPELEN zijn door ons bygebracht in de *Nieuwe Bydragen* I. D. bl. 183. De Heer FORTMAN heeft in zyne *Taalk. aanmerk.* bl. 81. nog een zonderling gebruik van SPELEN aangeteekend.

⁺en V. 2. 72. het tweede l. 4. 118. J. HEEMSKERK, *Helden zelfsprake van den Adm. Heemskerk*:

⁺Vs. 568.

De groote Galioens die sprongen eislijk op.

PETRUS BAARDT, *Deugden-Spoor* bl. 37.

*Off van het eysselijck ghewoel
Van Broer Cornelis op zijn stoel.*

JACOBUS REVIUS, *Overijsselsche Dichten* bl. 71.

By Thimnath was een leeu, noyt eyselijcker beest. ELIAS HERCKMANS, *der Zee-vaert Lof* B. I. vs. 219. bl. 7.

*- des donders stemme bromt
Met eysselijck ghehuyl -*

J. DUINGLO, *Facteur van de Roo Roosen van Schiedam* 1607.

Off die soe eyslick dreycht hyer aen den slincker kant.

PH. NUMAN, *Strijt des Gemoets* 1590. B. I. fo. 20. b.

*- en de locht geturbeert
Was vol vlammen eyslijk en vol van dondere.*

fo. 21. b.

*Mits dat Alecto als een felle beeste,
Dat perck heel verwoeste met eyslijk gecrijt.*

PETER HEYNS, *Spiegel der werelt voorreden.* *Daer quam een soo eysselijcken onweer op.* bl. 20.

- met so eyschlijcken ghetier.

zo schryven ook ZACH. HEYNS, in *Bartas* l. 6. bl. 241. 246. enz. ALDEGONDE, in den *Byencorf* bl. 228. b. 367. a. en elders. zie ook *Zeph.* III. 1. C. VAN GHISTELE, in *Ovid. Brieven* f. 127. a. zegt *vereysen*, d.i. verschrikken. J.B. HOUWAERT, *Milenus clachte* bl. 24.

*Die in boosheden blijft soo obstinaet,
Dat Goden en menschen daeraff vereysen.*

⁺bl. 36.

*Want versteende herten soudē vereysen
In d'aenhooren van ons allendich verdriet.*

⁺Vs. 568.

bl 63. komt het voor als een *verbum reciprocum*:

*Ick seg u voorwaer dat wy ons min vereysen
Voor die straetschenders en dieven in 't reysen,
Dan voor ons Rechters, die enz.*

Zoo ook PH. NUMAN, *Strijt des Gemoets* fo. 42. b.

Soo mach u lanck leven u wel vereysen.

Men vindt dit reeds by LODEW. VAN VELTHEM, *Spieghel Histor.* B. II. cap. 37. bl. 127.

*Daer maecten si doen enen scard [slachting]
In die Turke alsoe groet
Dat niemen en was in dat comroet
Hem en eysede.*

B. IV. cap. 31. bl. 252.

*Maer also alsi achterwerd treden
Met haren orssen, daer si deysden,
Daer hem van den slagen eysden.*

Het Boek der Byen MS. fo. 9. b. *Dat hi den dranc van des princen hant nemen moest
eñ drincken den welc hem seer eysden.* *Profectus* MS. B. I. fo. 47. *Ende daer wt
comt een eysen ende verscrieghen sonde.* *Materie der sonde* MS. fo. 20. b. *als
ic aensie oere grave so en vynd ic daer niet in dan assche eñ worme stanc eñ
eysinghe.* *Roman van Ferguut en Galiene* MS. fo. 13. c.

*Vore die tente hi staende vant
Enen eyselicken seriant.*

Spieghel Histor. bl. 178.

*Ende na desen sloech een donder
So eyselijc vten borre onder.*

Bybel 1477. Deut. IV. 34. *eyseliken visioenen.* VIII.

+15. eysschelijker *wildernissen*. En zo vindtmen deeze woorden by de Ouden altijd; doch nu altijd anders. De tijd waarin, en de reden waarom, deeze verandering eerst gemaakt zy, zouden wy mogelijk, by gissinge, kunnen bepaalen. de Tijd is de zelfde, dien wy meermaalen, als een saamenvloeying van verwarringen en verkeerde veranderingen, aangetoond hebben, naaml. die van de Spaansche beroerten, want PLANTIJN 1573. heeft noch alleen *Eysselick*. maar KILIAAN, omtrent 25 jaaren jonger, heeft het beide. De Reden van deeze verandering is waarschynelijk, + omdatmen 't oordeelde affestammen van *ijs*: het welk ook schijn heeft. want op het zien van een verschrikkelijk voorwerp, zegtmen zonder onderscheid, en met een grillend gebaar, *dat is om* TE YZEN, of, *dat is om* KOUD TE WORDEN. KILIAAN zeker schijnt zulks gedacht te hebben, schryvende ook beide *ijs*, en *eys*. doch deeze afleiding vervalt, alswe PLANTIJN raadvraagen, die alleen *eysselick*, en alleen *ijs* erkent. wy vinden by hem ook het Werkwoord *ijzen*, 't welk hy verklaart *ijs werden, bevriesen*: maar *eysen*, waarvanwe boven verscheiden voorbeelden aantekenden, is alleen *schrikken*. wy mogen dan *ijzen* en *eyzen*, schoon 't inderdaad byzondere woorden zijn, onverschillig gebruiken: het eerste oneigelijk, even als *Bevriesen*, voor *Koud worden*; het welk een uitwerking van den schrik is. het tweede eigenlijk, als *schrikken*. Dat ondertusschen EY of EI de rechte spelling van 't laatste zy, zienwe daaruit, dat deeze twee letteren slechts eene verkorting zijn van EGI. LIPSIUS, *Glossar*. EGISLIKO: *Terribiliter: nos*, EISSELIK. en, EGISLIKIS, *Terribilis*. by NOTKE-

+Vs. 568.

+Bl. 354.

RUS⁺ zelven lees ik *Ps.* XLVII. 3. *Egebare*, in 't Latijn, *Terribilis*. WILLERAMUS p. 112. *Egeslich*, en zijn vertaaler *Eyselijc*. 't Is vreemd, daar onze taal anders zo zuiver ^{+Vs. 568.} gebleeven is in het onderscheiden van *ij* en *ey*,^(d) dat alleen in deeze lettergreep *ijs* en *eys*, zulk een verwarring is ingesloopen. want zo zagenwe ook hier even boven vs. 358. *eizen*. waarvoor wederom KILIAAN beide heeft *eysen-kruyd*, en *ijserkruyd*: PLANTIJN alleen *ijser-kruyd*, en zo behoortmen nu te schryven. zie ook MEYERS *Woordendenschat* II. deel, in *Verbena*, en *Verbenaca*. want *isen* (niet *eisen*) was oudstijds 't geen nu is *zyer*: gelijk te zien is uit het geenwe ook hierboven bl. 351. aantekenden uit NOTKERUS *Ps.* CXLIX. *Iseninen gebenden*: by de Onzen *Zyeren boeyen*. wy leezen ook *Ps.* II. 9. *met eenen Zyeren scepter*:. waarvoor NOTKERUS schreef: *met Iseninro gerto*. eigenlijk komt *Isenen* overeen met ons *Zyeren*: de uitgang RO was by de

- (d) By Schryvers, die na het midden der voorgaande eeuw geleefd hebben, vinden wy wel eens woorden met Y, die met EI, of met EI, die met de Y behoorden geschreven te worden; echter veel zeldzamer, dan men zou denken, daar in sommige streken van ons Vaderland, byzonderlijk in Amstelland en Rhijnland, waarin, sedert twee eeuwen, zekerlijk de meeste der Nederduitsche boeken geschreven zijn, het onderscheid van EI en Y, in de uitspraak, geheel of ten deele verloren is; waarschijnlijk door de vermenging van Hoogduitschen, die nooit Y maar overal EI hebben. Wie in onze Taal over eenig woord in twyfel staat, kan genoegzame zekerheid bekomen in de Regelen van TEN KATE I. D. Bl. 177-210.

+Oude Nederduitschen RE, nu ER, alsof wy in oud Duitsch wilden zeggen, *met eener Yzerener garde. zo was myner, te vooren mijnre, allereerst minro. enz.* +Vs. 568.

Vs. 619.

*Op dapre helt, om u, om uwent wil alleen
Gaen wy ter kerke met beloften, en gebeên.*

Indien ergens de bedorven uitspraak de schrijfwyze bedorven heeft, zo is 't hier. wat heeft toch de T, in *uwent*, te zeggen? en waarom niet, *om uwen wil*? WILLERAMUS p. 55. *thurgh juweren willan*; d.i. gelijk M. STOKE schrijft in *Will. II. vs. 437. doer uwen wille.*^(e) *Der Sielen Troest* 1484. fol. 35. d. *dat*

- (e) DOOR is *om propter. Materie der sonden* MS. fol. 17. a. *dit en laet daghelix onse verloesser niet te doene doer syne wtvercorene.* CLAES WILLEMSZ. MS. 1486. B. IV. c. 2.

*Alle goede eerbaer man
Sullen zijnre ontberen dan
Doir ghene sake salmen prifen.* (hy spreekt van een' overspeeler.)

Profectus MS. B. II. c. 61. fo. 108. *dat die mensche dor god ontberen wil, om minne der soberheit der armoede en goeds exempels, des dinghes dat hi wal hebben mach.* *Roman van Ferguut* MS. fo. 1. b. *Die enen mantel van Hermine hadde om hare dor dat sonneschijn.* *Boek der Byen* MS. fo. 27. a. *Die zielen der heiligen die christus voetstappen nagevolcht sijn. ende die doer sijnre mynnen hoer bloet gestort hebben.* [HUYDECOPER. Zie ook MELIS STOKE B. II. vs. 354. VI. 1250. VIII 821. IX. 346. X. 432.]

⁺*leet In doir onsen wil: en f. 36. a. om onsen wil.* ⁺*Materie der sonden* MS. fol. 14.
 b. *niet om synen wille.* En fol. 36. b. *ic bin om uwen wil mensche gheworden, om* ⁺Vs. 619.
uwen wil bin ic ghebonden en bespot enz. PH. NUMAN, *Strijt des gemoets* 1590. ⁺Bl. 355.
 B. II. vs. 389.

*Maer dmeeste dat my om uwen wille beruert,
 T' soude u d'leven costen. -*

Profectus MS. B. II. c. 90. fo. 151. a. *sine passie die hi om onsen wil ontfenc.* de
 Vertolker van WILLERAMUS, *om uwen wille.* het welk ik zeer wel zie gevolgd te zijn
 van den Hr. J. ELIAS, *Onverw. Wedervinding* Act. III. sc. 2.

*Daar hy om uwen wil zich in zo veel verdrieten
 Geworpen heeft - -*

En noch eens:

Die hy al t' samen heeft om uwen wil versmaat.

Het Kunstgenootschap NATURA ET ARTE, in de *Doodt van J. Cezar* l. 5.

*'k Durf geensints onderstaen te vordren van de goôn,
 Dat zy, om mynen wil, uit hunnen hoogen troon
 Neerdalen zouden -*

Vs. 643.

*Te lasterlijk verkocht van Arne, die goutgierigh
 't Beloofde gout ontfing van Siton, al te vierigh,
 En in een kaeu verkeerde, een' vogel, zwart van schacht,
 En pooten.*

In den lijst der drukfouten, gevoegd achter de eerste uitgaave, vindenwe, omtrent
 deeze plaats, het volgende berecht: *In het kantschrift, voor Siton,*

+ lees Arne in een kaeu, en in het dicht, voor zwart van schacht, lees wit van schacht. Volgens deeze waarschouwing heeft HOOGSTRATEN zwart veranderd in wit: gelijk ^{+Vs. 643.} ook ik in den beginne, blindelings deed. doch de Vertaaler wijkt, met deeze verandering, geheel van den Latijnschen Dichter af. die zegt vs. 468.

NIGRA *pedem*, NIGRIS *velata Monedula pennis*. RAPHAËL REGIUS, over deeze plaats, zegt van dit soort van vogelen, *zy zijn den Kraayen gelijk, behalve datze ZWARTER zijn, en ROODE pooten en bekken hebben: waarom Ovidius mogelijk Rubra, en niet Nigra pedes, d. i. ROOD, en niet, ZWART van pooten, geschreeven hebbe.* doch dit is mede kwaalijk: ook wordt hy, over dit zeggen, berispt van JAC. MICYLLUS en HENR. GLAREANUS; die beide beweeren, dat deeze *Monedula*, de bekende goudgierige vogel is, die geen ROODE, maar ZWARTE *pooten* heeft. Goede Dichters moeten goede Natuurkundigen zijn: zelfs kan 't eerste, zonder 't laatste, geenszins bestaan. de Dichtkunst heeft alle schepselen tot haar onderwerp; en munt vooral uit in eene natuurlyke en leevendige beschryvinge van alles watze behandelt. die ons dan, ongebeeden, van bekende zaaken, eene verkeerde beschryving maakt, verdient kleenen dank. J. JONSTON, in zijn *Hist. van de Natuur der Vogelen*, verdeelt de *Gracculi*, of *Kaauwen*, in drie soorten (zie zijn' Vertaaler M. GRAUSIUS bl. 34.) de *Coracia*, of Ravenachtige: de *Pyrrhocorax*: en de *Lupus*, of *Monedula*, de Eerste heeft de grootte van een Kraai, *lyf en nagelen* ZWART, *bek en pooten* ROOD, of rood en geelachtig,

+enz. ('t is redelijk klaar dat R. R. REGIUS deeze gehouden +hebbe voor de *Monedula*) de Tweede is kleiner dan de kraai, de *Monedula* gelijk; heeft GEELE *schenkels* +Vs. 643. en *bek*, 't overige ZWART. de Derde, d.i. onze *Monedula*, eigenlijk de *Kaauw*, by +Bl. 356. ARISTOTELES *Lycus*, d.i. *Wolf* genoemd, is een vogel yder bekend. het *hoofd*, de *pooten*, 't geheele *lijf*, de *bek*, zijn ZWART, hebbende een weinig van het *aschgrauw*, enz. deeze beschryving, overeenkomende met die van MICYLLUS en GLAREANUS, en zelfs met de woorden van OVIDIUS. zo hadden wy, dunkt ons, genoegsaame reden, om deezen vogel zijn ZWARTE *vederen* en *pooten* te doen behouden. den Latijnschen naam *Monedula* wilmen, ontleend te zijn van *Moneta*, d.i. *Munt*, want ook PLINIUS *Hist. Natur. L. XIV. c. 17.* getuigt dat hy zeer greetig is naar goud en zilver.^(f) in 't kantschrift hebben wy *Siton* veran-

- (f) Deeze plaats van PLINIUS is ongelukkig voor de Schryvers die de zelve hebben aangehaald. PLINIUS niet by de hand hebbende, toen ik dit schreef, geloofde ik GRAUSIUS, den Vertaaler van JONSTON, die PLINIUS bybrengt, gelijk wy na hem gedaan hebben: schoon ik anders altijd gewoon ben, of de Schryvers zelfs naar te zien, of aan te wyzen, waar ik hunne woorden gevonden heb. by PLINIUS XIV. 17. wordt niets gevonden, dat de *kaauw* of *monedula* betreft. CICERO, *Orat. pro Flacco c. 31.* zinspeelt op de goudgierigheid van deezen Vogel; 't welk door J. CAMERARIUS verklaard en opgehelderd wordt, wyzende zynen Leezer naar PLINIUS XXIX. 10. niet alleen in de Uitgaave van GRAEVIUS, maar ook in die van VERBURG. ondertusschen heeft het XXIX. boek niet meer dan 6. hoofdstukken. Dit laatste komt echter nader aan de plaats, daar zulks te vinden is, zijnde alleen de Getalen verkeerdelyk geplaatst: want PLINIUS spreekt, niet XXIX. 10. maar X. 29. van deeze hoedaanigheid der *monedula*, in de volgende woorden: *examina graccolorum monedularumque, cui soli avi furacitas auri argentique praecipuè mira est.* Laat ons ook hieruit leeren voorzigtig te zijn; en geen' staat te maaken op anderen in iets, dat wy zelfs moeten verantwoorden. [HUYDECOPER.]

derd [†]in *Arne*. VONDEL zegt, dat *Arne* het eiland Paros verkocht, d.i. verriedt, en 't beloofde goud van *Siton* ontving. dit kan met drie woorden niet opgehelderd [†]Vs. 643. worden. daarom genoegewe ons nu te zeggen, dat het niet gelijk naar 't Latijn; wyzende den Hollandschen Leezer naar de Vertaaling van VALENTIJN, en de Aantek. van SMIDS: terwijl de taalkundigen de Latijnsche Uitleggers mogen raadvraagen. Doch men moet, tot VONDELS verschooning, ook weeten, dat het Latijn nu anders gelezen wordt, dan toen hy dit schreef. Die dit wil onderzoeken, gelyke by de anderen ook de Vertaaling van J. FLORIANUS 1619. fol. 103. b. die ons *Arne* vertoont, niet als een' *persoon*, maar als eene *plaats*, in deeze woorden: *Paron ende Arnes, die tanderen tyden van Sythonis vercocht en̄ geleverd hadde geweest.*

Vs. 722.

*'t Viel lang, indienwe dit u al vertellen zouden.
'k Wil 't ordenloos, om u in 't lang niet op te houden,
Verhaelen.*

ORDENLOOS. HOOFT, *Ned. Hist.* B. XVII. bl. 716.

⁺*de beleggers van Linge breeken, ter eerste lucht van de neêrslaagh, ordenloos op.*
 Dit woord doet my gedenken aan *ordéntelijk*. de Hr. TEN KATE, *Grondsl. van* ^{+Vs. 722.}
Gereg. Afleid. L. §. 5. maakt een fraaie opmerking omtrent de Eigenschap onzer
 Duitsche Taaltakken, reeds meermaalen door ons aangeroord, naamelijk *Datze*
altoos den Klemtoon op het Zaakelyke deel der woorden laten vallen. Op deezen
 Regel, en niet zonder grond, roemende, belijdt hy echter, dat die wankelen in het
 woord *Ordéntelijk*. Wy zullen hier voor dien Heer pleiten, gelijkwe nu dikwils voor
 ons zelfs gedaan hebben, zeggende, dat het tegenwoordige bedorven gebruik van
 spreken niet magtig is, het gezag van welgestelde Regelen te doen wankelen:
 vooral, wanneer het verschilt van het gebruik onzer beste Schryveren. Alswe met
 die raad leeven, is het zeker, dat ook in dit woord de Klemtoon valt op het Zaakl.
 Deel. J. J. REVIUS, in het *Jaardicht op de Verlossing van Deventer* bl. 256.

⁺*Als 't heyr aen wederzy was órdentlijk geschaert.*

⁺Bl. 357.

HOOFT, in *Velzen Act.* II. sc. 1. vs. 8.

Hy is gevangen; en zal hier haast weezen, met
De schaar van Edelliên en Heer en bondtgenooten,
Hem voerend' órdentlijk: ik koom vooruit -

en Act. III. vs. 81.

- wie kan órdentlijk verquikken
Een' staat ter doodt toe krank, en weer in orde schikken.
Als d' opperoverheid onórdlijk wordt beliedt?

noch eens Act. V. aan 't einde:

In vryheid órdentlijk uw burglary laat treên.

G. BRANDT, *Poëzy* bl. 502.

- het órdentlijk bestieren

*En eendragt van den staat -

*Vs. 722.

J. BOOGAART, in de *Aanspraake van het Gebed* vs. 293.

Gy set hoe órdentlijk wy houden onsen tret.

A. HOOGVLIET, *Abraham den Aartsvader* B. V. Bl. 109.

't Alpratende gerucht, dat waarheit met de logen
Onórdentlijk vermengt^(g)

Doch de T heeft hierin weder net zo veel te doen, als in 't bovengemelde *om uwent wil*, vs. 619. Zo zegtmen ook *opentlijk* voor *openlijk*: *Materie der sonden* MS. fol. 26. b. *mer dan soe toendet opeliker hem drec en vuilnisse te wesen. Naamentlijk*, voor *Naamelijk*; en *Gezaamentlijk*, voor *Gezaamelijk*. wy hebben voorheenen iemand gekend die ook dit woord uit-

(g) VONDEL gebruikt dit woord ook op die wyze. *Inwyding van 't Stadhuis* (Poëzy I. D. bl. 235.)

Vervoeren ORDENTLIJCK de rype tarwe en spelt.

Hippolytus, Rey van het III. Bedrijf.

ONORDENTLIJCK *Fortuyn ons doen beleyd.*

Sofompaneas, Eerste toon. van het III. Bedrijf.

En 't graen -
ONORDENTLIJCK *gerooft, en schendig weghgedragen.*

Tweede toon. van het V. Bedrijf.

O vader ORDENTLIJCK te samen al geheel.

en op meer andere plaatsen.

Het is klaar te zien, dat in het woord ORDENLIJCK, eerst de T is ingevoegd, om de stevigheid der uitsprake; naderhand heeft men, ter wegneming van de hardheid, door de drie op een volgende consonanten veroorzaakt, eene E tusschen beide gebracht, en dit heeft aanleiding gegeven, om dit woord uittespreken *órdēntēlijk*; geen schryver van waarde behoort dit te volgen.

sprak ⁺*Gezaaméntlijk*. doch een kwaade uitspraak vernietigt geen goede regelen. Van *orde* of *orden*, komt *ordelijk* of *ordenlijk*. zo dit mede waardig is bepaald te worden, houden wy 't laatste beter, omdatwe by de Ouden doorgaands vinden *ordene*, of *oordene*, even gelijk *redene*: nu by ons, op dit spoor, *orden* en *reden*. echter schrijftmen altijd *redelijk*: doch *ordenlijk* vindenwe al by KILIAAN; hoewel ook PLANTIJN reeds voor hem *ordentlick* geschreeven hadt. *Ordelijk* vinden wy by J.B. HOUWAERT, *Gener. Loop der Werelt* B. I. vs. 28. ^{+Vs. 722.}

Veel cruythoven die órdelijk waren beplant.

en vs. 257.

Die op beyde syden órdelijk waren gheplant.

en zo meermaalen. *Profectus* MS. B. II. c. 52. fo. 99. b. schoon in een anderen zin, *En dit is herde [zeer] anxtelix in den ghenen, die professie ghedaen hebben van ordeliker gehoersamheit. van weezen komt op de zelfde wyze weezenlijk, schoon nu ook al veeltijds weezendlijk. enz.*

Vs. 745.

*Men merkte eerst aen de sterfte in vogelen en dieren
Hoe sterk de krankheit was.*

't **W**oord *Dier* heeft een ruime en eene enger betekenis. in de eerste begrijpt het allerlei leevende en lighaamelyke schepselen: in de tweede kanmen het noch eens onderscheiden in meerder of minder bepaald. Meerder bepaald, neemtmen 't alleen voor de wilde beesten, die op 't land leven; Minder,

+voor allerlei landgedierte. Wy zullen ons nu niet inlaaten om de *Etymologie* van dit woord naar te spooren: maar alleen aanmerken, dat wy alle *Dieren* (ik neem hier +Vs. 745. dit woord in zijn allerruimste betekenis, den *mensch* daaronder begreepen) konden onderscheiden in vier soorten, MENSCHEN, DIEREN, VOGELN en VISSCHEN. zo vinden wy deeze vier benoemd+ by Vader CATS, in 't begin van zijn *Houwelijck*:

*Is 't slijm van Vissen niet te kout,
Sijn wilde Vogels niet te snel,
Sijn wreede DIEREN niet te fel
Om aen te doen een sachter aert,
Hoe dient een Mensch dan ongepaert?*

+Bl. 358.

BONAVENTURA, *Leven van S. Franciscus* MS. fol. 95. c. *al waert dat een minre broeder conste hadde der manieren der Voeghelen en der Vischen, ende der DIEREN, en der Menschen.* Maar voor *Dieren* BEESTEN; fol. 112. d. *Die Voghelen des hemels, die BEESTEN der aerden, ende die Vischen in den water.* deezen worden bygebragt als voorbeelden voor den *Mensche*. VONDEL voegt 'er dikwils drie te saamen, t.w. *Menschen, Dieren en Vogelen.* zo lazen wy boven vs. 273.

*In 's midnachts stomme stilte, en eenzaamheit, langs 't velt,
Daer Vogel, DIER en Mensch, in slaep gevallen, sliepen.*

en X. 201. van Orpheus:

*- hy zat in 't middenpunt alleen
By Menschen, DIEREN en Gevogelte -*

in *Faëton* Act. II. vs. 1.

*De nanacht duurt noch: Mensch en DIER en Vogel rusten
Op bed, in hol, en boom, langs d'Oosterlingsche kusten.*

⁺in de *Aenleid. ter Ned. Dichtk. niet alleen Menschen, maer zelfs DIEREN en Vogels verkloeken.* en zo elders. Anderen, alleen van de redenlooze beesten spreekende, ^{+Vs. 745.}
onderscheidenze ook in de drie gemelde soorten, *Dieren, Vogelen en Visschen.*
C.P. SCHAGHEN, *Alkmaer Lofd.* vs. 681.

*Daer 't wintje liefde blaest; daer Visschen ende DIEREN,
Daer Vogeltjes niet doen dan liefde tierelieren.*

J. VAN ZANTEN, *Paradijs Verlooren* B. X. bl. 447.

*Volstrekt gebied, om oover Voogel, Vis,
En DIER te heersen -*

JAN BAPT. WELLEKENS, *Dichtl. Uitspann.* bl. 22.

*Maar sint de gulzigheid den tand
Sloeg in der DIEREN ingewand,
Verwilderde de Visch, 't Gevogelte, en de DIEREN.*

in deeze vaarzen wordt *Dieren* eerst ruim genomen voor alle beesten, naderhand enger voor die geenen, die op 't land leeven; niet alleen wilden, maar ook tammen, als *schaapen, ossen*, enz. want schoon deezen niet verwilderd, maar natuurlijk tam zijn, men vindt 'er echter wilden onder; want het is, gelijk BARTOLOMEUS ENGELSMAN zegt B. XVIII. c. 1. *van allen gheslachten der tammer dyceren* (hy neemt dit woord geheel ruim) *werden wilt ghevonden, als een wilt mensch, een wilt os, een wilt peert, een wilt hont, ende alsoe voert.* doch *Schaapen* en *Ossen*, als van natuure tam zijnde, worden *Ps. VIII. 8. 9.* onderscheiden van *Dieren*, en deeze weder van *Vogelen* ⁺en *Visschen*: want zo leezen wy daar: *SCHAPEN ende OSSEN, alle die; oock mede de DIEREN des velts, het Gevogelte des hemels, ende de Visschen der zee.* Voor ^{+Bl. 359.}
Dieren des velts: heeft LUTHER, *wilden Thiere.* in

+eene oude Vertaaling MS. 1476. lees ik *Beesten*, voor *Dieren: Scapen ende alle runderen, ende daartoe alle Beesten inden velde. Die Voghelen des hemels ende die Visschen des meers, die daer wanderen in die weggen des meers.* enz. ⁺Vs. 745.

Vs. 755.

Het biet den zwijnspriet nu de tanden niet in 't wout.

Zwijnspriet zo hebben wy dit doen veranderen, voor *wijnspriet*, gelijk 'er in den ouden druk staat. [In het Handschrift van VONDEL staat duidelijk *zwijnspriet*.

Vs. 794.

- *gy zoutze alleen half doot zien doolen,*
En treuren by den wegh, zoo lang zy op hun zoolen
 Noch kunnen staen -

ZOOL is het onderste van den voet, anders *plante* genoemd, zie beneden XIII. 1310. MOONEN, *Heil. Herderszangen* VI. bl. 33.

Geen doren, geen heet zant quetse ooit de teere zoolen
Der kuische -

H. DE GROOT, *Bewijs* B. II. bl. 54.

Het bloet sinkt in de sool, de hayren staen geresen.

HOOFT, *Ned. Hist.* bl. 1005. *hebbende 't hard onder de zoolen.*^(h) in *Velzen* III.

(h) *'t hard*, is het *harde*, te weten *het vaste land*. Dus luidt de geheele plaats: *De verdaadighers, staande nu ter weederzyden ten doel, worden, man by man, geveldt, en dunnen dapper. Dies wast den vlootelingen de koenheit. Zy redden zich door de paalen; zetten toe, zoo van hier als gins, en waaghen het uitstappen. hebbende 't HARD onder de zoolen, scheiden ze zich aan twee schaaren; geeven in 't midde een oopen voor de volghers; en dringen tot den vyandt in.* Die geen onderscheid kennen tusschen *d* en *t*, hebben hier nog eens gelegenheid om het te leeren. Want *het hart onder de zoolen hebben*, is geheel wat anders; naamlijk *geen hart*, d.i. *geen moed hebben* dan om te vluchten. JOAN BLASIVS gebruikte deeze zelfde spreekwyze van HOOFT zeer wel, doch schreefze kwaalijk, in *Dubbel en Enkkel* Act. II. vs. 1. *De heemel sy geloof, dat wy 't HART onder de soolen hebben.* d.i. dat wy 't vaste land onder onze voeten hebben: en moest *hart* daarom zijn, *hard*. [HUYDECOPER.]

⁺*d'Onkundige gemeent heeft d'oogen in de zoolen. In Baeto Act. II.*

⁺Vs. 794.

*- wie vreê te buiten gaat
('T en zy om vredes wil) zet buiten 't spoor zijn zoolen.*

het welk POOT naarvolgde, *Minnedichten* bl. 169.

*Die Godtheen reukeloos genaekt.
Zet buiten 't redespoor zijn zoolen.*

fraai, noch eens, zingt de DROST, in zyne *Gezangen* bl. 632.

*Dan heeft hy noch van pluim en pennen
Gespikkelde wieken. die zijn hem zo reê
Tot aller steê.
Al wat niet kennen
Zijn' zoolen berennen,
Beroeit hy daer meê.*

+de Hr. van ARFEVILLE verhaalt in zijn *Turksche Reizen*, vertaald door W. SILVIUS 1576. B. III. c. 9. dat de Oude Piecz, of Lackeyen van den Grooten Turk, eertijds plagten beslagen te worden gelijk de paarden, zeggende tot bewijs: *Ende om my dat te heter te doen gelooven ende vaster ghetuyghenisse daer van te gheven, liet hy my eenen tot Adrianopoly sien, die de plante of sole van de voeten soo hart hadde, datse met geen priem ofte elsene, hoe scharp hy oock mochte wesen, lichtelijcken doerboort mochten werden.* Oneigelyker spreekt HUYGHENS van de zoolen zyner Boomen:⁺ echter aardig en wel, mids de bykomende gelykenis, in *Hofwijck* bl. 328. +Vs. 794.
+Bl. 360.

*Soo stonden Boom by Boom, als ick, op heete kolen,
En aen haer kruinen bleeck het roosten van haer' soolen.*

Vs. 818.

*Hoe dikwijl viel de stier, met krans en offerbant,
Ter kerke heengeleit van heilige offermannen,
Met bedelofden, en gedachten opgespannen.*

BEDELOFTEN, dat zijn, gelijkmen nu spreekt, *Geloften*: hoewel *Bedelofden* de zaak krachtiger uitdrukt; t.w. zulke *Beloften*, diemen den goden *biddende* doet, en waartoe men zich verbindt, indienmen de weldaad, om de welke men *bidt*, erlangt. VONDEL gebruikt dit woord nochmaal hieronder vs. 900.

*- ik betaele godt Jupijn
Mijn bedelofden -*

Zie ook *Hippolyt.* Act. II. scen. 1. IV. scen. 3. en

+elders. HOOFT, *Tacitus* bl. 7. 90.99.205. J. OUDAEN, in *Iz. Doreslaars bloedige Op- en Ondergang*:

+Vs. 818.

*Doch eindlijk vlot, na be'e en bedeloft,
Vervolgd' hy 't spoor des geests, die voor ging waren.*

HOOGVLIET hadt dit woord in gedachten, maar drukte het niet wel uit, toen hy schreef in de *Feestdagen* B. IV. bl. 155.

*De beëbeloften van den heldt Eneas wegen
Veel zwaarder - voor bedeloften.*

In 't voorgaande vaars 817. heb ik *heilge* veranderd in *heilige*.

Vs. 861.

*- Hier zagen wy de mieren,
Op eene lange ry, met kleene bekken zwieren,
En sleepen maght van graen langs 't rimpelige padt
Der schorsse.*

MIEREN hieten van ouds ook *Eempten*. de ongenoemde Schryver van de *Destructie van Troyen* 1479. verhaalt deeze fabel op een kluchtige wyze, aldus: *als die meester Ovidius wel tughet in sijn XIII. capitel, gheuoemt Methamorphoseos. ende seide datter eens was in dit Conincricj van Thessalien een groote sterflike siecte, ende die Coninc van Thessalien badt dat alle dese Mirmidones souden werden eempten. ende doe dese in dat ghemeen gheleden was, ende al dat volc ghestorven was, behalven die Coninc voerscreven, doe quam dese Coninc in eenre wildernissen, aen een wortel van eenen bome, ende sach aldaer dese eempten ontallike veel lopen. ende hi bat doe weder innichliken ende seer devoteliken ende dese eempten die sijn weder menschen ghe-*

worden. *Eene aardige en aangename gelykenis van deeze *mieren op eene lange ry*, levert ons G. BRANDT, in *De Ruiter* B. VII. bl. 328. *Deeze* (omtrent 1000 Negers in 300 Kanoos, dat zijn kleine vaartuigen, uit een' boom gehouwen) *voeren achter elkanderen in een langen streek, zoo dat men van d'eerste tot de leste naaulijks kon zien, als een hoop swarte mieren in 't waater, dat een vermaakelyk gezicht gaf.* in welke woorden ik, voor *een hoop zwarte mieren*, waarvoor⁺ de gemeene man zegt *een hoopen mieren* (doch een *hoop* is eigenlijk, een *stapel* of *tas*) liever zou⁺ leezen, met weinig verandering, een *loop* zwarte mieren: het welk my dunkt dat de gelykenis veel leevendiger onder 't oog brengen, en aan 't begrip vertegenwoordigen zou. want de *mieren*, elkander verdringende langs hun eng pad, vertoonen zich als een zwarte streek, hoedanig wy ons deeze roeiende kanoos ook moeten verbeelden. Dikwils wordt het gewoel der menschen geleecken by het gekrioel der *Mieren*. J. Six, *Amst. Winter* bl. 60. ^{+Vs. 861.} ^{+Bl. 361.}

*Waer 't anders ongelooflik leeft
Van menschen als een miergekriel. Enz.*

welke gelykenis te beter gepast schijnt, omdat 'er ook eene groote overeenkomst is tusschen de kleinheid van die beesten, en de nietigheid van den mensch, en van alles wat hem hier toekomt. hierop, zekerlijk, zag de Heer van ZUILICHEM, schryvende in *Hofwijck* bl. 347.

Met al den Mieren-nest van Kroonen en van Staten. hy mag niet minder edel en grootmoedig zijn, dan de Heer van ZUILICHEM was, die een weerga van dit vaars op 't papier zal kunnen brengen.

Vs. 906.

- gy zout noch heden in dees schaer
 't Voorgaende wezen zien, de zelve zeden merken.
 Zy zijn einhoudende, en ook spaerzaam, kloek in 't werken.

EINTHOUDENDE: OVIDIUS beschrijft deze Mirmidonen, even gelijk onze oude Hollanders doorgaands afgebeeld worden, zuinig, arbeidsaam, die wat wisten te *gaderen*, en 't gegaderde te *bewaaren*. het zal byzonder deeze laatste hoedanigheid zijn, om de welke VONDEL hen *einhoudende* noemt. Ik had lang deeze gelykenis tusschen de Mirmidonen en Hollanders gemaakt, eer my in den zin kwam, dat HOOFT, van de laatsten spreekende, dit zelfde woord gebruikt, doch in een' kwaaden zin: want hy zegt, *Ned. Hist.* bl. 4. dat hunne *gestadighe vlytigheit* (t.w. in 't *vergaderen*) by den Spanjaard den naam droeg van BAATZUCHT; en hunne *beleggende zorghvuldigheid* (t.w. in 't *bewaaren*) dien van EINDTHOUDENHEIT. by VONDEL betekent het een *loffelyke zuinigheid*: by HOOFT, een *schandelyke gierigheid*. het schijnt dan, dat een van beide deeze spreekwyze niet zeer eigenlijk gebruikt hebbe: doch alswe haar naauwkeurig onderzoeken, zal 't blyken, dat zich geen van beide van de zelve hier wel bediende. Wy bepaalen niemand in zijn oordeel: zie hier het onze. Daar zijn twee spreekwyzen, die niet veel schynen te verschillen; schoonze inderdaad niets gemeen hebben; *De einden by malkander houden*, en *Zijn eind houden*. de Eerste betekent, *'t geenmen heeft wel bewaaren*; en de kracht ligt niet in DE ENDEN *houden*, maar in

⁺BY MALKANDER *houden*, want voor *enden*, zegtmen ook de *Stukken, Brokken*, het *boeltje*, het *goedje* by⁺ malkander houden: zie *Ern. en Boert. Mengelst.* III. deel ^{+Vs. 906.}
bl. 239. enz. 't *Substant.* hier naast bykomende, is VASTHOUDENDHEID, in 't Latijn ^{+Bl. 362.}
Tenacitas. PIËRIUS, *Hieroglyph. L. XXXV. c. 33. neque desunt, qui tantum sinistram*
digitis compressis pro TENACITATE et Avaritia pingant. d.i. daar zijn 'er, die alleen de
slinkehand, met *beslooten vingeren*, ten teken van VASTHOUDENDHEID en *Gierigheid*
schilderen. hy zegt, *met beslooten vingeren*; welke gestalte noodig is om iets *vast*,
en de *enden by malkander* te houden, en eigen aan de *Gierigheid*. daarom zegt
ook de *Vreckheit* tot Quistgoet, by de *Witte Acoleyen* van Leiden 1607. te Haarlem:

*Daarom doch, lieve vrint, wilt op den haspel passen,
Hout u duym in de hant, dat is wel veer het best.*

Doch de *Milddaadigheid* wandelt met opene handen. PIËRIUS als boven c. 14. *de*
Rechte hand, met uitgestrekte vingeren is een zinnebeeld van behulpzaamheid; in
hoedanig een gestalte ons de Godin Ops (d.i. Hulp) op sommige penningen vertoond
wordt. hierom schreeven ook onze Amsterdammers, de *Witte Lavender*, of
Brabantsche kamer 1607.

*Als ghy in u land ost stat een armen broeder vint,
U hant niet toe en hout -*

zie ook MARTINUS KONING, *Dict. Hierogl.* op 't woord HAND, en anderen die over
deezee stoffe geschreeven hebben. dit achtten wy noodig te zeggen, tot opheldering
van de spreekwyze, *de enden by malkander houden*. Maar de andere, *Zijn end*
houden, betekent geheel wat anders, t.w. onverzettelijk,

+stijfhoofdig op zijn stuk staan, en niets willen toegeeven. en hiervan *Endhoudendheid*, voor stijfhoofdigheid, enz. in deeze spreekwyze ligt de kracht +Vs. 906. in 't woord END: want de uitdrukking is ontleend van het Trekken, door byzondere personen, aan de byzondere *einden* van een Touw, of stok, of wat het zijn moge. R. VISSCHER, *Ghenoeg. Boerten* III. 6.

*Harman en Mieuwes hebben vruntschap gescheurt,
Doe sy elck een eyndt begonnen te trecken.*

't welk geen onaardig zinnebeeld is van Oneenigheid en Twist. G. BRANDT, *Vreedz. Christen* bl. 200.

*Zo komt het twistziek volk de scheuring nooit te boven,
Als elk zijn ende houdt, en niemand buigt of wijkt.*

fraai wordt deeze spreekwijs hier opgehelderd door de woorden *Scheuren*, en *Scheuring*: want door het +sterk houden, of trekken der einden, worden mettertijd de sterkste dingen *gescheurd*. hierop sluit zeer wel het schryven van HOOFT, in +Bl. 363. den 76. *Brief*: 'de naastleste loopmaaren - roeren zekere harde voorwaarden aan, die de Zweed den Brandenburger zocht op te dringen. Zoo doende moght men lichtlijk de koorde van 't nieuw verbondt aan einden trekken.' En het *geheel* gaat dan verlooren, terwijl elk een *eind* in de hand houdt; en hieruit is ligtelijk op te maaken, wat *eind-houdendheid* eigenlijk zy. G. BRANDT, in 't *Leven van De Ruiters* B. X. bl. 584. *den vyandt wederom moedt en stof geeven, om hun eindt te houden, tot verachtering van de vrede.*⁽ⁱ⁾ Maar gelijk de onverzettelijkheid, en het

(i) HOOFT, *Nederl. Histor.* B. XIII. bl. 584. *Maar, elk, zeven EYNDTHOUDENDE, wilde 't uysterst van zijn' eysch hebben.* in zijn *Tacitus* vertaalde hy bl. 24. het woord *Pervicax* door EINDTHOUDENDE. Zie ook bl. 85. *handthaavende de vrouwen haar bevel, met meerder EINDTHOUDENHEIT en onbedwinghlykheit, de welke, ouwlingh, door de wetten van Oppius en anderen, ingetoomt, nu, de banden los gemaakt zijnde, huizen, markten, jaa ook leeghers regeerden.*

+pal op zijn stuk staan, een deugd is, wanneer men eene rechtvaardige zaak voorheeft; zo wordt ook deeze zelfde Spreekwijs in een' goeden zin gebruikt van +Vs. 906.
FR. MARTINIUS, op het *Lyden Christi* VII.

Eynd houden is het best in alle tegenspoet.

daar zy de betekenis heeft van *Standvastigheid*. en 't is klaar, dat alleen tot *Eind houden* betrekkelijk is 't Zelfstandige *Eindhoudendheid*.

Vs. 978.

*Ik minze uit al mijn harte, en kan mijn tong niet roeren,
Of moet dien lieven naem op 't bladt der tonge voeren.*

Zo ook hierboven vs. 627.

*Zoo zelden is de vreught gansch veilig van verdrieten,
Of midden onder 't zoet verneemt men op het bladt
Der tonge iets bitters -*

en VI. 752. van Tereus:

*H[ij] grijpt met eene tang, van helscheit aangedreven,
Het bladt der tonge, en snijdt het met den degen af.*

POOT, *Mengeldichten* bl. 341.

*Terwijl hun naemen onverrot
Op 't bladt van duizent tongen leven.*

J. DE DECKER, *Lof der Geldzucht* bl. 96. zinspeelen-

de ⁺op de spreuk van CICERO, *concedat laurea linguae*, zegt van hem:

⁺Vs. 978.

Die bet van 't tongeblad als van 't laurierblad roemt.

JAC. REVIUS, *Overijsselsche Dichten* bl. 213.

*Het tonge-blat voorwaer in sware sonden viel,
Maer 't herte, van 't Geloof de wortel noch behiel.*

SPIEGHEL zegt alleen *blad*, voor *tong*, *Hertsp.* II. 59.

*Het zy wat taal hy spreekt, hoe hy ook buight zijn blad,
Het werd in Merkers vijf en achtien al vervat.*

zo ook BARENT FONTEYN, *Lof der Poësy* vs. 62.

*Dat adderlyke lit, dat alles derft ontleeden,
Dien al te vinn'gen lans, dat snel en radde plat,
Die aterling van eer, dat hels vergiftigh blat.
Heeft nimmer mensch of rots of eenig ding bedwongen.*

CLAES WILLEMSZ. *der Minnenloop* MS. 1486. B. II. c. 2.

*O wee dat valsche tongheblat,
Dat altoes snel is eñ rat
Te spreken arch van goeden dinghen.*

En verder:

*Dat ghy niet en coemt in scade
Bi der valscher tonghen blade.*

H. ESTIENNE *Apolog. pour Herodote* ch. IX. §. 1. *Ainsi les povres ou ceux qui ne scavent pas bien babiller, demeurent enfilez dedans les loix: mais ceux qui sont riches, ou scavent bien jouer du plat de la langue, rompent leurs filets.*

Vs. 984.

*Gy zult noch wenschen dat gy nimmer zulk een' last
Als Prokris hadt getrouwt.*

Oneigelijk, *een' last trouwen*, voor, *een lastige*

+ *vrouw. fraai, en hiermede wel overeenkomende, leezenwe by NIL VOL. ARDUUM, in Andromache Act. I. scen. 1.*

+Vs. 984.

*Hoe ligt kon 't weezen, dat hy dol bestond te kiezen,
Zijn' HAAT te trouwen, en zijn LIEFDE te verliezen.**

+Bl. 364.

Vs. 1052.

*Toen schonkzeme ook dien schicht, in myne hant gevat.
Lust u te weeten wat geluk dees schicht, zoo gladt
En handigh, met zich brengt.*

HANDIG is eigenlijk de persoon, die een zaak wel weet te handelen: maar het geene makkelijk kan gehandeld worden, noemtmen eigenlijk *handelbaar*. hier evenwel zegt VONDEL *handig*, voor *handelbaar*. HOOFT, *Geeraardt van Velzen Act. III. scen. 1.*

*- en prestenze ten stryde,
Met boogen handigh tay, en flitsen scharp van dop.*

zo doet ook de Raadsheer HEEMSKERK, *Batav. Arkadia bl. 4. een handige Petrarca:* d.i. een kleine uitgaave van de Gedichten van PETRARCA, die de verliefde Reynhert altijd in zijn' zak droeg. op de zelfde wyze gebruikt COORNHERT het woord *behendig*, in de *Odyssea van Hom. B. V. fol. 33.*

Sy gaf hem een groote behendighe byle in zijn hant.

Wy keuren dit volkomen goed, vooral in den Stijl der Poëeten: maar achten echter niet ondienstig, het oneigelyke te kunnen onderscheiden van 't eigelyke; opdatmen bemerken moge, of hy, die oneigelijk spreekt, zulks doe uit onkunde, dan met oordeel, en op zyne plaats.

Vs. 1102.

*O Fokus, zeide hy, in mynen huwlijxplicht
Was liefde, en blyfchap, en genoeg met mijn vrouwe
Eerst oorsprong en begin van alle mynen rouwe.*

ALLE kan hier niet bestaan. indien het *gedeclineerd* wordt, moest het zijn *Allen*; zo niet, *Al*. zo zegt hy ook elders, als IV. 783. *van ALLE dit verdriet.* enz. waarmede overeenkomt het geenwe leezen *Joh. V. 22. Alle het oordeel:* en VIII. 2. *ALLE het volck.* maar beter *Handel. III. 9. AL het volck.* Anders wederom XI. 14. *ALLE uw' huys.* Enz. Deeze uitdrukking is reeds van den Drost HOOFT, en met reden, veroordeeld, in zyne *Waarneemingen* §. 9. *AL voor 't Artikel schijnt niet gedeclineert te willen zijn, want Hy deed ALLE den arbeit, wordt niet gezeidt, maar, Hy deed AL den arbeit, enz.* Dit is volkomen waar. doch ik verwonder my dat de Hr. HOOFT niet spreekt van ALLEN; als, *Hy deed allen den arbeit.*^(k) Wy zullen 'er byvoegen, dat ook dit niet goed is, en te gelijk de reden waarom. Noit worden de *Adjectiva*, staande voor het Artikel, *gedeclineerd.* zo zegtmen, *hy deed zo GROOT EENEN arbeit,* of, *zo GROOTEN arbeit: Hy beminde zo SCHOON EENE vrouw,* of, *zo SCHOONE vrouw.* enz. op de zelfde wyze, *hy deedt*

(k) Zo zeggen de Vertaalers van onzen Staten-Bybel *Jesaias LVIII. 3. gy eyscht strengelick allen uwen arbeyt.* en zo mede op den kant. Waaruitwe zien, dat deeze Vertaalers zich hierin zeer ongelijk zijn. [HUYDECOPER.]

⁺AL DEN *arbeid*, of ALLEN *arbeid*. Het voornaamwoord, *Mijn, Uw*, enz. heeft hier de zelfde uitwerking, als het Lidwoord of Artikel, *De, Een*: en daarom hadt VONDEL ^{+Vs. 1102.} ook hier dienen te schryven, als het vaars zulks hadt toegelaaten, *van AL mynen (of mijn) rouwe*.

Vs. 1177.

*Ik heffe 't lichaem op, my liever dan mijn hart,
Met mijn' verwaten arm, verbindt flux de smert
En bittre wonde met de sleteren, getrokken
Van haere kleederen.*

SLETER, en, gelijk KILIAAN schrijft, *Slet, Slets,* ⁺*Slette, Sletser*, hebben hunnen oorsprong van *Slyten*, of liever van *Gesleten*; en betekenen het geene van ^{+Bl. 365.} ouderdom *gesleeten* en *gescheurd* is; Of, het geene *beklad* en *bemorst* is; Of eindelijk, de *stukken* en *lappen* van iets dat met geweld Gescheurd en vaneen Gereeten is. in deez' laatsten zin komt *Sleter* dikwils voor by HOOFT; als in de *Ned. Hist.* bl. 1001. *Kaabels aan sleeteren geflenst.* in HENRIK bl. 23. *scheuren zijn' tapisseryen, beddinge en behangselen aan sleteren.* en bl. 31. *door 't inlandsch oorlogh de huiswonde te verbinden met sleteren van den staat:* de zelfde spreekwijs die VONDEL hier gebruikt, daar Cephalus de wonde van zyne vrouw *verbindt met sleteren van haar klead.* doch de Historieschryver spreekt oneigelijk, en de Dichter eigelijk: zo doet ook COORNHERT, in de *Odyss. van Hom.* B. IV. fol. 22. b.

In schijn van een bedelaer met sleters verbonden.

In de tweede betekenis, voor iets dat *beklad* en *be-*

morst[†] is, vindenwe *Slet*, by HUYGHENS, in *Hofwijck* bl. 359.

[†]Vs. 1177.

--- ick heb den besten bouwen
Den nieuwen schorteldoock sien wringen tot een slet.

En hiertoe schijnt te behooren het ongelijk gebruik van deeze woorden, als een vrouwen naam, die zelfs vry gemeen is: *Hertspieg.* III. 332. *een dronken slet.* D. JONKTIJS, *Twistgespr.* vs. 951. *een walchelyke slet.* de Hr. TEN KATE, zeker, leidt deezen naam af van de *Slordigheid*, waer door zy haer klederen verslyten en verslenssen: zie hem II. deel bl. 387. van die gedachten was ook Vader CATS, in zijn *Houwelijcks* I. deel bl. 14.

Want Vrysters staegh al even net,
Soo haest getrout, soo haest een slet.

hiermede kwam ook al voorlang overeen COLIJN VAN RIJSSELE, die *Kladde*, *Kladdeken*, enz. mede een benaaming van zekere vrouwen, te saamen voegt met *Sleter*, in den *Spieghel der Minnen* VI. Spel fol. 108.

Ey valsche kladde! ô onaerdighe sletere!

en V. Spel. f. 87. daar hy *Kladdekens* en *Sleters* verwisselt. Dewijl nu 't geen *beklad* en *versleeten* is van yder veracht, en van niemand aangezien wordt; zo worden ook deeze woorden gebruikt, enkelijk om arme, geringe, en slechte vrouwen te betekenen. zo schrijft hy weder III. Spel f. 53.

Wat zoudy u worpen aen arme sleteren?

en daarna:

't Is al om de sletere. dat zoud' ic duchten,
Catherina, dat hy dus karmt ende treurt.

deeze Catherina was een Linnennaaiester, en haar

minnaar, Dierijk de Hollander, zoon van een' ryken koopman: waaruit hier de betekenis van dit woord lichtelijk is optemaaken. zo vind ik *Slet* ook by FR. VAN HOOGSTRATEN, *Beg. Pelgr.* I. 7. bl. 27.

*Vs. 1177.

*Bl. 366.

*Nadien wy zijn geringe en arme sletten,
En by geen volk van achtbaerheid gezien.*

ook *Sletvink*, I. 8. 37.

*En onder al dees maegden een slaevin,
Een sletvink, die zy niet en dienden te eeren.*

In dit alles is *Slet*, of *Sleter*, alleen eene benaaming van *geringheid* en *onvermogen*, die wel verachtelijk in de oogen van anderen, maar inderdaad geenszins schandelijk zijn. want Armoede op zich zelve is geen schande. de grootste schande, die 'er, zo als wy het eerst namen, onder schuilt, is die van *slordigheid* of *morssigheid*. Wy zijn echter lang van gedachten geweest, dat de naam van *Slet*, zo als die eerst op Vrouwen toegepast werdt, een scheldnaam is van meerder nadruk, ja een der schandelijksten, diemen aan eene vrouw zou kunnen geeven. In 't kort, de eersten, die met den naam van *Sletten* begroet zijn, waaren, geloof ik, de zulken, die VONDEL, in zijn *Roomsche Lier* aan D. MOSTERT, noemt, *VERSLETE boelen*. daar *Versleeten* zo veel is als *Verworpen*, 't geenmen naar genoeg gebruikt heeft, en nu moede is. T. ASSELIJN, *Grooten Kuriëen Act.* I. scen. 2.

Zegt Furioos slavin en halfgesleete boel.

B. VOLLENHOVE, *Broedermoort Act.* II. scen. 1.

Uw boelschap eertijts, nu veroudert en versleten.

by CORN. VAN GHISTELE, in TERENCEUS, *Heautontim.* Act. II. scen. 4. zegt Bacchis, een Lichtekoi:

*Maer als ick leelijck, oudt, en versleten si,
Dan sullen si mi verfoeyen -*

+J. BARA, in *Galteno en Alimene Act. I.* noemde, buiten twijffel met deeze zelfde betrekking, de onkuissche Alimene *Jufferslet*. Hiermede komt overeen het +Vs. 1177. rondborstig antwoord van Geeraard van Velzen aan Graaf Floris, 't welk de Rey van Amstellandsche Jofferen aldus opzingt, by HOOFT, in *Velzen Act. I.*

*Dat ik (God ly het nimmermeer)
Zy tegens die schand opgewassen,
Sprak Velzen tot zijn' Landesheer,
Uw SLEETE schoen mijn' voet niet passen.*

welke vaarzen ontleend zijn uit het oude Lied, door den Hr. KORN. VAN ALKEMADE uitgegeeven achter de *Rijmkronijk* van MELIS STROKE:

*Die schand en schiet 'er my nimmermeer
Dat ghy my sout brengen in sulck verdriet;
Sprac Gheraert van Velsen tot synen Lants-heer,
U ouwe schoenen en wil ick niet.*

of eigenlijk, gelijk deze vier vaarzen geleezen worden achter dezelfde *Rijmkronijk*, uitgegeeven door HEND. LAUR. SPIEGHEL 1591.

*Die schand en schieter mijn nemmermeer,
Sprack Gheraert van Velsen tot synen lantsheer,
Eer ghy my sout brengen in sulk verdriet,
U ouwe VERSLETEN schoenen en wil ik niet.⁽¹⁾*

- (1) Dit zelfde denkbeeld wordt met andere woorden voorgedragen in het vierde couplet van het oud Liedeken, over het zelfde onderwerp; welks begin gevonden wordt op een schutblad, achter den *Rijmbybel* van JACOB VAN MAERLANT MS. E. geschreven op papier, voorheen het eigendom van den Heer EMTINK, thands van den Heer ALEWIJN. Zie onze aantekening hiervoor bl. 44.

Om de zeldzaamheid van dit stukje, willen wy hetzelfde, zoover het op dat blad gevonden wordt, met gunstige toestemming van den Heer ALEWIJN, hier letterlijk mededeelen.

Dit is vanden Graue.....^(a)

- (a) Dit woord *Graue* staat er by gissing. Het bovenste deel der letteren is weggesneden, met nog eenige letteren, zoo het schijnt.

*Et viel in eenen tiit voerleden
Verstaet miin redene si es claer
In scrauēhage ter seluer stede
Het es gheleden bet dan C iaer.*

Die graue sprac in sijn gheuoch^(b)

- (b) GHEUOCH is *gevoeg, commodum*. KILIAAN.
*Gheert uā velssen ghy moet trouuē
Ic sal v geuē guets genuch
Met ysabeele miins harssen^(c)*

- (c) HARSSEN is *herten H.D. herzens*.
vrouwe

*Die scande en valt my nummermeer
My seluen te bringen in dat verdriet
Sprac gheert vā velsse tot sinen heere*

Uwer loddinningē^(d)

- (d) LODDINNINGE: zie KILIAAN op LODDER, en LODDEGHE, LODDEKE, *Mulier venerea, luxuriosa, meretrix.*
en villic^(e)

- (e) VILLIC, *wil ik*; en zoo meestal v. voor w. *vel, vas, vilde, voert* enz. voor *wel, was, wilde, woord.*
niet.

*Die grave sprac met fellē moede
Anders mocht v reden vel beleggē
Gheert van velssen sult^(f)*

- (f) Misschien *siit op v boeden.*
op hoeden
Miin loddinninge (d) sulti seker hebben.

*Die een van den anderē sciet
Die redene lietē sy daer staen
Gheert vā velssen en achtē^(g)*

- (g) *achte het.*
niet
Hi meende het soude daer anders gaen.

Des grauē uā bentē dochter vas hē gegeuē^(h)

- (h) Hiervan vindt men niets in de Historien.
*Die troude hy tot eenē wiue
Des vilde gheert uā velssē vroolic leuē
Die grave vā bentē dochter vas hē gegeuē.(h)*

*Doen die feeste vas ghedaen
Gheert uā velsse hadde al verghetē
Die graue uan hollant screef hē an
Een⁽ⁱ⁾*

- (i) *Een woord.*
voert villic met v spreken.

*Gheert van velssen sat op siin paert.
Hi sciet van siinre scoenre vrouwen
Die graue sinde^(k)*

- (k) SINDE is *zende, zond.*
hem metten vaert
Tot bargaen eñ heenegouuen.^(l)

- (l) *Bergen in Henegouwen.*

Des anders daechs bider^(m)

- (m) NOENE: *Nona hora, diei naturalis meridies.* KILIAAN.
noenen
Toech die graue te velssen toe⁽ⁿ⁾

- (n) TOE. waarschijnlijk heeft in het oorspronkelijk gestaan *touwe*, 't welk rijmt op *vrouwe*. Zie de aanteekening hierachter B. VIII. vs. 796.

*Anders en haddi daer niet te doene
Dan te scoffierene die scoene vrouue*

*Die vrouue riep cracht eñ gheult
Wat doedi edele lans heere
Waer dus een ander op mi ghestelt
Selue metten liue soudiit keerē*

Haer gherochte^(o)

- (o) GHEROCHTE is *geruchte*.

*en halp haer niet
Si moeste liden dat men haer dede
Die graue vander vrouuen sciet
Tutrech toech hy in die siede*

*Het en leet niet vij dagen
Gheert van velssen en quam vit henegouuē
Niet langhe en lett^(p)*

- (p) LETTI, lette hy, vertoefde hy. KILIAAN: LETTEN, *morari*.

*in scrauēhage
Hi en toech tot siinre scoenre vrouuen*

*Tegē plach si hem te comē
Villicome heeten harē heere
Nu en heeft hise niet vernomē.*

*Des bedrufde hi hem harde seere
In die camer dat hi trat
Hi uant siin wif in grootē rouue
Vriendelike dat hise an sprac
Vat es v wel scoone vrouue*

Die graue heit^(q)

- (q) HEIT is *heeft*.

*miin eere ghenomē
Daerom bin ic in dit lidē
Nummermeer en mach mi vromen^(r)*

- (r) VROMEN, eigenlijk *baten*, hier schijnt het eenvoudig *gebeuren* te beteekenen, of *gelusten*.

Te slapē heē^(s)

- (s) H E ē is *heere*.

bi ver^(t)

- (t) VER is *uer, uwer*.

siden

*Dese reise haddic wel mogen deruen
Scoene wiif dat villic v vergeuē
Meer^(u)*

- (u) MEER is *maer*.

*bidir doet die ic sal steruē
Dat saldē graue costē tleuē*

*Nu sal ic v seggē siit becāt
Vādē graue uā hollāt
Met siine eedele lieden
Die graue sat op een dobbelspel^(v)*

- (v) DOBBELSPEL beteekent hier *tweespalt*, *twistgeding*, *dissidium*. 't is uit de Historie bekend, dat Graaf Florens te Utrecht gekomen was, om den zoen met Amstel en Woerden te treffen.

*Gheert uā velsse vas soe fel
Hi heeft hem vermeten
Hi salden graue uan hollāt
Met eenre cniuen^(w)*

- (w) *Met eenre cniuen*: KNIJF is een lang puntig mes of ponjaard. Zie HUYDEC. op M. STOKE I. D. bl. 526-529.
doersteken

*Dat benam heer ghiisbrecht
iii verf voer den daghe
Dat dede hi om die vā vtrecht
Soe lief hadde hi die graue*

Ic quā gheredē met ioliid^(x)

- (x) JOLIJD, *Festivitas*, *Hilaritas*. KILIAAN.
*In een velt van groenē grase
Daer vandic op een morgen tiit
Een loep vā eenē vitte^(y)*

- (y) VITTE is *witten*.
hase

*Die hase en mach niet geuaeñ bliuē
Segic v vat miins ghesciet^(z)*

- (z) *Zeg ik u wat my is geschied*.
Ghi en siter^(a)

- (a) SITER, *zijt er*.
*selve metten liue
Of ic en cans^(b)*

- (b) *Kan het niet vangen*.
geuanen niet

*Die eedele grave sat op siin paert
Vit iagē vaendi ridē^(c)*

- (c) *Uit jagen waande by te ryden*.
*Hi sette tuee suster kinderen
Neffens siinre siden*.

Dat dit Liedeken in, of even voor, het begin van de vijftiende eeuw geschreven is, blijkt uit het slot van het eerste couplet. Jammer is het, dat wy het niet in zijn geheel hebben. Uit Taal en Stijl te oordeelen, houden wy het ouder, en, mogen wy het ronduit zeggen, beter dan het Liedeken, achter de *Rijmkronijk* van MELIS STOKE, in de zeldzaam voorkomende Uitgave van DOUSA 1591, en in die van ALKEMADE 1699 geplaatst. Het onderscheid, dat er tusschen die twee Uitgaven gevonden wordt, is in sommige regels vry aanmerkelijk. De Heer HUYDECOPER heeft, by het opstellen zyner *Proeve*, de Uitgave van ALKEMADE gebruikt; doch naderhand,

⁺maar ook in deeze gedachten ben ik bevestigd door COLIJN VAN RIJSSELE, by wien,
V. Spel f. 89. b. de bovengemelde Catherina zegt: ⁺Vs. 1177.

*Ic hebbe liever mijn eere dan sijn ghezontheyt.
En al ware ic machtich als de gheresene
Met mynen trooste hem te ghehesene,
Als hy ghezont ware, ic zoude vergheten sijn,
Ghelijc de SLEETERS die VERSLETEN sijn.*

in zyne *Byvoegsels*, de andere lezing by DOUSA opgegeven; gelijk wy die in den text hierboven bl. 370. hebben ingelascht. Vanwaar dit groot verschil in de Uitgave van ALKEMADE zynen oorsprong hebbe, kunnen wy, daar nergens blijkt, dat ALKEMADE eenig Handschrift van dit Liedeken gehad of gebruikt hebbe, met geene zekerheid bepalen.

Zoo men de beide Liedekens by DOUSA en ALKEMADE met elkanderen vergelijkt, komt men lichtelijk op de gedachte, dat de veranderingen, welke by den laatstgemelden voorkomen, het eigen Werk van ALKEMADE, of van iemand van zynen tijd, sijn. Hierin wordt men versterkt by het lezen van het ander Lied, welk ALKEMADE goedgevonden heeft, ten overvloede, daarachter te voegen, zonder dat hy ergens meldt, vanwaar hy dit ontleend hebbe. Die eenigszins in Nederduitsche Schriften bedreven sijn, zullen genoeg, uit den Stijl en den Rijmtrant, over de waarde of onwaarde van dat opstelletje kunnen oordeelen. De woorden *affaires*, *assistencie*, *onpatience*, *assistenten*, verraden den tijd, waarin het moet vervaardigd sijn.

* **Achtste boek.**

*Bl. 367.

Vs. 12.

*Daer Nizus hof houdt, die eerwaardigh by gebuuren
Om zynen ouderdom, op 't hoofd droegh 't purpren haer.*

Wy hebben boven B. VII. 337. uitvoerig gesproken van de stoffelyke *Adjectiva*, uitgaande in EN. Men zou mogen twijffelen, of *Purperen* onder deezen te tellen waare; dan of 't eenvoudiglijk de *kleur*, en niet de *stoffe*, van iets betekende. doch wy vinden, dat het doorgaands onder de stoffelyken geteld wordt: en zo gebruikt VONDEL 't, dat is, voor een onzydig woord altijd *Purperen*. zie III. 741. VII. 164. VIII. 42. 106. X. 178.

DAN. HEINSIUS, in den *Lofzang* vs. 329.

*Gelijck de schoone sterr, die smorgens laet aenschouwen
Haer purperen gesicht. -*

COORNHERT, *Odysee van Homerus* B. V. fol. 37. b.

Om de purpuren zyde met haer handen te spinnen.

en B. VI. f. 41.

Daer spintse purpuren cleederen -

KILIAAN: PURPEREN, *van purper*. PLANTIJN: PURPEREN *kleedt*. *Hist. van Alexander* 1515. cap. 14. *dat ghi hem daer na met een purperen cleet ghevanghen zijnde tot ons seyndet*. Welke voorbeelden wy, met onzen Dichter, goed keuren, en naarvolgen: hoewelwe in het Boek van BARTOL. ENGELSMAN 1485. B.

+XVI. c. 9. leezen: *Item Ametistus is ghemengt mit purpurre verwen ende mit violetscher verwen.* doch hier wordt het eenvoudiglijk voor de *kleur* genomen,^(m) +Vs. 12. gelijk anders, *Rood, wit, geel*, enz. maar *Purper*, in 't Latijn *Purpura*, is eigenlijk een soort van schelpvisch, met wiens sap oudstijds de kleederen geverfd werden. doch het *Purper* der Ouden is nu niet meer bekend; gelijk VOSSIUS, *Etymolog. in PURPURA*, schrijft, daarmen 't overige kan naarzien. dewijl dan *Rood, wit, geel*, weezenlooze verwen zijn, en het *Purper* integendeel eene stoffelyke zaak is, even als *Goud, Zilver*, enz. zo volgt natuurelijk datmen daarvan ook maake *Purperen*, even als *Gouden* en *Zilveren*: die ook zelfs inderdaad somtijds niet meer betekenen dan *verguld* of *verzilverd*. Maar het geen ik van sommigen gedaan zie, en echter niet + kan goedkeuren, is, datmen ook *Vergulden*, voor *Verguld*, schryve. COORNHERT, +Bl. 368. *Odyss. B. V. vs. 1.*

*Int rysen des dagheraets, der sonnen huysvrouwe schone,
Wt haer verghulden camer om lichten hemel en aerde -*

en B. IV. fol. 21.

Met vergulden boorden -

PLANTIJN: VERGULDEN *halsbandt, helm*: doch 't kan zijn, dat *Vergulden* hier alleen dient tot uitdrukking van het manl. geslachte, voor *Vergulde*: en zo is 't ook. ik lees by R. VISSCHER, *Zinnep. I. 53. Grootte*

(m) Dit onderscheid namen de Ouden in acht: want zo leezen wy ook in de *Hist. van Alexander* 1515. uit dewelke wy aangehaald hebben cap. 14. *een purperen cleet*; integendeel cap. 41. *dye zee met purpere VERWE verciert.* [HUYDECOPER.]

⁺SILVERE VERGULDEN *Schalen, Koppen*, enz. doch ik zou durven wedden, dat dit een drukfout waare, voor SILVEREN VERGULDE. want dees Schryver tast anders noit ^{+Vs. 12.} mis, in *Gouden, Silveren*, enz. Als I. 28. *een swaerdts gevoeght van gouden penninghen*: En, *vecht met silveren of gouden wapenen*. En 36. *de glazen vensters*. en zo altijd. integendeel *vergulden* zegt hy anders noit, maar III. 32. onderscheidt hy dit woord duidelijk van de anderen, schryvende: GOUDEN *ketens op ZYDEN kleederen om den hals*, VERGULDE *swaerden op de zyde*, enz. waarom ik vaststel, dat hy ook I. 53. *silveren vergulde* geschreeven hebbe. ook vindtmen by KILIAAN: VERGULDT, *auratus*. en zo mede by onzen Dichter, VII. 924. X. 919. XV. 180. 891. en elders. En datmen zo moet schryven, is, zelfs voor een maatig begrip, zo klaar, dat het geen bewijs noodig heeft: verschillende *Gulden* en *Verguld*, eveneens als *Zilveren* en *Verzilverd*.

Vs. 14.

*De maen vernieut zeswerf haer horens hoogh gesteegeen,
Geduurende 't beleg, noch bleef de stadt belegen,
En d'oorloghskans hing lang in twyfel, en beraet
Wat zy te kiezen stont.*

Voor *Belegeren*, gelijkmen nu meest spreekt, zeiden de Ouden *Beleggen*. MELIS STROKE B. III. vs. 236.

*Die bisscop die te haerlem lach
Ontzach hē nacht eñ dach
Dat mē hem van achter soude
Dien wech belegghē alte houde.*

⁺MS. 1452. bl. 122. *dat die coninc quam belegghen hoer casteel. Destr. van Troyen* 1479. fol. 58. a. *dat wi dan die stat van Troyen alsoe vromelijcken moghen* ^{+Vs. 14.} belegghen. en daarvan *belegginghe* f. 61. nu *belegering*, of *beleg*: welk laatste, benevens *belegghen*, voorkomt by W. SILVIUS, *Navig. in Turckyen* 1576. B. I. c. 9. enz. die echter c. 15. ook *beleegeren* schreef. H. DE GROOT, *Bewijs* bl. 18.

Wat uitkomst hebben sou Jerusalems beleggen.

HUYGHENS, *Sneldicht* XVIII. 39.

Die de stadt winnen wil, seyd' hy, moet haer beleggen.

hiervan ook *belegger*, gelijk HOOFT schreef in de woorden boven aangehaald VII. 722. Maar dit *Beleggen* nu, is dat afkomstig van *Leggen*, *leide*, *geleid*? of van *Leggen* (liggen) *lag*, *gelegen*? dit schijnt met den eersten opslag duister, en die de taal niet ⁺verder geleerd heeft, dan om zyne gedachten aan anderen mede te deelen, zal dit kwaalijk kunnen beslechten. het blijkt ook, dat de meesten der Ouden daartoe ^{+Bl. 369.} geen kans zagen; want schoon zy *lag*, *gelegen*, altijd wel wisten te onderscheiden van *leide*, *geleid* (zie daarvan onze Aanteken. XII. 431.) zo gebruikenze hier integendeel, *belag*, *belegen*, en *beleide*, *beleid*, geheel onverschillig. het welk ons zeer vreemd voorkomt. Eerwe dit ophelderen, zullenwe de voorbeelden, getrokken uit veele schriften der Ouden, laten voorafgaan. BELAG, BELEGEN, vindenwe by MELIS STROKE B. I. vs. 255.

*Noeit en lasen wi noch en kenden
Dat kaerl de stat van romē belach.*

II. 1316.

Als men scref XCIX iaer

*+Eñ elf-hödert doe belach zwaer
Coninc richaert vā inghelant
Ene borch vast ēn groot.*

⁺Vs. 14.

IV. 331.

*Een deel liede de daer naer
Vredelant belaghē doe.*

V. 1181.

Dus belachmē moermond.

B. II. vs. 391.

*Eñ worden metter torken here
Belegghen in de stat van edissen.*

en wat verder vs. 411.

Want si damasch haddē belegen.

B. V. vs. 641.

*Dit gheureisde de graue ian
Van auēnes, de edel man
Dat dat huys belegghen ware.*

vs. 807.

*De graue ian, hi was comen
In de borch te haren vromen
Die hi belegen aldaer vant.*

LOD. VAN VELTHEM, *Spieg. Hist.* B. I. c. 3. *Ende belacht met herecracht; d.i. belag het, t.w. Keyzerswaert. Hist. van Zeghelijn* bl. 39. *Ende was alomme belegghen.* MS. 1452. bl. 121. *dese hadde belegghen een stadt geheten Phalisces.* CLAES WILLEMSZ. *der Minnenloep* M.S. 1486. B. I. c. 9.

Die stat heeft hi al om belegghen.

Profectus MS. B. II. c. 61. fol. 108. b. *Het is te weten dat die doecht dat middel holdet tusschen de ondoechde, eñ an allen siden is sie van ondoechden belegghen.* En II. 72. fol. 116. b. *die belegghen is van*

+ *den vianden. Materie der sonden* MS. fol. 78. d. *myne vyanden hebben myne. ziele alom belegghen. Goudsch Cronijcxken* 1478. bl. 6. *dese quamen met groter macht,* ^{+Vs. 14.} *ende belagghen desen Toren Antonia.* en bl. 36. *ende belagghen Alckmaer 9 weken lanck:* deeze laatste woorden staan ook in de *Cronijk* van VELDENAEER bl. 19. *Fasciculus Temporum* 1480. fol. 17. a. *Hercules en Jason hadden Troeyen belegghen.* f. 18. a. *Troeyen wert belegghen ende wreetlick verraden van Anthenores ende Eneas.* fol. 26. b. *Joram wert van Benadab belegghen in Samaria* fol. 30. b. *Rasin coninc van syrien had dat lant van Judeen belegghen in Achas tijt.* en f. 31. a. *Phacee* (d.i. Pekah, Kon. van Israël) *maecte oock een compact met Rasin, ende ombelagghen dat lant van Judeen.* *Der Sielen Troest* 1484. (of 1386.) fol. 71. d. *wi sijn hier belegghen in die stat, ende die cost is duer.* PHILLIPS-RUYCHROCK MS. 1486. f. 21. b. *belagen zy die stadt van Anthiotien:* en wederom, doch ook tegelijk op de andere wyze: *ende beleyden die voers. stede van Anthiotien rontomme, soe dat die kerstenen, die de selve te voren belegen hadden, waren doe weder belegen.* *Hist. van Alexander* 1515. c. 16. *daer nae belach Alexander die stadt van Athenen.* J. REYGERSBERGH, *Cron. van Zeelandt* 1550. cap. 10. *hoe seer si nochtans van Grave Gwie van Vlaenderen belegghen waren.* P. PETYT voor de Rederykers van *Haarlem* 1598. te *Rotterdam:*
Als sy in de meeste benaetheyt waren belegghen. FLORIANUS, *Vertal. van Ovidius* bl. 179. *Die van Athenen, de welcke van haer vyanden belegghen waren.* COORNHERT, *Vertal. van Seneca* VI. 26. *van een groote macht vyanden in een stede rontomme belegghen te wesen.* SAMUEL COSTER, in *Ithis Act.* V. sc. 1.

⁺*Om uwent wil alleen was ick zoo zeer gheneghen
Te slaen mijn vyandt, daer Atheen van was beleghen.*

⁺Vs. 14.

J. SIX VAN CHANDELIER, *Poëzy* bl. 64. van den Spanjaard:

Wanneer hy Haarlems muur belagh.

en anderen. Ondertusschen zijn van BELEYDE, BELEYD, niet alleen verscheidene voorbeelden by de ⁺Ouden, maar ook by eenigen der zelfde Schryveren, te vinden. MS. 1452. bl. 14. *die here en mochte buten den huse niet comen, mids hy der in beleyt was.* Bybel 1477. Genes. XIX. 4. *mer eer si slapen ghinghen soe omleiden die mannen van dier stat dat huys.* *Legende van St. Germaen* 1478. f. 134. d. *doe die coninc van Cicilia sine stat beleit hadde.* *Goudsch Cronijcxken* 1478. bl. 36. *daer volchde Joncheer Dirck na, ende beleyde dat casteel van Yselmonde sesthien daghen lanck.* J. VELDENAEER, *Cronijck* bl. 38. *soe toech dese nywe coninc voer die stadt van Aken, ende beleyde die alom.* *Destr. van Troyen* 1479. f. 61. b. *ende si beleyden die stat van Troeyen doe inder nacht.* *Fasciculus Temp.* 1480. f. 31. a. *so ombeleyde hi Damascus:* en b. *beleyde die stadt.* PHILLIPS RUYCHROCK MS. 1486. f. 17. *die keyserlijcke stadt van Constantinople, de welke zy rontomme scarpelijck beleyden.* W. SILVIUS *Navig. in Turckyen* 1576. B. II. c. 12. *heeft hy de stadt drye gheheele jaeren lanck beleydt.* zo schreeven ook de Rederykers van *Hamburg* 1598. te *Rotterdam*:

*Alst heeft ghebleken aen die van Woerden fijn,
Die beleyt waren van Tyransche scharen.*

Niettegenstaande alle deeze, en meer andere voorbeelden, te vinden by zulke Schryvers, op welker

+gronden wy anders gewoon zijn te bouwen, oordeelen wy, dat *Beleide, Beleid*, gansch niet, maar BELAG, BELEGEN, alleen en volkomen goed zy. want het komt van *Leggen* (Jacêre) *lag, gelegen*, en betekent niets anders dan *leggen rondom een stad. Materie der sonden* MS. fo. 17. c. *ende dyne vyanden sullen di beligghen myt enen bolwerke.* MELIS STOKE B. IV. vs. 568. +Vs. 14.

*Om dat men gheen van dese borghen
Beligghen mochten sonder zorghen.*

dus ook B.V. 818. dit zelfde *Beleggen* beduidt ook *Leggen op iets.* 't *Goudsche Chron.* bl. 72. *soo quamen sy met groote schepen, ende beleyden dat water dat daer niemant lyden en mochte.* daar *beleyden* zekerlijk diende te zijn *belagen*, want het is even of men zeide, *ende lagen*, of *bleeven liggen op dat water.*⁽ⁿ⁾ zo komt op de zelfde wyze, van *zitten, bezitten*, niet alleen oneigelijk voor *hebben*, maar ook eigelijk voor *zitten op iets*; KRUL, *Papierse Wereld* Inleid. bl. 3.

- (n) Men zou kunnen in bedenking geven, of in de aangehaalde plaats uit het *Goudsche Cronijcksken*, en misschien ook in eenige andere, het woord BELEYDEN niet zoude kunnen genomen worden in de beteekenis van *ponere*: Met schepen BELEYDEN zy het water, dar daar niemand door passeeren konde. Men vergelyke MELIS STOKE B. IV. vs. 928.

*De Vlaminghen haelden scepe groot,
Meneghen huele eñ menighen boot,
Eñ BELEIDEN twater ghemene,
So dat scip groot noch clene
Mochte liden - d.i. passeeren.* Zie de aantekening hierachter B. XV. vs. 1035.

⁺*Begeerlijkheid bezit de zetel van 't genoeg.*

en, dat hier nader bykomt, ook *een stad bezitten*, voor, *zitten* (d.i. geduurig blyven) rondom een stad. MELIS STROKE B. II. vs. 712.

⁺Vs. 14.

*Quā saladijn de soudaen machtich
Met groten here in galilee
Eñ besat op de versce zee
Tabariē met groten here.*

En even te vooren vs. 676.

*Hem volghede keiser vrede-rijc
Met groten here seer v'meten
Eñ hevet brunsewijc beseten
Eñ dat ghewōnen eñ borghe vele. [veele burgen of kasteelen]*

B. III. vs. 1422.

*Hi, de [die] adinghē hadde beseten
Brac op, eñ vlo sierre veerde
Bede te waghene eñ te peerde.*

[*sierre veerde* is zijn reis, den weg dien hy zich voorstelde te gaan: vergelijk onzen MELIS B. III. vs. 408. 570. V. 37. 619. 669. en VI. 788.] *Roman van Ferguut en Galiene* MS. fol. 22. d.

*Alse Ferguut dit verhort
Dat Galiene es in hare port
Beseten - te vooren: Beleit.*

JAN VAN HEELU, *slach van Woeronc* MS. fol. 141.

Aldus wert woeronc beseten. d.i. belegerd.

voor *Beleg* gebruikte VELDENAER in zijn *Cronijk Bezit*, bl. 70. *ende beleyde die stede van Zyriczee noch weder met swaren BESITT*: en bl. 60. *ende besette Cranenborch all om mit een swaer BESITTE*. By welke gelegenheid wy hier ook aanmerken, dat onze *Onzydige*

+Werkwoorden, met het Voorvoegsel BE, te gelijk eene *Werkende* betekenis aanneemen, dat is, van +*Neutra* veranderen in *Activa*. zo komt van Lagchen, *iemand belagchen*; van Loopen, *iets belopen*; van Weenen, *beweenen*; van Slaapen, *beslaapen*; enz. op dien zelfden voet komt van Leggen (*jacêre*) *Beleggen*, BELAG, BELEGEN; als een *Stad*, een *Slot beleggen*: en daarvan weder het Substant. BELEG. maar van Leggen (*ponere*) komt *Beleggen*, BELEIDE, BELEID; als een *Zaak beleggen*, d.i. aanleggen, of bestieren, en hiervan het Substant. BELEID.^(o)

+Vs. 14.

+Bl. 371.

- (o) Van dit *Substantivum* BELEID komt wederom een Werkwoord BELEIDEN, *dirigere*. CATS, *Hofgedichten* XXV.

Want een die zijn bedrijf met eeren wil BELEYDEN.

R. VISSCHER, *Zinnepoppen* bl. 21. *daer worden veeltijdt veel Raedsheeren gemaect, en onder alle isser een of twee die de sake* BELEYDEN *of verdedigen*. UITENBOGAERDT, *Bedien*. bl. 63. *dat hy de gheseide verschillen wel tot moderatie ende verdraeghsaemheyt soude* BELEYDEN. bl. 96. *de saeck tot een formeele scheuring* BELEYDEN. HOOFT, *Brieven* N. 3. bl. 6. *Indien 't UE gelieft daar naar te* BELEIDEN. N. 6. bl. 10. *Dat ik my ook sterk maakte de zaake wel zulks te* BELEIDEN. zie ook *Nederl. Histor.* B. I. bl. 1. III. 98. 121. V. 176. VI. 248. en zoo elders meer.

Onze Dichter, *David in Ballingschap* bl. 29.

De hoogste wijsheit, sterck en lieflijck in 't BELEIDEN.

Gebroeders bl. 27.

Die 't wil en wenscht kan 't werck naer zynen, wil BELEIEN.

Psalm CX. bl. 275.

*Godts wondere alvoorzienigheid,
Die 't al kan stieren en* BELEIDEN.

Poëzy I.D. bl. 411. enz.

Vs. 135.

- ik wil niet gedoogen dat mijn eilant,
 En errefrijk, de wiegh van Jupiter, 's volx heilant,
 Van zulk een aertsgedroght besmet werde en betreên.

De *WIEG van Jupiter* d.i. het vaderland, de geboorteplaats van Jupiter, t.w. het eiland Crete; ook zo genoemd by J. VAN DER BURG, op de *Verovr. van Limburg*, uit BARLAEUS Latijn:

En Jovis waerde wiegh moest voor haer leger wijcken. OVIDIUS zegt, en men vindt het ook by anderen, *Jovis incunabula*. doch *Incunabula* zijn eigenlijk de windselen en luuren, waarin de eerstgeboren kinderen gewonden zijnde, in de *wieg*, die zy *Cunae* hieten, geleid werden: zie PLAUTUS, *Amphitr.* Act. V. sc. 1. vs. 52. en 55. doch de Dichters neemen *Incunabula* in de betekenis van *Cunae*, of *Wieg*: want Crete kan wel gezeid worden de *Wieg*, maar geenszins de *Luuren* van Jupiter te zijn. Wy ontmoeten ook by de Onzen het woord *Wieg* in deeze betekenis. J. DRIEBERGEN, *Vertaaling van PRIDEAUX, O. en N. Verbond* I. Deel B. VIII. bl. 827. (645.) *Deze Hekatéus was van Abdera ene Griekse stad in Thrakie, beroemt als de wieg van Demokryt, Protagoras, en andere geleerde mannen.* H. DULLAERT, *Poëzy* bl. 135.

*Natuur heeft elkx gemoet een' zachten trek gegeven,
 Om by zijns vaders erf, en eigen wieg te leven.*

A. MOONEN, *Machtelt Herdersz.* bl. 90.

*Dat gy, aenminnigh kint, uw stadt een' naem kont geeven
 Als Saffo eertijts aen het Grieksche waterlant,
 Haer wiege -*

*POOT, in de *Mengeldichten* bl. 382.

*G'ontfingt my korts in 's Gravenhaeg
Uw wieg en woonplaets -*

*Vs. 135.

en bl. 388. de stad Rotterdam aanduidende, noemt haar, *Erasmus wieg*. Den oorsprong deezer spreekwyze geeft ons JAC. ZEVECOTIUS aan de hand, *Verachtinge des Doots* B. III. vs. 529.

*En maeckt oock geen Geschil waer u de geest ontvlieget,
Of in een ander lant, of daer ghy sijt gewieget.*

want volgens 't gemeene en natuurelijkste beloop der zaaken, magmen vaststellen, dat een mensch niet *gewiegd* wordt, dan in de plaats zyner geboorte.

Vs. 193.

*en ik hoor
De baren, in de zee gescheurt, op 't waterspoor
Vast ruisschen en het lant schijnt snel te rug te deizen.*

WATERSPOOR: POOT, *Mengeldichten* bl. 396.

**En volgt langs 't waterspoor dus zijn fortuin uitheemsch.*

*Bl. 372.

Zeespoor, zegt ANTONIDES, in den *Ystroom* B. II. bl. 36.

*-- toen de zeilkunst aen het groeien
Op 't zeespoor van Dedael, in zee stak, zonder roeien.*

M. BODE, in *Polyxena* Act IV. scen. 4.

*De zeekolk Hellespont aan 't woên houd ons beslootens,
En stopt het zeespoor naar Epieren voor wijn vlooten.*

vermeng echter dit *Water-* of *Zee spoor* niet met *Zog*; waarvan zie de Aantek. beneden B. X. vs. 234.

Vs. 203.

*zy hangt, vervoert van minne,
Aen 't groot Kretenzer schip, gelijk een gezellinne
Des aftoghts, bits benijt.*

Het begin van dit woord *Gezellin*, bederft de muziek van het vaars. zie watwe daarvan gezeid hebben B. II. vs. 1089. bl. 188. 190. De uitgang *IN*, tot aanduidinge van het vrouwelyke Geslacht, is, buiten eenige bedenkinge, goed Duitsch: zie ook daarvan B. VII. vs. 68. in een vaars echter, daar het Voorvoegsel *GE*, in *Gezellin*, noodzaakelijk lang genomen moet worden, schrijftmen beter *Gezelle*, het welk niet minder goed Duitsch is, dan *Gezellin*; en ook dikwils by de Ouden gevonden wordt. MELIS STOKE B. II. vs. 75.

*Te wiuē nam hi ene peternelle
Te bliuene sijns bedden gheselle.*

A. VAN SLICHTENHORST, *Geldersche Geschied.* I. §. 32. bl. 20. *als onlanx daerna syne bed-gezelle hem was ontvallen.* de Vertaaler van BOËTIUS f. 63. c. *zou(d.i. zy, Paciencie) es aller Deughden gheselle.* LUCAS DE HEERE, *Hof en Boomgaard der Poë sien* 1565. bl. 53.

*Fy leelicke mamme end' u me'ghezelle,
Die zoo rond zijn, als schoteldoucken wack.*

de *Orangie Lelie* van Leiden 1607.

B. *Is 't dan de Fame? L. Tis sy, of een van haer ghesellen.*
zo onderscheidtmen ook eene vrouwelyke *Erfgenaame*, van eenen mannylyken *Erfgenaam*. KILIAAN, *Vertaaling van Guiccardijn* fo. 112. b. *mits 't houwe-*

⁺*lijck van Graef Hendrick van Nassau met de erfghename van Chalon.* ook MONTANUS, *byvoegsels op Guiccardijn* fo. 111. b. *Dewelcke na sijn doot een nichte achterghelaten heeft tot erfghename.* Zie ook *Spreuken XXX. 23. VONDELS Jesta* bl. 3. 10. 27. 32. en elders. H. VERBIEST maakt 'er *Erfgenaamster* van, in dit weergalooze vaars, *Dood van Julius Caesar Act. 1.* ^{+Vs. 203.}

O Erfgenaamster van zoo'n heerelyken vader!

Erfgenaam zegt CORN. VAN GHISTELE, in TERENTIUS *Heautontim.* Act. V. scen. 3.

*Segt dat ons doehter comen te voorschine is,
Oprecht erfgenaem van al onse goeden.*

Wees of weese by denzelfden, in de *Andria* Act. I. scen. 4.

Om niemants wille en sal ick verlaten de weese.

Waarvoor doorgaands kwalijk gezeid wordt *het wees.* *Sultane* zegt W. SILVIUS, *Navig. in Turckynen* B. II. c. 18. *het Serail vande Sultane, de huysvrouwe van den grooten Turck.* het welk veel beter luidt dan *Sultanin.* zelfs zegt dees schryver ook *Slave*, voor *Slavin*, B. I. c. 8. *een vrouwe gaende langhs de strate, met een Meyssen een Slave: sijnde alle naert leven gheconterseyt:* en vervolgens boven de afbeelding van de laatste: *een jonghe dochter Moriske, Slaeve binnen Alger.* CORN. VAN GHISTELE, in TERENT. *Eunuchus* Act. I. scen. 2.

*So haest als ghy nut vercleerde,
Dat ghy een moorinne tot een slave begheerde.*

Dit, met bescheidenheid gebruikt, komt my voor als iets, dat keurelijk en fraai is. Zie ook B. XV. vs. 5.

Vs. 309.

*De Visscher, bezigh met zijn bevende angelroede,
De herder met zijn vee, de lantman, mat en moede,
De hant slaende aen den staert van zynen krommen ploegh,
Zien bey de vliegers, en gelooven wis genoegh
Dat zy twee goden door den hemel heen zien zweven.*

Deeze *Vliegers* zijn Dedalus en Ikarus: met nadruk zo genoemd, omdatze de eenigen zijn onder de menschen, die gezeid worden *gevlogen* te hebben. Eigelyker noemt ZACH. HEYNS de vogelen, *Vliegers*, in *Bartas* I. 5. bl. 215.

*By desen snellen hoop, by dese vliegers licht
Voeght hem de vogel Grijp. -*

en POOT, niet onaardig, Cupido, in de *Minnedichten* bl. 147.

*Zy stiet den Vlieger van zich heen.

*Bl. 373.

en in de *Bruilofsdichten* bl. 217.

*Dit speet den kleinen Vlieger,
En aerdigen bedrieger.*

J. DE DECKER, *Lof der Geldz.* bl. 180. spreekt van *Vliegers by der aerden*, dat zijn menschen van gering verstand:

*'t En zijn (gelooft 'et vry) geen'vliegers by der aerden,
Geen schraperen geweest, die ons die peste baerden,
(namelyk kettery) - 't zijn vogels hoog van vlucht,
't Zijn geesten meest geweest vol waen en gloryzucht.*

de *Hist. van de Destructie van Troyen* 1479. spreekt van *jaghers en vlieghers*: doch zie van deezen in 't byzonder onze Aantek. B. XI. vs. 989.

Vs. 357.

*en noch is dees gewoon
Niet hoogh te vlieden, noch te nestlen in de kroon
Van hooge boomen.*

KILIAAN meende, datmen, voor *Nestelen*, beter zou zeggen, *Nesten*. doch zonder grond. 't is waar, volgens de *Analogia* maaktmen eenvoudiglijk van *Nest*, *nesten*, gelijk van *Huis*, *huizen*, van *Hof*, *hooven*, enz. maar wederom maaktmen van *Nesten*, *nestelen*; gelijk van *Druppen*, *druppelen*; van *Trappen*, *trappelen*; van *Wikken*, *wichelen*: zie van den nadruk deezes Uitgangs der Werkwoorden in ELEN, onze Aantek. B. IX. vs. 279. hier iets van het woord zelf, datwe, in een' eigelyken zin, al ontmoeten by WILLERAMUS bl. 34. *min duva, thu thie ther nisteles in steinlochoran.* d.i. myne duive, gy die daar *nestelt* in steengaten. Doch menigvuldig is het oneigelijk gebruik van dit woord, in de betekenis van zich ergens vestigen, en geduurig verblyven. HOOFT, in de *Ned. Hist.* bl. 998. *Parmaes neirstigheidt in 't nestelen op den dijk.* Enz. Doch, gelijk het eigelyke *nestelen* der vogelen dient tot het aankweeken en voortbrengen van jongen; zo gebruiktmen deeze Spreekwyze allernadrukkelijkst van zulke dingen, die zich, eens post gevat hebbende, uitbreiden, en als een vuur of kanker voortloopen, en zich dus als vermenigvuldigen, en zaad winnen. P. BELAERT, *Leven van Keyser Kaerle* B. III. fol. 78. e. *dattet den lande geen duecht en soude inbrenghen, waert dat de Italianen daer begonsten te nestelen.* HOOFT,

+in *Henrik* bl. 32. *geene ketteryen op de grenzen te laten nestelen.* VONDEL, in *Palamedes*:

+Vs. 357.

Wat moeite nestelt onder 't dack.

onthoudenswaardig is het zeggen van SPIEGHEL, *Hertsp.* I. 309.

*Zo ghy der voglen vlucht gheen boven 't hoofd koont keeren,
Maar dats' er nestlen niet, dit koondy lichtlik weren.*

het welk hy vervolgens overbrengt tot schadelyke gedachten. KAMPHUIZEN gebruikt, met de zelfde overdragt, *Nest*, in zyne *Sticht. Rymen* bl. 100.

*Wat laat gy my meer dan gedachtenis,
Die in de ziel een nest van smerten is!*

+Bl. 374.

Voeg hierby noch 't geen HOOFT in zijn' 32. *Brief* schreef: *de kout is de ziel van de bezoeken, gelijk de vreught die van de banketten. die nestelt zoo wel in 't papier, als dees in den wijn.*^(p)

Vs. 402.

- hy ziet
*Het graen verstonden, daer het in zyne aeren schiet.
De schuur en dorschvloer zien bedrukt naer korenschooven
En vruchten uit van 't zaet, die zy zich zelfs beloven.*

KOORENSCHOOVEN van het oude *Schooven*, 't welk KILIAAN verklaart door *Colligere in fasciculos*, d.i. tot bondelkens of bossen te saamen binden. Z. HEYNS, in *Bartas* I. 3. bl. 144.

-- 't graen schooven ende binden.

(p) Zie ook *Nederl. Histor.* B. I. bl. 14. III. bl. 85. VII. bl. 302. en in eene gansch andere beteekenis in *Henrik* bl. 135.

Vs. 452.

Een dicht gewassen bosch, noch noit met bijl gekerft.

GEKERFD. Zoo gebruikt onze Dichter meermaalen dit woord: ook anderen.
ANTONIDES, *Tst.* B. III. bl. 82.

De breede borst gekerft met eereyke wonden.

B. VOLLENHOVE, *Broedermoord* Act. V. sc. 5.

Wie heeft, mijn lief, uw lijf zoo schellems doorgekerft!

HUYGHENS, *Sneld.* XIV. 14. *Hoor hoe 't 'er is verkerft.* ook XIX. 124. HEND. VAN KANNENBURG, *Verovr. van Wesel en 's Hertogenbosch* vs. 93.

Doen was het heel verkerft, doen lagh het spit in d'assen.

J. SIX VAN CHANDELIER bl. 58. *klein gekerft.* J. ZEEUS, *Wolf in 't Schaapsvel* bl. 5.

*Naa dat het magtig heir der Grieken plaag op plaag
Gevoelde, en al de vloot, door storm en onweervlaag
Gefoltert en gebeukt, haar mast en touwen kerfde.*

Wy zouden echter dit woord liever gebruiken als van de II. Cl. zijnde: en zo vinden wy 't meest, als by TEN KATE II. deel bl. 229. MOONEN bl. 220. KILIAAN; en zelfs by onzen Dichter in dit zelfde B. vs. 894. en 1030. HOOFT, in *de Medicis* bl. 209. *Inheemsche oorlogen, dartel wanontzigh, spytige wederwaardigheden, korven haar van alle kanten.* In *Baeto* Act. II.

Een' leevendige kerk van ongekorven hout.

d.i. een bosch. HUYGHENS, *Sneld.* XIV. uit Spaansh Ondicht 83.

*- - - Syn backhuys heel verdurven
Van wonden in den krijgh, en op den graet gekurven.*

en in 't volgende Dicht:

- *die dese Luy soo kurven.*⁺

⁺Vs. 452.

J. SIX VAN CHANDELIER bl. 63.

Gekorven op een dunnen tak.

B. VOLLENHOVE, *Broedermoord* V. 3.

- *gesteken en gekorven.*

NIL VOL. ARDUUM, *Orond. en Statira* IV. 7.

- *om 't bloet te stelpen,
Dat uit mijn' wonden en doorkorvene adren vliet.*

A. HOOGVLIET, in de *Feestdagen* B. II. bl. 45.

*Zoo zag men 't Fabysch volk niet ongewroken sterven,
En, wyl 't gekorven werdt, ook zynen vyandt kerven.*⁺

⁺Bl. 375.

W.D. HOOFT, *Styven Piet*:

Sy souwener van lid tot lid ekurven hebben.

COORNHERT, *Odyss. van Homerus* B. III.

Voor Troyen, daer veel Griecken doorhouwen zijn en doorkurven.

G. BRANDT, in *De Ruiters* bl. 62. *een ander schip had al zijn masten gekorven.* TEN KATE II. deel bl. 49. *onder een gehakt en gekurven.* ENZ.

Vs. 468.

*De jongkheit hoortze ploffen,
En roept, en grijpt gezwint het blikkende geweer
In haere sterke vuist.*

Van *Blikkeren*, of liever van *Blikken*, hebben wy *Bliksem*, mogelijk door verandering van L in M, voor *Bliksem*, d.i. het geene *blikt*: zie de Aantek. beneden B. IX. vs. 279. Maar wat is *Blikkeren*? niet een *sterk en schitterend*, maar enkelijk, een SNEL EN SCHICHTIG *licht*, van zich geeven. dat de *Bliksem* dien naam voert, meer om de snelheid dan om de grootheid van zijn Licht,

*blijkt uit de gelykenis, daarvan ontleend, *zo snel als een bliksem*,^(q) of, gelijk VONDEL hier kort onder vs. 552. zegt, *gelijk een bliksemschicht*: als mede uit de ^{+Vs. 468.} spreekwyze, in een' *oogenblik*, diemen gebruikt, om de allergrootste snelheid uittedrukken. waarvan ook het geduurig beweegen der oogenleden, en het onophoudelijk sluiten en ontsluiten der oogen, *blikken* genoemd is; en de oogen zelfs dikwils onder den naam van *blikken* voorkomen. *Blikkeren* echter betekent ook een weerschynend licht van zich geeven; doch niet zulk een licht, als men verstaat by *Flonkeren*, *Schitteren*, enz. het welk doordringende en vuurig is, gelijk dat van de *Zonne*, *Starren*, *Vuur*, *Edel gesteente*, enz. maar een witachtig en bleek licht, gelijk het daglicht, dat veel bleeker is dan het zonnelicht: want ook *bleek* en *blikkeren* zijn van eenen oorsprong; en zoumen *blikkeren* zeer natuurlijk kunnen noemen, een *bleek blinken*, hoedanig de weerschijn van den dag zich vertoont op die stoffe, die wy, zelfs om die reden, *Blik* noemen: want de kleur van het *Blik* is *bleek* of *blank*; en, voor *blank*, zeiden de Ouden ook, volgens KILIAAN, *blik*. by den Hr. TEN KATE II. deel bl. 123. vindenwe *blik* ook

(q) 't Welk ook dikwils door *blikken* en *blik* wordt uitgedrukt. A.P. CRAEN, in den *Pegasus* bl. 175.

Is al mijn levensvreught in eenen blick verdwenen.

H. RINTJES, *Morgenstond* bl. 5.

Blijkt met een blik -

JAN VAN DER VEEN, *Overzeesche zege-sangen* bl. 7.

Soo schielijck onverwacht als eenne blicxem blickt.

[HUYDECOPER.]

+vertaald, *Album oculi*, d.i. het *Wit* der oogen: en daarvan, een paar *blikoogen* opzetten; alsof wy zeiden, het *Wit van zijn oogen* laten zien. De *tanden* zijn mede *wit*; en hier van *bliktanden*. zie den Heer TEN KATE op de aangetoogen plaats. C.G. PLEMP, *der Herdoop. Anslach* vs. 444.

+Vs. 468.

Die hem ansagen met geblik van tanden styve.

en vs. 639.

Den Doopwolf bliktand noch -

en dus is *blikoogen*, het *Wit der oogen*; en *bliktanden*, het *Wit der tanden*, laten zien. Uit dit alles zietmen, hoe natuurlijk het *Blikkeren* wordt toegeschreeven aan *geweer*, het welk, van yzer of staal, en in den dag gesteld zijnde, een witachtig en blank licht van zich geeft. VONDEL, in *Virg.* bl. 270. *met kopere schilden flikkeren, met stale lemmers blikkeren.* daar⁺ zeer fraai *het flikkeren* aan 't *koper*, maar het *blikkeren* aan 't *staal* wordt toegeëigend. zo voegt ook HOOGVLIET *blank* en *blikkeren* fraai te saamen, in de *Feestdagen* B. III. bl. 112.

+Bl. 376.

Wanneer Kampvechters met de blanke zwaarden blikkeren. Blikken, zegt, in dien zelfden zina, P. VERHOEK, *Karel de Stoute* IV. 5.

De wapenschittring die my steeds in de oogen blikte.

doch dit is zo goed niet, omdat 'er de eigelyke en juiste bepaaling der spreekwyze niet in waargenomen is: want, gelijk gezeid is, het *schitteren* wordt veroorzaakt door het licht der *zonne*; maar het *blikken*, of *blikkeren*, door dat van den *dag*.^(r) de Hr. P.

(r) Gelijk *schitteren* en *blikken* eigelyk niet by elkander passen, zo voegt men ook *blikken* niet zeer wel te saamen met *flikkeren*; gelijk ADRIAAN LEEUW deede, in *Leo Armenius* Act. I. vs. 12.

- Zo vaak ons flikkrend STAAL
Hem maar in d'ogen blikte -

[HUYDECOPER.]

*VLAMING gebruikt het mede van de zonnestraalen, vallende op de pannen van een dak, in *Hogerwoert* B. I. vs. 60.

*Vs. 468.

Als op zijn dak de zonnestraalen blikkeren.

het kan ook geleeden worden, datmen *blikkeren* zegt voor *schitteren* (schoon ik het liever niet deed) t.w. in een' eigelyken, voor *blinken*; geenszins in een' overdragtelyken zin, voor *schoon staan, pronken*, enz. het welk zeer dikwils en zeer wel uitgedrukt wordt door *schitteren, flikkeren, luisteren*, enz. maar zeer kwaalijk en oneigelijk door *blikkeren*: gelijk FR. VAN HOOGSTRATEN schreef, *Begeerders Pelgrimaedje* III. 1. bl. 170.

-- *toen dit deftig schoon paleis
Votrocken en voltogen naer den eisch
Zoo helder stont en blickerde in zyne oogen.*

daar 't woord *blikkeren* den glans van dit schoone paleis meerder verduistert, dan opluistert. 't is even of wy van iets prachtigs zeiden, *het schittert als blik*. Enz. Indienwe niet genoodzaakt waaren, ons meer en meer te bepaalen, zoude ons dit eene woord gelegenheid kunnen geeven, om veele aanmerkingen te maaken, over de natuurelijkheid, onverbeterlyke kracht, en juistgepaste betekenis van de meeste

+woorden onzer Moedertaale; de welke, gelijk veelen, in wier schriften ik echter somtijds die kracht niet bespeuren kan, gezeid hebben, voor geene taal behoeft te wyken. Onder het opstellen deezer Aantekeningen, bevind ik dit zo dikwils, dat het my menigmaal in verwonderinge wegrukt: waarom ik niet kan nalaaten, eens vooral, hier deeze aanmerking te maaken: doch kortelijk. tot een staaltje evenwel diene het volgende. Wat *Blinken* zy, weet elk. wy verkorten dit woord, alswe daarvoor zeggen, *Blikken*, het welk ook inderdaad de betekenis van het woord verkort, zijnde een snel of kort blinken. zo is dan *Bliksem*, naar de letter verklaard, een SNEL LICHT: want, gelijk BARTOLOMEUS zegt B. XI. cap. + 16. *hi openbaert in een OGENBLICK vanden oesten int westen ende hi wort haestelick ghesien ende snelliken verborghen,* +Vs. 468. enz. Voeg 'er by de betekenis van *bleek*, want de *Bliksem* vertoont zich dikwils van een bleeke en zwavelachtige kleur; zo hebbenwe in vier letteren BLIK (want *sem* is alleen de uitgang, waaruit blijkt hoe verkeerd sommigen *Blixem* schryven) zo hebbenwe, zeg ik, in VIER letteren, DRIE byzondere betekenissen, en zo veele eigenschappen van den *Bliksem*; de welken zijn, SNEL, BLEEK en LICHT: en zich ook alle drie vertoonen in het *blikkerende geweer*. want de snelheid van dit *blikkeren* bestaat daarin, dat de weerschijn van gladde wapenen, op de minste beweging, zich ook beweegt, en verschiet: welk geduurig beweegen en verschieten, noch uitgedrukt wordt door den verlengden uitgang *Blikkeren* voor *Blikken* (zie IX. 279.) gelijk de flauwheid en bleekheid van het licht uitgedrukt wordt door de +Bl. 377.

+twee eerste letteren BL, die, wanneer het licht sterker wordt, als door het opkomen of doorbreken der zonne, ook veranderen in eenen sterker klank, als die van FL; in *Flikkeren* en *Flonkeren*, die scherper klinken dan *Blikken* of *Blikkeren*. Dit zy voor deez' tijd genoeg. ^{+Vs. 468.}

Vs. 506.

*Misschien waer Nestor, d'eer van Pilus, hier gebleven,
Voor 't aengaen van den krijgh, berokkent om Heleen;
Maer hy worpt tydelijk den zwijnspret van zich heen,
En wipt in eenen boom. -*

WIPPEN is hier *Springen*. G. BRANDT bedient zich van dit woord in 't verhaalen van een uitmuntend en zeldzaam voorbeeld van hardvochtigheid en onversaagde stoutheid, *Leven van De Ruiters* B. XI. bl. 676. *Zeeker matroos, die op de bak [van De Ruiters schip] zijn arm was afgeschooten, quam als een windt alleen om laaghe loopen; en aan de kombuis koomende, daar 't drok werk was met andere gequetsten in te laten, riep hy met een fors gemoedt en stem: 'Sta ruim. Hoe staat gy hier en hoetelt? al was een kaarl den kop af geschooten, gy zoudt daar niet een handt aan slaan.'* en daar mede WIPT hy met een sprong naar beneden.^(s)

- (s) Het lust my, hier, drie of vier voorbeelden bytevoegen, uit de *Nederl. Historien* van onzen uitmuntenden HOOFT; een Schryver zonder weêrga. B. III. bl. 99. *'T is der pyne waardt, in te zien, hoe gering een byval de zaaken doet sprong neemen, wanneer zy, toegerust en voorbaarigh ter beroerte, als op een wip staan; en hoe waakend een oog, in zoo kraakende tyden, vereischt wordt, om den val van den staat te verhoeden.* B. IX. bl. 364. *liet' hy d'oproerighen beworden, 't was een' quaade krak zyner achtbaarheid; de stadt in gevaar van plondering, ende, zoo 't daartoe quam, 't gansche Landt op de wip gestelt.* B. X. bl. 441. *Zoo werden de Spaanschen der veste meester. Niemand echter zoo koen, die den sprong naa beneên darde waaghen: tot dat Sançio d' Avila voortstrad, vraaghende, wat dit voor sammelen, en oft 'er niet een man was, onder zoo veel braave soldaaten, die 't hart had om af te WIPPEN? Hier, zaid hy, een' rondas: ende dat gaat u voor. Zie ook B. XVIII. bl. 782. Deeze zoo groene krijssluiden - stelden de spring-spietsen - te werk, om oover de slooten te WIPPEN.*

Vs. 542.

*Een stout Arkader, met de boschbijl toegerust,
 Liep raezende in zijn doot vooruit, en riep met lust:
 O jongelingen leert hoe mans met pijl en boogen
 Geheel wat anders dan het vrouwendom vermogen.*

MET PIJL EN BOOGEN, voor, *met boog en pylon*: en zo behoorde 't te weezen.
 CATH. QUESTIERS, *Geh. Minnaar Act. I.*

*'t Is niet geraân, Mevrouw, schoon gy met boog en pylon
 Gewapent zijt, zoo diep in 't naare bos te ylen.*

DANIEL JONKTIJS, *Roselijns Oochjes XIII.*

*Cupido is met boog en pyllen
 En minnefackels toegerust. ENZ.*

*Vs. 571.

*Toen schoot helt Jazon ook. de pijl wert by geval
Van 't zwijn gekeert, en op het jankende geschal,
Door 's winthonts muil tot in den weeken darm gedreven,
Bleef door de darmen in den gront der aerde kleven.*

*Bl. 378.

Het kan schynen, dat hier een van beide, of *in den grond* of *in de aerde* voldoen zou. doch de Dichter spreekt zeer wel, en zegt veel meer, met *den gront der aerde*, dan of hy slechts een van beide genoemd hadt: te kennen geevende, dac de pijl niet alleen even in de Aarde bleef steeken, maar, na dien windhond doorboord te hebben, ook noch diep tot in *het harte der aerde* doordrong. want *grond* is, volgens KILIAAN, *het onderste gedeelte van iets*. VONDEL gebruikt deeze spreekwijs noch eens B. X. vs. 296.

*--- maer een bloem
Rees schooner uit den gront der aerde -*

een weinig anders zegt J. REVIUS, *Overyss. Dichten* bl. 191.

*Doe den gecroonden wolf de schaepkens nieu-geboren
Met zynen wreedem muyl te Bethlehem verslont,
Een clagelijck geschrey steech vander aerden gront.
En quam ten hemel in voor Gods gerechte oren.*

daar *vander aerden grond*, niet anders is dan *van de aerde*; hier echter zeer wel *grond der aerde* genoemd, wegens haare diepte en laagheid in vergelykinge van den *hemel*. en in die betrekking heeten wy de oppervlakte der *aarde* ook dagelijks *grond*; als het *laagste*, niet van 't geen 'er is, maar van 't geene wy zien kunnen: op de zelfde wyze, als men den *vloer*

*van een kamer, schoon die de hoogste in 't huis zy, *grond* noemt.

*Vs. 571.

Vs. 602.

Z' ontweldigen de maeght den jagtprijs, *eenen zegen*,
Daer Meleager nu eerst recht aen heeft gekregen.

Dat een Schryver niet te veel moet vertrouwen op de bescheidenheid en goedwilligheid des Leezers, alsof die altijd zyne waare meening of kost, of wilde, naarspooren uit den saamenhang der redeneeringe: is eene waarheid, waarvan veelen door ondervindinge overtuigd zijn. Alle Leezers zijn geen Bescheiden Leezers; maar die Schryver is eerst voorzigtig, die ook den Onbescheidenen alle handvatsels van verdraayingen, door de zuiverheid van zijn' stijl, weet te ontwringen: een geheim, 't welk ik voor my zelve lang gezocht, maar noch niet gevonden heb. Een Leezer die alles averechts opneemt, zou kunnen zeggen, dat in deeze woorden, z' *ontweldigen de maagd den jagtprijs*, duister waare, ofze *den jagtprijs aan de maagd*, of *de maagd aan den jagtprijs* ontweldigden. men zal zeggen, 't is klaar uit den saamenhang. *ik beken 't: doch die is voor den kwaadwilligen, 't geen een kaars is voor geslootene oogen. Alswe ons niet anders kunnen uitdrukken, is 't gemelde *Bl. 379. antwoord voldoende: maar, alswe de dubbelzinnigheid kunnen, en niet willen, wegneemen; zo zijnwe zelfs niet geheel buiten schuld. Hier zeker waar den allerkwaadwilligsten de mond gestopt, indien VONDEL, voor DE *maeght*, geschreeven hadt, DER *maeght*: gelijk ook volgens de eigenschap der Taale

+hadt dienen te geschieden. want het Vrouwl. Lidwoord DE, heeft in den Derden Naamval, AAN DE, of DER; niet alleen DE. en 't is te vreemder dat dit zo ^{+Vs. 602.} spaarzaam wordt waargenomen, daar het reeds van onze Spraakkunstschryvers aangemerkt en geleeraard is. de Ouden namen dit beter in acht. MS. 1452. bl. 2. *ende het waer niet orberlic Gode, noch DER werelt, noch zelve den mensche.* bl. 65. *hy en doet niet alleene te cort den ghenen diet bejeghent, maer hy doet te cort Gode ende DER Justicien.* en bl. 109. *dat elc soude wesen sober. want soberhede waer zeer bequaem ende profytelijc DER naturen ende DER wijsheden. Tscep vol wonders* 1514. cap. 40. *tghene dat DER ghesontheyt ende smenschen leven contrary es.* *Hist. van Zeghelijn* bl. 3.

DER moeder *werttet laten sien.*

M. STROKE B. II. vs. 882.

Die graue van triple diet verriet
Ontginc DER wrake ons herē niet.

Doch wy willen nu de Ouden laten berusten, dewijl het by hen algemeen is; en overgaan tot de Nieuwen, die dit mede, hoewel spaarzaamer, hier en daar in hunne werken ingevoegd hebben. Billijk hebbe dan den voorrang onze Dichter zelf, schryvende in de *Bruilofsdichten* bl. 625.

Eer nijs en tijts vermetelheit
My levre DER vergetelheit. ENZ.

FR. DE WAEL, *Lusthof der Geestelicke Gedichten* I. deel bl. 59.

Dat sy in velen sijn DER weerelt seer gelijk.

JER. DE DECKER, *Lof der Geldzucht* bl. 192.

Ja zoo ghy eenigzins DER Godheit wilt gelijkken.

en bl. 184.

-- 't is waer, men metst en bout^t

DER Godheit *nu en dan wel hier of daer een kercke.*

^tVs. 602.

de Ridder, en Raadsheer van zijn Hoogheid, den Prinse van Anhalt, FILIP VAN ZEESEN, schryvende aan Juffr. CATHARINA QUESTIERS:

Zy poogt (want dit 's haar wel-behagen)

Uw lof DER werelt voor te dragen.

J. VAN BROEKHUIZEN, *Poëzy* bl. 37.

't Pluimdraagend gild, met open gorgels,

Bedankt DER Zon -^t

^tBl. 380.

men leest daar kwaalijk *bedenkt* voor *bedankt*; gelijk uit een eigen handschrift des Dichters, onder my berustende, te zien is. J. MATHAM op den Hr. Burgermeester, G. Valkenier, mede uit 's Dichters handschrift:

't Bestier van 's Prinsen jeugd was ZYNER zorg betrouwt.

want *zyner*, voor *zyne*, is even als *der*, voor *de*. J. ZEEUS, *Wolf in 't Schaapsvel* bl. 18.

- *zijn dwaaling en vervloekte afgodery*

Zet ZYNER blindtheid noch een glimp van godsdienst by.

NIL VOLENTIBUS ARDUUM, in *Andromache* Act. V. Sc. 3.

In 't einde neemende zijn' kroon, met groot genoeg,

Bestondt hy ZYNER Bruid die zelf op 't hoofd te voegen.

en terstond daarop:

- *ik zweer het ZYNER moeder.*

de verstandige POOT, *Mengeldichten* B. II. bl. 387.

Het vaertuig troost, wie nogh DER doot ontklommen was.

en B. I. bl. 317.

- *zy is DER doot ontwassen.*

de zuivere EV. KRAEYVANGER, *Dichtl. Lente* bl. 14.

DER *zoete* vriendschap *my gansch zuiver overgeeven.* en bl. 35.

'k Wil my DER Rechtsgodin⁺
 Met een volkomen zin
 Alleen nu overgeeven.

⁺Vs. 602.

de deftige HOOGVLIET, in den *Aartsvader Abraham* B. IX. vs. 19.

*Ja geeft in nedrigheit zichzelve heel en al
 DER Godtheit over, en haar liefde ten geval.*

Voeg by deeze Dichters, die allen onder de besten mogen geteld worden, ook onze Taalkundige Oversetters van den Bybel: *Jerem. XXXV. 8. soo hebben wy DER stemme Jonadabs, des soons Rechabs, onzes vaders, gehoorsaemt. Joh. VI. 33. die DER werelt het leven geeft. Rom. II. 8. die DER waarheit ongehoorsaem, doch DER ongerechtigheit gehoorsaem zijn.* En, wilt ge weldoen, volg deeze voorbeelden naar.

Vs. 678.

't Is best, dat ze alle beide, als kinderloozen, treuren.

Hierin was zekerlijk niet veel *goed*, ik laat staan, *best*. Doch men kan aanmerken, dat 'er niets zo *kwaad* is, of 't kan ergens *goed* toe zijn; al was 't alleen tot uitwerking van een nieuw kwaad. want gelijk de Ouden zeiden *bekwaam*, voor *goed*; zo zeiden zy ook, en zeggen wy noch, *goed* voor *bekwaam*. ANNA BIJNS, in haare driftige *Refereynen* tegen LUTHER B. I. naby 't einde:

Noyt en had de duvel beter instrument.

t.w. daar hy meer kwaads mee deedt, naar haare ⁺gedachten. zy zegt zeer wel, dat LUTHER een *goed instrument* was: doch hy was 't niet in de hand van den Duvel. ⁺Bl. 381. op de zelfde wyze zegt Sisyfus in VONDELS *Palamedes* Act. II.

- *ben ick de beste dan*[†]
Dien d'afgront tot dit snoot bedrijf uitbraken kan?

[†]Vs. 678.

en zo meermalen. *Best is bekwaamst; gelijk Goed, bekwaam.*

Vs. 737.

De Kalidonsche vrou kermt luide: ô wee, ô wach!

O WEE, O WACH! deeze uitroeping was gemeener by de Ouden, danze by de Nieuwen is. CL. WILLEMSZ., *der Minnenloep* MS. 1486. B. I. c. 6.

O wee o wach *ic en mach niet meer.*

Roman van Ferguut MS. fol. 26. c.

Lunette riep o wi o wach
Deze ridder hout met mi sijn steven.

Hist. van Zeghelijn bl. 4.

O wach *sprack si, my is onsochte.*^(t)

en bl. 7.

Doen hem die visscher comen sach
So seyde hi o wy o wach
Wat is dy ghesciet wet lieve kint?

o wy o wach! leestmen daar ook bl. 5. enz. ook by COLIJN VAN RIJSSELE I. spel fol. 13. enz. de zelfde f. 6. b.

O Wach: *dat ic oyt was geboren!*

de *Orangie Lelie* van Leyden 1607.

Och! wee my, o wach! wat ded' ick ghebooren! ENZ.

(t) In den vroeger druk van 1517. leest men dezen regel dus: fo. 4. b.

O WI *sprac sy mi is soe onsochte.*

Vs. 762.

*Toen endelijk Diaen met deze nederlaegen
Van Eneus stamhuis, en afgrijsselyke plaegen
Ten vollen was verzaet, verkeerde zy -
-- al de zusters voort in hinnen.*

HENNEN en **HINNEN**, vindtmen beide, zo wel by de Ouden, als by ons. *Tregement der Ghesontheyt* 1514. c. 5. *als hen* [den kinderen] *dan dye vorste tanden beghinnen te coemen - dan eest met dallen goet datmen hen tantvleesch wrive met hinnen smout, oft met versche botere, ende met de hersenen vanden hase.* W. SILVIUS, *Navig. in Turckyen* 1576. B. I. c. 8. *de hoenderen ende cappoenen sijnder* [te Alger, d.i. Algiers] *oock seer overvloedich, door dien dat sy meest alle binnen haar huysen hebben ovens ghemaect by nae op de maniere van de Duytsche stooven, inde welke sy lieden doer een lange lautte de eyeren doen uutbroeyen sonder toedoen vande hinnen.* A. BIJNS B. II. *Refereynen* 5.

*Luther es de hinne, al wilt ghijt verschoonen,
Die alle dees kiecxkens wt heeft gebroeydt.*

ZACH. HEYNS, in *Bartas* I. 1. bl. 17.

Oft soo de hinne doet, die hittich is in 't broeyen.

FRANCISCUS DE WAEL, *Geestl. Gedichten* I. deel bl. 34.

*Gelijck een hinne placht haer vleugels uyt te strecken,
En daer met haer gebroet sorchvuldelick te decken.*

FRANCISCUS MARTINIUS, II. *Triomf der Opstandinge:*

Als Petrus wierd bekeert, en kraeiden daer geen hinnen.*

*Bl. 382.

M. VANDER MERWEDE, Hr. van Clootwijk, in *Juvenalis Schimpd.* XIII. vs. 252.

*Meent gy dan dat gy ons zijt boven 't hooft gewassen,⁺
Omdat gy zijt een Haentjen van een witte Hin,
En wy een slecht gebroed? -*

⁺Vs. 762.

Doch ik zie dit woord al met eene E geschreeven, MS. 1452. bl. 143. *du en moechst nyet bestieren twee wiven in een huys, nochtan dat een haen wel bestiert xv hennen.* ROEMER VISSCHER, *Ghen. Boerten* III. 86.

Eer sal de kat broen eyeren van hennen.

Is. BURCHOORN, *Nieuwe Werelt vol Gecken* bl. 39.

*Waer kan 't doch van passe gaen
Als de Hen sit op den Haen?*

Deeze verwisseling van E en I hebbenwe reeds aangemerkt in *smelten* en *smilten* B. III. vs. 736. enz. wy ontmoetenze ook noch dagelijks in veele woorden, onnoodig hier op te tellen: want deeze verwisseling is in alle taalen gemeen. zie VOSSIUS, *Tract. de Literarum permutatione* achter zijn *Etymol.* en MENAGE, voor zijn *Orig. de la Langue Françoise*; G. SCIOPPIUS, *in Arte Critica*, &c. datmen ook in oude Lat. handschriften *penna* en *pinna* vindt (gelijk ook by ons, *pen* en *pin*) getuigen Nic. HEINSIUS *ad Val. Flaccum L. I.* vs. 233. 355. PIËRIUS *ad Virgil. AEneid L. X.* vs. 187. en meer anderen. 't welk SERVIUS, lang te vooren, deedt aanmerken, *in AEn.* II. 479. dat de Ouden niet *pinnae*, maar *pennae*, zeiden. Wy keeren noch eens tot ons woord *hen*. SEWEL schrijft, *Spraakk.* bl. 63. dat het vrouwelyke van *Haan*, is *Hen* of HOEN. en bl. 64. *'t is aanmerkelijk, dat dit woord HOEN van 't onzydig geslacht is.* Doch ik vind zeer aanmerkelijk dat ik dit leeze by een' *Spraakkunstschryver*. Om nu niet te spreken van *het Wijf*. HOEN betekent zo weinig een *hen*, met uitsluiting

⁺van den *haan*; als HOND, een *teef*, met uitsluiting van den *reu*. 't woord HOEN begrijpt het gansche geslacht, zo wel den *haan*, als de *hen*: gelijk KILIAAN reeds ^{+Vs. 762.} aangemerkt heeft; en ook optemaaken is uit de boven aangehaalde woorden van W. SILVIUS, zeggende, dat 'er te Algiers veel HOENDEREN zijn, omdat men daar de eyeren weet uittebroeyen buiten toedoen der HINNEN.

Vs. 775.

*'k Heb vee en stallen langs den oever neêr zien schieten.
Geen snelheit kon het paert, geen horenvee het vlieten
Weerhouden met zijn kracht.*

VLIETEN: HOOGVLIET, die zich eerst uit de lieffelyke Bron van een Romeinsch Feestwater gedrenkt, naderhand uit den leevenden Spring van ⁺Aardsvaderlyken Nectar verzadigd heeft, en nu, als een waterryke vliet, den Lusthof der ^{+Bl. 383.} Zanggodinnen besproeit, en weergalmen doet op het ruisschen van zyne vruchtbaare Dichtader: verzint zich echter in het gebruik van dit woord, mengende *vlieden* en *vlieten* ondereen. want zo schrijft hy in de *Feestdagen* B. I. bl. 21.

Terwijl de traanen uit zijn droevige oogen vlooden.

en B. IV. bl. 139. (breeder aangehaald I. deel bl. 358.)

Dat langs de kille borst de heldre droppen vlooden.

wederom bl. 153.

- *terwijl de traanen hem ontvlooden.*

moest zijn, *vlooten*, en *ontvlooten*. *Den Gulden Troen* 1386. fol. 38. b. *een dropel bloets, die van sinen ghebe-*

nediden ⁺ *heyliche lichaem* gevloten waer. De *Orangie Lelie* van Leyden 1607. in 't *Refereyn*: ⁺Vs. 775.

Christum, uit wien dat comt 't levens fonteyn ghevloten.

J. REVIUS, *Overijss. Sangen en Dichten* bl 55.

Als wt een bitter hol het water komt gevloten.

en bl. 194.

De groepen wierden drooch, die eerst vol water vloten.

de geestryke GEZINE BRIT, op 't XLII. *Zinneb. van A. Houbraken*:

Schoon 't geld haar ruim komt toegevlooten,
't Is oly in de vlam gegooten.

zie MOONENS *Spraakk.* bl. 226. en TEN KATE I. *Proeve* by VLIET.

Vs. 796.

de heer
Des strooms is moediger, nu hem in zyne zaelen
Leze eer gebeurt zoo groot een oorloghshelt t'onthaelen.
Hy toeft alle anderen met staetigheid en pracht,
Wien hy een zelve dienst en eere waardigh acht.

TOEVEN is, volgens KILIAAN, iemand rykelijk, mildelijk en op eene heusche wyze onthaalen. hiervan *Toevelick* en *Toefsaem*, (by hem al *oud* genoemd) *tractabilis, facilis*: en het Vlaamsche *Toef doen*, d.i. *Onthaalen*. Doch dit *onthaalen* bepaalt zich niet tot *Spyze*, maar strekt zich uit tot allerlei zaaken, waarmede men iemand voorziet en gemak doet. want zo spreken de Rederykers van Sout Leeuwen, *Landjuweel* 1561.

Dus sal ick by dezen al u behoef doen,

⁺*Met SYDEN CLEEDEREN sal ick u toef doen,
Van al uwen gherieve sal ick u paeyen.*

⁺Vs. 796.

Toeven, zegt de Hr. TUINMAN, in de *Fakkelt*, is *verbeiden*, en ook eenen *vertoevenden* wel onthaalen: en wijst ons naar *Genesis XVIII.* daar leestmen hoe Abraham zyne Hemelsche Gasten onthaalde; doch het woord *Toeven* is 'er niet te vinden. Ook zou de Hr. TUINMAN, voor, *eenen Toevenden onthaalen*, beter, geloof ik, gezeid hebben, *iemand door zijn onthaal doen Toeven*, d.i. *ophouden*. men vindt dit woord doorgaands zo gebruikt, dat het zyne betrekking hebbe op een onthaal met *Spyze en Drank*. HOUWAERT, *Antiq. Tafereelen* bl. 147.

*En Lucius Pius heeft zynen vyant soo ghetoeft met wyne
Dat hy hem Rome subject gaf ten fyne.*

Nulliteyten des Dortschen Synodi I. bl. 73. *het slot van alles was een magnifyck banquet, daer mede men, nae dat d'uytspraeck was gheschiedt ende 't vonnis ghegeven, de Vaders toefde.* F. BURMANNUS tegen *Leenhof* I. bl. 164. *wanneer onse lichamen - met de allergeurigste spyzen of dranken - matigjes maar lekkertjes getoeft wierden.* UITENBOGAERT, *Bedien*. bl. 107. *Men gaf my nae, dat ik over die tydingh een Blymael hadde ghehouden, ende myne gasten soo ghetoeft, dat sy dronken en vol waren uyt ghegaen door de achter deur.* P. GHESCHIER, *des werelds Proefsteen* bl. 28, 31.

*Sal ik toeven die my smyten?
Sal ik toeven die my slaat?*

en bl. 33.

*De ziel wordt wel ghetoeft,
Als ons lichaem is bedroeft.*

P. HEYNS, *Spieghele der werelt* bl. 44.

*In kerstenrijck gheen beter Hertochdom staet,⁺
 Wtermaten vruchtbaer van costlijcke granen,
 En van alle dinghen daer den mensch' mede omgaet:
 't Heeft synen naem na de groote stadt Milanen
 Onghelooflijck soudt schynen, woudmen vermanen
 Hoe goeyen coop men hier wel ghetoeft, door gheraect.*

⁺Vs. 796.

HUYGHENS, *Korenbloemen* B. IX. bl. 554.

*Aen Duyvenvoorder schouw beraedd' ick my te toeven,⁺
 Om my en mijn gespann soo tydelick te TOEVEN,
 Dat ons een heel ontbijt streckt een' half middaghael.*

⁺Bl. 384.

J. CATS, in den *Self-strijt* bl. 6.

*Het is wel eer gebeurt, dat Abram quam verkeeren
 Hier in des Konings hof, niet Sarai sijn gemael,
 Al waer hy wert getoeft met vriendelick onthael.*

en *Emblem*. Werken I. D. fo. 81. b. *Neemt dat 'er iemant, uyt verre landen, naer sijn vaderlant reysende, t'eeniger tijd onder wege quame ter herberge, daer hy by den weert wel en vriendelijck getoeft werde, ingevalle hy door soodanigh onthael verlockt wesende, sijn reyse ginck staken, en bleef ter selver plaetse lunderende.* [lunderen is marren, sammelen. zie KILIAAN. een woord dat HOOFT dikwils gebruikt in zyne *Historien*, vooral in zyne *vertaling van Tacitus*.] HOOFT, *Nederl. Histor.* B. X. bl. 407. *De meester schaft booter, zwaar bier; en laat een' kan Spaanschen wijns haalen.* - *Zoo scheidden zy, wel getoeft en te vrede, van daar.* B. XIX. bl. 805. by de aankomst van den Hertog van Anjou te Vlissingen: *De toevloedt des volx was zoo groot, dat men 't quadt genoeg had met splitsen van den drang, om hem naa 't Raadthuys te leyden, daar hy, dien aavondt geherberghet en heerlijk getoeft werd.* Op eene byzondere wyze gebruikt

[†]HOOFT dit woord *keel en buik te toeven* B. XXVI. bl. 1199. van Leicester, de eerste reize te Amsterdam gekomen: *Tot herbergh voeghde men hem 't Prinsenhof toe: [†]Vs. 796. maar festeerd' hem op 't Raadthuis, met een inkostelijk aavondmaal; van 't welke my voorstaat het suikerbanket te vooren bereidt, gezien te hebben; en welx gelijk ik niet geloof dat in Amsterdam ooit gezien werd, tot althans toe, dat de ooverdaadt, ingevoerd van de uitheemsche volken, en gewossen met den rijkdoom, dan wel meer dan deez, tot allerley slagh van geldtspilling, voorneemelijk in toeven van keel en buik, is uitgeborsten.* CATS, *Houwelijk*, Werken I. D. fo. 311. a.

*Het sal een eerlik man tot in de siel bedroeven,
Indien gy maer en wilt uw bloetverwanten toeven.
Dus om uw besten vriend te maecken wel gesint,
Onthael wat hem bestaet, en lief dat hy bemint.*

fo. 353. b.

*Waer toe een vriend gepraemt met dese groote backen,
Die niet de maeg alleen, maer al de leden swacken?
Gy toeft hem aen het lijf, maer quetst hem aen den geest,
Hy quam gelijk een mensch, hy gaet gelijk een beest.*

fo. 354. b.

*- En laet u niet bestuyven
Of van het Rinse nat, of van de Fransche druiven,
Of ander heet gewas; maer, als ghy vrienden toeft,
Zijt sober in den dranck, schoon dat 'er iemant schroeft.*

Onze Dichter, in zijn *berijmden Virgilius V.* Herderskout bl. 19.

*- en eerst de gasten wencken,
En toevenze aen den haert, indien het winter is,
Met eenen verschen dronck van puickwijn -*

Adonias Act. I. scen. 2. bl. 6.

*De bloem der ridderschap met boordevolle schaelen,⁺
Op feest en hofbancket, te toeven en onthaelen.*

⁺Vs. 796.

Altaergeh. B. I. bl. 9.

*Abraham ziet -
Van verre een' Vorst en hooger Priester komen;
Een heilig hoofd, dat hen met offer toeft.*

Verovering van Grol, Poezy I. D. bl. 8.

*De Krijgsvoocht, wien de wacht en toezicht was belast,
Vol achterdenckens, had zyne Oversten te gast
En toefdeze zoo spa, dat ree de starren daelden.*

Zie ook bl. 624.

*Dees, toen ik voor zijn tafel schonk
Het nat, dat in de koppen blonk,
Sprak, door 't wel toeven wel gezint:
Mijn schenker, hoor: -*

Sampson Act. V. scen. 1.

*Men gaf hem honighraet te proeven, ofze niet
Zoo lekker was, gelijk de honig, en de raten
Der byen, die in 't aes van zynen leeusromp zaten.

Men noode hem, hy zou zich toeven, en verzaden.*

dus ook *Joseph in Dothan Act. IV. scen. 1.*

Tast toe: elck toef zich zelf. -

VONDEL gewaagt van een *toefdrank*. Willem van Nassaus geboorte, *Poezy I. D. bl. 130.*

*Dien [drank] heeft de schoone bruit tot wellekomst en eere
Haer' bruigom toegebragt en lang verwachten Heere,
En met der lippen boort den zoom van 't gout genaect,
En reickt het haer' gemael; die van haer gunst geraeckt,
Dien toefdranck van liefs hant nam niet onaengenamer.*

JOACHIM OUDAAN, *Job I. 4.*

*Nu had dit zevental der zonen vast gezet[†]
Elkandere onderling te toeven ten banket.*

[†]Vs. 796.

en vs. 18.

Want wijl m'er wel getoeft gerust ten disse zat.

J. BAPT. WELLEKENS, *Dichtl. Uitspanningen* bl. 20.

*Terwijl zal ik u, in het hoekje van den haart,
Eens toeven: 'k heb een kruik, van ouds, hier toe gespaart.*

A. PELS, in *Horatius Dichtkunst* vs. 1153.

Onthaalen hem, doen hem met groote glazen toeven.

in deeze laatste plaats komt my de betekenis van *Toeven* wat dubbelzinnig voor, en kan verklaard worden door *verbeiden* en door *onthaalen*: hoewel ik 't liever voor 't laatste zou neemen. FRANS VAN HOOGSTATEN, *Stella* I. 211. *Holophernes ging vrolijk te bedde, na dat hy zich wel getoeft hadde. Beg. Pelgr.* I. 10. bl. 50.

*Om dat de waerd my rykelyker toefde
Met spyze, dan ik wel tot nootdruft hoefde.*

WAGENAAR, *Vaderl. Hist.* III. D. bl. 76. *Na het treffen van den zoen, hieldt de Graaf [Florens V.] eene vrolyke middagmaaltijd met zijn Gezelschap, gezeten tusschen Amstel en Woerden. - Toen men elkanderen met spyze en drank wel getoeft hadt, begaf hy [Florens] zig ter rust, en elk ging zijns wegs.* Zeer dikwils vindtmen deeze betekenis van *Toeven*, te gelijk met die van *Spyze*, vergeestelijkt, en van het lighaam overgebracht tot de ziel. Nadrukkelyk zingt F. VAN HOOGSTATEN, *Beg. Pelgr.* III. 10. bl. 244.

*Derhalven is 't van noode, datwe in 't leven,
Zo lang 't ons God om laeg belieft te geven,*

*Van dit gewas niet dan een weinig maer[†]
Genieten, tot wy eindlijk komen, daer
Wy met dit ooft, ons hier alleen te proeven,
In overvloed ons zelve zullen toeven.*

[†]Vs. 796.

R. ANSLO, *Martelkroon van Steven* bl. 22.

*Dien troostboo, die u zelf zoo vierig aan komt zoeken,
En toeft in 't open hof van 't welig paradijs
By zulk een hemeloegst van zalige Englespijs.*

F. DE WAEL, *Gods vaderlicke Ingewanden* bl. 11.

*Dat onse ziele mocht hier hebben haer behoefte,
En oock hier namaels sou sijn rijckelick getoeft.*

Onze Dichter, in de *Altaergeheimenissen* B. I. bl. 22.

*Daer Godts gena haer gasten aen zou zetten,
En toeven, op een zonderlinge wijs
Met voorgebeelde en langbeloofde spijs.*

[†]en B. III. bl. 119. *En toef zijn schaer*: t.w. met *Offerdrank en Spyze*, die even
voorgaan: enz. Naar den oorsprong van dit woord, die my noch niet klaar is, lust [†]Bl. 385.
het my nu niet te zoeken. dat het genomen zou zijn voor *iemand doen toeven*,
d.i. *ophouden*, of *doen wachten*, dunkt my gansch niet aanneemelijk. meer
overeenkomst schijnt het my te hebben met dat *Toeven*, 't welk KILIAAN vertaalt door
VLEIEN: waartoe ook lichter te brengen is het *Toef doen met zyden kleederen*, boven
uit de Rederykers van Sout-Leeuwen aangehaald. En dus kanmen 't in een' ruimen
zin neemen voor iemand allerlei vermaak doen, zacht zetten, koesteren en *troetelen*:
welk laatste DE DECKER meer dan eens met *Toeven* te saamen voegt, spreekende
onbepaaldelijk van allerlei *Lijfsvermaak*, dat de Ryken, door middel van 't geld,
genieten; *Lof der Geldz.* bl. 109.

*Veel van mijn LIJFSVERMAECK te snorken en te snoeven,⁺
 Waer meê mijn' Munte en Ick u TROETELen en toeven,
 Is niet der pyne waert -*

⁺Vs. 796.

En bl. 212.

Zoo zult ghy u van elck zien TROETELen en toeven.

zo ontmoetenwe 't ook van allerlei *Lijfsvermaak*, by KAMPHUIZEN, *Stichtel. Rymen*
 bl. 50. over *Ps.* 49.

*'t Is wel zoo, terwijl hy leven; en, door weeldig zich te toeven,
 's Levens lusten noch mach proeven,
 Zal hy daar op zich vertroosten; en, te staan na LIJFSVERMAAK,
 Roemen als een fraaye zaak.*

E. DE DEENE. *Waeracht. fab.* 1567. *fab.* VII. bl. 17.

*Zoo langhe zy van haer dienaers dienst verwerven
 Zalmense touven en schoon ghelaet bieden.*

fab. LXII. bl. 127.

*Een cleen hondekin toufde zijn Meester end Heere
 Quicsteertede met dobbelen keere
 Danssende, sprijnghende zeer playsant,
 Hy streeckt, custe, lecte en troeteldet seere.*

Zie ook *fab.* LXXXVII. bl. 181. en *fab.* CIV. bl. 211. PH. NUMAN, *Strijt des Gemoets*
 1590. B. IV. vs. 430.

Met bermherticheyt die den naesten paeyt en toeft.

en zo zegt Bermhertigheid daarna zelve B. V. vs. 219.

De bedructe dan secoureert, troost en toeft.

DE DECKER noch eens bl. 105.

Zoo 't mynen Plutus lust hem vriendelijck te toeven.

in eene omgekeerde betekenis gebruikt het A. BIJNS B. II. *Ref.* 4.

*Op dat andere diese soe saghen toeven
 Mochten leeren sghelijcx te doene schouwen.*

+die waaren dan *kwaalijk getoeft*, gelijk Brootdroncken Jan van zich zelve zegt, in de Factie van 't *Marien Cransken* van Brussel 1561. +Vs. 796.

*Sy hebben met netelen deurtout mijn leden,
En my betreden, en qualijck ghetoeft.
Ick ken de Cruyen nu, ick hebse gheproeft.*

HENDRICK FAY-D'HERBE, Facteur van de *Peoene* te Mechelen, *Esbatement* (of Kluchtspel) aldaar vertoond op het Blasoenfeest den 3 Mey 1620.

*Och Grietken lieve vrou, dit 's bitterlijck onthaelt,
K'en hadt u niet betrou, dat ghy my dus sout toeven,
Hout die gerechten t'huys -*

HOFFER, *Poemata* bl. 74.

Al toeft u oock by nacht wind, haghel, ijs en snee.^(u)

- (u) In de Byvoegsels op den Quarto-druk bl. 636 en 637. vinden wy nog het volgende, het welk niet voeglyk in den text heeft kunnen worden ingelascht:
'Wy getuigden in de Aantekening, dat de oorsprong van dit *toeven* ons nog niet zeer klaar was; en voegden 'er by, datwe 'er niet naar zouden zoeken. Elders hebben wy aangemerkt, dat het zeer dikwils de beste Afleidingen zijn, die gevonden worden, als men de zelve 't minst zoekt. Zie 'er hier een proef van. Onder het laatste afschryven onzer Aantekening B. XIII. vs. 17. daarwe uit P. CODDES *Herdoopers Anslach op Amsterdam* aanhaalden dit vaars:

- - - een karel, by de kan
En laerzen dicht getoeft, verstreckt geen hallif man:

viel ons in, dat *dicht getoeft* hier kwaalijk iets anders kan betekenen dan *Dicht* (zo *dicht als stofregen*, zeggen andets de Liefhebbers) *TOE-gebrogt*, of *TOE-gedronken*. te meer, omdat in de plaats, op de welke CODDE, dit schryvende, zekerlijk het oog hadt, het geen hier *Toeven* heet, uitgedrukt +

+Vs. 796.

wordt door *Toedrinken*. deeze plaats is te vinden in *Der Herdooperen Anslach op Amsterdam* van C.G. PLEMP vs. 282.

*Rept u, valt op den hoop, die nu haer beste doet
Met smullen, en DRINCKT TOE elkander groote kannen;
Nu ist met moet te doen, nu roept de tijt om mannen.*

de naam zelf deezer twee werken; de Rijnwoorden *kan* en *man*; de betekenis van *Mannen* en *Halfman* (waarvan zie onze gemelde Aantek. XIII. 17.) alles verzekert ons, dat CODDE het oog hadt op deeze vaarzen van PLEMP. doch al hadt PLEMP zo niet geschreeven; deeze afleiding zou evenwel waar weezen: gelijk wederom blijkt uit vergelyking van de woorden van PELS; welke woorden wy tot nochtue, gelijkwe ook in de Aantekening belyden, noit volkomelijck verstaan hebben: hy zegt,

- - *doen hem met groote glazen toeven.*

daar wederom *Toeven* niets anders kan betekenen, dan *Toedrinken*, of *Toebrengen*, of *Toebieden*, gelijk de Graaf VAN HOORNE spreekt, in zijn Antwoord op de beschuldigungen van den Procureur Generaal Art. 13. by BOR, *Nederl. Hist.* B. IV. fo. 198. b. *immers ten lesten men maekte goede ciere, en toebiedinge op sijn overlands.* HUYGHENS, *Sneldichten* B. XXV. 67.

Dat 's recht toedrincken, maets; al't ander maer toedencken.

Zelfs vinden wy het woord *Toeven* in dezen zin: *Conste der Minnen* uit het Latijn van OVIDIUS (1568) B. I. bl. 14.

*Maect, als si gedroncken heeft, dat ghy zijt deerste
Die de Canne opneemt -*

-----
*Ist dat hy daer is toeft hoeren Vader oock,
Hoeren Broeder oft Momboir, wie dattet si*

-----
*Al is hy van minder estyme dan ghy,
Doet hem reuerentie, en brenghet hem vry.*

en eenige regels lager:

Maer in elcken te toven ghy wachten moet[†]

[†]Vs. 796.

*Dat ghy u seluen niet en toeft voordelick
Brenghmen u vele, soect verdrach [is uitstel].*

Vergelijk OVID. *Art. Am.* I. 575. seq. Besluit echter hieruit niet, dat *Toeven* altijd betekene *Toedrinken*. als men spreekt van iemand te *Toeven met spyze, met kleederen*, enz. dan zal *Toeven* zo veel zeggen, als *Toe-reiken, Toe-steeken, Toe-schikken, Toe-duwen*, en wat dies meer is. ja zoumen ook *Toefsaam* nu kunnen verklaaren door *Toegeevend*. Want *Toeven* is een onbepaald Werkwoord, gemaakt van het Voorzetsel *Toe*: op de zelfde wyze als wy van *In, Uit, Open*, enz. hebben onze Werkwoorden, *Innen, Uiten, Openen*, enz. Vraagt iemand, vanwaar de V gekomen zy in *Toeven*? Dit kan, zo niet volkomen beweezen, echter opgehelder worden, door 't gebruik der Ouden die, voor *Toe*, niet alleen *Tou*, maar ook *Touwe*, schreeven: gelyk dit laatste onder andren noch voorkomt in den *Gener. Loop der Werelt* van HOUWAERT B. I.

t'Was hooghe gbebout tot de wolcken touwe.'

[Vergelijk de aantekening hiervoor bl. 366. 2.

In de aanmerking op B. II. vs. 539. I. D. bl. 282. is gesproken van het woord TOUWEN voor *slaan*. Hiervoor vinden wy TOEVEN, of, volgens de schryfwyze van dien tijd, TOUVEN. E. DE DEENE, *Waerachtige Fabulen der Dieren* 1567. fab. 20. bl. 43. daar de Man en de Leeuw twisten wie de sterkste zy:

*Den Leeu ghijnck dies den man wreedzinnich by,
Sprack, weert u sterckman, laets elck anderen TOUVEN
Om weten, wie de sterckste wert, ick of ghy
Dat moegh' wy met ons eeghin wercken hier prouven.*

Hierin ontdekt zich de waarschijnlyke afleiding van TOUWEN voor *slaan*, en TOUVEN of *gaerwen, lederbereiden*, waarvan in de gemelde aantekening gesproken is. Wat is dit TOEVEN, TOU-EN, TOUVEN en TOUWEN anders dan het geen, het zy eigenlijk, het zy overdrachtelyk, uitgedrukt wordt door *TOEmaken, TOEstellen, TOEtakelen* enz. en wat is TOUW anders dan hennep, dat *TOEgedraaid* is? Hoe eenvoudiger de afleidingen zijn, hoe waarschijnlyker!

Vs. 796.

Vs. 823.

*In zee veel eilanden - neem acht,
 Zy zullen midden in de zee zich openbaeren.
 Op dat gyze evenwel mooght kyken en ervaeren
 Zie daer een eilant welgelegen -*

ERVAAREN is *Ondervinden*, volgens de aangenomen betekenis. Doch eigenlijk is *Ervaaren* letterlijk *wedervaaren*, waar voor ik het echter noch nergens heb gebruikt gevonden, dan in de *Dolle Bruyloft* van ABR. SYBANT Act. V.

Wat zal my noch ervaren?

hier zal *kyken en ervaaren*, betekenen, door het gezigte bevinden waar te zijn. Veelen kennen van dit Werkwoord nu niet anders dan alleen het Deelwoord des verleedenen tijds. zo gebruiken wy noch ⁺alleen *Verwoed*, van 't oude *Verwoeden*; nog te vinden by J. STRUYS, *Inhoudt van Styrus en Ariame: Styrus verwoed soo* ⁺Bl. 386. *seer, dat hy door Toversche konsten, van een oude Kol weten wil, wie haer maegdom krenckte.* en *Verwaand* van *Verwaanen*, waarvan zie boven VI. 118. zo is ook *Vermaard* van *Vermaaren*, het welk noch somtijds by HOOFT, en in HORATIUS. *Dichtkunst* door PELS vertaald, voorkomt. de laatste wordt hierover ten onrechte berispt van J. OUDAEN, die anders zelf gansch niet vreemd was van oude en

+ nu geheel verouderde woorden. Van deeze oude Werkwoorden komt *Ervaaren* noch het meeste voor; ook by onzen Dichter, als noch eens in dit Werk IV. 1024. ^{+Vs. 823.} in VIRGILIUS bl. 255. *het zy iemant, in vrede of in oorloogh en 't harnas, zyne trouw ervaren hebbe.* en elders. Z. HEYNS, in *Bartas* I. 4. bl. 167. *so w' erwaeren.* en VI. bl. 264.

- - - van daer is 't datw' ervaren
Door 't slaen van onsen pols de sieckt of ons welvaren.

J. DE DECKER, *Lof der Geldzucht* bl. 140.

- - door kracht van dadelijck ervaren.

WILLEM SPIRING, *Spiegel die niet vleid* bl. 7.

't Is my genoeg, als ik die waarheid heb erwaaren.

J. VAN BRAAM, *op 't overlyden van D. van Hoogstraten*:

Opdat uw Zanggodin, by 't groeijen van de jaaren,
Door minder last gedrukt, verpozing mogt ervaren.

P. BODDAERT, *Stichtelyke Gedichten* bl. 20.

Als ge eens ervaart
Wat schat aan zulk een heilkeur vast is.

en ik kan niet zien, dewijl deeze woorden, *erwaaren*, *vermaaren*, enz. goed Duitsch zijn, waarom wy de zelve niet somtijds zouden mogen, en zelfs tot sieraad zouden kunnen gebruiken. Zie omtrent dit zelfde woord iets anders, dat meerder verouderd, en nu niet te volgen is, in onze Aantek. B. XIV. vs. 215.

Vs. 828.

- *Hippodamas de Vader*, wien dit deerde,
En niet verduwde, *bonst zijn kint* - -
- - - *in zee.*

Het geene wy in 't begin onzer Aantekening hierbo-

ven ⁺vs. 602. zeiden, heeft ook hier plaats. een verstandig Leezer ziet wel, dat VONDEL dacht, WIEN *dit deerde, en* DIE DIT *niet verduwde*. maar die zich stiptelijk ^{+Vs. 828.} aan de letter houdt, zal zeggen, datmen 't niet anders kan neemen, dan of 'er stondt, WIEN *dit deerde, en* WIEN DIT *niet verduwde*. en het is, met één woord, de schuld des Dichters, die niet alleen den *Nominativus* DIE, maar ook den *Accusat*. DIT, voor het Werkwoord *verduwde*, hadt moeten uitdrukken. Boven, B. V. vs. 152. zagen wy DIE, daar 't geheel overtollig was. kosten wy 't vandaar hier verplaatsen, wy zouden 't doen. Ook hebben wy II. 154. verscheidene plaatsen aangemerkt, ⁺ daar 't woord HY vergeeten was. Dewijl zulke onbeschaafdheden den stijl zeer ^{+Bl. 387.} ontluisteren, en nochtans zeer gemeen zijn, mogen wy de zelve niet stilzwygende voorbygaan. want zo lang onze Dichters dit niet vast hebben, kanmen 't hun niet genoeg erinneren. Dit Betrekkelyke Voornaamwoord DIE [*Qui*] wordt meermaalen by onzen Dichter kwaalijk uitgelaaten. zo schrijft hy, buiten dwang der voetmaat, in VIRGILIUS bl. 288. *Ghy, WIEN het nootlot, van wegen uwe oude en afkomst, dit toelaet, en * van goden wordt aengezocht*: eveneens als boven; voor *en* DIE *van goden*, enz. omdat de voorgaande *Dativus*, WIEN, in 't vervolg de plaats van den *Nominativus*, DIE, geenszins kan bekleeden. Die meer toelegt, om zynen stijl zuiver en eenvoudig te doen voorkomen, dan om alles na te doen, wat beroemde mannen hebben voorgedaan; zal dit zekerlijk niet naarvolgen: hoewel 'er, niet alleen by ons, maar ook in het Latijn voorbeelden van te vinden

⁺zijn. Onder de laater Schryvers, die zich, even als VONDEL hier, uitgedrukt hebben, vind ik NICOLAUS PARTHENIUS, *Nauticorum* Lib. II. p. 64. ⁺Vs. 828.

Sed QUIBUS est animus major, * temnuntque pericla.

dit is of wy zeiden:

Maar WIEN een edler hart te beurt viel, en gevaaren
Verachten -*

voor, en DIE *gevaaren verachten.*

en ANDREAS ALCIATUS, *Emblem.* LXXI. van de Nijd:

*QUAM macies & pallor habent, * spinosaque gestat
Tela manu. -*

daar ik, zo 't mijn werk waar, liever zou geschreeven hebben, QUAE *gestat*, of, met het koppelwoord, QUAE *que aptat adunca Tela manu*; neemende *manu*, op de wyze der Ouden, in den derden Naamval. Veel vreemder evenwel kwam het my voor, toen my Vossius eerst leerde, dat de Oude Latynen die zelfde *Ellipsis* of *Uitlaating*, in hunne schriften niet altijd vermijd hebben: *somtjids* (schrijft hy, *De Arte Gramm.* Lib. VII. cap. 55.) *wordt het Betrekkelyke Voornaamwoord, wanneer 't eens uitgedrukt is, naderhand verzwegen; en wel zo verzwegen, dat het in een' ANDEREN Naamval moet aangevuld worden.* Dit bewijst hy met een plaats van SALLUSTIUS, in *Jugurth.* cap. 101. daar die schryver zich op deeze wyze uitdrukt, volgens de aanhaaling van VOSSIUS: *Dum equites praeliantur, Bocchus cum peditibus, QUOS filius ejus adduxerat, neque in priore pugna adfuerant, postremam Romanorum aciem invadunt.* doch twee zaaken merken wy, in deeze woorden, aan. de Eerste is, dat zy, by den schryver zelf, volleediger voorkomen, aldus, *neque in priore*

+ *pugna, in itinere MORATI, adfuerant.* welke woorden, + *morati in itinere*, volkomen uitdrukken den *Nominativus*, dien wy, in de eerstgemelde plaatsen, wilden uitgedrukt hebben in het Voornaamwoord, *Qui*, of *Die*: want daar ontbreekt en het Voornaamwoord, en de geheele *Nominativus*; doch, by SALLUSTIUS, alleen het Voornaamwoord, en geenszins de *Nominativus*. Maar de Tweede zaak, die wy hier aanmerken, is deeze; dat de woorden van SALLUSTIUS kunnen verklaard worden zonder eenige buitengewoone *Ellipsis* te onderstellen; t.w. wanneer wy die woorden, daar het op aankomt, besluiten in eene *Parenthesis*, of tusschen twee haaken; op hoedaanige wyze zy den volgenden zin in onze taale volkomen uitleveren *Terwijl de Ruiters handgemeen waaren, viel Bocchus met de voetknechten, DE WELKEN zijn zoon derwaarts geleid hadt (ook waaren ZY by den voorgaanden slag, in den aantogt opgehouden zijnde, niet tegenwoordig geweest) in de achterhoede der Romeinen.* en, dewijl 'er op die wyze niets in de woorden van SALLUSTIUS ontbreekt, zoude ik zeer overhellen tot deeze verklaring. Maar VOSSIUS zegt, dat dit zelfde gemeen is in de schriften van JUL. CAESAR, en van A. HIRTIUS: welke HIRTIUS de schriften van CAESAR vervolgd heeft; en door hem tot het Burgermeesterschap van Rome verheven zijnde, gesneuveld is in een' veldslag tegen M. Antonius, in 't zelfde jaar, waarin onze Dichter, OVIDIUS, geboren werdt. Het heeft ons gelust, dit zeggen eens te onderzoeken; en zie hier wat ons daarin is voorgekomen. by HIRTIUS heb ik alleen deeze eene plaats aangemerkt, *De bello Afric.* naby 't einde, daar hy schrijft: *Leptita-*

+Vs. 828.

+Bl. 288.

nos, QUORUM superioribus annis Juba bona diripuerat, & * ad senatum questi per legatos, atque arbitris a senatu datis, sua receperant, tricies-centenis millibus pondo olei in annos singulos multat. welke woorden daarin met die van SALLUSTIUS overeenkomen, dat 'er ook de *Nomin.* uitgedrukt is, in *questi*: doch hierin verschillen, dat de *Ellipsis* door geen *Parenthesis* is weg te neemen: tenzy men, in plaats van, *ET ad senatum*, leeze, *SED ad senatum*. Op de zelfde wyze vind ik den *Nominativus* *IS* uitgelaaten by CAESAR, *De bello Gall. Lib. I.* daar hy zich aldus uitdrukt, van zich zelven spreekende: *Helvetii, omnium rerum inopia adducti, legatos de deditione ad eum [Caesarem] miserunt: qui [legati], quum eum [Caesarem] in itinere convenissent; seque ad pedes projecissent; suppliciterque locuti, flentes pacem petissent; atque * eos [legatos] in eo loco, quo tum essent, suum adventum exspectare jussisset, paruerunt.* Deze plaats behoort tot die Duitschen, voorheene gemeld, daar HY vergeeten was, welk woord ook hier, in eene letterlyke vertaaling zou ontbreken. doch, zonder ons daarmede optehouden; indien CAESAR voor *ATQUE eos*, geschreeven hadt *ISQUE eos*, zou dit gebrek vervuld geweest zijn. en wie weet of hy zelf zo niet geschreeven hebbe? zeker is, dat zulke uitlaatingen niet overeenkomen met die zuivere eenvoudigheid, die alom in de schriften van CAESAR doorstraalt; en van hem, gelijk VOSSIUS in 't gemelde hoofdstuk zelf getuigt, ten uiterste gezocht werdt. zodat hy ook doorgaands liever een woord tweemaal wilde uitdrukken, dan eens overslaan, als in deeze bewoording; *Dat de dag aanstaande was, op welken DAG men het*

*Vs. 828.

*Bl. 389.

+ *kooren behoorde uit te deelen*; en diergelyken, die misschien honderdmaal by hem voorkomen: ook by HIRTIUS, wiens schriften, gelijk zy weeten, die de zelve geleezen hebben, op veele plaatsen gebrekkig zijn, en vry wat van den tijd geleezen hebben. tot een staaltje diene het volgende *de bello Hispan: Duo reliqui, qui ex eis fugerunt, Caesari rem gestam detulerunt: & speculatores ad opidum Ateguam miserunt.* daar ook een *Nominativus* ontbreekt, doch onmogelyk ontbreken kan: waarom GLANDORPIUS oordeelde datmen voor, & *speculatores*, behoorde te leezen *Ursonenses vero speculatores*, &c. welke verandering wat grooter is dan die van *atque* in *isque*, of van *et* in *sed*. Dat, aan den anderen kant, ook dees schryver meer hieldt van een woord te herhaalen dan geheel te verzwynen, blijkt uit dit voorbeeld, *de bello Afric: Jubam regem - ad OPIDUM adcurrisse, atque adveniente multitudine circumdata, EO potitum: omnibusque EJUS OPIDI incolis ad unum interfectis, dedisse OPIDUM diripiendum delendumque militibus.* daar hy korter hadt konnen schryven, *omnibusque EJUS incolis*, en noch korter, *omnibusque incolis*, zonder de minste vreeze van gebrek of duisterheid. Tot noch toe dan houden wy 't daarvoor, dat die plaatsen, by zulke schryvers, als CAESAR, HIRTIUS en SALLUSTIUS voorkomende, waarin het tweede *Relativum* in een' anderen Naamval, dan 't eerste, moetende genomen worden, verzwegen is, of anders te verklaaren, of door mishandeling, 't zy van den tyd, het zy van de uitschryvers, bedorven zyn. En tot besluit zullenwe hier eenige weinige plaatsen byvoegen, waarin deeze Schryvers,

+Vs. 828.

+CAESAR en HIRTIUS, zich zo uitgedrukt hebben, gelijk wy oordeelen, datmen altijd behoort te doen. CAESAR *de bello Gall. Lib. I. Esse nonnullos, QUORUM auctoritas apud plebem plurimum valebat, QUI privati plus possent quam ipsi Magistratus.* +Vs. 828.
 en een weinig te vooren: *Qui summo magistratu praeerat, QUEM Vergobretum + appellat AEdui, QUI creatur annuus.* in het Tweede boek: *equites Treviri, QUORUM inter Gallos virtutis opinio est singularis, QUI auxilii causa à civitate missi, ad Caesarem venerant.* +Bl. 390.
 HIRTIUS, van den Afrik. oorlog: *ad opidum Ruspina, in quo ipse praesidium habuit, & QUOD primum ad amicitiam ejus accessit.* en zo elders. Ja het zelfde Voornaamwoord, in den zelfden Naamval tweemaal uitgedrukt, vindenwe meer dan op eene plaats; CAESAR *de bello Gall. Lib. I. idem Caesar facit, equitatumque omnem - praemittit; QUI videant, quas in partes hostes iter faciant: QUI, cupidius novissimum agmen insecuti, alieno loco cum equitatu Helvetiorum praelium committunt.* & Lib. VI. *circa Hercyniam silvam, QUAM Eratostheni & quibusdam Graecis fama notam esse video, QUAM illi Orciniam appellant.* ENZ. Doch laat ons, om verstaan te worden, weder Duitsch spreken; en overgaan tot een beknopt onderzoek van eenige plaatsen, die my nu en dan zijn voorgekomen, en niet recht in den haak scheenen te zijn; omdat de Voornaamwoorden, thans ons onderwerp, of kwaalijk verzwegen, of niet wel uitgedrukt zijn. Ik lees by G. BRANDT, in *de Ruiter B. III. bl. 115. hy kreeg een kleene Turksche roofbark in 't gezigt, DIE hy najoeg, en hem ontroeide:* moest zijn, en *DIE hem ontroeide;* want het *die,* 't welk BRANDT uitdrukt, is de Vier-

de, [†]t geen hy verzwijgt, de Eerste Naamval: gelijk in het mannelijk geslacht klarer doorsteekt: *een Turksche roover*, DIEN *hy najoeg* (of beeter najaagde) en DIE *hem* [†]Vs. 828. *ontroeide*. waaruitwe geleerd worden, dat, wanneer de Naamvallen verschillen, het Voornaamwoord, schoon uit de zelfde letters bestaande, ook tweemaal moet uitgedrukt worden. De Hr. HOOFT merkte dit reeds aan in zyne Waarneem. §. 20. vragende: *Zy stelden HEM op 't stadthuis, ende wacht by. hier is HEM eerst Accusatyf, daar na Datyf; mag dit bestaan?* 't is waar, hy antwoordt zelf op die vraag niet: doch zo hy geoordeeld hadt, dat het bestaan kost, hy zou 't niet gevraagd hebben. Het rechte antwoord, dat 'er op past, geeft ons de Hr. TEN KATE in zyne oordeelkundige Aanmerkingen op die Waarneemingen, zeggende: *Mijns oordeels t'eenemaal verwerpelijk, vermits de denkbeelden verwarrende*. het welk wy gaarne onderschryven. doch kunnen nu niet begrypen, dat die Schryver, na het vellen van zulk een vonnis, in zo duidelyke termen, zynere penne hebbe laten ontvallen deeze woorden, 't GENE *den Lezer hier in baten kan, geve God zynen wasdom*: de welken te vinden zijn in het slot der Voorrede, die hy gesteld heeft aan het hoofd [†]van *Theotimus of De Weg tot Heil*, beschreeven door den zoon zijns Broeders. Zyne [†]Bl. 391. woorden zyn tweeledig: (1) *'t Gene den leezer baten kan*, (2) *geve God zynen wasdom*. zo wy 't eerste lid laten; hadt hy in het tweede dienen te schryven, DAARAAN *geve God*, enz. laten wy het tweede onveranderd, zo behoorde het eerste aldus gesteld te zyn, AAN *'t geene den Lezer*, enz. een van beide was noodig; doch

*t laatste best. maar wy scheiden hiervan, omdatwe geen' lust hebben breed te weiden in het berispen van een' Schryver, die dit met anderen gemeen heeft, dat hy kan dwaalen; maar ook dit byzonder heeft, dat hy zyner moedertaale meer dienst gedaan heeft, dan veele anderen te saamen. *Vs. 828.

GEORGE WET-STEIN zegt in *Erik Act. I. sc. 2.*

*Wie hadt gedacht dat oit Ulrica zou verachten
DIEN, toen wy 't leger van haar' vader onderbragten,
Haar heeft gered, en voor geweldt en smaatbevrydt?*

eigelijk zou hier het betrekkelijke Voornaamwoord *die*, of *de welke* ontbreeken, in den eersten Naamval; want zo moetmen spreken, *verachten* DIEN, DIE *haar heeft gered*. doch wy zullen nader by de meening des Dichters blyven, alswe zeggen, dat hy, voor DIEN, hadt moeten schryven, DIE: want *verachten* DIE *haar heeft gered*, kan mede wel gezeid worden, en is zelfs zeer gemeen. 't Verschil tusschen *dien* en DIE is hier grooter dan 't schijnt, en meer dan van eene letter; zijnde geheel andere woorden. DIEN is het *Demonstrativum* EUM of ILLUM; dat hier verzwegen kan worden: DIE is het *Relativum* QUI; dat noodzaakelijk uitgedrukt moet worden. Zeerna komt hiermede overeen, 't geenwe leezen by VONDEL, in 't begin der Opdragt van *Joan. den Boetgezant*:

*Gebeurde 't oit voorheen, gelijk men zegt, dat naemen
MET DIENZE DROEGEN, en hunn' aert en daeden quaemen
Te stemmen - -*

voor, *Met DIEZE droegen*; en dit wederom voor, *met de geen en diese droegen*. meermaalen ontmoetenwe deeze gebrekkige of verkeerde uitdrukking by WELLEKENS, als in de *Verscheiden Gedichten* bl. 135.

⁺ - dit schrift vertoont de hant

Van DIEN van jongs, met u, in 't hof is opgetogen.

⁺Vs. 828.

voor van die: en zo elders. Want ook na een *Praepositio*, of Voorzetsel, mag het *Demonstrativum* worden verzwegen, als 'er het *Relativum* aanstonds op volgt. zo zegtmen, *ik lach met die my haat*, d.i. *met hem*, of, *met den geenen, die my haat*. enz. Op eene andere wyze vind ik den *Accusat*. DIEN, *Eum*, kwaalijk uitgelaaten by G. BRANDT, *Vreedz. Christen* bl. 183.

WIE anders hier gelooft, en 't valsch geloof beleeft,

VERWIJST Gods stem ten poel, daar 't vuur geen einde heeft.

daar hy noodzaakelijk (om nu de minste verandering ⁺te maaken) voor *Verwijst*, hadt moeten schryven DIEN *wijst*, of *doemt*. want behalve dat het altijd dubbelzinnig voorkomt, wie hier *verwijst*, en wie 'er *verweezen wordt?* zo was ook deeze dubbelzinnigheid noch meer te vermyden, omdatze ons hier in gedachten brengt iets, het welk niet gedacht kan noch mag worden. want, indien wy de woorden van BRANDT, volgens hunne natuurelyke schikking, opvatten, zo zullen zy betekenen, AL WIE (*quicunque*) *hier anders gelooft*, DIE (*is of idem*) *verwijst Gods stem* enz. Eindelijk staat ons hier noch iets aan te roeren, dat wel nu by onze beschaafde Schryvers en Dichters niet gevonden wordt, maar zeer gemeen was in de verleedene eeuw, en ook in deeze noch niet geheel uitgebannen is, gelijk het behoorde te zijn. het bestaat hierin; datmen veeltijds een Voorzetsel zo geplaatst ziet, dat 'er in de gansche redeneering geen woord te vinden is, waarmede het vereenigd en te saamen gevoegd kan worden: voor *in 't welke*

⁺Bl. 392.

+ zegtmen *waarin*; voor *van dien*, *daarvan*, enz. maar die Dichters wederom zeiden voor *waarin*, alleen *in*; voor *daarvan*, alleen *van*, enz. gelijk klaarer uit de volgende voorbeelden te zien is. zo lees ik by den anderszins netten en zeer taalkundigen KAMPHUIZEN, *Stichtelyke Rymen* bl. 57. +Vs. 828.

*De schoone Peerl is 't pad na 't eeuwig Leven,
'T WELK menig mensch noch vind, noch VAN en weet.*

't welk niet, dan met groote verandering, te verbeteren is. de kortste weg, zo 't my nu toeschijnt, is deeze:

DAAR *menig noch* NAAR *zoekt, noch* VAN *en weet.*

op een andere wyze schrijft WESTERBAEN, *Lof der Zotheyd* bl. 4.

*Daer andre haeren inckt verschreeven aen Tyrannen,
Aen Lof van Phalaris, van grouwelijcke Mannen,
Van Vliegh, van Kaele kop, van Esels, van de Koorts
Die om den vierden dagh ontsteeckt haer langhe toorts,
En haeren arbeyd, tijd, en kaerssen AEN verloren.*

hoe gy deeze woorden schikt en herschikt, daar is niets in, waarmede het Voorzetsel AEN kan vereenigd worden. moest weezen:

DAER ZY *haer' arbeyd, tijd, en kaerssen* AEN *verloren.*

J. OUZEEL, *op de dood van Ger. Joh. Vossius*:

*En spreekt; Gy waert die geen IN WIEN ik my betroude,
O Vossius, en al mijn eenig' hoop OP boude.*

waarvoor hy beter zou geschreeven hebben:

O Vossius, en DAER ik al mijn hoop OP boude.

+of in het eerste vaars, voor *in wien*, WAARIN. in dien tijd was dit zeer gemeen; maar ook noch in deeze eeuw schreef de Hr. FRANS VAN BOCHOVEN: (zie de *Gedichten* +Bl. 393. van J. DE HAES bl. 688.)

⁺*Zuzanna, pluk nu de laurieren,
Om deze dichters MEE te sieren.*

⁺Vs. 828.

voor, *om* DAER *dees dichters MEE* - of beter, *om deze dichters te versieren*: want noch *mee*, dat, alleen, gebrekkelijk is, noch *daer mee*, is hier noodig. Doch het zy voor deez' tyd genoeg. andere gerechten, uit de zelfde keuken, zullenwe u opdisschen, een weinig laager op vs. 1045.

Vs. 898.

*Zy hakte warmoes, 't welk haer man noch daeghs voorheenen
In 't kleene hofken plukte en sneet -*

't **Woord Warmoes** is lang bekend geweest. de *Lischbloeme* van Mechelen 1561. in 't *Factieliedeken*:

*Ghy claddekens fier, jent in 't bestier,
Die 't groen wermoes vercoopen.*

dat zijn, die wy noch heeten, *warmoeziersters*. in de *Factie* van 't *Marien Cransken* van Brussel: *Coolen*, warmoes, *geplant te Meye. Tregement der ghesontheyt* 1514. c. 5. *coude warmoesen, als latue, porceleyne, ende dierghelijcke. Legende van St. Bernardus* 1478. fol. 176. c. *dese die preyde eet int wermoes, en sel mi niet verdriven*. BART. ENGELSMAN 1485. B. XVII. c. 116. *Olus dat is Warmoes - men plach die luden mit appelen ende mit warmoes te voeden voer die diluvi - alle grasighe dinghen, die inder aerden wassen, diemen coken mach ende eeten, die heyten olera dat zijn warmoezen. nochtans int ghemeyn so heytmen* COLEN warmoes, *ende is een cout cruut*, enz. in den

⁺*Delfschen Bybel 1477. Spreuk. XV. 17. Het is beter ghenoot te sijn tot warmoes mit minnen; dan met hatyen tot eenen vetten calve: by de onzen, groen moes.* ^{+Vs. 898.}
 En *Jes. I. 8. als een hutte in een warmoes hof.* Enz. In het gemeene gebruik betekent *Warmoes* nu by ons wat anders in den *tuin*, dan op de *tafel*: in den *tuin* is het allerlei groente, behoorende tot den *Moestuin*; welke *Moestuin* weder, als hy een' Boer toekomt, die zijn groente ter markt brengt, genoemd wordt, *Warmoestuin*. zo lees ik in een' Pachtbrief, geschreeven, Amsterd. den 1 Maert 1464. *een guedene Johannes Beyersche Guldene jaerlix rente totten ewelike pachte staende up een Warmoestuyne, gelegen buten den nywen dijck porte uptte wterste grafte.* op de *tafel* is 'er slechts eene spyze, die daar *Warmoes* heet, bereid van *gehakte groenten*, enz. onze Dichter schijnt daar op te doelen, zeggende, *zy hakte warmoes*. Maar wat zal nu *warmoes*, in zyne eerste en grondbetekenis beduiden? dit is gansch niet klaar. de Hr. TEN KATE II. deel bl. 49. leidt de eerste greep van dit woord af van *Warren*, *verwarren*, en dus *Warmoes*, als zijnde een rommelzode van allerhande ⁺*Spijs-groente* ondereen gehakt en gekurven. KILIAAN van *Warm*, by hem *Waerm*; ^{+Bl. 394.} en schrijft zelfs om die reden, voor *War-moes*, altijd *Waerm-moes*, zeggende: *Dat de groenten, niet alleen gekookt en gaar, maar ook koud en raauw, Waerm-moes heeten:* ter bevestiging van dit zeggen, brengt hy by de woorden van JODOCUS BADIUS ASCENSUS, over PERSIUS, *Sat. III. vs. 111. positum est algente catino Durum olus:* Hy wil (zegt BADIUS) warme groente genut-

tigd *hebben: daarvan (*inde*, zegt hy) noemen de Vlamingen het *moes* WARM, ook dan als 't noch KOUD is. Beuzelingen! Voorlang was ik van gedachten, ja hield my verzekerd, dat *War* of *Waer*, in *Warmoes* of *Waermoes*, gelijk K. v. MANDER schrijft in *Virg. Landtwerck* B. IV. bl. 153. alleen moest gebragt worden tot *Waaren*, *bewaaren*, enz. Zekerlijk, *Warmoes* is *Tuinmoes*: en zijn deeze woorden *War* en *Tuin*, van eene betekenis. want *tuin* eigenlijk is de *heining* of *hegge*, tot *bewaring*, en afsluiting van den Hof (zie onze Aantek. I. 383.) Zo kanmen ook *War* verklaaren als *weer*: welk *Weer*, eveneens als *Tuyn-haghe*, door KILIAAN genoemd wordt, *Sepimentum*, *Septum*, *Vallum*. Dit worteldeel WAR is in meest alle taalen nu bekend, maar eerst gesprooten uit het Oude Teutsch. ABR. MYLIUS *Archaeol. Teuto*; WARDAN, (*is*, zegt hy) *oud Teutsch*, 't zelfde met WARAN, d.i. Zien en Bewaaren; GUARDAR *zeggen de Ital. en Spanj. en GARDER de Franschen*, enz. Nu is 't zeker, dat dit woord al voorlang by ons overgebragt is tot afgeslootene *Tuinen* en *Dierperken*. in de eerste betekenis zeggen wy noch *Gaarde*, en *Boomgaard*, enz. welk *gaard* wy niet, gelijk sommige Fransgezinden misschien denken, ontleend hebben van 't Fransche *Jardin*, een *Tuin*; integendeel 't Fr. *Jardin*, is gemaakt van het oud Duitsche *Garden*, d.i. *Bewaaren*; gelijk de voortreffelijksten onder de Fransche *Etymologisten*, MENAGE en CASANEUVE, zelfs belyden. in de tweede betekenis van *Dierenperk*, hebben wy 't noch in *Warande*, in 't Latijn der middenste eeuwen geheeten *Warena*, van welks oorsprong DU CANGE aldus

*Vs. 898.

⁺schrijft: *de geleerden leiden doorgaands het woord Warennā af van 't Saxische WERJAN, of Hoogd. WARHEN; omdat de Dieren in de Waranden als beschermd en bewaard worden, en der zelve jagt allen verboden is, uitgezeid alleen den Eigenaar.* wy zullen, zonder meer om te haalen, besluiten, dat *Warmoes*, zo genoemd is, omdat het achter een *WEER* dat is *heining* of *schutting*, als *bewaard* en *beschut* wordt, en het *plukken* des zelfs niemand vrystaat, dan den eigenaar. ⁺Vs. 898.

Lang na ik dit geschreeven had, viel my, onder ⁺het doorblaaderen van het *Gloss.* van LIPSIUS, eene andere bedenking in; die wy hier by voegen. ik lees daar: ⁺Bl. 395.
MUOS, esca, cibi. nos pro Olere. d.i. *MOES voedsel, spyzen.* wy (gebruiken 't) voor *Groente*. (zie breeder van dit woord FR. JUNIUS, *Gloss. Gothic.* in MATS, en WACHTERUS *Gl. Germ.* in SPEISE.) verder lees ik by LIPSIUS: *WIRTE, holera, & WURTI, herba. inde Wirtespurgum, Herbipolis.* d.i. *WIRTE, groenten, en WURTI, kruid.* hiervan Wirtsburg (een stad in Duitsland, in 't Latijn genoemd) *Herbipolis*. KILIAAN noemt deeze stad ook *Artaunum, Arctavium.* *Herbipolis* is, of wy zeiden, *kruidstad*. Alswe nu deeze woorden, *Wirte* en *Muos* te saamen voegen, kan 't schynen, dat daaruit de naam van *Warmoes* zynen oorsprong hebbe. het welk dan eigenlijk zou betekenen, niet, gelijk wy 't eerst verklaarden, *Tuinmoes* (of *Tuinspyze*): maar, gelijk wy boven zagen dat de Hr. TEN KATE het noemde, *Spijsgroente* (*spijs van kruiden, of eetbaar kruid*). Al wat nieuw is, heeft doorgaands iets, 't welk ons behaagt. en zo ging 't my hier. doch het eene tegen het andere geleeken, vind ik, dat dit laatste

+meer tegenspraak onderworpen is, dan het eerste: want *Wirt* en *Wurt*, verschillen veel van *War* en *Waar*; welke laatsten niet verschillen van het Zaakl. deel in ^{+Vs. 898.} *Wardan*, *Waran*, en *Bewaaren*. Maar vooral bevestigt my in mijn eerste gevoelen FR. JUNIUS, *Gl. Goth.* in GARDS, doorgaands van ULPHILAS gebruikt in de betekenis van *huis*. Onder anderen schrijft JUNIUS, dat hy in een treffelijk Handschrift der vier Euangelisten (t.w. in 't A S.) gevonden heeft *Matth. XXI. 33. Geard of Heage*, d.i. *Gaarde of Haage*, voor 't Lat. *Sepimentum*, het welk de onzen een *Tuin* noemen, en op den kant verklaaren door *heining*, of *hegge*. waarna hy in 't breede aantoot, dat *Gaarde* eigenlijk is de *heining*, en naderhand overgebracht tot den *Hof* zelve; eveneens als 't woord *Tuin*, enz. het zelfde dat wy boven reeds gezeid hebben. hy toont verder, dat ook in andere taalen, en zelfs ook in andere woorden, de benaaming van de *heining* is overgebracht tot den *Hof*. zyne woorden zijn te veel, om de zelve hier by te voegen: doch wy durven den Leezer wel aanraaden de plaats zelve naar te zien. Dewijl dan de G en W hier alleen wisselletters zijn, en *Gaarde* in zijn' oorsprong niet anders betekent dan *Weer*, en deeze beide overeenkomen met *Waar*, in *bewaaren*; zo befluitenwe voor 't laatst, dat *Warmoes* of *Waarmoes*, niets anders betekene dan *Tuinmoes*; 't welk binnen beslooten *Tuinen*, *Haagen*, of *Weeren*, *bewaard* wordt. 'Alle beslooten plaatsen kan men *Weeren* noemen, zoo lees ik in 't oude *Stadrecht van Deventer* van 1486. B. I. by G. DUMBAR, *Beschr. van Deventer* bl. 161. dat *de Eet van den Boem van*

⁺*vreemden byre aldus begon: Dat gy ghien vreempt byer in Deventer in huysen, kelren off weeren brengen en sullen, ten sy myt oerloff der Zijsmeisters enz. En* ^{+Vs. 898.}
 B. II. bl. 165. *Item: Die den anderen in sijn huys off in sijn weer soeket ofte huystotinge doet moet willens myt scheltwoorden off myt wapen, die sal der Stad dairomme gelden toe elcker tijt vijftich zwair pont.'*

⁺Vs. 913.

De goden leggen aen den disch, *en Baucis, out*
En bevend, schort zich op, en zet den disch om 't eeten.

⁺Bl. 396.

LEGGEN is hier *liggen*, d.i. eigenlijk, op de wyze der Ouden. HOOGVLIET, *Feestd.* B. V.

Niet lang daarna lag zich 't gezelschap aan den disch.

(moest zijn, *lei zich*.) HOOFT, in *Paris oordeel* bl. 586.

- *terwijl zy laagen Ter tafele* -

en zo meer anderen. Onze Dichters zeggen nu ook, schoon van de Ouden spreekende, ZITTEN *aan Tafel*: zie boven B. VI. vs. 238. Doch men weete ook, dat de oudste Romeinen *zittende* aten, 't welk zy, volgens 't schryven van VARRO, deeden in naarvolginge van die van Sparte en Creten.

Vs. 921.

Ook wortels, verschen kaes, en koele cikoray,
En aeiers, week gebraên.

AEIERS: maar boven vs. 359. *eiers*. hier weder

+vs. 923. *berkemaier*: maar *berkemeier* XII. 316. noch eens hier vs. 920. *cikoray*: waarvoor Z. HEYNS schreef *chicorey*, in *Bartas* I. 3. bl. 126. 't schijnt dat VONDEL, +Vs. 921. dit schryvende, meer dan hy gewoon was overhelde naar de spelling van *ay*, voor *ey*. de Ouden kenden die van *ay* niet. hoe gemeen die in de schriften van HOOFT zy, weet elk. hy hadtze waarschynelyk geleerd van de Kamer *in Liefde Bloeyende*, in welker *Tweespraake* 1584. men onder anderen bl. 35. leest: *in AY is de A kort, zo ghy hoort in lay, hay, kay, blay; enz.* in de Opdr. van dat werk leestmen ook *wainigh*, enz. Ik twijffel zeer of *ay* voor *ey*, niet een *dialect* zy, den Amsterdammersen voorheenen zonderling eigen: gelijkmen daar, voor den *Schreierstooren*, in een' ouden steen, noch leest, *Schrayershouck*: enz. Vergelyk zo 't u lust, het aangetekende, het woord *Klei*, B. I. vs. 664. en voeg hier noch by, dat de Oude Vlaamsche Schryvers, by de welken het zuiverste Neerduitsch moet gezocht, en kan gevonden worden, altijd schreeven *ey*, en deezen tweeklank noit vermengd hebben met *ay*.

Vs. 932.

Het afgeslaefde paer *betoonde zich bereit*
Ten dienst -

AFGESLAAFD is, die zolang *geslaafd* heeft, dat hy gansch vermoeid, of, gelijkmen zegt, *af* is. VONDEL, *Palam*. Rey van Act. III.

- afgeslaefde *Palamedes*.

ANTONIDES, *Ystroom* bl. 61.

En afgeslaeft voor ploeg en karre in hun garreelen.

*MOONEN, *Heil. Herdersz.* bl. 67.

- *de lantman, afgeslaeft*
Door zynen arbeit -

*Vs. 932.

Slaaven is eenen geduurigen, zwaaren, en als een' *slaafschen arbeid* doen.
 VOLLENHOVE, *Heerl. der Rechtv.* bl. 2. *waardoor de mensch - naar heerschappy*
dingt, om een slaaf te worden; en slaaft om te ⁺heerschen. zie ook onze Aantek. B.
 II. vs. 110. aan 't einde. *slaaven*, voor *in slaaverny leveen*, eigenlijk genomen, vind ⁺Bl. 397.
 ik by P. ZEERIJP, *Dood van Brutus en Cassius Act.* I.

En of het Roomsche volk te slaven is genegen.

Vergelijk VONDEL, *Batav. Gebroeders Act.* I. scen. 3.

Maer luttel dacht hy dat zyne afkomst slaven zuo.

dat is *slaverny zoude leven.*

Vs. 986.

Daer zagh men Baucis en Filemon door godts orden
Met bladeren begroeit en overtrokken worden.
Zy namen midlerwijl vast oorlof van weêrzy,
Zoo langze konden. elk sprak wel gerust en bly:
O lieve bedtgenoot! tot dat de schors hen kleede.

Tot dat de boomschors hun lighaamen geheel overdekte. Doch het menschelyke *lighaam* zelf voert dikwils den naam van *schors*; als waarin het edelste gedeelte van den mensch, dat is, de Ziel, zich verbergt en huisvest. MOONEN, *Herd.* bl. 47.

- *in de schors der menschen niet geleden.*

by HOOFT, in *Baeto Act.* II. zegt de oude Katmeer:

--- ô gemaalin, uw' deughdt
 My, in dees' dorre schors, herscheppen doet een' jeughdt.

*Vs. 986.

J. DE HAES, in dat Werk van wonderlyke verkiezing, ik meen *Judas* B. I. bl. 10. van den Duivel:

*Met hem en zijn gebroet uit's lichaems schors te jagen
 Van mensch en dier, die hy niet laten kan te plagen.*

zie ook VONDELS *Bespiegel*. B. II. vs. 21.

- *terwijl de schors van 't lijf de ziel belet
 Dees klaerheit in haer kracht t'aenschouwen zonder smet.*

Vs. 1040.

*gelijk een offerstier na'et loeien
 Geslagen voor 't altaer, ten strotte bloet uitgiet.*

Lees hier, gelijk in de voorgaande uitgaaven, [en in het Handschrift van VONDEL] *ten strote*: schoon ik evenwel geloof, dat de meesten nu zouden schryven *Strotte*. KILIAAN, *STROTE is Storte, jugulus, jugulum*. zie daar in 't kort de *Etymologie* van dit woord aangewezen. PLANTIJN, *STROT, Strote, of Stroot*. J. REVIUS, *Jaerdicht op de verlossing van Deventer*:

*Om met het kort geweyr elck-anderen te stoten
 De sielen uit de borst, of t' leven uyt de stroten.*

en in de *Claechliederen van Jeremias* cap. 1.

*Siet, Heer, mijn leden trillen,
 'Ken kan mijn buyck niet stillen,
 'T hert springt my voor de stroot.
 (Eylaes om myner sonden)
 Van buyten voel ick wonden,
 Van binnen is de doot.*

zie de *Fakkel* van den Hr. TUINMAN in *STROOT*.

Vs. 1045.

*Hy keert de kerfbijl van den boom en heilgen struik den buik.
Den man toe, houwt hem 't hoofd wraekgierigh van*

Dees ongelukkige, die niet genoemd wordt, schijnt uit dit verhaal geweest te zijn een van die monsters, waarvanmen elkander plag te vertellen, die het hoofd niet op de schouders, maar in de borst droegen; en dus dichtgenoeg aan den buik, om te kunnen zeggen, datmen hem *'t hoofd van den buik hieuw*. Zie ROEMER VISSCHER, *Zinnepoppen* derde Schok XXXIV. Of het woord *Buik* oit zo ruim genomen ⁺zy, dat het ook *borst* en *schouderen* begreep, is my noit gebleeken. omtrent de *borst* ⁺Bl. 398. evenwel kan ik één voorbeeld bybrengen, naaml. uit de *Hist. van Zeghelijn* bl. 25. daar ik lees:

Het HERTE in sinen buyck dat loech.

deeze uitdrukking kan evenwel noch niet baaten, om die van VONDEL te verdedigen, want het *hoofd* staat ook niet op de *borst*, maar op de *schouderen*. zodat wy deze spreekwyze geheel moeten afkeuren.^(v) Het aantekenen van misslagen uit de Wer-

- (v) Deze spreekwyze, die hier afgekeurd wordt, heeft de Heer HUYDECOPER naderhand verdedigd. In de Byvoegsels op den Quarto Druk bl. 638. schreef hy 'Wy zijn redelijk vrymoedig in het berispen van anderen; maar niet minder zijnwe gereed tot het erkennen van onze eigen misslagen, zo ras ons de zelve blyken. Wy veroordeelden hier deeze uitdrukking: *houwt hem 't hoofd van den BUIK*: maar nu vinden wy de zelfde uitdrukking in den *Spieghel Historiael* B. IV. cap. 36. het laatste vaars.

't Hoeft was hem van den BUKE geslegen.

welk vaars onzen Dichter volkomen verdedigt; en bevestigt het geene wy elders zeiden, datmen, om VONDEL overal te verstaan, noodzaakelijk de Ouden moet gelezen hebben. noch eens schrijft hy in de *Maeghden Act*. V. scen. 2.

Wijck af, ik zal u 't hoofd van BUICK en schoudren houwen.

Dierhalve is ook A. SYBANT niet te berispen, schryvende in de *Dolle Bruyloft Act*. III.

En 't hart in mynen BUYK -

te minder, omdat die zelfde woorden gelezen worden in de *Historie van Zeghelijn*, gelijk in de Aantekening te zien is.'

Naderhand heeft de Heer HUYDECOPER, op zijn afdruksel, eenige voorbeelden aangeteekend, waaruit blijkt dat, by de Ouden, het woord BUIK, in de beteekenis van *Romp*, gebezigd is. Die voorbeelden heeft hy geplaatst in zyne Aanteekeningen op MELIS STOKER III. D. bl. 469; dus wy den Lezer daarheen wyzen. Men vergelyke ook KILIAAN op *Baeck*, op *Beuck* en op *Romp*, welke woorden hy alle verklaart door *truncus corporis*, enz. Wy vinden deze spreekwijs ook by de volgende Schryvers. HOOFT, in 't begin van *Warenar*:

Fluks hier, of ik legje ien tang tusschen hals en buik.

waar voor men nu zegt *tusschen hals en nek*.
Conste der minnen 1568. B. II. fo. 33. b.

Wiste ghy soe wel -

Het branden mijns herten in mynen BUYCK.

J. MOERMAN, *Cleyne werelt* N. 52.

*Cyrus plach d'aerde te beghieten met bloede,
Als hy een ontallijc volc versloech in den strijt:*

ken [†]van anderen, vooral van bekende en beroemde Mannen, wordt doorgaands ten kwaadsten geduid.

[†]Vs. 1045.

*Maer Tomiris de Coninginne seer cloeck van moede,
Sloech hem 't hoofd van den buycke met groter vlijt.*

Limborg fo. 17. b.c.

*Eñ sloech den enen onder die tande
Dat hem thoeft viel van den buke.*

Zie HUYDECOPER op MELIS STOKE II. D. bl. 586.

+doch als ik, zulks doende, mijn oogwit mag bereiken, dat is, den leergierigen dienst doen; zo zal ik my het smaalen der geenen, die meest in getale, maar minst in kennisse zijn, weinig bekreunen. Het berispen der voorgangeren is eene onderwyzing der navolgeren: en het aantoonen van drie misslagen, kan by veelen meer dienst doen, dan het voorschryven van twalef Regelen of Wetten. 't Is daarenboven eene zekere waarheid, dat, alleen te zeggen wat goed zy, ons maar half doet kennen wat kwaad is. van deeze gedachten was ook CLAES WILLEMSZ. *der Minnen loep* MS. 1486. B. III. in de voorrede:

*Die van den quaden niet en leest,
Die en weet niet wat dat goede is,
En sal hi 't goede worden ghewis,
So moet hi ymmer 't quade kinnen,
Eñ scuwent dan mit allen sinnen.*

Ik zie, dat ik, by gelegenheid van de aangemerkte woorden van VONDEL, veele byzondere plaatsen, in de welken ik een doorstralend gebrek bespeurde, uit verscheiden schryvers, daarnevens op den kant aangetekend hebbe. wy zullen 'er onzen Leezer slechts eenige weinigen mededeelen: en wel vernoegd zijn, wanneer die alleenlijk zo veel uitwer-

ken, ⁺datze sommigen hunne schriften, eerze die uitgeeven, wat beter doen naarlezen, en onderzoeken, dan de meesten gewoon zijn. Zekerlijk is alleen uit ^{+Vs. 1045.} dit gebrek van onderzoek gesproten, dat VONDEL in zijn' *Virgilius* bl. 169. schreef: *Ghy, ô O Ebalus - dien Telo, zoo men zeit* (TOEN HY *alree bejaert, Kaprea, het rijck der Theleboon* BEZITTENDE) *by de vlietnimf Sebetae won.* daar noodzaakelijk of de woorden *toen hy* uitgewischt, of *bezittende* in *bezat* veranderd moet worden. hierboven vs. 195. laazen wy:

- *ô Minos, die niet omziet onder 't reizen,*
Naer mijn verdiensten, en de trou slaet in den wint,
 ZULT niets uitrechten -

daar het Voornaamwoord GY in den loop is gebleeven. G. BRANDT, daarentegen, dat onbegrypelijk kan schynen, zegt Gy, voor U, in 't Rymeloos Gedicht *op de Vreede met Spanje* bl. 494.

--- GY, *ô Hollant,*
Zal ik dan roepen tot mijn ooggetuige, en nu
Tot mijn verlosser - voor U ô Hollant.

^{+CL.} BRUIN weder drukt het Voornaamwoord *ons* tweemaal, voor eens, uit, in zijn *Kleefsche Arkadia* bl. 29. ^{+Bl. 399.}

Maar gaan wy naar de Spring, daar ONS de Castelein,
Die herbergzaame, die welwyze heer Fontein,
 ONS *wagt* - voor, *Verwacht;* of, *Reeds wacht,* enz.

Wy zagen in dit Werk B. V. vs. 152. *Die*, geheel overtollig geplaatst. zie ook B. XIII. vs. 95. dat zelfde vinden wy by onzen Dichter in zijn' *Horatius* l. 9. *Beveel de rest den Goden, DIE, zoo haest ZY de winden, in de barnde zee worstelende,*

+ *gestild hebben, zoo worden cypressen en oude olmen niet meer bewogen.* VONDEL zegt, *den Goden, die* - gelijk HORATIUS, *Divis qui* - doch 't Latijn kan hier naar de ^{+Vs. 1045.} Letter niet vertaald worden; om *die* te behouden, haldt hy moeten schryven, *Beveel de rest den goden DIE zo haest de winden, in de barnde zee worstelende,* NIET *gestild hebben, OF cypressen en oude olmen worden niet meer bewogen.* Dewijl ik hier spreek van HORATIUS (in wiens Vertaaling ik zelf dikwils gemist heb, gelijk voor een gedeelte in de Voorrede van dat Werk te zien is, en ook in deeze Aanmerkingen somtijds wordt aangeroerd, al het welke in eene nadere beschaaving, zo my God het leeven gunt, te verbeteren staat) kan ik niet nalaaten, hier te spreken van eene verzinning of kwaade redenkaveling van dien uitmuntenden Dichter zelve: te meer, omdat het de eenigste plaats is, dat ik weete, daar hy, in onverschillige zaaken, zondigt tegen het natuurelijk oordeel. ik zal, om nu geen Latijn te spreken, myne Vertaaling gebruiken. In den Brief aan Augustus berispt hy de Romeinen, die, gelijk veelen noch onder ons doen, alles verachtten, wat nieuw, alles verhieven, wat oud was. Hy redeneert volmaaktelijk wel, om de belagchelijkheid van zulk een oordeel te doen zien; en te gelijk dat het onmogelijk is, juist te bepalen, wat *Oud*, of wat *Nieuw* zy. maar hy trekt, uit een goede redeneering, een kwaad gevolg: *Een Schryver* (zegt hy, of liever, doet hy iemand tot hem zeggen bl. 156.) *die voor honderd jaaren gestorven is, is OUD en GOED. Hoe?* (zegt hy daarop zelf) *daar nu ééne maand, of één jaar, aan ontbreekt, waar zultge dien*

⁺*plaatsen? onder de OUDE Dichters? of onder die, welken de TEGENWOORDIGE en VOLGENDE eeuwen verachten moeten? Hoe komen hier de volgende eeuwen te pas? als de tijd van honderd jaaren een' Nieuwen Dichter maakt tot een' Ouden, zo is hy, die 99 jaaren en 11 maanden oud is, nu onder de nieuwen en verachtelyken: maar die zelfde zal, als wy eene maand verder zijn, Oud en goed worden. en hiervan hadt hy de ⁺belagchelijkheid moeten aantoonen. want noch eens, zo eene Eeuw een' Dichter te gelijk oud en goed maakt, zo moet in de volgende eeuwen oud zijn, dat nu nieuw is; en bygevolg moet het dan ook goed zijn, omdat het dan oud is. Ik geloof dat het redelijk klaar is, dat hy in 't slot der laatste woorden alleen van de tegenwoordige, en niet van de volgende, eeuwen hadt moeten spreken. Ondertusschen schijnt hy noch eens te stooten aan den zelfden steen, wat verder bl. 158. daar hy zegt: Indien al wat NIEUW was, den Grieken zo haatelijk geweest waare, als 't ons is; wat zou 'er tegenwoordig OUD weezen? wat zouden, wy hebben, om dagelijks te leezen en te doorbladeren? wederom, het geen by de oude Grieken nieuw, en daarom verachtelijk was, moest in zynen tijd oud, en daarom goed zijn. Doch deeze laatste woorden, wil ik nu liever verstaan, als geen gemeenschap hebbende met de eerste plaats; en wel zo, dat hy hiermede wil zeggen: Indien de Grieken alles wat NIEUW was gehaat hadden, gelijk wy doen, de nieuwe gedichten tot scheurpapier gebruikt, en de moeite van het uitschryven onwaardig geoordeeld hadden: wat zou 'er nu OUD zijn? dat is, wy zouden nu geene oude gedichten hebben, indienze nieuw zijnde, niet geacht noch*

⁺Vs. 1045.
⁺Bl. 400.

+bewaard geweest waaren. Welke verklaring deezer woorden begunstigd wordt door de daarby gevoegde vraag, *wat zouden wy hebben om te leezen?* enz. Wy ^{+Vs. 1045.} bepaalen dan zyne mistasting, en onze berisping, alleen tot de eerste plaats, waarin hy van de *volgende eeuwen* niet hadt moeten spreken; ten minste niet op die wyze als hy doet. Doch laat ons wederkeeren tot onze Vaderlandsche schryvers. ik lees in den *Ystroom* van ANTONIDES B. IV. bl. 120.

*Dan MOST * het uit den dwang GEREDDERT, eer die stout
Hier zynen zetel vest - (* Amsterdam)*

voor GERED ZIJN. In het naastvoorgaande vaars schrijft hy:

Een ZILVERTY, dat stroomt van baren klinkklaer GOUT.

maar dan was het een *goud-* en geen *zilver-ty*. R. VISSCHER, in de *Sinnepoppen* I. 28. *Het ORACULUM van Apollo gheconsuleert zijnde (ick meen dattet was van Philippus van Macedonien) KREEG voor bescheyt:* in plaats van GAF, t.w. *het Oraculum:* of hy dacht misschien, KREEG HY, t.w. *Philippus*. G. BRANDT, *Lev. van De Ruiters* B. XI. bl. 668. *Koenraad van Heemskerk, EEN ZOON van wylen den geleerden Raadsheere van Heemskerk, EN EEN ZUSTER van den Burgermeester Koenraad van Beuningen.* Hoe? was K.v. Heemskerk een *zuster* van den Burgerm. K.v. Beuningen? dat luidt te kluchtig: en 't ligt echter ⁺in de woorden van BRANDT. maar neen; *hy was een ZOON VAN DEN Raadsheer J.v.H. en VAN EEN zuster des* ^{+Bl. 401.} *Burgermeesters K.v.B.* dees misslag, spruitende uit het achterlaaten van een Voorzetsel, het

+welk tweemaal moest uitgedrukt worden, is by veelen onzer Schryveren zeer gemeen: wy spreken 'er noch eens afzonderlijk van beneden B. XIV. vs. 227. +Vs. 1045.
D. DE POTTER, *Getr. Harder* I. 4. 6.

- - de woorden die s'boyt spraken
Die kunnen ons, by 't MES, een vergelijking maken;
Het welck by 't hecht gevat ons dienen kan ter noodt;
Maer vat men 't op de sneê, soo wondt het vaeck TER DOODT.

doch schoonmen een mes op de sneê vat, men wondt zich echter niet *ter dood*.
men sterft niet van een sneê in hand of vinger.

Aardig leeft die zelfde Dichter op andere plaatsen, met *leeven* en *dood*: als II. 5. 59.

Al is haer arremood' en naecktheydt toe-gevoeght,
Zy leeft (des niet te min) op 't hoogste vergenoeght:
Dat is recht leven; ô! dat LEVEN kan niet STERVEN
Voor dat de DOODT ons komt de draet des LEVENS kerven.

't is zeker geen ongemeen *Leeven*, dat niet kan *Sterven*, voor dat de *Dood* komt:
enz. Noch eens III. 6. 66.

Sou'k volgen, die my vliedt? sou'k, die my haet, beminnen?
'k Had liever dat de DOODT my LEVEND' quam verslinnen.

dit is 't, dat de *Dood* altijd doet, die de *Dooden* laat rusten, en de *Leevenden* verslindt.

Voor 't laatst (want alswe hier voortgingen, zolang alswe stof hadden, wy zouden noch verre van 't einde zijn) D. JONKTIJS zegt in zijn *Twistgesprek* vs. 1693.

En niettemin de HAES spreyt, als een Paeuw, zijn PENNEN.[†]

[†]Vs. 1045.

hy spreekt wel van geen' eigelyken *Haas*, maar evenwel van een' *Haas*; en wel van een' *Haas met pennen*. Van den haas op 't konijn, is zoo groot een sprong niet, als van den os op den ezel. dees haas doet my gedenken aan 't konijn, waarvan HUYGHENS schrijft, *Sneld*. XIV. uit Engelsch Ondicht 24.

*Fop pluckten een conijn, 't eerst dat de geck oyt sagh.
En als hy hadd verpluyt byna den heelen dagh,
Wel, seid hy, boos en suff, dat moght' ick wel eens leeren,
Hoe ghy gevloghen hebt met sulcke kleine veeren.*

Vs. 1060.

*De zusters gingen droef in haere rougewaden
Naer Ceres, eischen op dat zy haer wraek verzaden,
De welverdiende straf van dien Erizichtoon.*

Dees eigen naam klinkt hier wat hard. men zou zonder [†]der den zin iets te verslimmen, hier kunnen leezen:

[†]Bl. 402.

In Erizichtons straf voldoening van dien hoon.

Vs. 1067.

*Men koos den honger, die verbannen, Ceres daken
Moet schuwen, en haer lof en troon geensins genaeken.*

Wat gemeenschap hebben *lof en troon* met elkander? doch Vondel heeft geschreeven *hof en troon*. In het

+tweede vaars zoumen, voor *geensins* ook beter leezen, *niet magh*.^(w)

+Vs. 1067.

Vs. 1070.

Hierom roept Ceres flux de wilde berggodesse
Oreas by zich -

Oreas is geen eigen naam: maar betekent het zelfde, als ons *Berggodes*. zie de Aantek. I. 390. OVIDIUS zegt, *unam Oreada*, d.i. *ééne Berggodes*.

Vs. 1171.

keerde sedert flux
(Vergeef het my) 't gezicht niet van de zoute baren,
En bleef geduurigh op mijn werk in 't visschen staeren.

STAEREN d.i. *Staroogen*, gelijk hy schreef VII. 140. en betekent zo veel als zien *met onverdraeit gezicht*, gelijk ANTONIDES spreekt, *Ystroom* bl. 109. of, *met onvertrocken oogen*, gelijk H. VAN HEYDENDAEL, op de *Gedichten van J. Revius*: of, *met onbeweegde oogen*, gelijk REVIUS zelf schrijft bl. 196. *Materie der sonden* MS. sol. 12. d. *waert hi ghetoghen in den gheeste, eñ* mit openen oghen staerde *hi nu ter rechter zyden, nu ter luchter* [d.i. ter linker] *zyden sijns bedden*. Den oorsprong van dit woord kanmen vinden in onze Aantek. VI. 392. dit verlengde *Staaren* ontmoetmen

(w) In het Handschrift, staat: *haer hof en troon*. VONDEL had eerst geschreven: *niet magh genaeken*. Doch hy heeft *niet magh* doorgehaald, en daar boven geschreven *geensins*.

⁺thans by veelen: *staarende oogen*, zegt HOOGVLIET, *Feestd.* bl. 197. VONDEL, in *Palamedes*. Act. I. van Kalchas: ⁺Vs. 1171.

- *hy spitze zijn verstant*
Op 't geen zijn ampt betreft; en kruipe in 't ingewant
Der dieren met zijn geest, en staere op 's hemels lichten.

TIELEMAN VAN BRACHT, in *Sal. Hooglied* II. Zang bl. 12.

Nu kijkt hy weer het venster uit,
En staart, als in verwondring opgetoogen,
Uit liefde ontsteekene (misschien, ontsteekende) oogen,
Na my, zijn tweede ziel, en Bruid.

HOOGVLIET, in *Abraham* B. IX. bl. 204.

Des moeders lust en vreugt, op wien haar oogen staaren.

C. GYS. PLEMP, op V.F. PLEMP'S vertaaling van *Cabrolus ontleeding*:

Besonder, als ghy staerd op hem, die heeft gesticht
Het maksel van uw schim, en lit aen lit verplicht.

en hiervan ook *Staarooogen*. HOOGVLIET, *Feestd.* bl. 130.

- *staarogende op het beeldt*
Van Cybele -

SPIEGHEL, in den *Hertsp.* B. III. vs. 80.

Elk staar ooght nechtigh op een voorgestelde wand.⁺

⁺Bl. 403

en vs. 283.

- *te staar-oghen de Zon.*

KAMPHUIZEN, *Sticht. Rymen* bl. 58.

De mensch -
Staar-oogd zoo stip op 's Duyvels kramery.

Doch beter, mijns oordeels, schrijftmen met de Ouden, *Starren* of *Sterren*. A. BIJNS
 B. I. *Refer.* XXI.

- *als ic hier wel nauwe op sterre.*

*COLIJN VAN RIJSSELE, VI. Spel fol. 110.

*Mijn blosende wanghen zijn valuwe ende bleec,
Mijn ooghen starren, 't herte is zoo weec.*

*Vs. 1171.

zo schrijft ook HUYGHENS, *Oogentroost* bl. 268.

*Sy hebben geen gesicht naer onderen, sy sterren
Gestadigh hemelwaerts: de laeghste van de Sterren
Dunckt haer niet hoogh genoeg om byte willen staen.*

En hiervan dan ook *Staroogen*, het welk ik, op een zonderlinge wyze, doorgaands gebruikt zie, van sterk zien naar den hemel, of wel naar de *sterren*; gelijk ook HUYGHENS *starren*, en SPIEGHEL *staaroghen*, gebruikt. MOONEN bl. 95.

- staroogende *naer 't zwerk*.

(JAC. LYDIUS, *Vrolicke Uren* bl. 26.

*Wie sterlinx op de son, en haer vergulde stralen
Een weynich staet en siet, die moeder in verdwalen.*

SIX VAN CHANDELIER, *Poësy* bl. 522.

*Ik had sijn handen niet gekust:
Noch staarelings geooght, op oogen,
Voor welkers sterke son de myne eerbiedigh boogen.)*

D. JONKTIJS, in *Roselijns Oochjes XXIV*.

*Een ander sla sijn oog
Na 't glinst'rend hemel-hoog,
En star-ooch op haer stralen.*

de Zelfde in het *Twistgesprek* vs. 2165.

Ja starr-oogt dik, of ook 't GESTART hem toe zal knicken.

J. ZEEUS, *Wolf in 't Schaapsvel* bl. 18.

- - *hy staroogt op de STARREN,
Op volle en halve maan, om 't lotgeheim te ontwarren.*

hy schijnt, met deeze woorden, VONDEL te hebben naargebootst, die Ajax in *Palamedes Act. IV* bl. 59. doet zeggen:

- hy leit den zoon by nacht[†]

Op hemelhoogh geberghte, en starrende in de STARREN,
Geeft diepe raetzels uit, en laet hem kloeck ontwarren
Verwarde vraegen -

[†]Vs. 1171.

[Men zie ook zijn *Poezy* I. D. bl. 474.]

zo ons de betekenis van *Starren* en *Staroogen*, d.i. *stijf en sterk zien*, van elders niet bekend was; men zou mogen denken, dat *Starren* waare, *in de Sterren zien*. 't welk misschien bevestigd zou kunnen [†]worden uit deeze woorden van HOOFT, in zijn' 89. *Brief*: 't was een groote eclipsis voor mijn Susanne, in plaats van UE. [†]Bl. 404. *aanschijn, andere tronyen te vinden, daar 't haar niet lang in luste te STARREKYKEN.*

Dat is, *te staaren, of te sterren.*^(x)

(x) Zie *Maandel. Bydr.* I. D. bl. 16. In het *Woordenboek* van HOOGSTRATEN, noch in dan van HALMA, is STAREN niet te vinden. Het wordt echter by velen van onze Dichters gebezigd, gelijk te zien is uit de voorbeelden, door den Heer HUYDECOPER aangeteekend: waarby men nog voegen kan VONDEL *Poezy* I. D. bl. 129. 130. 195. 328. *Altaergeh.* B. I. bl. 24 DE DECKER I. D. bl. 354. POOT, II. D. bl. 217. 407. enz. L. BAKE, *Gezangen* bl. 21. ZEEUS, *Ged.* I. D. bl. 10. H. SNAKENBURG, *Poezy* bl. 39. DIRK SMITS, *Gedichten* bl. 134. 167. 179. 209. 249. J.E. VOET, *Stichtel. Ged.* I. D. bl. 95. 185. 230. enz. ANSLO schrijft STARREN, *Poezy* bl. 231 en 233. maar ook STAREN bl. 300 en 316. Men zie over de afleiding van dit woord TEN KATE II. D. bl. 426 en 427. SKINNER, ook JUNIUS, *Etymol. Anglic.* voce *Stare*. IHRE, *Gloss. Suio-gothic.* voce *Sterra*. WACHTERUS, col. 1588-1590.

Negende boek.**Vs. 16.**

*De schoone Dianier wert aengezocht van veelen,
Die, onderlinge zich benydende, om haer queelen.*

QUEELEN d.i. Kwynen. KILIAAN: QUELEN, *queenen, quynen*, Languere, gemere, &c. De Vertalers van den Bybel, *Hosea* IV. 3. *Daerom sal het lant treuren, ende een yegelick, die daerin woont, queelen, met het gedierte des velts, ende met het gevogelte des hemels: daar zy queelen*, op den kant, zeer wel verklaaren door *quynen, staeuw, ofte aemechtig worden*. *Nahum* I. 4. *Basan ende Carmel queelen: oock queelt de bloeme Libanons*. zie ook *Jesaia* XXIV. vs. 4 en 7. XXXIII. 9. en elders. FR. VAN HOOGSTRATEN, *Beg. Pelgr.* I. 13. bl. 86.

*- hoe ik meer quyne en queel'
En sluimere, ja siddere van koude.*

D. HEINSIUS, *Ned. Poëm.* bl. 129.

*- ick ben bedroeft, ick queel,
Want om by u te sijn ses dagen kan ick wachten,
Maar om u niet te sien, twee dagen is te veel.*

J. CATS, in den *Self-strijt*: [*Werken* I. D. fo. 189. a.]

*- sal myne groene jeugt
Geheele dagen lanck gaen quelen sonder vreugt?*

Zie ook fo. 192. a. 199. a. de Dichter van de *Schadelijkheidt der Gramschap* B. I. vs. 89.

*Wanneer den ganschen dag de swarte wolken dryven,⁺
 En in het gram tempeest de holle winden kyven,
 Soo dat de bleeke Son bedekt moet ondergaen,
 En in den blinden nacht noch maen noch sterren staen,
 Dan is ook 't lichaem swaer, dan quelen onse geesten.*

⁺Vs. 16.

JAC. ZEVECOTIUS, *Verachting des Doots* B. IV. vs. 621.

*Hebt ghy met veel verdriets, mijn trooster, mijn behoeder,
 Tien maenden in den buyck gequeelt van uwe moeder?*

COLIJN VAN RYSELE III. *Spel* fol. 40.

*Dat Dieric de Hollandere dus gaet al quelende,
 Hy is bedect, sijn lyden helende.*

⁺en weder fol. 54. b.

*- als eene die queelt
 Werdt hy van leden onmachtich ende lam.*

⁺Bl. 405.

Het heeft somtijds de betekenis van *Klaagen*: gelijk *Bekweelen*, die van *Beklaagen*.
 BREDERODE, in *Lucelle* Act. I.

*Hier door is 't sproockje oock van lö eerst versiert,
 Die in een witte koe al stommeling bequeelde
 Het ongheoorloft werck, dat zy met Jupijn speelde.*

dus ook HOUWAERT, *Milen. Clachte* bl. 39. 65. *Peoene van Mechelen* bl. 120.
 COORNHERT, *Odyssea van Homerus* B. II. f. 11.

Zijt getroost voetster, sprac Telemachus, wilt nietmeer quelen.

Vertal. van Cicero over de Plichten III. bl. 199. 201. PH. NUMAN, *Strijt des gemoets*
 1590. B. II. vs. 1543.

*Wat noot eest dat men voor zynen tijt quele?
 Wat redene eest dat men treurt voor dat es noot?*

JACOP VILT, *Vertaling van Boëtius* MS. B. III. vs. 12. f. 136. a.

**Symoen verdoemt die al sijn jaren
In een ront wiel moet deerlic quelen
Hadde oec ruste.*

*Vs. 16.

*Symoen voor Ixion; dien de andere Vertaaler daar ter plaatse noemt Xion fol. 186.
c. daar ook in 't Latijn staat non Xioum caput voor non Ixionium caput. H. DULLAERT,
Poëzy bl. 139.*

*Maar ach! verlaat hy ons, dan zullen lustprieelen,
Bezochte schaduwen, en wandelplaatsen kwelen,
Door mondstuk, snaar en stem -*

JAN DE HEMELAER, *Dichtkunst, of Wel Dichtenskunst, van Horatius:*

*Somtjids 'twel buerd nochtans, dat bly Komedyspelen
Verheffen haren stijl, byzonder als komt quelen
Een Chremes moeyelijk, en kijft met vollen mond.*

Waer vindtmen, vraagt IS. BURCHOORN, in zijn Nieuwe Werelt vol Gecken bl. 44.

*Lepel-makers sonder stelen?
Lichte snollen sonder quelen?
Tamme vogels sonder nest?
Stercke steden sonder vest?*

Het zingen der Vogelen wordt, onder anderen, mede dikwils door *Kweelen* uitgedrukt.
P. DUBBELS, *Mengelrijm* bl. 8.

De Tortel, van zijn gaê gescheiden, queelt van liefde.

JAC. REVIUS, *Overijss. Sangen en Dichten* bl. 305.

*Het was de mey, de coele mey,
Wanneer de beestgens inde wey
Gaen grasen, en de Nachtegael
Bequelet weer haer oude quael.*

doch 't is klaar, dat het ook dan de betekenis heeft van *Klaagen*, doorgaands den
Vogelen, ook in an-

dere [†]taalen, toegeschreeven. HORATIUS *Epod.* II. vs. 26.

Queruntur in silvis aves.

[†]Vs. 16.

het welk VONDEL eigelyker door *Queelen*, dan door *Tierelieren*, gelijk hy doet, zou vertaald hebben. want *Kweelen* en *Queri*, zijn beide *Klaagen*: en vermaagschapt met *Kwellen*, *Kwetsen*, *Kwaal*, enz. zie den Hr. TEN KATE II. deel bl. 678. 't Latijnsche *Queri* mede als een' tak van deezen boom aantemerken, [†]heeft, dunkt my, meer schijns, dan 't geen VOSSIUS, van deszelfs oorsprong, aantekent. Men wijkt dan te verre af van de eigelyke betekenis van dit woord, als men *Kweelen* voor *Vrolijk zingen* neemt: gelijk onder anderen, JAC. LYDIUS, *Vrolicke Uren* bl. 26.

[†]Bl. 406.

*Komt daermen met vermaeck by al de goden queelt.
Gelijck de witte Swaen ontrent de klare beken,
Die met een soet geruys van steyle rotsen leken,
Sit in haer eensaemheyt en singht een VROLICK LIET. Enz.*^(y)

(y) Dat KWELEN voor *vrolijk zingen* gebruikt kan worden, zonder dat daardoor eene te groote afwyking van deszelfs eigenlyke beteekenis veroorzaakt wordt; en dat het, in dien zin, nu meer dan twee eeuwen in gebruik is geweest, heb ik reeds aangetoond in de *Maandel. Bydragen* II. D. bl. 307. Men vergelyke ook WACHTERUS, op QUEDEN en QUEDEREN, *garrire*; en men zal lichtelyk kunnen nagaan, hoe KWEELLEN, by samentrekking, van KWEDELEN, *met een gebroken stem zingen*, de beteekenisse gekregen hebbe van *klagen*, waarvan KWEELLEN, KWEENEN, KWYNEN, *languere* enz.

Vs. 20.

- *besté gerust uw dochter, rijk van lof,*
Aen my, die haer verzoek. zoo sprak Alcides mede:
Want andren weeken voor ons beide -

Anderen zijn, gelijkwe zeiden I. 289. *alii*: maar *De anderen, reliqui*: hoewel VONDEL, in den Inhoud van 't Eerste Boek dezes Werks tot tweemaalē 't Lat. *reliqui*, onbepaaldelijk overzet, *andere*. hy zegt: *Uit vochtigheit quamen van zelf andere dieren voor den dagh.* en: *Toen andere stroomē vergaderden, &c.* daar op beide die plaatsen *de andere* behoorde te staan. Men kan het ook op deeze wyze onderscheiden: *Anderen* zijn *eenige anderen*; *De anderen* zijn *alle anderen*, of *de overigen*. Ofschoonmen nu hier by OVIDIUS zelven leest *ALII cessere duobus*: ik acht evenwel, dat niet alleen VONDEL beter geschreeven zou hebben, *Want DE ANDREN weeken -* maar dat ook OVIDIUS zelf, niet *alii*, maar *reliqui*, geschreeven hebbe. *alii* kan gesprooten zijn uit de eerste letteren van 't voorgaande woord *Alcides*. enz. want als Acheloüs zegt, *anderen weeken*, dat belet niet, dat 'er noch een *derde* heest konnen zijn, die voor hem en Alcides *niet wilde wyken*. maar als hy zegt *de anderen*, of in 't Lat. *reliqui*, dan beduidt hy klaarelijk *alle anderen*. en deeze was zekerlijk de meening van Acheloüs.

Vs. 48.

*hy rant met ongenade
 My schriklijk aen. ik schaemmy strax na dees bravade
 Te deizen achterwaert, om op mijn eer te staen.*

BRAVADE: L. MEYER telt dit onder de basterdwoorden, en verklaart het door *trotseering*, *windtbreekery*: en zo ook *Braveeren*, d.i. *trotsen*. ja KILIAAN stelt *braveeren*, en zelfs *braef* op de lijst der uitgeschootene basterdwoorden. *bravade* schijnt hy niet gekent te hebben. 't Is dierhalve te verwonderen, dat dit woord in de Werken onzer beste Schryveren zulk een bravade maakt, en zich niet alleen in Dicht, maar ook in Ondicht, laat zien. ik heb het noch aangemerkt by onzen Dichter, in de *Aenl. ter Ned. Dichtkunst*, en in den *Zetriomf van Venetie*: verder by ANTONIDES *Ystr.* bl. 91. DE DECKER, *Lof der Geldz.* bl. 176. G. BRANDT, in *De Ruiter* bl. 497. en 540. J. VOLLENHOVE, *Heerl. der Rechtv.* *bl. 26. Enz. Wy achten 't niet waardig, datwe hier die plaatsen zouden uitschryven. Zie ondertusschen, zo 't u die moeite *Bl. 407. waardig is, MENAGE en CASANEUVE, in hunne *Origines de la Langue Françoise.*^(z)

(z) KILIAAN stelt het woord BRAAF op de lijst der basterdwoorden. Het wordt, met veel waarschijnlijkheid, afgeleid van het Spaansch woord *Bravo*; 't welk MENAGE zegt van 't Latijnsche *probus* afkomstig te zijn. Tegenwoordig kan men stellen, dat het in onze taal zijn burgerrecht verkregen heeft. Zie F. BURMAN, *Taalk. aanm.* II. D. bl. 32. en zijn Brief in de *Maandel. Bydr.* I. D. bl. 57 en volg.

Vs. 143.

*Toen Herkules, de zoon van Jupiter, hem vlug
De dorst met eenen pijl van achter door den rug
Uit wraekzucht trefte.*

TREFTE: ik weet niet dat VONDEL, in dit gansche werk, *trefte* schrijft, dan alleen hier: maar misschien vijftigmaal, of meer, *trof* en *getroffen*: en zo moet het weezen. MOONEN en TEN KATE leeren ons ook zo; maar SEWEL bl. 162. zegt, datmen het tweezins gebruikt *trefte* en *trof*, *getreft* en *getroffen*. dat is de waarheid: doch het is daarom beide niet evengoed. Dat *trefte* en *getreft* gebruikt worden, blijkt uit de volgende voorbeelden. BREDERODE, in *Roddr. en Alf. Act. II. Rey*:

*Of dien, die hem te hoogh verheft,
Wert veeltijts onversiens getreft.*

JAC. VAN DER BURGH, *Nieuwe Jaars bede 1628.*

Soo een getreft gemoedt uw Godtheit kan behaagen.

C.P. SCHAGEN, *Alckmaar Lofdicht vs. 223.*

*- en datze ziet getreft
Haar alderlieftste vrucht -*

P. SCRIVERIUS, *Brief van Amelia aan den Prins van Oranje vs. 221.*

En die met u my treft, als ghy getreft moet wesen.

P.A. CODDE, *Herdoopers Anslag Act. IV.*

- met een bal getreft.

FR. DE WAEL, *Geestl. Gedichten I. deel bl. 40.*

Al sonder dat ons heeft een ongeluck getreft.

P. VERHOEK, *Karel de Stoute Act. II. sc. 5.*

Een onderdrukt gemoed door 't scharp der tong getreft,

Als met een schicht stuift op -⁺

⁺Vs. 143.

P. BEELAERT, *Leven van Keyser Kaerle* fol. 3. b. *heeftse tweemael so wel getreft metter artillerye.* de Vertaalers van den Bybel, *Dan.* VI. 4. *doe overtrefte dese Daniel die Vorsten, ende die Stadhouders.* K. VAN MANDER, *Virg. Landt w. B.* IV. bl. 149.

Of waer ghetreft, gheluydt slaen holle rootsen.

By onze beste en zuiverste Schryvers zal 't zelden of noit gevonden worden. ook strijdt het met het voorschrift der Ouden.

Vs. 147.

*daer de lantstroom, op dien dagh
Gegroeit door regen, rijst veel hooger dan hy plagh,
En stroomt met wielingen onmoglijk door te waeden.*

WIELINGEN: zo zegt hy in *Virgilius* bl. 264. *daer een beek midden door stroomende, met kromme wielingen tegens de scherpe rotsen aenruischt.* JOH. DE BRUNE, *Embl.* V. bl. 32. *die voor haer verstand, als grondelooze kolcken, en verslindige wielingen zijn.* POOT bl. 359.

*- daer Hermes met zijn' vloet⁺
En zilvre wielingen doormengt met goude zanden
De groene zoomen kust der Lydiaensche stranden.*

⁺Bl. 408.

Wielingen zijn *draaikolcken*; en wel zo genoemd van het *draaien*. even gelijkmen een *rad* daarom ook noemt, een *Wiel*. want *Wiel* is *wieling*. KILIAAN: *WIEL*, *kolck*, *WIELINGHE*; *vortex*, &c. MATTHIJS BALEN, *Grafspits voor Dr. B. Pandelart*:

*Sluit Lethis-beek, vergetelheden-kolk,
Met all' 'er wielen.*

+ *Materie der sonden* MS. fol. 40. b. *Eñ daer omme wort die helle gheuoemt in apocalipsi een wyel of colc des vuers eñ zwevels.* WINSCHOTEN, in den *Zeeman*, +Vs. 147. op 't woord WIEL: *Voorts Wiel beteekend een wel, of draaikuil: en daarvan de WIELINGEN eenige droogte en wellen ontrent de Vlaamse en Seeuwse kust: waar van, de scheepen zijn de Wielingen ingelooopen; sie, De Bruin in Emblem. p. 32.* wy hebben deeze plaats uit DE BRUIN, of DE BRUNE, boven aangehaald. By KILIAAN vindtmen ook *Wael*, in de zelfde betekenis, 't welk hy oud Hollandsch heet. Zie verder TEN KATE II. Proeve by WELL. enz.

Vs. 192.

*De Faem, d'aenbregster, en noit snaterbekkens moe,
Verklikkende al wat beurt en niet gebeurt, en waerheit
Met logen mengende, en de duisternis en klaerheit
En licht te voorschijn brengt, en niet verheft tot iet
Blaest Dianier in 't oor hoe -*

De duisternis: lees noodzaakelijk, voor *de, die*, t.w. *de Faem*. Men ziet, dat *mengende* en *brengt*, zich niet wel te saamen schikt. want zomen hier *de* wilde behouden (doch het is zelf geheel overtollig) zo zou de Dichter voor *brengt*, en 't volgende *verheft*, hebben moeten schryven, *brengeude, verheffende*. doch wy twijffelen niet of VONDEL schreef, *die*.^(a)

(a) VONDEL heeft eerst geschreven: *en de duisternis en klaerheit*. naderhand heeft hy 't veranderd *die duistern. en k.* eindelijk is het geworden het geen 't eerst geweest was:

- *en de duisternis en klaerheit.*

Vs. 199.

*De minnaerin verbaest, toen dit wert uitgekreeten,
Geloofde 's mans vryaedje, en geeft in 't eerste uit schroom
De traenen, staende in 't oogh, den vollen vryen toom.
Zy schreit haere oogen en het hart uit.*

Zy schreit haere oogen en het hart uit, eene krachtige uitdrukking. Meermaalen ontmoeten, *zijn oogen uitschreien* (als beneden vs. 755. *uitgekreetene oogen*) of, *zich blind schreien* (als VI. 421. *van bitter schreien blind*) maar van *zijn hart uitschreien*, weet ik geen ander voorbeeld, dan dit. Doch gemerkt het hart is de zitplaats des Leevens, zo zou, dunkt my, deeze spreekwyze eigenlijk moeten betekenen, *zich dood schreien*: schoonze daarom wel oneigelijk, gelijk ook *Zijn oogen uitschreien* oneigelijk gezeid wordt, kan en mag gebruikt worden. Wy leezen B. X. vs. 190.

*Toen hy nu al zijn bloet in traenen door zyne oogen
Geheel hadde uitgeschreit -*

hy spreekt van Cyparissus, die, zolang geweend hebbende, tot dat al zijn bloed en zyne leevenssappen verdroogd waaren,^(b) eindelijk in een' boom verkeerde. OVIDIUS gaat zijn' Vertaaler zo voor:

Jamque per immensos egesto sanguine fletus.⁺

⁺Bl. 409.

(b) *Treurklackt van LIEFDE BLOEIJENDE 1634. vs. 31.
Mijn oogen storten neer een bracke watervliet
Wt bloet gedisteleert - [HUYDECOPER.]*

+ *egesto sanguine*, alsof wy zeiden, *het bloed nu uitgegest zijnde*. dat echter
aanmerkelijk is; vermids de Poëeten der Oudheid anders verzielen, dat 'er, als
men in een' boom, die weleer mensch was, houwt of snijdt, gemeenlijk bloed
uitvliet. voorbeelden daarvan zijn alom te vinden; zie beneden vs. 482. B. VIII. vs.
1038. VONDELS *berijmden Virgilius* bl. 199. *Enz.* +Vs. 199.

Vs. 213.

Haer zinnen zwindelen verbijstert heene en weêr.

ZWINDELEN drukt vooral uit zekere ongesteldheid van 't hoofdwerk; wanneer zinnen
en gedachten, geheel verbijstert, en niet in staat zijn, zich op eenig bescheiden
voorwerp te vestigen. krachtig bedient 'er zich BREDERODE van, in *Griane Act.* II.

Hoe swindelt my mijn hoofd! mijn oogen sien al groen.

P. VERHOEK, in *Karel den Stouten Act.* V. sc. 1.

Ik ben my selve een last. hoe swind'len mijn gedachten!

HOOFT, in *Paris Oordeel* bl. 589.

*Indien gy u vergaapt aen spiegling van gedachten,
Die zwindlen om end' om -*

H. SCHIM, *Kruisfeest* bl. 39. gebruikt het by gelykenis:

*Wat ben ik bang! mijn hart keert om en om,
Gelijk een rad omzwindelt op zijn punten.*

't Is van eenen oorsprong met *gezwind*, en, gelijk ook *Wind*, zeer naa vermaagschapt
met *Winden* en *Wenden*, enz. zie den Hr. TEN KATE, I. Proeve by WIND, en
byzonderlijk bl. 537. en onze aantek. B. XV. vs. 598.

Vs. 240.

Het bloet kookt door 't venijn van 't kleet, hem aengestreeken.

KOOKEN betekent veeltijds eene sterke beweeging en driftigheid. FR. VAN HOOGSTRATEN, *Beg. Pelgr.* I. 13. bl. 83.

Om wien mijn hert van yver kookt en blaekt.

P. VAN BRACHT, op *S. van Hoogstraten Inleyding tot de Schilderkunst*:

*Niet rustende ghy rust geniet,
En jockend' kont ghy ernst verklaren,
Daer 't hoofd van and'ren kookt, en zied,
Eer zy haer denkbeeld openbaren.*

P. FRANCIUS, in dat uitmuntende vaars, waarmede hy de *Poëzy* van ANTONIDES vereerd heeft:

Dat d'aarde beeft, en al de golven kookten.

*SPIEGHEL schrijft het *Kookten* ook toe aan de *Bakkers*; *Hertsp.* III. 206.

Eer d'oven-koken-kunst en 't brouwen was gevonden.

*Bl. 410.

en II. 235.

De Bakker en de Brouwer koken brood en bier.

waarop de Hr. P. VLAMING aantekent: *hiervan 't Lat. Coquere, gaer maken; of 't onze van de Latynen.* doch dit gaat niet vast; want wy hebben verscheiden woorden met de Latynen gemeen, die wy beide uit de zelfde bron, als 't oude Celtisch, enz. geschept hebben. *Coquere panem*, d.i. brood *kookten* of *bakken*, vindtmen ook by M. TER. VARRO, in *Fragmentis* p. 57. &c.

Vs. 279.

*En dat ik dezen stal, vol ongediert' gepropt,
Met al de paerden, en dien dwingelant vertrapte?*

VERTRAPPEN is *vertreeden*: VOLLENHOVE, *Heerl. der Rechtv.* bl. 42. *van de paerden* vertrapt. MOONEN zegt, *Vertrappelen*, *Heil. Herdersz.* XI. bl. 57.

- *die den rootgeschubden draek*

Vertrappelt, *dat hy gal, en bloet en darmen braek*'. 't Is beide goed; schoon de betekenis van *Trappen* en *Trappelen* niet geheel de zelfde is. het onderscheid tusschen deeze woorden, en diergelyken, is zo eigen aan onze taal, dat veelen het waarneemen, schoon 't inderdaad weinigen bekend is. doch als men 't eens aangemerkt heeft, zalmen die woorden, met meerder oordeel, in hunne verschillende betekenissen, kunnen gebruiken. Wy zeiden B. VIII. vs. 468. dat *Blinken*, verkort zijnde tot *Blikken* (de letters zijn hier wel evenveel, maar 't laatste is veel korter in de uitspraak; als klarer blijkt uit *Blink*, en *Blik*) ook de betekenis van het woord verkort, of versnelt: en dat integendeel *Blikken*, verlengd zijnde tot *Blikkeren*, wederom de betekenis van het woord verlengt, of een geduurige herhaaling der zelve te kennen geeft. dit laatste is vooral eigen aan die Werkwoorden, die den gemeenen uitgang EN verlengen tot ELEN, de welke volkomen overeenkomt met den Latijnschen ITARE; den gewoonsten uitgang dier Werkwoorden, die eene of meerder herhaalingen van hunne betekenis te kennen geeven,

*in 't Latijn *Frequentativa*, of *Iterativa*, geheeten. SOSIPATER CHARISIUS, *Instit. Gramm. Lib. III. p. 275.* schrijft 'er aldus van: *Sunt quaedam verba quae frequentativa sive* *Vs. 279. *iterativa appellantur, quibus significatur id quod saepius futurum est, ut dico, DICTITO, id est saepius dico, mitto, MITTITO; facio, FACTITO, & similia.* Hoe onze woorden daarmede overeenkomen, blijkt uit dit voorbeeld by KILIAAN, die HUPPEN vertaalt, *Saltare*; maar HUPPELEN, *Saltitare*; *het eerste is *danssen*, het tweede, *geduurig springen*. HAKKEN is *aan stukken houwen*, en dikwils noch niet aan *Bl. 411. *stukken*; maar HAKKELEN, by den zelfden KILIAAN, aan *kleine stukjes hakken*. en hiervan zeggen wy *Hakkelen* voor *Stamelen*; want een *Hakkelaar* schijnt mede de woorden aan kleine stukjes te hakken. Doch 't is anders klaar, dat KILIAAN het onderscheid deezer uitgangen niet genoeg aangemerkt heeft, dewijl hy dikwils 't zelfde woord, op beide de wyzen, zonder eenige onderscheiding, ter nederstelt; en zelfs oordeelt, gelijkwe zagen VIII. 357. datmen voor NESTELEN, beter zou zeggen NESTEN. doch dit laatste, schoon 't nu niet in gebruik is, betekent eigenlijk *op 't nest zitten*: maar NESTELEN is, *geduurig* op het nest zitten, of komen; gelijk de vogels, die *geduurig* af en aan vliegen, en aldus, om het duidelijk te zeggen, *dikwils* op het nest zitten. En zo is verder TRANTSELEN, gelijk KILIAAN schrijft (wy zeggen nu DRENTELEN) een *geduurig* TRANTEN; van welk laatste, nu buiten gebruik, wy noch hebben, TRANT, als de *Trant der vaarzen*, d.i. het *voortvloeiën*, het *voortrollen*, eigenlijk de *gang*, of *voortgang* der vaarzen: en het verkleinde TRANTJE,

⁺als om een *trantje*, dat is wandeling, *gaan*. TOKKELEN, een geduurig *Tokken*, d.i. aanraaken. TIKKELEN, een Jongensspel, geduurig *Tikken*; het welk zeer naa ^{+Vs. 279.} vermaagschapt is met het voorgaande *Tokken*. SPRENGKELEN, een geduurig *Sprengen*. DRUPPELEN, een geduurig *Druppen*, SCHUIFFELEN en SCHOFFELEN, een geduurig *Schuiven*. BRODDELEN, een geduurig *Brodden*. TRIPPELEN, een geduurig *Trippen*. TRAPPELEN, een geduurig *Trappen*; en zo ook WIKKELEN en WICHELEN, een geduurig *Wikken*; het welk wy in onze Aantek. B. II. vs. 841. niet genoeg onderscheidden. Dit leert my ook, dat van *Bidden*, of regelrecht van *Beden*, dat outtijds voor *Bidden* gebruikt werd, of door middel van het zelfstandige *Bede*, komt BEDELEN ('t welk ook aangemerkt is van FR. JUNIUS, *Gl. Goth.* p. 43.) even gelijk van *Breeken*, *Brok*, BROKKELEN. zo hebben wy verscheidene *Frequentativa* van het eene woord *Wenden*; 't welk een enkel omkeeren betekent; maar eene geduurige omkeering, draaying, of wending, verstaanwe in het woord WENDELEN, nu WENTELEN: in WINDELEN, *fasciis involvere*, by KILIAAN, hoewel wy nu doorgaands het eenvoudige *winden* gebruiken: in ZWINDELEN; waarvanwe hier even boven vs. 213. breeder spraken: en eindelijk in WANDELEN, welk woord, in zijn eigelyke kracht, van weinigen verstaan, en dus van veelen kwaalijk verklaard wordt. mogelijk zullenwe B. XV. vs. 598. gelegenheid vinden ⁺om het nader te verklaaren. hier zou 't ons van ons onderwerp te verre doen afdwaalen. Uit het gezeide mogenwe nu besluiten, dat ^{+Bl. 412.} de Leidsche Rederykers van de *Orangie Lelie* 1607. niet kwaalijk schree-

ven, ⁺*Pratelen*, in de betekenis van *geduurig praten*:

Laetze ratelen en pratelen, ic en acht niet een myte.

⁺Vs. 279.

Conste der Minnen 1568. B. III. f. 50. b.

*Dus vroukens, en wilt gheen nyders ghelooven,
Wat dat si u pratelen, slacht ghy den dooven.*

FLORIANUS, *Vertaal. van Ovidius* bl. 423. *Scylla liet hem al pratelen soo hy wilde, ende ginck henen strijcken.* bl. 487. *Alle dese woorden ghinck Venus van den eenen God tot den anderen* pratelende. want om een geluid, dat lang achtereen, en als met geduurige herhaalingen, gehoord wordt, uittedrukken, bedientmen zich doorgaands van Werkwoorden, die deezen uitgang hebben, als blijkt uit *Ratelen, Reutelen, Kakelen, Mompelen, Stommelen, Schommelen, Bobbelen, Trommelen, Schuiffelen, Rammelen, Babbelen*, enz. voor dit laatste zegtmen beter *Babelen*: doch met *Pratelen*, heeft meer overeenkomst *Zeggelen*, dat te vinden is by HOOFT, in *Tacitus* bl. 9. voor 't Latijnsche *dictitare*. Maar in deezen uitgang wordt de L dikwils verwisseld met de R, als in *Stamelen* en *Stameren: Bobbelen* en *Bobberen*. voor *Wandelen* zeiden de Ouden ook *Wanderen*, waarvan zie een voorbeeld hierboven bl. 355. (*Openb.* IX. 20. MS. 1431. *afgodē die noch sien noch horen noch wanderen en moghen.* MELIS STROKE B. V. 628.

*So dat si vrilikē mochtē wanderē
Omme de borch haer entare [hier en daar]
Te siene waer si cranxt ware.*

In den zin van *verkeeren, omgaan*, B. VII. 220. VIII. 463. 466.) *Snippelen* en *Snipperen: Schemelen* en *Schemeren*. enz. zodat hiertoe mede behooren,

⁺*Flikkeren, Schitteren, Blikkeren, Slobberen, Stotteren* (d.i. dikwils *Stooten*) *Huiveren, Daveren, Kosteren, Reyeren*. deeze twee laatste woorden zijn oud; KILIAAN ^{+Vs. 279.} vertaalt het eerste, *obmurmurare*, alsof wy zeiden *tegenpruttelen*: het tweede, *tremere*, beeven; als zijnde het *frequent.* van *Reyen*, danssen, springen; 't welk afkomstig is van *Rey*, in 't Latijn *Chorus* of *Chorea*. enz. dit woord *Reyen* kuntge vinden in een plaats, uit de Rederykers van den *Groeyenden Boom* van Liere, aangehaald I. D. bl. 476.

Ick reye, ick danse, ick pijp, ick bomme.

Noch vind ik 't by J.B. HOUWAERT, *Gener. Loop der werelt* B. I. vs. 368.

*Compt gaen wy in die lustighe weyen reyen,
Daer ghy aenclevem sult u liefelijck lieff.*

Wy verbeelden ons, dat met de betekenis van den uitgang der werkwoorden in ELEN, zo geen volkomen, ten minsten eenige overeenkomst hebbe die der Zelfstandige woorden in SEL: de welke het weezen en de gedaante der zaaken onbepaald latende, alleen der zelve einde aanduidt; en wel zulk een einde, waartoe zy alleen dienen, en niet eenmaal, maar geduurig, of van tijd tot tijd, gebezigd worden. daarvan hebbenwe zelfs voorbeelden in de Kunstwoorden der *Grammatica*, of Letterkunst; als *Voorzetsel, Voorvoegsel, Tusschenwerpsel*, enz. dat Ledekens zijn, alleen gebruikelijk om *voor* of *tusschen* andere woorden *gezet, gevoegd*, en *geworpen* te worden: en tot dat einde *dikwils* gebruikt worden. zo zijn verder *Deksel, Bindsel, Windsel, Stijfsel, Voedsel, Smeersel, Beletsel, Stelsel*, enz. onbepaalde dingen, wat hun weezen en gedaante aangaat;

+doch bepaald tot een zeker einde, waartoe zy dikwils +en alleen gebruikt worden, t.w. om te *dekken*, te *binden*, te *winden*, te *styven*, te *voeden*, te *smeeren*, te *beletten*, te *stellen*, enz. het zelfde kan men seggen van *Stutsel*, *Steunsel*, *Hengsel*, en veele anderen, die my nu niet inschieten. en hierom proefden wy, ofmen, van *Toonen*, ook niet zou kunnen maaken *Toonsel*, voor iets, dat alleen dient om *getoond te worden*, of liever om te *toonen*, t.w. van wat hoedanigheid, waarde of deugd, eenig koopgoed zy: waarvoornen anders zegt *staal*, of, in basterdtaal, *monster*: zie boven bl. 309. om de zelfde reden verklaarden wy *Bliksem*, door *Bliksel*, VIII. 468. waarin wy nu bevestigd worden, omdatmen ook *bloessem* zegt, voor *bloeisel*. AREND VAN SLICHTENHORST, *Geld. geschied.* B. I. c. 136. bl. 78. b. *als het ontydigh af-vallen van een geurighen roos die noch in sijn beste bloos en bloeyssel stond.* Volmaakter, evenwel is de overeenkomst tusschen de Werkwoorden in EREN, en de zelfstandigen in ER: want, schoon ik weet, dat voornaame mannen hierin van my verschillen, echter is het by my buiten eenige bedenking, *dat Speeler, Dronker, Rooker, Snoeper, Tuisscher*, enz. niet betekenen de geenen, die daadelyk, en misschien tegen hunne gewoonte, *Speelen, Drinken*, enz. maar uitdrukkellyk de zodanigen, die hun vermaak vinden in, en hun gewoonte maaken van te *speelen*, te *drinken*, te *rooken*, te *snoepen*, te *tuisschen*, enz. doch dit zy voor dees tijd genoeg.

+Vs. 279.

+Bl. 413.

Vs. 313.

*en smakt met kracht hem sneller
Dan eenigh slingerschut, afgrijsselijk en feller
Naer 't bare Eubeesche strant -*

BARE: HOOGSTRATEN *barre*. doch VONDEL schreef *bare*, gelijk weder B. XII. vs. 152.

Noch zoo veel troepen op het bare strant te slaghten.

en elders *bare zee*, als IV. 719. VIII. 323. XV. 350. *Palamedes* Act. V. scen. 1.

Toen Pyrrhe en haer gemael niet zaggh als bare zee.

Faëton Act III. scen. 1.

*En klinckt hem [d.i. Promethens] door Vulkaen, op 't baere noortsche strant
Met eenen spijcker van geslepen diamant
Aen eene strantklip, vast geketent ongenadigh.*

en wat verder van Prometheus:

*Hy schreide jammerlijck, verlaeten en vergeeten
Op 't naere baere strant, daer 't eeuwich stormt en ruischt.*

Noah Act. I. scen. 1.

*De zestien eeuwen en noch zesenvijftigh jaeren
Zijn sedert, roemt vry, niet onvruchtbaer heengevaeren:
En nu verwacht de dagh den inbreuk van veel wee,
Die 't aerdtrijk zetten zal in eene bare zee.*

Act. III. scen. 5.

De gansche lucht verkeert in eene baere zee.

Act. V. scen. 1.

Ziet uit: een bare zee komt ginder herwaert rollen.

Gijsbr. van Aemstel Act. III. scen. 2.

*- en zet de laege landen
In eene baere zee.*

⁺Act. V. scen. 3. van den Zondvloed:

*Toen 't hemelhoog geberghte en alle spitzen zonken,
En al de weereld lag in eene baere zee
Gedompelt over 't hoofd, en kende strand noch ree.*

⁺Vs. 313.

Inwyding van 't Stadhuis, Poëzy I. D. bl. 224.

*Al 't vlacke veld lagh blanck, tot in het Sticht en 't Veen
Geleeck een bare zee.*

Evenwel vindtmen In dit werk ook 't *barre strant* I. 52. als mede *barre steenen* VIII. 247. en *barre rots* XIII. 981. Doch, hoemen dit woord schryve, *Bar*, of *Baar*, 't is het zelfde woord: en VONDEL zelf bevestigt dit, schryvende ook *baerevoets* VII. 270. of *baervoets*. *Joann. den Boetgezant* B. IV. bl. 73. *Jesta* Act. V. scen. 1. bl. 54. *David in ballingsch.* rey van het vierde bedrijf bl. 41. schoon ook in dit werk, *barrevoets* VIII. 798. De Hoogduitschen zeggen *bar*: WACHTERUS, *Gl. Germ.* vertaalt het *nudus, detectus*, d.i. *bloot, ontdekt*: en zeiden zy eertijds *bare* (d.i. bloote) *swerden*. hy haalt ook de volgende vaarzen aan van WINSBECKIUS, *in Paraenesi ad filium* vs. 24.

*Sun, du solt diner Zungen pflegen
Das si niht us den angen var,
Si lat dich anders unterwegen
Der eren und der sinnen bar.*

doch zy hebben dit woord nu zo verre verworpen, datze 't niet anders meer gebruiken dan in Koppelwoorden, als *barsuss* en *barhaupt*, by ons *barvoets* en ⁺*blootshoofds*. dit zegt een Hoogduitsch schryver: en echter gebruiken zy *bar* noch buiten ⁺Bl. 414. Koppelwoorden, want zy zeggen *bar gelt*, gelijk wy *baar geld*.

+dit noemen wy anders *gereed geld*. en daarom dacht WACHTERUS, dat dit *bar* onderscheiden is van het voorgaande; want hy verklaart het *praesens*, d.i. ^{+Vs. 313.} *tegenwoordig*, en verder als zijnde iets, 't welk *gereed* en *voor de hand* is. zo zouden wy kunnen zeggen dat *baar* betekene *gereed*; omdatmen zegt *baar geld*, en *gereed geld*. doch 't is klaar dat dit *bar* ook 't zelfde woord is met het bovenstaande *bar*, en *baar*: 't welk wy aldus kunnen opmaaken. BAAR gebruiken wy in *baare zee*, d.i. naar de letter, *bloote zee*. nu wetenwe dat *bloot* doorgaands syne betrekking heeft op een *kleed* of *deksel*, dat weggenomen is (zie ook de Aantek. IV. 994.) als een *bloot zwaard*, t.w. daar geen *scheede* om is: een *bloote voet*, die noch *kous* noch *schoen* aanheeft, enz. MELIS STROKE B. VII. vs. 60.

*Recht op de selue vre
 Dat men voerde de vere quam
 Sach de graue ende vernam
 Dat quade wichten liepē daer
 Eñ weiueden met swerden baer [wuiſden met bloote zwaarden.]*

maar *kleederen* of *deksel* komen by de zee niet te pas. wat is dan een *bloote* of *baare zee*? zulk een zee, diemen niet kan overzien, daar geen *strand* aan gezien wordt; een zee zonder *strand*, of zonder *randen*, en 't zelfde datmen anders heet, VOLLE zee. zo zegtmen, indien het geoorlofd is, groote zaaken te gelyken by kleinen, een *vol glas*, of een glas *zonder rand*; 't welk zy best zullen verstaan, die niet gaarne *randen* aan hunne glazen zien. BAR

+gebruiken wy meestendeels in *barre rots*; *naakte rots* zegt VAN MANDER, in zijn *Virgilius* 3.^(c) *barre hei, barre klip, bar strand*, mede in de betekenis van *bloot*:^{+Vs. 313.} want *barre rots*, is een rots zonder *boom of struik*, zonder *zand of klei*; niet anders dan rots: en *bar strand*, mede een strand zonder *boomen, groente, schaduw*, enz. en, om zo te spreken *louter strand*. BAAR wederom gebruikenwe in *baar geld*. maar wat is 't, waaraan wy hier moeten denken, en waarvan het geld *ontbloot* is? zouden 't de *zakken* zijn, waarinmen doorgaands het geld bewaart? en zou *baar geld* zijn, 't geen op een tafel of bank, uit den zak uitgestort is? ik hoop niet, Leezer, dat zulke beuzelingen u zouden kunnen voldoen. 't woord *Geld* betekent wat meer dan gouden, zilveren, of kope-

(c) In 't Latijn *nuda rupes*. PROPERTIUS IV. 1. 7.

Tarpejusque pater nuda de rupe tonabat.

Zie wat BROEKHUIZEN van 't Lat. *nudus* zegt op dat zelfde dicht vs. 28. het welk overeenstemt met onze spreekwyze, de *bloote naam*. zie beneden XIV. 526. Dr. M. VAN GOCH, *Hedendaags. Historie van alle volken* IV. Deel cap. 6. bl. 116. *barre rotzen zonder bomen of kruiden*. Zie hier hoe men en ook een Lighaam, dat wel gedost en gekleed is; kan *bloot* heeten. AREND VAN SLICHTENHORST, *Geld. Geschied.* B. I. c. 173. bl. 106. b. *de burgers* [van Hattem] *zijn, volgens toelaet van Hertogh Arnold van 't jaer 1442, by de Zwolsse vry van het Kotemer-veer op den IJssel, voor zoo veel haer bloote lijf aengaet, maer niet voor haer vee en have.* de laatste woorden maaken de betekenis klaar genoeg, anders waar 't een slechte Tolvryheid, alleen aan *bloote lyven* vergund. [HUYDECOPER.]

ren [†]munt. want, als men zegt, dat iemand veel *geld* bezit, verstaat men zo wel zyne *Huizen, Landeryen, Rentebrieven*, en verder alles wat hy bezit, 't zy het hem geld [†]Vs. 313. opbrengt, of niet, gelijk *Juweelen*, enz. als dat geene, 't welk men anders eigenlijk *geld*, of *gereed, contant geld*, noemt. en hieruit is het ten eerste klaar, dat *baar geld* het zelfde is met *gereed geld*; BAAR genoemd, omdat het niet anders is dan eigenlijk *geld*, zonder *brieven*, enz. GEREED genoemd, omdat *brieven, huizen*, enz. eerst verkocht moeten [†]worden, 't welk tijd van doen heeft, om het geld *in handen*, d.i. om *gereed geld* te krygen. Zeer wel schreef TIELMAN VAN BRACHT, in *Salomons* [†]Bl. 415. *Hoogl. I. Gezang bl. 5.*

*Wier glans zich overal verspreit,
En die, by heldren dag, van baaren goude blaaken.*

d.i. van *louter goud*. Maar zeer kwaalijk, en tegen de eigenschap van dit woord, zeggen wy, 't is *bar weêr*: alsof *bar* zo veel betekende als *guur en koud*. hierin is ons het zelfde gebeurd, dat WACHTERUS gebeurde in de verklaring van *bar geld*, als *gereed geld*, of *pecunia parata*; omdat men dit zelfde anders *gereed geld* noemt. en wy, omdat men zegt *barre rots, bar strand*, plaatsent, daar het gemeenelyk *koud en guur* is, noemen ook het *weêr*, als het *koud en guur* is, *bar*; 't is *bar weêr*. doch verkeerd. ja zelfs zou *bar weêr*, of een *barre hemel* of *lucht*, eigenlijk het tegendeel zijn, t.w. *weêr, hemel* of *lucht*, zonder *wind* of *regen*, zonder *wolken* of *dampen*, enz. ja een *BARRE*, of *BAARE hemel*, is 't zelfde met een *OPEN hemel*, gelijk, uit het woord *OPENBAAR* zelfs,

+ *openbaar* is: het welk zo veel is, als *geheel en al open*.^(d) dit zelfde *baar* hebben wy ook noch in *baarblykelijk*, ENZ. Men zou dierhalve, zonder het bovengemelde te vernietigen, kunnen zeggen, dat baare zee, ook waare *open zee*; barre rots, *open rots*; en baar geld, *geld datmen ziet*; niet bestaande in beloften, niet in schrift; maar klinkend geld; of *geld by den visch*, gelijk men zegt. zie beneden vs. 583.^(e) +Vs. 313.

- (d) Schoon het woord BAR of BAAR, in zyne eerste en eigenlyke beteekenis, *naakt, bloot, open* te kennen geeft, en men, in dien zin, niet kan spreken van *bar weer*; kunnen wy echter geen reden vinden, waarom het, in eene tweede en afgeleide beteekenis, die de Heer HUYDECOPER zelf aan de hand geeft, niet op het weer zoude kunnen worden toegepast, wanneer het *guur, koud, onaangenaam weer* is. Veelvuldig zijn de overdrachtelyke en afgeleide beteekenissen, in welke sommige woorden gebruikt worden.
- BAR ZAND is in zijn eigenlyke beteekenis *bloot zand, bloot* in zijn overdrachtelyke beteekenis, *niet anders dan zand*; om die reden *onvruchtbaar, woest*; en daarvan gebruikt men BAR ook in de beteekenis van *Sterilis*. Die uit een BAR in een vruchtbaar gewest valt, is een hardt vyandt, zegt HOOFT in zyne Aanteekeningen op *Henrik den Grooten* bl. 1. Hiertoe behoort ook het Engelsche BARREN, *sterilis*, BARRENNES en BARRENLY. Ons woord BARSCH is zekerlijk van BAR in de overdrachtelyke beteekenis van *wreed, onaangenaam, guur*, afkomstig.
- (e) BAAR GELD is naar onze gedachten, eenvondig, *bloot geld, niet anders dan geld*. iemand blootlijk in geld, of in bloot geld betalen, dat is in *baar geld*. op die zelfde wyze verstaan wy ook door BAREN GOUD en BAREN ZILVER, *niet anders dan goud, niet anders dan zilver*. HOOFT spreekt van BAARSCHAP: *Nederl. Histor. B. V. bl. 202. Meer dan hondertduizent huizen, acht men hierdoor geruimt te weezen, van de geenen, die hun BAARSCHAP, neering, en handtwerken, in vreemde landen bragten*: en bl. 206. *En, gemerkt het BAARSCHAP van yder, oovermits de duisterheit van uit- en inschulden, quaalijk te raamen waar, zoo zoude men niemandt hooger, dan met betaaling van duizent gulden eens, belasten*. Op dezelfde wyze gebruikt het ook VAN REYD, *Nederl. Oorlogen B. IX. bl. 269. b. Want de Borgers sonder neeringhe ende ackerbou sittende hadden alle haer BAERSCHAP, ten laetsten oock kleeder, bedden, schotelen en potten verteert*. BAARSCHAP beteekent *gereede penningen*. Hoogd. *Barschaft, aurum et argentum paratum*. Zie WACHTERUS voce *Bar*. Wy lezen ook van BARELYKE droezen, BARELYKE dood enz. *niet anders dan droezen, niet anders dan de dood*.

Vs. 318.

*Zoo stijf wort Lichas met Alcides armen heen -
Gesmeeten, doots van schrik.*

Schoon de Rijmklank hier valle op *heen-* echter wordt het zeer wel genomen als een gedeelte van het volgende *gesmeeten*, gelijk de Dichter te kennen geeft door het teken-, gesteld achter *heen-*: want *heengesmeeten*, is *weggesmeeten*. VONDEL schrijft ook hier onder vs. 1050.

*Al quaem Dedael hier met zijn wasse pennen heen-
Gevloogen - -*

doch zo wel niet: want *heen gevloogen*, is daar ge-

heel ⁺wat anders dan *weg gevloogen*. HEEN behoort niet tot het volgende *gevloogen*, maar tot het voorgaande HIER. alsof hy zeide HIERHEEN *gevloogen*: 't welk men ⁺Vs. 318. ziet recht het tegendeel te zijn van *weg gevloogen*. Ondertusschen is deeze vryheid, van, in Koppelwoorden, zo wel het eerste, als het laatste, tot een Rijnwoord te gebruiken, zeer gemeen by onze beste Dichters, en veilig naar te volgen. zo leeft VONDEL ook beneden X. 643. met *veur- Getreeden*: en XI. 905. met *me-Genomen*.

⁺FR. VAN HOOGSTRATEN, *Beg. Pelgr.* I. 2. bl. 5.

*Op datse niet verdwaelen en verlegen
Malkanderen ontloopen, en vaneen-
Gedreven, elk te doolen koome alleen.*

⁺Bl. 416.

en III. 11. bl. 247.

- deze lest-
*Genoemde zal inzonderheid haer best
En vlijt doen -*

A. HOOGVLIET, *Feestd.* B. I. bl. 13.

*Dit zeggende, verhief de tempelgodt zijn voor-
En achterblikken -*

J. ZEEUS, *Poëzy* bl. 115.

*Kon my de lieve plicht der vriendschap, wien ik teer
Mijn wierook toezwaaide, eens vergunnen, dat ik neer-
Gezeten onder 't loof -*

J. VOLLENHOVE, *Paaschzang*:

*Dees nacht zal hem op knien en aanschijn neer-
Gevallen zien -*

en bl. 79.

*Hier wint een Adam, als hy uit-
Geslapen heeft, de schoonste bruit.*

DANIEL MOSTAERT, in *Mariamne* Act. II. sc. 2.

*Dies moest de Koningin ook u dit stuk niet toe-⁺
Vertrouwen -*

⁺Vs. 318.

A. MOONEN, *H. Herdersz.* IV. bl. 20.

*Wat let ons, dat we niet, by deeze bronnen neêr-
Gezeten, naer ons' lust, een beurtgezing aenheffen.*

zodatmen geen reden heeft, om my kwaalijk te neemen, dat ik boven B. I. vs. 869. I. D. bl. 198. MOONEN willende verbeteren, op die zelfde wyze het woord *zee-Ervarenheid* verdeelde. Maar, gelijk wy die Afgebroken Rijnwoorden volkomen goedkeuren in Koppelwoorden, zo keuren wy die volkomen af in een enkel woord, en oordeelen datmen SPIEGHEL niet behoore te volgen, schryvende in den *Hertsp.* V. 40.

*De willigh-blinde, diet ontkennen, die 't GEVAL-
LIGH t' samenkleven van 't ondeelbaar -*

noch SCHAGHEN, in zijn *Lofdicht op Alckmaar* vs. 595. spreekende van een gejaagd konijn:

*-- maar ô de meeste OUBOL-
LICHEYD, als 't werd gejaaghd, versteken in zijn hol,
En op een vreemde baan -*

noch D. JONKTIJS, in zijn *Toeleiding tot het Twistgesprek* vs. 63.

*Dit, en noch meer, haer dienstig, OVER-SLAEN-
D' in haer gemoed, nam zy het voor stel aen.*

ofschoon dit laatste veel zachter zy, dan de twee voorgaanden; en zelfs zo dat deeze vaarzen kunnen geleezen worden, op eene wyze, die deezen misstal byna geheel bedekke. Maar wy,

Qui Musas colimus severiores,⁺

⁺Bl. 417.

gelijk MARTIALIS van de Latijnsche Dichters zong; wy, zeg ik,

⁺*Die onze vaarzen nu aan strengere wetten binden, begaan onvergeeffelyke misslagen, indienwe zulke vryheden der verleedene eeuwe naarmolgen.*^(f)

⁺Vs. 318.

Vs. 336.

*Dees steekt door Herkles last het lijkhout flux in brant.
De vragtigheit der vlam ging op uit Etas weide,
Daer hy de leeuwenhuit groothartigh over spreide,
En zynen sterken hals ter neêr leide op de knods,*

-----

*De vlammen neemen toe, en gaen om 't lichaem soezen,
En teeren kraekende op des helts geruste leên
En lichaem, dat geen leet noch gloet te vreezen scheen.*

Soezen: een woord, gemaakt om den klank, die met des zelfs uitspraake overeenkomt, naar te bootsen. hier gebruikt VONDEL het, om 't geluid, dat een sterke vlam te weeg brengt, uit te drukken. wy lazzen B. VII. vs. 169.

Gelijk de kalkkolk plagh te soezen en te kissen. voor *soezen en kissen*, zegt hy in dit boek vs. 238.

(f) In het onlangs uitgekomen III. Deel van de *Taal- en Dichtlievende Oefeningen* van het Genootschap, *Kunst wordt door arbeid verkregen*, vinden wy, met verwondering, hier van een voorbeeld van den grooten BILDERDIJK bl. 180.

*Zing, Disgenoot! zing vrolijk met my meê!
De Roos, den lust van gulde Cythereê:
De schoone Roos, 't bemind gewas der NEGEN Zanggodinnen.*

Niemand, zoo wy hopen, zal dit navolgen.

⁺*sissen en kissen*. zie de Aantek. XII. 364. *Soezen*, of *Zoezen*, gebruikt JAN ZOET ook, niet kwaalijk, van 't geluid der zee, in *Olimpia* Act. II. sc. 2.

⁺Vs. 336.

Zo zoest en broestze dan, dat zelf de rotzen beven.

voor dit *zoezen en broezen*, zalmen mogelijk weêr elders vinden, *suizen en bruizen*: want *bruizen, bruischen, briesschen, broezen, proesten*, enz. zijn allen goede woorden, om het daarmede overeenkomende geluid uit te drukken. Ook veranderde JAN ZOET *bruizen* in *broezen*, om het voorgaande *zoezen*: even gelijk wy hierboven vs. 279. door de Leidsche Rederykers *praaten*, veranderd zagen in *pratelen*, om 't voorgaande *ratelen*: en gelijk VONDEL *klinken* verandert in *klingen*, om 't voorgaande *zingen*, schryvende in *Gijsbr. van Aemstel* Act. I. sc. 2.

Ons klooster zingt en klingt -

want onze taal vermaakt zich zeer in twee woorden van den zelfden klank byeen te voegen; waarvan alom veele voorbeelden zijn, en dat, hoewel 't in veelerhande gelegenheden gedaan wordt, echter na, drukkelykst geschiedt in het naarbootsen van zeker geluid. doch wy zullen ons nu hierover niet verder uitlaaten.

Vs. 360.

*En of hier iemant van den hemelraet wou klaegen
Om 's helts vergodendom.*

VERGODENDOM: geen goed woord. dat ten eerste kennelijk is, omdat geen woord, eindigende in DOM, begint van het Voorvoegsel VER. De Schryver van de *Idea Linguae Belg. Gramm.* cap. VII.

+p. 27. zegt, dat de *Substantiva*, in DOM uitgaande, betekenen, *Eene gerechtelyke toebehoorte, ende de welke iemande, by den Rechter, soude moeten worden* + *Vs. 360. toegedoemt *ende toegekent*. Volgens deeze stelling, hadt VONDEL kunnen zeggen, *Bl. 418. *'s helts godendom*, zijnde hem, t.w. Herkules, het recht om een *God* genoemd te worden, by de Goden, zyne Rechters, *toegedoemd, en toegekend*. doch het woord *Godendom* is in deeze betekenis noit gebruikt; maar wordt altijd genomen voor *alle de goden*, of de gansche vergadering en menigte der zogenoemde goden. VONDEL dacht hier aan *Vergoeding*; en, dewijl hem dit woord een greep te kort was, om het vaars te vullen, maakte hy 'er *vergodendom* van: het welk wy niemand raaden, naar te volgen.

Vs. 423.

*wy in last arbeiden watwe kunnen,
Verlastren zinneloos de strengheit van Jupijn,
Doch vruchtloos, wenshende in die smart verlost te zijn
Van 't leven, steenen luide en bitter onder 't kermen,
Dat dit de steenen zou beweegen zich t' ontfarmen.*

Onder alle letterspeelingen is 'er geene zo gemeen als deeze, te weeten, HET steenen DER *steenen*. VONDEL, in *Palamedes Act. V.*

*Nu legt dat schoon gebou geschonden en gesloopt,
De heilge steenen, hier en ginder opgehoopt,
D' Aeloude heerlijkheit besteeenen en beschreien.*

J. DE DECKER, *Lof der Geldzucht* bl. 161.

Deez' schare moet den last, den noodeloozen last

⁺*Van uwe ketenen en kostelijke steenen,
Te bitterlijck (helaes!) bezuuren en bestenen.*

⁺Vs. 423.

(deze eens plaats verschilt echter van de overigen hierin, dat *het steenen* hier niet aan *de steenen* zelfs wordt toegeschreeven: enz.) P. RIXTEL, *Mengel Rymen* bl. 41.

*- terwijl de Steenen
Zijn gloeyende onderganch beweenen,
En steenen om dien swaren smak.*

en te vooren bl. 37. *op 't graf van den Resident Copes:*

*Hier rust hy, die de Steen, in 't leven staeg deed' stenen-
Dat niet alleen Berlijn, maer Weenen selfs doet wenen.*

H. SCHIM, *Kruisfeest* bl. 33.

*Wat hoor ik? sus: de steen roept uit den muur,
En steent om mijn versteenigde natuur.*

JACOB VAN DER BRUGH, *op 't overlyden van J.v.d. Straten*, uit BARLAEUS Latijn:

*-- de stomme steenen steenen,
En 't gantsche dack dat dreunt van 't maeghdelijcke weenen.*

G. BRANDT, *Mengeldichten* I. deel bl. 28.

*Trekt met my naar de plaats, daar al de steenen stenen,
Daar al de Steenigers, daar al de Rechters weenen.*

J. DULLAART, *Lijkzang op den Hr. Burgerm. W. Valkenier:*

*De groote geest van Vondel is versuft
Van droefheid, en de harde steenen stenen.*

FR. MARTINIUS, *op het Lyden en Sterven des Heilands* VII.

De steenen gingen self van stenen nauwlijcks mis.

Tot verklaring deezer spreekwyze zullen wy hier alleen byvoegen 't geen de laatstgemelde Dichter

+zelf, op zyne bygebragte woorden, aangetekend +heeft: *in de, hardste bewegingen*, zegt hy, *worden de STEENEN altijd by gebracht, die andersins onbeweeghlyckst zijn. hier op slaet het zeggen Christi, Luc. XIX 40. Soo dese swygen sullen de STEENEN haest roepen: En hebben de steenrotzsen dit betuight met haer splyten in synen doot.* +Vs. 423. +Bl. 419.

Vs. 460.

*wat zultge zeggen, moet
Ik u mijn zusters smart en ongeval vertellen,
Hoewel het traenen en de rou verbiên te mellen?*

MELLEN: om 't rijm, voor *melden*. en zo meermaalen, als hieronder vs. 1128. XIII. 565. enz. SAMUEL VAN HOOGSTRATEN, in *Dierijk en Dorothe Act. II.*

*Ja vader zelf, wanneer ik 't stuk begin te mellen,
Geeft geen gehoor. Hy komt. ach! wat mach hem ontstellen?*

B. VOLLENHOVE, *Broedermoord Act. V. sc. 5.*

*Daar is onmogelijk iet zekers van te mellen.
't Behaagde Duma niet dees ramp voor uit te spellen.*

J. DE DECKER, *Lof der Geldzucht bl. 127.*

Wat dunckt u, Hoorderen, van 't geen ick u hier mell'?
Verkoopt dit geestig volck zijn' schaduwen niet wel?

in de laatste uitgaave leestmen zeer kwaalijk, *wat 't geen ick u hier mell'*. *Mellen* kanmen ook vinden by HOOFT, in 't begin van *Baeto*: enz. Wy tellen dit mede onder die vryheden, de welken in Schryveren der voorgaande eeuwen geleeden worden, maar in

+die der tegenwoordige te bestraffen zouden zijn, '*mellen* plagmen ook te schryven buiten 't Rijm, als blijkt uit PH. NUMAN, *Strijf des Gemoets* B. IV. vs. 1055. +Bl. 460.

Een verrader zal 't mellen ende ontvouwen.

en weder vs. 1066. enz.'

Vs. 475.

*de schoone -
Droegh eene lieve vrucht, omtrent een jaerigh kint,
Op haeren arm, het welk zy met de borsten zooghde.*

Zoogen komt van *zog*; en dit van *Zuigen*, *zoog*: zie onze Aantek. I. 695. en den Hr. TEN KATE II. deel bl. 38. De eigelyke betekenis van *Zoogen*, is, met *zog* voeden, of *zog* geeven; gelijk *Spyzen* en *Drenken* is Spijs en Drank geeven. zo is ook *Wateren* water, d.i. te drinken, geeven; en komt meermaalen voor in het Boek van *Genesis*, en elders in de Vertaaling van den Delftschen *Bybel* 1477. *Zoogen* vind ik zeer wel gebruikt te zijn van LUCAS D'HEERE, *Hof en Boomgaard der Poë sien* 1565. bl. 53.

*Mammen, om te zooghen twee of drye
Van Lucifers welpens ende draken.*

zodat de Moeder of Voedster *zoogt*; maar het Kind *zuigt*. HOOGVLIET, *Feestd.* B. V. bl. 166.

De jongen uit het nest te ligten, die zy zoogt.

en B. II. bl. 53.

- een zoogende *wolvin*.

H. DULLAERT, *Poëzy* bl. 138.

Nooit tapte hy het schaep zijn' zoogende uiers leeg.

+De Vertaalers van den Bybel *Ps. LXXVIII. 71. soogende schaepen.* waarvoor zy op den kant zetten, *And. dragende.* HOOFT, in *Henrik* bl. 2. *gezooght van een boerinne.* Dit onderscheid tusschen *Zuigen* en *Zoogen* wordt nu genoegzaam altijd in acht genomen: zodat ik my verwonder, dat de Hr. TUINMAN in zyne ^{+Fakkel} alleen van *Zuigen* gewag maakt. Maar de Ouden hebben hierin gemist. MS. ^{+Vs. 475.} 1452. bl. 131. *om dattet ghenoech ieghen natueren scheen dat dat kint die moeder sughen soude:* daarmen dient te weeten dat gesproken wordt van de bekende geschiedenis dier dochter, de welke haar moeder, andere zeggen vader, in de gevangenis *zoogde*, en dus in 't leeven behieldt. *Regement der ghesontheyt* 1514. c. 5. *dairna salmen het kint suyghen tot dat slaept.* Dit deedt my in den beginne twijffelen, of *Zoogen* in dien tijd wel bekend mogt geweest zijn. doch nu zie ik dat de Vertaaler des Bybels 1477. het kende, schryvende *Job* III. 12. *waer om was ic ghesoghet metten borsten?* Wy vinden ook in de *Materie der sonden* MS. fol. 34. d. *O mijn zuete moeder, die my mit moederliken borsten ghesoect hebste.* maar fol. 53. c. *Twe slanghen om oeren hals ghebonden soechden oer borsten.* *Hand. der Apost.* MS. 1431. XIII. 1. *ende Manaen, die mit Herodes tetrarcha ghesoghet was.* *Profectus* MS. B. II. cap. 87. fol. 144. b. *Wy loven dat cristus gheglorificiert in den hemel is lichamlieke; ende dat hi voertmeer, na waerheit sijnre substantie van marien niet gheboren noch ghesoecht en sal werden, noch oec liden.* En kort daarna: *Desgelijcs en sal hi oec voertmeer lichamlieke niet gheboren noch ghesoecht werden.* *Exempelen van onse L. Vrouwe* MS. cap. 20.

+ *salich is dat lichaem dat di ghedraghen heeft, ende die borsten die du ghesoken hebste. en cap. 35. borsten daer si syne menscheit mede ghesoket heeft.* ^{+Vs. 475.}
Verklaringh van de Tien geboden MS. fol. 3. haer borsten daer si di mede gesoecht hevet. E. DE DEENE, War. Fabulen 1567. fab. XCII. bl. 187.

Een ionck Wulueken cleene:

*t' Welck, alst de Gheete hadde gheooght, [in 't oog gekregen]
 Cam[kwam] rasschelick t' huerwaerts, en ghewillich t' dien stonden
 Heest zout [zy het] lijdzaemelick gheerne ghezooght.*

Zekerlijk hadden wy grond, om KILIAAN, in onze gemelde Aantek. I. 695. te berispen, dat hy geen onderscheid maakte tusschen *Zuigen* en *Zoogen*; omdat hy zelf beide deeze woorden kende, en niet onderscheidde: hoewelze reeds voor hem in den *Schat der Nederduitsche Sprake* van PLANTIJN 1573. zeer wel onderscheiden zijn. Maar ik zie ook, dat *Zoogen* onbekend is geweest aan den Schryver der Aantek. op WILLERAMUS, door MERULA uitgegeeven 1598. ('t zal misschien niet onaangenaam zijn, zo ik hierby voege, dat J.G. SCHERZIUS, in zijn Voorrede op WILLERAMUS, *Thes. Antiquit. Teuton. P.I.* beweert, dat deeze Aantek. geschreeven zijn van PANCRATIUS CASTRICOMIUS, weleer Pensionaris van Groningen, en niet van J. VAN HOUT)^(g) verklaarende bl. 53. *Zuigen* (of, gelijk hy schrijft, *Sugen*) beide door *Sugere*, en *Succum vel Sugendum praeberere*. doch dit laatste is *Zoogen*.

(g) Men zie onze Aanteekening, aan het einde van dit Negende Boek.

Vs. 488.

*Want oude lantlien ons noch heden reden geven,
 Hoe Lotos, veltgodin, ontvliedende 't verzoek
 Des tuingodts, geil van aart, der veltgodinnen vloek,
 Herschapen in een' boom, dien naem noch heeft behouwen.
 De zuster, niets van haer bewust, nu vol mistrouwen,
 Wou wyken -*

De ZUSTER moest zekerlijk zijn, *Mijn Zuster*; gelijk te vooren meer dan eens. want löle spreekt van haar eige Zuster. Het Lidwoord DE, 't welk onze Dichter dikwils keurelijk bezigt in plaats van ZIJN of HAAR, gelijkwe kortelijk aanroerden B. VII. vs. 191. maakt hier dubbelzinnig, aan welker Zuster gedacht moet worden. Want wat deeze benaamingen van maagschap aangaat, noit zal iemand, *zelf* spreekende van ZIJN *Vader, Moeder, Zuster*, enz. zeggen, *DE Vader*; altijd *MIJN Vader*, of enkelijk, *Vader*. Alsmen *tot* iemand spreekt, zegtmen noch *Vader*, noch *DE Vader*; maar altijd *UW Vader*. Alsmen *van* iemand spreekt, zegtmen onverschillig of *ZIJN Vader*, of *DE Vader*: en vooral onze Dichter, van een derden persoon spreekende, gebruikt hiertoe dit laatste, als B. IV. vs. 314.

*DE ZUSTER Klitie verbittert, brengt terstont
 Dit overspel in 't licht.*

en even te vooren vs. 290.

En Febus, in den schijn DER MOEDER -⁺

⁺Bl. 421.

zo ook, buiten ontelbaare andere plaatsen, hier zelfs vs. 507.

+ - haer man *Andremon*, en DE VADER
Te zaemen even droef, verscheenen bey te gader,
En vraeghden naer Drioop. -

+Vs. 488.

deezee *Drioop* is de *Zuster*, die hier gemeld wordt. doch als *löle*, gesproken hebbende, in de voorgaande vaarzen, van *Lotos*, aldus voortgaat: DE ZUSTER, *niets van HAER* (*Lotos*) *bewust* - schijnt zy zekerlijk niet meer van haare eige, maar van de *Zuster* van *Lotos* te spreken. 't Is aanmerkelijk, dat VONDEL inden Inhoud deezes boeks, van deezee zelfde *Zuster* spreekende, ook zegt, *De zuster*. zie hier zyne woorden: *hierna ging Alkmene by löle, en vertelde haer hoe Galantis in een wezelken veranderde; en zy verhaelde haer wederom hoe de zuster in eenen boom verkeerde.* dat natuurelijk niet verstaan kan worden, dan van de *zuster van Galantis*. VONDEL, die hier 't Latijn van CANTERUS anders wel uitdrukt, hadt ook, *suam sororem*, dienen te vertaalen, *haar zuster*. Wy treffen hier eene gunstige gelegenheid aan, om een deel onzer Taale, het welk noch zeer gebrekkig is, op te helderen: te meer, daar ik zie, dat onze voornaamste Taalmeesters, in dit stuk, recht verkeerd gewerkt, en zelfs de duisternis tegen het licht verdedigd hebben. Ik voorzie dat de meeste Leezers, in VONDELS woorden, *Haar zuster*, niet minder dubbelzinnig zullen houden dan *De zuster*. Laat ons dit wat dieper inzien. Daar worden drie vrouwen genoemd, *löle, Alkmene, Galantis*; en eene vierde beschreeven onder den naam van *Zuster*. Nu is de vraag, of men bescheidenlijk, en op drie byzondere wyzen (t.w. zonder herhaaling van eenigen naam) wie deezee

+drie de gemelde Zusters toekome, kan uitdrukken? Ik oordeel ja: te weeten, dat onze taal daartoe byzondere Voornaamwoorden heeft. en dit is het dat we aantoonen zullen, omdat het noch ooit van iemand aangetoond is. *löle* is de geene die gezeid wordt te verhaalen, is nu deeze Zuster de *Zuster van löle*; zo moest 'er staan *haar: löle verhaalde van HAAR zuster*, enz. *de SUA sorore*. Was het de *Zuster van Alkmene*; zo diende men te schryven *der zelve: löle verhaalde Alkmene van DER ZELVER zuster*, enz. *de EIUS sorore*. Was het de *Zuster van Galantis*; zo zoumen, om een derde Voornaamwoord te gebruiken, duidelijkt zeggen, van *de zuster VAN DEEZE*, gelijkmen in 't Latijn zou schryven, *de HUIUS sorore*. minder klaar, zouden VONDELS woorden +onveranderd kunnen blyven, *De Zuster*. meerder ja volkomen klaar zou zijn, met uitdrukking van den naam, *de Zuster van Galantis*. doch de stijl is aangenaamer, wanneer men Persoonen of Zaaken, eens uitgedrukt, in de tweede plaatse aanwijst met een *Voornaamwoord*; zo genoemd, omdat zy *Voor*, d.i. in plaatse van de *Naamwoorden*, gebruikt worden. Hierom is 't noodig, datmen de *Voornaamwoorden* wel leere onderscheiden; opdatmen weete wat zy beduiden, en tot welken Persoon of Zaak zy ons wyzen. en dit is in 't algemeen, dat ons hier te behandelen staat; doch voornaamelijk en in 't byzonder zullen wy bescheidenlyk aantoonen, waar men zich te dienen hebbe van ZICH, ZIJN, HAAR, HUNNE, die wy WEDERKEERENDE heeten, gelijk de Latynen *SUI* en *SUUS*, RECIPROCA. Welke de betekenis deezer benaaminge zy, beschrijft ons

+Vs. 488.

+Bl. 422.

⁺LAUR. VALLA, *De RECIPROCATIONE SUI & SUUS cap. 3.* op deeze wyze: *Quod ex eo dictum est, quod sicut RECIPROCATUR Spiritus cum recipitur, & unde vicissim alluens littus, & Euripus ad pristinum subinde cursum rediens, RECIPROCUS est: ita haec pronomina, alterum primitivum, alterum derivativum, ad id, unde prodierant, revocantur.* De zin deezer woorden komt hierop uit; Dat deeze *Wederkeerende Voornw.* zo genoemd zijn, omdatze *wederkeeren* tot dat geene, waarvanze zijn voortgekomen: welke *wederkeering* hy gelijkt by de *uit- en in ademing der lucht*, en by de *ebbe en vloed der zee*. Dit, halfbegreepen, zal uit een voorbeeld volkomen verstaanlijk zijn. zie 'er hier een: *David worp Goliath den steen uit ZYNEN slinger recht in DES ZELFS voorhoofd.* alles is eenvoudig en klaar. *Zynen* moet wederkeeren tot *David*, staande aan 't hoofd van 't Werkwoord, want daarvan is 't voortgekomen; *David worp uit zynen slinger:* by gevolg kan *zijn slinger* hier niemands dan Davids slinger betekenen. uit deeze waarheid volgt van zelfs, dat hier *des zelfs voorhoofd* het voorhoofd van een' andren, dan van *David*, moet aanwyzen; t.w. het *voorhoofd van Goliath.* dus is *des zelfs* niet wederkeerende, maar betrekkelijk, of *Relativum.* lees nu in deeze woorden ook *ZIJN voorhoofd;* en 't zal mede moeten wederkeeren tot *David*, en ons doen denken aan het *voorhoofd van David:* dat hier niet te pas komt. wy bedienen ons van dit voorbeeld, omdat MOONEN 'er zich kwaalijk van bediend heeft, als terstond zal gemeld worden. Hieruit kanmen ook opmaaken, waarom in de voorgaande woorden van VONDEL, *HAAR zuster* alleen

+kan betekenen de *zuster van löle*; t.w. omdat *löle vertelde* + *van haar zuster*; daar *haar wederkeerende* is tot *löle*. maar, *löle vertelde van DER ZELVER zuster*, daar +Vs. 488.
 wijst ons *der zelve* tot eene andere dan *löle*: enz. De Stoffe, Leezer, tot welker +Bl. 423.
 behandeling wy u hier inleiden, heeft den Geleerden voorheene veel werks
 gegeven. VALLA, onder anderen, heeft 'er een byzonder Werkje over geschreeven,
 verdeeld in XVI. Hoofdstukken, behalve eene Voor- en Narede; en geleek de zelve
 by een' doolhof, ja by den Cretenzer doolhof, waarin de *Minotaurus*, dat is, zegt hy,
 de *Wanhoop*, was opgeslooten. Schrik echter op dit woord niet. een zwaare
 ijsbreker, getrokken van twintig paarden, kan ter naauwer nood voortkomen, daar
 naderhand een klein en licht roeischuitje met weinig moeite doorvaart. Doch VALLA
 zelf heeft, met al deezen arbeid, kleenen dank geworven. Dit gezeide zal misschien
 daartoe kunnen strekken, om eenigszins de onbegrypelyke blindheid onzer
 Spraakkunstschryveren te verschoonen. SEWEL verdeelt de Voornw. in 4 soorten,
Aanwyzende, Betrekkelyke, Vraagende, Bezittende: van de *Wederkeerende* maakt
 hy zo weinig gewag, alsofze noit genoemd waaren. doch hierin was hy ten minste
 voorzigtiger dan MOONEN, die deeze als een vijfde soort, by de anderen voegt; en
 'er op zulk een wyze van spreekt, dat ik, om de liefde van MOONEN, wel wilde, dat
 hy 'er mede van gezwegen hadt. hy zegt 'er dit van: *De WEDERKEERENDE, op meer*
dan eenen persoon passende, zijn deeze, ZIJN, HUN, HAER; als uit deeze redenen
blijkt; David worp uit ZYNEN slinger den steen Goliath in ZIJN

⁺ *voorhoofd*: enz. 'dat niet anders luidt, dan of David eenen zekeren steen, genoemd Goliath, uit zijn slinger worp in zijn eigen voorhoofd.' Ik zie, dat de Hr. MOONEN ^{+Vs. 448.} hier niets verstaan heeft, dan dat het Lat. *Reciprocus*, in het Duitsch heet *Wederkeerende*. want (1) de betekenis deezer benaaminge; en (2) welke Voornw. daaronder begreepen zijn; en (3) waar *Zijn* en *Haar* moeten gebruikt worden; is hem alles zo verre onbekend geweest, dat het geene hy leert, volkomen en regelrecht strydig is met het geene men behoort te doen en te weten. Want (1) hy beschrijft de *Wederkeerende*, als *passende op meer dan eenen persoon*. doch wat gemeenschap hebben deze spreekwyzen, *Wederkeeren*, en *Passen op meer dan eenen persoon*? de aard deezer Voornw. ligt in *Wederkeerende* zelfs. en MOONEN, die deezen naam ontleende van de Latynen, hadt moeten zien, wat 'er daar mede verstaan wordt. ook, zo het waar was, datze pasten op meer dan eenen persoon, zo hadt hyze geen *Wederkeerende* moeten noemen. (2) hy sluit ZICH buiten 't getal der *Wederkeerende*; schoon dit onder deezen het eerste en voornaamste is. de Latynen weder, en ook VALLA in de aangehaalde ⁺woorden, noemen *SUI* (ZICH) PRIMITIVUM, maar *SUUS* (ZIJN, HAAR, HUN). DERIVATIVUM: enz. (3) het voorbeeld ^{+Bl. 424.} hier bygebragt, is volkomen, strydig en met den aard van het Voornw. (want hy plaatst het daar 't niet voegt) en met den naam zelf van *Wederkeerende*. immers leert de Natuur zelve, dat men niet kan wederkeeren, dan tot het geene waarvan men is gekomen of uitgegaan. daar is een uitgang, om zo te spreken, van David tot ZYNEN

+slinger; om nu te zien wie hier onder ZIJN verstaan wordt, keeren wy weder tot David, en dus is *zijn slinger*, de slinger *van David*. maar wat uitgang is 'er van Goliath tot ZIJN voorhoofd, in de woorden van MOONEN? als 'er tusschen Goliath en ZIJN voorhoofd een tweede Werkwoord geplaatst stondt, zou 't zo moeten weezen, als, *David worp den steen uit ZYNEN slinger, en Goliath werdt getroffen in ZIJn voorhoofd*: daar keert het eerste *Zynen* weder tot *David*, langs het Werkwoord *worp*; het tweede *Zijn* tot *Goliath*, langs het *Ww. werdt getroffen*. doch dat by MOONEN moest staan DES ZELFS voorhoofd; hebben wy boven, daarwe dit zelfde voorbeeld gebruikten, aangetoond. Maar ook NYLOË komt, wat het gebruik van *Zijn* aangaat, met MOONEN overeen. hy zegt, *Aanleid. tot de Ned. Taal* cap. VIII. §. 2. ZELF en DE ZELVE worden veeltijts *qualijk gebruikt, als in deze manieren van spreken*: De man en DES ZELFS vrou; De koning en DES ZELFS rijk; *voor, De man en ZYNE vrou; De koning en ZIJN rijk*: Ik hebbe dezen tuin laten omgraven om DEN ZELVEN te bezaaien; *voor, om DIEN te bezaaien*; Ik geve u dit boek om HET ZELVE te doorlezen; *voor, om HET of DAT te doorlezen: hier voegt geen ZELF of ZELVE*. Men kan daar in 't vervolg andere voorbeelden vinden, met de welken hy bewijst, dat ZELF is *Ipse*; en DE ZELVE, *Idem*. Doch wy oordeelen, met HOOFT, VERWER, SEWEL, en honderd anderen, dat DE ZELVE het Lat. *Is* vervangt; en dat, gelijk de Latynen *Is*, als 'er meerder nadruk in lag, veranderden in *Isdem*, of *Idem*, zo ook wy DE ZELVE, met dien zelfden nadruk, veranderen in DE ZELFDE.

+Vs. 488.

+zie ook den Hr. TEN KATE, *Redewiss.* XIII. §. 40. en A. VERWER, *Brief aan A. Reland* bl. 58. de Hr. NYLOË evenwel wil DE ZELVE, in de betekenis van *Is*, geheel uitgebannen hebben. doch dewijl het bekend geweest is, zo lang men Duitsch gesproken of geschreeven heeft, en by Ouden en Nieuwen (schoon niet altijd ter plaatse daar 't behoorde) te vinden is; is 't zeker, dat NYLOË, om ons te overreeden, dringender bewyzen behoord hadt by te brengen, dan +dit, *Hier voegt geen Zelf of Zelve*. Daarenboven slaat hy een' zeer verkeerden weg van onderwijs in, schryvende, datmen niet moet zeggen, *De man en DES ZELFS vrouw*; maar, *en ZIJN vrouw*. Indien ik beweerde, datmen moest zeggen, niet *Mijn boek*, maar *Zijn boek*; niet *Uw huis*, maar *Haar huis*; zoudtge niet vraagen, Leezer, van wat *boek*, van wat *huis* spreekt gy? en ik vraag ook, van wat *vrouw* spreekt de Hr. NYLOË want *Des zelfs* verschilt niet minder van *Zijn*, dan *Mijn* en *Uw* verschillen van *Zijn* en *Haar*. wederom, indien ik betwistte, datmen niet *homo homini*, maar *homo hominem*, moest zeggen; gy zoudt vraagen, in wat zin of saamenhang? want het is, naardat men de rede aanvult, beide goed; als *homo homini lupus est*, en *homo hominem generat*. 't Welk aantoon, datmen, uit afgebroken en onvolmaakte redenen, de eigelyke betekenis van een woord geenszins bepalen, noch, of iets wel of kwaalijk gezeid zy, met eenigen grond betwisten kan. en zo moeten ook deeze woorden, *de man en zijn vrouw*, eerst aangevuld worden tot eene volleedige rede, eermen oordeelen kan, of 'er *Zijn* of *Des zelfs* behoore. by voorbeeld, *Jan*

+Vs. 488.

+Bl. 425.

⁺ *vermoordde Klaas en ZIJn vrouw* (Lat. & *SUAM conjugem*) is te zeggen, dat Jan zyne *eige vrouw vermoordde en Klaas*. maar, *Jan vermoordde Klaas en DES ZELFS vrouw* (Lat. & *EUIS conjugem*) zegt, dat Jan *Klaas*, en de *vrouw van Klaas* vermoordde. Dit is reeds klaar; en op wat wyze gy het toetst, het zal altijd proef houden. ZIJN is wederkeerende tot *Jan*, langs het Werkwoord *vermoordde*, *Jan vermoordde zijn vrouw*. dat *Klaas* eerst genoemd staat, geeft geen verandering: want de *Constructie*, of het verband der woorden, eischt, datmen, *Jan vermoordde Klaas en zijn vrouw*, zo verstaaf of 'er stondt, *Jan vermoordde Klaas, en Jan vermoordde zijn vrouw*: enz. Wederom, als men zegt, *Jan vermoordde Klaas en DES ZELFS vrouw*: daar is *des zelfs*, het geenmen met meer nadruk, als 't noodig waare, zou zeggen, de *vrouw van den Zelfden*, t.w. *Klaas*, te vooren genoemd. Eerwe van den Hr. NYLOË afscheiden, moeten we noch iets zeggen van zyne twee laatste voorbeelden, waarin hy een' anderen misslag begaat. Hy wil, datmen schryve, *Ik heb DEZEN tuin laten omgraaven, om DIEN te bezaaien*. zo dit geen *Qui pro Quo* is, gelijkmen zegt, weet ik niet wat deezen naam zou verdienen. als ik zeg, *om DEN ZELVEN te bezaaien*, verstaaf ik, *den zelfden* tuin, dien ik heb laten omgraaven: maar DIEN (Lat. *ILLUM*) wijst ons tot een' anderen tuin, dan DEEZEN (Lat. ⁺*HUNC*). Dacht dan de Hr. NYLOË niet, dat *Deeze en Die*, en zo ook, by een noodwendig ⁺Bl. 426. gevolg, de onzydige *Dit* en *Dat*, in één verband van rede geplaatst, verschillen even als in 't Latijn *Hic & Ille*, en als by ons *Deeze en Geene*; of, om duidelijk te

+spreken, even als *de Een en de Ander?* zo zegtmen, ik was aan *deezee*, en gy aan *die zyde*, d.i. ik aan de *eene*, gy aan de *andere*: ik vraag u naar *dit*, en gy antwoordt van *dat*: enz. onder de Nieuwen kan POOT dit bewyzen, zeggende, *Poëzy* bl. 35. +Vs. 488.

Maer wat haelde dat by dit?

onder de Ouden CLAES WILLEMSZ., *der Minnen Loep* M.S. Prolog. vs. 22.

*Als die rijcke mit ghiericheden
Leyt versmoort bi sinen scatte
Ende en gheert dit noch datte
Dan ghelt dat is zijn begheren.*

Het zelfde zy gezeid, van *Ik geef u DIT boek, om DAT te doorlezen*. maar om *HET te doorlezen*, is goed. NYLOË hadt zelfs, om te zeggen 't geen hy meende, moeten schryven, *Ik heb DEN tuin laten omgraaven, om DIEN te bezaaien*, en *Ik geef u HET boek, om DAT te doorlezen*. Want, om ons hiermede niet langer op te houden, die *DEEZEN tuin omgraaft, om DIEN te bezaaien*, doet even of hy zijn *Hond* de nagels afsneedt, opdat zijn *Kat* niet zou krabben. Wederleid hebbende *deezee* Schryvers, die wy gelooven thans in yders handen te zijn, en van de meesten op hun woord geloofd te worden; gaanwe over, om met eenige weinige voorbeelden, die wy onder 't leezen aangemerkt hebben, den onwilligsten te doen belyden, datwe *DES ZELFS* zeer dikwils ten uiterste noodig hebben, niet alleen om wel te schryven; maar, dat meer is, om verstaan te worden. 'Moeielijk is de plaats die ons voorkomt by JO. DRIEBERGE, *Vert. van. H. Prideaux* I. Deel B. V. bl. 484. 485. *ZYNE* (Hamans) *vrienden dit verslag*

⁺ van HEM (Haman) *gehoort hebbende, verklaerden HEM (Haman) eenstemmig, dat indien deze Mordechai van het zaed der Joden was, HY (Haman) wel staet mogt* ^{+Vs. 488.} *maken dat het met HEM (Haman) gedaen was, en HY (Haman) tegen HEM (Mordechai) niet bestand zijn, maer gewisselijk voor ZIJN (Mordechais) aengezigt vallen zou.* Deeze woorden kunnen zo wel betekenen, dat *Mordechai* voor het *aangezigte van Haman*, als dat *Haman* voor het *aangezigte van Mordechai* zou vallen. Hier moest noodzakelijk staan, *voor DES ZELFS aangezigt*, gelijk de Hr. DRIEBERGE anders zeer wel waarneemt. Noch is 'er duisterheid in deze woorden, *dat Hy wel staet mogt maken dat het met HEM gedaan was, en Hy tegen HEM niet bestand zou zijn.*' Ik lees in de *Legende van Samianus* 1478. fol. 200. a. *Ende doe hem [Samianus] SIJN hoeft afgheslegghen was, soe nam hi SIJN hoeft in SIJN handen, ende droech dat XLIX screden verre. ende doe die Keyser SIJN oghen mit SINEN bloede besalvet hadde, so wert hi te hant ghenesen.* Zie daar ZIJN, *op meer dan eenen persoon toegepast*, gelijk MOONEN leert; zie daar overal ZIJN, nergens DES ZELFS gebruikt, gelijk NYLOË wil: ondertusschen zou geen Edipus, die het raadsel der Sphinx verklaarde, 'k laat staan de Heeren MOONEN of NYLOË, my anders, dan gissender wyze, kunnen zeggen, *met wiens bloed*, en *wiens oogen* de Keizer zalfde; om nu, korthheids halve, niet te spreken van het eerste lid, dat wel gesteld is, want *hy*, t.w. Samianus, *droeg zijn eigen hoofd in zijn eigen handen.* (t.w. nadat hy onthoofd was; volgens de geloofwaardige getuigenis der *Roomse Legende*) maar de Keizer *zalfde zijn eigen oogen*, niet

+met zijn *eigen* bloed, maar met het bloed van Samianus, zodat 'er noodzakelijk moest staan *met DES ZELFS bloed*: gelijkmen in 't Latijn zou zeggen, *Imperator SUIS oculis inlinebat EIUS sanguinem*; geenszins, *SUUM sanguinem*. immers, al was 't beide evengoed, gelijkwe getoond hebben dat het niet is, de klaarheid alleen zou ons zeggen, dat hier *des zelfs* beter waare dan *zijn*. Maar met grooter ja

+met de uiterste verwondering, merkten wy deeze volgende woorden aan by den Hr. HOOFT, in *Tacitus Jaarb. IV. 8. Voorts TIBERIUS, alle de daaghen ZYNER krankheit door, bewees nooit eenighe vreeze, mogelijk om de steevigheit ZIJNS gemoedts te toonen; jaa is ook, als HY overleeden, en noch niet begraaven was, in 't raadthuis gekoomen*. Ik voorzie, Leezer, dat gy deeze woorden noch eens herleezen zult, denkende dat gyze eens kwaalijk geleezen hebt; gelijk my gebeurde, toen ik de zelve de eerste reize aantrof. Als gy dit laast in de *R. Legende*, gy zoudt het zo wel gelooven, als dat de onthoofde Samianus zijn hoofd in zijn handen droeg. Dat *Tiberius* in *Zyne* krankheit geen vrees betoonde, is natuurelijk: maar dat *Tiberius*, als *hy* overleeden was, in het Raadhuis kwam, is een mirakel, waardiger om in de *R. Legende*, dan in de Schriften van HOOFT, of van TACITUS, geleezen te worden. Gy besluit dan reeds, dat de Schryyer iets anders dacht, dan de woorden schynen te betekenen. zo is 't: en ik heb geen ander bewijs, dat hy kwaalijk schreef, noodig, dan dit; t.w. dat zyne meening onmogelijk kan overeenkomen met zyne woorden. Hy, in wiens krankheit Tiberius geene vrees betoonde, en na wiens overly-

den *hy in het raadhuis kwam, was Drusus, de zoon van Tiberius. HOOFT hadt dan voor, ZYNER *krankheit*, moeten schryven *van DES ZELFS krankheit*; gelijk hem ^{+Vs. 488.} TACITUS voorging, *EIUS valetudinis*. ja ook voor HY behoorde te staan DE ZELVE: in 't Latijn, volgens den aard dier taale, staat hier, noch het een noch het ander. Die zelfde dubbelzinnigheid ontmoetmen meermaalen by HOOFT, als in 't zelfde werk XVI. 8. *daarnaa graauwd' hy* [Nero] *Silanus zelf toe, evenalleens als ZYNEN oom Torquatus*. dit waar goed, zo Torquatus de Oom van Nero (tot wien Zyn moet wederkeeren) geweest was. doch in 't Latijn staat weder *EIUS patruum*, dat is, *DES ZELFS oom*, den oom van Silanus. wederom in den *Eersten Brief: De Hartogh van Lerma - hoopt op ruimer mildtheid des Koningks indien ZYNE* [voor DES ZELFS] *zaaken wat ruimer adem scheppen*. Dit kan te vreemder by HOOFT schynen, omdat hy zelf anders dikwils het *Betrekelyke DE ZELVE* gebruikt: 'Wy vinden reeds in de *Materie der sonden* M.S. fol. 37. b. *siet haesteliken verdoenden voer ons stedighe opgaende gloede van vlammen als wt enen groten putte die tehants weder nedervielen in den selven*. - Zeer wel schrijft JO. DRIEBERGE, in *H. Prideaux geschied. van 't O. en N. Verbond*, I. Deel bl. 27. *Gods wonderdadige barmhartigheid aen zijn volk na DES ZELFS uitgang uit Egipten bewezen*. dezelfde II. Deel bl. 6. *Na dat de bok voor den Here hem was opgeoffert, werd de weggaende bok voor den Hogepriester gebragt, die, beide zyne handen op DES ZELFS hoofd leggende, en zo dikwils.*' Het X. Hoofdstuk in 't I. boek van *Samuel* begint aldus: *Dos nam Samuel een*

⁺*olykruycke, ende gootse uyt op SIJN hoofd.* dat eenvoudig en klaar is, indien men hier denken moet aan het hoofd van *Samuel*; doch die dit denkt, denkt kwaalijk: ^{+Vs. 488.}
 want *Samuel* goot de olye uit op het hoofd⁺ van *Saul*. waarom SIJN ook hier weezen moest DES ZELFS. Het heeft my gelust te onderzoeken, hoe andere ^{+Bl. 428.}
 taalen zich hieromtrent uitdrukken; en ik bevond die zelfde dubbelzinnigheid in het Hoogd. van LUTHER, *auf SEIN haupt*; en in de Engelsche overzetting, *upon HIS head*, als mede in de Spaansche, *sobre SU cabeza*. Maar buiten eenige dubbelzinnigheid leestmen dit in het Grieksch der LXX: *ἐπι τὴν κεφαλὴν ἸΑΥΤΟΥ*; in het Latijn van JUNIUS, *caput EIUS*; en, onder de nieuwer taalen, in 't Italiaansch van DEODATI, *in su'l capo DI ESSO*. de Fransche vertaaling redde zich hier op eene andere wyze door, zeggende: *qu'il LUI répandit sur LA tête*: dat zo veel is, of wy zeiden, *die hy HEM uitgoot op HET hoofd*. want *Hem op het hoofd*, en *Zich op het hoofd*, verschillen evenveel als *op Des zelfs hoofd*, en *op Zijn hoofd*. De Franschen hebben de woorden *Iceluy* en *Icelle*, die VERWER zegt overeen te komen met ons *Des zelfs* en *Der zelve*, voorlang uitgebannen; ja lang eer VERWER dit schreef; gelijkze ook niet te vinden zijn in het Groot Woordenboek *de l'Academie Française*. Buiten dit behulp echter wilden die Vertaalers niet zeggen, *sur SA tête*; oordeelende, gelijk 't is, dat zulks dubbelzinnig zou kunnen schynen. gelijk ook de oude Deutsche Vertaaler 1477. oordeelde, schryvende, tot vermydinge van alle onzekerheid, *op SAULS hoofd*. dit is buiten bedenking het veiligste middel, doch

⁺wil zich overal niet vlyen. Een oplettend Leezer zal nu zelf alom, en by alle Schryveren zulke voorbeelden van dubbelzinnigheid kunnen vinden. Vraagt gy, ^{+Vs. 488.} of het geenmen overal en by alle Schryveren vindt, niet goed is? zo vraag ik u weder, hoewel ik voorlang van HORATIUS geleerd heb, dat vraagen met vraagen te beantwoorden geen geschil eindigt; evenwel, zeg ik, vraag ik u; of gy, 't geen de Reden zelve zegt *goed* te zijn, niet *beter* oordeelt, dan 't geen alleen door 't Gebruik wordt *goed* genoemd? Dien dit niet voldoet, die kan uit het *Tasereel* van CEBES leeren, dat het beter is, met weinigen, ja alleen in het licht te staan; dan met duizenden van anderen in de duisternis te zitten stercoogen op twijfelachtige en dubbelzinnige voorwerpen. By deeze voorbeelden zullen wy 'er echter noch een voegen, het welk ons zelfs nader raakt, t.w. uit onzen *Achilles*: welk Treurspel, zich weder ter drukpersse haastende, en krachtig roepende om van veele oude vlekken gezuiverd te worden, met maatige aandacht, doch grooten haast, overlezen zijnde, op veele plaatsen verbeterd, of ten minste veranderd is. onder anderen vond ik daar, dat *Alcimus*, verhaalende ⁺hoe *Achilles* het Lijk van Hector mishandelde, zegt, V. 4. ^{+Bl. 429.}

*In 't einde ontwapent hy 't, en bindt het met ZIJN voeten
Aan ZYNEN wagen vast -*

dat my nu onverdraagelijk in de ooren klinkt. HOMERUS getuigt wel, dat *Achilles snel van voeten* was; maar dat hy *met zijn voeten* kost doen, het geen anderen *met hunne handen* doen, heb ik nooit gehoord of gelezen. echter brengen de woorden mede, dat

+ *Achilles bondt met zijn voeten*: dat klaar blijkt, als men voor *voeten* leest *handen*; wanneer yder het zou verstaan van de *handen van Achilles*; hoewel ik dacht aan ^{+Vs. 488.} de *voeten van Hector*. *ZIJN wagen* is goed, en wederkeerende tot *Achilles*, die aan 't hoofd der Werkwoorden *ontwapent* en *bindt* staat, onder de benaming van *Hy*. zodat hier de *voeten van Hector*, moesten aangeduid worden door *DES ZELFS voeten*; of, met het Lidwoord *de*, *DE voeten*, volgens 't aangetekende VII. 191. en in 't begin deezer Aanmerkinge. dit laatste heb ik in den tweeden druk gevolgd, daar nu *met de voeten* geleezen wordt.^(h) Diergelijk eene verandering maakte ik ook Act. II. sc. 2. in deeze woorden:

Dan grijpt hy 't bloedig zwaard eens beevende in DE handen;
Dan zien wy hem van spijt weer knarsen op DE tanden.

daar eerst beide *ZIJN handen* en *ZIJN tanden* geleezen werdt: dat wel niet dubbelzinnig, maar my echter onaangenaam voorkwam. Terwijl ik hier van dit Stuk spreek, moet ik een' misslag, die in den eersten druk ingesloopen, en in den tweeden niet verbeterd is, aantoonen, omdat hy van belang is;

(h) Gelijk wy in onze verbetering van dit vaars, *de*, en niet *zijn voeten*, schreeven, zo schreef ook de Heer DRIEBERGE, in *Prideaux* I. Deel B. VII. bl. 747. *zo liet hy hem DE hielen doorboren, en daar een touw doortrekken, en hem dus agter ZYNEN wagen hinden*. Zo leefde Alexander de Groote met Batis, die de Stad Gaza twee maanden voor Darius tegen hem verdedigd hadt: in naevolginge van het geene Achilles eertijds aan het lijk van Hector gedaan hadt. [HUYDECOPER.]

+en hier verbeteren, omdat ik niet weet, wanneer dit Treurspel, ja of het wel oit, voor de derde reize ter drukpersse zal komen. Phenix zegt tot Achilles Act. IV. sc. 2. +Vs. 488.

Zoras gy 't Grieksche vuur zoudt zien in onze vloot.

deeze *Grieken* spraken van de *Grieksche vloot*, en van het *Troische vuur*. Lees dan hier, niet, *Zooras gy 't Troische vuur*; want, *het*, wordt niet dan zeer kwaalijk verkort tot 't, voor of na de letters *d* en *t*: maar verbeter dit op deeze wyze:

Als gy het Troische vuur zoudt zien in onze vloot.

Dunkt iemand, om weder te keeren tot onze Hoofdstoffe, datwe in het behandelen der zelve wat te streng zijn; het volgende, waarinwe ons wat toegeevender zullen gedraagen, zal hem waarschynelyk beter aanstaan. Al het gezeide heeft tot zijn' eenigen grondslag, de verstaanbaarheid en duidelijkheid der Rede. daar dan geen gevaar van duisterheid of dubbelzinnigheid is, daar behoefmen zich niet te stooren aan al het gezeide. VOSSIUS, *de Arte Gr.*⁺ VII. 56. zegt, en bewijst met verscheiden voorbeelden (die echter allen niet evenvry zijn van dubbelzinnigheid) datmen in +Bl. 430. 't Latijn, als de zin klaar is, een Betrekkelyk Voornw. voor een Wederkeerend, en dit weder in plaatse van dat, mag stellen: en FRANC. SANCTIUS, *Minerv. II. 12.* stelt als iets zekers, dat hier geen Regel plaats heeft, wanneer men spreekt in den Eersten of Tweeden persoon. Wy mogen dan zeggen, spreekende van *Klaas en des zelfs vrouw. Ik sloeg ZIJN vrouw: Gy sloegt ZIJN vrouw*: maar geenszins, *JAN sloeg ZIJN vrouw*: want ZIJN, dat niet kan wederkeeren tot

+IK of GY; is wederkerende tot JAN, en dierhalve zou yder hier natuurelijkst verstaan de vrouw van *Jan*: doch wy zeiden vooraf datwe spraken van de vrouw van *Klaas*. +Vs. 488. De Vryheid evenwel, die ons VOSSIUS EN SANCTIUS hier geeven, moeten wy, wat het Duitsch aangaat, bepaalen; en wel zo, dat wy het Wederkeerende voor het Betrekkelyke mogen gebruiken, als getoond is in, *Ik sloeg ZIJN vrouw*, daar ZIJN staat voor DES ZELFS, enz. maar geenszins het tegendeel, als *Jan sloeg DES ZELFS vrouw*, om te kennen te geeven, dat Jan ZIJN EIGEN vrouw sloeg.⁽ⁱ⁾ Wy mogen dan wel zeggen: *Het paste M. Cato of ZYNEN* (voor DES ZELFS) *tijdgenoot Scipio, over de wetten te redeneeren*: gelijk ons in het Latijn is voorgegaan PORCIUS LATRO, tegen Catilina: *M. Catoni aut Scipioni, coetaneo SUO* (pro EJUS) *de legibus dicendum erat*. Maar wy mogen niet zeggen: *Sallustius, vreezende dat DES ZELFS* (voor ZYNE) *verborgen euveldaaden voor ons openbaar zouden worden, heeft u het overspel beleeden*: hoewel de Schryver der Redenvoeringe tegen Sallustius ons in het Latijn op die wyze is voorgegaan: *Sallustius timens, ne facinora EIUS* (pro SUA) *clandestina clara nobis essent, confessus est vobis adulterium*. Dat echter de Latynen hierin niet altijd naar de dubbelzin-

(i) *Des zelfs*, voor *zijn*, vind ik met verwondering by J. DRIEBERGE, *Vert. van Prideaux* I. Deel B. VIII. bl. 869. in de aantek. *al was het niet zo volkrijk als te vore, 't kon echter van dienst zijn, om een vlugtend leger, binnen des zelfs wallen, voor 't vervolg der vyanden, te dekken*. t.w. Babylon. [HUYDECOPER.]

nigheid ⁺gezien, en het eene voor het ander zeer dikwils onverschillig gebruikt hebben, kanmen zien uit ontelbaare voorbeelden, te saamen gehaald van VOSSIUS ^{+Vs. 488.} en SANCTIUS (beide op gemelde plaatsen) van J. PERIZONIUS, in zyne Aantek. op den laatstgenoemden, van LAUR. VALLA, *de Reciprocatione*; en van BUDAEUS, *Commentar. Linguae Graecae*: doch deezen heb ik tot noch toe niet gezien. Dat ik het gebruik van DES ZELFS in plaats van ZIJN hier verbiede, of liever niet goed keure, geschiedt daarom, dat ik weete, en 't is klaar uit het geenwe van MOONEN en NYLOË gezeid hebben, dat veelen dit Voornw. DE ZELVE, voor 't Lat. IS, kwaalijk dulden konden, daar het behoort: hoeveel minder⁺ dan daar het niet behoort noch voegt? Het geen dan uit zich zelf niet aangenaam, en tot niets goed is, wordt ^{+Bl. 431.} beter gelaaten. Maar wederom in vergelding van deeze bepaaing, mogen wy de Vryheid van ZIJN (waartoe de ooren meer gewend zijn) voor DES ZELFS te gebruiken, veel verder uitbreiden, dan de Latynen hebben mogen of kunnen doen. want hun eene *SUUS*, dat zy, zonder eenige onderscheiding, in alle getalen en geslachten gebruiken, drukken wy uit op drie byzondere wyzen, als in het EENV. *Manl.* en *Onz.* ZIJN: in het EENV. en MEERV. *Vrouwl* HAAR: in het MEERV. *Manl.* en *Onz.* HUNNE. men kan hieruit de armoede onzer Taale, in vergelyking van de Latijnsche en anderen, afneemen. en daarom mogten de Latynen, gelijk VOSSIUS wel aanmerkt, niet zeggen; *Verres expulit Sejam ex villa SUA* (pro EJUS): maar wy zeer wel; *Verres verdreef Seja uit HAAR* (voor

+DER ZELVER) *landhuis*: want in 't Latijn is *SUA* wederkeerende zo wel tot een' Man, als tot een Vrouw; maar by ons is HAAR niet wederkeerende tot een' Man: +Vs. 488. en dierhalve is hier geen dubbelzinnigheid; tot *Verres* zou alleen kunnen wederkeeren ZIJN. Dit zelfde heeft plaats, als de Getalen verschillen: in 't Latijn is zeer dubbelzinnig, en daarom niet goed; *Piscatores erant a Pythio rogati, ut ante SUOS* (pro EJUS) *hortulos piscarentur*: maar in het Duitsch is zeer klaar, en daarom goed: *De Visschers waaren van Pythius verzocht, datze voor ZYNE* (voor DES ZELFS) *tuinen wilden visschen*: tot de *Visschers* zou alleen kunnen wederkeeren HUNNE, en geenszins ZIJN. Zo duidelijk aangetoond hebbende waar ZIJN, HAAR, HUN, niet dubbelzinnig zijn, zal de Leezer my wel ontslaan van de moeite, om hem van alle gevallen, waarin deeze drie Voornw. dubbelzinnig zouden kunnen genomen worden, een voorbeeld by te brengen. te meer, dewijlwe dit boven, omtrent ZIJN, reeds op vele wyzen gedaan hebben. Dees Regel dan, om te zien waarmen *Zijn, Haar, Hun*, in plaats van *Des zelfs* gebruiken moge, is naturelyker en eenvoudiger, dan met A. VERWER, in zijn' *Brief aan A. Reland* bl. 57. te zeggen, dat DES ZELFS, DER ZELVER wel gebruikt worden *in eenen stijl die zeer scherp en naeu luistert, als van Uiterste Willen*, enz. maar datze *al te stijf en ongekookt opkomen in eenen stijl van ruimer miltheit; gelijk Historien, Gedichten, en alle Cieraetschrift, daer nocht geldnoch lantzaek aen vast is*, enz. en datmen dierhalve in deeze laatsten *zich beter bedient van ZIJN en*

+HAAR, enz. Wy schryven geenszins om den stijl van Uiterste Willen te beschaaven: maar wat de⁺ Sieraadschrieten belangt, wy hebben met voorbeelden uit den Historischen stijl van HOOFT getoond, dat ook daar ZIJN en HAAR het sieraad kunnen wegneemen; en besluiten daaruit dat de zelve ook niet altijd in Sieraadschriften te gebruiken zijn: om deezen Schryver voor deez' tijd toe te staan, dat de *Historien* onder de Sieraadschriften te tellen zijn. Omtrent ZICH kanmen met één woord aanmerken, dat, gelijk niemand het gebruikt in plaatse van HEM of HAAR, HEN of HUN; niemand ook, in wat gelegenheid het zy, een van deeze mag gebruiken in plaatse van ZICH; schoon VONDEL zelf hieromtrent meer dan eens gemist heeft, gelijkwe kortelijk aantekenden B.VI. vs. 378. Men moet dan hier geenszins de Latynen volgen, noch zeggen, ARIOVISTUS gaf voor, *dat niet HY de Gallen, maar de Gallen ZICH* (voor HEM) *den oorlog eerst hadden aangedaan*: hoewel CAESAR zo in 't Latijn schreef, *de Bell Gall. lib. I. c. 44. Non SESE Gallis, sed Gallos SIBI bellum intulisse*. dat zeer gemeen is: en nochtans zou CAESAR, voor SIBI, duidelyker IPSI gefchreeven hebben. Mijn meening is geenszins, dat CAESAR kwaalijk geschreeven hebbe; ik zal my wel wachten zulks te denken of te zeggen, weetende hoe kwaalijk het QUINCTILIANUS bekomen zy, dat hy *Instit. Orat. VII. 9.* heeft durven zeggen, dat SIBI dubbelzinnig was in deeze woorden van CICERO, *in Bruto cap. 26. Is [Q. Fannius] soceri [C. Laelii] instituto, quem quia cooptatus in Augurum collegium non erat, non admodum diligebat, praesertim*

+Vs. 488.

+Bl. 432.

⁺*cum ille Q. Scaevolam SIBI minorem natu generum praeposuisset*: dat is, voor zo verre deeze woorden ons verschil betreffen, alsof wy in het Duitsch zeiden, *dat* ^{+Vs. 488.}
Q. Fannius niet wel te vrede was op zynen schoonvader C. Laelius, omdat deeze den jonger schoonzoon ZICH boven 't hoofd hadt gesteld. ZICH zegt zo veel als ZICH ZELVEN, en dierhalve zou dit in 't Duitsch niet anders kunnen betekenen, dan dat Laelius den jonger schoonzoon ZICH ZELVEN boven 't hoofd hadt gesteld: doch de meening van CICERO was, dat de Schoonvader den Jongsten schoonzoon gesteld hadt boven 't hoofd van den Oudsten. QUINCTILIANUS oordeelde, dat in deeze woorden dubbelzinnig kon genomen worden of *SIBI* betekende *Fannius* of *Laelius*: dit zelfde oordeel velt L. VALLA, *Recipr. cap. 10.* over de zelfde plaats, en voegt 'er by, dat *El* daar veel duidelyker zou zijn, en alleen *Fannius* kunnen betekenen. maar tegen deezen eenen voorstander heeft hy, over dit ⁺zeggen, verscheiden handen op zijn hoofd gekreegen: PHILANDER zegt, dat hy CICERO t'onrechte beschuldigt van ^{+Bl. 433.}
dubbelzinnigheid: BUDAEUS (volgens de Aantekening van A. TURNEBUS) berispt hem, omdat hy CICERO berispt voorgeevende, dat de Grieken en Latynen den Regel der Wederkeeringe, *Reciprocationis rationem*, altijd zo naauwkeurig niet waargenomen hebben. maar wat bewijs is dit? omdat zulke dubbelzinnigheden alom te vinden zijn, vermogt QUINCTILIANUS daarom niet te zeggen, dat hier zulk een dubbelzinnigheid is? want, daar hier op te letten staat, hy zegt niet, CICERO schreef kwaalijk; maar dubbelzinnig: waarmede hy echter,

⁺zo ik iets zie, niet wil zeggen, dat het zo dubbelzinnig is, dat het uit het verband der volgende woorden by CICERO (doch door hem niet aangehaald) niet kan gezien ⁺Vs. 488. worden: maar, dat dit zelfde *SIBI*, zo geplaatst als het daar staat, niet alleen *Fannius*, gelijk 't nu is, maar ook *Laelius*, indien de waarheid der zaake zulks vereischt hadt, en de volgende woorden dat medebragten, zou kunnen betekenen. maar FR. SANCTIUS, die den aard der Latijnsche taale buiten twijffel grondig verstondt, doch met eenen Spaanschen hoogmoed alles verachtte wat niet geheel en al met zyne bevattingen overeenstemde, durft wel zeggen, dat QUINCTILIANUS dit suffende geschreeven heeft, en hier blind geweest is. Laaten wy, ^(k) Leezer, als onpartydigen, oordee-

(k) *Laaten wy*, schrijft hier de Heer HUYDECOPER; doch te voren bl. 492. schreef hy *laat ons*. De Heer TEN KATE heeft, in het Eerste Deel van zyne *Aanleiding tot de Kennisse van het verheven Deel der Nederduitsche Sprake*, bl. 522. een zekeren regel, met opzicht tot het Werkwoord LATEN, gesteld, namelijk: Dat wanneer dit woord voor TOELATEN, *permittere*, genomen wordt, het zelve als dan een *Dativus* van een persoon, ten behoeve van wien de toelating, of het verzoek, gegeven wordt, by zich vereischt: LAAT MY GAAN, LAAT HEM GAAN, LAAT ONS GAAN, LAAT HEN GAAN: *laat toe dat ik ga, dat hy ga, dat wy gaan, dat zy gaan*. Maar, zegt hy, wanneer LATEN alleenlijk als een hulpwoord tot opwekking gebruikt wordt, dan wordt, even als de andere hulpwoorden, verbogen: *laat ik gaan, laat hy gaan, laten wy gaan, laten zy gaan*. Deze regel is door eenige van onze voornaamste Schryvers gevolgd, en door den Hooggeleerden Heer KLUIT, in zyne Voorrede voor HOOGSTRETTENS *Geslachtlijst* in de uitgave van 1759, nader aangedrongen.

Sedert wordt, door onze meeste Schryvers en Predikanten, die eene zuivere taal beminnen, dit opgegeven onderscheid van *laten wy* en *laat ons*, met veel naauwkeurigheid, in acht genomen; doch, opdat dit niet verder doordringe, rekenen wy ons verplicht, hier ter plaatse, aanteteekenen, dat de Wel Eerw. zeer Geleerde Heer WOUTER RUDOLF NANNINGA, (in zijn Leven *Theol. Doct. en Predikant* te Dronrijp, overleden in Louwmaand 1768.) in eene Verhandeling, over de verbuiging van het Werkwoord LATEN, als een hulpwoord der Gebiedende of Toevoegende wyze gebruikt, te vinden in het Eerste Deel der *Werken van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leyden*, waarvan hy een waardig Lid was, met veel oordeel en naauwkeurigheid, aangetoond heeft, dat in alle gevallen, zoo van verzoek tot verlof, als van aanmoediging, het Werkwoord LAAT onverbogen moet blyven, en altijd een *Accusativus* van den persoon by zich vereischt; zoo dat men, nimmer, moet zeggen of schryven *laat ik, laat hy, laten wy, laten zy*, maar altijd en in alle gevallen LAAT MY, LAAT HEM, LAAT ONS, LAAT HEN, (of LAATSE; omdat SE oudtijds altijd, gelijk nu nog dikwils, voor *hen* of *haar* plag gebruikt te worden.) De klare en eenvoudige reden is, dat dit LAAT een tweede persoon van de gebiedende wyze is, en als zoodanig, in alle die gevallen, moet worden aangemerkt: 't welk, vervolgens, met veel oordeel en naauwkeurigheid, bewezen wordt; eerst door bondige redenen, en, in de tweede plaats, door vele voorbeelden, welker aantal tot in 't oneindige zoude kunnen vermenigvuldigd worden; want, in waarheid, van onze oudste Schryvers JAN VAN HEELU, en MELIS STROKE af, tot de bekende verwarring toe, die den Staat en der tale te gelijk is overgekomen, vindt men nergens *laat ik, laat hy, laten wy, laten zy*; maar altijd en overal LAAT MY, LAAT HEM, LAAT ONS, LAATSE.

Maar, hoe is het mogelijk, zal misschien iemand denken, dat het verloop, indien het tegen den aart onzer tale, en het standvastig gebruik van onze beste Schryveren, aanloopt, zoo algemeen is geworden, en zoolang heeft standgehouden, dat zelfs TEN KATE een regel van onderscheiding daarop heeft uitgedacht, die van anderen goedgekeurd en gevolgd is? Het is niet moeilijk de mogelijkheid daarvan te begrypen, indien men nagaat, op welk eene wyze dit verloop in onze taal is ingekomen.

Oudtijds gebruikte men SE in den *Accusativus pluralis*; waarvoor naderhand, omtrent het begin der zeventiende eeuw, HEN of HAAR in gebruik is gekomen. In den *Nominativus pluralis* gebruikte men oudtijds voor een Werkwoord altijd SI of SY, *si hooren, si spraken, si blyven*; maar achter het Werkwoord gevoegd, vindt men by MELIS STROKE en zyne tijdgenooten, nu en dan, SE, by verzachting, *hoorensse, sprakensse, blyvensse*, 't welk naderhand meer algemeen is geworden; en dit heeft by vervolg aanleiding gegeven, om den *Accusativus* SE, in de spreekwyze *laatse*, voor eene verzachting van den *Nominativus* SY te houden, en dus ook, in den eersten persoon van het *pluralis*, *laat wy*, in plaats van *laat ons*, te bezigen, waarvan de Heer N. HINLOOPEN, in zyne *Bylage* achter de gemelde *Verhandeling* van den Heer NANNINGA, eenige voorbeelden heeft bygebracht uit de *Spelen van Sinne* te Rotterdam 1561. LAET WY *malcander niet verwyten* - LAET WY *hem eeren* - LAET WY *hem groeten* - LAET WY *u niet vervelen*.

len, [†]en denken, gelijkmen zegt, daar 'er twee kyven hebbenze beide schuld. en zeker, het is niet

[†]Vs. 488.

Nadat men *ons* verworpen had, en *wy* in de plaatse genomen, schreef men, gewislijk om regelmatigiger te wezen, *laten wy*, in dit zelfde werk fo. 117. a. en elders. 't welk door de Kamer IN LIEFDE BLOEYENDE te Amsterdam, en meer anderen, gevolgd is: houdende die zelfde regelmatigheid in 't oog, schreef men ook *laat ik*, *laat gy*, 't welk vry algemeen is doorgedrongen. Doch wy besluiten met de woorden van den Heer NANNINGA: 'dat overal en in alle gevallen LAAT MY, LAAT HEM, LAAT ONS, LAAT HEN of LAATSE moet geschreven worden, en dat *laat ik*, *laat hy*, *laten wy*, of *laat wy*, *laten zy*, ten eenenmale verworpen en afgeschaft moet worden.' Geeft daar toe, zegt hy, 'dit geringe geschrift aanleiding, het zal my genoeg wezen; en het zal eene stoffe gewicht geven, die anders gering zou mogen schynen. Hoewel de stoffe niet gering kan schynen, als men de verbetering der tale behartigt; vooral wanneer een misbruik zoo algemeen geworden, en met zulk een gezag bevestigd is.'

⁺geheel klaar, dat betwist wordt, vooral van de geenen die zulks verstaan, of het klaar zy of niet. En

⁺Vs. 488.

+de dubbelzinnigheid, hier meermaalen by de oude Latynen voorkomende, wordt door SANCTIUS, die QUINCTILIANUS zo trots handelde, zelf bevestigd, niet met woorden, maar metterdaad, wanneer hy in een plaats, bygebragt uit een' Brief van CAECINA aan CICERO, de Voornw. *EIUS* en *SUAM*, zelf niet verstaat, en verkeerd t'huis brengt, gelijk de schrandere PERIZONIUS, niet minder taalkundig, doch meerder zedig, met drie woorden aantoont. VOSSIUS, integendeel, zegt dat CICERO, *de Offic. Lib. III. El* zeide voor *SIBI*, in deeze woorden: *Perfuga Fabricio pollicitus est, si praemium El proposuis-* ^{+Vs. 488.}

set, ⁺SE *Pyrrhum veneno necaturum*. hier spreekt CICERO gelijk wy moeten spreken, en zyne woorden luiden in het Duitsch aldus: *De Overlooper beloofde Fabricius* ^{+Vs. 488.} (en verbondt ZICH) indien die HEM een' (redelyken) loon aanbodt, Pyrrhus met vergif te zullen ombrengen. hier zou ZICH niet te dulden zijn; en echter wil VOSSIUS dat het 'er in 't Latijn eigenlijk behoorde te staan.^(l) Maar waartoe zo veel woorden over 't Latijn? hiertoe: om ook deeze onzekerheid, ⁺ die wy in 't Latijn alom ontmoeten, uit het Duitsch geheel uit te bannen; en, op dien voet, onzen Regel omtrent deeze ^{+Bl. 434} Wederkeering vast te stellen, zo, dat ZIJN, HAAR, HUN, en ZICH, altijd wederkeeren, langs het *naaste* Werkwoord (en geen ander) tot dien persoon of zaak, personen of zaaken, die aan 't hoofd van dat Werkwoord (en niet, gelijk SANCTIUS in 't Latijn wil, aan 't hoofd der geheele redeneering) 't zy met naame benoemd, 't zy anderszins aangewezen worden. waarmede wy, uit onze Taale, uitsluiten, het geen PRISCIANUS noemt, *Retransitio*, d.i. *Wederovergang*;^(m) een

- (l) In de uitgave van GRAEVIUS (cap. 22.) staat: SIBI *proposuisset*. doch in den gemeenen text heeft vroeger gestaan EI: zoo heeft VOSSIUS deze plaats gelezen. dan MANUTIUS teekent aan, dat in twaalf en meer afschriften SIBI staat. Op dat gezag heeft GRAEVIUS in den text SIBI, en niet EI gesteld, zonder van eenige andere lezing melding te maken.
- (m) Om klarer uit te leggen, wat by deeze woorden moet verstaan worden, zullenwe één voorbeeld aanhaalen uit VONDELS *Bespiegelingen* bl. 33. daar hy zegt: *Hierom - moet d'OPPERSTE OIRZAECK -*

*Ons stuiten aen den trans, waeruit ZY 't al beschout
WAT in en buiten HAER gezocht wort en gevonden.*

Hier zou, volgens SANCTIUS, en de *Retransitio* van PRISCIANUS, in plaatse van HAER, moeten gelezen worden ZICH; en zou dan heeten *Wederkeerende* tot ZY, t.w. de OPPERSTE OORZAAK. Maar wy achten, dat ZICH niet verder kan *wederkeeren*, dan, langs het naaste Werkwoord, tot WAT;

Wat in en buiten zich gezocht wort en gevonden.

En wat is 'er eenvoudiger en klarer dan dit? want, den *Wederovergang* aangenomen zijnde, zo blijft altijd onzeker, of ZICH moet *wederkeeren*, tot het naaste WAT, of tot het verder afgelegene ZY. maar, dien zelfden *Wederovergang* afgekeurd zijnde, zo neeemen wy alle onzekerheid weg; omdat ZICH alleen *Wederkeerende* is tot het naaste WAT; en HAAR alleen *Betrekkelijk* tot het verste ZY. [HUYDECOPER.]

+woord, dat zelf de dubbelzinnigheid schijnt mede te brengen. Wy besluiten met deze vermaaning, dat yder, die toelegt om duidelyk te schryven of te spreken, alleen acht hebbe te geeven, of in zyne rede deze Wederkeerende Voornw. op eenen anderen persoon zouden kunnen toegepast worden, dan hy zelf wilde. want een Schryver, vol van zyne stoffe, stelt veelyds iets ter neder als klaar; het welk naderhand een Leezer, die dikwils de volkomene denkbeelden des Schryvers maar ten halve bevat, twijffelachtig en dubbelzinnig vindt. Weet hy geen' raad, om deze woorden zo te plaatsen, datze niet, dan op éénen, kunnen toegepast worden: in zulk een geval volgtmen veiligst den raad van QUINCTILIANUS, leerende, *datmen met meer woorden dient op te helderen, 't geen met één woord niet klaar-* +Vs. 488.

genoeg kan gezeid worden. schoon ook deeze les het ongeluk gehad heeft van SANCTIUS te kunnen mishaagen.⁽ⁿ⁾

Vs. 512.

*Nu hadtge, ô zuster, slecht uw aengezicht en wangen
Noch in geen' boom verkeert -*

SLECHT: buiten twijffel een drukfout, [het blijkt uit het Handschrift] voor *slechts*. dat is hier zo veel als *Alleenlijk*: waarvoornen anders ook *Maar* zegt. evenwel (om ook dit in 't voorbygaan aan te tekenen) gebruikten beter een van beide, dan die beide te saamen; gelijk FRANS VAN HOOGSTRATEN deedt, *Beg. Pelgr.* I. 11. bl. 53.

Wanneer het slechts maer leggen mag of staen.

en weder 16. bl. 106.

*- van alle dingen geen
Dien naem verdient, den Schepper slechts maer eigen.*

Maar ook is, in VONDELS woorden, aanmerkelijk, dat hy zegt; *Nu HADT GY uw aengezicht noch niet VERKEERT*: waarmede overeenkomt het geen PELS schrijft, in *Horat. Dichtkunst* vs. 402.

Of datmen Kadmus zie ZICH in een Slang VERKEEREN.⁺

⁺Bl. 435.

(n) REIZIUS, *Belga Graec.* p. 350. *Lectoribus suadeo ut B. HUYDECOPERUM consulant a p. 421. ad 434. ubi Grammaticorum pueris cum Valla in hoc Labyrintho, fortassis etiam intus Minotaurum, id est desperationem habente, errantibus filum Ariadneum porrigit, quod tutissime possint, immo debeant, sequi.* [HUYDECOPER.]

*het welk ik niet zie beter te zijn, dan of men zeide, *hy vermoordde zich*; om te kennen te geeven dat hy *vermoord wierdt*. Voor *verkeerd worden*, als ook voor *veranderd worden*, zegtmen zeer wel, *verkeeren* en *veranderen*: 't welk echter de minste Leezer, wanneer hy 'er slechts op denkt, terstont bemerkt, veel te verschillen van ZICH *verkeeren*, en van ZICH *veranderen*.^{+Vs. 512.}

Vs. 583.

*Kalliroë in 't ent, godt Acheloüs spruit,
Zal bidden dat Jupijn het leven ongestuit,
Van haere zoons verlengte -*

---
*Jupijn beweeght, ontzegt dan deze gave niet
Stiefdochter en zijn snaer, maer helptze uit haer verdriet,
Op dat de jonge zoons bereiken manbre dagen.*

Voor *op dat* (wy hechten dit liever aaneen, *opdat*) zoumen hier niet kwaalijk, en mogelijk beter, leezen, *En doet*, enz. Maar zegtmen in goed Duitsch, dat zoons bereiken MANBAARE dagen? VONDEL zegt het; en volgens KILIAAN is het wel gezeid, want die verstaat *manbaar* ook van *zoons*, en vertaalt het *ephebus*, &c. doch niet wel: gelijk hy reeds van PLANTIJN, zijn' voorganger, hadt konnen leeren. Zoons worden *mannelijk*; maar Dochters, *manbaar*, dat is bekwaam om *den man te draagen*. en zo vertaalt WACHTERUS het Hoogd. MANNBAR, *Quae viro ferendo est*. BAAR, wanneer het zich voegt achter

+Zelfstandige Woorden, heeft de betekenis van *Draagende*, zelfs in alle die byzondere opzigten, waarin *Draagen* by ons bekend en gebruikelijk is. gelijk uit deeze woorden is afteneemen; als *Vruchtbaar*, *Wonderbaar*, *Dankbaar*, *Lastbaar*, *Dienstbaar*, *Cijnsbaar*, *Blijkbaar*, *Nutbaar* (in de *Sticht. Ged.* van FR. VAN DORP bl. 262.)^(o) *Ruchtbaar*, dat veel geruchts

+Vs. 583.

- (o) Men zou konnen betwisten, of dit woord hier, by de andere voorbeelden, wel geplaatst zy. Indien Ja, zo moet het betekenen, dan *Nut draagt*, of *voortbrengt*: en deeze betekenis heeft het by den Hr. VAN DORP; en ook ergens, zo ik niet misse, in den *Hertspieghele*, [B. IV. vs. 23. J. DE DECKER, *Lof der Geldzucht* bl. 71. 8vo.] maar ten anderen, zo moet *Nut* dan zijn een *Substant.* schoon het inderdaad een *Adjectivum* is. Doch hierop antwoordenwe, dat, gelijk *Het Goed*, *Kwaad*, *Recht*, en meer andere *Adjectiva*, onberispelijk gebruikt worden alsof 't *Substantiva* waaren, zo ook *het Nut*, voegelijk op de zelfde wyze kan en mag genomen worden. en dit blijkt ook uit *Nutteloos*: ABR. SYBANT, *Dolle Bruyloft* IV.

- *mijn tijdt zo nutteloos verspilt.*

want anders vindtmen ook noit dit *loos*, dan geplaatst achter een *Substant.* zie I. D. bl. 17. *Nutbaar* en *Nutteloos* betekenen dan 't zelfde met *Vruchtbaar* en *Vruchteloos*. Maar een geheel ander woord is *Nutbaar*, in de betekenis van *Eetbaar*. [gelijk het, misschien, in de boven aangehaalde plaats van SPIEGHEL, genomen moet worden.] want daar is *Nut* het zaakl. deel van het Werkwoord *Nutten*, of *Nuttigen*, gelijkmen spreekt: en *baar* heeft de Lydende betekenis van te *konnen*, of te *mogen worden*; t.w. *genut*, of *gegeeten*. [HUYDECOPER.]

⁺en geroeps veroorzaakt, J. VOLLENHOVE, in 't Stamboek van Juffr. Joanna Koerten bl. 9.

⁺Vs. 583.

*De knipschaar in Joannaas hant,
Een wonder, ruchtbaar door al 't lant,
Verbeelt dus Kosmo. -*

en MANBAAR, die den man draagt, of, die bekwaam is om den man te draagen: want deeze woorden beduiden niet alleen de daad zelve, maar ook de bekwaamheid tot de daad. Zie den Hr. TEN KATE, *Grondsl. van Gereg. Afleiding*, Verhand. II. §. 76. en WACHTERUS, *Prolegom. de Particulis Germ. in BAR.* die hier, wat het hoofdpunt belangt, met het gezeide overeenkomen. Maar wy voegen dit zelfde BAAR ook achter het Zaakl. deel van een Werkwoord, als *Eetbaar, Leverbaar, Zigtbaar*, enz. hier heeft onze Landsman beter gezigt gehad dan de Hoogduitscher, en zegt dat *Baar*, in deeze woorden, betekent, *een mogelijkheid en gevoeglyke verdraaglykheid*; en dus is *Eetbaar* dat voegelyk gegeten mag of kan worden; *Leverbaar*, dat goed is om te leveren (d.i. om geleverd te worden) *Zigtbaar*, dat gezien kan worden, enz. WACHTERUS heeft deeze betekenis over het hoofd gezien, en zegt dat *Zigtbaar* is, 't geen voor 't gezigt *open* is; en brengt het ⁺tot *baar*, in de betekenis van *open* en *bloot*; van het welke wy hierboven vs. 313. wydloopig spraken: en terstond noch ⁺Bl. 436. iets zullen zeggen. 't Geenwe hier uit den Hr. TEN KATE bybrengen, is volkomen overeenkomende met onze gedachten. alleen dunkt ons, datwe dit *baar* nader kunnen beschryven, dan die Hr. gedaan heeft, t.w. zo, dat het, gevoegd achter een Zelfstandig Naamwoord, in een' WERKENDEN,

+maar achter het Zaakl. deel van een Werkwoord, in een' LYDENDEN zin moet genomen worden. In een' *Werkenden* zin betekent het, dat DRAAGT, of dat *kan* DRAAGEN: in een' *Lydenden* zin, dat *kan* WORDEN. 't Zal, met den eersten opslag, misschien vreemd schynen, datwe *Worden* hier voorstellen als het *Passivum*, of de *Lydende* betekenis van *Draagen*. Doch *Draagen*, is *Baaren*; en deeze beide zijn eigenlijk *Voortbrengen*. *Worden* betekent op zich zelf het eerste aanneemen of ontvangen van een weezen; als blijkt uit *Wortel*, dat het *Worden* of eerste beginsel is der zaaken, of liever (want het *Zaad* is eerder dan de *Wortel*) dat van alle Lighaamen, 't zy leevend of leevenloos, het eerste *lid* en *gedeelte* is, waaruit de anderen voortkomen: zodat *Worden* en *Voortgebragt worden*, inderdaad niets verschillen, in opzigte van den Lydenden persoon. *Baar* is dan, dat *kan worden*: en dus EET-*baar*, dat *kan worden* GEGEETEN; en zo in anderen. het welk nu alles zeer eenvoudig en klaar is. Het andere *Baar*, t.w. dat *bloot* of *open* betekent, waarvan te vooren gesproken is, voegt zich mede in Koppelwoorden: doch is ras te kennen, omdat het zich nooit achter, maar altijd voor het andere woord, waarmede het zich vereenigt, plaatst. gelijk uit *Baarblykelijk*, *Baarvoets*, en *Baarhoofds* (dat de Hoogduitschen noch behouden hebben) kenbaar is. zo zeimen van ouds ook *Baarschuldig*, dat zo veel is, als *Overtuigd van schuld*. KILIAAN: BAER-SCHULDIGH, *Manifestè reus. R. Legende* 1478. fol. 19. b. *doe dat volk sinen doot wreken wouden, ende den baerschuldighen vangen*. Uit deeze meerder bepaal-

+Vs. 583.

de *beschrijving van dit drievoudige *Baar* (die echter van den zelfden oorsprong zijn) kunnen wy de twijffeling van den Hr. TEN KATE, omtrent het woord *Openbaar*,^{†Vs. 583.} nu lichtelijk oplossen, dewijl het tot geene der gemelde drie verdeelingen kan gebragt worden. tot de I. niet, omdat het dan, *Activè*, zou moeten betekenen, *die* of *dat iets in 't open brengt*, of openbaart: tot de II. niet, want dan zou het, *Passivè*, moeten betekenen, dat *geopend kan worden*: tot de III. niet, omdat *baar* achteraan volgt, en niet voorgaat. Wat dan? *Baar* is *Open*, en *Open* is *Baar*? en dus is in OPEN-BAAR een *Pleonasmus*, of overtolligheid; zijnde een vereeniging van twee woorden, die yder op zich zelfs zo veel zeggen, als beide te saamen. Diergelijk een overtolligheid is 'er in het Zweedsche *Trag-baer*, d.i. of wy zeiden, *DRAAG-BAAR, voor dat geene, dat wy eenvoudiger *Baar* noemen; t.w. dat tuig, waarop men de^{†Bl. 437.} lyken ten grave draagt. want de betekenis van *draagen* ligt zelve opgesloten in *baar*, als uit het bovengemelde klaar is: enz. Wy scheiden hier van dit woord af; doch met weerzin, omdat het ons, mids zynen ouderdom en uitgestrektheid, noch veele nutte aanmerkingen zou kunnen aan de hand geeven. doch ons bestek wordt wat eng. Voeg 'er evenwel noch dit eene by. Wy spraken boven B. VI. vs. 784. van *Gebaar*, dat eene *uitwendige houding* betekent. voor *houding*, en *Zich houden*, zegtmen *Gebaar* en *Zich gebaaren*; en *Gedrag*, en *Zich gedraagen*. waaruitwe nu klaar zien den oorsprong van 't woord *gebaar*, en daar in de betekenis beide van *Draagen*, en van *Open*, d.i.

⁺uitwendig. zie echter noch eens beneden by vs. 1129.

⁺Vs. 583.

Vs. 630.

- *Ciane*, preuts en prat
Op haere schoonheit, schoon van leest, en kloek en schrander,
Een trotse veltgodin -
Baerde u twee kinders.

Van *Prat* spraken wy boven VI. 106. *Preuts en prat* zullen hier zo veel zeggen als *Spytig*; gelijk doorgaands de meisjens zijn, die, als hier *Cyane*, haare eige schoonheid kennen; waarom deeze ook in 't vervolg genoemd wordt, *een trotse veldgodin*. En zo zie ik dat BREDERODE *preuts*, of, gelijk hy schrijft, *dreuts*, en *spytig*, te saamen voegt, in *Roddr. en Alf. Act. I.*

't Wert my gheweyghert, dreuts en spytigh afgeslaghen.

zo schrijft hy ook *dreutsheit*, wat verder:

Alfonsus, soo'cket niet voor groote dreutsheyt hiel,
'k Sloot u 't venster voor 't hooft -

de *p* is hier kwaalijk veranderd in *d*. zo ook by JAN VAN DER VEEN, *Overzeesche Zegesangen* bl. 10.

Noch even dreuts van moedt hout haer de stuersche deren.

en by A. BORMEESTER, Opdr. van *Zijtje Fobers*:

Het dreutsche troetelvleys. -

R. ANSLO rijmt *dreuts* en *preuts* op elkander, *Bruilofts-dichten* bl. 296.

En zult gy, dwinglandin, nu 't arme zieltje prangen,
't Welk zieltoogt naar zijn eindt, met weigren stuurs en dreuts.

+ Gy blyven kil en kout en doen een ander zwoegen?
 Vloeiende rustigheid, zou zy zou wel niet voegen
 Als norsheit 't al versmaênde, en trotsheit al te preuts?

+Vs. 630.

preutsch schrijft HOOFT, in *Velzen Act. II. sc. 3.*

- en ridderlyke maagen,

Die zich in duistr' en licht gewoon zijn preutsch te draagen.

pruitsch schrijft hy elders, *verscheide Dichten* 8vo. bl. 252.

*Deed de zilververwde Lede,
 Door bekoring van schoonhede',
 Oit de pruitsche Junoos man
 Zich verscheppen in een swan'.*

D. JONKTIJS, *Twistg.* vs. 8. *het preutze breyn van Pallas.* en vs. 919.

Zy proeven 't preuts geprach van 't moedig vrouwen hert.

ANTONIDES voegt *preutsch* en *heerlijk* te saamen, *Ystr. B. IV.* bl. 102.

Amsterdam, zoo preutsch en heerlijk uitgerust.

en bl. 134. van een Roos:

Zoo preuts en heerlijk opgeloken.

Tscep vol Wonders 1514. cap. 2. *het (kint) sal prues van lichame sijn.* (dit is op de wyze van veelen der Ouden, die den klank van *eu* uitdrukten door *ue*; gelijkmen ook noch in de werken van SPIEGHEL leest *duegd*, *vruegd*, enz. welke Spelling zelfs verdedigd wordt in de *Tweespraak* van de Kamer *In Liefd' bloeyende* 1584. bl. 38. doch met zeer ongegronde redenen.) MELIS STOKES B. I. vs. 1188.

- *godeuaerde den bocheus*

+ *Die sere vrome was eñ preus.*

+Bl. 438.

waarvoor hy zegt vs. 1287.

*Godeuart die ghebuulde hertoghe
Die van sinne was stout en hoghe.

*Vs. 630.

KILIAAN schrijft dit woord *Prootsch* en *Pruytsch*; en vertaalt het *Strenuus*, *Acer*, *Magnanimus*, *Fastofus*, *Superbus*: en in 't Fransch, *Preux*. by PLANTIEN vindtmen, in de zelfde betekenis, *Pruytsch*, *Pruytsicheyt*, *Pruytsichlick*. zo dikwils kunnen de zelfde woorden in de zelfde taal veranderen. Thans hebben wy wel een gemeen denkbeeld van dit woord: doch laat ons zien, ofwe des zelfs oorsprong en grondbetekenis kunnen aantreffen. Het Fransche *Preux* is buiten twijffel het zelfde met ons *Preutsch*. de meeste Franschen, en daaronder de voornaamsten, als DU CANGE, MENAGE, CASANEUVE, leiden het af van 't Lat. *Probus*, dat somtijds *vroom*, somtijds *dapper*, betekent. BOCHART, volgens MENAGE, haalde 't van *Procus*: enz. Doch het is van Duitsche afkomst; en, schoon ik niet als zeker beweere, dat het regelrecht afgekomen zy van ons *Preutsch*, wy zullen echter aantoonen, dat beide deeze woorden takken zijn van een' Duitschen Stam. En, om kort te gaan, *Preutsch* is het zelfde woord, datwe nu, zo wy 't zynen Stamgenooten wilden gelijkvormig maaken, zouden moeten schryven en uitspreken *Breedsch*, van *breed*; overeenkomende met *Wijdsch* van *wijd*, en met *Grootsch* van *groot*: en hierom worden *groots* en *preuts* zeer wel te saamen gevoegd door J. STRUYS, *Styrus* en *Ariame* Act II.

Neen Styrus is te groots en preuts in sijn gemoedt. en zijn dierhalve *Preutsche luyden* eigenlijk, die, gelijkmen noch spreekt, *Zich BREED uitstryken*; en, *BREED voor den dag komen*. doch het woord kan ook

[†]wel in een' goeden zin genomen worden, gelijk het Latijnsche *Amplus*, d.i. *breed*:
 waarvan de tytel van *Viri Amplissimi* overeenkomende met onzen van *Ed.* [†]Vs. 630.
Achtbaare, of *Groot Achtbaare Heeren*; welk Latijn, naar de Letter vertaald, zou
 zeggen, *Zeer Preutsche Heeren*. het welk wy echter toestaan, beter in deeze
 Aanmerkingen, dan aan het hoofd van een' Brief of Opdragt te passen. Dit heeft tot
 hier toe wel eenige waarschynelijkheid; maar de Leezer zal buiten twijffel
 overtuigender bewyzen vorderen. en met reden. Ik verzeker my, dat hem het
 volgende voldoen zal. KERO, Munnik van St. Gal, die, volgens BERNARDUS FRANCKIUS,
Praefat. in Keronis Regulam Sancti Benedicti, omtrent het jaar 720. geleefd heeft,
 verklaarde in zijn *Gloss. PREITII, Superbia, elatio*; en PREITER, *Elatus, superbus*.
 Dat deeze woorden de zelfde zijn met ons *Preutsch*, enz. heeft ABR. VANDER MYLE
 reeds gezien, die de zelve in zijn *Archaeol. Teuto*, [†]in Neerduitsch verklaart, het
 eerste door PREUITSHEIT, het tweede door PREUITS. (in deeze manier van Spelling, [†]Bl. 439.
Preui, nu met reden afgedankt, schynen zich te vereenigen het oude *Prei* van
 KERO, *Pruy* van PLANTIJN en KILIAAN, en het tegenwoordige *Preu*.) Dewijl dan dit
 woord voor meer dan duizend jaaren is bekend geweest, zou het onverstandig
 geredeneerd zijn, indien iemand evenwel wilde beweeren, dat het gemaakt zou zijn
 van het Fr. *Preux*. 't is integendeel zeker, dat het Fransche zelf ook hieruit is
 voortgekomen. Dat nu ook in dit oude de betekenis van *Breed* ligt opgesloten, zie
 ik mede al aangemerkt te zijn van den Hr. LEIBNITZ,

*in zyne Byvoegsels en Verklaringen van het Gemelde Werk van VANDER MYLE, daar hy PREITER volmaaktelijk wel verklaart, als hy schrijft: *proprie* LARGUS, AMPLUS; *der sich* BREIZET: dat is, *eigelijk* WIJD, BREED, *die zich* UITBREIDT. Nu zou iemand mogen denken, wat de oorzaak zy, dat *Preutsch*, gelijk alle andere woorden van deezen zelfden oorsprong, niet mede mettertijd veranderd is in *Breedsch*, gelijk het, volgens de tegenwoordige spraak, zou dienen te zijn? om de waarheid te zeggen, hier van geloof ik, dat het Fransche *Preux* oorzaak is, als zijnde van veelen, hoewel ten onrechte, aangezien voor den oorsprong van ons *Preutsch*. Wat, eindelijk, de verwisseling van B en P hier belangt; die een weinig gezien hebben in de schriften van OTFRIDUS, NOTKERUS, en andere Duitse of Frank-Teutsche schryvers van dien tijd, weeten dat zy deeze letteren byna zonder eenig onderscheid gebruikt hebben. men leest by OTFRIDUS I. 1. 4. *Vs. 630.

Thaz seiro namon BREITTIN.

d.i. *Opdat zy hunne naamen* UITBREIDEN; of, alom bekend en beroemd maakten. maar NOTKERUS schreef, na hem, in de Uitbreiding van *Ps. XXIV. vs. 2. Imo wird untertän alliu werlt, unde sin Ecclesia* PREITET *sih uberall*: d.i. Hem werde onderdaanig al de wereld, en zyne kerk BREIDE zich overal. wy zeggen nu doorgaands *uit-* of *verbreiden*: maar in deeze betekenis vindtmen het enkele *breiden*, en dikwils ook *breeden*, op veele plaatsen in den *Delfschen Bybel* 1477. en by anderen. doch genoegzaam beweezen hebbende, 't geen ons te be-

wyzen [†]stondt, gaanwe over tot iets anders. Merk alleen noch aan dat *Prat* waarschijnlijk het zelfde woord is met *Preutsch*, gelijk 'er ook in beider betekenis [†]Vs. 630. niet het minste onderscheid is.^(p)

Vs. 652.

*Nu heetze Biblis: dan wil zy den naam vermyden
Van zuster, -*

Nu en **Dan**, wyzen ons op twee byzondere tijdstippen: [†]doch hier wordt gesproken van eene keur tusschen twee zaaken, diemen zich dierhalve in het zelfde tijdstip [†]Bl. 440. moet vertegenwoordigen. OVIDIUS zegt:

Byblida se mavult, quam se vocet ille Sororem.

dat is, gelijk 't my nu uit de penne rolt:

*- nu hoort zy veel geruster
Uit zynen mond den naam van Byblis, dan van Zuster.*

omdat de naam van *Zuster* haar ontrustte, en de gruwelyke misdaad van bloedschande gestadig te binnen bragt.

Vs. 657.

*- diep in slaep verzoopen met de zinnen,
Verschijnt haer menighmael 't beminde pant van binnen.
Zy laet zich dunken datze aen broeders zyde rust,
Terwijl hy legt en slaept.*

Zy laet zich dunken: d.i. *verbeeldt zich*. doch hier

(p) Men vergelyke F. BURMAN, *Taalk. aanmerk.* II. D. bl. 58-102.

+ wordt gesproken van eene verbeelding *van vermaak*: zo gebruikt VONDEL 't nochmal X. 396. Het welk, gelijkwe reeds gezeld hebben VII. 119. niet voldoet aan de ^{+Vs. 657.} kracht deezer spreekwyze, volgens de welke men *zich iets laat duncken*, wanneer men zich, uit zotte eigenliefde, en ydelen waan, iets toeëigent, als verstand, schoonheid, eerwaardigheid, enz. die men, of in 't geheel niet heeft, of zich grooter, danze waarelijk zijn, afschildert. R. VISSCHER, *Sinnep.* II. 34. LAET DUNCKEN *maect den dans goed, soo men seyt: En die hem smorghens wat laet duncken, die isser den heelen dagh te bet af: Dit komt uyt een hoveerdigh herte:* enz. ALDEGONDE, *Byenc.* VI. 5. *wat willen doch dese kettters sich laten duncken, dat sy geleert zijn, omdat sy den Bybel, ofte S. Paulum, of Augustinum ende Jeronimum gelesen hebben.* En in de Uitlegging c. 10. *sy worden bywylen flauhertich - ende noch laten sy sich duncken dat sy wel sterck ende frisch zijn.* W. SILVIUS, *Turksche Navigatien* 1576. B. II. c. 21. *Herodianus verhaelt van een Cleandrus, de slave van den Keyser Commodus, dewelcke - heeft hem selve soo veel laeten duncken, dat hy noch Keyser werden soude.* P. BEELAERT, *Leven van Keyser Kaerle* 1570. fol. 2. b. spreekende van Don Ferd. Kon. van Spanje: *als de gene die hem liet duncken, na dat hy de Mooren wt Granade verdreven hadde, dat hem Godt voorspoet verleenen soude in 't oorlogen tegen de Turcken, ende dat hy, in wat aenslagen dat ware, eere ende prijs tegen henlieden soude behalen.* A. BIJNS B. II. Ref. 6.

*Tes nieu het luydt vreemde inde ooren' mijn
Dat schoenlappers, wevers, willen Doctooren' sijn*

*+En wijfs haer priesters tsyne vermeten
Lansboeren die totten ploeghen ghebooren' sijn
Hen laten duncken, dat sy vercoren' sijn
Als Balaams esel, te straffen propheten.*

+Vs. 657.

+en in het zelfde *Refereyn*:

*Die nu een nonne wt haren Clooster treckt
Laet hem duncken, hy doedt God sacrificie.*

+Bl. 441.

de *Rederykers van Catwijck* 1607.

Hy laet hem duncken dat hy wijs is boven maten.

JAC. REVIUS, die geleerde Predikant, en zoetvloeiende Dichter, in zyne *Overijsselsche Dichten en Sangen* bl. 233.

*Suldy wesen Predicant,
Wacht u beurt van hoger hant:
Sett' laet duncken aen een cant: enz.*

ADR. VAN DE VENNE, *Belachchende Werelt* bl. 24.

*Snege Lubbert (moetje weten)
Is van 't beest Laet-dunck gebeten;
Hooft, hy mient dat sijn verstant
Geeft een weerschijn door het lant.*

Zie ook Is. BURCHOORN, *Nieuwe Werelt vol Gecken*, diergelijk een werk, als 't laatstgenoemde, gelijk uit den Tytel genoeg blijkt, mede bl. 24. daar hy spreekt van *Snorckende Laet-dunckentheyf*. Noch eene plaats, schoon wat lang, moeten wy hier byvoegen, uit de *Sneldichten* van HUYGHENS XXI. 37.

*Is yemand wijs, seght Jan, my dunckt, ick oock niet sot ben;
Is yemand goed en vroom, my dunckt, ick 't oock voor God ben;
Is yemand moy van muyl, my dunckt, ik goelick ben;
Schrijft yemand wel, my dunckt, ick heb een kloecke pen;*

+ *Is yemand wel bespraecht, my dunckt, ik kan ook spreken;
Preeckt yemand wel, my dunckt, ick souw licht beter preken;
My dunckt van al dat duncken, Jan,
Ghy LAET U wat veel DUNCKEN, Man.*

+Vs. 657.

Wy zien hieruit, dat wy de woorden *Laatdunkend* en *Laatdunkendheid*, noch dagelijks in den gemeenen stijl, zeer wel gebruiken.

Vs. 676.

*Och Venus, vlugge min met uwe tangre moeder,
Wat vreught genoot ik!*

Zou niet beter zijn, *Och Venus, en ô min -?* Maar *tanger*, voor *teder*, kan dat bestaan? Gelijk Venus hier TANGER genoemd wordt, zo zegt D. HEINSIUS van Cupido, *Embl.* 22. *dat kleine tanger wicht*. Anderen zeggen TENDER; als D. JONKTIJS, in *Ros. Oochjes* XXIX. *mijn tener hert*. HOOGVLIET, *Feestd.* B. II. bl. 49.

Zy hing de leeuwevacht om haare tengre leên.

en bl. 53.†

- *de tengre zuigelingen.*

†Bl. 442.

eindelijk vindtmen ook TENDER;
D. JONKTIJS, *Twistgespr.* vs. 1895.

Wat, dan een twijffel-moed, die tend're harten rijt?

en dit alles in de plaatse van TEDER, dat alleen, in deeze betekenis, goed Duitsch is.

Wy ontmoeten in dit woord een zeer aanmerkelijk voorbeeld van verbastering. Vleesch dat *teder*

+en malsch is, noemtmen nu *tander*; waarvoor echter J. REVIUS ook *tanger* zeide, in *Mozes Lofzang*:

+Vs. 676.

Het tanger vleesch van nieu-gespeende lammen.

Een mensch, die *teder*, of dun en rank is, heet *tenger*: SAMUEL VAN HOOGSTRATEN, *Inleyd. tot de Schilderk. B. II. c. 4. de menschlyke welschaepenheit kan ook verscheyden zijn, als kort en langachtig, tenger en gezet.* Maar 't aanmerkelijkste van allen is, dat TANGER, in oud en goed Duitsch, iets betekent, dat omtrent recht tegen *teder* overstaat.

JAN VAN HEELU, *Slach van Woeronc* MS. fo. 106.

*Maer die Brabantre waren
Soe tanger ane dat over varen
Datsi den dijc met crachte wonnen.*

LOD. VAN VELTHEM, *Spieghel Hist. I. 5.*

*Ende Saphadijn die levede langer,
Al ne was hi niet so tanger
Alse sijn broeder was Saladijn.*

daar LE LONG *tanger* zeer wel verklaart door *frisch en kloeck*: recht het tegendeel van *dun en rank*. PLANTIEN en KILIAAN verklaaren *tanger* door *scherp en bytende*. by den eersten vindtmen, *Een tangere kесе*, dat hy vertaalt, *Fourmage piquant*, en *Caseus tenax ac acer*: wy zeggen nu, *scherpe kaas*. by den tweeden leestmen, TANGER, d.i. *bytende op de tonghe*: wederom recht het tegendeel van *malsch vleesch*, dat niet minder is dan *scherp of bytende*, en echter, gelijkwe boven zagen, ook *tander* en *tanger* genoemd wordt. Zo kanmen mettertijd van *wit, zwart* maaken: vooral, indien 'er dan eene geestige afleiding met de hairen kan bygetrokken worden, gelijk dit woord *tanger*, voor *teder*, in de *Fakkell* van den Heer

+TUINMAN afgeleid wordt van een Grieksch woord, het welk hy zegt te zijn, *een verlies der natuurkracht en versmelting*. Zeker, wit en zwart verschillen niet meer, dan ^{+Vs. 676.} dit van het *tanger*, uit JAN VAN HEELU en den *Spiegel Historiaal* bygebragt. Voor ons *teder*, dat in 't Latijn *tener* is, zeggen de Franschen *tendre*. hiervan maakten onze Franschgezinden eerst *tender* en *tenger*; en, dewijl de Franschen hun *tendre* uit spreken of 'er stondt *tandre*, eindelijk ook *tander* en *tanger*.

Vs. 803.

Het zegel, nat gedoopt in traenen, *sluit met beven*
De vuile schantvlek: want de keel was droogh gebleeven.

Leevendig en natuurelijk is het afbeeldsel, dat OVIDIUS ons hier geeft van deeze elendige maagd, de onkuische Byblis. hy zegt:

Protinus inpressâ signat sua crimina gemmâ,⁺
Quam tinxit lacrimis: linguam defecerat humor.

^{+Bl. 443.}

Ik twijffel of VONDEL den zin deezer Latijnsche vaarzen gevat hebbe: want zyne uitdrukkingen, *Het zegel nat gedoopt in traenen*, en *De keel was droog gebleeven*, geeven ons dat denkbeeld niet, het welk ons de Latijnsche woorden geeven. De Ouden deden, by het sluiten van een' Brief, het zelfde dat wy noch gewoon zijn te doen. zy maakten het *Zegel*, of den *Zegelring* (*Singenet*, zegt M.P. VOSKUYL, in *Bellaria en Pandosto* Act. I. sc. 5. onze Voorvaderen noemden het *Vingerling*, of *Vingerlijn*, welk laatste dikwils in 't boek van *Esther*, 1477. voorkomt. zie ook de aantekening op MELIS STROKE

*I. D. bl. 501.) een weinig vochtig, door het even te brengen aan de tong; die, in welgestelde lighaamen, noit t'eenemaal van vocht ontbloof is. maar deeze Byblis, ^{+Vs. 803.} brandende van onkuische begeerte, die het bloed verhit, en de natuurelyke sappen verdroogt, maakte het Zegel, by gebrek van vocht op de tong, een weinig nat in haare traanen. 't Is een kleine omstandigheid, die OVIDIUS hier meldt. maar zulke kleinigheden zijn bewyzen van een' grooten geest; en den Dichteren ten hoogsten noodig, om leevendig en natuurelyk te Schilderen, gelijk zy behooren te doen. Maar, hoe hoog men opgevee van de Kunst; in wien de Natuur hier gebrekkig is, dien zal de Kunst dit niet leeren. Deeze omstandigheid van het natmaaken des Zegels vindenwe ook by JUVENALIS met een woord aangeroerd, Sat. I. vs. 67.

*Signator, falso qui se lautum atque beatum
Exiguus tabulis, & GEMMA fecerat UDA.*

het welk de oude Uitlegger verklaart, *bevochtigd met speeksel, tot indrukking van het Zegel.* in de berijmde vertaalingen, zo van EM. ELMGUIDI, als van CHR. PIERSON, wordt dit niet uitgedrukt. 'OVIDIUS gebruikte deeze gedachten naderhand in zyne ballingschap, ter betuiging, dat zijn brief van hem met traanen in de oogen en op de wangen, geschreeven was: *Trist. V. 4. 5.* daar de Brief zelve aldus spreekende wordt ingevoerd:

*Flens quoque me scripsit: nec quâ signabar, ad os est
Ante, sed ad madidas gemma relata genas.*

In zijn Minnedichten II. 15. 16. daar hy wenscht te veranderen in een ring, zingt hy aldus:

**Idem ego, ut arcanas possim signare tabellas,
Neve tenax ceram siccave gemma trahat,
Humida formosae tangam prius ora puellae.'*

⁺Vs. 803.

Vs. 939.

*Of als het water, 't welk heel stijf bevrozen stont,
Met d'aenkomste en den aêm van Levenwekker smilten
In warmen zonneshijn. -*

LEVENWEKKER: d.i. de *Westenwind*, doorgaands met dien naam by onze beste Dichters voorkomende. POOT III. D. bl. 140.

*En onderwijl doorritselt Levenwekker
Gebloemt, en laen, en lisch.*

HOOFT, in *Baeto* II. 2.

*Door 't speelziek windekijn, Wekleven bygenaamt,
Dat uit den Westen dan met laauwe blaasjens aâmt.*

J. VAN BROEKHUIZEN, *Poëzy* bl. 31.

- ô Weste wind, gy wekker van het leven.

D. JONKTIJS, in *Roselijns Oochjes* L.

*Soele Sephyr, lustich luchje,⁺
Levend-makend lente-vruchje.*

⁺Bl. 444.

ANTONIDES, *Ystroom* B. II. bl. 51.

Daer Levenwekker speelt op 't ruischen van een bron.

MOONEN, *Heil. Herdersz.* bl. 12.

En Levenwekker zacht door eik en keder ruischt.

PLUIMER, *ter Bruilofte van P. Koolaart, en E. Hoofman:* [van wie wy spraken hiervoor bl. 321.]

Daar is 't dat Leevenwekker waait.

P. VERHOEK, *Karel de Stoute* Act. II. sc. 3.

't Wekleeven windetje in de aangenaame locht

*Den geest verkwikt -

*Vs. 939.

Leevenwekker is als eene vertaaling van den Griekschen naam ZEPHYRUS, en den Latijnschen FAVONIUS; de welken in die taalen den *Westenwind* betekenen: omdatmen meende, zegt Isidorus, *dat sommige dieren, door het inademen van den Westenwind, bevrucht wierden*. Maar, gelijk dit fabelachtig is, zo is het zeker, dat de Westenwind, in het voorjaar, veel toebrengt, tot het voortkomen en uitschieten van gras, kruid en bloemen. zie, buiten veele anderen, VOSSII *Etymologicum*. Deezen naam en eigenschap van den Westenwind vindenwe op eene andere wyze, en met meer woorden, uitgedrukt by MOONEN, in de *Bruiloftsdichten* bl. 207.

*De hemel zegen' haer, als d'aem
Des Westewints, die elk de schoot vol vruchten regent,
By zomer, kruiden en gebloemte en boomen zegent.*

ook niet onaardig by H. VANDER MARK, in *Lykoris Herdersz.*

*Het Weste windtje, dat de velden door loopt spelen,
Schikt al de bloemtjes uit de knopjes op haar stelen.*

Vs. 971.

*Als Izis voor haer bedt by duister is verscheenen,
In 't midden van den droom, met eenen dikken drang
Van offerstaetsie op een rye breed en lang,
Ten minsten zoo het scheen. de zilvre horen luistert
Op 't voorhoofd.*

LUISTERT: d.i. *blinkt*. het woord *luisteren* is nu byna alleen gebruikelijk voor, *zacht tot iemand spree-*

ken, ⁺en voor, *met aandacht naar iets hooren*: in de betekenis van *blinken* of *schynen*, weet ik niet dat het by onze laatste goede Dichters voorkomt. ^{+Vs. 971.}

VONDEL heeft het ook in de *Bruiloftsd.* bl. 623.

*Het feesttapijt van 's hemels troon
By dit behangsel luistert schoon.*

en zijn goede Vriend D. MOSTAERT, in *Mariamne* Act. I. Rey:

*Ay! laet de dagh doch luysteren;
De nachten haest verlopen,
⁺Doet 's hemels veynster open.*

^{+Bl. 445.}

A.V. MILLERT, in *Hercilia* Act. I.

*Mijn conincklijke stam, die als een strael moet luysteren
Over de gantsche aert -*

't Woord is buiten twijffel goed, ook by KILIAAN te vinden; en zo lang wy *luister* gebruiken voor *glans* en *licht*; zou ik geen zwaarigheid maaken van *luisteren* te zeggen voor *schynen* of *blinken*. *Luister*, vind ik in de betekenis van *licht*; by overdragt, voor *duidelijkheid* in een rede; by FR. VAN HOOGSTRATEN, *Beg. Pelgr.* I. 22. bl. 147.

*Noch eisch ik, zei Begeerder meerder luister
In uw bericht; het valtme wat te duister.*

Vs. 1001.

*- toen haer d'arbeit quam bezwaeren
Komtze eene dochter, haer beminde vrucht, te baeren,
Doch zonder kennis van den vader. zy gelaet
En veinst het is een zoon, en berghtze voor 's mans haet.*

ZY GELAET, EN VEINST: men zegt niet alleen,

⁺*gelaaten*; maar, ZICH *gelaaten*. HOOFT, in *Henrik* bl. 4. *ende vermoedende dat 'er iet schulde, gelaat ZICH oft hy dier partye gunst toedroege*. BREDERODE, in *Roddr.* ⁺Vs. 1001. *en Alf. Act. I.*

*Veel connen meesterlijck als vrienden HAER ghelaten
Voor d'ooghen van de gheen, die sy van herten haten.*

Deeze plaatsen bewyzen ook, dat VONDEL die woord zeer wel te saamen voegt met *veinzen*; dewijl het een uitwendig gebaar beduidt dat zeer dikwils verschilt van den inwendigen stand des gemoeds. en hiervan noemen wy het aanzigt des menschen zelfs, *gelaat*. welk woord eigenlijk past op allerlei uitwendige gedaante. *den Gulden Troen* 1386. fol. 15. b. *in allen wtwendighen gheveerde ende gelaet*. ED. DE DEENE, *War. Fabulen*, MS. 1567. fab. 93.

*Onder deugdelijck ghelaet
Schuylt dickwils bedrogh en quaet.*

H. DE GROOT, *Inleyd. tot de Holl. Rechtsgel.* I. 5. bl. 19. *van oudts plagt men in dese landen het huwelick te voltrecken sonder veel gelaets*. En hiervan wederom *Gelaaten, Gelaatenheid, zich gelaaten stellen, draagen*, enz. al woorden, nu in een' goeden zin gebruikelijk, betekenende niet alleen eene uiterlyke bedaardheid en stilheid, maar ook eene inwendige stilheid des gemoeds, diemen noodig heeft, om zo wel het bittere deezes leevens met lijdsaam 't heid te ontvangen, als het zoete met maatigheid te gebruiken. deeze Spreekwyzen worden echter zelden gebruikt met betrekking op de *Maatigheid*; doorgaands met die op de *Lijdsaamheid*. GEZINE BRIT, op het XIX. *Zinneb. van A. Houbraken*:

Gelaatenheid in rouw en smart

⁺*Te toonen, past een deugdsaam hart.*

⁺Vs. 1001.

MOONEN bl. 54. *lijdzaam en gelaeten*. FR. VAN HOOGSTRATEN, *Beg. Pelgr.* I. 8. bl. 37. *dies droeg ik my gelaeten*. VONDEL in dit Boek vs. 606.

En op dat gy u hier gelaeten inne stelt.

⁺POOT, in de *Fabel van den Tammen Leeu* bl. 353.

⁺Bl. 446.

*Zijn wil en wenk weerstreef ik nimmermeer
Door wrevelmoet, maer stelle my gelaeten.*

HOOFT, in de *Medicis*, by 't eind: *hy stelt zich gelaatigh en overboodigh om te gehoorzaamen, daar geen' wederstribbeling baaten moght.* voor *gelaatigh* schryven wy met de anderen liever *gelaeten*. Daar is dan in deeze spreekwyze een onderstelling, t.w. dat het inwendige gelijk is aan 't uitwendige; heel anders dan in *zich gelaeten*, dat, in de betekenis van *veinzen*, een groot verschil tusschen die twee aanwijst.

Vs. 1055.

Gy stoekt een' dwazen gloet. hier is geen' raet te vinden.

GEEN, als yder, die oit de werken van VONDEL geleezen heeft, weet, is in plaats van *geenen*. Door dit teken van Afsnydinge onderscheidt hy altijd het Manl. van het Vrouwl. en Onz. geslachte, in de geboogen Naamvallen. doch hier, daar *geen raet* in den Rechten of eersten Naamval staat, behoorde de Dichter, of liever de Letterzetter, het niet geplaatst te hebben. [in het Handschrift staat: *is geen' raet te vinden*.] HOOFT tekent doorgaands op deeze wyze ook het Vrouwl. *een'* voor *eene*. het welk ik, in myne voorgaande werken, altijd heb waargenomen.

+eene zinlijkheid, om welke te verdedigen, het my mogelijk aan geene overtuigende bewijsredenen zou gebreeken. Evenwel, gemerkt al onze beste Dichters thans ^{+Vs. 1055.} in dit stuk VONDEL volgen; en ik, in onverschillige zaaken, gelijk deeze is, my liever niet wil uitzonderen; maar ook zelf doen dat geene, het welk, niet kwaad zijnde, van de meesten gedaan wordt: zo wil ik den oplettenden Leezer, opdat hy, 't geen met overleg geschied is, niet aan onachtsaamheid toeschryve, verwittigen, dat ik eindelijk beslooten hebbe, my mede by den hoop te voegen, en VONDEL toe te vallen. Terwijl het Eerste Boek deezer Aanmerkingen gedrukt wierdt, was ik over deeze keure noch in twijffel; waarom *een'* en *geen'* daar moet genomen worden voor *eene* en *geene*. met het begin van het Tweede Boek heb ik deeze verandering ingevoerd, en moetmen vervolgens, *een'* en *geen'* houden voor *eenen* en *geenen*: het welk ook van *zijn'*, *haar'*, *deez*, enz. zo moet verstaan worden. Ik heb geoordeeld, dat ik deeze verandering voegelijkst kost beginnen in dit Werk, waarin men veele schrijfwyzen en uitdrukkingen zal ontmoeten, niet overeenkomende met het geene ik te vooren geschreeven en ter drukpersse bezorgd heb. De Reden van zulke veranderingen is deeze; ^{+Bl. 447.} omdat ik, onder 't opstellen deezer Aanmerkingen veele zaaken wat dieper ingezien, en naauwkeuriger ondersocht heb, die my te vooren, niet volgens de Regelen der taale, maar naar den gemeenen spreektrant, of door gewoonte, losselijk uit de penne rolden. Wanneer dan eenige Dichters hunne werken hier aangehaald, en hunne uitdrukkingen ge-

+wraakt, en nochtans elders myne uitdrukkingen op de zelfde wyze gesteld zullen vinden; zo moeten zy weeten, dat ik deeze zo wel als die, my zelven zo wel als hen, veroordeele; en dat ik van gedachten ben, my, voor het geene ik in anderen laake, naderhand omzigtiglijk te wachten. Dit heb ik hier plegtelyk willen verklaaren, om den Redelyken te overtuigen dat myne berispingen niet uit bedilzucht gesproten zijn; en den Onredelyken te versteeken van alle gelegenheid, om my met mijn eigen wapenen te bestryden, en de besluiten van een traag oordeel te bestormen met de meeningen eener vlugge onachtsaamheid. +Vs. 1055.

Vs. 1069.

In geenen deele is nu mijn wenschen vruchteloos.

Dit is recht het tegendeel van 't geen Ifis meende en zeide. voor *In geenen deele*, moetmen leezen *In één deel*: het vaars zou eischen, *In éénen deele*; doch dat vlijt zich in deezen zin niet wel. zy wil zeggen; *daar ontbreekt my maar één gedeelte van 't geene ik wensch*. VONDEL volgde het bedorven Latijn, daar *nulla, geen*, geleezen werdt voor *una, één*, gelijk 'er nu wordt geleezen. NIC. HEINSIUS kende zelfs dit en het volgende vaars by OVIDIUS niet voor het maaksel van dien Dichter, doch de Hr. BURMAN erkentze, en geeft 'er een' zeer goeden zin aan. *vid. Not. ad vs. 754.*

Vs. 1072.

d'Aenstaende schoonvaêr zelf, en ook mijn eigen vader
Bestemmen mynen wil.

Ik heb my hier wat veel vryheid aangemaatigd, en de woorden *schoone snaer*, gelijk VONDEL schreef, veranderd in *schoonvaêr zelf*: omdat het vooreerst oneigen is, dat Ifis, die hier spreekt als aanstaande Bruidegom, zyne Bruid *noemt snaer*, d.i. *schoondochter*. Ten anderen zag ik in 't Latijn *den aanstaanden schoonvader* (*socer futurus*) duidelijk genoemd. Doch was de verandering niet gemaakt, zy zou niet gemaakt worden.^(q)

Vs. 1079.

Ik en lânte staen gereet naer 't bruiloftsbedt
Te treên, en paeren: maer natuur en haere wet
Ontzegtme dit. wy gaen te water min verwachten,
Tot aen de kin toe, om van grooten dorst te smachten.

Ik beken, tot noch toe niet te weeten, wat hier

(q) De Heer HUYDECOPER heeft op den kant van zijn *Exemplaar* aangeteekend: 'De Heer PHILIP ZWEERTS heeft my ter hand gesteld, na 't uitgeven van dit Werk, een afdruk van VONDELS *Herschepinge*, waar in sommige platen noch niet afgedrukt waaren, en VONDEL met eigen hand eenige veranderingen gemaakt heeft, en daar onder ook deeze *schoonvaêr zelf*, voor *schoone snaer*, zo dat de verandering wel gemaakt is.' [Men zie ook het invoegsel I. D. bl. 271.]

+deze woorden, *min verwachten*, willen zeggen: daar integendeel de zin volledig en verstaanbaar is, alsw'er deze woorden uitneemen, zonder eenige +anderen in derzelve plaats te stellen; aldus: +Vs. 1079.
+Bl. 448.

- *wy gaen te water ....*
Tot aen de kin toe, om van grooten dorst te smachten.

voor al deze woorden zegt OVIDIUS alleen: *mediis sitiemus in undis*: d.i. in 't midden van 't water zullen wy dorst lyden. 't Is eene zinspeeling op de fabel van Tantalus, yder bekend. Onder veele spreekwoorden, by de Ouden te vinden, en van dezen Tantalus ontleend, is ook, *De tafel van Tantalus*; het welk de verliefde Melite van Epheze, in een gelegenheid van den zelfden aard als deze, doch verzeld van andere omstandigheden, op zich toepastte by ACHILLES STATIUS *Lib. V.* want, zy den koelen Clitophon, wiens gedachten meer op Leucippe dan op haar speelden, geduurig aanzoekende, en hy geduurig uitstellende, sprak zy: *Waarelijk mijn bed is den disch van Tantalus niet ongelijk.* 't is net het zelfde dat Ifis, hoewel met andere woorden, hier zegt. *Vid. ERASMI & aliorum Adogia p. 700. in TANTALI MENSA.*

Vs. 1094.

Nu vintze meer geen stof tot veinzen: en de tijt
Van 't uitgestelde feest verstrijkt, en gaetze quijt.

Iets Quijt gaen, is iets kwijt raaken, of verliezen. zo zegt Badeloch in *Gijsbr. van Aemstel Act. III.*

Hier meê ga ick mijn' man, naest Godt mijn toevlugt, quijt.

HOOFT, in de *Gezangen* bl. 638.

*+De glans daer ieder u omme benijdt,
Dien gaat ghy quijt.*

⁺Vs. 1094.

J. CATS *Werken* I. D. fo. 254.

*Oock queelt de tack meest alle tijt,
En 't boomtje gaet sijn kroontje quijt.*

Zie ook fo. 267. a. J. DE DECKER, *Lof der Geldzucht* bl. 202.

Zoo lief is 't aertrijk hun, zoo node gaen ze 't quijt.

HUYGHENS, *Sneld.* XII. 117. *verkoopen* *Is* quijt gaen. En XXIII. 126.

*Wat meenen wy dat sterven is?
Het leven quijt gaen, dat 's gewis:
Of anders, na mijn welgevallen,
Wat pynelick in slaep gevallen.*

ALDEGONDE, R. *Byencorf* VI. 7. *het waer al te groote schade, soo de H. Kercke een alsulcken pilaer* quijdt ginck. Maar *Quijt gaan* is ook *Vry raaken*; dat geheel wat anders is dan *Kwijt raaken*. de Zelfde in 't voorgaande Hoofdstuk: *men can geene soo groote sonde doen, of men mach te Romen daer over dispensatie crygen, om een stuck ghelts, ende quijt van alle schult ende straffe* gaen. En een weinig te vooren: *die moeder oft suster beslapen hadde, die sal met vier ponden Tournoos quijt gaen.* 'Zo vindt men ook in ouder schriften *kwijt laten*. MELIS STROKE B. VII. vs. 589.

*Want hi den vader so ghedaen kēde (d.i. zodanig)
Dat hijs niet eñ hadde ghedaen
Al hadde hi sine viande gheuaen
Dat hise quite hadde ghelaten.*

Materie der sonden MS. fo. 44. b. *nochtan tot bede van anderen gueden mannen waert hi* quijt ghelaten. *Hand. der Apost.* MS. 1431. Cap. III. fo. 7. b. *nochtan*

⁺ *al gaf pilatus dat oerdel datmen quijt laten soude. ook XXVIII. 18. Profectus MS. B. II. c. 78. fo. 126. a. want du mi bades liet ic dy quijt al dattu mi sculdich wares.* ⁺Vs. 1094. (uit *Matth. XVIII.*) *Epistelen en Euangelien fo. 77. a. die sculdige quyt latende.* [En dus ook *kwyt maken. Walewein fo. 51. a. aangehaald op MELIS STOKE II. D. bl. 301.*

Dat hiere hem selven maecte quite.

Rederykers van Gent fo. 48.

U salvinghe die my quyte van druck maeckt.]

Kwijt schouwen. PH. NUMAN, Strijt des gemoets 1590. B. II. vs. 1568.

Zeer gheerne hy alle u schulden quyte schout.

waarvoor wy nu zeggen *kwijt schelden.*

JER. DE DECKER I. D. 261.

Scheld uwen kind'r en quijt all' wat zy ooit misdreven.

ook *kwijt zijn. MELIS STOKE B. X. vs. 693.*

*Lieuer had hi alden dach
Mettē valkē omme ghegaen
Dan hi te pleite hadde ghestaen
Hadde hijs moghē wesē quite.*

Profectus MS. B. II. cap. 67. fo. 112. b. Eñ al en is hi niet te mael quijt der becoringhe der begheerte die oer prekeden. [En in de daad *kwijt is vry. MELIS STOKE B. VI. vs. 219.*

*So welke helft dat coemt ā mi
Also alst besproken si
Willic hebben quite eñ vri.*

Zie ook B. X. vs. 197. enz.] Van dit *Quijt* komt⁺ *Quyten* (in basterdtaal *Quiteeren*) 't welk zo veel is, als *Bevryden, Vrykennen.* zo leestmen in 't *Privilegie van Hertog* ⁺Bl. 449. *Willem van Beyerens, gegeven*

+13. Mey 1355. *ende dat wyse quyten sullen van alsulcken ghelde, als sy voor ons betaelt hebben, ende sy wettelijck betoogen moghen:* gelijk dit te leezen is in de ⁺Vs. 1094. *Handtvesten van Amsterdam* I. deel bl. 5. MELIS STROKE B. I. vs. 526.

*gherolf - een graue in vrieslant - wan -
An coninc arnoude van vranke lāt
Dat hi hem gaf bosch mersche ēn zāt
Dat sinen graefscappe lach ghelage [dat met zijn Graafschap gemeen lag]
Tusschē den rijen eñ zuudharf haghe
Visscherie en anders renten
En quietet hem van parlementen. [bevrijdde hem van te-recht-zittingen]*

Bybel 1477. Exod. XIII. 15. Hier om so sal ic den Here offeren al wat wijflijcheit opdoet van mans maecsele: ende ic quite alle die eerstgheboren van minen sonen. PH. NUMAN, *Strijt des Gemoets* B. V. 60.

En zijn schult es hem van God gequeten.

CATS *Werken* fo. 384. b. *de schult* quyten. d.i. *betalen*. Hieruit leeren wy ook, dat *zich kwyten* niet anders is, dan *zich vry maaken*, t.w. van zijn' *pligt*. dit doetmen telkens, wanneer men doet, het geen men *verpligt is*.

Vs. 1129.

De jongling Ifis schenkt den goôn zyne offerhant.

OFFERHANT: gelijk wy, zo verschilden ook de Ouden in het schryven van dit woord, met of zonder *H*. *Offerhande* vindtmen in den *Delfschen Bybel*

+1477. *Genes.* XXII. 7. 8. XXXI. 54. XLIII. 16. *Exod.* XII. 27. enz. in de *Destructie van Troyen* 1479. fol. 12. b. en anderen. *Offerande* lees ik MS. 1452. bl. 66. 68. +Vs. 1129. 78. enz. MELIS STOKES B. II. vs. 482. [In het Handschrift A staat *offerande*; maar in B en C *offerhande*.] A. BIJNS B. I. in het *Refereyn*, dat deezen Stokregel heeft:

Ghehoorsaemheyt is beter dan offerande.

het eerste vindenwe by PLANTIJN, het tweede by KILIAAN: beide, in den *Baeto* van HOOFT, *offerhand* bl. 547. *offerandt* bl. 534. *Offrand* by A.B. BEENS, *Hist. van J. Christ.* I. §. 9. by HOOGLIET, in de *Feestd.* bl. 88 en 136. ook by de *Brusselsche Rederykers* 1539. te *Gend.* dit laatste wijst ons den oorsprong des woords duidelijk aan: want de Franschen schryven mede *offrande*. het welk zy afleiden van het basterdlatijn *Offerenda*: zie DU CANGE en CASANEUVE. in goed Duitsch zegtmen *Offer*. Dat de Hr. HOOFT, schoon wy ook *Offerhand* uit zynen *Baeto* bygebragt hebben, echter naderhand van myne gedachten was, kanmen uit het volgende afneemen. Men leest in de Voorrede der *Minnezinnebeelden*, zo als die gedrukt zijn in den jaare 1611. deeze vaarzen:

*Ter aerden neergeknielt, om OFFERAND te doen. En
Of legghen OFFERAND ootmoedigh op d' altaren.*

in 't eerste heeft hy *Offerand* veranderd in OFFERWERK: het tweede leestmen nu aldus:

Oft brengen OFFER, en gebeden, ten altaren.

waaruit blijkt, dat hy *Offerand* in het vervolg van tijd afgekeurd heeft. Dit woord, *Offer*, is mede een afzetsel van dien wijduitgestrekten stam, *Baren* of *Beren*, dikwils in dit boek gemeld; en is te saa-

men [†]gesteld uit het Voorzetsel *Op*, en het Zaakl. [†]deel van *Beren*, d.i. *Draagen*, *brenge*, *voortbrenge*: en dus *Op-ber*, *Op-fer* (gelijk nu noch in 't Hoogd.) en eindelijk *Of-fer*. Die het woord zoude willen afleiden van 't Lat. *Offerre* of *Ob-ferre*, die moet weeten, dat ook dit Latijn van den zelfden oorsprong is. Want *Baren* of *Beren*, betekent *Voortbrenge* en *Draagen*. van het eerste is duidelijk het Lat. *Parere*, Voortbrenge; zie REIZIUS, *Belga Graecissans* p. 261. vergeleken met p. 297. van het tweede 't Lat. *Ferre*, Draagen, zie WACHTERUS, *Gloss. Germ.* in OPFER. Het Latijnsche *Obferre* is eigenlijk het zelfde woord met ons OPBEUREN, schoon de betekenis nu een weinig verschilt: want het onze is nu *Optillen*; het Latijnsche is *Aan- of Opbrenge*. Maar bedrieg ik my? of is ook *Brenge* voortgebragt van *Beren*, door uitlating der eerste *e*, *Bren*: en door aanvoeging van een' anderen uitgang, *Brenge*? zo dit waar is, moeten wy 't Lat. *Obferre*, en ons OPBRENGEN voor 't zelfde woord erkennen; zijnde niet alleen van éénen oorsprong, maar ook noch van eene zelfde betekenis: gelijkmen ook niet kan OFFEREN, zonder iets OP TE BRENGEN. *Spreuk. XXI. 27. Het offer der godtloosen is een grouwel: hoe veel te meer als sy het met een schendelijk voornemen brenge? Summe le Roy (1478.) bl. 172. aldus en mach oec sonder dese vuchticheit gheesteliken die boem der duechden niet wassen noch vrucht BRENGEN. Die 't beter weet, deele ons zyne gedachten mede.*

[†]Vs. 1129.

[†]Bl. 450.

Aanteekening
Over de Frank-Duitsche Paraphrasis in
***Canticum Canticorum* van Willeramus:**
en over Pancratius Castricomius, den
Nederduitschen Vertaler, en Schryver der
Latijnsche Aanteekeningen
in de uitgave van Merula, *Lugd. Batav.* 1598.

De Heer HUYDECOPER schreef, hiervoor, bl. 490. dat J.G. SCHERZIUS, in zijn Voorrede op WILLERAMUS, *Thes. Antiq. Teuton.* P. I. beweert, dat de Aanteekeningen op WILLERAMUS, door MERULA uitgegeven, geschreven zijn van PANCRATIUS CASTRICOMIUS, weleer Pensionaris van Groningen, en niet van JAN VAN HOUT. Eenige Schryvers hebben dit van den Heer HUYDECOPER overgenomen; doch SCHERZIUS eigenlijk *beweert* dit niet; maar hy zegt, op de aangehaalde plaats, dat DIEDERIK VAN STADE dit duidelijk heeft aangetoond.^(a) En op wat wyze heeft VAN STADE

(a) 'Praeterea ad Paraphraseos Teutonicae promptiorem intellectum adjecimus ex NOTIS PANCRATII CASTRICOMII, Syndici quondam Groningensis (huic enim, non vero JOHANNI HOUTENO, illae debentur, ceu solide ostendit Celeberr. DIETERICUS STADENIUS in Praefat. in *Explicationem vocab. Bibl. Germ.* p. 46. & seq.) ut ex FRANCISCI JUNII *Obervationibus*, quae Amstelodami Ao. 1655. sine textu prodierunt, illas, quas majoris momenti esse judicavimus.'

dit aangetoond? In de gemelde Voorrede voor zyne *Erlauter- und Erklärung der vornehmsten Deutschen wörter in Luthers Bibel* bl. 45 en volg. heeft hy zyne verwondering betuigd, dat JUNIUS, in zyne *Observ. in Willeram.* p. 3. gemeld heeft, dat JAN VAN HOUT, de Nederduitsche Vertaling van het Frankduitsch van WILLERAMUS, en een ander geleerd Man de Latijnsche aantekeningen, ter verklaring van eenige oude Frankische woorden, vervaardigd heeft; doch VAN STADE meent te bewyzen, met een plaats uit PONTANUS, *Origin. Franc.* Lib. VI. p. 582. dat PANCRATIUS CASTRICOMIUS de Latijnsche aantekeningen geschreven heeft.^(b) Zoo veel wy zien kunnen, is dit eigenlijk uit die plaats van PONTANUS niet te bewyzen. *Auspice PANCRATIO* beteekent niets meer dan *onder opzicht van PANCRATIUS*. VAN STADE heeft er nog wel eenige redenen van zich bygevoegd; doch op zichzelf zijn die van geen klem. Dit is ondertusschen zeker, en VAN STADE heeft het ook

- (b) De plaats van PONTANUS, door VAN STADE aangehaald luidt in zijn geheel dus: 'Unde mirari subit, qua nonnulli mente tradiderint, coeptam demum in Germania paulo post imperium Frederici Secundi, anno scilicet 1231. linguam Germanicam excoli Latinisque characteribus exarari. Nam et jam ante haud ineleganti Latino carmine mixtâ idiomatis sui prosâ volumen sub Henrico III. anno domini 1070. de nuptiis Christi et ecclesiae in Cantica Canticorum composuit WILLERAMUS Abbas. Quod et typis Plantinianis nunc editum exstat operâ cl. v. PAULI MERULAE, auspice amplissimo clarissimoque PANCRATIO CASTRICOMIO, urbis Groningensis Syndico.'

aangemerkt, dat die geen, die de Latijnsche aantekeningen geschreven heeft, dezelfde Man is, die de Nederduitsche vertaling gemaakt heeft: en dat deze niet geweest is JAN VAN HOUT, in het laatst der zestiende eeuw, Sekretaris der Stad Leyden, wiens Levensbyzonderheden wy, mogelijk, met den tijd, uit echte stukken, thands berustende onder den Hooggel. Heer KLUIT, te verwachten hebben, blijkt duidelijk, uit den Brief en de Voorrede, door MERULA voor den WILLERAMUS geplaatst.^(c)

- (c) In de Voorrede drukt MERULA zich dus uit: 'Annus fere est, Amice Lector, ex quo Amicus quidam meus (vir sane, cui quae ad summam cum in Jure Civili rebusque Politicis, tum in variis Linguis eruditionem; singularem humanitatem, moresque suavissimos, in mundo sunt omnia) mihi transmisit *Paraphrasin WILLERAMI Antistitis Merspergensis* in Canticum Cantorum Regis Schelomonis, conscriptam partim usitato Progenitoribus nostris ante quingentos annos Idiomate, partim Carmine, ut tempora tum ferebant, non indocto. Meo relinquebat arbitrio, vel ut praelo datam publicarem, vel apud me depositi instar servarem. Lecto bis terque scripto, et visis illi inlustrando Notis; non potuit non Animus inclinare ad meliorem mitioremque sententiam, qua et qui latuerat hactenus in vitam quasi revocaretur, et Amici lucem illi praeferentis Noctibus, quas semper magni soleo facere, consuleretur.' De Brief, geteekend xxx Martii A. MDCCIII. *Tuus quem nosti*, begint dus: 'Ut scis, optime MERULA, nos, praeterquam in Jure Civili, saepe per otium aliquid commentari in historiis nostris, aliarumque gentium vicinarum, linguarumque eo pertinentium; ita hoc quidquid est opusculi et meditationis, tibi, lubenter, qui istis studiis ex publica auctoritate praees, benigne communicare volumus: non tam ut ipse, qui obscurissimis quibusque antiquis lucem afferre potes, aliquid ab istis accipias; quam ut ei linguae, qua non solum historia, verum etiam doctrina andquior patrum nostrorum scripta fuit, aliquid forte lucis accedat. Tu pro acerrimo tuo iudicio, quo plurimis et politicis et ecclesiasticis rebus adesse soles, aut populo cum tua lima communicabis, aut tuis Musis servabis. Nos enim nostra sine tuo iudicio, quod a tam magnis in aliis probatum novimus, lucem subire non volumus. Quamvis haec tamen non omnino nostra, quod non simplex in iis beneficium sit duorum bonarum literarum et linguae nostrae Maecenatum. Nam quod offerimus WILLERAMI, est praeceptoris nostri D. PETRI VEKEMANNI MEERHOUTANI, doctoris multorum ingeniorum hisce XL. annis proximis, cum Alemariae, tum Amsterodami. Alterum vero ex lingua Francica, ut ipse OTFRIDUS eam appellat, D. IANI HOUTENI Secretarii, plusquam XXIV. annos, urbis Lugdunensis in Batavis, qui nobis, ut est, et nostrae linguae, et meliorum literarum singularis amicus, hoc quidquid est Dictionarii linguae Francicae per ACHILLEM GASSARUM Alamanice explicati, una cum exemplari quatuor Euangeliorum ab OTFRIDO ante MDCC. annos, lingua Francica Rhythmicè composito, postquam haec, quae sunt a nobis, D.D. RAPHELENGIIS et tibi, atque D. BON. VULCANIO, viro veterum linguarum magno antistiti, communicata fuissent, benigne tuo rogatu communicavit.'

Beide deze Stukken behelzen uitdrukkingen, welke door verscheiden Geleerden verscheidenlijk zijn opgevat. VAN STADE, kon, volgens getuigenis van VAN SEELEN, uit de woorden van MERULA niet anders afnemen, dan dat hy zelf de Schryver der Latijnsche aantekeningen geweest zou zijn; schoon PONTANUS getoond had, dat PANCRATIUS CASTRICOMIUS de Schryver der Latijnsche aantekeningen en (let wel) PETRUS VEKEMAN de opsteller der Nederduitsche Vertaling geweest zijn.^(d)

(d) Inter ea, quae STADENIUS suo (WILLERAMI) codici adscripsit, notari merentur verba sequentia. 'Ego expensis iis omnibus, quae, MERULA editioni fuae, praemisit, non aliud puto statuendum, quam Notarum in WILLERAMUM auctorem esse, quem ille tamen non nominat, sed PONTANUS *Orig. Franc.* Lib. VI. monstrat, PANCRATIUM CASTRICOMIUM, urbis Groninganae Syndicum, PETRUM VEKEMANNUM, auctorem Belgicae Paraphraseos, et IO. HOUTENUM, Secretarium Urbis Lugdunensis, Dictionarium illud Francicum WILLERAMO adjunxisse. CASTRICOMIO vindicat etiam notas in WILLERAMUM DIECMANNUS. *Προσθ Gloss. Mauri* p. 3. J.H. A SEELEN, *Memor. Stadenianae* p. 60.

OLIVAR. VREDIUS hield ook MERULA voor den Nederduitschen Vertaler, *Histor. Comit. Flandr.* Lib. II. p. 368. JUNIUS hield er JAN VAN HOUT voor. Waarschijnlijk heeft hy de woorden: *Alterum vero ex lingua Francica &c.* kwalijk opgevat. Maar niemand, zoo veel wy weten, heeft immer gesteld, gelijk men uit de hiervoren bygebrachte worden van SCHERZIUS zoude opmaken, dat JAN VAN HOUT de Schryver der Latijnsche aantekeningen zoude geweest zijn. JUNIUS schrijft zelf, dat zy van een ander geleerd Man zijn, *Observ. in Willeram.* p. 1. verg. p. 3. 'Proximum nunc est ut ad WILLERAMI nostri *Paraphrasin Teutonicam*, HOUTENI versionem Belgicam, eruditi denique viri annotatiunculas accedam.' MERICUS CASAUBONUS, een tijd genoot van JUNIUS, wist niet van wien die aantekeningen waren.^(e)

'Wy vinden, zegt de geleerde Heer KLUIT, in de *Maandel. Bydragen*, I. D. bl. 372. en VAN STADE heeft, in zyne boven-aangehaalde Voorrede bl. 47. het zelfde aangemerkt: wy vinden, dat de Overzetter ook zich zelve' eenigermate ontdekt in zyne Latijnsche aantekening bl.

(e) *De Ling. Angl. veter. sive Saxon.* p. 144. tum ex notis Anonym. viri, sed digni qui clarissimus esset, apprime doctis in WILLEERAMI ABBATIS geminam *Paraphrasin in Canticum Canticorum* Lugd. Batavorum An. Dom. 1598. PAULO MERULA viro doctissimo accurante editam.

134. in de woorden, *ut etiam alias annotavimus in notis ad Epitomen historiae Frisiorum*, welke my echter onbekent zijn.'

My zijnze ook niet bekend; maar mogelijk zijnze in Manuscript gebleven, gelijk er, volgens aanteekening van FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 938. een *Nomenclator Scriptorum Latinorum Hollandiae, Zeelandiae &c.* alsmede een Kronijk van Holland en Westvriesland, beginnende met het jaar 900. en eindigende 1498. in de Nederduitsche tale, in folio, beiden in Manuscript, van dezen PANCRATIUS CASTRICOMIUS in wezen waren.

Volgens getuigenis van VALERIUS ANDREAS p. 711. en W. VAN GOUTHOEVEN, in zyne *Lyste van Latijnsche en Duitsche en Historieschryvers* geplaatst voor zijn *Hollandsche Chronijck*. (zie ook PACQUOT, *Preface devant ses Memoires pour servir a l'histoire Litteraire des Pays-Bas* pag. 1. Louv. 1765. Fol.) is de *Nomenclator* in het jaar 1601. te Leyden uitgegeven; doch dit zal slechts een *Catalogus* zijn, of Naamlijst van de Schryvers van Holland, Zeeland en Utrecht; want het werk zelf, waarvan GOUTHOEVEN, in zijn *Cathalogue ost Lyste van de Gheleerde Mannen, die in de Landen van Hollant, Zeelant ende Wtrecht gheboren zijn geweest*, in zijn *Holl. Cronijck* bl. 225. in het jaar 1619. dus geschreven heeft: 'PANCRATES VAN CRATICUM, geboren t'Alcmaer, Pensionaris der Stad Groeningen, heeft beschreven met groote neerstichheit ende moeyten in Latijn, een seer curieus Tractaet van alle de schryvers uyt de Landen van Hollandt, Zeelandt ende Wtrecht, daer seer nae verlangt wert om in druk uitgegeven te mogen werden.' is nog niet verschenen. Waar 's Mans papieren gebleven zijn, vindt men nergens aangeteekend. Dit weten wy, dat PANCRAS VAN CASTRICUM een geleerd

Man geweest is; dat hy, in het jaar 1614. (zie FOPPENS l.c. en *Vitae Profess. Groning.* p. 7.) met eene welsprekende Redevoering, de oprichting van de Hooge School te Groningen gevierd heeft, waarin hy het loflijk besluit der Staten tot het stichten dier Hooge Schole, naar verdienste, verheven heeft; zijnde onze CASTRICOMIUS, benevens de Heeren *Alting, Phoebens, Isebrants, Rengers, Lewe, Awama* en *Gockinga*, in de jaren 1612. 13. en 14. gekommitteerd geweest, om alles te beramen en te beschikken, wat ter oprichting dier Hooge Schole noodzakelijk was. Zie UBBO EMMIUS, *de agro Frisiae, in zijn Catal. Curator. Acad. Groning.* SIERICK SIERMA, een Alkmaarder van de zeventiende eeuw, getuigt in zyne *Beschryving van Alkmaar*, te vinden in J. BLAEU, *Stedenboek van de Vereenigde Nederlanden* fol. ij. M 4. vers. dat CASTRICOMIUS veel gebruikt is, in verscheidene bezendingen, en andere Landzaken van groot gewicht, na de reformatie dezer landen. Hy zegt ook, dat hy Raadsheer geweest is in den Hoogen Raad van Holland, Zeeland en Vriesland. Dit vinden wy ook by VAN DER WOUDE, *Kronijk van Alckmaar* (1658.) bl. 113. (1746.) bl. 98. Doch by Mr. SIMON VAN LEEUWEN *Batav. Illustr.* bl. 1473. en volg. wordt hy onder de Leden van 't Hof, noch Hoogen Raad niet genoemd. Maar by UBBO EMMIUS, *Catal. Adsector. in senatu ordin. General. ad ann.* 1618. vinden wy, dat hy van wege de Stad Groningen in dat jaar gedeputeerd geweest is ter Vergadering van den Raad van State, waarin hy reeds in de jaren 1595. 96 en 97. wegens Holland gezeten had. zie VAN METEREN XX. B. (1608.) fo. 397. b. (1663.) fo. 396. a. VAN LEEUWEN, *Batav. Illustr.* bl. 1490. Dat hy aldaar ook nog in Juny 1598. zitting had, blijkt uit een brief, den 2den van die maand geschreven door PAULUS MERULA aan G. CAMDENUS, en uitgegeven in G. CAMDENI *et Illustr. Vir.*

epist. p. 63. (Lond. 1698.) blykende het teffens uit eenen brief van CASTRICOMIUS zelf, den 24. November 1597. aan CAMDENUS geschreven (*ibid.* p. 61.) dat hy, in vroeger jaren, *Pensionaris* der Stad Enkhuizen (*me superioribus annis Enchusanae urbis Syndicum*, zegt hy) geweest was. Ondertusschen heeft de zitting van CASTRICOMIUS in den Raad van State, waarschijnlijk aanleiding gegeven tot de vergissing van SIERSMA en VAN DER WOUDE.

Uit medegedeelde berichten van den Wel Ed. Gestr. Heer ALBERT JAN DE SITTER, Raadsheer der Stad Groningen, is my gebleken, dat Mr. PANCRATIUS CASTRICUM in het jaar 1604. is aangesteld tot *Pensionaris*, of, gelijk men daar spreekt, *Syndicus* der Stad Groningen, in plaatse van den Heer en Mr. *Johannes Hoeflin de la Faillerie*; in welken post hy gebleven is tot aan het jaar 1618, wanneer hy, op den gewoonen tijd van de verkiezing der Generaliteits en Provinciale Commissien, in het laatst van February, aan Stads zyde verkozen is om, voor den tijd van twee jaren, wegens de Provincie van Stad en Lande, zitting te nemen in de Vergadering der Raden van Staat, in welke hoedanigheid hy in het laatst van Maart, of het begin van April des jaars 1619. overleden is.

Zijn opvolger de Heer en Mr. *Hieronymus Izbrands* is eerst aangesteld den 2. January 1619. het welk doet gissen dat Castricum het Syndicaatschap nog het geheele jaar 1618. zal hebben mede waargenomen; doch waaromtrent geene aantekeningen zijn. Dus verre de Heer DE SITTER. Men vergelyke UBBO EMMIUS, *de Agro Fris.* p. 63. ed. in fol.^(f)

(f) 'Adde ante hos nominandum honoris causâ jurisconsultum, quem SYNDICUM dicunt, liberali Reip. stipendio ornatum, summaque dignitate: qui et à consilio est senatus, et ejusdem orator, adeoque universae civitatis advocatus: quem locum amplissimus et consultissimus, clarissimusque vir, amicus singularis, PANCRATIUS CASTRICOMIUS J.U.D. jam ab annis aliquot, et nunc, (1615) dum haec reciduntur, tenet.'

BERTIUS gewaagt, op het einde zyner beschryvinge van Groningen, van onzen CASTRICOMIUS, met zeer veel lof, *Comm. rer. Germ. Lib. III. p. 551.*^(g)

Wy vinden ook 's Mans naam op de Lijst der Schryveren, van welke KILIAAN, in zijn *Etymologicum*, zich bediend heeft. Deszelfs uitlegging van de benamingen der Eilanden, Klippen, Zandplaten enz. wordt door den gemelden KILIAAN zeer geprezen. Behalven den brief van CASTRICOMIUS aan CAMDENUS, van welchen wy straks spraken, zijn er twee brieven van hem in druk uitgegeven in de *Insignium Virorum epistolae selectae ex Bibliotheca J.G. MEELII* (Amst. 1701. 8vo.) Dec. III. Epist. I. et 2. beiden aan P. SCRIVERIUS. De eerste 31 Mei 1614. O.S. behelst een verzoek, om aan den Conrector te Leyden voorteslaan, om in die hoedanigheid, zich naar Groningen te laten beroepen; geeft wyders een kort bericht van den aanvanklyken toestel tot de Groninger Academie, en eindigt met deze speling: *Quare veni, vide, et si placet vince (non Vincentium, ut in Batavia tua) ALLEWINNUM sive PANCRATIUM tuum, atque sic PANCRATICE semper vive, valeasque.*^(h) De tweede brief

- (g) 'Magnum ei lumen adfert UBBO EMMIUS, notus toto orbe Historiarum Frisicarum voluminibus. Magnum quoque PANCRATIUS CASTRICOMIUS Batavus, eius urbis Syndicus, amicus noster, quem prudentia, eruditio, pietas, candor aeternitati pridem consecrarunt.'
- (h) Soortgelyke speling schijnt onzen CASTRICOMIUS behaagd te van hebben; de reeds gemelde brief aan CAMDENUS, die, behalven eene byzondere aanbeveling in deszelfs vriendschap, en den lof van den vermaarden Natuurkenner, BERNARDUS PALUDANUS, (van welchen z.G. BRANDT, *Hist. van Enkhuizen* bl. 312. enz.) weinig van belang behelst, eindigt mede aldus: *Quod si feceris, doctissime Camdene, non possum quin meo sublimi feriam sidera vertice, atque perpetuo precer PANCRATICE valeas, PANCRATII usque memor.* &c. Veellicht trof zulks meer den smaak van 's Mans tijd, dan den onzen.

8. July 1614. behelst niets van aanbelang; meldende alleen an het slot, dat de inwdding der Groninger Academie bepaald was op Bartholomeus dag naastkomende; doch, in eene bygevoegde aantekening van den uitgever, wordt, by wyze van verbetering, de 23. Augustus, dat is een dag vroeger, gemeld, en gesproken van de Redevoering, door CASTRICOMIUS toen gehouden.

BROUËRIUS VAN NIDEK meende, dat onze CASTRICOMIUS te Kastrikum, een Dorp in Noordkennemerlant, tusschen Heemskerk en Bakkum, zoude geboren zijn, schryvende ni het *Kabinet van Nederl. en Kleefsche outheden* II. D. bl. 6. 'Geen minder luister heeft Kastrikum in later tijd ontvangen door zyne twee geleerde Inborelingen, JOHANNES, PETRUS VAN KASTRIKUM⁽ⁱ⁾ en PANCRAS CASTRICOMIUS of

- (i) Deze JOHANNES PETRUS VAN CASTRICUM, of, gelijk hy op bl. 8. van het gemelde *Kabinet* genoemd wordt, JAN PIETERSZ. VAN KASTRIKUM, was, in het jaar 1568, Predikant te Wezel; 1579 in den Hage; 1584 de eerste Predikant te Kartrikum en Heemskerk, aldaar overleden 1586. Zie BOR, *Nederl. Oorl.* B. XIX. fo. 43. [510] A. S'GRAVEZANDE, 200. *jarige Gedachten van de Wezelsche Synode van 1568.* bl. 225. Het kan wezen, dat onze PANCRAS een zoon was van dezen JAN PIETERSZ. of misschien wel van ANDREAS DIRKSZ. VAN CASTRICOM, die, in het jaar 1566, eenen korten tijd, by de Hervormden te Enkhuizen, predikte, en nog in dat zelfde jaar te Sneek; doch in 1567, op 's Konings bevel, het land moest ruimen. Hy begaf zich toen naar Embden, en vertroostte sedert, in 1568, de verborgene gemeente te Leeuwaarden; doch werd in 1572, als eerste Predikant, te Enkhuizen beroepen. Ook is hy Lid geweest van de Synode te Embden 1571, te Grootebroek 1574, te Dordrecht 1578. Hy was eerst Priester geweest, tot het jaar 1561, in de Kerk van S. Pancras te Enkhuizen, in welke Stad hy ook in 1598, als Leeraar, overleden is. Zie van hem G. BRANDT, *Histor. der Reform.* B. V. bl. 251. en *Hist. van Enkhuizen* bl. 121. 128. 162. enz. vooral ook A. S'GRAVEZANDE, *Unie van Utrecht herdacht* bl. 237.

van KASTRIKUM, Syndicus der Stad Groningen, een byzonder goet vrint van den beroemden PETRUS SCRIVERIUS, ende een groot kenner der Hollandsche geschiedenissen, waar omtrent hy veele aenmerkelyke zaken geschreven heeft, die tot dus lange te vergeefs by de liefhebbers der Nederlandsche Outheden met verlangen verwacht zijn, en als nogh, dat te beklagen is, in duisternisse gehouden worden.' Doch dat onze PANCRAS niet te *Kastrikum*, maar te Alkmaar geboren, en in het jaar 1619 te Amsterdam gestorven zy, wordt door W. VAN GOUTHOEVEN, en meer andere Schryvers, uitdrukkelijk, gemeld.

Deze byzonderheid, dat hy een Alkmaarder van geboorte zou zijn, gaf my eenig inzien, dat de onbekende Schryver van den vorengemelden Brief aan MERULA, *Tuus quem nosti*, die PETRUS VEKEMAN MEERHOUT, weleer Rector der Latijnsche Schole te Alkmaar, naderhand te Amsterdam, zijn *Praeceptor* noemt, van wien hy schrijft het Handschrift van WILLERAMUS gekregen te hebben, zeer wel deze PANCRATIUS CASTRICOMIUS kon wezen. Dit bracht my aan het onderzoeken by een waardig en kundig vriend

te Alkmaar, die my te recht geholpen, en aanleiding gegeven, heeft, tot het bekomen van een volledig bewys, dat PANCRATIUS VAN CASTRICUM of CASTRICOMOEUS, gelijk hy zich somtijds schrijft, een Alkmaarder van geboorte; dat hy Doctor in de Rechten; en van het jaar 1592 tot 1603 in 's Hage woonachtig was; en ten tyde dat hy in den Raad van State zat, den WILLERAMUS, dien hy van MEERHOUT gekregen had, in het Nederduitsch vertaald, en de Latijnsche aantekeningen op denzelfen geschreven heeft.

De gedachte vriend, de Wel Ed. Gestr. Heer Mr. RUTGERUS PALUDANUS, Raad in de Vroedschap, en Burgemeester der Stad Alkmaar, heeft my bericht, dat de Wel Eerw. Heer FRANC. SMIT,^(k) in zijn leven, met veel naauwkeurigheid, een opstel gemaakt had van de Levensbyzonderheden der geleerde Mannen der Stad Alkmaar, en dat daaronder deze PANCRAS VAN CASTRICUM ook beschreven was. De oudste zoon van dien waardigen Predikant, de Wel Ed. Heer F.M. SMIT, koopman te Rotterdam, heeft de goedheid gehad, op mijn verzoek, my een afschrift te zenden van de byzonderheden van PANCRAS VAN CASTRICUM, door wylen zynen vader aangeteekend; waarvan wy het eerste gedeelte kunnen voorbygaan, omdat het uit andere Schryveren opgemaakt, en door ons reeds gemeld is; doch het laatste gedeelte zullen wy hier laten volgen, omdat het nieuw en beslissend is.

(k) Van het jaar 1728 tot 1738. te Alkmaar Predikant in de Gemeente, der Augsburgsche belydenisse toegedaan; een goed vriend van SIMON EIKELENBERG en GIJSBERT BOOMKAMP; sedert naar Haarlem, en voorts naar Rotterdam beroepen, en aldaar, op den 22. Maart 1782, in den ouderdom van 78 jaren, overleden. Hy heeft eenige waardige schriften nagelaten.

'Onze voorganger, SIMON EIKELENBERG, had een goede menigte Brieven van dezen CASTRICOMIUS, die te voren in handen geweest zijn van ADRIAAN VAN WESTPHALEN, die te Alkmaar woonde, en bezitter van vele geschriften geweest is. Die Brieven zijn geschreven aan PAULUS MERULA, PETRUS SCRIVERIUS en anderen. Wy hebben er eenigen van dezen, te Alkmaar wonende, gelezen en uitgetrokken. Hy teekrent zich, in eenigen, duidelijk, P. CASTRICOMIUS *van Alkmaar*. Een is er uit Alkmaar 11 Novbr. 1591. aan P. MERULA, Advokaat in 's Hage; een andere aan denzelven, Professor te Leyden, uit 's Hage 1593. anderen ook vandaar 1595-1603. een 1619. uit Groningen aan P. SCRIVERIUS. In de meesten blijkt, dat hy zich met de oude Hollandsche taal en Historien; met WILLERAMUS, en anderen bezig hield.

'In het jaar 1598. 20 Jan. schreef hy WILLERAMUS voltooid te hebben, doch van MEERHOUT geen bystand te wachten, en daarom WILLERAMUS aan hem niet te zullen opdragen. Het blijkt ook, dat hy de Hebreeuwsche taal kundig was. [wy zien dit ook uit zyne Aanteekeningen op WILLERAM.] Hy noemt eenen VAN LOOSEN zijn zwager. Schrijft ook een en ander male van het bevallen zyner Huisvrouw, en van de nieuwe Academie te Groningen.⁽¹⁾

- (1) By dit afschrift heeft de Wel Ed. Heer SMIT nog de goedheid gehad, my ten gebruike te zenden het eigenhandig Extract van wylen zynen Vader, uit eenige Brieven van P. CASTRICOM, waarvan hierboven gesproken is. Het zal den Liefhebber der Vaderlandsche Oudheden en Historien, zoo wy meenen, niet onaangenaam wezen, een gedeelte van dat Extract te lezen.
- N. 1. Geschreven te Alkmaar 11 Novb. 1591. aan P. MERULA, Advokaat in 's Hage; klaagt, MERULA niet te hebben kunnen spreken in 's Hage, verwacht door HOOGERBEETS eenige verzen van hem, en eenige van zyn verzen aan MERULA gezonden.
- N. 2. Geschreven in 's Hage 9 Septb. 1593. aan P. MERULA, Professor te Leyden, op het Bagijnhof voor de Kerk, onderteekend PANC. CASTRICOMIUS *Alcmarius*. Spreekt van verkoop van Boeken; verzoekt MERULA om de verbetering op de *Lijst*, welke CASTRICOM eerlang zoude uitgeven, en dat MERULA medebrenge de Historieschryvers, die hem en de Vaderlandsche Historien dienstig waren.
- N. 3. Geschreven in 's Hage 14 Febr. 1595. aan denzelven, over het nut der Academien; zendt daarover een Tractaat, door FRANC. JUNIUS geschreven, en eene Lijst van MSS. en rare uitgaven, die hy bezit, (in 't P.S. schrijft hy, die Lijst naderhand naauwkeuriger te zullen zenden) en dat hy 't met pleitzaken zoo druk heeft.
- N. 4. Geschreven 19 Jan. 1596. aan denzelven, half in 't Duitsch, over een Proces, in den Hage hangende; schrijft vervolgens, dat MERULA zijn dingen uitgeve, en, had hy tijd, hy *Antiq. Batav. Roman. reduceret*.
- N. 5. Geschreven 10 Febr. 1596. schrijft zijn vrouw wel te varen, die, naar het schijnt, toen zwanger was, en dat hy MERULA van de uitkomst spoedig zal verwittigen; verzoekende, dat de vrouw van MERULA dat aan de Moeder van CASTRICOM bekend make; zegt, dat hy eenige oorsprongen onzer taal in 't Hebreeuwsch vindt (hiervan worden eenige voorbeelden bygebracht). *na dit schryven wordt my een gezonde zoon geboren*. enz.
- N. 6. 18 April 1597. aan MERULA, om met hem de Duitsche taal te behartigen; dat hem OTFRIDUS, in de Frankische taal (die HOUT had) [is JAN VAN HOUT] gezonden wierde, om een einde van dat werk te maken; maakt bekend het overlyden van zijn zwager VAN LOOSEN, en van den Heer N. ARSMA, Raad van Staat: belooft, te zullen zenden den *Catalogus* der Schryveren van Oudwestfriesland.
- In het antwoord van MERULA 19 April 1597. zendt hy WILLERAMUS over 't Hoogelied weer, met de Aanteekeningen van CASTRICUM, en de OTFRIDI *Euangelia* in oud Frankisch, dat VAN HOUT hem leent. MERULA schrijft verder, zijn *Cosmographie* te beschryven.
- N. 7. 31 October 1597. aan MERULA. Hy verzoekt hem te zenden de Rhapsodie der wereldzaken, en de beschryving van de verandering te Enkhuizen, welke beide hy moest gebruiken, het eene gebruikte BOR; spreekt ook van eenige gedrukte bladen van WILLERAMUS, van een vers op 't innemen van *Alpen, Berk, Meurs*, den *Rhijn, Grol, Brevoort, Ootmarsen, Enschede, Oldenzeel*, enz.
- MERULA, in zijn antwoord, zendt hem het eerste, het andere had BOR uitgeleend.
- N. 8. 13 October 1597. aan MERULA. Boeken ter leen gezonden en over de oorlogzaken.
- N. 9. 20 January 1598. WILLERAMUS voltooid, wacht van MEERHOUT geen bystand, daarom niet aan hem optedragen.
- N. 10. 10 Febr. 1598. zendt REGINO, een bedorven exemplaar, en ongewis, in de Historie, over WILLERAMUS. [REGINO heeft ruim anderhalve eeuw vroeger geleefd dan WILLERAMUS.]

De gemelde Heer SMIT heeft ook de goedheid gehad, my medetedeelen een Uittreksel uit een Brief van den

De volgende brieven hebben geen betrekking tot WILLERAMUS, of tot eenig werk van VAN CASTRICOM: alleen vinden wy, in den Brief van 3 Maart 1601. aan MERULA, dat hy de Lijst der Hollandsche Schryveren weer by de hand zou nemen.

Heer Mr. PIETER VAN DER SCHELLING aan GIJSBERTUS BOOMKAMP, geschreven uit Rotterdam den 4. January 1747; waarin hy, onder anderen, meldt, *ook vele Historische en andere eigenhandige geschriften te bezitten van eenen PANCRATIUS CASTRICOMIUS.*

En dewijl my niet onbekend was, dat de schriften en papieren, welke de Heeren KORNELIS VAN ALKEMADE en

Mr. PIETER VAN DER SCHELLING weleer bezeten hebben, waaronder zeer vele zeldzame en belangryke stukken, thands berusten by den Wel Ed. Heer SALOMON BOSCH, koopman te Rotterdam, heb ik myn waarden vriend, den Wel Ed. Heer Mr. HENR. ARN. KREET verzocht, om, uit mijn naam, by dien minzamen Heer de noodige navragen en onderzoekingen te doen, en de Heer KREET heeft de goedheid gehad my te berichten, de volgende stukken van PANCRATIUS CASTRICOMIUS gevonden te hebben.

'Een quatern van 12 vellen in folio, ten titel hebbende, *Rerum Belgicarum ab anno Christi 1572. primo die Mensis Aprilis brevis quaedam RAPSODIA*. eindigende in het jaar 1575. met de woorden: *atque haec hactenus*.

Een dun boek in folio, op welks omslag staat: *Eigenhandige Beschryvinge van Westvriesland door Mr. PANKRAS KASTRIKOM, Regtsgeleerden, Krijgsraadsheer van Prins Maurits: met zijn Requesten aan Gecommitteerde Raaden en opdracht aan de Staten. P. van der Schelling*.

Het eerste blad schijnt een origineele brief van ALBERTUS EUFRENIUS aan PANCRATIUS CASTRICOMIUS. Het slot is: *Lugduni Batavorum ex Musaeo nostro Anno hujus saeculi primo ipsis Calendis Juniis. salutat te consobrinus tuus, MARTINUS POELANIUS*.

Op de achterzyde staat een Latijnsch gedicht *ad Bataviam florentem et pristino nitori suo restitutam*, en geteekend ALBERTUS EUFRENIUS GEORGIADES *Amstelodamius*.

Daaraan volgen twee Requesten van Mr. PANCRAS CASTRICHOM, Doctor in de Rechten, *Aen mijn E. Heeren Staten van Westfriesland*, met origineele appointementen van *Die gecommiteerde raeden van Westfriesland en noorderquartiere*, beiden in dato 17 Juny 1593. en voorts een *Opdracht aan de Staten van Westfriesland*, groot 6 bladzyden,

gescreven in den hage, den elfden dach van december anno Christi 1592. stilo novo, en geteekend PANCRÆS CASTRICHOM van Alcmaer.

Achter die opdracht volgen 9 bladen, meest maar aan eene zyde beschreven, met veel renvouden, dienende, naar het schijnt, tot een soort van *Index*, onder deze titels: *De Populis Hollandiae. De Nobilibus. De Oppidis. De Castellis. De Pagis. De Lacubus. De Fluviis. De Inundationibus. De Sylvis.*

Daarna volgt een blad, betiteld: *Boecken en Schryvers in dese Cronijcke gebruyct*, behelzende 132 Aucteuren, zoo Latijnsche, als Hollandsche.

Eindelijk volgt het werk zelf, onder dit hoofd:

'Cronyke van Westfrieslant

'Dat men qualijck Noorthollant heet.

Voorts bestaat het in 48 dicht en slordig geschreven bladen, in folio, en vier tusschen ingevoegde quarto blaadjes, met veel renvouden, lopende tot 1526. en zoo eindigende, dat het niet compleet schijnt te zijn. Ook zijn die bladen aan den boven- en achterkant vol water, en gedeeltelijk vergaan, en volstrekt onleesbaar.

Ook zie ik die niet aan (schrijft de Heer KREET) voor het eigenlijk werk, maar alleen voor het eerste opstel van eenig gedeelte daarvan: immers zoo de bovengemelde *Index* tot dat werk behoort; want daarin vinde ik meer folies en onderscheiden *columnen*, by voorbeeld:

'Het Reygersbosch in Aemsterlant fo. 120. col. 4. terwijl dit quatern niet in columnen; maar in doorgaande regels geschreven is.

Wyders worden in een Pak geteekend Aa, gevonden:

Een dun boekje in quarto, *de Statutorum interpretatione*,

waarop staat: *Autographum PANCRATII CASTRICHOM. P.v.d. Schelling.*

De Testamentis, Ex consuetudine et Cap. Cum esses de testamentis, aliisque eo pertinentibus observationes quaedam in usum Notariorum aliorumque Practicorum breviter notatae.

Bovenaan staat *P.C. Alcmariensis*, id est PANCRATIUS CASTRICOMAEUS J.C. *P.v.d. Schelling.*

Disputatio de Repraesentatione, summatim ejus materiae maxime ex statuto politico Ordinum Hollandiae et West-Frisiae necessariam explicationem continens.

Aut. PANCRATIO CASTRICOMAEO Alcmario J.C. in folio. Aan den kant staat: *Autographum Auctoris. P.v.d. Schelling.*

Quaestio, utrum aliquod membrum vel pars membri in conventu Statuum novam contributionem aut novum modum contribuendi impedire possit. Aan den kant staat: *Autographum PANCRATII CASTRICHOMII. P.v.d. Schelling.* Beslaat 8 bladen in folio.

Dit quatern omkeerende vindt men:

Cort verhael van de Victorien die zijn Ex^{tie} Grave Maurits van Nassouwe, in het overwinnen van veel steden, en bevryden van den Rhijn, Landschappen Sutphen, Overijssel, Drent, Twent en Lingen, in den tijd van drie maenden, Anno Dni 1597. heeft vercregen. groot 11 bladen in folio van dezelfde hand.

Nog twee losse halve vellen van dezelfde hand, betiteld:

Tabula Juris Feudalis Hollandici.

Dus verre het bericht van den Heer KREET; en hiermede alles, wat wy van den Nederduitschen Vertaler van WILLERAMUS, en Schryyer der Latijnsche aanteekeningen op denzelven, hebben mogen ontdekken. Wy hopen, dat de moeite, daarin genomen, den Liefhebbers onzer Vaderlandsche Letterkunde niet onaangenaam zal wezen.

Wy gaan over, om nu nog het een ander te melden van de Frankduitsche *Paraphrasis* van WILLERAMUS, ten einde de uitgave van MERULA te verdedigen, tegen de beschuldigingen van eenige Hoogduitsche Schryvers.

Wy hebben hiertoe eene goede gelegenheid, dewijl 'er op de Bibliotheek van 's Lands Universiteit alhier (zie *Catal. Bibl. Lugd. Batav.* p. 330. N. 130.) een voortreflijk Manuscript berust van de *Paraphrasis in Cantic. Cantico.* in Latijn en Frankduitsch van WILLERAMUS; geschreven met eene Oudduitsche, zoogenaamde Gothische, Letter, op Pergament; in quarto; zeer fraai, duidelijk en regelmatig, 22 regels op iedere bladzyde; groot in 't geheel 174 bladzyden; gebonden in een bruin-lederen band. Het blijkt geschreven te zijn in den leeftijd van WILLERAMUS zelve, die gebloed heeft onder Keizer Henrik den Derden en den Vierden, omtrent het midden der elfde eeuw. Men zie de Schryvers door Prof. SAXE aangehaald in zijn *Onomastic.* P. II. p. 184.

JOHANNES TRITHEMIUS, die van hem en deszelfs *Paraphrasis* uitvoerig en met lof gewaagt, niet alleen in zijn *Catal. Illustr. Scriptor. Germ.* maar ook de *Scriptoribus Ecclesiasticis*, aangehaald, onder anderen, door OUDINUS, *Commentar. de Scriptor. Ecclesiae* Tom. II. Col. 729. TRITHEMIUS, zeg ik, en alle de Schryvers, die hem gevolgd hebben, waaronder ook MERULA, hebben WILLERAMUS genoemd *Abbas Merseburgensis*, of *Monasterii S. Petri Merspurgensis*; doch het is naderhand gebleken, dat TRITHEMIUS, door de gelijkkluidendheid van den naam, gedwaald heeft. MOLTHERUS, en vooral MARQ. FREHERUS, in *Not. et var. Lect. in Exposition. Willerami* (waarvan straks nader) heeft aangetoond, dat WILLERAMUS, niet te Mersberg, maar te Ebersberg (in Beyeren) Abt geweest is; welke byzonderheid ons beneden te pas zal komen. Dat

WILLERAMUS daar Abt geworden is, in het jaar 1048, kan men opmaken uit zijn sterfjaar A. MLXXXV. *Nonis Maji cum Monasterio summa cum laude praefuisset annos XXXVII*; gelijk FREHERUS getuigt, door den Ed. Heer MARC. VELSERUS, in de gemelde Abtdy, aangeteekend gevonden te zijn; waarmede ook overeenkomt HUNDIUS, in *Metropoli Salisburgensi* Tom. II. p. 195. aangehaald door SCHERZIUS, *praefat. in Willeram*. Dat WILLERAMUS de *Paraphrasis in Cactic. Canticor.* reeds voor het jaar 1048. heeft opgesteld, toen hy nog Monnik was te Fulda, (eene vorstelyke Abtdy tusschen Hessen en Frankenland) kan men afnemen uit het opschrift der voorrede, in het Handschrift te Breslau: welke voorrede door OPITZ, in zyne Aanteekeningen op den *Rhythmus de S. Annone*, in het jaar 1639, en naderhand (1655) door JUNIUS in zyne *Observ. in Willeramum*, en laatstelyk (1726.) door SCHERZIUS, in SCHILTERI *Thesaur. P.I.* uitgegeven is: luidende het opschrift dus:

Praesatio Willerammi Babinbergensis Scholastici Fuldensis Monachi in Cantica Canticorum.

Dat ons Leydsch Handschrift na het jaar 1048. geschreven is, toen WILLERAMUS reeds Abt te Ebersberg was, zullen wy straks doen zien; vooraf sullen wy toonen, dat het voor het einde, en waarschijnlijk in het midden, der elfde eeuw geschreven is.

Het blijkt gekomen te zijn uit de wel-eer zeer ryke Boekery van de Abtdy van Egmond, aan welke het zelve vereerd was door den Abt *Stefanus*, een tijdgenoot, en waarschijnlijk een vriend van WILLERAMUS; altans even als deze van de Benedictyner orde.^(m)

(m) Deze *Stefanus* is Abt te Egmond geworden in het jaar 1057. (JOH. DE LEYDIS, *Annal. Egmond.* cap. XVI.) en aldaar overleden, niet 1083, gelijk die Schryver aanteekent, en na hem eenige andere, maar 1105. Zie HUYDECOPER op *Melis Stoke* I.D. bl. 488. en het *Chron. Egmondan.* ad Ann. MCV. Hy was een Zoon van Heer Beerewoud van Egmond, die het Slot te Egmond gesticht heest. Zie BOCKENBERG, *Dynastae Egmondani* p. 7. *Antist. Egmond.* p. 51. waar men ook een zonderling voorbeeld van zachtheid van dezen *Stefanus* vindt aangeteekend. Zie ook W. VAN GOUTHOEVEN, *Chronijck* I. D. bl. 112. en SIMON VAN LEEUWEN, *Batav. Illustrata* bl. 1310. b. Wy viuden van hem aangeteekend in ANT. HOVEUS, *Chronijck van Egmond* bl. 35. (Alkm. 1630.) 'Hy was een uytghenomen fijn (dat beteekent hier, uitstekend schrander) man, ende oock gheleert, hy dede schryven veele costelycke boecken, diemen noch al meestendeel inde Abdye tot Egmont sien mach.' Hiervan is zekerlijk dat Handschrift, waarover wy thands handelen, er een geweest.

Op het schutblad, tegen over het begin van het werk, staat met een oude hand, in zoogenaamde Gothische Letters, geschreven:

In hoc libro continetur expositio teutonicalis Willeramii eberspergensis abbatis In canticis canticorum. Item expositio Angelomi In iisdem canticis canticorum.⁽ⁿ⁾

Wat lager staat met dezelfde oude hand:

Hunc librum donavit monasterio egmondensi dompnus Stephanus abbas eiusdem loci quintus.

En op den kant, met een jonger hand, in schrijfletters: *qui mortuus est a^o. Dni 1083.* (wy hebben boven getoond dat dit kwalijk is). nog wat lager staat, met verkortingen, ook met een oude hand, in oudduitsche Letters, doch jonger dan de eerste:

(n) Van dezen ANGELOMUS, een Monnik in het midden der negende eeuw, kan men zien de Schryvers, aangehaald door SAXE, *Onomastic*. Tom. II. p. 119.

*Abbas gherardus poelgeest venerandus in egmond^(o)
Istum cum multis librum reparavit honeste
InspICIIs hIC LeCtor qVo teMpore nVpta refeCIt.*

De Letters, die wy hier in 't Capitaal hebben laten drukken, zijn Rood, en maken het getal uit van 1465, gelijk op den kant is aangeteekend.

Een eeuw daarna, waarschijnlijk in het droevig jaar 1567, het zy toen de Spanjaarden, volgens getuigenis van de *Kronijk van Egmond*, de Abtdy in brand gestoken, en genoegzaam van alle sieraden beroofd hebben; het zy toen de Soldaten van Brederode, na zijn vertrek uit Amsterdam, verschooiden, en, onder anderen, de Abtdye van Egmond beroofden (zie BOR, *Nederl. Oorlogen* B. III. 169. a. VAN METEREN, *Nederl. Histor.* B. II. 46. a. GOUTHOEVEN, *Chronijk* bl. 114. b.^(p)) zijn de Boeken en Handschriften dier Abtdye vernield of versperd geraakt, en is dit Handschrift van WILLERAMUS in handen gekomen van JACOBUS BLONDELIUS, te dier tyd *Med. Doctor* te Alkmaar,^(q) die het zelve, in het jaar 1572, vereerd heeft aan

- (o) Deze *Gerardus van Poelgeest* was de twee-en-dertigste Abt van Egmond, in 't jaar 1464. hy stierf te Leyden in 1476. Men zie van hem JOH. A LEYDIS, *Annales Egmund.* Cap. LXXXII. als ook HADR. JUNIUS, *Batav.* Cap. 18. aangehaald door S. VAN LEEUWEN, *Batav. Illustr.* bl. 1244.
- (p) Men vergelyke ook de breede Aanteekening van den Wel Eerw. Heer ANDREAS KOK, *tweede Eeuwgety van Bergens Kerkverwoesting* 1774. bl. 91. en volgg.
- (q) Men zie iets van dezen BLONDELIUS by ANTOINE DU VERDIER *Biblioth. Francoise* Tom. II. p. 269. en PAQUOT, *Memoir. Litter.* Tom. I. p. 381. (Fol.) BOCKENBERG noemt, op het einde van zyne Voorrede, voor zyne *Histor. Egmondan.* (Lugd. Batav. 1589.) onder die geenen, die hem aan dat werk de behulpzame hand geboden hebben, M. PETRUS MEERHOUTANUS, *Rector Scholae Amsterdamensis*, en D. JACOBUS BLONDELIUS ALOSTANUS, *Rerum Egmondanarum vindex praecipuus*; als ook in zyne Voorrede voor zyne *Bataviae et Frisiae Reges* ibid. 1589. JACOBUS BLONDELIUS ALOSTANUS, *inter Monasterii Egmondani reliquias, nunc maxime celebris, omnisque Nobilitatis investigator.* En deze BLONDELIUS, afkomstig uit *Aalst* in Vlaanderen, is dezelfde, die een Handschrift van de *Rijmkronijk* van MELIS STROKE, 't welk gevaar liep om (waarschijnlijk te Alkmaar) in de Apotheek gebracht te worden, gelukkig gered, en aan DOUSA bezorgd heeft. Zie de Voorrede van DOUSA voor de *Rijmkronijk*, vergeleken met het verslag van WAGENAAR, *Hedend. Vaderl. Letteroefen.* II. D. bl. 24.

PIETER MEERHOUT, te dier tijd Rector der Latijnsche Schole te Alkmaar; want op het schutblad, ter rechter zyde, staat, met onduidelijk schrift, denkelyk van BLONDELIUS:

Donatus a D. Jacobo Blondelio m^{oo} Petro Meerhoutano Rectori Alcmariensi a. 1572.^(r)

- (r) Deze MEERHOUT, of PIETER VEKEMAN MEERHOUT, gelijk hy naderhand veelal genoemd werd, is niet langer, dan tot den eersten November van het jaar 1572, Rector der Latijnsche Schole te Alkmaar geweest. Wat tijd hy daar Rector geworden is, blijkt niet. Uit den Brief van CASTRICOMIUS aan MERULA, 30 Maart 1597, geplaatst voor den WILLERAMUS, schijnt MEERHOUT reeds van het jaar: 1557. Praeceptor of Rector der Latijnsche Schole geweest te zijn. Volgens my medegedeelde berichten van den gemelden Burgemeester PALUDANUS, is op den 23sten December 1566. Mr. PIETER, Rectoor, wederom van nieuws aengenomen by de meeste stemmen van de Vroedschap [der Stad Alkmaar] om de somme van 200 gl. 's jaars, en een nieuwe bonnet; gedurende den tijd van 5 jaren achter een volgende, ingaende en beginnende te Mey naest komende, van welke penningen hy alle jaren uitkeeren zal: te weten, Mr. *Lambert* in Quinto 30 gl., Heer *Cornelis Kanius* 36 gl. en Mr. *Jacob* in 't beneden school 54 gl. en Heer *Wouter*, ofte een ander ondermr. in 't beneden school 12 gl. mits die conditie dat die voorn. Rectoor zich verbonden heeft die voorsz. vijf jaren uit te dienen, sonder die stede te mogen verlaten, maer by faulte van misdoene zoo zal die stede den voorn. Rectoor mogen verlaten.

Den 25 Jan. 1567. is by advis van de Vroedschap gesloten, als dat Mr. PIETER Rectoor sal hebben 's jaers 272 gl. daer hy af betalen zal den Mr. in Quinto 40 gl. den Mr. in Sexto 42 gl. en den Mr. in 't laetste school 60 gl.

Den 25 Aug. 1572. zoo is by de gemeene Vroedschap gesloten, als dat die Burgemn de Rectoor zijn officie zullen opzeggen aller heiligen naestkomende, mitsgaders van de Meesters in 't neerschool. Verders vindt men niets meer van Mr. PIETER.

Het blijkt ook niet, wat tijd onze MEERHOUT Rector te Amsterdam geworden is. Mogelyk in het jaar 1578, toen by de Magistraat van Amsterdam besloten werd, om twee Rectoren aantestellen, mogelyk wel, gist de zeer Geleerde Heer HENRIC. VERHEYK (tot in het begin dezes jaars Rector der Latijnsche Schole te Amsterdam, en, terwijl dit blad op de pers is, op den 19^{den} van Bloeiimaand dezes jaars 1784, tot groote smerte van allen, die braafheid en geleerdheid beminnen, overleden) eenigen tijd later. Men zie deszelfs *Orat. secular. de Antiq. et Vicissitud. Scholae Amstel. publ. 1778.* p. 44. confer et adnot. p. 142. nec non p. 111. Hiervoor aant.(q) hebben wy reeds gezien, dat hy in het jaar 1589. door BOCKENBERG, in zyne Voorrede voor zyne *Dynast. Egmond.* onder die geenen, die hem tot dat werk de behulpzame hand geboden hebben, *Rector Scholae Amsterdamsis* genoemd wordt.

Het is niet bekend, dat hy iets geschreven heeft; maar zijn naam is by de Liefhebbers onzer Vaderlandsche Oudheden en Historien beroemd geworden, doordien hy bezitter was van eenige waardige oude Handschriften, welke uit de ryke Bibliotheek van de Abtdy van Egmond gekomen zijn; niet by de plondering door 's Prinsen volk 1573, gelijk sommige geschreven hebben; maar of door de Spanjaarden, of door de aftrekkende Soldaten van Brederode 1567, gelijk wy hiervoor bl. 572 te kennen gaven. Ook zagen wy boven, dat het Handschrift van WILLERAMUS reeds, in het jaar 1572, door BLONDELIUS ALOSTANUS aan VEKEMAN MEERHOUT vereerd was.

Toen onze MEERHOUT Rector te Alkmaar was, heeft hy goede gelegenheid gehad, tot het bekomen van vele der versperde oude Handschriften uit de Abtdy van Egmond; waarvan JANUS DOUSA, de eerste uitgever van de *Rijmkronijk* van MELIS STOKE, in een Brief aan *Lambert van der Burch* A. 1582, te vinden in GABBEMAE *Claror. Vir. Epist. Cent. II.* p. 322. gewag maakt; waaronder ook een *Codex* van onze *oudste* Vaderlandsche Chronijk, beginnende met het jaar 647, en eindigende 1205. eerst uit de Bibliotheek van ANDREAS SCHOT, Priester te Antwerpen, in 't licht gegeven door FRANCISCUS SWEERTIUS, in zyne *Annales* Ao. 1620. in fol. naderhand door ANTH. MATTHAEUS, in het vierde Deel van zyne *Analecta Med. Aevi* Ao. 1700. op den naam van WILHELMUS, *Monnik* en *Procurator* in de Abtdy van Egmond, omtrent het jaar 1300; die het werk van het jaar 1205 tot 1332 vervolgd had; by onzen tijd, onder den naam van WILHELMUS PROCURATOR, door onzen beroemden Vaderlandschen Historieschryver, WAGENAAR, (men zie daarover zyne Aanteekening II. D. bl. 327.) laatstelyk, in den MELIS STOKE van den Heer HUYDECOPER, gelijk ook te voren door Mr. GERARD VAN LOON, aangetogen onder den naam van MEERHOUT; schoon die er slechts de bezitter van geweest is, en als zoodanig, ter zyde van de eerste bladzyde, bovenaan, geschreven heeft, in letters en inkt, die veel van 't werkje zelf verschillen: *sum Petri Meerhoutani*; 't welk aanleiding gegeven heeft, dat MATTHAEUS, en anderen, die hem gevolgd

En MEERHOUT heeft het zelve naderhand aan de Bibliotheek van 's Lands Universiteit te Leyden, vereerd, gelijk

zijn, gemeend hebben, dat de Schryver dezer *Chronijk* eene PETRUS MEERHOUT geweest zoude zijn; doch kwalijk.

Na den dood van onzen MEERHOUT (laat er ons dit byvoegen uit de geschreven aantekeningen van den vorengemelden Heer SMIT, in zijn *Geletterd Alkmaar*; welk stuk 's Mans letterlievende Zoon my onlangs ter lezinge gezonden heeft) is deze *Chronijk* gekomen in handen van den Oudheidkundigen PETRUS SCRIVERIUS; en na deszelfs overlyden in die van ADRIAAN VAN WESTPHALEN, die vele Boeken en geschriften bezat, die te voren het eigendom van SCRIVERIUS waren. ADRIAAN VAN WESTPHALEN had het voornemen, om deze *Chronijk* te vermeederen, te veranderen, te verbeteren. De Boekverkooper F. VAN HALMA zoude het drukken; doch, toen men al eenige bladen, ik meen tot 16, (schrijft de Heer SMIT,) had afgedrukt, op groot Folio papier, en de Drukker zag, tot welke grootheid het werk zoude uitloopen, door de byvoegingen van vele bygeloovigheden, waaraan de Heer VAN WESTPHALEN, als een Roomschezinde, was overgegeven, en die de Drukker liefst zag weggelaten, is het werk blyven steken.

De zoon van dezen ADRIAAN, van Alkmaar naar Brabant verhuizende, heeft zich, in onkunde, van verscheiden oude Handschriften ontdaan. Volgens verhaal van SIMON EIKELBERG aan den Heer SMIT zijn er, by deszelfs vertrek naar Brabant, geheele pakken te Alkmaar op Auctien gedaan, die voor scheurpapier gebruikt zijn; welk noodlot de *Rijmkronijk* van MELIS STROKE, met breedvoerige aantekeningen van gemelden SCRIVERIUS, ook zoude zijn overgekomen; zoo niet SIMON EIKELBERG, voor weinige stuivers, dit stuk van den ondergang verlost had; hebbende het zelve, nog by zijn leven, vereerd aan den Heer JACOB MARCUS, Koopman te Amsterdam, die het voornemen had, om den MELIS STROKE van nieuws uittegeven. (Hierover zullen wy, by leven en gezondheid, elders breeder handelen.)

De jonge WESTPHALEN schijnt, by zijn vertrek naar Brabant, nog verscheide Manuscripten met zich genomen te hebben, waaronder ook deze *Chronijk*; welke Mr. GERARD VAN LOON, in zijn Voorrede voor COLIJN, schrijft, in Brabant, by koop machtig geworden te zijn.

Na het overlyden van VAN LOON, heeft de Wel Ed. Gestr. Heer Mr. GERARD MEERMAN, te dier tijd Pensionaris der Stad Rotterdam, dit stuk gekocht, by wien de gemelde Heer SMIT het zelve, sedert het begin van het jaar 1760, meermalen gezien heeft; zijnde 't zelfde Handschrift, 't welk onlangs door den Hoog Gel. Heer KLUIT, met geleerde aantekeningen, van nieuws uitgegeven is. Men vergelyke op dit alles de Voorrede voor de *Historia Critica Comitatus Hollandiae* p. XXI. et seqq.

De waarde van deze onze oudste Vaderlandsche *Chronijk*, waarvan zelfs de kleinste byzonderheden te vernemen, den Liefhebbers der Oudheidkunde vermaak oplevert, heeft ons tot dezen uitstap verleid; waarover wy verschooning vragen, by allen, die de moeite genomen hebben deze geheele aantekening te lezen, zonder dat zy er iets uit geleerd hebben.

in het jaar 1741. de Wel Ed. Gestr. Heer Mr. DAVID VAN ROYEN, te dier tijd, Sekretaris van de Hoog Ed. Achtb.

Heeren Curatoren van 's Lands Universiteit, alsmede van de Ed. Gr. Achtb. Heeren
Burgemeesteren der Stad Leyden,

op het schutblad van het gemelde Handschrift, getuigt, in een geschreven *Catalogus* van Professor MERULA, toen ter tijd Bibliothecarius der Leydsche Bibliotheek, aangeteekend gevonden te hebben.

Dus staat er, met de hand van den gemelden Sekretaris van ROYEN, onder de twee regels van BLONDELIUS:

Donavitque Petrus Meerhoutius Bibliothecae Lugduno-batavae, ut annotatum inveni in catalogo MS. Pauli Merulae quondam Bibliothecarii: Q.T. Royen. 41.

Zoodat de uitgave van MERULA, indien zy met dit oorspronkelijk Handschrift overeenkomt, niet verdient, op het

voetspoor der Hoogduitsche Schryvers, misprezen te worden.

De Hoog Geleerde Heer KLUIT heeft, in de genoemde *Bydragen*, bl. 373. geklaagd, dat het Handschrift, door MERULA uitgegeven, allergebrekkeligst geweest is. Hy beroept zich op de getuigenissen van SCHERZIUS *Praefat. in Willeram*, in SCHILTERI *Thesaur.* Tom. I. FRICKIUS, in *Praesat. ad SCHILTER. Thes.* fol. XIII. MORHOF. in *Polyhist. Litterar.* Tom. I. Lib. 4. Cap. 4. § 3. p. 746. edit. 1714. et 1747. en ECCARD, *Histor. Stud. Etymol. apud Germ.* p. 125 et 126. en hy voegt er by: 'Dat dezelve zeer gebrekkelijk, ja byna in een anderen spraakvorm, dan behoorde, gegoten, zy uitgegeven, is bekend.' Laat ons zien wat hier van zy.

De Wel Ed. Heer Mr. JACOB ARNOUT CLIGNETT, door de zinlyke uitgave van den *Spiegel Historiae* van JACOB VAN MAERLANT, by de Liefhebbers der Nederlandsche Taal- en Oudheidkunde, reeds met roem bekend, heeft, by gunstige toestemming van de Hoog Ed. Achtb. Heeren Curatoren van 's Lands Universiteit alhier, het gemelde Handschrift van onze Bibliotheek, ten zynen huize, en heeft het zelve, met alle naauwkeurigheid, vergeleken tegen de uitgave van MERULA, en bevonden, dat die uitgave, over het geheel genomen, met het Handschrift overeenkomt. Hier en daar vindt men wel eenige misstellingen, veroorzaakt door den letterzetter, of door verziening van den afschryver; by voorb. bl. 2. reg. 7. *stinchen* voor *stinchende*. reg. 10. en elders *quijt* voor *quiiit*. bl. 6. reg. 24. *andere* voor *andera*. reg. 25. *genathema* voor *gegathema*. Zie *Maandel. Bydr.* I. D. bl. 373. Ook zijn er by MERULA verscheiden woorden van elkander gescheiden, die in het Handschrift aan-een-gehecht zijn; en ook anders

om. 't Is nauwlijks der moeite waardig te melden, dat MERULA een *v* heeft in stede van *u*, ist de woorden, *uano*, *uan*, *unkraft* enz. of een *u* in plaats van *v*. Dit, begrijpt men, zijn kleinigheden; doch die evenwel, in eene nieuwe uitgave, zouden behooren in acht genomen te worden.

Het blijkt, dat dit Handschrift met meer dan één *Codex* vergeleken is; staande de *Variantes*, door eene oude hand, op meer dan 12 plaatsen, op den kant aangeteekend, waarvan er sommige met de uitgave van SCHERZIUS overeenkomen, andere niet. Het verwondert ons, dat PANCRATIUS CASTRICOMIUS van deze *Variantes*, in de uitgave van MERULA, geen gebruik gemaakt heeft; want dat ze niet na die uitgave op den kant van dit Handschrift gekomen zijn, blijkt daaruit, dat zy geschreven zijn met dezelfde oude hand, die in het Handschrift eenige woorden heeft ingevuld, welke in de uitgave van MERULA gevonden worden. (over die invullingen spreken wy nader). Onder tusschen kan men uit deze *Variantes* opmaken, dat er meer *Codices* geweest zijn, in dien zelfden spraakvorm, als dit van *Stefanus*, hebbende die andere, slechts in eenige weinige woorden, verschil gehad: en zoo moet ook het *Codex* geweest zijn, waaruit de *Variantes*, op een afdruksel van MERULAAS uitgave, in de Bibliotheek van den Hertog van Wolfenbuttel (waarvan straks nader) zijn aan geteekend.

In de uitgave van MERULA missen wy de Voorrede van WILLERAMUS, welke in ons Handschrift onmiddelijk voor de *Paraphrasis* staat, doch achter 4 of 5 bladzyden van eene Voorrede van ANGELOMUS; en om die reden zal ze door PANCRATIUS CASTRICOMIUS zijn overgezien. Ze heeft tot opschrift: PROLOGVS WILLERAMMI EBERSPERGENSIS ABBATIS IN CANTICIS CANTICORVM.

waaruit blijkt, dat dit Handschrift na het jaar 1048. toen WILLERAMUS reeds Abt te Ebersberg was, geschreven zy, gelijk wy hiervoren bl. 570. te kennen gaven.

Met veel waarschijnlijkheid mag men stellen, dat dit Handschrift in 1058, of daaromtrent, geschreven zal zijn. Immers wy vinden, in een aantekening van den Hoog Gel. Heer KLUIT, op zyne Voorrede voor de *Historia Critica* p. XXIV. 'Vidi egomet Apographum Codicis MS. Egmond. qui praeter alia multa complectitur *Necrologium Nobilium* etc. nec non *Catalogum Librorum MSS.* qui in Bibliotheca Monast. Egmond. olim existebant, ubi memorantur

Tripartitum Psalterium.

Donatus Ier. in quo continentur Libri de Metrica arte et canticis.

Expositio Willeramii [et] Angelomi super Cantic. Canticorum in uno volumine. Ubi additur, scripta esse circa a. 1058. sqq. tempore Abbatis Stephani.'

De gemelde Voorrede van WILLERAMUS, door JUNIUS, gelijk wy reeds gezegd hebben, van OPITZ overgenomen, en by zyne *Observ. in Willeram.* gevoegd, verschilt slechts in eenige kleinigheden, van het Leydsche Handschrift.

Uit alles, wat wy tot hertoe gezegd hebben, kan, onzes bedunkens, volkomen blyken, dat, hoe zeer ook de uitgave van MERULA verschillen moge, gelijkze verschilt, van het Handschrift van Breslau, door SCHERZIUS in den *Thesaur. Antiq. Teutonic.* P. I. uitgegeven; en van het Handschrift, 't welk in de Keizerlyke Bibliotheek te Weenen berust, en door LAMBECIUS, *Commentar. de Biblioth. Caesar.* Lib. II. p. 555-571. edit. KOLLARII 1769. uitvoerig beschreven, en hooglijk geroemd is; dat, zeg ik, de

getuigenissen der Hoogduitsche Schryveren, ten nadeele van de uitgave van MERULA, van welke de Hoog Gel. Heer KLUIT melding maakt, niet kunnen worden aangenomen.

Geen van allen heeft zich tegen de uitgave van MERULA zoo sterk uitgelaten, als LAMBECIUS. Uit hem hebben de andere Schryvers hunne gezegden overgenomen. LAMBECIUS was, gelijk niet vreemd is, met het Weener Handschrift in de hoogte. *Scriptus est*, schrijft hy, p. 558. *hic Codex, ut ex forma literarum, aliisque variis circumstantiis apparet, ipso WILLERAMI aevo, imo forsan propria ipsius manu, et sine ulla controversia longe praeferendus est illi, ex quo PAULUS MERULA illud Opusculum Lugduni Batavorum typis Plantinianis Christophori Raphalengii An. 1598. in octavo primus curavit imprimi. Tanta enim et tam multiplex inter Batavam illam editionem impressam, et vetustissimum hunc Codicem manuscriptum est differentia, ut ad eam demonstrandam integra nova editio, sit opus; quemadmodum ex subjuncto specimine videre est.* (wy zullen straks eene kleine proeve bybrengen.) Men vergelyke wyders zyne gezegden p. 564. en vooral p. 566. *abunde apparet, quantum interpolata illa editio Batava discrepet, a vera et genuina ejusdem Paraphraseos lectione, quae extat in illo omnium vetustissimo et optimo Codice manuscripto, qui ex Arce Ambrasiana in Augustissimam Bibliothecam Caesaream Vindobonensem translatus est.* Waarby KOLLARIUS nog deze aantekening voegt op p. 564. *'Res ipsa indicat, Codicem illum manuscriptum, quem PAULUS MERULA in editione sua impressa secutus est, fuisse exaratum a Batavo aliquo vel Anglo, qui genuinam illam linguam Theotiscam WILLERAMI aevo in Franconia Orientali sive Franconia usitatam, ad Batavicam suam vel Anglicam dialectum accommodans, de industria illam valde interpolaverit'*

Sterke uitdrukkingen, van den een en den ander, voorzeker! Doch, dewijl er nergens eenig *bewijs* voorkomt, dat het Weener Handschrift zoo oud is, als dat van onzen *Stefanus*, meenen wy, geen reden te hebben, om het Weener Handschrift boven het onze te stellen. Uit het verschil in den spraakvorm, begrypen wy, dat, op zich zelf genomen, niets ten nadeele van het Leydsche, en ten voordeele van het Weener Handschrift besloten kan worden.

Dat het Weener Handschrift niet door de hand van WILLERAMUS zelve geschreven zy, kunnen wy opmaken uit de wyze, waar op sommige woorden, volgens de opgave van KOLLARIUS, voorkomen. Zy kunnen, op die wyze, onmogelijk, door WILLERAMUS zelve, maar moeten, noodzakelijk, door iemand, die de taal niet verstaan heeft, geschreven zijn. By voorb. *stin chent suozh zhe*, in plaats van *stinchent* (stinken) *suozhe* (zoette, zoetigheid.)

Ook wekt het onze verwondering, dat LAMBECIUS dit Handschrift beschrijft: WILLERAMI *Abbatis Mersburgensis*: daar het zeker is, gelijk wy hiervoren bl. 569. getoond hebben, dat WILLERAMUS te *Ebersberg*, doch nimmer te Mersberg Abt geweest is; schoon reeds van ouds verscheiden geleerden, en onder deze ook XISTUS SENENSIS, Bi-

blioth. Sanct. Lib. IV.^(s) volgens aanhalinge van B. VULCANIUS, *de Literis et Lingua Getarum* p. 57. (Lugd. Bat. 1597.) zulks geboekt hebben; waardoor men lichtelijk op de gedachte kan komen, dat, zoo deze woorden *Abbatis Mersburgensis* aan het hoofd van dit Weener Handschrift voorkomen, het zelve zoo oud niet kan wezen, als LAMBECIUS gemeend heeft.

Mogelijk zal iemand denken, dat wy, van onzen kant, zullen beweerden, dat het Leydsche Handschrift, door den Abt *Stefanus*, een tijdgenoot van WILLERAMUS (1057-1105.) aan de Abtdy van Egmond vereerd, door de hand van WILLERAMUS zal geschreven zijn.

De Hoog Gel. Heer KLUIT hield dit voor aanneemlijk: zie de reeds aangehaalde Voorrede op de *Histor. Critic.* Not. v. (daar men op twee plaatsen 1105. moet lezen, en niet 1205.) Dan, sedert wy dit Handschrift der Leydsche Bibliotheek, met eenige naauwkeurigheid, hebben ingezien, is ons gebleken, dat het door een ander is afgeschreven, en wel, zoo het ons voorkomt, uit moeilijk schrift, waaruit de afschryver, op sommige plaatsen, niets heeft kunnen maken; waarom hy dan een plaats openliet, welke daarna, door eene andere, doch ook eene oude hand, met die woorden, welke er behoorden te staan, uit een ander *Codex* overgenomen, gevuld is. Zoodanige plaatsen zijn er, volgens de uitgave van MERULA, bl. 15. 26. 33. 65. 67. 69. 70. 71. 73. 75. en elders meer.

Het hoogst, waartoe men het met ons Handschrift brengen kan, en dat wy voor ons wel kunnen gelooven, is,

(s) XISTUS of SIXTUS SENENSIS (Sixtus van Siëna), geboren in het jaar 1520, was van Joodsche afkomst; doch heeft al vroeg het Christendom omhelsd; is vervolgens een Monnik van de orde van S. Dominicus geworden, en heeft zich door verscheiden schriften, byzonderlijk door zyne *Bibliotheca Sancta*, min of meer vermaard gemaakt. Hy stierf in het jaar 1569. Men zie van hem in 't breede NICERON, *Memoires* Tom. XL. p. 67-72. Sommige hebben hem verkeerdelyk FRANCISCUS SIXTUS SENENSIS genoemd. Zie NICERON p. 71. alwaar hy de oorzaak dier dwaling opgeeft. Profr. SAXE stelt hem ook nog met den naam van FRANCISCUS SIXTUS, in zijn *Onomastic.* P. III. p. 425.

dat het Leydsche Handschrift een afschrift is van het eigen opstel van WILLERAMUS.

Dat een Opsteller geen nette letter schrijft, is niet buiten voorbeeld; doch het tegendeel vindt men zelden; en nog zeldzamer moet dit geweest zijn in de middeleeuwen, toen het schryven een kunst was, alleen by de Geestelyken, en bepaaldelijk by eenige derzelve, geoeffend; en die weinige, die in het net schryven uitmunten, werden gebruikt, gelijk by ons de drukpers gebruikt wordt. Zoo dat men veilig kan stellen, dat er zeldzaam, of misschien nooit, een oud Handschrift, zoo net, als wy gewoon zijn die te zien, het zy met, 't zy zonder geschilderde voorletters, door de hand van den Opsteller zelven geschreven is: hoe fraaijer de Handschriften zijn, hoe meer onwaarschijnlijkheid van door den Opsteller zelven gemaakt te wezen.

Wat nu belangt het verschil in den spraakvorm tusschen het Leydsche en het Weener Handschrift. Het is een zekere zaak, dat de Frankische taal, oudstijds, even gelijk alle talen, verscheidene Dialecten gehad heeft, naar de byzondere streken, waarin ze gebruikt werd. Wat is natuurlyker, dan dat drie, vier, of meer afschryvers, de Uitbreiding van WILLERAMUS afschryvende, zulks gedaan hebben in dien spraakvorm, die by hun in gebruik was? dewijl zy het stuk, in dien tijd, niet om de taal, niet om de spelling, maar om de zaken afschreven. Immers weten wy, dat even dit zelfde, in de zestiende en zeventiende eeuw, op die wyze, by ons geschied is, door die genen, die Keuren, Charters en andere stukken, in onze taal, hebben afgeschreven, waarin de zaken behouden, maar de geheele spelling en verscheiden woorden, naar het gebruik van den tijd des afschryvers, veranderd zijn.

In welk een spraakvorm WILLERAMUS geschreven hebbe, is ons nog niet bekend: mogelijk zal het ons bekend worden, wanneer wy een afschrift van het Manuscripts (waarvan straks nader) uit het Klooster te Ebersberg in Beyeren, waar WILLERAMUS Abt geweest is, zullen mogen ontvangen.

Genoeg is het ondertusschen, naar het ons voorkomt, dat wy bewezen hebben, dat het Leydsche Handschrift in den leeftijd van WILLERAMUS geschreven is, en dus gehouden mag worden voor een zeer waardig gedenkstuk der Frankische taal, zoo als ze ten dien tyde (1057-1105) gebruikt werd.

Dat onze Nederduitsche taal, waarin wy, zoo veel ons bekend is (zie onze aantekening I. D. bl. 12.) geen ouder schriften hebben, dan van het midden der dertiende eeuw, ten tyde van Graaf Willem den tweeden, verkoren tot Roomschkoning 1247. wiens geschiedenis, op eene belangryke wyze, beschreven wordt door den Hoog Ed. Heer Mr. JOHAN MEERMAN, *Vryheer van Dalem*, waarvan we, het eerste Deel, met ongemeen genoegen, ontvangen hebben; (wenshende van harte den voortreflyken Schryver, aanhoudend, lust en gezondheid om zyne roemruchtige take ten einde te brengen) dat, zeg ik, onze Nederduitsche taal dezelfde is, als de Frankische, zoo als ze by WILLERAMUS, NOTKERUS, OTFRIDUS, TATIANUS, en anderen voorkomt, is zoo zichtbaar, dat wy niet kunnen nalaten onzen Lezers zulks met eene kleine proeve, uit elk der drie gemelde Handschriften van WILLERAMUS, te vertoon, om daar door teffens gelegenheid te geven, onze gezegden over die Handschriften eenigszins te kunnen beoordeelen.

**Uit het Handschrift van Egmond op de De vertaling van Pancr. Castricomius.
Leydsche Bibliotheek.**

<p>CVSSE HER <i>mich mit themo cusse sines mundes Thicco gehiezzet mir sine cuomst per Prophetas: nu cume her seluo, ande cusse mich mit thero suoze sines Euangelii. Wan da bezzere sint thine spune themo wine, sie stinchende mit then bezzesten saluon. Thiu suoze thinere gratiae, is bezzera than thiuskarphe thero legis also hiz quiiit, Lex per Moysen data est, gratia et veritas per Iesum Christum facta est. Thiu selua genatha is gemisket mit variis donis Sancti Spiritus, mit then thu machost ex peccatoribus iustos, ex dampnandis remunerandos. Thin namo is uzgegozzen oley. Thin namo is wide gebreydet, wanda uano thir Christo, heyze wir Christiani, uano thiu minnon thich the iuncfrouwan: that sint the sielan the ther iugethet sint in thero doupha, and gewadet mit ueste innocentiae.</i></p>	<p>Hi cusse mi mit den cusse sines mondes, dicke beloofde hi mi sine coomst door de Propheten, nu comt hi selue, ende cusset mi mit het soete sines Euangelij. wand dine spenē sint beter dan wine, si ruken mit den besten saluen, de soetheid diner genade, is beter dan de scarpthe des Wets, also hi seit: de Wet is door Moysen gegeuen, genade ende waerheid is door Iesum Christum geworden. de selue genade is gemenget met versceiden gauen des H. Geests, mit dien makest du van sondaren rechtuaerdige, van verdoemelijcke, vergeldelijcke, dijn name is uytgegotē oly, dijn name is wide gebreydet: wand vā di Christo, hieten wy Christenen, van dies minnen di de iuncfrouwen, dat sint de sielen die daer verieuchdet zijn inden doope, eñ gecleedet met het cleed der onnoselheid.</p>
---	--

Uit het Handschrift van Weenen, volgens opgave van Lambecius.

Chuser mih mit chuse sines mundes. Dicco gehizher mir sine chunft per Prophetas: nu chumer selbo unde chusse mih mit dero suozh zhe sines Euangelii. Uuanda bezhzer sint dine spunne demo wine: sie stin chent mit den bezhzezen salbon. Diu suozhe dinero gratiae ist bezhzeza danne diu scarphi dero legis, also izh quit. Lex per Moysen data est: gratia et veritas per Jesum Christum facta est. Diu selba gnada ist gemiscet mit variis donis Spiritus Sancti, mit den du machost ex peccatoribus justos ex damnandis remunerandos. Din namo ist uzhegozzenaz ole. Din namo ist witeno gebreitet, uuande uone dir Christo heizzen wir Christiani. Vone diu minnont dih die iunkfrouwn; dazh sint die sela, die der geiunget sint in demo toufe, unde gewatet mit veste innocentiae.

Uit het Handschrift van Breslau, door Scherzius uitgegeven.

Cusser mih mit cusse sines mundes. Dieco giehiez er mir sine cuonft per prophetas. nu cume er selbo. unte cusse mih mit dero suoze sines euangelii. Uuanta bezzer sint dine spunne demo uuine. Sie stinchente mit den bezzesten salbon. Diu suoze dinero gratiae ist bezzeza danne diu scarfe dero legis, also iz quiit lex per moysen data est, gratia et veritas per Jesum Christum facta est. Diu selba gnada ist gemisket mit uariis donis Spiritus S. mit den du machost ex peccatoribus justos, ex damnandis remunerandos. Din namo ist uzgegozzen az ole. Din namo ist uuiteno gebreitet. uuante uone dir Christo heizzen uuir Christiani. Vone diu minnont dih die iunkfrouuon. daz sint die sela die der geuuiget sint in dero toife unte geuuatet mit ueste innocentiae.

Het ware te wenschen, dat een of meer kundige beoefenaars onzer tale den WILLERAMUS, verzeld van eene nieuwe en naauwkeurige Nederduitsche vertaling, met de noodige ophelderingen, als ook de aantekeningen, zoo van SCHERZIUS en SCHILTERUS, als van PANCRATIUS CASTRICOMIUS en JUNIUS, in het licht brachten. Volgens opgave van J.G. GRAEVIUS, *in vita* FRANC. JUNII fol. ††3. voor 's Mans voortreflijk werk *de Pictura Veterum* (Rotterod. 1694.) en J.F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* P. I. p. 299. zijn er van dezen JUNIUS in de Bibliotheek te Oxford nog eenige breeder aantekeningen op WILLERAMUS in Manuscript, die men waarschijnlijk aldaar, wel zoude kunnen laten afschryven. Mogelijk zoude men ook een afschrift van het Weener Handschrift kunnen bekomen, en van het Handschrift te Heidelberg, 't welk de beroemde GEORGIUS CASSANDER aan den Keurvorst van den Paltz, *Otto Henrik*, vereerd heeft. Het is ook zeer oud, op Pergament, zeer net en duidelijk geschreven. MARQUARD FREHER, van wien wy hiervoren bl. 569. gewag maakten, heeft er zich van bediend, in zyne Uitgave te Worms 1631. in 8vo. onder dezen titel: *Uralte Verdolmetschung des Hohenliedes Salomonis, aus Abt Walrams zu Ebersperg in Beyern berühmter deutschen Auslegung, die er vor 550 jahren darüber ausgestellt, abgedruckt*; gelijk wy dien titel vinden in de *Beytrage zur Critischen Historie der Teutschen Sprache, Poesie und Beredsamkeit* XI. stuk bl. 385. FREHER heeft, gelijk daar ter plaatse wordt aangeteekend, alleen den Frankischen text gegeven, en MENRAD MOLTHER, in 't begin der zestiende eeuw Professor te Heidelberg, alleen den Latijnschen text, waarschijnlijk uit het zelfde Heidelbergsche Handschrift, onder dezen titel: *WILRAMMI, Abbatís olim Eberespergensis, in Cantica Salomonis mystica explanatio, per*

MENRADUM MOLTHERUM *in lucem restituta*, aan 't einde staat, *Excusum Haganoae per Guilielmum Seltz 7 Septembris 1528*. Men zie de reeds aangehaalde *Beytrage* bl. 381. en de *Nov. Act. Erudit.* 1733. p. 28-41. Voornamelijk zoude men een afschrift behooren te hebben van het Handschrift uit het Klooster der Abtdye te Ebersberg, volgens getuigenis van FREHERUS, op Pergament zeer fraai geschreven, met dezen titel: *Expositio WILRAMI, Abbatis Eberspergensis super Canticum Canticorum: Item Expositiones S. Jeronymi, Heimonis, Origenis, super eodem.*

Aan het einde leest men:

*Wilrammo requiem dona Deus alme perennem,
Errantis dextrae mendacia qui tulit ex me.*

Dit klooster Ebersberg is in het jaar 1595. met het Jesuiten Collegie te Munchen vereenigd; doch by de vernietiging dier orde, is die Boekery, zoo my bericht wordt, nu onlangs in handen der Maltheezer Ridders geraakt. Wy wenschten, dat men van dit M.S. een afschrift konde bekomen, om dat wy voor ons meenen te mogen onderstellen, dat het in spraakvorm meer zal overeenkomen met ons Leydsch, dan met het Weener Handschrift.

Het Handschrift, waarvan OUDINUS melding maakt, *Commentar. de Scriptor. Eccles.* Tom. II. p. 730. is alleen een Latijnsche vertaling, en berust thands, volgens getuigenis van ECCARD, *Histor. Stud. Etymol. ling. Germ.* p. 139. in de Bibliotheek van den Hertog van Wolfenbittel, waaruit wy in 1761. eenige overblijfsels der Gothische overzetting van ULFILAS van den Brief van PAULUS aan de Romeinen, door bezorging van den kundigen en naauwkeurigen Aartsdiaken F.A. KNITTEL, ontvangen hebben.

In die zelfde Bibliotheek berust ook een afdruksel van den WILLERAMUS, door MERULA uitgegeven, waarin op

den kant, uit een ander Manuscript, ('t is onbekend, welk dit geweest is) eenige *Variantes* zijn aangeteekend, door de hand van zekeren geleerden. ECCARD gist, op wat grond weten wy niet, dat dit PETRUS SCRIVERIUS geweest zy, en SCHERZIUS heeft die gissing overgenomen.

Het blijkt, dat dit Handschrift op die *Variantes* na, overeenkomt met het Leydsche, en met die Handschriften, waarmede het Leydsche vergeleken is; en dus veel verschilt van het Handschrift te Weenen, en ook van dat van Breslau. Ook zal van beide deze Handschriften veel verschilt hebben het Handschrift, 't welk VOSSIUS weleer bezeten heeft, gelijk wy kunnen opmaken, uit de woorden, die hy daaruit aanhaalt, in zijn werk, *de Vitiis Sermonis* Lib. II. cap. VI. in fine 'Ewa, lex. sic in Cantic. Canticor. cap. I. 4. veteri linguâ Francica reddito, ante annos pene sexcentos, accepit WILLERAMUS Abbas. Verba ejus sic sonant, non quidem in codice curâ optimi et doctissimi MERULAE edito; sed in vetustissimis nostris membranis: *Wir ne wollen nieth vergezzan, daz diu gnada dines Euangelii suozer is, danne diu sarphi dero ewo.*' Men vergelyke de uitgave van MERULA bl. 6. van onderen, en van SCHILTER. p. 4. by LAMBECIUS Lib. II. p. 562. Waar dit Handschrift van VOSSIUS thands zy, is ons niet bekend. Wy hebben er onderzoek naar gedaan op onze Bibliotheek, onder de *Manuscripta Bibliothecae Vossianae*; doch het zal, denkelyk, in Engeland zijn. Mogelyk was dit het zelfde Handschrift, het welk te voren bezeten is geweest door BONAVENTURA VULCANIUS, waarvan hy in zijn werkje, *De Literis et Lingua Getarum sive Gothorum*, p. 57-61. uitvoerig gewag maakt, meldende, dat het zelve de Latijnsche verzen niet heeft, maar alleen het Frankduitsch; waarvan hy het begin opgeeft, welk wy, omdat dit werkje van VUL-

CANIUS in zeer weinige handen is, ten besluite dezer aantekening, hier by voegen.

VOX ECCLESIAE OPTANTIS
 CHRISTI ADVENTUM.
 OSCULETUR ME OSCULO ORIS SUI.

CHUSSER *mih mit demo chusse sines mundes. Dicco gehiezer mir sine chunfft per prophetas. nu chomer selbo vnde chusse mih mit tero souzze sines Euangelij. Quia meliora sunt ubera tua vino, fragrantia unguentis optimis; et odor unguentorum tuorum super omnia aromata.*

Wanda bezzer sint dine spunne demo wine. Si stinchint mit ten bezzisten salbon. Diu suozzi dinero gnade ist bezzera, denne diu sarphi dero legis. also iz chit: Lex per Moysen data est: gratia et veritas per Jesum Christum facta est. Diu selba gnada ist gemischet mit mislichen gebon des heiligen geistes, mit den du machost, ex peccatoribus iustos, ex damnandis remunerandos.

Oleum effusum nomen tuum.
Din namo ist vzgegozzenez ole.
Din namo ist witenno gebreittet: wande vone dir Christo, heizen wir Christiani.

[Deel III]

Voorrede.

De dood vanden Heere FRANS VAN LELYVELD, sedert meer dan twintig jaren mynen vriend, trof my, en hen die de Nederduitsche letteren liefhebben niet alleen, omdat hy door zyne onvermoeide vlijt daarin groote vordering gemaakt, en door zyne gedurige opwekkinge den lust in my en anderen verwekt, aangewakkerd en bestierd had: maar ook alle dien het vaderland dierbaar is, omdat zyn innig medelyden daarmede, in het diep verval van onze handwerken, hem gedurig aanspoorde, om naar middelen van herstel omtezien, en, was het mogelyk, hun geheele verderf voortekomen.

Dan byzonder trof my zijn overlyden, omdat ik vreesde, dat door het zelve in de uitgave van de *Proeve* van HUYDECOPER onoverkoomlijk nadeel toegebracht, en dus de begeerte van den grooten HUYDECOPER en de wensch van mijn vriend verydeld zoude worden.

Daar my, door zijn Ed. dikwils te Leyden te zien, zyne behandelinge, en, door de gedurige briefwisselinge, en het nazien van proeven, zyner weduwe, myne veel geachte vriendinne, en zynen byzonderen vrienden bekend was, wat ik tot die uitgave had trachten toetebrengen: bekreop my al vroeg do vreeze, dat men my tot de verdere uitgave zoude aanzoeken. En dit kwam my over, en met dien aandrang over, dat ik meende aan de zoo tedere vriendschap te kort te zullen doen, indien ik dat weigerde. Allergunstigst was ook het antwoord van de Heeren Mrs. C. VAN LENNEP, Z.H. ALEWIJN H. CALKOEN, en M. RÖVER, toen ik verzocht, om het gene zy den Heere VAN LELYVELD geleend hadden, te mogen tot mijn gebruik houden, om my aantemoedigen; daar het my ook gelegenheid gaf, om met tot nochtue voor my onbekende handschriften gemeenzaam te worden. Dan ik zag wel haast, dat die taak, hoe zwaar ik die verwacht hadde, echter zwaarder zoude zyn, dan ik gemeend hadde. de menigvuldige bezigheden, in het voordzetten van den lakenhandel, ook door de sterke afmattingen ontsta-

ne lustloosheden, hadden den Heer VAN LELYVELD belet aan het werk te doen, het gene ik gehoopt hadde. Ondertusschen had ik noit HUYDECOPER met het oogmerk gelezen, om hem uittegeven. Ik had hem in mijn jeugd gelezen: naderhand gebruikt. Dit gaf my veele moeite, en nam veel tyds weg. Kort daaraan wierd ik tot andere dingen geroepen, die my den tyd om er aan te werken geheel wegnamen. daar schoten veelyds zelfs geene snipperuren over. Eindlyk, meer ruimte gekregen of genomen hebbende, gaf ik my geheel aan HUYDECOPERS *Proeve* over, werkte die af, en geve die aan het oordeel van den bescheiden lezer over. Daar zijn in myne aantekeningen vele dingen, die een nader en dieper onderzoek en uitgebreider verhandeling verdienen. Ik mochte niet verder gaan dan om anderen aanleiding te geven. uit die zal dan ook blyken, dat er in den Nederduitschen taalbouw noch veel gronds ledig en verwilderd ligt, en dus dat er voor een liefhebber werks te over is.

Eene toevallige omstandigheid heeft verhinderd den uitvoerigen Bladwyzer, welken de Heer VAN LELY-

VELD had begonnen te doen vervaardigen, en gedacht had achter dit Deel te plaatsen, tydig genoeg in gereedheid te brengen. Men wilde ondertusschen het zoo zeer begeerde slot van het Werk aan deszelfs hoogschatters niet langer onthouden, welke verzekerd kunnen zyn, dat die Bladwyzer zelve, zoo spoedig mogelyk, volgen zal.

N. HINLÓPEN.

ALKMAAR, den 16. van Wijnmaand 1788.

Proeve van taal- en dichtkunde op Vondels herschepingen van Ovidius.

Tiende boek.

Vs. 6.

*Hy quam 'er wel, doch niet met, zijn' gewonen zegen,
En vrolijk aenschijn, noch goet voerspook, maer verslegen.*

VERSLEGEN: zoo vinden wy ook by onzen Dichter B. IV. vs. 308.

*schoon zy langsaem in 't beraên,
Om d'ongewente van dees klaerheit staet verslegen.*

In dit zelfde Boek vs. 593.

*Bedekt het aenzicht met haer kleet, en zegt verslegen.
vs. 817. hy stont stom, en hief naer 't hoogh gebou
Des hemels alle bey de handen, heel verslegen.*

+zo ook B. XIII. vs. 776. XV. 1021. en elders. maar meer vindt men *verslagen*: gelijk men nu altijd spreekt, en ook behoorde te schryven. By de Ouden vindtmen hier +Vs. 6. doorgaands E voor A. MS. 1452. bl. 135. *dese werdt gheslegghen van enen sinen maerscalc, gheheten Samari, daer hy sat ende at.* PHILLIPS RUYCHROCK, MS. 1486. in den bladwyzer of inhoud: *daer den eenen off gevangen wordt, ende die ander in den strijt* verslegen. MELIS STOKE B. II. vs. 727.

*Dien dach duere was menich slach
Gheslegghē daer an elker zide
Donse haddē dere vandē stride.*

B. III. vs. 298.

*Nv es vt kenemaer lant ghecomē
Graue lodewich eñ heuet v'nomē
In vorscotē sijn heer velt
Eñ heuet gheslegghen sijn ghetelt. [Tentoria]*

B. I. vs. 904.

*Op winkelmeet dat si doe quamē
Die graue entie vriesen te samen
So dat hi op hem quā met gere [iever, groote begeerte.]
Eñ bleef verslegghen inde were.*

in Flor. I. vs. 65. B. I. vs. 1115.

*Eer hi ente sine constē ontflien
Wort hi v'slegghē daer ter stede.*

Alle welke voorbeelden buiten 't rijm zijn. In het rijm, en, zo het schijnt, om het rijm gebruikt hy *verslagghen*: in Died. VI. vs. 207. B. II. vs. 321.

*Daer wart hi [Florens] van hem v'slagghen
Eñ te reynsborch ghedragghen
Int cloester dat sijn moeder stichte.*

+Dus ook B. IV. vs. 973. *verslaghen* gerijmd op *gewaghen*. B. V. vs. 417. *verslaghen* op *verdraghen*. Zie ook B. X. 362. anders rijmt hy B. IX. vs. 740. *versleghen* op +Vs. 6. *geleghen*. B. IV. vs. 489. *versleghen* op *weghen*. en B. I. vs. 1265.

*Van haer quam karel de [die] daer naer
Vlaendrē heeft an hem gedreghen
Entie te brucghe was versleghen.*

Deze is de eenigste plaats die ons by MELIS voorgekomen is, daar hy *gedragen* verandert in *gedregen*, om *verslegen* daarop te kunnen rymen. In de voorgaande eeuw was dit gemeener. ADR. VANDE VENNE, *Belacchende Werelt* bl. 100.

*Die ken lyen en verdregen
Vindt sijn vyandt licht verslegen.*⁺

+Bl. 451.

en waaren hiervan onze beste Dichters niet vreemd. HOOFT, in *de Medicis* bl. 186. *der versleegene burgerye*. D. HEINSIUS, in den *Lofzang* vs. 314. *nu sitse weer versleghen*. enz.^(a)

- (a) By VONDEL vinden wy het buiten 't rijm, in *Willem van Nassaus Geboorte*, zekerlijk een van zijn eerste werken, gerijmd 1626; zie zijn *Poëzy* I. D. bl. 118.

*Daer Henrix bedgenoot eerbiedigh komt begroeten
De moeder van de min -
- - - -
En slaet verslegen, want dat Goddelijck vermogen
Van Venus aengezicht bestraelt haer sterfelijcke oogen.*

HOOFT gebruikt het in Prosa, *Nederl. Histor.* B. II. bl. 72. van het Verbond der Edelen: *Het tzaamenhaalen van dus een werk, hoewel in groote stilte, ging zoo niet toe, oft daar leekte te met yetwes uit van de gehoude daghvaarten; 't welk, te hoove gebraght, alsnu en alsdan eenen nieuwen schrik en versleeghenheit baarde.* dus ook B. X. bl. 403. *Op dit pas vervorderden zich eenighe Spanjaardts van 't slot, onder de Burghers te schieten, en quetsten 'er zommighe ter doot toe: 't welk geen' kleene versleeghenis baarde.*

Vs. 22.

*De treurige Orfeus, als hy zijn beminde vrou
 Langwyligh heeft beschreit, durf entlijk zich verkloeken
 Haer dootschen geest in 't rijk der schimmen op te zoeken,
 Door 's afgronts ingang in den duistren jammerpoel
 Te stygen naer beneên, daer 't lichaemloos gewoel
 Des volx en geestendoms, van bus en graf versteeken,
 Staen onder Prozerpijn.*

Die hier *staan*, in 't Meerv. Getal, zijn te vooren met een woord in het Eenv. benoemd, t.w. *het lichaemloos gewoel*. Die tegenwoordig meest hun werk maaken van zuiver en net te schryven, vermyden dit: doch kwaalijk. Want die Naamwoorden, die, in 't Eenv. uitgedrukt, echter eene meerderheid van personen aanduiden en begrypen: de Letterkundigen noemenze *Nomina Collectiva*, worden voegelijk, en zelfs keurelijk vereenigd met een Werkwoord in het Meerv. Zo lazenwe boven B. V. vs. 4.16.

- *deze VLUGT van negen Zustren* boogen

Op zulk een groot getal, en quamen snel gevlogen. SPIEGHEL, in den *Hertspiegel* B. II. vs. 53.

⁺*De nieuw-ghevonden* WERLD *meest sonder letters* leven.

⁺Vs. 22.

en III. 391.

Zegt spreken dit GEDIERT *niet daadlik zonder stem?*

BREDERODE, in *Griane*:

Mijn LIJFWACHT *seer verbaest na wapens schichtig* vloten.

ADR. BL. BEENS, *Hist. van Jes. Chr.* III. deel §. 6.

In 't Galileesche land quam Jesus na twee dagen
Tot Kana wederom, daar 't VOLK wat wonders zagen.

ADRIAEN HOFFER, *Nederd. Poëmata* bl. 222.

Wanneer sijn weerde VOLCK *met bidden hem* genaken.

PIETER BODDAERT, *Stichtelyke Gedichten* bl. 127.

- *wanneer 't afgodisch* VOLK
Den Godt Israël nalieten te beminnen.

COORNHERT, in de *Odyssea van Homerus* B. III.

Sy quamen daer alt VOLC *vergaert stonden op haer benen.*

MELIS STOKE, in *Flor.* III. bl. 56. B. II. vs.900.

TGHEMEENTE hebben *tcruce ontfaen.*

en in *Ada* bl. 74. B. III. vs. 460.

Want siere [van syne] *Ridders groot* DEEL
Warē belopē in den start.

J. VELDNAER, *Cronijck* bl. 41. *ende des Conincs* GHESIN *spraken onderlinghe.* PH. RUYCHROCK MS. 1486. *cap. Vant Rijck van Cumanien: dat* LANTVOLC *aldaerwoenen in tenten.* MS. 1452. bl. 118. *die* GHEMEENTE *vander stede quamen bidden den vader voer den sone.* SAM. VAN HOOGSTRATEN, *Inleyd. tot de Schilderk.* bl. 6. *het meeste DEEL der Grieken pleegen haere kinderen⁺ in de Schilderkonst te doen onderwyzen.* De Vertaalers van den Bybel, *Genes. XLVIII. 6. Ephraim ende Manasse sullen* ⁺Bl. 452. *myne zijn, als Ruben ende Simeon. maer uw GESLACHTE, dat gy na hen sult gewinnen, sullen uwe zijn.* Op die zelfde wyze plagmen

+ook 't wordeken *Men* te gebruiken: *Legende van St. Felix* 1478. fol. 131. b. *dat*MEN *vele priesters ende clercken doot* sloegen. het welk, om nu de Ouden, daar het +Vs. 22. dikwils voorkomt, voorby te gaan, noch te vinden is by BREDERODE, in *Lucelle*:

*Had ick maer wat van dat goed, daer-MEN de handen meê salven,
Ick sou soo wel een wijf kryghen als deuse jonghe kalven.*

dit laatste zouden wy niemand raaden te volgen. maar met Zelfstandige Naamwoorden vinden wy deeze woordschikking fraai en keurelijk: oordeelen evenwel dat zy beter voegt in gebonden dan in ongebonden stijl. By de beste Latijnsche Dichters is dit noch veel gemeener dan by de onzen; gelijk zy weeten die de zelve gelezen, en alleen somtijds in de Geleerde Aantekeningen van de Heeren BURMAN, BROEKHUIZEN, HEINSIUS, en diergelyke meesters der Zuiverste Welspreekendheid, wat gebladerd hebben.

Vs. 54.

Ook zal myne Euridijs haer tijt in 't endt vervallen.

VONDEL is in dit werk gansch niet net geweest omtrent het uitdrukken van eigen Naamen. hier en vs. 11. *Euridijs*; vs. 47. *Euridies*; vs. 92. *Euridice*; enz. Maar daar schuilt een andere en grooter misslag in de aangehaalde woorden, daar *Euridijs haer tijt* staat, voor *Euridices tijt*. buiten twijffel een groote misslag; dien veelen begaan hebben, doch niemand, die eenige kennisse der taale heeft, verdedigen kan.

+ZEEUS begon de Opdragt zyner *Geblankette Waereld* met dit vaars:

Oprechte vriend, uw gunst ontsonkt mijn Nimf haar ad'ren.

+Vs. 54.

het welk, om 't belagchelijk te maaken, naargevolgd is in het Hekeldicht, *de Zangberg gezuivert* bl. 2. daarmen leest:

En stil te schuilen in het beest zijn' haverkist.

zie aldaar de Aantek. van CHRYSOST. MATHANASIVS bl. 36. Men mag zeggen dat ZEEUS daar zeer kwaalijk schreef;^(b) maar men moet toestaan, dat hy dit kwaalijk schryven met zeer veelen, ja met de besten, gemeen heeft. HOOFT, in *Velzen Act.* l. sc. 3.

In 't oorlogh tred ik staagh aan Mars zign rechterzy.

J. VANDER BURGH, *Lijkdicht op J. vander Straten*:

Op dat ghy de natuur haer wraeck niet moght ontgaen.

R. ANSLO, in de *Martelkroon* bl. 21.⁺

*Dat nimmer ongena van eeu of doodt zou enden
Dien Vorst zign heerschappy.*

+Bl. 453.

J. OUDAAN, in *Konradijn Act.* I.

*De dood van Konradijn is koning Karels leven,
En weder Konradijn zign leven, Karels dood.*

HUYGHENS, *Sneldicht XII.* 129.

Want ik verspeel altoos een ander man sijn geld.

WESTERBAEN, *Lof der Zotheyd* bl. 118.

*Daermen van anderen haer misdoen en gebreken
Niet so veel quaeds gevoelt, noch so ver van hoort spreken.*

(b) Als men *zijn Nimf*, by ZEEUS, neemt *casu Dativo*, is 't goed, dat niet geschieden kan in de woorden van zign Berisper *het beest zign haverkist*. [HUYDECOPER.]

[†]BREDERODE, in *Griane*:

Ick ga besichten voort mijn Susterlingh sijn nood.

[†]Vs. 54.

P.C. KETEL, op *van Manders Schilderboek*:

*De tweede haeren naem,
Een dochter sonder blaem,
Zy Neersticheyt, genegen tot veel weten.*

Zeer gemeen is deeze bedorven Spreekwyze by FR. VAN HOOGSTRATEN, en anderen, die dit mogelijk deden in naarvolging van onzen Dichter, die hier kwaalijk voorging. Zo zegt hy weder B. XIII. vs. 1012.

*- daer de Koning der Molossen
Zijn zoons, een vogelvlugt, den brant vloôn, zonder scha.*

voor, de Zoons des konings der Molossen. En B. XIV. vs. 746.

En hoe Alcinoüs zijn schip verhardt, vergaet.

voor *Alcinoüs schip*, gelijk 'er op den kant staat. ja ook in onrijm, als in den inhoud van dit Boek: *hoe Pigmalion zijn ivooren in een levendigh beelt en eene maeght hervormt wort*. In vaarzen komt het by hem overal voor, zelfs in veel beschaafder werken, dan dit is. als in de *Bespiegelingen* B. I. bl. 31.

- zonder Godt zijn majesteit te raecken.

in de *Heerlijckheit der Kercke* B. III. bl. 97.

- op dezen Leeu zijn bede.

in de *Altaergeheimenissen* B. II. bl. 92.

En Sater, sint Ambroos zijn volle broer.

ANONYMUS BATAVUS, anders ADR. VERWER, besluit en beweert uit dit laatste vaars, in zijn' Brief aan den Hr. RELAND, by het einde, *Dat Vondel alle toetse en navrage niet ontwasschen is*: doch hy meende *ontwassen*; zie de Aantek. III 168. en XI. 181.

*Vs. 92.

*Bl. 454.

*Euridice, anderwerf verscheidende, verzucht,
En klaeght niet over hem, die krachtigh haer bezinde.*

VERSCHEIDENDE d.i. stervende. C. WACHTENDORP, *Rijm-Kronijck* B. I. vs. 263.

*- u moeder die verscheyt,
En gaet na d'ander lant, u vader my verbeyt.
Du Gryphus salst mijn lijf by sijn lijf selfs begraven.*

DIRK KALBERGEN, in *Muliassus Act.* I. sc. 4.

*Voldoet dees laatste dienst en plicht, want nu verscheid
Zy van ons allen af -*

Somme le Roy, of Conincx somme (1478.) fol. 114. die doot en is niet dan een overliden of een verscheidinghe, als een yghelic wel weet, daerom seitmen, als een mensche sterst, Hy leit op sijn verscheit: ende als hy doot is soe seitmen, Hi is verscheiden. mer diet te rechte wel merct, ende ansiet, soe machmen dit mitter waerheit wel van ons allen segghen, want wy sijn alle op onze verscheiden. wi sijn xxiiij uren naerre onser doot dan wi gisteren waren, en, ten mach niet lieghen, wi sijn ymmer soe veel veerre overgeleden en verscheiden. daer om en is dit leven anders niet dan een verscheiden ende een overlidinghe.^(c)

- (c) Tot verstand van het woord *overlyden* zal iets gezegd worden hierachter B. XV. 1035. Het woord *VERSCHEIDEN* gebruikt HOOFT op de rechte wyze: *der wereld* d.i. van de wereld *VERSCHEIDEN*. *Henr. de Groote* bl. 10. *De Koningin van Navarre, op 's Konings aanhouden, trok naa Paris, om de zaken ter bruiloft vereischt te bestellen. Aldaar over de helft van Bloeimaandt gekoomen zijnde, kreegh zy den vijfden van Zomermaandt een' stadige koortze; waar aan zy ten vyftden dage der wereldt VERSCHIEDEN is, in 't vierenveertighste jaar haars ouderdoms.* FRED. VAN DORP, Heer van Maasdam, *Gedichten* bl. 17.

*Dit lichaem, zoo als 't is, is maer ter steet gegeven,
En 't moet, of 't wil of niet, VERSCHEYDEN van dit leven.*

Onze oude Rijmkronijkschryver MELIS STOKE, B. II. vs. 337.

*Maer dat de doot de [die] niet en spaert
Den Keyser trac ter langher vaert
Hi SCIET henen van desen leuene.*

Vs. 100.

*Als een die onverhoet den zwarten helhont zagh,
Daer hy geketent aen een trits van halzen lagh.*

TRITS is *drietal*; en komt dikwils by onzen Dichter voor, en alleen in dit zelfde boek noch op een trits van plaatsen als vs. 116. 370. 431. ANTONIDES, Opdr. des ystrooms: een *Trits van eeuwen*: in 't begin van dat werk zelf: een *Trits van zilvre wapenkruissen*:: en bl. 78. een *Trits van straelen*. HOOGVLIET, *Feestdagen* bl. 45. een *Trits van starren*. MOONEN, op het *Huwelijk van Joh. Brandt, Poëzy* bl. 194.

*O jongste zoon van uwen Vader,
Die met twee broeders, vroeg en spader*

Geboren, eene Trits van KRUISGEZANTEN maekt. van deeze zelfde *Trits* sprak naderhand J.SUDERMAN, op de *dood van den zelfden Johannes Brandt*:

*Zoo wordt in uwen jongsten zoon,
O Neêrlants Kerkhistorischryver,
Doorluchte Brandt, die aen uw' yver,
De wyze weerelt houdt verplicht,*

*De laetste strael gedooft van 't licht,⁺
 Dat jaeren lang aen alle kanten
 Blonk in een Trits van BOETGEZANTEN.*

⁺Vs. 100.

[By onze nieuwe Dichters komt het dikwils voor.] Maar het *Drietal* wordt ook wel door *Klaverblad* uitgedrukt: en vooral, wanneer men spreekt van *Dronken* of *Glazen*.
 D. HEINSIUS, *Hymnus van Bacchus* vs. 444.

*Het meeste dat ik wensch, dat is een KLAVERBLAT.
 Het eerste voor de maeg; het ander om de sinnen
 Te brengen tot genuecht, tot lacchen, en tot minnen.
 Het derde mach wel met, want dat is om gerust
 Te vallen in den slaep, die alle zorgen sust.*

Vergelijk J. MOERMAN, *Cleyne werelt* 40.

*Den EERSTEN DRONCK is om den dorst te verslaen,
 Den TWEEDEN om droefheid te doen vergaen,
 En om 't lichaem sterckheyt te gheven by desen,
 Den DERDEN sy voor eenen vrient ghedaen,
 Daer vaste liefde by wordt bewesen.*

R. VISSCHER, *Ghenoegelicke Boerten* II. 90.

*Op u tafel sijn silveren croesen gheset,
 Om te drincken een CLAVERBLADT met een staert.*

doch die *staert* bederft dikwils de feest; voornaamelijk als hy wat lang wordt uitgerekt.
 Doch zie hier ⁺een ander *Klaverblad*, uit de Aantek. van Is. BURCHOORN op zijn
Werelt vol Gecken bl. 39. *den wijnstock*, zegt hy, *brengh* drierley *Druyven* ⁺Bl. 455.
*voort: te weten Witte, Groene, ende Roode; dat is, van Matigheyt, Vrolijkheyt,
 ende Dolligheyt.* enz. [POOT, *Bybelstoffen* bl. 92.

*Maer elk zie toe. van drieërleie druiven
 Brengh d'eerste vreugt, en doet den druk verstuiven,
 De tweede maekt den drinker laf of wreet,
 De derde baert berou en harteleet.]*

Vs. 128.

*Een heuvel rees 'er, en hier boven kon men ruiken
En zien een' groenen beemt, en vlak en effen velt,
Van boom noch bosch bedekt.*

Daar is geen goede orden in deeze woorden. VONDEL hadt behoord te schryven, en, hadt hy 'er acht op gegeeven, hy zou hier geschreeven hebben, *van bosch noch boom bedekt*. Daar men het minder uitsluit, kan zekerlijk 't meerder niet weezen. en als hy gezeid heeft dat 'er geen *Boom* is, zo begrijpt gy ten eersten, dat 'er geen *Bosch* kan zijn. Maar integendeel, daar geen *Bosch* is, daar kan wel een *Boom* zijn. zodat, in deeze woorden, *Boom* wel na *Bosch*, maar *Bosch* geenszins na *Boom*, mag volgen. Deeze aanmerking is van meer belang, danze misschien veelen zal toeschynen.^(d)

Vs. 129.

*- der goden zoon, gestelt
Ten godstolk, zette zich hier neder.*

Ten is zo veel als *tot den*, of *tot eenen*; gebruikelijk voor Zelfst. woorden van het Manl. en Onz. geslachte; doch meer voor zaaken, dan voor personen. schoon het inderdaad beide even goed is. In dit werk ontmoetenwe 't eenige reizen, gevoegd by Naamen

(d) Men zie ook *Maandel. Bydr.* I. D. bl. 331. en volg. en bl. 356-399. en elders.

⁺van Persoonen, gelijk hier, *ten godstolk*; en zo *ten schoonvaer* VII. 154. *ten godt* XIV. inh. *ten scheidsman* III. 431. *ten verwinner* I. 718. *ten vader* II. inh. en ^{+Vs.} 129. driemaal *ten vyant* III. 105. V. 130. VIII. 464. Anders komt *ten* en *ter* in dit werk ontelbaare reizen voor: doch *ter*, dat het Vrouwl. is, noit voor den naam van een' Persoon. Men vindt het evenwel by GER. VAN LOON, *Historiepenn.* I. D. bl. 76. *weynig heul by den Brabantschen Raad ontfangende, keerden zy zich TER Landvoogdesse.* Het Manl. vindtmen ook op die wyze, doch niet dikwils, by anderen.
ELIAS HERCKMANS, *der Zee-vaert Lof* I. 586.

Dits de oorsaeck, dat hy eerst ten Heere wierd gestelt.

GIJSBERT BREMER, *Silvia Herderszang*:

*Maar heeft in tegendeel zijn stoutheit wel beloont,
En boven andren hem ten Bruigom uitgekoren.*

H. VANDER MARK, op 't *Huw. van den Hr. de Ruever.*

Waerom hy wert al vroegh ten Raedt der stadt verheven.

voor 't welke men nu doorgaands zegt *tot*: doch ons dunkt, dat *ten*, daar alzo keurelijk luidf; en vry beter aan de betekenis voldoet.

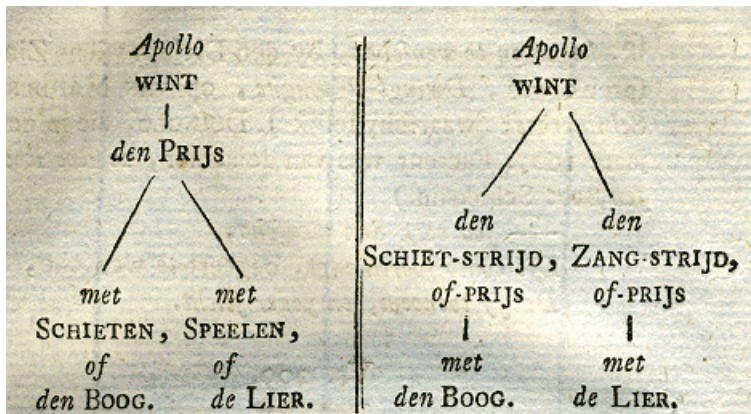
Vs. 156.

*Van godt Apollo, die den prijs met schieten wint,
Den zangstrijt met de lier.*

Niemand leest dit, die het niet verstaat: en de Dichter zegt dat hy meende. doch daar hoort wat ⁺meer toe dan dit, om den naam van een goed Dichter te verdienen. De keur van woorden, waarop ^{+Bl.} 456.

+noit meerder acht moet gegeven worden, dan in Poëzy, bestaat niet alleen in zachtklinkende voor hardluidende te verkiezen: want ook dit zelfs is somtijds kwaad, en maakt datmen. laf wordt, uit vreeze van hard te zijn. maar die Keur bestaat voornaamelijk daarin, datmen zich altijd diene van woorden, overeenkomende met het onderwerp, en de zaak, van de welke gesproken wordt. En ook (waarop het hier eigenlijk zal aankomen) datmen eene evenredigheid waarneeme tusschen die woorden, die in 't verband der rede op een' gelyken trap staan; en zich, als zodaanig, terstond aan het oog en begrip des Leezers dienen te vertoonen. Hier wordt gesproken van Apollo, en aan den zelven eene dubbele verwinning toegeschreeven; *Hy* WINT. wat wint hy? *den* PRIJS, en *den* ZANGSTRIJT, gelijk VONDEL schrijft. maar hier is het laatste overtollig, omdat het voorgaande *Prijs* voldoet om beide de pryzen of verwinningen van Apollo uittedrukken: of, voor het eerste *Prijs* hadt ook een byzonder woord dienen te staan, als *Schietstrijd*, overeenkomende met *Zangstrijd*. maar, weder, op wat wyze verwint Apollo? Vondel zegt, *met* SCHIETEN, en *met* DE LIER. hy moest gezeid hebben, met *schieten*, en met *speelen*: of anders, met den *boog*, en met de *lier*. zie ook de Aantek. B. II. vs. 863. Doch om ook hier de geenen, die meerder zien met het oog des lighaams, dan met dat des verstands, op alle wyzen te gemoet te komen; zo willen wy dit op twee byzondere manieren zo voorstellen, dat het met een half oog zal te zien zijn.

+Vs. 156.

het welk by VONDEL zou waargenomen geweest zyn, indien hy geschreeven hadt:

*Van godt Apol, die met den Boog den Schietprijs wint,
Den Zangprijs met de Lier.*

*Vs. 170.

*- dit hart, zoo mak als vry van zorgen,
Gelijk 't gewoon was, plagh, tot 's avonts van den morgen,
Door hof en huizen heen te loopen.*

*Bl. 457.

Gelijk 't gewoon was, plagh: of, *gelijk 't plagh, was gewoon*, zijn beide even goed; want *plagh* en *gewoon was*, zijn 't zelfde. zo zie ik *zoeken te poogen*, by Z. HEYNS, in *Bartas* I. 3. bl. 126.

En d'een na d'anders doot fenynich zoekt te poogen. d.i. *poogt*, of *zoekt*. in een' andren zin kanmen zeggen, *ik zoek te poogen*, wannermen zich zelve tot iets, waarvanmen natuurelijk afkeerig is, zoekt te dwingen: doch dat komt hier niet te pas. Noch zie

*ik, *begeeren te wenschen*, by den Dichter wiens Zinspreuk was, *Dwingt u tonghe*, op VAN MANDERS *Schilderboek* (waarschynelyk J. DUINGLO, die in den jaare 1607. *Vs. 170. Facteur was van de kamer, *de Roo Roosen*, tot Schiedam.)

- *soo oock den mensche*,
Die const voortbrengt, begeert *te wensche*,
Dat sy toeneem, en *yeder sticht*.

Vs. 209.

- *hy, zoo ver de zonneshijn*
Zich uitbreit, is een heer van alle schepselingen.

Schepselingen: voor *schepselen*. Het zou my verwonderen, zo iemand my dit woord elders kost aantoonen. maar niet minder, zo het nu noch van iemand naargevolgd wierd.^(e)

(e) VONDEL gebruikt nog eens dit woord SCHEPSELINGEN. *Psalm* XCI. bl. 236.

Het voeght ons nu de keel
Te stellen op tien snaeren;
De keel en zangk te paeren
Met cyterspel, en veël:
Want uwe SCHEPSELINGEN
Verquicken 't hart, noit moe.
Ick juich nu onder 't zingen
U om uw handwerck toe.

Wy gelooven niet, dat het van iemand zal nagevolgd worden.

Vs. 234.

*Want t'elkemael de lent de koude en 't overschot
Des winters wechdrijft, en de Ram de koude Visschen
In 't zogh volgt, dan verrijst uw bloem uit duisternissen
Op 't groene bloembedt jaer op jaer.*

Zog: ANTONIDES, *Ystroom* bl. 12.

Wort in zijn zogh gevolgt van Zuiderzeemeerminnen.

zie hem ook B. IV. bl. 109. en onzen Dichter in dit werk VIII. 198. IX. 910. XIII. 934. BRANDT, in *De Ruiters* B. IX. bl. 517. *de vyandt hing hem dien nacht meest in 't zogh van 't vaarwater.* WINSCHOTEN, in den *Seeman: te scheep beteekend het SOG, dat waater, dat van het voortvaarende schip naagesleept, en als van hem* (NB. hem, d.i. het schip) *gesoogen werd: en hier van IN IEMANDS SOG VAAREN: het welk oneigendlijk beteekend, iemand hinderlijk sijn: want hoe veel meer swaarte een schip na sig sleepen moet, hoe het te minder vaart kan maaken.* Wy staan deeze betekenis van, *in iemands zog vaaren*, volkomen toe, zolang men blijft by de Zeevaart, en spreekt van schepen: want in andere zaaken, en dus meer oneigelijk, zegtmen, *iemand in 't vaarwater zitten*, of *dwars in 't vaarwater gaan leggen* (dat het zelfde is, of men zeide; *dwars voor den boeg gaan leggen*) en diergelyken; en niet *in iemands zog vaaren*. dit laatste, van de scheepvaart tot andere dingen overgebracht, betekent veel beter iemand *naarvolgen*, *iemands voorbeeld en voetstappen naar treden*, 't welk geheel wat anders is, dan iemand *hinderlijk sijn*. A. VAN DER VLIET, op 't Overlyden

+van zijn' vriend en Kunstgenoot, KORN. VANDER +POT, in wiens dood het Kunstgenootschap, *Natura & Arte*, geen klein verlies schijnt geleden te hebben: schoon het, met de overgebleeven leden, noch in staat is zijn' opluikenden glans alom uit te breiden, en met zijn licht den verduisterden Zangberg op nieuws te verlichten: waartoe wy hen openlijk hier willen verzocht en aangemaand hebben. A. VAN DER VLIET, zeg ik, spreekt dus tot zijn' overleeden Vriend

+Vs. 234.

+Bl. 458.

*Toen mogt ik op de holle baren
Der ongemete Letterzee
In 't zog van uwe dichten varen,
En keeren veilig op de reê.*

Zog zoumen niet oneigelijk *waterspoor* kunnen noemen. doch de Dichters hebben dit laatste in een andere en ruimer betekenis gebruikt. zie de Aantek. VIII. 193.

Vs. 273.

*Zoo laetente verslenst haer hoofd zwaermoedigh hangen,
En kunnen zich niet meer ophouden als voorheen,
Maer slaen het aengezicht ter aerde naer beneên.
Zoo hangt des stervers hoofd.*

Des *Stervers* is hier des *Stervenden*.^(f) Zoo ook in dit zelfde Boek vs. 1014.

(f) STERVENDE voor *sterver* of *sterveling* gebruikt VOND. Bsp. B. I. vs. 25.

*Geen' STERVENDEN tot noch de hantvest wert gegeven
Van simpel eenwerf Godt t' aenschouwen, en te leven. N.H.*

+Maer Venus, door de lucht gevoert, had noch het lant
 Haer eilant Ciprus niet gewonnen met den wagen,
 Of zy vernam 't gesteen des stervers, ree verslagen,
 En keert de zwaenevlugt bestorven derwaert heen.

+Vs. 273.

Nog eens in de *Bespiegel*. B. I. vs. 1207.

-zoo ziet een hooger dan
 Ten transse uit, daer geen oog des stervers uitzien kan.

Dit komt ten eersten zeer ongewoon voor, en bevestigt daardoor zelfs, datwe elders zeiden, dat *Speeler*, en *Drinker* niet eigenlijk betekenen een' *Speelenden* of *Drinkenden*; maar zulk een' die zijn vermaak vindt in, en zijn gewoonte maakt van te *Speelen*, te *Drinken*, enz. zie de Aantek. IX. 279. II. D. bl. 473. Het zelfde zeggen wy hier van die in AAR uitgaan, als *Twijffelaer*, gelijk onze Dichter Faëton noemt B. II. vs. 50. omdat hy twijffelde of Apollo zijn vader was. doch *Twijffelaar* is eigenlijk, die altijd en aan alles twijffelt. zo noemt hy ook *Slaeper* XII. 419. den werkelijk slaapenden Afidas: *Bidder* VIII. 483. den biddenden zoon van Ampix: enz. Wy zeggen wel, dat dit de eigelyke betekenis van deezen uitgang niet is; maar pryzen echter 't gebruik dat VONDEL van deeze woorden maakt, omdat de Poëzy doorgaands lust scheidt uit het oneigelijk gebruik der woorden, mids men daarin echter met oordeel te werk gaa. Met meerder nadruk worden Dedalus en Ikarus, *Vliegers* genoemd VIII. 309. zie de Aantek. aldaar: en Narcissus, *Spiegelaer* III. 569. want die deedt niet anders dan *zich spiegelen*, gelijk bekend is: enz. Maar ook *Sterver*, dat van deeze woorden wel 't vreemdste mag schynen, vind ik by HUYGHENS, in *Hofwijck* bl. 316.

**Ten minsten moet hy doen het geen de Sterver hiet,
Die 't leven door hem kreegh en van sijn soveet geniet.*

*Vs. 273.

Hy wil zeggen, dat een kind doen moet het geen ⁺zijn Stervende vader *beval* of *geboodt*: want *hiet*, by HUYGHENS, is het *Imperf.* gelijkwe breeder aantoonen II. ⁺Bl. 459. 626. daarwe ook den Leezer tot deeze zelfde woorden weezen: waaromwe 'er noch een plaats of drie zulien byvoegen; om dus ook de zaak in de geheugenis des Leezers te ververschen. C. BOYUS (zie de *Verscheyden Nederd. Gedichten* 1659. bl. 140.).

*De steden en het landt gelaten aen den Geus.
Soo hiet men in 't begin Godts nieuwe Bondtgenooten.*

WILLEM SILVIUS, *Navig. in Turckyen* B. IV. c. 2. zy [de oude Persiaanen] *aanbaden de Sonne, die zy hieten Mithra.* COLIJN VAN RIJSSELE, III. *Spel* fol. 49. b.

*Ghy hiet my bedrieghere ende vileyn.
Daer [toen] ghy in onmachte laecht gevallen.*

de Vert. van BOËTIUS 1485. fol. 12. c. *want voor sinen tijd die filosofhen Zophi of Zophisten hieten.* De zelfde B. IV. Rijm 7.

*Maer hy ne conste vut synen lande
Metten gheschepe gheraken niet
Voor hy sijn dochter dooden hiet.*

Zie ook *Matth.* I. 25. enz.

Vs. 281.

*-ik ben schuldigh door dien schoot
Aen uw ontydigh lijk: doch wie kan my verklaegen
Van misdaet, zoo het spel den naem van schult moet draegen?
Indien men minnen met den naem van schult bezwaert?*

MISDAET moest zijn, *schuld*; en *zoo*, noodzaakelijk, *tenzy*. in het volgende vaars moest *indien* ook weezen, *tenzy*: alles op deeze wyze:

*- doch wie kan my verklaegen
Van schult? tenzy het spel den naem van schult moet draegen:
Tenzy men minnen met den naem van schult bezwaert.*

en zo leestmen ook by OVIDIUS driemaal 't woord *culpa*, d.i. *schuld*; en tweemaal *nisi*, d.i. *tenzy*.

Vs. 313.

*recht als of
Het moeder wenscht te zijn van wyven, die zich grof
Verloopende, den naem ontvingen van Cerasten,
Gekroont met hoornen.*

VONDEL maakt, van deeze *Cerasten*, wyven. buiten alle reden. Het waaren inwooners van 't eiland Cyprus, die hier gezeid worden, door de gramschap van Venus, veranderd te zijn in *Stieren*. Den oorsprong der Fabel roert D. JONKTIJS aan, *Twistgespr.* vs. 1433. daar Minerva tot Venus zegt:

Zoo dat ik hier ten lof van hem werd aengedreven,

⁺*Die u den toenaem heeft van Hoornige gegeven.*

⁺Vs. 313.

waarop hy het volgende aantekent: *onder de bynamen van Venus werdt oock den naem Cerastia getelt: om dat in 't eyland Cyprus menschen woonden, de welke zekere gezwollen, de uytpuylende horens niet ongelijk, aen 't hoofd hadden. want Cerasten zijn eigelijk, Gehoornden, van 't Gr. Keras, een Hoorn. en hiervan ook Cerastes, een gehoornde Slang: BART. ENGELSMAN ⁺MAN 1485. B. XVIII. c. 29. CERASTES dat is een ghehoernt serpent, als Ysidorus seyt li. VII. want het heeft eenrehande hoernen van beyden ziden vanden hoofde, ghelikerwijs dat een ram doet, dye onghecromt sijn: enz. In den Bybel 1477. Genes. XLIX. 17. Dan, moet worden een slanghe inden wech, ende een Cerastes inden pade. Ik heb hier ook eenige verschikking gemaakt in de Kanttek. en deeze woorden, *Propetiden in rotsen*, van vs. 309. daarze nevens stonden, verplaatst by vs. 335. daar deeze hervorming eerst verhaald wordt. Beide deeze Fabelen zie ik vereenigd by JACOB STRUYS, in *Styrus en Ariame Act. IV.**

⁺Bl. 460.

- *waerom liet ghy geschieden
De harde wiss'lingh aen de geyle Propetiden?
Waerom, ô Schuymgoddin, kondt ghy gedoogen niet
Der wree Cerasten moort, dat ghyse (straffend) liet
Aentrecken Stiers gedaent? Waerom moest oock ontfangen
Cynire dochter straf, en zijn met schors omvangen?*

de Fabel van de dochter van Cyniras, d.i. Mirrha, begint hier vs.415.

Vs. 348.

*Hy kunstrijk snijt terwijl een heerlijk wit ivooren
Uitnemend meesterstuk, een kunstigh vrouwenbeelt,
Zoo wonder schoon als noit van vrouwe wert geteelt.*

Zoo wonder schoon als noit - zo spreekt onze Dichter meermaalen, als B. VIII. vs. 815.

En berste, zoo verwoet als NOIT, uit myne killen.

en B. VII. vs. 802.

- in noot, als NOIT voor dezen.

Maar elders zegt hy ook, *als OIT*; in dit werk IX. 646.

*Om hem t'aenschouwen, en in't oogh zoo schoon als OIT
Te schynen -*

en in *Virgil*. bl. 254. *een rijck, zoo treffelijck, als OIT van de Zon uit den Oosten beschenen is*. Doch VONDEL schreef zekerlijk met oordeel op de eerste plaatsen *noit*, op de anderen *oit*. dewyl 'er verschil is tusschen deeze spreekwyzen. *zoo groot als noit*, gelijk ook G. BRANDT, in *De Ruiters* schrijft, B.XV. bl. 858. *met zoo GROOT een beweegenis der gemoeden, en vuurigheid van geest, ALS men daar noch NOOIT in eenigen noodt onder d'ingezeetenen hadt bespeurt*: is juist het zelfde als *groot dan oit*, gelijk HOOFT schreef, *Ned. Hist.* bl. 1007. *met GROOTER fierheit DAN OIT*: het welk gezeid wordt van iets, dat te vooren noit wedergaa gehad heeft; of ten minsten datmen verheffen wil *boven* alles. Maar *zoo groot als oit*, zegt wat minder dan 't voorgaande, en stelt de zaak niet *boven*, maar *gelijk met* de grootste onder andere zaaken. Hier spreken wy beter dan de Ou-

+den, die ook *noit* gebruikten, daar wy 't nu volstrekt niet zouden mogen gebruiken:
 MS. 1452. bl. 143. *Segghende dat hy alfoe wel nu sijn vrient ware, +als hy NOYT +Vs. 348.*
te voren was. Tscep vol Wonders 1514. cap. 164. ende dis de meeste const die +Bl. 461.
 NOYT medecijn gedaen heeft. Enz.

Vs. 474.

aengezien hy my, gelijk het was
Beschoren, nu dus na bestaet, zoo kan 't niet wezen
 Dat ik hem eigene.

VONDEL zegt anders, ZICH *iets eigenen*, als B. XIII. vs. 53.203. en 557. gelijk ook
 WESTERBAEN schreef, *Lof der Zotheyd* bl. 72.

De Spanjaerd lijd niet dat men yemanden sal setten
In krijgschkunst boven hem, en eygent ZICH den lof
Van wapenen -

dit schijnt eenigszins noodig te weezen, omdatmen ook iets kan *eigenen aan*
anderen: FR. VAN HOOGSTRATEN, *Beg. Belg.* II. 1. bl. 162.

- *daerom*
En diene ik niet onweetende en zoo dom
Die t'eygenen DEN HEERE -^(g)

(g) Dus ook SPIEGHEL B. VII. vs. 418.

Hem eighent dank, dat ghy 't hebt mogen oit ghenieten.

J. VOLLENH. Opdracht:

Wien zoud ik mijn Neerduitsche poezy
Meer eigenen, dan Heeren - N.H.

*Doch *eigenen*, voor *zich eigenen*, vindenwe by meer goede Schryvers. HOOFT, in *Henrik* bl. 59. *de verwinnaar zal 't al eigenen*. In *Paris Oordeel* bl. 586. *Vs. 474.

Elk eigent hem - t.w. den Appel.

SPIEGHEL, in den *Hertspiegel* B. II. vs. 190.

Zo meer ghi eighent iet: 't werd andren ook ontstolen.

HUYGHENS, in de *Sneldichten* B. XIV. *Voorspraeck* vs. 6.

- *maer Leengoed is ook goed Goed;*
En die 't wel eigent, doet gelijck Natuur in 't bloed doet.

wy oordeelen, dat dit onverbeeterlijk goed is.

Vs. 484.

O godelooze maeght, durft gy iet anders noch
Verhoopen? voeltge niet dat minne door bedrogh
De wet en naem verwart?

Van wat *wet*, van wat *naam* spreekt hier de Dichter? de woorden van Mirre, by OVIDIUS, komen op deezen zin uit:

- *en gaet u niet aen 't hart,*
Hoe veele naemen, hoe veel pligten, gy verwart?

welke deeze *naamen* en *pligten* zijn, verklaartze zelve, alsze in 't vervolg aanmerkt, dat zy, verkrygende 't geenze wenscht, zal worden de *Byzit* van haar' *Vader*, de *Zuster* van haaren *Zoon*, de *Moeder* van haar' *Broeder*. welke verwarring van *Naamen* noodzaakelijk die der *Pligten* insluit. Om de gemaakte verandering te schikken naar het bestek van VONDELS woorden, kanmen de zelve een' regel vroeger beginnen, aldus:

*+Wat anders hooptge toch, ontzinde maeght? waer toe
Verstoutge u? ziet gy niet, hoe veele naemen, hoe
Veel plighen gy verwart? -*

+Vs. 484.

+Vervolgens leezenwe vs. 488.

Ontzietge niet den poel, daer 't godendom by zwoer?

+Bl. 462.

welk vaars geheel buiten 't Latijn is: en de Tien volgende zijn 'er daar maar Vijf.
Behoud dit vaars om het Rijm. maar den inhoud van de Tien overigen kuntge vinden
in deeze Zes:

*Vreest gy de Zusters niet, gehult met zwarte slangen,
Die met den rook en smook van haere fakkels, wangen
En oogen blaekren van 't onzaligh zielendom?
Zie toel en voertge noch een zuiver lichaem om,
Houd ook een zuivre ziel: noch schend, beroerd van zinne,
De wetten van Natuur door een verboode minne.*

Dit viel ons uit de pen, toenwe den druk van dit werk van VONDEL bezorgden: en
voegen 't hier in, omdat het de eerste Aanmerking is, die wy op deeze Vertaaling,
gemaakt, of liever geschreeven hebben. Wy dachten toen, het geheele werk op die
wyze te behandelen, en ons meest met Dicht-, minst met Taal-kunde, op te houden.
Doch wy scheidten daarmede ras uit.

Vs. 508.

*hy gelooft de maeght is bloo,
En sust het schreien, kust zijn telgh.*

De Dichter der *Historie van Zegelijn* verdeelt de *kussen* in vier soorten, bl. 24.

Sonderlinghe cussen zijn viere,

⁺*Cussen van Moeder, cussen van Lieve,
Cussen van Payse, cussen van Grieve.*

⁺Vs, 508.

de Kus, dien Cyniras zyner Dochter gaf, was van de eerste soort. zo de onkuische Mirre haar' vader weder een' Kus gaf, dat niet uitgedrukt staat, die zal geweest zijn van de tweede soort. de derde is de Kus des Vredes, eigenlijk *Zoen* geheeten; zie de volgende Aantek. de vierde is die, van den welken R. ANSLO zingt, in 't begin der *Martelkroon*:

*Toen Judas zocht zijn Heer door vriendschap te beschaden,
Te leevren door een kus, geen teken van verraden.*

de Dichter, die deezen Judas waardig geoordeeld heeft, om hem te verkiezen tot een onderwerp zyner dichtkunst, heeft volkomen het begin van zijn werk, wat de geheele Schikking aangaat, en daarin ook de aangehaalde woorden zelfs, uit het gemelde werk van ANSLO ontleend, schryvende B. I. vs. 5. dat Judas

*- Gods zoo, zijn' meester en zijn' Heer,
Verriedt met eenen kus, geen teken van verraden.*

Maar wat de gemelde verdeeling der *Kussen* belangt, daar ontbreekt, dunkt my, de *Kus van Achtting*,⁺ begrypende dien van *Eerbied*, en dien van *Vriendschap*; tenzy men deezen, als twee byzondere soorten, wil aanmerken, en maaken 'er dus zes van, in plaats van vier. JOAN BLASIUS, in de Opdragt van *Fidamants Kusjes*, telt achttien soorten op, doch zeer ordenloos: want hy vergeet, die hier eerst genoemd is, den *Moederlyken kus*, en vermengt naderhand de Smaldeelen, met de Hoofdverdeelingen. Doch wy zullen hier geene verhandeling

⁺Bl. 463.

+over het kussen ontginnen. dien het lust, die kan daarover BLASIUS, JONKTIJS, J. DE BRUNE, in den *Wetsteen der Vernusten*, den Raadsheer HEEMSKERK, in zijn *Batavische Arkadia* bl. 145. en anderen, naarlezen. Wy merken hier noch alleen aan, dat ons thans gebruikelijk Spreekwoord: +Vs. 508.

*Een kusjen is maar stof,
Wilje 't niet hebben, zo veeg het weer of,*

voorheenen wierdt uitgedrukt op een minder vriendelyke wyze, als *den kus uitspouwen*. DE POTTER, *Getr. Harder* III. 3. 221.

*De mondt, die met geweldt van yemandt werdt gekust,
Die spouw' de kus maer uyt, zoo werdt de schandt geblust.*

J. VAN SOMEREN, uit THEOCRITUS, bl. 288.

Nymph: *Wat roemt ghy doch? een kus is niet.*
Daphnis: *Een kusjen is een soet verdriet.*
Nymph: *Ick spoel mijn mont, en spouw het uyt.*
Daphnis: *Wascht ghy u lip, geeft my den buyt.*
Nymph: *Loopt naer de jonge kalvers toe,
Soo maeckt ghy my niet langer moe.^(h)*

(h) De kunstryke H.K. POOT geeft dit eenen anderen, dan uitnemender zwaey, *Ged. I. D.* bl. 157.

*Dat ik naer mijn geval
Nu eens een zoentje stal,
Wat was er aen bedreven?
Maer zoo hy wakker wort!
'k Zal dubbel wedergeven:
Wie doet hem dan te kort? N.H.*

Vs. 560.

Men zal door offeren verwerven uwen zoen.

Wy spraken zo van *Kussen*; nu iets van *Zoenen*. Men maakt thans, in den dagelijkschen stijl, byna geen onderscheid tusschen een' *Kus* en een' *Zoen*. maar, gelijk wy boven reeds zeiden, *Zoen* is eigenlijk de *Kus des Vredes*; als genoegzaam is afteneemen uit de woorden *Bevredigen* en *Verzoenen*, die 't zelfde betekenen. Men gebruikt het veel voor een' *Kus van Liefde*. doch hierin is aantemerken, dat het woord *Zoen*, in deeze betekenis, veel darteler klinkt dan *Kus*. H. VERBIEST, *Klucht van 't Wijnvaetje*:

*Maer wijje mijn wat geld op een hooge intrest geven,
En laten 't kapitaal verdienen met een Zoen?*

en in zulken stijl honderdmaalen. D. HEINSIUS, *Pastorael* vs. 31.

*Daer hebb' ick u eerst gegeven,
Als de ander eenen soen.*

JAN DE BRUNE de Jonge, *Wetsteen der Vernusten*⁺ cap. XXII. uit GUARINI:

*En, zoo als 't hartenpit, na hun begrip, ging vloên,
Was 't leven, dat ik had, niet anders als een Zoen.*

⁺Bl. 464.

JOAN BLASIUS, in de bovengemelde Opdragt, uit den zelfden:

*Mijn leevens geesten saam gedrongen wierden: toen
Wast leeven dat ik had niet anders als een Soen.*

de omstandigheden, die deeze Vertaalingen voorgaan, doen my niet twijffelen, of de laatste heefe dit laatste vaars ontleend van den eersten. Doch dit

+overgeslagen: *Zoen* is hier by VONDEL niet anders dan *Verzoening, bevrediging*.
VONDEL, *Gijsbr. van Aemstel* Act. I. sc. 1.

+Vs, 560.

*Aen Woerden, Velzens bloet, en Aemstel, dezen smaet
Te wrecken, en van zoen te reppen noch te roeren.*

Zie ook *Gebroeders* Act. II. scen. 2. en elders. HOOFT, in den Inhoud van *Granida: Maar d'eedelhartige Prins, in plaats van zich tegens hen te verbitteren, verwondert zich over hunne zeltzaame liefde - belooft en verkrijgt hun hunne zoen van den Koning. Der Sielen Troest* 1484. fol. 71. d. *Ist dattet di behaecht wi willen een Zoen aen gaen mitten ritmeyster Moyses. Gheeft mi hem te wive, ende dese stat daer toe, het sel een goede zoen wesen.* J. VELDENAEER, *Cronijck* bl. 55. *daer na een wijl tijts soo wert een soen gededingt⁽¹⁾ ende gemaect tusschen den Greve Flo-*

(i) Hiervan het woord ZOENDING.^(†)

(†) Ik twyfele nauwlijks, of de Heer F. v. LELYVELD heeft, overkropt van vermenigvuldigde bezigheden, uit overhaastinge hier gemist. In DADINGEN, DEEDINGEN, DADIGEN, DEEDIGEN, (want op alle deze wyzen schrijft het KILIAAN, en verklaart het door *litigare, disceptare*: ook *componere, pacisci, transigere*) valt, gelijk ook noch in ons VERDADIGEN, VERDEEDIGEN, de klemtoon op DA, DEE, en is DINGEN de staart van 't woord: waarvan dan DINK in ZOENDINK niet afgeleid kan worden, zoo min als in BOELDING, dat wy in een later afschrijs van later bekendmakinge van de Keuren van Hoorn vinden. *Item soe wie een BOELDING sprekt of houdt.* wat verder. *En die seune die sullen sculdich wesen, dat voorn. boel te sciffen en te sceiden XII daghen, na dat die BOELDING begonnen is:* (noch in een later: art. van DE GENEN DIE WOORDEN HOUDEN VOOR DEN GERECHTE OM LOON. *Item soo wie een ander sijn woort houdt in een BOELDING, die sel daer van hebben elcken recht dage twee stuivers en niet meer.*) (Dus ook in de Keuren der stede Westwoude MS. ook in die van Schellinghout MS. van Kenmerland. Ziet *Handvesten* bl. 3.) en wil men weten, hoe iemand eens anders woord hield in 't aanleggen van een BOELDING, ziet daar een der formulieren. MS. *Heer rechter dese man heeft hier ten recht te doen. waert v lief ick seidet voor hem*

Ja.

So vraghet hem of hi lien wil an mynen woerden

Heer rechter soe staet hier dese man en ic mit synen woerden en begheert van v te weten, of ghi hem waert een aften dagh in een recht een voerbon te winnen op dit namelike boedel dat dese mensche gheruumt heeft metter doet, doe hi an sinen lesten live was; waert ghelegghen is binnen der doer off buten der doer wassen en waen rysen en dalen groyen en bloyen pot en ketel scuttel en lepel suluer en gout ende al dat den boedel toebehoert: ende al dat in desen ban gelegen is, daer hem dese man voerhout dat rechte derden deel van dit namelike boedel, ende seit dit derdendeel sijn rechte eigen is en den anderen niet en bestaet. dese man ghebiet in te brenghen al dat hi ut den boedel ghetoghen heeft en seyt dat hi tsijn sculdich is yeghens hem intebrenghen ter scatinghe der bueren effen rijc te wesen want si effen na gheboren en ghebloeyt sijn.

Heer rechter enz.

noch ook in GADING. *Handv. v. Graaf Jan 1299.* aan die van Westfriesland. zie *Handvesten van Enkh.* bl. 2. en van 1346. bl. 4. ook *van Kenm.* bl. 2. welk woord, nu verbasterd in GADINNEN, eene rechtspleging te Enkhuizen, van GADINGE, iets waarmen zin in heeft, verschilt in toon: het eerste heeft den toon op de tweede lettergrepe, het tweede op de eerste: noch ook in BANDING. *Handv. van Drechterland* bl. 58. *Item soe en sal gheen scout buerrecht houden huyten den BANDINGHEN van scade en scult meer dan drie wer[...] sjaers.* noch in VIJFDING. *Handvesten van Kenmerland* bl. 4. *soe is dat recht wanneer de ghemeene bueren haer VIJFDINGHEN volstaen, soe en sellen si gheen hoenre ghelden.* of HOFDING. *Handv. v. Kenm.* bl. 16. zoo ook GRAAFGEDING. Ziet *Handv. v. Kenm.* bl. 1. en POORTERSGEDING, gelijk zy altijd schreven. *Handv. v. Dordr.* bl. 142. ziet daarover VAN DE WALL. Uit dit alles is afteleden, dat ZOENDING in zijn eerste beteekenis de rechtsoefeninge over den zoen tusschen beledigden, of in geval van doodslag, zyne magen en de beledigers of hunne magen beteekent: de formulieren, die wy van die rechtsplegingen hebben, ook de uitspraken, afmakingen, wyzen dit genoeg aan. Dus is de beteekenis van ZOENDING voor de afmakinge by tusschenkomst van goede luiden, eene tweede beteekenis, welke verzoeninge niet verward moet worden met den *vrede*, die by het eerste ontstaan der moeite *vermaand, geboden, geëischt, gegeven, genomen* en *gemaakt*, ook *geweigerd*, en *waarover te vechten* zeer zwaar genomen werd,

en waarvan noch de naam van VREDEMAKERS afkomt, omdat niet alleen de Rechter en Schepenen, maar ook de Raden, naderhand Poortmeesters, en later Burgemeesters genoemd, daartoe gemachtigd waren, en welke vrede eene inleidinge tot de verzoeninge was. N.H. *Charter* 1301. by MIERIS II. Deel bl. 22. *hier by zegghen wy sekere ende vaste zoene eeuwelijck te gheduerene tusschen die voorsz. partijen - soe wie dit SOENDIJNC brake, ende wy dat gheproeven mochten. - hy verboerde zijn lijf ende zijn goet.* - LODEW. VAN VELTHEM, *Spiegel Hist.* B. I. Cap. XXVIII. bl. 39.

*Als 't perlement quam die Heren,
Ende si spraken om SOENDINC maken,
So waren -*

MELIS STOKES B. IV. vs. 1111.

*doe de graue
Comen was vanden coninc
Pijnde hi hem om ene dinc
Hoe hi dat SOENDINGC zoude maken.*

Zie ook B. II. vs. 461.

*Als men de iaren ons heren las
XI hondert en LXI doe was
Maecten de van drechter lant
In ZOENDINGHE vasten bant
Jeghen graue florence -*

Vergel. KILIAAN op SOEN-DINCK.

(†) Ik twyfele naauwlijks, of de Heer F. V. LELYVELD heeft, overkropt van vermenigvuldigde bezigheden, uit overhaastinge hier gemist. In DADINGEN, DEEDINGEN, DADIGEN, DEEDIGEN, (want op alle deze wyzen schrijft het KILIAAN, en verklaart het door *litigare, disceptare*: ook *componere, pacisci, transigere*) valt, gelijk ook noch in ons VERDADIGEN, VERDEEDIGEN, de klemtoon op DA, DEE, en is DINGEN de staart van 't woord: waarvan dan DINK in ZOENDINK niet afgeleid kan worden, zoo min als in BOELDING, dat wy in een later afschrijs van later bekendmakinge van de Keuren van Hoorn vinden. *Item soe wie een BOELDING spreect of houdt.* wat verder. *En die seuene die sullen sculdich wesen, dat voorn. boel te sciffen en te sceiden XII daghen, na dat die BOELDING begonnen is:* (noch in een later: art. van DE GENEN DIE WOORDEN HOUDEN VOOR DEN GERECHTE OM LOON. *Item soo wie een ander sijn woort houdt in een BOELDING, die sel daer van hebben elcken rechtdage twee stuivers en niet meer.*) (Dus ook in de Keuren der stede Westwoude MS. ook in die van Schellinghout MS. van Kenmerland. Ziet *Handvesten* bl. 3.) en wil men weten, hoe iemand eens anders woord hield in 't aanleggen van een BOELDING, ziet daar een der formulieren. MS. *Heer rechter dese man heeft hier ten recht te doen. waert v lief ick seidet voor hem Ja.*

So vraghet hem of hi lien wil an mynen woerden

Heer rechter soe staet hier dese man en ic mit synen woerden en begheert van v te weten, of ghi hem waert een aften dagh in een recht een voerbon te winnen op dit namelike boedel dat dese mensche gheruumt heeft metter doet, doe hi an sinen lesten live was; waert ghelegghen is binnen der doer off buten der doer wassen en waen rysen en dalen groyen en bloyen pot en ketel scuttel en lepel suluer en gout ende al dat den boedel toebehoert: ende al dat in desen ban gelegen is, daer hem dese man voerhout dat rechte derden deel van dit namelike boedel, ende seit dit derdendeel sijn rechte eigen is en den anderen niet en bestaet. dese man ghebiet in te brengen al dat hi ut den boedel ghetogghen heeft en seyt dat hi tsijn sculdich is yegghen hem intebrengghen ter scatinghe der bueren effen rijc te wesen want si effen na gheboren en ghebloeyt sijn.

Heer rechter enz.

noch ook in GADING. Handv. v. Graaf Jan 1299. aan die van Westfriesland. zie *Handvesten van Enkh.* bl. 2. en van 1346. bl. 4. ook van *Kenm.* bl. 2. welk woord, nu verbasterd in GADINNEN, eene rechtspleging te Enkhuizen, van GADINGE, iets waarmen zin in heeft, verschilt in toon: het eerste heeft den toon op de tweede lettergrepe, het tweede op de eerste: noch ook in BANDING. *Handv. van Drechterland* bl. 58. *Item soe en sal gheen scout buerrecht houden huyten den BANDINGHEN van scade en scult meer dan drie wer[...] sjaers.* noch in VIJFDING. *Handvesten van*

rens [†] *mitten Biscop, ende G. van Aemstel ende H. van Woerden.* MELIS STROKE B.
II. vs. 246.

[†]Vs. 560.

Kenmerland bl. 4. *soe is dat recht wanneer de ghemeene bueren haer VIJFDINGHEN volstaen, soe en sellen si gheen hoenre ghelden.* of HOFDING. *Handv. v. Kenm.* bl. 16. zoo ook GRAAFGEDING. Ziet *Handv. v. Kenm.* bl. 1. en POORTERSGEDING, gelijk zy altijd schreven. *Handv. v. Dordr.* bl. 142. ziet daarover VAN DE WALL. Uit dit alles is afte leiden, dat ZOENDING in zijn eerste beteekenis de rechtsoefening over den zoen tusschen beledigden, of in geval van doodslag, zyne magen en de beledigers of hunne magen beteekent: de formulieren, die wy van die rechtsplegingen hebben, ook de uitspraken, afmakingen, wyzen dit genoeg aan. Dus is de beteekenis van ZOENDING voor de afmakinge by tusschenkomste van goede luiden, eene tweede beteekenis, welke verzoeninge niet verward moet worden met den *vrede*, die by het eerste ontstaan der moeite *vermaand, geboden, geëischt, gegeven, genomen* en *gemaakt*, ook *geweigerd*, en *waarover te vechten* zeer zwaar genomen werd, en waarvan noch de naam van VREDEMAKERS afkomt, omdat niet alleen de Rechter en Schepenen, maar ook de Raden, naderhand Poortmeesters, en later Burgemeesters genoemd, daartoe gemachtigd waren, en welke *vrede* eene inleidinge tot de verzoeninge was. N.H.

*+Doch al was het zwaer te doene
Was aldaer ghemaect de zoene.*

+Vs. 560.

+Dus ook vs. 1360. B. IV. vs. 1325. en elders. In 't oude *Stadrecht van 't jaar 1486*. B. II. by G. DUMBAR, *Beschr. van Deventer* bl. 164. a. *Wanneer een Stad zoene*, +Vs. 560. *oft ene maech zoene, of een vruntlike zoene tusschen twien parthien gegaen weere* - krachtig, volgens zijn gewoonte, zegt de Hr. P. DE GROOT:

*Daar 't eindeloos getal van eindeloze zonden
Vereischen voor Gods recht een eindeloze zoen.*

Zie ook BRANDT, *Stichtel. Ged.* bl. 99. en MONEN, *Poëzy* bl. 353. hierom noemde WILLERAMUS den Christus, die ons met God *verzoend* heeft, p. 161. *ther Suonere*. op welke plaats de Aantekenaar zegt, dat *Soen*, behalve een' *Kus*, ook betekene eene *Bevreding*: daar hy de laatste betekenis schijnt te neemen voor de eerste. Zo vindtmen ook nu noch somtijds *Zoenen*, in de betekenis van *Bevredigen*, of, gelijkmen nu spreekt, *Verzoenen*.^(k) VONDEL, in *Palamedes*:

- (k) Het woord VERZOENEN is al oud. *Keuren der Stad Hoorn 1429*. MS. van den Heer N. HINLÖPEN § 41. *Ist dat si soenen soe moghen si wtgaen als si VERSOENET sijn - totter tijt toe dat si VERSOENT sijn*. MELIS STOKER B. III. vs. 554.

Mettien [Met dien, daarmede: wy zeggen kwalijk
Met een] *sijn daer letteren comen,*
Eñ boden, de [die] *brochten mare,*
Dat Willem al VERSOENT ware
Jeghen Vlaendren -

B. IV. vs. 378.

Daer na ghevielt al sonder ghile [is zonder bedrog]
Dat si VERSOENDEN teghen den graue.

Zie ook vs. 1328. en B. VIII. vs. 1031.

**Of juist onnozel bloet en Agamemnons zaet
De felle Hekaté most zoenen en verzachten.*

*Vs. 560.

ook hier VII. 666. enz. MOONEN, *Heil. Herdersz.* X. bl. 52.

*Hoe zweemde Goël op den ram, die, dicht verwacht
In 't braembosschaedje, daer d'aertsvader 't hoofnaer draeide,
Des Hemels strengen eisch met bloet en spieren paeide
En zoende in Isaks stê -*

Beide deeze betekenissen van *bevredigen* en *kussen*, hebben oorzaak gegeven tot het Spreekwoord, dat ik aldus uitgedrukt vind by W.D. HOOFT, in *Styven Piet*:

Deynkt kijnt, datme seyt, Hijlke sake soene wel.

wat beter vindtmen dit uitgedrukt by T. ASSELIJN, in *Jan Klaassen* Act. II. scen. 2.

Hijllikke zaake zoenen wel.

Vs. 598.

*zy voeght, om Mirre te belezen,
Hier andre woorden by.*

BELEEZEN heeft nu de kracht van *Overreeden*.

⁺B. VOLLENHOVE, *Broedermoord* Act. II. sc. 5.

't Scheen, Heer, uw minverzoek haer weinigh kon belesen.

⁺Vs. 598.

⁺de Heer JACOB ELIAS, *Onverwachte Wedervinding*, Act. I. sc. 11.

Dewijl ik dacht, dat ik u maklijk zou beleezen.

⁺Bl. 465.

A. MOONEN, *Vervolg van Poezy* bl. 12.

*Een Godt, die Abrams neef geleidde,
Toen hy van 's vaders eedtput scheidde,
Uit Kanaän naer Middelvliet,
Heeft Bentheim zyne nicht geweest,
En tot haer' neef heur hart beleezen.*

NIL VOLENTIBUS ARDUUM, *Ifigenia* Act. I. sc. 1.

*Weêrom beleezen door Ulisses, gaf ik last
Al schreiende, mijn kint op te offeren -*

J. DE DECKER, *Rijmoeseningen* I. D. bl. 13.

*Ik heb naer all' mijn' macht
Dien razenden vermdent, dien harden geest getracht
Door zachte smeekingen te morwen, te belesen.*

Conste der Minnen 1568. bl. 38. b.

*Ten wort gheenen noot haer veel te belesen
Sy sal seer goeylijck uwen druck ghenesen.
[goeylijck is benigne. zie I. D. bl. 150.]*

JACOB STRUYS, *Styrus en Ariame* Act. I. sc. 3.

*Soo harden stegen kop en kan op aerd niet wesen,
Of wyse reên met slot die konnen 't breyn belesen.*

Eigelijk is het *Betoveren*: gelijk 't ook noch voorkomt in M. GRAMBERGENS *Klucht van de Leevendige Doodt*:

Mel. Rod. *O help! help! help! men wil ons hier belesen.*
Pedro: *Een Duyvel, Doodt en Spooock! waer zijn men Hoorens dan,*

⁺*En men doodt-kleedt, en men toorts, daermen me toveren kan?*

⁺Vs. 598.

en heeft zijn' oorsprong van het *Leezen* van Tooveraarzen, waarmede men eertijds, niet door der zelve kracht, maar door 's menschen dwaasheid en ydele vreeze, veel op anderen vermogt. daarom zegt zekere Toveres in het gemelde Treurspel van J. STRUYS Act. IV.

-- - *'k weet sulcke reên te lesen,
Dat Proserpina zelf zweet, schuddende van vresen.*

Die *Tooveraarzen* werden ook dikwils *gezongen*: en hier van *Bezingen*. WELLEKENS, *Brief van Octavia aan Marcus Antonius* vs. 55.

Of heeft die Circe uw ziel met toverrijm bezongen.

Anders gebruikt SEB. FRANCK dit woord, spreekende van de Roomsche - Catholyken in zijn *Wereltboek* II. Deel fo. 77. c. *met dien besinghen sy den verstorven, ende zijn siele soude also wel geholpen zijn. Belezen voor betoveren* vinden wy by HOOFT, *Gedichten* 1668. 8vo. bl. 205.

*Loftuytery de kloekst' men vaak bekooren ziet;
Maer meereminnen zang belas mijn' ooren niet,
Al queelden zy haer best. [Zie over kweelen II. D. bl. 456-459.]*

Henr. de Groot bl. 23. *Deze (Hartog van Anjou) bezichtigende aldaar binnen de schans sen zommige plaatsen, werdt met schroot, uit een grof stuk, tot drie plaatsen geraakt. Doch 't had weenigh noods, mits Jan de la Garde Vinsy, die hem zeer lief was, ziende de vlam op gaan, daar voor schoot, ende 't zwaarste op zich liet aankomen; zulks hy een doodtlyke wonde ontving, die nochtans, door uitnemende nyverheidt der artzen, oft,*

⁺ na dat men zeggen wilde, met belesen, *genas*. ALDEGONDE, *Biënkorf* 1569. fo. 115.
 a. *Dat men de misse niet en mach singhen dan op een viercantighe steen met* ^{+Vs. 598.}
cruyskens wel bewaert, ende met heylige woorden belesen. Beleezen, in een'
eigelyker zin, is, die veel heeft geleezen. HOOFT, in Henrik bl. 5. wel belesen,
zonderling in Historien, 't welk de Vorsten geleertheit is. FRED VAN DORP, Heer van
Maesdam, Stichtel. Gedichten bl. 140.

*Een soon die wel belesen is,
 Naer Gods woord onderwesen is,
 Weet, dat het maer al droom en is,
 Soo hy met een niet vroom en is.*

dezelfde, *Verantwoordinge van den Apostel Paulus voor den Koningh Agrippa* bl. 253.

*Ten is de plaets hier niet, het sou oock weinigh baten,
 My op 't Propheetse Woord wijtloopigh uyt te laten.
 Al die belesen zijn, en luyden van verstand,
 Soo te Jerusalem, als door gantsch Oostenlant,
 Verwachten de Messy. -*

FR. VAN HOOGSTRATEN, *Beg. Pelgr.* I. 20. bl. 135.

- gy, in de schriften zoo beleezen. *Enz.*

Vs. 628.

*Het was de tijt, wanneer al 't woelen is gestaekt,
 De Wagenaer omtrent den Beer in top geraekt.
 En met den disselboom gereet is t'overhellen.*

Deeze plaats heeft veel overeenkomst met het geenwe leezen in *Palamedes* Rei van het. III. Bedrijf.

*Het dun gezaeit gestarnt verschiet.
 Zijn' glans, en gloeit zoo vierigh niet.*

+De schaduwe is aen 't overleenen.
 De morgenstar drijft voor zich heenen
 De benden van het hemelsch heir.
 De Voerman van den Grooten Beir,
 Op dat hy zyne beurt verwissel,
 Vlught heen met omgekeerden dissel.⁽¹⁾

+Vs. 628

- (1) Zoo zong ook SENECA, wien VONDEL, in dezen fraaijen Rei van *Palamedes*, heeft nagevolgd, *Herc. fur.* vs. 129.

*Signum celsi glaciale poli
 Septem stellis Arcades ursae
 Lucem verso temone vocant.*

Op dezelfde wyze VONDEL, van den kleinen Beer: *Hecuba* Act. III. scen. 1. bl. 26.

*De nacht, die met haer' rust ons voed, was half ten ende.
 De kleine beer alree zijn blinckend juck omwende.*

Waarom vlucht de groote en kleine Beer juist *met omgekeerden dissel*? Waarom schreef VONDEL in het begin van *Peter en Pauwels*, om den midnacht uittedrukken - *de sterren staen in keer*? Waarom hier de Wagenaar verbeeld, *met den diselboom gereed te overhellen*? Verg. de plaatsen, aangehaald door CIOFANUS *ad Ovid. Metam.* II. 176 en X. 446. - Als de starren eerst van het Oost naar het West gegaan zijn, keeren zy dan te rug van het West naar het Oost? of is dit een verzieling der Dichteren, die den nacht in het West zoo wel doen opkomen, als ondergaan? Zie HUYDECOPER boven op B. IV. vs. 284. en de *Maandel. Bydr.* XXI. bl. 394 en 395.

Voorzeker! Natuurkundig (*Physice*) keeren de starren niet; maar schijnbaar (*Optice*) en dus zeer Poëtischer wyze, kan dit gezegd worden van die starren, welke zoo dicht aan de Pool staan, dat zy in haren hoogsten stand altyd benoorden het toppunt blyven, en nooit voor ons gezicht ondergaan (gelijk by voorb. de groote en kleine Beer.) Deze starren, haren weg van het Oost naar het West gegaan zijnde, keeren, gelijk het aan ons oog voorkomt, van het West naar het Oost, niet langs denzelfden weg; dat denkbeeld is in het woord *keeren* niet altijd opgesloten: Neen! zoo veel onder het Noorderaspunt, als zy boven het zelve van het Oosten naar het Westen gegaan waren. Zy maken dus voor ons oog een kring: komende ter halve wege aan het uiterste van dien kring, moeten zy, om te keeren, schijnbaar, iets overhellen, en dat is het, 't welk OVIDIUS en VONDEL schynen bedoeld te hebben met den *disselboom gereed om over te hellen*.

+de *Dissel*, reeds *omgekeerd*, betekent het wyken van den nacht; maar *gereed om over te hellen*, den midnacht. Deeze *Wagenaer* of *Voerman*, wordt by ANTONIDES, +Vs. 628 in den *Ystroom* B. IV. bl. 119. genoemd

De norsse Voerman van den Noorder Beerewagen,
Hoe stijf van kou, vergat zijn traeg gespan te jaegen,
Om 't eind der stagh te zien van zijn bevrozen as.

't Is een Gestarnte, geplaatst achter den Grooten Beer; waarom hy den naam van *Arctophylax*, d.i.† *Beerenwachter*, gekreegen heeft. HOOGVLIET, *Feestd.* B. III. bl. 94. den 5 Maart:

+Bl. 466.

Dan zal Boötes, of de Beerewachter, zinken.

Boötes, is zijn gemeenste naam, dien onze Dichter uitdrukt B. II. vs. 231. door *Ossendryver*; en ZACH HEYNS, in *Bartas* I. 4. bl. 159. door *Os dryver*. BARTAS zelf in 't Fransch door *Bouvier*. zo heet hy, omdat hy verbeeld wordt, op de wyze van een' *Os*-

+ *sendryver*, met een' stok in de hand, den *Wagen*, dat is, den *Grooten Beer* (zie onze Aantek. I. 80.) naar te volgen. CICERO, *de Nat. Deor.* II. 109. *Arctophylax* +Vs. 628. *vulgo qui dicitur esse Boötes; quod quasi temone adiunctum prae se quatit Arctum.* Doch men kan ook de Grieksche naamen voeglijk in een Duitsch werk behouden. HOOGVLIET, in de *Feestd.* B. V. bl. 190. den 26 Mei:

*Wen 's andren daags Auroor komt uit de kim naa boven,
Zal zy de stralen van den boer Boötes dooven.*

G. KEMPHER, in *Anakreon* XVII.

*Want wat raakt Of vermaakt
My de Zevenster? wat baate
Geeft my t' hans Al de glans
Van Boötes wagentrans?*

't welk DANIEL HEINSIUS aldus vertaalde:

*Wat vraech ick na de Sevenster?
Wat pas ick op Boötes kop?*

ANTONIDES, in den *Ystroom* B. IV. bl. 112.

*De boer Arctophilax, die met zijn zwaere leên,
Het wed der zee, beroert, enz,*

zie ook de Aantek. van HERCULES CIOFANUS, over dit Latijnsche Werk II. 176. en X. 446. Hier vindenwe noch vs. 633. *Ikaer*, en vs. 634. *Erigoon*: beide mede onder de Starrenbeelden behoorende. *Erigoné* is de *Maagd*; en *Ikaer*, hier van OVIDIUS *Icarus*, maar anders *Icarius*, genoemd, is meer bekend onder den naam van *Arcturus*; zijnde maar eene Star, doch groot en helder, geplaatst in het kleed van *Boötes*. enz.

Vs. 716.

*demoeder, hier verhoolen,
Kan haeren bittren noot niet klaegen, noch Lucijn
De schrandre vroetgodin aanbidden in haer pijn.*

Vroetgodin: ook vs. 721. *vroetvrouddichten:* in plaate van *vroedgodin*, en *vroedvrouddichten*, gelijkmen noodzaakelijk behoort te schryven, zijnde *vroedvrouw* niet anders, dan *vroede vrouw* (op sommige plaatsen noch *wyze vrouw* genoemd). *Der Sielen Troest* 1484. fol. 70. d. *doe liet hi* [Pharo] *voer hem halen twee vrouwen, die een hiet Sephora, die ander Phua, die waren meysterinnen over al die vroede vrouwen, die daer waren.* zo ook altijd in den *Delfschen Bybel* 1477. *Legende van Maria Magdalena* 1478. fol. 117. c. *ô Maria Magdalena, du biste van groter verdienten, die voldades een vroede vrouwe dienste, ende doe ic in arbeyde lach, en in alre noot, soe hebstu voldaan dijnre deerne dienst.* Zie daar eene nieuwe Vroedgodin in de plaate van de afgedankte Lucyne.^(m) *Bl. 467.

- (m) Van het woord VROED, wijs, *sapiens* (zie MELIS STROKE B. III. 378. V. 839. VI. 937. enz. vergeleken met B. I. vs. 635. III. 736. VIII. 351. vooral B. I. vs. 1141. en 1278. en aldaar de aantekeningen van den Heer HUYDECOPER) hebben wy nog overig het woord BEVROEDEN, *comprehendere, percipere* &c. alsmede het woord VROEDSCHAP in de beteekenis zoo wel van *senatus*, als van *senator* 'als ziende, schrijft TEN KATE II. D. bl. 717, op dien gulden tijd toen men de Heeren om hare wijsheid verkoos; +

+Vs. 716

en hoe wenschelijk zou 't zijn, zo nu nog elk die daer na stond, vooraf naerstig waer om *vroed* te wezen.'

Het is bekend, dat, reeds voor en in de veertiende eeuw, het woord VROEDSCHAP, (ook genoemd *de Wijsheid de Rijkdom*,) gebruikt werd voor een *onbepaald* getal der rijkste en wijste ingezetenen van iedere tiad, welke, by gewichtige gelegenheden, gekoren werden om met het Gerecht, bestaande uit Schout en Schepenen, [of met Burgemeesteren] in zaken van belang te raadplegen. Hieruit is naderhand, toen de steden in aanzien en vermogen toenamen, ten tyde van Hertog Albrecht (1358-1404.) en vervolgens, in iedere stad, de Raad gesproten, bestaande toen uit een *bepaald* getal (in sommige steden van 40, in andere van 36, van 24 enz.) Raden, om over alle voornamen zaken, het land of de stad betreffende, te raadplegen; welke Raad, om die reden, nog de VROEDSCHAP genoemd wordt.

In oude schriften vinden wy het woord VROEDSCHAP, in de beteekenis van *wetenschap, kennis, wijsheid, voorzichtigheid* enz.

LOD. VAN VELTHEM, *Spieg. Histor.* B. IV. cap. 51. bl. 279.

*Si wilden, seidensi, ouertrecken,
Ende hare viande daer bestrecken. [overvallen, insluiten. vergelijk
KILIAAN op bestricken]
Oft men soud' em leueren wijch [WIJG is strijd. waarvan wygant. zie
hierachter B. XV. vs. 1035. slag leveren zeggen wy nu.]
Hierom had si groet gecrijgh.
Dit was met VROETSCHAPEN belet,
Datse haer tenten hebben weder geset.*

B. VII. cap. 3. bl. 408. In de uitlegging van het eerste gezicht van *Daniël* Cap. VII. vs. 6.

*Die vier vogle, dat secg ic u,
Dat was die groetheit Conincs lichamen;
Daer vier saken nu af quamen,*

+

+Vs. 716.

*Dat was cracht, ende milthede
Ende VROETSCEPE, ende grote coenhede.*

Fragmentum Chronic. Rhythm. by MATTHAEUS *Anal.* Tom. I. p. 99. in 8vo.

*Drie maniere van luden sijn
Die katijf ende onsalich sijn.
Die niet en wil leeren en niet en kan,
Dats mettien een onsalich man.
d' Ander die onsalich heit
Dat is die veel VROETSCAP weit (weet)
Daer hem ghene of mach come
Nochte nutschap nochte vrome. (vrome is baat. zie KILIAAN.)*

JACOB VAN MAERLANT, *Sp. Histor.* I.P. VI. B. LVI. cap. vs. 77. my medegedeeld door den Wel Ed. Heer Mr. J.A. CLIGNETT.

*Het es menech, die niet en acht
Der VROETSCAP, en daeromme lacht,
Alse hise hort en mede spot;
Maer vroede lieden hornen gerne
VROETSCAP, en niet in scerne; (scheeren, schernen is schertsen:
scherne is scherts ludibrium, jocus. zie KILIAAN.)
Want in VROETSCAP ebben si delijt,
In sotheit scere en verwijt.*

Joodsche Oudh. fo. 152. b. aangehaald door HUYDECOPER op MELIS STOKES I. D. bl. 482.

*Ne ware sine VROESCAP groot (was zijn wijsheid niet groot)
Si haddene (d. i. hadden hem) verslegen doot.*

JAN VAN HEELV, of eigenlijk deszelfs voorredenaar, gebruikt, in denzelfden zin, het woord *vroedheid*, *Prol.* fo. XVII.

*Dit sachmen voir woeronc openbaer
Hier bi die ghene die waerheit mint*

+

⁺Vs. 716

*Hi versteet wel ende kint
Dat valsch is ende baroet (bedrog. zie HUYDEC. op MELIS STOKES II.
D. bl. 210. en 573.
Ende die ghelikenesse al quaet
Die ghedicht es van den hane (den Hertog van Brabant)
Daer bi nemic des ane
Soe wien het si te hoorne leet
Ic die VROETHEIT kinne ende weet
Dat ic dies wille op waerheit bliuen
Ende bescedenlike scriuen.*

AERNT VAN UTRECHT, op *de Natuurkunde* van (den zoogenaamden) *Broeder Thomas* MS. Bibl. Ultraj. p. 460. N. 278. n. waarover wy, misschien, by eene volgende gelegenheid, eenigszins breeder zullen handelen. fo. 29. b. *Men pleghet te vrighen waerom dat zelden of nummer meer gheualt dat die gheen - die langhe is dat hy wijs sy: daer op pleghet men aldus te antwoorden: dat die wijsheit en die VROETHEIT toebehoert der zielen.* *Broeder THOMAS* besluit zijn Dichtstuk met deze regels:

*Noch ander VROETSCAP vele
Wete men bi desen woerden wel
Beter veerse en van nie sin
Want een woert brenghet algader in.*

In beide deze voorbeelden beteekent het zoo veel als *kundigheden, verstand*, enz. In dezen zin komt het ook voor in de *Sermoenen* van ST. BERNARDUS MS. fo. 128. *Can v niet weder roepen dat godlike veruaelike dreygen daer hi seit dat hi te niet maken sel die wijsheit der wiser van deser werelt, en dat hi wraken wil haer VROESCAP.*

In de beteekenis van *sapientia*. *Delftsche Bybel* 1477. *Exod. XXXI. ic hebben* (ik heb hem d.i. hun, te weten die geenen, die even te voren genoemd zijn) *veruolt mit gods gheeste, mit VROETSCAP ende verstandenisse ende conste* (d.i. ⁺

⁺Vs. 716.

bekwaamheid) *in alre hande wercken*. Zie ook 3 *Reg. IV. End God gaf Salomon oec wijsheit ende veel* VROETSCEPEN. *prudenciam* staat er in de *Vulg.*

In de beteekenis van *wetenschap, kennis*, vind ik het in *die Hystorie van Seghelijn van Jherusalem*, gedrukt 1517. en 1563; doch zoo men uit stijl en taal kan opmaken, veel vroeger opgesteld. fo. 5. b.

Die coninck -

- vant den Astronomien (vond den starrenkyker, die hem voorzegd had, dat hy zou omgebracht worden, door den zoon, die hem stond geboren te worden; doch, toen hy de Koninginne van eenen dooden zoon, zoo hy meende, had zien verlost worden, werd hy gram op den Astronomien)

Eenen knijf tooch hy metsien

Alte hant en stac hem doot.

Hi seyde v VROETSCAP en was niet groot.

U self doot en condi niet siē.

fo. 63. a. vindt men het woord VROEDEN.

Segelijn was een cleric goet

Hi sach die letterē dier aen stonden (lees stoden)

Als hi hem bestoet te VROEDEN

Wat si spraken ēn hi dit sach

Sloech hi eenen vreeslyken slach.

VROEDEN beteekende in de oude Friesche taal *judicare*. zie KILIAAN.

By onze Voorouders was het *zuinig* en *spaarzaam* leven een teeken van *wijsheid*, waarom zy zulks door het woord VROEDELICK en VROEDHEID uitdrukken.

KILIAAN: VROEDELICK, *Sapienter et Frugaliter, parce*. GUICCIARDIJN, *Beschryv. der Nederlanden*, fo. 7. a. *ghelijck wy by exempel sien in de Brabantsche kempen (weilanden) daer d'inwoonders, mids dat d landt van natueren onvruchtbaer is, scherpelijck ende VROEDELICK levende, ende ghenoech arbeydende, seer langhevich zijn.*

VROEDHEID, *Frugalitas, parcimonia*.

VROEDSCHAP, *Sapientia, et Frugalitas, parcimonia*. Verandering in zeden brengt verandering in taal.

Dat het woord VROED een zeer oud woord is, blijkt, om dat het in alle onze Dialecten, het Moesogothisch, Angelsaxisch, Frankduitsch, Alamannisch, Yslandsch, Hoogduitsch voorkomt.

In het *Codex Argent.* vinden wy niet alleen FRODA, *sapiens*, FRODEIN, *sapientia et prudentia* (waarmede overeenkomt het Grieksch *φράδη, prudentia, cognitio, φράδης, consultus*) maar ook het werkwoord FRATHGAN, *scire*, waarschijnlijk van RATHGAN, *numerare, computare*. *Matth. X. 30. nec aliunde* zegt WACHTERUS 1241. *quam a RAT, ratio*. Vergelijk TEN KATE I.c.

Vs. 716

Vs. 716.

Vs. 727.

De nijt zou 't schoone kint haers ondanx loven.

'*T* *SCHOONE KINT*: d.i. Adonis. *schoon Boomkint*, noemt hem POOT, in de *Minnedichten* bl. 150.

Vs. 772.

De leeu en 't everzwijn zien geene jaeren aen.

'*T* *EVERZWIJN*: POOT, op gemelde plaats:

*Zoo moet geen woedend everzwijn
U oit toevaeren mit
Zijn blixemend gebit!*

+dit wordt tot den zelfden Adonis gezeid, als hier vs. 774.

Het grimmigh boschzwijn voert den blixem in zijn tanden.

+Vs. 772.

P. LANGENDIJK, *Lof der Aêloude Schilderkunst* bl. 20.

*Gints zienwe een maagd haar jachtspriet vülen,
Die op een rib van 't everzwijn
De punt is drillende afgebroken.*

HOOGVLIET, in de *Feestdagen* B. II. bl. 45.

Gelijk een everzwijn gejaagt door felle honden.

en Boek V. bl. 166. van Hyas:

*Doch toen de mannekracht in hem was opgewassen,
Dorst hy en everzwijn en ruigen leeuw verrassen.*

Buiten twijffel is 'er een *Pleonasmus*, of overtolligheid, in dit woord: want *Ever* zegt het zelfde als *Zwijn*. BOËTIUS, *Lib. IV. Metr. 3. Hunc APRI facies tegit*: de Vertaaler 1485.

Deen die wordt een EVER coene.

KILIAAN: EVER, EVER-SWIJN, is BEER, *Aper, Verres silvestris*: in 't Hoogd. *Eber*. 't Is eene zonderlinge gemeenschap tusschen 't Latijn en het Duitsch, diewe hier aantreffen, en niet konnen verzwigen. in 't Latijn verschillen A PER en PORCUS, even als by ons E-VER en VERK-en: met de welken weder overeenkomt het Lat. VER-res, eigenlijk het zelfde met ons BEER: KILIAAN BEER, *beervercken, VERRES, porcus non castratus*. De wortel van al deeze takken, is het Celtische of Scythische, BAR of BAER; gelijk breeder te zien is op dit Woord in het *Gloss. Germ.* van den Heer WACHTERUS. zekerlijk is 'er een gemeene verwisseling tusschen de letters B, P en V. voeg 'er ook de. F by,†

†Bl. 468.

*want FERA is in 't Latijn 't zelfde met BAR, d.i. *een wild beest*, volgens zijn' eersten oorsprong.

*Vs. 772.

Vs. 780.

*hier noodight ons de popel stil en zacht
In zyne schaduwe, en een bedt van groene weide.*

Twee korte Aanmerkingen zullenwe op deeze woorden maaken. De Eerste, omtrent het woord *Noodigen*, dat, schoon het yder bekend is, echter onbekend schijnt geweest te zijn aan W. SEWEL; want die schrijft in zyne *Spraakk.* bl. 163. *Ik nood, ik NOODDE of NOODIGDE, genood, nooden: alsof noodigde kwam van nooden, en niet van noodigen: enz.* De Tweede betreft onzen Dichter, die den *Popel* hier, om het rijm, noemt *stil en zacht*; hoewel OVIDIUS alleen spreekt van de *schaduw*. Ik weet wel, dat 'er niet veel moeite vereischt wordt, om dit te verklaren en goed te maaken. maar de Dichtkunst wil, datmen overal en altijd achtgeeve op de natuur der zaaken; en die zegt ons, dat de *Popelboom* noit *stil* is, en altijd eenig geruisch maakt. waarom VONDEL, genomen dat hy wel zeide, *de popel stil en zacht*, echter natuurlijker en Poëtischer zou gezeid hebben, *de popel nimmer stil*. die kennis van Poëzy heeft, zal my dit zekerlijk toestaan. Van deeze gemelde eigenschap des *Popelbooms*, hebben wy buiten twijffel ons woord *popelen*, vooreerst zeer gebruikelijk in de betekenis van *Beeven*: A. BOGAERT, *Hist. Reizen* bl. 97. *'t geen ons 't hert deed popelen.* HOOFT, in *Warenar Act.* IV. sc. 2.

⁺*O mijn hert begint te popelen -*

⁺Vs. 780.

C. VANDER CRUYSSSEN, *Schakingh van Judith* Act. I. sc. 4.

Hoe popelt ach dit hert!

welke afleiding HOOFT zelf begunstigt in *Baeto* Act. I.

*Alwaar mijn Pluto streng het tsaaghachtige volk
Doet poplen met zijn' stem, jaabraafstgeweeze riddren,
Gelijk de Popelboom zijn' bladren staan te tsiddren.*

Ten anderen verklaart KILIAAN *Popelen*, door een zacht geruisch en gemommel maaken: het welk, zo wel als de beweging, onafscheidelijk is van den *Popel*, of, gelijk hy anders genoemd wordt, *Abeel*. Door die geduurige beweging en rammeling, heeftmen aan de bladeren van dien boom niet onaardig gegeven den naam van *Vrouwentongen*. Zie verder, omtrent deezen boom, zo 't u lust, CLAUDIUS MINOS over het CCXI. of laatste Zinnebeeld van *Andr. Alciatus*.

Vs. 792.

*Want z' overtrofze zulx, dat gy niet zeggen kont
Ofze in haer snelheit of in schoonheit boven stont.*

Dit *haer* is hier geheel onnoodig. veel beter, mijns ⁺oordeels, waar:

Of zy in snelheit, of in schoonheit, boven stont.

⁺Bl. 469.

hieronder vs. 798. *En lot*, moest, dunkt my, ook weezen, *En 't lot*. Ook zag ik vs. 804. voor *Wie traegh loopt*, liever, *Wie traeger*.

Vs. 843.

En Atalante, die zich snelste in 't rennen toont.

Zo als VONDEL doorgaands de eigene naamen uitdrukt, zou hy beter geschreeven hebben:

En Atalant, die zich DE snelste in 't rennen toont.

zie de zelfde uitdrukking B. III. vs. 818. in de Aantekening.

Vs. 902.

*'k zoume van uw huwlijk niet onthouwen,
En gy waert d' eenige, waarmede ik wensch te trouwen.*

Niet alleen de zuiverheid van den klank, want *waert* en *waarmede* maaken hier een' valschen toon; maar ook de zuiverheid van de Taal, eischen beide, dat VONDEL geschreeven hadt, *met wien*, voor *waarmede*. 't eerste wijst ons tot een' persoon; het tweede tot een zaak. De tong is het werktuig, *waarmede*; maar 't is een persoon, *met wien*, iemand spreekt. VONDEL zelf bevestigt dit, gebruikende elders altijd *waarmede* van een zaak, als XV. 105.

*Maer leert met veltgewas en ooft de maegh verzaden,
Waermé de boomgaert en de boom hangt overladen.*

en vs. 664.

*- - een gruwelyke smet,
Waermé d' onkuische my bezoedelde en onteerde.*

XIII. 89.

Een schendigh lasterstuk waermé hy wert beklad.

op de zelfde wyze gebruikt hy *Waeraen* V. 745. VIII. 13. XII. 794. *Waerdoor* VI. 316. *Waerin*

+VII. 126. XIII. 1009. 1257. *Waerover* V. 587. VI. 111. IX. 454. enz. Het zelfde zy gezeid van *Daermede*, *Daeraen*, en diergelyken: die ook, wanneerze gescheiden zijn, de plaats bekleeden van *Waermede*, enz. want gelijk VONDEL in 't bygebragte vaars XV. 664. zegt, *WAERMÉ d'onkuische my* - zo hadt hy ook konnen zeggen, *DAER my d' onkuische MÉ* - Gelijk hy integendeel IX. 1089. voor, *DAER zy OM badt*; hadt konnen schryven, *WAEROM zy badt*. 't Welk ons meteenen hier doet aanmerken, dat dit laatste krachtiger is, en den stijl meer bindt, dan *DAAR - OM*, enz. dewijl hierin de Voorzetsels *om*, *meê*, *in*, enz. dikwils zo verre geplaatst zijn van het Voornaamwoord *Daar* (vervangende hier de plaats van *Wat* of *Welke*) dat het bywyle met den eersten opslag niet te vinden is. want beknoptheid en bondigheid van stijl is eene deugd in alle schriften, het zy rijm, het zy onrijm⁽ⁿ⁾. +Vs. 902.

- (n) De kundige Heer ALEWIJN heeft in zyne *Verdediging van de voornaamste Dichterlyke Vryheden*, in de *Werken van de Maatschappy der Nederl. Letterkunde te Leyden* II. D. bl. 148-155. opzettelijk zijn werk gemaakt, om te toonen, dat men de Dichters die *enallage adverbii relativi*, waarover hier gehandeld wordt, niet behoort te betwisten. Hy toont met een groot aantal voorbeelden uit MELIS STOKE, LODEWIJK VAN VELTHEM, en een menigte andere Schyvers, dat dezelve, in onze taal, van ouds af, in gebruik is geweest. in de daad is het ook zoo. De Heer HUYDECOPER zelf heeft op het afdruksel zyner *Proeve* eenige oude voorbeelden van deze *enallage* aangeteekend, welke wy niet noodig oordeelen hier by te voegen, om dat de Heer ALEWIJN reeds zoo vele heeft bygebracht, en diergelyke by onze oude Schryvers overal te vinden zijn. Ondertusschen zal niemand ontkennen, dat onze taal, sedert een eeuw, merkelyk beschaafder en naauwkeuriger in de uitdrukking geworden is, zoo dat wy niet kunnen denken, dat eenig hedendaagsch Schryver van naam zoude weigeren zoodanige netheden in acht te nemen, die de klaarheid en beknoptheid van den stijl bevorderen; terwijl, aan den anderen kant, niemand kwalijk zal nemen, dat een Dichter van deze *enallage*, als eene Dichterlyke vryheid, nu of dan gebruik maakt.

*Vs. 940.

*Bl. 470.

*Toen liet Neptunus neef een' appel in dit krijt
En renperk vallen.*

Dit *Krijt* wordt hier verklaard door het volgende *Renperk*. zo komt het by de Ouden dikwils voor in de betekenis van *Strijdperk*: *Vertaler van Boëtius* [1485.] 338. c. *hope van toecommenden lone gheeft den aerbeider ruste ghelijc die inden crite staen, up hope verwonnene alle slaghen verdraghen eñ onderstaen. Hist. van Zeghelijn* bl. 34.

*Wilde ghi ontbeyden in dit krijt
Ick soude halen ander wapijn. enz.*

LOD. VAN VELTHEM, *Spieg. Historiael* B. I. c. 29.

Die Biscop wilt immer ten CRITE comen.

d.i. in 't *Strijdperk*, waartoe hy, Bisschop van Luik, den Hertog van Brabant hadt uitgedaag. in 't volgende Hoofdstuk:

*Die corden waren ginder geslagen
Entie setele worden gedragen*

⁺*Binnen den crite, daermen mede
Die Kempen saen op sitten dede.*

⁺Vs. 940.

en zo in 't vervolg meermaalen. Maar wat zegt hiervan de Uitlegger van dat Werk? beter hadt hy niets gezeid. *Binnen den crite*, schrijft hy, *is in het perk met KRIJT afgetekend*. 't welk te belagchelyker is, omdat in de aangehaalde woorden zelfs gezeid wordt:

Die CORDEN waren ginder geslagen.

want dat deeze *Koorden geslagen* waaren om het perk te besluiten en te betuinen, blijkt uit het slot van dat zelfde Hoofdstuk daar duidelijk gezeid wordt:

Werpt over die corde uten crite.

't Schijnt dat hy dit staatelyke Strijdperk, voor twee Vorstelyke *Kempen*, of *Kampers*, bereid, geleeken hebbe by een kinderen hinkelbaan.^(o) Eigelijk is

- (o) Deze aanmerking is door den Uitlegger van LOD. VAN VELTHEM zeer kwalijk opgenomen. In het III. Deel van het *Kabinet van Nederl. en Kleefsche Oudheden*, na den dood van BROUËRIUS VAN NIDEK, door hem vervolgd, heeft hy bl. 209 en volg. met het gezag van KORNELIS VAN ALKEMADE getracht te bewyzen, dat het *Kampveld*, 't welk de Ouden het *krijt* noemden, een perk was met *krijt* afgeteekend. Zie *Regt en gebruik van 't Kampen* [1740.] bl. 210. 211. 215. aant. 1 en bl. 216. ook zegt BROUËRIUS VAN NIDEK, in het I. Deel van het gemelde *Kabinet* bl. 278. 'dat het, *Krijt* of de *Krijthoeve* te Egmond, een kampveld of open perk was, dat door des Graven bode met *krijt* afgeteekend wierd, waar van hy ook den naam van *Krijtwaarder* voerde.' Is. LE LONG zegt, geenszins te twyfen, of de onzydige Lezer zal van de rechtzinnigheid zyner verklaringe volkomen overtuigd zijn; maar het is jammer, dat die Heer, noch de andere Heeren niet bedacht hebben, dat de grond of bodem van zoodanig een *kring* of *krijt* nooit anders was dan *gras* of *heide*, of wel meest *zand*, waarop immers met *krijt* niet geschreven kan worden.

Wie aan de echtheid der uitlegging van den Heer HUYDECOPER twijfelt, zie deszelfs nadere aantekening op MELIS STOKES III. D. bl. 288-290 en 469. alwaar hy met een voorbeeld uit WALEWEIN aantoot, dat de Ouden ook zeiden BEKRYTEN, voor een kring rondom zich trekken:

- *eñ bant zijn paert*
An sinen scacht, eñ nam zijn zwaert,
En BECRIJTTER hem mede int sant,
Dat hem ne gheen Gods viant
Ne mochte ghenaken.

KRIJT is volgens VAN STADE, *Erlauterung der vornehmsten Worter in Luthers Bibel* fo. 373. *ein eingegrabenes gekratztes zeichen als ein merckmahl wie weit das Ziel und Mahl eines dinges gehet; und daher wird was rund und im circkel begriffen auch KREISS genandt;* omkrissen, krassen, *heute* kritzen, kratzen, *fodicando et fricando facere incisuras.*

⁺*Krijt* zo veel als *Kring*: gelijk het ook voorkomt in de *Hist. van Zeghelijn* bl. 21.

⁺Vs. 940.

*Nu hebben si al om ende omme
Zeghelijn bestaen in eenen krijt.*

en hiervan dikwils 's *werrelts krijt*; dat KILIAAN nauwkeurig vertaalt, *Orbis, Orbis terrarum*, dat is eigenlijk *de aardkloot*. De Rederykers van 's Hert. Bosch 1561. in de *Prologhe*:

*Daer ons nacomers, meer goets wt souden lesen
Dan wt veel boecken, die in tswereelts krijt sijn.*

+ZACH. HEYNS gebruikt het bepaaldelijk om de *Aarde* te beduiden: want willende zich van de aarde ten hemel geeven, om te spreken van de Lucht, zegt hy I. 2. +Vs. 940. bl. 61.

- 't is meer dan tijt
Om hooger in de lucht te vliegen, dat dit crijt
Van ons verlaten word. -

NIC. FONTANUS, *Triumphs Trompet op de Verovering*⁺ van 's Hert. Bosch (1629.) vs. 159. +Bl. 471.

Dat al des werelts crijts moet duycken onder een.

In minder bepaalde en oneigelyker betekenis komt het meermaalen voor: COLIJN VAN RIJSSELE, I. *Spel* fol. 4. b.

O oogen, 'twy brengdy my dus in 'tkrijt
Van Minnen, daermen de jeucht afsnijt.

en III. *Spel* fol. 46. b.

Die menich wt wanhopen hem zelven in 't krijt
Verhanght, verdrinct, en vermoort zeer subijt.

de Rederykers van *Aedwaerts woude* 1607. te *Haarlem*:

Lamme en creupele, die men hier in 'tcrijt
Als hulp-soeckende schapen siet comen vluchten.

Dit *Krijt* is het rechte woord, waarvoorwe nu kwaalijk zeggen *Kreits*. onze Dichter boven II. 284. *der muuren ommekreits*: welke spelling wy ontleend hebben van de Hoogduitschers, die *Kreiss* schryven. KILIAAN is hier van de eersten, die met een kwaad exempel zijn voorgegaan, schryvende beide *Krijt* en *Kreyt*: welke onachtsaamheid wy meer in hem ontdekt hebben. doch wy zagen ook boven dat N. FONTANUS, lang na KILIAAN, *crijts* schreef. zelfs weet ik niet, wat ons beletten kan met VONDEL het oude *Krijt* wederom te vernieuwen. doch elk volge zijn' smaak.

Vs. 982.

*Der goden moeder, op wiens hoofd de torens blinken,
Bedenkt zich ofze hen in Plutoos poel wil zinken.*

Merk hier aan, Zinken, in een' Werkenden zin: dat zelden voorkomt.^(p) P. RIXTEL, *Mengelrymen* bl. 7.

- (p) Wy verwonderen ons, dat de Heer HUYDECOPER aanteekent, dat ZINKEN, in een werkenden zin, zelden voorkomt. VONDEL gebruikt het verscheidenmalen: *Jeptha* Act. V. scen. 1.

*O Avontzon, die, steil aen 't overleenen,
Uw straelen, nu vermoeit, en afgescheenen,
Zult ZINCKEN.*

Samson Act. II scen. 2.

*Uw vaders ZONCKEN zelfs hun broeder in den pui,
Verkochten hem voor slaef.-*

Poezy I. D. bl. 90.

*Stopt de stroomen, sterkt de wacht,
Spant de ketens, ketent masten,
ZINKT de schepen, damt de kil.*

II. D. bl. 86.

*Elizabet, al ZONK men hier uw lijk,
Uw vriendschap leeft in 't hart van Luidewijk.*

Poot, II. D. bl. 227.

*En schoon wy 't lijk in 't zwygend eergraf ZINKEN;
De lauwerkrans blijft groen.*

Wy vinden 't ook by HOOFT, zelfs in Prosa, *Nederl. Histor.* B. VI. bl. 229. *Alleenlijk werd zijn schipper getroffen, dat hy doodt oover hoordt viel; dien zy, uit wulpsche spotzucht,*⁺

⁺Vs. 982.

een' wyvenhul opzetten, en met baskaamers, gebonden aan armen en beenen, in zee ZONKEN. B. VIII. bl. 330. *Thans ZONKEN de beleggers een schip voor den boom.* bl. 335. *Wel is waar, dat de Noordhollanders, om hem het Y te stoppen, weeder eenighe wrakken by Amsterdam GEZONKEN hadden.* Zie ook G. BRANDT, *Leven van de Ruiter* bl. 157. JUNIUS, *Schilderkunst* bl. 147. SIX VAN CHANDELIER, bl. I. F. VAN DORP, *Stichtel. Gedichten* bl. 302. COSTER, *Polyxena* bl. 23. ED. DE DEENE, *Waer. Fabul.* LXXXIX. en elders meer.

In onze taal zijn er vele onzydige werkwoorden, welke, in een werkenden zin, gebezigd worden. Het zoude ons te ver afleiden, indien wy, hier ter plaatse daarover wilden uitweiden. In de *Taalk. Aanm.* van den Heer FORTMAN bl. 78 en 79, en in de *Maandel. Bydragen* I. D. bl. 95 en 348. vindt men eenige voorbeelden van *schrikken, ontglyden, wyken, verdwynen, vluchten, vlieden, zwichten, duiken* enz. in een werkenden zin. Men vindt er meer. 't Zou voor een Taalkenner de moeite waardig zijn hierover eens opzettelijk eene Verhandeling te schryven. F.V.L.

Terwylen zoodanig eene Verhandeling met veel verlangen te gemoete gezien wordt, lust het my myne gedachten over de grondbeteekenis onzer werkwoorden openteleggen, of het zelve ter nadere ontwikkeling van dat gewichtige stuk mochte dienen, teffens met de gronden, waarop deze myne bedenkingen rusten, en de uitgebreide gevolgen, die het zelve in de tale heeft. In den grond dan hebben onze werkwoorden geene onderscheidene vorm gehad. De beteekenis was volstrekt, en zoo wel op lydende als werkende zinnen toetepassen. Hiervan zijn zeer vele overblijffels voorhanden. *Boek des gulden throens* fo. 4. a. *God is een goet niet om te begripen.* JACOBUS DE VORAGINE, *Serm.* 1489. *ende meenden dat finte Johannes Cristus ware die ghelouet was te seynden.* MELIS STOKER B. I. vs. 152.

+

*Vs. 982.

*So dat hi den Hertoghe Rabbode
Van Vrieslant so hevet belopen
Dat hi hem Kerstijn wilde doen dopen.*

Spelen van Sinnen (Gent 8vo 1539.) fo. 35.

Hi kuyschet, cleedet, onderwysen doetet.

fo. 44.

Doet hi u suiueren van sulcker lette.

PAFFENRODE, *Willem van Arkel* I. 2.

De moedigheyd die leeft daer hoop is van bejuighen.

VONDEL, *David in Ballingschap* V. 1.

*De bruilofts tafel noot tien bruiden, alle schoon
En evenwaerdigh in te haelen en te minnen.*

L.W.v. MERKEN, *David* B. VIII. bl. 235.

'k Zie door mijn vaders wrok mijn boezemvrind bestryden.

Germanicus VII. B. bl. 171.

De keurling ziet allengs de lucht door wolken dekken.

Spelen van Sinnen, Rott. fo. 14. verso.

Heliseus sachmen van de kinderen begecken.

PAFFENRODE, *Gedichten* bl. 242.

*Daer ziet hy Frederik den koning-
De nieuw gegeven kroon weer van sijn hooft afnemen,
De scepter nauw gevat weer wringen uit de hand,
Hem en Elizabeth gedreven uit het land.*

SPIEGHEL, *Hartspiegel* B. II. vs. 125.

Door 't burgerlik bestier eindt het onmenschlik vechten.

vs. 141

Het luchtvé, als de tijd wil heten of verkouwen.

vs. 325.

Bedaart men zich hoe kan natuur daar toe bewegen.

vs. 162.

*'t Bewegen startt den mensch: en wil men zich onthouwen
't Lijf zwakt.*

Elders zong hy:

Maer zwakt iet u verstand.

+

+Vs. 982.

HOOFT, *Hist.* bl. 625. *voorwendende dat hun gezagh te zeer gezwakt werd.* bl. 36. 920. Daar KILIAAN *versnooden* in de beteekenis van slecht worden, verslechtert erkent, verklaart hy het ook in een overgaanden zin door slecht, gering achten. SPIEGHEL en JACOBUS DE VORAGINE voor slecht maken, bederven: de eerste in zijn *Hertsp.* B. II. vs. 115.

Dit snode misverstand versnode d'eerste tijd.

de ander in zijn *Sermoenen* fo. 15. c. *Want si dat saet der oefeninghe in ons versnoden.* HOOFT zelf in zijn beknopten stijl bediende zich keurig van deze algemeenheid van beteekenis in *Henrik de Grootte* bl. 105. (116.) *de welke de lichte paarden te Fontaine Francoize, ende zelve te Lux herberghde.* Dan wie zou het einde dier woorden in onze tale zien, die in een volstrekten en overgaanden zin gebruikt worden? de lijst er van zou bladen beslaan. Wy bepalen ons by die wy eerst noemden, die, schoon gemeen in een overgaanden zin, en dus in een volstrekt daadlyken, echter in de aangehaalde voorbeelden in een lijdlyken zin voorkomen. Dus in het voorbeeld uit JAC. DE VORAGINE: *die gelouet was te seynden*, is die beloofd was dat gezonden zoude worden. In die uit de *Spelen van Sinnen*: *hy doet hem onderwysen, hy doet u suiueren*, is onderwezen, gezuiverd worden. Klarer in het voorbeeld uit het *boek des gulden throens*: *een goet niet om te begripen*, dat is om begrepen te worden, dan in de voorbeelden uit PAFFENRODE, VONDEL, L.W. VAN MERKEN. Dan in de meeste der voorbeelden, en voor al in dat uit MELIS STROKE, is de beteekenis zoo algemeen, dat men niet weet, waarze toe te brengen. Uit deze bron is het dat men de tiende waarneming van HOOFT doorzien en beoordeelen kan. De spreekwyze: *een man goed om te bevechten* kan daadlijk en lijdlijk beteekenen, en moet dus uit de omstandigheden beoordeeld worden. Dus by STROKE II, 602.

+

+Vs. 982.

*En dit was binnen den selven iare
Dat dit wonderlike lam
TEgmonde te scouwene quam.*

I. 53.

Entie quaet te soekene waren.

ST. BERNARDUS, *Serm.* fo. 27. a. *die niet allen seer nut is tot onser gesontheit mer ghenuechlic is an te sien ende suet te smaken.* JACOBUS DE VORAGINE fo. 99. d. *die werelt verheffet die ghene die nyet waerdich en zijn te verheffen.* En behoort hier misschien toe het gene de tweede druk van den MELIS STROKE van DOUSA heeft fo. 69. b.

*Ik wane men noyt lesen vant
Ende men oec nye ghescreuen siet.*

welke lezing ook in de handschriften B. en C. van den Heere HUYDECOPER gevonden wordt, die echter B. VII. vs. 964. liet drukken op voorgang van zijn handschrift A.

*Ik waen, men noyt lesende vant,
Eñ nower oec ghescreven siet.*

dan ik twyfele zeer, of men deze lezing boven de andere te kiezen hebbe. De spreekwyze: *ik waen men noyt lesende vant* komt my voor van later tijd te zijn. dan dit doen wy nu niet. B. I. vs. 563.

*Want de kercke tEgmonde
De sijn vader in siere stonde
Van houte teerste maken dede,
Brac hi.*

Uit deze algemeenheid van beteekenis, ten opzichte van de lydende en werkende vorm, is geboren, dat wy in onze tale geen lijdlyke vorm hebben. Daartoe bedient men zich van de hulpwoorden *ik worde*, *ik ben*. Hieruit is ook gesproten, dat men eenerlei deelwoord in het werkende en lijdlyke heeft; *ik heb* bemind, *ik word*, *ik ben* bemind. Hieruit moet ook afgeleid worden de rede van die menigvuldige zelfstandige naamwoorden, in welke eene daadlyke

Men spant 'er ketenen, sinckt schepen, steektze in vlam.

en lijdlyke beteekenis is. Dus *beet* voor de daad van byten en het gebetene, *sne* voor de geschiktheid om te snyden, de daad van snyden, en het gesnedene. Langs dezen grond vindt men ook de rede, waarom *liefde Gods* voor de liefde, die God den mensche toedraagt, en hem toegedragen wordt, in gebruik is, waarover TEN KATE handelt in zijn tiende *Redewisseling* bl. 325. ook is het zeker uit het voorgaande, dat in menigte woorden het zelve plaatse heeft: als in *sne* van een mes, *bete* van een tyger, het *gezicht* voor 't vermogen, de daad, en het gene gezien wordt.

Dit opmerken dier algemeenheid van beteekenis heeft ook aanleidinge gegeven aan SIX VAN CHANDELIER, om *zich deurdruipen* in zijn *Amsterdamschen winter* voor doortrokken worden, te gebruiken, *Poëzy* bl. 51.

*De Mastenbroeker Os deurdruipt
Sich traagh van Oleronner sout.*

dan hier tegen vinden wy de lijdlyke vorm op eene wyze, welke ik niet goed kan keuren. ST. BERNARDUS, *Serm.* fo. 127. d. *dat wi* - versellet worden *mettē scaren der patriarchen.* fo. 30. c. *dat wi* vermaent sullen wordē *in alre heylicheyt eñ devoteliken* verweect te worden *desen eenwaerdighen dach te oefenen mit groter innicheit.* N.H.

Vs. 982.

Vs. 982.

⁺Op de zelfde wyze zegt HUYGHENS, in een Lydende betekenis *Gezonken worden*;
Hofwijck bl. 378.

⁺Vs. 982.

*'t Huys moet in 't water staen, en slotgewijs staen proncken,
Gelijck een steenen flesch in 't koelvat werdt gesoncken.*

POOT, *Gedichten* I. D. bl. 27. van den ydelen grafkuil:

*Daer 't hieligh lijk van Godts geliefden zoon
In wert gezonken.*

+trouwens, als 't in den tijd der Kievitseyeren is, hoortmen dit woord veel zo gebruiken. Nu vind ik ook *Ryzen*, in een' Werkenden zin. by MEYNDERT VOSKUYL, *Bellaria* +Vs. 982. en *Pandosto Act. I. sc. 3.*

U staet ick ryzen sal, u naeme maeck ick groot.

dit komt overeen met *iemand steigeren* by J. DROOMERS, in *Idonea Act. I. vs.II.*

Nu dat het waer geluck my heeft soo hoogh gesteygert.

Het woord *Zakken* heb ik, op die wyze, noch niet ontmoet by eenigen onzer Schryveren:^(q) 't is echter in een gemeen gebruik gekomen, sints de hooge en kleene vensters, tevens met de bouwkunde onzer vaderen, in verachtinge geraakt zijn, en yder, om, ook in zijn huis zijnde, anderen te zien, en van anderen gezien te worden, zyne vensters vergrootte en *zakte*: waarvoor men in goed Duitsch zou +zeggen, *deedt zakken*. en zo oordeelen wy ook van *Zinken* en *Ryzen*: voor zo verre de +Bl. 472. eigenschap der Taale aangaat. De Poëzy echter schijnt niet afkeerig te weezen van ook de bovengemelde voorbeelden naar te volgen. doch men moet weeten, dat buitengewoone Spreekwyzen altijd van eene buitengewoone aardigheid behooren verzeld te zijn. die dit weet te treffen, mag veel doen, dat anderen niet

(q) Naderhand heeft de Heer HUYDECOPER nog een voorbeeld van ZAKKEN, in een werkenden zin, gevonden by ALDEGONDE, in *Jonas Lofzang vs. 9.*

*Du haddest my daer neer gesmackt
End in den gront der zee GESACKT.*

+vrystaat. Doch hier schiet my in, 't geen ik voor weinig dagen onder 't leezen
aanmerkte. Wy zien hier *Zinken* en^(r) *Ryzen*; voor DOEN *zinken*, en DOEN *ryzen*:^{+Vs. 982.}
integendeel zagen wy in den *Amst. Buitensingel* van DANIEL WILLINK bl. 70. DOEN
knagen, in plaats van *Knaagen*: want zo schrijft hy:

*Door brand geneepen en geblaakt,
Die ook zijn' moolen af DEED knagen
En sloopen tot het laage gras.*

en noch eens op de zelfde bladzijde:

*Door kracht des snellen winds alleen,
Die deeze wieken om DOET haalen.*

welke uitdrukking ook gevonden wordt in het vaars, dat Dr. T. TAMÉ op 't gemelde
Werk van WILLINK gemaakt heeft:

Uw Bloemkrans DOET my steeds aen u verpligten.

waardoor, beide vaarzen en taal, ontzenuwd en lam worden.^(s)

(r) RYZEN voor *doen ryzen*. SIX VAN CHANDELIER, *Poëzy* bl. 44.

Men rijst wel kerken op -

EDUARD DE DEENE, *Waeracht. Fab.* bl. 7.

- - 't *peert heeft het been* opgeresen.

(s) PH. NUMAN, *Strijt des Gemoets* B. III. vs. 701.

Dit becroet zal u hoochmoet DOEN verdrijven.

schoon dit beter kan verdedigd worden, dan de vorige voorbeelden. Doch dit volgende niet
B. IV. vs. 169.

*Gesontheyt, overvloedicheyt refuseert,
Die haer verdruct, en tondere DOET brengen.*

REIZ, *Belga Graeciss.* p. 401. *Notandus quoque pleonasmus Noricorum s. Norimbergensium,
qui omnibus verbis alterum THUN prafigunt, e.g. was THUSTU THUN? ich THU schreiben, quem
in Belgarum sermonem irrepsisse non credideram, donec aliud me docuit per. Huydecoper
p. 472. ubi eum merito tamquam vitiosum damnat.* (HUYDECOPER.)

Vs. 1032.

En 't lijdt geen uur, *of uit dit versch vergooten bloet*
Verrijst een roode bloem.

Zo moet'er geleezen worden; niet, *En lijdt* - gelijk 'er staat. Deeze Spreekwijs is gemeen, en yder verstaat, watze beduidt. B. VOLLENHOVEN, *Broedermoord* Act. I.

't Orakel sprak, *geen menigh jaar*
 ZAL 'T LYDEN, of -

VONDEL, in't Klinkdicht voor *Palamedes*: HET LEEDT *geen zeven jaar*, enz. Yder, zeg ik, weet wat dit beduidt; en echter, geloof ik, zijn 'er weinigen, die de spreekwyze recht verstaan. G. BRANDT,^(t) ze-

(t) BRANDT heeft hierin den Drost HOOFT gevolgd, en geen *aanlyden* gemaakt. HOOFT, *Hist.* bl. 348. ook leedt *het luttel* aan. 839. *het welk niet lange aanlyden kon.* Ook in de *Ramps. v.d. huize de Medic.* bl. 2. ook leedt *het geen jaar aan, of hy werdt herroepen.* Jammer is het, dar hier een byvoegsel, van HUYDECOPER verloren geraakt is, als uit den (ouden) bladwyzer op *aanlyden*, vergeleken met de byvoegsels, blyken kan. Ondertusschen dienen de voorbeelden uit HOOFT alleen om aantetoonen, dat *aanlyden* door BRANDT op het voorbeeld van HOOFT gebruikt, en niet door hem verzonnen is; en tot een bake voor jonge Schryvers, om niet enkel op het voorbeeld van groote mannen aantegaan. (N.H.)

*kerlijk verstondtze niet: anders zou hy, van *Lyden*, geen *Aanlyden* gemaakt hebben, in *De Ruiter*. bl. 213. 'T LEEDT *noch twee dagen* AAN: gelijk hy ook elders schrijft. *Vs. 1932. doch dit Voorvoegsel AAN past hier als het vijfde rad aan den wagen. Drie zeldzaamheden, overblijfsels der oudheid, zijn begreepen in deeze uitdrukking, wanneerw'er een *Substantivum*, in 't Meervoudig Getal, by voegen, als, *Het leedt zeven Jaaren*.^(u) (1) HET heeft hier de betekenis van *Daar*. dit zullenwe aanstonds breeder bewyzen. (2) LYDEN zegt hier zo veel als *Voorbygaan*, of *Verloopen*: als blijkt uit het *Verleeden jaar*, den *Verleeden tijd*, enz. zie hieromtrent onze Aantek. B. XV *vs. 1035. (3) het Meervoud. JAAREN geplaatst by het Eenvoud. LEEDT, komt overeen met, *het* was DRY *nachten*, gelijk onze Dichter spreekt B. VII. vs. 266. *Bl. 473. daar wy ook deeze plaats ophelderden, en de Leezer verder bericht kan krygen. Om ons hier nu alleen met eene zaak op te houden: datmen *Het*, in deeze Spreekwyze moet neemen in de betekenis van *Daar*, waarvoormen 'er zegt als 'er een ander woord

- (u) *Het leedt zeven jaren*. De ouden hebben echter de andere spreekwyze: *het leden zeven jaren* gekend. Mooglijk was hier toe te brengen STOKES B. V. vs. 552.

Eer dat pleit daer was geent
Leden seven daghe daer.

duidlyker echter het *Vaderb.* fo. 40. a. *ende dat waren nu drie jaren gheleden dat in Egypten niet ghereghent en hadde*. 86. a. *het zijn 30 jaren gheleden*. 98. verso. *en dat zijn LX jaer gheleden*. fo. 129. b. *het waren twe broederen*. dus ook 1 *Sam.* VII. vs. 2. *En het werden twintich jaren*. N.H.

⁺voorgaat, blijkt uit de zelfde Spreekwyze, geschoeid op een nieuwer leest; *Daar verliepen* zeven jaaren; dat, van woord tot woord, niet anders is dan, *Het leedt* ^{+Vs. 1032.} z.j. En dat dit bewijs voldoende zy, bewyzen wy weder vooreerst uit de betekenis, die in beide niets verschilt; dit latenwe aan yders oordeel: ten anderen, uit een reeks van voorbeelden, in de welken *Het* nu altijd wordt uitgedrukt door *Daar*. Sprookjes en Vertellingen hebben doorgaands tot eene algemeene Inleiding deeze woorden by ons, DAAR *was eens* - by de Ouden, HET *was* - MS. 1452. bl. 14. HET *was een here, hiet Panopyon.* en bl. 74. HET *was een wijf, hiet Precoerde.* *Hist. van Zeghelijn* bl. 1. HET *was een coninc, hiet Prides.* ALDEGONDE, *Byëncorf* II. 13. HET *was een dapper heylich moninc.* enz. Met die zelfde woorden beginnen veele Oude Liedekens. onder de veld-deuntjes van M. CAMPANUS (*Amsterd. Pegasus* bl. 14.) is een gezang van ANACREON verduitscht, op de wyze van, HET *was een aerdigh knaepken.* by BREDERODE, in *Symen Sonder Soetichey.* HET *ginger een meysje dolen.* by ALDEGONDE V. 1. HET *voer een man om mosselen.* by den Heer P. VLAMING, Aantek. op den *Hertsp.* B. IV. vs. 307. HET *voer een boer uyt weye:* want schoonmen daar *Hen* leesf, en niet *Het*; hier blijkt het, alleen uit het verband, genoegzaam, dat de maker van dat Liedeken *Het*, en niet *Hen*, geschreeven hebbe.^(v) Dit zelfde

- (v) Dit zelfde Liedeken haalden wy aan I. D. bl. 33. *Een boerman had een domme zin:* beide, zo hier als daar, uit de Aantek. van den Heer VLAMING. op deu *Hertspieghe* IV. 307. weinig dagen geleeden, troffen wy 't geheele Liedeken aan, in S. COSTERS Boerenklucht van *Teeuwis den Boer*; en vonden daar, het geene wy hier, redeneerder wyze, beslooten; naamelyk, dat de Maaker niet *Hen*, maar *Het*, heeft geschreeven. dit bevestigt dan mijn zeggen. Doch met minder genoegen ontdek ik, by het naarzoeken van de Aantek. van den Heer VLAMING (het welk ik eerder behoord had te doen, en nu echter noch even by tijds doe) dat daar niet gelezen wordt, *Hen*, gelijk ik gezeid en herhaald heb, maar *Her*. Waaruit ik afneem, dat het wettige *Het* by den Heer VLAMING misvormd is in *Her*, op dezelfde wyze als zijn *Her*, by my in *Hen*; dat is, by ongeluk. [HUYDECOPER.]

+ontmoetmen in honderd andere gelegenheden. MELIS STROKE B. IV. vs. 666.

HET lagen *doe so vele liedē*
Vor Middelborch.

+Vs. 1032.

Zie ook B. VIII. vs. 54.929. IX. 801. 1274. enz. *Materie der sonden* MS. fol. 32. b. HET was een broeder die hem bekeren wolde van der welt. fo. 100. d. HET zijn sommighe die waenen – *Handel. der Apost.* MS. 1431. X. 1. HET was een man in cesaria die Cornelius hiete. En 1 Joh. IV. 1. want HET zijn veel valsche propheten wtghegaen in die werelt. *Fabelen van Esopus* MS. fo: 1. d. HET was een dief die huwen soude. *Den Gulden Troen* 1386. HET vallen den menschen bi wilen seer quade gedachten in. *Bybel* 1477. *Genes.* I. 6. HET worde een firmament int midden der wateren. *Exod.* X. 21. ende HET worden doncker heden op al tlant van Egipten. *Tscep vol Wonders* 1514.

⁺cap. 1. HET sijn seven planeten in den hemel. *Hist. van Zeghelijn* bl. 32.

⁺Vs. 1032.

HET en is gheen man onder der sonnen
Diese met crachte mach brengen tonder.

ANNA BIJNS B. II. *Ref.* 18.

Twassen selden goey vruchten wt quaden troncken.

Twassen is, *Het wassen*: wy zeggen, *Daar wassen*. ⁺In de verleeden eeuw was dit noch in maagig gebruik, en byzonderlijk aan den Heer HOOFT, als in de *Ned. Hist.* ⁺Bl. 474. B. I. bl. 6. HET *hanght een heuvel oover deeze stadt*. B. VI. bl. 297. HET *viel, dat pas, een' dikke sneeuw*. in *Velzen Act.* IV.

HET zweeft een frisse dauw van roozen om haar wangen.

in *Paris Oordeel*:

HET *heerscht een Koningin in Grieken* -

en zo elders. HUYGHENS, *Sneld.* XIV. uit Engelsch Ondicht 39.

'T *hielp een klein snyertjen een langh mann in 't nieuw pack*..

A. BORMEESTER, Klucht van *Zijtje Fobers* sc. 2.

Ja wel, doense 't say, me docht HET sneed ien mes deur mijn vleys en bien.^(w)

(w) Die eenigen omgang met de schriften der ouden gehad heeft, weet, dat *het* voor *daar* by hun zeer gemeen is. Minder gemeen is *dat* voor *daar*, en echter treft men dat ook aan. dus in 't *Vaderb.* f. 124. a. DAT *was en heilich brueder in enen woude woenachtich*. 126. a. DAT *was een leybrueder in een cloester*. c. DAT *was een devoet prior ī een cloester*. 128. b. 129. a. N.H.

Elfde Boek.**Vs. 5.**

*den gallem van zijn keel
Eendragtigh huwen aen de liefelyke veêl.*

Het HUWELIJK is, of behoorde te zijn, eene volmaakte overeenstemming van Wille en Neigingen tusschen Man en Vrouw. 't Is die band, die niet slechts de lighaamen, maar ook de zielen zo naauw vereenigt, dat alle bewegingen en vermogens van weerzyden elkanderen nooit anders, dan op den zelfden toon, beantwoorden: zulks, dat de volmaaktste MUZIK geen zuiverer *Harmony* kan bereiken noch uitleveren, dan 'er tusschen deeze bespeurd wordt. Dewijl dan het *Huwelijk* en de *Muzijk* hierin overeenkomen: dat beider volmaaktheid bestaa in eene volmaakte *Harmony* of Overeenstemminge; zo is 't niet vreemd dat het *Huwelijk* dikwils by de *Muzijk*, en deeze wederom by dat, geleeken worde: of datmen, by Overdragt, van 't eene spreekende, zich bediene van woorden, die aan het ander eigen zijn. Deeze Overdragt zienwe hier by VONDEL, daar *Huwen* oneigelijk, doch fraai, de betekenis heeft van *volmaaktelijk vereenen*. zulk een *Huwelijk*, en wel in 't byzonder tusschen STEM en SNAAREN, vindtmen ook by anderen gemeld. MOONEN, in *de Herdersz.* bl. 79.

⁺*Want scheptze lust uw dicht te huwen aen haer snaeren.*

⁺Vs. 5.

en bl. 91.

Want lust het haer 't gedicht aen haere keel te huwen.

⁺P. LE CLERCQ, *Huwelijks Mintafereel* B. II. vs. 16.

⁺Bl. 475.

*Hedymeles heeft met haar maagdelyke keel
Zoo schel als lieflijk, en gehuwt aan cytherklanken,
Het jonge paar gestreelt. -*

HOOFT, in de *Gezangen* bl. 643.

En huwde met de stem den weerklink van zijn' luit.

P. KNIJF, *aen de Liefhebbers van J.J. Starters Frieschen Lusthof* (1621.)

*Daer ick mijn susters sal terstont by een vergaren,
En huwen met haer stem de weerklanck van mijn snaren.*

P. GEESTDORP, *'s Hertogenbosch Overweldigt* (1629) vs. 375.

*Laet nu 't soet rou-verdrijf, de rammelende luyt
Vry wesen uwen stems gehouwelijckte Bruyt.*

Eene fraaie Gelykenis tusschen deeze twee, en een' derden, naaml. een' kunstigen Dans, verschaft ons VONDEL, in *Joannes den Boetgezant* B. V. bl. 91. beschryvende den Dans, enz. van Herodes Dochter:

*Na 'et voorspel vangtze eerst aen te speelen en te zingen,
En weet de voeten naer den toon en trant te dwingen,
Doch luchtigh, zonder dwanck, dat feest dans en Muzijck
Van keele en snaer gelijckt een minzaem Huwelijck;
Of eer geen Huwelijck, maer eene edele Vryaedje.*

Maar de woorden *Huwen*, *Trouwen*, enz. worden ook Overdragtelijk gepast op andere zaaken. HUYGHENS, in *Hofwijck* bl. 339.

Soo was de Nuttigheit verhylickt den de Reên.

Ernstige en Boertige Mengelstoffen II. deel bl. 115.

⁺*Die haaren krijgsmoed huuwde aan de ongesmukte deugd.*

⁺Vs. 5.

en bl. 165.

Hy trouwt zijn zinnen niet aan de aard.

MOONEN, *Herdersz.* bl. 82.

- *en huwt de werken aen haer weeten.*^(x)

Zo trouwt men eindelijk zelf eene zaak, aan de wel-

(x) VONDEL heeft zich meermalen van deze spreekmaniere bediend, *Poezy* I. D. bl. 49.

*Op Zanggodin, en huw uw helden luite
Aen 't zegespel der koningklyke sluite,
En volg de maet van Saxens trommeldans.*

bl. 397.

*En huwde, op dat zijn lant den Fransman moght verstaen,
Aen Bartas klare stem den weerklanck zyner luiten.*

Koning David in Ball. II. Bedr.

- *de harp huwt aan zijn dicht.*

Zoo ook met PAREN. *David in Ballingschap* I.B.I.T.

*nu paer
Uw liefelijcke keel met konings harp en snaer.*

Fraai zingt DULLAERT, *Ged.* bl. 28.

Gy paerde 't sappig loot aan eenen vetten grond.

Voor dit HUWEN en PAREN koos VONDEL ook STRENGELEN, *Poëzy* I. D. bl. 23.

*Daer ghy, met ketens van fijn gout en zacht albast,
Hem strengelde aen 't korael van uwen mont zoo vast.*

en geheel zonder overdracht VEREENIGEN. *David in Ball.* II. B. bl. 13.

*De koning zette een nieuwe wijs
Op dees verzoening, en geleenigt
Als wasch, heeft zyne harp vereenigt
Met lofgezangh.*

Ziet ook *Bydr.* I. D. bl. 357, 358, N.H.

ke [†]men zich geheel en al overgeeft: C. WACHTENDORP, *Rijm-kron.* B. I. vs. 371.

[†]Vs. 5.

Maer trouwt de goede saeck -

VONDEL, in *de Altaergeh.* B. III. bl. 114.

- *het volck,*

Dat hy verkoos om zynen naem te trouwen.

doch in deeze laatste plaatsen is *trouwen* niet by Overdragt of Gelykenis, maar in een' eigelyken zin, te verstaan. en zeker *trouwen* is niet anders, dan *zijn trouw geeven*, of *zich verbinden*; en in vollen nadruk, *trouw zweeren*: dat niet alleen by 't aangaan van een huwelijk, maar in honderd andere gevallen, geschiedt; en doorgaands by *handtasting*. Vergelijk dit met het aangetekende VII. 82. en het zal zich [†]onderling licht byzetten. Wy zullen besluiten met een fraaie plaats uit den sierelyken Historieschryver GER. VAN LOON I. deel bl. 27. *Koning Hendrik* (zegt hy) - *docht raadzaamst met Engeland allereerst den vrede te moeten treffen, mids dat rijk, met Maria aan den tegenwoordigen oorlog alleen gehuewelijkt^(y), na*

[†]Bl. 476.

- (y) Dit gebruik van HUWLYKEN is VAN LOON aan den Drost verschuldigd, in zijn *Nederl. Histor.* bl. 10. *nadien zy zich aan dit oorelog hadden laten houwelyken*; die ook bl. 62. *'t krakkeel trouwen* heeft: *Ziet hier hoe Bardes bequam 't krakkeel teeghens den wryter en zyne trawanten te trouwen.* bl. 554. *Duytschen en andren, die noch etlyke steeden in, en zijn' parthy* getrouwt hadden. het gene HOOFT hier *parthy*, VONDEL, *Poëzy* II. D. bl. 238 en 309. *zyde dragen* noemt, heet by hem ook *zyde trouwen.* *Lucifer* III. 3. *Zy trouwen onze zyde, en stercken het getal.* *Salomon* II. 2.

*Naer zulck een zyde, als ghy vrywilligh kiest en trouwt.
Ick koos en trouwde uw zyde.*

Dan de bedenkingen van den Hooggel. Heere A. KLUIT, in de *Bydragen* I. D. bl. 358 en 359. aangevoerd tegens deze spreekwyze: *iemand trouwen, iemands hand trouwen*, verdienen eene nadere overweginge. Dat HOOFT, dat VONDEL, by wien wy noch vinden *Poëzy* I. D. bl. 163.

Hier trouwt 't Hetrurisch bloet de hant, die 't lemmer past.

die ook in *Adam in Ball.* IV. 3. gebruikte:

De huwlijxgodt mijn hant in d' uwe vlocht en troude.

zonder voorbeeld der ouden deze spreekwyze uit de gemeene taal genomen zouden hebben: dat die ook daar by verloop ingekomen zoude zijn, verdient navrage. Ik vinde in het *Vaderb.* f. 137. a. *ende trouwe myne gedachten alsoe dat gheen quaet werck daer gheschieden moet.* *Keure van de Weeskamer van Westwoude* 1529. M.S. § 10. *Ingevallye dat een maecht - een man ter echte trouwt.* *Spelen van Sinne* Gent 1539. f. 135. b.

*Ic sal u mi trouwen, o lief vercoren
In eewicheyt.*

leidt dit my ons ook tot de bron? N.H.

⁺*t afsterven dier Koninginne - zijn voorig staatsbelang zag ophouden. anders, doch hierop wel passende, doet de Heer J. DE WIT, Sabine spreken in Horace en Curace Act. I. sc. 1.* ⁺Vs. 5.

- *toen ick mijn Man gingh trouwen,*
Toen trouwd' ick ROOMEN meê. -

Vs. 55.

*geen heiligschenders achten
Op zyne woorden, en bedrukte jammerklaghten.*

Merk aan dat dit gezeid wordt van Vrouwen, t.w. de Bacchanten of Wijnpaapinnen. Ik kan niet denken, dat zulks met overleg geschied zy. Men vindt het op dezelfde wyze in zijn Poëzy: II. D. bl. 137.

*Het schijnt hy smeekt Marie en Katharyne:
Beschutters, ay beschut uw out gestight.*

Vs. 113.

De Wijngodt liet zich niet verzoenen met dees straf.

VONDEL begint hier weder te vertaalen tot het midden van vs. 133. toe, het geene hy reeds vertaald hadt van vs. 92. tot vs. 112. Een onwederspreekelijk merk van de onachtsaamheid, waarmede deeze vertaaling berijmd is. De herhaaling, bestaande in 20 vaarzen en een half, heeft HOOGSTRATEN in zyne uitgaave achtergelaaten. hierom was hy genoodzaakt de helft van vs. 133.

- noch laet het Bacchus niet,

aan te vullen tot een geheel vaars; dat aldus geschiedde:

De gramme wijngodt liet nochtans de zaeken niet -

zodat dit Boek, in zyne uitgaave, twintig vaarzen minder heeft, dan in de oude of in deeze.

Vs. 167.

*De trouwe aenhanger van der goden moeder gaet,
Verblijt ten hove heen, met een verheught gelaet,
Om dien verkeerden wensch, en proeft, voor alle zaeken,
Of 't ook verandren zou al wat hy quaem te raeken.*

In den burgerlyken stijl maaktmen nu altijd onderscheid tusschen *Proeven* en *Beproeven*. beide betekent het *een proef neemen*.^(z) het eerste bepaaldelijk van Spyze en Drank; het tweede van alle andere zaaken: waarvoor gemeenelyk *Probeeren*. De Poëzy verkiest altijd de kortste woorden voor de langsten, alsze beide evenveel zeggen, en verwerpt hier keurelyk het Voorvoegsel *Be*, zonder het woord daardoor van zynen nadruk iets te doen verliezen. Dikwils komt dit *Proeven*, voor *Beproeven*, voor by onzen Dichter: zie in dit Werk B. IV. vs. 329. IX. 885. X. 520. XII. 456. 621. enz. ook in de Schriften der Ouden. *Den Gulden Troen* 1386. fol. 12. d. *ten is niet te mercken wat die mensche werckt, mer men sel eerste proeven wt wat meninghe dat hi werckt*. Bybel 1477. *Spreuk*. XVII. 3. *also dat silver gheproeft* +*wort mitten viere ende dat gout inden oven, also*

+Bl. 477.

(z) *Proeven* is ook bewyzen. *Hand. der Apost.* M.S. 1431. XXIV: 13. *noch si en moghent di niet proeven daer si mi nu of wroeghen.* *Fabelen van Esopus* M.S. fol. 5. a.

*Die hem wel proefde ionc hi soude
Met rechte gheeert sijn in sine oude.* HUYDECOPER.

+provet *die Here die herten*. daar ook de Onzen hebben; de *Heere* proeft *de herten*. Zie ook *Spreuken* XXVII: 21. *Psalm* XVII: 3. XXVI: 2. en elders meer. de Vertaaler +Vs. 167. van BOËTIUS 1485. fol. 6. *den bouc der conscientien, daer elc hem selven in prouven mach*. en fol. 63. *eenen viand, daer hy de kracht zyner paciencie an prouven mochte*. PHILLIPS RUYCHROCK MS. 1485. fol. 25. b. *al eer hy als heer yet beghinnen woude, wilde hy proeven zyne gemeynte en ondersaten*. P. BEELAERT, *Leven van K. Kaerle* 1570. B. III. fol. 79. b. *om op een nieu de fortuyne te proeven*. *De Lischbloem van Mechelen* 1561.

Ick salt proeven: nu dan eest soo wel ghemaect?

Z. HEYNS I. 1. bl. 36.

- *eensdeels opdat hy recht*
Mach proeven in 't geloof zijn uytverkoren knecht.

DAN. HEINSIUS, *Theocrit*. XII. Idyll. vs. 45.

- *als eenen steen, waermet de goudsmit proeft,*
Of 't gout is louter goet, of dat hem wat behoeft.

(merk hier weder, *hem*, dat is *het goud*: het welkwe ook in onze Aantek. X. 234. deden aanmerken in de woorden van WINSCHOTEN. Men vindt het ook in de *Materie der sonden* MS. fol. 113. b. *also sullen wi ons halden niet of wi om dat lichaem leefden mer als of wi hier sonder hem niet leven en mochten*. VONDEL, *Poëzy*, I. D. bl. 283.

De milde Dido - - -
- *daer zy paert en Hof hun krachten verghet.*)

BREDERODE, in *Roddrik en Alfonsus*:

Eick proeft sijn vrund in sijn ellend.

JOAN VAN ARP, n *Chimon* Act. V.

te proeven uwe deught.

[†]P. VANDEN BERGH, in *Ajax en Ulysses Act. II.*

[†]Vs. 167.

*Ik riedt Corebus eer
Den burgt van Priamus, noch 't Phrigiaansche Trojen
Te helpen, noch 't geweer
Teproeuen op den Griek, die 't droevig uit zal rojen.^(a)*

- (a) Van dit *proeuen*, *proef nemen* komt eene latere beteekenis van *bewyzen*. *Passion. Somerstuck*, i.c. *En om dat hi vrouwen woude en gevē te kēnē dat hi waerlic doot was so woude hi drie daghē indē grave leggen*. JACOBUS DE VORAGINE f. 28. a. *proeuet dat met redenen. Profectus f. 6. soen moghestu niet proeuen dattu sechste wanttu ghene ghetugen en hebste*. op welke beteekenis dan weder die van *geloven rust*, welke wy hebben by STOKE VII. 620.

*Want ic wil proeuen wale,
Dat elc Here de liede berecht
Es hi here ofte knecht

Hi moet elken te rechte houden
Sal hi bliven onbescouden. d.i. onbeschuldigd.*

waaruit die van *ondervinden* vloeit by STOKE I. vs. 132.

*Eñ want de Ingels sijn gewassen
Als men leest van Neder Zassen
Conste hi te bet de Vriessche tale
Dat mach elcman proeuen wale.*

dus by overdracht de beteekenis van ons *proeuen*. Dan de Heer LELYVELT merkte aan, dat dit laatste vers door CLAAS COLIJN vs. 318. dus veranderd is:

Mach een yder proeuen wale.

en daarby, dat *yder* nergens by MELIS STOKE voorkomt, en misschien ook veel jonger is. N.H.

Vs. 181.

Hy wascht de handen rein, om aen den disch te treên.

Wassen, *Is Groeien*:: zie de Aantek. III. 168. maar *Wasschen*, is *Reinigen*. MELIS STOKE B. II. vs.925.

*Hi was bezweet ēn seer verhit,
Eñ wilde wasschen sine lede.*

IV: 470.

*Tghebeente vanden hoghen man
Dede men nemen harde zaen^(b)
Scone wasschen en dwaen.*

MS. 1431. *Handel. der Apostelen IX: 37. ende als sise ghewasschen hadden leiden sise in die camer. 2 Petr. II: 22. Ende die ghewasschen soghe in die wentelinghe des sliges. MS. 1476. in welken bloede wi alle ghewasschen sijn. Den Gulden Troen 1386. fol. 7. a. tranen waschen den sonder sijn sonden of. Legende van St. Servacius 1478. fol. 49. c. die welcke ghewasschen hebben haren stolen inden bloede des Lams. Fasciculus Temporum 1480. fol. 6. a. daer om ist eertrijck gewasschen ende gereynicht doert water. Tscep vol Wonders 1514. cap. 46. ghi moet des winters uwen arm met werm water wasschen, eer ghy u doet laten. J. REYGERSBERCH, Cronijcke van Zeeland 1550.*

(b) *Zaen* is schierlijk, terstond, in aller ijl: genoegzaam bekend by ieder, die nog in zijn jongen tijd de *Psalmen* van PETRUS DATHENUS gebruikt heeft. Het wordt by alle oude Dichters gevonden, 't komt ook voor by onzen MELIS B, II. 240. 964. VII: 22. VIII: 85. IX: 1239 enz.

⁺cap. 11. *sulcx dat doen ter tijt twater alzo nauwe ende enghe was tusschen Noortbevelant ende Zuytkercke dat die vrouwen van beyden siden malkanderen den bocstoc overwierpen, wanneer si haer cleeren wasschende waren,⁺ twelc nu niet dan een ruyme zee en is.* ALDEGONDE, *R. Byënc.* II. 7. *met de afwasschinge des Doops.* C.G. PLEMP, *Speldewerk* bl. 5. *ten waer de pijn niet waerd, van dus veel waters hierom vuil te maken, wanneer 't geen datter te wasschen is, gelegen waer in 't spitsen of flaeuer uitspreken der byletteren.* M. STROKE B. II. vs. 823. ⁺Vs. 181. ⁺Bl. 478.

*Dat God of wiesch de overmoede
Aldus met Kerstinen bloede.*

A. BIJNS B. I. 1.

*Lof Kint, die tverloren scaepken hebt vonden,
Dwelc ghi ghewasschen hebt van sinen sonden
In u bloet reene.*

de Rederykers van Loo 1539. te Ghend:

Suyver en wit wasschen in aller claerheyd.

die van Thielt, als boven:

*Dat si wiesscen, niet in haerlier bloet de cleerkens
Maer int bloet des Lams - Enz.*

Het *Imperf.* is, gelijkwe hier zien, niet *waschte*, maar *wiesch*: en zo ook *wassen*, *wies*, *gewassen*.

Vs. 279.

*daer Laomedon gezeten,
Sigeüs aen d'een zy, Reteüs, diep gesleeten
Van zee, aan d'andre zy ziet ryzen.*

De naamen *Sigeüs* en *Reteüs* maaken hier een Tus-

schenrijm, [†]t welk iets niet onaangenaams in zich heeft: vooral, wanneer zulks veroorzaakt wordt door zekere eigene Naamen, die, de een aangenaamer dan de ander, in het oor klinken; gelijk in dit vaars van BAKE, *Hooglied* VI. Zang bl. 100. [†]Vs. 279.

Daar Gions waterbeek, op Sions zang en maat -

Niet onaangenaam klinkt ook dit vaars van H.F. WATERLOOS, *Uitbreid. der II. Bede* vs. 59.

Herschept de Paulen daar tot Saulen door den Geest.

KORN. ZWEERTS, *Inleiding tot de Zang- en Speel-konst* vs. 111.

Maer wie Corelli kent en van Torelli weet.

en vs. 131.

*Waar van Tonini of Marini slechts een stuk,
Dat wel gekruist is, wert gespeelt.*

minder aangenaam kiinkt dit by Z. HEYNS, in *Bartas* I. 3. bl. 134.

Met Cassidoni en Sardoni op de kanten.

ook by HOOGLIET, in *de Feestd.* B. III. bl. 81.

En Titiensers, en Ramnensers, wijdt beroemdt.

Zeer dikwils vindtmen dit met andere woorden: en daar is 'er, die hierin, boven anderen, smaak vonden. HEYNS noch eens bl. 128.

Het vinnich smyten, en zijn byten wort gestilt.

en zo elders. SPIEGHEL, in *den Hertsp.* B. VI. vs. 538.

En hoe gheleerder, hoe verkeerder in 't beleggen.

VII. 493.

Zal d'ouden eeren, jongen leeren, wyzen vraghen.

D. JONKTIJS, *Twistgesprek* vs. 93. van OVIDIUS spreekende:

Hy werdt geleezen en gepreezen van de Minn.

S. VAN HOOGSTRATEN, *Dier. en Dorothe* Act. I. bl.20.

Zijn voeders van 't geluk, en moeders van den zegen.⁺

⁺Vs. 279.

C.G. PLEMP, *der Herdooperen Anslach op Amst.* vs. 633.⁺

Sy wrochten an 't geschut, en brochten 't voor den dach.

⁺Bl. 479.

MOONEN, *Heil. Herdersz.* X. bl. 51.

Ik zagh mijn koeien zich van tochtig loeien spaenen.

ANTONIDES, in den *Ystroom* B. II. bl. 35.

Men zietze stryken met kadyken, muuren, weien.

VONDEL, in dit Werk B. I. vs. 325.

Ging 't bruisschen aen. de lucht aen 't ruisschen aller wegen.

II. 423.

De paerden storten snel, en horten tegens een.

J. DE DECKER, *Lof der Geldzucht* bl. 96.

Een' aerdige, maer och! lichtvaerdige klappei.

bl. 104.

Gekoren tot bewint, geboren tot gebieden.

bl. 121.

Het domme stomme goud maeckt kromme dingen recht.

bl. 129.

Meer klincken naer de vest, meer stincken naer de straet.

bl. 160.

All' veegsters van de Beurs, all' leêgsters van de kas.

bl. 175.

Van snelle blixemen, en felle donderslagen.

bl. 206.

Zoo gierig word verspaert, als vierig nagebracht.

HUYGHENS, in *Hofwijck* bl. 352.

Te suygen 's schepsels nutt, te tuygen 's Scheppers lof.

bl. 375.

My roemen voor een Mann, en doemen voor een' geck.

en in de *Sneldichten* XIX. 73.

En siet, of 't oolick, ja, siet of het vroolick staet.

XXIII. 102.

⁺Voor d'uitgelesen my bewesen *gunst en eer*.

⁺Vs. 279.

en 79.

Hoe 't met den handel en den wandel in den Haegh is.

Dat OVIDIUS, die gewoon was zynen speelzieken geest somtijds wat toe te geeven, ook hiervan, zo hy in het Duitsch geschreeven hadt, niet afkeerig zou geweest zijn, kanmen afneemen uit dit vaars, te vinden in dit zelfde Werk *Lib. I. vs. 16*.

Sic erat instabilis tellus, innabilis unda.

dat volkomen, zo veel die taal lyden kan, met de bygebragte voorbeelden overeenkomt.

Vs. 307.

*Want Peleus, broeder van den dappren Telamon
Hadde een godin getrouwt, en was zoo trots te moede
Op's grootvaêrs naem, als op zijn' schoonvaêr.*

Deeze Spreekwijs is den Hoogduitschen zo verre onbekend, dat een Taalkundig Schryver van dien Landaard, eenen Nederlander over 't gebruik der zelve heeft durven bestraffen. dat vry onvoorzigtig is. OTFRIDUS schreef I. 1. 145.

Si sint fast muate

⁺*Zi managemo guate.*

⁺Bl. 480.

PONTANUS, dit in Nederduitsch overbrengende, zegt daarvoor:

*Si sint vast te moede
Tot menigen goede.*

de Hr. SCHILTERUS in zyne Aantek. op OTFRIDUS veroordeelt deeze vertaaling, waarin hy *te moede* of *moede*, schijnt genomen te hebben in die betekenis,

*in de welke wy zeggen, *iets MOEDE zijn*; enz. niet wetende dat by ons *moede*, afkomstig van *moeien*, *vermoeid* een geheel ander woord is dan *te moede*, komende van *moed*, *gemoed*. echter hadt hy 't kunnen weeten, omdat hy zelf aanmerkt, dat in de taal van OTFRIDUS, dat is Frank-Teutsch, diergelijk verschil is tusschen MUADE, dat hy vertaalt *moede*, *mude*, en MUATE, dat hy, naar zijn begrip, in 't Latijn alleen uitdrukt, *alacris in acquirendo*, d.i. yverig in 't gewinnen. Zodat die Taallievende Heer, wel verte van PONTANUS te berispen, van hem zelfs hadt kunnen en moeten leeren, dat het oude Fr-T. *fast muate* in Nederduitsch is *vast te moede*; gelijk VONDEL ook hier *trots*, en wy noch dagelijks zeggen, *bly*, *droef*, *wel*, *kwaalijk te moede*; en wat des meer is. Dit kan ons leeren, dat het laater Hoogduitsch geenszins is de moeder, maar alleenlijk eene Zuster, van ons Neerduitsch. Noch een merkwaardig voorbeeld hiervan vindenwe by den zelfden SCHILTERUS, in zyne Aantek. op NOTKERUS Ps. X. vs. 9. (by ons vs. 10.) die in zyne Uitbreid. aldus schrijft: *So er daz allez kedout, unde er armero so verro gewaltet, dara nah SIGET er unde sturzet.* dat is, byna van woord tot woord: *Zo hy dat alles doet, ende de armen zo verre overweldigt, daarna ZIJGT hy ende stort [neder]*. Hier zienwe de oudheid van ons woord *Zygen*; terwijl SCHILTERUS zeer verlegen was met het woord *Siget*, schryvende : SIEGHEN is van *Siech* (d.i. *Ziek*); of men moet leezen SINKET *er* (d.i. *Zinkt hy*) enz. Ondertusschen weeten by ons de onkundigsten, dat *Ziek zijn* en *Zinken*, geheel andere woorden zijn dan *Zygen*. Die dan gewoon zijn het vreem-

*Vs. 307.

de [†]altijd te verheffen boven 't eigene, mogen hieruit begrypen, dat wy, in onze armoede, noch rijk-genoech zijn, om ook iets aan anderen te kunnen mededeelen. [†]Vs. 307.

Vs. 374.

*Hier heerschte Ceix, -
Betreurende de doot des broeders, zoo vermetel
En reukloos neergelegt. -*

Dees treurende is Ceyx. 't schijnt dat de Vertaaler hem doet treuren om de *dood* van *Fokus*, die *reukloos neergelegt* was van zijn' *broeder* *Peleus*: zie vs. 370. maar Ceyx treurde om zijn' eigen *Broeder Dedalion*, [†]die noch *dood*, noch *neergelegt*, maar, gelijk uit de volgende vertelling blijkt, in een' *Havik* herschepen was. Dit in [†]Bl. 481. 't voorbygaan, by gelegenheid van het woord *reukeloos*, datwe hier vinden, en zo elders by onzen Dichter; als *Poëzy* I. D. bl. 12, 24, 25, 38, 306. doch waarvoor men beter schrijft, en moet schryven, *roekeloos*.^(c) De Vertaaler van BOËTIUS

(c) By KILIAAN is *reukloos*, inodorus, *roeke-loos*, temerarius, inconsideratus: mogelijk zijn beide deze woorden van eenen oorsprong, en de beteekenisse van zorge in *roek* afgeleid van *reuk*. In PLANTIJN zie ik het zelve onderscheid tusschen beide woorden *reukeloos* en *roekeloos* gesteld. het zelve behaagt mij vrij wel. Schoon de Heer HUYDECOPER naderhand van andere gedachten schijnt geworden te zijn. Want in de voorrede op *Arzases* bl. 9. zegt hy: *eene al te groote voorzigtigheid is zoo wel een gebrek, als DE REUKELOOSHEID*. Misschien heeft hy het verschil van spelling daarna aangezien als eene enkele verscheidenheid van dialect. dus zegt men *proeve*, *preuve*: *genoegte*, *geneugte*. enz. en was by de ouden deze verwisseling van *oe* en *eu* zeer gemeen: slaande beide diphthongen op eenen klank. [J.J. SCHULTENS.]

*fol. 48. b. *roukeloos*: en fol. 20. b. *soo wie synen name verroukeloost*. A. BIJNS B. I.

*Vs. 374.

Al sidi roekloos, wilt, of onghescelt.

Materie der sonden MS. f. 9. a. *wat heb ic al goedes verroekeloost*. E. DE DEENE, *War. Fab.* MS. 1567. f. 57. *wandelt metten roeckeloosen te gheender ure*. by de ouden vindtmen ook *rokeloos*: MS. 1452. bl. 65. *het sy om giften of gunste, om vreesse of rokeloosheden, oft anders. Bybel 1477.* [Exod. IX. *mer die des heren woort verroekeloesden. Lev. V. ist dat een ziel zondicht in roekeloosheden echter Lev. IV. verrokeloost.*] Spreuk. I. 25. *ghy versmade al minen raet, ende verrokeloest mine berispinghe*. ook noch in den *Hertspieghel* somtijds *rokeloos*, als B. I. vs. 256. III. 136. 328. 388. enz. maar ook *ruekeloos*, als II. 322. III. 180. 188. 191. enz. daar zijn 'er ook die dit woord al in *rukeloos*, en *rukkeloos*, (zoo schreef VALENTIJN aangehaald I. D. bl. 242.) hervormd hebben. Evenwel, schoon *reukeloos* te vinden zy by VISSCHER en BREDERODE, by HOOFT en VONDEL, by ANTONIDES, BRANDT, MOONEN, en andere vermaarde Schryvers, echter is *roekeloos* noit geheel buiten gebruik geweest, als uit de volgende Dichters blijkt. de Hr. van NOORTWIJK, Voorrede op M. STROKE vs. 39.

+ - - *sal ic dan roekeloos
Aenveerden desen last mit een so scorren vois?*

+Vs. 374.

HUYGHENS, in *Hofwijck* bl. 340.

- 't roekeloos verquisten.

J. SIX VAN CHANDELIER, *Amsterd. Winter* bl. 55.

*Hy had drydobbel grof metael
Om 't roekloos hart, die d'eerstemael, enz.*

J. WESTERBAEN, *Lof der Zotheyd* bl. 131.

Die stout en roekloos is bemint sy daer en tegen.

J. DE DECKER, *Lof der Geldzucht* bl. 104.

Wat glans heeft toch de deugt by 't roekeloos gemeen?

A. HOOGVLIET, *Feestd.* 64.

- *al te roekeloos van zin.*

S. FEITAMA, *Triomf. Po. en Sch. Act. I.*

Dat roekeloos gespuis -

en zo moetmen schryven. *Reukeloos*, is zonder *Reuk*: *Rockeloos*, is zonder *Roek*, d.i. zonder *Zorg*, waarvan *Roeken*, acht geeven, gadeslaan, zorgen, of, gelijk VONDEL dikwils spreekt, *passen op iets. Materie der sonden* MS. fol. 8. a. *ic en roecte niet die onghemeten duerbaerheit der tijt.* fol. 104. b. *die menschen en roeken niet hoe si di tijt overbrengchen.* CLAES WILLEMSZ. MS. 1486. B. III. c. 1. *gheens mans en roecte zy. Eñ bleef allentoes den stier by.* zy t.w. Pasiphaë. *Profectus* MS. B. II. c. 81. fol. 130. b. *niet alleen gheen innicheit en ghevoelen, mer oec sie en roeken noch en begheren sie niet. Warachtige Fabulen der dieren* MS. 1567. fab. 21. *Die jegens synen naesten peynst quaet als hy daer alderminsten op rouckt.* Vert. van BOËT. fol. 6. a. *want God sulker ledigher schauwelicheit niet en rouct.* fol. 16. d. *deze hooret tgheluud vander haerpen wel, maer vander coonst en rouct hy niet.* A. BIJNS B. I.

Vertwifelde papen, die God niet en roecht.⁺

⁺Vs. 374.

⁺WILLERAMUS p. 18. *wanda thu veychenes ande gelichnisses niet ne ruochest.* waarvoor de Vertaaler zegt: *wand du vervoechste di niet tot geveynstheid en gelatenheid.* hy schijnt voor *neruochest* ('t welk dus in de uitgaave van MERULA kwaalijk aaneengevoegd is) geleezen te hebben *ueruochest*, 't welk maar eene letter verschilt van zijn *vervoechste*. doch WILLERAMUS zegt, *want gy der geveinsdheid en gemaaktheid niet en roekt.* OTFRIDUS II. 4. 186. *ni ruach ih thero worton:* d.i. *ik roek deezer woorden niet*, ik achtze niet. *Ruach* is *roek*: want de klank van onze *oe* wordt daar altijd uitgedrukt door *ua*; als *muat*, moed; *guat*, goed; *buach*, boek; enz. Zie de Aantek. van CASTRICOMIUS op WILLERAMUS p. 19. en 40. [Het *imperfectum* van dit *roeken* was oulings *rocht*. MELIS STROKE B. II. vs. 568.

⁺Bl. 482.

*Dander, de [die] des niet en rochten,
Penseden al om haren roof.*

B. III. vs. 1196.

*Mochten si haren wille beiaghen,
Hem ne rochte, in wat plaghen
Si de ghene mochten bringhen
Bi wien si daden hare dinghen.*

Zie ook B. VIII. vs. 278. vergeleken met B. I. vs. 485.]

*Vs. 409.

En nu een havik jaeght de bloode duiven voor.

*Vs. 374.

Jaagt een havik de duiven voor, of *na*? de reden zegt, *na*, maar het rijm eischte, voor. 't verschil is wat groot.^(d) 't Geen wy hier aan 't rijm wyten vinden we ook in den onberijmden *Virgilius* bl. 110. *want hy zagh, hoe de Trojaensche jeught, aen deze zyde, den Grieken voor Troje vechtende, over den hals quam en VOORJOEGH: aen de andere zyde, hoe Achilles, met de pluimaedje op den helm, te wagen den Frygianen najoegh.* Zie ook aldaar bl. 63.65.

- (d) In deze aantekeninge heb ik altijd dat schrandere oordeel en oplettenheid, den grooten HUYDECOPER zoo eigen, gemist. Indien hy zijn met recht geliefden KILIAAN had opgeslagen, hy zou daar gevonden hebben VEURJAEGHEN, J. VERJAEGHEN, *fugare*. Ook by PLANTIJN, VOERJAGEN, *ante pellere, profugare*. dat zou hem tot de ware beteekenis van *voor*, *voor zich henen, vooruit, voortjagen*, geleid hebben. HOOFT en VONDEL hebben zich dan met recht van deze beteekenis bediend. HOOFT, in *Granida* I. D. 3. uitk.

En jaaght de lusten VOOR.

VONDEL, *Adam in Ball* I. B. Rei.

't Gestarnt de schaduw VEUR quam jaghen.

Poëzy II. D. bl. 72.

*Hier rust Verschuur, die strant en duinen
Verbaesde, en schokte Brittenlant,
Op Nieuburgh vier gaf, en gantsch Fuinen,
Geheel Turkyen dreef op strant,
En Lisbon VOORjoegh en haer vloten.*

Faëton II. B. 2. T.

En jaeght de starre VOOR.

Virgilius bl. 48.

*En voor 't gestarrent, 't welck hem VOORjaeght, dat hy deist,
Beneën de kimmen zinckt.*

Zie ook zijn *Palamedes* bl. 68. Deze beteekenis van *voor* heeft men ook in VOORSTALEN. VONDEL, *Poëzy* II. D. bl. 272.

*Dat leert verlochenen hoe Godt de Heilge Geest
Al teffens VOORstraelt uit den Vader en den Zoone.*

Dus ook in VOORVLIETEN. VONDEL, *Noah* II. B. Rei.

*Wie spiegelt zich aen 't ende
Van Kain, die verbaest
Onrustig VOORvloot. N.H.*

Vs. 443.

*De tong is spraekeloos en wil en kan niet spreken,
En bloet en spartelt tot de krachten haer bezweeken.*

Bezwyken, in de dagelijksche taal, is *Verflaauwen*, de *krachten verliezen*, maar keurelijk, en op de wyze der Ouden, zegt onze Dichter, in dit en in andere werken, *iemand bezwyken*: d.i. Verlaaten, begeeven, afgaan of afvallen. en zo doen ook anderen. CLAES WILLEMSZ. MS. 1486. B. II. c. 1. DER *trouwen en woude zy niet bezwijcken*. HOOFT, in *Henrik* bl. 7. *dat zy nimmermeer DER goede zaake bezwyken zouden*. in *de Medicis* bl. 193. *eer den Turk te hulp te*

⁺roepen, dan DER vryheidt te bezwyken. [*Hist.* bl. 287. dat hy AAN 't vertrouwen niet bezwyken kon.] H. DE GROOT, *Bewijs van den W.G.* bl. 22. ⁺Vs. 443.

*Wanneer den ouderdom ver over 't zuyden wijkt,
't Gezicht, 't Gehoor, de Reuk, de Smaek DEN mensch bezwijkt.*

JAC. LYDIUS, *Vrolicke Uren* bl. 28.

Soo dat in weynigh tijts de krachten HEM besweken.

FRANS VAN HOOGSTRATEN, *Beg. Pelgr.* III. 8. aan 't einde:

Ik wil nochtans MIJN' Heere niet bezwyken.

J. DUINGLO, *Facteur der Roo Roosen van Schiedam* 1607.

Mijn dadelicke hulp en sal HUN niet beswijcken.

de Leliken vanden Dale van Sout Leeuwen 1561.

DEN danckbarighen en heb ick noyt besweken.

[*de Roode Angieren van Rijsburgh* 1561.

*Eylacin daer gaet hy van ons weer strijcken,
En ONS beswijcken, als hy altijts is ghewoon.]*

de Heybloeme van Turnhout 1561. in de Factie:

Int knappen ick U geensins en beswyke.

de Rederykers van Thienen 1539.

Och Heere! en wilt MY oock niet bezwijcken.

[Haarlem in 't Refereyn van P. PETIJT, in *der Reden ryke constliefhebbers stichtelicke recreatie by de Cameren van Rethorica*:

't Recht oordeel van 's meesters leer, sal DE LEERLINGH niet beswijcken.]

⁺COLIJN VAN RIJSSELE, *Spiegel der Minnen* IV. Spel fol. 63. b.

*- want door vierich verlangen
Bezwijct MY therte in 't vier van luste.*

⁺Bl. 483.

Spiegel Histor. IV. 40.

* *Therte wild'EM al beswiken.*

*Vs. 443.

[MELIS STOKE B. IV. vs. 832.

*De Grave makede een akort,
Dat hi den Coninc an sijn bort
Waende hebben sekerlike,
So dat hi HEM niet en beswike.*

Dus ook B. VIII. vs. 888.

*Diene ontfighen over Here,
Hine besweec HEM nemmermere.*

Eenigszins anders B. IV. 784. *van een voorwaarde afgaan:*

*Hi hadde ghemaect binnen desen
Een covent ende vorwaerde
Metten coninc Edewaerde
Van Enghelant, van huwelike,
Dat HAER GHEEN daer of beswike,^(e)
Van sGraven dochter, van sConinx zone.]*

CORNELIS VAN GHISTELE, *Brieven van Ovidius* bl. 131 b.

Denct om de goddinne, weest HAER beswykelyc niet.

Vs. 555.

*Verwaten Forbas had met godelooze Flegen
Den wegh naer Delfs kerk, door overlast te pleegen,
Geheel ontveilicht.*

VERWATEN, is vervloekt; of in den ban gedaan, gelijk HOOFT het gebruikt in *de Medicis* bl. 183.

(e) Zie de *Maand. Bydrag.* I. D. bl. 347. FORTMAN bl. 76. N.H.

⁺ *Jacob [Pazzis] eerst geleit in 't graf zyner voorouderen, werdt, als verwaaten, daar uit getoogen: 't welk op den kant verklaard wordt, geëxcommuniceert.* H. DE GROOT, *Bewijs B. II. bl. 29. van de Apostelen:* ^{+Vs. 555.}

Haer eygen vleesch en bloed haer hielen voor verwaaten.

[VONDEL, *Virg.* bl. 201. *dat men van dien verwaaten bodem most wyken. Gebroeders II. 2.*

- *Godloos en verwaaten.*

Joannes de Boetg. B. IV. bl. 77.

*Men mompelde, en vernam terstont, doch nu te spa,
Hoe dit verwaaten stuck door Farizeeusche streecken,
Uit helschen haet en rijt ten hove was besteecken.]*

de Pioen van Mechelen 1561.

- *en diese [de consten] haten
Acht ick voor gheen menschen, maer als verwaaten
Beesten onredelijck -*

Tcouwoerdeken van Herentals 1561. in de Prologhe:

*Laet ons arbeyden om scoopmans verhooghen,
En houwen verwaaten, dat hem mocht vercleenen.*

de Rederykers van Thielt 1539.

*Die my anders seyde, ick verwaaten hilde,
Mensche, oft Engele -*

A. BIJNS B. I.

*Die de waerheyt mint God salt hem loonen snel:
Maer die den menschen leeren en thoonen el,
Bedrieghen en verleyden in kercken oft op straten,
Die zijn verwaaten.*

elders:

Schoutse als verbannen, verdoemt, verwaaten.

J. LIPSIUS, *Gloss. FARWATHANA, Maledicti. FARWATHANUSSI, Abominatione. FARWET, Abominatus.*

+BOXHORNIUS, *Gloss. Franc.* FARWAHZARI, *Anathema, perditio*. MELIS STOKE B. IX. vs. 710.

+Vs, 555.

*Ay God! doer diene goede, verwate
De quade Tonghen vyt Zeelant
Of maecse te mate altehant.*

JACOB VAN MAERLANT, *Bybel Hist.* MS. 1270. B. I. cap. 24.

*Also sijn die Jueden mede
Ghetekent im hare manlijchede
Dat mense levende sal laten
Eñ sien sal dat si verwaten
Van gode sijn eñ versceden.*

COLIJN VAN RIJSSELE II. Spel fol. 33.

Doe ict zoo moet ic mijn eere verwaten.

Die bediedenis van der Missen MS. fol. 7. b.

*Hoe mochte wesen so verwaten
Therte dat mochte laten,
Eñ moeste hebben ontfermeheit
Om die pine die x̄p̄s leit.*

NB. De Priester, die dit werk berijmd heeft, schrijft meermalen LEIT voor LIJT, of LIJDT, in de betekenis van *patitur*. VERWATEN in de betekenis van *verwaand* hebben gebruikt L. STEVERSLOOT in *Jona* bl. 6. 126, 217, 235, en 306. en G. BIDLO, *Poëzy* I. bl. 25. en II. bl. 184. zie het vaars genaamd *Hand van Broederschap* vs. 5. benevens de verklaringe.^(f)

(f) De beteekenisse van *verwaand*, waar over ook de *Bydragen* I. D. bl. 394. en II. D. bl. 184. gezien kunnen worden, is van later tijd, en misschien by verzin aan VERWATEN gehecht. De bedenkingen over VERWATEN in de *Bydragen*, ter aangetogene plaatse, vreeze ik dat de toets niet kunnen uitstaan. Ik zoude den oorsprong van het woord met JUNIUS brengen tot het Gothisch FRAWITHAN, *vervloeken*. N.H.

Vs. 646.

En d'oostewint allengs te styven krak op krak.

Dit KRAK OP KRAK, schijnt gezeid te worden van het styven van den wind; doch het moet verstaan worden van het *kraaken* van masten en kielen, veroorzaakt door het styven, wakkeren, of opsteeken van den Oostenwind. HOOGVLIET voegt by deeze Spreekwyze zeer wel en krachtig het woord *kraaken*, in *de Feestd.* B. III. bl. 92.

En al 't gewelf begon te kraaken krak op krak.

+het *gekrikkrak* van den mast, zegt VONDEL vs. 662. Fraai zegt hy ook *Pascha* bl. 20.

+Bl. 484.

*Waer door sy wt 't gespan van hun gareelen raeckten, kraeckten.
En krack, krack, tot twemael den grooten wagen*

Vs. 647.

*De stuurman riep: nu strijkt de zeilen voor de winden.
Haelt in den schoot. 't is tijt de zeilen los te binden.
Laet zakken. laet de spriet flux zakken. het is tijt.
'k Beveel het. maer de storm verbiet het hun, en lijt vaeren.
Geen spoeden. 't zeegedruisch verdooft de stem in 't*

SCHOOT is het touw, waarmede men de zeilen

+of viert, of aanhaalt. zie den *Zeeman* van WINSCHOTEN. ANTONIDES:

+Vs. 647.

Hael in den schoot; 't zeil neer -

zie boven I. D. bl. 437. D. HEINSIUS, *Trouwdicht* vs. 3.

*Gekomen sijnd aen lant, bevrijt van alle noot,
Dan vellen zy de mast, dan strijcken zy de schoot.^(g)*

de zelfde, *Eleg. of Vryagie* vs. 17.

*Maect schipper weder seyl, en laet ons gaen door snyden
Neptuni woeste velt: en wilt den schoot niet myden.
Set vry set in den top, en laet de schuyte gaen
Al loevend' aen de grond; soo hebt ghy haest gedaen.*

HUYGHENS gebruikt deeze Spreekwyze by overdragt, *Oogentroost* bl. 262.
spreekende van de blindheid der Gezonden:

*Soo legghens' alle daegh 't haer van den hond daer op.
Soo vierense staegh schoot, en voeren 't in den top.*

zie daarvan ook voorbeelden by WINSCHOTEN. *Schoot* is van *Schieten*. want *den schoot vieren*, is niet anders dan *het touw laten schieten*. 't Is een onherhaalbare *schoot*, dien men *lost*; t.w. met buskruid: maar dienmen alleen *viert*, kanmen naderhand weder *inhaalen*, alswe boven gezien hebben. zodat deeze Spreekwyzen zeer eigen en welgepast zijn.

(g) In een ouder druk van 't jaar 1606:

*Ghecomen zijnd' aen 't land, bevrijt van alle noot,
Soo strijcken sy het seyl, soo strijcken sy den schoot.*

[Huydecoper.]

Vs. 652.

Dees past op bakboort: die wil tou en takel klaeren.

Dus VONDEL, *Vertaalde Virg.* bl. 223. *went het schip over BACKBOORT.* BAKBOORD is de linkezyde van 't schip.^(h) WINSCHOTEN twijfelt, of deeze naam ontleend zy van den *Bak* of de *Baalie*, waarin de visch geweekt wordt; omdatmen die aan de linke zyde van 't schip plag te zetten: of, van den *Bak* met eeten, dien de Stuurman, om zijn' rechten arm vry te hebben, plaatst aan zijn linke zyde. Dit is vry wel gegist voor een' Zeeman; maar vry slecht voor een' Taalkundigen. Beter berecht krygenwe by TEN KATE, *Grondslag van Ger. Afl. Verhand. I. §. 8.* BAKBOORD (schrijft hy) *is zo veel als Rug-Boord, naemlijk die zyde van 't schip, daer de stuurman, terwijl hy het roer in den rechten arm houd, den rug na toe keert, voerende ondertusschen de rechter zyde van 't schip den naem van STIER-BOORD.* Dit is waar, en klaar; want *Bak* betekende van ouds *Rug.* en hiervan hebben wy, behalve *Bakboord*, ook noch *achterbaks*: HUYGHENS, in *Hofwijck* bl. 349.

Geweld is, achterbax den Landheer af te haelen.

⁺de Engelschen zeggen noch *Back*, voor *Rug*; en daarvan, onder veele andere woorden, ook *Backward*, d.i. *Rugwaart*, of achterover: als *Genes*.

⁺Bl. 485.

(h) Zie hierover F. BURMAN, *Aanmerk. over de Nederd. taal* I. D. bl. 8-12, II. D. bl. 7.

+XLIX. 17. *that biteth the horse-heels, so that his rider shall fall backward*: het welk wy alles, met de zelfde woorden, kunnen verduitschen, aldus: *dat bytet de orse-hielen, so dat zyn ryder zal vallen* backwaart. want gelijk BAK van ouds *rug* was, zo was ORS van ouds *paard*: [MELIS STOKE, die dikwils het woord *paard* gebruikt, bedient zich ook van het woord *orse* B. III. vs. 1558. +Vs. 652.

So brac dat orse door den yse.

en elders *torse* voor te paard B. IV. vs 195.

*Eñ gaderde een heer niet clene,
Beide tors eñ te voet
Als sinen rade dochte goet.]*

Spieg. Hist. B. IV. c. 37.

Van haren orsse dat si sprongen.

Hist. van Zegh. bl. 15.

*Seghelijn die deghen wijs
Noepte zijn ors metten sporen.*

en dikwils op die bladzyde, en elders: van dit *ors* hebben wy nu *ros*. doch dit in 't voorbygaan. Zie den Hr. TEN KATE I. *Proeve* by BAK. Maar waarom heetmen de rechte zyde van 't schip *Stuurboord*? C. VAN YK, in zijn *Scheepsbouwkunst* bl. 6. leidt deezen naam af van de gewoonte der Aalouden, die, noch geen kennis hebbende van het *Roer* of *Stuur* achteraan te passen, het zelve aan die zyde van het schip plaatsten: deeze afleiding verzelt hy echter met een *misschien*. 't Is waarschynelyk, dat de Stuurman de naamen van *Bakboord* en *Stuurboord* eerst heeft uitgevonden; om, terwijl hy zelf de handen vol werks hadt, en aan de rappe maats zyne bevelen uitdeelde, daardoor de byzondere zyden van 't schip

+ te onderscheiden. zijn nu deeze naamen eerst uitgegaan uit den mond des Stuurmans, zo moetenze zekerlijk ook haar betrekking hebben op de plaats, en op den persoon des Stuurmans. zijn plaats is tusschen het *stuur en bakboord*. *Bakboord* noemde hy, de zyde daar hy met zijn' *rug* naar toe stondt, als gebleeken is: *Stuurboord* noemde hy die zyde, aan de welke hy het *Stuur* hadt; het welk altijd aan *Stuurboord blijft*, niet, ten aanzien van het schip op zich zelf; maar, met betrekking op den *Stuurman*, die als het middelpunt is, waarin zich de oorzaak deezer benaamingen vereenigt, en haar einde heeft. +Vs. 652.

Vs. 652.

- *die wil tou en takel klaeren.*

Takels en touwen worden dikwils te saamen genoemd. VONDEL, *Lof der Zeevaart* bl. 150.

Men recht 'er boomen op met takelen en touwen.

bl. 155.

Nootdrustigheid van kost, van takel en van tou.

HUGO DE GROOT, *Bewijs van den W. G.* bl. 8.

*Gelijk men niet en kan in een groot schip aenschouwen
Noch taekels sonder nut, noch bruykeloose touwen.*

HUYGENS, in *Hofwijck* bl. 319.

+ *Terwijl dat arme volck de handen van 't geschrobb
Van touw en takel zeer ten duyst' ren hemel op
Met kromme knijen streckt.*

+Bl. 486.

en bl. 335.

En klautert in de Marsch by takels en by touwen.

Takel alleen vind ik by HOOFT, Ned. Hist. bl. 1001.

*Rijsburgh werdt hangende gevonden in een' taakel: t.w. daarin gesmeeten door de kracht van springend buskruid. ook by. S. VAN HOOGSTRATEN, *Dier. en Dor.* +Vs. 652. Act. V.

*Na gy de hulk der dingen stiert,
't Zy gy den takel kort of viert.*

daar hy *takel* noemt het *touw*, datwe boven zagen vs. 648. *schoot* te heeten. KILIAAN verklaart *Taeckel*, door *Hoofd-touwe*, het grootste touw van 't schip. Anders WINSCHOTEN, die 'er aldus van spreekt: TAAKEL, *beteekend een dun slag van een touw, waar meede de goederen in, en uit het schip, gehijsd werden: van Taakel, komt Taakelen, d.i. touwen aanstaan: en hier van Toetaakelen: het schip van touwwerk versien, om see te kunnen kiezen: enz.* G. BRANDT, in *De Ruiter* B. VI. bl. 274. *datze hunne roofscheepen hadden onttaakelt, d.i. gelijk WINSCHOTEN zegt, het staande en loopende wand afgeligt.* in zo ruim eene betekenis zeggen de Engelschen ook TACKLES, 't welk SEWEL vertaalt, *Scheepstouwen: en TACKLING, Toetaakeling van een schip, scheeps want, touw-werk, takeltuig.* KILIAAN begrijpt onder *Taekeling*, alles wat tot de uitrusting van een schip, zo veel het schip aangaat, vereischt wordt, en met naame *Touwen, Ankers, Zeilen*, enz. Zodat *touw en takel*, omtrent het zelfde zegt als *zeil en treil*; waarvan zie beneden vs. 727. HUYGHENS, spreekende van 's menschen lighaam, *Sneld.* XIII. 181.

En all' de takelingh van zenuwen en leden.

noch in dat zelfde Boek, 156.

*Een Haegsche Joffers hoofd, dry uren langh gehult,
Ten breedsten wijtgesteld, gevlochten en gekrult,
Schijnt by een zeilend schip niet kwalick vergeleken,*

⁺ *Met touw en takelingh en vlaggen uytgestreken:* enz. het schijnt, datmen in het tweede vaars, voor *wijtgesteld*, behoorde te leezen *uytgesteld*. Zie eindelijk ook ⁺Vs. 652. den Hr. TEN KATE, II. *Proeve by TEK:* daarge dit byzonders zult vinden, dat hy *Takelen* en *Uittakelen* in de eerste plaatse verklaart *een groot schip met een kleinder voortsleepen*, waarvan niets gemeld is by de voornoemde Schryvers, die allen dit *sleepen*, geen *takelen*, maar *treilen*, heeten, gelijk in 't vervolg [bl. 107.] zal blyken.

Vs. 657.

⁺ - *en alle winden ruisschen*
In onderlingen strijt, en bulderen en bruisschen ⁺Bl. 487.
En barnen -

Dit wordt hier gezeid van de *Winden*; die, van alle kanten gelijk losgeborsten, op elkanderen indringende, en de een den ander als willende te rug dryven, een schrikkelyke *barning*, of, om eigenlijk te spreken, een' *orkaan*, veroorzaaken. want zo zegt onze Dichter:

- *en alle winden ruisschen*
In onderlingen strijt, en bulderen, en bruisschen,
En barnen -

't Schijnt dat VONDEL deeze uitdrukking overgebracht heeft, van het *water* tot de *lucht*; of, van de *golven* tot de *winden*. want de driftige golven, van achteren geperst door *veele benden van golven*, gelyk hy zegt vs. 699. en breekende van vooren op rots of klip, raaken wel haare vaart, maar geenszins haare kracht kwijt: integendeel, alsof zy al haar geweld hier hadden ineengesmolten, veroorzaaken zy zulk

+ een ongeregelde beweging, dat het sterkste schip, het welk in baare zee met de golven kan ryzen en daalen, in deeze maaling vervallen zijnde, of op de klippen aan spaanderen stoot, of recht naar den grond gaat. dit is 't, datmen gewoon is *barning* en *barnen* te noemen. ANTONIDES, *Ystroom* bl. 10. ^{+Vs. 657.}

En blinde steenen, daer de golf op barnde aen strant.

en II. bl. 52.

Daer d' Engte van Bassore op Ormus stoot en brant.

want *branden* en *barnen* is één.⁽ⁱ⁾ noch B. III. bl. 81. van den Nijl:

*Hier barst hy eindlijk uit met neergestorte waeteren,
Die vreeslijk barnen in dien steilental, en schaeteren.*

P. FRANCIUS op de *Gedichten* van ANTONIDES:

Op 't eenzaam strand by 't barnen van de baaren.

aanbranden zegt G. BRANDT, in *De Ruiter* B. VI. bl. 287. *de zee brandde zoo hardt aan, dat de sloepen byna in de grondt raakten.*^(k) Uit het gezeide kanmen nu

- (i) Een minder gevaarlyke *barning* of *branding* vindtmen langs onze kusten op de zogenoemde banken. [HUYDECOPER.]
- (k) Zo zeide G. BRANDT ook *aanlyden* voor *lyden*. zie boven X. 1032. dit schijnt hy, toen hy Leeraar te Enkhuizen was, geleerd te hebben; want in Noordholland zegt men noch doorgaands *eene bediening* AANWAARNEMEN, voor *waarneemen*. [HUYDEC.] Het is zoo, *aanwaarnemen*, wordt in Westfriesland gebruikt. dan zou G. BRANDT het daarom daar geleerd hebben? Ik hebbe dit AANBRANDEN van de zee wel uit den mond van zeelieden gehoord, misschien ook BRANDT. dan het woord AANBRANDEN is ouder dan BRANDT. ALDEGONDE *Ps.* 80.

Soud dynen toorn aenbranden nacht end dach.

ANSLO, *Poëzy* bl. 218.

*Nu is op 't lest die groote dagh verstreken,
Waarom uw hart, van yver aangebrandt
Te breken scheen.*

te weten AAN duidt in sommige woorden een langzaam toenemen aan. dus in het woord AANZEEVEN. VONDEL, *Poëzy* H.D. bl. 66.

Zy zweeft al hooger aen.

I. D. bl. 172.

*Wat Godtheit, waardigh om de starren aen te leiden,
Dus aenzweeft*

AANSLAPPEN. HOOFT, *G.v. Velzen Vde Bed.*

*De leden slappen aen ten slaep', en het gezichte
Wordt van een ijsren vaek veroveret.*

AANWINNEN. VONDEL, *Lucifer* V.I.

*- eer het maght
In zyne zenuw krijgt, en aenwint in zijn erven.* [N.H.]

⁺ook zien wat de zelfde BRANDT meende met het *barnen der klippen*, gelijk hy spreekt in zijn *Poëzy* bl. 488. ouden druk: ⁺Vs. 657.

- - *gelei haar onder 't barnen*
Der klippen, roodt van bloedt. -

WINSCHOTEN leidt deeze Spreekwyze af van het opstuiven van 't water, het welk als een Vlam opvliegt, en dus schijnt te *barnen*, d.i. te branden. Wy laten dit in zijn geheel. Doch de gelykenis tusschen *Water* en *Vuur* schijnt minder natuurelijk te zijn dan tusschen *Water* en *Water*: t.w. het *zeewater*, door felle stormwinden ontroerd, en zulk *water*, dat, door een groot vuur aan 't *koken* geholpen, alles watmen daarin smijt, naar den grond

+haalt, en telkens, als 't oprijst, weder doet zinken. 't is zeker, dat het *barnen der Zee* by niets beter kan geleeken worden; en dat het zelfs ook dikwils +uitgedrukt wordt door *Kookken*, als by FRANCIVS in 't gemelde Dicht: +Vs. 657.
+Bl. 488.

Daar d'aarde beeft, en al de golven kookken.

of door *Zieden*, gelijk hier by VONDEL in den zelfden Regel, daar hy, het *barnen* geëigend hebbende aan de winden, aldus, vervolgt:

- *'t water ziedt als pekkel ondereen.*

zodat hier de *Winden* zijn als het *Vuur*, dat het *zeewater* doet *kookken*.

Vs. 668.

Komt opgestoven uit de grondelooze gronden.

Deeze uitdrukking van *grondelooze gronden* komt meermaalen, en op verscheiden wyzen, in de schriften onzer Dichteren voor: [VONDEL, *Noah* bl. 46.

- *dryhondertjarighe eiken,
Die met hunne armen door het zwerk de maen bereiken,
Hun wortels schieten naer den afgront, zonder gront.*

J. VOLLENHOVE, *Heerlijkh. der Rechtv.* bl. 58. *en geheel een grondeloze afgront.*] POOT bl. 386.

En preste 't pekkel op uit grondelooze gronden.

J. SIX VAN CHANDELIER, *Poëzy* bl. 56.

- *door den mond
Van d'aarde, op gronden zonder grond.*

J. DE DECKER, *Lof der Geldzucht* bl. 175.

En 't grondelooze diep tot in den grond beroeren.

+ JACOB STRUYS, *Styrus en Ariame* Act. III. past dit toe op iets anders:

+Vs. 668.

-- ð! grondeloose gronden
Der vrouwen herten zijn. -

De Dichters noemen de zee doorgaands *grondeloos*: HOOFT, in *Velzen* V.

En 't morren te versmaân der baaren zonder groud.

JOAN VAN ARP, in *Chimon* Act. III.

Doorvaeren 't grondloos diep der noyt bereede bane.

Deeze uitdrukkingen sijn niet anders dan omschryvingen van het eene woord *Afgrond*. in 't Grieksch *Abyssus*, d.i. *zonder grond*. BART. ENGELSMAN B. XIII. cap. 23. *Abyssus dat is een dyepicheyt der wateren, die genen gront en heeft, daer die fonteynen ende die rivieren wt comen.* maar een weinig daarna: *Abyssus en is anders niet dan veel waters wes eynde onbegripelic is ende onsienlic:* enz. de tytel van dit Hoofdstuk is: *Vande afgront des waters.* HENRICUS AINSWORTH, over *Genes.* I. 2. *door den afgrond word gemeint den afgrond of de diepte der wateren: welke als een kleet de aarde bedekten, en stonden boven de bergen:* gelijk dit vertaald is door SIBRANDUS VOMELIUS.

Vs. 698.

Uit duizent soudeniers, alleen met zijn geweer
Den hoogen muur vermant.

Dat zijn *Soldaaten*, gelijkmen nu spreekt, die om *sold*, of *soudye*, dienen. Van deeze verwisseling van *u* en *l*, zie B. II. vs. 521. zodat ons hier alleen staat te spreken van dit woord, dat by nieuwen

+en ouden te vinden is. MOONEN, *Heil. Herdersz* XI. bl. 58.

*Zoo stort de soudenier met harnas en geweer⁺
Half doot ter aerde -*

+Vs. 698.

+Bl. 489.

en XIII. bl. 68.

- *door den Roomschen soudenier.*

D. SMITS, *Nagelaten Gedichten* I. D. bl. 19.

- *daer roversrot noch soudenier hem storen.*

ANTONIDES, in den *Ystroom* B. I. bl. 22.

En houden overal den soudenier in tucht.

BERN. VOLLENHOVE, *Broedermoord* Act. III. sc. 2

En noopte wederzijts het hart des soudeniers.

J. SIX VAN CHANDELIER, *Poëzy* bl. 88.

*Een veldheer zy vry stout en fier;
Wat is hy sonder soudenier?*

Hist. van Alexander 1515. cap. 14. *dat ghi zijn ridderen ende soudenieren over die roode zee ghevangen voert.* PH. RUYCHROCK MS. 1486. schoon hy *solt* en niet *soudye*, schoon hy meest altijd *Soldaen*, en niet *Soudaen* schrijft, spreekt echter ook van *soudeniers* fol. 30. b. [En zo noemtze ook MELIS STROKE B. IV. vs. 933.

*Ic segghe u wes ic seker bem,
Dat si met menighen soudeniere
Voeren in Barlant -*

doch even te voren *soudeniere* vs. 843. Trouwens] men vindt dit woord op alle wyzen gespeld. *Soldenier*, zegt J. VAN SOMEREN, *Uyt-spanning der Vernusten* bl. 276.

*Die niet wert uyt zijn rust getogen,
Gelijck het gaet een soldenier.*

Soldanier, de *Hamburger* 1598. te Rotterdam:

⁺*Teghen de Tyrannen hun boghen ghespannen,
En hun overwonnen als vrome soldaniers.*

⁺Vs. 698.

Soudaet, BREDERODE, in *Lucelle Act. I.*

-- *met kracht van ruyters en soudaets.*

Soldeknechten, GOV. BIDLO, *Brieven der Gemartelde Apostelen* bl. 10. welk woord kan ontleend schynen uit dit vaars van HOOFT, in *Paris oordeel*:

Die 't hoogste soldt geeft, koopt den andren uit zijn' knechten.

by PLANTIJN vindtmen alleen *Soldener*: by KILIAAN, *Soudaet*, *Soldaet*, *Soudenaer*, *Soudenier*, *Soldenaer*. zie L. MEYER, *Woordenschat* III. deel by *Zoudaet*: doch die Latijn verstaat, kan het zelfde leezen by KILIAAN, die het zyne weder, gelijk hy zelf aantekent, ontleend heeft van JO. GOROPIUS BECANUS: doch MEYER, die alles van anderen heeft, is niet gewoon iemand te noemen.

Vs. 727.

De mast met zeil en treil wort over boort gesmeeten.

D.i. *met zeilen en touwen*. Doch in zo ruim eene betekenis zalmen *treil* niet licht vinden zonder het voorgaande *zeil*. G. BRANDT, in *De Ruiters* B. VIII. bl. 437. *'t geheele schip was uitgevaaren, zeil en treil veroudt en vergaan, de boot verlooren, enz.* en B. IX. ⁺bl. 495. *om dat veele van zyne scheepen, door 't gevecht van vier dagen; aan masten en stengen, zeil en treil, zeer beschaadigt waaren.* noch eens B. ⁺Bl. 490. XVIII. bl. 979. *behalve dat 'er groote schaarsheit van zeil en treil was.* WINSCHOTEN, in den *Zeeman*: *ik verkoop uuw de*

⁺ *schuit met seil en treil, dat is, soo als sy rijd en seilt; het een met het ander.* VONDEL, *Lof der Zeevaart* bl. 156. ⁺Vs. 698.

Van zeil van treil, van roer van snoer, van mast berooft.

SAMUEL MUNKERUS, op *Moonens Poëzy*:

*Gy wekt een fellen storm, en foltert op de baren,
Nu stuivend' hemelhoog, en straks weer neer gevaren
In diepen afgrond, 't schip berooft van wand en mast,
Van zeil en treil en roer -*

JACOBUS REVIUS, *Overijss. Dichten en Sangen* bl. 245.

*Een schip dat door den storm te see-waert is gebleven;
De kiel heel reddeloos, de dennen wech gedreven,
De vlaggen over boort, de stengen door malcaer,
De mars met seyl en treyl 't een hier en 't ander daer.*

CORN. GYSELBERT PLEMP, *der Herdooperen Anslach op Amsterdam*, uit het Latijn van Mr. JAN VAN NIEUEVEEN, vs. 47.

*Ja dringd sijn schoften dicht op Sinte Pieters schip an,
En poogd het tot een wrak te brengen op een klip; dan
Door Goods almogentheid sijn kracht te niete gaet,
En Sinte Pieters mast, seil, treil te beter staet.*

BREDERODE, in *Griane Act. IV.*

*De schuyt mit seil mit treil, mit riemen, mit bootshaecken,
Mit de briedoft -*

Eigelijk en bepaaldelijk is *Treil* eene lijn, daarmen een schuit of schip mede voorttrekt: en hiervan *Treilen*, onder de zeeluiden bekend. BRANDT, als boven B. II. bl. 42. *derhalve beval de L. Adm. Tromp den Kapt. Jan Duim, dat hy de Ruiter zou treilen, of met een tou sleepen.* en bl. 94. *dat de Kapt. Sweers en Adelaar, met hunne fregatten, twee van de onbezeilste koopvaarders zouden treilen, of sleepen.* Zie

+WINSCHOTEN, en KILIAAN; ook onze Aantek. boven vs. 652. *to Trail* is in 't Engelsch *Sleepen*, en wordt gebruikt van alles dat langs den grond sleept, als van een' ^{+Vs. 698.} *Sleep*, van een' *Staat*, enz. en dewijl wy dit woord alleen in de Zeevaart erkennen, is 't niet onwaarschynelyk, dat wy het van de Engelschen ontleend hebben.

Vs. 733.

En los in zee geplomt -

+Zo ook in den eersten druk, doch lees *geplompt*: want zo schrijft hy zelf XIV. 125. *in zee geplompt*. ^{+Bl. 491.}

Vs. 752.

- beluit *met zeegeklater*.

Een Spreekwyze, ontleend van 't gebruik van het luiden der klokken, by iemands afsterven. SEBAST. FRANCK, *Werelt-boeck* II. Deel f. 77. b. *als hy verscheyden is, so luydtmen hem met alle clocken (is hy rijck) in den hemel. zy komt dikwils by* VONDEL⁽¹⁾ voor, als beneden vs. 950. B. XIV. vs. 996. *Altaergeh.* B. III. bl. 122.

- (1) VONDEL bediende zich ook van dit BELUIEN fraai in zijn *Klinkdicht op het overlyden van P.C. Hooft, Poëzy* I. D. bl. 299.

*Treck om 't Raetheerlick lijck geen droeve torenklock:
Het burgerlijck beklagh zal deze baer geleien,
De balling, weeu en wees beluien hier met schreien
Hun' waert, haer' man, haer' voogt, daer 't leven uit vertrock.*

bl. 57.

*En d'uitvaert van Kastilje wort beluit
Met omveêr van kortouwen, grof van keel.*

Grafschrift op M.H. Tromp, Poëzy II. D. bl. 70.

Beluit met moortgeschrey en donder van kortouwen. Een gelui waarlijk dien held waardig!
Zachter op Kristyne van Erp bl. 84.

Beluit Kristyn met droeven zangk.

Hier in van POOT gevolgd II. D. bl. 309.

*Zoo wort ze dan met klagten
Van rijk en arm beluit.*

N.H.

⁺- beluit *met zegegalmen*.

⁺Vs. 752.

F. DE HAES, op 't afsterven van *Antonides*:

*Tot dat in 't ende d'onweerbuyen
Zijn uitvaert door geweld beluyen.*

P. BAARDT, *Deugden-spoor* bl. 135. van een' Snorker:

*Maer offer ymandt gaf den geest,
Beluydt hem met een grote veest.*

op een andere wyze wordt dit uitgedrukt door J. SIX VAN CHANDELIER bl. 625.

*Wie ook van dreigen sterft, beluidtmen
Met klokken van de goore kruidtben.*

Vs. 765.

*Dit's 't eenigh datze met gebeên, voor haeren man
En zich, by Jupiters gemael, verwerven kan.*

't Schijnt eene groote vryheid te weezen, drie woorden te smelten tot ééne lettergreep, *Dit 's 't*,

⁺voor *dit is het*. Ik vind in de nu eerst uitgekomen *Verhandelingen* van NIL VOL. ARDUUM bl. 43. deeze volgende Aanmerking: *De 's voor is, schoon het geen hardigheid geeft, dunkt ons niet dat men behoorde te gebruiken, om de dubbelzinnigheid te myden, die daar ontstaan kan, alzo zy ook voor des gebruikt wordt. Ook weeten wy niet, dat J.V. VONDEL ooit zich daar van gediend heeft: Maar by den Heer DROST, enz. De dubbelzinnigheid is hier van geen belang; want die de taal verstaat, kan met den eersten opslag zien, of 's staa voor is, of voor des. maar datze belyden niet te weeten dat VONDEL zich daarvan oit gediend hebbe, komt my 't allervreemdste voor. Dertigmaal kan ik het, alleen in dit Werk, aantoonen. doch zy zullen het waarschynelyk, om de onbeschaafdheid, niet geleezen hebben: en daaraan waar weinig verbeurd. maar die stukken, waarin VONDEL zich getoond heeft VONDEL, dat is, onnaarvolgelyk, te zijn, kosten hen dit overvloediglyk geleerd hebben. in *Lucifer* bl. 10. *Dat's Godt*. in *Salmeoneus* bl. 39. *Dat's veiliger*. in *Palamedes* bl. 22. *Wat's d'oirzaeck*. het welk wy alles aantreffen by een loshandig opstaan deezer uitmuntende Treurspelen. noch valt mijn oog in *Palamedes*, waaruit de Kunstgenooten het grootste deel hunner voorbeelden bybrengen, op deeze vaarzen bl. 35.*

Dit's waerlijck een Trojaen, van kleedinge en van wezen.

⁺*Dit's Priaems zegelringk -*

⁺Bl. 492.

ja eene veel grooter vryheid gebruikte hy in dat zelfde Spel, verkortende *'er* tot *'r*, in deeze vaarzen bl. 21.

*Die lieght, en stout zijn verf behoudt,
Schoon hy'r in wort geyangen.*

+dat nu geen goed Dichter zal naarvolgen. Maar 's voor *is* schijnt ons geheel onberispelijk; ja zelfs *Dit 's 't*, voor *dit is het*, dewijl het niets heeft, datmen aanstootelijk kan noemen. men vindt het by VONDEL, behalve hier, ook beneden vs. 780. *dit 's 't huis*. en in *Salmoneus* bl. 34. *dat 's 't antwoord*. J. VOLLENHOVE, Poëzy bl. 601. *dit 's 't opzet, dit staat vast*: en bl. 617. *dit 's 't graf van Ajax*. POOT bl. 170. *dit 's 't radt waeraen Ixions hangen*, en bl. 357. *dat 's 't wapen van Jupijn*. ANTONIDES, *Ystroom* bl. 52. *dits 't beroemt Makasser*: en bl. 54. *die [lees, dif] 's 't inde van mijn togten*. HOOGVLIET, *Feestd.* bl. 53. *dit 's 't geringste*. H. DULLAERT, *Poëzy* bl. 92. +Vs. 765.

Dit 's 't *eelste, to gy hem kunt geven*.

G. BRANDT, *Poëzy* bl. 25.

Dit 's 't *endt der reis* -

HOOFT, in *Baeto*:

Dit 's 't *laatst dat ik u zie* -

J. VANDER BURG, in zeker Gedicht *aan mijn' Overgrootvader*:

Dit 's 't *Capitolium* -

D. JONKTIJS, *Twistgesprek* vs. 1659.

Dit 's 't *volk, hoedend' hoy aen hare horens draegt*.

H.L. SPIEGHEL, *Hertspiegel* II. 451.

Dit 's 't *pond daar Christ van zeit* -

En, om klem te geeven aan deeze Poëtische voorbeelden, HOOFT schreef ook, buiten dwang der voetmaat, in den 81. *Brief*. DIT 'S 'T *gemeen beloop*. en 32. *Br*. DAT 'S 'T *eerst en 't lest, daar de werelt na vraaght*: t.w. wat nieuws. enz. HUYGHENS, *Sneld*. XVII. 71. schrijft ook, DAER 'S 'T *all geseit*. doch dit is wat harder.

Vs. 782.

- 't zy de zon des morgens 's aertrijs lijst
Met glans vergult.

Gelijk de Straalen der Zonne, en zy zelve, dikwils *gouden* genoemd worden; zo zeggen de Dichters ook niet onaardig, datze *verguldt*, het geenze beschijnt.^(m) POOT bl. 380.

(m) VONDEL heeft er zich ook elders van bediend, *Poëzy* II. D. bl. 132.

- te zweven daer de dagh
Batavie vergult met de eerste straelen.

I. D. bl. 238.

- wanneer de zon, gehult
Met straelen, 's morgens rijst, en 's aertrijs lijst vergult.

dan niet alleen van de zon, maar ook van andere zaken gebruikt hy VERGULDEN. in zijn *Leeuwend.* I. 2.

De boterbloem vergult de wei op haren tredt.

hieruit wierd de later beteekenisse van *vereeren, versieren, bedekken* geboren. R. ANSLO, *Poëzy* bl. 63.

- Wat kunst was oit zoo zeer
Verguldt met gunst, geviert met lof en eer.

bl. 228.

*Hier wordt de deugt geviert, en waren immermeer
De rechten well verguldt met beter glans van eer.*

J. SIX VAN CHANDELIER, *Poëzy* bl. 121.

*Dan zal ik u geen offerhanden,
Van geitekens, of biggen brander,
Verguldt, met cierendijk gebloemt.*

bl. 115.

Schoon 't laaken (tafelf) zy verguldt, met veel gesonde spyzen.

N.H.

⁺*D'alkoesterende zon vergult der bergen top.*

⁺Vs. 782

en elders meer. MOONEN bl. 9.

- *'t morgenroot*

Vergulde *noch geen kim.* -

CATH. QUESTIERS, *Geheymen Minnaar Act.* I.

*Dat nu de schoone zon, die uwe groene zoom
Zoo dikmaals heeft vergult, een weynig gaat verdwynen.*

[VONDEL, *Altaergeh.* B. III. bl. 131.

*Want van het oost, daer 't licht de lijst der aerde
Vergulden komt -]*

⁺HENDRIK RINTJES, *Morgenstond* bl. 2.

⁺Bl. 493.

*De Sonn maekt ruimt, die ras siin reis gaet rekken,
Die beemd en wey rondom met licht vervullt,
En stad en dorp met hemelsch glans verguldt. enz.*

J. VAN ZANTEN, in zijn Rymeloos werk, *'t Paradijs Verl.* B. III. bl. 108.

*Of een vermaarde Hoofdstad, wel versierd
Met glinsterende toorensptisen, en
Met tuynen, die de in arbeydgaande zon
Aan 't ryzen, met haar stralend goud verguld.*

onverbeterlijk fraai vind ik dit uitgedrukt door den zoetvloeienden Dichter, HENRIK SCHIM, in zijn *Kruisfeest* bl. 29.

*De zwoele wint blies roosjes uit zijn' mont,
En dartelde in het aertigh schomlend lover;
De zon bezagh den purpren schildergront,
En streek 'er 't gout van heure stralen over.*

waarby echter wel mogen geleezen worden deeze vaarzen van de Geestryke Juffer ANNA MORIAN, *Poëzy* bl. 81.

*Als d'uchtent zon in d'aengenaeme lent
Ons eerst haar glans vertoonde,
En 't aardrijk met een gouden sluier kroonde.*

Vs. 844.

- de derde is loos op treken.
Inbeelding is zijn naem. -

INBEELDING een der Droomen, of Kinderen des Slaaps; by OVIDIUS genoemd, met een' Griekschen naam, *Phantasos*; alsof wy zeiden *Fantazye*. Zulk vertaalen van eigene naamen, hebbenwe ook elders in dit werk ontmoet. zo noemde hy de Zonnepaarden B. II. vs. 201. *Vierblaazer*, *Oosterling*, *Brander* en *Blaaker*: de Jagtgenooten van Diana B. III. vs. 212. *Wolkje*, *Klaartje*, *Sputje*, *Kruike*, *Doutje*, en eene zesde vs. 206. *Witje*: de Honden van Actéon B. III. vs. 255. en vervolgens, te veel omze hier op te noemen; de nieuwsgierige kanze gelyken by de Vertaaling van VALENTIJN, en de Aantek. van L. SMIDS aldaar. Buiten twijffel zijn 'er, die dit overbrengen der naamen zullen goedkeuren: wy keuren het ook niet kwaad. evenwel zouden wy, voor onze verkiezing, zulke Duitsche naamen liever leezen in een Duitsch Dichtwerk van eige vinding, als in den *Ystroom* van ANTONIDES (zie de Aantek. III. 212.) dan in eene Vertaaling. Doch het geenwe hier niet kunnen goedkeuren, is, dat VONDEL van vier Grieksche naamen alleen deez' eenen, *Phantasos*, verduitscht, en de drie anderen behoudt, *Morfeus*,[†] en *Icelos* (kwaalijk schrijft hy *Icelon*) welke laatste van de menschen *Fobetor*, d.i. *Verschrikker* ^{†Bl. 494.} genoemd werdt. by welke naamen ook *Fantasos* beter zou gevoegd hebben, dan *Inbeelding*. D. HEINSIUS was hierin van myne gedachten, noemende in den *Hym-*

+ *nus van Bacchus* vs. 540. deeze twee met hunne Grieksche naamen, *Ikelos* en *Phantasos*, dien, *maat*, deezen, *zoon* van den Slaap. zie omtrent de betekenis +Vs. 844. deezer woorden, de Uitlegg. van P. SCRIVERIUS. Terwijl ondertusschen dit vertaalen, of niet vertaalen, van Poëtische en verzierde naamen, volkomen afhangt van de keur des Schryvers; zo neemtmen, aan de andere zyde, eene alte groote vryheid wanneermen ook de eigene naamen van bekende personen verduitscht: als, by voorbeeld, den Romeinschen Historieschryver TACITUS, in het Duitsch te noemen, *Zwyger*: gelijk VONDEL in zijn *Bruiloftdichten* bl. 625. en MOONEN in zijn *Poëzy* bl. 509. gedaan hebben; omdat *Tacitus* in 't Latijn betekent, *Zwygende*. Zoumen niet vreemd toehooren, als iemand begon te spreken van de Treurspelen van *Jan Wortel*, en *Pieter Kraan*? die zelfs der Fransche taale magtig zyn, zouden mogelijk lang zoeken, eer zy in deeze naamen vonden *Jean Racine*, en *Pierre Corneille*.

Vs. 920.

En tusschen ieder woort blijftze in het nokken steeken.

NOKKEN staat al by KILIAAN te boek als een verouderd woord: hy verklaart het door *Snocken* en *Hicken*. dit laatste is allen bekend: *maar snokken* tegenwoordig minder dan *nokken*. want dit komt noch by veelen voor. De oudste, by wien ik het heb aangemerkt, is COLIJN VAN RIJSSELE, in den *Spieghel der Minnen* II. Spel fol. 31. b.

⁺*Wat baet ghenoct? wat baet ghekreten?
Wat wt den ooghen is, is haest vergheten.*

⁺Vs. 920.

COORNHERT, in de *Odyssea van Homerus* B. II.

*Dat seyde' hy, doe weende Euriclea zijn voetster waert,
En sprack al nockende -*

BREDERODE, in *Griane*:

Al bevend' wert mijn stem door 't nocken gansch verstoopt.

ANNA ROEMERS, *Ps. VI. in den Zeeuschen Nachtegael* bl. 162.

*Van suchten en van weenen,
Van nocken en van steenen,
Ben ick vermoeyt en mat.*

HOOFT, in *Warenar Act. V. sc. 3.*

*Mit sulk steenen en zuchten dat'et hem schier vermoort
In nokken en gaeuwen -*

⁺DANIEL MOSTAERT, in *Mariamne Act. I. sc. 1.*

Nok uwe zuchten uit, ontdekt uws harten grondt.

⁺Bl. 495.

D. TRAUDENIUS, *Vreugdetranen over de Wederkomst van Fr. Henrik, Prins van Oranje* 1632.

*'t Gekneveld Scheld besproeyt dees opgehoopte zegen
Metjammernat, en nokte, en schrok voor Henrix degen.*

MOONEN, *Heil. Herderszangen* VI. bl. 30.

*- de wiltzang, door een troep van nachtegaelen
Ten rei gevoert, begon al nokkende aêm te haelen.*

en *Gemeng. Herdersz.* II. bl. 84.

Zy antwoordtnimmer, dan met poozen, snikken, nokken.

A. HOOGVLIET, in de *Feestdagen* B. III. bl. 101.

Vaar wel, ô zuster, riep ze driewerf onder 't nokken.

Abraham B. III. bl. 66.

*- ik voel het uiterste vaarwel
Staâg klevan in mijn mont, en door het nokken breken.*

*P. VAN DER SCHELLING, *Grafschrift op Korn. van der Pot*:

*Wat baat geklaag, misbaar, of hoop-entrost-loos nokken?
Een Cirkel word zo wel in 't klein, als groot, voltrokken.*

*Vs. 920.

POOT, in de *Lijkdichten* bl. 240.

Vergeef ons, dat wy u al nokkende geleidden.

en elders. 't Is 't zelfde met *Snikken*, gelijk MOONEN daarom *snikken* en *nokken* saamenvoegde. en spreekt ook BREDERODE, in *Roddr. en Alf. van snikkent weenen*. FR. VAN HOOGSTRATEN, *Beg. Pelgr.* III. 3. bl. 183.

*-- ja door het snikken niet
Kon spreken, en de traenen die zy liet.*

Hikken vindtmen in de zelfde betekenis by H. ANGELKOT, in *Cato Act.* I. sc. 6.

*-- of zugtende in dien stand
Riep hy, al hikkende, uit ach wil mijn zoon behoeden!*

in den spreekstijl gebruiktmen meest altijd *snikken*. tusschen dit en *nokken*, schijnt *nikken* te staan: hoewel dat by KILIAAN *knikken* is. maar *nik*, in de betekenis van *snik*, gebruikt WESTERBAEN, *Lof der Zotheyd* bl. 34.

Hoe meenigh nick en komt sijn reden daer niet breken.

eindelijk vindtmen ook *Gnokken*, by Juffr. ANNA VISSCHER aan *D. Heinsius*.

-- maer prach met trogglent gnocken.

't welk ontleend schijnt van BREDERODE, die alle drie deeze woorden ook saamenvoegt in *Roddrik en Alfonfus*:

Wat mijn trog'lent ghegnock u jonst socht af te pracchen.

Vs. 989.

- *die wilt door bosschen vlieght en jaeght.*

D *Jagt*, in een' ruimen zin genomen, kanmen verdeelen [†]in drie soorten; *Jaagen*, *Vlieden*, *Visschen*. het eerste ziet op het *lopende*, het tweede op 't *vliegendewild*; [†]Bl 496
het derde toont duidelijk de *Visschery* aan. VONDEL voegt dikwils, gelijk hier, de twee eersten te saamen. als in de *Bruiloftdichten* bl. 619.

*Maria ziet haer zuster aen by vlaegen,
En heeft meer lust te vlieden en te jaegen
Met haeren boogh, den koker op den rugh,
Naer hinde en hart -*

en wederom bl. 669.

- *hier vlieden, en hier jaegen*
*De jongkers naer patrijs en hazen jagtgezint,
Met snuffelenden brak, en vluggen hazewint.*

dit laatste vaars hadt voegelijk dus gesteld kunnen worden:

Met snelgewiekten VALK, en vluggen hazewint.

want *vlieden naer patrijs met den valk*, en *jaagen de haazen met den hazewind*, heeft ook die evenreedigheid, waarvanwe breeder spraken III. D. bl. 14. R. VISSCHER, *Zinnep.* II. 42. *ghenietende daer door de vryheydt van de Jacht, en oock van het Vliedhen met de VALCK.* PETRUS GHESCHIER, *Werelts Proefsteen* bl. 167.

*En van 's morgens in het velt
'T wildt met sneghe bracken quelt;
Oft nu vlieght met snelle valcken,
Om een veldthoen te verschalcken.*

+En zeker, die *Vliegen* en *Jaagen* wil te saamen voegen, zal niet kwaalijk doen, zoo hy daarby afzonderlijk gewag maakt van *Valken* en *Honden*. Zie de verandering, +Vs. 989. die wy uit dien hoofde in een vaars, uit VONDEL aangehaald, voorstelden; en gelijk by dezelve deeze vaarzen uit HOUWAERT, *Gen. Loop der Werelt* B. I. vs. 1305. van Diana:

*Haer volghden veel Nymphen, maegden en camenieren,
 Veel Jaghers en Vlieghers, die met accoort
 In bosschen, berghen en dalen hadden naergespoort
 De dieren, die sy met bracken en winden ghevangen hadden,
 In de netten en 't garen d'welck sy ghehanghen hadden.*

daar, na de woorden *Jagers* en *Vliegers*, echter niets volgt, dat eigenlijk sluit op *Vliegers*; maar alles op *Jagers*. Waaruitmen besluiten mag, dat zy, die zich zo uitdrukken, de kracht van het woord *Vliegen* en *Jaagen* niet verstaan hebben. *Destructie van Troyen* 1479. fol. 6. b. *ende aldaerom so waren daer vele Jaghers ende Vlieghers mitten voghelen, als mitten SPARWAREN, ende mitten VALKEN ende HAVYKEN.* en dit verklaart ons het woord *Vliegen*. noch zegt VONDEL, in de *R. Lier*: [Poëzy I. D. bl. 324.]

*En krijgt een' trek tot hofsteên en tot lucht,
 Tot zon en bron en beek en vee en vrucht;
 Gezonden akkerbou, en jaght en vlught
 Door bosch en velden.*

voor welk *Vlught*, men ook *Vederjacht* vindt, by A. PIETERSZ. CRAEN, *Hero aen Leander* (in den *Amsterd. Pegasus* 1627. bl. 170.)

Dan speelt my weer in mijn gedachten

⁺*Dat elders ghy u tijd besteet,
Of besigh zijt op veder-jachten,
Of Hasen te verschalcken weet.*

⁺Vs. 989.

C. VAN ALKEMADE, Aantek. op *M. Stoke* bl. 129. *genegen tot vliegen, en jagen, tot danssen, steekspelen*, enz. Juffr. KATH. JOHANNA DE WITH, *Getrouwe Herderin Act.* l. sc. 1.

*Om als een toomloos ros, met vliegen, jagen, rennen,⁽ⁿ⁾
Door ruigte en dorenen, uw tedre leên te schennen.*

C.P. SCHAGHEN, *Alckmaer Lofdicht* vs. 589.

*De eed'le wayery, het vliegen en het jagen
Hier luckigh werd gepleeghd: men slaet by groote slagen.*

⁺by deeze twee wordt het *Visschen* gevoegd in de *Dichtkunst* van PELS vs. 360.

Is graag in 't veld; heeft zin in visschen, vliegen, jaagen.

⁺Bl. 497.

J.B. WELLEKENS, *Dichtl. Uitspanningen* bl. 22.

*Van deezen tijd nam elk in 't visschen, vliegen, jagen,
Als in een vrye zaak, zijn wellust en behagen.*

ROEMER VISSCHER, *Ghen. Boerten* III. 64.

Sy visschen, sy voghelen, sy lopen ter jacht.

Vogelen, dat hier staat voor *Vliegen*, komt van *Vo-*

(n) Dit voorbeeld past hier niet wel, 't en zy om te toonen, dat *Vliegen* en *Jaagen* ook wel by overdrag gebruikt worden om het wild begeeren uittedrukken. en zo neemt VONDEL 't ook dikwils, die hier in dikwils mist, dat hy *Vliegen* zo wel als *Jaagen* toepast op de *jagt* van *Haazen, Konynen*, enz. [HUYDECOPER.]

gel, ⁺op de zelfde wyze als *Visschen van Visch: enz.*^(o)

⁺Vs. 989.

- (o) Eigenlijk beteekent VLIEGEN het wild met valken vangen; en VOGELN, zulks doen door netten. Dit laatste wordt bepaaldelijk van vliegend wild gezegd; doch VLIEGEN wordt ook gebezigd, by voorbeeld, van hazen met valken te vangen. Gelijk men van een Jager zegt, dat hy by iemand *woont*; zoo zegt men van een, Valkenier, dat hy by dien of dien Vorst *vliegt*. Sommige van die Heeren zijn daar op zoo teer, dat zy kwalijk nemen, als men hun vraagt by wien ze *woonen*, in plaetze, van by wien zy *vliegen*. [F.v.L.] POOT I. D. bl. 370 vereende ook deze drie soorten:

- *hy vist en jaegt,*
Dikwijls valt hem eer het daegt
 Vliegert wilt in looze netten.

Dit laatste bevestigt de aanmerkinge van den Heere LELYVELT, en toont ons de keurigheid van POOT in het kiezen zyner woorden. Van dit spel, eigenlijk VOGELN genoemd, verschilt het VLIEGEN: waar van HUYDECOPER handelt, en dat wy vinden by den *Klerk uit de lage landen* bl. 62. *Daer gevielt dat Florens uyster stad ryden soude om te vliegen met synen vogelen - ende quam met hem thienden Valckenaers en andere uyster stad ryden.* VELDENAEER f. 257. b. *en sloech doot Joncheer Florys van hollant greue dircks broeder daer hi wt reet vlieghen mit sinen jonghen ridderscap.* Dit VLIEGEN heet by MELIS STROKE *vederspele*, B. IV. vs. 1412.

Ghi sout ute varen met veder spele.

Hier in gevolgd van VELDENAEER f. 296. a. *so quam Ghijsbert van Aemstel ende weckede hem wt den slape ende dat hi metten valckenaers wt der stad rede want daer veel wilde* ⁺

⁺Vs. 989.

voghels inden velden saten. die greue die ghenuecht hadde in den vederspul om voghel te vanghen haestede hem en nam een schoon sperwer op die hant en reet met luttel ghesins spelen metten. voghelen wt der stad. KILIAAN noemt dit oud. VEDERSPEL. *vetus. aucupium.* dus in eene gemeene beteekenisse van VLIEGEN en VOGELN. een fraai gebruik van de drieërlei soorten van *jagen* kan ik niet voorby aanteteekenen uit de *Puntdichten* van J. DE DECKER I.B. 58.

Ik vlieg naer hoogen lof, ik jaeg naer gelt met hoopen,
Ik visch naer wetenschap zoo vlytig als ik mag:
Maer, och! terwijl ik 't all' al seffens wil beloopn,
Beloopt de nacht der dood mijns levens korten dag.

N. H.

Vs. 989.

Twalefde boek.**Vs. 85.**

*En nu trompetze hoe de Grieken Priaems stranden
Genaeken met een sterke en maghtige oorloghsvloot.*

Trompetten is een verbasterd woord, of een Duitsch woord met een' basterduitgang; hierin overeenkomende met die Werkwoorden, die den gewoonen uitgang EN verlengen tot EEREN, als *Redeneeren*, en diergelyken. De algemeene toets, om zulke basterduitgangen te onderkennen van de echten, is deeze; dat de klemtoon niet valt op het Zaakl. deel; zie boven II. D. bl. 350. een tweede toets is, dat het Deelwoord *getrompet*, het altijdkorte voorvoegsel GE lang heeft; zie daarvan verscheiden voorbeelden I. D. bl. 417. In *geredeneerd*, *gebanketteerd*, enz. heeft dit geen plaats: doch zijn deeze uit den eersten algemeenen Regel genoeg te kennen. Vorm nu deeze woorden op een Duitsche leest; zo hebtge *Trompen*, *Redenen*, *Banken*, met den Klemtoon op het Zaakl. deel; en daarvan *Getrompt*, *Geredent*, *Gebankt*; in de welken *Ge*, altijd kort blijft. Dat deeze laatsten niet alleen goed Duitsch, maar ook by goede Dichters te vinden zijn, zullen wy hier aantoonen; ons met de drie bygebragte voorbeelden genoegende, terwijlmen daaruit over anderen, dee-

zen ⁺gelijk, kan oordeelen. *Trompen*, voor *Trompetten*, vind ik al by ANNA BIJNS B. I.

⁺Vs. 85.

*Ghi zijt al wachters, ghestelt opten toren
Om te trompen alsser vyanden quamen.*

D. DE POTTER, *Getrouwen Harder*, Voorr. 't laatste vaars:

*Mijn cyter -
Sal trompen uw' triumph, uw' wapens, en uw' deughden.*

VONDEL, *Pascha* bl. 19.

De Tritons trompten op hun groote waterschulp.

⁺gelijk *trompetten* komt van 't verbasterde *trompet*; zo komt *trompen*, van *tromp*; onder de Ouden te vinden in den *Spiegel Historiael* B. II. c. 15. vs. 53. B. IV. c. 33. vs. 10. enz. in de *Cronijck van VELDENAER* bl. 37. *so dede hi sijn trompen ende sijn tambueren slaen, ende stac mit speren driewerf tegen des Conincs soen van Bemen*. Onder de Nieuwen by CH. NUMAN, *Strijt des gemoets* 1590. B. IV. vs. 97. spreekende van Jaegers:

Stekende haer trompen van geluyde soet.

D. JONKTIJS, *Twistg.* vs. 700.

Omdat hy tot een tromp zijns lofs Homerum had.

en vs. 2754.

-- *wanneer de klingen blincken,
En Trom en Tromp laet haer Taratantare klincken.*

welk vaars, mijns bedunkens, onvergelykelijk beter waare, aldus:

En Trom en Tromp haer Taratantara laet klincken.

want (behalve dat de orden der woordschikkinge, daarwe nu niet op zien, zulks eischte) *Tarátantáre* schijnt veel eer een' traagen en loomen dreun, om kinderen in slaap te sussen, dan den hellen en schel-

len ⁺klank van *trompen* of *trompetten*, die den slaapenden wakker, den traagen driftig maakt, naar te bootsen: doch dit laatste, wordt beter uitgedrukt door ⁺Vs. 85. *Taratántara*. P. GEESTDORP, 's Hertogenbosch overweldigt 1629. vs. 106.

De trommel aen 't gedreun, trompet aen 't taratant'ren.

doch zekerer getuigen is my^(p) de Oude Dichter ENNIUS, die misschien de uitvinder van dit woord geweest is, om daardoor ook, gelijk de gemelde Dichters, het trompettengeschal naar te bootsen: hy schreef in het II. zyner *Jaarboeken*:

At tuba terribili sonitu taratantara dixit.

daar het geheele woord *taratantara* weinig meer tijds vereischt, dan by JONKTIJS alleen de drie eerste greepen *taratan* - Maar gelijk de uitmuntendste Dichter VIRGILIUS, dit vaars van ENNIUS, voor 't grootste gedeelte, naarbootsende, daar echter dit vreemde woord uitliet, zeggende natuurelyker en fraaier, *AEneid. I. IX.*

*At tuba terribilem sonitum procul aere canoro
Increpuit -*

(p) IS MY] REIZIUS, *Belga Graecissans* Lib. II. Cap. 4. §. 7. haalt deze woorden aan, bewyzende, dat in 't Grieksch en in 't Duitsch *ἐμι* en *zijn*, met hunnen *Dativus*, betekenen *hebben*. Zo lees ik nu in de *Handelingen der Apostelen* Cap. II. MS. 1431. *Desen ihm̄ heeft God verweect, wien wi alle ghetughe syn. en cap III. Petrus seide, mi en is silver noch gout, maer dat ic heb dat gheve ic di.* ook met een *Genitivus* ald. *Mar den maker des levens versloeghet ghi, dien god van den doden verweckede, wies wi ghetughe sijn.* Zie REIZIUS, I. I. [HUYDECOPER.]

+zo behooren wy ook zodanige woorden te laten voor straatdeuntjes en grollen, en de natuurelyke kracht onzer taale niet te wisselen aan zulk een' vreemden en winderigen opschik: 't welk ons VIRGILIUS hier met zijn voorbeeld leert, en HIERONYMUS COLUMNA, op het gemelde vaars van ENNIUS, breeder verklaart. Om weder te keeren tot *Tromp*; KILIAAN noemde het, in de betekenis van *Trompet*, verouderd; schoon hy *Trompen*, voor *Trompetten*, noch erkent. de naam ziet op de gedaante van het tuig, zijnde *hol en lang*: van het welke de *mond* of ⁺*opening*, TROMP heet. VONDEL, *Pascha* bl. 44. +Vs. 85.
+Bl. 499.

Sal ick dees nieuwe maer met myne tromp doen klincken.

hierom is TROMPE ook een *Jagthoorn*, door welke betekenis de Hr. TEN KATE dit woord onderscheidt van *Trompet*: ook de snuit van den Olifant; by KILIAAN, TROMPE *van den Olifant*; als mede de loop van allerlei schietgeweer; hiervan leezenwe by HIER. ZWEERTS, *Poëzy* bl. 255.

*Met bulaerend metaal, dat niet en is gewent
Als oorelogs-gedrocht, ten TROMPE, uit te blazen.*

Omtrent *Redeneeren* is aan te merken, datmen, gelijk het zelfstandige onverschillig geschreeven wordt, *Rede* en *Reden*, ook zegt, of plag te zeggen, REDEN en REDENEN. 't eerste vind ik by ABRAHAM KEMP, in *Sultan Osman* Act. I.

*Of heeft Mustapha zich in 't spreken selfs vergist?
Hy nochtans is een Man, die met de Eng'len redet.*

in dit Spel, dat reeds in 't jaar 1623 het licht zag, vind ik aanmerkenswaardig, dat de Geslachten der Naamwoorden overal zeer net en naauwkeurig zijn waargenomen. Het tweede ontmoetmen meer:

[†]J. DE DECKER I. D. 219.

- *dus redent uw gemoed.*

[†]Vs. 85.

J. VAN HEEMSKERK, in den *Cid Act.* II. sc. 7.

Rijst bey te gader op, en redent een voor een.

JOH. DE BRUNE, *Emblem.* bl. 7. *huyden ten dage wert by ons gekrackeelt en geredent over*, enz. V.F. PLEMP, *Opdragt van Cabrolius Ontleeding: eer ick verder redene:* enz. *Banketteeren*, datwe ook in dit werk vinden VII. 593. enz. is gemaakt van *Banket*; welk woord in de *Tweespraak van In Liefd' Bloeyende* bl. 5. op eene misselyke wyze wordt afgeleid van *Bank* en *eet*. men zou grooten honger moeten hebben om *banken* te *eeten*: want in een' gezonden zin, zou *eet* dan moeten voorgaan: en zo heeftmen ook van die twee woorden, geen *banket*, maar *eetbank* gemaakt. doch *banket* is van *bank*, even als *trompet* van *tromp*: en van *bank* zegtmen in goed Duitsch *BANKEN*, gelijk van *tafel*, *TAFELN*: want *Banken* is hier niet anders dan *Taselen*, d.i. zich met eeten en drinken vrolijk maaken. VONDEL, *Pascha* bl. 30.

- *ick rade, ick rade u blaest,*
Eer ghy dit heete moes wilt proeven met der haest:
Oft wildy bancken in de Philistijnsche koken,
Eer hy u heeft ghenoodt -

HOOFT, in *Warenar Act.* I. sc. 4.

Ik zel gaan bestellen nu rechtevoort
Dat 'er wat komt, daar wy of banken meugen.

BREDERODE, in den *Schijnheylich Act.* V. sc. 18.

Hoe wilmer tavond bancken -

de zelfde, *Klucht van de Koe:*

G. Tot Pieter de Kock daer is ghemeenelijck wat gaer.

⁺B. *O bloemerherten, hadden wy wat te bancken, soo waren wy klaer.*
Lof van de Armoede:

⁺Vs. 85.

Den armen in sijn grauwe py
Banckt onbeschroomt zijn watrenbry.

nog *Klucht van de Koe:*

- ghy vryers, eer u dit geschiet
Aan banct altoos en trouwt van jou leven niet.

de Rederykers van *Catwijck* 1607. tot *Haarlem:*

⁺*Hebt ghy geen ghasen van doen, om wat te bancken?*^(q)

⁺Bl. 500.

Voeg 'er by, omdatwe II. D. bl. 265. ook spraken van *Hooven*,⁽ⁱ⁾ voor *Hoveeren*, eene plaats uit

(q) Voor eene plaats krygen of hebben vindt men 't by SPIEGHEL, *Hertsp.* B. VI. vs. 521.

Recht seit men, die de waerheit seit mach nieuwers bancken.

HOOFT, voorr. voor de *Minnebr.* 8vo bl. 159.

- ons mogen zy het danken,
Dat reukeloosheid slof en ontrouw by hem banken.

N.H.

(r) *Hooven*, CLAES WILLEMSZ. MS. 1486. B. I. c. 11.

Eñ lede hem guetlijc daer boven
Daer zy heymelic plach te hoven
In eenre camer suverlijck.

en B. I. c. 1.

Op een tijd was daer ghehovet
So dat een yghelic hem belovet
Vrouwen heren waren daer veel
Ghecomen tot des Conincx Speel.

En vindtmen by deezen Schryver dikwils *hof* voor *feest*; waarvan elders breeder. *Het boek der byen* MS. bl. 109. a. *achterwert plagen sy te wescapen ende te hoeven, eñ plagen mit lachen eñ mit syngen blyde te wesen.* [HUYDECOPER.]

Dus *manken* voor *manqueren*, by KILIAAN, ook *Spelen van Sinne* 1539. bl. 150. verso. ook *minken* 114. verso. waarvor BREDERODE *Mangelen, Angeniet* bl. 31.

En mangelt my het een, 't aêr sal my wesen soet.

dus ook *fatsoenen* voor *fatsoeneren*. P. HEYNS, *Spieg. der werelt* bl. 9. dan dit is altijd bastert. *trotsen* voor *trotseren*, HOOFT, *Gran.* II. D. 3. t. Kantt. 2 *Kon.* I. 9. SPIEGHEL, *Hertsp.* II. 288. 307. N. H.

⁺J.B. HOUWAERT, *Handel der Amoureuseyht* I. Spel.

⁺Vs. 85.

*Men tuytter, men fluytter, men speelter, men zinghter,
Men braster, men hoofter, men klincter, men drincter.*

CLAES WILLEMSZ., *der Minnen-loep* MS. 1486. B. II. cap. van Pyramus en Thisbe:

*Ten derden mael gaet men dan boven
So men in cameren plach te hoven^(s)
Met truwen vrienden heymentlijck.*

- (s) Dit HOVEN heeft meer dan eene beteekenis, als blijkt uit vergelykinge van de door den Heer HUYDECOPER aangehaalde plaatsen. dan ook is er verschil in den oorsprong. als in HOVEN, *een hof of landhoeve hebben*, in de spreekwyze *gehuisd en GEHOOFD zijn*. hier van ook HOVEN, *woonen en wooninge geven, in huis nemen*. HOOFT, *G.v. Velz.* I. 1.

*- de rouw, die alzoo qualijk hoven
En passen haren gang kan na geveinstheidts ry.*

VONDEL, *David in Ball.* III. 1.

*- toen van het hof verschoven,
Om zijn gerechtc wraeck, hem elck ontzaght te hoven.*

hier van HOVEN, *een plaats geven*. *Poëzy* I. D. bl. 204.

*Wat oit Chaldeeuw aen Alexander schonck,
En hy den Prins der letteren bestelde,
Dat hooftze hier [Koningin Kristine].*

HOVEN van *het hof* is *hoofsch leven*. en dan vindt men 't met *brassen, wedschappen* en *banketteren* tsamenveogd. A. BIJNS, *Ref.* III. B. 13. N.H.

+ *Hoeren* voor *Hoereeren* schreef de *Antwerpsche Olijftak* 1620. te Mechelen.

+Vs. 85.

*Juno sprack, het gedenckt my wel,
Hoe hy met Maja hoerde,
Hoe hy als eenen Arent snel
Asteria wechvoerde.*

zo zoumen voor *Vrouweeren*, gelijk HOOFT schrijft in *de Medicis* bl. 185. enz. in goed Duitsch kunnen seggen *Vrouwen*.^(t) gelijk ook *Boelen*, voor het gewoone *Boeleeren*, van welk *Boelen* [by PLANTIJN *Bulen*] gemaakt is *Boeler*, beide te vinden by KILIAAN; ook in BREDERODE, in *Griane Act. II.* doch met eene letter te veel:

*Den boelder van u lief die moet ghy 't soo verleeren,
Dat hy om 't minnespel niet weder hier en keere.*

Zo vind ik ook *Accoorden*, plaatse van *Accordeeren*, by VAN GHISTELE, in *Terentius Andria Act. II. sc. 1.*

*Hebt dy cracht en macht, wilt tsamen accoorden,
Birrhia en ghi, practiseert, soect raet, versiert listen.*

en Act. I. sc. 2.

- *soe moghen wy accoorden.*

doch dit blijft altijd een basterdwoord.

(t) Dit VROUWEN, dat er schijnt geweest te zijn, zou dan *vrouw maken* beteekenen: immers heeft H. DULLAERT, *Gedichten* bl. 143. *gevrouwde* in deze beteekenisse:

*Hy sla zijn oogen eens op d' oogen
Van onze alreets gevrouwde Bruit. N.H.*

[†][*Blaemen voor Blaemeeren. Constthoonend Juweel van Haerlem* bl. 42. in *d'Orainge Lely van Leyden in Liefden groyende*: [†]Vs. 85.

Hoe ben ik nu deur u verlaten en geblaemt.

J. DE DECKER, aan den Lezer voor zijn *Lof der Geldzucht: niemant genaemt, niemant geblaemt.*]

Vs. 154.

*Zoo sprak hy, en gelijk een, die zyne eerste krachten
Mistroude, trof Meneet, een' simplen soldaet.*

D.i. gelijkmen anders zegt, een *slecht*, of *gemeen* soldaat; die geen hooger bediening, noch meerder aanzien, dan van soldaat, heeft. MS. 1452. bl. 52 *ende hy* [Alexander] *ghinc onbekent inden schyne van eenen simplen ridde*. zo lees ik in 't zelfde werk bl. 116. *die simpele woerden van Rechters sijn meerder, ende waren schuldich bat ghelooft te sine ende ghehouden, dan een eedt van een Coopman.*

Vs. 160.

*- dit is de zelve moedt,
De zelve hant en speer, die nimmer wouden duiken.*

DUIKEN is, in 't algemeen, *wyken, zwichten*. VONDEL, in *Palamedes*:

Het voeght den minderen voor meerder maght te duiken.

en in *Faëton*:

Daer alle kunstenaers en kuntpenceelen duiken.

G: VAN LOON, *Ned. Historipenn.* I. bl. 89. *te meer*

+ *dewijl de meeste Edelen en Oorlogslieden op Egmond zagen, die, verschillende in gevoelen met Oranje, het duyken voor 't uytstaan van 't onweeder verkooren* ^{+Vs. 160.} *had.* die in deeze woorden het *duyken* recht wil verstaan, zie R. VISSCHERS *Zinnepoppen* III. 27. en meteen, alsge toch het boek in de hand hebt, II. 6. *Duiken* is anders ook zo veel als *'t hoofd laten hangen*: een teken, niet alleen van onmagt of nederigheid, maar zelfs van dienstbaarheid en slaafachtige vreeze; gelijk doorgaands de slaaven, by de Oude Latijnsche Blyspeldichters, zich in die gestalte voor hunne meesters vertoonden; om welke reden Tirezias aan Ulysses deezen raad gaf, by HORATIUS *Lib. I. Sat. 5.* in myne Vert. bl. 83. *houd u, zei hy, als Davus in het Blyspel, die met hangenden hoofde,*^(u) *en als zeer vreesachtig, voor zijn' meester verschijnt:* het welkwe hier aanroeren tot opheldering deezer woorden van Penta, in den *Baeto* van HOOFT:

- - *wat zal ik doen? my vlyen,
En duyken hangends hoofds, en met geboge nek?*

- (u) *Materie der Sonden* MS. fol. 20. b. *Dan sal ic ten ordel staen voer onsen heere bevende eñ beanxtet* mit enen nederslaghenen hoofde *om beschamenisse mijnre quader conscientien.* CLAES WILLEMSZ. MS. 1486. B. II. c. 16.

*Hi mach vrilic gaen en spreken,
Dair gy moet duyken en smeken.*

JACOP VILT, *Vert. van Boëtius* MS. B. I. pr. 4. fol. 35. b. *Ic sie die goede so tonder eñ ter eerden verdruct - dat sy duken eñ swighen.* [HUYDECOPER.]

Vs. 222.

- *maer ik kende eer een' vermaerden,
Den Perrebeeschen helt, helt Ceneus, die gehardt
En scheutvry, ongewont wel duizent slagen tart.*

GEHARD is hier *onkwetsbaar*. D. JONKTIJS, *Twistgesprek* vs. 687.

⁺*Zijn borst is voor dien schoot nu al-te-wel gehardt.*

⁺Bl. 501.

d.i. *gewapend*. Op een zonderlinge wyze bezigt HOOFT deeze Spreekwyze, voor, bedektelyk onder zyne kleederen gewapend zijn tegen onverhoedsche aanvallen, in *de Medicis* bl. 182. *Jaa François* [Pazzis], *quansuis uit vrundtlyke gemeenzaamheidt, prangd' hem* [Juliaan van de Medicis] *by wylen met handt en armen, om te tasten of hy met ringkolder, oft anders moght gehardt weezen*. Even gelijk de Koningin van Vrankrijk deedt oment Henrik van Navarre, volgens 't schryven van den zelfden Heer in *Henrik* bl. 55. *deeze* [bedriegelyke aanminnigheden] *liepen, onder schijn van groote gemeenschap, zo verre, dat zy, als dertelachtiger wyze, hem bestondt te kittelen in zijn' zyde. Henrik, daar op, bevroedende dat het was, om te bespieden, oft hy gehardt ging, rukte de knopen los van zijn wambas, enz.*

Vs. 232.

- o welsprekende oude vader,
De wijsheit van onze eeu -

Verstaa hier, *die zijt*, of, gy die zijt DE *wijsheit*, enz. Anders hadt hy dienen te zeggen, *O wijsheit van onze eeu*; of, dat ik liever zag, *onzer eeu*. Zie ook hieronder vs. 745.

Vs. 299.

De razende Euritus rant Hippodamie aen.

Deeze *Hippodamie*, de bruid van Pirithoüs, heet hier in 't Latijn *Hippodamé* de derde greep kort, de vierde lang. OVIDIUS, in den XVI. *Heldinnenbrief*, noemt haar *Hippodamia*, blyvende altijd de vierde greep lang. De taalkundigen zijn 't, omtrent het uitdrukken van Grieksche, Latijnsche, en andere vreemde naamen in onze taale, noch gansch niet eens. Sommigen willen aan de zelve eenen Duitschen uitgang gegeven hebben; Anderen, datmenze uitdrukke, gelijkze in hunne eige taale uitgedrukt werden. Zo 'er niets, dan van deeze twee één te kiezen, overschoot, zou ik my zekerlijk verklaaren voor 't laatste gevoelen. zelfs oordeelen wy, datmen, daaraan, noit kwaalijk doet. want, gelijkwe noch zeggen *María*, waarom ook niet *Hippodamía*? doch wederom aan den anderen kant, gelijk *Marye* buiten tegenspraak goed is, zo is ook *Hippodamye* niet kwaad; mids de klemtoon zijn plaats bewaare.

+Wanneer in vrouwennaamen de *i*, voor de *a*, kort is, als in *Lucretia*, enz. maaktmen best geene verandering in de zelve; om, met de Franschen, geene aanleiding tot belagchelyke mistastingen te geeven. want zy zeggen *Lucrece*, 't zy ze spreken van den Dichter *Lucretius*, of van de kuische *Lucretia*,^(v) waardoor 't gebeurd is, dat iemand, deeze +twee zeer verschillende persoonen vermengde, en den eenen nam voor den anderen. doch schoon *Lukresi*, voor *Lucretia*, gelijk 'er voorbeelden van zijn, ook goed waare, wie heeft immer *Korneli*, voor *Cornelia*, of *Antoni*, voor *Antonia*, gezeid? Zo is 't ook met Mans naamen, onder welken *Virgilius*, *Zoilus*, *Homerus*, enz. dikwils, en, ik beken, niet kwaalijk, verkort worden tot *Virgijl*, *Zoijl* (schoon ook dit laatste wat hard is) en *Homeer*; nochtans zal men, voor *Ovidius*, nergens *Ovijd*, noch, voor *Horatius*, *Horaat*, vinden. Waaruit licht te besluiten is, datmen in zulke veranderingen met de ooren moet raadpleegen. Dus verre was ons eerste opstel, waarinwe geen verandering gemaakt hebben, om te toonen dat 'er, gelijk wy ook elders zeiden, van alles voorbeelden by ons te vinden zijn; en dat het lichtvaardigheid is te verzekeren, dat iets noit gezeid is. om kort te gaan, van vier naamen, als *Korneli*, *Antoni*, *Ovyd* en *Horaat*, die ik zekerlijk dacht by geen goede Dich-

(v) Mr. DE CHEVREAU in zyne Tragedie, *la Lucrece Romaine*, gedrukt te Parijs 1637, noemt de *Dochter LUCRECE*, en den *Vader LUCRETIE*. [HUYDECOPER.

*ters te zullen vinden, heb ik 'er na dien tijd drie ontdekt. *Korneli*, voor *Kornelia*, zegt VONDEL zelf in de *Bruilofsdichten* bl. 653. *Vs. 299.

*Dan koos hy, voor die kroon, noch roozeblatt noch leli,
Noch moerbaey, voor den mont en lippen van KORNELI.*^(w)

Horaat, voor *Horatius*, JACOB STORM, op 't *Huw van zyne Aankweekeling in Taalkennis en Geleerdheid*, Juffr. ELIZ. HOOFFMAN:

*Doch 't was geentijd voor datze HORAAT
Geschoeit had op de Duitsche maat.*

en eindelijk *Ovijd*, voor *Ovidius*, by den Dichter,

(w) Zo ook in den *Trouwringk van P. Wz. Hooft en K. de Vries* bl. 732.

Maer 't eerbaer aenschijn van Korneli.

Noch minder zijn goed te keuren de veranderingen van *Medicis* in *Medicy*, en van *Arimathea* in *Arimathye*. Het eerste in het *Bruilofsbed van P. Cz. Hooft en Hel. Hellemans* bl. 626.

*Dat hem zijn bruit zoo wenscklijk zy
Als my die bloem van Medicy,
Die roos gehuwt aen lelibloem,
Toskanens lof, en Vrankrijx roem.*

Het andere in *Henriette Marie 't Amsterdam, Poëzy* d.i. bl. 185.

*En lasterde op Godts lijck, door heer Arimathye
Begraven, en beluit met kermen van Marye.*

Had hy er *ArimathEIE* van gemaakt, dan ware het noch ten minsten regelmatig goed, (*Ἀριμαθαια*) maar dat kon niet om het volgende *Marye*.

+wiens Zinspreuk was, *Roemt u leven alijnd*, Epitaphium, of Graftchrift op *Brederode*:

*Niet verre van Homeer, niet verre van Virgiel,
En heel dicht by OVIJD', die 't boert heel wel beviel.*

+Vs. 299.

mettertijd zullenwe ook misschien noch wel ergens ANTONI, voor *Antonia*, vinden: dat immers niet vreemder luidt dan de voorgaanden, noch dubbelzinniger is dan *Adriaan*, voor *Adriana* of *Adriane*, mede te vinden in de *Bruiloftsd.* van VONDEL bl. 640. schryvende *de zuivere* ADRIAEN, schoon hy spreekt van *Vrouwe Adriana van Beveren.* enz. [Maar ook ADRIAEN voor *Ariadne* vind ik nu by CLAES WILLEMSZ. MS. 1486. B. I. C. 6. welks opschrift is: *van Theseus en* ADRIAEN. doch in 't werk zelve wordtze genoemd ADRIANA.] Deeze voorbeelden doen ons echter niet afgaan van ons eerste besluit; te weeten, datmen hierin moet achtgeeven op den klank; en veiligst doet wat meest gebruikelijk is. *Quinctijl*, voor *Quinctilius.* zegt FR. VAN BOCHOVEN, *Lijkgedachtenis van Broekhuizen* vs. 38. *Bazijl*, voor *Bazilius*, J. Cos, *Rampz. Arghlistigheid* Act. I. sc. 2. enz.

Vs. 320.*

*En dreef het met geweld den vyant heet op slaen
In 't kinnebakken. hy komt achterover sneven.*

*Bl. 503.

D.i. *vallen.* VONDEL, in *Palamedes* Act. II.

Ziet toe, gy sneuvelt licht, het is 'er slibber gladt.

men maakt geen onderscheid tusschen *sneuelen*, *snee-*

velen⁺ en *sneeven*. het eerste, datwe ook, in de betekenis van *Vallen* (want daarvan alleen spreken wy nu) vinden in den *Hertspieghel* I. 172. ⁺Vs. 320.

Hy sneuvelt onbewaart met Ikarus ter neer;

wordt, by misbruik, gezeid voor *Sneevelen*, evengelyk *Leunen* voor *Leenen*, zie XIV. 871. en *speulen*, *beuzem*, *deuze*, voor *speelen*, *bezem*, *deeze*, enz. Het tweede, *Sneevelen*, is het *frequentativum* van *Sneeven*, volgens 't gezeide boven IX. 279. en betekent eigelyk, of, dat één persoon *dikwils valt*, of, dat veelen *teffens vallen*. wy vinden het, enkel voor *vallen*,^(x) by HOOFT, in *Velzen Act.* V.

*- en waande met een' sprong t'ontgaan de doodt,
Gebonden op het paardt, maer snevelt in de sloot.*

wacht u *snevelen* hier te neemen voor *sterven* of *omkomen*; want de Trompetter, die dit verhaalt, wist zelf noch niet zeker, of graaf Floris, van wien hy spreekt, reeds dood waare, of niet; gelyk uit zijn volgende woorden is af te neemen:

(x) En overdragtig voor zijn doel missen (*caussa CADERE*, *spe EXCIDERE*) by VONDEL, *Poëzy* D. II. bl. 385. 386.

*Volhardt gy zoo in kunst te queeken;
Zoo hoopen wy allengs te steeken
Het gryze Athenen naer de kroon.
En sneuveln wy, noch staet het schoon
Te sneuvelen voor uwe voeten,
Waer voor vier winden zwichten moeten.*

**De strenge Ridder volght, en geeft hem zoo veel' steeken,
Dat ik hem zeeker min niet dan voor doodt en reeken.*

*Vs. 320.

JACOBUS REVIUS, *Overyss. Sangen en Dichten* bl. 192.

*Geluckiger dan wy, die 't crancke vleysch en bloet
In sonden ongetelt doet snevelen den voet.*

Het derde *Sneeven*, dat eigenlijk 't eerste of oudste is, vindtmen in deeze betekenis meermaalen by Dichters van Ouder tijd; ALDEGONDE, in *Mozes II. Lofzang* vs. 148.

Dies moet hen korts den voet en enkel sneven.

JAN DE HEMELAER, in *Horatius Weldichtens-kunst*:

*Doch yeg'lijk oordelaer niet straks de fouten raemt,
En ons gemeene tael men licht yet toe wil geven;
Zel ik des onbeschaemd my niet vermyden 'tsneven?*

oneigelijk, voor *kwaalijk doen*.^(y) gelijk 't ook in den *Hertspieghe*l voorkomt l. 30.

- (y) Dit *Sneven* voor kwalijk doen is eigenlijk *van de wet afvallen*, dat er soms bygevoegd wordt. *Spelen van Sinne* Gent. 1539. 8vo. f. 160.

*Also verre als ghi daer na geleeft hebt,
En in Gods geboden niet ghesneeft hebt.*

Spelen van Sinne Rott. 1561. Refer. f. 9. 4.

Dat hy daer deur van Gods wet ghinck sneuen.

Hier van de beteekenis van *misdoen*. *Spelen van Sinne* Gent 1539 f. 177.

*Nu is mi verstant van God ghegheuen,
Ic en darf niet sneven.*

f. 183. verso.

Hoeme heeft ghesneeft, groot is zijn ghenade.

Hier van *snevel*, misdaad, by BREDERODE, *Angeniet* bl. 39.

*En of de snevels snoot vol grouwels en afgrijs
Door haer, of Cupido. (of hoe dat sy) gheschieden.*

in *Roder*. bl. 59.

De sneuvel is te groot, die ik te laet beken.

Ook wordt het als een gevolg van een val voor *ongeluk* genomen by COSTER, *Isabella* l. B. 4. T.

Dat dese Ridder moet geraekt zijn aen een sneuvel.

HOOFT, *Granida* l. B. 6. T.

Wat sneuvel (zegt hy) och! was 't voor mijn jonge jaaren.

Hier van de beteekenis van *vergaan* van een vloot, in zijn *Hist.* bl. 26. *waar door zy, ter nauwe noodt, te lande raakte, en 't meeste der vloote te sneevelen*. Dan daar *SNEVEN vallen* aanduidt, wie kan *snevel val* by SPIEGHEL, in zijn *Hertsp.* l. B. vs. 246. goedkeuren? N.H.

- *erbarming over 't misverstandigh sneven.*

Al deeze woorden worden nu niet anders gebruikt, dan voor *omkomen*, of een *geweldige dood* sterven:

⁺doch voornaamelijk, waarop hier te letten staat, van de geenen, die in het oorlogsveld blyven; dat niet geschiedt zonder *vallen*: want die zich *staande*⁺ en op de been houden, *keeren* vandaar weder; maar die *vallen*, die *blyven* 'er. en hiervan zegtmen onverschillig *Vallen, Sneeven, Blyven*, van de geenen die daar hun leeven verliezen.

⁺Vs. 320.

⁺Bl. 504.

Vs. 364.

Men hoort het bloet aoor 't vier in deze wonde sissen.

SISSEN rijmt hier op *kissen*. de woorden verschillen weinig; en de betekenis niet veel. VONDEL zegt:

*Men hoort het bloet door 't vier in deze wonde sissen,^(z)
Als gloeiende yzer in den koelbak plagh te kissen.*

(z) Dit SISSEN gebruikt VONDEL meermalen van bloed *Virg. Eneas* B. VIII. bl. 381.

Toen zoodt Alcides bloet van gramschap, dat het siste.

Poëzy I. D. bl. 21.

*-- zoo zal hy met zijn ziel
En leven wijcken, door het sissen der quetsuuren,
Van koegel, kling of spies-*

bl. 22.

't Vergoten bloet dat sist en schuimt, en wil niet stremmen.

Voor het piepen der slangen bezigt hy 't ook meermaal, *Joseph in Doth.* I. 1.

Ick hoorde 't sissen van haer becken, geel van zucht.

ook voegde hy *schuisten* en *siszen* by een in zijn *Virg. Eneas* II. B. bl. 172.

*Zy (de slangen) licken met de tong, drykantigh en gesplis,
Al lillende den beck, die schuifelende sist.*

B. XI. bl. 516.

*- dier, dat worstelt, draeit, en wringt,
Zich in veel krullen krult, en hoeft en schubben dringt
En opsteekt in de lucht, met schuifelen en sissen.*

SIX VAN CHANDELIER brengt het tot het geluid der vledermuizen, *Poëzy* bl. 93.

*Hoe verder tree, hoe meer het pijpt,
Sist, querkt, en krijt, van slangh, en muis
Met vlerken, padde, en uil daar t'huis.*

Van deze beteekenis van het geluid der slangen is eene andere overgebrachte, door *siszen*, *schuifelen*, *sijffelen*, *fluiten* doen komen; by onze Bybelvertalers *Jes. V. 26. ende hy salse herwaerts tsissen van het eynde der aerde*, met de kantt. dit *herwaerts tsisen* heet hoofdst. VII. 18. TOETSISSEN: *dat de HEERE sal toe-tsisen de vliegen, die aen 't eynde der rivieren van Egypten zijn*, met de kantt. N.H.

⁺wat *kissen* zy, is genoegzaam uit deeze woorden, doch breeder te zien boven II. D. bl. 278. in de zelfde betekenis vindtmen *sissen*, behalve hier, ook by ⁺Vs. 364. ANTONIDES, *Ystroom* B. II. bl. 59. spreekende van *verbrande steenen, aarde en asschen*, uit den brandenden berg Hekla, op IJsland, ten hemel gevloogen:

Tot datze al sissende neerplompen in den vloed.

MOONEN gebruikt dit zelfde woord om het *piepende* geluid der slangen (waarvan zie onze Aantek. VII. 274.) uit te drukken, *Heil. Herdersz.* bl. 8.

- sissende in 't verborgen aen de beeken.

maar WESTERBAEN hadt geen goed gehoor, toen hy schreef, *Lof der Zotheyd* bl. 34.

- - *daer meenich bal en loot*
Voor by sijn ooren sist en dreyght hem met de dood.

want het geluid van een' *kogel*, iemand voorby de ooren vliegende gelijkt naar geen *sissen*, maar zeer wel naar *gonzen*: SAMUEL MUNKERUS, op de *Poëzy van Moonen*:

Men schrikt voor 't gonsen van de KOGELS -

*P. GEESTDORP, *Verovring van 's Hertogen Bosch* 1629. vs. 335.

Het vinnig-gonsend' LOOT van 't buld'rende geschut.

*Vs. 364.

de letter l, die, en in gedaante en in klank, de scherpste onzer Klinkers is, kan geen geluid, dan dat zeer scherp en fijn is, naarbootsen: maar de O is grof en dof; enz. Wy spraken ook van dit *doffe* geluid der O, in tegenstelling van den helderen klank der A, in onze Aantek. V. 529. daarwe, onder anderen, gewag maakten van het *klaterende* geluid des *Donders*, die zynen toon dikwils verandert, en somtijds *klatert* of *schettert*, somtijds, en wel meest, *rommelt* en *dreunt*. zulk een rommelenden donder vind ik krachtig uitgedrukt by SCHAGHEN, *Alckmaer Lofdicht* vs. 363.

--- *gelijk een donderslagh,
Die door den dicken wolck na wil niet breecken magh,
Verdubbeld zijn geweld, hy mommeld, dommeld, stommeld,
*Hy rommeld heen en weer, al greumelende grommeld:
Ten lest met dulder kracht, zoo schricklijck berstet uyt,
Dat hemel, hel, en aerd staen 'tzidd' ren door 't geluyd.*

*Bl. 505.

HENDRIK RINTJES, *Morgenstond* bl. 13.

De Donder dreunt, dat aerd en hemel kraekt. Enz.

Vs. 431.

-- *Helops ley
Ter neder van een steek door hoofd en beide d'ooren.*

De Hr. TEN KATE schrijft II. Deel bl. 271. *geen Schryver van naem zal in steê van
HY LEYDE DAER*

[†]NEDER, ponebat illic, *zetten*, HY LAG DAER NEDER, *'t gene eigenlijk zeid*, jacebat illic: *enz.* VONDEL zelf zegt hier LEY, voor LAG, want de getroffen Helops *lag* dood op den grond. het zelfde vinden we by HUYGHENS, in *Hofwijck* bl. 377. [†]Vs. 431.

- - - *'k magh heugen dat die wey*
Vol klaere klaver stond, vol vette beesten ley.

D. JONKTIJS, *Roselijns Oochjes* XIX. vs. 11-14. tweemaal:

Doe d'Oceaen ley door de hitte droog,
En d'ope aerd schoubare spookten spoog;
Doe d'ouden schipper 't veer-mans ampt opsey,
En 't swarte bootjen sonder stuyr-man, ley.

en weder XLV. 4. *'t geen ley voor dood.* JOH. VAN TOLEDO, *Gestrafte Ontucht* Act. I.

Dat zelf de Eerbaerheyd, so die nogh in haer ley,
Het geyl omhelsen van Zanobio zou vloeken.

W. VAN FOCQUENBROCH, in *Typhon* bl. 15.

Jupijn dan lei noch in de luuren,
Toen hem Mercur van 't bed af riep.

en, omdatwe dit geheel en al afkeuren, zullenwe ook hier van ons zelfs spreken, die doorgaands zo plagten te schryven; als in HORATIUS bl. 29. *vochtig hout, dat aan den haard lei te smeulen.* Hier lei ik, *enz.* Integendeel vindenwe LAG, voor LEI of Leide by veele anderen: J. SIX VAN CHANDELIER, in de *Opschriften* bl. 629.

De loose slange moet sijn kost met kruipen zoeken.
Hoe of hy gingh, eer God hem oplagh sulke vloeken?

PETRUS BAARDT, *Deugden-Spoor*, bl. 44.

En off hy 't schoon al roock en sach,
Ick woud hy 't my te laste lach.

*JOH. SCHROODER, op 't Huw. van den Hr. *D. van Royen*:

-- *vermits ik zelve dikwils zag,*

**Dat zy uit tederheit hem aan haar borsten lag.*

*Vs. 431.

*Bl. 506.

HOOGVLIET, in de *Feestdagen* B. V. bl. 181.

Niet lang daar na lag zich 't gezelschap aan den disch.

en in den *Aartsvader Abraham* B. III. bl. 66.

Toen liet hy los, en lag zijn handen op mijn hoofd.

GOVERT VAN MATER, *Zilveren Bruiloftszang*:

Daar geen wulpsche minnevlaagen,

Koesteraars van valsche hoop:

Ongegronde gronden lagen;

Maar daar Liefde 't hart be kroop.

NATURA ET ARTE, *Doodt van Julius Cezar* Act. III. sc. 6.

Als of hy toelag, om mijn bloedt te storten.

en zo mede in de nieuwe *Beschryvinge van Delft* bl. 421. van de Rederykers, *die gedurig toelagen om zich, door aangename vertoningen, in de gemoederen der menschen in te dringen*. Deeze, zich wyder en wyder uitstreckende verbysteringen, leiden den grond, waarop wy eene uitvoerige behandeling, over het rechte gebruik van dit tweederlei *Leggen*, gevest hebben; welke wy den naauwkeurigen Taal-onderzoeker niet willen onthouden. Het Onzydige *Leggen*, in 't Latijn *Jacêre*, is eigenlijk LIGGEN: Bekend is het begin der *Rijmkronyke* van MELIS STOKE:

Om dat ic niet en wille

Dat mijn sin yet ligghe stille

Eñ verderve met ledicheden.

L.V. VELTHEM B. I. c. 32.

⁺*Ende savons als hi vermoyt was doe
Ginc hi dan licgen in dat stroe.*

⁺Vs. 431.

Tscep vol Wonders c. 39. in dwelcke die siecke te bedde ghinc ligghen. Tregement der Ghesontheyt c. 12. luttel slapen, op herde bedden liggen. C. VAN GHISTELE, Brief van Demophoön: liggende op haer sterven. PH. NUMAN, Strijt des gemoets [1590.] B. III. vs. 715.

*Aensiet hem, daer hemel en aerde voor beeft,
Inder crebben liggen.*

K. VAN MANDER begint zijn' *Ossenstal van Virgilius* aldus:

*Al liggend' hier sacht onder 't wijd' bevangh
Des beuckentops -*

zo schryven ook de Vertaalers van den Bybel; D. HEINSIUS, en anderen. 't Is echter waar, datmen ook *Leggen*, in deeze betekenis, vindt by eenigen der Ouden: het *Goudsche Cronijckje* bl. 31. *doe bleef Graef Floris leggen binnen Dordrecht. Der Sielen Troest* 1484. fol. 23. b. *daer ginc hi selver opten roestere leggen. enz.* In den Tegenwoordigen Tijd, zegtmen Ik *LIG*, Gy *LIGT*, Hy *LIGT* of *LEGT*; geenszins *Leit*. *Rechten van Kermerland*, gegeven door Graaf Floris III. by ⁺BOXHORN, Aantek. op *VELDENAARS Kronijk* bl. 155. *voort elc man mach sijns selfs erve gebruyken inden* ⁺BI 507. *ban dairt in leget.* L. VAN VELTHEM B. IV. c. 36. *daer en leget geen castien an.* MS. 1452. bl. 164. *dat ghelt dat daer ligghet in die kiste.* Noch vroeger hadt hier de *i* altijd plaats. by WILLERAMUS, door MERULA uitgegeeven, zie ik *ligad* p. 17. en *lighet* p. 51. doch beter, op beide die plaatsen, in den *Thes. Antiquit. Teuton.* van SCHILTERUS, *liget*.

*NOTKERUS *Ps. X. 7. under sinero zungun* [tonge] liget *leid unde arbeit.* enz. OTFRIDUS I. 11. 87. *thin* [die] *in bette* ligit. enz. Dubbel merkwaardig is het oordeel van ^{+Vs. 431.} PLANTIJN, die, onder veele voorbeelden van 't woord *Liggen*, ook dit heeft: *Hier LIGHT begraven:* en daarby voegt; *kwaalijk zegtmen*, Hier LEGT oft LEYDT. dit laatste, *leydt* of *leit*, is volkomen verwerpelijk. De Onvolmaakte Verleeden Tijd van *Liggen* is LAG. *Profectus* MS. B. II. c. 32. f. 76. b. *dat en waer gheen gued werc daer gheen doecht in en laghe.* en c. 84. f. 140. *ic lach neder gheslaghen op mijn aensicht.* ALDEGONDE, *R. Byencorf* II. 1. *die achter de kiste lach.* *Rederykersvan Loo* 1539.

Dat ick, die oyt in sdoots benauwen lach -

A. BIJNS B. I.

*Want staen wy nu vaste, morghen messchien
Sullen wi vallen, en die ghisteren laghen
Sullen God behaghen In corten daghen.*

de Vert. van BOËTIUS 1485. fol. 8. b. *die hem allerupperste int herte laghen.* *der Sielen Troest* 1484. fol. 57. a. *des nachts saten si in die kerc byder moeder, daer si doot lagh.* *Roomsche Legende* 1478. fol. 135. a. *doe sinte Germaen in een stat siec lach.* *Bybel.* 1477. *Genes. IX. 21. ende hi wort ontdeect, ende lach in sijnre woninge.* *Numer. XVII. [XVI. 45.] Ende doe si op die aerde laghen: so seide moyses tot aaron.* MS. 1452. bl. 139. *met grooten saken, daer duecht ende macht an lach.* *den Gulden Troen* 1386. fol. 51. a. *doe knielde si voer die cribbe, daer hoer ene gheboren soen in lach.* LOD. VAN VELTHEM B. IV. c. 38. *die daer verslagen lagen opt velt.* [MELIS STOKE gebruikt overal, in de beteekenis van *jacebat*, LAG, en nooit anders: schoon

⁺hy, of zijn afschryvers, in den *infinitivus* dan eens LIGGEN, dan eens LEGGEN schryven, zelfs kort op elkander B. IX. vs. 1118 en 1119.

⁺Vs. 431.

*Dus ginc de bode weder ten stride:
De cortelike keerde blide
Eñ seide: Here, hets al ghewonnen,
Also als wi ghemerken connen
Eñ wel gheproeven moghen tware.
De vianden legghen, ziet, hier; eñ dare
Ligghen opt lant de scepe groot.*

echter noic LIGGEN in de beteekenis van *ponere*. In den zin van *jacêre* gebruikt hy in *praesenti* altijd LEGHET, *jacet*, en nergens LIGT. maar in *participio praesenti* altijd LIGGENDE, *jacens*, nooit LEGGENDE.] de Ongenoemde Schryver van het Oude Dicht ter eeren van *St. Anne*, omtrent het jaar 1100. vs. 624.

Da diz armi wif mit demi kindi lag.

en vs. 458. *gelach*. WILLERAMUS p. 50. *die sule da der disk uffe lag*. NOTKERUS *Ps.* XVIII. 6. *Originale peccatum (Adamis sunða)* lag *mir ana, er ih keborn wurde*. en vs. 40. *daz si under mir lagen*. OTFRIDUS I. 20. 26. *thar iz in theru wagun lag*: d.i. *daar het in de wiege lag*. enz. by geen' deezer Schryveren zalmen dit anders vinden. Het Deelwoord van *Liggen* is GELEGEN, doch dit zullen wy onderstellen genoeg bekend te zijn.

Het Latijnsche *Ponere* is altijd LEGGEN met ⁺eene e. NOTKERUS, *Ps.* LXXXVII. 2. *andir fundiment ne mach nieman lekkin*, d.i. *leggin*, wordende k en g by die Schryvers honderdmaalen verwisseld: voor hem schreef OTFRIDUS IV. 35. 16. *in thaz grab leggen*, d.i. *begraaven*. enz. Hiervan weder-

⁺Bl. 508.

om [†]Ik LEG, Gy LEGT, Hy LEGT: *Materie der Sonden* fol. 29. b. *wanneer een huysvader sterft soe leecht al dat huysghesyn af oer cieringhe.* en het *Imperf.* [†]Vs. 431.
LEI, of LEIDE: MELIS STOKE, *Flor.* III. vs. 35.

Te Colen leide hise inden doem.^(a)

L. v. VELTHEM IV. 43.

Daer si haer merc an leiden.

en III. 43.

*Ende dat ten die gene daer om lagen
Leiden.*

(de zelfde Schryver, die dit werk heeft uitgegeeven, haalt dit vaars aan, *Reformatie van Amsterdam* bl. 151. op deeze wyze:

*Ende datt' en die daar om lagen
Leiden.)*

Den Gulden Troen 1386. fol. 51. d. *doe si hem inder cribben leyde.* MS. 1452. bl. 109. *dat hy al sijn sinnen leyde om gherechtichede te doene.* en bl. 129. *hy nam eenen sack met ghelde, ende leyden [leyde hem] onder tcussen van den armen man.* Bybel 1477. *Genes.* IX. 23. *Sem ende Japhet leiden op haer scouderen eenen mantel.* *Legende van Martha* 1478. fol. 133. a. *ende si hiet, datmense op die aerde, op die assche leide.* *Destructie van Troyen* 1479. fol. 8. c. *so dede ende leyde Medea af den laste ende den dwanc.* Vert. van BOËTIUS 1485. fol. 60. b. *met zwarten en witten stee-*

(a) De Heer HUYDECOPER heeft sedert in zijn MELIS STOKE II. B. vs. 485. deze plaats aldus uitgegeeven:

Te Coelne ledise inden Doem.

nen, [†]die zy telken daghe van ghelucke ende onghelucke in een canne of cruke leiden. hieruit vloeit nu van zelfs dat het Deelwoord eigenlijk is, GELEID. MS. 1452. [†]Vs. 431. bl. 30. een looden vat daer een mensche wylen in begraven ende gheleydt was. *Privilegie van Kermerland*, gegeven 1455. door Graaf Philip van Bourgondie, by BOXHORN, Aantek. op *Veldenaers Cronijk* bl. 197. op dat te bet alle twist nedergeleyt zy. ALDEGONDE, *Byencorf* II. 1. die doch synen schaemschoen overlant heeft uytghedaen ende afgeleyt. zo mede in het Getuigschrift der Amsterd. Regeeringe, wegens het zogenoemde mirakel 1345. by LE LONG, *Reformatie van Amst.* bl. 197. mer die hostie, die si wten vier genomen hadde dien si gevoelde coudt te wesen, heeft si geleyt wt die een hant in die ander. LOD. V. VELTHEM V. 20.

Dus was hier af geleit een dach.

Zie daar het duidelijkste onderscheid tusschen LIGGEN, LAG, GELEGEN, en LEGGEN, LEIDE, GELEID, aangewezen en met wettige voorbeelden gestaafd. en op die wyze achten wy, dat, in 't byzonder, dit laatste voegelykst gebruikt wordt: hoewel hieromtrent noch kan in aanmerking komen, of *Leide*, *Geleid*, eertijds geweest zy, LEGDE, GELEGD; gelijk de Hr. TEN KATE oordeelt, *Grondsl. [†]van Ger. Afl.* Verh. II. §. 14. en I. *Proeve* bl. 271. Wy zouden dit stilzwygende voorbygaan, zo wy ook [†]Bl. 509. hiervan geene voorbeelden gevonden hadden. want zo lees ik in de *Joodsche Oudheden van LUNDIUS*, vertaald door I. LE LONG, II. Deel bl. 33. *dat zy voor het wasschen hunne kleederen aflegden.* ook I. Deel bl. 220. onderaan; en bl. 222. in de woorden

⁺van *Leviticus* X. 1. als mede *legte* II. bl. 22. *de geene, die nu eenen vogel wilde offeren* (t.w. aan den Moloch) *legte den zelve in de eerste kapel*. Doch dit is de ⁺Vs. 431. stijl niet van LE LONG, maar van den Heer GER. OUTHOF, die dit werk heeft naargezien: als blijkt uit zyne Aantek. op het *Tafereel van Cebes*, door hem berijmd bl. 2. daar hy schrijft, *als men den krijgsdienst neerlegte*. Met meer verwondering lees ik in den 65 *Brief* van HOOFT: *ik leghd' hem toe*. het welk my totnochtoe by geenen der Oude Nederduitschen is voorgekomen. zodat het oude *Legde* niet in *Leyde*, maar integendeel *Leyde* door de Nieuwen veranderd schijnt in *Legde*: welke Nieuwen echter in zeer klein getal zijn.^(b) Datmen

- (b) Dat de Heer TEN KATE zeer wel oordeelde, dat het *Imperfectum* en *Praeteritum* van LEGGEN, *ponere*, oudtijds geweest zy, *legde, gelegd*, by de nieuwen, *leide, geleid*, kan men uit de oude schryvers opmaken, waarvan de Heer HUYDECOPER zelf, in zijn Exemplaar, de volgende voorbeelden heeft aangeteekend. *Materie der Sonden* fol. 33. a. *eñ dat ander ghewaet wttreckende leechden sijt totten voeten des richters*. en het Deelwoord *opgheleeght*. ib. fol. 34. b. *Profectus* MS. B. II. c. 40. fol. 87. b. *ghelijc als die nu afroefde een ponds loeds, eñ leechde weder op die selve stat een punt puers goldes*. In het *Boek der Byen* MS. vind ik overal *lechde* en *sechde*, of *leechde*: (By MELIS STROKE echter, die nog ouder is, vindt men volstandig *leide, geleid*. Niet meer dan twee voorbeelden zijn ons by MELIS voorgekomen van *geleget* B. II. 1280. en B. IV. vs. 1227.) [F.v.L.] Dat de tweede G tot de wortelletters niet behoort, dat *zegen* en *legen* de oudste zijn, en daar de tweede G, om de uitsprake, bygekomen is, behoeft nauwelijks aantekeninge; dat de onvolm. voorl. tijd van beide is *legede, zegede*, is duidelijk; ook dat, by uitlatinge, hier van komt *lechde, zechde*, die beide, en vooral het laatste, menigvuldig voorkomen in het *Boek der Byen*; daar, by intrekkinge, van *zegede, legede* ook *zeechde, leechde* voorkomt; gelijk, by samentrekking, ook *zeide, leide*; daarvan, by verkortinge, *zei, lei*. Dus hebben wy van REGENEN, *reinen*, van PEGEL, *peil*, van DWEGEL, *dweil*, van HEGEL, *heil*, van HEGEN, waar voor ook HEGENEN, nu *heinen*, opruimen, schoonmaken, versieren. Dit oude HEGEN heeft in den onv. voorl. tijd *hoech* gehad. De Heer TEN KATE heeft dit *hoech* niet gekend, immers in zijn *Proeven* niet aangeteekend. Het is my kenbaar geworden uit de *Keuren van Westwoude* MS. (deze Keure is van 1415. of daarontrent.) *Item: waer dat saecke datter twee personen of meer lant tsamen hochen soe wat die gene daer toe doet of doen laet die dat meeste HOECH om dat lants oirbaer dat sal mede doen of doen laten die dat minste HOECH binnen vijff dagen na dat hy 't vermaent wert van twee poerters of vijf pont te gelden. na die voerscreven vijf dagen mach die gene die dat meeste HOECH dat lants oirbaer doen of doen laten op hoer alre cost elc na grootheynt hoeren goeden dat not te havenen na die selve maniere als die voerscreven gront*. en met dezelfde woorden in de *Keuren van Schellinghout*. MS. N.H.

⁺vanouds in het Neerduitsch altijd *Leide* gezeid hebbe, kanmen by redenkaveling ook besluiten uit de Frank-Teutsche Schryvers, die hiervoor altijd schreeven ⁺Vs. 431. *Legita*, met de *i* voor de *t*: zie OTFRIDUS I. 11. 17, 113. III. 24. 122. IV. 11. 23. IV. 35. 26, 48, 52, 69. V. 5. 23. en 7. 80. enz. (echter vind ik hiervoor in 't *Gloss. Teuton.* van SCHILTERUS *Lecta.*) *Rythmus de Sancto Annone* vs. 546.

⁺*Dari sant er du sinen staf,
Den legitin si uffē Maternis graf.*
[Daarom zondt hy doe zynen staf,
Dien *leiden* zy op Maternus graf.]

⁺Vs. 431.

hier zeg ik behoudt de *i* altijd haar plaats, schoon zy, in andere Werkwoorden, deeze plaats in het *Imperf.* noit bekleed, daarmen doorgaands eene *e* vindt, als *Lebeti*, leefde OTFR. III. 24. 103. *Irbarmeta*, erbarmde vs. 120. *Bisorgeta*, bezorgde IV. 32. 21. *Folgetun*, volgden IV. 26. 7. *Fragetun*, vraagden IV. 19. 147. *Jageta*, jaagde NOTKERUS Ps. Cl. 5. Enz. Somtijds eene *o*, als *Tholota*, dulde OTFR. IV. 25. 27. *Eiscota*, eischte IV. 19. 11. *Weinotun*, weenden III. 24. 110. *Klagota*, klaagde vs. 116. Enz. Ofschoon 't nu schynen kan, datmen van *Legita* zo wel *Legde* als *Leide* kan gemaakt hebben, echter moetmen hier de letter *i* aanmerken als een duidelijk teken, dat de buiging van dit woord verschilt van die der anderen; en datmen van *Legita*, met uitlaatinge der *g*, *Leita*, *Leide*, gevormd hebbe; op de zelfde wyze, (want ook hier moeten de voorbeelden klem hebben) als de Nederduitschen ⁺*eislyk* maakten van *egislich*: OTFRIDUS IV. 33. 24.

⁺Bl. 510.

In finstar egislichaz [in *eislyke* duisternisse.]

en V. 20. 194.

Mit egislichen *sachon* [met *eislyke* zaaken.]

want datmen nu *ijslyk* schrijft, is by misbruik: zie boven VII. 568. [Zo wordt ook de Schryver van 't Leven van CAROLUS MAGNUS genoemd EGINHARDUS, en EINHARDUS.] Noch hebben wy VIII. 14. uitvoerig gesproken van *Beleggen*, BELAG, BELEGEN, en BELEIDE, BELEID, en onder veele voorbeelden nergens

+ *Belegde*, of *Belegd*, kunnen vinden. 't geen wy daar zeiden, kanmen ook hier naarlezen. Dit *Leggen* schijnt te eischen, datwe nu mede iets melden van het woord ZEGGEN. wy gebruiken dit eveneens, Ik ZEG, gy ZEGT, hy ZEGT: Onv. Verl. Tijd, ZEIDE: en het Deelw. GEZEID: dat meer steunt op het Gebruik, en onze Verkiezing; dan op de bewyzen omtrent *Leide*, *Geleid*, bygebragt. want vooreerst OTFRIDUS die altijd *Legita* schreef met eene *i*; schrijft wederom altijd *Sageta*, met eene *e*: zie hem IV. 9. 22. en 18. 75. en 19. 83. enz. by WILLERAMUS vindtmen, met eene *o* *Sagoton* p. 101. enz. waarvan wy, volgens onze eige grondstellingen, zouden dienen te maaken, niet *Zeide*, maar *Zegde*: dat, schoon zelden, echter in Neerduitsch gevonden wordt; t.w. in de *Kenmerlandsche Rechten* van Graaf Floris den III. gestorven in 't Jaar 1190. by BOXHORN, Aantek. op VELDENAEER bl. 155. *waert dat yemandt de schepenen WEDERSEGGEDE: en daarna, WEDERSEGHEDE. [Materie der Sonden fol. 5. d. die onsalighe stemme der gheenre die songhen eñ seechden coemt laet ons ghebruken des guedes. enz. Profectus MS. B. II. c. 63. fol. 107. b. ghave hem yement meer, sie naement tot enen groten deel eñ sie en seechden niet, het is genoeg wy en willens niet hebben. Segede voor zeide vind ik meer dan eens in 't oude Stadrecht van Deventer van den jaare 1481, uitgegeven door GERHARD DUMBAR, Beschr. van Deventer B. I. c. 14.]*^(c)

- (c) Schoon deze aantekening reeds vry lang is, kunnen wy niet nalaten hier nog iets bytevoegen over de spreekwijs GELEGEN LIGGEN. Sommige schryven: *daar leit hem niet aangelegen*, andere: *daar ligt hem niet aangelegen; wat zou er hem aangelegen liggen?* waarin ik niet ontveinzen kan eene onaangename *cacophonie* gewaar te worden. Lang is my die spreekwyze verdacht voorgekomen, en ik erinnere my, dat ik, onder het lezen der *Nederlandsche Historien* van onzen HOOFT, daar op bedacht geweest ben, of ik het ergens vinden zou: doch ik weet, het in het gantsche boek niet gevonden te hebben; overal: *daar was hem aangelegen, daar is hem aangelegen, daar zou hem aangelegen zijn*; en zoo zoude ik oordeelen, dat het behoorde te wezen. Bekend is dit versje van POOT:

Wat leit my aen Eool dien bulderensgezinde?

daar hy buiten twyfel moest geschreven hebben: *wat ligt my aen Eool*. Terwijl ik dit schrijf, zie ik, dat deze spreekwijs al zoo oud is als eenig schrift, dat wy in onze taal hebben. Immers ik vinde dezelve by MELIS STROKE B. IX. vs. 1332.

Wat lach hem an desen spele.

dit is in praeterito niets anders dan: *wat was hem daar aan gelegen?*

Vs. 523.

- in top van 't Pegazeesche bosch.

Pagasaeae vertice silvae, zegt OVIDIUS. VONDEL schijnt hier gedacht te hebben aan het paard *Pegazus*, in plaatse van aan de stad *Pagaze*, gelegen in Thessalien, vanwaar het schip *Argo* in zee stak, om het gulden vlies uit Colchos te haalen: welk schip daarom by de Latijnsche Dichters, *Argo Pagasaea*, genoemd is; gelijk ook Jazon zelf, by OVIDIUS en an-

⁺deren, *Pagasaesus Iason*. in welken naam HOOGVLIET zich verzinde, even als VONDEL hier, schryvende in de *Feestd.* B. I. bl. 22. *Jason van Pegaze*. en B. V. bl. 176. ⁺Vs. 523. *van 't Pegasees gebergte*: daar, gelijk ook by VONDEL, *Pe-* moet veranderd worden in *Pa-*. *Navigatien in Turkyen* 1576. B. IV. c. 29. *de zee van Pagase, de welke omringt hebbende de stadt van Pagasen, ontfangt in haer Haeven de Riviere Sperchie, ende dese plaetse is vermaert. om dat de Minianen die Jason geselschap hielden in de reyse van Colchos, om het Gulden vlies te winnen, daer d'anckers optrocken ende ontbonden haerlieder schip Argo om te gaen zeylen te zeewaert in.* Zie BROEKHUIZEN ⁺over *Propertius* I. 20. 17. en SAM. BOCHART, in *Chanaan Lib.* I. c. 12. p. 433. Maar zeer wel leestmen, *de Pegaseesche vloedt*, in de Voorr. ⁺Bl. 511. van SCRIVERIUS op de *Gedichten van D. Heinsius*, voor, *de vloedt van Pegasus*, d.i. de Hengstebron.

Vs. 530.

Zy slaepen t'zaemen in een zelleve spelonk.

Waarom niet, in een zelve boschspelonk? want dit woord gebruikt hy zelf B. XIII. vs. 71. Zo zegt hy weder hier kort onder vs. 542. *in 't zelleve geweer*; waarvoor hy hadt kunnen zeggen, *in 't zelve moortgeweer*, gelijk B. XV. vs. 1038. Doch wy hebben reeds elders van dit uittrekken der woorden gesproken. zie de Aantek. IV. 98. V. 258. enz.

Vs. 573.

*Stiet Eurigduip op 't hart, en help hem kort om 't leven.
My heught, dat Hesus ook, die aen Eenus bleef,
Cimeel een zwijnspriet recht door d'eechenisse dreef.*

Lees *Euenus*. In den voorgaanden Regel staat *Eurigduip*, ook in den ouden druk. dees laatste heet by OVIDIUS, *Erygdupus*; zodatmen by VONDEL moest leezen *Erigduip*. om deeze drukfeil te verbeteren, haalde ik, in de Proeve, de overtollige *u*, in *Eurigduip*, door. Maar wat doen onze kloeke Letterzetters? zy laten *Eurigduip*, *Eurigduip* blyven; en neemen, aan 't ander eind van een' andren regel, de *u* weg uit den naam van *Euenus*. Merk hier ook aan, dat de bynaam van *Peletoner*, dien de Vertaaler aan *Makaer* geeft, door den Dichter gegeven was aan *Erygdupus*.

Vs. 613.

*En schoonge steekvry zijt, wil ik u zonder vruchten
Aen flarden houwen.*

VRUCHTEN is vreezen. noch eens komt dit voor B. XIV. vs. 163. en in *Palamedes*.^(d)

(d) Ook *Poëzy* I. D. bl. 18.

Hy hoort de kogels wel, maer hy en vruchtze niet.

Hecuba II. Rey bl. 25.

*Het rijck van Pluto -
Zijn niet dan ydele geruchten,
En woorden, die men niet moet vruchten.*

Bloemkr. van Gedichten bl. 56.

En wie zou vruchten voor dien snooden?

SIX VAN CHANDELIER, *Poëzy* bl. 277.

Zoo dat wy brand noch dieren vruchten.

JEREM. DE DECKER, *Poëzy* II. D. bl. 14.

*Gy vaerde 't leven aen met kermen en gezucht;
't Begin was u geen vreugd: waerom dan 't end gevruyt?*

Het werkwoord **VORCHTEN**, *timere*, **VORCHT**, *timor*, en **VORCHT-SAEM** heeft KILIAAN. De Heer PIETER HUYSSINGA BAKKER, een dichter, die, lang den leiband ontwassen, rustig in taal- en dichtkunde op eigen beenen gaan durft, gebruikt het noch in zijn *Poëzy* II. D. bl. 53.

*Zijnze eenstemmig met elkander,
Min gevaer is dan te vruchten.* N.H.

*- *toen wy 't wijcken der verlege krijgshien vruchtten.*

*Vs. 613.

JOHANNES CLOPPENBURGH, Eerdicht op *Fr. de Vry Ontledingh van den Geestlyken mensch*:

Wat Koning hebben wy, wat meester die wy vruchten.

L. BAKE, in 't I. *Gezang van den Profeet Habakuk*:

*Maar laat uw strenge roede en straf, te spa gevrucht,
Den volke strekken tot een nutte les en tucht.*

het tegenwoordige gebruik schijnt 'er geen' smaak meer in te vinden. meest komt het, onder de Dichters, voor, by die van vroeger tijd, als KAMPHUIZEN, *Sticht. Rymen* bl. 27.

*Die niet heeft waar mee te stryden, schoon hy al den strijd niet vrucht,
Word in 't stryden licht verslagen, of geraakt licht op de vlucht.*

+ZACH. HEYNS, in *Bartas* I. 5. bl. 221.

*Waer door dat het so wel sal vruchten ende beven
Voor 't sterven van sijn jongh als voor sijn eygen leven.*

+Vs. 613.

ELIAS HERCKMANS, *der Zeevaert Lof* B. I. vs. 592.

+*Des vrucht ick sal 't met my so wel niet willen vallen.*

+Bl. 512.

MATTHIJS BALEN, *Grafspits voor Dr. B. Pandelart*:

*Daar ziekte en quale in 't minst, noch in 't geheel,
Niet zijn te vruchten.*

Totnochtue behouden wy echter dit woord in *Godvruchtig*, en *Godsvrucht*, 't welk nu blijkt eigenlijk te zijn *Vreeze Gods*. [By MELIS STROKE vinden wy dit substantivum *vrucht* B. VII. 929.

Doe hadden dander slives vrucht.^(e) [vrees voor hun lijf d.i. leven.]

het werkwoord gebruikt hy B. IV. 1550.] NOTKERUS *Ps.* Cl. 20. *Gotis forhta*; in 't Latijn, *Timor Dei*. by WILLERAMUS p. 49. *naghtvorgha* volgens MERULA: *nahtvorhta* volgens SCHILTERUS, d.i. *nachtvreeze*. want *vruchten* is, by Letterverzetting, voor *vurchten*; hiervan in 't Hoogd. *Furchtsam* by LUTHER, *Matth.* VIII. 26. Dit verzetten der Letteren is gemeen, vooral omtrent de *r* en *o*. zo zeggen wy *Ros* voor *ors* (zie XI. 652.) *TROS* voor *tors*, van *torssen*; *Vorst* voor *vrost*, van *vriezen*: beide *Bron* en *Born*. (zie III. 543.) voor *Borsten* zeiden de Ouden *Brusten*. enz. Zie de Aantek. op WILLERAMUS. p. 52. ABR. VANDER MYLE, *Archaeol. Teuto*

(e) Van dit *vrucht* heeft Broeder THOMAS *vrucht doen* voor bevreesd maken vs. 353. en 394.

*Duvelen sijn in die lucht
Die den menschen dicke doen vrucht.* N.H.

*by VORTON; den Hr. TEN KATE II. D. bl. 631. [Zie ook TEN KATE I. D. bl. 416. 460. en II. D. bl. 30. 597. KLUIT op HOOGSTRATEN op *Ros, Vorst en Vrucht. Nieuwe Bydr.* I. D. bl. 17.] *Vs. 613.

Vs. 690.

*Wat dwingt men my weêrom t'ontvouwen, tot mijn leet,
Den overbrogten rou, die met de jaeren sleet.*

Voor overgebrogten. zo leezen wy ook in de *Bruilofsdichten* van VONDEL bl. 655.

*Wanneer de middagzon bestrael' de jonge vrouw,
Die in een' nacht vergeet den overbrogten rouw.*

hiervan spraken wy breeder B. I. vs. 429.

Vs. 705.

*Wy waren twalef broêrs, al Neleus zoons, en helden
Van aenzien in ons jeught, en sneuvelden in druk,
Behalve ik eenige.*

In 't Latijn zegtmen altijd *praeter* ME, noit *praeter* EGO: ook in het Duitsch altijd *buiten* MY, en *boven* MY; noit *buiten* IK, of *boven* IK: enz. om wat reden dan *behalve* IK, en niet *behalve* MY? Om kort te gaan; wy houden dit laatste alleen voor goed; het andere, *behalve ik*, volkomen strydig met alle gronden der Letterkunst, konnende noit een *Praepositio*, of Voorzetsel, geschikt worden met een' *Casus Nominativus*, of Eersten Naamval, in Duitsch zo weinig als in Latijn. dit wist de geleerde J. VAN BROEKHUIZEN, en schreef daarom, *Poëzy* bl. 2.

En in dit gansche rond is niet een ding te vinnen,

+Behalven U *alleen, dat dwars is van het minnen*. dit wist de Taalkundige J. VOLLENHOVE, *Poëzy* bl. 613.

+Vs. 707.

- *geen man behalve MY*
Waar heer van zijn geweer -

en voor meer dan twee eeuwen de *Rederykers van Loo* 1539. bl. 91.

Gheen behalven MY en heeften virtuyt toe.

die anders schrijft, schrijft naar onze gedachten zeer kwaalijk. ook telt de Hr. MOONEN *Behalve*, onder de Voorzetsels, die den Vierden Naamval beheerschen, *Spraakk*. bl. 306.^(f)

- (f) En echter vinden wy voorzetsels met een eersten naamval: als *zonder*, by MELIS STOKE B. IV. vs. 1256.

Dat en dede anders ghene
Van hem allen, sonder hi.

Ziet daar HUYDECOPER in de breeder aantek. *Seghelijn*, bl. 47. a.

Daer nyemant in en soude gaen
Sonder ik.

ook hebben onze Bybelvertalers niet alleen den vierden, maar ook den eersten naamval gebezigd. 1 *Chron.* XVII. 20. *daer en is geen Godt* behalven gy. *Jef.* LXIV. 4. *geen oog heeft het gesien* behalven gy. VONDEL, in *Lucif.* I. R.

Want ieder draeght zijn' eigen naem,
Behalve ghy.

FEITAMA, *Darius* II. B. 3 Toon.

En dulden, dat my zou een laffe hoon ontmoeten,
Dien elk, behalven gy, zou met zijn leven boeten.

ook met den vierden. *Jef.* XLII. 11. *daer en is geen heylant* behalven my. XLIV. 6. behalven my *en is er geen Godt*. Indien men in deze plaatsen uit 1 *Chron.* XVII. 20. *Jes.* LXIV. 4. VONDEL'S *Lucifer*, en FEITAMA'S *Darius*, u zet, zal men eene tale vinden, die ons te recht zal leeren met kieschheid, in sommige gelegenheden, te werk te gaan. vergelijkt ook de voorbeelden, door HUYDECOPER op MELIS STOKE aangehaald. *Behalven* wordt ook voor *uitgenomen* gebruikt, en misschien heeft het gebruik van *behalven*, met een eersten naamval, de taalkundigen van KILIAANS tijd daartoe gebragt, om *behalven* te myden, en *uitgenomen*, ingevalle daar geen vierde naamval kon vallen, te gebruiken; en dat in dien zin by hem te verstaan is *behalven. j. wtghenomen*. N.H.

*Vs. 745.

Hy spreekt Apol aen: ô de liefste van mijn Neven.

*Bl. 513.

Alsmen iemand aanspreekt, benoemtmen hem in den Vijfden Naamval, die daarom by de Latynen *Vocativus*, by ons *Roeper*, geheeten wordt. maar alle onze Taalmeesters zeggen, dat het Lidwoord *de* den Vijfden Naamval ontbeert: 't welk waar is. VONDEL hadt zeer wel konnen schryven:

Hy spreekt Apollo aen: ô liefste van mijn Neven.

Doch in zyne woorden is een *Ellipsis*, of Uitlaating, die vooreerst moet aangevuld worden door het woord *Neef*; alsof Neptuin, die hier de Spreeker, en Apolloos Oom is, zeide: *ô Neef, de liefste van mijn Neeven!* maar ook hierin ontbreekt noch, *die zijt*, of *gy die zijt*; alles op deeze wyze: *ô Neef, gy die zijt de liefste*, enz. zulke uitlaatingen zijn zeer gemeen, en brengen ook somtijds haare be-

valligheid [†]mede. zie een ander voorbeeld hierboven in onze Aantek. vs. 232.

[†]Vs. 745.

Vs. 753.

-- Achil, die wreede,
En wreeder dan de krijgh, de plondraer van ons stede.

Thans zegtmen doorgaands *ons*, alleen in 't Onzydig Geslachte, als *ons huis*; anders *onze*. by VONDEL evenwel vindenwe *ons* in alle Geslachten; ook in 't Meerv. getal. zie hier kortelijk van elk een voorbeeld; Manl. XIII. 217. *ons grootvaêr*. Vrouwl. IV. 200. *ons bede*. Meerv. XIII. 399. *ons kielen*. waarvanmen ook somtijds voorbeelden by anderen ontmoet. B. VOLLENHOVE, *Broedermoord Act.III.Rey*:

Die zegestaci, al dat praalen,
Nochtans in 't minste niet moght haalen
By d'adelyke spiegelstrijt
ONS Godt gewijt.

J. COS, *Rampzalige Arghlistigheit Act. II. sc. 1.*

--- om onder uw beleit
Te stryden voor ONZ kroon, en hooge Majesteit.

FRANS VAN HOOGSTRATEN, *Beg. Pelgr. I. 10. bl. 46.*

En 't daeglijks werk, waeraenwe ONS tijd besteeden.

FRANS GREENWOOD, *Poëzy bl. 34.*

En wy, die menigmaal, als trouwe togtgenoten,

ONS kudden dreven in het dichste van het woudt. DANIEL HEINSIUS, *Hymnus van Bacchus vs. 543.*

ONS herssens, *ons verstant ONS sinnen, waerse sijn.*^(g)

- (g) VONDEL, en, op zijn voorbeeld, anderen hebben hier in de ouden, of misschien de tale van hunnen tijd gevolgd, die noch op 't spoor der ouden liep. Dus sprak St. BERNARDUS in zijn *Sermoenen* f. 52. a. *gister quam ONS coninc in dese werelt.* f. 30. a. *doe ONS voervaders ghemaecte godê pleghen aen te beden.* 31. a. *eñ volchden alle oſ wertlike begerlichkeiten.* 37. b. *toecomst ONS heren.* BOËTIUS f. 1. b. *ter eeren ende love ONS Heeren.* STOKE B. IV. vs. 1526. *in den jaren ONS Heren.* *Gedicht 1529. ONS Heren Jesus Christus jaer. Spelen van Sinnen* Gent 1539. f. 20. a.

Dan dat ONS verlosser naer tbewysen
Daer steruen, begrauen zijn, ende verrysen.

Spelen van Sinnen f. 1. b. (Rott.)

Ontfangt dit in dancke van ONS prologhe.

BREDEROO, *Schijnheilig* III. 9.

En daer komt de boose Sathan en breeckt ONS vreugd aen sticken.

*in ongebonden stijl zouden wy dit niet naarvolgen: in vaarzen hebben wy 'er niets tegen. Hier evenwel *zou VONDEL, voor *van ons*, beter geschreeven hebben, *de plondraer ONZER stede*; volgens 't aangetekende B. II. vs. 945. *Vs. 753.
*Bl. 514.

Vs. 774.

*Legt nu verwonnen door een blooden schaekers hant,
Den schaeker van Heleen –*

In deeze woorden zoude ik, voor *een*, liever zien *eens*; my dunkt, datwe hiervan ook elders [VI. vs.

Ziet ook *Bydrag.* I. D. bl. 34. Dan die zelfde hebben ook *onze*. ziet St. BERNARDUS, *Serm.* f. 30. d. *in christo jesu* ONZEN lieuen heer. 31. a. *geuen* ONSE leden. STOKES I. 339. 344. 379. 380. N.H.

+614.] iets gerept hebben. Noodzaakelyker diendemen, voor *Den schaeker*, te leezen, *Des schaekers*; dewijl het eene enkele herhaaling is van het voorgaande, +Vs. 774. *schaekers*, in den tweeden naamval: op deeze wyze:

- door EENS *blooden* SCHAEKERS *hant*,
DES SCHAEKERS *van Heleen* -

[*Materie der Sonden* fol. 69. c. *die ewe eñ die ghebode godes dijns heren*: niet dynen *here*. en fol. 100. c. *van onser liever vrouwen marien der moeder xpi. Handel. der Apostelen* MS. 1431. cap. VII. vs. 10. *Ende God - gaf hem gracie ende wijsheit in pharaons aengesichte des conincs van Egypten*. En *Openb.* XV. 3. *singhende den Sanc moyses des knechts gods*. J. DRIEBERGEN, *over Prideaux* I. D. B. VI bl. 662. *onder 't bevel van Lycon, enen Athener*. JACOP VILT, *Vert. van Boëtius* MS. B. I. prose a. f. 25. b. *Deur den mont van Platon, den philosophe*. dezelfde in de *Glose* f. 54. a. *in den tempel van appollin, sinen god*. en B. III. Rijm 8. f. 111. b. *Concilions bloet eens vischkins cleene consten sy te souckene hem wel bewinden om purper te varwene*.] Dit nu dus kortelijck, om hier niet weder in eene ongemeene langkheid te vervallen; waartoewe gelegenheid zouden hebben, indienwe 't geene de Heer HOOFT (wegens het *declineeren* van een *Substantyf* achter een ander *Substantyf*) in zyne *Waarneemingen* §. 12. 85. en 86. vraagende voorstelt; en het geene de Heer TEN KATE op die plaatsen ten antwoord geschikt, en daaromtrent verder, *Reaewissel*. XI. §. 17. aangemerkt heeft; hier naauwkeurig onderzoeken, en alles, gelijk onze gewoonte, en in zo-

+danige verschillen noodig is, met voorbeelden, uit oude en nieuwe Schryvers, bevestigen wilden. Terwijl wy eene andere gelegenheid tot deeze verhandeling aswachten; toonenwe echter de plaatsen aan, daar een Taalkundig Leezer kan vinden, het geene noch wel wat onderzoeks noodig heeft.^(h) +Vs. 774.

- (h) De gelegenheid om over dezen spreektrant, en wat er de woordvoeging eischt te handelen, hoe zeer van den Heere HUYDECOPER verwacht, en van al wat Nederduitsch bemint, gewenscht, is, tot onze smarte, niet gekomen. Daar wy verlangen, dat onze kundigste, en van ruimen voorraad daartoe voorziene taalkenners, dit stuk gezet behandelen zullen, willen wy hier, 't gene ons voorgekomen is, mededeelen. Misschien zal het anderen tot eene aanleidinge dienen. Dan om eenigsins orde te houden, zullen wy het in twee voorname hoofdstukken splissen. eerst: waarmede moet het lidwoord *een* in de uitdrukkinge *een blooden schakers hand* over een komen? het andere: moet in de *appositio, den of de schaker, of des schackers*, gezet worden? Het eerste kan zich in vele onderdeelen onderscheiden. Dan wy willen liever dit by de voorbeelden afhandelen, omdat de vrage is: wat moet veranderd worden, wanneer er verscheide zelfstandige naamwoorden, die ook al eens een byvoeglijk voor zich hebben, en van eenen persoon of zaak gebruikt worden, by eene konstige rangschikking aan een gehecht worden, en dat dit dus tot de regeringe, zoo wel als tot de overeenkomste behoort? by voorbeeld, STOKE zegt B. IV. vs, 1254.

*Nu verstaet alhier ter stede
Sheren van Kuuc behendichede.*

vs. 1271.

*Het was een pape, die dit seide
Eñ den graue te voren leide*

+

+Vs. 774.

*Van sheren weggen, in enen brieue,
Van Kuuc.*

dat is *van des heren van Kuuc wege*. De Heer HUYDECOPER teekent op de eerste plaatse aan: *nu zouden wy zeggen* van Kuucs, en keurt dit af. HOOFT echter sprak zoo in zijn *Gerardt van Velsen* I. 5.

En dreef de Graaf van Hollands zaaken.

dat de Heer HOOFT hier mistastte is klaar, om dat *van Holland* beheerscht wordt van *de Graaf*, dat weder van *zaaken* geregeerd wordt, en dus *des Graven* wezen moest. HOOFT zelf zegt in zijn *Historien* bl. 632. *de pitsen* 's hoofs van Spanje. Hiertoe kan ook gebracht worden het gene STOKE, by omkeering der woordorde, zegt I. vs. 1305.

*Een Ghiselbrecht, de knape was
Diedrics van Hollant.*

voor: die Dideriks van Holland knape was.
vs. 687.

Van Grieken Coninx dochter waert.

voor: 's Konings van Grieken waarde dochter. hier voor zou men nu zeggen: *het of des hof van Spanjens* pitsen; *die Diderik* van Hollands *knapen was*; *die Koning* van Griekens *dochter was*. Immers wil dit de groote TEN KATE I. D. bl. 353. en stelt *des kind van den huizes voorrecht* gelijk met *Graef Dideriks aenslag. Konink Henrik de vierdes ontwerp*. dan, zy zijn niet gelijk; want zeker *van den huize* wordt *van kind* beheerscht. men brenge het van de kunstige tot de natuurlyke woordorde: *het voorrecht van het kind van den huize*, en de grond van mijn stelling zal terstond openbaar worden. Noch komt my *des kind van den huizes voorrecht* zeer hard voor, en zoude ik dan met HOOFT *het kind* schryven, als hy schreef:

En dreef de Graaf van Hollands zaaken.

en niet *des*. dan daar ontdekt zich noch iets. *kind van den huizes* is zeker op den eersten opslag geen Duitsch. en echter is er nooit verloop by het gebruik, dat geen grond heeft. van +
+Vs. 774.

waar die *S* in *huizes*? de grondslag van onze geheele *declinatie* ligt in *sijn*, in de schielijkheid der tonge *sen*. waarvan twee takken in onzen *genitivus S* en *EN*, en welke *genitivi* in den grond niets dan byvoeglyke naamwoorden misschien zijn. dan hier van mogelijk eens opzettelijk. dus dan, ik behoeve niet te bewyzen, dat men oulings zei: *de man zijn rok, de prins zijn rok*, hier van *de mans rok*, of, daar de *S*, als in *Prins, Vorst*, geen *S* verdragen kan, *en*, als '*s prinsen rok*. of '*s vorsten rok*. toets hier aan de voorbeelden van TEN KATE:
Hendrik Jacobszoon zijn handschrift.
Graef Diderik zijn aenslag.
Koning Hendrik de vierde zijn ontwerp.
Het kind van den huize zijn voorrecht.
en gy zult den oorsprong van die *S* vinden; ook waarom HOOFT *Hollands* schreef, en waarom *Henrik, Diderik, Koning* en *kind* in die uitdrukkinge ouveranderd blyven. want dat die niet verbogen worden, leeren ons vele voorbeelden. dus STROKE I. 999.

Die graue aernouts sone was.

1081.

Die wort Keyser Henrics man.

1277.

Sijn Suster was Grave Boudijns moeder.

sterker B. I. vs. 693.

Des derdes Keyser Otten moeder.

voor welk *derdes Otten* hy vs. 866. heeft *des derden Otten*. bl. 25. b. van den tweeden druk R.I.

Florens Graue Willems sone.

R. 4.

Hertoghe Heynrix dochter, als ict vant.

Spelen van Sinnen Gent 1539. f. 61. verso.

*God svaders gehuldicheyt sal sinē geest
Senden.*

f. 41. verso.

Door dit serpents bebloede aenschijn root.

+

+Vs. 774.

VONDEL, *Adam in Ballingschap* II. 1.

*- - en draeght livrey en wapen
Van Koning Adams hof.*

Virgilius Eneas II. B. bl. 168.

Uit God Apolloos koor.

bl. 181.

*Gy kunt getuigen, dat ick, in 't vergaen en vallen
Van mijn heer vaders stadt, my zelfs niet heb gespaert.*

dus B. X. bl. 464.

Ootmoedigh bidde ick u, om uw heer vaders geest.

XII. bl. 543.

*Laet uw heer vaders en oom Hektors geest en moedt
U prickelen tot deught.*

bl. 556.

*Men zeght dat Turnus - -
- - zijn eige vaders kling
Uit haest vergeetende, het reedtste dat er hing
Metiskus zijn koetsiers geweer nam -*

V. bl. 294.

En zeilt op Godt Neptuins beloften, haer gezworen.

Herdersz. Virg. bl. 27.

*Nu herder Damons en Altesibeus liet
Verhaelt.*

En daarom kan ik niet goedkeuren het gene ik leze in de *Poëzy* van den Heere H. SNAKENBURG bl. 518.

*Want gy moet weten, dat Grootvaders Izaaks moeder
Haer' Echtgenoot bewoog -*

voor *Grootvader Izaaks moeder*. dan de plaatse komt voor in het *leven van Joseph*, een onvoltooid werk. dus men reden heeft te gissen, dat hy, by nader beschavinge, ook dat veranderd zou hebben. zonderling is, dat wy lezen in de *Handvesten van Dordrecht* bl. 21. *tot eenre claerder ghedenckenisse Willem tsgraven van Holland onsen voersate*. dan dit TS voor DES zal ons aanleidinge geven, om te onderzoeken, wanneer de S geplaatst, dat is wanneer het lid- of voornaamwoord ⁺

⁺Vs. 774.

met het beheerschte overeen moet komen: wanneer niet; en dus of VONDEL hier wel gezegd hebbe: *door EEN bloeden schakers hand*. ook of hy wel zei B. VI. vs. 614. *Hy brant dan door ZIJN zelfs en door ZIJN lants gebrek*. dan of dit *eens* en *zijns* moet wezen, als HUYDECOPER wil, en dus *door EENS bloeden schakers* en *door ZIJNS zelfs en door ZIJNS lants gebrek*? Indien wy dit stuk met voorbeelden af willen handelen, wy kunnen ze van wederzyde te berde brengen. het voorbeeld, uit de *Spelen van Sinnen* Gent 1539. boven bygebracht, pleit voor *een*.

Door dit serpents bebloede aenschijn root.

zoo ook SPIEGHEL, *Hertsp.* I. vs. 129.

*Dies nutter dit lands beek, veld, stroom en bóómgoddinnen
Met machtelooze liefd' wy hartelik beminnen.*

V. 3.

Geen muffigh bed het beste levens lust ontschaakt.

489.

Dat aller snoodste dings hoog-achtbare waardye.

VI. 25.

*Te nut bruikt Sokrates zo yder mans gebreken:
Tot toren-dwangs behulp, zijn quade wijfs qua treken.*

HOOFT, *Gezangen* 8vo bl. 212.

Het schelle nachtegaeltjes *kaeken*
Doen al 't gevedert gildt ontwaeken.

Granida II. 2.

- -door hare schoonheits *strael.*

VONDEL, *Virg. Herdersz.* bl. 3.

- - *hier zal de boomgaertsnoeiers knaep*
U, onder eene rots, met zang en spel vermaecken.

Eneas B. I. bl. 137.

De dappre Achates *keel* -

bl. 147.

- *op eene vrouws geboden.*

B. II. bl. 163.

- *wie van wreede Ulysses benden.*

+

⁺Vs. 774.
bl. 167.

- *door de nijt en schalke Ulysses treken.*

B. VII. bl. 354.

Door troepen, die Akrijs haer vaders naem behouwen.

IX. bl. 436.

Verhit van gramschap om zijn lieven broeders doot.

X. bl. 461.

- *om mijn vaders gastvryheden.*

verder:

Een ieders *tijt staet vast.*

Lantgedichten bl. 76.

De wint van 't oosten dwong zijn adems koude vlaegen.

STOKE IV. 159.

Te sijn selves lande.

JACOP VILT, Vertaling van *Boetius* f. 6. a.

Dat Boëces om sijn selfs troest
Den bouc eerst maecte.

dezelve f. 194. a. in de Glose: *maer na de macht van sijn selfs gedachte.* 198. a. *by sijn selfs proper nature.* *Spelen van Sinnen* Gent 1539.

Naer sijn selfs verclaren.

Indien wy deze voorbeelden volgen, heeft VONDEL in zijn OVIDIUS wel geschreven, *zijn zelfs* en *zijn lants gebrek*; ook *door een blooden schakers hant*. Dan daar zijn vele voorbeelden, dat het voornaamwoord veranderd of verbogen wordt. om met *zijns zelfs* te beginnen. STROKE l. 1107.

Nam hi sijns selves quaden goem.

ST. BERNARDUS, *Serm. f. 1. b. dat hi zijns selues quaetheit eersten aensiet. Spelen van Sinnen* Gent 1568. f. 5. b.

- *Op ws selfs werckē bereyt.*

f. 7. b.

En wilden haers selfs wercken aen God bestedē.

zoo ook C. VAN GHISTELE, *Terent. Andr. II. 5.*

Tis waer certeyn, so men ghemeēlijc boort spreke,

+

+Vs. 774.

*Dat yeghelijck meer soect zijns selfs profijt
Dan eenen anderen te voorderen.*

en dit misschien altijd zoo by hem. Voegt hier de voorbeelden by door den Heere HUYDECOPER aangeteekend, en zyne aantekeninge zal de goedkeuringe wechdragen. Verder *Spelen van Sinnen* Gent f. 7. b.

Dat ick ghedurende mijns leuens termyne.

f. 15. b.

En seggē, dat God om mijns sins verscerpē, doet.

SPIEGHEL, *Hertsp. B. IV. 1.*

Des visch-dijx steiler olmen blader-ryke armen.

V. 18.

Zelfs is de man. des meesters oogh maakt gladde paarden.

VONDEL, *Eneas B. X. bl. 478.*

Den zoon te melden zijn' bedroefden vaders last.

maar in deze plantse is onzeker, of *zijn'* tot *vaders*, of tot *last* behoore. *Joseph in Dothan II. 3.*

*Verbeelt u, dat dit kint - -
- - voor uwer aller voeten
Vergiffenis verzocht.*

Onze Bybelvertalers *Gen. XXX. 2. des buycks vrucht. 14. van uwes zoons Dudaim. XXXIV. 20. harer stadts poorte. 24. te syner stadts poorte. XXXI. 33. in beider dienstmaegden tente. Ezechiel XXIII. 2. eener moeder dochteren. Zachar. XIV. 12. eenes yegelijcken vleesch. 13. eenes yederen hant. 12. eenes yegelicks ooggen. 13. zynes naesten hunt. Ziet daar een hoop voorbeelden, die voor den Heer HUYDECOPER pleiten. En alle deze voorbeelden, die voor het een en andere gevoelen zijn aangevoerd, zijn van dien aart, dat zy de onverschilligheid der uitdrukkinge duidlijk aantoonen, en dus dat men in vele gelegenheden vry het eene of andere kiezen mag. Dan, gelijk de Heer TEN KATE wel aanmerkt, daar zijn gelegenheden, die de verbuiging van het lidwoord volstrekt eischen, als er de kracht van afhangt, als in *des graven*⁺*

+Vs. 774.

Dideriks aanslag. dus ook *in des derdes keyser Otten moeder*, boven aangehaald. Zet hier voor *des DE*, en gy zult brabbeltaal hebben. dat is ook dan zelfs geoorloofd, wanneer er geen klem op *des* valt, als by STOKE I. vs. 997.

In des graven Diderics tiden.

1280.

Hier latic de geeste liden
Vanden graue Roebrecht den Vriese.

dat beide had kunnen zijn: *in graef Dideriks tyden, geesten van graef Robbert*. te weten: namelijk het hangt alles af, waartoe het lidwoord te brengen is: dus in het voorbeeld van VONDEL. moet *een* tot *schakers* gebracht worden, dan moet het *eens* zijn, omdat *schakers* dat eischt. maar behoort het tot *hand*, dan moet het *een* zijn: ook wanneer men in acht neemt dat de *S* van *schakers* ZIJN is, en dus *door een bloode schaker ZIJN hand*, wanneer ook *de schaker* volgen moet, en dit dus naar den aart onzer tale, omdat die in haar oorsprong geene *declinatie* kent. maar behoort *een* of *de* tot beide, als *door een hand van een schaker, door de hand van den schaker*, en wordt dit in een konstige stelling overgebracht, dan is het volkomen vry, waar men het toe brengen wil. dit stuk, dat een lidwoord, of iets anders tot twee zaken betrekkelijk kan zijn, heeft veel invloed in onze tale, en was der uitpluizinge overwaardig. Dan, wanneer de ambtsnaam achter den eigen naam komt, dan moet die met den eigen naam over een komen. dus STOKE I. 182.

Rabbouts des Hertoghen Diric.

760.

In Otten des Coninx ander iaer.

91.

legghen Rabboude, den Goeds viant.

IV. 3.

Eñ van Florense, sinen Oem,
Den ionghen ridder.

+

⁺Vs. 774.
VIII. vs. 551.

Van Heinrike, sinen broeder.

dat ook onze kundige Bybelvertalers volgden. *Jeremia XXIII. 25. in de hant Nebucadnezars* des conincs. XXI. 1. *Zephania den sone van Maaseia* den priester. XXVI. 5. *woorden myner knechten*, der propheten. *Gen. XXI. 9. Hagsars* der Egyptische. dus noch STOKE I. 347.

Dat wi gauen Diderike,
Onsen Ghetrouwen sekerlike.

En deze voorbeelden bevestigen de aanmerkingen van den Heere HUYDECOPER, dat VONDEL hadde behooren te schryven:

- *door een blooden schakers hant,*
Des schakers van Heleen.

dan had hy *schaker* zonder lidwoord gezet, hy was misschien onberispelijk geweest. Men overwege deze plaatse van STOKE I. 714.

Hoe wi, om onser moeder bede.
Onser Vrouwen -
Teofana der Keyserinne,
En om ons ghetrouwes vrients (bede) daer na

Van Trieren biscop Egbrecht.

Dan hier van is de woordorde: *om Egbrecht biscop van Trieren onzen getrouwen vrients bede.* doch dit *Egbrecht* moest *Egbrechts* wezen, dat om het rijm gelaten is, blykende het gene volgt:

*Eñ om Heinrichs bede echt
Hertoghe van Beyeren.*

Dan wy stappen er af, schoon er noch veel by deze aanteekening te voegen was. doch wy schryven geene verhandeling. Alleen lust my noch twee plaatsen aanteroeren. VONDEL, *Joseph in Dothan* II. 3.

*- - zoudt ghy u zulck een daet
Vermeten, buiten mijn', uw oudsten broeders, raet.*

Een blijk van de gemaklijkheid en taalkunde, waarmede de groote VONDEL schreef. Ik wenschte, dat ik het zelfde van wylen mijn vriend, den naauwkeurigen en taalkundigen S. FEITAMA, zeggen kon over deze plaats uit zyn *Triomferende Poëzy en Schilderkunst* I. 5.

*- wiens kan uw kroost toch nader
Dan uwer beider hulp, o teergeliefde Vader,
En dierbre Schutgodin! begeeren in 't verdriet.*

Ik ben verzekerd, dat hem *die* plaatse veel arbeids gekost, en nooit voldaan heeft. N.H.

Vs. 774.
Vs. 774.
Vs. 774.
Vs. 774.
Vs. 774.
Vs. 774.

Vs. 792.

*En, ô Achilles, z' is gepast naer uwen staet
En grootheid. gy vermijdt den poel der lichaemloozen.*

LICHAEMLOOZEN zijn *Geesten*. daar bestaat niets, of het heeft een *lighaam*; uitgezeid alleen dat onder den naam van *Geest* voorkomt. Verstaa hier evenwel zulke *geesten*, die te vooren een *lighaam* gehad hebben; t.w. die der verstorvenen; met nadruk genoemd *lighaamloozen*: in welken naam de *ontblooting van het lighaam* opgesloten ligt, en bedoeld wordt. Deezen *poel der lichaemloozen* noemt onze Dichter B. IV. vs. 692. 't *lichaemloos gewest*. POOT bl. 357.

*De trouwe Thezeus en Pirithous bezoeken
Den duistren jammerpoel.
Hunvrienschap wandelt hier door duizent naere vloeken
By 't lichaemloos gewoel.*

't *lichaemloos gewoel*, zegt VONDEL ook boven B. X. vs. 20.

* **Dertiende boek.**

*Bl. 515.

Vs. 17.

- - *en zoo veel ik in slaghoorden*
Vermagh met wapenen, zoo veel vermagh dees man
 Met zyne tong.

Dit zegt *Ajax* van *Ulysses*, *Ironice* d.i. schimpenderwyze. Na deeze woorden, *zoo veel vermagh dees MAN* - verwachtmen natuurelijkst, *met zyne HAND*, of iets diergelijks, tot aanduidinge eener *mannelyke* dapperheid: maar fraai zegt hy, *met zyne TONG*, het geweer der *vrouwen*, van 't welke zich *Ulysses* zowel, als eenig wijf, wist te dienen. waarom hy ook van zich zelve zegt by P. VANDEN BERGH, *Ajax en Ulysses Act. III. sc. 5.*

- 'k heb moets *genoeg alleen*
Met Ajax in een STRIJT VAN WOORDEN uit te treen.

zeker, zulk een *moed* past wel in zulk een' *Man*, die *stout was tegens bloôn*, gelijk van hem getuigd wordt B. XIV. vs. 897. [Zie van zyne dapperheid SENECA, *Troades* vs. 755, 758.] *MAN* is hier dan een schimpnaam ter bespottinge van eenen, die niets van een' *Man* heeft, dan alleen de gedaante. HOOFT, in *Baeto*:

Zo schoon een hoop van volk, en niet een Man daar in!

hoewel 't allen *mans* waaren. *doch de ondervinding leerde* (gelijk BRANDT schrijft in *De Ruiters* B. XV.

+bl. 819.) *in verscheiden gelegtheden, dat somtijds een man geen half man is, en somtijds voortwee, ja voortien kan verstreken.* waarop de volgende vaarzen van CODDE en PLUIMER niet kwaalijk sluiten. de eerste zegtin zijn' *Herdoopers Anslagh op Amsterdam Act. III.* +Vs. 17.

*-een karel by de kan
En laerzen dicht getoeft, verstrekt geen hallif man.*

de ander in de *Nederlaag der Turken:*

Ider man verstrekt'er TIEN.

En zo worden ook (hoewel Hopman *Ulrich* verstandig zeide:

Het voegt wel dat een man een man zy, en een vrouw een vrouw

zwakke mans, somtijds VROUWEN; en daartegen sterke vrouwen, somtijds MANS geheeten.⁽ⁱ⁾ Onze Dichter XII. 776.

- (i) CLAES WILLEMSZ., *der Minnenloep* MS. 1486. B. I. c. 10.

*Twijf moet altoes wesen heer,
En die man moet altoes wesen knecht.*

t.w. in de vryery; want vervolgt hy:

*In echtschap ist een ander dinc
Daer sal die man een voeghet wesen.*

Zie JOB VAN DER WAEL, in *Schiedams Rood- roosgens spel van David en Goliath* (1603.) vs. 287.

Ghy wyven van ghemoet en kinders ras verblood!

zo zegt de snorkende Remulus tot de Trojaanen, by VIRGILIUS, *AEn.* IX. 617.

O vere Phrygiae (neque enim Phryges) -

en vs. 620.

-sinite arma viris, et cedite ferro.

[Aant. van HUYDECOPER.]

+ *Mostge, ô Achilles, noch van VROUWEN handen sterven.* doch Achilles was gestorven van de handen van Paris. het tegendeel vindenwe by HOOFT, in *Baeto*: +Vs. 17.

- - *dochter van*

+ *Aëtes, vrouw in drogh, in stout bestaan een MAN.*

+Bl. 516.

Zulk een verwisseling en tegenstelling ontmoetenwe ook in de woorden *Kind en Man*, by FR. MARTINIUS *over 't lyden van Christus VII.* spreekende van den wankelenden Pilatus:

*Hoe menigh schoon begin gaet in het eynd verlooren!
Hoe menigh sterft een kindt, die was een man gebooren!*

Eindelijk wordt ook het woord *Man* gebruikt, voor *Mannelyke Wijsheid* of *Deftigheid*, enz. WESTERBAEN, *Lof der Zotheyd* bl. 13.

- *dat nae den Man begint te smaecken,
En nae de Wysheyd rieckt.*

Vs. 95.

*Zoo schrikkenze al voor hem, die schoon hy met schoon
Den trouwen Nestor zelf voorby zeilt, vol van treken, spreken
Noch zal Ulis my niet misleiden.*

DIE is hier geheel overtollig; zie onze Aantek. B. V. vs. 152. en VIII. 828. Lees hier, *maer schoon hy.*

Vs. 180.

Ook is uw beukelaer noch ongeblutst van 't schieten.

GEBLUTST, is *gedrukt*, zulks dat 'er een *deuk* of kleene *holligheid* op de plaats blijft; gelijk afteneemen is uit een' *geblutsten beukelaar*, en uit *geblutst ooft*, gelijk MOONEN dit woord gebruikt, *Elize, Herdersz.* bl. 80.

*- ik droeg zorg, ik zelf, om 't ooft te plukken,
In herrefstmaent, uit vrees van blutsen of van DRUKKEN.*

zodat *blutse*, en *bult* of *buil*, schoonze weinig schynen te verschillen, recht tegen elkander overstaan. en in dien zin verstaa ik by de *Reder. van Shertoghenbosch* 1561. *namen sonder buyl of blutse*, gelijk daar de Patroon van den Alven spreekt, in de Factie:

*Wat dunckt u, goey lien; sijn dat niet schoon namen?
Jaet naer dbetamen, sonder buyl of blutse.*

zonder *te veel*, of *te weinig*; daar niets aan gebreekt. Voorts zegtmen veeltijds *geblutst*, van geslagen, gekneusde, of geknelde leden. J. SIX VAN CHANDELIER bl. 64. van een' Schaatsryder:

*Glipt met de beenen in de locht
Op 't achteraanzicht, en hy glijdt,
Zoo ongeblutst, twaalf roeden wijd.*

als een Schaatsryder op zijn *vooraanzigt* valt, moet hy dikwils noch *Het miesterloon betalen van zijn geblutsten kop*; gelijk HOOFT schrijft in *Warenar Act. Act. III. sc. 3.* maar het achteraanzicht heeft dat voordeel, dat het zo licht niet *geblutst* wordt. REINIER ANSLO, *Martelkroon* bl. 16.

+ *terwijl de halzen zwellen,*
 Geblutst van 't zware juk.^(k)

+Vs. 180.

+om dit *zwellen* van *geblutste* halzen wel te verstaan, moeten deeze twee woorden in den *tijd* onderscheiden worden. onder 't juk hygende, wordenze *geblutst*; maar dat afgenomen, zo *zwellen* zy: want in 't menschenvleesch veranderen de *blutsen* doorgaands in *builen*. +Bl. 517.

- (k) ANSLO was dit, gelijk vele andere gebruiken, aan den Heere HOOFT schuldig. in zijn *Histor.* bl. 173. lezen wy: *den nek te blutzen, jaa te breeken, die altijd eeven booghsaam, zich 't pak liet opleggen.* Hy gebruikte het ook, als VONDEL, bl. 101. *'t gespuis - met bylen, haamers, houweelen, in de vuyst, aan blutsen, breeken, en plonderen.* Zoo deed ook VONDEL, *Hieruf.* Verw. I. 1.

De stormbock blutzens moê, verpaistert wat z[ijn] hoornen.

en hiervan by denzelven *Altaergeh.* I. bl. 52.

*De blutse en buil eischt daeghlix artsenye
 Die wonden heel, en lijf en ziel bevrye
 Voor dootelijck vergif van overtret
 Der nieuwgestelde en liefelijcker wet.*

dan dit woord en de fraie overdrachten daarvan zijn my by latere dichters niet voorgekomen. CATS ging MONEN voor in zijn *Werken* fo. 267.

*Opdat het fruyt ten vollen rijp
 En sonder bluts en sonder vleck.* N. H.

Vs. 278.

- waeide daer de vloot op anker rijdt,
 En marren blijft, geen wint dan die de maght verlette.

De Heer TEN KATE schrijft I. D. bl. 562. WAYEN, WOERY, *oul. in Participio GE-WAYEN, doch nu GE-WAEIT; gelijk ook wel in Imperf. WAEIDE.* 't Is vreemd, dat die Schryver zich hier weder, gelijkwe reeds in *Jaagen en Vraagen* B. V. vs. 647. en 878. aangetoond hebben, zo zeer vergist, dat hy 't oude voor het nieuwe, en 't nieuwe voor 't oude neemt. *Gewayen* hebben noch ouden noch nieuwen gezeid, zo weinig als *Gejagen* of *Gevragen*. *Woey* is verbasterd en nieuw, gelijk *Joeg* en *Vroeg*; *Waeide* alleen by de Ouden bekend. *Hist. van Alexander* 1515. c. 4. *ende het donderde ende het waeyde mit blixemen also gruweliken. Destructie van Troyen* 1479. fol. 3. d. *want die seylen zeer groot ende breed waren, ende die wynt seer harde waeyde. Het Goudsche Cronijckje* 1478. bl. 10. *soo wayden met eenen grooten starcken winde - alle die groote boomen ter neder. Bybel* 1477. *Exod. XIV. 21. met enen vreseliken barnenden wint, die alle die nacht wayede. Materie der Sonden* fo. 49. d. *dese Canonic sach dat haestelic een wint quam en weide te samen wt alle die lampen inder kirken. Hand. der Apost. MS. 1431. XXVII 40. ende na dat die wynt waeyde. CLAES. WILLEMSZ. der Minnenloop* MS. 1486. B. II. cap. 1.

*Nu ghevielt eens dat dat meer
 In storme was verbolghen zeer
 Ende wayde een overdrachlic wint.*

[†]COLIJN VAN RIJSSELE, Prologhe op den *Spiegel der Minnen*:

*Hoe dat Leander verdranc in de zee,
By eender lanteerne, die waeyde in twee.*

[†]Vs. 278.

en IV. Spel. f. 57.

*Des scheeps, dat zoo laveerde en draeyde,
Midts datter in zee al zulcken storm waeyde.*

L. VAN VELTHEM IV. 57.

*Dese wint dede groot ongevoech:
Hi wayde den wagen averecht.*

MELIS STROKE B. VII. vs. 87.

*Want de selve wint de [die] wayde
Was so clene -*

vs. 453.

De wint wayde wel te maten.

B. VIII. vs. 53.

*Dat weder was scone en heet,
Ente wint en wayde niet.*

VONDEL echter, die hier wel schrijft *waeide*, gelijk ook in *Gijsbr. van Aemstel* Act. III.

Wat stormen waeiden my niet sedert over 't hooft!

en elders; schreef ook somtijds *Woey*, als in *Palamedes* Act. III.

Was oirzaeck dat de vloot der Frygen overwoey.

dat by veelen, ja de meesten, der Nieuwen, maar by geenen der Ouden te vinden is. alleen vind ik by ED. DE DEENE, *War, Fabulen* M.S. 1567. fab. 40.

Het haghelde, sneeude, woey wten noordt-oosten.

Vs. 341.

Verlaetge Pergamum, alreede in uwe hant?

Hand is hier *magt, bedwang*, gelijk meermaalen. FR. VAN HOOGST RATEN, *Beg Pelgrim*. bl. 94.

*Te weten, of gy 't hebt in uwe hand,
En altijd wel zijt machtig-*

PH. NUMAN, *Strijt des gemoets* [1590.]. B. IV. vs. 941.

*In de handt der tonge (naer Salomons bediet)
Es goet en quaet, leven en doot gelegen.*

Hy ziet op *Spreuk*. XVII. vs. 21. *doot en leven zijn in het geweld der tonge*. Hebr. HAND. vergelijk *Genes.* ^{XVI}. 6. H. DE GROOT, *Inleyding tot de Holl. Rechtsgel.* I. 6. bl. 24. *magt der vaders over de kinderen, onder haer hant staende*. PH. ^{Bl.} 518. RUYCHROCK MS. 1486. fol. 16. *gelijcke seyt dat evangelium van sinte Lucas, dat ten tyde van ons liefs Heeren geboorte Cesar Keyser van Rome hielt in zijn handen trijck van alle die werelt*. [by MELIS STROKE gemeenzaam B. I. vs. 31.

*Dat ghi moghet sien en horen
Wanen [vanwaar] dat ghisijt gheboren
En bi wat redenen ghi in hant
Hebbet Zeelant en Hollant.*

zie ook vs. 86. 1211. 1244. enz.] zo zegtmē ook *leveren* een stad of land *in iemands handen*, enz. zie boven II. D. bl. 271.

Vs. 423.

*De hemeltekens en Zeilstarren, Regenstarren,
De Noortsche Beeren, die in zee niet zinken darren.*

ZEILSTARREN, REGENSTARREN, in 't Latijn *Pleiades* en *Hyades*. Volgens de Fabel zijn de eersten zo genoemd naar haar moeder *Pleioné*, de anderen naar haar Broeder *Hyas*. Maar VONDEL ziet hier op een' natuurelyker oorsprong dier naamen, volgens den welken *Pleiades* genoemd zijn van 't Grieksche *πλεῖν* d.i. *zeilen*, omdatmen by haare opkomst, die in de Lente geschiedt, de Zee weder veilig kan bevaaren; zie ANTONIDES, in den *Ystroom* B. IV. bl. 112. en dus zeer eigenlijk *Zeilstarren* vertaald. de *Hyades*, zo geheeten van 't Grieksch *ἕειν*, d.i. *regenen*, omdat zy, 't zy zinkende of ryzende, zwaaren regen en storm veroorzaaken, worden met geen minder recht *Regenstarren* genoemd. P. LE CLERCQ, *Huw. Mintaf.* B. I. bl. 25.

*- - - het drooge en schraale landt
Is met geen water, dat de vochtige HYADEN
By emmers boordevol neerstorten, te verzaaden.*

SEVERUS ALETHOFILUS, dat is, de Strenge Vriend der Waarheid, *Chronomastix of Geessel deezer Eewee* vs. 231.

*Ziet hoe u 't koud gestarnt des regens dreigt, of 't zwaard
Van wreede Orion, en Arktofilax, wiens baard
Van sneeuw en ijs begrijst, wanneer hy, afgereden
Uit 't guure Noorden, sleept de zwarte buyen mede.*

daar ook in de Uitleggingen, 't *gestarnt des regens*,

+genoemd wordt *Hyades*.⁽¹⁾ en van *Orion* breeder gesproken wordt. van *Arktofilax*, zie ons boven B. X. v. 628. Ons voornaamste oogmerk in deeze Aantek. zal zijn, +Vs. 423. deeze twee Gestarnten duidelijk te onderscheiden, omdatwe bevinden, datze dikwils 't eene voor 't andere genoemd worden. want door het verwarren der naamen, die alleen dienen om de dingen te onderscheiden, verwartmen ook de dingen zelfs. Wy zagen B. I. vs. 80. dat VONDEL den naam van *Zevenstar* gaf aan den *Wagen*. doch schoon, gelijk JOS. SCALIGER schrijft, *Prolegom. in Manilium*, en de *Wagen*, en de *Hyades*, en de *Pleiades*, elk uit *zeven* starren bestaan: de laatsten worden echter alleen, +als met haaren eigen naam, de *Zevenstar* genoemd. Zo noemt hy voor deeze *Zevenstar* weder B. IV. vs. 240. de *Regenstarren*; welke benaaming +Bl. 519. beter, gelijk hier, zo ook B. III. vs. 794.(gegeeven wordt aan de *Hyades*. LUD. SMIDS verwart de twee laatsten ook, schryvende in zyne Aantek. op VALENTIJS vertaaling I. *deel* bl. 91. dat de *Pleiades* ook *Hyades* genoemd worden. HOOGVLIET houdtze mede kwaalijk voor de zelfden: want bl. 124. van het *Zevengestarnte* spreekende, schrijft hy tot verklaring daarby: *de Pleiades dochters van Atlas en Pleione, ook Hyades genaamt naar haarenbroeder Hyas*. en bl. 145. noemt hy de *Hyades* in het dicht zeer wel, *'t regenend gestarnte*, maar op den kant kwa-

(1) PLINIUS, *Hist. Nat.*. L. II. c. 39. *qualiter in Suculis sentimus accidere, quas Graeci ob id pluvio nomine HYADAS appellant.* [HUYDECOPER.]

*lijk, 't zeventarnte: en zo weder bl. 165. daarze echter dochters van Atlas en Etra, niet van Pleione, genoemd worden. dit is te vreemder, omdat zy van OVIDIUS, ^{+Vs. 423.} op de allerduidelijkste wyze, onderscheiden worden, gelijkwe terstond, uit de vertaaling van HOOGVLIET, aantoonen zullen. De PLEIADES zijn, volgens 't zeggen der Dichteren, zeven zusters, dochters van Atlas en Pleione, welker naamen FESTUS AVIENUS in deeze twee vaarzen begreepen heeft:

*Electra, Alcyone, Celaeno, Taygeteque,
Et Sterope, Meropeque, simul formosaque Maja.*

OVIDIUS spreekt 'er uitvoeriger van in *de Feestdagen*, en aldus volgens de vertaaling van HOOGVLIET B. IV. bl. 124.

*Genoemt het Zeventalgestarnte, en dus bekent,
Of schoon maar zes by een staan aan des hemels tent.
Het zy, omdat de goon by zes gezusters lagen:
(Want Sterope kon Mars, gelijk men zegt, behaagen;
Halcyone Neptuin; en Jupiter verscheen
By nimf Taigete, Maje, Elektra, en Celeen.
Meroop, de zevende, is aan een der stervelingen,
Aan Sifus, getrouwt, die 't naberouw kon dringen
Om zich uit schaamte te versteeken voor het licht)
Of 't zy omdat Elektre, in 't droevig aangezicht
Geen flikkerende vlam van Troje kon verdraagen,
Maar beide handen voor haar' oogen heeft geslaagen.*

in deeze vertaaling wordt het beslaapen van *Celeno* kwaalijk toegeschreeven aan *Jupiter*, in plaatse van aan *Neptuin*, gelijk in 't Latijn van OVIDIUS te zien is. Deeze woorden leeren ons ook, dat 'er, van de zeven, maar zes gezien worden: doch ook die

+zes vertoonen zich veeltijds als ééne ster, konnende +kwaalijk onderscheiden worden. hierom noemt haar MANILIUS *Lib. V. vs. 521. glomerabile sidus*; wy zouden kunnen zeggen, *een saamenvloeiend gestarnte*. Sommigen willen, datze ten hemel gevoerd zyn, omdatze 't ongeluk van haar' vader, in eenen berg hervormd, zonder ophouden beweenden: anderen, ten loon haarer kuisheid, zijnde van Orion vergeefs aangezocht, belaagd en vervolgd. dit roert JONKTIJS aan in het *Twistgesprek* bl. 98.

+Vs. 423.

+Bl. 520.

*Hoe veer de Pleiades (die om Orions hitte
In starren zijn hervormd) van onz gescheyden zitten.*

zie ook de Uitlegging aldaar. Omtrent haare standplaats aan den hemel, schrijft ZACH. HEYNS, in de Uitlegg. op zyne Vert. van *Bartas* I. 4. bl. 168. *Pleijades zijn seven sterren voor de knien van den Os*. BARTOL. ENGELSMAN B. VIII. c. 27. *dese heeft hoer stede tusschen den knyen van den Stier*; hy voegt 'er by, *als Ysidorus seyt*. doch haar rechte plaats is op de schoft, of een weinig bezyden den hals des Stiers. Van de HYADES geeft ons OVIDIUS geen minder berecht dan van de voorgaanden, in 't zelfde Werk, door HOOGVLIET op deeze wyze verduitscht B. V. bl. 165.

*Maar als weer de avondt valt, vertoonen zich omhoog
De Regenstarren, die weer flikkren in ons oog.
De heldre Stierkop straalt met zeven flonkerlichten:
De Grieksche zeeman noemt, om dat zy regen stichten,
Hen ook het Buigestarnte. ik vinde 'er die met schijn
Bewyzen willen, dat het Bacchus voedsters zijn:
Maar andre meenens, dat zy eertijds nichten waaren
Van blonde Thetis, en den koning van de baaren.*

+Want Atlas was noch met den hemel niet belaân,
Toen Etra, dochter van den vader Oceaan,
Hem Hyas, schoon van leest, en deeze nimfen baarde.

+Vs. 423.

vervolgens verhaalt hy de dood van Hyas, en de droefheid der Zusteren, daarom in 't gestarnte geplaatst. Waar zy geplaatst zijn, zienwe in de aangehaalde woorden; naaml. in den *Kop des Stiers*. want de *Pleiades* en *Hyades* maaken elk een gedeelte van den Stier uit, gelyk MANILIUS zegt, *Lib. I. vs. 371*.

Pleiades Hyadesque, feri pars utraque Tauri.

daar MICHAËL FAYUS beider plaatsen, en welk gedeelte des Stiers yder uitmaakt, ons zeer bescheidenlijk, in printverbeeldinge, aanwijst, *Not. ad Manil. p. 33.*^(m) Voorts meldt ons OVIDIUS haar getal, *zeven flonkerlichten*; overeenkomende met het geenwe +boven uit SCALIGER aantekenden. maar C. JUL. HYGINUS, *Fab. CXCII.* telt 'er maar *Vijf*, die hy noemt, *Phaesyla, Ambrosia, Coronis, Eudora, Polyxo*. Eindelijk, om +Bl. 521. ons met alles niet op te houden, zienwe, dat zy halve zusters zyn van de *Pleiades*, allen van *Atlas*, maar deezen uit *Pleione*, geenen uit *Etra*, geboren. waarin wederom HYGINUS verschilt, zeggende dat *Atlas* by *Pleione* teelde twalef dochters, zeven *Pleiades*, vijf *Hyades* genoemd; en eenen zoon *Hyas*. Deeze *Regensterren* worden in 't Latijn ook genoemd *Suculae*; over welken naam, zie VOSSIUS in *Etymol. voce HYADES*. 't Is nu klaar, dat de *Pleiades*

(m) PLINIUS, *Hift. Nat. L. II. c. 41. Exempli gratia*, in cauda Tauri septem(sc. stellae), quas appellavere Vergilias, in fronte *Suculas*. [HUYDECOPER.]

+ en *Hyades*, byzonder gestarnten zijnde, niet vermengd dienen te worden. De Dichters voegeuze in hunne werken dikwils te saamen; ook somtijds zo, datze voor den gemeenen naam *Pleiades*, dien van ééne der zeven zusteren, stellen, gelijk OVIDIUS in dit Werk III. 597. *Taygetenque Hyadasque*, by VONDEL vs. 764. *Taigete en Regenstarren*. want *Taygeté* is eene der zeven, als boven gezeid is. zo noemt hy in de *Treurdichten* I. 10. vs. 14. *Steropé*, eene andere zuster, voor, 't heele gestarnte, en daarop vs. 16. afzonderlijk de *Hyades*. Voeg 'er voor 't laatst by, dat het *Zevengestarnte* ook in de Heilige Bladeren bekend is, als *Job* IX. 9. XXXVIII. 31. en *Amos* V. 8. in welke drie plaatsen te gelijk *Orion*, en in de eerste ook de *Wagen* gemeld wordt. waaromtrent H. AINSWORTH, of de vertaaler S. VOMELIUS, schrijft over *Genes*. I. 16. *Sommige van de Sterren of Gesternten hebben naamen in de H. Schriftuur, als Ash, Gesiil, Cimah en Mazzaroth of Mazzaloth: welke wy noemen met andere naamen, den WAGEN, ORION, PLEIADES of Seven-gesternte, Planeeten en teekenen in den Zodiak. Sy mogen wel verduitscht worden WATER-STERREN, WINTER-STERREN, DONDER-STERREN, en diergelyke; want door haar opstaan en invloeiingen, stormen, tempeesten, schoon en lieflijk weder voortkomen, door de bestellinge van God, sie Job 38. Amos 5: 17.* En dus verre over deeze stoffe. de Aantekeningen op de volgende vaarzen zullen wy bewaaren tot ruimer gelegenheid. deeze tegenwoordige hadden wy elders beloofd.

+Vs. 423.

Vs. 456.

*Om zyne droefheit en de weên, die 't hart benouwen,
Te lenigen.*

LENIGEN, is vermurwen, verzachten, of zacht maaken. het is geen woord van Duitschen oorsprong. maar gemaakt van 't Lat. *Lenire*. wy hebben het totnochtoe by geene Ouden, zelfs by PLANTIEN of KILIAAN, niet gevonden: doch het klinkt zacht, en geeft dus eenen niet onaangenaamen nadruk aan zyne ⁺betekenis. wy zyn zo nauwgezet niet, ofwe mogen wel eene enkele vreemde bloem, voornaamlijk ^{+Bl. 522.} van een lieffelyken geur, in onzen vaderlyken tuin dulden; schoonwe mede yveren, om 'er niet alleen het schadelyke onkruid, maar ook de reukelooze veldbloemen, uit te rooien. Onze beste Dichters bedienen zich van dit woord; zie VONDEL, Voorr. voor *Ovidius Herschepping* en *Adonias* III. 2. bl. 31. de *Gedichten* van POOT bl. 134. 186. en 392. de *Feestdagen* van HOOGVLIET bl. 88. de *Verdediging der Poëzy* van J. DE HAES bl. 559. den *Vreedz. Christen* van G. BRANDT bl. 219. D. SMIDS *Gedichten* bl. 34. *Nagel. Gedichten* I.D. bl. 3. 83. 288. HOOFT, in *de Medicis* bl. 201. *Tacitus* bl. 82. *Gedichten* bl. 241. en ANTONIDES, in den *Ystroom* bl. 103. By den laatsten vindtmen ook het Byvoegelyke *Leenig* bl. 119.

--- om de zy
Te kiezen van Oranje, en leeniger voogdy.

fraai noemt de zoetvloeiende EV. KRAEYVANGER het elpenbeen *lenig*, *Dichtlievende Lente* bl. 25.

De schoonheid van het maagdebeeld,

⁺*Uit lenig elpenbeen gesneden.*

⁺Vs. 456.

d.i. 't geen zich wel laat bewerken, en waarvan de kunstenaar alles kan maaken, wat hy wil.

[POOT I. D. bl. 167.

In 't lenigh elp eens fieren boezems zent.]

NIKOLAAS PELS op de Werken van BREDERODE:

*Geen hart en is soo kout, soo ruw, soo hart, soo steenigh,
Dat niet vermurwen sou, en worden sacht en leenigh,
Als 't, met een kloeck verstandt, sijn vryerytjes leest.*

[ook *Lenigster*. D. SMIDS, *Nagel.Gedichten* I. D. bl. 4.]

Vs. 494.

*- waerom komt Ulis niet opgeschooten,
En sluipen door de wacht, en vreest zich in gevaer
By nacht te geven, en door spits en zwaerden naer
De stadt te gaen, ja zelf op Pallas burgh te stygen.*

Ik zal niet betwisten, of hier door de schuld des Dichters, of door die des Drukkers, het woord *spits* zy ingesloopen.⁽ⁿ⁾ want ik kan niet denken dat VONDEL hier *spits* neemt voor *pijl*, gelijk hy dit woord gebruikt B. I. vs. 533.

Doorschiet dien wreedten draek met duizent scherpe spitsen.

het welk hier niet te dulden zou zijn; en ook zekerlijk van VONDEL niet gedacht is. Men moet hier leezen *door* SPIETS *en zwaerden*, het welk te zekerer is, omdat vooreerst het woord *spits*, dat in den oor-

(n) In het Handschrift van VONDEL staat duidelijk *spits*.

log ⁺eigelijk *heirspits* betekent, hier niet te pas komt; en ten anderen *spiets en zwaard* een zeer gemeene spreekwijs is, om allerlei krijgsgeweer uittedrukken. J. REVIUS, ⁺Vs. 494. *Overijss. Dichten* bl. 244.

*Men loopt door spies en sweert, om syne nabuer-landen
Met cracht of argelist te crygen inde handen.*

R. VISSCHER, in 't vierde *Raetsel*:

Ick kan ghebruycken spietsen noch swaerden.

L. BAKE, in de *Bybelzangen* bl. 7.

*En met den Assirier en Edom tegens my
⁺Te vellen spiets en zwaard, gelijk een weerparty.*

⁺Bl. 523.

HENDRIK SCHIM, *Kruisfeest* bl. 26.

*-- toen ik met spies en zwaert
Mijn' velttieran dorst volgen onvervaert.*

J.B. WELLEKENS, *Brief van David aan Michol* vs. 74.

*Dus heeft my Isaks Godt zo menigmaal beschut,
Behoed voor spiets en zwaard, en stijsgespanne boogen.*

C. VANDER CRUYSSSEN, *Schaking van Judith* Act. I. sc. 4.

Dat noit door swaert of spiets of wapens is verslon nen.

daar 'er, niet wel, de algemeene naam van *wapens* is bygevoegd. *Door spiets en sabelen*, leestmen by NIL VOL. ARD., in *Orondates en Statira* Act. IV. sc. 9. Voor veele eeuwen schreef reeds OTFRIDUS IV. 16. 37. *Mit speron ioh mit suerton. d.i. met speeren en met zwaarden.*

Vs. 509.

*En helt Idomeneus, een lantsman, trots te paert,
Van helt Merion, en Menlaüs schat dit waert.*

MENLAÜS voor *Menelaüs*. dit is, mijns oordeels, geheel verwerpelijk. toevallig komt, by deezen, een andere misslag, t.w. *Meríon*, voor *Mérion*, gelijk dees naam moet uitgesproken worden. (eigelijk hiet hy *Meriones*)^(o) zodat hier alleen het woord *helt* behoeft weggenomen te worden, om twee misstallen tevens te herstellen; aldus:

Van Merion en Menelaüs -

Wy haalden boven II. D. bl. 280. een vaars uit de *Maagdenbrieven* van onzen Dichter aan, dat eenige overeenkomst met dit heeft;

De rechte moeder van cermonien en zeden.

voor *ceremonien*: dat ook, niet op den zin maar

- (o) Ik wenschte, dat ik hier een streepje boven de *i* in *Meriones* gezet had, dan zou S. FEYTAMA waarschijnlijk niet geschreeven hebben in *Telemachus* B. XIII bl. 312.

*Held Meriones, die vol roems op d'oorlogswagen
Voor Troje my verzelde -*

Verg. HORAT. I. carm. 6. vs. 15.

*Nigrum Merionen? aut ope Palladis
Tydiden Superis parem? [HUYDECOPER.]*

Zoo schreef, 't is waar, FEYTAMA in den eersten druk van synen *Telemachus* van 1733, doch in dien van 1763 leest men:

*Den held Meriones, die in de Troische slagen
My had met roem verzelt -*

+ alleen op het vaars ziende, aldus beter zou klinken:

De rechte bron van ceremonien en zeden.

+Vs. 509.

dat het wegneemen der Ruste uit het vaars hier geen' hinder doet, kanmen hooren; en die twijfelt kan het toetsen aan de Regels, in het slot van het Tweede Boek wijdloopig behandeld. zie ook de Aantek. beneden B. XV. vs. 1164.

Vs. 570.

*Ulisses zeilde in 't ent zeeghastig voort van hier
Naer Lemnos, 't vaderlant van Toas, en zijn gade
Hipsipile, berucht alom door d'ongenade
En manslaght van 't geslacht der vrouwen daer begaen.*

De Schryver van 't *Gemoralizeerd Kaetsspel* MS. 1452. bl. 148. zegt van zich zelve: *Ic was wylen balju in Oestvlaenderen, daer ic ghevanghen hadde enen man vut Zeelandt, die berucht was van eenre manslacht.* Men behoeft hier niet te vraagen, wat *berucht* zy: maar de vraag is, of het oit in een' goeden zin gebruikt wordt, en of enkel *berucht zijn*, + niet zoveel zegt als *kwaalijk berucht zijn?*^(p) zo

+Bl. 524.

(p) Zo vind ik ook *gerucht* alleen voor *kwaad gerucht*, by CLAES WILLEMSZ., *der Minnenloep* MS. 1486. B. II. c. 17.

*Want hi en hadde tot ghenen steden
Nye ghesijn in enich gherucht.*

de zelfde B. III. c. 9.

Onberuft van *yemants*, *weert*. [HUYDECOPER.]

+oordeelde ik voorheen, en schreef in mijn HORATIUS bl. 19. *'t zy hy een bedrieger, een dief, een overspeeler, een moorder, of anderszins berucht was.* doch nu ^{+Vs. 570.} leestmen 'er, by zeker toeval, *kwaalijk berucht; dus ongeregelde en* qualijk beruchte *menschen* by VOLLENHOVE, *Heerl. der Rechtv.* bl. 64. dat ik nu weder niet goedkeur. vooreerst, omdat *berucht* het zelfde is met het Latijnsche *famosus*, welk woord HORATIUS hier bezigt, zonder eenige by voeging van *malè, pravè*, of iets diergelijks. ten anderen, en voornaamelijk, omdatwe *berucht*, alleen gesteld, by Ouden en Nieuwen in dien zin gebruikt vinden. VONDEL in dit Werk B. IV. vs. 385.

Hoe 't by quam dat Salmaes berucht was -

in 't Latijn *infamis*. in *Palamedes Act.* III. sc. 5.

AG. *Hoe komt gy dan berucht?* PA. *Dat vraegt hen, die dit strojen Tot schennis mynes naems.*^(q)

(q) Zoo ook sc. 4. in den druk van 1626.

*Noch dorst gedaghvaert niet sijn saeck voor 't recht bepleyten:
Vermids hy was berucht van schandelijke feyten.*

daar nu staat:

*En dorst sijn zaeck, voor recht gedaghvaert niet verweeren,
Dewijl hy 't halsrecht, dat hem dreichde, niet kon keeren.*

HOOFT, Voorr. voor de *Minnezinnebrieven*:

Dan aen Jupijn berucht met zoo veel snoeperyen.

Historien bl. 31. beruchtigt *met ketteryen.* J. CATS, *Werken* fo. 260. c.

Als Moyses van een moort berucht.

W. VAN DER POT, *Endeldijk* vs. 281. van de Prinsen van Oranje:

Bemind, gevreesd, beroemd, berucht, ontzien, geacht. dus al in de *Handvesten van Dordr.* van VAN DE WALL bl. 108. *berucht sijn van rade jof vangenesse jof moert onses lieven neven Heren Florens.* in het *Boek der Byen* MS. fol. 144. a. *corts daer nae worden sy beyde beruchtigt.* zoo zouden ook, die de nieuwe hooge school van Leyden, bezochten, *gehouden worden voor besaemde persoonen*, by Placaat van Philips den II. zie *Placaatb. van Vlaanderen* II. D. bl. 4. dan dit *befamen* wordt ook in een goeden zin gebezigt, als HUYDECOPER wel aanteekent. HOOFT, *G. van Velzen* III. 1.

Zijns levens heele loop doet hem voor goet befamen.

VONDEL, *Ovidius Herschepp.* VI. 13.

Zy was geensins befaemt door haer geboortelant.

en dus in dit werk menigvuldigmalen. Voor dit *befamen* in eenen kwaden zin gebruikte STOKE B. V. vs. 1110. *beseggen*:

Des wert hi beseit int leste.

Immers hebben dus de vroeger uitgaven. maar het H. S. A. heeft alleen *beseert*, dat de Heer HUYDECOPER in zyne uitgave heeft aangenomen. N.H.

⁺en dat het van ouds die betekenis gehad hebbe, blijkt ons vooreerst uit KILIAAN en PLANTIJN, en vervolgens uit het oude gebruik, waarin *onberucht* eigenlijk is [†]Vs. 570.
onbesproken: Juffr. K. LESCAILJE, in *Herodes en Mariamne* Act. III. sc. 2.

*Hoc! haar beschuldiger was altijd onbesproken,
Een amptman, aan wiens trouw noch nooit iets heeft ontbrooken.*

zijnde deeze woorden meest gebruikelijk van personen die *ter goeder naam en saam staan*, en van *bekende trouwe* zijn. Privilegie van Graaf Willem IV.

+1342. (in de *Handvesten van Amsterdam* bl. 3. a.) *ende wat Poorter dat die Schoute, ende die Schepenen ontfaen, die goed knaep is, ende onberuft, daer en sullen wy niet weder seggen.* op de zelfde wyze vind ik 't in een' ouden Brief, geschreeven 1416. waarby Gerrit Meester Willemsz. ordineert een Officium in St. Nicolaas Kerke alhier, van vijf Missen ter Weeke, te doen op St. Andries Outaar: *Wanneer dat dat outaer voirn. gheen cappellaen en heeft, soe sal die Prior der Carthuseren tsinte Andries ter zaligher havene bider stede Amstelredam die dan ter tijd wesen sal, mit tweek van sinen oudsten broederen vanden convente voirn. bi hem inden voirs. cloester ontbieden enen goeden eersamen reckeliken Priester, die onberucht sy nae hoiren vermoeden ende verstaen; ende segghen hem aldus:* enz. Het zelfde zoumen kunnen denken van *Befaamd*, het welk ook by KILIAAN alleen ten kwaade wordt genomen. A. BIJNS B. I.

Maer ic en wil niemant bisondert befamen.

d.i. in een kwaad gerucht brengen. Doch, behalve dat dit by PLANTIJN tweeszins verklaard wordt, zoo is 't ook zeker, dat wy het noch dikwils in 'een' goeden zin neemen. Eindelijk heb ik ook *Berucht* in een' goeden zin gevonden by T. ASSELIJN, *Grooten Kurieen* Act. I. sc. 2. +Bl. 525.

Sy is hem eygen, doch berugt van KUYSCHEN ZEDEN.

[en by MARIA SIBILLA MENZON, in 't Stamboek van *Johanna Koerten* bl. 46.

*Johanna wijdt en zijds berucht,
Door uw papiere schaarevrucht.]*

Vs. 596.

*De noort wint en maetroos vermaent hen op 't getyde
Te passen, en voorwint te zeilen zeewaert aen.*

VOORWINT is hier één woord, *Adverbialiter*, of, gelijk een Bywoord, genomen. zo zegtmen ook oneigelijk, *de zaaken gaan voorwind*, d.i. *gelukkiglijk, voorspoediglijk*, doch als men van *zeilen* spreekt, zoude ik liever schryven *voor wind*, gelijkmen ook schrijft, *voor stroom*, als twee woorden aangemerkt. dit is een kleinigheid. Vreemder mag 't schynen, datmen hier noch het lidwoord *de* tusschen beide voegt, *voordewind*, en het dan als een *Substantivum* in alle Naamvallen buigt, blyvende *de* in het midden onveranderlijk, terwijl 't noch een ander lidwoord aan 't hoofd heeft: ANTONIDES, *Ystroom* B. IV. bl. 132.

En wacht een VOORDEWIND om voort in zee te steeken.

en in zijn *Vertalingen* bl. 290. uit HORATIUS:

*Zijt fier, wanneer u rampen quellen;
En bint voorzichtig, wanneer uw zeilen zwellen,
In VOORDEWINDEN van gewin
Zomtijts een reefjen in.*

by MATTHEUS DE RUUSCHER, *Verhand. over de Aeloude Gedenkpenn.* wordt deeze plaats aangehaald, en daar in geleezen *voor de winden*, als drie woorden. HOOGVLIET, in de *Feestdagen* B. III. bl. 101.

- - *vertrokze, om 't wyde meer te peilen,
Met eenen VOORDEWINDT.*

maar bl. 111. schrijft hy

- *en geef mijn' dichtgeest VOORDENWINDT.*

+Noch zegt hy B. IV. bl. 132. *het* VOORDEWINTJE: naar in *Abraham* B. VI. vs. 8. *het* VOOR DE WINTJE; welk laatste minder goed is dan het eerste. zo schreef BRANDT +Vs. 596. niet wel in *De Ruiter* B. XVIII. bl. 992. *net* een *Noordelyke* VOOR DE WINDT. gelijk ook ELIAS HERCKMANS, *der Zeevaart Lof* B. V. vs. 945.

Stiert met een VOOR DE WIND te vyand waert ons schepen.

want *de* kan hier niet op zich zelf bestaan, of 't moest *den* zijn. Doch wat doet hier dit lidwoord? en waarom niet, *een* VOORWIND, gelijkmen zegt *een* TEGENWIND? BRANDT weder B. XV. bl. 831. *zoo veel de* tegenwindt *en tusschenkoomende stilte toeliet*. Mogelijk wasmen beducht dat *voorwind* zou kunnen schynen te staan tegen *achterwind*, d.i. wind *van achteren*; en dus zou *voorwind* betekenen een *wind van vooren*; dat regelrecht strydig is met +een *voordewind*: want, gelijkwe leezen in de *Liedekens en Refereynen*, gemaakt by *Haerlem Soetendal*, in 't begin der +Bl. 526. voorgaande eeuw, VII. Lied:

*Al blaest hy den hooren' ten helpt hem al niet;
Daer den WINT VAN VOOREN' komt, 't is al verdriet.*

Deeze reden behaagde ons eertijds, toenwe de spreekwyze van *een voordewind*, wilden verdedigen, omdatze by veelen in gebruik is. doch het is een *Sophistische* of strik-reden, die inderdaad tot niets bekwaam is, dan tot het verwarren der denkbeelden; dat hier klaar blijkt: want *ACHTERWIND* zou dan eigenlijk zijn een *Voordewind*; en *VOORWIND* een *Tegenwind*. maar dewijl het woord *Achterwind* in de gansche Zeevaart niet bekend is, zo kanmen daar ook niet denken aan een *Voorwind*,

*t.w. in de betekenis van een *wind van vooren*. Wy laten dan de *Voordewinden* over aan den onbeschaafden spreekstijl, en oordeelen datmen altijd behoore te schryven *een Voorwind*, in tegenstellin ge van *een Tegenwind*. P. BEELAERT, *Leven van K. Kaerle den V. 1570*. B. III. fol. 81. d. *soo is hy tschepe ghegaen, ende MET voorspoet ende VOORWINT wech geseylt*. JOHANNES BRANDT, *Poëzy* bl. 6.   *Vs. 596.

Blaest door zijn' adem met een VOORWINT in het zeil.

het welk wy alleen goedkeuren.

Vs. 599.

- *Trojaensche vrouwen kussen*
De kust en scheiden van 's lants boom, die ondertusschen
Noch opsmookt.

Zie van zodaanige Letterspeelingen de Aantek. B. I. vs. 359. en voeg 'er by 't geen J. VANDER BURG zegt, *Lijkdicht op J. van der Straten*:

- - - *en laet uw Ebb' zich wachten*
Van langer langhs u kil te kussen onse kust.

Vs. 622.

En recht als of men, met dit doode lijk van strant
Te schuppen, en voort wech uit d'oogen heen te snyten,
Zich zelve, en de ziel van wroegen en van wryten
Ontlasten konde, plompt het lichaem in de zee.

De schorre klank van deeze herhaalde WR, in *wroegen* en *wryten*, drukt de wrangheid der betekende

+zaake niet kwaalijk uit. diergelijk vindtmen by G. BRANDT, *Vreedz. Christen* bl. 105.

Hoe zochtze in scheuringen te WRyten en te WROeten.

+Vs. 622.

en anderen: doch by niemand krachtiger dan by POOT bl. 422.

Neptunus WReeden WRok en WRange WRAak ten doel.

Vs. 654.

*En zegt: gewis mijn moedt gedooght niet armen snoot
Voor een slavin te gaen.*

SNOOD, datmen nu doorgaands gebruikt voor *boos, schelmsch*, enz. is eigenlijk, *Verachtelijk, slecht, gering, ongezien*, en wat dies meer is: of, om het met één woord te zeggen, *Snood* is *arm*. en wat is +er verachtelyker dan *arm* te weezen?^(r) zeer wel worden dan hier *arm* en *snood* te saamengevoegd: J. THIEULLIER, *Porphyre* +Bl. 527. en *Cyprine Act.* l. sc. 3.

*Wat quelt ghy met dees liefd' my ermen herder snoot,
Om een die rijck en schoon voor my is al te groot.*

- (r) *Materie der Sonden* MS. fol. 30. b. *ghi hebt my snoder gheacht dan enich dinck dat ghi hebt beseten, want hoe snode dat gheweest heeft, ghi hebdet meer ghemynnet dan mijn gherechticheit en ghelove.* En fol. 58. a. met de gemelde tegenstelling van *snodelic ghecleedt* en *ghetroent mit eren en glorien.* enz. *costele* en *snode clederen* staan ook tegen elkander. fol. 94. b. en elders in dat werk. CLAES WILLEMSZ. MS. 1486. B. l. c. 10.

*Doch ist dicke woel gheschiet
Dat een groot vorst en heer,
Een snode joncfrou mynde zeer.*

Coninx somme (1478.) fol. 145. *si en connen niet oerdelen, wat cleyn of groot is, of wat costelic of snode is.* [HUYDECOPER.]

+gelijk ook *armoede* en *snoodheid* in de *Altaergeheim*. B. III. bl. 113.

+Vs. 654.

*Tot teken van uwe armoede en uw snoothet,
Tot klaer bewijs van zyne onmeetbre grootheit.*

daar 's *menschen snoodheid*, en zyne, d.i. *Gods grootheit*, recht tegen elkander overstaan. W. SCHELLINKS, *Uitbreid. der III. Bede* vs. 59.

--- *wy waren d'aldergrootste
Van al uw' Schepz' len, maar zijn nu eerst d'aldersnootste.*

MS. 1452. bl. 87. *sy werdt al ontcleet van haren snooden clederen, ende naect ghemaect toter huut: ende was al verciert van boven tot beneden rykelijk met dierbaren clederen.* Deeze *snoode clederen* worden bl. 95. genoemd *arme clederen*. en gelijk hier *snoode* en *dierbaare*: zo staan by de Vertaalers van den Bybel, *Jerem.* XV. 19. *het snoode* en *het kostelicke*, tegen een: gelijk ook *snood gewaad* en *rijkdom* by JAC. REVIUS, *Overijss. Sangen en Dichten* bl. 8.

*Wie sijt ghy, die hier staet met soo verscheurde cleeren?
Ick ben Gods diensticheyt, een dochter Gods des Heeren.
Van waer dit snoo gewaet? Den rijck dom ik versmae.*

ROEMER VISSCHER, *Ghenoeg. Boerten* II. 34.

Niet dat ick yet begheer slachtende de snoden.

d.i. de verachtelyke bedelaars. FR. VAN HOOGSTRATEN, *Begeerd. Pelgrim*. I. 11. bl. 54.

Om myne liefde op eene zaek, zoo snood,

+Zoo ydel en vergankelijk te zetten.^(s)

+Vs. 654.

Zo vindtmen ook een *snood mensch* geleecken by een *redenloos dier*; by den zelfden III. 2. bl. 179.

*En onder al het menschelijk geslacht
De snoodste, ja een DIER, een ezellinne.*

en by SPIEGHEL, in den *Hertspieghel* B. V. vs. 332.

En maakt u snooder DIER, dan die ghi reenloos noemt.

Vs. 663.

Op datze rustiger en vry ter zielen vaere.

TER ZIELEN VAAREN, is uit het lighaam scheiden; of, gelijk VONDEL, in *Gijsbr. van Aemstel* spreekt, *gaen naer aller zielen bedt*; d.i. *sterven*. Zie deeze zelfde spreekwijs boven V. 105. VI. 925. XI. 1000. XII. 345. *Vertaalde Virgilius* bl. 153. *indien hy nog niet ter zielen gevaren zy*. CORN. VAN GHISTELE, in den *Brief van Medea tot Jason*:

Die [Charybdis] soveel volcx heeft gebracht ter sielen. HUYGHENS, *Sneldicht* XXI. 59. *Dobbel geluck*:

(s) Zoo heeft ook S. BERNARDUS, in zyne *Sermoenen* f. 41. *snoede doekeren*. ook 42. a. JAC. DE VORAGINE f. 3. a. *eene snoede beeste*. *Profectus* MS. Cap 8. *snodelike spise, clederen*. S. *Franc. Wijngaert* f. 3. c. 4. *een arm snode mantelken*. ook f. 2. c. 3. *so gaf hi enen van den armsten die daer saten zijn eigen clederen ende toech des arme mensch snoode clederkens selue aen*. dan de doorkundige Heer Z.H. ALEWIJN zou hier te recht met twee H.S. *des armen menschen* lezen. N.H.

**Klaes is sijn wijffe ter zielen gegaen;*

**Hy isser wel af, en hy isser wel aen.*

*Vs. 663.

*Bl. 528.

Heenevaeren, voor *sterven*, zegt onze Dichter B. XI. vs. 877. MELIS STOKE B. II. vs. 335.

*Maer dat de doot, de niet en spaert,
Den Keyser trac ter langher vaert.*

B. III. vs. 570.

*Ade de voer horre veerde,
Eñ is sonder Oer verstorven. Enz.^(t)*

Vs. 676.

*En dreef onwilligh 't zwaert door borst en boezem heenen.
Daer zy hem schoon stont.*

Daar zy hem borst en boezem bloot gaf, en aanbodt, om den doodsteek te ontvangen. *Schoon staan* is dan zoveel als *bloot* of *vlak staan*. de Heer PIETER DE LA RUE, *Christel. Klinkdichten* II. 8.

En stelt de jonge borst voor 't wreede slagtmes schoon.

doch *Schoon* is hier eigenlijk *in staat*, in een *vereischte gestalte*, enz. G. BRANDT, *Leeven van De Ruiter* B. IV. bl. 181. *in 't laatst, toen alles schoon stond, om wel aan te gaan, bezweek den Kapitein het hart.*

(t) STOKE gebruikt ook *ten langen levne* B. II. vs. 446. voor dit *ter zielen varen* gebruikt VONDEL ook *ter zielen zinken*, boven I. 711.

Hy weet niet ofze leeft of lang ter ziele zonk.

ook *zweeven* V. 262. N.H.

⁺dat is, toen alles in staat, vaardig en gereed was. [J. DRIEBERGEN, Vert. van PRIDEAUX I.D.B. VIII. bl. 671. *in plaats van de gelegenheit die hem zoo schoon stond - in* ⁺Vs. 676. *agt te nemen.*]^(u)

Vs. 685.

*En overweegen hoe erbarmelijck het zaet
Van koning Priamus en Hekuba vergaet.*

ERBARMELIJK; *onbarmelijck*, schrijft HOOGVLIET, doch kwaalijck, in de *Feestd.* B. III. bl. 104.

Ze ontvouwt heur' rampen, en onbarmelyken staat.

Erbarmelijck is een ongelukkige, die *medelyden verdient*: maar BREDERODE gebruikt het voor *medelydende*, die *zich erbarmt* over anderen, in *Griane Act IV.*

Hoogh waerdighe Princes, erbarmelijck en milt.

(u) Deze *gelegenheit* heet by C. VAN GHISTELE, *Terent. Eun.* III. 5. *vogel*:

En als mi de voghel quam soe schoone.

dus ook *kanse*. HOOFT, *Hist.* bl. 36. *dat de kans schoon stond.* VONDEL, *Peter en Pauwels* I. 1.

- *de kans stont noit zoo schoon*

hiertoe behooren ook twee uitdrukkingen, als een van STOKE B. II. vs. 1241.

Philips hadt scoenre inden Rike.

en van HOOFT, *Hist.* bl. 901. *of eyntlijk met eyghen' handt, waar hy zijn schoonst zaaghe, zyne Doorluchtigheit om te brengen.*

Vs. 787.

*Gelijck een boschleeuwin, geplondert van haer johgen,
Den vyant volgt op 't spoor, uit haer gezicht gesprongen.*

Dus MOONEN, *Heil. Herdersz.* V. bl. 27.

Gelijk een tygerin, geplondert van haer jongen.

Merk hier aan, *Plonderen van iets*; daarmen anders doorgaands *Plonderen*, in een' volstrekten zin, neemt voor een *berooven van alles*, als *een stad plonderen* of *iemand plonderen*. VONDEL gebruikt dit woord meermaalen op deeze wyze, als [boven B. V. vs. 441.

- *'t godendom, van staf en kroon* geplondert.

Jeptha III. 4. bl. 40.

*Als een leeuwin, of tygerin opdondert,
Het hongrigh nest berooft vint, en geplondert
Van 't lieve jong.]*

en in 't *Berecht* voor *Adam in Ball.* eerst van *sijn kleet* geplondert, *toen vol wonden geslagen.* en in *Faëton* vs. 10.

En plonderde Indus kust en China van haer schatten.

HOOFT, in *Velzen Act.* V.

En al de westerstrandt geplondert van *haer schepen.*

B. VOLLENHOVE, *Bruiloftzang* voor den Heer *P. Curtenius*:

⁺*Schoon de herfst 't geboomt van blaren
Plondert, en al 't groen verdort.*

⁺Bl. 529.

ANTONIDES, in den *Ystroom* B. II. bl. 54.

De hitte plondert *bosch en berg* van *kruit en lover.*

zie hem ook bl. 7. MOONENS, *Herdersz.* bl. 96. *Enz.*

Vs. 779.

*Zoo streeft nu Hecuba -
Naer Polimnestor, dien vervloekten, zoet op moorden.*

D. i. *graag* naar moorden. HOOFT, in *de Medicis* bl. 189. *Leo*, te zoet op *lust en leedigheid*. en in de *Gedichten* bl. 627. *'t geluk* te zoet op *sollen*. *Zoet op munt*, zegt DE DECKER, *Lof der Geldz.* bl. 137. *Zoet op wraek*, ANTONIDES, *Ystroom* bl. 108. *Zoet op wetenschappen*, POOT bl. 389. *Zoet op min*, J. VAN BRAAM, *Huw. van den Heer*. S.E. *Zoet op keur van Poëzy*, EV. KRAEYVANGER, *Dichtl. Lente* bl. 5. *Zoet op 't spelen*, JAN ZOET, *Poëzy* bl. 305. R. ANSLO, *Martelkr.* bl. 22.

- en niemand moet ook wreken,
't Geen hy zich zelf vergeeft, te zoet op zijn gebreken.

VONDEL, in de *Altaergeheim*. B. III. bl. 123.

*Het Jootsche Lam streckt reiskost voor den mont
Des Pelgrims, zoet op dien beloofden gront.*

d.i. *verlangende naar*, enz. TH. ARENDS, *Poëzy* bl. 10.

Ja Nederlant scheen zelfs naar wraaklust wonder zoet.

daar aantemerken is: *zoet* NAAR, voor *zoet* OP; gelijk alle anderen spreken: en *zoet naar* WRAAKLUST, voor WRAAK; dat niet bestaan kan, want die twee verschillen als *honger* en *spijs*, dat is, als *eetlust* en *eeten*. beter zagenwe by ANTONIDES, *zoet op wraak*.^(v)

(v) Dus nog H.K. POOT I. D. *Poëzy* in de *opdragt aan A. Swalmius*: zoet op *dichtersvonden*. zoo ook VONDEL, *Altaergeh* I. bl. 30. zoet op *tafelroof*. *Peter en Pauw*. I. 1. zoet op *tooverkunst*. II. Rey. op *'t blaecken*. III. 4. op *Christen jacht*. *Gebroed*. III. 1. op *dees lekkerny*. HOOFT, *Tacit.* bl. 163. op *ydelheeden*. OUDAEN, *Roomsche Mog.* Voorr. op *zinlijkheden*. D. SMIDS, *Nag. Ged.* II. D. bl. 219. op *wetenschap*. VONDEL gebruikt dit *zoet* ook in koppeling, als *sluimerzoet*, *zangzoet*, *Hippol.* J. Rey bl. 14. *Iodderzoet*, HOOFT, *Granida* I. Rey. N.H.

Vs. 793.

- zy wou hem een verborgen schat
 En overschot van 't gout der uitgeroide stad
 Ontdecken, om den zoon te leveren in handen.

Zie van deeze Spreekwyze boven II. D. bl. 271. en wy zouden de zelve niet weder aanroeren, indienwe aldaar bl. 272. niet beloofd hadden hier de volmaakte overeenkomst, tusschen ons *Leveren* en het Gotsche *Lewjan*, te zullen aantoonen. FR. JUNIUS, *Gloss. Goth.* wijst ons, omtrent dit woord, tot de volgende plaatsen in de Gotsche vertaaling van den Bisschop ULPHILAS, die voor ruim 14 Eeuwen geleefd heeft: t.w. *Luc.* VI. 1:29. *Matth.* XXVII. 3:4. *Marc.* XIV. 42. *Joh.* XII. 4. en XVIII. 2. In de eerste plaatse dient het tot vertaaling van 't Gr. *παρέχειν* [*parechein*] 't welk overeenkomt met het Lat. *Præbere*, en ons *Verschaffen*, hoewel het daar van de Onzen vertaald is door *bieden* of *aanbieden*; in deeze woorden: *Den genen die u aen de wange slaet*, biedt oock de andere, dat is, *geef* of *lever* ook de andere, t.w. *in zyne hand of magt*, dat hy die ⁺slaan kan, of niet, naar hy wil. 't is zeker dat wy,

⁺Bl. 530.

+voor *Verschaffen*, ja ook voor *Bieden*, zeer dikwils zeggen, *Leveren*. Voorbeelden van dit Gr. en Lat. zijn ten overvloede te vinden alleen by JOH. SCAPULA. Van dit Gr. woord worden de *bedienden*, die HORATIUS en zijn gezelschap in het posthuis by de Campaansche brug, *van vuur en zout voorzagen* (zie onze Vertaaling bl. 27. en HORATIUS zelven *I. Sat. V. 45.*) in het Latijn, doch met een Grieksch woord, genoemd PAROCHI; en 't geen wy *voorzien* overzetten, is daar *Praebere*. Voor *van vuur en zout voorzagen*, zouden wy ten minste alzo wel gezeid hebben, *vuur*, of, gelijk HORATIUS eigenlijk spreekt, *hout en zout LEVERDEN*. En dit tot bewijs der overeenkomste tusschen *Leveren* en *Lewjan*, in de betekenis van *verschaffen*, en van *παρέχειν*. In de overige plaatsen, door JUNIUS aangehaald, leestmen in de grondtaale het woord *παραδιδόναί*; en by onze overzetters, *Verraaden*. De Euangelisten spreken daar van het *Verraad*, gepleegd door Judas aan zynen Meester, onzen Heiland, *welke*, gelijk de Apostel schrijft aan de *Romeinen IV. 25.* OVERGELEVERT *is om onse sonden*. en daar, en op veele andere plaatsen, daar de onzen *Overleveren* hebben, als *Matth. XXVI. 12. Marc. XV. 10. Luc. XXII. 4:6.* enz. vindtmen in 't Grieksch het zelfde woord *παραδιδόναί*. het betekent eigenlijk *Overgeeven*: doch wordt in alle vertalingen der Euangelisten, met verscheidene woorden overgezet. maar *Joh. XVIII. 36.* wordt het vertaald van ULPHILAS, *Galewiths*; van de onzen, *Overgeleverd*. waaruit wederom de overeenkomst dier woorden in de betekenis van *Overgeeven* blijkt: gelijk uit het volgende, in die van *Verraaden*. want,

+daar de onzen dikwils *Verraaden* en *Overleveren* verwisselen, zo vertaalt ook ULPHILAS *Luc. VI. 16.* het Grieksche *προδοτής* d.i. *Verraader*, met *Galewjands*, +Vs. 793. dat zo veel is als *Overleverende*. Wat de oorzaak zy, dat in de meeste talen *Overgeeven* gebezigt wordt voor *Verraaden*, kanmen breeder zien by FR. JUNIUS in zijn *Etymol. Anglicum*, op 't woord BETRAY; gelijk hy *Gloss. Goth.* zelf zegt; want dat werk is my noch niet gebeurd te zien. En hiermede zullen wy ons voor het tegenwoordige, tot kwytinge onzer beloften, genoeg.

Vs. 903.

- en men past brantoffer in te wyen.

Men past, is zoveel als, men *verzuimt niet*, men *laat niet na.*^(w) FR. VAN HOOGSTRATEN, *Beg. Pelgr.* I. 20. bl. 133.

---- ja dat
Ik van 't gerecht, dat op komt, altijd wat

+Zou passen in de schotelen te laeten.

+Bl. 531.

(w) Ik twyfele zeer, of de beteekenis van PASSEN hier niet sterker zy, en *zorgen, zorgdragen* beteekene. VONDEL, *Poëzy* I. D. bl. 8.

- men scheidt 'er, en elck past
Te volgen 't geen hem wort van hooger hant belast.

Ovid. B. XII. vs. 203.

- Daer zy brassen van 't gebraên,
Den dorst verdryven, en feesteeren, en krioelen,
En passen met den wijn de zorgh van 't hart te spoelen.

Lucif. I. 2.

Dat alle de Engelen hem passen aen te bidden.

daar is een ontkennende spreekwyze met dit woord, en die is veel by VONDEL. in dezen *Ovid.* B. IX. vs. 62.

- terwijl 't gevaerte zwaer en vast
Om zijn zwaerwichtigheit op stroom noch bruisschen past.

Adam in Ball. V. 1.

Wy passen langer op geen' hinderdam noch beeren
Van wetten, en belofte, en vreeslijck dreigement.

Gebroeders III. 2.

En past men op verbont noch diergezworene eeden.

alle, mijns oordeels, te sterk, om zoo weinig te beteekenen. N.H.

[†]ELBERT SPIEGEL, *Willige Armoed* vs. 291. van een' Ambtzoeker:

[†]Vs. 903.

*Zo moet hy passen dan by een' gen wel te staan,
Die d' alverdraister Tijd op dat pas stelt in handen
Gezagh en heerschappy van steden ende landen.*

HOOFT, *Ned. Hist.* bl. 1004. *die van Antwerpen pasten mede wel haast by den werke te weezen.* VONDEL, in *Palamedes Act.* II. sc. 2.

En d' allersterckste past den zwacksten uit te byten.

dat is de waarheid, en de ondervinding leert het. maar voeg eene letter in dit vaars, en 't zal de grootste aller onwaarheden zijn:

En d' allerstercksten past den zwacksten uit te byten.

zo veel ligt 'er aan de zuiverheid van schryven: want *de sterkste past* dikwils te doen, 't geen *den sterksten niet past* te doen.

Vs. 946.

*Men smede al ketens voor gekerkerden, en zy
Verhieven smeekende haar handen.*

Men zegt, gelijk VONDEL wel waarneemt, *Heffen, hief, geheven*: niet, *hefte, geheft*: gelijk wy nu somtijds by onze Nieuwe Dichters vinden. [ook by VONDEL, *Poëzy* II. D. bl. 16. *verhefte*.] EV. KRAEYVANGER, die anders onder de zuiversten mag geteld worden, *Dichtl. Lente* bl. 47.

*Want die uw dood betreurt, benijdt u een geluk
Van vreugde en eeuwig heil,^(x) ontheft van allen druk.*

voor *ontheven*. HOOGLIET, in *Abraham* B. III. bl. 66. van Sem:

*Die heilige handen, die hy al verscheidene eeuwen
Ophefte in 't midden der Afgodische Kaldeeuwen.*

THEOD. VAN SNAKENBURG, *op 't Huw. van den Heer D.v. Royen*:

*Een rei van minnegoôn op 't hooren van dit woord
Verhefte door de zael een heer' lijk stemakkoord.*

zo schreef ook voor ruim eene eeuw B. VAN VELZEN, *Huwelijk van den Grooten Alexander* Act. III. sc. 5.

*Al mijn verwinning moet uw overwinning lyden;
De mijn verhefte my, de uw zal my verblyden.*

en wy zelfs in HORATIUS bl. 41. *hier hefte hy een nieuwen toon op*. 't is waar, ik lees ook in

(x) In den tweeden druk vs. 86. *ontmengd*: wyzende den Lezer tot deeze aantekening.
[HUYDECOPER.]

+eene oude vertaaling van *Ps. CXXIII. 1. MS. 1476. Tot di verheffede^(y) ic op mijn oghen, die daer woenste inden hemelen.* Doch in een ander hand- ^{+Vs. 946.}

- (y) In een derde MS. my medegedeeld door den geleerden Heer J. PH. D'ORVILLE, vind ik dit, tot myne verwondering, aldus uitgedrukt: *Tot di verheffede ic op mine oghen die daer woenst in den hemelen.* en zo mede *Materie der Sonden MS. fol. 100. b. Het weer dan al te sotten mensche die hem op al sulken teyken sijnre ondaet verheffede en verblyden.* en fol. 133. c. *die om ierst om eertsche glorie verhefde.* Doch in het Deelw. altijd *verheven* of *verhaven*. CLAES WILLEMSZ. *der Minnenloep MS. 1486. B. II. c. 4.*

Dair hief ghescrey ēn jammer groot.

PH. NUMAN, *Strijt des gemoets 1590. B. III. vs. 901.*

*Dus sloot Gehoorsaemheyte haer vermoen soet
Ende een ander hief op.*

En. vs. 1312. *al verhief hem den crijch.* COLIJN VAN RIJSSELE, *Spieghel der minnen I. Spel f. 14. b.*

Wien dat verhieve zijn jonste by tyen.

Hand. der Apost. MS. 1431. c. II. f. 4. b. mar petrus stont mitten elven ende hief sijn stemme op ende seide hem. JO. DRIEBERGEN, *op Prideaux I. Deel. B. VI. bl. 600. dat hy zynen Landaert dus van dezen last onthief.* en twee regels te vooren: *Jaergelden uit het zelve [landschap] geheven.* maar B. VII. vs. 746. *van schattingen ontheft mogen blyven.* *Profectus MS. B. II. cap. 69. f. 115. op dattet herte dicwijl verheven werde tot gode.* II. 76. f. 121. b. *god, verhaven boven allen sinen werken.* Zo ook *opperhaven II. 29. f. 73. b. zelfs ook, boven hem selven verheffen te wesen.* II. 84. f. 134. doorgaands echter *verheven.* ED. DE DEENE, *War. Fabulen MS. 1567. fab. 74. Een stier hem verhieff. Roman van Ferguut MS. fol. 20. a. maer si hief doe haren staf. Exempl. O.L. Vrouwe MS. cap. 23. ende rechte voert hief hi op sijn hant.* [HUYDECOPER.]

schrift ⁺van dat zelfde werk (dat een *Roomsch Getydenboek* is) waarschijnlijk eer geschreeven dan het eerstgemelde, doch waarin ik den tijd niet vind aangetekend, ^{+Vs. 946.} wordt dit beter uitgedrukt op deeze wyze: *Tot di verhief ic op mine oghen die daer woenest ⁺inden hemelen.* en zo spreekten de Ouden anders altijd. [MELIS STROKE B. V. 1207. ^{+Bl. 532.}

*Doe ghevielt, als ik versta,
Dat de van Vlaenderen hem verhieven
Jeghen den Coninc -*

VI. 1117.

*Ysidorus seghet tot eenre stede:
Vrient, wiltu verheven sijn,
So oetmoedighe therte dijn.]*

Legende van St. Dominicus 1478. fol. 143. d. *eene vrouwe die hem wt die fonte hief.* *Der Sielen Troest* 1484. fol. 6. a. *doe hiefse haer handen te Gode.* *Vert. van Boëtius* 1485. fol. 4. d. *als sou haer hooft wat hogher verhief.* *De Reder. van Loo* 1539. *want zy haer verhieven. enz.* *In den Bybel* 1477. (waarin de Psalmen niet gevonden worden) lees ik *Ezechieel XXXI. 10. om dat hi verheven is in hoecheden - en, om dat sine herte verheven is.* de Onzen hebben daar beide *verheven* en *verhief*: datmen altijd behoorde te volgen.^(z)

(z) Hoe zeer ik den Heere HUYDECOPER toestemme, dat men *heffe, hief, geheven*, nu behoore te schryven, wil ik echter, op zijn voorgang, voorbeelden van *hefte* geven. *Vaderboek* by P. VAN OS 1490. f. 19. a. *also dat sijn herte niet en verhefte vā der p̄ricen brieuen ēn van hare bootschap.* echter c. *doe hief hi sine oghē op.* ook f. 98. a. *opgeheft*, *Oud Getydenboek* (M.S.) N.H.

Vs. 961.

Nu levenze entlijk raet met godt Apolloos mont.

RAET LEEVEN vindenwe ook beneden XV. 763. in *Gijsbr. van Aemstel* Act. V. sc. 3.

Mijn moeder leerde my, datick geen' raet zou leven

Met vyanden, waer van men't arghste moet vermoên. in *Virgil.* bl. 250. *en leeft raet met de wouden in het hooge Albunea.* en in *Elektra* in den breeder inhoud: *raed levende.* J. VOLLENHOVE, *Heerl. der Rechtv.* bl. 24. *David kon niet vergeten, hoe hy met zynen ouden vriend in zoetheit heimelijk plag raet te leven.* hy ziet op *Ps. LV. 15.* doch daar gebruikten onze Vertaalers het gewoone *raad pleegen.* B. VOLLENHOVE, *Broedermoord* Act. III. sc. 2. *leef met my slechts raadt.* FR. VAN HOOGSTRATEN, *Beg. Pelgrim.* III. 4. bl. 195. *leeft eens raed met uw gemoed.* J. VAN BROEKHUIZEN, *Poëzy* bl. 3.

*Waarom dan zonder oirzaak
Neemt gy den hemel en de starren tot uw voorspraak
En leeft met bronnen raad?*

[POOT II. D. bl. 47.

- en leeft raedt
In alles met de billijkheden.]^(a)

(a) *Raad leven* vindt men, behalven op meer plaatsen van VONDEL, in *David in Ball.* IV. 1. *Noah* III. 1. *Virg.* B. IV. bl. 228. VII. bl. 339. *Poëzy* I. D. bl. 557. ook by H. DULLAERT, *Poëzy* bl. 50. Maar ouder dan VONDEL heb ik het niet aangemerkt, en van *leven* geene andere spreekwyze van dien aart. Is zy goed? en welke is haar oorsprong? N.H.

Vs. 1048.

En af te wisschen van de kaeken uit medoogen.

Dit is goed, en beter dan MOONEN schrijft, *H. Herdersz.* bl. 28.

- - wisch af *de traenen* OP *zijn wangen*.

ja ook beter dan VONDEL zelf schrijft boven. B. V. vs. 391. *die -*

De donkre wolken AEN 't *gewest der lucht* verdrijft.

wy weeten wel hoe dit verdeedigd kan worden, t.w. door middel van een *Ellipsis*, als *de traanen*, LEGGENDE *op zijn wangen*. doch wy houden het ander veel beter en krachtiger. Zeer wel schrijft ook J. VOLLENHOVE, *Heerl. der Rechtv.* bl. 35. *uitgewischt* UIT (niet IN) *het boek des levens*. Zie wat wy breeder van *Redden* IN, voor UIT, *elende*, aangetekend hebben B. I. vs. 894.

Vs. 1091.

Als hy - - -

*De ruischpijp hondertwerf, met riet aen een gekleeft,
Aen zyne lippen zette, en eenen gallem geeft,
Verneemen bergh en rots en baren, heind en verder,
Het schuiflen en gepijp van dezen groven herder.*

HEIND is, *naby*. in *Palamedes Act. I. Rey*:

⁺*Toen zy wel eer, van heind en veer,
Geschencken tot hem broghten.*

⁺Bl. 533.

HOOFT, in *Velzen Act. II. sc. 3.*

- *ghy ziet om heind en veer,*

⁺Wat nemen, in dit landt, de zaaken voor een' keer.

⁺Vs. 1091.

en Act. IV. sc. 7.

-- waar is hy? heind of veer?

W. VAN HEEMSKERK, *Huw. van J. Timmers en M. Zonnemans*:

*Elk bakergraag, verkleumt door 't grillig weer,
Vliegt als de vlieg, nu heinde by, dan veer,
Valt vaak verzengt, door 't vierig zwermen, neer,
Zoo mak als lammers.*

SUFFRIDUS SIXTINUS, Raad des Landgraaven van Hessen, *Eerlied op El. Herckmans Lof der Zeevaart*:

*Of 't spitse van haer speer
In 't water heynd en veer
Van 't schip speelt -*

JAN STARTER, *Friesche Lusthof* bl. 125.

*Dan al hoe wel sy haer nu veynst
Datse niet eens om haer Harder en peynst,
Ben ick heur alder heynst.*

JOAN BLASIUS, *Dubbel en Enkkel* Act. V. sc. 1.

En ik vind mijn meester noch om hent noch om veer.

[F. DE HAES, *Portugal*. B. II. bl. 33.36. heinde *en* veer. H. SNAKENBURG, *Poëzy* bl. 559. *Maand. Bydr.* I. D. bl. 491.] G. BRANDT, in *De Ruiter* B. XV. bl. 864. *zonder eenige vyanden om heind of van verre te zien*. HOOFT in den 94 *Brief: Het geluk schijnt meestendeels aan 's Koninx persoon gebonden: te meer, dewijl 't ongeluk niet nader als aan zijn paart heeft kunnen komen. maar heinde by kost niet*. [ook *Histor.* bl. 720.] In al deeze plaatsen, uitgezonderd de twee laatste van HOOFT, en die van STARTER, vindtmen *heind en ver*, als twee tegengestelde zaaken, byeengevoegd. hierom kwam 't my eerst vreemd voor, dat ik *heind* ook ge-

paard ⁺zag met *omtrent*, by FR. GREENWOOD, in zyn *Poëzy* bl. 9.

⁺Vs. 1019.

*En gy, ô nachtegaal, die heinde en hier omtrent
De kroon spant -*

[VONDEL, *Peter en Pauwels* Act. III. scen. 3.

- *wat hier om heind was of omtrent.*]

J. BLASIUS, alsb. Act. II. sc. 2.

Ik quam van al mijn leeven hier hent nochte by.

en zeker, lang daarna viel my eerst in, dat dit het zelfde is, 't welkwe noch dagelijks, hoewel gebrekkelijk, hooren zeggen, *hy is hier hen noch omtrent* (voor *heind of heinde*) d.i. *by* noch *omtrent*.

Vs. 1159.

Wie room of melk lust, hier valt doorgaens room te schinken.

Moest zijn *Wien*; en ik zou zeggen dat VONDEL zo ⁺geschreeven hadt, indienwe elders niet aangemerkt hadden, dat hy ook andere *Onpersoonlyke* Werkwoorden ⁺Bl. 534. gebruikt als *Persoonelyken*: zie onze Aantek. B. II. vs. 154. en B. IV. vs. 327. Noch vindenwe op een zonderlinge wyze by onzen Dichter, Opdragt van *Koning David Herstelt: het LUSTE Plutarchus, DE DOORZICHTIGE zedekenner, en UITNEEMENDE Zedevormer, beknopt deze stof te behandelen*: daar mede noodzaakelyk diende te staan, *den doorzichtigen - en uitneemenden*. Op die zelfde wyze schreef hy in de *Bespieg.* B. I. vs. 1242.

*Maer Godt, de kenner van alle ongeschape waerheit
Belieft het midlerwyl te rukken 's menschen geest
Veel hooger -*

⁺voor DEN *kenner*. Ik weet niet dat *Lusten*, met betrekking op spyze of drank, in dit werk elders voorkomt: maar, voor *believen* of *behaagen*, dikwils, en altijd ^{+Vs. 1159.}
Onpersoonelijk, My *lust*; niet, Ik *lust*. De gemeene man zegt wel, van eeten of drinken, IK *lust dat wel*; of, IK *lust dat niet*. doch dit strijdt met de beschaafdheid der zeden doorgaands, met die der taale altijd. beter schreef ALDEGONDE, *Byencorff* II. 19. *in somma, het sal met hem zijn; Herteken wat begheert GHY? Mondeken wat lust u?* [en de *Roman van Ferguut en Galiene* MS. fol. 15. a.

*Dat hi en onbeet aet no dranc
 Hem en lustes oec groet no clene.]*

Vs. 1184.

Al staet mijn lichaem stijf van borstlen; noch is 't galik.

De meening van Polyfeem, of liever van VONDEL, die hem zo doet spreken, is zekerlijk, zo ik niet misse, *nochtans is mijn lichaem wel te trouwen, en waardig van eene vrouw omhelsd te worden*. want *galik*, by verkorting voor *gadelijk*, komt van *Gaaden*, waarvoor ook *Gaaien* gezeid wordt; het welk, in vollen nadruk zegt, het Vereenen en Saamenvoegen van Gelyke, Overeenkomende en onderling Behaagelyke dingen. en dierhalve wordt het zeer voegelyk overgebracht tot het Huwelijk, in het welke deeze hoedaanigheden vereischt worden, gelijkwe ook aangeroord hebben B. XI. vs. 5. hiervan de naamen *Gade* en *Ega*; en, van Vogelen spreken-

de, ⁺*Gaaiken*. hiervan ook *Vergaderen*, dikwils, volgens het aangemerkte B. VI. vs. 580. genomen, niet alleen voor wettig *Trouwen*, maar ook voor onwettig ^{+Vs. 1184.}
Byslaapen. en zo wy de gedachten van Polyfeem aan deeze laatste betekenis wilden bepaalen; wy zouden zekerlijk het Karakter van dien ruigen minnaar niet te kort doen. hiervan, voor 't laatste, *Gaading*; 't welk in flauwer betekenis aanduidt iets daarmen zin in heeft, daarmen 't oog op laat vallen: G. VAN LOON, *Ned. Historipenn.* I. deel bl. 20. *uyt wantrouwe en vreeze, dat die plaats zyne gaading was*: d.i. dat hy 't op die plaats gemunt hadt. [P. KNIJFF, op *J.J. Starters Frieschen Lusthof*:

*En wilt nu langer niet uw gading sien te soecken,
 (Ghelijck ghy voormaels pleeght) uyt andere oude boecken.]*

Nadrukkelyker zegt het, met opzigt op *Trouwen*, een Persoon, die ons wel zou gelyken, met ons overeenkomen, die ons daarom behaagt, en met den welken wy, om die zelfde reden, wenschen ⁺vereend te worden. hoor wat *Symen sonder Soetichey*t zegt by BREDERODE: ^{+Bl. 535.}

*En alsoo ghemeenelijcken uyt Bruyloften, Bruyloften komen,
 Soo heb ick mijn gangh vryelijck hier enomen,
 Om te sien of ick mijn gaeyingh hier oock vinden sou.*

d.i. eene, die my wel zou *gelyken*. CORN. VAN GHISTELE, in de *Andria* Act. IV. sc. 2.

*Haer wesen haer maniere bequame zijn,
 En mijn zeden haer oock aenghename zijn,
 So dat wy malkanderen kennen en wel ghelijcken.*

Dat de betekenis van *Gelyken* in het woord *Gaaden*

+ligt, blijkt ons alleen genoegzaam uit *Gadeloos*, of *Weêrgaloos* (*Onweêrgaloos*,^(b) zegt op een barbaarische wyze PIETER VAN GELEYN, *Sipier van zich zelve* Act. +Vs. 1184. I. sc. 3. - *een schat, die onweêrgâloos was*) *Gadeloos is zonder gade*: A. KAR. VAN ZJERMEZ, in *Eduard* Act. III. sc. 3. - *uw schoon-*

- (b) Waarmede overeenkomt dat M. FOKKENS schrijft in zijn *Beschr. van Amsterdam* bl. 234. *hier* [t.w. op S. Joris Hof] *besteden haar de oude Burgers met hare vrouwen getrouwt, of ook wel ongetrouwt, voor een seker somme gelts, die sy eens voor haar leven uytkeeren, en hebben hier haar leven de onbesorghde kost. voor de bezorgde kost. doch hy meende den kost, daar zy geen zorg van hebben, het welk men zou kunnen noemen den zorgeloozen kost; dat is kost zonder zorg, maar de onbezorgde kost verschilt niet veel van den hond in den pot.* ABR. MAGYRUS, in zijn *Almanachs Heyligen* bl. 114. *of dese Joris een vriend-houdende man is geweest, van hem is dat spreekwoord onder ons noch overig, van die geene die de onbesorgde kost hebben: hy gaat by S. Joris te kost.* Doch deeze spreekwyze bevind ik nu, om haar ouderdom, zo verkeerd niet te zijn; want ook ANNA BIJNS gebruikte dezelve, reeds voor meer dan twee eeuwen, in haar *Refereynen* B. II. ref. 16. bl. 122.

Als hen niet en volghen donbesorchde beten.

en bl. 125.

Sy hadden int clooster den onbesorchden cost.
[HUYDECOPER.]

zoo gebruikt COSTER, *Ithys* I. 1. *onbezorcht ghelach*:

*De Nymphen brengen deur met vrolijck werck den dach,
Met minnekuskens, en met onbezorcht ghelach.*

N.H.

heid⁺ sonder gade: dat is, die *haars gelijk* niet heeft.^(c) [VONDEL, *Faëton* II. 1.

⁺Vs. 1184.

Een konings dochter, die geen gade in schoonheit kent.]

Gadeloos, *cui nullus par*; kwaalijk leestmen by den Hr. TEN KATE II. deel bl. 184. *cui nullus impar*, welke verzinning wy niet wyten aan 't verstand, maar aan de hand des Schryvers. *Galik*, in 't kort, is *Behaagelijk*. [*Profectus* MS. B. II. c. 59. fol. 106. b. *dat men die spise eñ dranc niet onmanierlic neme, want dus smaect die spise bet, eñ men ontsanghet sie gadeliker eñ si voedet ghesontliker*. CLAES WILLEMSZ. *der Minnenloop* MS. 1486.

*Hi was een eerbaer galic man
Eñ was een vroem burghers kint.*

De zelfde B. II. c. 6.

*Mi dunct na mijns sinnes wet
Dat een gadelic wijff hovaerdigh
En is niet twe peren waerdich.*

En verder:

*Waer ic gadelic en scoen
Conde ic singhen soet ghedoen
Waer ic rijck jonck eñ spillic
Frisch als ic mocht wesen billic.]*

J.H. KRUL, *Droge Gosen* vs. 62.

Neen, Moer, die wil ick niet: isse rijck, sy is ongalick.

daar *rijck* en *ongalick* tegeneen staan, als hier *stijf*

(c) Hiertoe behoort ook het *gaaiken* der vogelen. J. CATS, *Werken* (1700.) bl. 232. a.

Men siet de tortelduyf ontrent haar gaaytjen spelen.

[HUYDECOPER.]

⁺ van borstelen en galik. HUYGHENS, *Sneldicht* XXII. 101.

*Hoe spreeckt Andries soo qualick
Van wie hy siet of kent,
Hy selver soo ongalick,
Soo deughdeloosen Vent?*

⁺Vs. 1184.

Galik is ook *gemakkelijk, rekkelijk, toegeevende*, enz. betekenissen, die zeer na verknocht zijn met *gelyken, behaagen, vereenen*, enz. HOOFT, *Ned. Hist.* B. VII. bl. 288. waar door men verhoopte 't werk gaalyker te beleyden. ROEMER VISSCHER, *Zinnep.* III. 50. een schuym-spaen is een galick ende bequaem instrument. SPIEGHEL, *Hertspieghel* B. II. vs. 61.

*Denkt, moestmen nu 't gebruyck van schrift en spreken derven,
Onghalijk ongherijf, schijnt, zouden wy verwerven.*

doch als 't op *Menschen* wordt toegepast, zo zal 't beter sluiten op de gemelde betekenissen. VISSCHER noch eens I. 16. vertoont ons een *Heugel*, met dit Opschrift, GALICK en MEEWARIGH, als een Zinnebeeld van een goedigh reckelijck mensch, *die hem laet ghebruycken, en waerdigh is om ghebruyckt te worden in alle saken, diemen juyst niet na de uysterste strengheydt van Justicie, maer na de goede billicheydt (vermengt met reden) moet decideren.* J. ZOET, *Poëzy* bl. 61.

*Wie zoete rust, en vrede, mind,
Een gruuwel in de onkuisheid vind,
En nooit ongaalijk poogt te zijn.*

⁺J. NOSEMAN, *Beroyde Student*:

Heer, Man, hoe ongalijck komje altijd 't huys!

⁺Bl. 536.

Zie KILIAAN, en den Hr. TEN KATE op gemelde plaats.

Vs. 1197.

Want ik verneder my voor u alleen in 't stof.

IN 'T STOF heeft verscheidene betekenissen; een eigelyke, meer oneigelyken. Onder deezem, ook, en wel voornaamelyk, die van eene *Vrywillige en allerdiepste vernedering*; van de welke alleen wy hier kortelyk iets zullen melden. Het grootste bewijs van Vernedering is, datmen zich voor iemand *ter aarde* werpt. voor welk *ter aarde* men veel nadrukkelyker zegt, *in 't stof*. niet zo zeer, omdat 'er doorgaands, of liever altijd, meer of minder *stof* op de *aarde*, of op den *vloer*, ligt; schoon het ook daarom kan gezeid worden: maar inzonderheid, omdat *Stof* het geringste en nietigste is van alles wat 'er is; en datmen dierhalve zich, door zich *in het stof* te werpen, vernedert tot het allerdiepste, en gelijk stelt met het allergeringste. Duidelyk zienwe dit in de woorden van VONDEL:

Want ik verneder my voor u alleen in 't stof.

zo zegt hy ook in de *Bespiegelingen* B. IV. bl. 144.

*Wie kan zich dan te laegh voor zynen stoel verneeren,
En, kruipende in het stof, dees hooghste Majesteit
Opdraegen het volop van prijs en dankbaerheit?*

daar *in het stof*, zoveel is als *op het LAAGSTE*, staande tegenover de *HOOGSTE Majesteit*. Hierop zag ik mede, toen ik in *Arzases Act.* III. sc. 2. *Arsinoë* zeggen deed:

Moet ik uw knien ook noch omhelzen in het stof?

weinig denkende dat de onkunde deeze woorden, *in het stof*, zou genomen hebben tot eene stoffe haa-

rer ⁺bedilzucht; alsof ik, dit schryvende, niet dacht dat Arsinoë het moest zeggen, *staande in de Hofzaal*. Of de Hofzaal van Varanes dien dag *gestofd* was, weet ⁺Vs. 1197. ik niet. dit weet ik, dat de verstandige JAC. REVIUS, de Koningin Esther (schoon 'er in de *Zaal*, daar zy den Koning en Haman ter maaltijd onthaalde, waarschijnlijk zo weinig *stof* op den vloer zal gelegen hebben, als in de *Hofzaal* van Varanes) terwijl zy *aan de voeten* van haaren Gemaal nederknielde, en hy haar reeds bevolen hadt *op te staan*, aldus spreken doet, in zijn Treurspel van *Haman* Act. V.

Ach! laet my INDEN STOF, die stof en assche bin.

zoo zegt ook Alexius tot den *knielenden* Andronikus, by J. COS, *Rampz. Arghlistigheid* Act. II. sc. 3.⁺

- *rijs op van* uit het stof.

⁺Bl. 537.

Ten minste, die geen *stof* in de oogen heeft, ziet, dat *in het stof* eenvoudig verklaard kan worden met *op*, of *langs, de aarde*: gelijk Arsinoë zelve deeze spreekwyzen verwisselt, zeggende Act. V. sc. 6.

Ik kruip voor uw gezigt, gelijk een worm, langs de aard.

daarze mede *in het stof* hadt kunnen zeggen. want ook in andere betekenissen worden deeze uitdrukkingen onverschillig gebruikt.^(c) zo zegt. VONDEL, in

(c) VONDEL voegtze zelfs te saamen *Besp. B. I. vs. 14.*

- *en kruipt* in 't stof langs d'aerde.

ook in *Ovid. III. vs. 148.*

En nederploften met de bloënde borst in 't stof,
Op hunne moeder d'aerde -

dus ook *Gebroeders* Act. V. sc. 1.

Ghy ziet wien vader eer verlost van de schapen,
En ophief uit het stof en voetzand, als een' zoon
Zoo hoog - [HUYDECOPER.]

+ de *Aenleid. ter Ned. Dichtkonst*, dat sommige Dichters IN 'T STOF *kruipen*; maar PELS, spreekende van de zelfden, of diergelyken, in *Horat. Dichtk. vs. 38.* zegt, +Vs. 1197 datze, *gelijk een slak LANGS DE AARD kruipen.* zie ook *Ernst. en Boert. Mengelstoffen V.* deel bl. 6. enz.

Vs. 1227.

*Ik dook verschrikt in zee. Simeis zoon aen't knielen,
En badt in 't rennen (want hy lichte zyne hielen).*

Dit *aen 't knielen* is een jammerlijk Rijmwoord, om te sluiten op den volgenden regel:

En badt in 't rennen (want hy lichte zyne hielen).

hoe *knielen* met *rennen*, en *zijn hielen lichten*, kan saamengaan, begrijp ik niet. De volgende vaarzen 1229. en 1230.

*O Galatee, ik bidde ay helpme, ô ouders me.
Verleenme dat ik sterve en zinke in uwe zee.*

zouden de rechte meening en bede van Acis, die niet om de dood wenschte, en liever noch wat met zijn beminde geleefd zou hebben, op de volgende wyze ruim zo wel uitdrukken:

*O Galatea helpme! ô ouders hoort mijn beé!
Ontvangt my stervende in den schoot van uwe zee!*

Vs. 1310.

*Ik sprak: ô aerde, 'k zal voortaan met zool noch plant
U treden.*

Beide deeze woorden betekenen het onderste van den voet, waarmeê men, in 't gaan, den grond raakt. De Heer van NOORDWIJK, Voorr. op MELIS STROKE vs. 346.

Die nu in Juni spoir derf setten zynen plant.

LUCAS ZASIUS, voor meer dan eene eeuw Rector der Schoole te Woerden, in de *Borgherlijcke Huyshoudingh* Act. III. sc. 5.

*Gheen schadelicker tuygh, ick bid ghelooves mijn,
Dan de voet-solen van de dorpel-maeghden zijn.*

zie onze Aantekening, boven B. VII. vs. 794. Maar *zool* is ook dat geene, waarmede men 't onderste van den voet wapent, om zich in 't gaan niet te deeren: gelyk by ons de *zool* van den schoen: C.G. PLEMP, *der Herdooperen Anslach op Amst.* vs. 540.

Haer voet stond als in pek, en op beteerde soolen.

⁺doch de Ouden, die geen *schoenen* hadden, hadden echter *zoolen*. VONDEL, in *Virgil. En.* B. VIII. bl. 286. *bint de Tyrreensche zoolen aen zyne voeten:* omdat ^{+Bl. 538.} 'er banden en riemen noodig waaren, tot het vastmaaken der zelve: en daarvan *zoolriem*; [*Materie der Sonden* MS. fol. 48. b. *badt si dat men oer twe nye schoen wal gheriemt wolde laten maken.*] HOOGVLIET, *Feestd.* B. II. bl. 49.

En haare zoolriem knelt den dikken voet en teen.

⁺voor *zool*, zegt hy, gelijk ZAZIUS, ook, *voetzool*, B. III. bl. 112.

- *niemant kan, berooft van Pallas kunst,*
Een voetzool maaken. -

⁺Vs. 1310.

schoenzool, zegt GOV. BIDLO, *Brieven der Gemart. Apostelen* bl. 10.

Een hemel geest gebood mijn schoenzool aen te binden.

by de Latynen ook *solea* geheeten. HORATIUS *Lib. II. Sat. 10. & soleas poscit*: het welk ik bl. 99. vertaalde, *toen eischte hy zyne muilen*. dit scheen my toen verstaanelyker: doch ik zou also wel *zoolen*, of *voetzoolen*, of *pantoffels* geschreeven hebben. want *pantoffel* is, volgens KILIAAN *zool*, of, gelijk hy schrijft, *sole*. VARRO geloofde, *de L. Lat. lib. IV.* dat de Aarde *solum* genoemd is (t. w. in 't Latijn) omdatze met de *zool* der voeten betreden wordt.^(d)

(d) VONDEL gebruikt ook *ZOOL* voor 't plat van den voet, boven B. X. vs. 923.

Men stak de rentrompet, waerop zy vaerdigh staen,
En schieten te gelijk ter lijn uit in de baen,
Zoo vlugge dat de zool geen aerde schijnt te roeren.

die hy *plante van den voet* noemt vs. 850.

Wat dringt gy naer den prijs des loopstrijs met de plante
Van uwen vluggen voet? N.H.

Veertiende boek.**Vs. 2.**

- *daer Jupyn de reuzen delfde in 't zant.*

Men zegt niet wel, *Delven, Delfde, Gedelfd*: schoon ik dit laatste ook vind by J. SIX VAN CHANDELIER bl. 96.

Met spaden en houweel gedelft.

[en by SPIEGHEL, *Hertsp.* IV. 420.

U wegh is op ghedelft.]

maar DOLF, GEDOLVEN. MELIS STOKE B. III. vs. 426.

*Waert so, dat men hem ontdolve
Den wech, dat al waer doot,
Of gevaen, cleen eñ groot.*

vs. 931.

*Daer dolven si so langhe stont
Dat si op enen steen al ront
Quamen. -*

B. IV. vs. 451.

*Doe namen si spaden inde hande,
Eñ dolven twee mans langhe diep.^(e)*

HOOFT, *Ned. Hist.* B. VII. bl. 301. *waar de Spaanschen een' mijn oft loopgraaf dolven.*
R. VISSCHER, *Zinnep.* II. 22. *daer silver en goudt uyt de aerde wordt ghedolven.* Zie ook zelfs in dit Werk B. IV. vs. 423. 1028. XI. 868. XV. 485. ENZ.

(e) Zoo ook *Boëthius* van JAC. VILT f. 181. a. *die synen liefdalf.* *Vaderb.* 1480. f. 116. a. SEGHELIJN. bl. 107. *delfde* schreef ook S. FEITAMA, *Brutus* V. 1. N.H.

Vs. 26.

*Ik schaeme u mijn gebeên, belofte, en vleery,
Liefkoozen, vryen, en met een haer schimpigh smaelen
Op mijn liefalligheên van woorden op te haelen.*

Hier is *my* vergeeten: *Ik schaeme MY, u mijn g. o.* want men zegt niet alleen *schaamen*; maar, *zich* ⁺*schaamen*. Doch de misslag is zo groot niet als hy schijnt; en bestaat, geloof ik, alleen in de Spelling. VONDEL schrijft doorgaands *heilloos*, ⁺Bl. 539. *zielloos*, enz. voor *heilloos*, *zielloos*, zie de Aantek B. VI. vs. 124. op de zelfde wyze schrijft hy hier, *ik schaeme*, voor *ik schaemme*. ten minste, het kan op die wyze, en op geene andere, verdeedigd worden.

SCHIMPIGH SMAELEN. Ik zie met verwondering by KILIAAN, dat hy *Smaelen* afleidt van *Smal*, by hem ook *Smael*.^(f) SMALE *steden*, zijn by hem, *civitates minores*, Kleine *steden*. SMALEN *op yemanden*, vertaalt hy, *detrahere alicui, derogare*: dat wel overeenkomt met de ruime betekenis dier

(f) PH. NUMAN, *Strijt des gemoets* 1590. B. III. vs. 1572.

*Daer dat ijs gevoelt Phebus raeijen heet
Daer moet het smelten en zijn herdicheytsmaelen.*

Dit schijnt overeen te komen met KILIAAN; doch is niet te volgen: behalven dat hier ook niet staat *smalen* OP? [HUYDECOPER.]

+spreekwyze; doch niet in dien zin als hy 't neemt. want *Smalen*, van *Smal*, zou moeten betekenen, *Smal maaken*. het welkmen zou kunnen neemen als ^{+Vs. 26.} *Verkleinen*, dikwils gebruikt voor *verongelyken*. Deze verklaring en afleiding van *Smaalen*, kan geenszins bestaan. Vooreerst komt van *Smal*, volgens een onwankelbaaren grond onzer taale, het vrouwelyke *Smalle*, en het Werkwoord *Smallen*, *versmallen*.^(g) Ten anderen, indien *Smalen*, hier was afgeleid van *Smal*; zoumen wederom, volgens eenen anderen grond, die mede vast staat, moeten zeggen, *Iemand* (geenszins *OP iemand*) *smaalen*. Enz. PLANTIJN, die van grooten dienst is, vooral daar KILIAAN mistast, strekt ons hier een' zekerer leidsman, schryvende dat *Smaden* (ook hier heeft KILIAAN kwaalijk *Smaden* en *Smadden*) het zelfde woord is met *Smaeyen* en *Smalen*; terwyl hy in *Smal*, volgens 't geene wy boven zeiden, de *I* altijd verdubbelt, *Smalle*, *Smaligheid*, *Smallen*, enz. En zeker *Smaalen* is niet anders dan *Smaadelyk spreken*: waarom ook JAN ZOET voor *Smaalen op iemand*, zeide, *Smaaden op* - in *Olimpia*, Act. II. sc. 1.

- - - *dat hy niet meer sal smaaden*
OP mannelick bedrijf, en ridderlijcke daden.

(g) Wy stemmen dit den Heere HUYDECOPER volkomen toe; maar dat *smalle* schijnt later woord, dan *smale*. ziet KILIAAN. ook gebruikt ANNA BIJNS *smale*, Ref. B. III. bl. 45. 57, 58. en dus treft dit bewijs VAN KIEL niet. misschien komen *smale* en *smalen* beide van *smaden*, *smadelen*, *smadel*, *smale*, *smalen*. N.H.

+Maar, zal licht iemand vraagen, langs wat weg is *Smaaden* in *smaalen*, of *Smaalen* in *smaaden*, veranderd? dees weg is met geen hammei geslooten. Het +Vs. 26.
 Zelfstandige *Smaad* toont ons, dat *Smaaden* ouder is dan *Smaalen*. Onze eige Aantek. B. IX. vs. 279. leert ons, dat het *Frequentativum* van *Smaaden*, is *Smaadelen*. En eindelijk de verkorting van *Smaadelijk* tot *Smaalijk*, of *Smalik*, gelijk ook by PLANTIJN te vinden is, overtuigt ons, dat *Smaalen*, eene verkorting is van *Smaadelen*. Al het welke bevestigd wordt zelfs door de gewoone betetekenis van *Smaalen*, zijnde een *geduurig smaaden*.

+Vs. 39.

*Als Febus, nederziende uit 's hemels heldre plekken.
 Vulkaen haer overspel met Mavors durf ontdekken.*

+Bl. 540.

HOOFT, in *Velzen II.*

*Des ik mijn hielen licht, beslooten te vertrekken
 Van den vervloekten grondt, om 's hemels heldre^(h) plekken*

(h) HOOFT heeft dat *heldre* of *helle* meermalen op deze wyze gebruikt, ook *doorschynig*. *Granida* IV. 4.

- de doorschynige zaelen
Des hemels zullen zich niet schaemen dit cieraedt.

lager:

*Zalige Godinne, wy
 Voeren dy,
 Nae des hemels hoogste plecken,
 Plecken altijd hel en klaer,
 Plecken, daer
 Nemmer last kan lust bevlecken. N.H.*

+ *Te winnen.*⁽ⁱ⁾ -

+Vs. 39.

- (i) Dit WINNEN, in *om 's hemels heldre plecken te winnen*, er te komen, te belanden *aan, in, op* zou VONDEL zeggen, (ziet hem in *Ovid. B. III. vs. 1. in. Leeuwendalers II. aan,*) is nu buiten gebruik. VONDEL heeft er zich fraai van bediend, *Poëzy I. D. bl. 125.*

- *andre weêr beletten 't weligh ebben*
Des strooms, terwyle vast het voetvolck d'andre zy
Door stadigh trecken wint.

Koning David herstelt I. 1.

Noch schroomden wy 't gevaer, hoewel men d' oostzy won.

Faëton III. 2.

Hy won den halven wegh. dat 's meer dan eerst beginnen.

Ovid.. X. vs. 1014.

Maer Venus, door de lucht gevoert, had noch het lant,
Haer eilant Ciprus niet gewonnen met den wagen.

II. 248.

Hy ziet een groot gedeelt' des hemels achteruit,
Een grooter deel voor zich te verre om honk te winnen.

H. DULLAERT, Poëzy bl. 46.

Wint eens die duif de ruime velden
En lucht, den Vogelaer ontsnapt.

VONDEL, Poëzy II. bl. 258.

+

+Vs. 39.

Gelukkig die Godts blyschap heeft gewonnen.

Adam IV. 1.

Laet ons van dagh tot dagh een trap ten hemel winnen.

Hy gebruikt het ook voor krygen, verkrygen, *Ovid. I. 509.*

- *het vruchtbre en weligh zaet*
In d'aerde, 's moeders schoot, gevoet, gestooft, bestaet
Te groeien, en allengs een' zekren vorm te winnen.

B. VII. vs. 191. verwisselt VONDEL dit krygen en aanwinnen:

Gelijk het kint, in 't lijf der moeder uur op uur
Een menschen vorrem krijgt, en voort van vrouw natuur
Allengs gekoestert, zijn beslagh en volle leden
Aenwinnende, niet eer de werelt komt bekleeden
Ten zy 't voldraegen is.

Virgilius Lantged. B. II. bl. 76.

En bot en bloeit, en past nu loof en bladt te winnen.

POOT bl. 120.

*En als gy dan eens hebt volstreên,
Voere u een engel, van beneên,
Naer 's hemels heldre plekken,
Om Gode een lust te strekken.*

bl. 77.

Vast op wast, bladers wint -

STOKE II. 264.

Tote dat soe huwelic ghewan (trouwde).

I. 1081.

*Die wort Keiser Henrics man,
Om dat hi van hem ghewan
Walchren, en die vier Ambochten.*

Hiervan is noch een overblijfsel by onze landluiden, by wien *een knecht winnen*, beteekent *huren*. Noch eene beteekenisse heeft KILIAAN, die nu buiten gebruik is: WINNEN, LANDWINNEN, *colere terram, agere agriculturam, colligere fructus terrae*. Van de eerste dier beteekenisse hebben wy een voorbeeld in den BYBEL van 1477. *Gen. II. eñ niet gheen mensche en was, die de aerde wercken of winnen soude*. BOËTIUS f. 35. c.

*Als int creuits de sonne clemt
Eñ ouer al haer hitte zendt
Die dan te saeyen wilt beghinnen
Zijn lant gaen ackeren eñ winnen.
De god der vruchten zalre gheckē.*

ook GUICC. bl. 160. a. *dat men het een deel van den iaere hier tlandt wint, en het ander met den schepe overvaert*. deze twee laatste plaatsen ben ik aan wylen den hooggeleerden Heere J.J. SCHULTENS schuldig, wiens doorschoten KILIAAN en *Proeve* van HUYDECOPER, met zijn vaders aantekeningen, my zijn zoon en opvolger ten gebruike gegeven heeft. menigvuldig is ook dit gebruik in K. STEVENS *Landtwinninghe*, gedrukt by CHR. PLANTIJN 1582. N.H.

Vs. 43.

- *een godt als gy zijt waerdigh,
Eer gy het iemant vraeght, gevrijt te worden -*

Behoorde te zijn,

- *een godt, als gy, IS waerdigh,
Eer HY het iemant verghet, gevrijt te worden -*

Vs. 60.

En mits zy diese mint niet deeren kan noch schaden.

Voor mits, lees schoon; en voor diese, lees dienze, t.w. Glaukus. zie hier de plaats, gelijke behoorde te weezen:

*En SCHOON zy, dienze mint, niet deeren kan noch schaden,
Noch wou beledigen, bleefze ECHTER gram uit nijt.*

*t Is aanmerkelijk, datmen *die*, voor *dien*, ten tweedenmaale ontmoet vs. 94.

En BLOOTEN buik, DIE zy vooruitsteekt -

+Vs. 60.

en ten derdenmaale vs. 158.

- DEN *gouden tak*
Van Prozerpijn, DIE hy op haer begeerte brak.

dat by de Ouden meermaalen voorkomt, die in dit betrekelyke Voornaamwoord het Manl. geslacht, anders wel waargenomen, dikwils niet uitdrukken.

Vs. 85.

Of vint haer eechenis van honden dicht bezet.

Het is *Scylla*, van wie hier gesproken wordt. van de zelfde zegt ANTONIDES, *Ystroom* B. III. bl. 72.

Hoe deerlijk Scille vlucht, en ommeziet nae 't strant,
Om d' eechenis van zeeghedrochten aengerant.

en JOH. DE BRUNE, *Emblem.* bl. 3. *wiens engenissen geduerig, van een deel verwoede honden, aengebast en gebeten werden.* by KILIAAN vindtmen *eghenisse*, *enghenisse*, en *inghenisse*. dit laatste vooral toont ons, dat het onze 't zelfde is met het Latijnsche *inguen*: welk woord OVIDIUS zelf hier gebruikt van *Scylla*, even gelijk zijn vertaaler, want zo zegt hy vs. 60.

Cum sua soedari latrantibus INGUINA monstris
Adspicit -

en Lib. III. *Pont.* Eleg. I. vs. 122.

**Scyllave, quae Siculas INGUINE terret aquas.*

+Bl. 541.

DAVID VAN MAUDEN, *Bedieninghe der Anatomien* 1583. B. I. c. 5. *also sult ghy leeren hoe veel des*

+ *Omentums* [Liese] *somtijts af rysen mach tot d'INGUINA oft eghenissen ende scrotum,*
enz. +Vs. 85.

Vs. 143.

Treet binnen dees spelonk der oude Strantsibille.

Waarvoorwe leezen vs. 176. *Strantwaerzegster.* ANTONIDES, *Ystroom* B. IV. bl. 117.

Hier zweeg de Poëters en Waterprofetin.

die hy bl. 119. noemt *Zeesibil.* POOT, *Mengeldichten* bl. 339.

*Hier valt naer geenen koers te gissen:
Eneas hoeft geen Strantsibil.*

Vs. 207.

*--- de tijt zal zulx my schennen,
Dat niemant my by 't oogh, maer by de spraek kan kennen.*

ZULKS heeft hier, en meermaalen, de betekenis van *zo zeer, adeò.* VONDEL boven B. IV. vs. 278.

*Dees dochter groeide allengs in schoonheit, rijk van lof,
En ZULX DAT zy hier door de moeder overtrof.*

zie ook VIII. 237. 245. X. 791. enz. HOOFT, *Nederl. Hist.* bl. 1006. *maar zy vonden de aarde ZULX doorreeghen met hout, DAT de schup, stromplende telken maale, geenen gang maaken kon.* GEER. BRANDT, *Leven van de Ruiter* B. I. bl. 15. *De Ruiter stelde zich, hoewel maar een kleen koopvaardyschip voerende, ZULX ter weer, DAT d'ander by hem*

⁺zonk. JOH. VOLLENHOVE, *Heerlijkheit der Rechtv.* bl. 31. *al heeten de Koningen meest groot en heerlijk, ja ZULX DAT door Koninklyke Heerlijkheit de grootste wort uitgedrukt.* ⁺Vs. 207.

Vs. 214.

-- *Makaer van steil Neriet,
De reisgenoot van vorst Ulisses, lang ervaren.*

Voor *Ervaaren*, zeimen vanouds ook *Vervaaren*. beide is 't te vinden by PLANTIJN en KILIAAN. [OVID. *konst van Minne* f. 7. *vervarensten en d'expersten.*] R. VISSCHER, *Zinnep.* III. 6. *oude vervaren doctoren.* W. SILVIUS, *Navigatien in Turckyen* 1576. B. I. c. 2. *een seer gheleert ende vervaren edelman, ende van sonderlinghe experientie.* P. BEELAERT, *Leven van K. Kaerle* 1570. B. III. fol. 78. d. *den seer vromen ende vervaren Capiteyn Jan d'Urbijn.* SEBASTIAEN FRANCK, *Chronica der Keysers* 1583. fol. 83. a. *wanneer alle Berghen Meel waren, als men seyt, en de vervaringe geleert heeft.* De zelfde begint zyne *Pauselyke Cronijcke* aldus: *Petrus wordt vande Cronijcken voor den eersten Paus te Romem getelt, ende dat Pausdom op de spreucke Matth. 16. Ghy zijt Petrus, enz. ghegront ende ghesticht. Oft desen stroyen* ⁺*gront voor de vyerighe waerheyt mach bestaen, vraechi Danielem ende Paulum raet daerom, ende eensdeels de vervaringe, enz.* De Rederykers van ⁺Bl. 542. *Shertogenbossche* 1561.

Geometria hupsch en vervaren,

⁺*Eertijts best bekend den Egiptenaren.*

⁺Vs. 214.

't Marien Kransken van Brussel 1561.

Eneas, sachtmoedigh en vervaren. Enz.

Vs. 218.

- *dien hy zoo schichtigh vant.*

VANT voor *vont* staat hier en in meer plaatsen van VONDEL om 't rijm. [HOOFD echter gebruikt het buiten 't rijm, *Granida* bl. 14. (in 8vo)

Toen vandt hy met bedroeven.]

J. VAN PAFFENRODE, *Wapenstrijd tusschen Ajax en Ulyss.* vs. 88.

Daar ik hem als een dood, heel bleek, en bevend vant.

D. JONKTIJS, *Twistgespr.* vs. 1487.

Wie, voor Syringâs lijf, zijnn arm vol pijppen vandt.

dit is verouderd, en nu niet meerder te volgen.^(k)

(k) 't Is waar, VANT, is nu buiten gebruik; echter ouder dan VONDEL. van dit VAND is een werkwoord VANDEN, *bezoeken, een zieken bezoeken*. Ziet KILIAAN. byzonderer *een kraemvrouw bezoeken*, vanwaar het oud VANDINGSLIED. dit VANDEN gebruikte JAC. DE VORAG. f. 17. d. *de Heere heeft zijn volck ghezocht en ghevâdet*. 16. *den menschen te versoecken ende te vanden*. *Vaderb.* 1480. f. 104. a. *Passionael* f. 6. *Spelen van Sinne* Rotterdam. f. 57. HOOFD, *Hist.* bl. 605. 785. Hiervan ook VANDING, *bezoek*. ST. BERNARDUS, *Serm.* f. 37. a. *dat die vandighe godes vertoghen wert*. HOOFD, *Hist.* bl. 521. *dat hy mochte vanding van vrienden genieten*. bl. 605. 786. N.H.

Vs. 227.

- *vaere ik niet veel liever door de vloeden*
Met helt Eneas dan Ulisses, dien verwoeden.

De taal eischte, *dan* MET *Ulisses*. VONDEL zegt:

- *vaere ik niet veel liever door de vloeden*
Met helt Eneas dan Ulisses. -

waarin zekerlijk dubbelzinnig is, of men verstaan moet, *Vaere IK niet LIEVER met Eneas, DAN ULISSES met Eneas vaert: Of, Vaere ik niet LIEVER MET ENEAS, DAN ik vaere MET ULISSES.* de Dichter meende het laatste; doch het eerste is uit de woorden al zo wel te verstaan. Het uitlaaten der Voorzetsels, t.w. voor een *tweede* Naamwoord, is vry gemeen, en dikwils eene oorzaak van dubbelzinnigheid. zie daarvan een voorbeeld uit G. BRANDT aangehaald boven VIII. 1045. en hier noch één staaltje uit het *Twistgesprek* van JONKTIJS vs. 94.

Gelijk die 't vluchtig wild door bassen, doren, hagen,
Met pynelyken ren, een ruymen tijd bejagen,
Genieten MEERDER lusts uyt 't loopen dan de vangst.

hy meende, dat de Jaagers meer lusts genieten *UIT het loopen*, dan *UIT de vangst*: doch de woorden, natuurlijkst opgenomen, zeggen: dat de JAAGER meer lust geniet uit het loopen, dan de VANGST, t.w. lust geniet uit het loopen.

Vs. 239.

- ik zwijmde om uw gevaeren
Op strant, van waer men u zagh streven door de baren.

De Dichter verkiest hier *zwijmde*, schoon het vaars ook *zweem* hadt kunnen lyden; en hy 't laatste verkiest voor zijn' vertaalden *Virgilius* in Onrijm: *die van moederlijke beweeghenisse bezweem*. [*Gebroeders V. 1.*]

- zy zelve een marmarbeeld geleeck,
Behalven als ze zweem, zoo dickwils 't hart bezweeck.

Koning David herst. bl. 15.

Doe zagh men al zijn vreught bezweemen.]

en hiermede komt overeen alles wat ik van tijd tot tijd uit anderen byeengebragt hebbe. J. STRUYS, *Styrus en Ariame Act. II.*

*Hy had de vrou haer gunst, sy minde hem soo krachtigh,
Dat, quam hy daeglijcks niet, sy sweem of bleef aem achtigh.*

H.F. WATERLOOS, *Davids Zeegesangh over Saul:*

*Mijn nootklagt klonk mijn Schepper niet in 't oor,
Of 't groot heelal bezweem, en beefde 'er voor.*

D. JONKTIJS, *Roselijns Oochjes XXI.*

*Hy sags', en sweëm; en deckte sijn gelaet
Flux met een wolck-gewaed.*

T. ARENDS, *Poëzy* bl. 12.

Zoo zwijm ik ..... en het zweem.

J. SIX CHANDELIER, *Poëzy*. bl. 52.

*Al wat de peer en appel droegh,
Als kars en besiestam, sweem vroegh.*

J. OUDAEN, in *Konradijn Act. III.*

* Tot dat ze zweem door druk, en neerzeeg -

*Vs. 239.

Van dit *Imperf.* ZWEEM, komt, volgens den regel, het Deelwoord GEZWEEMEN; het welkwe, met het Voorvoegsel *be*, vinden by HENRICK BRUNO, *Lijckklacht op den Adm. M.H. Tromp*:

Sy zijn bezwemen op dit Lijck.

maar van ZWIJMDE, gelijk VONDEL zegt, komt GEZWIJMD: WILLEM DEN ELGER, *Bruiloftsdichten* bl. 163.

Gezwijmd door blijdschap en gesmolten in geneugd.

De HR. TEN KATE, het gebruik volgende, stelt dan niet kwaalijk, I. deel bl. 554. dat *Bezwymen*, niet alleen van de Tweede, maar ook van de Eerste Clasfe zy. doch 't enkele *Zwymen* stelt hy II. deel bl. 577. alleen van de Tweede te zijn, *Zwymen*, *Zweem*, *Gezweemen*. hierin volgt hy minder 't gebruik, dan de eigenschap des Woords, en der Taale. Wy, die ons nergens aan een onregelmatig Gebruik vasthouden, kunnen deeze onderscheiding niet goedkeuren, en oordeelen daarom, dat, in *Bezwymen* zowel als in *Zwymen*, de merkletter des Verleeden tijds is de dubbele EE; eene eigenschap van alle Werkwoorden die in den Tegenwoordigen tijd hebben de dubbele IJ: alle en uitgezonderd die gevormd zijn van een Naamwoord, als van KRIJG (oorlog) *Krygen*, *krijgde*, *gekrijgd*: van VRY, *Vryden vrijdde*, *gevrijd*.⁽¹⁾

- (1) Zeer zeker is dat VRYDEN, waarvoor nu veelal BEVRYDEN, *liberare*, gebruikt wordt, van de 1 Cl. is, en volgens den regel wezen moet. men heeft ook voorbeelden van VRYDEN, VRYEN, *amare*, *ambire*, als by J. SIX VAN CHANDELIER, *Poëzy* bl. 14.

Waerom niet voort gevrijt.

BROEKHUIZEN, *Ged.* bl. 7.

*Gy weet hoe langen tijd
Ik u heb om uw gunst en wedermin gevrijd.*

ROTGANS, *Poëzy* bl. 645.

Nou wordt ze weer gevrijt.

674.

Hy heeftme zeven jaar, neen negen jaar, gevrijt.

dit had ook VONDEL gekozen. Ziet hem boven B. IV. vs. 11. gevryde *schoondochters*. 83. zy vryden. *imperf.* het is echter zeker, dat VRYEN, VREE, GEVREDEN in Westfriesland altijd gebruikt wrdt. Ik heb het by vroeger Schryvers gevonden. doch, omdat ik het niet anders kende, verzuimd aanteteekenen. wat is het echte? dan ziet op B. IV. vs. 83. STRIJDDDE, GESTRIJD keurt de Heer HUYDECOPER met reden af, schoon men 't vindt in den Bybel 1477. *Paralip.* XIX. en *Spelen van Sinne* Gent 1539. 8vo. fol. 60. verso. N.H.

+van BLY, *Verblyden, verblijdde, verblijd*: van NIJD, *Benyden, benijdde, benijd*: enz. doch niet van STRIJD, *Stryden, strijdde, gestrijd*, maar, *Streed, gestreeden*, omdat hier het Werkwoord ouder is dan het Naamwoord: zie watwe in diergelijk eene gelegenheid gezeid hebben van *Graaven*⁺ en *Treedden*, I. D. bl. 158. Men luistere dan hier niet naar SEWEL, die in zyne *Spraakk*. bl. 166. schrijft: *ik Zwijm, ik ZWEEM*, doch de *Onvolm. Verl. Tijd is BEZWIJMD*. ten minste hadt hy *Gezwijmd* dienen te schryven: doch hy zag niet op eene letter, gelijkwe ook elders aanmerkten, dat hy *noodigde* maakte van *nooden*: zie B. X. vs. 780. ^{+Vs. 239.} ^{+Bl. 544.}

Vs. 281.

- 'k verbeeltme *in dezen noot*
Niet anders in dan haest een zelve bittre doot
Te sterven.

Moest noodzaakelijk zijn, *Ik beeltme* -, of anders kan 't laatste *in* zyne plaats niet wel behouden: want men zegt, *ik* BEELD *my* IN: of *ik* VERBEELD *my*: geenszins, *ik* VERBEELD *my* IN. zie echter diergelyke voorbeelden meer, hieronder by vs. 974.

Vs. 296.

Die met zijn volk in zee ging streeven door de baren.

J. BODECHEER BENNINGH, *Geruste Eensaemheyd* vs. 125.

Werd yemand in de ZEE geslingert door de BAEREN.

onze Dichter noch eens hier vs. 580.

- *hoe veele zeegevaeren*
Men in de wilde ZEE moet uitstaen op de BAREN.^(m)

Vs. 304.

De dageraet brak aen.

Zie watwe van dit *Aanbreeken* zeiden, in 't slot der

(m) Gelijk aan *in zee op de baren*, is *aen strant op de ree*, dat wy vinden vs. 582.

- - - *en uit de zee*

Gekoomen, bleef aen strant hier leggen op de ree. N.H.

+Aantek.B. II. vs. 490. Wy weezen u herwaarts; doch hebben 'er nu niets byzonders bytevoegen, omdat de afleiding van *Brechen*, d.i. schynen, lichten, daar voorgesteld, redenen heeft zowel tegen als voor. ons bestek lijdt niet, met dit onderzoek, hier van weinig nut, veel papiers te vullen. Zie ondertusschen, omtrent *Brechen*, het *Gloss. Teutonicum* van den Hr. SCHILTERUS, by BERACHT. +Vs. 304.

Vs. 330.

Wy lagen met ons schip aen 't eilant vast gemaert.

MAAREN, of, gelijk de Ouden schreeven, **MEEREN**, is, *een bekend Binnelandsvaarders konst woord, en beteekend een Schip aan de kaai met een touw beleggen, dat is, vastmaaken, waar van een meertouw, daar men meê meerd:* enz. het zijn de woorden van WINSCHOTEN, in zynen *Zeeman* bl. 154. [M. STOKES IX. B. vs. 1134.

*Hieuen si tseel ten selven stonden,
Daer si mede ghemeret waren.]*

VONDEL, in *Virgilius* bl. 251. *toen Laomodons jeughdige manschap de vloot aen den grazigen oever maerde. en hieronder vs. 591.*

Men bint het schip los, hier gemaert aen groene klippen.

HOOGVLIET, *Feestd.* B. IV. bl. 130.

Daar maerde men het schip aan eenen eiken paal.

EL. HERCKMANS, *der Zee-vaert Lof* B. I. vs. 443.

Stracks klimtme buyten boort, en sleypt de schuyt om hooge,

+Of meertse aen een boom -

+Bl. 545.

Vs. 330

PEETER HEYNS, *in den naem van P. DE RONSARD*, aan den Heer VAN ARFEVILLE, op zyne *Turcksche Navigatie of Reyse 1576*.

*Want van daer zijt ghy nae Hispanien ghekeert ras;
En wel soo snel als Phoebus omwent zynen waghen,
Sijn daer nae u schepen int wilde Irlandt ghemeert ras.*

JOHAN VAN SOMEREN, *Beschr. van Batavia* cap. IV. bl. 23. *de groote ringen aan de borstweeringen van de Stadt, daar de groote schepen aan plachten gemeert te worden.* maar de Ouden meerden het schip ook aan het anker. A. BIJNS B. II.

Meert ghy u schip aen desen ANCKERE.

de Vert. van BOËTIUS 1485. fol 50. b. *wat soudtstu in sulc eenen tempeeste dijn schip aen eenen alleenen ANKER meeren?* Zo zegt ook ANTONIDES, in den *Ystroom* B. I. bl. 27.

Door 't kostlijk mastbosch, op zijn ANKERS hier gemaert.⁽ⁿ⁾

(n) Dit *maren* OP gebruikt wel H. SCHIM, in zijn *Kruisfeest* in eenen overgebrachten zin:

De wellust wist me op d'elpe koers te maren.

maar beter schreef D. SMITS, *Baalfegorsd.* bl. 26.

En maren we onze kiel aan 't anker onzer zeden.

VONDEL gebruikt daarom ook *aenmaren*. *Virg. Eneas* I. B. bl. 133.

*Hier legt geen moede kiel noch zeejaght aengemaert,
Of rijdt op anckerton.*

het tegengestelde is *ontmaren*, daar VONDEL zich van bediende boven B. VIII.

*- de maghtige oorloghsvloot
t' Ontmaeren.*

XIV. 119.

*- op het lest
Ontmaert de helt zijn vloot.*

Virg. Eneas III. B. bl. 209.

Daer na beveelt hy dat men voort de vloot ontmaer'.

VI. B. bl. 291.

- en ontmaert de schepen langs het meer.

Hecuba II. 1.

Ontmeert d'ondanckbre vloot om door ons zee te gaen.

Samenmeeren gebruikt L.W. v. MERKEN, *Germanicus* X. B. bl. 264.

En vormt een veilig pad van saamgemeerde schuiten. N. H.

+voor *op*, zag ik liever *aan zijn ankers*: vooreerst, omdat de Ouden zo spraken: ten anderen, omdat *Meeren* is *vastmaaken*, dat geschiedt *AAN de ankers*, enz. maar +Vs. 330. een schip *drijft* of *rijdt OP zijn ankers*. de Konstwoorden behooren met konst gebruikt te worden: waarom my ook niet voldoet hetgeenwe noch in dat zelfde Werk leezen B. II. bl. 59.

- *tot het schip komt voor de paelen maeren*.

want wat is, *het schip komt maeren?* of is dat, *komt leggen?* alle anderen gebruiken dit woord anders; [hy gebruikt het ook goed in de Opdracht des *Ystrooms* bl. 3.] en dat het *vastmaaken* betekene, zienwe wederom uit deeze plaats van den Vert. van BOËTIUS fol. 57. b. *dese ANKER der welghefondeerder hope es inden hemel ghemeert*. H. SCHIM, *Kruisfeest* bl. 37.

*De Zonden hielt myne oogenleden vast,
De Wellust wist me op d'elpe koets te maren.*

Amarer, zeggen de Franschen: zie *les Origines de Mr. MENAGE*, enz.

Vs. 336.

Gelot om Circes pols voorzichtig eens te tasten.

Moest zijn, *Geloot*;^(o) gelijk onwederspreekelijk bewezen is B. I. vs. 695. Voeg by 't geene daar gezeid is, dit dubbele voorbeeld uit de *Hist. vande Oorloghe tusschen dye Romeynen, ende Joden*, vertaald uit het Latijn van DAVID KIBERUS door JAN KNIJF *van Vutrecht woonende te Delft* 1551. cap. 10. daar, na eene menigvuldige herhaaling der woorden *loten* en *lotinghe*, met eene enkele *t*, endelijk ge-

- (o) Dat *lot* uit *lote* by verkorting komt, blijkt uit *te lote gaen*, MS. *Keure van Hoorn* 1429. §. 91. zoo ook komt *gebod* van *gebode*, *God* van *Gode*; oulings ook *strote*, nu *strat*. dan de Heer C.A. VAN WACHENDORFF teekende uit den Bybel 1477. *Jof. XXIII. mitten lotte gedeelt*. gelijk ook het werkwoord LOTTEN uit SLICHTENHORST, *Geldersche Geschied.* I.B. bl. 66. en uit het *Reglement* op de Raadsbestelling te Hindelopen van 16 Jan. 1636. §. 11, 15, 21, in den *Tegenw. Staat der Vereen. Nederl.* XV. D. bl. 363, 364, 365. daar men ook § 9, 15, 21 LOTTINGHE vindt. VONDEL heeft dit LOTTEN ook in zijn *Virg. Eneas* III. B. bl. 211.

- om niet dus om te zwerven,
En uitgelot in echt te treên met uitheemsch bloet.

bl. 213.

- dus lot Jupijn in zynen raet
Uw nootlot en fortuin.

En, zoo dit woord goed is, kan daaruit verdeedigd worden *lotjaer*, dat hy heeft boven B. VIII. vs. 241. voor *lootjaer*. dan ik twyfele zeer aan de echtheid van dit woord. VONDEL zelf koos LOTEN bl. 219.

- wy loten in de vloot
Om 't roeien. N.H.

zeid ⁺wordt: *daer nae hebben dye mannen vant eerste paer* GHELOET, *waer van die een ghedoot is geweest van zijn consoort, ende heeft gekosen eenen wt deerste* ^{+Vs. 336.} *paer die hem heeft gedoot, ende daer nae hebben* GELOET *die int tweede paer waren, enz.* De gemelde Aantek. I. 695. is geschied by gelegenheid van het woord *uitgehooled*, gelijk VONDEL wel, maar waarvoor ANTONIDES, DE POTTER, en andere Nieuwen kwaalijk schryven, *uitgehoid*: zie dan ook hier noch ⁺eenige voorbeelden, ons na het afdrucken dier Aantek. onder 't oog gekomen, ter bevestiging der ^{+Bl. 546.} *waarheid.* V.F. PLEMP, *Ontleeding van Cabrolus* bl. 24. *het tonghe-been vertoonende sijn breedt uytgehooled, deel, in 't welcke de tongh rust.* J. VAN HEEMSKERK, *Bat. Arkadia* bl. 89. *met een kleyn uytgehooled schuytjen.* JOAN VAN ARP, in *Chimon Act.* III.

- - *ô kercker, dien ick breecken*
Moet met dip yser op, al zijt gy noch soo vast
In dese rots gehooled. - -

ADRIAAN VANDEN BERGH, in *Polidoor Act.* II.

En hooled dees oogen wt die sijn ghesicht eerst saghen.

en zo mede *hollen*, d.i. *uithoolen*, in den *Delfschen Bybel* 1477. *Job* XIV. 9. *die watere hollen die stene.* zie ook den onberijmden *Virgilius* van onzen Dichter bl. 35. en 105. Enz. [FLORIANUS, *Vertaling van Ovidius* bl. 4. *wtgehoolde steenrotsen* bl. 120. *Aen den oever van der zee wasser een steenrotse, die beneden van de baren al uytgehooled was.* P. SCRIVERIUS, *Toetssteen op 't Goudsche Cronijcxken.* bl. 207. *is het graf gevonden, uyt een eycken gehooled.* ALDEGONDE, *Ps.* XXXV. 7. XCIV. 13. J.B. HOUWAERT, *Triomphe der Planeten van Jupiter:*

+Synen vergulden waghē, die seer triumphant
Op sijn antycx ghemaect was van ghehoolde blocken,
Die wert van twee groote Arents voortsgetrocken.

+Vs. 336.

Materie der Sonden MS. fo. 106. d. wtghehoolt. HOOFT, *Brieven* bl. 726. OUDAEN, *vertaalde Agrippa* bl. 103.]

Vs. 341.

De maets geleiden, en aenquisplen met den staert.

Dit wordt gezeid van *wolven, leeuwen, en beeren* vs. 338. zo zegt hy in *Luciser* bl. 3.

De berghleeuw quispelde hem aen met zynen staert. [*Joannes den Boetgez.* B. I. bl. 18.

Terwijl de leeuwen bem aenquispelen en licken.]

VONDEL maakt doorgaands een keurelijk gebruik van dit Voorzetsel AAN; plaatsende het zelve op eene zonderlinge wyze aan het hoofd van verscheidene werkwoorden; dat waardig is wat breeder behandeld, en met eenige voorbeelden opgehelderd te worden. Dit Voorzetsel komt overeen met het Latijnsche AD, *Naar, Tot, of Aan*: doch wordt, aan het hoofd van een Werkwoord, zelden *Aan*, doorgaands *Toe*, verduitscht. Yder gebruikt het in *Aan-schouwen, Aan-spreken, Aan-bidden*, in't Latijn, *Ad-spicere, Ad-loqui, Ad orare*.^(p) dat is

(p) AAN wordt ook voor *na* of *toe* gesteld, als achter *herwaert, derwaert* enz. R. ANSLO, *Stev. Martelkr.* bl. 35.

Nu zie ik herwaerts aan een' byzwarm Eng'len spoeien.

dezelfde *Poëzy* bl. 40.

Trek aan mijn ziel met Naman derwaert aan.

J. DE DECKER I. D. bl. 231.

Treedt oock al herwaert aen.

bl. 323.

Ach! draegt ze derwaerts aen. [F.V.L.]

+eigelijk, *zien* NAAR, en *spreeken, bidden* TOT *iemand*: weinigen, in andere woorden. Maar onze voornaamste Meesters, op deezen voet voortgaande, plaatsen het ^{+Vs. 341.} voor alle Werkwoorden, aanduidende eert werk, dat geschiedt, met de *Oogen* op iemand gevestigd. want het zijn de Oogen, met de welken men *Aanschouwt, Aanziet*; waarvan ook dit voorzetsel volstandig gebleeven is in *Aangezigt* en *Aanschijn*: want *tot* dat gedeelte wendtmen zijn oogen, als men iemand *Aanschouwt*. Dit is redelijk klaar, doct was noodig tot nader begrip van het volgende. Voor *Toeknikken, Toejuichen, Toelagchen* (Latijn: *Adnuere, Adclamare, Adridere*)^(q) zegtmen dan keurelyker, *Aanknikken, Aanjuichen, Aanlagchen*: zie, van dit laatste in 't byzonder, beneden ^{+B. XV. vs. 274.} De volgende voorbeelden zullen dit verder ophelderen. Niemand onzer Dichteren heeft de kracht van dit *Aan* beter ^{+Bl. 547.} begreepen, en 'er zich meer van gediend, dan VONDEL.^(r)

(q) Wegens 't Latijn zie R. BENTLEJ. *ad* HORAT. *Art. Poët.* vs. 101. [HUYDECOPER.]

(r) VONDEL, *Joannes de Boetgez.* B. V. bl. 89.

*'t Is heden zestigh jaer, Godt woudt 's, dat ons de zon
Op voesters schoot bescheen, en al het hof, ten troone
Aenschietende, overluidt heer vader met dien zoone
Geluck toewenschte. -*

bl. 94

*- aen d'andre zyde vreest
De bloethont, die niet vreest den hemel aen te blaffen.*

Samson II. 1.

*Gelijck de lenteroos, verdroncken in een' vloet,
Ons aengloeit.*

IV. 1. *aentergen.* verder: *aenschreien.* *Altaergeh.* bl. 53. *aenknielen ten altaer.* [F.V.L.]

⁺zo zegt hy, IEMAND *Aenschreien*, boven IX. 410. *Aenblikken* VII. 322. en in de Opdr. der *Maaghdebr.* 't laatste vaars. *Aenkryten* in *Edipus* bl. 45. *Aenhygen* in de *Gebroeders* bl. 14. *Aenpiepen* in *Virgilius*, aangehaald boven VII. 274. en zo in veele anderen. *Aengrimmen* vindtmen by ANTONIDES, *ystroom* bl. 92. *Orond. en Statira* I. 3. POOT bl. 408. [*Aenroepen* d.i. *toeroepen. die Bediedenisse der Missen in Dietsche* MS. fol. 2. c. ^{+Vs. 341.}

*Si riepen alle Pylatus an
Laet ons crucen desen man.]*

Zie hier noch verscheiden toonsels uit andere Dichteren. JAC. REVIUS, *Overijss. Dichten* bl. 202. van een' hond, die

De moede wandelaers aenblaffet even stijf.

D. JONKTIJS, *Twistgesprek* vs. 2057.

Den krancken loert hem aen met zign om-staende magen.

J. DE DECKER, *Lof der Geldzucht* bl. 126.

*- alleen om 't loon
't Welck jaerlix hun daer voor zoo zoet aenblinckt, als schoon.*

S. VAN HOOGSTRATEN, *Dier. en Dorothe* Act. IV. bl. 40.

't Gezicht der moorders brande ons aan.

⁺ANDRIES DUIRCANT, in zijn' *Doodt-Schrick*:

Het graf dat gaept u aen, en dreygt u te bedelven.

⁺Vs. 341.

BARENT FONTEYN, *Lof der Poëzy* vs. 385.

Den tabbaart, noch de kroon, en lonkt my zoo niet aan.

voeg noch by deezen, die onder de Nieuwen Oud zijn, onzen prijslyken Dichter, den Heer P. BODDAERT, *Stichtel. Gedichten* bl. 128.

*En schoon de Satan, met zijn helschen stoet,
De dierbre waarheid aan durft brullen.*

en bl. 129.

--- *al 't heilige aan te blaffen.*

En wie ziet nu niet, dat *Aenquispelen met den staert*, gelijk VONDEL hier spreekt, honderdmaal fraaiër zy, dan *Bequispelen met den staert*, gelijk 'er, van een' *Hond*, gesproken wordt in de *Geruste Eensaemheyd* van BODECHEER BENNINGH, vs. 100? of *Bequispelstaarten*, gelijk A. VALENTIJN, in *Ovidius-Almanach* of *Feestdagen* B. IV. bl. 229. schrijft van een *Stier*? 't *Kwispelstaarten* is in eenige beesten, en voornaamelijk in *honden*, een bewijs van vriendschap en vleiery. *wipstaarten*, zegt hiervoor SEVERUS ALETHOFILUS, *Chronomastix* vs. 276.

--- *laat een Hylax zig niet hooren?
Wipstaart hy niet, als hem zijn meester komt te vooren?*

het wordt ook toegeschreeven aan een *Lam* by BARTOL. ENGELSM. 1485. B. XVIII. c. 3. *en alst [lam] sijn moeder gevonden heeft, soe wepelsterttet met sinen startken van grooter blyscapen*. Zelfs vind ik ⁺t, door eene stoute Overdragt, toegeschreeven aan den *Mensch*, by EMILIUS ELMEGUIDI, in *Persius Schimpd*. III. vs. 25. ⁺Bl. 548.

Vergeefs tracht ge uiterlijk 't gemeene volk te vleyen

⁺Met quispelstaarten, en zoo by de neus te leyen.

⁺Vs. 341.

hoewel *kwispelstaarten*, en *by den neus leyen*, zich niet altewel vlyen.^(s) *Quispelen* zegt FRANS VAN HOOGSTRAATEN, van zeker gedierte, genoemd *Eigen Wil, Beg, Pelgr.* I. 21. bl. 138.

*En steept hun ten bederve; ja 't beurt veelen
Dat hun dit dier met quispelen en streelen
Verlokt -*

Maar kan ook het *Kwispelstaarten* voegelijk worden toegeschreeven aan een' *Stier, Os of Koei*? Wy zagen 't by VALENTIJN, en vinden 't, in de vertaaling van 't zelfde werk, by HOOGLIET bl. 121.

*De norske stier, die 't veldt doet beeven door 't geloei,
Wordt tam, en kwispelstaart, en volgt eenjonge koei.*

de *Staarten* van dit soort van beesten zijn doorgaands niet alte zinnelijk noch schoon: 't welk aanleiding gegeven heeft tot het Spreekwoord, dat A. BIJNS meer dan eens gebruikt, als B. I.

Een bescheten koe wilder vele beschyten.

en B. II. Refer. 14. bl. 113.

Bescheten coeyen die de heel weereldt beschyten.

dit met oorlof: doch 't zijn de vruchten van zulk *kwispelstaarten*.^(t) want, zegt J. VAN PAFFENRODE, in *Hopman Ulrich Act. V.*

(s) Van een *Hond.* ED. DE DEENE, *Waeracht. Fab. der Dieren* MS. 1567, f. 10.

Bassen, huylen, quispelsteerten. [HUYDECOPER.]

(t) Dan hoe veel verscheelde het in Europa, die, door 't *aankwispelstaarten* van Jupyn, in een stier veranderd, verleid wierd. B. II. vs. 1161.
Hy quispelstaert haer aen, en springt it 't groen heel blyde. hier voor zegt hy *aenquispelen* in *Lucifer* bl. 3. dit laatste is zeker goed. maar is *kwispelstaarten* ook goed? VAN KIEL teekent aan *QUISPEL. vetus. CAUDA.* dus zou dan *kwispelen* zijn met den staart slaan of stryken; en dus *staarten*, door de onkunde van de ware beteekenis er bygevoegd, verkeerd zijn. zeker 't zeggen van BART. ENGELSM. door HUYDECOPER aangebaald is zeer aftekeuren. Voor dit *kwispelstaarten* gebruikt ook J. TRIGLAND, in zijn *Kerkl. Histor.* bl. 180. a. *wepelsteerten* in eene overgebrachte beteekenis, zeggende van KOOLHAES: *op welcke onderteyckeninge hy wel wat gewepelsteert heeft.* KILIAAN ook *Wispelstaarten*, die ook aanteekeent *Wipstaarten* (dat PLANTIJN alleen kent). j. *wispelstaerten.* dan alle deze hadden, om ze tot hun oorsprong te brengen, eene byzondere verhandeling noodig; zy zyn met menigte anderen te brengen tot WA, WE, WI, WO, WU. N.H.

* - *als een koe bescheten is, soo staatse gemeenlijk met de staart.*

*Vs. 341.

en *kwispelstaarten* is inderdaad niet anders dan *slaan met den staart*. 't Is zeker, dat OVIDIUS daar niet spreekt van *kwispelstaarten*. zo zegt hy vs. 103.

*Depositâ sequitur taurus feritate juvencam,
Quem toti saltus, quem nemus omne tremunt.*

dat HOOGVLIET, met weinig verandering, aldus kost vertaald hebben:

*De Stier, die bosch en veld doet beeven door 't geloei,
Legt zyne norsheid af, en volgt een jonge koei.*

de braave Dichter houde ons deeze vryheid ten goede, en neeme, zo hy oit zyne hand slaat aan het nader beschaaven dier sierelyke Vertaalinge, deeze aanmerking in bedenken.

Vs. 423.

Dit kerkbeeld zwijmt naer hem met reden waert geprezen.

Nu zegtmen altijd *zweemen naar iemand*. en zo spreekt ook VONDEL B. XIII. vs. 1245. doch in 't Rijmwoord:^(s)

(s) Dit *zweemen* heeft VONDEL ook buiten het rijm. *Josef in Egypt*. I. 1.

Hoe zweemt hy naer de deught en al haer eigenschappen.

Ilecuba V. 1.

- *het zweemt zign vader weder.*

Virg. Encas IV. B. bl. 241. maar BREDERO, *Schijnheilig* bl. 33. *zwymen*.

De gene die het is swijmt hem, of ghy hem siet wandelen.

[HOOFT, *Gedichten* bl. 227.

Wat sweemt der Godheidt best.]

Men merke op, dat HOOFT, BRERO en VONDEL in zijn vroege werken *iemand zweemen*, in de latere NAER *iemand zweemen*, gebruiken. A. MOONEN koos OP, *Poëzy* bl. 50.

*O Goël, spruit van Godt, hoe zweemt gy OP den schoonen
En vroomen josef.*

bl. 52.

Hoe zweemde Goël OP den ram -

bl. 53.

*Hoe zweemde Goël OP den helt, het hooft der helden,
Wiens lot de vaerzen der aeloude dichtren spelden,
Op Judaes veltheer -*

POOT echter koos, op het voorbeeld van VONDEL, NAER, II. D. bl. 29.

*Uw vrientschap zweemt dan niet NAER 't grafschrift der vorstinne
Dat aenboodt, maer niet gaf.*

Dan zonderling is J. SIX VAN CHANDELIER, gebruikende ZWEEMEN voor ZWEEVEN, *Poëzy* bl. 66.

De maaikleur sweemt, op 't ijs, te pronk. N.H.

* - *die gansch naer Acis zweemt.*

*Vs. 423.

*buiten het Rijm weder anders IX. 369.

Dat naer de moeder zwijmt -

*Bl. 549.

ALBERTUS VAN VLIET, op de *Uitbreidingen van 't Gebed des Heeren*, door verscheiden Dichters:

*Uw zoet, vergalt het sap, van 't zielverkwikkend rymen,
't Moet al na 't Heidens zwymen,
En vreemt van 't Christendom, enz.*

J. BOUCKART, *Hannibals Nederlaagh Act. V.*

*Want anders wierdt gy wis gedoodt door vaders handt,
Na wie gy niet en zwijmt -*

Maar men plag ook te zeggen, *iemand zweemen*, met uitlating van het Voorzetsel *Naar*: even gelijkmen ook zegt, *iemand*, en *Naar iemand gelyken*. BREDERODE, in 't *Moortje Act. I.*

Dat sy malkander so wel swemen.

HOOFT, in *Granida Act. I.*

Uw' stem noch anschijn zweemt geen menschelijk geslacht.
[*Gedichten bl. 227.*
Wat sweemt der godtheidt bet?]

Vs. 526.

Behoudt van zijn gedaente alleen den blooten naem.

D. i. den naam, en anders niets. ALDEGONDE, *R. Byencorf B. II. c. 10. Bisdommen, die hy [de Paus]*

+ den eenen ende den anderen uitschenkt over Jerusalem ende andere steden in Turckyen, daer de Bisschoppen anders niet van ghenitten, dan een paer hoonen +Vs. 526. (zie onze Aantek. B. II. vs. 295.) ende een paer hantschoen, met den bloten titel, die haer in een Bulle van schaepsvel wel bezegelt ende bewaert is. De Rederykers van Deynze 1539.

*Welcke hope wy, by Petrus rade,
Ghevest hebben in de bloote ghenade.*

d. i. genade, zonder verdiensten. zie boven B. IX. vs. 13. II. D. bl. 476.

Vs. 557.

*'t Vernoeghde Zangster niet, dat zy, van lief berooft,
Mistroostigh om hem weent, het haer rukt uit het hoofd,
Den boezem openkrabt.*

Opkrabben zegt MOONEN, in de *Heilige Herderszangen* bl. 27.

En krabt den boezem door haer nagels op -^(t)
(t) Dus ook VONDEL, *Virg. Eneas* IV. bl. 257.

*En krabt het aenzicht op.
Peter en Pauwels* II. 1.
Laet tuigen van haer weer, zijn opgekrabde wangen.

hy gebruikt ook *open* voor *op*, *Poëzy* II. D. bl. 297.

*Aen d'Aemstel en aen 't Y daer doet zich heerlijk oope
Zy die, als Keizerin, de kroon draegt van Europe.*

Hier voor in *Joseph in Dothan* I. 1.

Daer doet zich lantschap op, en Dothans steile toppen.

Ifigenia I. Rei:

*Daer 't krijtstrant van Achilles blank
Zich opdoet op het allerlest.*

Dan hier is *opdoen* te voorschijn komen, en twyfele ik dus zeer, of hier *opendoen* gebruikt kan worden. Voor dit *opdoen* gebruikt VONDEL ook *opgaan*, *hoogen*, *ophoogen*, *verryzen*, *ryzen*, *opschieten*. *Virg. Eneas* III. bl. 207.

*Ten vierden dage scheen de lantkust op te gaen,
Te hoogen, het gebergt van verre te verryzen.*

bl. 209.

Nu rijst Zacynthus met zijn bosch in volle zee.

bl. 221.

*Wy zien ook Herkles - - -
Tarent, een' inham, noch aen dezen bynaem vast.
Lacinje, Juno en haer Godtheit toegepast,
Hooght hier recht over op.*

doch VONDEL gebruikt dit in eene andere betekenis hier onder vs. 662.

*De Pleuronsche Agmon terght dus Venus onversaeght,
En krabt het wrokken op -*

dat is, brengt het wrokken, dat reeds vergeeten was, weder in geheugenis. 't Is echter waar, dat

VI. bl. 297.

Het eilant Krete komt recht over opgeschoten.

ziet van het tegenoverstaande *verschieten* met daaraan verwisselende woorden *N. Bydr.* I.
D. bl. 525. N.H.

⁺ook VONDEL zelf *open*, gevoegd voor een werkwoord, dikwils verkort tot *op*: en het zelfde woord tweezins gebruikt, als IV. 242. ⁺Vs. 557.

- sluit - *d'Ivoore deuren* OP.

maar VIII. 83.

- - *de poorten* OPEN sluiten.

*Wederom XI. 801.

+ - *in het OPgaen van de poort.*

*Vs. 557.

*Bl. 550.

maar IV. 1043.

Zoo dra de valdeur kraekt en OPEN gaet -

Wederom VI. 907.

- - *den boezem OP te rukken.*

maar XIII. 386.

- *hy rukte - Den boezem OPEN.*

Vs. 641.

- - *dat ik droevigh menighwerf
Gelukkig noemde, die in 't algemeen bederf
Van vloote en schepen op Kafareus heenestorven.*

Heenesterven, en *Wegsterven* zijn van eene zelfde betekenis;^(u) en worden veelszins gebruikt om een *schielijk sterven* uit te drukken. ZACH. HEYNS, in *Bartas* I. 3. bl. 124.

De menschen sy bevrijt van haestich WECH te sterven.

sy, t.w. de *wijn*, moest *hy* weezen. DE POTTER, *Getr. Harder* III. 3. 90.

Hoor my ten minsten eens, eer ick daer HENEN sterv'.

by J. VOLLENHOVE, *Heid. Dapperheit* bl. 603. zegt Jocaste:

(u) HEEN en WEG is 't zelfde; als *heengeven*, voor *weggeyen*, in het *Dietsche Doctrinale*, MS. 1345. fol. 6. c.

*Niet verstaet dat ic mene
Dat die mensche alghemene
Sijn gaet HENEN gheven sal
Maer met beseide overal. [HUYDECOPER.]*

⁺Sterf HENE, en drijf uw ziel, dus godloos, uit met staal. dat is, sterf zonder uitstel: of wel, sterf, dat 'er geen gedachtenis van u overblyve. want in dien zin wordt het ⁺Vs. 641. sterven zonder kinderen natelaaten, uitgedrukt door *Heenesterven*, in de *Bruilostsd.* van POOT bl. 212.

*Zou men dus zijn jonge jaren
Heen zien varen
Zonder liefde? zonder gaê?
Zou men zonder bloet en erven
HEENesterven?
Dat ware een onboetbre schaê.*

iets diergelijks leestmen in de *Bruiloftd.* van VONDEL bl. 644.

*Wat waer 't rampzaligh mensche,
Indienge moest uw lieve weêrga derven?
Al hadge 's harten wensche
In eenzaamheit gy quynend HEEN zoud sterven.^(v)*

Zeer nadrukkelijk bedientmen zich van dit woord, als men spreekt van het omkomen van veele men-

(v) VONDEL, *Batavische Gebroeders* Act. I. sc. 2. bl. 10.

*Een weduvrou hoopt troost t' ontmoeten
In d'afkomste, als haer hoeft bezwijckt
En HEEN sterft, en die scha te boeten
Door 't kroost, dat Vaders aert gelijkct.*

Onze Kantt. *Jesai* LVII. 1. VONDEL, *Ovid.* III. 145.

*Zoo ging 't alle andren me, die vechtende onderling,
Elk door des anders hant vergaende, HEENestorven.*

Deze *heengestorvene* waren dan *heen*, als VONDEL sprak *Jos. in Doth.* V. 3.

Och, broeders, spreekt toch: leeft het kint, of is het HEEN?

darin gevolgd van J. VOLLENHOVE, *Poëzy* bl. 316. 324. N.H.

schen ⁺door een' zelfden toeval, de een voor, de ander na, zonder hoope van verlossinge of ontkominge.^(w) zo gebruikt het G. BRANDT, in *de Ruiter* B. II. bi. 62. ⁺Vs. 641.
zoo datze, onder malkanderen vervuilende en verstinkende, by meenigte WEG
 storven. En zo kan 't ook hier by VONDEL genomen worden, daar Diomedes zegt:

--- die in 't algemeen bederf
Van vloote en schepen op Kafareus HEENESTorven.

uit het verband echter schijnt het iets anders te betekenen: want deeze *heenestervenden* worden gelukkig genoemd van Diomedes, die vs. 640. aldus van zich zelve spreekt:

⁺*En ik, op zee geplaeght, moet zulke zwaericheden*
Te lant bezuuren, dat ik droevigh menighwerf ⁺Bl. 551.
Gelukkig noemde, die in 't-

alsof hy zeggen wilde, ik, die *duizend dooden ge-*

(w) Ook heeft men in andere woorden die beteekenis. dus *heenedryven*. VONDEL, *Ovid*. I. 377.

Het grootste deel des volx drees heene met de baren.

vs. 367.

De dolfijn zwemt in 't bosch, en drijft voor wint, voor stroom
Door hooge takken heene.

Heentuimelden V. 118

- dat hy, flaeu en zonder moedt,
Heentuielde op den rug, in 't uitgebraekte bloet.

Dus *heensteren*, BREDERODE, *Angeniet* I. 1.

Want of men schoon een man hier 't sestigh jaren siet,
Hy valt en stort daer heen, en smeult, en smelt tot niet.

dan de woorden met *henen* samengesteld, die in de dagen van VONDEL veel overvloediger waren dan nu, verdienen om hunne fraiheid de aandacht der schryveren. N.H.

storven ⁺*ben*, en mijn rampen noch niet geëndigd zie, noem gelukkig, die in de Kafareesche schipbreuk *eens storven*, en daarmede hun leed ten einde zagen. ⁺Vs. 641.
Wegsterven, eindelijk, wordt ook gezeid van de eeuwige dood, of het sterven naar ziel en lighaam; Z. HEYNS I. 6. bl. 256.

Ja die met ziel en lijf WECH *sterven en versmachten*.^(x)

Vs. 667.

En d'armen worden snel met pennen overtoogen.

Dit is 't Rijnwoord. zo is ook vs. 660. *toogen*: en vs. 655. *voltoogen*: rymende deeze woorden op *hoogen*, *vermogen*, *elleboogen*, en zulks in 12 vaarzen. Dat dit beter te myden, dan te volgen is, behoeft niet gezeid te worden. Ik heb 'er gehoord, die de zelfde klanken, tweemaal in *Twintig* vaarzen voorkomende, niet goedkeurden; ja zelfs, die het, in

(x) Het voorbeeld uit Z. HEYNS bygebragt, wordt van ons verklaard in eenen zin, waarin die Dichter het wel hadt kunnen neemen, maar echter niet heeft genomen. Wy verstonden 't van menschen: maar hy spreekt van beesten. Hieraan is minder verbeurd, omdat een ander veilig die zelfde uitdrukking, in dien zin gelijk wy ze eerst namen, van menschen gebruiken mag. Zie de geheele plaats breeder aangehaald I. D. bl. 31. *Weg* en *heen* hebben ook dikwils de betekenis van *geduurig*, *zonder ophouden*, JAN VAN GHEELEN, *der Sottenschip* 1584. c. 14 *selden ontsermt hy* (God) *der gheender die altijd doorgaens* wechsondigen. [HUTDECOPER].

⁺*Honderd*, verboden. Ik verwonder my, dat ook de Rederykers hieraan gedacht hebben. de Schryver der Voorrede op het *Landjuweel* 1561. spreekt aldus van ^{+Vs. 667.} der zelve vaarzen: *Soo is te weten, datmen in desen en dyerghelijcke spelen ende dicht oft ryme, stellende is van 10 syllaben in eenen reghel oft veers, sonder daer over te passeren. Inshelijcx en moghen in VIJFTICH Regulen eenderley Finiten of Eyndinghen niet tweemael comen.* Dat echter die Rederykers zich hieraan niet altijd gehouden hebben, zouden wy, zo het de moeite waardig was, met voorbeelden kunnen bevestigen. Ik zie geen noodzaakelijkheid, waarom wy hier juist aan een zeker getal van Regels zouden gebonden zijn. 't Is genoeg, zowe in 't algemeen aanmerken, dat de Rykdom, en de daaruitspruitende Verscheidenheid van Rijmklanken, geen klein sieraad van een Dichtwerk is. doch behalve dat 'er honderd gelegenheden zijn, waarin zelfs de nadruk van een woord eischt, meer dan eens in het Rijm gehoord te worden, zo zienwe ook liever een' zelfden Rijmklank, mids natuurlijk vallende, in weinig vaarzen herhaald; dan telkens nieuwe klanken, die de moeite des Schryvers, in het opzoeken der zelve, met vollen monde uitschreeuwen.

Vs. 751.

Maer hy volhardt met volk, ten oorlogh opontboden.

HOOGVLIET, in de *Feestdagen* B. VI. bl. 207.

-- *na dat hy al de goon*
Hadt opontboden voor zijn' koninklyken troon.

*H.F. WATERLOOS, *Uitbreid. der II. Bede* vs. 230. *van 't laatste oordeel:

De wyde werelt werde seffens op ontbooden.

*Vs. 751.

*Bl. 552.

Vs. 767.

en nadezen

Behiel hy 't mager lijf, geluit, gedootverft wezen,

En wat den ondergang van eene stede past.

NADEZEN kan hier niet bestaan. Eigelijk betekent het den tijd, die zijn begin neemt op hetzelfde tijdstip, datmen dit woord uitspreekt; niet waarin een zaak, die verhaald wordt, geschied is: want dan zegtmen, *Naderhand* of *Daarna*, d.i. *na* DIEN *tijd*, t.w. *waarvan* men spreekt: maar *Nadeezen* is, *Na* DEEZEN *tijd*, t.w. *waarin* men spreekt. 't Is klaar, dat *nadeezen*, 't welk alleen op den *volgenden* tijd ziet, niet wel geplaatst wordt by een Werkwoord in den *verleeden* tijd, gelijk hier: *na dezen behiel hy*.

Vs. 776.

- dewijl lülus, reedt

Ter heerschappye in een gerust bezit gezeten

De vader tydigh tot verhuizen, en 't gesleeten

Ryxpurper entlijk af te leggen.

D. i. tot *sterven*, meermaalen uitgedrukt door *ver huizen*. by WESTERBAEN, *Lof der Zotheyd* bl. 15. 16. zegt zy:

*Tot dat hy eyntelijck des levens vaentje strijckt,
En hier van daen verhuist -

*Vs. 776.

Die hier eigenlijk bedoeld wordt te *verhuizen* is de *Ziel*: GEERTRUYD WALINGS,
Geboortedag van N.N.

- 'k wens u een bly gemoed,
En, als uw ZIEL verhuist, 't groot eeuwig hemels goed.

D. JONKTIJS, *Twistgesprek* vs. 204.

Ja zelfs tot dat de ZIELL zich tot verhuizen spoeit.

Het *Huis*, daarze *uittrekt*, is het stervelyke *lighaam*, dikwils voorkomende onder den naam van *Huis*, *Woonstede*, enz. JONKTIJS bl. 72.

Zijn Ziel wierdt weg-gerukt uyt haer bouwvallig HUYS.

en te vooren vs. 1308.

Waer door de Ziel by-na uit hare WOON-STÉ breekt.

[JAC. RIVERIUS, *Eerdicht* op FR. DE VRY, *Ontleding van den Geestelyken mensch*:

*Het stervelijcke volck en kent sich selven niet,
Maer de schors voor den boom, 't HUYS voor den weert aensiet,
En meynd (ô dwaesheyd groot!) dat dese aerdsche leden,
Den waren mensche zijn vol van verstand en reden.]*

S. FEITAMA, *Tiomf. Poëzy en Schilderkunst* Act. III. sc. 7.

*Uw schoonheyd moet zo ver voor myne schoonheyd wyken,
Als de eed le Ziel haar HUYS, het Ligchaam, overtreft.^(y)*

(y) Ook gebruikt VONDEL dit *verhuizen*, *Peter en Pauwels* III.

*'t Wil tijt zijn dat ick eens verhuize,
Uit 's lichaems tent -*

Poëzy II. D. bl. 58.

*'k Verhuis, van 't aerdsche juk ontslagen,
Om hoogh in 't hemelsche gebouw.*

hy noemde het II. D. van zyne *Poëzy* bl. 80. *hennenreizen*.

*Hier rust BRERO, heengereist,
Daer de boot geen veergelt eischt.*

hieruit noemde POOT het *sterven* een *hennenreis*, II. D. bl. 301.

*Wat Duitsche Flakkus melt 's mans heenereis met stem
En snaren ook geruster?*

hy noemde het ook *vertrekken* op die zelfde plaats:

Amfions wederga vertrekt naer d'eeuwigheit.

te recht! daar het lijf de *herberg* heet. VOLLENHOVE, *Poëzy* bl. 277.

[†]C. VAN BAERLE, *op de Dood van Juffr. C. van Overbeeck:*

[†]Vs. 776.

*De Geest - - -
- versmaadde 't huis van aarde,
En yverde, als die herberg veel te groot.*

bl. 222.

*Mijn ziel had veel te lang gedooft en t'huis gelegen
In 't lijf der wormen spijs: nu ijltze en rept zich ras
Naar beter rustvertrek: die herberg stont haar tegen.*

Hieruit scheidende betrokken zy hun *leste huis*. VONDEL boven B. X. vs. 50.

*Wy spoeden vroegh of spa ter rustplaets naer dees nachten.
Wy streven te gelijk altzamen hetwaert aen.
Dit is ons leste huis.*

deze staat des doods wordt, by toespeling op een reize ter zee, de *haven* genoemd van VONDEL B. XIII. vs. 755.

*- belanden in de haven
Van stille rust. En*

En hiervan noemt P O O T het bedde, *doodshaven* II. D. bl. 255.

*En dat ronken in dootshaven
Dan nogh hy de grootste gaven
Van den milden Hemel zet. N.H.*

*+ Ick sach u doode Lijf, het HUYS van goede Seden,
Ick sach het doode Lijf, een HOF van wyse reden,
Ick sach het doode Lijf, de WOONINGH vant Gemoet,
Dat eerlijk was en sagt en minnelijck en vroet.*

⁺Vs. 776.

KAMPHUIZEN, *Stichtelyke Rymen* bl. 97.

*Al is hy dood, nochtans zoo leeft hy Gode,
Die zynen Geest bewaard
+ Om weer te zijn gepaard
Met 's Lichaams HUYS -*

⁺Bl. 553.

's lichaams huis, of het huis des lichaams, gelijk H. TOREN zegt op de dood van W. Suderman:

*Het hygend torsen van zijn HUYS
Des Lichaems, lang te zwak gedragen,*

is het *lichaam* zelf, of het *lichaamelyke huis* der ziele. Het tweede *Huis*, daar zy *intrekt*, en zonder 't welke men geen denkbeeld van *Verhuizen* kan maaken, vindenwe, onder onze Dichters, gemeld by H. BRUNO, *Lijkdicht op de Huisvrouw van J. Triglandius*:

*Waar zag men Ziel meer trachten
Om door de enge poort
Te dringen in het land en HUYS van haar geboort?*

ANDRIES DUIRCANT, in zijn *Doodts- Trots*:

*Heeft yemant groot verlangen
Dat hem de sijn' ontfangen?
Door de deure gaetm' in huis.*

+Kent yemant, hier, verstandigh,
Sich vreemd'lingh en uyt landigh?
Door den grave komtmen t' HUYS.

+Vs. 776.

Van beide deeze *Huizen* spreekt de Apostel Paulus II. *Corinth. V. 1. Want wy weeten, dat soo ons' aerdsche HUYS deses tabernakels gebroken wordt, wy een Gebouw van Godt hebben, een HUYS, niet met handen gemaect, maer eeuwig, in de Hemelen.* De *Zielverhuizing*, van de welke Pythagoras droomde, en in 't volgende boek wijdloopig redeneert, t.w. van 't eene lighaam in 't ander, zowel beestelijk als menschelijk, is een belagchelyke herssenschildery; doch gesprooten uit een schemerlicht dier waarheid, dat de zielen onsterfelijk zijn. maar het *Tweede Huis*, boven gemeld, wisten zy niet te vinden.

Vs. 779.

Hierop hiel Venus by de goon aen, en sprak -

En, is hier lang; *sprak*, kort. VONDEL zegt:

*Hierop hiel Venus by de goôn aen, en sprak: vader
(Hem blyde omhelzende), ô Jupijn, -*

beter zal dit vloeien, als men leest:

*Hierop hielt Venus by de goden aen: O Vader
(Zoo sprakze, en kuste hem) Jupijn, -*

Op de zelfde wyze zegt hy beneden B. XV. vs. 1122.

*Ook wyze wetten elk voorschryven, en treên voor
Den onderzaet. -*

*Vs. 840.

Dit 's al Pomoons vermaek, dit zijn haere oefeningen.

*Bl. 554.

Zo spreekt en schrijftmen totnochtoe meest altijd: maar de sierelijkheid en tevens de zuiverheid der taale eischte:

DIT 's al Pomoons vermaek; DEEZ' zijn haere oefenindat, volgens de Letterkunde, aldus aangevuld wordt, *Dit vermaak is Pomoons vermaak; deeze oefeningen zijn haare oefeningen.* dat onvergelykelijk beter is, dan de gewoone uitdrukking, die altijd *dit* behoudt, zonder te letten noch op 't geslacht, noch op 't getal van het volgende Naamwoord, waarop 't zyne betrekking heeft. de Latynen gaan my hier weder voor;^(z) en OVIDIUS zegt niet HOC *amor*, HOC *studium*, gelijk VONDEL hier, en wy doorgaands, Duitsch spreken; maar hy zegt, *HIC amor*, HOC *studium*; gelijk wy ook in onze Taale altijd behoorden te doen. Dit eene voorbeeld is genoeg voor een' oplettenden Leezer.^(a)

(z) PLINIUS, *Hist. Nat.* L. II. c. 32. *Lunae quoque trinae, ut Cn. Domitio, C. Fannio Coss. apparuere: quod plerique appellaverunt Soles nocturnos: voor quos, of quas.* z. ook G.O. REIZII *Belga Graeciss.* p. 528. [HUYDECOPER.]

(a) Zie het tegendeel beweerd in de *Werken van de Maetsch. der Nederl. Letterk. te Leyden*, II. D. bl. 138. en volg. en vergelijk de aanmerking B. I. vs. 922. ALDEGONDE, *Byëncorf* 1563. fo. 526. *dit is de reden ende oorsake.* en zoo overal. *dit is de vrouwe ende dit is hare sone.* 2 *Kon.* VIII. 5. [F.v.L.]

Vs. 871.

- *hy ging*, leunende voorover
Op eenen stok, en met zijn bonte muts, door lover
En gras.

WINSCHOTEN, in den *Zeeman*, op 't woord BAALIE, *Een Baalie werd hier te Leiden ook genoomen voor een Leening:*^(b) *hy leende*^(c) *of leunde (op fijn Amsterdams) op de baalie van de stoep.* Zie daar een onderscheid tusschen Leidsch en Amsterdamsch: doch dat van weinig belang is. LEUNEN vindtmen by veele Schryvers, ook die geen Amsterdammers zijn. ik heb 't aangemerkt by de volgenden. FR. DE WAEL, in *Sal. Hooglied XIX.* Gezang:

- (b) Voor dit *lening* gebruikte VONDEL *leun*, *Leeuwend.* bl. 4.

Dat de stoep hy trappen klimm',
Als een troon, en kunst van leunen
Onzen Adel ondersteunen.

hiervoor hebben onze Bybelvertalers *lene*, *Deut.* XX. 8. 1 *Kon.* X. 19. *Kantt. Spr.* IX. 3. en die van 't Nieuwe Testam. *leene Matth.* IV. 5. in de *Kantt. leene of balie.* dan dezelve hebben in de *Kantt. Matth.* X. 27. *lene.* zoo ook die van het O.T. het werkwoord *lenen*, *Gen.* XVIII. 4. *Job* VIII. 15. dan *leunen Hoogl.* VIII. 5. niet gemeen, echter fraai is het gebruik, dat zy van *lenen* maken, *Numer.* XXI. 15. *die zich nae de gel gentheyt van Ar wendt, ende leent aen de lantpalen Moabs.* N.H.

- (c) Van *lenen* komt, geloof ik, *lenden.* Zie B. V. vs. 588.
 [HUYDECOPER.]

**Die tot haer Liefste is gecommen
En op hem lieflick leunend' is.*

*Vs. 871.

J. REVIUS in 't zelfde, VII. zang:

*En leunet aen de borst
Van haren Vredevorst.*

en in den II. zang:

*Terwijl mijn ziel verlanget
Sijn slincker-hant my steunt,
Sijn rechter my omvanget,
Mijn aenschijn aen hem leunt.*

welke plaats TIELMAN VAN BRACHT aldus uitdrukt:

*Wanneer ik, afgeslooft, zal op zijn' boezem leunen,
Dan rust mijn hoofd op zyne slinkerhand,
Terwijl de rechter zal mijn' schoonen hals omstrengelen.*

K. VAN BRACHT, *op de dood van Antonides:*

'k Zal op Oudaen en Bake leunen.

J. POOK, *Dood van Eigenbaat Act. IV. sc. 8.*

Kund gy niet zien, op welk een brooz gestel gy leund?

J. SIX VAN CHANDELIER, in zijn *Poëzy* bl. 76.

**Se leunt, aan elke sy heur lijf,
Op krukken, schouders van een wijf.*

*Bl. 555.

[POOT I. D. bl. 338.

- waer op de grijsheit leunt.

P. VLAMING, *Hogerwoert* B. II.

Terwijl hy zat al leunende op zijn hand.]

HENDRIK SNAKENBURG, *op 't Huwelijk van den Heer C. Backer:*

Terwijl 't gewicht van 't huis op nieuwe stutten leunt.

GERARDUS OUTHOF, *I. Verhand van 't Sfinxgedrogt* §. 14. *gelijk de Nijlgodt daarom leunende op eene Sfinx wierde afgebeeldt.* GERARD VAN LOON, *Nederl. Historiepenn.* II. Deel bl. 40. *de eene zy verbeeldt*

+ *eenen herder leunende voor eene wijl op zynen staf.* [dan LOENEN vind ik in de *Materie der Sonden* MS. fol. 80. a. *siestu enen alden crommen menschen op enen stave loenende, eñ nauwe hem verruerende al berumpen eñ verkrumpen, wat siestu dat die oghen verlustighet?* en in het *Boek der Byen* MS. *die voet daer hi op loenden is hem ontgangen ende ontogen.*] VONDEL gebruikt dit woord in deeze Vertaaling altijd zo: maar in andere Werken ook LEENEN, als in [de *Altaergeh.* B. I. bl. 43. B. II. bl. 89. *Hippolytus* Act. II. scen. 1. (1649.) +Vs. 871.

Leent *achter over* -

doch in een later druk (1658.) heeft hy gezet:

Leunt *achter over* -

Joann. de Boetgez. I. B. bl. 28.] *Palamedes* Act. III. Rey.

*Of overleenende met yver,
Treckt spartelvischen uit den vyver,
Met zijn geboge hangelroe.*

en in dien zelfden Rey:

*De schaduw is aen 't overleenen.
De morgenstar drijft voor zich heenen
De benden van het hemelsch heir.*

J. DE HAES, in *Judas* bl. 15.

*De schaduw van den nacht was nu aen 't overleenen.
De morgenstar dreef nu de benden voor zich henen
Van 's hemels blinkend heir.*

[J. DE DECKER, *Lof der Geldz.* bl. 35.

*Ja soude ick, duhckt u? 't spoor al verr te buyten wesen,
Soo ick den vond der selve oock aen my lenen liet.]*

DANIEL MOSTAERT, Secretaris te Amsterdam, in *Mariamne* Act. V. sc. 1.

Wat magh oock d'arme mensch op aerdsche dingen leenen!

+BREDERODE, die platte Amsterdammer, in *Lucelle* Act. III.

+Vs. 871.

Wel leent^(d) dan wat aen my, geeft u toch wat te vreên.

G. BRANDT, *Poëzy* bl. 491.

- en leenende op de schoudren
Van den Nassauwschen Prins. -

HOOFT, Vertaalingen uit *Boccalin* bl. 428. leenende op hunnen leitsman met den stok in der handt. dat ook DE DECKER zo schreef kanmen zien in onze Aantek. B. VI. vs. 213. FR. DE WAEL, in 't *Hooglied* V. Gezang:

Op wien ick steeds in liefde plach te lenen.

J. REVIUS, *Afbeeld. der Godsdiensticheyt*: [in de *Overijsf. Sangen* bl. 8.]

Wat leendy op het cruys?

C.P. SCHAGEN, *Alckmaar Lofdicht* vs. 339. van Alba:

*Recht op zijn wreede borst de Inquidity leend,
En blaast haar hels-vergift door 't merch van zijn gebeent.*

(d) Als BREDERO hier *lenen aan* heeft, zoo heeft ook VONDEL *leunen aan*. *Samson* V. 1.

Daer dit tooneel aen beide hooftpylaeren leunt.

anders, als in verscheiden der aangetogen voorbeelden blijkt, *op*. Zoo heeft ook HOOFT, *Hist.* bl. 3. leunende op *de schouder des Prinsen van Oranje*. dat BRANDT in de aangehaalde plaats volgde, dan *leenen* koos. JAC. VILT, Vert. van *Boëtius* f. 175. b. *dit bewijs rust en leunt op seker redene*. welke plaats ons verbieden zal aan de echtheid van *leunen* te twyfelen, waarvan daadlijk. de kieschheid des dichters zal hem tusschen *aan* en *op* tot leidraad strekken. N. H.

*P. PETYT, in het *Haarlemsch Refereyn* 1598. tot Rotterdam bl. 14.

*Vs. 871.

Maer die 's Gheests wijsheyt faelen, leenen op cranke krucken.

COLIJN VAN RIJSSELE, *VI. Spel* fol. 98.

Ic moet op Catherynens schouderen lenen.

W. SILVIUS, *Navigatien in Turckyen* 1575. B. III. c. 21. *lenende met d'een dgie aende cant ende⁺ boort van dien put.* Bybel 1477. *Amos V. 19. ende leent mit sijn hant op die wande.* by de Onzen: *lenende met syner handt aen de wandt.* Ik twijffel zeer, *Bl. 556. ofmen by de Ouden LEUNEN zal vinden. Immers PLANTIJN, die ons doorgaands veilig doet kiezen, daar KILIAAN wankelt, kent alleen LENEN, hy *Lenet*, en *Leen-stoel*: doch KILIAAN heeft LENEN en LEUNEN, en *Lene-stoel*, ja zelfs *Lenstoel*. by WILLERAMUS leestmen p. 51. *ther thie muothe is, her LEYNET sich gerno an thie LINEBERGA.* voor en in zijn' tijd schreefmen *Linen*, PALTHENIUS, *Not. ad Tatianum* p. 385. *pro Linen Germani nunc LEHNEN dicunt, &c.* Zie 't *Glossar. Teutonicum* van SCHILTERUS, by LIN. Die dan ook hierin de zuiverheid wil inachtneemen, schryve altijd LEENEN, dat in den tijd der verwarringen kwaalijk verwisseld is aan *Leunen* (zie boven XII. 320.) gelijk ons ander woord LEENEN op eene andere wyze milvormd is in *Lienen*. G. VANDER HORST, in *Scevola* Act. II. sc. 3.

*O goôn! heeft Scevola oyt sulcken smaet verdient?
Is dit gewonnen loon, die ghy de deugt verliet?^(e)*

(e) VERLIET. Deze uitspraak hoort men noch somtijds in de straattaal, als *mienen, ien, stien, bien*, voor *meenen, een, steen, been*: en is dit een overblijfsel der aloude onbeschaafdheid, die deeze spellingen *ie* en *ee* byna onverschillig gebruikte. *Profectus* MS. B. II. c. 56. fol. 103. *aldus doet men gode versmadenisse eñ laster mitten gaven die hi ons verliet heeft.* Zo vindt men daar ook onverschillig somtijds *geen*, somtijds *gien*. [HUYDECOPER.]

+B. VAN VELZEN, *Huwelijk van den Grooten Alexander* Act. III. sc. 5.

+Vs. 871.

*Ik laat het keerschen, en begeef my om te dienen
Een schoonheit, daar de zon zijn schittring van moet lienen.*^(f)

Vs. 881.

- en hurrekt neêr, en bukt,
Gelijk een oude vrou, op eenen bult -

Dit *Neerhurken* is 't geenwe nu gemeenlijk heeten, *op zijn hurken zitten*. [JAN ZOET, in *Zabynaja* sc. 2.

Hurck *op je hielen neer -*

Hukken vind ik op de volgende wyze gebruikt van C. VAN GHISTELE, in *Terentius Eunuch*. Act. II. sc. 3. van een' ouden man:

(f) LENEN, LEUNEN, LEENEN, LIENEN zijn alle goed. In de Noordhollandsche uitsprake wordt de zachte *e* in *eu* veranderd: dus SPEULEN by VONDEL ook, *Leeuwend*. bl. 23. voor *spelen*; de harde of dubbele *ee* in *ie*, als STEEN, *stien*, TWEE, *twie*. en zijn dus LEUNEN, *inniti*, en LIENEN, *mutuo dare* of *accipere*, niet anders dan eene andere uitsprake van het zelfde woord. KILIAAN, immers in de uitgaven van 1599, 1603, 1613 en 1623, heeft geen LEUNEN, maar LENE, *leyne*, Fulcrum. LENEN, *leyen*, Reclinare. LENE-STOEL, *len-stoel*, (welk *len-stoel* by de uitg. van 1623 veranderd is is *leun-stoel*) Solium. N.H.

+ - *hi quam subitelyck*
Al schudhoyende tot mi ghelopen van verre
En al hinckende ghelyck een huckende kerre.

+Vs. 881.

dan weder tot *Hurken!*] HOOFT, *Ned. Hist.* B. IX. bl. 390. *men zagh'er* (in 't belegerde Leiden) *dat schaamele wyven, hurkende op de mesthoopen, met de huik oover 't hooft getrokken, de beenderen naavorschten, daar eenigh voedsel in scheen.* S. COSTER, in *Ithis Act.* I.

Hurkt *Nymphe by my neer: vlecht ook voor my een krans.*
Nu Silvia, zit neer. -

[J. FRANSSOON, in *Giertje Wouters II.* Toon. bl. 4.

En dan machme met vreen nau en rays hurcken, of Jan Hen moet de pot houwen.]

Voor *Hurken*, vind ik echter meer, *Hukken*: zelfs ook by POOT, die anders niet licht van VONDEL^(g) afwijkt, in de *Minnedichten* bl. 163.

- (g) POOT is niet van VONDEL afgeweken. VONDEL gebruikt behalven *hurken* ook *hukken*. *Leeuwend.* bl. 14.

Of, daer ghy nederhukte, een bedt van bloemen spreien.

Poëzy II. D. bl. 411.

Zy hukte neêr in 't groen.

welke plaats POOT op het ooge schijnt gehad te hebben. D. SMIDS, *Gedichten* bl. 226.

Of onder 't ritslend loof op kruidjes nederhukte.

Hier voor hebben wy by ANSLO *huiken, toehuiken*, in de beteekenis van *neigen tot*, *Poëzy* bl. 111.

- *op 't leste huikt de zegen*
Den Oostenryker toe.

KILIAAN heeft ook, HOCKEN. j. *hucken*, Desidere. PH. NUMAN, *Strijt des Gemoets* [1590.] B. IV. vs. 636.
Ick houde staende dwelck door cranckheyt wilt hucken. N.H.

**Och! hoe was in dien nacht mijn brandigh hart te moê!
Dat sprong van blyschap op terwijl zy nederhukte.*

*Vs. 881.

en bl. 317.

*Hier zweeg de maegt en hukte met haer leden
In 't groen van Pindus neêr.*

de Hr. van ZUILICHEM, *Sneldicht* XV. 50.

Jan sat en huckten op sijn' hielen -

ADR. VAN DE VENNE, *Belacchende Werelt*. bl. 110.

Wil ick hucken, treen of sitten?

en zo schryven, in de zelfde betekenis, PLANTIJN [†] en KILIAAN: doch de laatste ook *Hurcken* en *Horcken*, by hem Hollandsch genoemd. Dit *Zitten op de hurken* geschiedt niet zonder *buigen* of *bukken*; gelijk VONDEL ook dit laatste hier, nevens *neerhurken*, geplaatst heeft. hiervan by KILIAAN ook HUCKEN (d.i. *bukken*, *buigen*) voor *swaeren last*. Meermaalen komt het zo voor by A. BIJNS, in 't Eerste Boek:

*Bl. 557.

*Door haer vals bespien en wilt doch niet hucken,
Al meughense de waerheyt nu wat verdrucken,
Ten sal niet lucken.*

en elders:

*De werelt gaet manc, si behoefde wel crucken,
Haer hoofd is cranc, die pielaeren hucken.*

noch B. II. *Ref.* 2.

De waerheyt werdt vervolcht, tgheloove huckt.

J. SIX VAN CHANDELIER, *Poëzy* bl. 118.

Met dat des hemels oogh, naa 't west, begint te hukken. Noch lees ik by den naarstigen KILIAAN: *HURCKEN* is *Horcken*, *Auscultare*. en, *HORKEN* *Vlaemsch*, en *HARCKEN* *Friesch*, is *Luysteren*, *Auscultare*: *Engelsch* *harken*, *herken*. In deze beteekenis

+vindenwe HURKEN by de *Rederykers van Sout-Leeuwen* 1561.

+Vs. 881.

*Wat soeter gheluyt clinct daer in mijn ooren?
Rasch mijn sinneken, hurckt achter en vooren
Wie ons nu coemt verstooren int plein.*

Noch is by KILIAAN een verouderd HERCKEN bekend, 't welk hy met veele woorden in 't Latijn verklaart, en dat zo veel zegt, als, *Begeerig, Happig naar iets zijn, iets met drift naarjaagen*: en in die betekenis vind ik 't gebruikt by A. BIJNS B. II. *Ref.* 5.

*Tes goet te merck ene
Dat ghy moet wanckelbaer, en een lichte vracht sijn
Hoe soudt ghy anders soo gheringhe bedacht sijn
Naer wat nieus te herckene?*

[PEETER HEYNS, ^(h) *Spieghele der Werelt* [1583.] N. 36. bl. 46.

*De wijsheyt van Luca blijkt in 't bewaren vroet
Haers vryheys; daer machtighe omwoonders na hercken.*

Rederykers van 's Hertogenbosch te Haarlem 1613.

*Die meer nae tydelijcke goederen hercken,
Daer zy vroech en laet, jae nacht en dach om stercken,
Dan dat zy dencken hoe dat het met haer ziele gaet.]*

(h) Van dezen P. HEYNS, en van dezen zynen *Spieghele der Werelt* vindt men een loflijk getuigenis in GUICCIARDIJN, *Beschr. van de Nederl.* bl. 91. b. men zie ook het byvoegsel van P. MONTANUS; hy was Facteur van de Kamer van den Bloeienden Wijngaard van Berchem. z. J.F. FOPPENS, *Biblioth. Belg.* T. II. p. 983. PAQUOT, *Histoire Litteraire des Paysbas* T. II. p. 652. Louv. 1768. Fol. [F.V.L.]

Vs. 908.

- *hy is hier niet vreemt* gekomen
 Aenzwerven: *neen het is een lantzaet* -

Moest noodzaakelijk zijn, *hy is* - KOMEN *aenzwerven*. In het saamenvoegen van twee Werkwoorden, welker laatste beheerscht wordt en afhangt van het eerste, is aanmerkelijk, dat het eerste, wanneer 'er de Hulpwoorden des Verleeden Tijds, *Heb, Had, Is* of *Was*, bykomen, somtijds wordt uitgedrukt, in den Verleeden Tijd, *Gekomen*, gelijk Juffr. QUESTIERS wel schrijft, *Geheymen Minnaar* Act. IV.

Nu hy de Keysers min gekomen is te weeten.

somtijds in de Onbepaalende Wyze, *Komen*, gelijk *VONDEL hier hadt behoord te schryven, *hy is komen aenzwerven*. Ik, die dikwils al wat veel vrymoedigheid ^{+Bl. 558.} gebruikt heb in het berispen van anderen, wil gaarne bekennen, dat ik, in het begrypen van dit onderscheid, vry wat dom geweest ben; en ik twijffel niet, of men zal in het voorste gedeelte van dit zelfde werk hiertegen noch wel eens misdaan vinden. Het dwaalen is menschelijk: maar die alleen zoekt naar 't geen recht en waar is, moet zyne eigen dwaalingen zowel erkennen als die van anderen. Men leest, in de Voorrede van mijn' HORATIUS bl. XLIII. onder eenige verbeteringen, deeze verslimming: *Bladz. 61. reg. 7. HEB ik - my met die van anderen BEGONNEN te bemoeien. En weder bl. 87. r. 6. HEEFT BEGONNEN te tellen. Lees op beide die plaatsen, BEGINNEN, volgens eene noodzaakelyke eigenschap onzer taale.* Haal vry de pen door

+deze woorden in de Voorrede; en laat in het Werk *Begonnen*, *Begonnen* blijven. [Materie der Sonden MS. fol. 119. d. *die inder eerden heeft BEGONNEN te vergaderen.*] ALDEGONDE, *Byenc.* III. 1. *de Papen hebben in de heymelijcke biechte BEGONNEN smaeck te vinden.* [de zelfde, *Ondersoeckinge der Geestdryvische Leere* in de *Voirreden* bl. 2. *waer door het Licht des Euangeliums heeft BEGONNEN bevretekt en onteert te werden.* bl. 13. *Behalven dat wy oock met de persoonen selve hebben GESOCHT te verkeeren.* JO. DRIEBERGEN Vert. van *Prideaux* I. deel IV. B. bl. 352. b. *dat de Griecken niet als na de tyden van Alexander enige naeuwkeurigheid ontrent dit stuk hebben BEGOST te tonen.* (doch ook somtijds anders als bl. 354. in de aantek. *heeft BEGONNEN te bloeien.* en V. B. bl. 439. *heeft BEGONNEN te regeeren.*)] GER. VAN LOON, *Ned. Historipenn.* Voorrede: *sedert omtrent 300 jaaren dat men ze heeft BEGONNEN in 't licht te geeven.* En I. deel bl. 62. *in 't jaar 1435. heeft het [slot Grobbendonk] Arnold Brand BEGONNEN te bezitten.* Ja zelfs leeren ons duidelijck, de Hr. HOOFT in zyne *Waarneem.* §. 23. en SEWEL in zyne *Spraakk.* bl. 159. datmen moet zeggen. *Ik had BEGONNEN te gaan: Ik heb BEGONNEN te doen.* Indien deeze Schryvers zo goed geweest waeren van ons Reden te geeven van dit zeggen, wy zouden den aangewezen misslag zekerlijck niet begaan hebben. deeze Reden, diemen vooral van een' *Spraakkunstschryver* hadt mogen vorderen, zullen wy hier aantoonen, opdat andere aankomelingen met my niet dwaalen, of myne dwaalingen niet naervolgen. 't Is bekend, datmen zegt, *Ik wil loopen*, en *Ik begeer*

+Vs. 908.

+ *TE loopen*.⁽ⁱ⁾ Hierin wordt zelden gemist. die 'er echter iets fraais over wil leezen, zie wat de Hr.

+Vs. 908.

- (i) Ik stemme den Heere HUYDECOPER gaarne toe, dat men zegt: *ik wil loopen, ik begeer TE* (dat is *het*) *loopen*: ik stemme ook gaarne de gevolgen daaruit getrokken toe; dan bepale die alleen tot de tegenwoordige schrijfwyze. Het stuk van den *Infinitivus obliquus* stemme ik, als een konstterm, in de tegenwoordige spraakkunst toe: in haar oorsprong heeft de taal dien niet gehad. dat *TE* is of *het*, of het voorzetsel *tot*, en dit de reden, dat, als men *OM* heeft by de Ouden, men veelal daar geen *TE* heeft. *OM TE* is, indien *te* geen *het* is, tweemaal 't zelfde, en by een verloop, dat al zeer *oud* is, als *van af aan* voor *van aan*. welk *van af aan* in sommige plaatsen van latere Dichters en Schryvers een afzichtigheid geeft; hoe veel rustiger schreven onze Bybelvertalers, op het voorbeeld van ouderen, als ALDEGONDE, *Wederl. der Geestdryv. leere* f. 55. van *onser moeder lyve* aen. *Gen. XIV: 23.* van *eenen draet* aen. *Job II: 7.* van *sijn voetsole* aen. *Spr. VIII: 23.* van *de oudheden der aerde* aen. *Rom. I: 20.* van *de scheppinge der werelt* aen! dan S. FEITAMA, *Telem. XIV.* bl. 338.

- - - *schier van de wieg af aan.*

A. HOOGVLIET, *Abraham II.* B.

- - - *van uwe jeugt af aan.*

iets diergelijks heeft C. VAN GHISTELE, in zijn *Terentius* daar hy *dy* en *ghy* byeenvoegt, als *Eunuch. II. 3.*

*Dan soudy ghebruycken naer uwen lust, ghy
Alsulc solaes.*

III. 2.

Waer sidy ghy dore?

en op menigte van andere plaatsen. Dan wy gaan weder tot den *Infinitivus obliquus* te rugge. dat *TE* een voorzetsel is, +

+Vs. 908.

is de oorzake dat de *E*, als een teeken van een afgebogen *casus*, er byna altoos bygezet wordt, dat men met den *Infinitivus* zoo niet vindt. *STOKE I. 4.*

*Willic u al hier ter stede
Segghen.*

15.

Wantet dinket mi wesen scande.

23. 29. 38. 40. 326.

Begonste stichten al gheheel.

144 - *de plaghen*

Te vaerne after lande castien.

hier voor zoude men nu zeggen: *het dunkt my TE* wezen, *hy begon TE* stichten, *die plagen te* varen *TE* kastyden: dan by menigte van woorden ontbreekt dat *TE* by ouder Schryvers, daar het de latere byzetten. zoo achter *weten, hieten, wanen, schynen, beginnen*. dan hier voor wordt ook wel eens een deelwoord gebruikt. de Vert. van *Boëtius* f. 3. c. *scijnt* komende. 141. b. belouende *scynen*. f. 4. a. *sceen den hemel* ghenakende. f. 4. a. *men hadse gheloofd van onser oudde* wesende. b. *moeder* wesende *vrouwen toebehoort*. *STOKE IV. 761.*

Wat holpe ghemaect langhe woerde.

+TEN KATE, in de XIV. *Redewisseling*, daarvan met veel oordeel geschreeven hebbe. Aan het gemelde onderscheid van *loopen* en *te loopen*, hangt dit gansche geschil. +Vs. 908. Wanneer het Ledeken *Te*, dat het merk is van den *Infinitivus Obliquus*, voor het laatste Werkwoord niet uitgedrukt staat, moet het eerste, zonder eenige uitzonderinge, als 'er *Had, Heb*, enz. voorgaat, in de Onbepaalende Wyze gesteld worden. zo zegtmen, *Ik doe maaken, Ik help beginnen, Ik gaa zoeken, ik wil doen, Ik laat hooren*, enz. en hiervan in den Verleeden Tyd, niet, *Ik heb GEDAAN*, maar, *Ik heb DOEN maaken*, enz. gelijk deeze voorbeelden doen zien. [*Materie der Sonden* MS. fol. 69. c. *dat God alle dat quaet op hem hadde LATEN komen.* CLAES WILLEMSZ. MS. 1486. B. III. c. 2. *enen halsband had hi hoer om den hals DOEN maecken.* *Hand. der Apost.* MS. 1431. cap. 11. fol. 4. *wi hebbense in onsen tonghen HOREN spreken die grote dynghen Gods.*] MS. 1452. bl. 161. *dat hy hadde +DOEN maken.* *Legende van St. Christoffel* 1478. fol. 129. a. *du hebste di eenen sotten naem* +Bl. 559. *DOEN ghe-*

En zoo is het ook met *gaan zitten eten*, en andere, welke schoon wy by velen vinden, als by C. VAN GHISTELE, *Terent. Heaut.* II. 1.

Dan gaet hi sitten verhalen.

16.

Wy vonden haer zitten weven.

leze ik echter in het *Bock der Byen* MS. f. 15. *als sy ghegaen waren sitten eten.* by STROKE B. II. vs. 28. weder anders:

Eñ was seder ghelaten gaen.

daar men HUYDECOPER, en vooral zijn voorbeelden na moet zien. III. 5.

Es hi ter Zipe comen ghereden.

IV. 197.

*Eñ quamer mede, sonder sparen,
Tot Alcmare ghevaren.*

206.

*Die Vresen -
Quamen ghelopen inde vaert.*

JACOP VILT, *Boëtius* f. 108. a. *ic hebbe ghehoort segghen.*
N.H.

Vs. 908.

ven. ⁺HOOFT, in *Velzen* bl. 501. *die 'k HELPEN heb beginnen*. MS. 1452. bl. 119.
die hy selve hadde HELPEN maken. ALDEGONDE, *Byenc*. IV. 6. *soo en souden* ⁺Vs. 908.
sy gheenen voorspraeck hebben GAEN soecken. D. HEINSIUS, *Nachtklachte* vs.
 15.

- - - *die met zijn wreede kracht*

Heeft WILLEN mijn gemoet doen staen in uwe macht. W. SCHELLINKS, *Uitbreiding der III. Bede* vs. 146.

Maer Israël, mijn volk, dat ik zo dikmaal hebb'
Mijn wonderen DOEN zien, mijn stemme LATEN hooren.

Integendeel zegmen, *Ik begin te doen, Ik zoek te beweegen, Ik tracht te onteeren, Ik poog te steeken, Ik behoor te passen*, enz. en hiervan in den Verleeden Tijd, niet, *Ik heb BEGINNEN*, maar, *Ik heb BEGONNEN TE doen*, gelijkwe omtrent dit woord reeds gezien hebben, en omtrent de anderen hier zien kunnen. [CLAES WILLEMSZ. MS. 1486. B. I. *prol.*

Poetrie en̄ oude gesteren
Heb ic seer BEGHEERT TE vesten
Want ander consten zijn mi te hoghe.

JACOP VILT, Vert. van *Boëtius* B. II. prose 4. f. 65. b. *die de vulmaecte salicheit GHESOCHT hebben TE ghebrukene na heur sterven*. ED. DE DEENE, *War. Fabulen der Dieren* MS. 1567. fab. 63.

Waeromme, vraecht hy, dat hy hadde GHEPOOGHT
Hem t' accuseeren -

de zelfde fab. 92.

Nochtans om 't wulffken voesteren, heeft neerstich GHEPOOGHT.

H. DE GROOT, *Bewijs van den Waren Godsd.* B. I. bl. 18.

**Na dien 't Godt dickmaels nu door syne trouwe knechten
BELIEFT hadt van sijn wil de werelt t' onderrechten.]*

*Vs. 908.

G. BRANDT, *Leven van de Ruiters* B. X. bl. 563. *de Heer Admiraal hadt zijn zoon
Jonker Engel De Ruiters GEZOCHT TE beweegen t'huis te blyven.* CLAUDE DE GRIEK,
in *Bellizarius Act.* V. sc. 7.

En hoe hy heeft GETRACHT TE onteeren zijn geslacht.

HOOFT, 75 *Brief: hoe meenighmaal heeft men ons het hart onder den riem
GEPOOGHT TE steken.* en 89. *wy hadden wel BEHOORT stip op onze uure TE
passen.* De Heer van NOORTWIJK Voorr. op M. STOKES vs. 203.

*Zulx hadd' hy wel geconst, ooc wel BEHOORT TE doen.
Als anders hy recht gaen had' willen in zijn schoen.*

Vs. 961.

*- gy zult voortaan niet meer
Van l'is: walgen.*

't Is zeker, datmen zich op deeze wyze meermaalen uitdrukt, *IK walg van:* - H.L.
SPIEGHEL, *Hertspiegel* B. II. vs. 222.

Terwijl DE LUYERT walghd van kostel-lekker spyze.

GOVERT VAN MATER, op de *Bybelpoëzy van A. Heems.*

Zy walgt van ydel laf geral.

voor van, zegt HUYGHENS aen, *Hofwijck* bl. 344.

*--- veranderingh verheught,
En AL wat sterflick is kan walgen aen de vreughd*

*Die evenstadigh is-

*Vs. 961.

PLANTIJN: ICK *walge*: HY *walght*: zonder meêr. en zo gebruikt VONDEL 't in de *Roomsche Lier*: [Poëzy I. deel bl. 322.]

- of walght, of bijt
Verslete boelen.^(k)

Alswel evenwel achtgeeven op de betekenis des woords, en de natuur der zaake, die wy *Walgen* en *Walging* noemen (zie den Hr. TEN KATE II. deel *bl.732.) zo is 't onwederspreekelijk, datwe daarby verstaan iets dat de mensch *lijdt*, geenszins *Bl. 560. iets dat hy *doet*. en alleen daaruit volgt, datmen beter zegt, *MY walgt*, dan *Ik Walg*: gelijk *MY smert, bedroeft, berouwt, verdriet*, enz. ook *MY verheugt, verblijdt, lust, belieft, behaagt*, en zo in anderen, die eene aandoening betekenen, en eenige verandering in onze gesteldheid van ziele of lighaam te weeg brengen. Nu heeft het *Walgen* eigenlijk alleen

- (k) En is deze wyze van spreken al vroeg in gebruik gedweest, en veelal zeer gemeen, als Bybel 1477. Num. XXI. *onse ziele walget te hants op dese lichte spyse. Spelen van Sinne* Rotterd. 1561. f. 30. b.

Soodatse walghen van godlijcke schriftuuren.

VONDEL, *Lucifer* bl. 2.

- *hy walgt van onzen dagh.*

en *Ps. CVI.* bl. 266.

Zy walghden van de spijs -

FR. VAN HOOGSTRATEN, *Voorh.* bl. 72. *Gy walgt.* bl. 125. *men walghe.* A. HOFFER, *Gedichten* bl. 359. *wy walghen.* A. PELS, *Horatius Dichtk.* bl. 1., waar ter plaatse zie J. OUDAENS *Aanmerkingen.* HOOGVLIET, *Abraham* bl. 42.
Opdat de koning walg van de opgereten wangen. N.H.

+plaats in de maage; en 't geene *walgt* is de spyze, die daarin is, doch 'er niet in kan duuren, en gestadig *walt*, *welt*, of *opwelt*, om ter keele weder uit uit komen. ⁺Vs. 961.
 [Profectus MS. B. II. cap. 7. fol. 57. Eñ HEM walghet *vanden hemelschen brode*.
 en verder: *welcker suverhedē den walghenden smake ghenoechlic sijn.*] zo zegt
 VONDEL zelf B. VI. vs. 909.

-- 't gebraste en walgende *ingewant*
Te braeken uit de keel. --

't gegeten ingewand van Itys *walgde hem*, die 't gegeten hadt, t.w. den vader Tereus.⁽¹⁾ SPIEGHEL in 't gemelde boek vs. 19.

DIEN walght *het doffe hoy* -

D. JONKTIJS, *Twistgesprek* vs. 300.

Zoo dat HEM namaels walgt zijn zelfs-gekookte kost.

en deeze is de eigelyke betekenis; de overigen moeten verstaan worden by overdragt; gelijkwe 't zo, onder anderen, vinden by C. HOOFMAN, *Adelheide*, Bosch-tonneel-spel Act. I. sc. 1.

Doen walgde MY die onrust, daar 'k te vooren
Vermaak in schiep.

- (1) De spreekwyze is met de voorzetsels *van*, *op*, *aan*. dus met *van*. P. SCRIVERIUS, *Lof van de Wiskonst*, in zyne *Gedichten* bl. 88.

Dan ô Godin! u WALGT van onz' heyllooze menschen.
Amsterd. Wit Lavender, in den Vlaerdings Redenrijckbergh

bl. 14.

WALCHT *u van 't Hemels Man??* -

met *op*. Bybel 1477. Numer. XXI. *onse ziele WALGET te hants op dese lichte spyse.* met *aan*. HUYGHENS, *Hofwerck* bl. 344. boven aangehaald. ook met den eersten naamval, als in de plaats van SPIEGHEL II. B. vs. 19. N.H.

+MARIA HEYNS, *Bloemhof der Doorl. Voorbeelden* cap. XLI. van Homerus: *dat hy d' enige Schryver is, die nooit de menschen verzaet, of AEN HEN gewalgt heeft.* +Vs. 961.
 Doch wat wonder, datmen, voor *MY walgt*, ook gezeid hebbe, *IK walge*, daar zelfs voornaame Schryvers, tot mijn uiterste, verwondering, zich niet ontzien hebben te schryven, *Ik steek de walg*, voor *My steekt de walg*? VONDEL B. XV. vs. 143.

*Maer als een heilloos mensch,^(m) wie 't was, van akkervrucht
 De walgh stak, sloegh hy vleesch uit eene lekkrezucht
 In zynen graegen balgh.*

de taalkundige Schryver der *Ernst. en Boert. Mengelst.* II. deel bl. 32.

*Gy staakt, van alle uw' gruuw' len afgeschrikt,
 Den walg wel haast van alle uw vuile treken.*

HOOGSTRATEN zou zeggen, dat dit moest weezen *De walg*; want hy stelt dit woord, in de Geslachtlijst, vrouwelijk, bybrengende, tot bewijs uit de *Ned. Hist.* van HOOFT bl. 173. *de walg steeken*: door een onbegrypelyke onachtsaamheid, want *walg* is daar de Eerste Naamval. de Hr. HOOFT mag

- (m) Door eene onbegrypelyke onachtzaamheid, waarvan HUYDECOPER zo straks HOOGSTRATEN beschuldigen zal, maakt hy zelve hier van *mensch* den eersten, van *walg* den vierden naamval, daar het juist omgekeerd is. *Mensch* is onzydig: dus *de walg stak een heilloos mensch*. Anders had het DEN *walg* moeten zijn, volgens HUYDECOPER, die *walg* voor manlijk houdt. Dit voorbeeld komt dus hier in dien samenhang niet te pas.

+sommigen wat hard en gedrongen schynen, maar +hy verstondt zyne moedertaal al te wel, om een zo verdorven spreekwyze te gebruiken. zie hier zyne woorden in hun verband : *waaraf* DEN MEESTERMAAKER *zelf* de walghe *steeken moest*'. En zo spreekt hy ook B. IX. bl. 366. *hier stak meenigh de spot meê*, DEN MEESTEN HOOP de walgh *af*. Het ander strijdt lijnrecht tegen de gezonde reden: want die hier *gesteeken wordt*, is niet *de walg*, maar *ik, gy, hy*; en daarom *steek ik de walg* niet, maar *de walg steekt my*. en dit laatste alleen is dikwils, het andere noit, by de Ouden te vinden. PLANTIJN: *de walgh steeckt MY*. HOOFT weder in *Baeto Act. I.*

+Vs. 961.

+Bl. 561.

*Indien uw' OOGEN steekt de walgh
Van all's, behalven radt en galgh.*

de Roose van Loven 1561.

Daer sal HEM int leste die walghe af steken.

de Lischbloem van Mechelen 1561.

- - MY *steekter de walch af.*

ANNA BIJNS B. II. *Ref. 14.*

Princen, DIEN van allen duechden de walghe steect.

ALDEGONDE, in den *Byenc. B. VI. c. 1. dat HEM de walghe seer steeckt.* enz. [PH. NUMAN, *Strijt des Gemoets 1590. B. II. vs. 382.*

Want van pijn begonst MY die walghe te steken.

VONDEL, *Psalme LXXVII. bl. 197.*

- of HEM *stack voort de walgh.*

J. OUDAEN, *Agrippa bl. 253.]*

Vs. 974.

O goôn, aenschoutge om hoogh alle onze elenden aen.

Hier is zekerlijk eens *aen* overvloedig.⁽ⁿ⁾ voor, *O goôn, aenschoutge*, diendemen te leezen, *O goden, schoutge*, of *zietge* - Wy lazen ook hierboven vs. 281. *'k verbeeltme - in*, voor, *ik beeltme in*, zie de Aantek. noch zegt hy, van een' afgehouden slangenstaart B. VI. vs. 760.

- (n) Deze verdubbelinge der voorzetsels heeft VONDEL ook in zijn *Virgilius* bl. 11.

- - - WAER IN *de ringelduiven stil*
En hoog IN *nestelen*.

Samson V. 1.

Nu heeft hy IN zijn wraeck zich zelve INgebrockt.

daar het eene rustigheid aan den zin geeft, dat ik noch van het voorgaande, noch van de volgende voorbeelden zeggen durve. zoo veel hangt aan de kiescheid des Dichters. ook BREDERODE, *Symen sonder soetich*. bl. 24.

En BY men boenen, en wryven meughen de dienst maysjes heur broeck BY leggen.

ook vindt men by S. BERNARDUS, *Serm.* f. 91. a. *dat niet AEN en hanget AN sinen hoef.* de Bybel 1477. *Gen.* II. *hi IN blies hem IN sijn aensichte den adem des leuens.* onder de latere heeft L. ROTGANS, *Poëzy* bl. 650.

Men vindt AAN 't gansche lijfgeen vlak AAN alheur kleeren. Men verwarre hier niet mede een ander gebruik, daar 't zelfde voorzetsel wel herhaald wordt, maar tot onderscheidene woorden gebracht moet worden. VONDEL, *Peter en Pauwels* IV. 3. bl. 56.

En volgt NAER Ostie Lucijn, de Kaetsvrouw NA. N.H.

⁺ - - en stervende te dingen

Om zich AEN 't lichaem, dat verminkt is, weer AEN EEN

Te hechten -

⁺Vs. 974.

moest zijn, MET 't lichaem; of het volgende *aen een* kan hier niet bestaan. B. XIII. vs. 305.

ONT-hielden *naeuwelijx de handen* AF van *my*.

schoon dit veel beter is; dan 't geenwe leezen in zyne *Bruiloftd.* bl. 636.

Waer IN *men ommetrek en zweemssel* IN *ziet zwieren*.

dit laatste komt dikwils voor by dichters van minder rang. Noch zegt hy hier B II. vs. 268.

- slaen IN *de lucht* DWERS DOOR

Een onbekent geweste en veld IN.

dat zeer verward is: doch klaarer zal 't worden, als men 'er de woorden *dwars door* (die op drie byzondere wyzen kunnen genomen worden, als, *de lucht dwars door*, of, *dwars door een onbekent geweste*, of, dat hier alleen plaats heeft, op zich zelfs bestaande, ⁺ met betrekking evenwel op het voorgaande *lucht*, alsof hy zeide *in en dwars door* de lucht) of anders het eerste IN, uitneemt. ANNA BIJNS B. I.

⁺Bl. 562.

Mallooten, God en sal u daer-NA niet NA vraghen.

Fascic. Temp. 1480. fol. 11. a. om MIT *sulke visierde logen hoer selfs oncuysheyte* MEDE te bedecken. *Spieghel Historiael* B. I. c. 14. *onse Here sprac* ANE TOT *Peter* - Wanneer het Voorzetsel van een' byzonderen nadruk is, wordt het zeer wel tweemaal uitgedrukt, te weeten, eens voor het Naamwoord, en eens aan het hoofd van 't Werkwoord: zie onze Voorrede op HORATIUS bl. L. en onze Aantek. boven XIII. 1048. daar wy uit J. VOLLENHOVE aannaalden, UIT-gewischt UIT *het boek des*

+ *Levens*. zo zeggen onze Vertaalers, *Ezech. XXXVII. 6. ende ick sal zenuwen op u leggen, ende vleesch OP u doen OP-komen.* en *XXXIX. 14. die gestadigh DOOR* +Vs. 974. *'t lant DOOR-gaen.* enz. Zo hadt ook *VONDEL* in de gemelde plaats *VI. 760.* voor, *AEN 't lichaem AEN EEN hechtent*, dat wy niet goedkeurden, kunnen zeggen, *AEN 't lichaem AEN-hechten.* dat de pooging van het afgehouden lid, om zich met het lijf te vereenen, krachtiger uitdrukt: gelijkwe op die wyze de *tegenstrydigheid* uitgedrukt vinden in den *Hertspieghe* *B. II. vs. 277.*

Dit WEDER-streeft gheheel der menschen heillust TEGHEN.

ALDEGONDE, Byencorf II. 11. welke uytlegginghe is vander H. Kercken voor goedt aenghenomen gheweest, ende voor een artijckel des Gheloofs IN haeren Decreetboeck IN geregistreert. daar misschien het laatste *in* of uitgerooid, of in *is* veranderd moet worden.^(o)

Vs. 993.

Want zy was weduwe -

Deeze reden sluit niet, en maakt hier een verwarring van byzondere Denkbeelden. Ifis, zich zelve verhangen hebbende,

Komt zyne moeder t'huis, dus dootsch en zonder leven;
Want zy was weduwe -

(o) Van dezen *Pleonasmus* zie G.O. REIZIUS, *Belg. Graeciss.* p. 417, 418. [HUYDECOPER.]

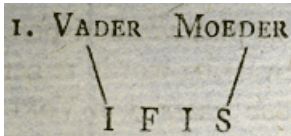

*Waarom kwam hy zijn *Moeder* t'huis? niet, omdat die *Moeder* geen' *Man*, maar, omdat *Ifis* geen' *Vader* hadt, wien hy kost t'huis komen. Deeze uitdrukkingen zweemen wel zeer naar elkanderen: want toen *Ifis* zijn' *Vader* verloor, werdt zijn *Moeder* *Weduwe*, of zy verloor haaren *Man*. dat is zeker: zo hy anders een wettige zoon geweest is. maar, zy kost ten tweeden maale getrouwd, en dus geen *Weduw* meer zijn; waardoor echter *Ifis* zijn' *Vader* niet wederkreeg. 't Woord *Weduwe* doet ons, natuurelijkst, wel denken aan den *Vader van Ifis*; doch alleen, als overleeden *Man van Ifis Moeder*; *daar het, integendeel, alleen behoorde te zijn als *Vader van Ifis*, omdat, in deeze aaneengeschakelde en onscheidbaare redeneering, *Ifis* is als het middenpunt, tot het welke de twee anderen eene lijnrechte betrekking moeten hebben. Wy beginnen, op den voorgang des Dichters, met *Ifis*: *IFIS komt zijn moeder t' huis*. volgens deeze leiding gaanwe met onze gedachten van *Ifis* tot zyne *Moeder*: en zo moeten wy ook gaan van *Ifis* tot zynen *Vader*; 't welk geschiedt, alswe, met OVIDIUS, zeggen, *want zijn VADER was gestorven*. Maar als VONDEL zegt, *want zy was WEDUWE*; zo brengt hy ons met onze gedachten eerst van *Ifis* tot deszelfs *Moeder*, en vervolgens van deeze *Moeder* tot der zelve *Man*. door deezen omweg verliezenwe den *Zoon* uit het oog, enwe beschouwen die twee enkelijk als *Man* en *Vrouw*; welke Betrekking hier niet te pas komt, dewijlze, gemerkt *Ifis* hier is als het middenpunt, gelijkwe reeds gezeid hebben, slechts als *Vader* en *Moeder* met Betrekking op *Ifis* beschouwd moe-

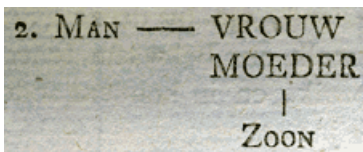
*Vs. 993.

*Bl. 563.

sten ⁺worden. Laat ons eens zien, ofwe dit verstaanelyker kunnen maaken, door eene zichtbaare uitbeelding deezer byzondere Denkbeelden, bestaande alleen ^{+Vs. 993.} in de byzondere Betrekkingen tusschen deeze drie Personen, *Man* of *Vader*, *Vrouw* of *Moeder*, en *Ifis* als *Zoon*. dit kan op drie verschillende wyzen geschieden. Alswe met OVIDIUS zeggen: *De ZOON kwam zijn MOEDER t' huis, want hy hadt geen' VADER*: zo kunnen wy de onderlinge Betrekkingen aldus vertoon:

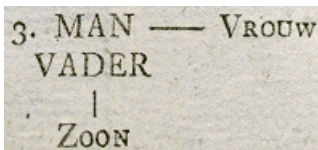

en dit is het eerste Denkbeeld. Het Tweede vormen wy, alswe zeggen: *De MOEDER verloor, in dien ZOON, haaren laatsten steun, want zy was WEDUWE*: en beelden 't aldus uit:

Het Derde, eindelijk, alswe op deeze wyze onze gedachten leiden:

*De VADER, voor een wijl gestorven, hadt geen weet
Noch van zijns ZOONS beders, noch van zijn EGAAS leed.*

De byzonderheden, die wy hierin verder zouden ⁺konnen, aanmerken, kanmen, met weinig overdenkens, zien, niet alleen uit de byzondere lynen, ^{+Bl. 564.}

+maar ook uit de byzondere naamen, waarmeê deeze personen, volgens de verschillende Betrekkingen, aangewezen worden. Als nu VONDEL zegt: IFIS ^{+Vs. 993.}

*Komt zyne MOEDER t' huis, dus dootsch en zonder leven;
Want zy was WEDUWE -*

zo is 't klaar, dat zyne woorden tot geen deezer drie uitgebeelde Denkbeelden kunnen gebracht worden: maar, dat in de zelve het Eerste en Tweede vermengd en verward zijn. Ondertusschen moet de Leezer weten, datwe dit geenszins geschreeven hebben, om deeze plaats te berispen: want zelfs de aangewezen verwarring wordt te gemoet gekomen, als men het tweede vaars van VONDEL geheel uitleest:

Want zy was WEDUWE, en zijn VADER overleên.

welke laatste woorden het gebrek der eersten geheel vervullen. Maar wy hebben ons, alleen van de eersten, gediend, om by deeze gelegenheid iets te zeggen, 't welk ons bekwaam scheen, van een algemeen gebruik, en in honderd andere gevallen nut te kunnen zijn.

Vs. 1032.

*- en Numitor bedreven
En out, bezat by gunst en toestaen voor zijn leven
Het rijk.*

Eigelijk bedoelt men met deeze uitdrukking, het overige gedeelte van iemands leeven, het geene noch toekomstende is, tot zijn dood toe. FR. VAN HOOGSTRATEN, *Beg. Pelgr.* I. 12. bl. 80.

+O neen: *het is om Gode* VOOR mijn leven
Te dienen -

+Vs. 1032.

en III. 7. bl. 213.

Zijn liefde is my genoeg VOOR al mijn leven.

Maar *van*^(p) *zijn leven* ziet op 't verleedene, het gedeelte des leevens dat reeds voorby is. D. DE POTTER, *Getr. Harder* I. 3. 1.

Wie sagh zijn dagen *ooyt*, *wie hoorde* VAN zijn leven?

sijn dagen, weder V. 2. 97.

- - 'k *begeerde nooyt* mijn dagen,
Dat u meedoogen my soo grooten gunst sou dragen.

Deeze twee woorden *dagen* en *leeven*, vlijdtmen, in de zelfde betekenis te saamen, op twee byzondere wyzen. als, *de dagen mijns levens*; W.D. HOOFT, *Styve Piet* vs. 475.

Dat icket de daghe mijns levens niet had elooft.

HUYGHENS, *Sneldicht* XXIV. 65.

Uw gantsche levens dagen. Enz.

Of, *mijn leeve-dagen*, dat ik aanzie voor een verbastering^(q) van *leevens dagen*, doch dat by veelen te vinden is: W.D. HOOFT alsboven vs. 3.

(p) Voor dit VAN gebruikt VONDEL IN, *Samson* V. 1.

*De staet des Filistijns, die 't hoeft ten hemel stack,
Kreegh nu door Samsons val zoo schrickelijck een krack,
En nederlaegh, als noit voorheene* IN al zijn leven. N.H.

(q) Dan is deze verbasteringe al zeer oud. Immers STROKE X. 651.

*Si hadden tlant in groten kive
Gehouden* al haer levedaghe.

KILIAAN kende *Leven-dagh*, *leef-dagh*. PLANTIJN *Levedage*, *leefdage*. ook by den eersten *Leven-bloeme*. daar nu alle de voorbeelden de *s* hier niet erkennen, kan ik den Heere HUYDECOPER niet toestaan, dat *leven-* of liever *levedagen* een verbastering is van *levens dagen*. N.H.

*'t Is te bijster, 't is sijn leve-daghen niet ebeurt.

*Vs. 1032.

*HUYGHENS XIX. 24.

*Wie heeft sijnlevendaegh van sulcken dingh gehoort?
Hier staet een vrouwen hoofd, en seght ons niet een woord.*

*Bl. 565.

Capitein J. VANDER HEIDEN, *Cleander en Amaril* Act. I. sc. 4.

Ga voort, en komt hier na dijn levendaagh niet weer.

DE POTTER, *Getr. Harder* I. 5. vs. 161.

*Nooyt vindt Corisca my meer van haer leve-dagen
Haer Minnaer -*

zo mede III. 6. 145. en 8. 79. WESTERBAEN, in *Torentius Adelph.* Act. IV. sc. 7.

Behoort dat zo te gaen? wie zagh 't sijn leve-daegen?

de Raadpensionaris DE WITT, in *Horace en Curace* Ac. IV. sc. 4.

*- - - Wie sag sijn leven dagen
In sulck een korten tijt sulck een veranderingh?*

PH. RUYCHROCK MS. 1486. fol. 28. b. *vanden zynen zeer bemint, ende sijn leven dagen in eere ende reverentie gehouwen:* Enz. Doch dit *leeven-* of *leevedagen*, klinkt nu wat te plat.

Vs. 1044.

*Doch Venus wert gewaer, voorzichtig in het waeken,
Het schuiven der hammeie -*

D. i. Sluyt- of Slag-boom, gelijk LE LONG zegt op deeze vaarzen van LOD. VAN VELTHEM B. I. c. 42.

*Dattie Bisschop met hem vieren
Riden soude daer met geleide
Te Megchelne tot an die hameide.*

JAN ZOET in 't begin van *Thimoklea*:

*Wat wal weer staet de kraght van onze ontbloote klingen?
Wat bolwerck is zoo hoogh, daer wy niet overspringen?
Wat poorten zoo voorzien met schotdeur en hamay,
Die Alexander stuit?*

EM. VAN METEREN verklaart, aan den drempel zyner *Nederl. Hist.* onder andere Kunst of Krijgswaerden, ook dit op deeze wyze: HAMAYEN, *zijn Draey-boomen met palissaden ghemaect, om de weggen ofte poorten voor peerden te sluyten.* [W. GOEREE, *Woorden oek der Architectuur* MS. HAMEYE, *by andere ALMEYE off ALMEYBOOM, een sluytboom, off eygentlijck een heck, lugt van sparren off deelen opgeslagen.*] R. *Legende* 1478, fol. 4. d. *doe dese felle duvelen dese roepinghe ghedaen hadden; soe worden mit des Heren ghebot in die kelle ghebroken alle die yseren AMEYDEN ende grendelen.* Zekere hand verklaarde dit op den kant door *poorten*; het welk wat te ruim is genomen: want deeze *Ameijden* in de Hel willen weezen, geloof ik, zekere boomen, diemen voor de deuren legt, met de einden van weerzyden rustende in den post of muur. en deeze is de ver-

klaaring, ⁺diewe by KILIAAN van het woord *Hammeye*, of *Hameyde* vinden: em komt volmaaktelijk wel overeen met het bygevoegde *grendelen*. ⁺Vs. 1044.

⁺Vs. 1106.

*Eerst waert met Romulus, nu waardigh met Quirijn
Te trouwen -*

⁺Bl. 566.

WAERT en **WAERDIGH**, is hier 't zelfde. dit vindenwe ook in één vaars by DE DECKER, *Lof der Geldzucht* bl. 170.

Hoe waerd het zy beschreit, hoe waardigh uitgelacht. Wy hebben B. I. vs. 834, deeze woorden reeds onderscheiden, zo, dat **WAARD** eigenlijk zy 't geen *Lief* en *Aangenaam* is; maar **WAARDIG** het geen in zich heeft eenige *Waarde*, d.i. hoedaanigheid, waardoor 't iets *verdient*. Dat de woorden zeer naa vermaagschapt zijn, is kennelijk, en het geene ons *waard* is, achten wy doorgaands onze achting en liefde *waardig* te zijn. Maar gelijk de takken van eenen boom onderscheiden zijn, schoon uit den zelfden stam voortgesprooten; zo zijn ook de woorden, schoon van éénen oorsprong, onderscheiden naar de verscheidenheid hunner eigene en bepaalde betekenis. Het verschil der betekenis is niet duister: en de woorden zelfs vindtmen by veelen onderscheiden. D. HEINSIUS aan Juffr. *Anna R. Visscher* vs. 15.

*- de diamant,
Omdat hy weerdich is, past aen uw weerde hant.*

Ernst. en Boert. Mengelstoffen III. deel bl. 217.

+ *Zing, zing lang, lofwaardig Dichter,
Onvermoeide Pindusstichter!
Zing, mijn waarde vrind, zing lang!*

+Vs. 1044.

M. STOKE B. I. vs. 910.

*Eñ daer na sijn wijf Lutgaert,
De hi lief hadde ende waert.*

MS. 1452. bl. 166. *ô Croone, die du wel kende, al laghes dy ter eerden, du en waers niet weerdich van opgheheven te sine. Den Gulden Troen 1386. in dat Prologus: du biste alleen weerdich te ontfanghen eer ende schoenheit lof ende doecht. maar fol. 1. c. of si Gode genaem sijn ende weert sijn. en fol. 26. d. wordt die mensche God ghenaeem ende weert ende lief. Noch fol. 25. d. so werdi wel weerdich des ewighen Gulden throens. Enz. Ten minsten achten wy in onrijm deeze woorden altijd behooren onderscheiden te worden.*^(r) Zie watwe hier kort onder XV. 125.

- (r) Dat in onrijm deze woorden altijd behooren onderscheiden te worden, is eene kieschheid, welke alle taalbemiunaars zich buiten twyfel zullen laten welgevallen. Ik noeme die onderscheid eene *kieschheid*, omdat ik niet geloove, dat het op den aart en eigenschap der tale gegrond is. Wy erkennen wel, dat men WAERDIG by de Ouden vindt; als in den Bybel 1477. *Exod. XXI. soe sal die here vandē put ghelde dat die beeste waerdich is. Levit. XXVII. also vele als hi waerdich wesen mach soe salmen scatten.* STOKE I. 966.

*Seven Prensens, de [die] kiezen zouden,
Dies waerdich ware, wien si wouden,
Die Roemsche Keiser soude wesen.*

+

+Vs. 1044.

en by JAC VILT, *Boëtius* op menigvuldige plaatsen, zoo niet altijd. ook dat WEERT voor *carus* gebruikt wordt. dus zingt STOKE I. 463.

*Dideric nu, sijt seker das,
De [die] deerste Grave van Hollant was,
Hadde enen broeder, hier Walgheer
De [die] weert was ende geer.*

vs. 599.

Dese Dideric, goet ende waert.

en elders. dan het is ook waar, dat de oude WEERT voor *dignus* gebruikt hebben. STOKE VII. 626.

*- de der ave
Hebben wil dat hi begeert
Na dien dat elc is weert.*

JAC. DE VORAGINE 1489. *dat hi nye also vele scaden hadde ghehadt dat eens eys weert hadde geweest.* ALDEGONDE, *Romsche Byenc.* 1569. f. 6. a. 10. a. 35. a. 37. a. PLANTIJN: WEERDIGH, WEERDT, *dignus.* zoo ook KILIAAN: WEERD, WAERD, WEERDIGH, *dignus.* *Boëtius* fo. 180. a. *daer op rekende men nyemande eenigher wijsheit weert.* SPIEGHEL, *Kettingl.* bl. 157.

*Rechtvaerdicheit vernoeght ant aller minste,
Kent zich niets waard, acht al 't ghenieten winste,
En dankens waard.*

HUYGHENS I. 82.

*by gelegenheid van *Leevende* en *Leevendig*, uitvoeriger aantekenen.

*Vs. 1044.

Vs. 1114.

Hersilia staet stom, en schaemroot, en verflout.

VERFLOUT d.i. *verflaauwt*. DE DECKER, *Lof der Geldzucht* bl. 187.

't En zal my al niets schaen, niet deeren, niet doen flouwen.

en bl. 133. *onverflout*. P. SCRIVERIUS op de *Ned. *Poëmata* van D. Heinsius:

--- om datmen sou behouden

Der geener lof en faem, die nimmer en verflouden.

*Bl. 567.

by de Ouden is dit gemeen; doch nu verouderd.^(s)

Verworpig-waerde kint.

WTENBOGAERT, *Leven en Kerk. bedien*. bl. 169. *de H. Staten Gen. hebben dit stuck so veel weert geacht*. de dubbele beteekenis van WAARD heeft geen meer zwaarigheid dan in *carus*, dat by de Latynen zekerlijk den prijs en de achting, liefde en genegenheid van iets beteekent. WAARDIG, zegt onze Schryver, is het gene in zich eenige *waarde* heeft: maar is dit zelfde ook niet waar met betrekking tot WAARD? En hoe kan WAARDE de beteekenis van *dignitas* hebben, zoo niet WAARD ook *dignus* beteekene?

De reden, waarom ik hier deze aanmerking uit de aantekeningen van wylen den Hooggel. Heer J.J. SCHULTENS heb bygevoegd, is, omdat ik onlangs in zekere beoordeeling van de *Gedichten* van G. PAPE gevonden hebbe, dat men dien Dichter tot eenen misslag heeft aangerekend, dat hy in zeker vers WAARD gebruikt in de beteekenis van *dignus*; en dat men zulks een gebrek, eene onnaauwkeurigheid gelieft te noemen, 't geen ontrent eene kieschheid, waarin het vryslaat te kiezen, niet wel gehandeld is.

Vs. 1044.

(s) VONDEL heeft het ook boven XI. 640.

Het bootsvolk hangt den riem op zy. geen maets verflouwen.

in *Peter en Pauwels* I. 1.

- *strax begon mijn aenzien te verflouwen.*

voor hun C. VAN GHISTELE, *Terent. Heaut.* II. 3.

Dat weet ick sekens: dus wilt niet flouwen.

en *Eunuchus* I. 2.

Wilt niet verflouwen. N. H.

Vs. 1123.

Zy klimt met Taumas telgh den heuvel op -

Zeg liever TEN *heuvel op.* en zo ook vs. 1127. TEN *klaeren hemel in;* voor *Den,* gelijk VONDEL schreef zie boven B. II. vs. 25.

Vijftiende boek.**Vs. 5.**

*De Faem, een voorbodin van waerheit, snel van veêren,
Gaf den voorzichtigen heer Numa haere stem.*

BODIN is een gemeene bynaam der Faame, in de *Triomf. Poëzy en Schilderkunst* van den zinryken Dichter S. FEITAMA. JOAN DULLAART, *Stantvastige Princes Act. II.* sc. 1.

Daar Fame, de bodin der werelt -

het woord zelf komt dikwils voor by onze laatere en zuiverste Dichters. BROEKHUIZEN bl. 11.

De blonde dageraat, bodinne van den dag.

J.B. WELLEKENS, *Dichtlievende Uitspanningen* bl. 19.

- de dageraat Bodinne van het licht.

schoon het woord *Dageraat* meest in het Manl. Geslacht gebruikt wordt. J. VAN BRAAM, *op 't Huwelijk van den Hr.G. Beelaarts*:

*Maar 'k zie, hoe d'Avondstar, de schoone Hofbodin,
Die op de wenken past der moeder van de min
Van ver my toelonkt. -*

H. SCHIM, *Kruisfeest* bl. 21.

*Gewiekte zucht! ô tedre Postbodin
Van 't harte, ai breng mijn klagt ten hemel in.*

P. DE LA RUE, *Christelyke Klinkdichten* IV. 12. Op 't Gebed:

**Hou u dies nimmer op, o wondre Postbodinne!
Streef, met een vuurge vlugt, ter derde hemeltinne.*

⁺Vs. 5.

J. DE HAES, *Verded. der Poëzy* bl. 573. *de historie is - de bodin der aeloutheit.* C. QUESTIERS, *Lauwerstrijdt*⁺ bl. 23. *Iris de bodin.* C. BREMER, *Bruiloft van J. Cuyleman: Bodin des hemels.* ENZ.^(t) Wy keuren dit gansch niet kwaad. echter lustte 't ons onlangs, en wel met overleg, geenszins genoodzaakt door het rijm, te schryven: ⁺Bl. 568.

*Dat ik u deeze maar zou brengen, als een bode
Van 't hemelfche besluit; -*

schoon het een *godin* is, die daar spreekt. ik had behaagen gevonden in het zeggen van Gehoorzaamheid, eene *Maagd*, by FR. VAN HOOGSTRATEN, *Beg. Pelgr.* I. 21. bl. 139.

*Gebeurt het ook, dat ik, gelij een bode,
Eens hier of daer na toe en henen moet.*

zelfs zijn de Ouden hiervan niet vreemd. [*Materie der Sonden* MS. fol. 10. a. *als die zwaere ziekte coemt die een voerbode is der doot.*] *Destructie van Troyen* 1479. fol. 10. c. *doe Jazon den bode vernam, doe stont hy seer haestelijcken op, ende ghinc vander camer biden geleide des ouden wives. welk oud Wijf*

(t) Behalven de voorbeelden door HUYDECOPER B. VII vs. 68. aangehaald, lust ons er noch eenige zonderlinge, by te voegen, als *Adamin* voor Eva by HUYGHENS *Korenbl.* B. II. bl. 75. *Centaurin* VONDEL, *Ovid.* XII. 516. aangehaald B. II. vs. 826. *Trojanin* XIII. vs. 680. *Schildknapin* III. vs. 202. *Burgerin*, *Virg.* bl. 286. *Mackerin* 308. *Knapin* 514. *Dienarin* 511. *Voogdin* 231. *Heerin*, *Josef in't Hof* I. Rey bl. 7, 9. *Sondarin*, *Vaderb.* fol. 21. b. *Hebreërin*, *Deut.* XV: 12. N.H.

+zelf de *bode* was. JACOBUS VIVERIUS, M. Dr. *Eerdicht* den Historischryver *Em. van Meteren*, noemt de *History*,

+Vs. 5.

- - een Tuchtvrouw van ons leven,
Een Bode, die van ouds ons tydingh bringhet by.

Yder gebruike zijn oordeel. ons komt het zulks voor, dat de meeste vrouwelyke woorden, met *in* eindigende volgens het gemeene gebruik, deezen uitgang, die in zich zelve niet veel aardigheid heeft, en den klemtoon van het zaakelyke deel des woords tot zich trekt, voegelyk en keurelyk wegwerpen; vooral in den stijl der aanminnige Zanggodinnen, waarin yder woord des Leezers aandacht moet wakker houden, en geduurig opwekken. Zo preezen wy ook het gebruik van *Gemaal*, voor *Gemaal*, B. VI. vs. 128. daarmen noch kan byvoegen 't geen J. CATS schreef in den *Self-strijt* bl. 6.

- - -dat Abram quam verkeerem
Hier in des Konings hof met Sarai sijn gemael.

en D. LINGELBACH, in *Cleomenes* Act. V. sc. 4.

- toen uw gemaal in 't kraambed raakte om't leeven.

zelfs toondenwe dat dit eenigszins noodzaakelyk is, om het Voorvoegsel *ge-*; gelijkwe daarom mede *Gezelle* verkoozen voor *Gezellan*, B. VIII. vs. 203. daarwe ook *Slave*, voor *Slavin*,^(u) vonden gebruikt

(u) Dus ook in de *Peoene van Mechelen* bl. 90.

*Een arm vercochte slaev sal die niet wesen bly,
Als sy door trouwen dienst aen haeren heer bewesen,
In 't eynde wort ontlast van al haer slaverny?* [F.V.L.]

Hier in gelijk aan C. VAN GHISTELE, *Terent. Eun.* I. 2. aangehaald B. VII. vs. 203. door den Heere HUYDECOPER. dan om de fraaiheid kan ik niet nalaten het gene daar een weinig lager volgt, hier te plaatsen:

*Noch begheerde ghi dat ick u sou coopen oock
Eenen Eunuchum, quaet om crighen, en diere
Want coninghen voor een cameriere
Dese alleene ghebruycken.*

Hier noemt hy den onman *kameriere*, nu *kamenier*. dan J. VILT, SEGHELIJN, KILIAAN en VAN GHISTELE gebruiken hier altijd de *R.* dat dit *kamenier* van een vrouw gebruiklyk is, weet ieder, en dus is het klaar, dat het hier om de verwijfdheid der gesnedenen van dezelve gebezigt wordt. dan heeft VAN GHISTELE hier ook *koningen* voor *koninginnen* gebruikt? immers TERENTIUS heeft *Reginae*. Ik kan dit niet aan onkunde toeschryven, als by J. VILT, die in zijn *Boëtius* bl. 110. b. Alcibiades *het schoonste wijf* noemt. VONDEL, *Virg. Eneas* B. IV. bl. 237. gebruikt *balling* van een vrouw:

Een vrouw, die in mijn lant zich vreemt en balling vindt.

dan VAN GHISTELE gebruikt dit *slave* noch eens, *Phorm.* IV. 3.

*Dat se den rijcken altoos sou als een slave
Moeten onderdanich wesen.*

en *slaefken* voor *slavinneken*, in den *Eunuch.* II. 2. daar Gnatho aan Parmeno van het meisje, dat hy uit name van Thraso aan Thaïs vereeren zou, zegt:

⁺te zijn; het welke, na dien tijd, noch aangetroffen hebben by G. VAN DER HORST,
in *Scevola Act. I. sc.*

⁺Vs. 5.

Sal dit slaefken passeren voor een schenckagie?

Integendeel wordt het woord *maagd* van een bruidegom, die, voor hy man wierd, sterven zoude, in het *Boek der Byen MS.* gebruikt f. 157. b. *ēn op den derden dach suldi reyn maget tot mi comen.* N.H.

+4. daar Clelia, eene Roomsche Juffer, van Porsenna gevangen, tot hem zegt:

'k Wil my, als uwe slaef, naer uwen wil gewennen.

+Vs. 5.

dat ook *Boel*, schoon by veelen, en zelfs by VONDEL, *Boelin* te vinden zy, beide Manl. en Vrouwl. is, toondenwe B. II. vs. 630. Dit is zeker, dat +de woorden, *Boel*, *Bode*, *Burger*, *Beul*, *Romein*, enz. sterker in 't oor klinken, en dus meer nadruk op 't hart hebben, dan *Boelin*, *Bodin*, *Burgerin*, *Beulin*, *Romeinin*, en wat dies meer is. +Bl. 569.

Vs. 107.

Ook vint men liefelijk en geen onheilzaam kruid.

Zo spreekt de gemeene man: doch wy behooren zo niet te schryven. moest zijn, *niet onheilzaam*. zo als VONDEL zich uitdrukt, kanmen zyne woorden aldus verstaan; *Ook vindtmen kruid, dat liefelijk is, en geen [kruid] dat onheilzaam is*. doch dit behelst eene onwaarheid, omdatmen zowel *onheilzaam*, als *heilzaam* kruid vindt. Maar als men *niet* leest, zijn de woorden klaar en overeenkomende met de meening van Pythagoras, die hier spreekt, en zeggen wil, *Ook vindtmen kruid, dat lieffelijk en niet onheilzaam is*: want *niet* moet onscheidbaar vereenigd blyven met het Bynaamwoord *onheilzaam*; dat *geen*, het welk eigenlijk *niet een*, of *een niet*, betekent, niet doen kan, zoras 'er eenige verschikking in de woorden gemaakt wordt.

Vs. 125.

- wien het leven,
Een levendige ziel, is van natuur gegeven.

Maar vs. 123. *een levend lijf*. niet alleen VONDEL, maar al onze Schryvers, gebruiken *Leevendig en Leevende*, zonder eenig onderscheid, in tegenstelling van *Dood of Gestorven*. J. VOLLENHOVE, *Heid. Dapperheit* bl. 598.

*Daalde Orfeus met zijn lier uit min ter helle neder,
Hy quam 'er levendig, en keerde levend weder.*

krachtiger en eigelyker zou hy geschreeven hebben:

Hy quam 'er levende, en hy keerde levend weder.

fraai onderscheidde JONKTIJS deeze woorden, *Ros. Oochjes XXXIV*.

*Keer na my u lodder lichten,
LEVENDIGE Roselijn:
Soo se my niet langer lichten,
'k Kan niet langer LEVEND zijn.*

Wy hebben u, Leezer, al dikwils onderhouden van 't woord *Leevendig*. B. II. vs. 310. toonden wy des zelfs afkomst aan. Van de betekenis spraken wy B. VI. vs. 142. aldus: *Leevendig* is, dat *vol beweeging* is, of dat het *leeven zeer wel naarbootst*. Zie van beide deeze betekenissen eenige weinige voorbeelden. de *Beweeging*, waarop *Leevendig* ziet (dat *Leeven* ook *Beweegen* zy, toondenwe B. VI. vs. 415.) is eigenlijk een geduurige vlugheid en werkzaamheid in den mensch, het zy van de leden des lighaams, 't zy van de vermogens der

+ziele: doch vooral van de laatsten, die doorgaands + van de eersten gevolgd worden. want een slaafachtige werkzaamheid zonder geest of verstand, is niet begreepen in de betekenis van *Leevendigheid*. J. VAN HEEMSKERK, *Batav. Arkadia* bl. 11. in *de geestige levendigheid haers kinderlijcken bedrijfs*. BRANDT, in *De Ruiters* bl. 5. *dat hy zeer levendig, woelende en werkzaam was.* enz. De *Leevendigheid* van *Roselijn*, door JONKTIJS geroemd, kan verstaan worden van haar verstand, of vrolijkheid (zonder welke 't verstand dikwils suft) of ook van haar schoonheid, en de *leevendige stralen* haarer bekoorlyke *oogen*: waarvan en hier gesproken wordt, en dat gansche werk zynen naam heeft. Z. HEYNS, in *Bartas* I. 2. bl. 59. +Vs. 125.
+Bl. 570.

Want van 't gestarnte schoon de levendige stralen.

daar van *leevendig* is 't geen elders *speelende* genoemd wordt: zie onze Aantek. B. VII. vs. 436. schoon ook andere ziellooze dingen, die in eene geduurige beweging zijn, *leevendig* genoemd worden: als een *leevendige stroom*: POOT, *Poëzy* bl. 193.

*Wou mijn poëzy nu vloeien,
Als een levendige stroom.*

[bl. 372.

*Daer een levendige vliet
Van de steile rotsen schiet.*

MOONEN, *Poëzy* bl. 328.

*O groote geest, die al uw staetbekommingen
En zorgen afspoelt in de levendige springen
Van 's levens milden stroom.]*

hoedaanigen stroom HOOGVLIET, *Feestdagen* bl. 55. noemt, *leevendig kristal*. maar bl. 88. zegt hy, *een*

⁺*leevend beekje*. zo heet MOONEN het hair van een mensch, luchtig langs de schouderen hangende, en door den wind zachtelijk beweegd, *leevendig, Heil.* ^{+Vs. 125.}
Herdersz. VIII. bl. 39.

- - *de lok, met krullen zacht bewogen,*
Zwiert levendigh langs hals en schouders hene en weêr.

en dus verre van dit woord met betrekking op het *Beweegen*. De tweede betekenis, ziende op de *Naarbootsing*, in welken zin men, voor *leevendig*, anders zegt *naar 't leeven*, is eenvoudiger en kenbaar uit de volgende voorbeelden: MOONEN alsboven IX. bl. 46.

- - - *geen kunst kan 't aerdrijk maelen*
Zoo levendigh, als 't groent in dat geweste -

en hiervan, *levendig afmaalen*, by J. DE HAES, *Verd, der Poëzy* bl. 569. en anderen. [waarmede overeenkomt J. DRIEBERGEN, Vert. van *Prideaux* I. deel B. VI. bl. 571. *terwijl het gevoelen dezer zaken nog vers en levendig in hunne gemoederen was.*] ook *leevendig inprenten*, als by BRANDT, in *De Ruiters* B. VIII. bl. 425. *om zoo doende hun het werk wat levendig in te prenten, en wat beter gewend te maaken.* de Hr. J. ELIAS, *Onverw. Wedervinding* Act. III. sc. 8.

Schoon dat zy levendig geprent staan in mijn hart.

zo zijn ook *leevendige kleuren*, by POOT bl. 122. en 151. en anderen, niet, kleuren die sterk afsteeken; maar, die de geschilderde zaak *naar het leeven* vertoonen. en dus verre van deeze betekenis. Uit al deeze ⁺voorbeelden is nu ras te besluiten, dat *Leevendig* iets anders zy dan *Leevende*.^(v) en niemand, die oor- ^{+Bl. 571.}

(v) Ik stemme den Heere HUYDECOPER gaarne toe, dat men ⁺
^{+Vs. 125.}

nu LEVENDE en LEVENDIG op die wyze fraai onderscheiden kan, en in zoo verre keure ik in S. FEITAMA af, dat hy zegt in *Telemachus* (1ste druk) B. XIII. bl. 299.

Zijn stoute en levende aart geviel me in alle deelen.

in den tweeden druk dus veranderd:

Hy, vlug en stout van aart, geviel me in alle deelen.

Het welk zeker veel rustiger is. dus ook XX. B. bl. 466. (1ste druk):

De schrandre Schutgodin had in zijn levende oogen
Een gloeiend vuur gevormt van goddelijk vermogen.

dat dus in den tweeden druk veranderd is:

De schutgodin gebruikte op 't gunstigst haar vermogen:
Zy had een hemelsch vuur verwekt in 's prinsen oogen.

in welke laatste regels dit *levende* wel gemijd is: doch die minder den dichter dan de voorige *toonen*. Dan FEITAMA schreef daar geen *levende* zonder voorbeeld der Ouden. BARTHOLOM. DEN ENGELSMAN B. XVII. c. 54. *men plach die poeten te croonen mitter wedewinde in enen teyken dat si levende van sinnen zijn en subtyl.* zoo ook VONDEL, *Joseph in Egypten* I. Rey:

En levend kleur bedeckt venynen.

deel ⁺ heeft, zal ontkennen, datmen woorden van byzonderen uitgang, vooral die ook dagelijks in byzondere betekenissen gebruikt worden, altijd behoore te onderscheiden: want daarin bestaat de zuiverheid en te gelijk de kracht eener taale. by voorbeeld, zo al wat niet *gestorven is*, *leevendig* is; waar blijft dan de nadruk van *leevendig*, in tegenstelling van *dof*, *dom*, of *zwaarmoedig*? alle menschen zijn of *dood* of *leevende*. maar onder de *leevendigen* zijn de jongen doorgaands *leevendiger* dan de ouden; en ook het eene kind *leevendiger* dan het ander; schoon dit laatste zowel *leevende* is als het eerste. *Leevendig*, is dan niet, die *leeft*; maar, in wien het *Leeven op eene uitsteekende wyze werksaam* is. eveneens als een mensch genoemd wordt, *Handig*, *Hoofdig*, *Mondig*, *Lyvig*; niet, omdat hy *Handen*, *Hoofd*, *Mond*, *Lijf*, bezit en heeft: maar, omdat hy met ^{+Vs. 125.}

zoo ook *levendig* voor *levende*, *Vaderb.* 1480. bl. 155. *ic en sachs niet leuēdich*. En dit is zeer gemeen by onze taalkundige Bybelvertalers. Dan hoe zeer ik dit toesta, is echter waar, dat *levendig*, voor het deelwoord *levende* gesteld, dezelfde beteekenis heeft als *tongig*, voor *snapper*, *kakelaar*, by ED. DE DEENE, *War. Fabulen* MS. 1567. fab. 96.

Van een die tonghich es wilt neerstich aff-staen.

Men weet, dat in de zestiende eeuw zeer in het gebruik geweest is, voor het deelwoord DE, IG te gebruiken. dus *Spelen van Sinne* (Gent 1539.) die van *Leffinghe*:

*Want een cnape die niet smeesters wille doet
Wetentich. d.i. wetende.*

Brugge: verhalig voor verhalende,

Zoo wy by schriftueren zijn verhalich.

ook *troostbarige* voor *troostbarende*.

Meesene: bevechtig voor *bevechtende*, en vele andere. Zoo ook in de *Spelen van Sinne* (Rott. 1561.) f. 12. *berouwich*. f. 45. *behoedich*. 48. *versmadich*. later JONKTIJS, *Rosel. Oochjes* XXX. *vlammich oogenlicht*, voor *vlammend*, ook V. XIV. *flickerige*. XXI. *nimmer eyndig* XLVII. dus ook COSTER, *Ithis* V. 2. *moordig stael*. SPIEGHEL, *Hertsp*, VII. 6. *blozigh* voor *blozend*. 40. *danckzegghighe vreucht*. 65. *glinsterig blincken*. III. 24. *lichtgevig*. Ook heeft de onderscheidene beteekenisse in *leeven* plaats: waarom zou ze dan niet in *levende* en *levendig* zijn? dus is deze regel dan nu eene fraaie verkiezing, welke alle nette Schryvers gaarne volgen, en verder niet. N.H.

Vs. 125.

+zyne *handen* meer doen kan dan de gemeene man: omdat hy overal toont een *Hoofd*, d.i. eene onverzettelyke waanwijsheid te hebben: omdat hy veel spreekt en dikwils gebruik maakt van zijn' *mond*; of, niet meer onder 't opzigt van voogden zijnde, in staat is om zelf het woord te voeren, zonder een voorspraak noodig te hebben: en *Lyvig*, omdat hy wat grooter of dikker van *Lijf* is, dan de menschen in 't algemeen vallen. Noch verschillen *Leevendig* en *Leevende*, gelijk *Haastig* en *Haastende*, *Vraalig* en *Vreetende*, *Slaaperig* en *Slaapende*, *Scheutig* en *Schietende*, *Yverig* en *Yverende*, *Willig* en *Willende*, *Overspeelig* en *Overspel doende*, *Keurig* en *Kiezende*, *Twistig* en *Twistende* honderd anderen, die allen dit ééne merk van onderscheid hebben, dat de Bynaamwoorden, eindende in IG, zien op den aard of geneigdheid; maar de Deelwoorden, uitgaande in DE, op de daadelyke werking. En nu achten wy deeze stoffe, die ons in den beginne, zolangwe ons oog alleen hielden op *Leevende* en *Leevendig*, vol haaken en ooggen scheen, genoeg ontward en opgehelderd te hebben. Byzondere uitgangen hebben byzonderen nadruk: en der zelve kracht is niet veilig naar te spooren in een enkel woord, maar in een menigte van woorden, die een' zelfden uitgang hebben. want dat duister is in één, wordt opgehelderd door de overeenkomst van veel anderen. Tot besluit, en tot meerder voldoening van den oplettenden Leezer, zullenwe hierby noch voegen eenige plaatsen, waarin *Leevende*, in tegenstelling van *dood* of *gestorven*, met nadruk gebruikt is. POOT bl. 126. +Vs. 125.

⁺*Dat waer* LEVENDE gesturven.

⁺Vs. 125.

⁺Z. HEYNS, in *Bartas*. I. 2. bl. 67.

Half LEVENDE *half* doot -

⁺Bl. 572.

Hamborch, in 't *Particulier Refereyn* 1598. tot Rotterdam:

Maer Bataviers schrivent niet toe den doden
Maer den LEVENDEN *Godt tot haer selfs vercleynen.*

J. REYGERSBERCH, *Cronijcke van Zeelandt* 1550. cap. 17. *na desen quam een groote sterfte ende pestilencie, dat den* LEVENDEN *verdroot den doden te begraven.* HOOFT, *Ned. Hist.* B. IX. bl. 391. *de* LEEVENDEN *hadden qualijk kraght om de lyken ter aarde te brengen.* NOTKERUS, in *Ps.* VII. 9. *LEBENDE ioh* tode: d.i. *leevend en dooden.* MS. 1452. bl. 112. *alsoe wel doot als* LEVENDE *in dat zelfde werkje* bl. 70. *alst die coninc vernam, hy de de den jage villen al* LEVENDE *en* bl. 165. *binnen sinen* LEVENDEN *live:* waarvoor ik, in *Horatius* bl. 67. kwaalijk schreef: *by mijn leevendige lijf.* JAN KNIJF VAN UYTRECHT, *Hist. van de Oorloghe tusschen dye Rom. en Joden* 1551. cap. 10. *alle* LEVENDE *ziele:* waarvoor ik nochmaal kwaalijk schreef in *Horatius* bl. 51. *geen leevendige ziel.* *Destr. van Troyen* 1479. fol. 128. b. *dese coninc Lycomedis die hadde noch* LEVENDE *sinen Vader.* en hiermede vertrouwen wy voldaan te hebben.

Vs. 136.

De vogels vloogen door den hemel, vry van schrikken.

Zie de *Spraakkonst* van W. SEWEL bl. 68. daar hy schrijft, datmen gemeenelijk zegt: *de* VOGELN *vliegen in de lucht;* en niet, *de* VOGELS, enz.

Vs. 219.

*Ik zelf het heughtme, was, geduurende den strijt
Voor Troje, Euforbus.*

Aanmerkenswaardig is dit voorbeeld van den *Ablativus Absolutus*, gelijk de Latynen spreken, *geduurende* DEN STRIJT; niet, DE STRIJT: hoewel al onze voornaamste Schryvers, en VONDEL zelf, anders gewoon zijn, hier den Eersten, in plaats van den Zesden Naamval, te gebruiken. Zo leezenwe in dit Werk B. VII. vs. 367.

- DE GODT uit 's afgronts poel
Met prevlen en gebeên GEPAEIT op zynen stoel,
Gebiet-ze 't lichaem van den ouden haer tegeven.

B. VIII. vs. 754.

- DE NAEM en ZERK VERZEGELT,
Vergaderen-ze een beek van traenen -

en vs. 1115.

DE LAST VOLTROKKEN, *ging de Honger zich weer spoeden.*

B. XIV. vs. 124.

- ZIJN STUURMAN *deerlijk buiten*
Het schip in zee GEPLOMPT, *zeilt hy door 't zeegedruisch.*

noch in het slot des Inhouds van B. VI. *en DE DRAEK van hem in slaep* GETOVERT, *ontvoerde hy* [†]*Kolchis het gulden. vlies.* in den rymelloozen *Virgilius* bl. 102. DE HONGER GEBOET, *en de tafels opgenomen, zoo beginnen-ze - te spreecken.* [†]Bl. 573. HOOFT, *Nederl. Hist.* B. III. bl. 102. ZIJNDE DE NACHT *in zulk een oovergeevenheit* DOORGEBRAGHT. B. VII. bl. 297. GEDUURENDE DE AANTOGHT. B. X. bl. 402.

+DE TIJDT OM ZIJNDE, *ontleedighen zy Vlaardinge*. GER. VAN LOON, *Ned. Historipenn.* III. deel bl. 305. tweemaal achter een: *doch DE OORLOG met den Koning van Makassar juyst toen BEGONNEN, en niemand der hooge Regeeringe belust ZIJNDE om zo hachlijk bewind waar te neemen, wierdt aan Speelman het hooge beleyd van den Makassarschen krijg opgedraagen. Onbeschryvelijk is 't, welke krijgskunde en dapperheid hy, GEDUURENDE DEES GEHEELE OORLOG, deed blyken*. De zelfde I. deel bl. 58. STAANDE DEEZE TWIST *der Roomschen, hadden de Onroomschen rust*. FRANS VAN MIERIS, *Munten en Zegelen der Bissch. van Utrecht* bl. 184. DEES SCHRANDERE KERKVOOGD OVERLEEDEN ZIJNDE, *volgde tot 39 Bisschop de eenvoudige Johannes*. FRANS VAN HOOGSTRATEN, *Beg. Pelgrim*. I. 9. bl. 41.

*Word hy, DE STRIJD noch even maer BEGONNEN,
Voort machteloos en lichtelijk verwonnen.*

klaare tekenen, dat onze Nederduitsche Schryvers, tegen alle gronden, wetten en regelen, niet alleen van hunne eige, maar van alle taalen, den *Ablativus Absolutus* veranderen in eenen *Nominativus Absolutus*. het welk de Heer TEN KATE, tot mijn groote verwondering, zo zeer verdeedigt, dat hy zelfs oordeelt, dat de *Ablativus* hier *geheel strydig is tegen ons Tael-eigen*. zie hem *Redewiss.* XII. §. 27. en 28. doch de grondslag, dien dees treffelyke Schryver hier geleid, en waarop hy een verkeerd besluit gevest heeft, doet niets ter zaake. Hy vraagt, of in deeze woorden, DAT DOENDE, *overviel HEM*, enz. het *Participium* of Deelwoord, moe gesteld worden in den *Ablativus*? en hy antwoordt,

⁺*gantschelijk niet, vermits het strydig is tegen ons Tael-eigen.* doch op die vraag past geen ander antwoord: want *doende* is daar een *Accusativus*, afhingende ^{+Vs. 219.} (het tegendeel van *Volstrekt*, of *absolutus*) van het Voornaamwoord *Hem*, aldus HEM, DOENDE DAT, *overviel* - zodat in deeze woorden de *Ablativus absolutus* volstrektelijk geen plaats kan hebben. Doch laat ons, voorbygaande het geen niet ter zaake doet, vannaby zien, of VONDEL hier wel, *geduurende DEN strijd*; dan of hy, in de andere plaatsen beter, *DE godt gepaeit*, *DE naem verzegelt*, enz. geschreeven hebbe. Men weet, denk ik, dat *Absolutus* zo veel zegt als *Volstrekt*,⁺ *Voleindigd*, of *Volmaakt*, dat op zich zelf bestaat, en waaraan niets gebreekt. Volgens den naam ^{+Bl. 574.} dan van *Ablativus Absolutus* moet alleen dees Naamval, zonder hulp van een Werkwoord, eenen volstrekten zin uitleveren; als in 't Latijn, *Rege mortuo*, in het Duitsch, *Den Koning overleeden zijnde*: welke woorden niet minder zeggen, dan of 'er stondt, *Toen*, of *Nadat de Koning overleeden was*. Stel nu die zelfde woorden in den *Nominativus*, als, *Rex mortuus*; d.i. *de overleeden Koning*; zo zeggen zy niets, en daar gebreekt altijd iets om den zin te voltooien: t.w. een Werkwoord, zonder 't welke een *Nominativus* geen rede van volstrekten zin kan uitmaaken; als, *de Koning IS overleeden*, of, *de Koning, overleeden zijnde, WERDT gebalsemd*; enz. in dit laatste zyn de woorden, *de Koning, overleeden zijnde*, onvolmaakt, zonder de volgenden, *werdt gebalsemd*. maar als ik zegge, *DEN Koning overleeden zijnde, verkoosmen een' an-*

dren, [†] dan bestaan die zelfde woorden, alleen door de verandering van den *Nominat.* in den *Ablat.* op zich zelfs, en voleindigen, of *absolveeren*, om nu eens deese [†]Vs. 219. vryheid van spreken te gebruiken, den zin dien zy begonnen hadden. En in dien zin kan het onmogelijk bestaan, te zeggen, *DE Koning overleeden zijnde*; en is een van beide waar, of dat de gansche spreekwyze niet deugt, en de gemelde omschryvinge met *Toen, Nadat*, enz. altijd noodig heeft; of dat de *Ablativus* noodwendig moet uitgedrukt worden door het ledeken DEN. Maar dees *Volstrekte Ablativus* bestaat dikwils in een enkel Deelwoord, zonder uitgedrukt Naamwoord. Wanneermen een Geval *onderstelt*, dat of niet is, of twijffelachtig is, bedientmen zich doorgaands van het eene woord *Gesteld*, als J. POOK, *Dood van Eigenbaat* Act. IV. sc. 7. GESTELD, *zy zijn het*: Of *Ondersteld*, als. FR. VAN MIERIS, *Munten* enz. bl. 94. *maar al eens ONDERSTELD zijnde*: Of *Genomen*, als VONDEL boven B. VI. vs. 273. GENOMEN, *'k miste een deel*: al 't welke, volleedig, zou moeten zijn, *Het Geval gesteld, of ondersteld, of genomen [zijnde]*; en overeenkomt met het uitgedrukte Geval, *Den Koning overleeden [zijnde]*. Dat nu *Gesteld, Genomen*, enz. moeten aangemerkt worden als staande in den *Ablativus*, schynen zy zelfs te weeten, die hunne moedertaal met basterdwoorden stoffeeren; gelijkmen, daarvoor, dagelijks hoort zeggen, POSITO; ook wel, ten overvloede, *Posito genomen*. welk *Posito* niet anders is, dan de *Ablativus* van het Latijnsche Deelwoord *Positus*, d.i. *gesteld*, en afhangt van 't niet uitgedrukte

*Naamwoord *Casu*. Zo gebruikten deezen *Volstrek-strekten Ablativus* ook in de woorden, *Gemerkt*,⁺ *Aangezien*, *Toegestaan*, *Staande*, *Niettegenstaande*,⁺ *Onaangezien*, *Gehoord*, *Gezien*, en wat dies meer is. (t. w. als 'er ZIJNDE bykomt, of by verstaan wordt: want *gemerkt* HEBBENDE, *gehoord* HEBBENDE, is een woordschikking buiten ons tegenwoordig bestek. en dit onderscheid moestenwe hier te noodzaakelyker aanroeren, omdat het de steen is, die den Heer TEN KATE deedt struikelen, stellende tot een voorbeeld van den *Ablativus Absolutus* DAT DOENDE, of DAT GEDAAN HEBBENDE; in plaatse van DAT GEDAAN ZIJNDE, d.i. *His actis*. dit laatste levert een' *volstrekten* zin uit, daar in de twee eersten, *dat doende*, en *dat gedaan hebbende*, het allervoornaamste gebreekt, t.w. de persoon zelf, die *doet* of *gedaan heeft*.) Hiervan heb ik, onder de Nieuwen, een fraai voorbeeld aangetroffen by FR. VAN MIERIS bl. 84. daar by schrijft: ONAANGEZIEN de KRAGT, en DEN GOEDEN VOORTGANG *der Fransche wapenen, zoo bragten echter de Heidensche Vriezen*, enz. Schaars zultge dit vinden by Nieuwer; meer, by Ouder Schryvers: [*Profectus* MS. B. II. c. 28. fol. 131. b. *dat si dat* (hemelsche broet) *des daghes vergaderen solden* WTGHENOMEN DEN SABBET. In dit werk, dat vry oud is, wordt de *Nominativus* altijd door *de* of *die* uitgedrukt.] de Vertaaler van BOËTIUS 1485. fol. 22. d. GHEMERCT DEN ONGHERECHTIGHEN VONNESSE, *ieghen my ghegheven*. En fol. 48. d. *zo ghevic dy toe ende consentere dy te kiesene wat jugen du wils, die ons beiden* (VERHOORT DESEN GHESCILLE) *beschei-*

⁺Vs. 219.

⁺Bl. 575.

den ⁺*moghe*. Deeze twee voorbeelden in 't Onzydig Geslachte, *den vonnesse, den gescille*, hebben meer klem, dan honderd anderen van 't Manl. Geslacht, gelijk ^{+Vs. 219.} dit by den zelfden fol. 56. c. *Porcia, dochter van Cathoene*, BRUTUS HAREN MAN VERSLEGHEN ZIJNDE, *vraechde om een mes.* en by de *Rederykers van Sout-Leeuwen* 1561. *Inden hals* HANGENDE EENEN SABELLE [t. w. tegen de koude] omdat by de Ouden de *Nominativus*, schoon niet altijd, echter meestentijds, ook door *Den* uitgedrukt wordt. dit zy dan twijffelachtig, in het Onzydige is het zeker: zo is 't ook in eigene Naamen. de zelfde Vertaaler fol. 75. b. *kenne den ghenen die boven dy es, dat die onder dy zijn dy kennen moghen: als DANIEL boven hem Gode kende, zo kenden hem de Leuwen;* BOVEN HEM ooc ZIJNDE DANIELE. daar duidelijk de *Ablativus* DANIELE ZIJNDE *boven hem* (d. i. *hen*, t.w. de leuwen) onderscheiden is van den *Nominativus*, ALS DANIEL KENDE. Zo heeft ook de Naam *God* in den *Ablat. Gode*: de zelfde fol. 24. a. GODE ZIJNDE DE *fonteine ende DEN oorspronc van allen goede, ende daer toe DEN wech, tbeghin, ende thende van aller dync*: DE FONTEINE dan GHEDESTRUEIRT, *nootsakelic moeten dan alle beken falen.* daar twee *Ablativi Absoluti* op elkanderen volgen.^(w) Die nu zyne. ⁺oogen voor het licht niet wil sluiten, moet toestaan, ^{+Bl. 576.}

(w) OTFRIDUS B. V. c. 25. vs. 13. GOTE HELPHANTE: d.i. naar de letter, *Gode helpende*; in 't Latijn, *Deo auxiliante*. maar nu zegtmen hiervoor, *met Gods hulpe*.
[HUYDECOPER.]

+dat de *Ablativus Absolutus* geenszins strydig; maar alleszins overeenkomende is met den grond onzer Taale: en in alles, wat 'er de Heer TEN KATE tegenzegt, is niet het minste bewijs tegen de bovenstaande voorbeelden; daar het al *Substantiva* zijn, diewe in den *Ablat.* gesteld zien. Maar de *Pronomina*, of Voornaamwoorden, zullen hier 't geschil beslissen: *want*, zegt hy, *men zeit*, HY GESTORVEN ZIJNDE,^(x) verkoosmen een ander; *doch niet*, HEM GESTORVEN, enz. Datmen nu zo spreekt, is de waarheid. maar wat bewijst dit meer, dan de voorbeelden, boven uit VONDEL, HOOFT, VAN LOON, en anderen bygebragt? de Ouden, ja de Ouden alleen, zijn 't, die ons kunnen leeren wat Duitsch zy, en hoe wy behooren te spreken en te schryven. Hoor wat de de Heer TEN KATE zelf zegt: zo gaat hy voort: *En, al is het datmen by de Vertaeling van Tatiaen dien Ablat. Absol. niet zelden ontmoet, als* p. 100. GISEHANEMO IMO (*Viso eo*) en p. 38. THEMO HEILANTE GETOUFITEMO (*De Heilandt gedoopt zijnde*) *men kan echter daeruit niet wettelijk besluiten dat den Oudduitschen grond zulks eertijds eigen was, vermits 'er vele plaetsen by dien Vertaelder te vinden zijn, die blijk geven, dat hy de Latinismata naeboots.* Ik zie hier met leedweezen onder de *Latinismata* geteld, het geen niet meer een *Latinismus* dan een *Teutonismus* geweest is en noch is. die Ta-

(x) Zo merk ik nu, dat COLIJN VAN RIJSSELE schreef, III. Spel *prol.* HY VLAMMICH ZIJNDE *uit water kout.* [HUYDECOPER.]

tiaan † niet gelooft, geloove de vier volgende Nederduitsche, Schryveren. [*Het Lof der Vrouwen* MS. 1475. fol. 3. a. *Ende MY aldus WEZENDE in dezen ghepeinse* †Vs. 219. *ende ghedochte zo viel ic in eenre grooter ongenouchten en zwarichede van herten.*] By den Vert. van BOËTIUS 1485. fol. 13. c. Philosophie: *ende, HEM [Plato] NOCH LEVENDE, was niet, te myner ieghenwoordicheit, Socrates - ter doot ghebrocht? Fasciculus Temp.* 1480. fol. 10. a. *Telexion was die vijfte coninc Sychioniorum: ende, HEM REGNIERENDE, waren die tyden alsoe sacht ende vrolic, dattet volck na sijnre doot hem eerde voer God. Destr. van Troyen* 1479. fol. 2. d. *ende, MI NOCH LEVENDE, so en selstu niet te min dat ryke besitten ende regeeren.*^(y)

- (y) Schoon in de *Vulgata* zeer dikwils een *Ablativus absolutus* voorkomt, zoo wordt dezelve toch in de Vertaling 1477. die anders vol *Latinismi* is, niet overgenomen *Gen.* XXIX. *Ende laban riep eñ node vele scaren te werscap* (vocatis turbis ad convivium) Cap. XXXI. *doe hi drie rivierē overleden was* (amne transmisso). Cap. XXXVII. *ende doe gheduerde israhel in ghewene* (illo perseverante). XXXVIII. *echter ontfinc si dracht* (rursumque concepto foetu). - *Ende doe vele iaren overleden waren* (diebus evolutis). - *Doe den arbeit an quam van der dracht* (instante partu). XLI. *Doe dus gheleden waren die seven iaren van drachtigheden* (transactis annis). Zie ook Cap. XLVIII. en op ontallyke veel plaatsen. Echter vindt men een *Ablativus absolutus* *Exod.* XXIX. *HEM en HAER CLEDEREN GHEHEILICHT soe sulstu dat ruete van den ram nemen* (ipsis et vestibus consecratis). [F. V. L.]

[†]En dit zy genoeg, voor zo verre onze Moedertaale aangaat.^(z)

[†]Vs. 219.

- (z) Van geheel andere gedachten, dan ik hier, is de geleerde G.O. REIZIUS, *Belga Graec.* p. 409. want na dat hy aangehaald heeft uit HOOGSTRATEN over *Fedrus* bl. 102. DEN koning en al de menigte dit euvel opnemende, stont hy overent, en bl. 191. DEZEN raat goedgekeurd zijnde lopen zy. en uit DE HAAS, *Toneel van Heid. Dapperh.* I. deel bl. 182. DEN naam van vadermoortster deze (waarvoor hy liever zag DEZER) edelmoedige vorstinne te ijslijk in de ooren klinkende vormde zy eenen toelech. en II. deel bl. 165. DEZEN vervloekten aanslag dus mislukt zijnde: zo vervolgt hy aldus: *Mirabitur fors Spectat. Huidecoper me in hisce statuere accusativum: sed opinionis meae ratio ex iis quae postea sum dicturus, adparebit. Ante sciat oportet, mihi equidem hanc licentiam improbari, quod linguae nostrae ratio in talibus nominativum postulat. Sed in aliis locutionibus, quas per participium hebbende supplere possumus accusativo locum esse contendo, ex. c. Vond Metam. IIII. 788. en naaulijx dit gesproken, verkeert hy in een slange. et VIII. 18. - Sic tria exempla priora ap. Huidecoperum p. 572. per accusativum potius extulisse; non per nominat. cum Vondelio, neque per ablat. cum Viro Doctiss. atque adeo scripsissem: DEN God - gepaait - DEN naam en zerk verzegett - DEN last voltrokken - verum etiam accusativum statuo in his: gedurende DEN strijt; onaanzezien DE kracht en DEN goeden voortgang, gemerkt DIT geschil, quae paria sunt Xenophontae locutioni δοξαν δε ταυτα, ἐκηρυξαν τουτο ποιη-σαι, et Platonicae δοξαν δε ημιν ταυτα, ἐππορευομεθα, easque multo magis illustrant, quam quae ex Doctore Parisiensi profert Verwey p. m. 244. Ablativum autem absolutum in nostro sermone plane damno, et priscorum scriptorum loca cum Ten Katio inter Latinismos malo auspicio imitatos repono. [HUYDECOPER.] Wegens het geschil over den *ablativus absolutus* kan men ook noch lezen drie wijdloopige brieven, den eenen van HUYDECOPER zelve, den anderen van de broeders VAN LEEUWAARDEN, alle drie in de *Werken van de Maatsch. der Nederl. Letterk. te Leyden*, d.i. Dat er echter ook voor den *nominativus absolutus*, en tegen den *ablativus*, met reden veel te zeggen is, kan men ook zien in de *Nieuwe Bydragen* d. II. bl. 337. schoon de Heer HUYDECOPER niet goedgevonden heeft in zynen voors. brief eenige melding te maken van die Verhandeling, veel min de zelve te wederleggen. Zie noch iets wegens dien brief van HUYDECOPER in de zo even aangeh. *Maatschappywerken*, d. III. bl. 169. in de noot; en voeg by de bybelsche voorbeelden aldaar *Exod. XXXIV. 15. ende, HY u noodigende, ghy van hare offerhande etet.**

Vs. 273.

- elk lantschap, kloek in 't werken,
 Verquikt en koestert, lacht ons bly met bloemen aen,
 En levendige verf.

Zie, omtrent den nadruk van dit Voorzetsel *aan*, 't geen wy gezeid hebben B. XIV. vs. 341. en hier, eenige voorbeelden van *Aanlachen* in plaatse van het gemeene *Toelachen*. VONDEL, in de *Bruilofdichten* bl. 651.

*De zoete koele May bestrooit uw bed met lovren
 En bloemen zonder tal, en lacht u vrolijk aen.*^(a)

(a) H.K. POOT, *Gedichten* I. deel bl. 145.

*Men zegt dat Pallas eenmael deur
 Haer' kristallynen schilt
 't Wicht dat de wereld tilt
 Bezagh, bly aenlachte -*

bl. 220.

*Zoo lache een jonge zoon u aen
 Voor 't licht der tiende maen.*

bl. 226.

*Opdat binnen 't jaer een zoon
 U stil aenlach -*

bl. 308.

De kintsche Tijd loeg ieder vrolijk aen.

H. SCHIM, *Bybelzangen* bl. 42.

Hoe lacht me uw schoonte al aen in 's hemels vrede raet.

zie de *Bydr.* I. deel bl. 11, II. deel bl. 31. [HUYDECOPER.]

⁺JAC. REVIUS, *Overijsselsche Sangen bl. 260.*

⁺Vs. 273.

De vryheyt lonckt u toe, den vrede lacht u aen:^(b)

daar eene niet onaangename verwisseling is van *toe*⁺ en *aen*; evengelijk by ISAAK VOS, in *Iemant en Niemant Act. II.*

⁺Bl. 577.

- - - *ick weet niet wat ick doe:*

De galligh grijnst my aen, en 't gelt dat lacht me toe.

- (b) Ik kan niet afzijn om noch twee voorbeelden, daarin *toe* en *aen* gevonden worden, aanteteekenen.
VONDEL boven III. 608.

- lach *ik u toe, gy lacht*
My weder aen.

fraai is de uitdrukking van C. VAN GHISTELE, in *Terent. Heautont. Act. II. sc. 3.*

Knict haer niet toe ooc, oft lonct niet eēpaerlijck
Jae en lacht haer oock niet vriendelijck ane.

VONDEL onderscheidtze, *Poëzy I. D. bl. 404.*

De Doot drijft, dat Apolloos brant
De zee en 't aertrijck toe- en aenlicht. N.H.

[†]C. BARLAEUS, op 't *Festoen van Juffr. Maria Tesselscha*:

Elck een lacht de Juffrou aen.

[†]Vs. 273.

J. WESTERBAEN, *Lof der Zotheyd*. bl. 8.

*Die in haer handen klapt, en lacht my vriendlijck aen,
Dat is de Vleyery.*

L. DE MEYERE, *Schadel. der Gramschap B. II.* bl. 45.

*- het lacht my alles aen,
'T zy ik in mynen hof, of in mijn bogaerd gaen.*

H. SCHIM, *Kruisf.* bl. 2.

*Al lacht en lonkt de Leviathan
U zoet en minlijk aen.*

en bl. 67.

*Het aenminnigh morgenroot
Van d' aenbrekende genade
Lacht u aen, ô Mingenoot.*

K. BOON VAN ENGELANT, *Poëzy* bl. 142.

*Schoon ge aengelacht wierdt in den hove van de rozen,
Gy zaegt veel schoonder op Maryes wangen blozen.*

D. OORTMAN, *Utrechtsche Malibaen*:

*'t Gevogelt komt hem 's morgens wekken,
Het bloempje lacht hem vriendlijk aen.*

GOVERT VAN MATER, *zilveren Bruiloftszang*:

Daar ze u aanlacht even schoon.

GERARD VAN LOON, *Ned. Historipenn.* I. deel bl. 26. *trots op het aanlachgen van het hemwaart neygende geluk.*

Vs. 431.

- toen hy door toverkruiden
 En toverzangen loos de Pretiden met kracht
 Van haere dolheit tot gezonde reden bragt.

Gezond is doorgaands *welvaarende naar het lighaam*. Soms heeft het zyne betrekking op *Verstand* en *Oordeel*: [*Materie der Sonden* MS. fol. 67. c. *dwaser eñ onsaligher menschen eñ die gheen ghesont^(c) hert en hebben.*] H. DE GROOT, *Bewijs van den Waer. Godsdienst* bl. 20.

*Mids welke noit vermoght het onghestuymigh woeden
 Te dempen t' eenemael 't gesonde woort der vroeden.*

D. JONKTIJS, *Twistgesprek* bl. 88.

Laet een gelettert breyn gezonde vruchten baren.^(d)

(c) Dit *gezond hart* gebruikt C. VAN GHISTELE, *Terent. Heaut.* II. 3. voor *welgemoed*:

Nu wordick weder van herten ghesont, siet. N.H.

(d) Van dit *GEZOND* heeft men een werkwoord *GHESENDEN*, vaarwel zeggen, in het *Vaderb.* 1480. f. 17. a. *als hi dusdanighe berispinghe ghebruuct hadde teghen hē seluen ende verstaen hadde hoe iāmerlijc hi onder die voet ghetreden waer ghesonde hi die broeders ende myt enen haestigen loep gaf hi hē weder terstont in die woestine.* f. 62. a. *mer als een yghelicken by is dat e□de sijns leuens in allen manieren voerwetende ende condich makende sinen anderen broeders: ende hē ghesondende gaet hi daer toe leggē en geeft wt blidelikē sinē gheest.* dan in deze plaatse heeft ook het MS. *ghesondende*; maar in den druk van PETER VAN OS 1490. f. 88. d. *oorlof nemen.* deze druk heeft in de eerste plaatse: *dancte den bruederen*: maar het MS. *soende hi de broederē ende met enē haestighē loepe gaf hi hem weder vluchts in die woestine.* dit Werkwoord *GESONDEN*, vaarwel zeggen, is my nergens anders voorgekomen, en is mogelijk eene slechte vertalinge van *valere*, als *GEZONDMAKER* van *Salvator*, en zeker PLANTIJN verklaart *GESONTMAKER* ook door *Salvator*. N.H.

+en zo by anderen. in deezen zin zeggen de Latynen ook *Sanus*; welk woord ik in HORATIUS, tot meerder klaarheid, vertaalde, *Gezond van harssens*. In een derde betekenis vindtmten, by de Ouden, *Gezond* voor *Zalig*, met betrekking op het eeuwige +welvaaren der *ziele*; en werdt de Heiland hierom geheeten *Gezondmaaker*, voor *Zaligmaaker*, by ANNA BIJNS B. I. *Ref.* 1. 20. en anderen, [als in de *Materie der Sonden* MS. fol. 56. b. *hoe du hier meer arbeides lides voerden name ons ghesontmakers, hoe du meer loues inder ewicheit weder ontfanghen sulste. Profoctus* MS. B. II. c. 92. f. 153. *want ist dat si hem onweert rekenen* (het H. Sacrament te ontvangen) *soe sullen si denken, dat si soe veel meerre moet hebben te sueken den ghesontmaker, alse si hem sieker ghevoelen, want die ghesonden en behoeven niet der meisters medicinen, mer die gheen die qualic hebben. Boek der Byen* MS. fol. 107. a. *Waerom onse gesontmaker van al sulke verenichde verscheyde voelers en seden seghet, alle rijc dat in hem selven gedeylt is sal vergaen. Wijngaert van S. Franciscus* 1518. prolog.] +Vs. 431. +Bl. 578.

Vs. 448.

*De barnende Etna braekt nu vier, en vlam, en zwavel,
Uit zyne schoorsteen, en zal diep uit's aertrijx navel
Niet eeuwich branden: want hy brande niet altijd.*

MOONEN, *Poëzy* bl. 544.

*Dat weet de vruchtbre Palts, noch zwart van pek en zwavel,
Noch rookende van 't vier, gebraekt uit 's AERTRIJKS navel.*

POOT bl. 267.

*Van 's hemels opperkringen
Tot 's AERTRIJKS navel toe.*

VONDEL, in *Faëton* Act. V.

*De blixem sleepte een streeck van weerlicht, blaeu als zwavel
En root, na in zijn vlught. de slaght wert op den navel
Der AERDE zelf gevoelt -*

[*Adam in Ball.* Act. II. sc. 1.

*Al quaem hy brullende van onder opgedondert,
Daer 's AERDTRIJX navel wat Godt vloectht houdt afgezondert.*

Noah Act. I. sc. 1.

*Hier steigre ik, koning van den nacht, Apollion,
Uit 's AERDTRIJX navel -]*

elders, 's *afgronds navel*: VONDEL, in *Joann. den Boetgez.* B. VI. bl. 107.

*De Nachtvorst houdt zijn hof in vlamme, en op den navel
Des AFGRONTS, schuw van zon, in roock en smoock en zwavel.*

[HOOGSTRATEN, *Leven van Paulus* bl. 105.

De buik der aarde staat zig met een naar geschal

*+Dan te openen, gelijk een vrouw, die baren zal.
Een eindloos vuur rijst uit de kloof van 's AFGRONDS navel,
En steekt den aardkloot met een vlam van pek en zwavel.*

⁺Vs. 448.

VONDEL, *Joann. de Boetgez.* B. IV. bl. 65.

*- de lamp, vol peck en zwavel,
En basiliskus vet, verlichte in 't ront den NAVEL
Van 't woeste raetshol, dick en vet begroeit van roet.]*

ANTONIDES, in den *Ystroom* B. I. bl. 24.

Een palm, die wortels tot op 's AFGRONTS navel schiet.

en B. IV. bl. 113.

*De strandduin davert, als de losgeborste zwavel
Het marmer schokt in zee tot op des AFGRONTS navel.*

's werrelts navel, zegt hy B. II. bl. 36.

Van 's WERRELTS navel af, naer alle vier de winden.

maar ZACHARIAS HEYNS, in *Bartas* I. 3. bl. 120. past deezen naam toe op den ganschen aardkloot:

*Dewijl dan dat den hoop van d'aerd' en water samen,
Is van de WERELT 't hert, den navel, en by naemen
Den CENTER. -*

daar de spreekwijs duidelijkgenoeg verklaard wordt: want *Navel* is, 't geenmen eigenlijk noemt *middenpunt*^(e) of *centrum*. waaruit zelfs blijkt, dat dees

(e) Zoo noemt het VONDEL, *Joannes de Boetgez.* IV. B. bl. 64.

*De grootvorst van den nacht -
Verdaeghde daetelijck alle onderaerdsche raeden,
Die spoedden zich ten hoof door slangboghtige paden,
Daer, recht in 't MIDDELPUNT des aertrijx, even wijt
Van zuid- en- noordas, 't hof op ketens hangt, en snijft
De spil der weerelt juist in twee gelijcke deelen.*

gevolgd van S. FEITAMA, *Telemachus* B. XIX. bl. 434.

*Het Thracisch hoog gebergt', dat boven alle bergen,
Met sneeuw en ijs bedekt, den hemel schijnt te tergen,
Van 's waerelds oorsprong af, werde onverhoeds gescheurt
Uit 's aardrijks MIDDELPUNT daar 't uit word opgebeurt.*

't welk dus veranderd is in den tweeden druk:

*Het Thracisch hoog gebergt', welks toppen 't zwerk doorbooren,
Dat groot gevaarte, met een korst van sneeuw bevroren,
En, toen de hemelmagt den mengelklomp ontwond,
Op 's aardrijks MIDDELPUNT onwrikbaar vast gegrond.*

N.H.

+kloot van aarde en water, in de woorden van HEYNS, niet wel te gelijk genoemd wordt, *het* HERT en *den* NAVEL *der werrelt*. dewijl *Hart* en *Navel* in de kleine werrelt, dat is in het menschelyke Lighaam veel te verre vaneen liggen, om beide het zelfde middenpunt te betekenen. want het is zeker, dat de *Navel der werrelt* eene spreekwijs is ontleend van het menschelyke Lighaam, van het welke V.F. PLEMP, in zijn *Byvoechsels op de Ontleedingh van Cabrolius* bl. 4. op de volgende wyze spreekt: *De gedaente van dit Lichaem is sodanigh, dat het om een⁺ juyste en even matigheyt van haer gedeelten, aller dingens regel en maet gestelt wort.* +Vs. 448.

Waer van oock een ronde Figuer, d'allervolmaecste, in 't selve claerlijc sich openbaert, als eens menschs plat leggenden handen en voeten uit-gereect sijn; want een Passers middelpunt op de NAVEL gestelt sijnde, end' het ront omloopende, sal beyder handen en voeten uyterste vingeren raken, gelijc hier verheelt is. +Bl. 579.

Verstaa, de handen boven 't hoofd

+uitgerekt; want ter zyden uit, zo maakt dit zelfde lighaam een juist vierkant, zijnde den hoofdschedel en de voetzoolen evenver van elkanderen, als de wederzijds ^{+Vs 448.} uitsteekende vingertoppen. Zeer wel dan wordt het middenpunt der Grootte Werreld genoemd *Navel*, met den naam van het middenpunt der Kleine Werreld.^(f) Maar de spreekwijs wordt ook verder uitgerekt; en zulk een *Navel* aan andere deelen des aardkloots toegeëigend. [MARCUS VAN VAERNEWIJCK, *Vlaemsche Audtvremdicheyd* 1555. van 't Graafschap Vlaanderen:

*Hierin licht als den navel inden lichame
Die schoone eersame stad van Ghendt seer groot.]*

J. SIX VAN CHANDELIER, *Leven te Spa* vs. 17.

Opborlen bronnen uit Ardennis diepsten naavel.

COORNHERT, in 't begin der *Odyssea van Homerus*:

*Daer is een eilandt, dat leyt, als de navel vander zee,
Vol bosschen, mits in 't water. -*

zie ook onzen Dichter, in *Lucifer* bl. 58. ENZ.

(f) PRIDEAUX, *Geschied. van 't O. en N. Verbond*, I. deel bl. 156. *Wijl de lengte van enen mens, al was hy noch zo schraal, nooit meer is dan zes maal de dikte van zyne MIDDEL.* en bl. 157. *de gewone lengte van een mens is vier en een half maal zyne breete tussen zyne SCHOUDEREN.*
[HUYDECOPER.]

Vs. 487.

*De velmot pestigh hangt aen eenen zomerdraet
 In bladren - - -
 Verandert licht in een' vijfwouter, op een' linden
 Of andren boom.*

By OVIDIUS *Papilio* geheeten. Ik geloof dat veelen hier 't Latijn beter zullen verstaan dan het Duitsch. De naam van *Vijfwouter* is te vinden by PLANTIJN en KILIAAN; die beide dit zelfde gedierte ook *Pepel* noemen. by sommigen heet het, zegt KILIAAN, *Vyfelter*. de Heer TEN KATE II. deel bl. 543. en bl. 507. noemt het *Wywouter*, of *Wiewouter*, om de *wapperbeweging der vlerken*, van *Wy-* of *Wie-wouwen*, enz. In het Fr. Hoogd. en Lat. Woordenboek van NATHANAËL DUEZ, wordt het Fransche *Papillon* vertaald door de volgende menigte van woorden: *Ein Sommervogel oder Buttersvogel, Pfeiffholder, Molckendieb, Molckenstehler, Schmetterling, Zwiefalter und Butterfliege*. Alleen met den laatsten naam vind ik 't benoemd in het Fr. en Engelsch Woordenboek van GUY MIEGE, *a Butterfly*. Omtrent den Latijnschen naam *Papilio*, zie VOSSIUS, *Etymolog.* Enz.

Vs. 499.

*Hoe 't honighdraegende en wasteelende gebroet
 In zijn zeskante cel geen leden wort gegeven.*

Merk hier aan, een Naamwoord in 't Meerv. *Leden*, en een Werkwoord in het Eenv. *Getal*, *Wort gege-*

ven. *Ik beken, dat ik deeze woordschikking noch niet begrype, schoon wy de zelve ook vinden in zynen *Edipus* bl. 50.

+Vs. 499.

Dat iemant AL zijn zinnen WORDT benomen.^(g)

+Het tegendeel hiervan, t.w. een Eenv. Naamwoord, met een Meerv. Werkwoord, lazewe boven B. IV. vs. 938. daar hy dus spreekt:

+Bl. 580.

*Of als het WATER, 't welk heel stijf bevrozen stont,
Met d' aenkomste en den aêm van Levenwekker SMILTEN
In warmen zonneshijn, en lentelucht, en stilten,
Zo smolt ook Biblis.* -^(h)

- (g) REIZIUS, *Belg. Graec.* p. 367. *Huidecoper merito damnat Vondelii versum* 500. *Metam.* XV. geen leden wort gegeven, *pro*, worden gegeven. *it. alterum in Oedipo* p. 50. dat iemant &c. *qualia Pindaricis illis, de quibus supra* (p 357.) *simillima sunt.* - FRED. DE VRY, *Ontleding van den Geestelijcken mensch* cap. VII. vs. 35.

Voor eerst soo word den mensch zijn SONDEN AL vergheven.

ED. DE DEENE, *War. Fab.* MS. 1567. fab. 56.

*Een Huyshondt sijnde zijn meester getrouwe
Was van een dieff gheleydt listighe* LAEGHEN.

[HUYDECOPER.]

- (h) Dus vindt men in den *Profectus* MS. f. 5. b. *menseecht dat die bose GHEEST dese ghebreke den mensche* ingheuen. dus schreef ook ANNA BIJNS, *Ref.* II. bl. 6. (1567.)

*Wat helpt de Cananiten al waren si wreet
Haer yseren WAGENS en hooge MUEREN.*

somtijds ook vindt men, dat MAN, voor MANNEN geplaatst, by zich een meervoudig werkwoord heeft. STOKES IV. 968.

*Ic wille datmens mi ghelovet,
Dat aldaer ter stat verdronken,
Die int soute water zonken,
Meer dan tien warf hondert MAN.*

waarvoor hy vs. 975. schreef:

*Datter bleef TWEE HONDERT doot,
Die op den velde laghen al bloot.*

welke verwarring van een- en meervoudig ook in andere gevallen plaatse heeft. met MEN, STOKES VII. 125.

*So datMENS op den Coninc bleef,
Eñ MEN brieve daer of screef,
Eñ voer heren Karel voeren.*

met een *collectivum*, BREDERO, *Angeniet* bl. 11.

*Een VOLCKJEN dat doortrapt,
Geveynst en dubbelt klapt,
En DAT met listigheden
Haer boevery becleeden.*

ook met een ander, als BRASSAARD, dat *collective* kan genomen worden. BREDERODE, *Angen*.
l. 1.

*Daar hier den BRASSAART of den VRAAT
Sijn holle maagh tot swalpens laad,
En 't eel vernuft in wijn verspillen.*

ook met het voornaamwoord EEN YGELIJK. *Vaderb.* 1480. *prolog.* 1. b. *op dat Eē YGELIJK. die
ontfōct, worde van exempelen - hem of kerē vā quader ghenoechten en ghetoghen* worden.
N.H.

Vs. 570.

*Gy zult het uit den brant verdelghde Pergamom
Met u vervoeren.*

Indienmen de schikking deezer woorden wil behouden, diende 'er eenige verandering te geschieden in de woorden zelfs: 't Zy men, voor *uit* leeze, *door*;

+want *Pergamom* (zie beneden vs. 1074.) d.i. Troje, was niet verdelgd UIT, maar DOOR *den brand*: 't Zy men *verdelgde* verandere in *geschaekte*, op deeze wyze, +Vs. 570.

Gy zult het UIT den brant GESCHAEKTE *Pergamom*
Met u vervoeren. -

en misschien dacht VONDEL zo, toen hy *uit* schreef: ten minsten komt het zeer wel overeen met het Latijn van OVIDIUS:

- *ibis & una Pergama RAPTA feres.* -

Maar indienwe de woorden des Vertaalers behouden, zo diende 'er noodzaakelijk eenige verandering gemaakt te zijn in der zelve schikkinge: 't zymen leeze, *uit den brant het verdelghde*:- of, *het verdelghde Pergamum uit den brant*. behoorende deeze laatste woorden, *uit den brant*, alleen tot de volgenden, *met u vervoeren*.

Vs. 590.

Doch om ons zelve niet vergeetende, te ver
Te rennen buiten het bestek met paert en kar.

ONS ZELVEN moest zijn, *ons zelfs*. Hier staat *zelve*, om de voetmaat; gelyk beneden vs. 850. *zelf*, om het rijm. Buiten deeze twee plaatsen schrijft hy in 't Meerv. altijd *zelfs*: zie II. 662. III. 876. IV. 212. VI. 376. VIII. 403. XII. 38. 219. *enz.* Dit behoortmen,⁽ⁱ⁾

- (i) Schreven dan de Ouden zo? Of brengt de regelmaat het mede? Geen van beide. Het is by my, door gebrek van aantekeningen, geheel niet uitgemaakt, welke de schrijfwyze onzer Nederduitsche voorouderen geweest zy, of zy meestal (want enkele uitzonderingen of slordigheden maken geenen regel) het achterstaand *pronomen* gebogen hebben, *ik ZELF*, *my ZELVEN*, *wy ZELVE*, *ons ZELVEN* (dativ.), gelyk TEN KATE. (d. I. bl. 499. 500.) wel willen zoude, dat wy schreven, dan of zy ZELVE onverbogen lieten, *ik ZELVE*, *my ZELVE*, *wy ZELVE*, *zy ZELVE*, *hen ZELVE*, *mijn zoon ZELVE*, *het beeld ZELVE*, *in den hemel ZELVE*, gelyk onze bybelvertalers meest doen: zie TROMMIUS. Wat de regelmaat betrest, de laatste schrijfwyze, die het *pronomen adjectivum*, staande achter het *nomen* of *pronomen substantivum*, onverbogen laat, komt my zeker als de regelmatigste voor. Doch hierover zoude men lang kunnen twisten, eer men het eens werd. Maar dit is by my zeker, dat in het meervoud te schryven, gelyk HUYDECOPER hier leert, *ons zelfS*, *wy zelfS*, *hun zelfS*, met eene S achteraan, geheel onnatuurlijk is, en even zo goed als *zy alleS*, *wy beideS*, voor *zy alle*, *wy beide*. ZELFS is het *adverbium*, en beteekent *quin, etiam*, gevormd van ZELF: als ZULKS, *ita*, van ZULK, RECHTS van RECHT, en meer andere.

+zonder eenige uitzonderinge, overal te onderhouden.^(k)

+Vs. 590.

- (k) Om het gene aan de bovenstaande aanteekening gebreekt te vervullen, zal ik hier opgeven het gene ik by de Ouden aantroffe: waaruit blyken zal, dat de Heer TEN KATE hun gevoelen zeer wel voorgesteld hebbe.

E E N V .

N. *Ik* ZELVE, WALEW. f. 1. c. JAC. DE VORAGINE f. 51. b. VAN GHISTELE, *Terent. Heaut.* III. ziet ook PLANTIJN en KILIAAN op ICK.

Du SELUE, JAC. VILT f. 38. a.

Hi SELUE, J.V. HELU. STOKÉ I. 433. *Openb.* XIX. MS. +

+Vs. 590.

Fasc. Temp. f. 242. a. *die keyser* SELF. *Franc. Wijng.* f. 152. b. *Sint Jan* SELF. de Bybelvert. *Spr.* XI. 25. SELF. maar *Godt* SELVE, *Gen.* XLV. 8. *hy* SELVE, *Gen.* XLIV. 14. *Somme lé Roi* 1478. bl. 29. R. 13. *hi* SELF. KILIAAN: *hi* SELVE. PLANTIJN: *hi* SELFS. dat ZELF eene verkortinge van ZELVE is, behoeft naauwlijks aanteekeninge. KILIAAN heeft SELVE, SELF, SELFS. dan dit laatste troffe ik by de Ouden niet aan.

T. *Sijns* SELUES, *S. Bernardus Serm.* f. 1. b. *haers* SELVES, *Profect.* MS. f. 6. b. ziet ook KILIAAN. ook *sijn* SELFS, *haer* SELFS. ziet bl. 171.

G. *My* SELVEN, *S. Bernardus Serm.* f. 32. a. 34. a. J. VILT, *Boëtius* f. 27. b. VAN GHISTELE, *Eun.* V. 9. ziet ook KILIAAN.

Hem SELVEN, J. V. HELU bl. 58. I. 22. *Profect.* MS. f. 4. a.

B. *My* SELVEN, J. VILT f. 16. b. *du* SELVEN, f. 38. 43. a.

Hem SELVEN, J. VILT f. 21. a. 36. a. J.V. HELU bl. 48. I. 9. bl. 55. I. 11.

Haer SELVEN, J. VILT f. 43. a. gl. *my*, *u*, *haer* SELVEN, VAN GHISTELE, *Andr.* II. 3. *Eun.* V. 5.

Adelph. IV. 1, 5. V. 3, 7. Bybelv. *Gen.* XLIII. 31. *hem* SELVEN. *Ps.* XLIX. 19. *u* SELVEN. dan in de Kantt. *ofte* ZELF. by JAN VAN HELU leze ik echter bl. 49. I. 8. *den Hertoghe* SELUE.

R. *Du* SELVE, J. VILT f. 108. b.

N. *In my* SELVEN, J. VILT, *Boëtius* f. 24. b. *in hem* SELVEN, f. 15. a. 100. b. 149. a. 172. a *Profect.* MS. f. 4. a. 5. a. Bybel van J. VAN MAERLANT MS. f. 22. JAN VAN HELU bl. 1. *van hem* SELUEN. *van Christo* SELUE, *Coll. der Vad.* f. 8. c.

M E E R V .

N. *Si* SELVE, J. VILT f. 17. a 33. b. 198. a.

Ghi SELVE, J. VILT f. 22. b. PLANTIJN op WY.

Si SELVE, STOKÉ I. 19. *keysere* SELVE I. 50.

T. *Ons* SELFS, *der Vader. Coll.* II. 14. III. 2. bis.

G. *U* SELVEN, VAN GHISTELE, *Eun.* V. 3. Bybelvert. *Gen.* XL. 14. *Spr.* IX. 12. *haer* SELVEN, VAN GHISTELE *Eun.* III. 1.

B. *Ons* SELVEN, *Vaderb.* 1480. bl. 130. b. 132. a VAN GHISTELE, *Adelph.* V. 4. PLANTIJN.

U SELVEN, Bybelvert. *Deut.* XIV. 1.

Hem (hen) SELVEN, J. VILT f. 71. f. 106. a. 132. a. gl. 171. a, b. STOKÉ II. 204. VII. 564. 575. VIII. 340. 363. *Profect.* MS. f. 1. b.

Haer SELVEN, J. VILT f. 101. a. 144. VAN GHISTELE, *Adelph.* I. 1. Bybelvert. *Ps.* LXIV. 6. Echter leze ik by J.V. HELU bl. 48. I. 21. *haer* SELVE. ook by VAN GHISTELE, *Andr.* I. 1. *S. Franc. Wijng.* f. 2. c. *snoode cleederkens* SELVE.

R. -

N. *In u* SELVEN, JAC. VILT f. 63. b. *mitten dinghen* SELUE, *Vaderb.* 1480. f. 14. b.

Dus ten duidlijksten blijkt, dat *ons* ZELFS by de Ouden boven aangehaald, buiten den Teeler, niet, ZELVE zeer zeldzaam, en naauwlijks in de andere afgebogene, dan met een naamwoord, maar SELVEN allergeemeenst gevonden wordt. ZELFS echter is ook by anderen gekozen. Ik leze het, behalve by meer, ook by ROTGANS, *Poëzy* bl. 590.

Zy minnen boven al zich ZELFS.

Misschien is het uit de spreektaal zoo gemeen geworden, dat het den Heere HUYDECOPER, door de gewoonte, als het echte is voorgekomen. N.H.

Vs. 590.

Vs. 598.

*Naerdienwe dan niet slechts bestaen uit lijf en leden,
Maer ook uit eene ziel, en stadigh hier beneden
Verwandelen in vee -*

Dit *Verwandelen* is eigenlijk het *Overgaan* of *Verhuizen* der zielen, uit het eene lighaam in 't andere, volgens de leere van Pythagoras, die hier noch

+spreekt. in de Vertaalinge kanmen 't eenvoudig neemen voor *Veranderen*: in welke betekenis het by Ouden en Nieuwen voorkomt. Onder de Nieuwen heb ik 't ^{+Vs. 598.} aangemerkt by TEN KATE II. deel bl. 28. *dus worden veel al de zagte medeklinkers, D, V en Z, elk in hare scherpe T, F en S, verandert; doch de scherpe verwandelen niet in zagte.* en zo elders.

[VONDEL, *Joannes de Boetgez.* B. I. bl. 18.

- *wanneer de zon op 't hoofd komt schynen,
Waer voor de schaduwen verwand'len en verdwynen.*]

+J. VAN BROEKHUIZEN, *Poëzy* bl. 29.

*Quam dan uw geestigheid hem gunstiglijk te handelen.
In eenen nachtegaal zou zy hem doen verwandelen.*

+Bl. 581.

zo leestmen by J. DE DECKER, *Lof der Geldz.* bl. 206. dat het *Goud*

*Tot ieders groot gerief verwandelt en verkeert
In all' wat nood vereischt, in all' wat lust begeert.*

H. DE GROOT, *Inleyd. tot de Holl. Rechtsgel.* bl. 51. *bysondere luyden toekomende saken, zijn of uyt haer eygen aerdt Onwandelbaer of Wandelbaer: Onwandelbaer; als leven, lichaem, vryheyd, eer: Wandelbaer, als goederen, have.*⁽¹⁾ De zelfde, *Bewijs van den Waren Godsdienst* bl. 34.

(1) *Materie der Sonden* MS. fol. 14. c. *si schreyt om dat oer die onwandelbaer tijt der strengher wrake onontcomelike is aenstaende.* fol. 39. b. *dat ic ghesecht heb dat is vast, want godes ordel sijn onwandelbaer.* en fol. 110. a. uit S. AUGUSTIJN: *sonde is mit enen versmadeliken afkier van den onwandelbaren guede, den wandelbaren guede aen te hanghen.* CLAES WILLEMSZ. MS. 1486. B. II. c. 4. naar 't einde:

*Tgoet is gaende en wandelbaer
Al is machtich die penninck
Minne verwint doch alle dinck.* [HUYDECOPER.]

⁺*Maer de gedaente die de saeken onderscheyd
Verwandelt meenigmael -*

⁺Vs. 598.

BREDERODE, in *Roddr. en Alf. Act. I.*

*Ach! als ghy my ontmoet,
Verwandelt my mijn bloedt.*

Onder de Ouden, by 't *Mariencransken van Brussel* 1561. in de Factie:

*Ick ken de cruyen, ik weet te makene
Dat ik aen goey ware weet te gherakene
De welcke van my wort soo wel gehandelt
Dat sy in drie dobbel ghewin verwandelt.*

Tscep vol Wonders 1514. c. 110. *als den wijn verwandelt wort in azijn.* PHILL.
RUYCHROCK MS. 1486. fol. 21. *ende verwandellende sijn eygen naem dede hem
hieten Salminassa.* BART. ENGELSMAN 1485. B. XVIII. c. 30. *ende en gheens diers
en verwandelt hoer hoernen, dan des herts hoernen.* Vert. van Boëtius 1485. fol. 9.
c. *die deen in dandere verwandelen moghen. ook wandelbaer fol. 5. a. Destructie
van Troyen* 1479. fol. 4. c. *want Ovidius die poëte, die seit, dat Sirtis [Circe] der
Sonnen dochter Dyomedes gesellen verwandelde in vogelen.* Leg. van Mar. Magd.
1478. fol. 117. a. *onsen Heer is machtich dine droefheyt in blyscap te verwandelen.*
Bybel 1477. Exod. XIV. 5. *ende Pharaonis ende sijnre knapen hert wort verwandelt
op dat volc.* [Openb. VIII. 11. MS. 1431. *ende dat derden deel der wateren is
ghewandelt in bitterhe-*

den. ⁺ *Ghetiden* 1484. zo worden broot en wijn van haren wesen verwandelt. S. Franciscus Wijngaert 1518. fol. 1. a. *die vermaninghe Gods sonder verwandelinghe des herten hooren.*]^(m) Oud en eigen is deeze betekenis: BERNARDUS PEZIUS, *in Glossis: WANTALON, Mutari*. Wy zouden niet wel een gunstiger gelegenheid kunnen aantreffen, dan deeze, om eenigszins uit te weiden omtrent de eigelyke betekenis van ons woord *Wandelen*, het welk van veelen niet recht verstaan wordt. Het onnoodige voorbygaande, zullenwe alleen aanroeren het geen ons van de waarheid kan verzekeren. Wy telden het B. IX. vs. 279. onder de *Frequentativa*, of *Iterativa*, afkomstig van 't eenvoudige *Wenden*. Dit is waardig wat nader ontleed te worden. WENDEN ⁺ is *Keeren*,⁽ⁿ⁾ *Omkeeren*. dit bepaalt ons tot

⁺Bl. 582.

- (m) Bybel 1477. *Gen. XIX. Ende loths wijf sach achter haer ende sy wert verwandelt in een beelde souts. XXXI. Mer u vader hevet mijn loon verwandelt tienwerf*. ziet ook *Cap. XLI. XLVIII. Exod. IV. VII.* en op veelvuldige plaatsen. ook M. STOKES B. VI. vs. 1135.

Want thof es verwandelt al.

Wolfert had het hof alleen in gehad; naauwlijks was hy verslagen, of dat hof was geheel veranderd. BROEDER GERARD [door anderen kwalijk BROEDER THOMAS genaamd] *Natuurkunde* MS. vs. 724.

Tide cort ende langhe
Verwandelen by *desen ganghe*. [F.v.L.]

- (n) JACOP VILT, vertaaler van *Boëtius* MS. en geduurige uitlegger van eigen woorden, B. IV. pr. 2. fol. 145. a. *nacht en dach* GHEWENTELT en ghekeert *ligghen in duigken*. B. IV. rijm 3 glose f. 152. a. *de quade eñ de bedriechlike ghewercken ghepeynsen lueghenen eñ raden die inde antieringhe van der aertschen goede* WANDELEN ende keeren. [HUYDECOPER.]

+geen zeker onderwerp; ook niet tot eene zekere wyze van omkeeringe: maar wordt gezeid van alles wat in staat is, zich om te keeren; of omgekeerd te worden. Het ^{+Vs. 598.} *Frequentativum* hiervan is *Wendelen*; 't welk echter in zo ruim een betekenis niet gebruikt wordt; zijnde eigenlijk een *dikwils wenden*, een *herhaald keeren*. hiervan by KILIAAN *Wendel*, *Wendelick*, *Wendel-trap*, enz. hiervan mogelijk ook, met verandering van W in V, *Vendel*, het welk dan 't rechte woord zoude zijn, en niet *Vaandel*, gelijkmen nu veeltijds spreekt. dit behaagt ons: doch wy laten 't aan uw oordeel, om hier niet stil te staan. *Wendelen*, of *dikwils wenden*, kan geschieden, of *Liggende*, of *Gaande*, of *Staande*. Liggende, heet het WENTELEN (KILIAAN en ook eenigen der Nieuwen schryven niet wel *Wendtelen*, [gelijk ook *handteeren* kwaalijk geschreeven wordt voor *hanteeren*. GEZINE BRIT, in 't *Stamboek van juffr. Joanna Koerten* bl. 44.] want de D verwandelt hier in een T, gelijkwe in 't vervolg ook *Wanden* en *Wanten* zullen ontmoeten). *Gaande*, heet het WANDELEN; en *Staande*, ZWINDELEN. dit laatste wordt doorgaands gebruikt van een' *Tol*, van een *Rad*, draaiende om een *stilstaande as*, enz. en overdragtelijk van het *Hoofd van een' mensch*; zie B. IX. vs. 213. Op eene vierde wyze kanmen sommige buigsaame din-

gen [†]wenden om of rondom andere dingen: en dit heetmen, of *Winden*, of WINDELEN. Men moet bekennen, dat het Gebruik hier verstandiglijk te werk gaat, dewijl het, [†]Vs. 598. door de verandering van eene of van twee letteren, aan een zelfde woord verscheidene gedaanten geeft, om verscheidene zaaken, die op verschillende wyzen eene zelfde hoedaanigheid vertoonen, bescheidenlijk aan te duiden. Zo dit in eene taal fraai en aanmerkenswaardig is, zo is het zulks buiten twijffel in de onze. Datwe nu *Wenden* houden voor den Stam, waaruit alle de anderen, als Takken, zijn voortgesprooten, steunt zekerlijk op reden; gemerkt alleen dit, eene algemeene betekenis van *Keeren* heeft, daar alle de anderen elk een byzonder soort van *Keeren* beduiden. Maar welke is nu de Wortel, waaruit dees Stam is voortgekomen? *Wend*, dat het naaste schijnt, betekent niets. de Heer TEN KATE brengt dit alles tot *Wind* en *Winden*. maar *Winden*, gelijkwe reeds gezien hebben, is niet dan één enkel soort van *Wenden* en *Wind* betekent mede slechts ééne zaak, aan de welke het *Wenden* eigen is. 't Komt ons zulks voor; dat de Wortel van deezen Stam en des zelfs Takken is, het wordeken WAND of WANT, ^(o) het

- (o) En die is een zekere waarheid. *Wenden* komt, met verandering van *a* in *e*, van *want*, even gelijk *schenden* van *schand*, *temmen* van *tam*, *lengen* van *lang*, *vesten* van *vast*, *belenden* van *land*, *kemmen* van *kam*, *drenken* van *drank*, *krenken* van *krank*, *hengelen* van *hangel*, *behendig* van *hand*, *bestendig* van *stand*, *schendig* van *schand*, *ellendig* van *land*, enz.
[HUYDECOPER.]

+welk eene algemeene betekenis heeft, die ik niet nader weet uit te drukken, dan door OM, en wel meest in de betekenis van *Rondom*. I. WAND betekent een' ^{+Vs. 598.} *Muur*; eigenlijk, al het schot- of muurwerk, dat een gebouw *Om*-ringt, *Om*-loopt, en ^{+Bl. 583.} dus besluit: en zo kan men 't ook verstaan van eene enkele kamer. II. WAND is *Laken*; zo genoemd, denk ik, om zijn voornaamste gebruik, dienende het doorgaands tot *Kleeding*,^(p) want III. WAND is een *Kleed*, datmen *Om* het lijf draagt; hiervan by KILIAAN, WAND-borstel, i. *Kleer-bessem*, en WAND-snyder, i. *Kleer-maecker*. [*Materie der Sonden* MS. fol. 94. d. *dat si weren ghecleet mit snoden GHEWANDE*.] IV. WAND is een *handschoen*, dien men draagt *Om* de hand.^(q) men zou dierhalve met renden, schoon 'er de Heer van ZUILICHEM mede lachte, een' schoen mogen heeten een *voetwant*. V. WAND is een *net*, datmen *rondom* uitspreidt, en waarmede men dieren, vogelen en visschen *Om*-vangt. VI. WAND betekent nu ook de *scheepstouwen*: doch KILIAAN kent het niet in deeze enge betekenis, maar verklaart *Ghe-wand van 't schip, Armamenta, instrumenta, ornamenta navis*: 't welk men met één'woord kan noemen, al den *Om*-slag die tot een schip be-

(p) De overeenkomst tusschen WAND, *Laken*, en WAND, een *kleed*, is ook tusschen LY- of LIJNWAAD. [HUYDECOPER]

(q) Ziet F. BURMAN, *Aenmerk. over de Nederd. tael* II. deel bl. 161. N.H.

hoort. †En zo gebruiken 't de *Rederykers van Sout-Leeuwen* 1561. daar een Rechtveerdich Koopman, gevraagd zijnde, of hy *al zijn* [zinnebeeldig] *schipghewant wel wil exponeeren*, verklaart of exponeert alles wat aan het gansche schip is, tot den *ballast* toe. de plaats is te lang, omze hier uit te schryven. †Vs. 598.

VII. WAND betekende in de oude taale ook een *zeil*: Zo men hier verstaat het zeil van een schip, kan het begreepen worden in het voorgaande *Schip-gewand*: Maar neemtmen het, gelijk my voegelijkst schijnt, omdat KILIAAN 'er afzonderlijk van spreekt, voor een zeil, gebruikelijk toe het oprechten van tenten en paveljoenen; zo heet het gerechtelijk *wand*, om de zelfde reden, waarom wy in de eerste plaatse zeiden, dat ook een muur of houten schot dien naam draagt. VIII. WANT is ook een *Beschermer*, en hiervan ons noch gebruikelijk *Trouwant*, zegt KILIAAN, na BECANUS. en is niet het werk der *Trouwanten*, dat zy altijd *om-trent* zijn, en als *om-ringen*, den geenen, dien zy moeten beschermen? IX. WANTEN, of liever *Verwanten*, zijn *Verbondelingen*; als *Bloed*, *Eed-*, *Vloek-verwanten*, enz. die door den band van Geboorte, van Eedzweeringe, van Vervloekinge, enz. vereenigd en als *omwonden* zijn. (Alsmen hier *wand* schreef met een D, kost het schynen gemaakt te zijn van *winden*, gelijk *band* van *binden*: doch nu houden wy 't voor het wortel-woord zelf.) X. WAND in *Ingewand*, ziet op de *Om-* en saamen-*winding* van het gedarmte. XI. Eindelijk ons redengeevend wordeken WANT, betekent niets anders dan *Om*, of, gelijkmen spreekt, *Omdat*. KILIAAN: WANT, *QUIA*, *quo-*

niam, ⁺*nam*, &c.^(r) Nu maakten, zo zeer niet in de betekenis als in de woordschikking, onderscheid tusschen *Want* en *Omdat*: met het eerste ⁺vertaaltmen 't Lat. *Nam*, ^{+Vs. 598.} met het tweede, *Quia*. doch dit is nieuw: want de Ouden gebruikten^(s) ^{+Bl. 584.}

- (r) XII. Tot volmaking van het twaalfstal kan dienen het geen R. VISSCHER zegt, in zyne *Ghenoegelicke Boerten* I. 7.

Janneken, vraechdy noch, wat WANT beduyt?

II. *WANT dat is laecken by de Duytsche knechten:*

I. *WANT is dat de syden vande huysen sluyt:*

XI. *WANT seyde hy die met reden wat wil uytrechten:*

V. *WANT is ghereetschap om de visschen te bevechten:*

IV. *WANT bedeckt de handt voor hetten en kout:*

Maer Janneken, den meesten WANT hebt ghy ghetrou.

dat is, een *gek*, of *weetniet*: den zulken plag men voor dezen te noemen en ook noch RUID, RUIG, RUW, overeenkomende met de stoffen, daar de WANTEN voor de handen van gemaakt worden. deeze betekenis is overdragtelijk, en behoort daarom niet tot ons wortelwoord WAND. [HUYDECOPER.]

- (s) Wy willen er hier eenige voorbeelden van bybrengen. MELIS STROKE B. I. vs. 1155.

Dus quam Roebrechte Hollant an.

Eñ WANT sijn vorsate Florens

Ghegoet was op der Vresen chens,

Eer hem Hollant ane quam,

Hiel men doe, als ict vernam,

Grave van Vrieslant bi toenamen.

Zie ook vs. 1091. B. III. 1458. IV. 1369. V. 541. en elders. VELDENAER f. 285. *en men sal weten, waerom dat ic dit scriue. dat 's WANT ict hier voermaels heb horen spreken. Die VII. Psalmen van Penitencien MS. die mi quade voer goede wedergeven die hebben mi ofgetrect WANT ic die goetheyt na volghede. S. Franc. Wijng. in den prolog. maer WANT die menschelicke boosheyte dagelicks vermeerderende, die minne der menschen tot god vermindert.* REYGERSBERGH, *Chron. van Zeel*. bl. 9.

+ *want* in alle de plaatsen, daar wy nu noch *omdat* gebruiken. Omdat dit noch noit aangemerkt is, dat wy weeten, willenw'er, slechts uit de nieuwsten der Ouden, ^{+Vs. 598.} t.w. de Rederykers 1561. een staaltje of vier van bybrengen. In het Spel van Sinne van *Tcou-woordeken van Herentals*, wordt gevraagd, waarom Cicero geen Poëet, en Virgilius geen Redenaar zy geweest? en het antwoord luidt aldus:

*Dats, WANT hen Natueren waren bewaert,
Deur des Inghevens aert, met diversch bemercken.*

ook even te vooren, passende op de zelfde vraag:

*En dat daer om, WANT de kennisse siet
Den gheest anders niet en had inne ghebracht.*

na *daarom* gebruiktmen nu altijd *omdat*: t.w. als *daarom* ziet, niet op eene reden die reeds gemeld is, maar, gelijk hier, die noch gemeld staat te worden. De Zelfden in de *Prologhe*, daar *Steden* en *Dorpen* elkander ontmoeten en aldus redenen:

*ST. Waer op siedy al? DOR. Dat hier soo ghelat is.
En ten vriest doch nu niet. ST. Dats WANT hier een stat is,
Tisser al ghesteenweecht. DOR. Dit lant is vol keyen,
Twaer hier quaet ploeghen -*

Tcorenbloemken van Bruessel, doet God zeggen tot de Slange:

⁺WANT *ghy dit ghedaen hebt, suldy sijn vervloect.* [en tot Adam zegt God, *Materie der Sonden* MS. fol. 103. b. WANT *tu ghehoort hebste die stemme dijns wijfs, eñ* ⁺Vs. 598. *hebst ghegeten van den boeme - soe is vermaledijt die eerde in dynen werken.* *Profectus* MS. B. II. c. 16. f. 64. b. *Eñ* WANT *van desen raeden te voren gesproken is, soe en ist gheen noet dat men hier daer anderwerf of spreke.]* en zo dikwils by de Ouden: ja ook somtijds noch by eenigen der Nieuwen; als by SPIEGHEL, in den *Hertsp.* B. I. vs. 280.

Ons heil-gheert, WANT se schoon is, rust gheeft en verheught.

[en is deze betekenis van *Want* in de *Geldersche Geschiedenissen* van A. VAN SLICHTENHORST noch zo gemeen als by een der Ouden.] Wat dunkt u Leezer? heb ik kwaalijk gezeid, dat OM doorstraalt in de betekenis van alles wat WAND of WANT heet? en dewijlwe nu ook de algemeenheid der betekenis van *Wand* genoegzaam aangetoond hebben, besluitenwe noch eens, dat dit, en niet *Wind*, de wortel is van *Wenden*, en de verdere Takken, daaruit voortgesprooten. Laat ons nu wederkeeren tot het woord *Wandelen*. Wy verstaan 'er gemeenlijkst by, een soort van *Gaan*: doch deeze betekenis heeft het alleen van 't Gebruik, geenszins uit zich zelf; zo weinig als *wentelen* die van *liggen* uit zich zelf heeft. Beide hebbenze in en uit zich zelf, die van *Om*. en dus is *Wandelen* het zelfde met *Omgaan*. Mistrouttge deeze redenkaveling? zie het hier bevestigd met een nadrukkelijk voorbeeld. Den geheelen, dat is, den maandelyken omloop der

+Maane,^(t) noemt BART. ENGELSMAN B. V. c. 49. +den OMGANG des manenschijns:
JAC. REVIUS, *Overijss. Dichten* bl. 49. het WANDELEN der manen, zeggende:

+Vs. 598.

*Wie leert u, woekenaer, dat ghy soo weet te manen
U armen schuldenaer opt wandelende der Manen?*

+Bl. 585.

Dit alles wel aangemerkt, zoudenwe dan, indien slechts 't Gebruik daaraan wilde zijn zegel steeken, het geen nu *Wandelen* heet, niet kunnen heeten, *Ommelen*, of *Ommeren*? Gy zult misschien lagchen op het leezen van dit woord: doch wat zwaarigheid, alswe lagchende mogen geleerd worden? Want vooreerst, waarom zo wel niet van OM, *Ommen*, *Ommeren*, als van UIT, *Uiten*, *Uiteren*, en van IN, *Innen*, *Inneren*? Daar is geen reden die zulks verbiedt, dan alleen het Gebruik. Ten anderen, waarom wy zo wel geen *Ommelen*, of, op zijn Ouden Hoog-duitsch, *Omb*-of *Umb-elen*; als de Latynen *Ambulare*? Ondertusschen zult gy my haast toestaan, dat *Ommelen* en *Ambulare* een zelfde woord zijn,^(u) en niet meer verschillen, dan *Vader* en

(t) J. DRIEBERGEN, in de Voorreden van *Prideaux* I. deel bl. 6. *dewijl de maan haren omloop van de ene nieuwe Maen tot de andere volbrengt in 29 dagen en enen halven.*

[HUYDECOPER.]

(u) Van den zelfden oorsprong is 't Grieksche *ἀμφι*, op 't welke G.O. REIZIUS, *Belga Graeciss* p. 603. aldus schrijft: *De vocibus Latinis ambulare, amicus, nam, ambactus, et Belg. om, ambt, ambacht, luculente disserit doctiss. Huidecoper p. 585. seqq. adde Wachterum p. 75, 76. de v. Ambtman.*

[HUYDECOPER.]

+*Pater*, dan *Simpel* en *Simplex*, en honderd anderen. Het zal dan, gemerkt deeze overeenkomst, niet kwaalijk vlyen, datwe by de verklaring van het Duitsche *Wandelen*, ook voegen die van 't Latijnsche *Ambulare*.^(v) Wy verdeelen deeze woorden, die het zelfde betekenen, in een Zaakelyk Deel *Wand* en *Amb*; en in een' Uitgang, *elen* en *ulare*: en zullen bevinden dat alles, van stuk tot stuk, juist overeenkomt. Eerst van het Zaakelyke: Daarna van den Uitgang. AM of AMB, is Celtisch. de Latynen bedienden 'er zich dikwils van, en verklaarden 't altijd door *circum*, d.i. *Om*, *rondom*. van het zelve hebben de Grieken hun *Amphi*. Deeze betekenis, en het Hoogd. *Umb*, waar in de B stand heeft gehouden, geeven duidelyk te kennen, dat *Am*, *Amb*, *Om*, *Umb*, niet dan een zelfde woord zijn. Zo is 't Lat. *Amb-ustus*, by ons zo veel als, rondom gebrand; *Am-san&tus*, rondom heilig; *Ambesus*, rondom afgegeeten; *Amb-ages*, om-wegen, uitvluchten; *Amb-urbium*, en *Amb-arvale*, zekere Romeinsche plegtigheden van Zuivering, die *rondom* de Stad en *rondom* de Landeryen gaande, geschiedden: *Amb-ire*, om-gaan; ook in 't byzonder zulk een omgaan, als wy nu heeten *Solliciteeren*: hiervan *Amb-itus* voor Kuiperij, en van 't Celtische ons

(v) *Ambulare* betekende ook ten tyde van CICERO, *gemeenzaam met iemand omgaan*, als blijkt uit een brief van C. ASINIUS POLLIO aan CICERO (*Ep. Fam. X. 31.*) daar hy zegt: *Invideo illi tamen quod ambulat et jocatur tecum.*
[HUYDECOPER.]

+Duitsch woord *AMBT* (niet *Ampt* of *Amf*) en van dit laatste weder ons basterdwoord *iets Ambieeren*, dat is, staan naar eenige bediening of waardigheid. enz. Nu hebbenwe getoond, dat *Amb* en *Om*, als mede te vooren, dat *Wand* en *Om*, het zelfde betekenen. schiet noch over, datwe ook op de zelfde wyze de +zelfde overeenkomst doen zien tusschen *Amb*, en *Wand*. Het blijkt aanstonds klaar uit de woorden, waarvanwe spreken, *Ambulare* en *Wandelen*; en wordt bevestigd door de volgenden. By ons zijn *Verwanten* zoveel als *verbonden vrienden*: in 't Latijn heetmen een' vriend, *Amic-us*; 't welk VOSSIUS van *Amare*, Beminnen, anderen van andere woorden, doch ik afleide van *Amic-ire*, eigenlijk *Omwinden*. Om die zelfde reden, en van dit zelfde woord, droeg een *Kleed* van ouds den naam, in 't Latijn van *Amic-tus*, in het Duitsch van *Wand*. Een' Muur heeten wy *Wand*, omdat hy een kamer of huis *rondom* loopt; in het oude Rome betekende *Amb-itus* onder anderen eene ruimte van derd'half voet, die tusschen de huizen der gebuuren openbleef, en langs de welke men de zelve kost *rondom* gaan: zie FESTUS, VARRO IV, de L.L. & c.^(w) Schuilt dit zelfde *Am* ook niet in 't Lat. Voegwoordeken *Nam*, nu by ons altijd vertaald door *Want*? onze oude Blyspeldichters veranderen doorgaands *arm* in *narm*,

+Vs. 598.

+Bl. 586.

(w) Zie van deze wyze van timmeren, ook in 't oude Babylon waargenomen, H. PRIDEAUX, in zijn *O. en N Versond*, vertaald door J. DRIEBERGEN I. deel B. II. bl. 151.
[HUYDECOPER.]

⁺*aars* in *naars*, *elleboog* in *nelleboog*, *Eglentier* in *Neglentier*, [THEOD. RODENBORG, in *Aurelia Treurbly-eynde-spel* (volgens des zelfs eigen handschrift): *hebbende* ^{+Vs. 598.}
de slinker narm vry, en de rechter hangende in een princelyke sluijer leenende
op sijn slinker narm met de handt onder 't hooft. Zo ook noom voor oom, by HOOFT,
 in *Warenar Act. IV. sc. 1.*

Maer byget op ien ouwe Petemoei mach men reekening maeken.
Met de NOOMS gaet het dikwils uit de gissing, goe luy.]

enz. zou het dan zo vreemd zijn te gelooven, dat ook het Celtische *am*, veranderd zy in 't Latijnsche *nam*? te meer, daarwe nu reeds de overeenkomst deezer woorden hebben aangewezen? Maar terwijl we dit volkomen aan uw oordeel overlaaten; zullenwe wat meer moeite aanwenden, om te zien, wie die personen geweest zijn, die by CAESAR voorkomen onder den naam van *Ambacti*. hy spreekt van de Gallen of Celten, en al de Geleerden houden dit, met reden, voor een Celtisch woord. Buiten. CAESAR is, onder de oude Latynen, ENNIUS de eenigste (datmen weet) die zich van het woord *Ambactus* bediend heeft. FESTUS, of des zelfs bekorter PAULUS, zegt duidelijk, dat ook *Ambactus*, by ENNIUS, een Celtisch woord is. Over welk zeggen de arme PAULUS niet weinig geroskamd wordt van JOS. SCALIGER, een wonder van geleerdheid, doch die in een kwaade luim was toen hy zyne Aantek. op dit woord by FESTUS schreef. Van de plaats, daar ENNIUS het gebruikte, hebben wy niets, dan het enkele woord *Ambactus*, behouden; zodatmen uit den saamenhang niet kan zien, wat hy 'er eigelijk by verstond: want,

+indien hy, gelijk CAESAR, eenen van den Celtischen Landaard zo noemde (en wie zal ons van het tegendeel verzekeren?) zo magmen het woord zelf, by hem zowel +Vs. 598. als by CAESAR, voor Celtisch erkennen. Ondertusschen zegt SCALIGER, met een vertrouwen, alsof 't hem uit den drievoet van den Pythischen Apollo was ingeblaazen, *dat de Ambacti by CAESAR, geen Slaaven zijnde, geheel anderen waaren dan de Ambactus van ENNIUS, die een Slaaf was.* +Het eerste, vervolgt hy, *is Celtisch; het tweede, zuiver Latijn* [plane Latinum]. Van deeze gedachten was ook **Vossius**: +Bl. 587. zie hem *Etymol.* en *De Vitiis Serm. l.l.c. 2.* daar gy de bron kunt ontdekken, waaruit de taalkundige Aantek. van ARN. MONTANUS, op dit woord by CAESAR, is voortgevloeid. SCALIGER verzint zich ten hoogste, als hy zegt dat *Ambactus is plane Latinum*, geheel en al Latijn: zonder iets van het Celtische te hebben ontleend. Om alles toe te geeven, watmen met redelijkheid kan vorderen, zelfs ook 't geen ooit uit ENNIUS, als reeds gemeld is, kan worden beweezen; willen wy nu wel onderstellen dat het Latijnsche *Ambactus* kome van *Amb* en *Actus*, d.i. gedreeven: en betekene, *Een, die rondom, alom of overal heen, wordt gezonden*: Volgens deeze verklaring dan kan een *Slaaf* of *Dienaar* wel genoemd worden *Ambactus*: hoewel *Ambactus* daarom eigenlijk geen *Slaaf* betekene. zo weinig als *Bode* by ons een' *Knecht* betekent: hoewel de *Knechts* dikwils *Boden* genoemd worden. Zie daar, voor zoveel de Afleiding betreft, 't geen VOSSIUS en SCALIGER zelf van dit Latijnsche woord oordeelen. Maar de betekenis en

+oorsprong van het Celtische *Ambactus* is hun, en zelfs den Latynen, onbekend geweest. Wy leiden het af, en het komt buiten allen twijffel, van *Amb*, en van *Aht* of *Acht*, waarvan noch ons *Achtneemen*, *Achtgeeven*, *Onachtsaam*, enz. en dus is het Celtische *Ambactus* (hadt CAESAR Duitsch geschreeven, hy zou misschien gezeid hebben, *Ambachter*) niets anders, dan *Een, die rond OM wel toeziet, en op alles naauw ACHT geeft*. Wat volgt hieruit? alleen dit: Dat *Actus* beide Latijn en Celtisch; geenszins, Dat *Ambactus* zuiver of geheel Latijn kan genoemd worden. Want *Amb* is en blijft altijd Celtisch: en 't geen ENNIUS verstondt by *Ambactus*, wordt by FESTUS, in zuiver Latijn, verklaard door *Circumactus*. En dus verdedigen wy ook FESTUS, of, zo gy wilt, PAULUS, tegen den driftigen aanval van SCALIGER, die niet kost begrypen, hoe *Ambactus* een' *Slaaf* kan betekenen, en te gelijk een Celtisch woord heeten. 't welk nu klaargenoeg aangetoond is. Laat ons overgaan tot CAESAR, en zien wat denkbeeld wy ons moeten vormen van den staat en van de waardigheid zyner *Ambacti*. In de beschryvinge van den aard en zeden der Celten of Gallen, die hy ons in het Zesde Boek van den Gallischen oorlog heeft nagelaaten, zegt hy vooraf: *In geheel Gallie zijn maar twee soorten van Luiden die eenigszins in aanzien en in eere zijn: want het gemeen wordt 'er niet meer geschat dan Slaaven*. Vervolgens noemt hy die twee soorten der Aanzienelyken, *Druïdes* + en *Equites*. De *Druïdes* waaren, de Wyzen, die het opzigt hadden over den Godsdienst, de jeugd +Bl. 588. onderweezen, het goede beloonden, het kwaade

+straffen, enz. De *Equites*, eigenlijk Ruiters, *verkeerden alleen in den OORLOG*, zegt hy cap. 15. *en hoe, onder de zelve, iemand uitsteekender was in geboorte en in middelen, hoe hy meer AMBACTI en Clientes [beschermelingen] OM zich hadt.* +Vs. 598. Nu is de vraag, hoe wy deeze *Ambacti* in het Duitsch moeten benoemen? en het antwoord is eenvoudig, en zonder eenige keuze: AMBACTI zijn TROUWANTEN.^(x) Wy zeiden boven in de VII. verklaring van het woord WANT, dat het ook een' *Beschermer* plag te betekenen, en hiervan *Trouwanten*, die iemand *Om*-ringen en das *rond-om* bewaaren. Wy zeiden vervolgens in de verklaring van 't Celtische *Ambactus*, dat het aanduidde een' die rond OM op alles ACHT geeft. Kanmen met gedachten een natuurelyker en voegelyker begrip maaken van deeze *Ambacti*, de welken de Magtigsten onder de Celtische Vorsten OM zich hadden? en van de welken zy zich, als van eene *Lijfwacht*, bedienden? De oorzaak der benaaminge *Ambacti*, ligt alleen daarin, dat zy zich lieten vinden naby en OM den persoon des geenen, dien zy, of uit achtginge vergelden, of, gelijk ik liever geloof, als onderdaanen genoodzaakt waaren te volgen en te beschermen. Men doet dan hier, wat de taale aangaat, weder

(x) G.O. REIZIUS, *Belga Graeciss.* p. 606. op 't Gr. woord *Δραππητης*. *Meeum facere video Cl. Wachterum, qui Trabanten quasi gradivos a traben, graviter et lente incedere derivat: quare alterum etymon, quod Huidecoper a trou et want accessit rejiciendum existimo.* [HUYDECOPER.]

+een' onnoodigen arbeid, indienmen met zekerheid wil weeten, of deeze *Ambacti* Slaaven waaren of niet. VOSSIUS hadt 'er een verhevener denkbeeld van, omdat ^{+Vs. 598.} CAESAR de *Ambacti* eer noemt dan de *Clientes*: en besluit daaruit, datze geenszins *Slaaven*, maar *Heeren van aanzien*, geweest zijn: ja het scheelt weinig, of hy maakte tot *Ambachtsheeren*, in dien zin, gelijk wy dit woord noch gebruiken. Ondertusschen rust dit bewijs, ontleend van den rang, 't welk misschien in den eersten opslag wat schijnt te weezen, en VOSSIUS als onwrikbaar voorkwam, op een' lossen zandgrond; en CAESAR zelf doet het in duigen vallen, als hy, kort daarna spreekende van de Lijkstaatsien der Celten, duidelijk zegt, *Dat zy alles wat den Leevenden was lief geweest, tot beesten toe, in het Lijkvuur worpen; ja zelfs, datmen, noch kort voor zynen tijd, de SLAAVEN en BESCHERMELINGEN [Servi & Clientes] die de Overleeden meest bemind hadt, met hem verbrandde.* Daar immers duidelijk de *Servi* of *Slaaven* den rang hebben voor de *Clientes* of *Beschermelingen*. het welk VOSSIUS niet onbekend hadt moeten zijn: te meer, omdat reeds te vooren ALDUS MANUTIUS, en PETRUS CIACCONIUS deeze *Servi & Clientes* in hunne Aantekeningen bygebragt hadden tot verklaring van de eerstgenoemde *Ambacti & Clientes*. ondertusschen is ^{+er} tusschen *Ambactus* en *Servus*, eigenlijk genomen, altijd het zelfde onderscheid, dat 'er is tusschen *Bode*, *Trouwant* en *Knechts*; gelijkwe boven reeds aangetoond ^{+Bl. 589.} hebben. Om nu het onnoodige voorby te stappen, en deeze uitweiding, ten besluite, te brengen tot ons oogwit, zo is 't genoeg, dat *Am-*

bacti⁺ hier eigenlijk zijn *Trouwanten*: en dat daaruit weder voor 't laatste gebleeken is, de overeenkomst tusschen *Amb* en *Want*. Het volgende zal ons natuurelijk ^{+Vs. 598.} doen overgaan van het Zaakl. Deel *Amb*, tot den Uitgang ULARE. JOH. JOV. PONTANUS trof hier de waarheid, schryvende *in Actio p. 127. b.* dat *Ambulare* komt van *Am* (alleenlijk hadt hy behoord te schryven van *Amb*). Dit voldoet niet, zegt VOSSIUS, *in Etymol.* leidende het met zeer veel geleerdheid af van het Gr. *Ampolein*, zo hy zegt, voor *Anapolein*: &c.^(y) Ik beken, dat dit volkomen overeenstemt, wat de grondbetekenis belangt, met *Ambulare* en *Wandelen*. Eenvoudiger evenwel, kanmen zeggen, *Ambulare* komt van *Amb*; en dit voldoet, alsw'er den uitgang *ulare* achter voegen: gelijk die zelfde uitgang, gevoegd achter *Ex* [uit] uitlevert, het woord *Exulare*, waaraan het Gebruik de betekenis heeft gegeven van *balling zijn*. Verre slaan de oude *Grammatici*, en veele Geleerden, den bal mis, alsze, ook hier den uitgang *ulare* voorbyziende, schryven *Ex-sulare*, en dat haalen van *ex*, uit, en *solum*, grond, bodem: alsof zy, die in ballingschap worden verzonden, *extra solum eunt*, gelijk SERVIUS schrijft, *in Aeneid. XI. 263.* 't welk zo veel zegt als *buiten den grond gaan*. Maar het woord *Solum* of grond (dat noit, tenzy met het

(y) Maar *ἀμπολείν* is geenszins *ἀναπολείν*, maar betekent *omdraaien* vara *ἀμ*, *om*, en *πολείν*, *draaien*, *wenden*, waarvan noch *πολύς*, pool, d.i. de *as*, of *assen*, om welken de aardkloot gesteld wordt te draaien. [HUYDECOPER.]

[†]bynaamwoord *patrium*, d.i. vaderlijk, het [*vaderland* kan betekenen) komt hier niet te pas, of *Exsulare* zou dienen te betekenen iets, dat zijn betrekking heeft op den grond, als *Uitrooien*, enz. En, indienwe onze gedachten vesten op de afleiding van het woord *Solum*, die wy in 't slot van B. XIII. uit VARRO bybragten; t.w. dat de Aarde *Solum* genoemd is, omdatze met de *Zool der voeten* betreden wordt; zo zou *Exsulare* niets voegelyker kunnen betekenen, dan *Ophangen*, waardoormen iemand den grond, om de zool zyner voeten op te zetten, beneemt. doch dit zijn beuzelingen. *Exulare* is in zich zelf niets anders dan *Uiteren*: en de verschillende betekenissen, waarin deeze woorden gebruikt worden, 't Latijnsche voor *UIT-gaan*, t.w. *in ballingschap*, het Duitsche voor *UIT-spreken*, is enkelijk een willekeurige wet van het Gebruik, het welk, zo 't zulks gewild hadt, aan 't Latijnsche de betekenis van het Duitsche, en aan her Duitsche die van het Latijnsche hadt kunnen geeven. 't Geen [†]wy hier zeggen van *Exulare*, bevestigt ook het reeds gezeide van *Ambulare*, t.w. datmen hier *ulare* niet anders moet aanzien dan als een' Uitgang. En hoe die verder overeenkome met onzen Duitschen Uitgang *elen*, blijkt zonneklaar uit meer andere woorden, die in beide deeze taalen byna dezelfde zijn, als *Cop-ulare*, hy ons *Kopp-elen*. *Circ-ulare*, by ons *Krink-elen*: want het Lat. *Circ-us* komt, volgens ANGELUS CANINIUS, van 't Gr. *Krik-os*; welk *Krik* veel overeenkomst heeft met ons *Kring*, of *Krink*. *Stip-ulari*, het zelfde woord, doch niet in de zelfde betekenis, met ons *Stipp-elen*: hiervan

[†]Vs. 598.

[†]Bl. 590.

+ evenwel by A. VERWER, *Brief aan A.R.* bl. 57. *bestipt geschrijf*, zinspeelende, buiten twijffel, op 't Latijnsche, *stipulatio. Spec-ulari* (zie boven B. I. vs. 840.) by ons ^{+Vs. 598.} *Spieg-elen*: en verder uit *Ululare, Maculare, Jaculari, Modulari, Osculari, Stabulare, Jugulare, Populari, Fabulari, Opitulari, Strangulare, Vapulare, Pullulare, Gratulari, Epulari, Simulare, Stimulare, &c.* Wy zullen onze Wandeling eindelijk wat bekorten; en, tot besluit, met weinig woorden, de betekenissen van het woord *Wandelen* doorloopen. I. De gemeenste is, die van *Gaan*, anders *Vertreeden* genoemd, of met een basterd-Fransch woord, doch minder eigen, *Promeneeren*. Het oogwit van naar eene zekere plaats te gaan, moet hier worden uitgesloten. Iemand, die zich, tot zijn vermaak, vertreedt, herwaarts en derwaarts gaat, nu eens stilstaat, dan eens omziet, somtijds te rug treedt, en eindelijk wederkeert vanwaar hy is uitgegaan, wordt op de allereigelijkste wyze gezeid te *Wandelen*. en zo wordt het by ons gebruikt. Men zou dan ook, gelijk *uit wandelen* GAAN, onbeschroomd mogen zeggen, *uit wandelen* VAAREN, en RYDEN: dit laatste, zeker, is geenszins eene ongehoorde spreekwijs. II. *Wandelen* ziet ook op ons gansch gedrag, en geheele levenswyze. Nergens vindtmen 't in die betekenis meer, dan by onze Vertaalers van den Bybel, volgende hierin het voorbeeld der H. Schryveren: zie onder anderen II. *Thessal.* III. daar vs. 6. *ongeregelt* WANDELEN heet, 't geen vs. 7. genoemd wordt *zich ongeregelt* GEDRAAGEN; en vervolgens vs. 11. verklaard wordt door het DOEN *van ydele dingen*. BERNARDUS PEZIUS,

⁺*in Glossis*: WANTLUNT, *negotiabuntur*. Hiervan *Wandelen met iemand*; gelijk van Henoeh getuigd wordt *Genes. V. 24.* dat hy *wandelde met God*: en gelijk beloofd ^{+Vs. 598.} wordt aan die weinige naamen te Sardis, de welken hunne kleederen niet bevekt hebben, *Openb. III. 4.* dat zy zullen *wandelen met Christus*. Die ons het *wandelen* hier afschilderen als een *Reis* naar de Eeuwigheid, maaken eene verwarring van byzondere ⁺denkbeeiden. dit blijkt klaar uit de laatste plaats, daar het *wandelen met Christus* voorgesteld wordt als een belooning der zulken, die op de Reis naar de ^{+Bl. 591.} Eeuwigheid hunne kleederen niet bevekt en hebben: zodat dit *Wandelen* eerst zijn zal dan, wanneer die Reis zal afgeleid zijn, en wy onze loopbaane zullen ten einde geloopen hebben. *Wandelen met God en Christus* is dan niets anders, dan *Leeven in de gemeenschap van God en Christus*: of, om het woord WANDELEN noch eens te verklaaren, dan een gemeenzaam OM-GAAN, en VER-KEEREN met God. te recht magmen dan zulke *wandelaars met God*, ook noemen *verwanten van God*. Dit zelfde wordt ook in andere Taalen uitgedrukt met zulke woorden, die voornaamelijk in zich besluiten de betekenis van *Wenden* of *Keeren*. de Grieken zeggen αναστρέφειν θαι, van στρέφειν, d.i. *Keeren*, by de Latynen *Vertere*, van het welke zy zeiden *Versari cum aliquo*: waarvan weder het basterd-Fransch en-Duitsch, *Converseeren met iemand*. Tot vertaaling van het Lat. *Conversatio*, dat nu yder verstaat, gebruikte NOTKERUS al voor veele eeuwen, in 't begin van *Ps. XCIII.* het Duitsche woord *Lipwandil*, het zelfde of wy nu zeiden, *Leevens-*

wandel. *ENZ. De twee byzondere betekenissen van *Wandelen*, nu duidelijk aangetoond, onderscheiden zich klaar in de Zelfstandige woorden *Wandeling* en *Wandel*: zie van dit laatste een aanmerkelijk voorbeeld *Philipp*. III. 20. met deszelfs verklaring op den kant.^(z). III. de Derde betekenis van *Wandelen* is die van *Veranderen*. KILIAAN: WANDELEN, oud Vlaamsch, is *Veranderen*, Hoogd. *Verwanderen*. Nu zegtmen hiervoor *Verwandelen*, gelijk in 't begin deezer Aantekeninge overvloedig beweezen is. En dewijlwe ons thans weder bevinden ter plaatse, daarwe onze *Wandeling* begonnen hebben, zullen wy de zelve staaken. Ik hoop, Leezer, datze u niet verveeld zal hebben: my heeftze vermaakt, omdat ik, gelijk 't doorgaands gebeurt, ook hier, in mynen weg, verscheiden

*Vs. 598.

- (z) JACOP VILT, de Vertaaler van *Boëtius* (1485.), op deeze plaats ziende, zegt fol. 74. c. *ende daer af seit dapostele dat onze conversatie eñ WANDELINGHE in den hemele es.* [HUYDECOPER.] Zedig, echter in eene niet eerlyke beteeknisse, gebruikt JAC. DE VORAGINE f. 8. b. het woord WANDELINGE: *Herodias Philippus wijf end' Herodes zijn broeder hadaē sulcke wāDELINGE eñ liefte te samen dat Herodes te laetste dat wijf sinē broeder ontvoerde eñ laghē bi een ī onechte mit sunde eñ mit scandē.* verders WANDEREN voor *veranderen* gebruikt BREDERO, *Schijnheyligh* bl. 45.

- *gemoet, dat noch en waelt nocht* WANDERT.

de Vertaler van *Boëtius* 1485. stelt WANDELBAER tegen *vast en gestade* f. 5. a. N.H.

+merkwaardigheden heb aangetroffen, die ik elders noch nooit ontmoet had. Daar zijn twee hoofdzaaken, waarop ik u verzoek acht te geeven. De Eerste is, dat de gemeenschap tusschen de meeste Taalen grooter is, dan zy doorgaands schijnt: bestaande het verschil van veele woorden, die van éénen oorsprong zijn, Vooreerst in het verschil der byzondere uitspraake, en der daaruit gereezene spellinge of schrijfwyze; en Ten anderen in de willekeurige wetten van het Gebruik, het welk woorden +van algemeene betekenissen dikwils aan éénen in het byzonder geëigend heeft: waardoor de Uitleggers, die dit niet beseften, zeer verkeerde afleidingen, +Vs. 598. en eene groote verwarring in alle taalen, gemaakt hebben. De Tweede zaak is, datmen ook in de zelfde taal de eigelyke betekenis van een woord niet veiliglijk kan besluiten uit die, waarin het meest wordt gebruikt; maar datmen moet achtgeeven op de oorsprongkelyke betekenis van het Zaakl. Deel; 't welk alleen veiliglijk kan geschieden uit vergelyking van alle die woorden, waarin dat Zaakl. of Wortel-Deel gevonden wordt. Hierdoor heeft de Heer TEN KATE in zijn uitmuntend werk eenen weergaloozen lof verdiend. en hadden de Geleerden in het Latijn dien voet gehouden, de schriften der *Etymologisten* zouden zo vol niet zijn van oneigene en vergezochte Afleidingen. +Bl. 592.

Vs. 660.

- *zijn vrou, een ritsige aert, geboren*
Uit dees Pasifaë, wiens faem zich wijt laet hooren,
Betighte my.

Fraai en aanmerkelijk is deeze uitdrukking, *een ritsige aert*, voor, *van een' ritsigen aert*. De Dichter schijnt gezien te hebben op den naam van *Ritsaard* of *ritsiggaard* (gelijk *Geeraard* en *gierigaard*) die saamgesteld is van *rits* of *ritsig* en *aard*. Men zou kunnen vraagen, waarom alle die naamen, in *aard* eindende, en alleen uitgevonden om den aard des persoons te verbeelden, als *Vroomaard*, *Goedaard*, *Eelaard*, *Dronkaard*, enz. alleen gegeven worden aan Mans, nooit aan Vrouwen; daar immers *aard* of *inborst* den Mannen niet meerder eigen is dan de Vrouwen? Misschien zalmen antwoorden, omdat *aard* is van 't Manl. Geslacht. doch de onwettigheid deezer reden blijkt uit onze Aantek. B. I. vs. 922. Voor my, ik acht datmen, in de taale der Zanggodinnen, hoewel van een Vrouw spreekende, voor *een ritsige aard*, gelijk VONDEL schrijft, of *een gierige aard*, gelijkmen met het zelfde recht zou kunnen schryven, die twee woorden zeerwel moge ineensmelten, en zeggen, *een ritsaard*, *een gierigaard*, enz. ja zelfs zouden wy zulks in onrijm niet geheel verwerpen. Maar als men 'er Eigene naamen van maakt, gelijk de Blyspeldichters en Arkadiaschryvers gewoon zijn, dienenze alleen aan Mans, niet aan Vrouwen, gegeven te wor-

den. [†]hierin onderwerpen wy ons volkomen aan het Gebruik.^(a)

[†]Vs. 660.

Vs. 675.

- *toen de zee*
Gelijk een waterbergh opsteigerende, alree
Voor bey myne oogen scheen te loeien en te bersten.

Voor *waterbergh*, zou hier veelbeter voegen, *steile^b bergh*. De *zee*, of de *golven*, te benoemen met den

- (a) VONDEL heeft zich meermalen van diergelijk eene uitdrukking bediend. in dit Werk B. VII. vs. 46.

Wie Jazons dapperheên, en jeught, en stam, en leven
Zich geensins aentrekt is een wreede wrevlige aert.

Virgil. III. *Herdskout* bl. 8.

En dat, ô wrevelaert Menalk, u trof met wee.

Lucifer III. 4.

Hardneckige aert! *ghy zijt geen zoonen meer van 't licht.*

Adonias IV. 3.

Gy kunt door geen gena dien boozen aert verleeren.

Samson I. 2.

- *want de straf hout boozen aert in tucht.*

II. 1.

Meineedige aert, *hoe zoude ick u een hart toedraegen!*

IV. 2.

Gehoorzaeme aert *plagh flux te volgen op ons wincken.*

N.H.

- b Dan dit *steile* zou, om het volgende *opsteigerende*, dat, als van eenen oorsprong, te na in klank en beteeknisse is, hier niet wel vlyen. N.H.

+naam van *Waterberg*, of van *Bergen*, is eene onberispelyke *Metaphora* of *Overdragt*.
 zo drukte VIRGILIUS, +*een' steilen waterberg*, krachtig uit in deeze woorden, +Vs. 675.
praeruptus aquae mons. VONDEL, in den *Lof der Zeevaart* bl. 157. +Bl. 593.

--- *men siddert slag op slag,*
En elcke waterbergh hun dreight den jongsten dagh.

Z. HEYNS, in *Bartas* I. 3. bl. 102.

So datmen dickwils siet het natte baergebercht,
't Welck met een sel geraes de velden dreygt entercht,
In witten schuym vergaen, sijnd' op den kant geborsten.

voeg 'er by de woorden van [COSTER, aangehaald B. I. vs. 157. en die van] HUYGHENS, aangehaald B. I. vs. 365. Maar als men zegt, *de zee gelijk een steile berg* - zo is dit niet meer een *Overdragt*, maar een *Gelykenis*. Het onderscheid tusschen deeze twee bestaat hierin, dat de *Overdragt* de byzondere denkbeelden van verschillende zaaken, als hier *water* en *berg*, ineensmeltende, voor ons begrip afmaalt, iets het welk eigenlijk niet in weezen is, als een *waterberg*, of *berg van water*. Maar de *Gelykenis* laat die twee denkbeelden onvermengd, of of op zich zelfs, bestaan, en vertoont ons alleen de overeenkomst die 'er is tusschen die twee, t.w. *eene steilryzende gols*, en *een' steilen of overhangenden berg*. Nu is het zeker, datmen geen *Gelykenis* kan ontleenen van iets dat nergens te vinden is: en dierhalve kan de *Zee* wel geleecken worden by een' *Berg*, maar geenszins by een' *Waterberg*. Gy moogt ook hierby vergelyken het geene wy aantekenden van *een zee van water* B. I. vs. 394.

Vs. 763.

*Leeft raet met lillend groom van lammeren, voor elk
Geslagen -*

Elders, *lillend ingewand*. gelijk terstond in het volgende vaars:

*- en slaet gade, als d' ingewanden lillen,
Wat dingen vezel, aêr, en draet bedieden willen.*

[*Virgil. Eneas B. IV. vs. 231.*

Beducht te raede gaet met lillende ingewanden.]

Lillen betekent hier die uiterste kracht des leevens, die zich door trekken en beeven openbaart in het ingewand der zieltoogende beesten. 't is als een strijd tusschen de Dood en het Leeven. *Groom* volgt hier noch eens vs. 769.

*- de wichlaer riep in 't ende,
Toen hy 't gezicht, van 't groom, naer Cippus horens wende.*

[en vs. 1063.

*De vezels van het groom bedieden dat verraet
En oproer smeult en smookt, men vont, eer 't offer brande,
Een afgehouden hoofd in 't groom der offerhande.]*

ook *Poëzy I. deel bl. 74.*

*Maer hart en vraetige ingewanden,
Gezoncken, volgen wint en stroom
In Oost en Noortzee, langs de stranden.
De walvisch slickt het bloedigh groom.*

H.F. WATERLOOS, in de *Uitbreiding der II. Bede* vs. 145.

*Laat ook Pelagius en Arrius, die pesten,
En helsche Blixzemen der Christensche gewesten,⁺*

⁺Bl. 594.

**Herschapen worden in haar zielverdervend' groom.*

*Vs. 763.

d.i. gelijkmen anders zegt, *kroost*, voor *nakomelingen*; hier eigenlijk *Naarvolgers*: want de bede des Dichters ziet op de bekeering van Pelagiaanen en Arriaanen. [P.C. HOOFT, *Gedichten* [1636.] bl. 232.

*En, uyt verwoedtheit, komt in haeren boezem wroeten
Met averechterhandt, verscheurend' eyghen groom.]*

By KILIAAN en MEYER vindtmen GROM, in de betekenis van *puer*, of *jongen*. by den laatsten ook GHROM, GHROOM, *Ingewandt van de visch*. HOOGVLIET schrijft mede *Grom*, in de *Feestdagen* bl. 20. en andermaal, B. III. bl. 112.

Gereet om al het groom der vlammen op te draagen.

DE POTTER, *Groem, Getr. Harder* IV. 1. 30.

*Wat valt 'er nu te doen? niet anders (mijns bemerckens)
Als 't uytgeperste groem te werpen voor de verckens.*

Vs. 766.

*Een offervinder van Tirrene ziet dit aen,
En zaeken van gewicht hierin, noch onverstaen
En twyfelachtigh. -*

OFFERVINDER lazen wy noch eens in dit boek vs. 186.

*Maer d' Offervinder let alree met zijn verstant
Op vezels, en op aêr in 't lillende ingewant.*

in *Zungchin* Act. III. sc. 1.

*Wy zagen menighmael den gryzen Offervinder
Verschrikken voor 't altaer, wanneer hy met verstant
Doorsnuffelde en bezagh het Offeringewant.*

in *Virgilius* bl. 287. *de bedaeghde Offervinder, spel-*

lende ⁺ *het geen hy te gemoet ziet*. [en bl. 75. berijmde *Virgilius* bl. 231. *Samson* l. 2.] De eigelyke betekenis van dit woord, van my totnochtoe by geene anderen ⁺Vs. 766. aangemerkt, komt niet zeer klaar voor. Het werk des *Offervinders* was, als uit de voorbeelden blijkt, het ingewand, en daarin alle byzonderheden, naauwkeurig te onderzoeken; 't geene hy in dit onderzoek opmerkte, te gelyken by andere omstandigheden van zaaken; en, na eene rype overweeging te komen tot een zeker besluit, d.i. tot eene voorzegging van het aanstaande, die den Omstanderen, aangedaan van eene heilige vreeze, als een onwederroepelijk *Vonnis* in de ooren klonk. Datwe hier het woord *Vonnis* te pas brengen, geschiedt daarom, omdatwe *Offervinder* niet. beter weeten te verklaren dan uit de oude spreekwyze, HET VONNISSE VINDEN: *welke spreekwijs, gelijk KILIAAN zegt, van aloude tyden in gebruik is geweest, zo wel by ons, als by de oude Gelderschen en Saxen.*^(c)

- (c) *Der Sielen Troest* [1484.] f. 12. a. *doe liet hi alle die wyse meesters te samen comen, die in sijn lande waren, als datse souden vinden wat van den kinde werden soude*. De Latijnsche woorden van ISIDORUS HISPALENSIS, *de Nativitate Domini* p. 260. *cujus passionem et mortem scripturarum testimoniis approbavimus*, worden in de zeer oude Frankduitsche vertaalinge aldus uitgedrukt: *dhes martyrunge endi dodh wir findemes mit urchundin dhes heilegin chiscribes*: op welke woorden J. PH. PALTHENIUS aantekent p. 412. *FINDEMES. Notari meretur singularis hujus verbi significatus, quod idem sit ac probare. Est adhuc in usu Germanorum substantivum eine findung, probatio rei controversae judicialis, seu potius in promissam rei dubiae probationem inquisitio ab arbitris facta, & pronunciata ab iisdem sententia, ipsique hi arbitri Findere vocantur. vid. Schottelii Teutsch. Sprachkunst p. 563. conf. Jun. Gloss. Goth. v. Finthan, sive cognoscere. zie ook J. SCHILTERI Glossar. v. Finten. [HUYDECOPER.] Zoo is in 't recht VINDEN, toewyzen. J. VAN HELU bl. 92. reg. 13.*

*Daer wt die fitoghe van Brabant
Van diere saken int recht VONDEN.*

Van deze beteekenis van *oordeelen* worden de keurmeesters van het vleesch *VINDERS* te Hoorn genaamd. dan *Pallas* heet by *BREDERODE, Angeniet* bl. 43. *VINDERSCHE van de krijgh.* welke is daar de beteekenis? N.H.

+zeer nadrukkelijk beschrijft hy der zelve kracht in de volgende woorden: *Audita utraque parte, & causa ex allegationibus & probationibus penitus cognita, sententiam eruere, & investigando invenire, atque inde⁺ pronunciare.* dat is: Partyen van weerkanten gehoord, en de zaak uit de stukken en bewyzen in een' helderen dag gesteld zijnde, het vonnis uitvorschen, het zelve naarspoorende vinden, en vervolgens uitspreken. Ziedaar eene krachtige betekenis van het eene woord VINDEN, t.w. *Onderzoeken, vinden en uitspreken.* al 't welke plaats hebbende in den *Offervinder*, my verzekert dat VONDEL, met dit woord, het oog hadt op de gemelde oude spreekwyze: ja wy erkennen hierin een uitmuntend blijk zyner Taalkunde en keure van woorden. OFFERVINDER is dan, *die, het Offer naarspoorende, onderzoekt, vindt en voorzegt het geen te gebeuren staat.*

+Vs. 766.
+Bl. 595.

Vs. 827.

*Hoe Eskulapius, Koronis zoon, voorheen
Te Rome, daer de stroom des Tibers door komt vaeren,
Met offerhanden, als een godtheit, op altaeren
Geviert wort en gedient.*

Zie, omtrent de ruime betekenis van *Vaeren*, onze Aantek. B. VI. vs. 248. Meermaalen wordt het toegeschreeven aan *Stroomen* en *Zee*. zo zegt Neptuin, spreekende ten voordeele van het Y, by ANTONIDES, in den *Ystroom* B. III. bl. 98.

Geen STROOM komt zoo getrou door myne ryken vaeren.

en lazenwe ook in dit Werk B. I. vs. 366.

*De zeemaeght hoort verbaest hoe holle BAREN bruizen
En vaeren over steên, en woudt, en bosch, en huizen.*

B. I. vs. 20. noemt hy, *vaert* der zee, 't geen daar niet anders is, dan de *beweeving* of *leevendigheid* van het water. ENZ. In een' anderen zin zegt D. HEINSIUS, in den *Christelyken Lofzang* vs. 485.

- *de wilde ZEE tot aen de locht gevaeren.*

Vs. 921.

Zoo schijnt de kiel den last des reisbren Godts te voelen.

D. i. van den reizenden Eskulaep. maar *reisbaar* kanhier geenszins bestaan, en noit de betekenis hebben van *reizende*^(d). beter bediende POOT 'er zich van bl. 397.

(d) *Reisbaar* voor *reizend* was echter, van ouds, niet ten eenenmale zonder voorbeeld; immers vind ik het in dien zin in de *Handvesten* van Grave Jan van Henegouwen, by J. VAN OUDENHOVEN, *Zuidholl.* bl. 510. 't en ware datter yemant ware ofte quame die reysbaer ofte weeghbaer ware, die magh keeren ende gaen sijns weeghs sonder misdoen. daar *reysbaer* en *weeghbaer* beteekent die op reize, die onder weg is.

*Fenicie vindt vroeg op zee een reisbaer padt.

*Vs. 921.

d.i. een pad, dat *bereisd kan worden*: en zo zegtmen ook *reisbaar weêr*. buiten deeze twee, den *weg* en het *weêr*, weet ik niets, dat *reisbaar* kan heeten. Wy zullen hier niet herhaalen, het geenwe B. IX. vs. 583. uitvoerig behandeld hebben. Doch, gemerkt veel en onzer voornaamste Dichteren dikwils een kwaad gebruik maaken van deezen uitgang BAAR, willen wy, terwijlmen in de gemelde Aantek. kan naarlezen, watmen behoort te volgen, hier eenige voorbeelden byvoegen van 't geenmen behoort te myden. Meer dan een hebben wy 'er in deeze Vertaaling aangemerkt. zo zegt hy B. XIV. vs. 180. *een ONVERGANGBAER leven*; welk woord weder voorkomt XV. 337. [*Peter en Pauwels* I. 1.] *voor *onvergangkelijk*: men vindt het ook by J. VOLLENHOVE, *Heerl. der Rechtv.* bl. 33. VERGANGBAAR *goedt*. [en *Bl. 596. *Poëzy* bl. 199, 323. zie hem ook bl. 565. G. BRANDT, *Poëzy* I. deel bl. 108.] Waarmede overeen komt *een LANGLEEFBRE naam*, by R. ANSLO, *Poëzy* bl. 31. dat eigenlijk *leefzaam* zou moeten zijn: gelijkmen noemt *duurzaam*, niet DUURBAAR, het geen *kan duuren*: *voedzaam*, 't geen *kan voeden*; waarvoormen echter ook in den *Hertspieghel* kwaalijk leest VOEBAAR. Als wy den mensch STERFBAAR hieten,

⁺voor *sterflijk*, zou mijn Leezer niet zeggen, datwe kwaalijk schreeven? Zekerlijk: en met reden. doch *sterfbaar* is zo goed als *vergangbaar*, *leefbaar*, *duurbaar*, ^{+Vs. 921.} *voebaar*, of als WAERSCHIJNBAER, welk laatste hier B. X. vs. 422. voorkomt.

[ONTZAGHBRE *non*, VONDEL, *Samson* IV. 2. ONTZACHBRE *majesteit*, W. VAN DER POT, *Gedichten* bl. 130.] AFSCHOUWBARE *arremoe*, zegt JONKTIJS, *Twistgesprek* vs. 1603. voor *afschouwlyke*. HOOGVLIET, in de *Feestd. de* VERSLINBRE *tijd*, voor *verslindende*: en B. V. bl. 172. VERKWIKBRE *vrucht*, voor *verkwikkelyke* of *verkwikkende*. en dit is het woord, datwe by de besten onzer laatste en noch leevende Dichteren meest gebruikt zien, als H. SCHIM, *Kruisfeest* bl. 50. *uw* ALVERQUIKBRE *stralen*: P. LE CLERCQ, *Mintaf.* B. II. bl. 39. *de* ALVERQUIKBRE *slaap*: enz. beter schreef VONDEL, in *Faëton* bl. 23. het *alverquickend* licht. Kwaalijk weder Is. Vos, in *Iem. en Niem.* Act. I. sc. 2. *de* ALVERMAECKBRE *lust*: JAN ZOET, *Poëzy* bl. 257. *uw* AANTREKBRE *duivenoogen*: J.R. VANDER MALE, *Poëzy* bl. 89. HOOGWAARDEERBRE *Dichteres*: enz. Zeer gemeen is ook ONVERWELKBAAR; VONDEL, in de *Opdragt* van dit Werk vs. 18.

Een onverwelkbre kroon den dichter toegeleit.

J. VOLHART, op D. KALBERGENS *Muliassus* Treurspel:

En gy verdienen moogt een onverwelkbaar lof.

[J. VOLLENHOVE, *Poëzy* bl. 323. P. LANGENDIJK, *Gedichten* I. deel bl. 66.] en meer anderen. Doch het kan niet goed zijn, of men moet tegelijk toestaan, dat ook *verwelkt worden* goed Duitsch zy: want VERWELKBAAR kan niet anders betekenen, dan het geene *verwelkt* KAN WORDEN, gelijk *draagbaar*,

+dat gedraagen, *eetbaar*, dat geheeten *kan worden*, enz. Dit, reeds elders genoeg aangewezen, roerenwe hier weder aan, omdatwe in een ander *Lofdicht* op dat +Vs. 921. zelfde Treurspel van KALBERGEN, naamelijk in dat van G. EGGERICX, leezen:

*Hoe listig listen zijn, hoe donker en hoe duister,
De tijd en waarheid die VERWELKEN glans en luister.*

daar *Verwelken* voorkomt in een' Bedryvenden zin of *Active*^(e). zo dit goed is, kanmen ook zeggen, *verwelkt worden*, en is bygevolg ook *onverwelkbaar* goed. Doch zolang ik *Verwelken* op die wyze by geen Schryvers van meerder gezag vinde, zal ik 't niet goedkeuren, en kan ook dierhalve niet toestaan dat *verwelkbaar* of *onverwelkbaar* goed Duitsch zy.

Vs. 933.

Besaemt door haer godin, langs Scilles razernye.

Dit *razernye* is 't rijmwoord, slaande op *Lacinye*. Wy noemen zulk Rijm, by uitstek, *Gelijkluidend*: schoon deeze eene algemeene benaaming is van Rijm, doch, gemerkt het veel verschilt, *Naar iets gelyken*, of, *Iets volkomen gelijk zijn*; zo dunkt ons, datwe dit Rijm, 't welk zich, van den beginne tot den ende, volkomen gelijk is, met nadruk en in 't byzonder, *Gelijkluidend* mogen heeten. Wy zagen boven B. II. vs. 110. dat VONDEL, om het te vermyden, schreef, *razerye*, gelijk hy ook deedt in *Eurip. Feniciaensche* bl. 24. *razery* op *slaverny*; an-

(e) VONDEL heeft het ook dus gebruikt, *Poëzy* II. deel bl. 375. *Zoo VERWELKT de rijp een bloem.* N.H.

ders ⁺dan in *Noach* bl. 22. daar *razerny* rijmt op *suffery*. en zo leeft hy doorgaands in 't Rijm met dit woord, schoonmen in zijn vroeger werken meest vindt *razery*; [†]Vs. 933. in de latere, meest *razerny*. Hy vermijdt het ook in *Virgilius* bl. 261. schryvende *offeranden*, om te rymen op *handen*: want anders schrijft hy altijd *offerhanden*. Ondertusschen was VONDEL van dit *Gelijkluidende Rijm* gansch niet vreemd. 't Is zeker, dat het van de meesten veroordeeld wordt: maar 't is ook zeker, dat het by de meesten te vinden is. 't Zal met den aard deezer Aanmerkingen niet kwaalijk overeenkomen, al houden wy ons hiermede voor 't laatst noch wat op. De Heer PELS spreekt 'er met geen volkomen klaarheid van; zodatmen zou kunnen twijffelen, of hy 't veroordeelde of niet. het eenigste dat hy in zyne Dichtkunst zegt, en ons hier kan dienen, bestaat in deeze vaarzen 125-130.

*Men rijmt ook 't zelfde woord in twé verscheiden' zinnen
Niet op malkand'ren, als de SPINNEN op het SPINNEN.
Want alhoewel het Rijm in 't Nederduitsch niet sluit,
't En zy de greepen slaan op een gelijk geluid
Aan 't eind', moet toch 't begin der letteren verscheelen,
Of anders is 't geen Rijm, maar 't zelfde in allen deelen.*

Welk is hier 't *begin der letteren*, dat verscheelen moet? het voorbeeld van *Spinnen* en *Spinnen* schijnt ons vryheid te geeven om het te verstaan van de gansche woorden. Wy gelooven echter, dat zyne meening geweest is, dat het *begin der letteren* moet verstaan worden, niet van het *woord*, maar, bepaaldelijk, van die *greep* of *greepen*, die het Rijm uit-

maaken; *en dat hy dierhalve ook *Laci-nye* op *Razernye* geen goed Rijm zou geoordeeld hebben. Nochtans zijn 'er, tusschen dit en het Rijm van *Spinnen* op *Vs. 933. *Spinnen*, verscheiden trappen. Uit vergelyking der plaatsen, van tijd tot tijd uit anderen, doch *vooral uit de Treurspelen van VONDEL, aangetekend, bevind ik, dat dit *Gelijkluidende Rijm* op Zes byzondere wyzen voorkomt. Ons oordeel over de *Bl. 598. zelve zal 't besluit deezer Aantekening zijn.

I. Men vindt zulks in het zelfde woord, zelfs zonder verschil der betekenissen. B. VOLLENHOVE, in de *Broedermoord*, Act. V.

Rechtschapen krijgsmans recht bepleit men door het ZWAART.
Ei my ik ben gewont door een moordadigh ZWAART.

VONDEL, in *Edipus* bl. 51.

KREON. *'t Waer al beschickt, en ree bestelt te voren,*
Stont MY niet eerst der goden wil te hooren
Wat hun beliest te sluiten over U.
 EDIPUS. *Apolloos wil en vonnis is toch U*
Al klaer ontdeekt, dat GY dien godelozen
Den vadermoort betaelt, ten schrick der bozen.

ik verbeeldde my eerst, datmen in de tweede plaatse, voor *U*, moest leezen *nu*. doch kwaalijk, want het voorgaande *My*, en 't volgende *Gy*, zeggen voluit, dat *U* hier noodzaakelijk is. 't Is anders niet zonder voorbeeld, of de letterzetter doen wel 't geen de Dichter liefst niet hadt. zo rijmt in *Peter en Pauwels* Act. I. *geval* op *overval*, doch lees *overal*^(f).

(f) Zo wordt er geleezen in de laatste uitgave van VONDELS *Treurspelen*. [HUYDECOPER.]

*in de *Klinkdichten* van den Heer P. DE LA RUË III. 24. *wyken* op *bewyken*, lees *bezwyken*, by de *Rederykers van Audenaerde* 1539. *voegen* op *misvoegen*, lees *Vs. 933. *misnoegen*: en ik heb zelf in een myner eerste vaarzen zien rymen *noemen* op *noemen*, hoewel ik in de tweede plaatse had geschreeven, *roemen*. Enz.

II. Het zelfde woord rijmt ook in den zelfden zin dan, wanneer een van beide, of *t* voor *te* [of *ten*], of *d* voor *de*, of *'t* voor *het*, aan het hoofd hebbende, daardoor van het andere onderscheiden wordt: HOOFT, in *Granida* Act. IV. sc. 2.

Stelt, heldere Godin, uw brallen uit tot T'AVONDT,
En neemt, zoo veel ghy nu te kort komt, van den AVONDT.

VONDEL, *Batavische Gebroeders* Act. V.

Gelijck een baer in zee geperst wordt van een ANDER.
Der menschen woestheit klampt het eene quaet op 'T ANDER.

Jeptha bl. 27.

Maer anders is 't van verre, en onder D'OOGEN
Wat anders. och, de doot grimt voor myne OOGEN.

ANDRIES DUIRCANT, breeder aangehaald boven B. XIV. vs. 776.

Door de deure gaetm' in HUYS.
Door den grave komtmen T'HUYS.

*VONDEL, noch in dit Werk B. II. vs. 285. in verschillende betekenis:

Geheele ryken staen in vier, vergaen in ASSEN.
Geberghte en bosch vergaen. de vlam stijgt op aen D'ASSEN.

*Bl. 599.

III. Het zelfde woord in verscheiden zinnen, gelijk de Heer PELS zegt, die het uitdrukkelijk verbiedt: J. OUDAEN, in *Konradijn* bl. 116.

⁺*Gy kost een konings moord met goede oogen AANZIEN.
Zijn broeder was de beul, en bleef by hem in AAN-ZIEN.*

⁺Vs. 933.

de Heer SIX, in *Medea* bl. 12.

M. *Wat leef ik langer? och! waarom geniet ik 't LICHT?*
J. *Mistroostige! waarom verwenscht gy dat zo LICHT?*

ANTONIDES, *Poëzy* bl. 199.

- *om andre nut te WEZEN.
Dat sprak zijn trouwe zorg voor ouderlooze WEEZEN.*

VONDEL, *Koning David Herstelt* bl. 28.

D. *Belieft het Gode, 'k zou dien zang noch liever HOOREN.
J. Dit 's razerny, men blaes', men steecke flux den HOREN.*

meest vindtmen dit by hem in Rijmklanken, die wat verder vaneen staan, en meer dan eens herhaald worden; als in *Gijsbr. van Aemstel* Act. II. Rey:

*Gy, die der Vorsten harten LEIT [d.i. leidt]
Gelijk een beeck, en schift en scheid
Het licht van dicke duisternissen;
Laet den tyran zijn' aenslagh missen,
Die den onnooslen laegen LEIT [d.i. legt].*

zo ook in *Jeptha* Act. II. Rey:

*Manasses naem melt, dat
De vader schoon vergat
Ongeluck, ramp en druck, eer geleden
Nu hy naest Faro zat,
Als 's rijcks geheimen RAET [d.i. raadsman]
Ten steun van hof en staet;
Tot een wijck, van al 't rijck, dat verlegen
Verhongert quam om RAET.*

merk noch in deeze zelfde vaarzen aan, een Rijm

+zonder rijm, als *geleden* en *verlegen*: even als in *Samson* bl. 12.

+Vs. 933.

*Dat bidde ick, dat men my na mynen sterrefdagh
Eene uitvaert gunn', begrave in 't vaderlijcke graf.*

hiervan zoudenwe ook voorbeelden uit anderen kunnen bybrengen,^(g) doch stappen 'er nu over-

(g) H. SCHIM, *Jeremias Klachtgezangen* III. Gezang bl. 142.

- dit zal wis
*Mijn zwakke en losse hoop weer styven;
De wolk van zwarte duisternis
Ter goeder ure doen verdwynen.*

de zelfde, *Bybel en Zededichten* bl. 136.

*Reets vol blyfchap aen 't bewegen,
Om uw wijsheit en uw macht
Zoo veel lofs en eer te geven
Als gy van mijn lier verwacht.*

en bl. 203.

*Doch vint ge 'er onder 't heilloos rot,
Die uw zachtmoedigheid verzaken,
En uw rechtvaerdig oordeel wraken;
Dan zal uw gladgeslepe dolk,
Uw kromme speer, hen flux ontzielen.*

voor *rot* lees *volk*. wederom bl. 262.

*Hy heeft my uit mijn lyden doen herleven,
En 't is my noch, na zoo veel smaet en druk,
Gegunt, verheugt op 's aertrijs kruin te treden.*

noch bl. 402.

*Zelfs wanneer al d'elementen
Met al 't hemelsche sieraet,
Zon en maen door 't vuur versmelten.*

WILL. DE BAUDOUS, in *Edipus en Antigone* Act. III. vs. 33.

Joc. *Wat sal ick nu gaen doen, wat sal ik nu beginnen?*
ANT. *En quelt u niet te seer, in dees bedroefde saecken.*

voor *beginnen*, lees *gaen maecken*. P. VAN DER SCHELLING, *Nederlands Dis-plegtigheden* II. deel bl. 63. vertaalende MARTIALIS, *Epigr.* IX. 94.

*Zeg, Calocisse, my, voor wien van al de Goden,
Ik heb zes koppen uit te drincken u bevolen?*

zekerlijk mede een schrijffout voor *geboden*. [HUYDECOPER.] J.E. VOET, *Sticht. Gedichten* II. deel bl. 269.

*Uw Wijsheid, Almagt, en Genâ
Spelde ons een heir van hemelbenden
In Ephrataas verlichte velden,
Maar zijn volbragt op Golgotha.*

heen, ⁺als zijnde buiten ons tegenwoordig bestek.

IV. Het zelfde woord rijmt ook dikwils zo, dat ⁺het echter tegelijk verschilt, en in de betekenis, en in het Voorvoegsel, 't welk een van beide aan 't hoofd heeft: VONDEL, in *Ifigenie* bl. 26. ⁺Vs. 933. ⁺Bl. 600.

IF. *Ik weet het, om aldaer ter quader uur te TROUWEN.*

OR. *Waerom zondt gy een vlecht aen moeder door ge-TROUWEN?*

FR. VAN HOOGSTRATEN, *Beg. Pelgr.* bl. 181.

of was 't des Dichters meeninge *hemelhelden*, voor *hemelbenden*, te schrijven? dan hiertoe behoort ook 't geen wy vinden by VONDEL, *Ovid.* III. 120.

*In de d'omgeploegde klont, waeruit terstont een oogst
Van mannen spruiten zal. de helt, haer woort getroost.*

dus ook *Gebroeders* I. 3.

- *al de ackers leggen woest.
De zaeitijt, onbeloont van een' ondanckbren oegst.* N.H.

- van *dien* TROUWEN[†]
En vroomen knaep, op wien hy kan be-TROUWEN.

[†]Vs. 933.

VONDEL, *Adam in Ball.* Act. II.

- wil-VAERDIGH
*De Godtheit naer den mont te zien, en Godts recht-VAERDIGH
 Besluit te stercken -*

en Act. IV. Rey:

*Wil d'opperste open-BAEREN
 Aenstaende zaecken, in dien schijn
 Als ofze alreede waren
 In wezen, voor het BAEREN.*

zo rymen, onder anderen, G. BRANDT, *Poëzy* bl. 572. BEELDEN en *ver-BEELDEN*: T. RIFPERTSZ, *Grafschrift op P. Rixtel, wanbe-DRIJF, tijdver-DRIJF*: VONDEL, in *Eurip. Fen. Gebr.* bl. 61. *ont-GAEN, be-GAEN*. D. VAN HOOGSTRATEN, *Poëzy* bl. 118. *be-GAEN, ge GAEN*. C. DROSTE, *Weerhaen* Act. I. sc. 2. en VONDEL, in *Palam.* bl. 19. *STAEN, be-STAEN*: en D. LINGELBACH, in *Cleomenes* IV. 6. *tegen-STAEN, be-STAEN*: VONDEL, in 't laatst van *Gijsbr. van Aemst.* en in dit Werk IV. 436. en XIV. 900. *ver-ZAEMEN, t' ZAEMEN*; en in *Ifigenie* bl. 33. *ver-ZOEK, 't ZOEK*. in *Adonias* bl. 29. *be-KOOREN, uitver-KOREN*: in *Virg.* bl. 364. *afge-RECHT, opge-RECHT*: H.F. WATERLOOS, *Davids Zegesang over Saul*:

*De Godtheit toont zich goet, en vroet, en RECHT,
 An zulk een man, die trouw is, en op-RECHT.*

P. DUBBELS, *Zuchten en Tranen*:

*Niet roepende als be-KEER;
 O mensch, keer u tot my, opdat ick tot u KEER.*

D. HEINSIUS, *Lofz. vs.* 269.

- *gaet roepen aen de WYZEN,*

*Die verre zijn van daer, dat zy Hem eer be-WYZEN.

*Vs. 933.

D. BUISERO, *Astrate* I. 5.

- en schoon zy hem ont-STELDE,
Ik zag niet, dat hy zig in 't minst daar tegen STELDE.

J. ZEEUS, *Poëzy* bl. 16.

En Rome deedt gy 't onder-VINDEN.
Zag Romulus eens op,
Hy zou zijn Rome niet in Rome kunnen VINDEN.

FR. RIJK, *Dood van Sinoriks Act.* I. sc. 3.

Ik heb het droevige voorteken wel ont-HOUWEN
Dat my en al het volk deed voor iets zeldzaams HOUWEN.

*AERNOUT VAN OVERBEKE, *Rijmwercken* bl. 16.

*Bl. 601.

En geeft den Erfge-NAEM
Des Koninghs wederom zijn Scepter en zijn NAEM.

PIETER RABUS, *Vermakelijkheden der Taalkunde* bl. 288.

Wat nieuws ik meêbreng uit Zuidholland! 't is voort-AAN
Geen tijd. Maar zo d'er zijn die praten, 'k hoor het AAN.

GERARDUS OUTHOF, *Rijkszinspreuken* bl. 29.

In allerly bedrijf van booze schellem-STUKKEN,
Dan zeidt men 't staatschip haast op 's wellust klip in STUKKEN.

Hiertoe behoort mede het Rijm van *Ander, Verander, Elkander, Malkander*; gelijk ook van *Vangen* en *Ontfangen*, waarvoorn behoort te schryven, *ontvangen*, als gezeid is B. III. vs. 339. Deeze laatsten komen by allen voor, zelfs ook by de zulken, die het naauwkeurig in andere woorden vermyden; en die ons zelfs zouden veroordeelen, indien wy *vonken* rijmden op *ontfonken*, of *vouwen* op *ontfouwen*.

[†]V. Meest van allen ontmoetmen dit in zodaanige woorden, die, benevens de voorgaande tekenen van onderscheid, ook dit hebben, datze van byzonderen oorsprong zijn. VONDEL, in *Maria Stuart Act.* I. [†]Vs. 933.

*Wie heden boven drijft is morgen de ver-ACHTSTE.
Dat leerde ons 't wanckel radt, 't welck onder Henrick d'AGHTSTE -*

in *Zungchin Act.* III. Rey: 't *ge*-BIT, BIDT. JOHANNA COOMANS, huisvrouw van den Heer J. vander Meerschen, in den *Zeeuschen Nachtegael* bl. 132. *ge*-BODT, BÔT. VONDEL, *Fenic. Gebr.* bl. 33. *d'EER*, *wel*-EER. in *Electra* bl. 38. en in *Adonias* bl. 9. (en CLAAS BRUIN, *Mengeld.* bl. 112.) *re*-GEEREN, *be*-GEEREN. in *Josef in 't Hof Act.* III. *be*-GONNEN, *mis*-GONNEN. in *Hierus. Verwoest* bl. 14. *wacker*-HEIDT, *inge*-HEIDT. in *Gijsbr. van Aemstel* bl. 45. *zwaeric*-HEDEN, HEDEN. in *Zungchin* III. 3. en in *Edipus* bl. 8. KEEL, *krak*-KEEL. in *Faëton* III. (en ADR. SPINNEKER, *Zinneb.* bl. 86.) HAEGEN, *be*-HAEGEN. in *Ifigenie* bl. 6. *ge*-LEEN, *al*-LEEN. in *Hierus. Verw.* bl. 30. LENDEN, *el*-LENDEN. J.B. WELLEKENS, *Geldtgodt* vs. 176. *o*-LIJF, LIJF. J. VOLLENHOVE, *Poëzy* bl. 127. *quinke*-LEERDE, *ver*-LEERDE. D. VAN HOOGSTRATEN bl. 253. *quinkle*-LEERDEN, LEERDEN. de zelfde bl. 122. *dia*-MANT, *ver*-MANT. VONDEL, in *Hierus. Verw.* bl. 28. MOET, *ge*-MOET. en bl. 42. als ook G. BRANDT, *Vreedz. Christen* bl. 230. NA, *ge*-NA. VONDEL, weder in 't zelfde Spel bl. 71. NEEN, *be*-NEËN. in *Josef in 't Hof Act.* I. *soude*-NIEREN, *ma*-NIEREN. D. HEYNK, *Veranderlijk Geval Act.* III. NIET, *ge*-NIET. VONDEL in dit Werk IV.

*807. NOOT, *echtge*-NOOT. in *de Batav. Gebroeders* III. *Rey: *aen*-RANNEN, *ty*-RANNEN. in *Hippolytus* V. RAS, *mo*-RASCH. in *Hierus. Verw.* bl. 48. REI, *leve*-REI. ANTONIDES, *Vs. 933. in *Trazil* Act. I. vs. 11. RY, *schilde*-RY. FR. V. HOOGSTRATEN, *Beg. Pelgr.* bl. 23. *Bl. 602. RYEN, *lande*-RYEN. ABR. HEEMS, *Bybelpoëzy* bl. 13. *be*-VAL, *onge*-VAL. D. HEINSIUS, *Hymnus* vs. 333. VEREN, *lae*-VEREN. VONDEL, in *Lucifer* bl. 18. en R. ANSLO, *Poëzy* bl. 160. VEEREN, *bra*-VEEREN. L. ROTGANS, *Eersten Huwlijkszang; opge*-VOEDT, *te* VOET. VONDEL, in *Peter en Pauwels* II. 1. *be*-WEEZEN, *de* WEEZEN. JAN ZOET, *Hel en Hemel* Act. I. vs. 25. *ge*-WELD, WELT. J. VOLLENHOVE, *Poëzy* bl. 127. ZY, *Poëzy*: en noch onlangs KORN. KRIEK, *ter Uitvaerte van K. vander Pot*:

*Wel aen, my lust, al wenende, aen zijn ZY,
De lijkbaer van dien waerden na te treden,
En 't blank gelaet van myne POË-ZY
Op zijn verzoek met rouwfloers te overkleden.*

JER. DE DECKER, *Puntgedichten* I. 88. ZIJN, *do*-ZIJN. Dit zelfde vindtmen dikwils met een' eigen naam: ANTONIDES, *Poëzy* bl. 171. AEN, *Oce*-AEN. VONDEL, in *Ifigenie* bl. 1. AEN, *Di*-AEN. in *Peter en Pauwels* V. 1. AEN, *Persi*-AEN. in *Josef in 't Hof* III. AS, *Sofompane*-AS. in *d'Amsterd. Hecuba* bl. 42. AS, *Bore*-AS. de Heer Six, in *Medea* bl. 9. DEE, *Me*-DÉ. VONDEL, in *Hippol.* bl. 2. LOS, *Mo*-LOS. op de *Tweedraght der Chr. Princen*, achter het Treurspel der *Maeghden*, MET, *Macho*-MET. in dit Werk IV. 727. TUIN, *Nep*-TUIN. in *Faëton* IV. PIJN, *Ju*-PIJN. in *Hierus. Verw.* bl. 34. *woest*-YNEN, *Philist*-YNEN. enz.

*VI. Eindelijk komt ons zulks voor in de zelfde Uitgangen, geplaatst achter byzondere woorden. Dit gedeelte zou een bekwaame stof kunnen uitleveren tot harrewarren *Vs. 933. en hairklooven. die 'er vermaak in vindt, en niets beters te doen heeft, gaa zijn' gang: onze weg ligt rechtuit. Vrouwe AURELIA ZWARTTE, *Sticht. Poëzy* bl. 14.

*Schoon hy ten opzicht van 't genot der zalig-HEDEN
Is buiten zijn bezit en wenschlijk vaderlant,
En dus een vreemdling weer, die in veel tegen-HEDEN-*

C. DROSTE, in *den Weer-haen* Act. I. sc. 1.

*Tot dat ick eyndelijck vondt de gelegent-HEYDT
Om opening te doen van mijn genegent-HEYDT.*

even gelijk VONDEL, in *Jeptha* bl. 48.

*Daer is het. och, dat mijn genegen-HEIT
Haer schrik aenjaege, in doots verlegen-HEIT.*

Meer voorbeelden van zulk rijm, als de twee laatsten, kanmen vinden in onze Aantek. B. I. vs. 842. *daar wy 't hieten *Ingetrokken Rijm*. hoe gepast die naam zy, kanmen daar zien; en hier afneemen uit de volgende vaarzen van VONDEL, in *Palamedes* *Bl. 603. Act. I. sc. 1.

*Den schalck, vermomt met schijn van godtsvrucht en van HEILIGHELT
Ontdeekt, en Pelops hof en 't lant herstelt in VEILHEIT.*

daar het niet ingetrokken maar behoorlijk uitgezet is. het eerste schijnt het vaars te kort te maaken: het tweede maakt het zekerlijk te lang. Doch laat ons, als gezeid is, rechtuit gaan. VONDEL, in *d'Amsterd. Hecuba* bl. 38. *borge-RY, muite-RY*. IETSKE REINOU VANDER MALE, *Poëzy* bl. 89. *Dichter-*

ES, [†]*minnaar*-ES. J. OUDAEN, in *Konradijn* bl. 106. *vange*-NIS, *duister*-NIS. J. LYDIUS, *Vrolicke Uren* bl. 95. *leuge*-NAER, *moorde*-NAER. H. DULLAERT, *Poëzy* bl. 78. [†]Vs. 933.
lekker-NY, *artse*-NY. VONDEL, in *Salmoneus* bl. 23. *ade*-LAER, *py*-LAER. B.
 VOLLENHOVE, *Broederm*. II. *gema*-LINNE, *boe*-LINNE. Om dit Rijm te verdedigen, zal misschien iemand voorwenden, dat het *begin der letteren* verschilt, als men schrijft, *gema*-LIN, en *boel*-IN. doch, behalve dat men, gelijk *boel-in*, zo ook behoorde te schryven, *gemaal-in*, zijnde den uitgang alleen *in*; zo heeft deeze uitvlucht in 't geheel niets om 't lijf; want in schrift is geen Rijm, zo weinig als'er klank of geluid in is. het Rijm bestaat enkelijk in den klank; en dierhalve moet men achtgeeven, hoe de woorden natuurelijkst worden uitgesproken; niet, hoe de zelve geschreeven worden, of kunnen worden. Wanneer men nu wel let op de uitspraak van den uitgang *in*, achter *boel*, *gemaal*, en diergelyken, zo zegt men niet *boel-in*, noch eigenlijk *boe-lin*: maar de *l* verdubbelt zich op de tong, niet op 't papier, en schoon men schrijft *boelin*, men spreekt byna of 'er stondt *boellin*, *gemaillin*. Wy zouden dierhalve de letter, die den uitgang voortreedt, en zich in de uitspraake aan den zelve mededeelt, schoonze eigenlijk behoore tot het voorgaande gedeelte des woords, mogen noemen een *vliegende* letter, dewijlze, als zweevende tusschen het woord en den uitgang, byna zelf niet schijnt te weeten, aan welken kant zy zich voegen zal. Gelijk nu het Rijm niet goed is van *Gemaal-L-in* en *Boe-L-in*, omdat daarin ook deeze letter de zelfde is; zo is 't buiten twijffel minder berispelijk,

+wanneerze verschilt, schoon de uitgang echter de zelfde zy: als by VONDEL, in *Zungchin* bl. 49. *teurtoo*-N-EEL, *lustpri*-EEL (in dit laatste woord ontbreekt zulk een vliegende letter, 't welk de zelfde uitwerking heeft) in het slot van dat zelfde Spel, *triom*-F-EEREN, *gron*-D-EEREN. in *Adonias* bl. 20. *feestban*-K-ETTEN, *trom*-P-ETTEN. in *Ifigenie* bl. 2. *go*-D-IN, +*konin*-G-IN. WELLEKENS, *Versch. Ged.* bl. 32. *konin*-G-IN, *sla*-V-IN. en bl. 61. *plan*-T-AADJE, *sie*-R-AADJE. noch bl. 15. +Bl. 604. *teke*-N-ING, *verande*-R-ING. Het Kunstg. NATURA ET ARTE, in *Scevola* III. 2. *sla*-V-INNE, *konin*-G-INNE. M. BODE, *Orestes en Pylades* III. 1. *prieste*-R-ES, *prin*-S-ES. en I. 5. *prieste*-R-IN, *go*-D-IN. P. DE LA RUE, *Christ. Klinkd.* III. 15. *mishande*-L-ING, *verwonde*-R-ING. enz.

Om dit nu alles met een vrymoedig oordeel te besluiten; zo maaken wy de volgende Aanmerkingen op. Die zich wachten wil van volstrekt kwaalijk te rymen, wachte zich van het geene wy in de I. II. III. en IV. plaatse hebben aangewezen. Die wat veel vryheid wil gebruiken, bediene zich nu en dan van het Rijm, in de V. en VI. verhandeld: mids evenwel, wat in 't byzonder de Uitgangen betreft, die vliegende Letter de zelfde niet zy, als in *Gemaal* en *BoeLin*, 't welk wy geenszins konden goedkeuren; maar verschille, als in *Prieste Res* en *PrinSes*. Maar die onberispelijk wil rymen, wachte zich ook van dit laatste, en ryme zelfs niet *Godin* op *Slavin*. Men hebbe alleen aan te merken, dat de Uitgangen, zo wel als de woorden, hunne eigene betekenissen hebben;

+en, achter wat woord zy gevoegd worden, altijd een zelfde uitgang zijn en blyven. indienwe ons nu met geen onzekere uitvluchten willen behelpen, mogenwe ^{+Vs. 933.} veiliglijk besluiten, dat de zelfde uitgangen zo weinig op malkander mogen rymen als de zelfde woorden. Men kan dan, in dit stuk, geen' vasten grond hebben, dan dien ons de aard der Taale zelf aan de hand geeft: t.w. datmen, in geval van verschil, den Uitgang moet beschouwen als afgesneeden van het woord zelf, en de zogenoemde vliegende Letter, als volstrektelijk behoorende tot het woord. en dus kunnen *in* op *in*, *ry* op *ry*, *es* op *es*, enz. geenszins rymen. Die deezen Regel niet goedkeuren, van de zelven wil ik gaarne geleerd worden, welk Rijm beter zy, *Konin-G-IN* op het voorzetsel *IN*, of op het Werkw. *be-GIN*: VONDEL heeft het beide, 't eerste *K. David in Ball.* bl. 53. 't ander *Adonias* bl. 5. Noch eens, wat beter zy, *cie-R-AAN* op *AAN*, of *cie-R-AAD* op *RAAD*; gelijk dit beide voorkomt in de *Klinkdichten* van den Heer DE LA RUE III. 15. en IV. 33. 't laatste ook by VONDEL, *Dav. in Ball.* I. Rey. VOLLENHOVE, *Poëzy* bl. 287. enz. Zolang nu als men in de gewoone onzekerheid blijft, is het beide berispinge onderworpen. maar, alswe, volgens onze grondstelling, de uitgangen op zich zelfs beschouwen, en daarom het rijm van *in* op *koning-in*, en ^{+Bl. 605.} van *aan* op *cier-aan*, niet goedkeuren, zo mogenwe in vergeldinge (want de Regelen brengen hun gemak zo wel mede als hun ongemak) onberispelijk rymen, *koning-in* op *be-gin*: *cier-aad* op *raad*: en met onzen Dichter verder in de *Leeuwendalers*

+bl. 66. *reên* op *over-een*: in *Jeptha* bl. 2. *Amor-reen* op *achter-een*: in *Salomon* bl. 12. *al-omme* op *kolomme*: in *Samson* bl. 21. *bekommer-ingen* op *om-ringen*: in ^{+Vs. 933.} *Kon. David in Ball.* bl. 12. *winnen* op *leeuw-innen*: en met den Heer DE LA RUË, *Christ. Klinkd.* IV. 19. *be-laân* op *wel-aan*: en 32. *bloedgetuigen-dom* op *rond-om*: en wat dies meer is. Eenmaal hebben wy dit gedeelte der Rijkkonst geheel willen doorloopen. ontbreekt 'er iets aan, wy laten 't vervullen, en is 'er te veel, wy laten 't besnoeien, over, aan den geen, dien 't zal lusten. wy scheiden 'er af, en zullen 'er nooit een harnas om aantrekken. Dit alleen moet gy noch weeten; dat ik hier weder, gelyk elders dikwils gemeld is, zowel veroordeele 't geen ik zelf, als 't geen anderen kwaalijk gedaan hebben.

In Zeeland heeftmen voor honderd jaaren zoveel vermaak gevonden in dit *Gelijkluidende Rijk*, datmen gansche Gedichten op die wyze, van boven tot beneden, berijmd heeft. Drie vind ik 'er van deeze soort in den *Zeeuschen Nachtegaal* 1633. 't Eerste bl. 24. is van J. HOBIOUS, een *Visscher-Praetje*, dat aldus begint:

Juyst als ick omje peys; juist ah ick gae ver-SINNEN
Al wat ick dencken can met mijn verwarde SINNEN,
Martijntje, coomje my van passe rechts te MOET,
't Comt al op een, mijn comst, jou gaen en mijn ghe-MOET.
De reys is wel gheluckt, het schip is vol en SOETE,
Dit sal de quade teelt van t'jarent wat ver-SOETE -

en zo verder, ter lengte van 88. Regels. Het tweede bl. 47. is van A.P.S. een *Dubbel-boere-praetje* tusschen Lieven en Mayken, die aldus kouten:

+L. *Mijn lieve Mayke-lief, mocht ick jou toch be-LIEVEN!*
 M. *Wel veynt, hoe selter zijn? neen seker, lieve LIEVEN.*
 L. *Waerom? tis inde Mey: wel wat een vreemden COUT.*
 M. *Neen tis my noch althans hier buiten wat te COUT -*

+Vs. 933.

dit is juist de helft korter dan het voorgaande, en echter ruim langgenoeg. Het derde bl. 260. is van *Ick soeck en vin*, dat is, van ADRIAEN VAN DE VENNE, en genoemd *Kalle-mal ofte Dubbel-praet, van Bouwen-stram en Soetje-lam*, beginnende:

B. *Hoort Soetje soete kaer, ic sien nou deur mijn BUYS*
Daer gunssen inde zee, een Veerse haring-BUYS.
 +S. *Wel Bouwen, na my dunckt soo benje tans geen BLINDE:*
Siet jy wel onderscheyd van Ree-zeyl, Fock, en BLINDE?
 B. *Ja Soetje, souwme niet: sta vast, ick kijcke WEER:*
Soet meenje dat ick mis; al isset mistigh-WEER?

+Bl. 606.

en dit is van 46 Regels, alles op deeze zelfde wyze gerijmd. Ik twijffel niet, of deeze Saamenspraaken zijn gemaakt de eene in naarvolging van de andere. Zy kunnen ons, te gelyk met den *Zeeuwschen Rijmlijst* van den Heer CAROLUS TUINMAN, doen begrypen, hoe zich de menschen, gelijk HORATIUS zegt, *vermoeien in eene lastige ledigheid.*

Vs. 999.

- dan *dat hy vader is.*

Dit moest, buiten alle tegenspraak, zijn, ALS *dat hy vader is.* zie hier het verband deezer woorden:

- *reket men geen werrekstuk gewis*
ZOO groot en goddelijk, DAN dat hy vader is
Van dezen zoone -

Na *Zoo* kan onmogelijk *Dan*, maar moet altijd *Als* volgen: zo leezenwe zelfs hieronder vs. 1011. *dat*

Is geenerwijs ZOO groot, ALS endelijk dus prat
Te teelen zulk een' man, hanthaver aller menschen.

[en dat dit met de oude eigenschap onzer Taale overeenkomt blijkt uit de *Materie der Sonden* MS. fol. 75. b. *want mynnen moeghen ghelijc arm eñ rijk, al en kan die arme niet SO wael ghelt gheven ALS die rijcke.* CLAES WILLEMSZ., *der Minnenloep* MS. 1480. B. I. c. 10.

Daer en schiet niet SO grote wrake
ALst doet vander minnen sake.]

Het verschil tusschen *Als* en *Dan* hebbenwe duidelijk genoeg aangewezen B. II. vs. 560. daar sprakenwe voornaamelijk van 't misbruik van *Als*, voor *Dan*: zie hier eenige voorbeelden van *Dan*, voor *Als*. doch deezen worden veel spaarzaamer gevonden. onze Dichter in de *Bespiegelingen* B. II. bl. 50.

Want niet eenvoudigers, niet ZOO eenformighs, DAN
Gods wezen -

daar zeer goed is, *niet eenvoudigers dan*; maar niet goed is, *niet zoo eenformighs dan*: en dierhalve moest hier *als* staan, omdat het naastvoorgaande zulks

+vordert. A. PELS, *Gebruik en Misbruik des Tooneels* vs. 859.

+Vs. 999.

*Wie wil, kan na zien, dat de Schouwburg nimmermeer
Dat voordeel heeft gehad benevens ZOO veel eer
En achting, DAN zy voor 't verand'ren heeft genooten.*

A. HOOGVLIET, in *Abraham B.* VIII. vs. 8. *dat*

*Te zuchten scheen van rouwe, en zyne kruin niet meer
ZOO hoogh ten hemel op te beuren, DAN weleer.*

D. JONKTIJS, *Twistgesprek* vs. 1786.

*Maer zoo den roeken-roof staet niet ZOO zwaer te wicken,
DAN datm' eens' anders werk ter persse doet, voor 't zijn,
Wat zal 't van hem, en meest van alle Schryvers zijn?*

+VONDEL in 't begin van *Virg. Eneas*: *men zeit dat Juno geene landen ZOO beminde,*
DAN *deze stadt alleen.* dit laatste woord *alleen*, doet my hier aanmerken, dat +Bl. 607.
deeze plaats zou kunnen volstaan, t.w. indien *zoo beminde* betrekkelijk waare
tot iets dat te vooren gemeld is, alswanneer *dan* zyne betrekking moet hebben tot
het voorgaande *geene*; alsof VONDEL geschreeven hadt; *men zeit dat Juno GEENE*
landen, DAN alleen deze stadt, zo beminde. doch hier gaat niets zodaanigs voor,
waarom *dan* zyne plaats behoorde overtegeeven aan *als*. G. VAN LOON, *Nederl.*
Historipenn. II. deel bl. 155. *haar Admiraal l'Hermite - tastte - de Spaansche vloot*
aan, onaangezien die meer dan eens ZOO sterk DAN de zyne was. hier is *meer dan*
zeer goed, en ik heb in dit fraaie werk noch niet gezien dat *als* gebruikt wordt voor
dan;^(h)

(h) 't Wordt 'er echter ook in gevonden; als I. deel bl. 84. a. *Niet minder ALS de Bedelzak was te dier tyden, gelijk noch hedendaags in Brabant, ook de houten nap een bekend teken en de eyge Lieverey der bedelaaren.*
[HUYDECOPER.]

+maar *dan* voor *als* zienwe hier in *eens zoo sterk dan*. SEWEL, *Nederd. Spraakkonst* bl. 16. *hoewel voor veertig jaaren ruym ZO veel DAN nu.*⁽ⁱ⁾ A. BOGAERT, *Hist. Reizen* bl. 313. *en beveelt hen voor 24 uren de beveelen zyner vrouwe ZO stiptelijk te gehoorzaamen, DAN of hy zelf op den troon zat.* immers weet elk, datmen zegt, *alsof*, en niet *dan of*. Zeer gemeen is dit in het *Leeven van De Ruiter*, beschreeven door den Heer G. BRANDT: zo schrijft hy B. I. bl. 34. *Tromp, die van 't bootsvolk ZOO zeer was bemind, DAN de Wit [Witte Kornelisz] gehaat.* B. II. bl. 86. *men is den vyanden, ook den Barbaaren, den verdienden lof ZOO wel schuldig te geeven, DAN den vrienden.* B. III. bl. 129. *de reede van Li-*

- (i) Men moet zeggen, *ZO groot ALS*: maar moet men ook zeggen, *ruim ZO groot ALS*? Hier zege HUYDECOPER van ja, maar op MELIS STROKE (l. 215. bl. 169. 170.) stelt hy het tegendeel, willende, dat, als er voor ZO iets vermeerderends voorasgaat, en er dus eene ongelijkheid is, b. v. *ruim zo, alzo, noch alzo*, er in dat geval DAN moet volgen even of er een *comparativus* vooraf ging: *de eene is al ZO groot DAN de andere*, dat is, iets grooter. En schoon hiertegen wel iets te zeggen zoude zijn, komt het my echter voor, dat hy her gebruik der Ouden op die wyze al vry wel bevestigd heeft, en men de zamenvoegingen met *ruim zo, al zo*, wel voor *comparativi* mag houden, en er DAN op laten volgen.

vorno, ⁺ *Alikante, Malaga, Minorika, en diergelyke plaatsen, die niet half ZOO sterk noch ZOO weerbaar waaren, DAN deeze haven van Spesse.* Boek IV. bl. 196. ⁺Vs. 999. *want het deksel kan men, om te leven. ZOO weinig missen, DAN het voedsel.* B. VIII. bl. 452. *de ziekte scheen ZOO heftig niet te zijn DAN voorheene.* B. XV. bl. 831. *Monardt, geneesmeester van 's Landts vloote, oordeelde dat deeze ziekten bynaa ZOO besmettelijk waaren DAN de pen.* B. XVII. bl. 946. *dat de minste scheepen ZOO groot waaren DAN zijn Admiraalschip.*^(k)

Vs. 1009.

*Veel zegestaetsien verdienen en bevechten,
Om zommigen alleen te triomfeeren -*

Merk hier op een zonderling gebruik van het woord *triomfeeren*. want, het zymen 't aldus neeme, *OM te triomfeeren alleen zommige zegestaetsien*: of op deeze wyze: *te triomfeeren alleen OM zommige zegestaetsien*: 't klinkt beide even vreemd. doch het laatste acht ik de meening des Dichters geweest te zijn. OVIDIUS zegt keurelijk vs. 757.

(k) Indien men met deze aanteekening vergelijkt het geen op B. II. vs. 560. in de noot gezegd is, en in het oog houdt, dat men het woord DAN altijd gebruiken moet, wanneer er eenig onderscheid en ongelijkheid tusschen beide beteekend wordt; zoo meenen wy, dat eenige der plaatsen, hier aangehaald, door een en oordeelkundigen lezer onberispelijk gekeurd zullen worden. [F.v.L.]

Et multos meruisse, aliquos egisse triumphos.⁺

⁺Vs. 1009.

dat is: *en veele triomfen verdiend, eenigen ook genooten te hebben*. Tenzy in de woorden van VONDEL eene verwarring van denkbeelden schuile, en hy gedacht hebbe, *Te triomfeeren om zommige* (niet *zegestaetsien*, dat voorgaat, en hier natuurlijkst moet verstaan worden; maar) *zegen*, of *gevechten*, of *overwinningen*; van welke woorden de Dichter 'er mogelijk een in zijn gedachten hadt, doch dat in de pen is gebleeven. Wy besluiten hier niets; en willen gaarne van anderen leeren, 't geenwe noch niet verstaan. ondertusschen dunkt my, dat het woord *triomfeeren* het laatste schijnt te eischen. Uit onze vertaaling van het Latijnsche vaars kuntge zien, dat die van onzen Dichter niet overeenkomt met de meening van OVIDIUS.

Vs. 1035.

Wat haele ik rampen op van dien voorleden tijt?

VOORLEEDEN, of, gelijkmen al zo wel schrijft, **VERLEEDEN tijt**, is letterlijk 't zelfde met het Latijnsche *Tempus praeteritum*, de tijt, die *voorbygegaan is*. want *Lyden*, een zeer gemeen woord by de Ouden, was eigenlijk, *Vooby-Over- of Door-gaan*. MS. 1452. bl. 70. *alstu dine vonnissen wysen ende uten sult, bestu dan bevaen met gramscap, verbeyt tot dat dine gramscap leden is*. bl. 91. *dit leden sijnde*. PHILLIPS RUIJCHROCK MS. 1486. fol. 21. *eer zy Turquien lyden mochten: ende alsoo geringe [haast] als die Kerstenen Turquien geleden waeren, belagen zy*

⁺die stadt van Anthiotien. *Legende van St. Germaen* 1478. fol. 135. b. *soe toghen si aen sinie Germaen ende sine gheselschap, die doer hoer lant leden. Destr. van Troyen* 1479. fol. 41. c. *als die nacht was gheledelen. Tscep vol Wonders* cap. 2. *midts dye teekenen daer si doer pasceren oft liden in den Zodiac. [Materie der Sonden* MS. fol. 5. b. *hoe vele tyde sijn gheleden, in welken-* fol. 24. a. *ende aldus is die ander eñ derde dach verleden.* fol. 45. c. *Inden gheledenen jaer vertelde my een Canonic van Aken.* PH. NUMAN, *Strijdt des gemoets* 1590. B. III. vs. 816.

En laet zijn [gods] ingheven niet ydel voorby lyen.

COL. VAN RIJSSELE III. Spel f. 40. b.

De maendt lijdt vaste, de dach die naect.

Hand. der Apost. MS. 1431. XIV. 16. *die in voer ledenen gheslachte alle heydenen heeft laten ingaen in haren weggen. en vs. 24. ende al lidende duer persidiam quamen si in pamphiliam.* *Warachtige Fabulen* MS. 1567. fab. 22.

Laetende de claerheyt voorby lyden.⁽¹⁾

(1) HOOFT heeft ook *verby lyden*, in zyne *Hist.* bl. 808. *waar hy verby leed.* Hy gebruikt ook op eene aangename wyze het zelfstandig naamwoord LY, waar voor KILIAAN: LIJD, LYDE, *transitus, meatus, et via, actus*, schrijft. *Gedichten* (8vo) bl. 231.

*Al te zoet is de lieffelyke ly,
Daer ik flaeuwende los in gly.*

En van die beteekenis van *gaan, gang, doorgang* heet het Pascha *deurlijft* in een Verhand. van MARTINUS MIKRON over het *Avondmaal*, gedrukt Londen 1554. N.H.

⁺In deeze betekenis van *passeeren*,^(m) vind ik 't noch by D. HEINSIUS, *Eleg. of Vryagie* vs. 85.

⁺Vs. 1035.

*Een van 't gemeene volck, gelijk ghy t'allen tyden
Van uyt uw venster siet, en voor uw deure lyden.*⁽ⁿ⁾

- (m) Meer voorbeelden van LYDEN in den zin van *voorbyover-* of *doorgaan* zijn aangeteekend door den Heer ALEWIJN, in de *Oudh. en Taalk. Proeve* van D.A.O.M. II. D. bl. 35, 36. die daar ook uit VERWER aantekent, dat het *Lieth* van Edenburg, het *Lieth* van Bergen in Noorwegen, enz. niets anders is dan de voorbyvaart. doch men vindt ook daar ter plaaste bl. 36-42. dat LYDEN enkel voor *gaan* gebruikt wordt, 't welk nu ook blijkbaar is uit de voorbeelden van HUYDECOPER. hy teekent ook voorbeelden van *voorbyover-* en *doorlyden* aan. Voegt hierby van DOORLYDEN Bybel 1477. *Gen. XII. doe* doerleet *abrā dat lant.* ook *Spelen van Sinnen* (Gent 1539.) fol. I. b.

En mijn daghen zijn sneldere duer geleden.

LYDEN voor *voorbygaan* heeft ook STOKE IV. 927.

*De Vlaminghen haelden scepe groot,
Meneghen huelc eñ menighen boot,
Eñ beleiden twater ghemene,
So dat scip groot noch clene
Mochte liden.*

voor *gaan, trekken* vs. 1444.

*Hi sprac sinen cnapen toe:
Volghet mi, als ghi sijt ghereet,
Ic vare voren. Eñ hi leet
De straten mitten tween kinden,
Diene bede gader minden.*

Ziet noch over OVERLYDEN, VERLYDEN den Heer J. FORTMAN, *Taalk. Aamn.* bl. 16, 17. N.H.

- (n) Gelijk in de aantek. B. II. vs. 628. aangemerkt is, dat de Ouden ook het woord VERTREKKEN gebruikten voor *vertellen*: zoo kunnen wy niet voorby hier aanteteekenen, dat zy ook het woord LYDEN bezigden voor *vertellen*. M. STOKE III. vs. 1077.

Sy haeste seer, als ic hoer lien.

IV. 622.

- *dus horic* lien.

ook vs. 1232. [F.v.L.] KILIAAN verklaarde het dus: LYDEN, BELYDEN, *fateri, confiteri*; en zoo gebruikt het ook VELDENAEER f. 295. a. 296. b. J. VAN MAERLANT spelt voor LYDEN, LYHEN *Spiegh.* *Hist.* bl. 28. en elders. te weten het woord is LYEN of LIEN, als STOKE schreef; de D is een inzetletter, in menigte woorden, gelijk ook G. dus DYEN, *dyden, dygen*, TYEN, *tyden, tygen*. ook de H. als WAEREDE, by intrekking *waereid, waerheid.* N.H.

*in den *Spiegel Historiae* leestmen B. I. c. 38.

Ende doen die wijck leden was daer.

*Vs. 1035.

d.i. zegt LE LONG, *toen de neerlaag geleeden was*. Wy hebben een weldaad ontvangen van dien Uitgever, toen hy ons dat werk mededeelde: doch niet geringer zou die weldaad geweest zijn, indien hy 't ons zonder zyne zogenoemde Verklaringen of Uitleggingen, hadt gegeven. *Doen die WIJCK LEDEN was*, is, toen de *Slag* of *Strijd*, *voorby* was, of *over* was. want *Wijck* (waarvoornen, zo ik niet misse, moet leezen, *Wijch*) is *Strijd*. zo leezenwe in 't zelfde werk B. IV. c. 23. 't laatste vaars:

**Die den wijch beginnen wilden.*

*Bl. 609.

hiervan *Wygant*, d.i. *Stryder*, in 't begin der *Historie van Zeghelijn*:

Men seyt dattet *Helena vant.* [*het kruis.]

*Dat is waer, maer een Wygant
Was daer mede, een Deghen fijn
Van Jherusalem Zeghelijn,
Daer ick u af segghen sal.*

*Vs. 1035.

zietge ook hier niet ten naasten by, wat *Degen* betekene? in den *Spiegel Historiael* komt het, onder anderen, ook voor B. I. c. 37.

*Hier na seldy 't in 't gemeene
Horen al vertrecken mi
Hoe 't wederwan die Degen vri.*

tegenwoordig betekent, *Degen*, een *zijd-*, en, als 't op vechten aankomt, een *hand-geweer*: daarom verklaarde LE LONG dit laatstgemelde vaars; *Hoe alles met het SWEERT wederom wierdt gewonnen.* Doch *Degen* is hier zo veel als *Held*, t.w. Eduard de Eerste, Koning van Engeland: gelijk Zeghelijn de *Degen* was in de plaats uit zyne *Historie* bygebragt. Van dit zelfde woord hebben wy noch ons degelijk, dat gepast wordt op allerlei menschen, zonder verschil van staat of oudde. Koningen en Dienaars. en vooral de Krijgsluiden, van den minsten tot den meesten, droegen vanouds den naam van *Degen*, wanneerze met lof gemeld wierden. zie het *Gloss. Teutonicum* van SCHILTERUS, by DIUHEN: *Gloss. Germanicum* van WACHTERUS, by DEGEN: enz. ook den Heer TEN KATE II. deel bl. 153. 154 die zich hierin verzint, dat hy de twee zeer verschillende woorden *Degen* en *Deken* ondereenmengt; hier, tegen zyne eige gewoonte, en uitgedrukten regel, geen achtgeevende op de byzondere letters Gen K. [CLAES WILLEMSZ. MS. 1486. B. IV. c. 2. van de Meden:

+ *Twie kinder hadde si ghecreghen
Van Jason den vromen deghen,
Die sloechse doet beyde gader.*

+Vs. 1035.

en B. II. c. 16.

*Die Jonghelincg is een edel deghen
Hi is rechtvaardich goet en trouwe.*

ANT. MATTHAEUS tastte ook mis in de verklaring van dit woord, als hy schreef, in zekere aantek. *Analect.* Tom. I. p. 2. 56. *sic et gladius pro eo, qui gladio est accinctus.* *Anonymus Brabantus, qui ineditus apud me:*

*Sy hadden menighen coenen deghen,
Die Grimberghen hoirden toe.*

dat dit mis is, blijkt alleen daaruit, dat by Schryvers van dien tijd, *Degen*, noit, zo ik meen, genomen wordt voor *gladius*, maar altijd voor *vir probus* dat is een vroom, een degelijk, een deugdelijk man].^(o)

- (o) In een aantekening op MELIS STOKES B. IV. vs. 602. heeft de Heer HUYDECOPER het woord DIET, DIEDE, volk, afgeleid van DIEDEN, DYDEN, DYEN, DYGEN, van welk laatste, zegt hy, herkomstig is DEGEN, in de beteekenis van *Held*. BROEDER GERARD, *Natuurkunde* MS. vs. 1059.

Een vecht altoes als een deghen. [F.V.L.]

Doet er by *Historie van Zeghelijn* f. 8. a. 9. a. 11. b. 16. a. KILIAAN heeft DEGHEEN, *deghen-man*, en verklaart het door *athleta, pugil, vir praestans, strenuus, fortis*, en noemt het oud. de hooggel. J.J. SCHULTENS teekende by zijn KILIAAN aan, dat OTFRIDUS het in de beteekenis van *Athleta* gebruikt in *praefat.* vs. 79, 84, 90. Breeder vindt men over dit woord gehandeld in de *Taalkundige Mengelingen* (Leyden 1781.) I. Stuk bl. 62. e.v. en by andere Schryvers, aangetogen door den Heere KLUIT op HOOGSTRATENS *Geslachtlijst*, op DEGEN. N.H.

Vs. 1073.

*Geen plaets in al de stadt was tot dien moort gekoren,
En 't gruwelijk verraet, dan 't Kapitoliom.*

Zo heb ik dit vaars verbeterd, omdat hier de zin, en 't Latijn van OVIDIUS zulks eischten. in den ouden Druk leestmen,

En 't gruwelijk verraet van 't Kapitoliom.^(p)

Maar *Kapitoliom*, voor *Kapitolium* (beter schrijft hy vs. 1066. *Kapitool*) kan dat bestaan? wy oordeelen neen. J. VOLLENHOVE keurde die verandering van *u* in *o* niet goed, en schreef daarom in zijn Gedicht. *Bethanie*:

⁺*Geen Joppe, of Troas ziet
De kracht zo heerlijk blyken
Van Godts Aposteldom.
Zelf Naim moet hier wyken,
Ja zelf Kapernaum.*

⁺Bl. 610.

doch dit Rijm is alzo weinig te volgen, als, om het Rijm, te schryven, *Kapernaom*: gelijkwe boven vs. 570. ook zagen *Pergamom*.

(p) In het Handschrift van VONDEL staat *dan*; zoo dat de Heer HUYDECOPER zeer wel verbeterd heeft. [F.v.L.]

Vs. 1103.

*De sterke muuren van 't belegen Mutina
Verwonnen, zullen op zijn woort dan vrê verzoeken.*

Ik twijffel niet, ofmen moet leezen, DEN *vre verzoeken*.^(q)

Vs. 1145.

En sleepte een haervlecht mede, en lange streek van glanssen.

Lees ook hier, EEN *lange streek van glanssen*. Niet kwaalijk zou dit vaars luiden op deze wyze:

En sleepte een haervlecht mede, en maelde een streek van glanssen.

Vs. 1164.

Ik bidde, ô goden, reisgenoots des helts van Troien.

Deeze is de plaats, die wy van den beginne af geschikt hebben, om te onderzoeken hoe ver de *Rust* in onze zesvoetige vaarzen noodig zy, en watmen voornaamelijk in de zelve aantemerken hebbe.^(r)

(q) Zoo staat er ook in VONDELS Handschrift. [F.v.L.]

(r) In HOOFTS *Achilles en Polyxena* (1614.) is overal de *Rust* gemerkt aldus:

*Van Troyens onderganck „ der Goden wil te weten,
Haa, weynich wist gh'ier van „ als ghy voorseyde dat
Wy negen jaren lang „ voor de Troyaensche stat
Toe-brenghen zouden met „ verdriet en kommers maer. enz.*

[HUYDECOPER.]

⁺Het is ten hoosten te verwonderen, datmen hieromtrent eene zo onvolmaakte kennis bespeurt in die geenen zelfs, die ons wetten en regels, naar de welken men zich ^{+Vs. 1164.} in het vaarzenmaaken schikken moet, hebben voorgeschreeven. Laat ons alleen zien, wat de Heer PELS van dit deel der Dichtkunst oordeelde. Wy leezen in zyne Voorrede op de *Dichtkunst van HORATIUS*, door hem op onzen tijd toegepast, aldus: *Wat myne vryigheid van rymen aanbelangt* [hy begint hier met een zesvoetig vaars] *schijn ik myne eigene lessen, die ik de Rijmkunst gegeven heb, niet overal waar te neemen, wanneer ik in sommige van myne vaerzen naa de derde voet, geen Snydering maak; doch ik doe zulks nergens, dan in saamengestelde woorden, maakende de Snydering daar die gekoppeld zijn, op het voorbeeld van verscheidene zeer vloeiende Rymers, aangezien het dan ganschelijk niet stuit in het leezen.* Dat hy de *Rust* of *Verpoozing* kwaalijk noemt *Snydering* of *Snede*, hebbenwe uitvoerig getoond B. II. vs. 705. en vs. 1089. Maar is 't niet vreemd, dat een Meester als de Heer PELS, die ooren aan 't hoofd hadt, en zelfs de Muzijk wel verstondt, hier echter, om te oordeelen of het verzuim der *Ruste* in het leezen stuite of niet stuite, raad leeft, niet met zijn verstand, maar met zyne uiterlyke zinnen; en, onder ^{+deezen} weder, niet met het Oor, maar met het Oog, 't welk inderdaad niet de minste ^{+Bl. 611.} kennis van vaarzen heeft? Dat de *Rust*, als zy wordt weggenomen door *saamengestelde* woorden, gemist kan worden zonder te stuiten in 't leezen, is zo verre van aanneemelijk te zijn, dat het zelfs integendeel dan

⁺byna altijd stuit. Zie hier eenige vaarzen uit zijn *Gebr. en Misbr. des Tooneels*, vs. 19.

⁺Vs. 1164.

Het goed geluk heb aan-getroffen, om 't gemeen -

vs. 25.

Dat deeze ontvouwing aan-bevolen myner penne.

vs. 35.

Zal 't maaken tot een on-gemeeten' waterplas.

1076.

Met ftuksche leden on-voorzien van kostlijkheid.

1566.

Voor maagden, die in on-gelyke liefde blaaken.

1646.

Van d'allerbesten Bly-speldichter der Romeinen.

en meer diergelyken, die wy vrymoediglijk durven noemen stechte vaarzen. Wy redenen op deeze wyze. een van beide is waar: men moet in 't leezen deezer vaarzen na de Voorvoegsels *Aan-*, *On-*, en na *Bly-*, rusten of niet rusten. Zo men 'er rust, misdoetmen tegen de natuur der woorden, die hier geen scheiding kunnen dulden. zoo oordeelde de Dichter zelf, en schreef daarom, dat hy in deeze vaarzen *geen Snyding*, d.i. Rust, gemaakt hadt. Hierin zijn wy 't dan eens, datmen 'er niet rust. Maar dit toegestaan, wat raakt het ons dan, ofmen de Rust wegneemt door een enkel, of door een saamengesteld woord? de Heer PELS antwoordt, dat de saamengestelde woorden daartoe noodig zijn, omdat hy dan *de Snyding maakt, daar die woorden gekoppeld zijn*. Hoe verstaa ik dat? Hy *maakt* in sommige vaarzen *geen Snyding*: maar dan, en alleen dan, *maakt, hy de Snyding daar de woorden gekoppeld zijn*. 't zijn

+zyne eigen woorden, schoonze zich regelrecht tegenspreken: tot een klaar bewijs, dat hy hier slechts de schors heeft aangeraakt, en geenszins tot het pit is doorgedrongen. De reden nu, waarom wy de gemelde vaarzen veroordeelen is deeze^(s); Omdat in vaarzen, die geene *Rust* hebben, de *Zesde* greep noodzaakelyk laager van toon moet zijn dan de *Vierde* en *Achtste*: zie boven II. 1089. maar in *aanbevolen, aangetroffen, ongemeeten*, enz. klinken +Vs. 1164.

- (s) Daar zijn echter zesvoetige versen zonder *Rust* in het midden, welke de *zeste* greepe hoog hebben, en echter goed zijn, omdat de *achtste* hooger klinkt, waardoor dan de *zeste* middelbaar wordt, en dus zijn de volgende regels goed te keuren. Als uit de *Gedichten* van *Vrouwe C.* P. bl. 7.

Uit Terahs vleesch, uit Nahors bloed, uit Harans erven.

ook met alle de sneden, dus:

Uit Terahs neven, Nahors zonen, Harans erven.

dezelve bl. 176.

Wier eigen aard, bepaalde loop, en juist getal.

of met vier snydingen:

Wier eigen wezen, vaste loopkring, juist getal.

weder bl. 187.

Geen Baladans, die Judaas vorst een strik bereiden.

Tot dit soort, waarvan de *zeste* hoog, doch de *achtste* noch hooger is, behoort dit vers, dat echter ook alle de sneden heeft, van VONDEL, uit zijn *Peter en Pauwels* Act. I. sc. 2.

Maer altijd suffen, altijd wicken, nimmer waegen.

en hiertoe behooren ook de meeste voorbeelden, welke de Heer HUYDECOPER bl. 411-413. bybrengt.

Deze aantekeninge ben ik aan de zeer kundige hand van den Heere Z.H. ALEWIJN, wiens onverwacht overlyden wy om zyne uitmuntende gaven betreuren, schuldig. N.H.

+de eerste greepen, die de *Zesden* zijn in het vaars, hooger of ten minsten niet laager, dan de derden, die de *Achtsten* maaken in de vaarzen van PELS. want ^{+Vs. 1164.} *aan* en *on* zijn scheidbaare Voorvoegsels. en dat alle scheidbaare Voorvoegsels den *accent* tot zich trekken, is eene zekere waarheid, en blijkt uit *Aankomst*, *Aanloop*, *Onrust*, *Ondeugd*, enz. zie l. 744. Aan zulke gronden moetmen de deugd der vaarzen toetsen. en dan vindtmen 'er veelen, die inderdaad geen *Rust* hebben, zelfs tegen de gedachten van ^{+den} geenen dieze gemaakt heeft. zie hier een toonsel drie of vier, die geenszins te volgen zijn, uit dit Werk van VONDEL, als B. XV. vs. 605. ^{+Bl. 612.}

Hoe vuil hoe godtloos luit het / menschenbloet te storten. want *luit het* kan daar zo weinig gescheiden worden, alsof't een woord waar. het Oog kan dan hier weder wel een *Rust* vinden na *luit*, de zesde greep van het vaars: maar het Oor kan zich daarmede niet genoeg. te meer, omdat *Het* dan zou schynen te behooren tot *menschenbloet*. Zie hier noch eenige anderen, en oordeel 'er zelf over. B. XIV. vs. 956.

Heel spytigh, en berooft hem, / zonder zich t'ontfarmen.

VI. 254.

Om 't rijk te stutten. Let dan / of ik zonder smaet -

IX. 280.

Met deze vuisten kneusde ik, / toen zijn kracht verslapte.

XIII. 1198.

O Galatee, u eere ik, / die op hemelsch hof -

XIII. 696.

Omhelzende, beschreit het, / dat haer traenen leken.

zodaanige vaarzen, ook by anderen te vinden, keuren wy go weinig goed, als de voorgaanden van

+PELS. want de *Verpoozing* te plaatsen tusschen de *Zevende* en *Achtste* greep, is volstrekt onverdraagelijk: maar tusschen de *Vijfde* en *Zesde* kanze zeer wel geleeden worden, als XV. 1090. +Vs. 1164.

*Daer zultge vinden / al het nootlot van uw plant
En stam, gehouwen / in geduurzaam diamant.*

deze vaarzen, waarin ook eigenlijk geen *Rust* is, zijn fraai en deftig, wat den Trant, want daarvan alleen spreken wy nu, aangaat; en komen by menigte, zelfs op yder bladzyde van een fraai Dichtwerk, voor. zie breeder hiervan I. deel bl. 405-409. Wy keeren ons tot die vaarzen, waarin zelfs voor 't Oog geen *Rust* na den derden voet te vinden is, en onder de welken veelen onberispelijk zijn, en voor geen anderen behoeven te zwichten. Vooreerst dan kunnen de Voorzetsels ONDER, ZONDER, OVER, enz. de *Rust* wegneemen, zonder eenigen hinder te doen: de Heer SIX, in *Medea* Act. I.

Te zayen tweedracht onder 't volk, dat zich vermoordt.

D. MOSTAERT, in *Mariamne* Act. V. sc. 1.

*Hoe groot een onrust, en hoe moeyelyke zorgen,
Mijn zuster, woelen, onder 't purperkleedt verborgen!*

K. LESCAILJE, in *Herodes en Mariamne* Act. V. sc. 2.

Elks traanen vloeiden onder 't vloeien van haar bloed.

wy haalden voor negen jaaren dit vaars aan, zo als wy 't in geheugenis hadden gehouden: en vandaar bragten wy 't ook in dit werk I. deel bl. 407. maar de Dichteres schreef, gelijk gy hier ziet. J. BRANDT, *Poëzy* bl. 4.

Haar edlen hals boog onder 't juk der slavernye.

bl. 26. ⁺

Zoo buigt u willig onder 't juk van vreemde heeren.

+Bl. 613.

*MOONEN, *Helderszangen* bl. 48.

Van alle tyden, onder 's hemels blaeu gewelf.

*Vs. 1164.

bl. 60.

Als van den hemel zonder meesters hulp met my.

CATH. QUESTIERS, *Geheymen Minnaar* Act. III.

Zy quamen zellefs zonder wederstant te bien.

D. DE POTTER, *Getr. Harder* Act. IV. sc. 5. vs. 182.

- *laet*

Gy my soo sterven sonder hulpe, troost of raedt?

D. MOSTAERT, in *Mariamne* Act. II. sc. 1.

Hoe meenigh oordeel over d' uw' en u gevelt.

ANNA MORIAN, *Poëzy* bl. 102, zeer, fraai:

Gy doet ons juichen over 't maaxsel uwer handen.

VONDEL, in dit Werk B. XIII. vs. 1319.

Geheele meeren over hals en hooft heen spoelen.

PHILIP ZWEERTS, in *Semiramis* Act. V. sc. 6.

Heel Ninivé raekt over énde, en slaet aen 't tieren.

de zelfde Act. IV. sc. 7.

Ruim vijftien eeuwe achter een in slaverny.

ANNA MORIAN, *Poëzy* bl. 104.

Komt buurman Eelhart neevens Waarmond, met hun fluit.

D. MOSTAERT, in *Mariamne* Act. III. sc. 4.

Of iets te brouwen tegens uwe kroon en staat.

dit vaars deugt niet. maar hy zou zich verzinnen, die de schuld daarvan wilde leggen op het gebrek der *Ruste*. 't gebrek ligt daarin, dat de *Achtste* greep hier te laag klinkt: zie boven I. deel bl. 410. Zeer wel zou het luiden, als de Dichter geschreeven hadt:

Of iets te brouwen tegens 't welzijn van uw staat.

want de *Vierde* en *Achtste* greep moeten altijd boven de *Zesde* ryzen, als 'er geen *Rust* is. hieruit

+kanmen eensvooral aanmerken, dat, wanneer een vaars zonder *Ruste* niet wel klinkt, zulks niet te wyten is aan het gebrek der *Ruste*, maar aan 't verzuim eener behoorelyke en regelmaatige schakeeringe van toonen. In plaatse deezer Voorzetsels kunnen ook de Voornaamwoorden, ONZE, UWE, enz. zonder eenige aanstootelijkheid gesteld worden. A. MORIAN bl. 119. +Vs.1164.

Dat door zijn schikking onze rust gebroken werd.

CLAUDE DE GRIEK, in *Don Japhet van Armenien* Act. I.

Dat niet een wolxken onze blijtschap kwam ontstellen.

HERMAN ANGELKOT, in *Lykoris*, Herderszang:

*De vroege morgen heeft ons minnen vaak betrapt,⁺
De laater avond onze kusjes vaak beklapt.*

+Bl. 614.

JAN VAN HOOGSTRATEN, *Mengeldichten* IV. deel bl. 155.

Zie daar het geene uit onze mijmring stont te wachten.

KATHARYNE LESCAILJE, *Herdersz. op de Vrede*:

De boom aan d'Oostzyde onzer buurt, van d'oudren tijd.

PH. ZWEERTS, in *Semiramis* Act. II. sc. 2.

Kom, laet de tekens onzer val, die 't hof noch draegt.

PIETER RABUS, *Vermakelijkheden der Taalkunde* c. 17. bl. 219.

d' Een is verschrikt door myne rampspoed; d'ander wend -

JOAN PLUIMER, I. *dicht aan den Prinse van Oranje*:

Als gy in gramschap uwen arm hebt opgeheven.

WILLEM SPIRING, *Spiegel die niet vleid* bl. 6.

Die 't helder oog in hare glanssen doen verwarren.

SAM. VAN HOOGSTRATEN, *Dierijk en Dorothé* bl. 36.

**Men schenn' de Bruit, van haren Bruidegom omarmt.*

*Vs.1164.

VONDEL, *Heerlijkheit der Kercke* B. I. bl. 6.

Of onvoldragen, zynen eisch derft en beslagh.

in zyne *Bruiloftsdichten* bl. 632.

Gy ziet 't verlangen dezer gasten om u woelen.

JAN VAN HOOGSTRATEN, IV. deel bl. 152.

Met de gesteltheit dezer dagen vergelijkt.

en bl. 4.

Uit haat en baatzucht de eene zonde aan de andre knoopt.

PH. ZWEERTS, in *Semiramis* Act. V. sc. 5.

Zo rijt een stormwint eenen boom ten wortel af.

Somtijds, doch niet dikwils, vindtmen ook een Werkwoord in het midden van 't vaars:
H. ANGELKOT, *Coridon*, Herderszang:

De frisse bloemen lieten 't hoofd van droefheid hangen.

H.F. WATERLOOS, *Uitbreiding der II. Bede* vs. 230.

De wyde werelt werde seffens opontboden.

LUCAS ROTGANS, *Poëzy* bl. 223.

De Zanggodinnen draagen 't schip op eige handen.

dit vaars verschilt van de overigen, en heeft dit byzonders, dat de werking van het *draagen* leevendiger, doch niet minder stout, wordt uitgedrukt, door het *draagende houden*, gelijkmen zegt, van den toon zelf in het woord *draagen*: welk woord hier seer langzaam uitgesproken moet worden. In zulke byzondere gevallen wijktmen onberispelijk van de algemeene regelen af; en men voldoet, als men [†]alleen voldoet aan het onderwerp, en aan de zaak die gezeid of verhaald wordt. Zie ook hiervan [†]Bl. 615 tusschen beide noch een voorbeeld: H. ANGELKOT, in *Lykoris*, Herderszang:

-- en ach! hoe bang

*Vervult mijn rouw de holle rotzen met haar zang.

*Vs.1164.

van dit woord *holle* sprakenwe breeder B. I. vs. 365. Vooral bedientmen zich van de *Snyding* na den Derden voet, die de *Rust* wegneemt, als men iets krachtig en met herhaalinge uitdrukt. wat is 'er harder dan dit vaars van VONDEL, indienge 't wilt toetsen aan de gemeene regelen? *Palamedes* Act. III. sc. 4.

Griek tegens Griek, en standers tegens standers kant.

minder hard, doch daarom niet beter, zou het weezen,

Griek tegens Griek, en tegens standers standers kant.

D. DE POTTER, *Getr. Harder* Act. V. sc. 2. vs. 108.

Of 't leven sterven, 't sterven leven, waer geweest.

SEVERUS ALETHOFILUS, *Chronomastix* vs. 313.

Hy vliede 't hof, hy vliede 't hof, die vroom wil leven.

PHILIP ZWEERTS, van wien de Zangberg wat goeds mag verwachten, bindt zich mede niet naauw aan een stipte waarneeming der *Ruste*, als blijkt uit zijn *Semiramis*, reeds meer dan eens hiertoe aangehaald, en waarinwe noch leezen Act. IV. sc. 2.

Zy roepen, Vrede, en driewerf Vrede, zy dees landen.

en V. 6.

Het aertrijk schud! de tempel beeft! de hemel zugt!

welk vaars my doet gedenken aan een, dat my voorheenen ontviel, alleen met oogmerk om een proef te neemen, of in een goed vaars alle vijf de *Snydingen* zich zouden mogen vereenen. hiertoe vielen onze gedachten op de zelfde omstandigheid, t.w. een verschrikkelijk onweder; waarvanwe aldus gewag maakten:

De hemel dondert, de aarde davert, 't water kookt.

naderhand hebben wy een voorbeeld ontmoet, 't welk

⁺alle de *Snydingen* heeft, die een vaars hebben kan, naamlijk in den *Hertspieghel* B. VII. vs. 493.

⁺Vs. 1164.

Zal d' ouden eren, jongen leren, wyzen vraghen.

Wy keeren, van het byzondere, weder tot het algemeene. en laten hier volgen noch een mengeling van goede en kwaade vaarzen die geene *Rust*, dat is, geene *Verpoozing na den derden voet*, hebben. wy zullen 'er geen oordeel meer over vellen; maar geevenze den Leezer tot zyne byzondere oeffening, om de zelve te toetsen aan het reeds gezeide, zo hier, als B. II. vs. 1089. opdat hy daardoor leere uit zyne eigen oogen zien, om te weeten wat hy hierin ⁺te vermyden, of naar te volgen hebbe. ANNA MORIAN, *Poëzy* bl. 119.

⁺Bl. 616.

't Behaagde God, de alwyze Goedheid, ons te proeven.

bl. 120.

Hy stiere uw voet in rechte weegen naar zijn raad.

P. BODDAERT, *Stichtelyke Gedichten* bl. 136.

Gestookt door averrechtsche drift van menschen namen.

PH. ZWEERTS, in *Semiramis* Act. IV. sc. 7.

Verwaende, zwijg, daer 't alles beeft op's Konings wenken.

A. HOOGVLIET, in de *Feestdagen* B. I. bl. 32.

Wanneer de maandt nu driemaal negen dagen telt.

A. PELS, *Gebruik en Misbruik des Tooneels* vs. 441.

Die 't werk verstonden, viermaal beter was te bouwen.

A. MORIAN, als boven bl. 120.

O Zuster, nuge op 't vijfde tiengetal verjaart.

bl. 119.

Ik sleepte u, eenzaam, veeltijds weg van 't vrolijk praaten.

JAN VAN HOOGSTRATEN, *Mengeldichten* V. deel bl. 69.

*Wat ryzen uit het bos, niet dan met schrik te naken,⁺
Al vogels! vrees, en doodangst schuilen in het wout.*

⁺Vs. 1164.

JOHANNES BRANDT, *Poëzy* bl. 4.

*- die uit enkel mededogen
De volken spaart, met Neêrlants jammeren bewogen.*

ANNA MORIAN, die een goed gehoor hadt, *Poëzy* bl. 101.

In 's Schepsels schoonheid, 's Maakers wijsheid te doorgronden.

HOOGVLIET, in de *Feestdagen* B. IV. bl. 154.

Eischt schoonheid, alsge reukwerk zwaait op heure altaaren.

[VONDEL, *Peter en Pauwels* Act. I. sc. 1.

Zielmoorders, bloetraên, stokebranden, aertsverclickers.

Joseph in Egypten Act. I. sc. 1.

Aen Arabiers, en over Nijl te merckt gebracht.]

DE POTTER, *Getrouwen Harder* II. 5. 219.

Licoris en Aglauro, Phillis en Nerijn.

en net eveneens in de Voorrede vs. 49.

Corinthen en Megara, Thebes en Micenen.

uit deeze juiste overeenkomst blijkt de verkiezing des Dichters, die anders, in de zelfde woorden, de *Rust* kost behouden hebben, aldus:

*Licoris, Phillis, en Aglauro, en Nerijn.
Corinthen, Thebes, en Megara, en Micenen.*

Wy zouden uit dit Werk van DE POTTER, ook uit die van SPIEGHEL, en van meer anderen van dien tijd, noch eene menigte kunnen bybrengen: indienwe niet geloofden dat zulke voorbeelden uit latere en bekende Dichters, die, wanneerze somtijds van den gemeenen Trant der vaarzen afgaan, een' schijn

+hebben van zulks met overleg, en om redenen, gedaan te hebben, de oplettendheid des Leezers waardiger zouden zijn. De *Snyding* na den Derden voet, +die in alle +Vs. 1164. de voorgaande vaarzen de *Rust* wegneemt, is die geene van de welke alleen wy +Bl. 617. B. II. vs. 705. niet uitvoerig, gelijk van de vier anderen, gesproken hebben. Wy zeiden daar, dat, by deeze *Derde*, vooral de *Tweede* en *Vierde* wel pasten. Dat zulks waar zy, kanmen daar, en uit een groot getal der bovenstaande voorbeelden, bevestigd vinden. Dat het echter niet noodzaakelyk zy, blijkt mede uit veelen der bovenstaande vaarzen, die, by de *Derde* *Snyding*, of alleen de *Tweede*, of alleen de *Vierde*, ook wel geene deezer twee hebben; en nochtans, midts het ryzen en daalen der toonen wel in acht genomen zy, niet kwaalijk luiden. Eerwe nu ons werk besluiten, staat hier noch iets te zeggen van die vaarzen, die, geene *Snyding* na den Derden voet hebbende, te gelijk de *Ruste* ontbeeren. tot de zodaanigen behooren die van den Heer PELS, als

Dat deeze ontvouwing aanbevolen myner penne. Enz.

Hy dacht dat het gebrek der *Ruste* hier te minder aanstootelyk was, omdat *aan-bevolen*, een koppel-woord zijnde, de *Rust* (of, zo hy spreekt, de *Snyding*) schijnt toe te laten, na het voorvoegsel *aan-*. Wy hebben boven doen zien, dat zulk een redeneering tegen zich zelve strydig is. hier zullen wy zien, dat, integendeel, zodaanige vaarzen onvergelykelyk beter zijn, als 'er, in de plaats van het koppelwoord *aanbevolen*, gevonden wordt een enkel woord, het welk den klemtoon heeft op de derde greep.

*hoedaanige voorbeelden echter niet te vinden zijn, dan in eigene Naamen. zo leezenwe in dit Werk B. V. vs. 479.

*Vs. 1164.

Pachyn de slinke, en Lilibéüs drukt de plant.

XII. 556.

Ook Chtonius, en Teleboas, datze'r bleven.

XV. 945.

By heuvels, trots op Surrentijnsche dadelboomen.

ANNA MORIAN, *Poëzy* bl. 107.

Aréte ontmoet hier Asthenéa vol gepeinzen.

en bl. 108.

Die 'k nevens u, en Philadelpha, tot haar droeg.

PHILIP ZWEERTS, in *Semiramis* Act. I. sc. 2.

Al de Agriaspers, Sogdianiërs, Sarmaten.

J. BOUCKART, in *Hannibals Neerlaagh* Act. I. sc. 1.

Als gy alleen, om d' Afrikaners weer te jagen.

VONDEL, in de *Bruilofdichten* bl. 629.

Holp Daifiloos en Doriléaes bloet aen 't zieden.

ANTONIDES, in den *Ystroom* B. II. bl. 64.

Indien het rijk, met d' Ukranye niet beladen.

die volgde ik voorheene in *Achilles* Act. V. sc. 5.

- of is 't -

Noch niet genoeg, dat Agamemnon u komt smeeken?

*Voeg 'er by het geene wy reeds aangetekend hebben B. XIII. vs. 510. En zo wy hiertoe willen gebruiken Duitsche Koppelwoordeh, zo zullen die niet gekoppeld moeten zijn tusschen de eerste en tweede greep (de plaats daar de rust zou moeten vallen) gelijk *aan-bevoolen*, *aan-getroffen*, *on-gemeeten*, en diergelyken: maar tusschen de tweede en derde, als *onder-richting*, *over-treedén*, *buiten-spoorig*, enz. hiervan vind ik, onder myne aantekeningen, alleen

*Bl. 618.

+twee voorbeelden; doch genoegzaam, om de waarheid van dit zeggen te bewyzen. het eerste is ontleend van de voortreffelijkste onzer Dichteressen K. LESCAILJE, ^{+Vs. 1164.} *Herod. en Mar. Act. II. sc. 4.*

Voeg by uw last ook onder-richting in dit stuk.

het tweede van CL. BRUIN, *Vlucht van Moses Act. I. sc. 4.*

Gestraft heeft om het over-treden van die wet.

doch dit laatste is gebrekkig, omdat de *Vierde* greep, *om*, hier te laag klinkt; gelijk te zien is uit deeze verandering:

Hy is gestraft om 't over-treden van die wet.

Op deeze zelfde plaats vlijt zich ook allervoegelijkst de natuurelijk korte greep *ge-*, wanneerze gevoegd is voor eene andere korte, en dus zelve de plaats eener lange moet vervullen: als by HOOGLIET, *Feestdagen* bl. 64.

Wiens grondt met bloemen geborduurt was en begroeit.

doch hiervan hebben wy uitvoeriggenoeg gesproken B. II. vs. 1089. En hiermede besluiten wy deeze Aantekening^(t) en onzen lastigen en langduurigen ar-

- (t) Indien wy met eenige opmerking gadeslaan de verzen, door den Heer HUYDECOPER in deze aantekening bygebracht, bevindt men, dat alleen die verzen, welke goed te noemen zijn, of ten minsten verdragelijk, in de daad eene *Rust* hebben na den *tweeden* of na den *vierden* voet, doch dat alle de andere vrymoediglijk genoemd mogen worden slechte verzen; behalven de zulken, die uit hoofde van derzelve inhoud fraai zijn, daarom dat ze geen *Rust* hebben. Men vergelyke onze aantekening op B. II. vs. 1089. Laat ons ter bevestiging van 't geen wy daar ter plaatse wegens de *Rust* gezegd ⁺

^{+Vs. 1164.}

hebben, alle deze bygebrachte voorbeelden met Poëtische ooren toetsen, en eerst die verzen opgeven, die wy voor goed houden, vervolgens die niet meer dan verdraaglijk zijn, en de reden daar by voegen, waarom ze niet beter zijn. Wat dan de goede verzen belangt, die de *Rust* hebben na den *tweeden* voet. WILLEM SPIRING, *Spiegel die niet vleid* bl. 6.

Die 't helder oog // in hare glanssen doen verwarren.

SAMUEL VAN HOOGSTRATEN, *Dierijk en Dorothé* bl. 36.

Men schenn de Bruit, // van haren Bruidegom omarmt.

H. ANGELKOT, in *Lykoris*, Herderszang:

*- en ach! hoe bang
Vervult mijn rouw // de holle rotzen met haar zang.*

VONDEL, *Palamedes Act. III. sc. 4.*

Griek tagens Griek // en standers tegens standers kant.

ANNA MORIAN, *Poëzy* bl. 119.

't Behaagde God, // de alwyze Goedheid, ons te proeven.

bl. 120.

Hy stiere uw voet // in rechte weegen naar zijn raad.

PH. ZWEERTS, in *Semiramis* Act. IV. sc. 7. zeer fraai:

Verwaande, zwijg, // daar 't alles beeft op 's Konings wenken.

JON. BRANDT, *Poëzy* bl. 4.

*- die uit enkel mededogen
De volken spaart, // met Neerlants jammerstaat bewogen.*

J. BOUCKART, in *Hannibals Neerlaagh* Act. I, sc. 1.

Als gy alleen, // om d' Afrikaners weg te jagen.

ANTONIDES, *Ystroom* B. II. bl. 64.

Indien het Rijk, // met d'Ukranye niet beladen.

HUYDECOPER, in *Achilles* Act. V. sc. 5.

*- of is 't -
Noch niet genoeg, // dat Agamemnon u komt smeeken.*

K. LESCAILJE, *Herodes en Mariamne* Act. II. sc. 4.

Voeg by uw last, // ook onderrichting in dit stuk.

Deze volgende hebben de Rust na den vierden voet: PH. ZWEERTS, *Semiramis* Act. V. sc. 6.

+

**Vs. 1164.
Heel Ninivé raakt overende, // en slaat aan 't tieren.*

dezelfde Act. IV. sc. 7.

Ruim vijftien eeuwen achter een // in slaverny.

nog eens Act. II. sc. 2.

Kom laat de tekens onzer val, // die 't hof noch draagt.

ANGELKOT, *Coridon*, Herderszang:

De frissche bloemen lieten 't hoofd // van droefheid hangen.

L. ROTGANS, *Poëzy* bl. 223.

De Zeegodinnen draagen 't schip // op eige handen.

fraai met twee Rusten in byzondere omstandigheden: SEVERUS ALETHOFILUS, *Chronomastix* vs. 313.

Hy vliede 't hof, // hy vliede 't hof, // die vroom wil leeven.

PH. ZWEERTS, *Semiramis* Act. IV. sc. 2.

Het aardrijk schud! // de tempel beeft! // de hemel zugt.

Wat nu belangt de verzen, die niet meer dan verdragelijk zijn:

J. SIX, in *Medea* Act. I.

Te zaijen tweedracht onder 't volk, // dat zich vermoordt.

dit vers zou volmaakt goed zijn, indien de tweede greep hooger toon had dan de vierde, 't welk recht anders om is; men beproeve het door verzetting:

En tweedracht zaijen onder 't volk, // dat zich vermoordt.

beid: ⁺dankende God, den Geever van alles goeds, die ons gezondheid en krachten verleend heeft, om dit Werk ten einde te brengen; en wenschende mynen Leezer, ⁺Vs. 1164. die het met aandacht zal willen doorwandelen, een gezond verstand en een

J. BRANDT, *Poëzy* bl. 4.

Haar edlen hals boog onder 't juk // der slavernye.

boog is lang; doch om dat het de eerste helst van een voet uitmaakt, moest het kort zijn, of ten minsten geen hooger toon voeren dan de volgende Lettergreep *on*. In het lezen helpt men zoodanige verzen, door min of meer achter den *tweeden* voet, zoo wel als achter den *vierden* te Rusten; even als in dit van P. RABUS, *Vermakelijkh. der Taalkunde* bl. 219.

d'Een is verschrikt // door mijne rampspoed, // dander wend.

om dat de *vierde* greep hooger is dan de *tweede*, kan men dit vers niet wel anders *scandeeren*; doch kenners zullen ⁺

⁺Vs. 1164.

diergelyke verzen voor niet meer dan verdraaglijk houden, en oordeelen, dat zy niet dan zeldzaam in een Dichtwerk moeten voorkomen. Het volgend vers van J. BRANDT, *Poëzy* bl. 26. is ook niet meer dan verdraaglijk, om dat er slechts voor het oog, maar niet voor het oor eene *Rust* is na den *vierden* voet:

Zoo buigt u willig onder 't juk // van vreemde heeren.

zoo ook in dit vers van VONDEL, *Ovid.* B. XIII. vs. 1319.

Geheele meeren over hals // en hoeft heen spoelen.

behalven dat de *achtste* greep te laag, en de *tiende* te hoog klinkt, en de *elfde* lang is, in plaats van kort, en hooger toon heeft dan de *twaalfde*. Zoo is er ook geen *Rust* dan voor het oog in dit vers van A. MORIAN, *Poëzy* bl. 119.

Dat door zijn schikking onze Rust,, gebroken werd.

In het eerste gedeelte van het vers is geen muziek, om dat de *tweede* greep lager toon heeft dan de *vierde*, even als in 't boven aangehaalde vers van SIX, en in dit van PLUMER *aan den Prinse van Oranje*:

Als gy in gramschap uw en arm // hebt opgeheven.

Meer andere verzen, die eene *Rust* hebben alleen voor het oog, en niet voor het oor, zullen wy onaangeroerd laten, omdat ze ons voorkomen regels van twaalf en dertien lettergrepen, maar geen verzen te zijn; gelijk ook alle die in 't geheel geen *Rust* hebben, noch op den *tweeden*, noch op den *derden*, noch op den *vierden* voet. wy beroepen ons op het gehoor van des kundigen. D. MOSTAERT, in *Mariamne* Act. II. sc. 1.

Mijn zuster, woelen, onder 't purperkleedt verborgen.

MOONEN, *Herderszangen* bl. 48.

Van alle tyden onder 's hemels blaau gewelf.

bl. 60.

Als van den hemel zonder meesters hulp met my.

en meer diergelyke, die volstrekt niet te *scandeeren* zijn.

[F.v.L.]

Vs. 1164.

Vs. 1164.

bescheiden oordeel; opdat hy het goede van het kwaade schifte: het eerste in vriendelijkheid aanneeme, en tot een goed gebruik maake; het tweede met toegeevendheid en zachtmoedigheid naast zich nederzette, of, zo zijn tijd zulks toelaate, beschaave, wederlegge, verbeter, gelijk hy 't zal goedvinden; indien hy slechts werke met dat oogwit, waar mede ik gewerkt hebbe, dat is, tot opbouwinge van zuivere Taal- en eereyke Dicht-kunde, en tot onderwyzinge der geenen, die noch onderwijs noodig hebben.

Het OORDEEL en de SPRAAK zijn twee verheven giften
Des Scheppers, die den Mensch van 't snood gedierte schiften.
Het *Oordeel* kan bestaan, ook daarmen niet en *Spreekt*;
Maar 't *Spreken* is onnut, als 't *Oordeel* ons gebreekt.
Wien dan 't *beschaaven van de taal* verwekt tot toeren,
Die toont, al weet hy 't niet, ons zelf zijn Midasooren.

Aanteekening over het gebruik van E en EE, O en OO.

De Heer FRANS VAN LELYVELD had op het einde van zyne Voorrede, geplaatst voor het eerste deel dezer *Proeve*, verklaard, in opzichte der *verdubbeling der Klinkers geheel aftewyken van onzen Schryver* (den Heere HUYDECOPER,) en, opdat de taalofenaar zou kunnen oordeelen, of hy daar gronds genoeg toe gehad hadde, zich gedragen tot eene *Verhandeling over de verdubbeling der Klinkers in onze tale, en byzonderlijk wegens het gebruik van onze enkele en dubbele E en O, welke hy voornemens was te plaatsen achter het tweede of derde deel*. Maar ik hebbe van die *Verhandeling* niets gevonden, dan een brok, we'ken ik hier na inlasschen zal, en eenige aanteekeningen van Schryvers, welke sedert 1470 in hunne schriften zich, meer of min, aan het onderscheid van E en EE, O en OO bepaald hebben. Ik ben al sedert jaren het volkomen eens geweest met den Heere VAN LELYVELD in dat stuk, en neme daarom te gretiger de taak aan aftespinnen, welke hy begonnen was te rokkenen. Ik doe dat te gereeder, om dat wylen de zeer geleerde Heer JOSUA VAN IPEREN my daartoe uitgedaagd heeft, in zyne *Historie van de Psalmberyminge*, en wel in de *Voorrede* voor het II. deel bl. VIII. Immers daar zegt zijn Wel Eerw. ook zette ik het den Heere N. HINLÓPEN, my te bewyzen, dat er, tot

heden toe, nog zulke gronden van echte taalspellinge zijn uitgevonden, die met de Dialecten van alle onze Nederlandsche Provinciën, en ook met die van Brabant en Vlaanderen, overeenstemmen.

Namelijk: ik hadde my beklaagd in de *Historie van de Overzettinge des Bybels* bl. 161. *dat de overzieners van het oude en nieuwe Testament zich niet hadden kunnen vergelyken, gelijk de vertalers gedaan hadden.* Ik had er bygedaan: *zeker, ongelijkheid in een boek, dat altijd in ieders handen is, kan niet anders dan de onzekerheid in tale en spellinge bevorderen. Dan, hoe gering zijn deze veranderingen by die, WELKE, TEGEN ALLE GRONDEN VAN ONZE ECHTE TAALSPELLINGE AAN in de nieuwe Psalmberyminge GEVONDEN WORDEN!* sterke uitdrukkinge! ik bekenne het, en hebbe menigmaal in beraad gestaan, omze, eer ik die overgaf, uithalen; dan de overredinge der waarheid heeftze bewaard; zy staat er, en zal daar blyven. Ik zal nu niet onderzoeken, of de eisch van wylen den Heere VAN IPEREN, in vergelykinge van mijn gestelde, gegrond zy. Een vyand van twisten, hebbe ik daar over by zijn Wel Eerw. leven my niet in het veld begeven: tegens eenen dooden te stryden, acht ik het werk van lage en laffe zielen. Ook hy heeft zyne verdiensten gehad, die ik op haren prijs stelle. Hy had zyne zwakheden. Ik erkenne de myne. Voorzooverre, als ik toen myne gedachten geuit hebbe, zal ik nu, en die van wylen den Heere VAN LELYVELD, en de myne openleggen, en de gronden, wat het gebruik aangaat, daarvoor opgeven.

Wy hebben wel duidlyk in het ooge te houden, dat er tweederlei E en tweederlei O is. de eerste E en O zacht; de tweede EE en OO scherp; dat wy de laatste in *keeren* en *hooren*; de eerste, immers in lettergrepen, die op geen medeklinker stuiten, in *lezen* en *boren* gebruiken; dat wy geen

onderscheid maken, of die E en O, of eenige andere klinker kort of lang zijn; ook dat wy geene aanmerkinge maken op den regel van HUYDECOPER,^(a) om AA, EE, OO, UU te gebruiken, wanneer de noemer der naamwoorden, of de tekennegevende wyze van spreken in de werkwoorden nu twee klinkers hebben: als MAAT, *maaten*; LEES, *leezen*; NOOT, *nooten*; NATUUR, *natuurelijk*. waarvoor wy *maten, lezen, noten, naturelijk* schryven. Wy ontkennen, dat onze tale den noemer van de naamwoorden, en den eersten persoon van de tekennegevende wyze in de werkwoorden op eenen medeklinker in haar grondslag eindigde: wy staan in dat gevoelen, dat de E de eindletter, en dus dat MATE, LEZE, NOTE, NATURE de echte woorden zijn. Derhalve, zoo lange de grond van den Heere HUYDECOPER zoo niet geheid is, dat hy onwrikbaar staat, meenen wy, dat hy het gebouw van dien regel niet kan dragen. of liever de Heer VAN LELYVELD en ik hebben ontkend een regel, die het gevolg van eene onbewezene stelling is: te meer daar de Heer HUYDECOPER zelf erkent, dat de Ouden gezegd hebben *ik VINDE*. Den Heere VAN LELYVELD is het altijd onbegrijpelijk voorgekomen, dat, tegen de wyze van taal oefeninge van den Heere HUYDECOPER aan, die Heer die spellinge heeft konnen verkiezen. Niemand echter denke, dat de Heer HUYDECOPER onkundig is geweest, dat onze taalverwanten dit onderscheid van E en EE, O en OO gehad, en in hun geschrijf gebruikt hebben. de Heer TEN KATE heeft dat stuk in zyne *Aanleidinge tot het verheven deel der Nederduitsche sprake*^(b) onwederlegbaar bewezen. Maar hem zal als waar-

(a) *Proeve* I. deel bl. 278.

(b) I. deel bl. 157-159.

heid voorgekomen zijn, dat het onderscheid tusschen E en EE, O en OO, in de schrijftaal niet ouder zy dan het laatste der zestiende eeuw, of, als TEN KATE zegt, *van niet lange voor A^o. 1600, toen de drukkunst meer verbreid, en de hervorming in den godsdienst doorgedrongen werd.* Vele handschriften, en oude boeken, by hem behandeld, zullen hem daarin bevestigd hebben; te sterker, daar hy het onderscheid tusschen de zachte E en O en de scherpe EE en OO in zijn tongval miste. Anders moest het onderscheid van klank in *nooten* en *brooden*, welke voorbeelden hy gebruikt, hem terstond op den weg gebracht hebben. Ook het voorbeeld, 't welk hy had, dat de Latynen de lange klinkers verdubbeld hadden, sterkte hem in deze denkwyze. hy dan meenende, dat door het monnikengeschrijf onze oude spellinge verloren was, dacht recht te hebben om eene spellinge op de baan te brengen, welke hy oordeelde het allerbest met de afleidinge te strooken. Maar onbegrijpelijk is, dat hem niet terstond gestooten heeft, dat hy, op het tegenwoordige gebruik van de weglatinge der E op het einde, den regel van de verdubbelinge der klinkers bouwde: omdat men *brood, noot* zeide, moest men *brooden, nooten* schryven. Indien het gebruik van de taal in den tijd en plaatse, waarin men leeft, de grondslag der spellinge zijn zal, dan zal de spellinge zoo menigmaal veranderen, als de tyden en plaatsen, waarin de taal gesproken zal worden. Beter, ja onveranderlijk is de grondregel, welken de Heer HUYDECOPER zelve uit WACHTERUS opgeeft: dat *de spelling der woorden afhangt van hunnen oorsprong.* Wil men dien nakuijeren, men moet tot den eersten opklimmen: wanneer men van zelfs de gronden van echte taalspellinge zal vinden. de uitvindinge daarvan is zoo oud, als de uitvindinge van de taal zelve, indien die uitgevonden, en niet met het menschdom gescha-

pen zy; dat, zeker, verstond God, en sprak, terstond na zyne scheppinge.

Jammer is het, dat onze oudste geschriften niet hooger dan tot het midden der dertiende eeuw klimmen. noch meer te bejammeren, dat het geschrijf toen, en later, meest al het werk der monniken geweest zy, die, verslingerd op hunne Latijnsche spellinge, de klanken, en derzelve onderscheidingen niet naauwkeurig in overweging genomen, en daarna hunne spellinge gevormd hebben. daar is er echter geweest, die er acht op geslagen hebben; daar zijn echter woorden, waarin deze klanken, immers de EE zoo sterk spraken, dat de verlatijnschte monniken zich niet hebben kunnen onthouden daar de EE te gebruiken. met het onderscheid van O en OO is meer gehaspel geweest, en dat later opgemerkt en tot stand gebracht.

Ondertusschen moeten zy, die oude schriften lezen, verdacht zijn, dat in alle handschriften, ook in oude drukken, dikwils een letter aan de netheid van het schrift opgeofferd wordt, opdat de regel niet buiten zijn perk trede; dat er ook wel eens eene verzinninge plaatse gehad hebbe; 't welk uit vergelykinge van eene misstellinge tegens een doorgaand gebruik optemaken is; eindlijk, datmen in sommige woorden of onderling getwist, of daarover by zichzelf niet zeker geweest is.

Ik hebbe, om myne gedachten te leiden, het stuk tot de volgende vragen gebracht.

Heeft het onderscheid tusschen de zachte en scherpe E en O, of tusschen E en EE, O en OO, by TEN KATE onder de taalverwanten opgemerkt, ook in onze tale plaats?

Zijn er in de oudste schriften van onze tale blyken, dat de Schryvers dit opgemerkt, en, om de scherpe E of O uittedrukken, EE of OO, in onderscheidinge van de zachte

E en O, wanneer een woord of lettergreep op een klinker eindde, gebezigd hebben?

Zijn er noch blyken van in de Latijnsche spelling der monniken zelfs; veel meer by andere Schryvers? is hiervan ook eene meerder en meerder vordering by de laatste te bespeuren? en wanneer heeft dit zijn beslag gekregen? voor of na 1600?

Alle deze vragen in deze aantekeninge te beantwoorden, zou dezelve te wijdloopig, ook in opzichte van de eerste, zeker, onnoodig maken. dat er dit onderscheid is, en op de tonge van vele Nederlanderen in onderscheidene gewesten van ons vaderland leeft, heeft de Heer TEN KATE aangetoond. Het waarnemen van dit onderscheid zoo standvastig in die onderscheidene gewesten, vooral in kleiner steden en op het platte land, daar door den minder omgang met vreemdelingen, de taal der ouderen en voorouderen meer onveranderd blijft, toont, dat dezelve noch toevallig, noch willekeurig, en dus niet van later tijd, maar in den grond der tale gevestigd zy. Men leze ook en overwege het gene de Hooggel. Heer A. KLUIT^(c) met zoo vele juistheid schreef. De tweede vrage is hier meer de zake; en daarontrent zal ik, het gene de Heer VAN LELYVELD schreef, eerst plaatsen.

'In de vertalinge van *Boëthius*, door JACOP VILT geschreven 1470, (zie onze aantekening I. d. bl. 23.) vinden wy de verdubbelinge der EE en OO al vry naauwkeurig. ook in de Vlaamsche vertaling van *Boëthius*, gedrukt te Ghent 1485. vooral met opzicht tot de enkele en dubbele E.

(c) *Nieuwe Bydr.* I. d. bl. 285. enz. *Wetten der Maatschappij van de Ned. Letterk.* III. d. bl. 3. enz.

reeds op de eerste bladen vinden wy, *meeninghe, ghemeenen, eenen, eeuwighen, leeringhe, heere, gheene, eere, twee*. doch *groter, hogher, vromen*; echter ook *gheloove, hooren*. schoon elders *horen*, fo. 1. verso *hooghe*, enz. want het schijnt, dat de verdubbeling van de o later in gebruik is geraakt.

In de *Brabantsche Chronijk* van JAN VAN HELU, (zie onze aantek. I. d. bl. 483. enz.) die zekerlijk meer dan een eeuw vroeger geschreven is, vinden wy, zoo wel in 't voorwerk, als in de geheele *Chronijk*, een zeer regelmatig gebruik gemaakt van de dubbele EE en OO of OE in de woorden *Heere, seere, keeren, leeren, eeren, teeken, heeten, alleene, veede, groote, roode, gheloeve, ghewoene, roeven, loenen*, en diergelyke. de afwykingen, die wy hier en daar vinden, zijn slechts weinige.

In het handschrift van MELIS STOKE, door MATTHIJS GERRITSZ. A^o. 1350 vervaardigd, vinden wy vs. 25 *hooren*, vs. 36 *ghemeene*. vs. 38 *leeren*. vs. 82 *bekeeren*. vs. 98 *gheloove*. vs. 117 *heeren*, enz. Men zie de uitgave van DOUSA. Het is waar, in een handschrift van MELIS STOKE, geschreven door WOUTER DEN KLERK, waarschijnlijk na het jaar 1361, en voor het jaar 1384; en welk handschrift door den Heer HUYDECOPER in zyne nieuwe uitgave gevolgd is, vinden wy in 't geheel geene verdubbeling van klinkers: echter moeten wy hieruit niet besluiten, dat het gebruik der dubbele EE en OO niet, dan op het laatst der veertiende eeuw, zou zijn in zwang gekomen: dewyle wy ouder bewyzen hebben. Wy willen niet spreken van ouder Charters door MIERIS, VAN DE WALL, en anderen uitgegeven, waar in wy die dubbele EE en OO vinden. het is toch zeker, en my overtuigend gebleken, dat die uitgaven geschied zyn naar afschriften

van later tijd, waarin ze niet de oude spelling behouden, maar hun eigene gebruikt hebben. Echter kunnen wy bewyzen, dat in stukken, buiten alle bedenking, geschreven in het begin der veertiende eeuw, die verdubbeling reeds gevonden wordt. laat ons slechts een voorbeeld geven, 't welk voldoende is. In een Charter van 1321, des woendaghes na beloken Paesschen, *Perkement Register* E. L. 13. fo. XII. verso tot XIV. verso, SOE *hebben wi omē den GHEMEENEN orbaer ons lants eñ d' liede van onsen lande ghemaect EENE nieuwe havene in onse poirt te Vlissinghe - Eñ wi willen dat alle die ghene die binnē der vryheden van Vlissinghe wonē of comen sullen te wonen mogen COEPEN ēn VERCOEPEN - Eñ SOE wat mañe die verschen visch coept jehens een andēn of harinc die sal hem betalen met GHEREEDEN ghelde - voirt SOE wie sijn goet bider ZEE of by den wāt bringhen. - Voirt SOE wie den andēn loghen streept of LEELICHEDE doet mit sprekene verboirt jegens ons X. S. ēn d̄ pont V.S. - SOE wanneer III wittachtighe mañ bi haren EEDE eene twistelike sake voirtbrengē an den baliu ēn an die scepenē daer sullen die scepenē op orkondē eñ wisē - die baliu eñ die scepenē sullē gaē t' vierscarē eñ doen die clocke luden die ghemeente mede te HOEPE te doene - SOE wie die clocke luit buten GHEMEENE rade d̄ scepene die verboirt jehens ons sijn hant het ne ware dat hi onvroet of dronckich ware - Eñ van GHEENE BELEEDE van versekert scout (een zekere schuld) en salmen niet meer neme dane VI. schell. onse baliu die helft eñ die scepene die ten BELEEDE comē dand' helft - van saken die ons TOEBEHOIREN - wort hi ghevanghen omē sakē die tote desen dinghen BEHOIREN. ZOO ook HOOGER, ZEELANT, EENICH scepen, EENICH poirter, noit enich.*

En zoo vinden wy die verdubbelinge ook in het stuk, 't welk in dat Register dit Charter vooraat, namelijk de Keure van Middelburg 12 53/54, 't oudste stuk, het welk tot hier toe in het Nederduitsch bekend is, gelijk wy reeds elders l. d. bl. 12. te kennen gaven.

Doch wy brengen dit niet by, om daarmede te bewyzen, dat deze verdubbeling der klinkers reeds te dier tyde, 1254, in gebruik zoude geweest zijn. het tegendeel blijkt uit den origineelen brief, berustende in de archiven der stad Middelburg, in het secreet comtoir, Lade I. No. 60, waarvan my door den Wel Ed. Hooggeleerden Heer ADR. KLUIT een letterlijk en punctueel afschrift, door hem zelve vervaardigd, ten gebruike gegeven is. In deze origineele Keure staat Reg. 3. en elders: so *wie dat* ENEGHEM *mensche*. in het Perkement Register E. L. 13. f. IX. *soe wie dat* EENIGHEN *mensche*. Reg. 8. *hen ne ware in* GHEMENE *stride*. Perk. Reg. f. IX. verso *hen ware* (het en ware, ten ware) *in* GHEMEENEN *stride*. Reg. 17. *alle de* PORTREN *van Midd.* *haren* TENEN *rechte*. Perk. Reg. f. X. *alle die* POIRTRE *van Middelb.* *hoirē* (d.i. behooren) *TEENē rechte*. zoo ook elders Reg. 25. WEDERKEREN, Perk. Reg. f. X. WED'KEEREN. Reg. 33. *bi horen* EDE. Reg. f. X. verso *bi horē* EEDE. Reg. 51. *erue* COPEN. Perk. Reg. f. II. verso COEPEN. Reg. 51. DELEN. Perk. Reg. DEELEN, *dividere*. Reg. 53. ZELANT en elders. Perk. Reg. f. XI. verso ZEELANT. Reg. 67. ERE. Perk. Reg. f. XII. EERE. allen vinde ik in de origineele Keure Reg. 49. *Niemene ne mach hebben* WEESEKINS GOET *hine does hem seker binnen Midd'*. Perk. Reg. f. XI verso WEESEKINTS *goet*.

Het is genoeg, aangetoond en bewezen te hebben, dat deze verdubbeling der EE en en OO, reeds meer dan vier en

een halve eeuw, in onze Nederduitsche taal heeft plaats gehad: schoon er in de monnikenschriften van de vijftiende en het begin der zestiende eeuw geen acht op geslagen is.'

Ik erkenne, dat in de monnikenschriften van de vijftiende en zestiende eeuw op dit onderscheid geen acht geslagen is; dan ik meene bewyzen aan de hand in overvloed te hebben, dat de kracht der waarheid echter ook in de monnikenschriften, en in het handschrift van MELIS STOKE, door WOUTER DEN KLERK vervaardigd, (waarvan, als ook van de andere handschriften van MELIS STOKE de Wel Ed. Geb. Heer MR. MATHIAS RÖVER my het gebruik heeft verleend) dezen schryvers in sommige woorden dat gebruik afgeperst heeft. Ik zal my in deze niet beroepen op *geesten, beesten, cloester, croen*, en meer diergelyke, omdat zy te veel tegenspraak onderhevig schynen: schoon de schryvinge van *gesten, besten, closter*, by sommigen gebruikt, ons in deze, en menigte andere woorden, bewijs aan de hand geeft, dat men met die woorden in den war, en door de kracht der uitsprake tot de rechte spellinge gedreven is, die eindelijk de overhand gekregen heeft. Nader komen de woorden, die met EY gespeld, en by sommigen met E, by anderen met EE geschreven zijn. dit heeft ook in OI plaatse, dat by anderen met OE, eindlijk met OO voorkomt: als in *vleyschelijke, deylen, teykenen, meyster; gevreysde* STOKE V. 641. *heyte* voor *heette*, nu *hette* of *hitte*, *Boek der Byen* MS. fo. 16. b. *heiten*, noemen, fo. 5. a. *geheiten*. fo. 2. b. 10. a. *oirsprong, oirber, poirte*; ook *stroeme, droeme, boeme, toonen, ghewoene, noeyt*. eindelijk *stroomen, droomen, boomen, toonen, gewoone*, wyzen door de verwarringe, die er in is, de onzekerheid aan, waarin de schryver was, om uittedrukken den klank, dien hy hoorde, en die een andere was dan de klank

der gemeene E en O. dan beslissende zijn ten dezen opzichte de woorden, welke of altijd, of byna altijd, met EE geschreven worden. als

ZEE. in 't Handschrift van WOUTER DEN CLERK I. 47. 285. 293. 643. als ook *zeeland* I. 32. en *zierikzee*. zoo ook BROEDER GERARD vs. 670. 1513. 1515. 1540. 1602. *Boek der Byen* bl. 18. a. *Coll. der Vader*. f. 2. b. MAERLANT bl. 1. 8. 22. 29. 41. ook *Spieg. der Volcom.* [1400.] f. 11. b. 130. b. 132. b. 264. 277. 735.

TWEE. ONTWEE, STOKE I. 254. 261. BROEDER GERARD vs. 494. 628. 1171. *Spieg. der Volcom.* f. 78. a. *Coll. der Vadersen* f. 23. c. 28. a. d. 29. b. 31. d. 34. c. MAERLANT bl. 4. 23. 36. 38. 43. 75. dan, daar dit woord, zelfs in de uitsprake, in sommige plaatsen wel eens twyfelachtig is, moet het niemand wonder dunken, dat wy by MELIS STOKE, in 't H.S. van WOUTER DEN CLERK, *tue* I. 941. en somtijds, als by BROEDER GERARD, *twe* vs. 17. *ontwe* 477. vinden. In de *Coll. der Vad.* f. 27. d. staat ook *twe*, dan om den regel, die buiten dat te vol is.

WEE. in den *Spieg. der Volcom.* f. 72. b. *Coll. der Vader.* f. 8. b. 36. a. ook *Iste Coll.* c. 13. BROEDER GERARD vs. 495. MAERLANT bl. 36.

MEE voor *meere*. STOKE (WOUTER DE CLERK) I. 48. 262. BROEDER GERARD vs. 18. 45. 183. 576. 629. 1172. MAERL. bl. 4. 88. 102. *nimmee* 76.

SNEE. BROEDER GERARD vs. 577. 585. 639. echter 551. *sne*.

VEE. *Boek des gulden throens* fol. ij. a. waarvan VEELIC. (ψυχικὸς 1 *Cor.* II: 14.) *Profectus* voorr. c. 3. *Coll. der Vader.* c. 16. 17. 18.

LEERE. LEERAER. BROEDER GERARD vs. 182. MAERL. bl. 18. 20. 23. 54. 82. 88. 93. 105. echter meermalen ook

lere. in 't *Boek des gulden throens, leeren*. f. iv. d. *leeringhe*. viij. c. dan *leret, leren*. f. 1. b. ij. *lere*.

EEREN. BROEDER. GERARD vs. 754. voor ploegen. EERE. *honor. Profect.* voorr. c. 18. MAERL. bl. 24. 26. 30. 32. 36. 41. 47. enz. echter ook meermalen *ere*.

DEELEN. *Profectus* voorr. f. 1. a. het werk zelf c. 1. *Coll. der Vader*. f. 30. d. 36. c. MEDEDEILEN. MAERLANT bl. 25.

GHEESELEN. *Spieg. der Volcom*. f. 25. a. *Coll. der Vader*. f. 49. a. *Boek der Byen* f. 7. b. GHEESSELINGE.

Het Handschr. B. van MELIS STROKE is al zeer nauwkeurig in het onderscheid van E en EE. voorbeelden daar van zijn

EENE. I. vs. 136. 154. 297. 432. 434. 472. 474. 475. 505. enz.

EERE. I. vs. 84. 96. 228. 371. 683. 930. 991. 1252.

HEEREN. I. vs. 133. 158. 1251.

DEELE. I. vs. 598. GHEDEELĒ 243. 273.

MEERE. I. 240.

GHEERE. I. vs. 1275.

echter leze ik *leren*. I. vs. 978. *lene*. 723. *stenen*. 629. 640. 643. 744. 1000.

allene. I. vs. 743. 958. *clene*. I. vs. 999. 1217.

Daar was noch een heele lijst van woorden uit MAERLANT te maken, daar wy de EE in vinden, als *meenen, vermeesamen, wreedem, smeeken, heeten, ghemeene, alleene, steenen, cleene, cleederen, keeren, beenen, heelen, ghereeden, weenen, seere*, meermaals.

Zoo is ook deze keuze blijkbaar in het Lied, op Graaf Floris den V. gemaakt, en achter den *Rijmbybel* van MAERLANT gevonden, in 't H.S. uit de boekery van den Heere EMTINCK gekomen, en noch onlangs in eigendom van wylen den voortreflyken Heere Z.H. ALEWIJN, en door den

Heere F. VAN LELYVELD uitgegeven in eene aantekeninge op B. VII. vs. 1177.
immers vinden wy daar

EENEN. *coupl* l. 6. 20.
HEERE. - 3. 10. 13.
HEETEN. - 12.
SEERE. - 13.
EERE. - 13.
EEDELE. - 17. 22. echter *edele*, *coupl*. 10.
KEERE. - 10.
TUEE. - 22.
VROOLIC. - 6.
SCOENE. - 10. 13. 15.
GROOTE. - 13.
SOE. - 19.

Dan wy gaan over tot het Handschrift der vertalinge van *Boëthius* door JACOP VILT 1470, en dat van JAN VAN HELU,^(a) onzeker op wat tijd vervaardigd, echter zeer oud. daarin vinden wy eene menigte woorden, die met EE en OO of OE gespeld zijn, als by JAN VAN HELU:

ALLEENE. b. 2. l. 1. ook by J. VILT f. 1. b. 5. a. 7. a. 35. a. 43. 194 a.
beere. (*ursus*) J. VILT 152. a.
ONTBEEREN. J. VILT 2. b. 51. b. 97. a. 20. a.
CLEEDEREN. bl. 273. l. 20. J. VILT 21. a. 152. a. 17. a. bis b.
CLEENE. J. VILT 3. b. 24. b. 36. b. 41. a. 92. b. 111. b. 144. b.

(a) Ziet den Heere VAN LELYVELD aantek. op HUYDECOPER II. D. bl. 483. enz.

DEELEN. bl. 90. l. 20. J. VILT 17. b. 112. b. DEELINGE 193. b. 97. a. 198. a.
 DEEREN. bl. 280. l. 15. J. VILT. 17. a. 20. a. 23. b. 36. b. 104. a. 128. 152. b.
 EE. bl. 181. l. 7.
 EEDEN. J. VILT 152. a. b.
 EEDE. J. VILT 75. a.
 EEDEL. J. VILT 67. b. 95. b.
 EENEN. J. VILT 2. b. 3. a. 12. b. 17. b. 34. a. 89. b. 200. a.
 EENIGHE. J. VILT 1. b. 11. b. 89. b. 108. a. 153. a. 198. b. 201. a.
 EERE. bl. 1. l. 6. 198. 201. 210. l. 12. 223. l. 12. 224. l. 4. J. VILT 1. a. b. 3. b.
 33. b. 90. 92. b. 203. a. ONTEEREN. J. VAN HELU 210. l. 7.
 EEREN. (landbouwen) J. VILT 97. a.
 GHEENEN. J. VILT 1. a. 34. b. 153. b. 199. b. 200. a.
 BEGHEEREN. J. VILT 1. a. 2. b. 3. a. 13. a. 89. b. 90. a. 92. a. 97. a. 108. a. 154.
 a.
 GHEHEELE. J. VILT 202. b.
 HEERE. bl. 1. l. 5. 2. l. 15. 17. 25. 198. 211. l. 5. 223. J. VILT 2. b. 11. b. 35. 144.
 b. 157. b. 197. b.
 HEERE. (leger) bl. 273. l. 17.
 HEETEN. (noemen) bl. 252. l. 29. 276. l. 25. J. VILT 2. b. 16. a. 77. b. 82. b. 193.
 b. 200. a.
 JUWEELEN. J. VILT 101. a.
 KEEREN. bl. 3. l. 8. bl. 7. l. 3. l. 8. l. 11. 28. 198. l. 3. 205. l. 30. 210. l. 6. 211. l.
 28. 254. l. 5. J. VILT 88. b. 124. a. 154. a. 201. b.
 BEKEEREN. 112. a. VERKEEREN. 51. b. 93. a. 152. a. WEDERKEEREN. J.V. HELU
 211. l. 28.

LEEDE. j. *leed*. bl. 53. l. 13.
 LEEDEN. j. *leiden*. J. VILT 23. b. 152. a. 153. a.
 LEEDREN. J. VILT 17. b.
 LEEKEN. (*laici*) bl. 5. l. 29. 256. l. 12. J. VILT 94. a.
 LEELICHEDE. J. VILT 82. b. 98. a. LEELIKE. 18. a.
 LEENE. (*leengoed*) bl. 258. l. 17.
 - (*te*) bl. 53. l. 8.
 LEENEN. J. VILT 49. a. VERLEENEN. 1. a.
 LEEREN. bl. 2. l. 12. bl. 11. J. VILT 1. a, b. 5. a. 7. a. 15. a. 33. b. 34. b. 51. b.
 112. a. 152. a.
 LEEWE. bl. 81. l. 1. 112. l. 31. 160. l. 21.
 GHEMEENE. J. VILT 5. 9. 7. a, b. 21. a. III. 5. 157. b.
 MEENEN. J. VILT 1. a. 4. b. 11. b. 12. a. 35. *glose*. 41. 92. a. 90. 112. b. 198. b.
 201. b. MEENINGE. 89. b. 85. b.
 MEERE. bl. 104. l. 13. GHEMEERET. bl. 14. l. 15.
 PEEREN. J. VILT 20. a. 51. b.
 REEDEN. (*schepen*) 151. b. BEREEDEN. 153. a.
 REESEN. bl. 50. l. 3.
 SCEEDEN. j. *scheiden*. J. VILT 1. b. BESCHEEDELIC. J. VILT 15. b. VERSCEEDEN.
 18. a.
 SEERE. bl. 1. l. 26. 2. l. 7. 20. l. 32. 21. l. 32. 201. l. 11. 15. 32. 205. l. 35. 207.
 l. 37. 211. l. 35. J. VILT 7. a. 8. a. 11. b. 15. a. 16. b. 36. 87. a. 110. a. 144. b.
 154. b.
 VERSEEREN. J. VILT II. b. 152. b.
 SMEEKINGHE. J. VILT. 46. b. SMEEKELIC. J. VILT 48. c.
 SPREEDEN. j. *spreiden*. J. VILT 152. a. *bedde* SPREEDEN is te Hoorn noch gemeen.
 STEEGHER. j. *steiger*. J. VILT 17. b.

STEENEEN. (*lapides*) J. VILT 97. a. 111. b.
 TEEKEN. bl. 5. I. 29. 6. 1. I. 211. I. 23. J. VILT 6. b. 7. b.
beteekenen. 6. a. b.
 TWEE. bl. 7. driemaal. 209. I. 4. 256. I. 10. J. VILT 10. a. 12. b. 13. a. 17. a. 76.
 b. 200. b.
 VEEDE. bl. 53. I. 12. 131. I. II. 169. I. 20.
 VERTEEREN. J. VILT II. b.
 VLEESCHE. J. VILT 109. b.
 VREESEN. bl. 22. I. 23. 50. I. 2. 69. I. 4. J. VILT 107. b. 109. b. 158. b. bis.
 VREESELIC. 197. I. 3. J. VILT 49. a.
 WEE. bl. 12. bis. 13. 205. I. 4.
 WEEKEN. (*week maken*) J. VILT 96. a.
 WEENEN. J. VILT 17. a. 19. a. WEENINGHE 15. b. 18. b. 130. b.
 BEWEENENDE. 15. a. 16. a.
 WEENE. 21. a.
 WEEREN. J. VILT 96. b. VERWEEREN, bl. 280. I. 1. b.
 GHEWEERE. bl. 273. I. 18
 WEERELT. J. VILT 13. a. 15. a. b. 23. b. 83. a. 97. b.
 WEESEN. (*pupilli*) bl. 22. I. 22. 23. I. 11.
 WEEWITE. J. VILT 107. b.
 WREEDE. J. VILT 23. a. 85. b.
 ZEE. bl. 50. I. 3. 207. I. 31. 231. I. 3. J. VILT 23. a. 111. b. 152. a. b.
 ZEELE. J. VILT 97. a.
 ZWEEREN. 22. a.

Zoo is het ook met het onderscheid van o en oo; dan als ik, en ook de Heer VAN
 LELYVELD, opmerkte, dat daarentrent meer gehaspel geweest, en dat later in gebruik
 geraakt is. immers, schoon het H.S.B. van MELIS STROKE het onderscheid van E en
 EE zeer wel heeft, is er het onder-

sheid van o en oo niet in te vinden: zoo ook in den *Boëthius* 1485 te Ghent gedrukt. Echter denke men daarom niet, of de Ouden dat in het geheel niet gekend hebben. Zeker vinden wy dat onderscheid reeds in BROEDER GERARD, die gelijk ook S. BERNARD in zijn *Sermoenen*, altijd SOE, zoo, schreef vs. 8. 12. 25. 36, 37. 49. 52. 85. enz. dat ook in de *Sermoenen* van JAC. DE VORAGINE overal voorkomt. zoo ook schrijft BR. GERARD byna altijd *droeghe, gheloeue* meermalen, ook *groeter* (dan ook dikwils *gheloue* en *groter*) *woenen, scoene, toeghen, soemer, hoeghe, roede, persoenen, loepen, cloeuen*, schoon men die alle byna ook by hem met o gespeld vindt. dan het is niet vreemd, in de eerste drukken vele verwarringen te vinden, daar men meest al de afschriften der monniken gevolgd, en die nu en dan met de landspellinge verward heeft. Zeker niet, alleen in spellinge, maar ook in zaken van meer belang, zijn in VELDENAER, 't *Boek des gulden throens*, 't *Vaderboek*, de *Sermoenen* van JACOBUS DE VORAGINE en S. BERNARD, verwarringen, die aantoonen, dat dat kwaad veel ouder dan de komste van den Hertog van Alba is. dan ter zake! by JAN VAN HELU en JACOP VILT blijkt ook, dat men tusschen O en OO, veelal door OE gespeld, onderscheid gemaakt heeft. blyken daarvan zijn er vele by den eersten, dan meer, en nader met ons overeenkomende, by den laatsten. by JAN VAN HELU vinde ik altijd

GROOTE. bl. 5. l. 24. 11. l. 26. 12. l. 11. 13. l. 1. 18. l. 3. 32. 19. l. 30. 20. l. 16. 22. l. 6. enz.

NOODE. bl. 61. l. 29. 125. l. 22. 218. l. 1. dan ook *noder* bl. 205. l. 31. *node* 211. l. 13.

HOOREN. bl. 39. l. 13. bl. 88. l. 1. 114. l. 21. 163. l. 8. echter *horen* bl. 71. l. 9. 131. l. 33.

DOODEN. bl. 98. l. 13. 196. l. 31. 236. l. 32. echter in een zeer langen regel 175. l. 18. *dode*.

ALSOE en SOE, overal.

BOEMEN, bl. 6. l. 7. 77. l. 28. 200. 1l. 6.

COEMANNEN. *kooplieden*) byna altijd.

GOEPE. bl. 136. l. 12. l. 19. doch *copen* op de meeste plaatsen.

DOEUEEN. bl. 175. l. 8. doch *douen* (*fatuari*) overal.

DOEGEN. bl. 50. l. 13. echter *gedogen* op vele plaatsen.

DROEMEN. bl. 6. l. 8.

GHELOEUEEN. bl. 15. l. 13. 21. l. 5. 188. l. 32. doch *ghelouen* bl. 60. l. 8. 64. l. 28.

dan daar is 't voor *beloven*. zoo ook bl. 66. l. 27. ook bl. 36. l. 31.

GHEWOENE. bl. 4. l. 5. 136. l. 7.

HOEGE. bl. 27. l. 34. op menigvuldige plaatsen. echter ook veelmalen *hoge*.

ROODEN. bl. 12. l. 29. 13. l. 27. echter *roder* bl. 11. l. 33. 140.

ROEME bl. 39. l. 29.

ROEVEN. bl. 9. l. 33. 14. l. 29. 15. l. 14. 175. l. 28. 177. l. 8. 21. l. 13. echter ook *roven* bl. 79. l. 21. 80. l. 23.

SCOENE. bl. 45. l. 20. 45. l. 3. 80. l. 16. 86. l. 10. 112. 1. 3.

TOENEN. bl. 2. l. 28. 11. l. 17. 86. l. 27. 124. l. 10. 160. l. 5. 166. l. 18. 22.

TROENE. bl. 112. l. 2.

WOENEN. bl. 40. l. 11. 155. l. 5.

echter *blode, blote, bouse, lonen, oge, storen, toren*, (gramschap) *vrome*.

by JACOP VILT

BOOMEN. f. 3. a. b. 12. b. 111. b. 127. a.

COOPEN. f. 5. b. 85. a.

DOOGHEN. f. 83. a.
 GEDOOGHEN. f. 109. b. 193. b.
 DOOLEN. f. 196. b. echter ook *dolen* f. 4. a. 92. a.
 DOOLINGHE. f. 90. a. ook *dolinghe* f. 109. a.
 DOOVE. f. 157. a.
 DROOGHEN. f. 117. a.
 VERDROOGHEN. 127. a.
 DROOMEN. f. 88. a.
 GHELOOUEN. f. 7. a. 90. b. 195. a.
 GROOTE. f. 3. b. 6. b. 12. b. 17. a. 43. a. 95. b. 107. b. 111. b. 134. a. 154. a.
 echter *groter* f. 5. b.
 HOOGHE. f. 88. a. 24. 12. a. 14. a. 90. b. 194. b.
 HOOPEN. f. 5. b.
 HOOREN. f. 87. a. 123. a. 124. a. 193. 198. a.
 BEHOOREN. f. 3. a. 52. b. TOEBEHOOREN. f. 127. b.
 LOOCHENEN. f. 57. b. 59. b.
 LOONE. f. 83. a.
 NOODE. f. 114. b. echter *node* f. 4. b.
 OOGHEN. f. 2. a. 6. b. 16. b. 88. b. 197. b.
 OORBOOREN. f. 6. a.
 OORE. f. 87. b.
 POOGHEN. f. 2. a. b. 4. b. 12. b. 90. a. 193. b.
 ROOME. f. 7. b. 8. b. echter *Romein* 7. a. b. 8. a.
 ROOUEN. f. 42. b.
 SCOONE. f. 1. a. 122. a. echter *scone* f. 89. a.
 TOOGHEN. f. 4. b. 88. a. 112. a. 120. b.
 BETOOGHEN. f. 2. b. 3. a. 10. b. 52. b.
 VOOREN. f. 1. a. 9. a. 91. a.

In de zestiende eeuw vindt men deze spellinge met het onderscheid van E en EE, O en OO zeer gemeen. zoo heeft men 't, hoewel met vele afwykingen, in *dlenen ons liefs heeren Jhesu Christi*, gedrukt te Antwerpen 1503. al zeer

naauwkeurig in *een troostende spiegel der siecken en der ghenen die in lyden zijn*, by Niclaes van den Oldenborch 1531 gedrukt. de Bybel te Antwerpen 1532 gedrukt ken het ook, doch met afwykinge,^(a) en heeft altijd *Heren en gheloue*. Zoo zijn ook de *Institutiones Imperiales* van 1534. niet zonder verwarring in dit stuk. *Het sondament der Medicinen en Chirurgie* 1530 te Antwerpen, en de *groote Herbarius* 1538 te Utrecht gedrukt, zijn, buiten eenige verkiezingjens, al zeer naauwkeurig. de *Spelen van Sinne* Gent 1539 zeer net^(b). ook de *Duytsche Adagia* Antwerpen 1550. J. MOERMAN, *Cleyne Werelt*. M. WALTER DELEEN, *Waerachtige beschriuinge* 1558.^(c) ook de *Andria* van C. VAN GHISTELEN 1555. zijn HEAUTONTIM. 1562. en andere spelen door hem uit TERENTIUS vertaald. PH. VAN MARNIX, Heer van S. Aldegonde, *Roomsche Byencorf* 1565. op den naam van ISAAC RABBOTENU VAN LOVEN 1569. volgens de voorrede uitgegeven; ook zijn *Wederlegginge der Geestdryvische leere*, in 's Gravenhage by Aelbrecht Heyn drixzoon 1595. gedrukt. PLANTIJN, *Schat der Nederduytscher Spraken* Antw. 1573.^(d) Ook het *Gulden boek van Marcus Aurelius* 1589.^(e) NICASIVS VAN DER SCHUERE, *Institutio Christiana* 1581. C. STEVINS *Landtwinninghe* 1582. PHILIPS NUMAN, *Strijt des gemoets* 1590. C. KILIAAN, *Lexicon* 1599. BEZA, *over de straffe der Ketteren* 1601. door BOGERMAN en GELDORPIUS vertaald. MERULA, *over de Wildernissen* 1605. D. HEINSIVS *Gedichten* 1616. zijn alle

- (a) Ziet den Heere Z.H. ALEWIJN, in de *Proeve van Oudh. taal en dichtkunde* door D.A.O.M. II. D. bl. 106.
- (b) Dezelfde bl. 106.
- (c) Dezelfde bl. 106.
- (d) Dezelfde bl. 107.
- (e) Dezelfde bl. 107.

wegens hunne juistheid in deze spellinge te pryzen: ook is de *Spiegel der minnen* van COLIJN VAN RIJSSELE 1577. gedrukt al vry zuiver. dezen voet hielden ook onze kundige Bybelvertalers 1637. te weten zy volgden de gemeenenlands spellinge, rustende op de gemeenenlands uitsprake.

Of er meer getuigen voor een achtbaar gebruik vereischt worden, zou dwaasheid zijn te twyfelen.

Daar dan noch dit onderscheid op de tonge in vele streken van ons Vaderland leeft; daar zelfs, de werktuigen der sprake zich anders en anders bewegen in het uitspreken van E en ee, van O en OO; en het dus blijkbaar is, dat de EE en OO andere, schoon verwante, klanken zijn van E en O; daar, van onze vroegste Schryveren af blyken van dit opgemerkte onderscheid zijn; daar dezelve in tegendeel geen onderscheid tusschen de lange en korte klinkers in hun geschrijf gemaakt hebben: oordeelen wy, dat de Heer HUYDECOPER geene reden hadde, om eene andere spellinge optewerpen; dat die waardige Heeren, welke ons de nieuwe Psalmberyminge op Hoog gezag bezorgd hebben, geene gronden hebben gehad, om van de spellinge onzer Bybelvertalers aftewyken. ook dat de Heer TEN KATE gedwaald hebbe, die stelde,^(a) *dat de spelling van de lange klinkers, wanneer in een zelfde Silbe geen Mede-klinker agterop volgt, op de Latijnse wyze doorgaends enkel genomen word van MELIS STOKE, en in de verdere Schryvers tot Ao. 1600 toe, zo wel by de A als E en O: zulks dat er toen geen onderscheid. van spellinge was ten opzigte van de lange EE en ÉÉ, en OO en ÓÓ.* en verder:^(b) *dat die maniere van korte spelling tot niet lange*

(a) *Aenl. tot het verhev. deel der Ned. sprake* I. D. bl. 157.

(b) *Dezelfde* I. D. bl. 159.

voor Ao. 1600 de gebruikelijke was. Doch dat met het verbreiden der Drukkunst en het doordringen der Reformatie, onze opmerkende Schryvers getragt hebben, om dit in schrift verzuimde onderscheid tusschen de lange harde *éé* en zagte *ee*, en lange harde *óó* en zagte *oo* in de spelling, zo verre zulks zonder bovenstreping te doen was, ook aen te wyzen. Zoovele blyken uit de alleroudste en zelfs uit de monnikenschriften; die aanzienlyke lijst van Schryvers zeker, van 1470 af tot na 1600, toonen ten duidlykste, dat het onwaar zy, dat van MELIS STOKE en van de verdere Schryvers tot 1600 toe, die spellinge der klinkeren zoo plaats gehad heeft, dat de spellinge van de lange klinkers doorgaands enkel genomen werd; en dus dat het onwaar zy, dat die maniere van korte spellinge tot niet lange voor Ao. 1600 de gebruikelijke was.

Dan wanneer in alle woorden, waarin dit onderscheid plaatse heeft, de Schryvers dit stuk der spellinge tot volkomenheid gebracht hebben, durve ik noch niet bepalen. De Heer Z.H. ALEWIJN^(a) riep, het gene TEN KATE van 1600 zegt, tot 1550 te rugge. Daar is noch te veel dat onzeker is, om alles te bepalen. by voorbeeld: wat is de reden, daar men *wonen* zege, dat men *woonen* schrijft? daar men *vroomen* zegt, dat men *vromen* by de netste Schryvers vindt? zoo ook *vrolijk*. *leeuwe* gaat volmaakt aan; maar waarom *eeuwe*, daar nu de E zacht klinkt? *twee* en *twe* wordt in onderscheidene plaatsen, die het onderscheid van E en EE kennen, onderscheidelyk gesproken, ook *twie* en *twy*, waarvan *twyfelen*. daar is in dit stuk noch veel gronds, die woest ligt, en de handen van naarstige

(a) *Proeve van Oudheid- Taal. en Dichtkunde* door DULCES ANTE OMNIA MUSAE II. D. bl. 104.

en naauwkeurige taalbouwers vordert. De strengste oplettenheid der leden van de Maatschappy van Vaderlandsche letterkunde, die aan een Nederduitsch Woordenboek arbeiden, zouden, door elkanderen hunne aantekeningen over dit stuk medetedeelen, dat in het schoonste daglicht kunnen stellen, het is my genoeg, reden van het geschrijf van den Heere VAN LELYVELD en my gegeven te hebben, ook van de gronden, waarop mijn zeggen in de *Historie der Overzettinge van den Bybel* rustte. De in onze oude schriften bedreven lezer zal over dezelve kunnen oordeelen. Zijn zy niet toereikende, en blijkt my dat, ik wil mijn gantsch gebouw gaarne zien invallen. Dat beter, dat meer naar waarheid is, is het eenige, dat ik zoeker, is my meer waardig, dan alle de kosten van tijd daaraan belleed. N.H.

Aanteekening

Lijst van woorden

met de dubbele EE en OO, uit den STATEN BYBEL 1637, zijnde de eerste uitgave, waar in zeer weinige verzinningen; doch in volgende afdruksels verscheidene afwykingen^(†).

N.B. Woorden, waarby geen Text staat, komen niet voor in den STATEN BYBEL; daar enz. achter den Text staat, beteekent, dat het in den zelve op vele plaatsen bestendig zoo voorkomt.

ABEELHOUT, *populus alba*. 1 Kon. V: 8. kantt.

AFKEERIG. zie op KEEREN.

* ALLEENE, *solum*. Gen. XXVII: 13. enz.

ALREEDE, *jam*. Gen. XLIII: 10. enz.

ALSOO, Gen. I: 7. enz. doch ook somtijds *also*. zie wyders op zoo.

- (†) Op verscheidene plaatsen, *beeven*, *beevinge*, *beevende*, *beveelen*, *belooven*, *te voeren*, *voorige*; doch in de eerste uitgave overal ten rechte BEVEN, BEVINGE, BEVENDE, BEVELEN, BELOVEN, TE VOREN, VORIGE.
In de eerste uitgave by verzinning Gen. XXXVII: 7. XLII: 6. XLIII: 26. *sy boogen*; doch ten rechte sy BOGEN, Exod. XXXIII: 10, 1 Sam. VIII: 3. 2 Kon. XVII: 6. Ps. CVI. 19. 1 Kon. II: 41. *getoogen*; doch anders GETOGEN. *sy droopen*, Richteren V: 4. doch ten rechte zy DROPEN Ps. LXVIII: 9. Integendeel Gen. XXXVII: 7. SCHOVEN, *merges*; doch op de andere plaatsen ten rechte SCHOOVEN. Joann. XXI: 18. by verzinning SLEPEN; doch anders overal SLEEPEN of SLEYPEN.

BEEN, BEENEN, *os, ossa*. Gen. II: 23. enz.
 BEER, BEEREN, *ursus, verres*. BEYREN. Jes. LIX: 11. enz. BEYRINNE. Jes. XI: 7.
 * BEGEEREN, *petere, cupere*. Exod. XX: 17. enz. zie hunne Taalregels bl. 79.
 BEHOOREN. zie op HOOREN,
 BELEEDIGEN, *nocere*. Gen. XXXI: 50. enz. doch *ledig*, otiosus. Gen. XXXI: 42.
 enz.
 BEROOVEN. zie op ROOVEN.
 BEZEEREN. zie op ZEER.
 BLEEK, BLEEKE. *pallidus*. in den St. Bybel geen verbogen naamval.
 BLEETEN, *balare*.
 BLEETINGE. Richter. V: 16.
 * BLOODE, *formidolosus*. Richter. VII: 3.
 BLOOT, BLOOTE, *nudus*. Jes. XX: 4. enz. ONTBLOOTEN. Gen. XXX: 37. enz.
 BONTGENOOTEN. zie op GENOOT.
 * BOOM, BOOMEN, *arbor*. Gen. III: 2. enz. zie hunne Taalregels bl. 82.
 BOON, BOONEN, *faba*. 2 Sam. XVII: 28. enz.
 BOOR, BOOREN, *terebra*.
 DOORBOOREN. Exod. XXI: 6. enz.
 BOOS, BOOZE, *malus*. Exod. XXIII: 2. enz.
 BOOT, BOOTEN, *scapha*. In den St. Bybel geen *pluralis*.
 BREED, BREEDE, BREEDER, *latus, amplius*. Jes. LI: 58. enz.
 BROOD, BROODEN, *panis*. Exod. XII: 15. enz. zie hunne Taalregels bl. 83.
 BROOS, BROOZE, *fragilis*. In den St. Bybel geen verbogen naamval.
 DEEL, DEELEN, *pars*. Josua XVII: 6. enz.
ten DEELE. Dan. II: 41. enz.

du ook * DEELEN, VERDEELEN. Spr. XVII: 2. enz. doorgaands DEYLEN. zie hunne Taalregels bl. 79.

* DEEREN, *nocere*.

DEESSEM, DEESSEMEN, Exod. XII: 15. enz.

DOOD, DOODEN, *mors, mortui*. Gen. XXIII: 4. enz.

* DOODEN, *occidere*. Gen. XII: 12. enz. zie hunne Taalregels bl. 83.

* DOOF, DOOVE, *surdus*. Exod. IV: 11. enz.

DOOVE kole. Spr. XXVI: 21. enz.

* VERDOOVEN.

* DOOLEN, *errare*. Gen. IV: 12. enz.

DOOPEN, *baptizare*. Luc. XVI: 24. enz.

DOOS, DOOZEN, *capsula*.

* DROOG, DROOGE, *siccus, aridus*. Gen. I: 9. enz.

DROOGEN, AFDROOGEN, OPDROOGEN. Joann. XIII: 5. enz. Jes. XIX: 6. enz. zie hunne Taalregels bl. 84.

DROOM, DROOMEN, *somnia*. Gen. XXXVII: 8. enz.

* DROOMEN, *somniare*. Psalm CXXVI: 1. enz. zie hunne Taalregels bl. 82.

DWEEPEN, *fatuari*.

* EED, EEDEN, *juramentum*. Gen. XXIV: 8.

MEYNEEDIG. 1 Tim. I: 10.

BE-EEDIGEN. Num. V: 21.

EEKEL, *glans*.

* EEN, EENEN, *ullus en unus*.

* EENIGEN, *unicus*, zoo wel als *aliquis*. Gen. II: 7. 8. enz. Exod. XXII: 10. enz.

* EERE, *honos*. Ps. VIII: 6. enz.

EEREN, VEREEREN. Ps. L: 15. enz.

FOOLEN, *illudere*.

* GEDOOGEN, *pati*.

* GEENEN, *nullus*, Ps. LXXXVI: 8. enz.
 doch *der gener*, *illorum*. } overal. zie hunne Taalregels bl. 79.
van 't gene enz. } overal. zie hunne Taalregels bl. 79.
 GEESSELEN, *flagellare*. Matth. XX: 19. enz.
 GEHEEL, GEHEELE, *totus*. Gen. I: 26. enz.
 * GELOOVEN, *credere*. Num. XIV: 11. enz. doch *loven*, *laudare*. Gen. XXIX: 35.
 enz. *beloven*, *promittere*. Deut. XXIII. 22. enz. *oorloven*, *promittere*.
 * GEMEEN, GEMEENE, *communis*. Jes. II: 9. enz. doorgaands GEMEYNE.
 GENOOT, GENOOTEN, *focius*.
 BONTGENOOTEN. Gen. XIV: 13.
 HUISGENOOTEN. Gal. VI: 10.
 MEDEGENOOTEN. Ps. XLV: 8.
 * GEREED, * GEREEDELIJK, *paratus*.
 GOOCHELEN, *dexteritate quadam decipere*.
 GROOT, * GROOTE, * GROOTER, *magnus*. Gen. I: 16. IV: 13. enz.
 HEELE is GEHEELE. Deut. XXVII: 6.
 HEELLEN, *sanare*. Exod. XXI: 19. enz. doch *helen*, *verhelen*, *abscondere*. Ps.
 XL: 11. Job XXVII: II.
 * HEER, HEEREN, *dominus*. Gen. II: 4. enz.
 HEET, HEETE, *fervidus*. Ps. LVIII: 10.
 * HEETEN, *nominare*. Gen. II: 23. enz.
 * GEHEETEN. Jes. IV: 3. enz.
 ook HEETEN, *gebieden*. Nahum II: 7.
 HOOG, HOOGHE, *altus*. Gen. VII. 19. enz.
 VERHOOGEN, VERHOOGING. Ps. LXXV: 5. enz. zie hunne Taalregels bl. 84.
 dus ook HOOVAARDIG. Ps. CXIX: 21. enz.
 HOOVAARDYE. Ps. LXXIII: 6. enz.

HOONEN, *probrum alicui inferre*. Ps. XLII: 11. enz.

* HOOP, HOOPEN, *cumulus*. Ps. CXIX: 61. enz.

HOOPEN, *accumulare*. Spr. XXV: 22. enz.

te HOOPE, by HOOPEN, overal.

doch *hope*, spes; *hopen*, sperare. Ps. CXIX: 49 enz.

* HOOREN, *audire*. Ps. CXV: 6. enz.

zoo ook * BEHOOREN, ONDERHOORIGE. 2 Chron. XIII: 19.

HOOZEN, *haurire*.

UITHOOZEN. Jes. XIX: 6.

* KEEREN, *vertere*. Gen. XXVII: 44. enz.

dus ook AFKEEREN, AFKEERIG, BEKEEREN, OMKEEREN, * VERKEEREN, WEDERKEEREN enz. overal.

KLEEDEN, *vestire*. Matth. VI: 25. enz.

* KLEEDEREN. } Jes. LIX: 17. enz.

KLEEDINGE. } Jes. LIX: 17. enz.

KLEEN, * KLEENE, *parvus*.

overal KLEYNE. zie op DEELEN.

KLOOT, KLOOTEN, *globus*. in den St. Bybel geen *pluralis*.

KNEEDEN, *subigere*. Jer. VII: 18.

KNOOP, KNOOPEN, *nodus*. Exod. XXV: 31. enz.

'T SAMEN-KNOOPINGE. Hand. VIII: 23.

KOOL, KOOLEN, *caulis*.

doch *kool*, *kolen*, carbones. Spr. XXVI. 21. enz.

KOON, KOONEN, *gena*, *mala*.

KOOPEN, *emere*. Gen. XLI: 57. enz.

KOOPER, *emtor*. Spr. XX: 14. zie hunne Taalregels bl. 82.

doch *koper*, aes. Gen. IV. 22. enz.

KRAKEELEN, *rixare*. Spr. VI: 19. enz.
 KRAKEELINGEN. 1 Tim. VI: 5.
 KROON, KROONEN, *corona*. Spr. XII: 4. enz.
 KROONEN, *coronare*. Ps. V: 13. enz. zie hunne Taalregels bl. 82.
 KWEEKEN, *nutrire, fovere*.
 KWEELLEN, *languere, garrere*.
 * LEEDER, *scala*. Gen. XXVII: 12. enz. zie de Taalregels bl. 89.
 doch *leder*, *corium*. Matth. III: 4. enz.
 LEEGE, *het leege en het hooge*. 1 Chron. VII: 24. enz. ook LEEG van *ledig*.
 LEEGE *manden*.
 LEEK, LEEKEN, *laicus*.
 doch *leken*, *linguere*.
 en *leken, geleken*, praeter: van *lyken, gelyken*.
 * LEELIJK. *deformis*. Gen. XLI: 3. enz.
 LEEM, *argilla*.
 LEEMEN *huisen*. Job IV: 19. enz.
 LEEMEN *wandt*. Ezech. XIII: 10.
 * LEENEN, *mutuo dare*. Matth. V: 42. enz.
 ONTLEENEN. Deut. XV: 6. enz.
 * VERLEENEN. 2 Cor. IX: 10.
 doch *lenen*, *inclinare, incumbere*. Richter. XVI: 26. enz.
 LEEP, LEEPE, *lippus*. overdr. *astutus*.
 LEER, LEERE *zakken*, saamgetrokken uit *ledere*.
 * LEERE, LEERINGE. Spr. I: 8. XVI: 21. enz.
 * LEEREN, *discere & docere*. Exod. IV: 12. enz. zie hunne Taalregels bl. 79.

LOOCHENEN, *negare*. Gen. XVIII: 15. enz.
 VERLOOCHENEN. Spr. XXX: 9.
 LOOD, LOODEN, *plumbum*. Zach. V: 8.
 LOOF, LOOVE, *defessus*.
 LOOG, LOOGEN, *excolare lixivium*.
 doch *logen*, mendacium.
 LOOM, LOOME, *tardus*.
 * LOONEN, *rependere*.
 BELOONEN, BELOONINGE. Spr. XXIV. 20. enz. zoo ook DAGLOONER. Job VII. 1.
 enz. zie hunne Taalregels bl. 82.
 * LOOPEN, *currere*, GELOOPEN. Ps. CXIX: 32. enz. zie hunne Taalregels bl. 82.
 dus ook * VERLOOPEN, * BELOOPEN enz.
 LOOS, LOOSE, *vacuus, inanis & falsus, astutus*. Ezech. XIII: 10. enz.
 LOOVEREN, *folia*. overdr. *bractea*.
 MEEDE, *rubia*.
 * MEENEN, *putare*. St. Bybel overal.
 MEYNEN. zie op DEELEN.
 MEER, MEEREN, *lac, mare*. St. Bybel overal. MEYR. zie op BEER.
 MEES, MEEZEN, *parus*.
 MOOR, MOOREN, *Maurus*. Jes. XX: 4.
 MOORENLAND, *Mauritania*. Esther I: 1. enz.
 NEERING, *alimentum, commercium*.
 NOODE, *invite, aegre*.
 NOOD, NOODEN, *necessitas*. Ps. XXV: 17. enz.
 van NOODE. Matth. XXI: 3. enz.
 NOODIG. Matth. III: 14. enz.
 NOODEN, NOODIGEN, *invitare*. Gen. XXXI: 54. enz.

NOOPEN, *pungere, tangere*.

NOOPENDS, *quod attinet*.

NOOT, MEDEGENOOT. zie op GENOOT.

doch *noot, noten*, nux. Hoogl. VI: 11. enz. & *signum cantus*.

ONDERHOORIGE. zie op HOOREN.

ONNOOSEL, *innocens*. Rom. XVI: 19. Hebr. VIII: 26.

* ONTBEEREN, *carere*.

ONTBLOOTEN. zie op BLOOT.

* OOG, OOGEN, *oculus*. Gen. III: 5. enz. zie hunne Taalregels bl. 82.

OOGENBLIK, *momentum*. Ps. XXX: 6. enz.

OOM, OOMEN, *patruus, avunculus*. Num. XXXVI: 11.

* OOR, OOREN, *auris*. Gen. XXIII: 10. enz.

OORDEELEN. zie DEELEN.

PEER, PEEREN, *pyrum*. zie hunne Taalregels bl. 79.

PERSOON, PERSOONEN, Hand. I: 15. enz. zie hunne Taalregels bl. 83.

PLATEELEN. Exod. XXV: 9. XXXVII: 16.

* POOGEN, *conari*. in den St. Bybel niet dan *imperf. & praeterit.* doch zie hunne Taalregels bl. 84.

POOT, PootEN, *pes*. Levit. XI: 27. Ps. X: 10.

POOZEN, *quiescere*.

REE of RHEE, *cerva*. Spr. VI: 5. enz.

RELDE, *paratus*. zie GEREED.

REEDEN, *parare aut instruere*.

schepen REEDEN.

linnen REEDEN.

REEDE, *statio navium*.

doch *rede* en *reden*, ratio & sermo. Spr. XI: 22 XXX: 5. enz.

REEP, REEPEN, *sunis, vestis*.
 VALREEP, STEGELREEP enz.
 REETEN *het vlasch, stringere linum*.
 doch, *reet, rete*, rima, sissura. Jef. II: 21. enz.
 REEUWEN, *cadavera curare*.
 REEVEN, INREEVEN, inbinden het zeil.
 ROOD, ROODE, *ruber*. Gen. XXV: 30. enz.
 ROOKEN, *fumare*. Ps. CIV: 32. enz.
 doch *roken hooi*, cumulus, strues foeni.
 ROOMEN, *delibare cremorem*.
 ROOSE, *rosa*. Hoogl. II: 1. Jos. XXXV: 1.
 ROOVEN, BEROOVEN, ONTROOVEN, *rapere*. Spr. XXII: 23.
 enz. zie hunne Taalregels bl. 83.
 doch *roof, rove*, crusta vulneris. Levitic. XIII: 23 en 28.
 SCHEEDE, *vagina*. Joh. XVIII: 11.
 doorgaands SCHEYDE.
 SCHEEREN, *tondere*. Gen. XXXI: 19. enz.
 BESCHEEREN. Num. VI: 9. enz.
 AFSCHIEEREN. Levit. XIV. 8. enz. praeter. *geschoren*.
 SCHOOF, SCHOOVEN, *merges*. Ps. CXXVI: 6. Zach. XII: 6. doch Gen. XXXVII:
 7. by verzinning *schoven*.
 * SCHOON, SCHOONE, *pulcher*. Gen. XLI: 4. enz.
 dus ook VERSCHOONEN. Gen. XLV: 20. enz.
 SCHOOT, SCHOOTEN, *gremium*. in den St. Bybel geen *pluralis*. doch *schoot*,
schoten, jaculum.
 SCHOOVERZEIL, *velum majus*.
 SCHROOMEN, *timescere*. Job XLI: 16. 2 Petri II. 10. enz. zie hunne Taalregels
 bl. 116.
 SEEVER, zie ZEEVER.

SLEEPEN, *trahere, verrere*. Jer. XV: 3. en XXII: 19. SLEYPEN. doch Joann. XXI: 8. by verzinning *slepen*.
 SLOOP, SLOOPEN, *tegmen pulvinaris*.
 dus ook SLOOPEN, *destruere*.
 SLOOT, SLOOTEN, *fossa palustris*.
 doch *slot, sloten*, sera, claustrum. Nehem. III: 3. & arx & castellum. Ps. XVIII. 46. enz.
 SLOOVEN, zich afslooven, *desatigari*.
 SLOOVEN, *retegere*.
 * SMEEKEN, *supplicare*. Spr. XIX: 6. enz.
 * SMEEREN, *illinere, unguere*.
 SMOOKEN, *sumare*.
 SNOOD, SNOODE, *pravus, astutus*. Jer. XV: 19.
 SPEEKEN van een rad, *radius*. 1 Kon. VII: 33.
 SPEEN, SPEENEN, *papilla*.
 een kind SPEENEN.
 zich ergens van SPEENEN.
 NB. *spenen*. 1 Sam. V: 9. enz. haemorrhoides.
 SPEER, SPEEREN, *lancea*. Joann. XIX: 34.
 STEEN, STEENEN, *lapis*. Gen. XXXI: 46. enz.
 dus ook STEENIGEN, *lapidare*. Exod. VIII: 26. enz. doch *stenen*, gemere.
 STOOP, STOOPEN, *poculum majus*.
 STOOREN, VERSTOOREN, *turbare*. Spr. X: 14. enz.
 STOOTEN, stiet, GESTOOTEN, *trudere, tundere*. Spr. XXIII: 23. enz. Ps. CXVIII: 13. enz. zie hunne Taalregels bl. 82.
 STRELEN, *mulcere & palpare, adulari*.
 STROO, *stramen*. Gen. XXIV: 25. enz.
 dus ook STROOIJEN, VERSTROOIJEN. in den St. Bybel *stroijen*.

* STROOM, STROOMEN, *fluvius*. Jes. XLIV: 3. enz.
 dus ook STROOMEN, OVERSTROOMEN. Jef. VIII: 8. zie hunne Taalregels bl. 82.
 STROOPEN, *spoliare*. Micha II: 8.
 AFSTROOPEN. Micha III: 3.
 TEEDER, *tener*. Gen. XXXIII: 13. enz.
 TEERE *handen*.
 * TEEKEN, *signum*. Gen. I: 14. enz. zie hunne Taalregels bl. 109.
 dus ook * TEEKENEN, * BETEEKENEN enz. Dan. VI: 9. enz.
 TEELLEN, VOORTTEELLEN, *gignere*. Gen. VIII: 17. enz.
 TEEN, TEENEN, *digitus pedis*. 2 Sam. XXI: 10. enz. doch *teen*, *tenen*, vimen.
 Dan. II: 41.
 TEEREN, TEERINGE. Exod. XII: 39. enz.
 * VERTEEREN, *consumere*. Exod. XXIV: 17. enz. doch *teren*, linere pice.
 TOOM, TOOMEN, *frenum*. Openb. XIV: 20. zie hunne Taalregels bl. 82.
 TOON, TOONEN, *sonus*.
 TOON, TOONEN, *digitus pedis*.
 TOONEN, VERTOONEN, *monstrare, ostendere*. Deut. III: 24. enz.
 oulings * TOUGHEN.
 * TOOVEREN, *incantare*. Gal. III: 1.
 TOOVERYE, TOOVERAAR. Gen. XLI: 8. enz. zie hunne Taalregels bl. 83.
 TROON, TROONEN, *thronus*. Dan. VII: 9.
 TROONEN, *illicere*.
 * TWEE, TWEDE, *duo, secundus*. Gen. I: 8. enz.
 VEE, *pecus*. Gen. I: 25. enz.

VEEG, VEEGE, *morti propinquus*.
 doch *vegen*, purgare.
 VEER, VEEREN, *trajectus*.
 VEYR, VEYREN. Josua II: 7. enz. zie op BEER.
veêr, verkort van *veder*, een *veeren* hoed. zie op LEÊR.
 VENNOOT, VENNOOTEN. zie op GENOOT.
 VERLEEGEN, *deprimere*. zie op LEEGE.
 doch *verlegen*, *sepositus*, overdr. *anxius*.
 VERLEENEN. zie op LEENEN.
 VERMEEREN, *augere*.
 VERSCHOONEN. zie op SCHOON.
 VERTEEREN. zie op TEEREN.
 VERWEEREN. zie op WEEREN.
 VLOO, *pulex*. 1 Sam. XXIV: 15. XXVI: 20.
 VOOS, VOOZE, *spongiosus*.
 * VREEZE, *timor*. Gen. IX: 2. enz.
 * VREEZEN, *timere*. Gen. XLII: 18. enz. zie hunne Taalregels bl. 79.
 VROOM, VROOME, *probus*. Spr. II: 21. enz.
 WEE, *vae*. WEE MY. Job X: 15. enz.
 WEE DOEN. 1 Sam. XXII: 8. enz.
 WEEDOM. Exod. XV: 14. enz.
 WEEMOEDIG. enz.
 WEEDE, *glastum, isatis*, weed-asch.
 WEEK, WEEKE, *mollis*.
 WEEKIGHEYT. Levit. XXVI: 36.
 WEEKEN, *emollire*.
 doch *week*, *weken*, hebdomas. Gen. XXIX. 27. enz.
 * WEENEN, *lugere, plorare*. Gen. XLIII: 30. enz.
 WEENIG, WEINIG, *parum*. in den St. Bybel overal WEYNIG.

WEER, WEEREN, *aries*.

* WEEREN, *defendere*. Gen. XXIII: 26.

zoo ook AFWEEREN, VERWEEREN enz. Deut. VII: 15. enz.

GEWEER, *arma*. met ZIJDGEWEEREN.

WEES, WEEZEN, *orphanus*. Exod. XXII: 22.

doch *wezen*, *esse*. Gen. XLV: 10. enz.

* WOONEN, *habitare*. Gen. XIII: 6. enz. zie hunne Taalregels bl. 82.

* WREED, WREEDE, *austerus*. Spr. XVII: 11. enz.

WREEKEN, *extorquere*.

doch *wreken*, *vindicare*. Deut. XXXII: 43. enz.

ZEE, *mare*. Gen. I. 26. enz.

ZEEL, ZEELEN, *sunis, restis*. Exod. XXXV: 18. enz.

ZEEP, ZEEPE, *lomentum*. Job IX: 30. enz.

BEZEEPEN, *sapone linere*.

ZEER, *dolor*.

BEZEEREN, *vulnerari*.

ZEEVER, *saliva*. 1 Sam. XXI: 13.

zoo, *sic, tam, talis*.

doch *zo* transitivum.

in den eersten druk van den St. Bybel overal *so*, doch in eenige volgende uitgaven is dit onderscheid in acht genomen. zie hunne Taalregels bl. 83.

ZOOGEN, *lactare*. Gen. XXXIII: 13. enz.

ZOOGELINGEN. 1 Sam. XV: 3. enz.

ZOOM, ZOOMEN, *fimbria*. Exod. XXVIII: 33. enz. zie hunne Taalregels bl. 82.

ZWEEP, ZWEEPEN, *flagellum*. Spr. XXVI: 3. enz.

* ZWEEREN, *jurare*. Gen. XXI: 24. & *ulcerare*. Exod. IX: 9. zie hunne Taalregels bl. 79. *swoer, gesworen*.

ZWEETEN, *sudare*.

Met de dubbele EE en OO worden ook geschreven de woorden welke uitgaan in EEL, als

TOONEEL, TOONEELEN, HOUWEELEN,
GAREELEN, BEKKENEELLEN, KASTEELLEN,
PENSEELEN, JUWEELEN, PLATEELEN, enz.

in LOOS, als

HOPELOOS, HOPELOOZE. HANDELOOS,
HANDELOOZE, enz.

als mede die den basterd-uitgang EEREN hebben.

TRIUMFEEREN, MURMUREEREN, REGEEREN,
TROTSEEREN, enz.

Schoon in den eersten druk van den
Staten Bybel *graveren, murmureren,*
regeren, hanteringe enz. zie de
Taalregels bl. 79.

Het verdient naauwlijks aangeteekend, dat de woorden welker zakelijk deel op twee of meer medeklinkers of op 1 stuit, in verbuiging met de dubbele EE en OO geschreven worden: HEESCH, HEESCHE, BROOSCH, BROOSCHE, VLEESCH, VLEESCHELIJK, EEUW, LEEUW, OOIT, PLOOIJEN, GOOIJEN enz. schoon in den Staten Bybel *oyt*.

⁺ De woorden, met een starretjen vooraan geteekend, vind ik reeds in de vertaling van *Boëtius* door JACOP VILT MS. 1470. met de dubbele EE en OO geschreven. ⁺*Nota.*

F.V.L.

[Deel IV]

Voorrede.

F. VAN LELYVELD had al, van den beginne der uitgave van HUYDECOPERS Proeve aan, iemand opgezocht, die uitvoeriger bladwyzers op de Proeve en aantekeningen zou samenstellen. Deze was op den dood van LELYVELD reeds op het einde van het tweede deel genaderd. Ik oor deelde, als opvolger van LELYVELD, ook die bladwyzers te moeten laten vervolgen. Wy meenden, toen wy aan het einde van het derde deel met drukken waren, dat ook de bladwyzers byna gereed waren: dan wy bevonden ons verre buiten onze gissing, en de drukkers zich genoodzaakt dat werk, zoo als het was, in eene andere hand te geven. Ziet daar de eerste reden van vertraging. Een an-

dere kwam van de zyde der drukkerij, daar het werk gedrukt werd, die van dat gevolg was, dat het geheele werk verplaatst werd. Het is zoo, den lezer is aan 't overstaan dezer redenen van vertraging der uitgave weinig geleden: den uitgever en drukkers veel. Onder den hoogsten schijn van schuld kan men onschuldig zijn. De gebruiker der bladwyzers zy verdacht, dat het eerste getal het deel, het ander de bladzyde van deze uitgave, en het getal, dat tusschen ( ) staat, de bladzyde der vorige uitgave aankondigt.

N. HINLÓPEN.

ALKMAAR,
den XII. van Wintermaand
MDCCXCI.

Register.

A.

- A, heeft een' helderen klank. II. D. 105. (254.)
- A, in de afleiding, wanneer verwisseld in E. III. 346. (643.)
- AA, zuiverer klank dan AE, I. 347. (154.)
- VONDEL en TEN KATE berispt omdat zy AE gebruiken. I. 347. doch ten onrechte. 348. *Aant.* (154.) Wie de AA eerst hebben ingevoerd. *ald.*
- AAMBORSTIG die een benaauwde borst heeft, belemmerd van ademhaling is. I. 52. (20.)
- AAMECHTIG. zie AMACHTIG.
- AAMHECHTIGHEID d.i. *Aamachtigheid.* I. 56. (21.)
- AAMHECHTIG. zie AMACHTIG.
- AAN. zie AANKWISDELEN.
- AAN. zie AANLYDEN.
- AAN voor DAARAAN. zie VOORZETSEL.
- AAN voor VAN. III. 216. (532.)
- AAN (EER INLEGGEN met en) I. 48. (19.)
- AAN fraai herhaald in verzen. I. 64. (24.)
- AAN. zie LETTERGREEP.
- AAN en OP DENKEN. I. 48. (19.)
- AANBIDDELIJK, *venerandus*; dus kwalijk vertaald. II. 2. (214.)
- AANBIDDEN, *wel waardig aantebidden.* zie WAARDIG.
- AANBIDDEN. zie AANKWISPELEN.
- AANBIEDEN. zie LEVEREN.
- AANBLAFFEN. zie AANKWISPELEN.
- AANBLIKKEN. zie AANKWISPELEN.
- AANBLIKKEN. zie AANKWISPELEN.
- AANBRANDEN. zie AANKWISPELEN.
- AANBRANDEN. zie BARNEN.
- AANBREKEN ('t) *van den dag.* zie BRECHEN.
- AANBREKEN. *de dageraad breekt aan, licht aan*; afgeleid van *Brechen*, H.D. schynen, lichten, een afleiding, die zo wel voor als tegen heeft. III. 244, 245. (544.)
- AANBRULLEN. zie AANKWISPELEN.
- AANDRAGEN. zie AANKWISPELEN.
- AANEEN *hechten aan iets* afgekeurd. III. 292-293. (561-562.)
- AANGAPEN. zie AANKWISPELEN.
- AANGENAAM van ouds *genaam*: ook *genamig*, Lat. *Acceptus*, H.D. *Genehm*, *Genehmhalten*, beide nog in gebruik, komt misschien van *nemen* en *aannemen*: *Aangenaam* verschilt iets van *Aannemelijk*, waar voor ook *Aangenamelijk*. *Aangenaam* op een byzondere wyze gebruikt.

II. 131, 132. en *aant*. (263. en 264.)

AANGENAMELIJK. zie AANGENAAM.

AANGEZICHT. zie AANKWISPELEN.

AANGEZIEN. zie ABL. ABS.

AANGEZIEN. III. 321. (575.)

AANGLOEIEN. zie AANKWISPELEN.

AANGRIMMEN. zie AANKWISPELEN.

AANHYGEN. zie AANKWISPELEN.

AANJUICHEN. zie AANKWISPELEN.

AANKNIELEN. zie AANKWISPELEN.

AANKNIKKEN. zie AANKWISPELEN.

AANKOMST heeft de eerste greep lang. I. 167. (67.)

AANKRYTEN. zie AANKWISPELEN.

AANKWISPELEN *met den staart* van *wolven, leeuwen* en *beeren* gezegd. III. 250.

(546.) Het voorzetsel AAN, Lat. AD *tot, naar*, fraai by VONDEL in samenstelling met werkwoorden gebruikt. *ald.* AAN ook voor *na* of *toe* achter *herwaard, derwaard* enz. *ald.* *Aant.*, zelden *Aan*, doorgaands *toe* verduitscht; als

Aanschouwen, Aanspreken, Aanbidden, Lat. *Adspicere, Adloqui, Adorare*, fraaiër *Aanknikken, Aan-juichen, lachen*, *ald.* en 251. (546.) gebruikt voor alle werkwoorden, aanduidende een werk, dat geschiedt met de oogen op iemand gevestigd, waarvan *aangezigt, aanschijn*. 251. (546.) Hiervan *Toeknikken, Toejuichen, toelachen*. Lat. *Annuere, Adlamare, Adridere; Aantrekken,*

Aandragen, Aanschieten, Aanblaffen, Aangloeien, Aantergen, Aanschreien, Aanknielen. 251. (547.) en *ald.* *Aant.* en bl. 252. *Aant.* De kracht van dit *Aan* best by VONDEL begrepen, als in *Aanschreien, Aanblikken, Aankryten,*

Aanhygen, Aanpiepen, Aangrimmen, Aanroepen (toeroepen), Aankennen, Aanblinken, Aanbranden, Aangespan, Aanlonken, Aanbrullen. Aankwispelen met den staart beter dan *Bekwispelen met den staart*, en *Bekwispelstaarten* van den stier gezeid; en *Kwispelstaarten*, namenlijk in *honden*, een bewijs van vriendschap. *Wipstaarten* hiervoor gezegd ook van een *lam*, ook *Wepelstaarten*, stoute overdracht van dit woord; *Kwispelstaarten* en *by de neus leien*, niet wel samengevoegd, *kwispelen* en *streelen, Kwispelstaarten* niet gevoeglijk aan een stier toegeschreven. Wat eigenlijk *Kwispelstaarten* zy. KWISPEL Lat. *cauda. Kwispelen*, met den staart staan, *Wepelstaarten met*

staarten kwalijk gebruikt. *Wepelstaarten* in een overdrachtigen zin gebruikt, ook *Wispelstaarten* gevonden. 252-255. (547, 548.)

AANLACHEN. zie AANKWISPELEN.

AANLACHEN voor *toelachen*. III. 326. (576.) 326, 327. *Aant. Aanlonken en Aanlachen* fraai verwisseld enz. 327, 328. (577.) 327. *Aant.*

AANLOEVEN. zie AANKWISPELEN.

AANLYDEN. zie LYDEN.

AANLYDEN voor *lyden*, een spreekwijs gehouden voor afkomstig uit Noord-Holland, waar ook wordt gezegd *een bediening AANWAARNEMEN*. niet zeker of G. BRANDT *Aanlyden* daar hebbe geleerd. *Aan* duidt in sommige woorden een langzaam toenemen aan, als in *Aanzweeven, Aanslappen, Aanwinnen*. III. 101 en 102. *Aant.*

AANLONKEN. zie AANKWISPELEN.

AANLONKEN. zie AANLACHEN, AANLOOP. III. 408. (611.)

AANMAREN. zie MAREN.

AANNEMELIJK. zie AANGENAAM.

AANPIEPEN. zie AANKWISPELEN.

AANROEPEN. zie AANKWISPELEN.

AANSCHIETEN. zie AANKWISPELEN.

AANSCHIJN. zie AANKWISPELEN.

AANSCHOUWEN. zie AANKWISPELEN.

AANSCHREIEN. zie AANKWISPELEN.

AANSICHTKIJN. I. 35. (12.)

AANSLAPEN. zie AANLYDEN.

AANSPREKEN. zie AANKWISPELEN.

AANTERGEN. zie AANKWISPELEN.

AANTREKBAAR. zie REISBAAR.

AANTREKKELIJK, *goelijk*. I. 149. 150. (59.)

AANTREKKEN. zie AANKWISPELEN.

AANVLIEGEN in brand vliegen. I. 99. (37.)

AANSTEEKEN hard rijmwoord. II. 27. (224.)

AANWAARNEMEN. zie AANLYDEN.

AANWAS, niet *Aanwasch* te schryven. I. 449. *Aant.*

AANWASCH. zie AANWAS.

AANWINNEN. zie AANLYDEN.

AANZWEVEN. zie AANLYDEN.

AAR *Terminatie*. De Naamwoorden op dezelve uitgaande beteekenen eigenlijk niet iemand, die een zaak werkelijk verricht, maar gewoon is die te verrichten. III. 19. (458.)

AARD. *een ritsige aard* voor *van een' ritsigen aard*. Fraaie uitdrukking. III. 366. (592.) Namen in AARD, aanwyzende *den aard* des persoons, als *Vroomaard, Goedaard, Eelaard*,

Dronkaard waarom altijd aan mans noit aan vrouwen gegeven *ald.* Meer voorbeelden van diergelijk een uitdrukking 367. *Aant.*

AARDE. een *drinken* aan dezelve toegeschreven. zie DRINKEN.

AARDE. *Grond der aarde.* zie GROND.

AARDE kan niet worden gezegd *kruiden te zweeten*, het *zweeten* haar echter wel toegeschreven; doch niet een *zweeten van benaauwdheid*. II. 64 en 65. (239, 240.)

AARDE (navel der) zie NAVEL.

AARDE (KRUIPEN LANGS de) zie STOF.

AARDE (ter) *zich werpen voor iemand.* zie STOF.

AARDE. de Zon als haar Minnaar afgebeeld. I. 217. (93.)

AARDRIJKS (Middelpunt des) zie NAVEL.

AARDRIJKS NAVEL. III. 331. (578.)

AARS. zie VERWANDELEN.

AARTS by KIL. *Artsch* en *Ertsh* kan alleen aan 't hoofd van een zelfstandig Naamwoord worden gevoegd: als *Archengel*, *Artzdichter*, *Ertzketter*, *Ertzbisschop*, *Eertzdeken*, *Eertzpriester*. I. 59, 60. (22.) is zo veel als *eerst*. *ald.* *Eerstvader*, *Eerstengel*, voor *Aartsvader*, *Aartsengel*. 60. (22.) *Opperbeter* dan *Eerst* of *Aarts* in zulke woorden gekeurd: als *Oppermagus* d.i. *Archimagus*. *Aarts* echter geen basterd woord te noemen. *ald.* *Aant.*

AARTSHEMELSCH afgekeurd. I. 59. (22.)

AB Lat. zie UIT.

ABEEL. zie POPEL.

ABYSSUS Gr. zie GROND.

ABLATIVUS niet door verandering van Letters, maar door de voorzetsels *met*, *door*, *van* enz. uitgedrukt. I. 240. *Aant.*

ABLATIVUS der vrouwelyke Naamwoorden *van der*. I. 382. (170.)

ABLATIVUS ABSOLUTUS. vele van onze voornaamste Schryvers gebruiken verkeerdelyk een NOMINATIVUS *Absol.* III. 317 (572, 573.) Dit door TEN KATE verdedigd. 318. (573.) HEM DOENDE dat, *overviel* of *viel* geen *Ablat.* maar een *Accus.* 318, 319. (573.) wat eigenlijk een *Abl. Absol.* zy 319. (574.) voorbeeld van den zelve in 't Lat. *rege mortuo* in 't D. *den Koning overleden zijnde*, d.i. *Toen* of *nadat de Koning overleden was*, deeze woorden maken in *Nominativo* geen volkomen zin. 319. (574.) de

volstreckte *Ablativus* noodwendig uit te drukken door het ledeken DEN; dezelve bestaat somtijds in een enkel Deelwoord, als *Ondersteld, Gesteld, ondersteld zijnde, Genomen Posito* Lat. *Gemerkt, Aangezien, Toegestaan, Staande, Niettegenstaande, Onaangezien, Gehoord, Gezien*, t.w. daar onder verstaan wordende ZIJNDE. *Gemerkt hebbende, gehoord hebbende* behooren niet onder de *Abl. Abs.* maar wel *dit gedaan zijnde* Lat. *His actis. ald.* dit door een voorbeeld uit een nieuw Schryverbewezen 320, 321. (574, 575.) deze voorbeelden gemeener by de ouden dan by de nieuweren. 321. (575.) 322. *Aant.* vooral in 't onz. geslacht. *ald.* Dezelve ook bewezen door *Pronomina* in dien casus gesteld. 323. (576). 323. *Aant.* Deze spreekwyzen ten onrechte onder de *Latinismi* gesteld *ald.* de *Ablativus Absolutus* zeer gemeen in den *Vulgata*, echter schaarsch in den Delftschen Bybel gevonden. 324. *Aant.* *Dit gesproken - Verkeert hy* enz. - niet voor een *Abl. Abs.* maar *Acc.* verkeerdelyk gehouden als *δοξαν δε ἡμιν ταυτα*. 325. *Aant.* Echter ook veel voor den *Nominativus Absolutus* en tegen den *Abl. Abs.* te zeggen. 326. *Aant.* ABTDY VAN EGMOND. zie EGMOND.

ACCENT moet voornamelyk vallen op het voorzetsel als 't scheidbaar is, op 't naamwoord als 't onscheidbaar is. I. 167. (67.)

ACCOORDEN voor *accordeeren*. III. 130. (500.)

ACCOORDEREN. zie ACCOORDEN.

ACCUSATIVUS ABSOLUTUS. zie ABLAT. ABSOL.

ACHELOUS een *zeegroene* mantel gegeven. I. 45. (16.)

ACHT, MERK NEMEN gemeene spreekwyzen. II. 31, 32. (127.)

ACHT. zie VERWANDELEN.

ACHTGEVEN. zie VERWANDELEN.

ACHTERBAKS. zie BAK.

ACHTERWINKEL. zie WINKEL.

ACHTERWIND. III. 198, 199. (225, 226.)

AD Lat. zie AANKWISPELEN.

ADAMIN. zie BODIN.

ADEMACHTIG. zie AAMACHTIG.

ADJECTIVA staande voor 't Artikel of voor de voornaamwoorden *mijn, uw* enz. worden niet verbogen, dus moet men zeggen AL *mynen rouw*, AL *dit verdriet*, zo GROOT *eenen arbeid* of zo GROOTEN *arbeid*

enz. II. 366, 367. (364.) 366. *Aant.*
 ADJECTIVA als *Substantiva* gebruikt hebben in 't Meervoud EN I. 27. (9, 10.)
 doch niet als zy betrekkelijk zijn op een voorgaand *Substant.* I. 28. *Aant.*
 ADJECTIVUM. *Adjectiva* in IG. zie IG.
 ADLOQUI Lat. zie AANKWISPELEN.
 ADONIS *Boomkind* genoemd. III. 46. (467.)
 ADORARE Lat. zie AANKWISPELEN.
 ADRIAAN voor *Adriana* of *Adriane*. III. 137. (502.)
 ADRIAAN voor ARIADNE. III. 137. (502.)
 ADRIANA. zie ADRIAAN.
 ADRIANA voor *Ariadne*. III. 137. (502.)
 ADRIANE. zie ADRIAAN.
 ADRIDERE Lat. zie AANKWISPELEN.
 ADSPICERE Lat. zie AANKWISPELEN.
 AE voor deze Lat. Diphthongus schreef VONDEL altijd E. II. 101. (252.)
 AE. zie AA.
 AEI, AI voor Ei. I. 152, 153. II. 440. (60, 61. 396.)
 AF (Daar) 't zelfde als *danof* of *daenof*. zie DAAN.
 AFAAN. zie AFGEKEURD. III. 281. (548.)
 AFGESLAAFD van *slaven* vermoeid, of afzijn. *Slaven* een zwaren of slaafschen
 arbeid doen, *slaven* eigenlijk voor *in slavery leven*. II. 440, 441. (396, 397.)
 AFGROND. zie GROND.
 AFGRONDS NAVEL. zie NAVEL.
 AFLEIDING, waar door *een* woord van twee andere wordt afgeleid, zelden
 gegrond. II. 278. *Aant.*
 AFLEIDING *van woorden*. de beste is, die men vindt zonder zoeken. II. 256.
 (315.) vaste regelen in 't zoeken derzelve zich voorteschryven *ald.* (315.)
 AFLEIDING *van woorden* de beste, die men vindt, als menze niet zoekt. II. 419.
Aant.
 AFLEIDING der woorden, in dezelve geen eene *zakelyke Letter* te veranderen,
 zonder een overtuigenden regel. I. 188. (77.) dwaaze Afleidingen van TUINMAN
ald. en 189. (77.) kundigheid van TEN KATE hierin. *ald.* (77.) II. 266. (322.)
 AFNEMEN onbepaald, of in een dadelyken dan lydenlyken zin genomen zy. III.
 58. *Aant.*
 AFSCHOUWBAAR. zie REBBAAR.
 APPRACHEN. zie PRACHEN.
 AFTOUWEN. zie TOUWEN.
 AFVEGEN *den kus*. zie KUS.

AFWISSCHEN *van*, niet *op*. III. 216. (532.)

AGAMEMNON voerde den kop eens Leeuws in zijn schild. II. 238. (306.)

AHT. zie VERWANDELEN.

AI of AY voor EI of EY, een spelling, waartoe VONDEL somtijds schijnt overtehlen, schryvende somtijds *aeiers*, somtijds *eiers*, *berkemaier* en *berkemeier*. *Cikoray*, waar voor anderen *Chicorey*, was by de Ouden onbekend, gemeen by HOOFT, schijnt een Amsterdamsche Dialect. De oude Vlaamsche schryvers stellen altijd EY. II. 439. 440. (396.)

AY. zie AI.

AL. zie ADJECTIVA.

AL voor *Als*. zie ALS.

AL voor *geheel*. II. 116. (280.)

ALCIBIADES 't schoonste wijf genoemd. zie BODIN.

ALCITOË dochter van *Minyas* kwalijk *Mineias telgh* en *Mineus dochter* genoemd. II. 1. (214.)

ALCYONE eene der *Pliades* III. 186. (519.)

ALFEÛS en ALFEUS twee- en driesylbig beide by VONDEL gevonden. I. 268. (119.) en *Aant*. II. 126. (262.)

ALEXANDER DE GROOTE of de uitvinder der *Liverei* zy. II. 244. (309.) *en volgg.* doelde meer op den moed dan op kleederen zyner Soldaten. 245. (309.) vereerde zynen Soldaten na den strijd zekere eerteekenen. *ald.* (310.) De eerste zonderlinge belooningen, waarmede hy de deugd zyner Helden vereerde. 246. (310.)

ALEXANDER DE GROOTE, deszelfs wreedheid tegen Batis. II. 506. *Aant*.

ALLE MAN. zie ALLEMAN.

ALLEEN (MOEDER of MOEDERLIJK) zie MOEDERNAAKT.

ALLEMAN niet *Alle man* in twee woorden, als een eigen naam gebruikt, verbeeldende alle menschen als een persoon, zo ook *Jan Alleman*. *Heeromnes* of *Heromnis* 't zelfde. De Ouden zeiden *Alman*, dit het tegendeel van 't oude *Nieman* nu *Niemand*. I. 455. 456. (203.)

ALLER wat kracht dit woordjen, by een Superlativus gevoegd, hebbe. I. 202-204. (85-87.)

ALLEREERSTE (een) van twee zaken kan er niet zijn. I. 202-204. (85-87.)

ALLERHOOGST (een) van twee zaken kan 'er niet zijn. I. 202-204. (85-87.)

ALLOWANCE Eng. zie LIVEREI.

ALMAN. zie ALLEMAN.

ALMEYBOOM. zie HAMMEIE.

ALMEYE. zie HAMMEIE.

ALS; *Als of, Als zeiden, deden, wisten* zy enz. I. 384. (170.) *Al* in de zelfde beteekenis. *ald.* (171.)

ALS met DAN verward. I. 288-290. (128, 129.) en *ald. Aant.* wanneer eerst. 292. (130.) *Dan* en *als* te samen gevoegd. 291. (129.) *Als* en *gelijk* 't zelfde 292. (130.) *gelijk als.* *ald.* (130.) *Als* stelt een gelijkheid. *Dan* een ongelijkheid enz. 295-300. (131-134.) en *ald. Aant.*

Als. (zoo GROOT) zie zoo.

ALTAAR verbasterd van OUTER. II. 265. (321.)

ALTAAR. (VLAK VAN 'T) zie ALTAARPLAT.

ALTAARPLAT, OUTERPLAT, VLAK VAN 'T ALTAAR het zelfde. II. 66. (240, 241.)

ALVA (Hertog van) heeft ook de taalwetten t'onderste boven gesmeten. I. 292. (130.)

ALVERKWIKBAAR. zie REISBAAR.

ALVERMAAKBAAR. zie REISBAAR.

AM Gr. zie VERWANDELEN.

AM Celt. zie VERWANDELEN.

AMACHTIG heeft niets gemeen met *aemchtig* dan den klank. I. 51. (20.) Dit en *Aamhechtig* kwalijk verklaard. *ibid.* is een verkorting van *Ademachtig*, van eenen oorsprong met *Aamborstig, kortaamig*. 52. (20.) doch van verschillende beteekenis. *Aamachtig* is buiten adem door werken enz. *ibid.* (20.) In Rhijnland heet dit *amechtig*. 55, 56. (20, 21.)

AMARE Lat. zie VERWANDELEN.

AMB Celt. zie VERWANDELEN.

AMBACHTEN. zie VERWANDELEN.

AMBACHTSHEER. zie VERWANDELEN.

AMBACTI, by *Caesar* zijn Trouwanten. III. 358. (588.)

AMBACTUS Celt. zie VERWANDELEN.

AMBAGES Lat. zie VERWANDELEN.

AMBARVALE Lat. zie VERWANDELEN.

AMBIRE Lat. zie VERWANDELEN.

AMBITUS Lat. zie VERWANDELEN.

AMBROSIA eene der *Hyades*. III. 188. (521.)

AMBT Celt. en oud D. zie VERWANDELEN.

AMBULARE Lat. zie VERWANDELEN.

AMBURBIUM Lat. zie VERWANDELEN.

AMBUSTUS Lat. zie VERWANDELEN.

AMEYD. zie HAMMEIE.

AMICIRE Lat. zie VERWANDELEN.
 AMMARER Fr. zie MAREN.
 ἄμπολειν Gr. zie VERWANDELEN.
 ἄμφι Gr. zie VERWANDELEN.
 AMPTSNAAM achter den eigennaam komende moet met den eigennaam overeenkomen. III. 173. *Aant.*
 AMSANCTUS Lat. zie VERWANDELEN.
 AMSTELLAND. het onderscheid tusschen EI en Y aldaar, doch niet by de Schryvers, verlooren. zie EISLIJK.
 AMT. zie VERWANDELEN.
 ἄναπολεῖν Gr. zie VERWANDELEN.
 ἄναστρέφεισθαι Gr. zie VERWANDELEN.
 ANDER. *De Een en de Ander*, 't zelfde als *deeze en die*. II. 500. (426.)
 ANDER *dan*, niet *als*. zie DAN.
 ANDEREN, *alii*, de Anderen, *reliqui*. I. 94. (36.) II. 460. (406.)
 ANDERS *dan*, niet *als*. zie DAN.
 ANGELKLIM. zie KLIMOP.
 ANNUERE Lat. zie AANKWISPELEN.
 ANTEÛS schreef VONDEL. I. 268. (119.)
 ANTONI voor ANTONIA wordt gevonden. III. 135. 137. (502.)
 ANTONIA. zie ANTONI.
 ANTWERDE, ANTWOORD. I. 123. (47.)
 ANTWOORD. zie I. 122. (47.) Men zeide ook *antwerde*. 123. (47.)
 APER Lat. zie EVERZWIJN.
 APOSTELDOM. zie KAPITOLIUM.
 APOSTELINNE. zie IN *Term.*
 APOSTROPHUS gebruikt om het Manl. van 't Vrouwl. en Onz. geslacht in de gebogen Naamvallen te onderscheiden, ook by HOOFT als hy *een'* voor *eene* gebruikt. II. 541. (446.)
 APPOSITIE. Of in deeze woorden *een blooden schakers hand, den schaker van Heleen*, dan of *de schaker, of des schakers* in de *Appositie* moet worden gezet. III. 164-166. (514.) 166-175. *Aant.*
 AR veranderd in RA. II. 112. (256.)
 ARBEIDZALIG. zie ZALIG.
 ARCHANGEL. zie AARTS.
 ARCTOPHYLAX. zie WAGENAAR.
 ARCTURUS. zie IKAAR.
 ARETHUZE *groene vlechten* toegeschreven. I. 44. (16.)
 ARETHUZE. Aan haar de ontdekking van Prozerpijns verblijf, op de eene plaats, toegeschre-

- ven, op de andere, aan de Zon. II. 123. (160.)
- A^{ργυρος}. 't woord *zilver* zottelijk hiervan afgeleid. I. 189. (78.)
- ARIADNE. zie ADRIAAN.
- ARIMATHEA kwalijk in *Arimathye* veranderd. III. 136. *Aant.*
- ARIMATHEE. zie ARIMATHEA.
- ARISTOTELES laatste woorden. I. 74. (29.)
- ARM en *snood*. zie SNOOD.
- ARM. zie VERWANDELEN.
- ARME Ital. zie LIVEREI.
- ARMEKIJK. I. 31. (12.)
- ARMINIUS van HERE, *Exercitus*. I. 25. *Aant.*
- ARMOEDE tegen *snoodheid* gesteld. zie SNOOD.
- ARMOEDE (gewaande) onzer Taal. III. 84. (480.)
- ARNE en SITON met malkander verward. II. 347-349. (355. 356.)
- ARREM, *pauper*, voor ARM, om de maat. II. 83. *Aant.*
- ARREMPIJP, om de maat, voor ARMPIJP. II. 83. *Aant.*
- ARTIKEL. Adjectiva voor 't zelve worden niet verboogen. zie ADJECTIVA.
- ARTSCH. zie AARTS.
- ARTSENY, door een harde en onaangename verkorting, in ARTSNY veranderd. II. 155. (271.)
- ARTSNY. zie ARTSENY.
- ARTZDICHTER. zie AARTS.
- ASKALAPHUS wordt, op de eene plaats, verhaald te hebben verklikt, dat Prozerpijn in Plutoos rijk had gegeten; op de andere, wordt zulks van Mercurius gezegd. II. 124. (260. 261.)
- ASSE. *Het outer zonder assen lagh zonder offervier*, geen goede woordschikking. I. 121. (46.)
- ATALANT in VONDELS stijl beter dan ATALANTE. III. 49. (469.)
- ATERGATIS. zie DERCETIS.
- ATLAS. zie ZEILSTAR.
- AVENTUUR. vr. I. 123. (47.)
- AVOND kan niet gezegd worden in 't Westen optekomen. II. 21. (222.) III. 38. *Aant.*
- AVONDPAARD. het zonnepaard des avonds kwalijk dus genoemd. II. 20. (222.) III. 38. *Aant.*
- AVONDVORST, de Koning van Spanje. zie HESPERYE.

B.

B, P.F. en V. dikwijls verwisseld. III. 47 en 48. (468.)

B en P by de oude Duitsche of Frank-Teutsche Schryvers zonder onderscheid gebruikt. II. 529. (439.)

B en BL onaangenaame herhaling derzelven. I. 361. (160.)

BAADEN, BAADDE, GEBAAD. I. 157. (62.)

BAAR, op drie byzondere wyzen in Koppelw. gebruikelijk. zie BAAR BAR.

BAAR, LIJKBAAR. II. 524. (437.)

BAAR. *Grondeloze baren*. zie GROND.

BAAR *in zee, op de baren*. zie ZEE.

BAAR. zie BAR.

BAAR uitgang. zie REISBAAR.

BAAR H.D. BAR. *terminatie van Nomina Adjectiva*, achter Zelfst. Woorden gevoegd beteekent *Dragen*; dit blijkt uit *Vruchtbaar, Wonderbaar, Dankbaar, Lastbaar, Dienstbaar, Cijnsbaar, Blijkbaar, Ruchtbaar*. (over *Nutbaar* zie dat Woord.) Zonen worden dus kwalijk *Manbaar* d.i. *mannenelyk, ephebi* genoemd.

MANBAAR. H.D. MANNBAR, *quae viro ferendo est*, is alleen de Dochteren eigen. II. 520-522. (435.) BAAR achter 't Zaaklijk deel van een Werkwoord beteekent een mogelijkheid, als *Eetbaar, Leverbaar, Zichtbaar*; gevoegd achter een Zelfst.

Naamwoord moet in een *werkenden*, achter het Zaaklijk Deel van een Werkwoord in een *lydenden zin* worden genomen. In een *werkenden zin* beteekent het dat draagt, in een *lydenden* dat kan *worden* (zie hier van voorts op WORDEN) 522, 523. (435, 436.) BAAR, *bloot* voegt zich in Koppelw. nooit achter, als blijkt uit *Baarblykelyk, Baarvoets, Baarhoofds, Baarschuldig*, d.i. *overtuigd van schuld*. Dit drievoudig *baar* van eenen oorsprong. 523, 524.

(426.) OPENBAAR behoort tot geen van dezen; is een *Pleonasmus*, gelijk 't Zweedsch *Tragebaer*, woordelyk *Draagbaar*, eigenlyk een *Baar, Feretrum* 524. (436, 437.) In GEBAAAR en *zich gebaren, Gedrag* en *zich gedragen*, is de beteekenis beide van *dragen* en *open. ald.*

BAAR, BLOOT, OPEN. zie BAAR BAR.
 BAARBLYKELIJK. zie BAR en BAAR.
 BAARD (*groene*) van *Glaucus*. I. 44. (16.)
 BAAREN is *draagen*. II, 523. 549, 550. (436. 449, 450.)
 BAAREN (*holle*) fraai, *holle golven* bootsen nog beter 't hol gaan der Zee na. I. 106, 107. (41.)
 BAARHOOFDS. zie BAAR.
 BAARSCHAP. zie BAR en BAAR.
 BAARSCHULDIG. zie BAAR.
 BAARVOETS. zie BAR.
 BABELLEN, beter BABELLEN, *Frequentativum*. II. 471. (412.)
 BABELLEN. zie BABELLEN.
 BABILON. (*het pratte*) 't geestelyke dus genoemd. II. 143. (268.)
 BACCHANT. de *Bacchanten* droegen een' krans van wijngaardbloemen om 't hoofd, het vel eener Hinde om de schouders en den middel, benevens een spies, met klimopbladeren versierd, in de hand. II. 228. (300.)
 BACCHIAS, beter BACCHIUS, de tweede greep kort. Gr. *Βάκχιος*. II. 107. (254.)
 BACCHIUS. zie BACCHIAS.
 BACCHUS. deszelfs Leverei beschreven. II. 228. (300.)
 BACH, BAK, *tergum*, hiervan *achterbaks* en *bakboord*. *Bach*, parcus. II. 93. *Aant*.
 BACK Eng. zie BAKBOORD.
 BACKWARD Eng. zie BAKBOORD.
 BAD. Meerv. *Baden*, hiervan het Verb. *Baden*. I. 157. (62.)
 BADEN. Verb. van *Bad*, *Baden*. I. 157. (62.)
 BAGGE, *gemma*, *lapillus pretiosus*, of komt van BAAG of BOOG, of van 't Lat. *bacca*. 't laatste niet waar. 't Goth. BAUG, Kimbr. BAUG, *Circulus*. F. Duitsch BOUG. Alem. PAUCH, *monile*. A.S. BEAG, BEG, *monile*, *armilla*, *gemma*, *sertum*, *corona*. Bast. Lat. *Bauga*, *bauca*, *boga*, toonen deszelfs waaren oorsprong, nam, *biegen*, *buigen*. II. 97. *Aant*.
 BAIGEN Teut. *Jactare*. II. 98.
 BAK. zie BACK.
 BAK. zie BAKBOORD.
 BAKBOORD is de linkerzyde van 't schip, kwalijk afgeleid van *Bak* of *Balie*, of van *Bak*, d.i. *etensbak*. komt van *Bak*, rug; *bakboord* is rugboord, de zyde van 't schip, daar de stierman 't roer in den rechter arm houdende naar toe gekeerd is, van *Bak*, rug is *achterbaks*, Eng. *Back*, *Backward* d.i. *Rugwaart*,

achterover. III. 96, 97. (484, 485.)

BAKE, *porcus*, van BACH. II. 93. *Aant.*

BAKE, *Varken, Porcus*. II. 319. *Aant.*

BAKKERY. zie RY.

BAKKERS. hun koken toegeschreven. zie KOKEN.

BAKXIOΣ. zie BACCHIAS.

BAL, kwaad, boos (*Balo* F.D. *Balo*, de *Booze*, de Duivel) verschilt van *Bald* of *Boud*, stout, van 't eerste *bal-dadig*, van 't laatste *balddadig*. I. 56. (21.) Dit onderscheid misschien niet wezenlijk. I. 57. *Aant.* *Bald* ook *Cito. ald.*

BALDAAD. zie BAL.

BALDADIG. zie BAL.

BALDDADIG. zie BAL.

BALIE i. Lening of Leuning. III. 271. (554.)

BALIN. zie BODIN.

BALLING, eene vrouw dus genaamd. zie BODIN.

BALO Fr. D. zie BAL.

BANDING. zie DINGEN.

BANK. zie BANKET en BANKETTEREN.

BANKEN. zie BANKETTEREN.

BANKET. aangenaam gezang, of muziek, fraai een *banket*, doch dubbelzinnig een *banket van nooten* genoemd. II. 293.

BANKET, verbasterd van BANK. II. 265. (321.)

BANKET. zie BANKETTEREN.

BANKETTEN. zie TROMPETTEN.

BANKETTEREN, Werkwoord met een Basterd uitgang, komt van *Banket*, misselijk afgeleid van *Bank* en *eet*. *Banket* komt van *Bank*; waarvan het echte N.D. werkwoord BANKEN, gelijk als van *Tafel, Tafelen. Banken, Tafelen* d.i. zich met eeten en drinken vrolijk maaken. *Banken* ook een plaats krygen of vinden. III. 127, 128. (499, 500.) 128. *Aant.*

BAR en BAAR, 't zelfde. Hiervan *Barevoets, Baarvoets* en *Barvoets*. H.D. *bare* i. *nudus*, in die taal maar als een Koppelw. gebruikt, als *barfuss, barhaubt*. in 't N.D. is echter ook *bar geld*, gelijk by ons *baar geld* d.i. *gereed geld*. II.

474-476. (413, 414.) of *Bar* of *Baar*, in *baar geld, bare zee, baar zwaard, barre rots, klip, strand, weêr, hemel, lucht, zand.* enz. in beteekenis verschillen.

476-429. (414, 415.) en *Aant.* 477. 479. (414, 415.) 480. *Aant.* van dit woord

zijn ook OPENBAAR d.i. *geheel en al open*, en BAARBLYKELJJK. 479. (415.) BAR, *sterilis*, Eng. BARREN, *sterilis*, BARRENNES en BARRENLY. Van BAR voor *wreed, guur* enz. komt BARSCH. *ald. Aant. (d) Baar goud, Baar zilver*, BAARSCHAP, *gerede penningen*, BARELYKE *Droes, dood* enz. niet anders dan *de Droes, de dood* enz. 479. *Aant. (e)*

BAR. H.D. zie BAAR.

BAR. Celt. zie EVERZWIJN.

BARE. H.D.

BARELIJK. zie BAR.

BAREN *zich* i. vertoonen. II. 212. *Aant.*

BAREN. zie OFFERHAND.

BAREN (veld der) I. 45. (17.)

BAREN (*blauwe*) I. 47. (18.)

BAREN, zie BRON.

BAREVOETS. zie BAR.

BARFUSS. H.D. zie BAR.

BARHAUBT. H.D. zie BAR.

BARMEN, *opwellen*, hier van *Barmhartig*. II. 94. *Aant. (251.)*

BARMHARTIG komt niet van *Bearmhartig*, maar van BARMEN, *opwellen*. II. 94. *en ald. Aant. (251.)*

BARNEN van *winden* gezegd, een uitdrukking overgebracht van 't *water* tot de *lucht*, of van de *golven* tot de *winden*. III. 100, 101. (487.) wat *barnen* en *barning* van de zee eigenlijk zy. 102. (487.) *branden* en *barnen* 't zelfde. *ald. (487.) aanbranden* voor *branden*. *aanbranden* van de zee by de zeeluiden in gebruik. *ald. en Aant. (487.) Barnen der klippen*. 102. ((487.) waarvan deze spreekwijs genomen zy. *ald. (487.)* 't zelfde dikwijls door *kooken* of *zieden* uitgedrukt. 103. (488.)

BARNING. zie BARNEN.

BARREN Eng. zie BAR.

BARRENES Eng. zie BAR.

BARRENLY Eng. zie BAR.

BARSCH. zie BAR.

BARVOETS. zie BAR.

BASTERD-LATIJN heeft veel woorden van Nederduitschen oorsprong. II. 269. (324.)

BASTERDWOORDEN. alle woorden van buiten gekomen niet daar voor te houden. I. 60. *Aant.*

BAT. zie BET.

BATIS. *wreedheid* door *Alexander den Grooten* aan hem gepleegd. II. 506. *Aant.-*

BAUAN Goth. *Bouwen*. I. 34. *Aant.*

BAUCA B. Lat. zie BAGGE.

BAUG Goth. en Kimb. zie BAGGE.

BAUGA B. Lat. zie BAGGE.

BAUMLEIN. H.D. zie BOUMELIN.
 BAZYL. voor *Basilus*. III. 137. (502.)
 BE. Dit voorzetsel verliest somtijds de e, en maakt eene lettergreep met het zakelijk deel. II. 94. (251.)
 BE. Kracht van dit voorzetsel voor een onzydig Werkw. gezet, zie WERKWOORD (ONZYDIG.)
 BE. zie WERKWOORD.
 BEAG. A.S. zie BAGGE.
 BED. *het bed spreiden en maaken*. zie SPREIDEN.
 BED. (gaan naar aller zielen) zie ZIEL.
 BEDAAGD. I. 157. (62.)
 BEDDE. *Te bedde leggen in het bedde* gelijk naar de spreekwijs *een zee van water*. II. 19, 20. (221.)
 BEDE. zie BEDELEN.
 BEDELEN komt van BIDDEN, of BEDEN, of van 't subst. BEDE. II. 470. (411.)
 BEDELOFTE, nu GELOFTE, *Votum*, 't eerste krachtiger dan 't laatste. II. 357. (360.) niet wel uitgedrukt door *Beêbelofte*. 358. (360.)
 BEDEN. zie BEDELEN.
 BEDEVAART. zie VAREN.
 BEDRIEGEN. Of dit woord in den zin van 't Lat. *fallere* d.i. *gemerkt doorgaan*, kan worden gebruikt. II. 11, 12. (217, 218.)
 BEËDELOFTE. zie BEDELOFTE.
 BEEN in *bien* in de uitsprake veranderd, zie LENEN.
 BEEN Onz. *op de heen*, (kwalijk *op de beên*) wordt gezegd voor *op de benen*, dat men ook voluit vindt. II. 213 *en volgg.* (291 *en volgg.*)
 BEEN. Hoe van den *voet* onderscheiden. I. 352. (155.) *Het zand niet raken met de beenen* niet wel gezegd van een' loopenden, maar fraai *met de teenen*. *ald.*
 BEER. (GROOTE) naam der *Zevenster*. zie ZEVENSTER.
 BEER, Gesternte, *grootte* en *kleine*, waarom verbeeld te wyken nier krommen dissel. III. 38. *Aant.*
 BEER. zie EVERZWIJN.
 BEERENWACHTER. zie WAGENAAR.
 BEERVERKEN. zie EVERZWIJN.
 BEEST Vr. by de Ouden, later Onz. gevonden. Niet te zeggen *spelen*, of *maken* DEN, maar DE, of indien men wil, ook HET BEEST. II. 221-223. (296-298.)
 BEESTE, zie BEEST.
 BEET, of BETE, het byten en het

gebetene dadelijk en lydelijk. III. 61. *Aant.*
 BEFAAMD. zie BERUCHT.
 BEFAMEN. zie BERUCHT..
 BEGAAT. van 't Verb. *Begaten*. I. 157. (62.)
 BEGATEN. Verb. van *Gat, Gaten*. I. 157. (62.)
 BEGEKKEN. onbepaald, of in een dadelijken dan lydelyken zin genomen zy. III. 58. *Aant.*
 BEGENADIGEN. zie GE.
 BEGEEREN TE WENSCHEN i. *Begeeren, of wenschen*. III. 15. (457.)
 BEGINNEN. zie INFINITIVUS OBLIQUUS.
 BEGOMEN. zie GOOM.
 BEGRYPEN. (*goed niet om te*) onbepaald of in een dadelyken dan lydelyken zin gezegd zy. III. 157. *Aant.*
 BEHAGEN. *Ik heb dat behagen te doen, voor: Ik heb behagen dat te doen, onnatuurlyke uitdrukking*. I. 235. (102.)
 BEHAGEN. *Ik behaag dat, voor dit behaagt MY, onnatuurlyke uitdrukking*. I. 235. (102.)
 BEHALVEN IK, niet goed; maar *behalve my*. Geen Duitsch voorzetsel kan geschikt worden toet een eersten Naamval. III. 160, 161. (512.) Echter voorzetsels met den eersten Naamval gevonden, als *zonder, behalven*. BEHALVEN i. ook uitgenomen. 161. *Aant.*
 BEHEND. zie BEHENDIG.
 BEHENDIG. zie HANDIG.
 BEHENDIG. zie VERWANDELEN.
 BEHENDIG, *heimelijk*, ook *listig, loosselijk; Behendigheit, loosheid*. I. 385. (171.) eigenl. is *behendig, bekwaam, handig, of behendigheit, bekwaamheid, handigheid*. 385. (171.) wordt ook aan beesten toegeschreven, *behend* voor *behendig*. 38.(172.) *Bendig, Bendigheid* voor *Behendig, Behendigheit. ald. Aant.*
 BEHENDIGHEID. zie BEHENDIG.
 BEHOEDEN, beschermen, verschilt van *verhoeden*, afneemen. I. 480. (213.)
 BEHOEDIG. zie IG *Term.*
 BEIDE ONZE. voor *ons beider*. I. 140. (55.)
 BEJUICHEN. onbepaald, of in een dadelyken, dan lydelyken zin gezegd zy. III. 58. *Aant.*
 BEKEKEN, (*waard*) zie WAARD.
 BEKENNERINNE. zie IN. *Term.*
 BEKINDERD. zie KINDERZALIG.
 BEKOMST. I. 167. (67.)
 BEKNOPTHEID en bondigheid van stijl, een deugd in alle schriften, zo in rijm als onrijm. III. 51. (465)

BEKRYTEN. zie KRIJT.

BEKWAAM. II. 406. (230.)

BEKWELEN. zie KWELLEN.

BEKWISPELEN, *met den staart*. zie KWISPELSTAARTEN.

BEKWISPELSTAARTEN. zie KWISPELSTAARTEN.

BELACHEN. zie WERKWOORD. (*onzydig*.)

BELEEFD. *Particip.* van *Beleeven*, eigenlijk *gesleeven*, ervaren, daarna *welleevend*, het tegendeel *onbeleefd*. *Beleefd* en *Bot* twee tegenstrydigheden; *Letteren van beleefdheid*, *Litterae Humaniores* by eenigen. II. 54 en 55. en *ald. Aant.* (235. 236.) *Beleefd* tweeszins gebruikt. 55. 56. (236.)

BELEEFDHEID. zie BELEEFD.

BELEEVEN. zie BELEEFD.

BELEEZEN, nú *Overreeden*. III. 34. (464.) eigenlijk *betoveren*. 35. (465.) als de tovery, geschiedende door 't *leezen* van verzen. 36. (465.) ook door 't zingen van verzen, waarvan BEZINGEN voor *betoveren*. *ald.* BEZINGEN ook van 't *zingen* van Zielmissen gebruikt. *ald.* *Beleezen* in een eigenlyken zin, die *veel geleezen* heeft. 37. (465.)

BELEEZEN. *Particip.* die veel geleezen heeft. zie BELEEZEN *Verb.*

BELEG. zie BELEGGEN.

BELEGEREN. zie BELEGGEN.

BELEGERING. zie BELEGGEN.

BELEGGEN, BELAG, BELEGEN en BELEIDE, *Beleid*, nooit *Belegde*, of *Belegd*. III. 153. 154. (510.)

BELEGGEN, BELEIDE, BELEID. *ponere*. zie WERKWOORD. (ONZYDIG.)

BELEGGEN *een stad*, nu *belegeren*. Van dit *Verb.* komt ook *belegging*, nu *belegering* of *beleg*; ook komt van 't zelve *belegger*. II. 379. 380. (368.) schijnt duister, of is van *Leggen*, *leide*, *geleid* of van *Leggen* (liggen) *lag*, *gelegen*. *ald.* De meeste Ouden gaan daaromtrent niet vast. 380-383. (369. 370.) Men moet zeggen *Belag*, *Belegen*; want het komt van *leggen*, (*jacere*) *lag*, *gelegen*, en is *rondom een stad leggen*. Beduidt ook *leggen op iets*. 384. (370.) gelijk *Bezitten* van *zitten* niet alleen oneigenl. beteekent *hebben*, maar ook eigenl. *zitten op iets*. *ald.* zo is ook een *stad bezitten*, *zitten rondom dezelve*. d.i. *belegeren*; zo ook *Bezit* voor *beleg*.

ald. en 385. (370.) zie ook WERKWOORD (ONZYDIG.)
 BELEGGER. zie BELEGEREN.
 BELEGGING. zie BELEGGEN.
 BELEID. *Subst.* zie WERKWOORD (ONZYDIG.)
 BELEIDEN, beteekent somtijds misschien *ponere*. II. 384. *Aant.* voor *dirigere* komt van BELEID. 386. *Aant.*
 BELENDEN. zie VERWANDELEN.
 BELETSEL. zie SEL. *Term.*
 BELIVAN. O.D. du BLYVEN. zie LIVEREI.
 BELOOPEN. zie WERKWOORD. (ONZYDIG.)
 BELUIDEN. (*iemand*) een spreekwijs, ontleend van 't gebruik van het luiden der klokken by iemands afsterven, komt dikwijls by VONDEL voor. III. 108. 109. (491.) en *ald.* *Aant.*
 BEMIND. (*waard*) en *beminden*. zie WAARD.
 BEMINDEN. zie ONDERWINDEN.
 BENDIG. zie BEHENDIG.
 BENDIGHEID. zie BEHENDIG.
 BENEËNEN (NAA) voor NAAR BENEDENEN, d.i. *beneden*, luidt niet wel. II. 38. (230.)
 BENELLIJN. I. 35. (12.)
 BENYDEN, BENIJDE, BENIJ. III. 243. (543.)
 BEOOGEN. hiervan misschien BOOGEN, door samentrekking. II. 94. (251.)
 BERAD. *Beradde raen*. zie RAD.
 BERAD i. *bereeden* enz. was altijd weinig in gebruik. I. 343. (152.) en *Aant.*
 BERADEN. zie RADEN.
 BERADIG. zie IG.
 BEREIDEN. zie REIDEN.
 BEREN. d.i. *draagen, brengen, voortbrengen*. II. 550. (450.)
 BEREN. zie OFFERHAND.
 BERG. *de Berg verbergt*, Letterspeling. I. 106. (40.)
 BERG. een *drinken* aan de Bergen toegeschreven. zie DRINKEN.
 BERG. Godheden van den berg wat anders dan Berggoden. I. 113. (41.) II. 152. (403.)
 BERGGODINNEN. *Oreades*, Godheden van den berg, *numina montis*. I. 113. (42.)
 BERG OP BERG STAPELEN, krachtig en verheven gezegd. I. 49. 50. (19. 20.) II. 73. (242.)
 BERG VAN WATER. III. 368. (593.)
 BERGEN. Part. *geborgen* en *gebergd* in eenen adem verwisseld. voor 't laatste ook *geberrecht* geschreven. II. 301. (334.) *Geborgen* goed Duitsch, *Gebergd* is by veele N. Schryvers. 302. en *Aant.* (334. 335.) niet by

de Ouden. 303. (335.) doch wel in Imperf. *Borg* en *Bergde*. 't Welk ook by de Nieuwen is. *ald.* *Verbergde* zeer zeldzaam. *ald.* en *Aant.* *Bergen, Borg, Geborgen*, 't Werkwoord, en dus ook *Verbergen, Verborg, Verborgen*. 304. (335.)

BERKEMAIER. zie *Al.*

BERKEMEIER. zie *Al.*

BEROERTEN. (SPAANSCH) brengen veel veranderingen in onze taal. II. 343. (353.)

BEROUWEN. *iet berouwt my*, niet *ik berouw iet*, het welk VONDEL echter schijnt te hebben gebruikt. I. 235. (102.)

BEROUWICH. zie *IG. Term.*

BERREG om de maat, voor *BERG*. II. 83. *Aant.*

BERUCHT, *famosus*, of ooit in een goeden zin gebruikt wordt. III. 194, 195. (523, 524.) 195. *Aant.* *Kwalijk beruchte menschen* niet goed. 195. (524.) *Onberucht*, onbesproken. 196. (524.) en 196. *Aant.* gebruikt van personen ter goeder naam en faam staande. *ald.* BEFAAMD met slechts in een kwaden, maar ook goeden zin gebruikt. 197. (524.) *Berucht* ook in een goeden zin gevonden. 197. (525.) *Befamen*, insgelijks *Beseggen*, 't zelfde als *Befamen*, in een kwaden zin. 196. *Aant.*

BESCHEIDEN *Adj.* bescheiden *bedrijfi.* bepaald *ressort*. I. 6. (2.) Bescheiden *mensch* i. beleefd, minzaam, doch met bepaling. II. (4.) hoe ook *onbescheiden* te noemen, *ald.* (4.) bescheiden, *rekkelijk*. 12. (4.) bescheiden van verstand. 13. (4.) onbescheiden oordeel. *ald.* (4.) Bescheiden *Leezer* wat. *ald.* (4.)

BESCHEIDEN *verb.* iemand ergens of op een plaats. I. 6. (2.) krijgsvolk onder hun opperhoofd. 7. (2.) een tijd, dag, tyd, en stond. *ald.* (2.) tijd en plaats, stede en stonde. 8. (3.) voor *besluiten*, dus alle dingen van God *bescheiden*.

Bescheiden raad, deel, *ald.* (3.) *Rechters bescheiden* twee of meer personen, als zy hun geschil beslissen. 9. (3.) *Bescheiden* wordt ook van Leeraars gezegd, die een vraagstuk ophelderen. *ald.* (3.)

BESCHEIDEN iemand zijn hoefslag, fraaier uitdrukking dan *iemand zijn kwartier geven*. I. 15. (5.)

BESCHEIDEN *subst.* Bezwoeren, brieven, anders *Charters*. I. 9. (3.)

BESCHEIDEN *partic.* *bescheidenlijk*

duidelijk aangewezen van een plaats gebruikt. 7. (2.) dienst *bescheiden* door de wetten tot iets. *ald.* (2.) *bescheiden* dag. 7. (2.) fraai gebruikt. 8. (3.)

BESCHEIDENHEID geen enkele, maar een vereeniging of Moeder aller deugden. II. 12. (4.) tot zijn *Bescheidenheid komen*. 13. (4.) waar in deze deugd besta. 12, 13. (4.)

BESCHERMEN. zie VERWANDELEN.

BESCHETEN *koeyen*. III. 254. (548.)

BESCHRYVING. welke woorden in dezelve te gebruiken. I. 352. (155.)

BESCHRYVING (deftige) van een oud Dichter met een weelderige van twee laateren van dezelfde zaak vergeleeken. I. 14-17. (4-6.)

BESCHUDDEN voor *beschutten*, om 't rijm van VONDEL gebruikt. I. 140. (55.) was by de Ouden gemeen. 141-143. (55. 56.) VONDEL hierin door POOT nagevolgd. 143. (56.) *Beschutten* komt ook by de Ouden voor. 143. (56.)

BESCHUTTEN. De Ouden zeiden meestal *beschudden*, het welk VONDEL en POOT om 't rijm nagevolgd hebben; *beschutten* by hen ook in gebruik. I. 140-145. (55. 56.)

BESCHUTTERS. zie HEILIGSCHENDERS.

BESEGGEN. zie BERUCHT.

BESLAPEN. zie WERKWOORD (ONZYDIG.)

BESLUTERINNE. zie IN. *Term.*

BESNEËNEN en ONBESNEËNEN, voor BESNEDENEN en ONBESNEDELENEN, luidt niet wel. II. 38. (230.)

BESNOEVEN. zie PROEVEN.

BESPIEGELEN. zie SPECULARI.

BEST, voor *bekwaamst*. II. 406. 407. (380. 381.)

BESTAND. zie VERWANDELEN.

BESTENDIG. zie VERWANDELEN.

BESTIPT *geschrijf*. III. 362. (590.)

BESTRAALEN *met stralen*. Letterspeling. 1. 106. (40.)

BESTRYDEN. Onbepaald of in een dadelyken dan lydelyken zin gezegd zy. III. 58. *Aant.* 59. *Aant.*

BET of BAT i. *beter*, en een verkorting van dat woord; wordt nooit in den *positivus* gebruikt. *Niemand bet dan ik* enz. klaarder dan *niemand meer dan ik* enz. BET of BETH. i. ook *tot, usque*, schijnt 't zelfde als 't H.D. *biss*. II. 127. en *ald.* *Aant.* (262.)

BET. *Langs om* BET. zie LANG.

BETEEKENIS. de eigenlyke van

de oneigenlyke te onderscheiden, heeft zijn nuttigheid. II. 365. (364.)

BETER. by verkorting BET. II. 128. *Aant.*

BETH. zie BET.

BETREKKING tusschen de *vierde* en *achtste* greep van een *zesvoetig* Vaars. I. 402. 403. III. 406-410. (179-180.) (183. 611. 613.)

BETUINEN, *bepalen, beperken*. I. 110. (42.)

BETUINING. i. *bepaling, beperking*. I. 110. (42.)

BEUDEL. by verkorting BEUL. I. 87. *Aant.*

BEUL. verkort uit BEUDEL. I. 18. *Aant.*

BEULIN zie BEUL.

BEUREN. II. 550. (450.)

BEUZEM. zie SNEEVER.

BEVALLEN. (*in de kraam*) zie KRAAM.

BEVALLIGHEDEN. (de) tot *Bruidleidsters* gemaakt. II. 181. (283.)

BEVEN. van de zonnestrallen gezegd. zie SPEELEN.

BEVENDE DUIF. I. 140. (55.)

BEVREDIGEN. 't zende als *verzoenen*. III. 29. (463.)

BEVROEDEN. zie VROED.

BEWAAREN. II. 436. (394.)

BEWEEGD. zie BEWEEGEN. W.W.

BEWEEGD. Zo goed niet als *Bewoogen*. I. 182. *Aant.*

BEWEEGEN. *Verb. beweegde, beweegd*, komt van *Weg, Wegen*. I. 164. (66.)

BEWEEGEN. gelijkvloeiend W.W. *Imperf. Beweegde, partic. Beweegd*, niet *Bewoog, Bewoogen*. I. 273-276. (121-123.) 278. *Aant.* (s) *beweegen* komt van *wege*, motio. 276. (123.) voor *beweegd*. 277. (123.)

BEWEEGEN. Onbepaald, of in een dadelyken dan lydelyken zin, genomen zy. III. 58. *Aant.*

BEWEEGEN. D.W. zie *Beweegen*. W.W.

BEWEEGEN, *Bewoog, Bewogen* beter dan *Beweegde, Beweegd*. I. 182. *Aant.*

BEWEENEN. zie WERKWOORD (ONZYDIG.)

BEWERVEN. eertijds het zelfde als *werven*, nu *verwerven*. I. 139. (55.)

BEWISSEN. zie BEWUST.

BEWIST. zie BEWUST.

BEWISTEN. zie BEWUST.

BEWOGEN. beter dan BEWEEGD. I. 182. *Aant.*

BEWOGEN. zie BEWEEGEN.

BEWUST of ONBEWUST is iet aan iemand d.i. *bekend* of *onbekend*; een persoon is ook *be-*

wust of onbewust van iet d.i. *weetende, kennis hebbende*, het laatste beter dan 't eerste. Eertijds *bewist* en *onbewist*, D.W. van *bewissen* verzekeren, niet van *bewisten*. I. 353, 354. (156. 157.)

BEZEM. zie SNEVEN.

BEZINGEN. i. betoveren; *een verstorven bezingen* i. Zielmissen over denzelfden doen zingen. zie BELEEZEN.

BEZIT. zie BELEGGEN.

BEZITTEN. zie BELIGGEN en WERKWOORD (ONZYDIG.)

BEZWAAIEN en BEZWIEREN. Herhaling van woorden van eenerlei klank. I. 361. 361. (160.)

BEZWEEREN *de lucht, de zon*. II. 53. (235.)

BEZWIEREN. zie BEZWAAIEN.

BEZWYKEN. in de dagelijksche taal *verflaauwen*, keurelijk op de wyze der Ouden *iemand of iets bezwyken*, verlaaten, begeven, afgaan, afvallen, met een *Dativus* van den persoon of van de zaak, ook *bezwyken aan*, van een voorwaarde, d.i. afgaan. III. 89-91. (482. 483.) 91. *Aant.*

BEZWYMEN. zie ZWYMEN.

BIDDEN, zie BEDELEN.

BIDDEN. iemand, die bidt, eigenl. die gewoon is te bidden. III. 19. (458.) zie ook ER. *Termin.*

BIEDEN. zie LEVEREN.

BIEDEN *Nektar in klank* i. onthalen op fraai muziek of gezang. II. 295.

BIEGEN. zie BAGGE.

BIEN. voor *Been*. zie LEENEN.

BIENEN-WABEN. H.D. zie HONIGRAAT.

BIGGE. *Porcellus*, van BACH. II. 93. *Aant.*

BY. *by de werken*. zie WERK.

BY *handen vol*. I. 145. (200.)

BY *handvullen*. I. 447. (201.)

BYNN. A.S. *Beuren*. I. 34. *Aant.*

BYNAAMWOORD niet te plaatsen in de zesde greep van een Vaars. I. 414. (186.)

BYNAAMWOORDEN. (STOFFELYKE) eindigen in alle Geslachten en Getallen in EN; doch, als dezelve tweegreepige woorden zijn, nemen zy in 't vrouw. geslacht wel eens een *e* achter *n* aan, doch laten die beter af. II. 331-338. (348-352.)

BINDSEL. zie SEL. *Term.*

BISS. H.D. zie BET.

BL. zie B.

BLAAKER *Zonnepaard*. III. 114. (493.)

BLAAUGROENIG *nat* d.i. tusschen *blauw* en *groen*. I. 47. 48. (18.)

BLAAUW. *Blaauwe Waterheeren*, Watergoden. I. 222. (96.)
 BLAAUW zo wel de eige kleur der zee als 't *groen*. I. 47. (18.) aan al de *Watergoden* toegeschreven. *ald.* (18.) *Blaauwe hairen* van Cyane, *Blaauwe Zeegodinnen*, *Blaauwe Lirioop*, *Triton*, *Waterheeren*, *Zee*, *baaren*, *golven*, 't *blaauwe diep*. *ald.* *Veld* zo van den *Hemel* als van de *Zee* wel gebruikt. 48. (18.)
 BLAAUW. *Boezem blond en blaauw*. zie BOEZEM.
 BLAD. *Bosch van blaeren*. zie BOSCH.
 BLAD. *Blad der tonge*, *tongblad*, en *blad* alleen voor *tong*. Fr. *Plat de la langue*. II. 363. 364. (363.)
 BLAEMEN voor BLAEMEEREN. B.W. III. 131. (500.)
 BLAEMEEREN. zie BLAEMEN.
 BLAEREN. zie BLAETEN.
 BLAETEN en BLAEREN. onaangenaame herhaaling. I. 361. (160.)
 BLANK, BLEEKE, BLIK. II. 396.(375.)
 BLAUGEBULD. zie GEBULD.
 BLÉ. Fr. *blé en tas*. zie TAS.
 BLEEKERY. zie RY.
 BLY. hiervan *verblyden*, *verblijdde*, *verblijd*. zie ZWYMEN.
 BLY TE MOEDE. zie MOEDE (TE)
 BLIJDSCHAP. misschien beter dan *Blyschap*. II. 208. (289. 290.)
 BLIJKBAAR. zie BAAR.
 BLYSCHAP. zie BLIJDSCHAP.
 BLYVEN. zie SNEVEN.
 BLYVEN. eertijds BELIEVAN. II. 264. (320.)
 BLIK. zie BLIKKEREN.
 BLIKKEN. zie BLIKKEREN.
 BLIKKEREN. Hiervan, of liever van *Blikken*, *Bliksem*, misschien voor *Blikse!* *Blikkeren* is een snel en schichtig licht van zich geeven. II. 395. (375.) 473. (413.) De *Bliksem* voert dien naam meer om de snelheid dan om de grootheid van zyn licht. *ald.* daarom door *blikken* en *blik* uitgedrukt. 396. *Aant.* waarvan *in een oogenblik* voor de allergrootste snelheid, en *blikken* 't gedurig bewegen der oogen. 396. (375.) *Blikkeren* ook een weerschynend, doch niet doordringend en vurig licht, van 't welk *flonkeren* en *schitteren* wordt gebruikt, van zich geven d.i. een *bleek blinken*, een weêrschijn van *blik*, 't welk oudtijds' *blank* beteekende. *ald.* alsmede het wit der oogen, waarvan *blikoog*, *blikoogen* en *bliktanden*. *Blikkeren* fraai toe-

geschreven aan geweer van yzer of staal. 397. (375.) *flikkeren* aan koper, *blank* en *blikkeren* fraai samengevoegd, niet zo goed *blikken*. 397. (376.) *schitteren* en *blikken*, *blikken* en *flikkeren* voegen niet by een. *ald.* *Aant.* *Blikkeren* voor *flikkeren* in een eigenl. zin kan geleden worden; doch niet oneigenl. voor *schoon staan pronken*, welk fraai uitgedrukt door *schitteren*, *flikkeren*, *luisteren* enz. 398. (377.) *Blinken*, in *Blikken* veranderd, verkort de uitspraak en beteekenis van 't woord. Aanmerking omtrent de kracht onzer taal by gelegenheid van dit woord gemaakt. *ald.* en 399. (378.) 468. (410.)

BLIKKEREN. *Frequentat.* II. 472. (412.)

BLIKOOGEN. zie BLIKKEREN.

BLIKOOG. zie BLIKKEREN.

BLIKSEL. zie BLIKKEREN.

BLIKSEM. zie BLIKKEREN.

BLIKSEMEN. geen onpersoonlijk W.W. I. 39. (13.) *Het bliksemt* hoe verklaard moet worden. *ald.* (13.) *en volgg.*

BLIKSEMEND GEBIT. III. 64. (467.)

BLIKSEMSLAG. zie DONDRSLAG.

BLIKTANDEN. zie BLIKKEREN.

BLIND. zich blind *schreien*. zie UITSCHREIEN.

BLINDEN. Men zegt beter *zoeken*, *tasten* enz. *gelijk de blinden*. dan *als of gelijk een blinden*. II. 131. (263.)

BLINDHEID. zo van 't lichaam als van 't verstand dus genoemd. II. 300. 301. (333.)

BLINKEN. II. 396. (375. 376. 410.)

BLIXEM, voor BLIKSEM. II. 399. (377.)

BLOED. zijn bloed *uitschreien*. zie UITSCHREIEN.

BLOED (ZEE VAN) zie ZEE *vol bloed*.

BLOED vliet uit een boom, die eertijds mensch was, als hy wordt gesneden of gehouwen. II. 466. (408.)

BLOED. *Handvol Bloeds*. zie HANDVOL.

BLOED. *De Ziel volgt het Bloed, de Ziel in Bloed uitgieten, Ziel en Bloed vlieten uit de wonde*, spreekwyzen in 't beschryven van den dood eens gewonden gebruikelijk. II. 165. 166. (275.)

BLOEDIG. *Borsten bloot en bloedig*. zie BORST.

BLOEDVERWANT. zie VERWANDELEN.

BLOEISEL. zie BLOESSEM.
 BLOEMELIJN. I. 38. (13.)
 BLOEMLIVEREI. zie LIVEREI.
 BLOESSEM. ook BLOEISEL genoemd. II. 473. (413.)
 BLOND. *Boezem blond en blaauw*. zie BOEZEM.
 BLOND. *blonde Vlechten*. zie VLECHT.
 BLOODIGHEID voor *bloodheid*. I. 58. (22.)
 BLOOT i. enkel, *solus*. II. 477. *Aant*.
 BLOOT i. *niet anders dan*. III. 257, 258. (549.)
 BLOOT van iets. II. 58. (237.)
 BLOOT. *Borsten bloot en bloedig*. zie BORST.
 BLORIG. zie *Ig. term*.
 BLUTS. zie GEBLUTST.
 BLUTSE. zie GEBLUTST.
 BLUTSEN. zie GEBLUTST.
 BOBBEL. met *bobblen* opwaart *borrelen*, soort van Letterspeling, waarvoor volkomener met *bobblen* opwaart *bobbelen* zou kunnen worden gezegd. I. 106. (40.)
 BOBBELEN met *bobblen* opwaart, Letterspeling. I. 106. (40.)
 BOBBELEN in BOBBEREN verwisseld. II. 471. (412.)
 BOBBEREN. zie BOBBELEN.
 BOCSUM. A.S. zie BOOGZAAM.
 BODE van een Vrouw. zie BODIN.
 BODE. zie VERWANDELEN.
 BODIN. Bynaam der Faame; woord dikwils by onze laateren en zuiverste Dichters voorkomende, zelfs van *den dageraad*, een woord van 't Manl. geslacht. III. 305, 306. (567, 568.) Zonderlinge voorbeelden van woorden op dien uitgang. *Adamin* voor Eva, huisvrouw van Adam, *Centaurin*, *Trojanin Schildknapin*, *Burgerin*, *Mackerin*, *Knapin*, *Dienarin*, *Voogdin*, *Heerin*, *Sondarin*, *Hebreërin*. 306. *Aant*. *Bode* verkozen voor *Bodin*, zelfs van een Godin, maagd, oud wijf. deze uitgang der Werkwoorden boven die in *in* gesteld, vooral in Poëzy, zo ook *Gemaal* voor *Gemalin*. ook zelfs noodzakelijk in *Gezelle* voor *Gezellin*; ook *Slave* voor *Slavin*, *Boel*, *Bode*, *Burger*, *Beul*, *Romein*, klinken beter dan *Boelin*, *Bodin*, *Burgerin*, *Beulin*, *Romeinin*. 306-309. (568.) 307. *Aant*. *Kameriere* of *Camerier*, nu *Kamenier*, misschien ook *Koningen* voor *Koninginnen*, *Alcibiades* 't *schoonste wijf* genaamd;

Balling van een vrouw, *Slaaf, slaafken* voor *slavinneken*, *maagd* voor *bruidegom*. 308. *Aant.*

BOE. Deensch *Bounen*. I. 34. *Aant.*

BOECH. zie BUIK.

BOEG. zie BAAG.

BOEG. *dwars* voor *den boeg gaan leggen, varen*. zie ZOG.

BOEK. (den) Naam eener kamer van Rederyke te Brussel. zie REDERIJKKAMER.

BOEK. *Zee van boeken*. zie ZEE.

BOEKERY der *Abtdy van Egmond*. zie EGMOND.

BOEL. *Versleten Boel*. zie SLETER.

BOEL. zie BODIN.

BOEL beter in een vaars dan *Boelin*. I. 312. (138.) van een man gezegd. *ald.* (138.) Hiervoor ook *Boelschap. ald. en* 313. (138.) *Boel* i. Broeder. 313. *Aant.* *Bule, Boelen, Bulen*, nu *boeleeren*, oudtijds *amare*, verv. *operam dare amori, scortari. Pol, Concubinus*, komt van *Boel. ald. Aant.*

BOELDER. zie BOELEN.

BOELDING. zie DINGEN.

BOELEEREN. zie BOEL.

BOELEN. *Verb.* zie BOEL.

BOELEN, waarvoor ook BULEN, waarvan *Boeler* of BOELDER, echt N.D.

Werkwoord. Basterd *Boeleeren*. III. 130. (500.)

BOELER. zie BOELEN.

BOELIN. zie BOEL en BODIN.

BOELSCHAP 't zelfde als *Boel*. I. 319. (140.) zeer zelden voor *Overspel*, waarvoor men *Boelaadje* zegt, gebruikt. Gemeener de *vrouw* dus genoemd. *ald.* 320. (140.) en *Aant.* even als *boel* zo wel van een *man* als van eene *vrouw* gezegd. 321. (140.) het woord altijd *Vrouwl.* 322. (140.)

BOER. Boeren van *Licie* door *Latone*, niet *Diane*, in kikvorschen veranderd. II. 139. (266.) 171. (278.)

BOER. by verkorting van *Bauwer*. Hiervan nader *Boerman*. I. 33. (12.) en *Aant.* *Buur* van denzelfden oorsprong. 34. *Aant.*

BOERMAN. zie BOER.

BOEZEM. *blond en blaauw* onaangename herhaling. I. 361. (160.)

BOGA. B. Lat. zie BAGGE.

BOGCHEL, *Gibbus*, van *Baag* enz. zie BAAG.

BOK, *Hircus*, van BACH enz. II. 53. *Aant.*

BOL. *bol en dik*. Deze woorden worden dikwils samengevoegd.

II. 174, 175. (280.)

BOM. zie O.

BONDIGHEID van stijl. zie BEKNOPTHEID.

BOO, Zweedsch i. *Bouwen*. I. 34. *Aant*.

BOOG. zie BOOGEN en BAAG.

BOOG. (den) *opspannen* misschien alleen van VONDEL gebruikt, anderen *spannen*. I. 126. (49.) zo ook *opgespannen boog*. *ald.* (49.)

BOOG. *Met boog en pylen* behoort men te zeggen, niet *met pijl en boogen*. II. 401. (377.)

BOOG. *gepeesde*. zie PEES.

BOOGEN voor *roemen*, *pocchen*, afgekeurd, eertijds niet *op*, maar *van*. II. 91. en *Aant.* (250.) i. eigenl. *buigen*, *krommen*. 52. en *Aant.* (v). of in den zin van *pocchen* kan worden afgeleid van BOOG, *Corona*. 93. en *Aant.* (230.) Beter van *Boog*, *Arcus*. 94. (251.) misschien samengetrokken uit *Beogen*. *ald.* In een anderen zin gebruikt. 95. (251.) Wordt best afgeleid van *Boog*, uiterlyke pracht.

BOOGEN *zich prachtig uitdosschen*. BOOG het zelfde als *Baech*, hovaardy 96. en *ald.* *Aant.* (252.) 97. *Aant.* POCCHEN vermaagschapt aan BOOGEN. 98.

BOOGZAAM, nu buigzaam, 't zelfde als 't A.S. *Bocsum*. II. 92. *Aant*, (v.)

BOOM. *Zoolen* aan denzelven toegeschreven. II. 357. (360.)

BOOM. den Boomen 't zweeten fraai toegeschreven. II. 64. (239.)

BOOM. uit een, die wel eer mensch was, gesneden of gehouwen, vliet bloed. II. 466. (409.)

BOOMGAARD. zie WARMOES.

BOOMGODINNEN. *Najades*, *Naides*. kwalijk voor *Stroomgodinnen*. I. 472. (209.)

BOOMKIND. Adonis dus genoemd. III. 46. (467.)

BOOSWICHT *overgeven* voor *overgegeven*. I. 120. (46.)

BOOTES. zie WAGENAAR.

BOREAS vader, niet broeder van *Kelais* en *Zethes*. II. 140. (267.)

BORG, GEBORGEN. II. 303. (335.)

BORN veranderd in BRON. II. 112. (256.)

BORN. zie BRON.

BORRELEN. met *bobblen* opwaart *borrelen*, soort van Letterspeling, waarvoor volkomener met *bobblen* opwaart *bobbelen* zou kunnen worden gezegd. I. 106. (40.)

BORST. zie BRUST.

- BORST, *Borsten blond en bloedig* onaangename herhaling. I. 361. (160.)
- BORST AAN BORST, van Minnaars en van Kampvechters gezegd. II. 20. (221.)
- BORSTBEEN. De hoogroode borstbeenderen der Endvogels voorspellen een' harden winter. II. 231. (302.)
- BORSTEL. by de *Borstels* grijpt men een *Varken*. zie VACHT.
- BOSCH *van blaëren* beter dan *vol blaëren*. II. 286. (332.)
- BOSSELIJN. I. 38. (13.)
- BOT. zie BELEEFD.
- BOUD, eertijds BALD. I. 281. (125.)
- BOUD. zie BAL.
- BOUG. F.D. zie BAGGE.
- BOUMELIN. F.D. *Baumlein*. H.D. *Arbusculus*. I. 38. (13.)
- BOUVIER. Fr. zie WAGENAAR.
- BOUWEN, heeft veele beteekenissen, de oudste *habitare*, de tweede *colere agrum*, de derde *aedificare*. I. 34. *Aant*.
- BOUWER, eigenlijk LANDBOUWER. I. 32. (11.) de ploegtrekkende stier dus genoemd *ald*. (11.) Hiervan by verkorting *Boer. ald*. van denzelfden oorsprong als *Buur*. 34. *Aant*.
- BOUXKIN. I. 36. (12.)
- BOVEN. dubbelzinnig gebruikt. I. 76. (30.)
- BOVEN voor *dan*, na een *Comparativus*, eertijds gebruikt; doch ook, gelijk nu na een *Positivus*, als *zoeter BOVEN honig*. d.i. *dan honig*, en *zoet BOVEN honig* enz. II. 307. (337.)
- BOVEN. (DAAR) i. *aan de lucht*, of *aan den hemel*, anders *hier boven*. ook voor *in den hemel* gebruikt. II. 143. (268.)
- BOVENZANG (den) *zingen* i. 't hoogste woord voeren. I. 373. (165.) en *Aant*.
- BRAADEN. Voorl. tijd *bried*, niet *braadde*. I. 77. (31.) 't laatste echter ook erkend. *ald*. (31.)
- BRAAF. zie BRAVADE.
- BRABANT, *Brabantia*. I. 87. (33.)
- BRALLEN geen goed woord, 't zelfde als *Praalen*. deze woorden en *Praal* van eenen oorsprong met *Pracht*. I. 271, 272. (120, 121.) *Brallen* nu niet meer gebruikt. 272. *Aant*.
- BRAND. Dorst by denzelfden vergeleken. II. 313. (340.)
- BRAND. (ZEE VAN) zie ZEE.
- BRAND *slissen*. zie SLISSEN.
- BRANDEN. zie BARNEN.
- BRANDER. zie VIERBLAZER.
- BRANDERY. zie RY.
- BRAVADE, *trotsering; trotseren*,

- BRAVEREN, BRAAF, Basterdwoorden. 't laatste, komende van 't Spaansche *Bravo*, heeft nu zijn burgerrecht. II. 461. (406, 407.) en *ald. Aant.*
- BRAVEREN. zie BRAVADE.
- BRAVO. Sp. zie BRAVADE.
- BRECHEN. H.D. zie AANBREEKEN.
- BRECHEN. H.D. *schynen, lichten*, hiervan 't *Aanbreeken van den dag*, ook *Pracht* enz. I. 272. (120. 212.)
- BREED. zie PREUTS.
- BREEDEN. zie PREUTS.
- BREEDSCH. zie PREUTS.
- BREEKEN. zie BROKKELEN.
- BREIDELLOOS. d.i. *zonder Breidel* met twee *ll*, niet met één *l* *Breidelooos* te schryven. II. 148. (269.)
- BREIDELLOOS. zie BREIDELLOOS.
- BREIDEN. zie PREUTS.
- BREITEN. H.D. zie SPREIDEN.
- BRENGEN. zie OFFERHAND.
- BRIESSCHEN. zie SOEZEN.
- BRIET, voor BRAADDE. I. 77. (31.)
- BRODDELEN. *Frequentat.* van BRODDEN. II. 470. (411.)
- BRODDEN. zie BRODDELEN.
- BROEDER. Had eertijds in *Genitivo des Broeder*, niet *des Broeders*. II. 194. *Aant.* 199. *Aant.*
- BROEZEN. zie SOEZEN.
- BROK. zie BROKKELEN.
- BROKKELEN komt van BREEKEN, BROK. II. 470. (411.)
- BROMMEN. zie GROMMEN.
- BRON, BRUN, BORN, Welle, Water, eigenl. Bronwater, *Aqua nascens*. I. 461, 462. (206.) *Fontein* in dezelfde beteekenis. 463. (216.) Men zeide ook *Burn* en *Burre*. *Born* ouder dan *Bron*. *Born* komt van *Baaren*, waarvan *geboren*, eertijds in een werkenden zin. Hiervan de wegwerping van *ge* en *e*, *Born*. *ald.*
- BRON. door Letterverzetting van BORN. II. 112. (256.)
- BRON. en BORN beide gebruikt. III. 159. (512.)
- BROOD *voor de ooren*. II. 294.
- BROOD *kooken*. zie KOOKEN.
- BROUWERY. zie RY.
- BRUIDEGOM. zie GOOM.
- BRUIDLEIDER, *Paranymphus*. II. 178, 179. Hymen. 180. (281.) Een drom derzelve. 181. (283.) Wie de eigenlyke by ons. *ald.* en 182. (283.)
- BRUIDLEIDSTER, *Pronuba*. II. 178. 179. (281.) eigenl. Juno. *ald.* Venus. 179. (281.) de Bevalligheden. 181. (283.)
- BRUIDSVROUW. het Lat. *Pronuba* niet wel dus vertaald. II. 177-178. (281.)

BRUIGOMLEIDER, *Paranympus*. II. 178, 179. (281.)
 BRUILOFTSLEIDSTER. het Lat. *Pronuba* dus, doch beter BRUIDLEIDSTER vertaald.
 II. 178. (281.)
 BRUISSCHEN. zie SOEZEN.
 BRUIZEN. zie SOEZEN.
 BRUN. zie BRON.
 BRUST voor BORST. III. 159. (512.)
 BUA. IJsl. *Bouwen*. I. 34. *Aant*.
 BUEN en PUAN Frankth. en Alam. *Bouwen*. I. 34. *Aant*.
 BUIG. zie BAAG.
 BUIGEN. zie BAGGE.
 BUIK, *Venter*, BOECH genoemd. II. 93. *Aant*.
 BUIK. *romp, truncus*. De spreekwijs *het hoofd van den buik houwen* eerst af-,
 doch naderhand goedgekeurd. II. 443. (397, 398.) en *ald. Aant*.
 BUIL. zie GEBLUTST.
 BUKELKIJK. I. 35. (12.)
 BUKKEN. zie NEERHURKEN.
 BULE. zie BOEL.
 BULEN. zie BOELEN.
 BULT. zie GEBLUTST.
 BURGERIN. zie BODIN.
 BURLESKE. (het) een onkruid der laatste eeuwen, den Ouden onbekend. I. 17.
 BURN. zie BRON.
 BURRE. zie BRON.
 BURREGWAL, om de maat voor BURGVAL. II. 83. *Aant*.
 BUTTERFLUGE. H.D. zie VIJFWOUTER.
 BUTTERFLY. Eng. zie VIJFWOUTER.
 BUTTERVOGEL. H.D. zie VIJFWOUTER.
 BUUR van denzelfden oorsprong als *Bouwer, Boer*. I. 34. *Aant*.

C.

CADAVRE. Fr. *Tas de Cadavres*. zie TAS.
 CADCUS. zie VERWANDELEN.
 CAERIMONIE. Lat. zie CEREMONIE.
 CAESURA. zie SNEDE en RUST.
 CAMERIERE. zie BODIN.
 CELENO, eene der *Pleiades*. III. 186. (519.)
 CELTEN. III. 359. (587, 588.)
 CENTAURIN. zie MENSCHEPAARD.
 CENTAURIN. zie BODIN.
 CENTAURUS. zie MENSCHEPAARD.
 CENTAUWER. zie MENSCHEPAARD.
 CERASTEN. Inwooners van *Cyprus*, door *Venus* in Stieren veranderd,

kwaliĳ vrouwen van dezelve gemaakt, *Cerasten* eigenlijk *Gehoornden*, van 't Gr. *Keras* een *Hoorn*. III. 21, 22. (459, 460.)

CERASTES een *gehoornde Slang*. III. 22. (460.)

CEREMONIE geen Duitsch, maar Lat. woord. *Ceremonia* is 't zelfde by de Lat. als by de Grieken *Orgia*. d.i. allerlei godsdienstplechtigheden. *Ceremoniari* B. Lat. *den Goden offeren*. By ons voornamelijk de plechtigheden van den Joodschen Godsdienst. II. 279. en *aant*. (329.) wordt best in een Duitsch dichtwerk niet gebruikt. 280. in 't N.D. is 't *Dienstpleging, Kerkdienst, Kerkgebaar, Kerkzede, Kerkplechtigheid. ald.* met *ceremonien een plaats aantasten*, omze in te nemen d.i. met grooten omslag, dezelve volkomen belegeren. 281. (329, 330.)

CESURE, CAESURA i. *snyding*: doch van de Franschen, even als *snyding* by ons, kwaliĳ genomen voor *Repos*, of *Rust*. I. 323. 141-144.)

CG voor K. aan 't eind der woorden. I. 351. *Aant*.(r)

CH. verwisseld in K.I. 163, 164. (66.)

CHAOS, beschreven in een *Chaos van woorden*. I. 14. (5)

CHARLES-WAINE, naam van het zevengesternte by de Engelschen. I. 25. *Aant*.

CHICOREY. zie Ai.

CHRISTUS. zie VERWANDELEN.

Cl. zie Y.

CIAAN. zie CIANE.

CIANE, beter CYANE, de tweede kort, de derde lang. ook *Ciaan* genaamd, die naam wat te hard. II. 106, 107. (254.)

CIBELE. zie E.

CIER. zie PEN.

CIFRE. Ital. zie LIVEREI.

CYANE *blauwe haren* toegeschreven. I. 47. (18.) is een Waternimf, wier naam zelf *Blaauw* beteekent. *ald.*

CYANE. zie CIANE.

CIJNSBAAR. zie BAAR.

CIKORAY. zie Ai.

CILIX. Adj. Lat. voor een eigennaam gebruikt. I. 259. (115.)

CIMIERY. Ital. zie LIVEREI.

CIRCULARE. Lat. zie VERWANDELEN.

CIRCUM. Lat. zie VERWANDELEN.

CITERPEN. zie PEN.

CITERVEDER. zie PEN.

CLIENS. Lat. zie VERWANDELEN.

COHORS. een verdeling der Romeinsche Legioenen, tien in een Legioen. II. 244. (309.) dus-

danig werden door *Digmata* van malkanderen onderscheiden. zie DIGMA.
 COLLECTIVA fraai met een Werkwoord in 't M.v. doch niet eerst in 't Enkel, daarna in 't M.v. samengevoegd. Het eerste by de Ouden gemeen. I. 480. (213.)
 COMPARATIVUS heeft achter zich *dan*, niet *als*. zie DAN.
 CONVERSATIE i. *Wandel*. III. 363. (591.)
 COPULARE. zie VERWANDELEN.
 COQUERE. Lat. *Coquere panem*. zie KOOKEN.
 CORIUM. Lat. zo wel *Vel* als *Leder*. I. 285. (120.)
 CORNEILLE. (PIERRE) zie EIGENNAAM.
 CORNELIA. zie KORNELI.
 CORONIS, eene der *Hyaden*. III. 188. (521.)
 CROESLIJN. I. 36. (12.)
 CUNAE. Lat. zie WIEG.
 CUPIDO. 't getal en de werkingen zyner pylen. I. 128, 129. (50, 51.)

D.

D smelt dikwils, mids haare zachtheid. I. 86. II. 267. 268. (33. 323.)
 D veranderd in L enz. II. 487. (419.)
 D en T wisselletters. I. 138, 139. (55, 56.)
 D wordt niet afgekapt aan het eind van een Deelwoord. I. 478. (211.)
 D een inzetletter. zie VOORLEDEN.
 D ingedrongen, daar zy niet behoort te zijn. II. 213. (291.)
 D. voor of na deze Letter, verkort men HET kwalijk in 't. II. 507. (429.)
 D. waarom 't onderscheid tusschen deze Letter en T niet bemerkd wordt. I. 123, 124. (47, 48.) II. 208. (290.)
 D. over 't onderscheid tusschen D en T. zie ook HARD.
 DAAD (inder) in den *Abl.* voor *met de daad*. I. 382. (169.)
 DAAGEN, *daagde*, *gedaagd*. I. 157. (62.)
 DAAN (*Waarvan*, *Hiervan*, *Daarvan*) voor *vanwaar*, *vanhier*, *vandaar*, niet goed gezegd. I. 168. (68.) HOOFT zegt met de Ouden *van daan*, die ook *danen* en DAN zeiden. 169. (69) en *van danen*. 170. (69.) *daan* 't zelfde als *daar*,

danof, daenof en *daaraf* 't zelfde. *ald.* (69.)

DAAR, met een voorzetsel achter zich, is *die* of *dat*; doch alleen betrekkelijk op *zaaken*, niet op *persoonen*. III. 51. (469.) dan z. de *Aant.*

DAAR; zie, *het is daar.*

DAAR *is er die meenen*, voor *daar zijn er die meenen*. I. 42. (15.) II. 325. (345, 347.)

DAAR *wordt gevochten*. I. 43. (16.)

DAARNA. III. 265. (552.)

DAAR in *Daan* veranderd. zie DAAN.

DAAR. zie HET.

DAARAAN. zie DAARMEDE.

DAARAF, 't zelfde als *danof* of *daenof*. zie DAAN.

DAARBOVEN. zie BOVEN.

DAAR 's 't voor *daar is het*, wat hard gezegd. III, 111. (492,)

DAARMEDE. zie WAARMEDE.

DAAR-OM. zie WAARMEDE.

DAAR (van) moet men zeggen, niet *Daar van daan*. I. 168-172. (68. 69.)

DAARVANDAAN. deze spreekwijs afgekeurd, *vandaar* moet men zeggen. I. 168-172. (68. 69.)

DADINGEN. zie DINGEN.

DAENOF. zie DAAN.

DAG. Meerv. *Dagen*, hiervan 't *Verb. Dagen*. I. 157. (62.)

DAG. *Dagen mijns levens*. zie LEVEN.

DAG ('t AANBREKEN VAN DEN) zie BREKEN.

DAGEN. *alle mijn leven dagen*. zie LEVEN.

DAGEN *Verb. van Dag, Dagen*. I. 157. (62.)

DAGERAAD. zie HONIGRAAT.

DAGVAARD i. *een dag reizens*. II. 209.

DAGVAART. zie VAREN.

DAN met ALS verward. I. 288-290. (128-130.) *en ald. Aant.* wanneer eerst 292. (130.) *Dan*. en *Als* te samen gevoegd. 291 (129.) *Gelijk* voor *Dan*. I. 292. (130.) *Als* stelt eene gelijkheid, *Dan* eene ongelijkheid; worde dus gesteld 1) achter den *Comparativus*. 295. (131.) Dus 't F.D. *Dan* gebruikt. 296. (132.) 2) Na *Anders* of *Ander*. *ald.* (132.) 3) Achter *Niemand, Niet, Noit, Geen, Wie* enz. 297-300. (132-134.) *en ald. Aant.*

DAN moet herhaald worden in deze spreekwyze: *noch vroomer, noch oprechter dan hy, noch beter vrouw*, voeg er by *dan zy*. I. 113. (43.)

DAN voor *Daan*. zie DAAN.

DAN, *Nu* en *Dan*. zie NU.
 DAN (zoo groot) zie ZOO.
 DANEN. zie DAAN.
 DANK WETEN. nier WYTEN. II. 9. 10. (216. 217.)
 DANKBAAR. zie BAAR.
 DANKZEGGIG. zie IG. *Term*.
 DANOF zie DAAN.
 DANS. *het oor ten* DANS *leiden*. II. 299. ook het oog. *ald*.
 DANS. fraaie gelykenis van gezang, snaarenspeel en dans III. 70. (475.)
 DANSEN *naar iemands, fluit, pypen*. zie FLUIT en PIJP.
 DAPPERHEID der Soldaten hoe door *Alexander den Grooten*) beloond. II. 245. 246. (310.)
 DARREN. zie DERREN.
 DAT betrekkelijk gemaakt op een voorg. zelfstand. NW. van een ander geslacht. I. 303. (134.)
 DAT. *Dit en dat*. zie DEEZE.
 DAT. zie HET.
 DATIVUS voor *Nominativus*, en *Nominativus* voor *Dativus*. II. 53. (235.)
 DATIVUS *Fem.* van 't Lidwoord *De*. zie. DE.
 DATIVUS, niet door verandering van letters, maar door 't voorzetsel *aan* uitgedrukt. I. 240. *Aant*.
 DAVEREN *Frequentat*. II. 472. (412.)
 DE. de zommigen, de eenigen, de anderen, de die, de deze en de die, de deze en de gene. zie op deze woorden.
 DE *Terminatie*, zie IG. *Terminatie*.
 DE. Dit Lidwoord heeft in den derden Naamval van 't mannelijk Geslacht AAN DE, of DEN, niet alleen DE. Dit spaarzaam by de Nieuwen, altijd by de Ouden in acht genomen. II. 404-406. 407. (380.)
 DE. Dit Lidwoord fraai in plaats van 't Voornaamwoord *zijn* of *haar* gebruikt, doch verduistert somtijds den zin. II. 324. (344.) 491. *en volgg.* (420.) *en volg.*
 DE. bepalend Lidwoord van groeten nadruk. I. 173. (69.)
 DE voor DES. I. 100. II. 152. (38. 271.)
 DE uitgelaaten. I. 477-478. (211. 212.)
 DE voor benaamingen van Maagschap als *Vader, Zuster*, enz. is betrekkelijk tot een derden persoon. II. 498. 499. (420. 421.)
 DE *beest speelen*. II. 421. 422. (296. 297.)
 DE *geene*. 96. (619. 620.)

- DE *geene* voor *dewelke*. I. 97. 98. (620.)
 DE *God*. I. 145. (57.)
 DE *zelfde*, in 't Lat. *idem*. II. 497. (424.)
 DE *zelve*, in 't Lat. II. 497. (424.) kwalijk van NYLOË en anderen veroordeeld. 497-499. *en verv.* (424-426. 427.)
 DE *Zommigen*. I. 94. (37.)
 DE *Anderen*. I. 94. (36.) (406.)
 DE *deze*. I. 96. (619. 620.)
 DE *die*. I. 95. (37.) (619.)
 DE *eenigen*. I. 94. (36.)
 DECLINATIE kent onze taal in haar oorsprong niet. III. 173. *Aant.*
 DEDALUS een *Vlieger* genoemd. zie VLIEGER.
 DEDIGEN. zie DINGEN.
 DEDINGEN. zie DINGEN.
 DEELACHTIG met den toon op de tweede greep, dat *deel* heeft. II. 151. *Aant.*
 DEELWOORD verliest de D of T aan 't eind niet. I. 478. (211.)
 DEELWOORD, het welk voor of achter twee woorden moet worden gesteld, verkeerdelijk tusschen deze beiden geplaatst. I. 196-199. (82-84.)
 DEELWOORD van een Werkwoord, met een basterd uitgang, heeft het korte voorvoegsel *ge* lang. uitzondering. in *geredeneerd, gebanketteerd*. III. 123. (497.)
 DEELWOORD in 't N.D. eenerlei in werkende en lydelyke. III. 60. *Aant.*
 DEELWOORD. als een Byv. NW. genomen, moet in alles als die gebruikt worden, werpt dus de E weg, daar 't het Byv. NW. doet. I, 430. 431. (191. 192.) II. 333. (349.)
 DEELWOORDEN van den voorleden tijd van eenige verouderde Werkwoorden zijn in gebruik gebleven. zie ERVAREN.
 DEELWOORDEN (lydende) hoe fraai in een vaars zonder snede te gebruiken. I. 341. 342. (151. 152.) *en ald.* *Aant.*
 DEELWOORDEN. in 't Meerv. of in 't Vr. gesl. *den* of *de* hebbende, met eene D te schryven I. 81. (31.) 92. (36.)
 DEES. *deeze*. I. 28. II. 492. III. 270. (10. 421. 554.)
 DEEZE en DIE, ook DIT, en DAT, in een verband van rede, verschillen als 't Lat. *Hic* en *Ille*, of ons *Deeze* en *Geene*, *de een en de ander*. II. 499. (426.)
 DEEZE (de). *de die* en *de deeze* by de Schryvers der voorgaande eeuw gemeen. I. 96. (37.)

DEEZE. zie SNEVEN.

DEEZE en *die*. I. 97. (37.)

DEEZE en *geene*, somtijds *de deeze* en *de geene* I. 96. 97. (37.)

DEEZE, by VONDEL in 't Meerv. altijd *deze*, noit *dezen*. I. 27. 28. (10.)

DEGELIJK. zie DEGEN.

DEGEN, nu een *Zijd-* ook *Handgeweer*, kwalijk door *zwaard* verklaard; eigenlijk een *Held*. Van *degen* is *degelijk*, van allerlei menschen, vooral van Krijgslieden. Deze droegen van ouds dien naam, vooral, wanneer niet lof van hun gesproken werd. Komt van 't H.D. DUHNEN, *degen*. DEGEN en DEKEN verward, verkeerdelijk door *gladius* verklaard. DEGEN nooit *gladius*; maar altijd *vir probus*. DEGEN afgeleid van DIEDEN, DYEN, DEGEN, DEGHEN, *degenman*, *athleta*, *pugil*, *vir praestans*. III. 401. 402. (609.) en 402. *Aant*.

DEKEN. zie DEGEN.

DEKKEN. onbepaald of in een *dadelyken*, dan *lydelyken* zin, gezegd zy. III. 58. *Aant*.

DEKSEL. zie SEL *Term*.

DELVEN, *Delfde*, *Gedelfd*, niet wel, schoon gevonden wordt, maar *Dolf*, *Gedolven* goed. III. 229. (538.)

DENKBEELD (verward) door uitdrukking veroorzaakt. III. 293-296. (562-564.)

DENKEN *aan* en *op* met elkaar verwisseld. I. 48. (19.)

DER is de *Dativus* eenv. vrouwl. II. 403. (379.)

DER was van ouds de *Ablat*. I. 382-384. (170.)

DERCETIS of DERCETO ook *Atergavis*, en kwalijk *Dirce* genoemd, een Godin der Syriërs, met een vrouwenhoofd en 't lichaam als een visch. II. 4. (214. 215.)

DERCETO. zie DERCETIS.

DERREN, DARREN, DORREN, *audere*, nu *durven*. DERVEN, DORVEN, DURVEN, *behoeven*, *carere*. I. 504. *Aant*.(m)

DERVEN. zie DERREN.

DERVEN *behoeven*. I. 81. *Aant*. heeft zo wel voor *carere*, als *audere*, hy *derf*, niet *derft. ald*.

DES. zie TS.

DES en *van den* worden niet wel samengevoegd. I. 328. (170.)

DES ZELFS, *ejus*. II. 493-498. 499. (421-425.)

DES ZELFS. voor *zijn*, nooit goed. II. 508. (430.)

DES MINS. I. 206-212-213-218.

(88. 90. 91. 94.)

DES ZONS. I. 207. 218. (88. 94.)

DEURDRUIPEN (*zich*) voor doortrokken worden. III. 61. *Aant.*

DEURLIJT. zie VOORLEDEN.

DEUZE, zie SNEVEN.

DEVISE en LIVEREI 't zelfde. II. 235. (304.) ook 't zelfde als IMPRESA, of *zinnebeeld*. 237. (306.) Doorluchtige mannen gaven hunne ondernemingen door dezelve te kennen. Dit de oorsprong der geslachtwapens. *ald.* en 239. (306.) *Devisen*, boven dezelve, tot beter onderscheiding der byzondere personen van een geslacht enz. gebruikt. 239. (307.) *Devise* van Keizer Karel den V. *ald.* *Impress* en *Devise* by de Engelschen mede 't zelfde 240. (307.) *Divisa* Ital. komt van *Divisare* d.i. *ordinare*, *ordineeren*, omdat de Heer zelf de *liverei* *ordineerde*, of van *Dividere*, verdeelen, omdat het een kleed van verscheiden kleuren is. *Divisa* Lat. mede een *Liverei*, ook een *verdeeling* of *schikking by uitersten wil*. zo ook *Divise* in 't Fr. 1) *wil*, *uiterste wil*. 240. (347.) 2) een *gemeenzaam onderhoud*, waarvan 't B.N.D. *Diviseren* praten, kouten. 3) een *zinnebeeld* of persoonlijk wapen. 241. en *Aant.* (308.) ook een *zinspreuk*. 242. (308.) De *Digmata* der Romeinen, een soort derzelve, waarin van de eerste onderscheiden. 244. (309.) zie hierover ook op DIGMA.

DEWIJL kwalijk voor *Terwijl*. I. 28. (10.)

DIANAAS GEZELLEN. III. 114. (493.)

DIANE. niet zy, maar LATONE herschiep de boeren van Lycie in Kikvorschen. II. 139. (266.) 171. (278.)

DICHT *getoefd*. II. 419. *Aant.* (636.)

DICHTEN en *viseren*, overleggen en besluiten. I. 499. *Aant.*

DICHTER. de Letterzetters doen somtijds wat dezen mishaaft. III. 378. (598.)

DICHTER moet zijn gemaakte Schildery wel in 't hoofd houden. I. 303. (134.)

DICHTER. Het melden van sommige kleinigheden een bewijs van een grooten geest in denzelve. Dit wel te doen een gaaf der Natuur. II. 536. (443.)

DICHTER. hun werk *schilderen voor de oogen*, en waarin besta: II. 295. 296.

DICHTER (een Hollandsch) heeft de kennis der Lat. Poëzy noodiger dan die der Fransche. I. 403.

DICTERS. *Socrates* vindt de wijsheid niet by hen. I. 69. (26. 27.) Schryven veel waarvanze geen reden kunnen geeven. 70. (27.)

DICTERS. zelfs onze beste hebben hier en daar een noodzakelijk woordjen uitgelaaten. I. 244. (107.) 248. (109.)

DICTERS (Latijnsche). groote vryheid, die zy zich veroorloofden, I. 125. (48. 49.)

DICTERS (welige) brengen een woord van 't eene zintuig op 't andere over. II. 295.

DICTERS. waarom by vele onzer onaangename verzen zijn. I. 406. (181.) 407. (182.)

DICTERS (Latijnsche en Nederduitsche) schryven een *drinken* toe niet alleen aan alles; wat vocht naar zich trekt, maar ook aan *steenen, outers, zwaarden, dolken*, aan een *pen*, ook fraai aan de *ooren, oogen* enz. zie DRINKEN.

DICTERS (goede) moeten goede Natuurkundigen zijn. II. 347. (355.)

DICHTKUNST wil, dat men overal en altijd lette op de natuur der zaaken. III. 48. (468.)

DICHTKUNST. de nabootsing een sieraad derzelve, waarin dezelve gelegen zy, en waarin niet. I. 16. (6.)

DICHTSTUK. geen ander Metrum in 't zelve intevlechten, fraai door Tusschenrijm gebruikt. I. 259. *Aant*.

DIE (de) *de zodanigen*. I. 95. (37.) hoe van *die* verschilt. 96. (37.) *de die*, en *de deze* by de Schryvers der voorgaande eeuw gemeen. *ald/* (37.)

DIE voor DIEN Nom. masc. voor den Accus. by de Ouden meermalen gebruikt. III. 236. (540.)

DIE, *hic, ille, Demonstrativ.* met DIE (*qui*) *relativ.* verward. zie DIE (*qui*).

DIE (deze en) I. 97. (37.) *die* is daar 't zelfde als *geene* in *deze en geene* (Lat. *is, ille*). doch *die* is ook *qui* d.i. *de welke*. *ald.* hiervoor kwalijk 't *geen*, voor 't *welke, quod. ald.* (37.)

DIE overtollig gebruikt. II. 78. (244.) 446. 447. (399.)

DIE geheel overtollig gebruikt. III. 178. (516.)

DIE. *Deze* en *Die*. zie DEEZE.

DIE, *Qui*, betrekkelijk Voornaam-

woord dikwils kwalijk uitgelaten, zelfs by de Latynen. II. 423. 424. (386. 387.) Voorbeelden van twee latere Lat. Dichters. 425. (387.) Eenige plaatsen van vroegere Schryvers onderzocht, welke misschien gebrekkig zijn. 425-429. (387-390.). Voorbeelden by onze Schryvers. 429 *en volgg.* (390.) Met het *Demonstrativum* DIE verward. 431. (391.) Dit kan voor 't *Relat.* worden verzwegen, doch 't laatste dient dan uitgedrukt, *ald.* en 432. (392.)

DIEDEN. zie DEGEN.

DIENAAR. zie VERWANDELEN.

DIENARIN. zie BODIN.

DIENEN, in klank onderscheiden van DINEN. II. 260. (318.)

DIENSTBAAR. zie BAAR.

DIEP ('t *blauwe*) I. 47. (18.)

DIEP (grondeloos) zie GROND.

DIER (redenloos) en *snood mensch* tegen een gesteld, zie SNOOD.

DIER, somtijds alle levend en lichamelijk schepsel; somtijds meer of min bepaald. Meer bepaald voor een wild dier, dat op 't land leeft, min voor allerlei landgedierte. Alle in vier soorten onderscheiden. *Menschen, Dieren, Vogelen, Visschen*, de drie eersten dikwils samengevoegd. *Dieren, Vogelen en Visschen*, als alle de redenloze beesten begrypende, samengevoegd. II. 352-355. (357-359.)

DIERBAAR tegen *snood* gesteld. zie SNOOD.

DIERENRIEM, *Zodiak*, niet oneigenlijk *Dwersriem*, genoemd. I. 227. (99.) Als een sluier der Natuur beschreven. *ald.* (99.) en 228. (99.)

DIERPERK. II. 436. (394.)

DIGMA. Een teeken, waardoor de *Cohortes* in een Legioen van malkander werden onderscheiden. II. 244. (309.) Een Grieksch woord, beteekenende ook een Kenteeken of Devise op de schilden. *ald.* Eigenlijk een *Staal* van goederen, dat men *vertoont*, 't zelfde als 't Fr. *Monstre*, van 't Lat. *Monstrare*, d.i. *toon*en, genoemd. *ald.* en 245. (309.) *Monsterken*, of *Staal*, zoude men gevoegelijk *Toonsel* kunnen noemen. 245. (309.) 473. (413.) *Digma* in zijn oorsprong 't zelfde als *Montering*, ook *Liverei* genoemd. *Montering, Monstering, Monsterken*, alle van 't Lat. *Monstrare* of Fr. *Monstrer*. *ald.* (309.)

DY, GHY. zie INFINITIVUS OBLIQUUS.

DIJN. zie MIJN.

DIK. *bol en dik*. Deze woorden worden dikwijls samengevoed. II. 174. 175. (280.)

DINEN. zie DIENEN.

DINGEN, *litigare*. van dit woord komt DING en *Zoending, Boelding, Gading, Banding, Vijfding, Hefding, Graafgeding, Poortersgeding* enz. niet van DADINGEN, DEEDINGEN, DADIGEN, DEEDIGEN. III. 30. *Aant.* (†)

DIRCE. zie DERCETIS.

DISCH van Tantalus. zie TANTALUS.

DISCH. de Ouden lagen, maar zaten niet aan den zelve; worden echter by onze Dichters als daaraan zittende verbeeld. De oudste Romeinen zaten aan denzelve. II. 439. (396.)

DISCH. *zitten en liggen aan den disch* onverschillig gebruikt by de Dichters, hoewel de Ouden alleen *aan den disch* lagen. II. 159. (273.)

DISSEL. III. 38. 39. (394.)

DIT. *Dit en dat*. zie DEEZE.

DIT IS HET, drie woorden, tot eene lettergreep, *Dit 's 't*, te smelten schijnt een groote vryheid. III. 109. (491.) heeft echter niets aanstotelijks, en is by VONDEL en anderen gebruikt. III. (492.)

DIT. of men dit Voornaamwoord altijd onveranderd in 't onz. geslacht moet behouden, zonder te letten op 't geslacht van 't volgende Naamwoord, waarop 't betrekking heeft. III. 270. (554.) en *Aant.*

Dit 's 't. zie DIT IS HET.

DIVISA B. Lat. zie DEVISE.

DIVISA Ital. zie LIVEREI en DEVISE.

DIVISEREN B.W. zie DEVISE.

DOBBELSPEL, tweespalt, rechtsgeding, *dissidium* II. 374. *Aant.* (v).

DOCHTER. *Mineas dochter*. zie MINYAS.

DOEK voor *Zeil*. II. 209. (290.)

DOEN TOEF. zie TOEVEN.

DOEN VRUCHT, zie VRUCHTEN.

DOEN. *Wat doet het weder* geen Duitsch. I. 40. (15.)

DOEN *vergeten*, beter dan *leren vergeten*. II. 56. (237.)

DOEN. Waarschijnl. van 't Goth. *Tausan*. I. 284. *Aant.*

DOEN, overtollig gebruikt in *iets doen knagen, slepen, halen, verpligten, verdryven, brengen*, voor *knagen, slepen, halen* enz. Deze pleonasmus afgekeurd, is een Idiotismus der

Neurenbergers, die zeggen: *Wat thustu thun ich thu schreiben*. III. 63. *Aant.*
 (s)
 DOENDE (HEM dit) OVERVIEL enz. zie ABL. ABS.
 DOF. zie O.
 DOLF, GEDOLVEN. III. 229. (538.)
 DOLK. Een *drinken* aan Dolken toegeschreven. zie DRINKEN.
 DOM, *Terminatie*. geen woorden van dezelve beginnen met het Voorvoegsel
 VER. II. 484. (417.) Wat dezelve beteekene. 485. (417. 418.)
 DONDER. zie O.
 DONDER *klater*, of *schettert* somtijds, *rommelt* en *dreunt*. meest. III. 143. (504.)
 DONDERBUS ook KLATERBUSSE genoemd. II. 105. (254.)
 DONDEREN, geen onpersoonelijk Werkwoord. I. 39. (13.) *Het dondert*, hoe
 verklaard moet worden. *ald.* (13.) *en volgg.*
 DONDERSLAG, wordt gezegd en van 't geraas des donders, en van deszelfs
 treffen. *Bliksemslag* kan wel in den laatsten, niet in den eersten zin, gezegd
 worden; van sommigen echter zoo gebruikt, niet kwalijk voor *Donderslag*
 genomen. Aan schoone oogen toegeschreven. I. 389. 390. (173.) en *ald. Aant.*
 DONDERSTARREN. III. 423. (521.)
 DOOD aan een snee in de hand belachelijk toegeschreven. II. 450. (401.) *Leven*
dat niet kan sterven, voor, dat de dood komt, en dood die iemand levend
verslindt, belachelyke uitdrukkingen, *ald.*
 DOOD een nacht genoemd. II. 301. (334.)
 DOOD, *zijn dood* drinken. zie DRINKEN.
 DOOD eens gewonden beschreven door de spreekwyzen, *de ziel volgt het*
bloed; hy giet zijn ziel in het bloed uit; ziel en bloed vlieten uit de wonde. II.
 165. 166. (275.)
 DOOD voor *wonde, vulnus*. II. 75. (243.)
 DOOD, *den dood inslorpen*. II. 298.
 DOODSHAVEN, het bed. zie VERHUIZEN.
 DOOR, *om, propter*. II. 345. *Aant.*
 DOOR *uwen wil*. II. 345. (354.)
 DOORGAAN, door 't Land. III. 293. (562.)
 DOORLYDEN. zie VOORLEDEN.
 DOORREGEN MET EEN ZWAARD VAN ROUW, een harde uitdrukking. II. 123. (260.)
 DOORSCHYNIIG. zie HELDER.
 DOORVAREN, *gevaren*, Letterspeling. I. 105. (41.)

DOOPEN (willen hem doen), onbepaald, of in een dadelyken dan lydelyken zin, gezegd zy. III. 58. 59. *Aant.*

DORP. Een vloed *drinkt dorpen.* zie DRINKEN.

DORPKIJK. I. 35. (12.)

DORREN. zie DERREN.

DORST, dikwils een *brand of hitte* genoemd. Waarvan den *dorst slissen en lesschen.* II. 313. (340.)

DORVEN. zie DERREN.

DOUTJE. zie WOLKJE.

DOUWEN 't zelfde als *Touwen*, Drukken. I. 284. (126.)

ΔΟΞΑΝ. Gr. zie ABL. ABS.

DRAAK, Gesternte. zie WATERSLANG.

DRAAK, Gesternte, deszelfs plaats. I. 435. (194.) ook slang genoemd. *ald.* doch kwalijk *Waterslang.* *ald.*

DRAGEN. de beteekenis van dit woord is in *Baar.* zie BAAR. zie ook WORDEN.

DRAGEN, *zich gelaten.* zie GELATEN W.W.

DRANK. zie VERWANDELEN.

DREMPEL (ten) beter dan *den drempel op-uit-intreden* enz. I. 229. 230. (100.)

DRENKEN. zie ZOGEN.

DRENKEN. zie VERWANDELEN.

DRENTELEN. zie TRANTSELEN.

DREUNEN, van 't geluid des donders gebruikt. III. 143. (504.)

DREUTS. zie PREUTS.

DREUTSHEID. zie PREUTS.

DRIETAL, vooral van *dronken of glazen*, een *klaverblad* genoemd. III. 11. (454. 455.)

DRY TWALEF, Zesendertig. I. 315. (139.)

DRYVEN *op zijn ankers.* zie MAREN.

DRY VIJF, Vijstien. I. 315. (139.)

DRY VIJFENTWINTIG, Vijsenzeventig. I. 315. (139.)

DRINKEN by Latijnsche en Nederduitsche Dichters by overdracht toegeschreven aan alles, wat vocht naar zich trekt; ook *drinken* by hen de ooren het geluid in. II. 176. 177. en *ald. Aant.* (280.) DRINKEN wordt dus toegeschreven aan de *aarde, bergen, steenrotsen*, enz. 290. aan *wol, zyde*, en diergelyken. 291. Niet alleen drinkt by de oude Dichters alles, wat vocht naar zich neemt, maar ook *steenen, outers, zwaarden, dolken.* *ald. een pen. ald. ooren. ald. in* 292. 293. zo ook INDRINKEN, *ald. drinken* wordt aan 't oor toegeschreven, omdat men een taal als *vloeiende*

voorstelt. 294. *drinken* wordt ook aan de *oogen* toegeschreven. *ald.* 295-297. zyn dood DRINKEN. 298. *Een vloed* DRINKT *dorpen.* *ald.* *Zijn naam* doen DRINKEN aan een zee of water. *ald.* 299.

DROEF TE MOEDE. zie MOEDE (TE)

DROMMEL (Dronken) Herhaling van woorden van eenerlei klank. I. 362. (160.)

DRONKAARD. zie AARD.

DRONKE DROMMEL. zie DROMMEL.

DRONKER. zie ER *Term.*

DROP. Hiervan 't *Verb. Droppen*, frequent. *Droppelen.* I. 159. *Aant.*

DROPPELEN. *Verb.* freq. van *Drop.* I. 159. *Aant.*

DROPPEN. *Verb.* van *Drop.* I. 159. *Aant.*

DRUIDES. zie VERWANDELEN.

DRUK. om dien fraai te maken de spelling bedurven. I. 287. (128.)

DRUKKEN. zie GEBLUTST.

DRUKKERS bedurven de spelling om de fraaiheid des druks. I. 287. (128.)

DRUPPEN wordt van de redenen gezegd. II. 294.

DRUPPEN. zie DRUPPELEN.

DRUPPELEN, *Frequentat.* van DRUPPEN. II. 470. (411.)

DT aan 't einde eens woords is verkort uit DET. II. 202. (288.)

DT, niet D, was eertijds een sluitletter, uitgenomen in *God, Had.* I. 78. *Aant.*

Naderhand D en DT daartoe gebruikt. *ald.* Regels omtrent deze sluitletters. 79.

80. 81. 92. (31-36.) en *ald.* *Aant.* Uitzondering, 79. *Aant.* (x). *Godt* voor *God* al

voor VONDEL in gebruik. 82. *Waarom.* 83. (32.) De Ouden schreven *God.* 84.

(32.) *Waarom* P. BODDAERT *Godt* sehreef. 85. *Aant.* Zachtheid der D. *Waarom*

somtijds uitgelaten. 86. 87. en *ald.* *Aant.* (34.). Voorbeelden die 't gezegde

staven. 88-92. (33-36.) II. 206. 207. *Aant.*

DU, *tu*, wanneer in ongebruik geraakt. I. 470. *Aant.*

DUBBELTOP. Parnas om zijn dubbelen top dus genoemd. I. 265. (117. 118.)

DUBBELZINNIGHEID, waar 't geschieden kan, te vermyden. II. 403. (379.) 423.

424, (386,)

DUEGD. zie EU.

DUHNEN. H.D. zie DEGEN.

DUIKEN in een werkelyken zin. III. 57. *Aant.*

DUIKEN i. in 't algemeen *wyken, zwichten*, eigenl. 't *hoofd laten hangen.* teeken van onmacht of

nederigheid, ook van dienstbaarheid en slaafsche vrees. III. 132. (500.) en *ald. Aant.*

DUNKEN, *zich laten dunken.* zie VOORSTAAN.

DUNKEN, *zich laten dunken*, kwalijk voor enkel *zich verbeelden* gebruikt. II. 530. (440.) is zich door iedelen waan iets toeëigenen, 't geen men niet volkomen heest. 531. 532. (440. 441.) Die spreekwijs, als ook *Laatdunkend* en *Laatdunkendheid*, nog dagelijks in gebruik. *ald.* en 533. (441.)

DURVEN, by de Ouden altijd *Dorst*, *Gedorst*, naderhand meer in gebruik *Durfde*, *Gedurfd*. II. 314, 315. (340. 341.) *Dorfste* ook gevonden. 315. *Aant.*

DURVEN. zie DERREN.

DUS LANG. zie LANG.

DUURBAAR. zie REISBAAR.

DUURZAAM. zie REISBAAR.

DUURZAAM. zie ZAAM.

DWEGEL. zie LEGGEN.

DWEGEL door verkorting DWEIL. II. 110. *Aant.*

DWEIL. zie LEGGEN.

DWEIL. zie DWEGEL.

DWERSRIEM. De *Dierenriem* of *Zodiak* niet oneigenlijk dus genoemd. I. 227. (99.)

E.

E en EE. over 't gebruik dezer klinkers III. 433-460.

E. Uitgang van Vrouwelyke Zelf-standige Naamwoorden. zie IN *Terminatie*.

E. een woord met deze Letter, om 't rijm, verlengd, als *grage* voor *graag* enz. II. 174. (279.)

E in het Duitsch gebruikelijk voor de Latijnsche OE, en AE. II. 102. (252.)

E somtijds uitgelaaten voor de korte uitgangen, *ing*, *is*, *lijk*, enz. II. 259. (318.); maar nooit voor den langen uitgang *ry*. 260. (318.)

E (korte) die den uitgang voorgaat, in vele woorden onverschillig uitgelaten of behouden. II. 260. (318.) doch niet in die, welke uitgaan in *ry*. *ald.* Waarom niet. 261. (318. 319.)

E verandert dikwils in I. II. 274. (327.)

E. de zachte E in de N. Hollandsche uitspraak *eu*, EE of de harde en dubbelde E in dezelf-

de uitspraak in *ei* veranderd. zie LENEN.

E en I in vele woorden verwisseld, als *smelten* en *smilten*, *pen* en *pin*, *henne* en *hinne*, *schel* en *schil* enz. I. 475. (210.)

E wanneer achter een byv. onz. Naamwoord behouden of weggeworpen wordt. zie NAAMWOORD (Byvoeglijk).

E in *Niobé*, *Cibelé*, *Rodopé*, *Lalagé*, *Foloé*, *Omfalé*, *Meroé* enz. te scherp van klank, om in een volgenden klinker te kunnen versmelten. II. 156. 157. (272.)

E vervult het gebrek van snydingen in een vaars. I. 340. (151.)

E. vele onzydige woorden worden door 't aannemen dezer letter Vrouwelijk; II. 63. (239.)

E. Infinitivus in *e*. zie INFINITIVUS OBLIQUUS.

EAGER. zie ORFEUS.

EBER. H.D. zie EVERZWIJN.

ECHTGEMAAL. zie EEUW.

EDELEN ontvingen hunne geslachtwapenen van Koningen en Vorsten. II. 239. (306.)

EE. zie EEUW.

EECHENIS, ENGENIS, EGHENISSE, ENGHENISSE, INGHENESSE, Lat. *inguen*. III. 236. (540. 541.)

EED. zie EEUW.

EEDVERWANT. zie VERWANDELEN.

EEGADE. zie EEUW.

EEGEMAAL. zie EEUW.

EELARD. zie AARD.

EEMPT i. Mier. zie MIER.

EEN. *Lidwoord*. Waarmede in de uitdrukking *een blooden schakers hand* moet overeenkomen. III. 164-166. (514.) 166-175. *Aant*.

EEN' met een *Apostroof* by HOOFT voor 't Vrouwl. *Eene* gebruikt. II. 541. (446.)

EEN (*de*) en *de ander* 't zelfde als *Deeze en die*. II. 500. (426.)

EEN in IEN veranderd. zie LEENEN.

EEN, een telwoord zijnde, met nadruk uittespreken. II. 175. (280.)

EEN (MOEDER) zie MOEDERNAAKT.

EEN doet de E achter een byv. onz. Naamwoord wegwerpen. I. 432. (192.)

EEN *vliegende Paard*, *Een dorre Land*. I. 432. 434. (192. 194.)

EEN GOD, *als gy, zijt* - voor *is*. III. 235. (540.)

EEN *voordewind*. III. 198. (525.)

EENIG. I. 432. (192.)

EENIGEN, *aliqui*, de Eenigen, *solii*. I. 94. (36.)

EENS ZO HOOG enz. zie NOG EENS ZO HOOG.
 EER *in 't oost.* zie OOST.
 EER IET LANG. zie EERLANG.
 EER *inleggen met* en *aan* met elkaar verwisseld. I. 48. (19.)
 EERBOOG. *Arcus triumphalis.* II. 94. (251.)
 EERELIJK en *Eerlijk* onverschillig geschreven. II. 260. (318.)
 EERLANG i. *onlangs*, zou misschien eigenlijk *voorlang* beteekenen. *Eer iet lang* 't zelfde. II. 122. 123. en *ald. Aant.* (260.)
 EERLIJK. zie EERELIJK.
 EERSTE beginselen volgens de Stoïci. I. 19. (7.)
 EERSTE GOD. I. 71. 72. (28.)
 EERSTENGEL. zie AARTS.
 EERSTVADER. zie AARTS.
 EERTEEKEN. met welke eerteekenen *Alexander de Groot*e de dapperheid zyner soldaten beloonde. II. 245. 246. (310.)
 EERTZDEKEN. zie AARTS.
 EERTZPRIESTER. zie AARTS.
 EERZALIG. zie ZALIG.
 EETBAAR. zie BAAR.
 EETBANK. III. 127. (499.)
 EEU. zie EEUW.
 EEUW, EEU, EE, de tijd. Hiervan *Ehe. Eher, Eer*, prior, prius. *Eeuw*, seculum. *Eeuwelijk, Eeuwig*, vervolgens iets dat altijd duurt. *Eewe*, wet, *Statutum, Lex*. bepaalder, wettelyke verbintenis, Huwelijk. Waarvan *Eegade, Eegemaal, Echtgemaal, Echt*. Hiervan ook *Eed. Ee* of *Eewe* is ook *aart, indoles*. I. 485. *Aant.* 486. *Aant.* II. 187. (286.)
 EEWE. zie EEUW.
 EEUWELIJK. zie EEUW.
 EEUWIG. zie EEUW.
 EGA. zie GALIK.
 EGEBARE. F.D. zie EISLIJK.
 EGEMAAL. zie GEMAAL.
 EGESLICH. F.D. zie EISLIJK.
 EGHENISSE. zie EECHENIS.
 EGI verkort in Ei. zie EISLIJK.
 EGILISKIS. F.D. zie EISLIJK.
 EGINHARDUS ook EINHARDUS genoemd. III. 153. (510.)
 EGLANTIER. zie VERWANDELEN.
 EGMOND (ABTDY) heeft een ryke Boekery gehad. II. 570. wordt in brand gestoken en beroofd, de Boeken vernield en versperd. 572. sommigen gered. *ald.* en *Aant.*
 EHE. zie EEUW.
 EHER. zie EEUW.
 EI van *Egi*, en met Y verward. zie EISLIJK.
 EI. zie AI.
 EIGENEN *iets*, en *zich iets eigenen*, beide in gebruik. III. 24.

25. (461.) 24. *Aant.*

EIGENNAAM. met denzelven moet de Amptsnaam, daar achter staande, overeenkomen. III. 173. *Aant.*

EIGENNAMEN van bekende personen niet te verduitschen. b.v. *Tacitus*, *Historieschryver*, niet te noemen *Zwyger*. Hoe belachlijk dit zy, getoond in 't vertaalen van *Jean Racine* en *Pierre Corneille*, door *Jan Wortel* en *Pieter Kraai*. III. 115. (494.)

EIGENNAMEN (zekere) maken geen onaangenaam tusschenrijm. III. 79. 80. (478.)

EIGENNAMEN (vreemde) gevoegelyker in 't Nederduitsch vertaald in een werk van eigen vinding, dan in een vertaling. I. 450. (201.) III. 114. (493.)

EIGENNAMEN niet net uitgedrukt. III. 6. (452.)

EIGENNAMEN. Twyfelachtig, of de Grieksche, Latijnsche en andere vreemde met een Duitschen uitgang moeten worden geschreven of uitgedrukt, gelijkze in hunne eigen taal worden geschreven, 't laatste misschien best. III. 134. (501.) belachlyke misslagen der Franschen in dit stuk. 133. (501. 502.) en *Aant.* met de ooren in die zaak raadteplegen. *ald.* Voorbeelden van vreemde eigennamen met een Nederduitschen uitgang. *ald.* en 136. (502.) achttegeven op den klank, en veiligst gedaan, wat meest gebruikelijk zy. 137. (502.) *Aant.*

EIJ. zie AI.

EY. zie Y.

EIND. zie EINDHOUDEND.

EINDEN, onbepaald, of in een dadelyken, dan lydelyken zin genomen zy. III. 58. *Aant.*

EINDHOUDEND, zuinig, spaarzaam, ook, in een kwaaden zin, gierig, inhalig, in beide beteekenissen kwalijk gebruikt. II. 360. (34.) *De einden by malkander houden* en *zijn eind houden*, verschillen; *Eind* is ook *Stuk*, *Brok*. *ald.* Het *by malkander houden* is VASTHOUDENDHEID, *Tenacitas*, *Gierigheid*. Daarentegen is *zijn eind houden* stijfhoofdig op zijn stuk staan. *Eindhoudendheid* i. stijfhoofdigheid, deze somtijds een deugd. 361-363. (362. 363.) *Eindhoudend* eigenlijk *pervicax*. 362. *Aant.*

EINDHOUDENDHEID. zie EINDHOUDEND.

EINHARDUS. zie EGINHARDUS.

EIS en Ys. zie EISLIJK.

EISLIJK of EISSELIJK, *terribilis*, dus, en niet IJSLIJK of IJSSELIJK, te schryven, wordt echter beide gevonden. II. 340. 341. (353.) dus VEREYSEN, verschrikken, ook een *verb. reciprocum*. 341. 342. (353.) ook EYSEN. *ald.* dus altijd by de Ouden, doch niet by de nieuwen. 343. (353.) wanneer die verandering ingevoerd. *ald.* Ingevoerd, omdat men 't van *ijs*, doch kwalijk afleidde. *Yzen* is koud worden, een uitwerking der schrik. 343. (314.) *IJs* ook met *Ei* voor *Y* geschreven. *YZEN* i. *ijs worden, bevrozen*. *EIZEN*, *schrikken*. *ald.* *Ei* hier een verkorting van *EGI* in 't F.D. *EGILISKA*. *Terribiliter*, en *EGILISKIS*, *Terribilis*. *EGBARE*, *Terribilis*. *EGESLICH*, *Eizelijk*. *ald.* en 344. (354.) *Y* en *Ei* anders naauwkeurig onderscheiden, en *ijs* en *EIS* verward. *ISEN*, niet *Eisen*, oudstijds dat nu *YZEN*. *ald.* Na 't midden der voorgaande eeuw *Y* en *EI* somtijds een woord. 't Onderscheid dezer Letteren in Amstelland en Rhijnland, doch niet by de Schryvers aldaar, verloren. 344. *Aant.*

EISLIJK, nu by misbruik *ijslijk*, van 't F.D. *egilisch*. III. 153. (510.)

EISSELIJK. zie EISLIJK.

EIZE. zie YZE.

EIZEN. zie EISLIJK.

EIZENHART. zie YZE.

EIZENKRUID. zie YZE.

ELECTRA, eene der *Pleiades*. III. 186. (519.)

ELEN. zie VERWANDELEN.

ELEN. Uitgang van sommige *verba* hoe onderscheiden van den uitgang *EN*. zie *VERBA Frequentativa*.

ELK ZIJN, niet *HUN*. te zeggen. II. 83. (246.) 84. (246. 247.)

ELKANDER by de Dichters uitgerekte tot *Ellekander*, *Ellikaar*, *Ellekander*. II. 8. (216.)

ELLEBOOG. zie VERWANDELEN.

ELLEKANDER. zie ELKANDER.

ELLENDIG. zie VERWANDELEN.

ELLIKAAR. zie ELKANDER.

EMBLEME. zie LIVEREI.

EMPRISE. Fr. zie LIVEREI.

EN *genitivus*. zie *S* en *EN*.

EN vervult het gebrek van snydingen in een vaars. I. 340. 341. (151.)

EN, uitgang der *verba*, hoe onderscheiden van den uitgang *ELEN*. zie *VERBA Frequentativa*.

EN. fraai herhaald in vaarzen. I. 62. 63. (23. 24.)

ENALLAGE *adverbii relativi* waarmede voor met wien. zie WAARMEDE.
 ENDVOGELS, de borstbeenderen hoogrood hebbende, voorspellen een harden winter. II. 231. (302.)
 ENGENIS. zie EECHEENIS.
 ENGHENISSE. zie EECHEENIS.
 ENSEIGNE. Fr. zie INSIGNE.
 ENTRE. Lat. zie VERWANDELEN.
 ENTREPRISE. Fr. zie LIVEREI.
 EÖLUS sluit de winden in een zak. I. 442. (198.)
 EPICURISTEN beelden de Goden uit onder menschelyke gedaante. I. 75. (29.)
 EPULARI. Lat. zie VERWANDELEN.
 'ER verkorting van HAAR. II. 167. (276.)
 'ER. zie HET.
 'ER tot 'r verkort is een zeer groote en niet na te volgen vryheid. III. 110. (492.)
 ER verandert dikwils in RE. II. 104. (253.)
 ER uitgang. zie RO.
 ER. Lat. zie VERWANDELEN.
 ER, *Terminatie*. de Zelfstandige Naamwoorden, op dezelve uitgaande, komen overeen in beteekenis met de Werkwoorden in EREN b.v. *Speler, Drinker, Rooker, Snoeper, Tuisscher*, niet die zulks dadelijk doen, maar die vermaak hebben in dit te doen. II. 473. (413.) III. 19. (458.)
 ERBARMELIJK. daarvoor kwalijk ONBARMELIJK gebruikt. *Erbarmelijk* i. die medelyden verdient; gebruikt voor iemand, die zich *erbarmt* over anderen. III. 205. (528.)
 EREN. Basterd-uitgang van Werkwoorden. zie TROMPETTEN.
 EREN. uitgang van sommige *verba*. zie VERBA *Frequentativa*.
 ERFGENAAM, zomtjids zoo wel een Vrouw als Man, de eerste anders *Erfgenaame*, ook *Erfgenaamster* genaamd. zie IN *terminatie*.
 ERFGENAAME. zie ERFGENAAM.
 ERFGENAAMSTER. zie ERFGENAAM.
 ERGER. (*van kwaad tot*) niet van *het kwaad*. I. 93. (36.)
 ERIGON. *Erigone*, een (sterrenbeeld, de *Maagd*. III. 40. (466.)
 ERINNEREN. zie ERRINNEREN.
 ERIZICHTOON. deze eigennaam klinkt te hard op 't eind van een vaars. II. 451. (401.)
 ERNSTHAFTIG, hebbende 't *ernstige*. II. 151. *Aant*.
 ERRINNEREN of ERINNEREN, waar-

voor ook niet wel ERINNÉREN, geen woord van VONDELS, maaksel, hoewel van hem gebruikt. II. 86. 87. (248.)

ERTSCH. zie AARTS.

ERTZBISSCHOP. zie AARTS.

ERTZKETTER. zie AARTS.

ERVAREN, van ouds ook *vervaren*, en *vervaringe* voor *ervaringe*. III. 238. (541. 542.)

ERVAREN, *ondervinden*, eigenl. *wedervaren*, doch daarvoor byna niet gebruikt. Dit Werkwoord by velen door 't Deelwoord van den voorleden tijd bekend; even als *verwoed*, *verwaand*, *vermaard*, van de oude Werkwoorden *verwoeden*, *verwanen*, *vermaren*. *Ervaren* komt het meest voor van deze woorden, welke nog wel mogen worden gebruikt. II. 422. 423. (385. 386.)

ESKULAAP. zie SLANG.

ESPACIAR. Hisp. zie SPANSEREN.

ETYMOLOGIE. in dezelve niet veel staat te maaken op gissingen. II. 255. (315.)

Haare nutheid. *ald.* de kennis van Gr. en Lat. niet voldoende in het vinden der *Etymologie* van woorden. *ald.* en 256. (315.)

ETYMOLOGIE. Bloote gissingen treffen in dezelve zelden het wit II. 277. (328.)

ETRA. zie ZEILSTAR.

EU. de klank dezer Letteren by veelen der Ouden door UE uitgedrukt, als *duegd*, *vruegd*. enz. voor *deugd* enz. II. 526. (437.)

EU voor e. zie LENEN.

EUDORA, eene der *Hyades*. III. 188. (521.)

EURIDICE. verscheidenlijk in dit werk uitgedrukt *Euridice*, *Euridijs*, *Euridies*. III. 6. (452.)

EURIDIES. zie EURIDICE.

EURIDIJS. zie *Euridies*.

EVENREDIGHEID tusschen woorden, waarvan men zich bedient, in acht te nemen. III. 14. (456.) 118. (496.)

EVER. zie EVERZWIJN.

EVERZWIJN. een *Pleonasmus* in dit woord. III. 47. (467.) EVER 't zelfde als *Zwijn*.

EVER, EVERZWIJN i. BEER *Aper*, *verres silvestris*. H.D. *Eber*. *ald.* Zonderlinge gemeenschap tusschen 't Lat. en Duitsch; APER en PORCELLUS verschillen in 't Lat. als EVER. en VERKEN, in 't Duitsch 't zelfde als 't Lat. VERRES, eigenlijk een BEER, BEERVERKEN, *porcus non castratus*. Celt. BAR,

BAER; de verwisseling van B.P.V. en F. gemeen. FERA Lat. 't zelfde als BAR, *wild beest*. 47. 48. (468.)

EXSULARE. Lat. zie VERWANDELEN.

EXTRA. Lat. zie VERWANDELEN.

EZELKIJN. I. 34. (12.)

F.

F is PH. II. 101. (252.)

F voor V. I. 457. (204.)

F. De V. op T volgende krijgt wel iets van, doch niet al de scherpheid der F. I. 457. (204.)

F.B.P.F en V dikwijls verwisseld. III. 47. 48. (468.)

FABULARI. Lat. zie VERWANDELEN.

FAËTON schreef VONDEL. I. 268. (119.)

FALLERE. Lat. zie BEDRIEGEN.

FANTAZYE. zie INBEELDING.

FARWARARI. F.D. zie VERWATEN.

FARWATHANA. F.D. zie VERWATEN.

FARWATHANUSSI. F.D. zie VERWATEN.

FARWET. F.D. zie VERWATEN.

FAST MUATE. F.D. zie MOEDE (TE)

FATSOENEN, anders FATSOENEREN. B.W. III. 129. *Aant.*

FATSOENEREN. zie FATSOENEN.

FAVONIUS. zie LEVENWEKKER.

FERA. Lat. zie EVERZWIJN.

FINDEMUS. O.F.D. zie OFFERVINDER.

FINDERE. O.F.D. zie OFFERVINDER.

FINDUNG. O.F.D. zie OFFERVINDER.

FINTHAN. Goth. zie OFFERVINDER.

FLAAUWIGHEID, voor *Flaauwheid*. I. 58. (22.)

FLESKEN. I. 37.

FLIKKEREN, *Frequentat.* II. 472. (412.)

FLIKKEREN. zie BLIKKEREN.

FLONKEREN. zie BLIKKEREN.

FLOUWEN. zie VERFLOUWEN.

FLUISTEREN. zie LUISTEREN.

FLUIT, het zelfde als *pijp*. I. 370. (164.) waarvan dit woord komt. 372. *Aant. naar iemands fluit dansen*, zijn wil volgen. 374. (166.)

FLUITEN. of men moet zeggen *floot*, *gefloten*, of *fluitte*, *gefluit*. I. 374. (165.) en 372, en *Aant.*

FLUITER. I. 375. (166.)

FLUKINCH. zie I.G. *term.*

FOBETOR, *verschrikker*, naam van een der Droomen of kinderen van den slaap.
 III. 114. (494.)
 FOLOË. zie E.
 FOLS. Fr. uitgesproken FOUS. I. 282. (125.)
 FONTEIN. zie BRON.
 FONTEIN. i. *fonteinwater*. I. 462. (626.)
 FRAAIHEDEN komen allen niet altijd te pas. I. 66. (25.)
 FRANSCHEN gebruiken lichtvaardiglijk 't woord *God*. I. 145. (57.)
 FRATHGAN. Goth. zie VROED.
 FRAWITHAN. Goth. zie VERWATEN.
 FRIUNDINE. F.D. *Vriendinne*. II. 149. (269.)
 FRODA. Goth. zie VROED.
 FRODEIN. Goth. zie VROED.
 FUNUS. Lat. zie LIJK.
 FURCHTSAEM. H.D. zie VRUCHTEN.

G.

G een inzetletter. zie VOORLEDEN.
 G en W wisselletteren. zie WARMOES.
 G uitgelaten tusschen E en I. III. 153 (509. 510.)
 G en K. II. 483. 484. (417.)
 GAAIEN. zie GALIK.
 GAAIKEN. zie GALIK.
 GAALIJK veranderd in *Goelijk*. I. 149. *Aant*.
 GAAN KWIJT. zie KWIJT.
 GAAN TER ZIELEN. zie ZIEL.
 GAAN VOOR MOM of VERMOMMEN. zie MOMMEN.
 GAAN TER LAVEIE. zie LAVEIEN.
 GAAN *zoeken*. III. 284. (558. 559.)
 GAAN *met den lyke*. zie LIJK.
 GAAN *naar aller zielen bed*. zie ZIEL.
 GAAN *om een Trantje*. zie TRANTSELEN.
 GAAN VOORWIND. zie VOORWIND.
 GAAN WANDELEN. zie VERWANDELEN.
 GAAN ZITTEN. zie INFINITIVUS OBLIQUUS.
 GAARDE. zie WARMOES.
 GABAUAN. Goth. *Bouwen*. I. 34. *Aant*.
 GADE. zie GALIK.
 GADELIK. zie GALIK.
 GADELOOS. zie GALIK.
 GADEN. zie GALIK.
 GADING, verbasterd in *Gadinnen*, een soort van rechtspleging te Enkhuizen, in toon verschillende van *Gadingen*. zie DINGEN.

GADINGE, iets, waarin men zin heeft, verschilt in toon van *Gading*. III. 31. *Aant.* (†)

GAERWEN. het zelfde als *Touwen*, bedrijf van Leertouwers. I. 284. (126.)

GALEA. B. Lat. zeker vaartuig, van ons GALEI, maar goed Lat. een *helm*. II. 269. (324.)

GALEI. zie GALEA.

GALEWENJANDS. Goth. zie LEVEREN.

GALEWITHS. Goth. zie LEVEREN.

GALEWJANDS. Goth. zie LEVEREN.

GALIK, verkort van *gadelik*, komt van *gaden*, waarvoor ook *gaaien*, 't welk het vereenen van gelyke dingen beteekent, hiervan op 't huwelijk overgebracht. van 't zelve *Gade* en *Ega*, en van vogelen *Gaaiken*. Hiervan ook *vergaderen*, niet alleen voor *trouwen*, maar ook voor onwettig *byslappen*; hiervan ook *gading*, iets daar men zin in heeft, ook, met opzicht tot *trouwen*, een persoon, die ons welgeijkt. De beteekenis van *gelyken* en *gaden*, als blijkt uit *Gadeloos* of *weêrgaloos*, waarvoor verkeerdelijk *Onweêrgaloos* gebruikt. *Gadeloos*, zonder *Gade*, *Galik*, behaaglijk, rijk, en *ongalik* tegen malkander gesteld. *Galik* gemakkelijk, rekkelijk. III. 219. 223. (534-536.) 222. *Aant.*

GALM, *zee van galmen*. zie ZEE.

GARDEN. zie WARMOES.

GARDER. Fr. zie WARMOES.

GAT. Meerv. *Gaten*, hiervan 't Verb. *Begaten*. I. 157. (62.)

GAT. in *Gaten* of *Hoeken*. zie WINKEL.

GE behoeft nooit lang genomen te worden in een vers. II. 148. (269.)

GE. zie WERKWOORD.

GE, voorvoegsel, altijd kort, en uitzondering. zie DEELWOORD.

GE. Dit voorzetsel verliest somtijds de *e*, en maakt eene lettergreep met het zakelijk *deel*. II. 94. (251.)

GE, voor GY, vervult het gebrek van snydingen in een vers. I. 340. (151.)

GE. Dit voorzetsel bederft een vers in *Gepolysterd*, *Gepolijst*, *Geborduurd*, *Gebblanket*, en diergelyke woorden van basterd, niet van Nederlandschen uitgang, hoe dezelve echter geleden kunnen worden. I. 397. (176.) 410. (187. 188.) 418. (188.) Dit wangeluid van *Ge* heeft ook, in zelfstandige Koppelwoorden als *Geloofwaardigheid*, *Gelukzaligheid* enz. plaats. 419. (188.)

ook in *Begenadigen* en *Gezellin*. 420. (189. 190.) II. 104. (269.)

GEACHT (WAARD) zie WAARD.

GEBAAAR, niet GEBAAARDE, in 't Mv. GEBAREN, niet GEBAARDEN, allerlei uiterlijke beweging, houding, Lat. *gestus, gesticulatio*. II. 211. (291.) Hiervan 't W.W.

GEBAREN, zich houden, aanstellen, gedragen. 212. (291.) Misschien ook van BAREN, vertoonen. *ald. Aant. plichtgebaar, kerkgebaar, gebaardienst*, Cerimonia. 213. (291.)

GEBAAAR. zie BAAR.

GEBAAARDE. zie GEBAAAR.

GEBAARDIENST. zie GEBAAAR.

GEBANKETTEERD. zie TROMPETTEN.

GEBANKT. zie TROMPETTEN.

GEBAREN. zie BAAR.

GEBAREN, Werkwoord. zie GEBAAAR.

GEBED, *gebeden uitstorten*. II. 294.

GEBERGD. zie BERGEN.

GEBERGTE ('T) *opeenstapelen*, flauw gezegd. I. 49. 50. (19.)

GEBERREGHT. zie BERGEN.

GEBIEDENDE WYZE neemt in het meervoudig altijd een T aan, en waarom. II. 202. 203. (288. 289.)

GEBLANKET. zie GE.

GEBLUTST i. gedrukt, *geblutst ooft*. III. 179. (516.) *Blutsen of Drukken, blutse en bult*, of *buil*, staan tegen elkander over. *namen sonder buil of blutse*, zonder *te veel* of *te weinig*, daar niets aan gebreekt. *ald geblutst* van geslagen, of gekneusde leden, *geblutste leden* hoe gezegd worden te *zwellen*. *Blutsen* veranderen in *builen*. 180. (517.) *Blutsen* of *Blutse* komt by latere Dichters niet voor. *ald. Aant.*

GEBOD. zie LOT.

GEBOOGD, 't zelfde als *gebogen*. II. 92. *Aant.*

GEBORDUURD. zie GE.

GEBOREN uit *iemands stam* en *zaad*, hoe verschillen. I. 233. (102.)

GEBOREN. zie BRON.

GEBORGEN. zie BERGEN.

GEBROKEN *gezicht* is goed gezegd. *oogen* niet te pryzen. II. 13. 14. (218. 219.)

GEBRUIK van *spreken* is niet machtig het gezag van welgestelde Regelen te doen wankelen. II. 350. (356.)

GEBRUIK (het dagelijksch) van spreken een blinde leidsman in 't bepalen van 't recht gebruik der woorden. I. 306. (136.)

- GEBRUINEERD. I. 417. (188.)
 GEBULT, *gebulte rug, blaugelbulde* (d.i. gebulte) rug, *hooggebulte zee*. II. 57. (237.)
 GEBUNDELIN. F.D. *bundelken*. I. 37. (13.)
 GEDAAN (DIT) ZIJNDE. zie AEL. ABS.
 GEDUCHT (WAARD) zie WAARD.
 GEDELFDE, voor *gedolven*. III. 229. (538.)
 GEDIERTE. I. 26. (9.)
 GEDOMMEL. zie O.
 GEDORST, nu *gedurfd*. zie DURVEN.
 GEDRAG. zie BAAR.
 GEDRAGEN. zie BAAR.
 GEDREGEN. zie VERSLEGEN.
 GEDURFD. zie DURVEN.
 GEEN *dan*, niet *als*. zie DAN.
 GEEN in GIEN veranderd. zie LENEN.
 GEEN verkeerdelijk voor NIET gebruikt. III. 309. (569.)
 GEEN fraai herhaald in verzen. I. 64. (24.)
 GEENE. *deeze en geene*. zie DEEZE.
 GEENE i. DIE. I. 97. (620.)
 GEERAARD. III. 366. (592.)
 GEEST. *Melody doet den geest in 't oor verdrinken*. zie VERDRINKEN.
 GEEST *opgespannen* by VONDEL, by andere *ingespannen*. I. 127. (49.)
 GEEST. *zweigen* aan denzelfen toegeschreven. II. 295.
 GEFLUIT. I. 371. (624.)
 GEGAAN ZITTEN. zie INFINITIVUS OBLIQUUS.
 GEGRAASD. I. 157. (63.)
 GEGRAVEERD. I. 418. (188.)
 GEHAALD. I. 157. (63.)
 GEHAKTE GROENTE kwaalijk genomen voor *Warmoes*. II. 434. (393.)
 GEHARD i. onkwetsbaar, ook gewapend, zonderling gebruikt voor bedektelijk onder zijn klederen gewapend. III. 133. (500. 501.)
 GEHEETEN. zie HEETEN.
 GEHEUGENIS en GEHEUGNIS onverschillig geschreven. II. 260. (318.)
 GEHEVEN. III. 212. (531. 532.)
 GEHOEFSLAAGD. zie HOEFSLAG.
 GEHOOFD, van 't Verb. *Hoven, gehuisd en gehoofd*. I. 157. (63.)
 GEHOORD. zie ABLAT. ABS.
 GEHOORD HEBBENDE. zie ABLAT. ABS.
 GEHOORZAAM. zie ZAAM.
 GEHORZAMEGHEID i. gehoorzaamheid. I. 58. (22.)
 GEHUISD EN GEHOOFD. I. 157. (63.)

- GEHUWELIJKT *aan den Oorlog*. III. 72. (476.)
- GEJAAGD. zie JAGEN.
- GEJAGEN. zie JAGEN.
- GEKERFD. zie KERVEN.
- GEKLIEFD. zie KLIEVEN.
- GEKLOOFD. zie KLOVEN.
- GEKLOVEN. zie KLUIVEN.
- GEKLUIFD. zie KLUIVEN.
- GEKOMEN. III. 280. (557.)
- GEKRIJGD i. *gestreeden*. III. 242. (543.)
- GEKRIKKRAK *van de mast*. zie KRAK.
- GEKRIOEL der Mieren. het Gewoel der Menschen by 't zelve vergeleken. II. 359. (360. 361.)
- GELAAKT. I. 164. (66.)
- GELAAT. zie GELATEN.
- GELACH (onbezorgd) zie ONBEZORGD.
- GELAKT. I. 163. (66.)
- GELATEN, Werkwoord. *zich gelagen*, niet *gelaten* alleen, wordt zeer wel by *veinzen* gevoegd; is een uitwendig gebaar, verschillende van het inwendige gemoed. Hiervan 't aanzicht *gelaat*, eigenlijk alle uitwendige gedaante. Hiervan weder *gelaten*, *gelatenheid*, *zich gelaten*, *stellen*, *dragen*, niet alleen een uiterlyke, maar ook innerlyke stilte van den mensch beteekenende, zelden van de *Matigheid*, meest van de *Lijzaamheid* gebruikt. II. 539. 540. (445.) *lijzaam en gelaten*; *gelatig*, zo goed niet als *gelaten*. 541. (446.)
- GELATEN. D.W. zie GELATEN W.W.
- GELATENHEID. zie GELATEN.
- GELATIG. zie GELATEN.
- GELEDEN. zie VOORLEDEN.
- GELD. *Handvol geld* of *gelds*. zie HANDVOL.
- GELD beteekent niet alleen gemunt geld, maar ook alles wat men bezit, *baar geld* i. *enkel geld*. II. 477. 478. (414.) zie ook BAR.
- GELDER wanneer een Hertogdom geworden. I. 487.
- GELDRACHERY. zie PRACHEN.
- GELEGEN LIGGEN. zie LEGGEN.
- GELEGEN ZIJN. zie LEGGEN.
- GELEID. II. 380. III. 150. (369. 508.)
- GELEIDE. *met sijns selves geleide* i. *met zijn eigen volk*, niet zelf in persoon. II. 194. (287.)
- GELEIDEN HET LIJK. zie LIJK.
- GELIGGEN *in 't kraambed*, *kinderbed*. zie KRAAM.
- GELIJK voor *Dan*. I. 292. (130.) 't zelfde als *Als. ald.* (130.)
- GELIJK (TE) zeer verkeerd, om 't

- rijm, voor *beurt om beurt*. II. 126. (261.)
- GELIJKAARDIGHEID. I. 419. (625. 626.)
- GELYKEN. zie GALIK.
- GELYKEN *iemand*, en *naar iemand gelyken*. III. 257. (549.)
- GELYKEN *iemand* i. *iemands gading*. III. 220. (553.)
- GELYKENIS waarin verschilt van *overdragt*. III. 368. (593.)
- GELYKENIS, kwalijk uitgedrukt. I. 145. 146. 379. 380. II. 56. 57. (57. 58. 168. 169. 237.)
- GELYKENIS (fraaie) van gezang, snarenspeel en dans. III. 20. (475.)
- GELYKENIS. Onvolkomen zin in een gelykenis. I. 146. (57. 58.) 380-382. (168. 169.)
- GELYKENIS. zie WATERBERG.
- GELOFTE. zie BEDELOFTE.
- GELOOFBAAR en ONGELOOFBAAR 't zelfde als *geloovelijk* en *ongeloovelijk*, welk laatste gemeener, doch 't eerste beter. I. 479. 480. (212.)
- GELOOFWAARDIGHEID. zie GE.
- GELOOFZAAM. zie ZAAM.
- GELOOT. zie LOT.
- GELOOT, nier *Gelot*, Partic. van *Loten*. I. 157. (63.)
- GELOOVELIJK. zie GELOOFBAAR.
- GELOT, kwalijk voor *Geloot*. I. 157. (63.)
- GELOT voor *Geloot*. zie LOT.
- GELOVEREN. zie LAVEREN.
- GELUID. woorden om het zelve natebootzen gezocht. II. 34. (228. 229.)
- GELUID (de vermenging van *klaar* en *dof*) kunstig uitgedrukt. II. 105. 106. (254.)
- GELUID wordt door de ooren *ingedronken*. II, 176.
- GELUKZALIG. zie ZALIG.
- GELUKZALIGHEID. zie GE.
- GEMAAL, huisvrouw, anders GEMALIN, zo ook EGEMAAL. F.D. *Gemahela*, d.i. *Gemale*. II. 148. 142. (269.)
- GEMAAL *van eene vrouw*. zie BODIN.
- GEMAHELA. F.D. zie GEMAAL.
- GEMALE. zie GEMAAL.
- GEMALIN. zie GEMAAL.
- GEMALIN. zie BODIN.
- GEMEDEN. zie MYDEN.
- GEMEENSCHAP der meeste talen grooter dan zy schijnt, en waaruit dezelve ontsta. zie TAAL.
- GEMEENTE, met een meerv. W.W. III. 5. (451.)
- GEMERKT. zie ABLAT. ABS.
- GEMERKT HEBBENDE. zie ABLAT. ALS.
- GEMIJD. zie MYDEN.
- GENAAM. zie AANGENAAM.

GENAMIG. zie AANGENAAM.
 GENEHM. H.D. zie AANGENAAM.
 GENEHMHALTEN. H.D. zie AANGENAAM.
 GENEUGTE. zie GENOEGTE.
 GENINDEN i. *zich verstouten*, ook wel *ondernemen*. I. 502. *Aant.* (I).
 GENITIVUS der woorden *Vader* en *Broeder* eertijds des *Vader*, des *Broeder*, niet des *Vaders*, des *Broeders*. II. 194. *Aant.* 199. *Aant.*
 GENITIVUS wordt niet wel door het k.w. *en aan van* met deszelfs Casus gehecht. I. 383. (170.) *der, myner* enz. poëtischer dan *van de, van myne* enz. *ald.* (170.)
 GENOEG (VRY) zie VRY.
 GENOEGTE en GENEUGTE verwisseld. III. 85. *Aant.*
 GENOEGZAAM. zie ZAAM.
 GENOMEN. zie ABL. ABS.
 GEPEEPEN. I. 370. (164.) doch afgekeurd. 371. 372. (624.)
 GEPEESD, *gepeesde boog*. zie PEES.
 GEPIJPT. I. 370. (164.)
 GEPLOMPT. III. 107. 108. (490. 491.)
 GEPOLIJST. zie GE.
 GEPOLYSTERD. zie GE.
 GEPOQGD. III. 286. (559.)
 GEPREZEN (*waard*) zie WAARD.
 GERAAGD. I. 158. (63.)
 GERABRAAKT *rad.* zie RAD.
 GERADEN *raad.* zie RAAD.
 GEREDDERT, kwalijk voor GERED, II. 449. (400.)
 GEREDEND. zie TROMPETTEN.
 GEREDENEERD. zie TROMPETTEN.
 GEREED GELD. II. 476-478. (414. 415.)
 GERUCHT, voor kwaad gerucht. III. 194. *Aant.*
 GESCHACHEL. II, 115. *Aant.*
 GESCHAKEERD. I. 417. (188.)
 GESCHEEPT. I. 158. (63.)
 GESCHEND, niet zo goed als *geschonden*. zie SCHENDEN.
 GESCHIL *slissen*. zie SLISSEN.
 GESCHOFFEERD. I. 418. (188.)
 GESCHONDEN beter dan *geschend*. zie SCHENDEN.
 GESCHOREN (*Waard*) zie WAARD.
 GESLAAGD en GESLAGEN. I. 163. (66.)
 GESLACHT. of de samengestelde woorden wel altijd dat der enkelen volgen. I. 123. (41.)
 GESLACHT (onzydig). vele woorden van 't zelve worden door 't aannemen eener E vrouwelijk. II. 63. (239.)
 GESLACHT. Om 't Manl. van 't Vrouw. en Onz. in de gebogen Naamvallen te onderscheiden, een *Apostroof* gebruikt. II. 541. (446.)

GESLACHT van een Naamwoord wordt niet bepaald door de benamingen van *Vader, Moeder, Zoon, Dochter* enz. aan de zaak, door het zelve betekend, gegeven. I. 218. (94.)

GESLACHTEN der Naamwoorden door onze eerste Taalbeminaars verwaarloosd. I. 153. 154. (61.)

GESLACHTEN der Naamwoorden alleenlijk uit het Lidwoord *de* of *den* te kennen. I. 206. (88.) Het gezag van HOOFT omtrent dezelve gering. 207. (88. 89.)

GESLACHTLIJST door den Heer HUYDECOPER beloofd, waarvan niets komt. I. 253. en *Aant.*

GESLACHTWAPENEN, eertijds by de Koningen ontbeerd, naderhand door dezen en andere Vorsten aan de Edelen geschonken, eindelijk door ieder zich toegeëigend; hun oorsprong. II. 238. 239. (306.) byzondere *Devisen* ter onderscheiding van byzondere personen van een geslacht enz. nevens dezelve aangenomen. *ald.* (307.)

GESMETEN, zeer hard en oneigen gebruikt voor *gesmeed*. II, 39. (230.)

GESNOR. zie SNORREN.

GESPEELD. I. 158. (63.)

GESPEET en GESPIT. I. 161. en verv. (65. 66.)

GESTARNTTE (samenvloeiend.) zie ZEILSTAR.

GESTEENWEEGT. I. 164. (66.)

GESTELD. zie ABL. ABS.

GESTELD *zijnde*. III. 319. 320. (574.)

GESTELDHEID van personen of zaken hoe te beschryven. I. 352. (155.)

GESTERNTE onder de Goden gerekend. I. 26. (9.)

GETALLEN by de Dichters door fraaie omschry vingen uitgedrukt. I. 315. 316. *Aant.* (139.)

GETRACHT. III. 284. (552.)

GETREEDEN. I. 158. (451.)(63. 202.)

GETREFT. zie TREFFEN.

GETROFFEN. zie TREFFEN.

GETROMPT. zie TROMPETTEN.

GEUOCH i. gevoeg, *commodum*. II. 371. *Aant.* (b)

GEVAAR *ontvaren*, met *gevaar varen, gevaren doorvaren*, Letterspelling. I. 104. 105. (40.)

GEVAAT en GEVAT. I. 59 en verv. (63-66.)

GEVEN *een schop met den voet*. zie VOET.

GEVLOOTEN, GEVLOODEN. II. 410. 411. (383.)

GEVRAAGD. zie VRAGEN.

GEVRAGEN. zie VRAGEN.
 GEVRIJD, GEVREEDEN. II. 5. 242. 243. (215. 543. 627.)
 GEWAAID. zie WAAIEN.
 GEWAAIEN. zie WAAIEN.
 GEWAGEN. zie WEGEN.
 GEWAN, Weefgetouw. I. 284. *Aant.*
 GEWAND *van 't schip.* zie VERWANDELEN.
 GEWAS, niet *Gewasch*, te schryven. I. 448. (201.)
 GEWASCH. zie GEWAS.
 GEWASSEN, *van zelf gewassen.* zie ZELFWASSEN.
 GEWEGEN. zie WEGEN.
 GEWEI. I. 136. (53.)
 GEWENSCHT *Landgewest.* zie LANDGEWESTE.
 GEWEST (lichaamloos.) zie LICHAAMLOOS.
 GEWEST (NABATHEESCH.) zie NABATHEESCH.
 GEWOEL der Menschen by 't Gekrioel der Mieren vergeleken. II. 359. 360. (361.)
 GEWOEL (lichaamloos.) zie LICHAAMLOOS.
 GEWOOGEN. I. 273-275. (221-223.)
 GEWOON ZIJN en PLEGEN samengevoegd. III. 15. (457.)
 GEWOUD i. Geweld. I. 281. (125.)
 GEZAMELIJK. zie ORDEN.
 GEZAMENTLIJK. zie ORDEN.
 GEZANG. fraaie gelykenis van Gezang, Snarenspeel en Dans. III. 70. (475.)
 GEZANG. Aangenaam gezang of muziek fraai een *banket*; dubbelzinnig een *banket van noten* genoemd. II. 293.
 GEZEID, GEZEGD. III. 15. (457.)
 GEZEL. 't Vrouw. van dit woord *Gezelle*, niet *Gezellin*. I. 421. (190.)
 GEZELLE. zie IN *Terminatie*.
 GEZELLE. zie GEZEL.
 GEZELLE beter dan GEZELLIN. zie BODIN.
 GEZELLIN. zie BODIN.
 GEZELLIN maakt een wanklank in een vaars. I. 420. niet dit woord, maar *Gezelle* 't Vrouw. van *Gezel*. 421.
 GEZELLIN. zie IN *Terminatie*.
 GEZICHT (*gebroken.*) zie GEBROKEN.
 GEZICHT, *prediken voor 't Gezicht*. II. 297.
 GEZICHT 't vermogen, de daad van zien, en 't geen gezien wordt. III. 61. *Aant.*
 GEZIEN. zie ABL. ABS.
 GEZIN met een meerv. Werkwoord. III. 4. 5. (451.)
 GEZOCHT. III. 285. (559.)
 GEZOND. dikwils met ZALIG ver-

wisseld, en onverschillig van ziel en lichaam. II. 164. (225.)

GEZOND, welvaarende naar 't lichaam; somtijds betrekkelijk op 't *verstand* en *oordeel*. III. 329. (577.) *Gezond hart* voor welgemoed. *ald. Aant.* ook *sanus* by de Lat. van de gezondheid des verstands. 330. (577.) *Gezond* voor zalig naar de ziel, waarom *Gezondmaker* voor *Zaligmaker*. 330. (577. 578.) Van *Gezond*, *sanus*, GEZONDEN. Werkw. vaarwel zeggen, by eenen schryver voorkomende, mogelijk een slechte vertaling van *valere*, als *Gezondmaker* voor *Salvator*. 329. 330. *Aant.*

GEZONDEN. Werkw. zie GEZOND.

GEZONDMAKEN. zie GEZOND.

GEZONKEN WORDEN. III. (61. (471. 640.)

GEZOOGD EN GEZOOGEN. I. 163, 164. (65. 66.)

GEZWEEMEN, GEZWIJMD. III. 242. (543.)

GEZWIND. zie ZWINDELEN.

GH. deszelfs oud gebruik in 't begin van woorden. I. 351. *Aant.* (v)

GHECLEEDT (snoodelic) tegen *ghecroent met eren en glorien* gesteld. zie SNOOD.

GHECROENT *met eren en glorien* tegen *snoodelic ghecleedt* gesteld. zie SNOOD.

GHEROCHTE is GERUCHTE. II. 373. *Aant.* (o)

GHY (dy). zie INFINITIVUS OBLIQUUS.

GHROM. zie GROOM.

GHROOM. zie GROOM.

GIEN voor *geen*. zie LENEN.

GIERIGHEID, zinnebeeldig verbeeld. II. 361. (362.)

GY. dikwijls herhaald in vaarzen. I. 64. (24.)

GY. kwalijk uitgelaten. II. 446. (398.) voor *u* gebruikt. *ald.*

GISLIGEN. zie VERSLEGEN.

GLAS, Meerv. *Glazen*, hiervan 't verb. *Verglazen*. I. 157. (62.)

GLAS OP GLAS STAPELEN. I. 50. (20.)

GLAUCUS. een *groene baard* hem toegeschreven. I. 44. (16.)

GLINSTERIG. zie IG. *Term.*

GLOED (ZEE VAN) zie ZEE.

GLOEIENDE, niet *Gloeiendig* te zeggen, ook is goed *gloedig*, waarvan ook *gloeyig*. I. 265. 266. (117. 118.)

GLOEIENDIG. zie GLOIENDE.

GLOEIJIG. zie GLOIENDE.

GNOKKEN. zie NOKKEN.

GOD. Als men spreekt van Jupi-

ter, Apollo enz. hem niet eenvoudiglijk *God* te noemen, maar *God Apollo*, *Jupiter* enz. of slechts *de God*. Eertijds die naam gemeener gebruikt. Misbruik, 't welk de Franschen van dit woord maaken. I. 145. (57.) 152. (60.)

GOD. Oudtijds dus geschreven, I. 78. *Aant.* Naderhand GODT. 82. (31.) reeds voor VONDEL. *Aant.* in meest alle talen vierletterig. 83. (32.) en daarom ook by VONDEL *Godt* geschreven. *ald.* by de Italianen en Eugelschen drieletterig. *ald.* en 84. (32.) in alle oude Duitsche boeken is *God*, niet *Godt*. 84. (32.)

Zonderlinge reden waarom P. BODDAERT *Godt* schreef. 85. *Aant.*

GOD. VONDEL overal met dit woord in de weer. II. 31. (227.)

GOD. Meerv. *Goden*. Hiervan 't Verb. *Vergoden*. I. 157. (63.)

GOD eigent zich den naam van *God der Goden* toe. I. 76. (30.)

GOD de *betere Natuur* genoemd, waarom. I. 19. (7.)

GOD. zie LOT.

GOD DER GODEN. naam, door onze Dichters verkeerdelijk aan *Jupiter* gegeven. I. 68. *en volgg.* (26. 27.) by de Heidenen dus nooit genoemd. 70. (27.) Deze gaven dien naam alleen aan den waren God. 71. (27.) dien zy van de andere Goden onderscheidten. *ald en volgg.* (28.) Menschen gebootseerd naar de gelykenis der Goden. 75. (29. 30.)

GODE. zie Lot.

GODEN. de sterren onder dezelve gerekend. I. 26. (9.)

GODEN (Heidensche) in de vertaling van een Heidensch Schryver geen *ongoden*, te noemen II. 324. (344.)

GODEN moet men geen tranen toeschryven, 't welk echter van hedendaagsche Dichters, zelf van VONDEL, geschiedt. I. 357. 358. (157. 158.) stortten echter in groote droefheid een vocht de tranen gelykende. *ald.*

GODENDOM beteekent altijd *alle de Goden*. II. 485. (418.)

GODHEID. *Godheden van den berg* numina montis, wat anders dan *Berggodinnen*, Oreades. I. 113. (42.) ieder plaats had zyne byzondere Godheden. *ald.*

GODS BEELD. I. 75. (29.)

GODS (Liefde) zie LIEFDE.

GODT voor GOD. I. 88. (32.)

GODVRUCHT. zie VRUCHTEN.
 GODVRUCHTIG. zie VRUCHTEN.
 GOE voor GOED. I. 87. (33.)
 GOED voor *bekwaam*. II. 406. 407. (380. 381.)
 GOED, door wegwerping der D GOE. I. 87. (33.)
 GOEDAARD. zie AARD.
 GOEDELIIK, *benignus*. Hiervan kan by verkorting zijn *Goelijk*. I. 149. *Aant*.
 GOEILIIK, voor ten naasten by. I. 149. *Aant*.
 GOELIIK, *Aanminnig, Bevallig, Schoon*. I. 148. (58.) deze beteekenis keurde de Heer HUYDECOPER eerst te ruim. 149 *en volg.* (59.) doch gaat van dit gevoelen af. *ald. Aant*. GOELIIK is veraard van zijn stam, is *Gaelik; Goelijk* of *Goeliiik* gebruikt voor *ten naasten by*, even als *kwaliik* voor *naauwelijks*. *Goelijk* kan ook een verkorting van *goedelijk*, *benignus*, zijn. *ald*.
 GOELIIKHEID, *Aanminnigheid, Bevalligheid, Schoonheid*. I. 148. (58.) De Heer HUYDECOPER oordeelde eerst dit woord van enger beteekenis. 149. *en volg.* (59.) doch gaat van dit gevoelen af. *ald. Aant*.
 GOEM. zie GOOM.
 GOLVEN (*blauwe*). I. 47. (18.)
 GONZEN. zie SISEN.
 GOOM of GOEM. F.D. GOUMA is *acht, goom* of *goem nemen*. Hiervan ons BRUIDEGOM. H, 205. 289. en *Aant*. GOMEN, *achtnemen*, BEGOMEN. 206. *Aant*.
 GOTIS SORTA. F.D. zie VRUCHTEN.
 GOUD, eertijds *Gold*. I. 281. (125.)
 GOUDEN is *van Goud*. II. 332-336. (348-351.)
 GOUDEN ZON. III. 112. (492.)
 GOUMA. F.D. zie GOOM.
 GRAAFGEDING. zie DINGEN.
 GRAAG in GRAGE, om 't rijm, veranderd. II. 174. (279.)
 GRADUS COMPARATIVUS. I. 295. (131.)
 GRADUS SUPERLATIVUS. I. 202. (86.)
 GRAF, Meerv. *Graven*, komt van 't Verb. *Graven*. I. 158. (63.)
 GRAGE voor GRAAG. zie GRAAG.
 GRAS. *Piepen* aan 't zelve toegeschreven. zie SCHUIFELEN.
 GRAS. hiervan *Grazen* d.i. *weiden in 't gras*. I. 391. (174.)
 GRAS. De Westenwind doet het zelve uitspruiten. II. 538. (444.)
 GRAS, Meerv. *Grazen*. Hiervan 't Verb. *Grazen*. I. 157. (63.)

GRATULARI. Lat. zie VERWANDELEN.

GRAVEN, Verb. niet van *Graf*, maar *Graf* van *Graven*. I. 158. (63.)

GRAZEN. Verb. van *Gras*, *Grazen*. I. 157. (63.)

GRAZEN. zie GRAS.

GRIEKSCH. zie TAAL (GRIEKSCHE).

GRYPEN. een *stier* grijpt men by de *hoornen*, een *paard* by den *neus*, een *varken* by de *borstels*, een *schaap* by de *vacht*. zie VACHT.

GRILLING (kille) niet te veroordeelen als een herhaling van woorden van eenen klank. I. 362. (160.)

GROEM. zie GROOM.

GROEN *Watervee*. I. 46. *de Visschen* te recht *groen vee* genoemd. 47. (18.)

GROEN, als eene eigene Levrei der *Zee*, 't *Groen der zoute Zee*, *Groene vlecht* van *Arethuse*, *Groene tuiten* der *Zeenimfen*, *Groene baard* van *Glaucus*, *Zeegroene mantel* van *Achelous*, *Groene rug* van *Nereus*, 't *Groene zeenat*, en *Groene oogen* en *hair* der *Vechtnimfen*. I. 44. 45. (16. 17.)

GROM. zie GROOM.

GROMMEN, de taal der beeren. I. 314. (138.) ook *brommen*. 315. (138.)

GROND (grondelooze). dikwijls en op verscheiden wyzen voorkomende uitdrukking. III. 103. 104. (488.) *Zee* van de dichters *grondeloos* genoemd. 44. (488.) *Grondeloos diep*, *grondelooze baren*, *grondelooze zee*, omschryvingen van 't woord *afgrond*, Gr. *Abysus*, d.i. *zonder grond*. *ald.* (488.)

GROND i. het onderste van iets. *Grond der aarde* het binnenste derzelve, somtijds ook haar oppervlakte, dikwijls enkel *grond* genoemd, als 't laagste dat men ziet: zo heet ook de *vloer* van 't allerhoogste vertrek in 't Huis *grond*. II. 402. (318.)

GRONDELOOS. zie GROND.

GROOM (lillend) *ingewand*. III. 369. (593.) GROOM, kroost, nakomelingen, navolgers. GROM, *puer*, Lat. jonge. GHROM, GHROOM, ingewand van de visch; GROEM, 't zelfde als *Groom*. 369. 370. (594.)

GROOTHEID en *snoodheid* tegen een gesteld. zie SNOOD.

GROOTMOER. voor *Grootmoeder*, heeft VONDEL niet gesloten. I. 124. (48.)

GROOTSCH. zie PREUTS.
 GROOTVAËR. voor *Grootvader*, heeft VONDEL niet gestoten. I. 124. (48.)
 GROOT (zoo) ALS. zie ZOO.
 GUARDAR. Sp. en Ital. zie WARMOES.
 GUNST. zie VAAG.

H.

H, een inzetletter. zie VOORLEDEN.
 HAAGE. II. 438. (395.)
 HAAL. zie HAL.
 HAALEN, HAALDE, GEHAALD. I. 157. (63.)
 HAAN is begrepen in HOEN. II. 409. (382.)
 HAAR. zie ZIJN en HAAR.
 HAAR *pron. possessivum*. zie ZIJN.
 HAAR *Dat. of Abl. van Zy*. zie ZY.
 HAAR onnoodig gebruikt. III. 49. (469.)
 HAAR, by verkorting 'Er. II. 167. (267.) kwalijk voor ZICH gebruikt *ald.*
 HAAS. aan denzelven pennen toegeschreven. II. 451. (401). kwalijk.
 HAASTENDE. zie LEVEND.
 HAASTIG. zie LEVEND.
 HAAT, opschrift van een der kassen in 't vertrek WAARDIG of WAARD van 't Rijmmagazijn. I. 185. (76.)
 HAAT. *zijn haat trouwen*. zie TROUWEN.
 HAGE. *de kap op de hage hangen*. I. 113. *Aant.*
 HAIR *slissen*. zie SLISSEN.
 HAIR (*groen*) de Vechtnimfen toegeschreven. I. 45. (16.)
 HAIREN (*blauwe*) van Cyane. I. 47. (18.)
 HAK. *zitten op de hakken of op de hielen*, voegelyker van loopende dan van vliegende dieren gezegd. II. 129. (263.)
 HAKKELAAR. zie HAKKEN.
 HAKKELEN. zie HAKKEN.
 HAKKEN i. *aan stukken houwen*, het *Frequentat.* HAKKELEN eigenl. *aan kleine stukjens hakken*, oneigenl. *stamelen*, dewijl een HAKKELAAR de woorden aan stukjens hakt. II. 469. (411.)
 HAL of *Haal*. hiervan 't Verb. *Halen*. I. 157. (63.)
 HALEN, Verb. van *Hal* of *Haal*. I. 157. (63.)

HALF. *Half een mensch en Half een paard.* zie MENSCHENPAARD.

HALFGETEN voor *halfgegeten*. I. 120. (46.)

HALFMAN. III. 177. (515.)

HALLEF. II. 82. (246.)

HALLIFMANSCH PAARD. zie MENSCHENPAARD.

HALS (VATTEN OM DEN) zie OMHELZEN.

HALSDASCH. zie TASCH.

HALSSTARRIG of HALSSTERRIG en STERHALZIG, *obstinatus, durae cervicis*: hetzelfde als STERRIG, STARRIG, eigenlijk *stijf, verstijfd, hard*, waarvan STERRIGHEID, alles van STERREN of STARREN d.i. *verstyven*; STERREN, STARREN, STEROGEN ook wel STAREN, *sterrende ogen, oculi rigentes*. HALSSTERK voor HALSSTERRIG geen goed Duitsch, zelfs niet voor *sterkhalzig*, zo min als *Moedkloek* voor *kloekmoedig*, of *Hoofdstijf* voor *stijf-hoofdig*. II. 167-169. (276. 277.)

HALSSTERK. zie HALSSTARRIG.

HALSSTERRIG. zie HALSSTARRIG.

HAMAY. zie HAMMEIE.

HAMEIDE. zie HAMMEIE.

HAMEYE. zie HAMMEIE.

HAMMEIE, *hameide, hamay, Almeye, Almeyboom*, voor *Ameyde*, slag of sluitboom. III. 299. (565.)

HAND. *Leveren in handen.* zie LEVEREN.

HAND. zie VERWANDELEN.

HAND i. macht, geweld, *in hand* of *in handen hebben*, of *houden*, in zijn macht hebben of houden, *leveren* een stad of land *in iemands handen*. III. 183. (517. 518.)

HAND. de handen *zingen* toegeschreven. II. 295.

HAND. *de Hand* eener vrouw *trouwen*, fraaie uitdrukking. II. 32. (227. 228.) 't samenvoegen der rechterhanden in de trouw nooit overgeslagen. 33. (228.) *Rechterhand trouwen*, *ald.* (328.) Hiervan *Handslag*, anders een woord van droefheid, van de trouw gebruikt. *ald.* (228.) zie ook 308. (337.)

HANDEKIJN. I. 35. (12.)

HANDELBAAR. zie HANDIG.

HANDGETROUWE. zie HANDTROUW.

HANDGEWEER i. dat men in de hand voert. II. 104. (253.)

HANDIG. zie BEHENDIG.

HANDIG. zie LEVEND.

HANDIG i. die een zaak wel weet te behandelen; *handelbaar*, 't geen makkelijk te handelen is. het eerste, gelijk ook *behen-*

dig, somtijds in den zin van 't laatste gebruikt. Die in Poëten niet te mispryzen. II. 365. (364.)

HANDIGHEID. zie BEHENDIG.

HANDSCHOEN waarom WANT. II. 409. (382.)

HANDSLAG. zie HAND.

HANDTASTING. II. 308. (337.) III. 72. (475.)

HANDTROUW, 't zelfde als trouw, of de voltrekking van de huwelijks plechtigheid. II. 308. (337.) ook voor *trouwbelofte* by handtasting genomen. *ald.* Alle verbintenissen by *handtasting* kunnen dus worden genoemd. Hiervan 't Bv. *Handgetrouwe, ald.*

HAND VOL. zie HANDVOL.

HANDVOL, *Manipulus. Handvol tijds*, onnatuurlyke uitdrukking. I. 442. (198.) dit woord dikwils van zaken niet met handen te vatten gebruikt. *ald.* en 443. (158.) Wordt, gelijk ook *de hand vullen*, van 't inzamelen van graan gebruikt. *ald.* en 444. (198.) By de Dichters beteekent het *weinig. ald.* ontleend van dingen, die met handen te meeten zijn, als *Handvol bloeds, gelds, sold, volks. ald.* en 445. (199.) verkeerdelyk *Handvol* geschreven, *Hand vol gelds* best in twee woorden 445. (199.) beteekent ook somtijds veel. *ald.* zo ook *Vuist, Zak, Mondvol.* 446. (200) Deze onderscheiding van beteekenis aan de uitspraak te onderscheiden. *ald. Aant. Wagens vol*, het tegenovergestelde. *ald. Handvol* en *vuistvol* tegen malkander overgesteld. 447. (201.) *Handvullen* onbepaaldelyk een groote menigte. *ald.*

HAND VULLEN. zie HANDVOL.

HANDWERK *hanteren*, Letterspeling. I. 106. (40.)

HANGEL. zie VERWANDELEN.

HANGEN *den mantel op* of *om den tuin*. I. 112. *Aant. de kap op de hage. ald.*

HANGENDS HOOFDS. III. 152. (500.)

HANTEREN. zie VERWANDELEN.

HANTEREN, *Handwerk*, Letterspeling. I. 106. (40.)

HARD (het) d. is. *het harde* t.w. het vaste land. *Het hard onder de zolen hebben* i. het vaste land onder de voeten hebben, Geheel iets anders is *het hart onder de zolen hebben* d.i. *geen moed hebben*. Hieruit blijkt het onderscheid tusschen

d en *t* II. 355. 356. (359.) en *ald. Aant.*
 HARDIGHEID voor *hardheid*. I. 58. (22.)
 HARKEN. Eng. zie NEËRHURKEN.
 HARSSEN. zie HART.
 HART, by de Ouden doorgaands Onz. doch dikwils Vr. hiervan *ter harte*. II. 158. (273.)
 HART. zijn hare *uitschreien*. zie UITSCHREIEN.
 HART of HERT, *Cor*, Gen. Obliquus eertijds *Harssen*. H.D. *Herzens*. II. 371.
Aant. (e)
 HART (YZEREN) zie YZER.
 HART. zie HARD.
 HART (GEZOND) zie GEZOND.
 HARTE (VAN GANTSCHER) zie NAAMVAL.
 HAVE, *Opes*, *Substantia*. I. 17. *Aant.* 18. *Aant.*
 HAVE (VARENDE) roerende goederen. zie VAREN.
 HAVELOOS, *sordidus*, komt niet van *Havenen*, maar van *Have*, eigenl. *inops*. I. 17. *Aant.* 18. *Aant.*
 HAVIK. voor een' *havik op den tuin worden aangezien* d.i. voor een' verspieder enz. I. 113. *Aant.*
 HEBBEN. derde persoon van 't Enkelv. van den Tegenw. tijd *heit* voor *heeft*. II. 374. *Aant. (q)*
 HEBBEN niet te herhalen. I. 473.) (209.)
 HEBBEN *het schooner*. zie SCHOON STAAN.
 HEBBEN *het hard* en 't *hart onder de zolen*, twee spreekwyzes van zeer onderscheiden beteekenissen. zie HARD en ZOOI.
 HEBBEN *in hand* of *handen*. zie HAND.
 HEBBENDE. zie ABLAT. ABS.
 HEBREËRIN. zie BODIN.
 HEEFT BEGONNEN, niet *beginnen te doen*. III. 180. en *verv.* (558. 559.)
 HEEFT WILLEN DOEN, *heeft behooren te doen*. enz. III. 260. 261. (559.)
 HEELLOOS, dat niet te *heelen* is, een twyfelachtig woord. I. 356. *Aant.*
 HEELZAAM i. dat de macht heeft van heelen of genezen, anders *Heilzaam*. I. 355. 356. (157.) en *ald. Aant.*
 HEEN (*van*) 't zelfde als *van Her*. I. 171. 172. (69.)
 HEEN. zie HEENESTERVEN.
 HEENEREKKEN. Een woord bekwaam om een schichtigen loop en snelle vlugt uittedrukken. II. 130. en *Aant.* (263.)
 HEENESTERVEN, *Wegsterven*; *heen* en *weg* 't zelfde. sterven

zonder gedachtenis na te laten, nadrukkelijk van veele menschen door een zelfde toeval sneuvelende. III. 260-263. (550. 551.) *Heen zijn, weg zijn*, dus ook in die beteekenis *Henedryven, Heentuimelen, Heenstorten*. De woorden in *Henen* samengesteld eertijds overvloediger. 261. 262. *Aant.*

HEENEVAAREN. III. 204. (528.)

HEER i. *Man*. II. 152. (270. 271.)

HEER (*waahn*) het zelfde als *warher* of *van waar*. I. 168. (68.)

HEEREN is GODEN. I. 222. 223. (96. 97.)

HEERIN. zie BODIN.

HEERLIJK. *preuts* en *heerlijk*. zie PREUTS.

HEEROMNES. zie ALLEMAN.

HEERVAART. zie VAREN.

HEERWAGE. Naam van het Zevengesternte by de Duitschers. I. 25. *Aant.*

HEETEN, Imperf. *Hiet* (hoewel men nu zegt *Hiette*, of *heette*) *Partic. geheeten*. I. 306. 307. (136. 137.) *Heeten, geheeten, Hieten* en *gehieten*, 't zelfde, doch niet in deftigen stijl in gebruik. 309. *Aant.* III. 20. (459.)

HEFFEN, *Hief, geheven*, niet *hefte, geheft*, welk by de nieuwe Dichters somtijds gevonden wordt. III. 212. (531.) *heft* of *heffen* echter somtijds by ouden gevonden. 213. 214. (531. 532.) en *Aant.* Deelwoord altijd *geheven. ald.*

HEGEL. zie LEGGEN.

HEGEN. zie LEGGEN.

HEGENEN. zie LEGGEN.

HEGGE verschilt van *tuin, schutting, muur*. I. 112. *Aant.*

HEID. de woorden, in dezen uitgang eindigende, hadden oudtijds EIDEN, nu EDEN, in 't Mv. I. 90. (35.) sommigen schryven HEIT. *ald.*

HEIDEN. zie VERSCHOOIEN.

HEIDENEN noemden *Jupiter* nooit den *God der Goden*. I. 70. (27.) gaven dien naam alleen aan den waren God. 71. (27.) dien zy van de andere Goden onderscheidden. *ald. en volgg.* (28.)

HEIL. zie LIGGEN.

HEILANDIN. zie IN Term.

HEILIGSCHENDERS, gezegd van vrouwen, zo ook *Beschutters* van vrouwen gebruikt. III. 74. (476.)

HEILLOOF. zie KLIMOP.

HEILLOOS zonder *heil*, verkeerdelyk met eene enkele *l* geschreven, *Heilloos* d.i. zonder *hei*; zo ook *Zielloos* voor *Zielloos*,

Breideloos voor *Breidelloos*. II. 147. 148. (269.)

HEILOOS. zie HEILLOOS.

HEILZAAM. zie HEELZAAM.

HEIND of HEINDE *en ver* is *naby en ver*, als twee tegengestelde zaken byeengevoegd; wordt ook gepaard met *omtrent*, het zelfde als *hy is hier hen noch omtrent*, voor *heind of heinde d.i. by noch omtrent*. III. 216-218. (233.)

HEIR. zie HERE. A.S.

HEIRSPITS. III. 192. (522.)

HEIT. zie HEID.

HEL. zie HELDER.

HELDENMOED, niet *Heldemoed*, koppelwoord, samengesteld uit *Helden*, Gen. van *Held*, en *Moed*. II. 332. (348.)

HELDER. *Heldre plekken* of *helle plekken* meermaals by *des Hemels* gebruikt; *doorschynig* voor *helder*. III. 232. (541.) *Aant.*

HELLE, *ter helle varen*. zie VAREN.

HELMTEEKEN van Kupavo een *Liverei* genoemd. II. 248. (311.)

HELP GOON! voor HELFT GOON! II. 201. (289. 632.)

HELPEN, Imperf. oudtijds *Halp*, somtijds ook *Holp*, dit laatste beter dan *hulp*, en het tegenwoordige *hielp*. II. 75. 76. 77. *Aant.* (243.)

HEM. zie HY.

HEM, *Acc. Sing.* van HY. zie HY.

HEM NOCH LEEVENDE, *hem regeerende*, ABLAT. ABS. III. 323. 324. (576.)

HEMEL. *ten hemel varen*. zie VAREN.

HEMEL. aan den zelve niet wel een *zweeten van benaauwdheid* toegeschreven. II. 65. (240.)

HEMEL, te recht een *blaauw veld* genoemd. I. 48. (18. 19.)

HEMELHEEREN, Hemelgoden. I. 222. (97.)

HEMELSCH VOËR. zie VOEDER.

's HEMELS HELDRE PLEKKEN. III. 232. (540.)

HEMELTEKENEN. of VONDEL wel gedaan hebbe dezelve op *eene ryte* plaatzen. I. 226-229. (98. 99.) Als een sluier der Natuur beschreven. 228. (99.)

HEMUS OEAGRIUS. zie ORFEUS.

HEN voor HER, of *van her*, *van hier*, 't zelfde als *van Henen* of *van Heen*. I. 171. 172. (69.)

HEN *noch omtrent*. zie HEIND.

HEN, *Acc. pl.* van HY. zie HY.

HEN en HIN, *Gallina*, wordt beide by de Ouden en by ons ge-

vonden, door verwisseling der E en I. *Hen* het wijfjen van den *Haan*, niet HOEN, dit de naam van 't geslacht, en zo wel de *haan* als de *hen*. II. 408-410. (381. 382.)

HEN, vierde Naamval, HUN derde en zesde. I. 239. (105.) onderscheid en groot sieraad onzer taal. 240. (105.) voor VONDEL niet in acht genomen, velen gebruiken altijd *Hen. ald. Aant.*

HEN voor HEIND. III. 218. (533.)

HENEDRYVEN. zie HEENESTERVEN.

HENEN (VAN) 't zelfde als *van Hen*. I. 171. 172. (69.)

HENEREIS, het sterven. zie VERHUIZEN.

HENEREIZEN, sterven. zie VERHUIZEN.

HENGELLEN. zie VERWANDELEN.

HENGSEL. zie SEL *Term.*

HENNE en HINNE verwisseld. I. 475. (210.)

HENWIG A.S. zie HONIG.

HER veranderd in *Hen* en *Henen*. I. 171. 172. (69.)

HERBERG. 't Lijf dus genoemd. zie VERHUIZEN.

HERBERGEN in een dadelyken en lydelyken zin. III. 158. *Aant.*

HERBIPOLIS. zie WARMOES.

HERDERSTASSCHE. zie TASCH.

HERE. A.S. by ons HEIR, *Exercitus*, Kimb. OER, *praelium, bellum*. Hiervan *Arminius, Herman, Heerwagen, Zevenstar*. I. 25. *Aant.*

HERHALING (fraaie) van iemands naam. zie NAAM.

HERHALING (fraaie) der woordjens *En, Noch, Te, Of, Aan* enz. in verzen. I. 62-66. (23-25.)

HERHALING van 't Koppelwoord *En*, voor lydende Deelwoorden, fraai in een vers zonder snede. I. 341. 342. en *ald. Aant.* (151. 152.)

HERHALING (onnutte) I. 480. (213.)

HERHALING (driedubbele) II. 16. (219. 220.)

HERHALING van dezelfde Lettergreep vermijd. I. 269. (119.)

HERHALING (kwaliijk luidende) I. 236. (103.)

HERHALING van woorden van gelyken klank te vermyden, doch met oordeel. Voorbeelden derzelve, I. 361. 362. (160.)

HERHALING van een zelfde Lettergreep, terstond na elkandere, te myden. I. 244. (107.)

HERREN. zie NEËRHURKEN.

HERKULES. zie SLANG.
 HERMAN, van HERE, *Exercitus*. I. 25. *Aant.*
 HERMES, Gr. naam van *Mercurius*, doet *Irmes* voor hem houden. I. 25. *Aant.*
 HEROUTIN. zie IN *Term.*
 HERSENEN. II. 19. (221.)
 HERT, *Cor.* zie HART.
 HERT EN NAVEL DER WERELD. zie NAVEL.
 HERTEKIJN. I. 35. (12.)
 HERTINNE. zie IN *Term.*
 HERVORMEN *in den eersten vorm*, Letterspeling. I. 106. (40.)
 HERZEN. H.D. zie HART.
 HESPERYE is Spanje, en 't Westen by de Latijnsche Dichters; Koning van Spanje daarom *Avondvorst* genoemd. II. 20. (221.)
 HET i. *Daar* in deze spreekwyze *Het leed* enz. III. 65. (473.) en *Aant.* sprookjes en vertellingen, ook liedekens begonnen eertijds dus, nu *daar*. 66. (473.) en *Aant.* Men zeide ook *dat* voor *daar*, doch zeldzamer. III. 68. *Aant.*
 HET voor *Daar* of 'Er wordt, even als deze woordekens, by een Enkelv. Werkwoord en Meerv. Naamwoord gevoegd: als *het was drie nachten, het leed zeven jaren, Daar is 'er die meenen* enz. deze spreekwijs niet eerst door HOOFT ingevoerd, en van de Latynen of Grieken overgenomen; maar oud, en van Vaderlandsche Schryvers ontleend, en van lateren gevolgd. II. 325-329. (345-347.)
 HET, betrekkelijk gemaakt tot een voorgaand Naamwoord van een ander geslacht. I. 234. (102.)
 HET wordt niet wel tot 'T verkort, voor of na de Letters D en T. II. 507. (429.)
 HET, fraai herhaald in verzen. I. 65. (24.)
 HET, in *Het dondert* enz. beteekent *daar*. I. 43. (16.) HET *wordt gevochten, gestaan* enz. voor *daar wordt gevochten, gestaan* enz. *ald.* (16.)
 HET, bepalend Lidwoord van grooten nadruk. I. 173. (69.)
 HETEN, onbepaald, of in een dadelyken, dan lydelyken zin, genomen zy. III. 58. *Aant.*
 HETEN heeft *hiette* (oul. *hiet*) *geheten*. *Hiet* nog onlangs in gebruik. I. 376. (166.)
 HEUVEL (ten) *opklimmen*. zie OPKLIMMEN.
 HEUVEL (den) *opklimmen*. zie OPKLIMMEN.

HIEL. *Zitten op de hielen.* zie HAK.

HIELEN. zie KNIELLEN.

HIELING, 't achterste van de kiel. In een anderen doch duisteren zin genomen. II. 56. (236.)

HIER (van) moet men zeggen, niet *Hiervandaan*. I. 168-172 (68. 69.)

HIERBOVEN. zie BOVEN.

HIER HEN NOCH OMTRENT. zie HEIND.

HIERVAN moet men zeggen, niet *Hiervandaan*. I. 168-172. (68. 69.)

HIERVANDAAN. Deze spreekwijs afgekeurd, *Hiervan* moet men zeggen. I. 168-172. (68. 69.)

HIETEN. zie HEETEN.

HIETEN. zie INFINITIVUS OBLIQUUS.

HY. Deszelfs *Nom. plur.* oudtijds voor een Werkwoord *si* of *sy*; achter 't zelve somtijds *se*, eigenlijk de *Acc. plur.* waarvoor naderhand *Hen* en *Haar* in gebruik gekomen. Hierdoor de *Accusat. se* met den *Nomin. se* verward. II. 514. 515. *Aant.*

HY. *Dat.* en *Acc. sing.* HEM, *Dat.* en *Abl. pl.* HUN, *Acc. pl.* HEN worden nooit gezet voor ZICH, noch 't laatste niet voor de eersten te zetten. II. 511. (432.)

HY kwalijk uitgelaten. I. 245-248. (107-109.)

HY gebruikt als een *relativum* van een Onzijdig Naamwoord d.i. voor *het* of *het zelve*, dus *van hem* voor *van 't zelve*, *dat hem* voor *dat het zelve*, *zonder hem* voor *zonder het zelve*. III. 17. (457.) 76. (477.)

HYADES. zie ZEILSTAR.

HYAS. zie ZEILSTAR.

HYDRA, Gesternte. zie WATERSLANG.

HYMEN een *Bruidleider* genoemd. II. 180. (282.)

HIKKEN. zie NOKKEN.

HINDE by de Ouden *Hertinne* genoemd. II. 306. (337.)

HINDE. Het vel eener *Hinde* werd by de Bacchanten om de schouders en den middel gedragen. II. 228. (300.)

HINNE. zie HENNE.

HIPPODAMÉ. zie HIPPODAMIE.

HIPPODAMIA. zie HIPPODAMIE.

HIPPODAMIE, verduitscht Lat. eigennaam, in 't Lat. *Hippodamé*, de derde greep kort, anders *Hippodamia*, de vierde altijd lang, 't zelve even goed als *Hippodamie*, ook *Hippodamye*. III. 134. (501.)

HIPPODAMYE. zie HIPPODAMIE.

HIS ACTIS. zie ABL. ABS.

HISTORI. zie HISTORIE.
 HISTORIE, niet HISTORI of HISTORY te schryven, zie I.
 HISTORY. zie HISTORIE.
 HITTE. Dorst een *Hitte* genoemd. II. 313. (340.)
 HIWE, H.S. zie HONIG.
 HLIJST. A.S. zie LUISTEREN.
 HLYSTAN. A.S. zie LUISTEREN.
 HO, een verkorting van *Hoog*, in *Hovaardy* en *Homoed*. II. 99.
 HOE. zie LETTERGRIEP.
 HOE. HOE *langer* HOE *meer*, *langs* HOE *meer*, *langs* HOE *slechter*, HOE *langs* zo *meer*. zie LANG.
 HOECHEIT *plien*. zie PLIEN.
 HOEDANIGHEID van 't *weder*. I. 39. 40. (14.)
 HOEF. Manl. en Vr. I. 255. (113.)
 HOEF. zie HOEFSLAG.
 HOEFBESLAG. zie HOEFSLAG.
 HOEFSLAG, *Schaarwacht*, Lat. *statio*. I. 1-3. (1. 2.) Wonderlyke eigenl. beteekenis van dit woord opgegeven. 3. (2.) Afgeleid van *Hoef*, *ungula*, moest dan zijn de slag van een paards Hoeve. Zo ook genomen. Hiervan *Hoefslagboom*. Beter afgeleid van *Hoevelands*. Verdeeling van landen en *Hoe ven*. Wat *Hoeve en gehaefslaagd* zijn is. 4. 5. (2.) *Hoefslag* op een andere wyze gebruikt. 5. (2.) *Hoefbeslag* voor *Hoefslag*, onzeker in welke beteekenis, *ald*.
 HOEFSLAGBRON. zie HOEFSLAG.
 HOEGHEDAEN. zie ONDERDAAN.
 HOEK. In *Hoeken* en *Winkels*, *Gaten* en *Hoeken*, *Holen* en *Hoeken*, in den *Hoek* zitten. zie WINKEL.
 HOEKBANK, 't zelfde als *Toon-* en *Winkelbank*. zie WINKEL.
 HOEN. II. 409. (382.)
 HOER. zie MIJN.
 HOEREEREN. zie HOEREN.
 HÓEREN, echt Duitsch Werkwoord; basterd *Hoereeren*. III. 130. (500.)
 HOERNEKEN. I. 36. (12.)
 HOEVE. zie HOEFSLAG.
 HOEVEN. zie HOVEN.
 HOF. zie HOVEN.
 HOF, Meerv. *Hoven*. Hiervan 't Verb. *Hoven*. I. 157. (63.)
 HOFDING. zie DINGEN.
 HOIGH POICKEN, *Hoogspreken*, *Grootspreken*. II. 99.
 HOKKEN. zie NEERHURKEN.
 HOL. In *Winkelen* en *Hol*, in *Holen* en *Hoeken*. zie WINKEL.
 HOL. *Holle baren* fraai. I. 106. 107. (41.) *Holle golven* bootsen nog beter 't hol gaan der zee na. 107. (41.) *Rotzen*. 108, (41.)
 HOL, Meerv. *Holen*. Hiervan 't Verb. *Uitholen*. I. 157. (63.)

- HOLLAND, HOLLANDIA. I. 87. (33.)
 HOLLANDERS (oude) hunne geaartheid. II. 360. (361.)
 HOLLE GOLVEN. I. 106, 107. 361. (41. 159. 620.)
 HOLLE ROTSEN. I. 106. (41.)
 HOLLER voor HOLEN. I. 133. (52.) 155. 156. (62.)
 HOLP. II. 75. 76. (243.)
 HOMEER. zie HOMERUS.
 HOMERUS tot HOMEER verkort. III. 135. (502.)
 HOMOIT. Teut. *Superbia*. II. 98. 99.
 HOND. zie JAGT.
 HONDEKIJN. I. 34. (12.)
 HONEC. Alem. zie HONIG.
 HONGER SLISSEN. zie SLISSEN.
 HONIG met *Zielvergift* ingezwolgen. II. 126. (261.)
 HONIG, niet HONING. dit laatste vry gebruikt om te rymen op *Koning* enz. in 't H.D. *Honig*. Eng. *Hony*. A.S. *Hunig*. F.D. *Honug*. Alem. *Honec*, *Honug*. Zw. *Honung*. Deensch *Honning*. IJsl. *Hunang* doch Got. *Milith* van 't Gr. μέλι. *Honig* schijnt te komen van *Hiwe* A.S. familia. q.d. HIWNIG, victus familiaris. II. 200. (287.) en *ald. Aant*.
 HONIGBEEK. zie HONIGZOET.
 HONIGRAAT komt van *Raten*, facere, constituere. Waarvan ons REEDEN, *linnen*, *schepen reeden*. Hiervan ook *raat* in VOORRAAD, HUISRAAD, DAGERAAD,
 HONIGRAAT. H.D. *wabbe* of *wabe*, favus. HONIG-WABEN cellae mellis. *bienen-waben*, cellae operis apiarii. *wabbe* is *webbe* van *weven*. II. 201. *Aant*.
 HONIGSEEM. zie HONIGZEEM.
 HONIGWABEN. H.D. zie HONIGRAAT.
 HONIGZEEM of HONIGSEEM, de bloem, het vetste van den *Honig*. SEIM. H.D. *Pinguedo*. ZEEM of SEEM alleen eertijds voor *Honig* gebruikt. Hiervan ZEEMLEDER voor *Zachtleder*. II. 201. *Aant*.
 HONIGZOET, dikwijls aan lippen, mond, tong enz. toegekend, ook aan dichtwerken en Poëtische uitvindingen; *honigbeek* uit de pen van HOOFT gevloeid. II. 125. (261.)
 HONY. Eng. zie HONIG.
 HONING. zie HONIG.
 HONNING. Deensch. zie HONIG.
 HONUG. Alem. zie HONIG.
 HONUG. F.D. zie HONIG.
 HONUNG. Zw. zie HONIG.
 HOOFD (het) van den *buik houwen*. zie BUIK.
 HOOFDEKIJN. I. 35. (12.)

- HOOFDIG, MONDIG, LYVIG enz. III. 314. (571.)
- HOOFDPALEIS kwalijk gebruikt daar geen mindere paleizen zijn. I. 60. (23.)
- HOOFDSTIJF. zie HALSSTARRIG.
- HOOGDUITSCH (het later) niet de Moeder, maar een Zuster van ons Nederduitsch. III. 83. (484.)
- HOOGDUITSCH. vertalingen uit deze taal voeren woorden in een anderen, dan by ons bekenden, zin in. I. 391. *Aant.*
- HOOGEN. zie OPKRABBEN.
- HOOGGEBULT. zie GEBULT.
- HOOGMOEDIG, *trots, verwaand*, was ook eertijds *grootmoedig*. I. 128. (50.)
- HOOGWAARDEERBAAR. zie REISBAAR.
- HOOTAS. zie Tas.
- HOOLEN, HOOLDE, GEHOOLD, I. 155. 156. (62.)
- HOOP. 't Gemeen zegt *een hoopen mieren* enz. voor *een hoop*. een *hoop* is eigenlijk een *stapel* of *tas*. II. 359. (361.)
- HOOPTET, HOORDET. I. 467. (208.)
- HOOREN aan de *oogen* toegeschreven. II. 296.
- HOORN. by de *Hoornen* grijpt men een Stier. zie VACHT.
- HOORNEN, punten van den Myter. zie MYTER.
- HOOVEN, of liever HOVEN, echt Nederduitsch Werkwoord; basterd *Hoveeren*. III. 128. (500.) *Hoven* heeft verscheidene beteekenissen, als *Hoven*, een hof of landhoeve hebben, waarvan *gehuisd* en *gehoofd zijn*. *Hoven*, woonen, en wooning geven, in huis nemen; *Hoven*, een plaats geven; *Hoven*, Hoofsch leven; samengevoegd met brassen, *wedschappen* en *banketteren*, hiervan *Hof* voor feest. 128. 129. (500.) en *ald. Aant. (r) (s)*
- HOPOEKER komt van *Ho* en *Poeker* d.i. *Hoog* en *Pocher*, derhalven meer dan Hoogspreker. II. 98. 99.
- HORATIUS tot *Horaat* verkort. III. 135. 136. (502.)
- HORKEN, HURKEN, HORCKEN, HUKKEN, HUIKEN en HARKEN. III. 276. 277. (556. 557.)
- HOUDEN eertijds *Holden*. I. 281. (125.)
- HOUDEN *in hand* of *handen*. zie HAND.
- HOUDEN. *de einden by malkander houden*, en *zijn eind houden* verschillen. zie EINDHOUDEND.
- HOUWEN *het hoofd van den buik*. zie BUIK.
- HOVEEREN, verbasterd van *Hoven*. II. 265. (321.)

HOVEEREN. zie HOVEN.
 HOVEN. Verb. van *Hof, Hoven*. I. 157. (63.) zie op HOOVEN. "YEIN. Gr. zie ZEILSTAR.
 HUFDIG. zie LEVEND.
 HUID gemeen aan menschen en beesten. I. 285. (126.) *de huid touwen wat beteekene. ald.* (126. 127.)
 HUIKEN. zie NEERHURKEN.
 HUIS is het lichaam van de ziel. zie VERHUIZEN.
 HUIS. *in een huis varen.* zie VAREN.
 HUISRAAD. zie HONIGRAAT.
 HUIVEREN. *Frequentat.* II. 472. (412.)
 HUKKEN. zie NEERHURKEN.
 HULPWOORDEN niet wel dikwijls herhaald. I. 473. (209.)
 HUN. zie HEN.
 HUN. *pron. possessivum.* zie ZIJN.
 HUN. *Dat.* of Abl. pl. van HY. zie HY.
 HUNANG. IJsl. zie HONIG.
 HUNIG. A.S. zie HONIG.
 HUPPELEN. zie HUPPEN.
 HUPPEN, *saltare*, 't *Frequentativum* HUPPELEN, *saltitare*. II. 469. (410.)
 HUWELIJK waarom dikwijls by de *Muziek*, en deze by die vergeleken. III. 69. (474.)
 HUWELYKEN *aan een oorlog* i. zyde in denzelven kiezen. III. 72. (476.) en *ald. Aant.*
 HUWELIJKMAKER, *Paranympus*. II. 179. (281.)
 HUWELIJKMAAKSTER. *Pronuba*. II. 179. (281.)
 HUWEN oneigenlijk, doch fraai gebruikt voor *volmaaktelijk vereenen*, in 't byzonder van een huwelijk tusschen *stem* en *snaren*. III. 69, 70. (470. 471.)
Huwen, trouwen, verhyliken, paren, strengelen enz. ook op andere zaken overdrachtelijk toegepast. 70, 71. (475.) 71. *Aant.*

I.

I. de scherpste onzer klinkers, onbekwaam om een scherp en sijn geluid natebootsen. III. 143. (504.)
 I, by de Ouden zeer gemeen aan 't einde, moet worden uitge drukt door een verlangde *i. d.i. ij, of y*. De spelling van *oli, histori*, dat by ons zoude zijn *oly, history*, by de Ouden in geen gebruik, maar die van *ie*, als *ystorie, historie, glorie, possessie, tralie, provincie, gracie*; dus *merrie*, niet *merri*

of *merry*, *lelie*, niet *leli* of *lely*, *olie*, niet *oli* of *oly* te schryven. De klank van *ie*, ten aanzien van *i* en *y*, als die van *oe* ten aanzien van *o* en *oo*. II. 153 (271.)
I en IE nooit, maar wel I en Y door de Ouden verwisseld. II. 260. (318.) Wezenlijk onderscheid by de zelve tusschen I en IE. *ald.*

I en E worden in alle talen verwisseld. II. 409. (382.)

I. E dikwijls in I veranderd. II. 274. (327.)

JAAGDE, van 't aloude *Jageta*. 153. (509.)

JAAR in 't Mv. by verkorting voor JAAREN. II. 214. (292.)

JACHT *mennen*. zie MENNEN.

JACULARI. Lat. zie VERWANDELEN.

JAGEN. zie JAGT.

JAGEN, JOEG, beter dan *jaagde*. I. 182. *Aant.*

JAGEN. Imperf. *jaagde*, niet *joeg*, part. *gejaagd*, niet *gejagen*. II. 116-122. en *ald. Aant.* (257-260.)

JAGER. zie JAGT.

JAGER en VLIAGER. zie VLIAGER.

JAGT verdeeld in *Jagen*, *Vliegen* en *Visschen*. *Vliegen* en *Jagen* dikwijls te samen gevoegd. III. 118. (496.) by 't melden van *Vliegen* en *Jagen* behoort gewag gemaakt re worden van *Valken* en *Honden*. 119. (496.) 't nalaten hiervan een blijk, dat de kracht van de woorden *Vliegen* en *Jagen*, en *Jager* en *Vliager*, niet verstaan zy. *Vliegen* is met *Sperwer*, *Valk* of *Havik Jagen*. Hiervan *Vlucht*, *Vogeljagt*, anders *Vederjagt*. *ald.* 119. (496.) *Vliegen* en *Jagen* ook by overdracht gebruikt. 120. *Aant.* *Vliegen* en *Jagen* verkeerdelyk gezegd van de *Jagt van Hazen*, *Konynen enz. ald. Visschen*, *Vogelen*, en *ter Jagt loopen* samengevoegd. *Vogelen. ald. 't zelfde als Vliegen, ald.* 120. (497.) VLIAGEN eigenl. het wild met *Valken* vangen; *Vogelen* zulks met netten doen, dit wordt bepaaldelyk van vliegend wild gezegd; *Vliegen* beteekent het wild met *Valken* te vangen. een *Jager* gezegd by iemand te wonen, een *Valkenier* by een Vorst te *Vliegen* d.i. als *Valkenier* wonen. 't *Vliegen* eigenl. *Vederspel* genoemd. 120-122. (197.) en *ald. Aant.*

JAN I. Hertog van Brabant. *Deszelfs ongelukkig uiteinde*. I. 489.

JAN ALLEMAN. zie ALLEMAN.

JAN DE GOEDE. Hertog van Brabant, Gildebroeder van de Kamer van Rhetoryke *den Boek* te Brussel. I. 293. (131.)

JAN-EN, JACOB EN. II. 332. (348.)

JAN WORTEL, voor JAN RACINE. III. 115. (494.)

JARDIN. Fr. zie WARMOES.

ICARIUS. zie IKAAR.

ICARUS. zie IKAAR.

ICELLES. Fr. zie ZELVE.

ICELOS, Grieksche naam van een der Dromen of kinderen van den slaap. III. 114. (494.)

ICELUY. F.D. zie ZELVE.

IE. zie I.

JEN, uitgang der verkleinde Naamwoorden, zoo fraai niet als *ken*. I. 37. (13.)

LEVEN. De Werkwoorden van dezen uitgang hebben *iefde*, *iefd*, als *Lieven*, *Liefde*, *Geliefd*, *Klieven*, *Kliefde*, *Gekliefd* enz. II. 323. (344)

IEROGLIFICI. Ital. zie LIVEREI.

IG. *Terminatio*. De Bynaamwoorden, eindende in dezelve, zien op den aard of geneigdheid, de Deelwoorden in DE op de dadelyke werking. III. 315. (571.) 't gebruik van den uitgang IG van het Deelwoord DE zeer gemeen in de zestiende eeuw, als *tonghich* voor *snapper*, *wetentich* voor *wetende*, *verhalich* voor *verhalende*, *bevechtich* voor *bevechtende*, *berouwick*, *behoedich*, *versmadich*, *vammich* *oogenlicht* voor *vammend*, *flikkerig*, *nimmer eyndig*, *moordig staal*, *blozich* voor *blozend*, *danckzegghighe vreucht*, *glinsterig blincken*, *lichtgevig*. 313. 314. *Aant*.

IG. vele Adjectiva van dezen uitgang by de Ouden, nu buiten gebruik, als *versadig*, *onversadig*, *versmadig*, *beradig*, *over ladig*, *schadig*. enz. II. 174. *Aant*.

IGHEID. deze uitgang der woorden in plaats van 't eenv. *heid* afgekeurd. I. 58. (22.) doch met te weinig gronds. *ald*. *Aant*. II. 149. (270.)

Y. voorbeelden van woorden met een Y in plaats van I geschreven. II. 188. 189. (286. 287.) over 't rechte gebruik dezer Letter zie IJ.

Y. zie I.

Y. zie D.

Y en EY of EI. Nooit hebben de Ouden zich vergist in den klank of schrijfwyze van deze Let-

ter en tweeklank. II. 261. (319.)

IJ. zie I.

Y en EI verward. zie EISLIJK.

Y veranderde VONDEL in I. II. 401. (252.)

IJ en Y. drie gevoelens omtrent het rechte gebruik dezer letteren beoordeeld.

Het ware is de IJ te gebruiken, wanneer 't zakelijk deel I hebbende door een

medeklinker wordt gesloten; Y daar een enkele klinker voldoet. II. 188. 189.

en *ald. Aant.* 193. *Aant.* (286. 287.)

YDER, by M. STROKE niet gebruikt. III. 77. *Aant.*

YEMANT voor IEMANT. II. 189. (287.)

YET voor IET. II. 189. (287.)

IJL (inder) oude *Abl.* voor *in de ijl.* II. 382. (169.)

IJS en EIS. zie EISLIJK.

YSEREN HART. zie YZE.

YSERKRUID. zie YZE.

IJSKEGEL. zie KEGEL.

IJSLIJK. zie EISLIJK.

IJSSELIJK. zie EISLIJK.

YSTORIE. zie I.

YVERENDE. zie LEVEND.

YVERIG. zie LEVEND.

YZE. *Verbena*. YZEN-KRUID, YZENHART, *verbenaca*, *sagmen*, *herba*, *putrida ulcera cohibens*, ook *yzeren hart*. Kwelijk *Eize*, *Eizenkruid*, *Eizenhart*. II. 338. (352.) vergel. 344. (354.)

YZEN. zie EISLIJK.

YZER, eertijds ISEN. zie EISLIJK.

YZEREN i. van *Yzer*. II. 332. 333. 348-351.)

IK en WY verwisseld. II. 140. (267.)

IK donder. I. 39. (13.)

IK *lust* voor *my lust*. III. 219. (534.)

IKAAR, *Icarus* of *Icarius* in 't Lat. een starrenbeeld, meer bekend by den naam van *Arcturus*. III. 40. (466.)

IKARUS een *Vlieger* genoemd. zie VLIEGER.

IMPERATIVUS. tweede persoon van 't Meerv. eindigt op T. II. 36. (229.)

IMPERFECTA of *Praeterita* der ongelijkvormige Naamwoorden. Aanmerking omtrent de Naamwoorden daarvan komende. zie NAAMWOORDEN.

IMPERFECTUM, somtijds gelijkvloeiend geworden, en 't *participium* ongelijkvloeiend gebleven. II. 42. *Aant.*

IMPERFECTUM by de meesten e in den tweeden persoon, zonder onderscheid van Enk. of Meerv. 't laatste by anderen *en*. Deze

persoon wordt beter in T of *et* geëindigd. I. 464-467. (207-209.) *en ald. Aant. ook Aant. 467-471.*

IMPRESA. Ital. zie LIVEREI.

IMPRESS. Eng. zie LIVEREI.

IN. *terminatie*, om het Vr. Geslacht aanteduiden, goed Duitsch. In een vers echter somtijds beter voor *Gezellin*, *Gezelle*, dat niet minder goed is. Zo wordt ook een vrouwelyke *Erfgename* onderscheiden van een mannelyken *Erfgenaam*, ook *Erfgenaamster* en *Erfgenaam* voor *Erfgename* gevonden, *Wees* en *Weese* voor een ouderloos Meisjen, en kwalijk *het Wees*. *Sultane* beter dan *Sultanin*. *Slave* voor *Slavin*. Dit heeft somtijds deszelfs fraaiheid. II. 390. (372.)

IN *de Zee door de Baaren*. III. 244. (544.)

IN *den Ploeg spannen*. I. 126. (49.)

IN *het Krijt*. III. 55. (471.)

IN *het Lijf slaan*. II. 282. (330.)

IN *het Stof kruipen*. III. 224. (536. 537-642.)

IN *het Touw spannen*. I. 127. (49.)

IN *het Vaarwater zitten*. III. 17. (457.)

IN *het Weezen*. I. 173. (69.)

IN *het Zand*. II. 66. (241.)

IN *het Zog volgen*. III. 17-18. (457. 458.)

IN *Hoeken en Winkels*. I. 132. (52.)

IN *iemands Zog vaaren*. zie VAAREN IN IEMANDS ZOG.

IN *Kraam gelegen*. I. 362. (160.)

IN *Ly leggende*. I. 280. (124-125.)

IN *den Loop*. zie LOOP.

IN. zie LETTERGRIEP.

IN *de Wapen*. zie WAPEN.

IN. *Terminatie*, als *Heilandin*. Een woord dat weinig voorkomt, van dezelfde soort als *Tirannin*, *Heroutin*, *Monarchin*, *Wichlarin*, *Toverin*, *Schenkerin*, *Minnarin*: vreemder luid *Vaderin* voor 't Lat. *Parens*. De Ouden schepten in dezen uitgang somtijds behagen: als *Striderinne*, *Verleyderinne*, *Rechterinne*, *Toverinne*, *Bekennerinne*. Met onaartig Maria Magd. *Apostelinne* genoemd. Een *hinde*, by de Ouden *hartinne*. II. 305. *en Aant. 306.* (336.) ook *Adamin*, *Centaurin*, *Trojanin*, *Schildknapin*, *Burgerin*,

Mackerin, Knapin, Dienarin, Voogdin, Heerin, Sondarin, Hebreerin. III. 306.
Aant.

IN. zie VERWANDELEN.

INADEMING, des Westenwinds, geacht sommige dieren bevrucht te maken. II. 538. (444.)

IN AL ZIJN LEVEN. zie LEVEN.

INBEELDING. naam van een der Droomen of Kinderen des staaps, by OVID. in 't Grieksch *Phantàsos*, N.D. *Fantazye*. III. 114. (493.)

INBEELDING. Dit woord kan in de Poëtische taal niet worden gebruikt. I. 418.

Aant.

INCISIO. zie SNEDE.

INCISUM. zie SNEDE.

INCUNABULA. Lat. zie WIEG.

INDICATIVUS. In plaats van denzelfen met *dat* of *hoe*, somtijds een *Infinitivus* gebruikt. II. 309. (337. 338.)

INDIEN. Kwelijk voor *tenzy*. III. 21. (459.)

INDRINKEN. zie DRINKEN.

INFINITIVUS, in plaats van een *Indicativus* of *Subjunctivus* met *dat* of *hoe* gebruikt, *post verba* narrandi &c. II. 309. (337 338.)

INFINITIVUS OBLIQUUS. Wat, en waar te gebruiken. III. 280-286. (557-559.) een konstterm der tegenwoordige Spraakkunst, is in haar oorsprong in de taal niet geweest, deszelfs merk. Dit *te* is of *het* of het voorzetsel *tot*. Hierom, als men *om* heeft, heeft men veel al geen *te* by de Ouden. *om te* tweemaal 't zelfde, en even als *van of aan* voor *van aan*, en *dy ghy* voor *dy* of *ghy* alleen, *te* voor een *infinitivus* in *e* uitgaande gebruikt, *te vaarne* niet *te varen*, is, om dat *vaarne* een afgetogen *casus* is. *te* ontbreekt by de oude Schryvers achter *weten*, *hieten*, *wanen*, *schynen*, *beginnen*, voor deze woorden een *participium* gebruikt, *gaan zitten*, waar van *gegaan zitten* enz. 282-284. *Aant.*

INGENIS, i. *Eechenis*. III. 236. (540.)

INGESPANNEN *zin, geest*. VONDEL zegs *opgespannen*. I. 127. (49.)

INGEWAND. (lillend) zie LILLEN.

INGEWAND. Kinderen worden 't ingewand der Ouders genoemd. II. 281. 282. (330.)

INGHENISSE. zie EECHENIS.

INGUEN, Lat. is *Ingenis*. III. 237. (541.)

INHAALEN. *Waardig in te haalen*, onbepaald, of in een dadelyken dan lydelyken zin gezegd zij. III. 58. *Aant.* 59. *Aant.*

INLUISTEREN. zie LUISTEREN.

INNEN. zie VERWANDELEN.

INNEREN. zie VERWANDELEN.

INSEGNA. Ital. zie INSIGNE en LEVEREI.

INSIGNE. Pl. INSIGNIA. Lat. *Insignia* zijn *kenteekens*. Dik wils overgezet *Liverei*. Dikwils *Teeken* of *Devies* op de wapenen der Ouden. Ook geslachtwapens, beter, zo men wil, *stemma* genoemd. Ook Teekenen van Majesteit enz. in 't Ital. en Fr. *Insegna* en *Enseigne*. Een *Veldteeken*, *Vaandel*, *Vaandrig*, *Uithangbord*. II. 228. 229. (301.)

INSLAAN. (*een weg*) III. 292. (561.)

INSLORFEN. (*den dood*) II. 298.

INSPANNEN, *zyne zinnen, zijn' geest*: by VONDEL *opspannen*. Dit komt van 't *inspannen van paarden* enz. voor den ploeg. I. 127. (49.)

INTREDEN, *ten*, beter dan *den drempel*. I. 229. 230. (100.)

JOEG voor *jaagde*. II. 116. (257-630.)

JOKKERIJ. zie RIJ.

JOLIJD, *Festivitas*, *Hilaritas*, II. 375. *Aant.* (X.)

JONGSKE. I. 37. (13.)

IRMENSUL. een zuil te *Heresburg*, waarop 't afbeeldsel van *Irmin*, door *Karel den gr.* vernield. I. 25. *Aant.*

IRMENSWAGEN. Naam van de *Zevenster* van *Irmin*, dezelfde als *Woden*. I. 24. (9) en 25. *Aant.* III. 40. (466.)

IRMIN, naar wien de *Zevenster*, *Irmenswagen*, genoemd wordt, waarschijnlijk dezelfde als *Woden*. Deszelfs Afbeeldsel eertijds op een zuil te *Heresburg* in Saxen. Deze zuil IRMENSUL genoemd, door *Karel den gr.* vernield. De overeenkomst tusschen *Irmin* en *Hermes* doet hem voor *Mercurius* houden, was een Oorlogsgod. Zijn naam komt van *Oer*, *Here*, *Heir*. I. 25. *Aant.*

Is. zie LETTERGREEP.

Is *gekomen te weten*, en *is komen aanzwerven*. III. 280. (557.)

ISEN. Fr. D. zie EISLIJK.

JUFFERSLET. zie SLETER.

JUGULARE, Lat. zie VERWARDELEN.

JUNO. De Regenboog hare Kamerjuffer. I. 209. (95.)

JUNO de Huwelijksgodin, voert in 't Lat. by de Dichters den bynaam van *Pronuba*. II. 177. (281.) Deze naam verscheidenlijk in 't N.D. vertaald. 178. (281.) zy voerde dien, omdat zy de huwelyken maakte. 179. (281.) *Juno pronuba* is in 't Duitsch *Trouwgodin*. 184. (284.)

JUPITER, van onze Dichters *God der Goden* genoemd. I. 68. (26.) Doch niet te recht. 69. (26. 27.) *en volgg.* nooit van de Heidenen dus genoemd. 70. (77.)

JUPITER een groot Sluiker. wonder dat hem geen Tempel onder den eernaam van *Sluiker* is toegewijd. I. 165. 166. (66. 67.)

K.

K. CG eertijds voor dezelve aan 't eind der woorden in gebruik. I. 351. *Aant.* (1.)

KH. Uitgang van gr. verkleinde naamw. komt over een met ons *ken*. I. 37. (12.)

KAAU, Lat. *Monedula* heeft zwarte pooten en veeren en is goudgierig. Misslagen van sommigen in de beschryving van dezen vogel. II. 347-349. (355. 356.) en 347. *Aant.*

KAIKUS, schreef VONDEL. I. 228. (119.)

KAIÏSTER, schreef VONDEL. I. 268. (119.)

KAKELEN, *frequentat.* II. 471. (412.)

KALAIÏS. Zoon, niet Broeder van *Boreas*. II. 140. (267.)

KALK, *ongebluschte*, *ongeleschte*, en *ongesliste*, 't zelfde. II. 311. (338.)

KAM. zie VERWANDELEN.

KAM. zie PEN.

KAM. Hier van 't *verb. Kammen*. I. 159. *Aant.*

KAMENIER. zie BODIN.

KAMER VAN RETORYKE. zie REDERRIJK KAMER.

KAMERIERE, niet *Kamenier*. zie BODIN.

- KAMERJUFFER. de Regenboog, van Juno. I. 219. (95.)
- KAMMEN, *verb.* van *Kam*. I. 659. *Aant.*
- KAMPREDE. zie REDE.
- KAN. De zinnen *verdrinken* in de *kan*. zie VERDRINKEN.
- KANS (*de*) *staat schoon*. zie SCHOONSTAAN.
- KAP (*de*) *op de hage hangen*. I. 112. *Aant.*
- KAPERNAOM. zie KAPITOLIOM.
- KAPERNAUM. zie KAPITOLIOM.
- KAPITOLIOM. Kwelijk voor *Kapitolium*, en *Aposteldom* op *Kapernaum* gerijmd, gelijk *Pergamom* voor *Pergamum*, beter *Kapitool* voor *Kapitolium*, ook niet goed *Kapernaom* voor *Kapernaum* om 't rijm. III. 403. (609. 610.)
- KAPITOLIUM. zie KAPITOLIOM.
- KAPITOOL. zie KAPITOLIOM.
- KAREL DE V.R. Keizer, deszelfs zinspreuk of *devies*. II. 239. (307.)
- KARROS mennem. zie MENNEN.
- KE. Uitgang der verkleinde Naamwoorden voor *ken*, niet wel dus verkort. I. 37. (13.) zie KIJN.
- KEEL. *Tong en keel verdrinken zich in wijn*. zie VERDRINKEN.
- KEELKIJN. I. 35. (12.)
- KEEREN. zie VERWANDELEN.
- KEEREN kan den sterren eigenl. niet worden toegekend. III. 38. en 39. *Aant.*
- KEGEL van *ijs* of *ijs*, *Luchtkegel*, *ijskegel* Flandr. *Kekel*, *ijsdruppel* *Stiria*. I. 232. 233. (101.)
- KEGEL, door verkorting KEIL.
- KEIL. zie KEGEL.
- II. 110. *Aant.*
- KEMMEN. zie VERWANDELEN.
- KENNEN, *kende*, *gekend*, *noscere*. KENNEN of KUNNEN, *kon*, *gekonnen* en eertijds *kost*, *gekost*, *posse* zeer na vermaagschapt; somtijds, doch niet by de Ouden, verward. Tegenwoordig by goede Schryvers altijd onderscheiden. II. 14. en 15. *Aant.* (219.)
- KERKELIJK, voor *vroom*, *godsvruchtig* afgekeurd. I. 113. 114. (43.)
- KERKGEBAAR. zie GEBAAAR.
- KERVEN, beter *korf*, *gekorven*, dan *kerfde*, *gekerfd*. II. 394. (374.)
- KETELACHTIG. zie KETELEN.
- KETELEN, 't zelfde als *Kittelen*.

Ketelachtig van gehoor, 't zelfde als *Kitteloorig*. *Ketelig* zonderling gebruikt. I. 459. 460. (205.)

KETELIG. zie KETELEN.

KEUR van woorden, waarin bestaat. III. 13-15. (456.)

KEURIG. zie LEVEND.

KEVERBOOM. zie KLIMOP.

KIEZENDE. zie LEVEND.

KIJN of KIN, Uitgang der verkleinde Naamwoorden. I. 34. (12.) ook in 't Meerv. 35. (12.) Naderhand in *ken* verzacht. 36. (12.) niet wel tot *ke* verkort. 37. (13.) dit komt over een met het Gr. *κη*. *ald.* (13.)

KIKVORSCH. Boeren van Licie in Kikvorschen veranderd door *Latone*, niet *Diane*. II. 139. (266.) 171. (278.)

KIL, *kille grilling*. zie GRILLING.

KIND, voor een zwak of blood man. zie MAN.

KIND. Kinderen worden 't ingewand der ouderen genoemd. II. 281. 282. (330.)

KINDEKIJN. I. 35. (12.)

KINDELIN, F.D. *Kindlein*, H.D. *Filiolus*. Hiervan 't N.D. *Klein*. I. 38. (13.)

KINDERBED. zie KRAAM.

KINDEREN, 't Kroost hunner ouders. zie KROOST.

KINDERRIJK. zie KINDERZALIG.

KINDERZALIG. Het zelfde als *Kinderrijk* en *Bekinderd*. Hier van *Kinderzaligheid*. II. 163. (274.) zie ook ZALIG.

KINDERZALIGHEID. zie KINDERZALIG.

KINNEKIJN. I. 25. (12.)

KISSEN. zie SOEZEN.

KISSEN of KITSEN is 't geluid van gloeiende stoffe in koud water gedompeld. II. 278. (328.) ook anders gebruikt. 279. (329.) *Sissen* in dezelfde beteekenis *ald.* (329.)

KITSEN. zie KISSEN.

KITTELEN. zie KETELEN.

KITTELOORIG. zie KETELEN.

KLA, de drie letteren zeer bekwaam om een helder en teffens sterk geluid uittedrukken, als *klaar*, *klappen*, *klateren*, *klank*, *klaroen* enz. II. 105. (254.)

KLAAR. zie KLA.

KLAAR, meer dan *klaarachtig*. II. 150. 151. (274.)

KLAARACHTIG. zie KLAAR.

KLAARTJE. zie WOLKJE.

- KLAARTJE, naam eener nimf. I. 450. (202.)
- KLAAUW. zie KLAVEREN.
- KLADDE. zie SLETER.
- KLADDEKEN. zie SLETER.
- KLAI. zie KLEI.
- KLANK. Meer klanken dan letters. I. 457. (204.)
- KLANK. zie KLA.
- KLANK. *Nektar bieden in klank* is fraai muziek of gezang doen hooren. II. 295.
- KLAPPEN. zie KLA.
- KLAPPEN. i. veel, of liever, te veel praten. I. 349. (154.)
- KLAROEN. zie KLA.
- KLATERBUSSE. zie KLATEREN.
- KLATEREN i. een helklinkend en scherp geluid geven, doorgaans aan de zweep toegeschreven. Hier van *Klaterbusse* voor *Donderbus*. II. 105. (253. 254.)
- KLATEREN, van 't geluid des donders gebruikt. III. 143. (504.)
- KLATEREN. zie KLA.
- KLAUTEREN. zie KLAVEREN.
- KLAVER. zie KLAVEREN.
- KLAVERBLAD. Een. *drietel* vooral van *dronken* of *glazen*. III. 11. (454. 455.)
- KLAVEREN, voor *weiden in de klaver* schijnt niet te pryzen, is eigenl. *klauteren*, d.i. klimmen als een kat. Van *klaauw*, *klaauwen* freq. *klaauwen*, om de welluidenh. *klaveren*, waarvan *klauteren*, en *klouteren*, 't eerste nog by vele nieuwe Dichters. I. 391-394. (174.) en *Aant*.
- KLEED, waarom *wand* geheeten. III. 347. (583.)
- KLEEDY, verbasterd van KLEEDING. II. 265. (321.)
- KLEEDING der krijgslieden eerstijds *Livereï*, nu *Montering* genoemd. II. 255. (315.)
- KLEEDING. zie KLEEDY.
- KLEI. By VOND. somtijds Onz. doch meest Vr. I. 152. (60.) by de Ouden altijd Vr. 153. (60.) deze schreven *cley* niet *clay*. *ibid.* (60.)
- KLEIN, van *kindlein*. I. 38. (13.)
- KLEINIGHEID. Het melden van sommige kleinigheden bewyzen van een grooten geest in een Dichter. dit wel te doen is een gaaf der Natuur. II. 536. (443.)
- KLEINIGHEID voor *kleinheid*. I. 58. *Aant*.
- KLEMTOON, niet vallende op 't zaaklijk deel, een bewijs

van een verbasterd woord of van een Duitsch woord met een basterd uitgang. III. 123. (497.)

KLEMTTOON valt altijd by ons, by goede Schryveren op 't zakelijk deel. II. 350. (356.)

KLEMTTOON van een onverbasterd N.D. woord blijft altijd op 't zakelijk deel. II. 261. (319.)

KLEUR. Eertijds Onz. nu Vr. II. 142. (267. 268.)

KLEUR. *Muzijk van levendige kleuren.* II. 297.

KLEVER. zie KLIMOP.

KLEVERKRUID. zie KLIMOP.

KLIEVEN heeft *klietde, geklietd.* II. 316-323. (341-344.) 319. *Aant.*

KLIMMERBLAD. zie KLIMOP.

KLIMMERBOOM. zie KLIMOP.

KLIMOP. *Hedera*, van ouds ook *klimmerblad, klimmerkruid, kleverkruid, angelklim, wedewind, wederwind, klever, kleverboom, klimmerboom, heyloof, veile.* II. 101-103. (252. 253.) en 102. *Aant.* De eerste greep in *Klimop* kwalijk kort gemaakt. 104. (253.)

KLIMOPBLAD. Een lange spies, met deze bladeren versierd, droegen de Bacchanten in de hand. II. 228. (300.)

KLINGEN. zie KLINKER.

KLINKEN in KLINGEN veranderd, om het by 't woord *zingen* te voegen. II. 484. (417.)

KLOOVEN heeft *kloofde, gekloofd*, niet *gekloven*, dat behoort tot KLUIVEN. II. 316-323. (341-344.) 319. *Aant.*

KLOUTEREN. zie KLAVEREN.

KLUIVEN heeft *kloof, geklooven*, niet *kluifde, gekluifd.* II. 316-323. (341-344.) 319. *Aant.*

KNAPELIJN. I. 36. (13.)

KNAPELKIJN. I. 38. (13.)

KNAPIN. zie BODIN.

KNECHT (*een*) *winnen.* zie WINNEN.

KNIE, 't Meerv. *Knien* meest in eene greep. In twee voortkomende niet uittespreken *kniejen, zich op de knie leggen, knie buigen enz.* beter dan *de knien.* I. 481. en *Aant.* 482. (213.)

KNIELEN. Alleen gebruikt om op *hielen* te rymen, kan niet samengaan met *rennen.* III. 226. (537.)

KNIJT, een lang puntig mes of ponjaard. II. 374. (4.)
 KNIK. zie VERWANDELEN.
 KOETS (*te stygen*). I. 249. (110.)
 KOMEN VAREN. zie VAREN.
 KOMMER *in wijn verdrinken*. zie VERDRINKEN.
 KONING. De Koningen ontbeerden eertijds geslachtwapenen, door hen daarna aan de Edelen geschonken. II. 239. (306.)
 KONING, misschien voor *Koningin* gebruikt. zie BODIN.
 KONING. *Een KONINGS teeken* is een scepter. II. 229. (301.)
 KONNEN. zie KENNEN.
 KONNEN. Beter eens uitgedrukt, niet wel dikwils herhaald. I. 473. (209.)
 KOOKEN beteekent dikwils een sterke beweging en driftigheid. *Kooken* aan de Bakkers toegeschreven; wy hebben *brood kooken*, de Latynen *coquere panem*. Beide hebben wy dit woord mogelijk niet van malkander, maar uit een gemeene bron. II. 467. (409. 410.)
 KOP eenes Leeuws by Agamemnon in zijn schild gevoerd. II. 238. (306.)
 KOPEREN is *van Koper*. II. 331. 332. (348-351.)
 KOPPEL- of LASCHWOORD, samengesteld uit een *Genitivus* en *Nominativus*. II. 332. (348.)
 KOPPELEN. zie VERWANDELEN.
 KOPPELWOORDEN kunnen van een gescheiden, en een van dezelve tot een Rijmwoord worden gemaakt. II. 480-483. (415-417.) *en* 483. *Aant*.
 KORENAIR. *Zee van korenaiem*. zie ZEE.
 KORENSCHOOF komt van SCHOVEN, *Colligere in fasciculos*, tot bondelkens te samen binden. II. 393. (374.)
 KORENTAS. zie TAS.
 KORNELI voor CORNELIA wordt gevonden. III. 135. 136. *en Aant*. (502.)
 KORNOELI, hier van komt het adj. *Koernoelien*, doch dit woord vlijt beter, als men *Koernoeljen* zegt. I. 192. (80.)
 KORNOELIEN. zie KORNOELI.
 KORNOELJEN. zie KORNOELI.
 KORTAAMIG, kort van adem, ligt vermoeid wordende. I 52. (21.)
 KOSSEM, een woord nu alleen

van 't rundvee gebruikt, eertijds ook voor de *onderkin* van den mensch. I. 395. 396. (175.)

KOST. (*onbezorgde*) zie ONBEZORGD.

KOSTELIJK tegen *snood* gesteld. zie SNOOD.

KOSTEREN. *Obmurmnrare*. II. 472. (412.)

KOU. (NABATHEESCHE) zie NABATHEESCH.

KOUD, eertijds *Kold*. I. 281. (125.)

KPIKOS. Gr. zie VERWANDELEN.

KRAAI. (PIETER) zie EIGENNAAM.

KRAAM (*in de*) LIGGEN, niet *in kraam*. Ook *bevallen in de kraam*, anders *in 't kraambed* en *in 't kinderbed bevallen* en *geliggen van*. I. 362. (160.)

KRAAMBED. zie KRAAM.

KRAK, *krak op krak stijft de wind*, te verstaan van het *kraken* van masten en kielen, door 't styven van den wind, beter *kraken*, *krak op krak*, *gekrikkrak van den mast*, *kraken*, *krak*, *krak*. III. 94. (483. 484.)

KRAKEN. *Krammen kraken*. zie KRAM.

KRAKEN, *krak op krak*. zie KRAK.

KRAM. *Krammen kraken*, niet te veroordeelen als een herhaling van woorden van eenerlei klank. I. 362. (160.)

KRANK. zie VERWANDELEN.

KRANS van wijngaardbladeren werd by de Bacchanten gedragen. II. 228. (300.)

KRANS. Waaron by de Lacedemoners in den strijd op 't hoofd gedragen. II. 247. (311.)

KRANSSELIJN. I. 38. (13.)

KRATZEN. zie KRIJT.

KREIJT. zie KRIJT.

KREISS. H.D. zie KRIJT.

KREITS. zie KRIJT.

KRENKEN. zie VERWANDELEN.

KRIJG. (oorlog) Hiervan *kryge*, *krijgde*, *gekrijgd*. zie ZWYMEN.

KRIJG *slissen*. zie SLISSEN.

KRYGEN. zie WINNEN.

KRYGEN, *iemand by zijn vacht*. zie VACHT.

KRIJGSVOLK, waarom de kleeding van 't zelve eertijds *Leverei* genoemd, nu *Montering* wordt geheten. II. 255. (315.)

KRIJT. *Renperk*, *strijdperk*. III. 52. (470.) niet een *perk* met *krijt* afgeteekend. 53. (470.)

zie ook van *krijt* en *krijtwaarder*, *bekryten*, een kring rondom zich trekken. *ald. Aant.* De grond van zo een *krijt* altijd *gras*, *heide* of *zand*, *dezelfde Aant.* KRIJT is 't zelfde als *kring*, 's *werelds krijt*, *Orbis*, *orbis terrorum*, *aardkloot*, ook bepaaldelijk de *Aarde*, minder bepaald 't *krijt van minnen*: *verhangen*, *verdrinken*, *vermoorden* zich in 't *krijt*, *loopen* in 't *krijt*. Voor *krijt* zegt men kwalijk *kreits* *Der muuren ommekreits*. Dit van 't H.D. in *kreiss*, *omkrissen*, *krassen*, *kritzen*, *kratzen*, *fodicando et fricando facere incisuras*. *Kreits* by KIL. ingevoerd, die *krijt* en *kreijt* heeft. *Krijt* niet kwalijk te vernieuwen, 54. en 55. (470, 471.) en *ald. Aant.*

KRIJTWAAORDER. Zie KRIJT.

KRING. zie VERWANDELEN.

KRING. zie KRIJT.

KRINK. zie VERWANDELEN.

KRITZEN. zie KRIJT.

KROON, waarom by de Lacedemoners in den strijd op 't hoofd gedragen. II. 247. (311.)

KROONEN. (*waard te*) zie WAARD.

KROOST. Het gelaat, waaruit een mensch te kennen is. I. 316. (139.)

kroostkunde, kennis van uit de aangezichten de hoedanigheden te kennen 317. (133.) *kroost* voor *geslachte*, *ald.* (133.) Zonderling en fraai gebruik, *ald. Aant.* *kinderen* zijn 't *kroost van hunne ouders*. 318. (133.) is in de gemelde beteekenis niet by KIL. I. 319. (140.)

KROOSTKUNDE. zie KROOST.

KRUIKE. zie WOLKJE.

KRUITEN IN 'T STOF. zie STOF.

KRUIPEN LANGS DE AARDE. zie STOF.

KRUIPEN IN 'T STOF LANGS DE AARDE. zie STOF.

KRUIS. *Ten kruise vorderen*. I. 67. (26.)

KRUISVAART. zie VAREN.

KUNNEN. zie KENNEN.

KUPARA, deszelfs Helmtteken een *Liverei* genoemd. II. 248. (311.)

KUPIDO, niet onaartig een *Vlieger* genoemd. zie VLIAGER.

KUS. In hoe veel soorten verdeeld. III. 26. (462.) *kus des vredes*, eigenlijk *zoen* genaamd. 27. (462.) 29. (463.) *den kus afveegen*, eertijds *den*

kus uitspouwen. 28. (463.) Dit fraaier uitgedrukt. 28. *Aant*.
 KUS. *Zoen*, voor een *kus van liefde*, is van derteler beteekenis. III. 29.
 KUSJEN, *om kusjens prachen*. zie PRACHEN.
 KUSSEN *den oogen* toegeschreven. II. 295.
 KUSSEN *de kust*, Letterspeling. III. 210. (526.)
 KUST. *De kust kussen*, Letterspeling. I. 105. (40.)
 KUST. (*kussende*) zie KUSSEN.
 KWAA voor KWAAD. I. 87. (33.)
 KWAAD (*van*) *tot erger*, niet *van het kwaad*. I. 93. (36.)
 KWAAD, door wegwerping der D KWAA. I. 87. (33.)
 KWAAD OP KWAAD STAPELEN. I. 50. (20.)
 KWALIJK TE MOEDE. zie MOEDE. (TE)
 KWALIJK, *naauwelijks*. I. 149. *Aant*.
 KWARTIER, iemand zijn *kwartier geven*, fraaier uitgedrukt, door iemand zijn *hoefslag bescheiden*. I. 15. (5.)
 KWEDELEN. zie KWELLEN.
 KWELLEN, *kwynen, kwenen, languere, gemere*. II. 456. (404.) beteekent ook *klagen*; en *bekwelen, beklagen*. 457. (405.) Het gezang der vogelen ook *kwelen* genoemd 458. (405.) beteekent dan ook *klagen*, gelijk *queri* by de Latynen ook den vogelen wordt toegeschreven. *Kwelen, Queri, Kwellen, Kwetsen, Kwaal* enz. vermaagschapt *ald. en* 459. (405.) *kwelen* voor *vrolijk zingen* afgekeurd *ald.* (406.) doch goedgekeurd, *ald. Aant. kwelen*, by samentrekking van KWEDELEN, *zingen met een gebroken stem, klagen* komt nevens *kwenen*, en *kwynen* van *Queden* en *Quederen*, *ald. Aant*.
 KWELLEN. zie KWELLEN.
 KWENEN. zie KWELLEN.
 KWETSEN. zie KWELLEN.
 KWYNEN. zie KWELLEN.
 KWIJLT, *kwijt gaan* is *kwijt raken*, verliezen. II. 545. (448.) ook *vry raken*, geheel wat anders dan *kwijt raken*. 546. (448.) Men vindt ook *kwijt laten ald.* en *kwijt maken, kwijt schouwen*, nu *kwijt schelden*, ook *kwijt zijn*. 547. (448.) *Kwijt* is *vry. ald.* Waar van *kwytten* in

basterdtaal *Quiteren* ald. (449.) ald. *de schuld kwyten* i. voldoen, *zich kwyten* i. vry maken. 548. (449.)

KWYTEN. zie KWIJT.

KWISPEL. zie AANKWISPELEN.

KWISPELEN, *en by de neus leiden*. zie KWISPELSTAARTEN.

KWISPELEN, en STRELEN. zie KWISPELSTAARTEN.

KWISPELSTAARTEN. zie AANKWISPELEN.

L.

L. zie U.

L. De herhaling van woorden met dezen Letter, na een anderen medeklinker, beginnende onaangenaam. I. 361. (159.)

L. Verwisselt dikwils in R, in de *Verba Frequentativa*. II. 471. (412.)

L en U worden dikwils verwisseld. I. 281. 282. (125.)

LAAKEN, LAAKTE, GELAAKT. I. 164. (66.)

LAATDUNKEND. zie DUNKEN.

LAATDUNKENDHEID. zie DUNKEN.

LACEDEMONER. Waarom de Lacedemoners in het purper, en met kranssen of kroonen op 't hoofd ten stryde trokken. II. 246. *en* 247. (310. *en* 311.)

LACHEN heeft *loeg*, *gelachen* en *lachte*, *gelacht*. *Loeg*, meest by de Ouden, *gelacht*, meest om 't rijm gebruikt. I. 375-380. (166-168.) ald. *Aant*.

LACHEN rijmt op PRACHEN. II. 110. (256.) ook op SCHACHEN. 114. *Aant*.

LACHTEREN (nu *Lasteren*) hier van komt *Lak*, *Laster*. I. 163. (66.)

LADEN en LATEN. I. 86. 87. (33.)

LAF. IJsl. en LAF of LAFE, *Ora Vestis*, of *Liv* of *Lev*, in *Liverei* of *Leverei* daarvan kome. II. 262. 263. (319. 320.) Dat ons *Lap* van 't IJsl. *Laf*kome, heeft eenigen schijn. 263. (320.) Dat *Lap* 't zelfde zy als 't A.S. *Laf*, en getwyfeld ald.

LAFE. A.S. zie LAF.

LAG, GELEGEN. zie LIGGEN.

LAG voor LEIDE, kwalijk. III. 143. 144. en verv. (505. 506.)

LAK, *Laster*, komt niet. van *La-*

ken, maar van *Lachteren*: doch van *Lak*, waarvoor men ook *Lake* en verkeerdelijk *Lakke* vindt, komt *Laken*, I. 163. (66.)

LAK. Hier van komt *Lakken*, *Toelakken*, *Verlakken*. I. 163. (66.)

LAKE. zie LAK, LASTER. I. 163. (66.)

LAKEN. Verb. komt van *Lak*, *Laster*. I. 163. (66.)

LAKKE. zie LAK, LASTER.

LAKKEN. zie LAK.

LALAGÉ. zie E.

LAM. *Gy lam van leden* niet goed, woest zijn *Gy lamme*. I. 183. (74.)

LAND. zie VERWANDELEN.

LAND. (NABATHEESCH) zie NABATHEESCH.

LANDGEWESTE. (*het gewenschte*) Herhaling van eenerlei klank. I. 362. (160.)

LANDLOOPER. zie VERSCHOOJEN.

LAND WINNEN. zie WINNEN.

LANG. zie VERWANDELEN.

LANG. (*dus*) Kwelijk voor *tot nog* gebruikt. I. 269. (119.)

LANG. (EER IET) zie EERLANG.

LANG. LANGER *ongeruster* voor *hoe LANGER hoe ongeruster*, niet goed, beter LANGS *hoe ongeruster*. Dus ook LANGS *hoe meer*, oudtijds *soe LANC so meer*, *si LANG soe meer*, *hoe LANGHS so meer*, *hoe LANGHS*, *hoe ongeruster*, LANGS *om min*, LANGS *om bei*, *hoe LANGER*, *hoe meerder*. II. 210. (290.)

LANGLEEFBAAR. zie REISBAAR.

LANGS. zie LANG.

LANGUE. Fr. *Plat de la langue*. zie BLAD.

LAP. zie LAF.

LASCHWOORD. zie KOPPEL- of LASCHWOORD.

LAST. *Een last trouwen*. zie TROUWEN.

LASTBAAR. zie BAAR.

LATEN. III. 285. (559.)

LATEN. Hulpwoord der Geb. wyze, moet altijd in den tweeden persoon *Laat* worden gebruikt, met een *Accusativus* van den persoon by zich. II. 513. *en* 514. *Aant*. Waarom men voorheen onderscheid heeft gemaakt, tusschen LATEN voor TOELATEN, *permittere*, en LATEN als een Hulpw. gebruikt. 515. *Aant*.

LATEN KWIJT. zie KWIJT.

LATEN *zich dunken*. zie VOORSTAAN.

- LATEN, *zich laten dunken*. zie DUNKEN.
- LATIJN. zie TAAL (LATIJNSCHE.)
- LATYNEN en Nederduitschers hebben verscheiden woorden uit dezelfde bron. II. 467. (410.)
- LATINISMUS. zie ABLAT. ABS.
- LATONE, niet DIANE, herschiep de boeren van Licie in kikvorschen. II. 139. (266.) 171. (278.)
- LAVEIE (TER) *gaan*. zie LAVEIEN.
- LAVEIEN, leeg loopen. Met *Laveren* verward. I. 279. (124.) *Ter laveie gaan*, Jagers woord van 't Wild. LAVEIEN, *F. viander. Ald.* (124.) *Aant.*
- LAVAREN en LOEVEREN. Overdwars heen en weêr zeilen, by tegenwind. Oudtijds *Loveren, Gheloveren*. Voor *Laveien* gebruikt; ook fraai van dronke lieden en schaatsryders gezegd; *in ly laveren, hoe* van *loef* afgeleid. I. 278-280. (124. 125.)
- LEBENDE en TODA. F.D. met nadruk gebruikt. III. 316. (571.)
- LED is LID. I. 158. (63.)
- LEDEKANT. Van 't Fr. *Lit de camp*, eigenlijk *Lidekant*, om de welluidenheid *Ledekant*, en kwalijk *Ledikant*. II. 180. 181. *Aant.*
- LEDEN. zie VOORLEDEN.
- LEDEN. (geblutste) zie GEBLUTST.
- LEDER en VEL, beide door *Corium* uitgedrukt. I. 285. (126.)
- LEDERTOUWEN. Waarschijnlijk van 't Gotth. *Toujan*, Eng. *Taw*, N.D. *Touwen*, bereiden. I. 214. *Aant.* 285. 286. (126. 127.)
- LEDIKANT. zie LEDEKANT.
- LEED. zie VOORLEDEN.
- LEEFZAAM. zie ZAAM.
- LEEFZAAM. zie REISBAAR.
- LEENEN. zie LENDE.
- LEENEN. zie LENEN.
- LEENSTOEL. zie LENEN.
- LEERDET. I. 467. (208.)
- LEEREN. I. 189. (77.)
- LEEREN VERGETEN. II. 56. (237.)
- LEERTOUWEN. zie LEDERTOUWEN.
- LEERZAAM. zie ZAAM.
- LEEUW. Den kop eens Leeuws by Agamemnon in zijn schild gevoerd. II. 238. (316.)

LEEUVENHOOFD. Niet *Leeuwehoofd*, koppelw. samengesteld uit *Leeuwen*. Gen. van *Leeuw* en *Hoofd*. II. 332. (348.)

LEEVE-DAGEN. zie LEEVEN.

LEEVEN, d.i. *beweegen*, gelijk dit woord meermaalen in die beteekenis voorkomt. Zo zegt men van iemand die noit stilftaat: *'t leeft al wat 'er aan is*, en hier van *leevendig, een leevendige stad, civitas populosa*, d.i. *een volkryke stad*. II. 170. (278.) Kwalijk gebruiken onze Schryvers *leevendig* en *leevend* zonder onderscheid, in tegenstelling van *dood* of *gestorven*. III. 310. (569.) Eene slaafachtige werkzaamheid is niet begreepen in de beteekenis van *leevendigheid*. 311. (570.)

LEEVEN. Een gestadige MOMMERY. I. 478. (211.)

LEEVEN *dat niet sterven kan voor dat de dood komt*. Niets beduidende uitdrukking. II. 450. (401.)

LEEVEN. (VOOR ZIJN) Beteekent het overige toekomende gedeelte van iemands leeven, *van zijn leeven*, 't gedeelte dat reeds voorby is, *in al zijn leeven dagen*, en *leeven* in de zelfde beteekenis samen gevoegd, in *de dagen mijns leevens* en *alle mijn levee-dagen*, 't laatste verkeerdelyk voor een verbastering gehouden. III. 296-298. (564. 565.) 297. *Aant*.

LEEVENDE. *Dood die iemand LEEVENDE verslindt*. Belachelyke uitdrukking. II. 450. (401.)

LEEVENDE. (*varen ten langen*) zie ZIEL.

LEEVENDE van *Leevendig* onderscheiden, 't laatste niet *die leeft*, maar in wien het leeven *werksaam is*, als *Handig, Hoofdig, Mondig, Lyvig*, niet die *handen* heeft, maar die met zijn *handen* meer doen kan dan de gemeene man. *Hoofdig*, iemand die onverzettelijk waanwijs is. *Lylvig*, die wat dikker van lijf is dan de gemeene man. *Leevendig* en *Leevende* verschillen, als *haastig* en *haastende*, *vraatig* en *vreetende*, *slaaperig* en *slaapende*, *scheutig* en *schietende*, *yverig* en *yverende*, *willig* en *willende*, *overspeelig* en *overspel doende*, *keurig* en *kiezende*, *twistig* en *twistende*. III.

312-315. (571.) De onderscheiding tusschen *Leevende* en *Leevendig* goedgekeurd. Echter 't eerste voor 't laatste niet zonder voorbeeld der Ouden gevolgd. 315. 316. (572.) Deze onderscheiding slechts een fraaie verkiezing. 313. en 314. *Aant.* zie voorts op DE *Terminatie*, en DIG *Terminatie*.

LEEVENDE verschilt van *Leevendig*. zie LEEVENDIG.

LEEVENDIG wordt genomen voor *Leevende*. II. 150. (271.) is eigenl. dat vol beweging is, dat het leeven naarbootst. *ald.*

LEEVENDIG, eigenl. *Leevenig* van *Leeven*. N.W.I. 266. (118.)

LEEVENDIG. zie LEEVEN.

LEEVENMAKENDE. zie LEEVENWEKKER.

LEEVEN RAAD, 't zelfde als raad plegen. III. 215. (532.) en *Aant.* wordt by geen ander dan VOND. gevonden; van *leeven* geen andere spreekwyze van dien aart voor handen: gevraagd of zy goed en welke hare oorsprong zy, *ald.*

LEEVENWEKKER. Naam van den *Westenwind*, by onze Dichters ook *Wekleeven*, *Wekker van 't leeven*, *Leevendmakende* en 't *Wekleevenwindetje*. II. 537. (443. 444.) is als een vertaling van *Zephyrus* en *Favonius*. Gr. en Lat. namen van dien wind, welks inademing geacht wordt sommige dieren bevrucht te maken, en inderdaad 't gras enz. doet uitschieten. 538. (444.) Deze eigenschap poëtisch beschreven, *ald.*

LEEVENWEKSTER. De Min dus genoemd. I. 215. (92.)

LEFFREA. zie LEVEREI.

LEGGEN, *ponere*, *praet. Leide*. Niet *lag*, eigenl. *praet.* van *Liggen*, *jacebat*. III. 143. 144. (505.) *Lei* echter voor *lag* gebruikt. Zo ook *Lag* voor *Lei* of *Leide*, en beide afgekeurd. 144. 145. (505. 506.) LEGGEN, onz. *jacêre*, eigenl. *Liggen*, ook *Leggen* in die beteekenis gevonden. 146. (506.) Tegenw. T. IK LIG, GY LIGT, HY LIGT of LEGT, niet *Leit*; vroeger had de *i* hier altijd plaats, 146. (507.) *Hier LICHT begraven*, kwalijk *hier* LEGT of *hier* LEIT *begraven*. 147. (507.) onvolm. Tijd van LIGGEN,

LAG. *ald.* in een M.S. van 1493. altijd LAG, *jacebat*, hoewel daar LIGGEN en LEGGEN, *jacêre*, verwisselen. 148. (507.) voor *jacêre* gebruikt het in *paesenti* altijd *leghet*; in *participio praesenti*, 't LIGGENDE *jacens* noit *leggende*. Het D.W. van LIGGEN, GELEGEN. *ald. Ponere*, altijd LEGGEN met een e. Hier van IK LIG, GY LEGT, HY LEGT. *Imperf. LEI*, of LEIDE. 149. *en Aant.* (508.) D.W. GELEID. 150. (508.) Vraag of *leide*, *geleid*, eertijds geweest zy LEGDE, *gelegd*. 150. 151. (509.) *ik legde hem toe* voor *ik leide hem toe*. 151. (509.) *Imperf.* en *Praeteritum*, van LEGGEN, *ponere*, oudtijds *legde*, *gelegde*, by M. ST. volstandig *leide*, *geleid*. De tweede G behoort niet tot de Wortelletters, de onvolmaakte Tijd van *legen*, (*leggen*) en *zegen*, (*zeggen*) *legede*, *zegede*, hiervan *leechde*, *zeechde*, by uitlating *lechde*, *zechde*, by intrekking van *zegede*, *legede*, *zeechde*, *leechde*, by samentrekking *zeide*, *leide*, by verkorting *zie*, *lei*. Gelijk van REGENEN, *reinen*, van PEGEL, *peil*, van DWEGEL, *dweil*, van HEGEL, *heil*, van HEGEN, ook *Hegenen*, nu *heinen* opruimen, schoonmaken, versieren. HEGEN, in de onv. voorl. Tijd *Hoech*. 151. *Aant.* dat men van ouds in 't N.D. *Leide* gezegd hebbe, uit F.D. Schryvers by redenkaveling besloten. 152. 153. (509.) *Gelegen liggen iemand aan*, by HOOFT niet gevonden, die zegt altijd, *daar is hem aangelegen*, nog ook M. STROKE. 154. *Aant.*

LEGGEN voor LIGGEN, *jacêre*. II. 439 (396.)

LEGGEN *dwars voor den boeg*. zie ZOG.

LEGGEN, *ponere. Imperf. Lei* niet LAG. II. 439. (396.)

LEGGEN. (TE WEEK) zie WEEK.

LEGGEN *dwars in 't vaarwater*. zie ZOG.

LEGGEN OP EEN SPRING of SPRONG. zie SPRINGEN.

LEGIOEN. Werd verdeeld in tien *Cohortes*. II. 244. (309.)

LEGIOEN der Romeinen bestond uit 30 *Manipuli*. I. 443. (199.)

LEHNEN *Germ.* zie. LENEN.

LEIDEN. (*ten dans*) zie DANS.

LEIDEN, *iemand om den tuin*. I. 112. *Aant*.

LEIDEN BY DEN NEUS. (KWISPELEN EN) zie KWISPELSTAARTEN.

LEYNE. zie LENEN.

LEYNEN. zie LENEN.

LEIJONKER. Wie, en wat zijn plicht. II. 182. 183. (183. 184.)

LEIJUFFER. Wie, en wat haar plicht. Kan niet wel in 't Lat. *pronuba* werden genoemd. II. 182. 183. (283. 284.)

LEIN. H.D. Uitgang der Verkleinwoorden, N.D. *lijn*. I. 38. (13.)

LEIST. zie LEIZEEL.

LEIZEEL. Het touw, waaraan men de honden vasthoudt. I. 456. (203.) anders *Leits*, door Letterverzetting nu *Leist*. 457. (204.)

LELI. zie LELIE.

LELIE. Niet *Leli* of *Lely* te schryven. zie I.

LELY. zie LELIE.

LELIJKHEID. Onbekeeken schoonheid zo goed als lelijkheid. II. 34. (228.)

LENDE. *Lumbus*, niet LENDEN, 't Meervoudige LENDENEN, niet *Lenden*. 't Schijnt te komen van *lenen*, of *leunen*. II. 107-109. (255.)

LENDEN. zie LENDE.

LENDEN, van *Lenen*. zie LENEN.

LENE. zie LEUN en LENEN.

LENEN, LEUNEN, LEENEN, LIENEN. Deze woorden, in beide hunne beteekenissen, zo voor *inniti*, als voor *mutuo dare*, verschillen niet van malkander, en zijn allen even goed; in de Noordhollandsche uitspraak wordt de zachte *e* in *eu*, de harde of dubbelde *ee* in *ie* veranderd, *speulen* voor *spelen*, *stien* voor *steen*, *twie* voor *twee*, *ien* voor *een*, *mienen* voor *meenen*, *bien* voor *been*. Men vindt ook *gien* voor *geen*, *Leynen* F.D. voor *Lenen*, *reclinare*, *Leyne* voor *Lene*, *fulcrum*, *Lene-stoel*, ook *Len-stoel*, *Leen-stoel*, en eindelijk *Leun-stoel*, *solium* genoemd. *Loenen* voor *Lenen* ook gevonden. Fr. D. *Linen*, Germ. *Lehnen*, voor *Lenen* komt *Lenden*, *Lenen* of *Leunen* aan en op, *verlienen* voor *verliezen*. III. 271-276. (554-556.) en *Aant*. 271. 274. 275. 276.

LENEN voor LEUNEN. zie LEUNEN.

LENEN. zie LENDE.

LENEN. zie SNEVEN.

LENE-STOEL. zie LENEN.

LENGEN. zie VERWANDELEN.

LENGEN. Goth. zie LEVEREN.

LENIG. zie LENIGEN.

LENIGEN. Vermurwen, verzachten, zachtmaken, geen woord van duitschen oorsprong. Gemaakt van 't Lat. *Lenire*, by geen Ouden te vinden. III. 190. (521.) echter niet te verwerpen, *ald.* (522.) by onze beste Dichters gevonden. *ald.* ook 't Byv. *lenig*, 't elpenbeen fraai *lenig* genoemd, ook *Lenigster*. 191. (522.)

LENIGSTER. zie LENIGEN.

LENIRE. Lat. zie LENIGEN.

LEN-STOEL. zie LENEN.

LESSCHEN *dorst*. II. 311. (338.)

LETTEN is vertoeven. II. 373. *Aant.* (*p.*)

LETTER. (VLIEGENDE) Wat zy, en deszelfs gebruik. III. 389. (603. 604.)

LETTEREN VAN BELEEFDHEID. zie BELEEFD.

LETTERGREEP, een flaauwe, als *uit, hos, en, in, op, aan, is* enz. neemt de rust uit een vers. I. 407. (182.) De 6de greep in een vers moet van nadruk zijn. 414. (186.)

LETTERGREEP. Herhaling eener zelfde terstond na elkander te myden. I. 244. (107.) Vermijd. 269. (119.)

LETTERS. Meer klanken dan Letters, of de Letters somtijds zachter, somtijds harder uitgesproken. I. 457. 458. (204. 205.)

LETTERS, die verdubbeld moeten worden, somtijds verkeerdelijk met een enkelden geschreven, als *Heiloos* voor *Heilloos*, *Zieloos* voor *Zielloos*, *Breideloos* voor *Breidelloos*, zo ook *Moordadig* voor *Moorddadig*. II. 147. 148. (269.)

LETTERSPELING wordt by goede en slechte Dichters gevonden; de eersten hebben er weinig, de laatsten veel meê op. I. 104. (40.) Voorbeelden, daar de speling is tusschen een Zelfstandig en een Werkwoord. I. 104-106. (40.)

LETTERSPELING. De gemeenste is, als *de steenen steenen*. II. 485. 486. (418.)

LETTERVERZETTING, van *Re* voor *Er*. II. 104. (253.) van *Or* in *Ro*, van *Ar* in *Ra*. 112. (256.)

LETTERVERZETTING, vooral omtrent de *r* en *o* zeer gemeen in 't N.D. b.v. *Ros* voor *Ors*, *Tros* voor *Tors* van *Torssen*, *Vorst* voor *Vrost* van *Vriezen*, *Bron* en *Born*, *Borsten* voor *Brusten* by de Ouden. III. 159. (512.)

LETTERZETTERS bederven de spelling om de fraaiheid des druks. I. 287. (128.)

LETTERZETTERS doen somtijds 't geen den Dichter mishaaft. III. 376. (598.)

LEUN is *lening* of *balie*, ook *lene* genoemd. III. 271. *Aant.* zie ook LENEN.

LEUNEN. zie LENEN.

LEUNEN. zie LENDE.

LEUNEN. zie SNEVEN.

LEUNEN. *Iets aan zich laten leunen*, is niet trots zijn op iets; maar dat anderen ons boven verdiensten toeschryven, zich toeëigenen. II. 157. (273.) Verschilt van zich *laten dunken* of *voorstaan*. 310. (338.)

LEUN-STOEL. zie LENEN.

LEVERANTIE. zie LEVEREN.

LEVERBAAR. zie BAAR.

LEVEREI. Eertijds *Liverej*, nu *Montering* genoemd. II. 255. (315.) Belachelyke afleidingen van 't woord *Liverej*, *ald. en* 256. (315. 316.) kwalijk uitgelegd, als zijnde *een teeken van liefde of genegenheid voor iemand, of voor een party gedragen wordende*. Daarom *Livery*, als zijnde eigenlijk *Lievery* geschreven, ook naderhand *Livery* en *Livry*. 251-259. (316. 317.) Doch *Lievery* van *Lieven*, als *Minnery* van *Minnen*. 259. (318.) geen voorbeeld by de Ouden, dat men *Lievery* voor *Livrej* geschreven hebbe, en dit woord beteekent niet *Liefdeteeken*, *ald.* 258. (318.) Verdere redenen, uit welken blijkt, dat *Leverei* niet het zelfde zy als *Lievery*. 259. *en volgg.* (318.) *Liverey* en *Livrey* onverschillig geschreven. 260. (318.) *Levrey* ook voor *Livrey* geschreven, en van 't IJsl. of A.S. *Laf* afgeleid. 262. 263. (319. 320.) Beter zou men 't kunnen afleiden van 't Got.

LIFNAN, of

Oudd. BELIVAN. Blyven. 264. (320.) De oudste beteekenis niet die van *Lakeienrok*, *ald.* (321.) ook van *Levis* afgeleid, *ald.* (322.) van *Liv* of *Live*, d.i. *Lijf*, ook van *Lifvara*, *Cibaria* of *Lijfware*, en van 't A.S. *Liffrea*, d.i. *Lijfheer*. 266. (322.) van *Lijffeeding*, al 't geen men aan 't *Lijf* draagt. 268. (322.) is een woord van Nederd. oorsprong, komende van *Leveren*, en beteekenende zo veel als *Levery*. zie LEVEREN.

LEVEREN en LEVREN onverschillig geschreven. II. 260. (318.)

LEVEREN is volkomen het zelfde als 't Goth. *Lewjan*, 't welk in 't Gr. somtijds wordt overgezet *παρέχειν*, Lat. *praebere*, *verschaffen*, in 't N.T. en 't N.D. *bieden* of *aanbieden*, voer deze drie woorden zegt men ook in 't N.D. *leveren*. III. 208. 209. (529. 530.) *Parochi*, zekere bedienden in de Posthuizen der Romeinen: naam, mede van *παρέχειν* komende. 't Woord *παραδιδόναι* ook N.D. *verraden*, ook in 't Goth. door LEWJAN vertaald, *παραδιδόναι* ook in 't N.D. *overleveren*, *Galewiths*, Goth. *overgeleverd*, *verraden* en *overleveren* in 't N.T. dikwils verwisseld. *Παραδοτης*, Gr. N.D. *verrader*, Goth. *Galewjands*. 209. en 210. (530.)

LEVEREN. Het basterd Lat. *liberare*, en 't Fr. *Livrer* beteekenen alle 't zelfde, de twee uitheemsche woorden komen van ons N.D. II. 269. (324.) *en volgg.* is eigenlijk *geven*, *overgeven*, *in handen stellen*. *Exhibere*, *tradere*, *in manus dare*. H.D. *Liffern*. 270. (325.) *Leveren in handen*. 271. (325.) komt van 't Goth. *Lewjan*. 272. (326.) Van *Leveren* ons *Leverei* en *Levering*, en van 't Fr. *Livrer*, *Livrée* en *Livraison*. 273. 274. (326.) De uitgang van *Liverei*, een basterd uitgang, het rechte N.D. woord is *Levering*. Eertijds schreef men meer *Liverei* dan *Livreij*. 274. 275. (327.) *Leverei*, 't zelfde als *Levering*, en als 't Basterd woord *Leverantie*, hoe deze

- beteekenis past op ons *Liverei* voor knechtskleding. 276. (328.) *ongeleverd* zonder loon. 277. (328.)
- LEVEREN *in iemands handen.* zie HAND.
- LEVERY. N.D. zie LEVEREI.
- LEVERING en LEVRING onverschillig geschreven. II. 260. (318.)
- LEVERING. zie LEVEREN.
- LEVIS. Lat. *Liverei* daarvan afgeleid. II. 264. (321.)
- LEVREI. zie LEVEREI.
- LEVREN. zie LAVEREN.
- LEVRING. zie LEVERING.
- LEWJAN. Goth. zie LEVEREN.
- LEZEN (men vindt) onbepaald, of in een dadelyken, dan lydelyken zin te nemen zy. III. 60. *Aant.* Misschien beter dus, dan *lezende*, te lezen. *Ald.*
- LEZENDE. (men vindt) zie LEZEN.
- LIBEN. Fr. D. zie LIEVEN.
- LIBERATA. Lat. zie LEVEREI.
- LIBERARE. B. Lat. *geven.* II. 268. is 't zelfde als, en komt van, ons *leveren.* 269. (323.) 272. (326.)
- LIBERATIO. Lat. zie LEVEREI.
- LIBERY. H.D. zie LEVEREI.
- LIBRATA. Lat. zie LEVEREI.
- LIBREA. Sp. zie LIVEREI.
- LIBPIA. Gr. is *Levrei.* II. 247. (311. 312.)
- LICHAAM (menschelijk) dikwils een schors genaamd. II. 441. 442. (397.)
- LICHAAM *van den mensch, een richtsnoer van juiste maat.* III. 333. 334. (578-579.)
- LICHAAM, *het huis der ziele.* III. 265. 266. (552. 553.)
- LICHAAMLOOS. *Lichaamlozen*, eigenlijk *Geesten.* Geesten die te vooren een lichaam hebben gehad. Dus genoemd, *Poel der lichaamlozen, lichaamloos gewest, lichaamloos gewoel.* III. 175. (514.)
- LICHTGEVIG. zie I.G. *Terminatie.*
- LICIE (boeren van) in kikvorschen veranderd, door *Latone*, niet door *Diane.* II. 139. (266.) 171. (278.)
- LID. (oul. LED) Meerv. *Leden.* Hier van 't verb. *ontleden.* I. 158. (63.)
- LIDEN. zie LIEDEN.
- LIDWOORD voor een Byv. N.W. ontbrekende, verliest dat N.W. de e van achter. I. 431. (191. 192.)

LIDWOORD niet te plaatsen in de zesde greep van een vers. I. 414. (186.)
 LIDWOORD ontbeert den vijfden Naamval. III. 162. (513.)
 LIDWOORDEN. (de bepalende) *Het* en *de* van grooten nadruk. I. 173. (69.) VONDEL in het gebruik in de Vert. van OVID. *Herscheppingen* zeer achteloos. *Ibid.* (69. 70.)
 LIEBEN. Fr. D. zie LIEVEN.
 LIEDEKIJK. I. 35. (12.)
 LIEDEN, menschen, wezenlijk in klank onderscheiden van *Liden*, *lyden*. II. 260. (318.)
 LIEFDE *Gods*, beide de liefde, die God den menschen toedraagt en hem toegedragen wordt, dus dadelijk en lydelijk. III. 61. *Aant.*
 LIEFDE, *zijn liefde verliezen*. zie TROUWEN.
 LIEFDE, opschrift van een der kassen, in 't vertrek WAARDIG of WAARD. van 't Rijm-magazijn. I. 185. (75.)
 LIËUS schreef VOND. I. 268. (179.)
 LIEN. zie VOORLEEDEN.
 LIENEN. zie LENEN.
 LIETH. zie VOORLEDEN.
 LIEVEN. Minnen. Fr. D. LIEBEN, wezenlijk in klank onderscheiden van LEEVEN, *Lyven*. Fr. D. LIBEN. II. 260. (318.)
 LIEVERY. zie LEVEREI.
 LIEVRY. zie LEVEREI.
 LIFFERN. H.D. zie LEVEREN.
 LIFNAN. Goth. zie LEVEREI.
 LIFREI. zie REIDE.
 LIFREIDE. zie REIDE.
 LIFVARA. zie LEVEREI.
 LIGGEN. zie LEGGEN.
 LIGGEN. De Ouden, die aan den disch lagen, somtijds kwalijk zittende afgebeeld. II. 439. (376.)
 LIGGEN *op zijn verscheiden*. zie VERSCHIEDEN.
 LIGGEN *in de kraam*. zie KRAAM.
 LIGGEN AAN DEN DISCH. zie DISCH.
 LY. zie VOORLEDEN.
 LY- of LIJNWAAD. zie VERWANDELEN.
 LY (in) LAVEREN. zie LAVEREN.
 LYCURGUS (of) uitvinder der *Livreien* geweest zy. II. 246. (310.)
 LIJD. zie VOORLEDEN.
 LYDE. zie VOORLEDEN.
 LYDEN. zie VOORLEDEN.
 LYDEN, *voorbygaan*, van den tijd

gezegd, *'t verleden jaar, de verleden tijd.* III. 64. (473.) *en ald. Aant. Aanlyden* in dezelfde beteekenis gebruikt *ald. en Aant. Het leed zeven jaar en het leden zeven jaaren*, d.i. *'er verlieden zo veel jaaren, even goed*, 65. (473.) *en Aant.*

LYDEN. zie VOORLEDEN.

LYDENDE NATUUR i. de stoffe. I. 19. (7.)

LYEN. zie VOORLEDEN.

LYER voor LIER. II. 189. (287.)

LIJF (IN 'T) SLAAN. zie SLAAN.

LIJF. zie LIVEREI.

LIJFEIGENEN. II. 266. (322.)

LIJFHEER. zie LIVEREI.

LIJFREEDING. zie LEVEREI en REIDEN.

LIJFWAcht met een meervoudig Werkwoord. III. 5. (451.)

LIJFWARE. zie LIVEREI.

LIJK, is en *'t doode lichaam*, en de *uitvaart. Met den lyke gaan, het lijk geleiden*, is *de uitvaart bywoonen*. Hiervan verschilt *het lijk nastappen*, d.i. *'t doode lichaam volgen*. LIJKGENOOT, die deel aan de *uitvaart*, niet aan *'t lijk of doode lichaam* heeft. *Funus*, dus by de Latynen mede gebruikt. II. 16-18. *en Aant.* (220.)

LYKEN. zie VOORLEDEN.

LIJKGENOOT. zie LIJK.

LIJN. N.D. zie LEIN.

LIJN. Hoedanig van *Ry* verschille. zie RY.

LIJNWAAD. zie VERWANDELEN.

LYVIG. zie LEEVEND.

LILLEN, uiterste kracht des Leevens; zich door trekken en beeven openbarende in *'t ingewand der zieltogende beesten*. III. 369. (593.)

LILLEND *ingewand*. zie LILLEN.

LINEN. Fr. D. zie LENEN.

LIPPEKIJN. I. 35. (12.)

LIPWANDIL. Fr. D. zie VERWANDELEN.

LIRIOOP. (*de blaauwe*) I. 47. (18.)

LISTEN. Eng. zie LUISTEREN.

LIT DE CAMP. Fr. zie LEDEKANT.

LIV. zie LEVEREI.

LIVE. zie LEVEREI.

LIVEN. zie LIEVEN.

LIVEREI. Een woord byna geheel Europa door bekend. Fr. *Livrée*, Sp. *Librea*, Ital. *Livrea*, Eng. *Livery*, H.D. *Libery*, enz. II. 230. (301.) thans de kleeding van Dienstknechten, door byzondere

kleuren onderscheiden, *ald.* (302.) by de Dichters allerlei *kenteekenen*, *ald.* (302.) Hiervan *Rouwliverei*, *Offerliverei*, *Bloemliverei*, *Stroomliverei*, *Livereirood*, *Liverei der Engelen*, *Hemelsche Liverei*. 231. (302.) Eigen lijk zulke *kenteekenen*, die zinspelen op iets. 232. (303.) Dit nog in de *Livereirokken* te zien, *ald.* (303.) *Liverei*, het zelfde als *Devise*. 233. 234. (304.) *en Aant.* ook *Livrea* en *Divisa* in 't Ital. 235. (304.) Wat *Imprése* zijn, en het onderscheid tusschen *Armie* of *Integrie*, *Cimieri*, *Livrée*, *Cifre* of *Zifre*, *Ieroglifici*, *Simboli*, *Emblemi*, *Roversci delle Medaglie*. Waarin besta. *ald. en volgg.* (304. 305.) IMPRESA, eigenlijk een groote onderneming, 't zelfde als 't Fr. *Entreprise*, eertijds *Emprise*. 237. (305. 306.) by de Italianen 't zelfde als 't Fr. *en onze Devise*. 238. (306.) Oorsprong der *Impresen* en *Devisen*, *ald.* (306.) Deze de oorsprong der Geslachtwapens, *ald.* (306.) Byzondere *Devisen*, ter onderscheiding van byzondere personen van een geslacht. nevens dezelve aangenomen. 239. (307.) *Imprese* en *Devise* by de Engelschen mede 't zelfde. 240. (307.) (zie van dit woord verder op DEVISE) Voorbeeld wat een *Liverei* zy. 240. (307.) Onderscheide soorten van dezelve, *ald.* (307.) Derzelver uitvinding aan *Alexander den Groeten* toegeschreven. 244. *en volgg.* (309.) Waarin van de *Digmata* der Romeinen verschilden, *ald.* (309.) (zie over dezelve ook op DIGMA) Of *Lycurgus* de uitvinder derzelven geweest zy. 246. (310.) Reeds in 't ein de der 15de eeuw voor een *Livereirok* bekend, echter by de Schryvers der 16de eeuw, en by onze Dichters alleen voor *Montering* gebruikt. 247. Helmtteken, van *Kupido* een *Liverei* genoemd. 248. en by de Grieken in de 10de eeuw reeds *Αἰβρία* geheten, *ald. en* 249. (311.) 't Fr. *Livrée* heeft een oude en een nieuwe beteekenis. De oudste komt overeen met het Lat. *Libera-*

tio, de laatste met *Liberata*. LIBERATIO, *al 't geen dat de Bedienden of Huisgenoten voor loon genoten*. LIVRÉE, gelijk ook ALLOWANTE, in 't Eng. 't zelfde, als ook in 't Fr. *Pension*, en in 't N.D. *Pensioen* en *Wedde*. 250. 251. (312. 313.) Mogelijk 't Fr. *Livrée* 't zelfde als 't Lat. *Liberata* of *Librata*, by ons *Livereij* of *Livreij*, *Liberatio*, 't zelfde als 't Fr. *Livraison*. *Liberatio* niet bepaald tot zekere personen; maar gezegd van allen dien men iets betaalde. 251. 252. (313.) *Librata*, in 't Fr. *Livrée*, bepaaldelijk van kleederen. 252. (314.) *Livrée de la Nopie* of *de la Mariée*. Wat zy 253. (314.) *Liberata*, d.i. *Livereij*, 't zelfde als *Signum*, *Teeken*, en met dat woord verwisseld, *ald.* (314.) *Livereij*, zo bekwaam als eenig woord om de kleeding der Dienstknechten te beteekenen. 254. (314.) Waaron tegenwoordig in meest alle Europese talen bekend, *ald.* (314) Nu alleen van knechtskleeding gebruikt, om de verachtelijkheid aan deze beteekenis verknocht, *ald.* (315.) Daarom de kleeding der krijgslieden eertijds *Livreij*, nu met een B. woord *Monteering* geheeten wordt, *ald.* 255. Vrymoedige beoordeeling der byzondere gedachten over den oorsprong van *Livreij*. 255. 256. 257. (215. 216.) *en volgg.* zie verder LEVEREI.

LIVEREIROK. zie LIVEREI.

LIVEREIROOD. Zie LIVEREI.

LIVERY. Eng. zie LIVEREL

LIVRAISON. Fr. zie LEVEREN.

LIVRAISON. zie LIVEREI.

LIVREA. Ital. zie LIVEREI.

LIVRÉE. zie LIVEREI.

LIVREI. zie LIVEREI.

LIVREY. zie LIVEREI.

LIVRER. Fr. zie LEVEREN.

LIVRY. zie LIVEREI.

LOBBEREN, i. Waden. II. 128. (262.)

LOCI COMMUNES, aartig by Magazynen vergeleken. I. 184. (75.) hun gebruik voor de schranderen nuttig, doch voor de armen van geest onnuttig. *Ibid.* (75.)

LODDINNINGE *Hoer*. II. 372. *Aant.* (*d*).

LODDERZOET. zie ZOET.

- LOEF. Hiervan *Laveren*, ook *Loeven* tegen den Wind inkrimpen. I. 280. (124. 125.)
- LOENEN. zie LENEN.
- LOEROOGEN. zie LOEREN.
- LOEREN, LOEROOGEN. *Observare, insidiose speculari, Omloeren*. I. 186. en 187. (76. en 77.) *Loeren* bedriegen. 187. *Aant.* Dit woord zottelijk van 't Lat. *Speculari* afgelegd. 188. (77.)
- LOEVEN. zie LOEF.
- LOF. Opschrift van een der Kassen, in 't vertrek WAARDIG of WAARD, van 't Rijmmagazijn. I. 185. (75.)
- LOF. Meerv. *Loven*. Hier van 't verb. *Loven*. I. 164. (66.)
- LOOP. Manl. OP DE LOOP, niet goed, moet zijn OP DEN LOOP, by de Ouden, IN DEN LOOP. II. 219. en 220. (295. 296.)
- LOOPEN TER JAGT. zie JAGT.
- LOOPEN IN 'T KRIJT. zie KRIJT.
- LOOPER. De achterste poot van een haas. De gantsche haas kan dus worden genoemd. I. 147. (58.)
- LOOS, eene ontbeering beteekenende, komt achter een zelfstandig Naamwoord. I. 17. (6.) een byvoeglijk als zelfstandig gebruikt, en misschien achter 't zakelijk deel van een Werkwoord, *ald. Aant.* Uitzondering 18. *Aant.*
- LOOS. De woorden met *Loos* samengezet, in / eindigende met een dubbelde / te spellen. zie HEILLOOS.
- LOT, by verkorting van *lote*, hiervan *te lote gaan*, dus *Gebod* van *Gebode*, *God* van *Godo*, *Strot* van *Strote*. *Mitten lotte gedeelt* voor *mitten lote*, echter gevonden; als ook *Lotten*, Werkwoord, ook *Lottinge* voor *Lotinge*; getwyfeld of *Letten*, *Gelot*, *Lotjaar* voor *Loten*, *Geloot*, *Lootjaar*, by voorbeeld, wel echt zijn; men moet schryven *geloot*, niet *gelot*. III. 248. 249. (148.) *en ald. Aant.*
- LOT. *En lot* voor *En 't lot*. III. 49. (469.)
- LOT. Meerv. *Loten*. Hiervan 't verb. *Loten*. I. 157. (63.)
- LOTE. zie LOT.
- LOTEN, verb. van *Loten*, *Loten*, Particip. *Geloot*, niet *Gelot*. I. 157. (63.)
- LOTINGE. zie LOT.
- LOTJAAR. zie JAAR.
- LOTTE. zie LOT.

LOTTEN. Werkw. zie LOT.

LOTTINGE. zie LOT.

LOVEN. (*waard te*) zie WAARD.

LOVEN, verb. komt van *Lof, Loven*. I. 164. (66.)

LOVEREN. zie LAVEREN.

LUCHTKEGEL. zie KEGEL.

LUCRECI. zie LUCRETIA.

LUCRETIA, best in 't N.D. onveranderd gelaten, deze naam by de Franschen *Lucrece* gespeld. Hierdoor deze *Lucretia* met den Dichter *Lucretius* verward. *Lucrece* ook genoemd de Dochter, *Lucretie* de Vader. *Lucretia*, ook in 't N.D. *Lukresi*. III. 135. *Aant.* (501. 502.)

LUCRETIE. zie LUCRETIA.

LUCRETIUS. zie LUCRETIA.

LUISTER. zie LUISTEREN.

LUISTEREN *in de oogen*. II. 297.

LUISTEREN. zie BLIKKEREN.

LUISTEREN *in 't oor*, iets kortelijk en zacht zeggen, verschilt van *Fluisteren*, mompelende spreken; met *Mompelen* samengevoegd. *Luisteren* nooit het zelfde als *fluisteren*; maar wel als *Inluisteren*; op zichzelf *auscultare*, van 't A.S. HLIJST, *auris*, HLYSTAN, Eng. *listen*. LUISTEREN, *polire, nitere*, nieuwer en van anderen oorsprong. II. 7. *en Aant.* (215. 216.)

LUISTEREN, nu alleen in gebruik voor *zacht tot iemand spreken*, en *met aandacht waar iets hooren*, niet voor *blinken* of *schynen*, is echter in dien zin ookgoed. *Luister* is *Licht, glans*, by overdracht *duidelijkheid*. II. 538. 539. (444. 445.)

LUITPEN. zie PEN.

LUKRESI. zie LUCRETIA.

LUNDEREN is *marren, sammelen*. II. 413. (384.)

LUSJEN. *Om lusjens prachen*. zie PRACHEN.

LUST *slissen*. zie SLISSEN.

LUST *platte*. zie PLAT.

LUSTEN, met betrekking tot spijs of drank, komt in dit werk niet voor; maar voor *believen* of *behagen*, dikwils en altijd onpersoonlijk, *ik lust niet*, van spyze, kwalijk, goed, *my lust*. III. 218. (534.)

M.

MAAGD voor BRUIDEGOM. zie BODIN.

MAAGDELIJN. I. 38. (13.)

MAAGDENHART, niet *Maagdehart*, Koppelw. samengesteld uit *Maagden*, *Gen.* van *Maagd* en *Hart*. II. 332. (348.)

MAAKEN. *Wat maakt het weder?* geen Duitsch. I. 40. (14.)

MAAKEN KWIJT. zie KWIJT.

MAAKEN *het bed*. zie SPREIDEN.

MAAKEN *de beest*. zie BEEST.

MAALEN, *Maalde*, *Gemalen*. F.D. MALAN H.D. *Malen*, *Molere*, *Maalde*, *Gemaald*, *pingere*, H.D. *Mahlen*. II. 38-41. *en ald. Aant.* (231.)

MAAR en SLECHTS niet wel samen gebruikt. II. 519. (434.)

MAAREN of MEEREN *ee schip aan d kaai met een touw beleggen*, dat is, *vastmaken; hiervan Meertouw, daar men mede meert*. III. 245. (544.) eertijds het schip aan 't anker gemaard. 246. (545.) *Maaren* op, niet goed; maar *Maaren aan*, *ald.* 247. *en Aant. Maaren aan de ankers*, dat is, *vastmaken, komen maaren voor de paalen*, niet goed. 247. (545.) *dryven of ryden op zijn ankers*, mede van een schip gezegd, *ald. Maaren* ook overdrachtelijk gebruikt. 246. *Aant. Maaren*, Fr. *Ammarer*. 247. (545.) *Aanmaaren* ook gebruikt, *ald.* het tegengestelde *Ontmaaren*. 247. *Aant.* ook *samen maaren*, *ald.*

MAAT voor VOETMAAT. I. 402. (179.) wat *Maat* in de versen zy. 402. (179.) *en volgg.* Hoe veel *Maaten* 'er in een vers moeten zijn, enz. 405. *en volgg.* 180. *en volgg.*

MAAT. Woorden uitgerekt om dezelve te krygen. II. 83. *Aant.*

MACULARE. Lat. zie VERWANDELEN.

MAGAZIJN. zie LOCI COMMUNES, ook RIJMMAGAZIJN.

MAHLEN: H.D. zie MAALEN.

MAJE, eene der zeven *Pleiades*, *Pleias* genoemd. I. 182. (74.)

MAZA. Gr. zie MAS.

MAKKERIN. zie BODIN.

MALAN. F.D. zie MAALEN.

MAN, een schimpnaam voor bloedaart. III. 176. anders ook *vrouw* genoemd, zo als

- sterke vrouwen *mans*, zo ook *kind* en *man* tegen malkander overgesteld. *Man* voor *mannelyke wijsheid* of *destigheid*. III. 176-178. (515. 516.) en 177. *Aant.*
- MAN. in 't Meervoudige, by verkorting voor MANNEN. II. 213. (292.)
- MANBAAR. zie BAAR.
- MANGELLEN voor MINKEN. zie MINKEN.
- MANHAFTIG hebbende 't *mannelyke*. II. 151. *Aant.*
- MANIPULUS, *een handvol*. Waarom het dertigste gedeelte van een Legioen dus genoemd. I. 443. (198. 199.)
- MANKEN voor MANQUEREN. III. 129. *Aant.*
- MANNBAR. H.D. zie BAAR.
- MANNEKIJK. I. 35. (12.)
- MANNELIJK. zie BAAR.
- MANNEN. Doorluchtige gaven hunne groote ondernemingen, door *Zinnebeelden* of *Devisen*, te kennen. II. 238. (306.)
- MAN[...]KEN. zie DIGMA.
- MANSIE. zie RUST.
- MANTELE, die van *Achelous Zeegroen*. I. 45. (16.)
- MANTELE (*den*) *op of om den tuin hangen*. I. 112. *Aant.*
- MARGRIETELIJK. I. 38. (13.)
- MARIA MAGDALENA, fraai *Apostelinne* genoemd. II. 306. (337.)
- MARMEREN, i. van MARMER. II. 337. (351.)
- MAS. B.W. *Verzameling van vele zaken tot een klomp, chaos. Verzameling van verscheiden Volkeren. Zilveren massen*, in dagelijksche taal *massief zilver*; en in eene *massa* is *massa* verzameling, bondel, in Basterdtaal *recueil. Masso*, Ital. *Rots*, Gr. *Μάζα*. I. 242. 243. (106.)
- MASSA. zie MAS.
- MASSO. Ital. zie MAS.
- MATTHAEUS, (ANT.) Vader en Zoon, wanneer overleden. I. 511. *Aant.* (s) 512. *Aant.* (s).
- MATTHIJS-EN i. MATTHIJS. II. 332. (348.)
- ME voor MY. Vervult het gebrek van snydingen in een vers. I. 340. (151.)
- MEANDER, een Rivier in Frygiën, niet met *Menander*, een' Gr. Blyspeldichter, te verwarren. I. 267. (118.)
- MEDE voor DAARMEDE. zie VOORZETSEL.

MEDEKLINKER wordt in een *Verbum*, van een *Substantivum* afkomende, op dezelfde wyze verdubbeld of niet verdubbeld, als in 't Meervond van 't *Substantivum*. I. 156. *en volgg.* (62. 63.) vergeleken met 159. *Aant.*

MEDICIS, kwalijk in *Medicy* veranderd. III. 136. *Aant.*

MEDICY. zie MEDICIS.

MEENEN in *Mienen* veranderd. zie LENEN.

MEER, *Lacus, het meer vermeeren*, Letterspeling. I. 105. (40.)

MEER (NIEMAND) DAN IK, enz. somtijds dubbelzinnig; *nicmand beter dan ik*, enz. klaarder. II. 127. (262.)

MEER. *Langs hoe MEER, zo lang zo MEER, lang zo MEER, hoe langs zo MEER.* zie LANG.

MEER VOOR MAAR. II. 374. *Aant.* (u).

MEERDER. zie MINDER.

MEEREN. zie MAAREN.

MEERTOUW. zie MAAREN.

MEERVOUD verliest somtijds EN, als *Been, Jaar, Man, Pond, Voet, Wapen*, enz. voor *Beenen, Jaaren, Ponden, Voeten, Wapenen*, enz. II. 213-226. (291-300.)

MEERVOUD, van een Werkwoord, wordt gevoegd by *Nomina Collectiva*. III. 4. *en volgg.* (451. 452.)

MELKWEG. I. 59. (22.)

MELLEN, om 't rijm voor *Melden*, een vryheid der Dichters van de voorgaande eeuw, nu niet geoorloofd. II. 487. (419.) *Mellen*, ook buiten rijm gebruikt. 488. (419.)

MELODY *doet den geest in 't oor verdrinken.* zie VERDRINKEN.

MEI Gr. zie HONIG.

MEN, fraai herhaald in verzen. I. 65. (24.)

MEN, kwalijk gebruikt. I. 257. (114.)

MEN, vervult het gebrek van snydingen in een vers. I. 340. (151.)

MEN, eertijds een *Nomen Collectivum*. zie NOMEN COLLECTIVUM.

MENANDER. zie MEANDER.

MENARE. Ital. zie MENNEN.

MENELAUS. zie MENLAUS.

MENIG doet de e achter een byvoeglijk Naamwoord wegwerpen. I. 432. (192.)

MENLAUS voor MENELAUS, niet goed. III. 193. (523.)

MENNEN, *den toom, den teugel*,

niet goed gezegd. I. 250. (110. 111.) *Mennen*, Lat. *Minare*, dat is, *leiden*, Ital. *Menare*. *Paarden*, *karros*, *wagen mennen*, *jacht*, maar niet *het roer van een jacht* of *schip*. 250-252. (110-112.) Fraai overdrachtelijk gebruikt, vooral voor *leiden* of *dryven*. 252-254. (112. 113.) *Menroede*, i. *drijfroede*, *zweep*. 254. (113.)

MENROEDE. zie MENNEN.

MENSCH, gebootseerd naar de gelykenis der Goden. I. 15. (29.)

MENSCH. zie DIER.

MENSCH, voortreffelyker dan de dieren gehouden, omdat hy met opgeheven hoofde gaat. I. 28-32. (10. 11.)

MENSCHEN, hun gewoel by 't gekrioel der Mieren vergeleken. II. 359. (360. 361.)

MENSCH-EN PAARD. zie MENSCH-EN PAARD.

MENSCHENVLEESCH, niet *Menschevleesch*, Koppelwoord, samengesteld uit *Menschen*, *Gen.* van *Mensch* en *Vleesch*. II. 332. (348.)

MENSCH-EN PAARD, beter dan *Mensch-en Paard*, *Menschpaard*, *half een Mensch* en *half een Paard*, *Peert* en *Mensche*, *Hallif-mansche-paard* *Paardemensch*, dat is, *Centaurus*. Dit woord of *Centauwer*, Meerv. *Centauren*, Vr. *Centaurin*, ook goed. I. 359. (158. 159.)

MENSCH-PAARD. zie MENSCH-EN PAARD.

MERCURIUS te onrechte voor denzelfden met *Woden* gehouden. I. 24. *Aant.* ook met *Irmin*, en waarom. 25. *Aant.*

MERCURIUS, waarom Zoon van *Pleias* genaamd. zie PLEIADES.

MÉRION voor MÉRION, gelijk dees naam moet uitgesproken worden, eigenlijk *Meriones*. III. 193. (523.) *en Aant.*

MÉRION. zie MÉRION.

MERIONES. zie MÉRION.

MERK *neemen*. II. 31. (227.)

MERKURIUS wordt op de eene plaats gezegd te hebben verklikt, dat *Prozerpyn*, in 't rijk van *Pluto* had gegeten, op de andere wordt dit van *Askalafus* gezegd. II. 124. (260. 261.)

MEROË. zie E.

MERRI. zie MERRIE.

MERRIE, dus en niet MERRI of

MERRY te schryven, en als een woord van drie grepen gebruikt. II. 153. (271.)
zie ook I.

MERRY. zie MERRIE.

MESTRECHT. zie VAAG.

MET en AAN. (EER INLEGGEN) I. 48. (19.)

METALEN i. van Metaal. II. 331. 332. (348-351.)

METAPHORA zie WATERBERG.

MET DEN LYKE GAAN. II. 16. (220.)

MET DER SPOED, *metter tijd*. I. 382. (169.)

MET DER TIJD, *midlertijd*, *ter goeder tijd*. Plaatsen, welke te kennen geven, dat *tijd* zo wel Vr. als Manl. is. I. 254. (113.)

METRUM, een ander in 't midden van een Dichtstuk niet intevlechten. I. 259.

Aant.

MID. zie MIDDEN.

MIDDAG. zie MIDDEN.

MIDDELPUNT DES AARDRIJKS. zie NAVEL.

MIDDEN. In woorden uit dit woord en anderen samengesteld, wordt dikwils alleen de eerste greep *Mid* gebruikt, als *Middag*, *Midnacht*, *Midwege*, *Midebbe*, *Midwijnmaand*, *Midzomer*, dus ook *Midlijf* voor *Middenlijf*; ja *Mid*, buiten samenstelling, voor *Midden*. II. 141. en 142. (267.)

MIDDENLIJF. zie MIDDEN.

MIDDENRIJM of MIDRIJM kan men noemen, als een vaars in 't midden en op 't einde rijmt, bij de Latynen *versus Leoninus*. Die vaarzen, niet van de besten, komen echter by de voornaamste Dichters voor, en somtijds te pas. II. 227. (300.)

MIDEBBE. zie MIDDEN.

MIDLIJF. zie MIDDEN.

MIDNACHT. zie MIDDEN.

MIDRIJM. zie MIDDENRIJM.

MIDWEGE. zie MIDDEN.

MIDWIJNMAAND. zie MIDDEN.

MIDZOMER. zie MIDDEN.

MIE voor MIEDE. I. 87. *Aant.*

MIEDE, door wegwerping der D MIE. I. 87. *Aant.*

MIENEN voor MEENEN. zie LENEN.

MIER. Deze dieren hieten van ouds ook *Eempten*. II. 358. (360.) Fraaie gelykenis van Mieren op een rij. Gewoel der Menschen by het gekrioel dezer diertjens vergeleken. 359. (360. 361.)

- MY mee ONS verwisseld. Een navolging der Lat. Dichters. II. 140. (267.)
- MYDEN. *Particip. Gemijd*, niet *Gemeden*. I. 429. (190.)
- MY LUST, niet *ik lust*. III. 219. (534.) Zo ook beter *my walgt* dan *ik walg*: gelijk *my smart, berouwt, verdriet*, enz. 287. (560.)
- MIJN. Soms tijds van krachtige beteekenis, vooral in tegenoverstelling van DIJN, HOER, i.e. haar, enz. II. 35. (229.)
- MIJN. Fraai herhaald in verzen. I. 65. (24.)
- MIJN SCHERP ZWAARD, *mijn zoet kind*, enz. niet *scherpe, zoete*. I. 433. (192.)
- MIJNS, niet *mijn vaders huis*. II. 195. (287.)
- MYTERPARNAS, om dat hy twee kruinen heeft als een *Myter*, twee punten, *Myterbergh* genoemd, *Myterberggodinnen, Zanggodinnen*. I. 264. (117.) de punten van den *Myter hoornen* genoemd, *ald.* (117.) *Myterschaar* en *Mytergodinnen*, voor de *Zanggodinnen* niet goed, *ald. en* 265. (117. 118.)
- MYTERBERGH. zie MYTER.
- MYTERBERGGODINNEN. zie MYTER.
- MYTERGODINNEN. zie MYTER.
- MYTERSCHAAR. zie MYTER.
- MILDDADIGHEID. Zinnebeeldig verbeeld. II. 361. (362.)
- MILITH. Goth. zie HONIG.
- MIN. Dit woord is altijd Vr. al wordt het van Cupido gebruikt; waarom, en wanneer op het zelve echter Mannelyke betrekkelijke Naamwoorden kunnen volgen. I. 205. *en volgg.* (87. 88.) In de Fabelen der Grieken en Romeinen, doch niet by de Noordsche Volken, een God. 207. (88.) *en Aant.* Een *Koning, Koningin, Rijksvorstin*, genoemd. 214. (91. 92.) Als Vrouwlijk voorkomende, *ald. en* 215. (92.) *Leevenwekster* genoemd. 215. (92.)
- MIN. *Langs om* MIN. zie LANG.
- MINARE. Lat. zie MENNEN.
- MINDER, niet eerst, en daar na 't meerder uittesluiten. III. 12. (455.)
- MINEIAS, *Mineias telgh.* zie MINYAS.
- MINEUS, *Mineus dochter.* zie MINYAS.
- MINYAS, *Alcitoë*, deszelfs doch-

- ter, kwalijk *Mineias telgh* en *Mineus dochter* genoemd. II. 1. en 2. (214.)
- MINKEN voor MANGELEN. III. 129. *Aant.*
- MINNAAR, de Zon te recht als die der Aarde, doch de Zonnebloem kwalijk als die der Zon afgebeeld. I. 217. (93. 94.)
- MINNARIN. zie IN. *Term.*
- MINNEN. (waardig te) Onbepaald, of in een dadelyken, dan lydelyken zin gezegd zy. III. 58. *Aant.*
- MINNEN. (krijt van) zie KRIJT.
- MINNEN. (waard te) zie WAARD.
- MINNERY. zie RY.
- MINNESLUIKERY is overspel. I. 165. 166. (67.)
- MINNETONDER, natuurlyke trek of geneigdheid tot Liefde: 't vuur der liefde kan in haar wel gekweekt, niet uitgedoofd worden. I. 130. (51.)
- MINONIS. zie MERIONIS.
- MINRO i. MIJNRE, nu *Myner*. II. 345. (354.)
- MIRMIDONEN. Door OVIDIUS beschreven als zuinig, arbeidsaam, die wat wisten te gaderen en te bewaaren. II. 360. (361.)
- MISDAAD. *Crimen*, kwalijk voor SCHULD, *culpa*. III. 21. (459.)
- MISPREZEN. (waard) zie WAARD.
- MISSLAGEN van Schryvers, het aanwyzen derzelven heeft zijn nuttigheid in. II. 443-445. (398.) Voorbeelden van dezelve. 445-451. (398-401.)
- MOEDE. zie MOEDE. (TE)
- MOEDE (te) *zijn*, den Hoogduitschen onbekend, en verward met iets *moede zijn*. III. 82. 83. (479.) *Moede van moeien, vermoeid* verschilt geheel van *te moede*, komende van *moed, gemoed*, gelijk in 't F.D. MUADE, *moede, made*, en MUATE, Lat. *Alacris in acquirendo*, F.D. *fast muate*, N.D. *vast te moede*, nog by ons *trots, bly, droef, wel, kwalijk te moede*. 83. (480.)
- MOEDER ALLEEN of EEN. zie MOEDERNAAKT.
- MOEDERBAREN, i. Moederskind, Mensch, niet *Moedernaakt*. I. 453. 454. *Aant.*
- MOEDERLIJK ALLEEN. zie MOEDER-NAAKT.
- MOEDERLOOS, kwalijk voor een' die noit moeder gehad heeft. I. 346. (154.)

MOEDER-NAAKT. *Nudus prorsus, ut ex matris utero editus*, 't zelfde als *Splitter-naakt*, puur *Moeder-naakt*. Zo ook *Moeder* of *Moederlijk alleen*, *Moeder een*. I. 453-455. (202. 203.) en *Aant*. Verschilt van *Moederbaren*. zie dat woord.

MOEDKLOEK. zie HALSTARRIG.

MOEGEZEILDE DOEKEN. II. 209. (290.)

MOEIEN. zie MOEDE. (te)

MOEITE, verschilt van *Moete*. zie MOETE.

MOËR voor MOEDER, heeft VONDEL niet gestoten. I. 124. (48.)

MOES, *groen*. zie WARMOES

MOESTUIN. zie WARMOES.

MOETE, i. gelegenheid, ledige tijd. *Otium*, MOETIG, in Noordh. lustig, tierig, I. 10. *Aant*.

MOETIG, in Noordholl. lustig, tierig, zie MOETE.

MOGEN niet wel dikwijls herhaald. I. 413. (209.)

MOGEN. Zonderling is 't, dat dit Hulpwoord in den derden persoon van 't *praes. sing.* zonder en in dien van 't *imperf. sing.* met een T geschreven wordt. I. 93. *Aant*.

MOLCKENDIEB. H.D. zie VIJFWOUTER.

MOLCKENSTEHLE. zie VIJFWOUTER.

MOM. zie MOMMEN.

MOMMEN, *een maskerade vertoonen*. I. 475. (210.) voor *mom*, en *vermom gaan*, door uiterlyken schijn bedriegen, iets *mommen* en *vermommen*. 476. 477. en *Aant*. (210. 211.)

MOMMERY, by ons eertijds gemeener. I. 476. (210.) 't leeven een gedurige. 478. (211.)

MOMPELEN, *frequentat*. II. 471. (412.)

MOMPELEN. zie LUISTEREN.

MOMPELEN, *Mompelend morren*, niet te veroordelen als een Herhaling van woorden van eenerlei klank. I. 362. (160.)

MONARCHIN. zie IN. *Term*.

MOND, *ontvalt* en *ontgaat* een woord. II. 325. (345.)

MONDEKIJN. I. 34. 35. (12.)

MONDIG. zie LEEVEND.

MONDSTUK, Gebit of teugel, ook een speeltuig daar men op blaast. II. 165. (275.)

MONDVOL. zie HANDVOL.

MONEDULA. Lat. zie KAAU.

MONIKEN voegden lappen van

hun eigen maaksel in de afschriften van Schryvers. I. 500. *Aant.*
 MONSTERING. zie DIGMA.
 MONSTRARE. Lat. zie DIGMA.
 MONSTRER. Fr. zie DIGMA.
 MOORDADIG. zie MOORDDADIG.
 MOORDDADIG, niet mét ééne *d* te schryven *moordadig*. II. 148. (269.)
 MOORDIG. zie IG. *Term.*
 MOORDGESCHREI. zie SCHREIEN.
 MORREN. (Mompelend) zie MOMPPELEN.
 MUADE. F.D. zie MOEDE. (TE)
 MUATE. F.D. zie MOEDE. (TE)
 MUCH. (VERY) zie VRY.
 MUDE. zie MOEDE, (TE)
 MUOS. zie WARMOES.
 MUSSE. H.D. zie MOETE.
 MUUR. Verschilt van *hegge, schutting, tuin*. I. 112. *Aant.*
 MUZIEK. Waarom het *huwelijk* dikwils by haar, en zy by dit vergeleken. III. 69. (474.)
 MUZIK. zie GEZANG.
 MUZIK *van leevendige kleure*. II. 297.

N.

N. Soms tijds voor Y ingelascht, in de woorden op RY uitgaande. II. 261. (319.)
 N voor R, en *Daan* voor *Daar*, *Waan* voor *Waar*, *Hen* voor *Her*. I. 170. 171. (69.)
 N. Soms tijds een T onnoodig achter dezelve geplaatst, zie WIL en ORDEN.
 NA of NAA, *post, prope* verschilt van NAAR, *ad, secun dum*. I. 28. en 29. (10.)
 Oudtijds onverschillig gebruikt, ook NA en NAA, dus onderscheiden. 29. *Aant.*
 beter schrijft men *Navolgen*, enz. dan *Naarvolgen*. *Ibid.* II. 75. (243.)
 NAA. zie NA.
 NAAKT, i. kaal, berooid. I. 454. *Aant.*
 NAAM (*zijn*) *doen drinken* aan een zee of water, zie DRINKEN.
 NAAM wordt fraai herhaald, in het beschryven van 't veranderen van den staat van doorluchtige personadien. II. 166. (276.)
 NAAMEN (Eigenlyke) door Oneigenlyke uitgedrukt wordende, moet het byvoeglyke

Naamwoord, daarby komende, niet passen op de ontleende zaak, maar op de zaak waarvan men spreekt. I. 46. (17. 18.)

NAAMENTLIJK voor NAAMELIJK. II. 351. (357.)

NAAMELOOS, niet NOEMELOOS. I. 18. (7.)

NAAMHAFTIG, hebbende naam. II. 151. *Aant.*

NAAMVAL. Twee verschillende, doch uit dezelfde letters bestaande, van een Vrouwl. woord tweemaal uittedrukken. II. 430. (390.)

NAAMVAL (gebogen) der Vrouwelyke Naamwoorden gaat uit in *er*, als *met luider stemme, van ganscher harten*. I. 300. (134.)

NAAMVAL. ('t Lidwoord ontbeert den vijfden) III. 162. (513.)

NAAMVAL. Eerste kan niet gevoegd worden by een Duitsch voorzetsel. zie VOORZETSEL.

NAAMWOORD, in 't Meervoud verkeerdelyk by een Werkwoord in 't Enkelvoud gevoegd; ook in tegendeel een Werkwoord in 't Meervoud, by een Naamwoord in 't Enkelvoud. III. 335. 336. (579. 580.) 336. *Aant.* Meer voorbeelden van deze verwarring van Een- en Meervoud. 336. 337. *Aant.*

NAAMWOORD. (*zelfstandig onzydig*) Deszelfs *relativum*, *Hy voor Het*, of *Hetzelve*. III. 76. (477.)

NAAMWOORD, een scheidbaar voorzetsel met het zelve saamgesteld, heeft voornamelyk den Accent, doch niet een onscheidbaar. I. 167. (67.)

NAAMWOORD, by de Letterkundigen *Nomen Collectivum* genoemd. zie NOMEN COLLECTIVUM.

NAAMWOORD. Deszelfs geslacht wordt niet bepaald door da benamingen van *Vader, Moeder, Zoon, Dochter*, aan de zaak door het zelve beteekend, gegeven. I. 218. (94.)

NAAMWOORD, (Byvoeglijk) zonder voorgaand Lidwoord werpt *E* in 't Onz. weg. I. 431. (191. 192.) ook als er *Een, Eenig, Menig, Zeker, Sommig*, voor staat. 432. (192.) Behoudt de *E* achter een *Pron. Dem.*, maar niet achter een *poss. ald. en* 433. (193.)

NAAMWOORD. (Byvoeglijk) Een Deelwoord dus gebruikt, volgt het zelve in alles na. I. 430. 431. (191. 192.)

NAAMWOORD. (Byvoeglijk) Achter zijn zelfstandig Naamwoord gesteld, verliest de e. I. 478. (211.) III. 50. (469.)

NAAMWOORDEN. De Zelfstandige en Byvoeglyke, in 't Meervoudig of 't Vrouwelijk geslacht, DEN of DE hebbende, in 't Eenvoudige met eene D te schryven. I. 81. (31.)

NAAMWOORDEN (Zelfstandige) niet te mengen onder Werkwoorden, voor dezen gebruikt. I. 368. (163. 164. III. 14. (456.)

NAAMWOORDEN (verkleinde) gaan by de Ouden uit in *kijn* of *kin*. I. 34. (12.) Zelf by sommigen in 't Meervoudige. 35. (12.) naderhand verzacht in *ken*. 36. (12.) deze uitgang bevalliger dan *tje* en *tjen*, of eigenlijk *jen*. 37. (13.) *ken* niet wel tot *ke* verkort, alhoewel 't in gebruik is. *Ibid.* (13.) *lein*, by de Hoogduitschen, waarvan by ons *lijn*. 38. (13.)

NAAMWOORDEN van *Praeterita* of *Imperfecta*, der ongelijkvloeiende Werkwoorden afkomende, brengen weder Werkwoorden voort, die gelijkvormig zijn, doch nooit het zelve met de ongelijkvloeiend beteekenen. I. 182. *Aant.*

NAAMWOORDEN. Hunne geslachten alleenlijk uit het Lidwoord *de* of *den* te kennen. I. 206. (88.) Het gezag van HOOFT, in zijn gedichten, omtrent dezelve gering. 207. (88. 89.)

NAAMWOORDEN. (Vrouwelyke) Hunne gebogen Naamval. zie NAAMVAL.

NAAMWOORDEN over eenige byzondere *Terminatien* derzelve. Zie op die *Terminatien*.

NAAMWOORDEN. (Zelfstandige) Menigvuldige in N.D., welke een dadelyke en lydelyke beteekenis hebben, zie WERKWOORD.

NAAR. zie VERWANDELEN.

NAAR voor NADER. I. 87. *Aant.*

NAAR. zie NA.

NAARBOOTZING, een sieraad der Dichtkunst, waar in gelegen zy, waar in niet. I. 16. (6.)

NABATHEËRS. Wie zijn. I. 21. en 22. (8.)

NABATHEESCH. Dat tot de *Nabatheërs* behoort. (*Gewest*) eigenl. *Arabië*, by de Dichters 't Oosten, ook by de Nederl. dus *Nabathesche kou, Landen*, d.i. Oostersche. I. 21. (8.)

NACHT. De Blindheid dus genoemd, ook de Blindheid des Verstands, en eindelijk de Dood. II. 300. 301. (333. 334.)

NADER. By verkorting NAAR. I. 87. *Aant.*

NADEREN, door uitwerping der D, NAREN. I. 87. *Aant.*

NADEZEN, kan niet worden geplaatst by een Werkwoord in den voorleden tijd. III. 265. (552.)

NAE. zie NA.

NAGTVORGHTA. F.D. zie VRUCHTEN

NAJAGEN. zie VOORJAGEN.

NAM. Lat. zie VERWANDELEN.

NAREN voor NADEREN. I. 87. *Aant.*

NASTAPPEN. (*een lijk*) zie LIJK.

NAT. *Blaaugroenig*. I. 47. en 48. (18.)

NATUUR, by de Stoïschen in tweën gedeeld. (*God en de Stoffe*) I. 19. (7.)

NATUUR. De Dierenriem als haar sluier beschreven. I. 228. (99.)

NATUUR *der zaken* moet overal en altijd in de Dichtkunst worden in acht genomen. III. 48. (468.)

NATUURKUNDIGEN. Goede Dichters behooren goede Natuurkundigen te zijn. II. 347. (355.)

NAVEL (Herte) DER WERELD. zie NAVEL.

NAVEL, 's *Aardrijks* of *der Aarde, des Afgronds, van 't woeste Raadshol, 's Werelds*. III. 331. 332. (578.) ook *Middelpunt des Aardrijks*. 332. 333. *Aant.* of *Centrum*. De Wereldkloot. Kwelijk het HART de NAVEL der Wereld genoemd. Waarvan *Navel der Wereld* enz. ontleend. 333. (578. 579.) Aan andere deelen des Aardkloots een Middenpunt toegeëigend. 334. (579.) 334. *Aant.*

NEDERDUITSCH, een Zuster, geen Dochter van het later Hoogduitsch. III. 83. (480.)

NEDERDUITSCH, het zuiverste moet by de oude Vlaamsche

Schryvers worden gezocht. II. 440. (396.)

NEDERDUITSCHERS hebben met de Latynen verscheiden woorden uit dezelfde bron. II. 467. (410.)

NEEMEN. zie AANGENAAM.

NEEMEN, ACHT, MERK. zie ACHT.

NEEMEN GOEM of GOOM. zie GOOM.

NEËRBONZEN of NEËRBOTSEN *op zijn plat*. II. 66. (241.)

NEËRBOTSEN. zie NEËRBONZEN.

NEËRHUKKEN, op zijn *Hurken* zitten, *Hukken*, 't zelfde. *Hurken*, meer dan *Hukken* in gebruik: voor *Hukken* ook *Huiken* in gebruik, waarvan *Toe huiken*, *neigen tot. Hokken*, ook *desidere*. III. 276. 277. (566.) 277. *Aant. Horken* in dezelfde beteekenis. 278. (566.) geschiedt niet zonder *Bukken*. Hiervan *Bukken* en *Neêrhurken* samen gevoegd. 278. (357.) *Hukken*, *Bukken*, *Buigen* voor zwaren last, *ald. Hurken* is *Horken*, Lat. *auscultare*, *luisteren*, Eng, *Harken*, *Herken*, in deze beteekening ook *Hurken*. *Herken*, begeerig, happig zijn. 279. (557.)

NEGLANTIER. zie VERWANDELEN.

NEKTAR *bieden in klank*, is fraai muziek of gezang doen hooren. II. 295.

NELLEBOOG. zie ELLEBOOG.

NEPTUNUS voor de zee gebruikt. I. 44. (16.) *Neptunus Weiden* en *Veld*. De oppervlakte der zee. 45. (17.) heeft *Vee* en *Veehoeder*, *ald.* (17.) *Zyne Weiden* niet *groen*, maar *blauw* te noemen. 46. (17.)

NEREUS, een *groene weg* en *weide* toegeschreven. I. 45. (16.)

NESTELEN, niet NESTEN, een zeer oud woord in den eigenlyken zin van *nest maken*, oneigenlijk zich ergens vestigen, verblyven, en fraaie voorbeelden daarvan. II. 392. 393. (373.) en 393. *Aant.*

NESTEN, niet in gebruik, zou zijn *op 't nest zitten*. 't *Frequentat.* NESTELLEN, nu in gebruik, *gedurig op 't nest zitten*. II. 469. (411.)

NET, *het net netten*. Letterspeling. I. 106. (40.)

NET, *Rete* niet afkomstig van 't Werkwoord *netten*, doch eer van 't oude Goth. *Nutan*, *capere*. I. 225. *Aant.*

NETTEN, *het net netten*. Letterspeling. I. 306. (40.)
 NETTEN, natmaken, ook *net* schoonmaken, zuiveren, reinigen, optooien enz. schijnt afte komen van twee woorden, te weten, *nat* en *net*. Doch *net*, *rete*, hier van niet afkomstig. I. 223. (97.) 223-225. *Aant.*
 NEURENBERGERS. *Idiotismus* en *thun* by hen in gebruik, ook by ons in *doen*. III. 63. *Aant.* (s.)
 NEUS. By denzelven grijpt men een *paard*. zie VACHT.
 NIE. zie NIEUW.
 NIEMAN. zie ALLEMAN.
 NIEMAND. zie ALLEMAN.
 NIEMAND *dan*, niet *Als*. zie DAN.
 NIEMAND MEER DAN IK, enz. Soms tijds dubbelzinnig; *niemand bet dan ik*, enz. klaarder. II. 127. (260.)
 NIEMARE. zie NIEUW.
 NIET. zie GEEN.
 NIET *dan*, niet *als*. zie DAN.
 NIET TEGENSTAANDE. zie ABL. ABS. GEHOORD, ONAANGEZIEN, enz. III. 321. (575.)
 NIEUW. Dit woord verschillend by de Ouden geschreven als *Nie*, *Nye*, *Niewe*, *Niwe*, *Nu*. *Nuwe maer*. Waarvoor gemeenelyk *Niemare*. *Vernien* voor *Vernieuwen*, waarvoor ook, om 't rijm, *Vernuwen*. II. 187. 188. (286.)
 NIEWE. zie NIEUW.
 NIJD. Hiervan *Benyden*, *Benijdde*, *Benijd*. zie ZWYMEN.
 NYE. zie NIEUW.
 NIK zie NOKKEN.
 NIKKEN. zie NOKKEN.
 NIMMEREINDIG. zie Ig. *Term*.
 NIMPHELIJN. I. 38. (13.)
 NIOBÉ. zie E.
 NIWE. zie NIEUW.
 NOCH, fraai herhaald in verzen. I. 63. (24.)
 NOENE. *Nona hora, diei naturalis meridies*. Middag. II. 373. *Aant.* (m.)
 NOG EENS ZO, HOOG, enz. niet *eens zoo hoog*, enz. drukt de verdubbeling van iets uit. I. 261-263. (116. 117.)
 NOIJT voor NOIT. II. 189.
 NOIT *dan*, niet *als*. zie DAN. (276.)
 NOKKEN. Verouderd woord, door *Snokken* en *Hikken* ver klaard, 't laatste bekend, *snokken*, min bekend dan *nokken*. III. 115-117. (494. 495.)

is 't zelfde als *snikken*, en met dit laatste samengevoegd. 117. (495.) *snikkend* weenen, *ald.* (495.) *Hikken* in dezelfde beteekenis, *ald.* (495.) in de spreekstijl meest altijd *snikken*, *ald.* (495.) tusschen *snikken* en *nokken* schijnt te zijn *nikken*, by anderen *knikken*, *nok* voor *snik*: er is ook *Gnokken*, *ald.* (495.)

NOMEN COLLECTIVUM. Wat zy. III. 4. (451.) Wordt fraai by een Meervoudig Werkwoord gevoegd, *ald.* *Men* behoorde eertijds tot die woorden. 5. (452.) deze woordschikking beter in gebonden dan in ongebonden stijl. 6. (452.) zeer gemeen by de Lat. Dichters, *ald.*

NOMINATIVUS voor DATIVUS, en DATIVUS voor NOMINATIVUS. II. 53. (235.)

NOMINATIVUS voor ACCUSATIVUS. II. 26. (224.)

NOMINATIVUS ABSOLUTUS. zie ABLAT. ABSOL.

NOODEN, met NOODIGEN verward. III. 48. (468.)

NOODLOTWIKKEN. zie WICHELEN.

NOOIT. *Zo schoon als* NOOIT zegt meer dan *zo schoon als* OOIT. De Ouden gebruikten ook NOIT, daar men OOIT moet gebruiken. III. 23. 24. (461. 462)

NOOM. zie VERWANDELEN.

NOORDWIND. II. 87. (248.)

NOOT, dat is, Zangnoot, *nota musica*. Een aangenaam gezang of muziek, dubbelzinnig een *banket van noten* genaamd. II. 293.

NU. *Nu* en *Dan* wyzen twee byzondere tijdstippen aan, en komen niet te pas in eene keur. II. 530. (439. 440.)

NU. zie NIEUW.

NURUS. Lat. zie SNAAR.

NUT. zie NUTBAAR.

NUTAN, Goth. *Capere*. Hier van misschien *net*, Rete. I. 225. *Aant.*

NUTBAAR, i. dat *nut draagt*. *Nut*, eigenlijk een *Adj.* voor een *Substant.* genomen, zo als ook in *Nutteloos*. Doch in *Nutbaar* voor *Eetbaar*, komt *Nut* van 't Werkwoord *Nutten* of *Nuttigen*, en is *nutbaar*, dat *genut* of *gegeten* kan worden. II. 521. *Aant.*

NUTTELOOS. zie NUTBAAR.

NUTTELOOS, zonder *nut*, dat is, *nuttigheid*. I. 17. *Aant.*

NUW i. *Nieuw*. II. 187. (286.)

O.

O. Dient om een dof geluid uittedrukken, als *dof*, *bom*, *trommel*, *gedommel*, *rommelen*, *donder*. II. 105. (254.)

O. Bekwamer om een dof geluid natebootsen, dan de. I. III. 143. (504.)

O. Geschiktheid dezer Letter, om een grof geluid van groote dieren of lichamen uittedrukken. I. 108. (41.)

O. zie OE.

O en Oo. Over 't gebruik dezer klinkers. III. 433-460.

O. *ô Wee! ô Wach!* zie, WEE.

O. Men mag iemand, aansprekende, niet zeggen, *ô Waard! ô Groot! ô Machtig!* enz. maar men moet zeggen, *ô Waarde! ô Groote! ô Machtige!* I. 183. (74.)

O en R, Letterverzetting in dezelve plaats hebbende. zie LETTERVERZETTING.

OBFERRE. Lat. zie OFFERHAND.

ODIN. zie WODEN.

OE. Voor deze Latijnsche Diphthongus schreef VONDEL altijd E. II. 101. (252.)

OE. De klank van onze *oe* is in het F.D. *ua*. III. 87. (482.)

OE. De klank van dezen tweeklank, is ten aanzien van O en Oo, als die van IE, ten aanzien van I en IJ. zie I.

OE en EU. De verwisseling van deze Diphthongen, zeer gemeen by de Ouden. III. 85. *Aant.*

OEAGER of EAGER. zie ORFEUS.

OEAGRIUS HEMUS. zie ORFEUS.

OER. Kimb. *bellum*, *proelium*, A-S. HERE, by ons HEIR, *Exercitus*. I. 25. *Aant.*

OF. Fraai herhaald in verzen. I. 64. 65. (24.)

OFFER. zie OFFERHAND.

OFFERAND. zie OFFERHAND.

OFFERANDA. B. Lat. zie OFFERHAND.

OFFERANDE. zie OFFERHAND.

OFFERHAND of OFFERHANDE. Eertijds gelijk nu met of zonder H geschreven. II. 548. 549. (449.) Men schrijft ook *Offrand*, en in 't Fr. *Offran-*

de, in B. Lat. *Offeranda*. Het Nederd. woord is *Offer*, samengesteld uit *Op* en *Baren* of *Beren*, dragen, brengen, voortbrengen. *Baren* is 't Lat. *Parere*. *Offer* zo veel als *Opber*, H.D. *Opfer*. Niet afte leiden van *Offerre* of *Obferre*, als zijnde van denzelfden oorsprong. 549. 550. (449. 450.) *Offerre*, eigenlijk 't zelfde als *Opbeuren*, maar nu *Opbrengen*. *Brengen* komt van *Beren*, *ald*.

OFFERHANDE. zie OFFERHAND.

OFFERLIVEREI. zie LIVEREI.

OFFERRE. Lat. zie OFFERHAND.

OFFERVINDER, deszelfs werk beschreven. III. 370. 371. (594.) verklaard uit de spreekwijs, *het vonnisfe vinden*, wat dezelve beteekent. 372. (595.) VINDEN, onderzoeken. Vinden en uitspreken, *ald*. FINDEMES, O.F.D. FINDUNG, O.F.D. FINDERE, O.F.D. FINTHAN, Goth. FINTEN, Germ. *in 't recht* VINDEN, O.D. toewyzen, VINDERS *van 't vleesch*, keurmeesters te Hoorn, wat zegt PALLAS, VINDERSCHE *van de krijgh*. 371. 372. *Aant*.

OFFRAND. zie OFFERHAND.

OFFRANDE. Fr. zie OFFERHAND.

OGEKINS. I. 35. (12.)

OLI. zie OLIE.

OLIE, niet OLI of OLY te schryven. zie I.

OLY. zie OLIE.

OLLEM, om de maat, voor OLM. II. 83. *Aant*.

OM. zie VERWANDELEN.

OM. *Langs OM min, langs OM bet*. zie LANG.

OMARREMT, om de maat, voor OMARMD. II. 83. *Aant*.

OMB-ELEN. Oud H.D. zie VERWANDELEN.

OMDAT. zie VERWANDELEN.

OMFALÉ. zie E.

OMGAAN. zie VERWANDELEN.

OMGANG *des manenschijns*. zie VERWANDELEN.

OMHELZEN schijnt niet wel aan slangen te worden toegeschreven, en nog minder het *vatten om den hals*. II. 52. (235.)

OMKRISSEN. zie KRIJT.

OMLOEREN. zie LOEREN.

OMMELEN. zie VERWANDELEN.

OMMEN. zie VERWANDELEN.

OMMEREN. zie VERWANDELEN.

OMSLAG tot een schip behorende, is *scheepswand*. III. 347. (583.)

OMSNORREN. zie SNORREN.
 OM TE. zie INFINITIVUS OBLIQUUS.
 OMTRENT. (Heind en) zie HEIND.
 OMTUINEN, i. *Omringen*. I. 110. (42.)
 ONAANGEZIEN. zie ABL. ABS.
 ONBARMELIJK. zie ERBARMELIJK.
 ONBEKEEKEN. II. 34. (228.)
 ONBELEefd. zie BELEefd.
 ONBERUCHT, i. *onbesproken*. III. 196. (524.)
 ONBESCHEIDEN. zie BESCHEIDEN.
 ONBESMETTE. (de) Dikwils van een zuiveren en onschuldigen gebruikt. II. 62. 63. (239.)
 ONBESNEĒENEN. zie BESNEĒENEN.
 ONBETUIND, i. *Omringd*. I. 110. (42.)
 ONBEWEEGBE OOGEN, *onverdraaid gezicht, onvertrokken oogen*. II. 452. (402.)
 ONBEWIST. zie BEWUST.
 ONBEWUST. zie BEWUST.
 ONBEZORGD, de *onbezorgde kost*, geen belachlyke maar goede uitdrukking; zo ook *onbezorgd gelach* III. 221. *Aant.*
 ONDER. *Onder de voet*. zie VOET.
 ONDERDAAN voor ONDERDANIG. Wordt als een zelfstandig woord gebruikt. Is eigenlijk *ondergedaan*, als *zulcdaen, zulcghedaen, hoeghedaen*, voor *zodanig, hoedanig*. *Onderdanig* by de Ouden ook in gebruik, zo als ook *onderdaan* voor ons *onderdanig*. II. 2. en 3. (214.)
 ONDERDANIG. zie ONDERDAAN.
 ONDERGEDAAN. zie ONDERDAAN.
 ONDERKIN. zie KOSSEM.
 ONDERNEMING. Groote ondernemingen by doorluchtige mannen, door zinnebeelden of *devisen* te kennen gegeven. II. 238. (306.)
 ONDERSTELD. zie ABL. ABS.
 ONDERSTELD ZIJNDE. zie ABL. ALS.
 ONDERWINDEN. *Zich iets of des dings*, niet slechts *iets onderwinden*, ook *Bewinden* en *onderwinnen*. I. 345. en 346. (153. 154.)
 ONDERWYZEN. (doen) Onbepaald of in een dadelyken, dan lydelyken zin gezegd zy. III. 58. en 59. *Aant.*
 ONDERWINNEN, zie ONDERWINDEN.
 ONGALIK. zie GALIK.
 ONGEBLUSCHT, ONGELESCHT, en ONGESLIST, het zelfde, by

- voorbeeld, *ongebluschte* of *ongesliste kalk*. II. 311. (338.)
- ONGEKORVEN HOUT, d.i. een *Bosch*. II. 394. (374.)
- OPGELEVERD. zie LEVEREN.
- ONGELICHAAMD WEZEN, dubbelzinnig gebruikt. I. 463. (207.) Is eigenlijk een geest. 464. (207.)
- ONGELOOFBAAR. zie GELOOFBAAR.
- ONGELOOVELIJK. zie GELOOFBAAR.
- ONGEMERKT DOORGAAN, niet wel in de beteekenis van *bedriegen* te verstaan. II. 11. (218.)
- ONGESCHEND. I. 178. *en volgg.* (72.)
- ONGESLIST. zie ONGEBLUSCHT.
- ONGOD. De Heidensche Godheden in de vertaling van een Heidensch, werk, niet *ongoden* te noemen. II. 324. (344.)
- ONLANGS, waarvoor *eerlang* gebruikt. II. 122. (260.)
- ONREINIGHEID voor ONREINHEID. I. 58. *Aant.*
- ONS, eens te veelgebruikt. II. 446. (399.)
- ONS met MY verwisseld, een navolging der Lat. Dichters, II. 140. (267.)
- ONS. Nu alleen in 't onzydig geslacht, anders *onze*. By VONDEL in alle geslachten, ook in 't Meerv. *ons* gevonden; ook by anderen, de Ou. den hierin navolgende, die echter ook *onze* hebben. Dit beter in Dicht dan in onrijm nagevolgd. III. 163. 164. *en ald. Aant.* (513. 514.)
- ONS *ontheft* voor *ontheven*. III. 212 (531.)
- ONS *onthouden van iets af*. III. 292. (561.)
- ONT. zie WERKWOORD.
- ONTBOREN, i. nagelaten, *omissus*. I. 502. *Aant.* (k.)
- ONTCRICHTEN, i. *ontkrachten*, *ontweldigen*, ook *met geweld afhandig maken*, *onthouden*. I. 497. *en volg. Aant.*
- ONTFANGEN. zie ONTVANGEN.
- ONTFONKEN. zie ONTVONKEN.
- ONTFOUWEN. zie ONTVOUWEN.
- ONTGAAN. Woorden *ontgaan* en *ontvallen* den mond. II. 325. (345.)
- ONTGLYDEN. In een werkelyken zin. III. 57. *Aant.*
- ONTKEEREN, i. afhandig maken, *subtrahere*. I. 499. *Aant.*
- ONTLEDEN. Verb. van *Lid*, *Leden*. I. 158. (63.)

ONTMAREN. zie MAREN.
 ONTRICHTEN. Met onrecht onthouden. I. 499. *Aant.*
 ONTSLAAN *zich van iets te Vrezen*, beter dan *Ontslaan zich te Vrezen voor iets*.
 I. 174. *en Aant.* (70.)
 ONTTAKELEN. zie TAKEL.
 ONTVALLLEN. Woorden *ontvallen* en *ontgaan* den mond. II. 325. (345.)
 ONTVANGEN niet ONTFANGEN te schryven. I. 457. *en* 458. (204. 205.)
 ONTVAREN, *gevaar*. Letterspeling. I. 104. (40.)
 ONTVONKEN. Hier voor vindt men somtijds, 't geen niet zo goed is, *Ontfonken*.
 I. 457. (204.)
 ONTVOUWEN. Hier voor vindt men somtijds, minder goed te keuren, *Ontfouwen*.
 I. 457. (204.)
 ONTVRYEN. zie VRYEN.
 ONTWEIEN. Woord van de jacht, het gewei of ingewand uitstorten, by overdracht
 van menschen gebruikt. I. 135. *en* 136. (53. 54.)
 ONTZAGBAAR. zie REISBAAR.
 ONVERFLOUWD. zie VERFLOUWEN.
 ONVERGANGBAAR. zie REISBAAR.
 ONVERGOUDEN, is *Onvergolden*. I. 281. (125.) II. 175. (280.)
 ONVERSADIG. zie ONVERZADIG.
 ONVERWELKBAAR. zie REISBAAR.
 ONVERZAAD. zie ONVERZADIG.
 ONVERZAADHEID. zie ONVERZAAD.
 ONVERZADELIJK. zie ONVERZADIG.
 ONVERZADELIJKHEID. zie ONVERZAAD.
 ONVERZADIG, anders ONVERZAAD en ONVERZADIGD, beide meer in gebruik dan
 't eerste, een *Adject.* in *Ig* niet te verwerpen. Van SAT, *satur*. SADEN, *satiari*,
 VERSADEN, *freq.* VERSADIGEN, waarvan VERSADIG en ONVERSADIG. Ook
 ONVERZADELIJK, ONVERZAADHEID en ONVERZADELIJKHEID. II. 171-173. (279.) *en*
Aant. 172-174. zie ook op *Ig*.
 ONVERZADIGD. zie ONVERZADIGD.
 ONWANDELBAAR. zie VERWANDELEN.
 ONWEÉRGALOOS. zie GALIK.
 ONZE. zie ONS.
 ONZE *werk*. I. 430. (191.)
 Oo. zie OE.

- Oo in *E* veranderd. I. 123. (47.)
- OOF. (geblutst) zie GEBLUTST.
- OOG. *Het OOG ten dans leiden*. II. 299.
- OOG. *De stem vernemen door de oogen*. II. 297. *Prediken voor de oogen, ald.*
- OOG. Den OOGEN *kussen* toegeschreven. II. 295.
- OOG. Een *drinken* aan de oogen toegeschreven. zie DRINKEN.
- OOG. *Wijn der oogen*. II. 294.
- OOG. *De oogen verdrinken in tranen*. zie VERDRINKEN.
- OOG. *Sterrende oogen, oculi rigentes*. zie HALSTARRIG.
- OOG. *Gebroken oogen*. zie GEBROKEN.
- OOG. Schonen oogen een bliksemslag toegeschreven. zie DONDRSLAG.
- OOG. Den oogen *hooren* toegeschreven. II. 296.
- OOG. *Spelen in de oogen*. zie SPELEN.
- OOG. *Luisteren in de OOGEN*. II. 297.
- OOG. Zijn oogen *uitschreien, uitgekreten* oogen. zie UITSCHREIEN.
- OOG. Nu Onz. eertijds *de ooge* Vrouwl. I. 123. (47.)
- OOG. *Starende oogen*. zie STAREN.
- OOG (de) eertijds, nu *het oog*. I. 123. (47.)
- OOGELIJK. I. 38. (13.)
- OOGEN. *Groene* den Vechtnimfen toegeschreven. I. 45. (16.)
- OOGEN *op*, is 't oog hebben *op*. I. 395. (175.)
- OOGENBLIK. zie BLIKKEREN.
- OOGENWIJK. II. 294.
- OOGWINKEL. zie WINKEL.
- OOGIT. *Zo schoon* enz. *als ooit*. zie NOOIT.
- OOG. zie VERWANDELEN.
- OOR. Een *zien* toegeschreven. II. 295.
- OOR. *Schilderen voor de ooren*, van fraai muziek of gezang gebruikt. II. 295.
Dit *schilderen* eigenlijk 't werk der Dichters, en waarin besta, *ald. en* 296.
- OOR. *Wijn, brood* der ooren. II. 294.
- OOR. *Het OOR ten dans leiden*. II. 299.
- OOR. *Melody doet den geest in 't oor verdrinken*. zie VERDRINKEN.
- OOR. *Zyne ooren te week leggen in tovertaal*. II. 294.

- OOR. Ooren *drinken* het geluid in. II. 176. (280.)
- OOR. Niet altijd een bevoegd rechter over woorden. II. 6. *Aant.*
- OOR. *Verstaan met zyne ooren*, niet wel gezegd. I. 345. (153.)
- OOR. Nu Onz. eertijds *de oore* Vrouwl. I. 123. (47.)
- OORDENE. zie ORDEN.
- OORE. (de) Eertijds, nu *het oor* I. 123. (47.)
- OOREN (in de) klinkt veel dat niet tot het verstand dringt. I. 345. (153.)
- OORENWIJN. II. 294.
- OORLOG, eertijds *Oorloge*. I. 123. (47.)
- OORLOG. By een *vuur* vergeleken, hier van 't *vuur des oorlogs*, *oorlog slissen*, is deszelfs vuur uitdooven. II. 311. (339.)
- OORSPRONG der Geslachtwapenen. II. 238. (306.)
- OORZAAKEN van 't Weêr. I. 39. (14.)
- OOST. (*Een eer in 't*) Misschien beter *Van 't oost*. II. 4. (215.)
- OOSTERLING. zie VIERBLAZER.
- OP. zie OPENKRABBEN en LETTERGREEP.
- OP voor WAAROP. zie VOORZETSEL.
- OP. *Op de been*, *op de loop*. zie BEEN en LOOP.
- OP. (DENKEN AAN en) I. 48. (19.)
- OPBER. zie OFFERHAND.
- OPBEUREN. zie OFFERHAND.
- OPBRENGEN. zie OFFERHAND.
- OPDAT, beter dan *op dat*. II. 520. (435.)
- OPDOEN. zie OPKRABBEN.
- OPEN. zie OPKRABBEN.
- OPENBAAR. zie BAAR en BAR.
- OPENDOEN. zie OPKRABBEN.
- OPENKRABBEN en OPKRABBEN, in onderscheiden zin gebruikt, ook in denzelfden. III. 258. 259. (549.) *Open* voor een Werkwoord tot *Op* verkort. 259. (549.) *en Aant.* 260. (550.) *Opendoen*, of wel voor *Opdoen* te voorschijn komen, kan worden gebruikt, *ald. Aant. Opgaan, Hoogen, Ophoogen, Verryzen, Ryzen, Opschieten*, in dien zin, ook gebruikt, waartegen over *Verschieten, ald.*
- OPENLIJK. zie ORDEN.
- OPENTLIJK. zie ORDEN.
- OPFER. zie OFFERHAND.
- OPGAAN. zie OPKRABBEN.

OPGESPANNEN *hoog* voor *gespannen*. I. 126. (49.) *Zinnen, geest*, voor *ingespannen*. 127. (49.)

OPHOOGEN. zie OPKRABBEN.

OPITULARI. Lat. zie VERWANDELEN.

OPKLIMMEN *den Heuvel, beter ten Heuvel*. III. 304. (567.)

OPKRABBEN. zie OPENKRABBEN.

OPONTBIEDEN. III. 264. (551.)

OPPER, beter gekeurd dan *Aarts* of *Eerst*, in de woorden nu met *Aarts* samengesteld, als *Oppermagus*, dat is, *Archimagus*. I. 60. (22.) *Aarts*, echter niet aftekeuren, *ald. Aant.*

OPPERMAGUS. zie AARTS en OPPER.

OPRECHTIGHEID voor OPRECHTHEID. I. 58. *Aant.*

OPSCHIETEN. zie OPKRABBEN.

OPSPANNEN *den boog*, misschien alleen van VONDEL gebruikt, anderen *Spannen*. I. 126. (49.) Dit woord eigenlyker van hem gebruikt. 127. (49. 50.)

OPSTEKEN *de Vinnen*. zie VIN.

OPTREDEN *ten*, beter dan *den drempel*. I. 229. 230. (100.)

OPVOEDING. Dit woord kan in de Poëtische taal niet worden gebruikt. I. 418. *Aant.*

OPZEGKUNST. I. 400. 401. 416. (178. 187.)

OPZICHT, de *opslag van oogen*. I. 305. (135) heeft vele beteekenissen, *ald. Aant.*

OR, veranderd in Ro. II. 112. (256.)

ORDE der zaken kwalijk in acht genomen. I. 270. (120.)

ORDE. zie ORDEN.

ORDE. Kwade, wanneer eerst het minder, daar na 't meerder wordt uitgesloten. III. 12. (455.)

ORDELIJK, zie ORDEN.

ORDEN en schikking der woorden.
I. 94. 95. 119. 120. 136. 137. 196. 197. 229. 230. 231. 232. 266. 267. 270. 271. 367. 368.
II. 307 308. 431. 432. 443. 449. 450. 451. 463. 464. 465.
III. 12. 13. 14. 239. 240. 292. 293. 294. 335. 336. 337. (37. 38. 46. 54. 82. 100. 101. 118. 120. 163. 337. 391. 392. 398. 401. 408. 455. 456. 542. 562. 563. 579. 580.)

ORDEN of ORDE, hier van ORDELIJK of beter *Ordenlijk*, niet *Ordentlijk* of *Ordentelijk*, wordende de T hier kwalijk ingelascht, gelijk als in, *om uwent wil* voor *uwen wil*, *Opentlijk* voor *Openlijk*, *Namentlijk* voor *Namelijk*, *Gezamentlijk* voor *Gezamenlijk*, voor 't welk *Gezamentlijk* gezegd. *ordenlijk* of *Ordentlijk*, heeft de klemtoon by goede Schryvers op 't zaaklijk deel. *Orden*, beter dan *Orde*; by de Ouden *Ordene* of *Oordene*, gelijk *Redene*, waarvan nu *Reden*, van 't welk echter alleen *Redelijk*, *Wezen*, waarvan *Wezenlijk*, kwalijk *Wezendlijk*. II. 349-352. (356. 357.) Hoe *Ordenlijk*, in *Ordentlijk* en *Ordentelijk* is veranderd. zie 351. *Aant*.

ORDENE. zie ORDEN.

ORDENLIJK. zie ORDEN.

ORDENLOOS, zonder Orden. II. 349 (356.)

ORDENTELIJK, zie ORDEN.

ORDENTLIJK. zie ORDEN.

OREAS, *Berggodes*, een gemeenen naam voor een eigen naam gebruikt. II. 452. (402.)

ORFEUS, Zoon van *Eager*, een stroom van Thracië, *Haemus*, naar hem *Oeagrius* genoemd. I. 260. 261. (115.)

ORGELPYPEN. I. 372. (165.)

ORGIA. Lat. zie CEREMONIE.

ORION. zie ZEESTAR.

ORITHIA. zie ORITHYIA.

ORITHYJA. zie ORITHYIA.

ORITHYI. zie ORITHYIA.

ORITHYIA. Naam eener Nimf, een woord van vier grepen in 't Latijn, waarvan de tweede lang. Moet in 't Duitsch worden geschreven *Orithyja*, niet *Oritia*, *Orithia*, *Orithiye*, *Orithiy*. II. 283. 284. (330. 331.)

ORITIA. zie ORITHYIA.

ORKAAN, wordt gezegd de Vinnen optesteken als hy zich verheft. II. 88. (248.)

ORS. zie ROS.

ORS of ORSE, nu *ros*, oudtijds *paard*, *torse*, te paard. III. 97. (485.)

OSULARI. zie VERWANDELEN.

OSDRYVER. zie WAGENAAR.

OSSENDRYVER. zie WAGENAAR.

OSSENHUID, niet *Osse-huid*, Koppelwoord, samengesteld uit *Ossen*, *Gen.* van *Os* en *Huid*. II. 332. (348.)

OUD. Eertijds *Old*. I. 281. (125)

OUDEN gebruikten reeds vele oorspronkelijk ongelijkvloeiende woorden, gelijkvloeiende. II. 6. *Aant.*
 OUDEN. By hen wordt een netheid zonder wederga gevonden. II. 216. (293.)
 OUDEN lagen, maar zaten niet aan den disch, by de Dichters tegenwoordig veelal als zittende verbeeld. De oudste Romeinen zaten echter, als zy aten. II. 439. (396.)
 OUDEN. Hunne naauwkeurigheid boven ons. II. 10. (217.)
 OUDERDOM van HOMERUS. II. 167. (276.)
 OUDERS. De kinderen worden hun ingewand genoemd. II. 281. 282. (330.)
 OUTER, een *drinken* aan Outers toegeschreven. zie DRINKEN.
 OUTER. zie ALTAAR.
 OUTERPLAT, ALTAARPLAT, VLAK VAN 'T ALTAAR, het zelfde. II. 66. (240. 241.)
 OVEN. De Werkwoorden van dezen uitgang hebben in *praet. Oofde, part. Oofd*, als *Klooven, Kloofde, Gekloofd, Rooven, Roofde, Geroofd*, enz. II. 323. (344.)
 OVERBLEVEN voor OVERGEBLEVEN. I. 118. en 119. (45.)
 OVERBROCHT voor OVERGEBRACHT. I. 119. (45.)
 OVERBROGT voor OVERGEBROGT. III. 160. (512.)
 OVERDRAGT. zie WATERBERG.
 OVERDWAALSCH, is trots, *prat.* II. 146. *Aant.* Hier van het *substant.*
 OVERDWAALSCHHEID. 147. *Aant.*
 OVERDWAALSCHHEID. zie OVERDWAALSCH.
 OVEREENKOMST van gelyke leden eener rede.
 I. 247. 248. 367. 368. 369.
 III. 275. 276. 277. (109. 163. 169. 170. 456.)
 OVERGEBROGT. zie OVERBROGT. III. 160. (512.)
 OVERGEHAALD. I. 120. (121.)
 OVERGEKOMEN, zeer net van *Overkomen* onderscheiden. I. 119. (46.)
 OVERGEVEN voor OVERGEGEVEN. I. 119. (45. 46.) *Overgeven booswicht.* 120. (46.)
 OVERGEVEN, OVERLEVEREN, is verraaden. III. 209. (530.)
 OVERGEWOGEN, *praeponderatus, Overwogen, deliberatus.* I. 121. *Aant.*
 OVERKOMEN voor OVERGEKO-

MEN. I. 119. (45.) *Overkomen* en *Overgekomen*, met onderscheiding. *Ibid.* (45.) by HOOFT niet altijd in acht genomen. *Ibid.* (45.)
 OVERLADIG. zie IG.
 OVERLEDEN. (DEN KONING) ZIJNDE. zie ABL. ABS.
 OVERLEËNEN, is *Overledenen*, van *Overleên* voor *Overleden*, klinkt niet wel. II. 38. (230.)
 OVERLEVEREN. zie LEVEREN.
 OVERLYDEN. zie VOORLEDEN.
 OVERSPEL DOENDE. zie LEEVEND.
 OVERSPELIG. zie LEEVEND.
 OVERWOGEN voor OVERGEWOGEN. I. 120. (46.) *Overwogen*, *deliberatus*, *Overgewogen*, *praeponderatus*. I. 121. *Aant.*
 OVIDIUS tot OVIJD verkort. III. 135. 136. 137. (302.)
 OVIJD. zie OVIDIUS.

P.

P, B, F. en V. Dikwils verwisseld. III. 47. en 48. (468.)
 P. en B. By de oude Duitsche of Frankteutsche Schryvers, zonder onderscheid gebruikt. II. 529. (438.)
 PAAL. *De Paalen*, een plaats met *Paalen* afgezonderd, daar de schepen binnen of buiten liggen. Waar liggen de schepen? *Zij liggen voor, binnen of buiten de paalen*. II. 193. (287.)
 PAARD, *Peert en Mensche*. zie MENSCHENPAARD.
 PAARD. Wordt gegrepen by den *neus*. zie VACHT.
 PAARDEMENSCH. zie MENSCHENPAARD.
 PAARDEN mennen, zie MENNEN.
 PAD (een) *spreiden*. zie SPREIDEN.
 PAD. (REISBAAR) zie REISBAAR.
 PAERDEKIJN. I. 34. (12.)
 PAGARE. Een stad in Thessalië en de *Adjectiva*, daarvan komende verward met het paard *Pegazus* en deszelfs *Adjectiva*. III. 135. 136. (510. 511.)
 PAGAZEESCHE BOSCH. ('t) III. 155. (510.)
 PALEIS DES HEMELS, deftiger dan VONDELS *Aerts-hemels Hooftpaleis*. I. 61. (23.)
 PALLEMTAK, om de maat,

voor PALMTAK. II. 83. *Aant.*
 PANIS. Lat. *Coquere panem.* zie KOKEN.
 PANTOFFEL. zie ZOOL.
 PAPILIO. Lat. zie VIJFWOUTER.
 ΠΑΡΑΔΙΔΟ'ΝΑΙ. Gr. zie LEVEREN.
 ΠΑΡΑΔΟ'ΤΗΣ. Gr. zie LEVEREN.
 PARCERE. Lat. Misschien hiervan PRACHEN, door Letterverzetting. II. 112. (256.)
 PAREN. zie HUWEN.
 PARENS, overgezet VADERIN. zie IN. *Termin.*
 PARERE. Lat. zie OFFERHAND.
 ΠΑΡΕ'ΧΕΙΝ. Gr. zie LEVEREN.
 PARNAS, waarom *Myter-berg* genoemd. I. 164. (117. 118.) *dubbeltop.* 265. (118.)
 PAROCHI. Lat. zie LEVEREN.
 PARTE. zie PRAT.
 PARTICIPIUM, voor een *Infinitivus.* zie INFINITIVUS OBLIQUUS.
 PARTICIPIUM PRAETERITUM. Soms tijds ongelijkvloeiend gebleven, en 't *Imperfectum* gelijkvloeiend geworden. II. 42. *Aant.*
 PASSEAR. Hisp. zie SPANSEREN.
 PASSEGGIARE. Ital. zie SPANSEREN.
 PAssEN. Niet verzuimen, niet nalaten, of beter zorgen, zorgdragen. III. 210. 211 (530. 531.) *en ald. Aant.*
 PATER. Lat. zie VERWANDELEN.
 PATROONTASSCHE. zie TASCH.
 PAUCH. Alem. zie BOGGE.
 PAUSE. zie RUST.
 PEEP GEPEEPKN, afgekeurd. I. 370. (164.)
 PEERD. zie PAARD.
 PEES eens boogs, *gepeesde boog*, is gespannen. II. 104. (253.)
 PEGAZEESCHE VLOED. III. 156. (511.)
 PEGAZUS. zie PAGARE.
 PEGEL. zie LEGGEN.
 PEGEL. Door verkorting PEIL. II. 110. *Aant.*
 PEIL. zie LEGGEN.
 PEIL. zie PEGEL.
 PEISTEREN, nu PLEISTEREN. dit laatste niet geheel nieuw. Men heeft ook *Verpeisteren.* II. 24. en 25. (223. 224.)
 PEN. *Plectrum*, by anderen, doch niet zoo goed, *Veertje, Pennetje, Cier, Kam* vertaald. Ook *Citerpen, Citerveder, Luitpen.* I. 354. 355. (157.) II. 101. (253.)
 PEN. zie PIN.

- PEN. Drinken aan dezelve toegeschreven. zie DRINKEN.
- PEN. *Schilderen met de pen*. II. 297.
- PEN en PIN verwisseld. I. 475. (210.)
- PENEUS schreef VONDEL in twee grepen; eigenlijk *Peneüs*. I. 268. (119.)
- PENNEN aan den Haas toegeschreven. II. 451. (401.)
- PENNETJE. zie PEN.
- PENSEEL. *Spreken met PENSELEN*. II. 297.
- PENSIOEN. zie LIVEREI.
- PENSION. Fr. zie LIVEREI.
- PEPEL. zie VIJFWOUTER.
- PERGAMOM. zie KAPITOLIOM.
- PERGAMUM. zie KAPITOLIOM.
- PERSEN. I. 21. (8.)
- PERSEUS, fraai het *zaad der gouden regenvlaag* genoemd. II. 15. (247.)
- PERSONADIE. (voornaame) In het beschryven van derzelver verandering van staat, fraai de naam herhaald. II. 166. (276.)
- PERSOON (tweede) van den onvolmaakten tijd der Aant. Wyze, niet de derde gaat uit in τ , in de ongelijkvloeiende Werkwoorden: niet *hy hadt* enz. maar *hy had* enz. te schryven. I. 92. *Aant.* II. 202. (288.)
- PERSOON (tweede) van de Geb. Wyze, hoe te eindigen. zie WYZE. (GEBIEDENDE)
- PERSOON (tweede en derde) van den tegenwoordigen tijd der Aant, Wyze, in 't Eenvoud, in de gelijkvl. wordt altijd met τ besloten. I. 79. (31.) Uitzondering, *ald. Aant.* (x.) II. 202. (288.)
- PERSOON (de tweede) gaat zo in den tegenw. als voorl. tijd uit in t , de laatste ook in e , en by sommigen in *en* in 't Meerv. Waarom het Meerv. in dezen Persoon niet van 't Enkelv. verschilt. I. 464-467. (207-209.) *en ald. Aant ook Aant.* 468-471. II. 206. *Aant.*
- PERSOON. Gesteldheid der Persoonen, hoe te beschryven. I. 352. (155.)
- PERSOON eens uitgedrukt, wordt in de tweede plaats beter door een Vrouwl. woord uitgedrukt. II. 493. (422.)
- PERSOONELIJK WAPEN. II. 242 (308.)
- PEST. II. 164. (274.)
- PIFFHOLDER. H.D. zie VIJFWOUTER.

- PH is F; doch kan voegelijk in vreemde Naamen behouden worden. VONDEL schreef hier voor F. II. 101. (252.)
- PHANTASOS. zie INBEELDING.
- ΦΡΑΔΗ. Gr. zie VROED.
- PIELAAR, verbasterd van PYLER. II. 265. (321.)
- PIEPEN. zie SCHUIFELEN.
- PIERUS, heeft de eerste lettergreep lang. II. 90. (249)
- PIETER KRAAI voor PIERRE CORNEILLE. III. 115. (494.)
- PIJL. Het getal en de werkingen der pylen van Cupido. I. 128. 129. (50. 51.)
- Pylen worden oneigen gezegd *vuur* te ontsteken of uittedoven. 129. (51.)
- PIJL, *Met pijl en bogen*, niet wel gezegd, maar: *Met boog en pylen*. II. 401. (377.)
- PYLEN DER LIEFDE. zie PIJL.
- PYLER. zie PIELAAR.
- PIJP, het zelfde als Fluit, oorsprong van dat woord. De *Pypen stellen, dansen naar iemands Pypen, Pypen, Pypensteller*, wat beteekenen. I. 370-375. (164-166.) en *Aant.*
- PYPEN. zie PIJP.
- PYPEN, op de *Pijp* of *Fluit* spelen. Of men moet zeggen *Pijpte, Gepijpt, of Peep, Gepepen*, oorspronkelijk *Pipen*, nu *Piepen, Pipire*. I. 370-372. (164. 165.) en *Aant.* 371.
- PYPENSTELLER. zie PIJP.
- PLAATS EN TIJD BESCHIEDEN. I. 2. 3. 4. (1. 2.)
- PLANT. zie ZOOL.
- PLANTE. zie ZOOL.
- PLAT *neerbonzen, neerbotsen*. II. 66. (241.) *op zijn plat werpen, vallen, platte lasten, abjectae*. 67. (241.)
- PLAT. Fr. *de la langue*. zie BLAD.
- PLEGEN, in *praet. Analogice, Pleg*, doch men zegt *Placht*. I. 80. *Aant.* 93. *Aant.*
- PLEGEN en GEWOON ZIJN samengevoegd III. 15. (457.)
- PLEIADES. zie ZEILSTAR.
- PLEIADES, de sterren van 't zevengesternte. Hiervan *Mercurius*, de Zoon van *Maje*, eene dezer sterren, de Zoon van *Pleias* genoemd. I. 182. (74.)
- ΠΛΕΙΝ. Gr. zie ZEILSTAR.
- PLEIONE. zie ZEILSTAR.
- PLEISTEREN. zie PEISTEREN.
- PLEK. *Heldre Plekken*. zie HELDER.

PLEONASMUS, van 't Werkwoord *Doen*. zie DOEN.
 PLICHT, kwalijk WET genoemd. III. 25. (461.)
 PLICHTGEBAAAR. zie GEBAAR.
 PLIEN, i. Plegen, *Plien Hoocheit*, wordt van een Vorst gezegd, die doet het geen zijn waardigheid past. I. 495. *Aant*.
 PLOEGEN, van de zee gezegd. I. 45. (17.)
 PLONDEREN wordt doorgaands in een volstrekten zin genomen, voor *beroven van alles, als een stad of iemand plonderen*, doch VONDEL gebruikt dikwils *plonderen van iets*. III. 206. (528. 529.)
 POCHEN, vermaagschapt met BOGEN. II. 98.
 POEKER. zie HOPOEKER.
 POEL van rouw, beter dan zee. zie ZEE.
 POEL DER LICHAAMLOZEN. zie LICHAAMLOOS.
 POËZIE verkiest de kortste woorden voor de langsten, als ze beide evenveel zeggen. III. 75. (476.)
 POËZIE. Niet alle woorden der Spreek- of Schrijf-taal voor dezelve bekwaam. I. 418. *Aant*. Haar taal kennelijk van de gemelde onderscheiden. 428. *Aant*.
 POËZY scheidt lust uit het oneigenlijk gebruik der woorden. III. 19. (458.)
 POËZY, niet afkeerig van een Onzydig Werkwoord in een dadelyken zin te gebruiken. III. 62. (472.) Wanneer en wien zulks vry sta, *ald*.
 POËZY, een sprekende Schildery. I. 226. (98.)
 POËZYE. (Latijnsche) Haar kennis nuttiger voor een Hollandsch Dichter dan die der Fransche. I. 403. (179.)
 POGEN. (*zoeken te*) zie ZOEKEN.
 POL. zie BOEL.
 POLYDÉMON. Lat. POLYDAEMON heeft niet de 2de en 4de, maar de 1ste en 3de Lettergreep in 't Nederduitsch lang. II. 67. (241.)
 POLUS. Lat. zie VERWANDELEN.
 POND, in 't Meervoud, by verkorting, voor PONDEN. II. 214. (292.)
 POOGEN. III. 285. (559.)
 POORTERSGEDING. zie DINGEN.
 POPEL of POPELBOOM, is nooit stil en maakt altijd geruisch. Hiervan ons *Popelen*
 1. beven

2. een zacht geruisch maken, dit en de beweging onafscheidelijk van dien boom, ook *Abeel* genoemd. De bladeren van denzelfden fraai *Vrouwentongen* genoemd. III. 48. 49. (468.)

PEPELBOOM. zie PEPEL.

PEPELEN. zie PEPEL.

POPULARI. Lat. zie VERWANDELEN.

PORCELLUS. Lat. zie EVERZWIJN.

PORCUS. Lat. *Verken*. III. 47. (467.)

POSITO. Lat. zie ABL. ABSOL.

POSSESSIE. zie I.

PRAAL. zie BRALLEN en PRACHT.

PRAALEN. zie PRACHEN, BRALLEN en PRACHT.

PRACHEN PRAALEN, door misbruik en overeenkomst met *Pracht*. Waarvan PRACHTEN, *superbire*. PRACHEN, *parcere sumtui, parce vivere*, ook *Avaretia ardere*, 't zelve als *parcere*. Waarvan misschien *Prachen* door Letterverzetting. Meest is *Prachen* bedelen, om *zegen, lusjens, kusjens Prachen*, meest gebruikt om te rymen op *Lachen, Afprachen, Geldprachery, Praching, Prachery, Prachster, Bedelaarster*. II. 110-115. (256. 257.) en *Aant.* 114.

PRACHERY. zie PRACHEN.

PRACHING. zie PRACHEN.

PRACHSTER. zie PRACHEN.

PRACHT, van denzelfden oorsprong als *Brallen, Praalen, Praal*. Afgeleid van 't Hoogduitsche *Brechen*, schynen, lichten. I. 272. (120. 121.) II. 91. (250.)

PRACHTEN. zie PRACHEN.

PRACHTIG. zie PRAT.

PRAEBERE. Lat. zie LEVEREN.

PRAEPOSITIONES, toonen, welke een *Dativus*, welke een *Ablativus* zy. I. 240. *Aant.*

PRAETERITA of IMPERFECTA der ongelijkvormige Werkwoorden. Aanmerking omtrent de Naamwoorden daarvan komende. zie NAAMWOORDEN.

PRAT. zie PREUTS.

PRAT, *fastosus, arrogans*, verschilt van PRACHTIG, *magnificus*. Het *pratte Babilon*, bynaam van 't geestelyke Babilon. II. 143. (268.) PRAT, meest gebruikt voor *deftig, groots, trots*. Hiervan 't *subst.* PRATTE, *Arrogantia*, door Letterverzetting PARTE. Ook

't Werkwoord PRATTEN, d.i. *trots zijn*, ook *moeielijk zijn*, en *pruilen*, d.i. *kwynen*. 144. (268. 269.) PRAT verschilt niet veel in beteekenis van *Overdwaalsch*, en waarschijnlijk 't zelfde als *Preutsch*. 145-147. en *Aant*. (269.)

PRATELEN. Gedurig praten. II. 471. (412.)

PRATEN in PRATELEN veranderd, om dit woord by *Ratelen* te voegen. II. 484. (416.)

PRATTE. zie PRAT.

PRATTEN. zie PRAT.

PREDIKEN *voor de oogen*, *voor 't gezicht*. II. 297.

PREITER. F.D. zie PREUTS.

PREITII. F.D. zie PREUTS.

PREUTS. zie PREUTS.

PREUTSHEID. zie PREUTS.

PREUS. zie PREUTS.

PREUTS. *Spytig*, *Preuts* en *Prat*. *Preuts* of *Dreuts* en *Spytig*. *Dreuts* en *Dreutsheid*, kwalijk voor *Preuts* en *Preutsheid*, *Dreuts* en *Preuts* op elkander gerijmd. II. 525. (437.) Men schrijft ook *Preutsch* en *Pruitsch*, *Preuts* en *Heerlijk*. Oudtijds ook *Prues* en *Preus*. 526. (437.) als mede *Prootsch*, *Pruijtsch*, *Pruijtsicheijt*, *Pruijtsichlick* enz. Lat. *Strenuus*, Fr. *Preux*. *Preux* en *Preutsch* 't zelfde; het eerste kwalijk afgeleid van *Probus* en *Procus*. Komt van *Preutsch*, dat eigenlijk zou moeten zijn *Breedsch* van *Breed*, gelijk *Wijdsch* van *Wijd*, en *Grootsch* van *Groot*. *Grootsch* en *Preuts* samengevoegd. 527. (438.) ook in een goeden zin *Preuts*, komt van 't Oude PREITII, *Superbia*, en PREITER, *Elatus*. *Preutsheid* en *Preuits* verklaard. 528. (438. 439.). Dezelfde beteekenis in *Breed* als in *Preuts*, te weten, *largus*, *amplus*, *ald.* en 529. (439.) *B* en *P* by de Duitsche Schryvers zonder onderscheid gebruikt, *ald.* *Breiden* en *Breeden* oudtijds 't zelfde, als nu *Uit-* en *Verbreiden*, *ald.* *Prat*, waarschijnlijk 't zelfde als *Preutsch*. 530. (439.) en *Aant*.

PREUTSCH. zie PREUTS.

PREUTSHEID. zie PREUTS.

PREUVE. zie PROEVE.

PREUX. Fr. zie PREUTS.

PRYZEN. *ô Waard* of *ô Waarde te pryzen*, niet goed. I. 183. (74.)

PRYZENSWAARDIGE, (ô) goed, niet ô *Waard* of ô *Waarde te pryzen*. I. 183. (74.)

PRINSELIJN. I. 38. (13.)

PROBEREN. zie PROEVEN.

PROESTEN. zie SOEZEN.

PROEVE en PREUVE verwisseld. III. 85. *Aant.*

PROEVEN en BEPROEVEN in den burgerlyken zin nu altijd onderscheiden, beteekenen beide een *proef nemen*, 't eerste van spijs en drank, 't tweede van allerlei zaken, gemeenlijk *Proberen*, *Proeven*, niet *Beproeven*, alleen in de Poëzie gebruikelijk, vooral by VONDEL, ook by de Ouden. III. 75. 76. (476. 477.)

Proeven is ook bewyzen. 75. *Aant.* Dit een latere beteekenis. Hiervan weder *Proeven* ondervinden, *Proeven* weder by overdracht voor *Gelooven*. 77. *Aant.*

PROMENEREN. B. Fr. zie VERWANDELEN.

PRONOMEN. zie ABL. ABS.

PRONOMEN, *demonstr.* behoudt de *E* in een byvoeglyk Naamwoord, in 't Onzydig; een *possess.* werpt dezelve weg. I. 432. 433. (192. 193.)

PRONOMEN POSSESSIVUM. Gemeen misbruik van 't zelve aangewezen en berispt. III. 6-8. (452. 453.) 7. *Aant.*

PRONUBA. Lat. Een bynaam van *Juno* by de Latijnsche Dichters. II. 177. (281.)

Verscheidenlijk in 't Nederduitsch vertaald. 178. (281.) Waarom die aan haar gegeven. 179. (281.) Wie en wat eigenlijk het werk in een *Pronuba* ware. 182. en 183. (283. 284.) *Juno Pronuba*, is in 't Duitsch *Trouwgodin*. 184. (284.)

PROOTSCH. zie PREUTS.

PROSODIE moet naar den aart der Poëzy geschikt zijn. I. 428. *Aant.*

PROVINCIE. zie I.

PROZERPIJN. De ontdekking van haar verblijf op de eene plaats aan de Zon, op de andere aan Arethuze toegeschreven. II. 123. (260.) Het verklikken, dat ze in Plutoos Rijk gegeten had, op de eene plaats aan Askalafus, op de andere aan Mercurius toegeschreven. 124. (260. 261.) Hier gezegd, dat ze zeven, daar, dat ze drie kor-

relen heeft gegeten. II. 124. (261.)

PRUES. zie PREUTS.

PRUIJTSCH. zie PREUTS.

PRUIJTSICHEIJT. zie PREUTS.

PRUIJTSICHLICK. zie PREUTS.

PRUITSCH. zie PREUTS.

PUAN. (BUEN en) Frankth en Alam. *Bouwen*. I. 34. *Aant*.

PULLULARE. Lat. zie VERWANDELEN.

PUNT. Onz. PUNTE. Vrouwl. II. 63. (239.)

PUNTE. zie PUNT.

PURPER. Waarom de Lacedemoniers in het purper en met kroonen of kransen op het hoofd ten stryde trokken. II. 246. *en* 247. (310. *en* 311.)

PURPER. zie PURPEREN.

PURPEREN, is van Purper, *Purpureus*, een stoffelijk *Adjectivum*. II. 377. (367.)

Van de kleur zegt men *Purper*. Dit is eigenlijk een Schelpvisch, wiens sap oudtijds tot het verwen van kleederen gebruikt is, zijnde nu niet bekend. 378. *en ald. Aant*. (367.) Kwelijk schrijft men ook *Vergulden* voor *Verguld*, *ald.* (368.) *Gulden* en *Verguld* verschillen als *Zilveren* en *Verzilverd*. 379. (368.)

PUUR MOEDERNAAKT. zie MOEDERNAAKT.

Q.

QUEDEN. zie KWELLEN.

QUEDEREN. zie KWELLEN.

QUEL TEMS FAIT IL? I. 41. (14.)

QUERI. Lat. zie KWELLEN.

QUIJT. zie KWIJT.

QUYTEN. zie KWIJT.

QUINCTIJL voor QUICTILIUS. III. 137. (502.)

QUITEREN. zie KWIJT.

R.

R verandert in N, in *Daan* voor *Daar*, *Waan* voor *Waar*, *Hen* voor *Her*. I. 170. 171. (68. 69.)

R voor ER. zie ER.
R en O, Letterverzetten in dezelve plaats hebbende. zie LETTERVERZETTING.
R met L verwisseld. zie L.
RA, door Letterverzetten voor AR. II. 112. (256.)
RAAD LEEVEN. zie LEEVEN.
RAAD (TEN) VERHEVEN, beter dan *tot Raad*. zie TEN.
RAAD. (geraden) Herhaling van woorden van eenerlei klank. I. 361. (160.)
RAADSHOL. (Navel van 't woeste) zie NAVEL.
RAADZALIG. zie ZALIG.
RAAGBOL. Van *Ragen*. I. 158. (63.)
RAAGEN, RAAGDE, GERAAGD. I. 158. (63.)
RAAT. zie HONIGRAAT.
RABOORD. zie RIETBOORD.
RACINE. (JEAN) zie EIGENNAAM.
RAD. (Gerabraakt) *Beradde raan*. Herhaling van woorden van eenerlei klank. I. 368. (161.)
RADEN, *Ried*, niet *Raadde*. Zo ook *Verraden*, *Verried*, *Beraden*, *Beried*, enz. I. 452. (202.) en *Aant*. (i.)
RAG en RAGE. Hier van *Ragen*, *Uitragen*. I. 158. (63.)
RAGE. zie RAG.
RAKEN. *Onder de voet*. zie VOET.
RAMP, by VONDEL VROUWL. gebruikt. II. 86. (248.)
RAMPZALIG. zie ZALIG.
RAT. Goth. zie VROED.
RATELEN, *frequentat*. II. 471. (412.)
RATEN. H.D. zie HONIGRAAT.
RATHGAN. Goth. zie VROED.
RAZERY. Veel voorbeelden van dit woord. I. 237. 238. (103. 104.) Hoe van *Razerny* zoude kunnen worden onderscheiden. 238. en 239. (104.) of wel met grond? 239. *Aant*.
RAZERNY. zie RAZERY.
RE. Dikwils door Letterverzetten van ER. II. 104. (253.)
RE. Uitgang. zie RO.
RECHT. zie RECHTS.
RECHT (in 't) VINDEN. zie OFFERVINDER.
RECHTERHAND. Een zinnebeeld van den Trouw, *Rechterhand trouwen*. II. 33. (228.)
RECHTERINNE. zie IN. *Termin*.
RECHTS. Adv. van *Recht*. III. 339. *Aant*.
RECHTSVORDERING, *ter Rechtsvordering vorderen*. I. 67. (26.)

- Reciprocum. Lat. zie VOORNAAM WOORD.
- RECUEIL. zie MAS.
- REDDELOOS, niet *Gered.* I. 17. *Aant.*
- REDDEN *in elende, in nood* enz. niet wel gezegd, men moet zeggen, *uit de elende, den nood* enz. I. 199-202. (84. 85.)
- REDDEN *in voor uit.* III. 206. (532.)
- REDE. zie REDEN. Werkwoord.
- REDELIJK. zie ORDEN.
- REDEN. zie ORDEN.
- REDEN. Zelfstandig Naamwoord. zie REDEN. Werkwoord.
- REDEN en REDENEN, van 't Zelfstandig Naamwoord *Rede* of *Reden* ook onverschillig geschreven, een echt Nederduitsch Werkwoord, *Redeneren*, Basterdwoord. III. 126. (499.) *Redenen* meer dan *Reden* gebruikt. 127. (499.)
- REDEN. Verb. zie REDENEREN.
- REDEN worden gezegd te *druppen.* II. 294.
- REDENAARS verbeelden de *taal* als *vloeiende.* II. 294.
- REDENE. zie ORDEN.
- REDENEN. zie REDEN. Werkwoord.
- REDENEREN. zie TROMPETTEN.
- REDENEREN. zie REDEN. Werkwoord.
- REDERYKERS. Hun aanzien in de 16de eeuw. I. 292-295. (130. 131.)
- REDERIJKKAMER, *den Boek* te Brussel, Hertog *Jan de Goede* een Gildebroeder derzelve. I. 293. (130.)
- REDERIJKKAMER, *de Violier* te Antwerpen heeft voornamen lieden aan haar hoofd. I. 292. 293. (130. 131.) Haar pracht enz. 293. *en* 294. (130. 131.)
- REDERIJKKUNST. Haar hooge trap van luister in de 16de eeuw. I. 294. (131.)
- REE. *Aan strand op de Ree.* zie ZEE.
- REEDE, is *Gereed*, waarvan KAMPREEDE, gereed ten stryde. II. 88. (249.)
- REEDE. A.S. *Instrumentum, Apparatus.* Hier by gevoegd 't A.S. *Lif*, heeft men *Lifreide* verkort, *Lifrei*, 't zelfde als *Livereî.* II. 267. 268. (323.)
- REEDEN. zie HONIGRAAT.
- REEDEN. zie REIDEN.
- REEDENEREN, verbasterd van REDENEN. II. 265. (321.)

REGELEN DER GRAMMATICA, somtijds met kunst verwaarloosd. I. 124. 125. 126. (48. 49.)

REGELEN DER KONST, waren gelijk aan die van den Staat. I. 341. 342. (151. 152.)

REGE MORTUO. Lat. zie ABL. ABSOL.

REGENBOOG, *Kamerjuffer van Juno* genoemd. I. 219. (95.)

REGENEN. zie LEGGEN.

REGENEN, geen onpersoneelijk Werkwoord. I. 39. (13.) *Het regent*, hoe verklaart moet worden, *ald.* (13.) *en volgg.*

REGENGESTARNT. zie GESTARNT.

REGENSTAR. zie ZEILSTAR.

REGENVLAAG. *Perseus* fraai *het zaad der gouden Regenvlaag* genoemd. II. 85. (247.)

REI. zie REIEREN.

REI, *Chorus*, Manl. niet te verwarren met *Ry*, Vrouwl. I. 229. *Aant.*

REIDEN, het zelfde als *Reeden*, nu nog gebruikelijk in *Bereiden*, van 't zelve kan men maken *Lijfreading*, al 't geen, dat men aan 't lijf draagt. II. 267. 268. (323.)

REIEREN, *tremere frequentat.* van *Reyen*, Dansen, van *Rey*, *Chorus*. II. 472. (412.)

REINEN. zie LEGGEN.

REINTJE, neemt zijn beginsel van *Reynardie*. I. 385. (171.)

REISBAAR. Voor reizend, niet goed; maar wel voor dat *bereisd kan* worden, als reisbaar *pad*, reisbaar *weêr*, *wegen* kunnen alleen dus worden genoemd. III. 373. 374. (395.) voor *reizend* echter, eertijds niet zonder voorbeeld, als *reisbaar* en *weegbaar*, *ald.* *Aant.* Misbruik van den uitgang BAAR in *Onvergangbaar*, en *Vergangbaar* voor *Onvergankelijk* en *Vergankelijk*, *Langleefbaar* voor *Leefzaam*, als *Duurzaam*, niet DUURBAAR, 't geen kan *duren*. *Voedzaam*, 't geen kan *voeden*, waarvoor kwalijk VOEBAAR, ook STERFBAAR voor *Sterflijk*, *Leefbaar*, WAARSCHIJBBAAR, ONTZAGBAAR, AFSCHOUWBAAR voor *Afschouwlijk*, VERSLINDBAAR voor *Verslindend*, VERKWIKBAAR voor *Verkwikkelijk*, ALVERKWIKBAAR, beter *Alverkwikkend*, kwalijk ALVERMAAKBAAR, AANTREKBAAR, HOOGWAARDEERBAAR, ONVERWELKBAAR voor *Onverwelklijk*, zeer gemeen, doch niet goed;

VERWELKBAAR, 't geen niet KAN WORDEN *Verwelkt*, als *Draagbaar*, *dat* gedragen, *Eetbaar*, *dat* gegeten *kan* worden, VERWELKEN, kwalijk *Activé* gebruikt. 374-376. (597.) Echter ook zo gebruikt. 376. *Aant.*

REKKEN, *Loopen*, onzeker of VONDEL heeft gebruikt, wel *Rekken zijn pad*, *Weg*, *Voetspoor*, *Reis*. Waarom voor *Loopen* gebruikt en waar te vinden. II. 130. *en Aant.* (263.)

RENNEN. zie KNIELEN.

REPOS. zie RUST.

RETORYKE. (KAMERA VAN) zie REDERIJKKAMER.

RETRANSITIO uit onze taal verworpen. II. 517. (434.) Wat dezelve zy, met een voorbeeld getoond, *ald. Aant.* (m.)

REUK. zie ROEKELOOS.

REUKELOOS. zie ROEKELOOS.

REUN. zie REIEREN.

REUTELLEN, *frequentat.* II. 471. (412.)

RHIJNLAND. Het onderscheid tusschen EI en Y aldaar, doch niet by de Schryvers verloren. zie EIJSLIJK.

RIDDER. (Simpel) zie SIMPEL.

RIDDER i. *Ryder*, wordt voor een Krijgsman, zo *te voet* als *te paard*, gebruikt. II. 164. 165. (275.)

RIETBOORD, nu in de taal van 't gemeen *Raboord*. II. 32. (127.)

RY. *Op een Ry* staan, is recht naast elkander staan. I. 224. (97.) *Lijn* verschilt van *Ry*; *Lijn* is een platte streep, en *Ry* de zaken die op zulk een' streep staan. 225. (97.) Hier van *Ry* een maatstok, om 't gelijk verband der zaken afmeten, gelijk een *Lijn* om een' rechten streep te halen, zulk een *Ry* by de Metselaars gebruikt. *Ibid.* (98.) Of VONDEL wel gedaan hebbe de 12 Hemelteekenen *op eene Ry* te plaatsen. 226-229. (98-100.) Men moet dit woord met een y, niet *et* schryven. *Ry* is Vrouwlijk, *Rei* (Chorus) Manlijk. 229. *Aant.*

RY. De woorden van dezen uitgang kunnen de korte E voor RY niet wegwerpen, vooral niet in *Minnery*, *Snoepery*, *Rovery*, *Tovery*, *Jokkery*, *Scherssery*, *Stokery*, *Bran-*

dery, Bakkery, Brouwery, Bleekery, Visschery enz. mogende men niet zeggen, *Minry, Snoepry, Roovry* enz. II. 260. (318.) Zijnde die uitgang te scherp, en kunnende in een vers nooit kort genomen worden, wordende somtijds nog een *n* voor dezelve gevoegd, als *Tooverny* voor *Toovery*. 261. (319.)

RYDEN *te wagen*. I. 249. (110.)

RYDEN *op zijn Ankers*. zie MAREN.

RYDEN *op schepen*. zie VAREN.

RYDEN WANDELEN. zie VERWANDELEN.

RIJK en ONGALIK. zie GALIK.

RIJM. (INGETROKKEN) zie RIJM (GELIJKLUIDEND)

RIJM. Stopwoorden, om 't zelve te vinden, een groot misstal. Voorbeelden derzelve. I. 478. 479. (212.)

RIJM. zie ook MIDDENRIJM.

RIJM (Verdubbeld) kan ook *ingetrokken* worden genoemd. I. 190. (78.) behaagde den Ouden zeer. *Ibid.* (78.) Voorbeelden van 't zelve, *ald. en* 191. (79.) niet geheel te verwerpen, *ald.* (79.) Twee Regels omtrent deszelfs gebruik waartenemen. 192. (79.)

RIJM. (GELIJKLUIDEND) Wat zy, en hoe somtijds vermijd. III. 376-378. (597.)

Zesderlei soorten van 't zelve, en in de derde plaats een vers zonder rijm, ook van ingetrokken rijm. 378-389. (598-604.) 381. *en* 382. *Aant.* Oordeel en Aanmerkingen over 't zelve. 389-391. (604. 605.) Dit Rijm heeft eertijds in Zeeland zeer behaagd. Geheele gedichten dus berijmd. 391. 392. (605. 606.)

RIJM, om 't zelve te vinden, een woord met *e* verlengd. II. 174. (279)

RIJM. Verscheiden soorten van meer of min gebrekkig Rijm aangewezen. II. 78-82. (244-246.)

RIJMKLANKEN. Geen vaste regels, omtrent het herhalen van dezelfde, optegeven. III. 263. *en* 264. (551.)

RIJMMAGAZIJN der Dichteren, 't vertrek in 't zelve, waarvoor met gouden letters WAARDIG of WAARD staat. Kassen daarin, waarvoor staat LIEF-

DE HAAT, LOF, VERACHTING. I. 184. 185. (75.)

RIJMWOORD kan een van twee woorden zijn, uit welk een koppelwoord, het welk men scheidt, bestaat; maar andere woorden mag men niet scheiden, om een deel tot. een Rijmwoord te gebruiken. II. 480-483. (415-417.) *en* 483. *Aant.* RIJM-WOORDEN. Min bekwame komen somtijds by goede Dichters voor. II. 27. (224. 225.)

RYZEN. zie OPKRABBEN.

RYZEN, in een werkenden zin genomen. III. 62. 63. *en Aant. (r.)* (471. 472.)

RITSAART, *ritsige aart.* III. 360. (592.)

RO, uitgang by de Oude Nederduitschen RE, nu ER. II. 344. 345. (354.)

RO, door Letterverzetting voor OR. II. 112. (256.)

RODOPE. zie E.

ROEK. zie ROEKELOOS.

ROEKELOOS en REUKELOOS, beide by de beste Schryvers in den zin van *temerarius* gebruikt, van anderen dus onderscheiden; dat *Reukeloos* zy zonder *Roek*, *inodorus*, *Roekeloos* is zonder *Roek*, dat is, zonder *Zorg*, *temerarius*. Misschien is *Reukeloos* en *Roekeloos* voor *temerarius* slechts een verscheidenheid van *dialect*, als in *Proeve*, *Preuve*, *Genoegte*, *Geneugte*. Men vindt ook *Roukeloos*, *Rokeloos*, *Roekeloos*, *Rukeloos* en *Rukkeloos*. Van *Roek* is *Roeken* acht geven, zorgen; somtijds met een *Gen.* der zaak. *Imperfect.* van *Roeken* was eertijds *Rocht*. III. 84-87. *en Aant.* 84. (481. 482.)

ROEKEN. zie ROEKELOOS.

ROEMEN. (*waard te*) zie WAARD.

ROEP. 1.) Een *algemeene Roep*, het zy *Geraas* of *Geschreeuw*, 't zy *gemeen Zeggen* of *Spraak*, zelden een enkele stem. 2.) *Geestelyke Roeping*. 3.) *Beroep*. 4.) De *Strot*, waarvoor ook *Roeper*. 5.) De *Stem* van 't gewisse. I. 304. 305. (135.)

ROEPER, de strot. zie ROEP.

ROER *mennen*, niet goed gezegd. zie MENNEN.

ROGGENBROOD, niet *Rogge-Brood*, koppelw. samengesteld uit *Roggen*, *Gen.* van *Rogge* en *Brood*. II. 332. (348.)

- ROKELOOS. zie ROEKELOOS.
- ROKER. zie ER. *Termin*.
- ROLLEN. Gebruikt van 't sterk aanbruischen van water. I. 440. (197.) *rollende zee*. 441. (197.)
- ROMEIN, niet ROMEININ. zie BODIN.
- ROMEINEN. De Oudste zaten, lagen niet aan den disch. II. 439. (396.)
- ROMEININ. zie BODIN.
- ROMMELEN en DREUNEN. Van 't geluid des donders gebruikt. III. 143. (504.)
- ROMMELEN. *Frequentat*. II. 471. (412.)
- ROMMELEN. zie O.
- RONDIGHEID. Niet wel bedient men zich somtijds van de letteren *ig*, om het woord te verlengen. I. 58. (22)
- RANDOM. zie VERWANDELEN.
- ROOD. *Roode Rozen, Roode Rozezaal*. Herhaling van woorden van eenerlei klank. I. 361. (160.)
- ROOK, *hoois*. zie TAS.
- ROOS. *Roode Rozen*. zie ROOD.
- ROS. zie ORS.
- ROS voor ORS. III. 119. (512.)
- ROTS. *Holle Rotzen*. I. 108. (41.)
- ROUKELOOS. zie ROEKELOOS.
- ROUW. (ZEE VAN) Beter *Poel*. zie ZEE.
- ROUWLIVEREI. zie LIVEREI.
- ROVERY. zie RY.
- ROVERSCI DELLE MEDAGLIE. zie LIVEREI.
- ROZEZAAL. (*Roode*) zie ROOD.
- RUCHTBAAR. zie BAAR.
- RUCKELOOS. zie ROEKELOOS.
- RUG, *Refugium, Steun*. I. 440. *en ald. Aant*. (197.)
- RUG, *gebulte, blaugebulde*. II. 57. (237.)
- RUG, *groene* van Nereus. I. 45. (16.)
- RUG. (*ruige*) Herhaling van woorden van eenerlei klank. I. 361. (160.)
- RUGGELKIJN. I. 35. (12.)
- RUID. zie VERWANDELEN.
- RUIDIG, by verkorting RUIG. I. 87. *Aant*.
- RUIG. zie VERWANDELEN.
- RUIG, *ruige Rug*. zie RUG.
- RUIG voor RUIDIG. I. 87. *Aant*.
- RUKELOOS. zie ROEKELOOS.
- RUKKELOOS. zie ROEKELOOS.
- RUNDERVACHT. zie VACHT.
- RUST, het wegnemen derzelve, uit een vaars, doet somtijds geen hinder. III. 194. (523.)
- RUST in de Nederduitsche zesvoetige Vaarzen, of dezelve

noodig zy, en wat men voornamelijk in dezelve aantemerken hebbe; dezelve verkeerdelyk SNYDING, SNEDE of VERPOZING, genoemd enz. III. 414-422.

(610-618.) 404. *Aant.* 407. *Aant.* 418-421. *Aant.*

RUST. Hoe van *Sned*e verschille en waarin besta. I. 397. (176.) 421. *Aant.* 422. *Aant.* of in onze verzen noodig zy. 402. (179.) 422. *Aant.* Flaauwe Lettergrepen nemen dezelve weg. I. 407. (181.) Alle verzen zonder haar slecht, *ald.* Waar dezelve te plaatsen en hare nuttigheid, indienze wel geplaatst wordt. 423. *en volgg.* *Aant.*

RUST. Hoe een vers zonder *Rust* kan bestaan. I. 322. (141.) Verkeerdelyk *Sned*e genoemd. 323. (141.) Hoe van *Sned*e verschille, *ald.* (141.) Het zelfde als 't Fr. *Repos.* 324. (142.) Beschreven, *ald.* (142.) met *Cesure* of *Sned*e verward. *Ald. en volgg.* (142.) By de Engelschen *Paup* genoemd. 326. (143.) *Mansio* by de Latynen, 't welk ook van *Caesura* of *Sectio* verschilt. 327. (143. 144.) *en* 328. (144.) *Rust* en *Sned*e komen noit op dezelfde plaats. 328. (144.) Wat een vers zonder *Rust* zy, *ald.* (145.)

S.

S. Deze letter, te dikwils herhaald, geeft een onaangenaam geluid. I. 361. (159.) 'S voor *is*, een onberispelyke vryheid. Ten onrechte getwyfeld, of VONDEL die gebruikt hebbe. III. 110. (491.)

S en EN, *Genitivi*, in den grond byvoeglyke Naamwoorden. III. 168. *Aant.*

SAAM. zie ZAAM.

SADEN. zie ONVERZADIG.

SAMENMAREN. zie MAREN.

SANUS. Lat. zie GEZOND.

SAT. zie ONVERZADIG.

SAUDENIER. zie SOUDENIER.

SCALA. B.L. Een *Drinkschaal* van ons *Schaal*, in goed Lat. een *Ladder*. II. 269. (324.)

SCANDELEREN. zie SCHANDAAL.

- SCANDEREN van verzen, wat zy. I. 421. *Aant.*
- SCECH. F.D. zie ZYGEN.
- SCERDE voor SCREDE. II. 103. (253.)
- SCHAAL. zie SCALA.
- SCHAAMTELOOS, niet *Schameloos*. I. 18. (7.)
- SCHAAP, wordt gegrepen by de *Vacht*. zie VACHT.
- SCHACHEN, *Cachinnari*, gerijmd op LACHEN. II. 114. *Aant.*
- SCHADIG. zie IG.
- SCHAFFELEN. zie SCHUIFFELEN.
- SCHALOOS. Misschien van *Schaal* (niet *Schaa*) en *Loos*. I. 18. *Aant.*
- SCHAMEN *zich*, niet enkel *Schamen*, *ik Schaame*. Misschien door VONDEL by verkiezing geschreven, *ik Schame* voor *ik Schaamme*, dat is, *ik Schaam my*. III. 230. (538.)
- SCHAMEN. Beter met een *Genitivus* dan met een *Accusativus* der zaak. II. 124. (260.)
- SCHAND. zie VERWANDELEN.
- SCHANDAAL. By VONDEL gebruikt is even als *Schandalisatie* en *Scandeleren*, een Basterdwoord. I. 388. (172. 173.)
- SCHANDALISATIE. zie SCHANDAAL.
- SCHANDE. Twyfelachtig of van *Schenden*, dan of dit van *Schande* kome. I. 176. *Aant.*
- SCHANDIG. zie VERWANDELEN.
- SCHAPENVACHT. zie VACHT.
- SCHAPENVEL. zie VACHT.
- SCHAT. (ZEE VAN) zie ZEE.
- SCHAVEN. Den stroomen niet onaartig toegeschreven. II. 106. *en Aant.* (254.)
- SCHEEPKEN. I. 37. (12.)
- SCHEFLEIN. H.D. zie SCHIFLEN.
- SCHEIJSTAAL. zie TAAL.
- SCHEL. Hier van 't verb. *Schellen*. I. 159. *Aant.*
- SCHEL en SCHIL verwisseld. I. 475. (210.)
- SCHEL. zie SQUILLA.
- SCHELDE voor SCHOLD. I. 466. (626.)
- SCHULDEN KWIJT. zie KWIJT.
- SCELLEN. Verb. van *Schel*. I. 159. *Aant.*
- SCHEMELEN en SCHEMEREN verwisseld. II. 471. (412.)
- SCHEMEREN. zie SCHEMELEN.
- SCHENDEN, SCHOND, GESCHONDEN. Schijnt beter dan *Schendde*, *Geschend*. I. 175-181. (70-74.) Vergel. 181. *en* 182. *Aant.* Twyfelachtig of dit woord van *Schande*, dan of *Schande* van 't zelve kome. 176. *Aant.*

- SCHENDIG, SCENDE van *Schand*. III. 345. 346. (643.)
- SCHENKERIN. zie IN. *Termin*.
- SCHENNIS. Vrouwlijk, kwalijk Onzydig gebruikt. I. 305. (135.)
- SCHEPEN. Verb. van *Schip*, *Schepen*. I. 158. (63.)
- SCHEPEN, SCHEEPT, GESCHEEPT. I. 158. (63.)
- SCHEPSELING voor *Schepsel*, een woord, tweemaal voorkomende, niet natevolgen. III. 16. *en ald. Aant.* (457.)
- SCHERSERY. zie RY.
- SCHETTEREN, van 't geluid des donders gebruikt. III. 143. (504.)
- SCHEUREN en SCHEURING, zijn 't gevolg der onverzettelijkheid. Deze woorden, dus fraai, in 't beschryven derzelve gebruikt. II. 362. (363.)
- SCHEURING. zie SCHEUREN.
- SCHEUTIG. zie LEEVEND.
- SCHIETEN, *het Schietspoel*. Letterspeling. I. 106. (40.)
- SCHIETENDE. zie LEEVEND.
- SCHIETSPOEL, *het Schietspoelschieten*. Letterspeling. I. 106. (40.)
- SCHIFLIN. F.D. SCHIFLEIN. H.D. *Navicula*. I. 38. (13.)
- SCHYNEN. zie INFINITIVUS OBLIQUUS.
- SCHIKGODINNEN zijn Spinsters, geen Tapsters noch Toveressen, doen iemand sterven, door den draad met de schaar afteknippen. I. 367. (163.)
- SCHIL. zie SCHEL.
- SCHILD, op dat van *Agamemnon* was een Leeuwenkop geschilderd. II. 238. (306.)
- SCHILDEREN *met de pen*. II. 297.
- SCHILDEREN *voor de ooren*, van fraai muziek of gezang gebruikt. II. 295. Dit *Schilderen* eigenlijk 't werk der Dichters, en waarin besta. 295. *en* 296.
- SCHILDERY, die de Dichter maakt, moet hy wel in 't ooge houden. I. 303. (134.)
- SCHILDERY, de Poëzy een sprekende. I. 226. (98.)
- SCHILDKNAPIN. zie BODIN.
- SCHIP, *op Schepen ryden*. zie VAREN.
- SCHIP *mennen*. zie MENNEN.
- SCHIP. (OUL. SCHEP.) Meerv. *Schepen*, 't verb. *Schepen*. I. 158. (63.)
- SCHITTEREN. zie BLIKKEREN.
- SCHITTEREN. *Frequentat.* II. 472. (412.)

- SCHMETTERLING. zie VIJFWOUTER.
- SCHNUR. H.D. zie SNAAR.
- SCHOEN. (sleten, versleten, oude) zie SLETER.
- SCHOENZOOL. zie ZOOL.
- SCHOFFELEN en SCHUIFFELEN, een gedurig *Schuiven*. II. 470. (411.)
- SCHOMMELEN. *Frequentat*. II. 471. (412.)
- SCHOND, GESCHONDEN. I. 175. (70.)
- SCHOOIEN. zie VERSCHOOIEN.
- SCHOOIER. zie VERSCHOOIEN.
- SCHOOISTER. zie VERSCHOOIEN.
- SCHOONER (het) *hebben*. zie SCHOONSTAAN.
- SCHOONHEID, onbekeken, zo goed als LEELIJKHEID. II. 34. (228.)
- SCHOONIGHEID voor SCHOONHEID. I. 58. (22.)
- SCHOONST (zijn) *zien*. zie SCHOONSTAAN.
- SCHOONSTAAN is *Bloot-, Vlakstaan, Schoon*, hier in een vereischte gestalte. De *gelegenheid staat Schoon*. III. 204. 205. (528.) die *gelegenheid* heet men *Vogelkansse*, ook *Vogel*, de *kans staat Schoon*, ook *het Schooner hebben, zijn Schoonst zien*. 205. *Aant*.
- SCHOOT. Het touw, waarmede men de zeilen of viert of aanhaalt. Komt van *Schieten, den Schoot vieren is het touw laten schieten*. Overdrachtig gebruikt, *geloste Schoot*, van buskruid onherhaalbaar, *gevierde Schoot*, weder herhaalbaar. III. 94. 95. (484.)
- SCHOOT *vieren*. zie VIEREN.
- SCHOP. *Geven een Schop met den voet*. zie VOET.
- SCHOPPEN *met de voet*. zie VOET.
- SCHORS. Deze naam dikwils aan 't menschelyke lichaam gegeven. II. 441. 442. (398.)
- SCHOUD is *Schuld*. I. 28. (125.)
- SCHOUWBURG. (AMSTERDAMSCH) Niet nuttig Fransche Toneelspelen op denzelfen te brengen. I. 146. (57.) is van vele misbruiken gezuiverd, *ald.* (57.)
- SCHOUWEN KWIJT. zie KWIJT.
- SCHOVEN. Werkwoord. zie KORENSCHOOF.
- SCHREDE, door Letterverzetting SCERDE. II. 103. (253.)
- SCHREIEN is *tranen storten*. I. 357. (157.)
- SCHREIEN. *Schreeuwen*, nu alleen voor *Weenen* gebruikt, de eerste beteekenis nog overig in *Veldgeschrei, Vogelgeschrei*,

Vreugdengeschrei, Moordgeschrei enz. I. 147. (58.)

SCHRYVERS. Het aanwyzen hunner misslagen heeft zijn nuttigheid. II. 443-445. (398.) Voorbeelden van dezelve. 445-451. (398-401.)

SCHRYVERS. By de oude Vlaamsche moet het zuiverste Nederduitsch worden gezocht. II. 440. (396.)

SCHRYVERS, niet op gezag van anderen aantehalen. II. 349. *Aant.*

SCHRIKKEN in een werkelyken zin. III. 57. *Aant.*

SCHUIFELEN, den Slangen toegeschreven, ook *Piepen* en *Sissen*, *Piepen* ook aan 't *Gras* toegeëigend. II. 330. (347.)

SCHUIFFELEN en SCHOFFELEN. *Frequentat.* van SCHUIVEN. II. 470. (411.)

SCHUIFLEN. zie SISEN.

SCHUILWINKEL. Zie WINKEL.

SCHUIVEN, zie SCHUIFFELEN.

SCHULD KWYTEN. zie KWIJT.

SCHURFDIGHEID voor SCHURFDHEID. I. 58. (22.)

SCHUTTING verschilt van *Hegge, Tuin, Muur*. I. 112. *Aant.*

SCOUWENE (komen te) is onbepaald, of in een dadelyken dan lydelyken zin te nemen zy. III. 60. *Aant.*

SE of ZE. zie HY.

SEARE. By de Ouden een *Kromzwaard*, by ons *Seissen*. I. 24. *Aant.*

SECTIO. zie RUST.

SEEM. zie HONIGZEEM.

SEIM. H.D. zie HONIGZEEM.

SEISSEN. zie SEARE.

SEL. *Terminatie*. Zelfstandige Naamwoorden van dezen uitgang, komen in de beteekenis eenigszins overeen met de Werkwoorden in ELEN, en bepalen niet het wezen en gedaante, maar een aanhoudend einde der zaken. II. 472. (412.)

SERPENT. zie SLANG.

SIBIJLLE is *Waarzegster*. III. 237. (541.)

SIDUS. (glomerabile) zie ZEILSTAR.

SIEGHEN. F.D. zie ZYGEN.

SIGEN. F.D. zie ZYGEN.

SIGNUM. zie LIVEREI.

SYEN voor ZIEN. II. 189. (287.)

SIMBOLI. zie LIVEREI.

SIMPEL. zie VERWANDELEN.

SIMPEL, is *Slecht*, gemeen *Simpel Soldaat*, gemeen *Soldaat*, zo ook *Simpel Ridder*, *Simpele*

Woorden, zijn gemeene enkele. III. 131. (500.)

SIMPLEX. Lat. zie VERWANDELEN.

SINDEN. *Imperf. Sinde, Zenden*. II. 373. *Aant. (k.)*

SINGNET. zie ZEGEL.

SINKEN. F.D. zie ZYGEN.

SISSEN. zie SOEZEN.

SISSEN. zie KISSEN.

SISSEN. zie SCHUIFELEN.

SISSEN en KISSEN verschillen weinig; in de beteekenis niet veel. III. 141. *en* 142. (504.) *Sissen* in de beteekenis van *Kissen*, *ald. Sissen* van 't piepen der *Slangen* gebruikt. 141. *Aant.* 142. (504.) kwalijk van 't geluid eens *Kogels*, *ald. beter Gonzen*, *ald. en* 143. (504. 505.) *Sissen* meermaal van bloed gebruikt, *Schuiflen* en *Sissen* by een gevoegd. Van 't geluid der *Vledermuizen* gebruikt. 141. *Aant.* Overgebrachte beteekenis *Tsissen* en *Toetsissen*. 142. *Aant.*

SITON. zie ARNE.

SLAAF voor SLAVIN. zie BODIN.

SLAAF. zie VERWANDELEN.

SLAAFKEN voor SLAVINNEKEN. zie BODIN.

SLAAN *in 't lijf*. Wordt gezegd van 't eten van onbehoorlyke dingen. II. 282. (330.)

SLAAN heeft tweederlei zin in *Donderslag*. zie DONDRSLAG.

SLAAN. Hier voor *Slag*. I. 163. (66.)

SLAAN *in den tas*. zie TAS.

SLAG. Komt van *Slaan*, van *Slag*, 't verb. *Slagen*. I. 163. (66.)

SLAG VAN WOERINGEN. zie WOERINGEN.

SLAGEN, SLAAGDE, GESLAAGD. I. 164. (66.)

SLAGEN, verb. komt van *Slag*. I. 163. (66.)

SLANG, WATERSLANG, SERPENT, SLANGEDRAGER, Gesternte beschreven. I.

435-438. (194-196.) 't laatste *Eskulaap* of *Herkules*. 437. 438. (195. 196.)

SLANG. *Schuifelen*, *Piepen*, *Sissen*, aan dit dier toegeschreven. II. 330. (347.)

SLANG, eene dikwils kwalijk *Slangen* genoemd. II. 51. (234.) Het *omhelzen* en *vatten om den hals*, die dieren niet wel toegeschreven. 52. (235.)

SLANGEDRAGER. zie SLANG.

SLAPENDE. zie LEEVEND.

SLAPER. Iemand die slaapt, eigenlijk gewoon is te slapen. III. 19. (458.) zie ook ER. *Termin*.

SLAPERIG. zie LEEVEND.

SLAVE voor SLAVIN. zie IN. *Termin*.

SLAVE. zie BODIN.

SLAVEN. zie AFGESLAAFD.

SLAVEN vertoonden zich duikende voor hunne meesters. III. 132. (500.)

SLAVERY. zie SLAVERNY.

SLAVERNY. Wat en hoe van *Slavery* te onderscheiden. I. 239. (104.)

SLAVIN. zie BODIN.

SLECHTEN. zie SLISSEN.

SLECHTS, is Alleenelijk: anders *Maar*. *Slechts* en *Maar* worden niet wel samen gebruikt. II. 519. (434.)

SLET. zie SLETER.

SLETEN, BOEL en SCHOEN. zie SLETER.

SLETER. *Slet*, *Slets*, *Slette*, *Sletser*, komen van *Slyten*, of wel van *Gesleten*; en eigenlijk 't geen van ouderdom is *Gesleten*, *Gescheurd*; ook *Beklad*, *Bemorst*; ook de lappen van iets gescheurd. *Slater* overdrachtelijk en eigenlijk gebruikt.

II. 367. (365.) *Slet* in den zin van een *Beklad* en *Bemorst* ding. 368. (365.)

Hiervan de Vrouwen naam *Dronke*, *walgelyke Slet*. *Kladde*, *Kladdeken*. *Sleter* 't zelfde als *Slet*: dat is *Arm*, *Gering*, *Slecht Vrouwspersoon*, *ald.* zo ook *Sletvink*.

369. (366.) De naam van *Slet* eerst gegeven aan Vrouwen, die schandelijk leefden, en is 't zelfde als een *versleten Boel*, *ald.* ook *Jufferslet*, en overdrachtelijk *Sleten*, *Versleten*, en *oude Schoen* genoemd. 370-376. (366.)

SLETS. zie SLETER.

SLETSER. zie SLETER.

SLETVINK. zie SLETER.

SLICHTEN. zie SLISSEN.

SLIJT. Wortelwoord van *Slissen* en *Slechten*. II. 313. (340.)

SLYTEN. zie SLETER.

SLISSEN, *Lesschen*. II. 310. (338.) *Iemands lust Slissen*, is 't vuur in iemand *uitblusschen*. *Slissen* wordt by Taalkenners alleen door *Slechten*, *Vereffenen*, verklaard. Twyfelachtig tot welke dezer twee

beteekenissen 't *geschil Slissen* behoore. Waarschynelykst tot de eerste. De laatste niet gevonden. 311. (339.) *Oorlog, Krijg, Brand Slissen*, is 't *vuur des Oorlogs* enz. *uitdooven*. 312. (339.) *Hair Slissen*, 't zelfde als *Kemmen*, *ald.* (340.) Overdrachtelyk *Gelyk maken*. *Slissen* ook *Slichten* genoemd. *Slissen* en *Slechten* komen beide van *Slijt*. 313. (340.) *Honger Slissen* luid vreemd, maar niet kwalijk, is zo veel als *Slyten*. Naturelyker echter *Dorst Slissen*, dezelve dikwils een *Brand of Hitte* genoemd, *ald.*

SLOTELIJN. I. 38. (13.)

SLUIER. De Dierenriem, die der Natuur. I. 228. (99.)

SLUIKBED, overspelig bed. I. 166. (67.)

SLUIKDIENT, koppelary. I. 166. (67.)

SLUIKEN. Wat eigenlijk is, niemand onbekend, oneigenlijk Overspel plegen. I. 165. 166. (66. 67.)

SLUIKER. Overspeler. I. 165. 166. (66. 67.)

SLUIKERY, oneigenlijk *Overspel*. I. 165. 166. (66. 67.)

SLUIMERZOET. zie ZOET.

SMAAD. zie SMALEN.

SMAAD. Hiervan SMADEN, VERSMADEN, VERSMADIG, dat is *Versmadelyk*. II. 174.

Aant. zie ook IG.

SMAAL. zie SMAL.

SMADEL. zie SMAL.

SMADELEN. zie SMALEN.

SMADELIJK. zie SMALEN.

SMADEN. zie SMAAD en SMALEN.

SMADEN OP. zie SMALEN.

SMAL, waarvoor ook *Smaal, Smale Steden*, kleine steden, *Civitates minores*, hiervan *Smalen*, verkeerdelyk afgeleid van *Smal*; want dit zoude moeten beteekenen *Smal maken*, in den zin van *Verkleinen*, dat is *Verongelyken*. Doch van *Smal* komt het Vrouwelyke *Smalle*, en Werkwoord *Smallen, Versmallen*. Men zou dan moeten zeggen: *Iemand*, niet *op iemand Smalen*. In *Smal*, by *Plural* altijd de *I* verdubbeld, *Smalle, Smaligheid, Smallen* enz. *Smalle*, echter later woord dan *Smale*. *Smale* en *Smalen*, misschien beide van *Smaden, Smadelen, Smaden, Smelen*. III. 230. 231.

(539.) *en ald. Aant.* zie ook SMALEN.

SMALE. zie SMAL.

SMALEN *op iemand*, al te ruim vertaald, door *detrahere alicui*. Is niet anders dan *Smadelijk spreken*, hiervan *Smaden op* voor *Smalen op*. *Smaad*, waarvan *Smaden* ouder dan *Smalen*, 't *Frequentativum* van *Smaden*, *Smadelen*. *Smalen*, een verkorting van *Smadelen*, gelijk blijkt uit de verkorting van *Smadelijk*, *Smalijk* of *Smalik*, *Smalen*, een *gedurig Smaden*. III. 230. (539.) zie ook SMAL.

SMALEN *op iemand*. zie SMAL.

SMALEN. zie SMAL.

SMALIJK. zie SMALEN.

SMALIK. zie SMALEN.

SMALLE. zie SMAL.

SMALLEN. zie SMAL.

SMALLIGHEID. zie SMAL.

SMEDEN, SMEEDDE, GESMEED. I. 158. (63.)

SMEERSEL. zie SEL. *Termin.*

SMELTEN en SMILTEN, *liquescere*, beide in gebruik en even oud. I. 474. *en* 475. (209. 210.)

SMID, (oul. SMED) Meerv. *Smaden*. Hier van 't verb. *Smaden*. I. 158. (63.)

SMILTEN. zie SMELTEN.

SNAAR, is *Schoondochter*, H.D. SCHNUR, A.S. SNORE. Van 't Lat. *nurus*, S er voorgesteld. II. 141. *en Aant.* (267.)

SNARENSPEL, fraaie gelykenis van *Gezang*, *Snarenspeel* en *Dans*. III. 70. (475.)

SNEDE *in de hand* of *in den vinger*, belachelijk, als kunnende een oorzaak des doods zijn, beschreven. II. 450. (401.)

SNEDE. De geschiktheid om te *Snyden*, de daad van *Snyden*, en 't *Gesnedene*; dus dadelijk en lydelijk. III. 61. *Aant.*

SNEDE. zie RUST.

SNEDE, *Caesura*, hoe van *Rust* verschille. I. 397.

SNEDE of SNYDING, 't geen dat de Latynen *Caesura*, *Incisum* of *Incisio*, noemen. Wat dezelve, zo by de Latynen als ons, zy. I. 323. (141. 142.) *en ald. Aant.* vergelek. 330. (146.) *en Aant.* Hoe van *Rust* verschille, *ald. en* 324. (141. 142.) met malkander verward, *ald. en volgg.* (142.) *Sned* en *Rust* kunnen nooit op eene plaats komen. 328. (144.)

Noodzakelijkheid en nuttigheid der *Snede*. 329. 330-331. (145. 146.) Hoe veel *Sneden* 'er in een zesvoetig vers kunnen zijn. 331. (146.) *en ald. Aant.* Op hoe vele plaatsen gebezigd kunnen worden. 332. *en* 333. (146.) Hoe vele en waar te gebruiken. 333-336. (147. 148.) Komen niet altijd en overal te pas, en dit door voorbeelden aangetoond. 336-339. (148-150.) Middelen, om 't gebrek der *Snydingen* te verhelpen. 340-342. (151. 152.)

SNEL als een bliksem. II. 395. 396. (375. 676.)

SNEUVELEN. zie SNEVEN.

SNEVEL. zie SNEVEN.

SNEVELEN. zie SNEVEN.

SNEVELVAL. zie SNEVEN.

SNEVEN is *Vallen*. Geen onderscheid gemaakt tusschen *Sneuvelen*, *Snevelen* en *Sneven*. 1.) Ook *Sneuvelen* gebruikt by misbruik voor *Snevelen*, als *Leunen* voor *Lenen*, en *Speulen*, *Beuzem*, *Deuze* voor *Spelen*, *Bezem*, *Deze* enz. 2.) *Sneevelen*, 't *Frequentativum* van *Sneven* is *dikwils Vallen*, of *velen die teffens Vallen*, ook voor enkel *Vallen* gebruikt. III. 137. 138. (503.) Overdrachtig, *caussa cadere*, *ald. Aant.* 3.) 't Oudste *Vallen*, by oude Dichters oneigenlijk *kwaad doen*, eigenlijk *van de Wet afvallen*. Hier van *Misdoen*, *Snevel* of *Sneugel*, *Misdaad*, ook *Ongeluk*. Hier van *vergaan van een vloot*. *Snevelval*, geen goed woord. 139. *en Aant.* Alle nu alleen voor omkomen, *perire* gebruikt, vooral van hun die in den krijg blyven, onverschillig gezegd *Vallen*, *Sneven*, *Blyven*. 139. *en* 140. (503. 504.)

SNYDING. zie RUST.

SNYDING. zie SNEDE.

SNIK. zie SNIKKEN.

SNIKKEN. zie NIKKEN.

SNIKKEND *weenen*. zie NIKKEN.

SNIPPELEN en SNIPPEREN verwisseld. II. 471. (412.)

SNIPPEREN. zie SNIPPELEN.

SNODELIC *ghecleedt* tegen *ghecroond met eere en glorien*. zie SNOOD.

SNOEPER. zie ER. *Termin.*

SNOEPERY. zie RY.

SNOKKEN. zie NIKKEN.

SNOO voor SNOOD. I. 87. (33.)

SNOOD *Mensch* tegen *redenloos Dier* gesteld. zie SNOOD.

SNOOD. Door wegwerping der D SNOO. I. 87. (33.)

SNOOD. Nu gebruikt voor *Boos, Schelmsch*, eigenlijk *Verachtelijk, Slecht, Arm. Arm* en *Snood* zeer wel te samen gevoegd, ook *Armoede* en *Snoodheid*.

Snoodheid en *Grootheid* tegen een gesteld, *Snoode clederen, Arme* genoemd, *Snood* tegen *Dierbaar* en *Kostelijk*. *Snood mensch* vergeleken by een *redenloos Dier*, *Snodelic ghecleedt* tegen *ghecroont met eren en glorien*. III. 201-203. (526. 527.) en *Aant*.

SNOODHEID en GROOTHEID tegen een gesteld, zie SNOOD.

SNORE. A.S. zie SNAAR.

SNORREN, dikwils *Vliegen, Active* gebruikt, voor *doen Vliegen*. GESNOR, een iedel *Geraas*, ook de *Persoon*, die 't zelve veroorzaakt. II. 88-90. (249.)

Omsnorren, fraai gebruikt. 89. *Aant*.

SOCRATES. Door 't Orakel voor den wijsten verklaard, vindt de wijsheid niet by de *Dichters*. I. 69. (26. 27.)

SOCRATES voor den wijsten der *Grieken* verklaard, gaat *Wyzen* zoeken. I. 69. (26.) Vindt ze niet onder de *Dichters*, *ald*. (27.)

SOEZEN of ZOEZEN bootst den klank na van eene sterke vlam. II. 483. (417.)

Soezen en *Kissen* by een gevoegd, *ald*. 't zelfde als *Sissen* en *Kissen*, *ald*.

Soezen van 't geluid der zee gebruikt. 484. (417.) by *Broezen* gevoegd.

Waarvoor misschien *Suizen* en *Bruizen*. *Bruisschen, Briesschen, Broezen, Proesten* enz. Woorden, goed om een overeenkomstig geluid uittedrukken, *ald*.

SOLD. (HANDVOL) zie HANDVOL.

SOLDAAT. Soldaten van *Alexander den Grooten*, hoe hunne dapperheid beloond wierd. II. 245. en 246. (310.)

SOLDAAT. zie SOUDENIER.

SOLDAAT. (Simpel) zie SIMPEL.

SOLDANIER. zie SOUDENIER.

SOLDEKNECHT. zie SOUDENIER.

SOLDENAAR. zie SOUDENIER.

SOLDENER. zie SOUDENIER.

SOLDENIER. zie SOUDENIER.

SOLEA. Lat. zie ZOOL.

SOLLICITEREN. B.W. zie VERWANDELEN.
 SOLS. Fr. uitgesproken *Sous*. I. 182. (125.)
 SOLUM. Lat. zie VERWANDELEN.
 SOLUM. Lat. zie ZOOL.
 SOMMERVOGEL. H.D. zie VIJFWOUTER.
 SOMMIG doet de *E* achter een byvoeglijk Naamwoord wegwerpen. I. 432. (192.)
 SONDARIN. zie BODIN.
 SOUDAAN, nu *Sultan*. I. 281. (125.)
 SOUDAAT. zie SOUDENIER.
 SOUDEERSEL is *Soldeersel*. I. 281. (125.)
 SOUDENAAR. zie SOUDENIER.
 SOUDENIER is *Soldaat*. I. 281. (125.)
 SOUDENIER. Een die om *Sold* of *Soudye* dient, een woord, by nieuwen en ouden te vinden. III. 104-106. (488. 489.) Men vindt ook *Soudenyer* en *Saudenier*, dit woord verscheidenlijk gespeld als *Soldenier*, *Soldanier*, *Soudaat*, *Soldeknecht*, *Soldener*, *Soldaat*, *Soudenaar*, *Soldenaar*, *Zoudaat*. 105. 106. (489.)
 SOUDENYER. zie SOUDENIER.
 SPACEREN. zie SPANSEREN.
 SPACIEREN. zie SPANSEREN.
 SPANJE. zie HESPERYE.
 SPANNEN *den boog*. VONDEL zegt *Opspannen*. I. 126. (49.)
 SPANSEREN. B.W. By de Ouden beter *Spaceren*, van 't Lat. *Spatiari*. I. 350. (155.) ook *Spacieren*. 351. (135.) Overdrachtelijk gebruikt, Germ. *Spatzieren*, Ital. *Passeggiare*, *Spatiare*, Hisp. *Passear*, *Espaciar*, *ald. Aant. (s)*.
 SPARTAAN, om 't rijm, in SPARTANE veranderd. II. 174. (279.)
 SPARTANE. zie SPARTAAN.
 SPATIARE. Ital. zie SPANSEREN.
 SPATTEN *in duigen*, en *Spatten* alleen *Laborare*. I. 100. (38.)
 SPATZIEREN. Germ. zie SPANSEREN.
 SPECULARI, 't woord *Loeren* dwazelijk daarvan afgelegd. I. 188. (77.) Hiervan ons *Spektakel* en *Spekuleren*, de *e* in dit woord veranderd in *i*, in *Adspicio*, *Conspicio*, dit by ons waargenomen in *Spiegel*, *Bespiegelen* en *Spikkeleren*. *Ibid.* (77.)
 SPEELEN *de beest*. zie BEEST.

SPEELEN in *Speulen* veranderd. zie LENEN.

SPEELEN, *uit Speelen*, of *Speelen varen*. zie VAREN.

SPEELEN *in de oogen*, is *Schitteren*, *Tintelen*, *Flikkeren*; wordt gezegd van al 't geen dat eigenlijk of oneigenlijk een tintelend of bewegelijk licht in zich heeft. Ook het geen door een windjen wordt bewogen. Het *Speelen* ziet op de beweging, hiervan 't speelen en flikkeren der zonne. stralen *Beven* genoemd. II. 338-340. *en Aant.* (352. 353.)

SPEELEN. zie SNEVEN.

SPEELER. zie ER. *Termin.*

SPEELGENOOT. zie SPEELNOOT.

SPEELNOOT of SPEELGENOOT, wat deze naam beteekene en 't werk van een *Speelnoot* zy, kan niet wel in 't Lat. *Pronuba* genoemd worden. II. 182. 183. (283. 284.)

SPEETEN. zie SPITTEN.

SPEETEN. Verb. zie SPIT.

SPEKTAKEL. zie SPECULARI.

SPEKULEREN. zie SPECULARI.

SPEL. Meerv. SPELEN. Hier van 't verb. *Spelen*. I. 158. (63.)

SPEL. In de *Spelen* der 16de eeuw zijn de *Zinneken*s gewoone Personaadjen. II. 285. (331.)

SPELLEN. Duidelijk *Aanwyzen*, *Verklaaren*, ook *Verhaalen*, *Vertellen*. Waarvan *Voorspellen*, *Voorzeggen*. De eerste beteekenis niet buiten gebruik. Waarvan die van *Voorzeggen*, is ook *Beteekenen* en *Beduiden*, *Besluiten*, *Afneemen*. I. 364-366. (161-163.) *en ald. Aant.*

SPELLING om de fraaiheid des druks bedurven. I. 287. (128.)

SPELLING hangt af van den oorsprong der woorden. I. 459. (205.)

SPET. zie SPIT.

SPEULEN. zie SNEVEN.

SPEULEN voor *Speelen*. zie LENEN.

SPIEGEL. zie SPECULARI.

SPIEGELAAR, *Narcissus* fraai dus genaamd. III. 19. (458.) zie ook AAR. *Termin.*

SPIELGELEN. zie VERWANDELEN.

SPIES, lange met klimopbladeren versierd, by de Bacchanten in de hand gedragen. II. 228. (300.)

SPIETS. zie SPITS.

SPIETS en SABELEN zie SPITS.

SPIJS. Alles wat iets, al is 't zelf leevenloos, doet groeien, ook overdrachtelijk het geen den honger verdrijft, en den mensch doet afneemen. I. 369. (164.)

SPIJT, komt van *Spit*. I. 162. (65.)

SPYTIG, komt van *Spit*. I. 162. (65.)

SPYZEN. zie ZOGEN.

SPIKKELEREN. zie SPECULARI.

SPIT. (Oul. SPET.) Meervoud *Speten*. I. 158. (63.) Hier van de Werkwoorden *Spitten* en *Speeten*. *Spetten*, nu eigenlijk *Graaven*. *Spit*, alles wat *Scherp*, *Puntig* is. Hiervan *Spitten*, *Steeken*, nu *Graaven*. *Spits*, *Spitsig*, *Spitsen*, *exacuere*. Het *Spit in den rug hebben*. *Spet*, nu *Spit*, *Braadspit*, ook *Spijt*, *Spytig*. *Speeten*, is *aan 't Spit steeken*, *iemand aan den wand Speeten*, *Spitten* en *Speeten* met malkander verward. 160. en *volgg.* (64.)

SPITS voor *Pijl*. III. 191. (522.) Voor *Spits* en *Zwaarden*, moet men leezen SPIETS en *Zwaarden*, by voorbeeld, *Spits*, eigenlijk *Heirspits*, *ald. Spiets* en *Zwaard*, allerlei *Krijgsgeweer*, *door Sweert of Spits of Wapens*, waar *Wapens* niet wel is bygevoegd, *Spiets* en *Sabelen*. 192. (523.)

SPITS, komt van *Spit*. I. 162. (65)

SPITSEN. Verb. komt van *Spit*. I. 162. (65.)

SPITSIG, komt van *Spit*. I. 162. (65.)

SPITTEN. Verb. zie SPIT.

SPITTEN. Alle *Steken* met een *Punt*; *Speeten*, *aan 't Spit steeken*. I. 441. (197.)

SPLITTERNAAKT. zie MOEDERNAAKT.

SPOED. (met der) Oude *Abl*. I. 382. (169.)

SPONGHE. zie SPONGIE.

SPONGI. zie SPONGIE.

SPONGIE. 't *Uitpersen* der wolken, niet wel by dat eener *Spongje* vergeleken. I. 101. (38. 39.) *Spongje* wordt nu zelden gezegd, maar *Spons*, men schreef ook *Spongi*, *Sponsie*, *Sponghe*, *Sponsy*, *ald.* 102. en 103. (39.)

SPONS. zie SPONGIE.

SPONSIE. zie SPONGIE.

SPONSY. zie SPONGIE.

SPRAIDAN. A.S. zie SPREIDEN.

SPRAKELOOS, niet *Sprekeloos*. I. 18. (7.)

SPREEKEN. (GEBRUIK VAN) zie GEBRUIK.

SPREEKEN *met penselen*. II. 297.

SPREEKEN *met stomme wangen*. II. 297.

SPREEKTAAL. zie TAAL.

SPREEKWIJS, oneigenlyke moeten ontleend worden van zaaken, die in natuur overeenkomen met die van welken men spreekt. I. 442. (198.)

SPREEKWIJS. Verzameling van fraie dichterlyke en overdrachtelyke

Spreekwyzen, waardoor de woorden *Drinken, Indrinken, Verdrinken, Hooren, Zien, Zwelgen, Kussen, Schilderen, Spreken, Luisteren*, enz. enz. overdrachtelijk worden gebruikt. II. 290-299. zie ook op gemelde woorden.

SPREEKWYZEN. Buitengewoone moeten altijd verzeld zijn van een buitengewoone aardigheid. III. 62. (472.)

SPREIDEN *het Bed*, is *het Bed maken*. Wat anders, is *het Bed met een deken Spreiden*. *Het Bed Spreiden*, is zo veel als 't zelve *Glad, Effen, Gelijk maken*. *Een pad Spreiden*, 't zelve *Gelijk, Effen maken*. II. 184. 185. (285.) SPREIDEN, H.D. SPREITEN, A.S. SPRAIDAN, SPREDAN, *expandere, extendere* komt van *Breiten*, S daar voorgesteld zijnde. 185. *Aant*.

SPREITEN. H.D. zie SPREIDEN.

SPRENGEN. zie SPRENGKELEN.

SPRENGKELEN. *Frequentat.* Gedurig SPRENGEN. II. 470. (411.)

SPRING. zie SPRINGEN.

SPRINGADER. zie SPRINGEN.

SPRINGEN, aan 't water toegeschreven. Hiervan *Springvloed, Springty, Hooge Vloed, Hoogty, Zoute Spring, de Zee, Spring*, dat is *Springty* of *Vloed*, ook een bron van *Springend water*. Hiervan *Springader, Spring*, nog in een anderen zin van een lage gebruikt. *Spring op het touw brengen. Sprong*, 't zelfde. II. 42-49. (231.-234.)

SPRINGTY. zie SPRINGEN.

SPRINGVLOED. zie SPRINGEN.

SPRONG. zie SPRINGEN.

SPIJTJE. zie WOLKJE.

SQUILLA. B.L. Van ons *Schel*

eerst veranderd in *Skella*, in goed Latijn zeker *Kruid of Vischken*. II. 269. (324.)

STAAL. *Specimen*. zie DIGMA.

STAAN. (SCHOON en SCHOONER) zie SCHOON.

STAAN *op de Wip*. zie WIPPEN

STAANDE. zie ABL. ABS.

STAAREN is *Staroogen*, zien met een onverdraaid gezicht. II. 452. (402.)

Staarende oogen, waarvan *Staarooogen*. 453. (402. 403.) beter schrijft men *Starren* of *Sterren*, *ald.* Waarvan *Staroogen*, dat is *zien naar den Hemel of naar de Sterren*. *Starren* en *Staarooogen* ook zo gebruikt. *Adverb.* *Sterlinks* of *Staarlinks*. 454. (303.) *Starren* en *Staroogen* zou kunnen worden genomen voor *zien in de Sterren*. 455. (403. 404.) *en ald. Aant.*

STAAREN. zie HALSTARRIG.

STAARLINKS. zie STAAREN.

STAAROOGEN. zie STAAREN.

STAARTRIJM, wat zy. II. 27. (125.) niet altijd kwaad, somtijds zelfs deftig. 28. (226.)

STABULARI. Lat. zie VERWANDELEN.

STALEN is van *Staal*. II. 332. (349.)

STAM. (*geboren uit iemands*) Verschilt van *geboren uit iemands Zaad*. *Stam*, overdrachtelijk *Geslacht*. I. 233. (102.)

STAMELEN en STAMEREN verwisseld. II. 471. (412.)

STAMEREN. zie STAMELEN.

STANDAARDEN. *Strobossen*, by de Romeinen eertijds voor dezelve gebruikt. I. 443. (199.)

STAPELEN, 't *Gebergte op een*, te flauw, veel krachtiger, *Berg op Berg*. I. 49. *en* 50. (19.) Zoo ook *Glos op Glos*, *Kwaad op Kwaad*. 50. (20.) II. 73. (242.)

STAROOGEN. zie STAAREN.

STARREN. zie HALSTARRIG.

STARREN. zie STAAREN.

STARRIG. zie HALSTARRIG.

STEEKEN. *De walg Steeken*. zie WALGEN.

STEEN. *De Steenen Stenen*. zie STENEN.

STEEN. Een *Drinken*, aan *Steenen* toegeschreven. zie DRINKEN.

STEEN. Altijd Manlijk, echter fraai door Vondel Vrouwelijk gebruikt, van de *Steenen*

by Pirre geworpen, die in Vrouwen veranderden. I. 124-126. (48. 49.)
 STEEN in *Stien* veranderd. zie LENEN.
 STEENACHTIG, met den toon op de eerste greep, dat *Steen* schijnt. II. 151 *Aant.*
 STEENEN. *De Steenen Steenen*, is de gemeenste van alle Letterspelingen. II. 485. 486. (418.) Verklaaring derzelve. 486. 487. (418. 419.)
 STEENROTS, een *Drinken* aan de *Steenrotsen* toegeschreven. zie DRINKEN.
 STEIGEREN voor. *Iemand doen Steigeren*. III. 62. 63. (471. 472.)
 STELLEN *de Pypen*. zie PIJP.
 STELLEN *op de Wip*. zie WIP. PEN.
 STELLEN. *Zich Gelaten, Gelatig*. zie GELATEN.
 STELSEL. zie SEL. *Termin*.
 STEM. *Vernemen door de oogen*. II. 297.
 STEMMA. Lat. zie INSIGNE.
 STEMME. (MET LUIDER) zie NAAMVAL.
 STERFBAAR. zie REISBAAR.
 STERHALZIG. zie HALSTARRIG.
 STERLINKS. zie STAREN.
 STEROOGEN. zie HALSTARRIG.
 STEROPÉ, eene der *Pleiades*. III. 185. (519.) Ook genomen voor de geheele *Zevenstar*. 188. (521.)
 STERREFDAG, om de maat, voor STERFDAG. II. 83. *Aant.*
 STERREN. zie HALSTARRIG.
 STERREN onder de Goden gerekend. I. 26. (9.)
 STERREN. zie STAREN.
 STERREN. *Waarom gezegd in keer te staan*, om den midnacht uittedrukken. III. 38. *Aant.* kunnen eigenlijk niet gezegd worden te keeren. 38. *en* 39. *Aant.*
 STERRENDE OOGEN. zie HALSTARRIG.
 STERRIG. zie HALSTARRIG.
 STERRIGHEID. zie HALSTARRIG.
 STERVEN. *Imperfect*. Eertijds *Sturf, Storf* en *Sterf*, noit *Stierf*, gelijk tegenwoordig. II. 76. *en* 77. *en ald.* *Aant.* (243.)
 STERVENDE voor *Sterver* of *Sterveling*. III. 18. *Aant.*
 STERVER voor *Stervende*. III. 18. (458.) eigenlijk *iemand die gewoon is te Sterven*. 19 (458.) zie ook ER. *Termin*.
 STEUNSEL. zie SEL. *Termin*.

- STIEN voor *Steen*. zie LENEN.
- STIER. Wordt gegrepen by de *Hoornen*. zie VACHT.
- STIEREVACHT. zie VACHT.
- STIERF voor *Storf*. II. 76. (243.)
- STIJFHOOFDIG verschilt van *Hoofdstijf*. II. 169. (277.)
- STIJFSEL. zie SEL. *Termin*.
- STYGEN *te Wagen, te Koets*. I. 249. (110.)
- STIJL. (beknoptheid en bondigheid van) Een deugd in alle schriften, zo in rijm als onrijm. III. 51. (469.)
- STYVEN. *De wind Stijft krak op krak*. zie KRAK.
- STIJX. *Waarom Schrik en God der Goden* genoemd. I. 70. *Aant*.
- STILLIGHEID voor *Stilheid*. I. 58. (22) *en Aant*.
- STIMULARE. Lat. zie VERWANDELEN.
- STIPULARI. Lat. zie VERWANDELEN.
- STOF (*in 't*) heeft een eigenlyke, meer oneigenlyke beteekenissen. Vooral die van een vrywillige en allerdiepste verneedering, waarin 't grootste bewijs, dat men zich voor iemand ter *Aarde* of *in 't Stof werpt*, welke laatste uitdrukking nadrukkelyker is dan de eerste, III. 224. (536.) De uitdrukking *verneederen zich in 't Stof*, ten onrechte bedield. 225. (536.) Ook zegt men in die beteekenis, *kruipen in 't Stof, kruipen langs de Aarde, en kruipen in 't Stof langs de Aarde. In 't Stof kruipen, en langs de Aarde kruipen*, ook in andere beteekenissen onverschillig gebruikt, *ald. en Aant*. 226. (537.)
- STOÏSCHEN stelden twee beginselen, een *Werkend*, dat is *God*, een *Lydend*, dat is *de Stoffe*. I. 19. (7.)
- STOMMELEN. *Frequentat*. II. 471. (412.)
- STOOKERY. zie RY.
- STOP. Hier van 't verb. *Stoppelen*. I. 159. *Aant*.
- STOPPELEN. Verb. van *Stop*. I. 159. *Aant*.
- STOPWOORDEN om 't rijm te vinden, een groot misstal. Voorbeelden derzelven. I. 478. 479 (212.)
- STORREMWIND, om de maat voor STORMWIND. II. 83. *Aant*.
- STOTTEREN, dikwils *Stooten*. *Frequentat*. II. 472. (412.)

- STRAFFE, *ter Straffe vorderen*. I. 67. (26.)
- STRAND, *aan Strand op de zee*. zie ZEE.
- STRANDGEVOGELT. (TEELT VAN) zie TEELTE.
- STRANDSIBILLE, ook *Strandwaarzegster*, *Waterprofetin* en *Zeesibil* genoemd. III. 237. (541.)
- STRANDWAARZEGSTER. zie STRANDSIBILLE.
- STRANGULARE. Lat. zie VERWANDELEN.
- STRELEN. (en KWISPELEN) zie KWISPELSTAARTEN.
- STRENGELEN. zie HUWEN.
- ΣΤΠ'ΦΕΙΝ. Gr. zie VERWANDELEN.
- STRIDERINNE. zie IN. *Termin*.
- STRIJD. Hiervan *Stryden*, *Gstreden*. zie ZWYMEN.
- STRIJD. Waarom de Lacedemoners in het purper, en met kransen of kronen op het hoofd ten stryde trokken. II. 246. en 247. (310. en 311.)
- STRYDERIN. II. 306. (336.)
- STROBOSSCHEN, eertijds by de Romeinen voor Standaarden gebruikt. I. 443. (199.)
- STROOM. zie VAREN.
- STROOM, wordt niet onaartig gezegd de landen te *Schaven*. II. 106. (254.)
- STROOMGODINNEN, *Naiides* verkeerdelijk *Boomgodinnen* genoemd. I. 472. (209.)
- STROOMLIVEREI. zie LIVEREI.
- STROOPEN. Woord van de jacht, eigenlijk de huid afhalen. I. 135. en 136. (53. 54.)
- STROOT. zie STROT.
- STROT. zie LOT.
- STROT, STROOT en STROTE, is *Storte*. Men moet dus zeggen *ten* STROTE, niet *ten* STROTTE *uit*. II. 442. (397.)
- STROTE. zie STROT.
- STUCKELKIJN. I. 35. (12.)
- STUTSEL. zie SEL. *Termin*.
- STUURBOORD, de rechter zyde van 't Schip, dus genoemd, omdat de *Stuurman* altijd het *Stuur* aan die zyde heeft. III. 97. 98. (485.)
- SUBJUNCTIVUS, in plaats van denzelfden, met *dat* somtijds een *Infinitivus* gebruikt. II. 309. (337. 338.)
- SUBSTANTIVUM, een Werkwoord, van 't zelfde afkomende, houdt in het al of niet verdubbelen van den Medeklinker denzelfden voet als 't zelfde in 't Meervoud.

I. 156. *en volgg.* (62. 63.) vergeleken met 159. *Aant.*

SUCULAE. Lat. zie ZEILSTAR.

SUEHOR. Fr. T. zie SWEER.

SUIZEN. zie SOEZEN.

SULTAN, noemden de Ouden *Soudaan*. I. 281. (125.)

SULTANE, beter dan *Sultanin*. zie IN. *Termin*.

SULTANIN. zie SULTANE.

SUONERE. F.D. *Zoener* is *Verzoener*, Christus. III. 33. (464.)

SUPERLATIVUS, wat kracht het woordtjen *Aller* denzelven by zette. I. 202-204. (85-87.)

SUUS. Lat. Door ons ZIJN, HAAR en HUN uitgedrukt. II. 509. (431.)

SWAITHRA. Goth. zie SWEER.

SWEER, is *Schoonvader*, *Socer*, ook *Zwager*, *Behuuwdbroeder*, is een verkorting van *Zwager*, of *Zweger*; komt van *Wogan*, *nubere*. Al wie aanbehuuwd is, is *Zwager*, *Zwegher*, *Zweer*, Goth. *Swaithra*, A.S. *Sweor*, Fr. T. *Suehor*. I. 496. *Aant.*

SWEOR. A.S. zie SWEER.

T

T onnoodig gevoegd achter *Mynen*, *Zynen*, *Uwen* enz. als *Mynent wil* enz. en voor *Lijk* in *Ordentlijk* enz. voor *Ordenlijk* enz. zie WIL en ORDEN.

T. Over 't onderscheid tusschen D en T. zie ook HARD.

T. Haare scherpte. I. 87. (33.)

T. Voor of na deze Letter, verkort men HET kwalijk in T. II. 507. (429.)

T. overtollig ingelascht. II. 345. 352. (334. 357.)

T wordt niet afgekapt aan 't eind van een Deelwoord. I. 478. (211.)

'T voor *Het*. zie HET.

T. Waarom 't onderscheid tusschen deze Letter en D niet bemerkt wordt. I. 123. *en* 124. (47. 48.)

TD en DT. Sluitletters. zie D.

TAAL. De gemeenschap tusschen de meeste Talen grooter dan zy schijnt, en waaruit dezelve ontstaat. III. 365. (591. 592.)

- TAAL. De natuur der Verzen schikt zich naar haar. I. 418. (188.) 425. *Aant.*
 Echter niet alle woorden der Schrijfs- of Spreektaal bekwaam voor de Poëtische, *ald. Aant.* deze van die kennelijk onderscheiden. 428. *Aant.*
- TAAL. Heeft haar deel gehad van 's Lands beroerten. I. 153. (61.) die haar eerst we der herstelden, hebben de gedachten verwaarloosd, *ald.* (61.)
- TAAL. Onze, sedert een eeuw, merkelyk beschaafder en nauwkeuriger in uitdrukking geworden. III. 52. *Aant.*
- TAAL. De eigenlyke beteekenis van een woord in dezelfde Taal te ontdekken, uit de oorsprongelyke beteekenis van 't zaaklyk deel en hoe dezelve te kennen. III. 365. (592.)
- TAAL. In onze en de Spaansche beroerten veel veranderingen ingesloopen. II. 343. (353.)
- TAAL als vloeiende verbeeld, daarom gezegd door de ooren te worden gedronken. II. 294.
- TAAL (onze) ten tyde van ALVA in verwarring geraakt. I. 292. (130.)
- TAAL. (GRIEKSCHE) Haare kennis niet voldoende om de *Etymologie* der woorden te vinden. II. 255. (315.)
- TAAL. (LATIJNSCHE) Haare kennis niet voldoende om de *Etymologie* der woorden te vinden. II. 255. (315.)
- TAAL, (LATIJNSCHE) zo wel verbasterd als zuiver, een gemeene taal by alle volken. II. 254. (314.)
- TAAL, (NEDERDUITSCH) haare fraaiheid in 't veranderen van een of twee Letteren van 't zelfde woord. III. 346. (582.)
- TAAL (NEDERDUITSCH) kent in haar oorsprong geen *Declinatie*. III. 173. *Aant.*
- TAAL (NEDERDUITSCH) dezelfde als de Frankische. II. 585.
- TAAL (NEDERDUITSCH) voegt gaarne twee woorden van denzelfden klank by een. II. 484. (417.)
- TAAL (NEDERDUITSCH) van keurlyke en eigenlyke woorden voorzien. II. 106. (254.)
- TAAL. (FRANKISCHE) zie NEDERDUITSCH.
- TAALREGELS (welgestelde) door

de beste Schryvers gestaafd, kunnen door 't gebruik van spreken niet worden verzwakt. II. 350. (356.)

TAAS. Eng. zie TAS.

TACITUS, niet te vertalen ZWYGER. zie EIGENNAAM.

TACKLES. Eng. zie TAKEL.

TACKLING. Eng. zie TAKEL.

TACXKEN. I. 37. (12.)

TAFEL. Van *Tantalus*. zie TANTALUS.

TAFEL. zie BANKETTEREN.

TAFELEN. zie BANKETTEREN.

TAYGETE, eene der *Pleiades*. III. 186. (519.) genomen voor de geheele zevenstar. 189. (521.)

TAK. In 't Vrouwelyke geslacht gebruikt. II. 586. (237.)

TAKEL. *Takels* en *Touwen* dikwils te samen genoemd. III. 98. (485. 486.) *Takel* ook alleen. 99. (486.) is de *Schoot*, ook *Hoofdtouw*, ook een dun slag van *Touw* om 't goed uit het schip te hysen. Van *Takel*, *Takelen*, *Touwen* aanslaan.

Hiervan *Toetakelen*, het schip van *Touwwerk* voorzien. *Onttakelen*, 't staande en loopende wand van 't schip ligten. *Tackles*, Eng. *Scheepstouwen*, *Tackling*, Eng. *Toetakeling* van een schip. *Takeling*, alles wat tot uitrusting van een schip vereischt wordt. *Touw* en *Takel* byna 't zelfde als *Zeil* en *Treil*, *ald.* (486.)

Takelen en *Uittakelen*, een groot schip met een kleinder voortsleepen. Dit heet by anderen *Treilen*. 100. (486.)

TAKELLEN. zie TAKEL.

TAM. zie VERWANDELEN.

TAND. Het woord *Tuin* geen verkorting van het woord *Tanden*, doch deze niet kwalijk een *Tuin* genoemd. I. 111. (42.)

TANDEN. zie TANGER.

TANGER. Ook *Tenger* en *Tender*, altoos kwalijk voor TEDER. II. 533. (442.)

Tanger, malsch vleesch, *Tenger*, dun, rank. 534. (442.) *Tanger*, in oud en goed Duitsch *Kloek*, *Scherp*, *Bytend*, *Sterk*, *ald.* TEDER, Lat. *Tener*, Fr. *Tendre*.

Hiervan gemaakt *Tender*, *Tenger*, *Tanger* en *Tander*. 533-535. (441. 442.)

TANTALUS. *Disch* of *Tafel van Tantalus*, een spreekwoord by de Ouden. II. 545. (448.)

TARANTARA. zie TARANTARE.

TARANTARE, een woord uitgevonden om 't geluid des Trompets natebootzen, niet bekwaam daartoe, beter *Tarantara*, een woord van *Ennius* gevonden. *Taranteren* of *Tarent'ren*, ook van de Trompet gezegd. Woorden, meer geschikt voor Straatlidjes, dan voor een deftig Gedicht. III. 125. 126. (498.)

TARANTEREN. zie TARANTARE.

TARANT'REN. zie TARANTARE.

TAS. Fr. zie TAS.

TAS. *Acervus*, eertijds gemeener dan nu, niet bepaaldelijk een *Korenhoop*, waarvoor men zegt *Korentas*, *Hooitas*, 't zelfde als *Rook Hoois*. Dit woord ook by de Franschen gebruikt, *Blè en tas*, *Tas de cedevies* enz. Van een hoop Krijgsvolk gebruikt. By de Engelschen *Taas*. *In den Tas slaan*, is *in den Hoop*. *Tassen* opeenstapelen, vooral byeenschrapen van geld. *Tasch*, *Marsupium*, komt niet van *Tassen*, (zie dit woord) II. 67-74. en *Aant.* 69. en 74. (241-243.)

TASCH, *Marsupium*, WEITASSCHE, HERDERSTASSCHE, PATROONTASSCHE, niet afkomstig van 't verb. *Tassen*. TASSCHE, TESSCHE, eertijds een *Gordel*. Hiervan ons HALSDASCH, en overdrachtelijk 't Fr. *Tascher*, *Conari*. II. 74. *Aant.*

TASCHER. Fr. zie TASCH.

TASSEN op een stapelen. zie TAS.

TAUBLEIN. H.D. zie TUBILIN.

TAUJAN. Goth. zie TOUWEN.

TAW. Eng. zie TOUWEN.

TE. zie INFINITIVUS OBLIQUUS.

TE, fraai herhaald in *Verzen*. I. 63. (24.)

TE, uitgelaten voor een tweeden *Infinîtivus*. II. 62. (238. 239.)

TE *wagen*, *te koets ryden*, *stygen*. I. 249. (110.)

TEDER. zie TANGER.

TEEKEN. ('s KONINGS) *Scepter*. II. 229. (301.)

TEEKEN van afsnydingen. II. 541. 542. (446. 447.)

TEEKENEN der zinsnyding. I. 246. 268. II. 115. 305. en *volgg.* (108. 119. 257. 336. en *volgg.*

TEELT. zie TEELTE.

TEELTE of TEELT voor kin-

deren genomen, is eigenlijk *Vrucht, Gewin*, en strekt zich wijd uit. *Teelt van Strandgevogelt*. II. 162. (274.)

TEEN voor *Twigg*, in 't Manlijk geslacht gebruikt. II. 58. (237.)

TEEN. *Het zand niet raken met de Teenen*, fraai van een' loopenden gezegd. zie BEEN.

TEGEL. zie TEIL.

TE GELIJK. zie GELIJK.

TEGENWIND. zie VOORWIND.

TEIL. Een schotel van gebakken aarde, *testa, vas fictile*, denkelijk verkort van *Tegel*, gelijk *Peil* van *Pegel* enz. II. 109. en *Aant*. (256.)

TELGE. *Mineias Telgh*, zie MINYAS.

TELKONST, haar gebruik in het schikken der woorden. I. 195. 196. 197. (82. 83.)

TEMMEN. zie VERWANDELEN.

TEN. zie TER.

TEN *drempel*, beter dan DEN *drempel op- uit- intreden* enz. I. 229. 230. (100.)

TEN is *Tot den* of *Tot eenen*, Manl. en Onz. gelijk *Ter, Tot der*, Vrouwl. onderscheid daarin tusschen personen en zaken gemaakt, maar beide goed. III. 12. 13. (455.) *Ten raad verheven*, beter dan *Tot raad*, *ald.* 13.

TENDER. zie TANGER.

TENDRE. Fr. zie TANGER.

TENGER. zie TANGER.

TER. zie TEN.

TER. *Ter wederzyde*, niet *Ten wederzyde*, tusschen TER en TEN is 't zelfde onderscheid als tusschen DES of DEN en DER. Dus ook *Ter harte*. II. 157. 158. (273.)

TERDEN, GETERDEN voor TREDEN, GETREDEN. II. 103. (253.)

TERWENBROOD, niet *Terwe-Brood*, koppelwoord, samengesteld uit *Terwen*, Gen. van *Terwe* en *Brood*. II. 332. (348.)

TERWENMEEL, niet *Terwe-Meel*, koppelwoord, samengesteld uit *Terwen*, Gen. van *Terwe* en *Meel*. II. 332. (348.)

TERWIJL, waarvoor *Dewijl*. I. 28. (10.)

TER ZIELEN VAREN. III. 203. 204. (527. 528.)

TEUGEL. zie TOOM.

TH. Voor deze letters schreef VONDEL altijd T. II. 101. (252.)

THAN. Fr. D. zie DAN.
 THEELZALIG. zie ZALIG.
 THETIS WEIDE. I. 45. 46. (16. 17.)
 THYEN voor TIEN. II. 189. (287.)
 THUN. H.D. *Pleonosmus* der Neurenbergers in dit woord, als: *was thustu Thun? ick Thu schreiben*, ook by ons gevonden in *Doen*. III. 63. *Aant.* (s).
 TIJD. (TEGENWOORDIGE) In denzelven lang gebeurde zaken verhaald, en fraaiheid hiervan. II. 50. (234.)
 TIJD (TEGENWOORDIGE) der *Aant.* Wyze, heeft den 2den en 3den Persoon van 't Enkelvoud in T.I. 81. (31.) 93. *Aant.*
 TIJD. (VOORLEDEN) Wanneer 't voorzetsel *Ge* niet aanneemt. zie WERKWOORD.
 TIJD, (VOORLEDEN) kwalijk voor den tegenwoordigen gebruikt. I. 235. (103.)
 TIJD (VOORLEDEN) heeft wel den 2den, maar niet den 3den Persoon van 't Enkelvoud in T.I. 93. *Aant.*
 TIJD. (VOORLEDEN) zie VOORLEDEN.
 TIJD. *Handvol Tijds.* zie HANDVOL.
 TIJD, zo wel Vrouwlijk als Manlijk. I. 254. 255. (113.)
 TIJD. (metter) Oude *Abl.* voor *met de Tijd*. I. 382. (149.)
 TYDEN. zie VOORLEDEN.
 TYDING, door wegwerping der D *Tijng*. I. 87. *Aant.*
 TIJDVOEGING der Werkwoorden nog niet bescheidenlijk genoeg behandeld. I. 277. (123.)
 TYEN. zie VOORLEDEN.
 TYGEN. zie VOORLEDEN.
 TIJNG voor *Tyding*. I. 87. *Aant.*
 TIKKEN. zie TIKKELEN.
 TIKKELEN, een Jongensspel, is gedurig TIKKEN, zeer na vermaagschapt met TIKKEN. II. 470. (411.)
 TINNEN is van *Tin*. II. 331. (348.)
 TIRANNIN. zie IN. *Termin.*
 TISSCHE. zie TASCH.
 TJE en TJEN, hedendaagsche uitgang der verkleinde Naamwoorden, niet zo fraai als *Ken*. I. 37. (13.) is eigenlijk *Je, Jen*, komende 'er *T* om de welluidenheid by, *ald.* (13.)
 TJEN. zie TJE.
 TODA. Fr. D. zie LEBENDE.
 TOE. zie TOEVEN.

TOE. zie AANKWISPELEN.

TOEBIEDEN. zie TOEVEN.

TOEF DOEN. zie TOEVEN.

TOEFDRAANK. zie TOEVEN.

TOEFZAAM. zie TOEVEN.

TOEGESTAAN. zie ABL. ABS.

TOEHUIKEN. zie NEËRHURKEN.

TOEJUICHEN. zie AANKWISPELEN.

TOEKIKKEN. zie AANKWISPELEN.

TOELACHEN. zie AANKWISPELEN.

TOELAKKEN. zie LAK.

TOETAKELEN. zie TAKEL.

TOETSISSEN. zie SISSEN.

TOEVELIJK. zie TOEVEN.

TOEVEN. *Onthalen*, waarvan het oude *Toevelijk* en *Toefsaam*, *tractabilis*, en 't *Vrouwelyke Toef doen*, *Onthalen*, niet alleen met spijs maar ook met andere zaken, dat is met dezelve voorzien. II. 411. (383.) Meest gebruikt van een onthaal *van spijs* en *drank*. 412. (383.) en 413. (384.) *Keel* en *buik Toeven*, zonderlinge spreekwijs. 414. (384.) *Toefdrank*, dat is, waar men iemand mede *Toeft*. 415. (384.) *Toeven*, dubbelzinnig gebruikt. 416. (384.) *Toeven* en *Spyze* vergeestelijkt, *ald.* De oorsprong schijnt niet genomen voor *iemand doen Toeven*, beter van *Toeven*, dat is *Vleien*. *Toeven* en *Troetelen* samengevoegd. 417. (385.) van allerlei *Lijfsvermaak* gebruikt, *ald.* en 418. (385.) *kwelijk Getoefd*, slecht behandeld, 419. (385.) *Toeven*, *Toedrinken*, *Toebrengen*, anders *Toebieden* genoemd. Soms is *Toeven*, *Toereiken*, *Toesteken*, *Toeschikken*, *Toeduwen*. *Toefsaam*, *Toegevend*, *ald.* Is een onbepaald Werkwoord gemaakt van TOE, eertijds ook *Tou* en *Touwe*, waarvan *Touwen* voor *Slaan*, waarvoor men vindt *Toeven* of *Touven*. *Touw*, toegedraaide *Hennip*. 419-422. *Aant.* (385. 386.)

TOKKELEN, gedurig *Aanraken*. *Frequentat.* van TOKKEN, *Aanraken*, zeer na vermaagschap met TIKKEN. II. 470. (411.)

TOKKEN. zie TOKKELEN.

TOL. *Trochus*, van 't verb *Tollen*. I. 159. *Aant.*

TOLLEN. Verb. van *Tol*. I. 159. *Aant.*

TON, *Tina*. Hier van 't verb. *Tonnen*, in *Tinam infundere*. I. 159. *Aant.*

TONDER. Dit woord dikwils by overdracht of gelykenis in beschryvingen van Liefde gebruikt. I. 130. *en* 131. (51. 52.)
 TONG. *Blad der TONGE*. zie BLAD.
 TONG *en Keel verdrinken zich in wijn*. zie VERDRINKEN.
 TONG. Geweer der Vrouwen, *Ulysses* bekwaamheid met het zelve. III. 176. (515.)
 TONGEBLAD. zie BLAD.
 TONGIG. zie IG. *Termin*.
 TONGSLAG der Ouden veel zachter dan de onze I. 123. (47.) hierdoor kunnen weinigen 't onderscheid tusschen D en T merken, *ald.* (48.)
 TONGSLAG der Ouden veel zachter dan de onze. II. 77. (243.)
 TONNEN. Verb. *in Tinam infundere*, van *Ton*, *Tina*. I. 159. *Aant*.
 TOOM en TEUGEL, 't zelfde. I. 249. (110.) *den Toom of Teugel mennen*, niet goed gezegd. (50. *en volgg.* (110. 111.)
 TOONBANK, 't zelfde als *Hoek- en Winkelbank*. zie WINKEL.
 TOONEELSPLEN. Fransche niet nut op onzen Schouwburg te brengen. I. 146. (17.)
 TOONEN. zie DIGMA.
 TOONEN DER VAARZEN. te schikken naar de verhevenheid der zaken. I. 73. 74. 75. 336. 337. 338. 339. (29. 149. 150.) altijd wel in acht te nemen. 333. 334. 335. (147.) Klimmende *Toonen*. 49. 50. 280. (19. 125.) Gelyke *Toonen* meermaal herhaald. 340. 341. 342. (151. 152.)
 TOONSEL. zie DIGMA.
 TOOVERES. De *Schikgodinnen* geen *Tooveressen*. I. 367. (163.)
 TOOVERY. zie RY.
 TOOVERY. De Ouden zeiden ook *Tooverny*. I. 238. (104.) II. 261. (319.)
 TOOVERY, geächt voornamelijk door *Leezen* of *Zingen* van verzen te geschieden. zie BELEEZEN. Verb.
 TOOVERIN. zie IN. *Termin*.
 TOOVERNY. zie TOOVERY.
 TOOVERNY. zie RY.
 TOOVERTAAL. *Zyne ooren te week leggen in TOOVERTAAL*. II. 294.
 TOPHUNEN. zie ΤΟΥΦΙ'Α.
 TORS. zie TROS.
 TORSE. zie ORS.

TOU. zie TOEVEN.
 TOYΦI' A. Gr. Zijn *Toppen*, *Toppetten*, ook *Tophunen* genoemd. II. 249. *Aant.*
 TOUVEN. zie TOEVEN.
 TOUW. zie TAKEL.
 TOUW. zie TOEVEN.
 TOUW. zie TOUWEN.
 TOUWE is *Toe*. II. 373. *Aant.* (n) 421. *Aant.*
 TOUWE. zie TOEVEN.
 TOUWEN. zie TOEVEN.
 TOUWEN. 1.) *Slaan*, waarvan *Aftouwen*, iemand *Afrossen*, overdrachtelijk. 2.) *Weeven*, hiervan echter niet *Weeftouw*. 3.) *Drukken*, 't zelfde als *Douwen*. 4.) *Bereiden*, *zacht* en *week maken*. 5.) *Leder-* of *Leertouwen*. De beteekenis van *Slaan* waarschynelijk van *Touw*, *funis restis*. *Taujan*, Goth. *facere*, waarvan denkelijk 't N.D. *Doen*. *Taw*, Eng. *parare*, *te Tawleather*, N.D. *Touwen*, *Leertouwen*. I. 282-284. (125-127.) *en ald.* *Aant.* 285. II. 421. 422. *Aant.*
 TRAAG. *Wie Traag loopt voor Trager*. III. 49. (469.)
 TRAAN. *Zee van Tranen*. zie ZEE.
 TRAAN. *De oogen verdrinken in Tranen*. zie VERDRINKEN.
 TRABANT. H.D. zie VERWANDELEN.
 TRABEN. H.D. zie VERWANDELEN.
 TRAGEAER. Zw. zie BAAR.
 TRAIL. Eng. zie TREIL.
 TRAIL. (TO) Eng. zie TREIL.
 TRANEN, niet kwalijk by *Zweet* vergeleken. II. 65. (240.)
 TRANEN, den Goden niet toeteschryven. I. 357. 358. (157. 158.)
 TRANENVLOED *verdrinkt de wangen*. zie VERDRINKEN.
 TRANT. zie TRANTSELEN.
 TRANT der Verzen. I. 395-401. (175-178.) Te schikken naar de zaken. 336-340. (149. 150.) Heeft zekere regelen. 114-116. (186. 187.) De twee voornaamste *Tranten*. 404-406. (180. 181.) Gebrekkige *Trant*. 409. 410. (183.)
 TRANTEN. zie TRANTSELEN.
 TRANTJE. zie TRANTSELEN.
 TRANTSELEN, nu DRENTELEN, *Frequentat.* van 't verouderde TRANTEN, van TRANT, by voorbeeld, *Trant der verzen*, eigenlijk de *Gang* of *Voord-*

gang derzelve, waarvan TRANTJE, om een *Trantje gaan*. II. 469. (411.)
 TRAPPELEN. zie TRAPPEN.
 TRAPPEN verschilt van TRAPPELEN. *Frequentat.* II. 468. (410.) beteekenende een gedurig *Trappen*. 470. (411.)
 TRED. Meerv. *Treden*, komt van 't verb. *Treden*. I. 158. (63.)
 TREDEN *met de voet*. zie VOET.
 TREDEN. Verb. niet van *Tred*. Maar *Tred* van *Treden*. I. 158. (63.)
 TREDEN. *Trad*, niet *Treedde*. I. 451. (202.)
 TREDEN, door letterverzetting TERDEN. II. 103. (253.)
 TREFFEN, *Trof*, *Getroffen*, niet *Trefte*, *Getreft*, hoewel dit ook wordt gevonden. II. 462. 463. (407.)
 TREIL. (ZEIL EN) zie TAKEL.
 TREIL, zelden gevonden zonder *Zeil*, *de mast met Zeil en Treil*, dat is *met Zeilen en Touwen*. *Verkoop en een schuit met seil en treil*, dar is, *zo als zy rijdt en zeilt*. *Treil*, een lijn, daar men een schuit of schip mede voorttrekt, hiervan *Treilen*, 't schip met een touw sleepen, *to Trail*, in 't Eng. by ons *Treilen* in gebruik van alles, dat langs den grond sleept, by ons alleen in de Zeevaart, en van de Engelschen ontleend. III. 106. 107. (489. 490.)
 TREILEN. zie TREIL.
 TREKKEN *iemand ter lange vaart*. zie ZIEL.
 TRIOMFEREN *Zegestaatsien*. Zonderlinge uitdrukking en aanmerking daar over. III. 396. 397. (607. 608.)
 TRIPPELEN. *Frequentat.* van TRIPPEN. II. 470. (411.)
 TRIPPEN. zie TRIPPELEN.
 TRITON. (*de blaauwe*) I. 47. (18.)
 TRITS, een *Drietal*. III. 10. (454.) Het *Drietal* wordt ook een *Klaverblad* genoemd, vooral een *Drietal* van *Dronken* of *Glazen*. 11. (454. 455.)
 TROETELLEN en TOEVEN samengevoegd. zie TOEVEN.
 TROJANIN. zie BODIN.
 TROMMEL. zie O.
 TROMMELEN. *Frequentat.* II. 411. (412.)
 TROMP. zie TROMPEN.
 TROMP. zie TROMPET.
 TROMPE. zie TROMPEN.

TROMPEN. Echt Naamwoord voor *Trompetten*, Basterdw. van *Tromp*, een verouderd woord voor *Trompet*. III. 124. (497.) *Tromp* naam ziende op de gedaante van het tuig. 126. (499.) *Trompe* een *Jagthoorn* tot onderscheiding van *Trompet*. *Trompe* de snuit van een Olifant, ook de loop van allerlei schietgeweer, *ald.* (499.) zie ook TROMPETTEN.

TROMPET. zie TROMPEN.

TROMPET, verbasterd van TROMP. II. 265. (321.)

TROMPETTEN van *Trompet*, een verbasterd woord of een Duitsch woord met een basterd uitgang, gelijk de Werkwoorden in EREN als *Redeneren* enz. Hoe deze woorden te onderkennen van de echte Nederduitsche. Dusdanige Basterdwoorden, *Trompetten*, *Redeneren*, *Banketteren*, echte Nederduitsche vormen, *Trompen*, *Redenen*, *Banken*; *participia*, *Getrompt*, *Geredend*, *Gebankt*, van *Tromp*, *Reden*, *Bank*. III. 123-128. (497-500.) zie ook TROMPEN.

TROOSTBARICH. zie IG. *Termin*.

TROS voor *Tors*. III. 159.(512.)

TROTS TE MOEDE. zie MOEDE. (TE)

TROTSEN voor *Trotseren*. III. 129. *Aant.*

TROTSEREN. zie TROTSEN.

TROUW. Het samenvoegen der handen, eene plegtigheid, noit by denzelven overgeslagen, en de Rechterhand een zinnebeeld van den *Trouw*. II. 33. (228.)

TROUWANT. zie VERWANDELEN.

TROUWeloos en TROUWLOOS onverschillig geschreven. II. 260. (318.)

TROUWEN HAND en RECHTERHAND. zie HAND.

TROUWEN *een last*, oneigenlijk voor *een lastige Vrouw*. *Zijn haat Trouwen*, en *zijn liefde verliezen*, spreekw. hier mede gemeenschap hebbende. II. 364. 365. (363.)

TROUWEN. zie HUWEN.

TROUWEN, *een Zaak*, *Zyde*, *Party* enz. is overdrachtelijk zich geheel en al aan dezelve overgeven. III. 71. (475.) Dit ook eigenlijk gebruikt, dat is voor *zijn Trouw geven*. 72. (475.) en *ald.* *Aant.* anders, doch in geen verschillenden zin. 73. (476.) Of *ie-*

mand, iemands hand Trouwen enz. uit de gemeene taal zonder voorbeeld der Ouden genomen zijn? 73. *Aant.*

TROUWGODIN. Het Latijnsche *Juno pronuba* dus te vertalen. II. 184. (284.)

TROUWLOOS. zie TROUWELOOS.

TROUWRING. *Annulus pronubus*. Wat eigenlijk zy. II. 184. (284.)

TS voor *Des*. III. 169. *Aant.*

TSISSEN. zie SISSEN.

TUBILIN, Fr. D. *Taublein*, H.D. *Pullus columbae*. I. 38. (13.)

TUIN. zie WARMOES.

TUIN, niet de *Hof*, maar de *Heining* die den *Hof* afsluit. I. 109. (42.) alles wat binnen zekere palen besloten is kan dus overdrachtelijk worden genoemd. 110. (42.) geen verkorting van 't woord *Tand*, doch de *Tanden* niet kwalijk een *Tuin* genoemd. 111. (42.) bestaat niet maar uit staken. *Ibid.* (42.) is altijd laag. 112. *Aant.* Hiervan de *Hollandsche Tuin*, *Tuinwerk* aan kribben in rivieren. *Tuinen*, dat is *Tuinen* of *Teenen vlechten*. Onderscheid tusschen *Tuin*, *Hegge*, *Schutting*, *Muur*, *ald.* Ook den *mantel op of over den Tuin hangen*, *iemand om den Tuin leiden*, *voeren*. Een havik op den *Tuin* verspieden. *Ibid.* en 113. *Aant.* zie ook WATERTUIN.

TUINEN, Werkwoord, is *Tuinen*, *Teenen vlechten*. I. 112. *Aant.*

TUINMOES. zie WARMOES.

TUINWERK. zie TUIN.

TUISSCHER. zie ER. *Termin.*

TUITEN. *Groene* der *Zeenimfen*. I. 44. (16.)

TUSSCHENRIJM zou OVIDIUS denkelijk hebben behaagd. III. 82. (479.)

TUSSCHENRIJM, van zekere Eigennamen niet onaangenaam. III. 79. 80. (478.)

By sommigen ook in andere woorden smaak hierin gevonden, *ald.*

TUSSCHENRIJM heeft niet veel fraaiheids in, schijnt echter gezocht. I. 258. (114.)

Voorbeelden van 't zelve, *ald.* en 259. (114. 115.) Waarschijnlijk meest door onachtzaamheid gebruikt, kan echter fraai gebruikt worden. 259. en 260. *Aant.*

TUSSCHENWERPSEL. zie SEL. *Termin*.
 TWEE in *Twie* veranderd. zie LENEN.
 TWEE bijzondere naamvallen kunnen niet bestaan in één woord. II. 428. (389.)
 TWEE woorden van gelyken klank. II. 484. (417.)
 TWEE eerste beginselen volgens de *Stoïci*. I. 17. (7.)
 TWEDE Persoon voor den derden. III. 235. (540.)
 TWEDE Persoon van het *imperfect*. Meerv. I. 164. 165. (217. 218.)
 TWY, beteekent *Waarom*. I. 23. *Aant*. (g.)
 TWYFELAAR, niet die dadelijk *Twyfelt*, maar gewoon is te *Twyfelen*. III. 19. (458.)
 TWIST by een *Vuur* vergeleken. II. 311. (339.)
 TWISTEND. zie LEEVEND.
 TWISTIG. zie LEEVEND.

U.

U en L worden dikwils verwisseld. I. 281. 282. (125.)
 U en L verwisseld. I. 281. (125.) III. 104. (488.)
 UA. Fr. D. zie OE.
 UE voor *Eu*. zie EU.
 UIT. zie VERWANDELEN.
 UIT. zie LETTERGREEP.
 UIT. *Absolute* gebruikt om den oorsprong van iets te kennen te geven. Zo ook *Ab*, by de Latynen; baart dikwils dubbelzinnigheid. I. 255. *en* 256. (113.)
 UITDRUKKING, die verwarring van denkbeelden kan veroorzaken. III. 293-296. (562-564.)
 UITDRUKKING, onduidelyke. III. 84. (480.)
 UITDRUKKINGEN. Voorbeelden van eenige verkeerde, by Schryvers voorkomende. II. 445-451. (398-401.)
 UITEN. zie VERWANDELEN.
 UITEREN. zie VERWANDELEN.
 UITGANG, in *aar*. II. 265. (321.) III. 19. (458.)
 UITGANG, in *aard*. III. 366. (592.)
 UITGANG, in *achtig*. II. 149. 150. (270.)

UITGANG, in *baar*. II. 520. 521. (435. 436.) III. 373. 374. 375. (595. 596.)
 UITGANG, in *d*. I. 37-78. *en vervolg.* (31-36.)
 UITGANG, in *dy*, basterd. II. 265. (321.)
 UITGANG, in *dom*. II. 448. 449. (417. 418.)
 UITGANG, in *dt*. I. 77. *en vervolg.* (31-36.)
 UITGANG, in *é*, in Grieksche Namen. II. 165. (272.)
 UITGANG, in *eeren*, basterd. I. 418. (188.) II. 265. (321.) III. 123. 130. (497. 500.)
 UITGANG, in *ei*, basterd. II. 259. 260. 265. 275. (318. 321. 327.)
 UITGANG, in *elen*. II. 468. 472. (411. 412.) III. 361. (590.)
 UITGANG, in *en*. I. 27. (10.) II. 213. 214-331. 377. 378. *en* 541. (292. 293. 348. 367. 368. 446.)
 UITGANG, in *er*, *Nominativus*. II. 473. (413.) III. 19. (458.)
 UITGANG, in *er*, *Genitivus*. II. 345. (354.)
 UITGANG, in *eren*. II. 472. 473. (412. 413.)
 UITGANG, in *et*, tweede Persoon van het *imperfect*. Meervoud. I. 464-466. (207-208.)
 UITGANG, in *et*, basterd. II. 565. (321.)
 UITGANG, in *etten*, basterd. III. 123. (497.)
 UITGANG, in *heid*. I. 57. 90. (22. 35.)
 UITGANG, in *ia*, in Vrouwennamen. III. 134. (501.)
 UITGANG, in *ie*. II. 153. (271.)
 UITGANG, in *ieven*. II. 321. (344.)
 UITGANG, in *ig*. I. 57. 265. (22. 118.) III. 312. (571.)
 UITGANG, in *y*, altijd lang. I. 238. (104.) II. 260. 261. *en vervolg.* (318. 319-321.)
 UITGANG, in *ye*. III. 135. (501.)
 UITGANG, in *in*. II. 305. (336.) III. 306. (568.)
 UITGANG, in *ing*, is kort. II. 261. (319.)
 UITGANG, in *is*, is kort. II. 261. (319.)
 UITGANG, in *iús*. III. 135-137. (501. 502.)
 UITGANG, in *ke*, *ken*. I. 35. 36. (12. 13.)
 UITGANG, in *kin*, *kijn*. I. 36. (12.)
 UITGANG, in *lijn*. I. 38. (13.)
 UITGANG, in *loos*. I. 17. 18.

- (6. 7.) II. 147. 521. *en Aant.* (269. 435.)
 UITGANG, in *ny*. I. 237. 238. (104.) II. 261. (319.)
 UITGANG, in *ooven*. II. 323. (344.)
 UITGANG, in *rei*, basterd. II. 259. 265. 274. 275. (318. 321. 327.)
 UITGANG, in *ry*. II. 259-261. (318. 319.)
 UITGANG, in *saam of zaam*. I. 353. 354. (157.) *en Aant.* III. 374. (596.)
 UITGANG, in *schap*. I. 319. (140.)
 UITGANG, in *sel*. II. 471-473. (412. 413.)
 UITGANG, in *sem*. II. 395. 396. (375.)
 UITGANG, in *t*. I. 77-92. (31- 36.)
 UITGANG, in *tje, tjen*. I. 37. (13.)
 UITGANG, in *uiven*. II. 323. (344.)
 UITGANG, in *ulare*. (Lat.) III. 360. 361. 362. (589. 590.)
 UITGANG, in der Rijmwoorden. III. 387. *en vervolg.* (603.)
 UITGEHOOLD, niet zo goed als *Uitgehoold*. I. 155. 156. 157. (62.)
 UITGEHOOLD, beter dan *Uitgehold*. I. 155. 156. 157. (62.)
 UITGEHOOLD, niet *Uitgehold* te schryven. III. 249. (546.)
 UITGEKRETEN *oogen*. zie UITSCHREIEN.
 UITHOLEN, beter dan *Uithollen*. I. 156. 157. (62.)
 UITHOLLEN, niet zo goed als *Uitholen*. I. 156. 157. (62. 63.)
 UITLATING of *Ellipsis*, zeergemeen, en heeft hare bevalligheid. III. 162. 163. (513.)
 UITLATING van een noodzakelijk woordtjen, zelfs by onze beste Dichters. I. 244. (107.) 248. (109.)
 UITRAGEN. Verb. van *Rag of Rage*. I. 158. (63.)
 UITREKKING *der woorden*. I. 58. 59. (22.) II. 84. (216. 247.) III. 156. 157. (511.)
 UITSCHREIEN. *Zijn oogen en hart*, krachtige uitdrukking. *Oogen Uitschreien*, *Uitgekreten oogen*, *zich blind Schreien*, komen meermaal voor. *Zijn hart Uitschreien*, eigenlijk *zich dood Schreien*, wordt oneigenlijk genomen. *Zijn bloed Uitschreien*. II. 465. (408. 409.) *en Aant.*

UITSPANNEN, *Uitzetten*, doen *Zwellen*. I. 127. (49.)
 UITSPOUWEN, *den kus*. zie Kus.
 UITSPRAAK is geen richtsnoer der spelling. I. 86. 87. 175. 176. (33. 71.)
 UITSTELLEN. I. 309. 310. (137. 138.)
 UITSTORTEN, wordt van gebeden gezegd. II. 294.
 UITTAKELN. zie TAKEL.
 UIT TREDEN *ten*, beter dan *den Drempel*. I. 229. 230. (100.)
 UITVAART (D') BYWOONEN, dat is met den *Lyke* gaan, het *Lijk* geleiden. II. 16. (220.)
 UIT WANDELEN VAREN. zie VERWANDELEN.
 UIT WANDELEN RYDEN. zie VERWANDELEN.
 UITWERKING VAN 'T WEÉR I. 39. (14.)
 UIT WISSCHEN *uit*, niet *in*. III. 216. (532.)
 UIVÉN. De Werkwoorden van dezen uitgang hebben *Oof*, *Oven*, als *Snuiven*, *Snoof*, *Gesnoven*. II. 323. (344.)
 ULARE. zie VERWANDELEN.
 ULYSSES was vaardig met de tong, 't geweer der Vrouwen. III. 176. (515.) echter ook dapper, *ald*.
 ULULARE. zie VERWANDELEN.
 UMB. H.D. zie VERWANDELEN.
 UMBELN. Oud en H.D. zie VERWANDELEN.
 UUR, nu Onzydig; eertijds *de Uure* Vrouwl. I. 123. (48.)
 UURE (de) eertijds; nu *het Uur*. I. 123. (48.)
 UW VADER, MOEDER enz. II. 491. (420.)
 UW HEERLIJK BEDRIJF, EN SUFFEND GEMOED. I. 432. 433. (192. 193.)
 UWE BYWIJF. I. 430. (191.)

V.

V.B.F. en P. dikwils verwisseld. III. 47. 48. (468.)
 V op T volgende, krijgt wel iets van, doch niet al de scherpte der F, en dus die niet in F te veranderen. I. 457. (204.)
 V en W verwisseld. III. 345. (582.)
 VAAG, bloem of bloeikracht. I.

468-471. (209. 210.) *des leevens, der jaren*. 471. *Aant.* Eigenlijk een woord van gemest land in gebruik. *De Vaag is nog in 't land, het is nog in de Vaag; de Vaag is 'er uit;* elders *Gunst* genoemd. *Vaagrecht*, anders *Mestreebt*, wat zy. 472. *Aant.* *Zomervagen*, 't land braak laten liggen. 473. *Aant.* *Vang* voor *Vaag*. 474. *Aant.*

VAAGRECHT. zie VAAG.

VAANDEL is *Vendel*. III. 345. (582.)

VAARS. Vaarzen zijn geschikt naar de natuur der, taal. I. 418. (188.) echter zijn 'er woorden die in dezelve niet vlyen, *ald. Aant.* Scanderen, derzelven. Wat zy enz. 421. *Aant.* Naauw verband tusschen het Werktuiglyke en Poëtische derzelven. 426. *Aant.*

VAARS. Of in de Nederduitsche zesvoetige Vaarzen een rust noodig zy enz. zie RUST.

VAARS. Wat *Maat, Rust, Snede, Trant* in het zelve is. zie op die woorden.

Onaangename by onze beste Dichters. Waarvan spruiten. I. 406. 407. (181. 182.) De zesde greep van 't zelve moet een woord van nadruk zijn. 414. (186.)

VAART. zie VAREN.

VAART. (Varen zijn) zie ZIEL.

VAART. (Trekken ter langer) zie ZIEL.

VAART DER ZEE. zie VAREN.

VAARTZALIG. zie ZALIG.

VAARWATER. (liggen, zitten dwars in iemands) zie ZOG.

VACHT. Eigenlijk de dracht van *Schape*, onderscheiden van *Wol*, is 't *Vel* of *Vlies*, waarvan *gouden Vacht* en *gouden Vlies*. *Vacht*, Lat. *Vellus*, eigenlyker *Globus, Coagmentum Lanae*. *Vacht* en *Vlies* onderscheiden van *Vel*. *Gouden* of *gulden Vel* voor *Vacht* of *Vlies*, wordt niet gevonden. *Schapenvel* en *Schapenvacht* niet het zelfde. De *Huid* van een *Stier* of *Rund* verkeerdelyk een *Vacht*, en dus *Stiere-* of *Rundervacht* genoemd. *Iemand by zijn Vacht krygen*, overdrachtelyke spreekwijs. Een *Stier* wordt gegrepen by de *Hoornen*, een *Paard* by den *Neus*, een *Varken* by de *Borstels*, een *Schaap* by de

- Vacht*, dat is by de *Wol*. II. 287-289. (332. 333.) De *Wol* van een *Schaap* geschoren, somtijds wel een *VACHT*, doch byna altijd een *VLIES*, ook wel een *VLUIS Wol* genoemd. 288. *Aant*.
- VADER. zie VERWANDELEN.
- VADER. Had eertijds in *Genitivo, des Vader*, niet *Vaders*. II. 194. en 199. *Aant*.
- VADERIN. zie IN. *Termin*.
- VAËR voor *Vader* heeft *VONDEL* niet gestoten. I. 124. (48.)
- VAËRKIJN. I. 35. (12.)
- VAGABOND. zie VERSCHOOIEN.
- VALERE. Lat. zie GEZOND.
- VALK zie JAGT.
- VALKENIER. Wat *Vliegen* by een Vorst van een *Valkenier* gezegd, beteekene, zie JAGT.
- VALLEN. zie SNEEVEN.
- VALLEN OP ZIJN PLAT. II. 67. (241.)
- VALSCH (*ô*) van *rade* afgekeurd, moest zijn *ô Valsche*, gelijk *gy Valsche van rade*. I. 183. (14.)
- VAN voor DAARVAN. zie VOORZETSEL.
- VAN. Fraai herhaald in verzen. I. 64. (24.)
- VAN en VOOR. (VEILIG) I. 48. (19.)
- VAN regeert een *Ablativus*. I. 382. (165.) Wordt niet wel door 't koppelwoord *En* aan een *Genitivus* gehecht. 383. (170.) *Mijns, Mynen* enz. Poëtischer dan van de *Myne* enz. *ald.* (170.)
- VAN AF AAN. zie INFINITIVUS OBLIQUUS.
- VAN DAAN. zie DAAN.
- VAN DAAR moet men zeggen, niet *Daarvandaan*. I. 168-172. (68. 69.)
- VAN DANEN. zie DAAN.
- VANG. zie VAAG.
- VAN HIER moet men zeggen, niet *Hiervandaan*. I. 168-172. (68. 69.)
- VAN WAAR moet men zeggen, niet *Waarvandaan*. I. 168-172. (68. 69.)
- VAN WANEN. zie WAAN.
- VAN ZIJN LEEVEN. zie LEEVEN.
- VAPULARE. Lat. zie VERWANDELEN.
- VAREN, door *Gevaren*. I. 104. (40.)
- VAREN, met *Gevaar*, Letterspeeling. I. 105. (40.)
- VAREN, *dwars voor den boeg*. zie ZOG.
- VAREN, *in iemands Zog*. III. 17. 18. (457.)

VAREN *in het Zog.* zie ZOG.

VAREN *op Wagens.* zie VAREN.

VAREN *ten Hemel.* zie VAREN.

VAREN *ter Zielen.* zie ZIEL.

VAREN *ten langen levene.* zie ZIEL.

VAREN *uit wandelen.* zie VAREN.

VAREN *zijn Vaart.* zie ZIEL.

VAREN. Dikwils toegeschreven aan *Stroomen* en *Zee*. III. 373. (595.) *Vaart der Zee*, de *beweging* of *leevendigheid* van 't water nog in een anderen zin gebruikt, *ald.*

VAREN is *Reizen*; in *komen Varen* is *komen* overtollig. Wordt zo voor reizen met een Paard of Rytuig, als met een Vaartuig gebruikt: hiervan *Varen op wagenen*, (doch men vindt ook *Ryden op schepen*) *ten hemel*, *ter helle Varen*, *in een huis Varen*, *uit wandelen*, *uit speelen Varen*, nu *speelen Varen*. Van *Varen* komt VAART, *iter*. Waarvan nog *Bedevaart*, *Dagvaart*, *Heirvaart*, *Kruisvaart*. *Varen* wordt gezegd van alles wat beweegbaar is. Hiervan *Varende have*, dat is *Roerende goederen*. II. 159-162. *en ald. Aant.* (273. 274.)

VARENDE HAVE. zie VAREN.

VARKEN wordt gegrepen by de *Borstels*. zie VACHT.

VAST. zie VERWANDELEN.

VASTHOUDENHEID. Wat zy, en zinnebeeldig afgebeeld. II. 361. (362.)

VAST TE MOEDE. zie MOEDE. (TE)

VAT. Komt van 't verb. *Vatten*. I. 159. *en* 160. is van eene zeer ruime beteekenis. 160. Van *Vat* het verb. *Vaten*. *Ibid.* *en* 161. (63. 64.)

VATEN. Verb. komt van *Vat*, *Vaten*. Dit woord met *Vatten* verward. I. 159. *en volg.* (63. 64.)

VATTEN. Verb. komt niet van *Vat*, maar *Vat* van *Vatten*; *Vatten* met *Vaten* verward. I. 159. *en volg.* (63. 64.)

VATTEN OM DEN HALS. zie OMHELZEN.

VECHTNIMFEN. *Groene Oogen* en *groen Hair* haar toegeschreven. I. 45. (16.)

VEDERJAGT. zie JAGT.

VEDERSPEL. zie JAGT.

VEE van *Neptunus*. I. 45. (17.)

VEE. (GROEN) De *Visschen* dus te recht genoemd. I. 47. (18.)

VEEHOEDER van *Neptunus*. I. 45. (17.)

- VEEL *noten op zijn zang hebben*. I. 372. (165.)
- VEELVOETVISCH, *Polypus*. Hoedanigheid van denzelven. II. 36. (229.)
- VEERDE, *siere Veerde vliên* enz. is *zijn weg vliên*. II. 385. (371.)
- VEERTJE. zie PEN.
- VEILE. zie KLIMOP.
- VEILIG *van* en *voor* met elkaar verwisseld. I. 48. (19.)
- VEINZEN. Zeer wel by *zich gelaten* gevoegd. II. 539. (445.)
- VEL. zie VACHT.
- VEL en LEDER, beide door *Corium* uitgedrukt. I. 285. (126.)
- VELD *der Baaren, der Zee, Neptunis Veld*. I. 45. (17.)
- VELD. *Blaauw*. Zo van de *Zee* als van den *Hemel* te recht gebruikt. I. 48. (18. 19.)
- VELDGESCHREI. zie SCHREIEN.
- VELLEKIJN. I. 35. (10.)
- VENDEL. zie VERWANDELEN.
- VENERANDUS niet wel *Aanbiddeijk*, beter *Eerwaardig* vertaald. II. 2. (214.)
- VENUS als een *Bruidleidster* beschreven. II. 179. (282.)
- VER. zie VOOR.
- VER. zie WERKWOORD.
- VER. (HEIND EN) zie HEIND.
- VER. Voorzetzel heeft de beteekenis van *te Veel*. II. 154. *en Aant*. (271.)
- VER. Met deze *Propositie* begint geen woord in DOM. II. 484. (417.)
- VERACHTING. Opschrift van een der kassen in 't vertrek, WAARDIG of WAARD, van 't Rijmmagazijn. I. 185. (75.)
- VERANDEREN. zie VERKEREN.
- VERANDERENDE WANGEN. II. 51. (134.)
- VERBA. *Frequentativa* of *Iterativa* worden gemaakt door den uitgang EN in ELEN (dezelfde als de Lat. ITARE) te veranderen. II. 468-471. (410-412.) Worden gebruikt om een met herhalingen gehoord wordend geluid te beteekenen. 472. (412.) en wordt dan dikwils de L in R veranderd, *ald*. De zelfstandige woorden in SEL hebben eenige overeenkomst met de *Verba* ELEN, doch die in EREN grooter met de zelfstandige woorden in ER. 472. 473. (412. 413.)
- VERBAGER. Teut. *Jactator*. II. 98.
- VERBAGIJNG. Teut. zie VERBAGING.

- VERBAGING of VERBAGIING. Teut. *Jactantia*. II. 98.
 VERBASTERD, onderscheiden van *Basterd*. II. 265. (321.)
 VERBEELDEN *zich in*. III. 244. (544.)
 VERBEELDEN voor *Inbeelden* kwalijk gebruikt. III. 244. (544.)
 VERBERGEN. zie BERGEN.
 VERBERGEN. *De Berg Verbergt*. Letterspeling. I. 116. (40.)
 VERBETEN. (*Waard*) zie WAARD.
 VERBYLYDEN. zie VOORLEDEN.
 VERBLYDEN, VERBLIJDDE, VERBLIJD. III. 243. (543.)
 VERBONDELING. zie VERWANDELEN.
 VERBORGEN. zie BERGEN.
 VERBUM van een *Substantivum* afkomende, houdt in het al of niet verdubbelen van den Medeklinker denzelfden voet als zijn *Substantivum* in het Meervoud. I. 156. *en volg.* (62. 63.) Vergeleken met 159. *Aant.* Alle deze *Verba* zijn regelmatig. 158. (63.)
 VERCRIJSTEN, is met geweld meester worden, *Verkrachten*. I. 487. *en* 488. *Aant.*
 VERDE voor *Vrede*. II. 103. 104. (253.)
 VERDELGEN *door*, niet *uit*. III. 337. (580.)
 VERDRIETEN, *iet Verdriet my*, niet *ik Verdriet iet*, het welk echter VONDEL gebruikt. I. 235. (102.)
 VERDRYVEN *aan* voor *uit*, of *van* niet goed. III. 216. (532.)
 VERDRINKEN *zich in 't Krijt*. zie KRIJT.
 VERDRINKEN. Zeer fraai by onze Dichters gebruikt, als: *kommer in wijn*
 VERDRINKEN. *De tong en keel VERDRINKEN zich in wijn. De zinnen VERDRINKEN in de kan. De oogen VERDRINKEN in tranen. Een tranenvloed VERDRINKT de wangen. Lieve melody doet den geest in 't oor VERDRINKEN*. II. 299.
 VERDUBBELING, niet *door eens zo hoog* enz., maar door *nog eens zo hoog* enz. uittedrukken. I. 261-263. (116. 117.)
 VERDWYNEN in een werkelyken zin. III. 57. *Aant.*
 VEREENEN voor *Trouwen* en *Huwen* uitgedrukt. II. 187. (286.)
 VEREENIGEN *zijn Harp met Lofgezang*, eigenlijk gezegd. III. 71. *Aant.*

VEREIZEN. zie EISLIJK.

VERFLOUWEN, FLOUWEN, ONVERFLOUWD voor *Verflaauwen*, *Flaauwen* en *Onverflaauwd*, by de Ouden gemeen, doch nu verouderd. III. 303. (566. 567.) 303. en 304. *Aant.*

VERGADEREN. zie GALIK.

VERGADEREN of VERGAREN, is *Byslappen*, *coire*, ook enkel *Trouwen*, ook voor *Vereenen*, 't welk mede *Trouwen*, *Huwen* kan worden genoemd, gebruikt. II. 185-187. (285. 286.)

VERGANGBAAR. zie REISBAAR.

VERGAREN. zie VERGADEREN.

VERGELDEN, in *Imperfect*. VERGOLD, waarvoor VERGELDDE, om 't rijm, gebruikt. II. 175. (281.)

VERGETEN. Beter zegt men *doen* dan *leeren Vergeten*. II. 56. (237.)

VERGLAZEN. Verb. van *Glas*, *Glazen*. I. 157. (62.)

VERGODEN. Verb. van *God*, *Goden*. I. 157. (63.)

VERGODENDOM. Geen goed woord voor VERGODING. II. 484. 485. (417. 418.)

VERGULD. zie PURPEREN.

VERGULDEN. zie PURPEREN.

VERGULDEN. De *Zon* gezegd te *Vergulden* 't geen ze beschijnt, en dit ook aan andere zaken toegeschreven. III. 112. 113. (492. 493.) Hiervan *Vergulden* voor *Vereeren*, *Versieren*, *Bedekken*, *ald.* *Aant.*

VERHALEN, *narrare*, overdrachtelijk even als *Vertrekken*. I. 311. *Aant.*

VERHALIG. zie Ig. *Termin*.

VERHANGEN. *Zich in 't Krijt*. zie KRIJT.

VERHEFFEN. (waardig te) Onbepaald, of in een dadelyken dan lydelyken zin te nemen zy. III. 60. *Aant.*

VERHYLIKEN. zie HUWEN.

VERHOEDEN. zie BEHOEDEN.

VERHUIZEN, *Sterven*. III. 265. (552.) en 266. *Aant.* De *Ziel verhuist*. 266. (552.) 't *Huis* of *Woonstede*, daarze uittrekt, het *Lichaam*, *ald.* Het *tweede Huis*, waarin ze trekt, aangewezen. 268. en 269. (553.) *Sterven* ook *Henenreizen* genoemd. 267. *Aant.* Het *Sterven* een *Henereis*, *ald.* *Vertrekken*, *Sterven*, *ald.* 't *Lijf* een *Herberg* geheeten. *ald.* ook ons *laatste Huis*, *ald.* de staat des doods by een *Zee-*

reis vergeleken, wiens *Haven* de dood, *ald.* het bed de *Doodshaven*. 368. *Aant.*
 VERY. Eng. *Very well, Very much.* zie VRY.
 VERJAGEN. zie VOORJAGEN.
 VERKEEREN, VERANDEREN voor *Verkeerd, Veranderd worden*, wordt goed gezegd, kwalijk zegt men daarvoor, *zich Verkeeren, zich Veranderen*. II. 519. 520. (434. 435.)
 VERKEN. zie EVERZWIJN.
 VERKERFDE voor *Verkorf*. II. 394. (374.)
 VERKORTING van een woord *Verkort* deszelfs beteekenis. II. 399. (377.) 468. (410.)
 VERKOUWEN. Onbepaald, of in een dadelyken, dan lydelyken zin genomen zy. II. 58. *Aant.*
 VERKWIKBAAR. zie REISBAAR.
 VERLAKKEN. zie LAK.
 VERLEDEN. zie VOORLEDEN.
 VERLEDEN JAAR, tyd. zie LYDEN.
 VERLEIDERINNE. zie IN. *Termin*.
 VERLENGING van een woord *Verlengt* deszelfs beteekenis. II. 399. (377.) 461. (410.)
 VERLIENEN. zie LENEN.
 VERLIEZEN *zijn liefde*. zie TROUWEN.
 VERLYDEN. zie VOORLEDEN.
 VERMAARD. zie ERVAREN.
 VERMANEN, kwalijk aan sprakelozen toegeschreven. II. 52. (235.)
 VERMANEN, in een lydelyken zin somtijds afgekeurd. III. 61. *Aant.*
 VERMAREN. zie ERVAREN.
 VERMEEREN *het Meer*. Letterspeeling. I. 105. (40.)
 VERMOEID. zie MOEDE. (TE)
 VERMOM. zie MOMMEN.
 VERMOMMEN. zie MOMMEN.
 VERMOORDEN *zich in 't Krijt*. zie KRIJT.
 VERNEDEREN *zich in 't Stof*. zie STOF.
 VERNEMEN *de stem door de oogen*. II. 297.
 VERNIEN. zie NIEUW.
 VERNIEUWEN, om 't rijm *Vernuwen*. II. 187. (286.)
 VERNUWEN. zie VERNIEUWEN.
 VERPEISTEREN. zie PEISTEREN.
 VERPOOZING. zie RUST.
 VERRADEN. zie LEVEREN.
 VERRADEN. zie RADEN.
 VERRADER. zie LEVEREN.
 VERRES. Lat. zie EVERZWIJN.
 VERRYZEN. zie OPKRABBEN.
 VERS. *Trant der Verzen*, wat zy. zie TRANTSELEN.

VERSADEN. zie ONVERZADIG.

VERSADIG. zie ONVERZADIG.

VERSADIGEN. zie ONVERZADIG.

VERSARI *cum aliquo*. Lat. zie VERWANDELEN.

VERSCHAFFEN. zie LEVEREN.

VERSCHEID. zie VERSCHEIDEN.

VERSCHEIDEN, sterven, *Verscheidinge*, dood. *Liggen op zijn Verscheiden*, *Verscheiden zijn*, dat is *Gestorven*. III. 9. (454.) *Verscheiden der wereld*, *ald. Aant.*

VERSCHEIDING. zie VERSCHEIDEN.

VERSCHieten. III. 259. *Aant.*

VERSCHIL by een *Vuur* vergeleken. II. 311. (339.)

VERSCHOOIEN, 't zelfde als *Verstuiven*, *Verloopen*, *profugere*, wordt gezegd van verdrevenen, overal dwalende, een schuilplaats zoekende. II. 284. (331.) *Schooien*, eerloos zwerven, *Schooister*, eerloze straatloopster; *Schooien*, achter lande loopen, waarvan *Schooier*, 't zelfde als *Landlooper*, *Heiden*, *Vagabond*. 285. en 286. (331. 332.) *Schooien*, schielijk ergens heenen gaan, niet alleen van veelen, maar ook van één. 285. *Aant.*

VERSCHUIVEN. zie VERTREKKEN.

VERSELLED WORDEN, voor zich *Versellen*, afgekeurd. III. 61. *Aant.*

VERSEN. Over hunne RUST en SNEDE. zie op die woorden.

VERSEN. Fransche komen meest met de Duitschen, de Italiaansche met de Engelschen overeen. I. 336. (143.) Harde, wanneer te pas komen. 336. (148.) wanneer zachte en zoetvloeiende, *ald.* (148.)

VERSIFICATIE. VONDEL en ANTONIDES meesters in de Nederduitsche. I. 423. 424. *Aant.* haar naauw verband met het Poëtische der Verzen. 426. *Aant.*

VERSLAGEN. zie VERSLEGEN.

VERSLEGEN voor *Verslagen* was by de Ouden meest in gebruik, *Verslagen*, alleen als 't rijmde op *Agen*. III. 1-3. (450.) nu altijd te recht *Verslagen*, *ald. Gedragen*, toen zeldzaam in *Gedregen* veranderd; doch naderhand gemeener zelf by de beste Dichters. Ook *Verslegenheid* en *Verslegenis*. 3. (450. 451.) *en Aant.*

VERSLEGENHEID. zie VERSLEGEN.

VERSLEGENIS. zie VERSLEGEN.
 VERSLETEN *Boel* en *Schoen*. zie SLETER.
 VERSLINDBAAR. zie REISBAAR.
 VERSMADEN. zie SMAAD.
 VERSMADIG. zie SMAAD.
 VERSMADIG. zie Ig. *Termin*.
 VERSMALLEN zie SMAL.
 VERSNOODEN, *Slecht* worden, *Verslechten*, ook *Slecht*, gering achten, *Slecht* maken, dus *act.* en *pass.* III. 59. *Aant.*
 VERSTAAN *met zyne ooren*, niet wel gezegd. I. 345. (153.)
 VERSUS LEONINUS. zie MIDDENRIJM.
 VERTALING. Vertalingen uit het H.D. voeren woorden, in een anderen dan by ons bekenden zin, in. I 391. *Aant.*
 VERTALING en vreemde *Eigennamen*. zie EIGENNAAM.
 VERTERE. Lat. zie VERWANDELEN.
 VERTRAPPELEN. zie VERTRAPPEN.
 VERTRAPPEN is *Vertreden*, het *Frequentat. Vertrappelen*. II. 468. (410.)
 VERTREDEN. zie VERWANDEEN.
 VERTREK. *Uitstel*. zie VERTREKKEN.
 VERTREKKEN. *Sterven*. zie VERHUIZEN.
 VERTREKKEN, *Uitstellen*. I. 309. (137.) Als een *verb. neutr.* gebruikt. 310. *Vertrek, Uitstel*, ald. (137.) *Vertrekken* is *Vertellen*, overdrachtelijk even als *Verhalen* 311. (137.) en *Aant.* De beteekenis van *Uitstellen* schijnt gepaster. 't Zelfde als *Verschuiven*. 311. en 312. (137. 138.)
 VERVAREN. zie ERVAREN.
 VERVARINGE. zie ERVAREN.
 VERWAAND. zie ERVAREN.
 VERWAANDE. zie VERWANEN.
 VERWANDELEN. Het *Overgaan* of *Verhuizen der Zielen*, het beteekent gemeenlijk *Veranderen*. Hiervan *Wandelbaar* en *Onwandelbaar*. III. 341-344. *Wantalon*, F.D. *Mutari* (580. 581.) *Aant.* 342. 343. *Aant.* 344. *Aant.* *Wandelen*, *Frequent* van *Wenden*, *Keeren*, *Omkeeren*, waarvan *Wandelen*, *Frequent*. Hiervan *Wendel*, *Wendelick*, *Wendeltrap*, waarvan mogelijk *Vendel*, waarvoor nu *Vaandel*. 344. 345. (581. 582.) 344. *Aant.* WENTELEN, is liggende *Wandelen*, kwalijk *Wendte-*

len, zo als *Handteren*, kwalijk voor *Hanteren*, *Wanden* en *Wanten*, van *Wand* en *Want*, verwisseld. 345. (582.) WANDELEN, gaande *Wendelen*, ZWINDELEN, staande *Wendelen*, van een *Tol* en *Rad* overdrachtelijk, van 't hoofd van een mensch. *Winden* of WINDELEN, gezegd van buigzame dingen om andere dingen, *ald. en* 346. (582.) Waarom *Wenden* voor den stam van alle deze woorden gehouden, *ald. Wenden* van *Want*, als *Schenden* van *Schand*, *Temmen* van *Tam*, *Lengen* van *Lang*, *Vesten* van *Vast*, *Belenden* van *Land*, *Kemmen* van *Kam*, *Drenken* van *Drank*, *Krenken* van *Krank*, *Hengelen* van *Hangel*, *Behendig* van *Hand*, *Bestendig* van *Bestand*, *Schendig* van *Schand*, *Ellendig* van *Land*, *ald. Aant.* WAND of *Want*, de wortel van den stam *Wenden*, dit heeft een algemeene beteekenis. OM, meest *Rondom*: 1.) WAND, een *Muur*. 2.) WAND, *Laken*, waarom zo genoemd. 3.) WAND, een *Kleed* om 't lijf, waarvan WANDBORSTEL, *Kleerbessem*, WANDSNYDER, *Kleermaker*, LY- of LIJNWAAD. 346. 347. (582. 583.) *ald. Aanteek.* 4.) WANT, *Handschoen*, waarom dus genoemd VOETWANT, *Schoen*, met recht dus te noemen. 5.) WANT, een *Net* waarmede men *Vogelen* en *Visschen* om - vangt. 6.) WANT, *Scheepstouwen*, anders *Gewand van 't Schip*. 347. 348. (583.) 7.) WAND, *Zeil* om tenten opteslaan, *ald.* 8.) WANT, een *Beschermer*. Hiervan TROUWANT. 9.) WANTEN of *Verwanten*, dat is *Verbondelingen*, als: *Bloed- Eed- Vloekverwanten*. 10.) WAND en *Ingewand*, waarop zie. 11.) WANT, *Om, Omdat*. 12.) WANT, *Gek*, anders *Ruid, Ruig, Ruw*. 13.) WANT, *Nam en Omdat, Quia*, waarin onderscheiden, oudtijds geen onderscheid daarin. 348-351. (583. 584.) *Aant.* 349. (r) (s) 350. *Aant. Wandelen*, een soort van *Gaan*, heeft eigenlijk in zich de beteekenis van *Om* en is *Omgaan*. 351. (584.) *Omgang des Manenschijns, 't Wandelen der Manen*. 352. (585.) 352. *Aant. (u)*. WANDELEN kan

Ommelen zijn, van OM kan komen *Ommen*, *Ommeren*, als van UIT, *Uiten*, *Uiteren*, van IN, *Innen*, *Inneren*, *Ommelen* zou zijn als *Omb*, *Umbelen*, Oud- en H.D. *Ommelen* en *Ambulare*, Lat. zijn 't zelfde woord van *Amb*, Grieks ἀμφι. Verschillen niet meer dan *Vader* en *Pater*, *Simpel* en *Simplex*, ald. en *Aant*. (u) *Wandelen* en *Ambulare*, gemeenzaam met iemand omgaan, zakelijk deel dezer woorden. WAND en uitgang ELEN. AM of *Amb*, Celt. Lat. *circum*, N.D. *Om*, *Rondom*, Gr. ἀμφι H.D. *Umb*, *Am*, *Amb*, *Om*, *Umb*, 't zelfde woord *Amb-ustus*, rondom gebrand *Am-sanctus*, rondom heilig *Amb-esus*, rondom afgegeten *Amb-ages*, omwegen *Amb-urbium*, *Amb-arvale*, plechtigheid van zuivering die rondom de stad en landeryen gaande geschiedde, *Amb-ire*, omgaan na, *Solliciteren*, Basterdwoord, *Amb-itus*, kuipery. Van 't Celt. ons Duitsch woord, AMBT, niet *Ampt* of *Amt*, waarvan Basterdwoord *Ambieeren* naar iets. 353. 354. (585.) 353. *Aant*. *Verwanten*, *Verbonden Vrienden*, *Amic-us*, Lat een vriend niet van *Amare* beminnen maar van *Amic-ire*, *Omwinden*, daarom *Amic-tus*, Lat D. *Kleed* ook *Wand* genoemd. *Wand* ook in dezelfde taal een *Muur*, omdat hy een kamer of huis *rondom* loopt, *Ambitus*, te Rome een ruimte van derdehalf voet, tusschen de huizen opengelaten. 354. (586.) 354. *Aant*. *Am* ook in 't Lat. *Nam*, D. *Want*, als *Arm* en *Narm*, *Aars* en *Naars*, *Elleboog* en *Nelleboog*. *Eglantier* by de oude Blyspel-Dichters veranderd in *Neglentier*. Hierdoor 't Celt. *Am* verandert in 't Lat. *Nam* 354. (586.) 354. *Aant*. 355. (586.) *Ambactus*, waar alleen te vinden, is een Celt. woord. 355. (586.) Dit kwalijk ontkend. 356. (586. 587.) door *Slaaf* verklaard, ald. ondersteld te komen van *Amb* in *Actus* gedreven. *Een die rondom, alom, overal heen wordt gezonden*. Een *Slaaf* of *Dienaar* kan dus worden genoemd. *Ambactus* echter geen *Slaaf*, zo min als *Bode* een *Knechts*, ald. *Ambac-*

tus, Celt. van *Amb* en van *Aht* of *Acht*, waarvan *Acht geven*, *Onachtsaam*.
Ambactus als *Ambachten*, een die rondom wel toeziet, op alles naauw acht
 geeft. *Slaven*, *Druïdes* en *Equites*, by de ouden Gallen, wie geweest zijn. 357.
 358. (587. 588.) *Ambacti* en *Cientes* zetteden by de Gallen aanzien by. 358.
 (588.) *Ambactus*, *Beschermer*, *Trouwant*, 't laatste woord van *WANT* afgelegd,
ald. dit tegengesproken, *ald.* *Aant.* of de *Ambacti* inderdaad, en *Trabanten*,
 H.D. afgelegd van *Traben*, slaven zijn geweest: byna voor *Ambachtsheeren*
 gehouden. 359. (588.) Tusschen *Ambactus* en *Servus* 't zelfde onderscheid
 als tusschen *Bode*, *Trouwant* en *Knecht*, *ald.* (589.) *Ambacti*, eigenlijk
Trouwanten. 360. (589.) *ULARE*, uitgang van *Ambulare*, dit afgelegd van
Ampolein voor *Ampolein* doch 'Αμπολειν is niet 'Αναπολειν, maar beteekent
Omdraaien, van 'Αμ, *Om*, en Πολειν, *Draaien*, *Wenden*, *Polus*, *Pool*, de *As* of
Assen, waarop de aardkloot draait. 360. (589.) en *ald.* *Aant.* *Ambulare*, beter
 afgeleid van *Amb.* en *Ulare*, dezelfde uitgang gevonden in *Exulare*, balling zijn,
 waarvoor kwalijk *Exsulare*, als komende van *Ex* uit en *Solum*, grondbodem,
 dit zou zijn, die *extra solum buiten den grond gaan*. *Exulare*, eigenlijk *Uiteren*,
 Lat. *Exulare*, ons in *Exilium*, dat is *Uiteren in Ballingschap*, *Uiteren*, dat is
Uitgaan. D. *Uitspreken*, *Ulare*, *Exulare* en *Ambulare* slechts een uitgang,
 overeenkomende met den D. uitgang *Elen*. 360. 361. (589. 590.) Dit aangetoond
 uit veele woorden in 't Lat. en D. byna dezelfde als *Cop-ulare* en *Kopp-elen*,
Circu-lare en *Krink-elen*, Lat. *Circ-us*, van 't Gr. *Krik-os*, *Krik*. Dit komt naby
Kring of *Krink*. *Stip-ulare*, Lat. 't zelfde woord van uitgang als 't D. *Stipp-elen*,
 waarvan *Bestipt Geschrijf* gemaakt, als komende van 't Lat. *Stipulatio*, D.
Spec-ulari, *Spiegelen*, uit *Ululare*, *Maculare*, *Jaculari*, *Modulari*, *Osculari*,
Stabulare, *Jugulare Populari*,

Fabulari, Opitulari, Strangulare, Vapulare, Pullulare, Gratulari, Epulari, Simulare, Stimulare. WANDELEN 1.) *Gaan, Vertreden.* B. Fr. *Promeneren.* UITWANDELEN *Varen* en UITWANDELEN *Ryden.* *Wandelen* 2.) ons gansch gedrag en levenswyze, Fr. D. *Wantlunt negotiabuntur, Wandelen met iemand, met God, met Christus,* wat beteekene. 362. 363. (590. 591.) WANDELEN, *Omgaan, Verkeeren, Wandelaars met God, Verwanten van God, Αναστρεφεισθαι* van *Στρέφειν*, Gr. *Wenden, Keeren*, Lat. *Vertere*, waarvan *Versari cum aliquo*, B. Fr. en D. *Converseeren met iemand*, Fr. D. *Lipwandil, Levenswandel.* 363. (591.) *Wandeling en Wandel.* 364. (591.) *en Aant.* WANDEREN voor *Veranderen.* 364. *Aant.* WANDELEN, 3.) *Veranderen, nu Verwandelen, ald.*

VERWANDEREN. H.D. zie VERWANDELEN.

VERWANEN. Een oud woord, is *te veel Wanen*, hiervan VERWAANDE, dat is *Overwaande, qui ultra quam par est de se cogitat*, die zich te veel van zichzelf laat voorstaan. II. 154. *en Aant.* (271.)

VERWANEN. zie ERVAREN.

VERWANT. zie VERWANDELE.

VERWANTEN VAN GOD of *Wandelaars met God.* III. 348-355. (583-586.)

VERWAREN is *Bewaren.* I. 439. *Aant.*

VERWATEN is *Vervloekt*, in de ban gedaan. FARWATHANA, *Maledicti*, FARWATHENUSSI, *Abominatione*, FARWET, *Abominatus*, FARWAHZARI, ANATHEMA, PERDITIO. Voor *Verwaand* gebruikt, van latertijd, misschien by verzinning gehecht. Van 't Goth. FRAWITHAN, *Vervloeken.* III. 91-53. *en Aant.* (423.)

VERWEKKEN in een lydelyken zin somtijds afgekeurd. III. 61. *Aant.*

VERWEKT WORDEN. zie REISBAAR.

VERWELKBAAR. zie REISBAAR.

VERWERVEN, *Verkrygen, Machtig worden*, eertijds *Werven* in dien zin gebruikt. I. 138. *en* 139. (55.)

VERWISSELING van geslachte, in de betrekl. Naam- en Voorn. Woorden. I. 215-221. (93-

96.) in enkele en samengestelde woorden. 121. 122. (46.) In 't woord *Steen*. 124. 125. 126. (48. 49.)

VERWOED. zie ERVAREN.

VERWOEDEN. zie ERVAREN.

VERZADEN of VERSADEN. zie ONVERZADIG.

VERZADIG of VERSADIG. zie ONVERZADIG.

VERZADIGEN of VERSADIGEN. zie ONVERZADIG.

VERZOENEN 't zelfde als *Bevredigen*. III. 29. (463.) dit woord zo wel als *Zoenen* vry oud. 33. *Aant*.

VERZWOEREN. Kwelijk by VONDEL voor *Verzwoeren* hebben. I. 94. (36.)

VESTEN. zie VERWANDELEN.

VEUR 't *Voorhoofd*, om de herhaling van *Voor* te vermyden. I. 269. (119.)

VEURJAGEN. zie VOORJAGEN.

VIER. (ZEE VAN) en *Vier en Zwavel*. zie ZEE.

VIERBLAZER, *Oosterling, Brander, Blaker*, vertaalde Eigennamen der Zonnepaarden. III. 114. (493.)

VIEREN. (WAARD TE) zie WAARD.

VYAND. Het woord *Vyanden* kan in de Poëtische taal niet worden gebruikt. I. 418. *Aant*.

VYER voor *Vier*. II. 189. (287.)

VIJFDING. zie DINGEN.

VYFELTER. zie VIJFWOUTER.

VIJFWOUTER. Zeker diertjen, beter bekend by den Lat. naam *Papilio*, in 't D. ook *Pepel, Vyfelter* en *Wywouter* of *Wiewouter*, en waarom genoemd. H.D. *Sommervogel, Buttervogel, Pfeiffholder, Molikendieb, Molikenstehler, Schmetterling, Zwiefalter, Butterfliege*. Eng. *Butterfly*. III. 335. (579.)

VIN. *De Vinnen van zich optesteeken*, wordt de wind of een orkaan gezegd als zy zich verheffen. II. 87. en 88. (248.)

VINDEN. zie OFFERVINDER.

VINDEN. Het *Vonnisse*. zie OFFERVINDER.

VINDEN in 't *recht*. zie OFFERVINDER.

VINDEN. *Imperfectum*, somtijds VAND voor VOND in 't rijm, ook buiten 't rijm: van *Vand* 't Werkwoord *Vanden* bezoeken, een Zieken bezoeken, byzonder een Kraamvrouw bezoeken. Hiervan VANDINGS-

- LIED, VANDING bezoek. III. 239. (542.)
 VINDER. zie OFFERVINDER.
 VINDERSCHE. zie OFFERVINDER.
 VINGERLING. zie ZEGEL.
 VINNEN (de) opsteeken. II. 87. 88. (248.)
 VIOLIER. Rederijkkamer te Antwerpen. zie REDERRIJKKAMER.
 VIRGIJL. zie VIRGILIUS.
 VIRGILIUS tot VIRGIJL verkort. III. 135. (502.)
 VISCH. zie DIER.
 VISEREN. (*Dichten en*) I. 499. *Aant.*
 VISSCHEN. zie JAGT.
 VISSCHEN te recht *groen Vee* genoemd. I. 47. (18.)
 VISSCHERY. zie RY.
 VIT is *Wit*. II. 375. *Aant.*
 VL in 't begin der woorden herhaald. I. 361. (160.)
 VLAK van 't *Altaar*, 't zelfde als ALTAARPLAT en OUTERPLAT. II. 66. (240. 241.)
 VLAMMICH. zie IG. *Termin.*
 VLECHT, *blonde Vlechten vlogen*, onaangename herhaaling. I. 361. (160.)
 VLECHT (GROENE) van *Arethuze*. I. 44. (16.)
 VLEDERMUIZEN. II. 2. 37. (214. 236.)
 VLERK. *Vlugge Vlerken*, onaangename herhaaling. I. 361. (159. 160.)
 VLEUGEL. *Vlugge Vleugels en op vlugge Vleugels vliegen*, onaangename herhaalingen. I. 361. (159. 160.)
 VLIEDEN, in een werkelyken zin. III. 57. *Aant.*
 VLIEDEN. zie VLIETEN.
 VLIEGEN. *Blonde vlechten Vliegen*. zie VLECHT.
 VLIEGEN. *Op vlugge vleugels Vliegen*. zie VLEUGEL.
 VLIEGEN. zie JAGT.
 VLIEGENDE LETTER. III. 388. (603.)
 VLIEGER, zie JAGT.
 VLIEGER. *Dedalus en Ikarus* dus genoemd, doch eigenlyker de *Vogelen*, niet onaartig *Kupido*. *Vliegers by der aarden*, laage verstanden. *Jagers en Vliegers* samengevoegd. II. 391. (372. 373.)
 VLIEGER. *Dedalus en Ikarus*, fraai dus genoemd. III. 19. (458.)
 VLIËN. *Vliënde Vloot*, onaangename herhaaling. I. 361 (159. 160.)
 VLIËN. zie VACHT.
 VLIETEN, *fluere*, niet VLIEDEN,

fugere, vermengd. II. 410. 411. (382. 383.)
 VLIETEN. *Imperf. Vloot, Plur. Vloten*, waarvoor *Vloden* gebruikt. I. 359. (158.)
 VLODEN voor *Vloten*. I. 359. (158.) II. 310. (383.)
 VLOED drinkt *Dorpen*. zie DRINKEN.
 VLOEKVERWANT. zie VERWANDELEN.
 VLUCHT. zie JAGT.
 VLUCHTEN, in een werkelyken zin. III. 57. *Aant.*
 VLUG. *Vlugge Vlerken, Vleugelen*. zie VLERK en VLEUGEL.
 VLUIS. zie VACHT.
 VOCATIVUS. I. 183. (74.) III. 134. 162. (501. 513.)
 VOCHT. Aan al, wat *Vocht* naar zich trekt, wordt door de Dichters een *Drinken* toegeschreven. zie DRINKEN.
 VODIN zie WODIN.
 VOEBAAR. zie REISBAAR.
 VOEDER of VOËR, *Hemelsch*, verscheiden. II. 25. (224.)
 VOEDSEL. zie SEL. *Terminatie*.
 VOEDZAAM. zie REISBAAR.
 VOEDZAAM. zie ZAAM.
 VOER. zie VOEDER.
 VOEREN *iemand om den tuin*. I. 113. *Aant.*
 VOERJAGEN. zie VOORJAGEN.
 VOERMAN *van den grooten Beer, van den Noorder Beerewagen*. zie WAGENAAR.
 VOET. Manl. *Onder de Voet*, wordt gezegd voor *onder de Voeten*, 't welk men ook voluit zegt, en ook *onder Voet* en *onder Voeten*. *Onder den Voet*, niet goed, als 'er niet bepaaldelijk van *eenen Voet* wordt gesproken, *geven een schop* MET DEN *Voet*, niet MET DE *Voet*. *Fraai schoppen, treden* MET DE VOET, ONDER DE VOET *raken, vallen*. II. 214. *en volgg.* (292. *en volgg.*)
 VOET. Hoe van *Been* onderscheiden. I. 352. (155.)
 VOETEKIJN. I. 35. (12.)
 VOETKEN. I. 36. (12.)
 VOETWANT. zie VERWANDELEN.
 VOETZOO. zie ZOO.
 VOGEL. zie DIER.
 VOGEL eigenlijk *Vlieger* genoemd. zie VLIAGER.
 VOGEL (*de*) *komt schoon*. zie SCHOONSTAAN.
 VOGELN. (*de*) niet de *Vogels* te zeggen. III. 316. (572.)

VOGELN. zie JAGT.
 VOGELGESCHREI. zie SCHREIEN.
 VOGELKEN. I. 34. (12.)
 VOGELKIJK. I. 35. (12.)
 VOGELS, (de) zie VOGELN.
 VOL. (HAND) zie HANDVOL.
 VOL. *Wagens Vol.* zie HANDVOL.
 VOLK verward met *Vollik*. zie VOLLIK.
 VOLK. *Handvol Volks.* zie HANDVOL.
 VOLK. De Latijnsche taal zo wel verbasterd als zuiver, by alle *Volken* een gemeene taal. II. 254. (314.)
 VOLLEK om de maat voor *Volk*. II. 83. *Aant.*
 VOLLIK, *plenè, confestim*, met *Volk* verward. I. 3. en 4. *Aant.*
 VONK. *Zee van Vonken.* zie ZEE.
 VONNISSE (HET) VINDEN. zie OFFERVINDER.
 VOOGDIN. zie BODIN.
 VOOR, by de Ouden dikwils in *Ver* veranderd. I. 477. (211.)
 VOOR. (VEILIG VAN en) I. 48. (19.)
 VOORBEELD van taalverbastering, II. 533. 534. 535. (442.)
 VOORBESCHIEDEN, *destinatus*. I. 6. (2.)
 VOORDEWIND. zie VOORWIND.
 VOORDEWINDJE. zie VOORWIND.
 VOORJAGEN, VEURJAGEN of VOERJAGEN is *Verjagen, fugare, ante pellere, profugare* dus kwalijk afgekeurd, en *Najagen* beter geoordeeld. III. 88. en *Aant.* (482.)
 VOORLANG en ONLANGS verschillen veel; doch *Eerlang* zou veel eerder *Voorlang* dan *Onlangs* kunnen beteekenen. II. 123. (260.)
 VOORLEDEN, even goed *Verleden tijd*, 't Lat. *Tempus praeteritum*, de tijd, die *Voorbygegaan* is. LYDEN, by de Ouden *Voorby- Over- Doorgaan. Imperfect. Leed, Part. Geleden of Leden, Voorbylyden, Verbylyden, Passeren*. III. 397-400. (608.) LY, *Substant.* aangenaam gebruikt voor LIJD, LYDE, *transitus, meatus, via, actus*, van *Lyden, Gaan, Gang, Doorgang*. DEURLIJT, 't *Pascha, 't Lieth* van Edenburg, van Bergen en Noorwegen, dat is *Voorbyvaart*. LYDEN, eenvoudig *Gaan*, DOORLYDEN, *Doorgaan*, LYDEN, *Voorbygaan, Gaan trekken*, ook OVERLY-

DEN, VERLYDEN. LYDEN, *Vertellen*. LYDEN, BELYDEN, *fateri confiteri*, voor LYDEN, LYHEN gespeld, dat is LYEN of LIEN. De D een inzetletter in menigte woorden, zo ook G als DYEN, *Dyden, Dygen*, TYEN, *Tyden, Tygen*, ook H als WAEREDE, by intrekking WAEREID, *Waerheid*. 398-400. *Aant*.

VOOKNAAMWOORD. Twee verschillende Naamvallen van het zelve, hoewel uit dezelfde letters bestaande, tweemaal uittedrukken. II. 430. (390.)

VOORNAAMWOORD niet te plaatsen in de 6de greep van een vers. I. 414. (186.)

VOORNAAMWOORD. Een betrekkelijk, tusschen twee zelfstandige Naamwoorden, kan tot beiden worden betrekkelijk gemaakt. II. 216. 217. (93. 94.)

VOORNAAMWOORD. *Adjectiva*, voor de Voornaamwoorden, *Mijn, Uwenz.* worden niet gedeclineerd. zie ADJECTIVA.

VOORNAAMWOORD gebruikt men van een persoon of zaak te voren met name genoemd. II. 493. (422.) Waarom dus genoemd, *ald.* noodig dezelve wel te leeren onderscheiden, *ald. Wederkeerende of Reciproca*, welke by ons zijn, *ald.* Waarom dus genoemd. 494. (422.) Het onderscheid tusschen de *Reciproca Zijn* of *Haar*, HUN en *Deszelfs* of *Derzelve* aangewezen, *ald. en volgg.* Een stoffe die den Geleerden veel werks heeft verschaft. 495. (423.) by den Cretenzer Doolhof vergeleken, *ald.* Onkunde onzer Spraakkunstenars in dit stuk, *ald. en volgg.* Als de zin klaar is, kan men in 't Lat. Betrekkelyke en Wederkeerende Voornaamwoorden onverschillig gebruiken. 507. (430.) In den 1sten en 2den Persoon heeft by hen geen regel plaats, *ald.* Die vryheid by ons wat bepaald. 508. (530.) De Latynen hebben hierin niet altijd naar dubbelzinnigheid gezien, *ald.* 't Lat. *Reciprocum suus* by ons op drie byzondere wyze, *Zijn, Haar* en *Hun* uitgedrukt. 509. (531.) *en volgg.* Hoe *Zich, Hem, Haar, Hen,*

Hun te onderscheiden. 511. (432.) De Latynen hierin niet te volgen, *ald. en volgg. Zijn, Haar, Hun* en *Zich* keeren altijd weder langs 't naaste Werkwoord tot den persoon of de zaak, die aan 't hoofd van dat Werkwoord niet de geheele redenering is. 512. (434.) De *Retransitio* hier door weggenomen, *ald.* waarin dezelve besta, met een voorbeeld opgehelderd, *ald. Aant. (m).*

VOORNAAMWOORDEN van de twee *Zijn* en *Haar*. zie op ZIJN en HAAR.

VOORRAAT. zie HONIGRAAT.

VOORSPELLEN. zie SPELLEN.

VOORSTAAN. *Zich laten Voorstaan*, is *zich iets Verbeelden zonder grond, praesumere opinione*. Meest gebruikt voor een al te groote verbeelding van zichzelf. II. 309. (338.) De inbeelding al te hoog stygende, is *Zich laten denken*, krachtiger, verschilt van *Laten iets aan zich leunen*. 310. (338.)

VOORSTRALEN is *Praelustrare*. III. 88. *Aant.*

VOOR STROOM. zie VOORWIND.

VOORVLIETEN, *profugere*. III. 88. *Aant.*

VOORVOEGSEL. zie SEL. *Terminatie*.

VOORWIND in een woord gelijk een bywoord genomen. *De zaken gaan Voorwind, zeilen Voor wind, Voor stroom*, niet *Voorwind*. III. 198. (525.) *Voordewind, Voordewindje*, verkeerdelijk als *Substantiva* gebruikt, moet zijn *Voorwind* en *Voorwindje*, gelijk men altijd zegt *Tegenwind*. 199. (526.)

VOOR WIND. zie VOORWIND.

VOORZETSEL niet te plaatsen in de 6de greep van een vers. I. 414. (186.)

VOORZETSEL wordt voor een tweede Naamwoord niet zelden uitgelaten, doch baart dikwils dubbelzinnigheid. III. 240. (542.)

VOORZETSEL. N.D. kan met den eersten. Naamval niet worden gevoegd.

Voorbeelden echter van het tegendeel voorhanden. III. 160. 161. (512.) en *Aant.* 161-162.

VOORZETSEL in een Werkwoord uitgedrukt, overtolliglijk herhaald. III. 291. (561.) wanneer 't zelve zeer wel twee

malen door een *Plenasmus* wordt uitgedrukt. 292. 293. (561.) 291. *Aant.* 293. *Aant.*

VOORZETSEL. zie SEL. *Termin.*

VOORZETSEL, 't welk tweemaal moest worden uitgedrukt, eens uitgelaten, een mislag by onze Schryvers gemeen. II. 449-451. (398-401.)

VOORZETSEL. Met een Naamwoord saamgesteld heeft, als 't scheidbaar is, voornamelijk den *Accent*, niet als 't onscheidbaar is. I. 167. (67.)

VOORZETSEL gebruikt zonder woord, waartoe 't behoort, gelijk *Van* voor *Daarvan* of *Van 't welk. Aan* voor *Daaraan. Op* voor *Waarop* of *Op wien. Mede* of *Meê* voor *Daarmeê* II. 433. 434. (392. 393.)

VOORZETSEL met een Werkwoord samengesteld. zie WERKWOORD.

VOORZETSELS met elkander verwisseld, *Veilig van* en *Voor, Eer inleggen met* en *Aan, Denken Aan* en *Op*. I. 48. (19.)

VOOR ZIJN LEEVEN. zie LEEVEN.

VORCHT. zie VRUCHTEN.

VORCHTEN. zie VRUCHTEN.

VORCHTZAAM, zie VRUCHTEN.

VORDEREN. *Deposcere, Opeischen*. I. 67. (25. 26.) uitvoeriger *ter straffe Vorderen. Ibid.* ook *ter Rechtsvordering, ten Kruise, ald.* (26.)

VORM *in den eersten Vorm hervormen*. Letterspeling. I. 106. (40.)

VORM. Lydelyke missen wy in onze Werkwoorden. III. 60. de Hulpwoorden *Worden* en *Zijn* gebruikt om dit gebrek te vergoeden, *ald.*

VORST voor *Vrost*. III. 159. (512.)

VORST. Geslachtwapenen door de *Vorsten* aan de *Edelen* geschonken. II. 239. (306.)

VRAGEN, *Vroeg* beter dan *Vraagde*. I. 182. *Aant.*

VRAGEN. *Imperfect. Vraagde*. niet *Vroeg, Partic. Gevraagd*, niet *Gevragen*. II. 134-138. (264-266.)

VRATIG. zie LEEVEND.

VREDE. (*Volle*) I. 388. (172.)

VREDE, door Letterverzetting VERDE. II. 103. (253.)

VREDE verschilt van *Zoen*. III. 32. *Aant.* (†).

VREDE. *Kus des Vredes*. zie KUS.

VREDEMAKERS. Wie oudtijds waren. III. 32. *Aant.* (†).

VREEZEN. *Ontslaan zich van iets te Vreezen*, beter dan *ontslaan zich te Vreezen voor iets*. I. 174. en *Aant.* (70.)

VREUGDENGESCHREI. zie SCHREIEN.

VRIENDEKIJK. I. 35. (12.)

VRIENDEKIN. I. 35. (12.)

VRIEZEN, geen *Onpersoonlijk* Werkwoord. I. 39. (13.) Het *Vriest*, hoe verklaart moet worden, *ald.* (13.) en *volgg.* voor *Bevriezen*. 44. (16.)

VRY. Hiervan *Vryden*, *Vrijdde*, *Gevrijd*, ook *Vryden*, *Vryen*, *Amare*, *Ambire*, waarvan 't echte *Praeteritum*, *Vree*, *Gevreden*. zie ZWYMEN.

VRYDEN. zie VRYEN.

VRYEN. *Amare*, heeft *Vree*, *Gevreden*, nu en ook al oudtijds meest *Vrijdde*, *Gevrijd*, gelijk ook *Ontvryen*. *Vryede* in drie lettergreepen. Of 'er in *Vree* of *Vreed* een wangeluid plaats hebbe. II. 5. 6. en *ald.* *Aant.* (215.) *Vryen*, *Vryden*, *Gevrijd*, *liberare*, van *Vry*, *liber*, is gelijkvloeiend, hierdoor 't eerste mogelijk ook dus geworden. III. 343. (544.) *Aant.*

VRY GENOEG. *Vry*, *Adjective*, genomen *al te Vry*. Wordt meer *Adverbialiter* genomen, en is dan 't zelfde als 't Eng. *Very*, *Very well*, *Very much*. *Vry* voor *Voorwaar*. I. 301. 302. (135.) en 302. *Aant.*

VRYHEID. Groote, die de Lat. Dichters zich veroorloofden. I. 125. (48. 49.)

VROED. *Wijs*, *Sapiens*. Hiervan overig BEVROEDEN, *Comprehendere*, *Percipere*, en VROEDSCHAP, beide *Senatus* en *Senator*, omdat die uit de *Vroedsten* werden gekozen, eertijds *Vroedschap* een onbepaald, naderhand bepaald getal.

VROEDSCHAP, eertijds *Wetenschap*, *Kennis*, *Wijsheid*, *Voorzichtigheid* enz.

VROEDHEID in denzelfden zin VROEDEN, *Weten*, Oud Fr. *Judicare*, VROEDELIK, *Sapienter*, *Frugaliter*, *Parce*, VROEDHEID, VROEDSCHAP, *Sapientio*, *Frugalitas*.

VROED, zeer oud en in alle onze *Dialecten*, Goth. FRODA, *Sapiens*, FRODEIN, *Sapientia*, Gr. *Φράδη*, *Prudentia*, FRATHGAN, *Scire*, waarschijnlijk van RATHGAN, *Numerare*, RAT, *Ratio*. III. 41-46. *Aant.*

VROEDELIK. zie VROED.

VROEDEN. Oud Fr. zie VROED.

VROEDGODIN, niet *Vroetgodin*, VROEDVROUW, niet *Vroetvrouw*, *Vroedvrouw*, 't zelfde als *Vroede Vrouw*, op sommige plaatsen nog *Wyze Vrouw*. De *Vroedgodin* is *Lucijn*. III. 41. (467.)

VROEDHEID. zie VROED.

VROEDSCHAP. zie VROED.

VROEDVROUW. zie VROEDGODIN.

VROMEN is *Baten*. Voor *Gebeuren* of *Gelusten* genomen. II. 374. *Aant.* (r).

VROOMAARD. zie AARD.

VROST. zie VORST.

VROUW, schimpnaam voor een bloedaart. zie MAN.

VROUWEN. Werkwoord. zie VROUWEREN.

VROUWENTONG. Blad van een *Popel*. zie POPEL.

VROUWEREN. Werkwoord met een basterd uitgang, waarvoor 't echte N.D. *Vrouwen* in gebruik schijnt geweest te zijn; 't welk *Vrouw maken* beteekenen zoude. III. 130. (500.) *en Aant.* (f).

VRUCHT. zie VRUCHTEN.

VRUCHTBAAR. zie BAAR.

VRUCHT DOEN. zie VRUCHTEN.

VRUCHTEN is *Vreezen*, een woord niet van den tegenwoordige smaak, meer te vinden by Dichters van vroeger tijd. III. 157. *en volgg.* (511.) 157. *Aant.* van een nieuwen nagevolgd. 158. *Aant.* *Vorchten*, *timere*, *Vorcht*, *timor*, *Vorchtzaam*. 158. *Aant.* Die *Nachtvorchta* of *Nahtvorhta*, F.D. *Nachtvreeze*, H.D. *Furchtsaam*. Dit woord behouden in *Godvruchtig*, en *Godvrucht* is *Vreeze Gods*, 't *Substant.* *Vrucht*, *Vrees*, waarvan *Vrucht doen*, *Bevreesd maken*. 159. *en Aant.* (512.) *Gottisforhta* Fr. D. *timor*, VRUCHTEN, by letterverzetting voor *Vurchten*, *ald.*

VRUEGD. zie EU.

VUIDIG, by verkorting *Vuig*. I. 87. *Aant.*

VUIL voor *Vuidel*. I. 87. *Aant.*

VUISTVOL. zie HANDVOL.

VULLEN. (HAND) zie HANDVOL.

VURCHTEN. zie VRUCHTEN.

VUUR. Alle *Verschil*, *Twist*, *Oorlog* enz. by 't zelve vergeleken *Vuur des Oorlogs* enz. *Oorlog slissen*, deszelfs *Vuur uitdooven*. II. 311. (339.)

W.

W veranderd in V. III. 345. (582.)

WAAYT voor *Waait*. II. 189. (286.)

WAAL. zie WIELING.

WAAN is *van Waar*. I. 167. (67.) *Waan heer 't zelfde*. 168. (68.)

WAANHEER het zelfde als *Waerher of van Waar*. I. 168. (68.) *Wanen, van Wanen, Waan en van Waan*, het zelfde met *Waar, van Waar*. 170. 171. (69.)

WAANZALIG. zie ZALIG.

WAAR, of verschille van WAARACHTIG. zie WAARACHTIG.

WAAR (van) moet men zeggen, niet *Waarvandaan*. I, 168-172. (68. 69.)

WAARAAN. zie WAARMEDE.

WAARACHTIG is *het geen volkomen en geheel Waar is*. II. 149. (270.) *en Aant* schijnt oorspronkelijk minder dan *Waar* te beteekenen. 150. 151. (270.) Doch dan moest de toonklank op de tweede greep zijn. De Hoogduitschers zeggen WAHRHAFT, *Verax*, WAHRHAFTIG, *Verus*, van HABEN, *Habere*, dus WAARACHTIG, *hebbende het Ware*, als DEELACHTIG, WOONACHTIG, *Deel hebbende, Woon hebbende*. 151. *Aant*.

WAARD. *ô Waard te pryzen*, niet goed, moet zijn *ô Waard geprezen of ô Pryzenswaarde*. I. 183. (74.)

WAARD en WAARDIG voor 't zelfde gebruikt, hoe te onderscheiden, dit onderscheid volgens HUIDEC. in onrijm altijd in acht te nemen. III. 300-303. (566.) Doch is volgens HINL. een kiesheid niet op den aart der tale gegrond. 301-303. *Aant*.

WAARD of WAARDIG staat met gouden letteren voor een der vertrekken van 't Rijmmagazijn. I. 184. (75.) LIEFDE, HAAT, LOF, VERACHTING, byzondere kassen in dat vertrek. 185. (75.) *Waard Bekeken, Bemind, te Minnen, te Vreezen, te Loven, te Kronen, te Roemen, Geprezen, Misprezen, Geacht, Verbeten, Ge-*

ducht, Geschooren, Beminden, ald. (75.) is eigenlijk niet *Dignus*, maar *Carus, Lief, Aangenaam*, doch *Waardig* is *Dignus, wel Waardig aantebidden, ald. (76.)*

WAARDE. zie WAARDY.

WAARD GEPREZEN (ô) goed, niet ô *Waard te pryzen*. I. 183. (74.)

WAARDIG. zie WAARD.

WAARDY verbasterd van WAARDE. II. 261. (321.)

WAARDOOR. zie WAARMEDE.

WAARHEID. zie VOORLEDEN.

WAARHER is *Vanwaar*. I. 167. (68.)

WAARIN. zie WAARMEDE.

WAARMEDE en MET WIEN niet onverschillig te gebruiken, *Met wien*, betrekkelijk tot een persoon, *Waarmede*, tot een zaak. Dit onderscheid by VONDEL niet altijd in acht genomen. Dit ook *Waraan, Waardoor, Waarin, Waarover* van een persoon gebruikt. III. 50. (469.) Ook *Daarmede, Daaraan*, gescheiden zijnde. *Waarom* krachtiger dan *Daar-om*, en rede daarvan. 51. (469.)

Bovenstaande onderscheiding goedgekeurd; de *Enallage adverbii relativi* van *Waarmede* voor *Met wien* enz. echter den Dichteren niet te betwisten. 51. en 52. *Aant.*

WAARMOES. zie WARMOES.

WAAROVER. zie WAARMEDE.

WAARSCHIJNBAAR. III. 375. (596.)

WAARVANDAAN. Deze spreekwijs afgekeurd, *Van waar* moet men zeggen. I. 168-172. (68. 69.)

WABBE. H.D. zie HONIGRAAT.

WABE. H.D. zie HONIGRAAT.

WACH. zie WEE.

WADEN *in 't water*, herhaaling van woorden van eenerlei klank. I. 361. (160.)

WAEREDE. zie VOORLEDEN.

WAEREID. zie VOORLEDEN.

WAGEN (TE) *ryden, stygen*. I. 249. (110.)

WAGEN 't lijf op een *Wagen*. I. 106. (40.)

WAGEN. *Wagens vol*. zie HANDVOL.

WAGEN *mennen*. zie MENNEN.

WAGEN. Naam- en Werkwoord. *Wagen op een Wagen*. Letterspeeling. I. 106. (40.)

WAGEN. *Gesternte*. zie ZEILSTAR.

WAGEN, WOENSWAGEN, IRMENSWAGEN, HERWAGEN, naa-

men van 't *Zevengesternte*. zie ZEVENSTER.

WAGENAAR, *Voerman van den grooten Beer, Voerman van den Noorder Beerewagen*, naamen van 't zelfde gestarnte. III. 37-39. (465.) waar gelegen. 39. (465.) ook *Arctophylax, Beerenwachter, ald.* (466.) ook gemeenst *Boötes*, dat is *Ossendryver, Osdryver*, Fr. *Bouvier, ald.* De Grieksche naam ook in 't Duitsch gebruikt. 40. (466.) Waarom dit gesternt verbeeld met den dissel gereed te overhellen. 38. *Aant.*

WAHRHAFT. H.D. zie WAARACHTIG.

WAHRHAFTIG. H.D. zie WAARACHTIG.

WAIEN. *Imperf. Waaide*, niet *Woei, Partic. Gewaaid*, niet *Gewaaien*. *Woei* somtijds echter gevonden by VONDEL, en de meesten der Nieuwen en eenen der Ouden. III. 381. 182. (517.)

WALG. (de) *steken*. zie WALGEN.

WALG. Of Manlijk of Vrouwelijk zij. III. 289. (560.) *en Aant.*

WALGEN *van. Ik Walg van*, ook *aan*, oude doch niet goede spreekwijs. III. 286. 287. (559. 560.) *en ald. Aant.* moet zijn *my Walgt van, op, aan.* 287. 288. (560.) 288. *Aant.* zo in eigenl. als overdrachtel. zin, *ik steek de Walg*, verkeerdelijk voor *my steekt de Walg.* 289. *en Aant.* 290. (560. 561.)

WAND. zie VERWANDELEN.

WANDBORSTEL. zie VERWANDELEN.

WANDEL. zie VERWANDELEN.

WANDELAAR MET GOD. zie VERWANDELEN.

WANDELBAAR. zie VERWANDELEN.

WANDELEN DER MANE. zie VERWANDELEN.

WANDELEN, *uit Wandelen varen.* zie VAREN.

WANDELEN, by de Ouden ook WANDEREN. II. 471. (412.)

WANDELEN. zie WENDEN.

WANDELING. zie VERWANDELEN.

WANDEN. zie VERWANDELEN.

WANDEREN. zie WANDELEN.

WANDSNYDER. zie VERWANDELEN.

WANEN. zie INFINITIVUS OBLIQUUS.

WANEN. zie WAAN.

WANG. Den WANGEN *Spreeken* toegeschreven. II. 297.

WANG. *Tranenvloed verdrinkt de Wangen.* zie VERDRINKEN.

WANGHEKIN. I. 35. (12.)

WANKEN is *Wankelen*, gemeener gebruikt van een dreigende roede. II. 59. (238.) ook van al wat dreigt te treffen of over 't hoofd hangt. 60. (238.) zelfs in een goeden zin. 61. (238.) wordt ook als een *verbum activum*, doch best als een *verbum neutrum* gebruikt, *ald. Aant.* (238.)

WANNEER. *Wanneer hy:* deze woorden in Gelykenissen by VONDEL kwalijk uitgelaaten. I. 146. (57. 58.) 380-382. (168. 169.) II. 57. (237.)

WANT. zie VERWANDELEN.

WANTALON. Fr. D. zie VERWANDELEN.

WANTELEN. zie VERWANDELEN.

WANTLUNT. Fr. D. zie VERWANDELEN.

WAPEN. Onzydig. IN DE WAPEN gezegd voor IN DE WAPENEN. Waarvoor, doch niet wel IN HET WAPEN en IN WAPEN. WAPEN voor 't Lat. *Arma* genomen, heeft geen Eenv. getal; maar wel voor *Insigne gentilitium*. II. 223-225. *en Aant.* (298. 299.)

WAPENSMIT. II. 19. (221.)

WAR. zie WARMOES.

WARAN. O.D. zie WARMOES.

WARANDE. zie WARMOES.

WARDAN. O.D. zie WARMOES.

WAREN. zie WARMOES.

WARENNA. zie WARMOES.

WARHEN. H.D. zie WARMOES.

WARHER is *Van waar*. I. 167. (67.)

WARMOES en WAARMMOES of WERMOES, *Olus*, een lang bekend woord, *Warmoezierster*, een *Vrouw* die dit verkoopt, *Warmoezen* in 't Meervoud. II. 434. (393.) *Groen Moes*. 435. (393.) *Warmoes*, wat anders in den *Tuin* dan op de *Tafel*, *Moestuin*, *Warmoestuin*, *ald.* Verkeerdelijk van *Warren* of *Verwarren*, als ook van *Warm* afgeleid, *ald. en* 436. (394.) *War* of *Waar*, en *Warmoes*, of *Waarmmoes* komt van *Waren*, *Bewaren*. *Warmoes* is *Tuinmoes*. *War* en *Tuin* 't zelfde, gelijk ook *War* en *Weer*, *Sepimentum*,

Septum, Vallum. War, O.D. Wardan en Waran, zien Bewaren, Ital. en Sp. Guardar, Fr. Garder. Hiervan Gaarde, Boomgaard enz. en 't Fr. Jardin van ons GARDEN. Van Waren, Sax. Werjan, H.D. Warhen, ons Warande, in 't Lat. der middeleeuw Wareenna. Warmoes, eigenlijk Moes dat achter den Tuin of de Heining wast, ald. en 437. (394.) Onderzoek of dit woord niet komen kunne van *Muos Esca pro Olere* en *Wirte, Olera* of *Wurti, Herba, Kruid*, waarvan *Wirtsburg, Lat. Herbipoles*, als of men zeide *Kruidstad*, deze afleiding afgekeurd, *ald. en 438. (395.)* *Gaarde, Sepimentum*, by ons *Tuin*, eerst van de *Hegge*, naderhand van den *Hof* zelven gebruikt, G en w wisselletters. *Weer*, alle besloten plaats, *ald. en 439. (395.)*

WARMOESTUIN. zie WARMOES.

WARMOEZIERSTER. zie WARMOES.

WASSCHEN, *Reinigen*, met *Wassen, Groeien* verward. I. 447-449. (201. 202.) *en ald. Aant. III. 8. (453.)* 't *Imperfect.* van *Wasschen* is *Wiesch*, niet *Waschte, Partio. Gewasschen. 78. 79. (477. 478.)*

WASSEN, *Wies*, niet *Waste Crescere*, somtijds met *Wasschen, Wiesch, Lavare*, verward. I. 447-449. (201. 202.) *en ald. Aant. III. 8, (453.) 78.*

WAT WEDER MAAKT HET? I. 40. (14.)

WATER. (ZEE VAN) zie ZEE.

WATER. *Waden in 't Water.* zie WADEN.

WATER. Zijn naam aan een *Water* doen drinken. zie DRINKEN.

WATERBERG. *Een steile Waterberg*, doch niet *een steile opsteigerende Waterberg* geprezen. III. 367. (592.) *en ald. Aant. Waterberg*, een onberispelyke *Metaphora* of *Overdragt.* Onderscheid tusschen een *Metaphora* en *Gelykenis. 368. (593.)*

WATERBLAAUW. I. 47. (18.)

WATEREN. zie ZOGEN.

WATERGODEN. Aan allen de *Blauwe Kleur* toegeschreven. I. 47. (18.)

WATERHEEREN. (BLAUWE) I. 47. (18.)

- WATERHEEREN, en *Blauwe Waterheeren, Watergodin*. I. 222. (96.)
- WATERPROFETIN. zie STRANDSIBILLE.
- WATERSLANG. zie SLANG.
- WATERSLANG. Gesternte der *Draak* dus verkeerd genoemd, is eigenlijk *Hydra*. I. 257. (114.)
- WATERSPOOR en ZEESPOOR niet te vermengen met *Zog*. II. 388. (372.) III. 18. (418.)
- WATERTUIN. DUS kan de *Zee* genoemd worden. I. 108. (42.) doch niet altijd. 110. (42.)
- WATERVEE. (GROEN) I. 46. (17).
- WE voor *Wy*, vervult het gebrek van snydingen in een vers. I. 340. (151.)
- WEBEE. zie HONIGRAAT.
- WEDER. *Wat doet, maakt het Weder?* geen Duitsch. I. 40. (14.) *Weder* wordt niet verstaan in de spreekwyzen *het Vriest, Dondert* enz. 41. (14.)
- WEDERSTREVEN *iets tegen*. III. 293. (562.)
- WEDERVAREN. (ZEE VAN) zie ZEE.
- WEDERWIND. zie KLIMOP.
- WEDERZEGDE. III. 354. (510.)
- WEDERZYDE. Men moet zeggen *Ter*, niet *ten Wederzyde*. II. 157. 158. (273.)
- WEE. *ô Wee! ô Wach!* een uitroeping gemeener by de Ouden dan by ons, gelijk ook *ô Wy! ô Wach! ô Wach! Och! Wee my! ô Wach!* II. 407. (381.)
- WEE, *Pratum*, voor WEEDE nu WEIDE. I. 87. *Aant*.
- WEEDE, by verkorting *Wee*, nu WEIDE, *Pratum*. I. 87. *Aant*.
- WEEFGETOUW. zie WEEFTOUW.
- WEEFTOUW of WEEFGETOUW, dus niet genoemd van *Touwen*, dat is *Weeven*, maar van de *Touwen* tot dit werktuig nodig; werd oudtijds *Gewan* genoemd. I. 284. *Aant*.
- WEEGBAAR. zie REISBAAR.
- WEEK. *Zijn ooren* TE WEEK LEGGEN *in toovertaal*. II. 294.
- WEËR. (REISBAAR) zie REISBAAR.
- WEER. zie WARMOES.
- WEËRGALOOS. zie GALIK.
- WEES en WEEZE, van een ouderloos *Meisjen*, doch kwalijk *het Wees* gebruikt. zie IN. *Termin*.

WEEZE. zie WEES.
 WEG. zie HENESTERVEN.
 WEG. (REISBARE) zie REISBAAR.
 WEG. MEERV. *Wegen*. Hier van 't verb. *Beweegen, Gesteenweegt*. I. 164. (66.)
 WEGE, *Motio*. Hiervan *Beweegen*. I. 276. *Aant*.
 WEGELOOS, voor 't geen niet *Weegt*, afgekeurd. I. 17. (6.) is eigenlijk zonder *Weg* of zonder *Weeg*, dat is *Wand*. 18. (6.)
 WEGEN. *Wikken en Wegen*. zie WICHELEN.
 WEGEN. *Imperf. Woeg, Partic. Gewogen*. I. 273. (121.) oudtijds *Wag, Gheweghen*. 277. (123.) 278. *Aant. (s)*.
 WEGSTERVEN en HENESTERVEN. III. 260. 261. 262. (550. 551.)
 WEGZONDIGEN. III. 263. *Aant*.
 WEIDE. Den *Weiden* een zweeten toegeschreven. II. 65. (240.)
 WEIDEN. (NEPTUNUS) *De oppervlakte der Zee, Nereus Weide, Thetis Vochte Weiden*. I. 45. (16.) niet *Groen* maar *Blauw* te noemen. 46. (17.)
 WEYDE voor *Weide*. II. 189. (286.)
 WEIK. zie WEEK.
 WEITASSCHE. zie TASCH.
 WEKKER VAN 'T LEEVEN. zie LEEVENWEKKER.
 WEKLEEVEN. zie LEEVENWEKKER.
 WEKLEEVENWINDETJE. zie LEEVENWEKKER.
 WELK. Deszelfs *Genit.* in 't Enkelv. van 't Vrouwlijk geslacht *Welker*, niet *Wier*. I. 360. (159.)
 WELL. (VERY) zie VRY.
 WELLE. zie BRON.
 WEL TE MOEDE. zie MOEDE. (TE)
 WEL TE MOEDE ZIJN. zie MOEDE. (TE)
 W en G wisselletteren. zie WARMOES.
 WENDELEN. zie VERWANDELEN.
 WENDELTRAP. zie VERWANDELEN.
 WENDEN. zie VERWANDELEN.
 WENDEN. zie ZWINDELEN.
 WENDEN, *Omkeeren* heeft verscheiden *Frequentativa*, als: WENDELEN, nn
 WENTELEN, WINDELEN, *fasciis involvere*, nu WINDEN, ZWINDELEN, *Wandelen*. II. 470. (411.)
 WENDLICK. zie VERWANDELEN.
 WENDTELEN. zie VERWANDELEN.

- WENSCHEN. (*Begeeren te*) zie BEGEEREN.
- WENTELEN. zie WENDEN.
- WENTELEN. zie VERWANDELEN.
- WENTICH. zie Ig. *Termin*.
- WEPELSTAARTEN zie KWISPELSTAARTEN.
- WERDEN. zie WORDEN.
- WERELD. (Hart en Navel der) zie NAVEL.
- WERELD met een Meerv. Werkwoord. III. 5. (451.)
- WERELD (DER) VERSCHEIDEN. zie VERSCHEIDEN.
- WERELDS ('s) NAVEL. zie NAVEL.
- WERJAN. Sax. zie WARMOES.
- WERK. BY DE WERKE, niet goed, moet zijn BY DE WERKEN. II. 225. 226. (299.)
- WERKENDE NATUUR is *God*. I. 18. 19. (7.)
- WERKWOORD van 't Meerv. wordt gevoegd by een *Nomen Collectivum*. III. 4. *en volgg.* (451. 452.)
- WERKWOORD. Onzydig in een daadelyken zin te gebruiken, der Poëzy niet oneigen. III. 62. (472.) wanneer en wien zulks vry sta, *ald*.
- WERKWOORD. Een onscheidbaar voorzetsel *Be, Ge, Ont, Ver* en de Onbep. Wyze hebbende, neemt de *Ge* in den Voorl. Tijd niet aan, maar wel als 't een scheidbaar heeft, en waarom. I. 419. (186.)
- WERKWOORD. In 't Enkelvoud by een Naamwoord, in 't Meervoud of het tegendeel. zie NAAMWOORD.
- WERKWOORD, *Pleonasmus*, van 't voorzetsel van een Werkwoord. zie VOORZETSEL.
- WERKWOORD in 't Meervoud by de *Collectiva* fraai gevoegd, en by de Ouden in gebruik. Niet wel eerst in 't Enkelvoud, daarna in 't Meervoud. I. 480.
- WERKWOORD, het welk voor of achter twee woorden moest worden gesteld, kwalijk tusschen deze beiden geplaatst. I. 196-199. (82-84.)
- WERKWOORD. (onzydig) Het voorvoegsel *BE* aannemende, wordt van onzydig daadelyk, by voorb. van *Lachen, iemand Belachen*; van *Loopen, iets Beloopen*; van *Weenen, iets Beweenen*; van *Slapen, iemand Beslapen*; van *Leggen (Jacere) Beleggen een Stad enz. Beleg*,

Substant. van Leggen (Ponere) een zaak Beleggen, dat is Aanleggen, Bestieren en Beleid, Substant. II. 385. 336. (370. 371.) Van 't Substant. BELEID komt het Werkwoord BELEIDEN, dirigere, aldaar Aant.

WERKWOORDEN (onpersoonlyke) als persoonlyke gebruikt. III. 218. (575.)

WERKWOORDEN. (onpersoonlyke) *Het Vriest, Dondert, Bliksemt* enz. behooren niet tot de selven. I. 39. *en volgg.* (15.) *Het* beteekent by dezelen *Daar*, zo als ook by de eigelijk gezegde onpersoonlyke Werkwoorden. 43. (15.) zie ook 44. *Aant.*

WERKWOORDEN, hunne Tijdvoeging nog niet bescheidenlyk genoeg behandeld. I. 277. (123.)

WERKWOORDEN als zelfstandige Naamwoorden genomen, niet met deze ondereen te mengen. I. 368. (163. 164.) III. 14. (456.)

WERKWOORDEN. Veele oorspronkelijk ongelijkvloeiende, by de Ouden reeds gelijkvloeiend. II. 6. *Aant.* Dit baart verwarring in hunne verbuiging. 42. *Aant.*

WERKWOORDEN. Gelijkvloeiend in 't *Imperfect.* geworden, blyven somtijds ongelijkvloeiend in 't *Particip.* II. 42. *Aant.*

WERKWOORDEN. Eenige verouderde, vaarvan de Deelwoorden van den Voorleden Tijd alleen zijn in gebruik gebleven. zie ERVAREN.

WERKWOORDEN met een basterd uitgang. zie TROMPETTEN.

WERKWOORDEN, in onze taal veele onzydige in een werken, den zin gebruikt, by voorb. *Schrikken, Ontglyden, Wyken, Verdwynen, Vluchten, Vlieden, Zwichten, Duiken* enz. III. 57. *Aant.* Onze hebben in den grond geen onderscheiden vorm gehad. Hunne beteekenis volstrekt, zo wel lydend als daadelyk, *ald.* Dit met voorbeelden gestaafd, *ald.* 58. *en* 59. *Aant.* HOOFT bediende zich zeer keurig van deze algemeenheid van beteekenis, *ald.* Dezelve beteekenis dikwils zo groot, dat men niet weet waartoe dezelve te brengen, *ald.* Hiervan

hebben wy geen lydelyke vorm. 60. *Aant.* Hieruit eenerlei deelwoord in 't werkende en lydelyke, *ald.* Hiervan hebben menigvuldige zelfstandige Naamwoorden een daadlyke en lydelyke beteekenis. *Beet*, de daad van *Byten*, en 't *Gebetene*; *Snede*, geschiktheid om te *Snyden* en 't *Gesnedene*. Hiervan *Liefde Gods* voor de Liefde die God den mensche toedraagt, en hem toegedragen wordt. *Snede* van een mes, *Bete* van een tyger, 't *Gezicht* voor 't vermogen, de daad, en 't geen gezien wordt. 60. en 61. *Aant.*

WERKWOORDEN. Onze oudste ongelijkvloeiend, uit derzelve *Praeterita* of *Imperfecta* komen Naamwoorden, waarvan weder Werkwoorden, die altijd gelijkvloeiend zijn. doch 't gelijkvloeiend Werkwoord beteekent nimmer het zelfde als 't ongelijkvloeiend. I. 182. *Aant.* II. 122. *Aant.* 138. *Aant.*

WERKZALIG. zie ZALIG.

WERMoes. zie WARMOES.

WERPEN OP ZIJN PLAT. II. 67. (241.)

WERPEN *zich in 't Stof voor iemand.* zie STOF.

WERRELD'S ('s) KRIJGT. III. 54. (470.)

WERVEN. Wordt nu alleen gebruikt van *Volk werven*, dat is, *Aannemen*, *Vergaderen*. Voor *Werven* in den zin van *Verkrygen*, zegt men nu *Verwerven*. Deze twee woorden in een' zelfden regel byeengevoegd. I. 138. (55.) *Werven* in de verleden eeuw gemeen. *Bewerven* ook eertijds in gebruik. 139. (55.)

WESTEN. zie HESPERYE.

WESTEN. Avond kan niet gezegd worden daar optegaan. II. 21. (222.) III. 38. *Aant.*

WESTENWIND. zie LEEVENWEKKER.

WET, kwalijk met *Plicht* verward. III. 25. (461.)

WET. Fraai herhaald in verzen. I. 65. (24.)

WETEN. zie INFINITIVUS OBLIQUUS.

WETEN DANK. zie DANK.

WEEVEN. zie HONIGRAAT.

WEZEN. *lets in Wezen zijn* moet men zeggen, niet *in 't Wezen zijn*. I. 175. (69. 70.)

WEZEN. (Ongelichaamd) Zeer

dubbelzinnig gebruikt voor den schijn der natuurlyke gedaante, is eigenlijk de geest. I. 463. en 464. (207.)

WEZENDLIJK. zie ORDEN.

WEZENLIJK. zie ORDEN.

Wi. zie WIE.

WICHELAAR. zie WICHELEN.

WICHELEN. zie WIKKELEN.

WICHELEN. 't Zelfde als *Wikken*, dat is *Overwegen*, *Wegen*. *Wikken* en *Wegen* samengevoegd. *Wichelen*, het toekomende uit voortekenen voorzeggende; die dit doet *Wichelaar*, ook *Wikken*, *Noodlotwikker*, *Wikkelaar* genoemd, *Wikken* voor *Wichelen*. I. 363. (161.)

WICHLARIN. zie IN. *Termin*.

WIE, met *Wien*. zie WAARMEDE.

WIE *dan*, niet *Als*, zie DAN.

WIE en Wi in klank onderscheiden. II. 260. (318.)

WIE. Deszelfs *Gen*. in 't Enkelvoud van 't Vrouwelijk geslacht. *Wier*, niet *Wiens*, de *n* nooit in dat geslacht. I. 360.

WIEG beteekent overdrachtelijk het *Vaderland*, by de Latynen *Incunabula*, eigenlijk *Luren*, nemende *Incunabula* voor *Cunae*, een WIEG. II. 387. (371.)

WIEL. zie WIELING.

WIELE, *Rad*, in klank onderscheiden van WILE, *Wyle*. II. 260. (318.)

WIELING, een *Draaikolk*, *Vertex*, 't zelfde als WIEL, dus genoemd van *Draien*, waarom een *Rad* ook WIEL geheten. De WIELINGEN een zekere droogte op de Vlaamsche en Zeeuwsche kust. WIEL, *Vertex*, in 't Oud Holl. WAAL. II. 463. 464. (407. 408.)

WIELINGEN. (DE) zie WIELING.

WIEN voor *Wier*, en *Wiens* voor WIER. I. 360. (159.)

WIENS *lagchende* geluk, wiens *lange* lijf enz. voor *Lagchend*, *Lang*. I. 433. (193.)

WIER, de tweede en derde *Naamval* van *Wie* Vrouwelijk. I. 360. (159.)

WIERD en WERD. I. 193. 194. 195. (80. 81.)

WIERD voor *Werd*. II. 77. 243.

WIES en WIESCH. zie WASSEN.

WIEWOUTER. zie VIJFWOUTER.

WIGTELOOS. Zonder *Wigt* niet *Wegeloos*. I. 17. 18. (6. 7.)

WY voor *Wee*. zie WEE.

WIJCH. zie WIJCK.

- WIJCK, kwalijk voor WIJCH, *Slag, Strijd* gelezen. Van WIJCH is *Wygant, Stryden*. III. 400. 401. (608. 609.)
- WYDEN en WYTEN. I. 86. 87. (33.)
- WIJDSCH. zie PREUTS.
- WIJF. ('t Schoonste) *Alcibiades* dus genoemd. zie BODIN.
- WIJF. Dit woord, hoewel Onzydig, heeft by de Ouden nooit anders dan Vrouwelyke betrekelyke Voornaamwoorden by zich. I. 208. (89.)
- WYGANT. zie WIJCK.
- WYKEN in een werkelyken zin. III. 57. *Aant.*
- WIJN. (ZEE VAN) zie ZEE.
- WIJN. *Kommer in Wijn verdrinken. De tong en keel verdrinken zich in Wijn.* zie VERDRINKEN.
- WIJNGAARDBLAD. Een krans van *Wijngaardbladeren* droegen de Bacchanten op het hoofd. II. 228. (310.)
- WIJT voor *Wit*. II. 188. (286.)
- WYTEN DANK, afgekeurd. zie DANK.
- WYWOUTER. zie VIJFWOUTER.
- WYWOUWEN. zie WIEWOUWEN.
- WYZE. (GEBIEDENDE) Den tweeden persoon van 't Enkelvoud, *zonder*, van 't Meervoud *met* een T aan 't eind te schryven. II. 202-206. (288. 289.) Die beiden de personen met een T geschreven hebben, echter niet te verwerpen. 206. *en* 207. *Aant.*
- WIKKELAAR. zie WICHELEN.
- WIKKELEN en WICHELEN, *Frequentat.* van WIKKEN. II. 470. (411.)
- WIKKEN. zie WICHELEN.
- WIKKEN. zie WIKKELEN.
- WIKKER. zie WICHELEN.
- WIL. (HY) zie WILLEN.
- WIL, *om Mynen, Zynen, Uwen, Haren* enz. WIL te schryven, niet met een T daar achter, *MynenT* enz. II. 345. 346. (354. 355.)
- WILDE en WOUDE 't zelfde. I. 282. (125.)
- WILE. zie WIELE.
- WILLEN heeft nu *hy Wil*, eertijds *Wilt*. I. 80. *Aant.*
- WILLENDE. zie LEEVEND.
- WILLIG. zie LEEVEND.
- WILT. (HY) zie WILLEN.
- WIND. zie ZWINDELEN.
- WIND, wordt gezegd *de vinnen van zich* en *optesteken*, als hy zich verheft, II. 87. *en* 88. (248.)

WINDEKIJN. I. 34. (12.)

WINDELEN. zie VERWANDELEN.

WINDELEN. zie WENDEN.

WINDEN. zie WENDEN.

WINDEN. zie ZWINDELEN.

WINDEN. zie VERWANDELEN.

WINDEN door *Eolus* in een zak gesloten. I. 442. (198.)

WINDSEL. zie SEL. *Termin*.

WINKEL. In *Winkelen en Holen*, 't zelfde als in *Hoeken en Winkels, Gaten en Hoeken, Holen en Hoeken*. I. 131-133. (52.) *Winkel*, 't zelfde met *Hoek*. 133. (52.) *Schuilwinkel*, dat is *Schuilhoek, Achterwinkel, Ibid.* (52.) *Winkels*, de *Holen* in 't hoofd, waarin de oogen staan. *Ibid.* en 134. (52. 53.) *Oogwinkel* 't zelfde. 134. (53.) *Winkelnaad*, zekere naad in de Hoofdbeenderen een, driehoek verbeeldende, *ald.* (53.) *Winkelhaak* 't zelfde als *Hoekhaak. Ibid.* (53.) *Winkel* in een' ruimen zin, *Huizen* daar iets te koop is, bepaalder 't *Voorhuis* of 't *Vertrek*, waarin de waaren zich bevinden; allerbepaaldst de opslag van planken enz. tegen den wand opgelicht, in welken de koopgoederen liggen. *Ibid.* en 135. (53.) *Winkel. vol. gebreken, Hoeken* van vestingwerken *Winkels* genoemd, *in den Hoek zitten is in den Winkel. zitten. Toonbank, Hoekbank en Winkelbank* 't zelfde, *ald. Aant.*

WINKELBANK. zie WINKEL.

WINKELHOEK. zie WINKEL.

WINKELNAAD. zie WINKEL.

WINNEN van een plaats, is er *Komen, Belanden, Aan en Op*, nu buiten gebruik, *Winnen voor Krygen, Verkrygen, Krygen in Aanwinnen* verwisseld, *een knecht Winnen, Huren, Landwinnen, colere terram*. III. 233-235. *Aant.*

WINTER. De Endvogels de borstbeenderen hoogrood hebbende, voorspellen een harden winter. II. 231. (302.)

WINTERSTARREN. III. 189. (521.)

WIP. zie WIPPEN.

WIPPEN *springen*, OP DE WIP STAAN, STELLEN, ook OP EEN WIP, is *op den Sprong*. II. 400. (377.) *en ald. Aant.*

WIPSTAARTEN. zie KWISPELSTAARTEN.

WIRTE. zie WARMOES.

WIRTSBURG. zie WARMOES.

- WISKUNST, haar gebruik omtrent het vormen van denkbeelden. I. 189. 196-198. (78. 82. 83.)
- WISPELSTAARTEN. zie KWISPELSTAARTEN.
- WIT der *oogen*, der *tanden* laten zien. II. 396. (275. 636.)
- WITHEID. zie WITTIGHEID.
- WITJE. zie WOLKJE.
- WITTIGHEID verschilt van *Witheid*, beteekent slechts een trek of zweeming naar de *Witheid*. I. 57. en 58. (21. 22.) II. 149. (270.)
- WODEN, VODIN of ODIN, naar dezen de zevenster *Woons-* of *Woenswagen* genoemd, ten onrechte voor *Mercurius* gehouden; de *Woensdag* naar hem genoemd, afgebeeld met een krom *Zwaard* of *Seissen* in de rechthand. I. 24. *Aant.* waarschijnlijk dezelfde als *Irmin*. 25. *Aant.*
- WOEG gewogen. I. 273. en *vervolg.* (121. 123.)
- WOEI voor *Waeide*. III. 181. (517.)
- WOEKERAAR en WOEKRAAR onverschillig geschreven. II. 260. (318.)
- WOENSDAG, dus genoemd naar *Woden*. I. 24. *Aant.*
- WOERINGEN. (SLAG VAN) Wanneer voorgevallen. I. 489.
- WOESTIGHEID voor *Woestheid*. I. 58. (22.)
- WOGAN. Got. zie SWEER.
- WOL. VLIES OF VLUIS WOL. zie VACHT.
- WOLKEN. Hare uitpersing kwalijk by die van eene *Spongje* vergeleken. I. 101. (38.)
- WOLKJE, *Klaartje*, *Sputje*, KRUIKJE, *Doutje*, *Witje*, vertaalde Eigennamen der Jachtgenoten van *Diana*. III. 114. (493.)
- WOLLEF om de maat voor *Wolf*. II. 83. *Aant.*
- WONDERBAAR. zie BAAR.
- WOONACHTIG, met den toon op de tweede greep, die *Woon* heeft. II. 151. *Aant.*
- WOONEN *by iemand*. Wat van een *Jager* gezegd, beteekene. zie JAGT.
- WOONSTEDE, is het lichaam van de ziel. zie VERHUIZEN.
- WOONSWAGEN of WOENSWAGEN, naam der Zevenster, dus genoemd naar *Woden*. I. 24. (9.) en *Aant.*
- WOORD met een e, om 't rijm, verlengd. II. 174. (279.)

WOORD. Een van nadruk moet altijd in de zesde greep van een vers zijn. I. 414. (186.)

WOORD. Keur van *Woorden*, waarin besta. III. 13-15. (456.)

WOORD. (SIMPEL) zie SIMPEL.

WOORD. Waarom woorden worden gezegd door de ooren te worden gedronken. zie TAAL.

WOORD. *Woorden ontgaan en ontvallen* den mond. II. 325. (345.)

WOORD. Het oor niet altijd een bevoegd rechter over woorden. II. 6. *Aant.*

WOORD. Een overbasterd Nederduitsch verliest nooit den klemtoon op het zaaklijk deel. II. 261. (319.)

WOORD. *Etymologie en Afleiding* van woorden. zie ETYMOLOGIE en AFLEIDING.

WOORD. Afleiding van een woord van twee anderen zelden gegrond. II. 278.

Aant.

WOORD. De Latynen en Nederduitschers hebben verscheiden woorden uit eene bron. II. 467. (410.)

WOORD. Verkort zijnde, verkort zijn beteekenis, verlengd zijnde, verlengt de beteekenis. II. 399. (377.) 468. (410.)

WOORD. Woorden worden, by welige Dichters, van 't eene zintuig tot het andere overgebracht. II. 295.

WOORDEN die 't geluid nabootsen, uitgezocht. II. 34. (228. 229.)

WOORDEN. Veele onzydige Naamwoorden worden door 't aannemen eener *E Vrouwelijk*. II. 63. (239.)

WOORDEN uitgerekt om de maat te krygen. II. 83. *Aant.*

WOORDEN van een taal, derzelve eigenlyke beteekenis, hoe best te ontdekken. III. 361. (592.)

WOORDEN. Sommigen waarin tusschenrijm gebruikt. III. 80-82. (478. 479.)

WOORDEN. Hun oneigenlijk gebruik in de Poëzy fraai. III. 9. (418.)

WOORDEN. Of de Samengestelde wel altijd het geslacht der Enkelen volgen. I. 113. (47.)

WOORDEN van eenerlei klank en letteren, doch van verschillende beteekenis met malkander' verward. I. 51. *en volgg.* (20. *en volgg.*)

WOORDEN. (Nederduitsche) De natuurlijkheid, onverbeterlyke kracht, en juistgepaste beteekenis derzelve door een voorbeeld aangetoond. II. 398-400. (376. 377.)

WOORDEN die de Ouden aan een schreven, niet in hen te scheiden. I. 297. (133.)

WOORDEN van eenerlei klank, derzelve herhaling te vermyden; doch met oordeel. Voorbeelden derzelve, I. 361. 362. (160.)

WOORDEN. In 't afleiden der zelve geen eene *zaaklyke Letter* te veranderen, zonder een overtuigenden Regel. I. 188. (77.) II. 266. (322.) (349.)

WOORDEN. Welke te gebruiken in 't beschryven van een gesteldheid van persoonen of zaken. I. 352. (155.)

WOORDEN. Hun recht gebruik niet uit het dagelijksch gebruik van spreken te bepalen. I. 306. (136.)

WOORDEN. Evenredigheid tusschen dezelve in acht te nemen. zie EVENREDIGHEID.

WOORDEN. De kortste voor de langsten verkozen van de Poëzy, als ze evenveel zeggen. III. 75. (476.)

WOORDEN van twee lettergreepen vervullen 't gebrek van snydingen in een vers. I. 340. (151.) Hoe en welke woorden van ééne greep hiertoe dienen. *Ibid.* (151.)

WOORDEN. Veele in den *Staten Bybel* worden nu van veelen niet verstaan. I. 310. *Aant.*

WOORDEN. Veele met een' klinker beginnen, de nu Onzydig eertijds Vrouwelijk. I. 123. (47.) reden daar van. *Ibid.* (47.)

WOORDEN. Niet te gebruiken dan in een reeds gebruikelyke beteekenis. I. 391. *Aant.* Verzinnen van dezen regel in vertalingen uit het Hoogduitsch, *ald.* Niet alle der schrijf- en spreektaal vlyen in Poëzy. 418. *Aant.* 428. *Aant.*

WOORDEN. Keurlyke en eigenlyke in 't Nederduitsch. II. 106. (254.)

WOORDEN (verbasterde) of een Duitsch woord met een basterd uitgang. zie TROMPETTEN.

WOORDEN. De Nederduitsche

taal voegt gaarne twee van denzelfden klank by een. II. 484. (417.)

WOORDEN. (Nederduitsche) Veele in het Basterdlatijn. II. 269. (324.)

WOORDSCHIKKING. Slechte, waardoor een Werk- of Deelwoord, het welk voor of achter twee woorden moest worden gesteld, tusschen deze beide wordt geplaatst. I. 196-199. (82-84.)

WOORDSCHIKKING. Kwaade, waardoor 't laatste deel der rede niet met het eerste overeenkomt. I. 266. 267. (118.)

WORDEN. Deszelfs *Imperfect*. *Word* en *Werd*, nu veranderd in *Wierd*. II. 77. *en ald. Aant.* (243.)

WORDEN, niet wel dikwils herhaald. I. 473. (209.)

WORDEN. Hulpwoord, gebruikt om 't gemis der lydelyke vorm onzer Werkwoorden te vergoeden. III. 60. *Aant.*

WORDEN, niet *Werden* te schryven, de tegenwoordige tijd der *Aant*. Wyze *ik Word*, der *Aanv.* Wyze *ik Worde*, doch beter *Werde*, Voorl. Tijd der *Aant*. Wyze *ik Werd*, der *Aanv.* Wyze *ik Wierde*. I. 193-197. (80-82.)

WORDEN. Als de lydende beteekenis van *Dragen* voorgesteld. II. 523. (436.)

Beteekent 't eerste aannemen van een wezen. Dus *Wortel* het beginsel van alle zaken, *Worden* en *voortgebracht Worden* het zelfde, *ald.*

WORDEN VERWELKT. zie REISBAAR.

WORTEL. (JAN) zie EIGENNAAM.

WOUDE en WILDE 't zelfde. I. 282. (125.)

WR. zie WROEGEN.

WRAAKLUST. III. 207. (529.)

WRANGE *Wraak*, *Wreede Wrok*. III. 201. (526.)

WRANGHEID eener zaak wel uitgedrukt door 't herhalen van *Wr.* zie WROEGEN.

WRYTEN. zie WROEGEN.

WRYTEN en WROEGEN. zie WROEGEN.

WRINGEN *uit de hand*. Onbepaald, of in een daadlyken dan lydelyken zin genomen zy. III. 58. *Aant.*

WROEGEN en WRYTEN. De wrangheid eener zaak door 't herhalen der *Wr* in deze

woorden wel uitgedrukt. III. 200. (326.)

WROEGEN en WRYTEN. Herhaling van woorden van eenerlei klank. I. 362. (160.)

WURTI. zie WARMOES.

Y.

Zie, wegens deze Letter, ons Bericht in de Voorreden.

Z.

ZAAD (*geboren uit iemands*) verschilt van *geboren uit iemands Stam*. I. 233. (102.)

ZAAD. *Perseus* fraai *het Zaad der gouden regenvlaag* genoemd. II. 85. (247.)

ZAAK. Gesteldheid der *Zaken*, hoe te beschouwen. I. 352. (155.)

ZAAK. Van dezelve als aanwezende gewag gemaakt, eer nog aanwezig is. II. 65. (241.)

ZAAK eens uitgedrukt, wordt in de tweede plaats beter door een Voornaamwoord uitgedrukt. II. 493. (422.)

ZAAKLIJK deel des woords wijst deszelfs oorsprong en eigen beteekenis aan. III. 366. (592.)

ZAAKLYKE *letters*, in de *afleidinge*, niet ligt te veranderen. I. 188. (77.) II. 266. (322.)

ZAAM of SAAM. Dees uitgang beteekent een vermogen en bekwaamheid om iets te doen. By voorbeeld, *Heelzaam*, *Gehoorzaam*, *Leerzaam*, die *Heelen*, *Hooren*, *Leeren* kan; *Voedzaam*, *Duurzaam*, *Leefzaam*, die of dat *Voeden*, *Duren*, *Leeven* kan: *Gheloofsame ghetughen*: *Ghenoechszaam* zijn. I. 356. 357. (158.)

ZAAN. Schierlijk, terstond. III. 58. *Aant*.

ZAK. *Saccus*. Hier van 't verb. *Zakken*. I. 159. *Aant*.

ZAKEN in hare natuurlyke orde te verhalen. I. 99. 100. (37. 38.)

ZAKEN, lang geleden, fraai in den tegenwoordigen tijd verhaald. II. 50. (234.)

ZAKKEN. Verb. *in Zakken doen*, van *Zak*. I. 159. *Aant*.

ZAKKEN *iemand*, voor *doen Zakken*. III. 62. (471.) *en Aant. en* 63. (471.)

ZAKVOL. zie HANDVOL.

ZALIG. Achter een ander woord beteekent een vollen overvloed, zo wel ten kwade als ten goede, als *Rampzalig* en *Gelukzalig*. Wordt ook hy andere woorden gevoegd, als *Raadzalig*, *Vaartzalig*, *Teelzalig*. *Werkzalig*, is *overkropt van Werk*. *Arbeidzalig*, is *Arbeidzaam*. *Eerzalig*, *Waanzalig*. ZALIGHEID. *salus*, *beatitudo*, twyfelachtig of ook voor *miserie* wordt genomen. ZALIG en GEZOND dikwils verwisseld en onverschillig van *Ziel* en *Lichaam* gebruikt. II. 163. 164. (274. 275.)

ZALIGHEID. zie ZALIG.

ZANGZOET. zie ZOET.

ZE zie HY.

ZE voor Zy vervult het gebrek van snydingen in een vers. I. 340. (151.)

ZEE (grondeloze) zie GROND.

ZEE. *Zijn naam doen drinken aan een zee*. zie DRINKEN.

ZEE. *Hooggebulte*. II. 57. (237.)

ZEE *van water*, deze spreekwijs vergeleken met *te bedde liggen in het bedde*. II. 19. 20. (221.)

ZEE. (rollende) zie ROLLEN.

ZEE. *In Zee op de baren*, een spreekwijs gelijk *aan strand op de ree*. III. 244. (540.) *en Aant.*

ZEE. Het *Groen* hare leverei. I. 44. Haar oppervlakte een *Veld* geheten, by de Poëeten geploegd. 45. (17.) Hare *Weiden* niet *Groen* maar *Blaauw* te noemen. 46. (17.) Het *Blaauw* zo wel als 't *Groen* hare kleur. 47. (18.) *Blaauw* genoemd, *ald.* (18.) *Veld*. 48. (18.)

ZEE kan een *Watertuin* genoemd worden. I. 108. (41.) doch niet altijd. 110.

(42.) *Zee van water* kan men van de eigenlyke zee niet wel zeggen. 114. (43.)

Dit eigenlijk een klein water door vergrooting by de Zee vergeleken, *ald.* (43.)

Een Zee van *Water*, *Bloed* enz., somtijds in Zee zelfs, *ald.* (43.) *Zee van bloed*, *vol bloed*, zo goed niet van *Tranen* en *Bloed*. 115. (44.) *Van Tranen*, 116. (44.)

Van Rouw, zo goed niet; maar beter *Poel*, *ald.* (44.)

ANTONIDES een liefhebber dezer spreekwyze. Ook VONDEL, doch met minder gezwollenheid, *ald. Aant. Zee van Vier, van Gloed, van Brand, van dolle Zinnen, van Boeken, van Korenairen, van Galmen, Zorgen, ald. van Vonken, van Schat, van Vier en Zwavel, van Wijn, Zee van Wedervaren.* 117. (44.) II. 286. (332.)

ZEEGODINNEN. (*Blauwe*) I. 47. (18.)

ZEEGROEN. Kleur van den mantel van *Achelous*. I. 45. (16.)

ZEEM zie HONIGZEEM

ZEEMLEDER. zie HONIGZEEM.

ZEENAT, *Groen* genoemd. I. 45. (16.)

ZEENIMFEN. *groene Tuiten* toegeschreven. I. 44. (16.)

ZEESIBIL. zie STRANDSIBILLE.

ZEESPOOR. zie WATERSPOOR.

ZEGEBOOG. *Arcus triumphalis*. II. 94. (251.)

ZEGEL of ZEGELRING. nu wel *Singnet*, en eertijds *Vingerling* of *Vingerlijn* genoemd, eertijds en ook nu nog met speeksel, voor dat men *Zegelt*, nat gemaakt; in droefheid dit gezegd met tranen te zijn geschied. II. 535-537. (442. 443.)

ZEGELRING. zie ZEGEL.

ZEGEN (OM) PRACHEN. zie PRACHEN.

ZEGESTAATSIEN. zie TRIOMFEREN.

ZEGGELEN. *Dictitare*. II. 471. (412.)

ZEGGEN. IK ZEG, GY ZEGT, HY ZEGT, Onv. Verl. Tijd, ZEIDE, D.W. GEZEID, volgens 't gebruik, beter volgens eigen Grondstellingen *Zegde*, dan *Zeide*. III. 154. (510.) zie ook LEGGEN.

ZEGHELIJN. I. 38. (13.)

ZEIL. zie TREIL.

ZEIL en TREIL. zie TAKEL.

ZEILEN VOOR WIND, VOOR STROOM zie VOORWIND.

ZEILSTAR. *Zeilstarren* en *Regenstarren*, Lat. *Pleiades* en *Hyades*. De eersten heten zo naar haar moeder *Pleione*, de anderen naar haar broeder *Hyas*, *Pleiades* genoemd, van 't Gr. *Πλειῖν*, *Zeilen*, dus *Pleiades*, *Zeilstarren*. *Hyades*, van 't Gr. *Ῥεῖν*, *Regenen*, *Regenstarren*. III. 184. (518.) De *Wagen*, en de *Hyades*, en de *Pleiades*, bestaan elk uit ze-

ven starren. De laatsten echter met eigenaam *Zevenstar* genoemd. Deze *Zevenstar* weder *Regenstarren* genoemd. 185. (519.) Deze naam beter aan de *Hyades* gegeven, *ald.* de *Pleiades* en *Hyades* verward, *ald.* de *Hyades* het *Regenend gestarnte* genoemd, *ald.* kwalijk dochters van *Atlas* en *Etra*, niet van *Pleione* genoemd. *Pleiades* zeven zusters, dochters van *Atlas* en *Pleione*. 186. (519.) Hare namen, *ald.* Van de zeven maar zes gezien, *ald.* Zes vertoonen zich als ééne star. Hierom *glomerabile sidus*, een *samenvloeiend Gestarnte* genoemd. 187. (520.) Waarom ten Hemel gevoerd, *ald.* Haar standplaats aan den Hemel, *ald.* Bericht wegens de *Hyades*, *ald.* Dood van *Hyas*, waarom zyne zusters in 't *Gestarnte* geplaatst, en waar geplaatst zijn. 188. (520.) Haar getal zeven, by anderen vijf, *ald.* en 188. *Aant.* (521.) Halve zusters van de *Pleiades*, alle van *Atlas*, geene uit *Etra*, maar deze uit *Pleione* geboren, die, volgens anderen, 12 dochters, 7 *Pleiades*, 5 *Hyades* teelde en een zoon *Hyas*, *ald.* (521.) De *Regenstarren*, in 't Lat. ook *Suculae*, *ald.* De *Pleiades* en *Hyades* door de Dichters dikwils te samen gevoegd. 189. (521.) Voor den gemeenen naam *Pleiades*, die van een der zusteren gesteld. 't *Zevengestarnte* in H.S. bekend, ook *Orion* en de *Wagen*, *ald.*

ZEKER doet de *E* voor een Onzydig Naamwoord wegwerpen. I. 432. (192.)

ZELF. zie ZELVE.

ZELF. zie ZELFS.

ZELFDE. zie ZELVE.

ZELFGEMAAKT. zie ZELFWASSEN.

ZELFMAAKT. zie ZELFWASSEN.

ZELFS. Of men *ons Zelfs* of *ons Zelven* in 't Meervoud moet zeggen, en hoe de Ouden 't *Pronomen Zelf* of *Zelve* gebogen hebben in alle Naamvallen. III. 338. 339. (580.) 338-341. *Aant.*

ZELFVERZIND. zie ZELFWASSEN.

ZELFWASSEN, is uit de natuur gewassen, niet door kunst gemaakt. II. 330. (347.) *Zelfwassen Poëzy*, is *Eigenvinding*.

Men zegt ook *van Zelf gewassen*. Men vindt ook *Zelfmaakte Afgodery*, *Zelfgemaakte Goden*, *Zelfverzinde Dienst*. 331. (348.)

ZELLEVE voor *Zelve*, waar die uitrekking niet noodig was. III. 156. (511.)

ZELVE. zie ZELFS.

ZELVE. zie ZELLEVE.

ZELVE, (DE) DEZELFDE, ZELF of ZELVE. Hoe van malkander verschillen. II. 497. 498. (424. 425.) Wanneer *Zijn*, *Haar*, *Hun*, en *Deszelfs* of *Derzelver* te gebruiken. 498. *en volgg.* (425. *en volgg.*) *Deszelfs* en *Derzelver* komen overeen met de oude Fransche woorden *Iceluy* en *Icelle*. 504. (428.) *Dezelve* voor 't Lat. *Is* verkeerdelyk afgekeurd. 509. (430.)

ZENDEN. (*geloofd te*) Onbepaald, of in dadelyken dan lydelyken zin gezegd zy. III. 57. *Aant.* 59. *Aant.*

ZEPHYRUS. zie LEEVENWEKKER.

ZESVOETIGE NEDERDUITSCHTE VAARSEN (of) een rust noodig hebben. zie RUST.

ZETHES ZOON, niet Broeder van *Boreas*. II. 140. (267.)

ZEVENGESTARNTTE. zie ZEILSTAR.

ZEVENSTAR. zie ZEILSTAR.

ZEVENSTER. (de) Lat. *Pleiades* of *Septem triones*, ook de *Wagen* of *Groote Beer* genoemd, ook het *Zevenster*. I. 22. *en* 23. (8. *en* 9.) Werd ook *Woenswagen* of *Woonswagen* genoemd naar den God WODEN. Ook *Irmenswagen* naar *Irmin*, denzelfden als *Odin*. By de Duitschers *Heerwage*, by de Engelschen *Charleswaine*. 24. (9.) *en Aant.* 24. *en* 25. *Wagen* de gemeenste naam, Lat. *Plaustrum*, Gr. "Αμαξα. 25. *en* 26. (9.)

ZICH. Wederkerend Voornaamwoord. II. 493. (422.) en wel 't voornaamste van dezelve. 496. (424.) Verkeerdelyk buiten dezelve gesloten, *ald.* Wordt nooit gebruikt voor *Hem* of *Haar*, *Hen* of *Hun*. Ook deze Voornaamwoorden niet voor *Zich* te gebruiken. II. 511. (433.) door welk Werkwoord en tot welken persoon of zaak wederkeert. 517. (434.)

ZICH *breed uitstryken*. II. 527. (438.)

- ZICH *gedragen*. II. 524. (437.)
 ZICH *gebaren*. II. 211. 524. (291. 437.)
 ZICH *gelaten*. II. 540. (445.)
 ZICH *iets eigenen*. III. 24. (461.)
 ZICH *iets onderwinden*. I. 345. (153.)
 ZICH *kwyten*. II. 548. (449.)
 ZICH *schamen*. III. 230. (538.)
 ZICH *verbeelden*. III. 244. (544.)
 ZICH *verkeeren*. II. 517-520. (434. 435.)
 ZICHTBAAR. zie BAAR.
 ZIDEN. zie ZIEDEN.
 ZIE. zie VAREN.
 ZIEDEN. zie BARNEN.
 ZIEDEN, *Koken*, wezenlijk in klank onderscheiden van ZIDEN, *Zyden*. II. 260. (318.)
 ZIEK. zie ZYGEN.
 ZIEL. *De Ziel volgt het Bloed, de Ziel in Bloed uitgieten, Ziel en Bloed vlieten uit de Wonde*. Spreekwyzen in 't beschryven van den dood eens gewonden gebruikelijk. II. 165. 166. (275.)
 ZIEL. *Ter Zielen varen, uit het Lichaam scheiden, Sterven; elders gaan naar aller Zielen bed, ter Zielen brengen, doen Sterven, ter Zielen gaan, Heenevaren, trekken iemand ter langer Vaart, zijn Vaart varen, varen ten langen Levene, ter Zielen zinken en zweeven*, alle spreekwyzen, waar door 't *Sterven* wordt uitgedrukt. III. 203. 204. en *Aant*. (527. 528.)
 ZIELEN (TER) zie ZIEL.
 ZIELLOOS, dat is zonder *Ziel* of *Leven*, met twee *ll*, niet ZIELOOS te schryven. II. 147. (269.)
 ZIELOOS. zie ZIELLOOS.
 ZIELVERGIFT met *Honig* ingezwolgen. II. 126. (261.)
 ZIELVERHUIZING. III. 266. (552.)
 ZIEN, *zijn Schoonst*. zie SCHOONSTAAN.
 ZIEN, *den Ooren* toegeschreven. II. 295.
 ZIFRE. Ital. zie LIVEREI.
 ZIGTBAAR. II. 522. (435.)
 ZYGEN, in F.D. SIGEN, by *Schilt*. onbekend, en met SIEGHEN, van SIECH, dat is *Ziek* verward, of in SINKEN, *Zinken* veranderd. III. 83. (480.)
 ZIJN, met een *Dativus*, beteekent *Hebben*; ook met een *Genitivus*. III. 125. *Aant*.
 ZIJN. (HEEN) zie HENESTERVEN.

ZIJN en HAAR. Deze twee Voornaamwoorden een sieraad, het welk onze taal boven de meeste hedendaagsche, en zelf boven de Latijnsche heeft. I. 211. en 213. (89. en 91.)

ZIJN en HAAR worden best betrekkelijk gemaakt op den persoon, waarvan gesproken, en niet op den naam, waarmede die uitgedrukt wordt. I. 220. (96.) ZIJN, HAAR en HUN. Wederkeerende Voornaamwoorden. II. 493. (422.) Waar dezelve te gebruiken, en waar zich van *Deszelfs* of *Derzelve* te bedienen. 494. en *volgg.* (422. en *volgg.*) 498. en *volgg.* (425. en *volgg.*) Door deze drie woorden 't eene Lat. *Suus* uitgedrukt. 509. (431.) Regel omtrent hunne wederkeering. 517. (434.) en *ald. Aant. (m).*

ZIJN. Voor dit Voornaamwoord, als ook voor HAAR wordt dikwils fraai DE gebruikt. II. 324. (344.) Doch baart ook wel dubbelzinnigheid. 491. en *volgg.* (420.) 516. (429.)

ZIJN *verscheiden.* zie VERSCHEIDEN.

ZIJN, niet wel dikwils herhaald. I. 473. (209.)

ZIJN. Hulpwoord gebruikt om 't gemis der lydelyke vorm onzer Werkwoorden te vergoeden. III. 60. *Aant.*

ZIJN. *Possessivum.* Men moet schryven, *Zijns Zelfs, Zijns Lands*, by voorbeeld, *Zijns Zelfs Vader, Moeder, Zijns Lands gebrek* enz., niet *Zijn Zelfs Vader, Zijn Lands* enz. II. 193-195. (287.)

ZIJNDE. zie ABLAT. ABSOL.

ZILVER. Zottelijk van *Ἀργυρος* afgelegd. I. 189. (77.)

ZILVERTY *van klinkklaar* GOUD, verkeerde uitdrukking. II. 449. (400.)

ZIN. *Zee van dolle Zinnen.* zie ZEE.

ZIN. Onvolkomen in gelykenissen. I. 146. (57. 58.) 380-382. (168. 169.)

ZIN. *De Zinnen in de kan verdrinken.* zie VERDRINKEN.

ZIN. *Opgespannen Zinnen*, by VONDEL, by anderen *Ingespannen*. I. 127. (49.)

ZINGEN, *den Bovenzang.* zie BOVENZANG.

ZINGEN, *den Handen* toegeschreven. II. 295.

ZINKEN *ter Zielen*. zie ZIEL.

ZINKEN, *Active*, voor *doen Zinken*. III. 56. (471.) Dit niet zeldzaam, *ald. Aant.* 't zelfde Werkwoord *Passive* gebruikt. 61. (471.) Veel zo gebruikt in den tijd der kievitsëieren. 62. 63. (471. 472.)

ZINNEBEELD, by R. VISSCHER *Zinnepop*, kan in geen andere taal krachtig genoeg worden uitgedrukt. II. 237. (305.)

ZINNEBEELD. Doorluchtige mannen gaven hunne groote ondernemingen daardoor te kennen. II. 238. (306.)

ZINNEKEN, *Zinnekens*. Personaadjen in de spelen der zestiende eeuw. II. 285. (331.)

ZINNEPOP. zie ZINNEBEELD.

ZINSCHIEDING en hare teekenen niet wel in acht genomen. I. 246. (108.) 269. (119.) Die teekenen vergeleken by de laatste streken aan een tafereel. 246. 247. (108. 109.) II. 146. (257.)

ZINSPREUK. *Devise* voor een enkele gebruikt. II. 242. (308.)

ZINTUIG. Een woord, by welige Dichters van 't eene *Zintuig* op 't ander overgebracht. II. 295.

ZITTEN AAN DEN DISCH. zie DISCH.

ZITTEN. (gaan en gegaan) zie INFINITIVUS OBLIQUUS.

ZITTEN *op de Hielen* of *Hakken*. zie HAK.

ZITTEN *dwars in 't Vaarwater*. zie ZOG.

ZITTEN. Ouden somtijds kwalijk, als aan den disch zittende, afgebeeld. II. 439. (396.)

ZOEKEN TE POGEN, is *Poogt* of *Zoekt*, kan ook in een anderen zin worden gebruikt. III. 15. (457.)

ZOEN, eigenlijk *Kus des vredes*. III. 27. (462.) 29. (463.) Bewezen door *Bevredigen* en *Verzoenen*, *ald.* Voor een *Kus van liefde* gebruikt, doch dan van derteler beteekenis, *ald.* (464.) *Zoen*, een *Verzoening*, *Bevrediging*. 30-33.

(464.) *Christus*, in F.D. *Suonere*, *Verzoener*. ZOENEN, *Bevredigen*, *Verzoenen*. ZOENEN tweezins genomen. 33. 34. (464.) VERZOENEN wede vry oud. 33. *Aant.*

ZOENDING, afgeleid van *Zoen* en *Dedingen*. III. 30. *Aant.* (*i.*) kwalijk, doch wel van *Zoen* en *Dingen*; is eigenlijk

rechtsoefening over een *Zoen*; daarna een afmaking van twist. Hoe verschilt van *Vrede*, *ald. Aant.* (7.)

ZOESEN en ZOEZEN. zie SOEZEN.

ZOET *op iets*, is graag naar. *Zoet naar wraaklust*, niet goed, moet zijn *naar*, of gelijk men by allen vindt *op wraak*. III. 207. (259.) *en Aant.* Dit woord ook in koppeling gebruikt als *Sluimerzoet*, *Zangzoet*, *Lodderzoet*. (208.) *Aant.*

ZOETER, *boven Honig*. II. 307. (337.)

ZOETIGHEID voor *Zoetheid*. I. 58. *Aant.*

ZOG. zie WATERSPOOR.

ZOG. zie ZOGEN.

ZOG komt van *Zuigen*, van 't verb. *Zog*, *Zogen*. I. 163. (65.) II. 488. (419.)

ZOG. Eigenlijk 't water dat een schip nasleept. *In iemands Zog varen*, oneigenlijk *iemand hinderlijk zijn*. Deze beteekenis niet van de zeevaart tot andere zaken overtebrengen, in welken men beter zegt, *iemand in 't Vaarwater zitten*, *dwars in 't Vaarwater gaan leggen*, *dwars voor den Boeg gaan leggen*. *In iemands Zog varen*, overdrachtelijk genomen, is *iemand navolgen*. III. 17. (457.) *Zog* zou men kunnen noemen *Waterspoor*, *ald.* 18. (458.)

ZOGEN. Verb. van *Zog*. I. 163. (65.)

ZOGEN van *Zog*, 't welk van *Zuigen*, *Zoog*. *Zogen* met *Zog* voeden, als *Spyzen* en *Drenken*, *Spijs* en *Drank* geven, *Wateren*, *Water*, dat is te *Drinken* geven. De Moeder *Zoogt*, het Kind *Zuigt*. II. 488. (419.) ZOGEN en ZUIGEN by de Ouden wel eens verward. 489. 490. (420.)

ZOIJL. zie ZOÏLUS.

ZOÏLUS tot ZOIJL verkort. III. 135. (502.)

ZOMERVAGEN. zie VAAG.

ZOMERVOGEL of SOMMERVOGEL. III. 335. (579.)

ZOMMIGEN. (*de*) Beter *Zommigen*. I. 94. (36.) Of *de* hier onnut zy, *ald. Aant.*

ZON. De plaatsen, waar dezelve op- en ondergaat, ingebeelde, geen wezenlyke plaatsen. II. 23. (223.) III. 38. *Aant.*

ZON gezegd te *Vergulden*. zie VERGULDEN.

ZON. Dit woord is altijd Vrouwelijk, al wordt het zelve voor *Febus* genomen, waarom, en wanneer op het zelve echter Mannelyke betrekkelijke Voornaamwoorden kunnen volgen. I. 205. *en volgg.* (87. *en volgg.*) In de Fabelen der Grieken en Romeinen, niet der Noordsche volken een God. 207. *en Aant.* (88. 89.) Natuurlijk *Moeder* genoemd. 216. (92.) by de Dichters *Vader*, *ald.* (93.) *Minnaar.* 217. (93.) *Vorst des Lichts*, *ald.* (93.) als *Minnaar der Aarde* verbeeld. *Ibid.* (93.) de *Zonnebloem* kwalijk als haar *Minnaar* verbeeld, *ald.* 218. (94.)

ZON. Aan deze wordt, op de eene plaats, de ontdekking van *Prozerpijns* verblijf, op de andere aan *Arethuze* toegeschreven. II. 123. (260.)

ZONDER met den eersten naam val. zie BEHALVEN.

ZONNEBLOEM, verkeerdelyk als *Minnaar der Zon* afgebeeld. I. 217. (93.)

ZONNEPAARDEN, *Vierblaazer*, *Oosterling*, *Brander* en *Blaaker* genoemd. III. 114. (493.)

ZOO. *Zo lang zo meer, lang zo meer, hoe langs zo meer.* zie LANG.

ZOO kwalijk voor *Ten zy*. III. 21. (459.)

ZOOG, ZOOGEN, ZOOGDE, GEZOOGD. I. 164. (66.) II. 488. 489. (419. 420.)

ZOO GROOT ALS, niet DAN. III. 393. (606.) DAN kwalijk voor ALS gebruikt, *ald.* en 394. (606. 607.) Wanneer DAN goed zy. 394-396. (607.) *ald.* *Aant.* *Ruim noch also goed* DAN, niet ALS. 395. 396. *Aant.*

ZOOL. *Het onderste van den Voet*, anders *Plante*. *Het hard onder de Zoolen hebben*, is *het harde vaste land onder de Voeten hebben*. *Het hart onder de Zoolen hebben*, is *het hart onder de Voeten*, dat is *geen Moed hebben*. *Zoolen aartig aan Boomen* toegeschreven. II. 355-357. (359. 360.) *en Aant.*

ZOOL en PLANT het onderste van den voet. *Zool* is ook waarmede men 't onderste van den voet wapent. III. 227. (537.) De Ouden hadden

slechts *Zoolen*, geen *Schoenen*. De *Riemen* waarmede dezelve worden vast gemaakt, *Zoolriemen* genoemd. Voor *Zool* ook *Voetzool* gebruikt, ook *Schoenzool*, Lat. *Solea*, *Pantoffel* 't zelfde. *Solum*, de aarde in 't Lat. omdat ze met de *Zool* der voeten betreden wordt. *Zool* en *Plant*, ook 't *Plat* van den voet.

228. (538.) en *Aant*.

ZOOLRIEM. zie ZOOL.

ZORG. *Zee van Zorgen*. zie ZEE.

ZOUDAAT. zee SOLDENIER.

ZUIGEN. zie ZOGEN.

ZUIGEN. Hier van *Zog*. I. 163. (65.)

ZUIVELTUIN. *Rhijnland* dus genoemd. I. 107. *Aant*.

ZUIVEREN. Onbepaald, of in een dadelyken dan lydelyken zin gezegd zy. III.

58. *Aant*. 59. *Aant*.

ZULCDAAN. zie ONDERDAAN.

ZULCGHEDAAN. zie ONDERDAAN.

ZULK. zie ZULKS.

ZULKS beteekent dikwils *Zo zeer*, *adeò*. III. 237. (541.)

ZULKS, *Ita*, *Adv*. van ZULK. III. 339. *Aant*.

ZULLEN niet wel dikwils herhaald. I. 473. (309.)

ZUSTER. *Iemands Zuster*, in plaats van *Zusters Zoon* genoemd. II. 449. 401.

ZWAARD, SPIETS of WAPENEN. zie SPITS.

ZWAARD. Een *Drinken* aan *Zwaarden* toegeschreven. zie DRINKEN.

ZWAGER. zie SWEER.

ZWAKKEN, in een dadelyke en lydelyke vorm. III. 58. en 59. *Aant*.

ZWAM. Dit woord in plaats van *Tonder* gebruikt. I. 131. (52.)

ZWANGER gaat een Vrouw UIT of BY, niet VAN *haar Man*, maar VAN *het Kind*. I. 234. (102.)

ZWARTACHTIG, met den toon op de eerste greep, dat zwart schijnt. II. 151. *Aant*.

ZWAVEL. (ZEE VAN VIER EN) zie ZEE.

ZWEEM, GEZWEEMEN. III. 241. (543.)

ZWEEMEN. zie ZWYMEN.

ZWEEMEN *iemand*, *naar*, *op iemand*. III. 257. (549.)

ZWEEMING. I. 317. (139.)

ZWEEP. *Klateren* aan dezelve toegeschreven. II. 105. (253. 254.)

ZWEET. zie ZWEETEN.

ZWEETEN. Niet onaartig den *Boomen* toegeschreven. *Aardrijk*, kwalijk gezegd *Kruiden te Zweeten*, aan 't *Aardrijk* en de *Weiden* echter wel toegeschreven, doch aan *Hemel* en *Aarde* niet wel een *Zweeten van benaauwdheid*. *Tranen*, *Zweet* genoemd. II. 64. en 65. (240. 241.)

ZWEEVEN *ter Zielen*. zie ZIEL.

ZWEGER. zie SWEER.

ZWELGEN, *den Geest* toegeschreven. II 290.

ZWELLEN van geblutste leden. Hoe te verstaan. zie GEBLUTST.

ZWERVEN. *Zwurf*, niet *Zwerfde*. II. 50. en *Aant*. (234.)

ZWICHTEN, in een werkelyken zin. III. 57. *Aant*.

ZWIEFALTER. H.D. zie VIJFWOUTER.

ZWYGER. Dus de naam van *Tacitus*. niet te vertalen. zie EIGENNAAM.

ZWYMEN voor *Zweemen*, om 't rijm, en ook daar buiten gebruikt. *Zweemen* of *Zwymen naar iemand, iemand, op iemand*. *Zweemen* ook voor *Zweeven* gebruikt III. 256. en 257. (548. en 549.) en *Aant*.

ZWYMEN, ZWIJMDE, GEZWIJMDE, ook ZWEEM, GEZWEEMEN, zo ook BEZWYMEN, *Bezweem*, niet *Bezwijmde*. Alle Werkwoorden in den Tegenwoordigen Tijd Y hebbende, hebben in den Verleden Tijd EE uitgezonderd, die komen van een Naamwoord, als van *Krijg* (oorlog) *Krijgde, Gekrijgd*, van *Vry, Vryden*, nu meest *Bevryden. Vrijdde, Gevrijd, liberare*, ook *Vryden, Vryen, amare, ambire*, waarvoor men in Westfriesland zegt *Vryen, Vree, Gevreden*, 't welk 't echte is; van BLY, *Verblyden, Verblijdde, Verblijd*; van NIJD, *Benijdde, Benijd*, maar niet van STRIJD, *Stryden, Strijdde, Gestrijd*, en waarom niet, dit echter ook gevonden. III. 241-243. (543. 544.) en *Aant*. 242. 243.

ZWINDELEN. zie WENDEN.

ZWINDELEN. zie VERWANDELEN.

ZWINDELEN beteekent een zekere ongesteldheid des hoofds, by gelykenis gebruikt. Is van eenen oorsprong men *Gezwind*, en gelijk (*Wind* vermaagschapt met *Winden* en *Wenden*. II. 466. (409.)

Tweede register der aangehaalde schryveren.

A.

- A.B. zie HAESTENS. (H.v.L.)
 ABBA (BARTHOLOMEUS) II. 92. (250.) 122. (260.)
 ABRAHAM DE AARTSVADER. Lof van dat werk. I. 102. (39.) Bericht van deszelfs onderscheiden drukken. *Ibid.* (39.) en 103. *Aant.*
 ABRAHAM VAN ST. CLARA. (PATER) I. 285. 286. (126. 127.)
 ACADEMIE. (FRANSCH) II. 251. (313.) 253. (314.) 504. (428.)
 ACHILLES STATIUS. II. 545. (448.)
 ACOLYEN. (WITTE VAN LEYDEN) zie by REDERYKERS.
 ACTA ERUDITORUM. II. 589.
 ADAGIA. (DUITSCH) III. 442.
 AECKT NAER GODT. (onder de zinspreuk) I. 392. (174.)
 AEDWAERTSWOUDE. zie by REDERYKERS.
 AINSWORTH. (HENRICUS) III. 104. (448.) 189. (521.)
 ALCIATUS. (ANDREAS) II. 425. (387.)
 III. 49. (468.)
 ALCINOUS. I. 72. (28.)
 ALDEGONDE. (HEER VAN ST.) I. 9. (3.) 10. *Aant.* (b.) 57. *Aant.* (q.) 58. (21.) 60. (22.) 102. (39.) 109. (42.) 112. *Aant.* (i.) (k.) 180. (74.) 194. (80.) 252. (111.) 264. (117.)

275. (122.) 310. (137.) 321. (140) 351. *Aant.* (s.) 370. (168.) 384. (170.) 386. (171.) 449. (201.)

II. 69. *Aant.* (o.) 73. (242.) 84. (247.) 132. *Aant.* (k.) - Schreef zijn *Bienkorf* 1568. 133. *Aant. ald.* 192. *Aant.* (z.) 84. (247.) 203. (288.) - Verstond de N.D. Taal door en door. 204. (289.) 214. 215. (292. 293.) 271. (325.) 317. (342.) 332. 333. 334. (349. en 350.) 341. (353.) 531. (440.) 546. (448.)

III. 37. (465.) 66. (473.) 79. (478.) 101. *Aant.* (k.) 139. (503.) 147. (507.) 150. (508.) 219. (534.) 249. (546.) 257. (549.) 270. *Aant.* (a.) 281. (558.) 282. *Aant.* (i.) 285. (589.) 290. (561.) 293. (562.) 302. *Aant.* (r.) 442.

ALETHOFILUS. (SEVERIUS) III. 184. (518.) 253. (547.) 413. (615.) 420. (t.)

ALEWIJN. (Z.H.) II. 99. *Aant.* (x.)

III. 51. *Aant.* (n.) 399. *Aant.* (m.) zijn overlyden 407. *Aant.* (s.) 442. 5 maal. 443.

ALEXANDER AB ALEXANDRO. II. 247. (311.)

ALKEMADE. (KORNELIS VAN) I. 112. *Aant.* (k.) 297. (132.)

II. 160. *Aant.* (t.) 194. (287.) 370. (366.)

III. 53. *Aant.* (o.) 120. (496.)

ALTESERRA. II. 252. (313.) 276. (328.)

AMOS 5. $\bar{v}$. 8. III. 189. (221.)

AMPSING. I. 349. *Aant.* (q.)

ANDREAS. (VALERIUS) I. 490. 491.

II. 556.

ANGELKOT. (HERMAN) I. 107. (41.) 153. (60.) 445. (199.)

III. 411. 412. 2 maal. (613. 614. 615.)

ANGELKOT. (HERMANUS) III. 117. (495.)

ANGELOMUS. Wie geweest zy. II. 571. *Aant.* (n.)

ANGUILLARA. (GIO ANDREA DELL') Italiaansche vertaler van OVIDIUS *Metamorph.* Een plaats van zijn werk by deszelfs origineel vergeleken en beneden het zelve gekeurd. I. 15. 16. (5. 6.)

ANSLO. (REINIER) I. 8. (3.) 102. (39.) 180. (73.) 344. (153.) 420. (190.) 481. (213.)

II. 27. (224.) 60. (238.) 63. (293.) 66. (240.) 114. *Aant. (d.)* 144. (268.) 231. (302.) 339. (352.) 416. (384.) 455. *Aant. (x.)* 525. (437.)

III. 7. (453.) 27. (462.) 2 *maal.* 112. *Aant. (m.)* 179. (516.) 207. (529.) 250. *Aant. (p.)* 374. (596.) 386. (602.)

ANTONIDES VAN DER GOES. (JOHANNES) I. 2. (1.) 5. (2.) 45. (17.) 47. (18.) 58. (22.) 60. (23.) 105. (40.) 114. (43.) 116. (44.) 152. (60.) 155. (63) 166. (67.) 168. (68.) 176. (71.) 180. (73.) 186. (76.) 201. (85.) 214. (91.) 217. 218. (93. 94.) 222. (96.) 259. (115.) 263. (116.) 267. (118.) 280. (124.) 282. (125.) 314. (138.) 335. (148.) 349. *Aant. (q.)* 350. (155.) 388. (172) 395 (175.) 406. (181.) 412. (184.) 414. (186.) 417. (188.) - Een meester in de Nederd. *Versificatie.* 423. *Aant. (m.)* 434. (193.) 437. (195.) 450. (202.) 474. (210)

II. 27. (224.) 29. (226.) 61. *Aant. (m.)* 63. (239.) 84. (247.) 87. 88. (248.) 2 *maal.* 91. (250.) 106. (254.) 138. (266.) 144. 145. (268. 269.) 146. *Aant. (o.)* 156. (272.) 162. (274.) 176. (280.) 180. (282.) 212. (291.) 224. (298.) 227. 228. (300.) 2 *maal.* 231. (302.) 247. (311.) 275. (327.) 279. (329.) 283. (330.) 294. *Aant.* 305 (336.) 335. (350.) 338. (372.) 394. (374.) 440. (396.) 449. (400.) 452. (402.) 461. (406.) 526. (437.) 537. (444).

III. 10. (454.) 17. (457.) 39. 40. (465. 466.) 81 (479.) 85. (481.) 95. (484.) 101. (487.) 105. (489.) 111. (492.) 114. (493.) 142. (504.) 184. (518.) 190. (522.) 198. (525.) 207. (529.) 2 *maal.* 236. 237. (540. 541.) 246. (545.) 252. (547.) 332. (578.) 373. (595.) 380. (599.) 386. (602.) 2 *maal.* 417. (617.) 419. (*t.*)

A.P.S. III. 391. (605.)

APULEJUS. I. 19. (7.)

ARENDS. (THOMAS) I. 179. (72.) 313. (138.)

II. 224 (298.) 314. (340.)
 III. 207. (529.) 241. (543.)
 ARFEVILLE. (HEER VAN) I. 21. (8.)
 ARIOSTO. (LUDOVICUS) II. 337. (306.)
 ARISTOTELES. I. 74. (29.) II. 348. (356.)
 ARKEL. (KORNELIS VAN) II. 335. (350.)
 ARP. (JOAN VAN) I. 9. (3.) 481. (213.)
 III. 76. (477.) 104. (488.) 249. (546.)
 ASCENSIUS. (JOD. BAD.) II. 435. (394.)
 ASSELIJN. (THOMAS) II. 369. (366.)
 III. 34. (464.) 279. (525.)
 AVIENUS. (FESTUS) III. 186. (519.)

B.

BAARDT. (PETRUS) I. 50. (19.)
 II. 320. (343) 341. (353.)
 III. 109. (491.) 144. (505.)
 BAERLE. (CASPER VAN) III. 267. (552.) 328. (577.)
 BAKE. (LAURENS) I. 91. (35.) 179. (72.) 273. (121.) 234. (193.)
 II. 60. (238.) 138. (265.) 294. *Aant.* 314. (340.) 455. *Aant.* (x.)
 III. 80. (478.) 158. (511.) 192. (522.)
 BALEN. (MATTHIJS) II. 463. (408.)
 III. 159. (511.)
 BARA (JAN) I. 86. (33.)
 II. 144. (268.) 370. (366.)
 BARBARUS. (HERMOLAUS) II. 4. (215.)
 BARLAEUS. (C.) III. 328. (577.)
 BARTAS. (DU) Drukt dikwils OVIDIUS uit; doch is zo deftig niet als VONDEL. I. 14.
 15. 16. (4. 5. 6.) 31. (10.) 117. (44.) 228. (99.) 249. (110.) 435. (194.) 438.
 (196.)
 II. 36. (229.)
 BAUDOUS. (WILL. DE) III. 382. *Aant.* (g.)
 BEAUMONT. (SIMON VAN) II. 113. (257.) 144. (268.)
 BECANUS. (JOANNES GORUPIUS) I. 242. (106.) 462. (206.) 463. (207.)

- II. 68. (241.)
 III. 106. (489.) 348. (383.)
 BEDIEDENISSEN VAN DER MISSEN. Bericht omtrent dit Werk. I. 143. *Aant. (r.)* 151. (273.)
 III. 93. (483.) 252. (547.)
 BEELAERTS. (PIETER) II. 275. (327.) 311. (339.) 322. (343.) 392. (373.) 463. (407.) 531. (440.)
 III. 76. (477.) 200. (526.) 338. (541.) 419.
 BEENS. (ADRIAEN BLANDIJN) II. 549. (449.)
 III. 5. (451.)
 BELLAY. (JOACHIM DU) II. 238. (306.)
 BENSE-DUPUIS. (P.) I. 15. (5.) 325. (142.)
 BENSON. II. 185. *Aant. (y.)* 240. (290.) 423. (386.)
 BENTIVOGLIO. II. 234. *en* 235. *Aant. (k.)* 240. (307.)
 BENTLEJUS. III. 251. *Aant. (p.)*
 BERGH. (ADRIAEN VAN DEN) II. 111. (256.)
 III. 249. (546.)
 BERGH. (P. VAN DEN) I. 46. (17.)
 III. 77. (477.) 176. (515.)
 BERNAGIE. I. 191. (79.)
 BERNARDUS. (ST.) III. 44. *en* 45. *Aant. (m.)* 60. *Aant. (p.)* 164. *Aant. (g.)* 2 maal. 171. *Aant. (k.)* 239. *Aant. (k.)* 291. *Aant. (n.)* 339. *en* 340. *Aant. (i.)* meerm. 439.
 BESCHRYVING DER STAD DELFT. [1729.] I. 13. *Aant. (d.)*
 BESCHRYVING VAN DELFT. (NIEUWE) III. 145. (506.)
 BESCHRYVING (CORTE) *van der incomste der Camere van Rhetorycke des Haechspels.* [1561.] II. 275. (327.)
 BEVERE. (CORNELIS VAN) II. 14. (228.)
 BEZA. III. 442.
 BIDLO. (GOVERD) I. 466. (208.)
 III. 93. (483.) 106. (489.) 228. (588.)
 BIESTKENS. (C.) II. 313. (340.)
 BYBEL. [1476.] M.S. II. 355. (359.)
 BYBEL. [1596.] II. 110. *Aant. (e.)*
 BYBEL van J. MAERLANT. MS. II. 334. (349.)
 III. 340. *Aant. (l.)*
 BYBEL (H.D.) van LUTHERUS. II. 304 (335.) 504. (428.)
 III. 159. (512.)
 BYBEL. (LIESVELDSCH) II. 203. (229.)

BYBEL. (FRANSCH) II. 504. (428.)
 BYBEL. (LATIJNSCHE) I. 251. (111.)
 BYBEL (LATIJNSCHE) van JUNIUS. II. 504. (428.)
 BYBEL (ITALIAANSCH) van DEODATI. II. 504. (428.)
 BYBEL (GRIEKSCHE) der LXX. II. 504. (428.)
 BYBEL. (SPAANSCH) II. 504. (428.)
 BYBEL. (ENGELSCHE) II. 504. (428.)
 III. 96. (485.)
 BYBEL. (DELFTSCHE) [1477.] I. 4. *Aant. (a.)* 35. 36. (12.) 2 *maal.* 38. (13.) 77. (31.) 94 *Aant. (d.)* 170. (68.) 172. (69.) 449. (201.) 462. (206.)
 II. 94. (251.) 108. (255.) 119. (259) 136. (265.) 153. (271.) 191. *Aant. (z.)* 209. (290.) 303. (335.) 306. (336.) 335. 336. (350. 351.) 342. (353.) 383. (370.) 435. (393.) 489. (420.) 504. (428.) 529. (439.) 535. (443.) 548. (449.)
 III. 22. (460.) 41. (467.) 85. (481.) 147. (507.) 149. (508.) 181. (517.) 214. (532.) 234. *Aant. (i.)* 243. *Aant. (l.)* 248. *Aant. (o.)* 249. (546.) 275. (556.) 288. *Aant. (l.)* 291. *Aant. (n.)* 301. *Aant. (r.)* 324. *Aant. (z.)* 343. (581.) 344. *Aant. (m.)*
 BYBEL (DELFTSCHE) vertaald naar de *Vulgata*, neemt de *Ablat. Absol.* uit dezelve niet over. III. 324. *Aant. (z.)*
 BYBEL. (STAATEN) I. 8. (3.) 12. (4.) 29. *Aant. (i.)* 37. (13.) 55. *en* 56. (21.) 2 *maal.* 77. (31.) 92. *Aant. (c.)* 95. *Aant. (d.)* 97. (37.) 102. (39.) 109. (42.) 122. (47.) 186. (76.) 201. (85.) 251. (111.) 276. (123.) 281. (125.) 290. *Aant. (x.)* 309. (137.) 2 *maal.* In denzelven vindt men woorden die tegenwoordig van velen niet worden verstaan. 310. *Aant. (e.)* 313. (138.) 349. *Aant. (q.)* 377. (166.) 434. (194.) 449. (201.) 460. (205.) Deszelfs overzetterz zeer kundig en nauwkeurig in onze taal. 467. *Aant. (l.)*
 II. De Vertalers van 't N.T. hebben niet in alles dezelfde regels gevolgd als die van 't

O.T. 77. *Aant. (q.)* 94. (251.) 108. (255.) 110. *Aanm. (c.)* 118. (258.) 137. (265.) 192. *Aant. (z.)* 207. *Aant. (d.)* 223. (297.) 290. *Aant.* 303. *en Aant. (v.)* (335.) 314. (341.) 317. (342.) 2 *maal.* 335. (250.) 337 (251.) 2 *maal.* 406. (380.) 456. (404.) 463. (407.) 488. (419.)

III. 142. *Aant. (z.)* 146. (506.) 161. *Aant. (f.)* 172. *en* 174. *Aant. (h.) meerm.* 202. (527.) 275. (556.) 282. *Aant. (i.)* 293. (562.) 313. *Aant. (v.)* 340. 341. *Aant. (i.) meerm.* 362. 363. (590. 591.) 399. *Aant. (m.)* 443.

BYBELVERTALERS gebruiken niet de D maar altijd T of DT tot een sluitletter. I. 79. *Aant. (w.)* Twyfelen of men *wilt* of *wil* moet schryven. Verkiezen het laatste. 81. *Aant. (x.)*

BYDRAGEN. (TAAL- en DICHTKUNDIGE) I. 149. *Aant. (s.)*

III. 71. *Aant. (x.)* 73. *Aant. (y.)* 164. *Aant. (g.)* 327. *Aant. (a.)*

BYDRAGEN. (NIEUWE) I. 349. *Aant. (q.)* 358. *Aant. (u.)* 390. *Aant. (c.)*

II. 74. *Aant. (p.)* 99. *Aant. (x.)* 189 *Aant. (z.)* 340. *Aant. (c.)*

III. 259. *Aant. (t)* 428.

BYDRAGEN. (MAANDEL.) I. 38. (13.) 81. *Aant. (x.)* 100. *Aant. (f.)* 182. *Aant. (b.)* 189. *Aant. (z.)* 225. *Aant. (e.)* 272. *Aant. (r.)* 349. *Aant. (q.)* 418. *Aant. (i.)*

II. 6. *Aant. (a.)* 74. *Aant. (p.)* 106. *Aant. (a.)* 189. *Aant. (z.)* 315. *Aant. (x.)* 455. *Aant. (x.)* 459 *Aant. (y.)* 461. *Aant. (z.)* 555. 2 *maal.*

III. 12. *Aant. (d.)* 38. *Aant. (l.)* 57. *Aant. (p.)* 91. *Aant. (e.)* 217. (533.)

BIJE. (PIETER DE) II. 180. (282.)

BYEN. (BOEK DER) MS. I. 208. (89.) Bericht wegens dit Werkjen. 209. 210. *en ald. Aant.* 263. 264. (116. 117.)

II. 315 (341.) 318. (342.) 342. (353.) 345. *Aant. (e.)*

III. 128. *Aant. (q.)* 151. 152. *Aant. (b.)* 195. *Aant. (q.)* 273. (555.) 283. *Aant. (i.)*

308 *Aant.* (u.) 330. (578.) 432. en 433.

BYENKORF VAN ALDEGONDE. Aanmerkingen wegens verscheiden drukken van dat Werk, I. 10. 11. *Aant.* (b.)

II. 133. *Aant.* (k.)

BIJNS. (ANNA) I. 37. (12.) 95. *Aant.* (d.) 131. (52.) Haar, lof, *ald.* *Aant.* (o.) 177. (71.) 304. (135.) 362. (162.) 370. (164.) 388. (172.) 449. (201.) 454. (203.) 459. (205.) 476. (210.)

II. 3. (214.) 92. *Aant.* (v.) 105. (253.) 210. (290.) 215. (293.) 217. (293.) 222. (297.) 327. (346.) 334. (350.) 337. (351.) 406. (380.) 408. (381.) 418. (385.) 453. (403.) 531. 532. (440. 441. 549. (449.)

III. 68. (473. 79. (478.) 85. 86. (481.) 2 *maal.* 92. (483.) 124. (497.) 130. *Aant.* (s.) 147. (507.) 197. (524.) 221. *Aant.* (b.) 231. *Aant.* (g.) 246. (545.) 255. (548.) 278. 279. (557.) 2 *maal.* 290. (561.) 292. (562.) 330. (578.) 336. *Aant.* (g.)

BIJSSCHE. (EDWARD) I. 326. (143.)

BILDERDIJK. (W.) II. 483. *Aant.* (f.)

BLAEU. (J.) II. 557.

BLANSEFLOER en FLORYS, door D. VAN ASSENEDE. Bericht omtrent dat Werk. I. 143. *Aant.* (r.)

BLASIUS. (JOAN) II. 356. *Aant.* (h.)

III. 27. 28. (463.) 2 *maal.* 29. (464.) 217. 218. (533.) 2 *maal.*

BLOEMAERT. (HENRIK) II. 226. (299.)

BLOEME. (DER YSTORIEN) Bericht omtrent dat Werk. I. 143. *Aant.* (r.)

BLOEMKRANS. [1695.] II. 40. (231.)

BLONDELIUS ALOSTANUS. (JACOBUS) Vereert een Afschrift van WILLERAMUS, uit de *Bibliotheek* van EGMOND aan MEERHOUT, en verder bericht omtrent dezen man. II. 572. 573. en *Aant.*

BOCHART. (SAMUËL) II. 527. (438)

III. 157. (510.)

- BOCHOVEN. (FRANS VAN) II. 433. (393.)
 III. 137. (502.) 268. (553.)
- BOCKENBERG. II. 571. 572. *en*, 574. *Aant.* (m.) (q.) (r.)
- BODDAERT. (PIETER) I. 53. (21.) 85. (33.) Zonderlinge reden waarom hy *Godt* en niet *God* schreef, *ald.* *Aant.* (a.) 86. *Aant.* (a.) 423. (386.)
 III. 5. (451.) Een prijslijk Dichter. 253. (547.) 414. (616.)
- BODE. (MATTHIJS) I. 2. (2.)
 II. 378. (372.)
 III. 376. (604.)
- BODECHEER BENNINGH. (JAN) II. 320. (342.)
 III. 224. (544.) 253. (547.)
- BOEK DER BYEN. zie Byen.
- BOEKZAAL VAN J. VAN GAVEREN.
 I. 492.
- BOËTIUS. Vertaald door MATTH. GARGON. II. 233. (304.)
 III. 47. (467.)
- BOËTIUS. MS. Vertaald door JACOB VILT. I. 23. (9.) Door hem vertaald in het Nederduitsch, deels uit het Latijn, en deels uit het Walsch van J. VAN MEURS, *ald.* *Aant.* (f.)
 III. 302. *Aant.* (r.) 364. *Aant.* (z.) 439.
- BOËTIUS. (VERTALER VAN) [Gent. 1485.] I. 7. (2.) 9. (3.) 17. *Aant.* (e.) 23. (9.) *en Aant.* (g.) 31. (11.) 35. (12.) 49. (19.) 71. (27.) 74. (29.) 91. (35.) 119. (45.) 142. (58.) 149. *Aant.* (s.) 170. (68.) 209. (85.) 216. 217. (93.) 2 maal. 224. *Aant.* (g.) 275. *en* 277. (123.) 2 maal. 312. (138.) 354. (156.) 366. (162.) 376. (166.) 378. (167.) 388. (172.) 461. 462. (206.) 475. (210.)
 II. 3. (214.) 25. (224.) 41. (231.) 109. (235.) 119. (259.) 136. (265.) 148. (269.) 153. (271.) 161. (273.) 164. (274.) 173. *Aant.* (v.) 191. *Aant.* (z.) 204. (289.) 212. (291.) 229. (301.) 232. 233. (303. 304.) 247. (311.) 260. 261. (318. 319.) 306. (337.) 324. (344.) 333. (349.) 337. (351.) 389. (372.) 457. (405.)
 III. 20. (459.) 47. (467.) 52. (470.) 76. (477.)

132. *Aant.* (u.) 165. (514.) 171. *Aant.* (k.) 234. *Aant.* (i.) 246. 247. (555.) 2 maal.
 274. *Aant.* (d.) 285. (559.) 302. *Aant.* (r.) 308. *Aant.* (u.) 321. (575.) 324. (576.)
 339. 340. 341. *Aant.* (k.) *meermaal.* 343. (581.) 344. *Aant.* (n.) 364. *Aant.* (z.)
 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. *meermaal.*
 BOGAERT. (ABRAHAM) III. 48. (468.) 395. (607.)
 BOGAERT. (J.) I. 48. (18.) 481. (213.)
 II. 30. (226.) 351. (357.)
 III. 48. (468.)
 BOYUS. (C.) III. 20. (459.)
 BOLHUIS. (LAMB. VAN) I. 349. *Aant.* (q.)
 II. 190. *Aant.* (z.)
 BONAVENTURA. (S.) I. Deszelfs Werk de *Profectu Religiosorum* onder denzelfden
 titel in het N.D. vertaald. 55. *Aant.* (p.)
 II. 353. (358.)
 BOOM (GROEYENDE) VAN LIERE. zie by REDERYKERS.
 BOOM DER SCHRIFTUERE. I. 224. *Aant.* (g.)
 BOON VAN ENGELAND. (KORNELIS) II. 14. (218.) 75. (243.) 117. (258.) 181. (283.)
 184. (285.) 288. (332.)
 III. 328. (577.)
 BORMEESTER. (A.) II. 525. (437.)
 III. 68. (474.)
 BORREMANS. (N.) II 312. (339.)
 BOSCH. (B. DE) II. 297. *Aant.* 2 maal.
 BOUCKART. (J.) I. 46. (17.) 50. (20.) *meermaal.*
 II. 279. (328.)
 III. 257. (549.) 417. (617.)
 BOWER. (A.) I. 507. *Aant.*
 BOXHORN. (MARKUS ZWEERIS VAN) II. 160. (273.)
 III. 93. (483.) 146. (506.) 150. (508.) 154. (511.)
 BRAAM. (JOHANNES VAN) I. 105. (40.)
 II. 210. (290.) 423. (386.)
 III. 207. (529.) 305. (567.)
 BRABANTINUS. (THOMAS) zie CANTIPRATANUS.
 BRACHT. (K. VAN.) III. 272. (554.)
 BRACHT. (P. VAN) II. 467. (409.)
 BRACHT. (TIELEMAN VAN) II. 453. (402.) 478. (415.)
 III. 272. (554.)

- BRANDT. (GERARDT) I. 7. (2.) 47. (18.) 64. (24.) 67. (26.) 77. (31.) 120. (46.) 121. *Aant. (m.)* 122. (47.) 179. (72.) 181. (74.) 250. (111.) 290. (129.) 356. *Aant. (t.)* 379. 2 *maal.* (167. 168.) 441. (179.)
- II. 14. (219.) 22. (222.) 45. (231.) 49. (233.) 62. (238.) 37. (248.) 89. (249.) 91. *Aant. (t.)* 104. (251.) 117. (258.) 143. (268.) 164. (274.) 226. (299.) 231. (303.) 281. (330.) 302. (334.) 312. (339.) 329. (347.) 350. (357.) 359. (360.) 362. 2 *maal.* (362. 363.) 395. (375.) 400. (377.) 429. (390.) 432. 2 *maal.* (391. 392.) 446. (398.) 449. (400.) 461. (406.) 486. (418.) 560. *en* 561. *Aant. (h.) en (i.)*
- III. 17. (457.) 23. (460.) 33. (464.) 57. *Aant. (p.)* 64. (472.) 99. (486.) 101. (487.) 106. 107. (489. 490.) 111. (492.) 176 (515.) 190. (522.) 199. (525.) 2 *maal.* 200. 201. (526. 527.) 204. (528.) 217. (533.) 237. (541.) 240. (542.) 262. (550.) 274. (555.) *en Aant. (d.)* 286. (559.) 311. 312. (570.) 374. (596.) 383. (600.) 385. (601.) 395. (607.)
- BRANDT. (JOHANNES) III. 200. (526.) 409. (612.) 415. (616.) 419. 420. *en* 421. *Aant. (t.)*
- BRANDT (JOHANNES) *de Jonge.*
- II. 13. (218.) 30. (226.)
- BRANDT. (KASPER) I. 225. (98.) 356. *Aant. (t.)* 465. (208.)
- BRANDT. (SEBASTIAEN) *Deszelfs Navis Scultorum of der Sotten Schip*, vertaald door JAN VAN GHEELEN, verminkt door A.B. II. 154. 155. (271.)
- BREDERODE. (GERBRAND ADRIAENSZ.) I. 7. (2.) 132. (52.) 136. (54.) 152. (60.) 178. (72.) 190. (78.) 222. (97.) 237. (104.) 274. (122.) 321. (140.) 349. *Aant. (q.)* 353. (156.) 370. (165.) 377. 378. (166. 167.) 445. (203.) 474. *Aant. (m.)*
- II. 9. (216.) 15. (219.) 91. (250.) 95. (251.) 105.

(257.) 125. (261.) 128. (262.) 134. (264.) 146. *Aant. (o.)* 163. (274.) 212. (291.) 215. (293.) 334. (350.) 457. (405.) 462. (407.) 466. (409.) 525. (437.) 540. (446.)

III. 5. 6. (451. 452.) 8. (453.) 66. (473.) 76. (477.) 85. (481.) 106. 107. (489. 490.) 116. 117. (494. 495.) 2 *maal*. 127. (499.) 129. *Aant. (r.)* 130. (500.) 140. *Aant. (y.)* 164. *Aant. (g.)* 205. (528.) 220. (535.) 256. *Aant. (s.)* 257. (549.) (262.) *Aant. (w.)* 274. (555.) 291. *Aant. (n.)* 337. *Aant. (h.)* 343. (581.) 364. *Aant. (z.)* 372. *Aant. (c.)*

BREYDENBACH. II. 191. *Aant. (z.)*

BREMER. (C.) III. 306. (568.)

BREMER. (GIJSBERT) III. 13. (455.)

BRES. (DE) II. 121. (259.)

BRIEF van JOANN. MS. II. 149. *Aant. (q.)*

BRIEF van F. VAN BLANKENHEIM. MS. I. 4. (2.)

BRISSENIUS. (BARNABAS) II. 183. (284.)

BRIT. (GEZINE) II. 226. (299.) 411. (383.) 540. (445.) III. 345. (582.)

BROEKHUIZEN. (JOAN VAN) I. 45. (16.) 181. (74.) II. 114. *Aant. (d.)* 292. 294. *en* 297. *Aant.* 301. (334.) 325. 326. (345.) 2 *maal*. 405. (379.) 477. *Aant. (c.)* 537. (443.) III. 6. (453.) 156. (510.) 160. (512.) 215. (532.) 305. (567.) 342. (581.)

BROUËRIUS VAN NIDEK. (Mattheus) II. 111. (526.)

BRUSSELE. (P.H. NUMAN VAN) I. 266. (118.)

BRUIN. (CLAAS) I. 105. (40.) 2 *maal*. II. 313. (340.) 446. (399) 464. (408.) III. 385. (601.) 414. (618.)

BRUNE. (JOHANNES) II 463. 464. (407. 408.) III. 127. (499.) 236. (540.)

BRUNE. (JAN DE) *de Jonge*. I. 80. *Aant. (x.)* 349. *Aant. (q.)* II. 24. (224.) III. 28. 29. (463. 464.)

BRUNO. (HENRICK) III. 242. (543.) 268. (553.)
 BUDAEUS. (GULIELMUS) II. 509. (430.) 512. (433.)
 BUISERO. (DIEDERIK) III. 384. (600.)
 BURCHOORN. (ISAÄK) I. 298. (133.)
 II. 409. (382.) 458. (405.) 532. (441.)
 III. 11. (455.)
 BURG. (JACOB VAN DER) II. 387. (371.) 462. (407.) 486. (418.)
 III. 7. (452.) 111. (492.) 200. (526.)
 BURMAN. (F.) I. 58. *Aant. (r.)* 111. *Aant. (k.)* 272. *Aant. (r.)* 348. *Aant. (q.)*
 II. 25. (224.) 70. *Aant. (o.)* 181. *Aant. (x.)* 253. *Aant. (o.)* 412. (383.) 461. *Aant.*
(z.) 530. *Aant. (p.)*
 III. 96. *Aant. (h.)* 347. *Aant. (q.)*
 BURMAN. (PIETER) I. 20. (7.)
 II. 107. (254.) 140. (267.) 229. (301.) 543. (447.)
 III. 6. (452.)
 BUTKENS. I. 490. 491.

C.

CABELJAU. (JONAS) I. 318. (139.)
 CAECINA. II. 516. (433.)
 CAELIUS RHODIGINUS. (LUDOVICUS) II. 184. (284.)
 CAESAR. (CAJUS JULIUS) II. 426. (388.) 2 *maal.* 427. (389.) 2 *maal.* HIRTIUS
 vervolgt deszelfs Schriften, *ald.* Zuivere eenvoudigheid in dezelve gevonden
 wordende, *ald.* 329. (390.) 511. (432.)
 III. 355. 356. 357. (586. 2 *maal.* 587.) 359. (588.)
 CAMDENUS. (G.) II. 557.
 CAMERARIUS. (JOACHIMUS) II. 348. *Aant. (f.)*
 CAMPANUS. (M.) I. 261. (115.)
 III. 66. (473.)
 CANGE. (CAR. DU FRESNE, DU) I. 24. 25. *Aant. (h.)*
 II. 97. *Aant. (x.)* 237. (306.) 244. (309.) 249. 250. *en* 251. (312. 2 *maal.* 313.)
 170. (324.) 279. (329.) 436. (394.) 527. (438.) 549. (449.)

- CANINIUS. (ANGELUS) III. 361. (590.)
- CANTERUS. (GUILIELMUS) II. 139. 140. (266. 267.) 492. (421.)
- CANTIPRATANUS of BRABANTINUS. (THOMAS) Deszelfs Boek *Bonum Universate de Apibus* in het Nederduitsch vertaald. I. 209. *Aant.* (f.)
- CAROSUS. (LAËRTIUS) I. 20. (7.)
- CASANEUVE. (DE) II. 239. 240. (306. 307.) 250. 251. (312. 313.) 436. (394.) 461. (407.) 527. (438.) 549. (449.)
- CASaubONUS. (MERICUS) II. 555.
- CASSIANUS. II. 192. *Aant.* (z.)
- CASTELEIJN. II. 173. *Aant.* (v.)
- CASTRICOMAEUS. zie CASTRICOMIUS.
- CASTRICOMIUS PANCRATIUS. De *Aant.* op WILLERAMUS, anders aan J. VAN HOUT toegeschreven, aan hem toegeëigend. II. 490. (420.)
- CASTRICOMIUS of CASTRICOMAEUS. Pensionaris van Groningen, Vertaler en Schryver der *Aant.* op WILLERAMUS. II 551-553 *Aant.* Is ook Schryver geweest van eenige niet uitgegeven Schriften. 556. Onbekend waar zijn Schriften gebleven zijn, *ald.* Was een geleerd Alkmaarder. Viert de oprichting der Gron. Hooge School enz. Wordt in bezendingen en Landszaken gebruikt, *ald. en.* 557. Is niet geweest Raadsheer in den Hoogen Raad; maar Gedeputeerde in den Raad van Staaten, ook Pensionaris van Enkhuizen, *ald.* 558. Wanneer *Syndicus* van Groningen geworden, en overleden is, *ald.* Zijn lof en eeniger zyner Brieven. 559. Verkeerdelijk voor een Kastrikummer gehouden. 560. Misschien de Zoon Van JOHANNES PETRUS of JAN PIETERSZ. VAN KASTRIKUM, of van ANDREAS DIRKSZ. VAN KASTRIKUM, *ald.* Wanneer en waar hy het bovengenoemde geschreven heeft. 562. Zijn bericht over zyne onuitgegeven Brieven en Schriften. 563-568. *en Aant.*
- III. 87. (482.)
- CATS. (JACOB) I. 33. (11.)

64. (24.) 80. *Aant.* (x.) 97. (37.) 110. 111. (42.) 2 maal. 279. *Aant.* (u.) 309. 310. (137.) 2 maal. 311. *Aant.*(e.) 348. *Aant.* (q.) 371. (165.) 378. (167.) 459. (205.)

II. 68. (241.) 70. *Aant.* (o.) 73. (242.) 109. *Aant.* (c.) 113. (257.) 120. (259.) 145. *Aant.* (o.) 163. (274.) 174. *Aant.* (v.) 192. *Aant.* (z.) 290. *Aant.* 312. (340.) 319. 320. (342.) 2 maal. 353. (358.) 368. (365.) 386. *Aant.* (c.) 413. 414. (384.) 2 maal. 456. (404.) 546. (448.)

III. 180. *Aant.* (k.) 222. *Aant.* (c.) 307. (568.)

CATULLUS. II. 301. (334.)

CEBES. (DU) II. 505. (428.)

CENTEN. (SEBASTIAEN) I. 3. (2.)

CERCEAU. (MR. DU) I. 325. (142.)

CHALONS. (L.Z.B. DE) I. 324. (142.)

CHARISIUS. (SOSIPATER) II. 469. (410.)

CHARTER van 1321. I. 497. *Aant.* (i.)

CHARTERBOEK van MIERIS. I. 489. *Aant.* (c.)

CHASSANAËUS. (BARTHOLOM.) II. 239. (306.) 245. (310.)

CHEVREAU. (MR. DE) III. 135. *Aant.* (v.)

CHRONIJCJEN. ('T GOUDSCHE) [1478.] II. 120. (259.) 136. (265.) 318. (342.) 327. (346.) 384. (370.) *en Aant.* (n.)

III. 146. (506.) 181. (517.)

CHRONIJCCK VAN ZEELAND I. 95. *Aant.* (d.)

CHRONIJCCKE VAN BRABANT, I. 95. *Aant.* (d.) 440. *Aant.* (c.)

II. 69. *Aant.* (o.) 92. *Aant.* (v.)

CHRONIJCCKE (DE NIEUWE) VAN BRABANT. II. 17. *Aant.* (d.) 317. (342.)

CHRONIJK (OUDE HOLLANDSCHE) van JAN GOESSEN, geschreven onder WILLEM DEN II. I. 13. *Aant.* (d.)

CHRONIJK VAN HOLLAND. [1517.] I. 313. (138.)

CIACCONIUS. (PETRUS) III. 359. (588.)

CICERO. I. 19. (7.) 75. (29.) 217. (93.) 437. (195.)

II. 348. *Aant.* (f.) 511. (432.) 516. (433.)

III. 40. (466.) 353. *Aant.* (v.)

- CIOFANUS. (HERCULES) I. 20. (7.)
 III. 38. *Aant. (f.)* 40. (466.)
- CLAES WILLEMSZ. [MS. 1486.] I. 139. (55.) Bericht wegens zijn Werkjen *Der Minnenloop*, *ald. Aant. (q.)* 143. (56.) 150. *Aant. (s.)* 172. (69.) 2 MAAL. 252. (111.) 277. (123.) 300. (134.) 351. (155.) 376. (166.) 387. (172.) 452. (202.) 455. (203.)
 II. 3. (214.) 119. (259.) 132. (264.) 136. (265.) 146. *Aant. (p.)* 152. (271.) 164. (274.) 198. *Aant. (a.)* 205. *Aant. (c.)* 318. (342.) 345. *Aant. (e.)* 364. (363.) 381. (369.) 407. (371.) 445. (398.) 500. (426.)
 III. 86. (481.) 89. (482.) 128. *Aant. (r.)* 129. (500.) 132. *Aant. (u.)* 177. *Aant. (i.)* 181. (517.) 194. *Aant. (p.)* 201. *Aant. (r.)* 213. *Aant. (y.)* 222. (535.) 342. *Aant. (l.)* 393. (606.) 401. 402. (609.) 2 maal. 426. (500.)
- CLAUBERGIUS. II. 185. *Aant. (y.)*
- CLEMENS ALEXANDRINUS. I. 74. (29.)
- Clercq. (PIETER LE) I. 134. (53.) 184. (58.) 319. (140.) 394. (174.) 481. (213.)
 II. 167. (276.)
 III. 70. (475.) 184. (518.) 375. (569.)
- CLOOTWIJK. (H. VAN) zie MERVEDE.
- CLOPPENBURG. (JOHANNES) III. 158. (511.)
- CODDE. (PIETER A.) I. 374. (166.)
 II. 221. (296.) 312. (339.) 320. (343.) 462. (407.)
 III. 177. (515.)
- CODEX ARGENTEUS. 1. 225. *Aant. (g.)*
 II. 41. *Aant. (g.)*
 III. 46. *Aant. (m.)*
- COLIJN. (CLAES) III. 77. *Aant. (a.)*
- COLIJN VAN RIJSSELE. I. 144. (56.) 351. (155.) 459. (205.) 462. (206.)
 II. 5. (215.) 103. (253.) *en Aant. (z.)* 114. *Aant. (d.)* 115. (257.) 120. (259.) 137. (265.) 142. (268.) 154. (271.) 161. (273.) 205. *Aant. (c.)* 285. (331.) 288. (333.) 319. (342.) 327. (346.) 368. (365.)

371. (366.) 407. (381.) 454. (403.) 457. (404.)
 III. 20. (459.) 55. (471.) 90. 93. (483.) 2 *maal*. 115. (494.) 182. (517.) 213. *Aant.*
 (x.) 275. (555.) 398. (608.)
 COLL. DER VADEREN. MS. III. 340. *Aant.* (l.) 2 *maal*. 433. 434. 2 *maal*.
 COLUMNA. (HIERONYMUS) III. 126. (498.)
 CONCORDIA ET LABORE. I. 472. *Aant.* (m.)
 CONSTANTIUS PORPHYROGENITUS. II. 248. (311.)
 CONSTE DER MINNE. I. 351. (155.)
 II. 71. (242.) 145. *Aant.* (o.) 212. (291.) 420. *Aant.* (u.) 444. *Aant.* (v.) 470.
 (412.)
 III. 35. (465.)
 CONSTHOONEND JUWEEL VAN HAARLEM. [1607.] III. 131. (500.)
 CONST-LIEF-HEBBENDE STICHTELYKE RECREATIE. I. 293. (131.) 456. (203.)
 COOMANS. (JOHANNA) III. 385. (601.)
 COORNHERT. (DIRK VOLKERTS) I. 18. *Aant.* (e.) 77. (31.) Volgt de spelling der
Tweespraak van de Nederduitsche Letterkunst. 78. *Aant.* (w.) 101. (39.) 161.
 (64.) 171. (69.) 462. (206.)
 II. 17. (220.) Gebruikt verkeerde buigingen van Werk woorden. 51. *Aant.* (k.)
 81. (245.) 163. (274.) 241. *Aant.* (i.) 322. (343.) 2 *maal*. 333. 334. (349.) 2 *maal*.
 340. (353.) 2 *maal*. 365. (364.) 367. (365.) 377. 378. (367. 368.) 382. (369.)
 395. (375.) 457. (405.)
 III. 5. (451.) 116. (494.) 334. (579.)
 CORENBLOEMKEN VAN BRUSSEL. zie by REDERYKERS.
 CORNEILLE. (PIERRE) I. 146. (57.) Dezelve belachlijk door DE SCUDERI berispt,
ald.
 III. 115. (494.)
 COS. (J.) III. 137. (502.) 163. (513.) 225. (537.)
 COSTER. (SAMUËL) I. 38. (13.) 45. (17.) 118. (45.) 187. (76.) 258. (114.) 274.
 (122.) 349. *Aant.* (q.) 457. (203.)
 II. 92. *Aant.* (u.) 134. (264.) 146. *Aant.* (o.) 187. (286.) 208. (289.) 226.

(299.) 283. (330.) 382. (369.)
 III. 67. *Aant.* (v.) 140. *Aant.* (y.) 221. *Aant.* (b.) 277. (556.) 314. *Aant.* (v.) 368.
 (593.)
 COUWOERDEKEN VAN HERENTALS. zie by REDERYKERS.
 C.P. (VROUWE) III. 407. *Aant.* (s.)
 CRAEN. (A. PIETERSZ.) I. 48. (18.) 133. (52.) 313. (138.)
 II. 275. (327.) 396. *Aant.* (q.)
 III. 119. (496.)
 CRAGIUS. (NICOLAUS) II. 246. 247. (310.) 2 *maal.*
 CRANSKEN (MARIEN) VAN BRUSSEL. zie by REDERYKERS.
 CRESCIMBENI. (GIO MARIO DE) I. 15. (6.)
 CRUIJSSEN. (C. VAN DER) III. 49. (468.) 192. (523.)
 CURTIUS. (QUINTUS) III. 229. (301.) 245. 246. (310.) 2 *maal.*

D.

D**. T**. *Breve Instr. de la Po. Ital.* I. 325. (142.)
 DAMIANI. (PETRUM) Zijn Werk *de Profectu Religiosorum* misschien vertaald door
 den Schryver van den Nederduitschen *Profectus*. I. 54. *Aant.* (p.)
 DANIËL. I. 74. (29.) *cap.* II $\bar{v}$. 47.
 DECKER. (JEREMIAS DE) I. 21. (8.) 45. (17.) 66. (25.) 94. *en* 96. (37.) 2 *maal.*
 128. (50.) 133. (52.) 153. (60.) 169. *Aant.* (v.) 186. (74.) 191. (79.) 208. (89.)
 237. (103.) 243. (106.) 249. (110.) 282. (125.) 291. (129.) 309. (137.) 349. *Aant.*
 (q.) 353. (156.) 394. (174.) 429. (190.) 445. (199.) 446. (200.) 460. (205.) 482.
 (213.)
 II. 29. (226.) 35. (229.) 66. (241.) 74. (242.) 90. (249.) 92. (250.) *en* *Aant.* (v.)
 105. (253.) 144. (268.) 148. (269.) 157. (273.) 193. (287.) 215. (292.) 220.
 (296.) 231. (303.) 300. (334.) 310. (338.) 363. (366.) 379. (373.) 404. (379.)
 417

(385.) 423. (386.) 455. *Aant.* (x.) 461. (406.) 485. (418.) 487. (419.) 521. *Aant.* (o.) 546. 547. (448.) 2 *maal*.

III. 35. (465.) 81. (479.) 86. (481.) 103. (488.) 122. *Aant.* (o.) 127. (499.) 131. (500.) 158. *Aant.* (d.) 207. (529.) 251. *Aant.* (p.) 252. (547.) 273. 274. (555.) 2 *maal*. 300. 303. (566.) 2 *maal*. 342. (581.) 386. (602.)

DECLAMATIO IN SALLUSTIUM. II. 508. (430.)

DEENE. (EDEWAERD) *Deszelfs waarachtige Fabulen 't zelfde Werk als MARCUS GHERAERTS Fabulen*. I. 109. *Aant.* (i.) 118. (45.) 210. (89.) 305. (135.) 370. (165.) 372. *Aant.* (x.) 391. (174.)

II. 92 *Aant.* (u.) 103. (253.) 121. (259.) 137. (265.) 145. *Aant.* (o.) 2 *maal*. 173. *Aant.* (v.) 201. *Aant.* (b.) 210. (290.) 285. *Aant.* (r.) 287. (332.) 418. (385.) 421. *Aant.* (u.) 490. (420.) 540. (445.)

III. 57. *Aant.* (p.) 85. (481.) 182. (517.) 213. *Aant.* (y.) 254. *Aant.* (s.) 285. (559.) 313. *Aant.* (v.) 336. *Aant.* (g.)

DELRIUS. (MARC. ANT.) I. 22. (8.)

DEODATI. (GIOVANNI) II. 504. (428.)

DER MINNEN LOEP. [MS. 1486.] zie CLAES WILLEMSZ.

DER SIELEN TROEST. [1484.] I. 133. (52.)

II. 76. (243.) 119. (259.) 136. (265.) 165. (275.) 216. (293.) 345. (354.) 382. (369.)

III. 30. (464.) 41. (466.) 146. 147. (506. 507.) 214. (532.)

DESPRÉAUX. (NICOLAS BOILEAU) I. 324. (142.)

DESTRUCTIE VAN TROYEN. I. 126. (49.) 143. (56.) 170. (68.) 172. (69.) 238. (104.) 346. (153.)

II. 76. (243.) 119. (259.) 153. (271.) 185. 186. (285.) 2 *maal*. 195. (287.) 205. (289.) 334. (350.) 358. (360.) 380. (386.) 383. (370.) 549. (449.)

III. 119. (496.) 149. (508.) 181. (517.) 306. (568.) 316. (572.) 324. (576.)

343. (581.) 398. (608.)
 DEUTERONOMIUM. I. 76. (31.) *cap.* X. $\bar{v}$. 17. 500. *Aant.* (i.) *cap.* XVII. $\bar{v}$. 8.
 II. 291. *Aant.* *Cap.* XXXII. $\bar{v}$. 42.
 III. 306. *Aant.* (t.) *cap.* XV. $\bar{v}$. 12.
 D'HEERE. (LUCAS) I. 128. (50.)
 II. 488. (419.)
 DICHTKUNDE. (NEDERDUITSCH) I. 422. *Aant.* (m.)
 DICTIONNAIRE DE L'ACADEMIE FRANÇOISE. I. 279. *Aant.* (u.)
 II. 70. *Aant.* (o.) 504. (428.)
 DIOMEDES. (GRAMMATICUS) I. 327. (144.)
 DOCTRINALE. (DIETSCH) [MS. 1345.] I. 12. (4.) 84. (32.) Bericht aangaande dat
 Werk, *ald.* *Aant.* (z.) 143. *Aant.* (r.)
 II. 9. (217.)
 III. 260. *Aant.* (u.)
 DOCTRINALE. (DE NIEUWE) zie WEERT (JAN DE) VAN YPEREN.
 DOES. (J. VAN DER) I. 275. (122.)
 II. 105. (254.) 220. (269.)
 III. 85. (481.) 227. (537.) 286. (559.)
 DONKAN. (J.) II. 258. (317.)
 DORP. (FREDERIK VAN) *Heer van Maasdam.* I. 8. 2 *maal.* (2. 3.) 67. (27.) 133.
 (52.) 349. *Aant.* (q.) 353. (156.) 378. (167.) 466. (208.)
 II. 18. (258.) 282. (330.) 320. (343.) 323. (343.) 521. (435.)
 III. 10. *Aant.* (c.) 37. (465.) 57. *Aant.* (p.)
 DOUSA. (J.) II. 573.
 DRIEBERGEN. (J.) I. 60. (22.) 67. (25.) 312. (138.)
 II. 387. (371.) 500. (426.) 503. (427.) 506. *Aant.* (h.) 508. *Aant.* (i.)
 III. 165. (514.) 205. (528.) 213. *Aant.* (y.) 281. (558.) 312. (570.) 352. *Aant.* (t.)
 354. *Aant.* (w.)
 DRONGELBERGE (FRANÇOIS) of deszelfs Broeder HENRI CHARLES brengen de
Rijmkronijk van J. VAN HEELV in Latijnsche versen. I. 491. *en Aant.* (d.)
 DROOMERS. (J.) III. 62. (471.)
 DROSTE. (COENRAET) II. 49. (234.)
 III. 383. (600.) 387. (602.)
 DUBBELS. (PIETER) II. 8. (216.) 458. (404.)

- III. 383. (600.)
 DUEZ. (NATHANAËL) II. 270. (325.)
 III. 335. (579.)
 DUINGLO. (J.) Facteur van de Schiedamsche Kamer *de Roo Roosen* [1607.]
 zie verder by REDERYKERS *de Roo Roosen*.
 DUURGANT. (ANDRIES) II. 111. (256.)
 III. 253. (547.) 268. (553.) 379. (598.)
 DULLAERT. (JOAN) II. 181. (283.) 486. (418.)
 III. 305. (507.)
 DULLAERT. (HEIMAN) I. 63. (24.) 115. (44.) 191. (79.) 271. (120.) 273. (121.)
 365. (162.)
 II. 64. (240.) 104. (253.) 114. *Aant. (d.)* 131. *Aant. (i.)* 165. (275.) 228. (300.)
 387. (371.) 458. (405.) 488. (419.)
 III. 71. *Aant. (x.)* 111. (492.) 130. *Aant. (t.)* 215. *Aant. (a.)* 233. *Aant. (i.)* 388.
 (603.)
 DUMBAR. (GERARD) I. 141. (55.)
 II. 438. (395.)
 III. 33. (464.)
 DWINGHT U TONGHE. (onder de Zinspreuk) III. 16. (457.)

E.

- ECCARD. (J.G.) I. 24. *Aant. (h.)*
 II. 559.
 ECCLESIASTICA, doer EUSEBIUM. [1534.] I. 469. *Aant. (l.)*
 EGGERICX. (G.) III. 376. (596.)
 EYGENSCHAPPEN (VAN DE) DER DINGEN. II. 285. (333.)
 EIKELENBERG. (SIMON) Koopt voor weinige Stuivers de *Rijmkronijk* van M. STROKE,
 met breedvoerige *Aant.* van P. SCHRIVERIUS, waar door hy dat stuk redt, 't welk
 anders voor scheurpapier hadt verkogt geworden. II. 576. *Aant. (r.)*
 ELGER. (WILLEM DEN) II. 180. (282.)
 III. 242. (543.)
 ELIAS. (JACOB) II. 346. (355.)
 III. 35. (465.) 312. (570.)
 ELMGUIDI. (EMILIUS) II. 536. (443.)
 III. 253. (548.)
 ELZEVIER. (J.S.) II. 181. (283.)

EMMIUS. (UBBO) II. 557. 2 maal. 558. 559. *Aant.* (g.)
 ENGELSMAN. (BARTHOLOMEUS DEN) [1485.] II. 102. (253.) 289. (333.) 306. (337.)
 327. (346.) 354. (358.) 377. (367.) 399. (377.) 434. (393.)
 III. 22. (460.) 104. (488.) 187. (520.) 253. (547.) 313. *Aant.* (v.) 343. (581.) 352.
 (585.)
 ENNIUS. III. 125. (498.) 355. (586.) 357. (587.)
 EPISTELEN DER APOSTELEN. MS. I. 469. *Aant.* (l.)
 II. 198. *Aant.* (a.)
 EPISTELEN EN EUANGELIEN. II. 547. (488.)
 EPISTELEN, EUANGELIEN EN SERMOENEN. I. 277. (123.)
 II. 119. (259.)
 EPISTOLAE IN SIGNUM VIRORUM EX BIBLI J.G. MEELII. II. 559.
 ERASMUS. (DESIDERIUS) I. 478. (211.)
 II. 545. (448.)
 ESTIENNE. (H.) II. 364. (363.)
 EUANGELIEN. MS. II. 197. *Aant.* (a.)
 EXEMPELEN ONZER LIEVE VROUWE. MS. II. 41. (231.) 489. (424.)
 III. 213. *Aant.* (y.)
 EZECHIËL. II. 109. (255.) *Cap.* XXIX. *¶.* 7. 291. *Aant.* *Cap.* XXXI. *¶.* 16.

F.

FABELEN VAN ESOPET. Bericht omtrent dit Werk. I. 143. *Aant.* (r.)
 FABELEN VAN ESOPUS. MS. II. 9. (207.)
 III. 67. (473.) 75. *Aant.* (z.)
 FABRICIUS. (GEORGIUS) I. 329. (145.)
 FABRICIUS. (JOH. ALB.) II. 270. (324.)
 FABULEN (WAARACHTIGE) DER DIEREN van EDEWAERD DE DEENE en MARCUS
 GHERAERTS *Fabulen* 't zelfde Werk. I. 109. *Aant.* (i.)
 III. 86. (481.) 398. (608.)
 FAY-D'HERBE. (HENDRICK) II. 429. (385.)
 FAYUS. (MICHAËL.) III. 188. (520.)

- FARNABIUS. (T.) II. 17. (220.)
- FASCICULUS TEMPORUM. [1480.] I. 277. (123.) 313. (138.)
 II. 119. (259.) 136. (265.) 153. (271.) 191. *Aant.* (z.) 300. (334.) 383. (370.)
 III. 78. (477.) 292. (562.) 324. (576.) 340. *Aant.* (l.)
- FEITAMA. (SYBRAND) I. 93. *Aant.* (c.) 390. *Aant.* (c.) 481. *Aant.* (p.)
 II. 91. *Aant.* (t.) 135. (264.) 314. (34.)
 III. 86. (481.) 175. *Aant.* (h.) 193. *Aant.* (o.) 2 maal. 229. *Aant.* (e.) 266. (552.)
 282. *Aant.* (i.) 305. (568.) 313. *Aant.* (v.) 333. *Aant.* (e.)
- FERGUT. zie FERGUUT.
- FERGUUT, FERGUT of FERRAGUTE. MS. Bericht omtrent dezen Roman. I. 141.
Aant. (r.) 452. (202.)
 II. 9. (217.) 35. (229.) 72. *Aant.* (o.) 103. (253.) 158. (273.) 164. (275.) 318.
 (342.) 334. (349.) 342. (353.) 345. *Aant.* (e.) 385. (370.) 407. (381.)
 III. 213. *Aant.* (y.) 219. (534.)
- FERRAGUTE. zie FERGUUT.
- FESTUS. (SIXTUS POMPEJUS) II. 183. (284.)
 III. 354. 355. (586.) 2 maal. 357. (587.)
- FLACCUS. (VALERIUS) II. 229. (301.)
- FLORIANUS. (JOANNES) I. 20. (8.) 59. (22.) 95. *Aant.* (d.) 142. (56.) 310. (137.)
 311. *Aant.* (e.) 372. *Aant.* (x.) 395. (175.)
 II. 279. (328.) 349. (356.) 382. (369.) 471. (412.)
 III. 249. (546.)
- FOCQUENBROCH. (WILLEM VAN) III. 144. (505.)
- FOKKENS. III. 221. *Aant.* (b.)
- FONDAMENT DER MEDICINEN EN CHIRURGIE. III. 442.
- FONTANUS. (NICOLAUS) I. 96. (37.)
 III. 55. 56. (470. 471.)
- FONTEYN. (BARENT) II. 364. (363.)
 III. 253. (547.)
- FOPPENS. (J.F.) I. 10. *Aant.* (b.) 55. *Aant.* (p.) 110. *Aant.* (i.) 132. *Aant.* (o.) 210.
Aant. (f.) 491-493. en *Aant.* (f.)
 II. 45. *Aant.* (h.) 556. 557. 558.

- III. 279. *Aant.* (h.)
 FORTMAN. (J.) I. 81. *Aant.* (x.) 100. (38.) 169. *Aant.* (v.) 174. *Aant.* (w.) 205.
Aant. (d.) 254. (113.) 472. en 474. *Aant.* (m.)
 II. 154. *Aant.* (s.)
 III. 57. *Aant.* (p.) 91. *Aant.* (e.) 399. *Aant.* (m.)
 FRACASTORIUS. (H.) Een uitmuntend Dichter onder de Italiaanen. II. 24. (223.)
 FRANCISCUS SIXTUS SENENS. zie XISTUS.
 FRANCISCUS WIJNGAERT. (ST.) I. 4. *Aant.* (a.) 100. (42.) 275. (123.)
 II. 203. (289.)
 III. 203. *Aant.* (s.) 330. (578.) 340. en 341. *Aant.* (l.) 344. (581.) 350. *Aant.* (s.)
 FRANCIUS. (P.) II. 152. (270.) 467. (409.)
 III. 101. (487.) 103. (488.)
 FRANCK. (SEB.) III. 36. (465.) 108. (491.) 238. (541.)
 FRANCKIUS. (BERNARDUS) II. 528. (438.)
 FRANK. I. 9. (3.)
 FRANSOON. (J.) III. 277. (556.)
 FREHERI. (M.) I. 506. *Aant.* (o.)
 II. 569. (588.)

G.

- GABBEMA. II. 298.
 GALENUS. I. 30. (10.)
 GARGON. (MATTH.) I. 160. (22.)
 II. 253. (304.)
 GEDICHT. [1529.] III. 164. *Aant.* (g.)
 GEEL. (JOOST VAN) II. 80. (245.) 280. (329.)
 GEESTDORP. (P.) III. 70. (475.) 129. (498.) 143. (504.)
 GELEYN. (PIETER VAN) III. 221. (535.)
 GENESIS. I. 9. (3.) *cap.* XLVII. $\bar{\Psi}$. 22. 316. (39.) *cap.* VIII. $\bar{\Psi}$. 4 en 5. 447. (201.)
cap. XLI. $\bar{\Psi}$. 47. 467. en 468. *Aant.* (l.) *cap.* XXXV. $\bar{\Psi}$. 1. *cap.* XLII. $\bar{\Psi}$. 22 en 38.
cap. XLIII. $\bar{\Psi}$. 6 en 27. 469. *Aant.* (h.) *cap.* XXXVII. $\bar{\Psi}$. 25.
 II. 25. (224.) *cap.* XXIV. $\bar{\Psi}$. 15. *Cap.* XXXV. $\bar{\Psi}$. 16. *kantt.* 317. (342.) *Cap.* XXII.
 $\bar{\Psi}$. 3. 412. (383.) *cap.* XVIII.

- III. 5. (452.) *cap.* XLVIII. $\bar{\nu}$. 6. 183. (517.) *cap.* XVI. $\bar{\nu}$. 6. 363. (591.) *cap.* V. $\bar{\nu}$. 24.
- GENOOTSCHAP. (UTRECHTS) *Dulces ante omnia Musae*. I. 429. *Aant.* (a.)
- GERARD. (BROEDER) III. 44. *Aant.* (m.) 159. *Aant.* (e.) 344. *Aant.* (m.) 402. *Aant.* (o.) 433. *Aant.* 5 maal. 434. 439. 2 maal.
- GESCHENK- (VOORTREFLIJK) of NIEUW MEDICIJNBOEK. II. 338. (352.)
- GESNERI. (J.M.) II. 97. *Aant.* (x.)
- GETIDEN. [1484.] I. 35. (12.)
- III. 344. (581.)
- GETYDE BOEKJE. [MS. 1476.] I. 275. (123.)
- GETUIGSCHRIFT DER AMST. REGEERINGE enz. [1345.] III. 149. (508.)
- GHEELEN. (JAN VAN) I. 142. (56.)
- II. Vertaler van SEB. BRANDT, *Navis Stultorum*. 154. 155. (271.) 2 maal.
- III. 263. *Aant.* (x.)
- GHERAERTS. (MARCUS) I. 10. *Aant.* (b.) *Fabulen 't zelfde Werk als EDEWAERD DE DEENE Fabulen; de Prenten alleen van GHERAERTS*. 109. (42.) *en Aant.* (l.)
- VONDEL bedient zich van dezelve in zyne *Warande*. *Ibid.* 110.
- GHESCHIER. (PIETER) I. 80. *Aant.* (x.) 135. *Aant.* (p.) 459. (205.)
- II. 103. (253.) 220. (296.) 412. (303.)
- III. 118. (496.)
- GHISTELE. (CORNELIS VAN) I. 96. (17.) 133. (52.) 177. (71.) 2 maal. 183. (74.)
- II. 5. (215.) 33. (228.) 217. (294.) 341. (353.) 269. (366.) 390. (572.) 2 maal.
- III. 91. (483.) 130. (500.) 146. (506.) 171. *Aant.* (h.) 203. (527.) 220. (535.) 277. (556.) 282. 283. *Aant.* (i.) 304. *Aant.* (s.) 308. *Aant.* (u.) 327. *Aant.* (b.) 329. *Aant.* (c.) 339. 340. *Aant.* (k.) *meerm.* 341. *ald.* *Aant.* 3 maal. 442.
- GLANDORPIUS. II. 428. (389.)
- GLARIANUS. (HENR. LORITIUS) I. 217. (93.)
- II. 347. (355.) 348. (356.)
- GLOSSARIUM van LIPSIUS, is getrokken uit de Psalmen van NOTKERUS BALBULUS.
- II. 263.

- (320.) Verschilt echter somtijds van de uitgave dier Psalmen, *ald.*
 GOCH. (M. VAN) II. 477. *Aant.* (c.)
 GOEREE. (W.) III. 299. (565.)
 GOESSEN. (JAN) Priester te *Orte*. Schryver eener Hollandsche Chronijk. I. 13.
Aant. (d.)
 GOTTSCHED. II. 42. *Aant.* (g.)
 GOUTHOEVEN. (W. VAN) II. 556. 561. 571. *Aant.* (m.) 572.
 GRAEF. (HENDRICK DE) I. 394. (174.)
 GRAEVIUS. (J.G.) II. 588.
 GRAMBERGEN. (M.) III. 35. (465.)
 GRAUSIUS. (M.) II. 347. (355.) 348. *Aant.* (f.)
 GRAVEZANDE. (A. 's) II. 560. 561. *Aant.* (i.)
 GREENWOOD. (FRANS) I. 134. (53.) 180. (73.) 420. (189.)
 II. 170. (278.) 330. (347.)
 III. 163. (513.) 218. (533.)
 GRIEK. (CLAUDE DE) III. 286. (559.) 411. (613.)
 GROOT. (H. DE) I. 31. (10.) 46. (17.) 48. (18.) 133. (52.) 139. (55.) 169. *Aant.*
 (v.) 258. (115.) 274. (122.) 302. *Aant.* (b.) 348. *Aant.* (q.) 485. *Aant.* (a.)
 II. 18. (220.) 21. (222.) 24. (223.) 84. (247.) 131. (263.) 181. (285.) 192. *Aant.*
 (z.) 319. (342.) 331. (348.) 355. (359.) 380. (368.) 540. (445.)
 III. 90. (482.) 92. (483.) 98. (485.) 183. (518.) 258. (559.) 329. (577.) 342. (581.)
 GROOT. (PIETER DE) I. 76. (30.) 181. (74.)
 II. 335. (350.)
 III. 33. (464.)
 GUICCIARDIJN. (MARCUS) I. 10. *Aant.* (b.) 80. *Aant.* (w.)
 III. 45. *Aant.* (m.) 279. *Aant.* (h.)
 GULDENBOEK van MARCUS AURELIUS. III. 442.
 GULDEN THROEN. I. 311. *Aant.* (e.) 469. *Aant.* (l.)
 II. Wanneer geschreven en gedrukt. 76. (243.) 132. (264.) 136. (265.) 187.
 (286.) 215. (293.) 306. (336.) 326. (346.) 410. (383.) 540. (445.)

III. 57. *Aant.* (p.) 67. (473.) 75. (477.) 78. (477.) 147. (507.) 149. (508.) 301. (566.) 433. 434.

H.

HAECHT. (P.) zie by REDERYKERS DE VIOLIER.

HAEGSPEL. (†) zie by REDERYKERS VAN ANTWERPEN.

HAES. (FRANS DE) I. 349. *Aant.* (q.)

III. 109. (491.) 217. (533.)

HAES. (JOAN DE) I. 199. (84.) 349. *Aant.* (q.)

II. 125. (261.) 309. (338.) Deszelfs *Judas* een Werk van wonderlyke verkiezing. 442. (397.)

III. 190. (522.) 273. (555.) 306. (567.) 312. (570.)

HAESTENS. (H.L. VAN) II. Geeft de *Navis Stultorum* van S. BRANDT uit als zijn eigen Werk. 154. 155. (271.)

HALMA. (F.) I. 351. *Aant.* (s.)

II. 303. (335.) 455. *Aant.* (x.)

HAMBORCH in 't *particulier Refereyn*. [1598] III. 316. (572.)

HANDELINGEN DER APOSTELEN. II. 314. (341.) *cap.* VII. $\bar{v}$. 32. 366. (364.) *cap.* III. $\bar{v}$. 9. en XI. $\bar{v}$. 14.

HANDELINGEN DER APOSTELEN. MS. [1431.] I. 7. (2.) 9. (3.) 97. (37.) 275. (123.) 439. *Aant.* (b.) Dit MS. beschreven. 452. *Aant.* (h.)

II. 77. (243.) 132. (264.) 136. (265.) 194. (287.) 327. (346.) 489. (420.) 546. (448.)

III. 67. (473.) 75. *Aant.* (z.) 78. (477.) *cap.* IX. $\bar{v}$. 37. 165. (514.) 181. (517.) 213. *Aant.* (y.) 284. (558.) 398. (608.)

HANDSCHRIFT van WOUTER DEN CLERK. III. 433. 2 *maal*. 434. 435.

HANDVESTEN VAN AMSTERDAM. II. 548. (429.)

III. 197. (524.)

HANDVESTEN VAN DORDRECHT. III. 32. *Aant.* (†) 169. *Aant.* (h.) 196. *Aant.* (q.)

HANDVESTEN VAN DRECHTERLAND. III. 31. *Aant.* (†).

HANDVESTEN VAN ENKHUIZEN. III. 31. 32. *Aant.* (†).
 HANDVESTEN VAN GRAEF JAN. [1299.] III. 31. *Aant.* (†).
 HANDVESTEN VAN KENMERLAND. III. 31. 32. *Aant.* (†).
 HAPS. (P. VAN) I. 166. (67.)
 HAUTE SERRE. II. 252. (313.) 276. (328.)
 HAVERKAMP. (J.) II. 314. (340.)
 HAVIUS. II. 138. *Aant.* (m.)
 HEELV. (JAN VAN) I. 448. (201.) Beschryving van 't MS. van deszelfs *Rijmkronijk*.
 483. 484. 485. *Aant.* (a.) Wanneer deze Schryver geschreven heeft. 486. 487.
 488. *Aant.* (b.) 496. *Aant.* (h.) 497. 498. 499. *Aant.* (i.) 2 maal. 502. *Aant.* (k.)
 504. *Aant.* (m.) 508. 509.
 II. 70. 71. *Aant.* (o.) 190. *Aant.* (z.) 196. *Aant.* (a) 185. (370.) 515. *Aant.* (k.)
 534. (442.)
 III. 43. *Aant.* (m.) 339. 340. en 341. *Aant.* (k.) meerm. 372. *Aant.* (c.) 435. 436.
 2 maal. 439. 440.
 HEEMS. (ABR.) III. 386. (602.)
 HEEMSKERK. (JAN VAN) I. 36. *Aant.* (m.)
 II. 55. (236.) 341. (353.) 365. (364.)
 III. 28. (463.) 127. (499.) 249. (546.) 311. (570.)
 HEEMSKERK. (WILLEM VAN) II. 305. en *Aant.* (w.) (336.)
 III. 217. (533.)
 HEERE. (LUCAS D') I. 128. (50.)
 II. 389. (372.) 488. (419.)
 HEIDEN. (J. VAN DER) III. 298. (565.)
 HEYBLOEME VAN TURNHOUT. [1561.] zie by REDERYKERS.
 HEYDENDAAL. (H. VAN) II. 452. (402.)
 HEYNK. (D.) III. 385. (601.)
 HEYNS. (MARIA) III. 289. (560.)
 HEYNS. (PEETER) I. 311. *Aant.* (e.) 475. (210.)
 II. 327. (346.) 412. (384.) 472. (412.)
 III. 129. *Aant.* (r.) 246. (544.) 279. (557.) *Wie geweest is, ald. Aant.* (h.)
 HEYNS. (ZACHARIAS) I. 14. 15. (4. 5.) 31. (11.) 47. (18.) 65. (24.) 100. (38.) 111.
 (42.) 117. (44.) 178. (72.) 223. (97.) 228. (99.) 242. (106.) 249.

(110.) 252. 253. (111. 112.) 257. (114.) 275. (122.) 343. (152.) 348. *Aant. (q.)* 371. (165.) 372. *Aant. (x.)* 387. (172.) 435. (194.) 438. (196.) 449. (201.) 459. (205.) 474. (209.)

II. 36. (229.) 57. (237.) 72. (242.) 125. (261.) 142. (268.) 215. (293.) 341. (353.) 391. (372.) 393. (374.) 408. (381.) 423. (386.) 440. (396.)

III. 15. (457.) 39. (466.) 55. (470.) 76. (477.) 80. (478.) 2. *maal.* 159. (511.) 187. (520.) 260. (550.) 263. (551.) 311. (570.) 316. (572.) 332. (578.) 368. (593.)

HEINSIUS. (DANIËL) I. 26. (9.) 2 *maal.* 45. (17.) 47. (18.) 51. (20.) 59. (22.) 128. 129. (50. 51.) 178. (72.) 194. (81.) 237. (104.) 258. (115.) 261. (115.) 274. (122.) 279. (124.) 341. (151.) 348. *Aant. (q.)* 377. (166.) 417. (188.) 438. (196.) 2 *maal.* 449. (202.)

II. 39. 40. (230. 231.) 54. (236.) 101. 102. (252. 253.) 108. (255.) 126. (261.) 137. (265.) 166. (276.) 184. (285.) 192. *Aant. (z.)* 222. (297.) 228. (300.) 334. (350.) 337. (351.) 339. (352.) 377. (367.) 456. (404.) 533. (441.)

III. 3. (451.) 11. (454.) 29. (463.) 40. (466.) 76. (477.) 95. (488.) 114. (494.) 146. (506.) 163. (513.) 300. (566.) 373. (595.) 383. (600.) 386. (602.) 399. (608.) 442.

HEINSIUS. (NICOLAAS) II. 4. (215.) 409. (382.) 543. (447.) III. 6. (452.)

HELICON. (NEDERDUITSCH) I. 387. (172.)

HEMELAER. (JAN DE) II. 142. (267.) 458. (405.)

III. 139. (503.)

HERBARIUS. (GROOTE) II. 201. *Aant. (b.)*

III. 442.

HERCKMANS. (ELIÄS) I. 45. (17.) 65. (24.) 315. (139.) 319. (140.) 349 *Aant. (q.)*

II. 20. (221.) 131. *Aant. (i.)* 144. (268.) 210. (290.) 275. (327.) 312. (339.) 341. (353.)

- III. 13. (455.) 159. (511.) 199. (525.) 245. (544.) 249. (546.)
 HICKESIUS. II. 97. *Aant.* (x.)
 HIEROCLES. I. 72. (28.)
 HIGT. (Ernst Will.) I. 471. *Aant.* (m.)
 HYGINUS. (CAJ. JUL.) II. 180. (282.)
 III. 188. (521.)
 HINLÓPEN. (N.) I. 10. *Aant.* (b.) 79. *Aant.* (w.)
 HIRTIUS. (A.) Vervolger der Schriften van CAJUS JULIUS CAESAR. II. 426. (388.)
 Deszelfs dood, *ald.* Zijn Schriften dikwils gebrekkig. 428. (389.) Houdt meer van woorden te herhalen dan te verzwigen, *ald.*
 HISTORIE DER TEUTSCHEN SPRACHE. II. 588. 589.
 HISTORIE VAN ALEXANDER. I. 238. (104.) 377. (166.)
 II. 108. (255.) 120. (259.) 131. (263.) 136. (265.) 164. (275.) 325. (345.) 334. (350.) 337. (351.) 377. (367.) 378. *Aant.* (m.) 382. (369.)
 III. 105. (489.) 181. (517.)
 HISTORIE VAN DE DESTRUCTIE VAN TROIJEN. [1479.] I. 170. (68.) 172. (69.)
 II. 391. (373.)
 HISTORIE VAN ORIENTEN. [MS. 1486.] zie RUYCHROCK.
 HISTORIE VAN ZEGHELIJN VAN JHERUSALEM. [1563.] I. 38. (13.) 177. (71.) Een vroeger uitgaaf van dit Werk, gedrukt te Antwerpen 1511. *ald.* *Aant.* (z.) 308. (137.) 377. (166.) 469. *Aant.* (l.)
 II. 5. (215.) 25. (224.) 65. (240.) 217. (294.) 222. (297.) 319. (342.) 381. (369.) 404. (379.) 407. (381.) 443. (397.)
 III. 25. (461.) 45. *Aant.* (m.) 52. (470.) 66. (473.) 97. (485.) 229. *Aant.* (l.) 400. 401. (609.) 2 *maal.*
 HOBIOUS. (J.) III. 391. (605.)
 HOEVE. (WILLEM VAN DER) I. 2. (2.)
 HOFFER. (A.) I. 95. *Aant.* (d.) 354. (156.)
 II. 121. *Aant.* (e.) 145. *Aant.* (e.) 148. (269.) 189. (287.) 215. (293.) 222. (297.) 419. (383.)
 III. 5. (451.) 287. *Aant.* (h.)
 HOMERUS. I. 25. (9.) 422. (198.)

II. 167. (276.) 505. (429.)
 HOOFMAN. (C.) III. 288. (560.)
 HOOFMAN. (ELIZABETH) II. Haar lof. 321. *Aant.* (z.)
 HOOFT. (PIETER CORNELISZ.) I. 2. 3. 4. (2.) 3 *maal.* 6. 7. (2.) 2 *maal.* 9. (3.) 2
maal. 13. (4.) 18. *Aant.* (b.) 27. 28. 29. *en Aant.* (i.) (10.) 3 *maal.* 30. (10.) 34.
 (12.) 38. (13.) 4 *maal.* 48. 49. (19) 2 *maal.* 67. 68. (25. 26.) 77. (31.) Gebruikt
 wel de DT; doch nooit de D tot een sluitletter dan in *had, deed, hield* enz. 79.
Aant. (w.) 81. *Aant.* (x.) 93. *Aant.* (c.) 95. *Aant.* (d.) 112. *Aant.* (k.) 119. 120.
 (45. 46.) 130. (51.) 133. 134. (52.) 2 *maal.* 136. (53.) 139. (55.) 149. *Aant.* (s.)
 151. (59.) 168. (68.) *en Aant.* (v.) 171. (69.) 180. 2 *maal.* (73. 74.) 181. (74.)
 186. (76.) 187. 2 *maal.* *Ibid.* *Aant.* (c.) 201. (85.) 205. 206. (87. 88.) 208. (89.)
 213. 214. (91. 92.) 216. 217. (93.) 2 *maal.* 220. 221. (95. 96.) 234. (102.) 237.
 (103.) 253. (112.) 256. (115.) 263. (117.) 271. (120.) 274. (122.) 281. (125.)
 295. (131.) 304. (135.) 307. (136.) 311. (137.) 318. *en Aant.* (i.) (139.) 321.
 (140.) 343. (153.) 353. (156.) 358. (158.) 360. (159.) 362. (160.) 365. (162.)
 377. (166.) 379. (168.) 394. *Aant.* (f.) Iets in deszelfs Schriften dat men by
 geene anderen vindt. *Ibid.* *Aant.* 417. (188.) Overtreft zyne voorgangers en
 navolgers in Poëtische taal. 428. *Aant.* (n.) 432. (192.) 440. *Aant.* (c.) 454.
 (203.) 460. (205.) 2 *maal.* 469. (209.) 475. (210.) 477. *Aant.* (o.) 481. (213.)
 II. 3. (214.) 9. (216.) 12. (218.) 22. 2 *maal.* (222. 223.) 23. (223.) 31. (227.) 34.
 (228.) 38. (230.) 41. (231.) 47. (232.) 53. (235.) 55. *Aant.* (l.) 60. 2 *maal.* 61.
 (238.) 3 *maal.* 67. (241.) 79. (244.) 86. 87. (248.) 2 *maal.* 89. (249.) 91. *Aant.*
 (t.) 92. *Aant.* (v.) 97. *Aant.* (x.) 105. (254.) 108. (255.) 114. *Aant.* (d.) 117. (258.)

126. (261.) 127. *Aanm. (h.)* 131. *Aant. (i.)* 138. (266) 141. (267.) 145. (269.)
en Aant. (o.) 146. *Aant. (o.)* 147. *Aant. (p.)* 157. (272.) 161. *Aant. (u.)* 163. 164.
 (274.) 2 *maal.* 168. (277.) Heeft na den jaare 1603. zijn stijl veel veranderd en
 beschaafd. 172. (279.) 192. *Aant. (z.)* 201. (287.) 214. (292. 218. (294.) 219.
 (295.) 226. (299.) 230. (302.) 257. 258. (316. 317.) 264. (321.) 279. (329.) 281.
 (329.) 284. (331.) 285. *en Aant. (r.)* (332.) 291. 294. *Aant.* 302. *en Aant. (u.)*
 (334.) 303. (335.) 305. *en Aant. (w.)* (336.) 308. 309. 311. (337. 338. 339.) 322.
 (343.) 326. (345.) De eerste invoerder van de spreekwyze 'er is 'er die meenen.
 330. (347.) 337. (351.) 339. (352.) 349. 350. (356. 357.) 355. 356. *en ald. Aant.*
(h.) (359.) 2 *maal.* 358. (360.) 360. (361.) 365. 366. (364.) 2 *maal.* 367. (365.)
 370. (366.) 380. (368.) 392. 393. 394. 395. (373. 374. 375.) 400. *Aant. (s.)* 414.
 (384.) 422. (386.) 430. (390.) 439. (396.) *ay voor ey by hem zeer gemeen.* 440.
 441. (396. 397.) 444. *Aant. (v.)* 455. (404.) 466. (409.) 471. (412.) 479. *Aant.*
(d.) 480. *Aant. (e.)* 487. 488. (419.) 2 *maal.* 497. (424.) 502. 503. (427.) 2 *maal.*
 511. (432.) 526. (437.) 537. (443.) 540. 541. (445. 446.) 545. (448.) 549. (449.)
 III. 3. *en Aant. (a.)* (451.) 7. (452.) 9. *Aant. (c.)* 23. (460.) 25. (461.) 30. (464.)
 36. 37. (465.) 2 *maal.* 48. 49. (468.) 2 *maal.* 56. *Aant. (p.)* 58. *Aant. (p.)* 64.
Aant. (t.) 68. (474.) 70. (475.) 72. *Aant. (y.)* 85. (481.) 88. *Aant. (d.)* 89. (482.)
 91. (483.) 98. (486.) 102. *Aant. (k.)* 104. (488.) 106. (489.) 111. (492.) 2 *maal.*
 116. (494.) 127. (499.) 128. *Aant. (q.)* 129. *Aant. (r.)* 2 *maal.* 132. 133. (500.
 501.) 138. (503.) 151. (509.) 155. *Aant. (i.)*

165. (514.) 167. *Aant. (b.) 2 maal.* 170. *Aant. (h.)* 178. 179. (515. 516.) 180. *Aant. (k.)* 190. (522.) 195. 196. *Aant. (q.)* 205. *Aant. (u.)* 206. 207. (528. 529.) 208. *Aant. (v.)* 211. (531.) 216. 217. (533.) 2 *maal.* 223. (535.) 229. (538.) 232. *en Aant. (h.)* (540.) 237. (541.) 239. *en Aant. (k.)* (542.) 250. (546.) 256. *Aant. (s.)* 257. (549.) 274. *en Aant. (d.)* (555.) 277. (556.) 281. (558.) 285. 286. (559.) 2 *maal.* 289. 290. (560. 561.) 297. (564.) 2 *maal.* 316. 317. (572. 573.) 335. (586.) 370. (594.) 379. (598.) 398. *Aant. (l.)* 404. *Aant. (r.)* 414. 415. (616.) 2 *maal.* 418. (618.)

HOOFT. (WILLEM DIRKSZ.) I. 378. (167.) 379. (168.)

II. 92. (250.) 395. (375.)

III. 34. (464.) 297. (564.)

HOOGSTRATEN. (DAVID VAN) I. 27. 2 *maal.* (9. 10.) 39. (13.) 100. (38.) 122. 123. (47.) 2 *maal.* 145. (57.) 153. (60.) 173. (70.) 180. (73.) 191. (79.) 205. 206. 207. (87. 88. 89.) 212. (90.) 215. 216. (92. 93.) 254. (113.) 304. (135.) 305. *Aant. (m.)* 319. (140.) 349. *Aant. (q.)* 351. *Aant. (s.)* 420. (190.) 429. (191.) Achttē VONDEL zo hoog dat hy zelfs zyne mistastingen naarvolgt of tracht te verbergen. 431. (192.) 434. (193.) 468. (209.)

II. 27. (224.) Aanmerkingen omtrent zijn Geslachtlijst. 47. *en* 48. (232. *en* 233.) 55. *Aant. (l.)* 58. (237.) 63. *en Aant. (n.)* (239.) 75. (243.) 82. (246.) 86. 87. (247. 248.) 90. (250.) 107. (255.) 142. 143. 144. (267. 268. 269.) 152. (271.) 175. (280.) 208. (289.) 213. (291.) 214. (292.) 218. 219. (294. 295.) 221. 222. (296. 297.) 225. (299.) 257. 258. (316. 317.) 325. 326. (345.) 2 *maal.* 332. 333. (348. 349.) 347. (355.) 455. *Aant. (x.)*

III. 74. (476.) 289. (560.) 383. (600.) 385. (601.)

- HOOGSTRATEN. (FRANS VAN) I. 133. (52.) 168. (68.) 194. (81.) 201. (85.) 354. (156.) 379. (168.) 386. (172.) 388. (172.) 393. (174.) 395. (175.) 420. (190.) 434. (193.) 455. (203.)
- II. 12. (218.) 15. (219.) 76. (243.) 80. (245.) 88. (249.) 109. (256.) 129. (263.) 138. (265.) 143. 144. (268. 269.) 185. (285.) 210. (290.) 212. (291.) 396. (366.) 398. (376.) 416. (384.) 2 *maal*. 456. (404.) 467. (409.) 481. (415.) 519. (434.) 539. (445.) 541. (445.)
- III. 8. (453.) 24. (461.) 37. (465.) 90. (482.) 117. (495.) 163. (513.) 183. (517.) 202. 203. (527.) 2 *maal*. 210. (530.) 215. (532.) 254. (548.) 287. *Aant. (k.)* 296. 297. (564.) 2 *maal*. 306. (568.) 318. (573.) 382. (600.) 386. (602.)
- HOOGSTRATEN. (JAN VAN) I. 434. (194.)
- II. 294.
- III. 331. (578.) 411. 412. (614.) 2 *maal*. 414. (616.)
- HOOGSTRATEN, (SAMUËL VAN) I. 50. (19.) 96. (37.) 179. (72.) 201. (85.) 218. (94.) 237. (103.) 317. (139.) 319. (139.) 377. (166.)
- II. 310. (338.) 321. (343.) 487. (419.) 534. (442.)
- III. 5. (451.) 80. (478.) 99. (486.) 252. (547.) 411 (614.) 419. *Aant. (t.)*
- HOOGVLIET. (ARNOLD) I. 20. (9.) 45. (16.) 47. 50. (20.) 69. (26.) 102. 103. (39.) 2 *maal*. 107. (41.) 166. (67.) 168. (68.) 199. (83.) 201. (85.) 204. (87.) 256. (113.) 259. *en Aant. (o.)* (115.) 267. (118.) 271. (120.) 335. (148.) 350. (155.) 358. 359. (158.) 2 *maal*. 367. (163.) 370. (164.) 379. (168.) 389. (173.) 417. (188.) 426-428. *Aant. (n.)* 434. (193.) 436. 437. (195. 196.) 443. (198.) 445. (200.) 471. *Aant. (m.)* 480. (212.)
- II. 10. (217.) 14. (219.) 19. (221.) 27. (224.) 40. (231.) 61. *Aant. (m.)* 64.

(239.) 79. (244.) 89. 90. (249.) 2 maal. 91. (250.) 94. (251.) Lof van den Schryver en zynen *Abraham*. 108. (255.) 123. 124. (261.) 2 maal. 130. (264.) 136. (272.) 2 maal. 157. (272.) 159. (273.) 165. (275.) 209. (290.) 213. (291.) 227. (300.) 281. (330.) 283. (330.) 251. (357.) 358. (360.) 362. *en Aant. (i.)* (362.) 395. (374.) 397. (376.) 406. (380.) Deszelfs lof. 410. (382.) 439. (396.) 453. (402.) 3 maal. 481. (416.) 488. (419.) 533. (441.) 549. (449.)

III. 10. (454.) 39. 40. (466.) 2 maal. 47. (467.) 80. (478.) 86. (481.) 94. (483.) 111. (492.) 116. (495.) 145. (506.) 156. (510.) 185. (519.) 187. (520.) 190. (522.) 198. 199. (525.) 2 maal. 205. (528.) 212. (531.) 227. (538.) 245. (544.) 254. (548.) 264. (551.) 282. *Aant. (i.)* 287. *Aant. (k.)* 234. (570.) 370. (594.) 376. (596.) 394. (606.) 415. (616.) 418. (618.)

HOORN. (CORNELIS TAEMSZOON VAN) II. 166. (276.)

HORATIUS. I. 5. (2.) 328. (144.)

II. 4. (215.) 12. (218.) Kwade redenkaveling van dien Schryver aangewezen. 447-449. (399. 400.) 459. (405.) 505. (428.)

III. 132. (500.) 195. (524.) 198. *Aant. (o.)* 209. (530.) 228. (538.) 292. (561.) 392. (606.)

HORST. (G. VAN DER) III. 275. (556.) 308. (568.)

HOUT. (J. VAN) II. 490. (420.) Is niet de Vertaler en Schryver van de Aanteekeningen op WILLERAMUS, hoewel dit door sommige beweerd wordt. 551-553. Een nieuwe Leevensbeschryving van dien Man te wachten, *ald.*

HOTMANUS. (ANTONIUS) II. 183. (284.)

HOUWAERT. (JAN BAPTISTA) I. 126. (49.)

II. 173. *en* 174. *Aant. (v.)* 223. (298.) 228. (346.) 341. (353.) 352. (357.)

412. (383.) 421. *Aant.* (u.) 457. (405.) 472. (412.)
 III. 119. (496.) 129. (500.) 249. (546.)
 HOVEUS. (ANT.) II. 571. *Aant.* (m.)
 HUBERT. (A. DE) I. 311. *Aant.* (c.)
 II. 204. (289.)
 HUYDECOPER. (B.) I. 24. *Aant.* (h.) 34. *Aant.* (l.) 55. *Aant.* (e.) 81. *Aant.* (x.) 92.
Aant. (c.) 104. *Aant.* (h.) 148. (58) 175. (72.) Belooft een *Geslachtlijst*. 255.
 (113.) Waar van niets komt, *ald.* *Aant.* (n.) Deszelfs nagebleven papieren in
 een kist weggesloten, *ald.* 255. *Aant.* 369. (164.) 402. *Aant.* (h.) 439. *Aant.* (l.)
 452. *Aant.* (h.) 454. *Aant.* (k.) 468. 469. *Aant.* (l.) 484. 2 maal. 485. *Aant.* (a.)
 486. 487. 490-495. *Aant.* (g.) 502. *Aant.* (l.) 2 maal. 504. *Aant.* (m.) 505. *Aant.*
 (o.)
 II. 12. (218.) 97. *Aant.* (x.) 118. (258.) 135. (264.) 160. *Aant.* (t.) 190. *Aant.* (z.)
 195. *Aant.* (a.) 112. *Aant.* (f.) 337. (351.) 374. *Aanm.* (w.) Erkent gaarne zijn
 eigen misslagen. 443. 444. 445. *en Aant.* (v.) Heeft dikwils in zijn Vertaling van
 HORATIUS gemist, en belooft een nadere beschaving van dat Werk. 447. (399.)
 455. *Aant.* (x.) 505. (429.) 506. 507. (429.) 2 maal. 515. *Aant.* (k.) Verandert
 in 't opstellen van dit Werk, omtrent verscheiden dingen, van gedachten, en
 keurt af 't geen hy te vooren had goed gekeurd. 542. 543. (446. 447.)
 III. 54. *Aant.* (o.) 56. *en* 60. *Aant.* (p.) 84. *Aant.* (c.) 129. *Aant.* (r.) 144. (505.)
 151. *Aant.* (b.) 161. *Aant.* (f.) 167. *Aant.* (h.) 172. *en* 174. *Aant.* (h.) 195. (524.)
 209. (530.) 280. (558.) 283. *Aant.* (i.) 289. *Aant.* (m.) 2 maal. 306. *Aant.* (t.)
 316. (572.) 2 maal. 413. (615.) 419. *Aant.* (t.) 443-445.
 HUYGEN. (JAN) I. 110. (42.)
 HUYGEN. (P.) I. 52. (21.)
 HUYGHENS. (CONSTANTIN) I.

49. (19.) 66. (25.) 90. (35.) 101. (39.) 107. (41.) 136. (53.) 148. (58.) 179. (72.)
 263. 2 maal. (116. 117.) 307. (137.) 348. *Aant. (g.)* 356. *Aant. (t.)* 371. (165.)
 377. (167.) 379. (167.) 386. (171.) 432. (192.) 460. (205.)
 II. 14. 15. (219.) 2 maal. 24. (223.) 54. 55. (236.) 2 maal. 68. (241.) 74. (242.)
 84. (247.) 93. *Aant. (y.)* 110. (256.) 117. (258.) 137. (265.) 150. 151. (270.) 2
 maal. 187. (286.) 192. *Aant. (z.)* 214. (292.) 218. (294.) 220. (295.) 221. 222.
 223. (296. 297.) 230. (302.) 298-305. (335.) 228. 229. (346. 347.) 357. (359.)
 359. (361.) 368. (365.) 380. (368.) 394. (374.) 413. (384.) 420. *Aant. (u.)* 451.
 (401.) 454. (403.) 531. (441.) 546. (448.)
 III. 7. (453.) 19. 20. (458. 459.) 25. (461.) 61. (471.) 68. (474.) 70. (475.) 81.
 (479.) 86. (481.) 95. 96. (484.) 2 maal. 98. 99. (485. 486.) III. (492.) 144. (505.)
 203. (527.) 223. (535.) 278. (556.) 286. (559.) 288. *Aant. (l.)* 297. 298. (564.
 565.) 302. *Aant. (r.)* 306. *Aant. (t.)* 368. (593.)
 HUYSSINGA BAKKER. (PIETER) III. 158. *Aant. (d.)*
 HUNDIUS. II. 570.

I.

IDEA LINGVAE BELGICAE. zie VERWER.
 IHRE. I. 314. *Aant. (g.)* 485. *Aant. (a.)*
 II. 455. *Aant. (x.)*
 YK. (CORNELIS VAN) III. 97. (485.)
 INSTITUTIONES IMPERIALES van 1524. III. 442.
 IPEREN. (JOSUA VAN) III. 423.
 ISIDORUS. I. 443. (199.)
 II. 538. (444.)
 III. 187. (520.) 371. *Aant. (c.)*

- JEREMIA. III. 202. (527.) *Cap. XV. V̄. 29.*
 JEREMIA. (KLAAGL.) I. 117. (44.) *Cap. II. V̄. 13.*
 JESAIA. II. 291. *Cap. XXXVI. V̄. 5. 366. Aant. (h.) Cap. LVIII. V̄. 3.*
 JOB. II. 31. (227.) *Cap. V. V̄. 8. kantt.*
 III. 189. (521.) *Cap. XXXVIII. V̄. 31.*
 JOHANNES. (1) MS. II. 327. (346.) *Cap. V. V̄. 7.*
 JOHANNES. II. 366. (364.) *Cap. V. V̄. 22. en Cap. VIII. V̄. 2.*
 III. 209. (530.) *Cap. XVIII. V̄. 36.*
 JONKTYS. (DANIËL) I. 89. (34.) 107. (41.) 119. (46.) 129. (50.) 139. (55.) 152.
 (60.) 178. Zo oud niet als SIX VAN CHANDELIER die ook eerder heeft geschreven,
ald. Aant. (a.) (72.) 190 (78.) 248. (109.) 349. Aant. (q.) 377. (166.) 378. 379.
 (167.) 2 maal. 309. (173.) 456. (203.) 458. (205.)
 II. 46. (233.) 2 maal. 59. (238.) 102. (253.) 148. (269.) 320. (343.) 368. (365.)
 401. (377.) 450. (401.) 454. (403.) 472. (416.) 526. (437.) 533. 2 maal. (441.
 442.) 537. (443.)
 III. 21. (459.) 28. (463.) 80. (478.) 111. (492.) 124. (498.) 133. (500.) 144. (505.)
 187. (520.) 239. 240. 241. (542.) 3 maal. 252. (547.) 226. (552.) 228. (560.)
 310. 311. (569. 570.) 314. *Aant. (v.) 329. (579.) 375. (596.) 394. (606.)*
 JONSTON. (J.) II. 347. (355.)
 JORDAAN. (L.) II. 317. (341.)
 JUNIUS. (F.) I. 6. (2.) 2 Maal 24. *Aant. (h.) 60. (22.) en Aant. (s.) 162. (65.) 225.*
Aant. (g.) 284. Aant. (v.) 364. Aant. (v.)
 II. 71. *Aant. (o.) 2 maal. 74. Aant. (p.) 97. Aant. (x.) 200. Aant. (b.) 504. (418.)*
 455. *Aant. (v.) 555. 570. 580.*
 III. 57. *Aant. (p.)*
 JUNIUS. (F.N.) I. 339. (150.) 349. *Aant. (q.)*
 II. 266. (322.) 437. 438. (395.) 2 maal. 470. (411.)
 III. 208. 209. 210. (529. 530.)

JUNIUS. (HADR.) II. 254. (314.) 572. *Aant. (o.)*
 JUVENALIS. II. 536. (443.) 2 *maal.*

K.

KAATSSPEL. (GEMORALISEERD) [MS. 1452.] I. 35. (12.) 141. (55.) 194. (80.) 277.
 (123.) 296. 297. (132.) 2 *maal.* 308. (137.) 313. (138.) 366. (161.) 385. (171.)
 II. 70. (243.) 119. (259.) 136. (265.) 138. (266.) 153. 154. (71.) 2 *maal.* 186.
 (285.) 188. (286.) 194. (287.) 210. 2 *maal.* (290. 291.) 212. (291.) 215. (293.)
 222. (297.) 271. (325.) 334. (349.) 380. 381. (368. 369.) 383. (370.) 404. (379.)
 409. (382.) 409. (420.)
 III. 2. (450.) 5. (451.) 24. (460.) 66. (473.) 85. (481.) 131. (500.) 146. 147. (507.)
 2 *maal.* 149. 150. (508.) 2 *maal.* 194. (523.) 202. (527.) 284. 285. (558. 559.)
 301. (566.) 316. (572.) 397. (608.)
 KALBERGEN. (DIRK) III. 9. (454.)
 KAMER IN LIEFDE BLOEYENDE, is voor *ay* in plaats van *ey*. II. 440. (396.) zie verder
 by REDERYKERS.
 KAMPHUIZEN. (DIRK RAFAËL) I. 38. (13.) 274. (122.) 349. *Aant. (q.)* 378. (167.)
 II. 25. (224.) 50. *Aant. (k.)* 70. *Aant. (o.)* 73. (242.) 217. 218. (294.) 2 *maal.*
 290. 294. 298. 309. (338.) 319. (342.) 322. (343.) 393. (373.) 417. (385.) 423.
 (392.) 453. (403.)
 III. 158. (511.) 268. (552.)
 KANNENBURG. (HENRIK VAN) II. 394. (374.)
 KANTTEEKENAARS. II. 161. *Aant. (u.) Levit. XV.* $\bar{v}$. 9.
 III. 261. *Aant. (v.)* 340. *Aant. (i.) Jesaja LVII.* $\bar{v}$. 1.
 KATE. (LAMBERT TEN) I. 10. *Aant. (b.)* 11. *Aant. (c.)* 17. *Aant. (e.)* 24. *Aant. (h.)*
 28. 29. *Aant. (i.)* 38.

(13.) 77. (31.) 120. *en.* 122. (46. 47.) 156. 157. (62. 63.) 162. 163. (65.) 2 *maal*. 167. (67.) 175. (71.) 182. *Aant.* (b.) 188. Deszelfs kundigheid in de woordafleiding. 189. (77.) 2 *maal*. 276. (123.) 2 *maal*. 283. 2 *maal*. (125. 126.) 306. (136.) 347. (154.) 349. *Aant.* (q.) 360. (159.) 363. (161.) 2 *maal*. 370. (165.) 375. (166.) 379. (168.) 383. (170.) 393. (174.) 418. (188.) 431. 432. (191. 192.) 434. (194.) 450. *Aant.* (f.) 463. 464. (207.) 2 *maal*. 467. (208.) 469. *Aant.* (l.) 471. (209.)

II. 5. (215.) 6. *Aant.* (a.) 16. *Aant.* (c.) 39. (230.) 41. (231.) 42. *Aant.* (g.) 56. (236.) 93. 94. (250. 251.) 97. *Aant.* (x.) 116. (258.) 121. (260.) 134. (264.) 162. (274.) 164. (275.) 169. 170. (277. 278.) 185. *Aant.* (y.) 205. *Aant.* (c.) 212. (291.) 226. (299.) 262. 263. 264. (319. 320. 321.) 266. (322.) 274. (327.) 289. (333.) 304. (335.) 311. (339.) 313. (340.) 321. (343.) 331. (348.) 344. *Aant.* (d.) 350. (356.) 368. (365.) 394. (374.) 395. 396. (375.) 2 *maal*. 397. (375.) 411. (383.) 430. (390.) 435. (393.) 437. (395.) 455. *Aant.* (x.) 459. (405.) 462. (407.) 464. (408.) 466. (409.) 488. (419.) 498. (424.) 513. *Aant.* (k.) 522. (435.) 524. (436.)

III. 41. *Aant.* (m.) 61. *Aant.* (p.) 96. 97. (484. 485.) 100. (486.) 126. (499.) 143. (505.) 150. (508.) 151. 152. *Aant.* (b.) 160. (512.) 165. (514.) 167. 168. *Aant.* (h.) 172. *Aant.* (h.) 181. (517.) 222. (535.) 223. (536.) 242. (543.) 284. (558.) 287. (560.) 318. (573.) 321. (575.) 323. (576.) 335. (579.) 339. *Aant.* (i.) 342. (580.) 365. (592.) 401. (609.) 425. 426. 442. 2 *maal*. 443. 2 *maal*.

KEYSLER. II. 98. *Aant.* (x.)

KEMP. (ABRAHAM) III. 126. (499.)

KEMPHER. (G.) I. 26. (9.)

III. 40. (466.)
 KENMERLANDSCHE RECHTEN VAN GRAAF FLORIS DEN III. [1190.] II. 160. (273.)
 III. 146. (506.) 154. (510.)
 KERO. Wanneer geleefd heeft. II. 528. (438.)
 KETEL. (P.C.) III. 8. (453.)
 KEURE VAN MIDDELBURG. [1253. en 1254.] I. 't Oudste Nederduitsche geschrift.
 12. *Aant.* (d.)
 II. 190. *Aant.* (z.) 199. *Aant.* (a.)
 KEUREN VAN DE WEESKAMER VAN WESTWOUDE. [MS. 1529.] III. 73. *Aant.* (y.)
 KEUREN VAN HOORN. [MS. 1429] III. 30. *Aant.* (†) 248. *Aant.* (o.)
 KEUREN VAN SCHELLINGHOUT. MS. III. 31. *Aant.* (†) 152. *Aant.* (b.)
 KEUREN VAN WESTWOUDE. [MS. 1415.] III. 30. *Aant.* (†) 152. *Aant.* (b.)
 KILIAAN. (CORNELIUS.) I. 1. (1.) 3. (2.) 4. *Aant.* (a.) 10. *Aant.* (b.) 18. (7.) 29.
Aant. (k.) 34. *Aant.* (l.) 51. (20.) 56. (21.) 57. *Aant.* (q.) 59. (22.) 102. (39.) 126.
 (49.) 150. *Aant.* (s.) 156. (62.) 158. (63.) 160. 161. (64.) 2 maal. 163. 2 maal.
 (65. 66.) 178. (71.) 186. (76.) 233. (101.) 238. (104.) 242. (106.) 266. (118.)
 276. (123.) 278. 279. (124.) 2 maal. 283. (126.) 319. (140.) 314. *Aant.* (g.) 351.
Aant. (s.) 354. (156.) 364. (161.) 372. *Aant.* (x.) 392. (174.) 396. (175.) 440.
 (197.) 453. (202.) 455. (203.) 462. (206.) 471. (209.) 485. *Aant.* (a.) 495. *Aant.*
 (g.) 499. *Aant.* (i.) 504. *Aant.* (m.)
 II. 8. *Aant.* (b.) 16. (220.) 25. (224.) 41. (231.) 45. 46. (232.) 2 maal. 59. (238.)
 68. (241.) 69. 70. *Aant.* (o.) 92. (150.) 99. *Aant.* (x.) 102. en *Aant.* (y.) (253.)
 108. (255.) 110. *Aant.* (c.) 111. (256.) 115. *Aant.* (d.) 123. *Aant.* (g.) 127. *Aant.* h
 131. (263.) 143. (268.) 145. *Aant.* (o.) 154. *Aant.* (s.) 162. (274.) 2 maal. 164.
 (275.) 2 maal. De eenige fakkel der Nederduitsche taal.

169. 170 (277. 278.) 172. (279.) 178. (281.) 182. 183. (283. 284.) 192. *Aant.* (z.) 213. (291.) 233. (298.) 241. (308.) 247. (311.) 271. (325.) 275. (327.) 280. (329.) 284. (331.) 287. (332.) 309. (338.) 311. (339.) 319. *Aant.* (y.) 337. 338. (351. 352.) 342. 2 *maal.* (353. 354.) 344. (354.) 352. (357.) 367. (364.) 371. *Aant.* (b.) 372. *Aant.* (e.) 373. *Aant.* (m.) *en* (p.) 377. (367.) 379. (368.) 389. (372.) 392. 393. (373. 374.) 394. (374.) 396. (375) 402. (378.) 410. 411. (382. 383.) 413. (384.) 417. (385.) 435. 436. (393.) 2. *maal.* 437. (395.) 442. (397.) 444. *Aant.* (v.) 456. (404.) 461. *en Aant.* (z.) (406.) 463. 464. (408.) 2 *maal.* 469. 3 *maal.* (410. 411.) 470. (411.) 472. (412.) 490. (420.) 520. (435.) 523. (436.) 527. 528. (438. 439.) 534. (442.) 539. (445.) 549. (449.) 559.

III. 30. *Aant.* (†) 42. *en* 45. *Aant.* (m.) 47. (467.) 49. (468.) 54. 55. (470. 471.) 59. *Aant.* (p.) 84. *Aant.* (c.) 88. *Aant.* (d.) 99. (486.) 2 *maal.* 104. (489.) 108. (490.) 115. (494.) 117. (495.) 122. *Aant.* (a.) 126. 2 *maal.* (498. 499.) 130. (500.) 158. *Aant.* (d.) 162. *Aant.* (f.) 190. (521.) 196. 197. (524.) 2 *maal.* 223. (536.) 228. (538.) 230. 539.) Wanneer deze mistast is BLAIR van grooten dienst. 231. (539.) 234. *Aant.* (i.) 236. (540.) 238. (541.) 239. *Aant.* (k.) 255. *Aant.* (t.) 275. (556.) 276. *Aant.* (f.) 277. *Aant.* (g.) 278. 2 *maal.* (556. 557.) 279. (557.) 297. *Aant.* (g.) 300. (565.) 302. *Aant.* (r.) 323. (576.) 335. (579.) 339. *Aant.* (i.) *en* 340. *meerm.* 345. (582.) 2 *maal.* 347. 348. (583.) 3 *maal.* 364. (591.) 370. (594.) 398. *Aant.* (l.) 402. *Aant.* (o.)

KIRCHMANNUS. (J.) II. 184. (284.)

KITTENSTEYN. (C.) II. 224. (298.)
 KLERK UIT DE LAGE LANDEN. III. 121. *Aant. (a.) 2 maal.*
 KLUIT. (A.) I. 13. *Aant.(d.) 79. Aant. (w.) 205. Aant. (d.) 506. Aant. (o.)*
 II. 48. *Aant. (i.) 63. Aant. (n.) 99. Aant. (x.) 190. Aant. (z.) 514. Aant.(k.) 555.*
 Geeft de *Kronijk* van MEERHOUT uit. 577. *Aant.(r.) 578. 580. 583.*
 III. 73. *Aant. (y.) 160. (512.) 403. Aant. (o.)*
 KNYF. (P.) I. 265. (117.)
 III 70. (475.) 220. (534.) 248. (545.)
 KNYF (JAN) *van Utrecht.* III. 248. (545.) 316. (572.)
 KNITTEL. (F.A.) II. 589.
 KOEREN VAN HAEMSTEDE. [1300.] I. 9. (3.)
 KOK. (ANDREAS) II. 572. *Aant. (p.)*
 KOLLARIUS. II. 581.
 KOLLENHOVE. (J.) III. 260. (550.)
 KONING. (A. DE) I. 49. (19.) 258. (114.)
 II. 72. 73. (242.) 2 *maal.* 142. (268.)
 KONING. (M.) II. 361. (362.)
 KONINGEN. (I.) I. 445. (200.) *Cap. XVII. v̄ 12.*
 KRAEYVANGER. (EVERHARD) I. 180. (74.) 451. (202.) *en Aant. (g.) 458. 460.*
 (204. 205.)
 II. 33. (228.) 46. (232.) 91. (250.) 401. (380.)
 III. 190. (522.) 207. (529.) *Onder de zuiverste Dichters te tellen.* 212. (531.)
 KRIEK. (CORN.) III. 386. (602.)
 KRUYFF. (JAN DE) II. 296.
 KRUL. (JAN HARMENSZ.) I. 378. (167.) 395. (175.) 477. *Aant. (o.)*
 II. 384. (370.)
 III. 222. (535.)
 KUNST WORDT DOOR ARBEID VERKREGEN. (onder de spreuk) II. 483. *Aant. (f.)*

L.

- LAMBECIUS. II. 580.
- LANCELOT. I. 324. (142.) 2 *maal*. 327. (143.)
- LANDJUWEEL. [1561.] I. 23. *Aant. (g.)* 32. 33. (11.) 2 *maal*. 80. *Aant. (x.)* Die op 't zelve verschenen zijn, zijn van de laatste der Ouden, die de geslachten in acht genomen hebben. 153. (60.) 238. (104.) 254. (113.) 295. (131.) 304. (135.) 311. *Aant. (f.)* 385. (171.) 476. (210.)
- II. 68. (241.) 92. *Aant. (u.)* 137. (265.) 142. (268.) 145. *Aant. (o.)* 192. *Aant. (z.)* 327. 328. (346.) 2 *maal*. 412. (383.)
- III. 264. (551.)
- LANGENDYK. (PIETER) I. 191. (79.)
- II. 6. (215.) 40. (231.) 90. (249.) 340. (353.)
- III. 47. (467.) 376. (596.)
- LATRO. (PORCIUS) II. 508. (430.)
- LEEUEW. (A.) II. 398. *Aant. (r.)*
- LEEUEWEN. (S. VAN) II. 557. 2 *maal*. 571. *Aant. (m.)* 572. *Aant. (o.)*
- LEEVEN JESU CHRISTI. I. 171. (69.)
- II. 24. (224.)
- III. 443.
- LEEVEN VAN HUIG DE GROOT.
- II. 18. (220.)
- LEEVEN VAN ST. FRANCISCUS.
- II. 15. *Aant. (c.)* 307. (337.)
- LEGENDE. (ROOMSCHE) [1478.] I. 170. (68.)
- II. 205. (289.) 334. (349.) 336. (351.)
- III. 147. (507.) 299. (565.)
- LEGENDE VAN MARIA MAGDALENA. [1478.] II. 303. (335.) 306. (336.)
- III. 41. (467.) 343. (581.)
- LEGENDE VAN MARTHA. [1478.] III. 149. (508.)
- LEGENDE VAN SAMIANUS. [1478.] II. 501. (426.)
- LEGENDE VAN ST. BERNARDUS. [1478.] II. 434. (393.)
- LEGENDE VAN ST. CHRISTOFFEL. [1478.] I. 35. (12.)
- II. 187. (286.)
- III. 284. (559.)

- LEGENDE VAN ST. DOMINICUS. [1478.] II. 119. (259.)
 III. 214. (532.)
- LEGENDE VAN ST. EUPHEMIA. [1478.] I. 143. (56.)
- LEGENDE VAN ST. FELIX [1478.]
 III. 6. (452.)
- LEGENDE VAN ST. GERMAAN. [1478.] II. 383. (370.)
 III. 308. (608.)
- LEGENDE VAN ST. MARGRIET. [1478.] I. 194. (80.)
- LEGENDE VAN ST. NAZARIJS. [1478.] I. 238. (104.)
- LEGENDE VAN ST. SERVACIUS. [1478.] I. 447. (201.)
 III. 78. (477.)
- LEGENDE VAN ST. STEVEN. [1478.] II. 136. (265.) 333. (349.)
- LEIBNITZ. (G.G.) II. 528. (437.)
- LEYDIS. (JOH. A.) II. 570. *Aant. (m.)* 572. *Aant. (o.)*
- LEYE. I. 364. *Aant. (v.)*
- LELIE (ORANGE) VAN LEYDEN. zie by REDERYKERS.
- LELYVELT. (FR. VAN) III. 77. *Aant. (a.)* 428.
- LELIKENS VAN DEN DALE VAN SOUT LEEUWEN. [1561.] zie by REDERYKERS.
- LESCAILJE. (KATHARINA) I. 291. (130.) 407. *en Aant. (i.)* (181.)
 II. 287. (332.)
 III. 196. (524.) 409. (612.) 411. (614.) 418. (618.) 419. *Aant. (t.)*
- LETTEROEFENINGEN. (HEDENDAAGSCHE) I. 491.
 II. 573. *Aant. (q.)*
- LIBER APUM OF BONUM UNIVERSALE DE APIBUS. zie CANTIPRATANUS.
- LIED (OUD) VAN GRAAF FLORIS, G. VAN VELSEN'S
 oordeel over 't zelve. II. 370. *en Aant. (l.)* (366.)
- LIEDEKENS EN REFEREYNEN, gemaakt by Haerlem *Soetendal.* III. 199. (526.)
- LIEDEKENS. (VERZAAMELING VAN) MS. II. 120. (259.)
- LYDIUS. (JACOBUS) I. 97. (37.)
 II. 454. (403.) 459. (406.)
 III. 90. (482.) 388. (603.)
- LIMBURG. (PERINA VAN) II. 304. (336.) 445. *Aant. (v.)*
- LINGELBACH. (DAVID) I. 7. (2.)
 III. 307. (568.) 383. (600.)
- LINSCHOOTEN. I. 311. *Aant. (f.)*
- LIPSIUS. (JUSTUS) I. 19. (7.) 161. (65.) 181. (74.)

- II. 239. (306.) 263. (320.) 2 *maal*. 266. (322.) 343. (354.) 437. (395.) 2 *maal*.
 III. 92. (483.)
 LISCHBLOEME VAN MECHELEN. zie by REDERYKERS.
 LIVIUS. (TITUS) [1441.] I. 95. *Aant.* (*d.*)
 LOF DER VROUWEN. II. 270. (325.)
 III. 324. (576.)
 LONG. (J. LE) I. 84. *Aant.* (*z.*) 285. (126.) 305. (171.) 452. *Aant.* (*h.*) 462. (206.)
 470. *Aant.* (*l.*) 483. 484.
 II. 44. *Aant.* (*h.*) 3 *maal*. 72. *Aant.* (*o.*) 198. *Aant.* (*o.*) 206. *Aant.* (*c.*) 211. (291.)
 319. *Aant.* (*y.*) 534. (442.)
 III. 53. *Aant.* (*o.*) 149. 150. (508. 509.) 299. (565. 400. 401. (608. 609.)
 LONGINUS. II. 165. (276.)
 LOON. (ABRAHAM VAN) II. 10. (217.)
 LOON. (GERARD VAN) I. 295. (131.)
 II. 253. *Aant.* (*o.*)
 III. 13. (455.) 72. (476.) 131. (500.) 220. (534.) 272. (555.) 281. (558.) 318.
 (573.) 328. (577.) 394. (607.)
 LUCAS. II. 123. (260.) *Cap.* II. $\bar{v}$. 35.
 III. 208. (529.) *Cap.* VI. $\bar{v}$. 29. 209. (530.) *Cap.* XII. $\bar{v}$. 4—6.
 LUISINUS. (FRANCISCUS) I. 20. (7.) 25. *Aant.* (*h.*)
 LUNDIUS. III. 150. (509.)
 LUTHER. (MARTEN) II. 304. (335.) 354. (359.) 504. (428.)
 III. 159. (512.)

M.

- MAATSCHAPPY DER NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE. (WERKEN VAN DE) I. 58.
Aant. (*r.*) 98. *Aant.* (*e.*) 131. *Aant.* (*o.*) 294. (131.) 512. *Aant.* (*s.*)
 II. 200. *Aant.* (*b.*) 514. *Aant.* (*k.*)
 III. 51. *Aant.* (*b.*) 270. *Aant.* (*a.*) 326. *Aant.* (*z.*) 428.
 MAERLANT. (JACOB VAN) I. 387. *Aant.* (*e.*)

- II. 43. (231.) Bericht wegens deszelfs *Rijmbybel*. 43—45. *Aant. (h.) en* 370.
Aant. (l.) 149. *Aant. (q.)* 191. *Aant. (z.)* 197. *Aant. (a.)* 334. (349.)
- III. 43. *Aant. (m.)* 93. (483.) 400. *Aant. (n.)* 433. 2 maal. 434. 2 maal.
- MAESDAM. (HEER VAN) zie DORP.
- MAGYRUS. (ABR.) III. 221. *Aant. (b.)*
- MAITTAIRE. II. 98. *Aant. (x.)*
- MAKEBLYDE. (LUDOVICUS) *Jesuit*. I. 164. (66.)
- MALE. (JETSKE REINOU VAN DER) III. 375. (596.) 387. (603.)
- MANDER. (CAREL VAN) I. 49. (19.) 109. *Aant. (l.)* 348. *Aant. (q.)*
- II. 69. (242.) 180. (282.) 317. (342.) 436. (394.) 463. (407.) 477. (414.)
- III. 146. (506.)
- MANILIUS. I. 435. (194.) 437. (195.)
- III. 187. 188. (520.) 2 maal.
- MANUSCRIPT. [1190.] 't Zelfde Werk als *Materie der Sonden*. I. 12. *Aant. (d.)*
 Zo deszelfs datum echt is 't oudste Nederduitsche MS. *ald.* Waarschijnlijk niet
 echt. 36. *Aant. (n.)* zie verder MATERIE DER SONDEN.
- MANUTIUS. (ALDUS) III. 359. (588.)
- MARCHE. (OLIVIER DE LA) II. 243. *Aant. (k.)*
- MARCUS. II. 75. *Aant. (p.) Cap. VI.* $\bar{\Psi}$. 8.
- III. 208. (529.) *Cap. XIV.* $\bar{\Psi}$. 42. 209. (530.) *Cap. XV.* $\bar{\Psi}$ 10.
- MARESCHALLUS. I. 364. *Aant. (v.)*
- MARIN. (P.) I. 351. *Aant. (s.)*
- MARK. (HENDRIK VAN DER) II. 338. (444.)
- III. 13. (455.)
- MARTIALIS. II. 482. (417.)
- MARTINIUS. (FRANCISCUS) I. 25. *Aant. (h.)* 349. *Aant. (q.)*
- II. 231. (302.) 320. (342.) 363. (363.) 408. (381.) 486. (418.)
- III. 178. (516.)
- MATER. (GOVERT VAN) II. 339. (352.)
- III. 145. (506.) 286. (559.) 328. (577.)

MATERIE DER SONDEN. [MS. 1190.] I. jonger dan de *Profectus Religiosorum*.
 53. *Aant.* (p.) 59. (22.) 126. (49.) 133. (52.) 139. (55.) 141. (55.) 164. (64.) 172.
 (69.) 208. (89.) 224. (98.) 277. (123.) 346. (153.) 357. (157.) 379. (168.) 439.
Aant. (b.) 444. (199.) 449. (202.) 452. (202.) 456. (203.) 468. 469. *Aant.* (l.)
 475. (210.) Dit Werk beschreven, *ald.* *Aant.* (n.)
 II. 53. (228.) 35. (229.) 77. (243.) 97. *Aant.* (x.) 118. (259.) 132. (264.) 136.
 (265.) 149 *Aant.* (q.) 194. (287.) 211. (291.) 216. (293.) 304. *Aant.* (v.) 307.
 (337.) 314. (341.) 318. (342.) 326. (346.) 337. (351.) 342. (353.) 346. (355.)
 351. (357.) 382. (369.) 384. (370.) 452. (402.) 464. (408.) 489. (420.) 503.
 (427.) 546. (448.)
 III. 67. (473.) 76. (477.) 86. (481.) 132. *Aant.* (u.) 149. (508.) 151. *Aant.* (b.)
 154. (510.) 165. (514.) 181. (517.) 201. *Aant.* (r.) 213. *Aant.* (y.) 227. (538.)
 250. (546.) 273. (555.) 281. (558.) 316. (568.) 329. 330. (577. 578.) 342. *Aant.*
 (l.) 331. (584.) 393. (606.) 398. (609.)
 MATHAM. (JACOB) II. 405. (380.)
 MATHANASIVS. (CHRYSOSTOMUS) III. 7. (452.)
 MATTHAEUS. (A.) II. 243. *Aant.* (k.) 277. (328.)
 III. 43. *Aant.* (m.) 402. (609.)
 MATTHEUS. II. 75. *Aant.* (p.) *Cap.* X. Ψ . 9. 96. (252.) *Cap.* VI. Ψ . 28. 29.
 III. 20. (449.) *Cap.* I. Ψ . 25. 208. (529.) *Cap.* XXVII. Ψ . 34. 209. (530.) *Cap.*
 XXVI. Ψ . 12.
 MAUDEN. (DAVID VAN) III. 236. (541.)
 MAXIMUS. (TYRIUS) I. 71. (27.)
 MAXIMUS. (VALERIUS) II. 24. (310.)
 MEERHOUT. (PETRUS VEKEMAN) Gehouden voor den Schryver der Latijnsche
Aant. op WILLERAMUS. II. 554. Was eerst Rector te Alkmaar, daar na te
 Amsterdam. 561. 573. 574. WILLERAMUS aan hem

en weder door hem aan de Bibliotheek van 's Lands Universiteit vereerd, *ald. en Aant. (q.)* Niet door zyne Schriften, maar door het bezitten van oude Handschriften bekend, vooral van onze oudste Chronijk, nu onder zijn' naam aangehaald. 575. *Aant. (q.)* Wordt door den Heer KLUIT uitgegeven. 577.

MEERMAN. (JOHAN) II. 585.

MEETEREN. (EMANUËL VAN) I. 293. (131.) 295. (131.)

II. 557. (572.)

III. 299. (565.)

MEYER. (LODEWIJK) I. 51. (20.) 56. (21.) 242. (106.) 343. 344. (153.) 2 maal.

350. (155.) 388. (173.) 471. (209.) 472. *Aant. (m)*

II. 8. *Aant. (b.)* 68. (241.) 131. (263.) 145 *Aant. (o.)* 160. (274.) 241. (308.) 280.

(329.) 344. (354.) 461. (406.)

III. 106. (489.) 370. (594.)

MEYERE. (LAEVINUS DE) I. 50. (19.) 91. (35.) 372. *Aant. (x.)* 392. (174.) Bericht wegens deszelfs Werk *de Schadelijkheid der Gramschap*, *ald. Aant. (e.)*

II. 92. *Aant. (v.)* 145. (269.) 221. (296.) 279. (328.) 329. (347.) 456. (404)

III. 328. (577.)

MENAGE. (GILLES) I. 243. (106.) 251. (111.)

II. 97. *Aant. (x.)* 240. (307.) 249. (312.) 252. (313.) 409. (382.) 436. (394.) 461.

(407.) *en Aant. (z.)* 527. (438.)

III. 247. (545.)

MENESTRIER. (C.F.) II. 237. 238. (305. 306.)

MENGELINGEN. (TAALKUNDIGE) II. 99. *Aant. (x.)* 198. *Aant. (a.)* 2 maal.

III. 403. *Aant. (o.)*

MENGELSTOFFEN. (ERNSTIGE EN BOERTIGE) II. 303. (335.)

MENZON. (MARIA SIBILLA) III. 197. (525.)

MERKEN. (LUCRETIA WILHELMINA VAN) III. 58. 59. *Aant. (p.)* 247. *Aant. (n.)*

MERULA. (P.) I. 279. *Aant. (u.)* 349. *Aant. (q.)*

II. 553. *Aant. (p.)* 569.

III. 146. (507.) 159. (512.) 442.

MERVEDE. (M. VAN DER) II. 408. (382.)

MEURS. (JAN VAN) Vertaler

van *Boëtius* in 't Walsch. I. 23. *Aant. (f.)*
 MEURSIUS. (JOHANNES) II. 249. (312.)
 MICYLLUS. (JACOBUS) II. 347. 348. (355. 356.)
 MIEGE. (GUY) II. 250. (312.)
 III. 335. (579.)
 MIERIS. (FRANS VAN) I. 5. (2.) 12. *Aant. (d.)*
 II. 199. *Aant. (a.)*
 III. 30. *Aant. (i.)* 318. (573.) 320. 321. (574. 575.)
 MYLE. (ABRAM VAN DER) I. 56. (21.) 364. (161.) 446. (201.)
 II. 73. (242.) 104. (253.) 436. (394.) 528. 529. (438. 439.)
 III. 159. (512.)
 MIKRON. (MARTINUS) III. 398. *Aant. (l.)*
 MILLERT. (ABRAHAM VAN) II. 539. (445.)
 MINOS. (CLAUDIUS) II. 237. (305.)
 III. 49. (468.)
 MINTURNUS. (ANT. SEBAST.) I. 329. (145.)
 MOERMAN. II. 174. *Aant. (v.)* 444. *Aant. (v.)*
 III. 11. (454.) 442.
 MOLTHER. (MINARD) II. 588.
 MOLTHERUS. II. 569.
 MONTANUS. (ARN.) III. 355. (587.)
 MONTANUS. (DAVID) II. 64. (239.) 390. (372.)
 MONTANUS. (P.) III. 279. *Aant. (h.)*
 MOONEN. (ARNOLD) I. 5. (2.) 27. (10.) 39. 40. 41. 42. (13. 14. 15. 16.) 47. (18.)
 77. (31.) 148. (58.) 151. (59.) 153. (60.) 157. (63.) 175. 2 *maal.* (70. 71.) 179.
 (73.) 186. (76.) 195. (81.) 2 *maal.* 198. (83.) 214. 215. (91. 92.) 219. (93.) 220.
 (95.) 241. (105.) 251. (111.) 275. (123.) 319. (139.) 321. (140.) 349. *Aant. (q.)*
 360. (159.) 370. (164.) 389. (173.) 2 *maal.* 420. (189.) 433. 434. (193.) 2 *maal.*
 466. (208.) 468. *Aant. (l.)* 470. *Aant. (l.)* 479. (212.)
 II. 27. (224.) 38. (230.) 46. (232.) 65. 66. (240.) 2 *maal.* 81. (245.) 87. (248.)
 109. *Aant. (t.)* 106. (258.) 125. (261.)

134. (264.) 157. (273.) 166. (275.) 202. (288.) 207. *Aant. (d.)* 304. (335.) 308. (337.) 314. (341.) 330. 331. (347. 348.) 355. (359.) 387. (371.) 394. (374.) 411. (383.) 441. 2 *maal.* (390. 397.) 454. (403.) 462. (407.) 468. (410.) 482. (416.) 494. 495. (422. 423.) 497. (424.) 501. (426.) *meerm.* 509. (430.) 537. 538. (444.) 2 *maal.* 541. (445.)
 III. 10. (454.) 33. 34. (464.) 2 *maal.* 35. (464.) 69. (474.) 71. (475.) 81. (479.) 85. (481.) 105. (488.) 113. (492.) 115. 116. (494. 495.) 117. (495.) 142. (504.) 161. (512.) 179. (516.) 206. 2 *maal.* (528. 529.) 216. (532.) 256. *Aant. (s.)* 258. (549.) 312. (570.) 331. (578.) 410. (613.) 421. *Aant. (t.)*
 MORIAN. (ANNA) III. 113. (493.) 410. 411. (613.) 2 *maal.* 415. (616.) 417. (617.) 419. *Aant. (t.)* 421. *Aant. (t.)*
 MOSTAERT. (DANIÉL) I. 34. (12.)
 II. 481. (416.) 539. (444.)
 III. 116. (495.) 273. (555.) 409. 410. (612. 613.) 421. *Aant. (t.)*
 MUELEN. (ANDR. VAN DER) I. 23. *Aant. (g.)* 366. *Aant. (w.)*
 II. 192. *Aant. (z.)*
 MUNKERUS. (SAMUËL) III. 107. (490.) 142. (504.)

N.

NANNINGA. (WOUTER RUDOLF) II. 514. *Aant. (k.)*
 NATURA ET ARTE. (onder de spreuk) II. 346. (355.)
 III. 18. (458.) 145. (506.) 389. (604.)
 NAVIGATIEN (TURKSCH) van den Heer ARSEVILLE. [1570.] Vertaald door SILVIUS.
 III. 156. (520.)
 NICERON. II. 582.
 NIDEK. (Brouwërius) II. 560.
 III. 53. *Aant (o.)*

- NIDEK. (PETRUS VAN) II. 111. (256.)
 NIEUWELANDT. (GUIL. VAN) I. 68. (26.)
 NYLOË. (J.) I. 347. (154.)
 II. 498. 2 *maal*. 501. (424. 425. 426.) 509. (430.)
 NIL VOLENTIBUS ARDUUM. (onder de spreuk) I. 2. (2.) 345. (153.) 424. *Aant. (m.)*
 443. (198.) 475. (210.)
 II. 9. (217.) 14. (219.) 79. (244.) 91. (250.) 201. 202. (287. 288.) 314. (340.)
 321. (343.) 365. (363.) 395. (374.) 405. (380.)
 III. 35. (465.) 110. (491.) 192. (523.)
 NOSEMAN. (JAN) I. 44. (16.)
 III. 223. (536.)
 NOOT. (JONKER VAN DER) I. 173. *Aant. (v.)*
 NOTKERUS. (BALBULUS) I. 181. (74.)
 II. 25. (224.) 185. *Aant. (y.)* 260. (318.) De uitgaaf van deszelfs Vertaling der
Psalmen komt somtijds niet overeen met het *Glossarium* van LIPSIUS uit dezelve
 getrokken. 263. (320.) 315. (341.) 337. (351.) 343. 344. (354.) 2 *maal*. 529.
 (439.) 505.
 III. 83. (480.) 147. (507.) 148. (508.) 153. (509.) 159. (512.) 316. (572.) 363.
 (591.)
 NUYTS. (PIETER) I. 110. (42.)
 III. 228. (333.)
 NULLITEYTEN DES DORTSCHEN SYNODE. II. 412. (383.)
 NUMAN. (PH.) I. 80. 81. *Aant. (x.)* 142. (56.) 351. (155.) 452. (202.)
 II. 70. (242.) 73. (242.) 92. *Aant. (u.)* 121. (259.) 241. *Aant. (c.)* 309. (338.) 319.
 (340.) 341. 342. (353.) 2 *maal*. 346. (355.) 408. (385.) 457. (405.) 488. (419.)
 547. 548. (448. 449.)
 III. 63. *Aant. (s.)* 124. (498.) 146. (506.) 183. (517.) 213. *Aant. (y.)* 230. *Aant.*
(f.) 277. *Aant. (g.)* 290. (561.) 398. (608.) 442.

O.

OLIJFTAK VAN ANTWERPEN. zie by REDERYKERS.

OORTMAN. (D.) III. 328. (577.)

OPENBARINGEN. [MS. 1431.] I. 277. (123.) *Cap.* VI. $\bar{v}$. 6. Dit MS. beschreven. 452. *Aant.* (h.)

II. 9. *Aant.* (q.) *Cap.* III. $\bar{v}$. 14. 307. (337.) *Cap.* X. $\bar{v}$. 2. 327. (346.) *Cap.* VII. $\bar{v}$. 5.

III. 165. (514.) *Cap.* IX. $\bar{v}$. 37. 339. *Aant.* (k.) *Cap.* XIX. 343. (581.) *Cap.* VIII. $\bar{v}$. 11.

OPENBARINGEN. III. 363. (590.) *Cap.* IV. $\bar{v}$. 5.

OPITZ. II. 315. (341.) 570. 580.

OTFRIDUS. I. 56. (21.)

II. 205. (289.) 260. (318.) 304. (335.) 529. (439.) 585.

III. 82. 2 *maal.* (479. 480.) 87. (482.) 147. 148. (507. 508.) 122. 123. 3 *maal.* (509. 510.) 19[2]. (523.) 322. *Aant.* (w.)

OUD GETYDENBOEK. MS. III. 214. *Aant.* (z.)

OUDAEN. (JOACHIM) I. 64. (24.) 281. (125.) 2. *maal.* 356. *Aant.* (t.) 394. *Aant.* (f.) 473. *Aant.* (m.)

II. 8. *Aant.* (b.) 63. (239.) 87. (248.) 114. 115. *Aant.* (d.) 117. (258.) 186. (277.) 224. (298.) 278. (328.) 358. (360.) 415. (384.) 422. (386.) Was niet vreemd van oude en geheel verouderde woorden, *ald.*

III. 7. (453.) 208. *Aant.* (v.) 242. (543.) 250. (546.) 287. *Aant.* (k.) 290. (561.) 379. (599.) 388. (603.)

OUDENHOVEN. (J. VAN) III. 374. *Aant.* (d.)

UDINUS. (P.) II. 569. 589.

OUTHOF. (GERARDUS) III. 151. (509.) 272. (555.) 384. (601.)

OUZEEL. (JACOB) II. 433. (392.)

OVERBEKE. (AERNOUT VAN) III. 384. (601.)

OVIDIUS. I. 14. (4.) 2 *maal.*

Deszelfs *Metamorphoses* dikwils nagevolgd door DU BARTAS, vertaald in 't Italiaansch door G.A. DELL' ANGUILLARE; een plaats daar van met het origineel vergeleken. 15. 16. (5. 6.) 18. (7.) 22. (8.) 59. (22.) 61. (23.) 70. *Aant. (u.)* 75. (29.) 101. (38.) 111. (42.) 140. (55.) 144. (56.) 165. (66.) 147. (70.) 226. (98.) 230. (100.) 232. (101.) 260. (115.) 270. (120.) 359. (159.) 369. (164.) 437. 2 *maal*; (195. 196.)

II. 10. 11. (217.) 2 *maal*. 12. (218.) 23. (223.) 31. (227.) 51. (234.) 65. (240.) 86. (247.) 95. (251.) 123. (260.) 129. (263.) 140. (267.) 227. 228. (300. 301.) 280. (329.) 338. (352.) 347. (355.) 387. (371.) 452. (402.) 460. (406.) 465. (408.) 530. (440.) 535. 536. (442. 443.) 543. (447.) 545. (448.)

III. 21. (459.) 40. (466.) 48. (468.) Zou denkelyk behagen in het Tusschenrijm hebben geschept. 82. (479.) 114. (493.) 134. (501.) 157. (511.) 186. 187. (519. 520.) 189. (521.) 236. (540.) 238. (541.) 255. (548.) 270. (554.) 294. (563.) 335. (579.) 338. (580.) 397. (608.)

P.

PAFFENRODE. (JOHAN VAN) I. 375. (166.)

II. 6. (215.) 90. (249.)

III. 58. *Aant. (p.)* 177. (515.) 239. (542.) 254. (548.)

PAGTBRIEF VAN 1664. II. 435. (393.)

PALAZZI. (GIO ANDREA) II. 235. 237. (305.) 2 *maal*. 240. (307.) 242. 243. (308.) 2 *maal*. 244. 245. (309. 310.) 256. (316.)

PALTHENIUS. (J. PH.) II. 315. (341.)

III. 275. (556.) 371. *Aant. (c.)*

- PALUDANUS. (L.) I. 267. (118.)
 PAPE. (G.) III. 303. *Aant. (r.)*
 PAQUOT. I. 493. *Aant. (f.)*
 II. 45. *Aant. (h.)* 556. 572. *Aant. (q.)*
 III. 279. *Aant. (h.)*
 PARTHENIUS. (NICOLAUS) II. 425. (387.)
 PASCHALIUS. (CAROLUS) II. 247. (310.)
 PASSIONAEL SOMERSTUCK [1478] I. 170. 171. (68. 69.) 244. *Aant. (g.)*
 II. 153. (271.)
 III. 77. *Aant. (a.)* 239. *Aant. (k.)*
 PAULUS. De verkorter van FESTUS. I. 251. (111.)
 III. 355. (586.) 557. (587.)
 PAUSANIAS. II. 238. (306.)
 PELGRIM. [1498.] I. 311. *Aant. (e.)*
 PELS. (ANDRIES) I. 320. 323. (140. 141.) 384. (170.) 400. (178.) De
Kantteekeningen op zijn Dichtkunst van HORATIUS niet van hem. 401. (179.)
 405. (180.) 418. (188.) 477. (211.)
 II. 4. (215.) 9. (216.) 30. (226.) 79. 80. (244. 245.) 84. (247.) 113. (257.) 302.
 (335.) 486. (384.) 420. *Aant. (u.)* 422. (386.) 519. (434.)
 III. 120. (497.) 226. (537.) 287. *en Aant. (k.)* 377. (597.) 394. (606.) 405. 406.
 (610. 611.) 414. 415. (616. 617.)
 PELS. (NICOLAAS) III. 191. (522.)
 PERIZONIUS. (JACOBUS) I. 44. *Aant. (o.)*
 II. 509. (430.) Niet minder taalkundig doch zediger dan SANCTIUS. 516. (433.)
 PERSIUS. II. 435. (394.)
 PETIJT. zie REDERYKERS VAN HAERLEM. [1598.]
 PETRI. (II.) [MS. 1431.] I. 449. (210.) *Cap. V. V̄. 18.*
 III. 78. (477.) *Cap. II. V̄. 22.*
 PEZIUS. (BERNARDUS) III. 344. (581.) 362. (590.)
 PHILANDER. II. 512. (433.)
 PHILEMON. II. 282. (330.) *Cap. X. V̄. 12.*
 PHILIPSEN. III. 364. (591.) *Cap. III. V̄. 2.*
 PIËRIUS. II. 361. (362.) 409. (382.)
 PIËRSON. (Christoffel) II. 536. (443.)

PYTHAGORAS. I. 72. (28.)

PIÖENE VAN MECHELEN. zie by REDERYKERS.

PLACAATBOEK. (GELDERSCH) I. 487.

PLACAATBOEK VAN VLAANDEREN. III. 169. *Aant.* (q.)

PLANTYN. (CHRISTOFFEL) I. 4. *Aant.* (a.) 7. (2.) 10. *Aant.* (b.) 33. *Aant.* (l.) 52. (20.) 56. (21.) 57. *Aant.* (q.) 94. *Aant.* (d.) 102. (39.) 156. (62.) 176. (71.) 233. (101.) 236. (104.) 266. (118.) 276. (123.) 279. (124.) 343. (152.) 351. *Aant.* (s.) 354. (156.) 365. (162.) 369. (175.) 463. (206.) 471. (209.)

II. 5. (215.) 16. (220.) 25. (224.) 41. (231.) 92. *en Aant.* (v.) (250.) 99. *Aant.* (x.) 112. (256.) 173. (279.) 179. (281.) 182. 183. (283. 284.) 192. *Aant.* (z.) 219. (295.) 223. (298.) 241. (308.) 247. (311.) 271. (325.) 275. (327.) 316. (341.) 319. *Aant.* (y.) 333. (349.) 337. 338. (351. 352.) 343. 2 *maal.* (353. 354.) 344. (354.) 352. (357.) 377. 378. (367. 368.) 442. (397.) 490. (420.) 520. (435.) 527. 528. (438. 439.) 534. (442.) 549. (449.)

III. 84. *Aant.* (c.) 88. *Aant.* (d.) 106. (489.) 130. (500.) 147. (507.) 190. (521.) 196. (524.) Is van grooten dienst als KILIAAN mistast. 231. 232. (539.) 2 *maal.* 238. (541.) 255. *Aant.* (t.) 275. *en* 278. (556.) 2 *maal.* 287. (559.) 290. (561.) 297. *Aant.* (p.) 302. *Aant.* (r.) 330. *Aant.* (d.) 335. (579.) 339. 340. 341. *Aant.* (k.) 442.

PLATINA. I. 507. *Aant.* (p.)

PLATO. I. 19. (7.) 69. (26.)

PLAUTUS. (MARCUS ACCIUS) II. 387. (371.)

PLEMP. (CORNELIS GISSELBRECHTS) I. 2. (1.)

II. 32 (227.) 163. (274.) 175. (220.) 397. (375.) 420. *Aant.* (u.) 453. (402.)

III. 79. (478.) 107. (490.) 227. (537.)

PLEMP. (V.F.) I. 96. (37.) 134. (53.) 139. (55.)

III. 127. (499.) 249. (546.) 333. 334. (578. 579.)
 PLINIUS. II. 201. *Aant. (b.)* 348. *en Aant. (f.)* (356.) 349. *Aant. (f.)*
 III. 185. *Aant. (l.)* 188. *Aant. (m.)* 270. *Aant. (y.)*
 PLUIMER. (JOAN) I. 64. (24.)
 II. 60. (238.) 114. *Aant. (d.)* 248. (311.) 258. 259. (317.) 2 maal. 294. 537. (444.)
 III. 177. (515.) 411. (614.) 421. *Aant. (t.)*
 PLUTARCHUS. I. 226. (98.)
 II. 245. 247. (309. 310.)
 POERAET. (P.) I. 349. *Aant. (q.)*
 II. 114. *Aant. (d.)*
 POIRTERS. I. 371. (165.)
 II. 92. *Aant. (v.)*
 POMPEJUS. (SIXTUS) zie FESTUS.
 PONTANUS. (JOHANNES JOVIANUS) II. 329. (145.) 552. *Aant. (b.)*
 III. 360. (589.)
 PONTANUS. (JOHANNES ISACIUS) III. 82. (480.)
 POOK. (J.) III. 272. (554.) 320. (574.)
 POOT. (HUBERT KORNELISZOOM) I. 6. (2.) 31. (10.) 34. (11.) 38. (13.) 45. (17.)
 47. (18.) 58. (22.) 63. (24.) 105. (40.) 116. (44.) 131. (51.) 143. (56.) 148. 149.
 (58. 59.) 150. *Aant. (s.)* 152. (60.) 155. (62.) 166. (67.) 195. (81.) 201. (85.)
 214. 215. (91. 92.) 222. 223. (96. 97.) 231. (100.) 250. (111.) 261. (115.) 267.
 (118.) 272. (121.) 281. (125.) 349. *Aant. (q.)* 353. (156.) 379. (167.) 457. (203.)
 Een bestendig navolger van VONDEL. 465. (208.) 470. 471. (209.) 2 maal.
 II. 2. (214.) 25. (224.) 32. 33. (227. 228.) 60. 62. (238.) 65. (240.) 69. (241.)
 82. (246.) 87. (248.) 91. (250.) 113. (257.) 127. *Aant. (h.)* 141. (267.) 145. (269.)
 156. (272.) 166. (275.) 186. (285.) 201. (287.) 227. (300.) 231. (303.) 293. 294.
 295. 297. 298. *Aant.* 303. (335.) 333. (349.) 356. (359.) 363. (363.) 388. (371.)
 2 maal. 391. (372.) 405. (380.)

455. *Aant.* (x.) 363. (407.) 500. (426.) 537. (443.) 541. (446.)
 III. 11. (455.) 28. *Aant.* (h.) 46. (467.) 2 *maal.* 56. *Aant.* (p.) 61. (471.) 103.
 (488.) 112. (492.) 117. (495.) 121. *Aant.* (o.) 155. *Aant.* (c.) 175. (514.) 190.
 191. (522.) 2 *maal.* 201. (526.) 207. (528.) *en Aant.* (v.) 215. (532.) 233. (540.)
 237. (541.) 252. (547.) 256. *Aant.* (s.) 261. (550.) 267. *Aant.* (y.) 272. (555.)
 Wijkt niet ligt van VONDEL af. 277. (556.) *en Aant.* (g.) 278. (556.) 311. (570.)
 315. (571.) 326. *Aant.* (a.) 331. (578.) 373. (595.) Alles uit het I. Deel zyner
 Poëzye.
 PORCIUS. (CASTRO) II. 508. (430.)
 POT. (KORNELIS VAN DER) I. 342. *Aant.* (n.)
 III. 18. (458.)
 POT. (WILLEM VAN DER) III. 195. *Aant.* (q.) 375. (596.)
 POTTER. (DAVID) I. 8. (3.) 64. (24.) 119. (45.) 131. (52.) 155. (62.) 345. (153.)
 349. *Aant.* (q.) 380. (168.) 387. (172.) 482. (213.)
 II. 29. (226.) 34. 35. (228. 229.) 46. (232.) 81. (245.) 337. (265.) 141. (267.)
 168. (277.) 186. (285.) 214. (292.) 219. (295.) Geeft geen acht op de
 Geslachten. 224. (298.) 288. (332.) 300. (334.) 310. (338.) 340. (353.) 450.
 (401.)
 III. 28. (463.) 124. (497.) 249. (545.) 260. (550.) 297. 298. (564. 565.) 370.
 (594.) 410. (613.) 413. (615.) 415. (616.)
 POTTERUS. (JOHANNES) II. 247. (310.)
 PREDIKER. I. 447. (201.) *Cap.* VI. $\bar{v}$. 6.
 PRIDEAUX. (H.) I. 20. 22. (8.) 2 *maal.*
 III. 334. *Aant.* (f.) 354. *Aant.* (w.)
 PRISCIANUS. II. 517. (434.) 518. *Aant.* (m.)
 PRIVILEGIEBOEKEN VAN MIDDELBURG. II. 199. *Aant.* (a.)
 PRIVILEGIEN VAN GRAAF WILLEM DEN I. [1342.] III. 196. (524.)

- PRIVILEGIE VAN KENMERLAND. III. 150. (508.)
- PROCLUS. I. 71. (28.)
- PROEVE VAN OUDHEID TAAL- EN DICHTKUNDE van het Genootschap: *Dulces ante omnia Musae*. II. 207. *Aant.* (c.)
- PROFECTUS RELIGIOSORUM. MS. I. 13. (4.) 53. (21.) Dit Werk beschreven, *ald.* *Aant.* (p.) Ouder dan de *Materie der Sondren*, *ibid.* Twee verschillende MSS. van 't zelve. 54. *Aant.* (p.) Beide Vertalingen van S. BONAVENTURA's Werk dus genoemd. 55. *Aant.* 90. (35.) 133. (52.) 139. 141. (55.) 2 *maal.* 171. (69.) 208. (89.) 238. (104.) 277. (123.) 346. (153.) 351. (155.) 439. *Aant.* (b.) 449. (201.) 452. (202.) Een zeer taalkundig Werk. 469. *Aant.* (l.)
- II. 3. (214.) 35. (229.) 41. (231.) 85. (247.) 120. (259.) 149. *Aant.* (q.) 225. (299.) 304. *Aant.* (v.) 307. (337.) 315. (341.) 326. (346.) 342. (353.) 345. *Aant.* (e.) 346. (355.) 352. (357.) 381. (369.) 489. (420.) 547. (448.) 2 *maal.*
- III. 77. *Aant.* (a.) 86. (481.) 147. (507.) 151. *Aant.* (b.) 154. (510.) 203. *Aant.* (s.) 222. (535.) 276. *Aant.* (e.) 288. (560.) 324. (575.) 330. (578.) 336. *Aant.* (h.) 340. 341. *Aant.* (k.) 351. (584.) 433. 434. 2 *maal.*
- PROPERTIUS. II. 326. (345.) 477. *Aant.* (c.)
- PSALM CXXIII. (OUDE VERTALING VAN) [MS. 1476.] III. 213. (531.)
- PSALMBERYMING. (NIEUWE) III. 443.
- PSALMEN in [MS. 1476.] I. 444. (199.) *Ps.* CXXVI.
- II. 307. (337.) *Ps.* XIX. Ψ . II.
- PSALMEN. I. 444. (199.) *Ps.* CXXIX. Ψ . 6 en 7. 444. (199.) *Ps.* CXXVI. Ψ . 6. 445. (200.) *Ps.* LXXII. Ψ . 16. 500. *Aant.* (i.) *Ps.* LXXIII. Ψ . 16. *kanth.*
- II. 354. (357.) *Ps.* VIII. Ψ . 8 en 9.
- III. 76. (477.) *Ps.* XVII. Ψ . 3. en *Ps.* XVI. Ψ . 2. 205. (532.) *Ps.* LV. Ψ . 15.

PSALMEN (DIE VII) VAN PENITENCIEN. MS. III. 349. *Aant. (r.)*
 PUTEANUS. (ERYCIUS) of ERRIK VAN DE PUTTEN. Uitgever eener Latijnsche
 Beschryving van den slag van *Woeringen*. I. 492.

Q.

QUESTIERS. (CATHARINA) I. 213. (91.) 258. (114.) 264. (117.) 394. (174.)
 II. 214. (292.) 401. (377.)
 III. 113. (492.) 280. (557.) 306. (567.) 410. (613.)
 QUINCTILIANUS. I. 340. (150.)
 II. 511. (432.) 518. (434.)

R.

RABUS. (PIETER) III. 384. (601.) 411. (614.) 420.
 REDERIKBERG VAN VLAERDINGEN. III. 288. *Aant. (k.)*
 REDERYKERS VAN AEDWAERTSWOUDE. [1607.] III. 55. (471.)
 REDERYKERS VAN AMSTERDAM. *In liefde bloeyende*. I. 78. *Aant. (w.)*
 II. 223. (298.) 465. *Aant. (b.)* 526. (437.)
 III. 127. (499.)
 REDERYKERS VAN AMSTERDAM. *De Witte Lavender*. II. 361. (362.)
 REDERYKERS VAN ANTWERPEN. *Vergadering van XIX Kameron op 't HAECHSPEL*.
 [1561.] I. 293. (130.) 295. (131.) 304. (135.)
 II. 331. (349.) 337. (351.)
 III. 264. (551.)
 REDERYKERS VAN ANTWERPEN. *d'Olijftak*. [1561.] I. 298. (133.)
 II. 121. (259.)
 REDERYKERS VAN ANTWERPEN. [1620.] III. 130. (500.)
 REDERYKERS VAN ANTWERPEN. *De Violier*. [1539.] II. 137. (265.) 217. (294.)
 REDERYKERS VAN ANTWERPEN. [1561.] I. 143. (56.) 293. (130.) 295. (131.)
 II. 312. (340.) 327. (346.)

- REDERYKERS VAN AUDENAERDE. [1539.] III. 379. (598.)
- REDERYKERS VAN BERCHEM. *De bloeyende Wijngaerd*. [1561.] I. 33. (12.) 395. (175.) 446. (210.)
- REDERYKERS VAN BERGEN OP TEN ZOOM. *De Vreuchdenbloeme*. [1561.] II. 328. (346.)
- REDERYKERS VAN BRUSSEL. *Den Boeck*. I. 293. (130.)
- REDERYKERS VAN BRUSSEL. *'t Corenbloemken*. [1561.] I. 33. (12.) III. 350. (584.)
- REDERYKERS VAN BRUSSEL. *'t Maryencransken*. [1561.] I. 393. (130.) II. 284. (331.) 419. (385.) 434. (393.) III. 239. (542.) 343. (581.)
- REDERYKERS VAN BRUSSEL. [1539.] I. 308. (137.) II. 549. (449.)
- REDERYKERS VAN CATWIJK. [1607.] III. 128. (449.)
- REDERYKERS VAN DEYNSE. [1539.] II. 217. (293.) III. 258. (549.)
- REDERYKERS VAN DIEST. *De Christus Ooghe*. [1561.] I. 254. (113.)
- REDERYKERS VAN DIEST. *De Lelibloem*. [1561.] II. 217. (294.)
- REDERYKERS VAN DORDRECHT. *De Fonteynisten*. [1598.] I. 351. (155.)
- REDERYKERS VAN GEND. *Vergadering van XIX Kameren*. [1539.] I. 80. *Aant.* (w.)
- REDERYKERS VAN HAERLEM. [1598.] II. 382. (369.) III. 275. (555.)
- REDERYKERS VAN HAMBURG. *Te Rotterdam*. [1598.] II. 383. (370.) III. 105. (489.) 316. (572.)
- REDERYKERS VAN HERENTALS. *'t Couwoerdeken*. [1561.] I. 164. (66.) 384. (171.) III. 92. (483.) 350. (584.)
- REDERYKERS VAN 'S HERTOGENBOSCH. *Den Vyerigen Doern*. [1561.] I. 2. (3.) II. 9. (217.) 68. (241.) 142. (268) 217. (294.) 328. (346.) III. 54. (470.) 179. (516.) 238. (542.)
- REDERYKERS VAN LEYDEN. *De Orange Lelie*. [1607.] II. 389. (372.) 407. (381.) 411. (383.) 470. (412.) 482. (417.)

- REDERYKERS VAN LEYDEN. *De Witte Acoleyen*. [1607.] II. 313. (340.) 361. (362.)
- REDERYKERS VAN LIERE. *Den Groeyenden Boom*. [1561.] I. 32. (11.) 384. (171.) 476. (210.)
II. 328. (346.) 472. (412.)
- REDERYKERS VAN LIERE. *'t Jennette Bloemken*. [1561.] I. 33. (11.) 476. (210.)
II. 217. (294.)
- REDERYKERS VAN LOO. [1539.] I. 23. *Aant. (g.)* 80. *Aant. (x.)*
II. 222. (279.)
- III. 79. (478.) 147. (507.) 161. (512.) 214. (532.)
- REDERYKERS VAN LOVEN. *De Roosen*. [1561.] I. 373. (166.)
II. 228. (346.)
III. 290. (561.)
- REDERYKERS VAN MAESLAND. *De Olijftak*. [1598.] II. 287. (332.)
- REDERYKERS VAN MECHELEN. *De Lischbloeme*. [1561.] I. 238. (104.)
II. 434. (393.)
III. 76. (477.) 290. (561.)
- REDERYKERS VAN MECHELEN. *De Pioene*. [1561.] I. 293. (131.) 298. (133.) 384. (171.)
II. 173. *Aant. (v.)* 241. *Aant. (i.)* 328. (346.)
III. 92. (483.) 307. *Aant. (u.)*
- REDERYKERS VAN MECHELEN. [1620.] zie FAY D'HERBE en THIEULLIER.
- REDERYKERS VAN MEESENE. [1539.] I. 304. (135.)
- REDERYKERS VAN ROTTERDAM. *De Blaeuwe Acolyen*. [1598.] I. 456. (203.)
- REDERYKERS VAN SCHIEDAM. *De Roo Roosen*. [1607.] II. 322. 323. (343.) 2 *maal*. 441. (353.)
III. 16. (457.)
- REDERYKERS VAN RHIJNSBURG. *De Roode Angieren*. [1561.] III. 90. (482.)
- REDERYKERS VAN SOUT LEEUWEN. *De Lelikens van den Dale*. [1561.] I. 11. (3.) 153. (60.) 308. (137.)
II. 411. (383.) 417. (385.)
III. 90. (482.) 279. (557.) 322. (575.) 348. (583.)
- REDERYKERS VAN THIELT. [Te Gend 1539.] I. 298. (133.)
II. 547. (448.)

- III. 79. (478.) 92. (483.)
 REDERYKERS VAN THIENEN. [1539.] III. 90. (482.)
 REDERYKERS VAN TURNHOUT. *De Heybloeme*. [1561.] I. 33. (12.)
 II. 328. (346.)
 III. 90. (482.)
 REDERYKERS VAN VILVOORDE. *De Goudbloeme*. [1561.] I. 308. (137.)
 REGEMENT DER GHESONTHEIJT. I. 275. (122.)
 II. 337. (351.) 408. (381.) 438. (393.) 489. (420.)
 III. 146. (506.)
 REGISTER. (PERKEMENT) E.L. II. 198. *Aant.* (a.)
 REGIUS. (RAPHAËL) II. 347. 348. (355. 356.)
 REYD. (VAN) II. 480. *Aant.* (e.)
 REYGERSBERGH. (J.) I. 462. (206.)
 II. 382. (369.)
 III. 78. (477.) 316. (572.) 350. *Aant.* (r.)
 REIZIUS. (G.O.) I. 37. (12.) 58. *Aant.* (r.) 158. (63.) 207. (89.) 223. 224. *Aant.*
 (g.) 243. (106.) 266. (118.) 282. (125.)
 II. 10. (217.) 70. *Aant.* (o.) 124. (260.) 307. (337.) 309. (338.) 519. *Aant.* (n.)
 550. (450.)
 III. 63. *Aant.* (s.) 125. *Aant.* (p.) 270. *Aant.* (z.) 293. *Aant.* (o.) 336. *Aant.* (g.)
 352. *Aant.* (u.) 358. *Aant.* (x.)
 RENDORP. I. 279. *Aant.* (u.)
 REVIUS. (JACOBUS) I. 349. *Aant.* (q.) 374. (166.) 394. (174.)
 II. 123. (260.) 215. (293.) 223. (298.) 274. (327.) 284. (331.) 317. (341.) 341.
 (353.) 350. (356.) 364. (363.) 402. (378.) 411. (383.) 442. (397.) 452. (402.)
 458. (405.) Een geleerd Predikant en zoetvloeiend Dichter. 532. (441.) 534.
 (442.)
 III. 107. (490.) 139. (503.) 192. (522.) 202. (527.) 225. (536.) 252. (547.) 272.
 (554.) 274. (555.) 327. (576.) 352. (585.)
 RHICHELET. II. 70. *Aant.* (o.)
 RHODIGINUS. (CAELIUS) II. 184. (284.)
 RHODIUS. (APOLLONIUS) II. 107. (254.)

- RICHTEREN. II. 69. (242.) *Cap. XV. V. 5.*
 RIGALTIIUS. (NICOLAUS) II. 249. (312.)
 RYK. (FRANS) I. 69. (26.) III 384. (600.)
 RYTMUS DE ST. ANNONE. II. 315. (341.)
 III. 148. (507.) 552. (509.)
 RINTJES. (HENDRIK) I. 145. (56.)
 II. 396. *Aant. (q.)*
 III. 113. (493.) 143. (505.)
 RIPPERTSZ. (T.) III. 383. (600.)
 RIXTEL. (PIETER) I. 107. (41.) 394. (174.)
 II. 486. (418.)
 III. 56. (471.)
 ROBYN. (W.) I. 463. (207.)
 ROCHIUS. (C.) II. 279. *Aant. (q.)*
 RODENBURGH. (THEODOOR) I. 349. *Aant. (q.)*
 II. 308. (337.)
 III. 355. (586.)
 ROEMT U LEVEN. (onder de spreuk) III. 137. (502.)
 ROMEINEN. III. 209. (530.) *Cap. IV. V. 25.*
 RONSARD. (PIERRE) I. 324. (142.)
 II. 286. (332.)
 ROODE (DE) ANGIEREN VAN RHIJNSBURG. zie by REDERYKERS.
 ROTGANS. (Lucas) I. 134. (52.) 321. (140.)
 II. 21. (222.)
 III. 243. *Aant. (e.)* 291. *Aant. (n.)* 341. *Aant. (k.)* 386. (602.) 412. (614.)
 RUË. (PIETER DE LA) III. 204. (528.) 305. (567.) 379. (598.) 389. (604.) 391.
 (605.)
 RUYCHROCK VAN DE WERVE. (PHILIPS) [MS. 1486.] I. Schryver van de *Historie van Orienten*. MS. 35. *Wie geweest is, ald. Aant. (m.)* (12.) 123. (47.) 170. (68.) 346. (153.) 449. (201.)
 II. 119. (259.) 209. (290.) 270. (324.) 303. (335.) 382. 383. (369. 370.)
 III. 2. (450.) 5. (451.) 76. (477.) 105. (489.) 183. (518.) 298. (565.) 343. (581.) 397. (608.)
 RUYSBROECK. (J.) zie Rusbroch.
 RUITER. (MICHIEL ADRIAENSZ. DE) II. 281. (330.)
 RUSBROCH (JOHANNES) of RUYSBROECK. Verkeerdelijk

een Werk de *Profectu Religiosorum* toegeschreven. I. 53. (21.) en 55. *Aant.* (p.) Zyne Werken in 't Brabandsch geschreven, door L. SURIUS in 't Latijn uitgegeven. 55. *Aant.* (n.)
 RUSCELLI. (JERONIMO) II. 235. (304.)
 RUTH. I. 444. (199.) *Cap.* II. $\bar{v}$. 15.
 RUUSSCHER. (MATTHEUS) III. 198. (525.)

S.

SABINUS. (G.) I. 19. (7.) 30. (10.)
 SALLUSTIUS. II. 425. 426. 2 maal. 427. 428. (387. 388. 3 maal. 389.)
 SAMUËL. (I.) II. 503. (427.) *Cap.* X.
 III. 65. *Aant.* (u.) *Cap.* VIII. $\bar{v}$. 2.
 SANCTIUS. (FRANCISCUS) II. 507. 508. 509. (430.) 2 maal. Verstaat den aart der Latijnsche taal grondig; maar veracht te hoogmoedig de gevoe lens van anderen. 513. (433.) 516. 517. (433. 434.)
 SANNAZARIUS. (JACOB) I. 329. (145.)
 SAXE. (C.) I. 11. *Aant.* (b.) 37. *Aant.* (m.) 55. *Aant.* (p.) 209. *Aant.* (f.)
 II. 98. *Aant.* (x.) 569. 582. *Aant.* (f.)
 SCALIGER. (JOSEPHUS) III. 185. (518.) 355. 356. 357. (586. 2 maal. 587.)
 SCALIGER. (JULIUS CAESAR) I. 326. (143.)
 II. 23. (223.)
 SCAPULA. (*Johannes*) III. 209. (530.) SCHAGEN. (C.P.) II. 330. (348.) 354. (358.)
 462.(407.) 482. (416.)
 III. 120. (496.) 143. (504.) 274. (555.)
 SCHAGEN. (M.) I. 103. *Aant.* (g.) 512. *Aant.* (s.)
 II. 99. *Aant.* (x.)
 SCHELLING. (PIETER VAN DER) I. 344. *Aant.* (o.) 512. 513. *Aant.* (s.)
 III. 107. (495.) 382. *Aant.* (g.)
 SCHELLINKS. (W.) III. 202. (527.) 285. (559.)

- SCHERMER. (LUCAS) I. 38. (13.)
 SCHERZIUS. (JOH. GEORG.) II. 490. (420.) 551. 570. 2 maal. 580. 590.
 SCHEETS. (MELCHIOR) Schepen van Antwerpen, Prins van de Rederijkkamer *de Violier* aldaar. I. 293. (130.)
 SCHILTER. I. 34. *Aant. (l.)* 56. (21.) 162. (65.) 485. *Aant. (a.)*
 II. 41. *Aant. (g.)* 319. *Aant. (y.)*
 SCHILTERUS. (JOH. GEORG.) I. 314. *Aant. (g.)* 364. *Aant. (v.)*
 III. 82. 83. (480.) 2 maal. 146. (507.) 152. (509.) 159. (512.) 245. (544.) 275.
 (556.) 372. *Aant. (c.)* 401. (609.)
 SCHIM. (HENDRIK) I. 349. *Aant. (q.)* 386. (171.)
 II. 64. (239.) 69. (241.) 91. (250.) 95. (251.) 293. 294-466. (409.) 486. (418.)
 III. 113. (493.) 192. (523.) 246. *Aant. (n.)* 247. (545.) 305. (567.) 327. *Aant. (a.)*
 328. (577.) 381. *Aant. (g.)* 375. (596.)
 SCHIPPERS. (JAN JACOBZ.) I. 390. (137.)
 II. 8. (216.)
 SCHOETTGENII. I. 210. *Aant. (f.)*
 SCHOOCK. (M.) I. 10. *Aant. (b.)*
 SCHOTTELIUS. II. 41. *Aant. (g.)* 2 maal.
 SCHRASSERT. (J.) I. 314. *Aant. (g.)*
 SCHRYVER van de *Idea Lingua Grammatica*. II. 484. (417.)
 SCHROODER. (JOHANNES) III. 145. (505.)
 SCHUERE. (NICASIVS VAN DER)
 III. 442.
 SCHUEREN (GERARDUS DE) of
 GERARDUS VAN DER SCHUYREN. Schryver van den *Teuthonista*, bericht
 aangaande dit zijn Werk. II. 98-100. *Aant. (x.)*
 SCHUYREN. (GERARDUS VAN DER) zie SCHUEREN. (GERARDUS DE)
 SCHULTENS. (JAN JACOB) III. 235. *Aant. (i.)* 303. *Aant. (r.)* 402. *Aant. (o.)*
 SCIÖPPIUS. (CASPARUS) II. 409. (382.)
 SCKINNER. I. 60. *Aant. (s.)* II. 74. *Aant. (p.)* 201. *Aant. (b.)* 455. *Aant. (x.)*

- SCOTTELIUS. II. 41. *Aant* (g.)
- SCRIECK. I. 143. (56.)
II. 103. (253.)
- SCRIVERIUS. (PETRUS) I. 25. 26. (9.) 2 *maal*. 134. (52.) 154. (61.) 237. (104.)
260. (115.) 274. (122.) 348. *Aant*. (q.) 438. (169.)
II. 55. (236.) 92. (250.) 102. (253.) 228. (301.) 312. (340.) 462. (407.) 576. 2
maal. Is bezitter geweest van de *Chronijk* van MEERHOUT, dezelve komt na zijn
dood, met andere Schriften, in handen van A. VAN WESTPAALEN. 576. *Aant*.
(r.) 590.
- III. 105. (494.) 156. (511.) 249. (546.) 288. *Aant*. (l.) 303. (567.)
- SCUDERY. (DE) Berispt CORNEILLE belachelijk. I. 146. (57.)
- SEELEN. (J.H.A.) II. 554. SENECA. I. 22. (8.) 2 *maal*.
II. 282. (330.)
III. 38. *Aant*. (l.) 176. (515.)
- SERVIUS. I. 256. (113.)
II. 229. (301.) 409. (382.)
III. 360. (589.)
- SEWEL. (WILLEM) I. 27. (10.) 39. (13.) 77. (31.) 175. (70.) 195. (81.) 202. (86.)
275. (123.) 351. *Aant*. (s.) 360. (159.) 370. (164.) 375. (166.) 380. (168.) 467.
(208.)
II 86. (248.) 116. (258.) 120. (259.) 134. (264.) 314. (341.) 323. (343.) 331.
(348.) 409. (382.) 462. (407.) 495. (423.) 497. (424.)
III. 48. (468.) 99. (486.) 243. (544.) 281. (558.) 316. (572.) 395. (607.)
- SIERSMA. (SIERICK) II. 557.
- SIGISMUNDUS *Treurspel*. I. 50. (19.)
- SYBANT. (ABRAHAM) I. 183. (74.) 186. (76.)
II. 8. (216.) 422. (385.) 444. *Aant*. (v.) 521. *Aant*. (o.)
- SYLVIUS. (SAMUËL) I. 187. (77.)
- SILIUS ITALICUS. I. 30. (10.)
- SILVIUS. (WILLEM) I. 21. (8.) 119. (45.)
II. 25. (224.) 66. (240.) 108. (255.) 120. (259.) 137. (265.) 223. (298.) 241. *Aant*.
(i.) 249. *Aant*. (m.) 250. *Aant*. (n.) 285. (331.) 311. 2 *maal*. (338.)

- 339.) 317. (342.) 357. (359.) 380. (368.) 383. (370.) 390. (372.) 408. (381.)
410. (382.) 531. (440.)
III. 20. (459.) 238. (541.) 275. (555.)
SIMONIDES. I. 226. (98.)
SIX, (JAN) I. 114. (43.) 191. (79.) 466. (208.)
II. 302. (335.)
III. 380. (599.) 386. (602.) 409. (612.) 420.
SIX (JAN) VAN CHANDELIER. I. 21. (8.) Minder bekend en geleezen dan hy
verdient. 88. (34.) 148. (58.) 178. (72.) Is ouder en heeft eerder geschreven
dan D. JONKTYS, *ald. Aant. (a.)* 180. (73.) 233. (101.) 291. (130.) 461. (206.)
II. 25. (224.) 170. (278.) 176. (280.) 231. (302.) 290. 291. 293. 297. 299. 302.
(335.) 312. (339.) 316. 317. (341. 342.) 359. (361.) 373. (369.) 394. 395. (374.)
2 maal. 454. (403.)
III. 57. *Aant. (p.)* 63. *Aant. (r.)* 86. (481.) 103. (488.) 105. (489.) 109. (491.)
112. *Aant. (m.)* 144. (505.) 158. *Aant. (d.)* 179. (516.) 229. (538.) 241. (543.)
243. *Aant. (l.)* 257. *Aant. (f.)* 272. (554.) 278. (557.) 334. (579.)
SIXTINI. I. 50. (20.)
SIXTINUS. (SUFFRIDUS) III. 217. (533.)
SLICHTENHORST. (A. VAN) I. 469. *Aant. (l.)* 473. *Aant. (m.)* 487.
II. 389. (372.) 473. (413.) 477. *Aant. (c.)*
III. 248. *Aant. (o.)* 350. (584.)
SLICHTERIUS. III. 245. (544.)
SMETIUS. II. 98. *Aant. (x.)*
SMIDS. (LUDOLF) I. 25. (9.) 113. (42.) 144. (56.) 267. (118.) 355. (157.)
II. 278. (281.) 349. (356.)
III. 114. (493.) 185. (519.)
SMIDTS. (P.) I. 291. (130.) 392. (174.)
SMIT. (FR.) Lutersch Predikant. Beschrijft de levens der Alkmaarsche
Geleerden. Laat eenige waardige Schriften na. 562. *en Aant, (k.)* 576. *Aant.*
(*r.*)
SMITS. (D.) I. 38. (13.) 349. *Aant. (q.)*

- II. 294. 296. 299. 455. *Aant.* (x.)
 III. 105. (489.) 190. 191. (522.) 2 *maal*. 208. *Aant.* (v.) 246. *Aant.* (n.) 277. *Aant.* (g.)
 SNAKENBURG. (HENRIK) II. 455. *Aant.* (x.)
 III. 169. *Aant.* (h.) 217. (533.) 272. (555.) SNAKENBURG. (THEODOOR VAN)
 III. 212. (531.)
 SNELLINX. (FRANCISCO) II. 179. (282.)
 SOMEREN. (JOHAN VAN) II. 49. (234.) 320. (343.)
 III. 28. (463.) 105. (489.) 246. (545.)
 SOMME LE ROI. II. 150. *Aant.* (q.) 550. (449.)
 III. 9. (554.) 340. *Aant.* (i.) 202. *Aant.* (r.)
 SPELEN VAN SINNEN. [Rotterdam en Gent 1539. en 1568.] I. 11. (4.)
 II. 123. *Aant.* (g.) 192. *Aant.* (z.) 2 *maal*. 206. *Aant.* (c.) 284. (331.) 333. (349.)
 III. 73. *Aant.* (y.) 129. *Aant.* (r.) 139. *Aant.* (y.) 164. *Aant.* (g.) 2 *maal* 168. *Aant.* (h.) 170. 171. en 172. *Aant.* (h.) 239. *Aant.* (k.) 245. *Aant.* (l.) 287. *Aant.* (k.) 313. en 314. 2 *maal*. *Aant.* (v.) 399. *Aant.* (m.) 442.
 SPELMANNI. II. 97. *Aant.* (x.)
 SPELS. II. 275. (327.)
 SPEL VAN TIJSKEN VAN DER SCHILDEN. II. 92. *Aant.* (u.)
 SPIEGEL. (ELBERT) III. 211. (531.)
 SPIEGEL DER MONIKEN. Bericht omtrent dat Werk. I. 53. *Aant.* (p.) 90. (35.)
 SPIEGEL (TROOSTENDE) DER SIELEN enz. III. 442.
 SPIEGEL DES KERSTEN LEUENS. II. 315. *Aant.* (x.)
 SPIEGEL HISTORIAEL van L. VAN VELTHEM. Het oorspronkelijk Handschrift waar naar is uitgegeven, is op de Bibliotheek van 's Lands Universiteit te Leyden. I. 177. *Aant.* (y.) zie verder VELTHEM. (L. VAN)
 SPIEGHEL. (H.L.) I. 3. (2.) 4. *Aant.* (a.) 33. (12.) 56. 57. (21.) 2 *maal*. 65. (24.) 106. (40.) 138. 139. (55.) 2 *maal*. 154. (61.) 167. 168. (67. 68.) 178. (72.) 186. (76.)

190. (78.) 201. (85.) 223. (97.) 237. (103.) 252. (112.) 264. (117.) 274. 275.
 (122.) 2 maal. 395. (175.) 430. (191.) 446. (200.) 454. (202.) 455. 456. (203.)
 2 maal. 461. (206.) 477. (211.)
- II. 29. (225.) 31. (227.) 72. (242.) 87. (248.) 95. 96. (251. 252.) 97. *Aant.* (x.)
 115. (257.) 162. 163. (274.) 2 maal. 168. (277.) 172. *en Aant.* (z.) (279.) 227.
 (300.) 331. (348.) 364. (363.) 368. (365.) 393. (373.) 453. 454. (402. 403.) 467.
 (410.) 482. (416.) 521. *Aant.* (o.) 526. (437.)
- III. 4. (451.) 24. *Aant.* (g.) 25. (461.) 58. *en* 59. *Aant.* (p.) 80. (478.) 85. (481.)
 111. (492.) 128. *Aant.* (q.) 138. 139. (503.) 2 maal. 140. *Aant.* (y.) 170. *Aant.*
 (g.) 172. *Aant.* (g.) 203. (527.) 223. (535.) 229. (538.) 286. (559.) 288. *en Aant.*
 (l.) (560.) 293. (562.) 302. *Aant.* (r.) 314. *Aant.* (g.) 351. (584.) 374. (596.) 414.
 415. (615. 616.)
- SPIEGHEL VAN SASSEN. II. 191. *Aant.* (z.) 2 maal. 331. (348.)
- SPINNEKER. (ADRIAEN) II. 339. (352.)
- III. 129. *Aant.* (r.) 385. (601.)
- SPIRING. (WILLEM) II. 423. (386.)
- III. 411. (614.)
- SPREEKWOORDEN. (GHEMEENE DUITSCHE) I. 485. *Aant.* (a.)
- SPREUKE. II. 390. (372.) *Cap.* XXX. $\bar{v}$. 23. 550. (449.) *Cap.* XXI $\bar{v}$. 27.
- III. 76. (477.) *Cap.* XXVII. $\bar{v}$. 21. 183. (517.) *Cap.* XVII. $\bar{v}$. 21.
- STAAT (TEGENWOORDIGE) DER VEREENIGDE NEDERLANDEN. III. 248. *Aant.* (o.)
- STADE. (DIEDERIK VAN) II. 551. 552. 554.
- III. 54. *Aant.* (o.)
- STADENIUS. (DIDERICUS) zie STADE. (DIEDERIK VAN)
- STADRECHT VAN DEVENTER van den jaare 1481. by DUMBAR.
- III. 154. (510.)
- STARTER. (JAN JANSZ.) I. 349. *Aant.* (q.)

III. 217. (533.)

STATIUS. (ACHILLES) II. 545. (448.)

STEENDAM. (JACOB) II. 81. (245.)

STEFANUS. Abt van Egmond, tijdgenoot en waarschijnlijk vriend van WILLERAMUS; deszelfs lof. II. 570. 571.

STEVENS. (K.) III. 235. *Aant. (i.)* 442.

STEVERSLOOT. (L.) III. 93. (483.)

STEVIN. (Simon) I. 371. (165.)

STICHTINGSBRIEF. [MS. 1416.] III. 197. (524.)

STIJL. (KLAAS) I. 349. *Aant. (q.)*

STOKE. (MELIS) I. 7. (2.) 10. *Aant. (l.)* 18. (7.) 34. (12.) 56. (21.) 140. 141. *en Aant. (r.)* (55.) 150. *Aant. (s.)* 162. (65.) 169. 170. 171. (68. 69.) 177. (71.) 193. (80.) 277. (123.) 279. (124.) 281. (125.) 295. 296. 297. 298. (132. 2 maal. 133. 2. maal.) 299. *en Aant. (z.)* (133.) 100. *en* 101. *Aant. (a.)* 307. 308. (137.) 2 maal. 311. *Aant. (e.)* 345. 346. (153.) 2 maal. 354. (157.) 376. (166.) 386. (171.) 387. *Aant. (l.)* 448. (201.) 453. *en Aant. (k.)* (202.) 454. *Aant. (k.)* 2 maal. 496. *Aant. (h.)* 3 maal.

II. 3. 2 maal. (214.) 9. 10. (217.) 2 maal. 15. *Aant. (c.)* 44. *Aant. (h.)* 2 maal. 76. (243.) 4 maal. 77. (243.) 96. *Aant. (x.)* 118. (259.) 122. (260.) 124. *Aant. (g.)* 135. (264.) 153. (271.) 158. (273.) 160. 161. (273.) 2 maal. 187. 2 maal. (186.) 191. *Aant. (z.)* 194. (287.) 194. 195. 196. *Aant. (a.)* 205. *Aant. (c.)* 211. 212. (291.) 2 maal. 212. *Aant. (f.)* 216. (293.) 220. (295.) 225. (299.) 271. (325.) 276. 277. (328.) 2 maal. 315. (341.) 326. (345.) 334. (349.) 345. *en Aant. (e.)* (354.) 380. 381. (369.) 2 maal. 384. *en Aant. (n.)* (370.) 385. (370.) 389. (372.) 404. (379.) 471. (412.) 476. (414.) 515. *Aant. (k.)* 526. (437.) 535. (443.)

546. 547. (448.) 2 maal. 548. 549. (449.) 2 maal. Deszelfs *Rijmkronijk* met breedvoerig geschreven *Aant.* van SCRIVERIUS gered enz. 576. 577. *Aant.* (r.) zie hier van verder EIKELENBERG.

III. 2. (450.) 5. (451.) 10. *Aant.* (c.) 31. (464.) 32. *Aant.* (i.) 33. *Aant.* (k.) 41. *Aanm.* (m.) 54. *Aant.* (o.) 57. *Aant.* (p.) 60. *Aant.* (p.) 2 maal. 78. *Aant.* (b.) 79. (478.) 87. (482.) 91. 93. (483.) 2 maal. 97. (485.) 105. (489.) 121. *Aant.* (o.) 145. (506.) 147. 148. (507.) 2 maal. 149. en *Aant.* (a.) (508.) 151. *Aant.* (b.) 155. *Aant.* (c.) 159. (512.) 161. *Aant.* (f.) 164. *Aant.* (g.) 2 maal. 166. 167. 168. 171. 173. 2 maal. en 174. *Aant.* (h.) 182. 183. (517. 518.) 234. *Aant.* (i.) 245. (544.) 283. *Aant.* (i.) 3 maal. 297. *Aant.* (p.) 301. (566.) 301. 302. *Aant.* (r.) 336. 337. *Aant.* (h.) 339. *Aant.* (i.) 340. 341. *Aant.* (i.) 344. *Aant.* (m.) 349. *Aant.* (r.) 395. *Aant.* (i.) 399. 400. *Aant.* (m.) 2 maal. 402. *Aant.* (o.) 433. 434.

STORM. (JACOB) Beëffent met ELIZABETH HOOFMAN de Latijnscheen Grieksche Schryvers. II. 321. en *Aant.* (z.) (343.)

III. 136. (502.)

STRAALEN. (ANTONIUS VAN) Burgemeester van Antwerpen, was Hoofdman van de Rederijkkamer *de Violier* aldaar. I. 292. 293. (130. 131.) Deszelfs treurig uiteinde. 294. 295. (131. 132.)

STRUYS. (JACOB) I. 261. (115.)

II. 210. (290.) 422. (386.) 527. (438.)

III. 22. (460.) 35. 36. (465.) 2 maal. 104. (488.) 241. (543.)

SUDERMAN. (J.) II. 186. (286.)

III. 10. (454.)

SURIUS. (L.) Geeft de Werken van J. RUSBROCH of RUYSEBOECK in 't Latijn uit. I. 55. *Aant.* (p.)

T.

- TACITUS. I. 67. (26.)
 II. 12. (218.) 502. (427.)
 TAEMSSOON. (CORNELIS) II. 166. (276.)
 TAFELBOEK. [1450.] I. 311. *Aant. (e.)*
 TAMÉ. (DR. T.) III. 63. (472.)
 TASSO. (TORQUATO) II. 237. (306.)
 TATIANUS. I. 38. (13.)
 II. 315. (341.) 583.
 III. 323. (576.)
 TEMPEL. (O.V.) I. 359. (158.)
 TERENTIANUS MAURUS. I. 329. (145.)
 TERENTIUS. III. 308. *Aant. (u.)*
 TERTULLIANUS. II. 183. (284.)
 TEUTHONISTA. II. 98. *Aant. (x.)* Bericht omtrent dit Werk. 199. *en ald. Aant.* zie
 SCHUEREN. (GERARDUS DE)
 THIEULLIER. (JOAN) I. 313. (138.) 463. (206.)
 THOMAS. (BROEDER) Verkeerd dus genoemd, eigenlijk BROEDER GERARD. zie
 GERARD, (BROEDER)
 TIMOTHEUM. I. 460. (205.) *Cap. IV. v. 3.*
 TOLEDO. (JOH. VAN) III. 144. (505.)
 TOREN. (H.) III. 268. (553.)
 TRAUDENIUS. (D.) III. 116. (495.)
 TRIGLAND. (J.) III. 255. *Aant. (t.)*
 TRITHEMIUS. (J.) I. 54 *Aant. (p.)*
 II. 569.
 TROEST. (DER SIELEN) I. 7. (2.) 133. (52.)
 II. 76. (237.) 119. (259.) 136. (265.) 164. (275.) 216. (293.) 345. 346. (354.) 2
maal. 382. (369.)
 III. 30. (464.) 41. (466.) 146. 147. (506. 507.)
 TROMMIUS. III. 339. *Aant. (i.)*
 TROUWRING van P. WILLEMSZ. HOOFT en K. DE VRIES. III. 136. *Aant. (w.)*
 TSCEP VOL WONDERS. [1514.] I. 109. (42.) 194. (80.) Om de zuiverheid van taal
 geprezen. 439. (197.) 459. (205.) 474. (209.)
 II. 108. 109. (255.) 2 *maal.*

142. (268.) 225. (299.) 404. (379.) 526. (437.)
 III. 24. (461.) 67. (473.) 78. (477.) 146. (506.) 343. (581.)
 TUINMAN. (CAROLUS) I. 51. (19.) 56. (20.) 102. (38.) 111. (42.) 148. (58.) 156.
 (62.) 160. (64.) 163. (65.) 168. (68.) Deszelfs onkunde in de woordafleiding.
 188. *en* 189. (77. 78.) 143. (152.) 364. (161.) 372. (165.) 389. (172.) 471. (209.)
 II. 24. (223.) 74. (243.) 164. (275.) 168. (277.) Schrijft een fakkel der
 Nederduitsche taal, en gaat niet te raade met KILIAEN, *ald.* 259. (317.) 332.
 (348.) 412. (383.) 442. (397.) 488. (419.) 535. (442.)
 III. 392. (606.)
 TURNEBUS. (ADRIANUS) I. 20. (7.)
 II. 512. (433.)
 TURTURETUS. (DOM. VINCENTIUS) II. 229. (301.) 239. (306.)
 TWESPRÆK der Kamer *in liefde bloeyende* voert de spelling van AA voor AE
 eerst in. I. 348. *Aant.* (*q.*)
 II. 189. *Aant.* (*z.*) 526. (437.)
 III. 127. (499.)
 TWESPRÆK VAN DE NEDERDUITSCHË LETTERKUNST. [1584.] Voert de D als een
 sluitletter in. I. 78. *Aant.* (*w.*) SPIEGHEL voor den Schryver van dat Werk
 gehouden, *ald.*

U.

UITENBOGAERDT. II. 386. *Aant.* (*o.*) 412. (383.)
 UITLEGGER van APOLLONIUS RHODIUS. II. 107. (254.)
 UITLEGGER van JUVENALIS. II. 536. (443.)
 ULPHILAS. II. 272. (326.) 438. (395.)
 III. 208. 209. (529. 530.)
 UPTON. (NICOLAUS) II. 253. (514.)
 UTRECHT. (ARENT VAN) III. 44. *Aant.* (*m.*)

V.

- VADERBOEK. I. 109. (42.)
 III. 65. *Aant. (u.)* 68. *Aant. (w.)* 73. *Aant. (y.)* 214. *Aant. (z.)* 229. *Aant. (e.)* 239.
Aant. (k.) 306. *Aant. (t.)* 313. *Aant. (v.)* 329. 330. *Aant. (d.)* 337. *Aant. (h.)* 341.
Aant. (k.) 439.
- VAERNEWIJCK. (MARCUS VAN) II. 103. (253.)
 III. 334. (579.)
- VALENTIJN. (ABRAHAM) I. 17. (6.) 22. (9.) 144. (56.) 232. (101.) 242. (106.) 260.
 (115.) 2 *maal.* 355. (157.)
 II. 31. (227.) 178. (281.) 349. (356.)
 III. 85. (481.) 114. (493.) 253. (547.) 254. (548.)
- VALERIANUS. (JOH. PRIËRIUS) II. 361. (362.)
- VALERIUS FLACCUS. Na VIRGILIUS de deftigste der Latijnsche Heldendichters.
 N. 228. (301.) 229. (301.) 3 *maal.*
- VALERIUS MAXIMUS. II. 246. (310.)
- VALLA. (LAURENTIUS) II. 494. 495. 496. (422. 423. 424.) Verdient weinig danks
 met zijn Werkjen de *Reciprocatione*, *ald.* (423.) 509. (430.) 512. (432.)
- VARRO. (M. TERENTIUS) II. 467. (410.)
 III. 228. (538.) 354. (586.) 361. (589.)
- VAVASSOR. (FRANCISCUS) I. 17. (6.)
- VEEN. (JAN VAN DER) I. 96. (37.)
 II. 396. *Aant. (q.)* 525. (437.)
- VEER. (CORNELIA VAN DER) I. 394. 2 *maal.* (174.)
- VEGETIUS. (FLAVIUS) II. 244. (309.)
- VELDNAER. (JOHANNES) I. 387. (172.)
 II. 120. (259.) 327. (346.) 382. 383. (369. 370.) 385. (370.)
 III. 5. (451.) 30. (464.) 121. *Aant. (o.)* 124. (498.) 349. *Aant. (s.)* 400. *Aant. (n.)*
 439.
- VELIUS. (D.) I. 3. (2.)
- VELTHEM. (LODEWIJK VAN) I. 4. *Aant. (a.)* 7. (2.) 9. (3.) 10. *Aant. (b.)* 23.

Aant. (g.) 57. *Aant. (q.)* 170. (68.) 177 (71.) 308. (137.) 385. (171.) 462. (206.) 488. *Aant. (l.)* 498. 500. *Aant. (i.)* 507. *Aant. (p.)* Heeft veel, meest woordelijk, van J. VAN HELV overgenomen, *ald.* 508.
 II. 71. 72. *Aant. (o.)* 92. 93. *Aant. (v.)* 122. (260.) 135. 136 (265.) 2 *maal.* 162. (273.) 205. 206. *Aant. (c.)* 209. (290.) 211. (291.) 271. (325.) 319. *Aant. (y.)* 326. (346.) 342. (353.) 2 *maal.* 381. (369.) 444. *Aant. (v.)* 334. (442.)
 III. 32. *Aant. (†)* 90. (483.) 124. (498.) 145. 146. (506. 507.) 147. (507.) 149. (508.) 150. (510.) 182. (517.) 292. (562.) 299. (565.) 400. *en Aant. (n.)* 401. (608. 609.)
 VELZEN. (B. VAN) III. 212. (531.) 276. (556.)
 VENNE. (ADRIAEN VAN DE) I. 250. (111.)
 II. 215. (293.) 532. (441.)
 III. 3. (450.) 278. (556.) 392. (605.)
 VERBIEST. (HENDRIK) I. 385. (171.)
 II. 390. (372.)
 III. 28. (463.)
 VERBURG. (ISAÄK) II. 348. *Aant. (f.)*
 VERDIER. (ANTOINE DU) II. 572. *Aant. (g.)*
 VERHEYK. (HENDRIK) II. 574. *Aant. (r.)*
 VERHOEK. (PIETER) I. 131. (52.) 349. *Aant. (q.)* 477. *Aant. (o.)*
 II. 186. (285.) 248. (311.) 330. (347.) 397. (376.) 462. (407.) 466. (409.) 537. (444.)
 VERKLARING VAN DE X GEBODEN. II. 490. (420.)
 VERWER. (ADRIAEN) I. 220. (96.) 349. *Aant. (q.)* 397. *Aant. (g.)* 466. (208.) 450. *Aant. (f.)* 468. *Aant. (l.)*
 II. 127. *Aant. (h.)* 497. (424.) 504. (428.) 510. (431.)
 III. 8. (453.) 362. (590.) 399. *Aant. (m.)*
 VERWERS. (KATHARINA) II. 181. (283.)
 VILT. (JACOB) zie BOËTIUS. (VERTALER VAN)
 VIOLIER (DE) VAN ANTWERPEN. Behaalt in 1539. te

Gend den prijs. II. 137. (265.) zie verder by REDERYKERS.
 VIRGILIUS. I. 67. (26.) 256. (113.) 327. (144.)
 II. 97. *Aant.* (x.) 229. (301.) 244. (309.)
 III. 121. (498.) 368. 369. 370. 371. (592. 593. 594.)
 VIRGILIUS POLYDORUS. II. 244. (309.)
 VISSCHER. (ANNA ROEMERS) II. 115. (257.)
 III. 116. 117. (494. 495.)
 VISSCHER. (ROEMER) I. 38. (12.) 44. (16.) 139. (55.) 168. (68.) 237. (103.) 365.
 (162.) 456. (205.) 476. (211.)
 II. 15. (219.) 55. (236.) 60. (238.) 63. (239.) 91. (250.) 137. (265.) 164. (274.)
 173. *Aant.* (v.) 222. (297.) 237. (305.) 241. *Aant.* (i.) 319. (342.) 328. (346.)
 333. (349.) 334. (350.) 362. (362.) 368. *Aant.* (o.) 378. (368.) 409. (382.) 443.
 (397.) 449. (400.) 531. (440.)
 III. 11. (454.) 85. (481.) 118. (496.) 120. (497.) 132. (500.) 192. (522.) 202.
 (527.) 223. (535.) 2 maal. 229. (538.) 238. (541.) 348. *Aant.* (r.)
 VISSER. (JACOB) I. 84. (52.)
 VITAE. (PROFF.) II. 557.
 VIVERIUS. (JACOBUS) III. 307. (568.)
 VLAERDINGS REDENRIJKBERG. II. 145. *Aant.* (o.)
 VLAMING. (PIETER) I. 33. (12.) 57. (21.) 167. (68.) 253. (112.) 349. *Aant.* (q.)
 456. (203.) 477. (211.)
 II. 43. *Aant.* (h.) 95. (251.) 163. (274.) 283. (331.) 398. (376.) 467. (410.)
 III. 66. (473.) 67. *Aant.* (v.) 272. (555.)
 VLIET. (A. VAN DER) III. 17-18. (457. 458.)
 VLIET. (ALBERTUS VAN) III. 257. (549.)
 VOET. (J.E.) II. 455 *Aant.* (x.)
 III. 382. *Aant.* (g.)
 VOLHART. (J.) III. 375. (596.)
 VOLLENHOVE. (BERNHARD) I. 107. (41.) 116. (44.) 148. (58.) 166. (67.) 179.
 (73.) 181. (74.) 201. (85.) 271. (120.) 321. (140.) 349. (155.) 354. (156.) 362.

363. (160. 161.) 434. (193.) 445. (200.) 479. (212.)
 II. 28. (225.) 30. (227.) 63. (239.) 89. (249.) 91. (250.) 105. (254.) 125. (261.)
 129. (263.) 138. (266.) 141. (267.) 144. (269.) 147. (269.) 166. (275.) 174.
 (280.) 282. (330.) 330. (347.) 369. (366.) 395. (374.) 487. (419.)
 III. 35. (464.) 64. (472.) 105. (489.) 163. (513.) 206. (528.) 215. (532.) 378.
 (598.) 388. (603.)
 VOLLENHOVE. (JOHANNES) I. 179. (73.) 201. (85.) 214. 215. (92.) 2 maal. 259.
 (115.) 265. (117.) 342. (152.) 380. (168.)
 II. 13. (218.) 17. 18. (220. 221.) 81. (245.) 126. (261.) 288. (334.) 290. 293.
 302. (396.) 461. (406.) 468. (410.) 481. (416.) 522. (435.)
 III. 24. *Aant. (g.)* 103. (488.) III. (492.) 161. (512.) 195. (524.) 215. (532.) 238.
 (541.) 260. (550.) 261. *Aant. (v.)* 267. *Aant. (y.)* 292. (562.) 310. (569.) 374.
 (596.) 2 maal. 385. 386. (601. 602.) 390. (604.) 403. (609.)
 VOMELIUS. (SIBRANDUS) III. 104. (488.) 189. (521.)
 VONDEL. (J. VAN) I. 1. (1.) 5. (2.) 7. 8. (2. 3.) 18. (7.) 22. (8.) 27. 29. (10.) 2 maal.
 32. 34. (12.) 2 maal. 37. (13.) 44. (16.) *meerm.* 46. 2 maal. (17.) 47. (17.)
meerm. 48. (18.) 53. (21.) 58. (22.) 60. 62. *en Aant. (t.)* 63. (22. 23. 24.) Heeft
 van zyne voorgangeren geleerd en 't geleerde volmaakt. 65. (25.) 68. (26.) 75.
 (30.) Schijnt nooit om de spelling van D, T en DT opzettelijk te hebben gedacht.
 77. 78. *en ald. Aant. (w.)* (31.) Volgt in zyne eerste Werken de spelling der
Tweespraak van de Nederduitsche Letterkunde. 79-81. *Aant. (x.)* Is geen
 Uitvinder der spelling van *Godt* voor *God*. 82. *Aant. (y.)* Waarom hy dezelve
 gebruikt heeft. 83. (32.) 87. *Aant. (b.)* 92. *Aant. (c.)* 102. (39.) 105. 106. (40.)

2 maal. 107. 108. (41.) 2 maal. Heeft de Prenten van MARCUS GHERAERTS voor de *Waarachtige Fabulen der Dieren* gebruikt, in zyne Vorstelyke *Warande der Dieren*. 110. *Aant. (i.)* Brengt somtijds de Eigennamen kwalijk over. 113. (42.) 115. 2 maal. 58. 2 maal. (43. 44.) 116. en *Aant. (l.)* (44.) 117. (44.) 118. 119. (45.) 2 maal. 122. (46.) 2 maal. 124 (48.) 126. 2 maal. (49.) 130. (51.) 132. 133. (52.) 2 maal. 134. 2 maal. (52.) 136. (53.) 136. 137. 138. 139. (54. 55.) 141. (55.) 148. 2 maal. (58.) 152. (60.) Moet met bescheidenheid gelezen en aan de Ouden getoest worden. 154. (61.) Alle zijn Werken niet met dezelfde oplettendheid geschreven. *Ibid.* Echter in allen even groot, *ald.* (61.) 138. 139. (55.) 2 maal. 141. (55.) 148. 2 maal. (58.) 152. (60.) 155. (62.) 157. (63.) 160. (64.) 169. *Aant. (v.)* Is in de vertaling van OVIDIUS *Her scheppingen* zeer achteloos omtrent het gebruik der bepalende Lidwoorden. 173. 2 maal. (69. 70.) 180. (73.) 187. *Aant. (c.)* 195. 2 maal. (81.) 196. 2 maal. (82.) 197. 198. (83.) 2 maal. 199. 200. (84.) 2 maal. 243. (106.) 219. 3 maal. (95.) 222. 223. (96. 97.) 229. *Aant. (h.)* 230. (100.) 232. 233. (101.) 2 maal. 234. 235. (102.) 2 maal. 136. 137. (103.) 2 maal. 239. 240. (104. 105.) 241. (105.) Onachtsaam in het vertalen van OVIDIUS. 242. (106.) Volgt denzelven en VIRGILIUS beter na in zyne *Treurspeelen*, *ald.* *Aant. (l.)* 243. (106.) 244. 245. (107.) 2 maal. 247. 248. (108. 109.) 249. 250. (110.) 2 maal. 251. 252. (111.) 2 maal. 254. (113.) 255. 256. (113.) 2 maal. 258. (114.) 264. 265. (117.) 2 maal. 273. (121.) 281. 2 maal. (124.) 282. 2 maal. (125.) 288. 289. (128. 129.) 304. 305. (135. 136.) 306. 307. (136.) 2 maal. 309. (137.) 310. 2 maal. (137.) 311.

Aant. (e.) 312. 2 maal. (138.) 313. (138.) 315. (138.) 316. *Aant. (h.)* 317. 318. (139.) 2 maal. 319. (140.) 320. 321. (140.) 2 maal. 332. 333. (146. 147.) 334. (147.) 336. 337. (148. 149.) 341. 342. (151. 152.) 347. (154.) 349. *Aant. (q.)* 350. (154.) 353. 2 maal. (156.) 355. 2 maal. (357.) 356. *en Aant. (t.)* (157.) 358. (158.) 359. 360. (159.) 2 maal. 361. 362. (160.) 2 maal. 363. (163.) 369. (164.) 375. (166.) 388. 389. (172. 173.) 393. (174.) 406. (181.) 412. 413. (185.) 2 maal. 417. 3 maal. (188.) 418. 2 maal. (188.) 420. (189.) Een meester in de Nederduitsche Versificatie. 423. 424. *Aant. (m.)* 429. 430. (190.) 2 maal. Beging echter in dezelve misslagen, *ald.* Overtreft zyne voorgangers en navolgers in Poëtische taal. 428. *Aant. (m.)* 432. 433. (192.) 2 maal. 435. 436. (194. 195.) 438. (196.) 440. (197.) 444. (199.) 146. (200.) 459. 460. (205.) 2 maal. Om hem te verstaan moet men de taal der Ouden verstaan. 461. (205.) 2 maal. 464. 465. (207.) 2 maal. 469. 470. (209.) 2 maal. 479. (212.)

II. 1. 2 maal. (214.) Was in staat te vertalen. 2. (214.) 7. *en Aant. (b.)* (216.) 8. 9. (216.) 2 maal. 18. (221.) 20. 2 maal. (221.) 27. 28. (224. 225.) 30. (226.) 32. 2 maal. (228.) 38. 40. (230. 231.) 44. 45. (231. 232.) 47. 48. (232. 233.) 50. (234.) 53. (235.) 57. (237.) 58. 59. (237. 238.) 61. (238.) 62. 63. (239.) 2 maal. 68. (241.) 79. 80. (244. 245.) 82. (245.) Gewoon sommige woorden om de maat uitterekken. 83. *Aant. (r.)* 84. (246.) 86. 87. (248.) 2 maal. 88. (249.) 91. *Aant. (t.)* 105. (254.) 106. 2 maal. (254.) 107. (255.) 110. (256.) 112. (256.) 115. (257.) 123. 124. (260.) 2 maal. 125. 126. (261.) 2 maal. 127. *en Aant. (h.)* (262.) 128. (262.) 130. 132.

(263.) 2 maal. 141. 142. (267.) 2 maal. 143. 144. (268.) 2 maal. 145. *Aant.* (o.) 146. *Aant.* (p.) 147. 148. (269.) 2 maal. 152. 153. (270. 271.) 155. 156. 157. (271. 272.) 159. (273.) 161. *en Aant.* (u.) (273.) 163. (273.) 165. (275.) 167. 168. (276.) 2 maal. 172. (279.) 174. *en Aant.* (v.) (279.) 175. 2 maal. (280.) 176. (280) 178. 179. (281. 282.) 180. 181. (282.) 2 maal. 192. *Aant.* (z.) 200. (287.) 208. *en Aant.* (e.) (289.) 215. (292.) 220. (296.) 227. (300.) 228. 229. (301.) 2 maal. 231. (302.) 248. (311.) 260. (318.) 271. (325.) 274. (327.) 278. (328.) 280. (329.) 284. (331.) 287. (332.) 290. 3 maal. 291. 292. 299. 300. 301. 302. (333. 334. 335.) 310. (338.) 314. (340.) 316. (341.) 318. (342.) 325. (345.) 330. (347.) 2 maal. 332. 333. (349.) 3 maal. 334. (349.) 336. (350.) 339. (352.) 349. (356.) 351. *Aant.* (g.) 353. (358.) 357. (360.) 377. (367.) 379. (368.) 386. *Aant.* (o.) 390. (372.) 393. 394. (373. 374.) 396. 397. (375.) 2 maal. 402. 403. (378. 379.) 406. (381.) 414. 415. (384.) 2 maal. 417. (384.) 423. 424. (386. 387.) 431. (391.) 439. (396.) Schijnt somtijds overtehlen tot AY voor EY. 440. (396.) 441. 442. (397.) 2 maal. 444. *Aant.* (v.) 446. 2 maal. (368. 369.) 452. 453. (402.) 2 maal. 454. 455. *en Aant.* (x.) (403.) 2 maal. 159. (405.) 461. (406.) 463. (407.) 465. 466. (408. 409.) 474. 475. (413.) 2 maal. 480. 481. (415.) 2 maal. 483. 484. 485. (417. 2 maal. 418.) 491. (420.) 493. (421.) 510. (431.) 517. *Aant.* (m.) 520. (435.) 531. (440.) 539. (444.) 541. (445.) 543. (447.) 545. (448.)

III. 1. (450.) 3. *Aant.* (a.) 4. (451.) In dit Werk niet net in 't uitdrukken van Eigennamen. 6. (452.) 8.

(453.) 10. (454.) 13. (455.) 16. *Aant. (e.)* 17. (457.) 18. *Aant. (f.)* 19. (458.) 23. 24. (460. 461.) 30. (464.) 33. 34. (464.) 2 *maal.* 37. (465.) 38. *Aant. (l.)* 48. (468.) 50. 2 *maal.* 51. (469.) 3 *maal.* 55. (471.) 56. 57. 58. *Aant. (p.)* 64. 65. (472. 473.) 70. (475.) 72. (475.) 72. *en* 73. *Aant. (x. en y.)* 74. (476.) Een onwederspreeklijk merk van de onachtszaamheid waarmede zijn vertaalde *Herschepingen* zijn berijmd. 75. 76. (476. 477.) 81. (479.) 83. 84. (480. 481.) 85. 86. (481.) 2. *maal.* 88. *en Aant. (d.)* 2 *maal.* (482.) 89. *Ibid.* 96. (484.) 98. (485.) 100. (487.) 102. *Aant. (k.)* 2 *maal.* 103. 2 *maal.* (488.) 107. (490.) 108. *en Aant. (l.)* (491.) 109. *Aant. (l.)* 110. 111. (491. 492.) 112. *Aant. (m.)* 113. (492.) 114. 2 *maal.* (493. 494.) 118. 119. (496.) 2 *maal.* 120. *Aant. (n.)* 124. (497.) 126. 127. (499.) 2 *maal.* 129. *Aant. (s.)* 131. (500.) 136. 137. (502. 503.) 141. *en Aant. (z.)* (504.) 155. 156. (510. 511.) 160. (512.) 161. *Aant. (f.)* 163. 164. (513. 514.) 169. 170. 2. *maal.* 172. *en* 174. *Aant. (h.)* 175. 176. 177. (514. 515.) 180. *Aant. (k.)* 182. (517.) 185. (518.) 189. 190. (521. 522.) 191. (522.) 193. (523.) 195. (524.) 196. *Aant. (q.)* 202. 203. 204. *en Aant. (t.)* (527. 528.) 205. *Aant. (u.)* 207. *en Aant. (v.)* (529.) 208. *Aant. (v.)* 210. (531.) 211. *en Aant. (w.)* 213. (531.) 215. *Aant. (a.)* 216. 2 *maal.* (532. 533.) 218. 2 *maal.* 219. *en* 220. (533. 534.) 222. (535.) 224. 225. *en Aant. (c.)* (536. 537.) 227. (538.) 228. *Aant. (d.)* 229. (538.) 233. 234. *Aant. (i.)* 237. (541.) 241. (542.) 243. *Aant. (l.)* 244. *en Aant. (m.)* (544.) 245. 246. (544.) 2 *maal.* 247. *Aant. (n.)* 248. *Aant. (o.)* 249. 2 *maal.* (545. 546.) 251. *Aant. (r.)*

252. 253. (547.) 255. *Aant. (t.)* 256. 257. (548. 549.) 259. *en Aant. (t.)* (549.) 261. *en Aant. (v.)* (550.) 262. (550.) 266. 267. *Aant. (y.)* 2 maal. 271. *Aant. (b.)* 273. (555.) 274. *Aant. (d.)* 276. *Aant. (f.)* 278. (557.) 280. (558.) 287. *en Aant. (k.)* (559.) 288. 289. 290. (560. 2 maal. 561.) 291. *en Aant. (n.)* (561.) 292. (561.) 297. *Aant. (p.)* 303. *Aant. (f.)* 306. *Aant. (t.)* 308. *Aant. (u.)* 313. *Aant. (v.)* 317. (572.) 320. (574.) 326. (576.) 327. *Aant. (x.)* 331. (578.) 332. *en Aant. (e.)* (578.) 334. (579.) 336. (579.) 338. (580.) 342. (580.) 367. *Aant. (a.)* 368. (593.) 370. 371. (594.) 2 maal. 373. 374. (595.) 2 maal. 395. (596.) 3 maal. 376. *en Aant. (e.)* 377. 378. *en Aant. (f.)* (597. 598.) 379. 2 maal. (598. 599.) 380. 381. (599.) 2 maal. 382. *en Aant. (g.)* (600.) 383. (600.) 3 maal. 385. (601.) 5 maal. 386. (602.) 4 maal. 387. 388. (603.) 2 maal. 389. (603.) 390. 2 maal. (604. 605.) 391. (605.) 393. (606.) 2 maal. 394. (607.) 397. (607.) 407. *Aant. (s.)* 408. (612.) 410. (613.) 412. (614.) 415. (616.) 417. (617.) 2 maal. 419. 420. VORAGINE. (JACOBUS DE) III. 57. *en* 59. *Aant. (p.)* 77. *Aant. (a.)* 203. *Aant. (s.)* 229. *Aant. (k.)* 302. *Aant. (r.)* 339. *Aant. (k.)* 364. *Aant. (z.)* 439.

VORTON. III. 160. (512.)

VOS. (ISAÄC) I. 232. (101.)

II. 275. (327.)

III. 327. (577.) 375. (596.)

VOS. (JAN) I. 68. (26.) Niet zeer voorzien van kunst; maar rykelijk met geest begaafd; dikwils te onrecht bespot. 137. *en* 138. (54.) Drukt een zelfde zaak beter dan VONDEL uit. 231. 232. (100. 101.) 237. (103.) 358. (158.)

II. 128. (262.) 332. (349.)

VOSKUYL. (MEYNDERT P.) I. 321. (140.)

II. 535. (443.)

III. 62. (471.)

VOSSIUS. (GER. JOH.) II. 245. (309.) 269. (324.) 279. (329.) 378. (367.) 409.
 (382.) 425. (387.) 2 *maal*. 426. 437. (388. 389.) 459. (406.) 507. 508. 509. (430.
 2 *maal*. 431.) 516. (433.) 538. (444.) 590.
 III. 188. (521.) 335. (579.) 354. (586.) 356. (587.) 359. (588.)
 VOSSIUS. (ISAÄK) I. 108. (41.) 403. (179.)
 VREDIUS. (OLIVARIUS) I. 239. (307.) 555.
 VRY. (FRED. DE) III. 336. *Aant.* (*g.*)
 VULCANIUS. (B.) II. 583. 590. 591.
 VULGATA. III. 324. *Aant.* (*y.*)

W.

WACHTENDORP. (CASPARUS) I. 155. (62.)
 III. 9. (454.) 72. (475.)
 WACHTER. I. 25. *Aant.* (*h.*) 34. *Aant.* (*l.*) 56. (21.) 60. *Aant.* (*s.*) 162. (65.) 485.
Aant. (*a.*)
 II. 41. *Aant.* (*g.*) 74. *Aant.* (*p.*) 132. *Aant.* (*k.*) 162. (274.) 169. (277.) 200. *en*
 201. *Aant.* (*b.*) 2 *maal*. 319. *Aant.* (*y.*)
 WACHTERUS. (JOH. GEORG.) I. 38. (13.) 272. (121.) 314. *Aant.* (*g.*) 364. *Aant.*
 (*v.*) 458. (205.)
 II. 16. *Aant.* (*c.*) 94. (251.) 141. *Aant.* (*n.*) 164. (275.) 185. *Aant.* (*y.*) 266. 267.
 (322. 323.) 437. (395.) 455. *Aant.* (*x.*) 459. *Aant.* (*y.*) 475. 476. (413. 414.) 478.
 (415.) 522. (435.) 550. (450.)
 III. 46. *Aant.* (*m.*) 47. (467.) 401. (609.) 426.
 WAEL. (FRANCISCUS DE) II. 92. *Aant.* (*v.*) 224. (298.) 320. (342.) 404. (379.) 408.
 (381.) 417. (384.) 462. (407.)
 III. 271. (554.) 274. (555.)
 WAGENAAR. (J.) I. 5. (2.) 92. *Aant.* (*c.*) 490. 491. 512. *Aant.* (*f.*)

- II. 416. (384.)
 III. 573. *Aant. (g.)*
 WALAEUS. (ANT.) II. 120. (259.)
 WALEWIEN. II. 547. (448.)
 III. 54. *Aant. (o.)* 339. *Aant. (i.)*
 WALINGS. (GEERTRUIJD) II. 40. (231.)
 III. 266. (552.)
 WALL. (VAN DE) III. 32. *Aant. (t.)*
 WALSINGHAM. II. 253. (314.)
 WATERLOOS. (H.F.) I. 395. (175.)
 III. 80. (478.) 241. (542.) 265. (551.) 369. (593.) 383. (600.) 412. (614.)
 WEERT (JAN DE of WILLEM DE) VAN YPEREN. Bericht omtrent zijn nieuwe
Doctrinael of Spyeghel der Sonden, II. 54. *Aant. (h.)*
 WELLEKENS. (JAN BAPT.) II. 226. (298.) 354. (358.) 416. (384.) 431. (391.)
 III. 36. (465.) 120. (497.) 192. (523.) 305. (567.) 385. (601.) 389. (604.)
 WESTERBAEN. (JACOB) I. 50. (20.) 58. (22.) 101. (38.) 119. (45.) 127. (49.) 179.
 (73.) 253. (112.) 264. (117.) 349. *Aant. (q.)* 362. (160.) 371. (165.) 378. 2 maal.
 (167. 168.) 420. (189.) 478. (211.)
 II. 9. (216.) 111. (256.) 159. (273.) 168. (277.) 185. (285.) 291. (329.) 299-320.
 (343.) 329. (347.) 433. (392.)
 III. 7. (453.) 24. (461.) 86. (481.) 117. (495.) 142. (504.) 178. (516.) 265. (552.)
 298. (565.) 328. (577.)
 WESTPHALEN. (ADR.) II. 576. *Aant. (r.)*
 WETSTEIN. I. 116. (44.)
 II. 258. (317.) 431. (391.)
 WILLERAMUS. (DE ABT) I. 17. (13.) 58. (22.) 296. (132.) 448. (201.) 462. 463.
 (206.) 2 maal.
 II. 136. (265.) 148. (269.) 200. (287.) 205. (289.) 212. (291.) 264. (320.) 333.
 334. 335. 336. (349. 2 maal. 350. 351.) 344. 345. (354.) 2 maal. 346. (355.)
 392. (373.) Niet JAN VAN HOUT maar PANCRATIUS CASTRICOMIUS deszelfs
 Nederduitsche Vertaler en Schryver der Aanteeke-

ningen daarop. 551-553. Afschrift van deszelfs *Paraphrasis* op de Leydsche Bibliotheek van den leeftijd van WILLERAMUS. 569. Welke die geweest is, *ald.* Was niet Abt van *Mersburg* maar van *Ebersburg*, *ald.* Wanneer Abt geworden. 570. Zijn Werk te vooren geschreven; *ald.* 't Leydsche Handschrift van de elfde eeuw, *ald.* gekomen uit de Abtdy van Egmond, *ald.* breeder beschreven. 571. 572. Komt uit dezelve in handen van J. BLONDELIUS, die 't vereert aan P. MEERHOUT, *ald.* en 573. Die 't aan de Bibliotheek van 's Lands Universiteit vereert. 574. Ten onrechte veracht. 578. *envolgg.* Wanneer geschreven. 510. Niet door WILLERAMUS zelve geschreven. 583. Maar een afschrift van deszelfs opstel. 584. Aanmerking over 't verschil der spreekvormen in de verschillende afschriften van dien Schryver. 585. Proeve uit drie handschriften tot bewijs dat de Nederduitsche taal dezelfde als de Frankische is. 585-588. Naricht wegens verscheiden handschriften van dat Werk. 588-591.

III. 33. (464.) 87. (482.) 146. 147. (507.) 2 *maal.* 154. (510.) 159. (512.) 275. (556.)

WILLINK. (DANIËL) II. 111. (256.) 145. (269.)

III. 63. (472.)

WINSBEKE. II. 475. (413.)

WINSCHOOTEN. (W. VAN) I. 18. *Aant.* (e.) 160. (64.) 165. (66.) 278. (124.) 280. (125.) 283. 284. (125. 126.) 372. (165.) 392. (174.) 441. (197.)

II. 42. (231.) 49. (233.) 56. (236.) 193. (287.) 464. (408.)

III. 17. (457.) 77. (477.) 95. 96. (484.) 2 *maal.* 99. (486.) 102. (487.) 106. 108. (490.) 2 *maal.* 245. (544.) 271. (554.)

WISSINGH. (JAN) II. 96. (252.) WIT. (JAN DE) I. 97. (37.)

III. 73. (476.) 278. (565.)

WITH. (KATRINA JOHANNA DE) III. 120. (496.)

WITSEN. I. 278. (124.) 280. (125.)

WOLFIUS. (J.C.) I. 72. *Aant.* (v.)
 WOUDE. (VAN DER) II. 557. 558.
 WTENBOGAERT. I. 6. (2.) 349. *Aant.* (q.)
 III. 302. *Aant.* (r.)

X.

XENOPHANES. I. 30. (10.) 74. (29.)
 XENOPHON. III. 246. (310.)
 XISTUS of SIXTUS SENENSIS. Wie geweest zy: verkeerdelyk FRANCISCUS
 genoemd. II. 582. *Aant.* (s.)

Z.

ZANGBERG (DE) GEZUIVERD. I. 137. (54.)
 ZANTEN. (JAN VAN) I. 2. (1.)
 II. 354. (358.)
 III. 113. (493.)
 ZASIUS. (LUCAS) III. 227. 228. (537. 538.) In de XVIIde Eeuw Rector te Woerden,
ald.
 ZEERIJP. (P.) II. 441. (397.)
 ZEEUS. (JACOB) I. 349. *Aant.* (q.) 363. (161.) 466. (208.)
 II. 50. (234.) 61. *Aant.* (m.) 394. (374.) 405. (380.) 455. *en Aant.* (x.) (403.) 481.
 (416.)
 III. 7. (452.) 314. (600.)
 ZEPHANJE. II. 341. (353.)
 ZEVECOTIUS. (J.) I. 357. (158.)
 II. 215. (293.) 222. (297.) 328. (346.) 338. (371.) 457. (404.)
 ZJERMES. (ADAM KARELS VAN) III. 221. (535.)
 ZOET. (JAN) II. 488. (417.)
 III. 207. (529.) 223. (529.) 231. (539.) 276. (556.)

200. (565.) 375. (596.) 386. (602.)

ZWARTE. (AURELIA) III. 387. (602.)

ZWEERTS. (HIERONIMUS) III. 126. (499.)

ZWEERTS. (KORNELIS.) III. 80. (478.)

ZWEERTS. (PHILIP) III. 410. 411. 412. 413. 414. (613. 614. 615. 616.) 417. (617.)
419. 420.